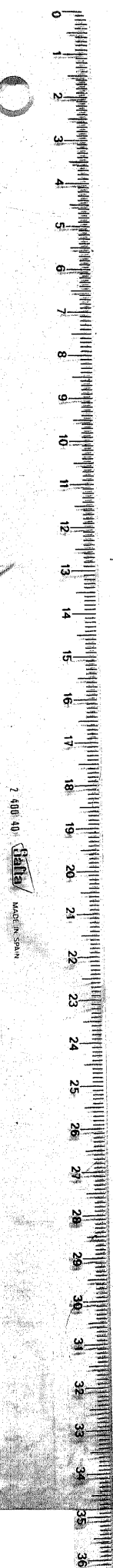

2a-81

Suplo

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Tomo <u>h</u>
Estantería <u>38</u>
Número <u>89</u>

2 4008 401 **Galita** MADRID, SPAIN

ALPHONSI

TOSTATI R-10644

HISPANI
EPISCOPI ABVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGI,

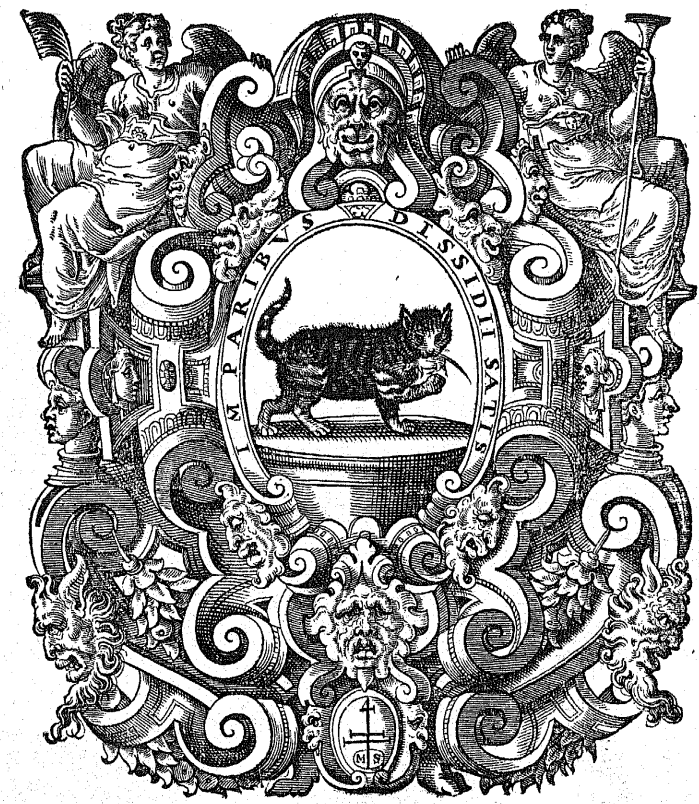
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

COMMENTARIA IN LIB. III. REGVM

del. Com. de B. 3. de Belin. de Granada.
Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D X C V I.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

ALPHONSI
TOSTATI

Episcopi Abulensis.

COMMENTARIORVM
IN LIBRVM QVARTVM REGVM

Prefatio.

NON Sine magno labore, atque vigilijs tertij libri Regum expositione completa, ad commentarios quarti libri manum mittimus. Iste enim libellus quartus est, siue quarta distinctio huius magni voluminis: in quo omnia gesta regum, tam Iuda, quàm Israel, tam regno manente vno, quàm diuiso, describuntur. Quam particulam Hebræi librum non cognominant, nec specialem sectionem faciunt: Latini verò, & Græci eam à reliqua præcedente non irrationabiliter diuiserunt.

Quare totus Liber Regum diuiditur in quatuor Libros apud Græcos, & Latinos, cum Hebræi talem distinctionem non faciant.

Questio I.

QVÆRETVR Autem primò circa hoc, quare iste quartus Liber à reliquis tribus præcedentibus distinctus est, cum nec Hebræi talem distinctionem faciant.

Respondendum, quòd (sicut declaratum est in Prologo præcedentis Libri) Hebræi non sic diuiserunt Libros Regum, sicut Catholici, tam Latini, quàm Græci diuidunt. Nam ipsi duas sectiones faciunt: nos verò quatuor: ipsi quoque primos duos libros vocant Librum Samuelis, quos nos primum, & secundum Regum dicimus. Secundos autem duos ipsi Libros Malachim, idest, Regum nominant, licet vnicam partem faciant. Quare autem primus Liber Regum à secundo distinctus sit, & quare secundus à tertio, ibidem declaratum est. De isto autem quarto dicendum, quòd ra-

Alph. Tost. super 4. Reg.

A tio-

tionabiliter distingui debuit à tertio. Pro quo sciendum, quòd tertius, & quartus Regum maiorem habent inter se conuenientiam, quàm secundus, & tertius. Nam in primis duobus actum est de regno Israel vnico, scilicet, quando vnus rex erat in Iuda, & in Israel. In tertio autem, & in quarto agitur de regno diuiso, scilicet, quia alius rex erat in Iuda, & alius in Israel: ideo quantum ad hoc conueniunt isti duo libri: quia ambo diuisi regni successiones enumerant: & tamen differunt, quia duo regna, scilicet, Iuda, & Israel, licet minus floruerint, postquam diuisa fuerunt, quàm cum à principio vnicum regnum erant, tamen post diuisionem adhuc quodlibet eorum habuit tempus, in quo floruit, & tempus, in quo corruit. A principio enim diuisionis ambo florebant, & magno tempore in flore manserunt: quia non solum ipsa per se regna erant nulli alienigenarum genti subiecta, sed etiam ipsa alia regna sibi subiecta habebant, scilicet, regnum Iuda habebat sibi subiectum regnum Edom: regnum verò Israel habebat sibi subiectum regnum Moab. De regno Iuda patet præcedenti lib. ca. vltimo. Nam dicitur, quòd tunc nullus rex erat in Edom, & dicitur, quòd Iosaphat rex Iuda fecerat sibi classes in Asiongaber. Erat autem Asiongaber in terra Edom: & sic videtur, quòd Iosaphat dominabatur tunc in Edom, & nullus alius rex erat. Etiam patet, quia quando rex Israel, & Iosaphat rex Iuda iuerunt contra regem Moab, iuit cum eis rex Edom. Ex quo coniuncto cum præcedentibus colligitur, quòd rex Edom erat subiectus regi Iuda. De rege autem Israel, quòd haberet regem Moab subiectum sibi, patet: quia infra 3. cap. dicitur, quòd rex Moab nutriebat pecora multa, & dabat quolibet anno regi Israel centum millia arietum cum velleribus suis. Postea autem duo ista regna ad tantam calamitatem deuenerunt, quòd non solum non habuerunt alia regna sibi subdita, sed etiam ipsa alienigenarum manibus tradita sunt. Ideo cum scriptura vellet vtrunque narrare, retulit præcedenti lib. istorum duorum regnorum prosperitatem. In isto autem enarrat eorum calamitatem: & sic rationabiliter distingui debuerunt, quia de diuersis agunt. Fuit autem calamitas cuiuslibet istorum duorum regnorum duplex. Prima fuit, quia subditi sui ab eorum obedientia recesserunt. Secunda fuit, quòd ipsa in potestatem alienigenarum tradita fuerunt: & iuxta istum ordinem in quolibet eorum procedit in hoc libro, & consumatur in vtriusque captiuatione, & desolatione totius terræ Israel. Quod autem ob hoc isti duo libri diuisi fuerint, patet ex principio huius: quia dicitur: præuaricatus est Moab in Israel, postquam mortuus est Achab: & illa præuaricatio fuit, quia Moabitæ subtraxerunt se à solutione tributorum, quam prius faciebant Israelitis: & in hoc cepit istud regnum cadere à gloria sua. Sic etiam fuit de regno Iuda, quia non post multum tempus Idumæi subtraxerunt se à seruitute regum Iuda.

Iosephus
optimè or-
dinauit Hi-
storiam.

Hoc etiam considerauit Iosephus in libris Antiquitatum. Nam totam Historiam libri præcedentis posuit in octauo Antiqui. Historiam autem huius quarti libri posuit in nono: & sic videntur secuti Catholici Iosephum in diui-

diuisione istorum quatuor librorum Regum. Nam ipse tractat Historiam regum Iuda, & Israel in quatuor libris, incipiendo à sexto Antiquitatum, & finiendo in nono inclusiue. Diuidit autem illos in eisdem locis historiarum, in quibus nos istos quatuor libros diuidimus.

An ea, quæ habentur in hoc libro, habeant ordinem continuum ad præcedentia. Questio II.

QVAERETVR vltius, an ea, quæ habentur in hoc libro, habeant ordinem continuum ad præcedentia. Et an ea facta sint immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore.

Respondendum ad primum, quòd continuus ordo est: nam eadem historia tangitur præcedenti libro, in fine, & in principio huius. Nam ibi dictum est de principio regni Ochoziæ: hic autem dicitur de morte eius in fine primi capituli, & de successione Ioram fratris eius. Nam nulla distinctio esse debebat inter præcedentia, & ista, cum eadem sit historia: nisi propter causam supra assignatam. Etiam non est hic aliqua anticipatio, vel recapitulatio, quia principium regnandi Ochoziæ fuit ante mortem eius: sed de illo agitur præcedenti lib. cap. vlt. & de morte eius agitur hic in princ. c. ideo non est aliquis ordo mutatus.

Ad secundum dicendum, quòd ista, quæ habentur hic, fuerunt facta immediate post præcedentia, & paruum tempus fuit intermedium. Quòd patet: nam in fine præcedentis libri dictum est de regno Ochoziæ inchoato: Et hic agitur de consumato: durauit tamen istud regnum solum duobus annis, præcedenti lib. cap. vltimo: ergo non fuerunt duo anni inter ea, quæ habentur præcedenti libro, & ea, quæ habentur hic. Item patet, quia in principio huius dicitur de præuaricatione Moab contra Israel: & tamen dicitur, quòd illa facta est per mortem Achab. f. Paulò post mortem Achab: & tamen Achab mortuus est, præc. li. c. vlt. ergo inter illa, & ista valde modicum tempus fuit.

Quare cum iste liber incipiat in Historia Ochoziæ, non ponitur hic principium eius, sed in fine præcedentis libri. Questio III.

QVAERETVR vltius, quare historia regis Ochoziæ incepta est præcedenti libro, & continuatur hic, debuisset tota ibi scribi, vel nihil tangi, sed omnia dimitti pro isto libro, cum sit magna distinctio libri ad librum. Respondendum, quòd conuenientius erat scribi totam historiam Ochoziæ in præcedenti libro, vel hic, quàm diuidi eam: & tamen oportuit diuidi, ad tenendum intentionem diuisionis huius libri à præcedenti. Non enim debuit tota scribi præcedenti libro: quia in isto libro agitur de calamitate regnorum Iuda, & Israel: & tamen illa cepit viuentem Ochozia, cum tunc recesserit rex Moab à rege Israel, ne seruiret ei: ideo non debuit hoc scribi præcedenti libro. Etiam non debuit tota historia Ochoziæ scribi hic:

Alph. Toft. super 4. Regum.

A 2 quia

quia ad continuandum historiam, quando dicitur de morte vnus regis, dicitur immediatè de successore eius, sicut patet ex processu istorum duorum librorum Regum. & quia præcedenti libro actum est de morte Achab, oportebat ibi dici de regno Ochoziæ, qui successit Achab, & in hoc inchoabatur historia Ochoziæ.

Item non debuit poni principium regni eius, quando non fuit initium calamitatis regni Israel: sed tunc quando præuaricatus est Moab contra Israel: ideo illa, quæ præcesserunt istam præuaricationem, debuerunt poni in fine præcedentis libri: & ea, quæ secuta sunt, debuerunt poni in principio huius. Et sic factum est: nam liber iste incipit: Præuaricatus est Moab in Israel. Iste modus sectionis historiarum obseruatus est in alijs libris: nam in primo Regum actum est de historia Saulis, & in secundo de historia Dauid: & tamen aliquid de pertinentibus ad Saulem ponitur in principio secundi libri, scilicet, mors Saulis, & planctus eius: quia ista erant ad continuandum gesta regni Saulis cum regno Dauid. Sic etiam factum est in secundo, & tertio: Nam in secundo ponitur historia regni Dauid: in tertio autem historia Salomonis, & aliorum Regum: & tamen in principio tertij ponitur quedam pars Dauidicæ historiæ, scilicet, de senectute, & morte eius, ad continuandum gesta Dauid cum gestis Salomonis. Et iste est ordo artificialis. Ita ergo hic conueniens fuit historiam diuidi, tum ad continuandum præcedentem librum cum isto, tum etiam, vt sciretur causa diuisionis huius à præcedenti ex processu suo, scilicet, de calamitate regni Israel.

ALPHONSI
TOSTATI

Episcopi Abulensis.

IN QVARTVM LIBRVM REGVM
COMMENTARIA.

CAPITVLVM I.

PRAEVARICATVS est autem Moab in Israel postquam mortuus est Achab. Ceciditq; Ochozias per cancellos cenaculi sui, quod habebat

in Samaria, & egrotauit. Misitque nuncios, dicens ad eos: Ite, consulite Beelzebub Deum Accaron, vtrum viuere queam de infirmitate mea hac.

QVTVM Est in præcedenti libro de regno Israel bipartito, in sua prosperitate manente: hic agitur de vtroque, in extremam calamitatem conueniente. Fuit autem duplex calamitas cuiuslibet eorum. Prima fuit, quia alienigenæ subiecti à tributorum præstatione se subtraxerunt. Secunda fuit, quia naturales eius in miserabilem seruitutem redacti fuerunt, expulsi de regione sua ad terram alienam: & de vtriusq; regni calamitate hic simul agitur. Quia tamen calamitas ista propter peccata venit, & viri de regno Israel grauius, & prius peccauerunt, prius regnum Israel desolatam est: ad vltimum verò regnum Iudæ. Et secundum hoc diuiditur liber iste in duo: quia primò agitur de peccatis Israelitarum, & eorum desolatione: secundo agitur de peccatis virorum regni Iudæ, & eorum captiuatione, de primo agitur à principio libri huius vsque ad 17. cap. inclusiuè: de secundo agitur à princ. 18. vsque ad finem libri. Considerandum autem, qd in his libris quanquam simul retextatur hi-

storia regni Israel, & Iudæ, tamen principalis intentio scripturae de regno Iudæ: de regibus autem Israel secundariò agit. In quantum erant contemporanei regibus Iudæ. Et secundum hoc diuiditur ista pars prima, quæ durat vsque ad 17. cap. in 6. partes, secundum quod agitur de varijs regibus, & vna regina, sibi per ordinem succedentibus. Primò agitur de regno Ioram filij Iosaphat regis Iudæ. Secundò de regno Athaliae matris eius vxoris. Tertio de regno Iosias. Quarto de regno Amasiae. Quintò de regno Ozias, siue Azariae, & simul de regno Ioathan filij eius. Sextò de regno Achab. De 2. infra 11. de 3. infra 12. de 4. infra 14. de 5. infra 15. de 6. infra 16. Prima pars huius continet de regno Ioram regis Iudæ, & simul de regno Israel. Quantum verò attinet ad regnum Israel, diuiditur in tria: quia primò ponitur mors Ochoziæ, & Ioram fratris eius successio, secundò regni Ioram persecutio, infra 3. Tertio stirpis Achab deletio, infra 8. Et quia toto tempore, quo reges Iudæ, & Israel durauerunt in peccatis, erant aliqui prophetae à Domino missi ad reuocandum eos à malo, & ad prænunciandum penas pro peccato, ideo cum tempore Ochoziæ esset Elias increpatus vitia eius, ponitur primò Ochoziæ in infernum demersio propter eius maliciam: secundò ponitur Eliæ in celum eleuatio propter eius virtutis constantiam, seq. c. Prima in quatuor, quia primò ponitur Ochoziæ iniquitas idola consulentis: secundo Eliæ constantia regis mortem prædicentis, ibi, *Angelus autem Domini*. Tertio regis Ochoziæ obstinatio, Eliam ad mortem inquirentis, ibi, *Qui dixit eis*. Quarto Eliæ constantia contra regem in facie loquentis, ibi, *surrexit igitur*. Circa primò dicitur: *Præuaricatus est Moab in Israel*. Rex Moab fecit malum contra regem Israel peruertendo pactum, quod erat inter eos. Vel Moab potest vocari regnum

Duplex
ca ruinę
regnorũ
Iudæ, &
Israel.

Diuisio
huius li-
bri

Diuisio
capituli.

Moab: & Israel regnum Israel: & regnū Moab peruerit veritatem, q̄a noluit esse sub Israel, sicut prius erat. Postquam mortuus est Achab, s̄. t̄. p̄. tempore regis Ochozia: nam in principio regni eius facta est ista pr̄uariatio: ipse quippe succellit Achab in regno.

Quae fuit pr̄uariatio regis Moab contra Israel, & an teneatur Moab dare Israel tributa. *Questio I.*

QVAERETVR quae fuit ista pr̄uariatio Moabitarum contra Israel. Respondendum, q̄ pr̄uariatio vocatur hic violatio sed̄eris. Erat autem inter regem Israel, & regem Moab f̄dus interpositum, q̄ quolibet anno rex Moab dare tributum regi Israel: n̄c verò mortuo Achab, noluit Mesa rex Moab dare tributum Ochoziae filio eius: & in hoc agebat contra fidem, & pactum interpositum. Tributum autem, quod singulis annis dabat rex Moab regi Israel, erat centum millia arietum cum velleribus suis, infra 3. cap. & quia noluit dare, motum est bellum contra illum, vt patet ibidem.

Unde prouenit, quod reges Moab teneantur dare tributa regi- bus Israel. *Questio II.*

QVAERETVR vterius, vnde insurrexit, q̄ rex Moab teneretur dare tributum regi Israel. Aliquis dicit, q̄ in bello Achab pr̄ualuerat cōtra regem Moab, & ibi ad impetrandam conditionem pacis, subiecit terram Moab tributo, imponendo certam pensionem pro quolibet anno. Sed dicendum, quod quanquā istud sit possibile, tamen non habet multam apparentiam, quia non legitur, Achab aliquando pugnauisse contra regem Moab: & tamen bellum, in quo eum subieceret tributo, esset factus potens. Sed dicendum est, quod istud tributum durabat ex tempore Dauid. Pro quo sciendum, quod Dauid fuit vir bellicosus valde, & subiecit sibi multa regna sub tributo: nā pugnavit contra Moabitas, & occidens plurimos subiecit reliquos tributo: subiecit quoque Idumaeos sibi in tributarios, supra 2. lib. cap. 8. subiecit etiam Ammonitas in tributarios: & mortuo eo, manebant semper istae gentes tributariae. s̄. tempore Salomonis. Et quando postea diuisum est regnum tempore Roboam, diuisa sunt ista regna tributaria: quia regnum Moab mansit tributarium regi Israel: & regnum Idumaeae mansit tributarium regi Iuda. Manserunt autem ista duo regna semper tributaria vsque ad tempus Achab: Nā reges Moab semper soluerūt tributa regibus Israel: & tempore Achab soluebat Mesa rex Moab centum millia arietum cum velleribus suis: infra 3. tunc etiā regnum Idumaeae seruiebat sub tributo regibus Iuda. Nam Iosaphat erat tunc rex Iuda: & ipse non solum recipiebat tributum de terra Idumaeae, sed etiam ipse dominabatur terrae illi, & non erat tunc ibi alius rex, vt patet praecedenti lib. capitu. vltimo, cum dicitur, q̄ fecit Iosaphat classes in Aflonaber: & q̄ non erat tunc rex in Moab. Est autem Aflonaber de terra Idumaeae, praecedenti lib. cap. 9. & sic videtur, q̄ faciebat Iosaphat, quod volebat in terra Idumaeae: & q̄ non erat tunc alius rex. Etiam, q̄ ipse poterat ponere regem in Idumaeae: nam tempore suo non erat rex, praecedenti lib. cap. vlt. Et deinde viuente eo, fuit rex in Idumaeae, vt patet infra 3. & tunc etiam ille rex erat subiectus Iosaphat: nam q̄ Iosaphat, & Ioran rex Israel iuerunt contra regem Moab recedentem à subiectione regis Israel, iuit cū eis rex Idumaeae, vt patet infra in litera 3. cap. de re-

Fge autem Idumaeae, quando se subtraxerit à praestatione tributorum regum Iuda, non patet.

Quare Moab pr̄uaricatus est post mortem Achab, & non prius. *Questio III.*

QVAERETVR vterius, quare dicitur, quod postquam mortuus est Achab, pr̄uaricatus est Moab in Israel. Respondendum, q̄ tempore praecedentium regum Israel, non ausi fuerant reges Moab subtrahere se à praestatione tributorum, quia illi reges erant potentes: vel quia reges Moab erant impotentes. Mesa autem rex Moab, qui fuit tempore Achab, desiderabat subtrahere se à seruitute Achab, eoquod imponebat ei magna tributa. s̄. centum millia arietum cum velleribus suis, infra 3. nō ausus fuit tamen subtrahere se tempore Achab, quia ille rex erat potens, & nimis bellicosus, cū ipse bis superasset regē Siria, qui erat rex potentissimus, vt patet praecedenti lib. ca. 20. Nunc autem mortuo illo, recessit à seruitute propter duo. Primò, quia nō credidit, quod filius eius Ochozias esset tam bellicosus, sicut pater. Ideo dato, quod subtraheret se à tributis, non posset reducere eum in seruitutem. Secundò, quia q̄ mortuus est Achab Syri pr̄ualuerunt contra Israel, & in illo bello occisus est Achab, praecedenti lib. cap. vltimo: ideo credidit rex Moab, q̄ Israelitae de cetero seruituri essent Syriis, & consequenter non possent ipsi cogere aliquam gentem seruire sibi, deficientes viribus: ideo fuit tūc opportunitas magna ad recedendum de seruitute regum Israel. Et ista fuerunt post mortem Achab, quia vi uente eo, Israelitae erant potentiores Syriis: Moabita non auderēt tunc se subtrahere, timentes maiora tributa sibi imponenda. *Ceciditque Ochozias per cancellos coenaculi sui, quod habebat in Samaria.* Ponebatur supra calamitas totius regni Israel, per hoc, q̄ subtrahebat se à seruitute eius regnum Moab: hic ponitur in speciali calamitas regis, scilicet, q̄ mortuus fuerit, cadens de coenaculo. Vocatur enim coenaculum quaecunq̄ue domus secundum usum Latino- rum: & est hic coenaculum aliqua domus alta, de qua cecidit Ochozias. Vocantur cancelli quaedam ligna posita in ambulatorijs superiorum domorum, super quae se appodiant ambulantes, quando volūt, ad respiciendum ea, quae infra sunt: & sunt ibi posita lateraliter, ne discurrentes per ipsa ambulatoria, infra cadere possint. Nunc autem Ochozias cecidit de cancellis coenaculi sui, id est, palatii sui, quod habebat in Samaria, vbi erat sedes regni (& aegrotauit) scilicet, ex casu conuassarum est corpus eius, & aegrotauit ad mortem. Ponitur autem hic de ista aegritudine, vt introducatur historia sequens de praenuntiatione mortis Ochoziae per Eliam. *Misitque nuncios, dicens ad eos, ite, & consulite Beelzebub Deum Accaron.* Isti nuncij ibant ad Beelzebub. Vocatur autem Accaron ciuitas quaedam in terra Philistinorum, quae erat vna de quinque Metropolitibus eius, vt patet Iosue 13. & supra primo libro, capitu. 6. Beelzebub autem est nomen Dei Philistinorum, qui interpretatur vir muscarum, vel musca secundum Ioseph. nono Antiquitatum.

Quare Ochozias misit ad consulendum Beelzebub Deum Philistinorum super aegritudine sua, cum essent prophetae in Israel, à quibus quaereret. *Questio IIII.*

QVAERETVR quare misit Ochozias ad consulendum Beelzebub Deum terrae Philistino-

Casus Ochoziae de coenaculo.

Coenaculum proprie quid est.

Philistinorum, cum in terra Israel essent prophetae, per quos posset scire veritatem.

Respondendum, q̄ hoc fecit consilio matris suae Iezabel, quae erat Idolatra nimis, & nullo modo placebat ei cultus Dei: nec volebat ipsa quaerere quidquam per prophetas Domini, sed potius occidebat eos, praecedenti lib. cap. 18. sed volebat quaerere per prophetas idolorum, vel per ipsa idola respondentia. Et ob hoc fecit, q̄ mitteret nuncios ad Beelzebub. Alia causa est, quia Ochozias erat Idolatra, sequens viam patris sui, & matris suae, praecedenti lib. cap. vltimo. Ideo non credebatur prophetis Domini, sed magis prophetis idolorum, quia sic faciebat Achab. Nā cum iturus esset in Ramoth Galaad ad bellum, congregauit quadringentos prophetas Baal, ad respondendum sibi ad euentum belli, & nullum de prophetis Domini vocauit, praecedenti lib. cap. vlt. Alia causa etiam est, quia forte Ochozias oderat prophetas Domini, quia respondebant semper aduersa sibi, & cognationi suae. Nam Achab oderat valde Micheam prophetam, quia praenunciabat ei semper mala, & ob hoc nolebat quaerere aliquid ab eo, praecedenti lib. cap. vltimo. Etiam Ochozias habebat eum exosum ex eadem causa, quia praenunciauerat mortem patris sui. Eliam quoque, qui tunc erat, exosum habebat, quia praenunciauerat mortem Achab, & Iezabel, & destructionem totius posteritatis Achab, praecedenti lib. cap. 20. ideo licet esset Elias in itinere, per quod nuncij Ochoziae ituri erant ad Beelzebub Deum Accaron, noluit, q̄ inquirerent aliquid ab eo: quod patet, quia Elias exiuit obuiam nuncijs Ochoziae, vt patet in litera.

Quare potius misit ad consulendum Beelzebub, quam alios Deos gentium, & de diuersis Dijs gentium. *Questio V.*

QVAERETVR vterius, quare potius misit Ochozias ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, quam aliquem alium Deum: nam multi dii erant in terra sua. Etiam quare non quaesuit hoc à Baal, quem maximè colebat ipse, & Iezabel mater sua, vel à prophetis eius, cum multos haberet. Respondendum, q̄ Ochozias noluit inquirere à prophetis Domini, ex causa iam assignata. A prophetis autem Baal noluit quaerere, q̄ existimauit eos mendaces. Nam ante hoc quaesierat Achab ab eis de euentu belli in Ramoth, & dixerunt: ascende prospere, & tradet eam Dominus in manu regis, & occisus fuit ibi, praecedenti lib. cap. vltimo. Non interrogauit autem à Baal, quia forte non respondebat Deum in idolo Baal. Nam quaedam erant idola, in quibus Daemones respondebant: alia verò, in quibus non respondebant. In Beelzebub autē Deo Accaron respondebat Deum, & non respondebat in Baal. Vel forte dato, q̄ responderet in Baal, non erant tam certa responsa eius, sicut illa, quae dabantur in idolo Beelzebub. Fuit enim Beelzebub in responsis dandis excellentior inter omnes Deos terrae illius: ideo de tota terra finitimorum conueniebant in Accaron, ad petendum responsa super dubitationibus suis. Sic enim apud Latinos, & Graecos quondam, dum durauit ritus Gentilitatis, non fuit aliquis Deus tam certus in responsis, sicut Apollo Delphicus: ideo de omnibus partibus terrarum confluiebant ad templum suum in insula Delphos, & habebant responsum. Confluere autem dare responsa ambigua: sicut est illud: Aio te Aiace Romanos vincere posse. Responsa autem istius vulgata sunt apud omnes scriptores historiarum, & auctores Alph. Toft. super 4. Regum.

Beelzebub excellentissimus in responsis inter Deos Accaron, & princeps Deorum Gentilium. Deus Apollo Delphicus apud Graecos, & Latinos.

Ares. Cessauit autem à responsis Apollo pauco tempore ante Christi natiuitatem, vt ait Paulus Orosius 6. de Ormella mundi. Sic ergo in terra Israel, & Syrorum, & in prouincijs confinibus non fuit aliquis tam famosus Deorum in responsionibus: id ad eum recurrebatur: & in tanta veneratione habebatur, q̄ putabatur à Gentilibus princeps omnium Deorum. Ipsi quoque Iudaei, qui de Deo rectè sentiebant, putabant, Beelzebub esse potentiorē omnibus Daemonibus, vt patet Matt. 12. & Luc. 11. cum dixerūt Pharisei de Christo: hic non eicit Daemones nisi in Beelzebub principe daemoniorum. Sed obijcietur, q̄ non haberetur Beelzebub tāquam princeps Deorum Gentilium: nam in terra Philistinorum, in qua erant Beelzebub, erant alij dii excellentiores. Quod patet, quia Dagon erat Deus Azoti, & tamen habebatur, vt excellentior: quia in templo eius fuit posita arca Domini, quando ducta est de terra Israel potius, quam in templo Beelzebub, supra primo lib. capitulo vltimo. Item in templo Dagon posuerunt caput Saulis, quando occisus fuit in bello ad honorem illius Dei, vt patet 1. Paralipo. 10. Etiam Astaroth erat Deus Philistinorum, & erat excellentior, quam Beelzebub. Nam occiso Saule posita fuerunt arma eius in templo Astaroth, supra primo lib. capitu. vlt. & 1. Paralipom. 10. & tamen non fuit positum aliquid de his in templo Beelzebub. Respondendum, q̄ Beelzebub erat vno modo princeps Deorum Philistinorum, & alio modo non. Pro quo sciendum, q̄ Gentiles posuerunt multos Deos, & cuilibet attribuebāt potestatem super vnā rem: ideo in illa excellentior erat, quam omnes alij dii: & tamen cuilibet aliorum Deorum erat excellentior eo in alia re. Sic enim Martem posuerunt Deum belli, Venerem Deam delectationis, Iunonē Deam diuinarum, & regnorum, Mercurium Deum sermonis, & eloquentiae, Mineruam Deam sapientiae, Apollinem Deum diuinationis futurorum, & sic de ceteris officijs, & potestatibus singulis dijs. Ideo in arte diuinatoria Apollo praecedebat omnes Deos, & in bello Mars antecedebat ceteros, & sic de alijs. Et secundum hoc Gentiles pro varietate rerū, quas desiderabant, fundebant preces ad diuersos Deos. Nam si quis vxorem desideraret, vel amantissimam, Deam Venerem implorabat. Sic patet per Ouidiū 10. Meta de illo, qui petijt, statuam eburneam vxorem eius effici, recipiendo spiritum vitalem: nā hoc à Venere postulauit. Qui verò sapientiam desiderabat, vel peritiam in artibus mechanicis, Mineruam exorabat, vt ait Ouidius in lib. Faustorum: & sic pro singulis potestatibus deorum erant variae preces, & diuersimodē habebantur in excellentia. Ita nunc Deus Dagon, & Astaroth erant excellentiores, quā Beelzebub, quantum ad opera belli, Beelzebub verò erat excellentior quātum ad diuinationem. Et quia victoria habita contra Saulem erat ascribenda dijs belli, & non diuinationis, positum fuit caput Saulis in templo Dagon, & arma sua in templo Astaroth, & nihil fuit positum in templo Beelzebub. Erat tamen Beelzebub princeps omnium deorum Philistinorum quantum ad diuinationem: ideo in hoc dabatur ei maior honor. Et quantum ad hoc dicebant Iudaei, q̄ Christus eiciebat Daemones in Beelzebub principem Daemoniorum. s̄. quia ille erat maioris potestatis in quantum sciebat plures modos, quam alij ad excludendum Daemones de corporibus. In hoc tamen falsè opinabantur, sicut Christus probauit Matth. 12. s̄. q̄ Satan non est contra Satan. *Utrum viuere queam de infirmitate mea hac.* istud erat, q̄ quaerere debebant nuncij Ochoziae.

Dagon.

Astaroth.

Quo Beelzebub erat princeps Deorum.

Diuersos Deos diuersis rebus praedictes Gentiles possuere.

Beelzebub etiam apud Iudaeos aestimabatur potentior omnibus Daemonibus: ideo dicebant, Christum in Beelzebub eijci se daemonia.

Angelus autē Domini locutus est ad Eliā Thesbitem dicens, surge, & ascende in occursum nunciorum regis Samariæ, & dices ad eos. Nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub Deū Accaron? Quamobrem hæc dicit Dominus. De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias, reuersique sunt nuncij ad Ochoziam: qui dixit eis: Quare reuersi estis? At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis, & dixit ad nos: Ite, reuertimini ad regem, qui misit vos, & dicetis ei: Hęc dicit Dominus: Nunquid, quia non erat Deus in Israel, mittis, ut consulatur Beelzebub Deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

Angelus autem. Hic ponitur secundum huius capituli, Eliæ constantia, regis mortem prædicentis: & dicitur. *Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbitem.* Manebat Elias in monte Carmelo: nam postquam accepit ibi ignem à Domino pro sacrificio, & occidit ibi prophetas Baal, semper voluit manere in monte illo, religiosè viuens, ut declaratum est præcedenti lib. c. 22. Et etiam colligitur aliquantulum infra ex litera. Nunc verò Angelus Domini locutus est Eliæ in Carmelo. Vocatur autem Thesbites, id est, de vrbe Thebes, ut declaratum fuit præcedenti lib. 17. c. *Dicens, surge, & ascende in occursum nunciorum regis Samariæ.* Istud fuit ad hoc, ut increparet eos, quia ibant ad consulendum idola Gentium, cum haberent Deū in Israel. Et dicitur, ascende in occursum, non quidem, quod Elias maneret nunc in aliquo loco infimo, quia manebat in monte Carmelo, sed quia ipse descensus erat de monte, & postea ascensus per viam, per quam veniebant nuncij Ochoziæ: nam postea cum venirent quinquagenarij Ochoziæ ad Eliam, dicebant ei, descende de vertice montis, ut patet inf.

Quis modus fuit, quo angelus Domini loqueretur hic Eliæ.
Quæstio VI.

QVAERITVR quomodo angelus Domini dixit ista Eliæ. Respondendum, quod pluribus modis poterat illa dicere. scilicet quatuor, vel quinque modis, quibus Deus dicitur alicui loqui, ut de claratum est præcedenti lib. c. 13. & tamen duo modi illorum sunt pro nunc conuenientiores. Vnus est, quod apparuerit angelus in effigie humana ipsi Eliæ, & locutus fuerit: sic enim sæpè apparuerunt angeli, ut patet de Abraam, cui apparuerunt tres angeli in effigie virorum. Gen. 18. & ipsi Loth apparuerunt duo, Gen. 19 & Gedeoni apparuit alius iud. Gen. & sic de multis. Aliter potest dici, quod audiuit aliquam vocem dicentem ei ista, quæ habentur hic: & ista fuit vox formata ab aliquo angelo. Sic enim in datione legis fuit: nam loquebantur angeli, & audiebat totus populus: & tamen non videbant aliquam effigiem, Deuter. 4. Sic etiam loquebatur angelus in columna nubis apud ostium tabernaculi, & tamen non videbatur aliquis loquens. Sic patet Num. 12. Satis tamen videtur dicendum, quod apparuerit hic angelus Eliæ, & dixerit illi. *Et dices ad eos:*

Enunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron? q. d. vos de honoratis me Deum vestrum, non arbitrandes vos habere Deum: nam ita recurritis ad Deos alienos, sicut si nullum Deum haberetis: & tamen habetis Deum, qui possit vobis in omnibus dubijs respondere. *Quamobrem hic dicit Dominus. i. quia peccauisti mittendo ad consulendum Deum Accaron, sequetur in te pena, quæ habetur hic. De lectulo, super quem ascendisti, non descendes. i. quando Ochozias cecidit per cancellos, conuulsus est, & debilitatus valde, & iacuit in lecto: & nuncijs iacebat, dum mitteret nuncios ad Beelzebub: Deus autem prænuñciat, quod nunquam de illo lecto descendet. i. nunquam conualescet. Sed morte morieris. i. morieris in lecto ex hac ægitudine. Et abiit Elias. i. postquam prænuñciavit Elias illa, abiit in locum suum. i. reuersus est in montem Carmelum, ubi erat mansio sua. Reuersique sunt nuncij ad Ochoziam. i. noluerunt continuare iter, eundo ad consulendum Beelzebub, sed reuersi sunt ad Ochoziam, quia Elias responderat sibi super querito, quod volebant proponere Beelzebub.*

An peccauerit Ochozias mittendo nuncios ad consulendum Beelzebub. Quæst. VII.

QVAERITVR, an peccauit Ochozias mittendo nuncios ad consulendum Beelzebub. Respondendum, quod sic, quia Deus increpat eum hic: & tamen non increparet, nisi malum ageret: Item peccabat, quia in hoc dabat honorem idolis, petendo ab eis responsa, & ascribendo sibi deitatem, quia si non crederet idola esse Deos, non peteret ab eis responsa. Item peccabat, quia in hoc contemnebat valde Deum Israel, non faciendo mentionem de eo, ac si nullus esset, potissimè cum ipse melius responderet, quàm idola. Item peccabat, quia non faciebat hoc ex aliquo motiuo colorato. scilicet inter Israelitas Deus non responderet dubijs, haberet aliqualem colorem Israelitè consulendi Beelzebub: Deus tamen respondebat inter Israelitas certius, & promptius. De certitudine patet: quia responsa Dei semper erant vera: responsa autem Demonum interdum vera, & interdum falsa. Etiam promptius respondebat, quia Demones interdum non respondebant verum, nec falsum, & hoc, quia à Deo prohibebantur sapere: vel quia nesciebant quid responderent. Deus autem respondebat Israelitis, quando cūque quærent: & hoc dupliciter: nam aliquando respondebat per prophetas, qui plurimi erant: aliquando autem per summos sacerdotes, qui induerentur rationali, & ephod, ut patet supra 1. lib. cap. 23. & 30. i. grauis culpa erat derelictis responsis Dei in terra Israel, mittere extra illam ad consulendum idola.

An nuncij peccauerunt euntes ad Beelzebub, & an magis quàm Ochozias mittens eos. Quæst. VIII.

QVAERITVR vterius, an peccauerunt isti nuncij, qui ibant ad consulendum Beelzebub. Aliquis dicit, quod non, quia isti non ibant ad consulendum Demones pro se ipsis, sed pro rege, & ad mandatum illius faciebant. Item ipsi in hoc non colebant idola, nec obseruabant ceremonias cultus eorum. Respondendum, quod peccauerunt, quia agebant contra legem veterantem inquirere veritatem à Dæmonibus, vel à mortuis, vel per quemcunque alium modum, præterquam à Deo, Deuter. 18. & tamen adhuc inter omnes istos modos detestabilior erat, cum veritas quærebatur ab idolo. Item patet, quia Saul redarguitur, & dicitur, quod occisus est propter iniquitates suas:

fuas: inter quas ponitur, quod consuluit pythoniſſam, 1. Paralipo. 10. sed valde peius erat consulere idolum, quàm pythoniſſam: ideo valde magis isti peccauerunt. Item patet, quia in hoc, quod consulebant idola, exhibebant ei cultum, eo quod consuetudo erat offerri sacrificia istis dijs ad placandum eos, ut responderent: & sic isti ibant ad faciendum sacrificium Beelzebub. Item dato, quod consulendo idola, non fierent eis sacrificia, tamen saltem in eo, quod consulebant idola, proreſtabantur ea esse Deos: quia alioquin nihil ab eis peterent: etiam ad hoc humiliabant se illis: & iste generationes contituunt idolatriam. Item patet, quia isti nuncij Ochoziæ postquam locutus est eis Elias, reuersi sunt, nolentes ire ad Beelzebub, quanquam rex mandasset: & tamen si non putauissent se peccare, eundo illuc, non cessauissent ire. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod mandatum regis non excusabat eos: quia sicut non licet alicui malum agere à se ipso, ita non licet propter mandatum alicuius, quia in rebus manifestè illicitis nullius hominis mandatum obligare potest: sed potius debet quis mori durissimè, quàm pro mandato alicuius iniuste agere. Ad secundam dicendum, quod isti colebant idola consulendo illa, ex eo quod oportebat facere sibi sacrificium, vel saltem impendere aliquam venerationem: & istud vocatur idolatria.

Potius debet quis mori durissimè, quàm pro mandato regis, vel alterius iniuste agere.

Deo Israel non respondente, an liceret consulere super Beelzebub. Quæst. IX.

QVAERITVR vterius, si Deus Israel non responderet Ochoziæ super infirmitate sua, an liceret ei consulere Beelzebub. Aliquis dicit, quod sic: quia Dominus dixit, nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron? quasi dicat, si non esset Deus in Israel, à contrario sensu liceret consuli Accaron Deū, scilicet Beelzebub. Respondendum, quod etiam si Deus Israel non responderet Ochoziæ super infirmitate sua, non liceret ei consulere Beelzebub. Istud esset, ut si forte Ochozias petiuisset de hoc dubio ab omnibus prophetis, & ab omnibus sacerdotibus, & per nullum eorum responderet Dominus. Patet hoc in Saule: nam ipse quæsiuit de euentu belli, quod habiturus erat cum Philistinis, & noluit ei Deus respondere per sacerdotes, nec per prophetas, nec per somnia supra 1. lib. capitul. 28. & tunc consuluit pythoniſſam, ut patet ibi: & tamen de hoc increpatur valde 1. Paralipo. capit. 10. ergo à fortiori si Ochozias non potens habere responsum à Domino, consulere Beelzebub. Item patet hoc, quia consulere idola de se malum est, & prohibitum in lege: ideo etiam si Deus responderet: non poterat quis licite ad idola recurrere. Ad rationem in contrarium dicendum, quod Deus non dixit: nunquid non erat Deus in Israel, ad significandum, quod liceret ire ad consulendum idola, si Deus Israel nolet respondere: sed solum ad magis increpandum, quia si Deus nolet respondere, licet iniuste ageret Ochozias consulendo idola, tamen haberet aliquem colorem ad consulendum: nunc verò Deus Israel proptus erat ad respondendum: ideo non habebat aliquem colorem Ochozias, sed erat valde increpabilis.

Quare nuncij Ochoziæ, audita prophæcia Eliæ, reuersi sunt. Quæstio X.

QVAERITVR vterius, quare nuncij Ochoziæ reuersi sunt, quando Elias prædixit eis mortem Ochoziam. Respondendum, quod multæ causæ

sunt. Prima fuit, quia isti nuncij ibant ad sciendum, an Ochozias superuiveret, vel moreretur: & hoc volebant scire à Beelzebub: Elias tamen reuelauit eis hoc: ideo putauerunt superfluum esse ire ad consulendum Beelzebub. Crediderunt autem isti nuncij Ochoziæ, quod Elias verū loquebatur, quia ipse probabat hoc manifesto signo. Nam ad hoc, quod aliquis probaret se esse prophetam, & dictum suum deberet credi, solum requirebatur, quod præmitteret signum, Deuter. 17. & 18. Elias tamen ponebat hic signum, quia prius quàm illi nuncij Achab aliquid loquerentur, Elias dixit eis ad quid ibant: & istud erat signum sicut facere aliquod aliud miraculum: ideo sufficienter probabatur illis nuncijs, Eliam esse prophetam: & cum ipse prædixit eis mortem Ochoziæ, crediderunt superfluum esse ire ad consulendum Beelzebub. Secundā rō fuit, quia isti nuncij credebant se peccare eundo ad consulendum Beelzebub, & licet à principio fortè non crederent se peccare tamen postea crediderunt, quod Elias increpuit eos valde ex parte Dei, dicens: nunquid non erat Deus in Israel? ideo noluerunt peccare ultra. Tertiā ratio fuit ex timore: nam timuerunt isti nuncij Ochoziæ, quod Deus infligeret eis aliquod malum tanquam rebellibus: Nam increpuit eos Elias, quia ibant ad consulendum Beelzebub. Credebant ergo, quod ipsi per hoc non corrigerentur cessando ab itinere, quod percuteret eos plaga dura. Hoc confirmatur, quia contra Ochoziam dixit Elias, quod propter hoc, quod miserat ad consulendum Beelzebub non surgeret: sic etiam ipsi si percuterentur, quia ibant illuc: & potissimè postquam increpiti essent super hoc.

An Ochozias mortuus fuerit: quia misit ad consulendum Beelzebub, & aliàs tunc non erat moriturus. Quæstio XI.

QVAERITVR vterius, an Ochozias propter hoc mortuus est, quia misit ad consulendum Beelzebub: & aliàs non erat moriturus. Respondendum, quod poterat esse, quod casus Ochoziæ de cancellis esset tam grauis, ut per eum Ochozias naturaliter moriturus esset, etiam si in nullò alio peccaret: vel poterat esse casus leuis, de quo non moriturus erat, nisi peccasset. Dicendum, quod si primo modo ponat, potest adhuc stare verbum Domini. scilicet quod Ochozias moriturus esset cum ceciderit per cancellos, tamen mortuus est, quia misit ad consulendum Beelzebub. Sic enim declaratum est præced. lib. c. 17. quod multa mala naturaliter eueniunt, quæ tamen penā peccatorum nostrorum sunt, & non veniunt nisi peccaremus: & sic casus iste fuit se sufficeret ad inducendam mortem: & tamen non induxisset illam, nisi misisset Ochozias ad consulendum Beelzebub. Aliter dici potest, quod mors naturaliter ventura erat propter istum casum, etiam si Ochozias non peccaret in aliquo: & tamen Deus disponebat liberare eum à morte, si non mitteret ad consulendum Deum Accaron: & quia misit, permisit quod moreretur. Simile fuit de Adam, quia dato quod non peccasset, ipse naturaliter moriturus erat, quia compositio sua ex contrarijs induceret mortem: & tamen nunquam moreretur ipse, nec alij homines, si ipse non peccauisset, eo quod Deus disponebat ex gratia conseruare illos à morte, cum verò Adam peccasset, noluit Deus hanc gratiam facere humano generi: ideo permisit, quod homines morerentur, sicut naturaliter morituri erant: & sic mors est nunc in hominibus data in penam. Et etiam est ex natura: est quidem ex natura directè: in penam tamen in quantum propter peccatum Deus non fecit homini gratiam, quam aliàs facturus erat, cessare autem à beneficio, quod aliàs conferendum erat, pena

Mors euenit homini ex natura, & in penam peccati.

na est. Si autem dicatur, q̄ iste casus erat leuis, ita q̄ ex eo non erat Ochozias moriturus naturaliter, tunc apparet clarius scilicet, q̄ propter peccatum solū mortuus est: & satis rationale est hoc, quia siccut ille, qui naturaliter moriturus est, liberatur interdum propter conuersionē ad Dominū, ita, & ille, qui naturaliter moriturus non est, occidit interdū à Deo pp̄ peccatū. De primo patet in Ezechia rege Iuda, quē pestis percussit, & moriturus erat naturaliter, ita vt Deus ei diceret: dispone domui tuæ, ga morieris, & non viues, inf. 20. & tñ cū postea lachrymas fudit ad Dñm, addidit Deus ei 3. annos vitæ, vt patet ibidem. Ita ergo Ochozias licet non esset moriturus naturaliter, Deus tñ occideret eū pp̄ peccatū: & hoc est, quod dicit hic. f. q̄ non surget de lectulo suo. Quilibet aut̄ istorū modorū est satis rōnabilis.

Qui dixit eis: Cuius figuræ, & habitus est vir ille, qui occurrit vobis, & locutus est vobis hæc? At illi dixerunt: Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias tesbites est. Misitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta, qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum: sedentique in vertice montis, ait. Homo Dei, rex præcepit, vt descendas. Respondensque Elias, dixit quinquagenario. Si homo Dei sum, descendat ignis de celo, & deuoret te, & quinquaginta tuos: descendit ergo ignis de celo, & deuorauit eum, & quinquaginta tuos, qui erant cum eo. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterū, & quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, hæc dicit rex. Festina descende. Respondens Elias ait: Si homo Dei ego sum, descendat ignis de celo, & deuoret te, & quinquaginta tuos: descendit ergo ignis de celo, & deuorauit illum, & quinquaginta eius. Iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta tuos, qui erant cum eo. Qui cum venisset, curuauit genua contra Eliam, & precatus est eum, & ait: Homo Dei, noli despiciere animam meam, & animas seruorum tuorum, qui mecum sunt. Ecce descendit ignis de celo, & deuorauit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos, qui cum eis erant: sed nunc obsecro, vt miseraris animæ meæ. Locutus est autem angelus Domini ad Eliam, dicens: descende cum eo, ne timeas.

Qui dixit eis. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, regis Ochoziæ obstinatio, Eliam ad mortem p̄sequentis. Nam cum nuncij sui rediissent propter verba Eliæ, iussit Eliam ad se duci, vt occideretur,

23. q. 4. s. sed obijci tur, & ca. ea vindi- eta ante fi. c. nimium & q. fi. ca. leg. de cō seq. dist. 2. ca. re vera ante fin.

F & ad hoc inquisiuit de figura, & habitu illius, vt sciret quis erat ille, qui eos ab itinere incepto reduxerat, & dicitur. Qui dixit eis: quare reuersi estis? vidit Ochozias, q̄ non iuerant nuncij sui ad Beelzebub: nam illico, vt misit eos, reuersi sunt, eo q̄ Elias occurrit eis apud Samariam, & tunc ipsi reuersi sunt. At illi responderunt, vir occurrit nobis. I. Elias, & fecit nos reuerti. Et dixit ad nos: ite, & reuertimini ad regem, qui misit vos. scilicet propter mandatum eius rediimus. Posset autem dicere eis rex: quare obediebatis illi viro contra præceptum meum? Poterant respondere, q̄ ille vir prædixerat eis aliqua ex parte Dei, & apparebat manifeste illum loqui verba Dei, cum ostendisset signum s. reuelando eis, quod in corde habebant: ideo tenebatur obedire Deo, saltem timore p̄næ. Sciendum tamen, quod isti nuncij non cognouerunt; an erat ille Elias, vel alius de prophetis: sciuerunt tamen manifeste, q̄ prop̄ eta erat, quia locutus fuit eis ex parte Dei, & dedit ad hoc signum. Quod autem nescierunt eum esse Eliam, pater: quia dixerunt regi: vir occurrit nobis, & nescierunt dicere, quis vir erat ille. Etiam, quia rex quæsiuit ab eis, cuius figuræ erat ille vir? & ipsi responderunt de habitu suo: & tamen si ipsi sciuisent, q̄ Elias erat, non respondiissent de habitu, sed de nomine viri. Etiam pater, quia respondentibus eis de habitu, rex dixit: Elias Tesbites est: ergo ipsi nesciebant eum: Et dicetis ei: hæc dicit Dominus. Viri isti tenebantur dicere verba ista Ochoziæ, quia erant adeo dura, & ipsi cognoscebant istud. Nunquid, quia non erat Deus in Israel, mittis, vt consulatur Beelzebub? Deus Accaron? quasi dicat, si Deus est in Israel, qui possit respondere ad dubia, frustra est, quod mittas ad consulendum Deos terræ alienæ: & tamen mittis ad consulendum eos: ergo arbitraris non esse Deum in Israel. Hoc tamen valde irrationabile est. ideo magnam p̄nam mereris. Est autem Accaron famosa ciuitas in terra Philistinorum circa Mare Mediteraneum, in qua postea fuit ordo quorundam militum, qui vocantur de sancto Ioanne: & illa ciuitas vocatur vulgariter, Acre: & inde dicitur sanctus Ioannes de Acre, idest, de Accaron. Iacirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Scilicet, propter hoc, quod misisti ad consulendum idola, morieris. Et istud verum est siue naturaliter ex casu illo moriturus esset, siue non, vt declaratum est supra.

Accaron ciuitas nūc dicitur Acre, & vbi sita. Ordo militaris sancti Ioannis de Acre, qui est antiquissimus, & diuissimus in his partibus vbi habet federe, & ex quo sup̄ initium.

Quare Elias noluit ire ad nunciandum ista Ochoziæ. Questio XII.

QVAERITVR, quare Elias non iuit in Samariam ad dicendum ista Ochoziæ, sed dixit nuncijs eius, quod dicerent sibi. Respondendum, quod Elias non iuit illuc, quia Deus non iussit ei, nisi solum quod exiret obuiam seruis Ochoziæ, & diceret eis ista. Item Elias timebat ire ad Ochoziā, quia ille erat pessimus rex, sicut Achab: & iussisset cum occidi, si prænucciasset ei ista mala: ideo cum non iussisset ei Deus hoc, non iuit illuc, et si putasset, quod bonum erat ire illuc. Sed dicitur, quare Deus non misit Eliam ad Ochoziam ad denunciandum ei ista mala? Respondendum, quod fortē fuit hoc ad significandum indignitatem ipsius Ochoziæ, quæ tanta erat, quod Deus non dignabatur mittere ad eum prophetas suos, sed per nuncios Ochoziæ, mittebat ei ad dicendum p̄nam futuram: vt sicut Ochozias contempserat Deum Israel, non mittendo ad consulendum eum, sed Beelzebub, ita Deus ostenderet valde cōtēpibilem Ochoziam, non dignando mittere ad eum prophetas suos

suos saltem ad prædicendum mala. Et hoc patet, quia etiam postquam rex misit ad dicendum, quod veniret Elias, non venit vsque ad tertiam vicem: & in duabus vicibus combusti sunt duo principes quinquagenarij, quilibet cum quinquaginta viris suis: & in tertia vice venit, quia cum magna humilitate petitum est, quod veniret.

Quare Deus nunciare fecit Ochoziæ mortem suam. Questio XIII.

QVAERETVR vterius, quare Deus misit ad dicendum Ochoziæ, quod moriturus erat, quia miserat ad consulendum Beelzebub.

Respondendum, quod hoc fuit propter duo. Primum fuit ex abundantissima Dei misericordia: nam licet Israelitæ peccarent, Deus nunquam se subtraxit omnino ab eis: sed denunciabat eis peccata sua per prophetas, reuocando eos à malo, quando rationabile erat homines increpari, & admoneri. Et si quanquam peccatum Ochoziæ manifestum esset, tamen vt discederent Israelitæ à peccatis, prænucciauit Ochoziæ malum propter peccatū istud. Secundum fuit in p̄nam Ochoziæ, & admonitionem aliorum Israelitarum, scilicet, quia si Ochozias non increparetur per Eliam, nihilominus Deus volebat, quod moreretur propter peccatum suum, & tamen si non fuisset mors ista prænucciatā à Deo, putauisset ipse Ochozias, quod non moriebatur propter peccatum, scilicet, quia miserat ad consulendum Beelzebub, sed quia naturaliter moriturus erat, etiā si non peccaret: & non doleret tantum, sicut si sciret, q̄ à Deo occidebatur propter peccatum. Etiam alij Israelitæ peccatores putarent, q̄ Ochozias non moriebatur propter peccatum: vnde non distraherentur à peccando propter mortem Ochoziæ: nūc verò scirent, q̄ Ochozias moriebatur, quia miserat ad consulendum idola. Ideo ipsi cauerent timere facere talia, ne incurrerent p̄nas à Deo.

An nuncij Ochoziæ tenerentur nunciare, quæ eis dixerat Elias. Questio XIII.

QVAERETVR vterius, an tenebantur isti nuncij Ochoziæ dicere ei id, qd̄ dixerat sibi Elias. Respondendum, quod si Elias solum dixerat illis, quid euenturum esset regi, & non dixit, q̄ dicerent ei ista, non tenebantur dicere aliquid: nunc verò Elias dixit illis, quod dicerent, vt patet in litera, scilicet. Vir occurrit nobis, & dixit ad nos: ite, & reuertimini ad regem, qui misit vos, & dicitis ei, & cetera. Non tamen tenebantur isti viri sequi præceptum Eliæ, nisi constaret eis, q̄ erat propheta, & q̄ iubebat eis ex parte Dei. Hoc autem cognouerunt, quia Elias declarauit eis id, quod erat in corde eorum antequam ipsi quidquam loquerentur: ideo tenebantur agere quod iubebat: & si non agerent, timere deberent p̄nam sibi à Deo inferendam. Et ista fuit vna de causis, propter quas reuersi sunt ad Ochoziam, scilicet, quia putauerunt se obligatos ad mandatum Eliæ, licet non cognoscerent eum esse Eliam: sufficiebat tamen, q̄ crederent eum esse aliquem de prophetis: & hoc certissime sciebant. Qui dixit eis: cuius figuræ, & habitus est vir, qui occurrit vobis, & locutus est verba hæc. Subintelligendum est, q̄ Ochozias petiuerit quis erat ille vir, & nesciuerint respondere nuncij: & tunc quæsiuit Ochozias de figura, & habitu eius: vt per hæc ipse, & alij, qui presentes erant, possent coniecturam quis erat. Et dixit: cuius figuræ est, scilicet, quantum ad lineamenta corporis, &

quantum ad magnitudinem, & paruitatem: & cuius habitus, scilicet, quantum ad vestes: nam per ista duo poterat iudicari de eo. Potissimè, quia prophetæ differabant ab alijs hominibus in modo vestium, cum essent ipsi quasi religiosi inter ceteros. Sed dicitur, ad quid quærebat scire Ochozias, quis erat iste vir? Dicendum, quod volebat hoc ad mittendū pro illo: nam immediatè misit pro illo, vt patet in litera. At illi dixerunt: vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Expresserunt illi nuncij habitum, & figuram Eliæ, de quibus rex quæsiuerat: figuram quidem, in quantum dixerunt: vir pilosus est. Et accipitur figura largè: nam figura dicit lineamenta: esse autem pilosum, vel sine pilis, non est lineamentum: quia tamen est quadam dispositio intrinseca, per q̄ cognoscitur homo, sicut per figuram, vocatur figura. Dicitur autem Elias pilosus dupliciter: vno modo, quia erat inductus pellicibus animalium pilis versis ad partem exteriorem, & tunc apparebat pilosus ex omni parte corporis. Vel dicitur pilosus, idest, quia ex dispositione sua corporali erat valde pilosus. Er istud poterat accidere dupliciter: vno modo ex complexione, scilicet: quia quidam viri sunt pilosiores alijs. Alio modo ex carentia vestium. Nam homines, qui in siluis consueverunt habitare, & habere corpora pro maiori parte nuda, efficiuntur pilosiores ceteris hominibus: quia natura dat eis pilos tunc in tegumentum, sicut bestijs, quibus nullum tegumentum per artem quaeritur: sed natura confert duriciem cutis, & magnitudinem pilorum. Dicitur etiam zona pellicea accinctus renibus, idest, zona de corio animalis, quæ exterius pilos haberet. In Hebræo dicitur, zona de corio, & idē quasi est: litera tamen nostra dixit, pellicea, eo quod corium denotat ipsam cutem rasam abscisus pilis, & isto modo de corio fiunt nobis zonæ: pellicem autem dicitur ipsa cutis animalis cum pilis: & sic zona pellicea dicitur, zona de illo corio cum pilis suis, non facto aliquo apparamento per artem in illo corio. Et rationabiliter noluit litera nostra ponere zona de corio, sicut litera Hebraica dicit, eo quod isti nuncij dixerunt ista signa Eliæ, ad distinguendum eum ab alijs hominibus: & tamen si diceretur, quod habebat zonam de corio, in hoc non distinguebatur ab alijs: quia omnes communiter habent zonas de corio: ideo dixit, zona pellicea, idest, de pelle cum pilis: & nulli hominum habent tales zonas, nisi syluestres rustici, & valde pauperes, qui non possunt emere coria apparamata per artem: & in hoc cognitus est Elias ex isto habitu despecto: & scriptura laudat Eliam: quia his vestibus utebatur, non habens aliquam curiositatem, eo quod viri sancti non attendebant ad vestes, sed ad virtutes: quia non in veste est verbum Dei, nec in cibo, nec in sermone, sed in intentione, opere, & virtute.

Qualis erat habitus Eliæ, & Ioannis Baptiste, & quare Ioannes voluit imitari Eliam in habitu. Questio XIV.

QVAERETVR, qualis erat iste habitus Eliæ, & an erat vir pilosus, i. naturaliter pilis abundans, vel operatus aliqua pelle, cuius pili essent à parte exteriori. Respondendum, quod de pilositate Eliæ possunt assignari tres modi supra positi, & quilibet eorum potest aliquo modo conuenire. Dicitur tamen, q̄ Elias erat vir pilosus, idest, habebat vestem, cuius pars exterior erat tota pilosa, sicut pellicis animalis: & hoc, quia fortè vestis sua erat aliqua pellicis versis exterius pilis: vel erat vestis facta de pilis grossis,

Quomodo Elias erat pilosus.

Viri sancti non attendunt ad vestes, sed ad virtutes.

sis, & magnis animalium sine arte cōposita: & ideo pili magni prominabant exterius, tanquam esset illa vestis pellis asialis: & tūc pilosus non dicit figurā, sed habitum, & istud rationabilius est. Sic patet de beato Ioanne Baptista, qui secutus est, per omnia vitam Eliæ, ita vt à Iudæis putaretur esse Elias, & mitterent ei ad dicendum si erat Elias, vt patet Ioan. primo ipse tamen habuit habitum omnino conformē isti habitui Eliæ, vt patet Mat. 3. cum dicitur, quod Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, vestis autem facta de pilis camelorum erat nimis hispida, & pili prominebant exterius, ita vt non videretur vestis facta per artificium, sed pellis animalis, versis exteriorius pilis: ideo dicebatur Elias, talem vestem habēs pilosus. Quod autem Elias haberet sic vestimentum de pilis camelorum, patet, quia Ioannes habuit zonam pelliceam, & in hoc fuit similis Eliæ: ergo etiā in reliquo habitu vellet ei esse similis: & tamen Ioannes habebat vestem de pilis camelorum: ergo etiam haberet Elias: potissimè, quia vocari pilosum, vel habentem vestem de pilis camelorum, modicum differt. Item patet, quia si non similes beatus Ioannes Eliæ in habitu, omnino nō putaretur esse Elias, dato, qd haberet alias similitudines: & tñ putatus est Elias: ideo videtur, qd eundem habitum habebat.

Quare Elias vtebatur habitu villi. Quæstio XVII.

QVAERETVR vterius, quare Elias vtebatur tali habitu. Respondendum, quod Elias nō vtebatur isto habitu pauperissimo pro paupertate, tā quam non potens alium habere, sed pro religione. Pro quo sciendum, quod Elias fuit vir sanctus valde, & ceteri prophete, sed Elias potius: & ad contemendam gloriam seculi, & ad ostendendum, alia meliora bona reposita esse in futuro seculo, quæ homo acquirere potest bonitate vitæ, quàm ea, quæ in præsentī cernuntur: & vt ostendatur desiderium illorum, quod sine contemptu istorum non est: accepit vestem contemptibilem, scilicet factam de pilis camelorum. Habebat autem ista vestis duo, scilicet, duriciem, & contemptibilitatem: duriciem quidem, quia erat de pilis camelorum, non per texturam, vt aliqui volunt, sed per quasdam nodositates, & complicationes. Et dato, quod per texturam sit, cum illi pili sint duri, erit vestis dura. Istud autem pertinet ad signum virtutis, & exercitium: ad signum quidem, in quantum significatur fuga delectationum, & blandimentorum seculi in duricie vestis. Nam illi, qui induuntur vestibus mollioribus, sunt, qui desiderant seculi blandimenta, & honores: & isti morantur in domibus regum ad consequendum ista. Sic dixit Christus Matth. 11. Sed quid existis videre in deserto, hominem mollioribus vestitum? ecce qui mollioribus vestiuntur in domibus regum sunt. Sicut ergo illi, qui mollioribus induuntur, quærunt blandimenta seculi, & honores, ita illi, qui duris induuntur, significant se omnia ista fugere, & tanquam noxia deuitare. Est autem exercitium virtutis asperitas vestium: quia temperantia consistit circa delectationem tactus, & gustus: & in delectationibus superabundantibus rerum mollium intemperantia est: ideo duricies vestis congruit ad exercitandam virtutem. Secundo erat in veste Eliæ contemptibilitas: & hoc etiam valde conuenit religioni. Vestis enim preciosa secundum se peccatum non est: & tamen quædam mala inducit, vel signat, quæ non significantur per vestem duram, nec inducuntur per eam. Nam ad hoc, qd aliquis habeat

Elias vtebatur habitu pauperissimo de pilis camelorum pro religione.

vestis Elię de pilis camelorum.

Ioannes Baptista quous est p omnia vita Elię.

F vestem pretiosam, oportet sollicitum esse de acquisitione pretij ad habendum illam, cum vestes iste sine magno pretio non habeantur: seruo tamen Dei non competit sollicitari nimis circa terrena, quia vita sua debet esse in cælestibus, iuxta illud Apostoli: conuersatio nostra in cælis est: vestis autem contemptibilis paruo pretio eget: ideo ad habendam illā paruā sollicitudo necessaria est, ita vt ferè totum tēpus vacet seruo Dei ad sollicitandum se circa Deum: & paruū tempus sit in sollicitudinibus seculi, iuxta illud Amos: sollicitum esse prius Deum suum. Secundo, vestis preciosa non conuenit viro Dei: quia nō solum sollicitudinem requirit in acquirendo, sed etiam in conseruando, & mundam habendo: & tñ ista sollicitudo incidit in id, qd primū. Tertio nō que nit, qd habēti vestē pretiosā nō congruit humiliari ad ista opera seruitutis, & opera banauorū: seruus tñ Dei debet humiliari, & obedire vsq; ad extremū genus seruitutis. Quarto nō cōuenit vestis pretiosa, & potissimè propter significationē: quæ vestes pretiosæ causant quādam iocunditatem, & communiter desiderant: seruus autē Dei non debet aliquid istorū desiderare, sed oīa debet despiciere, vt stercore, vt solū Christi lucrifaciat, iuxta verbū Apostoli ad Philip. iij. Illi tamen, qui gestant pretiosas vestes, videntur delectari in eis, & desiderare eas antequam habeant: ideo non competunt seruis Dei, ne videantur seculi blandimenta, & honores appetere. Qui ergo ad Deum maximè appropinquare volunt, omnia ista fugiunt. Elias autem fuit exemplar virtutis, & desiderij futuri seculi inter antiquos: nam de eo dicitur Ecclē. quadagesimo octauo, quod surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat: ideo ipse voluit esse distinctus a cæteris tam in vestibus, quàm in communicatione. In vestibus quidem, quia habuit vestes de pilis Camelorum, quæ cæteris duriores erant, & contemptibiliores. In communicatione autem, quia ipse sequestratus erat a cæteris hominibus, habitans in monte Carmelo: hoc etiam religiositati conueniebat, scilicet, fugere seculi communicationem. Istam omnino vitam tanquam perfectissimam tenuit beatus Ioannes Baptista: nam ipse egressus vrbes, habitabat in deserto: erat que vestis eius de pilis Camelorum, & Zona pellicea circa lumbos eius: cibus autem suus erat mel siluestre, & locuste, Matth. 3. & ob hoc putatus est Elias, quia in nullo differebat ab eo. Iste autem modus habitus, & vitæ conueniebat magnæ religioni: vnde Beatus Ioannes, quo nō surrexit maior inter natos mulierum, tenuit istam vitam, tanquam conuenientem maximè perfectiōni. Qui ait, Elias Thesbitus est: scilicet, relatis istis signis cognouit rex, quod erat Elias, quia nullus alius propheta talem modum habitus habebat. *Misitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta erant sub eo.* Erant principes regis distincti per quinquagenarios, & centuriones, & tribunos, & iste, qui nunc missus est ad Eliam, erat quinquagenarius, & habebat sub se quinquaginta viros, quos cum illo misit Ochozias ad Eliam. *Qui ascendit ad eum.* scilicet, quinquagenarius ascendit ad Eliam, & dicitur, qd ascendit, quia Elias erat in monte. *Sedentiq; in vertice montis:* scilicet, Elias sedebat in vertice montis Carmeli: quia ibi erat habitatio sua sequestrata à populis. Sic etiam beatus Ioan. Baptista, qui secutus est viam Eliæ, morabatur in deserto Iudææ, & illuc confluēbant ad eum multi, vt baptizarentur in Iordanæ. *Homo Dei, rex precepit vt descendas.* Vocauit eum hominem Dei: quia erat propheta: & vocantur prophete viri Dei: dicit autem rex: rex precepit vt descendas: quia rex dixerat, qd Elias

vestis preciosa non conuenit viro Dei.

Laudes Elię, & Ioannis.

Elias veniret ad se, & inbebat ei ille quinquagenari⁹ ex parte regis. *Respondensq; Elias dixit quinquagenario.* Noluit Elias cōsētere dicto quinquagenarij, sed potius in precatus est super eum iram Dei. scilicet, vt cremaretur igne cælesti. *Si homo Dei sum, descendat ignis de celo, & deuoret te, & quinquaginta viros tuos.* i. tu vocasti me hominem Dei: & si verū est, qd ego sum homo Dei, scilicet, quod ipse acceptat preces meas, oro, vt descendat ignis de celo, & deuoret te, & i. viros tuos.

Quare Elias vocatus est a rege per quinquagenarium. Quæstio XVII.

QVAERETVR, ad quid misit Ochozias istum quinquagenarium ad Eliam. Aliquis dicit, qd misit ad tenendum eum. scilicet, quia Ochozias iratus fuerat nimis, ex eo quod Elias dixerat eum moriturū: & consilio matris suæ Iezabel misit ad vocandum Eliam ad occidendum eum. Sic enim ipsa Iezabel voluit iterum occidere Eliam præcedenti lib. cap. xix. Et tunc dicitur, quod quinquagenarius iste iuit cum quinquaginta viris, ad hoc quod si Elias venire nolet, violenter eum traheret. Hoc autem aliqui colligunt: quia quinquagenarius dixit: rex precepit, vt descendas. Item quia Elias orauit venire ignem de celo super quinquagenarium, & viros suos. scilicet, quia iniuste volebant eum tenere. Et secundum istam intentionem, quæ à multis approbatur, continuauimus literam. scilicet, quod in ista particula ageretur de oblatione regis Eliam ad mortē inquirēntis. Aliter tamen dicendum videtur, & melius. scilicet, qd Elias petebatur a rege, vt veniret, non quidem ad occidendum ipsum, sed solum ad certificationem habendam de verbis, quæ dixerat. Nam locutus fuerat nuncijs Ochoziæ de morte eius: ipse vero non contentus verbis illorum voluit radicalius scire ab Eliā: ideo misit ad vocandum eum: & sic posset intelligere, an prophetia esset dicta secundum Dei firmam sententiā, vel comminationem: & an aliquid esset, per quod posset euadere mortem. Nā prophete interdum postquam prænucciabant malum contra aliquos, dabant consilium ad euadendū illud malum: sicut fecit Ioel, qui prænucciavit, locustam, & brucum destructuros terram Iudæ: & tamen postea dedit consilium, qd se affligerent in ieiunio, & oratione, & forte Deus exaudiret: & sic factum est, Ioel. ij. Hoc autem colligitur aliqui ter: quia postea quando venit Elias ad Ochoziam, nihil ei facere tentauit, sed solum audiuit ab eo, quid Deus dixisset, vt patet inf. Item si misisset Ochozias istum quinquagenarium ad tenendum Eliam, non curasset dicere ei: Homo Dei, rex precepit, vt descendas: sed tenuisset eum, & captum duxisset. Quod autem habuerit secum quinquaginta viros, non fuit ad tenendum Eliam violenter, sed ad honorandum eum: quia rex deprecabatur, vt veniret, & diceret ei de ægritudine sua. Et istud rationabilius est. *Descendit itaq; ignis de celo, & deuorauit eum, & quinquaginta, qui erant cum eo,* scilicet, illico, vt Elias petiuit hoc, descendit ignis, & cremauit quinquagenarium cum viris suis.

An ignis comburens quinquagenarium cum viris quadraginta de celo descendit, vel fuerit de nouo genitus. Quæstio XVIII.

QVAERETVR de isto igne, qualiter se habuerit: scilicet, an descēderit de sphaera ignis, vel de alio loco: vel an fuerit productus in ipso loco, in quo cōbustus est quinquagenari⁹ cū viris suis. Rñdēdū, qd iste ignis poterat descendere de sphaera ignis, vel de alia par-

te aeris: vel fuerit in ipso loco genitus vbi cōbusti sūt viri. Tertium tñ non est dicendū hic: quia Elias petiuit, qd descēderet ignis de celo. Si autē generaret in loco illo, in quo cōbusti sunt viri, non descēderet: id oportet qd in aliquo loco superiori fuerit, de quo descendit, ad hoc, qd Deus videret exaudire orōnē Eliæ. Itē qd dicit hoc qd descēdit ignis de celo: ergo nō fuit ibi genitus, vbi cōbusti sunt viri. Duo autē alij modi possunt teneri indifferenter. Sciēdū tñ, qd accipitur hic large, descendere de celo: quia ignis nō est in celo, nec aliqd elementū: id nō potest descendere de illo: maximè qd dato qd esset celū de natura ignis, nō feceret inde aliqua pars, nisi fieret corruptio in corpore cælesti: sed sū modū vulgarem dī de celo venire oē, qd venit de parte superiori: quia locus aeris, & ignis dicitur celum, eo qd est supra nos iuxta illud: volucres celi. i. volucres aeris: & tūc si descēderet ignis de sphaera sua: quia illa superior est, aer, & aer vocat celū, diceret descendere de celo: vel si fuerit genitus ille ignis in aliqua parte aeris, & descēderit ad cremandū viros, diceret descendere de celo, eo qd aer vocat celū. Sed adhuc dicendū rationabilius esse, qd iste ignis genitus fuerit in nubibus inferioris partis circa primū interiticiū aeris, & descēderit inde, qd descendit de sphaera sua. Nā qd descēderet de sphaera, est ponere plura mirabilia, qd productus fuerit in nubibus: Nā nō poterat ille ignis secari ab alijs partibus sphaeræ suæ, nisi p violentiā, eo qd naturaliter appetit quilibet res vnitate, & refugit sectionē. Etia, quia ignis naturaliter ascēdere debet vsq; ad sphaerā suā, & descendere esset p naturā. Etia quia si ignis descēdisset p sphaerā aeris, trāsuisset p locū frigidissimū. scilicet, aer caliginosum, nō poterat nō extinguī, nisi pseruaret sup naturaliter: rōnabilius ergo est ponere, qd ille ignis fuerit genitus in parte inferiori aeris. scilicet, circa interiticiū primū aeris, & hoc sufficiebat ad intētiōnē Elię. scilicet, qd descēderet ignis de aliqua parte aeris, ita vt videret descendere de celo, & p hoc putaret à Deo mitti. Et ista fuit causa, quare Elias nō solū petiuit, qd cremarentur illi viri, sed et qd descēderet ignis de celo ad cremandū eos. Nā si ignis causatus fuisset in parte inferiori, ita vt non videretur descendere, a Deo causarē, potius poterat putari naturaliter genitus, sicut aliqñ causant inflammationes circa terrā, vel putaret factū esse à Demonibus: nūc verò cū descēderet ignis de celo, qd nō cludat necessariō qd à Deo erat, tñ pbabilius erat sic esse à Deo, qd aliās.

An Elias peccauit orando, quod descenderet ignis de celo ad deuorandum illos. Quæstio XIX.

QVAERETVR vterius, quare Elias petiuit, qd descēderet ignis de celo ad cremandū istos viros. Et an peccauerit petendo, vt veniret ignis de celo sup istos? Et dicendū primo qd non: quia si peccasset, Deus nō exaudisset ipsum in orōne illa, qd ad malū erat: quia Deus peccatores nō exaudit, Io. ix. & potissimè qñ orāt aliquid, qd malū est: & tñ Deus exaudiuit Eliā, mittendo ignē de celo bis sup duos quinquagenarios: ergo non peccabat. Itē patet ex orōne Eliæ, quia ipse dixit: si homo Dei sum, descendat ignis de celo. i. si Deus acceptat preces meas tanq; serui sui, oro, qd descendat ignis: ergo Elias petebat hoc fieri, si Deus iudicabat illud esse iustū, & alioquin non. Cū autē quærīt, quare Elias petiuit, qd descēderet ignis, Aliqui putant qd hoc fuit: quia volebat illi quinquagenarij tenere Eliā, & ducere vincitū: id petiuit, ignē descendere ad cremandū eos, ne possent eū tenere. Et hoc videtur aliqui colligi Lucæ ix. vbi dixerūt Iacobus, & Ioānes ad Christū: Dñe vis dicamus,

Quo ali- quid dicit descen- de re de celo

Elias qua- re petiuit, qd ignis descende- ret.

vt

vt ignis descendat de celo, & consumat illos, sicut Elias fecit: & sic volebat illi discipuli perere igne ad similitudinem Eliæ: & tamen illi volebant perere ignem in vindictam iniuriæ. f. quia nolabant Samaritani aperire portas vrbs, vt patet ibidem. Ergo et Elias petiuit ignem de celo super illos viros: quia ei aliquam iniuriam faciebant, vel facere intendebant. Sed istud non stat: quia Elias erat vir Dei: & ad viros Dei pertinet tolerare iniurias, & non vindicare eas: vnde si Elias ad vindictam petiuisset, Deus non exaudisset eum: quia Deus non seruit iniusto desiderio hominum. Et tamen fuisse increpatus valde Elias desiderans vindictam: patet, quia sic increpuit Christus Iacobum, & Ioannem: quia volebant perere igne de celo super Samaritanos, Luc. ix. cum dicitur: & conuersus increpauit illos, dicens: nescitis cuius spiritus estis: filius hominis non venit animas hominum perdere, sed saluare. Sed Elias tenebatur ad non vindicandum iniuriam sicut discipuli: ergo non fecit propter hoc. Item dato q Elias voluisset, q non caperetur, non orasset q veniret ignis de celo ad comburendum illos: sed orasset, vt Deus poneret aliquod impedimentum, per quod non possent capere eum. Sic enim fecerunt alij viri sancti quando nolabant cogi ad aliquid: sicut fuit de beata Lucia, quam volebat princeps ducere ad lupanar, & oratione facta immobilis fuit, ita vt multa iuga bouum simul, & homines non possent eam mouere. Alij autem dicunt, q Elias orauit, vt veniret ignis de celo super istos, H eo q erant Idolatræ, & consenserant regi Ochoziæ, mittendo nuncios ad Beelzebub, Sed dicendum, q hoc non sufficit: quia dato quod isti essent mali, non licebat Eliæ occidere ipsos: & etiam non licebat ei orare, vt occiderentur: quia istud erat malum: potissimum quia ipse non orabat, vt destruerentur ad hoc, vt saluarentur. Dicendum igitur, quod Elias orauit venire ignem de celo super istos a Deo, motus ad hoc. Fuit autem motuum: quia isti viri erant mali, & peccauerant in Idolatria, & in multis alijs. Deus autem volebat eos occidere, & ad hoc mouit Eliam, vt oraret pro occasione illorum. Et licet ipsi non mererent mortem ex aliquo, quod nunc faciebant contra Eliam, merebantur tamen ex multis alijs, quæ fecerant: & Deus voluit eos nunc occidere, vt occisio sua proficeret ad terrorem emendationis peccati Ochoziæ, & Idolatrarum, vt omnes timerent facere aliquid circa Idolatriam, cum non solum ipsi Idolatræ punirentur, sed etiam illi, qui ibant ad vocandum prophetam Dei ex parte regis idolatræ. Sic enim fuit in principio Ecclesiæ primitiua, cum Ananias, & Saphira voluissent fallere Apostolos super precio agri, Deus voluit punire peccatum illud acriter, ad terrorem omnium aliorum, qui venirent ad cultum Christi, ne aliquis auderet mentiri. Et ob hoc mouit beatum Petrum, vt pronunciarer mortem illis immediate veteram, & sic factum est, Actuum. v. na ad verba Petri mortui sunt. Et sic dicendum, quod dato q Elias non orauisset ignem descendere super istos, Deus volebat eos occidere: & tñ vt mors eorum magis proficeret ad terrorem idolatrarum, & ad auctoritatem prophetarum, mouit Deus Eliam, vt oraret pro eorum occasione. Si autem obijciatur, quod peccauerit: quia Christus increpuit Iacobum, & Ioannem, q petebant ignem descendere de celo. Dicendum q increpuit illos: quia non mouebatur bono zelo, sed propter vindictam: ideo dixit eis: nescitis cuius spiritus estis: Luc. ix. Elias autem non motus fuit propter iram, sed quia spiritus Dei mouit eum, vt declaratum est: ideo non peccauit. Sic patet de beato Petro: na Christus increpuit Iacobum, & Ioannem: quia volebant

An viri sancti debeant mala petere contra illos, qui sibi volunt nocere.

petere ignem de celo super samaritanos: & tamen non increpuit beatum Petrum, qui dixit Ananias & Saphiræ, q morerentur, & immediate mortui sunt post verba eius: sed scriptura approbat illud, tanquam factum per spiritum sanctum, actum quinto. Rursum misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et quinquaginta cum eo. f. combusto primo quinquagenario, & Elia non veniente, misit Ochozias alium quinquagenarium. De isto secundo quinquagenario dicendum, quod eadem causa mittendi eum fuit quæ in primo quinquagenario. f. ad honorandum Eliam, vt veniret cum eo quinquaginta viri. Qui locutus est illi: Homo Dei hoc dicit rex, festina descende, iste quinquagenarius eodem modo locutus est sicut primus: & ideo Elias orauit igne de celo descendere super eum sicut super primum. Respondens Elias ait: si homo Dei ego sum. i. si Deus acceptat orationes meas, rogo, vt descendat ignis de celo super te: descendit ergo ignis de celo, & deuorauit illum, & quinquaginta eius. Ita iste combustus est sicut primus: quia ipse peccauerat sicut primus. f. quia erat idolatra, & consentiebat Ochoziæ in peccatis: & Deus volebat occidere eum propter peccata: & mouit Eliam, vt oraret pro morte eius. Iterum misit principem quinquagenarium tertium: & quinquaginta, qui erant cum eo, nullus duorum primorum redierat, nec Elias venerat: ideo semper mittebat Ochozias nuncios.

Quare Ochozias misit secundum quinquagenarium, cum primus esset combustus. Questio. XX.

QVAERITVR, cum primus quinquagenarius fuisset combustus: cum quinquaginta viris suis, quare rex mittebat alium quinquagenarium: quare deberet timere, q ille combureret: etiam ipse q mireretur, formidare deberet, quod combureretur, sicut prior. Aliquis dicit, quod rex non timuit mittere secundum quinquagenarium, nec tertium: quia non sciebat quali morte prior consumptus fuisset: immo nesciebat, an mortuus fuisset: sed videbat, q morabatur primus: ideo misit secundum: & videns secundum morari, tertium misit, nihil mali suspicatus, sed admirans quomodo tandiu redire morarentur. Sed dicendum, quod hoc non est verisimile: quare rex non mittebat alium ad vocandum Eliam, quousque sciret quid egisset primus quinquagenarius, qui ad vocandum eum iuerat: & si forte ille moraretur, mitteret ad sciendum quid ille ageret, non tamen ad vocandum Eliam: misit tamen secundum, & tertium quinquagenarios ad vocandum Eliam: quod patet ex verbis eorum: nam quilibet eorum dicebat: homo Dei descendit: ideo non fuerunt missi isti quinquagenarii ad sciendum, quid ageret primus, sed solum ad vocandum Eliam. Item si rex misisset ad sciendum quomodo morabatur primus quinquagenarius, non misisset alios quinquagenarios, sed vnum virum: & tamen misit qualibet vice vnum quinquagenarium: ergo ille non ibat ad vocandum priorem quinquagenarium, sed Eliam. Item patet clarius, quod Ochozias sciret primum quinquagenarium fuisse combustum, vel saltem sciret: nam q iuit tertius, dixit ad Eliam: noli despiciere animam meam: ecce descendit ignis de celo, & deuorauit duos principes quinquagenarios: sicut ergo iste sciebat mortem illorum duorum quinquagenariorum, ita etiam verisimile erat, quod rex sciret eam. Dicendum ergo q Ochozias sciuit quo primus quinquagenarius combustus fuerat & tamen misit secundum quinquagenarium & tertium: & forte ad hoc erat duplex causa moriua.

Determinatio.

Pri-

Prima, quia nesciebat, cur primus quinquagenarius combustus fuisset: ideo non putabat secundum comburendum: nam non credebat, q ideo combustus fuerat, quia Deus vellet eum comburere propter hoc, q ipse mittebat eum ad vocandum Eliam, sed propter aliquam peccata eius, & tunc dato, q vnus quinquagenarius peccasset grauissimum, & Deus eum combussisset, non combureret alium: erat autem istud aliquantulum verisimile, quia non mittebat Ochozias quinquagenarium ad aliquod malum, sed solum ad uocandum Eliam, vt supra declaratum est. Secundum motuum esse poterat ex obstinatione Ochoziæ circa propositum suum: nam quando aliqui desiderant aliquam rem valde, etiam si eueniant eis infortunia circa illam, semper feruntur in eam, non putantes propter illam rem sibi euenire, vel saltem expectantes aliquando sibi bonum euenturum. sic fuit in Saule, qui misit nuncios ad capiendum Dauid, & Samuelem, & illi nuncios coacti sunt prophetare: quo nunciato Sauli, misit alios nuncios, & etiam illi prophetauerunt: ad vltimum autem ipse iuit, putans se non prophetaturum, & et ipse coactus est prophetare supra. lib. c. 19. De ipso autem secundo quinquagenario dicendum, q motus fuit ex eisdem causis, ex quibus Ochozias, quia ille erat malus, & Deus excecabat eum, vt traderetur in mortem.

Quinquagenarius tertius quomodo ausus est ire ad Eliam, combustis primis. Quest. XXI.

QVAERITVR vltius, de tertio quinquagenario, quomodo ille ire ausus est, combustis duobus primis quinquagenarijs, & ipso hoc sciente. Respondendum, q quantum ad regem eadem causa mittendi eum fuerunt, quæ assignate sunt in precedenti questione de quinquagenario secundo: quantum ad ipsum quinquagenarium dicendum, q ille ire timebat ad vocandum Eliam, quia timebat, ne etiam ipse cremaretur, sicut alij duo quinquagenarii: quod patet ex verbis eius: nam cum venit ad Eliam, dixit: vir Dei noli despiciere animam meam: ecce ignis consumpsit duos principes. q. d. sicut illos consumpsit, qui uenerunt ad vocandum te: ita poterat me consumere: ideo oro ne despicias animam meam, faciendo, q ego comburor: iuit tamen iste quinquagenarius ad vocandum Eliam, quia preceptum regis urgebat valde: ideo posuit se in manu Domini, & iuit ad vocandum Eliam: quia tamen timebat nimis, q combureretur, sicut duo primi, humiliavit se nimis coram Elia. Hoc autem fuit, quia iste tertius quinquagenarius erat vir bonus, & Deus volebat ipsum occidere: ideo dedit ei spiritum humiliandi se coram Elia, vt non occideretur. Qui cum venisset, curauit genua contra Eliam. Alij quinquagenarii vocabant Eliam aliquantulum superbe dicentes: rex precipit, vt descendas: & verum est, q illa verba non erant tam graua, vt promerentur mortem alicuius istorum quinquagenariorum si nullum aliud peccatum intercederet: cum tamen Deus vellet eos occidere propter alia: habebat istam occasionem, vel colorem occidendi eos nunc. f. quia irreuerenter loquebantur prophetæ Dei. Tertius autem sciens qualiter alij locuti fuerant, voluit humiliari in omnibus, scilicet tam in verbis, quam in habitu corporis: vnde primum flexit genua coram Elia, quod est magna humiliatio. Et precatus est eum, scilicet verbis humilibus valde. Et ait: homo Dei, noli despiciere animam meam. Vocatur anima ipsa vita, & dicitur aliquis despiciere vitam alterius, quando pro nihilo habet, q ille vi-

uat, vel moriatur: & sic erat in potestate Eliæ, quod iste occideretur, scilicet inuocando super eum igne de celo, vel quod non occideretur non inuocando aliquod malum super eum: ideo si inuocaret, cõtemnebat vitam eius, quia poterat facere, quod non moreretur, & faciebat eum mori. Et animas seruatorum tuorum, qui mecum sunt, scilicet quinquaginta virorum, qui iuerant cum isto quinquagenario: nam etiam timebat de morte illorum, sicut de morte sua, cum viri venientes cum alijs quinquagenarijs combusti fuissent cum eis. Ecce descendit ignis de celo, & deuorauit duos principes quinquagenarios primos. Istud sciuerat Ochozias, & viri sui per aliquos nuncios, quos miserat ad sciendum quid ageret, primus quinquagenarius cum moreretur redire, vel forte per famam hoc cognouit: & iste quinquagenarius tertius retulit duos priores combustos fuisse: ideo orabat, ne ipse similiter combureretur. Et quinquagenos, qui cum eis erant. Quinquagenus significat ordinem: & vocatur quinquageni hic duæ multitudines diuisæ per quinquaginta, quia quilibet illorum quinquagenariorum habebat secum quinquaginta viros. Sed nunc obsecro, vt miseraris animam meam, scilicet, licet ego poteram comburi sicut alij, si tu velles, tamẽ oro, vt nõ facias me comburi, sed miseraris vitam meam, & eorum, qui mecum sunt. Locutus est autem angelus Domini ad Eliam. In prioribus vicibus Deus non iubebat Eliam, vt iret ad Ochoziam, sed volebat comburere quinquagenarios: nunc verò voluit, q Elias iret ad Ochoziam: ideo misit Angelum suum ad eum. De modo autem locutionis angeli ad Eliam, dicendum est, sicut supra diximus. Dicams, descende cum eis ne timeas. Voluit Deus, quod iret Elias nunc ad Ochoziam, vt increparet eum, & certissime mortem prænunderet ei: & sic timerent Idolatræ deu punientem eos, qui consulebant Idola, & venerabantur. Dixit autem angelus Eliæ, ne timeret, quia Elias poterat formidare ire ad Ochoziam, quia forte putabat, quod vocauisset eum ad occidendum ipsum. Etiam timebat maxime p Iezabel matre Ochoziæ, quia illa erat pessima femina Idolatra, & quæ iterum persecuta fuerat ad mortem ipsum Eliam, ne potuit eum tenere, præcedenti lib. c. 19. Angelus autem securum reddidit Eliam, q nihil mali pateref.

Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem, & locutus est ei: Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Mortuus est autem iuxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, & regnauit Ioram frater eius pro eo, anno secundo Ioram filii Iosaphat regis Iudæ: non enim habebat filium. Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?

Surrexit. Hic ponitur quartum huius c. f. constantia Eliæ contra regem in facie loquentis, & dicitur. Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem. f. surrexit de monte

monte Carmelo, in quo morabatur, & iuit cū isto tertio quinquagenario. *Et locutus est ei, hec dicit Dominus* subintelligendum est, quod Ochozias quæsiuerit ab Elia, an ipse locutus fuerit nuntijs eius de morte sua, & reuocauerit eos de itinere: & tunc Elias respondit istud. Vel potest dici, quod Elias locutus est istud Ochozię, antequam quicquam ipse quæreret. *Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Accaron.* licet non peruenissent isti nuncij ad Beelzebub, nec consulissent eum, meruit mortem Ochozias: quia Deus non solum punit factum, sed etiam voluntatem: maximè quia hic non solum erat voluntas, sed etiam factum inchoatum, in quantum isti nuncij iam ibant ad consulendum Beelzebub, & illuc peruenissent, nisi reuocati fuissent ab Elia. *Quasi non esset Deus in Israel, à quo posses interrogare sermonem, si in hoc quod misisti ad consulendum Beelzebub, inuisti quod non erat aliquis Deus in Israel, & hoc fuit graue nimis, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.* si in pœnam huius delicti morieris: & hoc siue aliàs moriturus esset naturaliter, siue non, vt declaratum fuit sup. mortuus est ergo in xta sermonem Domini, quem locutus est Elias. s. Paulò post hoc mortuus est Ochozias, sicut locutus fuit Elias: nam cum esset vir nequam Ochozias, etiã prænunciata sibi morte peccato, non doluit, sed mansit in duritia sua, nec meruit misericordiam: & tamen dato quod misericordiam periisset, fortè non obtinuisset eam.

Mors Ochozię.

Quare Ochozias, audita morte, non doluit de peccato, & si doluisset, an fuisset à morte liberatus.

Questio XXI.

QVAERETVR circa hoc, cū Ochozias audita morte sua, non doluit de peccato, & per hoc non meruit remissionem pœne, si doluisset de peccato, an liberaretur à morte. Aliquis dicit, quod sic, quia Ezechias moriturus erat, & Deus hoc prænunciauerat per Isaiam, inf. xx. & tamen doluit nimis, & Deo addidit ei xv. annos vitæ. Respondendum, quod aut ista prænunciatio Elię de morte Ochozię erat secū dū firmam Dei sententiam, vel secundū statū Ochozię. Si primo modo, dato quod doleret de peccato, non remitteret ei mors: si secundo modo, remitteretur. Patet hoc quantum ad secundum: quia Deus sæpe prænunciat aliqua mala, & non infligit illa, & sicut patet de Nininitis, Ionę, iij. & iij. sic de Ezechia inf. xx. sic etiam fuit de Achab, cui multa mala prænunciata sunt: & quia doluit, Deus temperauit sententiam, præcedenti lib. cap. xxj. & est regula generalis Jeremię, xvij. & Ezech. xxiiij. quod Deus loquitur aliquid mali contra aliquos, & mutatur si ipsi dolent: & loquitur bonum pro aliquibus, & mutatur, si ipsi declinant à lege Dei. Si autem intelligeretur prophetia ista secundum sententiam Dei firmam, non mutaretur, dato quod nimis lugeret Ochozias: Hoc patet tam in bonis, quam in malis. De bonis patet in K Moysē, qui orauit Dominum sæpè, vt permitteret eum intrare in terram Chanaan: & non permisit, sed dixit, sufficit tibi, nequaquam loquaris vltra ad me de hac re, Deuter. iij. Patet etiam de Dauid, qui bonus erat, licet prius fuisset malus, quod orauit pro filio suo, vt non moreretur, de quo prædixerat Natham quod moreretur: & tamen mortuus est, sup. ii. lib. c. 12. Orant etiam interdum boni pro malis, & non obtinent, & quia prophetia est secundum firmam Dei sententiam. Sicut fuit de Samuele, quod prædixit quod regnum scindēdū esset de manu Saulis, & postea orabat instanter cum lachrimis, vt nō scinderetur, & tamen nō obtinuit, sed Deus iussit, quod

Prænunciatio Dei aut est æternam Dei sciētiam, aut secundum præsentē iusticiam. Regula generalis quod promissa Dei itelligunt sub conditione.

Oratio quæ exauditur, & quæ non.

F cessaret ab hoc, increpando eum: quia lugebat sup. i. lib. c. 15. & 16. ita nunc videtur de morte Ochozię, quod ipsa prænunciata fuisset secundum sententiã Dei firmam: id dato quod orasset ipse, & Elias, non fuisset remissa. Sed obijcietur, quod tūc vera penitentiã non habet effectum veniæ. Respondendum, quod dolor de peccatis directè ordinatur ad remissionē culparum, & non pœnarum: ideo quodcunq; aliquis vere penitet sæper remittuntur ei culpæ: quod aut pœnæ remittantur, per accidens est. Ideo si Ochozias doluisset de peccatis suis, remisisset ei Deus pœnam æternam: & tamen sæper puniretur temporaliter s. moriendo ex infirmitate illa. Sic enim patet, quod inter dū multi petierunt cum lachrymis remissionem pœnæ, sed nō obtinuerunt: sic patet ad hebrę. 12. cum dicitur de Elau, qui propter vnam efcã vendidit primitiua suam, & postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim inuenit pœnitentiã locum, quanquam cum lachrimis inquisisset eam. Sic etiam patet de Antiocho, qui valde oppresserat Iudæos: postea vero à Deo percussus, petebat veniam: & tamen non obtinuit, quod viuere. ij. Mach. ix. f. Orabat autem scelestus Dominū, à quo nō esset misericordiam consecutus. *Et regnavit Ioram frater eius pro eo.* s. mortuo Ochozia regnavit Ioram frater eius, eo quod Ochozias non habebat aliquem filium qui succederet ei, vt patet in litera. *Anno secundo Ioram, filij Iosaphat, regis Iudæ.* Ponitur tempus, in quo cepit regere Ioram frater Ochozię: & dicitur quod regnauerit anno ij. Ioram filij Iosaphat regis Iudæ, & sic erant duo Ioram simul reges: vnus Ioram filius Achab Rex Israel, & alius Ioram filius Iosaphat rex Iudæ.

Ioram cepit regnare tempore Iosaphat. Questio XXIII.

QVAERETVR, quomodo est verum, quod in ij. anno Ioram filij Iosaphat, cepit regnare Ioram rex Israel: quia videtur quod cepit regnare tempore Iosaphat. Respondendum, quod cepit regnare tempore Iosaphat: quod patet: quia Ioram cepit regnare immediatè post mortem Ochozię: regnauit tamen Ochozias annis duobus post Achab, præcedenti lib. cap. vlti. & cepit regere Ochozias anno xvij. Iosaphat, vt patet ibidem, & regnauit Iosaphat annis xxv. vt patet ibidem: ergo necesse est, quod tempore Iosaphat, cepit regnare Ioram rex Israel. Itē patet: quia inf. iij. cap. dicitur, quod Iosaphat rex Iudæ iuit cum Ioram rege Israel in bellum contra regē Moab: ergo regnante Iosaphat cepit regnare Ioram. Item patet: quia ibidem dicitur, quod anno xvij. Iosaphat regis Iudæ cepit regnare Ioram filius Achab super Israel. Dicitur tamen, quod anno secundo Ioram cepit regnare Ioram rex Israel, eo quod Iosaphat rex Iudæ, & filius suus Ioram simul regnabant: & ex eo tempore, quo cepit simul regnare cum patre, transierunt duo anni vsq; ad principium regni Ioram. Fuit autem hoc, quia forte Iosaphat fecit, quod filius suus Ioram simul esset rex cum eo. Sic patet de Salomone: nam vnctus fuit in regem viuere Dauid, & aliquanto tempore regnauerunt ambo simul, præcedenti lib. cap. 1. & 2. immo bis vnctus est Salomon in regē viuente Dauid, vt patet primo Paralip. vult. Secūdo potest dici, quod quando Iosaphat descendit in Samariam ad Achab, & debuit ire cū eo ad bellum in Ramoth Galaad, reliquit Ioram filium suum rectorem regni: & quia in bello poterat mori, designauit eum in regem, ne postea inter filios suos esset contentio: ne ipso mortuo in bello, non posset fieri

Ioram cepit regnare tempore Iosaphat.

Alias infu per est.

fieri determinatio, quis deberet patri succedere. Et istud apparet nimis rationabile: quia necesse est, regnum Ioram filij Iosaphat computari ex eo tempore, quo Iosaphat iuit cum Achab ad bellum in Ramoth Galaad. Quod patet, quia in illo bello in prima die occisus fuit Achab, & cessauit bellum ipsa die: vt patet præcedenti lib. capit. vltimo, & illico successit Ochozias filius Achab, vt patet ibidem, & successit ei Ioram frater suus, vt patet hic. Et sic à tempore, quo iuit in bellum Iosaphat cum Achab vsque ad constitutionem Ioram filij Achab in regē Israel, solum transierunt duo anni: & tamen iste Ioram dicitur regnasse anno secundo Ioram filij Iosaphat: ergo ille Ioram cœperat regnare cū patre suo, Iosaphat ex eo tempore, quo Iosaphat iuit cū Achab in bellum. Tertiò dici potest, quod Iosaphat constituit Ioram filium suum in regem secum, postquam venit de bello de Ramoth Galaad: nam ibi fuerat in periculo mortis, & inuocauit Dominum, & liberatus est, præcedenti lib. capit. vlti. & 2. Paralip. 18. Ideo formidans iam pericula, & mortē subitanē, constituit filium suum in regē secum. Istud tenent Hebræi, & Nicolaus: sed istud non multum videtur, quia postquam venit de bello Iosaphat, non erat in periculo: ideo non erat aliquod morium eius ad tunc instituendum filium in regem propter pericula: ideo magis tenendus est secundus modus supra assignatus. *Non enim habebat filium.* Ista fuit causa, quare Ioram successit Ochozię fratri suo: nam si habuisset filium, non pertinebat successio ad fratrem. *Reliqua autem sermonum Ochozię, quæ operatus est.* Remittit hic Ieremias scriptor libri ad alia loca, in quibus scripta sunt omnia gesta Ochozię: & vocantur sermones eius opera eius: quod patet, quia dicitur, quæ operatus est: sermo tamen non pertinet ad operationem, sed ad locutionem. *Nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?* scilicet, ibi scripta sunt cum gestis aliorum regum: fuerunt tamē pauca gesta eius, quia duobus annis solum regnauit, & non fuerunt completi.

Contra.

CAPITVLVM II.

ACTVM est autem, cum leuare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlū, ibant Elias, & Elisæus de Galgalis. Dixitque Elias ad Elisæum: Sede hic, quia Dominus misit me vsque in Bethel. Cui ait Elisæus: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Cunque descendissent Bethel, egressi sunt filij prophetarum, qui erant in Bethel, ad Elisæum, & dixerunt ei: Nunquid nosti, quia hodie Dominus tollet Dominum tuum à te? Qui respondit: Et ego noui: silete. Dixit autem Elias ad Elisæum: Sede hic, quia Dominus misit me in Iericho. Et ille ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Cunque venissent Iericho, acceperunt filij prophetarum, qui erant in Iericho, ad Elisæum, & dixerunt

Alph. Toft. super iij. Regum.

ei: Nunquid nosti, quia Dominus hodie tollet Dominum tuum à te? Et ait: Et ego noui: silete. Dixit autem ei Elias: Sede hic, quia Dominus misit me vsque ad Iordanē. Qui ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter, & quinquaginta viri de filijs prophetarum secuti sunt eos. Qui & steterunt è contra longè: illi autem ambo stabant super Iordanem. Tulitque Elias pallium suum, & inuoluit illud, & percussit aquas, quæ diuisę sunt in vtranque partem, & transierunt ambo per siccum.

Factum est. Descripto in præcedentibus Ochozię descensu ad inferos propter eius nequitiam: hic agitur de eleuatione Elię in paradysum propter virtutis Elię cōstantiã: & diuiditur in duo, quia primo ponitur Elię eleuatio: secundò Elisæi in statu Elię substitutio, ibi *Elisæus autem*. Prima diuiditur in duas, quia primò ponitur Elię circuitus: secundò eiusdē de hoc mūdo ad paradysū trãsitus, ibi. *Cunq; trãssissent.*

An ordo coninuu sit, & immediatus. Quest. I.

QVAERETVR circa primum, an ista quæ habetur hic, fuerint post præcedētia. Et an fuerint immediatè, vel interiecto aliquāto tempore? Respondendum ad primum, quod hic est ordo coninuuus: nam supra actum est de morte Ochozię, & quomodo illam prænunciavit Elias: nunc autē agitur de rapto Elię: fuit enim Elias manens in turbinibus vsque ad mortem Ochozię. Nam tunc ipse stetit coram eo, & dixit sibi, quod moreretur de egritudine illa, & quod non surgeret de lecto: præcedenti capit. & tamen Elias postquam raptus est, nunquã apparuit hominibus, nec locutus fuit alicui manenti in statu nostro, nisi soli Christo, quando transfiguratus est: nam tunc apparuerunt Elias, & Moyses loquentes cū Christo. Matth. 17. & Luc. 9. Ideo oportuit, quod ea, quæ habentur præcedenti cap. fuerint ante ista. Ad secundum dicendum, quod raptus Elię, de quo hic, fuit mox post mortem Ochozię, adeo quod nō fuit vnus annus intermedius, sed valde modicum tempus, quod patet: quia Ioram frater Ochozię regnauit mortuo Ochozia, præcedenti capit. & ipse in principio regni sui fecit bellū contra regem Moab, vt patet sequenti capit. in principio, & ibi declarabitur. Et tamen cum ipse iret in bellum, iam Elias raptus erat in cœlum. Quod patet, quia Iosaphat, & Ioram euntes in bellum, quæsierunt, an esset aliquis de prophetis Domini, à quo quærerent responsum, & dixit quidam: est hic Elisæus, qui fundebat aquas super manus Elię: & sic videtur, quod Elias iam raptus erat, quia aliàs quæreretur sermo Domini ab Elia, sed non ab Elisæo. Item, quia dicitur: qui fundebat aquas super manus Elię, ergo iam cessauerat fundere aquam: & tamen si Elias non raptus esset, Elisæus nondum cessaret ministrare ei, quia semper ministravit ipsi præcedenti lib. capit. 19. Et tunc diceretur: qui fundit aquas super manus Elię, id est, qui habet officium fundendi: ergo iam non habebat officium illud, & cōsequenter Elias raptus erat. Item Elisæus non habuit

Raptus Elię fuit paucò tempore post mortem Ochozię.

buit spiritum Domini saltem manifestè, nisi postquam recessit Elias: nam tunc petiuit spiritum prophetie, vt patet infra. Etiam, quia Deus dixerat Eliæ, qd vngeret Elisæum in prophetâ pro se præcedenti libro cap. 19. & tamen non poterat esse propheta pro illo, quoniam ipse recederet ab hominibus: ergo nõ habebat Elisæus patentem spiritum propheticum ante raptum Eliæ: & consequenter in principio regni Ioram non erat Elias inter homines, quando Elisæus consultus est à Ioram, & Iosaphat: fuit ergo raptus Eliæ paulò post mortem Ochoziæ, scilicet, in principio regni Ioram.

An quid ponitur hic de raptu Eliæ. Quæst. II.

QVAERETVR vterius, ad quid ponitur hic de raptu Eliæ, quia istud non pertinet ad historiam regum Iuda, nec Israel. Respondendum, qd in hoc non excessit scriptor huius libri consuetudinem aliorum historiographorum: nam cum aliqui historiographi describunt gesta aliquorum regum, non solum scribunt ea, quæ isti fecerunt, vel dixerunt, sed etiam si aliqua alia notabilia acciderunt tunc in alijs partibus terrarum, illa scribuntur. Sic patet de propheta Gad, qui scripsit plenissimè historiam Dauid, & omnia, quæ acciderunt tempore suo in omnibus regnis terræ, vt patet i. Paralipo. vlti. Et potissimè istud conuenit, quando scribuntur gesta, quæ acciderunt in terris istis sup terræ superficiem: & tñ non eleuaret eum in altu, & sustineret. Item dato, qd posset eleuare eum in altum, tum non dirigeret ad partem illam, ad quam expediebat, nec dimitteret Eliam in loco, in quo Deus volebat, sed sicut accideret deficere impetum venti. Respondendum, quòd iste ventus, qui tulit Eliam ad locu paradisi, non fuit ventus naturaliter surgens, quia de isto bene concluderent argumenta, sed fuit ventus caufatus à Deo, & mouebatur ab angelis: ideo dirigebatur in partē illā, ad quam Deus volebat, & durabat impetus eius quādiu volebat Deus. Sciendum tñ, qd in isto vento fuerunt duæ partes: quædā fuit grossa nimis, ad modu nubis, & condensata, in qua posset Elias sustineri: & ista erat in modu currus: iò dicitur infra, qd erat currus igneus, qui rapuit Eliam. Alia pars erat magnæ impetuositatis, & ista impellebat partem grossam, in qua erat Elias, & mouebatur, ita qd Elias non pateretur violentiam illius impetus. Pars autem impellens mouebatur voluntate Dei ab aliquo angelo, vel ipse Deus posuerat in materia talem virtutē, per quā sic moueretur: & sic ille impetus non cessaret, quousque Deus iuberet: & moueretur contra illam partē, contra quā Deus veller: & tunc vocaretur ventus ille, spiritus Domini, quia erat spiritus. i. flatus motus à Deo: & secundum istum modum sepè Deus vsus est vento ad ministeriū suū, sic patet Gen. 1. f. Spiritus Dñi ferebat super aquas. i. ventus suscitatus à Dño mouebat super aquas ad desiccandū eas, sic etiam Exo. 14. Deus mouit ventū vrentē per totam noctē, qui desiccaret viā maris rubri. Sic ēt quando voluit ducere coturnices ad castra Israelitarum, concitauit ventum Africum, qui duxit coturnices multas, Num. 11. f. ventus autem egrediens à Dño arreptas trans mare coturnices detulit. nullus vult istoru ventoru mouebatur naturaliter, sed ad voluntatē Dei: ita ergo nunc turbo iste, qd rapuit Eliā, cōcitratus fuit à Dño, & portabat Eliā sine no cumento ad partē illam, ad quam Deus volebat. Et de tali intellexerunt filij prophetarum dicentes: ne fortē tulerit eum spiritus Dñi, & proiecerit in vno montiū, aut in vna valliū.

Raptus Eliæ ad quid pertineat.

Quomodo dicitur hic, quòd Deus voluit rapere Eliam in turbine, cum infra dicatur, quòd currus igneus rapuit eum. Quæstio III.

QVAERETVR, quomodo dicitur, qd Deus voluit leuare Eliam in cælum per turbinem, cū dicatur, qd currus igneus, & equi ignei portauerunt Eliam, vt patet in litera. Respondendum, qd Elias raptus est à conspectu Elisæi per fortē ventum, impellentem eum ad locum illum, ad quem Deus volebat eum portare: nam Elias poterat portari ab angelo apprehendente eum, & ferente in paradysum, sicut angelus apprehendit Habacuc prophetam, & portauit illum per capillum in Babylonē, Daniel.

F 14. Poterat etiam portare eum per ventum validū impellentē ipsum ad locum, ad quem Deus veller, & iste ventus vocaretur spiritus Domini, quia erat à Deo missus: & per istum modum aliquando consueuerat Elias portari de vno loco terrarū ad aliū à Deo, sic patet præcedenti lib. ca. 18. ex verbis Abdia, scilicet, cum recessero à te, spiritus Dñi asportabit te in locum, quē ego ignoro. i. ventus à Deo missus, vt ibi probatum est. Sic etiam patet infra in litera, cum dixerit filij prophetarum: ne fortē tulerit eum spiritus Domini, si effecerit in vno montiū, aut in vna valliū: & tñ illud nõ potest intelligi, nisi de vento, quia aliàs nõ diceretur, & proiecerit eū, sed posuerit eum, si esset angelus Domini, qui eū ferret. Et sic fuit turbo. i. ventus fortis in modum turbine, qui diuisit Eliam ab Elisæo, & portauit eū in locum, quem Deus voluit. Ad rationem in contrarium de curru igneo dicendum, qd secundum veritatem nõ erat nisi ventus fortis: & tamen ille erat grossus quasi materia solida, & accepit colorē igneū ex voluntate Dei, vt magis infra declarabit.

Quomodo turbo, siue ventus poterat portare Eliam in cælum. Quæstio IIII.

QVAERETVR vterius, quomodo turbo poterat portare Eliam in cælum, vel in paradysū, quia turbo poterat impellere ad cadendū eū interram, vel ferre eum velociter sup terræ superficiem: & tñ non eleuaret eum in altu, & sustineret. Item dato, qd posset eleuare eum in altum, tum non dirigeret ad partem illam, ad quam expediebat, nec dimitteret Eliam in loco, in quo Deus volebat, sed sicut accideret deficere impetum venti. Respondendum, quòd iste ventus, qui tulit Eliam ad locu paradisi, non fuit ventus naturaliter surgens, quia de isto bene concluderent argumenta, sed fuit ventus caufatus à Deo, & mouebatur ab angelis: ideo dirigebatur in partē illā, ad quam Deus volebat, & durabat impetus eius quādiu volebat Deus. Sciendum tñ, qd in isto vento fuerunt duæ partes: quædā fuit grossa nimis, ad modu nubis, & condensata, in qua posset Elias sustineri: & ista erat in modu currus: iò dicitur infra, qd erat currus igneus, qui rapuit Eliam. Alia pars erat magnæ impetuositatis, & ista impellebat partem grossam, in qua erat Elias, & mouebatur, ita qd Elias non pateretur violentiam illius impetus. Pars autem impellens mouebatur voluntate Dei ab aliquo angelo, vel ipse Deus posuerat in materia talem virtutē, per quā sic moueretur: & sic ille impetus non cessaret, quousque Deus iuberet: & moueretur contra illam partē, contra quā Deus veller: & tunc vocaretur ventus ille, spiritus Domini, quia erat spiritus. i. flatus motus à Deo: & secundum istum modum sepè Deus vsus est vento ad ministeriū suū, sic patet Gen. 1. f. Spiritus Dñi ferebat super aquas. i. ventus suscitatus à Dño mouebat super aquas ad desiccandū eas, sic etiam Exo. 14. Deus mouit ventū vrentē per totam noctē, qui desiccaret viā maris rubri. Sic ēt quando voluit ducere coturnices ad castra Israelitarum, concitauit ventum Africum, qui duxit coturnices multas, Num. 11. f. ventus autem egrediens à Dño arreptas trans mare coturnices detulit. nullus vult istoru ventoru mouebatur naturaliter, sed ad voluntatē Dei: ita ergo nunc turbo iste, qd rapuit Eliā, cōcitratus fuit à Dño, & portabat Eliā sine no cumento ad partē illam, ad quam Deus volebat. Et de tali intellexerunt filij prophetarum dicentes: ne fortē tulerit eum spiritus Dñi, & proiecerit in vno montiū, aut in vna valliū.

Vetus ali-quādo vocatur spiritus Dñi.

Ventus, qui tulit Eliā ad paradysum non fuit naturalis, sed motus ab angelis.

Talis ventus qualis esset.

Elias nõ dū est beatus.

Nõ est aliqs locus in toto canone Biblię, i. quo ponitur paradysus, sed semper pro terrestri.

Elias raptus ē in paradysū terrestri.

An Elias fuit ductus in cælum empyreum, vel in terrestrem paradysum, siue alium locum. Quæst. V.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, quòd Elias ductus est in cælum: nam non fuit ductus in cælum, sed in alium locum. Respondendum, quòd Elias non fuit ductus in cælum, accipiendo cælum propriè: quia si ductus fuisset in cælum, non fuisset in aliud ductus, nisi in empyreum, vbi sunt beati: nam alij cœli nõ sunt ad mansionem hominum, sed solum ad motum naturalem propter generationem, & corruptionem eorum, quæ sunt in natura elementalī: & tamen non fuit in cœlo empyreo, eo quòd ille est locus beatorum. Elias autem nondum beatus est, ideo non est ibi, sed in alio loco. Patet hoc, quia nemo est beatus nisi post mortem: sed Elias nondum est mortuus, sed moriturus: ideo non est in cœlo empyreo. Item ianua vitæ æternæ nunquam fuit aperta vsque post Christi mortem: nam etiam animæ sanctorum virorum solutæ de corporibus nõ ibant in vitam æternam, quanquam ipse secundum se dispositæ essent ad habendum illam: à fortiori ergo Elias, qui non erat dispositus ad habendam vitam æternam, ex eo, quòd erat viuens, non poterat esse in cœlo empyreo. Item patet, quia Henoch raptus est à Domino sicut Elias, Gen. 5. & tamen ipse ductus est in paradysum terrestrem, vt patet Ecclesiastico 48. scilicet Henoch placuit Deo, & trāslatus est in paradysum: & accipitur paradysus pro terrestri, quia nunquam scriptura vocat paradysum, nisi hortum deliciarum, vt patet Gen. 2. vbi ponitur paradysus sepè, & in Hebræo ponitur ibi hortus deliciarum. Ita ergo accipitur hic: & non est aliquis locus in toto Canone Biblię, in quo ponatur paradysus pro cœlesti. Sed Elias, & Henoch translati sunt, vt maneat viuens vsque ad tempus præfinitum à Deo: ideo ambo erunt in eodem loco: nam actus eorum similis futurus est, postquā redierint ad seculum. Dicendum igitur quòd Elias raptus est in paradysum terrestrem, vt ibi maneat vsque ad tempus præfinitum, de quo infra dicitur. Patet hoc, quia Henoch est in paradiso terrestri, Ecclesiastico 44. ergo Elias est ibi. Patet hoc, quia Henoch venturus est ad conuertendum hominem ad pœnitentiam, præallegato capitulo Elias etiam venturus est ad conuertendum corda patrum ad filios, Malach. quarto. Patet etiam de hoc Apocalip. 11. vbi ponuntur isti duo venturi eodem tempore, & operaturi idem: ergo ambo erunt in eodem loco. Cum autem dicitur hic, quòd raptus est in cælum, dicendum, quòd accipitur hic, cælum, largè: nam scriptura vocat cælum ipsum aerem, iuxta illud: volucres cœli, id est, aeris: & quia Elias raptus est in turbine, & eleuabatur in altum, & postea non comparuit, dicitur, quòd eleuatus est in cælum. Iban Elias, & Elisæus: erat Elisæus minister Eliæ, qui semper ei ministrauerat ex tempore, quo Elias vixit eum in prophetam, vt patet præcedenti lib. capit. 19. nam fundebat semper aquam super manus Eliæ, sequenti capitulo: nunc ergo cū Elias discurreret de loco in locum, Elisæus ibat cū illo. De Galgalis. Galgala est nomen loci inter Iordanem, & urbem Iericho, in quo Israelitæ castrametati sunt illa die, qua transferunt Iordanem, & posuerunt ibi duodecim lapides, quos tulerant de aluo Iordanis, vt manerent ibi in memoriā, quòd Deus discauerat Iordanem ad transitum Israelitarum, Iosue quarto: & ibi cessauit manna, & inceperunt comedere Israelitæ de panibus terræ, illius: Alph. Tost. super iiij. Reg.

& ibi circuncisi sunt omnes Israelitæ, qui nati fuerant in deserto per quadraginta annos, & ibi celebrauerunt Pascha, Iosue 5. Dixitque Elias: sede hic, quia Dominus misit me vsq; in Bethel. Sep̄er cōsueuerat ambo simul ire: & nunc die, qua transferēdus erat Elias in paradysum, volebat quòd maneret Elisæus in Galgalis, & ipse solus iret in Bethel: est autem Bethel quedam ciuitas in forte Benjamin, Iosue i. 18. & credit à quibusdam, quòd ista fuerit illa Bethel, in qua erant Idolatræ, & erat vnus de vitulis aureis: sed quid de hoc sit verum, declaratū est præcedenti lib. cap. 12. Cui ait Elisæus: vinit Dominus, & vinit anima tua, quia non derelinquam te, id est, iuro per vitam Dei, & per vitam tuam, qd non derelinquam te, sed ibo tecum quocunque ieris.

Quare Elias, cum eleuandus esset in cælum, dixit Elisæo, vt maneret in Galgalis. Quæstio VI.

QVAERETVR, quare Elias dixit Elisæo, qd maneret in Galgalis die, qua ipse transferendus erat in paradysum: nam non consueuerat Elias solus ambulare, sed cum eo ibat semper Elisæus, qui semper ei seruebat. Respondendum, quòd Elias volebat occultare recessum suum ab Elisæo, sciebat autem Elias, quòd Iordanem transtritus erat, & postea inde rapiendus erat in turbine: voluit ergo, quòd maneret Elisæus in Galgalis, ne videret, quando ipse rapiebatur: nam volebat recessum suum omnibus hominibus ignotum fieri: quia ea, quæ pertinent ad aliqualem excellentiam hominis, & conferuntur à Deo, debent occultari, ne homines videantur gloriari de eis, quæ sibi à Deo donata sunt: nam Apostolus dicit secundo ad Corinth. 12. quòd non expedit gloriari: nam qui se ipsum cōmendat, non ille probatus est, sed quem Deus cōmendat 2. ad Corinth. 2. vnde ipse Apostolus receperat magnas reuelationes à Deo: & tamē quattuordecim annis subtrahit illas, vsque quo expediens fuit, qd declararet eas secundo ad Corinthios 12. Ita quòd raperetur Elias in cælum, erat aliquid magnæ dignitatis, quia in nullo hominum factum fuerat, nisi in Henoch: ideo subricebat, & occultabat se ab omnibus.

Quare Elias voluit se occultare ab Elisæo. Quæstio VII.

QVAERETVR vterius, quomodo volebat se Elias occultare ab Elisæo, quia Deus iusserat Eliæ, quòd vngeret Elisæum in prophetam p se, id est, successorem suum in magnitudine prophetiæ, & signorum, præcedenti lib. cap. 19. non ergo debebat occultari ab isto, saltem, quia aliàs non dimittebat eum in successorem suum. Respondendum est, qd Elisæus poterat esse successor Eliæ in prophetia, quanquam non videret, quando rapiebatur. Nec oportebat, quòd Elias aliquid ageret super Elisæum antequam raperetur, ad hoc, quòd Elisæus succederet Eliæ in prophetia: sed istud debebat fieri per Deum. Nam Elisæum fieri successorē Elię erat, quòd ipse acciperet eminentiā prophetiæ, & magnitudinem signorum, sicut Elias habebat: ista autem ex pura gratia Dei fieri debebant, sine aliqua operatione hominum: ideo etiam si Elisæus nesciret Eliam rapiendum, post raptū eius poterat Deus ei ista conferre: De Elia autem dicendum, quòd ipse non abscondebatur Elisæo recessum suum ex inuidia, quasi nolet, quòd ille succederet sibi: sed causa fuit, quia Elias volebat se humiliare, nõ

De donis Dei nõ est se gloriantium. Paul. xiiij. annis subtrahit reuelationes.

Elias non præiudicabat Elisæo non manifestando sibi raptū suum, quous effect successor eius.

declarando alicui excellentiam suam: nesciebat autem, an Deus vellet, quod Elifaeus sciret recessum eius: ideo occurrat se, per hoc capiens signum, an vellet Deus, quod Elifaeus sciret recessum suum. Intellegebat enim, quod si Deus volebat Elifaeum scire hoc, poneret in mente eius, quod nullo modo dimitteret ipsum Eliam quousque raperetur: sin autem ipse sponte maneret in quocunque loco, diceret ei: tunc vero cum Elias hoc dixisset, noluit Elifaeus manere, sed dixit, quod iret cum eo, & iuit vsque ad locum, de quo raptus est Elias. Faciebat autem ista experimenta Elias, quia nesciebat, an Deus dignum iudicaret Elifaeum ad videndum recessum suum: sic enim ignoravit de eo, quod petiuit Elifaeus, scilicet, quod fieret spiritus Eliae duplex in eo, & nesciuit respondere determinate Elias, an fieret, vel non fieret, dicens: rem magna petisti: Elifaeo autem semper perseverante cum Elia vsque ad transitum Iordanis, licet Elias sepe vellet eum dimittere, credidit iam Elias, quod Deus vellet Elifaeum cognoscere recessum suum: ideo dixit ei: postula a me, quod vis priusquam tollar a te.

An peccauit Elifaeus non manendo. Quae. VIII.

Quaeritur, vterius, an peccauit Elifaeus, cum Elias iuberet ei manere in aliquo loco, & diceret, quod non maneret, sed iret cum Elia. Et videtur quod sic, quia Elifaeus tenebatur obedire Eliae: tum quia Elia propheta Dei erat: tum quia Elifaeus erat minister eius, praecedenti lib. capit. 19. in hoc tamen non obediebat ei. Respondendum, quod Elifaeus non peccauit non manendo in locis, in quibus iubeat Elias. Pro quo sciendum, quod aut Elias dicebat Elifaeo: sede hic, quia Dominus misit me cum intentione iubendi ei, quod sic faceret: aut solum per modum hortandi, vel suadendi, ut maneret. Si secundo modo, non tenebatur Elifaeus manere, nec peccabat eundo. Si primo modo, videtur quod peccabat. Credendum est enim quod Elias non diceret ista verba Elifaeo imperando, sed suadendo, scilicet, non oportet, quod mecum eas, quia Dominus misit me vsque ad talem locum: ideo bonum erit, quod maneat hic: & sic faciebat istud ad videndum, an Deus moueret Elifaeum ad semper eundem cum eo: & per hoc cognosceret, an Deus iudicabat illud dignum videre recessum suum. Et quia ista non dicebantur tunc per modum iubendi, sed alleviandi laborem Elifaei, licebat ei non assentire. Si autem omnino iuberet cum voluntate iubendi, & si innueret ipsi Elifaeo, dicendum, quod aut Elifaeus acceperat a Domino reuelationem de recessu Eliae, & quod iret cum eo vsque quo raperetur, aut non: si non receperat reuelationem, tenebatur simpliciter obedire Eliae, quia sine causa non licebat ei transgredi praecipuum illius: si autem acceperat reuelationem, licebat ei ire cum Elia, licet ipse renueret. Sic autem fuit nunc, quia Deus reuelauerat Elifaeo recessum Eliae: quod patet, quia filij prophetarum in Bethel, & in Iericho dixerunt Elifaeo: hodie tollet a te Dominus tuus: & ipse respondit: silete, & ego noui: Elias tamen nesciebat, quod hoc Deus reuelauerat Elifaeo: ideo poterat ei iubere, quod non iret secum: Elifaeus autem habens contraria reuelationem a Domino, non tenebatur ei obedire: ideo dicendum, quod siue Elias ei iussisset manere, siue persuadendo dixisset, non tenebatur obedire ei Elifaeus. Cuncte descendissent Bethel, egressi sunt filij prophetarum, qui erant in Bethel. Isti occurrerunt Eliae, quia erat princeps, & caput omnium prophetarum.

Qui erant filij prophetarum, qui occurrerunt Eliae, an essent filij prophetarum secundum carnem, vel discipuli eorum. Quae. IX.

Quaeritur, qui erant isti filij prophetarum. Respondent Hebraei, & Nicolaus, quia non erant filij prophetarum secundum carnem, sed erant discipuli eorum: & vocantur filij: quia discipuli vocantur filij magistrorum: & isti erant multi viri habentes vitam religiosam, qui volebant esse perfectiores reliquos de populo, & conueniebant in locum vnum, vbi erant prophetae, & ibi vacabant doctrinae eorum, & laudibus Dei. Erant autem congregationes istorum per diuersa loca: quod patet, quia hic dicitur, quod filij prophetarum erant in Bethel: & iterum cum misisset in Iericho, occurrerunt ei alij filij prophetarum, qui erant in Iericho: & sic erant ibi duo collegia prophetarum, scilicet, vnum in Bethel, & aliud in Iericho, & multa alia forte erant per diuersa loca regni Israel. Ceperunt autem ista collegia prophetarum esse tempore Samuelis: nam tunc primo legitur ea fuisse, ut patet supra primo lib. capitulo decimo, vbi cum venit Saul ad collem Dei, occurrit ei multitudo prophetarum vaticinantium: & factum in se spiritu Domini, coepit prophettare. Aliud etiam collegium erat in Rama: nam quando fugit Dauid a facie Saulis, iuit ad Samuelem in Rama, & erat ibi Samuel cum prophetis: & nuncijs Saulis, qui ter missi sunt, coacti fuerant prophettare ibi, ut patet supra primo lib. capit. 19. Nunc autem plus multiplicata erant ista collegia prophetarum, quam a principio. Istud satis verum est, quod talia collegia essent, quia hoc nos declarauimus supra primo lib. cap. 10. etiam quod illi, qui ibi vocabantur prophetae, non erant omnes prophetae, id est, cognoscentes futura, sed prophetae, id est, vacantes laudibus Dei: nam laudare Deum est prophettare. sic dicitur. 1. Paralipome. 25. quod Eman, & Ethan, & alij cantores prophetae erant in organo, & citharis, id est, canebant, & laudabant Dominum. Nunc vero concedendum est, quod essent talia collegia virorum religiosorum: & tamen non videtur dicendum, quod isti, de quibus hic scriptura loquitur, essent tales viri, sed potius, quod erant filij prophetarum, secundum carnem: nam alias non vocarentur filij prophetarum, sed prophetae: quia omnes habentes istum statum dicebantur prophetae: habebant autem prophetae filios, sicut ceteri homines, eo quod matrimonio utebantur, unde Amos dixit cap. viij. Non sum propheta, nec filius prophetae. Erant autem multi filij prophetarum in istis locis: quia ibi multi prophetae habitabant: & non est dubium, quin etiam hic essent collegia aliorum virorum non prophetarum, confluentium ad loca, in quibus manebant prophetae, ut ibi magis vacarent cultui Dei. Erant autem inter istos filij prophetarum multi habentes spiritum propheticum: quod patet, quia quando venit Elifaeus in Bethel, filij prophetarum dixerunt ei, quod Dominus suus tollendus erat ab eo, illa die: manifestum est tamen, quod Elias non reuelauerat hoc alicui homini, cum ipsi Elifaeo maxime familiari suo non reuelasset: sed illi sciebant hoc spiritu prophético, & dixerunt eum nunquid nosti, quod hodie tollet Dominus Dominum tuum a te? Filij prophetarum sciebant hoc spiritu prophético, ut dictum est. Nam Deus voluit eis reuelare, ad hoc, quod non tolleretur Elias, eis omnino ignorantibus, & sic magis consolarentur: quia quaerent aliqua ab eo, quae alias non quaesituri essent, & fruenter aspectu eius: tanquam cum ultra non visuri. Si autem recederet, eis non

Collegia multa erant in veteri lege virorum religiosorum: & diuersa loca, ubi erant prophetae.

Laudare Deum est prophettare, & qui laudat propheta dicitur.

non scientibus, tristarentur, sicut cum amicus recedit ad longam peregrinationem, non se expediens de amico suo. Isti autem filij prophetarum sciebant, Eliam recessurum a se ipsis: & tamen non sciuerant hoc ab ipso Elia, nec etiam indicabant se scire hoc, sed fingebat se tanquam nescientes de recessu eius. Dixerunt autem isti ad Elifaeum, si sciebat, an Dominus suus tollendus esset ab eo, ad hoc, quod si nesciebat, instrueretur, ut antequam recederet Elias, peteret aliquid ab eo, qui respondit: & ego noui: id est, etiam ego noui recessurum, sicut vos: silete: id est, non dicatis aliquid Eliae, nec etiam audiatis Eliam se hoc scire. Dixit autem Elias ad Elifaeum: sede hic: quia Dominus misit me ad Iericho. Dixit hoc Elias ex eadem ratione, qua supra, scilicet, ut occultaret recessum suum Elifaeo.

An Elias verum dixit, quod Dominus mittebat eum in Bethel in Iericho, & in Galgalam. Quae. X.

Quaeritur, quomodo dicebat Elias, quod mittebat eum Dominus in Bethel, & deinde in Iericho, & deinde in Galgalam, & an verum diceret. Respondendum, quod Elias verum dicebat: quia ipse nunc recessurus erat de seculo, & mittebatur a Domino, ad visitanda ista loca, quae nominauit ipse: tamen non dicebat hoc principaliter, ex eo quod iturus erat ad ista loca: quia nihil impediebat Elifaeum ire cum Elia: sed dicebat hoc ad occultandum recessum suum Elifaeo, ut cum toties diceret Elifaeus manere velle in aliquo loco, iret Elias solus, & sic raperetur a Domino. Et ille ait: vixit Dominus, & vixit anima tua, qua non derelinquam te: cum iuramento asseruit Elifaeus, quod non dimitteret Elia, ut Elias visa pertinacia, & obstinatione voluntatis Elifaei, non molestaret eum super hoc, quod maneret, & ipse solus iret. Cumque venissent in Iericho, accesserunt filij prophetarum, qui erant in Iericho ad Elifaeum. De istis filijs prophetarum dicitur, sicut supra dicebatur, quod essent verum filij prophetarum secundum carnem, & cum eis erant alij viri religiosi, tenentes quasi vitam monasticam: & isti accesserunt ad Elifaeum, quaerentes ab eo, an sciret de recessu Eliae: & dixerunt ei: nunquid nosti quod Dominus hodie tollet Dominum tuum a te? Hoc sciebant isti spiritu prophético: quia erant prophetae, & filij prophetarum, & Deus reuelauerat eis ad consolationem suam. Et ait, et ego noui. Id est, etiam ego noui, sicut vos: istud fuit, quia Deus reuelauerat ei.

Filij prophetarum quare peterent ab Elifaeo an sciret recessum Eliae. Quae. XI.

Quaeritur, quare filij prophetarum tamen qui erant in Bethel, quam qui erant in Iericho, dixerunt Elifaeo: nunquid nosti, quod Dominus hodie tollet Dominum tuum a te? Respondendum, quod filij prophetarum volebant, quod Elifaeus succederet loco Eliae in principatu prophetiae: ideo reuelabant ei recessum eius, ut prius quam recederet, peteret ab eo donum eminentiae inter prophetas, ne manerent omnes illi prophetae minores, tanquam sine capite. Motiuum autem est, quia Elias erat caput omnium prophetarum, qui tunc erant tam in eminentia prophetiae, quam in signorum operatione: quia non legitur de alio propheta, quod manente Elia inter homines, faceret mirabilia: ipse autem erat princeps ceterorum tam in doctrina morali quam in eruditione legis & exemplo vitae: & gerebat curam de omnibus collegijs prophetarum in terra Israel: nunc Alph. Toit. super iiij. Reg.

verum non manebat aliquis similis ei inter prophetas: ideo omnes essent quasi sine capite. Et quia nullus eorum audebat petere ab Elia, quod dimitteret eum in loco suo, voluerunt dicere istud Elifaeo, ut ipse peteret locum Eliae: quia putabant, quod faciliter posset hoc obtinere: hoc autem erat: quia Deus dixerat Eliae, quod vngeret Elifaeum in prophetam pro se, id est, quod vngeret eum in successorem suum, praecedenti lib. capit. decimonono, & hoc sciebant alij prophetae: quia manifestum erat, quod Elias vngisset Elifaeum: ideo putabant, quod vellet, quod Elifaeus maneret loco Eliae. Item patet, quia Elifaeus erat valde familiaris Eliae: nam semper ministrauerat ei, & secutus fuerat eum ex die, qua vocatus est, praecedenti libro, cap. xix. Ideo propter magnam familiaritatem, quidquid peteret ipse ab Elia, quod petere posset, vel orando Deum, ut daret, libenter faceret: Elifaeus autem intelligens, quod filij prophetarum volebant, quod ipse maneret loco Eliae, & propter hoc ei loquebantur, dicebat illis: silete, id est, non loquamini aliquid: quia ego scio quid vellitis dicere, & quid me petere oporteat. Dixit autem ei Elifaeus: sede hic, quia Dominus misit me ad Iordanem. Iam tertio hortabatur eum manere, & dixit, quod Deus miserat eum ad Iordanem: quia Deus volebat illa die rapere Eliam, & declarauerat ei locum, de quo rapiendus esset: ille autem erat ultra Iordanem: ideo Deus mittebat eum ad Iordanem, scilicet, ut transitu Iordane, perueniret ad locum, de quo rapiendus erat. Qui ait: vixit Dominus. Hic iurauit Elifaeus, sicut supra, quod nullo modo dimitteret Eliam: unde non potuit Elias excutere eum a se vsque ad locum, in quo raptus est a Domino.

Elias quare toties dixit Elifaeo, quod maneret. Quae. XII.

Quaeritur, quare Elias toties dicebat Elifaeo, mane hic: quia Dominus misit me: nam ter dixit ei hoc, scilicet, quando ibat in Bethel & in Iericho, & Iordanem. Respondendum, quod Elias dicebat hoc Elifaeo, non quod nollet omnino, quod ipse non videret recessum eius, sed quia nesciebat, an Deus eum dignum reputabat ad videndum hoc. Et si, Elia dicente, sede hic, quia Dominus misit me, manere vellet Elifaeus, signum erat, quod Deus non mouebat Elifaeum ad videndum recessum Eliae, & consequenter non reputabat eum dignum ad videndum illum. Si autem Elifaeus vellet ire cum Elia, haberet aliquale signum Eliae, quod Deus volebat, quod Elifaeus videret recessum suum: & ut probaret hoc certius, non solum in vno loco, sed in multis tentauit eum, ut maneret: nam si solum semel dixisset ei, sede hic: quia Dominus misit me, & nollet manere Elifaeus, credere posset Eliae, quod hoc faciebat Elifaeus ex quadam urbanitate humana, sed non ex motu Dei. Cum vero videret, quod ter conatus fuerat persuadere ei, quod maneret, & noluit, putauit, quod hoc non faciebat, nisi quia Deus mouebat eum ad eundem cum Elia, quousque raperetur: & tunc permisit eum ire secum, non molestans eum ultra quod maneret.

Quare Elias discurrebat per Galgalam, Bethel, & Iericho, & Iordanem. Quae. XIII.

Quaeritur, vterius, quare Elias discurrebat per ista tria loca, scilicet, de Galgalis in Bethel, & in Iericho, & in Iordanem. Respondendum, quod hoc fuit propter duo. Primo ad expediendum

perendum, an Deus vellet, quod Elifæus videret Eliam, cum raperetur, vel non: & non poterat hoc sufficienter experiri Elias, nisi per multa loca discurreret, & in quolibet eorum diceret ipsi Elifæo, sede hic, vt declaratum est præcedenti q. Nuncaurem cognouit istud, quia discurrit per loca illa. Alia causa fuit, quia Elias erat princeps prophetarum omnium, qui erant tempore suo, & isti erant commorantes per collegia sicut viri religiosi simul, ita quod vnum collegium eorū erat in Galgalis, & aliud in Bethel, & aliud in Iericho. De Bethel, & de Iericho patet in litera, quia de quolibet istorum locorum dicitur, q̄ egressi sunt filij prophetarū in occursum Eliæ. De Galgala autem non dicitur, quod egressi sunt filij prophetarū, non quidem, quod ibi non essent, sed quia Galgala fuit primus locus, de quo litera refert Eliam, & Elifæum recessisse: ideo quanquam essent ibi filij prophetarum, non possent egredi in occursum Eliæ, quia ipse non veniebat in Galgalā, sed recedebat inde. Voluit autem Elias visitare nunciata tria collegia prophetarum, quia ex quo nunc recedebat ab eis, volebat commendare ipsis aliqua, quæ facerent, licet nō diceret eis, quod omnino recedebat ab ipsis, nec etiam putabat, quod ipsi scirent recessum eius. Deus verō mittebat Eliam ad ista loca, vt ex presentia eius consolarentur omnes prophetæ audientes verba eius, tanq̄ nunquā rediturum ad eos: & ipse reuelauerat eis recessum Eliæ, vt sic videntis cōsolarentur: & Eliæ non reuelauit, quod alij prophetæ hoc scirent, vt putaret, quod alij non cognoscebant recessum eius. Nicolaus dicit, quod iuit Elias in Bethel, & Iericho propter causam dictam: in Galgala autem stetit, quia erat locus sanctus, scilicet, quia ibi, Israelitæ fixerant castra, quando primo ingressi sunt in terram Chanaan: & quia ibi Israelitæ circumcisi sunt, & celebrauerunt Pascha. Sed hoc non multum stat, quia si propter sanctitatem loci visitasset Galgalam, potius visitasset Ierusalem, in qua erat templum Salomonis, & arca foederis, & omnia sacra, veteris testamenti: visitasset etiam ciuitatem Silo, & Gabaon, & Cariathiarim, quia in his fuerat arca foederis, vel templum Moysi aliquo tempore antequam fieret templum Salomonis: visitasset etiam ciuitatem Hebron, quia ibi est sepulchrum omnium patriarcharum, scilicet Abraham, Isaac, & Iacob, & vxorū suarū, Gen. 49. & 50. ibi etiam est sepulchrum Adæ primi parentis, Iosue 14. & tamen non visitauit aliqua istorum locorum, sed solum Galgalam, & Bethel, & Iericho: ergo non visitauit Galgalam propter sanctitatem, sed propter causam dictam, scilicet, propter collegia prophetarum, quæ ibi erant, sicut in Bethel, & Iericho, licet de hoc non fiat mentio propter causam supra assignatam: immo si velimus, possumus dicere, quia Elias non visitauit Galgalam, cum scriptura non dicat, quod iuerit illuc, sed quod iuerit de Galgalis in Bethel, vnde magis videtur, quod Elias, & Elifæus manserint aliquanto tempore in Galgala, & quando rapiendus erat Elias, voluit visitare Bethel, & Iericho ex causa assignata. *Iuerunt igitur ambo pariter, scilicet postquam Elifæus noluit manere in aliquo loco, non molestauit eum Elias, sed permisit sequi, & ibant ambo pariter per viam. Et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt.* Isti filij prophetarum erant de Iericho, quia iste fuit vltimus locus, de quo Elias recessit: & isti quinquaginta non iuerunt simul cum Elia, & Elifæo, sed sequebantur eos retro, vt viderent, quomodo rapiebatur Elias: & non audebant ire apud Eliam, ne increparet eos,

& iuberet redire, sicut illi viri, qui iuerunt post Ieremiam, quando ipse iuit ad occultandum arcam foederis ante captiuitatem Babylonis: voluerunt enim notare locum, sed non potuerunt inuenire, & reprehendit eos valde Ieremias, vt patet secundo Macha. *Qui steterunt è contra longè, scilicet, secuti sunt Eliam, & Elifæum, euntes ad Iordanem, & ante Iordanem in aliquo loco excelso subliterunt, vt viderent quid Elias ageret in transitu Iordanis: nam locus, per quem ibat Elias, non habebat pōtem, nec vada: Iordanis enim non legitur habere aliquem pontem, ex eo, quod quodam tempore anni, scilicet in Martio, in tempore messis primæ inundat Iordanis valde, & diffunditur aqua per planiciem magnam, ita vt nullus pons sufficeret ad capiendum latitudinem aquarum de hoc Eccles. 24. scilicet. Qui multiplicat sicut Iordanis in diebus messis. Hoc etiam colligitur Iosue tertio, cum dicitur: Iordanis autem ripas aluici sui tempore messis implenerat. Et isti viderunt, quomodo Elias diuisit Iordanem, & transierunt ambo: & etiam expectauerunt ibi, vsquequo rediret Elifæus, & viderent, an ipse faceret signum in Iordane. Illi autem ambo stabant super Iordanem, scilicet, stabant in ripa Iordanis: non enim erat ibi pons aliquis, nec etiam vadum: sed oportebat transire super aquas, vel natate: & tunc opus fuit miraculo ad transeundum. Habet tamen Iordanis vada in aliquibus locis: nā Iudicū tertio, fit mentio de vadis Iordanis, quæ transmittunt in terram Moab. *Tulitque Elias pallium suum.* Istud erat ad diuidendum aquas Iordanis, vt transiret ambo, sicut postea fecit. *Et inuoluit illud.* Aliqui putauerunt, quod Elias extenderat pallium suum super aquas, & quod ipse, & Elifæus descendissent super illud, & transierunt in eo sicut in naui: sed litera dicit hic contrarium, scilicet, quod Elias inuoluit pallium suum, scilicet complicauit illud, faciendo longum, & strictum, & rotundū ad modum lanceæ. *Et percussit aquas, scilicet, percussit eas pallio sic inuoluto, velut si percuteret eas baculo, ad hoc, vt diuiderentur. Quæ diuisæ sunt in vnanque partem, scilicet, quædam steterunt ad partem superiorem, scilicet illæ, quæ fluebant de fonte Iordanis à parte Aquilonari, & aliæ longè recesserūt, scilicet, quæ erant à parte Meridiana: & relicta est magna latitudo transitus per alueum fluuij. Et transierunt ambo per siccum, scilicet, diuisis aquis transierūt Elias, & Elifæus per alueum Iordanis siccum. Et in hoc fuit etiam aliud miraculum, quia non solum aquæ diuisæ sunt, sed etiam Deus subito desiccavit alueum fluuij, quia aliàs esset terra lutosa, & non conuenienter transiret per illam Elias, & Elifæus. Sic etiam fecit Deus, quando Israelitæ transierunt per mare rubrum: nam non solum diuisit Deus aquas, sed etiam induxit ventum vrentem tota nocte, vt desiccaret alueum maris, & vertit illud in siccum. Exod. 14. Sic etiam quando transierunt Israelitæ per Iordanem, introeuntes in terrā Chanaan, non solum diuisæ sunt aquæ, sed etiam arefecit Deus profundum Iordanis. Sic patet Iosue 4. scilicet per arenem alueum transierunt Israelitæ Iordanem istum, siccante Domino Deo aquas eius in conspectu nostro.**

An pallium Eliæ habeat virtutem faciendi miracula: & quomodo viri sancti faciunt miracula, & etiam res inanimatæ. Quest. XIII.

QVAERETVR de isto pallio Eliæ, quale erat: & an habebat virtutem faciendi miracula in diuisione

Iordanis diuisus ab Elia.

De quo la te dixit Iosue 3.

Virtus faciendi miracula in solo Deo, est & quomodo est in sanctis. Sancti nihil operantur ad miracula.

diuisione aquarum. Ad primum dicendum, quod Elias indutus erat vestibus de pilis camelorum, vt declaratum est præcedenti capitulo: ideo etiam pallium istud erat de pilis camelorum. Ad secundum aliquis dicit, quod istud pallium habebat virtutem faciendi miracula: nam Elias recedens de hoc seculo dimisit illud Elifæo: si tamen nullius virtutis esset, non dimisisset ei, quia etiam eodem modo dimitteret reliquas vestes, vel nihil. Item quando Elifæus venit ad Iordanem, diuisit aquas pallio illo, sicut diuisit Elias: ergo virtus faciendi miracula erat in pallio. Item Elias percussit aquas Iordanis pallio, & non lapide, nec baculo, aut manu, vel alio modo, & sic diuisæ sunt aquæ: ergo videtur, quod potius erat virtus faciendi miracula in pallio, quā in aliqua alia re. Respondendum, q̄ virtus faciendi miracula in nullo est, nisi in Deo: homines autē, & ceteræ res tam animatæ, quā inanimatæ virtutem istam non habent: sed aliquando Deus operatur miraculum per res istas, non quidem, quod per hoc communicetur virtus aliqua istis rebus, secundum quam ipse aliquid faciant: nec etiam tunc, q̄ sunt miracula, deriuat realiter virtus faciendi miracula per ipsam rem, sed solus Deus immediatè operatur in rem. Placet tamen Deo, quod aliquando miracula ista fiant per viros sanctos, scilicet, quod ipsis orantibus, mirabilia fiant: & tunc manifestum est, quod ipsi non faciunt aliquid de opere miraculi, sed solum precibus suis mouetur Deus ad faciendū miraculum. Aliquando autem viri sancti faciunt aliquid corporaliter, scilicet, applicatio manus, aut alia similia ad operationem miraculi, sicut Elias incubuit ter super puerum mulieris viduæ, ad suscitandum eum, præcedenti lib. cap. 17. Elifæus quoque bis incubuit super alium puerum ad suscitandū eū, infra 4. capit. & tunc videretur esse maius dubium, an sancti aliquid operarentur ad miraculum. Et etiam tunc dicendum, quod non: quia sicut declaratum est præcedenti lib. c. 17. quod Elias incubuerit super puerum, nihil proficiebat ad reducendum animam ad corpus, sed solum faciebat hoc ad calefaciendum carnem pueri: sed illa calefactio non cōferebat aliquid miraculo. Interdum etiam ad magnificationem aliquorum virorum sanctorū Deus vult, quod vestes eorum, vel quæ ipsi habent, sint ad operandum miraculum, scilicet ad resistendū Demonibus, vel ad sanandum agritudines, & ad similia: sic enim fuit de baculo Elifæi: nam ipse mittebat eum ad hoc, vt poneretur super mortuos, & suscitarentur, infra 4. cap. Sic etiam ossa ipsorum sanctorum sunt ad operationem miraculi: nam cum sepultus esset Elifæus, & in sepulchrum eius positus fuisset quidam mortuus, mox vt tetigit ossa Elifæi, reuixit homo, & stetit super pedes suos, infra 13. Sed etiam in his manifestum est, q̄ nulla virtus faciendi miracula est in istis rebus absolutè, quia tunc quicunque cadauer alicuius mortui tetigisset ossa Elifæi, viueret: & tamen falsum est, quia tunc omnes Israelitæ recurrissent ad ossa illa, & omnes mortui suscitarentur. Sic etiā patet de baculo Elifæi, quia ipse conuersus erat facere miracula rangendo aliquos ægros cum illo baculo: ideo misit puerum suū Giezi, vt poneret baculū illum super vultū pueri mortui: & tñ non suscitatus est, nec apparuit aliqd̄ signum vitæ in eo, infra 4. Dicendum tamen, quod quanquam istæ res non habeant aliquam virtutem in se ad faciendum miraculū, tamen interdū Deus vult miracula fieri, viris sanctis operantibus, p̄ quædam instrumenta, & non per alia: tantum, quod si non operentur per illa, quæ Deus iubet, nō fiet miracula. Toit super iiij. Reg.

raculum: & si operentur per alia, nihil facerent. Sic patet, quia Deus iussit Moysi percutere virga sua terram, & aquas, & assignauit ei illam ad faciendum miracula: nam Exod. 3. fecit Deus, quod conuerteretur virga Moysi in Draconem: & iussit ei, quod ferret illam secum in Aegyptum ad faciendum miracula: & sic fecit: postea vero projecit eam in terram coram Pharaone, & versa est in colubru. Exod. 7. Iterum etiam percussit aquam illa virga, & versa sunt aquæ in sanguinem. Iterum etiam percussit terrā virga illa, & facti sunt ciniphes Exo. 7. & 8. Iterū ē post exitum de Aegypto, cū Deus vellet dare Israelitis aquam de petra, dixit ad Moysen: sume tecum virgam, qua percussisti fluuium, percussitque petram, & exibat ex ea aqua. Exo. 17. Iterū ē percussit petrā in deserto, Sin, virga illa, & fluxerūt aquæ. nu. 20. Ecce qualiter Deus expressè mādabat, q̄ per illam virgam, & non per aliam fieret miracula. Et manifestum est, q̄ si Moyses percussisset petram alia virga, non eduxisset aquam, quia ageret contra præceptum Dei. Et tamen ex hoc non habebat illa virga maiorem virtutem ad faciendū miracula, quā aliqua alia. Quod patet, quia si aliquis accepisset virgam illam, & percuteret petras, vel quascunque res, quando vellet, non exirent aquæ: immo, si ipse Moyses percuteret petram, non educeret aquas, nisi Deus expressè ei iuberet, q̄ percuteret petrā. Hoc patet, quia postq̄ semel Deus iussit Moysen, vt percuteret petram, & fluxerunt aquæ, quādo cunque Israelitæ postea sitirent, poterat ipse percutere virga illa lapides, & educere aquas: & tamen nō faciebat, quia populus iterum in deserto, Sin, murmurabat contra Moysen propter defectum aquæ: & ipse nesciebat, qd̄ ageret, quousq̄ Deus dixit ei, q̄ percuteret petrā, & percussit, & fluxerunt aquæ. num. 20. si tamen Moyses percussisset, q̄ ipso percussente lapidem quādo cunque vellet, cū illa virga, exiret aqua, non expectauisset, q̄ populus murmurasset propter defectum aquæ: & tamē nihil faciebat cum illa virga, quousq̄ sibi Deus expressè mādabat: ergo non habebat virga illa virtutē aliquā in se absolutè. Sic dicendum est de pallio Eliæ, q̄ illud non habebat in se virtutem faciendi miracula: contulerat tamen Deus hoc Eliæ, q̄ quando deberet facere miracula, percussit rem cum pallio illo, & non cū aliquo alio instrumento, sicut contulit Moysi, q̄ operaretur miracula cum virga pastorali, & non cum alia re: & tamen si Elias cum pallio operaretur aliquando, cum non esset beneficiū Deo facere miraculū, nihil faceret. sic patet: quia Elifæus successit Eliæ in virtute, & veniēs ad Iordanem percussit aquas pallio Eliæ, & nō diuisit aquas, & iterum clamauit: vbi est Deus Eliæ, & percussit aquas, & diuisæ sunt, infra in litera: pallium ergo non habebat virtutē operandi miraculose: & tñ erat aliquid, sine quo Elias non operaretur miraculose. Ad rōnem primā in contrariū dicendū, q̄ nō sequitur: nam Elias reliquit palliū Elifæo, & nō sine causa: & tñ non sequitur, q̄ haberet virtutē faciendi miracula: sed pp̄ quid pallium ei reliquerit, infra declarabitur. Ad secundam rōnē dicendū, q̄ Elifæus percussit aquas Iordanis, & diuisæ sunt: & tñ nō sequitur, q̄ in pallio, qd̄ diuidebat eas, esset virtus miraculi, vt patet ex dictis: sed potius sequitur ex hoc cōtrariū, quia si palliū habuisset virtutē diuidendi aquas, illico vt percussisset eas Elifæus, diuisæ fuissent: & tñ falsum est, quia non diuisæ sunt, quousq̄ Elifæus clamauit: vbi est nunc Deus Eliæ: & tunc percussit aquas, & diuisæ sunt, vt patet in litera. Ad tertiā dicendū

Deus iterū dū vult miracula fieri, viris sanctis operantibus, per quædam instrumenta, ita, q̄ non per alia.

endum, quod Elias percussit aquas pallio, & non aliqua alia re: immo forte si percussisset eas alio instrumento, non fuissent diuisae: & tamen non ex hoc sequitur, quod esset virtus facienda miracula in pallio illo, ut supra declaratum est.

Cunq; transissent, Elias dixit ad Elifsem: Postula quod vis, ut faciam tibi, antequam tollar à te. Dixitque Elifseus: Obsecro, ut fiat in me duplex spiritus tuus. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar à te, erit quod petisti: si autem non videris, non erit. Cūq; pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrunq;: & ascendit Elias per turbinem in caelum.

Cunq; transissent. Hic ponitur secundum, scilicet Elias de hoc mundo transitus, & dicitur: Cunq; transissent, scilicet, postquam transierunt ambo Iordanem, Dixit Elias ad Elifsem. Hic apud Iordanem rapiendus erat Elias in curru igneo, ideo voluit se expedire de Elifseo. Postula, quod vis, ut faciam tibi antequam tollar à te, scilicet, postula à me donum, quod volueris, quod ego possum à Deo impetrare antequam rapiar, quia postea nihil porero pro te facere. Dixitq; Elifseus. Obsecro, ut fiat spiritus tuus duplex in me, id est, volo, quod spiritus tuus prophetie fiat duplex in me. i. in duplo excellentiorem spiritum habeam, quam tu habueris: vel potest intelligi, ut fiat duplex spiritus tuus in me, id est, oro ut spiritus tuus, qui duplex est, fiat in me, id est, maneat in me. Erat autem spiritus Eliae duplex, scilicet spiritus prophetiae, & spiritus facienda miracula, & vtrunq; petiuit Elifseus: tenendo primum sensum Elifseus petiuit excellentiam super Elia: tenendo autem secundum, non petiuit aliquam excellentiam super eum: immo forte non petiuit equalitatem, quia solū voluit habere spiritum prophetiae, miraculorum: & tamen poterat iste spiritus minor esse tam in miraculis, quam in prophetia in eo, quā in Elia.

An Elifseus petierit spiritum duplo maiorem spiritu Eliae: vel solum spiritum Eliae: & an illum consequutus fuerit. Quæst. XV.

QVAERETVR, an petierit Elifseus spiritum duplo maiorem spiritu Eliae: vel solum spiritum Eliae, qui consistebat in duabus rebus. Aliquis dicit, quod non petiuit, nisi spiritum Eliae, qui duplex erat: nam erubesceret Elifseus petere aliud maius, quā Elias habebat, cum satis esset, immo super satis, quod ei equaretur: nam non est discipulus super magistrum, nec seruus super Dominum, sicut Christus dixit. In contrarium videtur, quod petierit spiritum duplo maiorem: nam Elias sciebat, quod Elifseus futurus erat sibi successor in prophetia: nam Deus dixerat ei: vnges Elifseum in prophetam pro te, id est, in successorem tuum, precedenti lib. cap. 19. & tamen quando Elifseus dixit, obsecro, ut fiat spiritus tuus duplex in me, rēndit Elias, rē difficilem postulasti, cum sciret eum futurum successorem suum: ergo videtur, quod petebat spiritum duplo maiorem: & ista erat res difficilis, quia tūc erat plus, quam successor Eliae. Respondendum, quod ista quæstio est satis dubia: potest enim teneri vtraque

pars, quasi sine præiudicio, cum verba literę æqualiter exponi possint in vtroque sensu. Si autem velimus tenere vnam partē, facile est respondere ad argumēta alterius partis: communiter autem tenetur, quod spiritus Elifsei fuerit duplo maior spiritu Eliae. & sic dicitur ad rationem in contrarium, quod Elifseus non erubuit petere excellentiam super Eliam, quia ipse non petebat eam ex desiderio gloriae, & honoris, sed solum, quia Deus incitabat eum ad petendum hoc: cum sic Deus iudicaret expedire ad gloriam suam, & vtilitatem populi sui: etiam Elias non habebat hoc tanquam molestum, scilicet, quod discipulus suus esset maior eo: quia in prophetis, & viris sanctis nulla est emulatio. Cum autem dicitur, quod non est seruus super Dominum, nec discipulus super magistrum, dicendum, quod quādiu seruus manet in seruitute, & discipulus manet in discipulatu, non est seruus maior Domino, nec discipulus magistro, nec Apostolus eo, qui misit illum: & tamen seruus euadens in libertatē potest effici maior Domino priori, & discipulus potest effici sapientior magistro postquam recesserit à disciplina eius. Nunc autem Elifseus non erat mansurus sub disciplina Eliae, sed futurus erat caput aliorum prophetarum: ideo non erat inconueniens eum esse excellentiorem Elia: vel aliter, discipulus non est super magistrum, scilicet, quantum ad doctrinam, & perfectionē, quam recipit à magistro: & tamen potest esse maior quantum ad aliquid, quod non suscipit ab eo. Sic erat de isto spiritu duplici, quem petebat Elifseus, quia non erat accepturus eū ab Elia, sed à Deo. Apparuit hoc in Christo, quia ipse dixerat discipulis suis, quod non erat discipulus super magistrum: & tamen dixit, quod ipsi maiora miracula facerent, quam Christus fecerat: ita ergo non erat inconueniens de Elifseo, quod licet esset discipulus Eliae, acciperet virtutem ad maiorem prophetiam, & maiora miracula. Si autem velimus tenere, quod Elifseus non accepit maiorem spiritum, quā Elias, sed illum solum, dicemus ad rationem in contrarium, quod Elias sciebat, Elifseum sibi futurum successorem: & tamen ob hoc constabat quod accepturus esset vtrunq; spiritum Eliae, scilicet, prophetandi, & facienda miracula, cū Deus solum dixisset: vnges Elifseum in prophetam pro te, precedenti lib. cap. 19. ideo cum petiuit Elifseus spiritum facienda miracula, & spiritum prophetiae, qui erat duplex spiritus, dixit Elias: rem difficilem postulasti. Item confirmatur hoc, quia Eccles. 48. ponuntur laudes Eliae propter miracula, & dicitur: & quis potest similiter gloriari, qui substulisti mortuū ab inferis? & tamen si Elifseus accepisset spiritum duplo maiorem, quā Elias, potuisset non solum gloriari similiter, ut Elias, sed etiam posset magis gloriari. Item patet hoc eod. cap. cum dicitur, Elias in turbine reclusus est, & in Elifseo completus est spiritus eius: & sic videtur, quod non habuit spiritum duplo maiorem Elia, quia tunc non diceretur spiritus Eliae completus in eo, sed superabundans: dicitur tamen completus: ergo non habuit spiritum, nisi tantum sicut Elias: ista autem positio videtur esse rationabilior, quā quod spiritus suus fuerit duplo maior spiritu Eliae, licet communiter teneatur contrarium: & nos illud aliquando cum ceteris asseruimus.

Spiritus Elifsei in quo apparuit in duplo maior spiritu Eliae. Quæstio XVI.

QVAERETVR, vterius, dato quod Elifseus accepit spiritum Eliae duplo maiorem, in quo appareret hoc? Respondendum, quod spiritus prophetiae, & facienda

Determinatio auctoris.

Miracula Eliae.

Miracula Elifsei.

Miracula Elifsei maiora fuerunt, quā miracula Eliae.

Elias fuit primus, quod mortuum suscitauit.

ciendi miracula non sunt aliqui habitus manentes in nobis, sicut habitus scientifici, vel habitus virtutum. Nec etiam sunt tāquam aliqua potestates, vel vires naturales ad agendum, ita ut possemus comparare spiritum Eliae ad spiritum Elifsei in differentia perfectionis, sicut comparamus habitum scientificum vnius hominis ad habitum alterius: nam spiritus propheticus non est aliquis habitus manens in propheta, sed quædam illustratio supernaturalis raptim transiens. Potestas autem facienda miracula non est aliquid in homine, sed in solo Deo, licet interdū Deus, orante homine, miracula faciat, vel operante illo aliquid ministerialiter: ideo non possunt comparari spiritus isti, nisi per aliqua extrinseca. scilicet, quod ille dicitur habere spiritum prophetiae excellentiorem, cui plura, & maiora reuelantur: & ille dicitur habere maiorem spiritum facienda miracula, quo orante, Deus maiora miracula efficit. De prophetia autem non potest patere, an fuerit maior in Elifseo, quā in Elia: quia multa reuelata sunt per Elifseum, & multa per Eliam. De miraculis autem potest haberi maior comparatio: nam vterq; miracula fecit. De Elia patet precedenti libro. cap. xvij. scilicet, quia suscitauit filium Sareptanæ mulieris, & dixit quod non minueretur oleū de lecytho, nec farina de Hydria, ut patet ibidem. Etiam fecit descendere ignem de caelo super sacrificia, & orauit, & venit pluuia, precedenti lib. c. 18. fecit quoq; descendere ignem de caelo super quinquagenarios duos, precedenti cap. Elias etiam aperuit Iordanem, ut patet hic. Fecit quoq; miracula Elifseus: nam Iordanem diuisit, sicut Elias, ut patet hic: aquas amaras, & steriles conuertit in dulces, & salutiferas, ut patet in litera: pueros quoq; xliij. fecit lacerari à duobus viris, ut patet in litera: ipse quoq; fecit quod mulier non habens filium, haberet filium: etiā fecit repleri multa vasa vacua oleo, infra iij. c. suscitauit quoq; puerum mortuum: & fecit cicutas, quæ erant ad mortē hominum, conuerti in cibum dulcem, & salutiferum. Etiam fecit, quod de viginti panibus saturarentur multi viri, quibus multo plures panes non sufficerent, & superabundauit eodem causa: sanauit etiam Naamā syrum à lepra infra v. c. fecit quoq; ferrū in aqua, infra vj. fecit etiam apparere mortem plenum curribus, & equitibus angelorum: percussit etiam hostes cecitate, & duxit eos in Samariam, & posuit in potestate regis Israel, cum ipsi inquirerent Elifseum ad occidendum: & precedebat eos Elifseus, ostendens viā, & nesciebant quis esset, nec quod eos duceret. c. suscitauit quoq; hominē à morte postquam ipse mortuus est infra xliij. Plura igitur multo sunt miracula Elifsei, quā Eliae. Apparet autem principaliter hoc in duobus: primo, quia citius Deus exaudivit eum orantem, quā Eliam. Nam Elias orauit quod plueret Deus, & non pluit, quousq; septies orauit, precedenti lib. c. xvij. etiam quando suscitauit puerum mulieris Sareptanæ, non exaudivit eum quousq; ter incubuit super puerum, & ter orauit e. lib. cap. 17. Elifseus autem suscitauit puerum alterū, & tamen solum bis orauit, & bis incubuit super puerum infra iij. Item Elias vnicum mortuum suscitauit, Elifseus vero suscitauit duos, scilicet vnum, dū viuere, & alium postquā mortuus esset, & ossa mortui tetigerunt ossa sua in sepulchro. De primo infra iij. de ij. infra xliij. maior ergo apparuit Elifseus in opere ratione miraculorum, quā Elias. Elias tamen gloriosior est omnibus prophetis: quia ipse fuit primus, qui suscitauit hominem à mortuis. Ignotum enim erat hoc seculo ante Eliam, ideo recte dicitur Eccles. xlviij. Quis potest tibi similiter gloriari? qui sustulisti mortuum ab inferis. i. fuisse primus, qui eduxisti

mortuū ab inferis. Qui respōdit: rem difficilem postulasti. Putauit Elias, quod peteret Elifseus aliquod paruum, nūc vero obstupuit audita magnitudine rei. Et quocunq; modo intelligatur, erat res ista difficilis: nam si intelligatur, quod Elifseus petierit spiritum duplo maiorem spiritu Eliae, manifeste erat res difficilis: quia nullus apparuerat à tempore Moyli tam excellentis propheta, ut Elias: & tamen volebat Elifseus esse duplo maior. Si autem intelligatur, quod Elifseus petiuit duplicem spiritum Eliae, prophetandi, & facienda miracula: etiam erat difficilis res: quia hoc non cōcedebat Deus tūc alijs prophetis, sed soli Eliae, iō erat dubiū an veller concedere Elifseo. Dixit autem hoc Elias: quia ipse nesciebat, an Deus cōcedere veller hoc Elifseo, licet Deus determinasset concedere: quia non reuelauerat istud Eliae. Attamen si videris me, quando tollar à te, erit quod petisti. i. si videris quomodo ego rapior, & eleuor in altum, erit tē te quod petisti: si autem non videris me, non sequetur in te quod petisti. Hoc autem dixit Elias: quia nesciebat an Deus veller cōcedere Elifseo id, quod petebat. Posuit autem istud signum non ex arbitrio suo: quia non erat argumentum necessarium, nec valde verisimile, quod si Elifseus videret Eliam rapiendum quando eleuaret, quod haberet petendum: sin autē, nō: sed dixit istud, quia Deus reuelauit ei, quod si Elifseus videret ipsum, assequeretur petendum, & aliā non: & tamen nō voluit reuelare Deus Eliae an cōsequeret Elifseus hoc, vel non. Cūque pergerent, & incedentes sermocinarentur, postquam Elias dixit hoc Elifseo, apud Iordanē pergebāt ambo per viam, & sermocinabatur Elias cū Elifseo: quia petebat Elifseus multa ab Elia de his, quæ facere eū oportebat post recessum Eliae: & dum loquerent, raptus est Elias: Ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrunq;. Apparuit currus igneus, & equi adferendum Eliam, & diuiserunt inter vtrunq;. I. trañsierunt inter Eliam, & Elifseum, & raptus est Elias ad currum igneum: mansitq; Elifseus. Et ascendit Elias per turbinem in caelum, id est, eleuatus est in altum in illo vento forti, qui vocatur turbo.

An currus igneus, & equi ignei tulerint Eliam, vel turbo, seu ventus validus. Quæstio XVII.

QVAERETVR quomodo dicitur hic, quod currus igneus, & equi ignei tulerunt Eliam, quia supra dicitur quod Elias raptus est in turbine, & tūc hic dicitur. Respondendum quod Elias verè raptus est in caelum in turbine. i. in vento valido impellente eum, & ibi fuit aliqua pars grossa, & condensata, in qua federet Elias, & circuncingebatur in ea sicut in veste, vel sicut in domo: & ventus fortis impellēs ex vna parte mouebat Eliam ad locum illum, quē Deus destinauerat. Apparuit tamen à principio currus igneus, & equi ignei ad significandū, quod Elias ferri deberet in curru isto: & maximè ut significaretur, quod à Deo mittebatur de caelo: quia ea, quæ caelestia sunt, maximè representantur in igne. Sic patet infra vj. vbi voluit Elifseus ostendere puero suo adiutores venientes de caelo, & ostendit ei mortem pleni equorum, & currum igneorum in circuitu Elifsei. Et iste currus non erat verus, sed factus de aere, & etiam equi facti de aere condensato, ita ut videri possent, & palpari pre grossitie: habebat autem colorem igneum ex causa dicta. Sic enim columna nubis, quæ precedebat Israelitas in deserto per diē videbatur nubes, & per noctem videbatur ignis. Exo. xliij. Et tamen illa columna erat verè nubes accipiens aliquando colorem, & fulgorem ignis. scilicet, lingulis nubibus: ut declaratum est Nume. ix. Sciēdū ēt, quod iste currus,

Raptus Eliae.

currus, & equi non erant, ut verè portaretur Elias in eis, sed solum ad ostensionem quandam. Nam manifestum est, quòd currus, & equi sunt ad mouendū aliquid per terram: Elias tamen non mouebatur super terram, sed eleuatus est in altum, cum dicat hic, quòd eleuatus est in cœlum, & ramē currus, & equi nihil proficiunt ad mouendum per aerem. Dicendū ergo, quòd Elias dixerat Eliseo, Si videris me, quando tollar à te, erit quod petisti. Deus autem volebat dare Eliseo quod petierat, & ut sciret spiritū Eliæ sibi traditum, dedit ei quòd videret Eliam, quando rapiebatur. Et quia melius poterat videri in curru, quàm aliàs, fecit Deus quod Elias videretur vadens in curru illo igneo, & quòd currus traheretur ab equis super terram, & istud durauit aliquantulum, dum Eliseus videbat Eliam, & clamabat ad eum. Postea autē mutata fuit habitudo illa currus, & equorū in aliā formā. scilicet quòd facta est quedam nubes concaua grossa, in qua sederet Elias, & regeretur ex omni parte: & tunc incepit ventus fortis impellere nubem illā in altum versus cœlum: & iam non poterat videri Elias: quia erat obuolutus caliginē nubis grossæ: & sic Elias raptus fuit, primo in curru igneo, deinde in forma nubis concauæ. Ista duo apparent ex litera: quia primo dicit, quòd currus igneus, & equi ignei diuiserunt inter Eliā, & Eliseum: deinde sequitur, quod Elias ferebatur in cœlum in turbine. In nube grossa caliginosa. Si autem Elias rapiendus esset, ita ut non videret eum Eliseus, non apparuisset aliquis currus igneus, in quo primo ferretur Elias, & postea in turbine: sed solum rapuisset eum nubes concaua, & caliginosa de conspectu Elisei: quia tamen Deus volebat, quòd Eliseus videret quando raperetur Elias: venit primo currus igneus, & tunc vidit eum rapti: & postea ferebatur in nube caliginosa, & tunc non videbat eum recedere.

Elias quare dixit Eliseo quòd, si videret eum, quando raperetur, consequeretur quod petierat. Quest. XVIIII.

Quare dicitur quod Eliseus, cum raperetur Elias, clamabat, & clamabat, scilicet, videbat, quomodo raperetur in curru igneo, & clamabat illa, quæ sequuntur. Et dicitur quòd videbat ad significandū, quod consecutus fuisset spiritum duplicē Eliæ, sicut dixerat Elias, si videret eum. Pater mi, pater mi. Vocabat eum patrem, quia erat maior statu, & eruditione: nam ipse erudierat Eliseum toto tempore, quo manserat inter homines.

ter, & stetit: & tunc dixit Eliseus ei, quòd ter solū percuteret Syriam: ibi enim Deus volebat declarare Eliseo quoties Ioas rex Israel percussurus erat Syriam, & non dixit ei determinatē quoties, sed dixit quod quoties Ioas sagittas iaceret coram Eliseo, toties præualeret contra Syriam: & tunc Eliseus iussit regi Ioas, quòd iaceret sagittas, sed non dixit ei quoties. Nec etiam dixit, quòd sapientissimè hoc faceret, sed reliquit eum arbitrio suo quoties vellet terram percutere, & ille percussit ter solum: & tunc dixit Eliseus, quod si percussisset terrā sexies, vel septies, toties præualuisset contra Syriam: nunc autem solū ter præualeret. Et sic Eliseus ante hoc nesciebat quoties Ioas præualiturus esset contra Syriam: & quia nunc vidit, quòd ter percussit terram, cognouit quòd solum ter præualiturus erat contra illam. Ita factum est nunc in Elia: quia Deus voluit reuelare ei, an Eliseus consequeretur id, quod petebat: & non reuelauit ei distinctē, sed solum dixit, quòd consequeretur petitum, si videret eum rapti: & hoc idem dixit Elias Eliseo, & tunc nesciebat Elias determinatē an Eliseus consequeretur esset, quod petebat: sed cum ipse raperet, & clamaret Eliseus: pater mi currus Israel, cognouit, quod acceperat Eliseus id, quod petebat: quia viderat eum.

Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius. Et non vidit eum amplius. Apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes. Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei. Reuersusque stetit super ripam Iordanis, & pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt diuisæ. Et dixit: Vbi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, & diuisæ sunt huc, atque illuc, & transiit Eliseus. Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Iericho de contra, dixerunt: Requieuit in spiritu Eliæ super Eliseum.

Hic ponitur Helisæi substitutio loco Eliæ, & diuiditur in quatuor, quia primò ponitur ipsa substitutio: secundo de raptu Eliæ tollitur præsumptio: tertio ponitur aquarum sanatio: quarti Eliæ iniuria derisio. Secunda ibi. Et veniens. Tertia ibi. Dixerunt quoque. Quarta ibi. Ascendit autem. Circa primum dicitur: Eliseus autem videbat, & clamabat, scilicet, videbat, quomodo raperetur in curru igneo, & clamabat illa, quæ sequuntur. Et dicitur quòd videbat ad significandū, quod consecutus fuisset spiritum duplicē Eliæ, sicut dixerat Elias, si videret eum. Pater mi, pater mi. Vocabat eum patrem, quia erat maior statu, & eruditione: nam ipse erudierat Eliseum toto tempore, quo manserat inter homines.

Quare clamabat Eliseus, cum raperetur Elias. Questio XIX.

Quare dicitur quod Eliseus, cum raperetur Elias, clamabat, & clamabat, scilicet, videbat, quomodo raperetur in curru igneo, & clamabat illa, quæ sequuntur. Et dicitur quòd videbat ad significandū, quod consecutus fuisset spiritum duplicē Eliæ, sicut dixerat Elias, si videret eum. Pater mi, pater mi. Vocabat eum patrem, quia erat maior statu, & eruditione: nam ipse erudierat Eliseum toto tempore, quo manserat inter homines.

vt Elias sciret, quod spiritus suus sederat in ipso: hoc autem, quia Elias dixerat, quod acciperet petitum, si videret eum rapti: in quo apparebat, quod ipse nesciebat determinatē, an Eliseus assequeretur, quod petebat, & nunc fortè nesciret. Et quia sciebat Eliseus, quod Elias diligebat eum, & gauderet, si sciret spiritum suum quiescisse in Eliseo, voluit declarare ei, quod assecutus fuerat petitum: & hoc innuit clamando ad eum, quod rapiebatur: quia in hoc significabat se videre eum, cum diceret: currus Israel, & auriga eius: in quo apparebat, quod videbat currum, in quo rapiebatur Elias. Tertio fecit hoc ad prouocandum Eliam, vt loqueretur ei aliquid, quando rapiebatur: nam cum ipse loqueretur ad Eliam, & significaret se in hoc videre eum, fortè moueretur Elias ad dicendum ei aliquid, quod non faceret si non clamaret Eliseus, quia dubitaret, an videret eum. Currus Israel, & auriga eius. Istud dicebat Eliseus ad Eliam. Et potest intelligi secundum quosdam quosdam de Elia, scilicet, quòd ipse erat currus Israel, & erat auriga: de curru patet, quia ad currum pertinet sustentare. Sic enim Elias sustentauit Israel supportando defectus eorum, & prouidendo eis in necessitatibus: & hoc fuit, quando orauit, & Deus dedit pluuiā tempore magnæ siccitatis, præcedenti lib. cap. 18. Vocatur auriga, quia ad aurigam pertinet dirigere: ita Elias dirigebat Israel, reuocando eos ad cultum veri Dei: & hoc fuit in monte Carmelo, quando descendit ignis super sacrificium suum, & totus populus videns adorauit Dominum, dicens: Dominus ipse est Deus: & occiderunt prophetas Baal, præcedenti lib. cap. 18. Sed ista applicatio est per metaphorā, ideo dicendum aliter, scilicet, quòd Eliseus vidit, quando rapiebatur Elias, & voluit significare, quòd videbat eum: & quia rapiebatur Elias tunc in curru igneo, & ipse ibat super currum sicut auriga dirigens equos, dixit Eliseus: currus Israel, & auriga eius, id est, video currum, & aurigam: & dixit: currus Israel, id est, quòd ille currus ferebat in se totum bonum Israel, scilicet, Eliam, qui erat totum bonum Israel. In Hebræo dicitur: Currus est Israel, & militia eius. Exponit hoc Ra. Sa. de Elia. scilicet, quod ipse erat currus Israel, & militia eius, quod dicitur, quando pugnant, confidunt in curribus, & in militia: Israelitæ autem habebant Eliam, dum viueret inter eos: loco currum, & militiae, quia preces eius erant sufficientes magis ad defendendum Israel, quàm currus, & arma. Sic patet de Moyse, qui orabat pro Israel pugnante Iosue contra Amalec, & tunc cum eleuaret manus, præualebat Israel contra Amalec: cum autem deprimeret eas, fugabatur Israel ab Amalecitis, Exo. 17. & satis concordat ista expositio litterę nostre: præcedens tamen melior est. Et non vidit eum amplius: scilicet, postquam clamauit currus Israel, & auriga eius: hoc fuit, quia nubes concaua, & caliginosa rapuit Eliam tunc ab oculis Elisei: & iam non apparebat, quòd ferretur in curru igneo, sed in turbine obscuro. Et hoc est, quod supra dicitur, scilicet, ascendit Elias per turbinem in Cœlum. Dicitur etiam hoc ad significandum, quòd Eliseus nunquā habuit postea communicationem cum Elia, scilicet, quia ille non rediit ad seculum, sed mansit in loco, ad quem Deus tulit eum. Apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes: Istud fuit, quando disparuit Elias, nam quādiu videbat eum in curru igneo loquebatur ad ipsum, & non affligebatur: cum verò disparuit, doluit, & scidit vestimenta sua in duas partes. scilicet, per partem anteriorem, refecando ea à pectore vsque deorsum.

Quo Eliseus erat currus Israel, & auriga eius.

Quare Eliseus, raptu Elia, præ dolore scidit vestimenta sua. Questio XX.

Quare dicitur quod Eliseus, cum raperetur Elias, clamabat, & clamabat, scilicet, videbat, quomodo raperetur in curru igneo, & clamabat illa, quæ sequuntur. Et dicitur quòd videbat ad significandū, quod consecutus fuisset spiritum duplicē Eliæ, sicut dixerat Elias, si videret eum. Pater mi, pater mi. Vocabat eum patrem, quia erat maior statu, & eruditione: nam ipse erudierat Eliseum toto tempore, quo manserat inter homines.

An Eliseus peccauerit dolendo, & lugendo pro raptu Elia, & an liceat lugere pro mortuis. Questio XXI.

Quare dicitur quod Eliseus, cum raperetur Elias, clamabat, & clamabat, scilicet, videbat, quomodo raperetur in curru igneo, & clamabat illa, quæ sequuntur. Et dicitur quòd videbat ad significandū, quod consecutus fuisset spiritum duplicē Eliæ, sicut dixerat Elias, si videret eum. Pater mi, pater mi. Vocabat eum patrem, quia erat maior statu, & eruditione: nam ipse erudierat Eliseum toto tempore, quo manserat inter homines.

Mosanti quorū, quod præ dolore vestes lacerabāt.

Argu. primum. Argu. secundum.

Pro mortuo, æternaliter dā nato plorandū est.

sunt, licet iam illa non patiantur. Tertio possumus dolere de damno huius morientis. f. quia definit vivere: nam vivere est aliquid valde delectabile, ideo privatio vite, quæ est mors, est dolenda nimis. Quarto dolere possumus, & amarissime pro infelicitate, quam putamus istum incurrere: si credamus eum æternaliter perijisse. Nam incurrit quandam pœnam intensiorem omnibus pœnis huius seculi, & quod deterius est, quia illa æterna est. Quinto dolere possumus de malo nostro, quod incurrimus ex morte alicuius: nã interdum ille vivens multa nobis prestabat, quibus non sine dolore caremus. Et si nihil aliud sit, saltem pro ipsa æterna absentia anxiamur; sicut dolemus de amico recedente à nobis. Si autem qui moritur bonus est, ita ut certissime putemus eum affecturum vitam æternam: sicut sunt viri sancti aliqui inter nos viventes, habemus aliquid, de quo doleamus, & aliquid de quo gaudeamus. Possumus enim dolere de tribus primis assignatis supra, f. quia aliqua liter perit (species humana, quæ definit esse in isto: & pro pœna, quã passus est in dissolutione, & pro dano privationis vite; quia privatur quodam bono, quod est vivere: Sed aliquis dicit, quod non est pœna in viris bonis privari vita, quia per mortem assequitur maiora bona, quàm sit vita ista. Dicendum, quod dato, quod assequantur maiora bona, & simpliciter melius sit illis mori, quàm vivere, sicut dixit Apostolus: mihi autem vivere Christus est, mori autem lucrum, ad Philipp. 1. tamen non tollitur, quin pœnalitas quædam sit privari ipsa vita, quæ est magnum bonum, per quod anima gaudet in corpore, tanquàm in organo. Iub specie determinato sibi ad operationes suas, & cù quo complet rationem speciei. Privatur etiam moriens multis delectationibus, quas honestè experitur, dum vivit, & non sunt delectationes eiusdem generis in morientibus. Vnde Moyli datum est in pœna, quod moreretur antequam introiret in terram Chanaan: & tamen manifestum est, quod ipse erat vir optimus, & egrediebatur de laboribus huius seculi vadens ad finem sanctorum, ubi nihil molesti passurus erat: sed multas cõsolationes angelicas haberet. De hoc Deut. 3. & 4. & ibi declaratum est, quod etiam si Moses moriens illicõ iret ad vitam æternam: erat sibi pœna mori antequam introiret in terram Chanaan. Quarto dolere possumus, & potissime de morte virorum bonorum propter damnum nostrum ex absentia sua, quia eis viventibus Ecclesia floret, & populi optimè reguntur: eis verò morientibus, omnia pereunt. Sic. n. dolebant discipuli Beati Martini de morte eius, dicentes: Cur nos pater deseris? cur nos desolatos relinquis? Inuadent. n. gregem tuum lupi rapaces. Dolere autem isto modo de morte bonorum meritorium est: quia iste dolor procedit ex charitate. f. quia dolemus propter malum, quod Ecclesia, & populi patientur ex absentia bonorum. Habemus etiam, de quo gaudeamus in morte bonorum, scilicet, quia ipsi liberati sunt de malis huius seculi, scilicet, tam de malis pœnæ, quàm de malis culpæ. De malis pœnæ patet: quia dicitur Apocal. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur, a modo iam dicitur spiritus, ut requiescant à laboribus suis. Idem Apocal. 7. Non esurient, nec sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque æstus, & absterget Deus oem lachrimam ab oculis eorum. De malis culpæ patet: quia interdum Deus abbreviat vitam aliquorum, virorum bonorum, ne, si diu vivant, incidant in peccatum. Sic patet Sapientie 4. f. Placens Deo factus dilectus, & vivens inter peccatores translatus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Pro his ergo valde gaudendum est.

Pro mortuo saluo possumus lugere, & gaudere.

Dolere de morte bonorum merito est.

Possumus gaudere de morte viri sancti.

Secundo gaudendum est pro bono ineffabili, quod assequuntur viri boni post mortem. f. felicitatem in visione Dei, in qua omne bonum reperitur: quam non poterat habere, dum viverent: ideo dicitur Ps. 118. preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Vocatur autem, preciosa, quia per illam assequuntur rem maximi precij. f. felicitatem æternam. Si autem ille, qui moritur, sit talis de cuius statu post mortem dubitemus, dolere possumus pro ipso, omnibus illis quinque motibus positus supra in morte malorum: differt tamen mors istorum, & dolor pro eis à morte malorum, & dolore pro eis: nam pro malis dolemus in cõsolabiliter, quia credimus eos eternaliter perijisse. Pro his autem, quorum status dubius est, dolemus, quia dubium est nobis de eorum conditione. Solum autem habemus unum, in quo leuiter gaudeamus. f. quia liberati sunt de malis huius seculi, tam de malis pœnæ, quàm de malis culpæ. Nunc autem redeundo ad Eliam, dicendum, quod aliquo modo poterat dolere Elifæus pro Elia rapto, sicut pro moriente, & alio modo non. Nam primi tres modi, vel mortua, de quinque supra assignatis non comitebant Elifæo pro raptu Elie. Et ratio est, quia illi modi dolendi solum competunt pro morientibus realiter: Elias autem non moriebatur verè, sed solus subtrahebatur à communicatione hominum manentiũ in hoc seculo. Etiam non competebat quartus modus dolendi pro ipso, quia ille solum est pro illis, quos credimus esse malos, vel de quorum statu dubitamus post mortem, quia pro illis lugemus pro malo, quod incurrit. Elias tamen non incurrebat aliquod malum per hoc, quod raptus est ab hominibus; sed potius trãsibat ad statum maioris perfectionis, & gaudij. Solum autem competebat quintus modus lugendi pro eo. f. quia ex absentia sua anxiantur alij prophete manentes: & potissime Elifæus propter multa bona, quæ recipiebat eo manente: & nunc careret illis, eo rapto. Et dato, quod nihil aliud esset, saltem cum diligeretur nimis ab omnibus filiis prophetarum, & ab Elifæo, dolerent nimis de absentia eius. Et sic nõ erat illicitum Elifæo lugere nimis, rapto Elia, & scindere vestimenta sua. Habebat autem Elifæus aliquid, de quo gauderet pro raptu Elie. Primum erat, quia assequeretur magnum bonum per raptum, quale non posset habere manens inter homines: de quo infra declarabitur. Secundo poterat gaudere propter malum, quod effugiebat: nam dũ maperet Elias inter homines patiebatur id, quod ceteri ex lege communi nature: nunc autem ibi non patitur, sed manet ibi tanquam immortalis factus: differt tamen ab eis, qui assequuntur vitam æternam per mortem, quia illi nunquã postea morituri sunt, Elias autem adhuc occidendus est. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod quanquam Deus vellet rapere Eliam, & raperet, tamen nõ peccabat Elifæus dolendo de raptu eius: quia non tenemur conformare voluntatem nostram voluntati Dei in volito circa omnia, quæ ipse vult: sed satis est, quod conformemur in modo volendi, & ita est hic, quia cum raptus Elie existimaretur tanquam molestus Elifæo, poterat dolere de ipso. Cum autem dicitur quod videtur impietas dolere de his, quæ Deus facit, siue nobis sint damnosa, siue non: dicendum, quod dolere tantum sine murmuratione de his, quæ Deus facit, quando nobis, vel alijs damnosa sunt impietas non est, sed interdum est meritum, quia tunc habemus causam dolendi. Ad secundum dicendum, quod Elias rapiebatur ad meliorem statum, & de hoc nõ dolebat Elifæus, sed de dano, quem existimabat sibi ab futurũ ex absẽtia illius: & sic nõ erat iniustũ dolere.

Pro mortuo, de quo dubitamus possumus lugere.

Ad principalem quæsitum.

Ad primũ argu.

Ad secundũ.

De

De morte bonorum, an magis letari, quàm tristari, vel è conuerso debeamus. Quæstio XXXII.

Quæretur ulterius: quia supra dictum est, quod de morte virorum bonorum aliquo modo debemus letari, & aliquo modo tristari: an magis debeamus letari, quàm tristari, vel è conuerso. Respondendum circa hoc, quod gaudium, & tristitia de morte alicuius aut consideratur in morte viri valde boni, de cuius statu valde felici post mortem nõ dubitatur: aut de statu viri valde mali, de cuius infelicitate post mortem nõ dubitatur: aut de viro mediocri, de cuius statu ad bonum, vel ad malum dubitatur. Si dicat de viro valde malo, hic non est cõparatio aliqua: quia pro illo solus habemus de quo lolemus, & nihil, de quo gaudeamus. Si autem dicat de viro mediocriter se habente: dicendum, quod de morte illius magis dolendum, quàm gaudendum est: quia motiva ad tristandum sunt multa, & magna, ut declaratum est præcedenti quæstione: ad gaudendum autem nullum motiuum est, nisi quod liberatus sit de aduersitatibus huius seculi, & quod iam non possit peccare: sed ista parua sunt in comparatione eorum, quæ mouent ad lugendum. Si autem queratur de viro valde bono, de quo certissime creditur, quod sit in vita æterna: dicendum, quod maiora sunt simpliciter bona, quæ adeptus est per mortem, quàm bona, quæ perdidit: quod patet quia acquisiuit felicitatem æternam, quã nihil melius est: & euasit omne malum pœnæ, & culpæ. Mala autem, quæ incurrit per mortem in comparatione horum, valde parua sunt, ut patet ex præcedenti quæstione. Ideo simpliciter magis gaudendum erat de morte boni viri, quàm tristandum: nos tamen è contrario facimus: quia licet gaudeamus, & tristemur, magis tamè tristamur, quàm gaudemus: Dicendum tamen quod in hoc non peccamus, quia quilibet tenetur magis sibi, ipsi quàm alteri: cù autem vir sanctus moritur sibi (soli bonum prouenit ex morte: nobis autem viuentibus magnum dānum est: quia deserimur à cura, & regimine tanti patris: ideo licet nobis potius de nostra aduersitate dolere, quàm de ipsius prosperitate letari. Et sic fecerunt discipuli beati Martini: quia ipsi satis credebant beatum Martinũ mox ad vitam æternam conuolaturum, & tamen non gaudebant de felicitate illius, sed tristabantur de aduersitate sua, dicentes: Cur nos pater deseris? cur nos desolatos relinquis? Inuadent. n. gregem tuum lupi rapaces. Et leuauit palliũ Elie, quod ceciderat ei. f. Elifæus leuauit de terra palliũ Elie, quod ceciderat de humeris Elie, quando ascendit super currũ. Nõ est autem suspicandum quod palliũ illud ceciderit quasi casus: sicut satis verisimile erat posse accidere in homine ascendente super currũ: quia renendo se ad ascendendũ super currum non tenetur pallium, & caderet: quia Elias à Deo nunc rapiebatur; & si non expediret propter aliquid, quod caderet pallium Elie, non cecidisset.

Mortuos lugendo et viros sanctos non peccamus.

Quare pallium Elie cecidit. Quæst. XXXIII.

Quæretur ulterius, de statu Elie, & loco, quem raptus est. Respondendum quod, sicut declaratum est supra in litera, Elias raptus est ad paradysum terrestrẽ, & ibi manet. De statu autem eius, quæ ibi habet, sacra scriptura, nihil tangit: possunt tñ aliqua dici, quæ satis conueniunt sacre scripture, & positioni eruditissimorum. Et dicendum quod Elias & Henoch, qui manent in paradiso eundem modum viuendi habent, & posset dici, quod isti vident cibis, sicut nos viuimus quotidie: & alijs necessariis humanis. Vel potest dici, quod non sumant quotidie cibũ: sed quod semel, vel aliquoties sumperint de fructu ligni vite: & per illũ cõseruent sine fame, & siti: vsque ad tps, quo Deus dignatus fuerit eos ibi tenere. Et istud videtur aliquantulum miraculosum, & tamen non ponitur in conuenienter: quia necesse est poni aliqua miracula circa istos in paradiso terrestrẽ: quia saltem alijs non possent tanto tpe vivere, cù etas eorum sit valde magna: sicut inf. declarabitur. Et istud et est conuenientius, ne ponatur quotidiana necessitas assumendi cibũ in illis hominibus: istud autem est quantum ad cibum. De vestibus autem dicendum quod vestiti manent: & vestes illas, quas hinc rulerunt manent eis vsque hodie: & manebunt vsque ad tps, quo ad nos veniant, & explent officij suũ: istud autem nõ fit sine miraculo: quia nõ poterat aliqua vestis durare quatuor millibus, vel quinque millibus annorum, sicut necesse est durasse vestes Henoch, cù plures, quàm quinque millia annorum trãsierint ex eo tpe, quo ibi Henoch esset: sicut inf. declarabit. Manet autem per miraculũ vestimenta eorum, & calciamenta illa: sicut ea die, qua translati sunt in locum

pallio. Secunda causa fuit: quia Elifæus vnctus fuit in pphetã cũ illo pallio, & nunc incepturus erat executionẽ officij prophetalis: id dignũ erat, ut reciperet palliũ illud ad offm prophetandi per quod susceperat dignitatẽ, & auctoritatẽ pphetandi. Hoc patet pcc. lib. c. xix ubi Deus iussit Elie, quod vngeret Elifæũ in pphetã pro se ille aut posuit palliũ suũ super Elifæũ, & per hoc vnxit eum. Tertia ratio fuit ad magis cõfirmandũ, quod Elifæus acceperat id, quod perierat: nam Elifæus petierat duplicem spiritum Elie, & ad hoc datum erat ei signũ, quod si videret Eliã rapti, assequeretur petitionem suam, alioquin non: & per hoc, quod viderat eum quando rapiebatur, apparebat, quod maneret in eo duplex spiritus Elie: & tñ ad maiore cõfirmationẽ conueniens fuit, quod maneret ei palliũ Elie: quia per hoc manifestè significabatur, quod succedebat i dignitate Elie. Quarta causa fuit ad operationem miraculorũ: nã Elias operabatur miracula per illud palliũ, ut declaratum est supra: Elifæus autem operaturus erat miracula sicut Elias, id, mansit ei palliũ. Hoc aut patuit in transitu Iordanis: quia percussit aquas pallio Elie, & diuisæ sunt: ut patet infra. Quinta causa fuit ad iudicandũ dignitatẽ Elifæi alijs: nã Elifæus sufficienter sciebat de se ipso, quod in eo gauerat spũs Elie per hoc, quod viderat Eliam, quã raptus est: & tñ alij nõ certificabant per hoc: quia nesciebant, an ipse videret Eliam quã rapiebatur, vel an Elias dedisset sibi hoc signum: ideo dandũ erat aliud signũ exterius, per quod appareret Elifæum habuisse spiritum Elie: & istud fuit per pallium: quia cũ viderent filij prophetarum Elifæum indutũ pallio Elie, sciebant verisimiliter, quod mansisset i eo spũs Elie: quia alioquin non dedisset ei Elias palliũ suum: quia illud nõ decebat, nisi virum habentem dignitatem Elie.

Henoch, et Elias quem statum habent in paradiso terrestrĩ, & an ibi videntur vestibus, & cibo, & alijs necessitatibus humanis. Quæstio XXXIII.

Quæretur ulterius, de statu Elie, & loco, quem raptus est. Respondendum quod, sicut declaratum est supra in litera, Elias raptus est ad paradysum terrestrẽ, & ibi manet. De statu autem eius, quæ ibi habet, sacra scriptura, nihil tangit: possunt tñ aliqua dici, quæ satis conueniunt sacre scripture, & positioni eruditissimorum. Et dicendum quod Elias & Henoch, qui manent in paradiso eundem modum viuendi habent, & posset dici, quod isti vident cibis, sicut nos viuimus quotidie: & alijs necessariis humanis. Vel potest dici, quod non sumant quotidie cibũ: sed quod semel, vel aliquoties sumperint de fructu ligni vite: & per illũ cõseruent sine fame, & siti: vsque ad tps, quo Deus dignatus fuerit eos ibi tenere. Et istud videtur aliquantulum miraculosum, & tamen non ponitur in conuenienter: quia necesse est poni aliqua miracula circa istos in paradiso terrestrẽ: quia saltem alijs non possent tanto tpe vivere, cù etas eorum sit valde magna: sicut inf. declarabitur. Et istud et est conuenientius, ne ponatur quotidiana necessitas assumendi cibũ in illis hominibus: istud autem est quantum ad cibum. De vestibus autem dicendum quod vestiti manent: & vestes illas, quas hinc rulerunt manent eis vsque hodie: & manebunt vsque ad tps, quo ad nos veniant, & explent officij suũ: istud autem nõ fit sine miraculo: quia nõ poterat aliqua vestis durare quatuor millibus, vel quinque millibus annorum, sicut necesse est durasse vestes Henoch, cù plures, quàm quinque millia annorum trãsierint ex eo tpe, quo ibi Henoch esset: sicut inf. declarabit. Manet autem per miraculũ vestimenta eorum, & calciamenta illa: sicut ea die, qua translati sunt in locum

Paradisus terrestris, ubi sit, & quid sit, & quomodo possit illuc naturaliter perueniri, & plura alia curiosa dubia vide. Capit. rri. Genè.

cum illum. Sic. n. factū est i Israelitis, qui quadragin-
ta annis per desertum ambulauerunt, & vestes eorū
non fuerunt inueterate, nec calciamēta attrita sūt:
Deuter. viij. à fortiori ergo Deus faceret hoc in illis
duobus viris sanctis, quos i paradiso terrestri tenet.
Aliquis aut poterit dicere, q̄ isti viri nō habent ibi
aliquas vestes: quia non sunt necesse eis, eo q̄ condi-
tio loci est talis, vt nec frigore algeant, nec estu ca-
leant, sed sit aptissima temperies, q̄ excludit vsū
vestiū. Pater hoc in Adam, & Heua, qui anteq̄ pecca-
rent in paradiso sine vestibus manserūt: Gen. iij. si tñ
locus ille esset distēperatus, vel saltē nō haberet ma-
ximā temperie, sicut est in oibus locis habitationis
nostræ, non fuissent Adā, & Heua sine vestibus ante
peccatū. Respondendū q̄ Elias, & Henoch vestes ha-
bent, nec obstat argumentū de temperie loci: q̄a dif-
ficillimū est in tota regione elemētali, in qua neces-
se est esse paradysum terrestrem, reperiri locum talis
temperie. Sed adhuc dato, q̄ esset talis temperies,
ita vt propter qualitatem aeris non essent vestes, ne-
cessariæ essent propter aliam causam. s. pp̄ verecun-
diā; q̄a rubor est hominē nudū apparere. Hoc pater
i Adā, & Heua: q̄a licet esēt sine vestibus ante pecca-
tū tñ postq̄ peccauerūt illico operuerūt se vestimē-
tis, faciētes perizomata de folijs ficulnearū. Gen. iij.
Elias tñ & Henoch hnt passionē verecūdię: q̄a ista
penalitas deriuata fuit in oēs hoīes, & manet i eis si
ne peccent, siue i: iō saltē pp̄ verecundiā egebūt ve-
stibus. Si aliquis obijciat, q̄ in vita ęterna hoīes non
habebunt vestes. Dicendū q̄ ibi erit oīno ablata pe-
nalitas, q̄ est consequens peccatū originale, iō non
verecundabunt. Et q̄a Elias, & Henoch nodū sunt
beati habent penalitates istas, q̄ consequunt̄ pecca-
tū originale, & sic egent vestibus. Adā aut̄ anteq̄ pec-
caret non habebat aliq̄ penalitatē: iō non egebat ve-
ste. Si tñ vellemus dicere, q̄ paradysus terrestris sit tē-
peratissimus locus, & tñ non sit tanta tēperies, quin
sint necessariæ aliquæ vestes pp̄ modicū excessum
frigoris, vel caloris, non videret inconueniens. Et si
aliquis dicat hoc non stare: quia tunc Adā eguisset
vestibus, dato q̄ non peccaret, eū vestes fuerint da-
re ei solū pp̄ verecundiā. Dicendū q̄ non obstat: q̄a
ē si locus ille haberet aliqualem excessum frigoris,
vel caloris, Adā non eguisset vestibus ante peccatū,
quia nō pateret à frigore, vel calore, eo q̄ nulla ad-
huc penalitas ei inflicta fuerat ante peccatū. Vnde
non solū ibi manens ante peccatū non egeret vesti-
bus, sed et si positus fuisset sub altero polorū mun-
di, vbi est maxima frigiditas: vel sub torrida zona,
vbi est ardor intēssimus, nihil pateret à frigore, vel
calore, nec egeret vestibus. Ideo dato q̄ ipse nō ege-
ret vestib⁹ i paradiso ante pctū, tñ Elias, & Henoch
nūc vestibus egerent: q̄a sunt post peccatū. Ista posi-
tio satis est sustentabilis. Sed veritas est, q̄ paradysus
terrestris ex dono Dei est locus tam temperatus, vt
existens ibi non egeat vestibus, siue esset in statu an-
te peccatum, siue post peccatum: ideo ex hac parte
Elias, & Henoch vestibus non egerent. Quod aut̄ sic
se habebat, pater: quia mox, vt Adā, & Heua pecca-
uerunt, venerunt in eos oēs penalitates: etiā si Deus
eos non dum increpauisset, sed postea increpuit. Q̄
pater: quia qñ Deus vocauit Adā, dicens: Adā vbi es?
iam ipse latebat p̄ verecūdiā. Gen. iij. & tñ Adā, &
Eua non fecerunt sibi vestes ad tollendū frigus, &
estum, sed solum propter verecundiā: vnde operue-
runt solum genitalia: quia in illis erat erubescētia,
& non in alijs partibus corporis: si tamen locus ille
fuisset distemperatus aliquo modo, ita vt egerent vesti-
bus, mox vt peccarent, sentirēt frigus, vel calorem,
sicut verecundiā passi sunt: & non solum ad operiē-

Henoch,
& Elias an
vestes ha-
beant.

Adā ante
peccatū si
poneret
sub altero
polorū
vel sub
torrida zo-
na nō pa-
teret a fri-
gore vel
calore.

Exiit̄ in
paradiso
terrestris
pp̄ tēpe-
riem eius
non ege-
ret vesti-
bus.

dū pudenda vestes facerēt, sed et ad velādū totū cor-
pus, & tñ non fecerunt nisi pro genitalibus: ergo etiā
post peccatum non patiebantur ibi à frigore, vel ca-
lore propter conditionem loci. Primo ergo vestes
hominum fuerunt ad repellendum verecundiā,
& non propter intemperiem aeris. Deinde autem
Deus fecit vestes hominibus de pellibus animalium,
& istę fuerunt ad tegendum totum corpus: quod pa-
ter, quia istę vocantur tunice pelliceę: primæ autem
vocabantur perizomata, quę nō sunt vestes, sed cin-
ctoria. Et istas secundas vestes fecit Deus Adā, &
Heuæ: non solum ad excludendum verecundiā, sed
etiam ad repellendum intemperiem aeris, & hoc, q̄a
expellendi erant de loco Paradysi in locum istum, in
quo nos habitamus, in quo vestes necessarię sunt. Ha-
bent igitur Elias, & Henoch in Paradiso terrestris nūc
vestes, cum quibus hinc rapti sunt: & quia illi vrebā-
tur vestibus grossis, quæ vocantur sacco, qñ venerint
ad nos tempore Antichristi, erunt induti sacco: sic
pater Apocal. i. i. f. dabo testibus meis, & propheta-
bunt diebus mille ducentis sexaginta annis. Et istud
intelligitur de Elia, & Henoch. De statu
istorum duorum virorum quantum ad habitudinē
corporis, dicendum, q̄ habitudo corporis istorum
quantum ad ætatem non variatur. s. q̄ quamquam
multis diebus vixerint, non videntur vetustissimi: q̄a
si fm̄ comparisonem ætatis eorum ad nostrā esset
differentia vetustatis, tanta esset rugositas, & muta-
tio vultus eorum, vt nullo modo viderentur retine-
re humanam effigiem, & hoc nullo modo decebat:
quia cum venturi sint ad prædicandum aliqñ inter
homines, oportet vt retineant dignitatem vultus hu-
mani, vt saltem ex ipso vultu appareant reuerendi.
Hoc autem satis rōnabile est, quia sicut miraculum
est in hoc, q̄ tandiu conseruatur vita ipsorum, quod
fieri non poterat naturaliter: ita etiam miraculum
erit in conseruatione vultus eorū in statu decenti
maturitatem ætatis. Vnde satis rōnabile est, q̄ dica-
mus habitudinē corporis eorū conseruari in illo
tenore, in quo erat cum ab hoibus rapti sunt: ita vt si
quis vidisset eos tunc non indicaret eos nunc vetu-
stiores esse, q̄ tunc fuerint: sed fortē potius ē contra-
rio videbuntur nunc vultus eorū recentiores, q̄ tñ
fuerint: & hoc, quia manent in loco illo sancto. Sic
enim vultus Moysi clarior erat, & recentior postq̄
desijt loqui cū Deo post quadraginta dies, q̄ priusq̄
incepisset, licet in oibus illis diebus non comederit,
nec biberit, vt pater Exo. 34. De statu illorū quantū
ad sanitatem corporis, dicendū q̄ postq̄ fuerunt isti
duo viri in paradiso terrestris, nunq̄ aliquā ægritudi-
nē passi sunt, nec pati pñt: quia aliquo iam à mul-
tis annis mortui fuissent. Et non solū non patiuntur
ægritudinem, quæ est magna alteratio corporis ad
destructionem: sed et non patiuntur aliquam resolu-
tionem paruum, quæ continua est in oibus entibus
naturaliter viuētib⁹. Nā fm̄ Aristotelem, quādiu
viuimus, nutrimur, & hoc, quia partes materiales
semper fluunt, & resoluunt, vt pater primo de gene-
ratione: si tamen in illis facta fuisset continua reso-
lutio, necesse esset, q̄ iam mortui fuissent in tot an-
nis, etiam si nulla ægritudo eis eueniret: & tamen nō
defecerunt, ergo non fit in eis resolutio. Hoc autem
dicendum est euenire propter cibum ligni vitę. Nā
homines sumentes de illo, naturaliter efficerentur
vitę longissimæ, vel perpetuarentur: quod pa-
ter Gene. 3. cum Deus dixit, quod eijceretur Adam
de paradiso, ne mitteret manum suam, & sume-
ret de ligno vitę, viueretque in æternum: ideo non
solum poterant manere isti duo viri tempore, quo
manserunt, sed etiā per viginti millia, vel triginta mil-

Vestes
quare in-
uenite fue-
runt à sua
origine.

Elias, &
Henoch
q̄bus vesti-
bus erunt
induti, qñ
venerint
ad nos tē-
pore Anti-
christi ad
prædican-
dum.

De statu
Elię, &
Henoch
quo ad sa-
nitatem.

Quare E-
lias, & He-
noch sem-
per sunt
sani.

Quare tu-
dei esse-
runt à Ioā-
ne an ef-
set Elias.

millia annorum. Sed adhuc dicendum, q̄ non solū
non languescunt, sed et nihil potest eis nocere in ci-
bo, vel potu: & hoc quia Deus dedit eis impassibili-
tatem: vel, quod verius est, quia impedit omnia noci-
ua, vt nocere non possint: nam impassibilitas perti-
net ad corpora iam glorificata. An verò gladius, &
ignis, & alia exteriora nociua lædere eos possint, di-
cendum q̄ dubium est, & tamen satis viderur dicen-
dum q̄ sic: quia isti duo viri occidendi sunt tēpote
Antichristi: vt colligitur Apocal. xj. & tamen non
occiderentur, si essent impassibiles: nisi fortē dica-
mus q̄ nunc habeant dotem impassibilitatis, & tē-
pore, quo, Antichristus venerit, De⁹ auferat eis istā
dotem, vt mori possint: sed istud non viderur satis
rationabiliter dictum: quia inutiliter daretur, & au-
ferretur impassibilitas. De statu autem animatum
istorum quantum ad posse peccare, vel non; satis di-
ci possit q̄ effecti sint impeccabiles: quia qñ non-
dum mortui sint, tamen manēt in paradiso vt mor-
tui, solūm reseruati ad prædicandum tempore An-
tichristi. Dicendum tamen viderur rationabilius, q̄
isti non sunt impeccabiles, sed manet adhuc eis po-
restas peccandi, sicut nobis: quia non posse vllō mo-
do peccare pertinet ad statum beatitudinis, quam
nondum isti assequuti sunt. Etiam quia vbi non est
potestas peccandi non est potestas merendi, & tamen
non est dubium, quin isti duo viri merebuntur, quā-
do permittent se occidi prædicantes pro Christo: er-
go manet eis potestas peccandi, & tamen certū est
q̄ nunq̄ peccabunt: q̄a iā assumpti sunt ad statū tam
perfectū, & iā potius sunt cęlestes, quā humani viri.

Henoch,
& Elia
nunc nō
sunt spec-
cabiles.

Ad quid Helias, & Henoch manent in paradiso
terrestris: & quid postea facturi sunt.
Questio XXXV.

Ioann. j. Dicendum tamen, quod venturi sunt tē-
pore Antichristi, quod colligi potest: primo quia
necesse est, q̄ isti aliquando veniant ad prædicandū
gentibus, vt patet ex locis allegatis: & tamē ad hoc
non videtur esse aliquod tempus tam expediens, &
necessarium seculo, sicut tempus Antichristi, eo q̄
tunc homines maximē dubitabunt in fide, tum pro-
pter multa signa & prodigia, quæ faciet, quę vide-
buntur hominibus vera miracula, & tamen erunt
falsa secundum operationem Satane. 2. ad Thesal.
ij. tum quia terroribus, & minis, & supplicijs, & præ-
cio, & multis alijs modis inducet homines ad se, vt
deserant fidem, ideo tunc maximē necessarij erunt
viri spirituales potentes in sermone, & in operatio-
ne miraculorum, quales erunt Elias, & Henoch: er-
go dicendum est eos venturos esse potius tempore
Antichristi, quā alio tempore. Secundo patet, q̄a
Malac. quarto dicitur, quod Deus mittet Eliam an-
tequam veniat dies Domini magnus ad conuertē-
dum corda patrum ad filios: sed dies magnus voca-
tur dies iudicij, ante quem erit turbatio magna in
Ecclesia recedentibus patrib⁹ à filijs, & e conuersio
propter prædicationem Antichristi, ergo oportet,
quod tempore illo mittantur ad conuertendum
ad rectam fidem homines turbatos in eam. Tertio
patet ex eo, quod habetur Apocalip. xj. vbi ponitur
de duobus testibus Dei venturis tempore Antichri-
sti, & illa verba maximē conueniūt Elię, & Henoch,
vt patet continuando narrationem totius capituli,
ideo dicendum eos tunc venturos ad prædicandū.

Venturi
sunt He-
noch, &
Elias ad
dicandū
tpe Anti-
christi.

Quot annorum steterint vsq; nunc in paradiso Henoch,
& Elias. Questio XXXVI.

QVAERETVR vterius, quot annorū sunt
nūc isti duo viri manentes in paradiso terrestris.
Respondendum, quod sunt vetustissimi secundum
ætatem, ita vt anni multorum hominum simul nō
perueniant ad annos vnus ipsorum: licet secundum
dispositionem corporis non videantur vetustissimi,
vt supra declaratum est. Et primò de Henoch dicē-
dum est, quod nunc in fine anni Christi millesimi
quadringentesimi quadagesimi, in quo sumus, est
Henoch annorum quinque millium ducentorum,
& viginti. Hoc autem pater: quia Henoch antē di-
luuium natus est per annos mille, & triginta qua-
tuor, vt patet: computando à die natiuitatis eius,
vique ad diem, qua fuit diluuium super terram om-
nes generationes medias, quæ habentur. Gene. quin-
to: scilicet sexagintaquinque annos Henoch, quādo
genuit filium, & ceterum octoginta septem annos Ma-
tuselem filij eius, antequam gigneret Lamech: & cē-
tū octoginta duos annos Lamech nepotis Henoch,
antequam gigneret Noe: & sexcentos annos Noe à
natiuitate sua vsque ad diluuium, qui simul sunt
mille triginta quatuor. Super hos addantur anni, q̄
fuerunt inter primam diem diluuij, & natiuitatis
Christi, qui vocantur differentia ærę diluuij, & ærę
Christi, & sunt simul duo mille septingenti, & qua-
draginta, & sex anni, & serē vnus annus incomple-
tus. Istud patet, quia differentia ærę diluuij, & ærę
Christi secundum radices tabularum regis Alphon-
si, & secundum oēs alias tabulas verificatissimas sūt
quinq; quarta, & quatuordecim tertia, & xl. duo se-
cunda, & xxx. nouē prima, q̄ faciunt annos p̄didicos.
Addantur etiā mille quadringenti quadraginta
anni ærę Christi vsq; ad tempus istud, erunt simul
quinque mille bis tēnrum viginti anni, & comple-
bitur alius annus in Martio, additis diebus superex-
crescentibus: quia illi superabundant ad vnū annū:
nam

Quest. 24.
Auctor
quo anno
scripsit li-
brū hūc.

nam in Martio fuit diluuium. De Elia autem dicitur quod in isto anno Christi millesimo quadragesimo quadragesimo ipse est annorum trium millium, & triginta quantum ad id, quod reperiri potest de certitudine: licet necesse sit ipsum fuisse plurimum annorum. Hoc apparet: quia Henoch antiquior est Elia: subtrahantur ergo de annis Henoch omnes anni, quod fuerunt inter natiuitatem vtriusque, manebunt anni Eliae A' natiuitate Henoch vsque ad diluuium fuerunt anni mille & triginta quatuor, vt supra declaratum est. A diluuium autem vsque ad natiuitatem Abrahamae fuerunt anni septuaginta v. vt patet. Gene. xij. & in illo anno facta est promissio Abrahamae, & ex illo anno dicitur semen Abrahamae peregrinari, & ab illo anno vsque ad exitum de Aegypto fuerunt anni quadragesimo & triginta: vt patet Exo. xij. & ad Galatas cap. 3. Ab ipso anno vsque ad annum aedificationis templi Salomonis fuerunt anni quadragesimo octoginta: vt patet precedenti lib. cap. 6. & ab illo anno vsque ad finem regni Salomonis fuerunt anni xxxvij. cum ipse regnauerit annis xl. & fuerit aedificatio templi in principio anni quarti regni sui: vt patet precedenti lib. ca. vj. addantur etiam decem & septem anni regni Roboam: precedenti lib. ca. xiiij. & postea tres anni Abie eo lib. ca. xv. Deinde xlij. anni Asa regis, qui simul sunt anni duo millia quadragesimo decem, & nouem: qui subtrahantur de v. millibus trecentis, & viginti annis Henoch, manebunt anni duo millia nongenti, & vnus, & isti sunt anni Eliae computando annos Eliae ex fine regni Asa regis Iuda: & tunc erat annus tertius regni Achab regis Israel, vt patet precedenti lib. ca. xvj. & tunc apparuit Elia coram Achab, denunciando ei, quod non plueret. eo lib. ca. xvij. Et tunc Elia erat annorum xxx. vel xl. aut plurimum, qui addantur annis praedictis, & poterit dici, quod Elia ad minus erit nunc annorum duorum millium, & quadragesimo, vel parum plus. Deinde mansit inter homines toto tempore regis Achab, qui regnauit xxij. annis: precedenti lib. ca. xvj. mansit etiam tempore Ochoziah filij eius, qui regnauit fere duobus annis, & tunc raptus est in caelum, vt declaratum est precedent. c. & hic. Nam in principio regni Ioram, qui successit Ochoziah, iam erat raptus Elia in caelum, vt colligitur sequenti c. Istud autem computando annos Eliae, & Henoch a natiuitatibus eorum. Si autem velimus computare a temporibus, quibus rapti sunt, dicemus, quod nondum sunt v. mille anni quibus raptus est Henoch: quia deficiunt xlv. quod patet: quia ante natiuitate sua vsque nunc, sunt v. millia, & trecenti, & viginti, vt dictum est, de quibus subtrahantur trecenti sexaginta quinque, quibus vixit antequam raperetur, vt patet Gene. v. manebunt quatuor millia, & nongenti, & quinquaginta quinque: a raptu suo. De raptu Eliae dicendum est, quod ipse raptus fuit in fine regni Ochoziah, vt declaratum est supra, addantur ergo decem, & nouem anni regni Achab super annos regni Asa, quia in illis feceramus supra finem, & ratio est: quia licet xxij. annis regnauerit Achab, tamen tres anni eius primi concidunt cum regno Asa, vt patet precedenti lib. ca. xvj. Addantur ergo duo anni regni Ochoziah, qui sunt xxj. & isti subtrahendi sunt de tribus millibus, & vno, quos posueramus supra esse inter natiuitatem Henoch, & fine regni Asa, & erunt simul tres mille, & viginti duo anni, quod subtrahant de tota aetate Henoch. scilicet de quinque millibus, & trecentis viginti annis, manebunt a raptu Eliae vsque nunc anni duo mille nongenti, & octua

ginta completi. Sic ergo patet aetate istorum virorum, & tempus raptus. *reuerfusque stetit super ripam Iordanis. scilicet postquam raptus est Elia, non curauit Elifaeus proficisci eum, sed reuersus est ad filios prophetarum, cum quibus prius habitauerat Elia, & ad hoc transiurus erat per Iordanem: ideo stetit super ripam Iordanis: Et pallio Eliae, quod ceciderat ei, percussit aquas. scilicet percussit illas ad hoc, quod diuiderentur. & transiret per siccum. Et non sunt diuisae. i. quanquam percussit eas non diuisae fuerunt statim sicut quando percussit eas Elia. Et dixit: ubi est Deus Eliae etiam nunc. Istud dixit Elifaeus, quia si conqueredo, vel indignatus: nam Elia dixerat sibi, quod si videret eum raptum spiritus suus fieret duplex in illo: ipse autem viderat illum raptum, & nunc non poterat facere miracula, quae faciebat Elia: ex quo appareret, quod non erat in eo spiritus Eliae: id loquebatur quasi conquerendo de Deo, quod fecisset eum. Percussitque aquas. scilicet secunda vice. Et diuisae sunt huc, atque illuc. Licet enim Elifaeus loqueretur quasi conquerens de Deo, tamen non diffidebat se posse diuidere aquas, sicut Elia: quia si diffideret, non potuisset fieri miraculum per ipsum: fides namque est, quae maxime operatur in miraculorum effectu. scilicet quod quod fidem habet, & petit aliquem effectum miraculosum, obtinet illum: vt patet Matth. xxj. & Luc. xvij. si autem petes aliquid qualiter dubitat, nihil poterit obtinere. Sic patet Iaco. i. scilicet postulet autem in fide, nihil habetans: qui. n. habet, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circumfertur: non ergo existimet ille homo, quod accipiat aliquid a Domino. Et transit Elifaeus. scilicet per siccum: quia non solum diuisae sunt aquae, sed desiccatus est alueus, vt non inquinarentur pedes eius in luto. Sic enim factum est in transitu Eliae, & Elifaei simul, vt supra declaratum est.*

Quare Elifaeus percussit aquas Iordanis pallio Eliae. Quae. XXVII.

QVAERETVR, quare Elifaeus percussit aquas Iordanis pallio Eliae. Respondendum quod hoc fecit ad similitudinem Eliae: nam ille diuiserat aquas pallio, quando ambo transierunt, vt patet in litera: ita ergo Elifaeus, qui erat successor eius in operatione miraculorum, & propheta facere voluit. Item pallium Eliae ceciderat, quando Elia raptus est in turbine: sed Elia consueuerat facere miracula per istud pallium, ideo Elifaeus credidit, quod reliquum fuerat sibi ad hoc, quod ipse per illud miraculose operaret, & sic voluit in transitu Iordanis vti illo ad operationem miraculi. Item fecit hoc ad experientiam spiritus sibi collati: quia ipse petiuit spiritum duplicem Eliae, & collatus sibi erat: quia viderat Eliam, quando rapiebat, id voluit nunc incipere experiri opera illius spiritus, & quia Elia, cuius spiritum ipse habebat duplicem, diuiserat aquas pallio, voluit ipse quoque sic diuidere.

Quare in prima percussione Elifaei non fuerunt diuisae aquae. Quae. XXVIII.

QVAERETVR, vterius, quare prima vice, qua Elifaeus percussit aquas pallio, non fuerunt diuisae. Aliquis dicit, quod hoc fuit: quia Elifaeus non habebat tunc fidem, & miracula non fiunt sine fide. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia Elifaeus susceperat spiritum Eliae duplicem: non ergo stat, quod non haberet fidem ad operationem miraculorum, sine qua non fit miraculum. Item si Elifaeus cum prima vice percussit aquas dubitasset an Deus eas diuidere vellet, & non diuiderentur: magis dubitaret in secunda vice, & sic nunquam diuiderentur aquae, & tamen

Elifaeus diuisit aquas Iordanis.

In q. 9

In q. 13.

Quo filij prophetarum cognouerunt, quod spiritus Eliae mansisset super Elifaeum.

in secunda vice diuisae sunt, ideo non dubitauit in prima, nec in secunda. Sed dicendum, quod non fuerunt diuisae aquae prima vice: quia Elifaeus nouiter accepto spiritu prophetico, & faciendi miracula poterat super bire, si illico diuiderentur aquae: ideo, vt compelleretur orare ad Dominum, non fuerunt diuisae in prima vice. Item factum est hoc, vt crederet Elifaeus non meritis suis se ista obrinere, sed meritis Eliae: ideo non diuisae sunt aquae quousque dixit ubi est Deus Eliae: & tunc illico diuisae sunt, in quo mani feste apparuit sanctitas Eliae. Aliquis dicit, quod istud accidit, quia virtus Eliae ad faciendum miracula erat fortior, quam virtus Elifaei, ideo ad vnam percussione Eliae diuisae sunt aquae, & non fuerunt diuisae, nisi Elifaeo percutiente bis. Sed istud non stat, quia spiritus duplo maior erat in Elifaeo, quam in Elia, cum ipse percussit spiritum Eliae fieri duplicem in se, & hoc obtinisset supra in litera. Item patet, quia in alijs miraculis velocius operabatur Elifaeus, quam Elia. Nam ad suscitandum filium Sareptanae viduae ter orauit Elia, & ter incurauit se super ipsum, praecedenti libro, capitulo 17. Elifaeus autem ad suscitandum paruulum solum bis orauit, & se incurauit super puerum, infra 4. Item dato, quod spiritus Eliae non esset duplo maior in Elifaeo, saltem esset aequalis, vt patet ex supra declaratis: ideo quantum ad hoc quod facilius diuisisset aquas. Dicendum ergo, quod non fuit propter defectum spiritus prophetici, & operari miraculorum, nec propter defectum fidei, sed propter causam supra assignatam. *Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Iericho. scilicet isti viderunt, quomodo transiuit Elifaeus per siccum diuidendo aquas Iordanis, & per hoc cognouerunt, quod erat aequalis in virtute ipsi Eliae. Isti filij prophetarum erant filij secundum carnem aliquorum prophetarum, & etiam plurimi ipsorum habebant spiritum propheticum: vt supra declaratum est. Isterant in Iericho, scilicet, quia ibi erat vnum collegium prophetarum: & aliud erat in Bethel, & aliud in Galgala, vt supra dictum fuit. De contra, id est, erant in aliquo colle contra Iordanem, & ex loco ipso viderunt, quando transiuit Elifaeus, quomodo diuisit aquas. Isti filij prophetarum erant quinquaginta viri, qui erant in collegio prophetarum Iericho: & isti secuti sunt Eliam, & Elifaeum, quando ambo ibant contra Iordanem, & antequam accederent illi, ceterunt de longe considerantes, quomodo transiret Elia, & Elifaeus Iordanem: vt patet supra in litera, & manserunt ibi quousque rediret Elifaeus, vt viderent, quomodo ipse transiret Iordanem: vt per hoc cognoscerent an maneret in eo spiritus Eliae, & nunc viderunt. *Dixerunt: requieuit spiritus Eliae super Elifaeum. scilicet quando viderunt, quod Elifaeus diuisisset aquas Iordanis pallio Eliae, cognouerunt, quod spiritus Eliae mansisset in eo. quantum ad prophetiam, & quantum ad operationem miraculorum. Et hoc cognouerunt per duo signa. Primum erat, quia Elifaeus portabat pallium Eliae, & quod non dedisset ei Elia illud, nisi succederet ei in dignitate prophetandi, & miraculorum. Secundum erat, quia diuisit aquas Iordanis, sicut Elia, & hoc magis probabat, & potissime, quia tenuit eundem modum diuidendi, quem Elia. scilicet quia pallio diuisit aquas.**

Et venientes in occursum eius adorauerunt eum proni in terram, dixeruntque illi: Ecce cum seruis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, & querere Dominum Alph. Toft. super iij. Regum.

tuum, ne forte tulerit eum spiritus Domini, & proiecerit eum in vnum montium, aut in vnam vallium. Qui ait: Nolite mittere. Coegeruntque eum, donec acquiesceret: & diceret: Mitte. Et miserunt quinquaginta viros. Qui cum quaesissent tribus diebus, non inuenerunt: & reuersi sunt ad eum. At ille habitabat in Iericho, & dixit eis: Nunquid non dixi vobis: nolite mittere?

Hic ponitur secundum huius partis, in quo de raptu Eliae tollitur praesumptio. scilicet quia filij prophetarum non credebant eum omnino raptum: sed aliquando rediturum, ideo volebant eum inquirere: & ponitur primo veneratio exhibita Elifaeo a filijs prophetarum, cum dicitur. *Et venientes in occursum eius, scilicet, isti erant in quodam colle citra Iordanem ad occidentem, de quo viderunt Elifaeum transire Iordanem per siccum, & cognoscentes requieuisse in eum spiritum Eliae, curreunt illico contra Iordanem ad obuiandum ei, vt committerentur ipsum venientem, quia iam dignus erat honore, cum successisset in dignitate Eliae. Adorauerunt eum proni in terram. scilicet humiliauerunt capita sua vsque ad terram, incuruando se super illam: & illud pertinebat ad magnam reuerentiam. Erat autem ista adoratio non qualis debetur Deo, sed hominibus, quae vocatur adoratio dulcia. Dixerunt ad eum: ecce conserui tui sunt quinquaginta viri, qui possunt ire ad querendum Dominum tuum.*

Viderunt isti iam raptum fuisse Eliam, & voluerunt ire ad inquirendum eum putantes, quod non omnino raptus esset, & ad hoc dixerunt, quod erant quinquaginta viri fortes, qui poterant ire ad querendum Eliam, isti quinquaginta erant filij prophetarum, qui erant in Iericho, & non erant ibi plures: & omnes isti quinquaginta erant nunc coram Elifaeo adorantes eum.

Nam omnes ipsi iuerant ad videndum, quomodo transiret Elifaeus Iordanem: vt supra dictum est. Et dixerunt isti, quod erant conserui Elifaei, id est, ipsi, & Elifaeus erant serui, & omnes simul erant serui Eliae: quia ille erat princeps omnium prophetarum, & nondum putabatur omnino recessisse, sed adhuc manere tanquam princeps ipsorum. *Ne forte tulerit eum spiritus Domini, & proiecerit in vno montium, aut in vna vallium. Vocatur spiritus Domini ventus missus a Domino, vt dicitur Genesis primo. Spiritus Domini ferebatur super aquas, id est, ventus missus a Deo flabat super aquas ad desiccandum eas, vt redderetur terra arida. Et iste ventus poterat proijcere Eliam in vno monte, aut valle, & ibi maneret, desinente impetu venti.*

Quare filij prophetarum dixerunt, quod forte spiritus Domini tulerit Elifaeum. Quae. XXIX.

QVAERETVR, quomodo isti filij prophetarum dixerunt, ne forte tulerit eum spiritus Domini. Respondendum, quod isti poterant putare hoc propter duo. Primum, quia forte Elifaeus diceret eis modum raptus Eliae: nam verisimile est, quod illi quaerent ab Elifaeo, quomodo raptus fuisset Elia, & ille diceret, quod

C quod

quod raptus fuerat in curru igneo, & deinde in turbine: & tunc isti poterant cogitare, quod ventus fortis missus à Domino rapuisset Eliam, & tulisset eum vsq; ad aliquod spaciū terræ parvū, & ibi reliquisset eū. Secundò poterant hoc cogitare, quia fortè acciderat hoc Eliæ sæpe, q̄ raperetur à Domino in turbine, & moueretur de loco ad locum. Patet hoc ex verbis Abdiæ dispensatoris Achab: precedenti lib. c. 18. *f. Cunque recessero à te, spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro. Ille tamen non dixisset hoc nisi consuetum esset, q̄ spiritus Domini. i. ventus raperet Eliam.* A fortiori ergo poterant isti hoc dicere, quia multum tempus erat, ex quo Abdiæ illa dixerat Eliæ, & post illud fortè sepius raptus fuerat Elias. Etiam, quia isti filij prophetarum morabantur cum Elia, & melius poterant scire, an Elias raperetur aliquando à Domino, quàm extranei: & tamen ipsi hoc sciebant: ergo maximè scirent filij prophetarum.

Quare filij prophetarum volebant inquirere Eliam, cum scirent eum raptum esse, & an rationabiliter moti fuerint. Quæst. XXX.

QV A E R E T V R, vterius, quare isti filij prophetarum voluerunt ire ad inquirendum Eliam, cum scirent eum raptum esse à Domino: & an rationabiliter moti fuerint.

Dicendum, quod motiuum fuit istorum, quia Elias sæpe rapiebatur à Domino, & postea apparebat, ideo etiam nunc putauerunt, quod apparere posset, & inquirere eum voluerunt. Fuit tamen motiuum eorum aliquāter irrationabile. Primò, quia si Elias raperetur iterum rediturus ad eos, sicut consueuerat; non mansisset spiritus eius in Elisæo, nec pallium suū ei datum fuisset: quia sæpe ante hoc raptus fuerat Elias, & tamen nunquam manebat spiritus eius in Elisæo, vel in aliquo alio, eoquod ipse semper redibat. Secundò patet, quia dato, q̄ raptus fuisset, & deberet redire ad eos, nõ oportebat, q̄ ireret ad inquirendum eum, quia ipse Elias rediret, quādo oporteret, & aliàs ipsi non possent eum inuenire. Eliæ autem sciebat omnino raptum esse Eliam, & q̄ non rediturus esset ad eos: ideo nolebat, q̄ aliquis inquireret eum: filij tamen prophetarū ex magno desiderio, & amore Eliæ voluerūt adhibere circa ipsum diligentiam quandam in inquirendo, sed illa non esset necessaria. *Qui ait: nolite mittere.* Hoc respondit Elisæus, quia sciebat omnino esse superfluum inquiri Eliam, cum non esset inter homines. *Coegerunt eum do nec acquiesceret.* *f. coegerunt precibus inducendo eum ad hoc. Et diceret: mittere,* id est, tanta importunitas fuit illorum in petendo, q̄ mitteret viros ad inquirendū Eliam, quod consensit: & dixit: *Mittite.* Hoc etiam fecit ad tollendam suspensionem, quia credere possent aliqui de filiis prophetarum, q̄ Elisæus ex invidia nolebat redire Eliam, vt ipse haberet principatū illius inter prophetas: misit ergo, vt non crederetur, q̄ inuidebat ei. *Et miserunt quinquaginta viros.* Isti erant illi quinquaginta, qui nunc erant coram Elisæo, & qui viderant eum transire Iordanem per siccum: *Qui cū quæsiissent tribus diebus, non inuenerunt.* *f. quæsiuerunt in circuitu Iericho per montes, & valles, an esset ibi Elias, & non inuenerunt.* Credendum est, q̄ isti viri per diuersa loca inquirerent. *f. singuli per singulas partes: vt sic facilius, & certius eum inuenire possent.* *Et reuersi sunt ad eum,* scilicet, ad Elisæum in Iericho, vbi eum reliquerunt.

Quare tribus diebus solum quæsiuerunt Eliam. Quæstio XXXI.

QV A E R E T V R, quare solum tribus diebus quæsiuerunt Eliam. Respondendum, q̄ hoc fortè fecerunt, quia putabant, q̄ spiritus Domini, id est, ventus nõ tolleret longè Eliam, si rediturus esset: & sic verisimiliter poterat esse intra terram illam, quā ipsi in tribus diebus lustrauerant: ideo post tres dies putauerunt superfluum esse quærere illum. Et hoc fortè quia Elias, quando solebat aliàs rari, non rapiebatur ad longa terrarum spacia, & sic nunc verisimile erat si raperetur ad hoc, q̄ esset rediturus. Vel potest dici, q̄ prius tres dies incidit istis æstimatio, quod Elias omnino raptus erat ab hominibus, sicut dicebat Elisæus, licet ipsi prius non credebant, ideo destiterunt. Vel fortè affecti tædio in istis tribus diebus inquirendo Eliam cessauerunt eum inquirere. *At ille habitabat in Iericho.* *f. Elisæus habitauit in Iericho post raptum Eliæ: cum istis filiis prophetarum. Sciendum autem, q̄ tempore Eliæ, & Elisæi erant collegia prophetarum in aliquibus locis Israel, & specialiter apparet de tribus. *f. de Iericho, & Bethel, & de Galgala: vt patet supra in litera, & ibi declaratum est. Elisæus verò post raptum Eliæ fuit princeps prophetarum, & habitabat in istis locis discurrendo per collegia ista prophetarum, sicut Elias: & frequenter, mutabat locum ad visitandum istos filios prophetarum. Vnde immediatè post raptum Eliæ habitauit in Iericho: sicut hic dicitur: & fecit ibi miraculum de sanatione aquarum, vt patet in litera. Deinde iuit ad habitandum Bethel, & de Bethel iuit in Carmelū, & de Carmelo iuit in Samariam, infra in litera. Postea autem habitauit in Galgala cum filiis prophetarum, infr. 4. Et sic fuit tota vita sua discurrendo per diuersa loca, visitando viros religiosos, quorum pater, & princeps ipse erat. Dixitque eis: nunquid non dixi vobis, nolite mittere: Hoc dixit ad filios prophetarum, q̄ d. ego sciebam firmiter, q̄ raptus fuit Elias nunquam rediturus ad nos, ideo confidenter dicebam vobis, q̄ non mitteretis: sed importunitate vestra coactus sum dicere vobis, quod mitteretis.**

Dixerunt quoque viri ciuitatis ad Elisæum: Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse Domine perspicias, sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis. At ille ait: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud sal. Quod cum attulissent, egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanauit aquas has, & non erit vltra in eis mors, neque sterilitas. Sanatę sunt ergo aquę vsque in diem hanc, iuxta verbum Elisæi, quod locutus est.

Hic ponitur tertium huius partis. *f. aquarum sanatio, quæ malę erant in vrbe Iericho, & dicitur: Dixerunt quoque viri ciuitatis ad Elisæum, isti non erant de filiis prophetarum, sed de habitatoribus vrbis, qui videntes Elisæum successisse Eliæ in operatione miraculorum, crediderunt, quod ipse posset sanare aquas ciuitatis illius, quæ malę erant: ideo dixerunt ei ea, quæ sequuntur, confidentes, quod posset dare remediū. Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, scilicet, est in bono situ, & in terra fertili: sicut tu ipse Domine perspicias scilicet, non oportet hoc probare, quia omnes vident,*

In q. 4. & 13.

Confutatio.

Primo debet attendi in fundatione vrbiū salubritas aeris, & fertilitudo loci.

Inter ceteras terras orbis terra Chanaan est fertillior: & ea est fertillior Hienco.

De Cont. dist. 3. ca. Aquam.

dent, & tu vides. *Sed aquę pessimę sunt, & terra sterilis, scilicet, solum habet vnum defectum, quod aquę sunt malę, & terra per hoc sterilis est.* Istud dixerunt viri Iericho ad inducendum, quod Elisæus deberet orare dominum: vt sanaretur aqua. Nam si esset habitatio illius loci mala, & esset aqua mala, non oportebat orari, vt sanaretur aqua: quia illa sanata, adhuc semper maneret mala habitatio loci, & consequenter inutile esset, quod sanarentur aquę, quia tamen ciuitas erat bonę habitationis, & sola aqua erat mala, erat rationabile orari, vt sanaretur aqua: & sic ciuitas fieret optimę habitationis in nullo deficiens.

Quomodo poterat stare, quod ciuitas Iericho esset bonę habitationis, & tamen esset terra sterilis, cum maximum bonum ciuitatis sit fertilitas. Quæst. XXXII.

QV A E R E T V R, quomodo poterat stare, qđ isti dicebant, scilicet, quod esset ciuitas bonę habitationis, & quod esset terra sterilis: nam maximum bonum ciuitatis est esse in terra fertili propter necessitates ciborum, quę sūt maxime, & communifimę necessitates hominum.

Respondent quidam quod ista ciuitas habebat duo mala, scilicet quod aqua fontis Ierichontini erat amara, & quod ipsa terra tota in circuitu ciuitatis erat sterilis: sed dicebant habitatio ciuitatis optima propter filios prophetarum, qui ibi habitabant: & quia erat ciuitas illa disposita ad contemplantationem. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia manere filios prophetarum in vrbe non faciebat vt bem esse bonę habitationis: sed potius videtur e contrariò, scilicet quod ideo filij prophetarum manebant in loco illo, quia erat fertili, & bonę habitationis. Dicendum igitur, quod Iericho erat bonę habitationis dupliciter, scilicet quantum ad ipsam vrbeni, quæ consistit in ambitu murorum, & quantum ad territorium eius, quod erat dispositum ad habendum facilliter, & opulenter omnia, quæ sunt necessaria ad vitam humanam. De primo potest dici, quod erat ciuitas optimę habitationis, scilicet, quia erat in loco valde salubri, vbi erat aer temperatus conferens ad conseruationem vitę humanę, & istud est vnum de maximis, quod attendi debet in fundatione vrbiū: nam cura salubris debet esse prima in omni consideratione. Etiam poterat esse bonę habitationis, si locus erat fortis, & bene munitus ad resistendum hostibus in loco difficulter expugnabili, & etiam istud nimis confert ad habitudinem ciuitatis: potissimè pro illis, qui sunt in confinibus regionum. De secundo dicendum quod Iericho erat bonę habitationis, quantum ad fertilitatem totius territorij: quia territorium suum est abundantissimum in fructibus. Et non est verum, quod aliqui dicunt, scilicet quod tota terra Iericho esset sterilis. Patet hoc: quia e contrariò inter omnes regiones terrę Chanaan nulla fertillior est quàm terra Iericho, scilicet quædã vallis magna, quæ est apud Iericho, & Iordanem: vnde Iosephus 5. Antiquitatum dicit, q̄ inter ceteras terra Chanaan est fertillior, & in cõparatione terrę Iericho reliqua terra Chanaan nullius valoris est. Idem patet per Solinum in Polyhist. cap. de Iudæa: vbi posuit qualitatem terrę illius, & inter omnes regiones nulla magis laudat, quàm terram Iericho, & Engaddi, quæ coniuncta est ei, vbi nascitur balsamum, & vineę sunt præciosissimæ. Item patet, quia si terra illa omnino esset sterilis, nõ fuisset fundatus locus ille à principio: & tempore, quo introierunt Israelitę in terram Chanaan, erat

Alph. Toft. super iiij. Regum.

A Iericho ciuitas famosa, & regalis. Item patet maxime, quia quanquam posita essent maledictiones à Iosue super edificatorem Iericho: tamen A bel de Bethel edificauit eam, non obstantibus maledictionibus, & passus est, q̄ filij sui morerentur, quanquam videret eos mori, vt posset edificare ciuitatem, & esset Dominus eius: si tamen ipsa fuisset sterilis, non se exposuisset tantis malis, vt edificaret eam: de hoc patet precedenti lib. cap. 16. Dicendum ergo, q̄ terra valde fertili erat. Et hoc patet maxime, quia viri Iericho petierunt ab Elisæo, q̄ redderet ciuitatem illam bonę habitationis omnino: ipse tamen solum sanauit aquas, vt patet hic: ergo solum erat malum in aquas, & non in toto territorio: nam si tota terra fuisset sterilis, adhuc non sanabatur sanando aquas, sed maneret semper malę habitationis. Cum autè dicitur, q̄ terra erat sterilis, intelligendum est nõ de toto territorio, sed solum de terra illa, per quam transibat aqua fontis, quia illa erat amara, vel saluginosa, & reddebat terram sterilem. Et cum fuit aqua sanata, fuit etiam terra, per quam transibat fons, facta fertili: vnde Bernardus in libro speculi virginum in primo libro dicit, q̄ in vrbe Iericho erat sterilitas magna propter aquam fontis: cum vero Elisæus sanauit aquam, fuerunt confinia aquę illius valde fertilia, in tantum, q̄ generabantur ibi rosę larę ad magnitudinem scutellæ. Et de his dicitur Ecclesiast. 24. Sicut plantatio rosę in Iericho. *f. quia ibi erant rosę maiores, quàm in alijs partibus orbis.* *At ille ait: afferre mihi vas nouum.* Iussit Elisæus ferri vas nouum, in quo non fuisset facta aliqua ministratio ciborum, nec contraxisset aliquem saporem ex rebus ibi positis: & hoc, quia volebat mittere vas cum sale in aquam, & vt non crederetur, q̄ sapor inherens vasi conferebat aliquāter ad dulcorationem aquę fontis, misit sal in vas nouū, in quo nullus sapor alicuius rei extrinsecę erat, ne per hoc minueretur in conspectu hominum auctoritas miraculi. *Et mittere in illud sal.* Quanquam iussit Elisæus, q̄ alij mitterent sal in vas, non miserunt, sed ipse posuit, vt patet in litera: Vel potest dici, q̄ alij posuerunt sal in vase, & tñ Elisæus misit vas cum sale in fontem, & ista est veritas.

Quare voluit Elisęus, quod ipsi ponerent sal in vas, sed ipse vas cum sale in fontem misit. Quæst. XXXIII.

QV A E R E T V R, quare Elisęus noluit mittere sal in vas, sed voluit, q̄ alij mitterent, & quare noluit, q̄ alij mitterent vas cum sale in fontem, sed ipse misit. Respondendum, q̄ Elisęus voluit tollere occasionem suspicandi contra se, vt non minueretur auctoritas miraculi, & quia si ipse posuisset sal in vase posset præsumi, quod ponendo sal ibi, vtebatur aliquo artificio Dæmonum ad operationem hanc: noluit ipse ponere, sed q̄ poneret quicūquæ vellet, & sic per hoc non posset præsumi contra eum, q̄ fecisset arte Dæmonum, sed opere Dei. Ex hac etiam ratione voluit, q̄ poneretur sal in vase nouo, in quo nullus erat sapor rei alienę, ne putaretur, q̄ ex sapore contracto in vase dulcorabantur aquę. Hoc autem multum obseruabant prophete: & viri sancti in operatione miraculorum facientes tales cæremonias, per quas non esset suspicio contra eos, q̄ operarentur arte Dæmonum. Sic enim Elias quando voluit facere, q̄ descenderet ignis de Cœlo super sacrificium, dedit prophetis Baal ad eligendum bouem, & etiam posuit aquam super sacrificium: precedenti lib. capit. 18 & ibi declarate sunt causę. Cum vero quæritur, quare ipse misit sal in fontem, & non permisit alteri mittere.

Rosę hie rico sunt excellentiores cæteris.

C 2 Dicen-

Dicendum quod hoc fuit: quia in ipsa missione salis in fontem sanandæ erant aquæ, si tamen alius mitteret sal, putaretur, quod per alium fiebat miraculum, & non per Elisæum: vel fortè putaretur, quod naturaliter eueniebat dulcoratio fontis ex sale misso, & vase: & non erat miraculum si per hominem priuatum, & nullius sanctitatis fieret. Vel fortè quia in operatione istius miraculi requirebatur fides, & si per alium mitteretur sal, fortè non haberet fidem certam de miraculo, quod fieret, & sic non fieret: quia sine fide miraculum nullum fit. Vel potest dici, quod Elisæus hoc fecit per se: quia hic erat operatio miraculi, & Deus volebat ei soli dare virtutem operationis miraculi: & si alius conaret mittere sal, non sanarentur aquæ. Et hoc videtur esse verum: nam sic semel misit Elisæus puerum suum Giezi cum baculo suo ad suscitandum paruulum mortuum, & non suscitatus est quousque; iuit ipse Elisæus, & orauit bis, inf. iij. ca. Et in hoc apparet differentia miraculorum veteris testamenti, & noui, vt ibidem declarabitur. Vel potest dici, quod fecit hoc Elisæus, vt tolleretur ceteris occasio inanis gloriæ: nam si aliquis de reliquis misisset sal in fontem, & sanata fuisset aqua, credidisset ille, quod meritis suis fieret istud, & superbirer: ideo ipse per se fecit. *Qui cum attulissent, f. vas cum sale. Egressus ad fontem aquarum. Caput fontis erat extra ciuitatem, & iuit illuc Elisæus ad sanandum caput fontis, vt sanatis aquis in sua origine quocunque deriuarentur per alueos sanæ irent.* *Misit in eum sal. In fontem, & non in vas: nam alij miserant sal in vas. Et ait: hec dicit Dominus: sanauit aquas has.* Istud dicebat Elisæus ex parte Dei: intelligendum est. n. quod Deus iusserit ei mittere sal in fontem, & quod per hoc sanaretur, ideo dixit: sanauit aquas has. Sic etiam dicebat aliquando in alijs operationibus miraculorum, quæ Deus iubebat ei facere: nam quando de viginti panibus voluit dare cibum centum vitiis, dixit minister eius: quantum est hoc, vt apponam coram cetero tum vitiis? Et respondit Elisæus: hec dicit Dominus, comedet, & supererit, inf. iij. *Et non erit in eis vltra mors, nec sterilitas; scilicet, non erit mors quantum ad potantes: quia illæ aquæ erant pestifere, & venenose, & occidebant aliquos potantes, vel causabant egritudines.* Dicitur autem de sterilitate, scilicet, quod non erit sterilitas in eis quantum ad terram, quia iam non faciebant terram sterilem, sicut prius, sed fructiferam valde. Vel potest intelligi de pecoribus: quia aliquæ aquæ sunt, quæ pecora bibentia sterilia reddunt: sicut dicit Isidorus in lib. Erymo. *Sana te sunt ergo aqua vsq; ad diem hanc. f. aquæ illius fontis Ierichontini: quia non erant ibi aliæ aquæ pestifere.* Et dicitur, vsq; ad diem hanc. f. vsq; ad diem, qua scriptus est liber iste per Ieremiam. q. d. quod ex vnica predictione salis in fontem sanate sunt aquæ: & non oportuit, quod fierent aliqua alia circa fontem: & postea nunquam redijt aquarum sterilitas vsq; ad tempus Ieremiam: immo nec vsq; ad hodiernum diem: nam Dominus dixerat: sanauit aquas has, & non erit in eis vltra mors. *Iuxta verbum Elisæi, quod locutus est. f. quia Elisæus dixit: sanauit aquas, & non erit vltra in eis mors, & sic factum est, quia etiam tempore Ieremiam, qui fuit multo tempore post Elisæum, istæ aquæ erant sanæ, & etiam nunc sunt.*

Sanauit Elisæus aquas Ierichontinas.

Lib. 13. Cap. 13.

An istæ aquæ à principio adificationis ciuitatis Iericho fuerint amaræ. *Questio XXXIIII.*

QVAERETVR de statu istarum aquarum, antequam habitaret ibi nunc Elisæus, & de statu earum postquam sanate sunt. Et est obuium. An

à princip. quando ciuitas Iericho primo condita est, essent istæ aquæ amaræ pestifere, sicut postea, vel acquiescerint ex aliquo accidenti. Aliquis dicit, quod istæ aquæ à principio erant dulces, & terra fertilis, & ob hoc ciuitas condita est, & sic durauerunt vsq; ad tempus, quo Israelitæ introierunt in terram Chanaan, & corruit vrbs Iericho: & quando Iosue maledixit edificatoribus Iericho factæ sunt aquæ amaræ veniente anathemate super illas, sicut super urbem. Istud videbitur alicui rationabile: quia si istæ aquæ fuissent à principio amaræ, videtur, quod nullus voluisset condere ibi urbem. Etiam quia satis rationabile est, quod cum ciuitas Iericho supposita fuerit perpetuo anathemati, quod etiam aquæ amaræ efficerentur propter anathema. Sed dicendum, quod istud non stat: nam si istæ aquæ non fuissent à principio amaræ, nec terra sterilis, & postea factum fuisset per maledictionem, nullus velle reedificare urbem Iericho tanquam iam omnino inutilem, & deterioratam à pristino statu: & tamen Ahyel de Bethel cum magno desiderio reedificauit urbem istam: preced. lib. c. xvj. ergo à principio amaræ fuerant, sicut nunc.

Item aliud motiuum non est conueniens. scilicet, quod si aquæ illæ fuissent à principio amaræ, quod nullus ibi edificasset urbem: quia terra illa erat valde fertilis inter omnes regiones Chanaan: ideo licet pareretur aliqua incommoda propter magnam fertilitatem omnia ista tolerarent ab incolis, sicut videmus in multis alijs ciuitatibus. Item patet quia nunc tempore Elisæi aquæ istæ erant amaræ, & tamen multi habitabant in Iericho. & dicebant esse habitationem optimam ciuitatis, vt patet in litera. Semper ergo fuerat ille fons amarus, & pestifer vsq; ad diem, quo sanatus est per Elisæum, & hoc proueniebat ex loco originis: quia locus ille erat corruptus, vel sulphureus, vel transibat aqua per aliquas venas atramentorum, & sic de multis alijs causis saluedinis, & amaritudinis aquarum: postea autem non fuit aliqua corruptio.

Quales fuerunt istæ aquæ Iericho, postquam sanate sunt ab Elisæo, quia dulciores. *Questio XXXV.*

QVAERETVR vterius de statu istarum aquarum postquam sanate sunt ab Elisæo. Respondendum, quod misso sale in aquam sanata fuerant aquæ, ita vt nihil omnino amaritudinis, vel saluedinis maneret in eis: nec sequeretur aliquis effectus malus in potantibus illas, nec in terra, per quam transibant. Et non solum fuerunt sanate aquæ, ita vt iam non essent pestifere, sed etiam assuetæ sunt quantam dulcedinem maiorem, quam habeat aliæ aquæ communiter. Etiam sortite sunt quantam magnam fecunditatem, quam aliàs non habitare erant, si naturaliter sanæ essent. f. quod faciebant terram, quæ irrigabant, producere magnas segetes, & herbas, & arbores. Et specialiter erat hoc in rosis: nam illæ erant maiores apud illam aquam, quam in alijs partibus orbis: sicut dictum est supra: & de hoc dicitur: Sicut plantatio rosæ in Iericho: vt supra dictum est. Est autem istud generale, quod adocumque Deus aliquid miraculosè facit, illud perfectius est, quam id, quod naturaliter causatur. Sic enim communiter dicunt doctores de illo vino, quod Christus fecit de aqua, quod fuerit saporosius quolibet alio vino seculi. Et ob hoc miratus est valde archireclinus, cum bibisset vinum illud, unde ram bonum vinum haberi potuisset. Io. 2. Sic etiam quando Deus aliquem sanat, restituit eum in maiorem sanitatem, & perfectionem, quam priusquam incidat in egritudinem. Vnde claudi, & cæci, & surdi, & Para-

Regul generalis, q. id, qd miraculosè fit perfectius est, q. id, qd naturaliter fit.

paralytici sanati ab eo saniora membra habuerunt post sanationem. quam prius: ita ergo de ista aqua fieret, quod salubrior esset, & dulcior nunc sanata per Elisæum, quam si naturaliter fuisset sana. Et etiam maiore fecunditate causaret in terræ nascentibus, quæ aliàs causatura erat, si naturaliter esset bona.

Elisæus quare misit sal in Fontem, vt sanaretur aqua, & an sal naturaliter proficiat ad hoc. *Questio XXXVI.*

QVAERETVR vterius, quare Elisæus misit sal in fontem, & an naturaliter per illud causabatur aliqua salubritas aquæ. Respondendum, quod non posuit sal, quasi illud haberet virtutem sanandi aquam morbidam, vel adiuuandi aliquam salubritatem, sed potius e contrario, sal facit aquam amaram, & sterilem: habebat enim ista aqua duo mala, scilicet, quod erat amara, & quod causabat sterilitatem in terra, ad vtrumque autem istorum proficiebat sal augendo illud, sed non sanando: nam sal causat amaritudinem: vnde omnia nimis falsa sunt amara. Causat etiam sterilitatem per quandam exultionem: ideo quando homines volunt facere aliquam terram sterilem, aspergunt sal per illam. Sic enim fecit Abimelech in ciuitatem Sichem, per quam sparsit sal, vt in æternum non habitaretur. Iud. 9. terræ quoque, quæ naturaliter, vel casu saluginosæ sunt, fructum non ferunt: sic dicit Psal. 106. Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim: terram fructiferam in saluginem à malicia inhabitantium in ea. Posuit tamen Elisæus sal ad ostendendam magnitudinem miraculi: nam si posuisset aliqua, quæ naturaliter faceret ad causandam dulcedinem, crederetur, quod naturaliter proueniebat illa sanatio: ideo posuit ea, quæ potius naturaliter impediebant, vt appareret manifestè, quod solum fiebat ex virtute Dei. Sic enim patet de Elia, quando voluit orare, vt veniret ignis super sacrificium suum, quia fecit fundi duodecim hydrias aquæ super illud, vt sic redderet difficilius ad hoc, quod cremaretur: precedenti lib. cap. 18. Cum autem quæritur, an naturaliter facta fuerit ista sanatio. Dicendum, quod non, sed purè miraculosè: quia sal, quod positum est in fonte, magis erat ad contrarium, vt supra patet. Item dato, quod sal naturaliter haberet vires ad dulcorandum aquam, adhuc non dulcoraretur mittendo illud in fontem, quia morbositas aquæ proueniebat ex loco originis: locus autem fontis non erat locus originis, sed scaturiginis: ideo semper aqua exiret morbida, vel ut si poneretur illud dulcoratiuum in aliqua parte aluei: non enim poterat sal illud peruenire ad locum originis, vbi generabantur aquæ fontis. Item patet, quia Deus dixit hic, quod sanauerat aquas, vt patet in litera: si tamen naturaliter sanata fuissent, non diceret ipse, quod sanauerat eas. Item quia dicitur hic: & non erit vltra in eis mors: si tamen naturaliter fuisset ista sanitas causata, poterat adhuc esse mors in eis.

Quare Ecclesia, quando benedicit aquam, mittit sal in illam, & an aliquid conferat illud sal appositum aquæ benedictæ. *Questio XXXVII.*

QVAERETVR vterius, quare Ecclesia ponit sal in aqua, quando benedicit illam; & an illud sal aliquid proficiat ad benedictionem. Respondendum, quod sal positum in aqua non proficit ad effectum benedictionis, quem intendit Ecclesia, nec potest proficere naturaliter, nam aqua benedicitur ad hoc, quod loca illa, in quibus aspersa fuerit, liberent à peste, & à Dæmone, & ab omnibus aduersitatibus: vt patet Alph. Toft. super iij. Regum.

in orationibus, quas Ecclesia dicere consuevit in benedictionem aquæ. Constat tamen, quod sal non habet aliquam efficaciam naturalem ad ista: nam non potest effugare pestem, nec conferre ad illam per hoc, quod commiscetur aquæ: & a fortiori non potest effugare Dæmones: quia Dæmon est substantia spiritalis, super quam non habet aliquam causalitatem res corpora, & sic de omnibus alijs effectibus aquæ benedictæ: quia ad nullum eorum sal naturaliter habet potestatem, nec confert. Sed Ecclesia ponit sal in aqua, quam benedicit, ad imitationem Elisæi, quia sicut Elisæus posuit sal in aqua pestifera, & sterili, & facta est dulcis, & fecundatiua terræ, ita sal ponit in aqua nostra benedicta: & licet non haberet aliquam efficaciam naturalem sal ad causandum id, quod intendebat Elisæus, sed potius e contrario, vt declaratum est precedenti quæstione sal ponitur in aqua, vt Deus faciat per aquam benedictam id, quod nos petimus: dato, quod non sit aliqua virtus salis ad istud. Motiuum istud patet in benedictionibus salis, & aquæ, quia ibi dicitur, quod quia Deus iussit mitti sal in aqua per Elisæum, vt sanaretur sterilitas aquæ, Ecclesia mittit sal, vt Deus sic per aquam benedictam causet effectus, qui ibi exprimuntur. Sciendum tamen, quod licet sit vltra naturalem potestatem salis facere aquas dulces, & iocundatiuas, sicut petebat Elisæus, tamen magis est vltra naturalem virtutem salis facere id, quod nos petimus in benedictione aquæ, & salis. Quod patet, quia dulcorare aquas, & facere eas fecundatiuas contra conditionem salis est, vt declaratum fuit: est tamen quidam effectus, qui potest naturaliter causari ab aliqua alia re corporali. Id tamen, quod petimus in benedictione aquæ, est supra conditionem omnis corporis, quia nullum corpus potest sanare animam, & nisi in benedictione illa dicitur, quod aqua ista sit summentibus eam salus mentis, & corporis. Etiam nullus corpus habet virtutem ad resistendum Dæmoni directè excludendo eum de loco, vt potest, quod non sit in domo, vel in vrbe: & tamen in benedictione aquæ petimus, quod ipsa fugat Dæmones de locis, in quibus fuerit aspersa, vt ibi non appareant, nec noceant: & sic de alijs effectibus spiritalibus eius.

An aqua benedicta habeat illos effectus, qui exprimuntur in benedictione eius. *Questio XXXVIII.*

QVAERETVR vterius, an aqua benedicta habeat illos effectus, qui exprimuntur in benedictionibus suis. Respondendum, quod quantumcumque sit aqua benedicta per commixtionem salis, vel per verba quantumcumque sanctissima non contrahit aliquam virtutem absolutam, quæ maneat in ipsa, secundum quam possit efficere illa, quæ dicuntur in benedictionibus. Ratio huius est, quia non solum corpus non potest naturaliter facere ea, quæ dicuntur in benedictione aquæ, sed etiam non potest esse subiectum talis virtutis, dato quod Deus veller illam virtutem communicare corpori. Nam sicut includit contradictionem, quod animæ rationali communicetur quantitas, & extensio, nec Deus potest eam facere quantam, & extensam: quia quantitas est accidens corporale, & anima est spiritus: ita includit contradictionem actus purè spirituales communicari corpori. Sanare autem mentem, & effugare Dæmones directè, virtus quædam purè spiritalis est, cum anima sit spiritus, & Dæmon sit spiritus: ideo non potest communicari aquæ, vel alteri corpori, quod habet in se aliquam qualitatem, secundum quod liberet animam à peccato, & effuget Dæmones. Sed arguet aliquis, quia ignis est res

Ignis in factis non ledit animas naturaliter.

corporea, & tamen animę, & demones puniunt ibi. Dicendum, qđ ignis non habet aliquā virtutē naturalem, per quam possit ledere animas, nec etiā miraculosē accipit illam a Deo, ita qđ absolutē hēat illā in se, sed Deus est, qui punit aīam in infernō, & facit eas sentire, qđ ab igne puniantur: sicut in somnijs, quāquam aliquis nullum malum patiat, realiter: quia tñ credit se pati affligitur durissimē in quibusdam somnijs horrendis. Vel Deus representat illū ignem aīabus tanqđ aliquid valde triste, & ponit eis desideriiū intensissimum volendi fugere de illo: & rursus ostendit eis impossibile esse fugere, & ex hoc anxiat nimis. Sic patet si nos apprehendamus aliquid tanqđ malum, & detestabile, licet illud nō sit absolutē malum, & detestabile: si non possumus fugere de conspectu eius, affligimur nimis: & secundum hoc causatur differentia pēnarū in igne infernali, vel purgatorio. Nam si ignis ille haberet naturalem virtutem puniendi animas, vel supernaturaliter confectus fuisset aliquam virtutem afflictiuam, cum ille vnus sit, & qualiter punit oēs animas: & tñ punit eas inē qualiter sūm differentia demeritorum: ideo dicēdū, qđ Deus est, qui punit animas per ignem representando illū in rōne cuiusdā mali valde detestabilis. Et cū vult aliquam valde punire, representat ei ignem sub rōne mali horrendissimi. Si autē vult aliā minus punire, representat ei ignem sub rōne mali minus horrendi: & sic Deus tot differentias representationis facit in igne infernali, vel purgatorio, quōt differentie graduum demeritorum sunt animarū humanarū, & ipsorum demonum. Idem patet in differentia somniorū: quia in nullo somnio est aliqua res afflictiua de illis, quas putamus adesse: & tamen quedam somnia magis affligunt, quā alia. Sic igitur dicendum, qđ aqua benedicta in se non potest habere aliquam virtutem a Deo ei collatam, per quam ipsa sanet mentem, & effuger demones, quia tñ licet conferri ei illam virtutem esset supernaturale, & miraculosum: tamen qđ aqua postea per illam virtutem sanaret animam, & fugaret demones, nō esset miraculum, sed conditio naturalis: sicut qđ Deus animam corpori mortuo reunit, miraculum est: qđ tamen anima reunita corpori operetur ibi naturale est. Etiam non potest stare, qđ Deus fuget demones, vel sanet animam nostram, mediante ipsa aqua benedicta, tanquam instrumento. Nam illud, quod est proprie instrumentum recipit virtutem principalis agētis, quæ deriuatur per illud in materiam exteriorē: & tamen non potest virtus remissiva peccati deriuari a Deo, per aquam benedictam in animam nostrā, quia tunc sequerentur multa inconuenientia. Primum est, qđ virtus remissiva peccati realiter esset aliquādo in aqua benedicta, sicut virtus scriptura, quæ est in manu scriptoris, deriuat actum suum per calamus, ita qđ ille actus realiter est in calamo. Virtus tamen remittendi peccata impossibile est, qđ sit realiter in aqua benedicta: quia iste est aliquid spirituale, & non potest accidens spirituale esse in corpore: immo quod maius est, virtus remissiva peccati nihil est, nisi ipse Deus: ideo nō potest in aqua esse. Item in sacramentis, quæ sunt maioris efficacię, quia sunt instituta a Christo, non est realiter ipsa virtus sacramenti in materia sacramenti, nec deriuatur per illā: ergo a fortiori non erit in aqua benedicta. Secundum inconueniens est, quia si virtus ista esset in aqua benedicta, non posset illa sanare animam, nisi tanget animam, quia virtus rei naturalis non operatur, nisi per contactum. Tertium inconueniens est, quia sanare animam a peccato, est non imputare ei

Vnde causatur differentia pēnarum in igne purgatorio, & inferni.

Non potest virtus remissiva peccati deriuari a Deo per aquam benedictam, in animam nostram.

illud ad pēnam, sed istud non imputare, non est aliquid deriuabile per alterum, cum pertineat ad quādam priuationem aliquo modo. Et etiam quantum ad hoc ignis inferni, & purgatorii non est instrumentum puniendi animas, ita qđ virtus punitiua deriuatur a Deo per ignem: quia, vt declaratum est, nullam virtutem talem consequitur ignis supernaturaliter, sed est large instrumentum, in quantum Deus representat illum animabus tanquam aliquid valde horrendum, de quo tristitur. Nunc autem dicendum, quod adhuc ne largissimē est aqua benedicta instrumentum Dei ad operandum remissionem peccatorum: quod est sanare animam, quia remittere peccata nihil est, nisi non imputare ea ad pēnam: sed circa hoc impossibile est aquam benedictam habere aliquam actionem directam, vel indirectam: & sic dicitur, quod magis proprie ignis inferni, & purgatorii est instrumentum ad puniendum animas, quā aqua benedicta ad remittendum peccata. Si tamen consideremus aquam benedictam quātū ad effugationem demones: dicēdum quod aliquo modo poterat esse instrumentum Dei ad fugandum demones, vt pote, qđ sicut Deus representat aīabus, & demones ignem inferni tanqđ aliquid detestabile, & per hoc cruciantur: ita representat demones aquam benedictam tanqđ aliquid detestabile, & afflictiuum: & tunc fugerent demones vbi cūq; viderent aquam benedictam. Et tñ dicēdū, qđ adhuc isto mō non est aqua benedicta instrumētū fugandi demones. Quia tunc æqualiter fugerent demones domū, in qua esset aqua benedicta, siue homines aspergerent se illa, siue non: sed hoc falsum est. Dicēdū igitur, qđ aqua benedicta nō habet in se absolutē virtutem faciendi aliquid eorū, quæ ponuntur in benedictione eius: nec est efficiēt aliquid directē, vel instrumentaliter: sed solū prodest ad hoc, qđ qñ nos aspergimus aquam benedictam deuotē in domibus nostris, vel super nos: Deus effugat demones, & sanat animam, & facit alia, quæ dicuntur in benedictione aquæ, & hoc solum propter deuotionem, & orationem Ecclesię benedicientis aquam, & propter deuotionem aspergentium, & suscipientium.

Aqua benedicta ali quo modo est instrumentū Dei ad fugandum demones.

An per aquam benedictam possint tolli peccata venialia, & in quo consistat veniale, & per quid tollitur. *Questio. XXXIX.*

QVAERETVR ulterius, an per aquam benedictam tollantur pēta venialia. s. qñ ea aspergimus super nos. Respondendum, qđ plures modi assignantur cōiter a doctoribus tollendi peccata venialia, vt patet 4. Sententiarum dist. 17. & tangit possibiles. Io. an. in gl. in prohemio sexti. & vnus eorum est per asperionem aquæ benedictę, vt patet in decretis de cō. dist. 3. c. aquam. De hoc non est dubium, quin remittatur in hoc peccatū veniale. Sed de mō remissionis per aquam benedictam est dubium. Dicendum est autē, qđ non tollitur peccatum veniale per aquam tanquam ipsa habeat virtutem ad faciendū hoc, nec est instrumētū Dei ad remittendū pēta, sicut declaratum est præcedenti q. Etiam dicēdū est, qđ non potest remitti peccatum veniale per asperionem aquæ sicut remittuntur mortalia p baptismū. Nam licet aqua baptismi per se non remittat pēta, tñ necesse est ei, qui baptizatur remitti peccata, nisi ipse obicem ponat. Et tamen non sic de aqua benedicta: quia dato, qđ aliquis aspergat se aqua benedicta, dato quod non ponat obicem: si non habet deuotionem non est dubium, quod nihil ei proficiat aqua benedicta. Et tamē baptismus susceptus ab aliquo

Indulgentie, seu clauus Ecclesię, vel potestas non se extendit ad culpam remissionem.

quo adulto, etiam si nō suscipiatur cum deuotione, sed tepidē, dum tamen non ponat obicem, manifestū est, qđ confert gratiam. Item patet hoc, quia sacra sunt instituta a Christo, ideo ex se ipsis habent per institutionem Christi, qđ suscipientes ea accipiant gratiam, si non ponunt obicem, & tamen aqua benedicta non est sacramentū institutū a Christo, sed quādam cēremonia introducta ab Ecclesia: iō nō poterit habere virtutē ex se ipsa, sed solū ex deuotione Ecclesię, & accipientium. Aliquis dicit, qđ poterit habere aqua benedicta istā virtutē p cōstitutionē Ecclesię: nā potest Ecclesia remittere peccata per modū constitutionis, vt si dicat Papa: quicumq; dederit denariū pro fabricatione alicuius Ecclesię, habeat centum dies indulgentiæ: ita poterit dicere: quicumq; dederit denariū habeat remissionē peccatorū venialium. Sed dicēdū, qđ istud non stat: quia potestas Ecclesię ad remittendū peccata per modū indulgentiæ non est ad culpam remissionē, sed pēnarū: nā remissio culpæ solū pendet a Deo remittente, & ab homine per attritionē se disponente. Si autē aliquid profunt clauus Ecclesię sacramentalis ad remissionē culpæ: hoc non est directē, sed per accidens: in quantum virtute clauis ille, qui non est sufficiens dispositus ad remissionē culpæ per attritionē formatam, disponit, vt forme attritus: sic tenet doctores in 4. Sententiarū dist. 19. & est positio quasi cōmunis: In peccati tñ venialis remissione nō solum est remissio pēnæ, sed etiam culpę: ideo per cōstitutionē Ecclesię nō potest remitti peccatū veniale. Item qđ clauus Ecclesię aliquo modo indirectē conferat ad remissionē culpæ, istud solū est in sacramento penitentię: quia consistens non dispositus perfecte per attritionem forma tam disponit interdū, vel adiuuat ad disponendū se merito clauium, quibus se subijcit. Concessio tñ indulgentiarū per modū constitutionis, vel statuti, est extra forū penitentiale: iō virtus clauis ibi non potest directē, nec per accidens ad remissionē culpę: iō sic non potest conferri aquę benedictę, qđ sit ad remissionem peccatorū venialium. Itē non potest per cōstitutionē Ecclesię fieri, qđ aqua benedicta sit ad remissionē peccatorū venialium quantum ad pēnā, ita qđ dicat: quicumq; se asperferit aqua benedicta habeat remissionem pēnarū omnium peccatorū venialium: quia in indulgentijs semper debet nominari aliquid certū, vt pote vnus annus, & sic de ceteris: & tñ dicēdo, habeat remissionē pēnarū oīum peccatorū venialium non denominat aliquid certū. Si autē Ecclesia diceret: qui se asperferit aqua benedicta, habeat annum indulgentię de pēnis debitis pro peccatis venialibus: etiam hoc non potest fieri, quia Ecclesia potest dare annum indulgentię: & tñ qđ ille profuit ad remissionē pēnarū debitarū p istis peccatis, vel pro alijs, non est in potestate Ecclesię, sed Dei. Si autē aliquis obijciat, qđ Ecclesia potest dare indulgentiā sub ista forma: quicumq; se asperferit aqua benedicta, sit liber ab oībus pēnis debitis pro peccatis venialibus: & qđ non obstat hic incertitudo eius, qđ remittitur, quia si certum est in certū, qñ datur alicui indulgentia plenaria. Dicēdū, qđ nō stat: quia indulgentia plenaria dari potest, eo qđ ibi tolluntur oēs pēnæ debite pro venialibus, & mortaliibus: qđ tñ remitterentur pēnæ debite pro venialibus, & mortaliibus pp aliquē actū non remittendo pēnas debitas pro peccatis mortaliibus, vel p aliquo illorū, non est in potestate Ecclesię. Item sciendū, qđ Ecclesia non potest per cōstitutionem suam facere, qđ aliquis actus sit sūm se meritorius, qui alijs nō erat meritorius, ita qđ ille actus cōtineat in se aliquid boni: quia hoc solū potest facere Deus, & ista est causa, quare rota Ecclesię non potest facere aliqua sacramenta

Alph. Toft. super 4. Regum.

Ecclesia quare nō potest conferre alia sacramenta ultra illa, quæ Christus fecit

Peccata venialia, mortalia quo nascuntur, & amoueantur.

Non solum sunt octo modi tollendi peccata venialia, sed in finiti.

Quare assignentur octo modi tollendi peccata venialia, cū sint multiplices.

peccati venialis, cū in quolibet conferatur gratia, & gratia tollit mortalia, vel venialia. Per elemosynā intelligamus omnia bona, quæ ad proximum facimus. Nam proprie omnia bona, quæ ad proximum facimus ex liberalitate, elemosynę vocantur. Per orationem intelligamus omnia bona spiritalia, quæ ad Deum facimus, scilicet quæ consistunt in solo corde. Per ieiunium intelligamus omnia corpora afflictiva corporis nostri. Per aquam benedictam intelligamus omnes cęrimonias ecclesiasticas, quæ nō sunt sacramēta. Et per istū modū facile est reduci omnia genera bonarū operationum ad istos octo modos. Vel potest dici, quod nominati sunt isti octo modi: quia iste octo operationes sunt communiores, per quas homines moneri possunt. Vel potest dici, quod nominatur isti octo modi, quia in istis octo actibus apparet feruor caritatis potius, quā in alijs actibus, & tamen non solum per istos, sed per quoscunque alios actus factos cum charitate feruente fit remissio peccatorum venialium: & sic fit remissio per aquam benedictam: in quantum quis eam deuotē assumit, aliās nihil per eam remittitur.

Ascendit autem inde Elisæus in Bethel. Cunque ascenderet per viam, pueri parui egressi sunt de ciuitate, & illudebāt ei, dicentes: Ascende calue, ascende calue. Qui cum respexisset, vidit eos, & maledixit eis nomine Domini. Egressique sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros. Abijt autem inde in montem Carmeli, & inde reuersus est in Samariam.

Hic ponitur quartum huius partis, scilicet, Elisæi iniusta derisio, & dicitur (ascendit autem in Bethel) scilicet, de Iericho ascendit in Bethel, quia Bethel est in montibus: Iericho autem est in valle, per quam tranfit Iordanis. Moratus est autem Elisæus aliquanto tempore in Iericho mox, vt rapus est Elias, vt patet supra, deinde descendit in Bethel ad visitandum collegium prophetarum, quod erat ibi. Nam in Iericho, & Bethel, & Galgala erant tria collegia prophetarum, vt supra declaratum est. Cunque ascenderet per viam. Istud erat apud urbem, quia vrbs erat posita in excelso, & ascendebat Elisæus per collem. Pueri parui egressi sunt de ciuitate. Isti egrediebantur ad iocandum modo puerili. Et illudebant ei, dicentes: Ascende calue. Istud dicebant pueri illudendo Elisæo secundum modū puerilem, cum soleant illudere quibuscunque transeuntibus. Erat enim Elisæus senex, & caluus, & quasi in opprobrium dicebant ei: ascende calue. Qui cum respexisset, vidit eos. f. Elisæus erat vir valde maturus, & non mouebatur ad respiciendum vanitates, & tamen cum isti pueri importuna garrulitate exacerbassent eum, dicentes: Ascende calue: respexit ad eos quasi vultu irato. Et maledixit eis in nomine Dñi. Id est, inuocauit nomen Domini super eos ad malū, dicens: Dominus maledicat vobis, vel breui morte vos efficiat. Egressique sunt duo vrsi de saltu. Terra Chanaan abundat in vrsis, & Leonibus, ex eo quod terra illa est valde calidior, quā terra nostra, ideo multa genera ferarum sunt ibi, quę non sunt hic. Lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. f. occiderunt eos, & tamen non comederunt, quia non poterant comedere tot pueros. Sciendum autem, quod isti vrsi non egressi sunt de silua quasi casu, sed Deus impulit illos, vt ve-

Elisæi derisio, & de iudicium punitio.

Canaā terra abundat in vrsis, & Leonibus.

nirēt circa urbem ad hoc, quod lacerarent illos pueros, qui maledixerant Elisæo. Sic enim Deus misit leonē apud istam urbem Bethel, vt egrediretur ad viā, & occideret virum Dei: qui contra mandatum eius comederat panem in Bethel: præcedenti lib. ca. 13. Sciendum vterius, quod isti vrsi lacerauerunt quadragintaduos pueros, & non comederunt eos: non quidem ad attestacionem sanctitatis, sed solum vt possent lacerare omnes quadragintaduos: nam si laceratos primò comederent, dum inciperent vorare carnes eorum recederent omnes alij pueri: ideo impetu facto deiiciebant eos ad terram, & lacerabant, & non lacerauerunt omnes, sed solum quadragintaduos ex eis, vt patet hic, quia fortē alij non illudebāt Elisæo, & Deus nō incitauit vrsos in eos, sed in alios. Non fuit autem hic factum circa istos pueros mortuos, quod factum est circa virum Dei, quem occidit Leo: præcedenti lib. cap. 13. quia mansit apud cadaver eius custodiens, ne laceraretur à bestijs, nec ēt ipse lacerauit illud. Istud non fuit in signum sanctitatis illius viri, isti autē pueri erant mali, & filij idolatrarū, iō Deus non ostendit circa eos miraculam.

An peccauerit Elisæus maledicendo pueris illudentibus sibi. Questio XL.

QVAERETVR, an peccauit Elisæus maledicendo istis pueris: aliquis dicit, quod sic: quia nō dēmus odisse hostes, nec malfacere, aut maledicere eis: sed potius benefacere illis, vt patet Math. 5. & ad Rom. 12. & istud potissimē conuenit viris perfectis, qualis erat Elisæus: ideo peccaret maledicendo illudentibus sibi. Item beatus Petrus dixit: Christus reliquit exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: quod cum malediceretur, non maledicebat: & cum pateretur, non cōminabatur: prima Petri. 2. ca. ergo Elisæus tenebatur sequi istam regulam. Respondendū, quod Elisæus non peccauit maledicendo pueris: quia non maledixit eis ad vindictam maledictionis eorum, sed zelo Dei. quia Deus inspirauit ei, quod malediceret eis, & morerentur. Item patet, quia si Elisæus peccasset maledicendo istis pueris, Deus non misisset vrsos de saltu ad lacerandum pueros, vt sic complerēt maledictionem Elisæi, & tamen misit eos illic: ideo non peccauit maledicendo: nam peccatores nō exaudit Deus: Ioan. 9. ista ratio est aequaliter persuasua, sed non concludit omnino, quia poterat esse, quod Elisæus peccaret maledicendo pueris, & quod venirēt super eos maledictio: non quidē precibus eius, quia Deus non exaudit eum, si inultū peteret: & tamen propter demerita eorum, qui maledicebātur, Deus induceret super eos maledictionem. Sic enim patet de maledictione patris, & matris, nam peccat maledicendo filijs, etiam si mali sint, sed debent eos aliās punire, & si nō possunt debent cessare. & tamen nunquam maledicere: maledicendo tamen patres, & matres nocent valde filijs: Ecclesi. 3. f. benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta: quia tamen Elisæus erat vir sanctus, & propheta Dei, & venit illico, quod ipse petiuit, satis patet, quod non peccauerit. Dicendum est autem, quod ipse motus est ad maledicendum eis, quia Deus eum mouit, vt punirentur isti pueri maledicentes propheta: & potissimē erat hoc in penam parentum suorum, quia dicitur, quod patres sui erant idolatrar: nam in vrbe Bethel primo dedicati fuerant vituli aurei, quos fecit Ieroboam, & ibi vnus eorum positus est, & alius in Dan: vt patet præced. lib. c. 12. & 13. Etiam parētes eorum instruxerant eos, vt maled-

Non peccauit Elisæus maledicendo pueris.

Figura illustionis Christi in Cruce à Iud. eis facta.

Pueri et i parua etate peccauerunt.

Pueri illudentes Elisæo peccauerunt.

ledicerēt prophetis Dei, ideo dignum erat, vt dolerent in morte eorum, quos sic instruxerant, vt pro actibus suis morerentur. Adstruendum in contrarium dicendum, quod illa procedit, quod non debeat aliquis maledicere hosti suo in vindictam, & sic verū est, quod Elisæus non maledixit pueris, sed solum, quia Deus incitauit eum ad maledicendum, vt pueri occiderentur.

An pueri peccauerint illudendo Elisæo. Quest. XLI.

QVAERETVR vterius, an pueri peccauerint illudendo Elisæo. Aliquis dicit, quod non, quia isti pueri non erant capaces rationis, cum dicat litera, quod erant pueri parui: peccatum tamen non committitur nisi ab habente vsum rationis, ideo non peccauerunt. Respondendū, quod pueri in parua etate peccare possunt, nec est determinata etas, in qua pueri incipiunt peccare, sed quodcumque pueri sunt capaces doli, etiam si solum sint sex annorum, vel 7. & infra peccare possunt: & in quibusdam tanta est natura viuacitas, quod malicia cito supplet etatem: & isti in parua etate peccare possunt: & potissimē in communibus peccatis, vt in mendacio, furto, & periurio, & similibus, quibus plena est puerilis etas, vt patet extra de delictis puerorum cap. pueris grandiusculis. Nunc verò de istis pueris illudentibus Elisæo satis apparet, quod erant doli capaces: quia scire, quod caluicium erat aliquod exprobatum, & quod dicitur: ascende calue, erat quædam offensio, est quædam discretio, & capacitas doli: isti tamen pueri intellexerunt hoc, & habuerunt voluntatem illudendi Elisæo, ideo iam poterant peccare, sed actus iste malus erat, ideo faciendum illum, peccabant. Et quanquam isti pueri videntur parui, non est intelligendum, quod essent infra annos discretionis: sed vocantur parui, quia nondū erant adolecentes. In tota enim puericia vocantur parui. Peccauerunt ergo, isti pueri: quia maliciosè hoc agebant, & propter peccatum suum puniti sūt. Etiam puniti fuerunt pro peccato parentum, quia vt dicit Nicolaus, & alij, illi erant idolatrar, & erudierant filios suos ad illudendum: prophetis Domini. Et in hoc dicitur completum esse, quod dixit Dominus ad Eliam, præcedenti lib. cap. 19. f. quicumque viderit gladium Azael occidet eum Iheu, & qui fugerit, gladium Iheu interficiet eum Elisæus. Parentes autem istorum puerorum erant idolatrar, & mercebantur mala pati, effugerāt tamen gladium Azael, & Iheu, ideo nunc occidit eos Elisæus. f. fecit, quod occiderentur per duos vrsos. Magis tamen videtur dicendum, quod istud intelligatur de alijs occisionibus, quas fecerit Elisæus in idolatris, quæ non scriptæ sunt: & hoc quia isti nondum effugerant gladium Azael, nec gladium Iheu, & tamen Elisæus occisurus erat effugientes gladium Iheu, & Azael, quod autem non effugissent gladium Azael, & Iheu, patet, quia Azael pugnavit contra Israël postquam factus est rex Syriæ, & tamen nondum factus erat: sed factus infra 8. Iheu quoque deleuit idolatras postquam regnavit, sed nondum inceperat regnare, sed postea regnavit, infra 9. Morali ter exponitur ista litera de Christo moriente in Cruce: nam Bethel dicitur esse Crux Christi, quia Bethel interpretatur domus Dei, & sic est Crux, quia in ea moratus est Deus, quando soluit precium redemptionis nostrę. Elisæus autem Christus est, qui ascendit in Bethel: id est, in Cruce, & tunc paruuli Iudeorum illuserunt ei: id est, Iudei, qui erant insipientes ad modum paruulorum, illuserunt ei. Vnde Christus locutus est de illis tanquam de paruulis dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt

quid faciunt. Illudebant autem Christo non sicut paruuli Elisæo, quia paruuli dixerunt: ascende calue, Iudæi autem dixerunt Christo: descende de Cruce, & credimus tibi si filius Dei es: & iterum mouebant capita blasphemantes, & dicentes: Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas. Matth. 27. Christus autem maledixit eis: non quidē maledictionem imprecando, quia potius orabat pro illis, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Luc. 23. sed malum super eos venturum eret na prouidentia definiendo: nam cum mulieres Ierusalem flerent super eum, cum duceretur ad mortē, dixit ad eas: Filie Ierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flere, & super filios vestros: quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beata steriles, & ventres, qui non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt: tunc incipient dicere montibus: cadite super nos, & collibus: operite nos. Luc. 23. Venerunt autem duo vrsi de sylua. f. Titus, & Vespasianus Imperatores Romanorum, & deleuerunt Iudæos. Fuerunt autem 42. pueri lacerati ad signandum, quod post 42. annos à morte Christi fuit Ierusalem destructa per Titum, & Vespasianum: vt colligitur ex probatissimis historijs. Abijt autem in montem Carmeli, scilicet, postquam ascendit in Bethel iuit in montem Carmeli. Iste est mons, in quo morabatur Elias, vt communiter: vt patet præcedenti cap. Et hoc postquam Deus misit ignem de Coelo super sacrificium suum ibi: & quia Elisæus erat discipulus Elię frequentabat locum illum post mortem Elię, potissimē quando volebat vacare contemplationi, quia ibi erat locus aptissimus ad hoc. Et fortē erat ibi aliquod collegium prophetarum, sicut in Iericho, & Bethel, & Galgala: vnde iterum etiam erat ibi Elisæus, quando mulier sunamitis iuit ad eum, vt suscitaret filium suum, infra 4. Et inde reuersus est in Samariam. f. postquam stetit in monte Carmelo venit ad urbem Samarię, quæ erat Metropolis regni, & fortē fecit hoc, vt iret in bellum, ad quod iturus erat Ioram rex Israël, vt ibi per eum ostenderetur miraculū de datione aquarum, & prænunciacione victorię, de quibus capit. sequenti habetur, & hoc fecit ipse, quia fortē Deus reuelauit ei, quod oportebat fieri ista miracula, dum iretur ad bellum.

CAPITVLVM III.

ORAM Verò filius Achab regnavit super Israel in Samaria anno decimo octauo Iosaphat regis Iudę. Regnavitque duodecim annis. Et fecit malum coram Domino, sed non sicut pater suus, & mater: tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater eius. Veruntamen in peccatis Ieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Israel, adhæsit, nec recessit ab eis.

Dicte in præcedentibus de Ioram in regem institutione, hic agitur de regni eius prosecutione enarrando ea, quæ facta sunt in diebus eius ab eo, vel ab alijs. Et quia tempore regum erant prophete, qui aliqua magnifica faciebant, enarrat simul scriptura gesta regum, & contemporaneorum sibi prophetarum. Et quia Elisæus fuit contemporaneus regis Ioram

Pulchra moralitas, & hæc tota est in toto libro. quia Auditor non curat de moralitatibus pp ratione ab eo posita. Iosue 6. q. 74.

ram ponuntur gesta Elisæi, & diuiditur in duo, quia primò ponuntur regis Iorã gesta 2. Elisæi miracula ibi. Et ait Iosaphat. Prima in duas, quia primò ponitur regis Ioram conditio 2. regis Moab rebellio ibi: porro mesa.

Anhæc fuerint immediatè facta post præcedentia. Questio. 1.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, habeant ordinem continuatum ad præcedentia, & an fuerint immediatè facta, vel interiecto aliquanto tempore. Respondendum, qd hic est ordo continuus, quia hic agitur de gestis regis Ioran, & supra agebatur de raptu Eliæ. Raptus tamen Eliæ fuit ante istud bellum, quod habuit Iorã cum rege Moab: quod patet, quia quando Ioram iuit ad bellum, questum est, an esset aliquis ppheta, à quo quæreretur sermo Domini, infra in litera: & responsum est, qd erat Elisæus, si tamen esset tunc Elias inter homines, non dictum fuisset de Elisæo, eoq Elias erat princeps prophetarũ, dum ipse uiuere. Item, quia uiuente Eliã non habebat Elisæus spiritum ppheticum, sed postquam raptus est ab hominibus accepit spiritum eius duplicem: præcedenti cap. Item dicitur infra. Est hic Elisæus, qui fundebat aquas super manus Eliæ. Et sic videtur, qd iam non fundebat, sed alias: & tamen quandiu mansit Elias inter homines, ministrabat ei Elisæus, vt colligitur præcedenti lib. cap. 19. Ad secundam dicendum, qd istud factũ fuit immediatè post præcedentia: nam post mortẽ Ochoziã regis Israel regnauit immediatè Ioram frater eius, supra primo cap. & tamen in principio regni Ioram factum est istud: quia rex Moab repugnauit regi Israel subrahens se à debito seruitutis eius immediatè, vt mortuus est Achab, supra, primo cap. Ochoziã autem regnauit post Achab: & tamen ille non potuit pugnare contra regem Moab, eoq modico tempore regnauit. f. non duobus annis integris: & etiam quia in isto tempore fuit ægrotans, ga cecidit per cancellos, & iacuit in lecto vsq; ad mortem, supra, primo cap. Ioram autem in principio regni sui parauit se ad pugnadũ contra regẽ Moab. Raptus tamen Eliæ fuit quasi in principio regni Ioram: nam Elias prædixit Ochoziã, quod non surgeret de lecto postquam ægrotauit ex casu per cancellos, supra, primo cap. Post hoc autem raptus est Elias præcedenti cap. ideo fuit raptus eius in principio regni Ioram: & in tempore isto Ioram disposuit se ad eundem ad bellum contra regem Moab, & fuit, qd habetur hic. Ioram vero filius Achab regnauit super Israel. Iste Ioram fuit filius Achab, & non successit patri suo immediatè in regnum, sed fratri suo Ochoziã: nam Ochoziã successit patri suo Achab, & regnauit duobus annis incompletis: & quia non habuit filium, qui succederet, successit ei frater suus Ioram, supra primo capitulo. In Samaria. Ista erat Metropolis regni, in qua omnes reges Israel manebant, & ibi sepeliebantur ex tempore, quo Amri pater Achab ædificauit Samariam: vt colligitur præcedenti libro, capitulo decimo sexto: & ob hoc dicitur ibi regnasse Ioram tanquam in Sede regni. Anno decimo octauo Iosaphat regis Iudæ. Iste Iosaphat regnabat eo tempore, quo regnabat Achab, & postea filius eius Ochoziã in Israel: & adhuc manebant aliquot anni de regno eius: nam viginti quinque annis regnauit super Iudam: præcedenti libro, capitulo vltimo, & nunc erat annus 18. eius.

Samaria erat Metropolis, & sedes regũ Israel.

An Ioram regnauerit tempore Iosaphat, & de concordia temporis regum. Questio 11.

QVAERETVR, quomodo potest stare, quod cœperit regnare Ioram super Israel, anno decimo octauo regni Iosaphat super Iudam: nam Iosaphat fuit pater alterius Ioram, qui regnauit super Iudam, & anno secundo regni illius Ioram, cœpit regnare iste Ioram super Israel. Sic patet supra, primo capitulo. f. Et regnauit Ioram frater eius pro eo anno secundo Ioram filij Iosaphat regis Iudæ. Respondendum secundum quosdam, quod secundum veritatem Iorã filius Achab non regnauit super Israel uiuente Iosaphat rege Iudæ, sed post mortem eius annis duobus. f. anno secundo Ioram filij Iosaphat, & secundum hoc concordant cum litera præcedentis cap. Sed tunc stat inconueniens: quia oportebit, quod Ochoziã filius Achab regnauerit multis annis. f. nouem, vel plus, quod patet, quia regnare cœpit Ochoziã super Israel anno 17. regni Iosaphat super Iudam: præcedenti lib. cap. vlt. Iosaphat tamen regnauit annis 25. manebant ergo nouem anni de regno Iosaphat, & post Iosaphat regnauit filius suus Ioram duobus annis: & in secundo anno huius Ioram cœpit regnare Ioram rex Israel, de quo hic dicitur: & sic erit vnde decim anni regni Ochoziã, cum regnauerit Iosaphat viginti quinque annis: præcedenti lib. cap. vlt. Sed istud est contra literam, quia Ochoziã regnauit Ioram duobus annis, vt patet ibidem. Item quia dicitur, quod anno decimo octauo Iosaphat regnauit Ioram super Israel: & tamen Ioram filius Iosaphat postea regnauit super Iudã, mortuo Iosaphat: ergo non cœpit regnare Ioram rex Israel anno secundo Ioram regis Iudæ. Ad hoc responderetur secundum Petrum Comestorem in historia scolastica, & Andream, qui tenent istã positionẽ, quod cœpit Ioram regnare tempore Iosaphat, & etiam tempore Ioram filij eius, & fuit iste modus, quia Ochoziã cœpit regnare, mortuo Achab, super Israel: & regnauit annis 11. sed duobus primis annis regnauit solus potens per se gubernare regnum, in fine illorum cecidit per cancellos, & incidit in ægritudinem magnam: vnde ex tunc non potuit per se gubernare regnum, sed accepit secum fratrem suũ Ioram, & regnauerunt ambo simul per nouem annos vsque ad mortem Ochoziã: & istud fuit duobus annis post mortem Iosaphat regis Iudæ: quia præcedenti libro, capitulo vltimo dicitur, qd Ochoziã cœpit regnare anno decimo septimo Iosaphat regis Iudæ, de secundo quando solus cœpit regnare, dicitur supra, id est, quod cœpit regnare anno secundo Ioram regis Iudæ. Ad primam rationem in contrarium dicitur, quod Ochoziã regnauit 11. annis. f. nouem cũ fratre suo Ioram postquam languit, & duobus per seipsum à principio regni. Cum verò dicitur præcedenti lib. cap. vltimo, quod regnauit duobus annis, intelligitur de duobus primis annis, quibus per se regnauit. Ad secundam dicunt, quod Ioram cœpit regnare super Israel bis. f. anno decimo octauo Iosaphat regis Iudæ, vt dicitur hic: & anno secundo Ioram filij Iosaphat regis Iudæ, vt dicitur supra primo. Sed istud, quod hic dicitur, intelligitur de tempore, quo regnauit cum fratre suo Ochoziã, quia tũc erat annus decimo octauus Iosaphat regis Iudæ. Quod verò dicitur, supra 1. intelligitur, quando Ioram cœpit regnare super Israel solus, mortuo fratre suo Ochoziã: & tunc erat annus secundus, regis Ioram

Responso Petri Comestoris, ad inconueniens.

Ad primã rationem.

Ad secundam.

Responso auctoris.

Cõtra Petrum Comestorẽ.

Iorã regis Iudæ. Ista solutio aliquo modo potest stare: sed magis concordat litera illa, quam dedimus, sup. 1. cap. 1. qd Ioram cœpit regnare super Israel anno 18. regis Iosaphat, & anno secundo Ioram filij Iosaphat: & qd iste fuerit idem annus. f. quia Iosaphat rex Iudæ fecit, qd Ioram filius suus regnaret cum eo aliquanto tempore: & fuit istud ex tempore, quo Iosaphat iuit in bellum cõtra Syros in Ramoth Galaad in adiutorium Achab: nam tunc reliquit filium suũ Ioram rectorem regni, & fecit eum vocari secum regem, & ab illo tempore vsque quo cœpit regnare Ioram filius Achab super Israel transierunt anni duo. Illi, quibus regnauit Ochoziã: & tunc secundum istam positionem non dicimus, qd regnauerit Ochoziã, nisi duobus annis, quos scriptura exprimit. Positio autem Petri Comestoris, & Andree videtur aliquo modo inconueniens, quia ponit 11. annos regni Ochoziã, cum scriptura solum exprimat duos, & non est rationabile recedere à cortice literæ sine causa urgente, quia sic nulla certitudo relinquere tur in scripturis, cum quilibet mutaret eas pro voluntate sua, dicendo aliter intelligi. Et tamen hic nulla necessitas urget ad dicendum, qd Ochoziã regnauerit plus, quã duobus annis tenendo positionem, quam hic, & supra 1. cap. posuimus: ergo non est dicendum, quod regnauerit 11. annis. Item non stat conuenienter ista positio, quia isti volunt, quod Ochoziã regnauerit duobus annis per se cũ sanus erat, deinde cecidit per cancellos, & regnauit nouẽ annis cum fratre suo Ioram, & sic volunt, qd in ægritudine illa vixerit nouem annis: istud tamen non est satis verisimile, quia à principio ægritudinis suæ, quando misit ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, dixit ei Elias: de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris, supra 1. & sic nouem annis continuè maneret in lecto non conualescens de ægritudine sua, quod non est satis rationabile, cum ista ægritudo fuerit ex percussione. f. ga cecidit per cancellos: sed magis videt, qd in breui mortuus fuerit, & sic solum regnauerit duobus annis.

Ioram an cœpit regnare 18. anno Iosaphat. Questio. 111.

QVAERETVR ulterius, quomodo potest stare, quod Ioram cœperit regnare super Israel anno decimo octauo Iosaphat regis Iudæ: quia præcedenti libro, capitulo vltimo dicitur, qd Ochoziã cœpit regnare anno decimo septimo Iosaphat: & tamen Ochoziã regnauit annis duobus, vt patet ibidem: ergo necesse est, qd Ioram cœperit regnare anno decimo nono regis Iosaphat. Aliquis dicit, qd Ochoziã cœpit regnare in principio anni 17. Iosaphat, & Ioram cœpit regnare in fine anni 18. Iosaphat, & isti sunt duo anni integri pro regno Ochoziã. Dicendum, quod non stat, quia vt probatum est præcedenti libro, cap. vlt. Achab mortuus est circa finem anni 17. Iosaphat, & tunc cœpit regnare Ochoziã filius eius, & sic non manent ei ad plus, nisi vnus annus. Dicendum, qd Ochoziã regnauit duobus annis non integris. f. vno anno integro, & alio incepto, & de secundo anno regnauit pauca parte temporis. f. quia regnum suum cœpit paulo ante finem anni 17. regni Iosaphat, & durauit vsque ad finem 18. anni eiusdem, & sic est vnus annus integer, & alterius quædam pars. Scriptura autem conuenit interdum annos inceptos pro consummatis cõputare, & sic est hic. Regnauit duodecim annis. Non regnauit maiori tempore, quia Iheũ occidit eum sagitta, quando deleuit totam stirpem Achab, vt im-

pleretur verbum Domini per Eliã, & regnauit ipse pro eo, sup. 9. Et fecit malum coram Domino, scilicet, coluit idola, vt patet in litera, & non exprimitur, quod malum esset istud, & hoc propter duo. Primo, quia istud malum idolatriæ erat commune omnibus regibus Israel: non enim fuit aliquis rex Israel post diuisionem regni, qui non coleret idola. In Iuda autem fuerunt aliqui, licet rari, vt colligitur, ex processu præcedentis libri, & istius, & secundo libro Paralipom. Secundo, quia istud malum idolatriæ per excellentiam vocatur malum: nam omnia mala excedit: non enim potest fieri maior offensa Deo, & magis directa, quã, qd colantur idola, vt declaratum est Exod. 20. & 23. Sed non sicut pater suus, & mater. Pater huius fuit Achab, & mater fuit Iezabel, & isti fuerunt pessimi idolatræ: nam præcedenti lib. c. 21. dicitur qd Achab fecit malum in conspectu Domini vniuersã omnes reges, quia non fuit alter talis, qui venundatus esset, vt faceret malum; & hoc fuit, quia vxor sua Iezabel, quæ erat de terra Sidoniorum concitauit eum ad multiplicandum idolatriam in terra, vt patet ibidem, & in hoc aliquo modo laudatur Ioram. f. quod Ioram fuerit tam malus sicut pater, & mater. Hoc autem fuit, quia non coluit tot idola: nam abstulit statuas Baal. & quæcunq; alia idola erant, & solum reliquit vitulos aureos, quos fecerat Ieroboã, quia istos coluerant reges Israel à principio, ex quo facta est diuisio regni Iudæ, & Israel. Hoc autem patet, quia dicitur, qd ambulauit in peccatis Ieroboam, & tamen peccatum Ieroboam fuit, qd fabricauit vitulos, & coluit illos. Tuli enim statuas Baal, quas fecerat pater eius, id est, abstulit eas de terra: istud idolum coluit Achab suadente Iezabel vxore sua, quia ipsa erat de terra Sidoniorum, & Baal colebatur valde apud Sidonios. Creditur autem iste Baal fuisse Hercules, qui ante bellum Troianum mortuus fuerat: quod bellum fuerat tempore Iephte, de quo declaratum est Iudi. 12. Et iam colebatur, vt Deus in gentibus, & potissimè inter Græcos, de quibus dicebat originem. Et quia Sidonij, & Tyrij erant cognati Græcorum susceperunt inter se cultum Herculis. Nam Iram rex Tyri, qui fuit tempore Salomonis rex Tyri, & Sidonis fabricauit Herculi mirabile templum in Tyro, vt ait Iosephus 8. Antiquit. Durauerunt autem ista sacra Herculis inter Tyrios vsq; ad tempora Machabæorum: immò quando gens illa mansit in Gentilitate, & non solum sacrificia fiebant Herculi in Tyro, sed etiã Iudi quinquenales, in quibus fiebant magni sumptus, & vocantur Olympiades. Et tempore illo gentes conuincinæ ibant in Tyrum, & faciebant ibi sacrificia Herculi, vel mittebant illuc pecunias pro sacrificijs, vt patet secundo Machabæ cap. 4. f. Cum autem quinquenalis agone Tyri celebraretur, & rex præfens esset, misit Iason facinorosus à Ierosolymis viros peccatores portantes argenti dragmas recentas in sacrificijs Herculis. Ob hoc autem Iezabel regina Israel persuasit valde viro suo Achab, vt coleretur Baal, id est, Hercules in terra sua, & erant statuae eius in illa, & templum sibi fabricatum in vrbe Samaria: præcedenti lib. cap. 16. In Hebræo dicitur: Tuli statuas Baal, quam fecerat pater eius. Litera nostra posuit statuas pluraliter, eoq non solum erat vna statua Baal in terra Israel, sed plurimæ, & omnes illas abstulit Ioram: cum solum coluerit vitulos aureos, quos fecit Ieroboam: vt colligitur in litera. Vel si velimus intelligere de vnica statua, dicemus, qd ista fuit illa, quæ erat in Samaria. Nam nõ legitur Achab fecisse, nisi vnum templum Baal in Samaria, & consequenter poneret ibi vnicã statuam eius, & illam abstulit Ioram. Magis tamen litera

Baal Deus Gentiliũ erat Hercules, & quare.

litera nostra declaravit, quia non est verisimile, qd F vnicam abstulerit, sed omnes: immo verisimilius e, qd abstulerit alias statuas Baal, quam illam, quam fecerat pater suus ne videretur offendere eum. litera tamen Hebraica solet ponere singulare pro plurali, & e contrario. *Veniuntamen in peccatis Ieroboam filij Nabab.* Iste Ieroboam fuit primus rex Israel post diuisionem regni. *Qui pescare fecit Israel.* s. quia ipse fabricauit vitulos, & coluit illos, & coegit populum colere illos, dicens, qd nemo iret ad templum Domini in Ierusalem: sed, qd irent in Bethel, & in Dan ad colendum illos vitulos: istud habet speciale Ieroboam de malicia super omnes reges Israel, quia de nullo dicitur, quod fecit peccare Israel, nisi de isto, & ratio est, quia alij non coegerunt nouiter populum recedere a cultu Dei ad idolatriam, sed continuauerunt Idolatriam, quam inceperat Ieroboam. *Adhaesit, scilicet, Ioram adhaesit peccatis Ieroboam: non quidem fabricando vitulos, sicut ille, sed colendo, sicut ille coluerat. Nec recessit ab eis.* s. qd recessit a peccatis patris sui Achab auferendo statuas Baal, non recessit a peccatis Ieroboam, sed continuauit idolatriam eius.

Quare rex Ioram abstulit solum cultum Baal de terra, cum non recederet a cultu aliorum idolorum.
Quaestio IIII.

QVAERETVR, quare Ioram abstulit cultum Baal de terra, cum non recederet a cultu aliorum idolorum, & quare non recessit a cultu omnium idolorum, cum recessit a cultu Baal: nam potius videtur, qd debuisset deserere oem aliam idolatriam, quam cultum Baal: ex eo, quod pater suus Achab introduxerat specialiter cultum Baal in terra Israel, praecedenti lib. capit. 16. Propter honorem ergo eius debuisset potius continuare cultum Baal, quam aliorum idolorum. Respondendum, qd Ioram abstulit statuas Baal de terra, quia cultus Baal erat contra voluntatem populi, & introductus fuerat per violentiam Achab, suadente Iezabel, & in cultu illo premebatur populus plusquam in cultu aliorum idolorum, eo qd suauitate Iezabel cogebat Achab omnes Israelitas curuare genua coram Baal, & osculari manum eius, qui autem nolabant, oportebat, qd laterent, vel fugerent de terra, vt declaratum est praecedenti lib. ca. 16. & magis infra 19. nunc ergo Ioram, vt consentiret populo, abstulit cultum illum, qui introductus fuerat contra voluntatem populi. Item cultus Baal non inchoatus fuerat ab Israelitis sed a Sidonijs, & Tyrijs: & inde inter Israelitas venerat, & quia in hoc videbantur Israelites subijci Sidonijs, s. habentes cultum Dei eorum inuoluntarie noluerunt manere in illo. De vitulis autem, quos fecerat Ieroboam, secus erat, quia illi facti fuerant in principio regni Israel, & oes reges Israel coluerant illos, ideo licet coleret illos Ioram, abstulit statuas Baal. Cum autem quaeritur quare non recessit ab omni idolatria, cum abstulerit statuas Baal. Aliquis forte dicet, quod Ioram sponte recessit ab omni idolatria: & tamen timuit viros de regno suo, quia illi erant idolatrae, & forte instituisent aliu regem, si ipse desereret cultum idolorum, quem oes reges Israel tenuerant. Sed istud non multum stat, qd populi non impellebant reges ad idola: sed potius reges impellebant populos, sicut patuit in Ieroboam, qui peccare fecit Israel introducendo vitulos. Patet etiam in Achab, qui nolente populo, introduxit cultum Baal: vt supra dictum est. Dicendum ergo, quod hoc fecit Ioram, non quod ipse desideraret cessare a cultu idolorum, sed quia populus grauiter

Iora non recessit ab omni idolatria.

ferebat cultum Baal, vt condescenderet illis, abstulit eum. In cultu autem reliquorum idolorum populus non grauabatur, ideo non abstulit cultum vitulorum, quos fecit Ieroboam, & si populus nunquam asperere tulisset cultum Baal, non abstulisset eum Ioram. Aliter potest dici, & forte magis in radice: qd Ioram non abstulit vitulos, timens perdere regnum: nam si abstulisset vitulos, abstulisset etiam toram idolatriam de terra sua, & tunc viri de regno suo irent ad templum Salomonis secundum legem, & possent reconciliari regibus Iuda, qui erat Domini veri terrae totius Israel: & sic perderet ipse regnum: istud. n. fuit motiuum, quare Ieroboam fecit vitulos aureos, vt non iret populus in Ierusalem ad templum: vt patet praecedenti lib. cap. 12. *Et non recessit ab eis.* s. a peccatis Ieroboam. In Hebraeo dicitur. *Non recessit ab ea.* Et ista est improprietas idiomatis: quia ante hoc dicitur in Hebraeo, quod adhaesit peccatis Ieroboam, & sequitur: non recessit ab ea, cum deberet dici: non recessit ab eis. Ista autem est magna barbaries idiomatis. Potest tamen, qui voluerit, intelligere, non recessit ab ea, id est, a malicia eius.

Porro Mesa rex Moab nutrebat pecora multa, & soluebat regi Israel centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus suis. Cunque mortuus fuisset Achab, praeuaricatus est foedus, quod habebat cum rege Israel. Egressus est igitur rex Ioram in die illa de Samaria, & recensit vniuersum Israel: misitque ad Iosaphat regem Iuda, dicens: Rex Moab recessit a me: veni mecum contra eum ad praelium. Qui respondit: Ascendat qui meus est, tuus est; populus meus populus tuus: & equi mei equi tui. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit. Per desertum Idumaeae. Perrexerunt igitur rex Israel, & rex Iuda, & rex Edom: & circue-runt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, & iumentis, quae sequebantur eos. Dixitque rex Israel. Heu, heu, heu, congregauit nos Dominus tres reges, vt traderet in manus Moab.

Hic ponitur secundum huius partis. s. regis Moab rebellio, & diuiditur in duo: quia primo ponitur regis Moab praeuaricatio: secundo regis Ioram bellica apparatus: ibi. *Egressus est igitur.* Circa primum dicitur. *Porro Mesa rex Moab nutrebat pecora multa.* Iste fuit rex, qui regnabat in terra Moab, quando mortuus est Achab rex Israel, & iste primo repugnauit regibus Israel inter omnes reges Moab, ne solueret tributum: Etiam dicitur, qd nutrebat pecora multa, quia terra sua est valde pascualis. Quod patet, quia terra Galaad, quae quondam fuerat pars regni Moab: vt colligitur Num. 21. & Iud. 11. erat valde pascualis, & propter hoc, Tribus, Ruben, & Gad, quae habebant totam substantiam suam in pecoribus, petierunt terram illam ad habitandum: Num. 32. *Et soluebat regi Israel centum millia arietum cum velleribus suis.* Erat

4. Reg. 22.

Regis Moab rebellio.

Erat enim tributarius ei, & quolibet anno dabat ista summam arietum. Et non est intelligendum hoc solum de rege Mesa, sed etiam de omnibus regibus praecedentibus in terra Moab ex tempore Dauid: nam oes erant tributarii Israelitarum. Dauid quippe pugnas subiecit sibi multas gentes in tributarias, de quibus fuerunt Moabita, & Idumaei, supra secundo lib. ca. 8. Et isti manserunt tributarii omni tempore Dauid, & Salomonis filij eius: cum vero tempore Roboam diuisum est regnum in duo regna, mansit regnum Moab sub tributo Israelitarum, & regnum Idumaeae sub tributo regum Iuda: vt declaratum est supra 1. Sed dicitur hic de Mesa, quia iste est, qui subtraxit se ab hac solutione: & dicitur hic: cum velleribus suis, quia non solum dabat arietes magnos regi Israel, sed etiam vellera eorum, quae prius de onsa fuerant. In Hebraeo habetur. *Dabas centum millia arietum lanosorum, vel cum lana.* Volunt exponere quidam Hebraei sicut Ra. Sa. qd dabat rex Moab regi Israel ducenta millia arietum, sed prima centum millia erant de paruis arietibus non habentibus lanam. s. de agnis, & alia centum millia arietum erant de magnis habentibus vellera. Sed istud non stat, quia scriptura vocat vtrosque arietes, & tamen non consueuerunt agni vocari arietes in scriptura, sed vocat eos super agnos anniculos. Item non stat, quia tunc in hebraeo diceretur centum millia arietum, & centum millia arietum lanosorum: & tamen non ponitur ibi coniunctio: ideo non stat ista tanquam diuersa, sed ponuntur sicut exponens, & expositum, vt qd dicitur Mesa rex Moab dabat centum millia arietum, scilicet, centum millia arietum lanosorum: & hoc dixit litera nostra cum velleribus suis, & non curauit ponere bis centum millia arietum, quia in litera est magna lepiditas loquendi iuxta latinam consuetudinem. In Hebraeo autem est magna barbaries. *Cunque mortuus fuisset Achab praeuaricatus est foedus, quod habebat cum rege Israel.* Intelligendum est, quod reges Moab ex tempore Dauid praestabant tributa regibus Israel: vt supra dictum est: & quando cumque moriebatur aliquis rex Moab non permittebat rex Israel fieri aliquem regem Moab quousque iuraret ei soluere quolibet anno pensionem impositam: & super hoc fiebant foedera. Rex autem Mesa fecerat foedus cum Achab, quando unctus est in regem de soluendo tributum assignatum ei, & successoribus suis quolibet anno: mortuo autem Achab noluit soluere, & sic praeuaricatus est foedus, quod fecerat cum rege Israel. Ista praeuaricatio fuit immediate post mortem Achab: na Achab erat vir bellicosus, & potens, qui multa bella, & gloriosa fecerat, & praeualuerat bis contra Benadab potentissimum regem Syrorum: praecedenti lib. capit. 20. & ob hoc non audebat rex Moab viuente eo, subtrahere se a solutione tributi: sed mortuo illo, illico subtraxit se. Et hoc propter duo: primo, quia putauit, qd Ochozias filius Achab non esset pugnator fortis, sicut pater suus: & sic non posset redigere Moabitas in tributum: secundo, & principalis fecit hoc, quia putauit, qd Israelitae iam semper subiecti essent Syris: ex quo Syri superauerant eos in Ramoth Galaad, & occiderat Achab regem eorum: & sic non posset redigere gentes extraneas in seruitutem suam: cum vix ipsi possent liberare se de seruitute Syrorum. *Egressus est.* Hic ponitur Ioram bellica apparatus: nam parauit se ad pugnandum contra regem Moab, vt reduceret eum ad soluendum tributa pristina: & dicitur. *Egressus est igitur rex Ioram in die illa de Samaria.* Egressus fuit ad numerandum populum iturum secum in bellum: & dicitur, qd egressus est de Samaria, quia ibi habitabat semper,

cu esset Metropolis regni. Et dicitur: in die illa. i. in tempore illo. Nam non egressus est Ioram de Samaria ad numerandum exercitum die, qua praeuaricatus est rex Moab foedus: quia ista praeuaricatio fuit illico post mortem Achab: vt patet in litera, & tamen a morte Achab vsque ad principium regni Ioram fuerunt duo anni licet in completi, quibus regnauit Ochozias: dicitur tamen esse idem tempus, quia parum plus fuit, quam annus inter mortem Achab, & principium regni Ioram, vt declaratum est supra. Et illa, quae sunt interiecto vno anno inter ea, dicuntur fieri quasi eodem tempore. *Et recensit vniuersum Israel.* Ista est consuetudo bellorum. s. qd prius numeretur exercitus, quam eatur in bellum: vt sciat, qui sunt pugnaturo, & sicut distincti principes, & subordinationes bellice. Et dicitur, qd recensit vniuersum Israel, id est, valde multos de terra Israel: quia non duceret omnes de regno suo in bellum. *Misitque ad Iosaphat regem Iuda.* Hic, quae sunt auditores belli, & recurrit ad Iosaphat, quia erat coniunctus sibi affinitate, & amicitia: nam soror Ioram. s. filia Achab erat tradita in vxorem Ioram filio Iosaphat, secundo Paralipom. 18. & ob hoc magnam familiaritatem habebat Iosaphat cum Achab, & filijs eius: vnde quando Achab iuit ad bellum contra Syros in Ramoth Galaad: Iosaphat iuit cum eo praecedenti lib. cap. vltimo, & 2. Paralipom. 18. *Dicens, rex Moab recessit a me.* Hic exprimit causam rationabilem mouendi bellum, vt Iosaphat inclinaretur ad adiuuandum ipsum: & dixit: Recessit a me. i. subtraxit se a solutione tributi, qd soluebat praedecessoribus meis. Non est intelligendum, qd recessit prius ab isto, quam ab alijs regibus: nam tempore Ochozias subtraxit se ab hac solutione. s. illico post mortem Achab, vt dicitur in litera, & tamen Ochozias non potuit pugnare, vnde non habuit tempus ad pugnandum contra regem Moab: ideo Iora, qui succedebat ei, volebat pugnare, & dixit: recessit a me. s. subtraxit mihi ius debitum. *Veni mecum ad praelium.* s. ad adiutorium, vt facilius praevalerent contra Moabitas. *Qui respondit: Ascendam, i. libenter faciam.* *Qui meus est, tuus est.* Reddit causam, qd deberet adiuuare eum in bello. s. qui meus est, tuus est. i. ille, qui est seruus meus, est seruus tuus, & quod meum est, tuum est: ideo sicut tu, & viri tui iris ad bellum contra Moabitas, ego, & serui mei ibimus illuc: *Populus meus, populus tuus, & equi mei, equi tui.* i. non oportet, qd roges hoc. sed potes iubere, sicut subditis tuis: quia populus meus est populus tuus; & equi mei sunt equi tui. Sic enim respondit iterum Iosaphat: cum rex Achab peteret ab eo, qd iret secum in Ramoth Galaad: praecedenti lib. cap. vlt. s. sicut ego sum, ita & tu populus meus, & populus tuus vnum sunt, & equites mei equites tui.

An Iosaphat debebat praestare auxilium Ioram, cum esset idolatra. *Quaestio V.*

QVAERETVR, quomodo Iosaphat voluit nunc prestare auxilium Ioram: nam videtur, qd hoc non debebat agere propter tria. Primo, quia Ioram erat idolatra, & inimicus Dei, & propter hoc non debebat ei copulari in amicitia. Secundo, quia iam malum inuenerat Iosaphat ex communicatione ista cum filijs Achab: na viuente rege Ochozia ambo fecerant naues, vt iret pro auro in Ophir, & confractae sunt in Afionaber, & hoc, quia volebat mittere Iosaphat naues suas cum nauibus Ochozia: vt patet praecedenti libro, capitulo vltimo, & secundo Paralipom. 20. Et ob hoc licet postea Ochozias dixit ad Iosaphat: Vadant serui mei

Primo.

Secundo.

mei cum seruis tuis in nauibus: noluit Iosaphat: praecedenti lib. cap. vlt. Tertio quia Iosaphat increpitus fuerat a Deo propter communicationem, & amicitiam, quam habebat cum Ochozia: & propter hoc confregit naues eius: vnde Eliczer propheta dixit ad Iosaphat: Quia habuisti fedus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritaeque sunt naues, nec poterit ire in Tharsis, secundo Paralipom. 20. Respondendum, quod Iosaphat iuit cum Ioram ad bellum propter tria. Primo, propter affinitatem: nam erat affinis Ioram regis Israel: cum sororem eius haberet in vxorem Ioram filius Iosaphat: & consanguinitas, & affinitas sunt causa, vt quis teneatur alteri ad adiutorium. Secundum fuit, quia Ioram fuit aliquantulum bonus, ex eo, quod abstulit idolatriam de terra: quantum ad aliquid. scilicet statuas Baal, & non reliquit nisi vitulos aureos, quos fecit Ieroboam: & ex hoc aliquantulum erat diligendus. Tertium, & principale fuit: quia Iosaphat adiuuando Ioram contra regem Moab negocium sui ipsius agebat: nam ipse habebat regem Edom sibi in tributarium, sicut rex Israel habebat regem Moab: si ergo videret rex Edom, quod rex Israel non poterat reducere regem Moab ad solvendum tributa pristina, etiam ipse vellet recedere a rege Iosaphat, & copulareretur regi Moab: & sic non posset Iosaphat reducere eum in tributum: ideo Iosaphat voluit adiuuare regem Israel ad reducendum ad se regem Moab: vt rex Edom videns, quod rex Moab reducebatur inuitus ad soluendum tributa pristina, non auderet cessare a solutione tributorum: debitorum ipsi regi Iosaphat. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod quamquam esset idolatra: tamen non erat pessimus, cum aliquo modo destruxisset idolatriam: ideo poterat Iosaphat communicare ei adiuuando ipsum propter causas assignatas, dum tamen non communicaret in operibus eius malis. Ad secundam dicendum, quod Iosaphat non putauit nunc sibi malum euenturum, sicut euenit, quando communicauit, cum Ochozia. scilicet quod fractae sunt naues, & hoc propter multa. Primo, quia Ochozias erat pessimus deditur omni idolatriae, sicut pater suus, & mater: praecedenti libro, capitulo vltimo. Ioram autem non fuit tam malus, sed aliquantulum bonus in quantum abstulit quandam partem idolatriae, scilicet statuas Baal, vt patet hic secundo, quia Iosaphat non solum adiuuabat Ochoziam, sed etiam fecerat cum eo federa: vt patet secundo Paralipomen. secundo. Nunc autem non dicitur, quod fecit federa cum Ioram, sed solum, quod adiuuauit eum. Tertium est, quia Iosaphat communicabat cum Ochozia in opere lucri, scilicet, mittendo naues in Ophir pro auro: & istud non erat tam illicitum, sicut communicatio cum Ioram, scilicet, quia communicabat ei in opere necessitatis adiuuando eum contra hostes suos: & potissimum quia, vt dictum est, Iosaphat agebat in hoc negocium suum potius, quam negocium Ioram. Ad tertiam dicendum, quod increpitus fuit Iosaphat propter communicationem, quam habuit cum Ochozia: sed non credebat se increpandum propter communicationem, quam nunc habebat cum Ioram, & hoc propter tres causas assignatas supra in principio, & propter alias tres causas differentiae assignatas inter communicationem cum Ochozia, & communicationem cum Ioram: vnde non legitur increpitus a Deo Iosaphat propter communicationem, quam habuit cum Ioram, sicut legitur increpitus propter communicationem, quam habuit cum Ochozia.

Tertio. Iuit Iosaphat ad bellum cum Ioram.

Ad primam argum.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Iosaphat an peccauerit, adiuuando Ioram idolatram. Quaestio VI.

QVAERETVR, vterius, an peccauerit Iosaphat, adiuuando Ioram nunc in bello. Aliquis dicit, quod sic, quia Ioram erat impius, & tamen Iosaphat increpitus est, quia adiuuauit eum. ab in bello, ex eo, quod impius erat. Sic patet 2. Paralipom. 19. f. Iheu filius Annam videns, ait ad Iosaphat: impio praebes auxilium. & hi, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: idcirco iram Domini mereris. Nec obstat, quod dicitur, quod Ioram non erat tam malus, sicut Ochozias, vel Achab: quia istud potest alleuiare peccatum, & non excusare: nam ex eo, quod solum Iosaphat praestabat auxilium impio, redarguitur: non potest tamen negari Ioram fuisse impius, & exolum Deo, cum coleret idola, ideo peccaret adiuuando eum. Item non stat excusatio illa, scilicet, quod non communicabat Iosaphat cum Ioram in negotio lucratiuo, & non necessario, sicut cum Ochozia: sed in negotio necessario. scilicet in bello contra hostes: nam etiam Iosaphat adiuuauit Achab in bello contra Syros, & tamen increpitus est a Deo. Respondendum, quod satis potest teneri vtraque pars. scilicet, quod peccauerit Iosaphat adiuuando Ioram, vel quod non peccauerit. Dicendum tamen videtur, quod non peccauerit, & hoc propter duo. Primo, quia in rebus dubijs, vel quae aequaliter se habent ad vtrumlibet, quod fauorabilis est, tenendum est: & tamen fauorabilis est, quod non peccauerit, quam quod peccauerit. Secundo patet hoc, & efficaciter, quia semel peccauit Iosaphat adiuuando Achab in bello, & increpitus fuit a Deo denunciante ei, quod merebatur poenam, 2. Paralip. Et iterum peccauit communicando cum Ochozia filio eius: & tunc non solum increpuit eum, sed etiam inflixit poenam confringendo naues eius, 2. Paralip. 20. Nunc autem tertio communicabat Iosaphat cum Ioram filio Achab: si ergo peccaret Iosaphat communicando nunc, cum Ioram, Deus increpauisset eum, & intulisset valde magnam poenam maiorem, quam in secunda vice propter maiorem contumaciam: quia iste est processus iuris in puniendo, scilicet, quod magis puniatur quis pro eodem delicto in tertia vice, quam in secunda, & in quarta plus, quam in tertia: & tamen non legitur Iosaphat punitus, nec increpitus pro hac communicatione cum Ioram, ideo non videtur, quod peccauerit. Cum autem arguitur, quod licet peccatum Iosaphat posset diminui communicando cum Ioram, quia non erat tam malus sicut Ochozias: & tamen non possit omnino excusari. Dicendum, quod non excusatur solum propter hoc, quod erat minus malus, quam Ochozias: sed ista est, quae dam causa aliquantulum alleuians: causa vero excusans est, quia agebat hic Iosaphat negocium suum, eo, quod si non adiuuaret Ioram contra regem Moab, posset similiter rex Edom recedere ab eo, ideo pro se videbatur pugnare potius, quam pro Ioram. Ad secundum dicendum, quod non potest excusari, quia erat hoc negocium necessarium, quia etiam erat negocium necessarium pugna Achab contra Syros, in quo Iosaphat adiuuauit Achab, dicendum, quod aliqua maior causa erat peccandi adiuuando Achab, quam Ioram, scilicet, quia Achab erat pessimus inter reges multiplicando idolatriam super omnes praecedentes eum, & occidens prophetas Domini: Ioram autem non occidebat prophetas, & non multiplicabat idolatriam, sed potius diminuit eam auferendo maximam partem eius. scilicet Baal, quem introduxerat Achab. Alia causa excusatiua est potissimum. scilicet, quia Iosaphat pugnabat hic pro causa sua, vt declaratum est, & hoc non erat

In rebus dubijs, quod fauorabilis est tenendum est.

Ad primam.

Ad secundam.

Terra Idumaeae, & Moab erat in confinibus terrae Canaan.

erat quando adiuuauit Iosaphat regem Achab: quia nihil primebat ad Iosaphat bellum, quod habebat Achab cum Syris: ideo non peccauit nunc Iosaphat adiuuando Ioram: & tamen peccauit, quando adiuuauit Achab. Dixitque per quam viam ascendemus? Hoc potest referri ad regem Ioram, vel ad Iosaphat: quia quilibet poterat querere ab altero per quam viam ascenderent contra Moab: sed videtur potius quod Iosaphat quaesierit hoc a rege Ioram: *At ille respondit: per desertum Idumaeae.* Hoc respondit rex Israel. Sciendum autem, quod tam terra Idumaeae, quam Moab sunt in confinibus terrae Canaan: terra tamen Idumaeae tangit terram Canaan in latere orientali, & in meridiano maximè, vt colligitur Num. 34. & Iosue xv. Terra autem Moab solum tangit terram Israel a parte orientali apud Iordanem, vt colligitur Nume. xxxij. & Deute. ij. Nam collis Fafga est in terra Moab, in quo stetit Balaam ad maledicendum Israelitis: vt patet Nume. xxij. & xxxij. & xxxij. & tamen iste collis est apud Iordanem: vt colligitur Deut. ij. Poterat igitur rex Israel, & rex Iudae ire in terram Moab per multas partes: sed elegerunt ire per desertum Idumaeae: quia forte per illam partem erat transitus facilior, & terra minus munita, & adhuc circueiunt ambulantes itinere, vij. dierum, vt possent exire de terra Israel illico introire in terram Moab. Perrexit igitur rex Israel, & rex Iudae, & rex Edom, & Ioram, & Iosaphat: nomen autem regis Edom non habetur hic. *Et circueiunt per viam septem dierum.* scilicet, per desertum Edom circueiunt via vij. dierum ad introeundum in terram Moab. Et dicitur: circueiunt: quia non erat istud iter rectum: nam si voluissent rectè procedere, mox vt exirent de terra Israel, introiissent in terram Moab, eo quod illa communicat cum terra Israel in Iordane: sic patet Iudic. ij. vltimo dicitur, quod vada Iordanis transmittunt in terram Moab, & tamen non diceret hoc, nisi terra Moab esset coniuncta Iordani, & consequenter coniuncta terrae Israel. Nam alioquin et diceretur, quod vada Iordanis transmittunt in terram Idorum, & ad omnes gentes orientales. Lustrauerunt tamen isti tres reges per vij. dies terram Moab per desertum Idumaeae, vt ingrederentur per viam planam, & ad terram, quae facilius capi posset. Dicitur autem: per desertum Idumaeae: quia terra illa est, modi cum habitata: est. n. in desertis arabicis, in quibus rara populatio tunc erat, nunc vero maior est.

An in Edom erat tunc aliquis rex, & quo modo regeretur terra Edom per reges Iudae. Quaestio VII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod ibat rex Israel, & Iudae, & Edom simul: nam in Edom non erat rex tempore Iosaphat: ergo non poterat ire tunc cum eis. Patet hoc: quia praecedenti lib. ca. vltimo dicitur quod fecit rex Iosaphat classes in Asionaber, quae est in terra Edom, & dicitur ibi: nec erat tunc rex constitutus in Edom. Item patet hoc, quia in f. vij. dicitur, quod post mortem Iosaphat regis Iudae recessit Edom, ne esset sub Iudae, & constituit sibi regem. Idem patet secundo Paralip. vigesimo primo: ergo non erat tempore Iosaphat aliquis rex. Respondendum, quod reges erant in Edom tempore Iosaphat, & praecessorū eius: licet Idumaei seruirent regi Iosaphat sub tributo, quod patet hic: quia dicitur quod rex Israel, & Iudae, & rex Edom ibant contra regem Moab: patet etiam inf. quia dicitur, quod congregauit Deus tres reges, vt traderet eos in manu Moab: & sic necesse est regem Edom esse vnum de eis. Potest tamen in hoc dupliciter dici, vno modo quod non esset verè rex in terra Idumaeae tempore, quo erat subiecta tri-

buto Iosaphat, & alijs regibus Iudae: & postquam recessit Idumaeae, ne esset sub regibus Iudae, constituit sibi regem per se, & sic intelligitur quod habet inf. 8. & 2. Paralip. 21. Cum verò dicitur hic, quod rex Edom iuit cum rege Iudae, & Israel: dicendum quod non erat ille verè rex: sed erat quidam praefectus provinciae constitutus a rege Iosaphat, & quia praesidebat toti provinciae, & regebat eam, vocabatur rex, & istud vult aliquantulum tenere Nicolaus. Alio modo potest dici, quod quando Idumaei seruirebant sub tributo regibus Iudae, non habebant reges ordinari: sed aliquando habebant reges, & aliquando non: quia ponebant illos reges Iudae, quando volebant: & tollebant, quando volebant: & sic manebat terra aliquantulum sine vno rege, & tunc regebant eam ad voluntatem suam reges Iudae, & huic valde conuenit litera ista, & praecedenti lib. ca. vlt. n. ibi dicitur, quod tunc nullus rex erat in Edom, & hic dicitur, quod erat nunc rex in Edom, qui iuit in bellum cum rege Iudae, & Israel, scilicet, quia aliquantulum ponebat regem Iosaphat, & aliquando tollebat. Aliter potest dici, quod dum fuerunt Idumaei seruirentes sub tributo regibus Iudae, semper habuerunt reges: & tamen isti reges non ponebantur ad voluntatem Idumaeorum, nec secundum leges eorum: sed ad voluntatem regum Iudae: & hoc faciebant, vt illi non repugnarent regibus Iudae subtrahendo se a solutione tributorum. Etiam isti reges non erant de progenie antiquorum regum Edom, sed erant de quibus volebant reges Iudae constituere. Hoc autem patet, quia quando Dauid inuasit terram Edom, & Ioab illam expugnauit: fugit Adad Idumaeus, quod erat de semine regio in Aegyptum: praecedenti lib. ca. 1. Et sic videtur, quod ceteri occisi fuerant, & ille factus est postea princeps latronum infestando terram Israel. e. c. post mortem verò Iosaphat Idumaei subtraxerunt se ab Israel nolendo solvere tributa regibus Iudae, & tunc dicitur quod constituerunt regem. scilicet, quia forte abstulerunt regem illum, quem posuerat Iosaphat, quia non erat de semine regio, nec erat secundum voluntatem eorum, & constituerunt sibi nouiter regem, de hoc tamen quid verius sit tangeatur inf. 8. *nec erat aqua exercitui,* scilicet, per desertum Idumaeae non poterant reperire aquas per exercitum. Et hoc, quia tota terra illa, & generaliter tota terra Canaan est defectuosa in aquis, & bibunt homines, & pecora de cisternis: sic patet Nu. 20. quando Israelitae volebant transire per terram Edom dixerunt ad regem eius: non inuimus per agros, nec vineas, nec bibemus aquas de puteis tuis. Et ob hoc aqua in terra illa precio comparatur. Sic enim dixerunt ibi Israelitae: si biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra dabimus, quod iustum est: nulla erit in precio difficultas. Deus quoque iussit Israelitis, quando transierunt postea per terram Edom, quod aquas emerent ad bibendum: Deute. ij. scilicet, Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquam emptam haurietis & bibetis. Et non solum erat hoc specialiter in terra Edom, sed generaliter in omnibus terris, quae sunt in desertis Arabiae: nam ille sunt in aquose: sic patet Deute viij. cum dicitur: Dominus fuit ductor tuus in solitudine magna, atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, ac dipsas, & nullae omnino aquae. *Et iumentis, quae sequebantur eos.* Id est, nec erant aquae pro exercitu, nec pro iumentis. Et dicitur: quae sequebantur eos, quia in exercitibus semper solent ire multa iumenta, in quibus ferantur cibi, & arma, & omnia alia necessaria ad bellum: & ista sequuntur exercitum propter timorem hostium venientium ex aduerso. In Hebraeo dicitur. *Nec iumento, quod erat in pedibus eorum.* Et accipitur singulare pro plurali: manifestum est, quod non erat vnicum iumentum in toto exercitu,

Tota terra Canaan est defectuosa in aquis, & bibunt homines de cisternis.

tu, sed multa. Et dicitur in pedibus eorum, id est, inter pedes eorum, vel inter eos, scilicet, quia iumenta ibant in exercitu inter viros, & loco huius dixit littera nostra: que sequebantur eos, quia non est verisimile, quod iumenta irent inter exercitum, sed retro: & sic etiam dicuntur ire in pedibus exercitus, id est, in parte posteriori: quia pedes sunt partes extremæ animalis. *Dixitque rex Israel: Heu, heu, heu.* Istud ponitur ad significandum dolorem, quia non poterat exercitus habere aquam: & si sic continuatum fuisset, necesse erat, quod totus exercitus periret. In Hebræo dicitur: Aha, & ponitur semel, licet nos ponamus ter, heu, & est, Aha, interiection significans affectum mentis vocem incognita: & quia secundum diuersas gentes sunt diuersæ interiectiones, non ponitur littera nostra talem interiectionem, qualis haberetur in Hebræo: nam interiection ista ponitur ad significandum dolorem: & secundum Hebræos, Aha, significat dolorem, scilicet, est interiection dolentis: secundum Latinos autem non ideo Hieronymus ponit interiectionem dolentis, scilicet, apud Latinos heu, heu. Et ista interiection, Aha, aliquando ponitur inter Hebræos ad significandum dolorem, & aliquando ad exprimendos alios affectus: nam Ieremias ponitur, Aha: & tamen ibi non est interiection dolentis, sed admirantis: nam Ieremias admirabatur, quomodo Deus mitteret eum ad prædicandum, cum ipse esset puer, & nesciret loqui: & ad hoc dixit secundum Hebræos, Aha, Domine Deus. Littera autem nostra, posuit ibi a. a. ter, quia ista est interiection admirantis inter nos. Et sic beatus Hieronymus cautissimè se habuit in transferendo, quia loco eiusdem interiectionis Hebrææ diuersas transtulit apud Latinos secundum, quod vidit sententiæ expedit. *Congregauit nos Deus tres reges, ut traderet in manu Moab,* quasi dicat, si non habemus aquam pro exercitu, necesse est, quod deficiamus viribus: & Moabitæ scientes hoc: venient, & capient nos viuos non potentes resistere eis. Dicebat autem hoc Ioram, quasi per modum conueneris, vel dolentis: quod Deus congregasset tres reges ad hoc solum, quod traderentur in manus Moab: & istud erat magnum infortunium, vel magna poena.

Et ait Iosaphat. Hic ponitur secundum principale huius capit. scilicet, Elifæi miracula, & diuiditur in duo, quia primo ponuntur miracula, quæ fecit ad Israelitarum consolationem: secundum miracula, quæ fecit ad extraneorum conuersionem, infra capitulo vltimo. Prima diuiditur in quatuor, quia primo ponitur miraculum ad consolationem trium regum, in prænuntiatione victoriæ. Secundo ponitur miraculum multiplicationis olei ad consolationem mulieris viduæ, infra sequen. capit. Tertio ponitur miraculum donationis, & suscitationis pueri ad consolationem Sunamitis deuoræ ibi. *Facta est autem dies.* Sequen. cap. 4. ponitur miraculum in apparitione ciborum ad consolationem gentis famelicæ: ibi: *Erant autem famelici.* Sequenti capit. Circa primum dicitur: & ait Iosaphat. *Est ne hic propheta Domini, ut deprecetur Dominum per eum?* id est, nunquid est aliquis de prophetis Domini, ut consulamus Deum per ipsum super isto defectu aquarum? Accipitur hic, deprececur, id est, consulamus: quia ad deprecandum Dominum non oportebat inquiri aliquem prophetam, sed quencunque virum iustum: prophete autem sciunt abscondita, ideo ipsi sunt ad reuelandum occulta, & ad consulendum Dominum. Et dixit: *Est ne hic propheta Domini?* ad differentiationem aliorum prophetarum: quia aliqui erant prophetæ idolorum, sicut prophetæ Baal quadringenti,

Hieronymus fuit diuinus interpret: quia transtulit sensum mirabiliter: vide aliud simile. Iosue 7. c. q. 67.

& quinquaginta, & prophetæ lucorum erant quadringenti. Iosaphat erat rex bonus, & iustus, ut patet secundo Paralipomen. 19. & 20. confidens valde in Deo, & erat vir valde deicola: ideo in omnibus necessitatibus suis recurrerebat confidenter ad Dominum: & quia nunc erat angustia potus, quæsiuit, an esset ibi propheta Domini, qui responderet de potu. Sic enim quando iturus erat in bellum cum Achab contra Syros in Ramoth Galaad, quæsiuit, an esset ibi aliquis de prophetis Domini, qui responderet de euentu belli: præcedenti libro cap. vltimo. Et dixit, an esset ibi propheta Domini: quia sciebat quod multi de prophetis Baal, & idolorum erant in terra Ioram. Et ne offerretur ei aliquis de prophetis idolorum, dixit: *Est ne hic propheta Domini?* hoc autem dixit, quia cum iturus esset cum Achab in bellum contra Syros dixit ad eum: quare, oro te, hodie sermonem Dñi: & tunc congregauit Achab quasi quadringentos de prophetis Baal, & cum sciuisset Iosaphat illos esse prophetas idolorum, dixit ad Achab: non est hic propheta Domini quispiam, ut interrogemus per eum: & tunc adductus est Michæas filius Ielma præcedenti lib. capi. vlt. ideo hic cum esset eruditus ex præcedentibus quæsiuit, an esset ibi propheta Domini. *Et respondit vnus de seruis regis Israel.* Hic ponitur miraculum Elifæi quantum ad consolationem istorum trium regum, & diuiditur in duo: quia primo victoria, & abundantia aquæ prædicatur: secundum executioni traditur ibi. *Factum est igitur.* Prima in duas: quia primo Elifæus super prædictis consultitur. Secundo victoria belli, & aquarum copia prædicatur ibi. *Et ait. hæc dicit Dominus: facite aluentem.* Circa primum dicitur. *Respondit vnus de seruis regis Israel.* Ille respondit de præsentia Elifæi: quia magis cognitus erat Elifæus inter seruos regis Israel, quam inter seruos regis Iuda: ideo potuit ille respondere de eo. *Est hic Elifæus filius Iosaphat.* Erat enim Elifæus in exercitu, & ambulauerat cum cæteris per septem dies in terra in aquosa. Hoc autem fecerat: quia Deus mouerat ipsum, ut iret in exercitu, ut per ipsum posset fieri istud miraculum de aquis, & victoria prænuntiata, ut patet in littera: & ob hoc quando Ioram recensebat exercitum suum in Samaria, venit Elifæus in Samariam, ut cum cæteris iret in bellum: & de hoc dicitur in fine præcedentis capituli, quod abiit Elifæus in montem Carmeli, & inde reuersus est in Samariam. *Qui fundebat aquas super manus Elia.* Quia quandiu mansit Elia inter homines ministrabat ei Elifæus, fundendo sup manus eius aqua, & faciendo alia obsequia: nam præcedenti lib. capi. 19. dicitur, quod secutus est Eliam, & ministrabat ei. Dixit autem: qui fundebat aquas super manus Elia ad significandum, quod posset habere spiritum propheticum: quia Elia erat maximus prophetarum, & ablatas erat ab hominibus, ideo verisimile erat, quod cum Elifæus duxisset cum eo vitam familiarem, quod assecutus fuisset aliquid de spiritu prophetico Elia. Et hoc potest dupliciter accipi: vno modo. quod iste, qui dixit hoc, ignoraret Elifæum habere spiritum propheticum, & tamen argueret in hoc per coniecturas ex quodam rationabili motiuo, ut inductum est. Alio modo, quod constaret illi Elifæum habere spiritum propheticum: & tamen non constaret alijs, ideo volebat persuadere cæteris, quod haberet spiritum propheticum: & hoc probabat rationabiliter, scilicet, quia fuerat minister Elia, qui fuerat maximus prophetarum, & ex plenitudine illius redundaret aliquid in familiares suos. Alio modo dicit Ra. Sa. scilicet, quod dictum est de fusione aquarum super manus Elia ad significandum, quod

Quare ponitur, quod Elifæus fuit debar a quas sup manus Elia.

Expositio Ra. Sa.

quod ipse nunc erat conueniens ad petendum aqua. Pro quo dicit idem Ra. Sa. quod quando Elias erat in monte Carmelo: & iussit, duodecim idrias aquæ fundi super sacrificium, erat Elifæus inter illos effusores aquarum: & cum funderet aquam tetigit casu manus Elia: & ceperunt distillare de digitis eius aquæ multæ, & quæ de plenitudine fontium quousque totus sulcus factus est in circuitu altaris repletus est, quia aliter non potuerat repleri per duodecim idrias, quasi dicat, quod iste erat conueniens ad implorandum Dominum pro aqua cum ipso tangente manus Elia distillauerint aquæ plurimæ. Sed ista mendacia sunt conficta à Iudæis, & ridicula, sicut multa alia confingunt. Et de hoc declaratum est præcedenti lib. cap. 18. In Hebræo dicitur: *Qui fundit aquas super manus Elia:* & hoc aliquid conueniret modo loquendi Ra. Salomonis, quia præteritum perfectum, scilicet, fudit, significat actum consummationem, & omnino præteritum: ideo non significat iterationem actuum, sicut præteritum imperfectum, quod significat rem imperfectam, & ideo proprie significat officium, in quo est continuatio actuum: & tamen non ponitur hic, fudit, proprie: ut est præteritum perfectum: sed ponitur pro, fundebat. In Hebræo tamen non est præteritum imperfectum, quia solum sunt tria tempora: ideo ipsi Hebræi aliquando accipiunt verbum præteriti proprie pro præterito, & aliquando pro præterito imperfecto, secundum quod conuenit sententiæ: & ita accepit hic Hieronymus ponens, fundebat, quia hic significat officium, cum semper Elifæus fundebat aquam super manus Elia, quandiu ille mansit inter homines. *Et ait Iosaphat: est apud eum sermo Domini.* Id est, nunquid habet spiritum propheticum. Dixit hoc Iosaphat, quia nesciebat, an Elifæus esset propheta, & hoc, quia pauci dies erant, quibus raptus fuerat Elias, & nondum innotuerat fama miraculorum Elifæi: nam solum fecerat miracula tria. Primum de diuisione aquarum Iordanis, & illud fuit illico, ut raptus est Elias: & istud nullus vidit, nisi quinquaginta filij prophetarum, qui de longe respiciebant. Secundum fuit in sanatione aquarum fontis Ierichontini: & istud fuit mox, ut rediit in Iericho raptus Elias: & ideo nondum erat diuulgatum istud miraculum per terram. Tertium miraculum fuit in maledictionem puerorum, quando ad preces Elifæi venerunt duo vrui de saltu, & lacerauerunt quadringtado de illis pueris: præcedenti cap. Istud autem non erat vulgatum adhuc propter duo. Primo, quia pauci dies intercederant, ex quo istud miraculum factum fuerat: quia fuerat vltimum inter ista tria. Secundum, quia istud fuit occultum: nam extra urbem nullo vidente maledixit Elifæus pueris: & tunc venerunt duo vrui, & lacerauerunt eos: & sic quanquam reperirentur pueri lacerati, nesciretur, an factum fuisset propter maledictionem Elifæi, vel ex alia causa: & sic miracula Elifæi nondum innotuerant, per quæ cognosceretur eum habere spiritum propheticum. *Descendit ad eum rex Israel, & Iosaphat, & rex Edom.* Scilicet, iuerunt ad petendum consilium ab eo super ista penuria aquæ.

Quomodo tres reges dicuntur descendisse ad consulendum Elifæum, cum esset in castris. *Quest. VIII.*

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod isti tres reges descendunt ad consulendum Elifæum: quia Elifæus erat in castris, & non oportebat, quod ipsi descenderent ad illum ad aliquem locum. Aliquis dicit, quod Elifæus non erat nunc in exercitu, sed erat in aliquo loco. Alph. Toft. super iij. Regum.

co terræ Israel: & ille, qui respondit, sciebat locum, & dixit istis regibus locum: & tunc ipsi descendunt ad illum. Sic enim fecit Saul: nam cum esset in bello contra Philistinios, non potuit habere responsum à Domino per prophetas, nec per sacerdotes, nec per sonia de fine belli: ideo clam reliquit castris, iuit per noctem ad quandam pythoniisam cum duobus viris, & consuluit de euentu belli per illam, & reuersus est per noctem in castra, supra primo lib. cap. 28. Dicendum tamen hic, quod Elifæus non erat nunc extra castra, quia si maneret in terra Israel, vbicumque esset, oporteret istos tres reges esse longe ab eo cum exercitu suo: quia iam per septem dies circueierant per desertum terræ Edom, & si deberent venire ad Elifæum, oporteret, quod morarentur aliquot diebus eundo, & redeundo: & interim periret exercitus suus: ideo oportet, quod esset Elifæus in castris. Item patet hoc efficacius, quia Elifæus dixit tribus regibus: *Facite in alueo torrentis huius fossas, & fossas.* Et ille torrentis erat in terra Moab, & in exercitu: nam de eo biberunt omnes viri pugnatore, & iumenta, & etiam Moabitæ viderunt aquas illius esse rubras, & putauerunt esse sanguinem belli: ergo erat in exercitu Elifæus: Nam ipse iuerat cum cæteris viris de Samaria: ut supradictum est: Dicit tamen quod isti tres reges descendunt ad Elifæum, scilicet, quod quanquam scirent eum esse in castris, non miserunt ad vocandum illum, ut veniret ad se: sed omnes tres iuerunt ad eum, ut per hoc honorarent ipsū, & sic inclinarent eum ad consulendum Dominum pro se: potissimè, quia prophetæ erant viri valde honorandi: ideo satis æquum erat, quod ipsi non irent ad reges, sed reges venirent ad eos: & forte fecit hoc Iosaphat, quod honorabat valde prophetas Domini, cum esset vir deicola: nescit tamen idolorum non tantum curabat de eis, eo quod ipsi habebant alios prophetas: sicut Achab habebat quadringentos, & quinquaginta prophetas Baal, & quadringentos prophetas lucorum: præcedenti lib. cap. 18. *Dixit autem Elifæus ad regem Israel: Quid mihi, & tibi est?* Subintelligendum est, quod rex Israel quæsiuerit aliquid ab Elifæo priusquam cæteri reges loquerentur: & tunc respondit Elifæus: quid mihi, & tibi est? quasi dicat, nihil tu habes mecum, ut debeas venire ad me, ut consulam Dominum pro te: nam tu non colis Deum, sicut ego, sed idola: & si prophetæ velles ad inquirendum quid Deus statuat de vobis: prophetas habes patris tui, & matris tuæ, recurre ad eos, & non venias ad me. Vel poterat esse, quod Elifæus diceret hoc regi Israel antequam aliquid loqueretur, eo quod sciebat, quod veniret ad consulendum eum, sed primum verius est. *Pate ad prophetas patris tui, & matris tuæ.* Acab, & Iezabel, qui erant pater, & mater Ioram regis Israel nullum habebant de prophetis Domini: sed potius Iezabel occidebat quoscunque de eis inueniret, & in tantum erat dura persecutio contra eos, quod Abdias dispenfator Acab vir deicola absconderit centum de prophetis Domini in duabus speluncis, & pauerit eos pane, & aqua, quæ diu durauit tribulatio, ut postea euaderent: præcedenti lib. cap. 18. Habebat autem Achab, & Iezabel plurimos de prophetis idolorum, scilicet, de prophetis Iuacorū, & de prophetis Baal: nam in congregatione illa, qua venerunt prophetæ idolorum ad disceptandum contra Eliam, quis esset verus Deus, fuerunt quadringenti, & quinquaginta prophetæ Baal, & quadringenti prophetæ idolorum: præcedenti lib. c. 18. Et quando docunque volebat aliquid querere Achab, non vocabat prophetas Domini, sed prophetas idolorum. Nam quando debuit ire in bellum contra Syros congregauit prophetas, quasi quadringentos de prophetis

Rex Iosaphat deicola honorabat valde prophetas domini, in quo sumant reges nostri temporis exemplū.

Baal, & illi prophetabant coram eo de euentu belli: præcedenti libr. capit. vltim. Ad illos autem misit nunc Elifæus Ioram.

Elifæus an peccauerit, dicendo Ioram, quod ireret ad prophetas patris. Quæstio I X.

QV A E R E T V R, an Elifæus peccauit, dicendo Ioram regi Israel: vade ad prophetas patris tui. Aliquis dicit, q̄ sic: quia per hoc incitabat eum ad malum: nam prophetæ idolorum inquirebant responsa à Dæmonibus: Deus tamē vetuerat queri responsa à Dæmonibus, & mortuis, & diuinis, & incātoribus, & ab omni genere magorum, vt patet Deute. 18. ideo Elifæus mittens regem Israel ad dæmones, peccaret. Respondendum, q̄ non peccauit, quia non mittebat eum ad prophetas idolorum: nā non intendebat Elifæus facere, q̄ rex Ioram ireret ad consulendum prophetas dæmonum: sed dicebat ei istud ad increpationem, scilicet, vt erubesceret, q̄ coleret idola, quæ nō poterant facere miracula, nec respondere verum; sed cogebatur in necessitatibus recurrere ad Dominum, & ipse responderet eis. Sic enim Deus loquitur: nam Deute. 3. 2. loquens contra idolatras insultando ait: Vbi sunt dii eorum, in quibus habebat fiduciam, de quorum victimis comedebant adipēs, & bibebant vinum libaminum? Surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Et sic Deus videtur remittere idolatras ad idola sua pro adiutorio. Cōtrarium tamen iubet Deute. 18. Ideo oportet, quod illud dicatur insultando, & irridendo. Ita igitur misit Elifæus Ioram ad prophetas idolorum: tamen aliās non mitteret, immo si videret, quod volebat eos consulere, dissuaderet ei, quantum posset.

An Elifæus peccauerit increpando tam durē regem Israel, & qualiter se debent habere viri sancti circa potentes iniquos. Quæstio X.

QV A E R E T V R, vterius, an peccauit Elifæus increpando tam durē regem Israel. Nam dixit ei: vade ad prophetas patris tui, & matris tuę: istud tamē erat ad magnam insultationem. Etiam dixit ei: Viuit Dominus, quod si nō vultum Iosaphat regis Iudæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem: & tamen ista est magna increpatio, quæ vix diceretur alicui viro satis infimo. Aliquis dicit, quod peccauerit Elifæus in ista increpatione, & hoc propter duo. Primò, quia increpauit regem durissimè, & in hoc non impendit ei debitum honorem, sed potius dehonoraui eum increpando ipsum, sicut hominem vilem: tenemur tamen honorare regem super cæteros homines; sicut patet prima Petri, c. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, & sequitur: siue regi tanquam præcellenti. Et sic positus est rex in primo gradu eorum, quos honorare tenemur. Secundo patet hoc, quia nullus quantumcunque malus sit, est increpandus dum bonum facit, sed potius alliciendus, vt illud continuet rex tamen Israel faciebat hic bonum opus consulendo prophetam Domini: ideo peccatum erat, quod quod increparet eum super hoc, & tamen increpauit eum Elifæus. Respondendum, q̄ non peccauit Elifæus, sed potius meruit increpandus durē regē Israel: immo in hoc apparuit, q̄ Elifæus feruebat zelo Dei: quia quamquam rex Israel potentissimus esset: quia tamen malus erat, non timuit, nec erubuit increpare eum. sicut enim dicitur de viro perfecto, Psalm. 13.

Prima ratio.

Secunda ratio.

blasphemia: ita ergo nunc Ioram bonū opus agebat, quantum ad hoc, quod consulebat prophetam Domini: quod tamen consuleret prophetam Domini, & simul coleret idola, erat valde malum, & dissonans: & de ista dissonantia poterat nunc increpare Elifæus regem, oblata opportunitate conuenientissima: ideo bene egit increpando. Et au illi, Rex Israel. Scilicet, quanquam Elifæus increpauerit durē regem Israel, tamen ipse patienter sustinuit, & non desijt propter hoc consilium eum super penuria aquæ. Ista tolerantia fuit, quia fortē Ioram erat vir satis consentaneus rationi, & videns, quod Elifæus rationabiliter loquebatur, patienter toleraret. Vel fortē fecit hoc ex necessitate, quia erat in magna angustia aquarum, & credebatur non posse habere, nisi per Elifæum, & si exaltaret eum durē loquendo, irasceret Elifæus, & nolet consulere Dominum pro aqua: ideo oportuit, quod toleraret increpationem. Quare congregauit Dominus tres reges hos, vt traderet eos in manus Moab. Id est, responde mihi, quare Deus duxit tres reges istos cū exercitu suo in terram inaquosam, in qua moreretur exercitus siti, & veniret rex Moab, & caperet nos? In Hebræo dicitur: Non quia congregauit Dominus tres reges hos, vt traderet in manu Moab. Id est, nō cures consulere Dominum pro aqua, quia non dabit illam nobis, quia ipse congregauit nos tres reges, vt traderet in manus Moab: ideo oportet, q̄ tradamur, & istud est per defectum aquarum. Sic exponunt quidam Hebræi: sed ista expositio est irrationalis, & contraliteram; quia manifestū est ista esse verba regis Ioram, vt patet ex litera, & ipse ibat cum alijs duobus regibus ad consulendum Elifæum super aquarum penuriam: quomodo ergo diceret ei, quod non curaret cōsulere Dominum super aquas. Item Elifæus respondit regi Ioram ad ista verba: si non vultum Iosaphat regis erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem: & tamen in hoc dicebat Elifæus, quod nolebat ei respondere, nec respondisset, nisi propter Iosaphat: ergo oportet, quod aliquis quæreret rex Ioram ab Elifæo: alioquin responso Elifæi esset valde ridicula, & non ad propositum: ideo necesse est, quod Ioram quæreret in verbis istis ab Elifæo aliquid, & sic posuit litera nostra per modum quætionis, & sic debet exponi litera Hebraica, scilicet: Non quia congregauit Dominus tres reges, id est, nunquid, quare congregauit eos? Dixitque Elifæus: Viuit Dominus exercituum. Modus iurandi est, scilicet, iuro per vitam Dei exercituum. In cuius conspectu sto. Iste erat modus loquendi Hebræi, præcedenti libr. c. 18. & in alijs locis, & Elifæus secutus est modum loquendi suum; quia erat discipulus eius, & dicitur: In cuius conspectu sto: scilicet, quia omnia sunt præsentia Deo: velut si diceret: viuit Dominus, qui omnia videt. Vel intelligitur, in cuius conspectu sto, id est, cui serui, & coram quo sto considerando semper, vt seruiam ei. Sic enim loquitur Apostolus, dicens: Viuit Dominus, cui serui in spiritu meo. In Hebræo dicitur: In cuius conspectu steti. Sed ponitur præteritum pro præsentia, quia non significatur per hoc aliqua præsentia specialis, quam habuerit Elifæus aliquando coram Domino: vt pote, quod aliquando locutus fuerit ei, & ostenderit se illi clarè, sicut se ostendit Moysi, Exo. 33. Quia nullus talis legitur fuisse de Elifæo, vel si aliqua fuisset, nesciebat eum populus, & sic non loqueretur de illa Elifæus: sed intelligitur de assistentia quotidiana coram Deo, sicut supra declaratum est. Quod si non vultum Iosaphat Regis Iudæ erubescerem. Scilicet, propter Alph. Toit. super iiiij. Regum.

Expositio Hebræorum irrationalis

Documentum pro predicatoribus.

Ad primam rationem. In contrarium.

Predicator in veteri lege appellabatur propheta.

Predicator teneatur increpare vitia regis sub pena peccati mortalis.

Ad secundam.

F Ad nihilum deductus est in cōspectu eius malignus: timentes autem Dominum glorificat. Id est, vir perfectus pro nihilo habet malignos non timendo, nec honorando eos. Sic autem erat rex Israel, quia erat idolatra: ideo Elifæus non honorabat eum. Item bene fecit increpando eum, quia rubore affectus fortē conuerteretur ad Dominum, relicta totaliter idolatria: nam Ioram abstulerat cultum Baal de terra, & reliquerat aliquam partem idolatrię: & si quis vehementer suaderet ei, fortē omnino abstulisset eam de terra sua, ideo Elifæus inducendo eum ad verecundiam persuadebat ei, scilicet ostendendo, quod idola sua non poterant ei respondere, nec dare aquam, quam petebat: ideo quod deberet deserere illa, & cōuerri ad Dominum: sic enim predicator facere debet, quia interdum debet suadere populo alliciendo, & interdum ad verecundiam inducendo, & ad alios affectus passionales, sicut magis viderit expedire, ita quod ille modus teneatur semper, qui creditur efficacior esse in suadendo: est autem modus efficax, vt in plurimum, inducere ad verecundiam, ideo vsus est eo Elifæus contra Ioram. Sic etiam Ecclesia facit contra peccatores contumaces: nam subtrahit eis communicationem sacramentorum, & omnium hominum: vt sic rubore affecti pareant mandatis Ecclesie. Ad primam rationem, cum dicitur, q̄ Elifæus non honorauit regem Israel, dicendum, q̄ tenebatur honorare eū quādiu bonus esset, & tamen nunc erat idolatra, & ob hoc erat minoris dignitatis quocunque infimo homine cultore Dei: ideo non tenebat ei impendere honorem: si autem fuisset catholicus honorasset eū valde. Sic enim patet de rege Iosaphat, qui erat catholicus, & honorauit eum nunc valde Elifæus, dicens: si non vultū Iosaphat regis Iudæ erubescerem, non attendissem quidem te. Aliter potest dici, q̄ Elifæus tenebatur honorare regē Israel: nam quāq̄ esset idolatra nō desinebat esse rex legitimè, & tenebatur omnes de Israel obedire sibi, quantum ad ea, quæ concernebant regalem dignitatem, & regimen regni: dum non pertinerent aliquo modo ad idolatriam, vel nō essent contra legē Dei: non tamen tollebat ex hoc, quin prædicatores, ad quos pertinet ex officio increpare vitia, deberēt durē increpare Ioram pro idolatria, & isti erant prophete in veteri testamento. Sic enim dixit Deus ad Ezechielem prophetam: Fili hominis speculatore dedi te domui Israel: si dicēte me ad impium: morte morieris, nō annūciaueris ei, nec locutus fueris, vt auertatur à via sua impia: ipse enim in iniquitate sua morietur: sanguinem autē eius de manu tua requirā: Ezech. 3. Tenebatur ergo eodem modo Elifæus annunciare regi Ioram vitia sua, & increpare eum de idolatria, & si taceret, peccaret. Sic. n. dixit Isaias se peccasse, quia non increpauit regem Oziam, quando voluit vlturpare officium sacerdotum offerendo thus coram Domino: vt patet Isa. 6. f. Væ mihi, quia racui: quia vir pollutus labijs sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito. Valde ergo meruit Elifæus increpando regem: nec in hoc dicebatur dehonore eum, quia faciebat id quod pertinebat ad officium suum. Ad secundam rationem quando dicitur, quod nemo increpari debet quando bonum agit, & sic increpitus est Ioram, dicendum, quod nullus debet increpari de bono opere: & tamen potest increpari, quando bonum opus agitur de malo opere, quod aliās egit. Sic enim Iudæi dixerunt Christo, Io. 10. nam Christus dixit Iudæis, quare volebant eum lapidare, cū fecisset multa bona opera: & pp quod illorum lapidabant eū: ipsi vero dixerunt, de bono opere non lapidamus te, sed de blasphem.

A Iosaphat honorabo tenunc, quia erubescō vultū eius, scilicet, quod ipse veniat ad me, & ego non respondeam: nam aliās non responderem tibi. Honorauit autem Elifæus valde regem Iosaphat, ex eo, quod erat vir bonus deicola, qui de terra sua abstulerat idolatriam, & confidebat in Domino, & posuit iudices iustissimos in terra sua: vnde ipsemet Deus laudauit eum, & ostendit pro eo miracula in bello, cuius laudes habentur, 2. Paralip. 19. & 20. Non attendissem quidem te, nec respexissem. Id est, non attendissem ad verba tua respondendo aliquid: nec et respexissem te ostendendo tibi vultū gratū.

An Elifæus respondisset Ioram, nisi venisset Iosaphat. Quæstio I I.

QV A E R E T V R, si Iosaphat non iuisset cum Ioram ad consulendum Elifæum, an respondisset aliquid super penuria aquarum, & an peccaret nolendo respondere. Dicendum, quod Elifæus dixit hic se non responsum, nisi venisset Iosaphat, & hoc iurauit, dicens: viuit Dominus: ideo videtur, quod sic facere intendebat, quia alioquin per iurum esset. Responderi potest, quod Elifæus sic intendebat facere cōsiderata malitia Ioram, scilicet, quia colebat idola, & consulebat Dominum: & tamen postea flecteretur misericordia, videns populū pereuntem: nam si non responderetur sibi super aqua, necesse erat mori totum exercitum præficcitare: & tunc Elifæus compateretur eis: & dato, quod non esset ibi Iosaphat, responderet: sed istud iam non est propter Ioram. Cum autem dicitur, an peccaret non respondendo: Dicendum, q̄ non erat in potestate Elifæi respondere: quia non est in potestate prophetarum habere spiritum propheticum, sed quando Deus vult, tangit eos sicut infra declarabitur: erat tamen in potestate eius cōsulere Dominū ad hoc, quod responderet: & tunc dicendum, quod si videret Elifæus populū pereuntem siti, & veniret ad eum Ioram, vt consulere Dominum pro penuria aquæ, quamquam esset Ioram pessimus, tenebatur consulere Dominum. Et hoc propter duo: primò, quia licet esset Ioram malus: tamē multi erant in exercitu boni, & si permitteret eos Elifæus mori in auxilio, esset, crudelis valde. Secundo patet, quia dato, quod Ioram esset valde malus, & omnes essent mali, tenebatur Elifæus agere quantum in se erat, ne morerentur siti, quia cuiuslibet proximo tenemur quantumcunque malus sit, quādo est in extrema necessitate, sed ita erant isti, quia morerentur siti in breui, nisi succurreretur eis, ideo tenebatur Elifæus agere quantum poterat, vt haberet aquam: & istud erat, quod cōsulere Dominum pro illis si autem obijciatur, quod hic dixit se non facturū, nisi erubesceret vultum Iosaphat: ergo si non fuisset ibi Iosaphat, non fecisset. Dicendum, quod verum est, quod non fecisset propter preces Ioram: & tamen fecisset propter miseriam populi pereuntis: nunc autem fecit ad preces Ioram, & tamen illas exaudiuit propter Iosaphat: Nunc autem adducite mihi psaltem. Volebat Elifæus cōsulere Dominum, & ad hoc iussit, quod adduceretur psaltes, id est, citharæcedus, vt dum caneret coram eo prophetaret. Cunque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini. Scilicet, canente citharista, venit spiritus propheticus in hominem, cum nihil aliud sit spiritus propheticus, nisi quoddam lumen supernaturale illustrans hominem ad horam, & raptim transiens.

Tenebat Elifæus cōsulere Dominum si populus fuisset in extrema necessitate.

Spūs propheticus qd fit pro priē.

D. Quare

Quare Elifcus iussit citharistam duci coram eo ad prophetandum, & quare Ecclesia in diuinis officiis ordinauit diuersas armonias. Questio. X. II.

Opi. Ra. Sa.

Opin. Nicolai.

Determi. Auctoris.

Corda genera valde imitantur vires armonias.

Ecclesia in diuinis officiis ordinauit varietate cantuum, & varias armonias.

QVAERETVR, quare Elifcus iussit qd duceretur citharista coram eo ad prophetandum.

Respondet Ra. Salo. quod Elifcus iratus fuerat ex verbis, quae locutus est cum Ioram rege Israel: spiritus autem propheticus non tangit corda hominum manentium in ira, ideo ad hoc, quod gauderet, & perderet iram, voluit quod citharista caneret coram eo: & sic recederet ira, & posset venire spiritus propheticus. Sed istud non est conueniens: quia Elifcus non concepit nunc aliquam iram perturbantem cor, in qua peccaret mortaliter, vel venialiter: sed magis fuit ira per zelum, quae meritoria est: non est ergo rationale, quod propter illud, in quo merebatur, spiritus propheticus non veniret ad eum. Respondet Nicolaus aliter, quod quaedam sunt armoniae prouocantes ad gaudium dissolutiuum, aliae sunt prouocantes tristitiam; & aliae deuotionem: ipse autem Elifcus volebat nunc accendi in deuotionem, & ad hoc fecit cantorem citharizare. Dicendum autem, quod Elifcus voluit consulere Dominum super hoc, quod querebant isti reges: & ad hoc voluit disponere se, & istud erat per quaedam tranquillitatem animae, vt facilius perciperet motum interiore in spiritu, quando illustraretur spiritu propheticum: ista autem tranquillitas procuranda erat per cantum, redeunte anima ad se ipsam ideo fecit adduci psalterem.

Pro quo sciendum quod licet quidam homines non sentiant vires armoniarum: quia forte sunt cordis infirmi: tamen corda naturaliter generosa nimis immutatur per vires armoniae: proficiunt enim diuersitates armoniarum ad cauendum diuersitatem morum: possunt enim armoniae prouocare hominem ad plantum, ad iucunditatem, ad iram, ad libidinem & ad omnia genera affectuum. Ideo Arist. Politicorum octauo in fine, cum instruit mores iuuenum: nimis attendendum dixit ad melodias; & quaedam melodiae sunt cauendae iuuenibus, & aliae tenendae: & distinxit ibi inter melodiam Doricam, & Frigiam: distinxit etiam de instrumentis musicis pertinentibus ad flatum, & ad pulsum, quomodo causent diuersas passiones. Sunt namque quidam homines, qui quanquam sint intenti quibusdam rebus non honestis, si audierint quasdam armonias speciales, mox relinquunt omnia illa, & redduntur solliciti, & eleuatur spiritus eorum in quandam speculationem: & interdum mouentur ad lachrymas. Sic autem forte erat in Elifco: quia non erat aliquis in odus, quo anima sua ab exterioribus curis rediret ad seipsam, quam per armoniam: ideo fecit quod caneret citharista coram eo. Et ista fuit intentio Ecclesiae ordinantis varietatem cantuum in diuinis officiis, & organa musica, vt variae armoniae diuersimode corda hominum ad deuotionem incitent: Sic enim ait Isidorus octauo Etymo, & habetur in Decretis vigesima prima dist. capit. clerici, quod quidam lectores sunt, qui ita legunt: vt quoties ad lectum, lamentumque promoueant. Helifcus vero non solum volebat animam suam distrahī ab exterioribus, sed etiam reddi nimis tranquillam: vt quantumcunque altissimam immutationem spiritus propheticum posset sentire. Requiritur autem istud in prophetis, qui immutatur solum in spiritu sine voce, & apparitione exteriori: quia isti debent esse valde attentī ad motum Dei, alioquin anima non poterit percipere motum in-

feriorem: & hoc potissimum quando reuelatur aliqua res altissima: quia tunc anima secundum totum suum conatum debet attendere esse, alioquin nihil intelliget. Et ista est causa, quare prophetae interdum rapiuntur in extasi, scilicet, quia ea, quae reuelantur eis, sunt tam ardua, quod non poterit illa anima intelligere, si sit intenta alicui alteri operationi: & ideo tunc in extasi cessat anima ab omnibus actibus exterioribus rationalibus, scilicet, a locutione, & communicatione cum hominibus. Cessat etiam ab actibus animalibus, scilicet a sensitiuis, quia sic rapti non vident, nec audiunt nec odorant, nec habent aliam sensationem. Cessant etiam totaliter quasi spiritus eorum ab operibus naturalibus, scilicet, a digestionem, & appetitu, & ex pulsione, & alijs operibus virtutis nutritiuae, & augmentatiuae, & ideo si tunc homines occiderentur, non sentirent, siue vrerentur igne, siue secarentur gladio: in tantum quod nesciunt an uiuant, & an sit anima in corpore. Et oportet tales cadere in terram, nisi ab alijs teneantur: quia virtus animae omnino deserit corpus tanquam exanimatum. Ista omnia patent in beato Paulo: quia anima sua eleua ta fuit ad videndum secreta altissima, qualia non licet homini loqui secundo ad Corinth. duo decimo. Et ad hoc oportuit, quod caderet in terram, & cecidit, virique sui introduxerunt eum ad manus in Damascum, fuitque ibi tribus diebus, & non manducauit, nec bibit, nec vidit: Actuum nono. Et etiam nesciebat, an anima sua esset in corpore: sic patet ij. ad Corinth. duo decimo, scilicet. Nescio an in corpore vel extra corpus, Deus scit. Et tunc, vt asserunt, vidit diuinam essentiam: & tamen istud erat altissimum reuelabile. Ita ergo de ceteris prophetis, quando videbant aliquid altissimum, necesse erat animam cessare ab omnibus exterioribus, & reponi in maxima tranquillitate, hoc autem cauabatur in Elifco per armoniam: id fecit, qd caneret psalter coram eo.

An Elifcus credidit, quod propter cantum veniret spiritus Domini super eum. Questio. X. III.

QVAERETVR ulterius, an intelligebat Elifcus, quod per hoc, quod caneret psalteres veniret super eum Spiritus Domini.

Respondendum, quod vnire spiritum propheticum non est in potestate prophetarum; nec est aliquid, per quod prophetae faciant quod spiritus propheticus veniat super eos: quia spiritus propheticus a Deo datur, nihil autem est, per quod possimus Deum cogere ad aliquid determinate faciendum. Non est ergo intelligendum, quod cantus citharistae, vel quodcunque aliud, sit aliquid, ad quod directe sequatur spiritus propheticus, sed requiruntur duo in prophetia, primum est illustratio Dei in intellectu nostro, secundum est dispositio quaedam ex parte hominis, vt prompior sit ad recipiendum id, quod Deus influit. Et ista dispositio est duplex; vna est per modum incitationis Dei ad hoc, quod det spiritum propheticum: alia est per modum dispositionis interioris ad hoc, quod quando venerit anima nostra, possit sentire motus eius.

De prima dispositione dicendum, quod illa non erat eadem apud omnes prophetas, sed quida per hoc, quod ibant ad aliquem locum determinatum respondebat eis Deus immediate. Non praemissa oratione aliqua, vel alio opere: & sic erat in Moyse: nam qui volebat habere thaurum a Deo, intrabat in sancta sanctorum, & ibi loquebatur angelus Dei de ppiatorio Nu. 7. scilicet: ingredere Moyses tabernaculum sedentis,

Causa, quare prophetae rapiuntur in extasi.

Alia extra si nihil sit.

Quae sint dispositio nes ex parte prophetarum ad hoc, qd spiritus propheticus tangat illos.

Oro, & ieiunium maxime disponunt ad prophetiam.

Quare Deus in publico audit prophetas illic, in secreto vero tardius.

ris, vt consuleret oraculum audiebat vocem loquentis ad se de propiciatorio, quod erat super arcam inter duos cherubim. In alijs autem prophetis erat dispositio per modum orationis, vel ieiunij. De oratione patet: quia Israelitae post ciuitatem Babyloniam petierunt ad Ieremiam, vt reuelaret eis, an deberent ascendere in Aegyptum, & ipse orauit ad Dominum per dies decem, & in fine illorum respondit ei Dominus: vt patet Ierem. quadragintadu. De ieiunio patet: nam quando Daniel volebat habere aliquam reuelationem a Deo, ieiunabat per multos dies affligens carnem suam per omnem modum: & tunc ei Deus reuelabat, vnde semel ieiunauit tribus hebdomadis, vt declararetur ei quaedam visio: & in fine illarum declarata est: vt patet Daniel. decimo, scilicet in diebus illis ego Daniel iugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabile non comedi: & caro, & vinum non introierunt in os meum, sed nec vnguento vnctus sum, donec compleretur trium hebdomadarum dies: & tunc sequitur, quod in fine illarum venit angelus ad reuelandum ei visionem. Secunda dispositio est, secundum quam anima nostra est disposita ad recipiendum motum interiore spiritus propheticum: & hoc est per hoc, quod subtrahit se a curis exterioribus: & recolligit se intra se, & tunc quodcunque aduenit sentitur, quia anima secundum totas vires suas tendit in illud. Nunc autem de Elifco dicendum, quod per cantum citharistae habuit vttranque. De prima patet: quia sicut alij prophetae per ieiunia, & orationem promerebantur, quod Deus eis reuelaret ea, de quibus querebant: ita Elifcus per magnam deuotionem pro mereretur istud: ista tamen deuotio causa est in eo per cantum citharistae: ideo per istud dispositus est. Sicut patet de hominibus, qui per armonias mouentur ad deuotionem. De secunda dispositione patet: quia canente citharista anima Elifcae recoligebatur inter se ipsam, & erat disposita ad suscipiendum quoscunque motus spiritus propheticum, etiam si esset reuelatio altissima. Et forte habebat istum modum specialiter Elifcus disponendi se ad suscipiendum spiritum propheticum: sicut alij prophetae habebant ieiunia, & orationem, & saepe utebatur isto modo accipiendi diuinam responsonem. Et ait. Hic ponitur secundum huius partis, in quo aquarum abundantia, & victoria praedicatur, & dicitur. Et dicit Dominus. Mox vt cepit cantare psalteres, venit spiritus Domini super Elifcum: & hoc fecit Deus ad ostendendam bonitatem suam, vt populus laudaret eum, & ad honorandum Elifcum. Pro quo sciendum, quod quodcunque prophetae, & viri sancti debebant obtinere a Deo in secreto spiritum propheticum, vel operationem alicuius miraculi; tardius obtinebant: & cum maioribus precibus, quam deberent illud obtinere coram populo: sic patet in Elia, qui suscitauit puerum mulieris Sareptanae in occulto, & non potuit obtinere quousque ter orauit, & ter incubuit super puerum: praecedenti libro cap. decimo septimo. Petiuit etiam a Deo pluiam in occulto, & non obtinuit, quousque septies orauit eodem libro ca. decimo octauo. Fecit etiam coram populo miraculum de igne descendente super sacrificium: & solum semel orauit, & illico descendit eod. cap. Sic etiam petiuit super quinquagenarios ascendere ignem, astantibus eis, & ad primam vocem eius ignis descendit: supra primo cap. Idem fuit in Elifco: quia quando sanauit aquas Letho, & fecit omnia alia miracula astantibus multis ad prima verba sua sicbat miraculum, vt patet praecedenti capi. de aqua sanata, & sequenti cap. de maul Alph. Tost. su per iij. Regum.

Applicatione olei, & dulcoratione ciborum, & de sanatione Naaman Syri a lepra, infra quinto. Quando tamen in secreto debuit suscitare filium mulieris Sunamitis bis orauit, & deambulauit per coenaculum priusquam puer suscitaretur: sequenti capi. Sic etiam fuit de Daniele: nam quando Nabuchodonosor quaesuit ab eo reuelationem primi somnij, & interpretationem, illico respondit: vt patet Daniele secundo. Et quando quaesuit interpretationem somnij secundi, cepit cogitare Daniel quasi per vnam horam, & respondit: vt patet Daniel. quarto. Quando tamen in secreto quaerebat a Deo solutionem alicuius dubij, stabat interdum per tres hebdomadas in ieiunio, & Deus nondum respondebat: vt patet Daniel. decimo. Idem accidit in Ieremia; vt patet Ierem. decimo tertio, & sic de ceteris. Primum istorum fiebat propter duo: primum erat ad laudem Dei, & ad ostendendam magnitudinem potestatis eius: nam sic illico, vt prophetae in publico petebant a Deo operationem alicuius miraculi, si non fieret, & post aliquantum tempus fieret, putarent populares Deum istum non esse omnino potentem, sed indigere tempore ad operandum, sicut natura: vel forte alium Deum esse, qui impediabat eum ab operando in illo tempore, vel in illo loco: sic enim opinabantur Gentiles, quia putabant quosdam Deos posse operari in quibusdam temporibus, & non in alijs, & in quibusdam locis, & non in alijs: sic enim dixerunt Syri de Deo Israel ad regem suum Benadad: Dij monium sunt Dij eorum, ideo superauerunt nos, sed melius est, vt pugnemus contra eos in campestribus, & obrinebimus eos. Deus igitur debuit operari miracula in omni tempore, & in omni loco, in quo peteretur: vt ostenderet se omnipotentem. De loco patet, quia ex eo, quod dixerunt Syri, Deus montium est Deus eorum: & non vallium, voluit Deus ostendere, quod non solum erat potestas sua in montibus, sed etiam in vallibus, & in omni loco: praecedenti lib. capitulo 20. Cum dixit: quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium, dabo multitudinem hanc in manu tua: & tunc tradidit Deus Syros in manu Israel in vallibus: & sic cognouerunt, quod non solum in montibus, sed etiam in vallibus erat Deus potens. De temporibus patet, quia ex eo, quod Gentiles parabant quaedam tempora esse accommodata ad faciendum aliquid, & alia non: Deus dicebat in Aegypto Pharaoni per Moysen quando tollebat plagas, quo tempore volebat, quod oraret, & auferret illas: vt patet Exod. 7. & 8. & 9. & 10. & sic cognoscebant omnes gentes Deum esse vere potentem, & laudabant eum. Sic patet quando Elias disputauit cum prophetis Baal, quis erat verus Deus, prophetae Baal clamauerunt, ab ortu solis vsque ad meridiem, Baal exaudi nos: & non potuerunt habere ignem pro sacrificio: clamauit autem postea Elias, & ad primam vocem eius descendit ignis de caelo super sacrificium: praecedenti libro, capitulo decimo octauo. Secundum erat ad gloriam prophetarum: nam si prophetae clamarent ad Deum coram populo, & non exaudirentur, illico crederet populus eos esse parui meriti: ideo non honoraret eos nimis: cum autem mox, vt ipsi orabant, exaudiebat eos Deus, acquirebant magnam reuerentiam in conspectu plebis, ita vt populus semper crederet eis. Sic enim patet de Moyse Exod. 19. cum dixit Deus: iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Hoc autem Deus ex benignitate nimia facit: quia non solum sanctis suis in vita

eterna magnam gloriam tribuit, sed etiā hic in oculis omnium nominum venerabiles illos facit. Secundū erat, quod Deus in secreto non audit prophetas, & viros sanctos facit. Causa huius est, vt non superbiat: quia si Deus in secreto sanctis suis aquiesceret in oibus, sicut in publico possent extolli in superbia succedentibus omnibus prosperis, iō facit q̄ in secreto sine magnis ieiunijs, & orationib⁹ non exaudiant, vt sic humiliati cōgnoscat defectus suos. Sic patet secunda ad Corinth. xij. scilicet cet. Ne magnitudo reuelationum extollat me datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colāstret. Satis enim apparet hoc in Elia, qui mox vt coram toto populo impetrauit ignem de cœlo super sacrificium, ad primam vocem separatus in colle montis non potuit obtinere pluuiam à Domino quousq; septies orasset. Sic enim dicit Gregorius super Ezechielem, quod postquam Deus ostendebat Ezechielem magna miseria, vocat eum filium hominis: vt per magnitudinem reuelationum nō extollatur putans se esse supra conditionem humanam: *Facite alueum torrentis huius fossas, & fossas, id est, facite in ipso torrente multas fossas.* Sciendum quod ille torrens non habebat nunc aquam, & sequenti die ventura erat per illum, & quia illa aqua transitura erat in breui: quia non veniebat de aliquo fonte semper manante, sed Deus mittebat illam, debuerunt facere multas fossas magnas in torrente, vt quando trāsiret aqua, detineretur ibi. *Hec enim dicit Dominus, non videbitis ventum, nec pluuiam, & alueus iste replebitur aquis.* Istud ponitur ad ostendendum miraculum, scilicet, quod impleret torrensille aquis sine aliqua pluuiā, & sine vento. Dicitur autem de vento: quia venti solent dare pluuias, & maximē vētus australis, de quo dicitur: conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro, P salm. 124. scilicet, quod torrens replentur aquis in Austro, id est, flante vento australi. Dixit autem hoc Deus, vt miraculum esset manifestius: nam si Deus misisset pluuiam, quæ aliā naturaliter ventura non erat: & repletet torrentem, miraculum erat: quia tamen Israelitæ nescirent, an veniret ista pluuiā naturaliter, vel miraculosē non putarent esse miraculum: cum verō viderent torrentem siccum repleti aquis non facta aliqua mutatione in aere, manifestum erat istud esse miraculum. *Et bibetis vos, & famulig vestre, & iumenta vestra, id est, habebitis copiam aquæ ad bibendum pro vobis, & pro iumentis.*

Torrentes sine pluuiā & vento aqua impletur.

Vnde venit aqua ista, quæ repleuit alueum, sicut dixerat Eliseus. *Questio XI III.*

QVAERETVR, vnde venit aqua ista replens alueum. Posset dici, quod iste alueus erat, per quem decurrebat aqua alicuius fontis, & tamē nūc minuta fuerat aqua, & non fluebat per alueum, & Deus multiplicauit illam in fonte, & fluxit per alueum. Vel potest dici, quod Deus fecit pluuiam magnam in aliqua terra longinqua, & aqua congregata est in alueum illum, & fluxit vsq; ad locum, i quo erant castra istorum trium regum, & sic illi non viderunt pluuiam, nec ventum, sicut dicitur hic: quia illa facta fuit in terra longinqua. Vel potest dici, q̄ ista aqua facta est de niuib⁹ liquefactis ab alpiibus in terra longinqua, sicut fit in Iordane: nam quolibet anno in mense Martij, vel quasi liquefūt niues Libani, & cadunt in duo capita Iordanis, qui nascitur ad radices Libani, non in tumescit Iordanis valdē in mense illo, vt patet Iosue iij. & Ecclesiastici 24. & ibi declaratum est. Et tamen iste niues non li-

quescerent naturaliter, sed miraculosē Deo agente. Vel potest dici, & melius, quod Deus creauit aquas de nouo, & repleuit alueum, & transferunt totaque per alueum, vt replerent fossas, quas fecerat exercitus, & postea fluere cessauerunt: *Parumq; est in cōspectu Domini: insuper etiam tradet Moab in manus vestras*, quasi dicat, Deus liberalissimus est, & dat abundantius, quā nos petamus. Vos enim petiuisis solū aquas, & Dominus non solum dabit aquas, sed etiam victoriam de Moabitibus: *Et percussit omnem ciuitatem munitam*, id est, poteritis destruere omnem ciuitatem quantumcunque munitam, nec poterit resistere vobis. *Et omnem urbem electam.* Vocantur vrbes electe, quæ ceteris excellentiores sunt tam in populolitate, quā in abundantia rerum, & fortitudine loci: & iste etiam non possent resistere istis tribus regibus. *Et vnuersum lignum fructiferum succidetur*, scilicet de lebitis arbores terre, de quibus pascuntur Moabitæ: vt non maneat aliqua ligna fructifera in terra sua. *Et omnem agrum egerum operietis lapidibus.* Agri vocantur proprie terræ, quæ seminantur, & largē etiam vineæ vocantur agri: *Cunctosque fontes aquarum obturabitis*, scilicet, cum ambulaueritis per terram Moab omnes fontes obturabitis implendo humo, vt non habeant Moabitæ vnde bibant.

Deus quare iussit agros egerum lapidibus repleri. *Questio X V.*

QVAERETVR, quare Deus iussit agros egerum repleri lapidibus. Respondendum, quod si accipiamus agros, largē, ita, vt comprehendantur vineæ debebant operiri lapidibus ad hoc, quod frangerentur omnes propagines, & redderent vineæ inutiles. Si autem accipiantur agri solum pro terris, quæ arantur ad iaciendum semina. Dicendum, quod operiebantur lapidibus ad hoc, quod Moabitæ postea nimis laborarent tollendo lapides ad colendum agros. Aliter potest dici, & melius, quod agri vocantur hic terræ seminatae, in quibus iam segetes adultæ, & operiebantur lapidibus, vt frangerentur calami segetum, & non possent nasci spicæ, & sic perirent alimenta totius anni.

An mala, quæ dicuntur hic contra terram Moab, fuerint dicta per modum imperij, vel denunciationis. *Questio X VI.*

QVAERETVR, vterius, an ista dicta fuerunt hic per modum denunciationis, vel imperij. Respondendum, quod vtroque modo potest intelligi. Intelligetur autem per modum denunciationis, vt si denunciaret propheta istis regibus, quod Deus daret eis tantam excellentiam super Moabitas, quod possent destruere ciuitates electas, & succidere omnia ligna fructifera, & obrurare fontes: & tunc non obligarentur Israelitæ facere aliquid istorum; sed esset in potestate eorum facere, quod vellet. Si autem intelligatur per modum imperij, erit sensus, quod Deus daret eis potestatem ad faciendum hoc: & etiam iubebat eis, quod facerent istud: & tunc peccaret mortaliter, si non facerent. Satis autem videtur dicendum, quod non dicebatur ista per modum imperij, sed per modum denunciationis, quia tunc peccassent Israelitæ, cum ista non fecerint: quia non deleuerunt omnes ciuitates munitas: nam ciuitatē illam, in qua erat rex Moab, non deleuerunt, sed recesserunt ab ea: vt patet infra in litera, & tñ non vī, q̄ peccauerint: quasi peccatum esset

esset non delendo omnes ciuitates Moab: Iosaphat, qui erat vir timens Deum noluisse recedere de bello, quousque deleteretur omnes ciuitates Moab. Istud tenent quidam. Sed dicendum, q̄ dictum fuit istud secundum imperium, & tenebantur Israelitæ facere istud: aliā peccarent mortaliter. Et patet hoc: nam superuacuum esset, quod dicerentur ista per modū denunciationis: quia licet Israelitæ nescirent, an possent destruere ciuitates munitas, tamē sciebant, q̄ poterat operire agros lapidibus, & obrurare fontes, & succidere ligna fructifera: quia omnia ista erant in campis, vbi nullus defendebat ea, & sic superfluum esset denunciare ista Israelitis, quæ ipsi optime nouerant: ergo oportet, quod dicantur secundum imperium. Cum autem arguitur, q̄ si dicerentur secundū imperium, peccassent mortaliter Israelitæ: quia non deleuerunt omnes vrbes terre Moab, dicendum quod istud non procedit. Primo quia potest concedi, quod peccauerint mortaliter, nec est inconueniens hoc concedi: quia isti tres reges nō erāt tam virtuosī, vt oporteat eos in omni casu excusare à peccato. Secundō potest dici, quod nō peccauerunt Israelitæ, quamquam non deleuerunt vrbes, in qua erat rex Moab: quia non potuerit delere eam. Nam cum obsiderent eā, facta est indignatio magna super Israel, & recesserunt: vt patet infra in litera. Tertiō potest dici, & melius, q̄ Israelitæ nō peccauerunt, quamquā non deleuerunt ciuitatē, in qua erat rex Moab. Et quando dicitur, q̄ non deleuerunt omnem ciuitatem, nec impleuerunt preceptum, dicendum, quod impleuerunt, & quod deleuerunt omnes ciuitates: nam omnis scriptura rarissime accipitur pro omnibus, sed pro multis: & delendo multas, impleuerunt preceptum. Hoc autem tenet litera infra, dicens: Percusserunt Moab, & ciuitates destruxerunt, & omnem agrum optimū mittentes singuli lapides repleuerunt, & vnuerfos fontes aquarum obturauerunt, & omnia ligna fructifera succiderunt. Et sic ponitur ibi impleta omnia, quæ iubentur hic.

An Israelitæ debuerunt succidere ligna pomifera Moabitarum, cum istud esset prohibitum in lege. *Questio X VII.*

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod Israelitæ succiderent omne lignum frondosum, quia istud erat prohibitum secundum legem: nam Deut. 21. dicitur, quod quando Israelitæ obsiderent aliquam ciuitatem, & facerent machinas: non cederent ligna pomifera ad faciendum illas, sed ligna iusticia. Respondent quidam, quod hic fuit concessum specialiter Israelitis succidere ligna terræ Moab, & hoc propter maliciam Moabitarum, scilicet, quia fuerant perituri violando fœdus, quod fecerant cū rege Israel de soluendo tributum: & Deus, qui dedit legem, dispensauit nunc in illa. Aliter potest dici, quod hic non fuit aliqua dispensatio in lege, sed iure communi, licebat Israelitis succidere ligna terræ Moab, & facere quæcunque mala fiunt cōtra hostes. Et quando arguitur de lege illa Deut. 21. dicendum, quod illa intelligebatur de ciuitatibus terræ Chanaan, scilicet, quod quando Israelitæ obsiderēt eos, non cederent ligna pomifera: bene tamen facerent hoc in alijs regionibus. Ratio diuersitatis erat, quia terra Chanaan habituri erant Israelitæ ad habitandum: ideo Deus volebat, quod regio expoliaretur arboribus, in quibus est quædam pars sustentationis vitæ humanæ, & magna pul-

chritudo regionis: ideo propter vtilitatem sui ipsorum non debebant Israelitæ cedere ligna pomifera in terra Chanaan ad faciendum machinas. Alias autem regiones non erant habituri ad habitationem: ideo in illis non referebat, an cederent ligna pomifera, vel non. De ista lege an solū intelligatur pro terra Chanaan, vel an etiam p alijs regionibus, declaratum est Deuterono. 21. Sed quomodocunque sit Israelitæ iuste egerunt succidendo arbores fructiferas: quia ex mandato Dei egerunt. *Factum est igitur.* Hic ponitur vltimum huius cap. in quo prædictorū ponitur executio. s. quomodo datæ fuerunt aquæ, & victoria: & dicitur. *Factum est igitur mane: quando sacrificium offerri solet.* s. aduentus aquarū fuit in mane tpe, quo solet offerri sacrificium in templo.

Qua hora offerretur sacrificium, & de diuersis generibus eorum. *Questio X VIII.*

QVAERETVR, quæ hora est, qua offertur sacrificium. Aliquis dicit, quod est aurora, eoquod hic significatur prima pars diei, cum dicitur. Factum est mane: quando sacrificium offerri solet. Aliquis dicit, quod offertur sacrificium in meridie, vel post meridiem: quia præcedenti lib. cap. 18. dicitur, postquam autem transiit meridiem, & illis prophetantibus, venerat tempus, quo sacrificium offerri solet: ergo in meridie solum est offerri. Respondendum ad hoc, quod de sacrificijs Domini quædam erant ordinaria, quæ quotidie offerebantur, & alia erant, quæ offerebantur p accidens ex deuotione offerentium: & non offerebantur quotidie, sed qñ ipsi volebant. Primum vocatur iuge sacrificium, & secundum non. De iuge sacrificio dicendum, quod erat duplex, scilicet, matutinum, & vespertinum: vt patet Nume. 28. In quolibet autem istorum offerebatur vnus agnus anniculus. Matutinum sacrificium incipiebat in ortu solis: nam tunc sacerdos munda- bat altare cineribus, & ponebat ligna, & superimponebat adipem sacrificij: & istud sacrificium durabat in crematione sua vsque ad meridiem, vel paulo ante, si non essent aliqua sacrificia accidentalialia, quæ tunc illud citō consumebatur, vt daret locum sacrificijs superuenientibus. De sacrificio vespertino dicendum, quod erat agnus anniculus cremandus, cuius crematio incipiebat ab occasu solis, & debebat durare vsq; ad ortum solis per totam noctem: vt patet de vtroque Leuit. 6. & ibi latē declaratum est, vt etiam Numeri 28. Dicendum igitur, quod tempus offerendi sacrificium non erat vnicum, sed ab ortu solis vsque ad meridiem durabat, & postea ab occasu solis vsq; ad auroram. Cum autem arguitur hic, quod tempus sacrificij erat in mane, & præcedenti lib. capitu. 18. dicitur, quod tempus sacrificij erat in meridie. Dicendum, quod tempus incipiēdi sacrificium erat in mane in ortu solis, & tempus finiēdi erat in meridie. Nam post meridiem non erat consuetudo, quod offerretur aliquod sacrificium vsque ad solis occasum, quando incipiebat oblatio vespertina. *Et ecce aquæ veniebant per viam Edom.* id est, veniebant per desertum terræ Edom: nam per illud desertum circueuerant isti tres reges per septem dies, vt patet supra in litera. *Et repleta est terra aquis*, scilicet, repletus est alueus aquis, & omnes fossæ, quas fecerat exercitus in alueo torrentis: & non intelligitur hoc de reliqua terra, quia Deus solū dixit de alueo: vt patet supra. s. nō videbitis ventum, nec pluuiam, & alueus iste replebitur aquis. Item quia iussit fossas fieri solum in alueo, dicens. *Facite alueum torrentis huius fossas, & fossas:* & tamen si reliqua terra debuisset

Sacrificia quædam erant ordinaria, alia extraordinaria. Sacrificij matutini.

repleri aquis in circuitu torrentis, nō solū in alueo torrentis, sed etiam in circuitu factæ fuissent fossæ. *Uniuersi autem Moabitæ audientes quod ascendissent reges ut pugnarent aduersus eos.* Istud audiuerunt prius, quàm reges illi tres introirēt in terram eorum; & ideo quando ipsi uenerunt iam Moabitæ parati erant in armis. *Conuocauerunt omnes, qui accincti erant balthæo desuper.* Accincti balthæo dicuntur ascripti miliciæ: quia balthæus est cingulum militare, & est insignium militis: sicut viri literati habent insignia graduum suorum. Et omnes isti conuocati sunt nunc ad armā ad defensionē terræ. Vel dicitur: qui accincti, i. qui accingi poterant: nā nūc erat tribulatio magna Moabitarum, cum uenirent tres reges contra eos: ideo satis uerisimile est, quod omnes potentes capere arma uocarentur ad bellum. Et dicitur: *Qui accincti erant balthæo desuper, id est, habebant balthæum super vestes, vel super arma, quia cum balthæus sit insignium militis, oportet quod ponatur exterius.* *Et steterunt in terminis, scilicet, steterunt Moabitæ in terminis terræ suæ ad defendendum eam: ne ingredi possent tres reges in illam.* *Primoque mane surgentes, & orto iam sole ex aduerso aquarum uiderunt Moabitæ aquas rubras quasi sanguinem.* Istæ erant aquæ, quæ fluebant per alueum, de quo dixerat Elifæus, ut uenirent ad fossas, quas fecerat exercitus Israel in alueo, & uiderunt Moabitæ aquas illas rubras, sicut sanguinem, & putauerunt esse sanguinem. *Dixeruntque, sanguis gladii est, id est, istæ aquæ sunt sanguis effusus gladio belli.* *Pugnauerunt reges contra se, & cæsi sunt mutuo.* Hoc arbitrati sunt Moabitæ uidentes aquas rubras, scilicet, quod tres reges exercitus Israel discordassent, & pugnauissent inter se, & repletus fuisset alueus sanguine. Sicut enim contigit in bello, quod paucis temporibus post hoc fecerunt Moabitæ, & Ammonitæ, & Idumæi contra regem Iosaphat: nam istæ tres gentes erant simul, & una gens earum erat posita in insidijs contra Iosaphat, ut aliæ duæ ex aperto pugnarent: surrexerunt autem duæ gentes, & reperientes unam, quæ erat in insidijs, putauerunt esse hostes, & pugnauerunt contra illos, & sic omnes tres gentes muris gladijs perierunt, non pugnante Iosaphat, nec exercitu eius: ut patet. 2. Paralipo. 20.

Quomodo Moabitæ uidentes aquas rubras crediderunt aliquem sanguinem eis fuisse commixtum. Quæstio XXI.

QUÆRETUR quomodo Moabitæ putauerunt, quod istæ aquæ erant sanguis belli, quia ista suspicio erat ualde irrationabilis: nam dato quod medietas orbis pugnaisset, & cæsa fuisset in bello, non confluisset rantis sanguis de uulneribus, sicut fluebat per alueum torrentis: quia totus sanguis belli non simul funditur, sed particulatim etiam in diuersis locis: quia vnus homo occiditur hic, & alius alibi. Etiam sanguis cito, ut affluerit de uenis fit gelidus, & non fluit: non poterat ergo uillo modo fieri quod putabant Moabitæ. Dicendum quod non putauerunt Moabitæ istam aquam torrentis totā esse sanguinem, quia hoc non erat uillo modo opinabile, sed quod aliquis sanguis fuerat ei commixtus, & ideo erat rubra aqua: & illud sufficit ad mouendum eos. Hoc autem satis erat opinabile: quia modicus sanguis belli effusus apud alueum torrentis poterat inficere omnes aquas reddēdo eas rubras. Sic enim factum est quādo occisus est beatus Mauritius martyr cum tota legionē Thebea apud Rhodanum: nā iugulati sunt ibi sex mille sexcenti sexaginta sex viri, qui complent vnā legionem; & sanguis eorum

De beato Mauritio.

fluēs per Rhodanum rubricauit omnes aquas eius: ut ait Gualterius Alexandreidis. lib. 2.

Cum aqua illa, quæ fluebat per alueum non esset sanguis, unde poterat contrahere ruborem sanguineum: & quare Moabitæ hoc putauerunt. Quæstio XXI.

QUÆRETUR ulterius, cum hic non esset sanguis belli: unde prouenit, quod rubricaretur aquæ sicut sanguis. Aliquis dicit, quod hoc factum est ex colore littoris, quia confinia illius torrentis sunt rubra, & inde aquæ rubricarentur. sic. n. mare rubrum uocatum est ab aquis rubris, quæ ab origine sua rubræ non sunt, sed à littoribus rubricantur. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia torrentis ille erat in terra Moabitarum, & ipsi bene sciunt an confinia eius possent rubricare aquas: quia alijs temporibus fluere alueus ille, & si tunc ex ripis rubricaretur aqua: nunc etiam putarent esse ex eadem causa, & non putarent esse sanguinem belli. Si uero ante hoc nunquam fuerat aqua torrens rubricata propter ripas, nec nunc poterat rubricari. Aliquis dicit, quod prouenit istud, quia Deus fecit illas aquas rubras, dato quod non contraherent ruborem ex ripis, vel ex alia causa, ut Moabitæ suspicarentur esse sanguinem belli, & mouerentur ad prædam, & sic facilliter inciderent in manus Israelitarum: & mouit Moabitæ ad hoc, quia ante istud non fluebat aqua aliqua per torrentem illum, & nunc uiderunt subito aquam rubram: putauerunt ergo esse sanguinem. Dicendum, quod hoc non stat, & patet de primo: quia non oportet poni miraculū, ubi potest fieri res sine miraculo, & tamen sine hoc, quæ Deus rubricaret aquas, apparuerunt Moabitæ rubræ, ut declarabitur, & colligitur ex litera: ideo non est ponendum, quod Deus illas rubricauerit. Cum autem dicitur, quod Moabiti moti sunt ad suspicandum hoc: quia ante istud torrens ille non habebat aquas, & nunc habebat. Dicendum, quod non stat: quia tunc crederent Moabitæ, quod omnes illæ aquæ erant sanguis humanus: & tamen istud erat inopinabile, quia non erat possibile tantum sanguinem confluere. Etiam quia dato, quod tantus esset, efficeretur gelidus, & non fluere: sed esset concretus ripis. Quod autem dicunt Moabitæ moueri, quia non habebat ille torrens aquam ante hoc. Dicendum, quod Moabitæ nesciebant istud, quia iste torrens erat in extremitate terræ Moab, & Edō, quod patet: quia dicitur: proueniebant aquæ per terram Edom: & tamen ueniebant per illum torrentem: & ipsi fortè non uenerant à multis diebus ante ad terminos illos, per quos fluebat torrens: id nescirēt, an haberet aquas, vel non. Item patet hoc, quia dicitur, quod Moabitæ surrexerunt primo mane, & uiderunt aquas rubras: ut patet in litera, & sic uidetur, quod tunc ueniebant ad terminos terræ suæ, ubi erat torrens ille, & tunc uiderunt aquas rubras. Item dato, quod scirent Moabitæ, quod torrens ille non habebat aquas ante hoc, & nunc uiderent aquas in eo, non crederent esse sanguinem belli: quia putarēt in aliqua terra longinqua fuisse magnam pluuiam, & inde collectam fuisse subito aquam aluei: quia hoc satis communiter accidit, quod ubi pluuiam non uidetur. uideatur alluio fluminum.

Dicendum ergo quod Moabitæ moti sunt ad cogitandum esse sanguinem belli propter quendam ruborem aquarum, quem non solebant habere illæ aquæ: & causatus est iste rubor in aquis ex reflexione

ne

Radij solares in aurora contrahunt quādam rubedinem.

ne radorum solarium: & propter hoc dicitur in litera: primo mane surgentes Moabitæ orto iam sole: tunc enim in principio dici potest causari iste rubor in aquis ex reflexione radorū solarium in aqua: & nō potest causari in hora quarta, vel quinta dici, uel in meridie, vel saltem duobus horis post ortum solis: quod uerum est in terra plana. Et causa huius est, quia radius solaris in aurora contrahit quandā rubedinem propter uapores combustos manentes circa superficiem terræ, per quos radij transeunt: & ideo cum repercutiantur in aqua ad oculos nostros trahunt secum eundem ruborem, & faciunt apparere locum aquarum, in quo est reperculsio, esse rubrum: quanquam secundum ueritatem non fit rubor ille, nisi in oculo nostro, ad quod peruenit radius habens rubedinem: & tamen necesse est apparere colorē eius in loco uisionis. scilicet ubi fit reflexio in aq̄s. Simile apparet, uel palorem, & uidentur nobis fenestras vitreas rubeas, aut uirides, uel alterius coloris: uel cum transit per fenestras operas lino cera cera rubea, uel uiridi: quia radij transeuntes contrahunt ruborem, uel palorem, & uidentur nobis omnia, quæ in domo sunt, esse rubra, uel palida, aut uirida. Hoc autem non potest fieri in aqua, quando fuerit sol multum eleuatus à terra, ut in tertia, uel quarta hora dici: quia tunc radij eius non transeunt prorsum super superficiem terræ per totam regionem uaporum combustorum, sed ueniunt de alto, ideo non possunt contrahere rubedinem. Hoc autem patet: quia in ortu, & in occasu sol potest apparere rubeus, & sæpe sic apparet: & tamen quando est multum eleuatus, non potest sic apparere: & ista sola est causa, quæ assignata est. Alia causa est, quare aqua solum possit apparere rubra in mane, quia istud fit per radios solis reflexos super aquam, & ueniētes ad oculos nostros. Est tamen regula in secundo per peccatiuā communis, & est sexta propositio, quod anguli incidentiæ, & reflexionis in radijs sunt æquales necessario: ideo quantum sol eleuatur à terra, tantum eleuabitur radius reflexus in aqua, sed cum ab ipsa aqua fit angulus incidentiæ nimis obtusus, necesse est angulum reflexionis oppositū esse ualde obtusum: & ideo erit radius modicum eleuatus à terra, & perueniet ad oculos hominum, & sic poterit apparere rubor eius. Cum autem multum eleuatus fuerit sol, necesse est radiū reflexionis multum eleuari, & non perueniet ad oculos hominum, sed supra. Et sic non poterit uideri aqua rubea propter defectum reflexionis. Ista est causa, propter quā licet sole existente super terram, semper fiat reflexio radorum eius super aquam: nos non uidemus, ut communiter reflexionem nisi in ortu, & in occasu, & paulo post ortum, & paulo ante occasum. Ambæ istæ duæ causæ conferunt ad ostendendum aquas rubras: sed prima maxime confert: nam dato, quod aliquis in meridie uideat reflexionem solis super aquam, ut potest si ponat coram se peluum plenam aquam, & ipse sit iuxta illam, uidebit quidem fieri reflexionem: & tamen non apparebit aqua rubra, sed lucens: & hoc est, quia radij solis non transeunt tunc per totam regionem uaporum combustorum. Quod autem ista fuerit causa, quare apparuerint aquæ rubræ, patet ex litera, quia ponuntur omnes circumstantiæ, secundum quas fit rubor aquarum ex reflexione solis: nā dicitur: Primo mane surgentes Moabitæ orto iam sole: quasi dicat ante ortum solis non potuissent uideri aquas rubras, sed in colore suo, quia non erat tunc aliqua reflexio radorum: etiam dicitur: orto iam sole ex aduerso aquarum, ad significandum, quod Moabitæ erant ex aduerso ad solem, & sic poterat

uenire radius reflexionis ad oculos eorum: nam si ipsi fuissent ex parte Orientis respiciētes uersus Occidentem, impossibile esset, quod peruenissent ad eos radij reflexionis, qui resiliabant contra Occidentem, & sic non potuissent uideri aquas rubras. Istud ergo fecit, quod uiderent aquas rubras, & non est dicendum, quod Deus rubricauerit illas cum Deus assignet istam causam in litera.

Cum Moabitæ hoc sepe uiderent, quomodo nunc fuerunt decepti. Quæstio XXI.

DICET aliquis, quod hoc nō poterat mouere Moabitæ, quia sæpe Moabitæ uiderant reflexionem solis in aquis, & ruborem aquæ ex illa causa, cum istud quotidie accidat: quomodo ergo moti sunt, ut putarent esse sanguinem belli propter ruborem illum? Respondēdū, quod nihil aliud rubricauit aquas, nisi quod dictum est, & ille rubor mouit Moabitæ ad putandum, quod esset sanguis: & tamen nō erat causa sufficiens ad hoc putandum ille rubor, nisi etiam Deus aliquo modo turbasset Moabitæ. Et dicendum est, quod ipse turbauit intellectum eorum, ut non ratio cinarentur super hoc ad sciendum quid erat ille rubor aquarum: sed subito crederent esse sanguinem belli. Et per istum modum Deus sæpe facit cadere homines in magnas ignorantias in pœnam peccatorum suorum: & sic aliqui uiri prudentes incidunt interdum in tā magnas fatuitates, quod uiri bestiales, & rudissimi illas non facerent: & hoc est, quia Deus tradit eos tunc in reprobū sensum; sicut pater ad Romanos 1. Hoc aut facile est Deo, quia cor nostrum est in potestate sua, & potest mouere nos ad intelligendum quod ipse uult. Sic patet Prouerb. 21. scilicet, Cor regis in manu Domini, & quocumque uoluerit, uertet illud. sic enim turbauit Deus Madianitas tempore Gedeonis, ut pugnaret contra se inuicem, & putarent, quod pugnant contra Gedeonē, & sic se occidebant, lud. 7. Sic etiam turbauit Deus Moabitæ, Madianitas, & Idumæos uolentes pugnare contra Iosaphat, ut pugnarent contra se ipsos. 2. Paralip. 20. Hoc autem non accidebat ex solo errore humano sine aliquo extrinsecō, sed potissimè quia Deus turbabat istos. De Madianitis patet lud. 7. scilicet. Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, & muria se cede truncabant. De bello Moabitarum, & Madianitarum, & Idumæorum contra Iosaphat dicitur: *Vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, cunq̄ hoc opere perpetrassent: & in semetipsos uersi mutuis concidere uulneribus.* 2. Paralip. 20. *Nunc perge ad prædam Moab.* Hoc dicebant Moabitæ inter se ipsos exortantes se ad eundem in castra Israelitarum, ut caperent prædam. Putabant enim quod occisi fuissent omnes Israelitæ mutuis uulneribus, & manerent castra sola: & sic poterant ipsi spoliare illa: sic enim fuit, quando pugnauerunt Syri cōtra Israel tempore regis Ioram. scilicet paulo post hoc: & audientes per noctem strepitum, quod Deus miserat, putauerunt esse exercitum magnum Israelitarum: ideo fugerunt, & reliquerunt castra uacua, & plena diuicijs: & sequenti die Israelitæ hoc scientes, iuerunt illuc, & spoliauerunt castra, infra 7. *Perrexeruntque in castra Israel.* Omnes Moabitæ sicut erāt in terminis suis custodientes illos, ita iuerunt ad castra Israel ad prædam: & non ibant parati, ut ad pugnam: sed magis expediti, & quomodocumq̄; sunt ad prædandum tanquam nullus mansisset in castris Israel, qui posset resistere eis.

Quare uiri sapientissimi facillime interuam magnas fatuitates, & errores.

Quare

Quare Israelitae cessauerunt ab obsidione ciuitatis regiae. Quæstio XXXIII.

QVAERETVR, quare Israelitae cessauerunt ab obsidione ciuitatis regiae, & quæ fuit indignatio ista magna in Israel. Respondendum, quod Israelitae pugnabant contra regem Moab ad delendum ipsum; potissimè, quia Deus dixerat, & omnes ciuitates munitas destruerent, & fontes obrurarèt, & arbores succiderèt, in quo signabatur destructio totalis terræ Moab: nunc verò videntes maximam calamitatem regis Moab, scilicet quia filium primogenitum occidebat præ angustia doluerunt eius calamitatem, & noluerunt eum ultra grauare: ideo mox vt viderunt istud, recesserunt ab obsidione, & non nocuerunt amplius terræ eius. De indignatione autem dicendum, quod fuit magna indignatio in Israel, idest, nimis indignati sunt de crudelitate regis, quod filium suum occideret: & reputauerunt indignum valdè, quod hominem ad tantam calamitatem perductum amplius affligerent. Nicolaus autem dicit, quod non fuit factum propter hoc, quia Israelitæ non mouerunt propter istam oblationem ad recedendum, quod ista immolatio non fuit facta Deo, sed Dæmonibus: ideo potius pro hoc peccato Israelitæ pugnant contra Moab. Item quia dato, quod fuisset ista immolatio facta Deo, non acceptasset eam: quia occisio innocentis secundum se est illicita, & nulli licet occidere innocentem, nisi ex præcepto speciali Dei: sicut fuit de Abraham, cui Deus iussit immolare Isaac, & tamen non fuit datum præceptum Dei regi Moab de occidendo filium suum. Item istud non moueret Israelitas ad recedendum ab obsidione, sed potius incitaret ad continuandum eam fortiter, quia quod rex Moab immolaret filium suum, signum erat, quod non poterat se defendere, & ex desperatione faciebat, & sic facilliter caperebatur. Dicit ergo Nicolaus, & Ra. Sa. quod immolauit rex Moab filium suum ad imitationem Abraham: & tamen non immolauit vero Deo, sed Soli, quod erat Deus suus: & ista erat magna culpa, propter quam merebantur multa mala Moabitæ: & propter hoc apparuit coram Domino tunc Angelus Moab ad excusandum Moabitas, & dixit, quod non erant propter hoc occidendi Moabitæ: quia talia, & maiora mala faciebant Israelitæ immolantes filios suos, & filias suas Dæmonibus: Psal. 105. & tunc Deus recordatus maliciarum Israelitarum misit plagam magnam super exercitum Israel, scilicet, pestem: ideo non potentes sustinere Israelitæ recesserunt de exercitu, & ista pestis vocatur, indignatio: quia poenæ infliguntur à Domino solent vocari indignationes: vt patet Num. 1. scilicet, & super totum Israel oriatur indignatio, idest poena immisa à Domino. Sic enim dicit fuisse de Angelo Persarum, qui restitit Angelo Israelitarum, scilicet Gabrieli. 21. diebus, vt non redirent Israelitæ de Babylone: Dan. 10. Sed dicendum, quod ista positio non est satis rationabilis, & etiam argumenta sua contra positionem communem, quæ vera est, non procedunt. Ad primum patet, scilicet, quod istud sacrificium non fuit factum Deo Israel, sed Dæmonibus: concedatur, quod non occidit filium ad offerendum illum Deo, Israel, nec etiam ad offerendum Dæmonibus principaliter: sed ad ostendendam misericordiam suam, & sic recederent hostes ab eo: nec offerebat Deo, tanquam putaret, quod si hostes crederent illum obtulisse Deo filium suum, recederent ab eo. Ad secundum dicendum, quod illicitum faciebat occidendo filium, & tamen per hoc non tollitur, quin placaret hostes mouendo eos ad misericordiam per suam calamitatem.

Opinio Lytani. Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia rō.

Rō. Nic. & Ra. Sa.

Ad primū contra primam opi.

Ad secundum.

F Ad tertium dicendum, quod hostes viso, quod rex Moab occidebat filium suum, non incitarentur ad recedendum, sed magis ad persequendum eum, si essent homines immisericordes: nam per hoc cognoscerent eum esse in extrema angustia: si tamen essent viri misericordes, & generosi cordis, flesterentur ad misericordiam, visa tanta calamitate, & sic factum est: quia mox, vt viderunt regem occidere filium, relinquerunt obsidionem. Dicendum etiam quod positio illa de indignatione, id est, plaga orta in Israel non est conueniens, sed magis videtur ridicula, & est figmentum Hebræorum, scilicet, quod angelus princeps Moabitarum annunciarer tunc Deo peccata Israelitarum, quæ erant maiora, quam peccata Moabitarum: & Deus recordatus illorum immitteret tunc plagam super Israel: quia in Deo non est talis recordatio, cum omnia sint nuda oculis eius, & in omni loco, & tempore videt bona, & mala, iuxta illud Prouerb. 15. in omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Nec est simile, quod allegat Nicolaus Dan. 10. de pugna Angelorum, scilicet, principis Persarum, & Iudæorum: quia illi nesciebant voluntatem Dei: ideo quilibet illorum contendebat pro salute regionis sibi commissæ quousque consistere de voluntate Dei: hic autem Iudæi dicunt, quod Deus recordatus peccatorum Israel per ea, quæ dicebat angelus princeps Moabitarum percussit Iudæos. Item non erat verisimile, quod tunc percuteret eos pro peccatis præteritis, quia Deus miserat eos ad faciendum istam pugnam, & prænuiciauerat eis victoriam, vt patet in litera, & ipsi nunc non addebant aliqua peccata noua ad antiqua: ideo non erat aliqua causa, quare Deus eos nunc percuteret. Dicendum ergo, quod non fuit aliqua plaga missa super exercitum nunc, quæ vocatur, indignatio, sed solum vocatur indignatio ira, quam conceperunt tres reges contra regem Moab propter immolationem filij sui ex necessitate magna.

CAPITVLVM III.

MULIER autem quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Elifæum, dicens: Seruus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti, quia seruus tuus fuit timens Deum: & ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum tibi. Cui dixit Elifæus: Quid vis vt faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At ille respondit: Non habeo ancilla tua quicquam in domo mea, nisi parum olei, quo vngar.

Descriptio in præcedentibus miraculo Elifæi in datione aquarum, & prænuunciatione victoria: hic ponitur miraculum eius de multiplicatione olei ad consolationem mulieris viduæ: & diuiditur in tria: quia primo ponitur miraculum de viduæ consolatione: Secundo de sunamitis conceptione, & filij suscitatione, ibi. Facta est autem. Tertio de ciborum dulcoratione, ibi. Erat autem fames.

Haec continentur ad præcedentia. Quæst. 1.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, & an

an fuerint immediatè post illa, vel aliquanto tempore interiecto. Ad primum dicendum, quod ista continentur ad præcedentia, quia ista, quæ habentur præcedenti. c. fuerunt miracula Elifæi facta in principio prophetiæ suæ, quando nondum sciebatur, an ipse esset propheta. Vnde rex Iosaphat quæsiuit, an esset apud eum sermo Domini, idest, an haberet spiritum propheticum: præcedenti cap. Hic autem agitur de miraculis, quæ fecit, quando fama sua cognita erat in toto Israel, & confluerebant ad eum multi. Vnde mulier ista, de qua habetur in principio huius. c. existens in necessitate propter debita recurrit ad Elifæum, vt succurreret ei: Sic etiam Sunamitis illa, de qua infra in litera, cognoscebat Elifæum tanquam virum iam famosum. Et dixit ad virum suum: animaduerto, quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter: ergo iam aliquando tempus transierat, & diuulgata erat fama Elifæi: cum dicitur, quod ipse frequenter transibat per ciuitatem Sunam. Sic etiam patet de miraculo dulcorationis ciborum: nam tunc erat Elifæus in Galgala: & tamen quando facta sunt, quæ habentur præcedenti cap. nondum iuerat Elifæus in Galgalam. Quod patet, quia supra 2. c. dicitur, quod postquam accepit Elifæus spiritum propheticum a propheta Elia, venit in Iericho: & cum mansisset ibi aliquanto tempore, iuit in Bethel, & postea iuit in Samaria: & tunc iuit cum exercitu in bellum, vt declaratum est in principio præcedentis. c. erat tamen in Galgala, quando factum est miraculum de dulcoratione ciborum, vt patet infra in litera: ergo istud fuit post præcedentia. Ad secundum dicendum, quod non constat quanto tempore istud fuerit post præcedentia: quia istæ non sunt partes eiusdem historiarum: ita vt habeant inter se aliquam colligationem, secundum quam sciatur quanto tempore vnus præcesserit alterum. Non potest tamen esse magnum tempus inter ista, & illa: quia omnia fuerunt facta in tempore regis Ioram: & tamen ille solum regnauit annis 12. præcedenti cap. Mulier autem quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Elifæum. Ista mulier erat grauata: debitis, & filij sui dandi erant in seruitutem, si non solueret, ideo clamauit ad Elifæum cum magno dolore, vt liberaret eam. Et dicitur de vxoribus prophetarum: nam propheta licet essent viri sancti, tamen vtébatur matrimonio. Sic enim patet de Moysè, qui erat maximus prophetarum Deut. vlt. & tamen ipse habebat vxorem, & filios: vt patet Exod. 2. & 4. & etiam 18. Hoc autem erat: quia tunc non erat religionis votum, nec status continentiarum: qui postea in nouo testamento introductus est, cum nunc sit lex maioris perfectionis: & ideo dicitur supra secundo, quod erant quinquaginta viri filij prophetarum in Iericho.

Quæ erat mulier ista, ad cuius petitionem fecit Elifæus repleri vasa oleo, & an fuerit vxor Abdie. Quæst. 11.

QVAERETVR, quæ mulier erat ista, quæ clamauit ad Elifæum. Respondent Hebræi, quod ista erat vxor Abdie propheta: nam Abdias fuit dispensator Achab, & ipse pauper centum prophetas tempore persecutionis magnæ Iezabel contra prophetas Domini: præcedenti lib. c. 18. Iste autem accepit postea spiritum propheticum propter meritum prophetarum, quos paui, & occultauit. Dicunt autem, quod iste contraxit debita multa, vt allegaret illos prophetas, & postea mortuus est, mansitque vxor sua cum filijs obligata ad illa debita, & recurrit ad Elifæum, vt liberaret eam. Istud tenent Hebræi, & etiam Historia scolastica, & Nicolaus, & communiter omnes, & satis est rationale: si tamen vli-

mus dicere, quod erat alia mulier minoris status de vxoribus prophetarum, non erat inconueniens.

Ista mulier quare recurrit ad Elifæum super debito, seu re pecuniaria, cum pro tribus non sit petendum miraculum. Quæst. 111.

QVAERETVR vterius, quare ista mulier recurrit ad Elifæum super debito: nam si recurrisset super alia re, vt super aliqua angustia, quod miraculose eam liberaret, non erat inconueniens: Elifæus tamen non erat diues: quia nihil possidebat: sed discurrebat de loco ad locum uiuitando collegia prophetarum. Aliquis respondebit, quod ista mulier requisit Elifæum sciens, quod ipse erat vir sanctus, per quem Deus faciebat miracula: & quodcumque homo est in extrema necessitate non potens habere remedium via humana debet recurrere ad Deum, sed ista mulier modo humano non poterat euadere, quin filij sui vterentur in seruitutem, cum non haberet unde solueret debita: ideo voluit, quod miraculose Elifæus succurreret ei: & fortè volebat, quod sicut Elifæus miraculose sanauit aquas Iericho: ita miraculose faceret aliquam pecuniam, de qua mulier illa solueret creditori suo. Sic enim interdum viri sancti pecuniam, vel aurum, & argentum faciunt, aut inquirunt. Christus nanque cum vellet dare tributum Cæsari, quod vocatur Didragma: iussit Petro, vt iret ad mare, & mitteret hamum: & primum pisce, quem caperet, extraheret, & inueniret in ventre eius staterem, qui erat moneta argenti, & daret illum petebat tributum. Matth. 17. Et sic miraculose quæsiuit pecuniam, unde solueret tributum. Sic etiam beatus Ioannes Euangelista cum haberet quosdam discipulos, qui iam contritati erant, quia venditis omnibus, quæ possidebant, sequebatur Christum: iussit eis tollere lapides limpidissimos de litore maris, & virgas de arboribus, & conuertere lapides in gemmas preciosissimas, & virgas in aurum purissimum, vt inde emerent diuitias magnas, quas pro Christo vendiderant: vt patet in legenda B. Ioannis. Vel potest dici, quod mulier ista clamauit ad Elifæum, quia voluit, quod ipse succurreret ei, non quidem dando pecuniam, sed intercedendo pro ea apud regem, vel apud magnos viros: vt expectaretur super debito, vel vt remitteretur ei, vel vt donaret ei aliquid, unde solueret, & hoc mulier putaret posse fieri: quia Elifæus erat magnæ auctoritatis coram rege, & tota turba eius: quia dederat aquas exercitui pereuntes siti, & prænuiciauit victoriam: præcedenti. c. id non esset aliquod negocium, quantumcumque graue, pro quo ipse intercederet apud regem, vel optimates regni, in quo non exaudiretur. Et etiam ipse Elifæus sciebat se habere istum fauorem apud regem, & magnates: unde ipse dixit ad mulierem sunamitem, si volebat, quod expediret aliquod negocium pro illa coram rege: vt patet infra. Quid vis, vt faciam tibi? nunquid habes negocium, & vis, vt loquar regi, siue principi militie? Seruus tuus vir meus mortuus est. Hic iustificat mulier ista petitionem suam dicens, quod vir suus erat mortuus, qui contraxerat debita: & ipsa non poterat soluere, quia non habebat unde, nec expectabat se peruenturam ad pinguiorem fortunam, vt expectaretur vsque ad tempus illud, & soluere: quia aequi sitio fornicarum pauca est: cum pro verecundiam sextus, & debilitatem paucis operibus lucratiuis vacare possunt. Et nosti, quia seruus tuus fuit timens Deum, quod propter hoc debes conari, vt liberet me, & filios eius a debitis, & seruitute: quia ipse fuit timens Deum, & non expendit diuitias suas in malos vsus, sed

Sancti Petri peccata aut inquit ruit.

sed in timore Domini. Ex his autem mouentur tā Hebræi, quā nostri doctores ad dicendum, q̄ ista fuerit vxor Abdæ, quia illa dixit de se ipso ad Eliā: seruus tuus timet Dominum ab infantia sua: præcedenti lib. c. 18. Etiam ille expedit diuitias suas in bonos vsus. Calendo prophetas, ideo mulier ista iustissimè petebat, quod Elifæus succurreret ei miraculosè. *Et ecce creditor venit*, id est, nunc vterus est: quasi dicat, nunc finitur tempus limitatum ad solutionē, & veniet pro debito. Vocatur autem creditor, qui pecuniam dat: debitor autem, qui accipit: & vocantur creditores, quia credere idem est, q̄ committere, & qui commodat pecuniam alteri cōmittit ei illam, vel dicuntur ad credendo: quia dant pecuniam suam alijs credētes, q̄ illi restituent sibi: *Ut tollat duos filios meos ad seruiendum sibi*. Hoc dicebat mulier, quia fortè fuerat in cōtractu mutui interpositum, q̄ ille propheta, qui acceperat mutuum solueret in tali tēpore pecuniam creditam, & si non posset soluere, daret filios suos in seruos p̄ estimatione pecunie. Vel fortè mortuo viro petebatur debitum ab ista muliere, & cum non haberet, vnde solueret, obtrunxit dilationē, cōueniens cū creditore, q̄ si in tempore assignato non solueret, daret filios in seruos. Nunc autem finiebatur terminus, & non habebat vnde solueret: ideo dare debebat filios in seruos. Vel fortè non fuerat facta aliqua compositio super seruitute filiorum, sed veniebat hoc de iure cōmuni. f. q̄ si nō haberet vñ solueret, daret filios i seruos. H

Quis esset creditor vidua huius. Quæst. IIII.

QVAERETVR, quis erat iste creditor, qui debebat tollere filios suos in seruos. Respondent Hebræi, q̄ iste erat rex Ioram, qui tunc regnabat in Israel: dicunt enim, q̄ quando Abdias dispensator Achab aluit prophetas Domini absconditos in speluncis, non habebat vnde eos aleret, & accepit pecuniam mutuam à Ioram filio Achab, qui nunc rex erat. & dicunt q̄ mutuauit ei sub v furis, & nunc ille repetebat eam: sed istud dicunt præsupponēdo, q̄ fuerit ista mulier vxor Abdæ. Si autem dicatur, q̄ fuerit aliquis alius propheta, non stabit, quod ipsi volunt applicare. Item dato, q̄ fuerit iste Abdias, qui contraxit debita, non est satis verisimile, q̄ creditor esset Ioram, qui nūc erat rex: nam mulier ista dixit: ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi: si tamen Ioram fuisset creditor, non dixisset: ecce creditor venit, quia ille non veniret ad tollendum filios istius mulieris, cum ille esset rex. Item ista mulier non vocasset eū creditorem, sed vocasset eum regem, si ille esset, cui pecunia deberetur: quia illud erat nomen honorabilius, & magis cognitum. Dicendum ergo videtur, q̄ iste creditor erat aliquis alius vir priuatus de Israelitis, & ille venturus erat ad accipiendum filios huius mulieris in seruos pro debito. K

Quomodo potest stare, quod filij istius mulieris traderentur in seruos pro debito patris, & in quibus casibus secundum legem Dei poterat homo vendi in seruum. Quæst. V.

QVAERETVR, quomodo stat, q̄ filij istius mulieris tradendi essent in seruitutem p̄ debito patris sui, quia istud non viderit stare ex lege. Etiam dato, quod pater conuenisset cum creditore, quod si non haberet vnde solueret, daret ei filios suos in seruos: non teneret contractus, quia pater non poterat obligare filios suos seruituti, quæ

est mors ciuilis: sicut nec poterat eos obligare morti naturali. Etiam nō valet si aliquis dicat, quod isti filij huius prophetæ consenserunt contractui, scilicet, quod si pater suus non posset soluere ipsi traderentur in seruitutem: nam etiam isto modo nō poterat permittere se vendi, nisi sit maior 20. annis, & participet de precio: vt patet Insti. de sta. perso. & nō erat sic in istis paruulis: ideo nullo modo poterat tradi in seruitutem pro debito. Respondendum, q̄ lex diuina in veteri testamento dabat, q̄ interdum venderetur homo pro debito: sed hoc nunquā erat, nisi quando debitum surgebat ex delicto, vt pore si quis furaretur, nunquam debebat occidi in veteri testamento, etiam si sepius furaretur: sed tenebat soluere. quod furatur interdum in duplo, interdum in triplo, & quadruplo, vel quincuplo. Nam qui furabatur oues, restituebat quatuor oues pro vna: qui autem furabatur boues restituebat quinque boues pro vno: in alijs autem rebus tenebatur ad estimationem in duplo, vt patet Exod. 22. & si non habebat, qui furabatur, vnde solueret, iubebat lex eum vendi pro debito: vt patet ibidem. Nunc autem in furto non datur ista pœna: sed occidunt homines, vel puniuntur corporaliter: & non datur aliquando in pœna criminis proprii, quod vendatur aliquis in seruum, nisi fortè de iure canonico: quia non potest imponere pœnam mortis: imponit quibusdam hominibus, quod vendantur in seruos, vel efficiantur serui capientium, & isti sunt, qui ambulant in nauibus Saracenorum de Christianis: & qui dant eis arma, & ferrum, & lignamina galearum: nam Ecclesia excommunicat eos, & facit, q̄ efficiantur serui capientium: vt patet extra de Iude. & Sara. cap. ita quorundam: alii autem regulariter non datur de iure, quod aliquis pro delicto proprio vendatur in seruum, sed datur ei pœna aliqua corporaliter. Ratio autem, quare in veteri testamento permittebatur, q̄ venderetur homo pro debito insurgente ex delicto, erat, quia seruitus ibi non erat tam grauis, sicut nunc: quia ille, qui semel venditur in seruum in æternum est seruus ex illa venditione, nisi redimatur, & caret omni priuilegio liberorum, & est tanq̄ non homo: istud autem tenet secundum leges nostras. In veteri autem testamento quādo aliquis vdebatur, aut erat Israelita ex genere, vel de conuersis ad Iudaismum: si autem esset de conuersis per v̄ditionem vnicam, efficietur seruus in æternum, sicut apud nos fit: vt patet Leui. 25. Si autem Israelita esset ex genere, & vderetur in seruū, nō durabat illa venditio, nisi vsque ad annum septimum remissionis, & sic interdum durabat duobus annis, vel tribus, vel vno: & ad plus poterat durare septem, & hoc sicut venditio illa erat magis propinqua anno remissionis: & sic ista venditio in seruum non erat proprie seruitus, sed magis status mercenariorum, & sic iubebat lex, quod quando acciperentur Hebræi in seruos: non præmerentur seruitute seruorum, sed habendi erant magis, vt mercenarij: vt patet Leui. 25. & Deut. 25. ideo lex pro facili causa permittebat aliquem vendi in seruum. Apud nos autem seruitus est grauissima: quia in æternum durat: ideo non permittit lex pro facili causa tradi aliquem in seruum: sed solum pro causa illa, pro qua mortem mereretur: sicut exemplificatum est de Christianis, qui sunt in nauibus Saracenorum. Ista omnia dicta sunt de seruitute, quando aliquis pro debito insurgente ex delicto vdebatur: & tamen si quis contraheret debitum non ex delicto, sed ex mutuo, vel commodato, vel ex alijs contractibus licitis

Latro etiā famosus non occidebat i veteri lege. Et Scotus in 4. se. d. 15. tenet, q̄ nunc et nō debet occidi p̄ furto.

Nota per c. Ouardus de lo lutionib⁹.

Diuersitas inter legē veterē, & nouā de debitoribus.

In noua lege filius potest renunciare hereditati p̄ntis, & non tenebitur ad debita patris.

licitis; lex non permittebat eum vendi in seruum, si non haberet vnde solueret: & sic dicendū, quod isti filij mulieris huius non poterant vendi in seruos p̄ debito patris: quod casuatum fuerat ex mutuo, sed erat in veteri testamento, sicut nunc, scilicet, quod ille, qui debet aliquid, & non habet vnde soluat, tenetur dare operas suas creditori quousq̄ soluerit, & tamen per hoc non incurrit aliquam notam seruitutis, sed manet totaliter liber, sicut si ipse sponte locaret operas suas, vt inde victum acquireret. Sed adhuc manet diuersitas: quia nunc secundum leges communes ille, qui contraxit debitum, tenebitur dare operas suas creditori, quousq̄ soluerit debiti, & tamen si ipse moriatur filij sui non tenentur dare operas suas creditori patris, si velint renunciare hereditati paternæ: si autem nolint renunciare, tenebuntur, sicut pater ad præstandum operas creditori. Inter Hebræos autem sic erat, quod non poterat aliquis renunciare hereditati paternæ saltem quantum ad bona immobilia: ex eo, quod lex volebat, quod seruaretur distinctio familiarum, & tribuum: & quod possessio non transiret de familia in familiam, nec de Tribu in Tribum: vt patet Num. vlti. Ideo bonis immobilibus patris sui nemō poterat renunciare, & consequenter in veteri testamento tenebantur filij præstare operas creditoribus patrum vsque ad solutionem debiti, sicut patres, si viuerēt. Sic autem fuit de filijs huius mulieris, quia tenebantur ad seruiendum pro patre. Et quando dixit ista mulier: vt tollat filios meos ad seruiendum sibi, nō intelligitur, quod deberent effici serui eius, nec q̄ ipse posset vendere eos alijs, sed quod seruirent ei, q̄ essent mercenarij eius præstando sibi operas vsque ad solutionem debiti: ideo non dixit mulier, vt tollat filios meos in seruos; sed vt tollat filios meos ad seruiendum sibi: quia quicumque ministrans alteri dicitur seruire ei, licet non sit seruus: *Cui dixit Elifæus: quid vis, vt faciam tibi?* Elifæus vidit, quod mulier ista iustum petebat, ideo voluit ei assentire, & dixit quid vis, vt faciam tibi? non dixit hoc Elifæus tanq̄ nesciret quid illa volebat: quia satis constabat, q̄ illa vellet releuari a debito, ne filij sui cogerentur seruire: dixit tamen hoc Elifæus, vt sciret ab ea aliquē modum particularem, per quem ipsa vellet liberari: vt pore quia ipsa diceret: impetra mihi dilationem ad soluendum: vel ora pro me apud regem, vt faciat remitti partem debiti: *Dic mihi: quid habes in domo tua?* Quæsiuerat Elifæus a muliere quid vellet, i per quem modum vellet liberari: ipsa autem libtuit, sciens, q̄ Elifæus melius videret quid expediret, quā ipsa posset petere: ideo remisit voluntati eius tacendo: & tunc Elifæus videns, quod ipsa relinquebat ei determinationem de modo, dixit: quid habes in domo tua?

Quare Elifæus quæsiuit a muliere, quid haberet in domo. Quæst. VI.

QVAERETVR, quare Elifæus quæsiuit, quid haberet mulier in domo. Aliquis dicet, q̄ petiuit hoc ad sciendum, si haberet aliqua, quæ vendita sufficerent ad soluendum debitum. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia mulier clamabat ad Elifæum tanquā nihil habens, & quod ob hoc filij sui ducendi erant captiui ad seruiendum creditori: præsupponebat ergo se nihil habere ad soluendum; & Elifæus credebat ei: ideo frustra quæreret quid haberet in domo ad sciendum, an inde poterat solui debitum. Dicendum ergo, quod quæsiuit hoc Elifæus, quia intendebat per miraculū mul-

tiplicare quācunq̄ rem mulier illa haberet in domo, vt de valore eius solueretur debitum: vt pore, si haberet aliquam farinā multiplicaretur illa vsque ad tantā quantitatem, vt sufficeret ad soluendum debitum. Idem si haberet vinum, vel mel, aut butyrum, vel similia, quæ multiplicari possent, & vendi ad solutionem debiti. Nam sic Elias multiplicauerat farinam viduæ sareptanæ, ita vt impleretur hydria: & olei eius, ita vt impleretur lecythus, præcedenti lib. cap. 17. quod autem intenderet hoc Elifæus, patet: quia cum dixisset ei mulier, q̄ habebat modicum olei: ipse dedit ei modum, per quem multiplicaretur: vt patet in litera. *At illa respondit: non habeo ancilla tua, quidquam in domo mea, nisi paruum olei, quo vngar:* Pauperrima mulier erat ista, quia nec panem, nec vinum, nec pecuniam, nec aliquid aliud habebat, nisi modicum olei. Et dixit: quo vngar, id est, ad vngendum caput: erat enim consuetudo in terra Chanaan caput vngere oleo ad refrigerationē propter calorem terræ: & istud consuetum erat apud omnes tam viros sanctos, quā feminas honestas, & apud quoscuq̄ alios. Vnde rex Dauid vnxit caput suum secundo lib. c. 12. Christus quoque dixit ieiunantibus ad hoc, quod non viderentur Hypocritæ, quod vngerent capita sua oleo, & dauarēt faciem: vt patet Matth. 6. ipse quoq̄ Christus dixit ad illum, apud quē hospitabatur: *Oleo caput meū non vnxit:* Luc. 7. Si tamen non esset consuetudo etiam viris sanctissimis vngere capita oleo, Christus non petiisset oleum ad vñctionem capitis, vel non redarguisset hospitem, q̄ non dedisset ei oleum. Et sciendum quod istud oleum tam parum erat, vt nō sufficeret ad vñctionem, nisi vna vice, sicut colligitur ex litera Hebraica, quæ magis hoc exprimit.

Quare Elifæus voluit facere miraculum. Quæstio VII.

QVAERETVR, quare Elifæus voluit liberare istam mulierem a debito, faciendo miraculum: quia poterat alio modo liberare eā, scilicet intercedendo pro ipsa. Hoc patet, quia habebat magnum fauorem apud regem, & principes regni, cum ipse infra dixerit ad Sunamitem: nunquid habes negocium, & vis, vt loquar regi, siue principi militiæ: ita ergo poterat hic expedire istud negocium. Et ita videtur, q̄ facere debuisset: quia nunquam debet aliquis recurrere ad miraculum, quod est opus Dei, nisi quādo via humana nihil agere potest. Respondendum, quod Elifæus noluit tentare istum modum: quia non erat conueniens: nam si fuisset aliquod negocium, quod expectaret ad p̄uisionem regis, & ipse iuste posset providere in illo succurrendo foeminae, intercederet Elifæus pro ipsa apud regem, & non conuerteret ad miraculum: non poterat tamen rex providere in hoc, nisi iubendo creditori huius mulieris, quod nihil peteret ab ea, vel quod remitteret debitum: & istud erat illicitum. Vel oraret, quod remitteret, & etiā hoc erat graue: quia fortè ille creditor timens, quod si non assentiret precibus regis occideretur ab ipso, remitteret debitum inuitus: & hoc iniustum erat, nec debebat regem talia rogare. Poterat etiam Elifæus per se ipsum intercedere apud creditore, vt remitteret debitum: sed istę preces non erant pulchre, scilicet, quod ille perderet de suo: potissimè si debitum erat magnum, & creditor non erat multum Diues, ideo non fuit aliquis modus conueniens, nisi quod conuerteret se Elifæus ad liberandum eā miraculosè.

Quid

Cōsuetudo erat in terra Chanaan vngere caput oleo.

Quid fecisset Elifæus, si mulier nihil haberet. Quæstio VIII.

QV A E R E T V R, vltorius, quid fecisset Elifæus si mulier ista dixisset, quod nihil omnino habebat in domo sua. Nam nunc cum dixit se habere modicum olei multiplicauit illud Elifæus miraculose, vt patet in litera: si tamen nihil habuisset, erat dubium quid ageret. Dicendum, quod Elifæus fecisset cau- fari de nouo aliquid, de quo mulier illa solueret, scilicet, aurum, vel argentum, farinam, aut oleum, aut aliquid aliud, quod venderet, & facile erat hoc fieri: nam sicut modicum oleum poterat multiplicari miraculose, vt impleret multa vasa, ita poterat non existente aliquo oleo, multum gigni de nouo. non tamē aggressus est Elifæus facere hoc à principio, quia tunc non dixisset mulieri, quid habes in domo tua: sed solum dixisset duc multa vasa commoda- ta à vicinis, & omnia implebuntur oleo. Ratio au- tem, quare hoc non egit Elifæus fuit, quia ipse erat discipulus Eliæ, & successor eius in spiritu prophe- tico, & potestate faciendi miracula, supra secundo, ideo voluit imitari eum in modo faciendi miracu- la; Elias autem in domo viduæ Sareptanæ non fe- cit, quod farina, & oleum gignerentur de nouo, sed modicum farinæ, quod erat in idria creuit; ita vt im- pleret idria, & modicum olei, quod erat in lecy- tho creuit: ita vt impleretur lecythus: præcedenti lib. cap. 17. si tamen nihil omnino habuisset ista mu- lier, Elifæus fecisset de nouo aliquid, de quo ista mu- lier, solueret debitum. *Cui ait: vade, pete mutuo ab om- nibus vicinis tuis vasa vacua.* Dixit hoc, quia illa mulier non haberet vasa, in quibus caperetur oleum suffi- ciens ad soluendum debitum: ideo debuit petere à vicinis mutuata: vnde dixit: ab omnibus vicinis tuis, quasi dicat, quod erant necessaria valde multa vasa. *Non pauca.* Ista fuit instructio, vt mulier tot vasa duceret, vt oleum, quod caperetur in eis sufficeret ad debi- tum soluendum: nam si pauca vasa duceret, paucū oleum fluere. *Quod patet, quia quando filius mu- lieris dixit: nō habeo vas, quod tibi dem: stetit oleū, id est, non creuit vltra, vt patet infra. Et ingredere, & claude: ostium.* Hoc dicebat, vt nullus videret miracu- lum, dum fiebat: *Et cum intrinsecus fueris tu, & filij tui.* Filij huius mulieris non excluderentur ab hoc mi- raculo, ex eo, quod ipsi ministraturi erant matri, affe- rendo ei vasa, vt infunderetur oleum in illis: *Et mitte inde in omnia vasa hæc.* Scilicet, de lecytho, in quo ha- bes modicum olei: mitte in omnia vasa, quæ accepe- ris commodata à vicinis: *Et cum plena fuerint, tolles, scilicet, infundes in quolibet eorum oleum, & post- quam omnia repleta fuerint, auferres illa, & pones alia, in quæ infundas oleum.*

Quare Elifæus iussit mulieri, quod clauderet portam, quando debebant repleri vasa oleo, & de miraculis, quando publice faciendæ sunt: & quando in occulto. Quæstio IX.

QV A E R E T V R, quare dixit Elifæus isti mu- lieri, quod clauderet ostium ad hoc, quod fie- ret istud miraculum. Respondent Hebræi, & Nicolaus, quod quando miracula fiunt ad vtilitatem rotius populi, vel multorum, debent fieri publicè, quando autem fiunt ad vtilitatem vnus personæ, debent fieri in secreto. Sic enim Elifæus, quando sa- nauit aquas fontis Ierichontini, quia illud erat ad vtilitatem rotius vrbis, publicè factum est: nam exi- uit Elifæus ad fontem, & ibi coram omnibus mi- sit sal in aquam, & sanata est, supra secundo istud

F autem miraculum factum est ad vtilitatem istius vi- duæ solius, & filiorum suorum: ideo factum est in secreto. Sic etiam dicit Nicolaus fuisse de filia archi- sinagogi, quam Christus suscitauit: quia non per- misit introire secum quenquam ad puellam mortuam, nisi Petrum, Ioannem, & Iacobum, & matrē, & patrem puellæ: vt patet Luc. 8. & Marci. 5. Sed di- cendum, quod ista positio licet aliquantulum sit colorata, tamen non est omnino vera: quia Christus faciebat aliqua miracula, quæ pertinebant ad vtilitatem pri- uatorum: & tamen faciebat illa in publico. sic pa- tet de filio viduæ, quæ suscitauit in vrbe Naim: nā ibi vtilitas priuata erat, scilicet, matris puellæ, & adolefcē- tis, qui suscitabatur, & tamen coram toto populo suscitauit eum, vt patet Luc. 7. Sic etiam in suscita- tione Lazari vtilitas priuata erat, scilicet eius, & so- rorum suarum: & tamen publicè suscitauit illum: Io. 11. Immo, quod plus est, miracula, quæ aliquan- do in occulto fiebant, Christus volebat publicare: vt patet de muliere illa, quæ patiebatur fluxum sangui- nis à 12. annis, & accedens inter turbas tetigit Chri- stum, & sanata est: & tunc Christus dixit: quis me te- tigit? nam ego virtutem sensi exiisse de me: Luc. 8. Nec valet, si aliquis dicat, quod quantumcumque vtilitas priuata quantum ad illos, qui sanabantur: tamen erat utilitas publica quantum ad hoc, quod per miracula illa multi cōuertebantur: nam si sic argua- mus non stabat distinctio posita à Nicolao, & He- bræis: quia tunc omnia miracula pertinent ad vtili- tatem publicam, & debent fieri quantum ad hoc in publico. Dicendum ergo, quod ista distinctio non stat, quia Christus nihil istorum seruabat, sed aliquando faciebat in publico, & aliquando in secreto miracu- la, quæ pertinebant ad vtilitatem priuatam. Scien- dum tamen ad euidentiam huius, quod in miracu- lis ita est, sicut in operibus bonis: opera autem bona nostra debent fieri publicè ex eo, quod bona sunt, & bonum non vult latere, quia non est verecunda- bile, & potissimè, quia nobis operantibus bonum, alij inducentur ad faciendum similiter. Etiam lau- dabunt Deum, qui dedit nobis virtutem faciendi hæc. Sic dixit Christus. Matth. 5. Sic luceat lux vo- stra coram hominibus, vt videant vestra bona ope- ra, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est: non est autem aliqua causa, quare bona opera de- beant fieri in secreto, nisi quādo ille, qui agit, timet, quod extolletur si agit in publico, & sic perdet mer- cedem boni operis. De miraculis autem idem est, immo fortius, quia illa sunt bona, & manifestatur in eis expressius, quàm in cæteris rebus virtus Dei: ideo ad laudem eius potius debent publicari mira- cula, quæ per aliquem fiunt, quàm opera virtuosa, quæ ipse agit. Nec erit aliqua causa, quare miracu- lum debeat fieri in occulto propter eum, per quem fit: nisi timet extolli, per illud in gloriam inanem: vel quod cognito miraculo, quod fit per ipsum multi confluent ad eum, & impediunt ipsum in operibus, quæ intendit. Sic n. sanctus Hilarion Eremita fugie- bat per diuersas partes orbis, quia mox, vt cognos- cebatur fama miraculorum suorum cōfluebat ad eum populus multus, vt scribit B. Hieronymus in uitis patrū: in vita B. Hilarionis: Christus aut non ti- mebat inanē gloriā: eo quod non poterat peccare, ideo vt communiter faciebat miracula in publico. Si autem aliquando faciebat in occulto, solum facie- bat, vt daret nobis exemplum occultandi interdū bona opera nostra, ne inde extollamur. Sic enim patet de duobus cæcis, qui acceperunt ad Chri- stum, & sanauit eos, & dicitur, quod comminatus est eis, dicens: uidete, ne quis hoc faciat: Matth. 9. Et

Opinio Hebræorum, & Ni- colai.

Respon- sio aucto- ris.

Et tamen ipse posuit in corde eorum, vt publicarent miraculum: vnde quanto magis Christus eis cōmi- natus est, vt tacerent, tanto magis illi publicauerunt: nam dicitur ibidem: illi aut exuerunt diffamauerunt eum in totam terram illam. Istud aut Christus facie- bat ad doctrinam nostram: & tñ ipse nolebat facta sua celari, vt pilla Deus laudaretur, nisi quoniam facta sua erant talia, quæ enarrata non proficerent eo viuen- te, & sic fuit de transfiguratione sua: nam ibi fuit mi- raculum magnum in mutatione gloriæ corporis Christi: ipse tamen dixit discipulis: nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat. Matth. 17. & Luc. 9. & Marc. 9. hoc autem fuit, quia enarratio istorum non proficeret vsque post mortem Christi. Nunc autem dicendum de Elifæo, quod ipse non iussit miraculum istud esse occultum pro- pter mulierem: quia etiam si publicè fieret, non pote- rat ipsa inde gloriarī, sed Elifæus. Etiam non fecit pro- pter inanem gloriam fugiendam, quia iam ipse fece- rat alia miracula in publico. s. illud de sanatione aqua- rum Iericho, supra secundo: & de pronuntiatione victoriæ, & aquarum pro exercitu, præcedenti capi- & non extollebatur inde. Etiam dicendum, quod non faciebat hoc, ne persequerentur eum multi inquit- tates ipsum propter miracula, quia istud staret si nul- lum miraculum fecisset adhuc Elifæus in publico: & tamen iam fecerat alia in publico, propter quæ turba recurreret ad eum. Sed dicendum, quod iussit fieri illud in secreto, ne impediretur miraculum, quia fortè Deus non reputabat alium esse dignum ad vi- dendum miraculum illud, nisi mulierem illam, pro qua fiebat, & filios suos: & si alij affarent, non fieret miraculum. Vel fortè factum est hoc, ne infidelitas aliquorum astatium impediret miraculum: sic enim declaratum est præcedenti lib. cap. 17. quando susci- tauit Elias filium mulieris Sareptanæ: nam posuit eum intra cubiculum suū, vt nō videret mater, quō suscitabat eū, ne dubiū suum de miraculo impediret orationem Eliæ. Sed adhuc dicendum, quod verisi- milius est, quod iussit Elias istud fieri in occulto, quia non iudicauit multos dignos esse visione huius miraculi. Sic enim Christus aliquando faciebat in quibusdam miraculis, quæ faciebat occultè, vt patet in suscitatione filie Archisynagogi: nam nullum per- misit intrare secum ad puellam mortuam, nisi Pe- trum, & Iacobum, & Ioannem, & patrem, & matrē puellæ: Luc. 8. In transfiguratione quoque Christus non permisit secum esse aliquem de Apostolis, nisi Petrum, Iacobum, & Ioannem, Matth. 17. & Luc. 9. quia istos digniores reputabat, vel quia familiares il- los sibi habebat. *luit itaque mulier, & clausit ostium super se, & super filios suos.* Illico mulier petiuit vasa, quot- quot necessaria esse putauit, vel quotquot habere po- tuit, & clausit ostium super se, & filios suos, sicut ius- serat Elifæus: vt filij sui afferrent ei vasa, & ipsa infun- deret oleum. *Illi offerebant vasa, & illa infundebat.* Ipsa te- nebat lecythum, in quo erat parum olei in manu, & infundebat in vasa, quæ ferebant ei filij sui. *Cun- que plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: affer mihi adhuc vas.* Quasi dicat, dum essent vasa, in quæ infunderetur oleum, mater nō dicebat filijs: afferre vasa, quia dum illa infunderet in vno vase, filij habebant alia vasa in- promptu: nunc autem, quia nullum vas supererat, si- liij nullum afferbant ei: ipsa nesciebat vasa deficere, sed putabat, quod pueri erant fastiditi dando vasa, & ob hoc non dabant: ideo dixit: affer adhuc vas. Et di- citur, quod dixit hoc ad filium suum, id est, ad vnum de filiis suis: quia plures erant: cum dicitur hic, quod clausit ostium super se, & filios suos. Vel dicitur ad filium suum, id est, ad maiorem, qui excellenter vo-

Alph. I ost. super iij. Reg.

A catur filius, & loquebatur mater ad illum, quia ille promptus poterat ei ministrare. *Et ille respondit: non ha- beo.* Defecerat enim omnia vasa, quæ mulier illa at- tulerat mutuata. *Stetitque oleum, id est, nō fluxit vltra, vel non multiplicatum est in lecytho: quia Deus so- lum volebat facere miraculum ad vtilitatem mulie- ris illius viduæ, sed si oleum nunc etiam creferet, fluere per terram, & non proficeret mulieri: ideo noluit Deus, quod oleum creferet postquam non fuerunt vasa, in quæ infunderetur.*

Quis fuerit modus multiplicationis olei, & an multiplicabatur in lecytho de quo fundebatur, vel in vasis, in quæ fun- debatur. Quæstio X.

QV A E R E T V R, quis fuit modus multiplica- tionis istius olei per vasa. Respondendum, quod dupliciter poterat multiplicari, vno modo, quod pa- rum olei, quod erat in lecytho mulieris, diuideretur per omnia vasa, ita, quod in quolibet vase infunderetur modicum, s. saltem vna gutta, & tunc in valicillo creferet illa gutta quousque repletur vas. Alio mo- do, quod oleum paucum, quod erat in lecytho, mul- tiplicaretur, ita, quod de illo funderet in quolibet vase, de alijs magnis vsque ad repletionem, accipien- do primo modo, nō fiebat multiplicatio in lecytho, sed in vasis, in quibus infundebatur. Accipiendo se- cundo modo fiebat multiplicatio in lecytho. Et li- cēt ambo isti modi erant possibiles, tamen solum se- cundus eorum fuit in præsentī, quod patet: quia di- xit Elifæus: mitte inde in omnia vasa, & cum plena fuerint, tolles: ergo quodlibet vas debebat reple- ri, fundendo de lecytho in illud, & sic in lecytho fiebat multiplicatio, & non in vasis, in quæ infundebatur. Item, quia dicitur: cun- que plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: affer mihi vas: ergo quodlibet vas re- pebatur de lecytho. Item patet, quia dicitur: stetitq; oleum, scilicet, postquam puer respondit: nō habeo vas, stetit oleum, id est, non multiplicatum est: Non potest autem intelligi de multiplicatione, quæ fieret in vasis, in quæ infundebatur, quia siue essent plura vasa, siue non. Nō poterat fieri multiplicatio in quo- libet vase, nisi vsquequo repletur: sed antequam deficerent vasa, semper multiplicabatur oleum, & quando illa defecerunt, stetit oleum: ergo videtur, quod multiplicatio fiebat in lecytho, scilicet, quod semper crefcebat in eo aliquid, quod infunderetur, quousque cessauerunt vasa, in quæ infunderetur.

In lecytho quomodo multiplicatum est oleum. Quæstio XI.

QV A E R E T V R, vltorius, quis modus fuit mul- tiplicandi oleum in lecytho. Respondendum, quod dupliciter hoc poterat fieri: vno modo per multi- plicationem, s. quod non adduceretur aliquod oleum aliunde, quod adiungeretur illi oleo, quod erat in le- cytho ad hoc, quod semper fluere, & etiam, quod Deus nō crearet aliquod oleum in ter lecythum, quod consi- geretur oleo præexistenti, sed, quod illud oleum, quod prius erat illud solum, postea esset in omnibus vasis diffusum, & solum differret in hoc, quod prius sub parua quantitate, nunc autem miraculose accepe- rat magnam quantitatem. Alio modo poterat fieri per additionem, & istud poterat esse dupliciter. Vno modo, quod Angeli adducerent ab extra aliquod oleū, quod ponerent in lecytho, & inuisibiliter illud ponerēt. Alio modo, quod Deus de nouo crearet aliquod oleū, quod coniungeretur interiori oleo lecythi, & sic suffice- ret ad replendum omnia alia vasa. Dicendum tñ vs, quod hoc factū fuerit per multiplicationem: quia istè modus

E con.

conuenientior est, vt patet ex eis, q̄ dicta sunt præc. F lib. cap. 17. de multiplicatione olei in lecytho mulieris Sarephthæ, vbi latè de hoc dictum est.

Quòd fuit maius miraculum Eliæ, vel Elisæi. Quæstio XII.

Ex parte Dei vñ miraculū non est maius alio.

QVAERETVR vterius, quod fuit maius miraculum. scilicet de multiplicatione olei in lecytho huius viduæ, vel miraculum, quod fecit Elias de multiplicatione olei in lecytho mulieris Sarephthæ. Respondendum ad hoc, q̄ miraculum esse maius, vel minus potest intelligi dupliciter: vno mō ex parte potentie agentis, alio modo ex parte rei, quæ producit per miraculum. De primo dicendum, q̄ vnum miraculum nō est maius alio, quia quodlibet est à potentia infinita. Nec aliquod miraculū est quantumcunque magnum, quod exigat maiorem potentiam, quam infinitam, nec aliquod est tam paruum, ad quod sufficiat potentia minor, q̄ infinita. Item nō est vnum miraculum maius alio, tanquam facilius sit Deo agere vnam rem, q̄ aliam, quia si hoc esset, resistentia aliqua esset in rebus, q̄ fiunt ad ipsum Deū, sicut mobile resistit motori: ideo facilius motor mouet mobile paruum, q̄ magnum: ad Deum autē nulla resistentia est: cum omnes res sint in respectu ad ipsum in potentia obedientia. Vnde non est Deo facilius creare vnā guttā aquæ, q̄ totum seculum: & si vnum esset facilius alio, Deus non esset potentie infinitæ. Si autē consideretur miraculum ex parte rei, quæ fit, potest dici vnum miraculum maius alio in quantum plures res, vel maiores producunt per vnum, q̄ p̄ aliud, vt potest, suscitare simul decem mortuos maius miraculum dī, q̄ suscitare vnum, & tñ tanta potentia requiritur ad suscitandum vnum, sicut ad suscitandum decem simul. Si autem cōparemus ista duo miracula primo mō non est vnum maius alio. Si autē secundo mō, alio quo mō poterat dici, q̄ fuit istud maius miraculum, q̄ miraculum Eliæ: & aliquo mō e contrario. Nā hic non solum fuit multiplicatum oleum semel. scilicet ad hoc, q̄ lecythus repletur, sed erat continua multiplicatio. scilicet ad hoc, q̄ de lecytho illo paruo possent infundi in omnia vasa, & illa repleterentur. In miraculo autem Eliæ fuit multiplicatio subitanea. scilicet quia subito hydria repleta est farina, & lecythus repletus est oleo. Erat autē e contrario miraculum illud maius, q̄ istud: in quantum ibi fuerunt multæ multiplicationes distinctæ. Nam non solum hydria repleta fuit farina, & lecythus oleo, sed et nūq̄ defecit farina de hydria, q̄ continuè Elias, & vidua comederēt de illa. Idem de oleo lecythi, sed ista duo māserunt plena vsq; ad diē, quo Dñs dedit pluuiā sup̄ terrā: præc. li. c. 17. Dicēdū igitur, q̄ simpliciter maius fuit illud miraculum, q̄ istud: quia ibi fuerūt multa miracula realiter distincta, & in diuersis temporibus facta: hic autē fuit vnicum: quod patet: quia hic fuit vna multiplicatio continua olei in lecytho. scilicet ex quo cepit multiplicari nunq̄ cessauit, & quo defecerunt vasa, in q̄ infunderetur, & tunc stetit oleum, vt patet in litera, & sic fuit vñ miraculum p̄ continuitatē. In multiplicatione autē olei, & farine facta p̄ Eliā fuerunt plura miracula realiter distincta: nā in prima vice lecythus medicum habens de oleo repletus est: & hydria repleta est farina: postea vero quotidie fumebatur de vtroq; ad cibum viduæ, & Eliæ: & tñ semp̄ manebat lecythus plenus, & hydria plena: cum dicat præc. li. c. 17. ex illa die hydria farine non defecit, & lecythus olei non est imminutus. Tot ergo fuerunt miracula in illa multiplicatione, quoties vidua accepit oleum, & farinā de lecytho, & hydria à prima die, qua venit Elias ad cam

Ex parte rei q̄ vñ miraculū dicitur maius alio.

vsq; ad diē, qua pluit Dñs super terrā: præc. li. c. 17. Venit autē illa, & indicauit homini Dei. scilicet postq̄ plena fuerūt oīa vasa oleo, vidua iuit ad Elisæum, & dixit ei, q̄ factū fuerat. Et ille, vade, inquit, vade oleum, & redde creditoribus. Iussit Elisæus, q̄ venderet vidua oleum, & ex illo solueret debitum creditori: quia ad hoc dederat Deus ei oleum. Tu autem, & filij tui viuite de reliquo: Erat istud oleum multum, & costabat, q̄ maioris esset valoris, q̄ debitum, ad q̄ mulier tenebatur: idē dixit ei Elisæus, quod soluto debito ipsa, & filij sui viuerent de reliquo, idē est, acciperent ad sustentationem suam.

Quare iuit ad Elisæum ista mulier repletis vasibus oleo. Quæstio XIII.

QVAERETVR, quare ista mulier iuit ad Elisæum postq̄ repleta sunt vasa oleo. Respondendum, q̄ hoc fecit p̄ duo. Primo, ad sciēdū, quid fieri deberet de illo oleo, q̄ erat in vasibus: nā Elisæus solum dixerat mulieri, q̄ venderet oleū p̄ plura vasa, & non dixit, quid faceret de oleo illo: idē iuit ipsa ad sciēdū, qd fieri deberet. Et hoc patet, quia cū mulier dixerit hoc ad Elisæum, dixit ei Elisæus, q̄ venderet oleum, & daret creditori, & de reliquo viueret ipsa, & filij sui. Secundū fuit ad agendum gratias Elisæo, quia ipse fecerat ei hoc bonum: & cum accepit illud, iuit ad Elisæum nunciādo ei, quasi p̄ hoc gratias ageret de bono suscepto: nā illi, qui miraculosè recipiūt aliquid, non solum debent Deo gratias agere, sed et homini illi, cuius oratione, vel ministerio bonū illud recipiūt. Sic n. Christus, q̄ sanauit decem leprosos, dicens illis: ite, & ostendite vos sacerdotibus: reuerfus est vnus illorum, & gratias egit, q̄ sanatus fuisset. Alij autē nouem non redierunt, & Christus dixit: Nōne decē sanati sunt? & nouē vbi sunt? Non est inuentus, qui daret gloriā Deo Israel, nisi iste Samaritanus: Luc. 17. c. nā dādo grām homini, cuius ministerio fit miraculum, datur gloria Deo facienti. Facta autē est. Hic ponitur secundum huius capituli. scilicet de Sunamitis deuotæ consolatione: fuit autē cōsolatio eius in hoc, q̄ filius ei miraculosè datus est, & postea à morte suscitatus est, & diuiditur in duo. Quia primò agitur de pueri mirabili conceptione. Secundò de eius mirabili suscitatione ibi: Creuit autē puer. Circa primum dī. Facta est autem quadam die. scilicet accidit in quadā die. Et transibat Elisæus per Sunam. Sunā est nomen ciuitatis in terra Israel, p̄ quā transibat Elisæus, & in qua morabatur ista mulier, & est in sorte filiorum Issachar, vt patet Iosue 19. de ista ciuitate erat Abisag, quæ vocatur Sunamitis, & ducta est ad David in senectute sua, vt calefaceret eum, & ministraret sibi: præc. li. c. 1. Erat autem ibi mulier magna. Vocatur magna non corpore, sed diuitijs, & honore, & honestate morum. Nā magnitudo corporis nihil attinet ad probitatem feminæ, & dicitur, quod erat magna. idē diues, quia aliās nō potuisset ipsa facere domum pro Elisæo, & provide-re ei in omnibus necessarijs: etiam erat magna honestate morum, & deuotione: quia alioquin nō fuisset inclinata ad benefaciendum cum tanto desiderio viro Dei. Quæ tenuit vnum, vt comederet ibi panem, idē est, quasi violenter tenuit: volebat enim Elisæus vltra transire, & ipsa non permisit: sed fecit, quod comederet ibi. Ex quo habemus exemplum, quod pauperes non solum inuitandi, sed etiam cogendi: quia, tenere, quādam violentiam dicit. Idem patet Luc. 24. de duobus discipulis euntibus in Emmaus, quibus apparuit Christus, & putauerunt eum esse peregrinum, & dicitur, quod coegerunt eum, dicentes: mane nobiscum Domine, scilicet, vt cum illis manducaret: ipse autem fingebat se longius ire.

Pauperes non solum inuitandi, sed etiam cogendi.

Quæ

Quæ mulier erat ista, quæ tenuit Elisæum in domo. Quæstio XIII.

QVAERETVR, quæ mulier erat ista, quæ tenuit Elisæum Respondent Hebræi, q̄ ista fuit soror Abisag Sunamitis, quæ ministrabat David: præcedenti lib. c. 1. Motiuum autem est, quia Abisag erat Sunamitis, & et ista vocatur Sunamitis. Etiam quia Abisag erat diues, cū assumpta fuerit in vxorem regis, vel ministræ: & exinde saltem consequeretur diuitias magnas, & sic ista soror sua esset diues. Sed dicendum, q̄ ista sunt ridicula. Nam Hebræi mouentur interdum ex nullo, vel valde modico colore, & ita est hic: nam leuissimus color est, q̄ ex eo, q̄ Abisag erat de vrbe Sunam, ambe essent sorores, quæ tunc argueretur idem de qualibet alia habitante in vrbe Sunam. Item non potest hoc vllō stare: quia tūc esset ista mulier valde magnæ ætatis: nam vixisset toto tpe regni Salomonis, & Roboā, & Abiæ, & Asa, & Iosaphat, & quadam parte regni David, quod patet: quia nunc consummabatur regnum Iosaphat viuentis Ioram, & tamen à principio regni Salomonis vsq; ad finem regni Iosaphat fuerunt anni centum viginti sex. scilicet: anni regni Salomonis: præc. li. c. 1. & 17. anni regni Roboam, eo lib. c. 14. & tres anni regni Abiæ, eo lib. c. 15. & 41. anni regni Asa, eo lib. c. 25. anni regni Iosaphat: præc. li. c. vlt. & in super vixerat Abisag forte 20. annis, vel quasi, quando ducta est ad regem: quia adolecentula erat, & ministrabat coram eo, præc. li. c. 1. Ista ergo mulier si esset soror Abisag, esset iam multorum annorum, ita, vt vix posset viuere, & à fortiori non esset apta ad concipiendum: & tñ ipsa erat apta ad conceptum, sed solum impediatur, quia vir suus erat senex: cum infidicatur, ne quæras filium. n. non habet, & vir eius senex est. Si tñ ipsa fuisset antiqua, & inepta ad conceptum, non orasset Elisæus dari ei filium: & et ipsa erubuit, q̄ in tali ætate vacaret iuuenilibus amplexibus. Sicut fuit de Sara, quæ erat nonagenaria, q̄ Angelus dixit ei, q̄ conciperet: ipsa autē risit dicens: postq̄ cōsensui, & Dñs meus verulus est, voluptati operam dabo: Gen. 18. Dicendum ergo, q̄ non erat ista soror Abisag Sunamitis, sed erat quadam alia fœmina de vrbe Sunam, de qua erat Abisag.

Quare scriptura facit mentionem de muliere ista, & non de viro suo. Quæstio XIII.

QVAERETVR vterius, quare scriptura facit hic mentionem principaliter de femina, cū ista haberet virum viuentem: & est contra consuetudinem scripturæ, & modi loquendi, q̄ fiat mentio principaliter de fœminis, quàm de viris suis, cum vir sit caput mulieris, infra ad Corinth. 11. Respondēdū secundum quosdam, q̄ vxor erat melior viro, & famosior. Ideo fit mentio principalis de illa, sed dicendū, q̄ non stat, quia quantumcunque sit fœmina excellentior viro per accidens: tñ quādiu vxor est eius, semper vir est caput vxoris, & de nominatur ab ipso domus, & familia. Sed dicendum, q̄ scriptura facit hic mentionem principaliter de vxore, quàm de viro, quia scriptura non agit hic mentionem de istis, nisi, vt enarrat miracula Elisæi, & tamen ista non attinebant ad virum istius mulieris principaliter, sed ad ipsam: idē scriptura facit mentionem de ea principaliter, & hoc propter duo. Primo, quia ipsa fuit cā, vt Elisæus maneret in ciuitate Sunam, & non vir: huius: nā ipsa dixit ad virum suum animaduerto, q̄ vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter: faciamus ergo ei coenaculum patuulum. Secundo, propter mi

Alph. Tost. super iiij. Reg.

Alph. Tost. super iiij. Reg. A tacula, quæ contigerunt, & fuerunt duo, vñ de conceptione pueri, & aliud de suscitatione eius: vtrūq; aut factum est circa mulierem, quia ipsa fuit, ad quā locutus est Elisæus de conceptione pueri ipsa quoq; posuit puerum mortuum in coenaculo Elisæi, & ad preces eius suscitatus est, & maritus nihil de hoc cognouit, dum fieret: vt patet ex litera, ideo de ipsa debuit scriptura potius facere mentionem, q̄ de viro. Cuius frequenter inde, transiret diuertebat ad eam, vt comederet panem, idē est, multoties transibat Elisæus per ciuitatem illam, & declinabat in quacunq; vice ad domū illius mulieris, vt comederet ibi panem. idē est, vt reciperet obsequia ciborum. Nominē n. panis intelligunt reliqui cibi: sic patet infra 6. c. ubi dixit Elisæus: pone panem, & aquam corā eis, & sequatur ibi, appositag, & eis ciborum magna præparatio. Sciendum autē, q̄ causa transitus frequentis Elisæi per domum illius mulieris erat, quia Elisæus erat princeps prophetarū post raptum Eliæ, & quia in terra Israel erant multa collegia prophetarum visitabat ipse omnia, & oportebat eum discurrere per omnia illa: erat namq; vñ collegium in Iericho, & aliud in Bethel, supra secundo: aliud etiam erat in Galgala infra in litera: in mōte quoq; Carmeli videbatur esse aliud collegium, vel saltem erat locus deuotissimus ad orādum, & ista loca visitabat Elias, dum viueret: nam antequam raperetur discurreret per omnia illa supra secundo: Elisæus quoq; post raptum Eliæ coepit habere istum modum: nam iuit primo in Iericho, deinde sanatis aquis iuit in Bethel, & postea in mōte Carmeli, supra secundo, & postea iuit in Galgalam infra in litera. Ad hoc autē, q̄ Elisæus iret ad montem Carmeli, ad quem frequenter ibat, oportebat, q̄ transiret per urbem Sunā, quæ erat in sorte Issachar, & in illa etiam erat Carmelus, & ideo cum saepe visitaret illa loca, oportebat, quod saepe transiret per urbem Sunam, & declinabat tempore ad domum illam: quia ibi libenter suscipiebat. Quæ dixit ad virum suum: Desiderabat ista mulier facere coenaculum pro Elisæo, quia tamen dispositio domus non pendebat ab ipsa, sed à viro suo, orauit virum suum, vt hæc faceret exponendo ei causā. Animaduerto, quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. In hoc iustificabat mulier petitionem suam. scilicet q̄ faceret ei coenaculum, quia erat vir sanctus, alioquin nō expe-diret expendere pecuniā in utiliter, & dixit, qui transit frequenter p̄ nos, quia iam saepe transierat Elisæus per domum mulieris illius, q̄ istud dixit ad virum suum.

Quomodo cognouit mulier, quod Elisæus vir sanctus esset. Quæstio XIII.

QVAERETVR, quomodo dixit ista mulier, animaduerto, q̄ vir iste sanctus est. Respondet Ra. Sa. q̄ hoc videtur, quia saepe aspexerat ad mēsā Elisæi, & nulla musca sedebat sup̄ eā. Sed dicēdū, q̄ istud ē ridiculum, nā viri sancti non habebant in seculo tales excellentias, q̄ ad nihil proficeret. Sic n. q̄ nō ascēderet musca sup̄ mēsā suā, non erat vtile ad edificationē animarum, idē Deus non faceret tale miraculum frustra. Dicendum ergo, q̄ mulier ista non dum cognoscebat Elisæum esse prophetā, eo q̄ istud erat quasi in principio status sui post raptum Eliæ, & adhuc non divulgata erant miracula sua p̄ totum Israel, quia alioquin non dixisset mulier animaduerto, q̄ vir Dei sanctus est iste, loquēs sub dubio, & per coniecturas, sed dixisset: vir sanctus est iste, faciamus ei coenaculum. Apparebat tñ aliqua signa in Elisæo, q̄ esset vir sanctus in tota modestia, vtrūq; erat valde cōpositus in operationibus suis, & non potest latere virtus viri vbi cūq; illa sit, sed sicut dixit Christus, Matth. 7. Oportet, q̄ bona arbore

E 2 bonos

Viruofus
vir nō po-
teft abico-
di, & qua-
re.

bonis fructus faciat, & a fructibus suis cognoscat
homo. Nam si car non potest abscondi ciuitas super
montem posita. Matth. 5. ita homo magnæ virtutis
lacere non potest, q̄ velit se abscondere: facilius est
n. aliquem virtutis lapidum in abscondi, & repu-
tari simplicem, quàm virtutis magna virtutis, ex eo q̄
non est necesse hominē habere aliquos actus sapien-
tiæ apparentes, & si necesse est virtutis virtuosum habere
re semper actum virtutis apparentem, quia oīa, quæ
sunt in vita, sunt materia virtutis, & propter hoc di-
cit Aristote. 1. Ethicorum, q̄ virtutes sunt perinanē-
tiores disciplinis, & q̄ virtutes nō possunt tradi obli-
uioni, & disciplinæ possunt: quia necesse est virtutes
habere actum quodōdā, disciplinæ autē non ha-
bent actus continuos, in Hebræo dicitur. *Qui transit per
nos semper.* Vbi litera nostra dicit: qui transit per nos
frequenter, & intransit hoc litera nostra: qui non tra-
sibat semper Elifæus per vrbē illam, sed multoties. Et
quod dicitur de ad visitandum collegia prophetarū.
Faciamus ergo cenaculum paruum. Vocat cenaculū sibi
consuetudinē Latīnorum quæcunq; domus. Sic dicit
Rup. q̄ Ochozias cecidit per cancellos cenaculi sui.
Et dixit mulier: faciamus cenaculū paruum ad ad-
ducendum facilius virum, vt vellet hoc agere: quia
forte vir erat tenax, & si cenaculū esset magnū, ne
expenderet in eo multa, nollet facere illud: id dixit
faciamus cenaculū paruum, s. parcorū sumptuū. Di-
xit autē hoc mulier ad magis honorādū virū Dei, quā
quæcunq; Elifæus transibat per ciuitatē illā declina-
bat ad domum illius mulieris, erat tñ cū ipsa, & cū
viro suo in eadē domo indiuisa: & quia cum esset vir
magnæ virtutis forte vellet vacare cōtemplationi,
& facere alia, quæ non decebat ab oībus videri, ideo
honestū erat, q̄ ei fieret cenaculum, in quo maner-
ret. In Hebræo dicitur. *Faciamus ei celulam cum parietib.*
Id est, faciamus ei celulam distinctam à domo vestra p
parietē intermedium, & ista idē est, q̄ cenaculū, cū
quæcunq; domus possit vocari, cenaculū. *Et ponamus ei
in celatulum, & in mensam.* & candelabrum. Vole-
bat mulier providere vito Dei quantum ad omnia
necessaria, domū maneret in domo sua, & quia hone-
stius ipse viueret quantum ad omnia semotus à cō-
municatione domesticorum, posita fuerit omnia,
quæ pertinebant ad vsus eius in cenaculo suo, scili-
cet lectulus ad dormiendum, & mensa, vt ibi come-
deret cum puero suo Giezi, quando vellet, & sicut
vellet, & sella posita est ad sedendum, & candelabrum
ad vsus luminis per noctem. *Et cum venerit ad nos ma-
neat ibi,* id est, vt honestius maneat ibi quando venerit
ad nos, quàm si maneret nobiscum comunicās in
omnibus. Et supplēdum est, quod maritus illius mu-
lieris fecit libenter cenaculum, & omnia prædicta
pro Elifæo. *Facta est itaque dies quodā, & veniens dixerit
in cenaculum.* Scilicet, cum ex more Elifæus transirum
faceret per ciuitatem illam, declinauit ad domū mu-
lieris illius, & mansit in cenaculo. Et fuit istud in pri-
ma vice, quæ Elifæus mansit in illo. Nam tunc consi-
derata tāta benignitate mulieris, voluit ei bene age-
re, & locutus est, quæ habentur infra. *Et requirit ibi.*
Scilicet in cenaculo manens ibi quandiu stetit in ci-
uitate illa. *Dixitq; ad Giezi puerum suum: voca Sumamitem
istam.* Vocatur mulier ista Sumamitis: quia erat de
vrbe Sumam, vt supra dictum est.

Quare Elifæus vocat pot mulierem Sumamitem
ad se. *Questio XLII.*

QVAERETVR, quare Elifæus vocari fecit
mulierē istā ad se. Respondendum q̄ Elifæus
contemnerat obsequia, quæ præstabat ei ista mu-

lier, & desiderium magnum, quod habebat in mini-
strando sollicitē in omnibus ei ideo voluit regratiari
in aliquo, & ad hoc fecit vocari eam, vt sciret ab
ipsa, in quo posset ei utilis esse, vel quid ipsa potius de-
sideraret, vt ipse posset illud procurare propter eā.
Ex hoc autem colligitur notabile documentum,
scilicet, quod nunquam aliqui propter Deum so-
lum bona recipiant à proximis, & tamen tenentur
illis bene facere, vel vtilis esse in eo, quod possunt, &
saltem reddere actiones gratiarum. Nam Elifæus su-
sceptus fuerat in domo huius mulieris propter Deū,
s. quia tanquā propheta, & vir bonus susceptus est,
& omnia eis gratis ministrabantur. Quod patet ex
verbis mulieris, scilicet. *Animaduorto, q̄ vir Dei sā-
ctus est iste, qui transit per nos: faciamus, ergo ei ce-
naculū.* Deus ergo debebat eis remunerare hoc bo-
num: quia recipiebant eum, vt prophetam. Sic dicit,
qui vos recipit, me recipit: qui recipit prophetam
in nomine prophetæ, mercedē prophetæ accipiet,
& qui recipit iustum nomine iusti, mercedem iusti
accipiet. Matth. 10. Hoc tamen non obstat, Elifæus,
qui erat vir sanctus; & sciebat ista sibi impensa esse
propter Deū voluit reddere vicem pro hoc benefi-
cio, & quæsiuit à muliere quid sibi gratū esset, vt faceret.

Elifæus quare potius vocauit mulierem, quàm virum
suum. *Questio XLIII.*

QVAERETVR, vterius, cum beneficium istud
impensum esset Elifæo à muliere ista, & viro
suo, cur non vocauit potius virum ad reddendum
gratiarum actiones, quàm vxorem, cum vir viueret,
& vir esset præcipuus: quia est caput vxoris, in
ad Corinth. v. decimo. Respondendum, quod Elifæus
ab vtroque susceperat beneficium: nam vxor
sine consensu, & mandato viri non susceperat Eli-
fæum in domo, nec ministrauerat ei. Quod patet,
quia quando debuit ei fieri cenaculum, quod Elifæus
vxor viro, dicens animaduorto, quod vir Dei sanctus
est iste, qui transit per nos: faciamus ergo ei cenacu-
lum, & tunc vir eius fecit cenaculum. Ob hoc autē
cum vellet Elifæus vicem reddere suscepti benefi-
cij debebat in aliquo benefacere, quod esset com-
mune viro, & vxori, & ideo siue vocasset virum, si-
ue vocasset vxorem beneficium debebat esse tale, q̄
vtrique competeret, vt vterque reciperet gratiam pro
labore suo. Voluit tamē Elifæus vocare potius vxorē,
quàm virum propter duo. Primo quia ipse volebat
reddere vicem pro beneficio suscepto, & tamen
directius mulier benefaciebat, quàm vir: ideo
eam potius vocauit. Hoc patet, quia ipsa fecit susci-
pi eum in domum, & ad suasionem eius factum est
cenaculum Elifæo: nam vir suus non cogitauerat ali-
quid horum, & ipsa peruenit hoc viro, vt patet in li-
tera: ideo maxima pars boni operis imputatur ei. Se-
cundo vocauit eam Elifæus, & non virum: quia li-
cēt vir esset caput, tamen forte erat aliquo modo sim-
plex, & mulier erat prudentissima, & ipsa guberna-
bat familiam, & disponebat rotam domum. Et quia
Elifæus volebat scire, an aliquod negocium habe-
ret domus sua, in quo posset ei esse utilis, quæsiuit
potius ab ea, quàm a viro: quia forte vir nesciret, si
ipsa principaliter gubernabat domum: & hoc ali-
qualiter colligitur ex verbis Elifæi, cum dixit ad
eam: nunquid habet vir tuus negocium? vel nun-
quid habetis ambo negocium? sed dixit: nunquid
habes? Si tamen vir regeret familiam, omnia ne-
gocia domestica dicerentur esse negocia viri; & di-
xisset Elifæus: nunquid habet vir tuus negocium?

Qui reci-
pit à pro-
xi-
mō bñfi-
ciū pp so-
lū Deum
tenetur ei
q̄ tum po-
test agere
gratias.

De

De primo etiam. s. q̄ ista mulier principaliter mini-
strat Elifæo, & attribuendū sit ei beneficium, patet
ex verbis eius: nā dixit: Ecce sedulo in omnibus mi-
nistrasti nobis, quasi ipsa sola ministrasset, & non di-
xit: sedulo ministravit nobis vir tuus, vel sedulo
ministrastis ambo.

Quare Elifæus loquutus est istī mulieri pro Giezi.
Questio XLIX.

QVAERETVR, vterius, quō Elifæus fecit
vocari istam mulierem, & non loquebat ad eā,
sed ad Giezi puerū suum, & Giezi loquebatur ad il-
lam, vt patet in litera. Respondendum, q̄ ista mulier
vocata est, sed non stetit prope Elifæum, sed distans,
ita vt non videret eum: id loquebatur Elifæus Gie-
zi, & Giezi videret, & loquebatur ei. Quod patet: quia
postquam ista mulier dixit, q̄ non habebat aliquod
negocium, & Giezi dixit, q̄ non quæreret quod opus
esset: quia non habebat filium, præcepit, vt vocaret
eam, & dicitur: *Quæ cum vocata fuisset, & stetit
ad ostium, dixit ad eam, vt patet in s. si tñ ex ista vo-
catione prima fuisset mulier corā Elifæo, ita vt pos-
set ei loqui, non fecisset eam postea vocari ad hoc,
q̄ ipse loqueretur ei. Sed dicendum, q̄ fecit eā vo-
cari, & tñ non stetit corā Elifæo, sed in aliquo loco
extra cenaculum suū, & ad illū locum ibat Giezi, &
loquebatur ad illam, & deinde redibat ad Elifæum
perferens responsum eius, & sic erat medius in ser-
mone vtriusq;. Item patet hoc: quia quando mulier
dixit se nō habere negocium, dixit Giezi ad Elifæū:
Non quæras filium. n. nō habet, & vir eius senex est,
si tamen ipsa fuisset presens Elifæo non loqueretur
sic Giezi ad Elifæum: ideo erat ipsa absens. Sed obij-
ceretur: quia dicitur hic: *Qui cum vocasset eam, & il-
la stetit coram eo: ergo mulier vocata stetit corā
Elifæo.* Aliquis dicit, q̄ stetit coram eo. i. corā Gie-
zi, sed istud nihil est, quia postquam vocata erat, nō
stabat coram Giezi, sed magis quando vocabat, sta-
bat coram Giezi. Etiam ad hoc, vt mulier staret co-
ram Giezi solū, non erat vocanda: quia Giezi iui-
set ad illam, sed stetit coram Elifæo, & tamen nō ste-
tit prope, nec introiuit in cenaculū eius, ita q̄ Eli-
fæus non videbat eam, quando loquebatur illa, nec
poterat loqui ad illam, sed loquebatur per interme-
dium. Causa autem, quare Elifæus non fecit eā stare
coram se, vt loqueretur ipse ad illam, erat: quia ipse
erat vir valde sanctus abstractus à communicatione
popularium, & maximē mulierum: rarissimē n. lo-
quebatur alicui mulieri, & potissimē non permitte-
bat se tangi ab illis. Hoc patet, quia quando ista mu-
lier mortuo filio, iuit ad Elifæum in montē Carme-
li, & procidens retrixit pedes eius, amouit eam Gie-
zi prohibens tangere Elifæum: si tamen Elifæus per-
mitteret se tangi ab alijs mulieribus, à fortiori per-
mitteret se tangi ab ista, q̄ ministrabat ei tam sollicitē in
oībus. Postea autē Elifæus compatiens ei, permisit se
tangi ab illa, vt patet in s. si tñ stetit corā eo. i. cōiū-
cta ei, vt declaratū est. Nec est stetit intra cenaculū,
in quo erat Elifæus, nā postea cū vocata esset in secun-
da vice, dicit, q̄ stetit ad ostiū cenaculi. *Dixit ad puerū.*
I. ad Giezi, qui vocatur puer nō grate: quia vir erat, sed
officio: quia seruiebat Elifæo. *Loquere ad eam.* Nō loque-
bat per se Elifæus illi: quia ipsa erat distans, & non vi-
debat eā cū esset Elifæus intra cenaculū suū, & mu-
lier esset extra, sed loquebat ei Giezi. *Ecce sedulo in om-
nibus ministrasti nobis.* Volebat Elifæus reddere vicē p
beneficio suscepto, id cōmemorauit beneficium, di-
cens: sedulo ministrasti nobis. i. diligenter cū magna
affectione. Et dixit: in oībus. s. quia nihil pertinebat ad
vsus Elifæi, q̄ mulier illa non præstaret ei, dū mane-
bat in domo eius. s. quæ fecerat ei cenaculū, & posue-
rat mensam, & lectū, & sellā, & candelabrum. Et noīe
mensę intelligit, q̄ ministrabat ei in oībus pertinet
ad cibū, & sic nihil deerat sibi. *Quid vis, vt faciam tibi?*
s. pro tanto beneficio elige quod tibi vis, q̄ ego face-
re possim. *Nunquid habes negocium, & vis vt loquar regi, si-
ue principi militiæ?* nunquid habes aliquod negocium
expediendum in domo regis, cuius ego possim obti-
nere expeditionem? Dixit et, & vis, vt loquar princi-
pi militiæ. q. d. q̄ expeditio negociorū p̄debat à re-
ge, vel à principe militiæ: quia fortē princeps mili-
tiæ habebat iurisdictionem, & consistoriū causarū,
vel ipsi erāt cōmissa negocia regis tanq̄ officiali suo,
& cuiq; eorū poterat loqui Elifæus, vt expedit ne-
gociū mulieris illius, vel obtineret aliquod nouū, si
à rege peteret, vt pote aliq̄ immunitatē, vel exēptio-
nē. *Quæ respondit: in medio populi mei habito.* Brensi respō-
sio, & prudens. q. d. non ego, vt aliquod negociū ex-
pediat p me corā rege, vel principe militiæ: quia in me-
dio populi mei habito. q. d. vallata sū cōsanguineis,
& amicis, & nullus inquietat me: id non est opus, vt
tractē aliq̄ negociū apud regē. Sic exponit Histo-
ria scholastica, & Nicolaus. Vel aliter: in medio po-
puli mei habito. i. mulier popularis sum, & non ha-
beo negocia magna in domo regis, vel principis, q̄
pro me expediri debeant: & tñ q̄ ista mulier nō ege-
ret nunc, vt expedit Elifæus aliquod negociū suū
cū rege, tñ postea eguit: nā cū recessisset mulier ista
de terra pp famē monitu Elifæi p septē annos inte-
rim possessiones suæ occupatæ sunt ab alijs manētī
busi n terra, & illa clamabat corā rege, & cū dixisset
Giezi, q̄ illa erat mulier, cuius suscitauerat Elifæus
filium, iussit ei rex restitui agros cum redditibus il-
lorum à die, qua dimiserat eos, infra octauo.*

Elifæus quare dixit istī mulieri: vis vt loquar regi,
& non vidua. *Questio XLX.*

QVAERETVR, quare Elifæus dixit istī mu-
lieri: Nunquid habes negocium, & vis vt lo-
quar regi. Nā q̄ alia mulier vidua clamauit ad Eli-
fæum non dixit ei Elifæus, si vellet hoc, vel illud, sed
dixit: quid vis, vt faciam tibi? Respondendum, q̄ il-
la mulier petebat ab Elifæo sibi succurri, & ista nō
petebat, sed Elifæus dicebat ei an vellet aliquid, ideo
illa, q̄ petebat debebat exprimere q̄ volebat, & pp
hoc Elifæus non dixit ei à principio quid faceret, sed:
quid vis, vt faciā tibi? Ista autē non petebat: id Elifæus
debebat ei offerre aliquid, qd̄ pro ipsa posset facere.
Item mulier p̄dicta petiuit pro negocio determina-
to. s. vt liberaret à debito, ne filij sui tollerent ad ser-
uendū, id ad ipsam pertinebat exprimere qualiter
vellet sibi succurri. Ista autē Sumamitis nihil petebat,
id non debebat ipsa exprimere, sed Elifæus. Itē ra-
tio p̄cipua, quare dixit si volebat, q̄ aliquid expedi-
ret pro ea in domo regis, fuit, vt ipsa sciret, in quo
posset fauere sibi Elifæus: nam fortē ipsa habebat
aliqua negocia expedienda per regem, & tamen ne
sciret, an Elifæus posset proficere in illis; ideo non
peteret aliquid tale, & sic expressit istud Elifæus, vt
sciret, quod in hoc poterat eam adiuuare.
Alia causa fuit, quare expressit specialiter de re-
ge, scilicet, quia volebat Elifæus adiuuare mulie-
rem illam in arduis rebus: sed negocia tanto sunt
difficiliora ad expediendum, quanto cum ma-
ioribus personis expediuntur: sic autem sunt nego-
cia, quæ expediuntur cum regibus, & principi-
bus

bus: ideo dixit, si habebat negocium cum rege, vel principe militiæ: nam illa non posset hoc per se expedire, cum esset mulier popularis.

An Elifæus debebat se introrittere in expeditione negociorum secularium in domo regis. Quæst. XXI.

Elifæus habebat magnum fauorem apud reges.

QVAERETVR vterius, quomodo dicebat Elifæus, quod loqueretur regi, vel principi militiæ; quali intendens, quod loquente eo expediretur negocium: quomodo enim tantum se valiturum apud regem putabat, & an liceret hoc Elifæo, qui erat vir religiosus. Respondendum, quod Elifæus sciebat se habere magnum fauorem apud regem, & principes regni, ita quod quicquid ipse diceret, illico facerent. Et sic erat, quod magnum habebat fauorem. Et hoc erat propter tria: primum propter beneficium susceptum ab eo, quod rex, & totus exercitus susceperat: nam totus exercitus trium regum erat periturus sitis, nisi Elifæus succurrisset denunciatis eis, quomodo veniret aqua, & facerent alios ad suscipiendum illas: præcedenti cap. Secundum erat, quia rex & totus populus continuè egebant Elifæo, qui erat princeps prophetarum pro omnibus rebus dubijs, & necessitatibus suis: ideo quidquid ille diceret, facerent rex, & populus: quod patet: quia non solum facerent quod ipse rogaret, sed et si ipse increparet eos, sustinerent. Sic enim præced. ca. dixit Elifæus ad regem Israel: quid mihi, & tibi? vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ: viuit Dominus, quod si non vultus Iosaphat regis Iudæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem: & tamen rex increpitus tacuit, quia tenuit respondere asperè Elifæo cum haberet eum valde necessarium. Tertium erat propter sanctitatem Elifæi: erat enim vir sanctus valde, ideo nullus esset in toto Israel, qui non erubesceret repugnare ei in eo, quod diceret, vel rogaret.

An viros religiosos deceat esse in curijs regum pro negocijs. Quæstio XXI.

Viri cupidissimi, & ambitiosi sunt, ut communitè non frequentant talia loca, nisi viri dediti delicijs. Hoc autem Christus tetigit, dicens: Qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt, sicut ibi sunt, ut mollibus vestiuntur, & ut affluant alijs delicijs. Et ideo illicitum est alicui viro desiderati virtutem, & potissimè viris religiosjs desiderare frequentationem domorū regū, vel principum: si causa sui agant. Sunt tamen quædam cause, pro quibus licitum est cuiuscunq; ire ad curias regū, & principū. s. ad ex-

pediendum negocia miserabiliū personarū, quæ alijs peritura essent: vel ad proficiendū ipsi bono publico, vel in consulendo, vel admonendo, vel habendo administrationem negociorum ex officio imposito, & sic Elifæus dicebat se intrum ad regē, vel ad principem militiæ ad expediendū negocia mulieris istius, quia ipsa per se expedire non posset. Ista tñ, quæ possunt facere viri boni, & religiosi in domibus regū, & principū, licet sint valde fructuosa, tñ nimis appetenda non sunt: quia diuturna communicatio in talibus locis difficillima est viro virtuoso desiderati tranquillitatem cordis, & castigare vitia ad vnguem. Et quia Apostolus iubet, quod in quocunq; opere, quod pietatis causa exhibemus alijs, principaliter attendamus, ne nos tentemur, vtilius est viris religiosjs abstinere a fructu copioso, quem fortè inducere possent in curijs principum, ne ipsi à rigore virtutis dissoluantur ad quandam molliem, & teneritudinem, quæ quod alijs proficiendo, ipsi apud se ipsos aequaliter reprobis efficiantur. Laudabile est ergo vitis virtuosus, & religiosus aliquando pro vtilitate publica, & causis pijs illis visitare curias principum, sed frequenter hoc agere, vel diu ibi manere satis periculosum est. Vnde Elifæus nunc diceret se intrum ad regem, vel principem militiæ pro negocijs mulieris huius: tñ non erat assidue in curia, sed tota occupatio sua erat visitando conuentus prophetarum, discurrēdo de vno in aliud: ut supra in litera declaratum est. Si quis tñ religiosus vir publicè vtilitati insudans diu intemperate virtute, & non declinans à rigore eius manere potest in curijs principum, non increpo: sed potius approbo, & laudo nimis. Et ait: quid ergo vult ut facia ei? Dicebat hoc Elifæus ad Giezi quasi petens ab eo consilium quid posset agere, quod gratum esset illi mulieri. Dixitq; Giezi, ne queras. q. d. non oportet, quæras quid vult, ut facias ei: quia manifestum est in quo potes ei proficere. Filium enim non habet, & vir eius senex est. Scilicet, cum scias, quod non habet filium, nec et habere potest: quia vir eius senex est; non potes eam adiutare melius, quam quod Deus ei filiū. Dixit hoc Giezi: quia prudens erat, & sciebat, quod maximum desiderium coniugatorum est habere filios, potissimè quando sunt diuites: quia dolent, quod omnia bona sua dimittant hære di extraneo: id quancunq; prosperitate, & abundantia bonorū reputant nihil esse, cum sciant extraneus successurus in bonis eorū. Sic patet de Abraham: Gen. 15. cum dixit ei Deus: noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis: & respondit Abraham: Domine Deus, quid dabis mihi? ego absque liberis & ecce vernaculus meus erit hæres meus. q. d. Domine Deus quid proficient mihi omnia, quæ mihi dederis? quia ad vltimum ego moriar sine liberis, & seruus meus erit hæres meus. Hoc aut potissimè erat in veteri testamēto: quia non solum hoies desiderabant liberos, ut haberent, quibus dimitterent bona sua: sed et, ut non deleteret nomen eorū. Nā censēbāt valde magnū malū esse, quod quis moreretur, & non maneret nomen suū in aliquo: & tñ non manebat, quā non habebat aliquis liberos: vnde lex valde p̄uidebat in hoc, quō non moreretur aliquis sine liberis, & ne periret nomen: quia si moreretur sine filijs, iubebat lex, quod frater suus minor acciperet vxorē mortui, & præcraer ex ea plem noie fratris sui: Deute. 25 & Marth. 22. Iō Saul adiurauit Dauid, ne deleteret nomen suū de domo patris sui. s. ne occideret oēs filios suos, per quorū mortē deleteret nomen Saulis: sup. j. lib. capitul. 24. Et sic videtur, quod potius dolebat de deletione nominis, quā de morte filiorum: Præcepit itaque, ut vocaret eam. Postquā cognouit Elifæus, quod mulier illa non habebat filiū, nec poterat con-

delitijs, & diuitijs, et cupiditatei dominandi, & ad aliora ascēdendi.

Religiosis seculariū curiæ fugiendū. 16. q. 1. ca. si cupis.

Elifæus de nunciatur mulieri conceptū & partū.

concipere ex viro, quia senex erat, fecit vocari illā, ut veniret ad se: iā enim vocauerat eā, & loquebantur ad ipsam per Giezi puerum suum: quia tamen erat distans ab eo, & non se videbāt mutuo, nec Elifæus loquebatur illi: fecit eam vocari. s. faciendo, quod propinquius accederet. Quæ cum vocata fuisset, & stetit ad hostiū. Scilicet vocata est, ut magis accederet ad Elifæum, & videret eum, & sic stetit tunc ad ostiū, i. ad ostium cœnaculi: quia Elifæus manebat in cœnaculo suo, & mulier erat prius extra cœnaculum: nunc aut fecit, quod accederet ad ostium cœnaculi, ut ibi videret eā, & posset loqui illi: Dixit ad eam: in tempore isto, & in hac eadem hora, denunciauit ei conceptū, & partum dicens: in isto tempore, & in hac hora habebis filium in vtero. Potest aut intelligi dupliciter, vno modo quod Elifæus diceret, quod anno sequenti in isto tempore, & in ista hora, quæ tunc erat, haberet mulier illa filium in vtero. s. quod conciperet tempore intermedio. Alio modo potest intelligi: in hoc tempore, & in hac hora habebis filium in vtero. s. in breui post hoc habebis filiū. Et hoc dixit, quia paucis diebus post ista verba concepit mulier illa: accipiendo autem primo habetur simile. Gen. 18. cum dixit Angelus ad Abraham: reuertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara vxor tua, s. licet, post vnum annum ego veniam, & iam Sara habebit filium natum. Accipiendo secundo modo habetur simile præcedenti cap. cum dicitur: Conque mortuus fuisset Achab, præuaricatus est rex Moab fœdus, quod habebat cum rege Israel: egressus est igitur Ioram rex in die illa de Samaria, & tamen mani festum est, quod non egressus est de Samaria die illa, quia rex Moab præuaricatus est fœdus, sed plusquā vno anno postea: quia præuaricatio fœderis fuit mox post mortem Achab: Ioram verò non egressus est de Samaria contra Moab vsq; quo fuit rex, & istud fuit plusquā vno anno post mortem Achab, cum Ochozias successerit Achab, & Ioram Ochozias: & tamē Ochozias regnauit duobus annis licet incompletis: p. lib. ca. vlti. & tamen hic accipitur primo modo. s. quod in ista hora, & tempore post vnum annum mulier ista haberet filium in vtero: quod patet, quia dicitur in littera: si vita comes fuerit: & tamen si intelligeretur, quod immediate deberet concipere, non diceretur: si vita comes fuerit: & ideo ante vnum annum mulier conceptura erat: & tamē dixit Elifæus, quod lapsus vno anno iam haberet filium in vtero. Si vita comes fuerit. Melius diceretur, & vita comes erit, vel vita comite. Nam si propriè teneatur conditionaliter, prophetia ista nihil esset: quia cōditionalis nihil ponit in esse, & sic cum stante cōditionali, dubitaret de vita, an comes esset, & non existeret vita, non existeret conceptus: ideo consequenter dubitaretur de conceptu, & sic nihil certificaretur per prophetiā: & sic diceretur melius vita comite. Hieronymus tñ non multū curauit de ista differētia, sed posuit vñ. p. altero: quod pater: quia eadē litera penitus habet in Hebreo hic, & Gen. 18. vbi loquitur angelus ad Abraham: Reuertens veniam ad te tpe isto. s. vita comite. Et hic dicit: si vita comes fuerit, & sic non accipit, si, cōditionaliter, sed magis causaliter per quæ. Si aut diceretur: vita comite, poterat exponi iste ablatiuus per, si, vel, dū, vel, quæ, & sic exponeret causaliter per, quæ, & certificaret de vita, & consequenter de conceptu: Habebis in vtero filium. s. iā conceperis, & tñ nondū paries: & secūdū hoc debemus dicere, quod non concepit ista mulier paucis diebus post verba Elifæi, sed ad min⁹ post tres menses, vel plus, quæ alioquin vsq; ad vñ annū iā perisset. In Hebræo dicit. In tempore isto, sicut hora viuens amplexaberis in vtero filium. i. in tpe isto post vñ annū Alph. Thost. super iij. Regum.

amplexaberis filiū. i. habebis filiū intra vterū. Et dicit, sicut hora viuens, id est etis viuens, sicut nunc in ista hora. Et loco huius posuit litera nostra plura, dicens: in hac eadem hora, si vita comes fuerit.

Quare Elifæus nunc locutus est ad mulierem per se, & non per Giezi. Quæst. XXI.

QVAERETVR, quare nunc Elifæus vocauit ad se mulierē, & locutus est ei per se, cū prius non loqueretur ei, nisi per Giezi. Respondendum, quod hoc fecit propter duo. Primum fuit, ut mulier crederet verbis, quæ dicebantur: nā denunciabat ei Elifæus, quod conceptura esset, & istud erat miraculū: ideo si solus Giezi diceret hoc mulieri, non crederet, quia ipse non erat propheta, & fortè mulier putaret, quod Elifæus hoc non dixerat: ideo ut ipsa crederet voluit ei loqui Elifæus. Secundum fuit, ne putaretur hoc euenire ex verbis Giezi tāquam ipse esset propheta: sed voluit Elifæus, quod sicut Deus per ipsum solum denūciabat abscondita, & operabatur miracula, ita ipse solus diceret mulieri. Ante hoc autem non loquebatur Elifæus mulieri, sed Giezi: quia tunc tractabatur aliquid, quod esset magni ponderis, & deberet dici per Elifæum: sed petebat Elifæus a muliere quid vellet, quod faceret pro ipsa. Si tamen postea mulier determinasset, quod volebat aliquid negocium expediri pro illa in domo regis credendum est, quod Elifæus vocaret eā, & loqueretur sibi, ut informaretur de negotio. Sciendum etiam, quod quā ista mulier nunc venit ad Elifæum stetit ad ostium cœnaculi sui, & non ingressa est interiori, & hoc propter honestatem Elifæi, & mulieris: quia non erat honestū, quod intra cubiculum esset cum illa: At illa respondit, noli, quæso Domine mi vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ. Vidit enim mulier hoc ferè impossibile naturaliter, cum vir suus senex esset: ideo putauit, quod non dicebat ei hoc tanquam futurū esset, sed ut eā lætificaret: & ipsa dixit: noli mentiri, scilicet, non assensur hoc: quia difficile, & eris mendax in eo.

Castitas cautè seruanda est.

Ista mulier an peccauerit dicendo Elifæo: noli mentiri. Quæstio XXI.

QVAERETVR, an mulier ista peccauerit, dicendo Elifæo: noli mentiri, quia non solum non credebat verbis eius, sed etiam aliquantulum offēdebat eum, dicēdo: noli mentiri. Respondendū, quod satis poterat teneri istam mulierē peccasse ex incredulitate: quia non assensit verbis prophetæ: quia tamē potest excusari, melius est, ut dicamus eam non peccasse. Potest autem hoc dupliciter apparere. Primo dicendo, quod mulier ista nesciebat Elifæum esse prophetā: ideo non obligabatur credere verbis eius. Sed obijcietur, quia ipsa vocauit eum prophetā, dicens: noli, quæso Domine mi, vir Dei, noli mentiri. Dicendum, quod viri Dei vocantur prophete, & tamen ipsa adhuc nesciebat eum per certitudinē esse prophetam, sed ex quibusdam coniecturis: quia vidit in eo sanctitatem magnam: sic enim locuta est ad virum suū: animaduertito, quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos: non ergo obligabatur credere, quia non erat certificata. Secundo potest excusari: quia dato, quod sciret per certitudinem eum esse prophetam, non obligabatur credere verbis eius: quia non constabat eum loqui propheticè. Ad hoc tamen, quod crederetur alicui prophetæ, de necessitate oportebat constare duo, scilicet, quod propheta esset, & quod propheticè loqueretur. Et ad hoc prophetæ debebat premittere signum, quando populus non credebat eis: & si premitterent, tenebatur populus credere, ut colligitur, E 4 Deut. 13.

Deuteronom. 13. & 18. Et sic credendum est, qd nūc non praxmiserat aliquod signum Elisæus ad probationem eorum, quæ dicebat, & sic non peccabat mulier non credendo. Et hoc verisimile est, quia si peccauisset, dicendo istud: fortè Deus priuaret eam isto bono praxnunciato, vel saltem increpauisset eam Elisæus, & tamen non increpuit. Simile patet de Sara, que risit, & non creditit verbis Angeli, quando dixit, qd conciperet: ideo Angelus increpuit eam, saltem leuiter, dicens: risit Sara, & ipsa erubuit, & timuit, & negauit. Gene. decimo octauo.

Sara an peccauerit non credendo Angelo se parituram: & quare potius peccauerit ipsa, quam Sunamitis. Questio XXV.

QVAERETVR, quomodo potest stare, quod Sara peccauerit aliquo modo non credendo se parituram & non peccaret ista mulier: nam potius videtur, qd deberet ista peccare. Primò patet, quia maior difficultas erat ad hoc, quod Sara pareret, quàm ad hoc, quod pareret ista; nam in Sara erant duæ difficultates: prima erat, quia Abraham erat vetulus: & sic dixit ipsa: postquam consensui, & Dominus meus vetulus est voluptati operam dabo: Gen. 18. Secundum erat difficile, & principalius, quia desiderat Sara habere menstrua, vt patet eod. cap. Erant autem ambo senes prouectæque ætatis, & desiderant fieri Saræ muliebria, id est, cessauerat habere Sara mēstrua, quæ eueniunt foeminis, quando sunt potentes generare: vel antequam menstrua eueniant, vel postquam cessauerint fieri, impossibile est foeminam naturaliter concipere. In ista muliere erat prima difficultas, quia vir eius senex erat, & tamen non erat fecunda, quia ipsa non erat vetula. Vnde Giezi, quando posuit impedimenta conceptus huius mulieris, solum dixit: filium enim non habet, & vir eius senex est: si tamen ipsa fuisset antiqua, etiam esset impedimentum ad concipiendum; immo maius, quàm, qd vir eius esset senex, vt diceret illud Giezi, nō tamen dixit: ideo videtur, quod illa non erat vetula. Item erat maior ratio, quare peccaret ista mulier, quàm Sara: quia Sara non contradixit manifestè, sed in viro satis senescit, Gen. 18. ista autem manifestè dixit: noli mentiri, ergo ista magis peccauit, quàm Sara. Respondendum, quod Sara peccauit aliquo modo non credendo, quia non creditit, quod possit concipere, dicens: postquam consensui, & Dominus meus vetulus est voluptati operam dabo: & risit, quasi ex desperatione eius, qd dicebatur irridendo verbum Angeli: Ratio autem differentie fuit hic duplex: prima fuit, quia Sara vidit Angelos nunciantes partum suum, & credebat illos esse Angelos: ista autem mulier vidit prophetā. De Angelo autem Dei non est dubitandum, quin semper verum dicat; sed de homine propheta dubitari potest propter duo. scilicet, quia nescitur, an propheta sit, & dato, qd sciat eum esse prophetam, nescitur, an propheticè loquatur: poterat ergo sine peccato dubitare ista mulier, & non poterat sine peccato dubitare Sara. Secunda ratio differentie est, quia Sara simpliciter credidit esse falsum, quod dicebatur, & impossibile: ideo Angelus reprehendens eam dixit, qd non erat impossibile apud Deum omne verbum, nec difficile: ista autem mulier non creditit impossibile esse, quod dicebatur: sed nesciebat, an diceretur sibi ex intentione prophete, vel solum ad lætificandum eam: ideo dixit: noli mentiri, id est, non dicas mihi mendacium ad lætificandum me, sed dic veritatē sicut intendis. Tertia ratio differentie potest adiungi, intelligendo verba istius mulieris aliter, sicut intel-

Prima differentia inter incredulitatem Saræ, & Sunamitis.

ligunt Hebrei: nam dictio posita in Hebræo, vbi nos dicimus, mentiri, significat deficere: sic enim dicitur Isaie 53. Eris sicut fons aquarum, cuius non deficiunt aque: & in Hebræo ponitur ibi dictio, quæ habetur hic pro mentiri: & sic est sensus: noli mentiri viri Dei, id est, o vir Dei, si vis dare mihi filium, non des filium mentientem, id est, cito deficientem, sed filium duratè magno tempore. Iste sensus patet infra. nam cum mortuus est filius huius mulieris, dixit ad Elisæum: nunquid petiui filium à Domino meo? nūquid non dixi tibi: ne illudas me? Et sic videtur, qd ex hoc, quod filius mortuus erat, cum vixisset pauco tempore, putabat se mulier illudam: & tamen si ipsa dixisset: noli mentiri, dubitans solum, an posset habere filium, nō dixisset se nunc illudam, postquam mortuus erat, qd pauco tempore vixisset: ergo ipsa petiit in verbis istius filium magno tempore duraturum: & sic intelligendo, non erat aliqua incredulitas mulieris, nec poterat peccare. Et concepit mulier, & peperit filium. Quamquam vir esset senex, Deus contulit virtutem, vt posset mulier concipere: si tempore, & in hora eadem, qua dixerat Elisæus. Elisæus solum dixit de conceptu, & concepit mulier in illa hora, scilicet, in illo tempore, in quo dixit Elisæus; quod mulier esset foecunda, fuit foecunda, scilicet, in anno sequenti in eadem hora. Et hoc non refertur ad partum, quia non peperit in tempore assignato ab Elisæo, cum ipse nullum assignauerit: sed solum assignauit tempus ad concipiendum. Vel potest intelligi, quod dixit de tempore conceptus, & partus: & tamen supra in litera solum fit mentio de conceptu.

An mulier ista Sunamitis naturaliter conceperit, vel per miraculum, & de sex modis miraculosis pariendi, & quis eorum sit miraculosior. Quest. XXVI.

QVAERETVR, an mulier ista concepit naturaliter, vel per miraculum. Aliquis dicet, qd concepit naturaliter: nam in ista muliere nihil impediēbat ad concipiendum, nisi, quod erat vir suus senex: sic patet ex verbis Giezi supra, scilicet, filium non habet, & vir eius senex est: & tamen potest mulier iuuenis concipere de viro satis senescit, sicut fuit de Abraham, qui non poterat gignere de Sara, quando erat centum annorum, quia ipsa erat vetula: & tamen mortua ipsa, cum esset ipse vetustissimus centum, & triginta, & septem annorum, accepit iuuenulam vxorem, & genuit ex ea filios sex Gen. 25. Et patet hoc, quia Sara erat minor Abraham annis decem, scilicet, Abraham erat centum annorum, & Sara nonaginta, quādo natus est Isaac, vt colligitur Gen. 17. & 18. & 21. & tamen Sara vixit annis 127. Gen. 22. ergo tunc esset Abraham annorum 137. & accepit Ceturam in vxorem. Gene. 25. ergo ita poterat iste senex maritus huius Sunamitis gignere, & sic non est miraculum. Respondendum est, qd aliquod miraculum fuit in conceptione, quam habuit ista mulier. Quod patet, quia Giezi reputauit non posse virum illius mulieris gignere præ senectute: & ob hoc voluit, quod Elisæus oraret, vt gigneret: & dixit: filium non habet, & vir eius senex est; id est, propter senectutem viri non potest ista mulier concipere naturaliter, ideo expedit, quod ores pro ea. Item patet, quia Elisæus prædixit istam conceptionem ei: tamen omnino naturaliter eueniret, non prædiceretur. Cū autem arguitur, quod Abraham erat senex, & non poterat gignere de Sara, quæ erat vetula, & postea genuit de alia iuniori: dicendum, qd non est simile: quia non posset Abraham gignere de Sara non proueniebat ex senectute Saræ, quia Abraham accepit eā

Adrōnem in oppositōnem.

in coniugē à virginitate sua, & tamen nunquam potuit ex ea gignere: sed erat hoc propter sterilitatem Saræ: ideo cum Abraham esset satis robustus ad gignendum, & Sara non esset vetula, dixit ipsa, quod concluderat eam Dominus, ne pareret: ideo, quod acciperet Agar ancillam suam in vxorem, & accepit, & genuit ex ea Ismaelem, Gene. 16. & postea accepit Ceturam mortua Sara, & genuit ex ea: & sic nō erat difficultas gignendi ex parte Abrahæ, sed ex parte vxoris principaliter. Hoc autem solum ponitur impedimentum ex parte viri, cum dicitur, quod senex esset: ergo, quod fieret conceptio miraculum erat: nam vir huius Sunamitis, dato, quod accepisset aliquam iuuenulam, non genuisset cum vxor sua nō dicatur vetula, sed solum ipse: & tamen Abraham genuit prole accepta vxore iuuenula: ergo nō erat in Abrahā sicut in isto viro, & sic esset hic miraculū.

Conceptio dicitur miraculosa multipliciter. Questio XXVII.

QVAERETVR vltterius, quis modus miraculi fuit in conceptione ista. Respondendum, qd conceptio potest multipliciter dici miraculosa, scilicet, aut in causando, aut in denunciando: nam dato, quod nihil supernaturaliter efficiatur in conceptione, & tamen aliquis propheta dicat: ista mulier concipiet tali tempore: aliquo modo pertinet ista conceptio ad miraculum, quia non potest prænunciari, nisi reuelante Deo, & istud est miraculum. Et quantum ad hoc ista conceptio fuit miraculosa, quia Elisæus prænunciavit illam. Sed sic vocatur largè conceptio miraculosa, quia denunciatio est extrinseca ad conceptionem. Si autem conceptio sit miraculosa in efficiendo potest esse multipliciter: vno modo, quod vir, & vxor sunt potentes ad gignendum naturaliter, & semen cuiuslibet illorum sit dispositum ad generandum: & tamen non conueniunt in tali tempore, in quo possint gignere, & hoc, quia tempore, quo conueniunt, semen alterius eorum indispōsitū est, sicut multis modis contingit indispōsi. s. propter esse nimis liquidum, vel nimis solidum, vel ex alijs causis. Et isto modo Deus potest miraculosè facere, D aliam potentiam ad gignendum, sed solum erudit eos in aliqua circumstantia, sine qua nunquā possent gignere, & isto modo potest Deus conferre alicui, qui semper gignit filias, qd aliquando gignat filium: nam gigni filiam, vel filium prouenit ex multis causis, & tamen vna de potissimis est dispositio foeminis. Aliqui autem erunt, qui aliquo tempore erūt dispositi ad gignendum masculos, & tempore, quo sunt dispositi ad gignendum mares nunquam conueniunt, & sic nunquam poterunt gignere mares. Si autem Deus eis denunciaret, quod conueniant in tali hora, in qua possent gignere mares, gignent mares, & aliās nunquam gignerent illos: & sic tunc ista conceptio masculorum erit supra naturalis: non quidē, quod aliqua virtus conferatur naturæ ad hoc faciendum, sed quia eruditur de tempore, quo natura hoc facere potest, quod aliās nesciremus, & sine illo non contingeret gigni masculum. Simile est aliquo modo, Gen. 30. quando Angelus apparuit in somnis ipsi Iacob, & ostendit ei quomodo arietes possent nasci albi, vel nigri, vel varij, vt sic ipse lucraretur plurimos de arietibus, qui nascerentur in gregebus Laban: & hoc fuit ponendo cortices arborum diuersi coloris in canalibus, quando ad aquabantur greges, & saliebantur oues ab arietibus. Istud autem naturaliter fie-

bat, quod quales formas apprehenderent oues in calore coitus, tales essent colores fetuum: quia tamen Iacob nesciebat istud, & Angelus reuelauit ei: dicit facta illa generatio colorum in pecoribus aliquo modo supernaturaliter. Tertio modo conceptio vocatur miraculosa, quia fortè deficit materia ad generationem, sicut ex parte viri est semen tanquam digestum, & formatum: ex parte foemine est menstruum, si ergo deficiat menstruum, vel deficiat semē virile, & Deus suppleat aliquid istorum dando illud non habenti, erit ista conceptio miraculosa: sic fuit in conceptione Isaac: nam mater eius, Sara carebat menstruis, quæ pertinent ad formationem fetus, Gen. 18. scilicet, erant ambo senes prouectæque ætatis, & desiderant Saræ fieri muliebria. Quartus modus est conceptionis miraculose, quando non deficit materia formatiua foetus, & tamen est indispōsitā impedimento perpetuo, vt potē si mulier est sterilis: quia à quocunque cognoscatur nunquam poterit concipere. Sic enim fuit in conceptione Samsonis: nam mater sua erat sterilis, dixitque ei Angelus Domini: sterilis es, & absque liberis, sed concipies, & paries filium, Iud. 13. Sic etiam fuit de conceptione Samuëlis: nam mater sua erat sterilis, quia dicitur, quod Dominus concluderat vuluam eius, supra 1. lib. ca. 1. Idē etiam fuit in conceptione Isaac: nam non solum Sara non poterat concipere eum, quia deficiebant mēstrua, sed etiam quando erat iuuenula, non poterat concipere propter sterilitatem: sic patet Gen. 16. Ecce conclusit me Dominus, ne parerem. Idem fuit de conceptu Esau, & Iacob, quia Rebecca mater sua sterilis erat, Gen. 25. Quintus modus conceptionis miraculose est quando non deficit materia foetus, sed est impedita propter indispōsitionem, & tempus: vt puta, si semen est infigidatum in viris, quia dato, qd possint cognoscere feminas, & effundere semen, nō poterit naturaliter formari foetus, quia semen illud infigidatum non sufficit ad digerendum menstruum muliebri, nisi fortè caliditas mulieris suppleat defectum viri, & istud etiam fuit in conceptione Isaac: nam Abraham erat antiquus, & semen suum erat infigidatum: ideo non erat aptus ad gignendum ex Sara, dato, quod non esset sterilis: quia erant ambo antiqui, & hoc tangit Apostolus ad Rom. 4. f. & non infirmatus est fide, nec considerauit corpus suū mortuum, cum serē centum esset annorum, & emortuā vuluam Saræ. Idem patet ad Hebræos. 11. Propter quod, & ab vno orti sunt. Et hoc emortuo, tanquam sidera cœli in multitudine. Sextus modus est conceptionis miraculose, quando omnino sine semine fit conceptio: sic enim fuit in Christi conceptione: nam sola Virgo cum concepit, & non fuit ibi aliqua mixtio foeminis masculini digereatis menstruum virginalis: sed Spiritus sanctus suppleuit locum virtutis formatiue: ideo Christus dicitur genitus, vel conceptus de Spiritu sancto. Sciendum autem, quod isti modi conceptionis miraculose se habent secundū ordinem in excessu miraculi, scilicet, quia vnus est miraculosior alio. Primus enim est minus miraculosus, quia ibi non est miraculum in efficiendo, sed in denunciando: denunciatio autem extrinseca est ad ipsam conceptionem. Secundus est miraculosior primo, quia ibi est miraculum in efficiendo aliquo modo, licet indirectè: scilicet, quia ostenditur omnis circumstantia temporis ad gignendum, sine qua non posset esse generatio. Tertius miraculosior est secundo, quia in secundo non conferatur aliqua virtus naturaliter ad hoc, quod fiat conceptio: sed solum indicatur tempus conceptionis. In tertio autem non solum eruditur de tempore gignendi, sed magis suppletur defectus

Etys materia ad gignendum, quam natura non poterat ministrare. Quartus modus maior est primo, & secundo propter causam dictam: & tamen non constat, an sit maior modo tertio: sed potius videtur dicendum, quod modus tertius sit fortior quarto: quia maius est nullam esse materiam generationis, quam esse aliquam indispositam: sed in tertio nulla est, in quarto autem est indisposita propter sterilitatem. Quintus modus maior est primo, & secundo, sed non est maior tertio, & quarto, quia quartus dicit indispositionem perpetuam, & quintus indispositionem temporalem, sed tertius maior est quarto: ergo maior est etiam quinto. Vnde in quinto, aliqua litera potest prouideri, ut pote vir senex, qui prae senectute non potest gignere de muliere antiqua: potest gignere de iuuenula, sicut fuit de Abraham, qui genuit de Cetura: & tamen respectu Saræ dicebatur habere corpus emortuum ad Rom. 4. & ad Hebræ. 11. Tertius autem, & quartus modus non possunt habere remedium: quia mulier sterilis cuiusque viro iungatur nunquam concipiet, & si caret menstruis eodem modo. Sextus modus est fortior omnibus. scilicet mulier concipiat sine virili semine: & hoc siue vir cognouerit eam, aliquando, siue non, quia istud nihil differt. Et ista conceptio est proprie miraculosa: quia omnino sit virtute supernaturali: ceteræ autem, quæ habeant aliquid miraculi non omnino sunt miraculosa: quia opere naturali possunt pro maiori parte curari, licet istud sit difficile. Ideo scriptura istum proprie vocat miraculosum, quale fuit in Virgine Domina nostra.

Quis prædictorum modorum conueniat conceptionibus mulieris. Questio XXVIII.

QVAERETVR, utrius, an conceptio, de qua hic agit, fuerit miraculosa, in quo modo istorum tex fuit miraculosa. Dicendum, quod primus modus ei conuenit, scilicet, quia denunciata est per prophetam. Secundus etiam potest conuenire, quia licet propheta non dixerit isti mulieri, & viro in quo tempore conuenirent: tamen forte Deus inclinavit illos ad conueniendum in tali tempore, in quo posset gignere, & aliis non gignerent. Tertius modus posset conuenire. scilicet, per defectum seminis, & hoc, quia ipsa careret menstruis, sicut Sara, Gen. 18. Vel vir suus propter magnam senectutem non posset effundere semen. Primum non est verisimile, quia de ista muliere non dictum est, quod esset verula: sed solum dixit Giezi, quod vir suus esset senex. Etiam secundum, quamquam posset dici, tamen non est satis verisimile, scilicet, quod non posset effundere semen præ senectute, quia tunc esset senex valde, & hoc non videbatur. Nam difficile est virum cuiuscunque ætatis non posse effundere semen. De quarto modo dicendum, quod posset conuenire, scilicet, quod ista mulier esset sterilis, & propter hoc vir suus non potuisset gignere in ea ex multo tempore. Quintus modus valde conuenit. scilicet, quod propter indispositionem feminis ex senectute viri non posset fieri generatio. Et licet alij modi possint stare: tamen iste est, quem exprimit litera: nam solum dixit Giezi: filium non habet, & vir eius senex est. Ex senectute infrigidatur semine: & quamquam coire possit, tamen semen illud non sufficit digerere menstruum muliebri, & sic non poterat fieri generatio. Dedit ergo Deus virtutem quamdam femini senili, ut haberet calorem sufficientem ad dirigendum menstruum muliebri: sic factum est in conceptione Isaac, quia Deus dedit femini infrigidato virtutem ad Hebræos. 11. Fide etiam Sara steri-

lis virtutem in conceptione feminis accepit præter tempus ætatis. Et tunc dicendum, quod, quamquam iste vir postea accederet ad uxorem suam non gigneret, quia virtus calefactiua feminis data fuit forte pro semel, & postea relinqueretur in sua importetia fenili.

Crenit autem. Hic ponitur secundum huius partis. scilicet, pueri mortui mirabilis suscitatio, & dicitur. *Crenit autem puer.* scilicet, peruenit ad aliqualem ætatem puerilem: nam non poterat istud esse in magna ætate, sed necesse erat, quod ante annum octauum pueri, immo etiam ante sextum completum istud fieret, quod patet, quia iste puer natus est postquam coepit regnare Ioram in Israel: nam in principio regni eius raprus est Elias, & incepit propheta Elias, & declaratum est præcedenti cap. vixit autem Ioram in regno duodecim annis, eod. capit. & tamen postquam iste puer suscitatus est, mater sua peregrinata est annis 7. in terra Philistinorum, & postea veniens petiuit agros à rege Ioram, infra 8. & nondum erat mortuus Ioram, sed mortuus est, infra 9. Subtrahantur ergo illi septem anni de duodecim annis regis Ioræ manebunt quinque: ergo ad plus esset iste puer quinque annorum nondum completorum. Sed aliquis dicit, quod forte est muratus ordo. scilicet, quæ dicuntur infra 8. de fame non fuerunt postea, quæ habentur hic, & sic non procedet argumentum. Sed dicendum, quod fuit ordo continuus: nam prius suscitatus est iste puer, quam inciperet 7. anni famis. Nam Elias dixit mulieri isti, quod 7. annis duratura esset famis: id quod peregrinaretur ubi posset: & tunc ipsa iuit in terram Philistinorum, utique quo consummareretur septem anni, & in fine illorum venit ad regem petens agros ablatis sibi tempore absentia: suæ: & dum peteret hoc rex, querebat à Giezi puero Elisæi, quæ miracula fecerat Elisæus: & cum vidisset Giezi mulierem, dixit ad regem: ista est mulier, cuius filium suscitauit Elisæus, infra 8. ergo iam facta fuerat suscitatio pueri, quando completi sunt anni famis: non potuit tamen fieri durantibus septem annis famis, ergo prius facta est: Patet hoc, quia quando puer iste mortuus est, erat in vebe Sunam, & mater sua posuit eum mortuum in lecto viri Dei, ut patet infra, & tamen toto tempore septem annorum famis mansit mulier ista cum domo sua in terra Philistinorum, infra 8. ergo necesse est, quod ante annos famis fuerit puer suscitatus, & sic non erat, nisi quatuor, vel quinque annorum, quando suscitatus est. *Et cum esset quedam dies, & egressus inisset ad patrem suum ad messores.* Fortè erant messores prope urbem, & potuit puer per se ire ad patrem suum illuc. *Ait patri suo: caput meum doleo, caput meum doleo.* Iste puer erat tener ætate, & calor terræ illius erat fortis: ideo forte penetrauit cerebrum eius, & mortuus est. Sic enim mortuus est maritus Iudith. Nam iuit ad messores, & venit essus magnus super caput eius, & mortuus est in Betulia, ut patet Iud. 8. A fortiori puer iste, qui erat tener, infirmaretur, & moreretur subito præ æstu. In Hebræo dicitur. *Caput meum, caput meum.* Et non dicitur, doleo: quia est decurtata sententia, sicut consuevit esse sæpe in Hebræo. *Ait ille dixit puero.* scilicet, Pater huius pueri dixit ad puerum, id est, ad quandam iuuenem de messoribus, quod duceret istum paruulum ad matrem suam, & iussit hoc, quia pater erat extra urbem in agro cum messoribus: & quia puer ægrotabat non expediebat ei manere ibi: sed, quod duceretur ad urbem, ubi erat mater sua. Vel dixit ad matrem suam, quia matres sciunt plus placare filios, quam patres, & melius se haberet puer cum illa: *Qui cum tulisset, & adduxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua.* Mater videns ægrotare puerum, exhibebat ei pietatem, & blandiebatur ipsi modo

Cuius ætatis erat puer suscitatus Sunamitidi.

modo puerili, ut consolaretur: & ad hoc ponebat eum super genua sua: quia ita est consuetudo matrum pro parvulis, quos alunt. *Usque ad meridiem, & mortuus est.* tenuit eum illo die super genua vsque ad meridiem, & mortuus est in meridie. Fuerat enim æstus calidus super puerum, & coegit eum expirare: *Alcendit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei.* scilicet, cum mortuus est puer, mater credens, quod sicut Elisæus poterat obtinere à Domino, quod ille puer nasceretur: ita posset obtinere, quod suscitaretur à morte habens firmam fidem, posuit puerum in lecto, & recurrit ad Elisæum.

Quare mulier posuit puerum magis super lectum Elisæi, quam alibi. Questio XXX.

QVAERETVR, quare ista mulier posuit paruulum mortuum potius super lectum Elisæi, quam in alio loco, dum ibat ad Elisæum. Aliquis dicit, quod credebatur forte mulier, quod propter sanctitatem Elisæi lectus suus haberet virtutem: & si poneretur ibi puer suscitaretur. Sic nanque aliqua miracula facta sunt per solum tactum vestium sanctorum virorum: sicut mulier patiens fluxum sanguinis à duodecim annis secreta terigit fimbriam Christi, nihil dicens ad eum: sed solum intra se cogitans, quod si tangeret fimbriam illius, sanaretur, & sanata est, Luc. 8. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia in veteri testamento nulla talia miracula fuerunt. scilicet, quæ viri sancti per se solum poterant facere miracula: & tamen ex hoc, quod aliquis tangeret vestes eorum non sanabatur, vel si tangeret aliquid aliud pertinet ad eos, ipsis nihil agentibus. Etiam patet, quia si ista mulier posuisset puerum mortuum in lecto Elisæi hac intentione, expectasset in domo aliquanto tempore considerans an suscitaretur puer: & tamen illico, ut posuit eum super lectum ipsius, clausit ostium, & recessit ad montem Carmeli, ubi erat Elisæus: ergo non ponebat eum ibi hac intentione. Sed dicendum, quod posuit eum ibi ad occultandum, quod factum fuerat, scilicet, ut mors pueri lateret patrem. Nam pater reuersus fuerat de agro, vel reuerteretur antequam ipsa veniret de monte Carmeli: & si puer mortuus esset in alia parte domus, reperiret eum pater, & plangeret filium vnigenitum. Mater autem volebat hoc euitare habens spem certam de suscitatione pueri. Et hoc volebat propter duo: primo, ut pater nesciret ipsum mortuum, & ex hoc affligeret nimis, cum esset ille puer vnigenitus. Secundo, quia creditur, quod forte infidelitas patris noceret ad suscitationem pueri, si prius, quam Elisæus veniret ad suscitandum eum, inciperet pater eum plangere, quæ fides operatur maximè in miraculis, & si mater posuisset paruulum in aliqua parte domus, præterquam in cœnaculo viri Dei, pater inueniret puerum mortuum, & plangeret, ideo posuit eum in cubiculo viri Dei, quia ibi non inueniret eum pater, eoque nullus de domo consueuerat introire in cœnaculum Elisæi: Et etiam ista fuit causa, quod clauderet cubiculum mater pueri, scilicet, quod si pater inquirere vellet filium in cubiculo Elisæi reperiret illud clausum, & putaret, quod Elisæus clausisset, & sic non curaret ibi inquirere puerum. Quod autem mater vellet mortem pueri occultare esse patri, apparet: quia, quæ iuit ad Elisæum, non dixit viro suo ad quid ibat, sed solum dixit: mitte obsecro mecum vnum de pueris, & asinam: & cum vir instaret, inquirendo ad quid volebat ire ad Elisæum, ut ipsa occultaret intentionem suam, non respondit ei ad propositum: sed solum dixit, vadam, quod erat verbum expeditiuum. *Et clausit ostium.* Clausit ostium cubiculi Elisæi ne vir suus,

vel aliquis de domo inquirens puerum mortuum posset eum inuenire. *Et egressa vocauit virum suum.* Fortè vir suus adhuc erat in agro cum messoribus, & ipsa egressa est. scilicet, de vrbe, & iuit ad agrum, ubi erat vir, ut mitteret eam ad Elisæum. *Et ait, mitte mecum, obsecro, vnum de pueris, & asinam.* Petiuit asinam ad iter: puerum vero ad custodiam sui, ut honestius iret, & petiuit licentiam à viro suo, ne vir rediens in urbem non inueniens eam suspicaretur aliquid malum. Vel forte solum petiuit eam, ut haberet puerum, qui secum iret. Nam ipsa non habebat in domo aliquem puerum: quia omnes erant cum viro suo in agro: ideo oportuit, quod illuc iret ad petendum puerum, & tunc petiuit tria simul. scilicet, puerum, & asinam, & licentiam eundi. *Ut excurrat usque ad hominem Dei, & reuertar.* Dixit, ut excurrat, id est, ut velociter eam, & illico reuertar: & hoc dixit ad suadendum viro, ut concederet ei licentiam eundi: nam videretur graue viro per mittere uxori, quod iret ad virum Dei, si deberet ibi morari aliquantulum, quia tunc non esset in domo, qui ei debita obsequia ministraret, vel qui gubernaret familiam. Sciendum autem, quod mulier ista sciebat certissimè, ubi nunc erat Elisæus: quia aliàs non vagaretur in incertum discurrès per terram Israel. Erat autem Elisæus in monte Carmeli, qui est iuxta urbem Sunam: ita, quod velociter potest aliquis ire illuc, & redire de vrbe Sunam: ideo mulier dixit: quod excurreret velociter vadens. Et sic apparet, quod sit propinquus mons Carmeli: quia post meridiem mortuus est puer: ut patet supra in litera. Et iuit tunc mater ad Elisæum, & venit ille, & suscitauit puerum, & rotum factum est in eodem die: ut colligitur ex litera. *Qui ait illi: quomodo causam vadis ad eum?* Mirabatur vir ad quid vellet vxor sua ire ad Elisæum, quia non videbat aliquam causam: nam ignorabat mortem pueri, & non mirabatur, quod vellet ire illuc, quia iam aliàs iuerat: sed solum, quod vellet ire in tali die. *Hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbathum,* quasi dicat, si essent Kalendæ, vel Sabbathum, posset ire conuenienter, & haberet causam: & tamen hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbathum: ideo non habes causam aliquam ad eundem.

Quare dixit vir uxori, quod non erant Kalendæ, vel Sabbathum: & quæ ceremonie seruabantur apud Hebræos diebus Sabbathorum, & Calendarum. Questio XXX.

QVAERETVR, quare dixit vir ad uxorem: hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbathum in quo innuebat, quod in illis diebus haberet causam eundi ad Elisæum, sed non die illa. Respondendum, quod dies Sabbathi, & Calendarum erat dies quietis, quia cessabant homines à laboribus: & tunc conueniebant multi ad doctores legis, vel ad viros sanctos, ut audirent ab eis doctrinam legis, vel verbum sacræ admonitionis. Sic enim erat Elisæus, ideo in diebus Sabbathorum, & Calendarum conueniebant multi ad eum de locis conuiciis ad audiendum verbum eius. Et sic subintelligendum est, quod sæpe ista mulier inisset ad audiendum Elisæum in monte Carmeli in diebus Sabbathorum, vel Calendarum: ideo dixit vir suus: non sunt hodie Kalendæ, nec Sabbathum: Sciendum autem, quod ista consuetudo incepta ab antiquissimis inter Israelitas semper durauit inter eos, quando durauit status Iudaicus. scilicet, quamquam Hebræi non haberent nisi vnicum templum in tota terra Israel, in quo fierent sacrificia, & oblationes, & aliæ ceremonie legis: ut patet Leuit. 17. & Deuteronom. 12. tamen in singulis locis terræ Israel erat vna domus sacra, quæ vocabatur, synagoga, & ad il-

Die Sabbathi, & Calendarum multi conueniebant ad doctores.

ad illam conueniebant in diebus Sabbathorum, & in alijs festiuitatibus omnes Hebræi illius loci, & ibi audiebant verbū Dei ab aliquo doctore legis, & non fiebant ibi aliqua sacrificia, nec cæremoniæ legis, sed solum orationes, & sermones ad populum. Sic patet Luc. 4. cum dicitur: & venit Iesus in Nazareth; vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbathi in synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi liber Isaie. Et sic videtur, quod consuetudo Christi erat introire quolibet Sabbatho in synagogam dum nutrire in Nazareth; & sic esset consuetudo aliorum Iudeorum conuenire illuc: quia alias ipse non iussit: maximè, quia videtur, quod surrexit legere coram omnibus in synagoga; & sic videtur, quod conuenientia multitudo in Sabbatho ad synagogam. Idem patet Act. 13. cum dicitur de Paulo, & Barnaba: & ingressi synagogam die Sabbatho, & tunc surrexit legere coram omnibus, & prophetarum miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem dicite; & tunc sequitur, quod illo Sabbatho prædicauit ibi Paulus, & eodem capitulo dicitur, quod sequenti Sabbatho penè vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei per Paulum. Et dicitur etiam, quod exeuntibus illis de synagoga rogabant Iudei Paulum, & Barnabam, vt sequenti Sabbatho prædicarent eis verba hæc in synagoga. Sciendū autem, quod in diebus Sabbathorum, & aliorum festorum tenebant Iudei istum modum, quod conueniebant ad synagogam omnes, tam viri, quam feminae, licet essent eis diuersa loca, vt non essent sceminae commixtæ viris, vel quasi coniunctæ, sicut in Ecclesijs nostris: & ibi orabant, & legebatur primo vna lectio de libris Moysi, qui vocantur lex, & exponebatur populo in vulgari secundum ordinem literarum. Deinde legebatur alia lectio de libris prophetarum, scilicet, de libro Iosue, Iudicum, vel Regum, vel de Prophetis maioribus, aut minoribus, & de quibuscūque alijs libris autenticis inter eos: & variabantur lectiones istæ per annum, ita, vt legerent libros suos plenè, sicut Ecclesia variat officia quotidiana: & etiã exponebatur ista lectio populo ad literam, & maxime mulieribus: quia de viris rari erant, qui idioma saltem Hebræum non intelligerent, quibus finitis, si erat aliquis vir peritus in populo, qui sciret exhortari moraliter populum, ascēdebat cathedram, & prædicabat populo. Iste ordo patet Act. 14. cum dicitur de Paulo, & Barnaba, & ingressi synagogam die Sabbathorum sederunt: post lectionem autem legis, & prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Et tunc surrexit Paulus prædicare. De hoc etiam Act. 15. dicitur: Moyses. n. à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, quem prædicent in synagogis, vbi per omne Sabbathum legitur. Et sic consuetudo erat semper obseruata in Sabbathis legendi lectionem, vnam de libris Moysi, & aliam de libris prophetarum. In Kalendis quoque, & in alijs festiuitatibus simile fiebat: id conueniebant tunc omnes ad synagogas vel ad loca, in quibus essent viri periti, qui possent docere de lege.

Cōsuetudo anti-qua Iudeo-ru in suis synago-gis erat le-gere quo-libet Sab-batho le-ctiones duas. s. de lege, & de pro-phetis.

Nota pro intellectu Actuum Apostolorum.

Quare non dixit vir iste de alijs festiuitatibus, sicut de Sabbatho, & Kalendis. *Questio XXXI.*

QVAERETVR vterius, quare non dixit vir iste de alijs festiuitatibus, sicut de Sabbatho, & de Kalendis: nam aliæ festiuitates erant, in quibus vacabant Iudei à laboribus, & conueniebant ad orationem in loco sacro, & ad doctrinam legis, & vsq; ho-

die sic faciunt, scilicet, in festo Clangoris, & Azymorum, & propiciationis, & tabernaculorum, de quibus patet Leui. 23. & Num. 28. & 29. Respondendū, quod hoc fuit: quia festa inter Hebræos sunt duplicia: quædam frequenter accidunt, & alia semel tantum in anno: nam festum Clangoris, & Azymorū, & propiciationis, & tabernaculorum semel tantum in anno eueniunt. Alia autem multoties, vt Sabbathum in qualibet hebdomada, & festum Calendarū in principio cuiuslibet mensis, Num. 28. ideo vir iste nominauit festa, quæ frequenter accidebant: quia in istis sæpius ibant homines ad audiendum doctrinam legis, quàm in alijs festis, quæ raro accidebant. Secunda causa, & præcipua fuit: quia in alijs festiuitatibus præter Kalendas, & Sabbathum, non conueniebant Iudei in synagogis ad audiendum doctrinam legis. Quod patet: quia festa inter Hebræos erant sex ordinata à lege, licet postea ipsi aliqua superaddiderunt, quæ tamen non erant tempore Elisæ: & sunt ista septem. s. Sabbathum Kalendæ, festum Clangoris, dies Propiciationis, festum Tabernaculorū, & festum Azymorum, & Penthecostes. Conueniebant autem Hebræi in quibusdam temporibus istorum ad templum Salomonis, vel ad tabernaculum Moyfi antequam esset templum Salomonis, scilicet, ter in anno in festo Azymorum, & in festo Penthecostes, & in festo Tabernaculorum. Est autem festum Azymorum Luna 15. mensis Martij, Exod. 12. & Leui. 23. festum autem Penthecostes quinquaginta diebus celebrabatur post festum Azymorum, eodem capitulo. Festum verò Tabernaculorum celebrabatur Luna 25. Septembris eodem cap. & in istis tribus temporibus obligabatur Israelitæ omnes masculini sexus apparere in sanctuario: Exod. 23. & 34. & Deuteronomo. 26. manent autem quatuor festa. s. Sabbathum Kalendæ festum Clangoris, & expiationis: festum autem Expiationis fiebat Luna decima Septembris, & ideo cum Hebræi venturi essent ad festum Tabernaculorum, quod erat Luna 25. Veniebant etiam ad festum Expiationis, quod erat Luna decima, Leuit. 23. festum autem Clangoris coincidebat cum festo Calendarum, quia illud fit Luna prima Septembris, & ibi vocatur Kalendæ Septēbris: manent ergo solum Sabbathum, & Kalendæ: in quibus non ibant Israelitæ in sanctuarium secundum legem: & sic in quatuor festiuitatibus, in quibus ibant ad sanctuarium, non poterant conuenire ad synagogas particulares ad audiendum verbum Dei, cū oēs irent ad sanctuarium, sed solum poterant conuenire in Sabbathis, & Kalendis, in quibus non obligabatur ire ad sanctuarium. Et ob hoc vir dixit ad vxorē: Non sunt hodie Kalendæ, nec Sabbathum, quasi dicat, quod solum in his diebus conueniebant homines ad viros Dei, & ad prophetas, & ad peritos ad audiendum doctrinam legis.

*Quid licebat fieri in diebus Calendarum, & Sabbathis: & an posset in his itinerari propter aliquam causam. *Questio XXXII.**

QVAERETVR vterius, quomodo dixit vir hic ad vxorem: hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbathum, quam ob causam vadis ad eum. In quo innuit, quod in Sabbathis, & Kalendis potuisset itinerare ad virum Dei: & tamen hoc videretur prohiberetur de lege, quia Sabbathum obseruabatur strictissime, ita, quod nullum omnino opus deberent facere in Sabbathis, nec saltem parare cibos, nec succedere igne sub poena mortis: Exod. 20. & 31. & 35. ideo à fortiori non liceret itinerare. Aliquis forte diceret, quod licet omnia

Festa principalia inter Iudeos tpe Elisæ erant sex tantū: & quibus mensibus, & diebus.

Nota pulchrum intellectum ad lectum Actuum. 1. capi.

omnia ista essent vetita, quando homo ageret illa ad obsequium suum: tamen non erant, quando fiebant ad obsequium Dei, & quia ire ad audiendum doctrinam legis erat obsequium Dei solius, licet illud facere in Sabbathis. Sed dicendum, quod hoc non fiat, quia Hebræi seruabant strictissime, & ad literam præceptum de Sabbatho: ideo propter nullam causam permittebant homini itinerare in Sabbatho: immo tam strictè seruabant Sabbathum, quod si quis vellet eos occidere in die Sabbathi pugnando contra eos, non se defendebant, sed permittebant se occidi. Sic enim factum est tempore Machabæorum, quia Gentiles pugnauerunt inter contra quosdā Iudeos in die Sabbathi, & ipsi non resistunt, sed permiserunt se occidi: primo Machabæo. secundo. s. & concitauerunt aduersus eum prælium, & non responderunt, nec lapidem miserunt eis, nec oppilauerunt loca occulta, dicentes: moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos Cælum, & terra, quia iuste perditis nos: & mortui sunt vsque ad mille animas hominum. Tunc ceteri Iudei videntes, quod hoc modo cito delerentur de terra, destinauerunt resistere pugnantiibus contra eos in Sabbathis, vt patet ibidem. Cum ergo pro defendenda vita nolent violare Sabbathum, quanto magis, vt irent ad viros Dei procul positos ad audiendum verbum legis? Responderi potest, quod dixit vir ad vxorem: non sunt Kalendæ, nec Sabbathum. i. non est hodie vigilia Martij, & Sabbathi, vt ires hodie ad locū, vbi est vir Dei, & mane audires ibi verbum eius, & tunc non erat peccatum itinerare in vigilia Sabbathi. Aliter potest dici, & melius, quod mons Carmeli est valde propinquus ciuitati Sunam, in qua erat iste vir cū vxore sua. s. vix distans per dimidiam leucam à monte ciuitatis, & poterant Hebræi in diebus Sabbathorum ambulare per mille eundo, & per mille redendo causa solacij, vel ad aliquam causam piam: dum tamen non irent ad expediendum negocia aliqua, sicut in diebus profanis: de hoc patet Act. primo, cum dicitur: tunc reuersi sunt Ierosolymam à monte, qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Ierusalem Sabbathi habens iter, id est, tantū distat mons Oliueti à Ierusalem, quantum licebat Iudeo ambulare in Sabbatho: constat tamen, quod mons Oliueti distat à Ierusalem per dimidiam leucam. s. per mille passus, vel plus, & sic tamen poterat illa mulier die Sabbathi ambulare eundo ad audiendum verbum Dei ab Elisæo, & non violare Sabbathum. Et istud est valde verisimile: nam ipsa dixit ad virum suum, vt excurram vsque ad hominem Dei, & reuertar cito vadam, & veniam. Et patet hoc: quia, vt declaratum est, puer mortuus fuit post meridiem, & mater iuit ad Elisæum, & postea venit ipse, & suscitauit puerum, & totum factum est in ipsa die, vt dictum est: & sic verisimile est, quod erat valde prope mons Carmeli ad ciuitatem Sunam, de qua ista mulier ibat. Et sic verisimile est, quod in aliquibus diebus Sabbathorum mulier ista iuerat ad Elisæum in montem Carmeli, vt audiret verbum eius.

Sabbathi obseruatio erat strictissima apud Iudeos.

*Quare festiuitas est apud Hebræos dies Calendarum, & quid obseruabatur in ea, & quare vocantur proprius Neomenia, quàm Kalendæ. *Quest. XXXIII.**

QVAERETVR vterius de Kalendis, quæ festiuitates sunt, & quomodo obseruabatur dies Calendarum. Respondendum, quod festum Calendarum fiebat in quolibet mense, & erat prima dies mensis: nam Hebræi non incipiunt menses suos, sicut nos, quia principia mensium nostrorum semper sūt

immobilia: principia autem mensium Hebræorum mouentur: quia prima dies mensis eorum est prima dies lunationis cuiuslibet, & quia si Luna Ianuarij ē nunc in prima die Ianuarij, sequenti anno non erit in prima die Lunatio, sed variabitur per vñdecim dies, eo quod annus lunaris est minor anno solari vñdecim diebus, & quadrante. Variatur etiam menses eorum: quia in aliquo anno habent duodecim menses, & in aliquo 13. vt principium anni sui non multum distet ab æquinotio vernali; scilicet, ab introitu solis in Arietem, qui est in Martio ad diem decimam, vel vñdecimam Martij: primam autem diem cuiuslibet lunationis, siue mensis sui faciunt solē. Et ista vocatur festiuitas Calendarum, vel Neomeniarum: de Kalendis patet hic, & Num. 28. & supra primo libro, cap. 20. de Neomenijs patet Psal. 80. Bucinate in Neomenia tuba: s. in die Neomeniarū clangite tubis. Patet etiam Isa. 1. vbi vocatur Neomeniæ, & Kalendæ, scilicet. Inchoatum abominatio est mihi, Neomenias, & Sabbathum, & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cæcus vestri, Kalendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea. Causa autem, quare Deus iulit in principio cuiuslibet mensis celebrari festum Calendarum, vel Neomeniarum, posita est Num. 28. vbi de hoc diximus. Sciendum autem, quod magis proprie vocatur Neomeniæ, quàm Kalendæ: quia Neomenia dicitur à neos, quod est nouū, & mense, quod est defectus, quasi nouus defectus: & istud est in principio lunationis, quando Luna non apparet: quia tegitur radijs solis. Et dicitur nouus defectus, quia Luna habet duplicem defectum. s. nouū, & veterem. Habet enim veterem defectum in fine lunationis, quando per accessum ad solem tegitur. Est autem nouus defectus, quando per recessum à sole nondum plenum manet occultata. Pro quo sciendum, quod Luna, vel quodlibet astrum, quando accedit ad solem per duodecim gradus distantie, & infra, siue succedendo, siue præcedendo, occultatur radijs solis, & non videtur: & quia Luna dicitur noua post conjunctionem veram, quam habet cum sole, quousque recedat à sole, per duodecim gradus post conjunctionem manet occultata: & per alios duodecim gradus antequam accedat ad veram conjunctionem occultatur. Prima occultatio, quæ est post conjunctionem, vocatur nouus defectus. Secunda occultatio, quæ est ante conjunctionem, vocatur vetus defectus, ideo prima occultatio vocatur, Neomenia, & non secunda, quia tunc est verè noua lunatio, & tunc celebratur festum Neomeniarum, & non in prima die, quia incipit occultari sub radijs solis, quia tunc est vetus defectus. Vocatur autem festum Calendarum largè: quia, Kalendæ est nomen Romanum, & conuenit multis diebus: quia in quolibet mense sūt multe Kalendæ: omnes tamen habent numeros, vt secundo Kalendas, tertio Kalendas præter primos, quæ vocantur Kalendæ absolute sine assignatione numeri; & istæ sunt in principio cuiuslibet mensis: & ad similitudinem mensium nostrorum, quorum exordium est in Kalendis: vocauit Hieronymus principia mensium Hebræorum, Kalendas, melius tamē vocantur Neomeniæ, scilicet, à Luna, secundum quam incipiunt menses suos. Sciendum autem, quod dies Calendarum erat sollemnis apud Hebræos in sacrificijs valde: nam magis sollemnizabatur, quàm dies Sabbathi: de cuius sacrificijs, & libaminibus habetur Numeri 28. erat etiam dies ista sollemnis quantum ad gaudium Iudeorum: nam gaudebant nimis in die illa, & clangebant in tubis argenteis sacris, vt patet Numeri 10. scilicet: si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas, cantetis tubis super holocaustis,

Kalendarum festum magis proprie dicitur Neomenia.

caustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri: Erat etiam solennitas ista valde famosa inter alias solennitates: vt patet Pfalm. 80. scilicet: Buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestrae, idest: Neomenia est dies solennitatis insignis, idest, magna, vel famosa. Vnde Deus loquitur de Sabbatho, & de Neomenia, tanquam de festiuitatibus aequalibus, vel similibus, Isa. primo: Neomenias, & Sabbathum, & solennitates alias non feram: erat etiam dies iste vacatius apud Hebraeos, idest, quod non licebat in eo quidquam operari: sic videtur dici supra primo libro, capitulo vigesimo, & ibi declaratum est, an dies Calendarum de necessitate legis esset vacatius. *Quae respondit: vale:* idest: cum vir quareret ab vxore, quare ibat ad Elisaeum nunc, cum non esset Sabbathum, nec Kalendae, non respondit ei directe, sed solum dixit: vale, idest, mane cum Domino: quia non possum expectare ad reddendum eam: in Hebraeo dicitur, pax, idest, pax tibi sit, vel mane in pace: litera autem nostra posuit, vale, quod est verbum expeditiuum, & non, pax, vel aue: quia ista sunt verba salutaria p venientibus, & non p recedentibus.

Quare mulier noluit assignare viro rationem itineris sui.
Quaestio XXXIII.

QVAERETVR, quare mulier noluit respondere viro, sed solum dixit ei, vale. Respondendum secundum quosdam, quod hoc fecit, ne in reddendo causa moraretur. Sic enim dixit Elisaeus ad Giezi, quando ibat ad suscitandum puerum, de quo hic dicitur, quod neminem in via saluaret, & si quis eum saluaret non responderet: & erat hoc ad festinandum opus. Sed dicendum, quod hoc nihil est: quia in vnicoverbo poterat mulier reddere causam, dicens: obiit puer, & vado ad Elisaeum, vt eum susciteret. Sed dicendum, quod noluit mulier respondere, quia aut responderet verum, vel falsum, & vtroque modo sequeretur inconuenientia: si responderet verum, essent tria inconuenientia. Primum erat, quod pater affligeretur nimis de morte pueri, quia vni genitris erat, & mater volebat hoc evitare: nam si ipsa cito irer ad Elisaeum, cum crederet puerum certissime suscitandum, poterat venire cito Elisaeus, & suscitaret puerum, antequam pater sciret mortem eius, & sic non affligeretur: quia nesciret mortem, vique quo puer esset suscitatus. Si autem prius sciret, affligeretur nimis propter duo. Primum, quia vni genitris erat. Secundum, quia desperaret de resurrectione eius. Secundum inconueniens erat: quia pater non erat fidelis, sicut mater. Sed desperaret de resurrectione, & inciperet plangere filium suum tanquam perpetuo mortuum: & ista infidelitas forte noceret nimis ad suscitationem pueri. Cum miracula habeant totam efficaciam ex fide. Tertium inconueniens erat, quia si dixisset ei mortem pueri, turbatus vir non permitteret eam recedere: & sic impediretur opus suscitationis. Si autem falsum responderet, sequeretur etiam tria inconuenientia. Primum erat, quod mulier mentiretur, & peccaret mortaliter, quod ipsa intendebat evitare, potissime cum nulla esset necessitas mentendi, & ipsa erat mulier religiosa: vt patet ex his, quae faciebat circa Elisaeum, tam diligenter, & deuote. Secundum inconueniens erat, quia si mentiretur forte non posset allegare aliquam causam, quae videretur viro verisimilis: & sic colligeret eam vir mentiri, & suspicaretur malum, nec permitteret eam ire. Tertium inconueniens est, quia mater mortuo filio, vix poterat continere dolorem, quin vultu, & verbis illum proderet.

Vnde antequam accederet ad Elisaeum, licet nihil loqueretur, vidit Elisaeus, quod erat in amaritudine, licet nesciret quid erat: vnde ait ad Giezi: Dimitte illam: anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me. Mulier tamen volebat occultare dolorem, quia cum Elisaeus dixisset ei, an recte ageret apud eam, & filium suum, dixit: recte: ita ergo nunc mulier conabatur continere dolorem, non ostendendo eum in vultu, ne vir intelligeret mortem filij: & tamen si maneret ibi reddendo aliquam aliam causam, forte non posset tandiu ferocem continere dolorem, quin lachrymis, aut vultus habitudine patefaceret: & tunc vir cognosceret mortem pueri, & sequerentur omnia inconuenientia supra assignata: ideo noluit respondere verum, nec falsum: sed solum dixit: vale, expediens se de eo.

An Elisaeus ex reuelatione dixerit mulieri, quod conciperet filium, vel expectabat suis orationibus obtinere.

Quaestio XXXV.

QVAERETVR, vltius circa id, quod supra dixit Elisaeus ad mulierem de conceptione pueri, scilicet, cum Elisaeus quareret, quid posset facere pro ista muliere, quod esset ei gratum, respondit Giezi, ne queras: filium enim non habet, & vir suus senex est: & tunc dixit Elisaeus ad Giezi, quod vocaret illam, & cum vocata fuisset, dixit ad illam Elisaeus: in tempore isto habebis filium in vtero. Est dubium, quando Elisaeus habuit istam reuelationem, vel an locutus est mulieri non habens aliquam reuelationem a Deo, sed expectans orationibus obtinere: Aliquis dicit, quod non habuit aliquam reuelationem a Deo de conceptu illius mulieris antequam diceret sibi: quia non videtur tempus, in quo haberet, considerando circumstantiam literae: sed Elisaeus confusus de misericordia Dei, dixit mulieri, quod haberet filium in tali tempore. Sed istud non stat, quia nullo modo dicendum est, quod antequam Elisaeus haberet a Domino responsum promitteret aliquid, quod Deus solus posset praestare. Patet hoc quia quando tres reges petierunt ab eo responsum Domini super defectu aquarum, & ipse videret, quod erat aque omnino necessariae, quia alius periturus erat exercitus in breui praesit: tamen non ausus est dicere aquas venturas, quousque venit super eum spiritus Domini, canente citharista, & habuit responsum de aquis venturis, vt patet praecedenti capitulo. Item patet hoc, quia dato, quod Elisaeus confidens de misericordia Dei promitteret mulieri, quod daret ei filium expectans, quod orationibus suis obtineret illum, tamen non assignaret tempus, dixit tamen in tempore hoc, & in hac eadem hora habebis in vtero filium: ergo videtur, quod non audeat dicere ista sine reuelatione Dei. Sed obijciat aliquis, quod satis poterat Elisaeus promittere istud non habita reuelatione, quia non solum ipse, qui erat vir valde perfectus, sed etiam vir imperfectus, si haberet modicum fidei, posset facere quaecunque miracula. Sic enim Christus dixit: Si habueritis fidem sicut granum sinapis poteritis dicere huic arbori: eradicata, & transplantare in mare, & continuo fiet, vt Matth. vigesimo primo, & Luc. decimo septimo. Ita ergo cum Elisaeus haberet fidem plenam, poterat confidenter promittere mulieri, quod haberet filium in tali tempore. Sed dicitur, quod non stat: quia licet credenti nihil sit impossibile, & quidquid petit cofestim fiat: requiritur, quod sit causa necessaria petendi: vt pote, ad ostensionem veritatis fidei, scilicet, si quis non potest fidem defendere, nisi sit ostensio miraculi, si petit confiden-

Credenti nihil est impossibile, quod in se legitur.

ter miraculum fieri, illico fiet. Vel si putat, quod infideles conuenterentur viso miraculo, qui alius disputationibus conuinci non possent: sed potius ipsi infultarent legi nostrae, si quis ad conuicendum eos non hesitans peteret miraculum fieri, illico fieret. Sic etiam si quis sit in extrema necessitate, & non possit aliter liberari, & confidenter petat liberationem miraculosam, sine dubio immediate veniet: & tamen quod aliquis petat a Deo miraculum, nihil omnino haesitans, difficile satis est. Nam non potest quilibet tantam fidem habere, nisi Deus ei specialiter donet. Et si modicus scrupulus dubitationis intercidat, nullo modo poterit euenire miraculum. Deus tamen dat viris perfectis istam fidem, & etiam interdum dat viris imperfectis, quando opus est fieri miraculum ad ostensionem gloriae Dei: sed nunc in Elisaeo non erat aliqua causa necessitatis, quae moueret eum ad confidenter petendum miraculum: ideo non est verisimile, quod sine reuelatione Dei ista diceret.

Aliquis autem dicit, quod Elisaeus acceperat reuelationem de conceptione huius mulieris, antequam vocaret eam nec loqueretur ei Giezi, dicens: filium non habet: ideo quando venit, dixit ei: certissime quod haberet filium. Sed istud non est conuenienter dictum: quia si Elisaeus cognouisset hoc antequam loqueretur ei Giezi, non quaesiuisset quid faceret pro muliere illa, & an haberet aliqua negocia expedienda in domo regis, sed faceret id, quod Deus ei reuelasset: immo dato, quod mulier peteret aliquid aliud sibi fieri, & Deus reuelasset Elisaeo, quod diceret mulieri, quod conciperet, & pareret: istud ei potius reuelaret, quam faceret aliquid aliud. Dicendum ergo, quod ista reuelatio fuit facta Elisaeo antequam ipse iuberet vocari mulierem secunda vice: & tamen fuit facta postquam Giezi loquebatur ad mulierem pro Elisaeo, & vocauerat eam prima vice, scilicet, quod cum Giezi diceret Elisaeo: ne queras: filium enim, non habet, & vir suus senex est: spiritus Domini subito tetigit in intellectu Elisaei indicans ei, quod ista mulier deberet concipere tali tempore, & tunc Elisaeus iussit vocari mulierem: & sic fiebat sepe. Quod cum aliqui quaererent de quibusdam dubijs, vel de operatione miraculorum ab Elisaeo, dum ipsi quaerebant, Deus reuelabat Elisaeo responsum, ita vt illic responderet cum quaesitum esset: & sic videbatur eis, quibus respondebat, quod iam Elisaeus sciebat hoc antequam inquireretur. Sic enim fuit quando venerunt ad eum viri de Iericho, & dixerunt, quod locus erat bonae habitationis, & aqua erat mala: & respondit illis, quod ducerent Sal, & vas nouum, & mitterent in aquam, & sic sanaretur sup. 20. Et sic dum ipsi quaerebant Deus illustrabat eum ad respondendum: & aliquando cum aliqui veniebant ad inquirendum ab ipso, ipse nesciret a Deo responsum, mirabatur tanquam esset hoc insolitum. Sic enim quando accessit mulier ista ad eum, dixit ad Giezi: dimitte illam: anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Et sic mirabatur Elisaeus quomodo Deus non indicasset ei, quid quaereret illa mulier, cum iam esset ad pedes eius: si tamen non consuetum esset, quod Deus reuelaret solutiones dubiorum interim vt quaerebantur, vel antequam quaererentur, cum starent aliqui coram ipso ad quaerendum, non miraretur. Iste modus, & adhuc perfectior, erat in Apostolis: nam nihil studebant ad praedicandum, nec ad respondendum, immo si aliquando studebant vellent ad respondendum, peccarent mortaliter: quia Deus iubebat, quod non essent solliciti de hoc, dicens: cum; autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid lo-

Quo Deo diuersi modo loquebatur prophetis & interdum videbat eis antequaerent

quimini: dabitur enim vobis illa hora, quid loquimini. Matth. decimo. & Mar. 13. & Luc. 12. *Straitus: li itude- ret ad praedicandum vel riden du peccaret mortaliter.* 944. Petierat aliam a viro ad Elisaeum, & fecit, quod puer sterneret illam, idest, pararet ad viam. *Praeceptumque puero; mina, & propera.* Iussit ista mulier puero eunti secum, vt minaret, idest, impelleret aliam percutiendam eam, vt properaret: minare est impellere, & pertinet ad pecora quando homo voce, vel baculo aut aliis impellit illa, vt car ad aliquam partem: sic patet Exo. 3. scilicet, quod Moses minauit gregem ad interiora deserti. Et de hoc dicitur in Hebrardo: Pastor oues baculo minat lupore minatur. *Ne mihi moram facias in eundo.* Volebat enim mulier ista cito ire ad Elisaeum, vt ipse cito veniret, & suscitaret puerum, antequam cognosceret mors eius per virum suum. *Et hoc age, quod praecipio tibi.* Scilicet, non aduertas ad aliquid aliud: sed solum, vt agas quod praecipio tibi, scilicet: in minando properare aliam. *Profecta est igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli.* Erat enim Elisaeus in monte Carmeli, & Gialgalis: siue quia erat locus ille ad contemplationem conueniens, cum esset locus, in quo factum fuerat aliis miraculum, descendente igne de caelo super sacrificium tempore Eliae, praecedenti lib. cap. 18. & ob hoc Eliae pro maiori parte morabatur ibi, vt de claratum est praecedenti lib. cap. 21. & sup. idest, sciebat etiam mulier ista, quod ibi erat Elisaeus, ideo illuc iuit. *Cumque vidisset eam vir Dei de contra, ait ad Giezi: puerum suum.* Vidit eam Elisaeus venientem a longe, & cognouit eam, cum saepe vidisset, & locutus est ad Giezi de illa: *Ecce Sunamitis illa.* Idest, ecce venit Sunamitis hospita nostra.

Si agito li itude- ret ad praedicandum vel riden du peccaret mortaliter.

Quare Elisaeus morabatur in monte Carmeli.

Quare Elisaeus vocauit semper istam mulierem Sunamitem. Quaestio XXXVI.

QVAERETVR, quare Elisaeus vocabat semper istam mulierem Sunamitem: nam nunquam reperitur hic aliud nomen, nisi Sunamitis: sic enim dixit supra: Vocauit Sunamitem istam. Respondet historia scolastica, quod vocauit eam Sunamitem, quia tam paucam communicationem habuerat cum illa, quod etiam nomen eius ignorabat. Istud aliqui ter est verisimile: quia Elisaeus non loquebatur illi pro se, sed per Giezi puerum suum, quanquam esset in domo illius, nisi in secunda vice quando fecit eam vocari, & ipse per se locutus est ei. Et tamen adhuc omnino est hoc credendum: quia antequam fieret cenaculum Elisaeo, in domo mulieris illius saepe ipse declinauerat ad domum illam, vt patet supra: non est verisimile, quod ignoraret nomen hospitem suorum, etiam si nunquam loqueretur eis. Item quia si vocaret eam, sic propter ignorantiam nominis potius diceret, ecce hospita nostra: quia istud erat nomen magis notificans, quam quod diceretur, ecce Sunamitis. Sed dicendum, quod Elisaeus loquebatur sic non ex ignorantia nominis, sed quia modus suus loquendi erat talis: nam in his, quae libera sunt, non oportet dari causam, quare potius hoc faciamus, quam illud: & sic erat de Elisaeo, qui poterat vocare eam nomine proprio, vel vocare Sunamitem: *Vade in occursum eius, & dic ei: recte ne agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum?* Voluit Elisaeus, quod prius, quam accederet ipsa ad eum quaereret Giezi ab ea ad quid veniret, & quaesuit, an recte ageretur apud eam, & virum suum, & filium suum, idest, nunquid erant in prosperitate, vel acciderat eis aliqua aduersitas.

aduerfitas. *Que respondit: rectè. i. mulier dixit: rectè se habent omnia apud me, & virum meū, & filiū meū.*

Quare Elifæus misit Giezi in occursum mulieris. Questio XXXVII.

QVAERETVR, quare Elifæus misit ad querendum ab illa muliere, an rectè se haberet antequam ipsa accederet ad eum, cum ipsa veniret ad loquendum illi. Respondendum, quod hoc fecit Elifæus: quia nolebat, quod mulier accederet ad eū, nec loqueretur cum illo, sed volebat scire ab eaintentionem suam per nuncium, & respondere per nuncium: Et quia si non misisset Giezi ad querendū ab ea de statu suo ipsa veniret, & loqueretur Elifæo: ideo misit illuc puerum antequam accederet ad ipsum: istud patet: quia supra in litera fecit Elifæus vocari mulierem istam ad sciendum quid vellet, quod faceret ipse pro illa, & tamen non locutus est ei per se sed Giezi loquebatur illi vsquequo debuit ei prænunciare de conceptione pueri. Aliter potest dici, quod hoc fecit: quia Elifæus erat vir religiosus valde: & non principaliter fugiebant colloquia mulierum, sed potius euitabat, quod tangerent eum, vel starent iuxta ipsum. Sic patet sup. in litera: nam quādo Elifæus vocauit secunda vice istam mulierē, non permisit, quod accederet apud se, licet ipse loqueretur ei. Sed stetit solum ad ostium cenaculi, in quo stabat Elifæus. Patet etiam, quod ista esset consuetudo Elifæi: nam cum ista mulier iacuisset ad pedes Elifæi, Giezi iuit, vt amoueret eam, dixitq; Elifæus: Dimitte illam: quia anima eius in amaritudine est. Si tamen non fuisset consuetudo Elifæi nullam permittere ad se accedere mulierem, nō amouisset Giezi de pedibus Elifæi istam, quæ tanta bona ei præstiterat. Aliter potest dici, quod Elifæus consueuerat à Deo recipere reuelationem dubiorum, quādo aliqui veniebant ad querendum ab eo prius, quā de beret respondere: & quia nunc Elifæus vidit mulierem ad se venientem, & non indicabat ei Deus ad quid illa veniret, voluit, quod iret illuc Giezi, & sciret ab ea ad quid veniebat, & nunciaret Elifæo, & sic posset querere ipse à Domino priusquā illa aliquid diceret. Sic patet ꝑ cū dixit Elifæus: aīa eius in amaritudine est, & Dñs celauit me, & non indicauit mihi.

Quare dixit Sumamitis, quod rectè agebatur apud filium suum, cum esset mortuus. Quest. XXXVIII.

QVAERETVR vterius, quare ista mulier dixit, quod rectè agebatur apud eam, & apud virum suum, & filium suum: nam non rectè agebatur apud filium suum, cum mortuus esset. Et quomodo non erubuit dicere istud, cum immediatè declaratura esset veritatem. Respondendum, quod mulier ista sciebat consuetudinem Elifæi, scilicet, quod non permitteret eam ad se accedere, sed responderet ei per nuncium: voluit ergo occultare intentionem suam, vt Elifæus nesciret quid responderet ei priusquam ipsa loqueretur ad eum. Nam si ipsa dixisset Giezi, quod filius suus mortuus erat, antequam accederet ad Elifæum, dixisset Elifæus ad Giezi, quod iret ad ponendum baculum suum super puerum, ut suscitaretur: & sic nō permitteretur ipsa accedere ad Elifæum. Hoc autem sciebat mulier: nam dum Elifæus esset in domo sua, fecit eam vocari semel, & nō locutus est ei per se, sed per Giezi, & iterum fecit eam vocari, & locutus est ei per se: & tamen non permisit, quod accederet iuxta se: sed fecit quod staret in ostio domus: vt patet

sup. in litera, & hoc faciebat mulier: quia si ipsa non accederet ad Elifæum, non putabat se consecuturā salutem filij. Quod pater: ga dato, quod Elifæus miteret Giezi cum baculo suo ad suscitandum puerū: tamen nō quieuit mulier, sed semper insistit, vt iret Elifæus illuc, & iuit.

An peccauerit dicendo, quod rectè agebatur apud filium suum. Questio XXXIX.

QVAERETVR vterius an mulier ista peccauerit, dicendo, quod rectè agebatur apud filium suum, cum iam mortuus esset. Respondendum, ꝑ fati possumus concedere mulierem istam mentitā fuisse, & peccauisse: quia non erat tante sanctitatis, vt eam oporteat in omnibus excusare. Aliter potest dici, quod non mentita est ista mulier nec peccauit: quia dixit, quod rectè agebatur apud filium suū certissime sperans suscitationem eius, & ideo mortem istam non reputabat, vt mortem, sed vt soporem. Sic enim Christus loquebatur de illis, qui mortui erant, & suscitandi erant per ipsum: sic patet Luc. 8. de puella filia Archisynagoga, de qua dixit, nolite flere, non est mortua puella, sed dormit. Sic etiā quādo Christus voluit suscitare Lazarum dixit Discipulis suis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado, vt à somno eum excitem. Ioann. 11. & tamen iam mortuus erat, vt patet ibidem: non ergo mērita fuit ista mulier, dicens, quod rectè agebatur apud filium suū, vel quod non erat mortuus. *Cumque venisset ad virum Dei in montem. Sed quia respondit mulier, quod rectè agebatur apud se, & virum suum & filium suum, nesciuit Elifæus quid quærebatur: ideo permisit eam accedere ad se, & dicitur, quod venit in montem, scilicet, ascendit ad cacumen Carmeli, vbi erat Elifæus: Apprehendit pedes eius, id est, proiecit se in terrā ad pedes eius, quasi misericordiam petens in aliqua calamitate, vt sic suaderet Elifæo facere, quod ipsa pecebat: nam tunc corda generosa naturaliter maximè persuaderentur, quando illi, qui aliquid petunt, maximè se humiliant. Non poterat autem esse maior humiliatio, quā quod mulier proieceret se ad pedes Elifæi. Et accessit Giezi, vt amoueret eam. Iste erat semper cum Elifæo, & ministrabat ei.*

Quare Giezi amouit mulierem istam à pedibus Elifæi. Questio XL.

QVAERETVR, quare Giezi amouit mulierem istam à pedibus Elifæi. Respondendum, quod Elifæus consueuerat nullam foeminam permittere ad se accedere, ideo Giezi, qui erat minister Elifæi, illico, vt vidit eam tenentem pedes Elifæi, iuit ad amouendum eam. Hoc autem faciebat Elifæus ad magnam religiositatem: quia religio consistit in quibuldam ceremonijs facientibus, & significantibus perfectionem: & sic est esse virum omnino abstractum à communicatione foeminarum: ideo abstractus erat Elifæus ab omni modo communicationis earum, scilicet, à locutione, & tactu. De locutione patet supra: quia, quando vocauit hospitam suam non locutus est ei per se, sed per Giezi. De tactu patet: quia postea cum distans esset rem magnam, & miraculosam hospitiæ suæ, fecit eam vocari, vt ipse per se loqueretur ei: & tamen tunc non permisit eam accedere iuxta se, sed stetit iuxta ostium cenaculi Elifæi. Sic etiam erat consuetudo alijs prophetis, & viris religiosis inter Hæbræos, scilicet, quod nō permitterent ad se accedere foeminas. Vnde Symon Pharisæus, apud quem semel Christus discubuit, videns

Cōsuetudo erat i lege vere ri apud viros religiosos, vt nō permitterent ad se foeminas accedere.

dens, ꝑ Maria Magdalena oscularetur pedes eius, & vngeret eos, miratur est quomodo pmitteret eā ad se accedere: & dicebat intra se, hic si esset propheta, sciret vtrique qualis esset mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est: Christus tñ erat tractabilior non seruās cōtemoias abstractionis magne à populo, quas seruabant prophete: sed ista seruabat valde B. Ioannes Baptista, qui fuit sibi contemporaneus vnde Christus dixit de illo: venit. n. Ioannes nec manducans nec bibens, & dicitur De moniū haber: venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitur: ecce homo vorax, & porator vini, & publicanorū, & peccatorū amicus. Vñ Pharisæi mirabant, & increpabāt eum, & discipulos suos dicentes: quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester? De primo Matth. 11. Deut. 2. Matth. 9. *Et ait homo Dei, amitte illam: anima enim eius in amaritudine est.* Scilicet, prohibuit Elifæus Giezi amouere illam de pedibus suis, quia illa erat in amaritudine magna, & consolabatur manendo ad pedes eius, ideo licet consueudo Elifæi esset, ꝑ nulla foemina tangeret pedes eius, tñ huic voluit pmittere specialiter: tñ ga hospita eius erat, & ministrauerat ei diligenter in oibus: vt patet supra: tum quia erat in amaritudine, & nolebat eam amplius affligere repellendo eā à se. Dixit aut Elifæus, ꝑ aīa mulieris istius erat in amaritudine, nō ꝑ Deus sibi reuelauisset amaritudinē eius: nā dixit Dñs celauit à me, & non indicauit mihi, sed cognouit hoc Elifæus humanitus. s. ga vidit eā ad pedes suos, quasi petentē misericordiā, licet nihil loqueretur, & tñ tanta humiliatio nō fieret sine magna aduerfitate: *Et Dominus celauit à me, ꝑ non indicauit mihi.* Id est, non fecit Deus hac vice, sicut solet: quia aliās solebat indicare Elifæo ea, quæ quærebant ab eo antequam quærerentur, vel tunc quando quærebatur: & tamen nunc erat mulier coram eo ad petendum aliquid, & ipse nesciebat quid vellet.

Quare Elifæus dixit, quod Dominus celauerat ab eo, quid vellet Sumamitis. Quest. XLI.

QVAERETVR, quomodo Elifæus dixit, ꝑ Dominus celauerat ab eo, vel non indicauerat ei: nam non videbat celasse se istā, cū ipse nondum quæsiuisset sup illa à Dño: & quare ista res celata est. Rñdendum, ꝑ Deus solebat Elifæo reuelare res illas, de quibus qđ fieri sibi deberet, antequā esset tps rñdendi: & sic non oportebat, ꝑ Elifæus ꝑsuleret Dominum super rebus illis, quæ ab ipso quærebantur, quia anteq ipse consulere Deum rñdebat: nunc autem Deus non declarabat ei, quid istam mulier vellet, iō dicebat se sibi celatā esse, quasi istud esset præter consuetudinē reuelationū, quæ solebat ei fieri: sic patet supra in litera: nam dum Giezi diceret ad Elifæum non habet filiū, & vir eius senex est: reuelauit Deus Elifæo, ꝑ mulier illa cōceptura esset, & illico rñdit, ꝑ vocaretur, & dixit ei, ꝑ conciperet. Sciendū tñ, ꝑ Deus aliquando reuelabat Elifæo illa, quæ rñsurus erat quæretibus prius quā illi quærerent, vel tūc qñ actualiter quærebant prius quā veniret tēpus respondendi ipsius: sic patet in sanatione aquarū Iericho supra 2. & in conceptu mulieris supra in litera: & in sanatione Naaman leprosi sequenti. c. & in denunciatione abundantie futuræ, & mortis hoīs increduli infra 7. & in multis alijs: aliquādo autem Deus non reuelabat prius quā quæreretur, sed oportebat, ꝑ Elifæus consulere ipsum super hoc. Sic fuit, quādo tres reges petierunt rēspōsum ab Elifæo super defectu aquarum: nam non rñdit illico, sed cum canerēt citharista facta est super eum manus Domini. Alph. Tost. super iij. Reg.

De differe[n]tia reuelationū q̄ fiebant Apōstolis, & quæ fiebat p̄phetis.

ni: & rñdit præcedenti. c. Sic et fuit nunc: nam non reuelauit ei quid vellet mulier quousque ipsa exposuit. Ratio huius erat, quia Deus noluit equare prophetas, & viros sanctos veteris testamenti Apostolis, qui fuerunt principes noui testamenti, sed Apostoli habuerunt hoc ex priuilegio, ꝑ quādoque aliquis quæreret ab eis rñsum, Deus reuelabat eis quid deberent respondere priusquam veniret tempus respondendi: & sic non videbantur nouiter adiscere id quod dicturi erant, sed scire ante hoc: & tamen nesciebant prius, sed tunc actualiter eis reuelabatur: vt patet Matth. 10. & Matth. 13. & Luc. 12. nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, dabitur. n. vobis in illa hora qđ loquamini. Et sic Apostoli nunquam debebant cōsulere dñm sup aliquo, sed priusquam ipsi consulere Deum respondebat. Et nō solum accidebat hoc in eis, sed etiam erat positum eis ex præcepto ne cogitarent quid deberent respondere, aut prædicare, quia spiritus sanctus locutus erat per eos, quādoque opus esset responsione: si ergo ipsi vellēt studere qualiter responderent peccaret mortaliter propter duo. Primò, quia agerent contra præceptum Christi, qui dixit nolite cogitare, quomodo aut quid respondeatis. Secundo, quia incurrerent in magnā diffidentiam, quia Christus promittebat eis, ꝑ quādoque opus esset, vt responderent spiritus sanctus loqueretur ꝑ eos, ipsis nihil considerantibus, ꝑ ergo ipsi uellēt studere ad respondendū, erat non credere, ꝑ Spiritus sanctus locutus esset per eos quando oporteret, vel ꝑ uellent ad maiorem cautelam etiam ipsi studere tanquā responsio illa firmior esset, quæ præderet à Spiritu sancto, cū humano studio, quā illa quæ procederet à Spiritu sancto sine humano studio: sed primū istorum est magna diffidentia de veritate promissionis Dei. Secundum est magna insipientia, quia super opera Dei ratio hoīs non potest adere aliquid perfectionis: vnde non sunt magis perfecta opera Dei absolutè, q̄ si addatur eis perfectio, quæ potest causari per actum humanū: sicut infinito nihil est maius, & vnū infinitū non est maius alio infinito: & iō si Spiritus sanctus dictauerit responsionē ad aliqđ dubium in corde alicuius hoīs imperiti oēs periti volentes rēspōsionē illā vigorare nō poterunt eam firmiorē reddere, q̄ sit. ideo nullus Apostolorum cogitabat aliquando quid deberet prædicare, vel respondere: sed cum esset in loco prædicandi, vel respondendi Spiritus mouebat linguā eius, & loquebatur quod oportebat: & sic fuerit in hoc omnes Apostoli excellentiores excellentissimis prophetarum. Nam nullus illorū fuit, qui non egeret aliquando à Deo petere responsum eius, de quo dubitabat. de Moyse patet. Num. 7. & 27. & 36. & tamen illi fuit excellentissimus prophetarū: quia non surrexit maior eo in toto Israel, vt patet Deuter. 34. De Ieremia patet Ierem. 42. De Daniele patet Danielis octauo, & 10. De Elifæo patet hic, & sic de omnibus alijs.

Quare Sumamitis proiecit se ad pedes nihil petens. Questio XLII.

QVAERETVR, quare mulier ista mox, vt proiecit se ad pedes Elifæi non petiuit id qđ intendebat, sed tacens iacebat. Rñdendum, ꝑ ista mulier cognoscebat conditionem Elifæi. s. ꝑ Deus reuelabat ei res antequā quærerent ab eo. Sic. n. fuerat qñ ipse dixit mulieri, ꝑ conciperet: & tñ nullus adhuc quæsiuerat ab Elifæo super re hac supra in litera: iō nunc expectabat mulier, ꝑ Elifæus rñderet ad id, qđ

Excellentia Apostolorum ad p̄phetas.

F ipsa

ipsa in te debet, ipsa nihil loquere, & expectavit ere...

An ista mulier dixerit Elifao, quod non daret sibi filium cito...

Quaeret vtr, quomodo mulier ista dixit Elifao ante...

ita nunc cum datus fuisset filius ei, qui cito mortuus...

Quare Elifens iussit Giezi tam velociter ire ad suscitandum...

Quaeret vtr, quare Elifaus tam velociter iubebat ire...

Accingere lumbos tuos, Id est, para te ad iter.

In dei putabant diffidit, quomodo pluribus diebus mortuus erat.

Giezi iret tardus perviam haberet occasionem loquere...

Mulier ista quare volebat Elifsum ire cum tanta festinantia...

Quaeret vtr, vterius, quare mulier volebat cum tanta festinantia...

tua: mirati sunt Pharisaei, & scribae dicentes: quid iste sic loquitur...

Quare Elifens dixit Giezi, quod neminem saluaret per viam...

Quaeret vtr, quare dixit Elifsum Giezi, quod nullum saluaret...

Ora miracula sunt equalia ex parte Dei.

Quo necromantici loquuntur per cadauera mortuorum de monis arte.

Secrerum est semper feruandū sub pena pēti mortalis exem plo Elifaei 3. 50.

Cur Christus uenit discipulis salutare aliquos in uia, nō in ueritate ueritate si quis eos salutarer

de conueniens erat tantū ad vnā partē. f. q̄ Giezi nullū in uia salutarer: quia per hoc dabatur cā seruandū in secreto id, quod ibat ad faciendum: & etiā nullū offendebat in hoc, quia nō facimus alicui iniuriam, si priores non salutarerimus eū. Quod tamē Giezi non rēderet salutādo salutates se in uia, erat durū: quia uidebatur eos in hoc grauare. Nā ex cōni consuetudine inter hoīes introductū est maxime inter nos, q̄ cū quis alium salutat, si ipse nō respōdeat resalutando, putetur esse hoīis eius, vel cōtēne re eum oīno: & ob hoc, q̄q̄ Christus uenit discipulis suis salutare aliquos in uia: tñ non uenit respondere, si quis eos salutarer: Elifaeus uero utrunq; perhibuit. Ratio aut diuersitatis inter mandatū Elifaei, & Christi fuit, quia Christus uenit salutare quēquam in uia discipulis suis: quia qui in uia salutatur ex occasione salutatur, & nō ex desiderio salutis illius, ad quē loquitur: ut ait Greg. exponens uerba ista in Homilia ad fontes Lateranenses. Christus aut uolebat, q̄ neminem ex occasione diligeremus, sed secundū ueritatē. Quod aut aliquis rēdeat salutanti se non est ex occasione, sed ex debito: quia ex cōni consuetudine v̄r quilibet teneri ad resalutandū salutantē se: iō hoc non prohibuit: Elifaeus aut uenit utrunq; Giezi: quia istud erat, vt non haberet occasionē declarandi id, qd̄ ibat ad faciendū, vel detinendi se in uia: & tñ si rēderet querētibus ita morarerer, sicut si ipse salutaret prius, & ita haberet occasionem ad reuelandum id, q̄ ibat ad faciendū: ideo neutrum facere debuit, scilicet, nec salutare, nec respondere.

Quare iussit Elifaeus Giezi, quod portaret baculum suum. Quæstio XLVII.

Quaeretvr, ulterius quare iussit Elifaeus Giezi, q̄ portaret baculū suū ad suscitandū puerum, & poneret super faciem eius. Respondēdum, q̄ q̄q̄ Deus faceret miracula per viros sanctos & prophetas ex meritis ipsorum, & tamen illa miracula fiebant, vt cōmuniter per quādam instrumenta. Sic n. Moyses fecit oīa signa corā Pharaone per virgam pastoralem, q̄ in manu habebat, & hoc Deus iussit ei: vt patet Exo 4. & 7. fecit ē postea miracula in uirga illa percutiēdo petram, vt daret aquas, & Deus iussit, q̄ cū illa uirga percuteret Exo. 17. & sic illa erat sibi instrumentum ad omnia miracula. Sic etiam Elias faciebat miracula cum pallio suo: nam quando uoluit transire Iordanem, ipse, & Elifaeus percussit aquas pallio, & diuisa sunt: supra 2. Sic igitur Elifaeo datum est, q̄ faceret miracula cū baculo suo, & credendum est, q̄ ante hoc aliqua miracula fecisset cum baculo illo, licet non scripta sint: & sic putatur nunc futurum esse, scilicet, q̄ Giezi ponente baculum super faciem pueri mortui, suscitaretur.

Elifaeus iussit Giezi ad suscitandū puerum cum ipse iurans esset. Quæstio XLVIII.

Quaeretvr, ulterius, quare Elifaeus iussit Giezi cum baculo ad suscitandū puerum, cum ipse iurans esset ad suscitandū eum. Aliquis dicit, q̄ Elifaeus putauit, q̄ posito baculo suo super faciem pueri illico suscitaretur, & ad hoc iussit Giezi, quia tamen ille non potuit suscitare eum, iuit illuc Elifaeus. Sed dicendū, q̄ hoc nō stat: q̄ priusq̄ Giezi rediret, & nunciaret puerum non fuisse suscitatum, ibat Elifaeus ad suscitandū eum: nam dicitur infra: reuertensque est in occursum eius, i. Giezi, quādo reuertebatur ad Elifaeum, occurrit ei iam ueniēti apud ciuitatem. Dicendū ergo, q̄ Elifaeus à

F principio misit Giezi, cū baculo suo putans, q̄ sic suscitaretur puer: & non intendebat ipse illuc ire: nisi forte rediret Giezi, & diceret non esse puerum suscitatum: & tñ cū iussit Giezi mulier non confidens, q̄ per eū suscitaretur puer, iussit ualde, q̄ iret illuc Elifaeus, & ipse victus importunitate illius iuit ad suscitandū eum non expectato, q̄ Giezi rediret denūcians, an suscitatus fuisset puer, vel non: & tamen si Elifaeus à principio disposuisset illuc ire, non misisset Giezi cum baculo suo.

Quare misit Elifaeus baculum, & non pallium, cum ipse consueuisset facere miracula cum pallio. Quæstio XLIX.

Quaeretvr, ulterius, quare misit Elifaeus baculū suū ad suscitandū puerū, & nō misit pallium: quia ipse non uolebat facere miracula, cū baculo, sed cū pallio. Pater hoc, q̄ supra 2. cum transiret Iordanē percussit aquas pallio suo, & diuisa sunt, atq; transiit. Rēdendū, q̄ non dedit Elifaeus pallium pp̄ duo. Primo, quia forte iam nō faciebat miracula cum pallio, sed cum baculo. Et cū d̄, q̄ diuisit aquas pallio, dicendū, q̄ istud fuit ad experientiam prophetiā. Nam ipse petierat spiritum Eliæ duplicem, vt succederet loco Eliæ; & datum est ei palliū Eliæ, q̄ ipse raptus est: vt ergo experiretur Elifaeus, an ipse successisset in spiritu Eliæ percussit aquas pallio Eliæ. Et pater hoc magis: nā cum in prima uice aqua percussit nō diuiseretur, dixit Elifaeus, ubi est nunc Deus Eliæ: supra 2. q. d. q̄ ipse agebat illud loco Eliæ: ideo cōuenientius erat, q̄ ueretur pallio Eliæ ad experientia istam tunc, q̄ alio instro. Postea aut forte datū est ei aliud instm, quo miracula ageret, & non pallium Eliæ: quia iam nō faciebat miracula ad experientia, an esset spiritus Eliæ in eo, sed ex officio suo. Secunda cā fuit, quia utebatur Elifaeus pallio Eliæ pro operimento, & si nūc dedit illud Giezi ad suscitandū puerū, maneret ipse nudatus, & non se haberet honestē, iō dedit ei baculum, quia ēt erat baculus res sua, & ppter meritum suum suscitaretur puer, sine ponere super eū baculus, sive pallium. *Porro mater pueri ait: uiuit Dominus, & uiuit anima tua: non dimittam te. f. quāquam Elifaeus misisset Giezi ad suscitandū puerum, non contenta fuit mater: quia forte non credidit, q̄ per eum suscitaretur: ideo instat, q̄ Elifaeus illuc iret, & dixit: uiuit Dominus, & uiuit anima tua. i. iuro per vitam Dei, & per vitam tuam, q̄ non dimittā te. Dixit hoc mulier ex magna familiaritate, quā habebat ad Elifaeū, credens, q̄ ipse nō respuerit precibus eius: quia aliās stultū erat dicere: non dimittam te, si forte Elifaeus nolebat illuc ire: Surrexit ergo, & secutus est eam: Noluit Elifaeus contristare mulierem istam: quia multa bona præsiterat ei deuotē ministrando, & diligenter: vt patet supra: ideo, q̄ nō putaret esse necessarium, q̄ ipse iret, postq̄ miserat Giezi: tamen vt non contristaret eam, iuit illuc. Giezi autem praeceperat eos, & posuerat baculum super faciem pueri: Miserat eum Elifaeus ante se, & quia iuerat uolociter: accessit ipse ad puerum mortuum, & posuerat baculum super faciem eius, & non suscitatus est: & ideo reuertebatur iam ad Elifaeum, & reperit eum in itinere ueniēte ad urbem: Et non erat ei uox, nec sensus. f. non suscitatus est, & ponuntur sensus, & uox, quia ista sunt signa uiuentiū, & ponuntur ambo, quia vnū sine altero potest esse signū uitæ. f. sensus sine uoce, sicut in ualde debilibus, & in patientibus quāsdam egritudines, quæ impediunt locutionem: nā est in eis sensus, & non uox: Reuertensque est in occursum eius. f. reuertebatur Giezi ad montem Carmeli.*

H

mei, ubi reliquerat Elifaeum, & non putabat, q̄ eū reperiret, in uia, sed accidit, q̄ ipse iam ueniebat, & sic dicitur reuersus in occursum eius: Et nunciavit ei dicens: non surrexit puer: Quia ad hoc miserat eum, & nunciavit, quod non factum fuerat.

Quare puer non est suscitatus per Giezi post baculo super eū, & an hoc fuerit propter peccatum Giezi, vel propter peccatum mulieris. Quæstio L.

Quaeretvr, quare puer non suscitatus est cū positus fuit baculus Elifaei ex mandato eius super faciem ipsius. Aliquis dicit, q̄ istud fuit pp̄ diffidentiam mulieris, quia mulier non credidit, q̄ per Giezi posset suscitari puer ēt cum baculo Elifaei, sed q̄ ipse Elifaeus iret: ideo ipsa instat ualde dicēs, uiuit Dñs, & uiuit aīa tua, q̄ non dimittam te: fides tñ maxime operatur in miraculis, ideo non suscitatus est puer. Istud habet aliquā colorē, & tñ non omnino stat: q̄ si mulier petuisset, q̄ iret illuc Giezi, & non haberet fidem firmā, q̄ eunte illuc ipso, puer suscitaretur, poterat ex defectu fidei eius impediri miraculū: ipsa tñ non petiit, q̄ iret illuc Giezi. sed Elifaeus eū misit: iō diffidentia mulieris circa Giezi nō impediret opus. Hebraei, & Nicolaus dñt, q̄ miraculū impeditū est, q̄ iussit Elifaeus Giezi, ne aliquem salutarer in uia, nec rēderet salutanti, & hoc, vt non sciret aliquis, quid ibat ad faciendū: ipse uero denūciabat p̄ uia oībus, q̄ ibat ad suscitandū vnum mortuū, iō pp̄ demerita eius non suscitatus est. Sed hoc non stat pp̄ duo. Primo, quia non v̄r esse uerū, qd̄ aserunt. f. q̄ ille iret p̄ uia dicendo oībus, q̄ ibat ad suscitandū vnū mortuū, quia litera hoc nō delinat. Item non est uerisimile, q̄ si Giezi locutus fuisset istud p̄ uia transeuntibus, & pp̄ demerita eius, nō fuisset puer suscitatus, Elifaeus redarguisset nimis Giezi, & sciret hoc, q̄ q̄ esset absens: sic nō fuit q̄ Giezi iuit ad petendū pecuniā à Naaman Syro, quē sanauerat Elifaeus non uidebat hoc: & tñ in spiritu, & postea increpuit durē ipsum Giezi, & fecit, qd̄ ipse haberet lepra Naaman, vt patet sequenti c. hic tamen non increpuit eū: & tñ erat magis increpatus: tum, quia fecisset contra praeceptū Elifaei, & non in petendo pecuniā à Naaman: tñ quia istud magis reputabat miraculo, q̄ petere pecuniā: q̄ ppter istud impeditū est, vt ipsi uolunt, & non pp̄ petitionē pecuniæ. Cū ergo non increpauerit eū nunc Elifaeus, v̄r, q̄ non dixit illud in uia aliquibus, nec pp̄ illū impeditū est miraculū. Secundū est, quia dato, q̄ Giezi contra praeceptū Elifaei diceret oībus in uia, q̄ ibat ad suscitandū quēdam mortuum: non impediretur suscitatio eius pp̄ demerita Giezi, si Deus alios pp̄ merita Elifaei dignabatur suscitare illū mortuū cū solo baculo eius, ipso nō praesente. Hoc patet in miraculis sanctorum noui testamenti: nā ipsi faciunt aliquādo miracula p̄ infideles: sicut in uita beati Ioannis Euangelistae legitur, q̄ datū est sibi uenēnū, & bibit, nec nocuit sibi: & datū est quibusdā iudicatis ad mortē, & illico mortui sunt & praesens nolebat credere eis, quæ dicebant à Ioanne, nisi suscitaret illos extinctos ueneno, & tunc Ioannes dedit tunicā suā illi praesidi, vt poneret sup̄ mortuos, & suscitarentur, & illico factū est. cōstat tñ q̄ ille praesens erat infidelis, & ad habendā experientia, an Ioannes uerum loqueretur petiuit miraculum illud fieri, & per manus ipsius factum est. Constat tñ, q̄ nullum peccatum magis repugnat operationi miraculorū, q̄ diffidentia, cū dicat Christus Matth. 21. & Luc. 17. q̄ pp̄ fidē miracula fiunt, & Iaco. 1. d̄, q̄ qui dubitat nullo modo existimet, q̄ recipiet à Deo id, q̄ petit.

Alpha. Tost. super iiij. Reg.

A Peccatum autē Giezi, sm, q̄ isti uolunt, non fuit infidelitas: sed solum, q̄ publicauit miraculum, ad quod faciendum mittebat contra praceptum Elifaei: magis ergo repugnaret suscitationi mortuorum, p̄ ueneno infidelitatis praesidis, quā peccatum Giezi ad suscitationem pueri, cum uterq; esset minister uiri sancti: & tñ infidelitas praesidis non impedit qn̄ illico, vt ipse posuit tunicam B. Ioannis super mortuos suscitari fuerint: ergo à fortiori peccatū Giezi non poterat impedire suscitationē pueri, qui non erat suscitandus meritis eius, sed meritis Elifaei. Dicendum ergo, q̄ non impedita fuit suscitatio ista ppter infidelitatem mulieris, nec pp̄ peccatū aliquod Giezi, sed quia Deus noluit tñ magnificare Elifaeū: nam sicut supra declaratum est, q̄ Deus reuelabat semper A postolis id, quod dicturi erant, vel responsuri tunc quādo inquirebantur, & nō debebant ipsi praecogitare aliquid: & tñ prophetis ueteris testamēti aliqñ Deus reuelabat ea, q̄ responsuri erant prius, q̄ ipsi inquirerent: & aliquando oportebat, q̄ ipsi p̄sulerēt Dominū, & nō respondebat eis immediate: hoc aut, vt nō essent aequales principibus noui testamenti. f. A postolis: ita in operatione miraculorū Deus uolebat, q̄ uiri sancti ueteris testamēti seipso facerent miracula: & tamen cum rebus eorū nullus posset facere miracula: quia iste erat quidā gradus magnae sublimitatis. f. q̄ non solum ipsi per se facerent miracula, sed ēt alij loco illorū. Hunc autem gradum concessit A postolis. f. quia non solum ipsi per se, sed etiam alij nomine eorum faciebant miracula, sicut in exemplo allegato de mortuis suscitatis per tunicam B. Ioannis, quā posuit super eos ex mandato eius quidā infidelis, & sic est de multis alijs. Alium etiam maiorem gradum sublimitatis concessit Christus A postolis. f. q̄ non solum fierent miracula per eos ipsos attendentibus ad hoc: sed aliqui ipsi nihil cogitantibus miracula fiebant per eos. Sic enim erat de beato Petro, quo transeunte per vias ponebantur aegroti in grabatis, vt umbrā beati Petri transeuntis tangeret eos, & sic sanabantur. Act. 5. Nec ualeat, si quis obijciat, q̄ ēt istud fuit in uiris ueteris testamenti: nam mortuo Elifaeo sepelierunt quēdam hominem in sepulchro eius, & mox, vt tēgit ossa Elifaei reuixit homo, & stetit super pedes suos, inf. 13. Nam ibi fuit contactus ossium Elifaei, & tamen umbrā Petri, quæ nihil erat ipsius Petri, & ēt secundum ueritatem non erat ens, cum esset priuatio, sanabat egrotos: multo ergo gradus eminentie Deus dedit A postolis, & alijs uiris noui testamenti, quos nō concessit patribus ueteris testamenti: quia uolebat istos esse maiores illis: & sic nunc fuit: quia vt non esset Elifaeus aequalis beato Ioanni euangelistae non concessit Deus, quod Giezi, quem mittebat Elifaeus cum baculo suo posset suscitare mortuum.

Sublimitas, & excellentia Apostolorum super prophetas, & sanctos ueteris testamenti in faciando miracula.

Ingressus est ergo Elifaeus domum. f. domum mulieris Suamiris, ubi erat puer mortuus. Et ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius. f. in lectulo Elifaei: quia mater sua posuerat eum in cœnaculo Elifaei super lectulum eius propter causam supra assignatam in quadā quaestione. Ingressusque clausit ostium super se, & puerum. f. ingressus est i cœnaculum, ubi erat lectulus eius, & puer mortuus, & clausit ostium super se, & puerū. f. quia nō permisit quod esset aliquis nisi ipse, & puer mortuus: mater autem eius, & Giezi foris steterunt.

Elifaeus ad suscitationem pueri quare clausit ostium. Quæstio L. I.

Quaeretvr, quare Elifaeus nunc clausit ostium ad suscitationē pueri. Aliquis dicit, q̄

F 3 hoc

Nic. & Hebr. opi.

Miracula etiam per infideles fieri possunt à sanctis.

Cum esset anima istius pueri in aliquo de quatuor receptaculis animarum, cum suscitatus est, quomodo poterat educi inde sine praeiudicio illius receptaculi. *Questio LVII.*

QV A E R E T V R, vltimus, circa animam istius pueri suscitati, cum necesse esset ipsam esse in aliquo de quatuor receptaculis animarum in inferno, quomodo potuit educi de aliquo ipsorum sine praeiudicio. Patet hoc, nam non poterat esse anima huius pueri in vita eterna, eo quod ante Christi passionem nullus potuit ianuam paradisi introire quantumque sanctus esset: esset ergo in vno de quatuor receptaculis in inferno, scilicet, in inferno damnatorum, vel purgatorio, vel in lyombo paruulorum, vel in sinu Abrahæ. Si essent in inferno damnatorum, non posset inde educi: quia qui ibi sunt eterniter damnati sunt, nullam vnquam habituri requiem, & esset contra iustitiam Dei aliquem inde educere. Sed aliquis obiicit de Traiano, qui precibus Gregorij educus est de inferno damnatorum. Dicendum, quod de hoc in sequenti questione declarabitur. Si autem esset anima pueri in lyombo paruulorum, non poterat inde educi sine praeiudicio diuinae iustitiae: quia etiam locus ille perpetue damnationis est, cum illi, qui ibi sunt, decesserint in peccato mortali, scilicet, in originali: & simile esset, quod Deus aliquem inde educeret ad vitam eternam, sicut si educeret de inferno damnatorum. Si autem fuisset in purgatorio, aut consummaverat purgationem, aut non, si non consummaverat, videbatur praeiudicium contra diuinam iustitiam, quæ nullum inde debet educere, nisi plene purgatus fuerit. Si autem anima pueri perfecte purgata fuisset, iam transire debebat ad lyombum sanctorum. Sed etiam si non purgata fuisset non solum fiebat diuina iustitia praeiudicium, sed ipsi quoque animæ, quæ inde educeretur ad vitam: nam postquam anima est in purgatorio certa est de vita eterna: cum autem esset anima ista in lyombo sanctorum, fieret sibi praeiudicium: quia ibi erat in requie, & nunquam erat habitura aliquem dolorem, sed transitura ad vitam eternam post Christi passionem. Quod autem nunc reducitur ad corpus, erat eam facere incertam de gaudio, quod iam habebat, ideo praeiudicabatur sibi. Respondendum, quod nullum praeiudicium factum est animæ istius pueri, nec diuinae iustitiae per locum, in quo erat. Quod patet, quia ista anima non erat in inferno damnatorum: nam iste puer paruulus erat, cum mortuus est: & non poterat peccasse mortaliter, ad hoc quod esset in inferno damnatorum. Quod patet: quia nondum erat quinque annorum perfectior, quam mortuus est, ut supra in litera probatum est: tales autem non peccant mortaliter. Item iste puer non poterat esse in lyombo paruulorum: quia ibi solus sunt illi, qui in peccato originali mortui sunt, paruuli tamen iudæorum non poterant mori in peccato originali, nisi morerentur ante octauum diem, quia in octauo die circuncidebantur, & tunc tollebatur culpa originalis. Quod autem esset in purgatorio non est concedendum: quia non est in purgatorio, nisi qui peccauit mortaliter, & non plene poenituit de peccatis suis, sed iste puer non poterat peccare mortaliter per paruam etatem, ideo nec poterat esse in purgatorio, & sic non fieret praeiudicium aliquod sine Dei, quod educeretur inde ad vitam. Sed adhuc dato, quod esset in purgatorio, & nondum essent poenæ pro peccatis debite sublatæ, poterat educi inde sine praeiudicio diuinae iustitiae: quia non est contra iustitiam diuinam, quod aliqua anima educatur de igne purgatorio ante consummationem poenalarum, nisi quia non debet ire aliqua anima ad vitam eternam quousque sit omnino munda tamen a culpa, quam

ab obligatione poenæ: si tamen educatur inde ad alium locum, quam ad vitam eternam, nullum sit praeiudicium debite iustitiae: quia conditio illius loci non est, quod anima maneat ibi in æternum. Nunc autem educta esset anima pueri de purgatorio ad vitam: & sic id, quod non expleuisset de poenalarum in purgatorio, expletet postea in hoc seculo reuocata ad corpus, vel post secundam mortem rediens ad illud seculum. Si autem esset in lyombo sanctorum non fiebat praeiudicium loco, quod inde educeretur: & ibi verè erat anima huius pueri, nam non peccauerat vnquam mortaliter per paruam etatem, & erat libera à peccato originali per circuncisionem: ideo necesse erat, quod esset in sinu Abrahæ. Et tunc videbatur fieri praeiudicium sibi, cum esset certa de vita eterna reducendo illam ad corpus efficiebatur incerta. Sed dicendum, quod hoc non possit probari, tamen verisimile est, quod nullus de illis, qui suscitati sunt à morte postea perierint eterniter, & hoc apparet ex duobus. Primo, quia cum Deus abstulerit eis certitudinem vitæ eternæ, quam habebant, si manerent in loco, in quo erant reuocando eos ad corpus, non est verisimile, quod fecerit eos peioris conditionis, quia tunc beneficium, quod Deus homini facit, redunderet in eius damnum maximè, quod nunquam est concedendum: nam in beneficijs præstitis ab homine non permittitur, quod præstitum in beneficijs vertatur in grauiorem, quanto magis erit hoc in beneficijs, quæ à Deo præstantur? Sic enim est, quod aliquem à morte suscitatur: nam tunc magnum beneficium ei confert, quia ex speciali privilegio agit: ideo credendum, quod sic suscitari nunquam postea pereant, sed Deus conferat eis gratiam semper bene agendi, ut sint quasi impeccabiles: licet nondum sint realiter confirmati, sicut in vita eterna. Secundum colligitur hoc ex statu ipsorum resurgentiū: quia anima, quæ semel fuit in alio seculo, & vidit mala, quæ ibi patiuntur illi, qui in peccato decedunt, semper erit cum tremore quædam in corpore fuerit, ne vnquam veniat in locum illud tormentorum: & sic nullum bonum erit in seculo, quod possit eam allicere ad peccandum, & sic sanctissime semper viuere: ideo non sit praeiudicium ei, qui reuocatur ad vitam, sed potius beneficium confertur: quia postea isti efficiuntur quasi impeccabiles, & et consideratis malis alterius seculi, magno conatu feruntur in virtutem: & sic acquirunt maiorem gradum felicitatis in vita eterna, quam alijs habituræ essent. Et sic credendum est de anima huius pueri, quia cum ipse obierit in etate paruula, nihil poterat adhuc meruisse per seipsum per magnitudinem aliquius gradus vitæ eternæ: nunc verò reuocatus ad seculum moraretur in etate maiori, & interim posset mereri excellentem gradum vitæ eternæ.

An sit possibile, secundum Dei iustitiam aliquem existentem in inferno inde extrahi, ut viuat, vel ut sit in vita eterna. Et quid tenendum sit de anima Traiani. *Questio LVII.*

QV A E R E T V R, vltimus circa ea, quæ supra dicta sunt de statu eorum, qui sunt in inferno, & in lyombo paruulorum, an aliquis inde liberari possit reducendo eum ad vitam, vel liberando simpliciter à poenâ, & ponendo in vitam eternam. Respondendum, quod regula est, quod nullus de lyombo paruulorum, vel de inferno damnatorum liberetur aliquis ferendo eum ad vitam eternam, vel reducendo ad hanc vitam. Ratio autem eadem est in istis: nam licet illi, qui sunt in inferno damnatorum plus peccauerunt, quam illi, qui sunt in lyombo paruulorum, & et magis puniunt, tamen ratio eadem est, quod nullus eorum liberetur: quia ad vitam eternam habendam est impedimentum culpa quæcunque, vel obligatio ad poenam: impossibile est enim existentem in quacunque culpa, vel obligatum ad aliquam poenam

An huius pueri erat in lyombo sanctorum.

Verisimile est, quod nullus suscitatus à morte postea perierit eterniter.

Secunda ratio.

Decedens à culpa mortali nunquam potest habere vitam eternam.

Miracula beatæ Virginis non sunt autentica.

poenam illuc introire, dum sic manet, quod locus ille est magnæ puritatis: ideo quicumque decedunt immunes ab omni culpa, & obligatione poenæ, illico consequuntur vitam eternam. Si autem decedat in culpa, vel obligatione poenæ, necesse est istam aboleri priusquam introeat in vitam eternam. Si autem in moriente sit solum obligatio ad poenam, non potest esse ista obligatio ad poenam eternam: quia nunquam existit obligatio ad poenam eternam, nisi quædam existit culpa: si autem sit obligatio ad poenam temporalem tolerabit anima illam poenam in igne purgatorio: & tunc est omnino disposita ad consequendum vitam eternam: ideo nullo alio præmissio anima transit mox ad felicitatem eternam. Si autem anima decedat in culpa: aut est culpa venialis: aut mortalis: si venialis, habet locum poenæ, quia non directè repugnat Deo, cum sit cum charitate: ideo tollitur in igne purgatorio temporaliter, sicut quando est obligatio ad poenam solum. Si autem decedat obligatus in culpa mortali, iste nunquam potest habere vitam eternam, siue illa sit culpa originalis, siue actualis: & hoc est propter duo. Primo propter culpam. Secundo propter obligationem ad poenam eternam. De primo patet, quia quando culpa manet non potest aliquis habere vitam eternam, sed impossibile est culpam mortalem deleri in animabus exutis corpore, ergo impossibile est habere vitam eternam. Patet de culpa mortali actuali: quia ista non potest tolli, nisi per contritionem: & tamen animam exutam corpore impossibile est dolere de culpa, quæ commisit, eo quod egrediens à corpore mox obstinatur: ideo necesse est in æternum manere culpam illam: si autem sit culpa originalis, illa iam non potest tolli, nisi per baptismum, vel per fidem cum desiderio baptismi in adultis: & tamen anima egressa à corpore non habet aliquod remedium baptismi, quia baptismus datur homini, & non anime. Etiam quia sacramenta solum proficiunt in hoc seculo: in futuro autem nequaquam, quia illa sunt, ut viatica: sed futurum seculum non est via, sed terminus. Secundum impedimentum est ex parte poenæ, scilicet, quia obligant decedentes in mortali ad poenam eternam. Quod autem æternum est, infinitum est: infinitum verò impossibile est finiri, ideo impossibile est istos liberari de morte æterna. Hoc autem verum est etiam in eis, qui sunt in lyombo paruulorum: quia licet illi non habeant poenam sensus, tamen habent poenam damni æternam. De eis autem, qui in lyombo sunt, non dubitamus, quod nullus inde liberatus fuerit: quia nullus nobis obiicit, quod aliquis de lyombo paruulorum sit liberatus ducendo eum ad vitam eternam, vel reuocando ad corpus. Sed de illis, qui sunt in inferno damnatorum obiicitur communiter de miraculis beatæ Virginis, quod aliquos viros sibi deuotos morientes in peccato mortali liberauerit. Sed ad istud non oportet multum responderi, quia licet credamus Dominam nostram multa fecisse miracula, & multo plura facere potuisse: tamen ea, quæ scripta sunt de ipsa, non sunt autentica: quia Ecclesia non recipit illa approbando illa tanquam vera, sed permittit votantibus legere: potissimè, quia quilibet scribit ad placitum suum magnalia de virgine, vel ut alijs placeat, vel ut ad deuotionem incitet: & tamen istud non est permittendum, quia si vnum mendacium recipitur in Sacra Scriptura propter deuotionem, vel alijs tota scriptura efficietur dubia, & nullus auctoritatis, ut ait Augustinus, & habetur in decretis distinct. 9. cap. si ad ad facras: ista ergo miracula nec recipimus, nec respicimus, & tamen ad arguendum nullam fidem faciunt: ideo de his non curandum. Sed obiicitur for-

tius de Traiano, qui mortuus est in infidelitate: erat tamen iudex rectissimus, & seuerus contra suos, ut de eo legitur in vita beati Gregorij. Vnde Gregorius, semel transiens apud aulam eius iam mortui à multis annis compassus est animæ eius propter seueritatem iustitiæ, & orauit, ut liberaretur à penis suis, & dicitur quod audiuit responsum Gregorius, se esse exauditum: & tamen deinceps quod non oraret pro aliquo damnato, & quod in poenam datum est ei, quod aut duobus diebus maneret anima sua in purgatorio, aut quantumdiu viveret languoribus grauaretur: elegit autem continuam ægritudinem: vnde postea nunquam fuit sanus, sed interdum podagram acutissimam, interdum verò durissimum stomachi dolorem pateretur, ita ut infelix vita esset sibi mors quotidiana. Ista assertio non solum est in historia eius, sed etiam Ioannes Damascenus in quadam homilia hoc asserit, dicens, quod huius rei testis est totus oriens, & totus occidentes: est autem Damascenus vir grauis auctoritatis. Respondent ad hoc multi diuersimodè. Quidam dicunt quod anima Traiani non fuit damnata æterniter, nec fuit posita in inferno per sententiam diffinitiuam: ideo quod postea, orante beato Gregorio, reuocata fuit ad vitam, & poenitentiam egit Traianus de peccatis suis, & ultimo saluatus est. Alij dicunt, quod in inferno est duplex poena damnatorum, scilicet, poena sensus, & poena damni: & quod liberatus fuit à poena sensus Traianus precibus beati Gregorij, & non à poena damni, & sic manet in æternum in inferno, sed nihil patitur: & sic erit sicut paruuli existentes in lyombo. Alij dicunt, quod Traianus non fuit condemnatus ad poenam æternam simpliciter, sed cum limitatione, scilicet, quod maneret in inferno vsquequo orante pro eo beato Gregorio, Deus de ipso aliter disponderet: & sic orante illo liberatus est, & ductus est ad vitam eternam. Alij dicunt, quod Traianus condemnatus fuit æterniter, & tamen precibus beati Gregorij poena sua suspensa est vsque ad diem iudicij, & post diem iudicij punietur cum cæteris damnatis in æternum. Sed dicendum, quod nulla istarum positionum potest tollere omnia in conuenientia: immo quædam earum sunt irrationabiles: De prima patet, quod non tollat in conueniens: quia dicit, quod Traianus non fuit condemnatus simpliciter per diffinitiuam sententiam, sed postea reuocata fuit anima ad corpus: nam hoc non potest stare. Quia aut Traianus decessit in peccato mortali, aut non: si sine peccato, nullum dubium est de eo, omnes tamen præsupponunt, quod obierit in peccato mortali, quia obiit in gentilitate manens, & existens magnus persecutor Ecclesiæ. Si autem dicatur, quod mortuus est in peccato mortali, necesse est eum obligatum fuisse ad mortem æternam, & obstinatum esse, quia animæ decedentes in peccatis mortalibus illico obstinantur, ut egrediuntur de corpore, quia sunt in suo termino, & non habent aliquid, per quod reuocentur ad bonum, quia Deus non pulsatur ipsas, ut doleant de malo: & tamen impossibile est aliquem dolere de peccato meritorio, scilicet, in quantum offendit Deum per ipsum: quia Christus dixit: sine me nihil potestis facere, Ioan. 15. Id est nullum opus meritorium potestis facere, nisi ego vos mouerò ad faciendum illud: & sic est, quia quantumdiu homo viuunt semper Deus pulsatur in timore eius, ut conuertatur ad bonum: & sic si non conuertitur, non est excusabilis de ista pulsatione, dicitur Apocalip. 3. Age poenitentiam, ecce ego sto ad ostium, & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo; & coenabo cum illo, & ipse mecum: & intelligitur de pulsatione cordis ad agendum poenitentiam: ut ibi dicitur, scilicet: Age poenitentiam. Ista autem pulsatio cessat post mortem

Traianus an fuerit in inferno.

Impugnatio prima opinionis.

tem in morientibus in peccato: quia alias nullus esset in inferno hodie, nec maneret ibi per vnam horam, nec in limbo puerorum, quia si Deus pulsaret in felices animas illas ad poenitentiam, illico dolerent dolore amarissimo, plura quam aliquis homo hic doluerit de peccato: & hoc quia immanitas poenarum moueret eas ad istud, & sic illico tolleretur culpa, & consequenter manerent obligatae ad poenam temporalem purgatoriam, & sic nullus esset in inferno: Christus tamen dixit, Matth. 25. quod in die iudicii diceretur illis, qui erunt ad sinistram: Ite maledicti in ignem aeternum: ergo necesse est, quod Deus non pulset istos ad poenitentiam: sed Deo non mouente eos ad poenitentiam, impossibile est quod ipsi moueantur etiam si nunc viuerent, sicut Christus dixit, Ioan. 15. Ideo necesse est animam decedentem in peccato mortali illico obstinari, & sic manebit culpa in ea in aeternum. Anima ergo Traiani morientis illico obstinata fuit, & obligata ad mortem aeternam. Nec potest dici, quod ex aliquo priuilegio possit anima manere actualiter in peccato mortali, & non esse obligata ad mortem aeternam: quia quando anima est in peccato mortali, necesse est, quod sit Deo excois: adeo non potest esse, quod Deus det ei istud priuilegium maximum, scilicet non sit obligata ad poenam aeternam. Item quod dicitur quod anima Traiani non fuit posita in inferno per sententiam diffinitiuam videtur esse pueriliter dictum, nisi intelligatur secundum metaphoram. Nam Deus non profert sententiam contra aliquam animam diffinitiuam, vel interlocutoriā, per quam damnetur, vel saluetur: sed lex aeterna est sancita in mente diuina, secundum quam bene ageres, & in charitate decedentes habent vitam aeternam, & morientes in culpa mortali aeternaliter damnantur. Traianus tamen decessit in peccato mortali: ideo necesse erat, quod secundum legem aeternam damnandus esset. Item si Traianus ut mortuus est, non esset aeternaliter damnatus, non fuisset anima sua in inferno, sed fuisset in purgatorio, quia purgatorium est locus poenae pro illis, qui non sunt obligati ad poenam aeternam: & sic erat Traianus secundum positionem istorum. Itē quando mortuus est Traianus, aut erat obligatus ad poenam aeternam, aut non: si erat obligatus, non potest stare, quod non esset condemnatus per sententiam diffinitiuam: quia non poterat esse maior condemnatio diffinitiuam, quam condemnare ad mortem aeternam, cum supra aeternum malum nullum malum sit. Si autem non erat obligatus ad mortem aeternam: erant duo inconuenientia. Primum erat, quia fieret iniuria animae Traiani, quod teneretur in inferno damnatorum, ubi sunt damnati aeternaliter, cum ipse non esset damnatus aeternaliter. Secundum inconueniens est, quod esset in peccato mortali, & in odio Dei, & non esset obligatus ad mortem aeternam, & quod Deus daret ei priuilegium: ideo ista positio quantum ad se totam non potest stare. Secunda positio erat, quod in inferno erat duplex poena, scilicet poena aeternam, & poena aeternam. Sed ista positio non stat, quia non potest euitare in conuenientia. Nam Traianus mortuus est in peccato mortali actuali: & tamen pro isto debetur duplex poena, scilicet poena aeternam, & poena aeternam. Et hoc, quia in quolibet peccato mortali, quod est per actum nostrum sunt duo, scilicet, priuatio debite rectitudinis, & aliquis actus positius, qui est inordinatus. Et istud verum est, tam in peccatis commissionis, quam in peccatis omissionis: nam in peccatis commissionis sunt duo positia, scilicet actus exterior, & electio, quae est actus interior. In peccato autem omissionis est vnum

Confutatio secundum dae opi.

positiuum, scilicet electio: ideo necesse est correspondere secundum diuinam iustitiam cuiuslibet peccato mortali actuali duas poenas, scilicet vnam poenam priuationis visionis Dei, pro priuatione rectitudinis in actu: & aliam poenam positiuam, quae vocatur poena sensus, & ista est propter actum positiuum, qui est in peccato. Existentes autem in limbo paruulorum habent vnicam poenam, scilicet priuationem visionis Dei, & non habent poenam sensus: ratio huius est, quia peccatum illorum est solum originale, sed peccatum originale solum consistit in carentia iustitiae originalis debite in esse: & non dicitur aliquem actum positiuum exterioriorem, nec etiam dicitur aliquem actum electionis, ideo secundum diuinam iustitiam solum debet correspondere illis poena in carentia visionis Dei. Hoc autem praesupposito cum Traianus decesserit in peccato mortali actuali: necesse erat, quod corresponderet ei in inferno poena sensus, & poena aeternam secundum legem Dei, aliam recederetur a lege Dei aeterna. Item si Traianus in inferno solum pateretur poenam aeternam, & non sensus: esset ipse, sicut decedens in solo peccato originali: sed poena peccantium actualiter, & contraheantur solum originale necessario sunt distinctae: ergo Traianus pateretur vtramque poenam. Item si Traianus haberet solum poenam aeternam esset maioris priuilegij, quam illi, qui sunt in purgatorio: quia illi puniuntur poena aeternam, cum non videant Deum, dum ibi manent: puniuntur etiam poena sensus, quia ignis ille purgatorius, & si non sit aeternus miro tamen modo est grauis: superat enim omnem poenam, quae hic esse potest, & quae aliquando martiribus illata est, ut ait Augustinus & Gregorius & habetur in Decretis. 25. distinctio. cap. qualis & 4. sententiarum distinctio. 20. Valde tamen est absurdum, quod anima ille, quae in charitate hinc recesserunt minoris sint priuilegij quam illae, quae in peccato mortali recesserunt, & manent in eo, ergo puniuntur Traianus poena sensus, & poena aeternam. Item valde videbatur ridiculum poni istud: quia non potest esse, quod ille, qui in peccato mortali decessit non sustineat poenam sensus, & aeternam, nisi fiat contra legem communem, & aeternam Dei: si tamen concedamus fieri aliquid contra istam legem aeternam rationabilis est, quod ponamus Traianum in peccato mortali decedentem ex speciali priuilegio contra legem communem Dei omnino liberatum esse a poena aeternam, & esse in vita aeterna: cum Deo non facilius sit dispensare sic, quam sic: ideo dicendum videretur, quod omnino liberatus esset contra legem communem, vel quod totaliter maneat condemnatus ad poenam aeternam: & sensus, & quod nihil in eo priuilegij sit. Item ponere istud est ridiculum: quia cum Traianus decesserit in mortali omnes iudicemus firmiter eum damnatum ad poenam sensus, & aeternam, nisi moueret nos id, quod habetur in vita beati Gregorii, & quod Ioannes Damascenus asserit, scilicet quod Gregorius orauerit pro liberatione Traiani, & quod liberatus fuerit, & quod exaudita fuerit oratio eius: Gregorius tamen non orauerat, quod Traianus liberaretur ab vna poena, & non ab alia, quia istud est contra pietatem Dei, quae non dimidiat veniam, sed aut totum, aut nihil confert nobis orantibus. Etiam non diceretur liberatus de inferno precibus beati Gregorii si isto modo se haberet, quia non est aliquis liberatus de inferno quando in inferno manet: est ergo ista positio magis irrationalis, quam prima. Tertia positio erat, quod Traianus non fuit condemnatus simpliciter ad poenam aeternam, sed positus est in inferno, ut ibi maneret quousque Deus aliter disponderet de illo, orante pro eo beato Gregorio. Sed ista positio non stat, quia Traianus mortuus est in peccato mortali actuali:

Confutatio quarta opin.

actuali: ideo necesse erat eum obligatum esse ad mortem aeternam ex lege Dei. Item si non esset obligatus simpliciter ad mortem aeternam, sed ad poenam temporalem, scilicet quousque oraret pro illo Gregorius iniuria fieret ei, si poneretur in inferno, sed deberet poni in purgatorio: isti tamen asserunt eum positum fuisse in inferno, ergo non est recta positio. Item si Deus non condemnasset illum simpliciter: sed posuisset in inferno viquequo pro illo orasset Gregorius, prius daretur ei priuilegium, quae Gregorius oraret pro eo: & sic liberatio Traiani, vel priuilegium eius non erat praecipue ad preces beati Gregorii: quia ante illas haberet priuilegium, scilicet quod non esset simpliciter condemnatus ad poenam aeternam, sed hoc non conceditur, cum dicatur, quod propter beatum Gregorium euenit ei totum istud bonum. Item poni sic non satisfacit, nec conuenit eis, quae habentur in vita beati Gregorii, quia ibi dicitur reuelatum fuisse Gregorio orationem suam esse exauditam: quia tamen orauerat pro damnato maneret duobus diebus in purgatorio, vel quando viueret in languoribus: si tamen Deus disposuisset, quod ibi maneret Traianus quousque Gregorius oraret pro eo, non agebat aliquid mali Gregorius, & sic non puniretur. Item ridiculum est poni sic de Traiano, quia quod ipse, qui secundum legem communem Dei aeternaliter puniendus erat, sine vlla spe iudicaretur, vt maneret solum vsque ad tempus Gregorii, erat ex magno priuilegio, & manifeste contra legem Dei. Si ergo hoc concedamus contra legem factum: rationabilis concedi deberet, quod Deus omnino liberauerit eum, quamquam prius condemnauerit aeternaliter: & istud esset magis consentaneum rationi, quia sic solum fieret semel contra legem Dei, aliter autem bis fieret, scilicet prius quando daretur ei priuilegium in morte, & postea quando actualiter liberaretur de inferno. Quarta positio erat, quod Traianus damnatus est aeternaliter, & tamen precibus beati Gregorii poena eius suspensa fuit vsque ad diem iudicii: ita quod nunc non patiatur aliquam poenam sensus, sed post iudicium patiatur cum caeteris. Sed ista positio est irrationalis, quia ista continet duo absurda. Primum est, quia vult, quod vsque ad diem iudicii non habeat aliquam poenam sensus, sed aeternam: nam necesse est eum habere poenam aeternam, si non est in vita aeterna, cum defectus visionis diuinae sit animae exequi ad corpore poena aeternam: & tamen vult, quod cum ista poena aeternam non sit poena sensus: & quantum ad hoc ista positio est eadem cum secunda superiori, in qua dicebatur, quod liberatus est Traianus a poena sensus, & non a poena aeternam, & argumeta facta ibi militant contra istam partem. Secunda absurditas est, quia ponit ista opinio, quod aliquando puniatur Traianus, postquam orauit pro eo Gregorius, & aliquando non, sed istud est inconuenienter dictum, quia poena aeterna debetur morienti in peccato mortali, sed poena aeterna non habet intermissionem, ergo nec poena Traiani. Item dicitur in vita beati Gregorii, quod liberatus est precibus suis Traianus: si tamen post diem iudicii semper esset puniendus, non posset dici vere liberatus: ergo non sic se habet. Item manifestum est, quod Gregorius non oraret pro Traiano, vt vsque ad diem iudicii non puniretur, & postea puniretur: sed oraret, quod omnino liberaretur, vel nihil oraret: & tamen dicitur quod exaudita est oratio Gregorii, ergo simpliciter liberatus est ab inferno. Item si deberemus concedere aliquid speciale contra legem Dei fuisse in Traiano, propter merita Gregorii, deberemus ponere, quod omnino liberatus esset: quia si contra legem aliquid concedatur, debet concedi id, quod

est omnino vtile, & non quod fiat contra legem propter aliquod ferre inutile. Item ista positio omnino caret ratione, & colore: quia si nos moueri debemus ad concedendum aliquid speciale in Traiano, istud est solum propter illa, quae leguntur in vita beati Gregorii: & tamen ibi solum dicitur, quod orauit Gregorius pro liberatione Traiani, & quod exauditus esset: ergo non habet ex illo aliquem colorem, quod vsque ad diem iudicii non puniatur, & postea sic. Dicendum ergo videtur sine prauiudicio aliorum: quod nulla istarum positionum sit vera quantum ad omnia, quae continentur: nec omnino verisimile. Ideo manet nunc dubium. Et si vellemus negare Traianum fuisse saluatum precibus beati Gregorii, non esset valde inconueniens: quia iste vita sanctorum, quamquam in Ecclesia legantur, tamen non approbat eas omnino Ecclesia: quia pro diuersitate locorum a multis gesta sanctorum conscripserunt, qui potuerunt in eis ex ignorantia, vel aliis aliquid erroris admiscere, & sic possumus licite negare si volumus. Sic patet in Decretis, distinctio. 15. cap. sancta Romana: ubi ponitur Catalogus operum authenticorum, & reproborum, & dubiorum. Et maxime poteramus hoc negare: quia asseritur ibi aliquid contra legem communem Dei. Et si quis velit sic omnino negare Traianum esse liberatum ab inferis, & quod non orauerit pro eo Gregorius, & dato quod orauerit, quod non fuerit exauditus, satis est rationabile: & sic nulla est difficultas de facto Traiani. Sed est aliud motiuum fortius, scilicet quia manifestum est, quod Apostoli, & alij viri sancti in nouo testamento suscitauerunt multos gentes a morte: sicut patet in legendis quorundam sanctorum, sed manifestum est, quod illi gentes moriebantur in peccato mortali: tum quia non suscipiebant legem Christi, ad quam obligabantur, cum iam diuulgatum esset Euangelium, & miracula facta, tum & principaliter, quia omnes isti colebant idola, ideo necesse est istos fuisse damnatos, & postea cum suscitabantur, liberabantur a morte aeterna. Dicendum ergo videtur circa eos, qui moriuntur in peccato mortali, quod mox vt moriuntur, obligantur ad poenam aeternam, & incipiunt actualiter tolerare illam, & etiam animae eorum obstinantur, cum Deus non pulset eas ad poenitentiam, vt supra declaratum est. De his dicendum, quod manifestum est, si loquamur quantum ad potentiam Dei absolutam, id est quantum ad id, quod de se est possibile, & cadit sub omnipotentia: quod Deus poterat aliquem damnatum, vel omnes educere de inferno, & manentes in obstinatione, in qua sunt, & in odio Dei, ducere ad vitam aeternam: & tamen fecerit sumus, quod Deus hoc nunquam faciet: quia eodem modo posset beatam Virginem, & omnes spiritus beatorum ponere in igne aeterno: possumus ergo largi loquendo, dicere istud esse impossibile: quia nimis repugnaret legi Dei ex multis partibus, scilicet quod damnatus aeternaliter haberet vitam aeternam, & quod obstinatus in peccato esset actualiter felix, & quod ille, quod Deus habet ex osium, beatificaretur, & ostenderet ei Deus maximum bonum suum, quod solum debet ostendere filiis dilectionis, & non filiis ire: vt patet ad Ro. 9. Alio modo poterat fieri, quod aliquem existenter in inferno Deus liberaret, ducendo ad vitam aeternam: & tamen quod auferret ei prius culpam, & obstinationem, & faceret eum non esse ex osium sibi: & tunc non erat aliquid inconueniens istum ferri ad vitam aeternam, & tamen esset magnum priuilegium, quod aliquis sic illuc iret. Ideo dicendum, quod nullus homo de inferno sic liberatus est vnquam, nec liberabitur. Et ratio est, quia istud repugnat diuinae iustitiae propter duo. Primo ex parte culpae, quia impossibile

Responsio auctoris.

Dubium maximum i hac materia.

Trib. modis potest intelligi, quod aliqua anima educatur de inferno.

In inferno nulla est redemptio, quod intellegendum.

si bibile est aliquem manentē in culpa actualiter ire ad vitam æternam, sed oportet eum prius purgari. Modus autem purgandi culpam à Deo institutus est per actum nostrum, scilicet, vt nos conteramur: aliter autem nunquā tollitur: ideo non tolleretur Deus culpam alicui existenti in inferno, ipso nihil agente. Item repugnat hoc secūdo ex parte obligationis ad penam: quia iste, qui in inferno manet, est obligatus ad penam pro peccato, & dato quod nunc tolleretur culpa, adhuc maneret obligatio ad penam cum ista duo sint distincta: & tamen ad vitam æternam non solum non recipitur homo, quando est in culpa, sed etiam quando est obligatus ad penam: sicut patet de illis, qui sunt in purgatorio: quia illi non habent aliquam culpam, sed solum obligationem ad penam, & manent ibi quousque pena illa persoluta sit: ergo oportebat dari, quod postquam Deus remitteret alicui culpam existenti in inferno sine actu suo, puniretur ipse ibi, vel alibi ad soluendum penam debitam pro peccato iam remisso: & ideo iste modus non stat, si quod mox de inferno feratur ad vitam æternam. Sed dicit aliquis quod illa pena, quā aliquis habuisset in inferno, antequam remitteretur ei ibi culpa, esset satisfactoria pro peccato illo: quia forte illa fuisset valde maior, quā pena, quam passus esset in purgatorio pro illo. Dicendum, quod non stat: quia pena illa, quæ fuit ante remissionem culpæ nullo modo fuit satisfactoria pro aliqua parte peccati: & ratio est, quia penam esse satisfactoriam est, quod Deus recipiat illam loco offensionis, quam ei intulimus, & acceptat illam penam tāquā dignam, & promeritoriam remissionis nostre: & tamen Deus nūquam acceptabit id, quod faciunt illi, qui sunt hostes eius: quia sunt ei exili, & non potest ei apparere bonum, quod ipsi faciunt, sed tales sunt omnes, qui sunt in inferno, quia manent in peccato mortali: ideo non satisfaciunt per penam illam, quam patiuntur. Item si pena inferni esset satisfactoria, quanto aliquis plus staret in ea, plus satisfecisset, & concessio quod aliqui duo haberent æqualia peccata: & tunc esset verum, quod iste haberet minus tolerandum de peccato inferni, quā ille, quia maior tempore ibi steterat: sed hoc dato, sequitur quod pena inferni non sit infinita in duratione à parte post: quia vnum infinitum non est altero maius, nec minus, nec æquale, quia quocumque istorum dato se quitur, quod infinitum sit finitum, scilicet quia excederet vnum alterum per partem finitam: & tūc sequitur formaliter, quod vtrumque est finitum: nō ergo potest dici quod ille, qui est in inferno, satisfacit aliqua liter pro culpa. Item quandiu aliquis manet in voluntate mala, non potest satisfacere pro peccato, quia satisfactio est pena emendatiua pro peccato preterito, sed in manentibus in inferno peccatum nunquā est preteritum, quia manet actualiter culpa, ideo nūquam poterunt satisfacere. Item si quis peccaret in aliquo genere peccati, pro quo deberetur decem dies penæ, & completis illis decem diebus, iterum peccaret, iterum puniretur alijs decem diebus, & sic vsque in infinitum: quia semper peccatum rediret æquale: sed in existētibus in inferno sic est, quod semper peccatum est æquale, cum nūquam deleatur culpa: ergo semper correspondet eis pena æqualis, & sic nunquam satisfaciunt. Item si existētes in inferno satisfacerent particulatim, minor pena deberet homini postquam stetit in inferno per decem dies, quā prima die, quā illū ciuisset; & tamen istud est irrationabile: quia pena est maior, vel minor propter culpam: sed de culpa nihil dimiuitur in existētibus in inferno, ideo nihil de pena minuetur, & cō-

Pœna inferni nullo modo est satisfactoria in totū, nec in partē.

sequenter nunquā satisfaciunt in totum, nec in partem. Vnde non magis satisfecit ille, qui per mille annos stetit in inferno, quā ille, qui per vnam diem: quia in vtroque est obligatio ad manendum ibi in æternū. Patet ergo quod dato, quod Deus tolleretur culpam alicuius existētis in inferno miraculose, adhuc ille maneret obligatus ad satisfaciendum pro illo peccato: quia pena, quā prius habuerat, nullo modo fuerat satisfactoria in totum, nec in partem; sed est contra legem Dei, quod aliquod malum remaneat impunitum: ideo oporteret, quod iste postea pareretur priusquam ferretur in vitam æternā. Alius modus & tertius est, quod Deus posset liberare animam de inferno, scilicet quod non ferret eam in vitam æternam, sed quod reuocaret eam ad corpus, & ibi ipsa operaretur meritorie, ad hoc vt remitterentur peccata priora, & ad merendum gradū gloriæ vitæ æternæ, & iste modus est satis conueniens: quia ferē non punitur in eo aliquod miraculum, sicut in alijs modis. Quod patet: ad hoc quod Deus liberet aliquam animam sic de inferno non oportet, quod auferat ei culpam miraculose, sed quod animam cū peccato restituat vitæ: & tūc existens in corpore dolebit de omnibus culpis præteritis, propter quas erat in inferno, & sic liberabitur ab illis secundum modum consuetudinis delendi in nobis culpas: Nec est hoc inconueniens, dato quod anima iam esset obstinata in inferno: quia obstinatio animarum in inferno nihil aliud est, nisi quædam inflexibilitas à malo, quæ accidit animabus propter hoc, quod Deus non pulsatur eas ad hoc, quod recedant à peccato: ipse autem per se impossibile est, quod recedat à malo, & operentur aliquid meritorie, iuxta illud Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere. Sed cum anima redit ad corpus iam incipit esse viatrix, & Deus nō subtrahit istam gratiam ab aliquo quādiu manet in via: quia semper stat ad ostium, & pulsatur, Apocalip. 3. Ideo pulsabit etiam istum suscitatum à mortuis ad penitentiam, & tunc desinet esse obstinatus, cum obstinatio solum esset ex quadam carentia gratiæ pulsatiuæ. Item non oportet, quod fiat aliquod miraculum ad tollendum penam debitā isti anime pro peccatis præteritis, quia postquam redierit ad corpus, ibi penitebit, & satisfaciet pro peccatis præteritis, & poterit mereri gradum magni gloriæ pro vita æterna: & si forte hic sufficienter nō doluerit pro peccatis præteritis post secundam mortē puniretur in purgatorio, & sic non fit aliqualiter hic contra legem Dei: quia non remittitur pena, nec culpa, nisi per modum consuetudinis: & sic solum est miraculum in suscitando hominem: non tamen est aliquid contra legem Dei de remissione culpæ, nec penarum. Sed obijcietur, quod adhuc fit hic contra legem Dei: quia lex Dei est, quod qui semel dānatur in inferno nunquam liberetur, & tamen iste liberatur. Respondendum, quod contra legem Dei est liberari aliquem de inferno, ita quod inde transferatur ad paradysum, vel ad purgatorium: quia si transferretur ad paradysum in eo statu, in quo est in inferno essent duo inconuenientia. Primum, quod maneret ibi culpa, & obstinatio. Secundum est, quod maneret obligatio ad penam, vel aliquid impunitum. Si autem transferretur ad purgatorium, etiam esset iniustum: quia ille est locus animarum satisfaciendum pro peccatis: anima tamen translata de inferno in purgatorium in statu, in quo erat in inferno, nō potest satisfacere: quia manet adhuc in peccato mortali, vt supra probatum est. Etiam quod transferatur anima de inferno damnatorum ad lymbum puero-rum iniustum est: quia in lymbo illo solum est pena damni: sed existētes in inferno damnatorum sunt obli-

Si Deo miraculose tolleretur culpa alicuius existētis in inferno, adhuc ille maneret obligatus ad satisfaciendum.

Deus ab inferno animam ad corpus reuocare potest.

Multi Gētiles & Pagani, qui erant per sententiam diffinitiuam damnati educiti fuerunt de inferno per Apostolos, & viros sanctos noui testamenti reuocato animas eorum ad corpora, vt ibi penitentiam agerēt de peccatis, & postea saluarentur.

obligati ad penam sensus, & damni, ergo contra legem transferrentur. Quod tamen anima reducatur ad corpus, non est contra legem Dei, quia non propter hoc tollitur ei pena debita: nam si non doluerit de peccato illo, pro quo erat in inferno, iterū ibit ad infernū. Si autem ipsa postea dolet, & auferitur culpa, nō est contra legem Dei, quod non puniatur: immo esset contra legem Dei si puniretur: quia iam puniretur innocens. Dicendū ergo, quod animam existentem in inferno reduci ad corpus, non est contra aliquam legem Dei: Nec etiam poterit dici, quod est dispensatio in lege, nec etiam est secundum legem, ita quod lex Dei hoc iubeat: sed est quoddam beneficiū extraordinarium, quod Deus interdum confert: sicut si quis benefaciat alteri non facit contra legem, nec secundum legem, sed est quoddam bonum extraordinarium. Dicendum ergo, quod si Deus educeret aliquam animam de inferno per aliquem de duobus modis supra positis, esset mirabile, & contra legem Dei, & esset dispensatio: & tamē quod educatur aliquis de inferno per istum tertium modum nunc assignatū, non est aliquid mirabile, nec contra legem Dei: immo dicendū verisimile esse, quod multi isto modo à Deo educiti fuerint de inferno, scilicet de illis, qui suscitabantur à viris sanctis. Nunc autem dicendum est de Traiano, quod educus fuerit de inferno precibus beati Gregorij: fuit autē modus quod Traianus mortuus est in peccato mortali actuali: & ideo perijt æternaliter, & obligatus fuit ad mortem æternam, sicut ceteri damnati, & incipit cum illis pati, & erat anima sua obstinata in peccato, sicut ceteræ, & damnata per sententiam diffinitiuam: postea verò beatus Gregorius, condolens, quod fuerit vir iustissimus in iudicijs, & perierit æternaliter, orauit vt liberaretur à pena inferni. Deus autem precibus eius reuocauit eū ad vitam. Et fuit postea Traianus inter homines per aliquanta tempora viues, sed ignota fuit suscitatio, & habitatio eius hominibus: & postea factus viuēs meruit vitam æternam. Cum verò anima eius de infernoeducta est, non remisit ei Deus penam, nec culpam, sed postea ipse dolore magno peccata sua desleuit, & absterfit. Penam verò peccatis debitam per penam temporalem commutauit: & sic nihil aliud miraculi in eo factum est, nisi quod à morte suscitatus est. De Gregorio autem dicendum, quod ipse orando pro Traiano peccauit: quia orauit pro eo, quem damnatum esse sciebat, vel credebatur firmiter: & ob hoc punitus est, quia tota vita eius in laquoribus fuit. Et sic verum est testimonium legēdæ eius, & testimonium viri clarissimi Ioannis Damasceni, qui huius rei totum Orientem, & totum occidentem testem esse dixit. Et isto modo non sequitur aliquod inconueniens ponendo eum suscitatum fuisse ab inferis, sicut sequebatur ad quamlibet aliarum positionum supra positarum. Et non solum de Traiano, sed etiam de multis alijs sic factum fuisse credendum est. Et Elias reuersus est in Galgala. Postquam suscitauit puerum recessit de vrbe illa in Galgalam.

Elias, quare iuit in Galgalam. Questio XLVIIII.

Quare Elias iuit in Galgalam. Respondendum, quod Elias erat princeps omnium prophetarum, qui erant in Israel, & ideo visitabat collegia eorum: & quia in Galgala erat vniuersum collegium prophetarum, ibat illuc frequenter Elias. Patet hoc, quia infra in litera dicitur, quod erat famel, & filij prophetarum habitabant in Galgala coram Elia: & etiam multiplicatio panis, quæ habebatur infra, facta fuit in Galgala: & sicut visitabat Iericho, & Bethel, in quibus erant collegia prophetarum, vt patet sup. 3. ita visitabat Galgalam. Aliter respondet Petrus Comestor in historia Scholastica dicens, quod Elias visitabat locum istum pro religione loci, scilicet, quia locus ille erat sacer, eo quod ibi fuerunt facta aliqua sacra, scilicet, Pascha celebratū est, & circumcisio generalis facta est in Hebræis non circumcisus in deserto, Iosue. 5. Dicit etiam, quod visitabat eum, quia ibi natus est. Sed istud non multum videtur, quia Elias erat de Abelmeula: præceden. lib. cap. 19. Dicit tamen idem Comestor, quod in ortu Elisei accidit miraculum quoddam in Galgala, scilicet, quod vna imago de vitulis aureis, quos fecerat Ieroboam in Bethel, & in Dan mugitum fortem emisit, quod cum nunciatum esset sacerdoti Domini in Ierusalē respōdit prophetam natum esse, qui omnia sculptibilia idolorum destrueret. De Elia quoque simile recitatur prodigium, scilicet, quod quādo pater Elie semel esset in Iomnijs, vidit duos viros candidatos se salutantes, quod cum nunciasset Ierusalē, respōsum est ei: puer iste iudicabit Israel in gladio, & igne. Iste autem sunt positiones Hebræorum, quæ pauca habent verisimilitudinē. Causa ergo, propter quam Elias visitabat Galgalam est, quæ supra assignata fuit. Erat autem. Hoc ponitur miraculum Elisei de ciborum dulcoratione, & diuiditur in duo, quia primum cibi amari dulcorantur: secundū cibi pauci multiplicantur, ibi. Vir quidam venit. Circa primum dicitur. Erat autem fames in terra. Scilicet, tempore Elisei regnante Ioram in Israel accidit fames, & fuit bis fames tempore eius: vna fuit, de qua hic dicitur, alia fuit, quæ habetur in 18. & illa durauit septem annis: vt patet ibi. Et istud intelligitur de fame veniente ex defectu pluuiarum, vel ex alia causa naturali. Interdum autem accidebat fames propter bella, & sic factum est tempore Elisei, & Ioram: nam fuit in Samaria tanta fames, cum obfessa esset ab hostibus, vt caput astanti venderetur octoginta argenteis, in 6.

tur infra, facta fuit in Galgala: & sicut visitabat Iericho, & Bethel, in quibus erant collegia prophetarum, vt patet sup. 3. ita visitabat Galgalam. Aliter respondet Petrus Comestor in historia Scholastica dicens, quod Elias visitabat locum istum pro religione loci, scilicet, quia locus ille erat sacer, eo quod ibi fuerunt facta aliqua sacra, scilicet, Pascha celebratū est, & circumcisio generalis facta est in Hebræis non circumcisus in deserto, Iosue. 5. Dicit etiam, quod visitabat eum, quia ibi natus est. Sed istud non multum videtur, quia Elias erat de Abelmeula: præceden. lib. cap. 19. Dicit tamen idem Comestor, quod in ortu Elisei accidit miraculum quoddam in Galgala, scilicet, quod vna imago de vitulis aureis, quos fecerat Ieroboam in Bethel, & in Dan mugitum fortem emisit, quod cum nunciatum esset sacerdoti Domini in Ierusalē respōdit prophetam natum esse, qui omnia sculptibilia idolorum destrueret. De Elia quoque simile recitatur prodigium, scilicet, quod quādo pater Elie semel esset in Iomnijs, vidit duos viros candidatos se salutantes, quod cum nunciasset Ierusalē, respōsum est ei: puer iste iudicabit Israel in gladio, & igne. Iste autem sunt positiones Hebræorum, quæ pauca habent verisimilitudinē. Causa ergo, propter quam Elias visitabat Galgalam est, quæ supra assignata fuit. Erat autem. Hoc ponitur miraculum Elisei de ciborum dulcoratione, & diuiditur in duo, quia primum cibi amari dulcorantur: secundū cibi pauci multiplicantur, ibi. Vir quidam venit. Circa primum dicitur. Erat autem fames in terra. Scilicet, tempore Elisei regnante Ioram in Israel accidit fames, & fuit bis fames tempore eius: vna fuit, de qua hic dicitur, alia fuit, quæ habetur in 18. & illa durauit septem annis: vt patet ibi. Et istud intelligitur de fame veniente ex defectu pluuiarum, vel ex alia causa naturali. Interdum autem accidebat fames propter bella, & sic factum est tempore Elisei, & Ioram: nam fuit in Samaria tanta fames, cum obfessa esset ab hostibus, vt caput astanti venderetur octoginta argenteis, in 6.

Miracula in natiuitate Elisei, & Elisei secundum infaniam Iudaicam.

Quare accidit ista fames, & quare Deus tam frequenter mittebat famem tunc super terram. Quest. LIX.

Quare Deus, tam frequenter mittebat famem super terram. Nam nunc erat fames, & pauco tempore ante hoc fuerat fames tempore Elie, & Achab regis Israel: præcedenti lib. cap. 17. & durauit fames illa tribus annis, & dimidio, vt patet Luc. 4. & Iac. vlt. & etiam postea fuit alia fames durans septem annis, in 8. Ad primum dicendum, quod Deus mittebat famem super Israelitas propter idolatriam. Nam ipse promiserat, quod quando custodirent legem suā daret eis abundantiam omnium rerum, & quando recederent ab ea colendo idola, mitteret super eos famem, pestem, & gladiū, & omnia mala: vt patet Leuit. 26. & Deuter. 28. Ad secundum dicendum, quod veniebat fames frequenter, quia Deus immittebat illam in penam propter peccatum Israelitarum, quod frequentabatur: nam erant idolatres plurimi Israelitarum habentes vitulos aureos in terra sua, & multa alia idola. Mittebat ergo Deus famem super illos, & durabat aliquanto tempore: deinde cum conuerterentur dabat Dominus abundantiam omnium rerum. Iterum verò redibant ad idola, & tunc Deus immittebat famem super terram: & quia sæpe redibant, sæpe mittebatur fames. Hoc patet de fame, quæ fuit tempore Elie: nam totus Israel conuenit in montem Carmelum, & ibi inquisitum est, quis esset verus Deus, & cum Elias ostendisset miraculum ignis descen-

Famis iueteri lege sæpe veniebat pro peccato.

buit discumbentibus. Qui comederunt, & superfuit, iuxta verbum Domini. Scilicet comederunt ad saturitatem, quia alias non erat miraculum, quod centum viri comederent de paucis panibus: quia centum milia virorum poterant comedere de illis. Et dicitur iuxta verbum Domini, quia Deus reuelauerat Elisæo, quod saturarentur, & abundaret.

Qualiter fuerit factum miraculum multiplicationis ex paucis panibus. Quæstio L. XLII.

QVAERETVR, qualiter fuit factum miraculum istud de saturatione virorum multorum ex paucis panibus. Respondendum, quod hoc poterat fieri dupliciter, scilicet, vel quod alij panes de nouo ducerentur per Angelos non videntibus eis, qui erant ad mensam, & putarentur esse soli panes, qui erant positi a dispensatore Elisæi: essent nanque similes eis in colore, & adducerentur successiuè, scilicet, quod dum comederetur vnus panis, vel duo, ducerentur alij, & sic nunquam videretur deficere panis, nec superabundare subitanè, ita vt cognosceretur, quod aliundè ducebatur. Alio modo poterat esse istud per multiplicationem, vel incrementum, scilicet, quod quilibet panis depositus in mensa cõtinuè cresceret, & dum plus de eo comederetur, plus cresceret. Et sic non adducebatur aliqua pars panis exterius, quæ adiungeretur prioribus panibus, sed illi soli, qui prius erant, nunc essent: & tamen quilibet illorum acciperet maiorem quantitatem, quam naturaliter haberet. De istis duobus modis secundus magis conuenit; quia vt declaratum fuit præcedenti lib. cap. 17. Saturatio multorum virorum, quam Christus fecit, fuit per multiplicationem, & non per additionem alicuius rei extrinsecæ: ita ergo esset hic, & magis conuenit propositio. Sciendum autem, quod sicut Deus supernaturaliter multiplicauit istum panem, ita vt multi saturarentur de eo: ita etiam credendum est, quod iste panis factus est nunc sapidior, & salubrior valde, quam prius fuisset in sua naturali habitudine: quia regula generalis est, quod quocumque Deus aliquam rem producit de illis, quæ alias naturaliter gignuntur: perfectiorem eam producit, quam naturaliter: sic asseritur ab omnibus de aqua, quam Christus conuertit in vinum in nuptijs. Ioã. secundo. Et quocumque Deus aliquam rem sanat, saniorem eam reddit, quam naturaliter foret, si sana esset, vel quæ aliquando fuerit quando naturaliter sana erat: vt declaratum est supra secundo. In sanatione aquarum Iericho. Ita nunc Deus multiplicauit istum panem supernaturaliter, ideo verisimile est, quod faceret eum sapidiorem, quam prius naturaliter erat. Patet etiam hoc in manna cœlitus facto per Angelos: nam delectamentum omnium saporum apparerat in illo viris bonis: Sapient. 16. Sed ita nunc erat iste cibus cœlestis, sicut manna: ergo verisimile est, quod esset sapidior, quam prius.

An saturitas facta per Christum, fuerit maior ista facta per Elisæum. Quæstio L. XLIII.

QVAERETVR vterius de comparatione istius miraculi ad aliam saturationem similem, quam Christus fecit: quia de paucis panibus multitudinem satiavit. Ioã. 6. Respondendum, quod ista miracula si considerentur quantum ad potestatem à qua fiunt equalia sunt: non enim requirebat maiorem potestatem id, quod factum est in saturatione facta per Christum, quàm in saturatione facta per Elisæum. Nam sicut decla-

Quoniam Deus aliquam rem producit perfectiorem eam producit quam naturaliter gignitur. 1. q. 34. & 35.

rauum est supra in littera in quadam quæstione, quod omnia miracula sunt equalia, scilicet: quia maximè, nõ requirit maiorem potestatem, quàm infinitam: sed tam saturatio facta per Christum, quàm per Elisæum fuit miraculosa, ergo non fuit vna à maiori potestate quàm alia. Comparando tamen vnã saturationem ad aliam, quantum ad seipsas valde maior fuit saturitas facta per Christum, quàm per Elisæum: & isto modo benedicimus, vnum miraculũ esse maius alio. Sic enim Christus dixit discipulis suis, quãdo ipse faciebat miracula: maiora horum facietis. Fuit autem maior saturatio facta per Christum, in multis. Primò quia in illa saturati sunt valde multi, scilicet, quinque milia, & hic dicitur quantum est & paruulos: hic autem solum erant centum viri. Patet, quia Ioã. 6. dicitur discubuerunt viri numero quasi quinque milia, & hic dicitur quantum est hoc, vt apponam coram centum viris. Secundò fuit saturitas Christi maior: quia in illa saturati sunt de paucis panibus, scilicet de quinque panibus, & duobus piscibus. Ioã. 6. hic autem comederunt viginti panes hordeaceos & insuper panes primitiarum, & frumentum nouum siue polentam. Tertio fuit saturitas Christi maior: quia ibi superfuerunt duodecim cophini panis, & piscium, cum prius quinque panes, & duo pisces nõ replerent vnum cophinum. Hic autem superfuit aliquid de istis panibus, sed modicum, ideo quanquam dicitur, quod superfuit: tamen nõ exprimitur quantitas: si tamen in magna quantitate superfuisset designasset illud scriptura: diuersitas autem istius miraculi fuit, quia Christus voluit apparere maioris auctoritatis, quam aliqui viri sancti: ideo miracula sua fuerunt maiora, quàm miracula virorum veteris testamenti.

Maior fuit saturatio facta per Christum.

CAPITVLVM V.

Naaman princeps militiæ Regis Syriæ erat vir magnus apud Dominum suum, & honoratus. Per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ: erat autem vir fortis, & diues, sed leprosus. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi: & captiuam duxerant de terra Israel puellam paruulam, quæ erat in obsequio vxoris Naaman. Quæ ait ad Dominam suam: Vtinam fuisset Dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria: profecto curasset eum a lepra, quam habet.

Naaman. Disto in præcedentibus de miraculis Elisæi ad Israelitarum consolationem: hic agitur de miraculis eiusdem, quantum ad extincionem conuersionem, & diuiditur in duo: quia primò ponitur miraculorum operatio: secundò historiæ continuatio, infra 8. Prima in duas, quia primò ponitur Naaman sanatio, & conuersio. Secundò ponitur mirabilis ferri de lacuna extractio, sequen. cap. Prima in tres: quia primò Naaman a rege Syriæ, vt sanetur destinatur. Secundò ab Elisæo sanatur ibi. Cum legisset tertio Giezi pro munerum petitione ab Elisæo increpatur, & lepra vulneratur: ibi dicitur Giezi.

An sit

An sit ordo continuus. Quæstio I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic habeant ordinem cõtinuum ad ea, quæ habentur præcedenti capit. & an fuerint facta immediate post illa, vel aliquo tempore interiecto. Ad primum dicendum, quod hic est ordo continuus, licet de hoc non constet: nam ea, quæ habentur hic de sanatione Naaman à lepra, non sũt pars historiæ præcedentis, sed sunt diuersa miracula facta ab Elisæo, quorum vnũ non dependet ex alio: & sic ex habitudine ipsorum nõ potest cognosci quod ipsorum prius fuerit. Dicendum tamen, quod prius fuerunt ea, quæ habentur præcedenti capitulo. Primò, quia, quando Elisæus fecit miracula, quæ habentur præcedenti capitulo, erat adhuc ignotum de Elisæo, an esset propheta, maximè quãdo fecit miraculum de conceptione pueri: quia tũc mulier Sunamites, in cuius domo morabatur Elisæus, dixit: animaduerto, quod vir Dei iste sanctus est, qui frequenter transit per nos, & sic sub incertitudine dicebat: & tamen, quãdo factum est miraculum, de sanatione Naaman, de qua habetur hic, erat fama Elisæi divulgata, non solum in terra Israel, sed etiam in Syria: quia ibi Naaman audiuit famam Elisæi: ergo prius fuit illud, quàm istud. Secundò patet, quia nunquam est recedendum ab ordine litterarum si ne aliqua causa manifesta: quia alias sequerentur multa inconuenientia: quia quilibet posset dicere: illud fuit ante istud, & istud ante illud: & sic tolleretur omnis certitudo ordinis, & per consequens magna certitudo sententiæ: quia non modicum confert ad varietatem sententiæ esse præposterationem, vel anticipacionem: & tamen hic non est aliqua causa, quare debeamus credere fuisse ista post præcedentia.

Ad secundum dicendum, quod non potest constare quantum tempus fuerit inter præcedentia, & istud: & tamen dicendum, quod non fuit magnum tempus: quia omnia præcedentia fuerunt tempore Ioram regis, & etiam istud, quod habet hic: quia ad ipsum milia est littera regis Syriæ, vt sanaret Naamã à lepra: & tamen Iorã regnauit solum annis. 12. sup. 3. ergo non potuerunt esse multi anni inter præcedentia: potissimè, quia sup. ponit de suscitatione filij mulieris Sunamitis: & tñ necesse est, quod illud fuerit in principio sexti anni, vel quasi regni Iorã: ergo istud de sanatione Naaman non potuit esse multis annis post. Patet hoc: quia cõceptio illius pueri, qui postea suscitatus est, fuit postquam cepit regnare Ioram fortè vno anno, vel plus: quia illa fuit postquã Elisæus sepe transierat per urbem Sunam, & hospitatus fuerat in domo mulieris sunamitis, vt patet præc. c. & tamen quã cepit prophetare Elisæus, iã regnabat Iorã: cum Elias raptus fuerit in principio regni Ioram, & tunc successit ei in statu prophetiæ Elisæus: ideo aliquanta pars regni Ioram transierat, quã conceptus est ille puer: & tamen quã ille obiit, & suscitatus est, erat grandiusculus: quia iuerat ad patrem suum ad messores, & dixit ei: caput meũ doleo: p. c. ergo esset saltem quinque annorum, vel quasi: & iõ, non manerent, nisi septem anni de regno Ioram, & intra illos oportuit, quod fieret istud, quod hic dicitur de sanatione Naaman, & dicitur. Naaman princeps militia regis Syriæ erat vir magnus apud Dominum suum. Iste Naamã, qui sanatus est à lepra, erat princeps militia regis Syriæ: & erat vir magnus apud Dominum suum, i. qui habebat in magno honore apud regem Syriæ. Erat autem rex Syriæ tunc Benadad: quod patet: quia quã mortuus est Achab bello in Ramoth Galaad regnabat Alph. Thost. super iiij. Regum.

in Syria Benadad: vt patet pced. li. c. 20. & 22. & post hoc agit de morte Benadad. inf. 8. iõ ipse regnabat nunc, & misit Naamã ad regem Israel. Et honoratus. i. erat Naamã in magno honore: quia erat princeps militia: p. illũ. n. dedit Dominus salutẽ Syriæ. i. per manũ eius dedit Deus salutẽ in Syria liberãdo regnũ Syriæ ab aduersitatibus, & exaltando illud ad magnũ honorẽ.

Quomodo est data salus Syriæ per Naaman, & an ipse occiderit Achab regem Israel. Quæstio II.

QVAERETVR, quomodo data est salus Syriæ per Naaman. Rõdet Ra. Sa. quod Naaman fuit ille, qui occidit Achab regem Israel in bello percutiendo eũ sagitta: & p. hoc dicit, quod exaltatus fuit ad principatum militiæ à rege Syriæ: nã prius erat psona priuata, & vocat vnus de populo, tetedit arcũ, in incertũ sagittã dirigẽs, percussit Achab; vocat vnus de populo: pced. li. ca. 21. f. quod vnus de populo sagittã populo. i. non habens maiorem dignitatẽ, quã vnus de populo. Data est autẽ salus Syriæ per manus eius: quia liberata fuit ab obligatione, & seruitute, ad quã tenebatur rex Achab. Nam quã Achab cepit Benadad in bello, dixit Benadad, quod restitueret oēs ciuitates, quas pater suus acceperat de terra Israel, & quod Achab faceret sibi plateas in Damasco, in quo subiicerebatur Damascus seruituti Achab: pced. li. c. 20. nunc verò mortuo Achab, liberata fuit Syria ab hac obligatione: & hoc fuit, quia Naaman occidit Achab, iõ p. manus eius data est salus Syriæ. Aliter dicunt cõmuniter expõsitores nostri. f. quod aliqui latrunculi insurgebant contra terrã Syriæ de terris finitimis, & inquietabant eã: Naamã vero illos occidit, & effugauit, & p. hoc salus data est Syriæ. Ista secunda positio verisimilior est, quã prima. Erat autem vir fortis, & diues. Erat fortis animo ad sustinendũ terrores bellicos, & erat fortis corpore ad tolerandũ labores belli, & ista duo efficiũt aliquẽ excellẽtissimũ bellatorem, si armorum exercitatio non desit. Er p. hæc Naamã sublimatus fuerat ad magnũ honorẽ, vt efficeret princeps militia: vel postquam effectus erat princeps p. hæc honorabat nimis. Erat autem vir diues: quia cum esset princeps exercitus haberet inde magnos prouentus, de quibus efficeret diues. Sed leprosus. i. quod haberet oĩa ista bona, tñ habebat quandã plagã magnam. f. quod erat leprosus, & p. hanc oĩa bona sua nihil reputabat. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi. Supra posita est cõditio Naaman. Hic ponit occasio curationis eius, & ista fuit per quandã puellam Hebræã, quæ ducta est in terrã Syriæ, & ponit quomodo illa puella illuc ducta sit. f. quia latrunculi quidã de terra Syriæ captiuam ceperunt eã de terra Israel: vocantur autem latrunculi personæ priuatae de terra Syriæ egredientes propria auctoritate contra terram Israel potius ad prædandum, quã ad pugnadum, sicut fit in cõfinibus regnorum hostilium: quia cuilibet pmittitur ire contra hostes. Et captiuam duxerunt de terra Israel puellam paruulam. Ista puella paruula retulit de Elisæo, qui poterat sanare leprã Naaman, & p. hanc motus est Naaman ad eudũ in terrã Israel ad Elisæũ. Quæ erat in obsequio vxoris Naamã: Ista puella seruiebat vxori Naamã, & sic retulit ei de Elisæo. Fortè autem latrunculi venderant istam puellam Naaman, & ipse dederat eam vxori suæ in obsequium. Vel fortè proueniebat ista puella Naaman de præda ex eo, quod erat princeps militia, & dato, quod non irer ad bellum, competeabant ei aliqua iura. Quæ ait ad dominam suam: utinam fuisset Dominus meus ad prophetã, qui est in Samaria. Puella ista desiderabat salutẽ Domini sui Naaman: quia fortè erat vir bonus, & benefecerat ei, vel fortè

Quæ requirunt ad virũ forrẽ, & excellẽtissimũ bellatorem.

Naaman quare accessit ad Elisæum.

G mota

mota fuit à Deo ad dicendum istud: quia Deus volebat salutem Naaman, & mouit istam puellam, ut loqueretur de modo curationis eius. Et dixit ad prophetam, qui est in Samaria, Nominauit prophetam non distinguendo: quia licet multi prophetae essent in Israel tempore Elisaei, solus Elisaeus habebat uirtutem operam diuina miracula. Sic et tempore Elisaei multi prophetae erant: & tamen ipse solus mirabilia egit. Dixit et: quod est in Samaria. i. in terra Israel, quae tota nomen habet Samariae, eo quod Samaria erat caput regni Israel, & ibi morabantur reges, & sepeliebantur: ut declaratum est per. li. c. 16 vel dicitur in Samaria. i. in urbe Samariae: quae forte puella illa erat de Samaria, & uiderat aliquando Elisaeum: nam aliquando illuc ibat: sicut patet super. 2. Nam de monte Carmeli iuit in Samaria, & sic aliquoties illuc iret. *Profectio curasset eum à lepra, quam habet. i. sine dubio curasset eum. Asserebat puella sub certitudine curari posse Naaman: eo quod ipsa audierat, vel forte uiderat maiora miracula facta fuisse per Elisaeum, ut pote, de suscitatione pueri mortui: per. c. Ingressus est itaque Naaman ad Dominum Iuam.* Puella retulit hoc uxori Naamae, & ipsa retulit viro suo, & tunc. credidit Naama, & cogitauit quomodo illuc iret: vel dato, quod non plene crederet, tamen putabat non esse impossibile: & quae desiderabat nimis sanari, libenter sub dubio uolebat ire in terram Israel, & ad hoc ingressus est ad regem Syriae, ut ipse mitteret eum cum literis suis ad regem Israel, ut ipse faceret eum sanari per prophetam terrae. *Dicens: sic, & sic locuta est puella de terra Israel.* Id est, narrauit Naaman regi Syriae omnia uerba formae, quae narrauerat puella hebraea. *Dixitque ei rex Syriae: uade, & mittam literas ad regem Israel.* Rex Syriae desiderabat salutem Naaman: quae erat honoratus, & magnus in conspectu eius, & Dominus dederat salutem Syriae per manus eius, id uoluit, quod iret Naaman in terram Israel, ut sanaretur, & dixit ei: uade. i. disponete ad eundem, ut ego mittam tecum literas ad regem Israel per sanationem tuam. *Qui cum profectus esset. i. de terra Syriae in terram Israel.* Et tulisset secum decem talenta argenti. Ista erant partim ad donandum prophetae, qui ei conferret sanitatem, quae patet: quia cum sanatus est, obtulit Elisaeo munera magna, & ille noluit accipere, i. in littera, & partim ad sumptus. In hebraeo dicitur. *Centum centenarios. i. tulit secum istos centenarios argenti.* Hebraei dicunt, quod erant centum talenta duorum: quorum quodlibet ualebat centum talenta argenti de uisualibus: & sic centum talenta erant decem millia talentorum argenti, & tamen hoc non est uerisimile, quod ille tot talenta argenti haberet, uel, si haberet, non ferret tanta argenti pondera secum in terram Israel, id littera nra posuit decem talenta: cum uero dicitur in hebraeo, centum centenarios: intelligendum, quod decem centenarij erant unum talentum: quae forte illi centenarij conputantur in moneta parui valoris. *Et sex millia aureos.* Ista erat moneta de auro, & eodem modo erat ad expeditum. & donandum. *Et decem mutatoria uestimentorum. i. decem parua ueluti, quae mutatoria uocantur. i. ad mutandum. i. quod uno die indueret una ueste, & alio die alia: & hoc modo omnes istae uestes erant per se ipso ad mutandum illas per dies, uel potest dici, quod ferebat illas ad dan dum omnia decem mutatoria ipsi prophetae, ut haberet decem parua uestium ad mutandum per dies. Et hoc et patet: quia Giezi stabat coram Elisaeo quando Naaman obtulit munera ei, & ipse noluit recipere: & postea clamauit Giezi post Naaman recedentem, & dixit ei, quod daret sibi duas uestes mutatorias: & dedit ei Naaman, & duo talenta argenti: ut patet in f. si tamen non obtulisset uestes illas Elisaeo, non ausus fuisset nunc Giezi petere illas: quia crederet se non obtenturum: & tamen petijt, & obtinuit: ergo non ferebat Naaman ista decem mutatoria pro se, sed ad dandum Elisaeo. *Detulit literas ad regem Israel in hac uerba.* Iste erant*

literae comendatitiae, in quibus iubebat rex Syriae regi Israel, quod faceret Naamam sanari à lepra: & tenor erat iste. *Cum acciperis epistolam hanc: Rex Syriae scribet regi Israel, tamquam subdito suo, uel tanquam minori. Et hoc erat, quia licet, uiuente Achab, esset rex Syriae minor rege Israel, eo quod Achab cepit eum in bello, & dimisit à se recedere cum quodam foedere tributum: per ced. lib. c. vlti. Benadab, qui occidit ipsum, cepit habere Ochoziam filium eius regem Israel, quasi subditum, & Ioram, qui nunc regnabat, et habuit tanquam subditum: ideo scribebat ei imperiose. *Sci to, quod miserim ad te Naaman seruum meum.* Erat Naama seruus regis Syriae. i. princeps militum regis: ut patet supra in littera. *Ut cures eum à lepra sua. i. ut facias eum curari: quia bene nouerat rex Syriae, quod rex Israel non habebat gratiam curandi morbos, sed propheta, quod erat in terra eius: quia tamen quocumque erat in terra Israel, obediunt regi iussit hoc regi, ut ipse iuberet per prophetam seruum suum.* *Cumque legisset.* Hoc ponitur secundum huius ca. I quo Naaman à lepra curatus, & primo uenit ad regem Israel, & postea remissus est ad Elisaeum, qui curaret ipsum: & dicitur. *Cum legisset rex Israel literas, scidit uestimenta sua.* Literae missae ad eum uidebantur grauato riae: id doluit, & scidit uestimenta sua in signum doloris.*

Rex Israel, lecta littera regis Syriae, quare scidit uestimenta sua. Quaestio 111.

QUAE RE TVR, quare rex Israel scidit uestimenta, lecta littera regis Syriae. Aliqui dicunt, quod hoc fecit per doloris blasphemiam: nam erat consuetudo inter Iudaeos, quod quando aliquis blasphemaret Dominum, audientes in signum doloris rumpebant uestimenta sua. Sic patet de summo sacerdote, coram quo cum dixisset Christus: amodo uidebitis filium hominis sedentem à dextera uirtutis Dei, & uenientem in nubibus caeli: putans quod Christus blasphemasset dicens haec: scidit uestimenta sua, dicens blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? Marth. 26. & Luca 22. Ita nunc cum in littera illa diceret, quod rex Israel sanaret Naaman à lepra, attribuere ei deitas, unde ipse dixit nunquid Deus sum, ut occidere possim, & uiuificare: quia iste misit ad me, ut curarem hominem à lepra sua? Attribui tamen deitatem homini erat blasphemiam, ideo scidit uestimenta sua, audita blasphemiam. Sed hoc non est uerisimile: quia Ioram non erat cultor dei, ut doleret de blasphemiam sua, & scinderet uestimenta: sed colebat idola, super. 3. Dicendum ergo, quod Ioram scidit uestimenta sua per grauam manifestum, quod erat in litteris: quia dicitur: ut cures hominem à lepra sua, & putabat rex Israel, quod rex Syriae iuberet ei, ut ipse mitteret sanare à lepra Naaman, & hoc modo petebat aliquid irrationabile: non tamen intelligebat hoc rex Syriae: sed quod rex Israel faceret eum sanari per prophetam suum, & putabat rex Israel, quod rex Syriae quaerebat in hoc occasione contra eum ad pugnandum, uel ad opprimendum eum iniuste: quia rex Israel erat tamquam subditus regis Syriae, & si diceret rex Israel, quod non poterat hoc facere, haberet quandam colorem, saltem facilem rex Syriae dicendo, quod non obediebat mandato eius, & sic pugnaret contra eum, uel uastaret terram eius. Et quia istud erat iniustum per dolore rex Israel scidit uestimenta sua. Hoc patet, quia ipse dixit: animaduertite & uidete, quod occasione quaerit aduersum me. *Nunquid Deus sum, ut occidere possim, & uiuificare?* d. istud mandatū est iniustum: quia ad solū Deū pertinet occidere, & uiuificare: & tamen rex Syriae uult, quod ego occidam, & uiuificem, sicut Deus. Sed aliquis dicit, quod ista duo non ueniunt soli Deo: nam uiuificare

ficare mortuos soli Deo uenit: occidere tamen uiuente rā Deo, quod hominibus conuenit, & omni generi animalium. Dicendum, quod accipit, occidere, & uiuificare per solam uoluntatem, & non per aliquod instrumentum: & tunc soli Deo conuenit occidere, & uiuificare: quia ex eo solū, quod ipse uult hominem mori, et si nihil aliud agat, morit, & ex eo, quod uult hominem mortuum uiuere, uiuit nihil aliud faciendo: homines autem non possunt sic facere: quia per solam uoluntatem suam nullū actū exteriorē producant, sed applicādo exteriora instrumenta, id dato, quod uelint, quod aliquis moriat, non per hoc morit. Vel intelligit, quod Deus potest occidere, & uiuificare. I. quofcunq; uoluerit, nam quocumq; homines possunt aliquos occidere, non tamen possunt occidere quofcunq; uoluerint. *Quia iste misit ad me ut cures hominem à lepra sua.* Quid, ita misit ad me hominem ad curandum eum à lepra, sicut si ego eis Deo potes occidere hominem, & uiuificare.

Locutio regis Israel an fuerit conueniens, quod non posset occidere hominem, uel uiuificare, cum tamen hoc non peteret rex Syriae. Quaest. 111.

QUAE RE TVR, quomodo dixit ista rex Israel, quia dato, quod ipse non posset hominem occidere, uel uiuificare, non uidebat incouenientem, quod posset eum à lepra curare: rex tamen Syriae non misit ad regem Israel, ut occideret aliquem, uel uiuificaret, id uidentur uerba illa incouenienter dicta. Respondendum, quod rex Israel locutus est conuenienter, quae uoluntas ista tria. scilicet, occidere, uiuificare, & curare à lepra, & arguit sic: nullus potest occidere, & uiuificare, nisi solus Deus, sed curare à lepra est equale eis, ergo nullus potest curare à lepra hominem, nisi solus Deus: & tamen rex Syriae misit ad me hominem ad curandum eum à lepra, cum ego non sim Deus: quod autem ista sint equalia apparet: quia curare à lepra aliquem est miraculum, & tamen omnia miracula sunt equalia: quia nullū exigit maiore potestate, quam infinita, & ad nullū sufficit minor potestas, quam infinita, ut probatur per. c. id est, quod equalis est sanare à lepra cuiusque: miraculo. Itē dato, quod rex Israel non putaret equalis esse sanare à lepra, & occidere, atque uiuificare, tamen bene loquebatur. I. sicut ad solū Deū pertinet uiuificare, & occidere, ita sanare à lepra, licet minus sit: cum ergo non sim ego Deus potens uiuificare, & occidere, non debuit mittere ad me hominem ad sanandum eum à lepra sua. *Animaduertite, & uidete quod occasione quaerit aduersum me.* Hoc dixit rex Israel ad seruos suos assistentes sibi quaerendo de irrationabili mandato regis Syriae, scilicet: animaduertite, quod occasione quaerit contra me iubendo id, quod est impossibile mihi, ut per hoc habeat colorem ad nocendum mihi.

Quare rex Israel credidit regem Syriae occasione quaerere contra eum. Quaestio 11.

QUAE RE TVR, quomodo existimabat rex Israel, quod rex Syriae quaerebat occasionem contra eum, & quomodo occasionem quaerebat. Respondendum, quod rex Israel non putauit, quod rex Syriae mitteret Naaman ad ipsum, ut curaret per Elisaeum mandato eius, sed solū, quod ipse curaret eum, & quia impossibile erat, quod ipse curaret eum, cum non esset Deus, nec minister Dei, credebatur, quod non mitteret rex Syriae ipsum Naamam contra intentionem, ut curaret: quia ipsemet cognosceret hoc esse impossibile, sed solū mitteret, ut haberet colorem contra eum, dicens, quod contempserat mandatum eius. Putabat autem, quod uolebat per hoc inferre ei bellum ad subiiciendum eum, & totam terram Israel in seruitutem sibi: uel ad uincendum terram Israel regnum Syriae, uel ad imponendum magna tributa: hoc autem rationabiliter poterat credere rex Israel: quia iste Benadad rex Syriae, qui nunc erat uiuē

Alph. Toff. super iiii. Reg.

te Achab, quaerebat occasiones contra eum ad uastandum terram eius: nam misit semel ad petendum totum aurum, & argentum, quod erat in domo sua, & filios suos, & filias, & uxores seruorum suorum, & suas concubinas, & istud erat non solū iniustum, sed indignum auditu: id dixit Achab ad seniores Israel: animaduertite, & uidete, quomodo infidiatur nobis, per. li. c. 20. Ita ergo nunc esset idem rex poterat rationabiliter credere, quod rex Israel infidiaretur ei, ut inferret aliquod malū.

Quod cum audisset. Hoc ponitur secundum huius ca. I quo Naama à lepra curatus, & istud fuit per Elisaeum, & primo ponit quomodo Elisaeus increpuit regem Israel: quia sciderat uestimenta sua per literas regis Syriae: deinde Naamam ad Elisaeum remittit, & ipse eum à lepra curauit, & dicit. *Quod cum audisset Elisaeus uir Dei scidisse, uidelicet, regem Israel uestimenta sua.* Elisaeus forte nouerat in Samaria, quomodo uenit Naama ad regem Israel, sed erat in aliquo de his locis, in quibus erant collegia prophetarum, & ibi audiuit, quod rex Israel scidisset uestimenta sua per literas regis Syriae missas ad se. *Misit ad eum, dicens: quare scidisti uestimenta tua?* Ista uerba sunt increpatoria: quia sciebat Elisaeus, quod tamen scidisset uestimenta sua, quia ipse non poterat sanare Naamam à lepra, sicut scribebat rex Syriae: & tamen licet ipse non sciret, propheta erat in Israel, qui posset hoc facere. *Ueniat ad me, & ego sanabo eum, & per hoc sciet prophetam esse in Israel, qui habeat uirtutem curandi morbo.*

An peccauit rex Israel scindendo sibi uestimenta, lecta littera regis Syriae. Quaestio 11.

QUAE RE TVR, an peccauit rex Israel, scindendo uestimenta sua, lecta littera regis Syriae. Aliquis dicit, quod non, sed potius, quod meruit: quod hoc fecit per blasphemiam, quam inferebat rex Syriae Deo in terra sua attribuendo deitatem regi Ioram. Sed istud non stat, quia tunc non increpauit Elisaeus ipsum, quod scidisset uestimenta sua, sed potius laudasset: id non fecit per hoc. Itē quia Elisaeus dedit in remedium regi Israel, quod mitteret Naaman ad eum, & ipse curaret illum: ergo uir, quod id, de quo dolebat rex Israel, erat, quod non poterat sanare Naaman iuxta uerba regis Syriae. Aliquis dicit, quod peccauit rex Israel scindendo uestimenta: quia Elisaeus increpuit eum de hoc: si tamen non peccasset, non increparet eum, quia de bono opere nullus est increpandus. Respondendum, quod non oportet concedi, quod rex Israel peccauerit scindendo uestimenta sua, quia poterat hoc facere per duo: primo per iniustitiam mandati, ut potest si putaret, quod sibi ipsi mandauerat sanare Naaman: & hoc non in intentione, ut sanaret eum, quia sciebat hoc impossibile: sed ut per hoc haberet occasionem contra eum ad nocendum sibi, & de ista occasione, quae quaerebat contra eum, doleret: & tunc non erat peccatum, quod quod doleat de malo sibi aduenienti. Alio modo potest intelligi, quod rex Israel scinderet uestimenta. I. quia uidebat se in perplexitate non potes sanare Naaman à lepra, nec euadere danam, quae rex Syriae in ferre uolebat ei: & sic tunc praesens desperatione sanitatis Naamae scindebat uestimenta sua: quia dato, quod ipse non posset eum sanare à lepra, si aliquis esset in regno suo, quod posset eum sanare, ille sanaret ipsum: & per hoc satisfaceret rex Israel mandato regis Syriae, quia quia illud esset iniustum, & calumniosum. Et per hanc desperationem de sanitate Naaman aliquis forte diceret, quod peccauit rex Israel. Sed dicendum, quod dato, quod desperaret de sanitate eius, non per hoc peccabat: quia forte tunc, quando scidit uestimenta sua non aduertebat, an esset Elisaeus in terra Israel, qui posset sanare eum, & de nullo alio sciebat, quod posset eum sanare, & dato, quod sciret Elisaeum

G 2 esse

esse in terra illa, & fecisse alia miracula non peccabat desperando de miraculo illo, qd p illu fieret: qa forte credebat, qd Deus sanare nolet hoicm Gentile p prophetā suū: non tñ desperabat de Deo, quin posset sanare, ideo non erat peccatum. Verius tamen est, quod rex Israel non recordabatur tunc de Elisæo, vel nesciebat de miraculis ei, quæ aliàs fecerat, qa alioquin subdubio misisset Naamā ad ipsum. *Uenit ergo Naaman cū equis, & curribus, & stetit ad ostiū domus Elisæi.* Erat Naamā, vir potēs princeps militie syriæ, iō ducebat secū currus multos, & equites ad sociandū eū: iuit autē, & stetit ante ostiū dom⁹ Elisæi putās, qd Elisæus exiret ad ipsum, & sanaret eū: vt patet in *Misitq; ad eum Elisæus nunciū.* Noluit Elisæus exire ad loquēdū Naamā, sed p nunciū misit ad dicendū, qd faceret: & ob hoc indignatus est Naaman. *Vade, & laua te septies in Iordane.* Iordanis erat fluuius principalis in terra Israel, qd in terminis eius erat alius fluuius maior i. Euphrates, qd erat inter syriā, & terrā Israel ad latus aquilonare terræ Israel: vt patet Gene. 15. *Et recipiet sanitatem caro tua.* sic illic sanaueris a lepra.

Elisæus quare noluit per se loqui Naaman. Quest. VII.

QVAERETVR quare Elisæus, non exiuit ad loquendum Naaman, vt ipse se diceret ei qd agere deberet. Rñdendū, qd hoc factū est pp duo. Primo pp aliquā causā Naaman: qa ipse volebat, qd exiret ad eū Elisæus, & honoraret eū, & sic sanaret ipsum, iō noluit cōsentire ei, vt honoraret ipsum: sed misit ad eū nunciū, p quē verba narrarent ei. Sic enim Christus faciebat aliqñ: qa cū aliquis veniebat ad eū: qd vellet ab ipso honorari, vel nō haberet magnā fidē, nō cōsentiebat facere id qd ille volebat. Sic n. fuit de quodā regulo, qui venit ad Christū rogans, vt descēderet in domum suā ad sanandum filium suum, Christus, autē noluit descendere cū ipso, sed dixit vade: qa filius tuus viuūt: & tñ qñ aliquis humiliabat corā eo Christus volebat ei plus cōsentire, qd ipse peteret: nā centurionis cuiusdā languiebat seruus, & Christus descendebat ad eū, vt sanaret ipsum, & egressus centurio in occursum eius dixit, ne iret in domum suam: quia ex illo loco poterat sanare eum solo verbo. Matth 8. & Luc. 7. Aliter potest dici, qd Elisæus fecit hoc ad ostendendū maius miraculū: nam si ipse exiisset ad loquendū Naamā: putauisset Naaman, qd virtute verborū eius sanabatur, & nō tñ miraretur sicut si per aliū diceret, & fieret. Hoc patet ex verbis Naaman: nā ipse indignatus est, qñ Elisæus misit ad eū nunciū dicens: putabā, qd exiret ad me, & stans inuocaret nomen Dñi Dei sui, & tangeret locū lepre qd istum modū credebat Naaman esse verisimilē: tñ non credebat esse verisimile qd cum solū diceret ei p nunciū, qd posset sanari: iō eū postea sanaret dictis verbis p nunciū magis admiraret de miraculo, qd si ipse exiret, & loqueretur ei.

Quare iussit Naaman lauari, & non fecit istam ceremoniam. Questio VIII.

QVAERETVR vterius, quare Elisæus iussit Naaman, qd lauaret in aqua, & sanaret, & quare non faciebat aliā ceremoniā sanitatis: sicut qñ scitauit puerū orauit p eo, & resurrexit: præced. ca. Dicendū, qd Elisæus potuerat sanare Naamā a lepra orando p ipso, & nō faciēdo aliā ceremoniā, & tñ noluit, & hoc ad magnificandū miraculū: nā ista erat cōsuetudo Elisæi i multis miraculis, qd poneret illa, p q miraculū redderet difficilius, sicut in sanatione aquarū Iericho ab amaritudine: nā sal qd ibi pcedū

est nō pficiebat ad sanandū amaritudinē aque, sed potius augeret amaritudinē sup. 2. c. Sic et Elias, qñ volebat petere ignē de celo sup sacrificium, fecit prius aq fundi sup illud. f. 12. hidrias aque: pced. li. c. 18. vt sic difficilius posset cremari. Ita erat forte lauare leprā in aqua: qa lotio ista nō pficeret ad sanitatē, sed magis noceret. Secundō fecit hoc Elisæus ad magnificandū miraculū: qa cū virtus sanandi sit a Deo, verisimile erat, qd inuocato noie Dñi, sanaret lepra: virt⁹ tñ nulla erat in aquis ad sanandū leprā; iō non erat verisimile, qd posset ibi sanari Naaman: vnde dictis istis verbis putauit esse ridicula, & recedebat. Dixit n. qd putabat, qd egredere ad eū Elisæus, & inuocaret nomen Dñi, & tangeret locū lepre, & sic credebatur sanari nō mittēdo eū ad Iordanē: iō cū illuc iret, & sanaret admiraret magis de potētia Dei Israel: qa p aq. i qua nulla virt⁹ sanandi erat, curabat leprā & erat miraculū: qa erat nimis rōnē hoc: nam meliores aque erant in terra Sirie, qd in terra Israel: & tñ ille nō poterat sanare eū, nec erat hoc verisimile, quo mō ergo sanare possent eū aq Iordanis, vel qd cunq; aliæ aque terræ Israel: & sic semp reddebatur miraculū: excelētius qto minus verisimile erat. Hoc tetigit Naamā, dicens: nūquid nō meliores sunt Abana, & Pharphar fluuij Damasci omnibus aquis Israel, vt lauer in eis, & mūder. q. d. meliores sunt: & tamen ille non possunt me sanare, vel non mittit me ad illas vt saner: quō ergo sanabor in Iordane? q. d. nullo modo: postea tñ sanatus est, & iō admirat⁹ est nimis.

Quare Elisæus misit Naaman, ut lauaretur in Iordane potius, quam in alia aqua alterius terrę, vel gentis. Quest. IX.

QVAERETVR vterius, quare misit Elisæus ipsum Naaman ad Iordanē potius qd ad aliam aq, vel fluuiū terrę Israel, vel alteri⁹ gētis, vt sanaret ibi. Rñdendū, qd voluit Elisæus mittere Naaman ad aliq aq terrę Israel: nē si mitteret eū ad aliq aq terrā rō longinquā, nolet ire illuc Naamā, & nō sanaret: qd aut misit eū intra terrā Israel ad fluuiū Iordanis potius, qd ad aliā aq fortē fecit hoc, qa minus verisimile erat de aqua Iordanis, qd sanare posset, qd de alia aqua, eo qd fortē erat turbida, & lutulēta pp alluionē: nā quolibet anno i principio messis hōrdeaceę. si circa principiū Aprilis Iordanis intumescit, liquefactis niuib⁹ Libani, ad cuius radices est caput Iordanis. De hoc Ecclesia 24. & Iosue 3. & ibi declaratū est, & fortē in illo tpe venit Naamā ad Elisæū. Vel fortē hoc fecit Elisæus ad pbandā obedientiā Naamā, vt si Iordanis distabat aliquantulū inde nolet illuc ire Naamā putās hoc nō esse verisimile, quod ibi sanaret: si aut iuberet, quod aspergeretur aqua ibi in loco in quo erat Elisæus qd nō esset verisimile Naaman, quod sic sanari posset: tamen fecisset promptē: quia hoc non erat difficile: & sic modū cum probaretur in hoc obedientia Naaman.

Quare iussit, quod lauaretur septies. Quest. X.

QVAERETVR vterius, quare iussit, qd lauaret septies. Rñdendū, qd si nos respiciamus ad utilitatē absolutā, qd pferēbat illa lotio nihil magis pficiebat lauare septies, qd semel, eo qd lotio nihil se conferebat: nec ē potē dici, qd fiebat hoc, vt toties oraret pro illo Elisæus sicut dicebatur precedenti c. qd bis incubuit Elisæus sup puerū: qa bis orauit p ipso, vsquequo suscitaretur: nunc autem non erat sic: quia Elisæus orauit semel pro puero, & incubuit super puerū: & quia tunc non suscitatus est orauit secundo, & incubuit super eum secundo, & tunc resur-

resurrexit. Hic autem non fiebat sic: quia tūc oporteret, quod Elisæus oraret pro sanitate Naaman: & tunc lauaret eum semel, & si non sanaretur, iterum oraret, & lauaret eum, & sic faciendo quousque sanaretur: & tamen nunc nō lauit eum Elisæus, ideo non fiebat propter hanc causam. Dicendum autem videtur, quod hoc factum est ad significationem, scilicet, quia septenarius est numerus perfectus propter septenarios multos vitæ nostræ, & totius boni nostri, & nunc conferēda erat sanitas perfecta Naaman: ideo conueniebat ei lotio septenaria: Ecclesia autem accipit istud in sensu tropologico, scilicet de ablutione, quæ fit per confessionem: quia ibi abluuntur homo septies, id est ab omnibus peccatis mortalibus, in quibus comprehenditur vniuersitas peccatorum: & postquam lotus fuerit septies efficitur caro sua sicut caro pueri, id est, restituitur quasi in pristinam innocentiam, sicut puer: quia vltra septem peccata mortalia nulla sunt, a quibus homo lauari possit. Sed iste sensus est purē tropologicus: & in isto intelligit Ecclesia: & ob hoc legit in quadam epistola quadragesimæ istam historiā Naaman: quia tunc est tempus confessionis, per quam diluuntur septem peccata: sed in isto sensu non accepit Elisæus, quia realiter iussit ipsi Naaman se lauare septies in tantum, quod si solū selauasset quinque, non sanatus fuisset a lepra. Tenenda ergo causa supra assignata. Vel dicendum, qd ita poterat sanari Naaman lauando eum vna vice in aqua, sicut si lauaretur septies: & tamen iussit, qd lauaretur septies propter meritum obedientiæ, sicut interdum iubentur aliqua quibusdam, quæ nō sunt necessaria: & tamen iubentur, vt obediant, & mereantur obediēdo. *Iratus Naaman recedebat.* Putabat Naaman, qd non poterat sanari lauando se septies in Iordane: ideo tantum ridiculum reputans, recedebat in terram suā. Iratus fuit autem, quia Elisæus non dignatus fuerat exire ad eum: nam dato, quod non posset eum sanare, saltem debebat exire ad loquendum ei. *Putabam, quod egredere ad me, & stans inuocaret nomen Domini Dei sui.* Ponit hic Naaman modum, quem credebat esse verisimilem ad hoc, quod sanaretur, scilicet, quod Elisæus egredere ad eum, & inuocaret nomē Domini super plagam eius, & sic sanaretur. Hoc autem erat verisimile, quia virtus curandi morbos erat a Deo, & quia putabat Deum Israel potentiorē esse alijs dijs, credidit, quod non erat alijs modis, per quem sanaretur, nisi inuocando nomen Domini sui per plagam. *Et tangeret manu sua locum lepre.* Putauit etiam Naaman, qd Elisæus vellet tangere locum lepre ad faciendum aliqua signa super lepram in nomine Dei Israel, sicut in sacro Baptismi, & cōfirmationis, & ferē in omnibus tangit ipse conferens sacramentum aliqua loca carnis eius, cui confert, & potissimum sit hoc in sacramēto Extremæ vnctionis, vbi tanguntur omnia organa quinque sensuum. Vel fortē putabat Naaman, qd deberet Elisæus tangere locū lepre, vt si esset aliqua virtus in Elisæo, qa erat propheta Dñi, & per tactum eius sanarentur morbi. *Nunquid non meliores sunt Abana, & Pharphar fluuij Damasci omnibus aquis Israel, vt lauer in eis, & mūder.* Quasi dicat, melioribus sunt omnibus aquis, id est, fluuijs terræ Israel. Isti sunt duo fluuij Damasci, i. qui fluunt apud vrbeim Damasci, vel vocantur fluuij Damasci: quia sunt in regno Damasci: nam caput regni Sirie est Damascus, l. 7. Ista littera potest dupliciter induci: vno modo, quod meliores aque erant Pharphar, & Abana, quam aquæ terræ Israel: & tamen cum lauaretur in eis sæpē Naaman, nihil ei conferebant: ergo a fortiori nihil ei conferret aqua Iordane.

Alph. Toft. super iiij. Reg.

nis. Aliter potest intelligi, qd arguat Naamā pceptū Elisæi esse irrationabile: qa si in aquis mundandus esset, quanto aliqua aqua esset melior, tanto facilis eū mundare posset: & tñ Abana, & Pharphar erant meliores aque, qd Iordanis: ergo potius illuc, qd ad Iordanem mittēdus erat: & tñ nō mittebat illuc, sed ad Iordanē: ergo videbatur mandatū irrationabile.

Quare non fuit rationabile argumentū Naaman. Quest. XI.

QVAERETVR, an argueret Naaman rationabiliter in verbis istis. Rñdendū, qd dupliciter illa verba induci possunt, & tñ in nullo sensu arguit rōnabiliter. Ratio huius est: qa Naamā putabat, qd si Elisæus inuocaret nomen Dñi sup illū, curaret supernaturaliter: qa tñ mittebat nunc, vt lauaretur in aqua, & nihil aliud faciebat circa ipsum, putabat, qd tūc, vel nullo modo sanaret, vel totaliter sanaretur virtute aque: & dato isto fundamēto in vtroq; sensu bene arguit Naaman. Qd patet de primo: nā Naaman lotus fuerat sæpē in Pharphar, & Abana, qd erāt meliores aque, qd Iordanis, & nihil sibi pfererat: ergo nō pficeret Iordanis. Accipiēdo ēt in secūdo sensu, verū est: qa si virtute aque sanandus erat, potius debebat mitti ad aquas meliores, qd ad nō ita bonas: sed mittebat ad Iordanē, cuius aque minus bonę erāt: ergo non rectē agebat. Sed dicendū, qd errabat Naaman in fundamēto: quia dato, qd mitteretur ad Iordanē, nō erat sanandus virtute aque, sed virtute Dei: & tñ illa virtus ita poterat esse in vna aqua, sicut in alia, & tunc argumentum Naaman nō procedit: nā dato, qd sæpē lotus fuisset in Abana, & Pharphar, qd erāt meliores aque, & ibi non sanatus fuisset, poterat sanari in Iordane, vbi nō erat tam bona aqua, qa Deus noluerat prius sanare eū, qd lauaretur in Pharphar, & Abana, & volebat eum sanare nunc cum lauaretur in Iordane. Arguendo secūdo modo etiam tenet: qa dato, qd Pharphar, & Abana essēt meliores aque, qd Iordanis, non erat mittendū illuc, vt sanaretur potius, qd ad Iordanem: quia si sanitas illa in totum, vel in partem causanda fuisset per aquas, debebat mitti ad Pharphar, vel Abana, & tamen nullo modo fieri debebat virtute aquarum, ideo mitti nō differebat ad vnam aquam, vel ad aliam.

Quare non misit Naaman, vt lauaretur in ista aqua potius, quam in Iordane. Questio XII.

QVAERETVR vterius, quare Elisæus nō misit Naaman potius, vt lauaretur in Pharphar, & Abana, qd in Iordane cū essent meliores aque. Dicendū, qd pp duo. Primo, quia nō erat necesse: secūdo, quia non expediebat. De primo patet ex supradictis præced. q. si quia si Naaman sanandus foret in totum, vel in partē virtute aquarum, debebat mitti in aquas meliores, & sic iussit ad Abana, vt Pharphar: & tñ nullo modo aque cōferre poterant ad sanitatem istam causandā, ideo nō magis erat necesse mitti eum ad vnum fluuiū, qd alium. Secūdo, & principalis erat, quia nō expediebat: & hoc pp duo: primo, quia si mitteretur ad Abana, vel Pharphar, cum illi fluuij essent famosi in bonitate aque, si sanaret, at tribueret Naaman sanitatē bonitati aque, salte quātum ad aliqd: & ideo vel nullū reputaret esse miraculū, vel paruū: cū autē mitteretur ad Iordanē, cuius nō erat aqua famosa in salubritate, si sanaret, at tribueret sanitatē suam Deo, sicut factū est. Secūdo erat, qa Pharphar, & Abana erāt aque fluentes apud Damascū, & si iussit illuc Naamā, & sanaret, nō rediret ad Elisæū: quia ibi esset in terra sua, & tamē Elisæus volebat, qd rediret Naaman ad eum ad reddendū

G 3 dum

dum gratias de sanitate præstita: quia per hoc reddebat gratias Deo Israel, qui illam verè contulerat. Sic enim patet de decem leprosis, quos Christus sanauit, & vnus solum rediit ad reddendum gratias de sanitate: & Christus dixit: Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? non est inuentus: qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena: Luc. 17. debuit ergo mitti ad Iordanem, vel ad aliã aquã terræ Israel, in qua postquam sanatus esset, rediret ad Elisæum: quia propinquus esset. Cum ergo venisset se, & abiret indignans. Verterebat se contra terram suam, vt abiret credens, q̄ non posset consequi sanitatem in Israel, & erat indignans, idest, iratus propter Elisæum, qui saltim noluerat exire ad ostium domus suæ, vt videret ipsum: vel non iusserat ei, q̄ introiret ad se, sed per nuncium dixerat ei, q̄ iret ad Iordanem. *Accesserunt ad eum serui sui, & locuti sunt ei.* Istud potest intelligi de seruis Elisæi, qui persuaserunt Naaman, vt compleret præceptum prophete. Vel magis potest intelligi de seruis Naaman, q̄ hoc persuadeerent Domino suo nolentes, quòd pro pauca re impeditur sanitas eius: *Pater, & si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras, quanto magis quia nunc dixit tibi lauare, & mundaberis?* quasi dicat, iste propheta est valdè famosus in operatione miraculorum: ideo cum tu tanto desiderio cupias sanari à lepra, & ipse hoc præstare possit, etiam si rem grauissimam tibi iubeat, facere deberes quanto magis quia nunc præcepit tibi rem leuissimam, scilicet, q̄ lauereris: ideo dato, q̄ non esset verisimile, q̄ sanaretis, deberes illud facere sub dubio. Et non dixerunt isti, q̄ præceperat Elisæus, q̄ laueretur in Iordane, sed solum, quòd præceperat, q̄ laueretur: & hoc, quia nullam difficultatem præstabat, q̄ laueretur in Iordane, vel in alia aqua: quia hoc sine labore magno, & sumptibus fieri poterat. *Descendit, & lauit se in Iordane septies iuxta sermonem viri Dei.* Fuit persuasus Naaman à seruis suis: quia vidit, q̄ rationabiliter loquebantur, & nihil nõ cebat tentare illud: *Et restituta est caro eius sicut caro pueri parvuli, & mundatus est.* idest, post septimam lotionem illico fuit caro eius restituta sanitati, & fuit sicut caro pueri parvuli, scilicet, q̄ sicut in carne pueri est teneritudo, & sanitas, & non apparet aliqua egritudo, ita fuit caro Naaman. Vel dicitur sicut caro pueri parvuli ad significadum magnam efficaciam miraculi: nam non solum fuit restituta caro sanitati, sicut esset in viro, sed etiam fuit caro illa sanior, & magis apta ad durandum magno tempore, sicut est in puero. Nã fetus quando est in vtero habet carnem puram, quæ vocatur, caro secundum speciem, scilicet, illam quam traxit de semine paterno, & materno: postquam verò homo incipit viuere, extra vterum, incipit fieri in eo continua alteratio, & consumitur pars carnis prioris, quæ secundum speciem est, & alia generatur de nouo ex alimento, & ista nõ conuenit vitæ, nec formæ humanæ, sicut caro, quæ est secundum speciem: & secundum hoc quanto homo magis viuunt, tanto caro eius impurius est: & propter istam causam impossibile est naturaliter manere animam humanam in corpore: si tamen maneret caro hominis secundum speciem, quam traxit à parentibus semper in illo in quacunq; ætate, impossibile esset naturaliter, q̄ moreretur nisi violèter, vt gladio, vel igne. Et ista etiam est causa quare naturale est hominibus in magna senectute mori: in pueritia verò mori est per accidens, & præter naturam, si qua in pueritia est caro pura conueniens formæ humanæ: in senectute autem est caro valde impura, in qua iam nõ reperitur armonia illa, secundum quam anima vnitur corpori, & potest exercere per illud ope-

Liberatio Naaman à lepra.

De dispositione, q̄ est in carne pueri ad viuendum.

Quare naturalius est senescere mori q̄ iuuenescere.

rationes suas. Ideo sicut in imagine humana lapidea, vel ferrea impossibile est animam vnitam esse formaliter, & vegetare illud corpus: quia non reperitur ibi aliqua dispositio de illis, quas anima exigit ad vnionem suam formalem, & ad operationes suas vitales, & animales: ita & in corpore valde senili: quia iam recedit à dispositionibus, quas anima exigit, & appropinquat impuritati elementorum propter resolutionem carnis, quæ est secundum speciem, & appositionem carnis conuersæ ex cibo impossibile est naturaliter manere animam. Nulla ergo dispositio corporis est magis conueniens exitu vitæ, quam illa, quam habet corpus cum diu de vtero: & tamen illa propter teneritudinem non potest explere perfectas operationes humanas. De his Arist. 2. de Generatione, & corruptione. Sic autem in Naaman factum est: quia Deus fecit carnem eius esse, sicut carnem pueri, & istud poterat esse dupliciter. Vno modo, q̄ Deus restitueret ei omnem carnem secundum speciem, q̄ perierat ei: vt sicut in generali resurrectione in die iudicii quanquam corpora humana conuersa sint in aerem, vel in aquam, vel in aliud elementum, aut elementatum: Deus eandem materiam restituit, vt sit materia corporis humani, quæ prius erat. f. eadem numero. Ita nunc caro secundum speciem purissima, quam acceperat Naaman à parentibus suis in generatione pro magna parte perierat, tñ ex morbo, tum ex quotidiana, & naturali resolutione: & ista caro conuersa fuerat in aliud genus corporis, cum nõ posset conuerti in nihilũ: ideo de illo genere rei Deus restitueret nũc eandem materiam, & poneret in corpore Naaman: & sic faceret, q̄ eadem caro secundum speciem, quam traxerat à parentibus nunc haberet: & sic esset nunc in tali puritate carnis, sicut quando ipse erat puer. Secundus modus est, q̄ Deus non restitueret carnem secundum speciem, quam habebat Naamã: sed q̄ caro illa impura, quam nunc habebat restitueretur ad talem virtutem, & armoniam, qualem habebat, quando erat puer. Sic nã corpus est, quòd Deus formauit Adam de limo terre, & de luto, & fecit, q̄ illud corpus luteũ esset caro habens armoniam conuenientissimam ad vitam: & tñ manifestum est, q̄ nulla caro humana q̄ tñ cũq; impura, & senilis potest esse tã recedens ab armonia req̄sita ad vitã, sicut lutũ purũ: nõ facilius poterat caro Naamã impura reduci ad pristinã puritatẽ, q̄ lutũ purũ induere armoniam conuenientem ad vitã: & iste modus est verisimilior, q̄ fuerit in Naamã, q̄ primus, & sic facta est caro eius caro pueri. Reuersusque ad vñũ Dei cũ vniuerso comitatu suo. Naamã habebat in comitatu suo viros multos, & curus, & equites: vt patet supra, & oēs isti iuerant cũ eo in Iordane, vt laueret, & nũc reuersus est cũ eis ad Elisæũ. *Venit, & stetit coram eo.* Nũc nõ repulit Elisæus ipsum Naaman, quin loqueret ei, sicut prius repulerat mittens ad eum nuncium, qui loqueretur sibi.

Quofecit Deus carnem Naaman sicut carnẽ pueri.

Naaman postquam sanatus est quare rediit ad Elisæum. Quæstio XIII.

Quare Naamã reuersus est ad Elisæũ postq̄ sanatus est. Rñdẽdũ est, q̄ pp multã rediit ad ipsũ. Primò ad reddẽdũ ei gr̄as, q̄ sibi contulerat sanitatẽ: & verius ad reddẽdũ gr̄as Deo, q̄ sanauerat eũ: & tñ, q̄ Deus nõ poterat videri, nec erat ali quis locus; ad quẽ ire posset, vt inquireret eũ, venit Naamã ad Elisæũ, q̄ representabat p̄sentiam Dei, quia erat minister eius, sicut p̄curator representat p̄sonã Dñi, & dando gr̄as Elisæo, p̄ sanitatẽ, dabat gr̄as Deo Israel. Sic patet de decẽ leprosis, quos Christus mundaui, dicens, ite, & ostendite vos sacerdotibus, & cũ irent in viã mudati sunt: & vnus eorũ reuersus est, vt gra-

gratias ageret Christo pro sanitate collata: & tunc Christus incepit increpare alios, dicens: Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? Non est inuẽtus, qui rediret, & daret gloriam Deo Israel, nisi ille alienigena: Luc. 17. Et sic ingratitude erat, & peccatum quoddã, si Naaman non reuersus fuisset ad dandum Elisæo gratias pro salute præstita. Secundum fuit, quia Naaman volebat donare Elisæo munera in signum gratitudinis pro salute præstita: nã ad hoc duxerat de terra sua tantam pecuniam, & aurum, & argentum, & vestes: vt patet supra in litera: vnde venit, & obtulit ita Elisæo, ipse tamẽ noluit ea: vt patet infra. Tertium fuit, quia volebat Naaman infor mari ab Elisæo de vita sua, scilicet, qualiter colere deberet Dominum, & volebat querere ab eo de duobus, & commendare se orationibus eius. Hoc patet: quia postea quæsiuit ab Elisæo, an portaret in terram suam onus duorum burdonum de terra Israel: etiam orauit, vt Elisæus deprecaretur Dominum pro illo, vt non peccaret, si aliquando adoraret in tẽplo Remon adorante ibi Domino suo. *Et ait: ve re scio, quòd non sit Deus in vniuersa terra, nisi tantũ in Israel.* Cognouit nunc Naaman, quòd Deus Israel erat verus Deus, & nõ solum hoc, sed etiam, q̄ nullus Deus erat in tota terra, nisi ipse, qui præstiterat ei sanitatẽ.

Quomodo Naaman cognouit Deum esse solum in Israel. Quæstio XIII.

Quomodo Naaman cognouit Deum esse solum in Israel. Respondendum, q̄ Naaman cognouit propter duo. Primũ, quòd Deus Israel erat verus Deus, secundum q̄ diu aliarum gentium non erant dii, primum istorum satis concluderetur ratione necessaria: nam Deus est virtus quædam illimitata excedens vires naturæ; si ego aliquis est, qui à seipso operetur aliquid, quod natura facere non potest; constat illum esse verum Deum: nam angeli, quanquam sint substantiæ spirituales separatae à materia: tamen non possunt facere aliquas curationes, nisi mediante natura, tanquam instrumento, vt tactum est præced. lib. cap. 13. & declaratum est latius, Exo. 7. Quæcunque ergo virtus fuerit per se ipsam operans id, quod natura non potest: est maior angelis, & consequenter est verus Deus. Sic autem erat de illo, quẽ Israelitæ vocabant Deum; quia ille curauit nunc Naaman à lepra, & tamen curare à lepra non potest fieri naturaliter: ergo erat verus Deus. Iste est modus, per quem omnes gentes inquirunt veram deitatẽ: sic enim cum Israelitæ ex parte colerent Deum Israel, & ex parte colerent Baal, dixit eis Elias: Vsq̄quo claudizatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini illum. Et ad hoc dedit probationem, scilicet, quòd propheta Baal ponerent vnũ bouem in altari sine igne, & Elias alium bouem in alio altari pro Deo Israel, & non supponerent ignẽ, & quicunque Deus exaudiret per ignem ipse haberetur pro vero Deo, & totus populus laudauit istam propositionem: præced. lib. c. 18. Secundum erat, q̄ Naaman cognouit solum Deum Israel esse Deum; nam licet in sana Gentilitas poneret multos Deos; tamen sapientes tam inter Gentiles, q̄ in omnibus statibus, & legibus hoc asseruerunt; q̄ Deus est quoddam bonum, quo nihil melius estimari, vel inueniri potest. Constat tñ Naaman, q̄ nullus de dijs Gentium poterat sanare aliquẽ leprosum, nec suscitare mortuũ, nec vnũ istud in aliqua regione auditũ fuerat: & tñ Deus Israel poterat facere istud: ergo erat aliq̄d bonum maius quolibet Deo reputato à Gentilibus: sed Alph. Thoſt. super iiij. Regum.

Deo nihil melius inueniri potest, nec excogitari: ergo nullus de dijs gentiũ erat Deus, sed solũ Deus Israel erat Deus: isto modo cognouit Raab Ierichotina Deũ Israel esse Deũ in celo, & in terra, & in f. terrã, quia ipse aperuit mare rubrum, & diuisit fluẽta Iordanis, q̄ nullus de dijs gentium vnq̄ fecerat: Ioſuc. 2.

Naaman quomodo credit, quòd Deus Israel sanauerat ipsum, & non aqua Iordanis. Quæstio XV.

Quare et vtrũ alterius, quò credit Naamã, q̄ Deus Israel sanauerat ipsum, & nõ credit, q̄ aqua Iordanis eũ sanauerat: nã supra ipse arguebat, q̄ si aqua sanaret eum, sanaret nãlter Pharthar, & Abana, in quibus erant meliores aquæ, quã in Iordane: poterat eũ magis sanare, q̄ aqua Iordanis: & tñ sanatus est in aqua Iordanis: ergo creditisset, q̄ Deus Israel, nõ sanauerat eũ, sed aqua Iordanis. Rñdẽdũ dupliciter, vno modo, q̄ Naamã non credit, q̄ aliqua aqua posset eũ sanare naturaliter: & dato, q̄ sanaret in aqua, non sanaret naturaliter. Cũ vero arguebat, q̄ meliores erant aquæ Pharthar, & Abana, q̄ aquæ Iordanis, si deducebat hoc ad pbãdũ, q̄ posset sanari in aliqua aqua: sed per deductionẽ ad incõueniens. f. si in aqua Iordanis sanari posset: à fortiori posset sanari in qualibet aqua meliori, & salubriori: & tñ Pharthar, & Abana erant meliores, & salubriores aquæ, q̄ Iordanis; ergo meli⁹ poterat ibi sanari, q̄ in Iordane: sed ibi nunq̄ potuit sanari, q̄ sãpẽ ibi lauares, ergo nec posset sanari in Iordane.

Naaman non credit se naturaliter sanari virtute.

Aliter dici potest, q̄ creditisset Naamã, q̄ in aliqua aqua poterat sanari, & tñ, q̄ posset sanari naturaliter virtute aquæ: tñ cũ sanatus est in Iordane, nõ poterat rõnabiliter credere se sanatũ virtute aquæ, sed miraculose. Et hoc pp duo: primò q̄ Naamã lot⁹ fuerat iã in alijs aquis salubrioribus, q̄ esset Iordanis: & tñ nõ fuerat sanatus in totũ, vel in præ: ergo dato, q̄ sanaret nũc in Iordane, nõ crederet, q̄ sanabat virtute aquæ, sed virtute Dei. Secundum erat, & efficacia, quia oēs operationes naturales sunt necessariõ in successione: & impossibile est aliquã rem naturalem in instanti, vel subito operari, & tñ lepra Naamã purgata est subito, vel in instanti: quia ipse lotus est septies in Iordane: & in nulla sex lotionũ apparuit in eo aliqua alteratio ad sanitatẽ, & in fine septimæ yicis subito tota lepra cecidit, & mansit caro eius munda, & tenera, & coloris naturalis, sicut caro pueri: ergo nõ poterat aliquis, nisi insipiens opinari illã operationẽ esse naturaliter factam. Tertium est, quia si Naaman, nullo sibi loquente, lotus fuisset in Iordane, & sanaret, satis poterat credere naturaliter fuisse causatã sanitatẽ: nũc tñ iuerat ad Iordanem p̄cepto Elisæi, & in septima vice, sicut dixerat Elisæus sanaret, sed pp verbum Dñi dictum per Elisæum. *Obsecro itaque, vt accipias benedictionem à seruo tuo.* Idest, obsecro; vt accipias ista munera, q̄ ego seruus tuus offero tibi, q̄ d. licet Deus Israel contulerit mihi istã sanitatẽ, quia tñ tu fuisti minister eius, dẽbeo tibi agere gratias, & offero munera ista. Fuit autem valde vrbanus Naaman: nam non dixit: accipe munera ista, sed obsecro, vt accipias benedictionem à seruo tuo: in quo inuenebat, q̄ nõ faciebat ipse gratiã Elisæo dando ei illa munera, sed potius faciebat Elisæus ei gratiã suscipiendo illa de manu eius: ideo sicut si peteret aliq̄ gratiã ab Elisæo, diceret: obsecro Dñe: ita nunc dixit obsecro, vt accipias bñdictionẽ à seruo tuo. Vocant illa munera, bñdictionẽ, q̄ ex liberalitate dabãt, & bono aĩo: vñ sicut liberalitas, & auaritia opponũtur, ita bñdicio opponit auaritiã: vt patet ad Cor. 9. qui G 4 parce

parcè seminat parcè metet, qui in benedictionibus seminat in benedictionibus metet: & sic opponuntur ibi paritas, & benedictio: & tamen paritas est auaritia: & iterum dicitur ibi, & praparent repro-missam benedictionem: hanc praparatam esse sic quasi benedictionem, nō quasi auariciam: & iste erat modus loquendi in terra Chanaan, & Syria. s. quod qui petebat ab alio munera, dicebat ei, vt daret sibi benedictionem: & qui dabat munera, dicebatur dare benedictionem. Sic patet supra primo lib. cap. 25. cum dicitur: ecce Dauid misit nuncios in deserto, vt benedicerent Domino nostro, idest, vt peterent ab eo benedictionem, vel munera: & iterum ibi cum ferret munera A bigail ad Dauid dixit ei: quia propter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi Domino meo, idest, accipe munera ista, & ille respondit. *Vixit Dominus, ante quem stis: quia non accipiam.* Iste erat modus iurandi Elisæi: sic enim iurauit, supra tertio. Sic etiam iurabat Elias prapcedenti lib. cap. 17. Et dixit Elisæus firmiter, quod non acciperet munera de manu Naaman: qualiter autem intelligatur, quod Elisæus esset ante Dominum, declaratum est supra tertio. *Cumque vim faceret penitus non acquieuit,* idest, Naaman faciebat vim Elisæo non quidem realiter cogendo, quia illud non esset dare munera, sed inferre iniuriam, sed vim faciebat orando instanter, vt acciperet. Et ista vocatur coactio, vel vis: quia ille, qui aequaliter erat nolens praperecundia alterius ne videatur contēnere munera sua, vel prap oportunitate petentis acquiescit interdum: & tamen Elisæus nullo modo acquieuit, & dicitur nō acquieuit penitus. idest, in nullo acquieuit. s. quia non consensit petitioni Naaman in foto, nec in parte. s. accipiēdo omnia munera, quæ ille offerebat, aut partē eorum. Considerandum autem, quod Naaman faciebat vim vehementer inflādo, quia iste est modus, quo seruis Dei benefaciendum est non solum, vt eis bona offeramus, sed etiam, vt eis ad accipiendum vim inferamus. Sic. n. duo discipuli Christi euntes in Emmaus, & inuenientes in via Christum, quem peregrinum putauerunt, coegerunt eum, vt maneret cum eis ad sumendum cibum, Luc. 24. ex quo apparet, quod sic docti erant ab ipso, vt facerent. Sic etiam dicitur prapcedenti capit. quod cum transiret Elisæus per urbem Sunam, mulier quædam tenuit eum, vt comederet ibi panem, idest, quasi violenter, vel per magnas preces eum tenuit.

An Elisæus peccasset accipiēdo munera à Naaman. Quæstio XL.

Eadē doctrinā vide lib. 3. Reg. c. 14. quæst. 9. 1. ratio. 2. ratio.

QV A E R E T V R, an Elisæus peccaret accipiēdo munera à Naaman. Aliquis dicit, quod sic, quia sanitas collata modo supernaturali erat aliqd spiriituale: munera autem, quæ dabantur ei, erant aliqd temporale: accipere autem temporale pro spiriituali sacro simonia est. Item Elisæus increpuit valde Giezi, quia accepit munera à Naaman pro sanitate ista collata: ergo magis ipse peccaret, si acciperet, cum ipse esset vir perfectior: & tanto peccatum aliquid quod in eadem spē est maius, quanto est in viris perfectioris status. Respondendum, quod Elisæus non peccaret accipiēdo munera à Naaman. Quod patet multipliciter: primo, quia Elisæus erat pauper, nec vacabat agriculturæ, aut alijs negocijs lucrativis, sed discurrebat per collegia prophetarū erudiendo illos, & conferuando in statu perfectionis per tēpore illo, sicut pastor custodiuit grēgem suum, ideo necesse erat, quod ipse viveret de aliquibus, quæ donarentur ei. Secundo patet hoc, quia aliquando reci-

piebat Elisæus munera: sicut patet de illo viro, qui detulit Elisæo panes primitiarum, & viginti panes hordeaceos, prapceden. cap. recipiebat etiam sustentationem à muliere Sunamite: quia frequenter manebat in domo eius, & alebatur apud eam cod. capi. Tertio patet, quia Deus interdum iubebat prophetis, quod susciperent munera: quia ipse iussit Eliæ, qd iret ad viduam sareptanam, & aleretur apud eā, prapcedenti lib. cap. 17. Quarto patet: quia consuetudo erat inter Israelitas, qd quando irent ad consulendū prophetas Domini, ferret eis aliqua munera. Sic patet sup. i. lib. ca. 9. vbi Saul volebat ire ad Samuelem ad consulendum eum, qui erat propheta: quia non habebat quid daret ei: nam dixit: Quid dabimus viro Dei? defecit panis in sitarcijs nostris, & sportulā nō habemus: & dixit puer Saul: inuenta est mānu mea quarta pars stateris argenti, hāc dabimus viro Dei: & tunc dixit Saul: optimus est sermo tuus. Et sic apparet, quod communis cōsuetudo erat ferre aliquid prophetis quādo ad ipsos ibatur: aliās nō crubuisse Saul ire ad Samuelem sine sportulis. Patet etiam quia Ahias Silonites erat propheta bonus: & tamen, quando vxor Ieroboam iuit ad consulendum eum, dixit ei Ieroboam: tolle in manu tua decem panes, & crustulam, & vas mellis, & vade ad illum: si tamen consuetudo Ahie fuisset non suscipere munera: cū Ieroboam cognosceret eum ex multis temporibus, non mitteret ei munera, & tamen misit, & ille erat propheta bonus, ergo consuetudo erat bonorum prophetarum suscipere munera: qd aliās nō possent viuere Quinto patet, quia Christus perfectiorem vitam habuit, quā aliquis propheta rum: & tamen ipse suscipiebat munera, quod patet: quia Iudas, qui erat dispensator Christi suscipiebat omnia, quæ dabantur Christo, & expēdebat in vsus eius, & discipulorum suorum, & ipse fabricabatur de illis, quæ dabantur Christo: Ioann. 12. s. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebatur, portabat: ergo etiam propheta suscipiebant munera. Sexto patet: quia si suscipere munera fuisset peccatum, Christus non suscepisset munera, sed suscepit, vt dictum est: ergo non erat peccatum suscipere in prophetis prapcipuē, cum non haberent aliud, vnde viverent. Et non est indignum, vt illi, qui spiriitualia seminat in temporalia metant, sicut illi, qui altario seruiunt de altario sustentantur 1. ad Corinth. 9. Potest tamen propheta recipere illicitē pluribus modis. Primo si, vt propheta, vel vt aliquod miraculum faciat, petat aliquod taxatum, & quod si minus datur, non faciet: & istud est maximum peccatum, & prauissima simonia: quia nullus modus expressior est vendendi rem spiriitualem. Secundus modus est, si pro miraculo, vel respōso petat aliquod, nō taxando, sed relinquendo in arbitrio dātis: & tamē si nihil ei detur, vel promittatur dicit se non responsum. Tertius modus est, quando propheta pro respōso, vel miraculo aliquid sperat nihil taxādo: & tamen etiam si nihil ei detur, vel promittatur respōso debet. Quartus modus est, quando propheta nihil perit: & tamē recipit ea, quæ offerunt tanq̄ in cōmurationem, vel equiualemā, p respōso, vel miraculo. Quintus modus est, si nō petat, & tñ habet aium recipiēdi: & aliās nō respōderet, nisi puraret, qd aliqd sibi daretur. In alijs autem modis quasi regulariter licet prophetæ, vel docenti in sacra scriptura recipere munera: qd non recipit illa pro prophetia, vel doctrina, sed pro sustentatione sua in quantū est sponrē darum: Sextus modus potest addi, in quo non licet prophetæ aliquid recipere, s. quando scit, quod ille,

Cōsuetudo erat prophetarū suscipere munera.

Christus suscipiebat munera.

Propheta potest illicitē accipere munera multis modis.

Ad primam in contrarium.

Ad secundam.

ille, qui ei aliquid offert dat quasi pro merito beneficii, quod recipit, siue in miraculi operatione, siue in respōso de dubio: & quia ex parte illius simonia est, non debet consentire propheta, quod ipse sit particeps huius criminis: & tamen recipiendo qd alius offert ex hac intentione, participat in crimine: ideo non debet recipere: & sic dicendum quod cum Elisæus esset vir bonus, & non haberet intentionē corruptam circa receptionem munerum, poterat suscipere licitē, quæ offerebat Naaman. Quando autē sit licitum, & quando illicitum prophetis, & doctoribus sacre scripturæ recipere munera, & ex quibus causis, & de conditionibus prophetarum antiquorum, declaratum est satis prapcedenti lib. capi. 14.

Ad primam rationem in contrarium, cum dicitur, quod sanitas ista collata erat spiriituale, & munera erant temporalia: ergo suscipere munera erat simonia. Dicendum, quod non valet consequentia: quia ad hoc, quod cōmittatur simonia, non solum debet dari spiriituale, & accipi temporale, sed etiam debet dari vnum pro alio: quia si detur vnum sine habitudine ad aliud peccatum nullum est, & sic Elisæus cōtulerat sanitatem absolutē sine taxatione, alicuius pecij, & sine petitione, & postea poterat recipere munera, non habent intentionem ad illud, quod contulerat, & Naaman daret sine intentione commutationis: & sic non esset simonia. Ad secundam dicendum, qd Giezi peccauit accipiēdo munera: quia nō solum accepit, sed etiam petijt, & etiam mētus est, & cōmisit alia peccata, de quibus infra dicitur: Elisæus vero non petebat, sed offerebantur ei, ideo nō peccaret suscipiendo.

Cum liceret Elisæo recipere munera à Naaman quare non accepit illa. Quæstio XLII.

QV A E R E T V R, vltorius, cum licitum esset Elisæo accipere munera, qd offerebat Naaman, quare non accepit illa. Respōdetur, qd propter multa abstiniuit ab eis. Primo quia forte erant magna munera, quæ in aliquo homine mutare possunt intentionem ad aliqd agendum, vel non agendum: sic enim, distinguunt in iure, qd conferens beneficiū, vel aliam rem spiriitualem, potest recipere paruum munus, de quo non prapsumitur, qd poterit mouere intentionem eius ad conferendum, & non dicitur esse simonia: si autem sit magnum munus, quod mouere possit intentionem conferentis, iudicat simonia: extra de simo. cap. & si quæstiones: & tamen hic erant munera magna, vt patet supra: ideo poterant mouere aliquem: Elisæus verō voluit à talibus abstinerere. Sed istud in Elisæo non multum concludebat: quia ista distinctio de magno munere, & paruo solū est propter illos, qui moueri possunt ad conferendū spiriitualia, quæ aliās non conferent: & tamē de Elisæo manifestum erat, qd etiam si essent maiora munera, non moueretur. Etiam ista distinctio proprie tenet ante collationem rei spiriituale: quia tunc nō potest moueri animus ad conferendum, cum iam contulerit: & sic Elisæus contulerat iam sanitatem Naaman: Secunda ratio est: quia forte licet Elisæus assuetus esset recipere munera parua ad sustentationem. s. ea, quæ erant in cibo, & potu, sicut recipit à viro veniēti de Baalcalisa panes primitiarum, & 20. panes hordeaceos, & frumentum nouum prapceden. tamen nō recipiebat munera magna, quæ essent potius ad dītādum hominem, quā ad sustentandū, scilicet munera, ex quibus poterant emi multa pōssessiones, & fieri homo locuples. Sic enim erant ista munera Naaman: quia erat multum aurum, & ar-

gentum, & vestes: & sic increpuit Elisæus Giezi, dicens: nunc accepisti argentum, & aurū, vt emas oliueta, & vineas, oues, & boues; seruos & ancillas. Quia si dicat increpandus erat: quia accepit munera ad hoc, quod efficeretur diues emendo supradicta. Vnde non solum accipere pecuniam ex munere, malū erat, cum illicitē acciperetur, sed etiam accipere ad istum finem erat malum: ideo dato, qd liceret Elisæo suscipere, tamen noluit accipere id, de quo posset dītari. Tertia causa est: quia licet Elisæus non acciperet pecuniam tanquam in remunerationem sanitatis prapstitæ: tamen forte Naaman offerebat illam in remunerationem collati beneficii, sicut amici sibi retribuunt in beneficijs, & tunc ex parte Naamæ esset simoniaca intentio, & oblatio, & sic Elisæus cognoscens non deberet approbare factum eius comunicando ei in crimine. Quarta causa est: quia ad viros bonos pertinet non solum cauere à malo, sed etiam ab eo, qd malum viderur: sicut Apostolus dicit, ab omni specie mali vos abstinetere. Nunc autem si istud munus esset paruum, & pertinens ad cibos nullus iudicaret malum de Elisæo accipiēdo illud: quia non iudicaretur, quod cupiditas mouebat eum: cū vero reciperet nunc magnum munus, valde putaretur, quod cupiditas mouerat eum ad recipiendum: ideo noluit suscipere in totum, nec in partem.

Quinta causa fuit: quia Elisæus erat princeps oīum prophetarum, & pertinebat ad modestiam suā abstinerere ab isto munere, vt alijs auferret occasionē querendi munera: nā forte aliqui prophetæ erant nō boni, qui occasione munerum propheterent, & pertinebat ad Elisæum erudire in opere, & exemplo oēs prophetas temporis sui, & si ipse acciperet magna munera, alij quoq; acciperent illa maiora, & omnia facerent occasione munerum, ideo decuit, vt ipse refutaret munera, vt alij non haberent occasionem petendi, & acquirēdi munera. Sic enim Paulus Apostolus probat 1. ad Corinth. 9. licitum sibi esse accipere, & petere temporalia, cum prapdicaret euangelium, & tamen noluit accipere aliquid: vt patet ibidem, sed potius manibus suis laborabat, & providebat sibi, & his, qui secum erant: vt patet act. 20. Hoc autem faciebat, vt auferret occasionem falsis Apostolis prapdicandi propter sola munera, quia multi prapdicabant, vt lucratētur: quos Apostolus arguit, dicens, quod Deus eorum venter est, & finis interitus, ad Philipen. 3. Sexta causa est: quia forte abstiniuit Elisæus à muneribus Naaman: quia erat Gentilis, nō quidem tanquam illicitum esset recipere munera Gentilium: sed quia Gentiles non cognoscebant conuersationem prophetarum, & si suscipere munera oblata potissimē, cum essent magna, putaret, qd recipiebat illa, quasi pro mercede operis sui: ideo noluit aliquid recipere, vt ille cognosceret modestiam prophetarum, & quod solū propter Deū faciebant quidquid agerent. Si autem Naaman fuisset Iudæus, quia illi cognoscebant iam conuersationem prophetarum: recepisset forte munera saltē in parte. Dixitq; Naaman: *Ue vis.* Idest, cum vidit Naaman, qd nullo modo volebat Elisæus suscipere munera, licet ipse bono animo daret, nō indignatus est credens, quod propter virtutem sic ageret, & dixit: *Vt vis, idest, fiat sicut vis: Sed obsecro, concede mihi seruo tuo, vt tollam onus duorum burdonum de terra. i. concede mihi, vt tollam de terra ista duo onera terræ ad terram meam: burdones enim vocantur muli, qui per generationem æquiuocam producuntur. Et sic volebat portare duos mulos oneratos de terra regni Israel in terram suam: Non enim faciet seruus tuus vltimo locustum ac vltimum dijs alienis, nisi Domino. i. iam ego nunquam*

nunquam faciã sacrificium dijs Gentium, licet soli Deo Israel, & vocauit eos, Deos alienos: quia nõ erãt dij absolutè, sed solum reputati dij apud gẽtes: Deus autem Israel erat verus Deus, ideo vocauit eum, Dominum absolutè: dixit, de holocausto, & victima: quia ista sunt duo genera sacrificiorum: holocaustum, n. est sacrificium, in quo totum corpus animalis crematur, & nihil relinquitur offerentibus, nec sacerdotibus, Leui. 1. & 6. victima autem est sacrificium, cuius quedam pars crematur in altari, & aliã partes cedunt in iura sacerdotum, vel offerentium ad hoc, q. ipsi comedant. Et sicerat in hostia pacifica, & in hostia pro peccato, vt patet Leui. 3. & 6. & 7. Iste modus tenebatur apud Iudæos, & etiam gentiles sic faciebant in sacrificijs deorum suorum: quia aliquando comedebant, & bibebant partes quasdam sacrificiorum, vt patet Deut. 32. f. vbi sunt dij eorum, in quibus habebant fiduciam, de quorum victimis comedebant adipēs, & bibebant vinum libaminum? Naaman autem dixit, quod iam nullum genus istorum sacrificiorum faceret dijs Gentium.

An peccaret Naaman, si post sanitatem istam receptam sacrificaret idolis. *Quest. XLIII.*

QVAERETVR, an peccaret Naaman faciendo iam sacrificium dijs Gentium. Respondendum, q. Naaman non solum nunc peccaret, si deinceps coleret idola, & faceret eis sacrificium, sed etiã ante hoc quando cunque colebat illa, & faciebat aliquas cõremonias, peccabat mortaliter: nam nullum tempus fuit, in quo homines excusarentur colendo idola. Sic enim dicit Apostolus ad Rom. 1. q. in excusabiles sunt omnes, qui errauerunt à cultu verè deitatis: quia naturaliter poterant cognoscere veram deitatem per ea, quæ facta sunt. Dicendum tamen, q. si deinceps Naaman coleret idola, peccaret valde grauius, quàm primò, & hoc propter duo. Primò, quia licet naturaliter omnes homines cognoscere possint veram deitatem, tamen expressius, & manifestius illam cognouit Naaman in miraculo sibi ostens. f. q. nullus de dijs Gentium poterat eum sanare, & Deus Israel sanauit eum. Vnde ipse dixit, q. solus erat Deus in Israel, & non in alijs gentibus, vt patet in litera. Nunc ergo sciens veram deitatem magis puniendus esset, quàm prius, si coleret idola: iuxta illud: Seruus sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit multis: qui autem non cognouit, & nõ fecit digna, plagis vapulabit paucis, Luc. 12.

Secundò peccaret grauius, quàm prius propter maiorem ingratitudinem: nam antè hoc tenebatur non recedere à cultu Dei veri propter hoc, q. Deus erat, & quia generalis benefactor erat: nunc verò tenebatur ei propter speciale beneficium, scilicet, propter sanitatem ei collatam, si ergo post hoc coleret idola, quæ non sanauerant eum, & relinqueret Deum verum, qui eum sanauerat, valde ingratus esset, & peccaret nimis.

An teneretur Naaman colere Deum Israel, & quem cultum tenebatur ei exhibere. *Questio XLIX.*

QVAERETVR, vterius, an teneretur post hoc Naaman colere Deum Israel. Respondendum, q. Deus Israel est verus, cui omnes tenentur tanquam Deo, & creatori, & gubernatori, & propter ipsum tenemur primò non colere alium in Deum: nam maxima offensa, quæ Deo fieri potest, est q. colatur alius in Deum, & ideo magis tenemur ad non colendum alium negatiuè, quàm ad

colendum ipsum affirmatiuè: & ista fuit causa, quare primum præceptum fuit negatiuum, potius, quàm affirmatiuum, f. non habebis alios in Deos, & habebis me in Deum. Et si poneretur affirmatiuum, scilicet, habebis me in Deum solum, etiam intelligeretur negatiuum. f. nullum alium habebis in Deum: & tamen posuit negatiuum, quia magis obligabatur nõ colere Deos alienos, quàm colere ipsum. Secundum est, ad quod tenemur Deo, vt ipsum colamus, sed cultus consistit principaliter in animo: f. in Fide, Spe, & Charitate: nam his tribus colitur Deus: vt ait Aug. in Enchiridion. Et ad hoc tenentur omnes homines, f. credendo, q. Deus est, & q. remunerator est, vt patet ad Hebræos. 1. Etiam debent habere charitatem ad ipsum diligendo eum: quia bonus est, & referendo gratias ei pro beneficijs collatis. Etiam sperare possunt, & debent de eo bona: quia ipse gubernator est vniuersi: ista tria, cum rectè homo habet, Deum colit. Et ab his nullus homo vnquam excusatus est, eo q. ista sunt inuisibilia Dei, quæ cognosci possunt à creatura mundi. i. ab homine per ea, quæ facta sunt, ad Rom. 1. Præter hæc autem tenentur omnes homines exhibere Deo quædam cultum exterius: vt non solum cor nostrum Deo se subijciat, sed etiam omnes partes nostræ: sed iste cultus exterior non est determinatus, quia potest homo colere Deum se humiliando coram illo, vt flectendo genua in signum obedientiæ, vel potest colere ipsum orando ad eum in signum deuotionis, vel faciendo sacrificia de pecoribus in signum excellentiæ, & deitatis eius: vel ieiunando, & abstinendo à delectabili propter ipsum: & generaliter in quocunque actu bono relato ad Deum in quantum nos tenemur ei ad feruitutem quandam consistit actus patriæ. Sed q. determinetur homo ad istum, vel ad illum actum cõremonie, nõ cadit de iure naturæ sub obligatione, sed sufficit, q. homo aliquam cõremoniam exteriorẽ exhibeat Deo quæcunque illa sit. De Naaman dicendum, q. ad omnia ista tenebatur, cum ista omnes naturaliter obligent: & tamen postquam sanatus est, an teneretur ad aliquem cultum specialem Deo, est dubium. Et dicendum verum esse, q. tenebatur eum colere magis, quàm prius, quia non solum nunc eum colere debebat, vt Deum, sed etiam vt specialem benefactorem: & tamen non propter hoc obligabatur ad exhibendum istas cõremonias, vel illas, f. cõremonias sacrificiorum, quas faciebat Hebræi, & non faciebant alię gentes: quia ius naturæ non obligabat specialiter ad aliquas, sed tenebat ad plures cõremonias, q. prius, licet nõ determinatè ad istas, vel ad illas.

Cultus exterior Dei scilicet, ista tria nõ est determinatus à iure quæ certè caremõnia.

Naaman tenebatur post liberationem colere Deum Israel.

An Naaman post istam sanationem tenebatur effici Hebræus, & an effectus fuerit, vel teneretur seruare legem Moysi ad hoc, vt saluus fieret. *Questio XL.*

QVAERETVR, vterius, an Naaman post istam sanationem factus est Hebræus, & an obligatus fuit ad suscipiendum legem Hebræorum. Ad primum dicendum, q. non factus est Hebræus, sed solus cessauit à cultu Deorum Gentilium, & voluit manere in cultu Dei Israel, non tamen astrictus ad legem Hebræorum. Hoc patet, quia Naaman dixit Elifæo: non faciet seruus tuus vltra holocaustum, aut victimam dijs alienis, nisi Domino. Manebat tamen in terra Syriæ: quod patet, quia ipse voluit manere in dignitate sua, & ire cum Domino suo ad templum idolorum, & propter hoc orauit, vt Elifæus deprecaretur Dominum pro ipso, ne reputaretur sibi in peccatum, si introiret in Templum Remmon cum Domi-

Domino suo, & adoraret, illo adorante: & tamen si Naaman Hebræus fuisset non reuerfus esset in terrã Syriæ, sed mansisset in terra Israel: quia Hebræi non cõuenienter manebant extra terram Israel propter diuersam cõmunicationem Gentilium, & ipsorũ. Etiam quia obligabantur ter in anno venire ad sanctuarium Domini. Exo. 23. & 34. & Deut. 16. Et tamẽ habitantes extra terram Israel non poterant conuenienter venire temporibus istis. Etiam lex semper dicit, q. aduenæ debebant esse inter Israelitas. f. conuersi debebant habitare in terra Israel: vnde sæpè dicitur homo de filijs Israel, & de aduenis, qui peregrinantur inter vos. Leui. 17. & in multis locis. Item si Naamã suscepisset legem Hebræorum, non perarimteret ei, q. offerret sacrificium extra sanctuarium Domini: & tamen ipse dixit, q. non offerret vltra sacrificium dijs alienis, sed soli Deo Israel: & ad hoc portauit duo onera terræ de terra Israel, vt faceret in eis altare: ergo non erat Hebræus: quia tunc non posset quis cum eo dispensare contra legem Dei. Itẽ si Naaman factus fuisset Hebræus, circumcideretur: & tamen non circumcisus est, nec instructus fuit in lege: vt colligitur hic ex circumstantia literæ: quia solum dixit ad Elifæum, quod pro vno solo oraret ad Dominum, scilicet, ne imputaretur ei in peccatum adorare in Templo Remmon cum Domino suo, ergo non fuit factus Hebræus.

An Naaman obligabatur accipere legem Hebræorum. *Questio XL I.*

QVAERETVR, vterius, an obligabatur Naaman accipere legem Hebræorum, postquam sanatus est. Aliquis dicet, q. sic: quia dato, q. Gentiles possent saluari tempore, quo durabat lex Moysi in sola lege naturæ, si non colerent idola, nec facerent alia mala, quæ essent contra dictamen rationis, & per hoc solum sine obseruatione legis Moysi, vel alicuius alterius cõremonie poterant saluari: quia lex Moysi non obligabat eos. Et sic Aug. vult Platonem saluum esse, & multos alios de philosophis: qui ad vnguem vitia correxerunt: & nõ erat verisimile de eis vllò mō, q. idola colerēt, sed colebant verum Deum. Sed de istis dicitur quidam, q. cum cognoscerent aliquem esse verum Deum, & vnicum, tenebantur colere eum, & non idola: quia tamen nesciebat, quis esset ille Deus, san ille, quem colebat Hebræi, vel quem coleret alia gens, vel fortè qui à nulla gente coleretur, non obligabantur ad legem Iudæorum, vel ad ritus alicuius gentis specialis. Hoc patet ex eo, quod fecerunt Athenienses: quia ipsi erant sapientiores alijs hominibus, & per philosophiam inuenerunt esse vnicum verum Deum: sicut Aristoteles probat. 12. Meta. in fine, f. esse vnicum rectorẽ, & principem vniuersi, & non posse dari plures principes æquales, sed vnum primum: & in fine octauo lib. Physic. probat esse vnicum primum motorem incorporum. Et ob hoc cum Athenienses secundum ritum vulgarem plures Deos colerēt, inter eos posuerunt vnum altare pro Deo vero, & illum vocauerunt ignotum: ideo nõ fecerunt ei simulachrum sicut ceteris dijs: sed posuerunt titulum: altare Dei ignoti. Et cum beatus Paulus circuiret omnia altaria deorum Atheniensium vidit altare Dei ignoti, & dixit Atheniensibus: iste est Deus, quem ego prædico. Si tamen Athenienses sciuisent, q. Deus vnus erat ille, quem colebant Hebræi, non vocauissent eum ignotum. De hoc Act. 17. Isti ergo non tenebantur ad legem Hebræorum: quia nesciebat Deum Hebræorum esse verum Deum. Naaman tamen non

Plato secundum Augustinum saluus est.

solum sciebat esse aliquem Deum verum: sed etiam sciebat, q. ille erat Deus Hebræorum: nam dixit: vere scio, q. non sit Deus in vniuersa terra nisi tantum in Israel, vt patet in litera: ideo iste non solum tenebatur colere Deum verum, sed etiam colere eum secundum legem Hebræorum, cum illa sola gens coleret eum. Respondendum, q. dato, q. constaret gentilibus solum Deum hebræorum esse verum Deum, non tenebantur viuere in lege Hebræorum. Primo quia nesciebat, an lex illa data fuisset à Deo vero, licet illa gens Deum verum coleret: & satis poterat illa gens colere eum sine aliqua lege data ab ipso: id ad hoc, q. gentiles scirent istam legem datam fuisse à Deo, oportebat, q. probaretur eis per aliquod miraculum. Secundò patet, quia dato, q. constaret istam legem datam fuisse à Deo vero, non obligabat gentiles. Nam aut obligaret eos: quia ius naturæ dictabat illam debere obligare: aut obligaret ex precepto Dei. Non primo modo: quia lex naturæ non determinat aliquam cõremoniam particularem ad colendum Deum: sed omnia ista sunt ex quadam positione diuina, vel humana. Non secundo modo: quia Deus non obligauit ad illam legem aliquos nisi Israelitas: quia soli Israelitæ acceperunt illam à principio: & illos specialiter accepit Deus in populum. Exo. 19. Lex tamen non obligat nisi illos, quibus datur. Si tamen aliqui volebant transire ad ritum iudaicum, circumcidebantur, & tunc obligabantur seruare legem. Et ob hoc sæpè in Leuitico, & libro numerorum dicitur: homo de filijs Israel, & de aduenis, qui peregrinantur inter vos. Isti tamen peregrini, id est, conuersi spontè conuertebantur, & non ex aliqua obligatione. Sic patet Exo. 12. f. Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniã, id est, ad ritum vestrum colendi Deum: & sic nõ erat ex obligatione transire ad ritum iudaicum. Item patet hoc in Naaman: quia ipse committebat se doctrinæ, & dispositioni Elifæi, & si Elifæus videret eum obligatum esse ad tenendam legem Iudæorum, cõsuluisset ei in omni casu, sed non cõsuluit tenere illam, dans licentiam sacrificandi in terra sua, & manendi in statu illo, de quo in litera: ergo non obligabatur seruare legem Iudæorum, quanquam sciret Deum Israel esse verum Deum.

Naaman quare voluit portare duo onera terræ Israel in Syriam. *Quest. XL I.*

QVAERETVR, vterius, ad quid volebat Naaman portare duo onera terræ de terra Israel in Syriam, scilicet, quid facturus erat de terra illa. Respondendum, q. Naaman volebat facere sacrificia Deo Israel, & ad hoc volebat constituere ei vnum altare de terra in regione sua: ideo voluit portare de terra Israel terram, de qua faceret illud altare: & quia ad hoc sufficiebant duo onera burdonum, petiuit duo onera ab Elifæo. Quod autem peteret ad hoc, patet: quia dixit: obsecro, cõcede mihi seruus tuo, vt tollam onus duorum burdonum de terra. Et sequitur causa, f. non enim faciet seruus tuus vltra holocaustum, aut victimam dijs alienis, nisi Domino, si tamen non faceret ad istum finem faciendi altare de illa, frustra subiunxisset tanquam causam, scilicet: non faciet seruus tuus vltra holocaustum dijs alienis. Fecit aut altare de terra: quia voluit in hoc imitari consuetudinem Hebræorum: nam Deus iusserat Exod. 20. altare de terra facietis mihi: ita ergo Naaman colens Deum Hebræorum voluit sequi præceptum illius in hoc.

Gentiles quãuis cognoscerēt Deum Hebræorum esse verum Deum, non tenebatur viuere in lege Hebræorum.

Quare tulit terram de Israel ad faciendum altare, quia sufficiebat accipere de terra Syria. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR ulterius, dato, q Naaman vellet facere altare de terra, ad quid ferebat illam de terra Israel: quia sufficiebat, q acciperet terram de Syria. Respondendū, q Naaman fecit hoc primo ex deuotione: nam cum ipse in terra Israel sanatus fuerit, voluit potius de terra regionis illius facere altare ad colendū dominum, quā de terra alterius regionis. Secunda causa est propter religionem, & sanctitatem terre: nā terra Israel reputabatur sancta, quia ibi colebatur Deus verus, & tenebatur lex ab illo data: terra autem alia non erat sic sancta: iō voluit de terra Israel accipere terrā pro altari. Tertia causa fuit, quia Naaman volebat facere altare, in quo Deus acceptaret sacrificia, & quia terra Syriæ erat repleta idolis, reputabatur contaminata, & credebatur, q Deus non acceptaret sacrificia facta in altari de terra illa: iō accepit terram de regione Israel. Quarta causa, & efficacior fuit, quia Naaman volebat iam colere Deum Israel, & non idola: ideo in signum huius voluit accipere terram de regione illa, quæ erat subiecta Deo Israel, & non de regione subiecta idolis: & hoc patet in litera, cū dixit Naamā: obsecro, vt tollam onus duorum burdenum de terra: non enim faciet seruus tuus vltra holocaustum, aut victimam dijs alienis, nisi Domino. q. d. quia nō faciam vltra sacrificium idolis, sed Dño, nolo altare facere de terra idolorum, sed de terra Dei.

Quare petiit Naaman ab Elisæo terram Israel. Quæstio XXXIII.

QVAERETVR ulterius, cum Naaman vellet portare terram ad faciendum altare de terra Israel, quare petebat illam ab Elisæo, quia propria auctoritate poterat illam portare. Respondendū, q Naaman fecit hoc propter multa. Primò, quia putauit sibi illicitū esse ferre illā, nisi Elisæus daret. s. quia ipse fuerat hucusque idolatra. Quòd ergo nūc propria auctoritate portaret terram sanctam in terram idolorum, videbatur illicitū, nisi concederet Elisæus. Et istud erat in duobus: primo, q ipse erat idolatra, cui videbatur illicitum propria auctoritate hoc attentare. Secundo, quia ferebat terram sanctam in terram idolorum, & in hoc videbatur præiudicare Deo. Credidit autem, q Elisæus, qui erat propheta maximus, haberet viçes Dei in hoc, & posset dispensare, q istud fieret: & ob hoc petiuit ab eo licentiam portandi terram, dicens: Obsecro, concede mihi seruo tuo, vt tollam onus duorum burdenum de terra: in quo innuit, quòd si non concederet ei, non esset sibi licitum. Tertia causa fuit ad auctorizandum factum: quia dato, q Naaman posset facere hoc propria auctoritate, tamen credidit, q esset sanctius si faceret auctoritate Elisæi: quia concessio sua, vel præceptum faceret actum istum esse sanctiorem. Quarta causa fuit, quia voluit Naaman informari ab Elisæo circa istud altare, quòd intendebat facere, an forte aliquo modo esset illicitum, vel quid deberet obseruare in illo: & cum quæreret istud ab Elisæo, ipse responderet sibi de ceremonijs, quas deberet seruare: ideo petiuit, vt concederet ei terram ad faciendum altare. Non enim faciet seruus tuus vltra holocaustum, aut victimam dijs alienis. i. hucusq; non cognoui Deum Israel esse Deum verum, ideo faciebam sacrificia dijs alienis: sed vltra non faciā: Nisi Domino. i. non faciam sacrificia dijs alienis, sed faciam sacrificia Domino. i. Deo Israel. Hoc autem solū

Est, de quo deprecaris Dominum pro seruo tuo. Idest, pro vna re sola oro te, vt roges Dominum pro me, ne imputetur mihi ad peccatum: quasi dicat, nullo modo colam iam idola, sed Deum verum: nec erit in me aliquid reprehensibile, in quo putem me peccare, nisi vnum solum, s. q aliquando intrabo cum Domino meo rege in templum Remon, & eo adorāte, ego adorabo: quia ipse inclinabitur super manum meā: ideo oro te, vt roges pro me. Dicebat hoc Naaman: quia sciens Elisæum esse sanctissimū, putabat ipsum posse obtinere apud Dominum, ne imputaret hoc sibi in peccatum: Quando ingreditur Dominus meum templum Remon, vt adoret. Remmon est nomen idoli Syrorum, & templum huius erat in Damasco, ad quod Benadab rex ibat, vt adoraret. Et illo inminente super manum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco. s. quando ibat Benadab rex Syriæ ad odorandum in templum Remmon: Naaman, qui erat princeps militiæ, & valde carus regi, ibat ad latum eius, & rex sustentabatur super manum eius præ teneritidine: & quando rex debebat flectere genua ad adorandum idolum, oportebat, q Naaman flecteret etiam genua, vt posset super brachia eius inclinari, & sustentari rex. Iste modus est magnarum dominarum delicatarum nimis, quæ præ teneritudine nimia se sustentare non possunt: aut significant se non posse, & mouentur innixæ super alias mulieres, vel super viros. Sic enim dicitur Elther. 15. de ipsa Elther: assumpsit duas famulas, & super vnā quidem innitebatur, quasi præ delictijs, & nimia teneritudine corpus suū ferre non sustinens: altera autem famularum sequebatur dominam defluentia in humum indumenta sustentans. Sic enim reges Syrorum nimia teneritudine vtentes, vt foemina super brachia virorum innitebantur cum mouerentur, & quando inclinarentur. Naaman autem exhibebat regi Benadab istū famularum. s. q oportebat cum sustentare regem: & sic quando rex inclinaretur ad adorandum, oportebat, q etiam tunc ipse genua flecteret: & hoc putabat esse peccatum: & pro isto solo orabat Elisæum, vt rogaret Dominum pro ipso: quasi dicat: quia nūquam alias introiret in templum ad adorandum ibi, & si ibi adoraret, nolebat, q oraret pro ipso Elisæo, quia in tali casu non putabat sibi remittendū à Deo. Sciendum etiam, q Naaman non putauit peccatū esse ingredi in templum idoli, sed adorare corā eo; flectendo genua: quia istud pertinebat ad quandam honorem Dei: ideo non perijt, vt Elisæus oraret pro eo, vt remitteretur sibi, si intraret in templum Remmon: sed si adoraret in templo illo. Ut ignoscatur mihi Dominus seruo tuo pro hac re. Idest, oro, quòd petas à Domino veniam mihi seruo tuo pro hac re, si peccauero adorans coram idolo Remmon. Qui dixit ei: vade in pace. Idest, vade: quia faciam quòd petis. In quo innuit Elisæus, quòd Deus remitteret Naaman id, quòd petebat. Abijt ergo ab eo electo terra tempore. Idest, recessit Naaman ab Elisæo electo tempore terræ, idest, electo conuenienti tempore secundum conditionem terræ illius, scilicet: quia fortè in terra illa erat aliquòd tempus, in quo permittebantur extranei exire de regno, & in alijs temporibus non permittebantur: & Naamā recessit in tempore illo, in quo poterat recedere secundum consuetudinem terræ: in hebræo dicitur. Abijt ab eo per spacium terræ. Ad idē pertinet ista sententia, ad quòd litera nostra. s. q abijt Naaman ab Elisæo per spacium terræ. i. in tempore illo, in quo erat conueniens recedere secundum consuetudinem terræ. Et non significat hic spacium magnitudinem quandam viæ, sed tempus, in quantum tempus dicit magnitudinem continuam, sicut locus.

Quare

Quare Elisæus concessit licentiam Naaman, quòd adoraret coram idolo Remmon: quia istud videbatur in dispensabile. Quæst. XXXV.

QVAERETVR, quomodo Elisæus concessit licentiam Naaman, vt adoraret coram idolo Remmon: quia istud per se malum est, & per se mala non sunt dispensabilia. Aliquis fortè diceret, q Naaman nolebat adorare idolum, sed volebat fingere se adorare, quando intraret cum Domino suo in templum, ideo poterat dispensari cum eo. Sed dicendū, q etiam hoc non stat, quia sicut adorare per se malū est in idolis, & non est dispensabile, ita ostendere se adorare idola per se malum est, & non est dispensabile, sed potius debet aliquis mori, quā coram alijs ostendere se colere idola. Et non solum de idolis, sed etiam de quacunque transgressione legis, vel recte rationis idem est. Sic patet de Eleazaro Iudæo. 2. Macha. 6. quem serui Antiochi durè occidere volebāt, nisi comederet carnem porcinam: & quidam miserati eius propter amicitiam antiquam dabant ei aliā carnem, quam liceret ei comedere secundum legē, vt putaretur ab omnibus astantibus esse caro porcina, & sic euaderet mortem. Ipse verò potius voluit amarissime mori, quā in illam simulationem incidere: ideo non licebat Naaman fingere se colere idola. Aliqui autem dicunt, q istud illicitum erat: & tamen, quia Naaman erat neophytus Elisæus dispensauit cum eo. Sic etiam dicunt, quòd dispensauit, quòd posset facere altare extra terram Israel, in quo sacrificia faceret Deo: & tamen Deus iussit, quòd non fieret sacrificium, nisi in sanctuario. Leui. 17. & Deut. 12. Sed dicendum, quòd istud deficit in duobus. Primò, quia isti vocant Naaman neophytum, & tamen falsum est, quia neophytus vocatur ille, qui nouus est in aliqua fide, vel religione; vt inter Hebræos ille, qui nouiter conuertebatur de gentilitate ad Iudaismum statim post circumcisionē vocabatur neophytus. Etiam conuersus ad Christum, mox post baptismum vocatur neophytus: sed Naaman non conuersus fuit ad ritum Iudaicum: quia non circumcisus est, nec suscepit legem: vt supra probatum est in quadam quæstione: ergo non poterat dispensari cum eo propter hoc, quòd neophytus esset. Secundus defectus est: quia cum isto non potuit dispensari siue esset neophytus, siue non. De primo patet: quia fingere colere se idola est per se malum, & talia non sunt dispensabilia. De secundo patet, quia Naaman non erat neophytus, & consequenter nō erat obligatus ad aliquā legem iudaicā: vt supra probatum est: & tamen dispensatio est quedam iuris relaxatio cum causæ cognitione, ergo cū quis non est obligatus ad legem, non oportet, quòd cum illo dispensetur in illa lege: sed iste nō erat obligatus ad legem Iudaicam, ergo proprio motu poterat agere contra illam, nec oportebat, quòd cum eo dispensaretur. Dicendum ergo, quòd Naaman nō petiuit dispensationem aliquam nec Elisæus dispensauit cum illo nec poterat. Pro quo sciendum, q Naaman nolebat colere idola, nec etiam volebat fingere, quòd colebat illa, scilicet, frequenter se humiliando coram illis, vt putaretur colere illa: quia in hoc non poterat dispensare Elisæus, cum esset per se malum: sed habebat Naaman officium sustentandū Dominum suum regem Syriæ, quando ambulabat, & quando adorabat coram idolis: & tamen non poterat sustentare eum Naaman, quin etiam flecteret genua coram illo idolo, coram quo flectebat rex genua: & tunc non flectebat Naaman genua, vt adoraret idolum: nec vt prexeretur, q adorabat idolum: sed

Christianus potius debet eligere amarissime mori, quā corā alijs aliā legē vere vel si mulare colere, & ad hoc datur firmationis.

Reges Syriæ effemini nati.

Rñō ad quæ.

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

Quare

quia non poterat sustentare regem flectetem genua, nisi ipse quoque flecteret. Et tunc dicendum, quòd Naaman nullo modo peccabat: quia nihil faciebat ad cultum idoli, nec significabat se facere: sed exequabatur officium suum: ideo sicut in quolibet alio loco non peccaret Naaman inclinando genua ad sustentandum Dominum suum: ita nec in templo corā idolis cum ipse nullum respectum haberet ad idola. Sic enim si esset aliquis christianus, vel puella christiana captiua in terra sarracenorum, & labentes vestes dominæ suæ teneret, ne in terram caderent: & sic intraret cūm domina suā in templum. Mahometi, & maheret sicut que flecteret genua, quando domina inclinaret se in terram non peccaret: ex hoc: si non intenderet per hoc aliquam reuerentiam exhibere Mahometo. Ideo cūm Naaman non peccaret in hoc, non agebat aliqua dispensatione: nec Elisæus dispensauit cum illo, sed Naaman habebat conscientiam meticulosam timens, quòd peccaret in hoc: iō orauit Elisæum, quòd rogaret Dominum pro illo, scilicet, si aliquid in hoc delinquebat, quòd ignosceret sibi. Et Elisæus non dispensauit cum illo, sed declarauit sibi, q non erat illicitum: & hoc erat, q dixit vade in pace. vade securus de hoc, quia nō peccabis, vel orabo ego Dñm pro te, ne pecces.

Casus, in quo quis intrans templū Mahometi flectendo genua, non peccat.

Quomodo Elisæus dispensauit cum Naaman, quòd faceret altare extra terram Israel: quia solum debebat esse altare in sanctuario ad offerendum sacrificia ex lege leuitica. Quæst. XXXVI.

QVAERETVR ulterius, quomodo Elisæus dispensauit cum Naaman, vt faceret altare in terra sua, ad immolandum Domino cum istud esset contra legem. Leui. 17. Dicendum, q non dispensauit Elisæus cum Naaman, nec poterat vilo modo cum eo dispensari: quia dispensatio est relaxatio iuris: & tamen hic non relaxabatur: quia tunc relaxatur, quando aliquis obligatus est ad aliquem rigorē iuris, & sit, q non sit obligatus ad illum, & tamen hic non erat Naaman obligatus ad suscipiendum legem Iudaicam, nec etiam susceperat illam vt supra probatum est, ideo impossibile erat cum eo dispensari. Erat tamen ista lex dispensabilis, si fuisset Naamā iudæus: nam facere sacrificium in vno loco determinato mandatum ceremoniale erat, & omnia talia sunt dispensabilia, & sæpè dispensatum est in eis: nā Samuel sacrificium in Ramathā supra 1. lib. ca. 7. & in Masphat: eo. cap. & in Galgala, eo. lib. cap. 11. & 13. Et tamen in nullo loco istorum erat tunc sanctuarium, sed in vrbe Nobe, vt declaratum est eo. lib. ca. 7. etiam Elias sacrificium fecit in monte Carmelo præced. lib. cap. 18. Dauid quoque sacrificauit in monte Moria, vel in monte Sion, quòd idem est, in area Ornam Iebusæi, vt patet supra 2. lib. ca. vltimo, & 1. Paralipo. cap. 21. & tamen omnes isti licitè immolauerunt. Sic igitur Deus poterat dispensare per Elisæum cum Naaman in ista lege: si posset sacrificium facere in terra sua. Et non potuit fieri dispensatio, quia non erat obligatus legi. Cuius autem dicitur, q Elisæus concessit Naaman ferre duo onera terræ de terra Israel ad faciendum altare. Dicendum, q non dispensauit cum eo, vt faceret altare extra terram Israel, sed declarauit ei hoc sibi licere ex iure communi sine dispensatione aliqua. Dixitque Giezi. Hic ponitur tertium huius capituli, in quo Giezi pro munerum petitione ab Elisæo increpatur, & lepra vulneratur, & dicitur. Dixitque Giezi puer viri Dei. Istud quòd sequitur dixit Giezi in corde suo: nam vidit quomodo Elisæus noluerat recipere munera Naaman, & ipse

Relaxatio quid. In. q. 21.

ipse concupiuit illa, & cogitauit qualiter peteret à Naaman. Vocatur autem Giezi puer viri Dei. i. Elisæi, quia ministrabat ei semper, & ibat cum eo quocumque ipse iret. *Pepercit Dominus meus Naaman Syro isti. i. abstinuit se ab eo. f. non accipiendo munera illius: nam non accipiendo seruabat integras diuitias eius, ideo dicebatur parcere illi non diminuendo illas, cum potuisset diminuire accipiendo eas. Ut non acciperet ab eo, quæ attulit.* Naaman attulerat maiorem partem pecuniarum, & auri, & argenti, & vestium, quæ supra nominantur ad donandum Elisæo, si sanaret eum, & hæc noluit accipere. (Viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid.) i. iuro per Deum, quod curram post ipsum iam recedentem, & recipiam ab eo aliquid. Non dixit hoc Giezi exterius, sed intra se, & ponitur istud iuramentum ad significandum firmam deliberationem eius ad currendum post Naaman. Nam sicut per iuramentum confirmantur verba nostra, ita cum interius firmiter deliberasset Giezi prosequi Naaman, ponitur iuramentum ad significandum illam firmitatem propositi.

Quare non dixit Giezi, quod acciperet omnia, quæ Naaman obtulerat Elisæo. Quæstio XXVII.

QVAERETVR, quare Giezi dixit: & accipiam aliquid ab eo, & non dixit, quod acciperet omnia, quæ Naaman obtulerat Elisæo. Respondendum, quod Giezi voluerat omnia habere, quæ Naaman obtulerat, & tamen putabat se non posse habere illa: sed contra tus est, ut haberet aliquid de illis. Prima causa, quare putauit, quod non posset habere omnia, fuit, quia ad hoc, quod peteret aliquid à Naaman, oportebat, quod fin geret aliquam causam valde verisimilem, propter quam Naaman daret sibi, quod petebat. Nam Naaman viderat, quod Elisæus nullo modo voluerat accipere munera, nec partem eorum quam Naaman insisteret: quod ergo nunc peteret oportebat, quod moueretur ex aliqua causa verisimili, & de nouo emergenti, & quia non poterat Giezi excogitare aliquam causam, propter quam verisimile esset, quod Elisæus peteret omnia, quæ sibi offerebat prius Naaman, non petiuit omnia: pro parua autem re potuit inuenire causam verisimilem: & sic erat, quod venissent duo iuuenes de monte Ephraim ad Elisæum, & quod pro eis vellet vnum talentum argenti, & duas vestes mutatorias, & hoc credidit verisimile Naaman: ideo non solum dedit ei vnum talentum, sed duo, ut patet in litera. Secunda causa fuit, quia si Giezi peteret omnia munera, quæ Naaman offerebat Elisæo, vel magnam partem eorum, non posset ipse solus reportare illa, sed oportebat, quod multi de viris Naaman redirent cum eo, & tunc res fieret manifesta Elisæo, & culparetur ab eo nimis: ideo petiuit modicum, quod ipse solus posset portare, & sic res lateret. Petiuit ergo vnum talentum argenti, & duas vestes mutatorias. Et quando postea dedit duo talenta Naamæ Giezi, & vestes duas, & fecit, quod ferrent eas duo pueri sui, conatus est Giezi occultare rem, quia non venit ad domum vsque ad noctem, ut Elisæus non videret quid portabat ipse, & pueri sui: ut patet infra. Tertia causa fuit, quia si Giezi petiuisset omnia munera, quæ obtulerat prius Naaman Elisæo, non dedisset illa Naaman, nisi ipse quoque rediret propter magnitudinem munerum, ut sic in præsentia eius Elisæus acceptaret munera sua, & ipse acciperet gratiam pro oblatione illorum. Hoc autem timebat Giezi: quia sic res manifesta fieret, & ipse nihil consequeretur, sed potius increparetur nimis ab Elisæo, & Naamæ. Voluit ergo petere aliquid modicum. *Et secutus est Giezi*

F post tergum Naaman. Non est verisimile, quod apud urbem, in qua manebat Elisæus, Giezi iuisset illico ad Naaman, quia tunc esset Naaman propinquus vrbi, in qua esset Elisæus, & crederet Giezi, quod propter propinquitatem forte velit Naaman redire, & per se dare Elisæo, & tunc nihil consequeretur Giezi: id verisimile est, quod satis longè ab vrbe Giezi consecutus fuerit Naaman, ut sic Naaman pigritaretur redire ad Elisæum, sed daret munera Giezi. *Quem cum vidisset ille currentem ad se. f. cum propè esset Giezi, cognouit eum Naaman, quia viderat ipsum cum Elisæo, & vidit, quod ad se veniebat. Desiliuit de curru suo in occursum eius. i. saltauit de curru in terram: ibat. n. Naaman in curru, nam ferebat secum currus, & equites: ut patet supra. Fuit autem valde vrbanus Naaman: nam cum ipse esset vir clarissimus, & potens princeps totius militiæ Assyriorum, non solum fecit subsistere currum, quando vidit ad se venientem Giezi: sed et saltauit de curru in terram, & venit in occursum eius, sed hæc omnia faciebat Naaman propter nimiam deuotionem, & amorem ad Elisæum, qui sanauerat ipsum: Et ait: recte sunt omnia? Cum vidit Naaman currentem ad se Giezi puerum Elisæi, putauit aliquid malum esse, & dixit: recte sunt omnia? i. nunquid omnia negocia Elisæi rectè se habent? Iste modus erat loquendi apud antiquos. Sic enim dixit Elisæus ad mulierem Sunamitem: recte agitur apud te, & circa virum tuum, & circa filium tuum: præcedenti ca. Et ille ait: rectè. i. rectè sunt omnia, f. non accidit aliquid quod periculū. nec propter hoc venio, sed propter aliam causam, & subiicit eam. f. Dominus meus misit me. scilicet, Elisæus: sciebat. n. Naamæ, quod Giezi esset puer Elisæus. *Dicens: modo venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim. i. post recessum tuum venerunt duo iuuenes de monte Ephraim, & pro illis ego vestibus duabus, & vno talento argenti, ideo da ista. Dixit autem Giezi: modo venerunt ad reddendum distum suum verisimile: quia si peteret ista pro aliqua causa, quæ fuerat ante recessum Naaman ab Elisæo, non crederat Naaman, quod Elisæus petebat istud, cum ipse prius renuisset accipere aliquid: ideo ut esset verisimile, oportuit peti pro causa emergenti post recessum eius, & ista erat, quod venissent modo duo adolescentes de monte Ephraim, vocatur mons Ephraim tota fors Ephraim, quia erat montuosa, vnde vbicumque fit mentio de forte Ephraim, dicitur, monte Ephraim: ut patet Iosue. 18. & 20. & 21. & supra 1. lib. ca. 1. & in multis locis. Ex filiis prophetarum. scilicet. erant in monte Ephraim aliqua collegia prophetarum, sicut in Iericho, & Bethel, & Galgala, de quibus patet sup. 2. & de illis venerunt nunc duo ad Elisæum. Et dixit hoc Giezi ad reddendum causam suam verisimile. f. quia Elisæus erat pater, & princeps omnium prophetarum, & ipse habebat sub cura sua, & sollicitudine omnes illos: & procurabat eis prouideri de necessarijs in quantum poterat: verisimile ergo erat, quod nunc Elisæus peteret talentum argenti, & vestes duas. *Da eis talentum argenti, & vestes. Mutatorias duplices. Petiuit hoc, quia modicum videbatur. f. vnum talentum pro duobus viris, & duas vestes mutatorias. Vocantur autem vestes mutatoriæ à mutando. f. quod erant vestes preciosæ, & non quotidianæ: nam quæ quotidianæ sunt non mutantur, quæ autem preciosiores sunt, raro eis induimur. Et dixit: vestes duplices. i. duas, non quidem, quod quilibet esset duplex: poterat tamen vocari vestis duplex, quia erat duplicata de panno: sed non accipitur sic hic. Dixitque Naaman: melius est, ut talenta duo accipias. Petebat enim Giezi vnum talentum pro duobus viris: Naaman verò, quia liberalis erat, vidit melius esse, quod cuilibet viro daretur vnum***

Naaman valde vrbanus, in quo summat exemplum nobilibus.

Barbaries Hebraici indiomatis.

An peccauit Giezi accipiendo munera à Naaman. Quæstio XXVIII.

QVAERETVR, an peccauit Giezi accipiendo munera ista à Naaman. Respondendum, quod multipliciter peccauit. Primo per auaritiam iniuste desiderando munera, quæ non offerebantur sibi: potissimè cum causa esset illicita. Secundo peccauit per simoniam petendo rem temporalem pro spirituali, quam Elisæus totis viribus recusatuerat: nam petiuit, & accepit. Tertio peccauit iniuste accusando Dominum suum Elisæum: nam dixit, quod ipse petierat pecuniam illam: & tamen non petierat, & in hoc diminuebat nimis famam eius: quia Elisæus apparuit magnæ virtutis, quando de magnis muneribus nihil accipere voluit: nunc verò offuscabatur aliqua liter-virtus eius: quia non solum recipiebat, sed etiã petebat, & tamen, petere, non solum non est virtus, sed etiam est rubor. Quarto peccauit, quia mentitus est: nam dixit, quod petebat Elisæus, & non petebat. Quinto mentitus est, quia dixit venisse adolescentes duos de monte Ephraim, & quod pro illis erant ista munera: & tamen falsum erat, quia pro se petebat. Sexto peccauit secundum hebræos, quia falsum iurauit: nam in litera eorum dicitur, Iura, & accipias duo: & dicunt, quod Naaman fecit Giezi iurare, & ipse iurauit, quod Elisæus miserat eum. Septimo peccauit, quia mentitus est Elisæo: nam dixit ei Elisæus: vnde venis Giezi? & respondit: non iurasti seruus tuus quoquam: & tamè iurauit ad petendum pecuniam à Naaman. Octauo peccauit: quia vsurpauit pecuniam sibi nullo modo debitam: nam non debebatur sibi ex aliqua causa pecunia ista: & tamen accepit eam, & retinuit illam sibi.

Giezi peccauit octo modis.

Mons Ephraim vocatur tota fors Ephraim.

Vestes mutatoriæ quid.

vnum talentum, ideo dixit: melius est, ut talenta duo accipias, f. singulum pro singulo viro: in Ebræo dicitur. *Iura, & duo talenta accipe. i. iura, quod verum est, quod Elisæus misit te, & accipe duo talenta. Et sic voluit hebræi, quod Giezi iurauerit, quod misisset eum Elisæus, & sic accipit duo talenta, sed non est verisimile, quod Naamæ exigeret iuramentum à Giezi: quia non susciparetur de eo, cum ipse vidisset eum cum Elisæo, & haberet causam verisimilem petendi. Etiam dato, quod Naaman susciparetur malum de Giezi, & erubesceret, exigeret ab eo iuramentum: sed traderet pecuniã pueris suis, & vestes, ut ipsi traderent ea Elisæo: ideo dicendum, quod in Ebræo dicitur. Iura, & accipias duo. i. iuro, quod non accipies vnicuique talentum, sed duo: vel iuro, quod melius est, quod accipias duo, quod vnum. Et hoc est, quod dixit litera nostra: melius est, ut talenta duo accipias. Et patet, quod sic intelligatur, quia dicitur in scriptura. f. quod Giezi noluit accipere duo talenta, & Naaman coegit eum accipere duo, & ad hoc diceret ipse: iuro, quod accipias duo. Et ponitur secunda persona pro prima, quia in Hebræo mutantur personæ, & numeri, & genera, & fit omnimoda barbaries. Et coegit eum. f. petiuerat Giezi vnicuique talentum, & Naaman dabat ei duo: Giezi verò dicebat se nolle, nisi vnum, & ad vltimum coegit eum Naaman accipere duo. *Ligauitque duo talenta argenti in duobus fassis. Saccus vocatur bursa, & posuit duo talenta in duabus buris, vel fassis: non quidem, quod non caperentur in vno sacco: quia non erant tantæ quantitatis: sed, quia volebat dare Naaman duos pueros ad ferendum ista, & volebat cuilibet dare æquale pondus cum altero: ideo cuilibet dedit vnum talentum ferendum, & vnam vellem, & ad hoc ligauit in duobus fassis. Et imposuit duobus pueris suis. i. dedit ista portanda duobus de seruis suis, ut irent cum Giezi. Qui portauerunt coram eo. Scilicet, isti portauerunt vsque ad domum Elisæi, & postea reuerfi sunt ad Naaman Dominum suum.**

A An Giezi fuerit verè simoniacus; & de differentia simonia mentalis, & realis, & de modis committendi simoniam. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR vterius, an Giezi fuerit verè simoniacus. Aliquis dicit, quod non: quia Giezi non vendidit rem sacram, nec emit: ergo non fuit simoniacus: & patet, quod non emerit: quia ipse non accepit sanitatem, sed Naaman. Etiam non vendidit, quia ipse non tribuit sanitatem, sed Elisæus. Item ad hoc, quod aliquis sit simoniacus, non sufficit, quod det rem spiritualem, & accipiat temporalem, vel e contrario: quia ista possunt stare sine simonia, ut potè si quis conferat ordinem, vel beneficium sine precio, & sine intentione recipiendi aliquid: & postea à beneficiato, vel ordinato gratis suscipiat aliquod munus non habendo respectum ad ordinem, nec ad beneficiũ collatum, nulla est simonia: sed requiritur ad simoniam causandam, quod detur spirituale pro temporali, vel e contrario: sed in Giezi non constat, quod ipse accepit temporale pro spirituali, sed solum constat, quod accepit rem temporalem: ergo non apparet eum commisisse simoniam. Respondendum, quod Giezi non solum commisit simoniam, sed etiam fuit princeps omnium simoniacorum: & ipse fuit primus, qui legitur simoniam commisisse. Pro quo sciendum, quod simonia est duplex: quedam mentalis, & quedam realis. Simonia mentalis dicitur studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, opere non securo. Ut potè si quis conferbat beneficium alicui, ut ab eo susciperet aliquod munus, & tamen ille postea sibi nihil dedit: est simonia mentalis. Simonia verò realis est studiosa voluntas emendi, vel vendendi spiritalia, vel annexa spiritalibus cum opere subsecuto: ut potè, si quis dedit alteri ordinem, vel beneficium pro pecunia, vel pro aliquo munere, & realiter accepit illud, dicitur simonia realis. Sciendum tamen circa hoc, quod dicitur, cum opere subsecuto: quia aliqui in hoc falluntur: & dicendum, quod simonia dicitur esse cum opere subsecuto, quando cumque simoniacus habet aliquem actum ultra actum mentis circa ipsam simoniam. Et hoc stat dupliciter. Primo pro reale traditionem, ut si ille, qui dat beneficium pro munere, realiter receperit munus, siue fuerit datum ex conuentione, siue non: licet peius sit ex conuentione, quam aliàs. Secundo est cum opere subsecuto, quando cumque voluntas simoniaci procedit ad verba, licet inde non consequatur pecuniam: & hoc etiam stat dupliciter. Primo si quis conueniat cum alio, quod dabit sibi ordinem, vel beneficium, & recipiat ab eo certum precium, & confert beneficium, & postea alius non dat sibi pecuniam promissam, nihilominus est simonia realis. Secundo si quis petit ab aliquo pecuniam pro ordine, vel beneficio, postquam contulit, & à principio nihil expressit: conferebat tamen cum intentione petendi, & recipiendi, dato, quod alius postea nihil dare velit, simonia est realis. Tertio, si quis petat ab aliquo ordinem, vel beneficium, & alius dicat, quod non dabit, nisi det sibi pecuniam, etiã si alius noluerit recipere ordinem, nec beneficium, ut non det pecuniam, nihilominus ille, qui petiuit pecuniam pro ordine, vel beneficio, simoniacus realis est. Quarto, si duo conueniant, quod vnus dabit alteri ordinem, vel beneficium, & alius det sibi pecuniam, & postea non sequatur collatio ordinis, nec traditio pecunie, ut potè, quia ille, qui daturus erat pecuniã penituit, & noluit dare pecuniam, nec accipere ordinem, nihilominus simoniacus realis fuit. Quod autè in istis casibus sit simonia realis, apparet. De primo patet, quia ibi est opus subsecutum, quia partes conueniunt

Simonia duplex, mentalis, & realis, & q. sint.

Quot modis committitur simonia realis.

nerunt inter se de collatione ordinis, vel bñficij, & de datione pecunie: & ille, q̄ debebat dare beneficiū, vel ordinem realiter dedit: & sic non solum vēdidit, sed etiā fecit traditionē realē rei venditæ: q̄ ergo postea alius noluerit dare pecuniā, quam promissit, non impedit, quia venditio facta fuerit. Item patet hoc, quia si vendatur aliqua res prophana per hoc, q̄ partes conueniunt inter se de precio vltimatē, & vendens concedit rem suam alteri, fit realiter venditio, dato, q̄ nōdum subsecutum fuerit precium, vel tradita fuerit res vendita: sed hic fuit venditio facta inter partes, & vendens transtulit rē vēditā in emptorem. f. ordinē, vel beneficiū, licet emptor non tradiderit precium venditori: iō fuit venditio cōplera, & realis simonia. De secundo casu patet: quia dato, q̄ non fuit conuentio inter partes, quæ propriē vocat emptio, & venditio: tñ vocat venditio largē. Nā in simonia accipit emptio, & venditio largius, q̄ in alijs rebus: nā nunq̄ est propriē loquendo emptio sine uēditione, nec ē contrario, nec aliquis pōt aliquid uendere, nisi alius illud emat: & tñ pōt cōmittere unus simoniam realem, alio non committente. Vt potē si quis dederit ordinē, vel beneficiū cum intentione aliquid accipiendi, & tñ nihil exprimit: & postea petita beneficiario, vel ordinato, & illo nolētē dare, ordinator, vel beneficiator violenter accipit ab eo pecuniam pro beneficio, vel ordine collato, nullus dubitat, quin ibi sit simonia, & cōsequēter est emptio, vel venditio rei spiritualis: & tamen manifestum est, q̄ propriē loquendo non est emptio, nec vēditio, cū altera partiū non habuerit intentionem aliquid dādi, nec dederit, ē contrario ēt aliquando emit quis spiritualia, & alius non vendit illa: vt potē si quis obtulerit pecuniam pro beneficio, q̄q̄ ille, qui conferre debet, nolit recipere pecuniā, manifestū est, q̄ iste est simoniacus, & damnabilis: Sic n. fuit de Simone Mago qui obtulit pecuniam a postolis, vt darent ei potestātē dandi spūm sanctum: & illi noluerunt, sed dixerunt: Pecunia tua recū sit in perditione. Act. 8. Altera ergo partiū emit hic spiritualia, licet altera non vendat: & hoc non est nisi, quia accipit emptio, & venditio ad causandā simoniā largius, q̄ in alijs vēditionibus. De tercio casu patet, quia cū quis ponit conditionē in re, q̄ debet transferre, vt det sibi pecuniā, iā vendit eam: sed iste posuit conditionē, & aliā dixit se non darū ordinē, nec beneficiū: ergo vēdidit quātū in se erat, quia nihil plus facere potuit realiter. Item in simonia causanda non dī emptio, & venditio, ita q̄ solum realiter causet, & res vendita realiter tradat: sed satis est ad causandā simoniā q̄ res exponat venialis, vel qui exponat se empturū rē: vt si qs dicat, quis vult accipere beneficiū, & dare mille? Exponit illud venale, & simonia realis est. Vel si quis dicat: qs vult mihi dare, vel renunciare beneficiū, & dabo centum? Exponit se empturū beneficiā, & vterq; est simoniacus realis. De secundo patet in Simone, qui exposuit se empturū gratiā Spiritus sancti. f. potestātē faciendi miracula offerendo pecuniam apostolis: & tñ licet illi non consenserint, vocat iste simoniacus realis imo princeps simoniarum. In primo eadē rō est: quia si quis exponendo se empturū rē spirituale simoniacus realis est, licet non sequat̄ realis vēditio, & traditio, erit ēt simoniacus realis ille, qui exposuit rē spūalē venalē: imo iste deberet vocari magis simoniacus, & magis culpabilis est verē: nam maiorē iniuriā facit rei sacræ, q̄ eā exponit venalē cū non solū habeat velle, sed etiā potestātē ad realiter tradendum illam, si quis eā voluerit, q̄ ille, qui solum eam se empturū proponit: quia non est in potestate eius realiter accipere rem

Vnus pōt cōmittere simoniam realem alio nō cōmittere, vt patet in Simone Mago.

Magis simoniacus est vendens beneficiū, q̄ emens.

F spirituale venalē, nisi quis eam vendere voluerit. Itē patet efficacius, q̄ in propositione verbali exteriori consistat simonia realis pp rem. i. pp precium acceptū: & q̄ sit mentalis quando non intercedit precium, nec sequitur realis traditio rei spiritualis: nam interdum simonia non crit realis, & dabitur precium: & interdum erit simonia realis, & nullum dabitur precium. De primo patet, vt si quis det ordinem, vt detur sibi pecunia, & tamen exprimat hoc ordinato: & ordinatus desiderat ordinem, & vult dare pecuniam pro eo, si sibi detur, & tamen hoc non exprimit ordinatori: & post ordinationem conferat pecuniam, quam dare intendebat pro ordine, & quam ordinator recipere desiderabat: & vterque de alio putabat, q̄ haberet hanc intentionem licet nihil exprimerent: non fuit hic simonia realis, sed mentalis extra de simo. c. mandato: & iō de tali simonia per solam contritionem satisfaciunt: & recipiens beneficiū per istam simoniam non tenetur illud resignare: & accipiens pecuniam sic non tenetur illam restituere alicui, sed efficit suā: solum igitur vocatur ista simonia mentalis, quia defuerunt verba vēditionis, vel emptiois. Quid autem sit aliquando simonia realis, vbi nullum traditur precium, patet vt si duo conueniant inter se, q̄ vnus dabit alteri ordinem, vel beneficiū, & alius dabit ei mille, & contulerit vnuseorum alteri beneficiū, vel ordinem, & alius postea dare noluerit pecuniam, quam promiserat: manifestum est, q̄ hic est realis simonia. De quarto patet. f. q̄ si duo conueniant, q̄ vnus dabit alteri beneficiū, vel ordinem, & alius dabit ei pecuniam, & antequam sequatur collatio beneficij, vel ordinis, & traditio pecunie, nihilominus est simonia realis. Patet hoc: quia simonia realis est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel annexū spiritualibus cum opere subsecuto. i. cum venditione reali: & tamen hic est realis venditio: quia partes inter se conueniunt de precio, & de re spirituali tradenda: ergo nihil deficit ad perfectam rōnē simoniæ. Itē in contractibus profanis si inter partes conueniatur de transfrendo rē vnus in alterum in æternum pro precio, est venditio perfecta, ita q̄ dato, q̄ pars vendens nondum tradiderit rem venditam, nec emptor tradiderit precium, tenetur quilibet eorum ad traditionem, & hoc solum ex contractu venditionis: ergo venditio realis ibi fuit: sed ibi nihil fuit, nisi verbalis cōpositio, ergo illa causa fuit realē venditionē, sic ergo erit in ista cōpositione de conferendo beneficiū, & dando pecuniā. Item inter simoniā mentalē, & realē non est media simonia: & tamen simonia mentalis est quando in sola mente consistit: ergo si exterius proponantur verba conuentiois iam erit simonia realis: quia non manet voluntas emendi, & vendendi in suis terminis, sed procedit ad realem emptioem, & venditionē. Itē patet hoc extra de simo. c. mandato: vbi ad causandam simoniā realē nō attendit precipuē traditio aliqua rei spūalis pro spūali, sed ipsa cōpositio inter partes: ergo sola cōpositio substantiat simoniā realē ex vtraque parte, & sola petitio precij ex vna parte, vel sola oblatio ex parte alterius efficit simoniam realiter alterā partiū. His visis, dicendū, q̄ oēs ementes, vel vendentes res spirituales, vel annexas spūalibus mō supradictis sunt simoniaci: & tamen quidā vocant propriē Giezi tæ, & alteri Simoniaci. Nam ementes rem spūalē vocant Simoniaci. Vendentes autē vocant Giezi tæ. Istud autē est, quia in sacra scriptura legunt duo, qui fuerunt principes exercendi cōtractus istos illicitos: fuit. n. in veteri testamento Giezi, de quo habetur hic: & quia ipse vendidit oēs venditores rei spūalis vocantur Giezi tæ. In nouo testō legitur

Probatio, q̄ in verbis solum consistat realis simonia.

Simonia interdum nō erit realis, & dabitur precium: interdum crit realis, & nullum dabitur precium.

Simoniacus in quibus casibus tenet resignare beneficiū, & pecuniam restituere: & in quibus non.

Ad 1. rationem.

Ad 2. rationem.

Simoniaci, & Giezi tæ quō differunt.

legitur de Simone Mago, qui obtulit a postolis precium, vt acciperet ab eis potestatem dandi gratiam Spiritus sancti, id est, faciendā miracula: & quia ipse emebat omnes emptores vocantur simoniaci: de hoc Actuum octauo: vsus tamen obtinuit, vt tamen emptores, quam venditores Simoniaci appellerentur. Considerandum vltreius, quod Giezi commisit simoniam realem. Primo enim proposuit firmiter petere aliquid a Naaman pro sanitate sibi præstita: & quantum ad hoc solum fuit simoniacus mentaliter. Deinde pecuniam petijt, & accepit: quantum ad hoc simoniacus fuit realiter: petijt autem pro re spirituali, scilicet, pro sanitate collata ipsi Naaman, & hoc sufficit ad perfectam rationem simoniæ. Ad primam rationem in contrarium, cum dicitur, quod Giezi non emit, nec vendidit rem spiritualem: ergo non fuit simoniacus, dicendum, quod vendidit illam: & quando obijciatur, quod ipse nihil dedit Naaman, sed Eliseus contulit ei sanitatem. Dicendum quod Giezi sanitatem non contulit, sed vendidit eam nomine Elisei, dicens, quod ipse iusserat peti illam pecuniam. Sic enim officiales episcoporum, & ministri quanquam non conferant beneficia, nec ordines, tamen committunt simoniam, quando ipsi nomine dominorum faciunt pactum, vel aliquid petunt pro ordinationibus, vel collationibus: vel quādo ipsi sunt aliquo modo mediatores, vt ista fiant, etiam si non faciant nomine dominorum suorum. Sed obijciatur, quod adhuc non fuerit ista vēditio: quia iam sanitas tradita erat Naaman, quomodo ergo poterat vendi post traditionem? Dicendum ad hoc, quod modicum refert, an peteretur precium ante sanitatem collatam, vel post: dum tamen peteretur pro ipsa sanitate: quia sic etiam res aliqua tradi potest, vendita, antequam compositio fiat super precio: & sic fuit hic. Item, quia dato, quod in venditionibus propriē dictis vēditio deberet precedere traditionem rei, & precij: tamen in simonia non requiritur, quia ad causandam simoniam non requiritur, quod sit venditio propriē dicta: vt supra dictum est. Ad secundam rationem cum dicitur, quod non cōstat de Giezi, quod accepit rem temporalem pro sanitate collata, licet bene constet, quod accepit rē temporalem. Dicendum, quod nō est dubium, quin Giezi accepit pecuniam pro salute collata supernaturaliter: quod patet, quia Giezi nihil petiuisset a Naaman, si non haberet aliquam causam petendi, quia non speraret se aliquid inde recepturum: & tamen nulla causa erat, nisi quia Eliseus sanauerat Naaman a lepra: ergo petiuit pro sanitate illa. Item Giezi petiuit nomine Elisei partem illorum munerum, quæ Naaman prius offererat Eliseo: sed Naaman offererat munera Eliseo solum gratias referendo ei de sanitate: ergo ex illa causa petebat nunc Giezi: ergo petebat temporale pro spirituali. Sed adhuc obijciatur, quia dato, quod peteret pecuniam pro sanitate illa, non peccabat, vel non erat simoniacus: quia illa sanitas erat temporalis: ergo poterat peti temporale pro illa. Respondendum, q̄ sanitas illa temporalis erat, & aliquando destruenda, sicut quæcunque alia sanitas: & tamen collatio illius fuit spiritualis, id est, diuina, quia non collata est per medicamenta opere naturali, sed solo Dei verbo. Giezi verò non petebat pecuniam pro sanitate, quia illa non pertinebat ad eum, nec ad Eliseum, sed pro collatione sanitalis: quia ista collatio erat opus Elisei, & nō sanitas: & tamen ista erat supernaturalis: ergo petebat pecuniam pro re spirituali, & diuina, & consequenter peccabat, & erat simoniacus.

An Naaman fuerit simoniacus dando munera ista Giezi, vel offerendo illa prius Eliseo, & an aliquo modo excusetur. *Quest. XXX.*

QVAERETVR vltreius, an Naaman fuit simoniacus in opere isto. Aliquis dicet, quod sic: quia simonia consistit in emptione, & venditione: sed non potest vnus emere, quin alius vendat, nec alius vendere, quin alius emat: & tamen Giezi fuit simoniacus, quia vendidit spirituale: ergo oportet, quod Naaman esset simoniacus emendo illud, quia inter istos duos erat contractus. Item Naaman tradidit pecuniam, petere Giezi, & ille petebat pro re spirituali, sed manifestum est, quod si quis petat pecuniam pro conferendo beneficio, vel collato, & alius illam der, q̄ vterque simoniam committit: ita ergo committeret Naaman.

Respondendum, quod circa Naaman, an commiserit simoniam potest haberi duplex consideratio. Prima est quando Naaman obtulit pecuniam magnam Eliseo, cum sanatus est. Alia consideratio est quando Naaman dedit pecuniam, quam petiuit Giezi. De primo dicendum, quod Naaman non potuit committere simoniam realem: nam ad simoniam realem requiritur conuentio inter partes de dando spirituale pro temporali ad hoc, quod utraque pars committat simoniam: vel quod saltem vna offerat se daturam pecuniam pro beneficio, vel ordine, etiam si alia nolit: vel alia exponat ordinem, vel beneficiū venale, dato, quod alia illud emere nolit: & sic altera pars committit simoniam, altera non committente. Sed hic non fuit primus, quia Eliseus, & Naaman non conuenērūt super collatione sanitalis, & traditione pecuniæ.

Secundum etiam non fuit: quia Naaman non se obtulit Eliseo daturam pecuniam magnam si oraret Dominum pro ipso, & sanaret eum: ideo non fuit ipse solus simoniacus realis, nec Eliseus solus: ergo nullus ipsorum. Dicendum tamen, quod Naaman potuit esse simoniacus mentaliter cum Eliseo: & hoc dupliciter. Primo si haberet intentionem dandi pecuniam pro sanitate, si sibi daretur. Et sic erat sola voluntas emendi, quæ sufficit ad simoniam mentalem fortioem: vt potē si habuisset intentionem emendi sanitatem, quam Eliseus collaturus erat, & nihil diceret Eliseo, sed postea offerret ei pecuniam, quam aliā destinauerat apud se dare pro sanitate. Et iste casus est simonia mentalis fortis: vt patet extra de simon. capit. mandato, vbi interuenit datio rei temporalis sine pacto. Et iste modus satis conuenit Naaman: nam ipse acceperat, & tulerat pecuniam magnam de terra sua, vt daret Eliseo: vt patet supra in litera. & postea illam realiter obtulit, sed Eliseus noluit accipere. Poterimus tamen eum excusare, etiam a simonia mentali, si dicamus, quod non obtulit illam pecuniam quasi in compensationem sanitalis receptæ, sed beneuolē contulit volens succurrere paupertati Elisei: quia ipse non vivebat, nisi de eis, quæ sibi offerabantur. Secunda consideratio est in hoc, q̄ Naaman pecuniam obtulit Giezi: & dicendum, q̄ hic non potuit esse simonia mentalis solum, sed oportuit esse simoniā realē, vel nullā: q̄ patet: q̄ Giezi petiuit hic pecuniā a Naamā: tūc aut ipse dedit quasi in cōpensationē p sanitate recepta, aut nō habēs intētionē ad hoc: si primo mō vterq; cōmisit simoniam realem: si secūdo modo nullam commisit simoniam realem, nec mentalem Naaman. Hoc autem poterat esse, scilicet, quod Naaman a principio, quando obtulit

Opponit primo.

Secundo.

Prima cōclusio.

Secunda cōclusio.

Tertia cōclusio.

Secunda consideratio.

Quarta cōclusio.

munera Elisæo, non offerret ei pro sanitate collata, quasi dando precium sanitatis, vel redimendo laborem Elisæi, sed quia Elisæus fuerat ei gratus sponte conferendo sanitatem: voluit ipse sponte subuenire inopiæ eius offerendo munera. Noluit autem tunc Elisæus suscipere munera: nunc autem credidit Naaman, quod mittebat Elisæus pro quibusdam muneribus non quidem tanquam petens in precium sanitatis collatæ, sed rogans aliàs, vt conferret sibi id, quod petebat: & tunc Naaman contulit gratis nõ habendo respectum ad sanitatem collatam, nec credendo per hoc se satisfacere labori Elisæi: ideo ipse non committeret simoniam mentalem, nec realem. Et sic quamquam posset teneri eum fuisse simonia cum realem, vel nullam simoniam commisisset, tenendum tamen est, quod nullam simoniam commiserit. Et hoc rationabile est propter tria. Primo, quia in dubijs præoptiores debemus esse ad soluendum, quod ad eodemadũ. Secundo, quia nullus accusat Naamã, & oēs accusant Giezi tanquam simoniacũ: ideo nec nos Naaman inaccusatum condemnabimus. Tertio, quia dato, quod esset casus dubius, an Naaman committeret simoniam, iudicandum erat, quod nullo modo committeret: quia ipse nunc non dedit pecuniam, nisi quia credidit, quod Elisæus petebat illam, & tamen ipse firmiter credebat, quod Elisæus non peteret illicitè: ita ergo ipse sub hac fide dans nullo modo peccaret. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod licet in venditionibus propriè dictis non potest vnus emere, quin alius vendat, & è contrario: & tamen simonia est largè venditio: ideo potest ibi vnus vendere altero nõ emente; & potest vnus emere altero non vendente: sicut declaratum est præcedenti quæstione. Aliter potest dici, & adhuc melius, quod quamquam non possit vnus rem vendere, nisi alius emat, & tamen potest facere eam venalem, etiam si alius non emat; vel potest aliquis se offerre emprurum, dato, quod alius nolit vendere. Sic patet de Simone Mago, qui obrulit pecuniam apostolis pro gratia Spiritus sancti: & tamen illi non acceperunt eam, nihilominus ipse fuit simoniacus. Prima tamen solutio applicatur magis ad casum: quia Giezi non solum proposuit rem venalem, sed etiam realiter pro illa recepit pecuniam: solutio tamen secunda generalior est, quæ ad multos casus applicatur. Ad secundam rationem dicendum, quod Naaman pecuniam dedit, quam petebat Giezi: & tamen non fuit simoniacus: quia non dedit ea intentione, qua petebat Giezi: nec putauit, quod Giezi peteret hac intentione: sed Giezi petebat, vt venditor rei spiritualis, Naaman verò conferebat, vt spontaneus benefactor Elisæi non attendens ad sanitatem recompensandam, quam ei dederat Elisæus. Cum autem arguitur, quod si quis petat pecuniam pro beneficio, vel ordine, & aliud det, quod est ibi simonia, concedendum est: & tamen non fuit sic in proposito, quia quando vnus petit pro beneficio, vel ordine, & alius dat, ambo habent intentionem ad idem, & quod vnus vendit, alius emit: & tamen in casu Giezi, & Naaman non est sic: quia non habebant ambo intentionem ad idem: ideo licet Giezi venderet, Naaman non emebat, sed gratias conferebat, & sic non committerebat simoniam.

Giezi quare nolebat accipere, nisi vnum talentum.
Quæstio XXXI.

QVAERETVR vltorius, cum Naaman daret duo talenta argenti Giezi, quare nolebat ac-

cipere nisi vnum quousque coegit eum accipere. Nã videtur, quod ipse debebat valde promptè recipere, cum non esset vir bonus, & per iniquitatem motus fuerat ad petendum, vt patet in litera. Respondendum, quod Giezi nolebat recipere duo talenta propter multa. Primo, quia ipse petiuerat vnicum nomine Elisæi, & si nunc reciperet aliud spontè, videretur, quod fortè non petiuerat nomine Elisæi, sed à se ipso: quia si petiuisset nomine Elisæi non excederet metas mandati eius, ideo quamquam desideraret ipse recipere duo potius, quam vnum: tamẽ vt non daret locum præsumendi contra se, quod à se ipso peteret, nolebat accipere duo. Secundo fecit hoc ad tollendum aliam præsumptionem: nam dato, quod Naaman crederet, quod Elisæus misisset ad petendum vnum: tamen si nunc daret duo talenta ipsi Giezi, fortè ipse absconderet vnum illorum pro se, & ne hoc fieret, adhiberet Naaman aliquod remedium, vt fideliter darentur ista duo talenta Elisæo mittens ea cum aliquibus de suis, & sic nihil consequeretur Giezi: voluit ergo potius habere vnum. Tertio fecit hoc, quia si daret ei Naaman plus, quam ipse petebat, non posset ipse solus portare illud: sed oportebat, quod irent aliqui de viris Naaman cum eo ad portandum: ipse tamen recusabat hoc, credens, quod per istud manifestaretur res Elisæo, & ipse nihil eo consequeretur de muneribus, sed veller Elisæus, quod illa recederent serui Naamã ad Dominum suum, & insuper increparet eum valde pro hac iniquitate: ideo nolebat, nisi vnum, vt sic ipse portaret illud. Coactus fuit tamen recipere duo talenta, & duas vestes mutatorias, & quamquam ipse recusaret, quod irent cum eo serui Naaman, tamen iuerunt cum illo, & portauerunt vestes, & talenta vsque ad domum, in qua reponi voluit Giezi: vt patet in litera.

Quare Naaman misit duos pueros suos cum Giezi portantes munera.
Quæstio XXXII.

QVAERETVR vltorius, quare Naaman misit duos pueros suos cum Giezi portantes munera ista ad Elisæum. Dicendum, quod hoc potuit esse propter tria. Primo propter honorem Giezi: quia honorabat eum Naaman propter Elisæum: quod patet: quia quando vidit eum currentem contra se, saltauit de curru, & iuit in occursum eius: vt patet in litera, & iste erat magnus honor exhibitus ei. Sic etiam nunc voluit honorare eum faciendo, quod ipse non ferret aliqua onera, sed duo de seruis Naaman irent cū eo, & tollerent illa. Secundum fuit, quia istud onus erat magnum, & fortè non posset illud solus Giezi conuenienter portare, ideo dedit ei focios ad portandum: & ista videtur esse causa, quare non dedit ei vnicum puerum portantem, sed dedit duos, quasi vnus non sufficeret ad portandum: ita ergo nec sufficeret solus Giezi. Tertium fuit fortè ad tollendum suspicionem, quia poterat timere Naaman, quod Giezi acciperet pro se omnia ista, vel aliquid istorum: ideo mittebat cum eo pueros, qui darent ista Elisæo. Sed dicendum, quod due cause præcedentes sunt verisimiles: ista autem tertia non est satis verisimilis: quod patet ex duobus. Primo, quia non est credendum, quod aliquid suspicaretur Naaman contra Giezi: quia tunc nõ diceret ei, quod acciperet duo talenta, cū ipse peteret vnicum, sed potius ei daret: & tñ dedit duo, & coegit eum ad accipiendum: illa ergo nõ suspicabat ipse. Secundo patet, quia si Naamã suspicatus fuisset aliquid

Quintaco clutio. Ronabili ter tenendũ est Naaman nullã commississe simoniã.

Ad primã rone in contrariũ.

Ad secundã.

H

I

K

quid contra Giezi, & propter hoc misisset duos pueros cum eo, fecisset, quod illi pueri darent pecuniã Elisæo, ne Giezi posset defraudare eam: & tamen illi non dederunt Elisæo, sed reposerunt vbi iussit Giezi, quasi nihil suspicantes, ita quod potuit illam pro se accipere Giezi: ergo non ibant isti pueri cum Giezi propter suspicionem, quam concepisset Naaman de illo, sed propter duas causas primas.

Quomodo consenserit Giezi duos pueros Naaman ire secum.
Quæstio XXXIII.

QVAERETVR vltorius, quomodo Giezi consensit quod irent cum eo duo pueri Naaman. Nam per hoc videbatur ei sublata omnis spes de habendo aliquid de pecunia illa: quia illi pueri darent pecuniam Elisæo, & manifestaretur res, & nihil consequeretur inde Giezi. Respondendum, quod Giezi non libenter secum accepit pueros Naaman: quia potius voluisset ipse solus ferre pecuniam, & vestes: & tamen non potuit se excusare, quin venirent cū eo: nec respondit negando se velle, quod irent cum eo. Primo, quia onus, quod ferendum erat, aequaliter magnum erat, & non posset illud sine graui labore ferre Giezi: ergo diceret se nolle habere focios ad portandum, erat causare manifestam præsumptionem, quod ipse vellet de fraudare hanc pecuniam, ideo nolebat habere focios rei. Secundum erat, quia dato, quod onus esset paruum, licet non oporteret, quod peteret focios Giezi ad portandum onus, vel ad portandam veritatem rei Elisæo, & Naaman: quia in hoc grauaret aequaliter opinionem suam, ostendendo se credere talem se reputari ab alijs, vt fidei eius pecunia committenda esset: tamen si ei focij iniungerentur, eos recusare non erat honestum. Nam si recusasset illos fortè nihil sibi dedisset Naaman, credens, quod ipse mentiretur in petendo: vel saltem daret alijs, vt ferrent ad Elisæum, & ipsi nihil committeret. Ostendit ergo Giezi se spontè suscipere focios: & tamen fecit cum illis, vt non apparerent coram Elisæo, sed reponerent onera in loco, in quo ipse iuberet, & sic factum est: nam posuerunt onera in domo Giezi, & non venerunt ad Elisæum, & putauerunt illi iuuenes, quod poneret ibi Giezi illa munera ex præcepto Elisæi. (Cunq̃ue venisset iam vespere.) Scilicet, Giezi venit cum duobus pueris oneratis in sero, scilicet, ad solis occasum, vel postea: & hoc fuit, quia fortè via erat longa, & non potuit redire ad vrbem ante occasum solis. Vel magis dicendum, quod Giezi fecit ab intentione: vt pueri illi morarentur in itinere, & venirent post solis occasum, ad hoc, quod nullus videret eum venientem cum vestibus, ne aliquis posset testificari Elisæo, dicens: ego vidi duos pueros cum eo ferentes onera. *Tulit de manu eorum.* Ex hoc patet, quod Giezi non portabat onus, sed illi duo pueri: & postquam venerunt in vrbem, accepit munera de manu eorum. *Et reposuit in domo.* Non est intelligendum, quod reponeret in domo Elisæi: quia timeret, quod ipse Elisæus, vel aliquis de domo videret, & non posset res occultari: sed posuit in domo sua, vel in domo alicuius amici sui. Item patet hoc, quia dicitur postea ipse autem ingressus stetit coram Domino suo, id est, stetit coram Elisæo, & ingressus est domum postquam fecit hæc: si tamen posuisset ista onera in domo Elisæi, nõ diceretur, quod ingressus est, & stetit coram Elisæo. *Dimisitque viros, & abierunt.* Scilicet, postquam deposuerunt onera in loco, in quo voluit Giezi dedit eis licentiam, vt redirent ad Dominum suum Naaman, & redierunt. *Ipse autem ingressus stetit coram Domino suo.* Scilicet, post-

Alph. T. off. super iij. Reg.

quam Giezi posuit onera in domo sua, vel alicuius amici sui, ingressus est in domum Elisæi, & stetit coram eo: quasi nihil fecisset. *Et dixit Elisæus: unde venis Giezi?* Sciebat Elisæus quod ierat Giezi, & petebat nunc ab eo unde veniret: vt sic videret quid ille responderet. *Qui respondit: non iuit seruus tuus quoquam.* i. non iui ad aliquem locum, sed mansi semper in domo, vel in vrbe. Hoc dicebat putans, vt Elisæus ne sciret quod ierat. Et in hoc peccauit valde, quia mentitus est Elisæo haberi spm̃ prophetici: ideo non mentiebatur homini, sed Spiritui sancto, & merebatur magnam pœnam. Sic enim Ananias, & Saphira vxor sua mentiti sunt beato Petro de precio agri: & dixit Petrus: Anania cur temptauit Satanus cor tuum mentiri te spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Non mentitus hominibus, sed Deo: & tñ mortuus est Ananias subito coram beato Petro, & etiam vxor eius, quia sic mentita est: Act. 5. Giezi autem non occisus est, sed percussus fuit lepra. *At ille ait: nonne cor meum in præsentem erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tuum?* Voluit Elisæus conuincere Giezi, dicens: non neges: quia cor meum erat in præsentem, quando factum est hoc, scilicet, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tuum, scilicet, Naaman saltauit de curru, quando vidit te, & venit in occursum tuum, & cor meum in præsentem erat, & videbat hæc.

Quomodo Elisæus potuit videre quid fecit Giezi, cum Naaman cum essent ambo longe ab eo, & quomodo potest aliquis videre multipliciter aliqua miraculose.
Quæstio XXXIII.

QVAERETVR, quomodo Elisæus videre poterat id, quod faciebat Giezi cum Naaman: quia isti procul positi erant ab Elisæo. Respondent quidam, quod poterat Deus eleuare Elisæum in aere, vt ipse videret quid faciebant Giezi, & Naaman. Vel potest dici, quod vidit hoc spiritu prophetico, scilicet, quia tunc Deus ei reuelauit hoc, quando fiebat. Istæ duæ responsiones videntur colligi ex dictis beati Gregorij 2. Dialogorum, vbi loquitur de quodam miraculo beati Benedicti, qui res à se longè positas vidit: & tunc quando fiebant in loco, in quo ipse erat, illas fieri denunciavit: & tangit ibi istos duos modos, quibus videre poterat. Dicendum autem, quod quilibet istorum modorum erat satis possibilis. Si autem ponamus primum, ponemus duo miracula. Primum est, quod Deus eleuauerit eum ad aliquam altitudinem aeris, ex qua non posset occultari locus, in quo Naaman, & Giezi erant, quando Naaman saltauit de curru, & venit in occursum Giezi. Secundum miraculum est, quod Deus dederit quandam perfectionem potentie visuæ Elisæi, scilicet, vt res à se longè positas distinguere posset, tanquam si propinquus esset. Istud autem non accidit homini naturaliter: nam dato, quod sit in loco altissimo, de quo possit videre vsque ad decem leucas per planum, tamen non poterit distinguere ad vnam leucam homines ab alijs rebus, nisi per aliqualem motum, & non distinguet actus eorum. Istud suppleret Deus in Elisæo faciendo, quod à longè posset distinguere Naaman, & Giezi, & videre, quod veniebat Naaman de curru suo in occursum Giezi. Simile fecit Deus in Moyse, quando iussit ei ascendere super montem Nebo in verticem Phasga: & dicitur, quod de illo loco vidit omnem terram Iuda vsque ad mare nonissimum, & ad partem Australem, & Aquilonarem, vt patet Deut. vlti. & tamen mons ille Phasga est extra terram Chanaan. Iad partem Orientalem Iericho:

H 2 vt

vt colligit Numeri. 33. Sed manifestū est, q̄ quanquā ille mōs esset valde excelsus, nō poterat inde Moy- ses contemplari totā terram Chanaā: quia propter heberudinem visus, non distingueret aliquid, nisi in propinquo: ideo Deus acuit lumen oculorum eius supernaturaliter, vt posset distictē videre ea, quæ longinqua erant: & sic colligitur Deu. vlt. cum dicitur: ostenditq; ei Dñs omnem terrā Galaad: si tamē Moyses de loco illo posset distinguere, vel per se vi- dere terram illam sine aliquo miraculo, non diceretur, q̄ Deus ostēderet illi terram Iudæ, sed q̄ ipse vi- distet illam: ergo fuit ibi quædam eleuatio superna- turalis. Sic poterat esse in Elisæo. De secūdo modo, s̄ quod per reuelationē videret, non oportet dubita- re: quia multa alia ostendebant Elisæo in reuelatio- ne, cū esset princeps oīum prophetarū tēporis sui. De istis duobus modis dicendum, q̄ ambo erāt pos- sibiles, & satis verisimiles: & tamen secundus est, qui accidit in præsentī: nā Deus reuelauit Elisæo tunc quando Naamā saltabat de curru suo in occursum Giezi: & quō Giezi petebat munera, & Naaman da- bat. Hoc patet ex duobus. Primo quia non dixit Eli- fæus, q̄ hoc viderat: sciebat tamen illud: ideo verisi- milius est, q̄ sciret modo prophetico, sicut consue- tus erat alia cognoscere, quā q̄ ponatur alius mod⁹ nouus cognoscendi. Secundo patet quia Elisæus de signauit hic ex verbis suis, q̄ cognouerat propheti- cē, & non eleuatus in altū ad videndū remotissima terrarum: quia dixit: nonne cor meum in præsentī erat quando reuersus est homo de curru suo? Et nō dixit ego in præsentī eram, q̄ reuersus est homo: quia primū significat p̄sentialitē cognitionis: secū- dū significat p̄sentiam personæ. In cognitione ta- mē est applicatio maxima cogniti ad cognitiuū per- specti suam, ideo semper cognoscens dī esse p̄- sens rei, q̄ cognoscit, licet illa distāissima sit. Et iste est modus, quo Aug. probat extēsiōnē animę vltra limites corporis in li. de quantitate aīe. Et q̄ Deus reuelabat Elisæo quid faceret Naamā cū Giezi, quā- do munera dabantur, & petebant, dixit q̄ cor suū in p̄nti erat *Nunc igitur accepisti argentum, et accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas, & oues, & boues, & seruos, & ancil- las.* Iā verū est, nec potes negare, quin acceperis ar- gentū, & vestes. s̄ duo talenta argenti, & duas vestes mutatorias, & hoc ad emendum oliueta, & vineas, oues, & boues, seruos, & ancillas: & tñ non eris im- punitus. In hebreo dī *Nunc hora accipiendi argentum.* Et aliqui exponunt: nunquid erat bonum accipere ar- gentū. q. d. non: quia non erat licita causa ad accipiē- dum. Sed aliter debet exponi. s̄ nunc est hora acci- piendi argentū. i. nunc est hora, in qua accepisti. s̄ nō potes negare, quia modicū tempus est, q̄ accepisti, & istud intellexit litera nostra, dicens: nunc igit acc- cepisti argentum. i. in ista hora, vel in isto tempore.

Elisæus quomodo dixit, quod Giezi vellet emere oues, boues, & oliueta ex tam parua pecunia. Quest. XXXV.

QVAERETVR, quomodo dixit Elisæus, q̄ ac- ceperat Giezi argentū, & vestes ad emendū oli- ueta, & vineas, oues, & boues seruos, & ancillas. Nā ex duobus talentis argenti, & duabus vestibus mu- tatorijs non poterat emere omnia ista. Aliquis res- pondebit, q̄ vestes duæ, quas accepit Giezi, erant valdē magni valoris propter aurum, & argentum multum, quod habebant: & sic de valore vnius ves- tis poterat omnia ista emi. Sicut nunc sunt aliquę vestes tam preciosæ, q̄ ad emendum vnam ipsarum non sufficeret facultas vnius hominis. Sed dicendū q̄ hoc non stat: quia licet istę vestes erant aliquo modo

preciosæ, tamen nō habebant aurum, nec argentū: qd̄ patet quia Giezi petiuit duasillarum à Naaman nomine Elisæi pro duobus filijs prophetarū, & cre- didit verisimile esse Naamā q̄ Elisæus illas peteret. Et etiam Giezi petiit illas, tāquam verisimile esset, q̄ vellet eas Elisæus pro filijs prophetarū: quia aliās non petiuisset: & tamen filij prophetarum erant vi- ri religiosi super omnes alios Israelitas, & erant con- gregati in diuersis locis, vt vacarent disciplinæ leg- is, & laudibus Dei: ideo non est verisimile, quod isti induerentur vestibus deauratis, & argentatis: & sic non possent esse istæ vestes magni valoris ad emē- dum ex eis oliueta, & vineas, oues, & boues, seruos, & ancillas. Dicendum ergo, quod potest intelligi dupliciter dictum Elisæi: vno modo; quod essent ista talenta argenti magnæ quantitatis: nam pon- dera, & mensurę variantur quotidie apud easdem gentes, quanto magis apud diuersas? ideo fortē es- set vnum talentum argenti de illis tantum, sicut se- prem, vel octo, vel decem talenta de nostris: & sic de duobus talēris poterat fieri id, quod dicitur. Hoc autem est verisimile propter duo. Primo, quia Exo. 25. dicitur de fabricatura candelabri, & concludit- ur, quod vniuersum pondus candelabri cum om- nibus vasīs suis, & spherulis, & lucernis esset vnius talenti de auro: & tamen si quis consideret fabrica- turam eius: vt patet ibidem: reperiret, quod non poterat fieri de quatuor, vel quinque talentis no- stris potissimē: quia candelabrum non erat fabri- candum per incrustationem diuersarum partium, quæ singulatim fabricarentur, sed ex eadem massā- auri non diuisa opere productū, idest, maleatorio fabricandum erat, vt patet ibidem: sic essent talen- ta ista de quibus hic dicitur, magna. Secundo pa- tet, quia ibi litera nostra supra dicit, quod Naaman tulit decem talenta argenti: dicitur in Hebræo, q̄ tulit centum centenarios: & dicunt Hebræi, quod erant centum talenta argenti, & quodlibet illorum continebat centum talenta de vsualibus: & sic es- sent magnæ quantitatis duo talenta de istis. Et licet non sit verū quod dicunt Hebræi, scilicet, q̄ essent decem millia talentorum, quæ portaret Naaman: vt declaratum fuit supra in litera: tamen cum quod- libet talentum contineat centum centenarios, quo modocunque computentur isti centenarij, necesse est, quod esset magna summa, vel quantitas argen- ti, de qua possent emi prædicta. Secundo potest di- ci, quod Elisæus non intellexit, quod Giezi debe- ret emere omnia prædicta de precio duarum ve- stium, & duorum talentorum: sed intellexit disti- ctim, scilicet, quod posset emere oliueta, vel vineas, vel oues, vel boues, vel seruos, vel ancillas, quasi di- cat: Giezi accepit istam pecuniam ad emendum in- de aliquid, vt locupletior fieret, & tamen id, quod emere debebat, erat aliquid istorum: quia ista sunt, quæ communius in vsū veniunt, & de quibus ho- mines magis ditantur: & potissimē in tempore il- lo, & in terra Chanaan, in qua erat Giezi. Et ad hoc non oportebat, quod ista talenta, vel vestes essent magni valoris: quia etiam si essent valoris eiusdem, cuius sunt apud nos, poterant inde aliqua istorum emi. Sed & lepra Naaman adharebit tibi. Id est, non eris impunitus, sed sicut accepisti pecuniam Naaman, ita accipies lepram eius. Et semini tuo in sempiternum. Sci- licet, non solum, tu eris leprosus, sed etiam filij tui vsque in sempiternum erunt leprosi. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix. Id est, confectum venit lepra su- per eum alba sicut nix. Nam quædam species lepræ conuertit colorem naturalem carnis in alborē, q̄ est color degenerās à viuido colore: vt patet Le. 13.

Et

Et dicitur: egressus est ab eo. i. à domo eius, q̄a postq̄ percussus fuit Giezi lepra, exiuit de domo Elisæi, & non māsit postea in famulatu eius, sicut prius, cum sequebatur eū quocunque iret: & hoc propter duo. Primo pp̄ legem, q̄ lex iubebat leprosos homines manere extra castra, i. extra vrbes, ne inficerēt alios: & debebat isti habere vestes distictas, & os clausum, & caput opertū, vt per istud signum oēs cognosce- rent tales homines esse leprosos, & non accederent ad eos: vt patet Leuit. 14. Ideo etiam si vellet Elisæus ex misericordia, vel dilectione retinere secum Gie- zi, non licebat ei. Secundum erat propter peccatum eius: quia cum Giezi peccasset nimis, & in hoc infamasset Elisæum, dicens, quod ipse petiuerat pecu- niam, nolet cum secum retinere.

Giezi quare non est occisus propter mendacium, sicut Ananias, & Saphira. Questio XXXVII.

QVAERETVR, quare Giezi, cū mentitus fue- rit Spiritui sancto dicens Elisæo, q̄ non iuerat ad aliq̄ locum, cū m̄ iuisset ad accipiēdū pecuniā, & tñ nō occisus est, sed solū percussus est lepra: Ana- nias tñ, & Saphira, quia mētiti sunt Spiritui sancto, s̄ B. Petro, habenti spiritū propheticum illico mor- tui sunt, Act. 5. Rūderi pōt dupliciter: vno modo, q̄ tam alperē punitus est Giezi, sicut Ananias, & Sa- phira: nam percussus est lepra: & tñ percussio lepræ tam grauis est, sicut mors. Quia potius aliquis vellet mori facilius, q̄ per totam vitam manere lepra per- cussus, & segregatus ab humano consortio: & sic for- tē Giezi potius elegisset mori, sicut Ananias, & Sa- phira, q̄ pati lepram p̄tūā sicut passus est. Item pa- tet hoc efficacius, q̄ lex diuina æquiparat istas duas pœnas, s̄ occidi, & percuti lepra. & interdū Deus in- fert vnam pro alia. s̄ ei, qui fm̄ legē meretur occisio- nem, infert lepram. Sic patet: quia si quis non sacer- dos vsurparet officium sacerdotū in veteri testamē- to occidendus erat, s̄ quia Deus inferebat ei illico mortē: vt patet Num. 3. & 18. & sic aliq̄ occidit: nā ducenti quinquaginta viri, qui voluerūt offerre thy- miama coram Dño, cum non essent de sacerdotib⁹, cremati sunt subito coram altari: vt patet Num. 16. & tñ rex Ozias obtulit thymiam corā altari, & De⁹ non occidit eum, sed percussit lepra tota vita: vt pa- tet inf. 15. & 2. Paralip. 26. & ista lepra fuit ei data p̄ morte. Itē non solum istud, sed et lepra aliq̄ vocat mors: sic patet Isa. 6. s̄ in anno, in quo mortuus ē rex Ozias, vidi Dñm sedentem: & tñ ibi intelligitur nō de morte naturali Ozias, sed de percussione lepræ: vt colligit ibi ex lra aequaliter, & sic exponunt oēs do- ctōres: fuit igit Giezi punitus tantū, sicut Ananias, & Saphira. Dicendum, q̄ istud verum est, s̄ q̄ æuales pœnæ sint lepra, & mors temporalis: & tñ ista lepra non fuit nunc data Giezi pro mendacio, quod dixit Elisæo, sed pro simonia, quam cōmissit. Quod patet ex verbis Elisæi: nam dixit: nunc igitur accepisti ar- gentum, & aurū: sed lepra Naamā adharebit tibi, & non dixit, q̄ mentitus erat, ideo q̄ puniretur lepra. Aliter ergo dicendum, q̄ Giezi nihil punitus est pro mendacio, vel saltē modicum, & indirectē, s̄ prin- cipaliter pro simonia, & aliquo modo pro mendacio: & tamen Ananias, & Saphira pro solo mēdacio occisi sunt: Act. 5. Ratio differentię est: quia Deus se habet ad modum boni legislatoris, vel erudientis paru- los. Nam pueri à principio debent fortiter percuti, qñ fecerint aliquid inhonestū: quia tunc est prin- cipium actionum suarum, & postea timore fortis pu- nitionis similia facere non tentabunt: & isto modo erudiuntur ad rectē tristari, & latari: & ista est coa-

Deus in principio cuiuslibet legis dationis punit gra- uissime peccata potius, q̄ postea, & quare.

Alph. Tost. super iij. Reg.

uenientissima disciplina: vt patet, 2. Eth. circa princ. Sic etiam fit in rectis politis: quia qñ lex nouiter po- sita est ad hoc, q̄ habeat in magna reuerentia, & ob- seruetur: primi delinquentes in eam fortiter punitur: & sic postea ceteri timent agere contra legem. Sic autem Deus rector totius orbis agit in principio nouarum ætatum, vel legislationum punitēdo acer- rimē delicta, & postea nō tam durē punit. Sic n. fuit in prima ætate seculi: nam oēs declinauerūt ad ma- la, & Deus misit diluuium: ita, vt non solū perirent hoīes, sed etiam oīa animantia orbis p̄ter aquatica, & ea, q̄ erant in arca: & sic fuit ista dura punitio: quia non solum peccatores puniti sunt, sed etiam animā- tia, quæ nihil peccauerant: postea autem nō tam du- rē punit peccata, sicut prius, licet multa peccata fuissent in toto statu legis nature, s̄ ab orbe condito vsq; ad legem datā Moysi: immo promisit Deus, q̄ et si homines multū peccarent, nunq̄ deinceps mit- teret diluuium super totam terram, Gen. 8. Sic et fa- ctū est in principio legis Moysi: nam p̄ valdē paruo peccato Deus occidit duos filios Aarō, s̄ die prima, q̄ post consecrationem suā coeperunt ministrare so- lenniter: q̄a non erant afflicti ministrare, erauerūt in ceteronia ignis: quia cū debuisset accipere ignē de altari holocaustorū ad ponendum in turibulis su- per altare thymiamarū, acceperūt de igne alieno, & Deus misit ignem super eos, & cōbusti sunt, Leu. 10. Ille tñ erat paruus error: postea tñ in eodē veteri tes- tamento, nō tam acriter peccata punita sunt. Sic et in nouo testamento, qd̄ est maximē pietatis factum: nam in principio eius Ananias, & Saphira p̄ vnico mēdacio subito occisi sunt: & tñ nunc p̄ multis mē- dacijs, & peccatis grauiorib⁹. Deus non infligit homi- ni subito pœnā mortis dans locū poenitentię. Dicē- dum igit, q̄ ceteris parib⁹. magis debebat puniri Gie- zi p̄ mendacio, q̄ Ananias, & Saphira: eo q̄ in veteri testamento erat lex rigoris, & ibi acrius punieban̄ peccata, q̄ in nouo, vbi est lex amoris: quia tñ Ana- nias, & Saphira peccauerūt in principio noui testa- menti mentiedo. Apostolus super p̄cio agri, & istud erat quoddā principium ad dissoluendum cōitatē, q̄ erat inter oēs Christianos à principio noui testa- menti: Act. 4. s̄ multitudinis credentiū erat cor vnū, & anima vna, nec quisq̄ eorum, quę possidebat ali- quid suum esse dicebat, sed erant illis oīa cōia: & tñ si aliqui viderent, q̄ Ananias, & Saphira fraudauerāt ceteros de p̄cio agri retinendo sibi in secreto oēs di- straherent ab intentione cōitatis, sed quilibet vellet retinere sibi propria, ne ab alio fraudarentur. Et quia cōitas omnium bonorum à principio Ecclesiæ pri- mitiuæ erat magnum bonum volens Deus, q̄ non periret, punit Ananiam, & Saphiram occidendo eos, ne ceteri distraherentur ab intentione cōitatis bonorum: postea tñ fuerunt alia peccata graua in nouo testō, quæ nō fuerunt acriter punita: peccatū aut Giezi fuit in veteri testō, & iam multa alia p̄cef- serant: ideo non fuit grauius punitū: de simonia tñ eius secus fuit: q̄a p̄cussus est lepra, pro illa: & tñ pos- tea alia peccata simoniæ nō fuerunt tā acriter puni- ta, & rō fuit: q̄a istud fuit primū peccatum simoniæ.

An Elisæus peccauerit percutiendo Giezi lepra pro pec- cato isto. Questio XXXVIII.

QVAERETVR vterius, an peccauerit Elisæus percutiedo Giezi lepra. Aliq̄ dicet, q̄ sic: q̄a non p̄nebat ad Elisæū punitio corporalis tanq̄ ad iudi- cē, sed correctio verbalis, sicut ad doctōrē, vel ad p̄xi- mū: peccat tñ q̄ vsurpādo officii, vel iurisdictionē alienam, ita vt q̄ peccauit: quia non solum punit

Legisla- tor quō- debet pu- nire pec- cata i prin- cipio.

H 3 Giezi

Giezi peccantem, sed etiam nascituros ex eo vsque in æternum: quia super oēs induxit lepram, & tamē innocentem percutere peccatū est. Respondendum, q̄ Elifæus non peccauit denunciando lepram cōtra Giezi, & filios eius, quia ipse non intulit lepram proprio arbitrio, nec ex potestate sua, q̄a solus Deus poterat percutere hominē lepra, vel inducere subitō super eum aliquam ægritudinem: ideo Elifæus non poterat efficere istud, nisi dupliciter, scilicet vel prænuñciando id, qd futurum erat Deo sibi reuelante, sicut erat cōe apud p̄phetas: vel orando Deum, vt induceret lepram super Giezi, & filios suos pp̄ peccatum eius. De primo exēpla sunt vulgata in oib. penis, quas p̄phetæ p̄nuñciabant aliquib. ex parte Dei pro peccato. De secūdo patet in Elia, qui orauit, vt veniret sicutas super terram pp̄ peccata hoīum tpe Achab. Sic patet Iacobi vlt. f. Elias homo erat similis nobis: orauit, vt nō plueret super terrā, & nō pluit annos tres, & menses sex. De primo modo non est aliquid dubium, s. si Deus reuelasset Elifæo, q̄ Giezi, & semen suū passuri essent lepram in æternum pp̄ istud peccatū, q̄ Elifæus peccaret aliquo modo prænuñciando istud: quia ēt ipso non prænuñciante, Deus illud efficeret, & ipse Elifæus peccaret, non dicendo id, quod Deus sibi reuelabat ad dicendum. De secūdo modo dicendum, q̄ regulariter non licet viris bonis orare à Deo, vt veniant mala sup̄ viros malos, licet rari casus sint, in quib. licet: de quo latē diximus præceden. libr. c. 17. Oraret tñ istud Elifæus motus à Deo: quia Deus moueret eū per quendā zelum, vt peteret, mala contra Giezi pp̄ peccatum, & tunc ipse oraret, & illa euenirēt. Sic fuit in Elia, de quo declaratū est præced. libr. c. 17. q̄ Deus mouit eū ad petendum sterilitatē super terram pp̄ peccata Israelitarum. Dicendum autē, q̄ licet isti duo modi sint possibiles: primus tñ est verisimilior: nā secundus non est ponendus, nisi ex quadā necessitate, eo q̄ est contra regulam cōem, q̄ viri sancti orant mala cōtra malos, sed orant bona, vel aufert indignationem Dei ab eis. Regularē etiā est, q̄ p̄phetæ prænuñcient mala peccatorib. ex parte Dei: ideo iste modus tenendus est. Ad primā rōnē in cōtrarium dicendum, q̄ non p̄nebat ad Elifæum punire corporaliter Giezi p̄ peccato, nec ēt ipse puniuit: sed solū denūciavit punitionem ex parte Dei: nā ipse non poterat p̄ se inferre lepram. Ad secundā dicendum, q̄ Elifæus nō percussit filios Giezi, nec ēt ipsū: ideo nō peccauit puniēdo innocētēs, sed Deus percussit vtroq̄: ei. n. licet punire filios pro patribus.

Pena lepræ an fuerit conuenienter data Giezi, & quare magis fuit inflicta plaga lepræ, quàm alia pro isto crimine.
Questio XXXVIIII.

QVAERETVR vltius, an pœna lepræ conuenienter data fuit Giezi. Rñdendum, q̄ Deus volebat punire Giezi pro grauissimo peccato simoniæ: & non solum voluit punire, sed ēt voluit inferre talē pœnam, quale erat peccatum suū: vt expressē pateret, q̄ ista pœna nō veniebat à casu, sed à Deo volente infligere illā: Etiam appareret, q̄ ista pœna non dabatur p̄ alio peccato veteri: & ad hoc dedit ei lepram, p̄ quam manifestatū est tam ipsi Giezi, q̄ ceteris, q̄ puniret p̄ simonia. De Giezi patet, q̄a Elifæus dixit ei: accepisti aurū, & argētum, & vestes, vt emas oliueta, & vineas, sed lepra Naaman adherēbit tibi, & semini tuo. De manifestatione q̄rum ad alios appareret in duobus: primō in cōditione criminis, & plaga: nā simonia est in v̄ditione spirituali, in quibus est turpissimum lucrum: & istud puenit ex ardentissimo desiderio pecuniæ: ita ergo debuit correspondē-

re plaga ardentissima, scilicet lepra, q̄ totam carnem exurit, & consumit. Sed ista applicatio est adhuc generalis: ideo est alia magis in radice, scilicet Giezi petebat pecuniā à Naaman pro sanatione lepræ eius: & ista lepra nō fuerat sanata virtute Elifæi, vel Giezi, sed à Deo: ideo cum in sanando nullum onus sensisset Elifæus, vel Giezi: decebat, vt si aliquod emolumentum aliquis eorum vellet inde consequi, q̄ reciperet onus, iuxta regulam cōem, scilicet qui sentit onus, sentire debet emolumentum, & è contrario, sed non fuit aliquod onus Giezi, & Elifæi in sanādo: ergo decebat, q̄ quicunq̄ illorum peccaret petendo pecuniam, sentiret onus, scilicet in tolerando leprā Naaman. Vel aliter Giezi habuit se iniuste accipiēdo pecuniam à Naamā: & istud fuit p̄ sanatione lepræ, sed nulla pœna erat p̄ maxima magis, q̄ qui in lepra peccabat, in lepra puniretur: ideo lepra percussus est: & non solum hoc, sed vt res magis innotesceret, percussus fuit Giezi eadē plaga lepræ, qua percussus fuerat Naaman, ac si vidēret eadem lepra numero fuisse in Naamā, & transiisse nunc ad Giezi. Sic. n. dixit Elifæus lepra Naamā adherēbit tibi: Causa autē quare Deus voluit dare talē pœnā, quale fuit peccatū, est duplex. Prima est cōis, quia peccatū, & pœna se habēt, sicut morbus, & medicamentum, sed curationes in medicinalib. sūt ab oppositis, ideo peccatū, & pœna debēt esse in eodem opposita, & sic sunt similia in correspondētia, & opposita in q̄tum vnum affligit, & aliud delectat. Istā rōnem ponit Arist. 2. Ethic. Alia ratio est magis particularis, scilicet quia Deus voluit, q̄ oēs euitarent peccatum simoniæ, & hoc esset p̄ acerrimam pœnam inflictam Giezi, q̄ primo simoniā commisit: vt ergo oēs scirēt p̄ quo puniebatur Giezi, data est ei talis pœna, q̄ ex se ipsa declararet crimē, p̄ quo erat, scilicet pœna lepræ, quia similis fuerat in Naamā, à quo recipiēdo pecuniā peccauerat. Iste modus punitionis obseruatus fuit valdē à Deo in magis criminibus, quorū punitionem volebat oib. esse notā, scilicet vt pœna oīno corresponderet culpæ. Sic fuit in peccato Sodomorum: nam ipsi peccauerant in foedissima libidine, & mouebantur ad illam ardentissimo desiderio: ideo data est eis pœna in igne, & sulphure. Gen. 19. Quæ ostendebant plenē conditionem turpissimi peccati: nam ignis ostēdebat ardorem nimium libidinis: sulphur verō fetens in igne ostēdebat foedissimam esse libidinem, immo omnibus libidinib. turpiorem. Sic ēt mare illud mortuum, quod factum est, vbi fuerūt illæ quatuor ciuitates miserimæ: ostēdit foeditatem libidinis: nam tanta est eius grossities, q̄ vestes in eo merse potius maculantur, q̄ lauentur: vt ait Aristot. 2. Mete. Etiam nihil viuens quātuncunq̄; magnum sit potest ibi mergi: quidquid autem mortuum est, illico mergitur, vt ait Solinus in Polyhistor ea de Iudea, & Isidorum, 13. Ethymo. Sic etiam obseruauit Deus in punitione Aegyptiorum, quia omnes ferē plaga eis inflictæ correspondebant peccatis eorum, quæ fecerant cōtra Iudæos, vt inducitur de quibusdam ipsarum, Sap. 15. vsque ad 19. Sic ēt cum Israelitæ in deserto peccarēt, misit Deus in illos ignitos serpentes: & hoc, vt pœna responderet peccato. Sic ēt Chananzæ adorabant bestias diuersas, ideo Deus misit ad punitionem illorum diuersas bestias: sic patet, Sap. 11. f. q̄ quidam errantes colebant muros serpentes, & bestias superuacuas: immisit illis multitudinem murorum animalium in vindictam: & subditur ibi causa, scilicet vt scirēt, quia per quæ peccat quis, per hæc torquetur. Et ex loco isto accipitur regula p̄ multis punitionibus, quas Deus facit, q̄ sunt omnino per similia. Fuit igitur punitio Giezi conuenientior in lepra, quàm in alio genere pœnæ data.

Deo quare voluit dare talē pœnā, quæ fuit peccatum.

Pœna quare Deus voluit, q̄ comīdeat semp̄ culpæ, vt per q̄s peccat, per ea torqueat.

Punitiones semp̄ fiunt p̄ similia.

Quare

Quare tam grauius punitus est Giezi pro simonia in veteri testamento, & Simon Magus primus simoniacus in nouo non fuit sic punitus. Et de differentiâ pœnarum inflictarum à Deo in nouo, & veteri testamento pro varijs peccatis.
Questio XXXXI.

QVAERETVR vltius, quare punitus est Giezi durē pro peccato simoniæ, & Simon Magus non punitus fuit, quia solum dixerūt ei Apostoli: pecunia tua tecum sit in perditione, Act. 8. Aliq̄s respondēbit, q̄ Simon Magus nō tñ peccauit, sicut Giezi: ideo non tam durē punitus est. Sed dicendum, q̄ non stat, quia magis peccauit Simon Magus, quā Giezi: nam licet Giezi peteret pecuniam à Naamā, quem sanauerat Elifæus, & non habebat aliam causam petēdi, nisi quia Elifæus sanauerat ipsum: tñ nō expressit, q̄ daret pecuniā pro illa sanitate, sed quia ipse prius sponte illam obtulerat, & Elifæus non receperat, voluit nūc petere Giezi noīe Elifæi tanquā pro aliqua necessitate emergenti: & tñ si nunq̄ Naaman obtulisset se daturum Elifæo munera, nō ausus fuisset petere aliquid Giezi: quod patet ex verbis eius: nam dixit: pepercit Dñs meus Naaman Siro isti, vt non acciperet ab eo, quæ attulit: viuit Dñs, quia cur rā post eum, & accipiam ab eo aliquid, & sic nō pepercisset Elifæus muneribus Naaman, nolēdo accipere, non incitatus fuisset Giezi ad petendum Simō tñ Magus manifestē obtulit Apostolis pecuniam, vt darent ei potestatem faciēdi miracula: & tamen ipse non viderat aliquem eorū habentem vultum volentis vendere potestatem illā: ideo grauius, & manifestius peccauit Simon. Aliquis dicet aliter, scilicet q̄ Giezi punitus est magis, q̄ Simō, q̄ ambo peccant quasi æqualiter: quia peccatū Simonis fuit in nouo testamento, vbi est lex amoris, & peccata remissē puniuntur: peccatum autē Giezi fuit in veteri testō, q̄ erat lex timoris, vbi peccata acerrimē vindicabant, ideo Simon non punitus est, Giezi verō sic. Sed dicendum, q̄ q̄ aliquo modo sit verū, q̄ in nouo testō peccata minus puniunt, q̄ in veteri: tamē aliqua peccata grauius puniuntur in nouo, q̄ in veteri: sicut Ananias, & Saphira vxor sua p̄ vnico mendacio subito occisi sunt coram B. Petro: Act. 5. Et tamē Giezi mentitus est Spiritui sancto mētiendo Elifæo, sicut Ananias, & Saphira: & tñ pro hoc nullam pœnā habuit hic, sed solum p̄ simonia: ideo non p̄ stare ista causa. Dicendum igitur, q̄ q̄ peccauerint quasi æqualiter Simon, & Giezi, tñ Giezi punitus est, & non Simon, & hoc pp̄ duo. Primo quia Giezi peccauit, & in peccato obstinatus māsī, & negauit, & nō fuit aliquis, qui oraret pro eo: ideo punitus illū tanq̄ non habentem auxiliatorem. Simon autē Magus doluit de peccato suo, & orauit Apostolos, vt p̄arent pro eo Dñm, ad quorū preces peccatū remissum est: quod patet aliquo, Act. 8. Cū dixit B. Petrus: Cor. n. tuum non est rectū coram Deo: p̄niam itaq̄; age ab hac nequitia tua, & roga Deū, si forte remittat tibi hæc cogitatio cordis tui. Rñdens autē Simon dixit: precamini vos p̄ me ad Dñm, vt nihil veniat sup̄ me horū, q̄ dixistis. Et tunc subintelligendū, q̄cum Apostoli essēt viri misericordes, iuxta mādāum Christi, Matth. 5. Et viderunt Simonē dolentem de peccato, & perentē pro se orari, q̄ oraret pro eo: & sic remissa est pœna ei p̄ peccato isto. Secunda causa fuit, q̄a Deus punit peccata, q̄ sunt in principio cōtra aliq̄ legē acerrimē, & non tā grauius pcedente tpe: sicut declaratum fuit sup̄ in quadam q̄stione. Et quia peccatum simoniæ primo reperit in Giezi, cum non legatur prius de alio, voluit Deus eum acriter punire, vt

Simō grauius peccauit, quā Giezi.

A ceteri cauerēt simoniā. Peccatum autē Simonis Magi non fuit primum in simonia, quia multa alia peccesserant in veteri testō, ideo non punitū est acriter. Erat n̄ istud peccatum valde vsitatum inter Iudæos, paulo ante tpe Christi, & eo viuente: nam summi sacerdotes erant sacerdotes à regibus. Et cū vnus possideret summum sacerdotiū per pecuniam, alius offerebat maiorem pecuniā regi, & obtinebat auferri summum sacerdotiū de manu prioris. De hoc patet, 2. Mach. 4. & 5. Etiam tpe Christi, postq̄ Iudæi ceperunt esse subditi Romanis summa sacerdotia vendebant: & vt Romani maiorem q̄stum haberent, facebant sacerdotia esse annalia. Vnde qñ Christus passus est erat Caiphas summus sacerdos, & dicit de eo, Io. 11. Quod Caiphas erat p̄t̄ifex anni illius, q. d. nō erat p̄t̄ifex absolute, sed p̄t̄ifex anni illius. De hoc multa Iosephus in libr. de Bello Iudaico. Cū ergo esset istud peccatum valde vsitatum tpe Christi, nō punitum fuit nimis in Simone. Sed obiicit, q̄a peccata, q̄ fiūt in principio alicuius legis Deus valde punit: vt declaratū est supra, & patet in mendacio Ananæ, & Saphiræ: quia subitō p̄ illo mortui sūt. Act. 5. Sed simonia ista fuit in principio noui testamēti, ideo debebat durē puniri. Rñdendum, q̄ Deus non punit in principio cuiuscunq̄ legis oīa peccata durē: sed peccata, q̄ sunt specialiter cōtra illam legē, & q̄ non fuerunt prius facta: sed nō erat sic de simonia Simonis, ideo nō fuit punitus q̄ esset graue peccatum, & esset in principio noui testamenti. Patet hoc in ipso peccato Giezi: nam peccauit in simonia, & in mendacio: non tñ fuit punitus p̄ mendacio, quia mendacia iam cōsueta erant, & multi hoīes mentiri fuerant p̄phetis: simonia tñ non fuerat consueta, ideo punitus est p̄ ea durē: ita ergo fuit de peccato Simonis, & Ananæ, & Saphiræ. Nā vt vnusq̄ fuit in principio noui testamēti manentib. oībus Apostolis in Ierusalē, vt colligit, Act. 5. & 8. peccatum tñ Ananæ, & Saphiræ erat nouū non quidē, q̄ nullus alius ante eos mēt̄itus fuisset, sed quia nullū mendacium fuerat ad destruendum cōitatem bonorum, qualis erat in principio noui testamenti, & ista destructa fuisset, si peccatum Ananæ, & Saphiræ mansisset impunitū: ideo punitus illud Deus acriter: peccatum autē Simonis à multis seculis peccesserat, & tñ c̄t erat in vsu inter Iudæos: ideo non fuit punitum acriter. Præcedens tñ causa magis satisficit, q̄a ēt poterat dici, q̄ simonia cōmissa à Simone fuit nouus modus simoniæ, qualis nunq̄ fuerat in veteri testō, scilicet quia petit, q̄ cuiusque imponeret manum, acciperet Sp̄m sanctum, & ad hoc pecuniam offerebat: ideo in digebat istud peccatum pœna noua, & acerrima: & sic Apostoli prænuñciauerunt ei magnam pœnam, & ipse ait: precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum, quæ dixistis, Act. 8. Et propter eorū orationem, & pœnitentiam suam nō fuit punitus.

An filij Giezi percussi fuerint lepra. Quest. XL.

QVAERETVR vltius, an filij Giezi percussi fuerint lepra. Rñdendū, q̄ hoc non apparet, & tñ asserendū est, q̄ percussi fuerint: & hoc pp̄ duo. Primo quia Elifæus p̄nuñciavit hoc ex parte Dei, nō ergo falle ret dicitū suū: scriptura tñ non curauit ponere euentū rei, quasi sufficēter appareret, q̄ sic euentū c̄t: quia p̄pheta illud p̄nuñciabat. Secūdo patet hoc, q̄a de Giezi dixit Elifæus, & de semine suo, q̄ adhereret eis lepra Naamā: & tñ de Giezi dicit I. I. f. q̄ imediatē percussus est lepra, & egressus ē leprosus ab Elifæo: sic ergo credēdū ē, q̄ fieret de filiis eius, sed forte nōdū hēbat Giezi aliquos filios, sed postea qñ gigneret illos, nascerent leprosi, vel post natiuitatē infligeret eis lepra.

Summa sacerdotia tpe Christi Romani fecerunt annalia, vt illa maiori p̄cio venderent.

In q. 36.

H 4 Filij

Filij Giezi quare puniti sunt lepra, cum ipsi nihil peccauerint. Quæstio XLII.

QVAERETVR vterius, quomodo filij Giezi percussifuerunt lepra, cum ipsi nihil peccauissent. Aliquis dicit, quod lepra non fuit eis data in penam, sed naturaliter venit: nam pater eorum Giezi erat leprosus, & ex corrupto, & infecto semine filij nascerentur corrupti, & infecti lepra. Sed dicendum, quod hoc non stat propter duo. Primo, quia Elisæus denunciavit Giezi istud in penam, scilicet quod lepra Naaman adhereret ei, & semini suo: si tamen filijs suis lepra naturaliter eueniret, non pronunciareretur a Deo tanquam in penam. Secundo patet, & efficacius, quia licet filij leprosum aliqui sint leprosi, tamen non semper: immo multi filij eorum sunt pulchri, & sani corpore. Et sic licet aliqui de filijs Giezi nascerentur naturaliter leprosi: tamen non accideret hoc in omnibus. potissimum quia hic non solum dicitur de filijs, sed et de nepotibus, & pronepotibus: quia dicitur, quod lepra Naaman adhereret ei, & semini suo usque in æternum: ergo vsque lepra ista accidebat eis in penam, & dabatur a Deo. Aliquis autem dicit aliter, scilicet, quod filij Giezi percussiebantur lepra, & non sine culpa, sed propter culpam quandam, scilicet: quia succedebant patri suo in vitium. Nam Giezi illicitè acceperat pecuniam a Naaman, & propter hoc fuerat percussus lepra, ideo cum filij sui succederent patri in pecunia ista, dicebant succedere in vitium: ideo iuste puniendi erant eadem pena lepræ, qua Naaman. Sed dicendum, quod istud non stat: quia non succedit aliquis in vitium quousque sit talis, qui possit velle, & intelligere se succedere in illo: & tamen filij Giezi nascebantur leprosi, & sic puniebantur antequam peccarent, ergo non erat hoc pro aliqua successione in vitium. Secundo patet hoc ad hoc, quod succederent in vitium, oportebat, quod illicitè tenerent istam pecuniam, vel possessiones emptas ex ea: & tamen hoc falsum est, quia licitè poterant eam tenere posteri Giezi, vt infra declarabitur in vltima questione: ergo non puniebantur tanquam succedentes in vitium. Tertio patet hoc: quia si filij Giezi pro hoc solo efficerentur leprosi, verisimile est, quod renunciarent hereditati, vt essent sani: & tunc non completeretur in eis, & forte in nullo ipsorum pena hic prænunciata ab Elisæo: & tamen Elisæus prænunciavit hoc sub certitudine euenturum: ideo videtur, quod non erat hoc pro successione in vitium. Dicendum ergo, quod lepra fuit inflata filijs, & nepotibus Giezi in penam peccati Giezi: nam Deus dicit, quod ipse punit peccata patrum in filios: Exo. 34. & Numer. 14. Ita ergo cum peccatum Giezi esset graue non solum punitus est ipse pro eo, sed etiam filij sui: qui autem sunt filij, qui puniuntur pro peccato patrum, & qui non declaratum est Iosue 7. & sup. 2. li. cap. 21. & conueniebat hoc in præsentia, quia filij parui sunt, & vt cõiter puniuntur pro peccatis patrum, ex eo, quod ipsi censentur esse eadem persona cum patre, vel esse partes patris. Sic dicit Arist. 3. Ethic. Filius est quædam pars patris, quando sit paruus, vel separatus: & sicut pœna, quæ infertur parti hominis, vt capiti, vel manui, non est pœna partis, sed totius hominis: ita pœna inflata filio paruulo, non est pœna eius, sed patris sui: & sic mox, vt nascebantur filij Giezi erant leprosi, & puniebatur pater, quia affligebatur nimis videns eos leproso propter peccatum suum.

Quare in quibusdam peccatis filij puniuntur pro patribus, & in alijs non: & de differentia peccatorum, pro quibus filij puniuntur pro peccatis patrum, et pro quibus non. Quæst. XLII.

QVAERETVR vterius, quare in quibusdam peccatis Deus punit filios pro patribus, & non

in omnibus. Respondendum est, quod regulare est, quod anima, quæ peccauerit, ipsa moriatur, & filius non porret iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, Ezec. 18. Est autem extraordinarium, quod filij puniantur pro patribus: ideo necesse est, quod istud rarius fiat: quando tamē fit, ideo fit, quia patres aliquomodo sunt idem cum filiis suis, & puniuntur in illis: ratio autem, quare in quibusdam puniuntur filij pro patribus, est duplex: prima est propter magnitudinem peccati. Nam interdum peccatum est tantum ad cuius pœnam, quæ deberetur in hoc seculo tolerandam non sufficit ipse peccans in persona sua: ideo tunc vult, quod etiã puniatur in persona aliena, quæ aliquomodo sibi identificatur, & pœna illius est pœna sua. Sic autem est de patribus respectu filiorum. Et propter hoc cognati transtulerunt non puniuntur a Deo pro se inuicè, scilicet vnus pro alio: quia vnus non identificatur alteri, cum vnus non sit ex alio: sed filius, quia ex patre est, punitur pro illo. Ex hoc etiã patet, quod videmus communiter, scilicet, quia pro peccatis patris parentum non videmus progeniem eorum puniri, nec legimus. Secunda causa, & præcipua est, quando Deus vult ponere terrorem circa aliquod peccatum, frequenter ponit pœnam magnam: & non solum magnam intensiue semel transeuntem, sed magnam in duratione, vt omnes posteri videntes pœnam illam terreantur, & non audeant committere talia crimina. Et hoc potissimè, si ipsi, qui peccauerunt, volunt filios suos obligare ad pœnam debitam pro peccato suo. Sic fuit in occisione Christi: nam non solum illi, qui occiderunt eum, perierunt: & ciuitas, in qua occisus est, funditus a Romanis euersa est, sed etiam omnes posteri sui miseram sustinent seruitutem, vbi cunq; sunt, & sustinebunt vsque ad finem seculi: quia Deus voluit ostendere punitionem illius peccati grauissimi omnibus Gentibus: & etiam ipsi accusatores Christi dixerunt: sanguis eius super nos, & super filios nostros, Matt. 27. Ita autem duo fuerunt in proposito. Primum fuit, quia Giezi peccauit nimis, cum ipse fuisset inchoator criminis simoniæ: ideo cum non sufficeret in se ipso tolerare hanc pœnam, tolerauit partem in filiis. Secundum etiã fuit in eo, quia Deus voluit istud crimen simoniæ ab omnibus cuitari, & ad hoc non sufficiebat pœna in peccante: quia illa finiretur cum eo, & cito iret in obliuionem: ideo puniuit filios eius, vt non deleret magno tpe memoria peccati Giezi, & punitionis eius, & sic oēs timerent talia committere.

Plaga lepræ an durauerit in tota posteritate, cum pœna patris non sit vltra quartam generationem. Quæst. XLIII.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, quod plaga lepræ adhereret Giezi, & semini eius in æternum, quia istud est contra legem Dei: Deus enim dixit, quod puniret peccata patrum in filios vsque ad tertiam, & quartam generationem, Exo. 34. & Num. 14. Ergo non puniret aliqui vltra quartam generationem: quia odia restringuntur, & nunquam ampliantur: fauores autem est cõtrario. Rõderi potest, quod plaga lepræ non durauit in tota posteritate Giezi, ita, quod vsque hodie si aliqui manent de posteritate eius, leprosi sint, sed durauit plaga illa magno tempore, & forte non durauit per quatuor generationes integras: quia quatuor generationes sunt terminos vite illius temporis durarent vsque ad trecentos annos, vel trecentos, & quinquaginta: & in istis duraret plaga lepræ in tota posteritate Giezi. Postea verò filij, qui nascerentur, non essent leprosi, & istud tps sufficiebat ad hoc, quod in omnibus seculis futuris retineretur memoria peccati, & punitionis Giezi.

Et

sepius quid significet.

An Deus puniat iudæos pro morte Christi vltra quartam generationem.

Et quãdo dicitur, quod adhereret plaga lepræ semini eius vsque in sempiternum: dicendum quod sempiternum non significat oẽ tempus futurum iuxta modum loquendi veteris testamenti, sed interdum significat paruum tempus, quod est minus quinquaginta annis: vt potest, quod sit 20. vel 30. annorum. Sic patet Exod. 21. & Deut. 15. cum dicitur de seruo Hebræo, qui volebat liberari in anno septimo, quod perforaretur auris eius, & maneret seruus vsque in æternum: & tamē manifestum est, quod isti liberabantur de seruitute in anno iobelei, qui erat de quinquaginta in quinquaginta annos, vt patet Leui. 25. Et sic si contingeret aliquis auriculã perforari 7. annis ante iobeleum, liberabatur in iobeleo: & tamen dicebatur manere seruus vsque in æternum. Et sic si maneret lepra in posteritate Giezi vsque ad tres, vel quatuor generationes, vel minus dicebat manere in æternum. Aliquis autem dicit aliter, quod mansit lepra in posteritate Giezi vsque in æternum, ita quod etiam post quartam generationem manserit. Et quando dicitur, quod Deus solum punit vsque ad quartam generationem, dicitur quod illud est regulare: tamen interdum punit vltra generationem quartam. Sic patet in seruitute Iudæorum, quæ nunc manet, & inflata fuit per mortem Christi: ista positio aliquo modo sustentabilis, sed prima est vera: & quando respondet ista positio de punitione vltra quartam generationem, non stat, etiam si peccata parentum fuerint magna, quia odia restringuntur, & lex solum est posita de punitione vsque ad tertiam, & quartam generationem. Cum autem dicitur de seruitute Iudæorum, quæ nunc manet pro morte Christi: dicendum, quod ista pœna non infligitur eis pro peccato parentum, sed pro peccato suo. scilicet quia ipsi volunt manere in errore parentum, ideo nolentibus manere in illo, scilicet, cum ad Christum conuertuntur, nulla pœna manet.

An Elisæus abstulit Giezi pecuniam, quam acceperat a Naaman, & an poterat iuste accipere: & an simoniaci, & vsurarij efficiantur sua acquisita per simoniam, vel vsuram, & sint verè Domini eorum, vel teneantur ad restitutionem, & quando, & cui. Quæst. XLIIII.

QVAERETVR vterius, an Elisæus abstulit Giezi pecuniam, quam acceperat a Naaman, & quare non accepit. Ad Primum dicendum, quod Elisæus non accepit pecuniam a Giezi, sed permisit eum tenere illam, & hoc significatur, cum dixit Elisæus: accepisti argentum, & vestes, vt emas oliueta, & vineas, sed lepra Naamã adheret tibi, & semini tuo, id est, accepisti pecuniam, & tenes illam: ita etiã adheret tibi plaga Naaman. Ad secundum dicendum quod Elisæus non accepit pecuniam a Giezi, propter duo. Primo, quia si accepisset Elisæus istam pecuniam, non accepisset ad tenendum, sed ad restituendum: restitutio autem si fieri deberet alicui, deberet fieri ipsi Naaman, quia ipse non turpiter dederat, sed bono animo: ideo non merebatur ipse perdere, ita vt pecunia daretur pauperibus, sed restitueret ipsi. Elisæus tamē noluit restituere ipsi Naaman, quia noluit infamare puerum suum Giezi, cui satis esset sibi, quod puniretur in percussione lepræ, & non erat sibi danda alia afflictio. Etiam Elisæus volebat se ipsū aliquo modo minuere in fama apud Naaman, ostendendo, quod ipse haberet talem famulum, quod sic defraudaret pecuniam, & loqueretur nomine Domini sui: cum ipse non iustitiam. Secunda causa fuit, quia Giezi acquisiuit sibi istam pecuniam, licet turpiter acquisiuerit eam, ideo poterat tenere iam licitè, & illicitè acquisiuerit, & quicquid eum spoli-

aret ea, peccaret mortaliter, & teneretur ad restitutionem. Sic non est de pecunia, quam acquirit meretrix, & histriones: nam peccant acquirendo: quia isti actus sunt illiciti, & tamen postquam acquisiuerint efficiunt rem suam, & sunt legitimi possessores, & quicunque spoliat eos peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem: non ergo poterat Elisæus auferre Giezi pecuniam illam iuste cum iam esset sua. Sed obijciatur, quia simoniaci, & vsurarij non solum peccant acquirendo, sed etiam non efficiunt rem suam, & tenentur ad restitutionem. Dicendum, quod simoniacos non efficerem suam non prouenit ex iure naturæ, sed ex constitutione Ecclesiæ. Nam verum est, quod fures, & raptores nullo modo efficiunt rem suam: quia in eis est illicitè accipere: & est non est aliquis titulus: quia priores possessores non donant, nec desinunt possidere, nisi violenter: ideo secundum ius naturæ ipsi raptores nunquam efficiuntur Domini, sed tenentur semper ad restitutionem, dato, quod nulla constitutio Ecclesiæ, vel iuris civilis esset super hoc. De vsurarijs autem, & simoniacis dicendum, quod illicitè accipiunt: quia propter causam turpem accipiunt, & tamen ibi est titulus, qui transfert in eos Dominium: nam ipsi conferentes pecuniam simoniacè spontè dant: & ipsi desinunt esse Domini, in quantum liberè alijs donant rem suam, licet pro causa turpi, & sic quantum in eis est transferunt dominium rerum suarum in eos, quibus conferunt: sicut si gratis donarent, & non pro causa turpi: iste autem est modus efficiendi aliquem Dñm: ideo nihil obstat de iure naturæ, quin simoniaci, & vsurarij efficiantur veri Domini rerum, quas recipiunt: & magis propriè simoniaci efficiuntur Domini, quàm vsurarij, quia ambo isti efficiuntur Domini per hoc, quod alij transferunt iura suarum rerum in eos: trãslatio autem fit per voluntatem, ideo vbi est maior, & liberior voluntas donandi, ibi causatur verius dominium: simoniaci tamen spontè tradunt pecuniam: immo ipsi putant sibi gratiam fieri, si pro pecunia beneficium, vel ordo conferatur, ideo accipientes istam pecuniam de iure naturæ efficiuntur veri Domini. Vsurarij autem dant aliquid vltra sortem creditoribus spontè, quia ad hoc non coguntur absolute: coguntur tamen aliquo modo. Sinopia præmente, ideo non omnino liberè conferunt: ideo accipiunt vltra sortem, licet efficiantur veri Domini: tamen non sunt tam propriè Domini sicut simoniaci. Sed adhuc obijciatur aliquis, quod simoniaci non sunt veri Domini, quia si quis vendit rem alienam non efficiuntur Domini pecuniæ eius, quam accipit: nec accipiens rem venditam efficiuntur Dominus, quia emit a nõ vero Domino. Sed ita est in simoniacis: quia ibi venduntur, & emuntur spiritualia: nullus autem homo est Dominus rei spiritualis, sed solus Deus: ideo quando cunq; accepit aliquid pro illa non efficiuntur Dominus pecuniæ, quam accipit: ideo tenebitur restituere, & istud etiam est de iure naturæ: scilicet quod vendens rem alienam, non efficiatur Dominus pecuniæ, quã accipit: ergo etiam simoniaci, secundum ius naturæ non poterunt effici Domini. Respondendum est, quod licet ipsa res spiritualis quantum ad substantiam suam nullius hominis sit: tamen collatio, vel dispensatio eius pertinet ad aliquem hominem, & quando simoniaci vendunt ordinem, non vendunt ipsum characterem ordinis, sed collationem, cuius ipsi sunt Domini. Etiam cum vendunt beneficium non vendunt ipsum titulũ, vel ius beneficij, sed collationem: & ista est in potestate eorum, & ideo nõ vendunt isti alienum, sed suum: istud tamen suum est tale, quod vendi non debet: ideo solum concluditur, quod

Simoniaci, & vsurarij efficiuntur veri Domini ex iure naturæ, sed constitutio Ecclesiæ est, quæ facit eos nõ esse Dños.

quod isti male administrant, vendendo collationē beneficii, vel ordinis: tamen non probatur, q̄ non efficiantur Domini illius pecuniā, quā accipiunt, cum ipsi vendiderint rem quæ realiter erat in potestate sua. Dicendum ergo, q̄ de iure naturæ nō phibentur esse veri Domini simoniaci, & vsurarij, sicut meretrices, & histriones, si sola autē fuit cōstitutio Ecclesiæ, quæ fecit eos non esse Dominos. Et hoc factis potest facere non solum cōstitutio Ecclesiæ, sed etiam lex civilis: nam si cōstitutio Ecclesiæ, & lex civilis possunt inhabilitare aliquas personas ad contrahendum matrimonium, & tamen matrimonium est spirituale: ergo a fortiori poterunt inhabilitare quasdam personas ad hoc, q̄ ex quibusdam contractibus efficiantur Domini rerum, quas accipiunt. Et sic inhabilitauerunt leges Ecclesiasticæ omnes homines in fieri Dominos, vel iustos possessores ex cōtractu simoniaco, s. q̄ ille, qui acceperit pecuniam p̄ simoniam non efficiatur Dominus, sed teneatur illam restituere alicui, licet non ipsi, qui contulit: & ipse, qui accepit ordinem p̄ simoniam non potest ministrare in eo sine dispensatione: & qui accepit beneficium non habeat titulum eius, sed teneatur resignare illud. Sic etiam in vsurario disposuerunt iura, q̄ nō efficeretur Dominus illius pecuniæ, quā accipiebat vsurariē. Et nunc dicendum, q̄ istæ leges non solum obligant in foro contentioso, sed etiā in foro conscientie: cum dispositio earum sit circa honestatem morum: ideo nūc simoniaci, & vsurarij non efficiuntur Domini rerum, quas simoniacæ, & vsurariæ accipiunt: ideo prælatus potest istos per sententiam priuare talibus rebus, immo teneatur ad hoc ex officio suo in quantum pertinet ad eum corrigere omnia vitia: & debet ista restituere, cui sunt debita, siue Ecclesiæ, siue pauperibus, siue alijs personis. Et si iura disposuissent de meretrice, & histrione, q̄ non efficerent res suas, quas sic acquirerēt, nō efficerentur Domini, & tenerentur ad restitutionem, & tamen non statuerunt de istis, & statuerunt de simoniacijs, & vsurarijs. Quare autem hoc factum est, multæ causæ sunt, de quibus non est præsens speculatio. Tempore tamen Elisæi, & Giezi non erāt leges Ecclesiasticæ, quæ facerent simoniacos non esse Dominos rerum, quas acquirunt, sed solum erat ius naturæ, & illud non prohibebat simoniacos, & vsurarios esse veros Dominos: ideo Giezi accipiens simoniacæ pecuniam à Naaman, efficiatur Dominus illius, & non poterat aliquis eum iuste priuare illa. Sed dicendum, q̄ q̄q̄ fundamentum istud sit verum. s. q̄ acquisita simoniacæ ante cōstitutionem Ecclesiæ transibant in Dominium eius, qui acquirebat, tamen non sequitur, q̄ Giezi efficeretur Dominus illius pecuniæ, quam simoniacæ accepit: immo non poterat effici Dominus eius. Pro quo sciendū, q̄ Giezi fuit verus simoniacus, in quātum petijt, & accepit pecuniam pro re spirituali: tamen non potuit effici Dominus illius pecuniæ, quā accepit: quia ipse non petiuit nomine suo, nec pro se pecuniam illam; sed pro Elisæo, & Naaman, non dedit istam pecuniā pro Giezi, ideo ipse non poterat effici Dominus. Dicendum autem, q̄ ista pecunia erat verē Elisæi: & q̄q̄ esset acquisita simoniacæ, tamē ipse nō accepit illam simoniacæ. Et patet hoc, quia ista pecunia aut esset Giezi, aut Naaman, aut pauperum, vel templi, vel ipsius Elisæi, quia nō potest assignari alia persona, cui conueniret: non erat tamen ipsius Giezi: quia Naaman non transtulit Dominium pecuniæ in Giezi: quia nō dedit ei pro se, sed pro Elisæo. Etiam non erat ista pecunia Naaman, siue turpiter eam dedisset. i. simoniacæ, siue liberè donasset, nō ex

Ante cōstitutionē Ecclesiæ transibant acquisita simoniacæ in dñum ei qui acquirerebat.

An cōstitutio Ecclesiæ de simoniacijs, & vsurarijs obliget in foro conscientie.

causa simoniaca: nam spontē dedit, & per hoc transtulit Dominium eius in Elisæum, cui dabat, ideo non poterat postea repetere illam. Unde dato, q̄ constaret Naaman de fraude, quam fecerat Giezi circa pecuniam, & q̄ Elisæus nollet accipere illā, non poterat ipse repetere eam à Giezi: quia iam ipse non erat Dominus, nec administrator, nec competeat ei aliquod ius: ideo non poterat repetere. Etiam nō potest dici, q̄ ista pecunia esset templi, vel pauperum, quia istud teneat nunc in pecunia acquisita simoniacæ, vel vsurariæ. s. q̄ aliquando fit restitutio Ecclesiæ, in cuius præiudicium commissa est simonia, & aliquando fit restitutio pauperibus, sicut in vsura, quando non super sunt hæredes illorum, à quibus pecunia vsurariæ ex torta est: & istud est, quia vsurarij, & simoniaci non efficiuntur nunc Domini illarum rerū, quas acquirunt simoniacæ, vel vsurariæ, & ob hoc tenentur restituere illas istis personis: & tamen tempore Giezi, cum non esset cōstitutio Ecclesiæ prohibens, efficiantur vsurarij veri Domini: ideo nō tenebantur restituere templo, nec pauperibus. Manet ergo solus Elisæus, cui debebat ista pecunia nā Naaman voluit eam dare illi, & realiter dedit, dato q̄ ipse non petiuisset. Nec obitabat, q̄ ipse nesciret de hoc, quia alicui nescienti potest acquiri per alterum, v̄ si quis absenti donauerit, & ideo Elisæus erat verus Dominus, & ipse poterat recipere illam pecuniam iuste à Giezi: quia ipse non erat Dominus verus: quia tamen illicite acquisita erat, noluit accipere pro se, nec pro pauperibus, sed permisit ipsi Giezi tenere pecuniam, quam illicite acquisierat. Tunc dicit aliquis, q̄ iniuste egit Elisæus, quia permisit illi de peccato suo commodum reportare, quod fieri non debet. Respondendum, q̄ hoc fecit Elisæus ex quadam misericordia: quia ipse vidit, q̄ Giezi, & posteri sui futuri erant leprosi, & separati essent à communicatione hominum, secundum legem: ideo non possent habere oportunitatem ad acquirendum necessaria vitæ: cum ergo Deus percuteret eum, noluit ipse illum amplius affligere: quia afflictio non est danda afflictio: sed sicut si Giezi maneret inter leprosos, & non haberet sustentationem conuenientem, Elisæus prouideret ei ex misericordia, potissimè quia seruauerat ei multo tempore existens, cum eo familiariter in omnibus. Dedit ergo ei pecuniam istam tanquam si de bursa sua donaret: quia ista pecunia iam acquisita fuerat Elisæo: & potius voluit illi, quàm alijs pauperibus erogare. Si tamē ista pecunia acquisita fuisset alteri, dato q̄ Giezi puniret à Deo in lepra, auferret ab eo Elisæus pecuniā istā, & daret ei, cui teneretur.

Pecunia vsuraria, & simoniaca cui est restituenda.

CAPITVLVM VI.

DIXERVNT autē filij prophetarum ad Elisæum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis: eamus vsque ad Iordanem, & tollant singuli de sylua materias singulas, vt ædificemus nobis ibi † locum ad habitandum. Descriptis in præcedentibus miraculis Elisæi ad Gentilium conuersionem, hic ponuntur miracula eius ad Gentilium insurgentium repressionem, & diuiditur in duas; quia primò ponitur miraculosa ferri

ferri natatio: secundò ponitur ipsa hostium repressio: ibi. *Rex autem Syria.*

An sequentia sint continuata ad prædicta, & immediatè sequuta sint. Quæst. 1.

QVAERETVR circa primū, an ea, quæ habentur hic, habeant ordinē conuenientem ad præcedentia, vel an sit ordo muratus, & an ista fuerint immediatè post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primū dicendum, q̄ ista, quæ habentur hic, non sunt pars historię præcedentis, sed sunt miracula oīno distincta: ideo non potest patere ex ipsis quem ordinem habeat vnum ad alterum. Dicendum tamen, q̄ sit ordo continuus, quia nunquā recedendum est ab ordine literę sine causa: & tamen non apparet aliqua causa, quare debeamus dicere hic esse anticipationem, vel recapitulationem: ideo oportet dici esse historiam continuatam. Ad secundū dicendum, q̄ etiam non apparet quantum tempus fuerit inter præcedentia, & ista: tamen dicendū videtur, q̄ non fuerit multum tps, cum oīa ista acciderint tempore regis Ioram, qui solū regnauit 12. annis supra 3. Et tamen quando facta sunt ea, quæ habentur supra 4. iam transierant quinque anni, vel quasi de regno eius: vt ibi declaratum est: ista autē videntur esse facta tpe illius magnę famis, quæ fuit tempore Ioram, & durauit annis. 7. vt patet infra 8. Nā in. c. isto dicitur de fame magna, quæ erat in Samaria, dum hæc fierent: & tamē ista famis videtur esse illa, de qua dicitur infra 8. Ra. Sa. dicit q̄ ea, quæ habentur hic specialiter de ferri natatione, fuerunt facta immediatè post præcedentia. s. post Giezi leprosum cecidit de comitatu Elisæi, & filiorū prophetarum, cuius causa declarabitur infra in prima quæstione: *Dixerunt autem filij prophetarum ad Elisæum: Omnia ista ponuntur hic ad enarrandum miraculum Elisæi de natatione ferri: & vocantur filij prophetarum secundum carnem, sicut supra 4. c. dicitur, q̄ quædam mulier de vxoribus prophetarum dixit ad Elisæum: ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi. Erāt autem isti filij prophetarum coniuncti viuentes cōuenienter per diuersa collegia, & ibi vacabant laudibus Dei, & vitæ religioſiori; quàm ceteri homines: & cum istis erant aliqui non filij prophetarū, qui erudiebantur ab eis in doctrina legis, & in rectitudine morum: horum habebat curam Elisæus, & ipse vt communiter manebat in locis, vbi erant alia collegia, & sic nunc locuti sunt ad eum. *Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis.* Habitabant in aliqua vrbe, v̄ potē in Iericho, vel in Samaria, & non habebant ibi sufficientem locum ad manendum, quia multi erant: ideo voluerunt mutare locū, vt alibi spaciosius habitarent. Et dicitur: habitamus coram te. i. sub vmbra tua, vel sub correctione tua: nam Elisæus erat nunc pater, & princeps omnium istorum prophetarum, & ipse faciebat eis prouideri in necessarijs. Sic dicitur supra 4. erat famis in terra, & filij prophetarum habitabant coram Elisæo. *Eamus vsque ad Iordanem, & tollant singuli de sylua materias singulas.* Dixerunt, q̄ irent ad Iordanem; quia ibi erant multa ligna siluestria, de quibus possent ædificari domus ad habitandum ibi. Vocantur materiae quæcunque ligna, & sic singuli filij prophetarum debebant tollere singulas materias, i. singula ligna, vt ex eis fabricarentur domus. *Vt ædificemus nobis ibi locum ad habitandum,* scilicet, ibi habebimus locum amplum ad ædificandum domos multas, & materiam multam de lignis siluarum, & amenitatem loci propter præsentia Iordanis, & opportunitatem omnium rerum.*

Quare filij prophetarum voluerunt ire ad habitandum prope Iordanem. Quæst. 11.

QVAERETVR, quare filij prophetarum voluerunt ire ad habitandum prope Iordanē dicentes, q̄ locus eis angustus erat. Rñdet Ra. Sa. q̄ quando Giezi erat cum Elisæo erat minister eius, & erat auarus nimis, & nolebat, q̄ cōsumerentur illa, quæ donabantur Elisæo: nunc verò cecidit Giezi p̄ lepram de confortio filiorum prophetarum extendebat Elisæus abundanter ea, quæ dabantur sibi, & veniebant ad eum multi filij prophetarum, & sic iam non capiebatur in loco, in quo prius erant, sed oportuit eos quærere maiora loca apud Iordanem. Sed istud non est satis verisimile, quia Elisæus, cum esset vir sanctus, & prudens nō gubernaretur per solam affectionem Giezi, potissimè si desiderium suū erat inordinatum. Sed dicendum, q̄ nunc erat famis magna in terra, quæ durauit in terra Israel per septem annos, & iam ista famis vrgebat terram ab aliquanto tempore, de qua habetur infra 8. filij autem prophetarum erant dispersi per terram Israel in diuersis collegijs: & quia nunc præ angustia famis nō p̄uidebatur eis in locis, in quibus erant, cōueniebāt de omnibus illis collegijs ad locū, in quo erat Elisæus: quia Elisæus erat vir sanctus, & habitus in magna veneratione in tota terra Israel, & intuitu illius prouideretur ipsis de necessarijs. Et sic cōuenientibus ad eum nunc multis non sufficiebat ad habitationem locus, in quo prius manebat Elisæus: ideo voluerunt ire ad Iordanem ad faciendū ibi domos. *Qui dixit: ire. Vidit Elisæus, q̄ rectè loquebantur, & concessit, q̄ irent, & fabricarent domos. Et ait unus ex illis. s. vnus de filijs prophetarum. Veni ergo & tu cum seruis tuis. i. veni tu nobiscum, qui sumus serui tui: nam, te præſente, poterimus melius edificare. Respondit ego: veni.* Hoc etiam concessit Elisæus: quia ipse nolebat euitare laborem: & et quia sciebat, q̄ in præsentia eius p̄optius ædificarent. *Et abiit cum eis. s. aīo ædificandi domos, & manendi ibi apud Iordanem. Cunque venissent ad Iordanē cędebant ligna.* Erat. n. silua apud Iordanem, de qua poterant prædicere ligna multa ad ædificandum domos. *Accidit autem, vt cum vnus materiam succidisset, i. cum scinderet lignum: vocantur. n. arbores materiae: quia ipse sunt materia ad ædificandum domum, & quæcunque alia res, de qua ædificatur aliquid, materia eius vocatur. Caderet ferrum securis in aquam.* Subintelligendum est, q̄ arbor illa, q̄ scindebatur: erat coniuncta aque Iordanis, & ferrū saltauit de manubrio, vel fortè fractū est manubriū, & pars quædam ligni cum ferro saltauit in aquam. Subintelligendum etiam q̄ aqua Iordanis erant ibi valdè profundæ, ita vt nullus posset intrare pro ferro securis, quia tunc non oportuisset fieri miraculū ad educendum illud de aqua. Nam vbi potestas humana sufficit non est recurrendum ad miraculum: sed cum homines nihil facere possunt tunc deprete, & cum firma spe se debent ponere in manibus Dei. Sic patet 2. Paralipo. 20. cum dixit rex Iosaphat: in magna angustia constitutus in nobis quidem nō rāta est fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos, sed cū ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. *Exclamauitque ille, & ait: Heu, heu, heu, Domine mi.* Putauit se esse iste filius prophetæ in magna angustia, perdit illo ferro: ideo exclamauit cum magno dolore tanquam si perdidisset rem magnā, & dixit: Heu, heu. In Hebræo dicitur. *Aba, Domine mi.* Et ponitur ista interiectio, aha, multū generaliter. s. aliquando ad significandum dolorem, sicut

sicut hic, & supra 3. & aliquando ad significandum admirationē: sicut Iere. 1. vbi dicit litera, a a. Domine, quia puer ego sum, & nescio loqui: & in Hebreo dicitur: Aha. litera tamē nostra cautiū ponit dīstinguens in teriectiones latinas: ideo mutat illas secundum exigentiam sententiā. De hoc declaratum est supra 3. *Et hoc ipsum mutuo acceperam*, i. Domine mi, si securis ista mea fuisset, non dolerem, q̄ perdidissem eam, sed eam acceperam mutuo, ideo erubescō nimis, & doleo q̄ perdidissem. Dicitur hic: accepi mutuo, i. cōmodatum. nam mutuū non consistit, nisi in rebus illis, quæ transeunt immediatē quātum ad vsum, & quantum ad Dominium in ius illius, cui dantur: ideo non tenetur postea reddere eandem numerō, sed similes in specie, vel in valore: & sic est de pecunia, & pane, & vino, & similibus, quæ mutantur, & non redduntur eadem. Commodari autē dicuntur illa, quorum Dominium non transit in ius illius, cui dantur, sed solus vsus: & sic commodatur liber, & equus, & vestis, & similia. Sic fuit de ista securi: iō ponitur hic, mutuū, pro cōmodato. *Dixit autem homo Dei*, i. Elifæus vocatur homo Dei: quia ipi ritualē familiaritatē habebat ad Deum, ex eo, q̄ reueclabat ei Deus multa secreta, quæ non reueclabat alijs: & potissimē quia Deus faciebat per illum multa miracula, & per alios prophetas nullum faciebat. *Ubi cecidit*. Habuit Elifæus spem educendi ferrum miraculosē de aqua, ideo quæsiuit, vbi ceciderat. *Et ille monstrauit ei locum*, i. ille, qui præciderat lignum ostendit profundum aquæ, vbi ceciderat ferrum. *Præcidero ergo lignum, & misit illud*, i. Elifæus præciderat aliud lignum pro manubrio, & misit illud ad locum, vbi erat ferrum, vt lignum educeret ferrū de aqua. Intelligendum est autem, q̄ quando ferrū securis saluauit in aquam, exiuit de manubrio, & iuit sine manubrio ad aquam, & manubriū illud, in quo prius erat, fractū est, ita vt iam non esset conueniēs ad ponendum ferrum, in eo: ideo Elifæus præciderat aliud lignum, vt esset manubriū, & misit illud in aquam, in loco, in quo ceciderat ferrū, & intra aquā miraculosē ferrum incrustatum est ipsi manubrio: & tunc ferrum cum manubrio simul exiuerunt de aqua. *Natauitq; ferrum*, i. ferrum cū manubrio, quod miserat nunc Elifæus in aquam simul natauit. *Et ait: tolle, Elifæus dixit hoc ad illum*, cuius erat securis. *Qui extendit manum, & tulit illud*, i. exiit manum ad aquam, & accepit securim natantem.

Ferrū de aqua ab Elifæo miraculosē educitur.

An in educatione ferri de aqua duo miracula facta sint. *Questio III.*

QVAERETVR, quomodo factum est istud miraculum. Respondendum est, q̄ hic fuerūt duo miracula: primū fuit, q̄ lignum missum ab Elifæo in aquā intrauit ad locum, vbi erat ferrum sub profundo aquarum: & ibi incrustatum est ipsi ferro fortiter tanquam si opere humano lignum mitteretur in ferro: & ad hoc misit Elifæus lignum in aquam ad locum, vbi erat ferrum: quia alioquin superfluum erat mirere. Secundum miraculum fuit, q̄ ferrum cum manubrio supernataret in aquis cōtranaturam ponderositatis eius. Poterant autē ista duo miracula fieri dupliciter. s. vel à Deo, vel ab angelis: nam licet ista essent miracula in quātum erāt contra conditionem rei, & tamen non erant absolutē miracula in quantum per minorem potentiam, quā per diuinam poterant fieri: vnde Angelus poterat incrustare lignum ferro, & facere supernatare illud, atque tenere super aquas, vel poterat hoc fieri opere Dei. Differentia autem est in operatione mi-

Fraculorum ex eo, quod quedam sunt, quorum operatio non potest uenire. Deo per se ipsum: & istud est, quando talia præsupponunt motum: Deus tamen non potest operari per motum: quia operatio sua est suum esse; & esse suum est sine successione totum simul secundum conditionem æternitatis: illa autem, quæ possunt fieri sine successione, possunt attribui Deo: & sic possumus dicere, quod in instanti ferrū incrustaretur manubrio, & in instanti exiret de profundo aquarum ad natandum in superficie, ita vt illud exire nō importet mutari sed mutatum esse: quia Deus poterat facere, quod illa securis, quæ erat in profundo aquarum, in instanti esset super aquas, non transeundo per medium. Si autem dicamus, q̄ facta sunt ista opere angelorum, dicemus illa facta esse in successione: quia angeli operantur per successionem sicut natura, licet velocius agant. Credendum est tamen, quod potius factum fuerit opere angelorum, quā Dei: quia cum angeli sint ministri Dei Dan. 7. & ad Hebræ. 1. illis potentibus aliquid facere, non est rōnabile dici, q̄ Deus illud per se faciat.

An Elifæus pro tam parua re debuerit orare pro miraculo. *Questio IIII.*

QVAERETVR, vterius, quomodo Elifæus propter tam modicam rem voluit orare p miraculo, & quomodo Deus in re tam parua voluerit miraculosē agere: cum miraculum sit aliquid magnum excedens vires naturæ. Et videtur, quod non debeat fieri nisi pro re magna, vt pote pro liberatione hominis à morte & similibus. Respondendum quod Deus miraculosē operatur quodcumq; viri sancti instantanter petunt habētes firmam spem: nam tunc nihil potest euitari, quin fiat: vt pater Matthe. 21. & Luc. 16. Viri tamen sancti non consueverunt implorare diuinam potentiam ad operationem miraculi, nisi pro re magna: quia inhonestum videret pulsare Deū pro rebus minimis: sicut si quis inquietaret regem litigando coram eo pro rebus parui valoris. Aliquando tamen res paruæ efficiuntur magnæ per accideus: ideo viri sancti rationabiliter petunt pro his fieri miraculū sicut pro rebus verè magnis. Sic enim fuit hic: quia securis ista parui valoris erat: ille tamen, qui perdidit eam, erat vir pauper. s. vnus de filijs pphetarum, qui quasi nihil habebant, nisi ea, quæ sibi à populo dabantur. Etiam acceperat cōmodatum, & ob hoc erubescēbat nimis, si illud non reduceret ad Dominum suum; & tollere sibi istum ruborem, qui erat valde pēnalis, erat eum liberare à quodam magno malo: ideo pro hoc rationabiliter poterat fieri miraculum. Etiam vir iste doluit nimis tanquam si rem magnam perdidisset: nā exclamauit ad Elifæū, dicens: Heu, heu, heu, Domine mi, hoc ipsum mutuo acceperam: & sic tantum dolebat iste pro securi, sicut alius dolet pro re valde magna: sed res non accipiunt valorem ex conditione sua, sed ex humana æstimatione & vsu: ideo quanti iste rem æstimabat, tanti valoris pro eo res erat: ideo Elifæus condoluit ei, & miraculum fecit. Sic enim fuit primum miraculum beati Benedicti de capisterio fracto reparato: nam capisterium parui valoris erat. s. instrumentum quoddam ad cribradum triticum, & cum nutrix beati Benedicti, quæ eum secuta fuerat in desertum, accepisset capisteriū cōmodatum ad purgandum modicum tritici, casu cadens de quadam mensa in terram, fractum est in partes minutas, illa vero flebat largiter: quia cōmodatum acceperat, & erubescēbat, q̄ fregisset: beatus vero Benedictus condolens angustiam eius, collegit capisterij

capisterij fracti partes! & oratione sua illud integri reddidit: vt refert B. Greg. secundo dialogorum. Sic etiam in multis miraculis sanctorum legitur, q̄ pro paruis rebus miracula facta fuerint cōsiderata affectione eorum, qui fieri miracula precabantur. *Rex autem Syria*. Hic ponitur secundum huius c. s. miracula Elifæi ad aduersariorum repressionē: & diuiditur in duo, quia primò ponitur aduersariorum pressio: secundo pœnitentiū, & dolentiū consolatio, ibi. *Factum est autem*. Prima in tres, quia primo ponitur aduersariorum maligna infurrectio, ibi. *Porro Elifæus*. Secundò eorum benigna liberatio: ibi. *Dixitque rex Israel*. Circa primum dicitur. *Rex autem Syriae pugnabat contra Israel*. Ille rex Syriæ erat Benadad, q̄ regnauerat tpe, quo Achab regnabat in Israel: præcedē lib. c. 20. nam nondū obierat, sed postea obiit infra 8. & successit ei Azael. *Consiliūque iniuit cum seruis suis, dicens: in loco illo, & illo ponamus insidias*. Mittebat rex Syriæ pugnatores ad terram Israel, & volebat eos latere in aliquo loco in insidijs, vt rex Israel incautus transiret per locum illū, & incidere in insidias.

Quomodo fuit bellum inter Syriam, & Israel, & vnde fuerint origines bellorum, & quomodo mundatio Naaman non abstulit bella: cū Naamā esset princeps exercitus Syriæ. *Quest. V.*

QVAERETVR, quomodo erat bellū istud inter Syriam, & Israel, & quæ erant origines bellorū. Ad primum dicendum, q̄ regnum Israel, & Syriæ sunt confinia, quia latus vnus est latus alterius. Est tamen terra Israel ad meridiū, & terra Syriæ ad Aquilonē. Et ob hoc ab antiquo erant bella inter regna ista: vnde ante natiuitatem Ioram regis Israel, qui nunc erat, & antequam regnaret Achab pater suus, erant bella inter Syriam, & Israel: vnde pater Benadad, qui nunc regnabat in Syria ceperat multas ciuitates de terra Israel, regnante Amri patre Achab. De hoc præcedenti lib. c. 20. Cū dixit Benadad ad Achab: ciuitates, quas tulit pater meus à patre tuo, reddam, & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria. Deinde etiā tempore Achab, & huius Benadad, qui nunc regnabat in Syria fuerunt bella magna: nam Benadad contemnebat valde Israelitas, & re putabat eos, vt feruos suos: cum pater suus coepisset vrbes multas de terra Israel, & posuisset quoddā genus tributū in Samaria, quæ erat Metropolis terræ Israel faciendū sibi plateas ibi: vt pater allegato cap. & ob hoc Benadad petebat aliqua valde iniusta tribura ab Israelitis, vt opprimeret eos: & si non darent, volebat auferre totam terram eorum. Nā petijt à rege Israel omne aurum, & argentum, quod erat in domo sua, & filios, & vxores, & concubinas, & etiam filios, & vxores seruorum suorum dicens, quod ipse mitteret feruos suos ad domum Achab, & quidquid vellet accipere de illa, acciperent: præcedente lib. cap. 20. Et tunc cum esset in angustia Achab, responsum est ei per prophetam, & pugnans contra Benadad præualuit, & dispersit exercitum eius. Iterum etiam sequenti anno pugnauit Benadad contra Achab, & præualuit Achab, cepitque ipsum Benadad in bello: allegato cap. & tunc Benadad promisit reddere omnes vrbes Achab, quas tenebat de terra Israel: & q̄ solueret quoddā genus tributū, scilicet, q̄ Achab faceret sibi plateas in Damasco. Deinde Benadad mētītus est fidem datam, & Achab pugnauit contra eum in Ramoth Galaad: præcedenti lib. cap. vlti. & ibi occisus est Achab. Ex tunc autem Benadad putans se esse Dominum terræ Israel pugnabat contra illam, & affligebat Israelitas, loquebaturque contra

A eos tanquam contra feruos. Sic patet ex Epistola, quam misit rex Syriæ ad regem Israel in his verbis: cum acceperis Epistolam hanc, scito q̄ miserim ad te Naamā feruum meum, vt cures eum à lepra sua. Et Israelitæ timebant valdē illum: vnde rex Israel lecta ista Epistola scidit vestimēta sua, & ait: animaduerte, & videte, q̄ occasionem quærat aduersum me: præcedenti cap. Durabant ergo bella tunc inter Syriam & Israel: & aliquando mittebantur latrunculi ad pugnandum in terram Israel de Syria, & aliquando veniebat exercitus Syrorum, & obsidebat aliquas vrbes terræ Israel, sicut quando erat rex Israel in Samaria, & exercitus Syriæ obsidebat vrbes, eratq; fames magna: vt patet infra in litera, & sequenti cap. Aliquando etiam pugnabatur in campo euntibus Israelitis ad pugnandum cōtra regem Syriæ: vt quando Ioram, qui nunc regnabat in Israel, iuit in Ramoth Galaad ad pugnandum cōtra Azael regem Syriæ: vt patet infra 8. Sicigitur durante nunc bello, mittebat rex Syriæ ad ponendū insidias in terra Israel, vt caperent incautum regē Israel, & ab istis insidijs liberauit eum Elifæus.

Mundatio Naaman à lepra quare non abstulit bella inter Syriam, & Israel. *Quest. VI.*

QVAERETVR, vterius, quomodo mundatio Naaman à lepra non abstulit bella, quæ erant inter Syriam, & Israel: nā hoc verisimile erat cum Naaman esset princeps militiæ Benadad. præcedenti. c. Et ipse receperat sanitatē ab Elifæo, & credebat nullum esse Deū in terra, nisi Deū Israel, ideo ipse intercederet apud Benadad rege Syriæ, vt cessaret ab istis bellis. Dicendum, q̄ non cessauerūt bella propter sanationem Naaman, & ad hoc fuerunt multæ causæ. Prima fuit ex parte Dei, quia ipse concitabat Syros contra Israelitas, vt persequeretur eos propter idolatriam, quam exercebant Israelitæ, & nolebat, q̄ cessarent bella, sed potius ipse ponebat in corde Syrorum, quod pugnarent, & erant Syri ministri diuinæ iustitiæ contra idolatras Israelitarum: sic patet præcedenti lib. c. 19: cum dixit Dominus ad Eliam, q̄ vngeret Azael in regem Syriæ: & sequitur: quicumque fugerit gladium Azael occidet eum Iheu, & qui fugerit gladium Iheu interficiet eum Elifæus. Item non solum Deus in citabat Syros ad pugnandum contra Israel, sed etiam faciebat aliquos eorum vngi in reges, vt pugnarent contra Israel. Nam sicut Deus fecit Iheu vngi in regē, vt deleteret domum Achab, & postea illā deleuit infra 9. ita faciebat vngi aliquos de Syris in reges: nam iussit vngi Azael in regem Syriæ, & hoc vt persequeretur idolatras Israelitarum: præcedenti lib. c. 19. Item non solum hoc, sed etiam Deus denunciabat per prophetas quibusdam regibus Syriæ mala, quæ facturi erant Deo adiuvante illos contra Israelitas. Sic patet de Elifæo, qui iuit in Damascum, & stetit coram Azaele, & fleuit: dixitque Azael: cur stes Dominus meus? Respondit Elifæus, quia scio, q̄ facturus sis mala filijs Israel, ciuitates eorū munitas igne succendes, & iuuenes eorū interficies gladio, & paruulos eorū elides, & prægnantes diuides, infra 8. Non poterant ergo cessare bella, cum Deus vellet in pœnam dare illa. Secunda causa erat ex parte ipsius regis Syriæ: & ista erat in duobus. Primo in desiderio dominandi: quia cupiditas dominandi est nimia, superatq; rectitudinē rōnis, ideo licet Naaman oraret regem Syriæ, vt haberet pacē cum Israelitis non acquiesceret: Secundum erat, quia rex Syriæ non putauit, q̄ sicbat sibi aliqua gratia, q̄ sanaretur Naaman

Naaman à lepra, sed q̄ Israelitæ tenebatur illud age re, & q̄ ipsi gratum haberent, quod Rex Syriæ eisu beret hoc, ne tam durè affligeret eos: ideo non dixit de curatione Naaman orãdo, sed iubèdo regi Israel, q̄ sanaret eum: præcedenti c. Tertia causa fuit ex parte Naaman: quia Naaman non receperat sanita rem ab aliquo de Israelitis, nisi ab Elisæo: ideo non tenebatur orare pro pace Israelitarum, vel procurare aliquod bonũ ipsorum, sed solum bonũ Elisæi: Elisæus tñ non p̄tebat à Naaman, q̄ oraret regem Syriæ pro pace cum regno Israel: quia Deus reuela bat sibi, q̄ erat bonum bellum: ideo nec ille interce debat apud regem Syriæ: & sic durabant semp bella. Elisæus aut̄ non orabat Naaman super cessatio ne belli: quia fortè videbat hoc esse impossibile, cū sciret Deum diffinire contrarium, & t̄ ipse sciens oĩno diffinitionem Dei peccaret mortaliter conan do, vt illa dissolueretur: nihil ergo orabat. Sic. n. pa tet, q̄ Elisæus iuit in Damascũ, & denũciavit Aza eli, q̄ futurus esset rex Syriæ, plorauitque corã eo, dicens, q̄ mala faceret Israelitis: & tñ non rogauit Deum, q̄ nō faceret: quia Deus ostenderat ei, quod ista futura erant, infra 8. ideo putabat superfluum esse orare. *Misit itaque vir Dei ad regem Israel, dicens: caue, ne transeas in locũ illum, quia ibi Syrii in insidijs sunt.* Deus. n. p̄ cutiebat Israelitas, quia mali erant, & tñ nondũ per cutiebat eos plaga vltima, sed miserebatur: & quã quã ipse bella immitteret ad punitionẽ eorũ, tamẽ in ipsis bellis Deus interdum adiuuabat eos contra Syros: & sic fuit hic, quia reuelauit Elisæo de insidijs Syrorũ, & Elisæus reuelauit regi Israel. *Misit itaque rex Israel ad locum, quem dixerat ei vir Dei.* Subintelligen dum est, q̄ Benadad cõsilium inierat cum seruis de ponendo insidias in terra Israel in tali loco, & tamẽ nondum posuerat: & priusquam ipse poneret, re uelauit Elisæus regi Israel cõsilium eius, & misit rex Israel ad accipiendum illum locum, ne Syri pone rent ibi insidias. *Et præoccupauit eum.* Scilicet, posuit in loco illo viros suos ad custodiendũ eũ priusquã Syri locarent ibi insidias suas: quia locus ille erat talis, de quo noceri poterat nimis Israelitis: in Hebræo dicitur: *Et prohibuit eum.* Et exponunt quidã Hebræi, q̄ Elisæus prohibuit eum. i. regem Israel accedere ad locum illum. Sed non stat, cum dicatur in litera infra: & obseruauit se ibi non semel, nec bis: sed est sensus, q̄ prohibuit eum. i. prohibuit locũ illum capi à Syris, & poni ibi insidias eorũ: quia ipse cogno uit hoc, priusquam venirent Syri, & collocauit ibi gentem suam. Et sic intellexit litera nostra, dicens: & præoccupauit eum. i. accepit locum illum, ante quam acciperet eum Syri: & per hoc prohibuit eos ponere ibi insidias suas. *Et obseruauit se ibi non semel, neq; bis.* Id est, non solum semel, & bis, sed etiam multo ties obseruauit se ibi, id est, obseruauit se ponendo ibi viros armatos, ne Syri occuparent locum illum ad ponendũ ibi insidias. Et istud mouit intentionẽ regis Syriæ ad credẽdum, quod ipse haberet aliquẽ proditorem in domo sua, qui reuelaret secreta sua regi Israel. Nam si semel tantum obseruasset se ibi rex Israel, putasset rex Syriæ, q̄ hoc erat à casu, & q̄ non cognoscebat quomodo ipse disposuerat pone re ibi insidias: quia tamen sæpẽ se obseruabat in lo co illo potius, q̄ alibi, credit, q̄ cognoscebat rex Israel secretum eius, & hoc erat per aliquẽm prodi torem. *Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re.* i. tur batus est, q̄ rex Israel obseruauerat se in loco illo, in quo ipse disposuerat ponere insidias: & hoc propter duo. Primo, quia eueniebat res contra int̄tio nem suam, & affliguntur homines, quãdo negocia eorum non prosperantur. Secundo quia credebatur

Turbatus est rex Syriæ, q̄ rex Israel occupauit quendam locum.

F aliquem proditorem esse in domo sua, qui omnia consilia sua declarabat regi Israel priusquam pone r̄tur in opere: & istud erat maius malum: quia pri mum erat malum per accidens eueniẽs, & poterat cessare. Secundum autem erat malum ab intentione, & erat ad destruendum facilliter ipsum regem Syriæ, quia nulla peior pestis, q̄ familiaris inimicus. *Et conuocatis seruis suis.* Intelligitur hoc de seruis, qui erant secretarij sui: quia de istis habebat nunc que relam, & suspicionem, vt aliquis eorum esset prodi tor eius apud regẽ Israel: ideo non cõuocaret alios, cum quibus non agebat consilium: *Et ait: quare non indicatis mihi quis proditor meus est apud regem Israel?* Præsup ponebat. n. rex Syriæ se habere proditorẽ: ideo in cõ p̄t cõqueri de seruis suis, quare nō indicarent ei q̄s eẽt ille proditor. Et dixit hoc pp̄ duo. Primo, quia certissimẽ credebatur aliquẽ esse proditorem secreto rum suorum apud regem Israel: quia aliàs non poterat ille scire, quid consiliaretur Benadad: secundo dixit hoc, quia dato, q̄ non crederet firmiter, q̄ tñ suspicabatur, voluit loqui quasi ex certitudine, vt magis timerent serui sui, & indicarent quis erat ille proditor. Vel vt proditor ille, si tunc esset corã Benadad credens se deprehensum, timeret, & appare rent aliqua signa mutationis in vultu eius. *Dixitque vnus seruorum eius: nequaquam Domine mi rex.* Non erat verum, q̄ aliquis de seruis suis proderet, & sciebat ipse vnde hoc veniret: ideo dixit vnus eorũ: nequa quam Dñe mi rex. i. non est sicut tu arbitraris, q̄ ali quis te prodit apud regẽ Israel, sed aliunde hoc ve nit. *Sed Elisæus propheta, qui est in Israel indicat regi Israel omnia verba que cõque locutus fueris in conclaui tuo.* i. nullus te prodit de seruis tuis: sed Elisæus propheta, qui est cum rege Israel, indicat ei omnia verba, quæcunq; tu locutus fueris in conclaui tuo. i. quantumcunq; secretẽ illa loquaris, ipse scit ea, & potest illa indica re regi Israel. Et d̄ hic: indicat regi Israel omnia ver ba. i. indicare potest: nam non legitur indicasse alia verba nisi ista: & tamen sicut indicabat ista, quæ se cretissima erant, ita poterat indicare quæcunq; alia.

Cũ Deus mitteret bella contra Israelitas propter peccata sua, quare liberabat eos postea ab illis, sicut nunc liberauit. *Quæstio VII.*

Q V A E R E T V R, cum Deus mitteret ista bel la super Israelitas, vt affligerentur pp̄ peccata sua, quare liberabat eos ab illis, sicut nunc liberauit regem Israel ab insidijs, postea liberauit ab obsidio ne, & fame maxima: infra in litera, & sequenti cap. Respondendum, q̄ hoc faciebat Deus pp̄ multa. Primo faciebat, propter demerita hostium: nam licet Israelitæ interdum mererentur mortem: & subijci potestati hostium: tamen quia hostes erant ma li nō merebantur habere Israelitas sibi in subditos, sed potius merebantur ipsi esse serui alterius gentis: ideo Deus non dabat victoriam interdum hostibus Hebræorum contra Hebræos, licet Hebræi mere rentur perire. Secunda causa erat propter gloriam Dei Israel: quia licet Israelitæ essent mali: quia tamẽ Deus Israel erat Dominus ipsorum sp̄tialiter, si traderet eos oĩno in manus hostiũ esset quoddam dedecus Dei quantum ad opinionem Gentilium: ideo licet interdum grauiter peccarent Israelite, ta men adiuuabat eos in bellis, vel non omnino per mittebat perire: sic patet Num. 14. cum Deus vellet delere rotum Israel in deserto pp̄ murmuratiõnẽ: ait Moyses, vt audiant Aegyptij, de quorum medio eduxisti populũ istum, & habitatores terrẽ huius, qui audierunt, quod tu Domine in populo isto sis, & fa-

& facie videaris ad faciem, q̄ occideris tantã multi tudinem quasi vnum hominem, & dicant: non poterat introducere populum in terra, p̄ qua iuraue rat, idcirco occidit eos in solitudine: & tunc Deus remisit peccatum populi propter verba ista. Tertia causa erat, ne Gẽtiles superbirẽt cõtra Deũ Israel attribuedo victoriã, quã haberent de Israe litis, sibi, & Dijs suis, & negligenter Deum Israel, pu rantes se præualuisse contra eum: ideo Deus interdum Israelitas liberabat de manu hostium, & aliàs non liberasset eos: sic patet Deut. 32. cū dixit Deus contra Israelitas multa mala: & concludit: cessare fa ciam ex hominibus memoriam eorum: & sequitur. ibi reuocatio sententiæ. f. Sed pp̄ iram inimicorum distuli, ne fortè superbirẽt hostes eorum, & dicerẽt: manus nostra ex celsa, & nō Dominus fecit hæc oĩa. Sic etiam patet de Senacherib rege Assyriorũ, qui venit cõtra Israelitas, & destruebat terram eorum: quia erant peccatores, & Deus mittebat eũ ad hoc, & dabat ei vires ad destruendum gentẽ illã: quia tñ superbiuit contra Deum Israel dicens, q̄ ipse in vir tute sua faciebat hoc, & nō in virtute Dei Israel: & non solum nō adiuuabat eũ Deus Israel, sed etiam q̄ Deus Israel non posset liberare cultores suos de manu eius: ideo Deus conuertit iram suam in eum, & occidit 185. millia de exercitu suo in vna nocte. De hoc Isa. 10. Et dicit: *Ve Assur virga furoris mei, & baculus ipse in manu eorũ indignatio mea ad gẽtem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia: ipse autẽ non sic arbitrabitur, & cor eius non ita estimabit, sed ad conuertendũ erit cor eius: Et postea dicitur: Dixit. n. in fortitudine manus meę feci, & in sapientia mea intellexi, & abstuli terminos populorum, & principes eorum depredata sum. De hoc etiam ha betur Isa. 26 & 27. & infra 19. cū dixit Senacherib rex Assyriorũ: non te seducat Deus tuus: in quo habes fiduciam, nunquid liberauerunt Dij gentiũ singulos, quos vastauerunt patres mei. Quarta cã erat, quia Israelitæ, licet agerent mala, tamen interdum cum Deus mitteret super eos angustias magnas cõ uerterbantur ad ipsũ, & liberabat eos iuxta illud: cum occideret eos quærebant eum, & reuerteban tur, & diluculo veniebant ad eum: Psal. 77. & sic fuit nunc, quia Israelitæ in angustia sua doluerunt: nam infra in litera dicitur, q̄ dum obsideretur Samaria rex Israh induebatur cilitio circa carnem suam, & illud erat p̄nitere pro peccatis, vt auerteret a se in dignatiõnẽ Dei: & tunc Deus dedit seq. die fertilita tem magnam, & fugauit hostes de castris: sequenti cap. Sic etiam fuit, quando Senacherib obsedit Ieru salem per seruos suos: nam Ezechias rex p̄nitentiam fecit coram Domino, & orauit, & planxit, & Deus auersus est à furore suo, infra 19. Quinta causa erat, quia licet interdum Israelitæ existentes in angu stijs non conuerterentur ad Dñm: tamen quia Deus expectabat eos semper ad p̄nitentiam iuxta illud Isa. 30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri, & nondum venerat consummatio peccatorũ suo rum, non tradebat eos omnino in manus hostium, sed adiuuabat eos interdum. Istẽ modus erat Dei ad gentiles: quia aliqui gentiles erant valde mali tam in idolatria, quã in alijs sceleribus: & tamen quia iniquitates eorum nondum venerant ad summũ, ita vt mererentur omnimodam indignatiõnẽ Dei: adhuc dabat eis prospera, & liberabat eos ab aduer sis. Sic patet Gen. 15. quia Deus promiserat Abra hæ dare terrã Chanaan, quæ possidebat ab Amor rhæis: & non poterat Abraham, & semẽ suum pos siedere illam: quousque priuarentur illa Amorrhæi:*

Lento gra du ad vin dictã diui na p̄cedit ira, & tarditatem su plicij gra uitate cõ pensat.

A & quia tempore, quo Deus promisit dare terram Chanaã Abraham nondũ erãt cõpleta peccata Amor rhæorum, non tradidit ei mox possessionem realẽ spoliando Amorrhæos, sed dixit, quod post quadrin gentas annos cõpletis quatuor generationibus filij Abraham possiderent terram illam: cum dicitur ibi dem: generatione autem quarta reuertentur huc, & subditur causa: nec dum enim completæ sunt ini quitates Amorrhæorum vsque ad præsens tempus q. d. quia nondum sunt completæ iniquitates eorũ, non debeo spoliare eos terra ista, & tradere eam tibi, & semini tuo: sed post quadringentos annos erũt completæ iniquitates eorum, & tunc dabo semini tuo possessionem terræ. Sic etiam patet in quinque regibus Sodomorum, qui erant valde peccatores coram Domino cum regionibus suis. Gen. 13. & ta men post hoc Deus liberauit eos de captiuitate: qñ quatuor reges pugnaverunt, & præualuerunt con tra quinque reges Sodomorum, & captiuos eos du cebant cum seruis suis, & Deus misit Abraham, & liberauit eos de potestate quatuor regum, & reddi dit eis omnia spolia. Gen. 14. hoc autem erat: quia nõdum completa erant peccata Sodomorum, sed post modicum coplenda erant: & quomodo venit dies, quo completa sunt peccata eorum, dicitur ve nisse clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum ad Dominum, Gen. 18. Et tunc misit duos angelos, qui subuerterent vrbes illas nefarias. Gen. 19.

Serui regis Syriæ quomodo sciebant Elisæum indicare regi Israel omnia. *Quæstio VIII.*

Q V A E R E T V R, vterius, quomodo sciebant serui regis Syriæ, q̄ Elisæus indicaret regi Israel, omnia, quæ loqueretur rex Syriæ in conclaui. Respondẽdum, quod quantum ad istud factum, quod nũc acciderat de insidiarum positione nescie bant serui Benadad, an Elisæus reuelasset illud regi Israel, sed præsumebant, q̄ ipse reuelasset: quia prius quã aliquis de domo Benadad posset ire ad regem Israel, sciebat hoc rex Israel, & fecerat iam obserua ri locum. Etiam sciebant isti consiliarij Benadad, q̄ nullus de ipsis miserat ad reuelandum hoc regi Israel, & nullus alius sciebat consilium istud: quia se cretum fuerat: ideo arguebant, q̄ Elisæus istud reue lasset, quod autem Elisæus posset reuelare quæcũq; Benadad loquebatur in conclaui, sciebant isti consi liarij eius: quia cognoscebant Elisæum esse prophe tam Domini, & fieri per eum multa mirabilia, quæ iam innotuerãt in multis terris, ideo sicut illa facie bat, ita poterat scire secreta cuiuslibet hominis, & re uelare illa. Hoc autem fortè, cognoscebant per Naaman, qui sanatus fuerat ab Elisæo: immo fortè iste, qui loquebatur hoc, erat Naaman: nã Naaman hon oratus erat nimis in cõspectu regis Syriæ, p̄ced. c. & sup̄ manũ eius incubebat rex, quãdo ambulabat, et quando ibat ad adorandum in templo, vt patet ibi dem: ideo verisimile est, q̄ iste esset in consilio Bena dad, & posset melius ista dicere, quã aliquis de ser uis Benadad, cum ipse cognosceret Elisæum. Et for tẽ sciuit Naaman, q̄ Elisæus sciebat ea, quæ dicebã tur à longè, & fiebant: quia quando Gezi petiuit pe cuniam à Naaman, Elisæus absens sciuit omnia ista, & dixit: Nonne cor meum in præsentĩ erat, quãdo reuersus est homo de curru suo: præced. cap. Et for tẽ Naaman cognouerat quomodo Elisæus cognos cerat nequitiam Gezi: & sic p̄ hoc sciret, q̄ posset reuelare quæcunq; fiebant in longinquis, quantum cunq; essent secreta. *Dixit eis.* Hic ponitur Elisæi obsidio: nam quia ipse reuelauerat insidias regis Sy riæ

ria, fecit rex Syriae eum obsideri: & dicitur: Dixit eis: ite, & videte vbi sit, vt mita, & capiam eum. Doluit rex Benadad, qd Elifaeus declararet oia secreta sua, qa isto modo poterat ipse facilliter perire, & incidere in manus regis Israel: ideo desiderauit capere Elifaeum, & iussit seruis suis, qd irent ad inquirendum in quo loco terrae Israel erat: vt ipse mitteret exercitū contra locum illum, & caperet violenter Elifaeum.

Ad quid Benadad volebat capere Elifaeum. Quæstio. IX.

QVAERETVR, ad quid volebat Benadad capere Elifaeum. Respondendum, qd hoc poterat esse propter duo. Primo, quia poterat Benadad velle capere Elifaeum ad occidendum eum, quia reuelabat secreta sua regi Israel, vel fortè volebat tenere eū vinctum in terra sua, vt nō posset regi Israel de cetero reuelare secreta regis Syriae. Secundū poterat eē, quia fortè Benadad volebat habere Elifaeū secum ad hoc, qd ipse posset praualeare facilliter contra regem Israel, & contra alias gentes. Nam sicut Elifaeus reuelabat regi Israel secreta regis Syriae, ita si maneret cum rege Syriae, poterat ei reuelare omnia secreta regis Israel, & aliarum gentium, & sic fieri aduersari illis: & quantum ad hoc credendum est, quōd Benadad magis desideraret capere Elifaeū, quā propter primum.

Benadad quomodo putauit capere Elifaeum, cum ipse sciret omnia eius consilia. Quæst. X.

QVAERETVR, vterius, quomodo volebat Benadad capere Elifaeum: nam videbatur in hoc esse stultus, quia serui sui dixerāt sibi qd Elifaeus indicabat regi Israel omnia, quae Benadad loquebatur in conclauī. Cum ergo nunc inuisset consiliū de capiēdo eum, sciret hoc Elifaeus, & occultaret se, & nullo modo posset eum capere Benadad. Dicendum autem, qd ista cogitatio Benadad erat erronea: quia si verū erat, qd Elifaeus sciebat omnia, quae dicebantur in occulto, sciret hoc, quod dicebatur contra ipsum: errabat tamen Benadad, quia in vniuersali dicebat verum. s. qd Elifaeus sciret omnia, quae dicebantur in occulto: nam hoc ipse credebat ex dicto seruorum suorum: tamen in particulari deficiebat, putans, qd Elifaeus nesciret ista, quae nunc dicebantur cōtra eum. Sic. n. dicit Aristot. primo priorum, qd aliquis potest dicere omnem mulam esse ite rilem, & tamen credere istam mulam habere in vtero. s. quia errat non considerando, quomodo istud particulare includatur sub vniuersali. Causa autem istius erroris erat duplex. Prima erat dispositio Dei: nam Deus interdum excecatur hominem permittendo eum cadere in magnas imprudentias pp peccata sua, in quas non incideret aliquis vir minus peritus: sic. n. dicit perdam sapientiam sapientum, & scientiam scientium reprobo. Sic patet prima ad Corinth. i. & nunc Deus voluit excecari intellectū Benadad, vt per istam excecationem ostenderet gloriam suam. s. in magnitudinem miraculi liberando Elifaeum de manibus Syrorum, qui obsederant vrbem, & excecando eos, ducendoque in Samariam, sicut postea fuit: vt patet i. litera, & Deus in hoc magnificatus est. Sic. n. Deus indurauit Pharaonem ad hoc, qd ipso indurato, fierent prodigia Dei in terra Aegypti, per quae innotesceret nomen Dei in vniuersa terra. Sic patet Exo. 9. cū dixit Deus Pharaoni: vt ostendam in te fortitudinē meam, & narretur nomen meū in omni terra. Idem patet ad Rom. 9.

Deus sepē excecatur viros sapientes pmitte dō eos cadere in magnas imprudentias pp peccata sua.

scilicet, quia in hoc ipsum excitauit te, vt ostendam in te virtutē meam. Secunda causa erroris fuit, quia Benadad desiderabat nimis capere Elifaeum, & istud desiderium passionale cogebat eū malè iudicare. Nā qū quis passionatus est circa aliquid, licet dicat in vniuersali verum, tñ errat in particulari: sic pater 7. Ethic. c. de syllogismo incontinentis: vbi dicit de incontinente, qd exiltēs in passione iudicat bene in vniuersali, dicens: omne fornicari, & inebriari esse fugiendū, & tñ istud fornicari, & inebriari particulare, qd est praesens, non dicit esse malū, sed eligendū. Sic autem erat in Benadad, quia nimis affectus erat ad capiendū Elifaeū: iō qd in vniuersali rectè diceret, putans Elifaeum scire oia, quae dicebantur in secreto: tñ putabat de isto consilio, qd nunc iniebatur contra Elifaeum, qd lateret eum. Annunaueruntque ei dicentes: ecce in Dothain est. s. fortè ierunt aliqui de seruis Benadad ad terrā Israel ad sciendū, vbi erat Elifaeus, & retulerunt ei, qd esset in Dothain. Est autē Dothain quaedam ciuitas in terra Israel, apud quā sunt bona pascuā: & apud vrbem illam erant filij Iacob pacētes gregem, qñ Ioseph frater eorum iuit ad inquirendum eos apud Sichein, & cū erraret in agro, dixit ei vir quidā, qd iret in Dothain, & ibi inuenit eos, Gen. 37. Misit ergo illuc equos, & currus, & robur exequutus. s. misit rex Syriae in vrbem Dothain exercitū fortē cum equis, & curribus: quia sciebat, qd viri Israel vellent defendere Elifaeum, cū esset vir sanctissimus, & valde vtilis terrae Israel. Misit ergo tñ exercitū, vt posset debellare vrbem, & capere eam, inuito Elifaeo, & ciuibus vrbis. Qui cum venissent nocte circumdederunt ciuitatem. s. exercitus regis Syriae venit per noctem ad ciuitatē Dothain, vt Israelitae non cognoscerent eos venire, & non possent cōuocare auxilium magnū: sed prius isti quasi insperato possent capere vrbem, quā conuenirent aliqui in adiutorium. Consurgens autem diluculo minister viri Dei. Iste erat aliquis vir, qd erat in obsequio Elifaei, sicut ante hoc erat Giezi: nā ille iam eiectus fuerat de cōsortio suo: quia erat leprosus. Egressus est. Potest intelligi, qd egressus est de vrbe, & vidit exercitum in circuitu ciuitatis, vel egressus est de domo: & ex loco ipso vidit gentem multam in circuitu vrbis: Secundū est verisimilius: nā si portae vrbis fuissent apertae ita, vt puer Elifaei potuisset exire, & hostes possēt intrare in vrbē, & introiissent: & tñ ipsi erant in circuitu vrbis: ergo non erat aperta porta ciuitatis, & sic minister Elifaei nō egressus est de vrbe, sed de domo. Viditq; exercitum in circuitu ciuitatis, & equos, & currus. Erat dispositus exercitus p circuitum ciuitatis ad capiendū eam: nā p noctem locauerunt castra. Nunciauitq; ei dicens: Heu, heu, heu Domine mi, quid faciemus. Nūciauit quomodo exercitus multus erat in circuitu ciuitatis, & timuit puer nimis putans, qd Elifaeus non posset euadere gentē illā, qa ciuitas non posset se defendere de manu tanti exercitus: iō dixit: Heu, heu, qd est interiectio dolentis, qd faciemus: q. d. non habemus quōd confugiamus. In Hebraeo dicitur, Aba Domine mi. Quia, aha, est interiectio Hebraica cōmunitatis ad significandū dolorē, & admirationem, & alias affectiones, sicut declaratū est supra 3. At ille respondit: noli timere: plures. n. nobiscum sunt, quā cum illis. Timebat. n. puer nimis, & Elifaeus voluit consolari eum, dicens: noli timere pp multitudinem hostium; quia plures sunt nobiscum, qd cum illis. Dicebat hoc Elifaeus de multitudine angelorum, quae adiuuabat eum, ita vt non possent hostes quidquam nocere. Cumque orasset Elifaeus, ait: Domine aperi oculos huius, vt videat. Quanquam Elifaeus cōsolaretur puerum, dicens: plures nobiscum sunt; quā cum illis: tamen puer semper timebat: quia non

nō videbat aliquem esse in adiutorio Elifaei: & tamē videbat multos hostes in circuitu vrbis: ideo orauit Elifaeus, vt Deus aperiret oculos pueri, & videret multitudinē magnam angelorum, quae erat in circuitu ad defendendum Elifaeum. Et aperuit Dominus oculos pueri. Fecit supernaturaliter, qd videret id, quod aliās videre nō poterat. Et vidit. s. equos, & currus igneos, qui erāt ad defensionem Elifaei. Et ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Elifaei. Locus ille erat in monte, & in circuitu illius montis erant currus, & equites coloris ignei in circuitu Elifaei ad defendendum eum: isti autem erant angeli, qui formauerant de aere corpora talis figurae, & condensauerant illum ad talem proportionem, vt appareret in eo color igneus. Hostes verò descenderunt ad eum. i. hostes, qui oblidebant ciuitatem, descenderunt ad locū, in quo erat Elifaeus. Potest autem intelligi, quod Elifaeus exiuit de vrbe: & hostes videntes illum descenderunt ad eum, vt indicaret eis de Elifaeo. Vel potest dici, qd ipsi introierunt in vrbē: quia ianua aperta fuit, & descenderunt ad locum in quo erat Elifaeus. Vel potest dici, qd ciuitas illa non erat murata, & hostes introierunt ad domum, in qua erat Elifaeus, nemine impediēte. Sed primus modus melior est, & magis consonat verbis Elifaei, quae postea locutus est ad viros istos, quā aliquis aliorum.

Curvus, & equi ignei in monte quid, & quomodo erant. Quæstio XI.

QVAERETVR, quomodo erant isti currus, & equi ignei in monte, & quid erant, & quomodo facti erant. Respondendum, qd isti equi, & currus habebant super se equitantes armatos, & etiam arma eorum videbantur ignea, sicut currus, & equi. scriptura tamen non facit mentionem de ascensoribus equorum, & curruum: quia non est necesse: nam ex eo qd erant ibi currus, & equi, manifestum est, qd essent aliqui equitantes: nam aliās currus, & equi nullum auxilium ferrent. Elifaeus tamen dixit puero: plures sunt nobiscum, quā cum illis: & ostendit ei ad consolationem suam currus, & equos: ergo necesse est, qd ibi videret etiam equitantes. De curribus autē, equis, & equitibus dicendū, qd erant quaedā corpora formata ad figuram equorum, & curruum: & erant de materia aerea: nam omnis materia corporalis ad nutum seruit Dæmonibus, & angelis bonis: formauerunt ergo angeli ista corpora ad figurā curruum, & equorum, & equitum, & fecerunt, qd essent oia coloris ignei. Ratio huius erat, vt omnia ista viderentur venisse de celo: quia non habebant colorem equorum, & curruū humanorum. Sic etiam qñ raptus est Elias apparuit currus igneus, & equi ignei, & ferebatur super currū illum, sup. 2. c. ita nunc celsitūs veniebat istud auxilium: ideo coloris ignei oia fuerunt. Et praeter hoc angeli, qui formauerant ista corpora, mouebant ea, vt viderent esse corpora viuētia, & nō videret puer Elifaei, qd erat aliqd phantasma.

Equorum, & curruum similitudo an esset miraculosa à Deo, vel ab angelis propria virtute, & de modo, quo angeli formauerunt istos equos. Quæstio XII.

QVAERETVR, vterius, an similitudo istorum equorum, & curruū igneorū poterat fieri per angelos ppria virtute, vel oportebat, qd ibi esset miraculū operationis diuinæ. Rñdendū, qd ista oia facta sunt opere angelorū, & nō oportebat esse ad hoc ali quod miraculū. Et patet hoc: nā Dæmones pnt ista facere, ergo à fortiori poterunt boni angeli. Nā saepe videmus aliqua phantasmata sine somnijs, quae re-

liter apparent, & mouentur sicut faciunt apparitores arte necromantica, & illa fiunt per dæmones: & tamen constat, qd non est ibi aliquod opus miraculi: quia Deus non concurrat cum dæmonibus miraculose operando ad approbandum eorum errores, cū semper intendant decipere homines, vt in ducāt ad malum: ergo possunt ipsi viribus suis talia facere. Itē patet, qd dæmones possint talia facere: quia Apostolus. 2. ad Thessa. c. 2. dicit de Antichristo, qd aduentus eius est secundum operationem Saranē in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus: ergo Sathanas potest facere signa mirabilia, quae hominibus appareant, quanquam secundum veritatem non sint: & tamen ad istam apparitionem oportet, qd ipsi formēt corpora de aere, vel de vaporibus terreis condensando illos, & inducendo aliquos colores: ergo possunt Dæmones virtute sua talia facere. Itē patet hoc, quia Dionysius dicit de dæmonibus, & angelis, qd materia corporalis seruit eis ad nutum. i. possunt fabricare in illa quidquid volunt: ergo poterunt fabricare corpora talis, vel talis figurae. Item patet hoc: quia id, quod naturaliter efficitur, poterit effici p angelos, & dæmones, cum ipsi cognoscant oia secreta naturae. Videmus tamē naturaliter ista fieri, quia corpus acreum est humidum, & valde delicatum potēs pati quidquid in eo imprimatur: iō pot rare fieri per calorem, vel condensari p frigus: nam videmus aerē grossiorē esse in hyeme, qd in vere, & hoc siue accipiamus aerē propriē pro elemento, siue pro vaporibus, & exhalationibus surgentibus de terra, & aqua ad regionem aeream, quas vulgariter loquentes, aerem vocamus, licet non sint. De istis enim generantur nubes, & pluuie, & nebulae, & caligo, & nix, & grādo, & pruina, & omnia alia entia meteorica. Sicut ergo ista naturaliter cōdēsant, ita vt sint visibilia: ita pnt opere dæmonū, & angelorū cōdēsari efficaci, ita vt non solum sint visibilia, sed etiam palpabilia: cum ipsi possint alia naturalia agentia applicare, per quae condensatio velocius fiat, & intensius. Quōd autem forment corpora ad talem, vel talem figuram, vt hominis, vel equi, vel currus, non requiritur aliqua potestas supernaturalis, vel naturalis, sed solum ars quaedam. Nā cum materia aerea, vel vaporum, aut exhalationū naturaliter condensabilis sit, pot condensari, & accipere istam, vel istam figurā: & non requirit ad inducendā talē, vel talem figurā aliqua potestas, sed sola scientia formādi figurā: sicut patet in arte figulorū, & statuariorū. Nā terra lutosa de se formabilis est ad quancunq; figurā: iō sola peritia figuli requirit ad taliter, vel taliter formandū. Sic et in statuarijs est, & in celsoribus lapidū: sed angeli hnt oēm artē, quā hoīes habeant, perfectius, qd sit in hoībus: ergo poterunt formare qualescunq; figuras voluerint de aere: & ex hoc sequit id, quod aliqñ vī. s. qd qñ apparent aliqui sancti, vel angeli, vel dæmones, & loquūt hominibus, apparēt in formis pulchrioribus, quā sint inter nos: quia lineamenta illorum corporum aereorum fiunt ad voluntatem ipsorum: ideo poterunt facere figuras pulchras quantū voluerint, ita vt homines videntes admirentur: quia nunquam tanta pulchritudo in hoc seculo apparuit. De colore autem, quōd sit color igneus, vel alterius modi in corporibus illis apparentibus non est miraculum aliquod: quia naturaliter fit. Nam color sequitur naturaliter in corporibus mixtis: ideo secundum diuersitatem mixtionum apparent diuersi colores: ideo cum angelis, & dæmones possint condensare corpus acreum multum, vel paucum, & ad quēlibet gradum mixtionis sequatur aliquis gradus diuersus, siue in specie coloris, siue in intensione, & re-

missione: poterunt producere qualescunque voluerint colores...

An currus, & equi ignei demuo apparuerunt, an preexistebant...

QVAERETVR ulterius, de istis equis, & curribus igneis, an essent in monte...

psium repugnet ordini perfectissimo. Nec potest aliquid dicere...

Oculi pueri quomodo aperti sunt ad videndum currus, & equos...

QVAERETVR ulterius, quomodo Deus aperuit oculos pueri huius...

tu Elisai ad similitudinem currum, & equorum: tamen non poterant...

Syri excecati a Domino...

Cecitas, qua percussi fuerunt Syri, an fuerit vera.

1. Ratio. 2. Ratio. 3. Ratio.

Confutatio.

QVAERETVR quomodo fuit ista cecitas inducitur a Deo in viris istis...

post excepcionem Elisaeus dixit eis: sequimini me, & ostendam vobis virum...

Responso. nihil omnino viderent, nec etiam fuit diminuta in eis virtus visiva...

q̄ nō cognoscebant: ergo alius modus cecitatis erat ille, quam iste. Sille erat acritas, & iste erat amentia. De isto secundo patet Deut. 28. vbi amentia vocatur cecitas, cum dicitur: percutiat te Dominus amētia, & cecitate, ac furore mentis, & palpes in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Et isto modo Syri non putabant se aliquid pati, cum omnia viderent, & sequebantur Elisæum. Ad primam rationem in cōtrarium cum dicitur: percutie gentem istam cecitate, dicendum, q̄ accipitur cecitas non pro excitatione, sed pro amentia, vel furore mentis, sicut patet Deut. 28.

Ad 2. Ad secundam dicendum, q̄ percussit Deus Syros, vt non viderent. i. vt non cognoscerent id, quod videbant: & istud est tanquam si nihil viderent, quia sensu visus egemus, vt rerum differentias nobis ostēdat, ideo cum plus ceteris diligimus, quia plures rerum nobis differentias ostēdit, vt ait Arist. i. Meta. habere ergo visum, & nullam differentiam rerum p̄ illum cognoscere, est tanquā nullum visum habere.

Ad 3. arg. Ad tertiam cum dicitur, q̄ aperuit Deus oculos eorum, cum essent in Samaria, & viderunt se esse in medio Samariæ, non dicitur id, q̄ verè hi oculos apertos non haberent, & Samariam non viderent, sed quia videbant, & non cognoscebant, dicebantur habere oculos clausos: cum verò viderunt, & cognouerunt, dicuntur habuisse oculos apertos.

Elisæus quare voluit Syros excipari. Quæst. XVI.

QVAERETVR vterius, quare Elisæus voluit, q̄ Deus excæcaret gentem istam, & cur Deus illam excæcavit. Dicendum, q̄ fuit propter multa. Primum fuit ad liberationem ipsius Elisæi: nam ipse erat in manibus eorum, si cognouissent eum, renouissent vinculum, nisi liberasset eum Deus miraculosè. Et sicut debebat Deus ostendere aliquod genus miraculi ad liberationem Elisæi, voluit ostendere istud, quia conueniens erat. Sic enim Christus liberauit se de manibus eorum, qui volebant eum precipitare de vertice mōtis, quia vel percussit eos amētia, vel fecit se inuisibilem: & sic transiit per mediū illorum, & non videbant eum: vt patet Luc. 4. Iterū quoque cum vellent eum lapidare Iudæi, quia dixit se priorem esse Abrahā, abscondit se coram eis, & exiuit de medio ipsorum. Io. 8. Iterum etiam fecit sic, cum vellent eum denuo lapidare. Io. 10. Secunda causā excitationis Syrorum fuit ad ostendendam gloriam Dei. Svt ipsi viderent, q̄ Deus Israel poterat omnes illos subito occidere, vel tradere in quæcunq̄ue pericula, sicut nunc cum excæcavit eos, & tradidit in manus hostium, & occidissent eos, nisi propter Elisæum. Tertia causā fuit propter vtilitatem Israelitarum, scilicet, vt Syri videntes benignitatem, & clementiam Israelitarum, nolēt aduersari eis: & sic factum est, quia cum fuissent in Samaria, & potuissent eos occidere, & non occidissent, sed pauissent eos abundanter, & remisissent eos in Syriā, cōpuncti corde non venerunt postea ad infestandā terrā Israel: sic dicit in f. & vltra: non venerunt latrones Syriæ in terrā Israel. Dixit autē ad eos Elisæus: non est hæc via, nec ista est ciuitas. Cū excæcati essent, & sciebat Elisæus, q̄ iā nō cognoscebāt ea, quæ videbant, voluit eos fallere ducēdo in Samariā, & dixit: nō est ista via, p̄ quā debetis ire ī vrbē Dothain, nec est ista ciuitas Dothain, q̄ vos quæritis. Subintelligendū est, q̄ Elisæus nō negauit Elisæum esse in Dothain, quia hoc audiuerant Syri prius, q̄ venirent ad obsidendā vrbē, & si nūc Elisæus negaret esse Elisæum in Dothain, posset illi suspicari aliqd̄ malif. q̄ ille fallere vellet eos, dato, q̄ non

scirent eū esse Elisæum, & nolēt sequi ipsum: iō vt sequerent eū confessus est Elisæus esse in Dothain, sed dixit, q̄ nō erat illa ciuitas Dothain, nec erat illa via per q̄ ire illuc deberent. (Sequimini me, & ostēdam vobis virū, quē quæritis.) Dixit Elisæus illos nescire viā vrbē Dothain, ad hoc, q̄ sequerent eū, & posset eos ducere in Samariā, vbi erat rex Israel. Et dixit ostendā vobis virū, quē quæritis: nā postea in Samaria ostendit se eis: quia tunc viderunt eū, & cognouerunt: prius autē videbant, & nō cognoscebāt. (Duxit ergo eos in Samariam) Intelligendum est, q̄ Samaria erat ciuitas propinqua vrbī Dothain ita, q̄ p̄ficiscēdo de Dothain in Samariā: nō egebāt cibo, nec potu p̄ breuitatē viæ. Cumq̄ ingressi fuissent Samariā. Introduxit eos Elisæus in Samariā: & ipsi videbāt se introire, sed nesciebāt esse Samariā: putabāt n̄ esse vrbē Dothain. Dixit Elisæus: Domine aperi oculos istorū, vt videant. f. quia erāt percussī amētia nō poterāt cognoscere illā esse vrbē Samariā, nisi Deus tolleret amentia illā, & restitueret eos priorī statui, & tunc ipsi viderēt, & cognoscerent. Erat autē expediens, q̄ iā isti cognoscerent vbi erāt: quia aliās licet fuisset miraculū, ipsi nō cognouissent illud, & nō p̄ficeret quātū ad illud, qd̄ Deus intendebat causare ex illo miraculo. Aperuit Dominus oculos eorū. f. abstulit eis cecitatem cordis, & amētia. Et viderunt se esse in medio Samariæ. i. cognouerunt se esse in Samaria: nā ante hoc videbāt Samariā, & q̄ introirent in illā: & tñ nesciebant illam esse Samariā, sed potius putabant esse vrbem Dothain.

An Elisæus mentitus fuerit, & peccauerit, dicendo: non est hæc via, sequimini me, &c. Quæst. XVII.

QVAERETVR, an Elisæus mentitus est, & peccauerit, dicendo: non est hæc via, nec ista est ciuitas, sequimini me, ostendam vobis virum, quem quæritis. Et vī, q̄ mentitus fuerit: quia Syri inquirebant ciuitatē, in qua erat Elisæus: & tñ illa, quæ erat corā eis, erat ciuitas, in qua erat Elisæus, & illa, p̄ quā venerat, erat via: dixit tñ Elisæus: non est hæc via, nec ista ciuitas. Etiā Elisæus erat corā eis: & tñ dixit: ostendā vobis virū, quem quæritis: in quo innuebat, q̄ nō erat tñ corā eis vir, quē querebant, sed falsum erat. Rñdet Nicolaus, q̄ non mentitus est Elisæus: quia dixit: non est ista ciuitas. f. in qua solet habitare Elisæus, & dicit, q̄ domus sua erat in Samaria: qd̄ patet, quia præced. c. dixit puella hebræa ad vxorē Naaman: vti nā fuisset Dñs meus ad prophetā, qui est in Samaria, f. ad Elisæum: ergo ibi morabat. Etiā infra in litera dicit: Elisæus autē sedebat in domo sua: & tñ ibi dicit de ciuitate Samariæ: vt patet ex litera: ergo ibi erat habitatio principalis, & sic verū dixit: nō est ista ciuitas. f. in qua habitare solet Elisæus. Sed istud vī esse nimis alienū, nec est sufficiens ad excusandū mendaciū: quia Syri non petebant, quis erat locus, vbi habitabat Elisæus principaliter, sed vbi erat nunc Elisæus, vt caperent eum: & tamen ipse erat apud ciuitatem Dothain, & in via eius: ideo falsum erat dicere: non est ista ciuitas, nec est ista via. Potissimè quia in iuramentis, vel promissionibus verba debent intelligi secundum intentionem eius, cui iuratur, vel promittitur aliquid, vel saltem debent reduci ad communem intelligentiam, & nunquam debent intelligi in sensu, quem facit ille, qui promittit, vel iurat, nisi in quantum intentio sua apparet ex verbis: quia aliās nunq̄ teneretur aliquis ex promissione, nec ex iuramento: quia posset dicere intellexi taliter, vel taliter: & sic oēs, quibus sunt promissiones, & iuramenta, fallerentur, & cōtractus omnes irritarentur: sed istud esse absurdissimum constat: tamen ista verba Elisæi, f. non est hæc

Responso Nicolai tollitur.

hæc via, nec ista est ciuitas, non erant vera in sensu, quo accipiebant ea Syri: quia illi intelligebant, quod non erat illa ciuitas, in qua erat Elisæus, sed in alia nunc manebat, & illuc ibant ad inquirendum eum. Etiam ista verba falsa erant secundum communem intelligentiam, quia proposita quæstione Syrorum, & visa responsione Elisæi omnes audientes iudicarent, q̄ Elisæus nō erat in vrbe illa, sed in aliqua alia, & sic non sunt vera verba. Aliter pōt dici, & melius, q̄ Elisæus respondit aliquid ad intentionem Syrorum, licet non omnino: nam ipsi querebant, vbi erat ciuitas, in qua Elisæus manebat, vt possent eum tenere. Respondit eis Elisæus: non est hæc via, nec ista est ciuitas. i. non est ista ciuitas, in qua inuenietis Elisæum: nam licet ibi tunc esset, non erant inuenturi eum ibi, sed postea in Samaria: & in hoc respondebat ad intentionem ipsorum: quia ipsi inquirebant locum, in quo possent Elisæum capere: sed illa nō erat ciuitas, in qua possent eum capere, vel cognoscere. Etiam dixit: ostendam vobis virum, quem quæritis. scilicet, licet sit præfens vobis, non cognoscitis eum nunc, sed ego postea eum vobis ostendam. Isto modo possent saluari aliqui verba Elisæi in veritate. Et tamen magis videtur dicendum, q̄ mentitus fuerit: & tamen mendacium illud fuerit officiosum, vel non reputatum est mendacium: quia illud dicebat Elisæus, Deo incitante ad hoc, q̄ manifestaretur gloria Dei per ostensionem istius miraculi. Nā quātum ad liberationem suam non oportebat, q̄ mentiretur Elisæus: quia ex eo, q̄ illi excæcati erant, & non cognoscebant eum, poterat ipse euadere, & nō oportebat, q̄ mentiretur: & tamen vt ostenderetur gloria Dei ducendo illos in Samariam, & ostendendo eis cecitatem suam a Deo causatam: Dixit eis Elisæus: non est hæc via, nec ciuitas.

Syri quare sic excæcati volebant sequi Elisæum. Quæstio XVIIII.

QVAERETVR vterius, cum isti Syri excæcati essent, f. q̄ non cognoscebāt ea, quæ videbāt, quare volebant sequi Elisæum. Respondendum, q̄ sicut dictum est supra, isti non passi sunt aliquid in oculis, sed solum in phantasia, & intellectu: quia nō cognoscebant res visas sicut prius, & putabant, q̄ illa ciuitas, quæ erat coram eis, non erat Dothain, & ille homo, qui loquebatur eis, non erat Elisæus, sed credebant q̄ ipsi errauerant in via, & non venerant ad vrbem Dothain: ideo nunc putabat q̄ ille homo, qui loquebatur eis, duceret eos in Dothain, & non suspicabantur se falli ab illo. Nam si ipsi scirent se decipi, & non cognoscerent, sicut prius, non essent percussī amentia, & cecitate cordis, sed solum esset aliquis defectus in oculo.

Elisæus quare duxit eos in Samariam, & non in aliam ciuitatem. Quæst. XIX.

QVAERETVR vterius, quare Elisæus duxit viros istos in Samariam potius, q̄ in aliā vrbē. Rñdendū, q̄ hoc fuit p̄ multa. Primo, quia forte non erat alia ciuitas tam propinqua vrbī Dothain, sicut Samaria: expediebat tñ, q̄ Elisæus duceret Syros in aliquā vrbem propinquā, vt in itinere non egerent cibo, & potu: quia non posset eis ministrare Elisæus. Etiā ipsi nescirent conuenienter procurare: quia erāt percussī amentia. Erat autē Samaria propinqua,

quæ duxit eos illuc. Secundū fuit: quia in Samaria erat rex Israel, & volebat Elisæus ostendere istud miraculū, & iō duxit eos illuc. Terriū fuit, quia Elisæus intendebat, videre de cibo istis, postquā aperirent oculi eorū sicut fecit postea: vt sic ostenderet benignitatē suā ad hostes: & tñ non poterat Elisæus, videre de cibo Syris alibi, q̄ in Samaria, quia erat magnus exercitus: in Samaria autē erat rex, qui poterat illis promptè prouidere: vnde dixit ei Elisæus: pone panem, & aquā corā eis, vt comedant, bibāt, & vadāt ad Dñm suum: iō duxit eos in Samariā. Quartū fuit ad ostendendū ipsis Syris miraculū Dei, & benignitatē Israelitarū donantiū eis vitā, cū possent eos occidere: & hoc fieri debebat, vt syri postq̄ cognoscerent locū, in quo erant, viderent se esse in potestate Israelitarum, & q̄ posset eos occidere si vellent, & nolabant. Nullus tñ locus erat, in quo istud posset demonstrari, nisi in Samaria: quia Syri erant multi: vt patet supra: cū dicatur, q̄ misit rex Syriæ equos, & currus, & robur exercitus: & si ducti fuissent ad aliquā ciuitatē paruā, q̄ aperirent oculi eorū, nō possent Israelitæ eos percutere, sed potius ipsi percuterent Israelitas: nam tota ciuitas Dothain timuit eos, & non putauit puer Elisæi, q̄ possent euadere in illa. Samaria autē erat de maximis ciuitatibus terre Israel, cū esset Metropolis regni illius: iō erant ibi multiviri bellatores. Etiā erat ibi rex, & p̄ ipsum erat ibi magnus exercitus cōgregatus de toto Israel, cum tñ essent bella inter Syriā, & Israel: iō poterant Syri occidi in Samaria. Vñ rex Israel qñ vidit illos dixit ad Elisæum: nūquid percutiā eos pater mi? sic videbat se percuterē illos posse: & sic Syri viderunt se esse in periculo maximo, & liberatos de illo sola clementia Iudeorū. Debuerit ergo duci in Samariā potius, q̄ ad aliā vrbē terre Israel: Cū autē quærit, quare non introduxit eos Elisæus in vrbē Dothain: dicendū, q̄ fecit p̄ ista tria vltima. f. quia non erat ibi rex, & quia non poterat eis ibi videre de cibo, & quia nō poterat esse ibi in periculo mortis.

Elisæus quare orauit Dominum, vt aperiret oculos Syrorum. Quæst. XX.

QVAERETVR vterius, quare Elisæus orauit, q̄ Deus aperiret oculos istorū: quia nō videbatur esse necessariū miraculū ad hoc, q̄ isti viderent. Nam non fuerant isti priuati potentia visiva, nec diminuti in lumine: iō qñcunq̄ cessaret impedimentū, poterant naturaliter videre, & nō poneret miraculū aliquod. Rñdendū est, q̄ Deus percussit Syros amētia causando in phantasia eorū quādā perturbationē, sicut nō poterant cognoscere ea, quæ videbant. Et postq̄ posita fuit ista amentia naturaliter manebat, & nunq̄ potuissent syri cognoscere aliquid, quousque auferret ista amentia, sed Deus illā posuerat: iō oportebat, q̄ ipse tolleret eā, & sic orauit Elisæus, vt aperiret oculos eorū. i. vt tolleret amētia de phantasia sua.

An amentia inflicta Syris potuisset naturaliter sanari, & quando egritudines a Deo inflictæ hominibus possunt naturaliter sanari, & quando non. Quæst. XXI.

QVAERETVR vterius, an ista amentia a Deo inflicta Syris poterat naturaliter sanari. Rñdendū, q̄ Deus pōt infligere homini in pœnā quicquid voluerit, & qñ inflixerit aliq̄ pœnā, vel passionē, aut illa erit passio, quæ aliās naturaliter insurgere potest ex causis naturæ: aut nō, sicut sunt multæ passionēs, quas Deus potest causare i nobis cum oīs materia sit ei in potentia obedientiali: & tñ nō sunt causæ in natura ad iducēdū talē passionē. Si primō mō, dicēdū,

quod passiones à Deo causatæ nō possunt sanari naturaliter: quia sicut natura nō habet aliquid potens tales egritudines, vel passiones inducere, ita nec habet aliquid, quod possit illas passiones expellere. Nam curatio fit ab oppositis causis; & si vnum contrarium est in natura, & reliquum: ideo ē contrario, si nulla causa est in natura potens inducere talē, vel talē passionem; Et nulla causa erit potens illā sanare, si diuinitus causata fuerit. Si autē passio à Deo inflicta homini habeat causam aliquā in natura, ita quod similis passio ex naturalibus principiis causari potest. Dicendum, quod aliquæ sunt passiones, quæ naturaliter sunt incurabiles, vt esse surdum, & esse mutū, & cæcum, & multæ aliæ. Si ergo istæ naturaliter causatæ non possunt curari, à fortiori, nec poterunt curari si à Deo inflictæ fuerint, cum ipse fortius infligat, quā natura causare possit. Si autē sint passiones, quæ naturaliter curabiles sunt, dicendum, quod adhuc Deus potest illas infligere in tali gradu, in quo nō sunt sanabiles, ex eo, quod ipse intensius agere potest, quā causæ naturales. Si tamen passiones illæ causentur in tanto gradu, in quāto natura causare solet, quā à Deo infligantur, naturaliter sanari poterunt, nisi forte Deus velit, quod illa egritudo sit manens: quia tunc remedia nihil proficiunt. Istud patet, quia Deute. 28. dicitur: Percutiam te Dñs vlcere Aegypti in parte corporis; per quam ista egritudo egerunt, scabie quoque, & prurigine, ita vt curari nequeas. Et sic innuitur, quod ista multitudo plagarum non esset curabilis: poterant tamen à Deo infligi minores plagæ, & curarentur. Secundo patet: quia sanitas, quæ miraculosè inducitur, potest per causas naturales corrumpi: ergo egritudo supernaturaliter causata poterit naturaliter sanari. Patet consequentia: quia idem iudicium est de oppositis, scilicet de sanari, & egritate: & tñ sanitas à Deo inducitur à causis naturalibus corrumpitur, sicut est in omnibus illis, qui suscitantur à mortuis, & postea per causas naturales corrumpuntur. Sic et Christus multos sanauit à febribus, sicut socrum Petri, & tñ postea mortui sunt, & inciderunt in alias egritudines. Non est ergo negandum, quin plaga à Deo inflicta possit naturaliter sanari. Sic autem erat de amentia, quam Deus inflixit istis Syris: quia etiam illa naturaliter poterat euenire, & si sic eueniret, poterat curari: ita ergo cum à Deo inflicta fuisset, sanari poterat. Pro quo sciendum, quod amentia est quædam passio cerebri, scilicet, est quædam percussio anterioris cellulæ, vel partis cerebri cū priuatione imaginationis, sicut medici asserunt: & ista vocat à quibusdam mania, & patientes vocantur maniaci. Causatur autem ista passio naturaliter ex cibis melancolicis: & aliquando ex potatione vini fortis, quod cum exurat humores cerebri, incinerantur, & tunc deficit imaginatio, quæ fit per species ibi existētes. Causatur etiam ista passio ex accidētibus animæ, scilicet ex tristitia magna, & ex timore, & ex sollicitudine, & studio vehemēti. Causatur etiam ex morsu canis rabidi: & ex aere pestifero lædente cerebrum, & ex nocuo humore corruptente. Curatur autem ista passio per oppositas causas, scilicet per letitiam magnā, & per delectationē in armonia, & instrumentis musicis, & per electuaria quædam: & si ista nō sufficiunt, arte chirurgica curanda est passio: Et sic si Deus causasset talem amentiam in Syris corruptedo in eis anteriorem partem cerebri, sicut fit in mania, vel amentia, naturali per ista, per quæ curatur naturalis amentia fuisset illa curata. Credendum est tñ, quod Deus non læserit in Syris aliquam partem cerebri ad faciendū eos amentes, sed manente priori cellula illa, priuaret eos imaginatione, quod est formale in amentia. Et isto dato, impossibile erat naturaliter curari

Amentia, quid, & quō causatur.

Amentia quib' medicinis curatur.

istam amentiam: quia per remedia naturalia nihil fit, nisi quod cerebrum reducat ad priorem dispositionem, & non sint humores eius exusti, aut lati, vel infecti: & tamen in casu dato Syri habebat cerebrum in dispositione sana, sicut prius, sed solū Deus priuabat eos imaginatione: ideo impossibile erat talē passionem curari: quia ibi erat passio sine causa passionis: medicus tñ non curat directè egritudinē, sed tollit causas eius, & sic curatur: & ita credendum est de aliis passionibus, quas Deus inducit, potissimè quando sunt aliquantulum spirituales, sicut amentia, & stupor, & vertigo, & furor, & mania. *Dixitque rex Israel.* Hic ponitur tertium huius parvis, scilicet benigna hostium liberatio: quia benignè actū est cum Syris, licet hostes essent: & dicitur: *Dixitque rex Israel ad Elifæum, cum vidisset eos: nunquid percuciam eos pater mihi?* Gaius fuit rex Israel, cum vidit hostes suos in manu sua, & desiderauit occidere illos: quia tñ Elifæus ducebat eos, nō ausus est percucere eos quousque iuberet Elifæus: & dixit: nunquid percuciam eos? Vocauit autem eum patrem: quia Elifæus erat quasi pater totius Israel, quia pro eum Dñs conferebat toti Israel multa beneficia. *Aille ait: non percucies: Verū percucere: quia potius volebat, vt beneficeret eis, dādo sibi cibum. Nec enim cepisti eos gladio, & arcu tuo, vt percucias. Quasi dicat, non est iustum, quod tu percucias eos: quia nō cepisti ipsos in bello iusto in potestate arcus tui, & gladii, vt licitè occideres eos: sed, te nihil agēte, Deus dixit ipsos ad manum tuam, & non ad occidendum: ideo non debes occidere. Sed pone panem, & aquam coram eis, vt comedant, & bibant.* Ista fuit magna benignitas: quia illi erant hostes Israel, & venerant ad capiendū Elifæum, ipse verò, cum posset eos occidere, noluit, sed dedit eis cibum, & remisit eos in terrā suam, & dixit: appone panem, & aquam: quia iste est modus eorum, qui petunt, scilicet quod rem paruam petant, quæ intelligebant sibi magnam dandam. *Et vadant ad Dominum suū.* Scilicet, vt postquam comederint, & biberint, recedant ad Dñm suum Benadad, & referant ei, quæ viderūt. *Appostaque est eis ciborum magna præparatio.* Scilicet, quanquam petiuit Elifæus solum panem, & aquam apponi: tñ rex fecit apponi multos cibos vtiarum præparationū, vt in hoc ostenderet regiā magnificentiam. *Et comederunt, & biberunt.* Scilicet, sine timore aliquo, quia rex Israel securitatem eis præstiterat: *Et dimisit eos.* Scilicet, permisit eos abire liberè in terram suam nihil mali eis faciendo, quā hostes essent. *Abieruntque ad Dominum suum.* Scilicet, redierunt ad regem Syriæ, qui miserat eos ad capiendum Elifæum, & retulerunt sibi quid euenisset sibi. *Et nō venerunt ultra latrones Syria in terram Israel.* Vocantur hic latrones illi, qui veniebant de terra Syriæ ad pugnandum, vel ad latrocinandum, si non esset bellum publicum, vt pote, quod torus exercitus regis Syriæ veniret cum ipso rege, vel sine eo ad pugnandum contra Israel. Nam hic venerat magna pars exercitus regis Syriæ ad pugnandum contra ciuitatem; in qua erat Elifæus: quia tamen non veniebat rex Syriæ cum toto exercitu suo ad inferendum bellū publicum toti Israel, dicebantur esse latrones. Et dicitur, quod non venerunt ultra latrones in terram Israel de Syria: quia post istud miraculum venire noluerunt, vel non fuerunt ausi.

Rex Israel an licitè occidisset istos latrunculos. *Questio XXXII.*

Quæretur, an rex Israel potuisset licitè occidere istos Syros quando vidit eos in Samaria, & an Elifæus peccaret permittendo eos occidi. *Respon-*

Elifæus an peccaret permittendo latrunculos occidi.

Respondendum, quod rex Israel aut prohiberetur ab Elifæo percucere syros, aut non: si prohiberetur, nō licebat ei percucere illos: quia ipsi fuerant ducti miraculosè per Elifæum in Samariam: ideo si ipse prohiberet regi Israel percucere eos, credere debebat rex Israel; quod non licebat ei percucere illos, & quod Deus videret hoc, cum Elifæus, qui miraculosè duxerat eos in Samariam, istud prohiberet. Si autem Elifæus non prohiberet eum, dato, quod nihil diceret, poterat eos occidere iuste, & non oportebat, quod hoc peteret consilium ab Elifæo: quia syri erant hostes Israel. Cum ergo ipse videret eos in terra sua armatos, licebat ei percucere illos: quia non solum in terra sua poterat percucere, sed etiam vbiunque reperiret eos: nam habens iustum bellum, etiam per fraudē occidere potest, & lædere hostes; quanto magis cum nō inueniret eos in terra sua armatos modo bellico, & satis apparebat ex hoc, quod venirent ad faciendum bellum, & ad nocendum terræ suæ: ideo nisi Elifæus eum prohibuisset, iuste occideret eos. Sed obiicitur, quod si non prohibuisset Elifæus, non poterat occidere illos, quia dixit Elifæus: nec enim cepisti eos gladio, & arcu tuo, vt percucias. Ex quo innuit, quod ex hoc, quod non ceperat eos gladio, & arcu, non poterat eos occidere. Sed ista ratio semper stat: etiam si Elifæus non vetuisset regi occidere illos, ergo nullo modo poterat eos occidere. Respondendum, quod poterat eos licitè occidere ex causa supra assignata, & cum Elifæus dixit, quod nō ceperat eos arcu, & gladio, non est intelligendum, quod propter hoc solū non poterat occidere illos: sed est sensus, quod rex non ceperat eos virtute sua, sed Deus tradiderat eos in manus eius, & ipse nolēbat, quod occiderentur: ideo non habebat aliquod ius: Israel ad occidendum illos: & tamen aliquando; hostes tradebantur in manibus Israelitarum non virtute sua, sed Dei, & poterant eos licitè occidere; immo si nō occidebāt, peccabant. Sic enim fuit de Ierichontinis: nā Deus subuertit muros Iericho subito dans locum Israelitis, vt intrarent ad occidendum omnes habitatores vrbis: & tamen non peccauerunt Israelitæ occidendos illos, sed potius, si noluerunt occidere, peccauissent, Iosue 6. Cum ibi iubetur, quod singuli intrarent in vrbem per locum, in quo erant, & occiderent habitatores. Sic etiam fuit de Madianitis, quos Deus tradidit in manus Israel sub Gedeone: turbauit enim castra eorum, vt se non cognoscerent, & putaret se esse hostes, sicut nunc turbauit syros faciendo, quod non cognoscerent Elifæum, nec ciuitatem: & tamen non peccauerunt, qui erant cum Gedeone occidendos Madianitas turbatos, sed potius meruerunt: nam Apostolus laudat eos ad Hebræos. 11. Ergo etiā non peccaret rex Israel occidendo istos. De Elifæo autē dicendum, quod ipse potuisset licitè occidere syros, vel iubere, quod occiderentur, nisi cognosceret contrariam voluntatem Dei. Causa autem eadem est, quæ in rege Israel: & tñ credendū, quod Deus reuelauit Elifæo, quod duceret syros in Samariam ad ostensionē miraculi, & ad gloriā suam: ideo vetuit regi Israel percucere eos.

An, si Deus non iussisset Elifæo seruare syros illos, teneretur non nocere eis. *Questio XXXIII.*

Quæretur, vterius, dato, quod Deus nō iussisset Elifæo seruare illos istos syros, an teneretur nō nocere eis, & dare eis cibum. Aliquis dicit, quod sic: quia sic dicit Apostolus ad Ro. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitis, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius. Rñdebit aliquis, quod istud est consilium, & non præceptū, Alph. Toft. super iiij. Reg.

ideo non obligat. Dicitur, quod hoc non stat: quia consilia obligant viros perfectos, sed Elifæus erat vir perfectus, ideo obligaretur ad illud. Rñdendum, quod nō obligabat Elifæus hoc facere, dato, quod Deus non iussisset illos seruari illos: quia remissio iniuriarum cadit sub perfectione, quicunq; quis remittit iniurias suas: & tñ remittere iniurias aliorū, non est perfectio. Sic enim prelati ex perfectione iniurias suas remittere possunt: & tñ iniurias factas Ecclesiæ suæ, vel clericis suis, aut dignitati suæ remittere non debent: & si remittant nō sunt laudabiles, sed increpandi, quia remittunt id, quod ad eos non pertinet. Sic autē erat nūc de syris: quia ipsi nō solum erant hostes Elifæi, sed magis erant hostes totius Israel: ideo si Elifæus potest occidere eos, dimitteret illos in pace, remitteret nō solum iniurias suas, sed regni: & et cū posset proficere regno Israel occidendo hostes eius, nō proficiebat: & istud malū erat, cū ipse teneretur patriæ suæ ad pugnandum pro illa: si autē essent iniuriæ solius Elifæi, adhuc dicendum, quod nō tenebat habita opportunitate, dimittere hostes illos, & dare eis cibum, & potū, quia istud non est de iure naturæ; & quando dicitur, quod istud erat consilium, & obligabat Elifæum, quia erat vir perfectus: dicendum, quod istud consilium non erat illo tpe, sed postea datū est, ideo non obligabat.

An venerint latrones ultra de Syria in terram Israel. *Questio XXXIII.*

Quæretur, vterius, quō dñ hic, quod nō venerunt ultra latrones de Syria in terrā Israel: quia postea venerunt aliqui: nā immediatè dñ quō venerunt syri, & obsederunt Samariam. Et est postea venerunt latrones de terra Syriæ: quia inquietabant terrā Israel syri toto tpe Benadad, & Azael filij eius, & alterius Benadad filij Azrael. Rñdendum, quod nō venerunt latrones de terra Syriæ, sicut solebant prius venire: quia cū essent bella continua inter syros, & Israelitas, veniebant semper aliqui de terra Syriæ ad terrā Israel ad la trocinandū, & ad pugnandum, sicut venerunt nūc ad capiendum Elifæum: & tñ post hoc fuit magnum tps, in quo nō venerunt aliqui latrones pro istud, quod acciderat de Elifæo: & illud, quod in magno tpe non fit, dñ nūquam fieri. Sic dñ Isa. 2. de tpsibus Messie non leuabit gens gladium, nec exercebuntur ultra tra gētem gladiū tēpore Messie, quō intelligitur. Non leuabit gens cōtra gētem gladiū tēpore Messie, quō intelligitur.

Quare post hoc non venerunt tam frequenter latrunculi de Syria. *Questio XXXIV.*

Quæretur, vterius, quare post hoc non venerunt latrunculi de Syria in terram Israel, vel saltem non venerunt tam frequenter. Respondendum, quod hoc erat pro vnum de duobus. Primum erat pro Iudæorum benignitatem: nam ipsi ceperant latrunculos de Syria, & cū potuissent occidere eos, &

Iustum esset illos occidi, cum essent hostes publici noluerunt eos occidere, sed dederunt eis cibos tanquam amicis: ideo considerata tanta benignitate eorum, noluerunt ultra nocere eis: quia potius erant digni beneficio, quam hostilitate. Secundum fuit propter timorem: nam viderunt latrunculū, qui nunc missi fuerant ad capiendum Elisæum, quod excæcati fuerant à Deo, ductique sunt in Samariam, & poruerat occidere eos sibi rex. sed noluit. Timebant igitur, quod quando docunq; irent similiter excæcarentur à Deo, & traderentur manibus hostium, & tunc non remitteret eis sicut prius, quia suscepto beneficio non desinebat aduersari: & ista fuit causa potissima, quia propter benignitatem iudeorum, licet aliqui mouerentur habentes corda generosa, tamen non omnes, cum non omnes habeant animum generosum, & accedat beneficium. Durauit ergo timor iste magno tempore, unde viuentem Elisæo non andebant venire latrunculi propter timorem eius. *Factum est autem.* Hic ponitur miraculum vnum Elisæi ad poenitentium consolationem. scilicet quia ipse pronunciauit Israelitis existentibus in fame futuram abundantiam: & diuiditur in duo, quia primo ponitur poenitentium afflictio, secundo eorum consolatio sequens. Circa primū dicitur *Factum est autem post hoc congregauit Benadad rex Syriae uniuersum exercitum suum.* Iste Benadad erat nunc rex Syriae regnante Ioram apud Israelitas, & etiam regnauerat, dum regnaret Achab pater eius: mortuus est autē anno quinto. Iorā regis Israel: vt patet 7. 8. Iste autē congregauit nunc exercitū 3 Israel. *Et ascendit, & obsidebat Samariam.* Obsedit ciuitatem istam potius quam aliam, quia ista erat metropolis terræ Israel: & quia nunc erat ibi Ioram, & volebat capere regem Israel. *Factaque est magna in Samaria.* Scilicet, quia erant obses si fuit fames magna in vrbe. *Et tam diu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis.* Scilicet, obsessio illa fuit magni temporis: ideo defecerunt omnia victualia in vrbe, in tanti quod vnum caput asini vendebatur per octoginta argenteis. i. pro octoginta siclis, qui erant moneta argentea. *Et quarta pars cibi stercoris columbarum quinque argenteis.* Cabus est nomen mensuræ rerum aridarum, sicut gomor, vel ephis: sicut batus, & chorus sunt etiam mensuræ, de quibus Ezechiel 45. Et quare ita pars illius cibi plena stercore columbarum vendebatur pro quinque argenteis, id est pro quinque siclis.

Fames magna in Samaria.

Rex Syria, quare mouit bellum istud contra Israel. Questio XXXVI.

QVAERETVR de bello isto, quod nunc factum est quare rex Syriae mouit illud contra regem Israel. Respondendum, quod Benadad pugnabat contra Israel à multo tempore: sicut declaratum est supra in litera, & præcedens. C. Volebat autem subicere sibi terram Israel fraude, ideo disposuit ponere insidias contra regem Israel in quodā loco. Elisæus verò denunciauit regi Israel insidias esse positas in loco tali, & abstinuit se ab eo, rex Israel sepius, ita vt Benadad cognosceret sibi reuelatum esse per Elisæum: misit ergo ad tenendum Elisæum, & non potuit exercitus tenere eum: vt patet supra in litera: ideo cum iam nullum remedium haberet contra regem Israel voluit manifestè pugnare, & congregauit totum exercitum suum obseditque Samariam.

Fames tam magna, que nunc erat in Samaria vnde pronuntiabat. Questio XXXVII.

QVAERETVR vterius vnde prouenit ista fames magna, quæ erat nunc Samaria. Respondet

Fdum, quod poterat prouenire ex duobus. Primo ex generali sterilitate terræ tempore illo, scilicet, quia in tota terra Israel erat fames. Hoc autem satis verisimile est, quia tempore Ioram, qui nunc regnabat, fuerunt septem anni famis in Israel: vt patet infra 8. ideo esset nunc aliquis illorum. Hoc colligitur satis rationabiliter: quia illi septem anni fuerunt intra regnum Ioram: nam eo regnante dixit Elisæus mulierem Samariam, quod egredederetur de terra sua ad peregrinandum: quia septem annis futurus erat fames infra octo, & post illos septem annos adhuc veniebat Iorā, eod. cap. ideo nondum transfugerat de regno suo quinque anni, quando ista fames coepit: quia Ioram solum regnauit duodecim annis supra 3. & tamen mortuus est Benadad iste rex Syriae anno quinto regis Ioram infra 8. Et sic iam coepisset fames in terra Israel, quando mortuus est Benadad: & tamen Benadad, circa finem vitæ suæ pugnavit cum Ioram. de quo nunc habetur: ergo iam ceperat ista fames, quæ erat bellum in Samaria, & poterat esse, quod propter illam esset tanta penuria in Samaria. Secundo potest dici, quod accidit ista fames non ex aliqua penuria generali, quæ esset in tota terra Israel, sed ex diuturna obsidione, quia cum diuturna est obsidio, & est multitudo gentis in loco, necesse est citò fieri magnam penuriam, & venire homines ad cibos illicitos, sicut dixerunt serui Senacherib ad viros Ierusalem, quando erat ciuitas obsessa: Isa. 36. f. nunquid ad Dominum tuum misit me Dominus meus, vt loquerer omnia verba ista, & non potius ad viros, qui sedent in muro, vt comedant stercora sua, & bibant vrinam pedum suorum. Quod autem fuerit propter istam causam, & non propter aliam patet, quia dicitur hic facta est fames magna in Samaria: & non dicitur, quod erat fames in Israel, sed in Samaria: si tamen esset fames generalis in terra Israel, non diceretur de Samaria: ergo erat ibi solum propter obsidionem. Item patet, quia dicitur, & tam diu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis: ergo videtur, quod obsidio longa faciebat famem. Quod autem tunc esset aliquis de illis septem annis famis, de quibus dicitur infra 8. Non est inconueniens. Et tamen dicendum, quod illa fames nihil videbatur esse in comparatione eius, quæ inducta est per obsidionem: ideo obsidio ponitur hic tanquam causa.

Caput asini venditum octoginta argenteis, quomodo intelligitur. Questio XXXVIII.

QVAERETVR vterius quomodo est verum, quod venderetur caput asini octoginta argenteis, & si erat in magna caristia. Respondendum, quod potest dupliciter intelligi vno modo, quod venderetur caput asini, i. totus asinus. Alio modo, quod solum caput venderetur pro octoginta argenteis. De primo est modus loquendi talis, quia vocamus duo capita ouium duos oues, & duo capita hominum duos homines: & iste modus loquendi est sepe in veteri testamento: vt patet Exo. 16. Colligat ex eo vnusquisque quantum sufficit ad vescendum gomor per singula capita, i. pro quolibet homine vnum gomor. Dicendum tamen, quod hic accipitur solum caput asini pro ipso capite: & patet, quia hic ponitur istud ad significandum maximam famem: & tamen quod totus vnus asinus venderetur pro octoginta argenteis ad comedendum non erat extrema fames: quod tamen vnum caput asini, in quo ferrè nihil comestibile est: quia omnia sunt ossa venderetur pro octoginta argenteis, erat maxima fames. Itē patet hoc ex proportionione valoris capitis asini ad partem quartā cibi stercoris colubarū: nam illa vendebatur in fame illa pro quinque

ar-

De valore argenteorum sicut siclorum.

argenteis, & sic erat decimasexta pars partem capitis asini: & tamen si acciperetur caput asini pro toto asino maioris valoris esset vnus asinus ad comedendum in fame, quod decem, & sex quarte cibi stercoris columbarum: ideo oportet, quod accipiat caput solum pro capite. Dicendum etiam, quod magni valoris erat nunc vnum caput asini: quia valebat 80. argenteis: & quilibet siclus, vel argenteus, quod idem est erat magni valoris: nam in tempore, in quo non erat caristia magna in terra Israel dabatur vnus aries pro duobus siclis, vel argenteis: vt patet Leui. 5. vbi dicitur, quod pro pecato daretur aries, qui duobus siclis emi poterat. Valebat ergo nunc tantum vnum caput asini, sicut quadraginta arietes in tempore fertilitatis: ideo ista erat grauissima fames.

An homines comederent de stercore columbarum in obsidione Samaria, & quomodo fiebat hoc. Questio XXXIX.

QVAERETVR vterius de quarta parte cibi stercoris columbarum, quæ vendebatur pro quinque argenteis, an verum sit, quod de stercore illo tunc homines comedeant. Respondet Nicolaus, quod non comedeant de stercore. i. de fimo iam emissio de ventre columbarum: quia illud stercus non erat comestibile, nec nutritif, sed potius erat corruptiuum: sed intelligitur de stercore quod erat in vesicca: quia aues iste habet ibi multa grana tritici, & aliorum seminū integra: & dicit, quod coquinarij magnorum dominorum auferebant vesicæ columbarū, & separabant grana, quæ erant intra illa, & vendebant postea ista per mensuram, & tunc vna quarta pars cibi valebat quinque argenteis. Istud autem poterat vocari stercus columbarum: quia iam erat in corpore earum: & aliquid ceperat illa grana digerere, & corrumpi. Andreas autem dicit, quod magna fames industrios fecit homines ad inquirendum cibos in tali re. Nam fimo columbarum est factus de rebus mundis. scilicet de granis tritici, & aliarum frugū: ideo putauerunt, quod cum maneat quidā humor in stercore illo postea fieri inde pulmentum, vel sobiciuncula, quod aliquid nutritionis sit. Hoc etiam videtur dicere Historia scholastica. Et verisimiliter est, quod dicatur de stercore propriè sumpto, quam de granis, quæ erant in vesicca: quia si illa grana separerentur, & venderentur iam, non propriè vocaretur stercus columbarum, sed magis grana tritici. Item si isto modo intelligeretur de granis, quæ erant in vesicca columbarum, non solum fieret hoc de stercore columbarum, sed etiam de stercore gallinarum, & quaruocunque aliarum auium: quia in vesicca illarum reperiuntur sepe grana multa: dicitur tamen solum de stercore columbarum: ergo videtur, quod aliquid speciale erat in isto stercore: & tamen nihil speciale esset si acciperetur pro granis exeuntibus in vesicca: ergo accipitur pro stercore, quod emissum erat ab vtero. Præterea comedebatur stercus illud, & non gallinarum nec aliarum auium propter duo. Primum quia illud de rebus mundioribus cum colūbe semper comedant grana munda: id non erat tam horridum comedere de illo, sicut de stercore aliorum animalium: nam tanto stercus est minus malum, quanto fit de rebus simplicioribus: ideo stercus humanum reputatur pessimum: quia est de rebus multis ideo, fetidius est. Et sic Ezechiel horruit magis illud, quam quodcunque stercus, sic patet Ezechiel 4. Nam Deus dixerat sibi, quod faceret sibi panem subcineritiū ordeaceum, & stercore humano operiret illud: & tunc dixit Ezechiel, ha, ha, ha, Domine Deus meus ecce anima mea, non est polluta: & tunc dixit sibi Deus:

Risio. Andreæ. Antiquissimi post latoris Biblię.

Cur stercus colubarū comedere licet, & non aliarum auium. Quare stercus humanū est fetidius ceteris.

Aecce dedi tibi fimum bouum pro stercoribus humanis, & facies panem tuum in eo. e. c. & sic commutauit illi Deus poenam: quia conquerebatur: & sic, vt quod erat minor pena operire illud stercore bouū, quam humano: stercus tamen columbarum est de rebus simplicibus & mundis. scilicet de grauibus: ideo poterat fieri conuenientius pulmentum de illo, quam de alijs stercoribus auium, vel quadrupedum. Secundum erat: quia ad hoc, quod esset stercus illud nutritiuum, oportebat, quod esset in illo aliqua humiditas, & manerent in eo aliquæ partes puræ, quia aliās non esset nutritiuū, sicut elementa simplicia sed stercora aliarum auium, vel quadrupedum erant siccora, & non poterat inde haberi aliquid tam nutritiuum, ideo fiebat cibus de stercore columbarum.

Iudæi an peccabant comedentes capita asinorum, & stercora columbarum cum esset ista immunda, & contra legem suam. Questio XXX.

QVAERETVR vterius, an Iudæi peccabant comedendo capita asinorum, & stercora columbarum. Respondendum, quod nunc existentes in tanta angustia non peccabant: quia nihil aliud habebant ad cibum: & leges ceremoniales non obligant in extrema necessitate: & tamen si Hebræi comedissent ista sine necessitate nimia, peccauissent: quia isti cibi erant contra legem. Pater primo de capitibus asinorum: nam asinus erat animal illicitū ad cibum: quia de quadrupedibus, non debebat comedere Iudæi aliquod, nisi quod haberet vngulam, & diuideret illam. Leui. 11. & Deuter. 14. & tamen asinus, licet vngulā habeat, non diuidit illam, ideo non erat licitum comedere de eo. Dicit tamen Iosephus. 9. Antiqua. quod præ angustia famis Israelitæ pecora quæcumque occidebant, & sale condiebant, & minutatim comedebant ad releuandam famem, qualitercumque: & tunc vendebatur aliquæ carnes salte de illis, caput asini, quod erat pars minus utilis totius corporis ad cibum vendebatur pro 80. argenteis, & hoc ex necessitate magna: & sic vnus asinus valeret plusquam mille argenteis. De stercore autem columbarum, quod illicitum esset ad cibum apparet: quia non solum non licebat comedere aliquod stercus, sed et nec tangere illud: & quicunque tangeret, efficiebatur immundus: sic patet Leui. 5. f. annua, quæ tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum est à bestia, siue per se mortuum rea erit. Et si tetigerit quiddam de immunditia hominis iuxta omnem impuritatē, qua pollui solet. Et sic tangere stercus humanum faciebat hominem pollutum. Et non solum tangere stercus humanum, sed etiam quorumcumque pecorum, vel auium. Sic enim patet Ezechiel 4. vbi Deus iussit, quod faceret panem suum in stercore hominis: & ipse clamauit, quod nunquam comederat aliquid immundum: & postea subiunxit ad releuandum fetorem illum, quod faceret panem suum in stercore bouum. Et tamen istud faciebat ad significandum, quod Israelitæ comedunt panem pollutum in terra aliena: vt patet ibidem: ergo non solum tactu stercoris humani erat panis pollutus, sed etiam tactu stercoris aliarum rerum. Si igitur tactus faciebat esse cibum immundum, qui tangeretur tali stercore, & faciebat hominem tangentem immundum: a fortiori si comederetur illud faceret hominem magis immundum: & tamen comedebant Hebræi in instante vltima necessitate, & sic non peccabant: quia precepta ceremonialia non obligant tempore necessitatis, licet obligent moralia: quia respectu illorum nulla necessitas dicitur esse ad contrafaciendum, sicut ad colendum.

Præcepta ceremonialia non obligant in extrema necessitate, bene tamen moralia, & quæ est causa diuersitatis.

dum, & totus populus intellexit, & rex affligebat se, vt Deus auerteret ab indignatione sua, & Et ad significandum, quod pp eius afflictionē plaga cessauerit.

Quare rex Ioram voluit occidere Elifseum nunc, & iurauit, quod occideret ipsum, quando ista mulier clamauit ad ipsum. Quest. XXXVIIII.

QVAERETVR vterius, quare rex Ioram voluit occidere Elifseum, & iurauit qd occideret eum nunc, qm mulier clamauit de filio suo occiso, & comesto. Aliquis poterit dicere, qd hoc fuit: qa Elifseus pnu- ciabat oia ista mala regi, & io habebat eum exofum, et nuc qn istud malu euenit, voluit eum occidere. Sic n erat de Achab patre istius regis, q habebat valde exo- sum Michea filiu Hiemla pphetā Dni: qa pranucia bat ei malu: pc. li. c. vt. f. Remansit vir vnus, p quem possumus interrogare Dnm: sed ego odi eum: qa non propheta mihi bonu, sed malu. Sed dicēdū, qd hoc nō stat: qa tūc Iorā haberet Elifseū exofum, qn pnti- ciaret ei mala: & tū qn postea euenirēt, nō haberet eum exofum, sed potius diligeret: qa verū dicebat: sic n. fecit Achab de Michea, qn pphetauit ei, qd occideret in Ramoth Galaad: nā fecit eū teneri in car- cere, vt custodiret ibi vsq; ad diem, quo ipse rediret de bello. f. vt si sanus rediret, occideret Micheā ranq; falsū loquutū, & si nō rediret debebat Micheas ab- solui: nunc tū euenerat malu, qd pdixerat Elifseus, io non inberet eū nunc occidi Iorā pp hoc. Aliqui di- cunt aliter, qd iurauit eū occidere: quia non orabat Dnm, vt tolleret calamitatē istā: putabat. n. qd ipso orate, illicō tolleret. Sed et ista positio deficit: quia tunc non solū nunciurasset rex occidere Elifseum, sed et à principio huius famis: qa non orabat Dnm, vt auferret. Sed dicendum, qd nunc iurauit eū occi- dere, & nō prius: qa putabat, qd iam ista mala dilar- rent pp culpā Elifsei: motiū aut suū erat: qa crede- bat Ioram, qd quando Deus disponebat punire ali- quos, dato qd oraret pro eis, non cessaret à punitione sua. Sic n. dixerat Samuel sup. i. lib. ca. 15. f. porro triumphator in Israel non parceret, & penituntine nō flexerit: nec n. homo est, vt agat penitētā. Sic etiā dixit Balaam Num. 23. Nō est Deus quasi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur. Postq; tamen Deus complet pœnā, quam disposuit inferre alicui, potest impetrari oratione, vt nō puniat ampli- us, & tamen nunc Deus inflixerat omnes pœnas, quas disposuerat inferre super Iudeos: qa vltima pœ- na illarum est, quod comederent filios suos in obsi- dione: nā ista est maior inter eas, quā ponunt Deu- rs. Ideo quod finita illa punitione, adhuc duraret afflictio inter Iudeos, videbatur hoc esse: quia null⁹ orabat p eis: & tū Elifseus erat, qui deberet orare p toto populo: ergo ex culpa eius videbatur proueni- re, qd postquam illæ duæ mulieres comederant filiu vnus earum, qd duraret amplius obsidio, & famis: io pro hac negligentia sua errādo disposuerat rex occidere eum. Quod aut ista esset intētio sua, patet: quia dixit ad Elifseum: ecce tantum malum à Dño est quid amplius expectabo à Dño: vt patet inf. i. lite- ra: qd. d. nullum aliud malu est, qd ego expectare pos- sim: quia istud est vltimum, quod Deus infligere dis- posuit: qd ergo post istud adhuc continetur famis ex culpa tua est, qui non oras Dominū, vt amoueat pœnam hanc. Prgmissū itaq; virum. f. rex disposuerat oc- cidere Elifseum die illo: & ipse volebat ire ad eum: sed prius misit quendam virū ad domum Elifsei: & fortē iste ibat ad iugulandū Elifseū ex mandato regis, vel ibat ad denunciandū ei ex parte regis, qd volebat occidere ipsum. Sic enim Iezabel voluit occi-

F dere Eliam, & misit sibi prius nunciū dicentem: hec mihi faciant dii, & hec addant, nisi hac hora cras po- suero animam tuam, sicut animā vnus ex illis. Pre- cedenti lib. c. 19. Dicendum tamen, quod iste mitte- batur à rege ad occidendum Elifseum: quod patet, quia Elifseus iussit, quod non aperiret ei cū veniret: vt patet in litera. Etia dixit: nescitis, qd miserit filius homicidæ huc, vt p̄cidat caput meū. Et antequā veni- ret nunciū ille. f. ille, qd veniebat ad occidendū ipsum. Dixit ad senes. f. ad senes, qui erant cū eo, siue essent de- senibus vrbis, siue essent discipuli eius. Nunquid scitis, quod miserit filius homicide huc, vt p̄cidatur caput meum? Deus reuelauerat hoc Elifseo, & senes, qui erant cū eo, nesciebant, io dixit eis, nonquid scitis, & c. Dixit et quod filius homicide: qa ipse erat filius Achab, & ille occiderat Naboth virum iustum sine causa. Et dixit: nescitis, qd miserat? qd iam misit: nam qn ista verba dicebat Elifseus, iam miserat rex nunciū ad occidendum eū: & tū ille nunciū erat in itinere, qn ista dicebant: qd patet: quia anteq; cōpleret Elifseus verba ista, accessit ille nunciū Elifsei ad portā, vt pa- tet in litera. f. adhuc illo loquente eis apparuit nunci- us, qui veniebat ad eum. Videte ergo cum venerit nun- cius, claudite ostium, & non sinatis eum introire. Sciebat Eli- seus, qd veniebat ad occidendum eū: ideo dixit fe- nibus, qui erant cum eo, qd non permitterent illum nunciū introire, ne daretur ei locus ad faciendū malum, vel saltem ad aggrediendū illud. Ecce n. soni- tus pedum Domini eius post eum est. f. immediatē venit Do- minus suus post eum. Dicebat hoc Elifseus ad exclu- dendam responsionem, quam poterant dare senes, qui erant cum eo. f. qd si rex mittebat ad occidendū eū, qd ipsi clauderent portā, nihil proficeret: qa non possent ipsi defendere se à ministris, qui venirent ex parte regis ad occidendum ipsum. Elifseus autem re- spondet ad hoc dicens, qd modicum oportebat resi- stere: quia immediatē post illum nunciū veniret rex, qui reuocaret mandatū quod dederat: & sic tūc non esset opus resistentie, sed interim, qd veniebat rex, bonum erat, qd clauderetur porta, ne ille nūcius conaretur exequi mandatū regis: & ad hoc dixit: ecce sonitus pedum Domini eius post eum est. i. im- mediatē venit Dominus suus post eum. Hoc autē fecit Ioram rex: quia ex indignatione magna iussit occidi Elifseum: ideo immediatē dolens de iniusto mandato, iuit post nunciū suum ad reuocandum mandatū prius, quā illi aliquid exequeretur. Ad hoc autem illo loquente eis. i. dum loqueretur Elifseus verba ista senibus, qui cum eo erant. Apparuit nun- cius, qui veniebat ad eum. Iste erat nunciū, qui veniebat ex mandato regis ad occidendum Elifseum: & dici- tur: apparuit, id est apparuit pulsans ad ostium: nā non viderūt eum, cum non introiuerit in domum, ex eo, quod iam clauserat ostium ex mandato Eli- sei. Et ait, ecce tantum malum à Domino est, id est, quod matres comedant filios suos est magnum malum missum à Domino, quid amplius expectabo? quasi dicat, nescio, qd maius malum expectem: quia istud est maximū de malis, quā Deus dicit se infligendū: quasi dicat, quid agis? cur non oras Dnm, vt liberet nos ab hac aduersitate? quia iam completa sunt om- nia illa, quā ipse dixit se infligendū peccātib; cū non possumus maiora mala expectare: qd ergo non eripiamur iam ex culpa tua est, qui non oras. Aliter potest intelligi: ecce tantum malum à Domino est, scilicet, quod matres comedant filios, quid ampli⁹ expectabo? id est, quid amplius expectabo, quod nō te occidam: sed primus sensus est verus: quia litera dicit: quid amplius expectabo à Domino?

Ioram

Ioram an peccauerit volendo occidere Elifseum. Questio XXXIX.

QVAERETVR, an peccauerit rex Ioram vo- lendo Elifseum occidere, & iubendo eū occidi. Respondendum, qd peccauit: quia vt dictum est: Ioram volebat occidere Elifseū: quia putabat, qd pp negligentia eius. f. qa nō orabat efficaciter ad Dnm non auferere plagā istā: & tū hoc falsum erat: qa non cessabat inflictio plagarū, nisi quia nondū com- pleta erat pœna, quā Deus disponebat pro nunc in- ferre Israelitis: non occideret Elifseū p causa falsa.

Item dato, qd sic esset: rex tamen nesciebat illud, sed opinabatur: occidere tamē aliquem. per leuem præsumptionem, quam realiter sit vera, pecca- rum est: quia ille, qui iudicat, nescit, an iuste cōdem- ner: & tamen in causis grauissimis qualis est occisio hominis peccatum est sine magna maturatione p- cedere. Itē dato, qd verum esset, qd ex eo qd Elifseus, non orabat, non cessabat inflictio plagarum, & hoc esset regi cognitum: immo, qd esset notorium omni- bus, si possibile foret, non erat iustum, qd Elifseus oc- cideretur pro hoc: quia licet quilibet homo teneat agere quantum potest pro patria: non tamen sequi- tur, qd quando cūq; cessauerit hoc agere debeat oc- cidi cum non sit lex de hoc determinata. Potissimē quia, cum Elifseus esset vir sanctus testimonio om- nium Israelitarum præsumptio vehemens pro eo erat, qd si non orabat ex aliqua causa rationabili hoc faciebat: ideo rex vidit se peccasse, & illicō voluit re- uocare mandatū suū: & cum iam misisset nūciū ad occidendum Elifseum ipse confestim iuit post il- lum ad impediendum mandatū tradi executioni. Et hoc dixit Elifseus. f. ecce n. sonitus pedum Domi- ni eius post eū est. Dixit tamen rex, qd occideret Eli- seus: quia erat tunc in magna ira, quando istud ius- sit audiens, quomodo duæ mulieres occidissent fi- lium vnus ad comedendum, sed illicō cessante illo imperu indignationis doluit de mandato, & iuit ad reuocandū illud. Sic n. fecerat de muliere illa, quæ conquebatur pro filio alterius mulieris abscondi- to cum dixit: salua me rex, & ille respondit, non te saluet Dominus: postea tamen recedente indigna- tione, dixit: quid tibi vis?

An fuit rex Ioram periurus, cum non occiderit Elifseum, cum iurauerit illa die occidere eum. Quest. XL.

QVAERETVR vterius, an fuit periurus rex Ioram: quia ipse iurauit occidere Elifseum die illa: vt patet in litera: & tamen non occidit. Respondendum est, qd non fuit Ioram periurus, & hoc propter duo. Primō quia iuramentum istud non tenuit: quia factū est solo calore iracundiæ sine aliqua deliberatione: & iste furor subitaneus tollit consensum, qui requiritur ad hoc, qd aliquis se obli- get. Quod autem fuerit ex iracundia patet: quia fecit propter malum, quod retulit mulier illa, qd con- quæta est. Quod autem esset sine deliberatione pa- tet: quia illicō reuocauit illud, & iuit post nūciū ad prohibendum executionem mandati iurati: io peccabat: quia iurabat incautē: tamen iuramentum tale non obligat. Secundum erat: quia istud iu- ramentum dato, qd esset factum cum magna delibe- ratione, non poterat obligare Ioram: quia istud erat contra ius, & iuramenta facta contra ius, & etiā vo- ta non obligant, dato, qd quis faciat illa cum intē- tione se obligandi: quia tunc indirectē posset aliquis tollere obligationē iuris iurando, vel vouendo con- trarium facere: sed istud falsum est, & absurdū. Ta-

Vota & iuramenta contra ius non obligant.

A les ergo non obligantur per iuramentum, nec p vo- tū: io non sunt dicendi periuri, nec violatores voto- rū, sed peccauerūt mortaliter, & grauiter: quia iura- uerunt, vel vouerunt id, qd sciebant oīno esse illicitum: & sic pœnitere debent nimis pro talibus pec- catis. Sic autem fuit de Ioram: quia iurauit se factu- rum id, quod erat illicitū: ideo non tenuit iuramen- tum, & sic nō fuit periurus, sed peccauit in iurando.

Elifseus quomodo sciuit, quod Ioram mitteret ad occidendum eum. Questio XLII.

QVAERETVR vterius, quomodo Elifseus sciuit, quod mittebat Ioram ad occidēdum eum. Respondendum, quod consuetum erat Eli- seo, quod quando aliquid facere debebat, vel dice- re, aut respondere interrogātib; Deus loqueretur ei antequam aliquid fieret, & ideo, vt communiter, quando aliqui inquirebant ab eo de dubijs, Deus re- spondebat sibi dum interrogaretur sicut fuit sup. 4. nam dum diceret Giezi ad Elifseum de muliere su- namite: filium non habet, & vir eius cœx est: Deus reuelauit Elifseo de conceptu mulieris illius, & ius- sit vocari illam: vt ibi declaratum est: & aliquando: quia Deus non reuelabat Elifseo rem antequam fie- ret, vel quid deberet respondere antequam esset tē- pus mirabatur, vt patet sup. 3. quādo venit ad eum sunamitis, & ipse nesciuit ad quid illa veniebat: di- xitq; ad Giezi: dimitte illam: quia anima eius ī ama- ritudine est, & Dominus celauit me, nec indicauit mihi. q. d. qd aliās solebat indicare antequam quæ- retur, vel esset tempus respōdendi. Ita fuit hic: quia Ioram rex miserat ad occidendum Elifseum, & dū mitteret, reuelauit ei Deus, vt se custodiret, & sic fe- cit: nam iussit claudi portam, & quod non aperiret- tur nuncio venienti.

Quare Elifseus non orabat Dominum, vt tolleret famem, & obsidionem de Samaria. Quest. XLIII.

QVAERETVR vterius, quare Elifseus nō orabat Dominum, vt auferret istam famem, & obsidionem de vrbe Samariæ. Responderi potest tripliciter, vno modo, qd oraret Elifseus, & tamē Do- minus non exaudiret eum: quia ipse disposuerat pu- nire gentem istam dando famem magnam super il- lam propter peccata sua: ideo dato quod orarent p illa multi propheta, & viri sancti, non exaudiret Deus illos. Sic enim patet de Samuele, qui orauit multo tempore pro Saule, vt Deus non auferret eū de regno Israel: & tamen Deus non exaudiuit eū, sed potius increpuit eum: quia orabat sup. i. lib. cap. 15. & 16. Sic etiam fuit de Moyse, qui orauit multo tempore, vt Deus permitteret eum introire in ter- ram Chanaan, & tamen non permisit Deutero. 3. Istud autem est, quādo cūq; Deus diffiniuit con- tra aliquam gentem omnino, quod vult punire il- lam: nam tunc orationes sanctorū nihil proficiūt. Sic patet Ierem. 15. scilicet: dixit Dominus, si stete- rint Moyses, & Samuel coram me, non est aīa mea ad populum istum, quasi dicat, licet duo sanctissimi orent pro illis, non auertat ab ira mea: immo quan- do Deus sic diffiniuit satis est ipis viris sanctis, quod orationes suæ proficiant eis, & non alijs: & sic Elifseus in ista aduersitate existēs satis haberet de beneficio, quod oratio sua liberaret eum, ne periret in fame. Sic patet Ezech. 14. f. induxero gladium super ter- ram, & dixerō gladio: trāsū per terram, & interfecero de ea hominem, & iumentum, & tres isti viri fue- rint in medio eius Noe, Daniel, & Iob ipsi iustitia sua

Ofones sanctorū qd nihil proficiūt.

sua liberabit animas suas: viuo ego, dicit Dominus: quia non liberabunt filium, nec filiam, sed ipsi soli liberabuntur. Secundo dici potest, quod Elifæus non orabat Dominum pro liberatione Israelitarum de oblatione: nam ipse sciebat per diuinam reuelationem, quæ poenæ infligendæ essent; & sciebat, quod istud erat secundum firmum Dei propositum: ideo frustra erat orare: quia Deus poenitudine non flectitur, sup. 1. lib. capi. 15. nec mutatur à proposito suo, sicut homo: Num. 23. & Mala 3. Tertio dici potest, quod licet Elifæus non orabat pro ablatione famis: quia forte Deus viderat ei orare: nam Deus non abijcere preces sanctorum: & quia quando disponit aliquid firmiter agere, etiâ si omnes sancti orant, non flectitur: ideo scilicet admonet eos, non orare, ne habeat repellere preces eorum. Sic enim fuit de Moyse, qui orabat Dominum pro introitu in terram Chanana: & quia Deus disposuerat facere contrarium dixit ei: sufficit tibi, nequaquam loquaris ultra ad me de hac re, Deuter. 3. Sic etiam, cum Deus non exaudiret Samuelem orantem pro Saule, dixit ei, ne oraret, sup. 1. li. cap. decimo sexto, scilicet, vsquequo tu luges Saul, cum ego abijcerim eum, ne regnes super Israel. Sic etiam, cum Deus haberet exosos Israelitas tempore Ieremie, & vellet punire eos, dixit ad eum: noli orare pro populo isto in bonum, cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum, le rem. quarto decimo. Sic etiam verisimile est, quod cum Deus vellet punire Israelitas pro peccatis, dicitur Elifæo, ne oraret pro illis.

Elifæus an peccauerit vocando Ioram filium homicidæ.
Questio XLIII.

QVAERETVR vltius, an Elifæus peccauit vocando Ioram filium homicidæ. Aliquis dicit, quod sic: quia hoc videbatur agere Elifæus ex quadam indignatione, scilicet: quia mittebat Ioram ad occidendum eum: & talia verba pertinent ad vindictam, & non licet alicui que res vindictam ad Romanos duodecimo, scilicet: non vos vindicantes, sed dantes locum iræ. Respondendum, quod si Elifæus peccaret, dicendo ista verba, aut peccaret, quia falsum dicebat, aut quia verum non debite dicebat. Non primo modo, quia Elifæus verum dixit: nam Ioram erat filius homicidæ, cui pater suus Achab occidisset Naboth iustum impiè: præcedenti lib. cap. vigesimo primo, occidit etiam prophetas Domini: quia permissione eius Iezabel occidit illos, præcedenti li. c. decimo octauo. Cum ergo istud esset notorium, & ipse, qui poterat, non repugnabat, dicebatur ipsemet agere. Secundo modo, non peccabat: nam non dixit malo animo, scilicet ad vindictam, nec etiam dixit insipienter, sed dixit ex detestatione criminis illi: & quia veniebat ad propositum, scilicet: quia pater suus erat homicida virorum iustorum, & ita etiam ipse volebat imitari patrem: ideo rectius nunc vocatus est filius homicidæ, quam alius. Sic enim Christus dixit Iudæis, Ioann octauo. Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Et sic illi, quando volebant facere malum, scilicet lapidare Christum dixit eis Christus, quod erant ex patre Diabolo: ideo volebant complere desideria eius, ita nunc Ioram volebat imitari patrem suum homicidam: ideo recte vocatus est nunc filius homicidæ: constat tamen Christum non peccasse, quando istud dixit: ideo etiam Elifæus non peccauit.

An Elifæus recte egit faciendo claudere portam, vel debuisset sustinere mortem, & quando qualiter possunt viri sancti desiderare mortem, & quando fugere sine peccato. Questio XLIII.

QVAERETVR vltius, an Elifæus recte agebat iubendo, vt clauderet portam, ne intraret nuncius regis Ioram, & an ipse debebat ipote sustinere mortem, quam volebat infligere Ioram. Aliquis dicit, quod Elifæus, cum esset vir perfectus, non debebat formidare mortem: quia viri fortes sunt impauidi circa maxima terribilia: claudere tamen portam, ne intraret nuncius regis Ioram, erat timere mortem, ideo non recte agebat. Item non solum Elifæus non debebat timere mortem, & reculare illam, sed potius gaudere: quia Ioram volebat occidere eum propter Deum. Sic enim dicit de Apostolis: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilii: quia digni habiti sunt pro nomine Christi contumeliam pati Act. 5. Respondendum, quod Elifæus voluit hic euitare mortem: & ideo iussit senibus, qui cum eo erant, ne permitterent introire nuncium regis, qui veniebat ad occidendum eum. Et in hoc recte voluit: nam mors de se non est aliquid bonum, sed potius malum: quia est corruptio entitatis: immo ipsa est maximum fugibile: quia est vltimum terribilium. Ethicorum: ideo secundum se, non est ab aliquo viro, quantuncumque perfectus sit, appetenda: quia tunc malum, secundum quod tale est, caderet sub appetitu, quod est contra naturam appetitus: sed si aliquando viri perfecti desiderant mortem, istud non erat absolute, sed propter aliquod bonum, quod inde sequebatur: sicut dicebat Apostolus Philip. 1. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Mortem desiderabat propter gaudium vitæ æternæ: quia vita ista per accidens viro bono mala est, in quantum distrahit eum à bono, quod intendit: & quanto plus viuit, plus separat ab illo: quia quandiu viuimus peregrinamur à Domino: Secundo ad Corinth. v. Vnde concludit Ibi Apostolus, quod quandiu sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, sperandum cupientes. De timore autem mortis dicendum, quod quacumque ipsa terribilis sit, nullus tamen vir perfectus est, qui si inferenda sit, non æquo animo illam toleret. Nunc autem de Elifæo dicendum, quod ipse non desiderabat mortem: quia non erat in eo aliqua ratio desiderandi: nam Apostolus desiderabat dissolui, vt esset cum Christo. Elifæus tamē, si dissolutus fuisset, non potuisset esse cū Christo immediate, sed in limbo patrum, vbi nullum erat gaudium. Item Apostolus non simpliciter desiderauit mortem, vt esset cū Christo, sed erat in electione anceps. Nam viueret in carne propter fructum, quem exercebat, vel an moreretur propter gaudium, quod expectabat, ad Phil. 1. cum ait: mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum: quod si viuere in carne hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro: coarctor autem duobus, desiderium habes dissolui, & cum Christo esse, quod multo magis melius est: permanere autem in carne necessarium est propter vos. Sed Elifæus videbat, quod magnus fructus sequebatur ex vita sua: quia ipse solus erat pater Israelitarum in sanctitate, & doctrina: & ex morte sua non conseqnebatur aliud quod gaudium: ideo determinatè debebat eligere vitam, & nullo modo mortem, nec habebat causam dubitandi, sicut Apostolus. De timore autem mortis dicendum, quod Elifæus non timuit illam, ita, quod timorem eius faceret aliquid inhonestum, sed timuit, id est, adhibuit diligentiam, ne mors sibi infligeretur. Et dicendum, quod in hoc merebatur: immo

Paulus quò desiderabat mortem.

si Elifæus non fugisset mortem peccaret mortaliter.

Mors quò optima sit sine peccato.

Christianus potest debere desiderare mortem, & esse in inferno eterniter, qui peccare mortaliter.

Quò fides, vel gloria, vel gloriæ notis Dei periclitatur tenet hò mortem sponte subire, sicut fecerunt Apostoli.

immo, si non habuisset circa se diligentiam, vt non occideretur, cum præsciret, quod rex volebat eum occidere, peccabat, quia permittebat se mori pro nihilo: & tamen vita non est impendenda pro nihilo, sed pro maximo bono habendo, vel pro maximo malo cuiusque: isti enim duo soli modi liciti sunt ad desiderandam mortem, vt ad sponte subeundum illam. Primus fuit in Apostolo, qui desiderauit dissolui, & esse cum Christo: quia esse cum Christo erat maximum bonum. Secundus modus est, quò quis non potest viuere seruata honestate, sed oportet eum mori, vel peccare mortaliter: nam tunc quilibet homo, et si sit imperfectus, debet desiderare potius mortem, & exponere se illi, quod peccare mortaliter: quia peccatum mortale est maximum malum. Sed in Elifæo nihil istorum erat: quia non habiturus erat immediatè vitam æternam. Et et poterat ipse euadere mortem non peccando: quia sciebat, quod rex immediatè venturus erat ad reuocandum mandatum: vñ ait: ecce sonitus pedum Domini eius post ipsum est. Item peccaret Elifæus, si non se custodiret à morte nunc: quia Deo reuelauerat ei quomodo rex volebat occidere eum, & ista reuelatio fuit, vt ipse se custodiret: si autem non clauderet portam, & permitteret se occidi, non curaret de diuino beneficio, per quod reuelabatur ei mors, vt illa euaderet: ideo peccaret: quia sicut nulli homini licet desiderare vitam contra voluntatè Dei, ita non licet desiderare mortem contra Dei voluntatè. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod vir perfectus non debet formidare mortem, nec formidare eam Elifæus: nam formidare est quando cumque quis mortem, quam propter virtutem subire debet, & sine qua virtutem conseruare non potest, recusat: quia tunc potius debet mortem desiderare, & subire, quod peccare mortaliter: immo potius debet velle esse in inferno, & non peccare mortaliter, quod peccare, & non ire ad infernum: patet enim quia sic laudat Ecclesia sanctam Eleazari viri clarissimi, quem gentiles compellebant comedere carnem porcinam ad dissoluendum legem Moyse: respondit cito, dicens, præmitti se velle in infernum, quia carnem porcinam contra legem comedere, aut simulare se comedere illam: vt patet. 2. Macha. 6. sed in Elifæo non erat periculum perdende virtutis, et si non moreretur: ideo non erat non formidare mortem, sed potius desiderare illam illicite, si non se obseruasset, ne occideretur. Ad secundum dicendum, quod Apostoli gaudebant, quia digni habiti sunt pati contumeliæ pro Christo: quando cumque Deus deducit hominem ad talem necessitatem, vt oporteat pati pro eo, vel periclitabitur fides aut gloria nominis Dei, subire debet homo mortem, & sponte debet subire, & gaudere: quia Deus obtulit ei talè oportunitatem, quod sustineret pro ipso mortem gloriosam: quia per hoc destinabat eum ad maiora bona, quæ illi, cui talem mortem non offereret. Sic fuit in Apostolis, quia principes sacerdotum iubebant eis non prædicare nomen Christi: Act. 5. dicentes: præcipiendo præcipimus vobis, ne doceritis in nomine isto, & ecce repletis ierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem istius hominis. Christus tamen iusserat illis prædicare Euangelium omni creaturæ, Matth. vltimo, & Mar. vltimo, & specialiter in Iudæa, & Samaria Act. 1. scilicet: accipietis virtutem superni Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria vsque ad vltimam terram: Ideo oportebat, quod nunc Apostoli agerent contra mandatum Iudæorum, & occiderentur, vel contra mandatum Christi, & viuerent: prælegerunt ergo mori, & age Alph. I. ost. super iij. Reg.

re contra mandatum Iudæorum: Act. 5. Respondes Petrus, & Apostoli dixerunt: obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. In Elifæo non erat nunc talis necessitas moriendi, vel agendi contra mandatum Dei: ideo nihil habuit, propter, quod deberet gaudere de morte, vel desiderare illam.

Quis locutus est ad Elifæum, dicens: ecce tantum malum à Domino est. Questio XLV.

QVAERETVR vltius, quis fuit iste, qui locutus est ad Elifæum, dicens: ecce tantum malum à Domino est. Respondendum, quod potest dici, quod esset nuncius Ioram: quia dicitur, adhuc illo loquente, apparuit nuncius, & ait: ecce tantum malum à Domino est: & hoc dicebat nomine Ioram. Vel potest dici, quod Ioram dixit hoc, scilicet, quod quando venit nuncius non patuit ei porta: & illico venit Ioram rex, & locutus est istud. Sic enim patet, quia Elifæus dixit: ecce sonitus pedum Domini eius post ipsum est. Item ista verba magis conueniunt regi, quàm nuncio suo: quia si nuncius locutus fuisset, ostendisset se loqui nomine alterius: & tamen non apparuit ex verbis, sed quò ille, qui locutus est nomine suo, diceret. Item rex erat præfens quando Elifæus respondit ad ista verba: ergo ipse erat præfens quando dicebantur: patet conuenientia: quia Elifæus illico respondit, vt ista verba dicta sunt: quod autem rex esset præfens quando respondebat Elifæus, patet: quia dixit Elifæus: in tempore hoc cras modius similæ vno statere erit, & dicitur: respondens vnus de duobus, super cuius manum rex incumberat: vt patet sequenti cap. Ergo videtur, quod quando dicebantur ista, rex erat coram Elifæo, cum ipse, super cuius manum rex incumberat, responderet ad verba Elifæi: & tamen præfente rege non est verisimile, quod alius loqueretur nomine suo: ergo ipse dixit verba ista, & hoc rationabilius est.

CAPITVLVM VII.

DIEXIT autem Elifæus: Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similæ vno statere erit, & duo modij hordei statere vno in porta Samariæ.

Descripta in præcedentibus poenitentium afflictione, hic agit de eorum consolatione: & ista fuit in hoc, quod abundanter ciborum data est: & diuiditur in duo: quia primo ponitur abundantia panis, secundo executioni traditur, ibi. Quatuor ergo.

An ordo continuus sit, & immediatus. Quest. I.

QVAERETVR circa primum an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, & an fuerint facta immediatè post illa, vel aliquantò tempore interposito. Ad primum dicendum, quod hic est ordo continuus: nam supra agebatur de fame valida, quæ oppresserat Samaritæ ex Syrorum oblatione: hic agit de abundantia magna, quæ fuit in Samaria ex Syrorum effugatione, sed istud necessario est post illud. Ad secundum dicendum, quod ista fuerunt immediatè post præcedentia, scilicet, sequenti die: nam Elifæus dixit

K dixit

di xit: in tempore hoc cras modius simile vno statere erit: & sequenti die facta est illa abundantia: immo quaedam pars eorum, quae habentur hic, fuerit facta in eodem die, quo praecedentia: quia supra dixit rex ad Elisaeum: ecce tatum malum a Domino est: & illico respondit Elisaeus: in tempore hoc cras erit modius simile statere vno. Circa primum dicitur, *Dixit autem Elisaeus: audite verbum Domini.* Et oppresserat Deo Samaritas fame magna, & finita fuerat in hoc, quod duae mulieres comederunt filium vnius earum: ideo Deus volebat iam auertere iram suam, & dare abundantiam, & praenunciavit hoc Elisaeo, ut ipse diceret illud regi, & toti populo. Et potest intelligi quod Deus reuelauisset hoc Elisaeo aliquanto tempore ante istud: & tamen ipse non denunciat illud vti que nunc: quia nunc querebatur de afflictione quantum diu duratura erat, scilicet: quid amplius expectabo a Domino: praecedenti cap. vel potest dici, quod Deus nunc reuelauit Elisaeo, scilicet, quod postquam rex incepisset dicere, quid amplius expectabo a Domino, Deus reuelaret Elisaeo, quod sequenti die futura erat abundantia. Sic enim Deus solitus erat reuelare ei ea, de quibus querebatur tunc quando actualiter interrogaretur: ut declaratum est supra 4. *Hoc dicit Dominus* i. non est verbum meum, sed Domini: ideo certissime eueniet. *In tempore hoc* i. in hora ista, scilicet, quia illa nocte fugerunt Syri de castris, & sequenti die in hora qua locutus est Elisaeus, ductum fuerat multrum frumentum, & hordeum de castris Syrorum, & vendebatur, sicut dixerat Elisaeus. *Modius simile vno statere erit.* Simila vocatur farina alba ad differentiam farinae furfureae; & ista est, de qua fiunt panes delicatiores. Vocatur modius mensura quaedam fatis parua inter Hebraeos: & non significat modium, sicut inter nos, ubi vnus modius dicit multas mensuras simul alicuius rei. Quod patet: quia Ruth portauit sex modios tritici super humeros suos: ut patet Ruth. 3. Et tamen si acciperetur modius sicut nos accipimus, non posset portare sextam partem, aut septimam vnius modij: maxime, quia dicitur, quod in palatio suo portauit illos sex modios, sed parum de frumento ibi poterat capi. Quod etiam esset vna mensura, patet Matth. 5. cum dixit Christus: non accendant lucernam, & ponunt eam sub modio. *Stater nomen monetae argenteae est, & secundum quosdam idem est, quod siclus: sic etiam accipitur supra i. lib. cap. 9. cum dixit puer Saulis ad eum: ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti: in Hebraeo dicitur, Sicut tempus istud cras mensura simile vno pondere erit.* Eadem sententia est: quia dicitur: sicut tempus istud cras idem est, in hora ista cras. Et ubi nos dicimus, modium, ponit Hebraeus hic mensuram, & in hoc est differentia: quia non ponitur hic in Hebraeo nomen modij, sed mensurae generaliter sunt: nam Leuit. vltimo dicitur: Si triginta modij hordei terra feritur, & Ruth tertio ponuntur sex modij, & ibi, pro modio ponitur, Homer in Hebraeo, sed hic ponitur cetera, quod est nomen commune ad mensuras, sicut istud nomen, mensura, in Latino. Hieronymus tamen posuit modium: quia licet non exprimat nomen speciale mensurae, quia tamen ista erat mensura communior de paruis, intelligebatur de ista. Etiam dicitur in Hebraeo, vno pondere, ubi nos dicimus vno statere, & non accipitur, pondus, ibi pro pondere alicuius rei generaliter loquendo, sed pro quadam moneta argenti, quae consistebat in certo pondere: & ista est siclus, qui 20. obolos continet, Leuit. vltimo, & Num. tertio, & ob hoc litera nostra non dixit, pondere vno: quia pondus inter nos est nomen generale, sed posuit nomen monetae, scilicet staterem ar-

Humida quid.

Modius mensura quaedam.

Stater nomen monetae.

Pondus, & siclus idem sunt.

genti: est enim nomen monetae: ut patet supra primo lib. cap. 9. cum dixit puer Saulis: ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti. Et Matth. 17. Christus dixit Petro: vade ad mare, & cum piscem, qui prius ascenderit, tolles, & aperto ore eius, inuenies staterem, illum assumens da eis pro me, & pro re. Et iste modus loquendi est in Hebraeo: quod moneta argenti, vel auri, quae est in debito pondere, vocetur: pondus generaliter: sic patet Gen. 23. cum dicitur terra, quam postulas quadringentos siclos argenti valet, & in Hebraeo dicitur ibi quadringenta pondera argenti valet. *Et duo modij hordei statere vno.* Simila erat in duplo valore ad hordeum: quia simila erat farina ad cibum hominum hordeum vero erat ad cibum equorum, & vtrunque erat in castris Syriae, in Hebraeo dicitur: *Duae mensurae hordeorum pondere vno.* Vocantur mensurae, & non modij sicut supra diximus. Etiam vocatur pondus stater argenti, siue siclus. Dicitur tamen, hordeorum, pluraliter, & istud est contra consuetudinem Latinam: nam nominibus femininum raro datur plurale, & tamen in Hebraeo est totaliter per contrarium: quia vbicumque debet nominari frumentum, vel hordeum nominatur pluraliter, ut dicamus, modium frumentorum, & hordeorum: sed ista barbaries idiomatica est. *In porta Samariae.* Scilicet, venditur in porta Samariae. Hoc autem fuit, quia sequenti die iuit populus in castra, & portauit frumentum, & hordeum de castris Syrorum, & illud vendebatur ad portam Samariae, ut totus populus inde emere posset.

Quare Elisaeus praenunciavit abundantiam futuram sequenti die, quia etiam si non praenunciasset illam, euenisset.
Questio 11.

QVAERETVR, quare Elisaeus praenunciavit abundantiam istam futuram sequenti die. Respondendum, quod Elisaeus non denunciat illam, futura erat sequenti die, quia iam confusum mata erant omnia mala poene, quae Deus missurus erat super Samaritas: cum iam duae mulieres comedisent filium vnius, quod erat extremum malum: ideo sequenti die disposuerat Deus dare abundantiam ciborum fugando Syros de castris: & ideo siue denuncietur, siue non, nihilominus euentura erat. Deus tamen voluit, quod denuncietur propter multa. Primum quia Deus disposuerat dare illam abundantiam, & si non praenunciasset eam per prophetam, putaretur, quod illud euenerat casu, scilicet, Syros reliquisse castra sua propter aliquid, quod euenerat eis: & sic non ascriberent hoc miraculo, & clementiae diuinae volenti prouidere eis existentibus in extrema calamitate, & per hoc modicum Deo regratiarentur: Deus tamen intendit, quod miracula sua in magna reputatione teneantur, & per hoc homines laudent eum: ideo decuit, ut praenunciaretur antequam fieret, & sic putaretur esse miraculum. Secundum fuit ad letificandum populum: quia totus populus erat quasi in extrema desperatione: quia non poterat esse maius malum, quam quod comederent filios, & filias, & adhuc Deus non prouideret eis: & quia diuulgato illo monstro per Samariam, quod mater comedisset filium, fuisset desperatio totius populi, & affligerentur plus die illo ingentes, quam afflicti fuerant toto tempore famis praeterita: ideo voluit Dominus, quod non tristarentur, & denunciat eis futuram abundantiam crastino. Tertium fuit ad liberandum Elisaeum de manibus regis, quia rex miserat ad occidendum Elisaeum: quia tantum malum ueniebat super urbem, & si nunc non

non responderet aliquid de bona spe, forte rex noceret ei, quanquam non occideret ipsum: ideo dedit ei Deus, quod responderet. Quartum fuit ut Deus faceret Samaritas promptiones ad credendum hoc, quod eueneret: nam ipsa nocte fugituri erant Syri de castris, & venturi erant leprosi ad annunciantum hoc in vrbe, & non possent credere istud Samaritae, sed pararent Syros ex industria fecisse hoc, ut caperent Samaritas. Nunc autem cum Elisaeus praenunciasset sequenti die futuram abundantiam, quod ueniret leprosi, & nunciarent fugisse Syros aliquantulum crederent Samaritae, putantes, quod isto modo compleri debebat, quod dixerat Elisaeus: nam & sic fuit eis difficile credere, quod Syri verum fugissent, quanto magis, si non denunciasset copiam futuram Elisaeus.

Israelita quomodo crediderunt, quod uerba Elisaei complerentur, cum tunc essent in extrema inopia omnium rerum.
Questio 111.

QVAERETVR vterius, quid intelligebant Israelitae futurum esse uerbis Elisaei. quomodo compleretur, quod Deus daret sequenti die tantam abundantiam, cum tunc essent in tanta calamitate, ut filios comederent. Respondendum, quod istud erat admirabile valde, & vix cadebat sub estimatione alicuius: & ideo multi non credebant, quanquam Elisaeus hoc praenunciaret: sicut patet de illo principe, qui dixit: si Dominus fecerit etiam catarrhactas in caelo, nunquid poterit esse, quod loqueris? Aliqui autem credebant, quod poterat hoc esse, & tamen non putabant qualiter fieret: quia non poterant excogitare modum: non enim poterat hoc intelligi fieri per abundantiam aquarum a Deo dandam: quia istud esset ad faciendum annum illum fertilem: & tamen ad faciendum, quod sequenti die modius frumenti valeret vno statere, nihil proficiebat. Aliqui autem poterant credere, quod Deus mitteret eis manna de caelo, sicut misit patribus suis in deserto cum essent in extrema famis angustia. Exo. 16. & illo cibo alebantur ad saturitatem: ut patet ibidem, & Num. 11. Et tamen hoc non stat: quia non solum dixit Elisaeus, quod ventura esset abundantia, sed quod modius frumenti valeret vno statere, & tamen si plueret manna non esset ibi frumentum, nec simila, nec hordeum: Aliqui autem poterant arbitrari, quod Deus uellet pluere de caelo farinam, & hordeum: & hoc videtur concordare uerbis illius, qui dixit ad Elisaeum, si Dominus fecerit etiam catarrhactas in caelo, nunquid poterit esse, quod loqueris? & poterat ista farina, vel hordeum esse nouiter creatum, & plueret illud intra ciuitatem, sicut manna ueniebat per medium pluuiam in circuitu castrorum Exod. 16. & hoc erat satis uerisimile, quia sicut Deus aliquando pluit carnes super Israelitas ad comedendum, ita plueret super eos farinam, & hordeum: patet hoc. Psal. 77. Et pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arena maris volatilia pennata, & ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernaculum eorum. Vel poterat esse, quod Deus acciperet istam farinam, & hordeum, & mitteret de aliqua terra in urbem Samariae, & ibi caderet. Sic enim fuit de coturnicibus quando Deus voluit dare Israelitis coturnices ad comedendum: quia uentus egressus a Domino trans mare detulit coturnices, & fecit cadere in circuitu castrorum Hebraeorum, Num. 11. & hoc fecit Deus bis: semel enim fecit Dominus istud in monte Synai, cum dixit Moyses: Vespere comederis carnes, & mane saturabimini panibus factum est ergo vespere, & ascendens coturnix operuit castra, Exod. 16. Et tunc erat populus in deserto

A Sin: ut patet ibidem. Iterum autem pluit Deus coturnices petentibus Israelitis carnes, cum essent in sepulchris concupiscentiae. Num. vndecimo. Modus iste uerisimilis erat ad hoc, quod Deus pacifceret eos: & tamen non conuenit litera: quia dicitur, quod venderetur modius simile vno statere: si tamen Deus plueret simlam, & hordeum non venderentur: quia nullus esset Dominus illorum, cum non plus laboraret vnus, quam alius pro illo.

Aliqui poterant intelligere, quod Angeli portaturi essent in Samariam farinam, & hordeum sicut duo corui portabant Eliae quotidie panem, & carnes manenti apud torrentem Carith, praecedenti libro capi. decimo octauo. Vel sicut angelus Domini portauit Eliae vnum panem subcinerium, & vas aquae dormienti subiuniperi, eodem lib. capit. 19. Sed est istud, non stat: quia tunc non venderetur frumentum, nec hordeum, cum Angeli pro omnibus portarent. Aliqui poterant intelligere, quod hoc fieret per modum multiplicationis. scilicet, quod aliquod modicum farinae, & hordei mansisset in Samaria saltem in domo regis, & illud multiplicaret, sicut multiplicatum fuit oleum, quod erat in lecytho mulieris Sareptanae ad uerbum Eliae, & hidria repleta fuit farina, nec defecit vsque ad diem, qua uenit pluuiam super terram: praeced. lib. c. 17. Sic est multiplicatum est oleum in lecytho alterius mulieris ad uerbum Eliae, & repleta fuerunt inde multa uasa, sup. 4. iste modus erat conuenientior omnibus praecedentibus: nam in isto modo esset hordeum, & simila ad abundantiam, & etiam posset vendi, quod non poterat fieri in modis assignatis supra. Et patet hoc: quia si Deus simlam, & hordeum in domo alicuius Samaritae uidebatur praestare specialiter beneficium illi: ideo posset vendere, ut infra magis declarabitur. Sed adhuc dicendum, quod iste modus non conuenit per oia: quia dixit Elisaeus: in tempore hoc cras modius simile vno statere erit in porta Samariae: in quo significabat obsidionem soluendam: nam dicebat, quod venderetur in porta Samariae: & tamen dum erat ciuitas obsessa a Syris, non aperiiebatur portae ad hoc, quod ibi venderentur aliqua: ideo oportet, quod solueretur obsidio ad hoc, quod ibi fieret forum rerum uenialium: nullus tamen Samaritarum intellexit istud.

si Deus multiplicasset hordeum, vel simlam in domo alicuius in Samaria, an liceret ei vendere alijs, & quo teneantur dare gratis ea, quae a Deo gratis accepimus.
Questio 1111.

QVAERETVR vterius, quia supra tactum est de abundantia, quam Deus missurus erat super Samariam, si fuisset illa taliter, quod hordeum, vel simila, quae erant in domo alicuius Samaritae, multiplicarentur, an liceret ei vendere alijs sub precio, vel cogeretur tradere gratis. Aliquis dicit, quod cogeretur tradere sine precio: quia ista est causa, & aliquis potest vendere ea, quae habet, scilicet: quia precio emit illa, vel quae laborauit, ut acquireret ea: & tamen iste, in cuius domo multiplicaretur hordeum, & simila, non laborauerat pro eis, nec illa emerat, ideo non poterat vendere. Item Christus dixit Matth. decimo: gratis accepistis, gratis date: sed iste, in cuius domo fieret talis multiplicatio: gratis acciperet: quia sine aliquo labore & precio: ergo tenebatur dare gratis. Respondendum, quod hic sunt duo dubia. Primum, an iste, in cuius domo fieret talis multiplicatio, teneretur dare alijs de simla, vel hordeo gratis, aut pro pecunia: quia posset dicere, quod nullo modo uolebat dare, sed uolebat referuare ad necessitates suas. Aliud est, dato quod iste teneretur

Alph. Tost. super iiij. Reg.

K 2 suc-

succurrere in opie aliorum, an teneret gratis dare, vel pro sola pecunia. Ad primum dicendum, quod aut isti, in cuius domo fiebat multiplicatio, dicebatur, quod erat ad releuandam famem suam, & aliorum, aut non: si diceretur ei, quod pro se, & pro alijs, tunc dicendum, quod tenebatur dare gratis, vel pro pecunia. Si autem nihil dicebatur: aut sciebat, quod illa multiplicatio paulatim poterat consumi, aut non: sicut fuit de hidria, & lecytho mulieris Sareptanæ: quia lecythus fuit repletus oleo, & hidria farina, & quæ quotidie comederet de oleo, & farina, nunquam minuebatur, ac si nunquam comidisset: præcedenti lib. cap. 17. Si in secundo casu, dicendum, quod tenebatur iste dare alijs gratis, vel pro precio: quia alijs esset inuidere eis, & velle, quod perirent, cum posset sine aliquo detrimento suo, & labore liberare illos à morte, & nolet. Si primo modo, non videbatur, quod teneretur vendere, aut dare gratis, quia nec sciret quædiu duratura esset fames, & forte non sufficeret ei: quia tunc habebat excusationem legitimam, volens potius, quod alij periret fame, quam quod ipse. Dicendum tamen, quod in casu dato quomodocumque eueniret, tenebatur vendere: saltem quia Eliseus dixerat: in tempore hoc cras modius simile erit ita-tere vno in porta Samariæ, id est, vendetur pro vno statere: & sic multiplicatio illa, quæ sequeretur, debebat limitari, secundum verba prophete, quæ verba eius erant verba Dei. Secundum dubium erat, dato quod iste teneretur aliquo modo dare de simila, & hordeo, an teneretur dare gratis, vel posse vendere. Respondendum, quod aut in multiplicatione ista dicebatur illi, in cuius domo fiebat, quod erat pro ipso solo, sine quod fiebat in fauore ipsius solius: vel quod fiebat in fauorem omnium equaliter, vel nihil dicebatur. Si esset secundus modus, tenebatur dare omnibus gratis: quia licet beneficium illud factum esset in domo sua, tamen erat beneficium generale, ut patet ex verbis, quæ præsupponuntur: & ideo fiebat ipse, sicut minister illius beneficii Dei ad hoc, quod distribueret omnibus, non tamen fiebat Dominus ad hoc, quod venderet. Si esset primus modus, dicendum, quod licebat ei vendere, nec cogebatur alicui dare gratis, nisi esset pauperrimus, & in extrema necessitate: quia tunc etiam si non esset beneficium Dei speciale, sed alijs haberet ad dandum ei cibum tenebatur sibi dare. Sic patet de muliere illa vidua, in cuius lecytho multiplicatum est oleum, ita ut repleantur multa vasa: nam ipsa nulli dedit gratis, sed vendidit quantum suffecit ad soluendum creditum suo, & de reliquo sustentata est ipsa, & filij sui, quæ sic iussit Eliseus supra quarto. Si autem esset tertius modus, dicendum quod poterat iste vendere: quia non repugnabat rebus istis collatis à Deo vendi, cum in aliquo casu licite venderentur, scilicet, in præcedenti: & tamen beneficium videbatur hic esse soli personæ collatum, cum in domo sua fieret hoc, & non in domo aliorum: ideo poterat ipse vendere. Nam non est dubium, quod si Deus posuerit in arca alicuius hominis aurum, & argentum multum, homo ille sit Dominus omnium illorum: sed qui verè Dominus est, potest alienare, nisi sit aliqua res specialis, in qua sit prohibitio de iure alienare, sicut in iuribus primogenituræ: & tamen farina, & hordeum non sunt prohibita vendi: ideo si quis habuisset tunc farinam, & hordeum in Samaria Deo dante illa, & nihil dicente, licite poterat vendere. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod ratio potissima, qua aliquis non possit vendere, non est, quia pro illa non laborauit, vel gratia non dedit: quæ tunc si quis inueniret aliquid, quod nullius boni esset

Ad primū argu.

teneretur illam gratis alijs communicare: quia non emerat eam, nec laborauerat pro ipsa, nec proueniebat ei ex aliquo iure: & tamen saluum est: quia non tenetur plus illam rem communicare, quam alijs pro quibus laborauit, cum equaliter sit verus Dominus vtrarumque. Etiam causa potissima, pro qua licet alicui vendere rem, non est quia pro ipsa laborauit, vel quia ipsam emittit: quia potest laborasse pro illa, & non erit sua, & sic non poterit vendere. Etiam poterit emisse illicitè, scilicet cum mala fide, vel à non vero Domino, & non poterit vendere: sed causa, propter quam aliquis non potest vendere, est duplex, scilicet: quia ipsa est talis, quæ non cadit sub precio, & repugnat ei de iure vendi: vel quia ille, qui vendit, non est Dominus causæ, aut quæ faciunt aliquem posse vendere, sunt alia duæ oppositæ, scilicet res sit talis, cui non repugnet vendi de iure: & qui ille, qui vult vendere, sit Dominus, vel habens vicem Domini. Dico autem hoc propter spiritualia: quia à nullo possunt vendi: quia ipsa non cadunt sub dominio alicuius, nisi solius Dei: dico etiã pro collatione spiritualium, quæ licet aliquo modo cadant sub dominio prelatorum, & sacerdotum, & sic sunt Domini ipsarum collationum, licet non rerum, quas conferunt: tamen ipsas collationes est vendere non possunt: quia de iure prohibentur. Dico et hoc propter bona, quæ veniunt de iure primogenituræ: quia illa verè cadunt sub dominio primogeniti: & tamen non licet primogenito vendere illa: quia de iure prohibetur, cum sint annexa primogenituræ illius progeniei. Dato ergo, quod non acquireret labore, nec emeret precio aliquis Samarita multiplicationem hordei, & similia, quæ venderet in domo sua à Deo: quia tamen hordeum, & similia non verabantur de iure vendi, & ipse efficiebatur verus Dominus: quia illa Deus sibi conferebat, poterat vendere, & disponere de illis, sicut alijs facturus esset, si Deus non contulisset sibi specialiter. Est tamen vnum, scilicet, quod si iste venderet res illas, tenebatur dare de minori foro, quam alias dare posset: si labore suo acquisiuisset. Ratio differentia est, quia sicut Deus fecerat ei magnum beneficium dando illa, ita ipse debebat aliquo modo misereri aliorum non exigendo tantam pecuniam, sicut alijs exigeret. Sic patet de illo, cui Dominus suus remisit decem millia talenta, & ille torquebat alium conseruum suum: quia ipse non reddebat sibi centum denarios, quos debebat: & Dominus serui illius posuit eum in carcere, ut solueret totum debitum, quod remissum fuerat ei: quia non remisit alteri conseruum: & sic videtur, quod peccauit in ingratitudine: ita ergo quantum ista Deus contulisset simillam, & hordeum, & ipse efficere retur Dominus illorum, si tamen non miseret aliquem in ingratitudine. De hoc Matth. decimo octauo.

Ad secundum dicendum, quod ex illo dicto Christi, scilicet, gratis accepistis, & gratis date: non sequitur, quod iste, in cuius domo fieret ista multiplicatio, teneretur sine precio dare: & ad illam auctoritatem dicendum, quod illud intelligitur, quod ille, qui gratis accipit, gratis debet dare, scilicet, si iubeat ei quædam conferre res, quod gratis det illam: quia tunc non efficitur ipse Dominus, sed ministrator. Et ita fuit in Apostolis: quia Christus dedit eis virtutem sanandi aegritudines, & eijcendi Dæmones, & suscitandi mortuos, & in collatione dixit eis: *Gratis accepistis, gratis date, Matth. 10.* Et sic tenebant sub pena peccati mortalis nihil perere, nec recipere pro hac causa. Sic autem, si Deus iussisset Samaritæ, in cuius domo fuit multiplicatio facta, quod daret gratis omnibus de illa similia, & hordeo, teneret dare, sicut supra dictum est: si tamen nihil diceretur ei de hoc poterat vendere.

Res quare vendi potest, & quare non.

Ad secundum arg.

Gratis accepistis & gratis date quod intelligitur.

Ali.

Aliiter potest dici ad auctoritatem illam, quod Apostoli veritatem recipere precium pro sanatione infirmorum & pro suscitatione mortuorum, quia ipsi non erant Domini istarum operationum, nec ipsi faciebant illas realiter, aut instrumeentaliter, sed solus Deus faciebat eas, quod ergo ipsi venderent id, quod non erat suum, erat contra naturam: cum per venditionem debeat transferri Dominium ab eo, qui Dominus est. Secus autem erat hic: quia frumentum, & hordeum, licet à Deo traderentur, tamen erant res corporales, & postquam tradebantur, transibant in Dominium eius, cui tradebantur, sed verus Dominus potest alienare, nisi prohibeatur de iure: ergo poterat iste vendere simillam, & hordeum. Pro quo sciendum, quod res illa, quæ traditur gratis, aut est aliquid corporale, siue temporale, sicut pecunia, & illa, quæ estimantur pecunia, aut non: si primo modo, dicendum, quod quod à Deo specialiter datur aliqua sine labore nostro possimus illa vendere, & conuertere in alios vsus licitos, & non tenemur alicui dare gratis, sicut patet de oleo multiplicato miraculosè in lecytho viduæ: quia illud vendidit ex mandato Elisei, supra 4. Si autem sit aliquid spirituale, sicut intelligere, vel habere virtutem ad curandum morbos, & faciendum alia, aut illa sunt miraculosè, aut naturaliter. Si primo modo, non potest aliquid exigere, nec recipere ex hac causa, siue in collatione illius boni dicatur ei, quod gratis det, siue nihil dicatur. Patet differentia ista: nam aliquando Deus dat virtutem aliquibus faciendi aliquid, quod per ipsos non fit, sicut est in omnibus miraculis. Nam tradidit potestatem Apostolis suscitandi mortuos, & sanandi leprosos: & tamen ista potestas non erat in Apostolis: quia non solum ipsi non susceperunt eam, sed et impossibile erat, quod eis conferretur: quia potestas suscitandi mortuum est potestas infinita, cum non sit minoris potestatis suscitare mortuum, quam creare feculum: & tamen virtus infinita non potest communicari subiecto finito: & ista est causa, quare non potest alicui subiectum creaturæ communicari virtus creatiua. Ergo non habuerunt realiter Apostoli potestatem suscitandi mortuos, & consequenter ipsi non suscitabant eos, sed solus Deus. Quod ergo Apostoli vellent pecuniam pro suscitatione mortuorum, & sanatione leproforum, erat vendere id, quod Deus faciebat, & non ipsi: sed hoc iniustum est, etiã si nullus dicat, & leges non prohibeat. Et sic Apostoli peccarent, si exegissent aliquam pecuniam pro his operationibus, etiam si Christus non dixisset eis, quod gratis darent. Nec dixit Christus: *Gratis accepistis, gratis date*, quasi alijs non essent obligati ad hoc faciendum, sed ad magis declarandum dixit: quia verbum Christi magis certificat, quod ratio nostra naturalis, etiã si ipse nihil probet, & nos probemus. Aliquando autem Deus dat alicui miraculosè aliquid, cuius operatio naturaliter fit: ut potest si Deus conferat alicui sapientiam magis subito in quacunque arte, miraculosum est: & tamen quod postea ipse per sapientiam illam intelligat, vel operetur, naturale est. Sicut si conferatur alicui miraculosè scientia totius Medicinæ ad hoc, quod postea sanet aliquos, naturaliter operabitur, inquirēs, & applicans illa, quæ iubet ars sibi collata: & tunc verè illa operatio per ipsum fit, & non per Deum: quia naturalis est, & tunc dicendum, quod aut in collatione illius iubetur sibi, quod id gratis oia faciat: aut dicitur, quod possit suscipere pecuniam, aut nihil dicitur. Si primo modo non potest quicquam exigere: quia Deus obligat eum ad hoc. Si secundo modo, certum est, quod id potest, cum hoc Deus exprimat. Si tertio modo, dicendum, quod aut ad operationem illam requiritur aliquis labor, aut non: si la-

Apostoli peccarent, si pro operatione miraculorum precium acciperent.

Alph. Tolt. super iiij. Reg.

bor requiritur, potest pro labore illo aliquid exigere, licet pro valore operis non possit: quia cum omnino gratis collatum sit gratis debet impendere ex illa parte, qua gratuitum est: si autem non requiritur aliquis labor, sed solum occupatio, dicendum quod si non habet ille unde alijs viuat, potest petere sustentationem, sed nihil aliud. Ut potest si Deus dedisset homini gratiam consilij miraculosè efficiendo hominem rusticum subito sapientem, & ipse sciret respondere ad omnia, quæ inquireretur, nec oportere studere ad respondendum, quia tamen respondendo expēdebat tempus, poterat petere ab eis, quibus respondebat, victum, cum ipse occupatus huic operi non posset aliunde victum querere. Simile patet infra ad Corinth. 9. de prædicatoribus, de quibus dicit Apostolus, quod quia seminant spiritualia debent metere temporalia: & sic ipsi, quibus prædicant, tenentur eis prouidere, & illi possunt petere ab eis, licet illi non dent: & licet non ut determinatè debitum, tamen ut aliquo modo debitum: isti tamen non possunt petere, nisi ad sustentationem, & non ad hoc quod dicitur: quia tunc Euangelium esset propter quantum, sustentatio tamen debet esse pro Euangelium: ideo Apostolus increpat valde illos, qui prædicabant ad abundantiam ventris, & diuitiarum: ut colligitur infra ad Corinth. 9. & ad Philipen. 3.

Eliseus an intellexit, quomodo Deus prouisurus esset Israelitis, & an necesse esset, ad hoc, quod esset propheta, quod sciret modum illum. Quæst. 7.

Quæretur ulterius, an Eliseus sciebat quomodo Deus prouisurus esset Israelitis sequenti die, scilicet, ut valeret modius simile vno statere. Aliquis dicit, quod in hoc non est dubium: quia ad hoc quod aliquis sit propheta, oportet, quod intelligat omnia, quæ dicit: iuxta illud Daniel 10. Intelligentia opus est in visione: oportet, quod ille, qui est videns, id est propheta intelligat ea, quæ dicit. Dicendum quod istud non est necessarium: quia poterat Eliseus esse propheta Domini, & non intelligere, quis erat modus, per quem Deus debebat prouidere populo. Pro quo sciendum, quod ad hoc, quod aliquis sit propheta oportet quod intelligat ea, quæ dicit: & tamen istud intelligere stat tripliciter. Primum est, quod propheta intelligat reuelationem, siue verba reuelationis, siue illa dicantur in sensu historico, siue in parabolico, & nihil ultra. Secundum intelligere est, quod intelligat reuelationem semper in sensu historico, siue dicatur in historico, siue in parabolico: & tamen nihil ultra intelligat, nisi quantum per verba illa intelligi potest. Tertium est, quod intelligat non solum id, quod illa verba significant in sensu historico, sed etiam quod intelligat quidquid Deus per illa verba intendit significare, licet illa verba hoc non significant secundum se. Primum est intelligere solum verba prophetiæ, & non prophetiæ. Secundum est intelligere verum sensum prophetiæ. Tertium est intelligere repletum, quod per prophetiam significetur. Primum non facit aliquem esse prophetam: sicut patet de Pharaone, qui vidit somnium, & non intellexit, Gen. 40. sic et fuit de Nabuchodonosor, qui vidit multa somnia, & nullum intellexit. Dan. 1. & 2. & 4. Ideo isti duo non vocantur prophetæ, quantum somnia istorum essent quedam reuelationes à Deo missæ, sicut patet in prædictis locis. Secundum intelligere facit aliquem esse verum prophetam, & sufficientem. Tertium facit non solum prophetam, sed abundantissimum prophetam: de his declaratum est satis præcedenti lib. c. 13. in quadam questione. De Eliseo autem applicanda sunt ista: Nam primus modus intelligendi est in eo, si Deus dixisset

Prophetam intelligere quod dicitur tripliciter intelligitur

K 3 ei istud

Fic istud in quadam metaphora, vel parabola, & ipse intellexisset parabolam illam ad litteram, sed non intellexisset sensum historicum, quem Deus intendebat facere per illam: & tunc non esset Eliseus propheta quod ad hoc, & de hoc intelligit illud Danie. 10. Si intelligeret opus est in visione. I. ad hoc quod aliquis sit propheta oportet, quod intelligat quod Deus velit significare per verba, vel per visiones. Erat ergo Deus ostendebat Danie li multas visiones, quarum ipse non intelligebat sensum: Deus mittebat Gabrielem ad eum, ut declararet ei diuinitatem, Gabriel facit intelligere istam visionem Danie li. Dani. 8. & tunc Daniel incipiebat esse propheta: & per hoc dicitur intelligere opus est in visione. I. antequam intelligeret non erat propheta, & postea fuit. Secundo intelligere erat in prophetia ista, quod sicut Deus reuelabat Eliseo futuram futuram crastino: ita ipse putaret, quod crastino futura erat, & sic reuelaret populo. Tertium intelligere erat, quod Deo dicente Eliseo futurum esse abundantiam crastino, non solum ipse intelligeret illam futuram, sed etiam intelligeret per quem futura erat, & quis modus inducendi illa esset: & an posset aliquo modo impediri, & sic de alijs circumstantijs. Dicendum, quod secundum intellexit Eliseus: & dato quod non intelligeret tertium, esset propheta: intelligere tamen per quem, & qualiter euentura esset ista abundantia, pertinebat ad tertium modum: ideo poterat Eliseus nescire illud, & sic esset dubius de modo, sicut quilibet Israelita. Sic patet de multis alijs prophetis, quibus Deus aliqua reuelabat: & tamen circa multas circumstantias illius rei reuelate ignorabant, sic fuit de Moyses, cui Deus dixit, quod non introiret in terram Chanaan, Nu. 17. Et intellexit hoc: tamen nesciuit, an hoc posset euitari: ideo postea orabat Dominum frequenter, ut permitteretur intrare illuc, quousque Deusei dixit: ne loquaris ultra ad me de hac re. Deut. 3. Si tamen Moyses a principio sciuisset, quod Deus secundo certitudinem dixerat sibi, quod non posset introire in terram Chanaan, nunquam pro hoc orasset: quia crederet se frustra orare: erat tamen Moyses propheta excellentissimus. Sic etiam fuit de Samuele, cui Deus dixit, quod Saul non regnaret in Israel, sed traderetur regnum suum alteri: & tamen nesciebat Samuel, an Deus dixisset hoc secundum firmitudinem propositi, & an posset reuocari: ideo orabat semper, ut Deus non auferret ei regnum, supra 1. lib. 15. c. Sic etiam Iohel dixit Israelitis de brucco, & locusta venturi super terram, postea tamen dixit eis, quod penitentiam, & subiunxit: Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictionem? Iohel secundo. Idem est fuit in Elia, quando petiuit Eliseus ab illo, quod acciperet spiritum eius duplicem. Respondit Eliseus: rem difficile postulasti, attamen si videris me, quando tollar a te, erit quod petisti: si autem non videris, non erit: supra secundo & sic Deus reuelauit hoc Elia: tamen ipse determinate nesciebat, an Eliseus acciperet spiritum propheticum, vel non. Idem etiam accidit Eliseo: quia dixit ipse regi Israel, quod percuteret in terram sagitta sua, & sic percuteret Syria, & tunc percussit rex ter solui, & cum cessasset: dixit Eliseus: si percussisset quiquies, aut sexies, siue septies percussisset Syriam vsque ad consummationem: nunc autem tribus vicibus percussit eam, infra 13. Et sic Eliseus sciebat, quod rex Israel percussurus erat Syriam quoties percuteret in terra: nesciebat tamen quoties percussurus esset: ideo quando cessauit percutere, dixit ei, quod ter percuteret Syriam: sic ergo in multis alijs Deus reuelat aliquid prophetarum, & non reuelat circumstantias particulares eius, & sic poterat esse hic.

Licet non constet Eliseum sciuisse modum futura abundantia, an credendum est, quod sciuerit. Quast. VI.

QVAERETVR ulterius, dato quod Eliseus esset propheta in hoc, & posset nescire de modo, quod Deus volebat providere, an verum sciuerit. Respondendum, quod non constat, an sciuerit: dicendum tamen satis esse verisimile, quod sciuerit: quia Deus solebat Eliseo reuelare perfecte ea, quae reuelabat. Item apparet, quia Eliseus non solum dixit abundantiam futuram, sed aliquantulum expressit modum in quantum non minabat ordeum, & similia: & sic in quantum non modij hordei stare vno erunt, & sic in quantum non modos: videtur, quod ipse sciebat, quod de castris Syriae ducenda erant ista, cum non dixerit, quod Deus daret abundantiam solum, sed nominauit ordeum, & similia. Item patet: quia dixit, quod ista venderentur, per quod patet quod ipse sciebat, quod non debet Deus illa mittere miraculose, sicut coturnices, vel manna, sed capienda erant a populo iure suo ita, ut venderentur: satis ergo declarabat, quod esset hoc de castris Syriae. Item patet hoc efficacius, quia dixit, quod venderentur in porta Samariae, sed istud significat, quod auferenda erat obsidio: quia alias non posset vendi aliquae res apud portam Samariae, cum hostes stare in circuitu urbis: erat tamen in Samaria forum rerum venalium in quadam area magna, siue platea, quae erat extra urbem circa portam, & illuc conueniebant homines ad colloquia, & gaudia, & etiam rex ibat illuc saepe, & sedebat in loco illo tanquam in publico: sic patet praecedenti lib. c. vii. & 2. Paralip. 18. cum dicitur: rex autem Israel, & Iosaphat rex Iuda sedebat vnusquisque in folio suo vestiti cultu regio in area iuxta ostium portae Samariae: ergo extra erat locus ille, in quo ista fiebant. Et si aliquis dicat, quod erat locus iste rerum venalium apud portam Samariae: & tamen erat intra urbem: dicendum, quod non stat: quia locus ille vocatur area, vel pratium, ideo extra urbem erat: maxime cum dicitur, quod erat iuxta portam. Item patet hoc, quia cum quidam dixisset, quod non fieret hoc, etiam si catarrhactes in caelo essent: dixit ei Eliseus: videbis, & non comedes de eo: in quo colligitur, quod ipse sciebat, quod illi, qui portaturi essent similia, & hordeum de castris conculcarent ipsum: & sic ipse videret similia, sed moreretur, & non comederet de illa. Ex quolibet ergo istorum, vel saltem ex omnibus similibus sumptis colligitur probatio, scilicet, quod Deus declarauerat Eliseo modum, quo ista saturitas ventura erat. *Respondens vnus de ducibus.* Hic ponitur infidelitas illius, qui non credidit, quod Deus daret sequenti die abundantiam in Hebraeo dicitur: *Respondens maior tertius.* Intelligunt Hebraei, quod erant tres principes, scilicet rex maior, & inde alius princeps domus suae, & postea tertius ab eo, & super manu istius rex in cumberat. Vocatur autem vnus de ducibus in littera nostra non exprimens ordinem illorum. *Super cuius manum rex incubebat.* Scilicet, rex quando ambulabat, & stabat, incubebat super manum istius: non quidem ex impotentia, quasi se tenere non posset, sed quia ista erat consuetudo regum antiquitus, quod propter reuerentiam honoris regalis ipsi mouerentur innixi super alios. Sic patet de Benadad rege Syriae: nam ille in ambulando incubebat super manu Naaman, & etiam quando adorabat in templo: ut patet supra 5. & ibi declaratum est. Patet etiam hoc in consuetudine mulierum: quia sic Doming magna incedebant innixae super aliquas ancillas: sicut patet de Esther, quando intrauit ad regem Asuerum.

Regum antiquorum consuetudo.

fuerum, Esther. 15. Et volunt aliqui, quod reges antiqui praeter tunc, & delictis se portare non poterant, sed super alios innixebantur: non est tamen intelligendum, quod sic fuerit de Ioram: quia ipse erat vir asper affligens carnem suam, cum vteretur cilicio circa eam: praeced. cap. Sed propter honorem regalem super alios innixebantur. *Homini Dei ait.* Id est, respondit Eliseo, qui erat homo Dei. *Si Dominus fecerit etiam catarrhactas in caelo nunquid poterit esse, quod loqueris?* In hoc non solum ille dux erat incredulus, sed etiam aliquantulum increpabat Eliseum tanquam mendacem, dicens, quod istud nullo modo erat verisimile, etiam si Dominus faceret catarrhactas in caelo, quasi dicat, non erat alius modus propinquior ad faciendum istud, quod dicis, quam quod Deus aperiret catarrhactas in caelo, & mittat farinam, & hordeum: sed etiam si sic fecerit, non videtur, quod possit cras tanta paruo precio valere similia, & hordeum.

Quare dixit dux de apertura catarrhactarum caeli. Quastio VII.

QVAERETVR, quare dixit iste dux de apertura caeli catarrhactarum caeli. Respondendum, quod ipse iste modus loquendi est Sacrae Scripturae, & erat frequentatus inter antiquos: nam putabant, quod illa, quae Deus mittebat ad nos, scilicet, pluiam, & alia bona, erant in caelo recondita in thesauris Dei: & quoniam ipse volebat, aperiebat caelum, & emittebat pluiam, vel alia bona. Sic patet, Deutero. 28. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum caelum, ut tribuat pluiam terrae tuae tempore suo. Et quando non veniebat pluuia, dicebatur Deus claudere caelum, ut non descenderet: sic patet, Deut. 11. Cauete, ne forte decipiatur cor vestrum, & recedatis a Domino, iratusque Dominus claudat caelum, & pluuia non descendat. Et quando erat maior penuria aquarum, ita, ut nulla omnino pluuia descenderet, dicebat caelum fortissime clausum, & induratum, sicut ferrum, & aes, ita, ut nullo modo posset aperiri ad mittendum pluiam, Leu. 26. f. Dabo quoque vobis caelum durum desuper, sicut ferrum, & terram aeneam. Et Deuter. 28. dicitur: Sit caelum, quod supra te est, aeneum, & terra, quam calcas, ferrea. Cum vero Deus mittebat pluiam, dicebatur aperire caelum: & tamen quoniam mittebat valde multam pluiam, dicebat aperire catarrhactas caeli, sicut fuit in diluuiio. Gen. 7. Rupti sunt omnes fontes abyssi, magna, & catarrhactae caeli apertae sunt. Ita etiam quando Deus mittebat pluiam abundantissimam ad cultum terrae, & alia bona ad vbertatem magnam: non solum dicebatur aperire caelum, sed etiam catarrhactas: ut patet, Malac. 3. Inferte omnem decimam in horreum meum, & sic cubus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperueris vobis catarrhactas caeli, & effuderis vobis benedictionem vsque ad abundantiam: & sic, quia dixit de benedictione mittenda vsque ad abundantiam, dixit aperiendas catarrhactas caeli: alia dixisset solum aperiendum caelum. Ita, ut putauerunt Israelitae, quod manna, quod manducauerunt in deserto, realiter descenderet de caelo, & Angeli fabricarent illud. Sic dicitur, quasi in metaphora, Psal. 77. Et mandauit nubibus de super, & ianuas caeli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem caeli dedit eis. Et sic dicitur, quod ille panis erat in caelo, & quod apertae sunt ianuae caeli ad dandum panem illum: sed ianuae, & catarrhactae idem sunt. Ita ergo putauit iste dux, quod etiam si Deus daret maximam abundantiam, quam dare poterat, scilicet, aperiendo catarrhactas caeli

Alph Toft. super iiij. Reg.

non posset istud euenire: & non mirabatur praecipue iste dux, quod Deus dare posset abundantiam, sed quod existibus eis hodie in extrema penuria, in crastino haberent vbertatem maximam, scilicet, quod duo modij hordei valeret stare vno. Nam non videbat ad hoc alium modum conuenientem. Non enim cogitabat de fuga Syrorum, & de castris eorum spoliandis: quia tunc verisimile erat, quod dicebat Eliseus, qui ait. *Videbis oculis tuis, & inde non comedes.* Respondit ei Eliseus: tu non credis: & tamen tu videbis, & non comedes de illo. Hoc autem factum est: quia sequenti die iste dux positus fuit in porta a rege ad custodiendam illam, & vidit ducentes hordeum, & similia: & tamen ipse conculcatus a turba in porta periit, & non comedit de illo.

An iste dux fuerit occisus, quia non credidit verbis Elisei, vel propter aliam causam, & an tenebatur credere Eliseo. Quastio VIII.

QVAERETVR, an iste dux occisus fuit, quia non credidit verbis Elisei, vel propter aliam causam. Respondendum, quod posset dici eum mortuum esse propter incredulitatem. A liquis tamen instabit: quia ad hoc, quod ipse occideretur pro hac incredulitate, oportebat, quod peccaret valde: quia cum mors sit extrema poenarum, necesse est, quod inferatur solum pro magno peccato: & tamen iste non videtur peccasse, non credendo Eliseo. Quia ad hoc, quod tenebatur aliquid credere prophetarum requirebantur duo. Primum, quod constaret illum esse prophetam: secundum, quod constaret eum illa vice prophetice loqui. Nam dato, quod aliquis propheta esset: tamen non loquebatur omnia verba sua prophetice, sed solum quando Deum mouebat: ideo oportebat, quod quando diceret: haec dicit Dominus, probarer, quia illa Deus sibi reuelauerat: & probato isto secundo, probabatur primum. De Eliseo autem constabat primum, quod esset propheta: quia multa iam praedixerat in Israel, & miracula fecerat, quae notoria erant in toto Israel: & tamen secundum non constabat, nec constare poterat, nisi pro aliquo signo, quod premitteret: & si illud eueniret probatur, quod Deus locutus fuerat: si autem non eueniret, Deus non fuerat locutus, & constabat prophetam fuisse mendacem, ut colligitur, Deut. 13. & 18. Eliseus tamen non premit aliquid signum ad hoc, quod crederetur sibi istud: ideo non obligabantur credere Israelitae: & sic non peccaret ille non credendo. Respondendum, quod nullus de vrbe Samariae obligabatur credere, quod istud, quod dicebat Eliseus, futurum esset, vel quod Eliseus audierat hoc a Domino: & tamen tenebantur credere, quod hoc futurum esset, si Eliseo Dominus dixisset: quia Deus poterat facere illud, & maiora. Iste autem dux non solum fuit incredulus verbo Elisei, sed magis fuit incredulus potentiae Dei, putans, quod Deus non posset hoc facere. Nam si fuisset incredulus solum verbis Elisei, dixisset: Deus non reuelauit tibi hoc: & tamen non dixit de verbis Elisei, an dicta essent a Deo, vel non: sed solum locutus est de possibilitate facti, dicens, quod etiam si Deus aperiret catarrhactas caeli, non posset fieri, quod dicebat Eliseus: & hoc manifeste erat contra potentiam Dei, scilicet, quod quod Deus faceret quodcumque vellent, non posset esse verbum Elisei verum: & tamen si iste non poneret alium defectum in potentia Dei, posset compleri verbum Elisei: quia nihil posset reperiri quantumcunque difficile, quod Deus facere non posset. Peccauit ergo nimis dux iste contra Deum: ideo satis verisimile est, quod propter istud Deus ei mortem infligisset.

Solutio.

Obiectio. Sed adhuc dicit aliquis, quod etiam si non locutus fuisset iste contra Deum, & tamen non credidisset verbis Elifae, etiam si non premitteret signum, peccaret, & deberet puniri. Sic patet in Zacharia patre B. Ioannis, cui apparuit angelus, & dixit ex parte Dei, quod conciperet vxor sua filium, & non premissit aliquod signum ad probandum veritatem huius: quia tamen dixit Zacharias: unde hoc sciam? peres signum, percussus est a Deo: nam dixit ei angelus: ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo haec fiant: Luc. i. Dicendum, quod non est simile de Angelis, & de prophetis, quia angeli boni non possunt mentiri: ideo si aliquod pronunciauerint nobis ex parte Dei, sic verum est, ut ipsi dicunt: prophetae tamen sunt homines, & possunt dicere Deum sibi locutum, cum Deus locutus eis non fuerit, sicut patet Iere. 14. dicit Dominus ad me falsos prophetae vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non praecipi eis, nec locutus sum ad eos. Ideo ad hoc, quod tenemur credere prophetis, oportet, quod sciamus eos missos a Deo, & istud non potest constare, nisi per signum, quod praemittant, ideo Deus dedit prophetis, quod praemitterent signa, Deuter. 13. & 18. Et sic non peccabunt non credentes prophetis quousque signa dederint. In angelis autem non est istud: ideo non credentes eis semper peccant, & debent puniri, quoniam non praemittant signa: Sic enim fuit de Zacharia. Aliud tamen est in angelis: quia quando angelus apparuerit alicui, & reuelauerit aliquid ex parte Dei, non tenetur credere illum esse angelum bonum, sed potest opinari, quod sit angelus malus, & consequenter non tenetur credere verbis eius: & hoc, quia saepe Satanas transfiguratur se in angelum lucis, 2. ad Corinth. 11. Et ob hoc B. Ioannes iussit non credere eis, quod essent antiquam probarent. Carissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint, inf. 10. 4. Postquam tamen aliquis crediderit angelum Dei esse, qui sibi loquitur, tenetur credere verbis eius, alioquin peccat mortaliter: sic fuit de Zacharia, qui non dubitauit Gabrielem esse angelum missum a Deo ad se: dubitauit tamen, an verum esset, quod dicebat: ideo peccauit, & factus est mutus. Secundo potest responderi ad principale questum, quod iste dux mortuus erat sequenti die, siue haberet illam incredulitatem, siue non: & hoc propter alia peccata, & sic siue denunciaret ei Elifaeus mortem, siue non, semper moreretur: Quia tamen fuit incredulus potentiae Dei venit ad propositum, ut loqueretur ei Elifaeus increpando ipsum, & pronunciauit ei mortem in crastino, quam ex alia causa habiturus erat. Sic enim factum est de Samuele: & Saule: nam Samuel dixerat Sauli, quod Dominus abiecerat eum, ne esset rex super Israel, & cum recederet Samuel tenuit eum Saul, orans, ne recederet, & casu rupit Saul extremitatem pallii Samuelis, ut teneret eum, & tunc dixit Samuel: Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo, sup. 1. libr. c. 15. & sic mox, ut Saul rupit pallium Samuelis, dixit Samuel: scidit Dominus a te regnum Israel: & tamen manifestum est, quod non meruit Saul scindi a se regnum Israel, quia ipse rupit pallium Samuelis, cum in hoc non peccasset: sed dixit sibi Samuel tunc: scidit Dominus regnum Israel a te, quia veniebat ad propositum, scilicet, sicut ipse sciderat pallium Samuelis: ita ergo potest dici hic, quod ex alijs causis Deus disposuerat occidere istum ducem cras, & tamen quia nunc venit ad propositum per incredulitatem suam denunciavit ei Elifaeus mortem. Prima tamen solutio rationabilior est, scilicet, propter istam incredulitatem, quae erat directae contra Deum, occisus fuerit, cum nimis in hoc peccaret.

F Quare dicitur est Duci, quod videret oculis suis, & non comederet. Quaesitio I X.

QVAERETVR vterius dato, quod iste occideretur in poenam incredulitatis, quare dicitur est ei, quod ipse videret oculis suis, & non comederet. Dicendum, quod Deus potuerat eum occidere illico, vel die ipsa antequam veniret copia illa: & tamen voluit, quod ipse videret illam propter duo. Primo, ut conuinceretur nequitia eius, quia ipse se dixerat, quod hoc nullo modo posset accidere, & si Deus aperiret catarrhactas caeli: ideo nunc Deus voluit ostendere ei, quod etiam, non apertis catarrhactis caeli, poterat istud euenire. Secundum fuit ad maiorem eius angustiam, scilicet, ut videret tempus laetitiae, & non frueretur illo comedendo aliquid de fertilitate, cum tamen iustitiam suam. Et istud reputabatur magnum infortunium apud antiquos, scilicet, quod aliquis haberet ante se bonum, & priuatam inciperet frui illo, moreretur. Et ob hoc Deus iubebat, quod illi, qui acceperant sponsas, & nondum consummauerant matrimonium, non irent ad bellum, ne morerentur ibi, & alij acciperent sponsas eorum: & qui plantauerant vineas, & nondum comederant de fructu earum, & qui aedificauerant domos, & nondum ceperant habitari in eis, rediret de bello, si illuc irent ne morerentur ibi, & alii fruerentur vineis, & domibus eorum: Deuteronom. 20.

H Et sic iubebatur hoc, quia valde magnus dolor erat habere principium gaudendi, & non gustare aliquid de gaudio. Ira erat hoc: quia cum sustinuisset omnes Samaritae tantam famem, & nunc viderent abundantiam nimiam, quod aliquis videret abundantiam, & non comederet de illa, reputaretur magnum infortunium, & esset magnus dolor: & quia si iste moreretur antequam videret copiam magnam duci de castris Syrorum, non putaret se infortunatum: quia non crederet venturam esse vbertatem, sicut dixerat Elifaeus, sed potius arbitraretur se quasi foelicem, quia per mortem eripiebatur de multis angustijs, quas toleraturus esset in fame diuturna, sicut ipse putabat: ideo ad complementum doloris sui Deus fecit, quod non moreretur vsquequo videret simillam, & hordeum vendidi in porta Samaritae.

Quare non permisit Deus, quod comederet dux de illa abundantia. Quaesitio X.

QVAERETVR vterius, cum Deus permisit isti videre vbertatem illam, dato, quod occisurus esset eum in illa die, quare non permisit ei, quod comederet de illa. Respondendum, quod hoc fuit propter duo. Primo, quia iste erat indignus comedere de abundantia illa, quam Deus dabat: quia ipse credidit, quod Deus non posset dare illa: ideo dignum erat, ut ipse non comederet de illa, ut sic in eo, in quo peccauit, torqueretur. Sic etiam Deus saepe facit priuado nos illis bonis, quibus priuamus eum, si nos priuamus eum sapientia, ipse est priuatus nos sapientia: & si nos priuamus eum potestate circa aliquam rem, ipse quoque priuatus nos potestate in eadem. De sapientia patet, quia Gentiles antiqui dixerunt Deum non cognoscere facta humana, nec regulare illa, ideo Deus tradidit eis defectum sapientiae: & sic patet ad Rom. 1. f. & sicut non probauerunt Deum habere in notitiam, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conueniunt. De potentia patet, quia Syri dixerunt, quod Deus Israel non erat Deus vallium, sed montium: ideo quod non posset adiutare cultores suos in vallibus, & ob hoc Deus

Infortunium maximum apud antiquos.

Deus abstulit Syris potestatem resistendi. f. quod quoad multo plures essent, quam Hebraei, & possent destruere illos, Deus fecit, quod fugerent a facie illorum, & non audent resistere eis: praecedenti lib. cap. 20. scilicet: haec dicit Dominus, quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non Deus vallium, dabo multitudinem omnem hanc grandem in manu tua. Sic etiam Senacherib rex Assyriorum dixit, quod non posset Deus Israel liberare Israelitas de manu sua: & Deus fecit, quod ipse non posset liberare gentem suam de manu eius, infra 19. & Isa. 27. Ita hic iste non credebatur Deum posse dare tantam fertilitatem in breui, etiam si aperiret catarrhactas caeli: ergo Deus debuit eum priuare potestate comedendi, & sic vidit, & comedere concupiuit, sed non valuit.

An Deus debuisset permitttere Duci de vbertate comedere, deinde statim mori. Quaesitio XI.

SED dicit aliquis, quod Deus debuit permitttere isti, quod comederet, & illico occidere eum: sic enim fecit Israelitis, qui murmurauerunt pro carnis: nam dedit eis Deus carnes, & cum comederent eas, mortui sunt. Num. 11. & Psal. 87. Dicendum, quod non debuit iste dare ad comedendum de abundantia illa: quia non fuit simile de peccato istius, & de peccato Israelitarum: nam illi credebant, quod Deus poterat eis dare carnes, ideo murmurabant contra Moysen, & flebant petentes carnes: non ergo peccauerunt contra potentiam Dei, sed peccauerunt illiciti petendo: ideo Deus, ut puniret eos, in eo, in quo delinquebant, non debuit eos priuare desiderio suo, sed debuit facere, quod desiderium suum esset eis damnosum: ideo Deus dedit eis carnes ad abundantiam, ita ut exirent per naves eorum, & verterentur in nauis, & tamen antequam desinerent comedere, cibus ille fuit eis damnosus: quia percussit Dominus plaga magna, & mortui sunt omnes, qui desiderauerant cibum, Num. 11. & Psal. 77. Iste autem Dux non peccauit importune petendo, sed potius peccauit non credendo, quod Deus dare posset talem abundantiam, ideo debuit puniri in ista impotentia: ita quod videret, & non posset comedere. Secunda causa fuit, quia iste peccauit nimis negando potentiam Dei, cum sit istud peccatum directae contra Deum, ideo voluit Deus punire eum grauissimè: & ad hoc accumulauit ei dolorem magnum non solum occidendo eum, sed etiam faciendo, ut videret principium gaudij, & non gauderet: quia istud erat magnum infortunium, ut declaratum est praecedenti quaestione. Quatuor ergo. Hic ponitur secundum huius in quo pronunciata per Elifaeum executioni traditur: fuit autem duo pronunciata. scilicet abundantiae inductio, & infidelitatis puniitio: ideo primo abundantia inducta describitur, secundo infidelitas Ducis puniitur, ibi: Porro rex. Circa primum dicitur. Quatuor ergo viri erant leprosi. Scriptura facit mentionem de istis leprosis: quia per eos denunciata fuit abundantia in Samaria, & aliam potuissent multis diebus manere Samaritae clausi in vrbe, & perirent fame, & in castris Syrorum nullus esset.

Qui erant isti leprosi, qui erant ad portam Samariae, & an essent Giezi, & filij eius. Quaesitio XII.

QVAERETVR de istis leprosis, qui erant Responderunt Ra. & Hebraei, quod isti erant Giezi, & tres filij sui. Motiuam autem suam est, quia Giezi percussus fuerat lepra pro simonia, & non solum ipse, sed etiam filij sui, cum dixerit Elifaeus: lepra Naama

adharebit tibi, & semini tuo in sempiternum, sup. 5. Sed istud est figmentum Hebraeorum: multa enim alia fingunt, quae nullum habent colorem: nam certum est, quod alij erant leprosi in Israel, praeter Giezi, qui possent esse ad portam Samariae. Item non solum est verisimile hoc, sed etiam nullo modo stat: quia dicitur hic, quod erant quatuor viri leprosi, & tamen filij Giezi non erant viri. Nam dato, quod Giezi haberet filios magnos tunc, quando peccauit, manifestum est, quod illi non percuterentur lepra, sed solum filij, qui postea nascituri erant: quia ad illos pertinebat peccatum patris, & non ad praecedentes, qui iam erant viri existentes extra portam. Nam tunc non videtur per se esse essentia, sed tanquam partes patris: sic dicit Aristoteles. 5. Ethicorum filius est patris, donec sit Phelicon. 1. magnus: & tamen quando magnus est, iam non est pars patris, sed bonum, & malum principaliter sibi euenit, & non patri, ideo in illa estate non puniuntur filij pro patribus. Solum ergo nascerentur leprosi filij, quos postea haberet Giezi, & non illi, quos iam genuerat: & tamen inter tempus, quo Giezi percussus est lepra, & istud fuit modica distantia: quia etiam si totum regnum regis Ioram, in quo ista acciderunt, esset differentia percussio Giezi ad obsidionem istam, & famem: filij ab eo geniti non possent esse in tempore isto, nisi decem, vel undecim annorum: quia Ioram solum regnauit duodecim annis, sup. 3. non ergo poterant esse viri filij Giezi, & tamen hic dicitur, quod erant quatuor viri leprosi: ergo non erant Giezi, & filij sui, sed alij alij: Nam multi valde leprosi erant in Israel tempore isto, sic patet Lu. 4. cum dixit Christus: multi leprosi erant in Israel sub Elifaeo propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naama Syrus. Iuxta introitum portae. f. erat extra urbem iuxta introitum eius: nam secundum legem leprosi manere debebant extra vrbes, ut non communicarent alijs hominibus, & inficerent eos, Lu. 13. & nunquid esset tempus belli, manebant ibi, & Syri non nocebant eis: quia erant viri pauperes, & miserabiles. Qui dixerunt ad inuicem: quid hic esse volumus donec moriamur? q. d. inutile nobis est manere hic: quia moriemur fame, cum nullus eis prouideret ibi. Quoniam leprosi mouerentur ad inuendum istud consilium, vrgente fame, tamen Deus mouit eos specialiter ad hoc considerandum quod patet, quia diebus prioribus licet fame praemarent, nunquam cogitauerunt: & nocte illa, qua fugerunt Syri de castris, inierunt consilium istud: quia Deus mouit eos, ut irent ad castra, & viderent fugisse hostes, denuntiarentque in Samaria: quia alioquin potuissent manere multis diebus Samariae sine cibo, & morerent, putarentque se obsideri ab hostibus, & tamen castra essent vacua. Siue ingredi voluerimus ciuitatem, fame moriemur. i. si intrauerimus illuc moriemur fame cum ceteris, qui ibi sunt: quia non sunt cibi in vrbe. Siue manerimus hic, moriendum nobis est. f. si manerimus hic, moriemur: quia iam non habebant aliquem cibum in domibus illis, in quibus manebant extra urbem. Venite igitur, & transfugiamus ad castra Syri. i. bonum est, quod fugiamus ad castra Syrorum. Erant enim illa castra circa urbem in circuitu eius, ita ut non possent alij egredi de vrbe, quin inciderent in manus Syrorum: Si pepererint nobis, viuemus. i. si non occiderint nos viuemus: quia dabunt nobis aliquem cibum. Si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur. i. si nos occiderint, cum sint hostes, non est magnum malum: quia etiam si ipsi non occiderent nos, morituri eramus hic fame, vel in vrbe, & sic concludunt isti leprosi,

profi, quod bonum erat transfugere ad hostes: quia in nullo loco poterat eis esse minus malum, quam in castris Syrorum. Nam si manerent apud portam Samariae certissime morituri erant: & si introirent in urbem, etiam morituri erant: si autem irent ad castra syrorum, dubium erat, an occiderentur, vel parceretur eis: ideo elegerunt potius ire in castris, quam aliud facere.

An isti leprosi possent ingredi Samariam, ut ipsi dicebant. *Questio XIII.*

QVARETVR, quomodo dicebant isti leprosi, si voluerimus ingredi ciuitatem, fame moriemur: in quo innuebant, quod poterant ingredi unde vellent: quia alioquin non ponerent hoc sub consilio, quia consilium non est de impossibilibus, sed de contingentibus frequenter: ut patet 3. Ethicorum. Respondendum, quod isti leprosi sciebant se posse intrare in urbem, si vellent: & si obijciatur de lege iubente manere eos extra castra, Levit. 13. Dicendum, quod illa lex intelligebatur tempore pacis, quando poterant leprosi manere securi extra urbem: tempore tamen belli, quando non sine periculo extra erant poterant introire urbem, & tunc debebat eis assignari locus separatus in urbe, ut non communicaret ceteris hominibus, & sic interpretabantur Iudei istam legem, ideo sciebant leprosi, quod possent introire in urbem. Sed tunc dicitur: cum ergo potuissent introire, quare non introierunt, sed manebant exterius ad portam urbis? Dicendum, quod aut quare non intrauerunt urbem, aut cur non intrauerunt a principio obsidionis. De primo dicendum, quod noluerunt introire, quia sciebant cibos defecisse in urbe, & quod ibi perituri essent fame, unde dixerunt: Si ingredi voluerimus ciuitatem, fame moriemur. De secundo dicendum, quod noluerunt leprosi a principio obsidionis introire urbem, quia Syri non nocebant eis, quia maneret extra urbem: & hoc forte, quia erant viri miserabiles, & Syri nolebant eis nocere. Vel quia castra syrorum, licet essent posita circa urbem, non tamen iuxta muros: quia Samaria erat in monte constituta, ut patet praecedenti lib. cap. 16. f. Emitque montem Samariae a somer, duobus talentis argenti, & edificauit eam: ideo castra syrorum non poterant esse iuxta muros, nec etiam accedebant ipsi ad pugnandum circa muros: quia locus ille erat inexpugnabilis, sed manebant in castris suis facientes, quod nullus de Samaria egrederetur, & sic morerentur fame, vel traderent se syris: ideo leprosi illi manebant iuxta portam Samariae in domunculis suis, & non timebant syros, ideo non fuit eis opus a principio obsidionis introire urbem.

An leprosi isti peccauerint transfugiendo ad castra syriae: & quot modis, qui est in aliquo periculo, seu angustia, potest se exponere alicui angustiae, ut a prima liberetur, & quando peccat, & quando non. *Questio XIII.*

QVARETVR vltterius, an peccauerunt leprosi isti transfugiendo ad castra Syriae. Aliquis dicit, quod sic: quia isti posuerunt se ad mortem manifestam, scilicet, eundo ad castra hostium, qui poterant occidere eos, & quibus ipsi nullo modo poterant repugnare. Nam sic peccaret si quis haberet multos hostes, & solus inciperet pugnare contra eos scies, quod non posset se defendere ab illis. Responderi potest generaliter ad similes casus, & sic applicabitur ad istum, scilicet, quod si quis est in aliqua angustia, & se exponit alteri angustiae, aut scit se moriturum

in vtraque, aut in nulla putat se moriturum, aut in altera putat se moriturum, & in alia non. Si primo modo, dicendum, quod peccat egrediendo de prima ad secundam: utpote, si quis sit obsessus ab hostibus in aliqua domo: & si maneat ibi non exiens ad hostes, scit se moriturum fame, si autem exit ad illos credit impossibile esse, quod euadat, potius debet fame mori, quam exire ad illos. Ratio est, quia dum fame moritur, non se occidit directe, nec indirecte, sed sustinet mortem illam, quam Deus sibi infligere vult: si autem exit ad hostes, & omnino credit se moriturum, licet ipse non se occidat directe, tamen cooperatur ad mortem suam, in quantum ponit se in manibus hostium, de quibus nullo modo dubitat, quod occidat eum. Pati tamen mortem non est peccatum, cooperari tamen aliquid ad mortem sui ipsius peccatum est. Si autem in nullo casu putat se moriturum, siue manendo in prima angustia, siue transiendo ad secundam, tenetur eligere illam, quam putat esse minorem, vel saltem non debet transire ad illam, quam putat maiorem, potissime si est ibi aliquid periculum corporis, licet non sit mors. Si autem credit se in altera angustia moriturum, & in altera non, tenetur eligere illam, in qua putat se non moriturum, siue hoc sit exire ad hostes, siue manere in obsidione, alioquin peccabit, quia ager ad mortem suam, cum posset se liberare a morte, & non liberatur: quasi aequalia sunt, quod quis non se liberet a morte, cum potest licite, vel quod ipse se ipsum occidat. Si autem vtraque angustia dubia est: quia in qualibet earum satis verisimile est, quod moriatur: & tamen de qualibet earum potest liberari, debet eligere illam, de qua credit facilius se posse liberari. Si autem vtraque reputet aequaliter difficilem, debet potius manere in prima, quam transire ad secundam: quia manendo in prima, dato quod occidatur, nihil agit, sed patitur, & pati mortem non est peccatum: si autem transit ad secundam agit aliquid, ideo si ibi eneniat ei mors aliquo modo coagens est ad illam, & peccabit. Debet ergo eligere casum, in quo non potest peccare, quidquid sibi eneniat potius, quam illum, in quo potest peccare. Nunc autem de leprosis dicendum est, quod aut ipsi credebant se morituros ubi manebant, & si intrarent in urbem, & etiam si irent ad castra: aut eundo ad castra erat eis vita dubia. Si primo modo, peccabant eundo ad castra Syriae: quia potius debebant sustinere mortem certam manendo in loco, in quo erant, vel introeundo in urbem, quam eundo ad castra: quia in primo casu nihil cooperabatur ad mortem suam: in secundo autem cooperabantur: si autem eundo ad castra erat eis vita dubia, non solum non peccabant: immo debebant illuc ire, & tenebatur ad hoc, alioquin peccarent, & iste casus secundus fuit in leprosis, quia ipsi sciebant in urbe se morituros, & si manerent ad portam, ut patet in litera, scilicet, si ingredi voluerimus ciuitatem, fame moriemur, siue manerimus hic, moriendum nobis est: eundo autem ad castra erat eis vita dubia, quia nesciebant, an vellent eos occidere Syri, immo potius erat verisimile, quod non occiderent eos. Nam misererent eorum, cum essent viri miserabiles, & leprosi. Et forte vellent eos habere viuentes ad hoc, quod dicerent eis de statu urbis. Et dato, quod Syri nolent eis dare cibos, saltem permitterent ire ad alia loca, in quibus possent habere illos. Licite ergo transfugerunt ad castra. *Surrexerunt igitur vesperi, ut venirent ad castra Syriae.* Castra Syriae erant valde magna, quia ibi erat exercitus copiosus, & abundantia magna victualium: ideo erant sita in loco plano, & apud aquas: & sic distabant aliquantulum ab urbe forte per mediam leucam aut

Aequalia sunt, quod si non se liberat a morte cum potest licite, vel se ipsum occidat.

Syri quare dubitauerunt vnde tantus veniret exercitus pro Israhelitis.

aut plus: nam ciuitas erat super montes, & non erat ibi locus ad situandum castra. Viri tamen de exercitu Syrorum perambulabant in circuitu urbis custodientes, ne aliqui de Samaria egrederentur: & leprosi ceperunt pergere ad castra vesperi, scilicet post Solis occasum, & quando venerunt ad castra iam erat aliqua pars noctis transacta, & fugerant syri de castris in eadem nocte. *Cunq̄ venissent ad principium castrorum.* In Hebraeo habetur. *Cunq̄ venissent ad extremitatem castrorum.* Sed idem est, quia extremitas significat terminum: principium autem, & finis rei, sicut terminus eius, ideo vtrunque vocatur extremitas. *Nullum ibidem repererunt.* Quia omnes Syri fugerant in ipsa nocte de castris audientes sonitum curruum, & equorum, ut patet in litera. *Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriae curruum, & equorum, & exercitus plurimi.* Scilicet, in principio noctis illius cum esset forte satis tenebrosa Deus fecit audiri sonitum magnum in circuitu castrorum Syriae tanquam essent currus multi, & equi multi, & exercitus copiosus repente veniens super castra, & tunc fugerunt omnes Syri, & manserunt castra vacua. Vnde, & quando peruenerunt leprosi in castra transacta iam aliqua parte noctis non inuenerunt aliquem de Syris, quia omnes fugerant. In Hebraeo dicitur: currus, & equi, ubi nos dicimus curruum, & equorum: litera tamen nostra posuit curruum, & equorum: quia non erat quasi sonitus vnus curruum, vel equi, sed multorum curruum, & equorum: conditio tamen idiomatis Hebraei ponit singulare pro plurali, & conuerso, sed Latina proprietatis non consuevit hoc, nisi rarissime in quibusdam speciebus nominum: ideo posuit Hieronymus sensum Hebraicum, & non literam. *Dixeruntque adinimicem.* scilicet, Syri, qui erant in castris audientes tumultum illum putauerunt esse magnam militiam, & dixerunt, quod sequitur. *Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israhel reges Hethaorum, & Aegyptiorum.* Non dubitauerunt Syri exercitum magnum venire super eos, quia talis erat sonitus, qui audiebatur, sed dubitabant vnde tantus veniret exercitus: sciebant enim, quod rex Israhel non habebat nunc curruum, & equos, quia omnes fame defecerant, ideo non poterat ipse tantum exercitum congregare contra eos. Item credebant hoc, quia multo tempore Syri obsederant Samariam, & tamen nunquam ausi fuerant Samariam egredi de foribus urbis: quod ergo nunc egrederentur ad pugnandum contra castra Syriae non erat verisimile, quia iam erant fame vexati, & multi perierant. Item dato, quod non vexati fuissent Samaritae diuturna obsidione non putabant Syri, quod villo modo Israelitae possent congregari cum eis, quia ipsi erant valde multi: Israelitae autem pauci erant. Nam quando Achab congregauit exercitum suum ad pugnandum contra Benadad regem Syriae in Aphec, venit cum eo rex Iuda, ut quidam volunt, & tamen dicitur de toto exercitu eius, quod videbatur quasi duo parui greges caprarum in conspectu exercitus Syriae: praecedenti lib. capit. 20. A fortiori ergo nunc cum soli Israelitae essent in Samaria, non audebant ipsi propter paucitatem pugnare contra regem Syriae. Putauerunt ergo, quod conduxerat rex Israhel aliquos bellatores de regnis vicinis, ut veniret in auxilium eius contra Syriam, & non solum putauerunt, quod conduxerant aliquos bellatores, sed etiam, quod multi illi erant: quia dixerunt reges Hethaorum, & Aegyptiorum. Hoc autem dixerunt, quia sonitus exercitus magni erat, ad quem congregatum non sufficeret vnus, vel duo reges de terra illa, sed multi reges simul. *Et venerunt super nos.* scilicet, omnes isti reges congregati venerunt nunc super nos. *Surrexerunt*

ergo, & fugerunt in tenebris. Id est, audientes sonitum istum surrexerunt singuli, & non expectato mandato regis, fugerunt de castris. Et dicitur, quod fugerunt in tenebris, id est, per noctem tenebrosam, & sic putabant se posse latere, & euadere manus exercitus illius irruentis super eos. *Et dereliquerunt tentoria sua.* Scilicet, quia fugerent non portauerunt tentoria, nec alia, quae habebant in castris, sed tantum eos inuaserat terror exercitus irruentis, quem iam putabant super se esse, quod non acceperunt aliquid de castris, sed solum fugerunt, ut saluarentur. *Et equos, & asinos, & mulos.* Scilicet, omnia ista reliquerunt: nam de his verisimilius erat, quod portarent ea: & tamen non portauerunt propter magnam terrorem, & festinationem, quam habebant ad fugiendum. In Hebraeo non habetur. *Et mulos.* Sed solum ponuntur equi, & asini, & tentoria: litera nostra tamen posuit mulos: quia necessario colligitur hoc ex litera. Nam infra ponitur quomodo in castris Syriae erant equi, & asini, & muli: constat tamen, quod nihil portauerunt secum Syri, nisi se ipsos: ideo oportet, quod manerent in castris muli. *Fugeruntque, animas tantum suas saluare cupientes.* scilicet, non erat eis cura de illis, quae relinquebant in castris: quia solum anxiantur pro saluanda vita: in Hebraeo habetur. *Fugeruntque animas suas, vel pro animabus suis.* Et hoc litera nostra clarius dixit. *Fugerunt, animas suas tantum saluare cupientes.* Nam istud est fugere pro anima.

Quomodo sonitus est auditus in castris Syrorum, cum nullus esset exercitus veniens, & quis causauit illum sonitum. *Questio XIV.*

QVARETVR, quo auditus est iste sonitus in castris Syrorum: cum nullus esset exercitus veniens super castra, & quis causauit illum sonitum. Ad primum dicendum, quod Ra. Sa. & alij Hebraei volunt, quod hic non fuit aliquis sonitus, sed videbatur Syris, quod audiebant sonitum magni exercitus. Dicendum tamen, quod istud poterat fieri dupliciter: vno modo, quod nullus esset sonitus, sed videretur Syris, quod audiebant sonitum. Alio modo quod aliquis sonitus realiter fuisset causatus, quem audirent Syri. Primus modus satis est verisimilis: nam iudicium de re visa, & audita, immo de omnibus sensationibus fit in sensu communi, venientibus speciebus sensuum particularium exteriorum ad sensum communem: ibi enim de quolibet sensibili particulari iudicatur in se, & etiam de comparatione eius ad alterum. Si potuerit ergo causari species aliqua rei visibilis in sensu communi veniens per extremitatem nerui concaui, necesse est, quod appareat homini viderem illam, etiam si nihil videat, & sic ibi ad illam tanquam si verum coram ipso esset: & sic multi saluntur in vigilia cunctes ad amplectendum aliquas res, quas putant se videre, & non vident: & hoc accidit interdum hominibus discrasatis, id est, male complexionatis in cerebro, & positis extra mentem. Idem etiam est de potentia auditiva, odorativa, tactiva, & ceteris: quia, si ponatur aliqua species earum in sensu communi, videbitur homini, quod aliquid audit realiter, & aliquid odorat, & aliquid gustat, licet nihil extra tale sit: & mouebit homo maxillas ad digerendum cibum in ore, & videbitur sibi cibum dentibus rere, & nihil erit. Non est tamen dubium, quin Deus possit causare quancunque rerum voluerit species in phantasia nostra, siue in sensu communi: nam et hoc Daemones possunt, cum phantasia nostra, & omnia organa interiora sint aliquid corporale, & species, per quas immutatur in illis organa sint aliquid

Iudicium sensationibus fit in sensu communi.

de conditione corporis, & etiam naturaliter interdum hoc euenit, vt dictum est maximè in hominibus passionatis ad amorem, vt in illa passione, quæ dicitur amor hereos, & in alijs fortissimis passionibus ponentibus extra mentem: quia tunc species sensibiles reseruat in organo phantastico propter discretam cerebri decurrit ad sensum communem, & nihil aliud requiritur ad causandam nouam visionem, vel auditionem, & sic de alijs sensationibus secundum opinionem nostram, Poterat ergo faciliter Deus causare speciem sonitus in sensu communi cuiuslibet Syrorum, & pararet se audire, & nihil audiret: & ille sonitus appareret eis tam grauis, vel tantæ multitudinis, quantum Deus vellet speciem grauem causare. Et tunc dicendum, quod non solum non erat aliquis exercitus, cuius sonitum audirent Syri, sed etiã non erat aliqua species audibilis in auribus eorum, quia illa non poterat esse in auribus, nisi esset aliquis sonus: & sic non parerentur aliquid Syri in sensu exteriori, sed solum in sensu communi. Secundus modus erat, quod Syri audierint verè aliquem sonitum, licet ille non fuerit causatus à curribus, & equis: & hoc facile erat. Nam sicut Deus causat species visibiles curruum, & equorum, & exercitus magni, vbi nec currus, nec equi sunt, ita causabit speciem sonitus curruum, vel equorum, vbi nulli currus, nec equi erunt: patet hoc præcedenti cap. vbi Elias fecit, quod puer suus videret montem plenum curribus, & equis igneis: & tamen ibi nulli currus, nec equi erant secundum veritatem: & tunc dicendum, quod iste sonitus causatus fuit ab angelis: quia ipsi mouebant aliqua corpora percutientia, & percussa, & illa causabant sonitum naturaliter. Quod tamen causarent ipsi talem sonitum, sicut currus, & equi, & exercitus multus, non proueniebat ex sola percussione, sed ex arte percutiendi: quia sicut citharistæ, & omnes plecteres organa musica reddunt talem sonitum, qualem voluit ex sola arte, ita, & angeli per artem quandam sciunt causare talem sonitum, sicut currus, & equi. Nam difficilius est exprimere imaginem vocis articulatæ, quàm vocis inarticulatæ, qualis est vox pecorum, propter multitudinem differentiarum in voce articulata: & difficilius est exprimere imaginem vocis inarticulatæ, quàm simplicis soni, qualis est fragor arborum, vel strepitus pedum: & tamè angeli possunt effigiare perfectè voces articulatæ, etiam harmonicas, sicut quãdo angeli loquuntur hominibus: ergo à fortiori poterunt effigiare sonitus simplices, quales sunt sonitus curruum, & strepitus equorum, & fragor armorum: & sic faciliter ipsi talem sonitum causarent, vt audiret Syri. Dicendum, quod vterque modus erat possibilis, & tamen solus secundus fuit verus, quia dicitur in litera: Dñs sonitum audiri fecerat in castris Syriæ: & tñ accipiendo primo modo nihil audiebatur.

Deus quare fecit sonitum curruum audiri in castris Syrorum. Quæstio X V I.

QVAERETVR vterius, quare Deus audiri fecit istum sonitum in castris Syrorum. Respondendum, quod hoc fuit ad terrendum eos, vt fugerent de castris (subito, & relinqueret omnia, quæ ibi habebant. Hoc autem fuit propter duo. Primo, propter merita Israelitarum. Secundò, propter demerita Syrorum. Pro quo sciendum, quod Deus incitauerat Syros contra Israelitas propter peccata ipsorum, & induxit famem nimiam super Israelitas in Samaria, vt patet præcedenti cap. Et tamen Syri non merebantur, vt Deus subijceret eis Israelitas: sed quia

Israelitæ erant mali confortabat Syros super illos: sicut Deus tradit animas iniquas puniendas demonibus in inferno: non tamen merentur Dæmones, vt animæ subijciantur eis. Quandiu autem manserunt Israelitæ in iniquitate sua non facientes penitentiam, Deus confortabat Syros super eos, & præmebat illos fame valida: postea verò ipsi doluerunt de peccato suo: nam rex indutus erat cilicio: præcedenti cap. & tunc Deus misertus est super afflictionem eorum, & voluit dare eis abundantiam. Si autem Israelitæ non fuissent cõuersi ab iniquitate sua, quãquam Syri non mererentur, quod traderentur Israelitæ in manibus eorum: tamen Deus tradidisset vsque ad vltimatam desolationem, & vsquequo caperent Samariam: quia tamen Israelitæ doluerunt, & Syri non merebantur habere Israelitas subiectos, sed potius, quod ipsi subijcerentur alteri genti, cum essent peccatores, Deus cõturbauit Syros propter peccata sua in fauorem Israelitarum, & fecit, vt fugerent de castris, relinquendo omnia, quæ ibi habebant, vt Israelitæ haberent inde cibos ad releuandam famem suam: & ad hoc, quod ditarentur de auro, & argento, & suppellectilibus, quæ manebant in castris: nam aliter Israelitæ punirentur fame valida. Et verum est, quod Deus potuisset prouidere aliter Israelitis, scilicet mittendo manna de celo, vel pluendo cibos alios super Samariam: sed voluit in eodẽ actu punire Syros, & releuare Israelitas, quia alias semper maneret obsidio, etiam si haberet Israelitæ cibos in Samaria, fecit autem hoc Deus contra Syros: quia forte ipsi gloriabantur contra Deum Israel, dicentes, quod non poterat liberare cultores suos de manibus eorum, sicut iterum dixerant, quod Deus Israel erat montium, & non vallium Deus: præcedenti libr. cap. 20. Ad puniendum ergo eos pro hoc, & ad ostensionem gloriæ suæ coegit eos sic fugere: nam postea ipsi cognoscerent, quod nullus exercitus venerat super eos, sed solus Deus fugauerat eos: nam tam graue factum non poterat occultari, à quo factum esset: & tunc cognoscerent Syri potestatem Dei Israel.

Sonitus iste quare factus est per noctem, & non per diem. Quæstio X V I I.

QVAERETVR vterius, quare factus est iste sonitus per noctem, & non per diem. Respondendum, quod quando factus est, erat nox nimis tenebrosa: nam dicitur, quod fugerunt Syri in tenebris. Hoc autem fuit propter multa: primo, quia turbationes melius fiunt de nocte, quàm de die, cum nox sit amica timori: & tamen iste sonitus erat ad cõturbandum castra Syrorum, ideo conuenientius fieret per noctem. Secunda causa fuit, quia Deus volebat fallere Syros faciẽdo sonitum exercitus magni, vbi nullus erat exercitus: istud tamen non posset fieri per diem: quia per diem viderent Syri à longè, & cõspiceret, quod nemo veniebat: ideo licet audirent sonitum, non curarent, quia putarent esse phantasma, & non fugerent de castris. Per noctem verò tenebrosam non poterant videre, an esset exercitus: ideo cum audirent sonitum exercitus, putarent esse verum exercitum, & fugerent: iste enim fraudes per noctem conuenienter fiunt. Sic enim fuit in bello Gedeonis contra Madian: nam per noctem posuit trecentos viros cum lâternis, & buccinis in circuitu castrorum Madian, & putauerunt Madianitæ esse infinitum exercitum, & coeperunt se ipsos percutere putantes esse hostes, vt patet Iudi. 7. Per diem autem non potuisset fieri ista fraus: ita ergo hic oportebat, quod per noctem fieret. Si autem per diem fieret, oportebat esse

esse vnũ de duobus. scilicet quod non solum Deus causaret sonitum curruum, & equorum, sed etiã faceret currus, & equos de aere, & exercitum multum acreum, qui veniret super Syros, alioquin non fugerent, nisi videndo ista. Vel Deus debebat facere sonitum inter aliquas multas arbores, ita vt videretur ex parte illa venire multus exercitus, quanquam nullus appareret, sed sonitus audiretur inter arbores. Sic enim fuit quod pugnavit Dauid contra Philisthim: nam Deus fecit angelos commouere cacumina pyrorum, & audiebatur magnus sonitus tanquam exercitus multus esset ibi: & Dauid egressus est de loco illo ad pugandum, & adhuc videbatur manere ibi magnus exercitus. De hoc supra 2. lib. cap. 5. sed iste modus non conueniebat in præfenti propter duo: primo, quia forte in loco illo non erant arbores circa castra Syrorum, sicut erant in loco, in quo Dauid pugnavit cum Philisthinis, & sic non posset simulari iste sonitus exercitus: quia quanquam audiretur sonitus, non putaretur ibi esse aliquis exercitus: quia non esset locus, in quo lateret: secundo non conueniebat: quia oportebat ad hoc, quod exiret aliqua pars exercitus de inter arbores, & fieret magnus tumultus semper inter arbores, vt putaretur adhuc manere ibi maior exercitus. Sic enim factum est, quando Dauid pugnavit contra Philisthim: nam ipse egressus est de pyretis contra Philisthim: & manebant angeli facientes strepitum magnum in cacumine pyrorum, quasi ibi esset magnus exercitus: & tamen nunc non erat aliquis exercitus de Israelitis: exiturus contra Syros, sed solus Deus volebat terrere eos: ideo non conueniebat iste modus, & sic debuit fieri per noctem. Tertia causa fuit ad hoc, quod Syri præsumerent verisimilius esse, quod veniret contra eos exercitus: nam per noctem verum milie est, quod subito exercitus hostilis irrueret super castra: nam isto modo solent pugnatore hostes suos aggredi cum securi sunt, vt facilius obtineant. Quarta causa erat ad hoc, quod facilius Syri inclinarentur ad relinquendum castra. Nam si per diem venisset iste exercitus, & fuisset verus exercitus, aut esset tantus, contra quem Syri possent faciliter pugnare, aut non: si primo modo, non fugerent, sed pugnarent. Si secundo modo, quanquam fugere vellent, tamen propter timorem non euadendi in fuga, resisterent: quia putarent, quod exercitus hostilis videret eos fugientes per diem, & persequeretur eos, faciliusque obtineret, quàm si ipsi resisterent: nunc autem cum esset nox tenebrosa, putabant Syri se non posse videri, ideo quod securè fugerent. Et sic dicitur, quod fugerant in tenebris relinquentes tentoria sua. I. fugerant in tempore tenebroso, putantes se posse latere. Quinta causa erat, quia Deus volebat incutere tantum timorem Syris, vt non solum fugerent de castris, sed etiã in itinere timerent, & ea, quæ portarent, dimitteret, vt magis fugerent. Sic enim fuit: quia non solum Deus fecit audiri sonitum curruum, & equorum, quando erant Syri in castris ad hoc, quod inde fugerent, sed etiã postquam fugerunt de castris, audiebant sonitum tanquam exercitus persequens se: ideo illi, qui portabant secum aliqua leuia præciosa, vt aurum, vel argentum, aut vestes, audientes sonitum exercitus sibi magis propinquantis ad hoc, quod expeditius fugerent, dimittebant vasa, & vestes, quæ ferebant per viam. Nam illi, qui iuerunt de Samaria ad videndum, an Syri verè fugissent, vel fugam simulassent inueniunt totam viam plenam vestibus, & vasis, quæ reliquerant Syri fugientes. Per diem autem non poruerat iste sonitus exercitus sic cõtinuari ad hoc, quod putaretur aliquis exercitus verus venire: quia aliquando viderent, an veniret: & tamen per noctem:

quia erant tenebræ magnæ, potuit hoc conueniẽter fieri: quia semper lateret exercitus ille, qui audiebatur, & venire putaretur: debuit ergo per noctem fieri.

Quare Syri fugientes reliquerunt tentoria, & omnia, quæ habebant in castris. Quæst. X V I I I.

QVAERETVR vterius, quare Syri fugientes reliquerunt tentoria, & equos, & mulos, & alios in castris. Aliquis dicit, quod hoc fuit propter turbationem magnam factam in mentibus eorum: quia Deus turbauerat eos, & nesciebant quid agerent. Sic enim fuit in bello Gedeonis contra Madian, quia turbauit Deus castra Madian, & putabant esse hostes, se ipsos, & percutiebant se adinuicem, Iud. 7. Sic enim dicitur in fra, in litera: quia erat plena vestibus, & vasis, quæ proiecerant Syri cum turbarentur. Sed dicendum, quod non stat: quia Syri non turbati fuerunt mente, sicut Madianitæ: Iud. 7. nec sicut Moabitæ, Amonitæ, & Idumæi contra se pugnantes tanquam contra hostes per diem 2. Paralipo. 20. sed solum habuerunt causam verisimilem fugiendi, etiam si non turbarentur. Item patet hoc: quia si Syri turbati nescirent quid agerent, & propter hoc non portarent ea, quæ erant in castris, etiam non portarent aliquid de eis, quæ ibi habebant: portauerunt tamen aurum, & argentum, & vestes, & postea, vt expeditius fugerent reliquerunt in via: vt patet infra, in litera. Sed dicendum, quod istud fecerunt: quia non putauerunt se posse aliquid portare, eo quod audiebatur de propinquo sonitus curruum, & equorum, qui illico irruerent super castra, si manerent ibi Syri aliquantulum: ideo non manserunt ad ferendum aliquas res, maximè ipsas res graues: quia non solum impedirentur componendo sarcinulas earum in castris, sed magis impedirentur procedendo per viam, ideo non tulerunt tentoria, nec alias res graues. Sed obijciatur, quare saltem equos non portabant: nam equi non essent ad impediendum eos in via, sed potius ad faciliter fugiendum. Respondendum: quod Syri non putauerunt ferre equos: quia exercitus ille, qui audiebatur auditus est tam propinquus castris, velut surgens ex insidijs, quod Syri putauerunt se non habere spacium ad frenandum, & sternendum equos: ideo reliquerunt eos putantes sic expeditius fugere. Etiam forte putauerunt, quod non possent Syri omnino fugere exercitum illum, qui veniebat ex magno impetu, sed laterent diffusi per agros: quia nox illa erat tenebrosa, & non inuenirent, & sic possent in terram suam fugere. Si autem portaret secum equos non possent latere propter equos, ideo non tulerunt.

Israelitæ quomodo sciuerunt istum sonitum fuisse in castris Syrorum. Quæst. X I X.

QVAERETVR vterius, cum supra dicitur, quod Deus fecerat audiri sonitum curruum & equorum in castris Syriæ, quomodo potuit scripitor huius libri illud scire ad scribendum: quia illud factum est, absentibus Israelitis. Aliquis dicit, quod sciuerunt hoc ex quadam præsumptione Israelitæ: quia nullo modo erat verisimile Syros fugere, nisi Deus tenuisset eos ostendẽdo sibi aliquem sonitum curruum, & equorum, à quo fugerent. Sed istud non stat. Primo, quia poterat Deus aliter effugare Syros. Realiter mittendo aliquem exercitum angelorum, qui pugnaret contra Syros, & cogerent illos fugere de castris: sicut realiter misit Deus angelum, qui per noctem percureret castra Senacherib regis Assiriorum. infra 19. & Isa. 27. vel poterat mittere aliqua animantia, quæ pugnarent contra illos, & effugarent, eos sicut

cut Deus misit cabrones, qui fugarent chanaanos à facie Israelitarum: sic patet Exod. 23. f. Emittere cabrones prius, qui fugabant Heuæum, & Chanaanum antequam introeas, & si aliqui de Chanaanais fugerent à facie Israelitarum, cabrones persequerentur illos: & quanquam laterent in speluncis inueniebant eos, & ibi occidebant: Deut. 7. f. Insuper cabrones immittere Dominus Deus tuus in eos, donec deleat atque disperdat, qui te fugerint, & latere poterint: sic patet Sapient. 12. misisti antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminares: Poterat etiam immittere illis figuram exercitus, quanquam ille non esset, & tunc terrentur, & fugerent, sicut ostendit puero Elisæ montem plenum cutruum, & equorum, & tamen non erant currus, & equi: præcedenti cap. Sic etiam in tempore tenebrarum magnarum, quæ durauerunt in Aegypto per tres dies, Exo. 10. Ostendebat Deus terribiles visiones Aegyptiis, & fugiebant à facie earum, & terrebantur nimis: ut colligitur Sapient. 17. Poterat etiam concutere terram fragore magno, ita ut Syri turbaretur, & fugerent. Sic enim fuit quando Philisthini ascenderunt contra Israel, existente Samuele in Masphat: nam tunc intonuit Dominus fragore in die illo super Philisthim, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israel, super. 1. lib. c. 7. Ponuntur etiam multi alij modi, Sapient. 11. Quibus potest Deus hostes suos interficere, vel fugare, immo, ut verè dicam tot modis efficere potest, quot modis potest velle: ideo non rectè præsumeretur, quod isto modo Deus effugasset hostes, tamen præsumptio ista non erat tam efficax ad hoc, quod scriptor Sacre Scripture posset determinatè ponere, quæ sic fuerit: cum Sacra Scriptura requirat veritatè certissimam, & solidissimam, cui non sufficit præsumptio. Aliquis ergo dicit, quod hoc scriptum est: quia Israelitæ audiuerunt in Samaria sonitum illum curruum, & equorum irruentium super castra Syriæ. Sed dicendum, quod non stat: quia si audiissent Samaritæ, à fortiori, audiissent quatuor viri leprosi, qui ibant in castra: quia illi propinquiores erant castris Syriæ, & tamen illi nihil audiuerunt: ergo nec Samaritæ. Patet hoc, quia quado leprosi accesserunt ad castra non putauerunt Syros fugisse, sed cum nullo inuenissent in primo tabernaculo, comederunt, & biberunt, & ierunt ad secundum, & nullum inuenierunt: & cum sic ambulassent per multa nemine inuenientes crediderunt fugisse Syros. Item patet hoc, quia quando leprosi denunciarunt in vrbe, quod fugerant Syri: rex non credidit, sed dixit, quod latuerant in agris simulantes fugam, ut patet in litera: si tamè audiissent sonitum curruum, & equorum à Deo factum, non dubitassent fugisse Syros: ergo nihil audiuerunt. Item dato, quod audiissent, non sufficiebat hoc scriptori huius libri: quia hic dicitur, quod dixerunt Syri adiuuicem: ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethæorum, & Aegyptiorum: & tamen hoc non poterat audiri in Samaria: ideo non scriberet propter hoc scriptor huius libri. Aliquis dicit, quod hoc cognitum est relatu aliquorum Syrorum, qui confessi sunt se audiuisse tale sonitum, & dixisse talia verba Sed dicendum, quod hoc non sufficiebat Sacre Scripture: quia ipsa requirit veritatè tam solidam, ut nullo modo possit falli, & quanquam in iudicijs dictum duorum, vel trium testium faciat plenam probationem, ita ut nullo modo dubitetur de illa: tamen potest esse falsum, quod illi asserunt: nec homines accipiunt tales probationes in iudicijs, nisi quia non possunt uti firmioribus: ideo ad Sacram Scripturam non sufficiunt: cum fa-

culius sit celum, & terram perire, quam vnum verbu de Sacra Scriptura deficere, sicut dixit Christus Mat. 24. Dicendum ergo, quod tota Scriptura Sacra, quæ Canonica vocatur, spiritu prophetico scripta est, scilicet, quod reuelatione Dei scriptor scribebat, & non auderet scribere etiam si vidisset, nisi Deus ei reuelaret: quia oculus noster falli potest, cum non possit omnia considerare plenè: reuelatio autem Dei infallibilis est: ideo omnis Sacra Scriptura ab habentibus spiritu prophetico scripta est. Sic enim colligitur secunda Petri, cap. 1. scilicet, Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit: non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Et sic prophetia scripturæ, Spiritu sancto dictante, facta est. liber tamen iste fuit scriptus per prophetam, scilicet, per Ieremiam, & etiam vocatur liber prophetialis apud Hebræos, & etiam apud nos: ut patet per Hieronymum in prologo Galeato: ergo poterat ipse spiritu prophetico scire omnia ista: & sic scripsit non accedens ad famam, vel præsumptionem, vel dicta hominum.

Quos reges putabant Syri super se venire.
Questio XXI.

QUÆRETUR vterius, qui erant illi reges Aegyptiorum, & Hethæorum, quos putabant Syri conductos super se venire: ut patet in litera. Respondendum primo de regibus Aegyptiorum, quod Aegyptus est valde magna terra, & distinguitur Aegyptus in Aegyptum inferiorem, & superiorem: ut patet ex topographia, scilicet, ex libris diuisorum orbis: ideo poterant esse multi reges in vtraque Aegypto, & de his poterant venire aliqui conducti à rege Israel: De regibus Hethæorum dicendum, quod isti erant reges terræ Chanaan, quos non occiderant Israelitæ: nam manserat magna pars septem populorum Chananæorum, quorum terram non acceperant Israelitæ: quia terra sua erat latissima, & isti populi, & reges eorum fuerunt tributarij Salomonis: præcedenti lib. cap. 9. & 2. Paralip. 8. & omnes isti reges vocabantur Hethæi generaliter, sicut aliquando vocatur generaliter Chananæi, vel generaliter Amorhæi, licet habeant septem nomina distincta, ut patet Deuteronom. 7. & Iosue 3. & de istis poterat rex Israel conducere aliquos reges. Manserunt autè isti reges Hethæorum vsque ad tempora Christi in terra illa: nam Tyrus, & Sydonij Chananæi erant: nam dum Christus perambularet partes Tyrus, & Sydonis quædam mulier Chananæa egressa de partibus illis, venit ad Christum: & sic adhuc manebant Chananæi in terra illa, cum illa mulier diceretur egressa de finibus illis, Matthæ. 15. & vocatur Syrophœnissa. Mar. 7. & tamen Phœnices sunt Tyrus, & Sydonij: ergo illi sunt Chananæi. Sic etiam manserunt alij populi Hethæorum vsque ad Christum: sed iam non habebant illa nomina Hethæorum, Heuæorum, Iebusæorum, & Amorhæorum, & Chananæorum in historijs gentium, quæ habebant in Sacra Scriptura. *Igitur cum venissent leprosi illi ad principium castrorum.* In Hebræo dicitur: *Ad extremitatem.* Sed extremitas significat terminum rei, & conuenit tam principio, quam fini. *Ingressi sunt vnum tabernaculum.* Id est, vnum tentorium, vel vocatur propriè tabernaculum: quia tabernaculum est domus de tabulis in circuitu facta, & sic fortè erant in castris. *Et comederunt, & biberunt.* Nullum enim inuenierunt in tabernaculo illo, qui prohiberet eos, ideo comederunt: quia fames vrgebat

Tabernaculū quid.

bat eos nimis: nam per eam solum venerat in castra. *Tuleruntque inde argentū, & aurum, & vestes.* Erat enim tabernaculum illud alicuius Domini diuitis, & mansit ibi aurum, & argentum, & vestes. *Et abierunt, & absconderunt.* Exiuerunt extra castra, & fossam faciētes absconderunt ibi, vel posuerunt in aliquo occulto receptaculo. *Et rursus reuersi ad aliud tabernaculum.* Dicitur, quod reuersi sunt, quia exierunt de castris ad abscondendum ea, quæ acceperant de primo tabernaculo, quo facto redibant ad castra, ut viderent quid esset in alijs tabernaculis. *Et inde similiter auferentes absconderunt.* Id est, etiam de tabernaculo secundo tulerunt aurum, & argentum, & vestes, & absconderunt, sicut prius, extra castra.

Leprosi quomodo ausi sunt introire in tabernaculum, & ibi comedere sine dominarum licentia. Questio XXI.

QUÆRETUR, quomodo leprosi ausi sunt introire in primum tabernaculum castrorum, & comedere, non iubentibus dominis ipsius tabernaculi. Respondendum, quod ausi sunt ingredi: quia nullum viderunt in tabernaculo: deinde coeperunt comedere, quia putauerunt, quod dato, quod domini tabernaculi venirent, non nocerent eis per hoc, quia viderent eos esse personas miserabiles, & non venisse ad im pugna da castra, sed fame coactos introiisse in castra hostium: Et dato, quod vellent eos occidere, ipsi non curarent, quia fame pereundum erat eis, si non comederent: ideo potius volebant exponere se morti, & comedere, quā presentibus cibis perire fame. Sic enim dixerat antequam venirent ad castra. f. Siue ingredi voluerimus ciuitatem, fame moriemur, siue manferimus hic, nobis moriendū est: venite igitur, & transfugiamus ad castra Syriæ, si pepercerint nobis, viuemus: si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur, supra in litera: Non dubitauerunt ergo comedere, quidquid mali, vel boni inde sequi posset.

Quomodo leprosi ausi sunt accipere aurum, & argentum de tabernaculis, & abscondere extra castra. Questio XXI.

QUÆRETUR vterius, quomodo leprosi ausi sunt accipere aurum, & argentum, & vestes, & occultare extra castra: vñ, quod non conuenienter faciebant, quia aut ipsi putabant Syros esse in castris, aut fugisse. Si primo modo, debuissent timere, quod per hoc occiderentur, & exponerent se morti irrationabiliter, scilicet per rem non necessariam. Si secundo modo, non oportebat, quod occultarent aliquid: quia cum nullus eos impediret, nec timerent aliquem, poterant nihil occultando ferre quicquid vellent manifeste. Dicendum, quod leprosi non in conuenienter faciebant, nec timebant hoc facere. Et dicendum, quod ipsi putabant Syros esse in castris, quia tamen in illo tabernaculo nullus erat, nec audiebant per circuitum in alijs tabernaculis aliquod murmur, putabant se à nullo videri: maximè cum esset nox tenebrosa: ideo putabant non esse periculum, quod acciperent illa, & absconderent.

Leprosi quare occultauerunt aurum, & argentum, quod inueniunt in castris. Questio XXI.

SED queretur vterius, ad quem finem faciebant ista leprosi. Respondendum, quod ipsi volebant lucrari istud argentum, & aurum, & vestes: & ob hoc abscondebant, ut aliquem tollerent de locis illis, & ferrerent in domos suas. Hoc autè potest stare, siue dicamus, quod leprosi cognocebant nullos Syros esse in castris, quæ

primo ceperunt aurum, & argentum ad abscondendum: siue dicamus, quod putabant ibi esse aliquos: Nam primo modo dicemus, quod leprosi abscondebant ista, ut postquam absconderent, reuerterent in castra, & manerent ibi cum Syris, quasi nihil fecissent: & postquam dissoluerent castra, quæ aliqui oportebat dissolui, ipsi leprosi irent ad loca, in quibus absconderant diuitias, & inde tollerent. Si autè dicat, quod putabant Syros fugisse de castris, dicemus, quod ipsi abscondebant ista: quia disponebant redire ad urbem ad nunciandum fugisse Syros: & tunc venirent omnes Samaritæ, & caperent quidquid erat in castris, ipsi verò modicum, vel nihil haberent: ideo volebant abscondere aliqua, quæ ipsi postea haberent pro seipsis vltra ea, quæ populus sibi daret pro bona annunciatione. Sed verisimilius est, quod leprosi putarent Syros esse in castris: quia alias non oportebat, quod ipsi absconderent vasa, & vestes extra castra: sed poterant se onerare istis rebus preciosis, & ducere in domos suas, & tunc nunciarent in vrbe fugisse Syros. Secundo patet, quia si putassent illos fugisse, & vellent aliquid abscondere, non accepissent aurum, & argentum de vno tabernaculo, & iuissent ad abscondendum extra castra, & deinde reuerterent ad aliud tabernaculum, & similiter inde acciperent, sed onerarent se accipiendo de multis tabernaculis simul, & deinde irent ad abscondendum: & tunc postquam absconderunt id, quod erat in primo, ierunt ad secundum tabernaculum: ideo vñ, quod nesciebant, an aliqui essent in secundo tabernaculo: ideo non ausi sunt simul congregare de multis tabernaculis, sed solū abscondere, quæ erant in primo, ut quæ venirent ad secundum, licet inuenirent ibi aliquos Syros, non appareret, quod ipsi aliquid furati fuissent: & sic possent manere securi inter illos. Tertio patet hoc, quia si leprosi antequam inciperent abscondere aurum, & argentum, & vestes, putassent nullū esse in castris: & tunc vellent abscondere aliqua, quæ postea lucrarent, non sic fecissent: sed subito discurrissent per omnia castra, vel plurimam partem tentorium, & accepissent solum aurum, & argentum, & pecuniam, quæ ibi reperiret, non curado de vestibus, nec de alijs rebus: quia parui precij erant, & male abscondi poterant: & tunc venirent ad nunciandum in vrbe: & tunc ipsi non discurrerunt, nisi duo tentoria, & venerunt in urbem: ergo non putabant Syros recessisse. Itē, quia absconderunt vestes, & tunc istæ erant modici valoris, cum possent abscondere multum aurum, & argentum, quod erat in alijs tabernaculis, & magis illud poterat latere: ideo vñ, quod putabant esse Syros in castris, quia ista abscondebant, & ob hoc absconderunt vestes, vel quidquid habere potuerunt in primo tabernaculo, licet essent parui valoris ista: quia non putabant se posse habere aliquid de alijs tabernaculis per præsentiam Syrorum. Sed aliquis dicit, quod leprosi venientes ad primum tabernaculum putauerunt nullum esse in castris Syrorum, & inciperunt abscondere ea, quæ reperiebant intendentes abscondere quidquid boni esset in castris: postea tunc vidētes, quod hoc erat difficile, & non posset latere, dixerunt: non rectè facimus, & cessauerunt abscondere, veneruntque ad nunciandum in vrbe fugam Syrorum. Sed dicendum, quod non fuit ista intentio leproforum, sed quia ipsi dixerunt: non rectè facimus, nouiter cognouerunt, quod non erat aliquis in castris: & volebant aliqui illorum manere in castris, quiescēdo nocte illa in cibis, & potibus ad saturandam famem multorum dierum, & ut recrearentur per angustias præteritas: & tunc alij dixerunt, quod non erat bonum expectare vsque mane, si non rectè facimus: hæc enim dies boni nuncij est: si tacuerimus, & noluerimus nunciare vsque mane, sceleris arguemur: & sic non retulerunt hoc ad absconsonem eorum, quæ erant

erant in castris, scilicet quod malum erat abscondere illa: sed solum ad quietem noctis: quia aliqui volebant manere ibi illa nocte, & nunciare crastino: alij vero dixerunt: si tacuerimus, & noluerimus nunciare vltique mane, sceleris arguemur.

Leprosi postquam comederunt, & biberunt quare non redierunt in urbem sed reuersi sunt in castra. 2. XXIIII.

QVAERETVR vltius, postquam leprosi comederunt, & biberunt in primo tabernaculo, & acceperunt inde aurum, & argentum, & vestes, quare non redierunt in urbem nihil ultra expectantes, & quod non reuerterentur in castra. Dicendum, quod hoc fuit pro multa. Primo, quia quoniam leprosi acceperunt ista de primo tabernaculo, putabant Syros esse in castris: ideo licet tunc quoniam ista abscondebant, putarent a nemine se videri, tamen timuerunt, quod antequam pervenirent ad urbem aliquis de Syris inueniret eos. Et hoc verisimile erat: nam cum castra Syriae aliquantulum distaret ab urbe Samariae, sicut supra dictum est, credendum erat, quod aliqui Syrorum ambularent in circuitu Samariae custodiendo, tam per diem, quam per noctem, ne aliquis egrederetur de Samaria, aut ingrederetur: quia alias possent habere Samaritae cibos aliunde, durante obsidione, & nihil valeret obsidio. In manus autem istorum custodum timebant leprosi incidere, cum regrederentur in urbem, & hoc siue spolia, siue non. Si enim ferrent, appareret eos furatos fuisse de castris, & timerent occidi: si autem non ferrent, putarent esse exploratores, qui per noctem venerant ad explorandum castra Syrorum de Samaria, & occiderent: ideo non audebant redire. Sed obiecitur: quia ex eadem causa non auderent ire de Samaria in castra. Respondendum, quod non erat simile propter duo. Primo, quia quoniam recesserunt de Samaria, erant in extrema desperatione propter famem: ideo exponebant se morti, etiam si Syri vellet occidere eos: ut patet supra. Si pepercissent nobis, viuemus, si autem occidere nos voluerint, nihilominus moriemur. Nunc autem erant saturati: ideo non habebant causam exponendi se morti. Secundum erat, quia si custodes Syrorum reperirent eos, quoniam ibant ad castra: putarent, quod propter angustiam famis ibant illuc, & forte non occiderent eos. Nunc vero cum rediret de castris in Samariam, putarent missi ad explorandum castra, & occiderent. Vel dato, quod non putarent missi ad explorandum: quia tamen constabat eos redire de castris, & sciebatur statum castrorum, occiderent eos custodes Syrorum, vel saltem tenerent, ne redirent ad nunciandum aliquid de Syris in Samariam. Prima ergo ratio non rediendi fuit timor: secunda fuit, quia dato, quod crederent se posse redire cum spolijs non proficiebat eis redire: quia cum crederent Syros esse in castris, putarent obsidionem continuandam esse, & si ipsa redirent ad portam Samariae, ubi prius erant, morerentur fame: quia non habebant ibi cibos: ideo voluerunt redire in castra Syrorum, ut ibi manerent cum eis, & alerent tempore obsidionis. Tertia causa fuit cupiditas quaedam leprosorum: nam cum spoliassent primum tentorium, putauerunt, quod forte nullum reperirent etiam in secundo tentorio: ideo voluerunt redire illuc ad spoliandum illud. Nam dicitur in litera, quod introentes in aliud tabernaculum, & inde similiter auferentes absconderunt. Quarta causa fuit, & potissima desiderium quoddam inuicem cordibus eorum a Deo, ut Samaritae cognoscerent fugisse Syros, & non perirent fame. Nam licet fugissent Syri, si Samaritae ignorarent, manerent clausi in urbe, & perirent fame, putantes se esse obsessos. Ad hoc autem Deus mouerat leprosos, ut irent in castra, ut

supra declaratum est. Si tamen leprosi accipientes aurum, argentum, & vestes de primo tabernaculo rediissent in Samariam, putantes manere Syros in castris, nihil proficeret hoc Samaritis: ideo mouit Deus leprosos ad redeundum in secundum tabernaculum, & ad ambulandum per castra, quousque scirent neminem esse in eis: & sic nunciarent Samaritis fugisse Syros.

An leprosi peccauerint comedendo, bibendo, & abscondendo aurum, & argentum sine dominorum mandato. Quaesitio XXXV.

QVAERETVR vltius, an peccauerunt isti leprosi faciendo ea, quae fecerunt in castris Syriae, scilicet, comedendo, & bibendo sine mandato dominorum, & abscondendo aurum, & argentum, & vestes. Ad primum respondet, si quod non peccauerunt comedendo, & bibendo in castris: quia erant ille res honestas, & iam deserant possideri ab eis cum fugissent. Aliquis dicit, quod non possunt excusari leprosi: quia quoniam ipsi introierunt in primum tabernaculum putabant esse Syros in castris: ideo debuerant petere licentiam ad comedendum, & bibendum. Dicendum, quod verum est, quod leprosi putabant Syros esse in castris: & tamen istud nihil agit ad hoc, quod ipsi peccauerunt: quia siue essent in castris, siue fugissent, non peccabant comedendo, quia Syri erant hostes illorum leproforum, & licebat Israelitis nocere Syris quantumcumque, quia fouebant bellum iustum. Item patet hoc ex alia causa, quia erant leprosi isti in extremo periculo famis: & in tempore necessitatis omnia sunt condia, in tantum, quod licet cuiquam iure suo accipere res alterius, quae ad cibum pertinent quantum sibi sufficit pro tunc iure suo: & non dicitur accipere rem alienam, sed suam. Et tamen iste perueniat postea ad pinguiorem fortunam non teneatur restituere ea, quae sic comedit, quod possit restituere, eo quod non comedit aliena, sed sua. Si autem fuerit in fame magna, & tamen non in extrema necessitate, & furatus fuerit ad comedendum, non vocatur fur, nec puniatur poena furis: & tamen tenetur restituere ea, quae accepit quoniam peruenit ad pinguiorem fortunam ex illo, quod ea, quae accepit non erant omnino sua: sicut patet extra de furtis, cap. x. in glo. ideo dato, quod non fuissent Syri hostes Israelitarum, non peccabant leprosi sine mandato illorum comedendo, & bibendo de rebus ipsorum: quia erant in extrema necessitate: immo nolentibus eis licebat sibi accipere de cibis ipsorum, & quod plus est, si ipsi repugnarent, poterant leprosi licite occidere illos, etiam si non essent hostes: quia prohibebant eos ab usu rerum suarum in tempore necessitatis, & indirecte occidebant eos: sicut ergo licet homini occidere quemcumque volentem eum occidere, & hoc ut seipsum defendat, ita si aliquis mihi in extrema necessitate posito cibum prohibet, & me occidere vult, licebit mihi occidere illum ad hoc, quod comedere possim. Cum autem dicitur, quod debebant petere licentiam isti leprosi, cum putarent dominos esse praesentes, dicendum, quod non requirebat. Nam si quis in extrema necessitate positus putet, quod alius non dabit sibi cibum, licet petat, non tenetur petere, sed potius debet accipere clam, ne alius prohibeat eum de facto, & sic fame pereat. Si autem credit, quod Dominus rei omnino permittit, debet petere ab ipso: quia sic honestus est, licet de rigore nullo modo tenetur, cum in necessitate res sit sua, quia condia est. In contradistinctione autem rerum extra tempus necessitatis est pro contrarium: quia si quis contractat rem alienam, & credit Dominum non permittitur, furtum committit: ideo tunc non debet accipere sine licentia eius. Si autem credit Dominum permittitur, non committit furtum, licet contractet rem, nesciente Domino: Leprosi autem sic

sic se habebant: quia forte si peterent licentiam a Syris poterat esse, quod non concederent, & sic ipsi perirent fame: ideo tutius elegerunt, scilicet iure suo comedere, & bibere a nullo petita licentia, dum nullus eos prohiberet.

Abscondendo aurum an peccauerint isti. 2. XXVI.

QVAERETVR secundo, an peccarent leprosi, abscondendo aurum, & argentum, & vestes. Aliquis dicit, quod sic: quia comedere, & bibere licebat eis propter necessitatem extremam, & tamen ad abscondendum aurum, & argentum nulla necessitas hominem inducere potest, cum ista non sint pertinentia immediate ad cibum: ideo peccauerunt, & essent vere fures. Dicendum, quod non peccauerunt leprosi: quia aut ipsi putabant Syros fugisse de castris, aut non: si primo modo, licebat eis accipere illa, quae acceperunt: quia cuiuslibet licet accipere spolia hostis sui in bello iusto. Nam aliis eodem modo peccarent alij Samaritae, qui venerunt postea, & acceperunt omnia, quae erant in castris Syrorum, quando denunciatum est fugisse Syros, & tamen non peccauerunt: quia Deus denunciauerat eis tanquam in beneficium, quod acciperent similia, & hordeum, & venderent in porta Samariae: & tamen Deus non daret in beneficium id, in quo peccatum erat. Si autem crederent leprosi non fugisse Syros de castris, non peccabant accipiendo aurum, & argentum, & vestes: quia Syri erant hostes: & sicut licebat eis pugnare contra ipsos, ita licebat praedari, & consequenter licebat furari. Nam cui licet alteri nocere aperte, licet nocere occulte: sic non contra quos fouemus iustum bellum, possumus insidias ponere, & per fraudem occidere, sicut iussit Deus Israelitis ponere insidias contra viros urbis Hai: ut patet Iosue 8. Et quia isti leprosi erant Israelitae, licebat eis bello moto contra Syros praedari, vel furari, vel facere quae cumque: alia mala, ideo nullo horum peccauerunt. Dixeruntque adin uicem: non recte facimus. Postquam cognouerunt leprosi, quod nullus Syrorum erat in castris, volebant quiescere ibi nocte illa, & saturari: postea tamen dixerunt inter se, quod non erat bonum: quia poterat hoc eis imputari ad peccatum. *Hec enim dies boni nuncijs est.* ista dies est ad nunciandum bona. scilicet quia inuenimus castra sine hostibus: & istud est maximum bonum, quod audire possunt manentes in urbe. *Sitauerimus, et noluerimus nunciare vltique mane.* si tacuerimus ista nocte manentes hic in castris, & mauerimus ad nunciandum in urbem. *Sceleris arguemur.* i. accusabunt nos ciues de crimine, quod tandiu distulimus annunciare bona, potissimum cum populus esset in aduersitate. In Hebraeo dicitur. *Inuenimus delictum.* i. inuenimus, quod accusabimur de delicto, vel inuenimus delictum in poena delicti: *Venite, camus, & nunciemus in aula regis.* Hoc dicebant inter se leprosi deliberantes: quia quidam sine alijs volebant hoc facere: quia forte timebant alios, & dixerunt: nunciemus in aula regis, scilicet, quia rex erat praecipuus, cui deberent ista enarrari, & ipse debebat disponere, quid super his fieret. *Cumque uenissent ad portam ciuitatis narrauerunt eis,* scilicet, narrauerunt illis, qui erant custodiendo portam, ut illi irent ad nunciandum regi. *Inuenimus ad castra Syriae, & nullum ibidem reperimus hominem.* Volebant significare leprosi, quod Syri fugerant de castris, & tamen ut crederent, viri, qui erant in urbe, enarrabant ordinem facti, scilicet, quod iuerant in castra, & nullum inuenierant ibi: *Nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria.* Antequam recederent Syri erant asini, & equi eorum alligati: quia non suspicabantur aliquid de recessu, & quia subito recesserunt nihil secum portare poterant, manserunt equi, & asini ligati, sicut prius: & etiam ipsa tentoria manserunt fixa: quia non mouerunt ea, cum non possent portare: in Hebraeo dicitur. *Nisi equum, & asinum, & tentoria sicut ipsa.* Ponitur enim singulare pro plurali: quia manifestum est, quod in castris Syrorum non erat vnus asinus, nec vnus equus, sed plurimi: litera autem nostra curauit de sensu, & dixit: nisi equos, & asinos. Etiam dicitur: & tentoria sicut ipsa. Inuenimus tentoria in modum tentorium. Nam tentoria quando sunt fixa, & extenta vocantur tentoria: quando vero sunt prostrata in terram, & complicata non vocantur tentoria, sed pelles: ideo quando tentoria sunt, extenta sunt sicut ipsa, id est, sicut tentoria: & hoc est, quod dixit litera nostra, scilicet, tentoria fixa, in quo innuebant leprosi, quod nullus de Syris erat in castris, & tamen nulla mutatio erat in castris, nec signum recessus.

Leprosi an peccauerint accipiendo aurum, & argentum, nescientibus Samaritis. 2. XXVII.

QVAERETVR de istis leprosis, dato quod non peccassent abscondendo aurum, & argentum in quantum accipiebant illud a Syris, an peccarent in quantum accipiebant illud, nescientibus alijs Samaritis. Aliquis dicit, quod sic: quia cum isti leprosi expoliassent duo tentoria, dixerunt inter se: non recte facimus: etiam dixerunt, sceleris arguemur: ergo videtur, quod ipsi putabant se peccare abscondendo illa. Respondendum, quod non peccabant, nec praedicebant Samaritis manentibus in urbe: quia illa spolia non pertinebant ad omnes Samaritas tanquam ad communitatem, ita quod esset aequale ius omnium, vel quod non liceret vni sine altero accipere: sed pertinebant ad illos, qui erant ad capiendum ea. Quod patet: quia alius non venditum fuisset frumentum, & hordeum, & similia de eo, quod ducebatur de castris in porta Samariae, quia quilibet pro se haberet: ideo licebat istis leprosis pro se rapere. Item isti leprosi non accipiebant rem pertinentem ad alios: quia licet Samaritae possent licite accipere omnia, quae erant in castris Syrorum, tamen quousque illa acciperent, non erant sua: quod ergo leprosi acciperent partem illorum, non dum scientibus Samaritis, non peccabant. Si autem cognitum esset in urbe Syris, & mauerimus ad nunciandum in urbem. *Sceleris arguemur.* i. accusabunt nos ciues de crimine, quod tandiu distulimus annunciare bona, potissimum cum populus esset in aduersitate. In Hebraeo dicitur. *Inuenimus delictum.* i. inuenimus, quod accusabimur de delicto, vel inuenimus delictum in poena delicti: *Venite, camus, & nunciemus in aula regis.* Hoc dicebant inter se leprosi deliberantes: quia quidam sine alijs volebant hoc facere: quia forte timebant alios, & dixerunt: nunciemus in aula regis, scilicet, quia rex erat praecipuus, cui deberent ista enarrari, & ipse debebat disponere, quid super his fieret. *Cumque uenissent ad portam ciuitatis narrauerunt eis,* scilicet, narrauerunt illis, qui erant custodiendo portam, ut illi irent ad nunciandum regi. *Inuenimus ad castra Syriae, & nullum ibidem reperimus hominem.* Volebant significare leprosi, quod Syri fugerant de castris, & tamen ut crederent, viri, qui erant in urbe, enarrabant ordinem facti, scilicet, quod iuerant in castra, & nullum inuenierant ibi: *Nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria.* Antequam recederent Syri erant asini, & equi eorum alligati: quia non suspicabantur aliquid de recessu, & quia subito recesserunt nihil secum portare poterant, manserunt equi, & asini ligati, sicut prius: & etiam ipsa tentoria manserunt fixa: quia non mouerunt ea, cum non possent portare: in Hebraeo dicitur. *Nisi equum, & asinum, & tentoria sicut ipsa.* Ponitur enim singulare pro plurali: quia manifestum est, quod in castris Syrorum non erat vnus asinus, nec vnus equus, sed plurimi: litera autem nostra curauit de sensu, & dixit: nisi equos, & asinos. Etiam dicitur: & tentoria sicut ipsa. Inuenimus tentoria in modum tentorium. Nam tentoria quando sunt fixa, & extenta vocantur tentoria: quando vero sunt prostrata in terram, & complicata non vocantur tentoria, sed pelles: ideo quando tentoria sunt, extenta sunt sicut ipsa, id est, sicut tentoria: & hoc est, quod dixit litera nostra, scilicet, tentoria fixa, in quo innuebant leprosi, quod nullus de Syris erat in castris, & tamen nulla mutatio erat in castris, nec signum recessus.

Quare putauerunt se peccare leprosi, si non nunciarent hac nocte fugam Syrorum. *Quest. XXXIII.*

QVAERETVR vltorius, quomodo putabāt se arguendos de scelere isti leprosi, si nō irēt nocte illa ad nunciandum in ciuitate. Respondēdum, q̄ poterant argui: quia quilibet homo tenet velle bonū pro patria sua, & procurare illud quantum possit: nullum tamen maius bonum poterat esse Samaritis nunc, quā quod hostes sui fugerent, & relinquerent castra plena cibis. & delitijs, vt ipsi faturerentur: & tamen non proficiebant ista, nisi scirent ea Samaritæ: ideo sicut qui procuraret ista directē ageret ad bonum patrie, ita qui procuraret denunciare Samaritis nescientibus ista cooperabatur ad hæc, & consequenter quilibet de vrbe tenebatur istud denunciare quando sibi constaret: si ergo differrent aliquo tempore nunciare saltem pro illo tempore, priuabant ciues gaudio tanti boni, & pro hoc merebantur p̄nam, cum possent non priuare illos aliquo tempore hoc bono. Secundum est: quia ciues erant in magna angustia famis, & disferendo per vnam diem, vel mediam illam denunciationem poterant aliqui perire fame, & isti erant in culpa, qui poterant prouidere, & non prouidebant: ideo videbantur mereri mortem, & timebant, quod sibi infligeretur, si differrent nunciare vsque in crastinum.

Quare negare noluerunt se iuisse in castra in nocte, & dicere se iuisse in aurora. *Quest. XXXIX.*

QVAERETVR vltorius, quomodo dicebāt leprosi, quod si non irent illa nocte ad nunciandum in vrbe, q̄ criminis arguerentur: quia ipsi poterant negare se iuisse in castra in nocte: sed dicerēt q̄ iuerunt in aurora, vel prope aurorā, & sic non essent in culpa, quanquam non denunciaret per noctem, scilicet, quod nō constaret eos esse in culpa, quanquam verē essent in culpa. Dicendum, quod fortē isti leprosi iuerunt in castra Syriæ videntibus aliquibus de Israelitis: ideo non possent postea negare se iuisse in principio noctis, & consequenter arguerent de dilatione. Hoc autē verisimile est: quia isti leprosi erant iuxta portā Samariæ, vt patet sup. in litera: & in portis, & super muros erant semper aliqui custodes tempore obsidionis huius: nam etiam rex ambulabat per muros obseruando vigiles: vt declaratum est præcedenti cap. illi autem viderent leprosos recedentes de porta vrbis ad castra Syrorum, & audierunt fortē ab eis, quod ipsi volebant ire ad castra, ideo nunc non possent ipsi negare, quin iuisent in principio noctis: ideo etiā si negare vellent arguerentur de crimine. Secunda causa esse poterat, quia dato, quod isti à nullo viderentur, tamen timebant, quod mendacium suum cognoscerentur: nam Elifæus erat propheta Dei, qui sciret eos mentitos, sicut quando Giezi dixit se nihil petiuisse à Naaman, & Elifæus dixit: nonne cor meum in præsentem erat quando reuersus est homo de curru suo? supra quinto. Sic putabant, quod Elifæus iudicaret mendacium eorum: quia ipsi in præiudicium populi differebant annunciationem, & tunc punirentur. Tertia causa esse poterat: quia forte Deus mouit illos ad timendum, quod mendacium eorum non poterat occultari: & hoc quia si non timerent, mansissent illa nocte in castris, & non nunciassent vsq; ad sequentē diē, & sic interem Samaritæ torquerētur fame: timue-

Frunt ergo manere in castris illa nocte; & non solū non manserunt ibi, sed etiam non discurrerunt p̄ castra ad tollendum argentum multum, & aurū, & abscondendum. Quarta causa fuit: quia putauerunt, quod si ipsi non irent immediate ad nunciandum in vrbe prius, quā ipsi irent, sequenti die scirent hoc Samaritæ, & tunc occiderent eos: quia distulerant tandiu nunciare. Hoc autem putarent leprosi, quia satis verisimile erat, quod cum fugisset Syri illa nocte, Samaritæ, qui vigilabant super muros vrbis non sentientes aliquos Syros ambulantes in circuitu vrbis, nec aliquem strepitū, aut voces in castris Syriæ, sicut solebant sentire, cū essent castra magna, & satis propē vrbe, & in talibus castris semper multi clamant, & auditur à longe strepitus hominum, & equorum: suspicarentur recessisse Syros, & mitterent aliquos ad sciendum, & illi ferrent responsum priusquam venirent leprosi, & ideo tunc arguerentur criminis: non ergo ausi sunt manere illa nocte in castris.

Herunt ergo portarij, & nunciauerunt in aula regis intrinsecus, scilicet leprosi manentes extra vrbe narrauerunt portarijs, quod fugerant Syri, & illi iuerunt in aula regis: quia rex disponere debebat de hoc. Et dicitur: intrinsecus: quia vna narratio fuit facta extrinsecus, id est, à manentibus extra vrbe. s. à leprosis, & alia narratio fuit facta intra vrbe à portarijs in aula regis: in Hebræo dicitur. *Portarij vocauerunt*, cum deberet dici, portarius vocauit, vel portarij vocauerunt: est tamen barbarus Idiomatis in Hebræo, vbi non seruantur numeri, nec personæ. Sic patet Iosue 2. cū dicitur: fecit ascendere viros in solario domus sue, & operuit eos. Et in Hebræo dicitur: fecit ascendere viros, & operuit eum, cum deberet dicere, eos. Sic etiam Isa. 19. tradam Aegyptum in manu dominorum crudelium, & dicitur in Hebræo: ponam Aegyptum in manu dominorum crudelis, vel duri. Sed ad ista non est aspiciendum in Hebræo, licet aliqui de nostris faciant in hoc vim ad probandum aliquid de articulis nostris: vt pote de trinitate personarum, vel similibus: vnde non immeritō irrideri possunt ab Hebræis. *Qui iur*

Trinitas à Theologo p̄perâ fac. script. comprobata.

Irexit nocte, & dixit ad seruos suos. Erat enim ista annuntiatio admiranda: ideo rex surrexit immediate, & non credidit Syros fugisse: bene tamen credidit, q̄ non esset aliquis eorum in castris, sicut nunciabat leprosi: ideo quod facerent in fraudem putabat. *Duo vobis quid fecerunt nobis Syri*, i. vos putatis, quod recesserunt Syri omnino: quia non sunt in castris: & tamen non recesserunt, sed ego dicam vobis qd fecerunt. *Sciunt quia fame laboramus*, id est, quia sumus in magna angustia famis: hoc enim satis scire poterant Syri: quia ipsi non permittebant introduci aliquos cibos in Samaria: obsidio tamē fuerat diuturna: ideo necesse erat, quod iam nullus cibus, vel pauci essent in vrbe. In Hebræo dicitur, sciuerunt: sed ad idem pertinet. *Et idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris*, scilicet, fingunt se recessisse, & latitant in agris ad hoc, quod per istum dolum capiāt nos. *Dicentes, cum egressi fuerint de ciuitate capiemus eos viuos*, scilicet, putantes Samaritæ, quod omnino recessissent Syri de castris irent ad castra illorum ad diripiendum ea: & tunc caperent eos Syri existentes in insidijs. *Et tunc ciuitatem ingredi poterimus*, scilicet, castris Samaritis extra vrbe poterimus intrare in vrbe: quia nullus impedit: & istud est, quod desiderabant Syri: nam ciuitas illa erat metropolis totius Israel, & capta illa, putabant se esse dominos totius Israel.

Syri

Syri quare molirentur istam fraudem. *Quest. XXX.*

QVAERETVR, quare Syri moliebantur istam fraudem. Respondendum, quod Syri faciebant hoc propter duo. Pro quo sciedum, quod Syri putabant, quod necesse erat tradidit Samariam in manus eorum: quia obsidio fuerat longa, & iam Samaritæ nullos haberent cibos: ideo necesse erat, quod ipsi morerentur fame, vel quod traderent ciuitatem hostibus: vtroq; autem modo efficeretur Domini: tamē vile erat eis facere istam fraudem. Et licet ipsi non facerent eam, sed verē fugerant de castris, tamen verisimiliter loquebatur rex Israel, quod Syri hoc molirentur, scilicet, quia certum erat, quod Samaritæ non haberent cibos: ideo cum viderent castra Syrorum vacua esse putabant illos recessisse: ideo præ desiderio cibi egredierentur omnes de vrbe non ad pugnandum, sed ad spoliandum castra, & tunc caperent eos Syri inermes. Consequenter autem Syri in hoc duas utilitates. Prima erat quia Samaritæ erant pertinaces in obsidione, & potius morerentur, quā traderent vrbe hostibus: ideo oportebat expectare Syros per magnum tempus in obsidione: & in hoc tempore multum expenderent, vel tedio affecti recederent de obsidione: nunc autem per istam fallaciam poterat eos capere faciliter, & sine expensis. Secunda utilitas erat, quia cum essent Samaritæ pertinaces in obsidione, vt apparebat ex diuturnitate temporis, quo sustinerant famem, & obsidionem, potius omnes morerentur, quā traderent ciuitatem: & sic Syri tunc non acciperent, nisi ciuitatem: quia iam mortui essent omnes ciues. Nunc autem caperent Samaritas viuentes, & subicerent eos in seruos, & ista erat magna utilitas: ideo verisimile erat, quod sic fecissent Syri, & sic satis prudenter cogitabat rex Israel.

An Syri peccassent ponendo tales insidias Samaritis. *Questio. XXXI.*

In bello iusto licet prædari, & furari, & q̄cūq; dāna inferre.

QVAERETVR vltorius, si posuissent Syri tales insidias Samaritis, an peccarent in hoc. Respondendum, quod aut Syri fruebāt iustum bellum contra Iudæos, aut non: si iustū bellum fouebant, quodcūq; vellent erat eis licitum: dum tamen veritatem, quam componerent cū hostibus, seruaent. Nam fouenti bellum iustum licet occidere hostem suum, & consequenter licet prædari, & furari, & quecūque damna inferre, & hoc siue palam, siue clam: sic patet, quia Deus iubebat poni insidias, & obseruari cautelas in bello. Nam Iosue octauo, Deus iussit poni insidias contra vrbe Hai: quia ibi Israelitæ iustum bellum fouebant contra Chananeos: Sic etiam Iudi. vigesimo iussit Deus vndecim tribubus pugnantisibus contra tribum Benjamin, quod ponerent insidias, & sic dicebat, quod daret Beniamitas in manus eorū: si tamen esset modus illicitus, non iussisset Deus poni insidias. Sic etiam Deus iussit David vti cautelis in pugna contra Philisthim dicens, quod non egredieretur directē contra eos, sed ex aduerso pyrorum: quia ibi debebat audiri strepitus magni exercitus gradientis Angelo in cacumine pyrorum, vt patet sup. secundo lib. capit. quinto, & primo Paralip. decimoquarto. Deus quoque hic per quandam cautelam fugauit Syros ostendendo, quod veniret exercitus super eos, & nullus veniebat. Quomodo autem non sint illicitæ insidie in bello iusto, & quod ibi non est aliqua fraus, declaratum est Iosue 8. si autem bellū est iniustum, non Alph. Tost. sup. iij. Reg.

A licet pugnari per insidias: nam apertē non licet pugnari in bello iniusto: ergo à fortiori non licebit pugnari occultē: quia cum ipsum bellum sit iniustum, omnia accessoria sua erunt iniusta. De Syris autem non patet nunc, an fouerent bellum iustum, vel iniustum. Dicendum tamen videtur, quod fouebant bellum iniustum: quia aliās nō adiuuisset Deus Israelitas contra Syros, cum Deus non adiuuet impios contra iustos, sed potius ē contrario: nam ipse dicit, quod aduersatur impium Exod. vigesimo tertio, scilicet, innocentem, & iustum non occides: quia aduersor impium. Non tamen solum Deus adiuuit Israelitas contra Syros, sed potius ipse fecit totum bellum, ideo videtur, quod non fouebant iustum bellum. Iniustitia autem eorum erat: quia cum essent potentiores Israelitis, volebant opprimere eos, & redigere in seruitutem, sicut dixerat Benadad quando misit nuncios suos ad Achab, scilicet, argentum tuum, & aurum tuum meum est, & vxores tuæ, & filij tui optimi mei sunt, præce. lib. cap. vigesimo: ita ergo istemet Benadad faciebat nunc cum Ioram regi Israel filio Achab: quomodo cūq; ergo pugneret Benadad contra Israelitas, siue clam, siue palam, peccabat. *Respondit autem vnus seruatorum eius*. Dixerat rex, quod Syri non recesserāt verē de castris, sed manebant in agro latentes, & hoc credebatur verisimile: iō non intendebat aliquid agere super hoc, nec mittere ad castra Syriæ: & sic mansissent castra Syriæ aliquot diebus vacua, & Samaritæ hoc nescierunt: & quia istud erat malum quidam de seruis regis incitauit eum ad hoc, quod mitteret ad inquirendum castra: & iste est, qui respondit regi. *Tollamus quinque equos, qui remanserunt in vrbe*. Istos equos volebat tolli ad equitandum, vt aliqui irent super eos, & inquirerēt, an verē fugissent Syri de castris, vel essent insidias: & voluit, quod irent in equis, scilicet, vt si inuenirent Syros latentes in insidijs vel alibi, & persequerentur ipsi Israelitas, possent velociter fugiendo redire in vrbe super equos, quod non possent facere pedes. Et dixit: quinque, equos quanquam postea non acceperunt Samaritæ nisi duos de illis: vt patet inf. & hoc fortē quia alij tres erant debilitati per famē, & non erant dispositi ad itinerandum. Vel dixit, quod acciperent quinque equos, id est, de quinque equis, qui remanserant, acciperent duos. *Quia isti tres sunt in vniversa multitudine Israel: quasi dicat*, licet velimus mittere plures equites ad inquirendum veritatem huius rei, non possumus: quia in toto Israel non manserunt nisi isti quinque equi. *Alij enim consumpti sunt*, scilicet, multi alij erant in Israel: & tamen consumpti sunt fame.

Deus nō adiuuat impios contra iustos, sed ē contra.

An tantum quinque equi essent relicti in Israel. *Questio. XXXII.*

QVAERETVR, quomodo dicitur, quod in toto Israel non relicti fuerāt nisi quinque equi. Respondendum, quod potest intelligi in toto Israel, id est, in tota vrbe Samariæ: Nā nō erant plures equi in Samaria, & isti quinque in Samaria erant. Et dicitur in toto Israel, i. in toto exercitu Israel: quia totus exercitus conuenerat ad vrbe Samariæ, & ibi erant equi, & currus, & defecerant iam omnes equi, præter istos: vel posset dici, quod intelligebatur de toto Israel, quod etiam in toto Israel non essent plures equi. s. q̄a in alijs locis erat obsidio, sicut in Samaria, & erat famis, sicut ibi: Sed dicendum, quod non stat: quia dato quod esset famis per omnia loca, & perirent homines, & iumenta: tñ iste, qui loquebatur, nesciret, an in toto Israel manebant

L 2 bant

bant multi equi, vel pauci: quia ipse non poterat sci re particulatim de quolibet loco quot equi ibi manerent, tamen dixit, quod isti solum manebant: ergo intellexit de Samaria, in qua ipse manebat: quia ioi sciebat quot equi erant. Item patet: quia dixit tollamus quinque equos: si tamen isti manerent in toto Israel solum, essent aliqui eorum extra Samariam, & non possent omnes quinque nunc tollere: & tamen dixit: tollamus quinque equos: ergo isti erant intra Samariam. Item patet, quod non esset fames in alijs locis, nec obfessio: quia castra Syrorum obfederant Samariam: id non poterant obfidere singula loca terrae Israel particulatim. Etiam si alia loca obfiderentur, & essent fame valida, ita Deus illis succurreret, sicut succurrit Samaritae: quia de omnibus Israelitis Deus cura habebat: sicut etiam in solo puidit nunc Samaritae: nam Eliseus dixit: in tpe hoc cras modus simile statere erit in porta Samariae. Item patet, quod castra sola recesserunt de Samaria: nam leprosi solum ierunt ad castra, quae erant iuxta Samariam, & de illis Deus ef fugavit Syros, & nunquam de alijs tangitur in hoc cap. ergo non erant aliqua alia loca terrae Israel nunc obfessa, sed solum Samaria, & ibi etiam solum erat fames. Forte tamen omnes equi totius Israel cogregati fuerant in Samaria, quia ibi erat totus exercitus cum rege, & ibi omnes perierant praeter quinque. De istis equis dicendum, quod consumpti fuerant non quidem fame solum, sed potissimum: quia Israelitae, qui erant in Samaria videntes se in angustia occidebant equos, & comedebant saliendo carnes eorum, ut haberent pro multis diebus. Et hoc patet: quia vendebantur capita asinorum in Samaria: ita ergo venderetur carnes, & capita aliorum animalium. De hoc Iosephus 9. Antiquit. Et mittentes explorare poterimus, scilicet, super istos quinque equos ibi aliqui, qui poterunt explorare, id est, inquirere an verum sit, quod Syri fugerint de castris, vel maneat in insidijs. Ad duxerunt ergo duos equos. Quanquam mansissent quinque: tamen forte tres illorum debilitati nimis erant praefame, & inepti ad equitandum: ideo miserunt solum duos, qui erant potentes. In hebreo dicitur. Adduxerunt duos currus equorum. Litera nostra posuit equos, & non currus: quia litera hebraica licet dicat currus: tamen intelligit solum equos, & sequitur litera nostra sensum, & non verba. Nam supra dictum est, quod solum manserant in toto Israel quinque equi: & tamē quilibet currus continet quatuor equos: ut patet praecedenti lib. ca. decimo, scilicet: egrediebatur autem quadriga ex Aegypto sexcentis Syclis argenti, & equus certum quinquaginta: ergo quilibet quadriga continebat quatuor equos, cum tota quadriga equorum valeret sexcentis Syclis, & quilibet equus per se valeret centum, & quinquaginta: Ad duos ergo currus requirebantur octo equi, & tamē solum manserant in Israel quinque equi: ut patet in litera: ergo non poterat rex mittere duos currus in castra: cum ergo dicantur duo currus, intelligitur de duobus equis currum, scilicet, qui assueti erant ad ferendum currum. Item patet: quia dato, quod in Samaria essent multi currus equorum, & tamen rex non mitteret nunc aliquos currus, sed solum equites: quia isti mittebantur ad explorandum, & cito transeundum, & fugiendum ab hostibus velociter si inuenerent eos: & tamen currus sunt tardi motus, ergo non mitterentur nunc currus, sed equi: litera tamen hebraica est nimis barbarica secundum consuetudinem Idiomatis: & ponit duos currus equorum, id est duos equos currum per Hypallagem figuram. Misitque rex ad castra Syrorum, dicens: ite, et videte, scilicet, videte, an sint in castris, vel, an maneant latentes in agris,

vel an verè fugerint. Qui abierunt post eos usque ad Iordanem. Syri enim ad redeundum in terram suam de terra Israel debebant transire per Iordanem: ideo isti equites insecuti sunt eos per viam, qua ibatur in terram suam, ut viderent si apparebāt aliqua signa fugientium. Patet hoc, quia terra Syriae partim est orientalis respectu terrae Israel, & partim septentrionalis: Iordanis verò est terminus orientalis terrae Chanaa, ut colligitur Numeri. trigesimo quarto: ideo per locum illum erat via sua. Et dato, quod irent ad Syriam, quae est in latere septentrionali terrae Israel, debebant transire per Iordanem: quia Iordanis nascitur ad radices Libani, qui est in latere septentrionali terrae Israel, Nume. trigesimo quarto, & circuit partem lateris septentrionalis, & totum latus orientale terrae illius. Patet etiam hoc: quia quando Iacob misit est ad matrem suam de terra Israel ad Mesopotamiam Syriam, transiit per Iordanem, & in reditu etiam venit per Iordanem: Gene. trigesimo secundo: scilicet, in baculo meo transiit Iordanem istum, & nunc redeo comitatus duabus turmis: quasi dicat, prima vice, qua transiit Iordanem istum ad eundem in Syriam, solum habebam mecum baculum meum, & nunc transiit Iordanem cum duabus turmis. Ecce autem omnis via plena erat vestibus, & vasis, scilicet, tota via, qua ibatur ad Iordanem, & ad terram Syriae, erat plena vestibus, & vasis. Istud ponitur ad significandum, quod per hoc cognouerunt exploratores, quod recesserant Syri: quia tota via terrae suae erat plena vestibus, & vasis, quae ipsi proiecerant cum pergerent fugiendo in terram suam. Et dicitur, quod tota via ad Iordanem erat sic plena vestibus, & vasis, ad significandum, quod verè fugissent, & tamen si per insidias fecissent Syri, non esset sic via plena vestibus, & vasis: sed solum ipsi laterent in agris iuxta castra, & dimisissent omnes res suas in castris. Vel dato, quod vellent Syri simulare maiorem fraudem, & velint projicere aliqua vasa, vel vestes in via, hoc non duraret vsque ad Iordanem: quia Iordanis est in extremitate terrae Israel multum distans a loco castrorum: ideo cum vsque ad Iordanem peruenissent exploratores, & vidissent vasa, & vestes in via, non curauerunt ultra inquirere, quasi per hoc certum haberent, quod fugissent Syri. Quae proiecerant Syri, cum turbarentur, scilicet Syri, quando fugiebant in itinere turbabantur, id est, angustiabantur praed desiderio fugiendi, & propter timorem exercitus, quem superuere putabant: ideo vestes, & vasa, quae ferebant, dimittebant in via.

Syri quomodo ferebant vestes, cum non ferent equos. Questio XXXIII.

Quaere TVR, quomodo Syri ferebant de castris vasa, & vestes, cum non ferent equos, qui magis eis proficere poterant ad fugam, & quis modus turbationis erat, quo turbabantur Syri, quando dimittebant vasa, & vestes. Ad primum dicendum, quod Syri non acceperunt equos: quia non erant frenati, nec strati, cum essent securi in castris, & subito audiuerunt strepitum superuenientis exercitus de propinquo, & non putauerunt se habere spacium ad sternendum, & frenandum equos, ideo reliquerunt illos in castris. De vestibus autem, & vasis secus fuit: quia illa erant lenia, & occurrerunt eis ad manum, ita quod accipiendo illa non morabantur: & quia erant res preciosae, potissimum ipsa vasa aurea, & argentea ferebant illa se cum putantes, quod non impedirentur fugere per illa, & quod saluarentur cum eis, postea tamē praet timore magno, & angustia in fugiendo relinquebant illa in via, &

& sic tota via erat plena vasis, & vestibus, ita quod nihil de diuitijs, quas Syri tulerant in terram Israel, & quas eduixerant de castris, potuerunt secum reducere in Syriam, sed omnia manserunt partim in castris, & partim in via.

Quae turbatio fuit ista, quae tenuit Syros, & quomodo potest Deus hominem turbare multipliciter. Questio XXXIII.

Quaere TVR, secundum, quod turbatio fuit ista. Respondendum, quod Deus dupliciter turbat hominem: vno modo turbando intellectum, ita, ut non cognoscat quae agit. Alio modo affligendo eum exterius, ita, ut agat aliquid malum contra se, quale faceret homo positus extra mentem. De primo patet, ut si Deus turbet aliquos homines inter se, ita ut se non cognoscant, & occidat, cum tamen alias plenè se cognoscerent. Sic. n. fecit Deus in castris Madianitarum, quando Gedeon per noctem circumdedit illa: nam non pugnate Gedeone, ipsimet Madianites occidebant se ipsos praeturbatione putantes se inuicem esse hostes, Iudi 7. f. Omnia itaque castra turbata sunt. Et sequitur quomodo ista turbatio fuerit à Deo. Similitudine. Dominus gladius in omnibus castris, & mutua se cedere truncabant. Ista turbatio aliquando est parua habens aliquas verisimilitudines exterius aliquando autem est valde magna. De primo patet in casu dato: quia ibi Madianites erant dormientes, & subito apparuerunt in circuitu castrorum multae laternae, & buccinae, & putauerunt omnia plena esse exercitu hostili, & iam esse hostes inter eos: & quia erat nox, & tunc expergiscerant à somno putauerunt se ipsos esse hostes, & mutuo se occidebant. De secundo patet in illa execratione, quae facta est in Syris volentibus tenere Eliseum: quia prius cognoscebant eum, & nunc, cum haberet eum coram se, per diem non cognoscebant illum. Etiam nesciebant ubi erant, quando essent in medio hostium: praeced. c. Sic etiam fuit in Moabitibus, Ammonitis, & Idumaeis cum pugnare vellent contra Isaphat regem Iudae: nam in meridie non exsistentibus hostibus in conspectu eorum, putauerunt se esse hostes, & seipsos mutuo occiderunt: quia Deus turbauit illos 2. Paral. 20. Et ista fuit magna turbatio: quia in meridie nulla exsistente causa, extrinsecus turbabant, ita ut se non cognoscerent. Et de tali turbatione dicitur Deuter. 28. Percutiat te Dominus amentia, & cecitate, ac furore mentis, & palpes in meridie, sicut palpare solent cecus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Secunda turbatio est, quando Deus non turbat aliquem in mente, sed affligit eum extrinsecus tam grauius, ut oporteat ipsum facere talia, qualia faceret in sanus. Primus modus, non fuit nunc in Syris: quia ipsi non turbabantur in mente, sed realiter audiebant sonitum quasi currum, & equorum, licet non essent currus, nec equi, & ipsi cogitauerunt aliquid satis verisimile. f. Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethaeorum, & Aegyptiorum. Sed fuit secunda turbatio in Syris: quia ipsi volebant fugere portando preciosiora bona sua secum, & in hoc sanum iudicium habebat. Postea tamē Deus afflixit eos tam grauius, ut cogereur dimittere omnia in via. Hoc autem fuit: quia sonitus ille currum, & equorum non solum auditus est dum essent Syri in castris ad hoc, quod fugerent de illis, sed etiam postquam fugerunt, audiebant semper illum strepitum sequentem se, & videbatur eis, quod semper magis appropinquabat sibi: quia audiebantur voces de propinquo. Et ob hoc timentes nimis, quod exercitus ille in breui cõ-

Qualis fuerit Syrorum turbatio.

Alph. Toft. super iiij. Reg.

prehenderet eos, nisi velocissimè currebant, dimittebant vestes, & vasa, quae ferebant, ut expeditius currebant: & non solum vestes, quas tulerant de castris, dimittebant in via, sed etiam vestes, quibus ipsi induti erant, dimittebant, ut velocius currebant: & illa angustia magna, secundum quam audiebant propinquare sibi currus, & equites, & oportebat, quod fugerent velociter, vocatur turbatio: & propter illam dimittebant omnia, quae ferebant, & exuebant se ipsos, quod nemo faceret, nisi insanus homo.

Quare Deus continuauit strepitum currum, et equitum. Questio XXXV.

Quaere TVR, vterius, quare Deus fecit, quod continuaretur strepitus currum, & equorum post Syros fugientes: quia satis videbatur esse, quod audirent strepitum illum ad hoc quod exirent de castris. Respondendum, quod hoc fuit propter duo. Primum fuit: quia Deus voluit punire nimis Syros, & ditare Israelitas, & ad hoc voluit, quod non solum manerent cibi, qui erant in castris pro Israelitis, & aliae diuitiae, sed etiam omnes diuitiae, quas portabant secum Syri, manerent pro Israelitis. Syri autem cum fugerunt de castris, acceperunt secum aliqua vasa aurea, & argentea, & pecuniam: quia istae erant res preciosae, & faciliter portabiles, & putabant se posse portare: si autem Deus non turbasset eos fugientes faciendo, quod strepitus currum, & equorum magis videretur eis semper propinquare, rulsissent secum illa vasa aurea, & argentea in terram suam, ut ergo modo portaret aliquid, fecit Deus illum strepitum currum, & equorum sequi semper Syros postquam fugerunt de castris, ut cogerentur non solum dimittere vasa, quae ferebant, sed etiam vestes, quibus induti erant. Secunda causa fuit: quia si Syri solum audissent sonitum currum, & equorum, quando erant in castris, & cum inciperent fugere nihil audirent, putarent se deceptos fuisse ex nihilo, & redirent in castra: & sic non solueret obsidio Samariae, nec posset Samaritae habere cibos: ideo, ut putarent verum esse quod aliquis exercitus irruerat super eos, non solum audiuerunt strepitum, cum essent in castris, sed etiam postea, cum fugerunt, & semper eis magis videbatur appropinquare quousque exiuerunt omnino extra terram Israel. Tertia causa fuit: quia Deus volebat punire Syros illudendo eis, cum ipsi ausi fuissent contra miraculum eius facere. Nam miserat rex Syriae ad capiendum Eliseum, & non potuerunt serui sui capere eum: quia ex cecati sunt à Deo: praecedenti cap. debuerat ergo rex Syriae tunc timere, & non insurgere contra Israelitas, qui talem Deum habebant, qui posset eos sic defendere: & tamen noluit, sed obsedit Samariam: ideo Deus voluit non solum punire eum, sed etiam illudere sibi faciendo, quod ipse, & serui sui praet timore in via vestes dimitterent, & reuerterentur quasi nudi in terram suam.

Quare Syri non sunt reuersi in castra sua, quando viderunt quod nullus exercitus sequeretur eos. Questio XXXVI.

Quaere TVR, vterius, quando Syri viderunt, quod nullus exercitus sequeretur eos, sed quod fugerant in vanum, quare non reuertebantur in castra. Respondendum ad euideniam huius, quod verisimile est, quod tota illa nocte, qua Syri fugerunt de castris, audiuerunt strepitum exercitus persequentis se. Fugerunt enim in principio noctis: nam leprosi, qui recesserant de Samaria in

L 3 solis

solis occasu, quando venerunt ad castra Syrorum iam ipsi fugerant, vt colligitur supra ex litera, cum dicatur, quod leprosi surrexerunt vesperi, vt venirent ad castra: vesper autem est vltima pars diei, licet aliquando accipiatur pro prima. Et tota illa nocte fugerunt Syri, & verisimile est, quod exercitus, qui videbatur eos persequi, semper audiretur vsq; ad sequentem diem per lucem, cu viderent, qd nihil erat id, quod sequebat eos, & interim perambulassent magnam partem terrae. Patet hoc ex litera. s. qd via plena erat vsq; ad Iordanem vestibus, & vasis, quae proiecerant Syri, cum turbarentur: ergo vsq; illuc audierant semper exercitum se persequente: immo forte vltra Iordanem duravit hoc: & tamen litera non dicit aliquid de illo: quia exploratores missi a rege non transierunt Iordanem. Hoc praesupposito dicendum, qd Syri quanquam viderent se delusos, non ausi fuerunt redire in castra propter multa. Primo, quia quando hoc viderunt erant longe a castris forte plusquam itinere vnus diei, cu velociter cucurrissent tota nocte illa, & erant fessi valde. Ad hoc ergo, qd redirent forre egebant duobus diebus, & quando ipsi redirent iam Samaritae rapuissent omnia, quae erant in castris, & castra essent apud urbem Samariae, & sic inutile erat redire. Secunda causa fuit: quia verisimile est, qd cu terror nimius inuassisset omnes Syros, & fugerent, non fugerent oes simul per eandem viam, sed quilibet quanto velocius posset, & non omnes vtrius eandem partem, sed quilibet quod eum voluntas ferret, sicut semper accidit quando fugit aliquis exercitus: nam omnes dispergunt, vt liberi possint fugere, & p timore: vt patet sup. i. lib. c. 11. de Saule pugnante contra Ammonitas, & dicitur: & percussit Ammon vsq; dum inclaresceret dies: reliqui autem dispersi sunt ita, vt non relinquerentur in eis duo pariter. Et sic cognita deceptione, quanquam rex Sariae vellet reuocare exercitum ad castra, iam non posset: quia oes fugissent, & dispersi essent. Tertia causa fuit timor: quia Syri cognoscerent, qd Deus Israel fecerat eis illud malum: id non auderet illi redire ad castra, de quibus Deus eos fugauerat, timentes, qd maiora mala eis nuc inferret, occidendo, vel tradendo eos in manu Israelitarum, quam prius intulerat eos estugando: id dato, qd omnes essent simul, cognita fraude, non audent reueri in castra. Reuersiq; nunciij indicauerunt regi, s. qd nullus erat in castris Syriae, & qd vsq; ad Iordanem erat via plena vestibus, & vasis. Et egressus populus dirupit castra Syriae. s. mandato regis egressus est populus de vrbe Samariae, cum iam certificati essent de fuga Syrorum, & tulerunt omnia, quae erant in castris ipsorum. Factusq; est modius simile statere vno. i. valuit tunc modius farinae vno statere, sicut declaratum est i principio. Hoc autem fuit: quia populus Samariae inuenit copiam magnam ciborum in castris Syriae: quia castra Syrorum erant magna, idco habebat magna prouisionem, & tanta fuit copia in Samaria, vt venderetur modius farinae vno statere, & duo modij hordei statere vno: valebat tantum vnus modius farinae, sicut duo modij hordei, & vtrunq; erat in paruo valore. Et sic intelligendum est de omnibus alijs generibus ciborum, & rerum venalium, qd venderent pro paruo precio: Scriptura tamen solum expressit de simila, & hordeo ad ostendendum prophetiam Elisaei veram fuisse, qui solum locutus fuerat de simila, & hordeo. Iuxta uerbum Domini. i. factum est istud, sicut Deus dixerat: istud fuit uerbum Elisaei: & uocatus uerbu Domini: quia Deus locutus est per Elisaeum: In Hebraeo habet. Et duo modij hordeorum statere vno. Sed iste modus loquendi est contra consuetudinem

Latinam, secundum quam nominibus feminu raro pluralia damus: id posuit Hieronymus in singulari. Porro rex. Hic ponit secundum huius partis. in quo infidelitas punitur. s. uir ille, qui dixerat, qd non poterat hoc euenire. Porro rex ducem illum, in cuius manu inueniatur, constituit ad portam. Iste dux est, qui iuit cum rege quando descendit ad domum Elisaei, & dixit Elisaei: cras modius simile vno statere erit in porta Samariae: & iste dixit, qd non poterat fieri, etia si Deus faceret catarrhactas in caelo. Et dicit, qd super manum eius incumbebat rex: quia consuetudo erat, qd reges quando incederent, mouerent iniux super alios: vt supra dictum est, istum constituit rex in porta Samariae qui totus populus ibat ad diripiendum castra. Quem conculcauit turba in introitu, & mortuus est. Erat in introitu. i. in porta Samariae: & turba, quae ingrediebatur, oppresit eum, & conculcauit, & mortuus est. Iuxta uerbum, quod locutus fuerat uir Dei. s. iuxta uerbum Elisaei: ipse enim dixerat de isto duce, qd videret copiam ciborum, & non comederet de eis, & sic factum est: quia vidit cibos, & antequam comederet in ipsa die mortuus est. Quando descendit rex ad eum. i. quando descendit rex ad Elisaeum. Istud fuit die praecedenti quando rex misit ad ingulandum Elisaeum, & poenitentia ductus iuit post nuncium suum ad domum Elisaei, vt mandatum suum non traderet executioni, & tunc Elisaeus dixit ei, qd cras ualeret modius simile vno statere, & dixit isti duci, qd non comederet de eo. In Hebraeo habet. Porro tertium maiorem, ubi nos dicimus porro: ducem illum: & supra declaratum est hoc in princip. capit.

Iste dux ad quid positus fuit in porta Samariae. Quae. XXXVII.

QVAERETVR, ad quid posuit rex istum ducem in porta Samariae. Responderi potest, qd rex iussit diripi castra Syrorum: & ad hoc misit aliquos, & ne singuli de populo ire uellent, & fieret contentio super praeda, & ad hoc posuit istum in porta, vt non permitteret aliquos egredi de vrbe, nisi rex iussisset ire ad tollendum praedam. Aliter dici potest, qd rex dederat licentiam omnibus de populo, vt irent ad praedandum castra: & tamen habebat ius rex de parte cuiuslibet praedantis, sicut nunc duces habent certam partem praedae de eo, quod milites sui praedantur, & ista uocatur portio ducis, & est ius antiquissimum, quod uocatur ius militare, vt habetur in Decretis dist. 2. c. ius militare. Et ad hoc, qd de quo libet ducente aliquid de castris acciperet portio debita regi, posuit rex istum ducem in porta: quia iste erat ualde familiaris sibi, cu super manum eius rex consueuisset incumbere, quando stabat, & quando incedebat: & positus est ad portam Samariae: quia per locum illum omnes ingressuri erant in urbem, & non poterant aliquid introducere, quod ille non uideret. Vel potest dici, qd rex posuerat eum ad portam tanquam iudicem rerum venalium: quia apud portam Samariae erant plateae rerum venalium. Sic. n. dixerat Elisaeus: cras modius simile vno statere erit in porta Samariae: & quia timebatur, quod super precio esset aliqua contentio propter famem diuturnam elapsam, posuit rex illum, in iudicem precij rerum venalium in porta, ubi res uendebantur, & praecedens positio rationabilior est alijs duobus.

Quare dux regis fuit conculcatus a turba. Quae. XXXVIII.

QVAERETVR, vterius, quo turba potuit istum conculcare in porta, & occidere. Aliquis dicit secundum

Dux, qd non iuit Elisaeo credere, punitur.

Dux de iure habet certam partem praedae de eo, qd milites praedantur: & uocatur ius militare.

LISAEVS autem locutus est ad mulierem, cuius uiuere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu, & domus tua: & peregrinare vbicunq; repereris.

In praecedentibus posita miraculoru Elisaei enarratione, hic agitur de historiae regum continuatione: nam scriptura enarrabat historiam regum Iuda, & Israel; & quia Elisaeus fuit contemporaneus illis, enarravit scriptura miracula eius, quibus finitis, vel ex maiori parte narratis, reuertit scriptura ad continuationem historiae regum Iuda, & Israel, & quia manserant ex praecedentibus aliqua miracula Elisaei narranda, praemittuntur hic, & diuiduntur in duo: quia primo ponuntur duo facta Elisaei pertinentia ad eius ostentationem. Secundo dicit scriptura ad historiae continuationem ibi. Anno quinto. Prima in duas, secundum, qd ponuntur duo facta Elisaei. Primum de enarratione famis futurae, & mulieris peregrinatione. Secundum de morte Benadad regis Syriae, & Azacelis substitutione, ibi. Venit quoque Elisaeus.

An ordo sit continuus. Quae. 1.

QVAERETVR, circa primum, an ea, qd habent hic, habeant ordinem continuationum ad praecedentia, & an fuerint facta immediate post illa. Respondendum, qd non est hic ordo continuus: quia ista, qd habentur hic fuerunt facta ante aliqua de praecedentibus. Qd patet: quia inf. in litera dicit, qd rex Ioram inquirebat a Giezi, qd enarraret ei oia miracula, quae fecerat Elisaeus, & tunc Giezi erat leprosus, qd recesserat Naaman ab Elisaeo. s. quia pp munera, quae acceperat ab eo factus est leprosus, sup. 5. Nunc tamen non erat leprosus: quia quando erat leprosus, non erat puer Elisaei, sed erat sequeltratus ad communicatione hominum secundum legem. Etiam quia si leprosus esset, non accederet ad regem, vt loqueret cum eo: maxime quia rex volebat, qd loqueret cum eo familiariter, & magno tempore: nam dixit: narra mihi omnia magnalia, quae fecit Elisaeus, vt pater inf. i. litera: non ergo erat tunc Giezi leprosus, & consequenter non factum fuerat id, qd habet de Naaman supra 5. Item, non solum istud fuit ante illud, sed etiam septem annis praecessit illud ad minus: nam dicitur hic, qd Elisaeus dixit mulieri sunamiti, quod ueniret famem super terram 7. annis, & tunc ipsa iuit in terram Philistinorum: & postea dicitur, quod in fine illorum, septem annorum uenit ad regem ad interpellandum pro agris suis, & pro domo: & tunc inuenit Giezi loquentem cum rege, & sic non erat tunc leprosus: ergo plus, quam septem annis fuit id, quod habetur hic ante id, quod habetur supra quinto. Item in eis, quae habentur in hoc cap. inter se, non est continuus ordo: quia prius fuit id, qd habet inf. in litera de regno Ioram, qd finiret istud, quod habet in principio de 7. annis famis. Qd patet: quia inf. dicit, quod anno 5. Iora filij Achab regnauit Iora filius Achab in Iuda: & tamen prius fuit illud, quam finiret famem, immo forte priusquam inciperet. Qd patet: quia Elisaeus nunciavit famem uenturam mulieri sunamiti, iam suscitauerat filium eius, vt patet hic. f. Locutus est Elisaeus ad mulierem, cuius uiuere fecerat filium, dicens: surge tu, & domus tua: & tamen filius illius mulieris, quando suscitatus est, iam erat

secundum primam positionem praecedentis quaestiois, qd iste erat positus ad portam, vt non permitteret egredi de vrbe ad diripiendum castra, nisi eos, quos rex iussisset ire. & quando populus sciuit certissime Syros fugisse tanto desiderio captus est eundi ad diripiendum castra propter famem nimiam, quam passus fuerat, qd contempro mandato regis totus populus illuc ire uoluit: & quia iste erat positus in porta ad non permittendum egredi, nisi illos, de quibus rex dixerat, uoluit tenere populum: & populus praediferio eundi conculcauit eum in porta, & occidit, & sic iuerunt omnes ad castra. Ista positio est satis colorata, & tamen non est uera: quia tunc mortuus fuit iste dux antequam populus exiret de vrbe ad praedandum, & consequenter non uideret duci de castris simillam, & hordeum, & uendi in porta Samariae, & tamen uidit: quia Elisaeus dixit: uidebis oculis tuis, & inde, no comedes: & etiam dicitur infra: euenit ergo sicut praedictum erat, ergo necesse est, qd prius rediret populus de castris, & portaret simillam, & hordeum, & venderetur in porta Samariae, quam iste conculcaturus. Dicendum ergo, qd iste positus fuit in porta a rege, vt acciperet partem praedae ei debita a quo libet ueniret de castris, & ueniebant aliqui, & soluebant, & ingrediebant in urbem: deinde uenit quasi totus populus simul portans praedam, & cum iste uellet ab omnibus accipere partem regis, & aliter non permitteret eos introire in urbem, ipsi nolentes solvere conculcauerunt eum in porta, vt intraret in urbem, eo inuito. Vel forte ipse uolebat perstruari a quolibet specialiter qd portaret de castris, ne abscoderet aurum, vel argenteum, & aliter non permittebat eos ingredi in urbem: & isto modo non potuisset per totam diem populus introire in urbem inquirendo singulos, & quia populus uexabatur fame nimia, porissime cu haberent cibos in manibus, & non possent comedere quousq; intrarent in urbem, conculcauerunt illum ducem, vt permitteret eos intrare: nam opponebat se eis in porta, & istud est uerisimilius. Factumq; est secundum sermonem uiri Dei. i. accidit id, quod dixerat Elisaeus. Quando ait: duo modij hordei statere vno erunt. i. uenduntur pro vno statere. In Hebraeo dicitur. Duo modij hordeorum. Sed supra declaratum est. Et modius simile statere vno. s. uendatur pro vno statere. Hoc eodem tempore cras in porta Samariae. Istud refertur ad tempus, quo locutus est Elisaeus: quia ipse locutus est praedenti die, & dixit: in hoc tempore cras modius simile vno statere erit, & in eadem hora die sequenti, populo iam reuerso de castris, uendebantur similla, & hordeum isto precio. Quando responderat dux ille uiro Dei. s. ille dux, qd nuc mortuus est, sup cui? manum rex in cumberat. Et dixerat: etiam si Dominus fecerit catarrhactas in caelo, nuquid fieri poterit quod loqueris? q. d. nullo modo potest hoc euenire, etiam si Deus aperiat caelum faciendo catarrhactas in eo, & per illas mittat nobis simillam, & hordeum. Et dixit: uidebis oculis tuis, & inde non comedes. Hoc dixit Elisaeus: quia quando ille dux dixit istud, negando potentiam Dei, immediate sibi respondit de morte sua. Euenit ergo sicut praedictum erat. i. euenit, qd modius simile venderet vno statere, & duo modij hordei vno statere. Etiam euenit, qd iste dux uideret simillam, & hordeum. s. qd populus reuertebatur a praeda castrorum Syriae, & non comedit de eis: quia populus ueniens ad portam occidit eum. Et conculcauit eum populus in porta. s. quia resistebat populo uolenti intrare in urbem: cum ipse uellet quemlibet prius particulatim inquirere, & populus irrumpens portam conculcauit eum. Et mortuus est. feilicet: quia oppressio fuit magna, transeunte populo super ipsum.

Alph. Toft. super iiij. Reg.

L. 4. saltm

saltem quasi quinque annorum: vt probatum est supra 4. & post illud ceperunt 7. anni famis: & tamen antequam nasceretur ille puer, immo antequam conciperetur, iam regnare ceperat Ioram, qui nunc regnabat, vt probatum est supra 4. Et sic quando suscitatus est puer, regnauerat iam Ioram quinque annis, vel quasi: & sic necesse est cepisse famem 5. annis, vel quasi postquam cepit regnare Ioram: & sic finiretur quasi in fine regni eius ista fames: fuit ergo ordo, quo Ioram rex Iuda cepit regnare quasi eo tempore, quo Elisæus suscitauit filium mulieris sunamitis: & tunc erat annus quintus Ioræ regis Israel, & quasi immediatè post suscitationem illius pueri, de qua habetur supra 4. incepit ista fames, de qua habetur hic, quæ durauit per annos 7. Et patet hoc: quia supra 4. immediatè, vt dicitur de suscitatione pueri, sequitur: erat fames in terra, & filij prophetarum habitabant coram Elisæo. Iti 7. anni famis finiti fuerunt paucis temporibus ante mortem Ioram regis Israel. f. circa finem 12. anni regni sui, & post istud accidit id, quod factum est de Naaman, & de lepra Giezi. Cum autè queritur, an ista fuerint facta immediatè post precedentia, vel interiecto aliquanto tempore, dicendum quod iam responsum est per dicta: quia cum ista non fuerint post illa non fuerunt immediatè, nec longo tempore post. *Elisæus autem locutus est ad mulierem cuius viueret fecerat filium. f. dixit ei, quod iret ad habitandum in aliqua terra extra terram Israel propter famem futuram: & erat ista mulier Sunamitis, cuius filium suscitauerat Elisæus, & pro cuius natiuitate orauerat, supra 4. Dicens: surge, vade tu, & domus tua, & peregrinare vbiunque repereris. i. tu, & omnes de domo tua vadant tecum: quia in hac terra non poteris sustentari, & vade, & peregrinare. i. habita peregrinando vbiunque repereris. i. in quacunque terra repereris tibi vtile esse. In Hebræo dicitur. *Habita vbi habitaueris.* Iste modus loquendi in cortice est insipiens: quia necesse erat eam habitare vbi habitaret, sed dicitur vbi habitaueris. i. habita vbi habitaueris tibi esse habitare: & hoc est, quod dicitur litera nostra peregrinare vbiunque repereris: sicut dicitur Iudi. 17. egressus est de ciuitate Bethleem, & peregrinari voluit vbiunque sibi comòdum reperisset, & iterum vado, vt habitet vbi potuerit, & vtile mihi esse prospexero. *Vocabitur. Dominus famem.* Dicitur Deus vocare famem tanquam esset famem aliquid rationale intelligens imperium Dei, & obediens illi, & veniens ad vocationem suam. Et intelligitur, quod vocabitur eam. i. quod faciet venire. *Et venit super terram. 7. annis. i. durabit fames in terra, 7. annis. q. d. si modico tempore duratura esset, non oporteret, quod iret extra terram Israel: quia tamen durabit. 7. annis, non poteris manere in ea comòdè.**

Quare Elisæus pronunciauit famem futuram mulieri Sunamiti potius, quam alteri. Quæst. 11.

QVAERETVR, quare dixit Elisæus de fame ista mulieri Sunamiti. Respondet Nicolaus, quod hoc fecit propter filium eius, quia ipse orauerat, & impetrauerat, vt nasceretur: ipse quoque suscitauerat eum à morte, & sic erat totaliter factura sua: ideo habebat Elisæus curam de illo puero tanquam de re sua, & propter illum pronunciauit matri de illa fame futura. Respondendum, quod Elisæus pronunciauit isti mulieri futuram famem tanquam benefaciens ei: & hoc faciebat Elisæus, vt redderet ei vicem pro beneficijs susceptis ab illa: nam ipsa ministrauerat deuorè, & diligenter Elisæo supra 4. & ob hoc Elisæus iterum voluerat ei reddere vicem dicens, ecce sedulo in omnibus ministrasti nobis quid vis, vt faciam tibi

nunquid habes negocium? & vis, vt loquar regi, siue principi militiæ? & tunc impetrauit ei filium à Domino. Nunc quoque voluit ei benefacere denunciando sibi famem futuram: & sic fuit propter beneficia ab ea suscepta. Qui autem dicunt, quod fecit propter filium eius, mouentur propter hoc: quia litera ista dicit: locutus est Elisæus ad mulierem, cuius viueret fecerat filium. Sed dicendum, quod quamquam fiat mentio in litera de filio, non fit propter hoc, quod mulier reciperet bona ab Elisæo propter filium, cum potius filius reciperet bona ab Elisæo propter matrem: sed ponitur propter duo. Primo ad notificandum, quæ esset ista mulier, cui loquebatur Elisæus de fame futura. Non poterat autem melius notificari, quam quod diceretur, quod erat mulier, cuius filium suscitauerat Elisæus. Secundum est, quia infra fit mentio, quod ista mulier interpellauit apud regem pro domo sua, & agris & habuerit ista à rege propter denunciationem, quæ Giezi faciebat regi de suscitatione filij huius mulieris facta ab Elisæo. Quod autem Elisæus diligeret puerum istum satis rationale est: quia benefactores naturaliter diligunt eos, quibus benefaciunt potius, quam diligantur ab eis, licet deberet esse e contrario: vt patet 9. Ethicorum.

Quare non dixit scriptura, quod Elisæus locutus est ad mulierem, pro qua impetrauerat filium. Quæstio III.

QVAERETVR vterius, quare dixit hic scriptura, quod locutus est ad mulierem, cuius fecerat filium viueret: & non dicitur ad mulierem, pro qua impetrauerat filium, vel quare non ponitur vtrumque simul. Respondendum, quod scriptura non curauit vtrumque ponere, quia non erat opus: nam ponitur istud ad notificandum: & tamen mulier ista, per quodcunque istorum poterat cognosci: ideo sufficiebat, quod poneretur alterum ipsorum. Fuit tamen potius positum, quod suscitauerit filium illius, quam quod impetrauerit vt nasceretur, quia in hoc quod suscitatus est puer erat miraculum apertissimum: quod tamen imperauerit Elisæus natiuitatem huius pueri, non apparet: quia non patet quod ipse orauerit, vt nasceretur ille puer, sed magis videtur quod Deus reuelauerit, & quod nasciturus erat. Et sic nihil egit Elisæus in natiuitate pueri, nisi quod pronunciauit illam, sed istud modicum erat facere: immo nihil respectu natiuitatis pueri: ideo non debuit poni istud, sed de suscitatione pueri. Secundum fuit, quia dato, quod Elisæus oratione sua impetrasset natiuitatem huius pueri, non reputabatur hoc multum: quia multoties factum fuerat, quod steriles parerent. Sic fuit de Sara sterili, quæ peperit Isac. Gen. 18. & ad Ro. 4. & ad Hebræ. 11. Rebecca quoque sterili erat, & orauit pro ipsa Isac, & peperit. Gen. 25. Rachel quoque sterili erat, & postea: vt creditur precibus Iacob vel suis peperit, Gen. 30. quod autem mortui suscitarentur erat inuisitatum: quia nullus vnquam suscitatus fuerat, nisi quidam puer filius sareptanæ ab Elia, præc. lib. c. 17. id de suscitatione huius pueri fiebat magna mentio potius, quàm de natiuitate. Tertia ratio est: quia pro miraculo de suscitatione pueri huius rex inclinatus fuit ad exaudiendum petitionem mulieris huius, vt patet inf in litera, & non pro natiuitatem suam impetra tam ab Elisæo: ideo de suscitatione dictum est.

Quid proderat mulieri sunamiti scire famem futuram. Quæstio IIII.

QVAERETVR vterius, ad quid Elisæus reuelauit isti mulieri, quod ventura esset fames super terram

terram, & quid proderat ei scire. Respondendum, quod reuelabat ad benefaciendum ei: nam sicut, quod Deus miserit Eliam ad mulierem sareptanam, vt multiplicaret farinam, & oleum in domo sua tempore, quo durabat fames, fuit beneficium: vt patet Luc. 4. ita quod nunc reuelaret Elisæus isti mulieri futuram esse famem, erat beneficium. Sed obijcietur: quia dato quod Elisæus non reuelaret, ista mulier videret, quædo eueniret ei fames & posset sibi providere.

Dicendum, quod bene factum erat: & hoc propter duo. Primo, quia poterat ista mulier, cognita fame futura, disponere se ad hoc, quod facilius eam tolleraret: quæ esset ista mulier, cui loquebatur Elisæus de fame futura. Non poterat autem melius notificari, quam quod diceretur, quod erat mulier, cuius filium suscitauerat Elisæus. Secundum est, quia infra fit mentio, quod ista mulier interpellauit apud regem pro domo sua, & agris & habuerit ista à rege propter denunciationem, quæ Giezi faciebat regi de suscitatione filij huius mulieris facta ab Elisæo. Quod autem Elisæus diligeret puerum istum satis rationale est: quia benefactores naturaliter diligunt eos, quibus benefaciunt potius, quam diligantur ab eis, licet deberet esse e contrario: vt patet 9. Ethicorum.

Elisæus quare non est locutus ad virum, sed ad mulierem. Quæst. V.

QVAERETVR vterius, quare dicitur hic, quod locutus est Elisæus ad mulierem istam, & non dicitur, quod locutus est ad virum eius: quia de viro debet fieri principalis mentio. Aliquis dicit, quod hoc fuit: quia mulier ista prudentior erat viro suo: & ob hoc regebat ipsa familiam, & locutio fiebat ad ipsam.

Sed dicendum, quod non stat: quia quantumcunque ipsa esset prudetior, tamen vir est semper caput mulieris, inf. ad Corinth. 11. ideo fieret mentio de viro.

Aliquis dicit, quod hoc fuit propter miraculum: quia miraculum contingit circa mulierem, sicut dicebatur supra 4. quod ipsa esset, ad quam locutus est Elisæus de natiuitate pueri: & ipsa orauit Elisæum pro suscitatione pueri, & vir suus nihil de hoc sciuit, eo, quia nam nunc non agitur de aliquo miraculo, quod impetraretur per feminam, sed solum dicitur de reuelatione famis facta per Elisæum mulieri. Dicendum ergo, quod Elisæus locutus est hic mulieri, & non viro forte sequendo consuetudinem suam: quia ante hoc, quod Elisæus manebat in domo mulieris illius, consueuerat loqui ei, & non viro suo: quia ipsa erat, quæ præbebat ei omnia obsequia, sup. 4. & sic nunc locutus est ad eam. A liter potest dici, quod vir huius mulieris iam mortuus erat, ideo loquebatur ad eam: & hoc satis concordat literæ: quia dicitur hic, surge, vade tu, & domus tua: si tamen esset vir eius viuens, diceret vade

de tu, & domus viri tui: vel vade tu, & vir tuus. Itè patet hoc efficacius: quia infra dicitur, quod mulier ista iuit ad regem, vt interpellaret pro domo sua, & agris suis, si tamè vir suus mortuus non fuisset, potius iuisset vir, quam femina ad interpellandum coram rege: si tamen aliquis vellet tenere contrarium, satis potest defendere.

An ista fames venerit naturaliter, vel miraculosè propter peccata. Quæstio VI.

QVAERETVR vterius, an ista fames venerit naturaliter, vel supernaturaliter, & propter quid venerit. Respondendum, quod potest dici istam famem venisse supernaturaliter: quia dicitur: vocabit enim Dominus famem, & veniet super terram: ergo à Deo missa est ista fames specialiter, & consequenter erat supernaturaliter: quia ea, quæ naturaliter fiunt, non dicuntur specialiter à Deo mitti: & sic est positio quorundam, qui dicunt, quod Deus vocauit famem, id est, Angelum habentem potestatem super famem, & hoc satis verisimile est: quia Angeli potestatem habent benefaciendi, & nocendi in fructibus terræ: vt patet Apoc. 7. & clamauit voce magna quatuor Angeli, quibus datum est nocere terræ, & mari, dicens: nolite nocere terræ & mari, nec arboribus.

Angeli habent potestatem nocendi in fructibus terræ.

Aliter potest dici, quod ista fames venit naturaliter in terra Israel: & tamè venit propter peccata, & missa fuit à Deo. Et tunc dicit, quod Deus vocauit famem: quia ipse ex ordinatione sua, iussit corporibus celestibus secundum naturam suam, quod inducerent famem in terram Israel, & ipsa corpora celestia Deo obediunt, & dicuntur intelligere præceptum eius: iuxta illud: ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius, id est, quæ obediunt Deo. Psal. 148. Sic etiam omnes creaturæ obediunt Deo, & dicuntur adiuuare contra iniquos, iuxta illud: Armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Sapient. 5. Corpora autem celestia sunt partes principales orbis, & in quibus est magis virtus agendi, ideo ad illa pertinet principaliter pugnare pro Deo contra iniquos immittendo famem, & alia mala.

Quo totus orbis terrarum pugnabit contra peccatores.

Et quantum ista naturaliter fiunt, tamen non sine causa. Sed pro peccatis nostris fiunt, & nunquam aliud quod malum nobis euenit à corporibus celestibus, vel aliis, quod propter peccata nostra non eueniat. Et quantum omnia hæc naturaliter fiunt, Deus tamen omnia illa facere dicitur, iuxta illud Matth. 5. Vt sitis filij patris vestri, qui in celis est, qui solem suum ori facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Quomodo autem stare possit, quod aliqua mala naturaliter veniant, & tamen non infligantur nobis, nisi pro peccatis nostris, declaratum est satis præcedenti lib. c. 17. Cum autem queritur propter quid ista fames infligita est, dicendum, quod propter peccatum Idolatriæ: quia Israelitæ laborabant nimis in isto vitio, cum rex Ioram, qui nunc erat, esset Idolatra, & populus cum eo istud tamen est, pro quo potius Deus infligebat famem, Deuter. 1. 1. Cauete, ne decipiatur cor vestrum, & recedatis à Domino, seruiatisque dijs alienis, iratusque Dominus claudat cœlum, & pluuia non descendat, nec terra det germen suum.

Fames ista propter ista facta fuit.

Quando fuit ista fames. Quæstio VII.

QVAERETVR vterius, quando fuit ista fames 7. annorum, de qua habetur hic. Respondet Ra. Sa. & refert illud Nicolaus, quod ista fames est,

est, quæ accidit nunciante Ioele propheta, de qua dixit: residuum crucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo: Ioele. i. Sed dicendum, quod hoc non est verisimile propter duo. Primo, quia illa fames fuit denunciata per Ioelem prophetam toti Israel: ista tamen, de qua habet hic, fuit tempore Elisæi cū ipse denunciaverit eam mulieri Sunamiti: & tñ tpe Elisæi ipse erat princeps omnium prophetarum: ideo nō denunciaretur fames illa per alterum, sed per ipsum: ergo fames denunciata per Ioelem alia fuit. Secundo patet hoc: quia Elisæus, & Ioele non fuerunt contemporanei: & tamen ista fames fuit tempore Elisæi, quia ipse eam denunciavit: ergo non fuit tempore Ioele. Patet autem: quia Ioele fuit tempore Osæ propheta: & Osæ fuit tempore Ozæ, & Ioathan regum Iudæ: ergo Ioele fuit in eisdem temporibus, sed Elisæus fuit tempore Iosaphat regis Iudæ, & Ioram filij eius, & tempore Iorā filij Achab regis Israel: vt patet in li. i. t. 1. & tamen isti fuerunt ante Oziam, & Ioatham Acham, & Ezechiam, de quibus habet infra 15. & 16. ergo Ioele fuit post Elisæum aliquantis temporibus. patet hoc: quia regula est Hebræorum, quod quandoque in principio libri alicuius propheta non fit mentio sub quibus regibus prophetauit, intelligendum est, quod prophetauit sub illis regibus, sub quibus prophetauit propheta, qui præponitur ei. Et ista regulam seruat Hieronymus in prologis suis. Et idem Hieronymus dicit, quod nō ponuntur tempora, quibus prophetauit Ioele, quia prophetauit sub eisdem regibus, sub quibus Osæ: vt patet in quodam prologo suo super Ioelem, qui incipit: In hoc ppheta, & in alio, qui incipit: Sanctus Ioele. Itē patet hoc, quod Osæ fuit ante Ioelem, sed Osæ fuit aliquanto tempore post Elisæum: ergo Ioele fuit maiori tempore postea. De Osæ patet, quod fuerit magno tempore post Elisæum ex assignatione regum, sub quibus prophetauit: vt supra dictum est. Quod autē Ioele fuerit post Osæ patet: quia in ordine pphetarū minorū primus ponitur Osæ, & tñ illi tenet inter se ordinem, quem habuerunt in temporibus prophetandi: quod satis colligitur considerando in principijs singulorum tēpora regum, sub quibus pphetauerūt: quia in nullo eorum reperietur ordo turbatus. Quāq; ergo Osæ, & Ioele fuerint tēporanei, quia nō scribitur in principio Ioele tēpus, quo prophetauit: tamen oportuit, quod aliquanto tempore præcederet Osæ ipsum Ioelem, quia aliās non præponeretur ei in temporibus secundum ordinem libri. Tertio patet, quod non fuerit ista fames, quæ accidit tempore Ioele: quia illa solum fuit super duas tribus. I. Iudam, & Benjamin, vt colligitur ex circumstantia literæ Ioele. i. & 2. f. perijt sacrificiū, & libatio de domo Domini: ergo videtur, quod fames erat in regno Iudæ, vbi erat templum Salomonis, & sacerdotes, & propter famem perierat sacrificium, & libatio de domo Domini. Item patet: quia Ioele dat consilium, vt omnes conueniant ad templum, & ieiuent, & faciant sacrificium, vt auertatur Dominus à furore suo: Ioele secundo: & tamē venire ad templum nō pertinebat ad viros de regno Israel: quia illi non veniebant postquam fuerat facta diuisio regni, nisi aliqui eorum clam. Ista tamen fames, de qua habet hic, fuit principaliter in terra Israel: quia ista mulier erat de regno Israel, & non de regno Iudæ, & prænucciavit ei Elisæus, quod iret ad peregrinandum extra terram illam. Quarto patet, quia hoc tenet Hieronymus in quodam prologo super Ioelem, qui incipit: Sanctus Ioele: cum dicit sic: in hoc propheta omne, quod dicitur ad tribum Iudæ, & ad Ierusalem perti-

nere credendum est, & nullam omnino Israelis, id est, decem tribuum in hoc feri mentionem. Dicendum ergo, quod non fuit ista fames, quam prænucciavit Ioele, sed alia, quæ multo tempore ante eum venit tempore Ioram regis Israel, & tempore Elisæi: nam sæpe accidebat fames temporibus illis propter peccata, potissimè propter idolatriam Israelitarum.

An verum sit, quod dicunt Iudei, quod in ista fame comederūt serpentes, & postea filios suos, & deinde carnes brachiorum. *Quæstio VII.*

QVAERETVR. vltius, quid accidit in ista fame. san fuerit nimis dura. Respondendum, quod Hebræi volunt istam famem fuisse grauissimā, & refert illud Ra. David Kimhi dicens, quod in primo anno huius famis comederunt Israelitæ fructus, quos habebāt in domibus suis collectos ex annis præteritis. In secundo anno comederunt fructus agrorū, quos in primo anno collegerunt. In tertio anno comederunt animalia munda. scilicet, quæ licita erant secundū legem, vt oues, boues, & capras, & similia, quæ vocabantur munda ad differentiam animalium illicitorum secundum legem. In quarto anno comederunt animalia munda. scilicet, equos, asinos, & camelos, & similia, quæ vngulam non habent, vel vngulam non diuidunt: vt patet Leui. 11. & Deut. 14. In quinto anno comederunt reptilia. scilicet, omnia genera serpentum. In sexto anno comederunt filios, & filias, sicut dicitur in maledictionibus, Deut. 28. In septimo anno comederunt carnes corporis sui. scilicet, quilibet comedit carnem brachij sui: vt impleret, quod habetur Isa. 9. scilicet. Vir fratri suo non parceret, declinauit ad dexteram, & esuriet, & comedet, & non saturabit, vnusquisque brachij sui carnem vorabit. Sed dicendum, quod ista ridicula sunt, & conficta à Iudeis, sicut multa alia confingunt: quia enim fuerunt 7. anni famis voluerunt appropriare cuiuslibet anno aliquid, quod comederent, sed non stat. Primo, quia isti præsupponunt, quod in sex annis terra non dederit aliquod germen, ideo in nullo quinquæ annorum ponunt, quod Israelitæ comederint aliqua terræ nascencia, sed carnes diuersorum animalium, vt patet in assignatione eorum, & tamen falsum est: quia in omnibus illis annis terra protulit germina, vt colligitur ex verbis regis in fra. f. restitue ei omnia, quæ sua sunt, & vnuerfos redditus agrorum à die, qua reliquit terram vsq; ad præsens tempus: si tamen in illis 7. annis terra non dedisset germina, nulli fuissent redditus agrorū, iussit tamen rex à prima die, qua recessit mulier, vsque ad finem septem annorum redditus agrorum mulieri dari: ergo toto illo tempore fuerunt aliqua germina terræ, licet non essent in abundantia sicut tempore fertilitatis. Secundo patet, quia Hebræi volūt istam famem fuisse grauissimam ita, quod homines vno anno comederent carnes filiorum suorum, & alio anno carnes brachiorum suorum: ergo nullus vellet manere in terra Israel, potissimè cū in regnis propinquis esset tunc fertilitas, sicut in terra Philistinorum, quæ erat coniuncta terræ Israel, & illuc iuit mulier ista, & morata est ibi. 7. annis: ita ergo oēs Israelitæ recessissent de terra, vt nō sustinerent tanta mala, & tamen non recesserunt, sed multi manebant: nam illico, vt mulier ista recessit de terra, occupauerunt quidam domum eius, & agros, & percipiebant fructus eorum. Rex autem iussit sibi agros cum redditibus restitui: ergo non fuit tanta fames sicut isti volunt. Tertio patet: quia isti dicunt, quod Israelitæ vno anno comederunt animalia munda, & alio anno animalia immunda: ad hoc autem non habent

Regula pulchra Hebræorū & latinorū ad cognoscendū quo tpe q; loet propheta pphetauerit.

Peregrini, qui dicunt proprie.

Oēs sum in hoc seculo peregrini.

habent aliquem colorem, sed volunt facere distinctionem ciborum, secundum distinctiones annorum, & tamen hoc est irrationabile: quia si tanta fames esset in primo anno, in quo aliqui comederent animalia munda, alij pauperes comederent animalia immunda, & alij ditiores etiam in anno tertio, & quarto comederent animalia munda. Quarto patet: quia dicunt, quod in quinto anno comederūt reptilia, & tamen hoc non stat propter duo. Primo, quia Israelitæ non comederunt in toto anno reptilia, quia morerentur in breui comedendo tantum venenum. Secundo non stat, quia dato, quod vellet totus Israel sustentari de reptilibus nō posset habere pro vno anno, immo nec pro vna die, quia reptilia semper sunt pauca. Quarto non stat, quia dicunt, quod in vno anno comederunt carnes filiorum suorum, & hoc non stat propter multa. Primo, quia non est verisimile, quod aliquis comederet carnem filij sui, scilicet, quod occideret eū ad comedendum, nisi esset omnino inhumanus tum propter naturalem affectionem, tum propter grauitatem criminis: quia istud est nefas, horrendum, & rarò hoc reperitum est, dato, quod homines essent in extrema calamitate, & morerentur fame, sicut patet in vrbe Samariæ: quia extrema fames oppresserat eos, & tamen non legitur de aliquo, quod comederit filium, nisi duæ mulieres, quæ comederunt filium vnus, supra 6. Isti tamen volūt, quod omnes Israelitæ vixerint in sexto anno famis, de carnibus filiorum, & filiarum suarum. Secundo nō stat, quia dato quod homines comedant aliquando filios suos, tamen hoc nunquam est, nisi in extrema necessitate, quando nullus alius modus est euadendi mortem, & tamen Israelitæ poterant ire ad quascunq; terras propinquas tempore famis, sicut iuit mulier ista ad terram Philistinorum, & erat ibi fertilitas: non ergo est verisimile, quod isti vellet manere in terra Israel tempore tantæ famis: ita vt oporteret eos comedere filios, cum possent ire ad terram propinquam, in qua non cogerentur comedere filios suos. Confirmatur hoc: quia quocumque legitur de aliquibus, qui comederint filios suos præ fame, nunquam fuit, nisi quando non poterant aliter euadere mortem, vt exidentes in obsidione, qui nō poterant ire ad alium locum, in quo haberet cibos: sic fuit in vrbe Samariæ quando duæ mulieres comederunt filium vnus, quia erant in obsidione diuturna, supra 6. sic etiam Deut. 28. vbi ponuntur maledictiones, & dicitur, quod aliquando Israelitæ comederunt filios suos: præ fame cum obsiderentur ab hostibus, & non ponitur alius modus comedendi eos. Itē patet Terenorum 4. cum dixit Ieremias de obsidione Ierusalem per Chaldeos. f. manus mulierum misericordium coxerunt filios suos facti sunt cibi earum in cōtentione filiarū populi mei. i. dum obsideretur Ierusalem ab hostibus, & sic nunquam legitur aliquē comedisit filium suum nisi tempore obsidionis, sed tempore huius famis non erat aliqua obsidio: ergo non comederunt Israelitæ filios, sed irent in terram alienam, quamquam esset fames grauissima. Tertio non stat: quia dicunt isti, quod vno anno comederunt Israelitæ carnes filiorum suorum, & tamen non possent inde viuere per annum dato, quod comederent filios: quia aliqui nullos filios habebant, quos comederent. Habentibus verò filios non poterant sufficere filij per vnum annum ad cibum. Sexta, & vltima ratio est: quia isti dicunt, quod septimo anno comederunt Israelitæ carnes suas. scilicet, quilibet carnem brachij sui, vt impleret illud Isa. 9. sed istud nō stat pro tria. Primo, quia non est verisimile, quod aliquis homo sanæ mentis carnem suam comedere vellet: quia istud

erat dolorosum, & nefas, & hortendum, & etiam ipse se occideret. Secundo patet: quia dato, quod Israelitæ vellet comedere carnes brachiorum suorum: tamē non sufficerent eis vno anno: isti tamen volunt, quod in septimo anno famis nihil comederint, nisi carnes brachiorum suorum. Tertio non stat: quia dicunt, quod hoc factum est, vt impleteret illud Isa. 9. vnusquisque carnem brachij sui comederet: & tamen illud nō dum erat prænucciatum: quia illud dictum est per Isaiaam, qui multo tempore post fuit: iō non oportebat, quod compleretur illud in hac fame, sed alio tempore. Etiam quia illud non intelligitur sic, quod homines deberent comedere carnes brachiorum suorum, sed ibi declarabitur, quid intelligatur. Dicendum ergo, quod ista fames 7. annorum fuit grauis: quia durauit multo tempore: tamen non fuit tā grauis, quin quo liber anno nascerentur fructus terræ, licet in parua quantitate: ita vt homines debiliter alerentur inde, & tamen non fugerunt de terra omnes Israelitæ, quia multi eorum sustentari poterant, & manserūt. *Quæ surrexit, & fecit iuxta verbum hominis Dei. f. disposuit se ad recedendum de terra propter famem, sicut dixerat Elisæus homo Dei. Et vadens cum domo sua peregrinata est in terra Philistinorum. f. tulit illuc totam familiam suam, & pecora, & armenta, & quidquid habebat in terra Israel, & habitauit in terra Philistinorum. Et dicitur: & peregrinata est. i. habitauit non cum animo manendi: omnes. n. qui vadunt ad aliqua loca quantumcunque tempore ibi manent, tamen non habent animum perseuerandi, sed venerunt cum animo redeundi, & si moriantur in loco illo, dicuntur mori in peregrinatione: sic. n. quia homines non habent hic ciuitatem manentem iuxta Apostolum, sed futuram inquirunt, vel saltem ad illam inquirendam creati sunt, dicuntur peregrinari quandiu hic manent, vt patet secunda ad Corinthios 5. f. quandiu viuimus peregrinamur à Domino. Sic etiam dicit David Psal. 38. Advena ego sum, & peregrinus sicut omnes patres mei. Diebus multis f. septem annis, quibus durauit fames. In Hebræo dicitur. *Peregrinata est 7. annis.* Et idem est: quia septem anni dies multi sūt, & patet etiam, quod 7. annis manserit in terra Philistinorum: quia dicitur: cunq; finiti fuissent anni septem, reuersa est mulier de terra Philistinorum: ita nostra dicit: diebus multis, vt non sepe peteret septem annos. *Cunq; finiti fuissent anni septem.* Istis septem annis solum mansit mulier extra terram Israel, quia sciebat, quod iam fames non grauaret terram illam: quia Elisæus dixerat, quod duraret 7. annis. *Reuersa est mulier de terra Philistinorum.* Ista terra est coniuncta terræ Israel, immo est pars eius: quia est pars terræ Chanaam, & posita fuit in diuisione fortium, & maxima portio terræ illius est in sorte Iudæ, vt patet Iosue 15. vbi ponuntur ciuitates illæ, quæ sunt metropoles terræ Philistinorum, sicut Gaza, & Azorus. Iosue 13. & sup. i. lib. ca. 6. *Et egressa est, vt interpellaret regem pro domo sua, & agris.* Dum mulier ista erat in terra Philistinorum, aliqui putantes eam nunquam redituram, occupauerunt omnia bona sua, & quando venit non restituebantur ei: ideo iuit ad regem ad interpellandum, id est, ad orandum, vel proponendum, vt redderetur sibi domus sua, & agri sui, in Hebræo dicitur. *Pro domo sua, & agro suo.* Ponitur tamen singulare pro plurali iuxta morem Hebraicum, & tamen certum est, quod habebat plus, quam vnum agrum: quia mulier illa erat diues, vt patet supra 4. non ergo haberet vnum agrum, & sic litera latina secuta est proprietatem loquendi, dicens, pro domo sua, & agris suis.*

An

An licuit isti mulieri ire ad habitandum in terram Philistinorum, & in quibus casibus licebat Iudæis discurrere per terram gentilium. Quæst. IX.

QVAERETVR, an licuit isti mulieri ire ad habitandum in terra Philistinorum. Aliquis dicit, p non, quia ibi erant infideles colentes idola, & per hoc mulier peccaret: sic n. dixit Dauid, quando coactus est recedere de terra Israel ad terram Philistinorum propter persecutionem Saulis: si filij hominum incitant te aduersum me maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in domeritate Domini, dicentes: vade serui dijs alienis: sed mulier ista sponte ibat: ergo peccabat: de hoc supra. i. lib. ca. 26. Respondendum, q non erat simpliciter illicitum Iudæis ambulare per terram Gentilium: quia Deus non vetuerat nisi de Aegypto, de qua vetuerat regibus, & populis ne redirent illuc. Deut. 17. f. nec reducet populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus, preteritum cum Dominus præceperit vobis, vt nequaquam amplius per eandem viam reuertamini: idem Deute. 28. f. reducet te Dominus classibus in Aegyptum per viam, de qua dixit tibi, vt eam amplius non videres. De ceteris autem gentiliis non erat prohibitio facta Iudæis, quin illuc irerent, & communicarent cum gentilibus: sic n. præsupponitur Num. 9. cum dicitur: homo, qui fuerit immundus super anima, siue in via: procul in gente vestra faciat Phasem Domino mense secundo, ergo concedebat ex aliqua causa, q possent ire longè extra terram Israel: nam non intelligitur illud de illis, qui erant intra terram Israel, quaquam essent longè à sanctuario, vt declaratum est ibidem. Erat tñ aliquod impedimentum ad bene videndum Israelitis peregrinari per terras gentilium, & hoc principaliter pp eorum inclinationem: quia erant inclinati Israelitæ ad colendum idola, & cum viderent gentiles colere idola, allucere tur ad colendum ea. Sic n. conquestus est Dauid, vt supra dictum est, q eiciebatur de terra Dñi, & dicebat ei: vade, & serui dijs alienis, q d. illi, qui excludebant eum de terra Israel, dabant sibi occasionem ad colendum idola: & quantum in se erat, dicebant ei, q coleret illa. Erat etiam inconuenies pp cibos: quia Israelitæ distinguunt cibos, cū quædam animalia sint eis licita & alia non: Leui. 11. & Deut. 14. gentilibus autem nihil erat illicitum, & pp cōicationem forte iudæi non distinguere cibos, & peccarent. Tertium inconueniens erat pp quandam ceremoniam, & cōtaminatio nē idolorum: nā gentiles cōsueuerant cibos suos sanctificare: de Dæmonibus proferendo super illos aliquas benedictiones, vel comedendo de animalibus oblatiis idolis, & si Iudæi cōicarent cum illis comederet aliqui de carnibus istis consecratis Dæmonibus: & istud reputabat inter Hebræos sicut immolare Dæmonibus: & pp hoc Deus vetuit contrahi matrimonia inter Iudæos, & Gentiles, vt Iudæi non inducerent à gentilibus ad comedendum de immolatis Dæmonibus, vt patet Exod. 34. Non in eas partem cū hominibus illarum regionum, ne, cū fornicati fuerint cū dijs suis, & adorauerint simulachra eorum, voceat te quispiam, vt comedas de immolatis. Quartum inconueniens erat: quia si peregrinarent Israelitæ per terram Gentilium non possent venire ad festiuitates, quas lex imponebat. f. q ter in anno appareret omne masculinum coram Dño. in festo azynorum, & Penthecostes, & Tabernaculorum: Exod. 23. & 34. & Deuteronomiū 16. Quintum inconueniens erat: ga lex Moysaica consistebat tota in ceremonijs, & si Iudæi peregrinarent inter gentiles, non possent assue fieri ceremonijs terræ suæ, & sic obliuiscerent illarum,

Iudæis vetitum erat ambulare per terram Aegypti.

Israelitis peregrinari per terram Gentilium erat inconueniens.

& efficerent tanq non Iudæi. Ideo q non esset simpliciter prohibitum Iudæis exire de terra sua ad terram Philistinorum, vel aliorum gentilium, raro tamen ibant ad manendum ibi ad tractandum tñ, vel ad expediendum aliquod negotium non erat inconueniens, q irent. Sic n. iuit Elisæus in Damascum. f. in litera: & tñ Damascus est terra Syria. f. caput eius. Isa. 7. De ista muliere dicendum, q licite iuit in terram Philistinorum pp tria. Primo, quia lex non vetabat Iudæis ire ad terram gentilium, & cuiusque licet vti cōcessis à lege. i. non phibitis. Secundum est: quia nūc erat etiam alijs non esset licitum. Sic n. ibant aliqui Israelitæ per multos annos ad peregrinandum extra terram Israel pp famem, sicut Elimelech cū vxore sua Noemi peregrinati sunt in terra Moab decem annis, quibus fuit famem in terra Iuda, vt patet Ruth. i. Tertium fuit: quia ista mulier habuit ab Elisæo consilium de peregrinando extra terram Israel vbiuicque bonum sibi reperiret, vt patet hic: ideo dictum suum faciebat licitam istam peregrinationem: quia ipse non suade ret hoc mulieri, nisi esset licitum. Cum autem arguit de Dauid, qui dixit, q eiciebat de terra Dñi, vt coleret Deos alienos: dicendum, q verum est, q existendo extra terram Israel habebat occasionem ad colendum idola: & illi, qui eiciebant eum de terra: dabant sibi occasionem ad hoc, & quantum ad istud peccabant: ipse tñ non peccabat manendo in terra Philistinorum: quia dare occasionem ad peccandum est peccatum, sed habere occasionem ad peccandum non est peccatum, sed potius est laus ei, qui habet occasionem, & non operatur iuxta illud Ecclesi. 3. i. erit illi gloria eter na, qui potuit transgredi, & non est transgressus, & facere malū, & non fecit: sic de ista muliere verū est, q in terra Philistinorum habebat occasionem ad colendum idola, quam non haberet in terra Israel, habuit tamen iustam causam descendendi in terram illam, q ergo postea sustineret ibi occasionem peccandi, & non peccaret, laus erat magna, & non peccatum.

Summiti in illis 7. annis an teneretur venire ad sanctuarium. Quæstio XI.

QVAERETVR, vterius de illis 7. annis, quibus mansit ista mulier in terra Philistinorum, an obligaretur venire ad sanctuarium in festiuitatibus ordinatis à lege: erant n. tres solennitates, in quibus obligabatur venire ad sanctuarium. f. Phasem, Penthecostem, & festum Tabernaculorum, siue Scenophegie: Exo. 23. & 34. Aliquis dicit, q sic: quia saltem in festo Phasem non solū manentes in terra Israel, sed etiā, qui procul peregrinabant ab ea, tenebant venire ad sanctuarium: & si non possent venire ad illa diē, tenebant mense secundo, die quartade cima celebrare Phasem. Num. 9. Sed ista mulier existens in terra Philistinorum nō erat longè à loco sanctuarii: ergo à fortiori teneret venire saltem in Phasem. Rñdendum, q de muliere ista sublata est q: quia nulla mulier obligabatur venire ad sanctuarium in aliqua festiuitate, cum lex solū obliget masculos: Exo. 34. f. tribus tibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu Dei. Ideo siue mulier ista esset in terra Philistinorum, siue et in terra Israel satis conuicta loco sanctuarii, non tenebat illuc ire in aliqua festiuitate. Sed manet nunc dubium de familia istius mulieris, in qua essent aliqui masculi, an illi tenerent ascendere ad istas festiuitates. Videf dicendum, q si magna famem erat in terra Israel, ita vt ad locum sanctuarii cōmode isti accedere non possent præ fame non tenebatur illuc ire: quia necessitas excludit obligationem legis: tamen

Necessitas excludit obligationem legis.

tamen poterant ire sine difficultate nimia: vt poterat non erat tā grauis famem, tenebant ire saltē in festo azynorum, in quo erat maior necessitas. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei. f. rex Ioram, qui nunc regnabat, loquebatur cum Giezi, qui erat puer viri Dei. i. minister Elisæi: nam ipse ibat cum eo, & stabat semper. Intelligendum est autem, q istud fuit priusquam Giezi esset leprosus, & antequam Naaman mundaret à lepra per Elisæum: nam non loqueret rex, cum homine leproso pp fetorē, & horrore, potissimè quia nunc rex loquebat familiariter cū Giezi, & magno tpe, cū quæreret ab eo enarrari omnia miracula Elisæi. Fuit ergo hoc cum nōdū Giezi erat leprosus, & erat tunc puer Elisæi: nam post lepram non fuit puer eius. Dicens: narra mihi omnia magna, que fecit Elisæus. i. narra omnia miracula. Multa n. miracula fecerat Elisæus, vt patet supra c. 2. vsque huc, & rex nesciebat omnia illa, volebatq sibi enarrari per Giezi puerum Elisæi: ipse n. poterat conuenienter illa enarrare: quia ambulauerat semper cū Elisæo, & viderat omnia, q ille faciebat. Cuius enarraret regi, quomodo mortuum suscitasset. Potest intelligi dupliciter: vno modo, q Giezi cepit narrationem miraculorum Elisæi ab isto miraculo de suscitatione pueri: quia istud erat maius omnibus, licet non esset primū in ordine. Aliter potest dici, q Giezi enarravit omnia miracula sibi ordinē temporis, & tamen cum narraret alia non erat præsens mulier illa, cuius filium suscitauerat Elisæus: cum verò cepit narrare Giezi de suscitatione pueri, accidit, q mulier illa veniret coram rege: & istud sibi est verius. Apparuit mulier, cuius viuiscauerat filium. Non veniebat ad testimonium huius miraculi, sed casu venit tunc, qn narrabat miraculum de filio suo suscitato. Clamans ad regem pro domo sua, & pro agris suis. f. dum ipsa recesserat de terra occupauerat alij domum, & agros suos, & nolebat nunc restituere, ideo petiuit à rege. Illi forte excusabant se præscriptione: quia occupauerant rem vacuum. Sed magis dicendum, q faciebant per violentiam, putantes, q mulier illa non peteret à rege, vel non possent habere complementum iustitiæ: nam præscriptio inter Iudæos locum non habebat: vt declaratum est Leui: 25.

Quare Elisæus non est locutus regi pro muliere ista. Quæstio XI.

QVAERETVR, quare mulier ista nunc venit ad petendum agros à rege, & non venit Elisæus ad petendum pro illa: nam ipse fecit obrulerat expediturum negocia eius apud regem sup. 4. f. quid vis vt faciam tibi: nunquid habes negocium, & vis, vt loquar regi, siue principi militie? Dicendum, q mulier ista veniens de terra Philistinorum inuenit domum, & agros occupatos ab alijs, & ipsa voluisset recurrere ad Elisæum, vt intercederet pro ipsa apud regem, & tñ nesciuit vbi tunc erat: quia Elisæus discurrere per varia loca terræ Israel visitando collegia prophetarum, vt fuit declaratum sup. 2. & 4. vel forte qn ipsa venit iuerat Elisæus in Damascum, sicut dicit inf. in litera: iō nō potuit hñc eum ad intercedendum se: sed ipsa accessit ad regem, & clamauit. Dixitq; Giezi: Domine mi rex, haec est mulier, et hic est filius eius, quem suscitauit Elisæus. Enarrabat Giezi miraculum de suscitatione pueri, & quia vidit puerum suscitatum, & matrem eius coram se, adduxit illos in testes ad confirmationem miraculi, quod tñc narrabat Giezi, rex fecit fauorabilius restituere mulieri illi omnia sua. Et interrogauit rex mulierem. Hoc fecit ad videndum si concordabat verbis Giezi, vel ad magis se certificandum: quia mulier

poterat scire istud factum melius, & poterat dicere omnia motiua cum ad preces eius Elisæus suscitauerit puerum. Quæ enarravit ei, f. pueri impetrationem à Deo anteq ipsa cōciperet illū, & postea quō mortuus suscitatus sit. Deduq; rex ei eunuchum vnum. f. vt irer cū ea ex parte regis ad hoc, q restituerent omnia sua. Vocant eunuchi milites, vel illi, qui assistebat Dño spāliter, & est modus loquedi vulgatus: sic dicit sup. 1. lib. c. 8. f. Segetes nostras, & redditus vinearū ad decimabit, vt det eunuchis suis. Sic et accipiunt sepe in libro Esther eunuchi. Vel vocant eunuchi ppriè castrati, quorum multi erant familiares regibus, pp custodiā mulierū, ga nō erat suspitio aliqua de illis: & istud est verissimū. Dicit: restitue ei omnia, que sua sunt. i. fac ei restitui, vel mitte eam in possessionē domorū, & agrorū suorū: ga iste ex parte regis faceret occupatores dimittere possessionē vacuā, & sciperet mulier possidere. Et vnum de redditis agrorū. In hoc fuit rex valde fauorabilis mulieri: ga nō solū fecit restituere agros, quos petebat, sed et redditus agrorū, quos nō petebat. Adiecit, quæ reliquit terram vsq; ad presens. f. redditus septē annorū: ga mulier ista 7. annis manserat extra terram Israel in terram Philistiniam. Ex hoc patet, q non fuit famem tā valida, sicut dicitur Hebræi. f. q nō comederent hoīes, nisi carnes pecorū, & aliam inmundorū, & reptiliū, & filiorū suorū: & brachiorū suorum, & q terra nullus fructus redderet: nā in istis 7. annis semper terra aliquos fructus reddidit, cū iuberet rex dari sibi redditus vsque ad diē, quo venerat de peregrinatione. Venit quoque. Hic ponit Secundum huius partis. f. de morte Benadad regis Syriae, & Azaelis substitutione: & dicit: Venit quoque, & Elisæus Damascum. f. tpe illo, vel quasi venit Elisæus in Damascum, quæ est ciuitas præcipua in terra Syriae, Isa. 7. Et Benadad rex Syriae agrotabat. Iste Benadad est ille, q regnabat tpe Achab, & cū quo Achab pugnavit bis vincendo eū: præce. lib. c. 20. & postea in bello tertio ab eo occisus est. eo. lib. c. vlt. agrotabat autem nūc, & mortuus est ex hac ægrotudine, vt patet inf. Nuncianturq; ei dicentes: venit vir Dei hinc. Cum agrotaret, aliqui de seruis suis retulerunt ei, q venisset Elisæus illuc ad hoc, q Benadad mitteret ad eū, & sanaret: sicut multa alia miracula faciebat. Et ait rex ad Azael. Iste Hazael erat præpositus in domo regis, & p eū fiebant omnia, & ipse regnauit p eo: vt patet in litera. Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei. Voluit Benadad consulere Dñm p Elisæum, & ad hoc voluit pmittere ei munera, vt sic eū flecteret ad rñdendum, vel faciebat ex magnificentia sua: ga rex erat, & volebat honorare illum sanctū virū offerendo ei munera. Et consulens Dominum per eū i. petes responsum Dei Israel p illū: ga Elisæus nō petebat rñsum, nisi à Deo: Israel. Dicit: si euadere potero de infirmitate mea hac. Sciebat, q si Deus rñderet, eū posse euadere, q esset securus, si autē diceret, q nō euaderet, disposeret de regno suo tanquam certissimam mortem expectans.

Elisæus ad quid iuit nunc in Damascum, & an peccauerit eundo. Quæstio XII.

QVAERETVR, quō Elisæus iuit nūc ad Damascum, & ad quid iuit. f. an peccauit eundo. Rñdendum, q nō peccauit eundo: quia ipse erat propheta Dñi, & si peccatum esset ire in Damascum, nō iuisset illuc. Nec obstat si Damascus esset terra Gentiliū: quia non erat illicitum Iudæis ire ad terram Gentiliū, vt sup. declaratum est, potissimè quia Deus interdū mittit prophetas ad terram gentilium sicut misit Ionam ad prædicandum in Ninive, quæ est ciuitas Assyriorum: Ionę primō. Sic et iussit Deus Elisæum ire in Syriam ad vngendum Azaelem in regem: præce. lib. c. 19. Cum autem

Eunuchi vocentur sacra facti puera.

Quis erat iste Azael, q postea ei succedit.

quærit ad quid iuit. Rident Hebræi, q̄ iuit ad puo-
candum Giezi ad p̄nam. f. q̄ Giezi q̄n percussus est
lepra desperauit, & recessit à lege conuersus ad ido-
la, & iuit in Damascū, vt ibi maneret cū Naaman:
nunc verò Elifæus misertus illius iuit illuc, vt con-
uerteret ipsum ad legē, & dicunt, q̄ non potuit cō-
uerrere: quia Giezi desperauerat, dicens se nō posse
saluari: sic refert Ra. Sa. & Ra. Dauid Kimhi. Sed ista
ridicula sunt, & sine colore aliquo, nec oportet ar-
gui cōtra illa. Dicendū autē, q̄ Elifæus iuit in Dama-
scū mandato Dei ad denunciandū mortē Benadad,
& suscitationē Azaelis: quod patet: quia nihil aliud
legitur ibi fecisse. Pro quo sciendū, q̄ Deus dixe-
rat Eliæ, q̄ iret ad vngendum Azael in regem Syrię
p̄ced. lib. c. 19. & ibi non legitur, q̄ iuerit, nec q̄ vn-
xerit, sed solum, q̄ vnixerit. Elifæum in prophetā p̄-
se. Et ob hoc historia scholastica, & Nicolaus, & mul-
ti de nostris tenent, q̄ Elias non iuerit in Damascū
ad vngendum Azaelē, sed Elifæus nunc illum vnxe-
rit, & hoc aliquantulum consonat literæ: quia Elifæus
dixit ad Azaelem: ostēdit mihi Dñs te regem Syrię
fore. Et hoc dato, satis stat, q̄ Elifæus veniret in Da-
mascum ad vngendum Azaelem in regem: & hoc,
quia Elias sibi commendauerat, cum ipse non vene-
rit ad vngendum eū, & poterat hoc iubere Elias Eli-
fæo: quia erat discipulus suus. Sic. n. Elifæus iussit cui
dā discipulo suo, q̄ iret ad vngendum Iehu in regē
Israel: sequenti c. & ista positio satis rationabilis est.
Alio modo pōt dici, q̄ Elifæus venit in Damascum
ad denunciandam mortē Benadad, & regnum ipsius
Azaelis, & tñ non vnxit Azaelem in regem. Et hoc
magis consonat, quod pater: quia Deus misit Eliam
ad vngendum Azaelem in Syriā, & non solum iussit
ei illuc ire, sed et dixit: vade, & reuertere in viam tuā
per desertum in Damascum, cunq; perueneris illuc,
vnges Azaelē in regē super Syriam, p̄ced. lib. c. 19. si
tñ Elias non iussit ad vngendum eum, frustra Deus
ostēderet ei viā ad eundū. Secundō patet: quia Deus
dixit Azaelem vngendum in regem Syrię: & tñ nō
fuit nunc vnctus per Elifæum, ergo fuit vnctus per
Eliā ante ipsum. Patet hoc: quia Elifæus solum dixit
nunc Azaeli: ostēdit mihi Dñs te fore regē Syrię,
& nō fecit aliud: Itē patet istud dissimile: quia Deus
iussit Eliā vngere Iehu in regē, & quia ipse nō vnxit,
fecit eū Elifæus vngi per quēdā de filijs prophetarū,
sequenti ca. si ergo Elias non vnxisset Azaelē, sic vn-
xisset eum nunc Elifæus, vel fecisset vngi: & tamen
neutrum istorum fecit: quia nec illum vnxit, nec ali-
quem ad vngendum eum misit: ergo iā vnctus erat
per Eliam. Quodcunque istorum teneri potest, sed
rationabilius est istud secundum.

*Elifæus quomodo est ausus ire in Damascum, cum esset bellum
inter Syros, & Israelitas. Quæst. XIII.*

QVAERETVR vterius, quō Elifæus ausus est
ire in Damascū, cū esset bellū inter Syros, & Is-
raelitas. Respondendū, q̄ fortē nunc erant treugę
inter Israelitas, & Syros, & licebat hinc, & inde trā-
sire, & sic potuit ire Elifæus. Aliter dici pōt, q̄ dato,
q̄ esset bellū fortissimum, non timeret Elifæus ire
in Damascum: quia cum Deus reuelaret ei, q̄ illuc
iret, sciebat, q̄ securus esset: nam si vellet Syri ei no-
cere, posset eos percutere cęcitate, sicut fecit supr. 6.
quando Benadad misit ad capiendum eum. Aliter
potest dici, q̄ non timebat Elifæus, q̄ aliquis de Sy-
ris vellet ei nocere: quia sciebat Syri virtutem Eli-
fæi, quomodo Deus multa miracula per ipsum fa-
ciebat, & non auderent ipsum contingere: vnde fe-
curus ire poterat quocunque vellet.

Benadad qua causa nunc ægrotauit. Quæst. XIII.

QVAERETVR vterius, quomodo Bena-
dad nunc ægrotabat quando prænucciavit
Elifæus, q̄ moreretur. Respondet Iosephus 9. An-
tiqui. Quod Benadad dolens, quod Deus amouerat
eum ab obsidione, & fecerat eum sic fugere in glo-
rium, contristatus est nimis vsque ad mortem: tri-
sticia enim inducit mortem interdū: hoc autem
erat satis verisimile: q̄ Deus bis amouerat eum ab
intentione sua: primo quando misit seruos suos, vt
tenerent Elifæum, & excecari sunt, supra 6. Nunc
autem secundo, quādo coactus est fugere de castris:
homines tamen potissimē habentes corda magna
affliguntur nimis, quando negocia sua non prospē-
rantur, & incidunt in curam magnam, & ardorem
innaturalem, & febrem: fuerat autem sic in Bena-
dad, qui perdidit diuitias valde multas in obsidio-
ne Samarię expendendo ibi multa: & postea om-
nia, quæ habebat in castris, coactus est dimittere ibi:
& per hoc depauperati sunt nimis Syri: quia ibi ha-
bebant aurum, & argentum multum: vt patet præ-
cedenti cap. Fuit etiam dolor ei magnus de lętitia,
& prosperitate hostium: quia de eis, quæ ipse perdi-
dit, dirati sunt hostes diripiendo castra eius. Fuit etiā
dolor: quia vidit se illulum: quia nullo persequen-
te ipse, & omnes sui rursus fugerūt, audito solum
quodam strepitu quasi equorum, & curruum. Fuit
etiam tædium magnum: quia inhonesti redierunt
Syri in terram suam, scilicet, exuti vestibus: nam tã-
tus terror inuaserat eos, quod putantes se non posse
euadere, exuebant se vestes suas, & relinquebant eas
in via, vt velocius currerent. Putans ergo se omni-
no deiectum tenebatur magno tædio, & cura, & af-
flictione spiritus, & inde incidit in morbum quen-
dam grauissimum, quem nunc sustinebat, & mor-
tuus est. Vel potest dici, quod Deus infixit ei ægri-
tudinem illam propter mala, quæ inferebat Israe-
litis. Sic enim infixit ægri tudinem magnam An-
thjoco propter mala, quæ fecerat, & facere inten-
debat Iudæis, & mortuus est 2. Machab. 9. Vel po-
test dici, q̄ veniebat ista ægri tudo naturaliter: quia
nemo nos cogit dicere, q̄ infingeretur à Deo.

*Benadad quare non misit ad rogandum Elifæum, vt veniret
ad se, sed solum misit Hazaelem ad consulē-
dum ipsum. Quæst. XV.*

QVAERETVR vterius, quare Benadad non
misit ad rogandum Elifæum, vt veniret ad se,
& responderet sibi, sed misit Azaelem ad consulē-
dum ipsum. Respondendū, quod fecit propter
multa. Primo ex quadam vrbantate: quia vrbani-
us, & honestius erat, quod ipse mitteret ad con-
sulendum eum, quā, q̄ rogaret, vt veniret ad ip-
sum. Secundum fuit: quia Benadad fortē cogno-
scebat conditionem prophetarum, ipsi autem non
curabant de personis hominum, scilicet, siue essent
potentes, siue in magno honore, ideo quanquam
aliquis rex, vel vir magnæ potestatis rogaret eos, nō
facerent id, quod petebatur, nisi videretur eis bo-
num: & si aliquis humiliter peteret ab eis, etiam si
pauper esset, complacerent ei. Sic patet de quodam
regulo, qui dicebat Christo, quod descenderet in
domum eius ad sanandum filium suum: & Chris-
tus noluit, sed sanauit eum, non descens dens in do-
mum suam, & cum quidam centurio, qui minoris
potestatis erat, vellet, q̄ Christus sanaret filium suū,
descendebat Christus in domum suam, & ille dixit,
quod

*Hostes ex
nimia tri-
sticia perdi-
ti honoris
sepe inci-
dunt in gra-
ues infir-
mitates, &
mortuū.*

quod non descenderet, quia non erat dignus, vt pa-
ret Matthe. 8. & Luc. 7. Sic ergo fortē iste Benadad
putauit, quod propheta nollet venire, quanquam ip-
se oraret: ideo misit ad consulēdum eum. Tertium
fuit: quia Benadad colebat idola: & fortē Elifæus
nollet venire ad eum propter hoc. Sic enim fecit
quando Ioram rex Israel iuit ad Elifæum, & ipse no-
lebat respondere, sed dixit: viuit Dominus, quod ni-
si vultum Iosaphat regis Iudæ erubescerem, non at-
tendissem quidem te, nec respexissem, supra 3. si er-
go hoc fecit regi suo, quia erat idolatra à fortiori fa-
ceret regi alieno. Quartum fuit: quia voluit Bena-
dad honorare nimis Elifæum, & ob hoc non misit
pro eo, sed ipse misit in occursum eius, & etiam mi-
sit magna munera, & hoc vt flesteret eum ad respō-
dendum super quæstione.

*Quare Benadad, cum esset idol. tra, inquisiuit ab Elifæo
de morte sua. Quæstio XVI.*

QVAERETVR vterius, quomodo Bena-
dad voluit inquirere ab Elifæo, cum ipse esset
idolatra. Respondendū, q̄ diu Syrorum
non dabat responsum, sicut Deus Israel: quia crāt De-
mones, & Deus non permittebat illis loqui, vt osten-
dere gloria eius solius. Vel dato, q̄ aliquando rñde-
rent, tamen sepe mentiebantur: ideo non petiuit
consilium ab eis. De Deo autem Israel sciebat, quod
dabat responsa vera semper per prophetas suos, &
maximē per Elifæum: nam non solum Deus respō-
debat per eum, sed etiam faciebat miracula. Et erāt
cognita ista miracula in terra Syrię: quia multa fe-
cerat Elifæus, maximē quādo excecavit viros, quos
misit Benadad, supra 6. ideo nunc sciebat, quod pos-
set prænucciare de ægri tudine sua, an euadere pos-
set, vel moreretur. *Fuit igitur Azael in occursum eius.*
Scilicet, cognouit Benadad de aduentu Elifæi in da-
mascum priuquam introiret, & misit Azaelem, vt
reciperet eum cum magno honore. *Habens secum
munera.* Quia Benadad iusserat, quod ferret ei mu-
nera ad offerendum Elifæo. *Et omnia bona Damasci.*
Id est, ferebat secum omnia bona Damasci ad dan-
dum Elifæo, vt intelligitur, quod ferebat omnia bo-
na, id est, de omnibus bonis: quia de quibuslibet re-
bus bonis, & excellentibus, quæ poterat reperiri
in Damasco tulit Azael ad offerendum Elifæo. Et
hoc significatur in Hebræo, cum dicitur: *Et omnia
meliora Damasci.* De omnibus, quæ meliora erant. *One-
ra quadraginta camelorum.* Id est, tulit ei munera, q̄ one-
rarent quadraginta camelos. *Cunq; stetit coram eo.*
Scilicet, quando Azael inuenit Elifæum in via. *Sit: fi-
lius tuus Benadad rex Syrię misit me ad te.* Dixit filius tuus
Benadad ad significandam quandam subiectionem:
quia in quantum erat Elifæus vir sanctus humiliab-
at se Benadad coram eo vocando se filium eius, sci-
licet, q̄ obediret ei tanquam patri: & hoc faciebat,
vt flesteret eum ad respondendum, & dixit: misit
me ad te, scilicet, vt venirem in occursum tuum,
dicens: *Si sanari poterit de infirmitate mea hac.* Id est, hoc
petit à te, vt respondeas si poterit sanari de hac ægri-
tudine, in quam incurrit.

*An Benadad peccauerit mittendo munera Elifæo, cum vo-
luit quod consuleret Dominum pro eo. Quæstio XVII.*

QVAERETVR, an peccauit Benadad mittēs
ista munera Elifæo, quando voluit, q̄ consule-
ret Dominum pro eo. Aliquis dicit, q̄ sic: quia illa
consultatio erat spiritalis, cum solum à Domino

posset haberi illa responsio, & dabatur pecunia pro
illa. Respondendū, q̄ non oportet dici, q̄ pecca-
uerit Benadad. Primo, quia Benadad erat rex poten-
tissimus, & diues nimis, & sic nō erat pro eo aliquid
magnum, q̄ offerret munera quadraginta camelo-
rum Elifæo. Poterat enim facere hoc ex magnifi-
cētia regali: quia ad reges pertinet esse magnificos:
maximē quia Elifæus veniebat in terram Syrię: &
cum esset vir sanctus, per quem tanta miracula fie-
bant, pertinebat ad Benadad honorare eum. Item
dato, q̄ Benadad daret ista munera Elifæo: quia vo-
lebat ab eo quærere responsum: non propter hoc
peccabat: quia consuetudo erat Israelitarum, quan-
docunque ibant ad prophetas, consulendos, ferre eis
aliquid muneris, & aliās erubescere coram eis ap-
parere, supra primo lib. cap. 9. & istam consuetudi-
nem secutus est fortē Benadad: Et quia erat rex di-
tissimus, voluit secundum statum suum dare: ideo
obtulit quadraginta onera camelorum. Et dato,
quod Benadad daret ista munera Elifæo, quia in ter-
debat ab eo recipere rñsum, non pp hoc erat simo-
nia: q̄ non dabat ea tanq̄ in precium respōsionis.

Elifæus an accepit munera Benadad. Quæstio XVIII.

QVERETVR vterius, an Elifæus recepit
munera ista. Respondendū, q̄ non apparet,
an receperit: quia litera nihil de hoc dicit. Tamen
videtur dicendum, q̄ non receperit illa: quod patet,
quia Naaman obtulit ei munera, & quanquam ni-
mis instittisset noluit recipere ea Elifæus, nec par-
tem illorum: ita ergo nec reciperet munera Bena-
dad. Et ratio est multiplex: prima, quia Naaman
iam erat effectus cultor Dei: quia promisit, quod
nunquam coleret, nisi Deum Israel, & petiuit ter-
ram ad faciendum ei altare de terra Israel, supra 5.
Benadad verò erat idolatra, ideo potius reciperet, à
Naaman, quā à Benadad: & tamen non recepit à
Naaman, ergo nec à Benadad. Secundō patet, quia
rationabilius videbatur, q̄ reciperet à Naamā: quia
Elifæus contulerat illi sanitatem, ideo conueniens
erat, q̄ reciperet ab eo munera gratis oblata: ipsi au-
tem Benadad nihil contulerat, nec collaturus erat,
sed potius denunciaturus mortem eius, ideo non tã
faciliter deberet recipere: & tamen non recepit à
Naaman, ergo nec à Benadad. Tertio patet, quia
munera, quæ Naaman offerebat, habebant minus
de specie simonię, quā ea, quæ offerebat Bena-
dad: quia Naaman obtulit munera post sanitatem
acceptam: Benadad verò obtulit antequam respō-
deretur ei: ea tamen, quę p̄cedunt, possunt moue-
re animum collatoris ad conferendum, & non pos-
sunt hoc facere ea, quæ sequuntur. Ideo secundum
iura potius attenditur simonia in eis, quæ p̄cedūt
collationem rei spiritalis, quā in eis, quæ sequun-
tur. Quarto patet, quia ex magnitudine munerum
presumitur aliquando simonia, quę non presu-
metur ex paucitate, vt patet extra de simo. ca. si que-
stiones: & tamē munera, quæ obtulit Naaman com-
parata ad munera quæ obtulit Benadad, quasi nihil
erant: quia Benadad obtulit quadraginta onera ca-
melorum: & dicitur, q̄ dedit omnia bona Damasci:
potius ergo repudianda erant ista munera propter
speciem simonię, quā munera Naaman, & tamen
repulit munera Naaman: ergo etiam repelleret mu-
nera Benadad, scriptura tamen non curauit face-
re mentionem de hac repulsione: quia videbatur
esse quasi manifestum, quod non reciperet ea, cum
nolisset recipere munera Naaman. De quibus su-
pra habetur.

*Ex pauci-
tate mune-
rū nō p̄su-
mit simo-
nia.*

Quo-

Quomodo potuit esse, quod Benadad offerret Elifaeo quadraginta onera camelorum, & omnia bona Damasci, & quomodo in scriptura sit accipiendus modus loquendi incertus, & quomodo non. *Questio XIX.*

QVAERETVR ulterius, quomodo fuit verum, quod Benadad offerret Elifaeo quadraginta onera camelorum. Respondet quidam Hebraei, quod non misit quadraginta camelos, nec forte decem, sed ponitur istud ex superabundantia locutionis ad significandum aliquid magnum, & ponunt exemplum Gene. 41. f. Omnes prouincie veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, & malum inopie temperarent, & Deuter. i. vrbes magnae, & ad celum vsque munitae, & tunc ista non sunt sic vera absolute: sed significat multitudinem gentium venientium in Aegypto pro cibis, & altitudo magna murorum terrae Chanaan. Sed dicendum, quod ista positio non stat: quia ille modus loquendi ad significandum magnitudinem recipitur in illis, quae non significant aliquid determinatum, sed magnitudinem, vel multitudinem nimiam, & sic dicimus, omnes prouincie veniebant in Aegyptum: quia omnis, non significat aliquem certum numerum. Sic etiam dicitur praecedentibus lib. cap. 4. quod dedit Deus Salomoni sapientiam, & latitudinem cordis quasi arenam, quae est in litore maris. In numeris tamen, quae significant quantitatem determinatam non recipit iste modus loquendi: quia tunc tollere omnis certitudo scripturae. Nam si dixerit scriptura, quod in aliquo bello perierunt trecenta milia virorum, non dicimus, quod ponit illud ad significandum multitudinem, & tamen non fuerunt tot: quia tunc nihil proficeret numeri in scriptura: quia tunc diceremus, quod nullus illorum fuit praecisus, sed ponunt ad significandum multitudinem. Sic, n. diceremus, quod quoniam Gene. 5. dicitur de quolibet eorum, quod ibi ponunt, quod viuebat vsque ad nonagenos, & tot annos, quod illi non viuebant tot annis praecise sed quod scriptura ponit ad significandum magnitudinem vitae eorum, & sic dicemus de Christo, quod factus est tunc quinque millia virorum de quinque panibus: loquitur. 5. dicitur, quod non erant tot, sed solum centum, vel ducenti: & tamen ponunt illi ad significandum multitudinem. Hoc autem est maxime absurdum: quia tunc in scriptura nihil maneret de certitudine, & potissimum quantum ad miracula, quae consistunt in magnitudine numerorum. Idem dicendum, quod quicunque scriptura narrando historiam ponit aliquem numerum, quantumcumque ille sit: tenendum est, quod tantum fuerit: & non est in hoc aliqua multiplicatio ad significandum magnitudinem: quia tunc non differret sacra scriptura a dictis poetarum. Et istud est verum, quod scriptura loquitur enarrando regem gestis: secus autem quod introducunt verba alicuius loquentis, exhortando, vel erudiendo, & non sunt historica: quia tunc est modus loquendi habet locum in numeris: sicut patet Matth. 18. quando dixit Petrus: Domine quoties peccauerit in me frater meus, & dimittat ei? vsque septies? Dixit illi Christus: non tibi dico vsque septies, sed vsque septuagies septies. Et tamen in vtroque accipitur numerus ille non pro aliqua quantitate determinata. De hoc Gen. 4. & patet: quia non solum tenetur aliquis remittere proximo suo vsque septuagies septies, sed quoriescunque peccauerit in eu, etiam si peccauerit decies millies, nec est ad propositum quod allegant Gen. 41. Omnes prouincie veniebant in Aegyptum: quia, omnis, dicitur in determinatam; ideo habet ibi locum modus ille loquendi: si tamen diceretur, quingentes prouincie veniebant in Aegyptum, oportebat intelligi, quod non essent pauciores.

Sic etiam Deute. 1. vrbes magnae, & ad celum vsque munitae: quia esse munitam vrbeni vsque ad celum non dicit aliquam certam quantitatem: ideo habet ibi modus loquendi locum, & tamen si diceretur, quod vrbes terrae Chanaan erant in altitudine cubitorum ducentorum in muris, oportebat intelligi tantam esse magnitudinem. Non ergo stat ista expositio. Alij dicunt, quod Benadad habebat quandam lapidem preciosum, qui valebat tantum, sicut Damascus, & illum obtulit Elifaeo, idem dicebatur ei dare tanta munera. Sed istud etiam non stat: quia dando lapidem illum non dabat aliqua onera camelorum: & tamen litera dicit, quod dedit ei quadraginta onera. Respondendum, quod hic sunt duo dubia: primum est, quomodo dedit Benadad Elifaeo omnia bona Damasci: secundum est quomodo dedit ei quadraginta onera camelorum. De primo dicendum, quod Benadad dedit Elifaeo omnia bona Damasci. i. dedit multa bona, & illa vocatur omnia pro magnitudinem, & hic habet locum ille modus loquendi, sicut dicitur: omnes prouincie veniebant in Aegyptum, & vrbes magnae, & ad celum vsque munitae. Vel dicit, quod dedit omnia bona Damasci. i. dedit de melioribus rebus, quae erant in Damasco. Simile patet Gen. 24. cum dicitur: abiit Eliezer ex omnibus bonis eius portans secum: & in Hebraeo dicitur: ibi abiit Eliezer, & omnia bona Domini eius in manu sua, & tamen non portabat omnia bona Abraham, sed multa de preciosioribus. Sic etiam Gen. 45. dixit Pharaon ad cognationem Ioseph: venite ad me, & ego dabo vobis omnia bona Aegypti, & iterum dicitur: omnes opes Aegypti vestrae erunt: & tamen non intelligebatur sic, sed solum, quod daretur eis de melioribus bonis, quae erant in Aegypto, vt patet ibidem: nam cum dixit Pharaon: ego dabo vobis omnia bona Aegypti, subiunxit, vt comedatis medullam terrae: & tamen medulla est optimum in fructibus terrae: sic etiam patet hic ex litera hebraica: quia vbi nos dicimus, omnia bona Damasci, dicitur in Hebraeo: meliora Damasci. De secundo dicendum, quod Benadad realiter misit Elifaeo quadraginta onera camelorum. f. aliqui cameli ibant onerati vestibus, & alij pecunia, & alij rebus pertinentibus ad cibum, & alij varijs rebus pertinentibus ad diuitias. Quia Benadad fecit de singulis generibus bonorum, quae erant in Damasco eligi aliqua, & de omnibus illis onerauerunt quadraginta camelos, & onera illorum obrulerunt Elifaeo, & dando ista, dicebatur dare omnia bona Damasci. Quidam autem turbant dubitantes, quomodo tanta bona offerrentur Elifaeo, ideo dicebant non debere intelligi ad literam, sed dicendum, quod tanta bona oblata sunt: quia licet Elifaeus non egeret tot bonis, vel non esset talis, cui tanta deberet offerri, Benadad tamen erat talis, qui tanta deberet offerre ex magnificentia regia: & in offerendo non respexit quid Elifaeo conueniebat, sed quid ipsum offerre decebat. *Dixitq; Elifaeus ei.* Quanquam non receperit Elifaeus munera, tamen gratis reddidit Azael querenti: quia ad hoc missus fuerat a Deo in Damascum, vt praenunciaret Azaeli, quod regnatura esset, & quod nunc moreretur Benadad. *Vade, dic ei: sanaberis,* id est, responde ei: Sanaberis: & tamen non sanabitur. Porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur, id est, quanquam ego dico tibi, quod dicas ei, quod sanabitur, tamen Dominus ostendit mihi, quod moreretur, ideo oportet, quod moriatur.

An Elifaeus peccauerit mentiando, dicens, quod rex Benadad viueret, cum tamen moriturus esset. *Questio XX.*

QVAERETVR, quomodo Elifaeus mentus est hic, & an peccauerit. Respondent quidam, quod

Quadragesima onera camelorum misit Benadad Elifaeo.

quod hoc retulit Elifaeus ad Hazael, scilicet, dicit ei, quod viuet, id est, dicit ei, quod ego dixi, viuet: & tamen ego non intellexi de illo: quia morietur, sed de te: quia tu viues in regno: & per istum modum Elifaeus excusat mendacium suum, & Hazaelis: nam ipse dixit Hazaeli, quod moreretur Benadad, & dixit ei, quod responderet in tertia persona dicens, Elifaeus dixit: viuet, & non dixit, Elifaeus dixit viues: & tunc Benadad putaret illud dictum in tertia persona de se intelligi, quia de nullo alio querebatur. Et tamen ipse Hazael loquebatur pro seipso. Postea vero Hazael mutauit personam dicens: dixit mihi Elifaeus: recipies sanitatem: vt patet in fra. Sed iste modus loquendi non multum conuenit: quia est cauilosus, & videtur fictus, nec est talis, quali vtuntur prophetae. Alij dicunt, quod Elifaeus dixit hoc non iubendo Hazaeli, quod sic diceret: sed praenunciando, quod sic dicitur erat. Et est sensus, quod Elifaeus praenunciavit Hazaeli moriturum esse Benadad: & tamen sciebat, quod Hazael nolet sic respondere Benadad, ne esset malorum relator, sed quod denunciaret ei vitam: ideo dixit: dicit ei: sanaberis, id est, ego scio, quod tu dices ei sanaberis, quanquam ego dico tibi, non sanabitur. Sed iste modus etiam non est conueniens: quia hic ponitur verbum imperandi, scilicet: vade, & dic, & non verbum indicandi, scilicet, scio, quod dices ei, sanaberis. Aliter exponunt quidam Hebraei dicentes, quod Elifaeus praenunciauerat Benadad non moriturum ex aegritudine: quia infirmitas sua non erat ad mortem, sed sciebat, quod Hazael occideret eum, vt regnaret. Et sic dixit Elifaeus: vade, & dic ei, sanaberis, id est, ex aegritudine tua non peribis: quia ipsa non est ad mortem, & tamen dixit ad Hazaelem: Dominus ostendit mihi, quod morietur, id est, ostendit mihi, quod tu occides eum, quanquam ipse non moriatur ex aegritudine sua. Aliter autem dicendum est secundum literam Hebraicam: quia in Hebraeo dicitur. *Vade, dic ei, non viues viues.* Id est, non viues: & secundum istum modum non oportet excusari Elifaeum de mendacio: quia non mentitus est, sed solum mentitus est Hazael: quia Elifaeus dixit: non viues viues: Hazael vero dixit ad Benadad, dixit mihi: recipies sanitatem. Litera tamen nostra noluit istum sensum, sed posuit affirmatiuum. Motium autem est vt properet duo. Primum: quia ponuntur hic duo, quae videtur aduersari: ideo oportuit vnum esse negatiuum, & aliud affirmatiuum, aliam non aduersabuntur, patet hoc: quia secundum literam Hebraicam, quae nunc est: debet dici: dicit ei, non viues viues: porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur: tunc erit vna istarum clausularum superflua: quia sufficiebat dici ei: non viues, vel dicit: ostendit mihi Dominus, quod morte morietur, sed posuit vtraque: ideo videtur, quod prima est affirmatiua, & secunda negatiua, vt dicat: dicit ei: viues, vel, sanaberis: porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur. Secundum motium est, quia Hazael respondit regi Benadad: dixit mihi Elifaeus, recipies sanitatem: & tamen non auerit hoc dicere Hazaeli, nisi sic respondisset Elifaeus. De litera autem Hebraica dicendum, quod litera nostra variatur ab illa pro aequiuocationem: quia in Hebraeo ponitur hic, Lo, & ista dicitur Lo, est aequiuoca secundum diuersitatem literarum, cum quibus scribitur: nam si scribitur Lo cum Lamek, & Aleph, significat non: & sic habetur nunc apud Hebraeos: & ideo ipsi dicunt, non viuet: si autem scribatur cum Lamed, & Vau, significat id, quod ei, vel sibi: & sic est sensus: dicit ei: viues viues: & sic accipit litera nostra, & sic aequiuocatio solum est in nomine illo: & poterat esse, quod apud Hebraeos scriberetur olim tem-

Alph. Toit. super iiij. Reg.

Alph. Toit. super iiij. Reg. Facilitate autem potuit mutari litera illa, Vau, in Aleph: & diceretur, non, sicut nunc habet Hebraeus. Rationabilius tamen est, sicut Hieronymus dicit, ex duobus motibus supra positus. Sed tunc manet dubium: quia Elifaeus videtur mentitus, & si dixisset Elifaeus Benadad, quod moriturus esset, vellet disponere de regno: & forte non faceret Hazaelem esse regem, sed aliquem alium: nunc vero quia nesciuit mortem suam, non disposuit de regno: & Hazael per aliquem fauorem, quem habebat, factus est rex, sicut Deus disposuerat. *Stetitque cum eo.* Elifaeus stetit cum Hazaele. *Et turbatus est vsque ad suffusionem vultus.* Suffusio vocatur quaedam dispositio subito orta, secundum quam mutatur facies ad plorandum: nam incipientes plorare ex quadam amaritudine incipiunt habere vultus alteratos, & cum maneret Elifaeus coram Hazaele incepit suffundi, f. non potens tenere solum. *Fleuitque vir Dei.* f. postquam passus est suffusionem coepit flere emittendo lachrymas. In Hebraeo dicitur: *Stetit cum eo, & conturbatus est vsque ad vesperum.* Et intelligunt Hebraei, quod Hazael, & Elifaeus manserunt simul vsque ad vesperum: & dum maneret ibi Elifaeus semper erat turbatus, & dispositus ad plorandum, & tunc conabatur continere dolorem: in vesperum autem tanta fuit turbatio, quod non potuit Elifaeus continere dolorem, & fleuit. Sed istud prouenit ex equiuocatione: quia in Hebraeo ponitur hic quaedam dictio, scilicet, Bos, quae significat verecundiam, vel vesperum: ideo potest dici, quod Elifaeus turbatus est vsque ad vesperum, vel Elifaeus turbatus est vsque ad verecundiam, id est, in tantum turbatus est, quod verecundabatur manere coram Hazaele: quia verecundia erat ei plorare coram ipso: & hoc accepit litera nostra, dicens: turbatus est vsque ad suffusionem: quia suffusio est, quando aliquis omnino non potest continere lachrymas, & erubescit, ideo inclinatur tunc oculos: Debet autem accipi hic dictio Hebraica pro verecundia, & non pro vespere pro duo. Primum: quia accipiendum pro vespere mansisset Elifaeus cum Hazaele tota die vsque ad vesperum, & tamen non est verisimile: quia cum Hazael missus fuisset a Benadad ad querendum de salute eius, non moraretur tota die cum Elifaeo, sed illico, vt acciperet responsum Elifaei, rediret ad Benadad. Secundum patet: quia aliqua dictio est equiuoca, & ponit in contextu, debet accipi significatio eius per ea, quae coniuncta sunt, sicut legere est equiuocum: & si dicitur, virgo legit flores, accipitur pro colligit: fur legit aurum, i. furatur: ita hic, cum sit, Bos, dictio Hebraica equiuoca ad verecundiam, & vesperum debet accipi significatum eius per adiuncta: & tamen dicitur immediate, & fleuit: ergo non debet accipi Bos pro vespere, sed pro verecundia, vel suffusione, quae est dispositio ad plorandum.

Elifaeus quare nunc plorauit. *Questio XXI.*

QVAERETVR, quare plorauit nunc Elifaeus, & quare fuerit lachrymae voluntariae, vel ex necessitate. Respondendum, quod lachrymatus est Elifaeus inuitus, quod patet: quia verecundabatur plorare coram Hazaele, nam dicit, quod turbatus est vsque ad verecundiam, vel vsque ad suffusionem: & tamen sponte ploraret, non verecundaretur, cum esset in potestate sua non plorare, sed quia volebat euitare solum, & non poterat, verecundabat manere coram Hazaele. Cuius autem plorauit, fuit copulatio quaedam ad Israhelitas: nam Dominus ostendit Elifaeo quanta mala facturus esset Hazael in terra Israhel, si ciuitates munitas succenderet, & iuuenes interficeret.

se etiam idolatra esset, sed occidebat illos ad occupandam terram eorum, vt magis dominaretur. Ad secundum dicendum, quod quanquam Israelitae mererentur ista mala, quae infligebat eis Hazael: tamen peccabat Hazael infligendo. Primò, quia non inferebat ex ea causa, qua illi merebantur: quia illi merebantur propter idolatriam, & ipse inferebat eis propter aliam causam secundam, quam ipsi nihil merebantur: ideo ita peccabat, ac si inferret ista mala hominibus totaliter innocentibus: vt pote, si quis occiderit hominem, & iudex occidat illum non pro homicidio, quod forte ignorat, sed pro adulterio, & iste non adulteratus est, iudex ille peccat, velut si occideret innocentem: quia innocens est in eo, pro quo occiditur. Secundo non stat, quia dato, quod Hazael vellet occidere Israelitas pro illa causa, qua Deus volebat eos occidi, scilicet, pro idolatria: adhuc peccaret: quia adhuc, quod aliquis occidat alium, non solum requiritur iusta causa, sed etiam iustus animus, & legitima potestas: qui autem potestatem non habet, dato quod habeat iustum animum, & iustam causam, non potest licite occidere: sicut pater de illo, qui dixit Christo: Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem: & Christus dixit: Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? Luc. duodecimo, & sic videtur, quod requireretur iurisdictio ad hoc, quod illud iuste faceret. Hazael tamen non habebat iurisditionem aliquam super Israelitas ad puniendum eos pro peccato: ideo dato, quod occideret eos pro idolatria, sicut Deus volebat, peccaret, nisi Deus committeret ei specialiter faciendo eum executores suum: sed hoc non fuit. *Qui cum recessisset ab Eliseo venit ad Dominum suum.* Scilicet, postquam respondit sibi Eliseus de morte Benadad, & dixit de regno suo futuro, recessit ab eo, & venit ad Dominum suum Benadad, vt responderet ei. *Qui ait: quid tibi dixit Eliseus.* Sollicitus erat Benadad pro responsione Elisei: quia sciebat, quod ille verum responderet. *At ille respondit dicens: recipies sanitatem.* Id est, respondit hoc Hazael: quia sic iusserat sibi Eliseus, scilicet, vade, dic eis sanaberis, quanquam moriturus esset. Secundum litteram Hebraicam, quae habet: non viues, debemus dicere, quod Eliseus dixit Hazaeli, quod non viueret Benadad, & tamen ipse Hazael mutauit verbum, vt non contristaret Benadad, & dixit: recipies sanitatem: sed secundum veritatem Eliseus iusserat sibi dicere, quod Benadad sanaretur, vt supra declaratum est. *Cumque venisset dies altera, tulit stragulum, & infudit aqua.* Stragulum dicitur vestis, quae subternitur, vel super extenditur: dicitur enim stragulum a sternendo, quia sternitur; ideo subiicitur, vt sedeamus super illud, vel super extenditur ad hoc, quod operiamur, & tulit Hazael stragulum, id est, fundonem, vel aliam vestem, & illam aqua infudit, id est, misit in aquam ad hoc, quod perfunderetur aqua. *Et expandit super faciem eius.* Scilicet, illam fundonem extendit super vultum Benadad aqua perfusam. *Quo mortuo regnavit Hazael pro eo.* Scilicet, in ipsa die mortuus est, qua expansum est stragulum super faciem eius, & tunc regnavit Hazael. Nam Benadad putans se non moriturum iuxta verbum Elisei relatum ab Hazael non curauit disponere de successore in regnum: & ideo Hazael quanquam non esset de semine regio, quia habebat aliquos fauente sibi, factus est rex. Praecipue quia Deus incitabat corda Syrorum, vt eum facerent regem, quia ipse disposuerat de eo, vt esset executor suus contra Israelitas idolatras: praecedenti cap. decimo nono, & etiam hic.

E. Quare Hazael infudit stragulum aqua, & extendit super faciem Benadad. Quæstio X X V I.

QV A E R E T V R, quare Hazael infudit stragulum aqua, & extendit super faciem Benadad. Respondendum, quod de hoc dubium est: nam quidam volunt, quod Benadad extendit istud stragulum super vultum suum: & hoc tenent Hebraei, & moriuum est: quia litera Hebraica non declarat, an istud stragulum extenderit Hazael, vel Benadad. Videtur tamen dicendum, quod extenderit stragulum Hazael: nam Benadad erat ægrotans: non posset igitur extendere super vultum suum stragulum. Etiam, quia dato, quod posset stragulum super se extendere, tamen non posset illud infundere aqua, quia ad hoc oportebat, quod surgeret de lecto, sed hoc non poterat: quia tenebatur iam extrema ægritudine: ideo Hazael infudit illud aqua: ille tamen, qui infudit illud aqua, extendit ipsum super faciem Benadad: quia litera refertur ad eundem, scilicet, tulit stragulum, & infudit aqua, & extendit super faciem eius: & tamen Benadad non infudit stragulum aqua: ergo nec ipse extendit illud super se, sed Hazael extendit: tunc stat dubium ad quid extenderit. Aliqui dicunt, quod fecit hoc perente Benadad, scilicet, quia ardebat nimis, & ad refrigerandum fecit super se extendi panum perfusum aqua. Alii dicunt, quod Benadad mortuus est die sequenti, & post mortem eius infudit Hazael super vultum eius stragulum perfusum aqua, & hoc faciebat ad exhibendum officium funeris, scilicet, quod lauit corpus eius, sicut fieri solet in mortuis, & operuit vultum eius linteamine perfuso aqua: quia sic etiam ca dauera sardonibus obuoluuntur ad sepeliendum: nam etiam sic de Christo factum est, Matthæ. 27. & Mar. 15. Alii autem dicunt, quod Hazael voluit occidere Benadad, & posuit stragulum perfusum aqua super vultum eius, vt moreretur. Sic enim dicit Iosephus nono antiquit. quod Hazael altero die infuso laqueo strangulauit Benadad. Alii autem dicunt, quod Hazael posuit vestem madescentem super faciem Benadad, simulans refrigerationem, sed statim effudit aquam super os eius, donec suffocaret eum. Dicendum autem quidquid sit, quod Hazael voluit occidere Benadad, & occidit ipsum, posito stragulo super faciem eius: & istud est verisimilius, quam precedentia propter duo. Primò, quia denunciavit Eliseus Hazaeli, quod moriturus esset Benadad, & ipse regnaret. Istud autem erat supra spem suam: ideo præ desiderio regnandi, non potuit sustinere, quod moreretur per se Benadad, sed ipse occidit eum. Et hoc colligiur ex litera, quia dicitur: cumque venisset dies altera, quasi dicat, quia in die prima non mortuus fuerat Benadad per seipsum, Hazael impatiens more sequenti die eum occidit. Secundo patet, quia scriptura nihil omnino ponit superfluum, cum sit ordinata per prophetas, qui loquebantur moti à spiritu sancto, & tamen si non intelligatur, quod istud stragulum fuit aliquid ad occidendum Benadad, poneretur superfluum, quod Benadad extenderit super faciem suam stragulum perfusum aqua ad refrigerationem, vel quod illud superfunderet Azael si nihil inde sequeretur, non erat ad propositum, quia tunc eodem modo diceretur de oibus accidentibus morbi Benadad. Etiam si acciperetur hoc extensio straguli tanquam officium funeris, superfluum esset: quia tunc eodem modo diceretur de honore funeris Benadad, quod fieret modo regali. Oportet ergo, quod ista extensio straguli pertineret ad ea, quae dicuntur hic, & tamen hic dicitur, quod sequenti die mortuus est Benadad,

Stragulum quid.

Benadad ab Hazael interfectus.

Quo Hazael factus est rex cum non esset de semine regio.

Benadad; & praepositur de stragulo extenso super faciem eius: ergo vt, quod illud stragulum fuit ad occidendum Benadad. Modus autem fuit, quia Hazael impatiens more, vt cito regnaret voluit occidere Benadad: quia tamen si occideret eum manifeste nolentem eum Syri accipere in regem, voluit occidere taliter, vt non appareret in eo aliquod signum mortis violentæ & ad hoc accepit quaedam vestem, quae generali nomine vocatur stragulum, & perfudit eam aqua, vt esset ponderosior, & extendit eam super vultum Benadad, vt tam propter pondus, quam propter humiditatem coheret vultui eius, & non permitteret ipsum respirare, & cum esset Benadad æger valde non potuit stragulum illum amouere de vultu, & mortuus est. *Anno quinto.* Hic ponitur secundum principale huius c. in quo scriptura redit ad historie continuationem, & continuatur de regno Iuda, & diuiditur in duo: quia primò agitur de regno Ioram regis Iudæ, secundo de regno Ochoziae ibi. *Et regnavit Ochozias.* Circa primum dicitur. *Anno quinto Ioram filij Achab regis Israel regnavit Ioram filius Iosaphat regis Iudæ.* Ioram est hic nomen duorum regum. Regis Israel, & regis Iuda, & ambo regnauerunt simul: nam vnus Ioram erat filius Achab regis Israel, alius erat filius Iosaphat regis Iudæ. Et Ioram filius Achab cepit prius regnare in Israel, quam alius Ioram in Iuda: vnde dicitur, quod anno quinto Ioram regis Israel cepit regnare Ioram filius Iosaphat in Iuda: in Hebræo dicitur. *Anno quinto Ioram filij Achab regis Israel, & Iosaphat.* Referunt Hebraei hoc ad quintum annum, scilicet, quod erat annus quintus Ioram regis Israel, & annus quintus Iosaphat regis Iudæ simul, quando cepit regnare Ioram rex Iuda, & tamen hoc falsum est: sed hoc postea declarabitur in quaestione sequenti. *Triginta duorum annorum erat cum regnare cepisset.* Iosaphat pater suus vixerat magno tempore, scilicet sexaginta annis: ideo iste quando cepit regnare, erat iam triginta duorum annorum: potissimè quia ipse erat primogenitus inter filios Iosaphat, vt patet 2. Paral. 21. *Et octo annis in Ierusalem.* Pauco tempore regnavit, quia fuit vir malus, & occidit eum Dominus: nam ipse mox, vt regnavit, occidit oes fratres suos, & quosdam principes Iuda: ideo postea hostes occiderunt omnes filios eius, præter minimum eorum: & ipse incidit in morbum pessimum, & quotidie egeret patet viscerum suorum quousque longa tabe defunctus est: & populus noluit ei facere funera regia propter malitiam suam nec sepeliuit eum in sepulchris regum: vt patet secundo Paralipo. 21. & dicitur regnasse in Ierusalem: quia ibi erat metropolis regni Iuda, sicut Samaria erat metropolis regni Israel.

Quomodo dicitur in Hebræo, quod anno quinto regis Iosaphat cepit regnare Ioram filius Iosaphat cum expressè repugnet litera. Quæstio X X V I I.

QV A E R E T V R, quomodo dicitur in Hebræo, quod anno quinto regis Iosaphat cepit regnare Ioram filius Iosaphat. Nam hoc non videtur possibile, quia tunc non regnasset Iosaphat, nisi annis quinque, & in quinto anno moreretur, & succederet ei filius suus Ioram: & tamen falsum est: quia Iosaphat regnavit annis viginti quinque: praecedenti libro, cap. vltimo. Respondent Hebraei, quod dicitur regnasse Ioram anno quinto Iosaphat: quia computantur anni Iosaphat non à principio quando regnare cepit, sed postea quando merbat mortem, & Deus noluit ei eam dare, scilicet, quando iuit ad bellum cum Achab rege Israel in Ramoth Galaad: nam tunc fuit in periculo mortis circumdanti.

bus eum omnibus Syris, & pirantibus esse regem Israel: praecedenti libro, cap. vltimo, & tunc occisus fuisset, nisi quia Deus voluit liberare eum à morte propter quaedam bona opera: vt patet secundo Paralip. 19. Cum occurrit ei Iehu filius Hanan propheta dicens: impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iningeris, idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te. & sic ex eo tempore dicitur renouatum regnum Iosaphat tanquam tunc inciperet regnare, & viuere, & ab ipso tempore commutantur quintum annum regni Iosaphat vsque ad diem, quo cepit regnare filius eius Ioram. Sed istud non stat, quia à bello, quod fuit in Ramoth Galaad vsque ad mortem Iosaphat, quando cepit regnare Ioram fuerunt plures, quam quinque anni: quia Ochozias filius Achab cepit regnare immediatè post bellum Ramoth Galaad, in quo occisus est pater suus Achab, & tamen ipse cepit regnare in principio anni decimiseptimi Iosaphat: praecedenti libro, cap. vlt. & tamen Iosaphat regnavit viginti quinque annis, eod. cap. ergo manebant de regno Iosaphat nouem anni, & sic non regnaret Ioram anno quinto Iosaphat, sed anno decimo, vel anno nono finito. Alii autem dicunt aliter, quod computat regnum Iosaphat ab eo tpe, quo cepit regnare postquam regnavit Ioram rex Israel: nam Iosaphat iuit enim Ioram contra regem Moab, 3. c. & tunc dicit, quod mortem meruit, quia præbuit auxilium impio: & tamen Deus non occidit eum, quia inuenta sunt bona in eo, sicut supra dicebatur. Et ob hoc regnum suum renouatum est, & cepit ab ipso tempore: & tamen tunc inciperat regnare Ioram, vt declaratum est supra tertio. Ergo annus quintus Ioram esset annus quintus Iosaphat: erat tamen nunc quintus annus Ioram: vt patet in litera: ergo etiam esset quintus annus Iosaphat. Sed dicendum, quod non stat. Primò, quia praesupponunt falsum, scilicet, quod Iosaphat peccauerit adiuvando Ioram regem Israel contra regem Moab: quia supra 3. probatum est, quod non peccauerat. Potissimè quia Eliseus respondit ad quaestionem factam ad Ioram propter Iosaphat dicens, viuit Dominus, quod si non vultum Iosaphat regis Iudæ en. bescerem non attēdissem quidem te, nec respexissem, supr. 3. & sic honorauit ibi Eliseus Iosaphat: si tamen peccaret eundo in bellum cum Ioram, non honorasset eum, quia eodem modo noluit honorare regem Ioram, quia peccator erat, vt patet ibidem. Secundo non stat, quia dato, quod cepisset ex tunc regnum Iosaphat: tamen non esset nunc annus quintus eius: quia tunc erat annus decimus octauus eius, computando à principio regni sui, supra 3. & tamen regnavit Iosaphat in vniuerso annis viginti quinque: praecedenti libro, cap. vltimo. & secundo Paralipo. vigesimo: ergo manebant adhuc septimi anni vsque ad mortem suam, quando succederet ei filius suus Ioram; & sic non regnaret Ioram anno quinto Iosaphat, sed anno octauo, vel anno septimo completo. Dicendum igitur, quod non est aliquo modo verum, quod Ioram filius Iosaphat cepit regnare anno quinto regni Iosaphat: ideo litera nostra nihil tale ponit, sed Ioram, quod anno quinto Ioram regis Israel cepit regnare Ioram filius Iosaphat. Cum verò dicitur in Hebræo, anno quinto Ioram filij Achab regis Israel, & Iosaphat regnavit Ioram, dici potest, quod Iosaphat ponitur in Hebræo ex superabundantia: quia aliquando ex conditione idiomatis ponuntur multae dictiones superfluae in Hebræo, & repetitur eadem dictio, & sic est hic: Vel dicendum, quod intelligitur, quod anno quinto Ioram regis Iudæ

rael, & Iosaphat coepit regnare Ioram rex Iudæ, id est, dum esset annus quintus Ioram regis Israel, & dñi regnare Iosaphat in Iuda, licet nõ esset annus quintus eius, sed vicissimus quintus cepit regnare Ioram. Vel potest dici, & Iosaphat, id est Ioram filius Iosaphat coepit regnare, & sic debet exponi per supplementum: & in isto ultimo modo, vel in primo accepit litera nostra, quæ nihil curauit de illa additione Iosaphat.

Quis primo regnauit, an Ioram rex Israel, an Ioram rex Iuda. *Quæstio XXXIII.*

QVAERETVR vterius, qñ potest stare, q Ioram rex Iudæ cepit regnare anno quinto Ioram regis Israel: nam potius videtur è contrario, qã prius regnauit Ioram rex Iuda, quàm Ioram rex Israel, quod patet, quia sup. i. c. dñi, q Ioram filius Achab coepit regnare anno secundo Ioram filij Iosaphat regis Iudæ. Respondendum est, q Ioram regnauit dupliciter, quodã tempore regnauit simul cum patre suo Iosaphat, & alio tempore regnauit solus post mortem patris sui: primum fuit quãdo Iosaphat voluit ire ad bellum cum Achab contra Syriam, quia tñc reliquit Ioram filium suum primogenitum rectore regni, & ex eo tempore fecit eum regem, imponendo sibi diademata regni: & isto modo regnauit Ioram simul cum patre suo nouem annis: quia à morte Achab in Ramoth Galaad vsq; ad mortem Iosaphat fuerunt anni nouẽ. Nam Iosaphat regnauit annis viginti quinque, vt patet præced. lib. c. vlt. & 2. Paralip. 22. Et tamen quando iuit ad bellum in Ramoth Galaad solũ regnauerat annis sexdecim, & incipiebat annis decem, & septem, ergo manebat nouem anni vsque ad mortem suam: & istis nouem annis regnauit Ioram simul cum Iosaphat patre suo. Aliud tempus regnandi fuit, quo regnauit Ioram solus post mortem Iosaphat patris sui: accipiendum primo modo dicẽdum, q prius coepit regnare Ioram rex Iuda, quàm Ioram rex Israel, & hoc per duos annos: quia Ioram coepit regnare in mediã, vt mortuus est Achab: imò aliquãto tẽpore antequam moreretur, s. qñ Iosaphat pater suus iuit ad bellũ cũ Achab rege Israel, vt supra declaratum est, & post mortem Achab coepit regnare Ochozias filius eius: præced. lib. cap. vlt. & ille regnauit duobus annis: vt patet ibidẽ, & post ipsum regnauit Ioram frater eius, sup. i. c. Ideo oportet, q per duos annos, quibus regnauit Ochozias cepit regnare Ioram rex Iuda ante Ioram regem Israel: & de hoc intelligitur, quod habetur sup. i. & allegabatur in contrarium: Ista autem litera intelligitur de regno Ioram regis Iudæ, q habuit moriente patre suo Iosaphat: ideo non repugnat.

Ioram rex Iuda quomodo cepit regnare anno quinto Ioram regis Israel. *Quæstio XXXIX.*

QVAERETVR vterius, quomodo põt stare, q Ioram rex Iuda coepit regnare anno quinto Ioram regis Israel accipiendo de regno, quod habuit post mortem patris sui: nam videt, q ad minus coepit regnare anno septimo eius, quod patet: qã sup. 3. c. dicitur, quod anno decimo octauo regni Iosaphat regnauit Ioram rex Israel, & tamẽ Iosaphat regnauit annis viginti quinque, vt patet præced. lib. cap. ultimo: ergo manent septem anni ad minus de regno eius vsque ad mortem suam, & istis, septẽ annis regnauit Ioram rex Israel: & in isto ultimo modo: ideo necesse est, quod Ioram filius Iosaphat, qui coepit regnare post mortem eius regnauerit in principio anni

octauo, vel in fine anni septimo Ioram regis Israel. **R**ñder ad hoc Nicolaus, q Ioram frater Ochozias rexit regnum, dñi Ochozias erat in aegritudine, & durauit illud duobus annis: postea vero mortuo Ochozias regnauit pro se Ioram rex Israel: & dicit, q isti duo anni, quibus gubernauit regnum viuentẽ Ochozias fratre suo aliquando computantur de regno eius, & aliquando de regno Ochozias: & sic fit varietas, & quĩ dicitur supra 3. q coepit regnare Ioram anno decimo octauo regis Iosaphat, dñt q intelligitur computando duos annos, quibus regnauit cum fratre suo Ochozias: & sic sunt simul septem anni, & finiuntur in morte Iosaphat: subtrahendo ergo duos annos, quibus regnauit Ioram cum Ochozias, manebũt solum quinque anni regni Ioram vsq; ad mortem Iosaphat, & sic dicitur intelligi istam literam: ita, q si acciperetur idẽ principium regni Ioram hic, & sup. 3. nõ diceretur hic anno quinto, sed anno septimo Ioram: Idem tenet Historia scholastica: Dicendum tamẽ, q non potest stare, quia necesse est, quod Ioram cepit regnare plusq; quinque annis ante mortẽ Iosaphat, & non valer aliquid ista æquiocatio: quod patet, quia sup. 1. dñi, q Ioram filius Achab successit fratri suo Ochozias, eo q ille nõ haberet filios, & sic apparet, q loquitur ibi de regno Ioram, quod habuit post mortem Ochozias: & tamen dicitur ibi, q coepit regnare anno secundo Ioram filij Iosaphat: constat tamen, quod Ioram filius Iosaphat regnauit cũ patre suo nouem annis, vt præcedenti. q. declaratiũ est: ergo necesse est, quod post mortem Ochozias regnauerit Ioram solus septẽ annis ante mortem Iosaphat, & sic semper manet argumentum. Historia scholastica aliter soluit dicens, q Ochozias regnauerit vsque ad annum secundum Ioram regis Iuda, ita quod regnauerit quasi vndeccim annis: & tamẽ duobus eorũ primis regnauit sanus, & solus: postea autem regnauit frater eius Ioram cum eo, quia ipse incidit in aegritudinem, & regnauit toto tempore Iosaphat vsque ad annum secundum Ioram regis Iuda, & tunc mortuus est Ochozias: & tunc coepit regnare Ioram frater Ochozias solus, & sic coepit regnare anno secundo Ioram regis Iuda. Ito modo exponit literam, quæ habet sup. 1. vbi dñi, q post mortem Ochozias regnauit Ioram frater eius pro eo anno secundo Ioram regis Iuda, & sic poterat colorari aliquid litera illa. Et tamen sic in nullo modo potest respondere ad illam literam, quæ dicit, quod anno quinto Ioram regis Israel coepit regnare Ioram rex Iuda. Dicit tamen, q intelligendum est istud de tempore illo, quo coepit administrare Ioram frater Ochozias regnum pro fratre suo. Sed etiam non stat, quia tñc solum essent septem anni inter principium administrationis regni Israel, & secundum annum post mortem Iosaphat: & tñc falsum, quia fuerunt nouẽ, quod patet, quia ipse dicit, q regnauit Ochozias ab anno decimo septimo vsque ad secundum annum post mortẽ Iosaphat, s. secundum annum Ioram filij Iosaphat, & tñc isti sunt anni vndeccim, quia Ochozias cepit regnare anno decimo septimo Iosaphat: præc. lib. c. vlt. & Iosaphat regnauit viginti quinque annis, vt patet ibidẽ: ergo manent de regno eius nouem anni, & tñc secundo anno Ioram filij Iosaphat mortuus est Ochozias rex Israel, & coepit regnare frater eius Ioram: ergo sunt vndeccim anni, quibus ministravit regnum Ochozias primis duobus per se, & alijs nouem cum fratre suo Ioram sibi substituto: non põt ergo dici, q Ioram rex Iuda coepit regnare anno quinto Ioram regis Israel: i. anno quinto administrationis eius, quia tñc manerent de ministratiõne eius quatuor anni, cũ ministrauerit nouẽ annis cũ fratre suo, &

Responso Nico. refellitur.

Ratio histor. schol. rejicitur.

Scriptura sepe annũ inceptũ est si mo licit de illo trã factũ sit, computat p anno intero.

& sic non põset incipere regnare per se Ioram rex Israel in secundo anno Ioram regis Iudæ, sed in quarto anno eius post mortẽ Iosaphat: hoc tamen est contra intentionem eius, quia vult, q in secundo anno Ioram regis Iuda cepit per se regnare Ioram rex Israel. Dicendum ergo, q ista contrarietas non põt solui, nisi per annos completos, & incompletos, sicut licet, quia aliquũ scriptura computat annum completum solum pro anno: & aliquando annũ inceptum computat pro anno, & tñ modicum de illo trãfactũ sit: & isto modo vnus annus põt esse maior, q duo, qã primo modo si sit vnus annus completus, & medietas alterius, vel plus, computabitur solũ vnus annus, secundo modo, duo, vel tres menses soli computabuntur pro vno anno: vt runque aut modum istorũ oportet accipi in præsentĩ, & tollitur contrarietas. Pro quo præsupponendum, q Ioram rex Israel cepit regnare per se priusquam regnaret Ioram rex Iuda per se, quia coepit regnare, viuentẽ Iosaphat, supra 3. eo q frater suus Ochozias solũ regnauit duobus annis. Et qñ dicitur ibidem, q anno decimo octauo regni Iosaphat coepit regnare Ioram rex Israel, intelligẽdum est, q ille annus decimo octauus erat iã completus, & magna pars 19. quasi totus. Et sic quasi in fine 19. anni regni Iosaphat regnare cepit Ioram: dicitur tamen in fine 18. quia nondum erat completus 19. & sic secundum veritatem manebũt solũ sex anni vsque ad finem viginti quinque anni regni Iosaphat, s. annus vigesimus, & quinque sequentes, & tamen adhuc non manent sex anni integri: quia dicitur regnasse Iosaphat viginti quinque annis nõ integris, sed viginti quatuor fuerunt integri, & sequens fuit inceptus: subtrahat ergo ille quasi totus, & manebũt quinque anni cõsummati, & aliqui dies plus, vel menses, s. quasi à fine decimõni vsq; ad aliquãram partem paruum viginti quinque, & tñc verum erit, q à principio regni Ioram vsq; ad mortem Iosaphat quando cepit regnare Ioram rex Iudæ, fuerunt anni quinque completi, & aliquid plus, quod non facit annum: ideo non computatur pro anno, & sic stat litera ista, quod anno quinto Ioram regis Israel cepit regnare Ioram rex Iudæ.

Ioram cepisse regnare cum esset trigintaduorum annorum, an sit verum quando regnauit solus, vel cum patre. *Quæstio XXX.*

QVAERETVR vterius, cum dicat hic, q Ioram erat trigintaduorum annorum, qñ coepit regna, de qua vice intelligit, s. an de illa vice, qua regnauit cũ patre suo, vel de illa, qua solus regnauit: nam vtroque modo regnauit, vt supra declaratiũ est. Respondendum, q quãtum attinet ad ætatem Ioram vt runque poterat esse: nã pater suus vixit annis sexaginta, s. viginti quinque annis anteqũ regnaret, & viginti quinque annis in regno: præced. lib. cap. vlt. Ideo si accipiamus, q regnauit Ioram post mortem patris, & erat tunc annorum trigintaduorum sequetur, q erat Iosaphat annorũ viginti octo qñ genuit Ioram, qã patet subtrahendo trigintaduos de sexaginta manebunt viginti octo. Si aut accipiamus pro prima vice, qñ regnauit cum patre, erat tunc Iosaphat quinquaginta annus: qã patet, quia regnauit nouem annis cũ eo, vt supra declaratum est: subtrahantur ergo trigintaduos de quinquaginta vno manebunt nouẽdecim, & sic esset Iosaphat nouẽdecim annorum, qñ gigneret Ioram, & vt runque est satis verisimile. Dicendum tñ, q solum intelligitur de regno, qã habuit mortuo patre: qã patet, qã dicit, q quinto anno Ioram regis Israel regnauit Alph. Tost. super iij. Reg.

A Ioram rex Iudæ, & tñ qñ cepit regnare Ioram prima vice cũ patre suo Iosaphat nondum ceperat regnare Ioram rex Israel per se, nec cũ fratre suo, vt declaratum est duabus præcedentibus qñõibus. Itẽ patet hoc, qã Ioram rex Israel regnauit per se duodecim annis, & cepit regnare Ioram rex Iudæ anno quinto eius, & regnauit octo annis, & isti cõsummati sũt in anno duodecimo Ioram, vt patet Ilii era: ergo oportet, q accipiat de regno, qã habuit per se post mortẽ patris, quia aliã ipsi anni soli, quibus regnauit ante mortem patris fuerunt nouẽ, vt sup. declaratiũ est: ergo erunt isti octo, quibus regnauit p se post mortem Iosaphat. *Ambulauitq; in vijs vegum Israel.* s. Fuit malus colendo idola, sicut reges Israel, qui oēs fuerunt cultores idolorũ. *Sicut ambulauerat domus Achab.* i. Filij Achab, qui coluerunt idola plusq; oēs reges Israel, & qã iste Ioram coluit idola nimis, vt imitatus fuisse domum Achab potius, qã alios reges. Secundò, qã domus Achab induxit Ioram regem Iuda ad colẽdum idola. Nam pater suus Iosaphat nõ colebat idola, sed erat vir rectissimus, vt patet 2. Paralip. 19. Sed accepit istã consuetudinẽ à domo Achab, qã cõicabar cum filijs Achab ex eo, q erat affinis eorũ, & ipsi induxerunt eum, & ista est causa, quã intendit litera. *Filia enim Achab erat vxor eius.* Istud declarat literam præcedentẽ, s. q domus Achab induxit eum ad idola, qã ipse habebat filiam Achab in vxorem, s. Athalia, vt patet inf. & ipsa incitauit eum ad colẽdum idola, sicut m̃ sua Iezabel incitauerat nimis Achab virum suũ ad idolatriam, præced. lib. cap. 21. *Et fecit, quod malum est coram Domino.* i. Coluit idola: istud. n. vocat per excellentiam malum coram Dño, quia nihil est, q directius repugnet Deo, q idolatria. *Noluit autem Dominus disperdere Iudam propter David seruum suum.* Q. d. iste Ioram fuit tam malus, q merebat omnino trãferri regnũ de stirpe sua ad aliã gẽtem, & tñ Deus noluit disperdere Iudam, i. trãdere regnum Iudæ in potestate alterius gentis pp merita David. Erat autẽ iste Ioram de p. genie David, ideo pp David noluit Deus auferre regnum stirpi suæ. *Sicut promiserat ei.* s. Deus promiserat David, q si filij sui peccarent nunq auferret regnũ ab eis, sed puniret eos aliter, vt patet sup. 2. lib. c. 7. & sic puniuit Deus nunc istũ Ioram dupliciter, s. in se, & in stirpe sua. In stirpe quidem inquantũ diminuit regnum eius, quia fecit, q regnum Iudæ orum, qã erat sub potestate regũ Iuda, recederet nũc ab eis, & recessã, nec postea potuit redigi in potestate illorũ. Puniuit autem eũ in seipso, quia tpe suo fecit, q hostes ascenderent in terram Iuda, & acceperunt omnes filios eius, & occiderunt præter minimum, & abstulerunt omnes thesauros eius, & vxores suas, in quo ipse vehementer doluit: in super percussit eum Dominus dolore vteri insanabili, vt quotidie viscera sua egereret quousque paulatim consumereretur, & sic miserabiliter mortuus est. Et præter hæc sine honore sepultus est, quia non fecit ei populus honorem, quem faciebat alijs regibus, nec sepultus est in sepulchris regum, vt patet secundo Paralipom. 21. *Ut daret illi lucernam, & huijs eius iũctis diebus.* I. d. est, Deus promisit David dare sibi lucernam, id est, filios successores in regno, & etiam filijs suis hoc promisit, qã etiam filij sui, & nepotes habituri erant successores in regno. Vocatur autem filius succedens in honore patris lucerna patris, qã lucerna est aliquid viuẽs, scilicet, qñ ardet, & lucet, sic etiam filius est. Quædã lux manifestatiua patris, inquantum est de substantia eius, sic enim dñs de filio in diuinis, quod est splendor gloriæ, & figura substantiæ patris, ad Hebræ. i. Filij aut inter hoies non competit tã propriẽ, q sint manifestatiui patris, vel matris, quia non reperit filiatio

Filius appellat patris lucerna, & qua re.

hic tam proprie, sicut in Deo, & tamen vocat hic filius lucerna, vel splendor, aut scintilla patris, vt patet sup. 2. lib. cap. 14. Cum dixit mulier Thecuites ad Dauid. Et q̄ærunt extinguere scintillam meã, quæ relicta est: vt non superlit viro meo nomen, & reliquie super terram, & loquit de filio suo, quem volebat occidere cognatio, in Hebræo dicitur. *Vt daret illi iugum, & filijs eius.* Et istud prouenit ex æquinocatio: nam apud Hebræos sunt duæ dictiones, scilicet Nir, & ner, & scribunt cum eisdem literis omnino, & solū differunt in puncto, q̄ non est de substantia apud Hebræos: prima significat iugum, vel nouale, secunda significat lucernã. Hieronymus aut̄ accepit Ner, i. lucernam: Hebræi aut̄ dicunt nir, i. iugum, & vtrunq; potest dici ex litera, cum nõ sit variatio, nisi ex punctis, & eadem sententia est vtrouique, quia siue dicatur lucerna, siue iugum accipitur pro regno.

Athalia vxor Ioram an fuerit filia Achab, vel Amri. Questio XXXI.

QVÆRETUR quomodo dicitur hic, q̄ Iorã habuit filiam Achab in vxore, quia ista fuit Athalia, & tñ inf. dicitur q̄ Athalia erat filia Amri. Aliq̄ dñt, q̄ Athalia erat filia Amri, vocat tñ filia Achab, quia mortuo Amri patre Athalie, & Achab ipse Achab, qui erat vir, & successit in regno, nutriuit Athaliam forem suam tanquam filiam, & tradidit eam in vxorem Ioram regi Israel, ideo vocatur pater eius, quia in omnibus curã ipsius egit sicut pater. Aliter dici potest, q̄ Achab fuit verè pater Athalie, & tñ vocatur filia Amri, quia Amri erat auus eius, & auus, & alij superiores vocant patres. Et istud verisimilius est, q̄ quod fuerit filia Amri propter multa. Primò, quia scriptura sæpius vocat eam filiam Achab, quã Amri: nam hic vocatur filia Achab, & etiam, 2. Paralipo. 21. Et tñ non vocat filia Amri, nisi inf. in litera Secundo patet, quia si fuisset Athalia filia Amri, esset iam antiqua, quãdo acciperet eam in vxorem Ioram: esset enim sicut mater eius, & nõ sicut vxor, & tamen hoc non est verisimile, q̄ veller accipere mulierem veterem, patet antecedens, quia nunc Ioram rex Iudæ erat quasi cõrãneus Iorã regis Israel, & tamen Athalia hoc modo esset auuncula Iorã regis Israel, ideo dicendum, q̄ erat filia Achab. Tertio patet ex modo loquedi scripturæ, quæ auos, & proauos sæpe vocat patres, sicut patet Danielis 5. Vbi Nabuchodonosor vocatur p̄ Balthasar, & tñ non erat pater, sed auus, vel proauus. Sic etiam septem filia Iethro vocantur filia Raguelis, Exod. 2. Et tamẽ Raguel erat auus earum, quia erat pater Iethro. Sic patet, Exod. 2. Sic etiam iura humana loquuntur vocãtia ipsos auos, & proauos patres, vt patet extra, de verbo signi. c. nam & Nabuchodonosor. Rarò tamẽ reperitur, q̄ frater vocetur filius fratris sui, ideo non dicitur hic Athalia filia Achab, i. soror eius, sed verè filia eius, & erit filia Amri, i. neptis eius. *In diebus eius recessit Edom, ne esset sub Iuda.* Scilicet, regnante Roboam, Idumæi recesserunt de potestate regni Iuda, quia prius erant subiecti illi. *Et constituit sibi regem.* i. acceperunt regẽ de seipsis, quem prius non habebant.

Quomodo terra Idumæorum erat subiecta regibus Iuda, & quomodo nunc recessit. Questio XXXI.

QVÆRETUR, quomodo Edom erat sub regno Iudæ, & quomodo nunc recessit, & constituit regem. Respondendum, quod Idumæi erant sub potestate regum Iuda, à tempore Dauid vsque nũc. Dauid enim accepit gentes multas in tributarias, de

quibus specialiter fuerunt duæ, scilicet, Moabitæ, & Idumæi, supra 2. lib. c. 8. Tenuit autẽ eos tributarios tota vita sua, & moriente eo, Salomõ tenuit illos tributarios, licet quidã nõ e Adad de stirpe regum Idumæorũ inquireret regnũ Israel. In senectute Salomonis, vt reduceret ad se regnum, præced. lib. c. 11. Postea aut̄ tempore Roboam diuiso regno in duas partes, reges Israel acceperunt Moabitas in tributarios, & reges Iuda acceperunt Idumæos tanquam diuidentes hæreditatem Dauid: tenuerunt autẽ multo tempore istos tributarios, nã in Israel fuerunt multi reges, qui tenuerunt istos tributarios, scilicet Iero-boam, Nadab, Baasa, Ela, Zamri, Amri, Thebin, Achab: mortuo autem Achab, Moabitarũ recesserunt, ne essent tributarij regum Israel, sup. 1. Præuaricatus est Moab in Israel post mortem Achab: Iorã autem filius Achab voluit reducere Moabitas ad soluendum tributa pristina, scilicet centum millia arietum cum velleribus suis, & pugnavit contra Moab, supra 3. Et tamen non reduxit illum ad tributa soluenda: Idumæi autem manserunt sub multis regibus Iuda, scilicet Roboam, Abia, Asa, Iosaphat. Nam tempore Iosaphat ipse dominabatur in terra Idumæa, & faciebat classes in Aïongaber, quæ est in litore maris Rubri in terra Edom, præcedenti lib. cap. 9. & 22. Etiam dicitur, q̄ tunc nullus erat rex in Edom, scilicet Iosaphat habebat omne dñum Idumæorum, mortuo autẽ Iosaphat recesserunt Idumæi, ne essent subiecti Iuda ad soluendum tributa. Causa aut̄ ad faciendam istud fuit duplex: vna fuit ex parte Dei, alia ex parte istorum rebellantium, fuit ex parte Dei causa, quia voluit punire regnũ Iuda, & Israel, eo q̄ declinauerat ad idolatriam. Et quia vsq; ad tps Achab nondum fuerant consummata nequitia regum Israel, non subtraxit Deus Moabitas ab obedientia eorum, & tributis. Rex aut̄ Achab peccauit super oēs reges, qui fuerant ante ipsum, præcedenti lib. cap. 21. Et ob hoc meruerat, vt auferret regnum ei, & stirpi suæ in æternum, & sic Deus prænuiciauerat ei per Eliam, quia tñ doluit affligendo se coram Dño transtulit Deus poenam ad tempora filij sui, vt patet ibidem: & sic tempore Ochoziah filij Achab, recesserunt Moabitæ de sub Israel, sup. 1. & tunc cõeperunt venire oēs maledictiones super domũ Achab. Reges autem Iuda peccauerunt, & tñ nõdum consummata erant peccata eorum tempore Achab, & Ochoziah filij sui, quia regnabat tunc in Iuda Iosaphat, qui erat vir valde bonus, 2. Paralipo. 19. Ideo non recesserunt simul Moabitæ, & Idumæi, scilicet, Moabitæ à regno Israel, & Idumæi à regno Iuda, sed Idumæi manserunt sub Iosaphat. Quod patet, quia quando Ioram rex Israel voluit ire ad pugnandum 3 Moab, quia præuaricatus fuerat pactum tributũ, & irretit eo Iosaphat rex Iudæ, duxerunt secũ regem Edom, sup. 3. Si tñ recessisset simul Edom à tributis præstatis regibus Iuda, sicut Moab à tributis præstatis regibus Israel, non iuisset rex Edom ad pugnandũ cõtra regẽ Moab in adiutoriũ regis Iuda, & Israel: mortuo autẽ Iosaphat successit ei Iorã, qui fuit pessimus vir, colēs idola, sicut domus Achab, & meruerat auferri sibi regnum, & semini eius in æternũ: Deus tamen non abstulit propter Dauid, vt patet in litera, scilicet noluit autem Dñs disperdere Iudã propter Dauid seruum suũ, dedit tñ poenam ipsi Ioram, quia fecit, q̄ Idumæi subtraherent se à præstatione tributorũ, & postea nunquam redierũt ad regnum Israel, & sic hoc tempore cõeperũt ambo regna, scilicet Iuda, & Israel diminui, recedentibus tributarijs. Secũda causa fuit ex parte ipsorũ rebellantium: nam Moabitæ à multis diebus volebat subtrahere se à præstatione tributorũ regibus

regibus Israel, quia tamen erant reges potentes non audebant, & ob hoc viuentẽ Achab, non ausi sunt rebellare: quia ille erat rex potēs, & præualuerat bis contra Syros præcedenti lib. c. 20. mortuo aut̄ Achab, quia filij sui non reputabantur bellicosi, sicut ipse, & etiam quia Syri præualuerant cõtra Israel, & iã videbantur oppressuri illos, ausi sunt Moabitæ recedere à præstatione tributorum, tempore etiam Ioram regis Iuda ausi sunt Idumæi recedere à præstatione tributorum, & non tempore priorum regũ, quia illi fuerant potentes, & fecerant bella magna. Nam Abia fecit bellum potentissimũ contra Iero-boam regem Israel, in quo occidit quingenta milia de Israelitis 2. Paralipo. 13. Asa autem fecit bellũ maximũ contra Aethiopes. 2. Paralipo. 14. Iosaphat verò pater Ioram fecit bella magna, & mirabilia. Nã, eo nihil agẽte, occidit fecit Deus Moabitas, Madianitas, & Idumæos à se ipsis, qui insurrexerant cõtra Iosaphat. secundo Paralipo. 20. & sic Idumæi non audebant tempore eius pugnare, vel subtrahere se à tributis, ne iterum contingeret eis sicut prius: tempore autem Ioram putauerunt Idumæi, q̄ Ioram non esset vir bellicosus potens eos redigere in subiectionem, si recederent ab eo, ideo recesserunt.

Idumæi quando recesserunt à regno Iuda, quomodo constituerunt sibi regem, cum ante hoc regem haberent. Quest. XXXIII.

QVÆRETUR vterius, quomodo dicitur hic, q̄ Idumæi constituerunt sibi regem, quãdo recesserunt à regno Iuda, quia videtur, q̄ ante hoc regem haberet, quia supra 3 dicitur, q̄ rex Edom iuit cum rege Iuda, & Israel ad bellum contra Moab. Respondendum, q̄ sibi q̄ aliqui volunt non erãt reges in Edom toto tpe, quo fuerũt Idumæi tributarij ad hoc, vt soluerent tributũ, & non rebellaret, sicut si hñt regẽ. Sed dicendũ, q̄ hoc non stat, quia Moabitæ etiam erãt tributarij regum Israel, & tamen habebant reges: nam rex Moab præuaricatus est contra regem Israel foedus tributũ, supra 3. ita iterum poterat esse in Idumæis. Alij aut̄ dicunt, q̄ non erant reges inter Idumæos, quia præcedenti lib. c. ultimo dicitur: nec erat tunc rex constitutus in Edom, & loquitur de tempore, quo regnabat Iosaphat in Iuda, & dominabatur Idumæis: ergo etiam non fuit postea Rex. Respondendum, q̄ vtrunquẽ possumus dicere, scilicet q̄ a tempore, quo Idumæi facti sunt tributarij sub Dauid nunquam habuerunt aliquem regem, sed postea cum recesserunt à tributis præstatis cõperũt habere reges, vel q̄ semper habuerunt reges, quanquam essent tributarij. Dicendo primum concordamus huic literæ, & 2. Paralipo. 21. vbi dicitur, q̄ tunc constituerunt sibi regem, quando recesserũt à Iuda: Concordamus etiam literæ præcedenti lib. c. vlti. cũ dicitur: nõ erat tũc rex constitutus Edom, & quando obicitur supra 3. q̄ rex Edom iuit ad bellum cum rege: potest dici, q̄ ille non erat rex, sed aliquis prius constitutus in terra Edom à Iosaphat, qui ibi fungeretur vice regis; & fortẽ iste princeps esset de terra Iuda, & vocabatur rex, quia vice regis fungebatur. Si autem velimus dicere, q̄ habuerunt regem Idumæi semper, respondebitur ad id, qd̄ habetur præcedenti lib. c. ultimo, q̄ non erat rex constitutus in Edom, scilicet qui esset vere rex, erat tamen aliquis constitutus loco regis, qui vocabatur rex, vel aliter non erat aliquis rex constitutus, qui esset de progenie Idumæorum, sed erat Israelita, & nunc Idumæi recedentes à præstatione tributorum abstulerunt regem illum, & posuerunt alium de genere suo,

ideo dicuntur nunc constituisse regem. Aliter potest dici, q̄ habebant Idumæi regem constitutũ de genere suo per manum Iosaphat: tamen non erat de femine regio Idumæorum, ideo nunc abstulerunt illum, & posuerunt alium de genere suo. Aliter potest dici, q̄ habebat regem de femine regio: erat tamen constitutus per manum Iosaphat, & foederatus ei ad soluendum tributa: nunc verò Idumæi rebellare volentes, constituerunt aliu auctoritate sua, qui non esset foederatus regi Iosaphat, nec veller ei soluere tributa: *Venitque Ioram Seira.* Quia recessit terra Edom à tributo præstando, Ioram iuit ipse in terram illam ad subiiciendum eam sibi, & dicitur, q̄ venit in Seira. i. in terram Seir: nã terra Seir, & Edom idẽ sunt: quia Esau vocatus est Edom, & Seir, & ab illo descendunt Idumæi. Sic dicitur Deut. 2. Circuiimus montẽ Seir longo tempore, idest, montem terræ Edom, vt patet ibidem: Simile patet Abdia vnico. c. & Mala. 1. vbi vocatur terra Seir, & aliquando terra Edom. *Et omnes currus cum eo.* i. omnes currus equitatus sui cum eo. 2. Paralipo. 21. dicitur, quod transiit Ioram cum principibus suis, & cuncto equatu. Voluit autem Ioram reducere terram Edom ad tributa soluenda: & tamen non potuit, sicut quũ terra Moab recessit à præstatione tributorum regibus Israel: & Ioram rex Israel, & Iosaphat rex Iudæ iuerunt ad pugnandum contra Moab ad reducendum illum in pristina tributa, sed non reduxerunt, supra 3. in Hebræo dicitur: *Et omnis currus cum eo.* Sed nihil differt, q̄ ponatur singulariter, vel pluraliter, cum ponatur ibi omnis. *Et surrexit nocte, percussitq; Idumæos.* Iniuit pugna Ioram contra Idumæos, & per noctem surgens cum non essent Idumæi parati percussit illos plaga magna. *Qui eum circūdederunt.* idest, percussit Idumæos circūdantes se. Ra. Sa. dicit, q̄ hoc intelligitur de terra Idumæe propinqua terree Israel, scilicet Ioram rex inde inuasit Idumæos, qui erãt in circuitu terræ suæ, & illos percussit per noctem: quia non poterat percutere eos, qui longẽ erant à terra sua, & sic dicuntur isti circūdare terram Ioram, vel circūdare ipsum Ioram. Sed aliter debet accipi, & melius, scilicet q̄ Ioram iuit in bellum contra Idumæos rebellates sibi & ipsi cognoscentes hoc parauerunt se ad bellum congregando totam militiam suam, & posuerunt castra in campo: rex autem Ioram posuit et castra sua in cãpo non pueniens ad locũ castrorũ Idumæorũ: & cũ essent Idumæi per noctem nõ ponentes super se diligentẽ custodiã, irruit Ioram super castra ipsorũ, & occidit plurimos: isti autẽ dicebantur circūdare disse Ioram: quia scientes, q̄ ille venerat in terram ipsorum, fortẽ clauserant oēs vias exitus, & introitus terræ suæ, vt tenerent Ioram in medio, & non posset procedere per terram eorũ recedendo, vel introeundo: & cum surrexisset Iorã per noctem, interfecit omnes istos circūdantes se, & compulit illos in fugam. *Et princeps curuum,* idest, percussit totum populum Idumæorum, qui circūdederat eũ, & etiam principes curuum 2. Paralipo. 21. habetur: & omnes duces equitatus eius, & idem est: quia principes curuum sunt principes equitatus. *Populus autem fugit in tabernacula sua.* Scilicet, cũ percussisset Ioram principes curuum, & multos de populo Idumæorum, reliqui de populo, qui euadere poterunt, fugerunt in tabernacula sua dimittentes locũ belli. Ex hoc patet, q̄ non est bona sententia Ra. Sa. scilicet q̄ Ioram percussit circūdantes se, idest, Idumæos habitantes circa terram suam: quia in hoc innuit, q̄ illi Idumæi erant securi: quia tamen erant circa terram Iuda, potuit Ioram subito irruere super eos. super vrbes, & loca sua: & tñ in hoc significatur, q̄ ipsi

ipserant in bello, & circumdederant Ioram: quia dicitur quod populus fugit in tabernaculo suo: ergo populus qui percutiebatur a Ioram, non erat in urbibus suis: quia tunc non posset recedere in tabernacula sua, cum esset in eis, sed erat in bello. Et recessit ad urbem: recessit ergo Edom, ne esset sub Iuda usque ad diem hunc. Idem, quoniam Ioram percussit Idumaeos, & fugaverit eos in tabernacula sua, non redierunt ad solvendum tributum prius, sed recesserunt a praestatione illorum ab illo tempore usque ad diem hunc. id est usque ad diem, quia scriptus fuit iste liber per Ieremiam: nam inter haec fuerunt multi anni, cum Ieremias fuerit in fine temporum regum Iuda: scilicet tempore transmirationis in Babylonem. Intelligendum est autem, quod licet Idumaei nunc victi fuissent a rege Ioram: tamen opposuerunt se firmiter ad resistendum ei in urbibus suis, ut potius morerentur, quam redirent in tributum prius: ideo Ioram non curavit pugnare contra eos amplius super hac re. Sic enim fuit, quando Moab recessit a praestatione tributorum regibus Israel: nam tunc Ioram rex Israel, & Iosaphat rex Iudae pugnaverunt contra Moab, & destruxerunt terram eius: quia si Moabites per istas calamitates adhuc noluerunt redire ad praestandum tributum, sed potius voluerunt mori, non pugnavit ultra rex Israel contra eos.

An Idumaei peccaverint subrahendo se a solutione tributorum, quae se habet regibus Iuda. Quest. XXXVIII.

Primum argumentum parte affirmativa. Secundum arg.

QVAERETVR, an peccaverint Idumaei recedendo a praestatione tributorum regibus Iuda. An quis dicet, quod sic: quia tenebantur Idumaei ad ista tributa regibus Iudae: ergo nunc cessarent ab ista solutione erat subrahendo debitum: & tamen subrahere debitum peccatum est. Item patet hoc: quia Idumaei solverunt tributa ista a multis temporibus, scilicet, ex tempore David usque ad principium regni Ioram: & fuerunt multi reges, quibus ista tributa data sunt, scilicet, David, Salomon, Roboam, Abias, Asa, Iosaphat, & fuit tempus, quo duraverunt in ista praestatione quasi centum quinquaginta annorum: quia David subiecit eos in tributum, supra 2. lib. cap. 8. regnavit autem David quadraginta annis praecedenti lib. cap. 2. Salomon autem alijs 40. eod. lib. cap. 11. Roboam verò 17. eod. lib. c. 14. Abias verò tribus annis, eod. lib. c. 15. Asa vero. 41. annis, eod. c. Iosaphat verò annis 25. eod. lib. c. ultimo, qui simul collecti sunt anni 156. Subrahantur autem 7. anni, quibus regnavit David in Iuda antequam subieceret Idumaeos, supra 2. lib. c. 5. & manebunt 149. nam quasi in principio regni sui sup. Israel subiecit Idumaeos, & Moabitas, & sic praestiterunt isti Idumaei tributa regibus Iuda per annos quasi centum, & quinquaginta: ideo saltem pro tempore erant iam praescripta tributa, sed praescriptio efficit verum Dominum, ideo teneretur verè Idumaei ad ista tributa semper praestanda, & peccarent subrahendo se ab illis. Item David habuit iustam causam subijciendi Idumaeos tributò, & tamen illa causa semper durabat ergo Idumaei semper tenebantur ad tributa, & sic peccarent subrahendo se ab illis. In contrarium dicit aliquis, quod non tenebantur ad tributa, nec peccabant subrahendo se, quia Deus praedixerat, per Isaac in benedictionibus Iacob, & Esau de ipso Esau: Vives in gladio, & fratri tuo servies, tempusque veniet, cum excutias, & solvas iugum eius de cervicibus tuis. Gen. 27. ergo nunc non peccabant Idumaei faciendo id, quod Deus dixerat. Respondendum, quod Idumaei non peccaverunt subrahendo se a solutione tributorum. Sciendum tamen in hoc, quod aut Idumaei interpofue-

Tertium arg.

Argumentum parte negativa.

rant iuramentum cum regibus Iuda de solvendo eis tributum, & successoribus suis, aut non: si praestiterunt iuramentum, peccaverunt cessando a solutione, quia erant perjurii, & sic peccavit rex Moab: quia ipse praestiterat iuramentum de solvendo tributa regibus Israel, & violavit iuramentum, supra tertio: cuncte mortuus fuisset Achab prauaricus est rex Moab foedus, quod habebat cum rege Israel. Si autem non iuraverant super solutione tributorum, non peccaverunt recedendo ab hac praestatione: quia Idumaei bello fuerant subiecti ad solvendum tributum: ideo licebat eis quomodocumque possent recedere liberando se ab hac servitute, siue per bellum, siue aliis. Si autem Idumaei tenerentur ad tributa regibus Iuda, non quia subiecti fuissent eis in bello, sed quia forte mutauerant aliquid viri Iuda Idumaeis, quod non poterant aliter soluere, nisi subijciendo se eis ad tributum, peccarent subrahendo se a tributò, quia erat verè debitum: David tamen violenter subiecerat Idumaeos tributò, supra 2. lib. cap. 8. Ideo licebat eis violenter, vel aliis se subrahendo a tributò. Dicendum tamen, quod quoniam istud verum sit, non concludit illa ratio, quae dicebat non teneri Idumaeos, quia praenunciatum fuerat, quod aliquando soluerent certicem suam de iugo Israelitarum. Et hoc propter duo: primo, quia illud non fuit mandatum, sed quadam praenunciatio rei futurae: praenunciations autem futurorum non faciunt opus esse licitum: quia tunc cum praenunciatum esset Dan. 9. de Iudaeis, quod negaturi essent Christum, & occisuri, non peccavissent negando, & occidendo: & tamen falsum est: quia peccaverunt gravissimè: nam B. Petrus vocat eos ad poenitentiam de isto peccato Act. 3. Sic et esset de omnibus malis, quae praenunciata sunt per prophetas: quia tunc auctores illorum non peccarent, & est absurdum. Sic et Christus ait: vnus ex vobis me traditurus est, & subiunxit: ve autem homini illi, per quem filius hominis traditur: bonum erat ei, si natus non fuisset. Matth. 26. & Luc. 22. Non ergo licuit Idumaeis subrahere se a praestatione tributorum pro illam praenunciationem. Secundo patet, quia dato quod esset praecipuum de illa reuelatione iugi: tamen non erat determinatum tempus, in quo deberent soluere Idumaei certicem suam de iugo Israelitarum: quod ergo ipsi auctoritate sua limitarent tempus, peccatum erat: non ergo concludit ista ratio. Et tamen, hoc non obstantè, verum est, quod non peccaverunt Idumaei subrahendo se a tributò. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod quoniam Idumaei subtraherent se a solutione tributò non subtraherent se a solutione debiti: quia illa tributa non erant debita, cum per violentiam introducta fuissent: ideo non erat illicitum subrahere se ab eis. Ad secundam rationem dicendum, quod quoniam per centum quinquaginta annos Idumaei soluerunt ista tributa, non erat praescriptum contra eos, quia praescriptio fit contra potentem occurrere rebus suis, & negligentem: cum propter negligentiam sit introducta praescriptio extra de praescrip. c. vigilanti. & istud est in praescriptione rerum, & etiam in praescriptione servitutem, quae causatur praescriptio servitutem ex permissione Domini negligentis, quod alius re sua utitur: praescriptio autem tributorum est praescriptio servitutem: Idumaei tamen non erant negligentem, sed impotentes: quia reges Iuda erant potentes, & tenebant fortalicia terrae Edom ponentes ibi aliquos ex parte sua, & sic non poterant Idumaei recedere a servitute illa: sic patet supra 2. lib. c. 8. f. & posuit David custodes in Idumaea, statuitque praesidium, & facta est vniuersa Idumaea servitutiens.

Solutio ad argumentum, & primo ad argumèntum p. parte negativa.

Praenunciatioes Dei de futuris non faciunt opus esse licitum.

Ad primum argumèntum p. parte affirmativa.

Ad secundam.

Præscriptio quae fit, & contra quos pot fieri.

Quando subditi in foro conscientiae tenentur sol-

uere gabel: quia tenebat custodes sup eos in terra sua, & ita faciebant alij reges Iuda. Ito tamen modo dato, quod Idumaei soluerunt tributa per mille annos, aut decem millia nunquam praescriberetur contra eos, sicut contra non potentem succurrere rebus suis non praescribitur quantumcunque longo tempore. Aliter potest dici, quod etiam si legitime praescriberent reges Iuda solutionem tributorum in terra Edom non tenebantur Idumaei ad tributa: quia praescriptio prouenit de iure positivo, & non de iure naturali, vel gentium: ideo solvi obtinet in gente illa, in qua est praescriptio: quoniam quae lex: quando autem sunt duae gentes, quarum vnus non est subiecta alteri, nec ambe vni Domino, non potest vnus allegare contra alium legem positivam: quia lex positiua vnus non obligat alium, & eccontrario: ideo licet esset lex de praescribendo inter Israelitas, potest quidem vnus praescribere contra alium, sed non procederet praescriptio contra Idumaeos, vel Moabitas, qui non viuunt sub eisdem legibus. Ad tertiam rationem dicendum, quod David habuit causam subijciendi Idumaeos tributò: quia ipsi inquietabant terram Israel, vel offenderant ipsum David in aliquo: quia potest licite contra eos mouere bellum, & subijcere tributò, vel inferre aliam damnationem, vt declaratum est supra 2. lib. cap. 8. ideo non peccavit subijciendo eos tributò. Dicendum tamen quod hoc non obstantè, poterant Idumaei recedere a praestatione tributorum propter duo. Primo, quia Idumaei erant liberi antequam David subieceret eos tributò, & ipse subiecit eos: quia offenderant tunc ipsum: & tamen iam satisfecerant sufficienter de offensa illa soluendo tributa regibus Iuda per centum, & quinquaginta annos: ideo poterant licite se subrahere. Secundo responderi potest, & melius, quod dicitur, quod David haberet iustam causam subijciendi Idumaeos tributò, tamen ipsi non obligabantur subijci David tributò, etiam si offenderissent eum, & regnum Israel: quia tunc daretur, quod et si David non posset praualere contra Idumaeos, ipsi tenerentur se subijcere David in tributum. Simile est, quod si aliquis est Dominus alicuius terrae, dato, quod ipse non possit de facto compellere suos ad reddendum sibi debita obsequia, & munera, ipsi tenentur sponte illa praebere: & tamen absurdum est, quod Idumaei tenerentur se subijcere tributò David, si offenderissent eum: ideo dato, quod David subiecit eos tributò, non obligabantur manere in subiectione illa, sicut non obligabantur sponte se subijcere illi, ideo quoniam recelissent a tributò viuente David, non peccarent: quia David non imposuerat eis istam poenam tanquam iudex, cui tenerentur obedire, sed tanquam hostis prosequens interesse suum.

Pro maiori intellectu huius vide q. 35. ad primum.

Primum argumentum secundum.

An Ioram rex Iuda peccauit mouendo bellum contra Idumaeos ad reducendum eos in pristinam subiectionem. Quest. XXXV.

QVAERETVR vterius, an Ioram peccauit mouendo bellum Idumaeis ad reducendum eos ad se, & an poterat licite tadium bellare contra ipsos quousque eos sibi subiecerat ad tributa: Aliquis dicit, quod non: quia Idumaei non tenebantur manere tributarij regum Israel: ergo si Ioram pugnaverit hoc contra eos, pugnaverit pro indebito. Item patet, quia Deus praedixerat per Isaac, quod aliquando Idumaei soluerent certicem suam de iugo Israelitarum, sed iam soluerunt: ideo si vellet eos Ioram rursus reducere ad iugum, ageret contra voluntatem Dei, & peccaret. Respondendum quod Ioram non peccavit pugando contra eos, & poterat licite continuare bel-

lum usquequo, vel redigeret Idumaeos in pristinam servitutem, vel omnino eos bello deleret: Ratio huius est, quia David subiecerat Idumaeos in servitutem ex causa iusta, pro qua non solum poterat eos licite facere tributarios, sed etiam occidere: & tamen minus est aliquam gentem fieri tributariam in exterum, quam omnino deleri. Qui ergo habet causam iustam pugnandi contra aliquam gentem ad omnino delendum eam, poterit a fortiori subiecere eam tributò in exterum. Ita ergo David subiecerat Idumaeos tributò, & intendebat, quod in exterum manerent tributarij ipsorum regum Iuda: ideo quilibet de regibus Iuda habebat iustissimam causam tenendi eos sub tributò, cum iuste potuissent subijci: sed nunc Idumaei subtraherant se ab illa servitute, ad quam iuste compellebat eos Ioram, ergo poterat ipse iuste repetere iura sua, quae tenebat super eos, quia quicumque iustè aliquid possidet, potest iuste petere restitutionem, siue iudicialiter, siue aliis: maxime si non solum habet ius possessionis, sed etiam titulum: Ioram tamen habebat possessionem, scilicet quia erat in possessione recipiendi tributa ab Idumaeis, sicut receperat praedecessores sui. Habebat etiam titulum, scilicet iustam subiugationem Idumaeorum factam a David: ideo cum non haberet iudicium, a quo peteret se restitui in possessionem poterat iure bellico se ipsum restituere. Item patet, quod non peccavit, quia Moabitae tenebantur eodem modo regibus Israel, sicut Idumaei regibus Iuda, & tamen Ioram rex Israel pugnavit licite contra Moab ad reducendum eum in pristinam servitutem: ergo Ioram rex Iuda licite pugnavit contra Edom ad reducendum eam in tributa consueta. Patet antecedens, quia quando Ioram rex Israel pugnavit contra regem Moab subtrahentem se a tributò, Deus miraculose adiuvit eum, & praenunciavit sibi victoriam, & iussit, quod destrueret terram Moab: supra 3. Idem ergo esset hic in Ioram rege Iuda. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod Ioram petebat debitum: nam dato, quod Idumaei non obligarentur manere subiecti Ioram ad tributa: tamen Ioram habebat ius ad subijciendum eos sibi tributò. Nam potest aliquis non esse obligatus alteri: & tamen quod alius habeat ius contra ipsum: Sicut dicebatur a principio huius: quia licet Idumaei offenderissent David, & regnum Israel non obligabantur se facere tributarios Israelitarum, & tamen David habebat ius ad subijciendum eos sibi tributò. Ita nunc, quoniam non obligarentur Idumaei manere sub tributò, tamen Ioram habebat ius ad cogendum eos manere tributarios: & sic non sequitur, quod quoniam non tenerentur Idumaei manere tributarij Ioram pugnaverit Ioram pro iniusto, pugnando, vt reduceret eos ad tributa. Ad secundam dicendum, quod quoniam praenunciatum esset, quod aliquando Idumaei soluerent certicem suam de iugo Israelitarum, & iam soluerunt: tamen non obligabantur Ioram permittere eos sine iugo, quia illud non erat praecipuum, sed praenunciatio: quae datur rei futurae: Et sicut praenunciatio non obligat agentem secundum eam, quin peccet: ita etiam non obligat agentem contra eam ad peccandum, quia istud soli praecipuum conuenit. Aliter potest dici, quod dato, quod esset praecipuum: tamen non agebat contra voluntatem Dei Ioram reducere Idumaeos in servitutem: quia non erat praenunciatum tempus, in quo Idumaei deberent soluere certicem suam de iugo Israelitarum: ideo poterat credere Ioram, quod mandatum venisset tempus, quod Deus volebat cessare istud iugum, sed Idumaei voluntate sua hoc fecerant, ideo in dubio poterat eos cogere redire in pristinam servitutem.

Ad primum argum.

Potest aliquid non esse obligatum alteri, & tamen quod alius habeat ius contra ipsum.

Ad secundam.

Ioram

Joram quare destitit a reductione Idumeorum in seruitutem, cum non peccaret pugnando, ut illos reduceret. Quæstio XXXVI.

QVAERETVR ulterius, cum non esset illicitum Ioram reducere Idumeos in pristinam seruitutem, quare cessauit a reductione, potissimum cum iam se melius superasset eos bello, & occidisset multos eorum: ut patet hic. Respondendum, quod Ioram habuit intentionem reducendi Idumeos in seruitutem tributorum, & ob hoc fecit bellum contra illos, mox ut recesserunt ab eo: postea tamen destitit ab hac intentione, & hoc potuit esse propter tria. Primo, quia forte aliquis propheta denunciaret ei, quod non curaret pugnare contra Idumeos pro hac causa: quia non posset redigere eos in seruitutem, eo quod de voluntate Dei istud factum fuerat. Sic enim fuit, quando Roboam cum tribu Iuda, & Benjamin voluit pugnare contra decem tribus, quæ diuiserant regnum, ut reduceret eas ad unitatem regni: nam tunc venit Semeias propheta, dicens: non ascendetis, nec pugnabitis contra fratres vestros: reuertatur unusquisque in domum suam: quia mea hoc gestum est voluntate: ut patet præcedenti lib. cap. 12. & 2. Paralip. 11. Secunda causa poterat esse opinio quædam Ioram, & seruatorum suorum: quia ipsi sciebant, quomodo Deus prædixerat per Isaac de Idumæis. Viues in gladio, sed fratri tuo ferues, tempusque uenit, ut excurias, & soluas iugum eius de ceruicibus tuis: Gen. 27. vi debant autem nunc completum esse: ideo credebant quod quamquam non peccarent pugnando contra Idumeos, tamen nunquam possent reducere eos ad pristinam seruitutem: quia necesse erat compleri prophetiam, sicut Deus prædixerat. Dicit autem Ra. Sa. quod conuenienter completa fuit ista prophetia. sicut habuerant Idumæi octo reges antequam essent reges in Israel: ut patet Gene. 37. Iusti sunt reges, qui regnauerunt in terra Edom antequam haberent reges filij Israel, & computantur ibi octo reges: & etiã 2. Paralip. 21. Ita octo reges regnauerunt in Israel: antequam Idumæi soluerent ceruicem suam de iugo Israelitarum: & isti fuerunt Saul, Isboeth, Dauid, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosaphat: & in principio regni Iorã filij Iosaphat Idumæi soluerunt ceruicem suam de iugo Israelitarum. Sed ista applicatio non inducit aliquam efficaciam ad hoc, quod reges deberent transire priusquam Idumæi soluerent ceruicem suam de iugo Israelitarum: nam si Ioram non fuisset malus, non recessissent Idumæi de subiectione sua, nec filiorum suorum, si ipsi boni essent: sed quia peccauerat nimis, datum est ei hoc in penam: ut supra declaratum est. Tertia causa fuit difficultas quædam, quia Ioram putauit, quod posset Idumeos primo bello reducere in potestatem suam: quia tamẽ non potuit, & illi exhibuerunt se nimis pertinaces recludere se in fortalicijs, & eligendo potius mori, quam redire ad tributa soluenda, cõternatus est Ioram animo, & putauit, quod nunquam posset reducere illos in seruitutem, ideo cessauit. Et tunc recessit de Lobna in tempore illo. Ista est quædam ciuitas in forte Iuda, & est circa terram Idumæorum: ut patet Iosue. 15. & tunc recessit a Ioram, ut non esset subdita illi.

Urbs Lobna quare recessit a Ioram. Quæstio XXXVII.

QVAERETVR de ista vrbe Lobna, quare recessit a Ioram, cum ista esset de terra Iuda. Respondendum est, quod omnia ista fiebant a Deo in penam Ioram, ut diminueretur dominium suum: quia ipse dereliquerat eum: sic patet 2. Paralip. 21.

scilicet, eo tempore Lobna recessit, ne esset sub manu Ioram, & subditur causa: dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum: causa tamen quare moti sunt viri Lobna, poterat esse: quia ipsi grauabatur tributis a Ioram: & quia erant circa terram Edom, licet essent Iudæi uoluerunt rebellare Ioram putantes, quod ipsi cõiungerentur Idumæis, & simul se defenderent a Ioram, & seruis eius. Aliquis autem dicit aliter, quod ciuitas Lobna quamquam esset in forte Iudæ, tamen non possidebatur a filiis Israel, sed a gentilibus, sicut erat de ciuitatibus Philistinorum, quæ omnes ferè erant in tribu Iuda, ut patet Iosue. 15. & omnes verè erant in tribu Iuda, ut patet Iosue. 13. & tamen non habitabantur ab Israelitis, sed a Philistinis: & sic ista ciuitas, quamquam habitaretur a gentilibus, tamen illi solvebant tributa regibus Iuda, cum essent in terra sua: nunc verò videntes viri Lobna, quod recessissent Idumæi a Ioram, & diminueretur regnum, ipsi quoque recedere uoluerunt a præstatione tributorum, putantes quod non posset eos redigere in seruitutem Ioram. Sed istud non stat: quia Lobna erat ciuitas habitata ab Israelitis: nam ipsa capta fuerat de manu gentiliū tempore Iosue: ut patet Iosue. 10. s. Transiuit Iosue cum omni Israel de Macedonia Lobna, & pugnavit contra eam, quam tradidit Dominus in manus Israel. Item patet, quod habitarent ibi Iudæi: quia infra 23. dicitur, quod nomen matris Ioachaz erat Amital filia Ieremiã de Lobna: ergo habitabant Iudæi in Lobna: quia aliàs nõ accepisset rex Iosias uxorem de habitatoribus Lobna, cum ipse esset valde fidelis. Dicendum ergo, quod fuit ciuitas ipsa virorum Iuda: & tamen subtraxerunt se a tributis præstandis Iorã, quia forte grauabat eos, vel forte quia desiderabant esse liberi, & nunc habuerunt opportunitatem ad hoc. Dicendum tamen, quod ciuitas Lobna postea redijt ad reges Iuda, cum rex Iosias accepit in uxorem Amital filiam Ieremiã de Lobna infra 23. & tamẽ si nunquam rediissent ad præstanda tributa regibus Iuda, essent hostes eorum, cum se subtraherent ab eo, quod semper præstare consueuerant: & sic reges Iuda nõ acciperent uxores, nec cõcubinas de filiabus habitatorum Lobna: & tamen accepit rex Iosias uxorem de vrbe illa: ergo iam Lobna erat in potestate regum Iuda. Item patet, quia de Edom dicitur, quod recessit, ne esset sub Iuda usque ad diem hanc: & tamen de Lobna non dicitur hic, nec 2. Paralip. 21. quod recessit usque ad diem hanc, sed solum quod recessit tempore illo: ergo quando scriptus fuit liber iste iam redierat Lobna ad reges Israel. Reliqua autem sermonum Ioram. i. omnia, quæ dixit, vel fecit, quæ non habentur hic. Et uniuersa, quæ fecit, sicut occidendo fratres suos, & quosdam principes Iuda. 2. Paralip. 21. & alia particularia gesta. Nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? In libro illo scribebantur particulariter gesta regum Iuda, siue bona, siue mala, & ibi erant scripta omnia gesta Ioram. Aliqui putant istum esse librum Paralip. quia ibi habentur multa alia gesta regis Ioram, quæ non habentur hic: ut patet 2. Paralip. 21. & tamen non est ille liber, nec etiam habetur in sacra scriptura: ut declaratum est præcedenti lib. c. 14. & ibi dictum est quid esset: Et dormiuit Ioram cum patribus suis: mortuus est, sicut omnes patres sui, & dormiuit in anno mortis. Sepultusque est cum eis in ciuitate Dauid. Ciuitas Dauid vocatur castrum montis Syon: quia Dauid illud acquisiuit de manu Iebuseorum. supra 2. lib. cap. 5. & ibi fecit. Dauid quendam locum pro sepulchris omnium regum de stirpe sua, ut declaratum est ibidẽ, & omnes successores Dauid sepeliebantur in sepulchris illis: iste tamen Ioram quia

Ioram moritur.

quia fuit vir malus licet sepultus fuerit intra castrum montis Syon, tamen non fuit positus in sepulchris regum, nec populus fecit ei funera honorabilia, sicut regibus. 2. Paralip. 21. & hoc propter indignitatem suam. Sic etiam quidam alij reges valde mali nõ sepulti fuerunt in sepulchris regum: sicut Iosias, quod fuit malus, quia occidit sacerdotes Domini, & sepultus est extra sepulchra regum. 2. Paralip. 24. sic etiam Ozias rex, quia fuit sepius non fuit sepultus in sepulchris regum, eodem lib. capit. vigesimo sexto.

De regno Ochozias. Hic ponitur secundum huius partis. de regno Ochozias filij Ioram: & dicitur. Et regnavit Ochozias filius Ioram pro eo. Iste erat minimus filiorum suorum: nam habuit filios multos Iorã: sed hostes. Arabes, & Aethiopes, & Philistini acceperunt omnes filios suos, & filias, & uxores, & occiderunt illos præter minimum eorum. f. Ochoziam. 2. Paralip. 22. & iste vocatur alio nomine Ioachaz, quod patet 2. Paralip. 21. dicitur, quod hostes occiderunt omnes filios Ioram, & remansit solum minimus eorum Ioachaz: & eod. lib. cap. 22. dicitur, quod occisi fuerunt omnes filij Ioram, & mansit minimus Ochozias, & illum constituerunt regem. Existud non est nouum: quia multi homines in sacra scriptura sunt binomij: sicut Iesse, & Iisai; & Petrus, & Simõ, & Cephas, & multi alij. Anno duodecimo Ioram filij Achab regis Israel, sicut do cepit regnare Ochozias in Iuda regnabat in Ioram filius Achab, & erat tunc annus duodecimus eius. Iste enim fuit ultimus annus regni eius: quia solum regnavit duodecim annis supra 3. Et regnavit Ochozias filius Ioram regis Iudæ. Iste non regnavit aliquo tempore simul cum patre suo, sed solum eo mortuo. Viginti duorum annorum erat Ochozias cum regnare cepisset, quamquam iste esset minimus filiorum Ioram, tamen multo tempore natus fuerat antequm Ioram esset rex. Et vno anno regnavit in Ierusalem. Non regnavit maiori tẽpore: quia erat iniquus, & Deus fecit eum occidi per manum Iehu, qui constitutus est in regem Israel: sequenti c. Nomen matris eius Athalia. Ista Athalia fuit vxor regis Ioram, & postquã occisus est Ochozias filius eius occidit ipsa omne semægum, ut ipsa sola regnaret, & regnavit sex annis. infra 11. & 2. Paralip. 22. Filia amri regis Israel. Vocatur filia Amri. i. neptis eius. Nam ipsa erat filia regis Achab, ut patet supra in litera, & 2. Paralip. 21. quia tamen Amri erat pater Achab, præcedenti lib. cap. 16. vocatur Athalia filia Amri, i. neptis, sicut omnes superiores in ascendentibus vocantur patres, scilicet, aui, proau, & atai, & tritai.

Ochozias quotannis esset, quando regnare cepit. Quæstio XXXIX.

QVAERETVR ulterius, quomodo potest stare, quod hic dicitur, scilicet, quod Ochozias erat 22. annorum quando cepit regnare: quia 2. Paralip. 22. dicitur, quod erat annorum 42. quando cepit regnare. Aliquis dicit, quod ista contrarietas debet tolli: quia Ochozias regnavit aliquo tempore cum patre suo, & alio tempore per se post mortem patris sui. Accipiendo primo modo, erat Ochozias annorum 22. quando cepit regnare: sicut dicitur hic: accipiẽdo autem secundo modo, erat annorum quadraginta duorum, quando cepit regnare, sicut dicitur 2. Paralip. 22. sic enim fuit de Ioram patre Ochozias: nam ipse regnavit cum patre suo Iosaphat nouem annis, & mortuo Iosaphat, regnavit octo annis, ut declaratum est supra in quadam quæstione. Sed dicendum, quod non stat, quia istud, quod dicitur hic, necesse est intelligi de regno, quod habuit Ochozias, mortuo patre suo, quia dicitur: dormiuit Ioram cum patribus suis, & regnavit Ochozias filius eius pro eo. Secundo patet, quia dicitur, quod vno anno regnavit: ideo necesse est intelligi de regno, quod habuit, mortuo patre suo: nam regnum, quod habuit cum patre suo, sicut isti præsupponunt, fuit annorum 20. quia viginti duorum annorum erat, quando dicunt, quod cepit regnare cum patre, & quadraginta duorum, quando cepit per se regnare: ideo oportebit intelligi istud post mortem patris. Tertio patet, quod non possint concordari ista litera, & 2. Paralip. 22. isto modo: quia sicut hic dicitur, quod erat viginti duorum annorum, quando cepit regnare, & regnavit vno anno: ita ibi dicitur, quod regnavit vno anno, & quod erat quadraginta duorum annorum, quando cepit regnare. Quarto patet, quod necessariõ intelligatur litera ista de regno, quod habuit mortuo patre: quia dicitur, quod cepit regnare anno duodecimo Ioram regis Israel: & tamen post annum 12. istius Ioram, non vixit Ochozias vno anno integro: quod patet, quia Ioram rex Israel solum regnavit 12. annis, supra tertio: & tamen Ochozias mortuus est eadem die, qua Ioram rex Israel: ut colligitur sequenti cap. Ideo non potuit viuere vno anno post annum

Ochozias quotomodo anno Ioram regis Israel regnare cepit. Quæstio XXXVIII.

QVAERETVR, quomodo potest esse, quod Ochozias cepit regnare anno 12. Iorã regis Israel: quia oportet, quod iam mortuus esset Iorã rex Israel quando ipse cepit regnare: nam regnavit Ioram annis 12. solum, supra 3. & Ioram rex Iudæ post Ochoziam cepit regnare anno quinto Ioram regis Israel supra in litera: id manebant solũ 7. anni de regno Iorã regis Israel, quĩ cepit regnare Iorã rex Iudæ, & tñ Iorã rex Iudæ regnavit annis 8. ut patet in litera: ergo post mortem Iorã regis Israel adhuc regnavit vno anno Iorã rex Iudæ pater Ochozias, & post ipsum regnavit Ochozias: ergo non potuit Ochozias regnare, viuente Ioram rege Israel, & totum regnum suum fuit, viuente illo: nam in eodem die mortui sunt Ioram rex Israel, & Ochozias rex Iudæ: quod patet, quia Iehu insurrexit contra Ioram regem Israel, & percussit eum sagitta: & erat tunc cum eo Ochozias, siue Ahazias rex Iudæ, & fugit a facie Iehu; &

annum duodecimum Ioram regis Israel: & tamen isti volunt, q̄ regnauerit annis viginti, cum patre: ergo intelligitur de regno, q̄ habuit per se post mortē patris. Quotū pater, quia Ochozias non poterat regnare cum patre suo Ioram, nisi eo tempore, quo ipse regnauit: & tamen Ioram solum regnauit 8. annis, supra in litera: ergo non potuit cum eo regnare viginti annis, vt isti ponunt: & sic intelligitur tā istud, quā id, quod habetur 2. Paralip. 22. de regno, quod habuit post mortē patris. Item sexto non stat, quia dato, q̄ dicamus regnasse Ochoziam cum patre suo, nō potest stare, quia sequitur, q̄ filius esset senior patre suo duobus annis, quod includit contradictionem. Hoc patet, quia Ioram pater Ochozias erat annorum triginta duorum, quando cepit regnare, & octo annis solum regnauit, supra in litera: & sic fuit tota vita sua quadraginta annorum: quomodo ergo moriēte eo, Ochozias filius suus poterat esse quadraginta duorum annorum, potissimē cum iste esset minimus. 2. Paralip. 22. Dicendum, q̄ hic est magna difficultas, & declarabitur 2. Paralip. 22. *Et ambulauit in vijs domus Achab.* Scilicet, secutus est Idola, sicut fecerat domus Achab, & ista est causa, quare cito mortuus est, & non regnauit vno anno integro: & factum est iuste: vt sicut Ochozias pp̄ domum Achab peccabat, ita cum domo Achab moreretur: & sic in eadē die, qua delata est domus Achab occiso Iorā rege Israel filio Achab, occidit Ochozias: vt patet sequenti cap. Causa autē, quare Ochozias secutus est Idola, sicut domus Achab fuit duplex. Prima pp̄ matrem suā: quia Athalia erat mater sua, & erat filia Achab: ipsa autem impulit eum, vt coleret Idola 2. Paralip. 22. f. Ochozias ingressus est per viā domus Achab: mater. n. eius impulit eū, vt impiē ageret. Secunda causa fuit pp̄ consiliarios, quia omnes consiliarij regis Ochozias fuerunt de domo Achab, & consulerunt ei tenere viam Achab. 2. Paralip. 22. f. fecit Ochozias malum in conspectu Domini sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortē patris eius in interitum eius. *Ambulauitque in consilijs eorum,* & fecit, quod malum est coram Domino, sicut domus Achab. i. coluit Idola, sicut filij Achab: istud. n. vocatur malum sp̄tialiter, & non solum imitatus est filios Achab in colendo Idola, sed etiam in violentijs, & occisionibus, & rapinis, & alijs iniquitatibus. *Gener. n. Domus Achab fuit.* f. accipit uxorem de domo Achab. f. filiam alicuius filiorum Achab, vel aliquam aliā de cognatione illa, & istud impulit eum ad sequendum mores domus Achab. *Abit quoque cum Ioram filio Achab ad praediandum contra Hazael regem Syriae.* Istud fuit in duodecimo anno regni Ioram: nam paulo post hoc occisus est: vt patet ex ordine litera: hic, & sequenti c. Pro quo sciendum, q̄ mortuo Benadad rege Syriae, sicut dicitur supra in litera, regnauit Hazael in Syria, & ipse pugnauit contra Israel, sicut pugnauerat Benadad: & Ioram filij Achab regnabat in Israel eo tempore, quo Hazael cepit regnare in Syria: & in anno 12. regis Ioram fuit bellū inter ipsum, & Hazael regem Syriae, & iam mortuus fuerat Ioram rex Iuda: ideo Ochozias, qui tunc regnabat, iuit cum Ioram ad bellum contra Syros. Sic. n. Iosaphat auius ius iuerat cum Achab rege Israel ad bellū cōtra Syriam, viuente Benadad, p̄cedenti lib. c. 22. & 2. Paralip. *In Ramoth Galaad.* Ista est quaedā ciuitas in terra duarū tribuū, & dimidiē, vbi habitauerant duo reges Amorrhēi, & est in tribu Gad, vt patet Deut. 4. Iam tenebat rex Syriae, quanquam pertineret ad terrā Israel, & pro hac pugnauit Achab contra Benadad regem Syriae, & apud illam ciuitatem occisus est: p̄cedē-

Ochozias
quare se-
quutus est
Idola.

ti lib. c. vlti. & 2. Paralip. 18. Istam autem ciuitatē re-
petebat nunc Ioram filius Achab ab Hazael, q̄ no-
uiter regnabat in Syria, a mortuo Benadad: iō factū
est ibi bellū. *Et vulnerauerunt Syri Ioram.* Nimis vulne-
ratus fuit in bello illo, ita vt oporteret eū recedere
de bello. *Qui reuersus est, vt curaretur in Iezrahel.* Iezrahel
est ciuitas terrā Israel in forte Ephraim, vt patet Io-
sue 17. alia autē Iezrahel est in forte Iudæ, cui sunt
coniūcti montes Gelboe, & mons Carmelus, & de
hac habetur Iosue 15. & supra 1. lib. c. 29. ista autem,
de qua hic dicitur, erat in forte Ephraim, q̄ alia nō
pertinebat ad reges Israel, sed ad reges Iudæ. In ciui-
tate ista fecerat Achab occidi Naboth virum iustū,
quia noluit ei dare vineam suam: p̄cedenti lib. c.
21. Et in hac vrbe occisus est ipse Iorā à Iehu: vt pa-
ter sequenti c. *Quia vulnerauerunt eum Syri in Ramoth,*
pr̄liante contra Hazael regem Syriae. Nimis fuerat vulne-
ratus: ideo oportuit eum recedere de bello in Iez-
rahel, vt curaretur ibi de vulneribus suis: Et hic cō-
pletū est, quod dixit Dominus ad Elham, p̄cedenti
lib. c. 19. f. erit, vt quicumq; fuerit gladium Hazael
occidat eum Iehu. Et sic Ioram, qui iudicio Domi-
ni erat condemnatus ad mortem, euasit gladiū Ha-
zael in bello, & occidit eum Iehu, & sic Ioram, qui
iudicio Domini erat cōdemnatus ad mortem, euasit
gladium Hazael in bello, & occidit eum Iehu in
vrbe: sequenti c. *Porro Ochozias filius Ioram rex Iuda*
descendit inuisere Ioram filium Achab in Iezrahel. Ocho-
zias rex Iuda descendit inuisere. i. ad visitandum Ior-
am regem Israel in Iezrahel, vbi curabatur de vul-
neribus suis. *Quia egrotabat.* f. propter vulnera, & san-
guinem multum euacuatū debilitatus fuerat, & egro-
tabat in Iezrahel. Pōit autē istud hic, q̄ ambo
reges occisi fuerunt in Iezrahel à Iehu, sequenti c.

Iezrahel ci-
uitas in for-
te Efrayn.

Ochozias quare iuit ad visitandum Ioram regem
Israel. *Quaestio XL.*

QVAERETVR, quare Ochozias descendit
ad visitandum Iorā regem in Israel. Respondē-
dum, q̄ duę causę fuerunt, vna ex parte Dei, & alia
ex parte Ochozias. Prima fuit, quia Deus volebat
occidere Ochoziam regem Iudæ, & q̄ sanguis eius
maneret inultus, & ad hoc disposuerat, q̄ Iehu occi-
deret Ioram regē Israel: ideo etiā inclinauit Ocho-
ziam, vt iret ad visitandum Ioram in Iezrahel, & ibi
ambo occiderentur: sic patet 2. Paralip. 22. f. Igitur
Ochozias rex Iuda descendit, ut inuiseret Iorā egro-
tantem: voluntatis quippe fuit Dei aduersus Ocho-
ziam, vt veniret ad Ioram, & cum venisset egrede-
retur cum eo aduersum Iehu, quē vxxit Dominus,
vt deleret domū Achab. Secunda causa fuit ex par-
te Ochozias. f. quia Ochozias erat filius Athaliae, &
illa erat soror Ioram regis Israel: ideo habebat cum
eo magnam familiaritatem Ochozias, & iuerat cū
eo ad bellum in Ramoth Galaad contra regem Sy-
riae: & sic nūc descēdebat ad visitandū eū egrotatē
pp̄ vulnera, vt cōsolaret ipsū verbo suo, & aspectu.

CAPITVLVM IX.

ILISAEVS autem propheta
vocauit vnum de filiis p̄p̄he-
tarum, & ait illi: Accinge lū-
bos tuos, & tolle lenticulam
olei hanc in manu tua, & va-
de in Ramoth Galaad.

Descripta in p̄cedentibus regis historię profec-
tione, hic agitur de totali domus Achab destru-
tione

Supra 14.

ctione, & diuiditur in duo, quia primo ponitur de-
structio domus Achab quantum ad principales p̄so-
nas: secundo quia itum ad secundarias sequenti c.
Prima in tres, quia primo ponitur regis Ioram in-
terfectio, secundo Ochozias regis Iuda fuga, & occi-
sio ibi. *Ochozias autem.* Tertio Iezrahel laceratio ibi.
Porro Iezrahel. Prima in tres, q̄a primo ponitur Iehu
in regem vnctio, secundo eius vncti confirmatio,
ibi. *Et ascendit.*

An ordo continuus sit, & immediatus ad p̄dicta. *Q. I.*

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ ha-
bentur hic, habeant ordinem continuatū ad
ea, quæ habentur p̄cedenti cap. & an fuerint fa-
cta immediatē post illa, vel interiecto aliquanto tē-
pore. Ad primum dicendum, q̄ hic est ordo conti-
nuus ad p̄cedentia: quia p̄cedenti cap. dictum
est de anno 12. regis Ioram, hic autē agitur de mor-
te eius. Etiam quia in p̄cedentibus dicitur, quo-
modo Iorā vulneratus in Iezrahel curatus est: hic
autem ponitur, quomodo in Iezrahel curatus est: iō
necessē est ita fuisse post illa. Ad secundum dicen-
dum, q̄ modicum tempus fuit inter p̄cedentia, &
ista, quia p̄cedenti c. dicebatur, quomodo Ocho-
zias rex Iuda descendit in Iezrahel, vt inuiseret Iorā
egrotantem: hic autem dicitur quomodo ambo exi-
tentes in Iezrahel à Iehu occisi sunt. Certum est ta-
men, q̄ paruō tempore maneret Ochozias in Iez-
rahel, cum solum descendisset ad visitandum Iorā
egrotantem. Fuerunt ergo, quæ habentur hic, & p̄-
cedenti cap. omnino in eodem tempore. Circa primum
dicitur: *Eliseus autem propheta vocauit vnum de fi-
liis prophetarum.* Omnes filij prophetarum erant ad p̄-
ceptum Elisei: quia ipse erat princeps eorum, & om-
nes dicebatur habitare coram eo. supra 4. & 6. & ip-
se vocauit vnum de eis, & misit ad vngendum Iehu.
Et ait illi: accinge lumbos tuos. Iste est quidam apparatus
ad currendum: nam Iudæi habebat vestes penden-
tes vsque ad talos, & habebat eas laxas. f. non colligatas
corpori, & sic erant ad itinerandum nimis im-
peditiuę, cum ergo aliquis debebat velociter curre-
re, oportebat, q̄ accingeret lumbos suos. f. decurtan-
do vestes, & eas corpori astringendo: vt percucien-
do pedes non impedirent ambulatent. Sic patet, si
pra 4. quando misit Eliseus Giezi ad suscitandū fili-
um mulieris Sunamitis, & dixit ei, q̄ curreret ve-
lociter, & neminem salutaret in via, & ad hoc p̄-
dixit ei, q̄ accingeret lumbos. Et non solum erat
hoc ad itinerandum, sed etiam ad ministrādū: quia
omnes ministrantes inter Hebręos dicebantur p̄-
cingere se, sic dicitur de Christo Ioannis 13. q̄ p̄-
cingit se, & accipit linteam, & lauit pedes discipu-
lorū. Sic ē Luc. 17. d̄f̄ p̄cinge te, & ministra mihi:
Erar ergo necessarium p̄cingere vestes pp̄ longi-
tudinem, & quia laxę erant. *Et tolle lenticulam olei hanc
in manu tua.* Lenticula est quoddam vas paruum, in
quo continetur oleum, & d̄f̄ à liniendo, quia ibi cō-
tinetur oleum, quo linitur. *Et vade in Ramoth Galaad.*
Ista erat ciuitas, in qua fuerat bellum Ioram regis
Israel cōtra Hazael, & ibi vulneratus fuerat à Syris,
& redijt in Iezrahel, vt curaret: vt patet p̄cedenti. c.

Accinge-
re lumbos
quid.

Eliseus quare non iuit ad vngendum Iehu in regem.
Quaestio LI.

QVAERETVR, quare Eliseus nō iuit ad vn-
gendum Iehu in regem, sed misit vnū de pue-
ris suis. Responderi potest, q̄ forte hoc fecit pp̄ ti-
morem Ioram regis Israel: quia si ipse cognosceret,

q̄ ibat ad vngendum aliquem in regem, occideret
eū: & forte difficile erat occurrere ad quid ibat Eli-
sæus, si illuc iret, q̄ autem mitteret illuc aliquem de
pueris suis, nō erat periculum, quia non aspiceretur
ad eum. Sic patet de Samuele, qui non audebat ire
ad vngendū Dauid timore Saulis, dicens: audiet Saul,
& interficiet me, ideo accepit bouem ducens ante
se quasi iret ad immolandū, supra 1. lib. cap. 16. hoc
autem verisimile erat in Eliseo, quia ipse p̄dixit
multa mala regi Ioram, & si ipse iret, crederetur,
q̄ ibat ad vngendum aliquem in regem, & teneret.

Quis fuit, qui iuit ad vngendum Iehu in regem, & an fuerit
Ionas propheta. *Quaestio LII.*

QVAERETVR, vterius, quis fuit iste de filiis
prophetarum, qui missus est ad vngendū Ie-
hu in regem. Responderi potest, q̄ iste fuit Ionas p̄-
pheta, & erat tunc sub potestate Elisei, sicut ceteri
prophete: & dicit causam esse, quia Eliseo dictum
fuerit, q̄ iret ad vngendum Iehu in regem Israel: p̄-
cedenti lib. c. 19. oportebat ergo, q̄ ipse, vel aliquis
discipulus eius iret ad vngendum illum, & tamē nō
iuit ipse p̄ se: ideo debuit ire aliquis discipulus eius:
Erat autem Ionas discipulus Elisei: quia dicitur q̄ ip-
se fuit filius mulieris Sareptanę, quem Elias suscita-
uit à morte p̄cedenti lib. c. 17. Dicitur est, quod
istud non conuenit propter duo. Primo propter id,
quod dicitur, secundo propter id, quod p̄supponunt
dicunt. n. q̄ Ionas fuerit nunc sub Eliseo, & ta-
men v̄t, q̄ postea fuerit, q̄a regula est apud Hebręos
inter prophetas, q̄ ille prior est tempore, qui prior
ponitur in ordine libri: & etiam hoc satis apparet
ex regibus, qui ponuntur in prologo cuiuslibet ipso-
rum: & tamen Ionas ponitur post Abdā, & Amos,
& Amos prophetauit tempore Ozias regis Iuda, er-
go postea prophetauit Ionas. De hoc Amos primo,
& tamen Ozias rex Israel fuit multo post hoc: quia
nunc regnabat Ochozias in Iuda, & post eum Atha-
lia, q̄ regnauit sex annis, infra 11. & post eā Ioas, q̄
regnauit quadraginta vno annis, infra 12. & postea
Amasias, qui regnauit 29. annis, infra 14. & post eum
Ozias in fra 15. Et tēpore huius prophetauit Amos,
& postea prophetauit Ionas: ergo non poterat ipse
mitti nunc ad vngendum Iehu: quia tunc tēpore illo,
quo propharet, esset plus, quā centum annorū,
& tamen ipse erat vir, quando missus est in Ninuē:
vt colligitur Ione primo. Patet hoc, quia nunc quā-
do iste missus est esset plus, quā viginti quinque an-
norum: quia mittebatur tanquam vir fortis, & pru-
dens ad vngendum regem, quibus iungatur sex an-
ni Athaliae, & 41. regni Ioas, & 29. regni Amasie, erit
centum, & duo anni: & tamen adhuc in principio
regni Ozias non prophetauit Ionas: quia ante eum
prophetauit Amos, & tamen Amos non propheta-
uit in principio regni Ozias, sed solū duobus annis
antequam efficeretur leprosus, & fieret terremotus
in Ierusalē, vt patet Amos primo, non ergo fuit Io-
nas tēpore Elisei. Secundo errat Ra Sa. in eo, q̄ p̄sup-
ponit. f. q̄ iste fuerit filius mulieris Sareptanę, quē
suscitauit Elias, quia tunc Ionas esset de Sarepta: &
tamen Ionas est de Geth, vt patet infra 14. f. locutus
est Dñs per seruū suum. Ionā filiū Amathi propheta-
tam, qui erat de Geth, quæ est in Ophel. Dicitur
ergo q̄ nō fuit iste Ionas, sed aliquis alius de filiis p̄p̄he-
tarū: q̄a multi erāt cū Eliseo. Motiuum ē nō tēneri,
q̄a cū Deus iussisset Elię vngere Iehu in regē p̄cedē-
ti lib. c. 19. vel ipse vngeret, vel cessaret mādātū Dei
ex aliqua cā: & tūc nō oportebat, q̄ alius ageret lo-
co eius, quia ipse absolutus erat à mandato Dei.

Quam

R. Salomō
reijciunt.

Regula ge-
neralis, qd
ille p̄p̄he-
ta ē prior,
qui prior
ponitur.

Quare oportuit istum puerum accingere lumbos, & currere. *Quaestio 1111.*

QVAERETVR vterius, quare iussit Elisaeus istum iuuenem, quod accingeret lumbos. Respondendum, quod accingere lumbos erat dispositio ad faciliter currendum, ut supra dictum est. Ratio autem, quare currere deberet erat multiplex. Prima quia sermo Domini urgebat; nam Deus volebat occidere nunc duos reges. Ioram regem Israel, & Ochoziam regem Iudae, qui erant simul in Iezrahel: & hoc fieri debebat per Iehu, & non poterat fieri quousque esset vnctus in regem: & forte Ochozias volebat redire in terram suam, & si cito non iret Iehu in Iezrahel, non inueniret duos reges simul, sed solum Ioram: quod factis appareret ex litera sequenti: nam illico ut iussit iste propheta, & vnxit Iehu in regem, iussit ipse Iehu in Iezrahel, & inuenit Ochoziam, & Ioram: si ergo moraretur, forte non inuenisset illos; ideo oportuit, quod iret iste propheta velociter. Secunda causa fuit ad euitandum periculum, & ne poneretur impedimentum diuinae voluntati: nam si iste iussit morando, interim forte Iosaf cognosceret quod iste ibat, & iter faceret eum, vel impediret viam eius, vel saltem premoniret se, ne aliquid posset fieri contra ipsum, & sic impediretur voluntas Dei de occidendo regem Israel, & Iuda. Tertia causa fuit propter alios a rege, qui poterant cognoscere quod iret iste puer propheta, si moraretur, & moti nouitate, facti, nunciaret illud regi Israel, & sic premoniret se, vel per inuidiam Iehu, qui vngendus erat, conarentur disturbare, factum: de buit ergo ire velociter, ne aliquid istorum sequeretur.

*Elisaeus quare iussit puerum portare secum lenticulam olei. *Quaestio 1111.**

QVAERETVR vterius, quare Elisaeus iussit istum puerum propheta, ut portaret secum lenticulam olei ad vngendum Iehu in regem: nam poterat inueniri oleum in Ramoth Galaad, vbi vngendus erat Iehu. Aliquis respondebit, quod ista vnctio facta est cum oleo sacro: quia sic debebat esse vnctio regum, & tamen in Ramoth Galaad, vbi erat nunc Iehu, non inueniretur oleum sacrum, sed solum commune, ideo portauit secum lenticulam. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia non potuit nunc vngi Iehu cum oleo sacro, sed cum communi: quod patet: quia oleum sacrum erat in templo Domini, ut patet praecedenti lib. c. 11. vbi dicitur, quod ad vngendum Salomonem Sadoc sacerdos accepit cornu olei de tabernaculo Domini: nunc tamen non poterat Elisaeus habere oleum de templo Domini: quia Elisaeus morabatur in terra Israel: templum autem Domini erat in terra Iuda in Ierusalem. Item quia dato, quod Elisaeus in Ierusalem non auderet accipere de oleo sacro, ne haberet contra eum suspicio, quod aliquem volebat vngere in regem: quia oleum illud ad nihil erat, nisi ad vngendum sacerdotes, vel reges: ad tollendam ergo istam presumptionem non acciperet oleum sacrum. Dicendum ergo quod oleum commune erat istud, quod portabat ille propheta in lenticula, & poterat reperiri oleum in Ramoth Galaad, vbi vngendus erat Iehu: & tamen voluit portare secum lenticulam olei ad occultandum factum antequam fieret: nam si non portauisset oleum, forte in domo illa, in qua vngendus erat Iehu, non inueniretur oleum, & oportebat inquiri, & tunc poterat cognosci quid vellet facere propheta priusquam faceret, & sic posset impediri: tulit ergo secum lenticulam olei, ut cum ingrederetur ad Iehu illico funderet oleum super caput eius antequam

F ipse Iehu, vel aliquis alius sciret quid volebat facere propheta, & non posset aliquo modo impediri.

Sciendum autem, quod Hebraei dicunt Iehu fuisse vnctum de lenticula olei: quia regnum suum non erat permanens, cum solum manserit vsque ad quartam generationem, sequenti c. & inf. 15. Dicunt etiam, quod illi reges, qui vncti sunt lenticula olei, non habuerunt regnum permanens, & sic patet in Saule, super quem fudit Samuel lenticulam olei, sup. 1. lib. c. 10. Et iste vnctus est lenticula olei, & mansit regnum suum vsque ad quartam generationem solum, sequenti ca. de vnctis autem cornu olei dicunt, quod regnum eorum erat mansens, & sic fuit de regno Dauid, & Salomonis: quia mansit regnum in posteris eorum semper, & ipsi fuerunt vncti cornu olei. De Dauid patet supra. 1. lib. ca. 16. quia Deus dixit Samueli: imple cornu tuum oleo. De Salomone patet praecedenti lib. ca. 1, quia Sadoc tulit cornu olei ad vngendum Salomonem. Sed dicendum, quod ista est vanitas: quia oleum non confert regnum, sed Dei dispositio: ideo nec potest facere illud durans vel subito cadens. Vnde siue sit oleum sacrum, siue non, nihil differt. Nam Dauid vnctus est oleo communi, ut declaratum est, sup. 1. lib. ca. 16. & tamen regnum eius fuit mansens, & merita eius fecerunt, ut non periret regnum filiorum suorum, praecedenti lib. c. 11. & 15. Salomon autem vnctus est oleo sacro. s. oleo, quod erat in tabernaculo Domini, praecedenti lib. c. 1. & tamen regnum suum perit: ritum erat, nisi propter merita Dauid, eo. lib. c. 11. nihil ergo differt esse oleum sacrum, vel commune: a fortiori autem non differt ferri illud in lenticula, vel in cornu. Nam esse sacrum, vel commune poterat facere differentiam sicut est in vnctio, quae fit in confirmatione, & in extrema vnctio: quia de substantia est in istis, quod fiat vnctio in oleo consecrato, alioquin non confertur sacramentum: quia dicit Iacobus quinto: vngentes eum oleo sancto: & tamen sacrum vel commune oleum non facit differentiam in vnctio: ne regnum: quia illud non est sacramentum, sed potestatis insignium: ideo a fortiori fundi oleum de lenticula, vel de cornu nihil differt ad esse regem, vel regnum esse mansens.

*Iehu an esset in Ramoth Galaad, vbi vngeretur a puero. *Quaestio 1111.**

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, quod iste puer propheta iturus erat ad vngendum Iehu in Ramoth Galaad: nam videtur, quod non poterat esse ibi Iehu: quia Ramoth Galaad erat ciuitas, quam tenebat rex Syriae, & pertinebat ad regem Israel, & propter illam pugnabat Ioram rex Israel contra Hazael regem Syriae praecedenti cap. Respondendum secundum quosdam, quod Iehu erat in Ramoth Galaad, non quidem, quod esset intra urbem, sed quod erat apud illam: quia pro illa pugnabat rex Israel contra Hazael, & hoc patet in littera. Porro Ioram obsederat Ramoth Galaad ipse, & omnis Israel cum eo contra Hazael regem Syriae. Ergo non habebat urbem in sua potestate, cum obsideret eam, & sic Iehu esset extra urbem. Sed dicendum, quod non stat: quia satis apparet, quod esset intra urbem: nam Elisaeus iussit huic adulescenti, quod iret in Ramoth Galaad, & postea dicitur, inquit, & ingressus est illuc, ergo erat intra urbem. Item quia dicitur: & introduces eum in interioribus cubiculum, & tamen si esset extra urbem non esset ibi cubiculum exteriorius, nec interiorius, ergo in urbe erat. Aliquis dicit, quod Ramoth Galaad habebat aliqua suburbia, sicut aliae urbes, & quia illa suburbia non erant murata, exercitus regis Israel erat in illis: intra

Opinio hebraeorum circa vnctio: es re gum.

Vanitas Iudaea.

Confirmatio, & extrema vnctio si datur cum oleo non sacro non est factum.

*Quare Deus voluit vngere Iehu in regem, & non alium. *Quaestio 1111.**

QVAERETVR, quare Deus voluit potius vngere Iehu in regem, quam aliquem alium. Respondendum, quod licet non sit danda aliqua causa motiua voluntatis Dei ad agendum, sicut datur causa motiua voluntatis nostrae ex eo, quod voluntas Dei est simpliciter primum mouens: tamen possunt dari causa voluntatis Dei extrinsecus, ut pote Deus voluit aliquam rem, dato, quod non sit aliqd, quod mouerit eum ad volendum illam rem, nisi ipsi semet: tamen ex parte rei extrinsecus erat rationabilis illam rem fieri, quam aliam: & isto modo intelligendum est quodcumque querimus de causis voluntatis Dei. Et quantum ad hoc dicendum, quod Deus volebat nunc vngere aliquem in regem super Israel ad occidendum Ioram regem Israel, & Ioram domum Achab propter peccata illorum, ut patet in littera. Ad hoc autem non erat aliquis conuenientior, quam Iehu propter duo. Primum: quia iste erat valde diligens ad exequendum id, quod Deus volebat contra domum Achab: Deus autem inquit viros conuenientes voluntatis suae ad faciendum id, quod ipse iubet. Sic patet supra. 1. lib. c. 13. cum dixit Samuel ad Saulem quod dicitur sibi Dominus virum iuxta cor suum, & precepit ei, ut esset dux super populum suum Israel, & Deus de eo dixit: inueni virum secundum cor meum, ut colligitur Psalm. 88. Ita nunc fuit de Iehu, qui iuxta cor Dei fecit omnia, quae ille volebat: sic patet sequenti cap. dicit Dominus ad Iehu: quia studiosus fecisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia, quae in corde meo erant contra domum Achab filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Secunda causa fuit, quia Iehu erat magis dispositus ad faciendum istud, quam aliquis de toto Israel: quia ad delendum totam domum Achab, & occidendum regem Israel requirebatur magna potestas, & fauor exercitus, & populi: hoc autem non erat in aliquo, sicut in Iehu, quia ipse erat princeps exercitus Israel sub rege Ioram: ideo mox, ut vnctus est in regem, totus exercitus secutus fuit ipsum contra Ioram, ut patet in littera: quod aure ipse esset princeps exercitus patet: quia iste propheta, qui iussit ad eum, dixit verbum mihi ad te, o princeps: ut patet in littera: ergo erat maior principum, cum absolute vocaretur princeps.

*Iehu quare potius vnctus est hoc tempore, quam alio. *Quaestio 1111.**

QVAERETVR vterius, quare potius vnctus fuit nunc in regem Iehu, quam alio tempore. Respondendum, quod propter tria, & fundamentum est, quia Iehu non vngebatur, nisi ad delendum domum Achab, ut patet in littera: ideo mox, ut vngere tur, debebat istud exequi, priusquam Ioram rex cognosceret eum vnctum esse, ne posset se praemunire contra illum, sicut dixit Iehu quando vnctus est, quod clauderetur ciuitas, & nullus posset ire profugus ad nunciandum eum vnctum esse in Iezrahel, vbi erat rex Ioram, infra in littera: ideo non debuit vngi vsquequo esset tempus occidendi Ioram: Deus tamen noluit occidere ipsum quousque essent peccata domus Achab consummata: sicut dicitur Gen. 15. Notandum enim complete sunt iniquitates Amorrhaeorum vsque ad praesens tempus, quasi dicat, propter hoc non dabitur terra semini tuo immediate, sed vsque ad quartam generationem: quia illa possidet nunc

Velutatis Dei quod dari ca.

intra urbem verò erat rex Syriae, & sic obsidebat rex A Israel urbem, & rex Syriae erat intra urbem. Sed dicendum, quod non stat, quia Iehu erat intra urbem: nam cum ipse vnctus fuit in regem, dixit ad socios suos: si placet vobis, nemo efficiatur profugus de ciuitate, ne vadat, & nunciet in Iezrahel: ergo erat Iehu intra urbem cum exercitu, & poterat claudi vrbs, ne aliquis exiret.

Dicendum ergo, quod Ramoth Galaad erat ciuitas pertinens ad Israelitas, & occupauerat eam rex Syriae ante tempora Achab regis Israel, & dixit ipse ad seruos suos: ignoratis, quod nostra sit Ramoth Galaad, & negingimus eam tollere de manu regis Syriae, praecedenti libro, cap. vltimo: & tunc Achab iussit ad pugnandum, ut acciperet urbem de manu Syrorum. Et occisus est in bello, ut patet ibidem. Postea verò regnante Ioram filio eius, possidebatur etiam Ramoth Galaad a Syris, & voluit Ioram accipere eam de manu regis Syriae: nam putauit, quod cum nunc Hazael esset nouiter rex Syriae, non esset tunc potestatis, sicut Benadad, & non posset defendere urbem, & tunc Ioram cum toto Israel obsedit eam, ut patet in littera. In bello autem illo percussus est Ioram nimis, & rediit ad curacionem vulnerum in Iezrahel, & reliquit exercitum obsidentem Ramoth Galaad, & tunc mansit ibi Iehu rāquam princeps exercitus, & iussit ad vngendum eum iste propheta. Habebant autem tunc Israelitae urbem totā, vel partem vrbs. Nam poterat esse, quod postquam Ioram recessit vulneratus de bello, exercitus suus praualuit contra Syriam, & acceperunt urbem, manebatque ibi totus exercitus. Vel forte melius potest dici, quod non acceperat totam urbem, sed forte partem planam, & manebat fortalium in potestate Syrorum, & pro illo adhuc durabat obsessio vrbs. Et sic Iehu cum exercitu poterat manere, & manebat intra urbem, & ibi vnctus est in regem. *Cumque veneris illuc.* Id est, introieris in Ramoth Galaad. *Vadibus Iehu filium Iosaphat filij Namfi.* Ad istum vngendum mittebatur, & nominatur hic pater, & auus ipsius Iehu, quia forte fuerat viri insignes, & cogniti ab omnibus in Israel, & non apparet de qua tribu fuerit Iehu. *Et ingressus.* In urbem: quia ibi erat Iehu cum exercitu. *Suscipias eum de medio sarcinum suorum.* i. vocabis eum, ut surgat de medio aliorum principum, qui cum eo sunt, & loquaris ei. *Et introduces in interioribus cubiculum.* i. introduces in domum secretam, quae est intra omnes domos, ut nullus videat quid agis, aut loqueris. *Teneisque lenticulam olei, fundens super caput eius.* Antequam aliquid loquaris fundes oleum super caput eius, quia per istam vnctionem efficiebantur reges. *Et dices: haec dicit Dominus.* i. postquam vnxeris eum, loqueris ei ista ex parte Dei. *Vnxi te regem super Israel.* i. scias te vnctum ex parte mea in regem ad faciendum ea, quae tibi iubeo. *Aperisque ostium, & fugi.* i. aperies ostium cubiculi, in quo vnxeris eum, quia debebat introducere ipsum in cubiculum interiorius ad loquendum ei, & vngendum ipsum, ut patet in littera. *Et ibi non subsistes.* i. postquam vnxeris eum, non itabis in Ramoth Galaad expectando aliquid, vel saltem volendo ibi sumere cibum, sed illico fugies. Non est tamen intelligendum, quod mox, ut diceret propheta ista regi Iehu: vnxi te in regem super Israel, deberet fugere, quia multa alia debebat ei dicere de destructione domus Achab, & occasione Iezabel, & vltione sanguinis prophetarum: nam omnia ista dixit, ut patet in littera: sed hic non dicitur, nisi vnxi te in regem super Israel: quia sub hoc intelliguntur cetera, & scriptura non vult sepe repetere idem.

Alph. Toft. super iij. Reg.

N a Cha-

à Chananaïs, siue Amorrhaïs: & tamen peccata eorū nondum sunt completa, ideo non debent spoliari possessione terræ, sed nunc nondum fuerant cōsummata peccata domus Achab vsque ad duodecimum annum regni Ioram, ideo non debuit prius occidi, nec prius debuit Iehu vngi in regem. Secunda causa fuit, quia nunquam fuit aliqua tanta opportunitas, sicut nunc: nam ad hoc, quod Iehu posset occidere Ioram regem Israel, & delere totam domum Achab, oportebat, quod haberet magnam potestatem exercitus, vel saltem, quod exercitus sibi nō repugnaret: hoc autem fieri debebat per coniurationē aliquam factam inter Iehu, & exercitum: & tamen non poterat fieri coniuratio quando non erat congregatus exercitus: congregatio autem non fit, nisi tempore belli: ideo nunc cum esset bellum Israeliitarum in Ramoth Galaad contra Syros poterat Iehu, qui erat princeps exercitus, facere coniurationē contra Ioram. Tertia causa fuit ad dandam maximam opportunitatem: quia dato, quod aliās Ioram congregasset exercitum habens bellum contra Syros: tamen non erat opportunitas vngendi Iehu in regem, quia tunc manebat Ioram cum exercitu in bello, & non poterat Iehu facere coniurationē propter præsentiam regis, quia antequam fieret, sciret, & præferentur a rege omnes, qui faciebant illam. Nunc autem fuit magna opportunitas ad coniurationem: quia Ioram fuit à principio in bello, & vulnerat⁹ est valde à Syris, & ob hoc recessit in Ramoth Galaad, vt curarentur ibi vulnera eius, s. in litera, & interim māsit Iehu cū toto exercitu in Ramoth Galaad, & sic habuit duas opportunitates ad faciendum coniurationem. Prima fuit, quia rex erat absens, & non poterat scire coniurationem, quæ contra se fiebat. Secunda fuit, quia Iehu cum maneret vice regis in bello, habebat nunc maiorem potestatem super exercitum, quam aliās haberet, & sic poterat trahere exercitum quocumq; vellet. Et ista fuit causa, quare misit Elifæus propheta ad vngendum Iehu cum magna festinatione, accinctis lumbis, scilicet, vt vngeret eum, antequam cessaret ista opportunitas.

Iehu. quare introductus est in cubiculum, & unctus fuit oleo, antequam propheta diceret ei aliquid. Quæst. I. X.

QVAERETVR vterius, quare iussum est, quod introduceret iste propheta ipsum Iehu in cubiculum interiorius, & quod funderet oleum antequam aliquid diceret. Ad primum dicendum, quod hoc factum est, ne aliquis de omnibus astantibus ipsi Iehu sciret, quod veniebat ille propheta ad vngendum eum in regem, quia fortè inuiderent aliqui, & disturbarent antequam fieret, cum autem introductus est in interiorius cubiculum, nemo videre poterat, nec audire ea, quæ propheta dicebat Iehu, vel quæ faciebat. Sed obiicietur, quod istud nihil erat: quia mox, vt Iehu exiit de cubiculo, & retulit se vinctum per prophetam, totus exercitus clamauit dicens: regnauit Iehu, & posuerunt vestimenta sua, sub pedibus eius, infra in litera. Ita ergo si antequam vngeretur propheta, loqueretur coram omnibus, cōsentirent omnes. Dicendum, quod nimis differebat: ga antequam vngeretur Iehu, poterat distubari, & aliquid per inuidiam conarentur distubare. Postquam vero vinctus esset, quia illa vinctio erat, à Deo, putarent se nihil posse facere contra eum, quia iam Deus confirmauerat ipsum in regem: ideo securius fuit ipsum vngi in secreto, quam coram omnibus. Ad secundum dicendum, quod prius vixit eum propheta, quam loqueretur sibi, quia si prius propheta dice-

ret ei, quod Deus volebat eum vngere in regem ad hoc, quod deleret totam domum Achab, ipse reputans hoc difficile, fortè nolet vngi in regem: quia potius vellet manere princeps exercitus in vita tranquilla, quam se tantis laboribus submittere: cum autem vixit eum nihil dicens, iam sciret Iehu se vinctum in regem: & ideo, siue iuberentur ei grauias, siue leuia, crederet se non posse retrocedere, quia iam Deus eum vixerat: ideo disponderet se ad exequendum mandatum Domini.

Propheta quare mox, uncto Iehu, fugere debebat. Quæstio X.

QVAERETVR vterius, quare iste propheta debebat fugere mox, vt vngeret Iehu, & nō debebat subsistere in loco illo. Respondendum, quod hoc potuit esse propter duo. Primo propter periculum illius, quia quamquam totus exercitus manifestè consentiret ipsi Iehu vincto in regem: tamen nō est dubium, quin multi essent in illo exercitu de consanguineis, & affinis, & amicis Ioram, & illi dolerent, quod vngeretur alius in regem, viuente Ioram, & potissimè, quia ille vngebatur ad occidendum Ioram: ideo isti insidiarentur propheta vngenti Iehu, & occiderent ipsum. Debit ergo recedere de Ramoth Galaad prius, quam cognosceretur, quod venerat ad vngendum Iehu, & sic nullus posset ei parere insidias. Satis hoc patet, quia dixit Elifæus, quod mox, vt vngeret Iehu aperiret ostium cubiculi, & fugerit & post hoc debebat Iehu declarare se vinctum fuisse in regē. Secundò fuit, quia Elifæus voluit ignotum esse quomodo Deus iussisset vngi Iehu, & tamen si propheta ille substitueret in Ramoth Galaad, quæreretur ab eo, quis miserat eum, vel qualiter Deus sibi fuerat locutus, & ipse non posset dicere, quod Deus locutus fuerat ei, quia nihil ei dixerat, sed solum ipse veniebat de mandato Elifæi: & sic diceret, quod non miserat eum Deus, sed Elifæus ex parte Dei: & tunc inciperent dubitare, Israeliite. An fuisse hoc verū effect, quod Deus ista iussisset: & tamen istud non expediebat, quia Deus volebat, quod omnes vnanimitè vngerent Iehu, & adiuuarent eum contra domū Achab, ideo non expediuit, quod maneret ibi propheta ille, ita vt posset ab eo aliquid quæri, sed illico fugerit. *Abiit ergo adolescens puer propheta in Ramoth Galaad.* Vocatur puer propheta, id est, minister, quia licet esset vnus de filiis prophetarum: tamen erat minister Elifæi, quia omnes illi erant sub potestate eius. *Et ingressus est illuc.* Scilicet, in Ramoth Galaad: quia exercitus regis Israel erat intra urbem cum Iehu principe, & oppugnabant fortalitiū, quod tenebatur à Syris: *Ecce autem principes exercitus sedebant.* Cōuenierant enim fortè principes ad deliberandum super alioquin periculo ad bellum, quia in negocijs bellicis requiruntur maiora consilia, quā in alijs, in quantum illa sunt grauiora, & periculosiora. Et dicitur, quod sedebat princeps exercitus, quia multi erant principes: nam necesse est in quolibet exercitu multos esse principes, alioquin non poterit regi: vt declaratum est supra 2. lib. cap. 18. Erat tamē inter istos princeps maximus Iehu, cui commissus erat totus exercitus. *Et ait: verbum mihi ad te, o princeps.* Id est, rogo te, quod fargas, ga ego habeo tibi aliquid loqui, & quamquam essent multi principes simul, dixit absolute, o princeps, quia Iehu erat maior ipsorum, cum esset super totū exercitum loco regis, & quamquam vellet loqui iste propheta ex parte Dei, non dixit: verbum Dei mihi ad te, sed verbum mihi ad te, quia si dixisset, verbum Dei præsumeretur, quod veniebat ad vngendum eum, & se-

& sequerentur in conuenientia assignata in præcedentibus quæstionibus. *Dixitque Iehu ad quem ex omnibus nominibus?* In hoc se humiliavit Iehu, ga licet ipse esset princeps maximus, noluit inueneri fieri sibi verbum sub nomine principis absolute, ne viderentur alij nō esse principes, & dixit ad quem ex omnibus nobis, quod multi sumus hic principes. Quamquam tñ hoc dixit Iehu ad se humiliandum sciebat ad se solū fieri verbum: quia aliās nō responderet ipse potius, quod aliquis de alijs. *Et ille dixit: ad te o princeps.* Propheta determinauit ipsum, & sicut prius vocauerat eum principē absolute. Ita etiam nunc vocauit ex causa supradicta. *Et surrexit, & ingressus est cubiculum.* Subintelligendū est, quod propheta dixerit, quod volebat loqui in secreto, ideo quod intraret in cubiculum. *At ille fudit oleum super caput eius.* Antequam loqueretur fudit oleum ex causa supra assignata in quadam quæstione. *Et ait: hæc dicit Dominus Deus Israel.* Ista vinctio non fit voluntate humana, sed auctoritate Dei. *Vnxit te regem super populum Domini Israel.* I. per istam vinctiōnem scias te vinctum in regem super populum Israel. *Et percussit domum Achab Domini tui.* I. ad hoc te vngi in regem, vt percussas domum Achab Domini tui, s. quia ille fuerat rex Israel, & Iehu fuerat miles eius. *Vt vlciscar sanguinem seruorum meorum prophetarum.* Multus sanguis prophetarum effusus fuerat per domum Achab: nā in p̄ssima Iezabel vxor eius occidebat omnes p̄phetas Domini, ita, vt nullus relinqueretur in terra, & sic dicebat Elias se solum esse derelictum de prophetis Domini: præced. lib. c. 18. Sanguis autem prophetarum clamabat ad Dominum pro vltione, quia effusus fuerat pro nomine eius, & Deus voluit vicisci illum per manum Iehu. Sic enim patet de animabus, interfectorum propter verbum Dei, quæ erant sub altari Dei, & clamabant voce magna dicētes: vsque quo Domine sanctus, & verus non iudicas, & nō vindicas sanguinem nostrum, de his, qui habitant in terra? Et responsum est illis, quod requiescerent modicū, quousque completeretur numerus fratrum suorum, qui occidendi erant pro nomine Christi, & tunc vindicaretur sanguis suus. A pocalyps. 6. Ita de sanguine prophetarum occisorum per domum Achab esset, quia à principio clamaret pro vindicta: & tamen Deus responderet, quod completeretur prius peccata domus Achab, & tunc daret vltionem, & nunc cōpleta sunt in anno duodecimo regni Ioram: ideo tūc tota domus Achab simul perijt. *Et sanguinem omnium seruorum Domini de manu Iezabel.* Multi alij occisi fuerant, qui non erant propheta, & erant serui Dei, & etiam sanguinem istorum voluit Deus vlcisci: sic enim fuit de Naboth, qui occisus est propter vineam, quam noluit dare regi: præcedenti libro, c. 21. Alij quoque occisi sunt. Nam Iezabel faciebat, quod omnes Israeliite inclinarent genua coram Baal, & osculareretur manum eius: præced. lib. cap. 19. & ibi declaratum est, Multi autem nolebant genua flectere, & occidebantur. Alij verò, vt ad neutrum cogerentur fugiebant, vel latebant, & tamen omnes illi, qui manebant publicè flectebant genua coram Baal, ideo dixit Elias ad Dominum: prophetas tuos occiderunt, & relictus sum ego solus, & querunt animam meam, & respondit ei Deus: reliqui mihi septem millia viro- rum, quorum genua non sunt incuruata Baal, & oēs os, quod non adorauit eū osculans manum, præced. lib. c. 19. Oēs autem isti, qui occidebantur, vt non adorarent Baal, vocabant serui Dei. *Per omne autem domum Achab, i. destruiam totam domum eius simul: nā non manserunt aliqua reliquia de domo Achab, ga oēs de illa p̄genie occisi sunt, per Iehu. Et interficiam de Achab mingentem ad parietem.* Id est, interficiā de domo

Iehu quare vinctus est i regē.

Sanguis innocetum clamatur ad Deum.

Achab oēs mingentes ad parietem, in quo significabatur, quod omnes viri de domo Achab occidendi erant: nam oēs viri mingunt ad parietem, & est iste modus loquendi frequentatus in veteri testamento. Sic patet sup. 1. lib. c. 25 & præced. lib. cap. 14. & 15. Nicolaus exponit aliter, i. interficiam mingentem ad parietem, i. debiles, qui non possunt se appodiare, sed applicant se parietibus, vt se teneant: nō tamē multū conuenit, sed præcedens sensus est melior, & clausum. *Et nouissimum in Israel.* Id est, etiam occidam omnes clausos de domo Achab, & nouissimos: clausi vocantur illi, qui erant tam turpes, vel tam defectuosi, vt prærecundia non auderent exire in publicum, sed erant clausi. Nouissimi vocantur homines minimo estimatiōnis, qui ad nihil videntur viles, quod nō solum occiditur de domo Achab viri fortes, & regnare poterant, sed etiam miseri, qui nullius valoris erant, ita, vt nullus remaneat de stirpe Achab in Israel. Litera Chaldaica dicit, clausum, & nouissimū esse filium, & nepotem, scilicet, quod omnes filij, & nepotes Achab occiderentur: *Et dabo domum Achab, sicut domum Ieroboam filij Nabath.* I. faciā, quod domus Achab, id est, cognatio sua, siue progenies sit, sicut domus Ieroboā filij Nabath. Iste fuit primus rex Israel, facta diuisione regni: præced. lib. cap. 12. & fuit valde malus, quia ipse introduxit idolatriā in Israel, & Deus comminatus est ei destructionem domus suæ, eo. li. ca. 14. & postea illam intulit per Baasa, qui factus est rex Israel, & occidit Nadab filium Ieroboam, & omnes de progenie eius, eod. lib. c. 15. *Et sicut domū Baasa filij Aua.* Etia domus istius destructa est: nam Deus fecerat istum regem ad hoc, quod deleret domum Ieroboam, & deieuit illam postea ramē fuit Malus ipse, & filius suus Ela, & surrexit Zamri contra Ela, & occidit eum: præced. libro, cap. 16. & tunc destructa est tota domus Baasa, omnes mingentes ad parietem, & amici, & propinqui eius: vt patet ibidem. *Iezabel quoque comedent canes in agro Iezabel.* Ista Iezabel erat vxor Achab, & postea comederunt eam canes, quia deiecta fuit de Turre, & canes comederunt illā, & non reliquerunt de ea nisi pedes, & caluarium, & extremitates manuum, infra in litera. *Nec erit qui sepeliat eam.* Non defuerunt sepelientes, sed defuit cadauer sepeliendum: nam mox, vt Iezabel de turre deiecta est, & perijt, nullus curauit eam sepelire, & interim venerunt canes, & comederunt eam. Deinde cū Iehu comedisset, & bibisset, recordatus est Iezabel, & dixit: Ite, videte maledictam illam, & sepelite eā, quia filia regis est: & quando iuerunt non inuenerunt cadauer, quia comestum erat à canibus, ideo nullus sepeliuit eam: vt patet infra. *Aperuitque ostium, & fugit.* Illico, vt locutus est ad Iehu, aperuit ostium domus, & fugit, sicut iusserat ei Elifæus.

Quomodo dicitur hic, quod destruenda erat domus Achab ad vindicandum sanguinem prophetarum, cum non fuissent illi occisi per Achab, sed per Iezabel. Quæstio X. I.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod percutienda erat domus Achab ad vlciscendum sanguinem prophetarum: quia propheta non erat occisi per Achab, sed per Iezabel, & si domus Achab perijt propter sanguinem prophetarū, quomodo dicitur requiri sanguinis de manu Iezabel. Respondendum, quod sanguis prophetarū, & seruorū Dei requisitus est de manu Iezabel, & de tota domo Achab: ga peccatū istud pertinebat ad oēs: quia tñ ipsa Iezabel fuit origo totius mali, de manu eius principaliter sanguis iste requisitus est.

Alph. Toft. super iij. Reg.

N 2 Pro

Pro quo sciendum, quod prophetae, & serui Domini occisi sunt propter cultum Baal: quia nolabant colere eum, sed potius resistebant colentibus, & maledicebant eis. Et quia Iezabel zelabat omnium cultum Baal, quia erat deus Tyriorum, & Sidoniorum, de quorum certa ipsa erat oriunda inquirebat omnes prophetas Domini, & occidebat illos, & quotquot alios habere poterat, qui nolent colere Baal: unde ipsa dicebatur occidere prophetas, & non Achab, & a facie eius abcondit a Baal centum prophetas in duabus speluncis, & non a facie Achab: precedenti lib. c. 18. Ipsa quoque cominata est Elie, quod occideret eum, quia occiderat prophetas Baal, eod. lib. c. 19. Achab tamen sciebat ista, & videbat, & quanquam ipse non iuberet ea fieri, tamen permittebat ea facere uxori suae Iezabel: Et quia poterat prohibere, & non prohibebat videbatur ipse agere: potissimum tibi ad officium, suum pertinebat corrigere vitia, & prohibere omnia mala in regno. Ipse ergo dicebat occidere omnes illos, quos Iezabel occidebat, sic patet precedenti lib. cap. 21. De morte Naboth: nam non iussit Achab occidi Naboth, sed Iezabel: quia accepit anulum regis, & signavit literas, misitque eas ex nomine regis ad viros Iezrahel, ut occiderent Naboth: & tamen Elias dixit ibi ad Achab: occidisti in super, & possedisti. Ita ergo de quolibet alio occiso per Iezabel, diceretur, quod occidebat eum Achab: Debuerunt ergo omnes puniri, scilicet, tam Iezabel, quam domus Achab. Potissimum quia occidendo viros de domo Achab, occidebantur viri de domo Iezabel: quia eadem erat domus Iezabel, & Achab, cum Achab esset maritus Iezabel.

Iezabel quare fuit magis punita, quam omnes de domo Achab. Quæstio. X I I.

QVAERETVR, vterius, quare Iezabel fuit hic plus punita, quam omnes de domo Achab. Pro quo sciendum, quod Iezabel punita fuit in duobus plus, quam omnes de domo Achab, scilicet, quia ceteri de domo Achab solum puniebatur in quantum occidebantur ipsa autem Iezabel non solum occisa est de iudicio ipsam de turri, sed etiam a canibus deuorata est, & partes eius residuae, scilicet, caluaria pedes, & manus non habuerunt sepulturam, & ob hoc de domo Achab solum dictum est, quod destrueretur: de ipsa autem Iezabel in super dictum est: canes comedent Iezabel in agro Iezrahel, & non est, qui sepeliat eam. Ratio huius poenae maioris fuit, quia Iezabel peccauerat plus quam omnes de domo Achab: nam Achab peccabat permittendo, Iezabel vero peccabat faciendo: nam ipsa fuit, qui occidit prophetas Domini, Achab vero non iubebat illos occidi, sed per mittebat hoc ipsi Iezabel, ne contristaret eam, sic innuitur precedenti lib. c. 18. Etiam in malis, quae faciebat Achab, Iezabel erat instigatrix: nam ipsa impulsit eum ad colendum idola potissimum ad colendum Baal: sic patet precedenti lib. c. 21. Concitauit eum Iezabel uxor sua, & abominabilis effectus est. Ipsa quoque Iezabel iussit occidi Naboth, quem alius non occidisset Achab, imo inerepuit ipsum Achab, quia non occidebat Naboth negantem sibi vineam, quam postulabat, dicens eum parue auctoritatis esse, ut patet ibidem: debuit igitur aliqua poena maior infligi Iezabel, quam alie de domo Achab. Hoc autem significauit Iehu, quando locutus est ad regem Ioram, dicens: adhuc fornicationes Iezabel matris tuae, & veneficia multa vigent in littera. Et non solum occisa est Iezabel, & comesta a canibus, sed etiam fuit hoc in agro Iezrahel, & istud fuit, quia ipsa peccauerat ibi faciendo, quod occideretur

ibi Naboth, & illud fuit vnum de grauibus peccatis eius. Vnde occiso Naboth: dixit Elias, canes comedent Iezabel in agro Iezrahel: precedenti lib. cap. 21. Iehu autem. Hic ponitur secundum huius partis, Iehu vni confirmatio, quia populus, & exercitus totus, qui erat in Ramoth Galaad, approbavit in ditione factam, & obediuit Iehu tanquam regi, & dicitur. Iehu autem egressus est ad seruos Domini sui. scilicet, postquam vixit eum propheta in secreto, & recessit, egressus est Iehu de cubiculo ad seruos Domini sui, id est, ad totum exercitum, quia omnes illi vocabantur serui Ioram regis Israel, qui erat Dominus Iehu. Qui dixerunt ei: recte ne sunt omnia? Vide runt enim prophetam fugere postquam locutus est ad Iehu, ideo putauerunt, quod aliquod malum acciderat, & ob hoc quae fuerunt, an omnia recte se haberent, an bene se haberet status eius. Quid venit infamia iste ad te? i. quid venit ad nunciandum tibi iste stultus, qui introiit? Vocauerunt enim prophetam stultum.

Quare viri, qui erant cum Iehu, vocauerunt infanum prophetam, qui vixerat cum, & an apud antiquos Iudeos prophetae vocarentur infani. Quæstio. X I I I.

QVAERETVR, quare vocauerunt prophetam istum infanum. Respondet Hebraei, quod propheta vocabantur infani, quia faciebant opera infanorum, scilicet, quia exuebant se vestibus suis, dicitur enim spiritus prophetae incidebat super aliquem prophetam, mox nesciebat de seipso, & exuebat se vestibus suis, & faciebat alia, quae faciunt infani, probant hoc per Saulem, quia prophetauit coram Samuele, & fuit nudus tota die, & nocte, supra lib. c. 19. Sed dicendum, quod istud non ita: quia non est verum, quod prophetae, qui accipiebant spiritum propheticum priuarentur usu rationis, & exuerent se vestibus. Nam istud est omnino irrationabile: quia spiritus propheticus secundum se non repugnat usui rationis, cum potius sit quaedam perfectio eius, quia illustrat homo ad intelligendum ea, quae aliis nullo modo intelligeret, nisi forte dicat de spiritu prophetico, causante, ecclesiasticum: nam etiam tunc non caret propheta usu rationis ita, quod agat ratione, sed solum deficiunt in eo actus animales exteriores, & quasi oes naturales, ideo quia totaliter conuersa est ad intelligendum supra intelligibilia, quae eius representantur, & tunc propheta non agunt aliquid in hominem, sicut est exuere se vestibus, sed solum cadunt in terram: quia corpus defruitur virtute animae, velut si mortuam esset. Non ergo priuarentur prophetae usu rationis in prophetando, nisi illud forte datur eis in poenam: non est tamen dicendum, quod viris bonis, qui erant prophetae, Deus aliquid in poenam poneret, ideo non patiebantur hoc. Itaque non est verisimile, quod talia paterentur prophetae: nam tunc essent prophetae contemptibiles nimis pro infanias, quas facerent, & istud erat omnino irrationabile, quod Deus donum suum magnum, scilicet, spiritum propheticum sic vilificaret: nam ipse dabat spiritum propheticum in magnum donum, ideo potius vellet honorare homines per illud, & exaltare ipsum donum, quod deprimere: qui patando illud infaniam. Quod autem obiicitur de Saule, qui prophetauit, & exuit se vestibus suis, non est ad propositum, quia Saul non fuit data ibi propheta, ut donum, sed ut poena: quia ipse increpabat suos mancios, qui uenerant ad capiendum Dauid, & non ceperant, sed prophetauerunt: ideo ipse putans se praualitatum contra Deum, & quod nullum modo prophetaret, fuit ad locum, in quo erat Dauid cum Samuele, & Deus coegit eum prophetare: & quia nimis peccauerat offendendo contendere contra Deum, non solum coactus est prophetare, sed et factum

Iehu vni confirmatio.

factum est in poenam eius, quod exueret se vestibus suis, & apparet, quod fuerit hoc in poenam: nam nuncijs sui, quos misit ad tenendum Dauid choacti sunt prophetae, & tunc de ipsis non dicitur, quod exuerunt se. Et hoc est, quia ipsi non tantum peccauerunt, sicut Saul. Alij igitur prophetae, qui sunt propheta non dabat in poenam, sed in donum, non exuerunt se vestibus suis, & sic non vocarentur infani. Aliter videtur Nicolaus, & quidam de nostris, scilicet, quod prophetae vocabantur infani, quia ipsi propter perfectionem vitae, & spiritum propheticum contemnebant omnes diuitias, & delectationes seculi, & ista erat bona, quae omnes alij homines prosequabantur: ideo ceteri vocabant eos in sanos tanquam male iudicantes de rebus. Sed istud non conuenit, quia prophetae habebantur in magno honore tam a Iudaeis quam a gentilibus: ergo non reputabantur infani. Pater de Iudaeis, quia reges Iudaeorum vocabant eos patres sicut patet infra 13. quando Ioas rex Israel iuit ad visitandum Elisaeum agrotantem, & dixit: pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius: de gentilibus, quod honorarent eos patet: quia Naaman princeps militiae regis Syrii venit ad Elisaeum, & vocauit se seruus eius, atque obtulit ei munera, supra 5. rex quoque Syria potentissimus Benaad vocauit se filium Elisaei, & misit ei quadraginta onera camelorum de omnibus bonis Damasci praecedenti ca. ita de omnibus alijs prophetis: nam quod non honorarentur tantum sicut Elisaeus, quia Elisaeus erat pater omnium ipsorum, & princeps: tamen honorabantur multum, ideo non vocabantur infani. Sed dicendum est, quod vocatus est iste propheta infanum non in quantum propheta, sed quia non cognitus est esse propheta. Nam viderunt omnes de exercitu introeuntem ipsum accintum lumbis, sicut veniebat de itinere festinans, & illic de locutus est ad Iehu, aperuit ipse ostium, & fugit: cum ergo viderent eum facientem opera leuitatis, vocauerunt eum infanum, putantes quod aliquis iuuenis infanus esset, quem misisset Ioram rex ad ipsum Iehu principem exercitus: aliam non vocassent eum infanum. Qui ait eis: nostis hominem, & quid locutus sit. Quae rebant omnes astantes scire quid ille dixisset ad Iehu, & ipse dixit: vos nostis hominem. Potest introduci dupliciter ista litera: vno modo quod Iehu vellet occultare, quod dictum fuerat ei: ideo diceret: nostis hominem, & quid locutus sit. i. vos vocatis istum infanum, & bene dicitis, & in hoc video, quod cognoscitis eum: ideo eum sciatis conditionem eius, quod itultus sit: scitis quod non loqueretur nisi stulta, quia fatuus fatua loquitur: cum ex abundantia cordis os loquatur: Lucae 6. si ergo in corde multa stultitia est, oportet quod loquatur homo stulta quod d. non oportet ergo quod vobis dicam quid dixerit, quia manifestum est, quod non diceret, nisi stulta. Aliter potest introduci, quod Iehu vellet auctorizare vocationem suam, praesupponens quasi ab illis cognitam esse, ut auferret eis locum dubitandi, & ait: nostis hominem, & quid locutus sit. i. vos scitis, quod iste est vnus de prophetis: ideo manifestum est, quod non veniret, nisi ad dicendum aliquid ex parte Dei, scilicet ad vindicandum eum in regem. At illi responderunt: falsum est. i. nec cognoscimus hominem, nec quid dixerit. Sed magis narra nobis. i. narra tu nobis, quod dixerit. Qui ait: haec, & haec locutus est mihi. Narrauit Iehu ea, quae fecerat ei, & dixerat ille propheta, & dixit per singula, & intelliguntur per haec, & haec. Et ait: haec dicit Dominus Deus vnus: te regem super Israel. Istud exprimitur hic, quia istud est, pro quod factus est rex, & alij de exercitu honorauerunt eum tanquam regem. Festinauerunt itaque, & vnusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius. Quia sciuerunt eum vnctum in regem a Domino, voluerunt hoc

Alph. Toft. super iiiij. Reg.

norare ipsum tanquam regem, & ad hoc posuerunt sub pedibus eius vestes suas. Iste erat modus magni honoris. scilicet, quod aliquis exueret se vestibus suis, & poneret eas sub pedibus alterius ad ambulandum, vel ad sedendum: ideo cum vellent hic Israelitas honorare regem suum, nesciuerunt aliud, quod agerent, nisi quod ponerent vestes suas sub pedibus eius. Sic n. discipuli volentes honorare Christum, posuerunt vestimenta sua super asinum, & pullum, & de super eum sedere fecerunt. Iudaei quoque volentes ipsum nimis honorare in die ramorum palmarum proiecerunt ramos in via, & vestimenta sua sternerunt in plano, ut Christus equitans super asinam transiret super illa, Matth. 21. & Luc. 19. Ita ergo isti fecerunt regi suo: & conuenienter iste honor datus est regi: nam etiam Christo, tanquam regi, datus est honor, quod sternerentur vestimenta in via, super quae transiret, ut patet allegatis capitulis: nam ibi dicitur, quod hoc factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per prophetam dicentem: dicite filijs Sion, ecce rex tuus venit tibi manuetus sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. In similitudinem tribunalis. i. posuerunt vestimenta super posita, ita ut efficeretur cumulus altus sicut tribunal, & super illud sedit Iehu. Et cecinerunt tuba, atque dixerunt: regnavit Iehu. Istud fuit ad obseruandum ceremonias coronationis regalis. Coniurauit ergo Iehu filius Iosaphat filij Namsi contra Ioram, scilicet, postquam factus est rex coniurauit cum toto populo contra Ioram, qui tunc erat rex Israel. Coniurare enim, secundum significationem vocis, est simul iurare, & est quod multi simul iurant, quod omnes erunt concordantes ad faciendum aliquam rem: ita nunc iurauerunt omnes de exercitu cum ipso Ioram, quod nullus discordaret, quin vnanimiter pugnarent contra Ioram ad occidendum ipsum, & delendum totam progeniem Achab.

Quare Israelite cecinerunt buccina accipiendo Iehu in regem, & an obseruauerunt septem caeremonias coronationis regalis. Quæstio. X I I I I.

QVAERETVR, ad quod cecinerunt buccina Israelite accipiendo Iehu in regem, & an obseruauerunt ceremonias coronationis regalis. Respondendum, quod clangor buccinae fuit in signum letitiae pro rege nouiter assumpto. Pro quo sciendum, quod in coronatione regis, secundum Hebraeos seruabatur multae ceremoniae. Prima erat, quod educeret rex extra urbem apud aliquam aquam, vel arborē, & ibi vngebatur fundendo oleum super caput eius. Hoc patet in coronatione Abimelech, quem Sichimitae vnixerunt in regem, & hoc fuit iuxta quercum Sichem, Iud. 9. & illa quercus erat extra urbem, ut ibi declaratum est. Sic et patet de Adonia, qui vnctus est in regem extra Ierusalem iuxta lapidem Zoeloth, quod est propinquus fonti Rogel, precedenti lib. c. 1. Sic etiam Salomon, qui eadem die vnctus est, fuit ductus ad vngendum extra urbem ad fontem Gion, eo. c. Si autem aliqui reges non vngebantur extra urbem apud aquas, vel arbores, istud erat, quia unctio sua debebat esse secreta, uel erat periculosa si publicè fieret. De primo patet in vnctione Saulis, quem Samuel occultè unxit, cum ambo soli essent, supra 1. lib. c. 10. Sic etiam fuit hic de Iehu, quia debebat occultè ungi propter causas assignatas supra. Quod autem propter periculum non fieret extra urbem, patet de prima vnctione Dauid: quia unctus est per Samuelem occultè in domo patris sui in Bethlechem, supra 1. lib. c. 16. sic etiam fuit de vnctione Ioas regis Iudae: quia propter timorem Athaliae reginae, quae tunc regnabat, non fuit unctus extra ciuitatem, sed in templo, ne aliquis de parte Athaliae impediret vnctionem eius.

Quare discipuliter nebant vestimenta sua in via.

Ceremonie quae seruabatur in coronatione regum erant 7.

cuius infra 11. c. nunc verò quanquā voluissent Israe- litæ obseruare istam ceremoniam non poterāt. q̄ iam propheta vn̄xerat Iehu in secreto. Secunda ce- remonia erat in ipsa fusione olei super caput regis: & istud fiebat per sacerdotes, cum ista vn̄ctio sit mi- nistratio sacra. & ministraciones sacre non compe- tant prophetis, sed sacerdotibus, quia propheta so- lum competit reuelare, & non ministrare. Sic enim patet de vn̄ctioe Ioas regis Iudæ, quæ facta est per Ioiada summum sacerdotem infra 11. & 2. Paralipo. 23. sic etiam fuit de vn̄ctioe Salomonis, quæ facta est per Sadoc summum sacerdotem, vt patet præcedenti lib. cap. 1. & ibi declaratum est: per pro- phetas autem nūquam fiebat vn̄ctio regum, nisi qñ dubium erat quis erat vn̄gendus in regem: quia tñc non reuelabatur nisi prophetis, & ipsi occultè vn̄ge- bāt illos, quos Deus iubebat vn̄gi. sic fuit de Samue- le, qui vn̄xit Saulem, supra primo lib. ca. 10. vn̄xit et̄ David eo. lib. c. 16. & de nullo istorum sciebat, q̄ vn̄gendus esset, ideo nō poterant vn̄gi, nisi per pro- phetam. Sic et̄ fuit de Iehu: quia ille non erat de ge- nere regio, vt deberet nūc vn̄gi, nec erat aliquis rex mortuus, cui succederet, ideo non potuit vn̄gi, nisi per prophetam. Tertia ceremonia erat, q̄ postquā rex vn̄geretur, populus clamaret, & diceret: Viuat rex. Sic factum est in vn̄ctioe Salomonis præcedē- ti lib. cap. 1. sic etiam fuit in vn̄ctioe Saulis supra 1. lib. c. 10. & in vn̄ctioe Ioas regis Iudæ infra 11. & 2. Paralip. 22. Ista ceremonia seruata est hic: nam to- tus populus clamauit, & tubis cecinerunt, dicentes: regnauit Iehu: sed idem est dici regnauit Iehu, vel vn̄xit Iehu. Sic enim fuit in vn̄ctioe Absolom: nam clangebatur in buccina, & dicebatur, regnauit Absalom, supra 2. lib. c. 15. Quarta ceremonia erat, q̄ rex poneret in frono regni, sic patet de Salomone: nam postquā vn̄ctus est extra urbem ductus est intra urbem, & sedit in solio regni, vidente Da- uid, præcedenti lib. c. 1. Sic etiam fuit de Ioas rege Iu- de: nam positus est super tribunal regni in templo, infra 11. & 2. Paralip. 23. Quinta ceremonia erat, q̄ poneretur liber legis in manu regis, & traderetur sibi ex tunc, vt in illo legeret, & sciret Deum colere, & non offenderet proximos: vt patet Deut. 17. Sic enim fuit in coronatione Ioas regis Iudæ, quia po- fuerunt legem in manu eius. f. dederuntque in ma- nu eius tenendam legem, & constituerunt eum re- gem, infra 11. & 2. Paralip. 23. Sexta ceremonia erat q̄ poneretur diadema super caput regis: quia diade- ma est insignium regni, & sic fuit in vn̄ctioe Ioas: vt patet allegatis capitulis: nā Pontifex posuit diade- ma in capite eius. Iste tres ceremonie vltimæ non omnino fuerunt seruate in vn̄ctioe Iehu: nam nō fuit tribunal regni, in quo poneretur, sed loco eius fecerunt de vestibus suis tribunaal, & desuper sedit Iehu: vt patet in litera. De lege autem tenenda in manibus, & diademate in capite ponendo, non fuit seruata ceremonia, quia non erat ibi lex, nec sacer- dotes, qui ponerent eam in manu regis, nec etiam fuit diadema regni, quod imponeretur capiti Iehu. Septima ceremonia erat, q̄ rex faceret pactum cū populo de modo se habendi cū illo, & ista fuit in vn̄- ctioe Saulis, supra 1. lib. c. 10. f. locutus est Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & repo- suit coram Dño: sic etiam fuit in vn̄ctioe Ioas regis Iudæ, quia factum est pactum inter eū, & Deū, & inter eum, & populum, infra 11. & 2. Paralip. 23. Ista autem ceremonia fuit nunc obseruata in Iehu: q̄ coniuurauit ipse cum populo contra Ioram, & ista cō- iuratio erat quoddā pactum regni ad seruandū sibi inuicem fidem contra hostes.

An populus peccauerit accipiendo nunc Iehu, in regem cum haberent regem viuentem. Quest. XV.

QVAERETVR vterius, an peccauit popu- lus accipiendo nūc Iehu in regem cum habe- rent regē viuentē. f. Ioram. Aliquis dicit, q̄ nō, q̄ propheta vn̄xerat Iehu in regem, & ipsi tenebantur stare vn̄ctioe Dei potiusquam alteri: cum in pote- state eius sit reges ponere, & deponere. Responden- dum q̄ non obligabatur Israelitæ nūc accipere Ie- hu in regem. Primò, quia non cōstabat eū vn̄ctum esse p̄ prophetam: quia dato, q̄ introiisset ille iuue- nis ad loquēdū cum Iehu nesciebat quid egisset, quia loquebantur ambo in cubiculo secreto. Secū- do quia dato, q̄ constaret, q̄ ille iuuenis vn̄xerat Ie- hu, & dixerat ei ista, non constabat, an ille esset pro- pheta, & sic non oportebat ei credi. Tertio quia da- to, q̄ sciretur esse propheta, nesciebat, an nūc mis- sus esset à Deo ad faciendum istud, quia dato, quod aliās consueuisset prophetare, poterat nunc menti- ri: ideo non peccassent non suscipiendo Iehu in re- gē poterant nō credere, q̄ verè Iehu vn̄ctus eēt man- dato Dei, & tunc obligarentur suscipere eum in re- gem. Sed tunc stat difficultas: quia cū suscipere alte- rum in regem præter eū, qui regnabat, esset præiudi- cium maximū regnantis, & facere magnū schisma in populo, videbatur esse peccatum, q̄ isti crederet Iehu esse vn̄ctum à Deo, quousque legitime constaret. Respondendū, q̄ si esset probatio dubia, an Iehu vn̄ctus fuisset à Deo. & vellent credere Israelitæ eū esse vn̄ctum, & reciperent in regem, peccarent, q̄ agerent in præiudicium regis Ioram. Dicendum ta- mē, q̄ nullo modo dubitauerunt, Iehu esse vn̄ctum in regem: quia quantum à principio non constaret ad quid veniebat iste iuuenis ad Iehu, nō postquā ille recessit fugiens, & narrauit Iehu, quid fecisset, fuit omnino verisimile, q̄ vn̄xisset Iehu. Item hoc persuadebatur: quia Elias prædixerat destructionē domus Achab, & dixit, q̄ in tēpore filij Achab De⁹ inferret mala, ita q̄ non maneret in domo Achab mingens ad parietē, præcedenti lib. ca. 21. Ioram ta- men erat filius Achab: ideo constabat, q̄ in tēpore eius implendū erat hoc, & sic illico, vt Iehu dixit: q̄ vn̄ctus erat in regem crediderūt eis omnes Israe- litæ. Item ad hoc fuit quedā mutatio Dei vehemens facta in cordibus Israelitarum: quia ipse volebat, q̄ Iehu insurgeret contra Ioram, & haberet fauorem ad hoc: ideo incitauit omnes Israelitas, vt crederet, quod Iehu à Deo vn̄ctus erat, & sic non peccaue- runt Israelitæ credendo Iehu vn̄ctum esse in regem in præiudicium Ioram: quia erat quasi vehemen- tissima probatio in conspectu eorum.

Iehu, & populus coniuuando contra Ioram, an peccauerint Questio XVI.

QVAERETVR vterius de cōiuratione, q̄ hic dicitur, an peccauit Iehu cōiurando cum populo cōtra Iorā, & an populus peccauerit in hac cōiuratione. Aliquis dicit, q̄ sic: quia Iorā erat rex Israel, & Dñs oīum istorū: cōiuratio tñ facta cōtra Dñm damnabilis est, q̄ est contra ius naturæ: ideo peccauerunt. Respondendū q̄ cōiuratio, & cōspira- tio, s̄m se non significant aliquid malū, sed solum ex fine, ad quem fiunt. Nā cōiuratio est multorum iuratio facta, q̄ multi iurant se inuicem adiuuare in aliquo: Cōspiratio est multorū cōcordia. f. q̄ spi- ritus multorū idē sentiūt. Possunt tñ esse ista ad ma- lū, & ad bonū: nam si aliqui inter se iuramento inter- posito de adiuuando conueniāt de faciendo aliquid bonum

bonum erit bona cōiuratio, vel conspiratio: si autem conueniat de faciendo aliquid malū, erit mala cōiuratio: iura tamen humana accipiunt cōiuratio- nem, & cōspirationem semper in mala significa- tione. Hic autem dicendum, q̄ fuit cōiuratio contra Ioram: quia Iehu, & populus inter se iurauerunt de se mutuo adiuuando, contra Ioram ad delēdum ipsum, & totam domum eius. Dicendum tamen, q̄ non peccauit Iehu, nec populus in hoc: quia ista cō- iuratio nō fuit facta ad malum, sed ad bonum, ideo potius credebantur. De Iehu patet: quia Deus iussit ei per prophetam, quod deleret totam domum Achab: ideo tenebatur, quantum in se erat, delere il- lam, & tamen ipse solus non poterat delere illā, nisi haberet fauores magnos: ideo tenebatur procurare istos fauores magnos, quantum posset: sed hoc non poterat esse nisi per cōiurationem, quā faceret cū populo: ergo non erat peccatum ei. De populo pa- tet, quod non peccaret cōiurando contra Ioram, quia ipsi receperant Iehu in regem tanquam à Deo vn̄ctum: sed pro rege suo licebat eis pugnare contra alios homines: ergo poterant licitè conuenire cum Iehu, q̄ adiuuarent eum contra quemcunque homi- nem, ideo vel populus peccaret accipiendo Iehu in regem, vel non peccabat cōiurando contra Iorā: nam si licitè accipiebāt Iehu in regem, desinebat Ioram esse rex, & consequenter non tenebatur ei iam tanquam Dominus: sed poterant agere cōtra ipsum ex præcepto regis sui noui tanquam contra hostē, & tamen non peccauerunt accipiendo Iehu in re- gem, vt declaratum est præcedenti. q̄ ideo non pec- cauerunt cōiurando contra ipsum. Et dicendum, q̄ non accipit hic cōiuratio propriè, quia illa sonat in malum. f. quando aliqui concordant inter se de nocendo alicui iniuste: & hic non nocebāt iniuste, sed iustissimè. Ad rationem in contrarium dicen- dum, q̄ cōiurare contra Dominum est contra ius naturale: & tamen Israelitæ cōiurantes hic contra Ioram non cōiurabant contra Dominum, nec cō- tra regem, cum Deus absoluisset eos ab illa obliga- tione, qua tenebantur Ioram priuando eum iure re- gni, & instituendo in regem ipsum Iehu: ideo cōue- niendo aliquid agere contra Ioram non cōiura- bāt, sed potius cōiurarent si conuenirent inter se de non obediendo regi Iehu in eis, quæ mandaret contra Ioram, & progeniem suam. Porro Ioram obser- uerat Ramoth Galaad ipse, & omnis Israel. Scilicet Ioram pugnabat ad habendum ciuitatem illam, quæ tene- batur à Syris, & erat de terra Israel, & ipse Ioram tenebat iam anteriorem partem ciuitatis, sed non tenebat fortalicium, ideo obsidebat illud: vt supra di- ctum est. Contra Hazael regem Syriæ. Ista obsessio erat contra Hazael: quia cum esset Hazael rex Syriæ tenebat urbem Ramoth Galaad, quæ multo tempo- re possessa fuerat à Syris: & nunc Ioram rex Israel vi- dens Azael esse nouiter regem Syriæ, putauit, quod facilius posset extorquere urbem de manu eius, quā de manu Benadad prædecessoris sui, qui erat in re- gno potentissimus: ideo pugnauit nūc cōtra Azae- lem. Euenit sicut fuerat, vt curaretur in Iezrahel propter vulne- ra. f. Ioram in bello erat cōtra Syros in Ramoth Ga- laad, & percussus est ibi à Syris, ideo recessit de bello in Iezrahel urbem suam, vt curaretur ibi, & reli- quit totum exercitum in bello. Quia percussus erat eum Syri prælia: te contra Hazael regem Syriæ. Percussus fue- rat, & non poterat curari conuenienter in Ramoth Galaad: ideo rediit Iezrahel. Ponitur autem istud hic propter duo. Primò ad significandum quomo- do potuerunt fieri præcedentia. f. q̄ Iehu vn̄geret in regē, & populus totus cōiuraret cum eo cōtra Iorā.

Cōspira- tio q̄d, & an temp sit mala

Cōiuratio & cōspira- tio quid.

Ad obie- ctionē in principio

ram: & dicitur, q̄ potuit fieri propter absentiam re- gis: quia recesserat de bello rex, & venerat in Iezra- hel, vt curaretur: & interim manebat totus exerci- tus in bello, & Iehu tanquam princeps exercitus, & sic poterat fieri cōiuratio. Secundo ponit ad reddē- dum causam subsequentiū: nam dixit Iehu: si pla- cet vobis, nemo egredietur profugus de ciuitate, ne vadat, & nunciet in Iezrahel: hoc autem fuit, q̄ rex erat in Iezrahel, cum iam recessisset de bello, & poterat aliquis ire illuc ad nunciandum sibi. Dixitq; Ie- hu: si placet vobis, nemo egredietur profugus de ciuitate. Timuit Iehu, q̄ quanquā totus exercitus fecisset cōi- rationem cum eo contra Ioram, q̄ aliqui essent, qui diligerent Ioram, & illi irent, vel mitterent subito ad nunciandum in Iezrahel, vbi erat rex Ioram, q̄ Ie- hu vn̄ctus erat in regem, & fecerat cōiurationem contra ipsum, istud autē poterat esse nimis nociuū Iehu: quia sic Ioram pararet se ad resistendum Iehu, & mitteret pro auxiliatoribus ad terram Iuda, cum etiam rex Iuda esset simul cum eo in Iezrahel, & sic non posset exequi Iehu, quod intendebat: ideo voluit, q̄ nemo egrediret de vrbe, ne posset ire ad nū- ciandum in Iezrahel: sed ipse illic iret ad Iezrahel, & nemo ipsum præcederet ita, vt inueniret regem Ioram inopinatum, & nihil talē expectantem: Et ad hoc fecit, q̄ nullus egrediretur de vrbe antequā ipse cum toto exercitu disponderet se ad eundem in Iezrahel. Ex hoc patet, q̄ ciuitas Ramoth Galaad tenebatur ab exercitu Israelitarū, quia aliās non dice- ret Iehu: nemo egredietur profugus de ciuitate. Ne vadat, & nunciet in Iezrahel. Quia verisimile est, q̄ aliqui vellent ire ad nunciandum illuc, vt præmiserunt Ioram Dominū suū contra Iehu nouiter insurgentē. Et ascendit. Hic ponit tertiu hui⁹ partis. f. Iehu i regno exercitatio, & istud fuit in delēndo domum Achab: quia ad hoc constituerat eum. Deus in regem, vt pa- tet supra in litera, & magis 2. Paralip. 22. & dicitur. Et ascendit, & profectus est in Iezrahel. f. Iehu illic cū toto exercitu ascendit de Ramoth Galaad in Iezrahel: quia licet duraret bellum inter Israelitas, & Syros super ciuitatem illam, non curauit de bello, sed reli- quit obsidionem, vt iret ad occidendum Ioram.

Iehu an rectè egerit dimittendo bellum, & recedendo in Iezrahel. Quest. XVII.

QVAERETVR, an rectè egerit Iehu dimitten- do bellū, & recedēdo in Iezrahel. Aliquis di- cet, q̄ non: q̄ poterat Iehu obtinere ciuitatē oīno de manu Syrorū, cū iā teneret plantum eius, & solū pugnabat cōtra fortalicium, vt sup. declaratū est: & tñ recedēdo nunc de bello, rediret tota ciuitas in pote- statē Syrorū, & sic periret totus labor Israelitarū, & expensæ factæ in pugnādo. Dicendū, q̄ Iehu rectè egit deserendo bellū, & veniēdo in Iezrahel: & hoc pp̄ tria. Primum quia magis urgebat præceptum Dñi, quā vtilitas populi, & tamen præceptū Dñi erat de delēndo progeniem Achab, iō magis festina- re debebat Iehu ad illud, quā ad pugnandum con- tra Syros: præcipuè quia ipse vn̄ctus fuerat nūc in regem, non quidem ad pugnandū contra Syros, sed ad delēdū progeniem Achab: iō ad istud tanq̄ ad of- ficiū suum festinare debebat. Secundo enim erat, quia si Ioram cognosceret, q̄ Iehu insurrexerat contra ip- sum, & vn̄ctus fuerat in regē p̄muniere se cōtra illū, & conuocaret auxilia magna de terra sua, & de regi- bus propinquis, & impediretur totum opus Iehu: ideo debuit festinare antequā Ioram hoc posset sci- re: & tamen verisimile erat, q̄ in breui hoc sciret: iō debuit dimittere omnia alia negocia quantum gra-

grauia, & mox ire in Iezrahel. Tertium erat, quia totus vigor Iehu erat in hoc, quod populus concorditer adiunare eum volebat: si tamen differret istud opus vsque ad aliquantum tempus forte animi virorum tepescerent, & nolent in surgere contra Dominum suum antiquum, cum ergo nunc esset feruor eorum ad adiuuandum Iehu, non debuit istud tempus dimittere differendo ad aliud. Ad rationem in contrarium dicendum, qd malū erat dimittere bellum, scilicet, damnum quoddā, & tamē maius erat, si differret Iehu ire contra Ioram, ideo debuit tolerare minus damnum, ne maius pateretur. Ioram enim egrotabat ibi. Scilicet, Iorā rex Israel egrotabat in Iezrahel ppter vulnera, quæ suscepit in bello, vt supra dictum est. Et Ahazias rex Iuda descendit ad visitandū Ioram. Iste Ochozias ierat cum Ioram in bellum, & quando redijt Ioram vulneratus etiam Ochozias redijt, & nunc descenderat de terra sua s. de regno Iudæ in Iezrahel ad visitandum regem Ioram egrotatē, quia erat cognatus eius: nam mater Ochozias, scilicet Athalia erat soror Ioram regis Israel.

Quomodo Ochozias rex Iuda vocabatur tribus nominibus, scilicet Ochozias, Ahazias, & Ioacham. Quæstio XLIII.

Quæ est ptesculhebrao.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, qd descendit Achazias rex Iudæ ad videndum Iorā: quia nunc non regnabat Achazias, sed Ochozias filius Ioram regis Iudæ, præcedenti cap. Aliquis dicit qd Achazias, & Ochozias fuerunt duo reges Iudæ diuersis temporibus: Sed dicendum, qd non stat, oportet enim poni, qd idem homo esset: quia præcedenti cap. dicitur, qd Ochozias rex Iudæ descendit ad videndum Ioram regem Israel: & hic dicitur, qd Achazias rex Iudæ descendit ad videndum Ioram: ergo idem erit Achazias, & Ochozias. Item præcedenti cap. dicitur, qd Ochozias regnauit in Iuda anno duodecimo Ioram regis Israel, & tamen iste fuit ultimus annus Ioram, cum solum regnauerit duodecim annis, supra 3. & nūc dicitur, qd Ochozias rex Iudæ erat in Iezrahel cum Ioram rege Israel: ergo oportet, qd in eodem anno essent duo reges in Iuda, quoru vnus vocaretur Ochozias, & alius Achazias. Item non stat: quia post mortem Ioram regis Iudæ regnauit Ochozias filius eius vno anno, præcedenti cap. & post mortem illius non regnauit aliquis, nisi athalia mater sua per 6. annis, infra 11. ergo Achazias erat idem cum Ochozia. Item patet, quia hic dicitur, qd Achazias venit ad visitandū Ioram regē Israel, & occisus est à Iehu, & tamen infra 11. & 2. Paralip. 22. dicitur, qd Ochozias occisus est à Iehu cum Iorā rege Israel: idem, ergo est. Pro quo sciendum, qd iste habuit tria nomina, scilicet, Achazias, & Ochozias, & Ioachaz. Quod autem Achazias, & Ochozias sint idem, satis apparet ex dictis, & ponuntur ista nomina supra præcedenti cap. & hic, & 2. Paralipom. 22. dicitur, quod Arabes, & Philistini occiderunt omnes filios Ioram regis Iudæ; & non relictus est ei, nisi Ioachaz, qui minimus erat natu: & tñ eodem lib. c. 22. dñ, qd mortuus est Ioram & habitatores Ierusalem constituerūt Ochoziam filium eius minimū p. eo, quia latrones Arabum occiderant oēs maiores natu, & sic multi alij in scriptura habēt duo, vel tria nomina, sicut idem rex vocatur Ozais, & Azarias infra 15. & 2. Paralip. 26. Igitur speculator, qui stabat super turres Iezrahel. Hoc tpe erat bellum Israelitis cū Syris: nam exercitus manebat in Ramoth Galaad pugnando contra Syros: iō in Iezrahel, & in alijs vrbibus erat

Quarta ratio.

Alia ratio auctoris.

speculatores super turres ad videndū, an aliqui venirent cōtra vrbes. Vidit globum Iehu venientes. Veniebat Iehu cum toto exercitu de Ramoth Galaad, in Iezrahel ad occidēdū regem Ioram, & veniebat totus exercitus conglobatus, vt nullus præcederet ipsum Iehu, vt posset nunciare in Iezrahel aduentum eius. Et ait: video ego globum. Hoc dixit regi, vt præmuniret se, licet nesciretur, an esset Iehu, qd veniebat. Dixitque Ioram: tolle currum, & mitte in occursum eorum. Hoc dixit rex speculatori, vt ipse mitteret illico unum hominem in curru contra globum illum, vt sciret qd esset: in Hebræo dñ: Tolle militem, & mitte in occursum eorum. Istud enim vñ proprius: qd equites facilius currerent ad eundem videre globum, qd euntes in curribus, sed est similitudo in noibus: qd in Hebræo dicitur, Racaph, p milite, & Receph pro curru: & facilliter poterat accipi vnū p altero. Et dicit, vadens, velle ne sint omnia. Rex putauit, qd ille globus veniebat de bello: nam via illa, per quam veniebat erat de Ramoth Galaad: iō credidit rex, qd forte fugiebat exercitus suus à facie Syrorum: vel qd veniebat aliquis globus equitum ad nunciandū aliquid regi: iō ille nuncius quæsiturus erat recte ne sint omnia. i. nunquid bene se habent illi, qui sunt in bello. Abijt igitur, qui ascenderat currum in occursum eius. i. in occursum globi venientis. Et ait: hæc dicit rex: pacata sunt omnia. i. rex quærit nū quid sit pax, vel est aliquis tumultus, aut quare venitis. Poterat hoc quærere putans, qd venirent fugientes, vel pp aliquā discordiā, quæ acciderat inter eos, vel qd superauerant Syros, & acceperant ciuitatem cū fortalicio: vel qd compositi fuerat de pace inter vtrunq; exercitum. Dixitq; Iehu: quid ibi & paci? i. qd tu curas, an sit pax, vel bellum? quia nihil ad te pertinet. Transi, & sequere me. Noluit indicare Iehu isti nūcio veritatē, ne forte fugeret, & indicaret regi Iorā venire Iehu contra eum. Dixit et: transi. Ad posteriora exercitus mei. Hoc dixit, ne ille præcederet exercitū, & iret ad nunciandū Ioram venire Iehu: Nunciavit quoq; speculator dicens: venit nuncius ad eos, & non reuertitur. Aspiciebat semp speculator nunciū euntē, an auderet accedere, & an pacificē reciperet, vel fugeret, vel nō auderet accedere ad globū, vt p hæc sciret, an oportebat claudi portā vrbis pp timorē, vel manere aperta: & dixit speculator: venit nūcius ad eos, i. accessit ad globū, & non reuertitur: & hoc bonum signū erat. i. qd pacificē veniret ille globus: qd aliās non maneret nūcius cū illis: potissimē quia speculator viderat, qd nō cap? fuerat nuncius violēter, sed ipse introierat in globū. Misitq; et curru equoru secundum. Quanquam non esset signū alicuius mali, cū primus nuncius maneret in globo, tñ rex non securus missi aliū nunciū in curru ad globū: in Hebræo dicitur: Misit militem in equo secundum. Litera autē nostra accipit currū p equo: qd similia nomina sunt in Hebræo p vtroq; & veniunt ex eadē origine. Et ait: hæc dicit rex: nunquid pax est? Magis hoc vñ intelligi de pace istius exercitus respectu regis, & vrbis, qd de pace respectu Syrorū: & est sensus, an veniebat iste exercitus pacificē, vel an veniret ad pugnandū contra regē, & vrbē. Et ait Iehu: quid tibi, & paci? transi, & sequere me. Ex eadem cā dixit hoc isti nūcio, ex qua dixerat idē nūcio priori. Nunciavit autem speculator, dicens: venit vsq; ad eos, & non reuertitur. Miratus est speculator et de isto secundo nuncio, qd postq; venit ad globum non reuertus est, sed sequebatur globum, sicut prior. Est autē in cessus quasi in cessus Iehu filij Nansi. Iam veniebat Iehu ppe vrbē, & speculator cognouit modū in cessus illius globi, & p hoc dixit, qd mouebatur princeps illius globi sicut Iehu, & subdit cā. Præcepit enim

enim

Ager Naboth vbi.

fornicatio p cultum idolorum accipitur.

Veneficia quæ sunt.

enim graditur. i. velociter, & quasi precipitando se mouetur, & taliter cōsueuerat moueri Iehu: nā erat velox in omnibus operibus suis, & tales debēt esse ministri regum, iuxta illud Salomonis: Vidisti hominem velocem in opere suo coram regibus stabit? Iste tamē Iehu mouebatur impetuose, aliās ex quadam leuitate iuuenili, vel fortē quia non bene sensatus erat: & hoc significat literā Hebraica dicens. Nam per stultitiam se dirigebat. Nunc tamen mouebatur velociter, nō pper stultitiam, sed ex desiderio complendi id, qd Deus iusserat de occisione Ioram & litera nostra noluit ponere, quod per stultitiam se dirigebat: sed dixit: præceps enim graditur: quia ista est conditio hominum stultorum. Et ait Ioram: iungite currum. Voluit Ioram equitare, vt iter ad videndum, quis erat ille, qui veniebat: & ad quid veniret: & in hoc imprudēter se habuit: quia cum nondum sciret, an pacificus veniret ille globus, vel ad pugnandū cōtra ipsum, debuerat subsistere in vrbe quousq; sciret quid globus vellet: putauit tamen nihil periculi esse: quia nūcij missi ab ipso veniebant pacificē cum illo globo. Etiam quia iam sciebat Iehu esse eum, qui veniebat: & tamen non præsumebat, quod Iehu malum cogitaret contra ipsum, cū esset princeps exercitus eius. Iunxeruntque currum eius. Mouebatur rex in curru, quia ista erat equitatura antiquitus regum, & magnatū. Et egressus est Ioram rex Israel, & Ochozias rex Iuda singuli in curribus suis. Isti duo reges erant tunc in Iezrahel: quia Achazias descendērat ad videndum Ioram regem Israel languētē, & egressi sunt ambo de vrbe in curribus suis in occursum globi: Deus enim mouebat eos ad hoc, vt ambo occiderētur à Iehu: nam si mansissent in vrbe, non potuissent ingredi Iehu quousque sciretur, quo animo veniret, & non haberet opportunitatem ad occidendum illos. Egressi sunt in occursum Iehu. I. egressi sunt de vrbe. Et inuenerunt eum in agro Naboth Iezrahelita. Iste ager erat extra vrbem Iezrahel, & vocat ager Naboth, quia forte Naboth possederat eum, & acceperat illum rex Achab, quādo accepit ei vin eam: Vel dicitur ager Naboth, quia ibi lapidatus est Naboth, & istud est verum, vt patet infra: in litera: nam dicitur, quod in agro illo occisus fuerat Naboth, & ob hoc debebat ibi vindicari sanguis eius, occidendo ibi Ioram filium Achab. Cumque vidisset Ioram Iehu dixit: pax est Iehu? Ioram locutus est ad Iehu, & dixit: nunquid est pax, id est, nūquid venis ad me animo pacifico, vel animo nocendi? Vel nūquid est pax, i. inter nos & Syros: sed primum est verius. At ille respondit, quæ pax? Id est, quæ pax potest esse inter me, & te? Adhuc fornicationes Iezabel matris tue, & veneficia multa vigent. Quasi dicat, quomodo potest esse pax inter me, & te, vel inter te, & populum, quia fornicationes Iezabel matris tue adhuc vigēt? Accipitur hic fornicatio non pro actu venereo: sed pro cultu idolorum: quia qui colunt idola dicuntur fornicari cum eis: sic patet Exo. 34. Ne cum fornicati fuerint cum dijs suis, & adorauerint simulachra eorum, quasi dicat: mater tua Iezabel fecit multas fornicationes in Israel, quia ipsa introduxit cultum Baal, & augmentauit cultum aliorum idolorum, & pro istis Deus irascebatur: & tamē adhuc durabant ista: quomodo ergo poterat esse pax? quasi dicat, nō quia Deus iratus mitteret multa mala super domū Achab, Veneficia dicuntur confectiones venenorum, & fortē talia venena faciebat Iezabel ad dandū cultoribus Dei, vt occideret illos, & confortaretur cultus Baal: nam aliqui Iezabel occidebat publice prophetas, & alios cultores Dei: præcedenti libro, c. 18. Et quando non posset publice occidere, saltem occideret per venenum. Vel vocatur veneficia omnes

superstitiones, quæ pertinent ad cultum idolorum, & artes necromāticas, quia istas exercebat Iezabel, & propter has etiam Deus irascebatur. Conuertit autē Ioram manum suam. i. conuertit currum, conuertēdo habenas equorum ad aliam partem, & hoc fuit ad fugiendum à facie Iehu: quia cum videret, quod Iehu loquebatur ei iniuriose credidit, quod volebat eum occidere: quia iam non loquebatur ei tanquā regi, sed tanquam hosti. Et fugiens ait ad Ochoziam: insequere Ochoziam. Incœpit fugere, quod volebat regi Iudæ, Ochozia, insidię sunt istæ, quas posuit contra matrem Iehu. Fortē Iehu tenuit arcum manu, & percussit Iorā inter scapulas. Vidit Iehu, qd fugiebat Iorā, & si introiret in vrbem clauderet super se, & non posset intrare Iehu, & sic euaderet Ioram: ideo Iehu tenuit arcum, quem habebat in manu, & percussit Ioram inter scapulas. Et egressa est sagitta per cor eius. Fortis percussio fuit: quia perforauit torum corpus Ioram, & hoc, quia non erat armatus. Dominus autem direxit sagittam istam, vt recte iret, & infingeretur cordi Ioram ad hoc, quod illico corrueret mortuus: nam si percussus fuisset in alia parte, fortē non fuisset percussio ad mortem, & posset fugere, & euadere in vrbe. Statimque corruit in curru suo. Perforatum fuerat cor eius, ideo non potuit aliquandiu viuere, sed illico mortuus corruit in curru suo, & sterit currus: quia nemo dirigebat equos. Dixitque Iehu ad Badazer ducem. Iste Badazer erat dux exercitus Iehu: quia postquam Iehu institutus fuerat rex in Ramoth Galaad, posuerat aliquos officiales, & principes domus sue, & fecit istum Badazer ducem exercitus. Tolle, & proice eum in agro Naboth Iezrahelita. Erat Ioram mortuus in curru suo, & currus erat in agro Naboth, & iussit Iehu, quod deponeretur cadauer Iorā de curru, & poneretur in agro Naboth.

An Ioram fuerit sepultus, vel permissus fuerit lacerandus à bestijs insepultus. Quæstio XLIX.

QVAERETVR, an fuerit sepultus Ioram, vel relictus fuerit à bestijs lacerandus. Aliquis dicit, quod non fuit sepultus, quia non legit de sepulchro suo, sed potius cōtrarium videretur in litera, iussit Iehu illū deponi de curru super agrum. Et sic videtur, quod relictus est ibi inhumatus. Respondendum, quod Ioram sepultus est, quāquam sepulchrū eius non fuit gloriosum, sicut regibus fiebat. Et patet hoc, quia Deus prædixit mala, quæ ventura erāt super domum Achab per Eliam: præcedenti libro, cap. 21. & tamen ibi non ponitur, quod filij sui relinquerentur in sepulchro, sed solum, quod occiderentur omnes vsque ad clausos, & nouissimos: ergo nō mansit Ioram in sepulchro. Item patet, quia iterum Deus prænucciavit hic per alium prophetam prædicens mala domus Achab, & tamen solum dixit: interficiam de Achab mingerentem ad parietē, & clausum, & nouissimum. Itē patet hoc, quia quando prænucciabatur destructio progeniei aliorum regum, quia peccabāt si progenies sua non erat sepelienda denūciabatur eis, sic patet de Ieroboam: præcedenti libro, cap. 14. qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro comedent eos volucres cœli. Sic etiam prænucciatur est contra domum Baasa, eod. libr. c. 16. Scilicet, qui mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eum volucres cœli, & tamen de progenie Achab nihil tale expressum est hic, nec præcedenti libro, cap. 21. ergo non manserunt in sepulchro filij Achab. Item patet, quia si manserunt in sepulchro filij Achab, & comederentur à canibus, non esset differentia inter

Iorā à Iehu occidit.

cos

eos, & Iezabel matrem eorum: & tamen de Iezabel exprēssum est specialiter; quod comederet eam canes: quia precedenti lib. ca. 21. dicitur, quod occideretur tota progenies Achab, & nihil plus de ea dicitur, & de Iezabel subditur: sed de Iezabel locutus est Dominus, dicens: canes comedent Iezabel in agro Iezabel. Sic etiam ponitur hic de ipsa specialiter, quod deberet comedi à canibus. & non esset, qui sepeliret eam: ergo ipsa sola caruit sepultura inter pertinētes ad familiam Achab. Ad rationem autem in contrariū, dicens, quod Ioram sepultus est, quamquam non legatur de sepulchro eius, eo quod non fuit sepulchrum eius gloriosum sicut regis, sed cum paucō honore, & fortē extra sepulchra regum sepultus est. Causa autem, quare Iehu fecit deponi cadauer de curru in agro, non fuit, ut maneret ibi in sepulchro, & comederetur à bestiis: sed ut maneret ibi super agrum aliquandiu quousque torus sanguis efflueret per vulnē, & irrigaret agrum, & postea canes venientes lambent illum, & sic compleret propheta Domini contra Achab: nā dixerat Elias in loco hoc, in quo lincerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum: & quia Ioram erat filius Achab, complebatur in eo, quod in patre cōplendum erat: quia filius, & pater censentur eadem persona. Quod autem ista fuerit intentio Iehu, apparet ex litera, cū ipse alleget hic prophetiam Elię, quod in isto agro puniendus erat Achab pro morte Naboth. Postquam tamen sanguis suus effluxit super agrum, fecit inde tolli cadauer Iehu, & sepeliri, & sic nullus comestus est à canibus, nisi Iezabel. *Memini enim*. i. memini de dīdo Elię, quando ipse locutus est Achab in agro isto. Vult dicere Iehu, quod ideo iubet poni cadauer Ioram in agro illo, ut ponatur propheta Elię: Achab cuius ipse nunc recordatus est. *Quando ego, & tu sedentes in curru sequemur Achab patrem eius*. Iehu, & iste Badazer fuerant quondā socii, viuentē Achab, & postquam factus est rex ipse Iehu, fecit Badazer principem militi, & eo tempore, quo Elias locutus est contra Achab in agro Naboth Iehu, & Badazer erant in eodem curru comitantes Achab regem. In Hebræo dicitur. *Quando ego, & tu sedentes in paribus*. Pares vocantur duo equi, qui pariter mouentur, & istud est quando ambo sunt sub eodem iugo: quia vnus non potest precedere alium, & sic fit in equis trahētibz currum: quia sub eodem iugo positi sunt: id posuit litera nostrā in curru: quia istud erat manifestius. *Quod Dominus onus hoc leuauerit super eum*. i. ego recordor, quod Dñs posuit istam penā super Achab, & vocatur pena onus: quia grauat sicut onus. & iste modus loquēdi est in prophetis, ut cum dicitur Abachub 1. Onus, quod vidit Abachub propheta, & Naum 1. dicitur: Onus Ninive. i. pena quam Dominus comminatus est contra Ninuem, & est sensus Deus leuauit hoc onus. i. imposuit istam penā super Achab. s. quod in isto agro canes lincerent sanguinem eius, dicens: *Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum eius*. Id est, ego retribuā tibi in hoc agro pro sanguine Naboth, & filiorum eius, quem effudisti hic: & est ista sententia incompleta ad modum locutionis hominis irati dicentis: si nō fecero tibi talia, & talia mala. i. si nō fecero illa, nunquā me Deus adiuet, vel nō videā lucē matutinā, & ita Deus loquebatur ipsi Achab tanquā iratus, & propheta loquens vice dei seruabat acceptum, & modum loquendi quem seruaret Deus, si esset homo iratus, & perse loqueretur. *Quem vidi heri, ait Dominus*. Id est, ego vidi heri hic sanguinē Naboth, & filiorum eius. Refertur istud ad tempus, in quo dicta sunt verba Dei per Eliam ad Achab, & est sensus, quod quando impiissima Iezabel fecit occi-

di Naboth, & filios suos, quia noluerat Naboth dare agrum, dixit ad Achab, surge: & posside vineam Naboth: non enim viuūt Naboth, sed mortuus est: & tunc incepit descendere Achab de Samaria ad urbem Iezrahel, ut possideret vineam Naboth, & cū accederet circa agrum Naboth, occurrit ei Elias missus à Deo, & dixit quod in agro illo canes lincerent sanguinē Achab: ut patet pced. lib. c. 21. & istud fuit die sequenti post mortem Naboth, ideo dixit Deus pro sanguine Naboth, quem heri vidi. *Reddam tibi in agro isto, dicit Dominus*. i. reddam tibi pœnam, & ista pœna erat, quod canes lincerent sanguinē Achab in loco, in quo lincerent sanguinem Naboth. *Nunc igitur tolle, & projice eum in agro iuxta verbum Domini*. i. quia Deus sic dixit, projice cadauer eius in agro, ut sic compleatur verbum Domini, scilicet, quod sanguis eius fluat ibi, & postea canes lingant illum.

Iezabel an occiderit solum Naboth, vel cum eo omnes filios eius. Quæstio XX.

Q V A E R E T V R, an Iezabel occidit solum Naboth, quia volebat dare vineam Achab, vel etiā occiderit simul omnes filios suos: Aliquis dicit, quod solum occidit ipsum Naboth: sic enim innuitur precedenti lib. c. 21. Respondendum, quod occidit etiam omnes filios Naboth: ut patet hic, cū dicitur: si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum eius, quem vidi heri. Ad rationem in contrarium dicendum, quod precedenti lib. c. 21. non fit mentio nisi de Naboth: quia ipse denegabat vineam regi: de filiis autem non, quia forte ipsi nihil in hoc faciebāt. Et scriptura sæpe subicit aliqua in vna parte, quæ exprimit in alia: sic enim factus est liber Paralipo. ut ea, quæ minus erant in libris regum, supplerentur ibi.

Filii Naboth quare fuerunt occisi. Quæstio XXI.

Q V A E R E T V R, vltetius, quare occisi sunt filii Naboth, cum non legatur de ipsis, quod ipsi resisterent, ne daretur vinea regi Achab. Respondendum potest vno modo; quod quamquam non legatur de filiis Naboth, quod repugnauerunt in venditione vineę, tamē forte repugnabant, & quia idem ius erat de eis, si ipsi repugnarent, sicut si repugnaret Naboth, fecit illos occidi Iezabel. Aliter potest dici, quod factum fuit hoc, ut rex liberius posset vineam possidere, quia occisis filiis Naboth, nō manebat aliquis hæres: ideo applicaretur vinea regi, sicut in quibusdā regionibus est: quod quando aliqui moriuntur ab intestato, vel ex aliqua causa, non possunt facere testamentum, applicantur bona filio. i. regi, vel domino terrę: & ne relinqueretur aliqui hæres ab intestato ipsi Achab, occisi sunt filii eius. Aliter potest dici, quod hoc fecit Iezabel ad vindictam: quia nimis irata fuit contra Naboth, quia rogauerat vineam regi: ideo ad faciendū iram suam nō solum occidit Naboth, sed etiam filios suos: Aliter potest dici, quod primo occisus est Naboth, & quia postea filii sui videntes mortem iniustā patris, locuti sunt ex amantitudine cordis aliqua contra regem, & reginam, fecit illos Iezabel occidi: & vtrunque occisio fuit iniusta: quia aliās Deus nō vindicasset in progenie Achab mortem illorū, qui iuste occisi essent ab Achab.

Verbum Domini contra Achab, quod canes lincerent sanguinem suum, sicut lincerunt sanguinem Naboth, an fuerit completum. Quæstio XXI.

Q V A E R E T V R, vltetius, an completū fuit verbum Domini dictum per Eliam contra Achab in

uitas magna in sorte Manasse, ut patet Iosue 17. & apud illā est Gaber in eadem tribu Manasse: & quia Gaber nō erat ciuitas famosa, quæ ex nomine suo cognosceretur, dixit, quod erat apud Ieblaam, ut ex loco Ieblaam cognosceretur ubi esset ciuitas Gaber. *Qui fugit in Magedo*. Est Magedo ciuitas in sorte Manasse modicum distans à Ieblaam Iosue. 17. & Iude ideo apud hanc ciuitatem pugnavit Iosias rex Iudæ cum Pharaone rege Aegypti, & sagitta percussus interiit. inf. 23. & 2. Paralipo. 35. & factus est propter hoc planctus magnus in Magedo, qui fuit postea famosus inter Hebræos: & de hoc dicitur Zacha. 12. in die illa erit magnus planctus ad Remon in campo Magedon. *Et mortuus est ibi*. Ille Ochozias percussus est sagitta, sicut Ioram, & postquam percussus est, non illico obiit, sed fugit vsque Magedo, quia non fuit percussus in corde, sicut Ioram, cuius cor sagitta transfixit, & illico in curru suo corruit. supra in litera, *Et imposuerunt eum serui sui super currum eius, & tulerunt in Ierusalem*. Subintelligendum, quod postquam serui Iehu percusserunt Ochoziā ad mortem, non curauerunt ipsum persequi: & cum iam esset propinquus morti, serui eius, qui sequebantur currum suum, deposuerunt eum de curru in Magedo, ut ibi adhiberent ei aliquod remedium, si posset. Vel quod verius est, videntes eum mortuum in Magedo, deposuerunt de curru, ut exhiberent ei officia funeris. Lauauit corpus eius, & inuoluēdo eodem modo, quo conuenienter poterat in Ierusalem duci ad modum cadauerum, quæ de loco in locum transportantur: In hebræo dicitur: *Et equitauerunt eum ad Ierusalem*: Est sententia barbara, & breuis, scilicet, serui sui posuerunt eum super equos, vel super currum, ut ducerent in Ierusalem: *Sepelieruntque in sepulchro cum patribus suis in ciuitate David*. Scilicet, sepultus est in castro montis Sion, ubi erant sepulchra regalia, & omnes reges Iuda sepeliebantur ibi.

Ochozias quare sepultus fuit in sepulchris regum, pater vero suus non. Quæst. XXI.

Q V A E R E T V R, quare sepultus est Ochozias, siue Ahazias in sepulchris regum, cum pater suus Ioram non sepultus fuerit in eis. 2. Paralipo. 21. Respondendum, quod iste Ochozias malus erat erga Deum, & non merebatur sepulturam: & tamen non erat tam malus, sicut pater suus Ioram: nam ille occidit omnes fratres suos, & multos de principibus Iudæ, propter eum multa mala facta sunt in regno Iudæ, quia hostes opprēserunt illud. 2. Paralipom. 21. ideo populus noluit dare sepulchrum regi Ioram inter ceteros reges: Ochozias verō non erat tam malus, & sepultus est in sepulchris regum. Aliter potest dici, quod Ochozias erat de stirpe Achab quantum ad matrē, & secutus fuerat omnino viam Achab, precedenti. c. ideo indignum erat eum sepeliri in sepulchris regum, & tamen populus propter honorem sui Iosaphat, qui fuerat rex bonus, sepeliuit eum cum regibus. 2. Paralipo. 22. scilicet, & sepelierunt eum, eo quod esset filius Iosaphat, qui quaerierat Dominum in toto corde suo.

An peccauerit Iehu occidendo Ochoziam regem Iudæ, & quare occidit eum. Quæst. XXI.

Q V A E R E T V R, vltetius, an peccauit Iehu occidendo Ochoziam regem Iudæ, & quare occidit eum. Aliquis dicit, quod peccauit, quia Ochozias nunquam offenderat ipsum Iehu, ut haberet con-

in hoc, quod cadauer Ioram filij sui proiectum fuerit in agro Naboth. Fuit autem verbum Domini contra Achab in loco hoc, in quo canes lincerunt sanguinem Naboth: sanguinem quoque tuum lincerent, precedenti lib. cap. 21. Aliquis dicit, quod completum fuit in hoc, ut patet ex verbis Iehu, scilicet: nunc ergo projice eum in agro iuxta verbum Domini. Respondendum est, quod satis poterat dici, quod fuit hic completum verbum Domini. Primo, quia Iehu ad istam intentionem fecit, & dixit, quod prociendo cadauer Ioram in agro Naboth complebatur verbum Domini. Secundo patet, quia Deus dixit, quod canes lincerent sanguinem Achab in loco illo, ergo si realiter lincerent, completum verbum Domini, sed Ioram videbatur esse eadem persona cum Achab, quia erat filius suus: ideo lincendo sanguinem Ioram, lincēbatur sanguis Achab, & complebatur verbum Domini. Dicendum tamen quod non fuit hic completum verbum Domini, quia Deus dixerat quod in isto agro canes lincerent sanguinem Naboth: ista tamen comminatio fuit postea reuocata, quando penituit Achab precedenti lib. c. 21. ergo nunquam fuit completum istud præceptum: quia id, quod reuocatur, non completur. Secūdo patet, quia ista comminatio fuit postea propter peccata Achab iterata in eo: consummata ergo non potuit compleri in filio suo. Patet, quia solum dixerat Dominus quod in loco, in quo canes lincerunt sanguinem Naboth, lincerent sanguinem Achab, precedenti lib. c. 21. & tamen hoc completum fuit in Achab precedenti lib. c. vltimo, s. & lauerunt currum Achab in piscina Samarię, & lincerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat: ergo ibi completum est verbum Domini, & non poterat iam compleri. Ad rationem in contrarium dicendam, quod Iehu fecit hoc motus à Deo non quidē ad hoc, quod completur verbum Domini, quia iam completū erat, sed ad ostendēdum, quod adhuc progenies Achab puniebatur pro occisione Naboth, & quando ipse dixit, quod faciebat hoc ad complendum verbum Domini, dicendum quod ipse putauit quod verbum Domini completum non fuerat in Achab, ideo oportebat compleri in progenie sua, & tamen iam completū erat, precedenti lib. ca. vltimo: etiam ipse nesciebat de reuocatione huius comminationis: quia forte illa facta est in secreto per Eliā ipsi Achab, & nō constabat de hoc populo, id spectabat adhuc cōplendū. *Ochozias autem*. Hic ponitur secundum principale huius capituli. s. Ochozias regis Iudæ fuga, & occisio, & dicitur: *Ochozias autem rex Iudæ videns hoc*. s. vidēs quod Iehu occidebat Ioram, timuit quod etiam vellet occidere ipsum: ideo quamquam ipse non offenderat Iehu, ut ab eo mortem expectaret tamen fugit per viam domus horti. Erat quidam hortus in illo agro Naboth, quem fecerat rex Achab. Nam sic dixerat, quod volebat vineam Naboth ad faciendum in ea hortū oleorum, precedenti lib. 21. c. & apud illum hortum erat via, per quā fugit Ochozias rex Iudæ in curru suo versus terrā suam. *Persecutusque est eum Iehu*. Volebat illum occidere, sicut Ioram regem Israel, & ait: *etiam hunc percussit*. i. non solum oportuit percuti regem Israel, sed etiam iste debet percuti: & non percussit eum Iehu, sed serui sui percusserunt illum in curru suo, id est, fugiētem in curru suo. *Et percusserunt eum in ascensu Gaber*. Fugiebat enim Rex Iudæ quantum poterat in curru suo, & consecuti sunt ipsum serui Iehu in ascensu Gaber. i. in quodam colle, qui erat apud urbem Gaber. Est autem Gaber ciuitas parua in sorte Manasse, *Quæ est iuxta Ieblaam*. Ieblaam est ci-

contra eum iustum bellum. Etiam Deus nunquam dixerat de occisione Ochoziae ipsi Iehu, ideo peccabat occidendo illum. Responderi possit, quod Iehu peccauerit occidendo Ochoziam, & tamen egit id, quod Deus volebat, quia erat malus, & Deus volebat eum occidi. Motuum autem suum esset non ex aliquo mandato Domini, sed ex affectione sua. scilicet quia Ochozias erat cognatus ipsius Ioram. scilicet filius sororis suae Athaliae, & si nunc euaderet propter cognationem, & amicitiam, quam habebat cum Ioram, & cum reliquis filiis Achab adiuuaret eos post mortem Ioram ad hoc, quod aliquis eorum acciperet regnum, & occideret Iehu, vel fugaret eum de terra: propter suam ergo utilitatem illum occidere voluit. Magis tamen videbitur alicui dicendum, quod non peccauerit Iehu, & quod fecerit propter sermonem Domini: quia Deus dixit ei, quod deleteret totam domum Achab: & tamen Ochozias erat de progenie Achab: quia erat filius Athaliae, & illa erat filia Achab praecedenti. c. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia nomine domus Achab comprehendebatur progenies sua solum: filij autem filiorum Achab dicebantur esse de progenie Achab: & tamen filij filiarum eius non vocantur de progenie Achab: nam in veteri testamento solum considerabatur successio per patrem, & nullo modo per matrem: nam etiam filij non succedebant matribus in veteri testamento, sed solis patribus: quia matres nihil habebant, ut patet, Nu. 27. & ibi declaratum est. Etiam teneretur isto modo occidere Iehu omnes quotquot erant filij Ioram regis Israel, & nepotes ex Athalia vxore sua: sed hoc non est bene dictum. Dicendum ergo videtur, quod Iehu non peccauerit occidendo Ochoziam regem Iudae: quia licet Deus non dixisset ei, prius per prophetam inclinavit eum ad occidendum ipsum, & illa inclinatio fuit vehemens, ita ut intelligeret Iehu se moueri a Deo, & hoc sufficiebat ad excusandum eum: quia qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege, & ideo non peccant tanquam si agerent contra legem: nam qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt, ad Ro. 8.

Ochozias an fuerit percussus in ascensu Gaber, & mortuus in Magedo. Quaesitio XXV.

Quaeritur vltius de isto Ochozia quomodo dicitur hic, quod occisus est in ascensu Gaber. scilicet ibi percussus est, & postea mortuus est in Magedo: quia 2. Paralip. 22. dicitur, quod latuit Ochozias in Samaria, & Iehu inuenit eum latentem, & fecit ad se adduci, & occidit. Aliquis dicit, quod non erat ille Ochozias, de quo hic dicitur: nam iste vocatur Ahazias. Sed dicendum, quod non stat, quia Ochozias, & Ahazias idem sunt: ut supra declaratum est in quadam questione: maxime quia 2. Paralip. 22. dicitur, quod occiso illo Ochozia rege, mater sua occidit omne semen regium, ut ipsa regnaret: & tamen constat, quod hoc per mortem Ahaziae factum est. de hoc tamen quid declarabitur. 2. Paralip. 22.

Quare Deus voluit Ochoziam occidi. Quaesitio XXVI.

Quaeritur vltius, quare Deus voluit, quod occideretur iste Ochozias. Respondendum, quod Deus iuste puniuit illum, quia ipse ambulauit in vijs domus Achab, ideo merebatur perire, sicut domus Achab: quia similia peccata similibus na plectuntur. Secundo fuit hoc, quia Ochozias praestabat auxilium Ioram regi Israel, qui erat impiissimus eundo cum eo ad bellum, & fauendo in omnibus alijs: & propter hoc merebatur mortem. Sic patet.

Prima ratio.

Secunda ratio. tet de Iosaphat auo istius, qui erat bonus rex: & tamen quia iuit ad bellum adiuuans Achab merebatur mortem. 2. Paralip. 19. cum dixit ei propheta, impio praebes auxilium, & his, qui oderunt dominum amicitias iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te. Quasi dicat propter bona opera, quae inuenta sunt in te non occideris, quanquam mortem merearis. Et tamen in Ochozia non inuenta sunt aliqua bona opera, sed potius pessima, ideo propter auxilium illud saltem merebatur mortem, & Deus voluit infligere ei mortem illam per manum Iehu, ideo inclinavit ipsum, ut iret in Iezrael ad visitandum Ioram, & occideretur ibi a Iehu simul cum Ioram. Patet 2. Paralip. 22. Scilicet: voluntatis quippe domini fuit aduersus Ochoziam, ut veniret ad Ioram, & egrediretur cum eo aduersum Iehu, scilicet, ad hoc quod ambo occiderentur, ut sequitur ibidem: Anno vndecimo Ioram filii Achab regis Israel regnavit Ochozias super Iudam: scilicet in anno illo cepit regnare Ochozias, & regnavit solum vno anno, praecedenti. c. Venitque Iehu in Iezrael: Id est, tempore isto cum consummabatur regnum Ioram venit Iehu in Iezrael, & occidit Ioram, & Ochoziam, & consummatum est regnum ipsorum.

Quomodo dicitur hoc, quod anno 2. Ioram cepit regnare Ochozias, & supra 12. Quaesitio XXVII.

Quaeritur, quomodo dicitur hic, quod anno vndecimo Ioram cepit regnare Ochozias: quia praecedenti. c. dicitur quod anno 12. cepit. Quidam respondent, quod regnavit Ochozias cum patre suo Ioram anno vno, & post mortem eius anno altero. De regno autem, quod habuit viuentis patre intelligitur hic, de regno vero, quod habuit mortuo illo intelligitur litera praecedenti. c. sic cepit regnare anno 11. & anno 12. regis Ioram, & hoc tenet Nicolaus. Dicendum tamen magis videtur, quod siue hic, siue praecedenti. ca. intelligatur de regno, quod habuit Ochozias mortuo patre suo, & tamen differentia est propter annos, quia aliquando accipiuntur anni completi, & aliquando incompleti: nam quando dicitur, quod regnavit anno 11. Ioram intelligendum est, quod iam transierat totus annus vndecimus, & etiam quasi totus duodecimus: quia tamen non erat completus computatur solum vndecimus, & praecedenti. c. dicitur, quod erat annus duodecimus, quia ille erat inchoatus, & non esset consummatus.

Porro Iezabel. Hic ponitur tertium principale huius cap. scilicet, Iezabel laceratio, & dicitur. Porro Iezabel introitu eius audito depinxit oculos suos sibi, scilicet, audiuit Iezabel, quod veniebat Iehu, & introibat in urbem, & tunc depinxit oculos sibi, id est, quodam colore nigro, quo femine vtuntur ad reddendum supercilia nigra, & palpebras, & faciunt maiorem apparentiam palpebrarum, & superciliorum, quam alias, & vocatur vulgariter Alcohol. Et ornauit caput suum, scilicet, ornauit se apparatu regio excellenti, qui maxime apparet in capite. Et respexit per fenestram ingredientem Iehu per portam: scilicet, respexit Iezabel de fenestra domus regiae ipsius Iehu introeuntem per portam ciuitatis, ut loqueretur ei, quae sequuntur. Nunquid pax esse potest Zamri, qui interfecit dominum suum? quasi dicat, non potest esse pax. Zamri fuit quidam princeps militum, qui occidit regem Ela Dominum suum in conuiuio praecedenti lib. ca. decimo sexto. Seruauitque Iehu faciem suam ad fenestram: Quia Iehu prius non aspicebat ad turrem palatii regis, & quia nunc

de turre locuta fuerat sibi Iezabel respexit ad turrem. A. ideo existens in urbe, in qua hoc fiebat, non poterat occurrere. Quarto patet quod dicitur, quod audiuit de introitu Iehu, & tunc depinxit oculos suos sibi: & tamen non poterat ingredi Iehu in urbem cum tali potestate, nisi occidisset prius Ioram regem, ergo ipsa cognoscebat hoc. Quinto, & efficacius patet ex verbis suis: quia ipsa dixit: nunquid potest esse pax Zamri, qui interfecit Dominum suum: ergo ipsa sciebat Ioram occisum esse a Iehu, qui erat seruus suus: quia alias non esset istud ad propositum. Dicendum ergo, quod Iezabel cognoscebat occisum esse Ioram filium suum per Iehu regem novum: & tamen non luxit pro eo, nec induit se pannis lugubribus, sed ornauit, sed plus solito ostendens faciem suam pulchram. Et hoc poterat esse propter duo: primum est, quod forte Iezabel timuit, quod sicut occiderat Iehu filium suum Ioram, ita occideret eam, & ob hoc timens ornauit se nimis plus solito, ut placeret oculis Iehu, & acciperet eam in coniugem, vel concubinam, vel qualitercumque, & sic donaret ei vitam. Aliud mortuum esse poterat, si vellet Iezabel increpare nimis ipsum Iehu, & per hoc aliquo modo se vindicaret de eo: & si ipsa planxisset, & induta esset vestibus lugubribus, quamquam clamaret contra Iehu, non videretur posse offendere eum, quia ageret ex amaritudine spiritus: ut ergo posset eum offendere, ornauit vultum suum quasi nihil impenderet ea, quae acciderant, & adhuc habebat ipsa animum fortem ad increpandum Iehu de malo, quod fecerat. Primum tamen modus rationabilior est, & magis conuenit literae, ut quibusdam vt, sed veritas patet sequenti quaestione.

Quare Iezabel depinxit oculos suos sibi introeunte Iehu. Quaesitio XXVIII.

Quaeritur, quare Iezabel depinxit oculos suos sibi ad introitum Iehu, & quomodo hoc faciebat. cum tunc filius eius rex Ioram occisus fuisset a Iehu: quia potius debuisset plangere. Aliquis respondebit, quod fecit hoc Iezabel ex more suo: quia ipsa solebat ungere oculos suos sibi, ut pulchra apparet, & nunc etiam oculos depinxerat, & cum obijceret, quod cum esset filius suus occisus a Iehu non debuisset hoc facere: dicit, quod forte ipsa nesciebat hoc: quia non quiter factum fuerat. Sed dicendum, quod hoc non potest stare: scilicet, quod ex consuetudine sua hoc faceret. Primo, quia si confecta esset hoc facere, & non ageret propter aliquod nouum motuum, sed propter consuetudinem scriptura non curasset potius hic: quia esset omnino superfluum, vel ut si diceret, quod illa die comedit, & bibit Iezabel. Secundo patet, quia dicitur, quod Iezabel audito introitu Iehu depinxit oculos suos sibi: ergo videtur, quod propter Iehu faciebat, & non ex consuetudine. Tertio patet, quod ipsa cognoscebat mortuum esse Ioram filium suum: quia mors regis violata erat aliquid famosissimum:

ideo existens in urbe, in qua hoc fiebat, non poterat occurrere. Quarto patet quod dicitur, quod audiuit de introitu Iehu, & tunc depinxit oculos suos sibi: & tamen non poterat ingredi Iehu in urbem cum tali potestate, nisi occidisset prius Ioram regem, ergo ipsa cognoscebat hoc. Quinto, & efficacius patet ex verbis suis: quia ipsa dixit: nunquid potest esse pax Zamri, qui interfecit Dominum suum: ergo ipsa sciebat Ioram occisum esse a Iehu, qui erat seruus suus: quia alias non esset istud ad propositum. Dicendum ergo, quod Iezabel cognoscebat occisum esse Ioram filium suum per Iehu regem novum: & tamen non luxit pro eo, nec induit se pannis lugubribus, sed ornauit, sed plus solito ostendens faciem suam pulchram. Et hoc poterat esse propter duo: primum est, quod forte Iezabel timuit, quod sicut occiderat Iehu filium suum Ioram, ita occideret eam, & ob hoc timens ornauit se nimis plus solito, ut placeret oculis Iehu, & acciperet eam in coniugem, vel concubinam, vel qualitercumque, & sic donaret ei vitam. Aliud mortuum esse poterat, si vellet Iezabel increpare nimis ipsum Iehu, & per hoc aliquo modo se vindicaret de eo: & si ipsa planxisset, & induta esset vestibus lugubribus, quamquam clamaret contra Iehu, non videretur posse offendere eum, quia ageret ex amaritudine spiritus: ut ergo posset eum offendere, ornauit vultum suum quasi nihil impenderet ea, quae acciderant, & adhuc habebat ipsa animum fortem ad increpandum Iehu de malo, quod fecerat. Primum tamen modus rationabilior est, & magis conuenit literae, ut quibusdam vt, sed veritas patet sequenti quaestione.

Iezabel quare sic increpuit Iehu. Quaesitio XXIX.

Quaeritur, quare Iezabel increpuit sic Iehu dicens: nunquid pax potest esse Zamri, qui occidit Dominum suum: quia per hoc pronocaret contra se Iehu ad occidendum ipsam: quod potius ipsa deberet timere, quod etiam si hoc non faceret, occideret eam Iehu. Respondendum, quod illa litera legitur dupliciter: vno modo sine interrogatione: scilicet pax potest esse Zamri, qui interfecit Dominum suum: & tunc est sensus, quod quanquam aliquis occidat Dominum suum non propter hoc eueniet ei omnia infortunia, sed potest habere pacem, tranquillitatem vitae, & prosperitatem rerum. Et iste sensus consonat literae hebraicae, quae non habet hic interrogationem: & tunc dicitur, quod Iezabel dixit hoc ad placandum sibi Iehu: nam sicut voluit placare eum in aspectu vultus: quia se ornauit, ita voluit placare eum verbis inueniens, quod ipsa non oderat eum summè, quamquam occidisset Ioram Dominum suum, quia non fecerat in hoc maximum malum: nam etiam Zamri occidit Dominum suum. Aliter legitur ista litera cum interrogatione, sicut est in litera nostra: & tunc est sensus, quod nullo modo poterat venire bonum, ipsi Iehu, qui occiderat Dominum suum: quia non poterat esse pax occidenti Dominum suum: & posuit exemplum de Zamri, quia ille occidit Dominum suum, & postea se ipsum occidit cremando se cum palatio regis: quod dicitur Zamri mala morte perijt: quia Dominum suum occidit, & in breui perijt: quia non regnavit, nisi per septem dies, & immediate sed occidit: quia exercitus obsedit eum in Therfa praecedenti lib. ca. 16. ita tu amara morte morieris, & in breui. Dicendum autem isto modo dicitur, quod Iezabel non depinxit oculos suos, nec coronauit caput ad placandum Iehu, ut acciperet eam in vxorem, sed ad increpandum ipsum: nam si lugeret, non posset eum increpare, sed ostendit se hunc Iarem,

larem, & in statu regali, quasi nihil curantē de hoc quod acciderat: q̄a si vius filius eius occisus fuerat, multi alij manebant: nam septuaginta filios habebat Achab in Samaria, sequenti cap. Et quando arguitur, quomodo non timebāt iritate Iehu per ista verba pungitiua, dicendum, q̄ Iezabel erat animosa, & non timuit, q̄ occideretur, aut q̄ caderet à statu suo: quia quanquam occisus esset Ioram non credidit, q̄ Iehu occideret eam: quia turpe est viro occidere foeminam modo bellico, ideo quanquam nūc ipsa prouocaret ad iram ipsū Iehu, non credebat ab eo se occidendam: mox autē eam: quia aliās alij occiderant progenies regum, vt ipsi regnaret, & tamen nullam foeminā occidebant. Sic fuit de Baasa, qui occidit totam progeniem Ieroboam Domini sui, præceden. lib. cap. 15. & Zamri occidit totam progeniem Baasa. e. lib. c. 16 & tamen ibi solū occidebantur masculi: quia Deus prænuñciauerat de illis, q̄ occiderentur mingentes ad parietem, qui soli masculi sunt. Ita ergo nunc putauit futurum esse Iezabel. Non ergo timuit increpare Iehu propter magnam iram, quam conceperat contra ipsum. Credebat etiam Iezabel, q̄ quanquam occisus esset Iorā, cum manereut septuaginta filij Achab, sequenti c. vnus illorum regnaret, & illi cum omnibus Israelitis, & cum regno Iuda, quod erat cognatorum suorum pugnarent contra Iehu, & in breui eum occiderent, vel fugarent de terra Israel, & sic ipsa rediret ad statum suū pristinū. Et dicendum, q̄ istud motum est rationabilis, & sic accepit litera nostra ponens interrogationem, licet Nicolaus contrarium teneat, dicens, q̄ magis concordat poni sine interrogatione: quia Iezabel faciem suam ornauit ad placē dum Iehu, non ergo proferret contra ipsum verba pungitiua. Dicendum tamen, q̄ necesse est intelligi literam istam cum interrogatione, quanquam in Hebræo non ponatur aliqua interrogatio: nec istud obstat: nam in Hebræo non sunt diuisiones, quæ faciunt orationes interrogatiuas, sicut apud Latinos sunt, Nonne, & Nunquid, sed cognoscitur sententia interrogatiua ex habitu diue literæ. Sic enim patet in quibusdam alijs locis, in quibus in Hebræo nō est interrogatio, & tamen nullus dubitat, quin debeat ibi legi litera interrogatiua. Secundo patet, quia si Iezabel non intendisset offendere Iehu, non dixisset ei verba ista, sed potius tacuisset: quia ista verba quomodo cūq; dicantur, significabant, q̄ Iehu occidisset Dominum suum, & de isto non poterat laudari, etiam si Iezabel veller eum laudare: quia audito verbo erubesceret Iehu, sicut quando quis vult aliū laudare de turpi: quia magis eū vituperat, ideo laus est, q̄ subtrahatur ralia & sic si Iezabel intendisset placere Iehu, & placare eam sibi, solum ornasset vultū suum, & nihil locuta fuisset de hac occisione. Tertium est: quia dato, q̄ istud factum esset aliquo modo excusabile, vel laudabile, tamē nullo modo erat verisimile, q̄ Iezabel laudaret Iehu in ista occisione, quia ipse occiderat filium eius, & necesse erat, q̄ intelligeret Iehu ista verba dici contra se ad pungendum ipsum. Quarto patet, & efficacius, quia ista litera nullo modo conuenire potest huic intentioni, s̄ q̄ Iezabel dixerit, q̄ pax poterat esse Iehu, vel q̄ nō fecerat ipse maximum malum occidendo Dominum suum: quia etiam Zamri occidit Dominū suū, & tamen nulla pax fuit Zamri, sed maximum infortunium, quia postquam occidit Dominū suū solū vixit per 7 dies, & postea se combusit, præced. lib. c. 16. ita ergo necesse erat intelligi istud ad increpationem Iehu. s̄ q̄ ipsi nulla pax esse poterat, sicut nec Zamri, sed moreretur mala morte. Et hoc dato ne-

Opin. Nicolai resolluitur.

cessesse est intelligi, quod Iezabel ornauit vultum suū, non ad placendum ipsi Iehu, sed solum ad ostendendum constantiam, vt posset increpare eum verbis pungitiuis, quod facere non posset, si haberet vultū, & habitum silentis, & hoc fuit: quia non timuit se occidendam, q̄ istud diceret, id etiam nō potest stare, q̄ Iezabel ornauerit caput suū ad placendum Iehu.

Iezabel increpando Iehu quare potius dixit de Zamri, quam de aliquo alio. *Questio XXX.*

QVAERETVR ulterius, cum Iezabel increparet Iehu per ista verba ostendens, q̄ occidisset Dominū suum, quare potius dixit de isto Zamri, quam de aliquo alio. Nam alij occiderant Dominos suos præter eum, sicut Baasa occidit Nadab regem Israel, & totam cognationem eius, & regnauit pro eo, præceden. lib. cap. 15. Respondendum, quod dixit potius de Zamri, quā de Baasa, vel aliquo alio ad magis increpandum ipsum Iehu, & ad ostendendum ei maxima infortunia. Primo pater: quia Zamri erat dux exercitus Ela, & occidit ipsum, præced. lib. c. 16. ita Iehu erat princeps militiæ Ioram: nam ipse manserat princeps totius exercitus in Ramoth Galaad absente Ioram, vt sup. declaratum est, sed de Baasa non apparet, q̄ esset princeps exercitus Nadab, quem interfecit. Secundo pater propter infortunia: quia maiora infortunia fuerunt Zamri occidendi Dominum suum, quā alieui alteri: nam Baasa habuit infortunia: quia proles eius occisa est, ipse tamen regnauit in prosperitate, & etiam filius eius Ela aliquando tēpore. Zamri verò nō habuit infortunia in progenie sua, sed in se ipso: quia ipsemet occisus est. Tertio pater: quia alij occisores dominorum suorum sicut Baasa gaudebant aliquando tempore de malo, qd fecerant, & tamen Zamri illico periit, quia postquam occidit Dominum suum, solum regnauit diebus septem præced. lib. c. 16. Quarto patet quia alij occisores dominorum suorum non erant omnino calamitosi: quia occidebantur ab alijs, & tamen Zamri ad tantam calamitatem perductus est, vt ipse se occideret, vt patet eo. cap. Quinto patet: q̄ alij occisores dominorum suorum puniebantur pena leuiori: ipse tamen Zamri periit pena acerbissima, quia combustus est viuens cum palatio regis, sed ista est mors durissima: ad significandum ergo, q̄ Iehu in breui occidendus erat, & non possideret diu regnum, quod sic inuaserat, nec aliquis de filijs suis succederet ei, sed in breui acerrima morte periret induxit exemplū de Zamri potius, q̄ de aliquo alio.

An Iehu peccauerit sic occidendo Iezabel, & faciendo quod comederetur à canibus. *Questio XXXI.*

QVAERETVR ulterius, an peccauit Iehu occidendo Iezabel. Aliquis dicit, q̄ sic: quia Deus solū iussit ei occidere domū, siue progeniē Achab, & tamen Iezabel non erat de progenie Achab. Respondendum, q̄ non peccauit Iehu, sed potius meruit occidēdo Iezabel: quia Deus ei iusserat hoc, immo ad istud vñxit eum in regem, vt patet sup. in litera. vñxi te in regem super Israel, & percutiens domum Achab, vt uisceris sanguinem seruorum meorum prophetarum de manu Iezabel, & tamen non poterat iudicari sanguis iste de manu Iezabel, nisi ipsa occideretur, ideo debuit eā occidere Iehu. Secundo patet, quia Iehu erat rex Israel legitime constitutus, ideo ad eum pertinebat puniri omnium criminum ex conditione dignitatis suæ, sed Iezabel grauissimē peccauerat occidendo pphetas Dñi, &

& alios seruos eius, & cogendo populū ad cultum Baal: id merebatur mortem, & dato, q̄ non dixisset Deus aliquid de occisione eius ipsi Iehu per prophetam, tenebatur eam occidere. Ad rationem in contrarium dicendū, q̄ Deus iussit occidi omnes de domo Achab, vt vindicaretur sanguis prophetarum de manu Iezabel: ideo potius occidenda erat ipsa, q̄ alij de domo Achab. potissimē, q̄ nomine domus non solum intelligitur progenies, sed et familia Iezabel, tamē erat de familia Achab, quia fuerat vxor eius: Deus tñ de domo locutus est, & non de progenie, & pp hoc Iehu non solū occidit filios Achab, sed et familiares eius, sequenti c. s̄. percussit igitur Iehu oēs, qui reliqui erāt de domo Achab in Iezrahel, & vniuersos optimates eius, & notos, & sacerdotes.

Iehu an peccauerit faciendo, quod Iezabel conculcetur ab equis, & comederetur à canibus. *Questio XXXII.*

QVAERETVR ulterius, an peccauit Iehu faciendo, q̄ Iezabel nō solum occideretur, sed et conculcetur ab equis, & comederetur à canibus. Aliquis dicit, q̄ peccauit, q̄ qñ aliquis iudex infert alicui penam vltra eā, quæ determinatur à iure, peccat, quia crudelis est, & tñ pro idolatria, quā exercuerat Iezabel debebatur ei mors, q̄ ergo in super eam puniret Iehu, peccatum erat. Respondendū q̄ Iehu non peccauit faciendo istud, quia quanto peccata sunt maiora, tanto grauior eis pena correspondet, & tamen ceteri de progenie Achab occidendi erāt pro idolatria, & Iezabel peccauerat plusquam oēs illi, ergo illi debebatur poena maior, q̄ mors, & istud erat, q̄ conculcetur ab equis, & laceraretur à canibus, & maneret insepulta. Secundo patet, q̄ nō peccauit: quia Iehu executus est id, quod Deus dixerat, ideo non peccabat, sed potius merebatur: & tamen q̄ Iezabel laceraretur à canibus, & non esset, qui eā sepeliret, Deus dixerat per Eliam præcedenti lib. c. 21. & tñ nunc specialiter dixerat Deus ipsi Iehu per illū prophetam, qui venit ad vngendū eū. s̄. Iezabel quoque comedent canes in agro Iezrahel, nec erit, qui sepeliat eam. Quod aut conculcari deberet caro tua ab equis, & hoibus sicut puluer, vel sterus, p̄nuñciatū fuerat per Eliā, sicut dixit Iehu infra in litera. s̄. sermo Dñi est, quē locutus est per seruū suū Eliā dicens: Et erunt carnes Iezabel sicut sterus iū per faciē terre: ad sterus aut pertinet cōculcari: s̄ conculcari debuit Iezabel ab equis, & hoibus: Iehu tamen erat executor à Deo datus contra domum Achab, supra in litera & 2. Paralip. 22. id pertinebat ad eū exequi oia ista, quæ Deus prædixerat cōtra domū Achab. Et ista erat p̄nuñciata contra Iezabel, quæ erat de domo Achab: ideo non peccauit Iehu exequendo illa, sed potius meruit. *Cunq̄ ingressus esset, vt comederet, biberetque.* Postquam Iehu occidit Ioram, & regem Ochoziam, & Iezabel, ingressus est, vt comederet, & biberet in Iezrahel, quia iam maximam partem officij sui expleuerat. *At: ite, & videte maledictam illam.* ite: & videre cadauer Iezabel, & vocauit illam maledictam: quia abhominabilis erat, cum ipsa introduxisset omne malum in Israel temporibus suis: nam ipsa incitauit Achab ad oia mala, quæ fecit, præcedenti lib. c. 21. *Et sepelire eam, quia filiar regis est.* qd licet ipsa sit indigna sepulchro, q̄ tñ filia regis est, honoreretur saltē in hoc, q̄ sepeliatur. *Cunq̄ assent, vt sepelirent eam, non inuenerūt, nisi caluariam, & pedes, & summas manuum.* Rex Iehu desiderans cibum non recordatus est dicere seruis suis, quod sepeliret Iezabel, quādo deiecta est de turre, sed postquam comedit, & bibit, recordatus est, & tunc dixit seruis suis, quod sepelirent eam, & quando inuenerunt quid sepelirent, nisi caluariam, id est craneum excoriatum, quia iam canes corroserant omnes carnes, & reliquerāt caluariam albam, sicut sunt caluariæ, quæ educuntur de sepulchris, manserunt etiam pedes, & manuum extremitates, quia ite partes sunt multū ossæ, & neruose, & canes non potuerunt ita cito lacerare partes istas, sed comederunt alias teneriores prius, & ad vltimum relinquebantur istæ lacerandæ, & omnino lacerate fuissent, nisi superuenissent serui Iehu. *Reuersique nunciauerunt ei.* Scilicet, nunciauerunt ei, q̄ non inuenerant cadauer Iezabel ad sepeliendum, sed solū istas partes extremas. *Et ait Iehu sermo Domini est.* i. istud prouenit ex sententia Dei, quia ipse prænuñciauit hoc: ideo oportebat compleri. *Quem locutus est per seruum suum Eliam Thesbitem.* i. Deus prænuñciauit istud per Eliam, quādo locutus est contra domū Achab præcedenti lib. c. 21. & vocatur Elias Thesbites. i. de vrbe Thebes, quæ erat in terra Galaad, vt patet præcedenti li. c. 17. *Dicens: in agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel.* Vocatur ager Iezrahel aliquid spaciū viride, quod erat apud palatium regis ad delectationem, & quando deiecta fuit Iezabel de turri, cecidit in agrum illum, & ibi comesta est à canibus. *Et erunt carnes Iezabel sicut sterus super faciē terra in agro Iezrahel.* Hoc potest intelligi vno modo, quod postquam deiecta fuit Iezabel de turri iacuit in agro Iezrahel, & nemo curauit cadauer eius inde tollere, sed mansit ibi neglectum, sicut sterus. Vel aliter, quod fuit sicut sterus. s̄. quia sterus cōculcatur ab hominibus, & bestijs, ita Iezabel conculcata est: quia equi transierunt super ipsam, & aspersus est pes equi sanguine Iezabel, supra in litera. Vel dicitur, quod fuit sicut sterus: quia ipsa lacerata est à canibus, & quædam pars eius trahebatur hinc, & alia inde omnes disperse super agrum, sicut sterus. *Ita vt præterientes dicant: heccine est illa Iezabel.* i. Deus faciet cadauer Iezabel esse tam contemptibile, vt transentes per agrum Iezrahel videntes illud dicāt: heccine est Iezabel? quod est modus admirandi. i. nunquid ista est Iezabel, quæ olim fuit in tanta gloria? quomodo ad tantam calamitatem deducta est? Et dicitur: heccine. i. nunquid hæc, quia deberent esse duæ diuisiones. s̄. hæc pronomen, & ne, aduerbium interrogandi, & per adiectio nem sillabam componitur, interposita litera i. & dñ: heccine. sic h̄ Deut. 32. heccine reddis Dño, & multæ alię diuisiones sillabate sūt, vt sicubi, alicubi.

Iehu an peccauerit volendo sepelire Iezabel. *Questio XXXIII.*

QVAERETVR, an Iehu peccauerit volendo sepelire Iezabel. Videtur dicendum, q̄ sic: quia Deus fecerat eum executorem oium denunciatorum contra domū Achab: & tamen denunciatum fuerat de Iezabel, q̄ nō sepeliretur, sed canes comederent eam: ideo Iehu tenebatur non sepelire illam: immo, quod magis est, teneretur iubere, ne quis eam sepeliret. Aliquis dicit, q̄ non peccabat volendo eam sepelire: quia non agebat contra mandatū Dñi cum Deus non iussisset eam manere insepultam, sed prænuñciauerit, q̄ canes eam comederent: prænuñciatio autem non obligat, quia non est præceptum. Dicendum, q̄ hoc non stat: q̄ licet illud in quantum dicebatur denunciatiuē per Eliam neminem obligabat ad exequendum illud, & tñ, quia Iehu vnctus est in regem ad exequendū contra domū Achab ea, quæ prænuñciata erant, tenebatur ipse exequi omnia illa. Hoc patet supra in litera

In litera & 2. Paralipo. 22. Dicendum ergo aliter, qd Iehu no recordabatur, qd Deus pradixerat per Elia de lezabel, qd canes comederent, & eam qd no sepeliretur: id volebat eam sepelire: nunc vero quando non inuentum est cadauer, recordatus est, qd a Deo prannunciatum fuerat, qd non sepeliretur. Patet ex verbis eius: quia cum nucij reuerli nuciasent istud, ait: sermo Domini est, quem locutus est per Eliam, sic etiam dixerat supra: memini enim, qd Dominus hoc onus leuauerit super eu, i. recordor de propheta Elia, in qua Deus prannunciauit istam pena. Pro quo sciendum, qd Iehu occidere voluit lezabel, quia ipsa fuerat exordium omnium maloru, & tamen, quia erat filia regis intendebat eam sepelire: erat n. filia regis Tyri, & Sidonis, pracedenti lib. c. 16. Et sic dixit Iehu: sepelire eam, quia filia regis est. Deus tn volebat complere verbum suum. f. qd non sepeliret, ideo fecit, qd Iehu non cogitaret de sepulchro eius tunc, qn de turre deiecta est, nec fecit eam de terra leuari, quia totus ciborum desiderio tenebatur, & postquam comedisset, permisit, Deus, qd veniret sibi in mentem de sepeliendo lezabel: & tunc misit ad inquirendum eam, & non fuit inuentu cadauer.

Quomodo poterat esse, quod non inueniretur de cadauere, lezabel, nisi caluaria, & pedes, & extremitates manuum. Quast. XXXIII.

QVAERETVR vterius, quomodo poterat esse, qd non inuenirentur aliq partes corporis, nisi caluaria, & pedes, & extremitates manuum, nam saltem inuenirentur ossa aliarum partium corporis. Aliquis dicit, qd omnia ossa lezabel inuenta sunt, quia sola caro a canibus comesta fuerat: & tamen dicitur de istis tribus partibus, qd ille solus inuentus fuerunt: quia iste tam ossa, quam carnes habebant, & erant integre partes. Sed hoc no stat: quia dicitur, qd non inueniunt, nisi caluariam: caluaria tamen non dicit caput cum lineamentis vultus, sed solu craneum. i. os cerebri, in quo conseruatur cerebrum: & sunt caluariae albe excoiate sicut patet in capitibus mortuorum. Ideo dicendum, qd no inueniuntur carnes, nec ossa aliarum partiu corporis, nisi istarum trium. Sed tunc stat dubium, quomodo potuit hoc fieri: Dicit aliquis, qd oia ossa eius confregunt canes, & comederunt miraculose, vt appareret vindicta diuina granis in illa. Sed hoc non est dicendum: quia non est recurrendu ad miracula, sine necessitate: & tamen hic sine miraculo saluari pot, quo istae partes solu inuentae fuerint. Et dicendum, qd cu relictum esset cadauer lezabel in custoditu in agro, multi canes conueniunt ad comedendum carnes eius, & illi lacerauerunt cadauer in multas partes diuidentes iuncturas ossium, & quidam canes trahebant vnā partē, & fugiebant cu ea, alij vero alia, & sic dispersa sunt ossa lezabel cum caribus suis, & licet ossa non fuerint comesta a canibus, tn non fuerunt inuenta: quia canes rulerant illa ad corrodendum ea, & hoc fit pp litigiū canum, quia cum simul plures canes eandem carnes vorare debent, litigant: ideo, abscissis particulis lezabel, fugerent, & sic non maneret in loco, in quo ipsa deiecta fuerat de turre, nisi iste tres partes, & credendum est, qd canes tunc corroderent partes istas, quando accederet serui Iehu: quia illi non cessarent vorare quouque nihil vorandū, & corrodendum inueniret: & factum est hoc a Deo, vt omnes admirarentur de poena grauissima inflicta lezabel, & compleretur, quod dicitur in litera. f. qd transeuntes dicerent: hec carne est illa lezabel. i. nunquid potuit de tanta gloria cadere

Alia rñso aucto. Dubira. Solutio. Confuta. Alia solutio.

In tãtam calamitatē. Litera Hebraica dicit: vt prateruentes non dicant: haec est lezabel. i. tãtum Deus deformauit lezabel, faciendo eam lacerari a canibus, qd transeuntes non poterant cognoscere eam, nec poterant dicere: ista est lezabel, quia iam non remanserat in ea vlla imago prioris.

Quare de corpore lezabel non sunt inuenta alia partes, quam caluaria, pedes, & extremitates manuum. Quast. XXXV.

QVAERETVR vterius, quare potius iste tres partes corporis relictæ sunt, quam alia de lezabel. Respondent Hebraei, qd hoc fuit propter honorem nuptiaru, quia lezabel honorabat nuptias, & mouebat ibi manus suas plaudendo, & pedes suos saltando, & tripudiando, & caput suum gesticulando, & ob hoc Deus voluit istas tres partes esse illas. Sed dicendum, qd ista est infania: quia non est vll modo credendum, quod in nuptijs Israelitaru lezabel saltaret, & plauderet manibus, quia ipsa erat regina potentissima, & nihil tale faceret: quia istud non decet, nisi personas parui status, quæ nullam auctoritatem obseruare debent. Secundo no stat: quia dato, qd lezabel ista fecissent non mereretur in eis, quia ista non sunt ad aliquem finem honestum, sed ad solam delectationē, & potius est ibi peccatum, & dissolutio: vnde Aug. ait contra mulieres Hebræorum ista facientes: melius foemine Hebræorum linnum, & lanam nerent, quam in neomenijs suis impudicē saltarent. Tertio non stat, quia si aliquid meruisset lezabel faciendo illa, non remuneraret Deus ei relinquendo istas tres partes suas illas, quia ista nulla gratia ei cum iam esset occisa, nec etiam erat honor, quia cum ipsa lacerata esset a canibus no referebat, qd totum cadauer comedisent, vel iste tres particulae residue essent. Dicendum ergo, qd Deus voluit, qd manerent aliqua partes de cadauere lezabel in testimonium, quando irent serui Iehu, vt sciretur, quod Deus executus fuerat sententiam suam contra eam faciendo ipsam a canibus lacerari. Si autem nulla pars eius ibi inuenta esset, putaretur, qd aliquis sustulerat cadauer lezabel de loco illo ad sepeliendum, & tenebat illud absconditum: & sic non putaretur sententia executioni tradita in lezabel. Nunc autem relictis ibi aliquibus partibus eius, appareret manifeste, quod canes lacerauerant eam. Causa autem, quare potius relictæ sunt iste tres partes, quam alia, potuit esse triplex. Prima, quia canes videntes totum cadauer, primo comedere vellent partes teneriores, & tamē partes iste sunt duriores, quia caput est ossium: pedes autem, & manus sunt ossæ, & neruosa: reliquæ autem partes corporis sunt teneræ: ideo prius comederunt partes teneriores, & ad extremum manebant iste tres. quæ duriores erant. Secunda causa esse poterat, quia forte Deus voluit istas tres partes manere potius, quā alias, ad cognitionem: quia cum reperirentur aliqua partes cadaueris poterat dubitari, an essent de cadauere lezabel, vel de aliquo alio. Per istas autē tres poterat magis cognosci, an esset cadauer lezabel, vel alicuius alterius: quia iste partes habent in se maiorem distinctionem, & magis apparent, quam alia, ita vt cognosci possint. Tertia causa poterat esse, quod istud factum esset per accidens, scilicet, quod canes trahebant hinc, & inde de cadauere lezabel ad lacerandum illud, vt singuli partes suas diriperēt, & accidit, quod canes isti, qui manebant in loco, vbi occisa fuerat lezabel, retinuisent sibi caluariam, & manus, & pedes, & manerent corrodenda ista, quando venirent serui Iehu.

An

An fuerint sepulchre iste partes cadaueris lezabel. Quastio XXXVI.

QVAERETVR vterius, an iste tres partes cadaueris lezabel inuentæ sepulchre fuerint. Rñdēdu, qd non apparet. Dicēdu tñ vñ, qd no fuerint sepulchre: quia dñ, qd Iehu audias ista, dixit: sermo Dñi est, quem locutus est per Eliā, & tamen no aueret ipse facere qd, quod Deus prannunciauerat per Eliā: id non iuberet sepeliri partes illas. Secundo patet, quia dñ, qd reuerli sunt serui Iehu, & nunciauerūt ei, quo inueniant solū partes illas, & no dñ, qd sepeliret illas: & postea cū reuerli sunt ad Iehu, non dñ, qd iusserit eis redire ad sepeliendum eas, ergo videtur, qd non sepelierunt ipsas. Tertio patet, quia propheta ille, qui vnxit Iehu, dixit: canes comedent carnes lezabel in agro lezrahel, & non erit qui sepeliat eam: si tamen ipsa caluaria cum pedibus, & manibus sepulta fuisset, diceret sepulchra lezabel: quia vbi est caput alii cuius ibi est sepulchrum eius, & sic non cōpleretur verbū Dñi: quia aliquis esset, qd sepeliret lezabel, sed oportebat compleri illud, ideo dicendum est, qd Iehu non fecerit sepeliri partes illas, sed reliquerit in agro, sicut prius erant, vt lacerarentur omnino a canibus, & traherentur super faciē terræ sicut sterus.

Elias quando dixit lezabel non debere sepeliri. Quastio XXXVII.

QVAERETVR vterius, qn dixit Elias istud, qd hñ hic. f. & erunt carnes lezabel sicut sterus super faciē terræ. Aliquis dicit, qd dixit ista Elias, cū hic referat Iehu illa dicta fuisse: & tamen non constat, quando, vel vbi dicta fuerunt. Sic. n. est de multis, quæ per prophetas dicta sunt: sed non constat, qn fuerunt dicta. Sed dicendum, qd hoc non constat: quia Elias solum semel locutus est contra Achab, & domū eius. f. qn iussit ei Deus, quod iret in occursum Achab euntis in lezrahel ad possidendū agrum Naboth, praced. lib. c. 21. nā tñ dixit ei, qd canes comederent carnes lezabel in agro lezrahel, & tñ no exprimit ibi, qd deberent esse sup faciē terræ sicut sterus. Dicēdu autē, qd hoc pot stare dupliciter, vno modo, qd Elias dixerit et ista verba, & tñ ibi no expressit scriptura. Nā sic et eod. c. dñ de occisione solius Naboth: & tñ non occisus fuit ipse solus, sed et filij sui, vt patet hic. Et Iehu sciebat verba, quæ dixerat Elias, quia ipse erat presens, quando Elias locutus fuit ista contra Achab, vt patet sup. in litera, cum dixit: memini, quādo ego, & tu sedētes in curru sequebamur Achab patrem eius, qd Dñs onus hoc leuauerit super eum, dicens: si non pro sanguine Naboth reddam tibi in agro hoc. Aliter potest dici, qd Elias non dixit ista verba, sed solu ea, quæ habentur praced. li. c. 21. f. canes comedent lezabel in agro lezrahel. Iehu tñ arguit ex sensu verborū Eliæ, & non ex verbis eius. Nam cum Elias dixisset: canes comedent lezabel in agro, apparebat, qd carnes lezabel debebat esse, sicut sterus super faciē terræ: quia aliā mox, vt occideretur, sepeliretur, & iste modus arguendi ex sensu verborum prophetarum, & non ex verbis est frequentatus, vt declaratum est sup. 2. lib. cap. 3.

Iehu quare attribuit istam prophetiam Elia, cum sibi dicta sit per prophetam, qui vnxit eum. Quastio XXXVIII.

QVAERETVR vterius, cū propheta, qui vnxit Iehu dixerit ista verba, qd habentur supra contra lezabel, & etiam contra Ioram, quare semper dicit Iehu, vt impleretur sermo Domini per Eliā, Alph. Toft. super iiij. Reg.

Vel qd est sermo Dñi p prophetam illum, qui vnxit eum in regem: nam ipse denunciauit sibi sup. in litera eadē, quæ denunciauerat Elias ipsi Achab pracedenti lib. c. 21. Respondēdu, qd Iehu allegabat semper dicta Eliæ, & no illius prophete, qui vnxit eum pp quatuor. Prima, quia dicta Eliæ erant maioris auctoritatis: quia ipse fuerat propheta excellentissim⁹ tempore suo: nam ipse fuscitauit mortuum, qd nemo ante ipsum fecerat: praced. lib. cap. 17. Secundū fuit: quia verba Eliæ dicta fuerunt publicē cōtra ipsum Achab in facie eius, qn ipse erat in agro lezrahel apud vineam Naboth: quod patet, quia Iehu, & alij serui Achab erant presentes, quando ista dicebatur. Sic. n. dixit Iehu ad Badazer, qd ipse, & Badazer erant presentes in curru, quādo Elias locutus fuit contra Achab in agro illo: Iehu tamen volebat ista, quæ dicebat probare venire ex sentētia Domini, & hoc per verba prophetarum: ideo debebat arguere ex verbis prophetarū, quæ notoria erant, & sic erāt verba Eliæ, quæ dicta fuerant coram tota multitudine: verba autem illius prophete, qui vnxit Iehu fuerunt dicta in tra cubiculum, nemine audiente, nisi Iehu: ideo non poterat probare aliquid ex illis, sed solum probabat per verba Eliæ. Tertium fuit, quia eadem verba dixerat Elias praced. lib. c. 21. & iste propheta, qui vnxit Iehu, vt patet, hic in litera: & sic videbantur ista verba iam esse translata, ideo debebat attribui origini suæ. f. Eliæ: nam postquam illa semel dixerat Elias, quilibet poterat ea dicere, etiam si no esset propheta. Quartum fuit ad probandum magis sine suspitione: nam si Iehu allegaret verba illius prophete, qui vnxit eum, presumeretur affectio quæ dā, ex eo quod ille exaltauerat Iehu in regem: ideo poterat esse prassumptio, quod fauorabiliter loqueretur Iehu de illo: Elias autem non vnxit Iehu in regem, nec prannunciauerat de eo aliquod bonum, ideo magis suspitione poterant allegari verba eius, quam alterius prophete.

CAPITVLVM X.

RANT autem Achab septuaginta filij in Samaria. Scripsit ergo Iehu literas, & misit in Samariam ad optimates ciuitatis.

Descripta in pracedentibus destructione domus Achab quātum ad principales personas: hic agitur de destructione eius quantum ad personas secundarias: erant autem principales personæ Ioram filius Achab rex Israel, & mater sua lezabel, de quoru occisione dictum est pracedenti. c. minus principales personæ erant filij Achab, qui no regnabant, & amici, & familiares eius, & de istorum occisione agitur hic, & diuiditur in duo: quia primo ponitur ipsius Iehu diligens operatio, secundo Dei data remuneratio, ibi. Dixit autem Dominus ad Iehu. Prima in tres: quia primo ponitur filiorum Achab occisio, secundo fratrum Ochozie regis iudæ interfectio ibi. Cūq; venisset. Tertio sacerdotum Baal artificiosa comprehensio, & exterminatio, ibi, Congregauit ibi.

An que tractantur nunc connexa sint cum pracedentibus. Quastio 1.

QVAERETVR circa primum an ea, quæ dicuntur hic, habeant ordinem continuatum ad pracedētia, & an fuerint facta immediate postilla. Ad

Ad primum dicendum, quod ordo continuus est: quia in precedentibus dictum est de occisione Ioram regis Israel, & Ochozia regis Iudae: hic autem dicitur de occisione fratrum Ioram, & Ochozia: & tunc constat, quod illud fuit ante ista: quia, ut dicitur in littera, misit epistolas Iehu ad viros Samariae, ut vngerent in regem aliquem de filiis Achab: & tunc si non esset mortuus Ioram rex Israel, non mitteret Iehu ad dicendum, quod aliquis de fratribus eius vngeret in regem: ergo iam occisus fuerat Ioram. Item patet, quia Samaritae dixerunt inter se lectis epistolis Iehu: ecce duo reges non valuerunt stare coram eo, & quomodo nos valebimus resistere? ergo iam duo reges, scilicet Ioram, & Ochozias occisi erant a Iehu: fuerunt ergo ista post ista. Ad secundum dicendum, quod ista fuerunt immediate post praecedentia: quia Iehu erat festinus in opere suo, & ipse intēdebat destruere totam domum Achab, sicut Deus ei iusserat, sed iam destruxerat maiorem partem: ideo non est verisimile, quod pigritaretur differens magno tempore occidere oēs de progenie Achab. Item datur, quod non ageret Ioram pro mandato Dei, saltem causa sui ipsius hoc ageret, quia Iehu erat rex, & regnum suum non erat firmum super Israel quousque destrueret progeniem Achab, cui competebat successio in regno: ideo quā cito possit conare occidere omnes filios Achab. Item patet, quia si Iehu illico non laborasset ad occidendum omnes filios Achab, poterant ipsi conuocare auxilium de regno Iudae: quia illi erant cognati sui, cum Athalia filia Achab esset regina in Iuda: ut patet super 8. & sequenti cap. non ergo moratus fuit aliquando tempore Iehu, quin occideret oēs filios Achab postquam occidit Ioram regem Israel. *Erant autem Achab septuaginta filii in Samaria.* In ciuitate Samaria habebat Achab omnes filios suos: ibi. n. dederat eos nutriti: quia illa erat ciuitas melior, & fortior totius regni, eratque metropolis, & ibi poterant manere securius, quā in alio loco terra Israel. *Scriptis ergo Iehu literas, & misit in Samariam.* Quia ibi habitabant illi, qui tenebant. *Filios Achab ad optimates ciuitatis, & ad maiores natu, & ad nutritos Achab.* Vocantur optimates potentiores, & nobiliores, qui erant in vrbe: maiores natu erant antiquiores etate, & prudentia inter omnes Samaritae: & dicuntur maiores natu. i. maiores in natiuitate: quia maius tempus est a natiuitate eorum, quā aliorum. Nutricij Achab, quia isti habebant ciuitates fortissimas sub potestate sua: quia totum regnum regebat per istos, cum ipsi haberent oēs filios regis in potestate sua, & tamen Iehu nondū acceperat, nisi vnā ciuitatem de terra Israel. scilicet Iezrahel: ideo reliquae manerent in potestate istorum. Sic etiam de armis verisimile erat, quod arma multa essent in Samaria, cum ibi esset metropolis regni, ideo esset ibi armamentarium Achab, & aliorum regum Israel. De equis, & curribus eodem modo est verisimile. Secundū patet, quod non loqueret ironice: quia tunc diceret Samaritae abundare in eo, in quo erant inopes, & ipse abundabat, & sic aliquo modo poterat dicere de equis, & curribus: quia verisimile erat, quod plures istorum haberet Iehu, qui totum exercitum tenebat, sicut erat in Ramoth Galaad, quā Samaritae: & tamen etiam dixit de ciuitatibus fortibus, sed de istis certum est, quod Samaritae plures haberent, quā Iehu, cum Iehu solū haberet Iezrahel, quam ceperat, quando occidit regem Ioram: ergo non loquebatur ironice. Hoc patet, praecedente ca. quod postquam recessit Iehu de Ramoth Galaad, illic venit in Iezrahel, ubi occidit Ioram, & de ipso loco scripsit epistolas ad Samaritae. Et patet hoc: quia Samaritae tulerunt capita filiorum Achab ad Iehu: Iezrahel inf. in littera; & sic non recesserat Iehu de Iezrahel, postquam occidit

tos filios: sic. n. pater de Gedeone, qui etiam septuaginta filios habuit: ut patet Iudi. 8. & dicitur, quod accepit illos de diuersis vxoribus: & tunc oēs illi erant masculi: verisimile est ergo, quod aliqui genuissent aliquas foeminas, & sic haberet adhuc plures filios. Nec videbatur difficile habere septuaginta filios ipsi Achab, qui habebat multas vxores, & concubinas, praeced. lib. ca. 20. cum quidā rex fuerit inter barbaros, qui habuit sexcentos filios, ut refert Franciscus Petrarca in li. de prospera fortuna, & aduersa. Dicendum ergo, quod vere erant oēs isti septuaginta filij Achab, & oēs erant masculi: quia inf. in littera vocantur, septuaginta viri. Credendū est tamen, quod praeter istos habuerit aliquas filias: sed non coputauit illas hic scriptura: quia non pertinebat ad eas eligi aliqui ad regendum regnum: & tamen hic agit de electione vnus de filiis Achab in regem. *Dicens: statim, ut acceperitis literas has.* Nondum Iehu regnabat super Samaritae: & tunc loquebatur eis imperiosè ad terrendum eos. *Qui habetis filios Domini vestri.* i. qui habetis filios Achab, dirigebatur principaliter hoc ad nutritos filiorum Achab. scilicet ipsi acciperent vnū de illis, & ponerent eum in regem, & vocat Achab Dominus Samaritarum: quia ipse fuerat rex eorum. *Et currus, & equos, & ciuitates vestras, & arma.* i. vos habetis currus, & equos in potestate vestra, & ciuitates fortissimas, & arma multa hoc dicebat eis ad significandum, quod poterant pugnare, & defendere illū, quē constituerent in regem, quia ad hoc habebant magis opportunitatē. scilicet equos, & currus, & arma multa ad pugnam dūm, & ciuitates fortissimas, in quibus se tuereatur. Aliqui dicunt, quod Iehu dixit istud irrisoriè: quod d. non potestis defendere vos, quia non habetis equos, nec currus, nec arma. Et ponitur ista per contrarium, sicut est in modo loquendi ironico, & sic tenet Nicolaus; & probat hoc: quia cum bellū esset nunc inter Israel, & Syros in Ramoth Galaad, ut patet praecedent. c. & sup. 8. verisimile est, quod oēs equi, & currus, vel maior pars eorum esset in Ramoth Galaad: quia ibi erat prius rex Ioram pugnando, & sic non haberent isti currus, nec equos ad se defendendum. Dicendum tamen vtrū, quod hoc non dicitur ironice, sed fm veritatē, ita quod isti haberent multos equos, & currus in Samaria, & etiam quod haberent arma, & ciuitates munitas. Et hoc est verisimile. Quia patet, primo, quia certum est, quod isti habebant ciuitates fortissimas sub potestate sua: quia totū regnum regebat per istos, cum ipsi haberent oēs filios regis in potestate sua, & tamen Iehu nondū acceperat, nisi vnā ciuitatem de terra Israel. scilicet Iezrahel: ideo reliquae manerent in potestate istorum. Sic etiam de armis verisimile erat, quod arma multa essent in Samaria, cum ibi esset metropolis regni, ideo esset ibi armamentarium Achab, & aliorum regum Israel. De equis, & curribus eodem modo est verisimile. Secundū patet, quod non loqueret ironice: quia tunc diceret Samaritae abundare in eo, in quo erant inopes, & ipse abundabat, & sic aliquo modo poterat dicere de equis, & curribus: quia verisimile erat, quod plures istorum haberet Iehu, qui totum exercitum tenebat, sicut erat in Ramoth Galaad, quā Samaritae: & tamen etiam dixit de ciuitatibus fortibus, sed de istis certum est, quod Samaritae plures haberent, quā Iehu, cum Iehu solū haberet Iezrahel, quam ceperat, quando occidit regem Ioram: ergo non loquebatur ironice. Hoc patet, praecedente ca. quod postquam recessit Iehu de Ramoth Galaad, illic venit in Iezrahel, ubi occidit Ioram, & de ipso loco scripsit epistolas ad Samaritae. Et patet hoc: quia Samaritae tulerunt capita filiorum Achab ad Iehu: Iezrahel inf. in littera; & sic non recesserat Iehu de Iezrahel, postquam occidit

Quidam barbarus habuit sexcentos filios.

Quomodo poterat habere Achab septuaginta filios. Quaestio 1. 1.

QVAERETVR, quomodo habebat Achab lxx. filios. Aliqui dicunt, quod non erant filij Achab, sed nepotes eius, & forte aliqui pronepotes: quia Ioram filius Achab regnauerat iā 12. annis. & sic iste haberet filios, & alij filij Achab essent, qui et haberent filios, & oēs isti tam filij, quā nepotes, & pronepotes Achab, si aliqui erant, vocabantur filij Achab: sic tenet Nicolaus. Et istud satis est verisimile: quia sepius aui vocantur patres, sicut dicitur super 8. q. Athalia erat filia Amri patris Achab: & tunc constat, quod illa erat filia Achab, vtrū ibi probatum est. Dicendum tamen magis vtrū, quod oēs isti erant filij Achab, & nullus erat filius Ioram: nisi esset aliquis de illis filiis Ioram, regnum proueniret ei, & non alicui de aui culis suis filiis Achab: & tunc dixit Iehu viris Samariae, quod eligerent vnū de filiis Achab, ergo vtrū, quod nullus erat filius Ioram: Et satis est verisimile, quod haberet Achab filios lxx. nā licet ex eade vxore non possit tot habere, cum illa non possit toties concubine, tamen poterat ex diuersis vxoribus habere mul-

cidit Ioram, nec tenebat aliam ciuitatem. Verè ergo loquebatur, & non ironice. Tertiū patet, quia si ironice loqueretur ad Samaritae, viderent ipsi se irrideri a Iehu, & non consiliarentur super hoc, an possent resistere ei, sed dicerent, quod nullum apparatū bellicum ipsi habebant ad resistendum: dixerunt tamen inter se: ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quomodo nos valebimus resistere? Ergo vtrū, quod ipsi habebant aliā dispositionē ad pugnandum: & tamen admirati magnitudinem constantiae, & impetus Iehu putauerunt, se non posse resistere ei: quia duo reges non potuerunt stare coram eo. *Eligite meliorem.* scilicet eligite eum, qui magis est aptus ad regnandum. scilicet prudentia, quā viribus. *Et eum, qui vobis placuerit de filiis Domini vestri.* Erant septuaginta filij Achab, & de illis poterant eligere meliorem, & qui placeret eis ad regnandum. *Et ponite eum super solium regni sui.* i. ponite eum super tronū regni, super quē sedebat pater suus Achab: erat nam sedes assignata regibus, super quam nullus sedebat, nisi rex, & sedere super illam erat insigniū regis, sicut coronatum esse. Vnde in assumptione aliquis in regem vna de ceremonijs, quae obseruabantur, erat, quod poneret super sedem regni, ut declaratum est praecedent. c. in quadā quaestione, in qua dicebatur de ceremonijs, quae obseruabantur in constitutione alicuius in regem. *Et pugnate pro domo Domini vestri.* i. postquam posueritis aliquem de filiis Domini vestri in regem, pugnate ad defendendum eum, & totam progeniem Achab: quia ego contra totam hanc progeniem pugno.

Iehu quare scripsit Samaritis praedictas literas. Quaestio 111.

QVAERETVR, ad quid misit istas lras Iehu ad Samaritae. Respondendū, quod hoc fecit ad puocandum Samaritae ad intentionem suam. Nā Iehu erat iam rex Israel, & volebat ad se trahere oēs ciuitates Israel, & occidere oēm progeniē Achab, quae poterat eum impedire: misit ergo epistolas in Samariam pro duo. Primò, quia ibi erat tota cognatio Achab. scilicet septuaginta filij eius, & amici, & familiares, & volebat illos occidere Iehu, & ad hoc voluit videre intentionem Samaritarum, an ipsi vellent sponte se subijcere ei, vel oporteret pugnare contra illos. Secundum erat: quia Samaria erat metropolis regni Israel, & in illa erant viri, per quos regebant oēs alicuius ciuitates Israel, & in quorum potestate erant, sicut supra dicitur, qui habent currus, & equos, & ciuitates firmas. Habendo ergo ciuitatem istā, habebat Iehu oēs ciuitates Israel, & si nolent Samaritae cōsentire, sciret Iehu quid oporteret eum agere. Debuit ergo scribere potius huic ciuitati, quā alijs ciuitatibus Israel. Iehu autem scribendo huic ciuitati voluit incutere timorē quibus, ut sic subijcerentur ei, & hoc ostendit in duobus. Primo in modo scribendi, scribens eis imperiosè tanquam, si iam esset Dominus illorum. scilicet statim ut acceperitis literas has eligite meliorem, & eum, qui vobis placuerit de filiis Domini vestri. Secundò ostendit hoc ex eis, quae dixit: quia non rogauit, sed incitauit eos ad bellū quasi paruipenderet eos, dicens: pugnate pro domo Domini vestri. scilicet pugnate contra me ad defendendū domum Dei vestri, & videamus, an potestis resistere: quia ego volo pugnare contra vos. Et tunc visa constantia, & magnitudine animi eius, timuerunt Samaritae nimis, & subiecerunt se illi, ut patet in littera. Si tamen non scripsisset Iehu isto modo puocando eos ad bellum, non timuissent eum. Et si nihil scripsisset eis, nisi incitasset, an deberet pugnare contra eos, vel

Alph. Toft. super iij. Reg.

qualiter se haberet ad illos, ideo expediuit, quod sic scriberet. Sciendum autē, quod in omnibus his Deus dirigebat Iehu volens, quod destrueret cito domus Achab per manum Iehu: quia aliās animositas, & prudentia, & vires Iehu non suffecissent ad hoc, potissimè cum tam promptè expediretur quicquid volebat Iehu.

Quare Iehu scripsit Samaritis, quod eligerent meliorem de filiis Ioram in regem, cum regnum veniret per successionem, non autem per electionem. Quaestio 1111.

QVAERETVR, vterius, quomodo Iehu dixit Samaritis, quod eligerent meliorem de filiis Domini sui in regem. Nam regnum non veniebat per electionem, sed per successionem, & primogenituram, ut declaratum est praecedent. lib. c. 1. & si aliquando per electionem assumendus erat aliquis in regem, istud erat quia pater viuens eligebat vnū de filiis suis, quē velle, & dabat ei regnum, sicut Roboam filius Salomonis habes multos filios elegit Abiam in regem, quamquam ille non esset primogenitus, eo quod erat sapientior, & potentior cunctis, ut patet 2. Paralip. 12. subditi tamen non poterant eligere de filiis regis, quē vellent: quia mortuo patre, iam quaesitū erat ius vnū de filiis regis, & populus non poterat priuare eum iure suo. Vel poterat rex esse per electionem quando regnum nouiter incipiebat, sicut diuiso regno inter Iudaeos Israelitae elegerunt sibi Ieroboam in regem, praecedent. lib. cap. 12. vel si aliquando deficeret tota proles regia poterat populus eligere aliquem in regem: quia in his casibus nulli preiudicabatur, cum nulli quaesitum esset ius ad regnandum. Nunc tamen erant multi de filiis regis, ideo non habebat locum electio. Aliquis dicit, quod nunc debebat esse electio, eo quod nullus erat de filiis Ioram, sed solum de filiis Achab, & tamen Ioram regnauerat nunc.

Respondendum, quod non stat: quia etiam si non haberet Ioram aliquos filios, successio in regno pertinebat ad propinquiores, sicut erat in successione hereditatis, & tamen erant septuaginta filij Achab, qui erant fratres Ioram, ideo regnum pertinebat ad eos ex successione Ioram non habente filios, sicut Ioram successit fratri suo Ochozia: quia non habebat filios, super 1. c. & tamen in istis filiis Achab vnus erat maior, ideo ad illum pertinebat successio. Respondendū, quod si Israelitae mortuo Ioram debuissent aliquem accipere in regem, acceperunt primogenitum inter septuaginta filios Achab, & sic non habebat locū electio. Dicendum tamen, quod Iehu dixit Samaritis, quod eligerent meliorem de filiis Domini sui ad incutiedū eis timorem: quod dicitur, quod licet eligerent meliorem de illis, quod esset magis aptus ad regnandum tam viribus, quā consilio, quā animositate, adhuc non possent pugnare cum eo, & ipse contemneret illos. Timuerunt illi vehementer, scilicet Samaritae audientes verba Iehu, quod loqueretur cum magna confidentia timuerunt. *Et dixerunt: ecce duos reges, non potuerunt stare coram eo, id est, Ioram, & Ochozia rex Iudae non potuerunt stare coram Iehu, resistendo ei, sed fugerunt a facie eius, & occidit vtrunque.* Et quomodo nos valebimus resistere? quasi dicat, magis poterant illi resistere, quā m nos, & non restiterunt, quomodo ergo nos resistemus? quasi dicat, nullo modo poterimus.

Samaritae an rationabiliter tantum timuerunt. Quaestio 1111.

QVAERETVR, quomodo Samaritae tamen timuerunt verba Iehu, & an fuit iste timor rationabilis. Aliquis dicit, quod Samaritae timuerunt rationabiliter: quia

Duplex differentia inter iudicium Dei, & hois.

humano, oportet qd ipse nocens sit: & tñ i iudicio humano non est nocens, nisi qui cõtra legẽ positrã egerit: id est, si pater egit contra legẽ, & filius non: filius nõ erit nocens: id non poterit iustẽ occidi. In iudicio autẽ Dei oẽs homines sunt nocentes, dato, qd nõ peccauerint contra legẽ, ex eo qd contraxerunt culpam originalẽ. vel saltem, quia fuerunt in Adã: nã ex hoc solo ad mortem obligati sunt: id poterit Deus filiu occidere pro patre: quia in iudicio suo non est in nõ cens. Secunda differentia est: quia nullus homo respectu alterius, est simpliciter Dominus, sed habet ad illum aliquod iustũ, secundum qd ei tenetur. s. iustũ politicum. quod est iustum simpliciter, vel iustũ paternum, aut iustũ dñatium: & qñ quis habuerit se ad alium, non obseruãdo ista iustã: peccat: & ob hoc non potest vnus homo disponere de alio ad voluntatem suam. s. occidendo illum, vel permittendo viuere: quia nullum ius, dat homini omnimodã libertatem respectu alterius: quia tunc nullũ esset iustũ: quia iustum dicit quandã obligationẽ, & regulã; secundum qd tenetur vnus alteri. Qñ tamen peccat pater non est aliquod ius. nec politicum, nec paternum, nec dominatum, secundum quod tenetur filius occidi pro patre: id non potest iudex occidere filium pro patre. Deus autẽ est Dñs simpliciter cuiuslibet hominis tã ad corpus, qd ad animã: id nullum est iustum inter Deũ, & hominẽ. s. quia Deus nõ tenetur homini ad aliquid. Sic dicit Aristo. 5. Ethic. qd non est iustum hominis ad possessionẽ suam: id siue homo possessionem suam delinuat, aut pecora sua, siue custodiat, non facit eis iniustitiam. Sed homo est possessio Dei, sicut vinea, & ager est possessio hominis: immo plus est homo possessio Dei, qd vinea, vel pecus possessio hominis: sicut ergo non facit homo iniuriã pecori suo, si occidat illud: ita non facit Deus iniuriã homini, si occidat ipsum. Immo, qd plus est, dato, qd aliquis homo nõ peccaret originaliter, nec actualiter, & Deus poneret ipsum in inferno: qd tenetur, nõ faceret ei iniuriã, nec posset eũ queri de eo iustẽ. Nam si def, qd faceret ei iniuriã, dabit necessariõ qd Deus tenetur homini bona facienti dare vitam eternã, quod falsum est. Etã dabitur, qd Deus non possit vti homine, vt possessione sua: sed istud est falsum, cũ homo sit possessio Dei: Deuter. 32. c. Nunquid ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit, & creauit te? Istam rationem inducit omnino Apõtolus ad Rõ. 9. probans, qd Deus non facit homini iniuriã, qd quosdã faciat, quos scit perituros: qd tenetur: eũ ait: quid adhuc quĩs volũtati ferri eius quis resistit? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit? quid me fecisti sic? An non habet potestãtẽ figulus luti ex eadẽ massa facere aliud quidẽ vas i honorẽ, & aliud in contumeliam? & sic cõcludit, qd Deus facit quosdã, quos scit perituros, & alios, quos disponit ad gloriã: & sic eadẽ habitudo est Dei ad hoies, & figuli ad vasa: & tñ figulus si frangat vasa, vel ponat ea in igne, non facit eis iniuriã, sic & Deus homini, siue eũ occidat, siue ponat in inferno. Potest ergo Deus licitẽ occidere filios pro patribus, & e contrario, sed homo non potest. Nunc vero Iehu agebat tanq̃ executor diuinẽ sententiã: id licebat ei occidere filios pro patre. Ad confirmacionem dicẽdum, qd rex Amasias non occidit filios interfectõrum patris sui, nec poterat occidere eos iustẽ: & tamen Iehu poterat occidere iustẽ filios Achab. Ratio differentie est: quia Amasias iudicabat iudicio humano, cũ Deus nõ iuberet ei occidere illos interfectores, aut filios eorũ: Iehu autem executor erat diuinũ iudicij, ideo poterat occidere filios pro patre.

Dñi vni hois ad alterũ quales sit.

Deus non facit ali cui homini iniuriã in puniẽdo.

Ad confirmacionẽ.

An Iehu peccasset, si non occidisset filios Achab omnes septuaginta. Questio VII.

QVAERETVR vterius, an Iehu peccaret, si non occidisset istos filios Achab. Aliquis dicit, qd non: quia licet de rigore poterat occidi: tamen quia ipsi per se nihil peccauerant, miserẽdũ erat eis Respondendũ, qd Iehu peccaret si potens occidere. istos filios Achab, dimitteret aliquẽ illorũ quantum cunq; esset paruulus ex misericordia, vel alia. Nam sicut iudex peccat, si ex misericordia nõ occidat malefactorem, quem lex occidi iubet: quia talis mĩa pãta est Deut. 25. s. abscindas manum eius, nec flecteris super eam vlla misericordia: ita si Iehu ex misericordia veller pmittere illos viuere, quos Deus morti condẽnauerat, peccaret. Item si Iehu non occidisset omnes filios Achab, habita opportunitate ad occidendum, ageret contra prãceptum Dei: quia propheta dixerat Iehu: vni te regem super Israel, & pcuties domum Achab, prãced. cap. sed agens cõtra prãceptũ Dei peccat mortaliter: ergo peccaret Iehu. Tertio pater: quia quilibet tenet exequi officiu sibi iniunctum ab eo, qui iniungere potuit, & tamen Deus vnexerat Iehu in regẽ, vt deleter domũ Achab. 2. Paralip. 22. & non esset illa delata vsquequo non occiderentur oẽs filij Achab: ergo peccaret, si non occideret omnes. Quarto pater, quia Iehu esset ingratus valde: nam ipse non erat de genere regio, & Deo exaltauit eum, vt esset rex ad hoc, vt destrueret domum Achab: si ergo non deleter illam, permittere do viuere aliquos de filiis Achab, peccaret: per ingratitudinem Quinto pater, quia Deus iusserat Sauli, qd occideret omnes Amalecitas viros, & feminas, & paruulos, & dixit qd nõ flecteret i misericordia, nec parceret, sed interficeret a viro vsque ad mulierem, & paruulum, ac lactantem, sup. 1. lib. 15. illud tamẽ videbat nimis crudele, quia non omnes illi peccauerant: & tamen Saul, quia nõ interfecit regem Amalec ex pietate peccauit nimis: vt patet ibidẽ. Sexto pater, quia oẽs filij Achab erant rei mortis, quantum ad iudicium Dei: si ergo Achab, relinqueret aliquẽ illorum, anima sua esset pro anima eius, sicut patet prãced. lib. c. 20. cũ Achab tenuit in bello Benadad regem Syriã, & noluit occidere eum, sed dimisit in pace: ille tamen erat dignus morte, & Deus tradiderat eum cũ exercitu suo in manus Achab, vt occideretur: & quia noluit, venit propheta ad eum, dicens: quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit aia tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius: & sic postea factum est: quia Achab occisus est a Syris, & populus eius traditus est i manu Syrorum, eod. lib. ca. vltimo. Ad rationem in contrarium dicendum, quod non erat misericordia hic licita: quia Deus vetuerat, illã condemnans totã progeniem Achab ad mortem, & non licebat ei agerem contra diuinã sententiam.

Peccat iudex si ex misericordia remittit penã.

Iehu quare iussit Samaritis occidere filios Achab. Questio VIII.

QVAERETVR vterius, quare iussit Iehu Samaritis occidere filios Achab, & tollere sibi capita illorum. Respondendum, quod fecit propter quatuor, primo quia Deus iusserat ipsi Iehu de lore totã progeniem Achab, & non poterat deletere illam, nisi occideret oẽs filios eius, id habebat animum occidendi ipsos, & ad hoc non differebat, qd ageret per se ipsum pugnando illos, vel iubendo aliquibus, quod occiderent ipsos: & quia nunc offerre batur opportunitas, scilicet, qd Samaritã occideret ipsos, cõ nihil laborante, iussit eis, qd hoc facerent. Secun-

Secundum erat: quia quanquã Samaritã dixerunt, qd erant serui Iehu, & facerent omnia, quã ipse iuberet: tamen nesciebat Iehu, an verẽ loquerentur, vel intendere: contra eum aliquam fraudem: ad probandum ergo hoc, dixit qd occiderent omnes filios Domini sui, nam si hoc facerent, cognosceret verũ mile, p. volebant subijci ei: quia iam non relinquebant aliquẽ de stirpe Achab, qui regnare posset. Quod autem diceret istud ad eũ cognoscendum intentionem eorum, pater: quia dixit, si mei estis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum Domini vestri, & venite ad me: vt pater in litera. Tertũ fuit: quia Iehu voluit ostendere se iustum esse, & nõ agere illa, quẽ faciebat contra domum Achab, ex desiderio regnãdi, sed qd omnia fierent ex sententia Dei, & si ipse occideret oẽs filios Achab, pararetur agere ex desiderio regnãdi: fecit ergo qd Samaritã a nullo coacti occiderent omnes filios Achab, & sic appareret, qd Deus mouerat eos ad occidendum illos, & non aliquid aliud: ita & ipse motus fuerat ad Deo ad occidendum regem Ioram. Quod autem ad hanc intentionem faceret, pater: quia fecit potius capita omnium filiorum Achab ad portam vrbs, & dixit ad populum: iussit estis vos: si ergo coniuuati contra Dominum meum, & interficite eum, quis percussit omnes hos? videte ergo nunc, quoniam non cecidit de sermonibus Dñi in terrã, quos locutus est super domũ Achab, & Dñs fecit, qd locutus est i manu Eliã q. d. nec ego fui iniustus occidendo Ioram, nec vos occidendo istos, sed Dominus per manum vestrã, & per manum meam fecit oia hæc, vt cõplerent verba, qd dixerat cõtra Achab. Quartũ fuit, quia Iehu non audebat ire in Samariam ad occidendũ filios Achab: quia nesciebat an Samaritã dolose se haberent ad eũ, id quousq; occisi sunt isti, & missã fuerat capita eorum in Iezrahel, non recessit Iehu de Iezrahel. Et hoc facto, confidens, quod Samaritã non molestantur aliquem dolum, iussit illũc, vt parat in fra-

Iehu quare voluit, quod ducerentur capita eorum in Iezrahel. Questio IX.

QVAERETVR vterius, quare iussit Iehu, qd ducerentur capita omnium filiorum Achab ad ipsum in Iezrahel: nam sufficiebat ei, qd occiderentur omnes, etiam si non ducerentur capita eorum in Iezrahel. Dicendum, quod fecit primo ad probandũ si vera loquebantur ei Samaritã: nam si non duceretur capita ipsorum ad ipsum, si agerent Samaritã se occidere illos, & occideret alios, & falleretur Iehu: quia postea iret securus ad eos, & ipsi poterant tunc insurgere in eum, & occidere, & cõstituerent vnũ de filiis Achab in regem. Vel dato, qd occiderent aliquos de filiis Achab, saltem aliquẽ eorum referuareat, qui posset esse rex, & nesciret hoc Iehu: ideo voluit adduci capita ad se, vt ipse cognosceret illa, an essent capita filiorum Achab, & sic posset ire securus in Samariam. Et hoc patet, quia dixit: tollite capita filiorum Domini vestri, & venite ad me: hæc eadem hora cras in Iezrahel. Volebat enim hoc facere, vt sciret immediatẽ cuius intentionis erant Samaritã, vt videret quid sibi expediret. Secundum fuit: quia voluit Iehu ostendere iustitiam suã ad populum, quanquam occidisset regem, & hoc intendebat facere ostendẽdo capita in Iezrahel, sicut dictũ est presenti questione. Si autem fecisset occidi istos viros in Samaria, & non fecisset sibi afferri capita eorum, non potuisset hoc demonstrare, ideo debuit hoc facere.

Alph. Toti. super iij. Reg.

An Samaritã peccauerint occidendo omnes filios Achab, & quõ potest aliquis dici coactus per timorem ad aliquid faciendum. Questio X.

QVAERETVR vterius, an peccauerunt Samaritã occidendo filios Achab. Aliquis dicit, qd nõ: quia Iehu non peccauit iubendo illos occidi, ergo nec ipsi peccauerunt occidẽdo illos: quia idem actus erat, & non poterat esse respectu vnus culpabilis, & respectu alterius laudabilis. Itẽ pater, quia Iehu demonstrauit non peccauisse Samaritas dicendo, qd nec ipse peccauerat occidendo Ioram Dominum suum, nec illi peccauerant occidendo filios Achab, sed Deus fecerat vt trunq; vt compleant verba sua. Item pater: quia Samaritã fecerunt hoc mãdato iudicis: nam Iehu erat iudex a Deo datus ad delendum domum Achab, & ipsi prãcepto eius occiderunt filios Achab, ergo iustẽ egerunt.

Respondendum, qd Samaritã peccauerunt occidendo filios Achab, quos nutriebant, quia quanquã filij Achab condemnati essent ad mortẽ a Deo, tñ non poterant Samaritã eis mortem inferre licitẽ. Pro quo sciendũ, qd Iehu erat datus a Deo executor contra domum Achab ad delendum illam, & non peccabat faciendo hoc: ita et oẽs adiutores eius in quantum fauebant ei ad exequendum sententiam a Deo datam, benẽ agebant: ad hoc tamen oportebat, qd scirent, vel crederent Iehu datum esse a Deo in executorem contra domũ Achab, & qd ipsi adiuuarent eum in quantum erat talis executor. De Samaritis autem dicendum, qd ipsi nesciebat Iehu esse a Deo vnctum in regem, nec etiam ipsi occiderunt filios Achab, tanquam volentes adiuuare eũ, vt executorem, sed solum egerunt propter timorẽ. Nã ipsi voluissent resistere ei, & cõstituerent vnũ de filiis Achab in regem, & tamen non ausi sunt putãtes se non posse resistere: vnde dixerunt: ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quomodo nos valebimus resistere? Occiderunt ergo filios Domini sui, ne ipsi morerentur: sed hoc detestabile est: quia non debet aliquis occidere alium, ne ipse occidatur. Nã dato, qd ego scia qd occidat, nisi talẽ occidero: porius debeo pati, qd occidat, qd illũ occidã, si ipse mihi nihil nocet, & ira fuit hic. Sed obijcietur, qd nõ fuerunt culpabiles Samaritã: quia Deus incussit eis tantum timorem, vt nullo modo auderent resistere Iehu, vt supra declaratũ est, ideo a Deo erant coacti ad agendum. Respondendum, quod hoc non obstat: nam dato, quod timor ille validus a Deo incussus aliquãliter minueret culpam Samaritarum, tamen nõ totaliter excusabat: quia istud opus erat per se malũ, ideo per nullum timorem debebat induci ad illud. Nam non poterat peius Israelitis esse, quã qd occiderentur: & tamen potius debebant mortem tolerare, quã propter excusationem mortis suã occidere filios Domini sui. Sic ait Aristo. Ethic. 3. Ad qdãdam autem fortassis nõ est cogi, sed magis mori patientem durissima. i. quãdã sunt rãta mala, ad quã per nullam coactionem homo induci debet, sed potius debet mori durissimẽ. Vnde irridet aliqui, qd ad agendum aliqua mala dicunt se coactos p aliquem metum. Sic enim Euripides poeta dixit Alcmeonã filium Amphiarai coactum fuisse ad occidendum matrem suã prãcepto patris, & Aristo irridet eum. Ethic. 3. dicens. Etenim Euripides Alcmeona irrioria videntur cogentis matrem occidere. Sed ita erat turpe, vel quasi equaliter occidere filios Domini sui, sicut occidere matrem: ideo nullus timor debebat inducere ad hoc Samaritas, sed debebant cõstituerent vnũ de filiis Achab in regẽ, & pugnare con-

Si ego scio, qd occidat, nisi talẽ occidero, potius debeo pati, qd occidat, qd illũ occidã, si ipse mihi nihil nocet, & ira fuit hic. Sed obijcietur, qd nõ fuerunt culpabiles Samaritã: quia Deus incussit eis tantum timorem, vt nullo modo auderent resistere Iehu, vt supra declaratũ est, ideo a Deo erant coacti ad agendum. Respondendum, quod hoc non obstat: nam dato, quod timor ille validus a Deo incussus aliquãliter minueret culpam Samaritarum, tamen nõ totaliter excusabat: quia istud opus erat per se malũ, ideo per nullum timorem debebat induci ad illud. Nam non poterat peius Israelitis esse, quã qd occiderentur: & tamen potius debebant mortem tolerare, quã propter excusationem mortis suã occidere filios Domini sui. Sic ait Aristo. Ethic. 3. Ad qdãdam autem fortassis nõ est cogi, sed magis mori patientem durissima. i. quãdã sunt rãta mala, ad quã per nullam coactionem homo induci debet, sed potius debet mori durissimẽ. Vnde irridet aliqui, qd ad agendum aliqua mala dicunt se coactos p aliquem metum. Sic enim Euripides poeta dixit Alcmeonã filium Amphiarai coactum fuisse ad occidendum matrem suã prãcepto patris, & Aristo irridet eum. Ethic. 3. dicens. Etenim Euripides Alcmeona irrioria videntur cogentis matrem occidere. Sed ita erat turpe, vel quasi equaliter occidere filios Domini sui, sicut occidere matrem: ideo nullus timor debebat inducere ad hoc Samaritas, sed debebant cõstituerent vnũ de filiis Achab in regẽ, & pugnare con-

tra Iehu. Et si omnino putarent se insufficientes ad pugandum, tenebatur saltem non occidere filios Domini sui, sed pmittere, quod ipse Achab occideret. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod quamquam Iehu non peccauit iubendo occidi filios Achab, tamen peccauerunt Samaritae occidendo illos. Et diuersitas est: quia Iehu faciebat hoc mandato Dei, & sciebat se a Deo missum ad faciendum hoc, & tamen Samaritae nesciebant Iehu missum a Deo. Et dato quod sciret non faciebant ipsi, quia Deus illud iusserat, sed ut ipsi euaderent mortem: quia si putauissent se posse resistere Iehu, dato, quod scirent eum missum a Deo, non curauissent, sed propter solum timorem egerunt, ut patet in litera, & timor non excusabat eos. Ad secundum dicendum quod Iehu voluit ostendere in verbis suis, quod omnia, quae facta erant contra domum Achab, non fuerant facta intentione humana, sed quia Deus volebat illa facere per manus istorum: & tamen non sequitur ex hoc, quin isti peccarent faciendo: quia ista in se mala erant: ideo non poterant excusari, nisi propter Deum, & Samaritae non habebant tale praeceptum, ideo male agebant. Quod autem Deus induceret eos ad talem angustiam, ut oporteret eos occidere filios Domini sui, vel quod ipsi occiderent, non excusabat eos ab occisione: sicut, si quis pro peccata sua inducat ad talem necessitatem, ut oporteat ipse occidere filium suum, & comedere, vel peribit fame, non excusatur, si occiderit ipsum: quia potius debet fame perire, quam filium occidere. Dicendum est, quod excusatio, quam inducit Iehu infra pro Samaritanis, non est sufficiens, ut infra declarabit. Ad tertium dicendum, quod illa ratio non stat. Primum, quia est verum quod quicumque exequitur mandatum iudicis, bene agit: nam si iudex aliquid iubeat, quod sit manifeste malum, non est ei obediendum, & quicumque obediens, peccat. Ita autem erat hic, quia occidere filios Domini erat per se malum, cum non constaret de aliqua culpa eorum, sed potius constaret eos esse innocentes, ideo quod Iehu esset iudex, non erat ei obediendum. Secundo deficit ista ratio: quia Samaritae non fecerunt mandato Iehu tanquam mandato iudicis, sed tanquam mandato hostis: quia timuerunt eum, & fecerunt quod ipse iubeat: ideo quod alius esset licitum illud opus, peccabant faciendo: quia faciebant auctoritate personae priuatae. Peccauerunt ergo Samaritae grauius: & tamen per eos Deus executus est iniustitiam suam, sicut per Demones exequitur punitionem iustam contra animam damnatorum. Venit autem nuncius, et indicauit ei, dicens: attulerunt capita filiorum regis. Subintelligendum est, quod viri de Samaria venerunt in Iezrahel ferentes capita filiorum Achab, & Iezrahel tunc custodiebat: quia erat ibi Iehu, & timebat, ne irruerent super eum aliqui Israelitae propter partes Achab. Et venit aliquis de custodibus portarum ad Iehu dicens: attulerunt capita filiorum regis. Achab: *Qui respondit: ponite ea ad duos acervos iuxta introitum portae usque mane.* Intelligitur, quod Samaritae venerunt per noctem, vel ad occasum solis in Iezrahel, & non permisi sunt intrare in urbem, sed iussit Iehu quod capita filiorum Achab ponerentur extra urbem apud portam, & manerent ibi in duobus acervis usque mane. Et tunc veniret populus, & videret illa. Cumque diluxisset egressus est Iehu de urbe ad introitum portae, ubi erant capita filiorum Achab. *Et stans dixit ad omne populum: iusti estis.* Iste sit apud acervos capitum, & dixit ad omnem populum circumstantem: iusti estis. Potest intelligi dupliciter: uno modo asserendo, scilicet vos estis iusti, licet occideritis omnes istos, quorum haec sunt capita: quia Deus fecit, quod occideritis illos: aliter potest intelligi ironice, scilicet quomodo estis iusti vos? vocatis enim me iniustum: quia occidi Dominum meum Ioram: vos tamen iniusti.

Ad primū argum.

Ad secundū.

Ad tertiu.

Quis, qui exequitur mandatum iudicis peccat.

res estis: quia occidistis omnes istos. Nam ego vnicum occidi de filiis Achab, vos vero septuaginta, & omnes illi erant Domini vestri. *Si ego coniuuui contra Dominum meum, & interfeci eum.* Coniuratio ista fuit facta cum exercitu in Ramoth Galaad, quando factus est rex, praecedenti. ca. & postea Iehu occidit Ioram. Subintelligendum autem, quod aliqui de populo murmurabant contra Iehu: quia occiderat Ioram, & regnabat pro eo: ideo excusat se ostendendo illos fuisse iniustiores: quia occiderant septuaginta filios Achab. *Quis percussit omnes hos? quod ego non percussi, sed vos, ideo ego non sum iniustus, vel si ego sum iniustus vos estis iniustiores me.* Videte ergo quomodo non cecidit de sermonibus Domini in terra, quos locutus est super domum Achab. Hoc excusat se, Iehu, & Israelitas super occisione filiorum Achab, dicens, quod nec ipse peccauit occidendo Ioram regem, qui erat filius Achab: nec etiam peccauit populus occidendo alios septuaginta filios eius: quia omnia ista facta sunt voluntate Dei, ut impleretur quod ipse dixerat contra domum Achab: & sic dixit, quod non cecidit in terram aliquis de sermonibus Domini, id est, non fuit inanis aliquis eorum. Dicitur, quod cadere sermo in terram, quando est inutilis. scilicet, quod aliquid promittitur, & non fit, vel quod aliquid praenunciatur, & non evenit: ideo quod aliqui prophetae erant certissimi, ita quod non fallerent dicta sua, dicebat, non cadebant verba eorum in terram. Sic, n. pater de Samuele sup. i. lib. c. 3. f. Creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram: & sequitur: Et cognouit vniuersus Israel, quod Samuel fidelis propheta Domini esset. Vocant sermones super domum Achab mala, quae praenunciata sunt contra progeniem eius, & familiam, praeced. li. c. 21. & praeced. ca. *Et Dominus fecit quod locutus est in manu serui sui Eliae. i. non fecimus nos istud. sed non occidimus nos filios Achab: sed Dominus occidit illos per manus nostras: quia voluit complere verbum suum, quod dixerat per Eliam.* Istud fuit, quando Elia iuit in occursum Achab venientem ad possidendum agrum Naboth: nam tunc locutus est ei mala multa super eum, & super progeniem suam praeced. lib. c. 21. & praeced. cap. *Percussit igitur Iehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab in Iezrahel.* Postquam occisi fuerunt rex Ioram, & fratres sui filij Achab, voluit Iehu occidere omnes alios, quotquot erant de domo Achab, & forte aliqui filij eius nutriebantur in Israel praeter illos septuaginta, qui occisi sunt in Samaria, & istos nunc occidit. *Et vniuersos optimates eius, & notos, & sacerdotes.* Optimates Achab vocantur aliqui potentes in Iezrahel, qui erant valde fauorabiles Achab, & diligebat eos Achab, & ipsi sollicitabantur ad fouendum partes illius. Nori dicuntur amici, cum quibus habebat communicationem Achab. Sacerdotes vocantur prophetae Baal, & idolorum ceterorum, & quicumque faciebant illis sacrificia: nam de istis habebat Achab multos: nam quando conuenerunt prophetae idolorum contra Eliam ad inueniendam veram deitatem fuerunt octingenti quinquaginta prophetae idolorum, scilicet, quadringenti prophetae lucorum, & quadringenti quinquaginta prophetae Baal: praecedenti lib. cap. 18. & iterum cum maneret Achab in Samaria, & peteret Iosaphat rex Iuda, qui ibi erat, responsum diuinum de bello: conuenerunt quadringenti prophetae Baal ad respondendum, praecedenti lib. cap. ultimo, & istam multitudinem prophetae, & sacerdotum procurauit Iezrahel vxor Achab: nam ipsa fauebat eis nimis in tantum, quod omnibus illis dabat cibos de mensa sua, praecedenti lib. capit. decimo octauo, & istos sacerdotes, & prophetas occidit nunc Iehu. *Donec non remaneret ex eo reliquiae, id est, non cessauit occidere quousque non man-*

Excusatur Iehu de homicidio.

Oes amici Achab percussit Iehu.

manerent aliqua reliquia de cognatione, & familia Achab: hoc intelligendum est quantum ad illos, qui erant in Iezrahel: nam in alijs ciuitatibus nondum deleuerat Iehu reliquias Achab, ut patet, inf. cum dicitur: & percussit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad vnum. *Et surrexit, & venit in Samariam.* Postquam executus est diuinam sententiam contra omnes pertinentes ad Achab in urbe Samariae: nam ibi multi erant de pertinentibus ad Achab, & fecit ibi vindictam quantum ad illos, qui pertinebant ad cognationem, & familiam Achab, & quantum ad sacerdotes Baal, quos omnes ibi occidit, & de vtroque patet inf. in litera.

Quare Iehu ponit capita filiorum Achab ad portam Iezrahel. Quaeſtio XI.

Quaeritur, ad quid Iehu fecit poni capita filiorum Achab ad portam Iezrahel. Dicendum, quod fecit ad excusandum se de eo, quod sibi opponeretur: quia populus murmurabat contra eum, dicens, quod ipse occiderat regem Ioram, & regnabat pro eo, & scandalizabantur multi de hoc dicentes, quod non poterat bonum euenire Iehu, quia occiderat dominum suum: sicut dixit Iezrahel: nunquid esse pax potest Zamri, qui occidit dominum suum? praecedenti. c. voluit ergo ostendere Iehu se non peccasse, nec fecisse intentione regnandi, sed Deus incitauerit eum ad hoc faciendum eum executori contra domum Achab, ut implerentur verba, quae dixerat Elia, exequendo tamen praeceptum Domini non peccabat, sed potius erat laudandus: ideo non debebat populus scandalizari de ipso. Non poterat autem probare aliter Iehu, nisi per capita ista ducta ad portam Iezrahel, ex quibus apparebat, quod non ipse solus occidebat Ioram Achab, sed etiam alij multi, & sic appareret, quod tam eum, quam alios mouebat Deus ad faciendum hoc, & non aliqua cupiditate regnandi. Secundo faciebat istud ad ostendendum innocentiam populi occidit istos filios Achab, dicendo quod nec populus nec ipse hoc fecerat, sed Deus ad complendum verba sua.

Iehu quare voluit se purgare de hoc facto. Quaeſt. XII.

Quaeritur, vterius ad quid Iehu volebat se ostendere iustum, vel purgare de hoc facto. Respondendum, quod hoc fecit, primo propter scandalum: nam populus habebat de eo malam opinionem, scilicet, quia occiderat Ioram regem, ideo non erat habilis ad regnandum, quia qui occidit regem, etiam si sit de genere regio non debet succedere illi, etiam si alius competere ei successio. timebat ergo Iehu, quod populus veller insurgere contra eum, propter istud magnum facinus, ideo voluit se purgare. Sic enim fuit in Dauid: nam cum ipse esset rex Iuda, & Isobeth filius Saulis rex vndecim tribuum voluit Abner transferre totum regnum domus Saulis in Dauid: & cum iret semel ad loquendum ei in Ebron Iob occidit ipsum Abner, & putauit populus, quod factum esset de intentione, Dauid ipse vero, ut non graueretur opinio sua, sequebatur plangens ferentem Abner, & noluit comedere, & cum diceret ei populus, quod comederet, iurauit dicens: haec faciat mihi Dominus, & haec addat, si ante occasum solis gustauero panem: & sequitur: omnisque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta, quae fecit rex in conspectu totius populi, & cognouit omne vulgus, & vniuersus Israel in die illa, quoniam non actum esset a rege, ut occideretur Abner. Sic etiam occidit Dauid illum, qui dixit se occidisse Saulem, ut non diceretur, quod ip-

se iusserat, occidit etiam latrones, qui occiderunt Isobeth regem Israel, & attulerunt caput ad Dauid ne diceretur, quod ipse dixerat eis, quod occiderent illum. de hoc. sup. i. lib. c. 1. 2. 3. & 4. sic ergo nunc fecit Iehu. Secundum fuit, quia volebat Iehu habere populum fauentem sibi, & hoc potissimum ad exequendum ea, quae facturus erat contra progeniem Achab: nam nondum omnia expleuerat, ut patet. inf. si autem populus videret eum tam crudelē volendo delere non solum filios Achab, sed etiam amicos, & omnes fauorabiles, crederet, quod agebat ex iniquo desiderio, & resisteret sibi, ut ergo faueret sibi populus, & non putaret eum esse crudelē, exposuit quomodo ex parte Dei istud faciebat, & tunc populus adiuit eum vnanimiter ad faciendum omnia, quae volebat contra domum Achab, & contra adherentes ei.

Iehu quomodo potuit se excusare ducendo capita filiorum Achab ad portam Iezrahel. Quaeſtio XIII.

Quaeritur, vterius, quomodo se potuit excusare Iehu ducendo ista capita filiorum Achab ad portam Iezrahel. Respondendum, quod excusatio Iehu erat solum in hoc, quod ostenderet se agere mandato Dei: hoc autem non poterat agere Iehu ducendo de mandato: quia nullus vidit, quando vnctus est in regem, nec etiam audiuit quid locutus fuit ei propheta: ideo oportebat, ut probaret aliam, & probabat hoc per effectum, scilicet, quod voluntas Dei esset destruere domum Achab, & ad hoc fecit, quod Samaritae occiderent omnes filios Achab, qui erant in Samaria, & ducerent capita eorum ad portam Iezrahel: & per hoc ostendebat Iehu, quod voluntas Dei erat, quod perirent omnes filij Achab: nam ipse non occidit illos, sed asportata sunt sibi capita illorum de Samaria, & illi, qui occiderunt eos, non fecerunt bello coacti, nec aliqua grauitate urgente, ideo videtur, quod fecerunt, quia Deus inclinauerat eos ad faciendum istud, & sic erat de se ipso, quod Deus inclinabat eum ad faciendum hoc, ut impleretur verbum Domini, quod dixerat per Eliam: illud enim iunctum cum hoc faciebat probationem, & non faceret aliam: constabat enim, quod Deus dixerat progeniem Achab esse delendam per Eliam, ideo necesserat, quod aliquando dederetur, sed quando illud fieri deberet, non constabat: nunc tamen videbatur, quod inclinabatur Samaritae ad occidendum prolem Achab, & non habebant aliquam causam: ergo videtur, quod a Deo mouebatur. Ista probatio procedebat aliquid iter in Samaria, & non in Iehu, quia poterat dicere Israelitae, quod mouebatur Iehu ad occidendum prolem Achab desiderio regnandi: & tamen non poterat dici hoc de Samaritanis, quia non erant regnaturi omnes Samaritae: nulla ergo causa videbatur omnes mouere, nisi voluntas Dei.

An ista probatio fuerit sufficiens, vel saltem colorata. Quaeſtio XIII.

Quaeritur, vterius, an sufficeret per hoc probabat Iehu, vel saltem modo colorato: aliquis dicit, quod non erat probatio sufficiens, nec colorata, quia Iehu dixerat Samaritanis, quod occiderent filios Achab, & mitterent ei capita, & miserunt: ideo ipse Iehu videbatur hoc facere, & sic non probabat aliquid. Respondendum, quod Iehu induxit istud valde eo Israel in die illa, quoniam non actum esset a rege, ut occideretur Abner. Sic etiam occidit Dauid illum, qui dixit se occidisse Saulem, ut non diceretur, quod ip-

poneret istud, pater: quia dixit, iusti estis: si enim ego coniuurai contra Dominum meum, quis percussit omnes hos: q. d. ego non percussit: si tamen esset manitum populo, q. ipse iusserat hoc fieri, non diceret ipse ista. Modus autem, per quem fecit, vt populus putaret eum non iussisse, fuit: quia ipse misit fectet litteras ad viros Samarie, & non intulit eis ali- quod bellum, nec ostendit se velle inferre, ita vt populus, qui erat in Iezrahel, hoc sciret, & Samaritæ fectet miserunt capita ad Iehu, & ipse fecit, q. manerent illa in porta vrbis vsque mane fingens se nescire capita ducta fuisse de Samaria, & quando exiuit ad portam in aurora cum populo videns capita, finxit se admirari dicens: quis occidit omnes hos? & sic non poterat dici, q. ipse gessit hoc voluntate sua, qa ipse non intulit bellum Samaritis, vt darent ei illa capita, nec etiam apparebat, q. misisset litteras eis iubendo, q. illa darent: id videbatur, q. illi nō moti fuerāt ad occidēdos filios Achab ab aliquo, nisi a Deo.

Iehu quare excusauit populum Samarie. Quæst. XV.

QVAERETVR vterius, quare excusabat hic Iehu populum dicens, q. ipsi non fecerāt istud, sed Deus fecerat ad hoc, quod impleteret verbum suum, quod dixerat per Eliam. Respondendum, q. hoc fecit propter duo. Primo vt conciliaret sibi populum: nam putabatur, q. Iehu non fecisset hoc, sed Samaritæ sponte sua, & si increpauisset illos, non cōsenserent ei in eo, quod ipse volebat facere. f. omnino delere progeniem Achab, ideo laudauit factū illorum, vt per hoc ipsi fauerent ei ad destruendam domum Achab, quæ residua erat. Secundum fuit, et principale ad colorandum factum suum: nam ipse dicebat se agere ista morum a Deo, & hoc volebat demōstrare per simile. f. quia Samaritæ mori a Deo occiderant filios Achab: Si autem diceret, q. fecerāt hoc propter aliquam nequitiam, daret occasionem præsumendi familia de se, ideo debuit laudare opus illorum, & ad hoc solum adduxit capita, vt excusaret factum illorum, & sic coloraret iuum.

Iehu an benè excusauerit Samaritas. Quæst. XVI.

QVAERETVR vterius, an Iehu benè, & vè excusauit Samaritas occidētes filios Achab. Respondendum, q. aliquid verum dicebat Iehu, & tamen non benè excusabat Samaritas: nam in quantum dicebat, q. Deus fecerat ista, verū dicebat, quia ipse mouit Iehu ad faciendum, iubendo ei ipse etiā incussit quendam timorem Samaritis, vt non audent resisterere Iehu, & hoc, quia volebat, q. occideretur filij Achab: & tamen non propter hoc excusabantur Samaritæ iudicio Dei, nec iudicio humano: quia iste timor non erat talis, per quem deberent cogi Samaritæ ad occidendum innocentes filios Domini sui, nec Iehu etiam volebat excusare Samaritas per timorem, sed innuendo, q. Deus inclinauerat eos ad faciendum hoc: & si dicas, q. ista excusatio erat bona, quia Iehu dabat illam, dicendum, q. non stat, quia ipse dabat illā ad colorandum factum suū, quod aliās non poterat bene colorari in conspectu populi, licet secundum veritatem nō oportebat colorari: quia Iehu iustè mouebatur: Nec est mirū, q. ponat excusationem minus sufficientem: sic enim interdum quis excusat factum alterius minus sufficienter ad consolationem eius, cum aliter non possit illud excusare: Sic patet de excusatione, quam dedit Ioseph fratribus suis, quando mortuo patre, venerunt ad eum cum timore confitentis peccatum

suum, & Ioseph dixit: nūquid Domini possūmus resistere voluntati? Gen. vltimo, & dicebat ad innuendum, q. quanquam vendiderant eum, nō erant multum culpabiles: quia voluntatis Dei fuit, vt venderetur, & tamen manifestum est, q. nullo modo excusabantur fratres Ioseph per hoc, quod Deus disposuerat, q. venderetur: quia ipsi nesciebant an Deus hoc disposuisset, & etiam non faciebant ad hanc intentionem, & tamen Ioseph excusauit eos sic, licet insufficienter, & hoc vt consolaretur ipsos. Sic patet: quia ibidem dicitur: consolatusq. est eos, & blande, ac leuiter est locutus. Ita igitur nunc Iehu insufficienter excusabat ad colorandum factum suum.

An Iehu peccauerit occidendo omnes optimates, & amicos Achab. Quæstio XVII.

QVAERETVR vterius, an peccauit Iehu occidēdo oēs optimates, & amicos Achab, sicut dicitur hic. Aliquis dicit, q. peccauit: quia transgrediebat in hoc præceptum Dei: nam ipse solum dixit, q. deleterentur de Achab omnes minges ad parietem, & sic intelligebatur solū de progenie sua, & tamē amici, & optimates eius non erant de progenie sua.

Respondendum, q. non peccauit Iehu occidēdo amicos Achab, & patet. Primò: quia bono zelo agebat omnia hæc, vt patet in f. in litera, cum dixit: vide zelum meum pro Domino, & tamē loquebatur ibi de zelo occidēdi omnes, qui pertinebāt ad Achab: ergo non peccabat. Secundò patet, quia Deus laudauit eum de omnibus hijs, quæ fecerat: si tamen peccasset, non laudasset eum, nec promississet primum: ideo nō peccauit. Patet hoc in f. in litera. f. dixit Dominus ad Iehu, quia studiosè fecisti quod rectū erat, & placebat in oculis meis, & oīa, quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super tronum Israel: ergo non peccauit Iehu faciēdo hoc. Tertio patet: quia isti amici Achab, & optimates eius verisimile est, q. fauerent ei in illis, quæ facere volebat, sed Achab fuit pessimus in omnibus, quæ faciebat: ergo etiam isti amici sui: nam non essent amici, si non essent similes, cū amicitia requirit charitatē, similitudinem, & cōmunicationem, vt patet 8. Ethicorum: ergo dato q. Deus non iussisset ipsi Iehu occidere istos, poterat eos occidere ex officio suo: quia fuerant idolatræ, & iniusti. Quarto patet, quia cum dixit Deus ad Iehu, q. percuteret totā domū Achab intelligebatur etiā, q. deberet occidere omnes amicos eius: quia nomine domus intelliguntur, sic patet præceden. lib. cap. 16. cum Deus dixit, q. destrueret domum Baas, & tamen non solum fuerunt delicti filij eius, sed etiam amici, & propinqui eius: quia omnes istos occidit Zamri, vt patet ibidem. Ad rationem in contrarium dicendum, q. Deus iussit Iehu delere domum Achab, & cum dicitur, q. sola progenies intelligebatur nomine domus, falsum est: quæ etiam intelliguntur amici, & propinqui, vt dictum est. Etiā dato quod non intelligerentur nomine domus, non peccauisset occidendo illos, quia poterat sine præcepto Dei occidere propter peccata sua.

Iehu quomodo occiderit omnes sacerdotes Achab, cum infra dicitur, quod occidit cultores Baal. Quæst. XVII.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, q. occidit Iehu omnes sacerdotes Achab: nam infra dicitur quō occiderit omnes cultores Baal. Responderi potest vno modo, q. istud dicitur hic per anticipationem. f. q. occisio sacerdotum nō fuerit in

rit in Iezrahel, sed in Samaria, quando conuocauit omnes cultores Baal, & tamen hic ponitur anticipatiuè, quia significatur hic tota destructio domus Achab in progenie, & amicis, & quia sacerdotes pertinebant ad amicos, & fautores suos, cum fauerent ei in criminibus, debuit poni de occisione sacerdotum. Aliter potest dici, q. ista occisio sacerdotū fuit distincta ab illa, quæ facta est in Samaria, scilicet, quia Achab habebat aliquos sacerdotes, qui erant in Iezrahel, & istos occidit nunc Iehu: deinde quando fuit in Samaria conuocauit omnes cultores Baal in dolo, & occidit illos: hoc autem est verisimile, quia Iezrahel habebat sacerdotes nimis sibi familiares, quia præcedenti. lib. cap. 18. dicitur, quod erant quadringenti quinquaginta prophete Baal, & quadringenti prophete lucorum, & omnes isti comedebant de mensa Iezabel; & nunc Iezabel erat in Iezrahel, quando venit illuc Iehu, ideo verisimile est, q. erant ibi multi de sacerdotibus istis cum ea, & omnes istos occideret Iehu. Sed tunc obijcietur quod non poterat postea fallere alios cultores Baal conuocando eos ad sacrificium: quia cum ipsi sciret occisos, alios sacerdotes, venire nolent. Respondendum, quod non obstat, quin venirent: quia istos sacerdotes, qui erant in Iezrahel, non occidit Iehu, in qua erant sacerdotes Baal, sed in qua erant amici, & fautores Achab, & Iezabel, sicut occidebantur omnes alij optimates, & amici Achab in Iezrahel: & sic non formidarent alij cultores Baal venire ad sacrificium, quod simulauit facere Iehu in Samaria. Vt tunc modus teneri potest.

Cumque venisset, hic ponitur secundum huius. cap. scilicet, fratrum Ochozias regis Iudæ interfectio, & dicitur. *Cumque venisset ad cameram pastorum in via.* Scilicet, ibat Iehu de Iezrahel in Samariam. Post occisionem filiorum Achab, & in via erat camera pastorum, scilicet, domus quædam, ad quam congregabantur multi pastores, vbi tenebant quæ pertinebant ad eos, & declinabant illuc ad cibos, & ad quietem. *Inuenit fratres Ochozias regis Iudæ.* Iam occisus fuerat Ochozias rex Iudæ a Iehu, præcedenti. cap. & tamen isti fratres sui nesciebant, ideo veniebant in terram Israel ad visitandum filios Achab. *Dixitque ad eos, qui nam estis vos?* Non cognoscebat eos Iehu, quia isti morabantur in regno Iudæ, & forte nunquam viderat eos Iehu. *At illi responderunt: fratres Ochozias sumus.* Non suspicari sunt se aliquid mali passuros propter confessionem istam, sed potius putabant se honorandos in terra Israel, cum ipsi essent cognati regis Israel: *Et descendimus ad visitandos filios regis, & filios reginæ.* Scilicet, descendimus ad videndum filios Achab, & Iezabel: nam Iezabel vocabatur adhuc regina, quia erat mater regis Ioram, & Achab licet mortuus vocabatur rex, & ipse habebat septuaginta filios in Samaria, vt patet supra in litera, ad quos visitandos descendebant isti fratres Ochozias regis Iudæ. *Qui autem comprehendite eos vivos.* Iussit eos comprehendere, quia volebat eos occidere. *Quos cum comprehendissent iugularunt eos in ciuitate.* Voluit Iehu occidere istos sicut omnes amicos Achab, quia aliquo modo pertinebant ad domum Achab, vt infra dicitur, fuerunt iugulati in ciuitate, id est, in quodam puteo, vel fouea magna: nam ibi proiecta fuerunt eadavera eorum. *Iuxta cameram.* Ista erat camera pastorum, de qua dictum est. *Quadraginta, & duos viros.* Omnes isti erant fratres, & filij, vel nepotes Ioram, quia reges tempore illo gignebant multos filios, nam accipiebant multas vxores, & concubinas. Sic enim patet de Dauid: nam postquam credidit se firmatum in regno

Quadraginta duo fratres Ochozias regis Iudæ Iehu occidit.

Reges in vteri lege.

acceptit multas vxores, & concubinas super eas, quas prius habebat, vt patet supra 2. lib. c. 5. & 2. Paralipom. 14. & genuit inde filios multos, vt patet ibidem 2. 1. Paralipom. 3. Sic etiam Achab rex Israel habebat septuaginta filios in Samaria supra in litera. *Et non reliquit ex eis quenquam.* Scilicet, omnes istos quadraginta duos occidit, nulli enim eorum misereri bonum putauit.

gnignebant multos filios.

Quomodo poterant isti quadragintaduo, de quibus hic dicitur, esse fratres Ochozias regis Iudæ, quia ille nullum habebat fratrem. Quæst. XVIII.

QVAERETVR, quomodo isti quadragintaduo poterant esse fratres Ochozias: nam videtur q. nullum habebat fratrem: quia 2. Paralip. 21. dicitur, q. omnes filij Ioram regis Iudæ occisi fuerunt ab hostibus Arabibus, & Philistinis, & relictus est minimus eorum, scilicet, Ioathas, siue Ochozias. Aliquis respondet, q. quāquam Ochozias minimus esset inter filios Ioram, quādo occisi fuerunt fratres sui, tamen postea Ioram genuit multos alios fratres illi Ochozias, & sic Ochozias, qui erat prius minimus omnium fratrum suorum, esset maximus illorum. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia 2. Paralip. 22. dicitur, quod mortuo Ioram viri Iudæ constituerunt in regē Ochoziam minimum de filijs eius, quia omnes maiores occiderant Arabes: ergo videtur, quod Ioram nō habuit aliquos filios postquam hostes occiderant omnes filios eius: quia aliās non diceretur, quod constituerunt in regem Ochoziam minimum de filijs Ioram. Dicendum est, quod Ochozias nullum habebat fratrem maiorem, aut minorem se, quia aliās non vocaretur ipse minimus, & tamen isti quadragintaduo non erant fratres eius, sed filij fratrum eius: nam Ioram pater Ochozias habuit multos filios, & illi antequam occiderentur ab Arabibus genuerunt filios, & isti manserunt nunc, erantque quadraginta duo, & vocantur fratres, id est, filij fratrum, & iste modus loquendi sæpè seruatur. Nam etiam 2. Paralipom. 22. apparet istud: nam ibi vocantur isti fratres Ochozias filij, scilicet, cum euerteret Iehu domum Achab, inuenit principes Iudæ, & filios fratrum Ochozias, qui ministrabant ei, & occidit illos.

Isti fratres Ochozias quando ingressi sunt terram Israel regnante Iehu. Quæstio XIX.

QVAERETVR vterius, quomodo isti fratres Ochozias descendebant in terram Israel, cum Iehu regnaret, & occidisset regem Israel, & regem Iudæ auunculum eorum, & omnes filios Achab. Respondendum, quod omnia ista subito facta sunt, ita q. prius consummata sunt, quā sciretur in regno Iudæ: vnde oportet, quod intra quatuor, vel quinque dies fierent. Nam Ochozias rex Iudæ erat in Iezrahel cum Ioram rege Israel, & occisus est a Iehu fugiendo, & serui sui rulerunt eadauer eius in Ierusalem, & tamen antequam sciretur occisum esse Ochoziam, inciperat descendere isti filij fratrum Ochozias in terram Israel, & descendebant per aliam viam, vnde non occurrerunt Ochozias mortuo: nā alioquin reuersi fuissent in terram suam. Et nesciebant occisum esse Ioram regem Israel: quia tunc quo que timerent descendere in illuc. Deus autem fecit omnia ista in breui finiri, vt non esset aliquod impedimentum, scilicet, venientibus regibus, vel populis propinquis in adiutorium domus Achab: Deus quoque

que fecit, vt isti filij fratrum Ochozia descendere...

Iehu an peccauerit occidendo istos fratres Ochozie...

QVAERETVR vltterius, an peccauit Iehu occidendo filios fratrum Ochozie...

Ochozia, si non essent alij propinquiores. Istud satis erat verisimile...

Quare Deus voluit istos fratres occidi...

QVAERETVR vltterius, quare Deus fecit, quod occiderentur isti filij fratrum Ochozie...

Iehu con federauit cum Iona dab. Iehu con federauit cum Iona dab. Iehu con federauit cum Iona dab...

Ionadab iste filius Rechab quis fuit. Qu. est. X. XIII.

QVAERETVR, quis erat iste Ionadab filius Rechab, & quare Iehu eum eleuauit in curru...

Quare erat vita Rechabitarum.

Domini dedit eis vinum, sed bibere noluerunt, dicentes se tenere preceptum patris sui Ionadab...

Quare Iehu voluit eum accipere i curru suo.

Artificio la congregatio cultoru Baal.

Achab. Non fuit residuus, nec vnus quidem, qui non veniret. Scilicet, in toto Israel, non remansit nec vnus de cultoribus Baal, qui non veniret, sed cum magno desiderio venerunt omnes ad solennitatem magnam Baal. Et ingressi sunt templum Baal. Istud templum erat in Samaria, quia ibi edificauerat illud Achab, præcedenti lib. ca. 17. fecerat etiam lucum apud ipsum, vt patet ibidem. Et repleta est domus Baal à summo vsque ad summum. Erant enim multi cultores Baal, qui conuenerant ad solennitatem, ideo vix capiebat eos domus magna Baal. Dixitque his, qui erant super vestes. Isti erant officiales Iehu, scilicet, thesaurarius eius, qui tenebant vestes: nam fecerat Iehu vestes pro istis ministris Baal, vel forte erant istæ de vestibus, quas dabat seruis suis, & tamen voluit eas nunc dare Baal cultoribus: In hebræo dicitur. His, qui erant super vestem. Sed modus improprius loquendi est, ideo litera nostra dixit, vestes: nam non erat vnica vestis, sed multæ cum iusserit dari vestes omnibus seruis Baal. Proferte vestimenta omnibus seruis Baal. Id est, date vestem pro quolibet illorum. Et protulerunt eis vestes. Iam enim parauerat Iehu ista, vt faciliter posset exequi, quod volebat contra cultores Baal.

Iehu an peccauerit occidendo cultores Baal. *Questio XXIIII.*

QVAERETVR, an peccauit Iehu occidendo cultores Baal. Aliquis dicent, quod sic, quia non acceperat hoc in mandatis à Deo, & tamen ipse erat executor eius, ideo non debebat excedere formam mandati. Respondendum, quod non peccauit Iehu, sed valde meruit occidendo cultores Baal, quia nihil magis repugnabat Deo, quam cultus idolorum, & inter idola nullum erat temporibus Iehu, cuius cultus magis præiudicaret cultui Dei, quam cultus Baal, eo quod nullum idolum erat, cuius cultus taciturnum nunc increuisset sicut Baal: & hoc fuerat propter Iezabel, vt declaratum est præcedenti lib. cap. 17. & 18. ideo occidere cultores illius valde erat laudabile: nam sic Iosias laudatus est nimis, quia occidit sacerdotes excelsum, & combussit ossa ipsorum super altaria, infra 23. competebar autem hoc Iehu ex officio, quia erat rex, & rex debebat punire delinquentes in regno suo: ideo non oportuit, quod haberet speciale mandatum à Deo ad occidendum cultores Baal: quia sufficiebat mandatū generale datum in lege, Deuteron. 13. & 17. de occidendo cultores idolorum. Secundo patet, quia faciebat Iehu istud ex magno zelo Dei, vt patet supra in litera, & tamen quod sit ex zelo Dei, laudabile est. Tertio patet, quia Deus laudauit nimis Iehu, quia fecerat omnia ista, & tamen non laudasset, si peccasset in hoc. Ad rationem in contrarium dicendum, quod non excessit Iehu formam mandati: quia non requirebatur ad hoc aliquod mandatum speciale, cum secundum legem teneretur ad hoc.

An Iehu peccauit occidendo dolose istos cultores Baal, & mentiēdo. *Questio XXV.*

QVAERETVR vterius, an peccauit Iehu, quia dolose occidit istos cultores Baal: aliquis dicet, quod sic, quia ad hoc quod bene agatur non solum requiritur, quod quis iustum agat, sed etiam, quod iuste illud agat, ut patet Deuter. 16. scilicet: iuste quod iustum est persequeris, & tamen occidit Iehu invidiose cultores Baal, ut patet supra in litera, scilicet: potro Iehu faciebat hoc invidiose, ut disperderet cultores Baal, ergo peccabat, licet bonum age-

ret. Respondendum est, quod non peccauit, quia siue peccaret Iehu agendo malum, siue agendo male, peccatum esset, & Deus non laudaret factum suum, & tamen laudauit Deus: ergo non peccauit faciendo istud. Nec obstat, quod faceret hoc Iehu invidiose, quia iudices diligenter debent se habere contra malefactores, ut possint eorum peccata cognoscere, & si non se habent diligenter peccant, quia euadent crimina impunita: ita nunc, si Iehu artificiose non inquisisset cultores Baal, nullus eorum veniret, quia putarent, quod vocabat eos ad occidendum, sicut occidebat totam progeniem Achab: meruit ergo artificiose inquirendo illos: ideo non peccabat propter istam artificiose. Sic etiam patet, quia in bello iustum est poni insidias, vt patet Iosue. 8. & supra 2. lib. cap. 5. ita ergo cum iuste deberent occidi cultores Baal, poterant poni insidias ad occidendum eos. Item patet, quia non facit alteri iniuriam, qui iure suo vititur, & tamen iudex inquirendo malefactores prudentius, quam potuerit non facit iniuriam alicui, cum à iure sit sibi impositum, ergo non peccat.

Ad rationem in contrarium dicendum, verum esse, quod requiritur, quod bonum, & bene agatur ad hoc quod aliquis non peccet, & tamen hic faciendo invidiose bene agebat: quia istæ insidias sunt permissæ imò impositæ de iure iudicibus ad exequendum officium suum, ideo non peccabat.

Iehu an peccauerit mentiēdo, quia dixit, quod vellet colere Baal. *Questio XXVI.*

QVAERETVR vterius, an peccauit Iehu, quia mentitus est hic, dicens se velle colere Baal plus quam coluerat Achab, & quod sacrificium magnum facere volebat ipsi Baal, & tamen nolēbat aliquid agere.

Respondendum, quod non peccauit mortaliter Iehu in isto mendacio, sed potius Deum coluit occidendo prophetas Baal. Per istud mendacium, quia si non mentitus fuisset, & nolisset occidere prophetas Baal: fuit autem peccatum veniale, quia fuit mendacium officiosum.

Sed aliquis dicet, quod melius fuisset ipsi Iehu non mentiri, & non occidere prophetas Baal, quia mentiri, & occidere: quia cum iste actus esset peccatum veniale saltem non poterat mereri per illum.

Respondendum, quod in peccato veniali non meretur aliquis, sed potius demeretur, & tamen hic fuerunt multi actus distincti, scilicet, velle occidere prophetas Baal propter Deum, & velle occidere eos mentiēdo, & occidere eos realiter. Primus actus erat valde meritorius, quia nimis placebat Deo occisio idolatrarum: potissime quia ex magno zelo mouebatur Iehu ad occidendum istos idolatras, sicut dixit ad Ionadab, vide zelum meum pro domino. Secundus actus erat peccatum veniale, scilicet, mendacium officiosum. Tertius actus erat valde meritorius, qui erat executio iustitiæ. Duo ergo actus fuerunt hic, qui per se placuerunt Deo nimis: secundus verò actus, qui est medijs inter eos, aliquo modo displicuit, sed non omnino: quia non fuit mortalis, sed venialis: ideo cum essent hic tres actus distincti bene stat, quia per duos eorum meretur Iehu, & per vnum eorum demeretur venialiter: simpliciter tamen fuit mereri: quia meritum fuit maius, quam demeritum: si tamen esset vnus actus, in quo esset peccatum veniale, impossibile erat per illum mereri vitam æternam.

Sed adhuc obijcietur, quod Iehu peccauerit mortaliter.

taliter, quia hic fuit mendacium perniciosum: Nam in damnium cultorum Baal fuit istud: nam non occidisset illos Iehu, nisi mentitus fuisset, & per istud mendacium occidit illos. Respondendum, quod non fuit mendacium perniciosum, quia non mentitus est Iehu in præiudicium alicuius, sed potius in fauorem Dei. Nam quod ipse occideret cultores Baal quocumque modo posset pertinere ad eum de iure, quia erat iudex, & cultores Baal merebantur de iure occidi: ideo quidquid ageret Iehu ad occidendum illos, non dicebatur præiudicare eis: erat autem in fauorem Dei, quia occisis illis, magis Deus coleretur, quam non occidendo ipsos, ideo mendacium officiosum fuit, sed istud non est peccatum mortale, & per hoc patet ad rationem in contrarium.

An fuerint occisi omnes cultores Baal, vel tantum sacerdotes. *Questio XXVII.*

QVAERETVR vterius, an Iehu occidit omnes cultores Baal, qui erant in terra Israel, vel aliquos eorum solum, scilicet, sacerdotes. Aliquis dicet, quod solum occisi fuerunt sacerdotes, quod patet: quia omnes, qui occisi fuerunt, erant intra templum Baal in Samaria: & tamen si omnes, qui in Israel colebant Baal venissent, non caperentur in vno templo, nec forte in decem: ergo solum fuerunt sacerdotes, vel principales cultores. Secundo patet, quia Iehu vocauit cultores Baal dicens, quod volebat facere sacrificium magnum Baal: & tamen ad faciendum sacrificium non requirebantur nisi sacerdotes, ergo solum illos vocauit. Tertio patet, quia si omnes cultores Baal venissent, oportebat, quod in toto Israel ferè nulli manerent, qui non veniret: quia in toto Israel non erant, nisi 7. millia virorum non colentium Baal sicut dixit Deus, quando Elias dixit: relictus sum solus, & quærun animam meam, & Deus respondit: reliqui mihi 7. millia virorum, qui non curruerunt genua sua coram Baal, præcedenti lib. cap. 19. Sed certum est, quod totus Israel non posset capi in vno templo: quia essent plus, quam millies millia: ergo non venerunt omnes cultores Baal. Quarto patet, quia cultores Baal non solum erant viri, sed etiam femine: & tamen hic non fit mentio de occisione alicuius nisi virorum. Quinto patet, quia Iehu dixit, quod darentur vestes omnibus cultoribus Baal, & tamen vestes non dabantur, nisi ad ministrandum, ergo videtur, quod omnes isti, qui venerant, erant sacerdotes, qui deberent ministrare: ceteri verò populares, qui non ministrabant, sed adorabant Baal, non vocati sunt, nec expediebat, quia occisus omnibus sacerdotibus, & ministris Baal, cessarent populares colere Baal.

Quarta.

Quinta.

In contrarium videtur, quod omnes cultores Baal venerunt siue sacerdotes, siue non sacerdotes, ita vt nullus maneret in toto Israel, qui non veniret de eis. Primo patet, quia volebat Iehu vindicare peccatum cultus Baal, & tamen non solum peccauerant sacerdotes faciēdo sacrificia, sed etiam non sacerdotes adorando: Ideo omnes vocaret ad occidendum. Secundo patet, quia dicitur hic: nunc iuratur vocate ad me omnes prophetas Baal, & vnuerfos seruos eius, & cunctos sacerdotes: ergo videtur, quod non fuerint vocati soli sacerdotes, sed omne genus cultorum. Tertio patet, quia dicitur in litera: & venerunt cuncti serui Baal, non fuit residuus, nec vnus quidem, qui non veniret: ergo non solum intelligitur de sacerdotibus, sed de omnibus. Respondendum, quod vtraque pars potest sustentari, & est satis rationabilis. Dicendum tamen videtur potius,

quod omnes cultores Baal, siue sacerdotes, siue non sacerdotes occisi fuerint. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod templum illud, in quo adorabatur Baal, erat valde magnum, & poterat ibi capi omnes cultores Baal: nam Achab fecerat templum illud magnificum valde propter vxorem suam Iezabel, præcedenti lib. ca. 17. & apparet hoc verisimile: nam in Israel licet ferè omnes essent idolatre, non tamen omnes colebant Baal, sed quidam colebant vnum deum, & alij alium, quod patet, quia preter prophetas Baal erant prophete lucorum in Israel præcedenti lib. cap. 18. & sic forte parua pars Israelitarum coleret Baal & posset capi intra templum istud. Ad secundum dicendum, quod vocauit Iehu ad sacrificium, & tamen non solum erant necessarii sacerdotes, sed etiam quicunque alij populares cultores Baal, quia ad solennitatem alicuius festiuitatis non solum requiritur abundantia ministrorum faciēdum ceremonias, sed etiam multitudo populi astantis: quia solum ministri non sollemnizant festum, & tamē Iehu voluit facere sollemnitatem magnam, ideo non solum debuit vocare sacerdotes, sed etiam alios. Patet hoc, quia dixit: nunc iuratur, omnes prophetas Baal, & vnuerfos eius seruos, & cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me. Ad tertium dicendum, quod totus Israel, aut saltem medieta eius non poterat capi in templo isto, & tamen non oportuit, quod veniret totus Israel, nec medieta, quia non omnes colebant Baal. Et quando dicitur, quod solum manebant in Israel septē millia virorum, quorum non erant gentia curuata coram Baal, dicendū quod istud verum fuit tempore Achab, & Iezabel, quando erat magna persecutio cultorum Dei in Israel: quia Iezabel occidebat omnes prophetas Dei, vt colerent Baal: & tunc totus Israel ferè colebat Baal propter timorem Iezabel, ne occiderentur in tantum, quod credebatur, quod nullus manerat de seruis Domini, nisi ipse etiam ipsum uolebat occidere Iezabel præcedenti lib. ca. 19. ideo fugit Elias à facie eius, & ait ad Dominum: relictus sum solus, & quærun animam meam & tunc dixit Deus: reliqui mihi 7. millia uirorum, quorum genua non sunt curuata coram Baal: & tamē postea cessauit ista uolentia, quæ fiebat populo, ut coleret Baal: nam tempore Ioram regis Israel filij Achab non solum non cogebatur populus ad colendum Baal, sed etiam ipse abstulit cultum Baal, ut patet sup. 3. ca. tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater eius, & sic cessauit populus à cultu Baal, & rarissimi erant iam cultores eius, ideo nunc potuit tota multitudo cultorum Baal capi intra templum istud. Ad quartum dicendum, quod quamquam non fiat hic mentio, an aliqua femina occisa fuerint: tamen poterant occidi aliqua, quia hoc non negatur. Vel potest dici, quod solum misit Iehu ad vocandum viros cultores Baal, & illi soli venerunt, & quamquam essent aliqua femina non venerunt, & quando dicitur, quod omnes cultores Baal venerunt, nec remansit vnus, qui non veniret, intelligitur de viris, & illi soli occisi sunt. Ad quintum, cum dicitur, quod darentur vestes omnibus seruis Baal, & tamen illæ erant ad ministrandum, ergo omnes erant sacerdotes: dicendum, quod vestes datæ fuerunt omnibus: tamen non erant ad ministrandum, sed propter aliam causam, sicut infra declarabitur.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Si autem aliquis vellet tenere, quod non fuerunt vocati hic, nisi ministri Baal, scilicet, sacerdotes, potest respondere ad rationes in contrarium. Ad primam cum dicitur, quod non solum peccauerant sacerdotes ministrando, sed etiam populus colendo Baal:

Baal: dicendum, quod licet omnes mererentur mortem, tamen sacerdotes erant principales, & propheta: quia ipsi inducebant populum, & eis occisus populus non coheret ultra Baal, ideo voluit solum ipsos sacerdotes occidere Iehu:

A secundum dicendum, quod solum fuerunt vocati sacerdotes, & prophetae, & quando dicitur, quod vocati sunt etiam omnes cultores Baal, dicendum, quod ibi vocantur serui Baal illi, qui non erant sacerdotes, & tamen ministrabant sacerdotibus in sacrificiis, & isti aliquo modo pertinent ad sacerdotes.

Ad tertium dicendum, quod omnes venerunt, & non fuit reliquus, nec vnus, qui non veniret, scilicet, de ministris Baal: & tamen de alijs cultoribus multi fuerunt, qui non venerunt. Dicendum tamen quod verior est alia positio, scilicet, quod omnes cultores tam sacerdotes, quam non sacerdotes venerunt: quia ista magis consonat literae, quae dicit vocatos fuisse sacerdotes, & prophetas, & omnes seruos Baal.

Iehu quare dedit vestes omnibus seruis Baal. Quæstio XXVIII.

QVAERETVR, vterius, quare Iehu vedit vestes omnibus seruis Baal.

Aliquis dicit, quod omnes illi erant ministri sacrificiorum, & ministri semper induuntur vestibus sacris ad ministrandum, & non eis, quibus vtuntur alijs. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia vestes dantur ministrantibus ad ministrandum: & tamen non erant omnes isti ministri Baal, vt declaratum est præcedenti. quæst. & data sunt omnibus eis vestes, ergo non fuerunt data ad ministrandum.

Aliquis dicit, quod data sunt ad cognoscendum cultores Baal, quia volebat Iehu cognoscere omnes seruos Baal, vt occideret illos, & quia poterat inter eos occidere aliquem de seruis Dei, dedit omnibus vestes eiusdem figuræ, & coloris, vt cognoscerentur, & occiderentur ipsi soli. Sed videtur, quod non stat: quia cognitio seruorum Baal non debebat fieri per vestes, sed per hoc, quod ingrediebantur in templum Baal, scilicet, quod omnes, qui ingredierentur in templum Baal, haberentur pro cultoribus eius. Quod patet, quia postquam ingressi fuerunt isti in templum Baal, introiit illuc Iehu, & dixit: perquirite, & videte, ne quis forte vobiscum sit de seruis Domini, sed vt sint soli serui Baal: si tamen vestes datae fuissent ad cognitionem, non fieret alia inquisitio, an essent aliqui serui Domini cum seruis Baal.

Item non sufficiebant vestes ad cognitionem istam: quia postquam introierunt serui Baal ad colendum Baal, iussit Iehu militibus suis ingredi in templum ad occidendum omnes, qui intus erant: & tamen si vestes fuissent datae ad cognitionem, potuisset quilibet exuere se veste data, & sic non cognosceretur, an esset seruus Baal: vel illi milites, qui ex impetu trucidabant quos in templo inueniebant, non poterant conuenienter aduertere, an haberent vestes, per quas cognoscerentur esse serui Baal, vel non, ideo nõ debuit dari aliquid ad cognitionem istam, nisi quod ingredienti in templum Baal occiderentur, & hoc stabat bene: quia prius dicebatur eis, quod nullus illuc intraret, nisi de seruis Baal.

Dicendum ergo, quod vestes istae fuerunt datae solum ad incitandum cultores Baal, vt omnes introierent. Nam cum viderent, quod Iehu iubeat omnibus cultoribus Baal introire, & quod nulli alij ingrederentur, poterant aliqui de illis suspicari ma-

lum, & recusarent ingredi, vt ergo non recusatent, nec suspicarentur aliquid, iussit eis dari vestes, vt suspicarent, quod rex ex magna deuotione, quam habebat ad Baal, fauebat cultoribus eius nimis, ita vt daret eis vestes.

Cultores Baal quomodo nunc sic congregati sunt, vt nec vnus deficeret. Quæstio XXXI.

QVAERETVR, vterius, quomodo nunc factum est, quod omnes cultores Baal uenirent, ita ut nec vnus eorum deficeret.

Respondendum, quod hoc fuit propter multa. Primo, quia cultores Baal desiderabant nimis colere ipsum: ideo cum nunc daretur eis opportunitas, voluerunt colere. Fuit autem opportunitas, quia nõ suspicabantur aliquod malum sibi infligendum propter istum cultum. Secundum fuit, quia multum tempus erat, ex quo Baal non fuerat cultus in terra, scilicet, 12. anni: ideo cultores eius desiderabant iam colere ipsum. Patet hoc: nam tempore Achab fuit nimis cultus Baal, & postea mortuo eo, cum cepit regnare Ioram filius eius interdixit cultum Baal: nam abstulit statuas eius, ut patet supra 3. regnauerat autem Ioram 12. annis eo. ca. 2. supra 8. ideo in toto illo tempore Israelitæ non coluerant Baal, & sic iam desiderabant eum colere, & præ desiderio omnes iuerunt. Tertium fuit, quia putauerunt in hoc se regi placituros, cum ipse significaret se desiderare colere Baal plus quam colerat cum Achab, & tamen Achab, & Iezabel bene faciebant cultoribus Baal: nam ipsa Iezabel dabat de mensa sua cibos omnibus prophetis Baal, præcedenti lib. ca. 18. ideo putauerunt nunc cultores Baal, quod adhuc plus beneficeret ei Iehu, quam bene fecerat Achab, & sic incipit facere: quia omnibus illis dedit vestes: ut patet in litera, ideo omnes uenerunt. Quartum fuit timor mortis: quia timuerunt cultores Baal, quod si non uenirent, occiderentur, cum dixisset rex: quicumque defuerit non uiuet: & dato, quod aliquis uellet se occultare, non posset: quia alij cultores Baal eum proderent regi, ideo istud impulit eos nimis.

Quintum fuit uoluntas Domini, quia uoluit, quod occiderentur omnes isti cultores idolorum, & ad hoc posuit eis desiderium, quod uenirent ad festum Baal, & occiderentur ibi: nam Deus inquitur occasiones contra homines, quando mali sunt ad occidendum eos: sic patet Iud. 14. de Samone, qui petiuit uxorem de Philistinis: quia Deus mouebat eum ad istud, ut habendo uxorem de Philistinis haberet iurgia contra ipsos, & occideret eos, & sic compleretur uoluntas Dei in eis: ideo cum nolent parentes dare Samoni uxorem de Philistinis: dicit litera: parentes autem eius nesciebant, quod res à Domino fieret, & quæreret occasiones contra Philistinim. Sic enim Deus uolebat, quod amorci occiderentur à Iosue: ideo indurauit cor eorum, ut non peterent ueniam ab Israelitis, & sic morentur in manibus ipsorum, Iosue 1. scilicet: Domini enim sententiæ fuerat, ut indurarentur corda eorum, ut pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent: sic etiam fuit hic in Ochozia rege Iuda: nam uoluntatis Domini fuit, ut descenderet ad uidendum Ioram regem Israel, & occiderentur cum eo à Iehu. 2. Paralipom. 22. ita ergo uellet Deus de istis, quod omnes uenirent nunc ad festiuitatem istam, & occiderentur, & ad hoc stimularer corda eorum.

Ingressusque Iehu, & Ionadab filius Rechab templum Baal, ait cultoribus Baal, Iehu, & Ionadab soli ingressi sunt, quia

quia Ionadab erat magnæ reuerentiæ in conspectu Achab propter sanctitatem suam: nam ipsum solum posuit in curru suo secum, duxitque in Samariam, supra in litera: & sic ipse ingrediebatur nunc cum rege: solus tamen Iehu locutus est. *Perquirite, & videte, ne quis forte vobiscum sit de seruis Domini, sed ut sint soli serui Baal.* Dixit hoc Iehu, vt nullus maneret de seruis Domini inter cultores Baal, nec occideretur cum eis: & tunc nihil suspicati sunt cultores Baal, sed putauerunt, quod dicebatur hoc propter dignitatem suam, scilicet, quod non erat dignum, quod aliquis esset cum cultoribus Baal, qui non coleret ipsum. *Ingressi sunt igitur, vt facerent victimas, & holocausta.* Subintelligendum, quod dederat eis Iehu animalia ad faciendum sacrificia: quia ipse dixerat: sacrificium mihi grande est Baal, supra in litera. victimas, & holocausta sunt diuersa generis sacrificiorum, quia in holocaustis totum animal cremabatur præter pellem, Leuitici primo. Victimæ autem erant sacrificia pacifica, vel pro peccato, quorum partem comedebant ipsi sacerdotes, & partem comedebant offerentes, Leuitici sexto, & septimo. Et vtrunque genus sacrificij fecerunt nunc isti cultores Baal propter honorem festiuitatis magnæ. *Iehu autem præparauerat sibi foris octoginta viros.* Isti erant viri armati ad occidendum totam illam multitudinem: nam omnes, qui erant intus erant inermes, ideo à paucis armatis occidi poterant, præsertim, quia non poterant fugere, clausa porta templi, & dixerat eis. *Quicumque fingerit de omnibus his, quos ego adduxero in manus vestras.* Hoc dixerat Iehu ipsis armatis antequam uenirent cultores Baal: ideo dixit: quos ego adduxero in manus vestras, quasi dicat, quod nondum adduxerat, & ponendo illos intra templum Baal dicebatur tradere in manus illorum. *Anima eius erit pro anima illius.* Id est, pro quocumque fugiente, ego occidam vos: sic enim dixit Dominus ad Achab: quia dimisisti virum dignum morte, erit anima tua pro anima eius, præcedenti libro, cap. vigesimo. *Factum est autem cum completum esset holocaustum.* Non iussit Iehu occidi istos illico, vt intrauerunt in templum Baal, nec etiam iussit expectari vsquequo finirent caeremonias suas, sed fecit, quod expectaretur vsquequo finiretur holocaustum, & tamen ipsi facturi erant holocaustum, & victimas. *Præcepit Iehu militibus, & ducibus suis: ingredimini, & percute eos.* Tunc fuit tempus conueniens ad occidendum illos, ideo tunc iussit principibus, & militibus ingredi. Vocantur duces illi, qui erant præpositi inter omnes istos octoginta viros: & milites vocantur illi, qui subiecti erant. *Nullus euadat.* Id est, facite, quod nullus euadat, alioquin erit anima vestra pro anima illius. *Percusseruntque eos in ore gladij.* Scilicet, occiderunt omnes, qui erant in templo.

Iehu an peccauit ingrediendo in templum Baal. Quæstio XXX.

QVAERETVR, an peccauit Iehu ingrediendo in templum Baal. Aliquis dicit, quod sic: quia locus ille erat execrabilis, cum pertineret ad cultum Baal: ideo peccaret introeundo illuc. Respondendum, quod non peccauit: quia non introiit illuc ad honorandum idolum: & tamen solum erat peccatum in honorando idolum.

Secundò patet: quia tunc diceremus, quod peccauisset introeundo ad confringendum statuas Baal, vt patet infra, & tamen falsum est, quia potius meruit: nam Iosias rex laudatur nimis, quia confregit Alph. Toft. super iiij. Reg. quia

omnia idola, quæ erant in templis idolorum, & cremauit ossa sacerdotum super altaria, infra 23. & secundo Paralipo. 34. Item Deus iussit Israelitis, non accipere aurum, & argentum, de quo erant facta idola, sed cremare idola, & confringere, Deuteronom. septimo. Sed istud nõ poterat fieri, nisi introeundo in ipsa templa: ergo licitum erat introire.

Quartò patet, quia Ionadab filius Rechab introiuit in templum cum Iehu, & tamen si peccatum esset, non introiisset Ionadab, cum esset vir sanctus, vt supra dictum est, ergo non peccauit. Quintò patet, quod non peccauit, sed potius meruit: quia Iehu fecit istud propter cultum Dei, scilicet, vt occiderentur conuenientius cultores Baal, & vt inter eos non occideretur aliquis de cultoribus Domini: nam intrauit ad dicendum: perquirite, & videte, ne quis sit inter vos de seruis Domini: meruit ergo in hoc. Sextò patet, quia non solum intrando in templum non peccabat, sed etiam si steteret præsens, quando faciebant sacrificium: quia non staret ibi ex deuotione cultus Baal, sed ad confusione nem ipsorum cultorum Baal, vt melius posset eos occidere. Sic enim fuit de Elia, qui erat præsens in monte Carmelo, quando prophetae Baal faciebant sacrificium, præcedenti libr. cap. 14. Et tamen manifestum est, quod non peccauit.

Iehu an dederit animalia cultoribus Baal ad sacrificandum. Quæstio XXXI.

QVAERETVR, vterius, an Iehu dedit cultoribus Baal animalia ad faciendum sacrificium, & an peccauit dando.

Ad primum respondendum, quod Iehu dedit animalia, quia ipse faciebat istam solennitatem: ideo ad ipsum pertinebat prouidere de omnibus necessarijs, quantum ad caeremonias solennitatis. Sic enim dixit ipse: sacrificium mihi grande est Baal, id est, ego volo facere magnum sacrificium ad honorem Baal, ergo ipse daret animalia necessaria.

Ad secundum dicendum, quod non peccauit dando animalia: quia non dedit illa cum desiderio colendi Baal, sed ad experiendum: qui erant cultores Baal, vt posset ipsos occidere, & destruere cultum Baal, sicut postea fecit: ideo actus erat meritorius. Patet hoc de Elia: nam ipse dedit cultoribus Baal, vt facerent sacrificium, & assignauit eis vnum bouem, & ipsi acceperunt illum per manum Eliæ: præcedenti libr. cap. decimo octauo. Et tamen Elias non peccauit faciendo illud: quia propter Deum agebat, & quanquam malum agerent serui Baal, quia tamen Iehu non dabat eis animalia ad intentionem mali, sed propter aliquem bonum finem, non peccabat.

An peccauerit Iehu stimulando cultores Baal ad sacrificandum Baal. Quæstio XXXII.

QVAERETVR, vterius, an peccauit Iehu stimulando cultores Baal ad faciendum sacrificium Baal. Aliquis dicit, quod sic: quia sacrificare Baal erat malum, & illud non erant facturi cultores Baal nisi incitasset eos Iehu: ideo ipsi imputari debebat tantum istud malum.

Respondendum, quod non peccauit: quia non faciebat Iehu aliquod malum, cum non esset ad finem mali, sed potius erat bonum. Sed obijcietur, quod etiam propter istum finem bonum non liceret Iehu incitare cultores Baal ad colendum ipsum, quia

Oes cultores Baal occidunt.

E

P

quia non sunt facienda mala, vt bona eueniant, vt patet ad Roman. tertio. Sed malum erat incitare illos cultores Baal ad colendum ipsum; ideo etiam si bonum sequeretur inde, non licebat hoc fieri. Respondendum, quod verum est nunquam facienda esse mala, vt bona eueniant: & tamen hic Iehu non fecit malum: nam si dicatur, quod incitauit cultores Baal ad colendum ipsum, dicendum, quod non incitauit ipse ad malum: quia si ipsi nullo modo culturi essent Baal, nec desiderarent eum colere, nisi incitaret eos Iehu, malum ageret Iehu incitando ipsos: nam tunc esset malignus, incitando eos ad hoc, & esset iniustus, occidendo illos pro hoc: sicut liquis iudex incitaret aliquem, vt adulteraretur, vt postea occideret eum: nam tam incitando eum ad adulterium, quam occidendo pro hoc, peccaret: cultores tamen Baal desiderabant semper colere ipsum, etiam si non diceret eis hoc Iehu, & colebant illum in secreto in domibus suis: & sic Iehu non incitabat eos ad faciendum aliquid, quod ipsi aliis non faciebant: sed solum permisit eos facere publice, quod occulte faciebant: & hoc non erat addere malum ad malum ipsorum, nec incitare eos ad malum, quod ipsi non faciebant, sed permittere eis publice agere, quod in secreto agebant. Sic enim fecit Elias cum cultoribus Baal: nam tempore suo publice colebatur Baal, & ipse incitauit populum, vt daretur sacerdotibus Baal vnus bos ad faciendum sacrificium, & sibi alius, praecedenti libro, capit. decimo octauo. Et sic non incitauit eos ad faciendum id, quod aliis facturi erant, sed potius incitauit ad bonum: quia aliis colendo Baal, nullum bonum sequebatur: nunc autem ex illo malo, quod erat colere idolum Baal, causauit bonum Elias, faciendo cognosci veram deitatem. Sic fecit Iehu: quia cultores Baal desiderabant semper colere ipsum, & in secreto colebant, & non sequebatur bonum inde: nunc autem ipse fecit, quod ex cultu Baal, quem aliis facturi erant serui Baal, sequeretur bonum, scilicet, occisio seruorum Baal, & destructio cultus eius. Sed adhuc dicitur, quod non licebat hoc Iehu: quia ipse non permisit, vel incitauit fieri publice malum, quod aliis fiebat occulte, & tamen peccatum est, si iudex non potens corrigere mala occulta, permittat illa publice fieri.

Dicendum, quod si Iehu permisisset hoc ea intentione, vt serui Baal, qui aliis non poterant compesci de malo suo, publice colerent Baal, malum faceret, & peccaret grauissimè. Nam, quod iudex non puniat peccata occulta, quia non potest, non est culpa sua: quod tamen permittat illa publice fieri, culpa sua est. Iehu tamen non fecit, vt permitteret cultoribus Baal hoc agere, sed vt per istam publicationem eos occideret: & sic fuit ista publicatio tanquam modus probandi delictum.

Sed adhuc dicitur, quod hoc nullo modo debuit agere: quia peccatum publicum ceteris paribus peius est peccato occulto: & tamen serui Baal colebant in occulto ipsum, & pro ista vice Iehu permisit eos colere publice: ergo permisit aliquod malum fieri, quod prius non fiebat.

Respondendum, quod non permisit aliquid fieri, quod aliis non fieret, & dicendum, quod malum publicum non est grauius malo occulto, nisi in quantum est magis scandalosum, & incitatum non peccatum ad peccandum, & tamen hic non fuit peccatum aliquod scandalum, nec malum eximi

plum ex isto actu publice facto, sed potius secuta est castigatio quorundam, qui aliis culturi essent Baal, & iam non colerent: & sic non fuit istud malum maius, quam si occulte fieret: ergo cum Iehu permisit illud pro hac vice, non permisit aliquod maius malum fieri, quam aliis ipsi cultores Baal faciebant: non ergo peccauit Iehu in hoc.

Iehu an peccauerit permittendo cultoribus Baal facere holocaustum. Questio XXXIII.

QVAERETVR, vltterius, an peccauit Iehu, permittendo cultoribus Baal facere holocaustum.

Aliquis dicit, quod sic: quia Iehu faciebat istam apparentiam sacrificij, vt omnes cultores Baal cognosceret, & introduceret in locum, in quo non possent euadere: & tamen antequam facerent holocaustum, habebat hoc Iehu, quia introduxerat eos in domum Baal, in qua poterant occidi: ergo non debebat permittere eis incipere holocaustum, sed antequam inciperent, debuerat illos occidere: quia alias ipse fauebat ad hoc, quod fieret vnus sacrificium Baal, quod nullo modo erat necessarium ad aliquod bonum inde colligendum.

Respondendum, quod non peccauit Iehu, permittendo eis facere sacrificium: nam non permisit hoc ex intentione, ita quod desideraret sacrificium illud compleri, sed solum fecit ex necessitate. Quod patet, quia cultores Baal duo sacrificia facere debebant, scilicet, holocaustum, & victimas, vt patet in litera: & tamen non permisit eis Iehu facere vtrumque, sed solum holocaustum: si tamen ex intentione, vel desiderio permitteret holocaustum fieri, permitteret etiam victimas: sed fuerunt aliquae causae, quae induxerunt ad hoc.

Prima fuit, quia voluit Iehu securare ipsos cultores Baal, vt melius posset occidere eos, & ad hoc debuerunt permitti facere aliquas de caeremonijs suis, vt interim, quasi inopinatis ipsis, ingrederentur serui Iehu, & occiderent eos.

Secundum fuit, quia Iehu voluit habere plenissimum testimonium contra cultores Baal ad occidendum eos. Nam poterant aliqui non esse cultores Baal, qui venirent nunc ad colendum Baal, putantes se praestare regi obsequium, & etiam aliqui desiderio vestium, quas rex dabat cultoribus Baal, aliqui vellent introire in templum Baal, qui non essent de cultoribus eius, nec vellent facere aliquas caeremonias Baal: ideo voluit Iehu videre prius an omnes colerent Baal, & postquam vidit hoc dum fieret holocaustum, habuit plenam probationem, & tunc iussit occidi illos.

Tertium fuit, & principalius, quia Iehu disposuerat octoginta milites in secreto ad occidendum seruos Baal, & illi non erant apud templum Baal, ne viderent cultores Baal, illos suspicarentur aliquid mali, & nolent introire in templum: ideo erant isti armati in aliquo loco procul occulti, & fecit vocari illos Iehu, postquam serui Baal introierant in templum: & dum illi venerunt, iam serui Baal compleuerant holocaustum, & non permitti sunt vltra procedere in caeremonijs, sed illi eo occisi fuerunt.

Ad rationem in contrarium dicendum, & Iehu non sponte permisit fieri holocaustum istud Baal, sed

sed ex causis supra assignatis, ideo non peccauit. Et proiecerunt milites, & duces. Id est, milites, & duces in istis octoginta armatis occiderunt omnes cultores Baal, & proiecerunt cadauera eorum de templo.

Et ierunt in ciuitatem templi Baal. Potest intelligi, quod istud templum magnum, in quo nunc cultores Baal occisi sunt, erat extra urbem Samariae, & intra urbem erat aliud, & postquam occiderunt omnes cultores Baal, isti armati redierunt in ciuitatem templi Baal, id est, in Samariam, vbi erat aliud templum, & ibi fecerunt id, quod sequitur. Aliter potest dici, quod vnicum erat templum Baal in Samaria, scilicet, quod istud, in quo nunc occisi sunt serui Baal, erat intra Samariam: & tamen dicitur, quod ierunt in ciuitatem templi Baal: quia isti milites, & duces proiecerunt cadauera istorum occisorum de templo extra urbem, & postea reuersi sunt in urbem ad templum, in quo hoc fecerant ad destruendum illud, vt sequitur in litera: & iste est melior sensus. Potest etiam intelligi, quod milites, & duces Iehu proiecebant de templo Baal istos idolatras viuentes, & extra urbem illos occidebant, & occisis illis redierunt in templum: & idem est. Et protulerunt statuam de phano Baal. Id est, eduxerunt statuam Baal de templo illo ad viuificandum eam. Et combusserunt eam. Istud factum est extra templum, sicut Iosias rex educebat statuas de templis idolorum, & comburebat, & dispersebat in torrete Cedron, vel super sepulchra vulgi, infra 13. *Destruxerunt quoque*

edem Baal. Scilicet, succederunt, & diruerunt totam domum vsque ad solum, ita, vt non maneret memoria pristini aedificij. Et in hoc fecit Iehu contra Baal plus, quam Ioram: quia Ioram solum abstulit statuas Baal, supra tertio. Sed non destruxit domos, in quibus colebatur Baal: Iehu vero destruxit domos, In Hebraeo dicitur. *Protulerunt statuas de phano Baal, & combusserunt eam.* Sed iste modus loquendi est barbaricus, quia ponit singulare pro plurali, & e contra ratio sine vlla causa: ideo litera nostra solum posuit statuam vniam. *Et fecerunt pro ea latrinas vsque ad diem hanc.* Scilicet, fecerunt in loco, in quo erat templum Baal, latrinas, & istud fuit ad vilificandum cultum Baal, vt in loco, in quo fuerat turpitudine cultus Baal, essent nunc humana stercora: Iosephus autem vult, quod factae sunt latrinae, id est, quidam cuniculi, vel aluei subterranei, per quos omnes immunditiae vrbis purgarentur, & fluerent extra urbem. Nomen autem, quod in Hebraeo est, vtrūque significat: quia dicitur, quod fecerunt pro ea exitus, scilicet, loco illius domus Baal, & tamen exitus possunt vocari latrinae: quia homines exeunt ad illa loca ad purgandum aluum, vel vocantur exitus ipsi cuniculi subterranei, quia per illos exibant omnes immunditiae de vrbe. *Delent itaque Iehu Baal de Israel.* Scilicet, fecit, quod nullo modo maneret cultus eius in Israel. Na ante hoc licet prohibiti fuissent cultores tempore Ioram, tamen omnino cessauerat cultus eius: nunc vero Iehu occidendo dure cultores Baal, & destruendo templum eius, fecit, quod nullus omnino maneret in Israel, qui auderet colere Baal.

Statua Baal quomodo fuit nunc educta de templo, quia iam combusta erat per Ioram. Questio XXXIII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod protulerunt statuam de phano Baal: nam iam combusserat statuas Baal rex Ioram, supra tertio cap. Respondendum, quod licet Ioram abstulerit cultum Baal: tamen non omnino abstulit, Alph. Toft. super iiij. Reg.

quia manserunt templa eius: & credendum est, quod cum Iezabel mater eius tunc viueret, & ipsa introduxerat cultum Baal, quod non esset omnino sublatus tempore suo: quia propter matrem non ageret dure Ioram contra Baal, & sic possent manere aliquae statuae Baal in terra. Aliter potest dici, quod Ioram abstulit omnes statuas Baal, & non mansit aliqua tempore suo, nec erat nunc aliqua, quando Iehu conuocauit cultores Baal: quia tamen ipse fingebat se magnum cultorem Baal, quia dixit, quod volebat eum plus colere, quam coluerat Achab faceret statuam Baal de nouo, & alios apparatus, qui necessarii erant nunc ad caeremonias Baal. *Veruntamen à peccatis Ieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Israel non recessit.* Id est, quanquam destruxerit cultum Baal, non destruxit cultum aliorum idolorum, nec ipse cessauit colere idola: sed coluit illa sicut coluerat Ieroboam filius Nabath. Ille Ieroboam fuit primus rex post diuisionem regni in Israel, & ipse introduxit cultum vitulorum aureorum cogendo populum, vt coleret illos, & ipse etiam colebat illos, ita etiam Iehu coluit idola, sicut ille Ieroboam: & nominatur Ieroboam potius, quam alius de regibus Israel, quamquam inter illos nullus fuerit, qui non coluerit idola: quia iste fecit exordium in cultu idolorum in regno Israel. Et dicitur Ieroboam filius Nabath ad differentiam alterius Ieroboam, qui postea regnauit in Israel, & fuit de filijs Iehu, quorum vnus erat in Iuda, infra 13. *Nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.* Id est, non cessauit colere vitulos aureos: isti erant duo vituli aurei, quorum vnus erat in Bethel, & alius in Dan, praecedenti lib. cap. 12.

Quare Iehu voluit colere vitulos, cum ostendisset tantum zelum Dei contra cultores Baal, & quomodo homines non possunt venire ad magnum gradum bonitatis, nisi quando Deus eos monet. Questio XXXV.

QVAERETVR, quomodo Iehu cum habuisset tantum zelum Dei ad occidendum cultores Baal, & auferendum cultum eius, voluit colere vitulos aureos, quia colendo illos nihil proficiebat deserere cultum aliorum idolorum, quia per cultum cuiuscunque idoli repugnatur Deo. Respondet Nicolaus, quod hoc fecit Iehu ad conseruandum regnum: nam credidit, quod si non esset cultus vitulorum in Israel, irent Israelitae in Ierusalem secundum legem ad caeremonias sacrificiorum certis temporibus, & tunc conuerterentur ad regnum Iudae, & desererent ipsum: istud enim fuit motium Ieroboam ad faciendum vitulos aureos, praecedenti libro, cap. duodecimo. Et hoc satis est rationale, quia Iehu acciderat regem Iuda, praecedenti cap. & etiam quadragintaduos filios fratrum suorum, supra in litera: ideo conarentur, qui manserant de semine regio in Iuda, reuocare ad se regnum Israel. Dicendum tamen, quod Iehu non debuerat hoc timere propter tria. Primo: quia Deus certificauerat, quod regnum Iuda, & Israel non reunirentur ad vnitatem regni, sicut prius fuerat: nam ob hoc dixit viris Iuda, quod pugnarent contra Israel ad reintegrandam vnitatem: quia voluntate sua facta fuerat ista diuisio, praecedenti libro, cap. duodecimo, & secundo Paralipom. vndecimo. Ideo quidquid agerent viri de regno Iuda contra Iehu, credere debebat ipse, quod nunquam posset sibi auferri regnum ad hoc, quod rediret ad reges Iuda. Secundo patet: quia si Iehu auferret omnem idolatriam de terra, sicut abstulerat cultum Baal, & faceret, quod populus

2 iret

irret in Ierusalem ad festiuitates, secundum legem mereretur ipse super omnes reges Israel: ideo non solum non auferretur ei regnum, quod regibus iniquis non ablatum fuerat, sed et dilaretur, & prosperaretur plus, quam omnes reges Israel prosperari fuerant, cum potestas regnorum a Deo sit: Dan. 4. f. Deus dominatur in regio hominum, & cuiuscunque voluerit, dabit illud. Tertio patet, quia Iehu expertus fuerat, quod Deus exaltauerat ipsum in breui cum non esset in magno itatu, & fecit subijci sibi duo reges Iudae, & Israel, quos simul occidit, praecedenti cap. Et ipse cognouit hoc a Deo licet: nam quando occisi fuerunt filij Achab per Samaritas, dixit, quod ipse non fecerat illud, nec Samaritae, sed Deus fecerat omnia, qui volebat complere verbum suum, quod dixerat per Eliam supra in litera: a fortiori ergo credere debebat, quod si non sequeretur Deum in corde perfecto, quod omnes homines orbis insurgentes contra eum non possent ei nocere, nec auferre regnum. Non ergo videtur, quod Iehu coluerit vitulos, vt non perderet regnum, vel si propter hoc coluit, fuit valde excruciatu trepidans timore, vbi nullus erat timor. Dicitur autem videtur, quod Iehu coluit vitulos aureos, quoniam abstulit cultum Baal: quia Deus non eliciuuit cor eius efficaciter ad maiora bona. Pro quo potius admonet oes bene agere, & tamen non potest homo aliquid bonum agere, aut desiderare, nisi Deus illum mouerit, iuxta illud Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, id est, nullum opus bonum poteris facere, nisi ego vos mouero: mouet autem Deus semper hominem pulsando semper cor eius ad bonum, iuxta illud, Apocal. 3. Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis audiet vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum: ista est pulsatio Dei non est semper efficax, quia quosdam debilitate mouet: alios autem mouet fortiter, & illi incitantur in bonum: alij autem manent in iniquitatibus suis, & qui sic a Deo pulsantur, & operantur bonum, dicuntur quasi violententer tracti, iuxta illud Ioan. 6. cum dixit Christus: Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum, & sequitur: omnis, qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me, scilicet, omnis, qui audit a Deo per motum factum in corde, & declarat hoc Christus, scilicet, quod fiat per motum interiore cordis: & non per aliquam doctrinam exteriorum subiungens: non quia patrem vidit quisquam, nisi is, qui est a Deo, hic videt patrem, quasi dicat, quamquam illi, qui veniunt ad me, audiuerunt a patre meo, & propter hoc veniunt: tamen iste auditus non est exterior, nec est aliqua visio exterior, sed solum est motus cordis. Nunc autem dicendum de Iehu, quod a principio antequam Deus faceret ipsum executor contra domum Achab, ipse colebat idola, sicut ceteri Israelitae, & non poterat moueri ad aliquod bonum sufficienter, nisi Deus eum efficaciter pulsaret. Pulsauit autem ipsum nimis ad exequendum contra domum Achab: ideo cum magno desiderio executus est Iehu ad destructionem domus Achab. Etiam mouit Deus Iehu efficacissime ad destruendum cultum Baal: ideo cum magno ardore, & diligentia ipse procurauit mortem omnium seruorum Baal, sicut dixit ipse ad Ionadab: vide zelum meum pro Domino: & tamen Deus non mouit efficaciter ipsum Iehu ad relinquendum cultum vitulorum, & ad auferendum eum de terra: ideo ipse non motus est ad relinquendum illum: nam ad hoc, quod quis relinquat mala, quae consueuerit facere, non solum requiritur, quod Deus eum pulset, sed etiam, quod dure pulset, & quasi inuitum trahat. Sic enim dixit Christus: Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum: trahere tamen violentia dicit: vnde Seneca ait in quadam Epistola generosus est animus hominis, qui facilius ducitur, quam trahatur. Si autem quaeratur, quare Deus mouit efficaciter Iehu ad destruendum cultum vitulorum: non est respondendum: quia ista ex solo Dei iudicio, & libertate pronouent: nam si quis de istis quaerat facilius errabit: sicut si quis quaerat, quare Deus illum trahit, & illum non. Sic enim ait Augustinus super Ioannem: Define quaerere, quare Deus illum trahit, & illum non trahit, si non vis errare. Et ex hoc insurgit, quod homines interdum ad quosdam magnas perfectiones perueniant, & in quibusdam paruis delictis maculentur, quia ex illa parte Deus eos non trahit.

test ad me venire, nisi pater meus traxerit eum: trahere tamen violentia dicit: vnde Seneca ait in quadam Epistola generosus est animus hominis, qui facilius ducitur, quam trahatur. Si autem quaeratur, quare Deus mouit efficaciter Iehu ad destruendum cultum vitulorum: non est respondendum: quia ista ex solo Dei iudicio, & libertate pronouent: nam si quis de istis quaerat facilius errabit: sicut si quis quaerat, quare Deus illum trahit, & illum non. Sic enim ait Augustinus super Ioannem: Define quaerere, quare Deus illum trahit, & illum non trahit, si non vis errare. Et ex hoc insurgit, quod homines interdum ad quosdam magnas perfectiones perueniant, & in quibusdam paruis delictis maculentur, quia ex illa parte Deus eos non trahit. Dixit autem. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, Dei data remuneratio: & primo ponitur premium pro bonis: secundo poena pro malis ibi. In diebus illis. Circa primum dicitur. Dixit autem Dominus ad Iehu. Scilicet, loquutus est ei per prophetam. Quia studiosè fecisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis. Istud erat, quia occidit omnes de domo Achab, & abstulit cultum, & cultores Baal de terra. Ista autem erant recta, quia erant per se bona, & placebant in oculis Dei, quia omne bonum placet Deo. Nam sicut Deus dicitur odisse omnes, qui operantur iniquitatem: Psalmus 5. scilicet: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium: ita dicitur diligere bonitatem: Psalmus 10. scilicet: Iustus Dominus, & iustitias dilexit aequitatem vidit vultus eius. Porro simè quia ista erat bona magna: nam cum idolatria, & hominibus idola sint maxima mala, auferre vtriusque de terra erat maximum bonum: & non solum Deus laudauit hic Iehu, quia bonum fecerat: sed potissimè, quia ex bona intentione, & diligenter: nam dixit: quia studiosè fecisti: precipue enim Deus curat de modo, & intentione agendi potius, quam de eo, quod fit, & ex hoc insurgit illud dictum commune: Deus non est remunerator nominum, sed aduerbiorum. Et omnia, quae erant in corde meo, fecisti contra domum Achab. Quasi dicat, nihil plus ego volebam fieri contra domum Achab, quam tu fecisti: nam Iehu deleuit omnes de progenie Achab, & amicos, & notos, & optimates, & sacerdotes Achab, ita, vt non relinqueret nec vnus, vt patet supra in litera. Filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Quasi dicat, meritis tuis regnabunt filij tui, qui alias regnaturi non erant: & regnauerunt vsque ad quartam generationem: quia quatuor filij Iehu regnauerunt, scilicet, Ioatham, de quo infra 13. & Ioas, de quo ibidem, & Ieroboam, & Zacharias, de quo infra 14. & iste vltimus occisus fuit a Iellum filio Ioas, & regnauit pro eo Sellum, defecitque ibi successio domus Iehu, infra 15. Porro Iehu non custodiuit, vt ambularet in lege Domini Dei Israel. Quasi dicat, cum Deus exaltasset Iehu ad hoc, quod esset rex, cum non esset de semine regio, debuerat nimis obsequi Deo: quia non solum tenebatur ei tanquam Deo, sed etiam tanquam beneficiatori speciali: ideo non custodiendo legem suam fuit iniustus, & ingratus nimis: iniustus quidem, quia legem non seruauit: ingratus vero, quia pro beneficijs nihil rependit. In toto corde suo. Quasi dicat, aliquo modo coluit Iehu Deum inquam occidit cultores Baal, & deleuit domum Achab: & tamen non in toto corde suo, quia etiam ipse colebat idola: dicitur autem aliquis custodire legem Dei in toto corde, qui non solum Deum colit, non colendo eum eo simul idola: sic patet supra 1. lib. cap. 7. Cum dixit Samuel ad Israelitas: si in toto corde vestro reuertimini ad Deo-

Voluntas diuinae non potest redi caua.

Homo non potest aliquid bonum agere, nisi moueatur a Deo.

Dominum, auferre deos alienos de medio vestri Baalim, & Astaroth, & praeparate corda vestra Domino, & seruite illi soli.

Quis fuit ista propheta, qui praenunciauit Iehu filios suos regnuros solum vsque ad quartam generationem. Quaestio XXXVII.

QVAERETVR, quis propheta fuit iste, per quem Deus denunciavit Iehu, quod filij sederent vsque ad quartam generationem super thronum Israel. Ra. Sa. & Nicolaus respondent, quod iste fuit Ionas propheta, filius mulieris Sareptanae: nam dicitur quod ipse vnxit eum, praecedenti cap. Et nunc missus est ad denunciandum ei durationem regni sui. Sed dicendum, quod non fuit Ionas, quia praecedenti cap. declaratum est, quod non potuit esse Ionas ille, qui vnxit Iehu in regem: quia sequeretur, quod quando postea predicauit Niniuus erat plus, quam centum annorum, quod non est verisimile: & rationes, quae ibi positae sunt, militat contra hoc: quia paucum tempus fuit inter vnctionem Iehu in regem, & denunciationem durationis regni. Dicendum, quod fuit aliquis alius propheta, quia multi filij prophetarum erant sub Helisaeo, quorum quilibet poterat ire ad nunciandum hoc ipsi Iehu ex mandato Elisaei, sicut iuit ille adolescens, de quo praeced. cap. ad vngendum Iehu de mandato Elisaei.

Quo tempore nunciata est ista propheta Iehu. Quaestio XXXVIII.

QVAERETVR vltius, quo tempore dicta fuerunt Iehu verba ista per prophetam. Aliquis dicit, quod fuerunt dicta immediate postquam deleuit domum Achab, & cultores Baal: & ratio potest esse duplex. Prima ex ordine literae: nam illico, vt dictum est de occisione sacerdotum Baal, & destructione domus Achab, ponuntur ista verba Domini. Secunda est, quia rationale erat, quod premium promitteretur ipsi Iehu immediate post meritum: sed meritum suum fuit delendo domum Achab, & cultores Baal, ideo immediate fuerunt ei dicta ista verba. Dicendum tamen, quod fuerunt dicta ista verba aliquanto tempore post, scilicet, postquam Iehu declinauerat ad idolatriam: quia licet ista verba significarent aliquid premium Iehu, tamen etiam significabant poenam. Nam premium erat ei, quod daretur regnum: & tamen, quod non duraret nisi vsque ad quartam generationem poena erat. Nam, quod aliquis, qui non est rex, efficiatur rex, est priuilegium, vel beneficium ei collatum: & tamen postquam fuerit rex, quod filij sui teneant solum regni in aeternum, nisi propter iniquitates priuati regno mereatur, de iure est: ideo, quod restringatur alicui terminus, quo filij sui habituri sunt regnum, & non ultra, poena quaedam est: quia priuatur iure suo, sed poena nunquam datur a Deo, nisi post peccatum, ideo videtur, quod iam peccauerat Iehu colendo idola, & propter hoc Deus breuiabat terminos regni sui. Et sic quando dixit ei: quia studiosè fecisti, quod rectum erat &c. est sensus, quod Deus diceret: tu mereris priuati regno, & filij tui: quia tamen studiosè fecisti contra cultores Baal, & contra domum Achab id, quod praeciperebam, & extenderetur regnum tuum vsque ad quartam generationem, & non procedet ultra. Si autem nondum peccasset Iehu, non praenunciasset ei Deus, quod filij sui regnaturi essent vsque ad quartam generationem, sed praenunciaret, quod regnaturi erant in aeternum, vel nihil praenunciaret: & tamen praenunciavit, quod vsque ad quartam generationem. Alph. Toft. super iij. Reg.

Primario. Secunda ratio.

solum regnarent: ergo videtur, quod iam peccauerat Iehu. Secundum patet, quia non potest euitari, quin ista coarctatio temporis regnandi fuerit poena: nam si antequam regnaret Iehu Deus diceret ei, quod volebat dare sibi regnum vsque ad quartam generationem, non erat poena ista limitatio: quia ante hoc Iehu non habebat aliquid ius regnandi: ideo quantuncunque modicum tempus daretur ei ad regnandum, fiebat ei gratia: nunc tamen cum ista verba dicta sunt, regnabat Iehu, & ex hoc, quod semel coeperat regnare, comperebat ei ius regnandi pro se, & pro tota successione sua. Quod ergo limitaretur ei ad regnandum tempus vsque ad quartam generationem, poena erat: quia auferebatur ei pars iuris sui, ergo pro peccato introductum fuit hoc. Tertio patet ex simili: nam Deus dedit regnum Sauli, & postea cum peccauit, dictum est ei: stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quod si non egisses, iam nunc praeparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam vltra confurgeret, supra primo lib. cap. 13. & sic regnum non fuerat promissum Sauli ad aliquod tempus, nec in sempiternum, sed simpliciter factus est rex, & dictum est ei, quod si non peccasset, quod regnum suum mansisset in aeternum: & quia peccauit, non extenderetur regnum suum: ita ergo debuit esse de Iehu, quod si non peccasset, regnum suum, & filiorum suorum extenderetur in aeternum: quia tamen peccauit non extensum est: vel cum restitutum fuerit, & istud sit poena, oportet dicere, quod peccauerit: & sic dicendum est necessario, quod ista verba fuerint dicta Iehu in poenam, postquam peccauit: quia alias regnum suum duraturum erat in aeternum super Israel. Motiua autem, quae inducebantur in contrarium modicum concludunt. Primum enim falsum est: quia non dicitur de regno vsque ad quartam generationem immediate postquam posita est destructio domus Achab, & cultus Baal, sed interponitur, quod Iehu non recessit a peccatis Ieroboam: ideo arguendo ex ordine literae potius debet dici, quod Iehu prius peccauit in idolatria, & tunc diceretur ei hoc. Secundum motiuum non tenet: quia si hic praenunciaretur solum bonum Iehu, rationale esset, quod ista praenunciatio esset immediate post bona opera sua: & tamen potius denunciat hic aliquid poenale, scilicet, restrictio regni Iehu vsque ad quartam generationem solum: ideo non debuit dici immediate post bona, quae fecit Iehu, sed postquam peccauisset, & mereretur puniri.

Ad rationes priores opi.

Ad secundam.

Quid fieret, si Deus praenunciasset, quod regnum Iehu duraturum erat in aeternum, an potuisset mutari nunc propter peccata. Quaestio XXXVIII.

QVAERETVR vltius, quid fieret, si Deus denunciasset Iehu, quod regnum suum duraturum erat semper, quomodo posset stare verbum Domini in veritate: nam videretur, quod oportebat dari inconueniens, scilicet, quod Deus mutaret verbum suum, vel teneret verbum, quod nunquam mutaret regnum filiorum Iehu, quamquam peccarent, & vtriusque est inconueniens. Aliquis respondebit, dicens, quod non est casus admittendus: quia est impossibile: nam si Iehu, & filij sui peccaturi erant, non maneret regnum in aeternum in eis: Deus tamen praecognouerat an peccaturi essent, ideo non denunciaret, quod mansurum erat regnum Iehu in aeternum, & si denunciaret regnum mansurum esse in aeternum, sic futurum esset, quod non peccaret Iehu, nec filij sui. Sed dicendum, quod iste casus est possibilis, scilicet, P 3 quod

quod Deus denunciasset regnum Iehu mansurum in æternum, & tamen postea peccaret Iehu, & non maneret regnum, nisi vsque ad quartam generationem: nam Deus prænunciat aliqua secundum firmam diffinitionem suam, & illa non possunt aliter euenire: alia verò prænunciat secundum dispositionem, & exigentiam meritorum eorum, pro quibus, vel contra quos sit prænunciatio, & ista prænunciatio potest mutari, sic patet Ier. 18. cum dicitur: Repetè loquar de regno, & gente, vt edificem, & plantem illud: si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam: pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum, vt facerem ei. Et repente loquar aduersus gētem, & regnum, vt destruiam, & disperdam illud: si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, vt facerem in ei. Poterat ergo denunciari Iehu quando bonus erat, quod filij sui regnarent in æternum, & postea cum malus esset denunciaretur ei, quod filij sui regnarent solum vsque ad quartam generationem: & non erat hoc inconueniens, nec mutatio verbi Dei, quia primum dictum fuerat secundum dispositionem temporalem Iehu, & quia illa mutata est, fuit etiā mutata prophetia. Sic enim fuit de domo Heli: nam Deus promiserat Heli summo sacerdoti, quod ipse, & filij eius ministrarent in summo sacerdotio in æternum, & postea quia peccauit Heli non castigando filios suos, Deus denunciavit ei contrarium, vt patet supra 1. libr. cap. 2. loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministrer in conspectu meo in sempiternum: nunc autem dicit Dominus: abstine hoc à me, sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum, & qui contemnerunt me, erunt ignobiles, & sequitur ibi quomodo sacerdotium auferendum erat de domo Heli. Sic etiam Deus prædixit Ezechie: morieris, & non viues: & tamen quia ipse plorauit, Deus dixit ei illico per Isaiā, audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam, & ecce fanauit te, vt patet inf. 20. & Isā 38. sic etiam Ionas prædixit Niniuitis adhuc quadraginta dies, & Ninive subuerteretur, Ionæ 3. & tamē Deus illico renocauit, vt patet ibidem. Sic etiam Deus prænunciavit erucam, bruchum, locustam, & rubiginem contra duas tribus, Ioelis primo, & postea pœnitentibus eis abstituit, Ioelis secundo.

Regnum Iehu an finitum sit in quarta generatione propter peccata sua, vel suorum filiorum. LXXXIX.

QVAERETVR vterius, cum regnum Iehu finitum fuerit in quarta generatione, an fuit hoc propter peccata sua, vel filiorum suorum. Aliquis dicit, quod fuit propter peccata filiorum suorum, quia ipsi mali fuerunt: nam respiciendo singularim de quolibet filiorum suorum apparet, quod ipse coluerit idola, & fuerit malus, vt patet inf. 13. & 14. & 15. Ideo etiam si non esset peccatum patris, merebantur illi priuari regno. Secundo patet, quia si isti non peccassent, sed coluissent Deum firmiter in toto corde suo nunquam ablatum fuisset eis regnum: quia tunc punirentur sine culpa, quod Deus facere non consuevit: ergo oportet, quod ipsi peccaret ad hoc, quod priuarentur regno, & sic iam nō propter peccatum patris, sed propter peccata sua priuabantur. In contrarium videtur, quod fuerunt priuari regno propter peccata Iehu: quia dicitur hic, quod filij Iehu solum regnaret vsque ad quartam generationem, & istud dabatur in pœnam: filij tamē, & nepotes Iehu nondum peccauerant, vt priuaretur regno, quia nondum acceperant illud, ergo fuit ista pu-

Deus pñciat aliqua dupliciter, aliqñ diffinitiuè, aliqñ secundū exigentiam meritorū, id est, secundū præsentē iustitiā, vel secundum æternam Deipreciā.

Secundo.

In contra tū primo.

nitio propter peccatum Iehu. Secundo patet, quia infra 15. quando ponit hic occisio vltimi regnantis de stirpe Iehu, & translatio regni ad aliam familiam dicitur: ipse est sermo Domini, quem locutus est ad Iehu, dicens: Filij tui vsque ad quartam generationē sedebunt super tronum Iserael. Respondendum, qd regnum solum durauit in stirpe Iehu, vsque ad quartam generationem, tā propter peccata Iehu, quam propter peccata filiorum suorum: vnde si peccasset Iehu, & non filij sui, vel peccassent filij Iehu, & non ipse Iehu, non ablatum fuisset regnum de domo Iehu, ideo vtrorunq; peccatum requirebatur. De filiis Iehu patet, quod peccatū requiretur ad hoc, quod priuarentur regno: quia aliis aliquis colens Deum, & bonus vir priuaretur regno solum propter peccata prædecessorum suorum, & istud falsum est: quia potius sit è cōtrario, scilicet, quamquam aliquis sit filius viri pessimi, si ipse bonus est, non solum non punitur, sed et filij sui propter eum non puniuntur. Sic patet de Iosia, cuius tempore euentura erat captiuitas Babylonica: & tamen quia ipse doluit nimis, & fecit, quod bonum erat coram Domino, regnauit ipse in pace, & etiam aliqui de filiis eius, infra 22. & 23. Quod autem requiretur peccatum Iehu, patet: nam dato, quod filij Iehu mali essent, si Iehu continuasset colere Dominum cum tanto seruiore, sicut ceperat nunquam ablatum fuisset regnum de posteritate sua. Sic patet de Dauid, qui omnibus diebus suis coluit Dominum, & Deus promisit ei, quod filij sui regnarent in æternum, & etiam si peccaret, quod non auferret ab eis regnum, sed puniret eos aliter, supra 2. libr. cap. 7. Sic etiam factum est: nā propter peccata Salomonis regnum transferendū erat de stirpe Dauid in aliam stirpem: & tamen dicitur, quod Deus voluit dare successorem Salomoni, vt daret lucernam Dauid, præcedenti libro, cap. 11. Idē fuit, mortuo Roboam, & Abia: nam auferendū erat regnum de stirpe ista, nisi propter Dauid, eod. libro, cap. 15. Simile fuit mortuo Iosaphat: quia filio suo Ioram auferendū erat regnum propter scelera, sed propter Dauid non est ablatum, supra 8. & 2. Paralipom. 21. Dicendum tamen, quod licet ista duo peccata fuerint necessaria ad hoc, quod priuaretur posteritas Iehu regno: tamen peccatum Iehu fuit principale, qd patet: quia si ipse non peccasset nunquam ablatum fuisset regnum filijs suis, etiam si ipsi peccarent. Secundo patet: quia si pp peccata filiorum Iehu regnum principaliter erat auferendū, ablatum fuisset viuente illo, qui plus peccasset, & tamen quartus filiorum Iehu, scilicet, Azarias nō peccauit plus omnibus prædecessoribus suis, sed ambulauit in eisdem peccatis, in quibus ambulauerant prædecessores sui, vt patet infra 15. Ergo non erat auferendum potius regnum ab illo, qd ab alijs, sed primo filio Iehu ablatum fuisset: quia ipse satis peccauit, & tamē fuit dilatata pœna vsque ad tempus illud, quo regnauit quartus successor Iehu, sicut dixerat Deus, qd vsq; ad quartam generationem sederent filij sui super tronum Iserael, ideo pp peccatum Iehu venit. Ad primā rationem in contrarium dicendum, qd verum est omnes filios Iehu malos fuisse, & quolibet eorum meruisse priuationem regni: & tñ nūquam priuati fuissent, si non peccasset Iehu, qd mali essent, sicut posteri Dauid non fuerunt priuati regno, quamq; quilibet eorum mereretur priuationem. Ad secundam dicendum, quod si filij Iehu omnes fuissent valde boni, non priuati fuissent regno, etiam si pater eorum peccasset: quia vt dictum est, peccatum vtrorunq; requirebatur: & tamē principaliter fuit ad hoc peccatum Iehu, qd filiorum suorum, vt declaratum est.

Ad primā rationē in contrariū.

Ad secundam.

Filij

Filij Iehu quare concessum est, quod sederent tanto tempore, & non maiori, nec minori. Questio XL.

QVAERETVR vterius, quare datum est ipsi Iehu, quod filij sui sederent super tronū Iserael, & non pauciori tempore, nec maiori. Respondet Ra. Sa. qd sicut fuerunt quatuor reges de domo Achab, scilicet, Amri, Achab, Ochozias, & Ioram: ita futuri erant quatuor reges de domo Iehu, scilicet, Ioathas, Ioas, & Ieroboam, & Zacharias. Sed dicendum, quod non stat. Primo, quia non est verum, qd fuerunt quatuor reges de domo Achab: nam Amri non fuit de domo Achab, cum fuerit pater Achab, sed potius Achab fuit de domo Amri: cum filij dicantur esse de domo, & familia patrum. Secundo non stat, quia dato, quod esset Amri de domo Achab, non est similitudo: quia in tota progenie illa fuerunt solum quatuor reges, & tamen in progenie Iehu cum ipso Iehu fuerunt quinque reges, scilicet, quatuor filij sui, & ipse. Tertio non stat: quia nō est aliqua ratio inducens hoc: nam dato, quod in progenie Achab essent quatuor reges, non sequebatur, quod in progenie Iehu totidem futuri essent: quia vna progenies non depēdet ex alia, nec merita vnius ex meritis alterius. Quarto non stat: quia ista comparatio est irrationalis: nam Achab nō fecit aliquid bonum, propter quod maneret regnum in domo sua, saltem vsq; ad duas generationes, sed post peccatum nimis super oēs reges, qui fuerant ante eum: præcedenti libr. c. 16. & 21. ideo prænunciata est destructio domus eius, ita, vt nihil oīno maneret de posteritate sua, nec de amicis, & notis eius: præcedenti libr. cap. 21. & præc. cap. & supra in litera: Iehu tamen fecit aliquid valde bonum, quod à Deo nimis laudatū est, & propter illud debebat dari regnum posteritati eius per aliquot generationes. Eriam non fuit similitudo: nā tota progenies Achab deleta est, & tamen non fuit deleta progenies Iehu, sed solum occisus fuit quartus successor suus, & mansit progenies sua sine regno, infra 15. Nam ibi non dicitur de aliqua destructione domus Iehu: ideo ista positio nō stat. Aliquis dicit aliter, qd vsq; ad quartam generationem solum datum est Iehu, quod regnarent filij eius: quia istud datum fuit ei in pœnam, vt declaratum fuit supra, cum alijs regnum suum duraturum esset in æternum: pœnæ tamē pro peccatis patrum non extendunt nisi vsque ad quartam generationem ad plus, vt patet Exod. 34. & Num. 14. s. qui reddis peccata patrum in filios usque in tertiam, & quartam generationem: ergo nō potuit plus puniri Iehu, quam vsque ad quartam generationem. Dicendum, quod hoc non stat: quia quāquam fuerit introductum in pœnam Iehu, qd regnum suū non esset æternum, & tamē quod duraret vsque ad quartam generationem non erat pœnale. Pro quo sciendum, quod durare regnum Iehu vsque ad quartam generationem potest dupliciter intelligi, scilicet, qd duraret vsque ad quartam generationem non negando vltiorem durationem, vel quod duraret vsque ad quartam generationem: quod non duraret plus quam vsque ad quartam generationem: accipiendo primo modo, non est pœnale: accipiendo secundo modo est pœna, ideo nullo modo applicatur ista responsio: quia in pœnis filiorum pro patribus quod extendatur vltra quartam generationem grauatorium est, & tamen quod peccata Iehu extenderetur regnum suum vsque ad decimam generationem potius erat fauorabile, quam quod extenderetur solum vsque ad quartam: ideo non fuit propter hanc causam.

Alph. Toft. super iiij. Reg.

A sam. Sed dicendum, quod Deus voluit, quod extenderetur vsque ad quartam generationem: quia licet peccatum Iehu mereretur, quod nunquam haberet regnum: tamen bona opera sua, quæ fecerat anteq; peccaret, merebantur, quod extenderetur regnum suum vsque ad quartam generationem: & quia nō fuerunt maioris meriti, non fuit regnum suum plus dilatatum. Non enim recessit à peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Iserael. Peccatum Ieroboam fuit fabricare vitulos, & colere illos, & cogere populum ad colendum, præcedenti libro, cap. 12. & 13. sic etiam Iehu coluit semper vitulos illos. In diebus illis. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, retributio pro peccatis: nam Deus affixit ipsum Iehu, & Israelitas, quia colebant idola, & dicitur. In diebus illis. Scilicet, viuente Iehu, & colente vitulos. Cepit Dominus tade-re super Iserael. scilicet, peccata Israelitarum erant iam tam grauiā, quod Deus non poterat tolerare illa, & fuit istud gēdium super totum populum, quia totus populus cum rege suo declinauerat ad idola. Percussitq; eos Azarel in vniuersis finibus Iserael. Azael erat rex Syriæ, qui vnctus fuit in regem Syriæ, regnante Ioram filio Achab in Iserael, sup. 8. & ipse habuit bellum cū Ioram in Ramoth Galaad, & vulneratus fuit ibi Ioram, eod. cap. A Iordane contra orientalem plagam. Dixit supra, quod percussit Azael omnes terminos Iserael, & quia non fuerunt omnes, ponit hic, qui fuerunt, scilicet, à Iordane contra orientalem plagam terræ Iserael. Ex hoc patet, quod solum percussa fuit nūc terra duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, quæ fuit terra duorum regum Amorrhæorum, Schon, & Og: Deuteronom. 2. & 3. Nam terra nouem tribuum, & dimidiæ habet Iordanem pro termino orientali, Num. 34. Duæ autem tribus, & dimidia dixerunt suam ad orientalem partem Iordanis, Num. 32. & Iosue primo: vnde duæ tribus, & dimidia dixerunt ad nouem, & dimidiā. qd Iordanis erat terminus inter terram eorum: Iosue 22. Et nunc Azael solum percussit terram illā: quia ipsa erat propinquior Syriæ, quam alia partes terræ Iserael, cum Syria sit partim orientalis, & partim septentrionalis ad terram Iserael. Omnem terram Galaad. Est terra Galaad ad orientalem partem Iordanis, & est valde paucialis: ideo duæ tribus, & dimidia, quæ habebant substantiam suam in pecoribus, petierunt terram illam à Moyses, Num. 32. & nominatur ista terra Galaad: quia adiacet monti Galaad. Est autem mons Galaad ad orientem Iordanis, & vocatus est Galaad à Iacob, id est, aceruius testimonij: quia ibi ipse, & focer suus Laban iniurunt fœdus, & posuerunt cumulum magnum lapidum in testem, Gen. 31. Et Gad, & Ruben, & Manasse. Terra Galaad nō distinguitur à terra Ruben, & Manasse, & Gad: quia medietas terræ Galaad data est tribui Ruben, & Gad, & alia medietas data est dimidiæ tribui Manasse: Deuteronom. 3. Ideo oportet, quod ponatur hic, &, pro, id est, expositiuè, & non copulatiuè, sicut multoties ponitur. Aliter potest dici, & melius, quod quāquam terra Galaad non distinguatur à terra Ruben, Gad, & Manasse, quia tota est intra terminos istarum tribuum, & cum istæ duæ tribus, & dimidia habeant maiorem terram, quā sit terra Galaad, cum Galaad sit quædam pars regionis illius: ideo ponuntur hic terra Manasse, & Ruben, & Gad pro alijs partibus terræ istarum duarum tribuum, & dimidiæ, quæ sunt præter Galaad. Ab e Aroer, quæ est super torrentem Arnon. Aroer est quædam ciuitas in terra duarum tribuum, & dimidiæ, & est in forte Ruben, vt patet Iosue decimo tertio. Et ista est vltima versus orientem in tota terra Iserael.

Terra Galaad an sit distincta à terra Ruben.

Aroer ciuitas quædam.

P 4 Ideo

Ideo semper ista ponitur pro termino orientau terræ illius, vt pater Nume. 21. & Deuteronom. 2. & 3. & Iosue 13. & sup 2 libro, cap. vltimo. Arnon est nomen cuiusdam scopuli diuidētis terram Moab à terra duarum tribuum, & dimidiæ, siue à terra Amorrhæorum Num. 21. siquidem Arnon terminus est Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos, & ibi dicitur: castrametati sunt cōtra Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi: prominere nō pertinet nisi ad scopulos. Alio modo Arnon accipitur pro quodam fluuio diuidente terram Moab à terra, & fuit ille riuius ad latus terræ Moab, & finitur in lacum A sphalidem, idest, in mare mortuū, vbi fuerunt quondam quatuor ciuitates Sodomorum, vt ait Iosephus 4. Antiquitatum, & hoc etiam innuitur Nu. 21. cum dicitur: sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon, scopuli torrentium inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon. & ita accipitur hic: quia dicitur: super torrentē Arnō: est enim ista ciuitas Aroer iuxta fluuium Arnon in valle: sic enim patet sup. 2. lib. cap. vlt. f. venerunt in Aroer ad dextram vrbs, quæ est in valle Gad. Et Galaad, & Basan. Idest, ab Aroer vsque Galaad, & Basan percussit Azael rex Syriæ, & ponitur Aroer pro termino orientali, & Galaad, & Baasam pro termino orientali: & oportet, quod assumantur isti duo termini inclusiue, scilicet, Galaad, & Basan: nam ambe fuerunt percussæ, quod patet, quia tota terra à Iordane contra orientalem plagam fuit percussa per Azaelem, vt patet in litera, & tamen terra Basan, & Galaad est ad orientalem partem Iordanis, cum sit in terra duarum tribuum, & dimidia, Deuteronom. 3. & illa tōta est ad orientalem partem Iordanis, Nume. 3. 2. & Iosue 1. Sciendum autem, quod terra Basan erat quedam specialis in terra duarum tribuum, & dimidiæ, quæ habebat ciuitates sexaginta, Deuteronom. 3. & Iosue 13. & ista terra data fuit in sortem dimidiæ tribui Manasse, & cum ea accepit iudiciatam terræ Galaad, & alias vrbes, vt patet eiusdem capitulis.

Deum rædere super Israel an sit possibile. Quæst. XL I.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod cœpit Dominus rædere super Israel: nam videtur, quod nullo modo possit stare, quia aut accipitur proprie rædere, aut largè: si enim proprie, nō potest Deus habere rædium, quia non est passio ista potens cadere in Deo, cum sit passio animalis: si largè prout est disse malum, non solum Deus habebat rædium super Israelitas ex nunc, sed etiam à principio, quando fecerunt vitulos aureos, & continuauerunt in cultu eorum. Respondendum, quod cœpit Deus habere rædium super Israel non proprie, sed largè, & tamen habere rædium largè, non est odifese solum id, quod malum est, sed cum quis odit malum importabiliter iam non potens sustinere. Sic enim Deus à principio Israelitas colentes idola exosos habebat, & tamen peccata eorum adhuc portabilia erant, & Deus expectabat illos ad poenitentiam, nunc verò peccata eorum peruenerant ad tantam magnitudinem, quod Deus non poterat sustinere, quin puniret eos, & non acceptabat opera eorū aliquo modo: sic enim fuit quando Deus voluit ducere Israelitas in Babylonem: nam tunc omnia opera eorum erant ei molesta, & non poterat ea tolerare, vt pater Isa. primo, scilicet: Kalendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea facta sūt mihi molesta, laborauit sustinens. Sic etiam dixit Malachias Israelitis: laborare fecistis Deum in sermonibus ve-

stris: Malach. 2. Ita nunc erat de Israelitis, quia à principio peccatorum suorum erant Deo odibiles, & tamen non omnino proiecerat eos, ideo non dicebatur rædere eum super illos: nunc autem, quia efficiebantur imporrabiles, dicitur, quod cœpit Dominus rædere super Israel. Reliqua autem verborum Iehu, et vniuersa, quæ fecit. f. multa alia fecit Iehu, quæ nō scripta sunt hic, & habetur in alio libro. Et fortitudo eius, fuit Iehu vir pugnator: nam erat audax nimis, & tamen quia offēdit Deum in vitulis aureis, induxit super eum Azaelem regem Syriæ, & vastauit terram eius, nec potuit sibi resistere. Nomen hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel: omnia ista, quæ fecit singularim, scripta sunt ibi: iste liber non habetur in Sacra Scriptura, sed quis fuerit, declaratum est præcedenti lib. cap. 14. Et dormiuit Iehu cum patribus suis. Idest, mortuus est, sicut omnes patres sui. Sepeliebantur enim in Samaria. Ista erat ciuitas metropolitana terræ Israel, ideo sepeliebantur ibi omnes reges, vt declaratum est præceden. lib. cap. 16. Sic enim sepeliebantur prius in Therfa, quia ibi fuit metropolis regni immediatè post diuisionem regni, & ibi regnauit Ieroboam primus rex, & ibi sepultus est, præceden. lib. cap. 14. Et postea omnes reges Israel sepulti fuerunt ibi, quousque Samaria ædificata est ab Amri patre Achab, eod. lib. cap. 16. Et ex eo tempore Amri fecit Samariam esse metropolem regni, & sepeliebantur ibi oēs reges. Et regnauit Ioas rex filius eius pro eo. Iste fuit primus de quatuor successoribus, quos Deus promiserat Iehu dicēs: filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super tronum Israel, & vltimas, in quo regnum cessauit, fuit Zacharias, supra 15. Dies autem, quibus regnauit Iehu super Israel, viginti, & octo anni sunt in Samaria. Dicitur regnasse in Samaria, quia licet regnaret super totum Israel, tamen attribuitur regnum sedi regni, & quia Samaria erat sedes regni dicebatur regnare ibi Iehu: sic fuit de omnibus regibus Israel, quia omnes dicebant regnare in Samaria, & omnes reges Iuda dicebantur regnare in Ierusalem: quia vtrouique erat metropolis, vt patet ex processu præcedentis libri, & istius.

CAPITVLVM XI.

ATHALIA verò mater Ochozia, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium. Tollēs autem Iosaba filia regis Ioram, soror Ochoziæ Ioas filium, &c.

Descripto in præcedētibus regno legitime habitato in sexu virili, hic agitur de regno viurpato in sexu muliebri, scilicet de regno Athaliæ, quæ, occisis posteris suis, regnauit, & diuidit in quatuor. Primo ponitur prædicta regni vsurpatio. Secundò legitimi regis constitutio, ibi. Anno autem septimo. Tertiò impium Athaliæ occisio, ibi. Audiuit autem Athalia. Quattò regis assumpti foederatio, ibi pepigit iugur Ioiada.

An ordo continuus sit. Quæstio. Prima.

QVAERETVR, circaprimum an ea, quæ habentur, hic habeant ordinem continuatum ad præcedentia, & an fuerint immediatè facta, vel interiecto aliquanto tpe. Ad primū dicendum, quod hic est ordo cōtinuus: nam supra habitum est de occisione Ocho-

Ochoziæ regis Iudæ, quem occidit Iehu supra 9. hic autem agitur de eius successore: nam Athalia successit Ochoziæ in regno, quia ipsa erat mater Ochoziæ regis, & vt cognouit illum occisum esse, occidit ipsa omne semen regium, vt ipsa regnare posset, & de eius regno agitur hic: ideo necesse est fuisse istud post illa. Ad secundum dicendū, quod aut ista, quæ habentur hic, comparantur ad ea, quæ habentur supra 9. aut ad ea, quæ habentur præcedētē c. Si primo, modo, dicendū, quia ista fuerunt facta immediatè post illa, quia supra 9. dicitur de occisione regis Ochoziæ, & tamen mox, vt Athalia cognouit mortuum esse Ochoziam, occidit oē semē regium, & incepit ipsa regnare, vt colligitur hic, & 2. Paralip. 21. & sic fuerit ista immediatè post illa. Si autem comparentur ad ea, quæ habentur præcedenti cap. dicendum, quod ista non fuerunt facta immediatè post illa, sed fuerunt simul cum illis: nam Athalia occidit semen regium mox, vt cognouit mortuū eē Ochoziā, & tamē ista, quæ habentur præcedenti cap. durauerunt aliquanto tempore in fieri post mortem Ochoziæ, de qua hī supra 9. ideo necesse est, quod ista, & ea, quæ habentur præcedenti c. fuerint simul facta: quia tamen erant historici diuersæ. f. vna pertinet ad regnum Iuda, & alia pertinet ad regnum Israel, & illa, quæ pertinebat ad regnū Israel, fuit prius incepta, posita fuit illa præcedenti c. & ista de occisione feminis regij per Athaliam posita fuit hic. Athalia verò mater Ochoziæ. Ista erat vxor regis Ioram, & fuit filia Achab regis Israel, supra 8. capit. & mortuo Ochoziā, mansit ipsa in regno: erat autem ipsa mater Ochoziæ, siue Ahazias, quod idem est, quia Ochozias habuit tria nomina, f. Ochozias, Ioathas, & Ahazias, vt declaratum est supra 9. Videns mortuum filium suum. f. vidit Ochoziam mortuum fuisse à Iehu rege Israel supra 9. & 2. Paralip. 22. Surrexit, & interfecit omne semen regium, idest, interfecit omnes, qui erant de stirpe regia, & poterant regnare.

Qui erant isti de semine regio, quos occidit Athalia, & an essent filij sui, vel nepotes. Quæst. II.

QVAERETVR, quod semen regium occidit Athalia. Aliquis dicit, quod occidit filios, & nepotes suos, quia Ochozias erat ante hoc rex Iuda, & ipse erat filius Athaliæ, ideo semē regium pertinebat ad fratres, & ad filios eius. Sed aliquis dicit, quod non, quia non erat vllō modo credendum, quod Athalia occideret filios suos, vel nepotes. Respondendum, quod Athalia non occidit nunc aliquē filium suū, quod patet: quia Athalia fuit vxor regis Ioram, & eo mortuo non accepit alium virum, quia aliās non mansisset ipsa regina Iudæ, & tamē moriente Ioram minimus filiorum suorum erat Ochozias, qui constitutus est in regem 2. Paralip. 22. ergo post Ochoziam non habuit Athalia aliquem filium, & si aliquem haberet fornicariē, & occultē, ille non esset de eis, de quibus dicitur hic, quia hic occisi fuerunt, qui erant de semine regio. Nō habebat etiam Athalia aliquē filium maiorem Ochoziæ, quia 2. Paralip. 21. & 22. dicitur, quod latrones Arabum occiderāt filios Ioram maiores Ochoziæ, ideo Ochozias minimus omnium in regem constitutus est: nō ergo poterat hīc Athalia tunc aliquem filium, qui esset de semine regio, & sic nullum filium suum occidit hic. Dicendum autem, quod occidit nepotes suos filios Ochoziæ: nam Ochozias rex Iudæ filius Athaliæ habebat multos filios, quorum quilibet poterat regnare, & omnes illos occidit Athalia. Quod patet, quia dicitur hic, quod interfecit omne semen regium, Ochozias autē ha-

bebat filios, vt colligitur hic, & 2. Paralip. 22. ergo nepotes suos occidit Athalia. Secundò patet, quia Iosaba abscondit Ioas filium Ochoziæ, si tñ Athalia non occideret nepotes suos filios Ochoziæ, nō abscondisset Iosaba ipsum Ioas, ergo occidebat nepotes. Tertiò patet, quia 2. Paralip. 22. dicit, quod Athalia non potuit occidere Ioas, quia abscondit eū Iosaba: ergo videtur, quod si non abscondisset eum Iosaba, occidisset ipsum Athalia. Quattò patet. quia dicitur hic, quod Iosaba furata est Ioas filium Ochoziæ de medio filiorū regis, qui interficiebatur: sed Ochozias erat rex ante hoc, ergo omnes filij eius interficiebantur, & iste paruulus absconditus est. Quintò patet, quia Athalia occidebat semen regium, vt ipsa regnaret: & tamen si occideret semen regium, & non nepotes suos, nihil faciebat, quia nepotes sui, cū essent de semine regio, poterant regnare: ideo etiā si omnes alij occisi fuissent, maneret regnum in nepotibus Athaliæ, & sic nō proficeret ei occidere semē regium. Sextò patet, quia potius ipsa debuerat occidere nepotes suos, quā alios de semine regio: quia aliqui erant de stirpe Ioram regis Iudæ, qui fuit maritus Athaliæ, & ad illos non pertinebat regnum directè, quia Ochozias filius Ioram regnauerat: ideo regnum pertinebat iam ad filios suos, & non ad fratres suos: filij tamen Ochoziæ erant nepotes Athaliæ. Ideo dicendum, quod Athalia occidit oēs nepotes suos filios Ochoziæ, & etiam paruulum Ioas occidisset, nisi absconditus fuisset per Iosabam, & putauit Athalia nullum superfuisset de filijs Ochoziæ: ideo ipsa secura regnabat, & postea admirata est, quod paruulus in templo constitutus fuit in regem, & dixit: coniuratio, coniuratio, infra in litera. Dicendū est, quod Athalia occidit alios de semine regio præter nepotes suos, & isti erāt nepotes Ioram mariti sui, quos susceperat ex alijs vxorib: nā Iorā habuit multas vxores, & suscepit ex eis multos filios: oēs autē occiderunt latrones Arabum, præter Ochoziā minimum filiorum, & iste erat ex vxore sua Athalia, & iste regnauit. Alij tamen filij Ioram, qui occisi fuerunt ab Arabibus, & Philistinis, reliquerunt filios: vt patet 2. Paralip. 22. nam dicitur, quod regi Ochoziæ ministrabant filij fratrum suorum. Et de istis occidit Iehu rex Israel, & quadraginta duos viros, quod descendebant ad videndum filios regis Achab, præcedenti c. & manserunt de eis aliqui, & omnes illos occidit Athalia. Nā principaliter occidit nepotes suos filios Ochoziæ, quia ad illos directè veniebat regnū, quia tamen si istos solum occidisset, manebat alij de nepotibus Ioram, ad quos regnum deuoluebat. Voluit etiam occidere illos, vt nullus esset de stirpe regum Iuda, ad quem posset regnum peruenire.

Athalia quomodo potuit occidere omnes de semine regio. Quæstio III.

QVAERITVR vterius, quomodo Athalia potuit occidere oēs de semine regio, & quare illos occidit. Ad Primum dicendū, quod Athalia fuit impijssima, & dum sciret mortem filij sui Ochoziæ deducto cadauere in Ierusalem, dum deberet vacare funeri Ochoziæ, imaginata est malum de occisione feminis regij: & tunc cum populus esset vacans funeri regio, & non attenderet ad aliud, ipsa habuit opportunitatem ad occidendum semē regium, quia nullus tunc resisteret, nec aduerteret, cum oēs tunc funeri intenderent. Fuit etiam alia opportunitas, quia Athalia cum esset mater Ochoziæ manebat in domo regia, vbi erant omnes filij regis, & alij cognati eorum filij regis Iorā, & sic poterat ipsa, nulla aduertea-

aduertente occidere omnes. Fuit tertia opportunitas, quia cum esset Athalia mater Ochozic nullus de populo potuit suscipari, quod ipsa tantam crudelitatem agere dederat. succidendo nepotes suos: ideo non curauit populus ponere diligentiam super filios regis illico. ut mortuus est Ochozias, sed prius uoluerunt celebrare funera, deinde electionem, & interim ipsa Athalia occidit omnes, qui poterant constitui, vel eligi in regem.

Athalia quare occidit omnes de semine regio. Q. IIII.

QVAERETVR ulterius, ad quid Athalia occidit omnes de semine regio. Dicendum, quod ipsa fecit hoc, ut regnaret: nam si nunc sumeretur in regem aliquis de nepotibus suis, definiret ipsa esse regina: & tamen ipsa desiderabat nimis principatum: ideo uoluit occidere omnes, ut ipsa regnaret: & sic factum est: nam occisis omnibus de semine regio ipsa regnauit per sex annos quousque Ioas constitutus est in regem, ipsa nesciente, & tunc ipsa occisa est a populo, infra in litera. Sed tunc dicitur, quomodo putabat Athalia, quod ipsa poterat regnare, quamquam occideret omne semen regium? Dicendum, quod si uiuerent aliqui de semine regio Athalia putabat se non posse regnare, quia populus uellet instituire in regem illum, ad quem de iure regnum pertinebat, & uolet sustinere imperium mulieris: cum autem nullus esset de semine regio, cum populus non haberet quem institueret, poterat ipsa manere tanquam regina. Sed adhuc dicendum, quod in hoc fuit nimis audax, & temeraria: quare dicitur, quod populus uolet eam tenere in Domina nam propter multa. Primo, quia erat femina, & dedecus populi erat, quod sola femina esset princeps. Secundo, quia ipsa erat de semine Achab, & uiri iuda habebant exosum totum semen Achab, quia pro geniem illam multa mala eis euenerant. Tercio, quia domus Achab fuit, quare erudiuit reges iuda ad malum, & hoc passus sunt uiri iuda multa mala propter peccata regum suorum, sicut fuit tempore Ioram, qui pessimus fuit propter communicationem cum progenie Achab, & ob hoc Deus immisit hostes in terram iuda, & vastauerunt magnam partem eius, & abtulerunt thesauros domus Domini, & domus regis: ut patet 2. Paralip. 21. Tertio erat exosa ipsa Athalia uiris iuda, quia occiderat omnes de semine regio: ideo licet alias posset competere eius regnandi, non permitterent uiri iuda. Quarto, quia uiri iuda inuenerunt eam, tanquam in non habentem adiutorem: nam ipsa non erat de progenie regum iuda, sed regum israel. filia Achab, & omnes de progenie sua occisi fuerant iam per Iehu, ut patet praecedenti cap. ideo non habebat aliquem adiutorem. Incitata tamen fuit ad faciendum hoc ex nimio desiderio regnandi, & habuit ad hoc duo, quod ipsam aliquantulum adiuuabant. Primum fuit, quia populus non habebat, quem posset constituere in regem: si enim habuisset aliquem, pugnaret pro illo, & occideret Athalam: non habens tamen aliquem, cessaret, & dominaretur ipsa Athalia. Secundum fuit, quia tota potestas domus regie manebat nunc pernes Athalam: ipsa uero gubernabat palatium regis, dum filius suus Ochozias iuisset ad videndum Ioram regem israel, quia erant omnes filii Ochozic paruuli, & tunc cum exercitus esset in manu eius, & faueret ei, quia forte ipsa promittebat magna, & dabat, populus uero potuit resistere ei: & sic mansit regnans in terra annis sex quousque Ioiada pontifex uenit in regem Ioas filium Ochozic.

Athalia nimis audax, & temeraria fuit.

Quomodo potuit esse tanta crudelitas Athaliae, quod occideret nepotes suos, ut ipsa regnaret, & de ferocissimis desiderijs seminarum. Quaest. V.

QVAERETVR ulterius, quomodo potuit esse tanta crudelitas Athaliae, ut occideret nepotes suos, cum nihil nocuissent ei. Respondendum, quod quamquam haberet ad eos magnum nexum dilectionis propter consanguinitatem: tamen maior fuit regnandi cupiditas, ideo mouit eam, ut occideret illos. Habent enim hoc proprium foeminae, quod quocunque desideria passionalia fortiora sunt in eis, quam in uiris. Hoc autem contingit propter minorem resistenciam ex defectu iudicij: nam est in eis phantasia debiliter fixa, cum uix habeant opinionem uincularem, & quasi non sint proprie incontinentes, sicut nec bestiae: ut declarat Aristoteles. 7. Ethicorum, & sic facilius, & durius inclinatur ad quocunque malum, quam uiri. Patet enim de desiderio passionali ire: nam tantum calorem iracundiae concepit Medea contra Iasonem uirum suum, ut coram eo occideret filios suos, & Iasonis, ut sic contristeret Iasonem, quem aliter offendere non poterat: ut patet in tragedia septima Senecae, cuius titulus est: Medea. Patet etiam de desiderio libidinis: nam Medea tantum dilexit Iasonem uirum alienigenam, quod omnes thesauros patris sui ei prodidit, & fratrem suum paruulum occidit, & in frustra communiens membra eius sparsit per agros, ut pater suus Oethes colligendo illa moraretur, & non posset consequi eam fugientem cum Iasone: ut ait Ouidius in libro Heroicorum, in Epistola Medeae ad Iasonem, & idem in seipso. Metamorphoseos. De desiderio etiam regnandi patet: nam Semiramis uxor Nini regis Babylonis tanto desiderio regnandi rapta est, ut mortuo Nino, ne regno transiret ad filium suum Ninum, ipsa maneret sine regno: induxit filium, ut eam in uxorem acciperet, quod & ille paruulus suauis matris fecit, sed cum diu maneret cum ipsa in actu matrimoniali tantum facinus perhorrescens, ad quod ipsa illum induxerat, ipsam occidit: illa tamen non erubuit filium in matrem petere, & accipere, ut regina maneret. Addidit etiam aliam turpitudinem, ut suam coloraret inhonestatem lege statuens, quod cuiuslibet foeminae liceret filium suum in matrem accipere. Sicut ait Paulus Orosius primo lib. de Ormesta mundi. Sicigit Athalia nunc tanto desiderio regnandi succensa est, ut non erubesceret, nec horresceret nepotes suos occidere: manique fuit regnandi desiderium, quam viscera pietatis, licet esset magna sanguinis propinquitas. Tolerans autem Iosaba filia regis Ioram. Ista Iosaba uocat alio nomine Iosabeth. 2. Paralip. 22. Ista erat filia regis Ioram, & erat uxor Ioiada summi Sacerdotis: nam summi Sacerdotes erant uiri potentissimi in populo post regem, & erant magnae dignitatis: ideo accipiebant filias regum in uxores, sic patet. 2. Paralip. 22. erat autem ista soror Ochozic regis iuda, qui nunc occisus fuerat: ideo erat in palatio regis, & nunc quando occidebantur mandato Athaliae filij regis ipsa condoluit Ioas paruulo filio Ochozic: Ioas filium Ochozic. Non accepit alium de filijs Ochozic, quia non occurrit sibi accipere alium: omnes enim liberaisset, si potuisset, cum essent filij fratris sui. Furata est etiam de medio filiorum regis, qui interficiebantur. s. de medio filiorum Ochozic, qui ante hoc fuerat rex, & multos alios habebat filios, & tamen alij occidebantur, & iste nondum erat occisus: quia cum esset paruulus lactes, non respiciebatur ad ipsum, sicut ad alios maiores: non enim erat unius anni, quando occidebantur alij fratres sui, & ipse liberatus est: nam ipse cepit regnare.

Mulieres maxime mouentur a passionibus, & efficiuntur incontinentes, ut belluae.

De medea foeminae crudelis.

De Semiramis.

Foeminae cupide regnandi.

regnare anno suo septimo. s. nondum completo. 2. Paralip. 24. & tamen Athalia regnauit annis sex: ut patet terram, & toride fuit Ioas absconditus in templo: ut patet infra in litera, & sic non habebat annum plenum quod absconditus est, vel saltem non habebat plusquam unum annum, ideo nutrix eius abscondita fuit cum eo in templo: quia adhuc indigebat nutrice, cum adhuc esset lactens: in Hebraeo dicitur: De medio filio regis interfectorem. Sed dicuntur interfecti. i. qui interficiebantur: nam nondum interfecti erant omnes, quia tunc non potuissent rapi Ioas. Et nutricem eius. i. nutricem Ioas: quia erat Ioas paruulus, & indigebat adhuc nutrice, sicut supra dictum est. De triclinio. Triclinium dicitur esse domus, in qua sunt tres ordines lectorum, vel mensarum: sic enim accipitur supra 1. lib. cap. 9. cum dicitur, quod Samuel introduxit Saulem in triclinio, & dedit ei locum in capite illorum, qui fuerat inuitati, & sic dicitur hic in Hebraeo, in camera lectorum: triclinium autem specialiter significat tres ordines acubitus, sicut super mensas, sicut super lectos, & 2. Paralip. 2. ponitur sicut in Hebraeo, scilicet, in cubiculo lectulorum. Litera significat hic, quod fuerit Ioas assumptus de triclinio, ita quod triclinium esset in domo regis: debet tamen accipi, quod triclinium esset in templo, & debet referri ad uerbum, abscondit, scilicet, quod abscondit eum in triclinio, & non ad uerbum, accepit. Sic patet. 2. Paralip. 22. cum dicitur: absconditque eum in cubiculo lectulorum. Hic tamen debet esse, in, & ponitur, De: quia forte fuit error librariorum. Et abscondit eum a facie Athaliae. Si enim Athalia sciuisset, quod ille supererat, persecuta fuisset eum, utque occideret: & tamen ignorauit, putans, quod nullus superesset de progenie regali. Et itaque cum eo in domo Domini clam sex annis. s. nutrix Ioas mansit sex annis cum ipso Ioas in templo abscondita nutriendo eum semper secretis. Porro Athalia regnauit supra terram. s. regnauit istis sex annis, quibus fuit absconditus Ioas: nam in septimo anno ipse uentus est in regem, & illa occisa est, ut patet in litera.

Ioas filius Ioram interfectorem abscidit.

An Iosaba bene fecerit abscondendo Ioas, & an peccaret non faciundo. Quaest. VI.

QVAERETVR, an Iosaba, quae abscondit Ioas filium regis bene fecerit. Respondendum, quod illa bene fecit propter multa: Primo, quia Ioas erat puer paruulus innocens, & iniuste uolebat eum occidere Athalia cum ceteris. Secundo, quia faciebat misericordiam magnam Iosaba in stirpe Dauid: nam si nunc occisus fuisset iste Ioas, non manebat aliquis de stirpe regia, qui posset regnare, & sic cessaret regnum in stirpe Dauid: Deus tamen promiserat regnum in sempiternum in stirpe Dauid, ideo ista liberando Ioas adiuuabat diuinam dispositionem, ut compleretur. Tertio, quia iste paruulus erat filius fratris Iosabae s. Ochozic: ideo saltem propter magnam sanguinis propinquitatem tenebatur ei. Dicendum etiam, quod non solum bene egit, sed etiam male egisset, si non liberasset eum: quia quilibet tenetur liberare a morte innocentem in quantum potest: & si liberare potest, & non liberat homicida est, & si fingit, quod non potest, si tamen potest, semper peccat, sic patet Proter. 24. serue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare, ne cesses, si dixeris, vires non suppetunt, qui inspektor est cordis, ipse intelligit, & seruatorem animae tuae, nihil fallit, reddetque homini iuxta opera sua. Ideo cum pro occasione alicuius excommunicantur occisores etiam excommunicantur illi, qui potuerunt liberare a morte eum, qui occisus est, & non liberaue

runt: sic fuit in occasione sancti Thome Cantuariensis: ut patet extra de homicidio. c. sicut dignum. Secundo peccaret Iosaba contra legem consanguinitatis, quia ille paruulus erat filius fratris eius: & tenebatur sibi specialiter propter consanguinitatem succurrere. Tertio peccaret contra totum regnum, quia cum posset regem legitimum excusare a morte non excusabat, sed videbatur fauere Athaliae ad hoc, quod usurparet regnum. Dicendum etiam, quod Iosaba obligauit sibi totum regnum iuda, & stirpem Dauid ad magnum honorem sibi impendendum: nam ipsa liberauit regem a morte alioquin occisus fuisset cum ceteris filijs Ochozic, & non mansisset aliquis de stirpe regia, ideo credendum est, quod omnes de progenie Dauid, & uiri de regno iuda nimis honorauerint postea Iosabam, vel impenderint ei aliquod speciale beneficium. Sic enim fuit de Ioiada summo Sacerdote uero eius, qui uenit Ioas in regem: ideo ipse sepultus est in sepulchris regum iuda, quia restituerat regnum regibus iuda. 2. Paralip. 24.

Qui preliberare innocentem a morte, & non liberat, peccat mortaliter & excommunicat.

Deus quare permisit istos occidi. Quaest. VII.

QVAERETVR ulterius, quare Deus permisit, quod omnes isti de semine regio occiderentur. Respondendum, quod fuit permissio iustissima: nam reges iuda fuerant deprauati nimis sequendo uiam domus Achab: ideo merebantur exterminari, sicut domus Achab. Ioram. n. filius Ioiaphar secutus est uiam domus Achab, cum haberet uxorem Iosaba Achab, supra 8. & 2. Paralip. 21. ideo Deus misit multa mala in eum, quia mortuus est langiore turpissimod: & non solum ipse, sed etiam uiuente omnes filij sui occisi fuerunt a larronibus Arabum, & Philistinorum, qui inuaserunt terram iuda. 2. Paralip. 21. ira ergo Ochozias filius Ioram secutus est uiam domus Achab: ideo Deus uoluit disperdere eum, & ob hoc incitauit ipsum, ut descenderet ad uidentium Ioram regem israel, & occideretur ibi cum eo a Iehu. 2. Paralip. 22. sicut ergo propter peccata Ioram omnes filij sui occisi fuerant, ita etiam propter peccata Ochozic fecit, ut occiderentur omnes filij sui, & non solum occisi sunt nunc filij Ochozic, sed etiam filij fratrum eius, qui manserant, cum tota domus Ioram deleta fuerit. 2. Paralip. 21. & ratio est, quia patres istorum declinauerant ad uiam domus Achab, & etiam ipsi: nam qua draginta duo uiri de filijs fratrum Ochozic occisi fuerunt a Iehu, cum irent in Samariam ad uidentium filios Achab: ut patet praecedenti cap. & 2. Paralip. 22. ita ergo & alij, qui manserunt ex eadem causa occisi sunt. Sciendum etiam, quod ista permissio ex parte Dei fuit ualde iusta: quia non solum perierunt omnes de stirpe Ioram, & Ochozic, quia secuti fuerant isti domum Achab, sed etiam perierunt per manum domus Achab. Nam Athalia, quae occidit omnes istos erat filia Achab, supra 8. & 2. Paralip. 21. & 22. & iste est modus, quo Deus punit damnatos in inferno. s. quia daemones, qui uaserunt eis peccare, sint eorum tormentores, iuxta illud: ut eosdem habeant in poenam tormentores, quos habuerunt in culpa: incutores, & tunc plenissime euenit id, quod dicitur Sap. 11. Per quae quis peccat per haec torquetur.

Deus quare liberauit Ioas inter fratres eius. Q. VIII.

QVAERETVR ulterius, quare Deus fecit, quod liberaretur iste paruulus inter filios Ochozic. Respondendum est, quod peccatum Ochozic merebatur, quod iste eum ceteris filijs eius occideretur, & tamen Deus noluit occidere ipsum propter Dauid: nam

nam Deus promiserat ei, q̄ daret sibi sedentem super thronum suum in eternum, si tamen iste occisus fuisset, non mansisset aliquis de progenie David, q̄ regnaret: ideo voluit Deus istum a morte eripere: sic enim fecit, quando mortuus est Iosaphat: nam filius Ioram non merebatur habere regnum Iuda, & Deus incepit disperdere eum, sed noluit omnino di sperdere, vt daret lucernam David supra 8. c. hoc autem fuit, quia Deus fecit, q̄ occiderentur omnes filij Ioram per latrones Arabum, & fecit minimum eorum Ochoziam liberari, & sic manebat lucerna David. 2. Paralipo. 21.

Ioas in qua parte domus Domini absconditus fuit sex annis. *Quaest. IX.*

QV A E R E T V R, vltterius, quomodo fuit Ioas absconditus in domo Domini sex annis. s. in qua parte domus Domini fuit. Respondent quidam Hebraei, de quibus est Ra. Sa. q̄ fuit absconditus intra Sancta sanctorum, & pp hoc dicit, q̄ postea permisit se adorari: nam non poterat ibi aliquis manere, qui moreretur, & quia ipse mansit ibi sex annis, & non laesus est, reputauit se Deum, & dignum adoratione, & sic permisit se adorari: vt patet 2. Paralip. 24. s. postquam autem obiit Ioiada ingressi sunt principes Iuda, & adorauerunt regem: & istam dicit esse causam perditionis suae. Sed ista positio est falsa. Primo, quia dicit, q̄ fuit Ioas absconditus in Sancta sanctorum: litera tamen dicit, q̄ absconditus fuit in camera, vel cubiculo lectulorum. 2. Paralip. 22. & sic habetur in Hebraeo: & tamē intra Sancta sanctorum non erant aliqui lectuli: quia solū erat ibi Arca foederis, & duo cherubim, de oliuis operietes Arcam: vt colligitur praecedenti lib. c. 6. & 8. & 2. Paralip. c. 4. & 6. ergo non fuit intra Sancta sanctorū. Secundo patet hoc, quia Ioas non fuit absconditus in templo, nisi vt maneret ibi secretus, & securus, & tamen multae aliae partes erant in templo praeter sancta sanctorum, in quibus poterat absconditē, & securē manere Ioas: ideo non est credendum, q̄ summus Sacerdos vellet ponere eum in Sancta sanctorum, ad quem locum nulli hominum licebat intrare, nisi summo Sacerdoti semel in anno: Tertiō patet, quia si Ioas absconderetur intra Sancta sanctorum non poterat esse conuenienter absconditus: quia locus Sancti sanctorū patebat omnibus: quia erat a fronte portae templi: vt patet praecedenti lib. cap. 6. & 2. Paralipo. ca. 4. ideo non poterat prauideri absconditē nutrici Ioas, & ipsi Ioas, si manerent in Sancta sanctorum: quia aliquando appareret, quomodo summus Sacerdos intrabat illuc ad prouidendū eis: multa autem alia latibula erant in templo, sicut declaratum est praecedenti lib. c. 6. in quibus magis absconditus poterat esse Ioas, quam in Sancta sanctorum. Quartō patet corollarium suum esse falsum. s. q̄ Ioas crederet se Deū, & permitteret se coli, quia fuerat illesus in Sancta sanctorum per sex annos: nam istud erat ridiculum opinari: quia Ioas sciebat se hominem, & genitum ex homine: ideo non poterat credere se esse Deum, licet per superbiam posset se vocare Deum, sicut multi hominum se Deos vocauerunt. Sic enim fuit de Nabuchodonosor, q̄ noluit in tota terra coli alium Deum, nisi se ipsum: vt patet Iud. 1. Quintō patet, quia si ppter hoc Ioas diceret se Deum, eodem modo nutrix sua posset se Deam appellare: quia etiam ipsa mansit ibi sex annis, & tamen nō propter hoc vocauit se Deā. Sextō patet, quia Ioas non permisit se adorari: nam cum dicitur 2. Paralipo. 24. q̄ ingressi principes Iuda ado-

Frauerunt regem, non accipitur ibi pro adoratione patriae, quae debetur Deo, sed p adoratione, quae hominibus impeditur, & sic dicitur, q̄ vnus homo adoratum, quando se humiliat coram eo, & iste modus loquendi frequentatus est in veteri testamento. Sed dicendum est, q̄ fuit Ioas in templo Domini: non quidem intra Sancta sanctorum, sicut voluit Ra. Sa. nec etiam in prima parte ministrantiū, quae vocabatur Sancta, in qua erat altare thymiamarū, & alia vasa, quia ibi non poterat latere: sed fuit in aliqua de domibus absconditus templi: nam super templum. s. super primam cameram erant duae aliae camerae exterae, secundum totam longitudinem templi, vt declaratum est praecedenti lib. c. 6. & ibi ponebantur thesauri Sanctuarij, & nullus accedebat ad cameras illas: ideo ibi poterat securius manere, magis absconditus, cum ille essent in parte superiori templi, & ibi non solum populares non viderent filium regis, sed etiā nec ipsi Sacerdotes, & Leuitae, nisi quibus pmitteret Ioiada Sacerdos magnus.

Ioas an licite potuerit teneri a Ioiada in templo, cum esset Laicus. *Quaest. X.*

QV A E R E T V R, vltterius, quomodo licuit Ioiadae ponere in templo paruulū Ioas, & nutricem suam, quia non licebat ibi manere Laicis: potissime quia non solum manebat ibi Ioas, & nutrix sua aliquanto tempore, sed manebat ibi nocte, & die dormiendo, & sumendo cibum. Respondendum, q̄ istud non erat simpliciter licitum, & tamen fuit nunc licitum propter necessitatem, quia Ioas erat in periculo mortis, nisi absconderetur in templo: Laicos autem manere ibi nocte, & die non erat per se malum, sed solum ex prohibitione Dei, & q̄ praepcepta non obligant in necessitate, potuit licite manere Ioas in templo cum nutrice sua. Sic n. fuit de David, qui quādo esuriit, petiuit panes ab Achimelec, & dedit ei panes propositionis, de quibus nō licebat alicui comedere, nisi Sacerdotibus, & tñ propter necessitatem fuit licitum ei comedere, vt patet supra 1. lib. cap. 21. & Christus approbanit istud factum, quia erat ex necessitate: Matth. 12. & Luc. 6. ita ergo de Ioas, & adhuc maior necessitas erat hic: nam Ioas, si non absconderetur in templo, moreretur: & tamen David, etiam si non accepisset panes, propositionis, non moreretur, quia poterat comedere de herbis agrorum: non ergo fuit illicitum manere Ioas in templo.

Anno autem. Hic ponitur secundum huius c. s. legi timi regis constitutio: & dicitur: *Anno autem septimo.* Scilicet, anno septimo regni Athaliae: nam iste annus, qui nunc incipiebat erat septimus, quo regnare ceperat Athalia. Vel dicitur, anno 7. scilicet, absconditionis Ioas: nam iam per sex annos absconditus manserat in templo, & iste erat iam annus septimus. *Misit Ioiada, & assumens Centuriones, & milites introduxit ad se in templum Domini.* Iste Ioiada erat summus Sacerdos, qui tenebat Ioas absconditum in templo, quia vxor sua Iosaba acceperat Ioas de medio filiorum regis, qui occidebantur: & iste vocauit nunc Centuriones & milites in templo, vt cum eis consilium iniret de modo faciendi regem, & vocauit eos ad templum Domini, quia ibi erat rex. *Pepigitque cum eis foedus.* Scilicet, fecit foedus de constituendo Ioas filium regis in regem. *Et adiurans eos in templo Domini.* A diuatio ista fuit, vt firmiter tenerent partem Ioas, & non adhererent Athaliae contra Ioas. *Ostendit eis filium regis:* antequam facerent cum eo foedus, noluit eis ostendere filium regis propter periculum, scilicet, ne ipsi occide-

occiderent illum, vel ne nunciarent Athaliae, & ipsa persequeretur eum ad mortem.

Ioiada quare non ostendit filium regis ante annum septimum. *Quaest. XI.*

QV A E R E T V R, quare Ioiada non ostendit filium regis ad hoc, q̄ institueretur in regē ante annum septimū. Respondendum, q̄ hoc fuit. Primo propter gratiam pueri, quia erat valde paruus, nec habebat vllum adum rationis: nunc autem in anno septimo incipiebat habere aliquem actū, ideo conuenientior erat ad hoc, q̄ institueretur in regē, quam prius. Secunda causa, & praecipua fuit, quia in sex annis praeteritis Ioiada nō habuit aliquā opportunitatem ad constituendum istum paruulum in regem, nunc verō cepit habere opportunitatem, & hoc fuit, quia praecedenti tempore fortē populus assentebat Athaliae: quia ipsa existens noua Domina volebat opprimere ipsos, vt assentirent ei: nunc autem quia erat confirmatum regnum suum incepit opprimere viros Iuda, & tunc habuerunt eam exosā, & per hoc habebat maiorem opportunitatem Ioiada ad prouocandū populum, vt faueret parti suae, quam prius habuerat. Itē erat maior oportunitas, quia toto tempore praecedenti Ioiada disposuerat paulatim, vt haberet fauores militū, & populi, nūc autem in anno septimo, iam habebat fauorem omnium, ideo tūc potuit hoc agere: & propter hoc conuocauit nunc Centuriones, & milites ad iniciendum cum eis foedus, & non prius: istud patet 2. Paralipo. 23. Anno autem septimo confortatus Ioiada assumpsit Centuriones, id est, in illo anno iam erat magnae fortitudinis per fauores, quos habebat, & propter hoc aggressus est negotium.

Cum quibus Centurionibus Ioiada iniuit foedus. *Quaestio XII.*

QV A E R E T V R, vltterius, qui Centuriones erant isti, & milites, cum quibus Ioiada iniuit foedus, & quomodo foedus iniuit est. Respondendū de quibus 2. Paralip. 23. s. Azarias filius Ioram, & Imahel filius Ioanā, & Azarias filius Obed, & Maasias filius Adaie, & Elisaphat filius Zechri. De istis Centurionibus est dubium, cuius tribus essent Centuriones, & debet responderi, q̄ quaelibet tribus habebat Centuriones, & tribunos, & sic in tribu Leui erant Centuriones, & de istis accepit Ioiada quinque, & cū eis iniuit consilium. Patet hoc, quia omnes isti fuerunt nunc ad vnctionem regis: primō vocati erant Leuitae: nam isti Centuriones iuerunt ad vocandū omnes Leuitas per totam terram Iuda 2. Paralipo. 23. & illi, qui custodiebant templum, quando erāt in vnctione regis erant Leuitae, quia dixit Ioiada, q̄ illi, qui recedebat de Sabbatho, & qui veniebant in Sabbatho custodirent portas, ne aliquis introiret: & tamen euantes de Sabbatho, & venientes ad Sabbathum Leuitae erant. Ioiada autem locutus fuit potius istis, quam alijs, quia erant de stirpe sua, & cōfidebat eis magis. Ad secundum dicendum, quod Ioiada prius suauit Centurionibus, & militibus nolē manere sub imperio Athaliae: tum quia foemina erat: tum quia non erat de stirpe David, immo nec de tribu Iuda, sed de progenie regum Israel, & post hoc fecit cum eis foedus, q̄ non reuelarent id, quod eis diceret, & iurauerunt: deinde dixit eis, q̄ remanserāt vnus de filijs Ochoziae, quem poterant institue- re in regem, & pepigit cum eis foedus, q̄ constituerent illum in regem, & tunc ostendit eis Ioas filium

AOchoziae regis, in templo absconditum cum nutrice sua, & tunc Ioiada iniuit consilium cum Centurionibus, & militibus qualiter deberet vngi Ioas in regem, vt colligitur partim hic in litera, & magis 2. Paralip. 23. *Et praecepit illis dicens: iste est sermo, quem facere debetis.* Istud fuit postquam iniuit consiliū Ioiada cum Centurionibus, & iam vocatus erat populus Iuda post consilium istud, & determinationem a Centurionibus, vt venirent ad certum diem ad constituendum regē, & venerunt, vt patet 2. Paralip. 23. *Tertia pars vestrum introeat Sabbatho, & obseruet excubitu domus regis.* Hoc dicit Ioiada ad Leuitas: quia illi sūt, qui ingrediebantur Sabbatho. Pro quo sciendum, q̄ ante tempora David Leuitae, & Sacerdotes non erant ordinati in modo ministrandi: David tamen non ordinauit modum ministrandi in Sacerdotibus, & Leuitis, sicut ordinauit dispositionem templi Domini, & diuisit totam multitudinem Sacerdotum in viginti quatuor sortes. 1. Paralip. 24. Leuitas quoque sūt cantores, quam ianitores, & omnes alij diuisi sunt in viginti quatuor sortes. eo. lib. c. 25. erat autem modus ministrandi in istis, q̄ p singulas Hebdomadas ministrarent. s. vna fors Sacerdotum cum alia sorte Leuitarum ministraret vna Hebdomada a Sabbatho, in Sabbathum, & alia fors alia Hebdomada, & sic vsquequo finirentur viginti quatuor sortes in sex mēsis, & tunc redibat prima fors ad ministrandum. De istis ergo dicebantur quidam ingredi Sabbatho. s. fors Sacerdotalis, & Leuitica, quae veniebant ad ministrandum in principio hebdomadae, & alij dicebantur egredi Sabbatho, s. illi, qui iam seruierant vna hebdomada, & stitēbāt in die Sabbathi omnes isti ex mandato Ioiadae manserunt nunc in templo, & fuerunt diuisi in tres partes ad custodiendum tres portas templi, vt patet in litera: & prima pars dicebatur custodire excubitu domus regis, id est, obseruabat ad portam quādam, quae erat versus domū regis: Erat enim domus regis apud templum, & in illa manebat nūc Athalia regina, & timuit Ioiada, q̄ cū vngeretur in templo Ioas audiretur vox plangentium, & venirent aliqui de domo regis ad impediendū vnctionem Ioas, ideo firmiter illa porta debuit custodiri. *Tertia pars sit ad portam Seir.* Ista erat alia porta templi, & istam iussit obseruari Ioiada, & vocatur porta Seir nomine proprio: in Hebraeo tamen dicitur, porta cur, & multum differunt, cur, & Seir: quia tamē lingua Latina non habet literas, quae possint exprimere sonū illum, posuit Seir, pro cur, & sic fit sepe in translatione nostra. Sic enim sunt multa alia, quae exprimuntur literis Latinis, & nō possunt exprimi literis Hebraeis propter diuersam sonoritatē literarum diuersarum idiomatum. *Et tertia pars ad portam, quae est post habitaculum scutariorum.* Habitaculum scutariorū erat quaedam domus magna, quae erat circa atrium templi, & circa domum regis: in hac autem habitabant serui regis, qui vocantur scutarij erāt. n. isti trecenti viri, qui praecedebant regem ferentes scuta. Nam Salomon fecerat scuta trecenta de auro purissimo praecedenti lib. c. 10. & quomocunq̄ rex exibat de domo sua praecedebant eum isti viri ferentes scuta aurea coram ipso, deinde tempore Roboam, quia rex Aegypti abstulit ista scuta, facta sunt alia scuta enea loco aureorum, & quomocunq̄ exibat Roboam de domo praecedebant eum isti scutarij ferentes ista scuta, sicut quando habebat aurea praecedenti lib. c. 14. & istum more seruauerunt alij reges Iuda post ipsum. s. q̄ portauerunt corā eis ista scuta, & ideo scutarij ferentes ea habitabant in quadam domo apud regem, & erat illa domus apud templum,

Ordinatio ministrorum templi.

plum, & vocabatur habitaculū scutatorū ad portam, quæ erat apud habitaculum eorum, positi fuerunt custodes, ne scutarij Athaliæ ingrederentur in templum: in Hebræo dicitur: tertia pars ad portam post cursores. i. ad portam, quæ est post domū cursorum. Vocauit autē Hieronymus scutarios istos cursores: quia præcedebant regem currendo corā eo, & eadem dictio ponitur hic in Hebræo, & præcedenti lib. c. 14. vbi litera nostra ponit scutarios: & custodietis excubium domus Messa. i. omnes custodietis excubitiū. i. vigiliās, vel introitum domus Messa: est enim nomen spetiale cuiusdam domus. In Hebræo ponitur hic, Messa, & tamen non est vt nomen proprium, sed, vt commune, & dicitur Messa. i. firmiter. s. q. firmiter custodirent domum. s. templum: & sic videtur accipere litera nostra. 2. Paralip. 23. dicēs: & tertia ad portam, quæ appellatur fundamenti, & tamen eadem dictio ponitur ibi in Hebræo, & hic. *Quæ verò partes ex vobis egredientes Sabbatho custodiant excubias domus Domini circa regem.* Sciendum, q. illi sacerdotes, & leuitæ, qui venerant nouiter ad seruiendū per hebdomadam futuram diuisi sūt in tres partes, & isti obseruabant tres portas, quæ iam nominatæ sunt. Alij autem sacerdotes, & leuitæ, qui seruiant per hebdomadam præcedentem, diuisi sunt in duas partes, & in circuitu regis ambulabāt: nam eductus fuit Ioas de loco, in quo latebat cum nutrice sua ad templum, & positus est in throno, vt vngeretur ibi in regem, & in circuitu eius sacerdotes isti, & leuitæ ambulabant, ne quis auderet accedere ad regem. *Et vallabitis eum habentes arma.* s. habebitis arma in manibus vestris, & vallabitis eum, ne quis possit ad eum accedere, vt noccat. *Si quis autem ingressus fuerit septem templi interficiatur.* Rex enim vngendus erat in templo, & non erat pmittendus aliquis introire, ne intrarent aliqui de parte Athaliæ, qui occiderent regem cum vngebatur: ideo dixit, q. occideretur si quis introiret. *Et inique cum rege introeunte, & egrediente, id est, quando rex introierit, & exierit ambulando p. templum, & discurrendo de domo in domum per templum, eritis cum eo in Hebræo dicitur: viuificabitis regem in introitu suo, & exitu suo, & idem est: quia viuificare est defendere vitam eius, & hoc facere debebant isti sacerdotes custodientes regem: quia faciebant, ne quis accederet ad eum.*

Ioia da an iuste imponeret, quod quicumq; ingrederetur septem templi, occideretur. Quest. XIII.

QVAERETVR, an Ioia da poterat iuste imponere istam pœnam. Aliquis dicet, q. nō: quia ipse erat summus sacerdos, & non licebat sacerdotibus talia agere, cum non debeant sacerdotes sententiam sanguinis dicere, aut proferre. Dicendum, quod si malè ageret Ioia da ponendo istam pœnā, istud esset, quia pœna esset in se iniusta, vel quia non haberet iurisdictionem Ioia da ad imponendum talem pœnam. De primo dicendum, q. Ioia da iuste ponebat pœnam, quia ex iusta causa. s. propter periculum, quia vngebatur rex in templo, & si liceret alicui intrare, possent intrare multi de parte Athaliæ, & occidere regem. Etiam iuste puniretur quicumque vellet intrare, quia postquā esset prohibitio facta, & ponerentur custodes ad portas templi, si quis contēderet intrare, esset manifestè sediciosus, & merebatur occidi. Non erat etiam iniusta ista pœna ex defectu iurisdictionis Ioia da, quia ipse erat Pontifex habens imperium in templo, ideo poterat prohibere quoscunq; vellet ab introitu templi, cū subesset causa rationabilis. Etiam non obstat, q. ipse es-

set sacerdos, quia homicidium facit nunc irregularitatem in nouo testamento, & tamen non faciebat in veteri: ideo licet aliquis sacerdos esset homicida, ex iusta, vel iniusta causa non priuabatur administratione sacerdotij, sed si esset homicida iniustus occidebatur sicut laici: licebat autem sacerdotibus facere bella, & occidere iuste quoscunq;. Sic n. patet de Phinees, qui erat filius summi sacerdotis, & interfecit Zambri coeuntē cum Madianitide: & tamen nō fuit priuatus sacerdotio, sed potius propter hoc pmisit ei Deus summum sacerdotium in æternum. Num. 25. etiam Machabæi erant summi sacerdotes, & tamen ipsi pugnabant, & occidebant plurimos de hostibus, vt patet ex primo libro Machabeorum per totum: potuit ergo Ioia da imponere pœnā mortis, si quis intraret in templum, nec incurrebat aliquam irregularitatem. *Et fecerunt Centuriones eius omnia, quæ præceperat eis Ioia da sacerdos.* Isti Centuriones erant principes omnium sacerdotum, & leuitarum sub ipso Ioia da: ideo ipsi disposuerunt sacerdotes, & leuitas per portas, sicut dixerat Ioia da, & alios posuerunt, vt essent in circuitu regis. *Et assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur ad Sabbathum cum his, qui egrediebantur ex Sabbatho.* s. singuli Centurionum assumperunt viros, qui sub se erant. s. quosdam egredientes de Sabbatho, & alios ingredienti ad Sabbathum. Nam illæ duæ sortes, scilicet, leuitica, & sacerdotalis, quæ erant in ministracione præcedentis hebdomadæ, & nunc egrediebantur de Sabbatho, habebāt super se Centuriones, & aliæ duæ sortes, quæ veniebant ad Sabbathum habebant etiam Centuriones, qui præerant eis. *Venerunt ad Ioia dam sacerdotem.* Scilicet, venerunt ad petendū arma pro defensione portarum. Et vocatur Ioia da sacerdos, id est, summus sacerdos per excellētiam. Nam ipse erat Pontifex, vt patet 2. Paralipo. 23. *Qui dedit eis hastas, & arma regis Dauid, quæ erant in domo Domini.* Dauid quādo disposuit fabricacionem tēpli iussit arma esse in templo, quia templum erat domus fortissima ad modū castri, vt declaratum est præcedenti lib. ca. 6. & erāt ibi thesauri multi vasorum sacrorum, & aliarum diuitiarum: ideo erant necessaria arma ad defensionem templi, & illa manserunt ibi semper, & erant tempore Ioia da sub ministracione eius, cum ipse esset summus sacerdos, & illa dedit nunc sacerdotibus, & leuitis ad custodiam templi: In Hebræo dicitur: *Dedit eis hastas, & scuta.* Sed nomen, quod ponitur in Hebræo pro scuto, potest æquiuocari ad multa: vn de aliquando Hieronymus accepit illud nomen p. alijs rebus. *Et steterunt singuli habentes arma in manu sua a parte templi dextra.* i. omnes isti sacerdotes, & leuitæ habentes arma steterunt in templo ad custodiam regis. *A parte templi dextra vsque ad partem sinistram altaris, & ædis circum regem.* s. extendebantur a parte dextra vsque ad partem sinistram templi. Pro quo sciendum, q. non fuit rex nunc vnctus intra templū, accipiendo templū propriè pro illa parte, in qua erat Sancta sanctorum, & prima pars, in qua erat altare thymiamatis, & candelabra, & alia vasa ministracionis, sed erat in alia parte extra templum, quæ vocatur atrium templi, & istud atrium diuidebatur in quatuor atria. s. atrium sacerdotum, atrium virorū laicorum, atrium mulierum, & atrium immundorum, vt declaratum est præcedenti lib. c. 6. Et erant ista atria habentia muros fortes in circuitu, vt non posset aliquis introire illuc, & tunc rex eductus fuit de quodam loco, in quo erat absconditus, vt vngeretur in ipso atrio, & fuit vnctus in atrio sacerdotū: & sic dicitur, q. erat exercitus in circuitu regis a parte dextra templi vsque ad sinistram, & accipitur propriè

Ioas i qua parte reuoli fuerit vnctus in regem.

priè templum pro domo interiori, in quam non introiit rex, & pars dextra eius vocatur latus Meridianū, & pars sinistra latus Aquilonare, & ibi erat altare. s. altare holocaustorū: nā istud altare erat i atrio sacerdotum, quæ erat apud portam templi, & extendebatur secundum latitudinē templi, vocatur autē hic ædes ipsa domus interior, quæ est propriè tēplū. totum hoc apparet ex figura templi cum atrijs suis. Et erat ista vnctio regis ab Orientali parte tēpli apud portam. In Hebræo dicitur: *Et fecerunt stas e cursores.* Vbi nos dicimus, & steterunt singuli habētes arma: quia in Hebræo vocantur cursores homines armati, & pedites, & propter hoc scutarij, de quibus supra dictū est vocabantur cursores in Hebræo. *Produxitq; filium regis.* s. Ioia da summus sacerdos eduxit ipsum Ioas filium regis Ochoziæ de loco, in quo erat absconditus ad hoc, q. nunc toto populo altante vngeretur in regem. *Posuitque super eum diademā, & testimonia.* s. posuit in capite eius coronam regis: quia forte in templo seruabatur corona, quæ imponebatur regibus, quando vngebantur. Vocatur autem testimonia ipsa lex Moysi, quæ dicitur testimonia, quia Deus testificabatur in ea bona pro obseruatoribus, & mala pro violatoribus, sicut patet Deut. 28. & Leui. 26. Vel dicitur testimonia ipsa lex in quā tum in ea continebantur aliqua, quæ attestabantur diuinis operationes, sicut erant historiæ de creatione seculi, & alia de beneficijs, quæ Deus contulerat Israelitis, & ista lex ponebatur in manu regis quandoque vngebatur, & erat ista vna de ceremonijs coronationis regis: vnde 2. Paralip. 23. dicitur: dediturque in manu eius tenendam legem, & intelligitur hoc solū de libro Deuteronomij: quia alij quatuor libri Moysi non ponebantur in manu regum, vt infra declarabitur. *Feceruntq; cum regem.* s. per istas ceremonias fecerunt eum regem, quia nihil aliud requirebatur, nisi quod vngeretur, & poneretur super thronū regni, & poneretur diademā in capite eius, & lex daretur ei in manibus. Iste erant ceremoniæ essentielles, & fuerunt obseruatæ in Ioas, vt patet in litera, & magis 2. Paralipo. 23. aliæ duæ erant minus principales. s. q. populus applauderet regi, dicens: viuat rex, & faceret alias solennitates. Secunda erat, q. rex faceret legem contuentiæ, vel pacti inter se, & populum, & iste duæ fuerunt etiam obseruatæ in Ioas, vt patet in litera. *Et vixerunt.* s. vixerunt eū oleo sacro, quo reges vngebantur, sicut fuit vnctus Salomon sumpto cornu olei de templo, præcedenti lib. c. 1. & dicitur hic, q. vixerunt eum, & non exprimitur quis vixerit, & tñ 2. Paralipo. 23. dñ, quod Ioia da Pontifex, & filij sui vixerunt regem: nā officium vngendi ad eos pertinebat, quia erant sacerdotes. *Et plaudentes manu dixerunt: viuat rex.* i. postquam vixerunt eum plauserunt manibus percutiēdo eas adinuicem in signum lætitiæ pro coronatione noui regis: nam plausus manuum lætitiæ signat: Psal. 26. *Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis.* Dixerunt autem: viuat rex, quia per hoc profitebantur eum regem suum, & imprecabantur ei bona: sic patet 2. Paralip. 23. scilicet, imprecatique sunt, atque dixerunt: viuat rex.

An Ioia da bene fecerit vngendo Ioas in regem. Quest. XIII.

QVAERETVR, an Ioia da sacerdos bene egerit instituendo Ioas in regem. Respondēdū, q. bene egerit, quia regnum Iuda de iure debebatur ipsi Ioas, quia erat filius regis, & non manserat alius, cui competeret: ideo adiuuando eum ad consecucionem iuris sui bene agebat. Secundo patet, quia Ioia-

da faciebat hoc principaliter pp cultum Dei: nam tempore Athaliæ totus populus declinauerat ad colendum Baal propter Athaliā, quæ regnabat, & inducebat populum ad colendum Baal secundū consuetudinē domus Achab. Ioia da verò non poterat auertere ipsam Athaliā ad cultu illo: quia in eo fuerat instructa ipsa, & tota domus patris sui Achab. Si autē regnaret Ioas, poterat populus, & ipse rex trahi ad cultum Dei. De populo patet, quia postquam Ioia da flecisset regem ad colendum Dominum, ipse cogeret populum ad cultum eius. De rege autem patet, q. poterat inducere eum ad cultum Dei propter duo. Primo, quia paruulus erat. s. nondum septem annorū, vt patet inf. in litera, & sic nōdū assuetus fuerat ad cultum Dei, vel ad cultum Baal, & poterat assueti ad quencunq; eorum facilius, immo ista est doctrina optima. s. q. pueri a parua ætate erudiantur ad rectè tritari, & rectè letari, vt ait Aristot. 2. Ethicorum. Secundo erat, quia Ioas fiebat rex per manum Ioia da: ideo sequeretur consiliū eius in oibus, & sic factū est: quia illico, vt regnauit Ioas populus conuersus fuit ad Dñm, & destruxerunt tēplum Baal, quod erat in Ierusalem, & occiderunt sacerdotes eius, sequēti c. Etiam Ioas coluit dñm omnibus diebus, quibus vixit Ioia da, vt patet ibidē. Faciebat autē Ioia da ad hunc finem, vt regnante Ioas, coleret Deus, cuius cultus neglectus erat tpe Athaliæ, ideo bonū faciebat. Tertio patet, quia Ioia da in hoc contulit magnū beneficiū toti domui Dauid: quia si ipse non constituisset Ioas in regem, non mālisset aliquis rex de stirpe Dauid: bene facere autē est opus liberalitatis: ideo rectè egerit Ioia da instituendo Ioas in regem. Et ob hoc oēs de stirpe Dauid nimis gratulati sunt, quia sepelirunt Ioia dā in sepulchris regū Iuda, & in hoc fecerunt eū equalē regibus. s. quia ipse restituerat regnū domui Dauid. 2. Paralipo. 24.

An teneretur Ioia da constituere Ioas in regem. Questio XV.

QVAERETVR, vterius, an tenebatur Ioia da constituere Ioas in regem. Respondēdum, q. vno modo, q. teneretur Ioia da instituere Ioas in regem. i. q. non liceret ei instituere alium, quā Ioas, si vellet aliquem instituere: & tamen, q. non obligaretur instituere ipsum Ioas. Alio modo, q. obligaretur determinatè instituere Ioas in regem. Si primo modo intelligatur, dicendum, q. obligabatur eum instituere Ioia da: quia non licebat ei instituere aliū: nam nullus erat de stirpe regia tam immediatus, sicut Ioas: quia ipse erat filius Ochoziæ regis præcedentis: ideo si Ioia da institueret in regem alium, q. Ioas, auferret manifestè ius regni ipsi Ioas, & istud erat graue peccatum. Si autem intelligatur secundo modo, dicendum quod non obligabatur absolute Ioia da instituere Ioas in regem, sed obligabatur quantum ad hoc, q. non videretur dare fauorē rei malæ: nam non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifestaro faciōre desinit obuiare: extra de homicidio. cap. sicut dignum: quando cunq; ergo aliquis videt peccatum publicum fieri, tenetur in quantum potest, euitare illud, ne fiat: & tamen nūc erat peccatum manifestum, q. Athalia vsurparet sibi regnum, viuente Ioas, ad quem legitime pertinebat: ideo quantum poterat tenebatur agere Ioia da, ne Ioas priuaretur iure regni p. Athaliā, sed istud non erat, nisi quod constitueret eum in regem, si posset, ideo tenebatur constituere eum, cū posset. Secundo patet hoc, quia ex officio suo aliquo modo tenebatur

tenebatur ad constituendum eum in regē, quia post regem non erat aliquis maior in populo, quā summus sacerdos, & tamen nullus erat rex, ideo pertinebat ad Ioiadam tāquam ad summum sacerdotē providere in grauatibus, quæ fiebant in populo, & istud erat maximū grauatē, quod rex priuaretur iure suo, ideo debebat in hoc providere Ioiada in quārum poterat vngendo illum in regem, ad quem de iure pertinebat regnum. Tertiū patet, quia homo tenetur exequi voluntatem Dei cognitam in quantum non præiudicat charitati, vel alicui præcepto Dei, & tñ Deus dixerat, quod de semine Dauid essent reges in eternū, & non repugnabat charitati, vel præcepto Dei vngere (semper reges de illa tribu: ergo Ioiada tenebatur in quantum poterat ad exequendum istam voluntatem Dei. scilicet, quod vngeret Ioa in regem, & istud est, in quo se fundauit Ioiada, quando vnxit Ioa in regem, dicens ad populum: ecce filius regis regnabit sicut locutus est Dominus super filios Dauid. 2. Paralipo. 23. q. d. quia Deus iussit, quod filij Dauid regnarent semper, ideo nos debuimus vngere istū in regem, qui erat de stirpe Dauid.

Quare liber legis ponebatur in manu regis, quando vngebatur, seu coronabatur. Quæst. XVII.

Quare liber legis in manu regis. Respondendum, quod hoc fiebat ex mandato Dei, qui iusserat in coronatione regum poni librum legis in manu eorum: Deut. 17. scilicet, cum sederit rex in folio regni sui describet sibi Deum legis huius accipiens exemplar à sacerdotibus Leuitici generis. Ratio autē, quare Deus iusserat hoc, erat, quia cum aliquis assumeretur in regē propter magnitudinem potentie Deum contēneret, & subditos opprimeret. De Deo patet, quia multi reges non solum Deum contempserunt, sed etiam se ipsos Deos vocari fecerunt, sicut patet de Nabuchodonosor, qui iussit Holoferni principi militie sue, quod omnes Deos terrarū destrueret, vt ipse solus ab omnibus Deus vocaret, vt patet Iud. 2. De oppressione subditorum non oportet poni exempla: quia vulgarissima sunt, cum ferē omnis principatus monarchicus redactus sit in tyrannicum. Ista duo volebat Deus auferre regibus Iudæorum: ideo primo iussit, ne Israelitæ possent constituere aliquem in regem, qui non esset de stirpe Israelitarum: quia ille conuerteret Israelitas ad cultum Deorum gentiliū: Deut. 17. scilicet, non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Quod autē Deus nolet, quod reges Iudæorum opprimerent subditos, patet, quia iussit, quod non haberent multitudinē equorum, & currum, aut diuitiarum magnarum, ne sic opprimerent subditos, Deut. 17. scilicet, cum fuerit rex constitutus non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Aegyptum equitatum: numero subleuatus; nec habebit argenti, & auri immensa pondera: ista autem non poterant reges obseruare, nisi frequenter aliquis exhortaretur eos super hoc: ideo iussit Deus, quod haberent librum legis semper apud se, & legerēt in eo omni tempore: quia in libro legis continentur admonitiones contra hoc: ideo postquam Deus posuit, quid reges deberent obseruare, subiunxit: postquam sederit rex in folio regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vite sue, vt discat timere Deum suum, nec eleuetur cor eius super fratres suos. Et sic quilibet rex Israel tenebatur facere transcribi librum legis, vt haberet in domo sua, &

Principatus monarchicus ferē omnis redactus est in tyrannicum.

legeret in eo omnibus diebus, & quia leuitæ debebāt dare sibi illum librum, obseruabant istam ceremoniam, quod tunc, quando coronaretur poneretur liber legis in manu sua, cum dicitur: postquam sederit in folio regni sui describet sibi Deuteronomium legis.

Quis esset iste liber legis. Quæst. XVII.

Quare liber legis in manu regis. Respondendum, quod non ponebatur in manibus eius totus canon librorum veteris testamenti, sicut si in manu alicuius poneretur liber Bibliæ. Nam tunc oporteret ponere libros prophetarum, & omnes libros historicos, sed falsum est: quia à principio quando reges coronabantur non erāt isti libri concipiti, sed soli libri Moyli. Secundo patet, quia dicitur, quod liber legis ponēdus erat in manu regis, & tñ non vocatur liber legis, nisi ipsi quinque libri Moyli: quia alij non continent præcepta, sed alios modos scripturæ. Vnde hos quinque libros Hebraei thora i. legem vocant, ut ait Hieronymus in prologo Galeato. Dicendum etiam, quod non ponebantur omnes quinque libri legis Moyli in manu regis, sed solus liber Deuteronomij: quia Deut. 17. dicitur: postquam sederit rex in folio regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius, ergo hunc solum librum scribere debebat: & iste per se vocatur lex: quia vna lex fuit, quæ data est in monte Sinai, & ista scripta est in Exodo leuiti, & libro numerorum. Alia autē fuit per Moysen recapitulata, & addita, & ista fuit data in campes tribus Moab apud Iordanem. De distinctione itarū patet Deut. 28. scilicet, hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dñs Moysi, vt feriret cum filiis Israel in terra Moab præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Oreb, & fuit maior ratio de libro Deut. quæ de omnibus alijs. Nam liber Gen. non est propriè legalis, quia ibi non continetur lex, sed historia: liber autem Exodi partim historiam, & partim legem continet: sed maxima pars eius historia est. scilicet, de exitu Israel de Aegypto, & de fabricatione tabernaculi. Solum autem continetur lex à capit. 20. vsque ad vigesimum quartum: liber autem Leuitici totus est legalis, & tamen non continetur ibi ferē, nisi lex pertinet ad sacerdotes: ideo non oportebat huic tradi regi: liber autē Numerorum pro maiori parte historia continet: rara enim præcepta sunt: liber autem Deuteronomij totus est legalis, & continetur ibi lex, quæ pertinet ad totum populum non concernendo specialiter statum sacerdotum, vel Leuitarum: ideo hunc librum debuit rex habere, vt in eo sciret qualiter se deberet habere ad proximos, & qualiter ad Deum: & ob hoc iste liber specialis fuit inter Hebræos i. quatuor plus, quàm alij libri Moyli. Primo, quia istum solum iussit Deus poni in latere arcæ fœderis, Deut. 31. scilicet, postquam scripsit Moyses verba legis huius in volumine præcepit leuitis, qui portabant arcam, dicens: tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis. Secundum est, quia quando conueniebant omnes Israelitæ in locum Sanctuarij anno septimo remissionis non iubebatur alius liber legis, nisi iste coram toto populo, Deut. 31. scilicet, post septem annos remissionis conuenientibus cunctis filiis Israel in loco, quem elegerit Deus tuus, leges verba legis huius coram toto Israel, audientibus viris, & mulieribus, & paruulis. Tertium est, quia iubebat Deus, vt istum librum transcriberent reges, & tenerent apud se, & de nullo alio iubebat propter causas dictas, vt patet Deuter. 17. Quartum est, quia quando lex confirmata est de nouo introeuntibus Israe-

In quibus libris continetur lex.

Liber Deuteronomij debuit poni in manu regis: quia excedit alios libros.

litis in terram Chanaan, iussit Deus totum Deuteronomium scribi super lapides calce compactos, & leuigatos in monte Ebal Deuteronomij 27. scilicet. Quando transieris Iordanem, erigite lapides in monte Ebal, & postea sequitur: & scribes super lapides omnia verba legis huius planè, & lucidè. Et postea sic factum est, vt patet Iosue. 8. scilicet. Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moyli, quod ille digesserat coram filiis Israe.

Liber legis quare fuit positus in manu Ioa, cum enim esset paruulus: non intelligebat ad quid poneretur. Quæstio XVIII.

Quare liber legis in manu regis. Respondendum, quod istud seruatum est in ceremoniis, quia in omnibus regibus, qui licitè vngentur, obseruabatur hoc, quod poneretur liber legis in manibus eorum: ideo vt non videretur aliquid omisum in ceremonijs vnctionis Ioa, obseruata fuit ista ceremonia licet in se nihil proficeret. Secundum fuit: quia ad leuitas pertinebat offerre regi Deuteronomium legis ad hoc, quod transcriberet illud Deut. 17. ideo voluerunt facere quod pertinebat ad officium eorum, dato quod rex non posset immediatè illud transcribere, significantes per hoc se esse promptos ad dandū Deuteronomium regi, vt transcriberet illud, quod dicitur: velle. Tertium fuit, quia in ista vnctione regis, licet ipse non esset capax effectus ceremoniarū istarū, tamen erat aliquis loco eius, qui posset percipere effectū istarū ceremoniarū, & obligare regē ad illa, in quibus requirebatur aliqua obligatio. Sic enim patet in baptismo: nā ibi petitur à baptizato quid velit, & patrini respondēt, quod vult fidem: & ipsi obligant eū respondendo pro ipso, quia gerunt personam eius in hoc. Sic enim fiebat hic, quia Ioiada pontifex, qui produxerat nūc regem, vt vngeretur, gerebat personam illius, & ipse videbatur suscipere librum legis loco illius, & obligaret se ad obseruationem loco Ioa. & patet hoc, quod ipse faciebat reliqua, quæ rex facere debebat: nam reges in coronatione sua faciebant pactum cum populo, quod vocabatur lex regni, sicut fuit in coronatione Saulis, quia pepigit fœdus cum populo, & Samuel legit verba illius fœderis coram populo: vt patet supra 1. lib. cap. 10. scilicet. Locutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino. Nunc autem Ioiada loco regis pepigit fœdus inter eum, & populum; & inter eum, & Deum: vt patet infra in litera. & 2. Paralip. 23.

Audiuit autem. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, impiissimæ Athaliæ occisio, & dicitur. Audiuit autem Athalia vocem currentis populi. Athalia morabatur in palatio regio: erat autem palatium regis apud atrium templi, sicut declaratum est supra præcedent lib. cap. 7. quod domus Salomonis, & domus filie Pharaonis vxoris sue erant iuxta atrium templi. Ideo dicitur supra in litera, quod tertia pars custodientium templum erat ad excubias domus regis, id est, ad portam, quæ exibat ad domum regis: ideo Athalia existēs in palatio audiuit voces eorum, qui erant in templo vngendo Ioa in regem, & currebant illuc: & non audiuit solum vocem currentis populi: quia propter strepitum currentium non moueretur, sed audiuit voces dicentium: viuat rex. Sic patet. 2. Paralip. 23. scilicet, quod cum audisset Athalia vocem currentium, atque laudantium regem. Ath. Toft. super iiij. Reg.

Et ingressa ad turbas in templum Domini. Scilicet, turbata fuit, quia audiuit dici: viuat rex, & introiuit in templum, vt videret quid esset. Et vocatur hic templū largè ipsum atrium virorum, quod erat ante atrium sacerdotum. Nam ibi nunc erat populus in coronatione regis, vt supra declaratum est. Vidit regem stantem super tribunal. Erat enim Ioa super cathedram magnam, quæ debebatur regibus, & erat ista in introitu atrij sacerdotum, vt colligitur. 2. Paralipom. 23. scilicet, cunq̄ vidisset regem stantem super gradum in introitu. Iuxta morem. Id est, secundum consuetudinem regum: nam consuetudo erat, quod reges, qui vngerentur, sederēt in quodam throno in templo apud atrium sacerdotum. In Hebræo dicitur. Iuxta iudicium. Et idem est, quia iudicium est lex, vel statutum: & sic erat statutum, quod reges vngendi sederent ibi. Et cantores, & turbas propè eum. Scilicet, apud regem erant multi cantantes in canticis lætitiæ, & dicentes: Viuat rex. Et etiam erant ibi turbæ leuitarum, & reliqui populi in circuitu regis sui. In Hebræo dicitur. Et principes, & buccinæ. Primum nomen conuenit principibus magis, quàm turbis, vel cantoribus: & istum sensum securus est idem Hieronymus. 2. Paralip. 23. quia vbi dicitur hic: Et cantores, & turbas: dicitur ibi principes & turbas. Acqui-uocatio tamen nominis facit diuersitatem. Nomen autem buccinarum satis conuenit cantoribus: quia in buccinis canitur. Omnesque populum terræ lætantem, & canentem tubis. Omnes enim, qui aderant gaudebant nimis, quia exuerant ignominiam, scilicet, quia prius vna femina erat suprema domina eorum, nunc autem habebant principatum virilem. Secundo, quia domina præcedens opprēserat eos nimis: nunc autem habebant regem, qui sequeretur voluntatē eorum: nam componerent cum eo leges, quas vellent. Tertio, quia Athalia vsurpauerat regnum, cum non esset de progenie regum Iuda, sed de stirpe Achab de regibus Israel: supra. 8. nunc autem accipiebant regem, qui erat dominus naturalis eorum per lineam rectam de stirpe Dauid. Et dicitur, quod canebant tubis, scilicet, in signum lætitiæ. Erat etiam ibi totus populus, quia de omnibus partibus regni Iuda multi conuenierant ad vngendum regem, quia Ioiada pontifex miserat eos secretè vocari per centuriones. 2. Paralip. 23. Et scidit vestimenta sua. Fecit hoc Athalia præ dolore: nam cum esset iam rex vnctus priuaretur ipsa principatus, & occideretur. Clamauitque: coniuatio, coniuatio. Id est, facta est coniuatio contra me. Nomen positum hic in Hebræo potest significare coniuurationem, vel artem, aut fraudem, vel in sidias, ideo Hieronymus. 2. Paralip. 23. vbi ponitur eadem dictio in Hebræo dixit. Insidia, insidia.

Athalia quomodo potuit ingredi templum. Quæstio XIX.

Quomodo potuit Athalia introire in templum, cum dixisset Ioiada: si quis ingressus fuerit seprum templi, interficiatur. Respondendum, quod Athalia introiuit in templum: quod patet: quia Ioiada iussit eam educi de templo, & occidi, & hoc fuit, quia illi, qui custodiebant introitum exhibuerunt ei istum honorem, quod permitterent eam introire: tamen nullum permiserunt intrare cum illa, & quāquam dedisset generale mandatum Ioiada de occidēdo quencunq̄ intrantē: quia tamen Athalia erat persona illustissima, scilicet, regina, noluerunt eam occidere, sed expectauerunt speciale mandatum super hoc, & ipse iussit eā occidi: & tunc occiderunt illam. Præcepit autem Ioiada centurionibus, qui erant

Omnis populus lætus est in vnctione Ioa.

erant

erant super exercitum: Isterant illi quinque centuriones, cum quibus iniit Ioiada consilium, & fuerunt ministri eius in omnibus his 2. Paralipo. 23. Et ait eis: educite eam extra conseptra templi. Vocantur conseptra templi muri atriorum, quia atria circumdabant templum in gyro, & habebant muros altissimos ad centrum cubitos, sicut vult Iosephus, & colligitur. 2. Paralipo. 3. & ista atria habebant portas fortissimas, de quibus declaratum est præcedenti libro cap. 6. & extra omnia ista atria eiecta est Athalia: muri verò atriorum vocabantur sepra, quia sepebant, id est circumdabant atria. Et quicumque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Id est, quicumque voluerit ire post eam in fauorem eius occidatur. Dixerat enim sacerdos non occidatur in templo Domini. Id est, Ioiada sacerdos mandauit, ne occideretur in templo, & propter hoc iussit, vt educeretur de templo, vt occideretur foris. Imposueruntque ei manus. Scilicet, volebat exire Athalia de templo clamans: Coniuratio, coniuratio. Et imposuerunt ceteriones manus super ceruices eius, & compulerunt eam exire: sic dicitur. 2. Paralipo. 23. & imposuerunt ceruicibus eius manus. Et imposuerunt eam per viam introitus equorum iuxta palatium. Id est, impositis manibus super ceruices eius, coegerunt eam exire: & illud erat, quòd impingerent eam. Et dicitur: per viam introitus equorum, vt vult Nicolaus, quòd esset quedam porta, vsque ad quam accedebant viri nobiles equitando veniendo ad templum, & ibi descendentes de equis introibant peditando. Sed dicendum, quòd ista porta equorum non erat in atrijs templi, sed erat quedam porta palatij regis, & erat præcipua, per quam introibant equi: hoc patet. 2. Paralip. 23. quia cum dicitur hic: & imposuerunt eam per viam introitus equorum, dicitur ibi: cumque intrasset portam equorum domus regis interfecerunt eam ibi. Hoc etiam colligitur hic, quia dicitur: per viam introitus equorum iuxta palatium, scilicet, iuxta palatium regis. Et interfecta est ibi. Scilicet, in palatio regis interfecta est, postquam intrauit portam equorum domus regis. 2. Paral. 23.

An Ioiada licite iussit Athaliam occidi. Quæstio X X.

QVAERETVR, an Ioiada licite potuit iubere, vt occideretur Athalia. Respondendum, quòd licitum erat sibi: nam causa, pro qua iubebat, erat iusta, scilicet, quia Athalia volebat occidere regem; cum ipsa vniuersum regnum: & rea mortis erat ex multis alijs causis: nam ipsa occiderat omnes filios regis supra in litera, & erat turbatrix populi, & violatrix cultus diuini, cum ipsa introduxisset cultum Baal in Ierusalem, & fecisset ibi templum, & haberet sacerdotes: Quocumque ergo istorum sufficiebat ad hoc, quòd ipsa iuste occideretur. Etiam licebat ei ex parte potestatis: quia ipse erat princeps in populo tanquam summus sacerdos: & summus sacerdos erat semper iudex maximus in Israel, à cuius sententia non licebat aliqui appellare sub pena mortis, vel contemnere quòcunque mandatum eius: Deut. 17. Licebat etiam sibi in quantum nunc gerebat vices regis: nam ipse pepigit fœdus in loco regis cum toto populo, & cù Deo, infra in litera, & in omnibus gerebat vicem illius, quia ipse hucusque tenuerat illum absconditum, & nunc vngebat eum in regem: licebat tamen regi iubere occidi Athaliam, quæ vsurpauerat regnum. Ideo etiam liceret Ioiadæ, qui gerebat vices eius in omnibus. Etiam non erat illicitum Ioiadæ iubere illam occidi, quia etiam liceret ei occidere illam

Summus sacerdos erat supremus iudex,

lam per se: nam in veteri testamento non causabatur irregularitas in sacerdotibus propter homicidium, sicut causatur in nouo testamento, vt supra declaratum est in quadam quæstione.

An peccauit Ioiada faciendo educi Athaliam de templo, & ar. in veteri testamento templum gaudebat immunitate aliqua, prout iuristi putant, sicut nunc ecclesia. Quæstio X X I.

QVAERETVR vterius, quare iussit Ioiada, vt eijceretur de templo Athalia; & quòd non interficeretur in templo.

Aliquis dicit, quòd hoc erat propter sanctitatem templi: non enim debebat pollui sanguine humano.

Sed obijcietur, quòd licebat ibi occidi: quia Ioab p̄cepro Salomonis intra tēplū occisus est, p̄cedēti. li. c. 2.

Respondendū, quòd iussit Ioiada nō occidi Athalia intra templum, propter quinque. Primo, quia Deus iusserat quòd etiā si aliquis esset reus mortis nō occideretur in tēplo, sed educeretur. Exo. 21. si quis per industriā occideret proximum suū, ab altari meo euclles eū, vt moriatur: ergo nō licebat eū occidi in tēplo, sed euclli, & extra occidi. Secundo, quia etiā si Deus nō iussisset, nō hoc dicitur, quia sanctuariū erat res sanctissima, & mundissima: ideo nō debebat pollui sanguine humano occidendo ibi aliquē. Tercio, quia illi, qui tangebant mortuos, vel ossa mortuorum aut aliquid pertinetes ad mortuos erāt impūdi, ita vt nō liceret eis introire in sanctuariū Nu. 19. à fortiori ergo occidere aliquē in sanctuariō erat maior immūdiā. Quarto, quia occidere aliquē in templo pertinebat ad dedecus templi: nā propter hoc Ioiada, & totus populus occiderunt Mathan sacerdotē Baal intra templum Baal corā altari, quia volebant reddere templū vituperabile, infra in litera & 2. Paralip. 23. non debebat ergo templū Domini contēni occidendo ibi aliquē. Quinto, quia ad dignitatē alicuius domus pertinet, quòd gaudeat immunitate, & ob hoc ecclesię nostrę gaudet immunitate: & etiā alique domus nobiliū gaudet immunitate: debuit ergo tēplū esse immune, et quāquā Athalia nō mereret gaudere immunitate templi, tamē templū non debuit contēni propter ipsam, effundēdo ibi sanguinē eius. Ad rationem in contrarium dicit aliquis, quòd occisus fuit Ioab in templo iussu Salomonis, quia illud non erat tēplū Salomonis, sed quoddā tentoriū, quò fecerat Dauid in domo sua, vt declaratū est p̄cedēti li. c. 2. Sed dicēdū, quòd hoc non stat: quia illud tentoriū nō erat minoris sanctitatis, quā tēplū Salomonis, nec debebat minori mūdiā pollere, aut minori immunitate gaudere, quia domus nō gaudebat priuilegiō propter se ipsam, sed p̄pter vasa sacra, quæ ibi erāt: nulla autē erant vasa magis sacra, quā arca fœderis, & altare, & ista duo erant in illo tentorio, quò fecerat Dauid: de arca patet sup. 2. li. c. 6. de altari patet p̄cedenti li. c. 2. nā Ioab cornu altaris tenebat, quādo occisus est, vt patet ibidem: ideo non debebat maiori immunitate gaudere tēplum Salomonis, in quo nunc erat Athalia, quā tentorium illud, in quo tūc erat Ioab: immo potius videtur, quò debuisset maiori immunitate gaudere, & maiori puritate pollere tentorium illud, in quo erat Ioab: quia ibi erat arca, & altare apud ipsum, cū ipse teneret cornu altaris: et tamen nunc Athalia nō erat in templo, sed solum in atrio, in quo totus populus erat, & illa pars non erat tantæ sanctitatis, sicut domus interior, ad quā soli sacerdotes introibant ad ministrandum.

Dicendum ergo, quòd Salomon iussit occidi Ioab in templo non quidem, quòd licitum esset eum ibi

ibi

ibi occidi, sed quia volebat exire. Nam Salomon A iussit Ioab, quòd exiret de tabernaculo, vt occideretur extra: ipse autē noluit, ideo iussit, quò occideretur ibi, p̄cedenti lib. c. 2. ita fuisse de Athalia: nam si non potuisset educi de templo, ibi occidi poterat licite.

Ioiada an peccauit iubendo Athaliam educi de templo, vt occideretur. Quæstio X X II.

QVAERETVR vterius, an peccauit Ioiada iubendo occidi Athaliam, & extrahendo eam de templo ad occidendum.

Aliquis dicit, quòd peccauit: quia templum gaudebat immunitate: ideo licet Athalia peccatrix esset, nō debebat extrahi de tēplo ad hoc, quò occideretur.

Respondendū, quòd non peccauit iubēdo eā educi. Primo, quia in veteri testamento tēplū non propriē gaudebat immunitate aliqua, sed p̄ reuerentiā eius aliqñ timentes confugiebāt ad illud credentes quò ibi non noceret eis. Sic enim fecit A donias: quando timuit Salomonē, fugit, & tenuit cornu altaris p̄cedenti lib. c. 1. sic etiā Ioab timens Salomonē fugit in tabernaculum, & tenuit cornu altaris, eo lib. c. 2. & tamen de rigore iuris non gaudebat templū immunitate, & quando iudices vellent poterant educere quoscuque reos de templo.

Sed obijcietur, quia Exo. 21. dicitur: si quis per insidias occiderit proximum suum, ab altari meo euclles cum: ergo à contrario sensu, si non per insidias debebat gaudere immunitate templi, & altaris.

Dicendū quòd quāquam istū sensum sequant iuriste, tñ non est verus, sed debet intelligi, quò si quis per insidias occiderit proximum suū, nullus locus immunitatis ei esset, nec ēt aliqua reuerentiā obseruāda erat ali cui loco, sed ēt ab altari, quò erat locus maxime venerationis, auellendus erat quicumque per insidias occideret alterū: & tñ non innuit, quò si nō per insidias occideret, quò gauderet immunitate altaris. & patet quò nulla immunitate gauderet sanctuariū: quia aut quò occideret alterū per insidias, vel per industriā, aut aliās. si primo mō. non gaudebat immunitate tēpli, vel altaris, vt dicitur in litera. Si secūdo modo, gaudebat aliqua immunitate: sed nō ipsius altaris, vel tēpli: quò dicitur Exod. 21. vbi ponit ista distinctio: & dicit de occidēte per insidias, vel per industriā: & sequit: Qui autē nō est insidiatus, sed Deus illū tradidit in manus eius, cōstituit ibi locū, quò fugere debeat: & tñ loca refugij erāt sex ciuitates solū assignate in terra Israel, vel vt alij volūt nouē, de quibus dicitur Nu. 35. & Deu. 4. & Io

Templū in ve. leg. nō gaudebat aliqua immunitate contra iuristas. in c. si quis per insidias de homicidio.

Nota bonum intellectum ad c. si quis per insidias.

Error iuristarum.

suē. 20. ergo non erat in tēplo aliquis locus immunitatis, cū non esset templū aliquod de locis cōstitutis ad fugiendū: & sic tenendum est. Et tamen, quia nos frequenter dicimus quò tēplum gaudebat aliqua immunitate, & ēt alij hoc dicūt, intelligendū est de immunitate, nō put est aliquod priuilegiū loci ad hoc, quò non trahantur inde confugiētes illuc, sed prout est quædā reuerentiā, quæ attribuitur loco ab oibus p̄ sanctitatem eius. Si quis autē aliter velit intelligere immunitatem sanctuarij, errat. Et ideo quando aliquis erat reus mortis, & cū fugeret ad tēplum, iudices poterant eum inde licite trahere. Et sic Athalia cum esset rea mortis, licite poterat deduci inde. Secundo patet, quia dato, quò templum gauderet immunitate aliqua, tamen solum esset hoc, cum quis nō occidisset alium per insidias, vel per industriam, Exod. 21. & tamen Athalia occiderat multos per insidias, & industriam, quia subito, & industriose occidit omnes de semine regio. sup. in litera. 2. 2. Paralip. 22. idē non debet gaudere immunitate. Tertio patet, quia priuilegiū immunitatis est, quòd contra

Alph. Toft. super iij. Reg.

fugientes ad talia loca non possint inde educi: & tamen Athalia non confugerat in templum, vt ibi liberaretur, sed potius ibat illuc, vt offenderet populū, qui erat in coronatione regis: ideo non debebat gaudere immunitate. Quarto patet, quia si Athalia immunitate loci frueret, poterat sequi inde destructio loci, & occisio regis, & omnium, qui conuenerāt ad coronationē eius, quia ipsa cōcittasset omnes fautores suos si permissa fuisset aliquāto tēpore superuiuere: ideo etiā si aliās deberet gaudere immunitate loci, nō erat permittendū nunc quò gauderet. Nā cū ipsa esset infesta cultui Dei, & nūc videret, quò in tēplo Dñi facta fuerat contra ipsam ista cōiuratio, nō est dubiū, quin cōata fuisset destruere tēplū si superuiueret. Ad rationē in cōtrariū satis patet ex dictis.

Athalia quare nunc iuit in templum. Quæst. XXIII.

QVAERETVR vterius, quare Athalia nunc iuit in templum.

Respondendū, quò duæ causæ fuerūt, vna ex parte eius, & alia ex parte Dei: ex parte eius fuit causa, quia ipsa regnabat nūc & regnauerat iam per sex annos, vt patet supra in litera. 2. 2. Paralip. 22. audiuit autē nunc vocē cantantium in templo, & dicentium: Viuat rex: ideo turbata iuit illuc credens fortē, quò presentia sua destrueret malum inchoatū, & fieret deterius, si differret ire, ideo voluit illico ire. Secunda causa fuit ex parte Dei: nā Deus voluit, quò occideretur Athalia, & quò liberaret Ioas, & viri Iuda à periculo: & istud non potuisset fieri nisi Athalia introisset in templū: nā si Athalia cognouisset vnctū fuisse Ioas in regem, & non introiret in templum, disposuisset oēs fautores suos contra Ioas, & adiutores eius, & esset bellū magnū: quia Athalia habebat multos fautores, cum vique nunc mansisset populus sub potestate eius, & rex Ioas fortē non posset resistere, & recederent multi de parte eius timētes potentiam Athaliae, ideo Deus inclinavit Athaliam, vt vellet ire in templum & occideretur ibi sine aliquo adiutore: nam nullus introiuit cum ea in templum, & ad p̄ceptum Ioiadæ facilliter occisa est: tunc verò non erat periculum, quia omnes fautores eius videntes eam occisam, & Ioas vnctum in regem, subijcerent se regi sine aliqua difficultate. Sic enim Deus volēs occidere Ochoziam regem Iuda inclinavit ipsum, vt descenderet ad visitandum Ioram regem Israel, & occideretur cū eo ibi à Iehu, vt patet 2. Paralip. 22.

Ioiada an iuste potuit precipere, quòd occiderentur omnes sequentes Athaliam. Quæstio X X IIII.

QVAERETVR vterius, an Ioiada iuste potuit mandare, quò quicumque sequeretur Athaliam eundo cum ea extra templum occideretur.

Respondendum quò sic, quia habebat causam istā Ioiada ad iubendum hoc: nā Athalia erat nunc regina Israel, & aduersabatur ipsi Ioas vnctō in regē ad occidendū eum, & si habuisset fautores occidisset illū: illi tamē, qui sequeretur eam, essent fautores eius ad faciendā seditionē in populo, ideo iuste mandari poterat hoc. Etiam ipse, qui sequeretur Athaliam iuste poterat occidi, quia sequendo illam efficiebatur hostis publicus cum illa esset aduersatrix regis, quem vnixerat sibi totus Iuda: ideo tanquam hostis publicus occidendus erat.

Item si quis transfugerit ad hostes iustissime occiditur, & tamē Athalia erat hostis totius populi, qui constituerat sibi regem, ideo qui sequeretur eam occidendus erat tanquam transfugiens ad hostes.

Item

Item licuit Ioiada hoc iurare, quia ipse erat nunc princeps populi in quantum erat summus sacerdos, & iudex maximus, & pertinebat ad eum tollere omnem seditionem: ideo poterat imponere poenam quancunque, per quam posset prohiberi seditio.

Item licebat ei hoc tanquam gerenti vices regis, quia ipse in omnibus supplebat nunc locum regis: ideo sicut regi licebat istam poenam imponere, ita etiam licebat Ioiada. Etiam non repugnabat ei talem poenam imponere, quia sacerdos erat: nam sacerdotes poterant imponere poenam sanguinis, & exequi illam, vt supra declaratum est, cum homicidium non esset ibi irregularitas.

Pepigit. Hic ponitur quartum huius capituli. s. regis assumpti federatio: & dicitur. *Pepigit igitur Ioiada fedus inter Dominum, & inter regem. s. pepigit fedus de colendo Dominum: & istud erat ante omnia alia federa, quia principium viarum hominis debet esse timor Domini, & inter populum. s. istud fedus fuit simul inter Deum ex vna parte, & regem, & populum ex alia: quia rex, quia populus promiserunt seruare legem Domini. *Ut esset populus Domini. i. pactum fuit, quod populus esset populus Domini, s. tenens legem illius, & obseruans cultum eius. Et inter regem, & populum. Postquam rex, & populus inierunt fedus cum Domino, inierunt etiam fedus inter se de modo se habendi. *Ingressusque est omnis populus terrę templum Baal. Fecerat enim nunc populus fedus cum Domino de obseruando legem eius, & quia nihil magis erat contra legem, quam cultus idolatrię, & permissio eius: erat tamen in Ierusalem templum Baal, quod factum fuerat tempore Ioram regis suaui Athalia: ideo totus populus, qui nunc conuenerat ad coronationem regis suaui Ioiada iuit ad templum illud, vt destrueret ipsum. *Et destruxerunt aras eius. Id est, destruxerunt altaria: nam aras, & altaria idem sunt. Erant enim multa altaria in templo Baal, & omnia demolita sunt. *Et imaginẽs contriuerunt valide. Iste erant statuę Baal, & aliorum idolorum, quę erant in templo, & omnia hæc contracta sunt, quia sic lex iubebat Deut. 7. *Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Non est intelligendum, quod vnicus esset sacerdos Baal. Nam cum in terra Israel Iezabel haberet quadringentos, & quinquaginta prophetas ap cultum Baal, præter sacerdotes, & alios ministros præcedenti lib. cap. 18. non est verisimile, quod Athalia regina Iuda haberet vnicum sacerdotem Baal. Sed forte iste Mathan, de quo hic dicitur: erat summus sacerdos inter sacerdotes Baal, & de eo fit mentio principaliter: alij tamen occisi fuerunt cum ipso. Aliter potest dici, quod iste Mathan erat custos domus Baal, & inuentus est in templo, atque occisus est: reliqui vero sacerdotes Baal viso, quod destrueretur templum Baal, fugerunt de vrbe, & sic solus Mathan occisus est. Et fuit occisus coram altari ad maius dedecus idolatrię, vel vt puniretur in eo, in quo deliquerat: peccauerat enim offerendo sacrificia in altari, ideo in altari occidi debuit: sic enim Deus prænuñciavit contra idolatras, quod ossa sacerdotum, & prophetarum idolatrarum cremarentur super altare idolorum, quod erat in Bethel: præcedenti lib. cap. 13. & postea hoc factum est per Iosiam regem, qui sacerdotes mortuos extumulabat, & ossa eorum super altare cremabat. inf. 23.******

Quomodo rex, et populus potuerunt nunc facere fedus cum Domino, et quę erant ceremonię huius fedus. *Qu. XXV.*

Quomodo rex, et populus potuerunt nunc facere fedus cum Domino, et quę erant ceremonię huius fedus. *Qu. XXV.*

Quomodo rex, et populus potuerunt nunc facere fedus cum Domino, et quę erant ceremonię huius fedus. *Qu. XXV.*

Quomodo rex, et populus potuerunt nunc facere fedus cum Domino, et quę erant ceremonię huius fedus. *Qu. XXV.*

Quomodo rex, et populus potuerunt nunc facere fedus cum Domino, et quę erant ceremonię huius fedus. *Qu. XXV.*

Quomodo rex, et populus potuerunt nunc facere fedus cum Domino, et quę erant ceremonię huius fedus. *Qu. XXV.*

Quomodo rex, et populus potuerunt nunc facere fedus cum Domino, et quę erant ceremonię huius fedus. *Qu. XXV.*

Respondendum, quod fedus dicitur esse quedam compositio inter aliquos facta de agendo aliquid, vel non agendo, quod ceremonijs magnis interpositis, confirmatur. Et sic quicunque hoies antiquitus inter se aliquid compositum, firmabant illud federe, vt maneret ratum: & quicunque contra ageret, incurrebat in magnas penas, quod ponebant in federe. Nunc autem dicendum, quod rex, & populus fecerunt fedus cum Domino: quia promiserunt ei tenere ipsum firmiter in Domino, & obseruare legem eius, vt patet in littera. s. pepigit fedus inter Dominum, & inter regem, & populum, vt esset populus Domini: sed non erat populus nisi per speciale cultum eius, ideo promittebant, quod eum solum colerent.

Sed obijcietur, quod hic non esset fedus: quia fedus est compositio partium, & tamen hic non fuerunt partes, quia ex parte Dei non fuit fedus, cum ipse nihil duceret, nec obligaret se ad aliquid, sed soli Israelitarum obligabant se ad colendum Deum: ideo magis vocabitur ista obligatio, quam fedus.

Respondendum, quod hic fuit fedus, & potest dici dupliciter: vno modo, quod Deus promissit hic aliquid: nam licet Dominus non loqueretur, tamen loqueretur loco eius Ioiada sacerdos. Sic enim Moyses fecit fedus inter Deum, & populum Exo. 19. nam ex parte Dei promittebat Israelitis, quod haberet illos Deus in speciale populum ad benefaciendum eis plus, quam alij gentilibus, & Israelite promiserunt tunc se facturos omnia, quę Deus iuberet. Ita Ioiada faceret hic, quia promitteret populo, quod Deus beneficeret ei sicut ipse promissit Leu. 26. & Deu. 28. vbi ponuntur omnia bona, quę Deus promittit obseruatoribus legis, & mala, quę comminat se facturum transgressoribus: & quilibet poterat promittere illa ex parte Dei: quia certum est, quod talia evenirent obseruatoribus legis, cum Deus illa promississet: sic videtur fecisse hic Ioiada, quia dicitur quod ipse pepigit fedus inter Deum, & populum, & sic ipse fuit medius inter vtriusque: & tamen non esset medius nisi aliquid ex parte Dei promitteret populo, & aliquid promitteret Deo ex parte populi. ideo Deus hic promissit aliquid, & sic fuit fedus proprie dictum. Secundo potest dici, quod hic fuit promissio solū ex parte populi: & tamen vocatur fedus, & cum obijciatur, quod erat obligatio, & non fedus: dicendum quod fedus vocatur propter ceremonias, quę obseruantur: ideo siue ab vna, siue ab vtraque parte contrahatur, dum tamen obseruentur ceremonię vocabitur fedus: sic enim patet, quia aliquando sunt federa ex vtraque parte, & aliquando ex vna tantum: quod ex vtraque parte sit, patet Exod. 19. vbi fuit fedus inter Deum, & populum, & vterque promittebat aliquid, vt dictum est, quod autem ex vna parte tantum sit, patet Gen. 15. vbi Deus dicitur fecisse fedus in die illa cum Abraham, & tamen ibi Abraham nihil promissit, sed solū Deus promissit Abraham, & semini eius dare terram Chanana. Sic ergo aliquando erit fedus, in quo homo promittat aliquid Deo, & Deus nihil promittat homini, & sic poterit esse hic.

Propter quid populus nunc inuit fedus. *Qu. XXVI.*

Propter quid populus nunc inuit fedus. *Qu. XXVI.*

Propter quid populus nunc inuit fedus. *Qu. XXVI.*

Propter quid populus nunc inuit fedus. *Qu. XXVI.*

Propter quid populus nunc inuit fedus. *Qu. XXVI.*

Propter quid populus nunc inuit fedus. *Qu. XXVI.*

Propter quid populus nunc inuit fedus. *Qu. XXVI.*

erat fedus de nouo fieri. Secundo, quia Israelite magis timebant agere contra id, quod erat confirmatum federe, quam contra solam legem: quia in positione fedus imponebantur multe pene non obseruanti: vt ergo magis timerent Israelite bonum erat fedus facere. Tertium erat, quia obligatio ad seruandam legem in Israelitis insurgebat ex necessitate, quia ex eo quod aliquis nascebat de parentibus hebreis, obligatus erat ad tenendam legem. obligatio autem fedus causabatur ex actu nostro. Homines autem magis reputant obligationem eam, quam ipsi super se sponte causant, quam illam, in qua nascuntur: ideo magis obseruabatur legem propter fedus, quod ipsi iniebant, quam quia lex erat a Deo data. Quartum erat, quia Deus ad maius peccatum reputabat violationem fedus, quam legis. vnde licet ad id obligati essent ex lege, & ex federe & preuaricarent, Deus non increpabat eos tanquam transgressores legis, sed fedus: sic patet Iere. 34. cum Israelite fecerunt fedus, quod quilibet dimitteret seruum suum, & ancillam completo anno septimo remissionis, & ad hoc erat obligati ex lege Exod. 21. & Deu. 15. & postea præuaricati sunt: Deus tamen comminatus penam non dixit, quod egerant contra legem, sed quod omnes, qui transierant inter diuisiones vituli, & non seruauerunt fedus, traderentur hostibus, vt patet ibidem. Quintum erat propter timorem, quem habebant specialiter Israelite ad fedus, cum esset aliquid positum in religionem, & per frequentationem eius magis timebant. Sic enim est sæpe in iuribus humanis: quia cum aliqui debent iurare, compelluntur interdum iurare sæpe, licet possent vnū iuramentum extendi ad multas causas, & equaliter obligaret, sicut si sæpe iuraretur: quia tamen magis timetur cum nouiter iuratur, iura introduxerunt sæpe compelli homines ad iurandum. Ob hoc autem inter Israelitas multum frequentabatur fedus inter se, & Deum, vt sæpe se obligarent, & licet obligati essent per legem federa faciebatur. Sic patet Iosue ultimo: vbi totus populus vni se obseruaturum legem Dei, & tamen iam obligati erant. Sic etiam Iere. 34. vouerunt dimittere seruos septimo anno, & iam obligati erant, & sic multoties fiebat.

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Quomodo potuit fieri fedus inter Deum, & regem, cum esset rex paruulus. *Qu. XXVII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Qua ceremonia obseruata fuerunt in federe isto. *Qu. XXVIII.*

Fedus quod

B

C

D

E

Qua erant ceremonie fedus de qua vide etiam titulum primo ab vrbe condita.

Alph. Toft. super iij. Reg.

Q 3 Et

Et hoc apparet, quia mox dicitur de regis ductio- ne in domum suam. Sed dicendum, quod hoc intelligitur de ordinatione quadam ministrorum, quam fecit Ioiada in templo: nam ante hoc regnante Athalia cum ipsa esset idolatra, non permittebat cultum Dei perfectum expleri, cum ipsa potius faceret colli Baal, ideo credendum, quod aliquos ministros subtrahebat, vel reditus conferebat, quod sic non erat copia ministrorum, vel saltem non omnia rite fiebant: ideo exclusam nunc Athalia de seculo, & delere cultu Baal, ipse Ioiada restauravit cultum Dei ordinando ministros: & hoc patet 2. Paralipo. 23. quia ubi dicitur hic: & posuit sacerdos custodias in domo Domini: dicitur ibi: constituit Ioiada prepositos in domo Domini, ut sub manu sacerdotum, ac levitarum, quos distribuit David in domo Domini offerrent holocausta Domino, constituit quoque ianitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re. Tullius; centuriones, & Celethi, & Phelthi legiones, & omnem populum terrae. Istos accepit Ioiada ad hoc, quod descenderent cum rege de templo in domum suam, ut nemo de fautoribus Athaliae posset ei nocere. Vocantur hic Centuriones illi quinque, de quibus 2. Paralipo. 23. legiones Celethi, & Phelthi vocantur legiones militum quorundam electorum, de quibus sepe fit mentio super 2. lib. c. 8. & 15. & 20. & praecedenti lib. c. 1. & 1. Paralip. 18. reliquus populus terrae dicitur, tota multitudo, quae convenerat de omnibus urbibus Iuda secretum ad vngentum regem. In hebreo non ponit Celethi, & Phelthi, sicut ponit litera nostra: sed Cari Vleti, & ista significat armigeros, & cursores: quia Cari dicitur armigeri, & Vleti cursores. Sed isti cursores vocantur secundum Hebraeos pedites armati: & quia isti secundu[m] re erant idem cum legionibus Celethi, & Phelthi, accepit Hieronymus Celethi, & Phelthi, Deduxeruntque regem de domo Domini. Prius custodiebat rex in templo propter timorem Athaliae: nunc vero occisa ipsa, & excluso timore deductus est de templo in domum suam. Et venerunt per viam porta scutariorum. Porta scutariorum erat quaedam porta templi, apud quam erat domus scutariorum regis, ut supra declaratum est. Et sedit super thronum regum. In templo sederat super thronum regum ad hoc quod vngeretur: nunc vero in palatio suo sedit super thronum regum: quia competebat etiam ex dignitate. Legatusque est omnis populus terrae. Scilicet, quia pacifice regem suum videbant sedere in throno in domo sua. Et civitas conquieuit. Quia prius vivebat Athalia, erat turbatio magna in populo: nunc vero illa occisa, omnes quieverunt. Vel dicitur, quod civitas conquieuit, quia Athalia habebat multos fautores in urbe, & creditum est, quod fieret aliqua dissensio, vel seditio in populo propter illam: & tamen mox ut occisa est Athalia, cessavit omnis tumultus: quia omnes, qui prius fouebant partes eius, sponte se submiserunt regi. Athalia autem occisa est gladio in domo regis. Repetitur hic, quod supra dicebatur: & dicitur, quod occisa est in domo regis: quiaeducta fuit de templo: & quia porta domus regis erat apud portam templi, introducta fuit in domum regis, & ibi occisa est. Septemque annorum erat Ioiada cum regnare cepisset. Incepit enim septimum annum, & ideo vocatur septem annorum, quia annus inceptus pro completo computatur.

CAPITVLVM XII.

2. Paralip. 24.

ANNO septimo Iehu regnavit Ioiada. Quadraginta annis regnavit in Ierusalem.

Descripto superius regno Iuda sub regibus Athaliae praecedentibus, hic ponitur continuatio eius sub regibus eius sequentibus; & dividitur in duas: quia primo ponitur quid factum est sub rege Ioiada: secundum quid sub Amasia successore eius. in f. 14. Prima dividitur in duas, quia primo ponitur regni Ioiada explicatio: secundum regnum Israel contemporaneorum enarratio, sequenti. c. Prima dividitur in duas: quia primo ponitur de regno Ioiada per eum tempore, quo se habuit insolenter, ibi. Tunc ascendit. Id autem, in quo principaliter apparuit bonitas Ioiada, fuit, quia desideravit domum Dei restaurare, & ad hoc diligenter se habuit: circa quod ponuntur tria: primo domus Domini reparari precipitur: secundum mandatum reparatio nis negligitur ibi. Tercio reparatio diligenter perficitur ibi: cunctaque viderentur.

An ordo continuus sit & immediatus ad praecedentia. Quaestio 1.

Quaeritur circa primum, an ea, quae habentur hic, habeant ordinem continuatum ad praecedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interposito aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quod hic est ordo continuus: quia praecedenti. ca. habitum est de constitutione Ioiada in regem, hic autem agitur de operibus eius postquam rex factus est: ideo necessarium fuit ista post illa. Ad secundum dicendum, quod ista fuerunt immediate post praecedentia, quia hic continetur tota vita Ioiada regis a pueritia, sua postquam factus est rex: ideo de omnibus illis, quae fuerunt postquam constitutus est rex, agitur hic. Et dicitur. Anno septimo Iehu regnavit Ioiada. Iehu erat rex Israel, & erat iam annus septimus regni eius, non quidem completus, sed inchoatus, quod patet: quia prima die, qua regnavit Iehu occidit Ioram regem Israel, & Ochoziam regem Iudae, ut colligitur supra 9. & tamen immediate post mortem Ochoziae cepit regnum Athaliae, & ipsa regnavit annis sex. 2. Paralip. 22. & finito regno Athaliae cepit regnare Ioiada: ergo sex annis completis regnavit Iehu super Israel, & incipiebat nunc annus septimus eius: sed computatur annus inceptus pro completo. Quadraginta annis regnavit in Ierusalem. Et sic solum vixit quadraginta septem annis, cum esset septem annorum, quando cepit regnare, praecedenti c. & 2. Paralip. 24. vixit autem modico tempore, quia occisus est a servis suis. eo c. Nomen matris eius Sebia de Bersabee. Ista Sebia erat uxor Ochoziae, & erat filia alicuius principis de Bersabee. Est enim Bersabee quaedam civitas in parte Iudae ad partem meridiana[m] terrae illius, & ponitur tanquam terminus in latere meridiano: unde quando ponitur vtriusque latius terrae Israel. scilicet, aequilonare, & meridiana[m], ponuntur ista duo loca scilicet Dan, & Bersabee ad significandum istas duas extremitates: ut patet super 1. lib. c. 3. & super 2. lib. c. 17. & 24. Fecitque Ioiada rectum cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada sacerdos. Fuit enim Ioiada rex sub manu Ioiadae omnibus diebus, quibus vixit Ioiada: quia ipse constituerat ipsum in regem, & liberauerat eum a morte: praecedenti. cap. & quia Ioiada erat cultor Dei magnus, fecit, ut rex toto tempore suo coleret Deum. Et vocatur Ioiada sacerdos, id est, summus sacerdos per excellentiam. Et quia dicitur omnibus diebus, quibus docuit eum Ioiada: innuitur, quod mortuo Ioiada malus fuerit, & verum est: quia declinavit ad idolatriam tantum, ut iussit occidi Zachariam filium Ioiadae, quia increpabat eum super hoc. 2. Paralip. 24. Verumtamen excelsa non abstulit. Id est, quanquam fuerit bonus, non abstulit excelsa, id est, altaria, quae erant in montibus, & extra urbes in varijs locis. Adhuc populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis. Id est,

Id est, adhuc tempore illo populus immolabat, id est, offerebat sacrificia, quia immolare est iugulare animalia, & adolebat incensum, id est, cremabat thymiama super illa altaria: nam cum manerent illa altaria, populus frequentabat ea.

An Ioiada peccaverit non delendo altaria, quae erant in regno suo extra templum Dei. Quaestio 11.

Quaeritur, an peccavit Ioiada non delendo altaria, quae erant in regno suo. Aliquis dicit, quod non: quia si fuisset peccatum non auferret illa altaria, Ioiada, qui regebat regem Ioiada, fecisset quod illa altaria tollerentur, cum rex obediret ei in omnibus, & tamen non fecit, quod tollerentur, ergo videtur, quod non peccabat.

Respondendum, quod ista altaria erant duplicitate, quaedam erant facta a populo pro cultu Dei: nam cum videretur omnibus difficile convenire in templum ad faciendum sacrificia, faciebant altaria per diversa loca, in quibus offerebant sacrificia. Alia erant altaria facta a populo ad colendum idola: nam praecedenti. li. c. 14. dicitur, quod Iudas fecit malum coram Domino: edificaverunt enim sibi aras, & stivas, & lucos super omnem collē excelsum, & subter omnem arborē frondosam. Patet et ista diff. 23. c. ubi dicitur, quod Iosias destruxit excelsa, & occidit sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, & dicitur de alijs sacerdotibus excelsorum ibidem, quod Iosias fecit, ut non ascenderent sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem: sed solum comedebant azyma in medio fratrum suorum: ergo oportet, quod primi istorum essent sacerdotes idolorum, & alij non essent sacerdotes idolorum, sed Dei, quia quae offerrent sacrificia in montibus: quia alioquin non permitteret eos vivere, & dabat eis portionem de sanctificatione cum ceteris fratribus suis. Si autem accipiatur de excelsis, in quibus colebatur idola, manifestum est, quod peccabat Ioiada non destruendo illa, quia obligabatur Israelita extirpare idolatriam de terra, ut patet Deuter. 13. & 17. Si autem accipiatur pro excelsis, in quibus colebatur Deus, dicendum, quod adhuc peccatum erat non destruere illa: quia Deus iusserat, quod sub pena mortis nullus immolaret extra sanctuarium, Levit. 17. & Deuter. 12. & ad hoc tenebantur illi, qui erant executores legis, sicut erat rex, & summus sacerdos. Secundo patet, quia praecedenti. li. c. 3. dicitur, quod Salomon observabat praecipitum David patris sui, excepto quod in excelsis immolabat, & accedebat thymiama, et ponitur ibi illud pro reprehensione. q. d. quod illud erat, in quo deuiabat Salomon a via David patris sui.

Lyranus re soluitur.

Confuta.

Auctoris determinatio.

Dicit autem Nicolaus, quod permittebantur ista altaria excelsorum aliquando propter scandalum. scilicet, quia si ista non permitterentur, populus declinaret ad idolatriam, quia id, quod ibi offerebat Deo, offerret demonibus. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia propter scandalum non est relinquenda veritas: nam licet interdum veritas destringatur, & discipline differenda sit ad tempus propter scandalum: & tamen veritas vite nunquam relinquenda est: sic autem erat hic: quia quod offerretur aliqui altaribus extra templum, erat contra legem Dei, in qua consistit veritas vite. Dicendum ergo, quod nullo modo potest excusari Ioiada rex, & Ioiada summus sacerdos a peccato: quia permittebant altaria ad offerendum extra templum, nisi dicitur, quod nullo modo poterat auferre ea, quia totus populus repugnabat: & tunc non erat permittere, sed non posset tollere: magis tamen videtur, quod aliquale peccatum fuerit dimittendo ista altaria: nam ideo ponitur hic, ut si gnificet quaedam reprehensio. scilicet, quod licet bene vixerit Ioiada: tamen non omnino, quia non abstulit excelsa, dixitque Ioiada ad sacerdotes. Hic ponitur praecipitum Ioiada de restaurando domum Domini. Omnem pecuniam sanctorum, quae illata fuerit in templum Domini a praetereuntibus. Iussit Ioiada restaurari templum, & ad hoc assignavit expensas, de quibus fierent. scilicet, de pecunia, quae offerebatur a transeuntibus. Pro quo considerandum, quod Deus instituerat omnes Israelitas, quoniam transiret ad numerum, dare pro se dimidium siclum: transibat autem aliquis ad numerum quandocumque computabatur tanquam vnus in populo, & hoc erat postquam esset viginti annorum, & tunc tenebatur dare dimidium siclum pro se ipso: & iste dimidius siclus erat ad necessitates sanctuarij: & de ista pecunia reparatum est nunc templum. Et dicitur omnem pecuniam sanctorum. i. quod pertinet ad sanctuarium: nam de his, quae offerebantur, quaedam pertinebant ad sacerdotes, & alia ad sanctuarium, de quibus declaratum est late Nume. 5. ubi habetur, qui erant redditus sacerdotum, & qui sanctuarij in veteri testamento. De pecunia autem, quae pertinebat ad sanctuarium fiebat hoc, & dicitur: quae illata fuerit a praetereuntibus. i. ab illis, qui excedunt annu[m] viginti. i. quod quilibet illorum dabat mediu[m] sicli pro. Pretio animae. i. ista pecunia offerebatur pro pretio animae. i. pro pretio cuiuslibet hominis. Vocat enim anima vnus homo, sicut dicitur: septuaginta aene egresae sunt de femore Iacob, Gen. 46. & Exod. 1. id est, septuaginta homines: nam anima non deriuatur in semine paterno, sed a Deo datur, & Levit. 2. anima si obtulerit sacrificium, & vocat pretium hominis: quia Deus obligauerat quilibet virum ad soluendum istud pretium, alioquin moreret. Exo. 30. Et quam sponte, et arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini. Ista erat alia pecunia, quam quilibet offerebat sponte: nam Israelitae euntes in templum offerebant aliquid pro expensis templi, & illud mittebatur in Gazophylatium, in xta illud Luc. 21. & Mar. 13. cum dicitur: respiciens Iesus vidit eos, qui mittebant munera sua in Gazophylatium, & laudavit viduam pauperulam, quod plus omnibus obtulisset. Accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum. Scilicet, accipiant illam. i. sint dispensatores eius: non tamen accipiant pro se, quia non competebat eis aliquid de hoc. Et dicitur: iuxta ordinem suum. i. secundum quod competit eis ex ordine, vel ex officio: nam sacerdotibus potius competebat dispensare pecunia, quae erat in sanctuario ad vsus eius, quam laicis. Et infrauentur ante te domus, si quid necessarium viderint restoratione. Infrauentur est ad instar prioris aliquid facere, & istud est reficere. scilicet, quando res, quae perierat, reducitur in statum priorem. Vocantur autem sartatecta omnia, quae reparanda sunt, & dicitur a sarcio sarcis, i. reparo, vel reficio, & componitur cum reatum, & dicitur: sartatectum. i. reparatio domus, quia tecta domus vocantur.

Quae erat ista pecunia, quae offerebatur a transeuntibus, & qui erant isti, qui transibant ad numerum, & quid soluebant. Quaestio 111.

Quae erat ista pecunia, quae offerebatur a transeuntibus, & qui erant isti, qui transibant ad numerum, & quid soluebant. Quaestio 111.

Quaeritur, quae erat ista pecunia, quae offerebatur a transeuntibus. Aliqui dicunt, quod offerebatur a transeuntibus, id est, a praetereuntibus per sanctuarium. Sed dicendum, quod non stat: quia dicitur hic, quod ista pecunia offerebatur pro pretio animae: pretium autem dicitur aequivalentia, & consistit in re taxata: ideo oportet quod ista non esset pecunia, quae offerebatur a transeuntibus per templum, quia illa non erat taxata, nec sub obligatione, sed offerrebat, quod volebat, & quantum volebat. Secundo patet, quia hic fit differentia inter pecuniam, quae offerebatur a praetereuntibus, & pecuniam, quae quilibet arbitrio cordis offerebat, & tamen illa, quae offerebatur arbitrio cordis erat, quae offerebatur a venientibus in templum, & transeuntibus per illud: ergo pecunia, quae offerebatur a praetereuntibus, erat alia.

Sartatecta quid.

Tertio patet, quia 2. Paralipo, 28. dicitur, quod pradicatum est in Iuda, & Ierusalem, q̄ deferret̄ singuli pretiū Domino, quod constituit Moyses super omnem Israel, & illud est, quod dicitur hic à prætereuntibus, ergo non erat pecunia, quam offerrebant transseuntibus per templum. Sed dicendum, q̄ vocantur prætereuntes. i. excedentes annum vigesimū, & prius diceretur ab excedentibus, quam à prætereuntibus: quia prætereire significat locum: excedere autem significat ætatem, vel saltem conuenit magis ætati, quam prætereire.

Quomodo accipiebatur pecunia ab eis pro pretio animæ. Quæstio IIII.

QVAERETVR vltetius, qui erant isti, qui transibant ad numerum, vel quomodo accipiebatur pecunia ab eis pro pretio animæ.

Respondendum, q̄ Deus iusserat, q̄ Israelitę nuncquam numerarentur, nisi quilibet de numeratis solueret dimidium siclum: numerabantur autem Israelitę dupliciter: vno modo quando ad aliquam congregationem, vt ad bellum, vel aliās congregabantur multi, & numerabantur. Alio modo quando aliquis naturaliter transibat ad numerum. i. ad ætatē, in qua deberet numerari, & istud erat, quando aliquis accedebat ad annum vigesimum: quia tunc incipiebat computari tanquam vnus de populo, & vtroque modo solui debebat dimidius siclus. Primi tamen vocabantur computati: secundi verò transseuntibus ad numerum de vtroque Exod. 30. f. quando tuleris summam filiorum Israel iuxta numerū dabunt singuli pretium pro animabus suis. De secundo dicitur: hoc autē dabit omnes, qui transit ad nomen dimidii sicli, qui habetur in numero à viginti annis, & supra dabit pretium istud iubebat. Deus datur, ne sequeretur plaga in populo: quia si aliquando numerarentur, & non soluerent pretium, Deus percuteret eos plaga dura, ideo dicebantur dare in pretiū pro animabus suis, quia istud erat quasi precium redemptionis cum aliās occidendi essent, qui numerabantur. Sic patet Exod. 30. f. quando tuleris summam filiorum Israel, dabunt singuli precii pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis cū recensiti fuerint. Quasi dicat, si numerarentur, & nō soluerent istud precium, plaga esset in eis. Vocatur etiā istud pretium: quia precium dicit aliquam taxationem, & ita erat hic taxatum, q̄ quilibet solueret dimidium sicli, siue pauper, siue diues: vt patet Exod. 30. f. qui habetur in numero à viginti annis, & supra dabit pretium, diues non addet ad medium sicli, & pauper non minuet: ista autem pecunia pertinebat propriē ad sanctuarium, quia nō debebat expendi in alios vsus, vt patet ibidem. f. susceptaque pecunia, quæ collata est à filiis Israel, trades in vsu tabernaculi testimonij, vt sit monumentum. i. memoria eorū coram Dño, & propicietur animabus eorū.

Sacerdotes quomodo debebant suscipere istam pecuniam. Quæstio V.

QVAERETVR vltetius, quomodo debebant sacerdotes suscipere istam pecuniam, quæ dabatur à transseuntibus ad numerum. Aliquis dicit, q̄ ista pecunia ducebatur in sanctuarium ab ipsis transseuntibus ad numerum, & ponebatur in gazophylatio, & inde sacerdotes debebant accipere eam ad vsus sanctuarij. Sed dicendum, q̄ non stat: quia leuitę debebant ire ad colligendum istam pecuniam. 2. Paralip. 24. Dicendum ergo, q̄ istud præceptum de

F soluendo pecuniam eorum, qui transibant ad numerum, à multis annis impeditum fuerat tradi executioni: quia Athalia destruebat cultum Dei, & impediēbat legem seruari: ideo nunc occisa illa, rex Ioas, & Ioiada summus sacerdos iusserunt prædicari, vel edici per totam terram Iuda, q̄ omnes, qui transierant annum vigesimum, & nondū soluerant precium pro animabus suis, soluerent nunc 2. Paralip. 24. f. & prædicatum est in Iuda, & Ierusalem, vt deferrent singuli precium Domino, quod constituit Moyses seruus Domini super omnē Israel in deserto. A principio autem quando voluit rex Ioas facere istud, congregauit sacerdotes, & leuitas, & iussit eis, q̄ ipsi discurrerēt quolibet anno per terram Iuda, & perquirerēt in singulis locis, qui erant, qui transierant ad numerum, & nondū soluerant, & recipere ab eis precium. Et quia quolibet anno transibant aliqui ad numerum, in quolibet loco debebāt transire leuitę quolibet anno per totam terram Iuda ad inquirendum in singulis locis, qui erant, qui illo anno ad numerum transibant: De hoc. 2. Paralip. 24. f. congregauit Ioas sacerdotes, & leuitas, & dixit eis: egredimini ad ciuitates Iuda, & colligite de vniuerso Israel pecuniam ad sartatecta templi Dei nostri per singulos annos, festinatoque hoc facite. Et tamen sacerdotes, & leuitę non fecerunt hoc, vt inf. dicitur. Igitur vsque ad vigesimum tertium annum regis Ioas. Iste erat annus vigesimus tertius non ætatis iuæ, sed regni sui: nam tunc erat trigesima ætatis eius, cum ipse vixisset septem annis antequā regnaret: & hic incipit secundum huius, scilicet, in quo præceptum reparationis negligitur. Non instaurauerunt sacerdotes sartatecta templi. Potest intelligi dupliciter: vno modo, q̄ non instaurauerunt. i. non petierunt pecuniā ab Israelitis ad instaurandum: quia noluerūt discurrere per regnum Iuda ad petendum illam, sicut rex dixerat. Alio modo q̄ sacerdotes collegerunt pecuniam accipiendo eam à viris Iuda, & tamen non expenderunt eam in aliqua reparatione, sed retinebāt penes se. Aliquis dicit, q̄ secūdu sensus istorum verus est: quia infra dixit rex: nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinē vestrum, sed ad instauracionem templi reddite eam, prohibitiveque sunt sacerdotes vltra accipere pecuniam à Domino. In cōtrarium videtur, quia 2. Paralip. 24. dicitur: Vocauit rex Ioiadam, & dixit ei: quare non fuit tibi curę, vt cogeres Leuitas inferre de Iuda, & Ierusalem pecuniam, quæ constituta est à Moysē, vt inferret eā omnis multitudo Israel in tabernaculū, & sic videtur, q̄ non susceperunt sacerdotes, & leuitę pecuniam à transseuntibus ad numerum, sed remisē egerunt non exeuntes per loca Iuda ad colligendū pecuniā.

G

H

I

Reparatio
templi quomodo
neglecta fuit

K

pecuniam à venientibus, & dantibus præcium pro animabus suis: q. d. q̄ nunc accipiebāt. Etiam dicit: prohibitiveque sunt sacerdotes vltra accipere pecuniā à populo. f. q̄ populus veniebat ad offerendum pecuniam illam in templo pro animabus suis, & sacerdotibus illam accipiebant. Postea autem non fuit obseruatus aliquis istorum modorum: quia sacerdotes non acceperunt pecuniā, sicut prius accipiebant à venientibus: nec etiam iuerunt ad colligendum illā per totam Iuda, per singulos annos, sicut dixerat rex, sed factum est quoddam Gazophylaciū, & positum est apud portam templi, & prædicatum est per totam terram Iuda, q̄ omnes, qui transibant ad numerum, venirent ad soluendū precium pro animabus suis. Hoc patet 2. Paralipom. 24. quia postquam rex reperit sacerdotes, & leuitas negligentes. Dicit: præcepit ergo rex, & fecerunt arcas, posueruntque eam iuxta portam Domini, & prædicatum est in Iuda, & Ierusalem, vt deferrent singuli precium Domino, quod constituit Moyses seruus Domini super omnem Israel in deserto.

Templum quomodo indigebat reparatione. Quæst. VI.

QVAERETVR, ad quid iussit rex fieri ista sartatecta, vel quomodo templum indigebat reparatione. Respondendum, quod sartatecta erant necessaria in templo pp duo: primo propter antiquitatē operis: quia transierant multi anni, quibus fuerat templum ædificatum à Salomone, & postea nō legitur reparatum fuisse: nam à principio regni Salomonis vsque ad annum vigesimum tertium regni Ioas, quando sartatecta incepta sunt fuerunt anni centum sexaginta quatuor. f. quadraginta anni regni Salomonis, præced. lib. ca. 21. & decem, & septem anni regni Roboam eod. lib. cap. 14. & tres anni Abiæ. eod. lib. cap. 15. & quadraginta vnus annus Afa. eod. capit. & 25. Iosaphat eod. lib. cap. vlti. & octo anni Iorā sup. 8. & vnus annus Ochoziæ eodem capit. & sex anni Athalię præced. cap. & 2. Paralip. 21. & viginti tres anni regni Ioas, quando ceperūt fieri sartatecta hic in litera: à quibus subtrahantur tres anni, & parum plus de regno Salomonis, qui fluxerant, quando cepit ædificare templum, præcedenti lib. ca. 6. & septē anni, quibus cōpleuit totū populum, eod. c. manebunt centum quinquaginta quatuor anni, quibus templū cōsummatū fuerat, & non legit fuisse reparatū, ideo iam indigeret aliqua reparatione. Secūda causa fuit, & præcipua: quia Athalia, quæ ante hoc regnauerat, erat impiissima, & idolatra, & abstulerat ornamenta domus Domini ad ornandum templum Baal: ideo erat nunc necessaria pecunia ad restaurandum ea, quæ deficiebāt in templo Domini propter rapinam Athaliæ. Et istā causam expressit Ioas, quando iussit sacerdotibus, q̄ inferrent pecuniam de tota terra Iuda, dicens: Athalia enim impiissima, & filij eius destruxerunt domum Domini, & vniuersis, quæ sanctificata fuerunt templo Domini ornauerunt phanū Baalim. Vocauitque rex Ioas Ioiadā pontificē, et sacerdotes. Vocauit eos ad increpandum: quia iusserat eis, q̄ inferrent pecuniam de tota terra Iuda ad sartatecta templi: & non curauerunt inquirere illam. Dicens eis: quare sartatecta templi non instauratis? Nō dixit, quare non recepimus pecuniam ad sartatecta: quia licet non iussent per terram Iuda ad colligendum pecuniam, tamen recipiebant eam à venientibus: & tamen non expenderant aliquid in vsus sanctuarij, ideo redarguit eos, quod sartatecta non instaurabant. Nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinē vestrum. i. iubeo vobis, q̄ amplius non accipiatis pecu-

niam à populo, quæ debetur pro restauratione, sicut consueuistis accipere. Sed ad instauracionem templi reddite eam. i. ipsam, quam accepistis, & nō expeditis, reddite. i. deponite in aliquo loco, vnde sumatur ad restaurationem, & vos non teneatis eam amplius, quia in vobis inutilis est, prohibitiveque sunt sacerdotes vltra accipere pecuniam à populo, & instaurare sartatecta domus. Ista duo erant connexa. f. accipere pecuniam pro restauratione, & restaurare sartatecta: & quia sacerdotibus propter malam admirationem interdīcta est potestas suscipiendi pecuniam à populo, etiam interdīctum est sartatecta instaurare.

Unde conueniebat Leuitis, quod acciperent pecuniam à transseuntibus. Quæst. VII.

QVAERETVR, quomodo dicebat Ioas, q̄ leuitę accipiebant pecuniam istam iuxta ordinem suum: vnde enim cōpetebat eis hoc, q̄ ipsi pecuniam illam recipere, & administrarent. Responddum, q̄ cōpetebat eis multiplice capite. Primo ex iuris institutione: nam Deus instituerat in deserto, q̄ Moyses acciperet à filiis Israel pecuniam illā, quæ dāda erat à transseuntibus ad numerū: sed Moyses erat Leuita 2. Paralip. 23. ideo ipso non accipiente pertinebat ad alios Leuitas, vel sacerdotes, cū illa acceptio non esset personalis, vel temporalis, sed perpetua: ideo oportebat, q̄ ad alios Leuitas post Moysē semper pertineret hoc. Secundo cōpetebat ex ratione iuris: nam ista pecunia pertinebat ad vsus sanctuarij solius, Exo. 30. ergo debebat dispensari per illos, ad quos aliās pertinebat, dispositio rerum sanctuarij: sed ad laicos nihil pertinebat disponere in sanctuario: immo non debebant accedere ad sanctuarium, & si introuissent se de aliquo negotio sanctuarij, moriebantur: quia Deus occidebat illos, Num. 1. & 3. & 18. ideo oportet, q̄ ista pecunia, quæ pertinebat ad sanctuarium, ministraretur per sacerdotes. Tertio cōpetebat ex antiqua consuetudine: nam sacerdotes, & leuitę ab antiquo ministrabant istā pecuniam, nec erat memoria in contrarium. f. q̄ aliquando laici ministrarent istam pecuniam: ideo saltem ex ista longa consuetudine prescriperāt sibi ius ad ministrandum semper: ideo rex dixit, q̄ recipiebāt pecuniam iuxta ordinem suum, id est, sicut cōpetebat eis ex ordine, vel officio, aut iure.

An liceret regi priuare sacerdotes administratione pecunie, & an habebat rex in veteri testamento plenam potestatem super sacerdotes tam in ciuilibus, quam in criminalibus sic, vt posset eos priuare, & occidere. Quæst. VIII.

QVAERETVR vltetius, an licebat regi priuare sacerdotes administratione pecunie istius, cum prohibuerit eis accipere illam. Aliquis dicit q̄ non licebat ei. Primo, quia istud pertinebat ad sacerdotalem ministracionē, & si rex priuaret eos hac administratione, auferret eis ius suum, qd iniustum erat. Secūdo patet, quia faciendo hoc rex introuit tebat se de iurisdictione super sacerdotes priuando eos officijs suis: regibus tamen non licet aliquid agere contra ecclesiasticos viros: ideo quanquam aliās esset bonum: quia tamen vsurpabat iurisdictionem alienā, peccabat. Tertio patet, quia si rex auferret administrationem istā sacerdotibus, & leuitis, oportebat, q̄ daret eam alicui Laico cum admistratio necessario deberet residere penes aliquem: & tamē laicus non poterat istam administrationem habere, quia occideretur à Domino: quia introuit tebat se de pertinentibus ad sacerdotes, vel leuitas: ergo peccabat

cabat auferendo illam sacerdotibus, & leuitis. Respondendū est, q̄ non peccauit Ioas faciendo istud: quia scriptura non vituperat eum hic de hoc, sed potius laudat tanquam habentem magnum desiderium ad res diuinas. Secundo patet, quia dicitur supra, q̄ Ioas fecit rectum coram Domino omnibus diebus, quibus docuit eum Ioiada, sed nūc docebat eū Ioiada, ergo in isto non peccauit. Tertio patet: quia si peccasset Ioas in hoc, non fuisset istud approbatum semp̄, & tractū in consuetudinē: & tñ istud approbatū est, & consuetum fuit postea inter Iudæos oībus diebus, quibus durauit status iudaicus: nam tempore Christi hoc obseruabatur. s. quia non recipiebant sacerdotes, & leuitæ pecuniam templi, sed mittebatur in Gazophylatium, sicut nunc, sic patet Mar. 12. & Luc. 21. cum dicitur, q̄ Christus vidit mittentes munera in Gazophylacium, & laudauit pauperculam mittentem minuta duo: ergo non fuit malum hoc, sed valde laudabile. Pro quo sciendum, q̄ Ioiada non priuauit sacerdotes aliquo iure suo, quod pertineret ad vtilitatem eorum, vel ad dignitatem: & modus fuit, quia ante hoc leuitæ, & sacerdotes recipiebant omnem pecuniam, quæ inferebatur in sanctuarium, siue illa daretur pro pretio animæ, sicut à transeuntibus ad numerum, siue daretur sponte, vel ex alia causa, & ipsi ministrabant istam pecuniam ad necessitates templi, & confidebant eis: poterant tamen multa sic perdi partim propter infidelitatem aliquorum ministrantium, & partim propter obliuionem, & negligentiam: & sic erat tempore Ioas regis. Nam sacerdotes recipiebant omnem istam pecuniam: ideo iussit, q̄ sacerdotes, & leuitæ discurrerent per omnia loca Iuda, & reciperent pecuniam ab illis, qui transibant ad numerum 2. Paralipom. 24. & q̄ illam ministrarent ad sartatecta templi. Nunc verò leuitæ fuerūt negligētes in duobus. Primo, quia non discurrerunt per loca Iuda ad colligendum istam pecuniam, quam rex iubebat 2. Paralipom. 24. Secundo, quia receperunt aliquam pecuniam ab eis, qui illam obtulerunt: & tamen de illa nihil reparauerunt in templo: ideo rex voluit dare alium modum, per quem ista pecunia melius, & diligentius dispenseretur, & fecit arcam siue Gazophylatium, quod posuit ad portam templi, & fecit prædicari per totum regnum Iuda, q̄ omnes qui transibant ad numerum, venirent ad mittendum dimidium siclum in arcam 2. Paralipo. 24. tunc omnes veniebant. Et non solum fecit rex, vt poneretur ibi pretium, quod debebatur ab his, qui transibant ad numerum, sed etiā quod sponte offerebatur: ita vt nullam pecuniam reciperent Leuitæ: & tamen nō dedit rex istam ministracionem aliquibus laicis. s. q̄ ipsi reciperent pecuniam, sicut recipere consueti erāt Leuitæ: quia tunc præiudicaret Leuitis, & etiā peccaret: quia ministerium sanctuarij dabat Laicis. Etiā non præiudicabat Leuitis: quia nō auferabat eis aliquod ius: quia ipsi non consequebantur aliquā vtilitatem recipiendo pecuniam illam, cum tota deberet expendi in vsu sanctuarij. Etiam ministratio, q̄ prius habebant Leuitæ circa istam pecuniam, non omnino auferabatur eis: quia ipsi sacerdotes presentes erant apud Gazophylatium, quando mittebantur in illud pecuniæ: immo ipsi mittebant illas: quia recipiebant de manu offerentium, & custodiebant ipsi in Gazophylatium: sic patet inf. in litera. s. mittebantq; in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini. Item ministrabant sacerdotes istam pecuniam: quia ipsi educebant eam de Gazophylatio, & numerabant, præsentē scriba regis, & dabant illam artificibus lignorum, & lapidum, inf. in litera. & 20. Paralipom. 24. & sic parum auferabatur eis de administratione istius pecuniæ. s. solum q̄ non tenerēt eam penes se. Ad primam rationem. Ad secundam. Rex habebat plenā iurisdictionē super sacerdotes.

Fibus lignorum, & lapidum, inf. in litera. & 20. Paralipom. 24. & sic parum auferabatur eis de administratione istius pecuniæ. s. solum q̄ non tenerēt eam penes se. Ad primam rationem. Ad secundam. Rex habebat plenā iurisdictionē super sacerdotes. Item patet hoc: quia Salomon erat rex, & eo tempore, quo fuit bonus, priuauit Abiathar summum sacerdotem dignitate sacerdotali deputando eum, vel tradendo in exilium in Anathor, præced. lib. c. 2. à fortiori ergo poterat disponere rex de alijs ministracionibus sacerdotibus, quando de maxima earum poterat disponere, priuando aliquem. Item, nō solum potuit Salomon priuare Abiathar summum sacerdotem dignitate sacerdotali, sed et poterat eum occidere pro crimine: nam præced. lib. c. 2. dixit ei: Vade in Anathor ad agrum tuū, & quidem vir mortis es, sed hodie nō interficiam te, quia portasti arcam coram Dauid patre meo. Et sic si nō fuisset illa causa, occidisset eum: ergo habebat iurisdictionem ad occidendum sacerdotes: quia aliā causa potissima, propter quam dimitteret, esset defectus iurisdictionis. Item patet, quia relegare est pena criminalis: Salomon tamē relegauit ipsum Abiathar, vt esset in Anathor, & non exiret inde, & in omnibus his recte agebat: quia sicut dicitur post hoc præcedenti lib. cap. 3. Salomon diligebat Dominum, & nō deuiauerat à vijs Dauid patris sui, excepto, q̄ imolabat in excelsis: & tamen tunc occiderat iam Ioab, & relegauerat Abiathar, ergo nō peccauit: & sic habebat sibi Salomon iurisdictionē in ciuilibus, & criminalibus super sacerdotes. Ita ergo haberet Ioas, & tamen ista erat parua ministratio: ideo à fortiori haberet iurisdictionem ad priuandum sacerdotem illa propter culpam. Ad tertium dicendum, q̄ quanquam Ioas priuauit Leuitas ministracione ista, tamen non tradidit eam alicui laico, sed fecit Gazophylatium, in quo poneretur pecunia, & reliquā administracionem ipsis sacerdotibus reliquit: vt declaratum fuit sup. in litera. Erulit Ioiada pontifex Gazophylacium vnum. Quanquam Ioiada esset summus sacerdos, & erudiret ipsum regem Ioas, vt patet supra in litera, tamen nunc Ioas increpuit Ioiadā doctorem suum, & quia vidit Ioiada se rationabiliter reargui, consensit, q̄ sacerdotes non haberent iā administracionem pecuniæ, sicut prius: & ideo conuē tum est, q̄ fieret vna arca siue Gazophylacium, & ponerentur ibi pecuniæ, & non acciperent illas sacerdotes,

dotes, & tunc rex iussit fieri arcam, & quanquam dicatur hic, q̄ Ioiada tulit Gazophylatium vñ: non est intelligendū, q̄ ipse illud fieri iussit, sed rex iussit: nam ipse prohibuit sacerdotes accipere pecuniā, & præcepit, q̄ fieret arca: & tunc Ioiada pōrifex duxit arcam ad hoc, q̄ poneretur in loco, in quo reciperentur pecuniæ, aperuitq; foramen desuper. s. foramen paruum, per quod posset capi pecunia, & nō oporteret aperire arcam quodocunque mittendū esset aliquid in ea. Et posuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini. i. positum fuit istud Gazophylatium in terra à parte dextra altaris holocaustorum ad partem, per quam ingrediebantur laici in templum, & erat ibi ad altare holocaustorū. Mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia omnem pecuniam. Erant deputati sacerdotes ad custodiendum ostia templi, & illi recipiebant pecuniam de manu offerentiū, & mittebant eā in Gazophylatium. Quæ deferebatur ad templum, accipiebant ipsi, & sic non solum accipiebant pecuniam, quæ dabatur à transeuntibus ad numerum, quæ ex necessitate dabatur, sed etiam oportet aliam pecuniam, quæ sponte offerebatur, ita vt laici nunquam accederent ad Gazophylatium, vt ponerent in eo pecuniā, sed illā Leuitæ ponebant. s. sacerdotes, qui etiam Leuitæ vocantur.

Gazophylacium an esset, iuxta altare, vel portam Domini. Questio IX.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod Gazophylacium erat iuxta altare, cum dicat 2. Paralip. 24. q̄ posuerunt istam arcam iuxta portā Domini forinsecus, ergo erat arca extra templum, & tamen altare erat intra templum in atrio sacerdotum, vt declaratum est præcedenti lib. cap. 7. ergo non erat arca apud altare. Respondendum, q̄ ista arca erat iuxta altare, & non accipitur hic pro altari thymiamatis: quia illud erat intra templū, propriè dictum: & illud non solum non intrabant laici, sed et nec sacerdotes introibāt, nisi ille solus, qui ministraturus erat cremando thymiamata, & incendendo lucernas, & hoc solum illo tempore, quo ista officia fiebant, & tamen a pud Gazophylatium erāt sacerdotes, quocunque tempore vellet offerre populares: ideo non erat Gazophylatium apud altare thymiamatum, erat autem apud altare holocaustorū. s. intra atrium sacerdotum; & dicebatur esse iuxta portam Domini forinsecus, sicut dicitur Paralipom. 24. quia non accipitur ibi porta pro portis exterioribus atriorum, sed pro porta templi propriè dicti: nam templum propriè sumptum, quod habebat parietes, & rectum, habebat in circuitu suo muros altissimos, intra quos, & ipsum erat magna capacitas loci, & intra illos muros, & templum erāt quatuor atria. s. sacerdotum, & laicorum, & foeminarum, & immundorum. Habebat autem templum portam vnicam. s. ad partem orientis, de qua præced. lib. c. 6. atria verò habebant portas multas in circuitu, & sic prius introibatur per atria, quā accederetur ad portam templi, & inter omnia ista atria iterius eorum erat atrium sacerdotum, quod magis appropinquabat templo, & erat iuxta portam templi. Intra atrium sacerdotum positum fuit Gazophylatium, & in eodem atrio erat altare holocaustorum, & dicebatur esse istud Gazophylatium forinsecus ad portā Domini, accipiendo pro porta templi: nam atrium sacerdotum erat extra templum propriè dictū, ideo Gazophylatium, & altare holocaustorum, quæ erāt in atrio sacerdotum, erant extra portam templi, &

ob hoc dicebatur forinsecus, non tamen erat forinsecus, id est omnino extra templum, scilicet, extra atria: & dicitur: ad portā Domini, id est, ad portam templi: quia erat porta templi ad latum orientale, & atrium sacerdotum erat coniunctum in portæ templi ex parte orientis: ideo Gazophylatium, quod erat intra atrium sacerdotum, dicebatur esse ad portam templi: & dicitur hic, quod erat ad dextram ingredientium domum Domini: quia erat aliquantulum versus septentrionem, & introeuntes ibant directi à porta atrij versus portam templi, & manebat Gazophylatium ad partem dextram eorum.

An sacerdotes mitterent pecuniam in arca, cum dicatur, quod erant priuati administratione eius. Quest. X.

QVAERETVR vltius, quomodo dicitur hic, quod sacerdotes mittebant pecuniam in arcam: quia supra dictum est, q̄ ipsi fuerūt priuati administratione huius pecuniæ, dicente rege: nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinem vestrum. Respondendum, q̄ sacerdotes recipiebant pecuniam, & mittebant eam in Gazophylatium, & tamen semper stabat mandatum regis, q̄ ipsi nō acciperent pecuniam: quia ante hoc sacerdotes consueuerant recipere omnem pecuniam, & tenere in potestate sua, nec erat aliquod Gazophylatium, in quo poneretur, & quia ipsi fuerūt negligētes in colligendo pecuniam a populo, & in faciendo sartatecta, rex fecit, vt ipsi non acciperent pecuniam. s. ponendo eam penes se, sicut prius, sed quod fieret Gazophylatium, in quo poneretur, & tamē Gazophylatium illud mittebatur per manus sacerdotū. Ratio huius erat: quia Gazophylatium erat intra atrium sacerdotum, cum dicitur esse iuxta altare, vt patet in litera. & tamen in atrium sacerdotum non ingrediebantur nisi sacerdotes, ideo oportebat, q̄ ipsi acciperent pecuniam de manu laicorum, & ponerēt eam in Gazophylatio, cum non liceret laicis accedere vsq; ad Gazophylatium.

An sacerdotes essent custodes ostiorum, vel Leuitæ. Questio XI.

QVAERETVR vltius, quomodo dicitur hic, quod mittebant pecuniam in Gazophylacium illi sacerdotes, qui erant custodes ostiorum, nam nō erant sacerdotes custodes ostiorum, sed leuitæ: quod patet, quia primo Paralipom. 26. ponitur omnes diuisiones ianitorum, & quot erant ianitores in qualibet porta, & tamen omnes illi erant leuitæ, vt patet ibidem. Aliquis respondebit, quod sacerdotes non erant custodes ostiorum, sed soli leuitæ: & vbi dicitur hic: custodes ostiorum, deberet dici, custodes argenti, vel vasorum: nam in Hebræo ponitur hic nomen æquiuocum ad portam, & ad vasum, & Hebræi exponunt de vasis. s. q̄ custodes vasorum suscipiebant istam pecuniam, & tunc non est instantia de ostijs: quia nulla ostia custodiebant sacerdotes. Sed dicendum, secundū literam nostram, & proprietatem nominis hebræi, quod sacerdotes vocantur hic custodes ostiorum potius, quā vasorum: nam sacerdotes non erāt custodes vasorum aureorum, & argenteorum templi Domini, sed leuitæ erant custodes omnium thesaurorum, vt patet. 1. Paralipom. 6. & 26. dicendum tamen, quod sacerdotes erant custodes portarū non quidem ipsius atrij per circuitum, sed solum atrij sacerdotum. Pro quo sciendum, quod murus exterior templi claudens intra se omnia atria, habebat portas ad quatuor

tuor v̄etos, & intra ista atria prope portam templi erat atrium sacerdotum, quod erat minus alijs habens ostia, per quæ ingrediebant sacerdotes, & erat ostium istius atrij à parte oriētali eius: leuita autem erant ianitores portarum muri exterioris claudentis in se omnia atria, & ideo cum istud haberet portas ex omni parte, leuita custodiebat ianuas ad omnes ventos: & ponuntur quatuor portæ. s. oriētalis, occidentalis, meridiana, aquilonaris, vt patet 1. Paralipom. 26. Ostium autem, quod erat in atrio sacerdotum, per quod introibant ipsi sacerdotes, nō custodiebatur à leuitis, sed à sacerdotibus: quia ipsi leuitis non licebat intrare intra atrium sacerdotum: & tamen si ipsi custodierēt ostium atrij sacerdotum, & deberēt ponere pecuniam oblatam in Gazophylacio, oportebat, vt introirent in atrium sacerdotum, quod erat contra officium suum. Ideo dicendum, q̄ isti custodes ostiorum erant aliqui sacerdotes, qui ponebantur à ceteris, vt essent apud portam atrij, vt venientibus laicis vsq; ad ostium atrij sacerdotum ad offerendum, ipsi acciperent pecuniam de manu eorum, & ponerent in Gazophylatio, & quia semper ista erant ad ostium expectando eos, qui veniebant ad offerendum, vocabantur custodes ostiorum. *Cunq; viderent.* Hic ponitur tertium huius partis, in quo opus neglectum diligenter perficitur: nā postquam rex iucrepuit negligentiam leuitarum, & positum fuit gazophylatium, congregata fuit subito multa pecunia, de qua facta est reparatio templi: & dicitur. *Cunq; viderent nimiam pecuniam esse in Gazophylatio.* Istud videbant illi sacerdotes, qui ponebant eam. *Ascendebat scriba regis, & Pontifex, & effundebat, & numerabant pecuniam.* Istud fiebat ad tollendam omnē suspicionem: non enim aperiebatur Gazophylatium nisi præsente scriba regis, & effundebatur, atque numerabatur pecunia ista: fiebat autem sic, quod quando Gazophylacium haberet pecuniam multā, ascēdebat scriba regis, & Ioiada Pontifex ad locum Gazophylacij, & portabatur inde per manus leuitarū ad domum regis, & coram rege effundebatur pecunia, & dabatur facientibus opus templi 2. Paralipom. 24. scilicet, quod tempus esset, vt deferrerēt arcam coram rege, ingrediebatur scriba regis, & quem primus sacerdos confirmabat, effundebantq; pecuniam, quæ erat in arca. Porro arcam portabant in locum suum. Sic fiebat per singulos dies. *Quæ inueniebatur in domo Domini* idest, quæ inueniebatur in arca: quia non poterat effundere de arca, nisi pecuniam, quæ in ea erat. Sed dicitur, quod effundebant, & numerabant pecuniā, quæ inueniebatur in domo Domini: quia nulla alia pecunia erat in domo Domini, nisi illa, quæ ponebatur in gazophylacio, licet essent multa vasa aurea, & argentea in thesauris domus Domini, quæ seruabantur per leuitas 1. Paralipom. 6. & 26. *Et dabant eam iuxta numerum, atque mensuram in manu eorum, qui præerant cęmentarijs domus Domini.* Quando effundebatur pecunia, dabatur præpositis operum templi, vt ipsi ex illa pecunia facerent sartatecta restaurari. Et isti præpositi, siue essent leuitæ, siue laici non referebat: quia præesse operibus non erat ministratio aliqua sacra, nec iurisdicctio, sed solum erat quidam labor, vel opus. Ideo sicut non oportebat, quod illi, qui restaurabant sartatecta, essent leuitæ, vel sacerdotes, ita & ipsi, qui præerant operantibus, non oportebat, vt essent sacerdotes, vel leuitæ. Patet hoc: quia illi, qui fecerunt omnia vasa sanctuarij à principio, laici erant. s. Beseleel de tribu Iuda, & Ooliab de tribu Dan. Exod. 31. & 35. Etiam ille, qui fuit potior ædificator in tēplo Salomonis, laicus erat: immo, quod plus est, non erat de stirpe Israelitarum, sed de

stirpe Israelitarum, sed de stirpe yriorum, quāquam mater sua esset de stirpe Israel, & vocabat Hiram, vt patet præcedenti lib. cap. 7. & 2. Paralipom. 2. ita ergo nunc esset de ipsijs præpositis operum, & isti dicebantur præesse cęmentarijs. Vocantur enim proprie cęmentarij illi, qui domorum fundamenta ponunt, quæ nos cęmenta appellamus, & tamen largē vocantur cęmentarij omnes domificatores, vel reparatores domorum. *Qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cęmentarijs his, qui operabantur in domo Domini, scilicet, præpositi operum dabant pecuniam fabris lignorum, idest, carpentarijs, & cęmentarijs. idomificatoribus. & hoc tam pro labore suo, quā ad pretium materiarum emēdarum, scilicet, lignorum, & lapidum & aliarum rerum.* *Et sartatecta faciēbant, idest, isti cęmentarij, & fabri lignorum faciēbant sartatecta, idest, reparationes domus.* *Et his, qui cadebant saxa.* Erant necessaria saxa: quia magnam partē atriorum, & templi Domini destruxerat Athalia, & filij eius, & pro illa rursus lapides poliebantur, & ponebantur in loco prioris: sic patet 2. Paralipom. vigesimo quarto, scilicet, Athalia enim impijssima, & filij eius destruxerant domum Domini. *Et vt emerent ligna, & lapides, qui excidebantur, idest, de ista pecunia emebantur ligna, & lapides: quia ista in magna quantitate necessaria erant, cum Athalia, & filij sui dedissent magnas ruinas templo, & atrijs.* *Ita vt impleretur instauratio domus Domini, scilicet, expendendo per istum modum pecuniam in artifices, & emēdas materias complebatur instauratio domus Domini.* *In vniuersis, quæ indigebant expensa ad muniendum domum,* idest, non solum expendebatur pecunia in his, sed etiam in omnibus alijs, quæ indigebant expensis: nā emebatur ferrum, & æs, & conducebantur fabri ferri, & æriarij ad faciendum opera in ferro, & ære. Sic patet 2. Paralipom. 23. scilicet. Et illi conducebant ex ea cęsores lapidum, fabri quoque ferri, & æris, vt quod cadere cęperant fulcirent, & suscitauerunt domum Domini in statum pristinum, & eam firmiter stare fecerunt. *Verumtamen non fiebat ex eadem pecunia hydrię templi Domini.* Ponitur hic quædam limitatio sumptuum, scilicet, quid fieret ex ista pecunia: & dicitur, quod quanquam ista esset pecunia templi: tamen non fiebat ex ea omnia vasa, & opera templi, sed solum fiebat reparatio eorū, quæ corruebant, & non emebantur aliqua vasa pro domo Domini ex his. Vocantur autem hydriæ quædam vasa templi, in quibus seruabatur oleum, vt arderet semper coram Domino, etiam vt fieret ex illo quotidie libamenta pro sacrificijs quotidianis, scilicet matutino, & vespertino: nam in omnibus sacrificijs, nisi essent pro peccato, ponebantur libamenta: Numeri 15. & 28. & 29. Erant autem libamēta olei, vinum, simila, sal, & thus, vt patet Leui. 2. & Nume. 15. alij volunt, q̄ hydriæ sint quidam magni canthari rotundi facti de ære locati super bases, & vocantur luteræ, de quorum fabricatione patet præcedenti lib. cap. septimo. Et istis conuenit vocari hydrias: quæ erant magni, & pleni aqua ad abluendum, ibi carnes sacrificiorum. Sed dicendum, quod hydriæ non accipiuntur hic pro luteribus, sed pro vasis olei. Quod patet, quia præcedenti lib. cap. septimo distinguntur luteræ, & hydriæ, & hic vocantur hydriæ, ergo non erant luteræ. Secundò patet, quia luteræ erant vasa ænea, sine de auricalco: hydriæ autem erant vasa aurea. De luteribus patet præcedenti lib. cap. 7. de hydrijs etiam patet ibi, quia dicitur, quod fecit hydrias, & fuscinulas, & falas, & mortariola, & turibula ex auro. Hic etiam dicitur, q̄ non fiebat ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & omne vas aureum,

Hydriæ erant quædam vasa templi.

Fuscinula quid.

Thuribula quid.

Tubæ ad quæ erant.

aureum, & argenteum: ergo hydriæ aureæ, vel argenteæ erant, sed luteræ erant Aenei, ergo hydriæ non sunt luteræ. Tertio patet, quia hydriæ accipiuntur hic pro eodem, & præcedenti libro cap. septimo, quod patet: quia hic ponuntur simul hydriæ, & fuscinulæ, & thuribula, & etiam ponuntur simul ibi, & tamen ibi distinguuntur hydriæ à luteribus, ergo non sunt hic hydriæ luteræ. *Et fuscinula.* Vocantur fuscinulæ quædam instrumenta ferrea ad extrahendum carnes de olla, & aliquando vocantur tridentes: quia tres dentes habent, vel vnci: quia sunt curuæ fuscinulæ in extremo ad rapiendum, & tenendum carnes. Vocantur autem fuscinulæ, quia sunt fuscæ, idest, nigre propter fumum, & inquinamēta coquinæ: & ista etiam erant in templo Domini: quia coquebantur ibi carnes sacrificiorum pacificorum, & dabantur omnia vasa necessaria ad istum vsum, scilicet, ollæ, & cacabi, & omnia similia. *Et thuribula.* Ista erant quædam vasa ænea, & vt quidam volunt desuper habentia laminam auri, & ponebantur in eis primitiæ, quæ accipiebantur de altari holocaustorum, & introducebantur à sacerdotibus in templum ad altare thymiamatum, & ponebant thymiamata super prunas in altari in illis thuribulis, & ardebat ibi bis in die aurora, & in vespere, vt patet: Exod. trigesimo, *Et tubæ.* Iste erant tubæ argenteæ, quas Deus iusserat Moysi in deserto facere, & ipse iussit tunc fieri duas, postea tamē multæ factæ sunt, & istæ erant ad multos vsus, scilicet, ad congregandum principes ad consilium, vel ad conuocandum populum, & ad mouendum castra, & ad clangendum in bello, & ad iubilandum in diebus solemnibus tempore sacrificiorum, vt patet Numeri decimo, & iste tubæ erant factæ, nec licebat cuiquam clangere in illis, nisi sacerdotibus, vt patet eodem cap. *Omne vas aureum, & argenteum de pecunia, quæ inferebatur in templum Domini, idest, omnia vasa aurea, & argentea, vel quæcunque alia in templo non emebantur ex eadē pecunia, sed solum fiebat reparatio ruinarū.* *Is enim, qui faciēbat opus dabatur, scilicet, non emebantur aliqua vasa de ista pecunia: quia tota dabatur facientibus opus restorationis. Vt instauraretur templum Domini, scilicet, istud erat valde necessarium, ideo non expendebatur pecunia in alios vsus, sed solum in restoratione domus.*

An existat pecunia fieret solum restauratio templi. Quæstio XII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod ex ista pecunia non fiebat hydriæ, nec alia vasa, sed solum reparatio domus: quia 2. Paralipom. vigesimo quarto, dicitur: detulerunt eorum rege, & Ioiada reliquam partem pecuniæ, de qua facta sunt vasa templi in ministerium, & ad holocausta, phialas quoque, & cetera vasa argentea, & aurea. Respondendum est, quod eo tempore, quo fiebat ista reparatio, non emebantur ex ista pecunia vasa aliqua pro templo, sed solum expendebatur in vsus reparationis: quia reparatio erat magis necessaria, quā emptio vasorum, postquam tamen tota reparatio expleta est pecunia residua data fuit ad emendum vasa. Sic patet 2. Paralipom. vigesimo quarto scilicet: cunq; complessent omnia opera detulerunt eorum rege, & Ioiada reliquam partem pecuniæ, de qua facta sunt vasa. Cum autem dicitur hic, quod non emebantur ex eadem pecunia, dicendum, quod verum est pro eo tempore, quo fiebat reparatio, & tamen cessante reparatione ista pecunia versa est in vtilitatem, quanquamque templi, scilicet, in emendo

vasa, & quoscunque ornatus templi: & ratio huius est: quia ista pecunia erat templi, ideo expendi debebat in necessitates quascunque templi, & cum emere vasa esset opus templi, sicut reficere, quæ corruebant, vel ruitura erant, emerentur vasa de illa, sed in hoc fuit sola discretio administrantis: quia opus patris familias prudentis est, cum nō potest simul omnibus defectibus domus suæ occurrere, quod occurrat illis, quorum necessitas maior est, & sic erat nūc, quia maior erat necessitas reficiēdi, quæ corruebat, quā emendi vasa de nouo.

De qua pecunia emptæ fuerunt vasa. Quæst. XIII.

QVAERETVR, vterius, cum nunc non emerentur vasa de eadem pecunia, de qua emebantur necessaria ad restorationē, de qua pecunia emerentur vasa. Aliquis dicit, q̄ nunc nulla vasa emptæ sunt: quia nulla erant necessaria. Sed istud non stat: quia si non essent aliqua vasa necessaria, non emisissent illa rex & Pontifex: & tamen illic, vt completa est restauratio, emptæ sunt vasa 2. Paralipom. 24.

Aliquis dicit, quod vasa erant necessaria, & emebantur tunc: tamen istud erat de alia pecunia: quia habebat templum aliam pecuniam. Sed tunc dicitur, quod pecunia erat ista. Et respondebitur, quod erat pecunia, quæ colligebatur de populo conueniēte ad locum sanctuarij in festo tabernaculorum in die octauo, qui vocabatur cętus, & collectæ. Leuit. 23. & Deuter. 6. dicebatur enim dies cętus: quia totus populus congregabatur in vnum, vt peteretur ab eis pecunia, & vocabatur dies collectæ: quia colligebatur pecunia de singulis. Sed dicendum, quod nulla istarum positionum stat, de prima patet: quia non est verisimile, quod non essent necessaria vasa aurea, & argentea in templo: quia Athalia impijssima, & filij sui fecerant duo mala in templo, scilicet, diruerant quosdam partes eius, & abstulerant magnam partem diuitiarum, & vasorum eius ad ornandum templum Baal, & etiam pro se ipsi cū essent idolatræ: vt runque patet 2. Paralipom. 24. scilicet. Athalia enim impijssima, & filij eius destruxerant domum Domini, scilicet, faciendo ruinas in eo, & hoc de primo, & de vniuersis, quæ sanctificata fuerunt templo Domini ornauerant templum Baal, & hoc de secundo. Sicut ergo necessaria erant reparatio propter ruinas, quas fecerat Athalia, ita necessaria erat emptio vasorum, quia Athalia abstulerat vasa templi Domini ad ornatum templum Baal.

Secundò patet, quia mox, vt completa est restauratio fecit rex, quod de pecunia illa emerentur vasa ad ministrandum: ergo tantum, vel proximè erant vasa necessaria, & restauratio ruinarū. Secunda positio non stat, quia dicunt isti, quod pecunia, quæ colligebatur in die cętus, & collectæ, erat pro vasis emēdis, & tamen hoc falsum est: quia potius asseritur ab omnibus, quod erat ad necessitates sacrificiorum, scilicet, vt inde emerentur animalia, & libamenta pro quotidianis sacrificijs, quæ erant de necessitate, & fiebat de expensis templi. Secundò patet: quia si illa pecunia collectarum separata esset ad emendum vasa pro sanctuario, nunquam emerentur vasa nisi de eadem pecunia, & tamen completa restauratio, de eadem pecunia emptæ sunt vasa aurea, & argentea 2. Paralipom. vigesimo quarto: ergo nō erat aliqua pecunia specialiter separata ad emendum vasa. Tertio patet, quia si pecunia cętus, & collectæ esset specialiter separata ad emendum vasa, ita pecunia, quæ haberetur à transeuntibus ad numerum, & ab offerentibus sponte esset deputata pro alio vsu, &

& nunquam daretur nisi in illo, & tamen falsum est: quia ex illa pecunia, quæ dabatur pro pretio animæ, fiebat nunc reparatio, & postea empta sunt vasa: ergo nulla pecunia erat specialiter separata pro vno viro, vel pro alio. Quarto patet, quia tempore, quo fiebat ista restauratio, non erat aliqua alia pecunia in domo Domini, de qua emerentur vasa, ergo tunc nulla emebantur vasa de ista pecunia, vel de alia. Patet hoc, quia dicitur supra, quod Pontifex, & scriba regis effundebant, & numerabant pecuniam, quæ inueniebatur in domo Domini, & sic videtur, quod nulla alia erat in toto templo nisi illa, quæ erat in arca, de qua fiebat restauratio: quia aliàs effundendo illam, non dicerentur effundere omnem pecuniam, quæ erat in domo Domini. Quinto patet, quia ista distinctio est valde irrationabilis: nam siue pecunia ceteris, & collectæ siue illa, quæ dabatur à transeuntibus ad numerum, siue illa, quæ sponte offerebatur ipsius sanctuarij erat, & ad nullum aliud pertinebat: ideo expenderetur in quibuscumque necessitatibus templi, nisi forte detur, quod esset aliqua distinctio facta in visibus, quibus applicari deberent istæ pecuniæ: sed istud est falsum: quia Exod. trigesimo, ubi dicitur de datione pecuniæ à transeuntibus ad numerum, solum dicitur, quod pecunia ista traderetur ad vsus tabernaculi testimonij, vt esset monumentum, idest, memoria filiorum Israel coram Domino, & propiciaretur peccatis eorum.

Dicendum ergo, quod vndeunque veniret pecunia, dum tamen pertineret ad ius templi, expendebatur in quibuscumque necessitatibus templi: hic tamen prius expensa fuit ista pecunia in restaurando in templum, quàm in emendo vasa: quia licet vtrūque esset necessarium, cum Athalia spoliasset templum maior erat necessitas reparationis: ideo postquam fuit templum restauratum, illico vasa capta sunt de eadem pecunia. Et non fiebat ratio his omnibus, qui accipiebant pecuniam, vt distribuere eam artificibus, idest, non accipiebatur computus ab illis, qui expenderant istam pecuniam in artificibus, & materijs emendis: nam licet daretur ista pecunia ad numerum, & mensuram ipsis præpositis operum, vt patet supra in litera, tamen non accipiebant postea rationem, idest, computum ab ipsis præpositis operum de modo, quo expenderant pecuniam. Sed in fide tractabant eam, scilicet, isti præpositi tractabant fideliter pecuniam, quæ eis dabatur, ideo non oportebat, quod peteretur ab eis ratio sumptuum sed committantur sumptus fidei eorum.

An rectè faciebat Ioiada, & rex non accipiendo rationem expensarum ab illis, quibus dabant pecunias, & an possit aliquis considerare alicui bona aliena, qui confidit sua, et an teneatur diligentius agere in re aliena, quàm in sua. Q. XIII.

QVAERETVR circa hoc, quod dicitur, quod non accipiebatur ab eis ratio sumptuum quare dicitur hic, & an bene fieret.

Aliquis dicit malam administrationem esse regis, & Ioiadæ Pontificis, qui dabant istam pecuniam, quod non peterent rationem de illa.

Item si ista pecunia esset ipsorum, viderentur insipientes tradendo eam, vt expenderetur, & non petendo rationem expensarum: quia Aristotiles quarto Ethicorum, scilicet, de magnificentia, non improbat petitionem rationis expensarum, sed improbat diligentiam nimiam imponendo rationem, dicens: diligentia ratiocinij parifica, idest, magna diligentia in ponendo rationem cum dispensatoribus vsque ad minima, vel quadrantem non pertinet ad

magnificum, sed ad paruificum. Isti tamen nullam omnino rationem ponebant, ideo, volebant esse plus quàm magnifici, sed extremum magnificentia est vituperabile, scilicet, banauia, vel apeu roalia, vt patet quarto Ethicorum, ergo peccabant non ponendo rationem.

Tertio patet, quia dato, quod aliquis daret res suas dispensatori, & non poneret rationem aliquam cum eo, licet forte esset quædam insipientia, tamen non videbatur peccatum: quia sicut poterat ei illas donare, ita dando ei, vt ministraret, & non petendo rationem videbatur ei donare quidquid ipse vellet occultare, vel malè administrare: & tamen in re aliena non licet alicui hoc: quia tenetur nihil illius perdere aut malè administrare, & tamen, quod aliquis administrat rem alienam dando eam dispensatoribus, non petita ratione expensarum est mala administratio: quia sic poterit magna pars rei subtrahi. Et dato, quod nihil subtraheretur, tamen non erat certus ipse, qui daret pecuniam expendendam, an omnino bene expenderetur, & non faceret diligentiam, quam posset, & deberet ad sciendum hoc, scilicet, ponendo rationem, ideo peccaret sic administrando.

Quarto patet, quia videbatur tunc fieri aliquid inaniter, scilicet: quia pecunia dabatur ad numerum ipsis præpositis operum, supra in litera, & non petebatur ab eis ratio expensarum, ideo nihil proderat, quod daretur pecunia ad numerum, cum omnia committerentur fidei præpositorum.

Dicendum, quod non peccauerunt rex, & Ioiada Pontifex non petendo rationem expensarum, quæ fiebant. Et apparet hoc: quia propheta scripsit istud hic non sine mysterio, & non increpat illud, sed dat causam, quare fieri ideo videtur, quod malum non erat. Motiuum autem fuit Ioiadæ, & regis: quia isti præpositi, quibus commissæ sunt pecuniæ, erant valde religiosi, contra quos nulla posset haberi suspicio, quin fideliter tractarēt pecuniam pro restauratione, & propheta prohibet hic testimonium, quod in fide tractabantur, idest fideliter.

Dicendum tamen, quod istud speciale fuit, tamē non videtur securum, quod si aliquis habeat ministrare rem alienam possit eam tradere dispensatori, cum quibus nullam rationem ponat, quantumcunque sint illi dispensatores bonæ famæ, & de quibus non habeatur suspicio: quia tenetur quilibet administrare rem alienam fideliter: & tamen non fideliter administrat, qui tradit rem expendendam, non petita ratione expensarum, cum possit fieri fraus, immo datur occasio ad faciendum fraudem ei, qui aliàs facturus non esset fraudem. Sed forte aliquis dicit, quod non tenetur quis administrare fideliter re alienam, quàm suam, cum quilibet teneatur se potius diligere, quàm alios, si igitur aliquis consideret rem suam alicui, de quo non est præsumptio, quod male administrabit, ita poterit committere ei rem alienam, cuius administrator est, vt illam dispense, non petita ratione.

Dicendum, quod falsum est: quia fideliter tenetur quis, & diligentius rem alterius administrare, quàm suam: immo in administratione rei suæ fidelitas nulla est, cum fidelitas sit respectu alterius. Etiam non tenetur aliquis rem suam diligenter administrare: quia potest illam perdere, vel donare, & tamen rem alienam non potest aliquis donare, vel perdere sine peccato. Ideo verum est, quod magis inclinatur homo naturaliter ad adhibendum diligentiam in rebus suis, quàm in rebus alienis, & tamen non obligatur adhibere diligentiam aliquam in rebus suis, cum non sit aliquod iustum hominis ad rem suam, y. Ethic.

Fideliter, & diligentius tenet qd administrare rem alienam q suam.

Ethicorum, & obligantur adhibere diligentiam in rebus alienis sibi commissis: quia respectu alterius tenetur secundum iustum politicum, vt patet ibidem, ideo peccabit male administrando res alienas, & non peccabit qualitercumque administrat res proprias, & sic licet aliquis committeret res suas alicui non petendo ab eo rationem, tamen in rebus alienis obligatur petere.

Sed obijcietur: quia Christus dixit: si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Luc. 15. In quo innuit, quod fidelior debet esse quis in re sua, quàm in re aliena.

Dicendum, quod ibi Christus loquitur in Metaphora, secundum, quod ibi declarabitur: & sic semper manet, quod homo in rebus teneatur rationem petere si ministratio nem, quæ ad eum pertinet, alteri committat.

Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod verum est administrationem istam de lege communi esse malam: quia tamen inuenti sunt præpositi valde religiosi, de quibus non dubitabatur, commissum est fidei eorum, & tamen hoc fuit speciale, quia nobis non esset securum licet inueniremus dispensatores, quos valde fideles reputaremus.

Ad secundam rationem dicendum, quod pertinet ad magnificum non petere diligentem rationem de expensis, & tamen potest petere aliquam: quod autem aliquis nullam petat, est extremum quod verum est si faciat hoc ex negligentia rerum, & tamē si hoc agit: quia confidit alteri, sicut sibi ipsi non est ultra magnificentiam nullam petere rationem, & ita fuit hic: quia isti præpositi erant valde religiosi, de quibus nullo modo dubitabatur, quin fideliter se haberent in expendendo.

Ad tertium dicendum verum esse, quod in rebus suis potest quis adhibere quancunque diligentiam: voluerit, & in rebus alienis tenetur firmam diligentiam adhibere accipiendo rationem eorum, quæ expendantur, si per alium expendantur: hic autem fuit speciale: quia tam religiosi fuerunt illi viri, quod nequaquam curauerunt, rex, & Ioiada Pontifex petere ab illis rationem: hoc tamen non est trahendum ad consequentiam: quia ea, quæ specialiter facta sunt pro necessitate temporis, vel personarum non sunt trahenda ad alijs ad consequentiam: extra de elect. cap. cum in cunctis.

Ad quartum dicendum, quod non fuit superfluum dare pecunias in numero, & mensura præpositis operum, quancunque non peteretur ab eis ratio expensarum: quia per hoc, quod dabatur eis pecunia in certo numero minus poterant fallere, quàm aliàs, etiam si non acciperetur aliqua ratio expensarum, & istud bonum erat in conspectu hominum, vt ipsi saltem putarēt, quod iste pecuniæ benè expēdebantur: nam non solum debet aliquis se reddere irreprehensibilem in conscientia sua, sed etiam debet facere quantum potest, vt non habeant homines malam opinionem de eo potissimè in dispensatione rerum alienarum. Sic enim Apostolus cum deberet mittere pecuniam, quæ collata erat à Corinthijs in Ierusalem, adhibuit magnam diligentiam, vt mitteret tales, de quorum fide nullo modo dubitaretur, vt nullus de eo suspicari posset malum, vt patet 2 ad Corinthios 8. scilicet: prouidemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, idest, prouidemus, vt opera nostra appareant bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, & quia securus apparebat, quod daretur pecunia in numero istis præpositis operum, quàm traderetur sine numero data est numerata. Dicen-

Ad tamen, quod ista non erat sufficiens diligentia, nisi fuisset iste specialis casus. Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro peccatis non inferebant in templum Domini, idest, non ponebant sacerdotes in gazophylatio, quod erat ad expensas templi Domini: & tamē benè introducebatur in templum Domini: quia populares offerebant istam pecuniam pro peccato, vel pro delicto sacerdotibus intra templum. Nam ea, quæ ad sacerdotes pertinebant, in templo offerebatur: sic patet Nume. quinto, cap. & quidquid in sanctuarium offertur à singulis, & traditur in manibus sacerdotis: ipse erit, sed dicitur, quod non inferebant eam in templum, idest, in thesaurum templi. Sic patet supra in litera, cum dicitur, quod numerādo pecuniam, quæ erat in gazophylatio numerabatur pecunia, quæ inueniebatur in templo: quasi dicat, quod omnes aliæ pecuniæ oblatae in templo ad alios pertinebant, & non ad templum. Quia sacerdotum erat. Ista erat causa, quare non ponebatur in gazophylatio templi, scilicet, quia pertinebat ad ius sacerdotum, vt ipsi de illa sustentarentur: & tamen in gazophylatio solum ponebatur pecunia, quæ pertinebat ad ius solius templi.

Peccatum, & delictum quomodo differunt, & quomodo probis fiebant variæ ceremoniæ. Questio XV.

QVAERETVR circa hoc, quæ erat pecunia ista, quæ offerebatur pro peccato, & pro delicto, & pertinebat ad ius sacerdotum.

Respondendum est, quod peccatum, & delictum differunt in hoc: quia peccatum est in commissione, delictum verò est in omissione, de quo magis declaratum est Leui. quarto, & pro his fiebant in veteri testamento variæ ceremoniæ: nam alia sacrificia offerebantur pro delicto, & alia pro peccato, vt patet Leui. sexto sic autem dicendum est, quod querendo pro pecunia, quæ offertur pro peccato, & delicto: autem queritur de sacrificijs, quæ dabantur sacerdotibus, & poterant estimari in pecunia: aut queritur de eo, quod dabatur in pecunia. Si primo modo, dicendum, quod hic non est aliquod dubium: quia ista dabantur in sacrificijs, & non poterant dari in pecunijs, in gazophylatio tamen non poterat poni aliquid, nisi pecunia. De hoc patet Leui. quinto, ubi iubetur de illis, qui intulerunt aliquod damnum proximo, quod soluant damnum, & insuper quintam partem sicut est in illis, qui negauerunt depositum, & insuper iurauerunt, vel qui calumniam fecerunt, aut aliquid violenter extorserunt, aut rem perditam inueuerunt, & negauerunt: & in omnibus alijs, in quibus homo potest damnum proximo inferre, quia tunc ultra damnum datum, & quintam partem, quæ dant proximo, etiam datur vnus aries in sacrificium & ille pertinet ad sacerdotes, de quo Leui. quinto. Si autem consideretur de pecunia, quæ offerebatur in sanctuario poterat hic esse dubium: quia aliquis crederet, quod tota illa pertinebat ad ius sacerdotum, vel tota ad ius templi: ideo dicitur, quod omnis pecunia, quæ veniebat in templum, mittebatur in gazophylatium pro reparationibus templi præter pecuniam, quæ offerebatur pro peccato, & pro delicto: quia iste dux pertinebant ad ius sacerdotum.

Sed nunc manet dubium, quæ dicatur esse pecunia pro delicto, & quæ pecunia pro peccato. Dicendum, quod aliquando dabatur sacerdotibus pecunia pro delicto, & aliquando pro peccato, quancunque ista

Quæ dicatur pecunia pro delicto, & quæ pecunia pro peccato.

ista dno aliquo modo possent redire in idem. Pro peccato erat, vt si aliquis de laicis comedisset de rebus sanctificatis; quæ pertinebant ad solos sacerdotes: nam in hoc offendebat sacerdotes, & tunc debebat dare totum damnus, quod intulisset, & insuper quintam partem, & hoc in pecunia, & dabat istud sacerdoti, & præter hoc ibat vnum arietem ad offerendum pro peccato. De hoc Leui. quinto, dicitur: Anima si præuaricans per errorem in his, quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret arietem pro delicto suo, ipsaque, quod intulit damni, restituet, & quintam partem ponet supra tradens sacerdoti. Aliquando autem dabatur pecunia pro delicto, vt si quis nocuisset proximo suo, & non aduerteret ad hoc, & postea recordaretur, quod nocuerat: si non superesset illi, cui nocuerat, nec aliquis de hæc rebus eius debebat dare sacerdoti totum damnus, & insuper quintam partem pro peccato, & postea arietem pro delicto. De hoc Num. quinto, scilicet: vir, siue mulier, cum fecerit ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, peccatum suum confitebuntur, & reddent ipsum caput, quintamque partem insuper ei, in quem peccauerint: si autem non fuerint, qui recipiant, dabunt Domino, & erit sacerdotis. Intelligendum est etiam, quod alia, quæ non erant pro peccato, nec pro delicto, pertinebant ad sacerdotes sicut omnia, quæ dabantur ex voto: quia ista non erant pro delicto, nec pro peccato, sed gratis, & tamen pertinebant ad sacerdotes: Numeri 18. scilicet: omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Simile patet Levit. 28. Ista autem omnia inferebantur in templum: quia dabantur manibus sacerdotum, & tamen non pertinebant ad expensas sanctuarij, nec fiebat de illis aliqua restauratio, quam tuncunque esset necessaria, cum Deus assignasset ista pro iuribus sacerdotum, & ipsi non haberent vnde viuere nisi de his, & sic nullo modo erant eis offerenda: quia aliàs cum ipsi essent pauperes non habentes vnde viuere, desinerent ministrare sanctuario, vt alijunde victum quaererent: Deus tamen voluit, quod ille, qui seruiebat altari, viueret de altari. Prima ad Corinthios nono.

Tunc ascendit. Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet, in quo Ioas vixit insolenter, & ideo mala ei data sunt, & diuidit in duo: quia primo ponitur qualiter viuens afflicus est: secundo qualiter ignominiosè occisus est, ibi. *Surrexerunt autem.* Circa primum dicitur. *Tunc ascendit Hazael rex Syriæ.* Erat enim Hazael rex in Syria eo tempore, quo regnabat Ioas in Iuda, & ipse contra Ierusalem, vt infra patet. Et dicitur: Tunc, id est, quando ista fiebant: & tamen non debet intelligi stricte, scilicet, quod tunc quando ista fiebant ascendit Hazael contra Ierusalem: quia Hazael missus est contra Ierusalem in penam peccatorum Ioas vt patet, secundo Paralipom. 24. & tamen quando ista fiebant nondum peccauerat Ioas grauiter, ita vt mereretur iram Dei, quia dicitur supra in littera, quod regit rectum coram Domino cum octis diebus, quibus dicitur eum Ioada, & tamen Ioada docebat eum, quando ista faciebat, vt colligitur hic, & secundo Paralipom. vigesimo quarto: ergo non venit quando ista fiebant, sed aliquanto tempore post. Et patet hoc, quia secundo Paralipom. vigesimo quarto dicitur, quod post mortem Ioadae sacerdotis ascendit contra Ierusalem Hazael rex Syriæ: quia tamen inter peccata ista non acciderunt aliqua relatu digna, dicitur, quod tunc ascendit Hazael rex Syriæ, quasi natiuum esset medium temporis. Et pugnabat contra Geth. Est Geth que-

dam ciuitas in terra Philistinorum, quæ est de quinque metropolibus terræ Philistinorum, de quibus Iosue tertio decimo, & supra 1. libro cap. sexto: de ista ciuitate fuit Goliath Philistæus, contra quem pugnavit David, vt patet supra primo libro cap. 17. Rex autem Syriæ iuit ad pugnandum contra istam ciuitatem: quia quanquam esset de sorte Iudæ, vt patet Iosue decimo quinto, tamen regnum Iuda, & Israel tunc affligebatur nimis à rege Syriæ propter peccata ipsorum, & poterat ille facere quidquid vellet in istis duobus regnis. *Cæpique eam.* Erat enim magna potestatis, & non poterunt ei resistere Philistini. *Et direxit aciem suam, vt ascenderet in Ierusalem.* scilicet, postquam cepit urbem Geth, direxit aciem bellatorum suorum, vt ascenderet contra Ierusalem ad capiendum eam: erat autem ibi metropolis regni, & tunc manebat ibi rex Ioas. *Quamobrem tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata,* scilicet, tulit de templo Domini omnia, quæ sanctificata erant, id est, promissa, vel dedicata ab ipso, & à patribus suis. Dicitur enim aliquis sanctificare aliquid in quantum promittit illud Domino: quia per promissionem transit in ius Dei, & sic poterat esse, quod isti reges Iuda sanctificassent aliquid, id est, vouissent, & tamen nondum redditum esset Domino, sed esset separatim in thesauris regum ad reddendum Domino: magis tamen credendum est, quod ista sanctificata data essent iam Deo, & posita in sanctuario: quia aliàs cum post Iosaphat, & Ioram fuerit Athalia impiissima, & filij sui, qui spoliauerunt templum, & destruxerunt, vt patet secundo Paralipom. vigesimo quarto, non mansissent illa sanctificata segregata in thesauris regum, sed potius iam consumpta fuissent, vel translata ad templum Baal: quia Athalia transtulit multa donaria, quæ inuenit in templo Domini ad ornandum templum Baal, secundo Paralipom. vigesimo quarto. *Quæ consecrauerunt Iosaphat, & Ioram & Ochozias patres eius reges Iuda.* Isti tres reges erant patres Ioas: Nam Ochozias erat pater eius, & Ioram erat auus, & Iosaphat erat proauus: omnes isti dedicauerant, siue vouerant aliqua pro templo Domini, & erant posita in certo loco in templo in thesauris leuitarum, & inde abstulit illa Ioas ad dandum regi Syriæ. *Et ipse obrulerat,* id est, etiam ipse obrulerat aliqua Deo, & posuerat in thesauris templi, & illa inde abstulit. *Et vniuersum argentum, quod inueniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis.* Accipitur argentum generaliter pro omni metallo, siue auro, siue argento: nam in thesauris templi non solum habebatur argentum, sed etiam aurum, & multa alia pretiosa: & dedit Ioas regi Syriæ omne aurum, & argentum, quod inuenit in thesauris Domini: præter argentum, & aurum, quod obrulerat patres sui: nam ibi multum erat, quod obrulerant singuli de Israel: & etiam tradidit omne aurum, & argentum, quod potuit inueniri in palatio domus regis: quia ibi thesaurus erat conseruatus ab antiquis regibus. *Misitque Hazael regi Syriæ.* Omnia ista misit Ioas, qui vidit se impotentem ad resistendum regi Syriæ, & misit munera, vt non deleret ipsum. *Et recessit à Ierusalem.* obsidebat Hazael Ierusalem, & datis ei muneribus, soluit obsidionem. *Reliqua autem sermonum Ioas, & vniuersa, quæ fecit.* Multa alia fecit, & dixit Ioas, quæ non scripta sunt in hoc libro: ideo remittitur ad alium librum. *Nomen hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda.* quasi dicat: in libro illo scripta sunt omnia, quæ particulariter fecit Ioas: quia ibi omnia ista, & dicta regum Iuda specialiter exarata sunt.

Quare

Quare occisa Athalia non abstulerunt vasa templi de templo Baal, & an idolis consecrata possint redire ad cultum Dei. Quæstio XVII.

QVAERETVR, quia supradictum est de emptione vasorum pro ministerio templi, quia Athalia abstulerat ornamenta templi, & dedit illa ad ornandum templum Baal, ad quid empta sunt vasa: nã antequam Athalia regnaret, habebat templum vasa sufficientia ad ministracionem in eo, & tulit Athalia de illis ad ornandum templum Baal. 2. Paralip. 24. & tñ postea occisa Athalia, iuit totus populus cum Ioiada ad templum Baal, & occiderunt sacerdotes, & destruxerunt aras, contriueruntque imagines præcedenti cideo poterat tunc accipere oia, quæ abstulerat Athalia de templo Dñi, & non esset opus, quod emerentur vasa de nouo. Respondendum, quod sicut supra dictum fuit, nõ solum fuit necessaria restauratio ruinatum templi, sed etiam emptio vasorum, quia Athalia abstulerat vasa multa, & argentum, & aurum ad ornandum templum Baal.

Ad rationem in contrarium dicendum vno modo, quod dato, quod acciperent Ioiada, & populus omnia, quæ inuenirent in templo Baal, quæ ablata fuissent de templo Dñi, adhuc non poterant reficere priorè numerum diuitiarum templi: quia aliqua de illis, quæ abstulisset Athalia, transmutata fuissent in aliam speciem, ita vt iam non proficerent, nec possent assumi pro templo Dei, vt potest de vasis auri, & argenti fecisset Athalia laminas aureas, & argenteas, vel folia auri, & argenti ad decorandum templum Baal: nam iam illa perdita erant, vel forte illa donaria, quæ acceperat Athalia de templo Domini, conuersa fuerant in expensas templi Baal, vt potest emebantur animalia ad sacrificium, vel ad sumptus sacerdotum ex illo auro, & argento: quia iam ista expensa essent, & non possent recuperari per Ioiadam, & per populos, & sic oportebat de nouo fieri vasa, quæ deficiebant propter violentiam Athaliæ. Secundo potest dici, quod quoniam Athalia accipiebat de templo Dñi donaria sub colore ornandi templum Baal, tamen multa illorum conuertebat in usus suos, & illa iam non poterant reduci ad sanctuarium, ideo oportebat emi noua. Tertio potest dici, & efficacius, quod dato, quod oia, quæ abstulerat Athalia ad ornandum templum Baal essent in templo Baal, non poterant illa reducere Ioiada, & populus ad cultum Dei: quia ista applicata fuerant cultui Dæmonum, & per hoc erant immunda ad cultum Dei: nam de auro, & argento, ex quo facta fuerant idola, vel quod erat in templis idolorum non fiebat aliquid pro cultu Dei, sed iubebat Deus illa cremari, Deuteronomo. 7. vnde nec erant iam licita ad usum hominum, sed omnia debebant abhominari tanquam sordes, vt patet ibidem. Sed obijcietur, quod ista potuissent reduci ad cultum Dei, quia vasa, quæ erant in templo Salomonis ducta sunt in Babilonem, infra 24. & tamè postea reducta sunt de Babilone in templum Domini, quia rex Cyrus illa dedit, & Esdras illa tulit, vt patet 1. Esdre. c. 1. & tamen ista vasa applicata fuerant ad usus prophanos: nam Balthasar fecit conuiuium, & fecit illa offerri, & bibit in eis ipse, & vxores suæ, & concubinae suæ, & principes sui, & optimates eius, & laudabant Deos suos argenteos, & aureos: Dan. 5. & tamè ista vasa postea applicata sunt ad cultum Dei.

Respondendum, quod non fuit illicitum reduci illa vasa ad ministerium Dei, quia illa nunquam fuerunt applicata cultui idolorum, & tamen ista, quæ essent in templo Baal iam applicata erant idolis. Illud patet, quia quando Balthasar eduxit illa vasa edu-

Alph. Toft. super iiij. Reg.

ci solum ad bibendum in eis, apparuerunt tres digiti in pariete scribentes sententiam mortis contra eum, Dan. 5. & tamen ibi non dicitur, quod iste applicauerit illa ad cultum idolorum, sed solum, quod bibit in eis ipse, & alij: si ergo, propter hoc, quod bibit, talis sententia contra eum lata est, à fortiori lata fuisset contra eum, vel contra quemcunque alium, si illa applicauisset aliquando idolis, & sic dicendum, quod illa conseruata erant in thesauris regum Babilonis, nec aliquis audebat illa tangere propter timorè Dei Israel, cuius erant: nec etiam Balthasar iussisset illa afferri, nisi quia erat iam extra mentem, & ebrius. Sic patet, quia dicitur ibidem: præcepit iam remulentus, vt afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportauerat pater eius Nabuchodonosor. Item patet quod nullus alius saltem bibisset in vasis illis, vel applicauisset illa alicui vsui, quia dicitur ibidem Daniel: Tu quoque Balthasar non humiliasti cor tuum, sed aduersus dominatorem celi eleuasti es, & vasa domus eius allata sunt coram te, & tu, & optimates tui bibistis in eis: idcirco ab eo missus est articulus manus, & scripsit hæc: ergo videtur, quod nullus alius tale fecerat in vasis illis, sed minus erat biberent in eis, quæ applicare illa cultui idolorum: ergo si aliquis applicauisset illa cultui idolorum, à fortiori data fuisset sententia mortis contra eum. Dicendum tamen, quod pro hoc quod aliqui biberant in vasis illis non erant contaminata, licet essent neglecta, ideo licebat reduci in cultum Dei. Si tamè applicata fuissent cultui idolorum omnino fuissent immunda, & abhominabilia, ergo non liceret ea reduci, & sic esset de vasis, quæ tulisset Athalia de templo Domini in templum idolorum, & sic oportebat fieri de nouo.

Quo tempore Hazael ascendit contra Ierusalem. Quæstio XVII.

QVAERETVR vterius, quo tempore factum est hoc, quod hic dicitur, scilicet, quod Hazael rex Syriæ ascenderit contra Ierusalem. Dicendum, quod non potest apparere, & tamen satis videtur dicendum, quod fuerit circa finem regni eius: nã prius fuit facta restauratio templi, quam veniret Hazael contra Ierusalem, vt colligitur hic, & magis 2. Paralip. 24. & post hoc durauit aliquantulum tempore Ioiada sacerdos, qui erudiebat regem Ioas, & tunc bonus erat Ioas supra in littera. 1. quod fecit rectum coram Domino omnibus diebus, quibus docuit eum Ioiada: mortuo autem Ioiada, Ioas effectus est idolatra, & mittebat Deus prophetas multos ad eum, vt conuerteretur, & nolebat: quadam vero die cum Zacharias filius Ioiadae increparet eum, iussit illum rex lapidari, & occisus est, & deinde post annum venit Hazael contra Ierusalem, 2. Paralipom. 24. & tamen Ioas habebat annum vigesimum tertium in regno, quãdo incepit colligi pecunia, & inchoata sunt sarratecta, vt patet supra in littera, & ab illo tempore necesse est transiisse magnam partem vniuersi anni ista fierent, quæ hic nominata sunt, ideo iam esset circa finem regni eius, quando ista facta sunt. Item hoc verisimile est, quod fuerit modico tempore ante finem regni, quia tunc accidit postquam ipse occidit Zachariam, & tamen in visione Zachariæ Deus fecit vniuersos suos, vt occiderent eum. 1. Paralip. 24. ideo satis verisimile est, quod modico tempore post mortem Zachariæ istud acciderit, & tamè occisio Zachariæ fuit vno anno antequam ascendit Hazael in Ierusalem eo. cap. ergo circa finem regni Ioas accidit hoc: regnavit autem Ioas annis quadraginta, vt patet præcedenti cap.

R. Propter

Propter quod peccatum Ioas ascendit Hazael contra Ierusalem, & an Ioas permisit se adorari, ut Deus. Q. XVIII.

QVAERETVR vterius, propter quod peccatum accidit istud, vt Hazael ascenderet contra Ierusalem, & conareret delere eam, & Ioas cogere ei dare omnes thesauros templi Domini, & domus regis. Responder Ra. Salomon, quod hoc fuit propter idolatriam magnam. s. quia fecit se adorari in Deum, & consensit. Nam mortuo Ioiada, dicitur qd principes Iuda ingressi sunt, & adorauerunt regem, vt patet 2. Paralip. 24. & hoc fuit, quia Ioas fuerat abconditus in domo Dñi sex annis, & tamen nullus de laicis poterat ibi manere aliquanto tpe, quin moreretur: ideo cum ipse tam diu ibi manens non letus fuerit, vt qd aliquid deitatis habebat, & pp hoc adorauerunt eum: & istud erat grauissimum peccatum, quod quis faceret se Deum: ideo venerunt ei oia mala. Sed dicendum, qd hoc non stat: quia falsum est, vt declaratum est precedenti. c. & patet ad hoc alia rō, quia certū est, qd principes Iuda, qui venerunt ad eum non venerunt causa adorandi ipsi, dicēdo ipsum Deum, vt patet 2. Paralip. 24. Nicolaus, qui vt tenere eandem positionem, non innuit, qd principes Iuda dixerint eum esse Deum, quia mansit ille in templo Dñi, sed qd permisit se adorari in Deum: nā principes voluerunt ei nimis placere, & ad hoc exhibuerunt ei maiore reuerentiam, qm homini: ipse vero permisit illam sibi exhiberi, qm gaudebat de tanto honore. Sic. n. Herodes permisit, qd populus laudaret eum, & loqueretur ei sicut Deo. Act. 12. & hoc vt colligi. 2. Paralip. 24. cū dicitur ingressi principes Iuda adorauerunt regem, qui delinitus obsequijs eorum acquieuit eis, & sic acquieuit honori diuino, quem impendebant ei. Sed dicendum, qd hoc non stat. qm principes non ibant ad honorandum eum, vt Deum, sed volebant obtinere ab eo, qd colerent Baal: nam viuente Ioiada rex colebat Dñm, & non permittebat Ioiada, qd coleretur Baal: multi autem de principibus desiderabant cultum Baal: quia assueti fuerant ad ipsum multo tempore, & quia multa turpitudines delectabiles fiebant in cultu idolorū, sicut in cultu Priapi, de quibus dicitur Exod. 2. in fine, & precedenti lib. c. 14. quarum nulla fiebat in cultu Dei: nūc autem mortuo Ioiada putauerunt principes, qd facilliter suaderent regi, vt pmitteret cultum Baal: ideo mortuo Ioiada, ingressi sunt ad regem supplicarij pro hoc, & quia non poterant aliter regem inducere, nisi supplicādo humiliauerunt se coram eo exhibendo maiorem reuerentiam, qm aliā exhibere consueuerant, & impenderunt ei multa alia obsequia, in quibus delectaretur, & tunc petierunt, qd rediret cultus Baal, & tunc rex inclinatus precibus, & blandicijs eorum, consensit, qd coleretur Baal, & ipse coluit eum: Hoc patet 2. Paralip. 24. cum dicitur ingressi sunt principes Iuda, & adorauerunt regem qui delinitus obsequijs eorum acquieuit eis, acquiescere tamen est cōsentire petitioni, ergo vt, qd aliquid petebant principes Iuda propter quod adorabant regem; & istud fuit qd colerent Baal: si autē ipsi vellet adorare regem, vt Deum, non oportebat, qd ipse deliniretur obsequijs eorum ad acquiescendum eis, quia antequam impenderent ei aliqua obsequia adorabant ipsum, & tamen qui delinitus consensit prius recipit obsequia, quam fiat id, in quo consentire debet. Secundo patet, quia 2. Paralip. 24. dicitur, quod rex delinitus obsequijs eorum acquieuit eis, & dereliquerunt templum Dei patrum suorum, seruiueruntque sculptilibus, & sic postquā delinitus est rex obsequijs principum, factum fuit hoc, ergo

videtur, qd ad impetrandum istud deliniebat eum, & non ad hoc, qd permitteret se adorari: quia tunc non diceretur, qd postquam delinitus est, dereliquerunt Dominum, & seruiuerunt sculptilibus, sed diceretur, qd coluerunt regem, & dereliquerunt templum Domini, & sic non veniebat pena regi Ioas tanquā permisisset se adorari, sed quia coluit idola. Tertio patet, quia dicitur ibidem: dereliquerunt templum Domini, & seruiuerunt sculptilibus, & facta est ira contra Iudam, & Ierusalem propter hoc peccatum: ergo istud peccatum recedens à Domino, & colendi idola, fuit propter quod venerunt nunc mala. Quarto patet, quia ibi dicitur, qd rex Ioas fecit lapidari Zachariam filium Ioiadae, quia increpabat eum pro desertatione cultus Dei, & cum occideretur, dixit: Videat Dominus, & requirat: & tunc sequitur, qd euoluto anno ascendit rex Syriae contra Ierusalem: ergo propter mortē Zachariae ascendit Hazael contra Ierusalem. Dicendum, qd duo fuerunt peccata, pp quae ascendit Hazael. Primum, quia rex, & populus dereliquerunt cultū Dei, & qm Deus mitteret prophetas non assenserunt eis, & Deus nimis iratus est. Secundum fuit occisio Zachariae, & ista causa immediata, quae efficacius mouit, & pp hoc dicitur, qd cum ipse dixisset moriens: videat Dñs, & requirat post annum ascendit rex Syriae contra Iudam.

Ioas quomodo dicitur, quod dederit thesaurum regi Syriae, cum dicitur, quod pugnaverit contra eum. Q. XXI.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, qd Ioas dedit regi Syriae thesaurum, vt recederet à Ierusalem, in quo apparebat, qd ipse obsidebat eam, & vt solueret obsidionē dedit ei pecuniam, & tñ 2. Paralip. 24. dicitur, qd pugnavit Ioas contra regem Syriae, & victus est, & exercuerit Syria in eum ignominiosa. Respondendum, qd Hazael ascendit contra Ierusalem, & parauit se Ioas ad pugnandum contra eum, & exiuit cum valde maiori numero, quā esset exercitus Syrorum: Deus tamen voluit tradere eum, & exercitum suum in manus Syrorū: nā dicitur ibi, & certē cū peranodicus venissent numerus Syrorum tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinam, eo qd dereliquissent Deum patrū suorum, & tunc Syriae ceperunt regem Ioas, & percusserunt eum, & illuserunt ei nimis exercentes ignominias magnas super eum, volebantque eum ferre captiuum in Syriam, & destruere terram suam: ipse autem redemit se dando omnem pecuniam, & thesauros, qui inueniri poterūt in domo Dñi, & in palatio regis: de hoc dicit 2. Paralip. 24. In Ioas quoque ignominiosa exercere iudicia, & abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis. s. in plagis magnis, quas intulerāt. Et sic exprimitur hic de pecunia, quā dedit Ioas, & nota de malis, qd passus est à Syria. & 2. Paralip. 24. Exprimuntur mala, quae passus, & subtricit pecunia data, & hoc rectē factū est, qm ille liber est suppletuus omnissorū in hoc libro: ideo vt cōter, qd habent hic, non curat repetere, & qd nō habetur, exprimit, & sic & ex illo, & ex isto conficitur perfecta sententia.

Ioas an peccauerit dando thesauros templi regi Syriae. Q. XXI.

QVAERETVR vterius, an peccauit Ioas dando thesauros templi regi Syriae. Aliquis dicit, qd aut dabat de vasis consecratis Domino, in quibus ministrabatur, aut de argento, & auro, in quo nō ministrabatur, sed erat in thesauro Dñi, si primo modo, qd esset peccatum: si autē secundo modo, non. Dicen-

Dicendum tñ, qd Ioas erat hic in extrema necessitate: nam erat in manibus Syrorum, & volebant eum ducere captiuum in Syriam, & perire regnum Iuda: ideo quodcunque posset erat sibi licitū facere, vt liberaretur: & licet pp peccata sua ipse venisset in talem necessitatem, & ob hoc minus excusatur: tamē necessitas erat extrema, & sic licebat ei dare thesauros domus Dñi, & thesauros regis. Secūdo patet hoc efficacius: quia si non dedisset nunc Ioas thesauros illos Hazael duxisset Hazael eum vinētū in Syriā, & exercuisset in eū mala, & et praedaretur templū Dñi, & succenderet illud, si vellet, cum nullus esset, qui resisteret ei, ideo melius fuit, qd darentur ei omnia, quae vellet, ita tñ qd ipse non praedaretur urbem, sed recederet: debet tñ Ioas dare ista cum intentione soluendi templū Dñi, quidquid inde auferbat, quia pp se auferbat, vt liberaret se de manu Syrorum, alioquin peccaret. Surrexerunt autem. Hic ponitur secundū huius partis. s. qualiter Ioas ignominiosē occisus est, & dicitur: Surrexerunt autem serui eius, & coniuauerunt. Inter se isti fuerunt duo serui eius, qui nominantur hic: isti n. coniuauerunt inter se de occidēdo regem. Percusseruntque Ioas in domo Melō. Est. n. melo quaedam platea, quam edificauit Salomon in monte Sion, vbi prius erat vorago quaedam, siue valis, atq; coequauit eam reliquae terrae, & edificauit ibi palatia. De hoc precedenti lib. c. 9. & 11. in palatio illo manebat Ioas, qñ occisus est à seruis suis. Nāque filius Semath, & Iozabad filius Somer serui eius percusserunt eum. Isti duo. s. Zabab, & Iozabad fecerunt coniurationem, & occiderunt regem, & vnus eorum erat de genere Ammonitarum, & alius de genere Moabitarum 2. Paralip. 24. Et mortuus est, & sepelierunt eum patribus in ciuitate Dauid. Ciuitas Dauid erat castrum montis Sion, vbi erat templum Dñi, & palatia regis, & sepulchra regū, & sepulchrum est Ioas in monte Sion, & tñ non in sepulchris aliorū regum. Hoc autem fecit populus ad ignominiam, quia fuerat rex malus, eo qd occidit Zachariam filium Ioiadae prophetā Dñi indignē, cū increparet eum pro peccatis, & fuit in hoc valde ingratus, cum Ioiada pater Zachariae liberasset ipsum Ioas à morte, & instituisset eum in regem, vt precedenti cap. de hoc 2. Paralip. 24. Sic. n. faciebat populus, quando aliqui reges erāt valde mali, vel ignominiosi. Sic. n. fuit de Ioram, qd fuit valde malus, & nō fuit sepultus in sepulchris regum, quia occidit fratres suos 2. Paralip. 21. sic ē fuit de rege Ozia, qui percussus est lepra à Dño Ideo non fuit sepultus in sepulchris regū 2. Paralip. 26. Regnavitque Amasias filius eius pro eo. Iste Amasias erat iam vir, qñ mortuus est pater suus, & ipse occidit interfectores patris sui, infra 14.

Ioas aduobus seruis suis occiditur.

Quare Deus fecit, quod occideretur rex Ioas à seruis suis. Q. XXI.

QVAERETVR quare Deus fecit, qd occideretur Ioas à seruis suis. Respondendum, qd hoc datū est ei in penam pro duobus. Primo: quia reliquerat Dominum, & licet Deus mitteret ad eum prophetas, nō exaudiebat eos: nam pp hoc ceperat Deo tradere eum in mortē, qñ venit Hazael rex Syriae contra Ierusalem: nam tunc traditus est Ioas in manus Syrorū, & exercuerunt in eo ignominiosa iudicia, reliqueruntque ipsum in magnis languoribus, vt patet 2. Paralip. 24. s. Cum permodicus venisset numerus Syrorum tradidit Dominus eorum infinitam multitudinem, eo qd dereliquisset Deum patrū suorum. Secunda causa fuit, & magis immediata occisio Zachariae prophetae: nam Ioas iussit illum occidi, & cū

occideretur, ait: Videat Dñs, & requirat. Et postea dicit, qd surrexerunt contra Ioas serui sui in vltionem sanguinis filiorū Ioiadae sacerdotes, & occiderunt eum in lectulo suo: Deus. n. noluit sanguinē Zachariae manere inultū, cum ipse petiuisset, qd Deus videret, & requireret, & vltio fuit, qd paruo tpe post occideretur à seruis suis. Dicit etiā Ra. Sa. qd vnus istorum seruatorum erat Moabita, & alius Ammonita. 2. Paralip. 24. & hoc fuit, vt cōuenienter puniretur Ioas: nam Ioas fuit valde ingratus Ioiadae, qui liberauerat eum à morte, & fecerat eum regem, cū occiderit filios illius: sic etiam Moabita, & Ammonite fuerunt valde ingrati beneficijs Abrahae: nam Abraham liberauit Loth patrem Ammonitarum, & Moabitarum de captiuitate hostili: nam quatuor reges ducebant eum captiuum, & omnes res suas cum regibus Sodomorum, & Abraham liberauit eum pugnas contra quatuor reges. Gen. 14. Fuerunt autem Moabita, & Ammonite filij Loth. Gen. 19. & tñ fuerunt valde ingrati beneficijs Abrahae, quia non voluerunt occurrere cum pane, & aqua Israelitis in itinere, sed conduxerunt contra eos Balaam ariolum, vt malediceret eis: Deut. 23.

Isti serui, an peccauerunt occidendo Ioas. Q. XXI.

QVAERETVR vterius, an isti serui Ioas peccauerunt occidēdo Ioas. Aliquis dicit, qd nō: quia iustum erat Ioas occidi, quia grauissimē peccauerat: ideo isti occidēdo eum, non peccabant. Secūdo patet, qd isti occiderunt Ioas pro causa, pro qua Deus volebat: nam Deus volebat occidere Ioas pro morte filiorū Ioiadae, cum Zacharias, qñ occidebatur, dixisset: videat Dñs, & requirat: & tamen isti occiderunt Ioas pro eadem causa: quia 2. Paralip. 24. dicitur: surrexerunt contra Ioas serui sui in vltionem sanguinis filiorum Ioiadae sacerdotis, & sic non mouebantur ex aliquo desiderio suo, sed vt executores diuinā iustitiā ad finem, ad quem Deus volebat: ergo non peccauerunt. Rñdendum, qd isti duo serui peccauerunt valde occidendo Dñm suum: nam nō solum est peccatum, sed etiam facinus horrendum, velut si quis occidat patrem, aut matrem: & non fecerunt isti ex aliqua causa iusta, sed p coniurationē moti sunt contra eum. Itē quia Amasias filius Ioas volens vicisci mortem patris, occidit istos, qui occiderant eum: & tamen dicitur, qd noluit occidere filios eorum, quia lex dicit: non occidetur pater pro filijs, nec filij pro patribus, infra 24. Et sic apparet, qd Amasias secutus est legem in punitione illa, cū noluerit occidere filios istorum, quia lex verabat: ita ergo non occidisset istos, si lex veraret eos occidi: & tamen si iustē occidissent regē Ioas, lex veraret eos occidi, ideo non occideret eos Amasias: & tñ occidit eos, & non putauit se facere contra legem: ergo peccauerant illi occidendo Ioas. Ad primam rōnē in contrarium dicendum, qd quamquam mortē mereretur Ioas, peccabant isti occidendo eum, quia ad hoc qd quis occidat alium, iustē non solum requiritur iusta causa, sed et iustus animus, & pās occidendi: quia aliā quilibet posset esse iudex in causa occidendo eum, qui sibi nocuerat, & hoc est absurdū, sic patet Gen. 4. nam Cain erat reus mortis, qui occiderat fratrem suum Abel iniustē, & tamen quicumque occideret Cain peccabat, cum dixit Cain ad Dñm: oīs, qui inuenerit me, occidet me: Dixitque ei Dñs: nequaquam ita fiet, sed oīs, qui occiderit Cain septuplum punietur. Item patet Deut. 16. s. iuste, quod iustum est, psequeris: i. ad hoc, qd benē agas non solum debēs agere, quod iustum est, sed etiam debes agere

Opin. Ra. Salomonis.

Prima ratio. Secunda ratio.

Ad primam rōnē in contrarium.

Quid requirit ad hoc, qd aliquis iuste occidat.

Ad secundum.

juste. i. ex iusta intentione, & ex potestate legitima: & tñ non habebat isti serui Ios causam legitimam ad occidendum eum, nec habebant iurisdictionem, ideo peccabant. Ad secundam rationem dicendum, qd isti non occiderunt regem ea intentione, qua Deus volebat illum occidi: nam Deus volebat, qd occideretur in ultione sanguinis filiorum Ioiade: isti autem occiderunt eum forte pp aliquam causam priuata, vt quia habebant eum exolum, vel qa timebant illum: & qñ dñ Paralip. 24. qd surrexerunt contra eum serui sui in ultionem sanguinis filiorum Ioiade, non est intelligendum, qd ipsi ad hunc finem facerent, Deus tamen ordinauit ista occisione ad istum finem, & pmisit regem occidi pp hoc, que forte aliis non permisisset occidi: sic Deus fecit, qd occideretur in ultionem sanguinis filiorum Ioiade, & tñ illi non occiderunt eum pp hoc: & sic ex mala intentione, & operatione istorum Deus elicit aliquid bonum. sicut iam poenam Ios, quia ista est conditio Dei, vt ex malis nostris bona eliceret sciat, vt ait Boetius de consolacione lib. 4. profa. 4. sic. n. fuit qñ fratres Ioseph vendiderunt eum, vt nquam appareret in terra, & nō compleretur somnia eius: Deus tñ non permisit eum vendi, nisi vt duceretur in Aegyptum, vt exaltaretur ibi, & postea aleret patrem suum, & Dñm eius in tpe famis, vt patet: Genesi ultimo. cum ipse dixit fratribus suis: nolite timere: nam Dei postulatione resistere voluntati vos cogitatis de me malū, & Deus verit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in praesentiarum ceruitis, & saluos faceret multos populos. Sic etiam fuit de Salomone, qui volebat occidere Abiathar summum sacerdotem, & relegauit eum, quia fouebat partem Adoniae aduersarij sui, & tñ Deus non permisit illud fieri, nisi vt impleretur sermo Dñi, quem locutus est super domum Heli in filio, & tamen constat, qd Salomon non faciebat ad illum finem, sed solum, quia Abiathar erat aduersarius eius. Aliiter potest dici, qd dato, qd isti serui Ios mouerentur ad occidendum eum in ultione sanguinis filiorum Ioiade, adhuc peccabant, quia non habebant iustam causam eum potestate: nā nemo eos iudices constituerat ad hoc, nec Deus eis iusserat hoc facere, ideo peccabant: Immo dato, qd ipsi scirent, qd Deus volebat occidi Ios in ultione sanguinis filiorum Ioiade, & praenunciatum esset per prophetas qd Ios occidendus esset a seruis suis, pp hoc non licebat eis occidere Ios, cum Deus eis non mandaret: sic. n. fuit de sacerdotibus, quos occidit Saul, sup. i. lib. c. 2. nam praenunciatum erat eo. lib. c. 2. qd isti occidendi essent, qñ dictum est ad Heli: pars magna domus tuae morietur, cum ad virilem etatem venerit: & tñ peccauit Saul occidendo istos sacerdotes, vt declaratum est eo. lib. c. 2. quia ad hoc non habebat mandatum Dei, sed propria intentione egit.

CAPITVLVM XIII.

ANNO vigesimo tertio Ios filij Ochoziae regis Iudae, regnauit Ioschaz filius Iehu, super Israel in Samaria decem, & septem annis.

Descripta est in praecedentibus regum Iuda tempore Ioschaz enarratio, hic ponitur historia regum Israel profectio. Nam ista duo regna currebant simul, & reges contemporanei describuntur simul: ideo postea

dictum est de regno Ioschaz regis Iudae, dicitur de regibus Israel contemporaneis suis, & diuiditur in duo, quia primo historia regum Israel ponitur, secundo scriptura ad reges Iuda successores Ioschaz reuertitur sequenti. c. Prima in duas: quia primo ponitur regum Israel continuatio: Secundo Elisai prophetae mors, & tumulatio, ibi: *Elisus autem*. Prima in duas, quia primo ponitur historia Ioschaz regis Israel enarratio: secundo filij Ioschaz subitō ibi: *Anno vigesimo septimo*.

An ordo sit sequentium ad praedicta continuus, & immediatus. *Quest. I.*

QVAERETVR circa primum, an ea, quae habentur hic, sint continuata ad praecedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, qd continuatio istorum ad praecedentia potest dupliciter intelligi: vno modo, qd prius finita fuerint omnia, quae habentur praecedenti cap. & tunc ista incepterint; alio modo, qd illa inchoata fuerint ante ista, dato, qd non fuerint prius finita, quam ista inchoata. De primo modo dicendum, qd non ista: quia prius ceperunt fieri ista, qñ finirentur ea, quae habentur praecedenti c. vt patet: quia ibi dictum est de morte Ioschaz, hic autem dñ de principio regni Ioschaz regis Israel, & tamen prius cepit regnare iste Ioschaz, quam occideretur Ioschaz rex Iudae. Quod patet, quia anno 23. eius cepit regnare Ioschaz in Israel, & tamen Ioschaz regnauit annis quadraginta, vt patet supra 11. Item patet, quia totum tempus regni Ioschaz fuit viuentis Ioschaz rege Iudae, quia Ioschaz rex Israel filius Ioschaz cepit regnare anno 37. regni Ioschaz regis Iudae, vt patet infra in litera: non ergo fuerunt finita ea, quae habentur praecedenti capitulo prius, quam ista inchoarentur: sed tenendus est secundus modus, qd ista fuerunt post illa, quia aliquanto tempore illa ceperunt ante ista, & tamen aliquo tempore simul cucurrerunt: nam viginti tribus annis inchoata sunt ea, quae habentur praecedenti capitulo ante ista, quae habentur hic: quia praecedenti capitulo ponitur principium regni Ioschaz regis Israel, & tamen cepit Ioschaz regnare anno 23. postquam regnare cepit Ioschaz rex Iudae, vt patet hic. *Anno vigesimo tertio Ioschaz filij Ochoziae regis Iudae regnauit Ioschaz.* Iste erat rex Israel: & computantur tempora regum Israel per tempora regum Iudae, vt patet hic, & aliquando computantur tempora regum Iudae per tempora regum Israel, vt patet praecedenti capitulo, qd dicitur: qd anno 7. Iehu regnauit Ioschaz, sic est sequenti c. & infra 15. & ferè in omnibus: ista est. n. regula generalis, qd tempora regum Iudae computentur per tempora regum Israel, & tempora regum Israel per tempora regum Iudae, vt colligitur in toto isto libro, & praecedenti. Et ratio huius est, quia regnum Iuda, & Israel simul currebant, & volebat Deus, quod notifiaretur vnū per aliud: ideo cum propheta vtrunque regnum hic describat ponit annotationes annorum reciproce in vtroque regno. *Filius Iehu.* Iste fuit primus successor Iehu, de quatuor, quos ei Deus promiserat supra 10. scilicet: filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. *Super Israel in Samaria.* Dicitur regnasse in Samaria, quia erat metropolis regni, & regnando super Israel regnauit in Samaria. *Decem, & septem annis.* Isti anni fuerunt imperfecti quasi decem, & sex anni, vt infra probabitur. *Et fecit malum coram Domino.* Scilicet, fuit idolatra: Istud enim erat malum, quod faciebant reges Israel: nam alia mala in comparatione huius non vocantur mala, & facilliter illa Deus remittebat regibus, si non

non colerent idola. Sic patet de Dauid, qui inique occidit Vriam, Hethem, & fornicatus est cum vxore eius Bersabee, & tamen Deus ista remisit supra 2. li. 11. & 12. & dixit, qd Dauid placuerat ei, & erat vir iuxta cor suum supra 1. lib. c. 13. & hoc fuit: quia nunquam Dauid coluit idola. Erat autem generale inter omnes reges Israel, qd colerent idola: nō. n. legitur de aliquo ipsorum, qd non coluerit, sed potius legitur de quolibet, quod coluerit illa: in regibus autem Iuda multi colebant idola, licet non erat generale, qd illa colerent, sicut fuit de Afa, praecedenti lib. c. 15. & 2. Paralip. 14. vsque ad decimum septimum, & de Iosaphat eo. lib. c. 19. & 20. & 21. & de Ezechia, & Iosia, & Ozia, qui non coluerunt idola, vt patet infra 15. & 18. & 22. & 23. reliqui autem ferè omnes idolatros coluerunt. *Secutusque est peccata Ieroboam filij Nabath,* scilicet, coluit idola, sicut Ieroboam. iste Ioschaz securus est viam Iehu patris sui, qui idola coluit, supra 10. & omnium regum Israel, qui idola coluerunt, & tamen non dicitur: qd secutus est peccata alicuius illorum, nisi Ieroboam: quia iste per excellentiam fuit idolatra, eo qd ipse introduxit cultum idolorum in Israel, faciendo vitulos aureos: praecedenti lib. cap. 12. Et ob hoc peccauit plus, quam omnes homines, vt declaratum est praecedenti lib. c. 14. *Qui peccare fecit Israel.* In hoc fuit peccatum suum maximum. scilicet, cogendo Israelitas ad idolatriam: nam si ipse solus peccasset colendo idola, non multum scriptura curasset: ipse tamen coegit totum populum ad colendum idola: quia volebat populum ire ad templum Domini ad ceremonias legis, sicut assuetus erat: & ipse fecit vitulos aureos iubens, qd nullus iret in Ierusalem ad templum, sed omnes venirent ad colendum illos vitulos, quia illi erant Dij, qui eduxerant Israelitas de Aegypto, vt patet praecedenti lib. cap. 12. & quia lex ab eo introducta de colendo illos vitulos obseruata fuit semper ab Israelitis, dicebat ipse semp facere Israelitas peccare, quamquam iam mortuus esset. *Non declinauit ab eis.* Non declinauit a peccatis eius, sed ipse vitulos coluit, & populum sibi subiecit in cultu illo tenuit. In Hebraeo dicitur: *Non declinauit ab eis.* Et tamen iste est modus loquendi barbaricus, quia dicitur ibi: secutus est peccata Ieroboam, & sequitur: nō declinauit ab eis, in foeminino genere, cum deberet dicere, ab eis: & tñ non seruatur numeri, nec psonae, nec aliae conuenientiae partium pp barbariè idiomatis. Vel potest dici: non declinauit ab eis, a via Ieroboam.

Quare rex Ioschaz fuit idolatra. *Quest. II.*

Lyranus reijcitur.

QVAERETVR, quare Ioschaz declinauit ab idolis Ieroboam. Responderet Nicolaus, qd hoc fuit, quia timebat Ioschaz, qd si recederet a cultu idolorum, populus ascenderet in templum Domini in Ierusalem, & ibi reconciliaretur regibus Iuda, & perderet ipse regnum. Sic enim motus est Ieroboam ad faciendum vitulos praecedenti lib. cap. 22. Sed dicendum, qd non fuit ista causa, sed fuit duplex: Prima fuit mala assuetudo, quia sicut habentes virtutem inclinatur naturaliter ad operandum virtuosè, ita habentes habitum vitiosum inclinatur naturaliter ad malè operandum: & hoc fit per consuetudinem, quae est tanquam altera natura, vt patet 7. Ethico. ideo cum aliqui sunt assueti ad malum, non possunt illud relinquere, velut si esset illud aliquid naturale sibi, vt patet Iere. 13. si potest Aethiops mutare pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis mali: sed iste Ioschaz antequam regnaret, assuetus erat ad colendum idola viuente patre suo Iehu, & etiam ab omnibus Alph. Toft. super iiij. Reg.

APRAEdecessoribus suis istum ritum acceperat, cum omnes reges Israel coluissent idola: ideo quasi naturaliter inclinabatur ad colendum illa, dato qd non esset alia causa impellens eum. Secunda causa erat propter delectationem: nam in cultu idolorum erat quaedam delectatio, quae non erat in cultu Dei: nam faciebant multas turpitudines idolatre, sicut apparet in cultu Priapi, & illi erant delectabiles, de quibus declaratum est praecedenti libro c. 14. ideo inclinabantur valde ad colendum idola. Patet hoc: nam Achab, & domus sua coluerunt idola plus, quam coluerant omnes reges praedecessores eius, vt patet praecedenti libro cap. 17. & 21. & tamen hoc non faciebat, vt viri de regno suo non conuenterentur ad reges Iuda eundo in Ierusalem, quia magna concordia erat tunc inter reges Iuda, & Israel: quia tunc erat rex in Iuda Iosaphat, qui amicus erat Achab: nam Ioram filius suus accepit vxorem Athaliam filiam Achab, & ipse Iosaphat amicus erat nimis Achab, & ibat in regnum suum, & cum eo ibat ad bellum contra Syros, praecedenti libro cap. ultimo & 2. Paralip. 18. non ergo timeret tunc Achab, qd Iosaphat rex Iudae subtraheret sibi subditos, & tamen ipse colebat idola, & cogebat omnes de regno suo colere Baal occidens non colentes: vt patet praecedenti libro capit. 18. & 19. & sic non colebat idola quasi timeret, qd alius perderet subditos, sed propter delectationem, quae erat in cultu illo, & propter assuetudinem, vt supra declaratum est. Sic etiam fuit tempore Ioram filij Achab, qui fuit contemporaneus Ioram filio Iosaphat regi Iudae, & Ochoziae filio eius, & erat inter istos partim affinitas, & partim sanguinitas, & erat magna amicitia, ita vt Ochozias rex Iudae iret ad pugnam cum Ioram rege Israel contra Syros, & postea descenderet ad visitandum eum in terra Israel: supra 8. & tamen tunc colebantur idola in terra Israel, sicut temporibus antiquis: ergo non fiebat propter timorem perditionis regni. sic etiam patet: quia principes Iuda non timebant perdere aliquid, si non colerent idola, & tamen ipsi petierunt a rege Ioschaz, qd permitteret redire cultum idolorum, qui fuerat tempore Athaliae, vt declaratum est praecedenti cap. & sic motus fuit nunc Ioschaz, & omnes praedecessores sui, atque successores in regibus Israel ad colendum idola. *fratruque est furor Domini contra Israel.* propter idolatriam: nam iam ceperat tendere Dominum super Israel, & fiebat ei peccata eorum importabilia, vt patet supra 10. *Et tradidit eos in manu Hazael regis Syriae, & in manu Benadad filij Hazael cunctis diebus.* Erat Hazael rex Syriae tempore, quo Ioschaz filius Iehu regnabat in Israel: nam ceperat Hazael regnare dum adhuc Ioram filius Achab regnaret in Israel: nam Ioram pugnavit contra Hazael in Ramoth Galaad, vt patet supra 8. regnauerat et tempore Iehu regis Israel patris Ioschaz, & affligerat valde Israelitas tempore illo, vt patet supra 10. nunc est tempore Ioschaz regis Israel regnabat Hazael in Syria, & mortuus est, viuente isto Ioschaz: nam Benadad filius Hazaelis cepit regnare in Syria viuentis Ioschaz, vt patet hic: cum dicatur, qd oibus diebus Hazaelis, & Benadad afflicti sunt Israelites. Considerandum autem, qd iste Benadad non est ille, de quo dicitur supra 8. Quia ille fuit rex potens, contra quem pugnavit Achab, & mortuus est, successitq; ei Hazael, vt patet ibidem: sed iste Benadad, de quo hic dicitur, fuit post Hazael: nam fuit filius eius, vt patet infra in litera. s. mortuus est autem Hazael rex Syriae, & regnauit Benadad filius eius: isti duo Benadad in littera nostra non habent differentiam, quia scribuntur eum eisdem litteris, & tamen in hebraeo differunt in vna R 3 littera.

litera. Nam primus eorum vocatur Benadad: secundus vocatur Benadad, sed ista differentia raro servatur. Sciendum etiam quod inter reges Syrorum nulli magis venerantur à Syris, quam Benadad primus, & Hazael, qui successit ei, de quibus Ioseph. 9. Antiquitatum ait: erat. n. Hazael vir efficax, & multa Syrorum, & populi Damascenorum deuotione florebat, ita ut hactenus ipse Benadad, & Hazael, quod post eum regnauit, quasi dii colantur pro beneficiis, & templo eius edificia, quibus Damascenorum exornauere ciuitatem: isti namque quotidiè soli in pompa, quasi pro honore regio deferrentur, & Syri de eorum antiquitate gloriantur ignorantes, quod sint nouelli, & non habent isti reges ultra mille, & centum annos. *Deprecatus est autem Iochaz faciem Domini.* I. affligebat eum nimis pro Syria, & redigebat in tantam paupertatem, & calamitatem, in quantum nullus regum Israel fuit: ideo afflictione, & vexatione dante sibi in intellectu recessit ab idolis, & orauit Dominum, ut liberaret eum de manu Syrorum, & ipse liberauit eum, & dicitur, quod deprecatus est faciem Domini. i. orauit coram Deo: quia omnis, qui ad Deum conuertitur illum sibi presentem habet, cum Deus ubique sit, & magis adhuc in conspectu bonorum, quam malorum. *Et audiuit eum Dominus.* Condescendendo precibus eius, & liberando de manu Syrorum. *Vidit. n. angustiam Israel, qua attriuerat eos rex Syria.* q. d. non exaudiuit Deus principaliter preces Iochaz pro merito, vel deuotione eius, sed potius propter afflictionem Israel: quia afflictus fuerat tam grauitate, ut nullus regum tam miserabilis effectus fuerit. I. quod soli haberet quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum, ut patet infra in litera. *Et dedit Dominus Israel saluatorem.* I. dedit aliquem, qui liberaret eos de manu Syrorum. Et dicitur hic, quod rex Syria attriuerat eos. i. duo reges præcedentes. I. Hazael, & Benadad filius eius: nam ambo fuerunt tempore Iochaz regis Israel, sed dicitur rex: quia omnes reges eiusdem regni censentur vnus rex in quantum nunquam sunt duo simul, sed vnus succedit alteri, & videtur gerere vices eius. *Et liberatus est de manu regis Syria.* I. saluator iste datus à Deo liberauit Israel de manu Syrorum, quia prius non se poterant defendere. *Habitaueruntque filii Israel in tabernaculis suis, sicut heri, & nudius tertius.* i. habitauerunt in ciuitatibus, & locis suis securè non formidantes Syros, sicut heri, & nudius tertius. i. sicut solebat esse à temporibus antiquis, quando Syri non inuadebant regnum Israel, quia tunc Israelitæ erant securi.

Quis fuit ille saluator, quem Dominus dedit Israeli. Quæstio III.

QVAERETVR, quis fuit iste saluator, quem Dominus dedit Israeli, qui liberauit eos de manu Syrorum. Respondet Ra. Sa. & Hebraei, quod iste fuit Iosias rex Israel filius Iochaz: nam iste percussit ter Syriam, & omnes ciuitates Israel, quæ tenebantur à Syris, restituit in potestatem Israel, ut patet infra in litera. Nicolaus dicit, quod non potuit ille esse saluator, quia Iosias non regnauit, nec fecit salutem in Israel viuente Iochaz, & tamè saluatio ista facta est tempore Iochaz: quia dicitur hic, quod Dominus exaudiuit preces Iochaz, & dedit saluatorem, ergo non fuit ille Iosias, sed aliquis alius tempore Iochaz. Dicit ergo idem Nicolaus, quod iste saluator fuit angelus datus Israeli in custodiam, quia iste fecit, quod Syri non venirent in terram Israel, nec vastarent eam. Dantur enim angeli in custodiam ciuitatum, & regnorum, & pugnant pro salute, & honore illorum etiam contra alios angelos bo-

Fnos, sicut Gabriel, qui erat princeps Hebræorum pugnavit viginti vno diebus contra angelum, qui erat princeps Persarum: quia vnus volebat, quod Hebræi exirent de captiuitate Babilonis, alius autem volebat: & ad vltimum præualuit angelus princeps Hebræorum: Daniel. 10. Dicendum, quod hic est dubium, quia videtur posse dici, quod iste saluator fuerit tempore Iosias, quia dicitur hic, quod Iochaz orauit Dominum, & exaudiuit eum, & tamen certum est, quod Iochaz peteret liberationem pro tempore suo, ergo tunc fuit liberator. Secundò patet, quia dicitur immediatè: & dedit Dominus saluatorem, & liberatus est de manu Syria: ergo ipsemet Iochaz liberatus est, & sic fuit saluator tempore suo. Tertio patet, quia dicitur hic: liberatus est de manu regis Syria, & vocatur rex Syria Hazael, per excellentiam: quia ipse magis attriuit Israelitas, quam Benadad, quod fuit post eum, & tamen constat, quod Benadad filius Hazael cepit regnare tempore Iochaz, ut colligitur infra in litera: ergo tempore suo fuit saluator liberans eum de manu Benadad. Quarto patet: quia dicitur infra, quod quamquam Deus dedit liberatorem Israel, non recesserunt à peccatis Ieroboam, & postea sequitur de paupertate regis Iochaz, ad quam deduxerant eum Syri, ergo fuit liberatio facta tempore Iochaz. Hoc autem præsupposito, dici potest secundum Nicolaum, quod liberator fuit angelus Domini datus in custodiam Israelitarum: nam ipse perterruit Syros, ut iam non pugnarent contra Israel, & sic non ausi sunt postea affligere Israelitas. Vel potest dici, quod Deus dedit ipsi Iochaz in liberatore Israel, ut pote, si Deus confortauit eum contra hostes Syria, ut pugnaret contra illos. Sic. n. in libro iudicium vocatur saluatores illi iudices, quos Deus suscitabat ad liberandum Israelitas de manu hostium, ut patet Iud. 3. & 4. Dicendum tamen vbi, quod iste saluator non fuit Iochaz, nec angelus, aut aliquis homo tpe eius, sed potuit dici saluator Iosias filius Iochaz, cui dixit Elifæus quod percuteret Syriam ter, & sic fuit restituitque Israelitis omnes ciuitates, quas abstulerat eis Syri, infra in litera. Vel potest dici, quod saluator fuit Ieroboam filius Iosias, & nepos Iochaz rex Israel, cui Deus reuelauit per seruum suum Ionam, quod liberaret Israel de manu Syrorum: nam dicitur de eo sequens. c. ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis iuxta sermonem Domini per seruum suum Ionam. Et non potest dici, quod fuerit saluator tempore Iochaz: nam de eo non potest dici, quod fuit saluator: quia ipse non pugnavit contra Syriam, ita ut aliquando præualeret, sed solum dicitur de temporibus suis, quod non sunt derelicti Iochaz, nisi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum: interfecerat. n. eos rex Syria, & redegerat quasi puluerem in trituram areæ. Non potest etiam dici de angelo principe Israelitarum, quod ille fuerit saluator tempore Iochaz: quia saluator nunquam dicitur, nisi ille, qui liberat aliquem de potestate alterius, & tamen angelus non liberauit ipsum Iochaz, nec populum Israel de potestate Syrorum tempore Iochaz: quia tunc manebant ciuitates Israel subiecte Syris, & manserunt vsque ad tempus regis Iosias, ut patet infra in litera, scilicet: porro Iosias filius Iochaz tulit vrbes de manu Benadad filij Hazael, quas tulerat de manu Iochaz patris sui iure prælij. Quod autem saluator non uocetur, nisi ille, qui liberabat de subiectione, patet ex modo accipiendi scripturæ: quia Iudicium tertio dicitur: suscitauit eis Dominus saluatorem nomine Othoniel, & sequitur ibi quomodo pugnavit contra Chusan regem Syria, & liberauit Israelitas de manu eius. Etiam dicitur

Quis fuerit saluator Iosias, vel Ieroboam. Quæstio IIII.

A dicitur ibi, quod Deus dedit saluatorem nomine Aiod, Israelitis, & ille liberauit eos de manu Moabitarum: sic etiam omnes alij iudices vocabantur saluatores, quia liberabant populum de manu hostium: & tamen angelus non liberauit hic Israel: ideo dicendum est, quod saluator non fuit datus tempore Iochaz sed postea. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod Deus exaudiuit preces Iochaz, & etiam ipse petebat liberationem pro tempore suo: tamen non datus est saluator tempore suo, quia forte Iochaz oraret sic: Domine libera populum tuum de manu Syrorum: & Deus liberauit illum, sicut ille petiuit: ille autem non petiuit dari Saluatorem tempore suo, licet peteret liberationem Israel: ideo cum datus sit post eum exaudita est oratio sua, vel potest dici, quod Iochaz petiuit liberationem pro tempore suo, & Deus illam dedit: tamen non dedit Saluatorem tempore suo, quia saluatio poterat dari dupliciter: vno modo faciendū, quod Syri non grauarent Israelitas ultra id, in quo grauauerant, & tamen non tollerent grauamina præcedentia. Alio modo, quod Syri iam non grauarent Israelitas, & etiam quod damna infligita relaxarent. Primus modus liberationis fuit tempore Iochaz, & ad istum non requirebatur aliquis Saluator, nec datus est, sed solum quod Deus poneret in mentibus Syris, ut non pugnarent contra Israel, vel incurreret eis timorem, sicut aliàs fecerat, ut patet Gen. 35. Secundus modus liberationis fuit post mortem Iochaz, & ad istum requirebatur saluator, qui non solum faceret, quod Syri non grauarent Israelitas, sed etiam grauamina auferret.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur: & dedit Dominus saluatorem, & liberatus est, non intelligitur de ipso Iochaz: quia nec ei datus est saluator, nec ipse liberatus est, sed intelligitur de Iosias, cui datus est saluator post mortem Iochaz, & patet in litera: quia dicitur: Vidit. n. angustiam Israel, qua attriuerat eos rex Syria, & dedit Dominus Israeli saluatorem, & liberatus est de manu regis Syria, & sic poterat Israel hunc saluatorem, & liberari post mortem Iochaz.

Ad tertium dicendum, quod non accipitur hic rex Syria determinatè pro aliquo rege Syria, sed pro omnibus regibus Syria, qui sibi succedebant, & sic quoad docunetur liberarentur Israelitas de manu Syrorum dicebantur saluari de manu regis Syria. Patet hoc: quia viuente Iochaz dicitur hic, quod attriuerat rex Syria: Israelitas: & tamen manifestum est, quod non accipitur pro vnicò rege, sed pro duobus. I. pro Hazaele, & Benadad: quia supra in litera dicitur: & tradidit eos in manu Hazael regis Syria, & in manu Benadad cunctis diebus, & tamen isti duo reges fuerunt tempore Iochaz: ergo ambo afflixerunt Israelitas tempore Iochaz: ponitur ergo rex Syria pro quocunque rege Syria tunc regnante.

Ad quartum dicendum, quod postquam Deus dedit saluatorem Israelitis, & liberati sunt de manu Syrorum, conuersi fuerunt ad idola, & tamen illud intelligitur de tempore, quod fuit post mortem Iochaz, dum viuere Iosias filius Iochaz, vel Ieroboam nepos eius, qui poterat dici saluatores: quia etiam tunc populus coluit idola, cum non cessauerit ab idolatria, vsquequo translatus est in terram Assyriorum, ut patet infra 17. Et cum dicitur hic, quod prius dicitur de reuersione Israelitarum ad idolatriam post liberationem, quæ de morte Iochaz, dicendum, quod non refert, quia est ordo mutatus: nam propheta Ieremias scripsit omnia hæc multo tempore postquam facta sunt: ideo potuit mutare ordinem eorum naturalium, ut sequeretur ordinem artificialē, sicut sæpe fit in sacra scriptura, & in quibuscunque historijs gentium.

Alph. Toit. super iiij. Reg.

QVAERETVR vterius, cum non potuerit dici, quod saluator datus fuerit tempore Iochaz sed tempore Iosias filij eius, vel Ieroboam nepotis eius, quis istorum duorum fuit saluator. Respondendum, quod de vtroque eorum dici potest, quod fuerit saluator: quia Deus dixit hic, quod daret saluatorem, & videntur duæ conditiones requisitæ ad hoc, quod esset saluator. Prima, quod Deus illum daret. Secunda, quod ipse liberaret Israel de manu Syrorum. Iste colligitur supra in litera, cum dicitur: & dedit Dominus Israeli saluatorem, & ecce primum, & liberatus est de manu regis Syria, & ecce secundum. Vtrumque istorum conuenit tam Iosias, quam Ieroboam. De Iosias patet, quia ipse datus est à Deo in saluatorem: nam cum ipse clamaret ad Elifæum, dixit ei Elifæus, quod iaceret sagittam, & ait Elifæus: sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam, & ibi denunciauit ei, quod ter percuteret Syriam. Secundum patet, quia Iosias pugnavit contra regem Syria, & tulit ciuitates de manu eius, quas tenebant Syri occupatas de terra Israel, & reddidit Israelitis infra in litera. De Ieroboam patet quantum ad primum, quia Deus prænuuciauit ei per Ionam prophetam, quod restitueret terminos Israel ab introitu Emath vsque ad mare solitudinis, sequenti. cap. Secundum patet, quia iste Ieroboam pugnavit contra reges Syrorum restituit omnes terminos terræ Israel ipsi Israelitis, ut patet ibidem.

Dicendum tamen videtur, quod licet quantum ad ista sint æquales: tamen potius debet dici ipse Ieroboam saluator à Deo promissus, quam Iosias. Primò, quia licet vterque diceretur saluator, quia saluauit Israel de manu Syrorum, tamen ille debet potius dici saluator, qui maiorem salutem fecit, & tamen Ieroboam fecit maiorem salutem in Israel: quia Iosias solum liberauit vrbes de manu Syrorum, quas tulerat Hazael de terra Israel, infra in litera. Ieroboam autem restituit omnes terras Israelitarum, quæ tenebantur à Syris, & à quibuscunque alijs gentibus, quæ patet sequenti cap. dicitur: ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath vsque ad mare solitudinis, & tamen isti sunt termini extremi in tota terra Israel: nam Emath est terminus ex parte Aquilonari: mare autem solitudinis, id est, mare Sodomorum est terminus ex parte Meridiei, & Orientis: quia est in angulo, in quo coniunguntur latus Orientale, & Meridianum terræ illius, de quibus Nume. trigesimo quarto. Secundò patet, quia verba, quæ dicuntur de Ieroboam, conueniunt magis verbis, quæ dicuntur hic de saluatore, quam verba, quæ dicuntur de Ieroboam. Quod patet: quia hic dicitur. Vidit enim angustiam Israel, qua attriuerat eos rex Syria, & dedit Dominus Israeli saluatorem. Et sequenti cap. dicitur de Ieroboam, quod restituit terminos Israel iuxta sermonem Domini per Ionam prophetam, & sequitur: Vidit enim Dominus afflictionem Israel amarā nimis, & quod consumpti essent vsque ad clauos carcere, & extremos, & non esset qui auxiliaretur Israel: si tamen aliquis vellet dicere, quod iste saluator fuerit Iosias filius Iochaz, satis sibi consentio. Quia hoc videtur dicere litera sequenti cap. ut quibusdam placeat firmior tamen est positio, quod fuerit iste saluator Ieroboam filius Iosias, ut patet ex rationibus assignatis. Est etiam ad hoc alia ratio efficacior, quia sequenti. c. dicitur: nec locutus est Dominus, ut deleteret nomen Israel de sub cælo, sed saluauit eos in manu Ieroboam.

R. 4. roboam

Quæ conditiones requisitæ, ut quis dicatur saluator.

roboam filij Ioaſ, iſte ergo fuit Saluator, quē Deus promiſit. *Ueruntamen non reſceſſerunt à peccatis domus Ieroboam.* Iſtud intelligitur poſtquam ſaluatus eſt Iſrael per manum Ieroboam de poteſtate Syrorū: nam tunc debuiffet Iſrael Deo magnas gratias agere, & manere ſemper in cultu eius p̄ beneficiu ſuſcepto, & tamen redierunt ad idolatriam ſicut prius. *Qui peccare fecit Iſrael.* ſ. faciendo vitulos aureos, & cogen do, ne irent ad templum Domini in Ierufalem. *In ipſis ambulauerunt.* ſ. ſecuti ſunt vias eius colendo Ido la, ſicut ille coluit. In Hebræo dicitur: *In ipſa ambulauerunt.* Et deberet dici: In ipſis, cum referatur ad peccata, & tamen eſt barbaries idiomatis non ſeruantis numeros, nec perſonas. *Siquidem, & lucus permanſit in Samaria.* Lucus eſt congregatio arborum condensa rum, ita vt ſit inter eas vmbroſus locus, & obſcurus: vnde dicitur lucus quaſi luce carens. Fiebant autē multi luci ab idolatris apud templa, & altaria idolo rum ad hoc, q̄ in eis exerceret turpitudinem ſua: ſicut erat in cultu Priapi, cuius cultores, finito ſacrificio, libidini vacabant: vt declaratum eſt Exod. 20. in fine, & magis p̄cedenti lib. c. 14. Iſte lucus, de quo hic dicitur, fuit plantatus in Samaria ab Achab in honorem Baal: vt patet p̄cedenti lib. c. 17. ſ. & fuit Aram Baal in templo Baal, quod edificauerat in Samaria, & plantauit lucum. Iehu autem deſtruxit totum cultum Baal: & tamen iſtum lucum non ſucciderat: nā ſupra 10. dicitur, q̄ occidit Iehu cultores Baal, & deſtruxit eadem faciendo latrinas ibi: & tamen non dicitur de luco: ideo dicitur hic, q̄ lucus manſerat in Samaria. Et fortē Iehu non curauit deſtruire illum, quia lucus magis pertinebat ad cultum Priapi, quam Baal: ipſe verō habebat ſpecialem zelum contra Baal, & cultores ſuos, vt patet ſupra 10. & dicitur de iſto luco, quia in eo fiebant turpitudines pertinentes ad cultum Demonum. *Et non ſunt derelicti Ioaſ de populo niſi quinquaginta equites, & decem currus.* Iſtud ponitur hic ad ſignificandum ſpecialiter magnam afflictionem, quam Dominus miſerat ſuper Iſraelitas, quia tantum diminuti fuerant à regibus Syriæ, ita q̄ in populo non manerēt, niſi quinquaginta equites, & decem currus: erant n. ſolum quinquaginta equites, quia omnes alios occiderant Syri, & poſſimē quia non manſerunt, niſi quinquaginta equi: nam ſi plures māſſent, dato q̄ occiſi fuiſſent equites, alij equites ſubrogarentur, & tñ nō manebant niſi quinquaginta equi, quia oēs alij capti fuerant à Syris. Eſt n. currus conſtitutio quatuor equorum ad plauſtrū, & eſt artificium pugnandi vſitatum apud antiquos. Et de iſtis erat nimis diminutus Iſrael nunc, cū ſolum manſiſſent decē currus, & tamē tempore aliorum regum erant valde multi: nam Salomon habebat duodecim millia equeſtriū, & quadraginta millia equorum currulium p̄cedenti lib. cap. 4. erant etiam ſolum decem millia peditum in Iſrael, cum aliās non eſſet numerus in peditibus: ſed erant multi ſicut arena maris: vnde quando fecit Dauid computari omnes Iſraelitas, qui poterāt accipere gladiū in regno ſuo, inuenta ſunt mille millia, & centum millia peditum 1. Paralip. 21. nūc autem in tantum erant diminuti Iſraelitæ, q̄ in toto regno non poterant inueniri vltra decem millia peditum. *Interſecerat enim eos rex Syriæ.* q. d. ideo erant tam pauci, quia rex Syriæ interſecerat reliquos. Nam Hazael tempore Iehu pugnauit contra Iſrael, & deſtruxit totā terram: quæ erat ad Orientalem partem Iordanis, vt patet ſupra 10. deinde tēpore Ioaſ regis Iſrael filij Iehu Hazael, & ſucceſſor eius Benadad pugna uerunt contra reliquas partes Iſrael, & vaſtauerunt

Lucus qd.

Magna af fliccio po puli Iſrael pp idolatriam.

Currus ar tificiū pu gnandi.

cas, ideo non reliquerunt, niſi decem millia peditū in toto Iſrael, & vocantur pedites, qui ſunt diſpoſiti ad capiendum arma: nam multi alij erant in Iſrael, & tamen erant antiqui, vel debiles, aut adoleſcentu li. *Et redegerat quaſi puluerem in tritura area.* i. tñ comminuerat Iſraelitas, q̄ fecerat eos, quaſi puluerem in area, quia puluis areæ, in qua tritatur, nimis teritur. De hoc dicitur Amos primo: ſuper tribus ſcele ribus Damafci, & ſuper quatuor non conuertā eū, eo q̄ tritauerunt in plauſtris ferreis Galaad: id eſt tritauerunt terram Galaad, comminendo eam, ſicut comminuitur terra; ſuper quam mouentur plauſtra ferrea.

Quomodo fuit facta tanta deſtructio in terra Iſrael, quod non manerent in ea, niſi decem millia peditum. *Quæſt. V.*

QV A E R E T V R, quomodo potuit tanta deſtructio eſſe in terra Iſrael, q̄ non manerent in ea niſi decem millia peditum, cum tempore Dauid quando fecit computari educentes gladium, inuenta ſunt mille millia, & centum millia 1. Paralip. 21. Et an peccauerunt Syri faciendo tātam deſtructionem in Iſrael. Ad primum dicendum, q̄ nunc fuit facta tanta deſtructio in Iſrael, quanta nunquā fuit ſub tempore alicuius regis, nec fuit aliqua ſaltē dimidia, vel tertia pars eius, & hoc fuit, quia Iſraelitæ declinauerant iam ad idola nimis, & Deus incipiebat tēdere ſuper eos, vt patet ſupra 10. ſ. efficiebantur ei iam importabiles, & ob hoc voluit percutere eos durē: ante hoc n. licet Iſraelitæ peccarent, tamē adhuc peccata eorū erant portabilia: quia poterat haberi aliqua ſpes de emēdatione illorū: ideo Deus leuiter puniebat eos: iam verō erat plaga ipſorum deſperata, & volebat Deus delere ipſos de ſuperficie terræ occidendo oēs, vel tradendo in manus hoſtium ad hoc, q̄ eſſent in perpetua ſeruitute, ſed p̄ pactum, qđ fecit cum Abraham noluit oīno delere eos, ſed dedit eis Saluatorem, ſequenti c. prius tñ fecit, q̄ pœna eorū eſſet proxima, torali perditioni, & iſtud fuit faciendo occidi oēs de populo præter decem millia peditum: ideo inſiſta iſta plaga nō ſupererat alia maior, niſi vt oīno delerentur Iſraelitæ, & ſic factum eſt, quia poſt hoc non fuit eis pœna, niſi q̄ ducti ſunt in terrā Aſſyriorum in perpetua ſeruitutem irreuocabiliter, & hic fuit ſinis malorū ſuorū, infra 17. & quia non debebat Deus tranſire à nimia pœna in maximā ſiue medijs anteq̄ inferret illam pœnam vltimate deſtructionis, intulit aliā, quæ fuit quaſi equalis huic. ſ. q̄ Iſraelitæ percuterētur à Syris tam grauiter, vt pauci de eis manerent in populo. Magnitudo autem huius percuffionis multipliciter designata eſt. Primo, quia ante hoc nō dicitur, q̄ cēperat tēdere ſuper Iſrael: & tamē qñ cēpit inferre plagam iſtam per Syros tpe Iehu, dicitur, q̄ cēperat tēdere ſuper Iſrael ſupra 10. Secundo apparet, quia de nulla plaga dīq̄ Iſraelitæ in ea comminuti fuerunt ſicut puluis in area tritura, & tamē hic dī, q̄ redegerat rex Syriæ Iſraelitas quaſi puluerem in tritura areæ, & Amos, 1. dī ſuper tribus ſcele ribus Damafci, & ſuper quatuor non conuertā eū: quia tritauerunt in plauſtris ferreis Galaad: tritura tamen ſignificat magnam deſtructionem, & talem intulit nunc rex Syriæ Iſraelitis. Tertiō patet, quia qđ aliās prænunderentur mala Iſraelitis, nunquam legitur prophetas ploraſſe, niſi nunc: nā Eliſæus quando prænunderat Hazaeli, q̄ facturus eſſet iſta mala Iſraelitis, fleuit nimis, vt patet ſup. 8. & hoc p̄tinet ad magnam deſtructionem. Sic n. Chriſtus, qñ prænunderat deſolationē Ierufalē, fleuit ſuper

Syri a peccauerit faciendū tā ram deſtructionem I Iſrael.

Ioaſchaz mors.

Ioaſ, & filij eius ſucceſſio.

per illam, dicens: *Quoniam non relinquetur in te lapis ſuper lapidem.* Luc. 19. Iſta autem erat maxima pœna, ſcilicet, q̄ nec gens, nec locus maneret: proxima autem fuit iſta, ſ. quod totus populus deſtrueret, ita, vt non manerent de vniuerſo Iſrael, niſi decē millia peditum; & ſic non fuit aliquando maior deſtructio inter Iſraelitas, quā iſta, & ob hoc ſcriptura poſuit hic numerum eorum, qui reſidui fuerant de plaga: aliās autem non ſolet ponere numerum euadentium, ſed numerum pereuntium, eo q̄ plures ſolēt eſſe euadentes, quā pereuntes. Nūc autem plures fuerunt valde, qui perierūt, quā qui permanſerūt. Ad ſecundum dicendum, quod aliqui volunt non peccaſſe reges Syriæ, inferendo iſtam plagam Iſraelitis, quia erant hoſtes eorum, & poterāt exercere in eis quæcunq̄ mala. Sed dicendum, quod peccauerunt: quia Amos, cap. 1. dicitur: Propter tria ſcelera Damafci, & ſuper quatuor non conuertam eum: quia tritauerunt in plauſtris ferreis Galaad: & ſic videtur, quod fuerit peccatum in illa afflictione tam dura. De hoc tamen magis declaratum eſt ſupra octauo. *Reliqua autem ſermonum Ioaſchaz, & vniuerſa, que fecit.* Scilicet, non habentur omnia in hoc libro, ideo remittit ad aliud, in quo ſunt. *Sed, & fortitudo eius.* Fuit enim Ioaſchaz vir fortis, & tamen Deus non auxilia rus eſt ei propter peccata ſua, & Iſraelitarū, ſed omni tempore oppreſſus fuit à Syris. *Nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael?* Ibi enim ſcripta erant omnia geſta regū Iſrael in particulari, & erant ibi geſta Ioaſchaz de ſingulis bellis, quæ habuit contra Syros, & quæ mala in eis paſſus eſt, & ſi aliqd boni aliquando ipſe egit. De iſto libro quid ſit, declaratum eſt p̄cedenti libro, cap. 14. *Dormiuitque Ioaſchaz cum patribus ſuis.* Id eſt, mortuus eſt, ſicut omnes patres ſui. *Sepelieruntque eum in Samaria.* Ibi erat locus ſepulchrorum regum Iſrael cum Samaria eſſet ciuitas metropolis, & ex eo tempore, quo eam Amri pater Achab condidit, cœperunt ibi eſſe ſepulchra regum, cum prius eſſent in Therſa, vt in p̄cedenti libro, cap. 16. *Regnauitque Ioaſ filius pro eo.* Iſte Ioaſ fuit ſecundus de quatuor ſucceſſoribus promiſſis Iehu, cum dictum eſt: filij tui vſque ad quartā generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael, ſup. 10. & iſte Ioaſ confortatus fuit contra regem Syriæ, & accepit de manu eius ciuitates multas, quæ fuerant regni Iſrael, vt patet infra in litera. *Anno trigefimoſeptimo Ioaſ regis Iudæ regnauit Ioaſ.* Computatur tempus regū Iſrael per tempora regum Iudæ, & eō contrario, vt declaratum eſt ſupra in litera, & regnabat adhuc Ioaſ filius Ochoziæ rex Iſrael, qui poſtea occiſus eſt à ſeruis ſuis, p̄cedenti cap. Nā iſte regnauit annis quadraginta, vt patet ibidem. *Filius Ioaſchaz.* Iſte Ioaſchaz afflictuſ fuerat à Syris, ſupra in litera. *Super Iſrael in Samaria.* Dicitur regnaſſe ſuper Iſrael, quia erat rex totius Iſrael: dicitur regnaſſe in Samaria, quia illa erat ciuitas metropolis, & ſedes regni: p̄cedenti libro, ca. 16. *Decem, & ſex annis.* Modico tempore regnauit: quia abbreviabat Dominus regnum iſtorum regū propter peccata. *Et fecit, quod malum eſt in conſpectu Domini.* Scilicet, coluit idola: nam iſtud erat malum, qđ faciebant omnes reges Iſrael, cum de alijs malis nō fiat mentio, tanquam ſi non eſſent mala, quia iſtud maximum eſt. *Non declinauit ab omnibus peccatis Ieroboam.* Iſte fuit primus rex Iſrael, quem omnes imita-

bantur in peccando. *Qui peccare fecit Iſrael.* Scilicet, faciendū vitulos aureos, quos populus coluit. *In ipſis ambulauit.* Scilicet, in vijs Ieroboā: quia etiam coluit idola, ſicut ille, & tenuit populum in eodem cultu, ſicut ille: in Hebræo dicitur. *Ambulauit in ea.* Et deberet dici: ambulauit in eis, & tamen eſt modus loquē di barbaricus, vt ſepē dictum eſt. Reliqua autem ſermonum Ioaſ, & vniuerſa, que fecit, ſcilicet, non habentur particulariter in hoc libro, ideo remittitur ad alios. *Sed, & fortitudo eius.* Fuit Ioaſ vir fortis, & pugnauit durē contra Syros, obtinuitque de manibus eorum ciuitates multas, infra in litera. *Quomodo pugnauit contra Amafiaſ regem Iudæ.* De hoc bello habetur ſequenti cap. *Nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael?* Scilicet, ibi ſcripta ſunt omnia particulariter, quanquam aliqua eorum habentur, 2. Paralipom. 25. cap. *Et dormiuit cum patribus ſuis.* Scilicet, mortuus eſt, ſicut illi. *Ieroboam autem ſedit ſuper ſolum eius.* Iſte Ieroboam fuit tertius ſucceſſor Iehu, quatuor ei promiſſis, & iſte fuit excellentior cæteris: nam ipſe fuit ſaluator Iſrael, & reſtituit omnes terminos terræ Iſrael, vt patet ſequenti cap. *Porro Ioaſ ſepultus eſt in Samaria cum regibus Iſrael.* Fuit ibi ſepultus Ioaſ, quia ibi ſepeliebantur omnes reges p̄deceſſores ſui, cum eſſet metropolis regni.

Ioaſ rex Iſrael quo anno Ioaſ regis Iudæ regnare cepit. *Quæſtio V. 1.*

QV A E R E T V R, quomodo dicitur hic, q̄ regnauit Ioaſ rex Iſrael anno trigefimoſeptimo Ioaſ regis Iudæ: nam potius videtur, q̄ debuiffet regnare anno quadregimo eius finito, qđ patet: ga cēpit Ioaſchaz filius Iehu regnare anno vigefimo tertio regni Ioaſ, & regnauit annis decem ſeptem, vt patet ſupra in litera, qui ſimul efficiuntur quadraginta: & ſic deberet finiſi ſimul regnum Ioaſ regis Iudæ, & regnū Ioaſchaz regis Iſrael, & debebat incipere regnū Ioaſ regis Iſrael primo anno Amafiaſ regis Iudæ. Reſponder ad hoc hiſtoria ſcholatiſtica de tribus annis, in quibus eſt difficultas, quod Ioaſ rex Iſrael cœpit regnare viuēte patre ſuo Ioaſchaz, & regnauit tribus annis viuente eo: & ſic regnauerūt ambo ſimul vſque ad annū quadregimum regni Ioaſ regis Iudæ, & tunc mortuus eſt Ioaſchaz, & cœpit regnare p̄ ſe Ioaſ in Iſrael. Vel aliter dicit, quod potuit hoc fieri imperitia ſcriptorum, qui ad numeros parū atrendunt, & cum debent ponere annos plures, poſuerunt pauciores. Sed dicendum, quod nō ſtat primus modus: quia dicitur hic, quod dormiuit Ioaſchaz cū patribus ſuis, & regnauit p̄ eo Ioaſ filius eius anno trigefimoſeptimo Ioaſ regis Iudæ: ergo mortu⁹ erat Ioaſchaz, cum regnaret pro eo filius eius Ioaſ: & tamen dicitur, quod cœpit regnare anno trigefimoſe primo, ergo in illo anno iam mortuus erat Ioaſchaz: & ſic oportet, quod non ponantur tres anni, quibus regnauit Ioaſchaz ſimul, & filius ſuus Ioaſ. Secundo non ſtat, quia ſequenti cap. dicitur, quod anno Ioaſ filij Ioaſchaz regis Iudæ regnauit Amafiaſ, & tamē ſi Ioaſ filius Ioaſchaz incepiſſet regnare viuente patre ſuo tribus annis, & illi non computarētur de regno ſuo, ſed de regno patris ſui, oporteret, quod ſimul finirentur regnum Ioaſ regis Iudæ, & Ioaſchaz regis Iſrael: & ſic Amafiaſ rex Iudæ, & Ioaſ rex Iſrael inciperent regnare ſimul: & tamē cœpit Amafiaſ regnare, cū iam regnauiffet duobus annis Ioaſ: ideo oportet, vt non computentur hic tres anni, quibus regnauit ſimul cum patre ſuo Ioaſchaz. Aliquis autem vellet iſtam literam corrigere per annos completos, & incompletos, vt pote, quod dicamus Ioaſchaz regē Iſrael

Israel cepisse regnare anno vigesimotertio regis Ioa. scilicet, in quo ante illo, & sic manebant decem, & octo anni vsque ad finem regni Ioa: quia quadraginta annis regnavit: precedenti cap. Et cum dicit, quod Ioa regnavit annis decem & septem, sub intelligendum, quod isti essent incompleti, & sic essent parum plus, quam decem, & sex. Sed adhuc dicendum, quod tunc non stat: quia sic perueniret regnum Ioa: ad annum trigessimum octauum finem regis Ioa, & ad aliquantam partem anni trigessimononi: & tamen dicitur, quod regnavit anno trigessimoseptimo, ideo non potest sic saluari. Secundo patet, quia si per annos completos, & inchoatos vellemus facere, quod iste annus fuerit trigessimoseptimus Ioa: regis Iudae, in quo cepit regnare Ioa: rex Israel, oportet, quod Amasias filius Ioa: regis Iudae inciperet regnare anno quarto Ioa: regis Iudae, quod patet: quia regnavit Ioa: rex Iuda quadraginta annis, & Ioa: rex Israel cepit regnare anno trigesimo septimo eius, & si erat iste annus incipiens inchoator Amasias regnare in principio anni quadragessimiprimi regni Ioa: quia manebant adhuc tres anni integri, quibus Ioa: rex Iudae, & Ioa: rex Israel simul regnauerunt: si autem iste trigessimoseptimus annus erat incipiens quando cepit regnare Ioa: rex Israel, maneret quasi quatuor anni integri, quibus regnaret Ioa: antequam regnaret Amasias. Nunquam ergo potest stare, quod anno trigessimoseptimo regis Ioa: cepit regnare alius rex Ioa: in Israel.

Secundo patet, quia per annos completos, & inchoatos redditur iste numerus praecisus, scilicet, quod Ioa: rex Israel cepit regnare anno vigesimotertio, & sic manebant decem, & octo anni vsque ad finem regni eius. De Ioa: autem dicitur, quod regnavit annis decem & septem: & quia isti fuerunt incompleti, accipiuntur solum sexdecim anni, & parua pars anni decimiseptimi, & sic regnum Ioa: regis Iuda duraret ultra regnum Ioa: anno, & dimidio, vel quasi duobus annis: & tamen regnavit Ioa: annis quadraginta in Iuda: ideo oportet, quod Ioa: regnaret vsque ad annum trigessimum nonum inchoator, & in illo inciperet regnare Ioa: filius eius.

Secundo patet, quia sequenti cap. dicitur, quod Amasias rex Iuda cepit regnare anno secundo regni Ioa: regis Israel: ergo necesse est, quod Ioa: regnauerit in Israel duobus annis ferè ante mortem Ioa: regis Iudae, cum cepit Amasias regnare post patrem suum Ioa: & tamen Ioa: regnavit annis quadraginta: ergo erat annus trigessimus nonus, incipiens quando regnavit Ioa: in Israel, & sic litera est corrupta per defectum duorum annorum, & etiã iste corruptiones interdum eueniunt in Hebraeo, licet rarissime: quia libri eorum diligentius, quam nostri scripti sunt. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, Elisaei mors, & tumulatio, & diuidit in duo: quia primo ponitur vnum miraculum eius mortem suam praecedens, & aliud mortem suam subsequens ibi. *Mortuus est.* Circa primum dicitur, *Elisaeus autem egrotabat.* Scilicet, tempore Ioa: regis Israel: nam tunc venit ad eum Ioa: existens in aegritudine, vt patet in litera. *Infirmus, qui mortuus est.* Erat enim antiquus satis, & ideo praesentem, & laboribus moretur: nam ipse cum esset vir propheta erat religiosus nimis habens vitam austeram, & laboriosam: ideo non poterat diu vivere, sicut alij homines: potissime,

Elisaeus quotannis visit.

quia aetas sua erat iam grandis: nam quando accepit eum Elias in ministrum, erat vir, & postea multis annis vixit: nam tempore Achab incepit ministrare Eliae, praecedenti cap. 19. Et tamen in principio regni Achab vsque nunc erant quasi nonaginta anni, quod patet: quia Achab regnavit annis vigintiduo praecedenti libro, cap. 16. Ochozias vero filius eius annis duobus, eod. libro, cap. vltimo. Ioram autem successor Ochoziae annis duodecim, sup. 3. Mortuus vero Ioram, regnavit Iehu vigintiocto annis, sup. 10. Et postea Ioa: rex decem, & septem annis, vt patet hic: deinde Ioa: annis sexdecim, vt patet hic, & tempore Ioa: mortuus est Elisaeus. Si autem coniungantur isti anni, erunt nonaginta octo: & quia mortuus est Elisaeus ante finem regni Ioa: & vocatus est ab Elia postquam ceperat regnum Achab, debent subtrahi aliqui anni de regno Achab, & aliqui de regno Ioa: & sic derur, quod maneat saltem octoginta anni subtrahendo decem, & octo: quando tamen vocatus est Elisaeus ab Elia, oportet, quod esset annorum plusquam vigintiquinque: quia dicit, quod inuenit Elias duodecim iuga bouum aratia, & vnus de arantibus erat Elisaeus, & ipse occidit par bouum, in quo arabat, & fecit conuiuium amicis suis: non tamen fecisset hoc, nisi esset vir aliquantae aetatis non existens sub dispositione aliena, & sic esset fortè triginta annorum, & sic Elisaeus haberet nunc annos centum, & decem, vel quasi, quando moreretur. *Descenditque ad eum Ioa: rex Israel.* Scilicet, descendit ad videndum eum: erat enim vir famosus, & honorandus a toto populo. *Et flebat coram eo.* Videbat enim Elisaeum morti propinquum, & flebat pro eius obitu: quia recedebat ab Israel consolator, dicebatque: pater mi, pater mi. Modus lugendi erat, per quem signabat affectionem, quam gerebat erga eum, & etiam reputationem, in qua Elisaeus tenebatur ab Israelitis: quia ab omnibus habebatur tanquam pater, & custos Israel. *Currus Israel, & auriga eius.* Scilicet, tu es currus Israel, & auriga, idest, equitator, quasi dicat: tantum confidimus in orationibus, sicut in curribus, & in equis, vel sicut gentes habent fiduciam belli in curribus, & equis: ita nos habemus in te, & tu es nobis tanquam currus, & milites: sic dicitur Psalmo decimonono, *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.*

Quare rex Israel flebat in praesentia Elisaei. Quaestio VII.

Quare nunc flebat rex Israel in praesentia Elisaei. Respondendum, quod primo fuit propter dilectionem, quia Ioa: erat vir bonus, & diligebat Elisaeum, qui erat vir ab omnibus diligendus, cum esset sanctus propheta: de morte ergo eius, quem diligebat, necesse erat dolere. Secundo fuit hoc, & principale propter fiduciam, quam habebant Israelitae in Elisaeo: nam ipse saepe liberauerat Israel, sicut fuit quando dedit aquas exercitui perituro, sup. 3. cap. Et quando excaecauit Syros, ducendo illos in Samariam, sup. 6. & quando praenunciauit futuram vbertatem positam Israelitis in extrema fame in obsidione Samariae, sup. 6. & 7. Ita nunc Israelitae licet praerentur multis angustiis a Syris: tamen confidebant se liberandos orationibus Elisaei: ideo eo viuente non putabant esse extremum malum: & tamen si moreretur, credebant se destitutos consolatore illico a Syris delendos. Plorabat ergo rex putans mortem Elisaei suam esse calamitatem: & hoc patet ex verbis suis: quia dixit: pater mi, pater mi, idest, tu nobis pater es prouidendo

uidendo in omnibus, & consulendo, sicut pater curram habet filiorum. Etiam dixit: currus Israel, & auriga eius, idest, tu eras nobis tota spes belli, sicut si haberemus currus, & equitantes, & non habebamus aliud solamen, nisi te. Sic etiam dixit Elisaeus, quando rapiebat Elias de hoc mundo: pater mi currus Israel & auriga eius, supra cap. 2. Ibi tamen aliter accipitur currus, & auriga, scilicet, quia Elisaeus vidit Eliam rapi super currum igneum, & equos igneos, & ibat Elias tanquam auriga currus: ideo dixit: pater mi currus Israel, & auriga eius: potest etiam accipi sicut hic, scilicet, quod Elias esset praesidium Israelitarum, sicut currus, & equites.

Elisaeus quare non orauit pro Israelitis in maxima eorum afflictione. Quaestio VIII.

Quare et vltius, cum Elisaeus viuere quado ista maxima calamitas inflata est Israelitis, scilicet, quod solum manerent decem milia peditum in Israel, quomodo non orabat Dominum, vt ista tollerentur, vel quomodo non compatiabatur tantis malis Israelitarum. Respondendum, quod Elisaeus dolebat nimis de aduersitate Israelitarum: tamen non orabat pro illis, quia sciebat, quod oratio sua non proficeret. Nam Deus reuelauerat ei omnia ista mala ventura super Israelitas, cum ipse praedixisset ea Hazaeli regi Syriae, supra 8. & sciebat ista necessariò complenda, quia Israelitae non auerrebant a malitia sua. Dolebat autem nimis, videns omnia haec fieri: potissime cum ipse praedixisset ea: & tamen non habebat quid ageret, quia non erat in potestate sua ista tollere quousque compleretur diuina sententia. Sic patet supra 8. Quia quando Elisaeus praedixit Hazaeli mala, quae ipse facturus erat Israelitis, non potuit lachrymas continere, & sicut nimis. Si igitur flebat, antequam ista fierent, cum praedixisset illa, a fortiori fletet, quando illa videret in executione: quia magis mouet res visa, quam audita, vel intellecta: & tamen credendum, quod hoc tempore, quo Israelitae ista mala patiebantur, Elisaeus consolatur eos praenunciando, aliquando bona futura: & sic scientes, quod ipse non mentiebatur, consolabantur: & nunc quia moriebatur, dolebat tanquam destituti omnino consolatore, & adiutore. *Et ait illi Elisaeus: affer arcum, & sagittas.* Condoluit Elisaeus regi ploranti: quia plorabat pro angustia, & denunciat ei bonum futurum. Ad hoc autem iussit, quod duceret sagittas, & arcum: quia volebat in illis prophetare. *Cumque attulisset ad eum arcum, & sagittas.* Nesciebat rex Ioa: ad quid peteret Elisaeus arcum, & sagittas: & tamen vt obediret ei attulit illico. *Dixit ad regem Israel: pone manum tuam super arcum.* Subintelligendum, quod arcus erat extensus, & sagitta posita, & ponebat rex manum super arcum ad iaciendum. *Et cum posuisset ille manum, suam superposuit Elisaeus manus suas manibus regis.* Erat Elisaeus languens, & tamen posuit manus suas super manus regis in arcu ad significandum se loqui propheticè, & quod sagitta illa proficeret ad Syrorum occisionem, & hoc, vt crederet sic rex. *Et ait: aperi fenestram orientalem.* Ista erat fenestra contra orientem in domo Elisaei, & illam iussit aperiri, vt per illam iaceretur sagitta. *Cumque aperuisset, dicit Elisaeus: iace sagittam.* Quia ista sagitta erat contra Syriam: & tamen Syria erat ad partem orientis respectu terrae Israel. Pro quo sciendum, quod terra Syriae erat valde longa plus, quam regnum Israel, vnde extendebatur per latus aquilonare terrae Israel versus orientem, & maior pars terrae Syriae erat ad orientem, & terra Israel, quam ad aquilonem: quod patet,

Prophetia Elisaei ante eius mortem.

quia quando Iacob venit ad Mesopotamiam Syriae: dicitur: profectusque Iacob venit in terram orientalem, Gen. 19. Patet etiam, quia ad eundem de terra Israel in Syriam erat transitus super Iordanem, vt patet de Syris quado reliquerunt castra, & fugerunt: nam transferunt Iordanem, & vsque illuc erat tota via plena vestibus, & valis, sup. 7. *Et iecit.* Obediuit rex mandatis Elisaei, quanquam adhuc nesciret propter quid hoc inbebat: nam postea declarauit Elisaeus quod intenderet, dicens, sagitta salutis contra Syriam. *Et ait Elisaeus: sagitta salutis Domini.* Idest, ista sagitta est data a Domino ad saluandum Israel de manibus Syrorum. *Et sagitta salutis contra Syriam.* Reperitio eiusdem sententiae est, scilicet, quod ista sagitta erat ad saluandum Israelitas contra Syriam, occidendo Syros, & liberando Israelitas de potestate eorum: & hoc factum est per istum regem Ioa: quia ipse tulit de manu Benadad regis Syriae omnes ciuitates, quas ipse, & Hazael pater eius acceperat de terra Israel, vt patet infra in litera. Aliquis dicit propter hoc, quod fuerit iste Ioa: saluator promissus a Deo, de quo supra in litera dicitur: & dedit Dominus Israeli saluatorem, & liberatus est de manu Syrorum. Sed dicendum, quod non fuit Ioa: saluator promissus a Domino: sed Ieroboam filius eius, sequenti cap. scilicet: saluabit eos in manu Ieroboam filij Ioa: & sic supra declaratum est. Potuit tamen vocari Ioa: inchoator salutaris, quia ipse cepit liberare Israel: & tamen integram salutem contulit Ieroboam filius eius, ideo ille verè vocatur saluator. *Percutiesque Syriam in Aphec.* Est Aphec quaedam ciuitas terrae Israel coniuncta Syriae in latere aquilonari, & in ista ciuitate captus est Benadad rex Syriae, qui fuit ante Hazaelem, quando apud illam pugnavit cum Achab rege Israel, & latuit Benadad intra urbem, & murus cecidit super viros suos, occiditque viginti septem milia hominum, & captus est Benadad: praecedenti libro, cap. 20. Postea apud istam urbem pugnavit Ioa: contra regem Syriae, & sepe vicit eum ibi. Sciendum autem, quod Aphec est duplex ciuitas: nam quaedam est in sorte Iudae: alia verò in sorte Affer. De prima, Iosue 15. De secunda, Iosue 19. hic autem intelligitur de illa, quae est in tribu Affer: quia apud istam erat regnum Syriae, cum alia esset in tribu Iuda ad partem meridianam totius terrae Israel. *Donec consummas eam.* Scilicet, percuties Syriam sepe, ita, vt deleas illam totaliter auferendo potestatem eius. *Et ait: tolle sagittas.* Supra posuerat vnum signum de hoc, quod erat iacere sagittas contra Syriam per fenestram orientalem, & hic ponitur aliud de percutiendo terram, & ambo pertinebant ad idem. Et iussit tollere sagittas: quia percussus erat terram sagittis illis. *Qui cum tulisset rursum dixit: eipercente iaculo terram.* Intelligendum est, quod nunc iussit Elisaeus regi Ioa: percutere terram iaculo, idest, sagitta: & tamen non dixit ei, quoties percuteret, sed innuit, quod deberet saepe percutere: ipse verò rex non percussit, nisi ter. *Et cum percussisset tribus vicibus, & steterisset, iratus est contra eum vir Dei.* Iussit ei Elisaeus, quod percuteret terram, & innuit, quod sepe percuteret: ipse autem percussit ter tantum, & stetit, idest, cessauit percutere: & videns hoc Elisaeus, iratus est contra ipsum: ratio autem iracundiae suae fuit: quia sciebat Elisaeus, quod quoties percuteret Ioa: terram, quoties percuteret Syriam, & innuerat sibi, quod saepe percuteret: ipse verò solum ter percussit, ex quo sequebatur, quod solum ter percuteret Syriam. Elisaeus autem desiderabat, quod saepe percuteretur Syria: ideo iratus est, quia contra voluntatem eius factum est.

Aphec vrbis vbi.

Aphec duplex ciuitas.

Et

Et auisi percussisses quinquies, aut sexies, sine septies, percussisses Syriam usque ad consummationem. Ista dixit indignans, scilicet, debuisset saepe percutere terram: quia si quinquies, aut sexies, percussisses terram, percussisses Syriam usque ad consummationem, id est, nihil dimississes de potestate Syrorum, sed omnia destruxisses. Nunc autem tribus vicibus percutes eam. Scilicet, solum percutes eam nunc ter: quia ter percussisti terram, & hoc non sufficere ad delendum omnino potestatem Syriæ. Et ista fuit causa, quare iste non potuit esse saluator promissus à Deo: quia non toriens percussit, vt sufficeret ad delerionem Syriæ.

Quare Elifseus voluit prænuñciare regi in morte, quòd præualiturnus esset contra Syriam, & de prænuñciatione eius. Quæstio I X.

QVAERETVR, quare Elifseus nunc in morte voluit prænuñciare, quomodo rex Israel præualiturnus esset contra Syriam. Dicendum, quòd hoc fortè fecit ex compassione: nam vidit Elifseus Ingrem coram se regem, & dicentem: pater mi, pater mi, & putabat, quòd per mortem Elifseus manebat desolatus, ideo compatiens ei Elifseus denunciavit sibi quomodo per manum eius Israel saluandus erat aliter, & Syria opprimenda. Secundò potest dici, quòd Elifseus nunc dixit hoc: quia ante istud non acceperat reuelationem de destructione Syriæ, & de liberatione Israel: & quia nunc præsentem rege Deo sibi reuelavit hoc, illico indicavit illud regi, & si prius indicasset Deus istud Elifseus prius prænuñciasset, & istud videtur verius: quia non est verisimile, quòd postquam Deus reuelaret aliquid Elifseus ad indicandum alijs, quòd ipse subtriceret illud aliquanto tempore. Causa autè, quare Deus nunc reuelavit istud per Elifseum, videtur esse duplex. Prima, quia Deus compassus est super afflictionem Israel, sicut dicit supra: vidit enim angustiam, qua attriuerat eos rex Syriæ, & sequenti cap. dicitur: vidit Dominus afflictionem Israel amarum nimis: & quia nunc non solum populus præ angustia anxius erat, sed etiam rex flebat, quòd pertinebat ad maximam calamitatem voluit Deus prænuñciare salutem futuram in Israel, & prænuñciavit nunc per Elifseum. Secundum fuit, quia Elifseus ex hac ægritudine moriturus erat, vt dicitur in litera: Deus tamen volebat per Elifseum denunciare bona futura, ideo nunc debuit denunciare priusquam moreretur, & fuit hoc propter duo. Primo, quia Deus volebat denunciare bona Israelitis, quæ collaturus erat, ideo oportebat, quòd per Elifseum, vel per alium prophetam denunciaret, & tamen nullus erat hoc tempore tantæ auctoritatis in conspectu populi, sicut Elifseus: ideo vt populus magis certificaretur, & consequenter magis consolaretur tanquam certam fiduciam habens, debuit prænuñciari per Elifseum, & non per alium. Secundum fuit, quia Israelitæ habebant totam fiduciam suam in orationibus Elifseus, & vocabant eum patrem populi. Vnde rex dicit: Pater mi currus Israel, & auriga eius, id est, tu es in Israel, sicut currus, & auriga: quia in te habetur tota fiducia belli, sicut in curribus, & equitibus haberi debet. Si igitur moreret nunc Elifseus, & nihil diceret Israelitis de bono eis futuro, manerent omnino desolati tanquam destituti subsidio, & solatore: ideo, vt non affligerent nimis, voluit Deus, quòd Elifseus in morte sua consolaret eos, prænuñcians victoriam, quæ habituri essent contra Syriam.

Quare iussit afferri sagittas, & arcum. Quæst. X.

QVAERETVR vterius, cum Elifseus vellet hic prænuñciare Israelitis salutem eis futuram

F à Domino, quare iussit afferri sagittas, & arcum. Respondendum, quòd inter prophetas erat duplex modus prophetandi: quidam erat in verbis, alius autem in rebus. Modus primus erat magis vitatus: & tamen secundus saepe fiebat. Sic patet de Isaiâ, qui ambulavit tribus diebus discalciatus, & nudus ad significandum captiuitatem trium annorum, Isa. 20. Sic etiâ Ieremias posuit catenas ligneas in collo suo, & ambulavit per Ierusalem, & misit illas ad multos reges ad significandum captiuitatem inducendam per Nabuchodonosor in multis regibus, Ierem. 27. Sic etiam Ezechiel saepe prophetauit in signis, sicut quando rasit omnes capillos corporis sui, & diuisit illos in tres partes, Ezech. 5. Et quando posuit sartagine ferream contra Ierusalem, & quando fecit panem in stercore bouis, & dormiuit super duos latera temporibus diuersis, Ezech. 3. & 4. Sic etiam factum est: nam Agabus, qui erat propheta post Christi mortem inter Christianos venit ad beatum Paulum, & tollens zonam eius alligauit pedes, & manus eius, dicens: Hoc dicit Spiritus sanctus: virum cuius est zona hæc, sic alligabunt Iudei in Ierusalem, & tradent in manus gentium, Act. 21. Sic ergo Deus voluit nunc, quòd Elifseus vteretur prophetia, quæ erat in rebus exterioribus, & ad hoc fecit afferri sagittas & arcum. Secundum fuit, quia licet essent duo modi prophetiæ: tamen illa, quæ erat in rebus exterioribus, magis certificabat, vel saltem magis exprimebat, quam illa, quæ erat in solis verbis: non enim est sensus, quòd vna prophetia sit certior, aut verior illa: quia omnis prophetia à Deo est, iuxta illud, 2. Petri. 2. Scilicet: non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, sed Deus omni tempore idem est: quia apud ipsum non est permutatio: Malachiæ 3. & Iacobi 1. & omni tempore æqualiter verax est: quæ semper fidelis permanet, & se ipsum negare non potest: secunda ad Timotheum. 2. Ideo omni tempore prophetiæ suæ equaliter certæ, & veræ erunt: Est tamen distinctio ista prophetiæ, quantum ad certificationem nostram, quia vulgares homines & grossi immutantur magis, quanto id, per quod immutantur, sensibilius est: & quia est res sensibilius verbo, magis arte debant vulgares ad prophetiam, quando fiebat in signis exterioribus, quam cum fieret solo verbo. Et quia nunc volebat Deus certificare Israelitas nimis, quia erant in magna angustia, & quia moriebatur Elifseus, qui non posset eis dare quotidie testimonium de eo, quòd eis euenturum erat, voluit, quòd ipsi acciperent prophetiam in rebus, scilicet, iaciendo sagittam. Et considerandum, quòd quandoque Deus volebat aliquam rem magnam prænuñciare, ad quam deberent attendere Israelitæ, faciebat illam prænuñciare in signis, vt sic magis aduertent: vnde si quis consideret, reperiet, quòd non fuit aliquando prophetia facta in signis exterioribus, quæ non esset circa aliquid magnum, vt patet de nuditate triduaana Isaiæ, quæ significauit captiuitatem trium annorum super Aegyptum, & Aethiopiam, Isa. 20. Et portatio catenarum in collo Ieremiæ significauit captiuitatem multorum regum, scilicet, regis Edom, & regis Moabitarum, & regis Ammonitarum, & regis Tyri, & Sydonis: Iere. 27. Sic etiam de portentis, quæ faciebat Ezechiel: nam illa significabant perditionem totius populi Iuda, Ezech. 5. Sic etiam de zona, qua alligauit Agabus Paulum: quia significauit traditionem principis Ecclesiæ in manus gentium, Act. 21. Prophetiæ verò, quæ erant in solis verbis, aliquando erant pro magnis rebus, & aliquando pro paruis: ideo, quia nunc erat res magna indicanda, scilicet, liberatio totius

Duplex modus prophetandi.

Quare Deus nunc reuelavit istud per Elifseum.

tius Israel, voluit Deus, quòd prænuñciaretur in signis exterioribus, scilicet, per sagittas, & arcum, & per fenestram, quæ aperiebatur contra Syriam.

Elifseus quare posuit manus suas super arcum, & manus regis. Quæstio XI.

QVAERETVR vterius, quare Elifseus posuit manus suas super arcum, & super manus regis ad significandum liberationem Israel, & iaciendum sagittam contra Syriam. Respondendum, quòd hoc factum est, primo, quia Elifseus prophetauit hic in rebus exterioribus, scilicet, in arcu, & sagittis: ideo ad hoc, quòd esset prophetia omnino in rebus, debuit ipse ponere manum super arcum. Sic enim quando Elifseus voluit sanare aquas fontis Ierichontini ipse misit sal in aquam, quauquam per aliud fieri potuisset, sup. 2. cap. secundum Ierem. quia Elifseus volebat omnino certificare Israelitas, quòd Deus liberaret eos de manu Syrorum, & ad hoc prophetauit in rebus, cum alijs iussisset prophetare solis verbis: ita ergo, quia Israelitæ credebant, Elifseum esse virum sanctum, & si ipse poneret manum super arma eorum, benediceret illa, & faceret habere magnam virtutem contra Syros, deuit, vt manum poneret super arcum, & manus regis. Tertiū fuit, quia Elifseus voluit certificare Israelitas de liberatione, quam habituri erant de manu Syrorum: & quia quanto plures ceremonias ageret ad confirmandum dictum suum, tanto firmius crederetur, non solum prænuñciavit, sed etiam exemplariter ostendit faciendū iaci sagittam contra Syriam, & in super posuit manus super arcum, vt sic omnino ostenderet se hoc intelligere, & hoc verum esse: sic enim inter nos est: quia quādo aliquis fecerit plures ceremonias ad confirmandum aliquid crederet ei amplius, quā si paucas faceret: quia creditur plus facere ex animo. Quartum fuit: quia Elifseus ex parte Dei loquebatur ista, prænuñcians victoriam: ita ex parte Dei voluit ostendere, quòd Deus adiuturus erat Israelitis contra Syros: & istud bellum non esset Israelitarum, sed Dei, sicut dictum est ad Iosue, scribe in libro in monimentum: debeo enim memoriam Amalech sub celo, & iterum, manus solius Domini, & bellum Dei erit contra Amalech à generatione in generationem, Exod. 17. Et hoc patet hic: quia Elifseus dixit, quādo rex iaciebat sagittam: sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam, id est, Deus saluabit Israel de manu Syriæ, & non erit ista salus ab aliquo alio: Deus enim daturus erat vires Israelitis, & animum ad pugnantium contra Syros, qui multo plures erant, & potentiores, iuxta illud Deuteronomi. 8. scilicet, Ne dices in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipse tibi vires præbuerit, vt impleret pactum suum: hoc autè non potuit conuenientius significari, quā vt Elifseus, qui ex parte Dei ista loquebatur, poneret manum super arcum ex parte Dei significans à Deo adiutorium venturum.

Quid significauit Elifseus dicens: sagitta Domini contra Syriam. Quæstio XI.

QVAERETVR vterius, quid significauit Elifseus, dicens: sagitta Domini contra Syriam, & ad illa sagitta, quam rex nunc iecit, aliquid effecerit. Respondendum, quòd Elifseus significabat per hoc liberationem Israelitarum de manu Syriæ, & vastationem Syrorum, & sicut Elifseus ponebat nunc manum super arcum, significabat, quòd Deus directus

us erat sagittas Israelitarum contra Syros, ita, vt nulla manus, & ipse confortaturus esset arcus Israelitarum, vt non frangerentur in bello, & daturus esset eis vires, vt non lassarentur tendendo arcum, & iaciendo contra Syros. De fortitudine, quam daret eis, vt non lassarentur, patet Psal. 17. scilicet: Dediti, vt arcuum geram brachia mea. Et iterum: Deus præcinxit me virtute, & posuit pedes meos tanquam ceruorum. Idem sup. 2. libr. cap. 23. De eruditione ad bellum, & sagittarum directione contra Syros, patet Psal. 17. & sup. 2. libr. cap. 23. scilicet: Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti, vt arcum arem brachia mea: & Psal. 143. f. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum: De directione autem sagittarum patet Abachuc 3. scilicet, Sol, & Luna steterunt in habitaculo suo in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ. Hæc autem Israelitis prouentura erant, quia speraret in Domino, iuxta illud Isaiæ 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas, vt aquilæ current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. Istud autè Deus facere solet: quia quando conuenit vult contra aliquam gentem exercere iustitiam suam, incitat multos, vt persequantur gentem illam, iuxta illud Sapient. 5. scilicet: & accipiet armaturam zelus illius, & creaturam armabit ad vltionem inimicorum. & pugnet cum illo orbis terrarum contra insensatos. Et sicut Deus incitat aliquos ad persequendum eos, quos ipse vult punire: ita facit illos fortes ita, vt nullus possit eis resistere. Sic fuit de Nabuchodonosor, quem Deus incitauit ad persequendum Iudæos, & dedit ei fortitudinem ad hoc: vt patet Abachuc 1. scilicet: Domine in iudicium posuisti eum, & fortem, vt corriperes, fundasti eum. De incitatione autem alicuius gentis contra aliam, quam Deus facit, & de paratione illius ad bellum, patet in Nabuchodonosor, quem Deus vocauit contra Iudæos, & fortem fecit, vt non possent ei resistere, Isa. 5. scilicet: Et eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ: & intelligitur de vocatione Nabuchodonosor, & sequitur: ecce festinus veniet velociter non est deficiens, neque laborans, in eo non dormitabit, nec dormiet, nec soluetur cingulum renū eius, nec rumpeat corrigia calciamenti eius acutè, & arcus eius extenti vngulæ equorum eius, vt flex, & rotæ eius quasi impetus tempestatis. Hæc autè omnia faciebat Deus in Nabuchodonosor, vt præualeret contra Iudæos, & contra quascunque gentes, contra quas faciebat eum esse executores, vt patet Iere. 27. scilicet: ego feci terram, & hominem, & iumenta, & dedi eam ei, qui placuit in oculis meis, & nunc ego dedi terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, serui mei in super, & bestias agri dedi illi, vt seruiant ei, & seruiant ei geres multæ, & reges magni: gens autem, & regnum, quod non seruiert Nabuchodonosor regi Babylonis in gladio, & fame, & peste, visitabo super gentem illam, donec consumam eam in manu eius. Et sic Deus faciebat omnia ista per Nabuchodonosor. Ita ergo faciebat omnia hæc nunc per Israelitas contra Syros, & dicebatur dirigere arcus eorum. Cum autem queritur, an sagitta illa, quam nunc rex misit, aliquid fecerit. Dicendum, quòd non: quia illa non peruenit in Syriam ad occidendum aliquos, sed solum fuit iacta ad significationem eius, quòd futurum erat. Si autem quæritur, quare potius datum est istud signum in sagitta, & arcu, quā in alio genere armorum. Dicendum, quòd non differebat plus fieri in vno genere armorum, quā in alio: quia per quodcumque genus armorum

Deus incitabat aliquando vnā gentem contra aliam.

rum significabat victoria, quæ habenda erat in omni genere armorum. Vel fortè hoc fuit, quia Israelitæ vrebantur magis arte sagittaria, quam alio genere pugnae, & pronètura erat salus eius potius per sagittas, quàm per aliquid aliud: ideo debuit dari representatio in sagittis. Si autem queratur, quare potius iustum est hoc regi, quàm alicui alteri. Dicendum, quod causa fuit, quia nunc Elisæus volebat significare victoriam, quâ totus Israel habiturus erat de Syris, tamen non erat aliqua persona, ad quam tantum cõpeteret cura belli, sicut ad regem, nec erat aliquis, in quo esset status totius populi, nisi rex, & victoria populi erat victoria regis, & non erat hoc verum de aliquo alio: ideo ad regem potius hoc pertinebat, quàm ad alios, quanquam simul essent multi sagittarij.

Elisæus quomodo dixit verum, dicentis, quod Ioas percuteret Syriam quousque consumeretur, cum tamen non consumpsit. Quæstio XIII.

QVAERETVR vterius, quomodo dixit hic Elisæus, quod Ioas percuteret Syriam quousque consumeretur, & tamen non consumpsit ipse eam, sed filius suus Ieroboam, qui nimis oppressit Syros capiens omnes terminos Israel de manu eorum, & restituens Damascum, & Emath terræ Iudæ, sequenti cap. Aliquis dicit, quod iste Ioas consumpsit, siue destruxit Syriam vsque ad consumptionem: quia ipse accepit ciuitates Israel, quas tenebant Syri, & cõeperant eas tempore Benadad, & Hazael. Et dato, quod non omnino deleri fuerint Syri tempore Ioas: scriptura dicit eos deleros fuisse: quia accipit largè terminos interdum scriptura, sicut accipitur ois pro multis, sic etiam consumptio accipitur pro aliqui vastatione: & tamen Ioas aliquantulum vastauit Syriam, quia ter præualuit contra Syros: ideo dicit percutisse eam vsque ad consumptionem. Sed dicendum, quod non fiat: non enim percussit Ioas Syriam vsque ad consumptionem, quod patet: primo, quia Elisæus iussit regi, quod percuteret terram iaculo: & quia stetit postquàm ter percussit, iratus est Elisæus, vt patet in litera. Si tamen percussurus esset iste Syriam ad consumptionem, non iratus fuisset Elisæus, quia nihil peribat de eo, quod ipse volebat, aut prænuunciabat: ergo videtur, quod non percussit Syriam vsque ad vastationem. Secundo patet, quia Elisæus dixit regi: si percussisset quinque, aut sexies, percussisset Syriam vsque ad consumptionem: nunc autem tribus vicibus percussit eam: ergo videtur, quod non fecit iste percussorem vsque ad consumptionem. Dicendum, quod Ioas non percussit Syriam vsq; ad consumptionem: & tamen dixerat ei Elisæus, quod percuteret eam vsque ad consumptionem: quia potuisset eam percutere, nisi ipse impediisset illud. Fuit autem impedimentum, quia Ioas debuerat percutere sæpe terram, & hoc innuebat ei Elisæus: voluit autem solum ter percutere, ideo ipse se priuauit potestate ista. Et sic Elisæus quando dixit ista, putauit, quod Ioas percuteret terram sæpe, & tunc sequeretur, quod posset destruere terram Syriam: & quando postea vidit, quod solum ter percussisset, quia videbatur frustratus desiderio suo, locutus est indignans contra Ioas.

Elisæus an rationabiliter fuerit iratus contra Ioas. Quæstio XIII.

QVAERETVR vterius, an rationabiliter iratus fuit Elisæus contra Ioas: nam hic dicitur, quod iratus est, quia cessauit percutere. Respondendum,

F quod Elisæum iratum fuisse potest dupliciter intelligi: vno modo, quod irasceretur, id est, doleret, quia res euenerat contra intentionem suam. Alio modo, quod irasceretur, id est, moueretur quadam ira contra ipsum Ioas. Primo modo est sensus, quod Elisæus sciebat, quod si percuteret Ioas sæpe terram, destrueret Syriam penitus, & desiderabat hoc Elisæus, quia Syri contriuerant terram Israel comminuentes illam, sicut puluerem in tritura aræ, supra in litera: nunc autem Ioas solum ter percussit terram, ex quo sequebatur, quod non deleret Syriam, sed solum ter eam percuteret: videns ergo hoc, quia erat contra desiderium suum, doluit, & iste dolor, vel tristitia vocatur ira: & sic intelligendo, non est dubium aliquod: quia non iratus est Elisæus contra Ioas: ideo non oportet distinguere, an rationabiliter, vel irrationabiliter iratus fuerit. Si autem accipiatur secundo modo, dicendum, quod Elisæus iratus est rationabiliter: quia ipse dixit regi Ioas: percutere iaculo terram, & innuit ei, quod percuteret sæpe. Quod patet, quod non limitauit ei numerum percussionum: & tamen rex percussit ter: sed si non innuisset Elisæus ei, quod sæpe percuteret, solum percuteret semel: quia putaret hoc se satisfacere præcepta: & tamen percussit ter: ideo innuerat ei, quod sæpe percuteret: nunc verò cum cessauit percutere, postquam ter tantum percussit iratus est Elisæus, quia non percussisset sæpius, ita, vt sufficeret ad delendum Syriam. Sciendum tamè, quod non peccauit Ioas percutiendo solum ter: quia Elisæus non iussit ei determinatè quoties percuteret, nec etiam ipse sciebat, quod percutiendo sæpe terram sequebatur, quod posset sæpe percutere, vel destruere Syriam. Sciendum etiam, quod Deus impediuit istum Ioas percutere sæpe, quia ipse disposuerat, quod si sæpe percuteret terram, deleret Syriam: ipse tamen non designauit, quod Ioas deleret Syriam, vel omnino saluaret Israel: ideo mouit cor eius ad solum percutiendum ter, vt sic solum percuteret Syriam ter, & hoc facile erat: quia cor hominis est in manu Dei, & quocunque voluerit, vertet illud, Proverbiorum vigesimo primo.

Quomodo dixit Elisæus, quod si Ioas percussisset quinque terram, quod deleuisset Syriam. Quæstio XV.

QVAERETVR vterius, quomodo dixit Elisæus, quod quia percussisset Ioas terram ter, quod percuteret Syriam, & si percussisset quinque terram, quod deleuisset Syriam, quia sicut se habet ter percutere terram ad ter percutere Syriam, ita se habet quinque percutere terram ad quinque percutere Syriam. Dicit potest vno modo, quod istud solum pendeat ex voluntate Dei, scilicet, quod Deus definiret, quod ter percutiendo terram, ter percuteret Syriam: & tamen percutiendo quinque terram deleret Syriam. Et tunc licet in numero taliter se habeat ter percutere ad ter percutere, sicut quinque ad quinque: tamen non est istud ex ordine voluntatis: quia Deus volebat, quod percutiendo terram ter solum percuteret ter Syriam: percutiendo autem terram quinque deleret Syriam. Aliter potest dici, & melius, quod Deus disposuerat, quod quoties percuteret terram toties percuteret Syriam: & quia solum ter percussit terram solum ter percussit Syriam: si autem percussisset quinque terram, percussisset toties Syriam, & sic de septies, & decies, & quocunque numero. Dixit tamen Elisæus, quod si percussisset terram quinque, vel septies deleuisset Syriam: quia percussisset eam quinque, vel septies, & in tot percussionibus deleuisset eam. Nunc autem quia solum ter præualuit erat

Ioas non tñ peccauit percutendo terram solum ter.

erat contra Syriam, non poterat eam omnino delere, & istud intendit litera.

Elisæus quare non dixit Ioas, quod sæpe percuteret. Quæstio XVI.

QVAERETVR vterius, quomodo Elisæus sciebat, quod Ioas deleret terram Syriam si multoties percuteret terram, quare non dixit ei, quod sæpe percuteret. Respondendum secundum quosdam, quod Elisæus sciebat istud, & tamen non habebat à Deo licentiam dicendi istud Ioas: ideo solum dixit ei: Percute iaculo terram, & sic relinquebat eum arbitrio suo, vt percuteret, quoties vellent illi autem motus fuit à Domino solum ad percutiendum ter. Aliter potest dici, quod Elisæus nesciebat quoties percutiendo Syriam deleret Syriam, sed solum reuelaret ei Deus, quod si percuteret multoties, percuteret Syriam multoties: & tamen ipse nesciebat, quoties Ioas percussurus esset: quia Deus mouet prophetas diuersimodè: aliquando enim reuelat eis aliqua misteria perfecte: aliquando autem imperfectè. Sic patet de Elia, à quo periit Elisæus, vt spiritus eius fieret duplex in se: & ille ait: rem difficilem postulasti, attamen cur tibi, si videris me, quando rollar à te, si autem non videris, non erit, sup. 2. Et sic sciebat istud Elias, & tamen nesciebat an Elisæus videret eum, quando tolleretur, & consequenter nesciebat an Elisæus consequeretur spiritum duplicem, quem petebat: sic autem fuit hic. Dicendum ergo, quod Elisæus sciebat plene, quod si percuteret Ioas terram sæpe, quod deleret Syriam, scilicet: quoties terram percuteret toties percuteret Syriam, & sic sciebat à principio, quod si percussisset quinque terram, quod deleuisset Syriam: non tamen sciebat quoties Ioas percussurus erat: ideo putauit, quod sæpe percuteret, ita vt posset delere Syriam, & cum postea solum ter percussisset terram, miratus est Elisæus, & indignatus fuit. Sed tunc dicitur: quare non dixit Elisæus regi Ioas, quod percuteret quinque, vel septies terram, ita, vt posset delere Syriam. Dicendum, quod non ausus est Elisæus, quia hoc Deus sibi non concesserat: sed solum volebat, quod relinqueretur Ioas arbitrio suo: nam aliquo idem erat ac si diceretur ipsi Ioas, quod certissime deleteretur Syriam, & tamen non dignabatur Deus, quod per manum eius deleteretur Syriam.

Ad quid Deus reuelauerat Elisæo, quod si Ioas percussisset quinque, vel sexies deleuisset Syriam. Quæstio XVII.

QVAERETVR vterius, quare Elisæus dixit regi Ioas, quod si percussisset quinque, vel sexies deleuisset Syriam, & ad quid Deus reuelauerat hoc Elisæo, cum non profuturum esset: nam solum ter inclinatus erat Deus ipsum Ioas ad percutiendum. Respondendum, quod Elisæus dixit hoc præ indignatione: nam iratus est contra Ioas, vt patet in litera: ideo ad ostendendum ei, quod errasset in percutiendo sæpius, vt ei faceret indignationem, & dolorem, dixit, quod si percussisset quinque deleuisset Syriam. De Deo autem dicendum, quod ipse reuelauit hoc Elisæo ad significandum, quod defectus liberationis non proueniebat à parte sua, sed à parte peccatorum Ioas, & Israel: nam ipse disposuerat quod quoties percuteret terram, toties percuteret Syriam, & tamen peccata Ioas demeruerunt, vt ipse non inclinaretur à Domino ad percutiendum sæpe, & propter hoc non debebat Syriam. Hoc autem

volebat Deus significare Israelitis, vt cognoscerent se peccasse non liberari propter peccata sua, & sic dolerent. *Mortuus est.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, miraculum suam mortem subleuens, & fuit istud de suscitatione mortui, & dicitur. *Mortuus est ergo Elisæus.* scilicet, plenus dierum, quia plus erat, quàm centum annorum, quando mortuus est, vt sup. declaratum est: & fuit mortuus pauco tempore, postquam prænuunciauerat regi de destructione Syriæ: nã ex hac ægitudine mortuus est, vt patet supra in litera. *Et sepelirunt eum.* scilicet, honorabiliter, quia erat propheta excellentior in tota terra Israel, ita, vt vocaretur pater Israel: ideo verisimile erat, quod totus Israel funeri eius magnum honorem impenderet. Sic enim fuit de Samuele propheta, ad cuius funera totus Israel congregatus est, supra primo libro, cap. 25. Non tamen erat minoris auctoritatis Elisæus nunc quàm fuerat tempore suo Samuel. Et non dicitur locus, in quo sepultus est, quia credendum est, quod sepeliretur in loco, de quo erat oriundus: quia sic erat consuetudo omnium Israelitarum, quod sepelirentur in sepulchris patrum suorum, vt patet supra 2. lib. cap. 17. & 19. Et ibi declaratum est, & etiam propheta habebant istam consuetudinem: Patet enim de Samuele: quia supra primo libro, cap. 25 dicitur, quod sepultus est in domo sua in Ramatha: ibi autem erat locus originis suæ, & patris sui, & matris, supra primo libro, cap. primo, & secundo. Ibi etiam erat locus habitationis Samuelis, eodem libro, cap. 7. Patet etiam hoc de propheta illo, quoniam Deus misit ad prophetandum contra Ieroboam in Bethel, præcepitque ei, ne comederet ibi: & quia transgressus est præceptum Domini reuelatum est alteri prophetae, scilicet: quia inobediens fuisti ordini Domini non iusserat cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum, præcedenti libro, cap. 13. Et sic datum fuit ei in pœnam, quod non sepeliretur cum patribus suis: si tamen non esset consuetudo, quod sepeliretur quilibet in sepulchro patrum suorum non daretur alicui in pœnam, quod non sepeliretur ibi: fit autem mentio hic, quod Elisæus sepultus fuerit: quia infra dicendum erat, quomodo quidam mortuus proiectus est in sepulchrum eius, & surrexit tangendo ossa Elisæi. *Latrunculi quoque de Moab venerunt in terram.* Est terra Moab confinis terræ Israel, & erant bella inter terras istas, & latrunculi aliqui egrediebantur de terra Moab ad pugnandum contra terram Israel, & prædandum, & vocantur latrunculi, quoniam quæcumque veniant aliquæ persone priuatè nomine suo potius ad prædandum, quàm ad bellandum. Cui verò veniant aliqui ex decreto regni, & nomine totius gentis ad pugnandum contra hostes, non vocantur latrunculi, sed pugnatore, vel exercitus, vt declaratum est supra 6. In Hebræo vocantur turbæ: isti latrunculi, & idem est: quia erant quadam turbæ hostiles ordinare ad prædandum. Litera autem nostra voluit magis exprimere conditionem istorum, vocans eos latrunculos: & ponitur de istis latrunculis, quia ipsi præbuerunt occasionem miraculo, scilicet, quia propter timorem illorum proiectum est cadaver in sepulchrum Elisæi, & suscitatus est homo: & dicitur ossa Elisæi: & si latrunculi non venissent, non sepulchrum fuisset cadaver illud in sepulchro Elisæi. Et consequenter non fuisset suscitatus homo. *In ipso anno:* scilicet, anno, quo mortuus est Elisæus. In Hebræo dicitur. *In reditu anni.* Et idem est, scilicet, redeunte anno post mortem Elisæi factum est hoc, & sic fuit in fine ipsius anni; in quo mortuus est Elisæus. Hebræi autem intelligunt reditum anni principium veris, scilicet, in Martio: quia tunc incipit au-

Consuetudo anti-quorum, quod sepeliebantur in sepulchro patrum suorum.

nus

nus secundum Hebræos, & tunc iam sunt messes in terra illa pro iumentis, & est tempus conueniens ad bellum, simile patet supra 2. libro, cap. 11. scilicet, factum est verrente anno eo tempore, quo solent reges ad bella procedere. Quidam autem sepelientes hominem. Ideo, volentes sepelire: nam nondum sepelierant, nec fecerant ei sepulchrum: quia alioquin non proiecerunt cadauer eius in sepulchrum Elisæi, sed erant tunc in agro habentes cadauer, & quia non erat factum sepulchrum, posuerunt cadauer præ timore in alio sepulchro. Viderunt latrunculos, scilicet, viderunt Moabitæ illos venientes contra se. Et proiecerunt cadauer in sepulchro Elisæi. Intelligendum est, quod hoc fuit in vrbe Abelmeula, quia de illa erat Elisæus, vt patet præcedenti libro, cap. 19. Et tamen in vrbe sua sepultus est, vt supra declaratum est. Quod vt tetigit ossa Elisæi reuixit homo. Ad primum tactum reuixit, & sic mortuus mortuum suscitauit, in quo apparet magnitudo meriti Elisæi. Et stetit super pedes suos, scilicet, surrexit illico in sepulchro: quia non solum suscitatus est, sed etiam perfecte sanitati redditus est, & potuit stare super pedes suos, & ambulare.

Quare proiecerunt cadauer in sepulchrum Elisæi, & suscitatus est homo tangendo ossa. Quæstio XLII.

QVAERETVR, quare isti sepelientes hominem proiecerunt cadauer eius in sepulchrum Elisæi. Aliquis dicit, quod hoc fecerunt, vt suscitaretur mortuus: sciebant enim Elisæum virum fuisse magnæ virtutis, & crediderunt, quod si tangeret iste mortuus ossa Elisæi suscitaretur: hoc autem erat eis verisimile: quia Elisæus suscitauerat iam vnum mortuum, scilicet, filium sunamitis, supra 4 & 8. Sic ergo poterat nunc suscitare mortuum istum. Sed dicendum, quod non stat: Primò, quia litera ponit, quod non fecerint ad istam intentionem dicens, quod venerunt latrunculi de terra Moab in Israel, & sepelientes hominem, videntes eos proiecerunt cadauer in sepulchrum Elisæi: & sic videtur, quod solum fecerint propter latrunculos, scilicet, propter timorem ipsorum. Secundò patet hoc: quia Israelitæ nõ crederent, quod Elisæus, postquam esset mortuus suscitaret hominem: quia videbant, quod prophete orationibus suis impetrabant suscitationem mortuorum, vt patet de Elia, qui ter orauit pro filio Sareptanæ, & ter incubuit super ipsum ad suscitandum eum: præcedenti libro, cap. 17. Sic etiam ipse Elisæus, quando suscitauit filium sunamitis, incubuit super ipsum bis, & orauit bis ad suscitandum eum, supra 4. Nunc autem mortuus non oraret, vel saltem ipsi nesciebant, an oraret: ideo non ponerent cadauer in sepulchro eius ad suscitandum. Tertio patet, quia si credidissent Israelitæ, quod Elisæus mortuus posset aliquem suscitare, iam tentauissent alios mortuos ponere in sepulchro eius, vt suscitarentur: nunquam tamen hoc tentauerant: ideo nec etiam nunc ad istum finem fecerunt. Quarto patet: quia timerent isti Israelitæ ponere cadauer aliquod in sepulchro Elisæi: nam putarent se per hoc peccare, cum in sepulchro viri sanctissimi ponerent ossa alicuius alterius. Ideo videtur, quod fecerint propter necessitatem: & sic dicendum est, quod propter timorem latrunculorum superuenientium isti sepelientes hominem proiecerunt illum in sepulchrum Elisæi. Sed tunc potest dici dupliciter: vno modo, quod non potuerunt isti sepelientes hominem explere officium funeris prius, quam venissent latrunculi, ideo oportebat, quod dimitterent cadauer in sepulchro, & tunc timebant, quod latrunculi exercerent in eo

Resuscitatio mortui, quia tetigit ossa Elisæi.

aliqua ignominiosa: ideo, vt defenderetur ab his, posuerunt illum in sepulchro Elisæi credentes quod propter virtutem Elisæi nõ possent hostes nocere illi cadaueri, quod fieret, si poneretur in aliquo alio sepulchro. Alio modo potest dici, quod isti sepelientes hominem non habuerunt tempus explendi funera, & vt non maneret cadauer inhumatum posuerunt illum in sepulchro Elisæi, quod propinquum erat. Primum non est verisimile: quia in quocunque sepulchro poneretur cadauer illud, non erat verisimile, quod latrunculi vellēt exercere aliquid mali in eo: quia tunc eodem modo facerent in omnibus sepulchris euertendo illa, & effodiendo. Etiam non est verisimile: quia nullam utilitatem consecuturi erant hostes faciendõ ista contra mortuos, ideo non facerent. Sed dicendum, quod fecerunt secundo modo, & hoc fuit propter duo. Primum, quia sepelientes hominem viderunt latrunculos de propinquo, & nolentes relinquere cadauer in sepulchro, voluerunt sepelire illum in sepulchro propinquiori, quod inuenirent magis dispositum ad projiciendum intus, & quia sic fuit sepulchrum Elisæi proiecerunt cadauer in illud. Secundum fuit voluntas Dei inclinans istos ad sic faciendum, quia volebat Deus, quod suscitaretur iste mortuus ad commendationem potestatis suæ, & ostensionem sanctitatis Elisæi: ideo inclinauit istos sepelientes, vt potius cadauer poneret in sepulchro Elisæi, quam in aliquo alio; & sic suscitaretur. Sciendum tamen, quod postea, quanquam poneretur aliqui mortui in sepulchro Elisæi, nullus eorum suscitatus est: quia alias omnes mortui Israel ponerentur in sepulchro Elisæi: etiam si aliquis alius postea suscitatus fuisset scriptura quoque expressisset de illo, sicut de isto expressit, & tamen de nullo alio dixit. Sciendum autem, quod Iosephus 9. Antiquitatum dicit, quod iste, qui sepultus est in sepulchro Elisæi, fuit occisus latronibus, & ipsi sepelierunt eum in sepulchro Elisæi: litera tñ non consonat, quia vult, quod videntes latrunculos illi, qui sepeliebant mortuum, proiecerunt eum in sepulchrum Elisæi.

Quare iste suscitatus est tangendo ossa Elisæi. Quæstio XLIX.

QVAERETVR, vterius, quare iste nunc suscitatus est tangendo ossa Elisæi. Dicendum, quod causa præcipua, propter quam Deus fecit, fortè non est nobis cognita, & tñ videntur esse duæ causæ. Prima ad ostendendum sanctitatem Elisæi: nam nullus alius tetigit vnquam ossa Elisæi post mortem, nisi cadauer istud: ideo in eo ostensa est virtus Dei, vt suscitaretur, & in nullo alio poterat ostendi: quia nullus præter hunc tetigit ossa Elisæi: Secundum fuit propter ipsos Israelitas ad certificandum eos de prophetia Elisæi, quia prædixerat Elisæus, quod rex Ioa ter pugnaret contra Syriam, & præualeret, & illico mortuus est: putarent Israelitæ, quod fortè hoc euenturum non erat: quia nondum viderant illud euenire, nec videbantur ipsi dispositi ad hoc, vt possent præualere contra Syriam, & sic diffiderent de verbis Elisæi, & anxiantur. Voluit ergo Deus ostendere sanctitatem Elisæi post mortem ad hoc, quod prophetia sue firmæ manerent: ideo dedit ei istam famam, quod tactum ossum suorum suscitaretur mortuus, & tunc Israelitæ confortati certissime sperarent euenturum, quod prædixerat Elisæus, & hoc patet: quia dicitur, quod in ipso anno, in quo mortuus est Elisæus, accidit hoc, & tunc nondum Ioa rex Israel præualerat contra Syriam, & sic confirmaretur prophetia Elisæi, vt crederetur certissime euenturum, quod prædixerat.

Quomodo

Quomodo tam cito proiecerunt cadauer illud in sepulchrum Elisæi, & qualia erant sepulchra apud hebræos antiquius. Quæstio XLIX.

QVAERETVR, vterius, quomodo sepelientes hominem proiecerunt cadauer eius in sepulchrum Elisæi, vt cito facerent, & fugerent a facie latrunculorum: nam tantum morarentur effodiendo sepulchrum Elisæi ad sepeliendum ibi mortuum, sicut faciendõ sepulchrum de nouo pro ipso cadauere.

Dicendum est, quod ad sepeliendum cadauer istud in sepulchro Elisæi nihil morari debuerunt, ideo posuerunt ibi: erat enim fortassis sepulchrum apertum, vel poterat facillimè aperiri, nec oportebat aliquam terram effodi ad sepeliendum ibi cadauer nouum: nam non dicitur, quod sepulchrum effoderunt, vel in illo cadauer sepelierunt, sed, quod proiecerunt illud intus. Ex quo innuitur, quod sepulchrum istud erat vacuum: non enim habebat terram interius, quam oporteret effodi, sicut sepulchra vulgi, sed erat aliquid magni, & vacui, cuius introitu aperto poterat intus quidquam projici. Hoc autem apparet ex modis sepulchrorum terræ Chanaan: nam ibi effodiuntur sepulchra magna, quæ sunt ad modum domorum subterraneorum, ita vt possint homines intrare illuc, & capiuntur ibi multi, & intra illas ponuntur cadauera, & habet tale sepulchrum ostium quod lapidibus clauditur, & ablatis lapidibus denuo alia cadauera intus mittuntur.

Christi sepulchrum quale erat.

Sic patet de sepulchro Domini nostri: nam illud fuit ad modum domus magnæ cum dicitur, quod Petrus, & Ioannes introierunt in monumentum, & etiam duo angeli erant ibi, & Maria Magdalena introiuit illuc, vt patet Ioann. 20. Quod autem ista monumenta haberent ostia, quæ clauderentur lapidibus, patet: quia ad ostium monumenti Christi positus fuit lapis magnus: vnde mulieres euntes ad vngendum eum, dixerunt, Quis reuoluit nobis lapidem ab ostio monumenti? quippe magne valde: Mar. 16. Et tñ licet ille tres mulieres non possent reuoluere, posset quatuor, vel quinque: vtri reuoluere. Et sic esset in sepulchro Elisæi: quia cum multi irent ad sepeliendum cadauer illud, poterat cito tollere lapidem de ostio monumenti, & proicere cadauer intus, & deinde reducere lapidem ad ostium, & ad hoc nõ requirebatur aliquis mora. Quod autem sepulchrum Elisæi esset sic factum, patet: quia sepulchrum Christi fuit factum sic, vt dictum est: quia erat sepulchrum viri magni. Si cuiusdam principis Iudæorum: nam Ioseph de Arimatia ciuitate, qui erat nobilis Decurio, dedit sepulchrum suum nouum, vt sepeliret in eo Christus. Mar. 15. & Luc. 23. & sic esset sepulchrum istud excellens, cum esset vnus principis Iudæorum. Elisæus autem habuit sepulchrum preciosum, vt ait Iosephus 9. Antiquitatum. f. Miracula namque, & inopinabilia opera per suas prophetias ostendit, & apud hebræos memoriam claræ, & magnificæ sepulchuræ habere pmeruit, & qualè viro ita religioso decebat impedi. Causa autem quare inter Hebræos fiebant talia sepulchra, erat: quia sepeliebantur hebræi in sepulchris maiorum suorum. f. oēs de eadè cognitione sepeliebant in eodè sepulchro, vt declaratum est sup. lib. c. 17. & vt caperentur multa ossa, in eodè sepulchro fiebant sepulchra magna, & sic erant pauca sepulchra: & tamen vt communiter erant magna.

Iste suscitatus quomodo postea se habuit, & quanto tempore vixit. Quæstio XLIX.

QVAERETVR, vterius de isto, qui suscitatus est qualiter postea se habuerit. Alph. Toft. super iiij. Reg.

Dicunt hebrei quidam, quod illico mortuus est. f. opin. hebræorum. quod cum proiectus est in sepulchrum Elisæi, & tetigit ossa eius, surrexit, & stetit super pedes suos: & tamen illico cecidit mortuus, vt prius. Sed dicendum, quod hoc non est verisimile: quia Deus faciebat illud ad ostensionem potentie suæ, & ad gloriam Elisæi: & tamen si illico surgens corrueret mortuus, non esset aliqua ostensio potestatis Dei, nec gloria Elisæi: quia istud erat opus imperfectum, & non reputaretur miraculum. Secundò patet: quia Deus nunquam facit aliquid frustra, potissimè quando operatur supernaturaliter: nam operatio naturæ nõ est frustra, vt patet primo celi: Deus, & natura nihil facit frustra: operatio tamen supernaturalis perfectior est operatione naturali, ideo debet esse magis regulata, sed contra agens rationis est agere non intento aliquo fine, sic tamen erat si suscitaretur iste homo quasi instantans, & illico corrueret mortuus: quia istud ad nihil proficiebat, ideo nullo modo est credendum, quod sic fuerat. Sed quod iste homo surrexit, & plene sanatus est, & vixit postea aliquanto tempore. Tertio patet, quia darentur hic duo miracula superuacua. Primum erat, quod suscitaretur iste homo, secundum, quod occideret supernaturaliter. Patet, quod vtrunq; sit necessarium: quia postquam iste homo suscitaretur poterat naturaliter viuere, & ad hoc, quod continuaretur vita sua, non erat necessarium aliquod miraculum, sicut cum anima infunditur corpori organizato supernaturaliter infunditur: & tamen dat vitam naturaliter, & continuat eam: ita ergo nunc reunita anima corpori virili a fortiori posset viuere, quam cum nouiter infunditur formati, hoc tamen est omnino irrationabile, quod Deus faceret subito duo miracula, & vnum esset ad destruendum aliud, & ambo essent inutilia omnino, ideo oportet, quod postea vixerit. Quarto patet: quia Deus nunquam occidit aliquem, supernaturaliter infligendo mortem, nisi propter aliqua grauia peccata, cum extrema pena a Deo data sit mors: & tamen iste non peccauit, ita vt mereretur mortem, vel aliquid penæ: quia si antequam moreretur prima vice peccauerat, iam cessabat punitione, quæ debebat ei dari in vita presentis pro peccatis, cum iam cessauisset viuere: ideo si postquam suscitatus est, Deus debebat ei inferre mortem supernaturaliter, oportebat, quod peccauisset postquam suscitaretur, ita vt mereret mortem, & tñ isti volunt, quod illico, vt reuixit, corruit mortuus: ideo nõ poterat tunc peccare ad hoc, quod illico occideretur: immo vt probatum est præced. lib. ca. 17. & sup. 4. omnes, qui suscitati sunt postea sanctissime vixerunt, & adepti sunt maiorem beatitudinem, quam alias assecuturi erant: nõ ergo peccaret iste tam grauitè contra Deum, vt deberet occidi maxime, quod immediate peccaret, vt suscitaretur.

Dicendum igitur, quod iste homo suscitatus postea magno tempore vixerit, & fuit sanior, & perfectior in operationibus naturalibus, quam fuisset antequam moreretur. Patet hoc, quia omnia, quæ supernaturaliter sunt perfectiora sunt eis, quæ naturaliter causantur, sicut patet de illo vino, quod Christus fecit de aqua, quia nunquam tale vinum visum est, vnde miratus est architectus vnde tale vinum haberi potuisset: Ioann. 2. De hoc declaratum est supra 2. Mortuum autem Iudæorum est: quia dicitur hic, quod reuixit homo, & stetit super pedes suos, quod quod nihil aliud fecit, nisi, quod stetit super pedes suos, & sic illico mortuus est. Secundum est, quia de isto homine nihil ultra legitur, ideo credunt, quod illico mortuus fuerit. Sed ista motiua sunt irrationabilia. De primo patet, quia scriptura est artificiosè tradita, cum sit scripta per viros prudentissimos inspiratos a Deo, ideo solè exprimit ea,

S quæ

quæ sunt necessaria: nunc autem ad istud miraculū solum requirebatur, quod homo mortuus reuiuisceret: quia istud erat purè supernaturale, quod autem postea aliquanto tēpore uiueret, naturale erat, scriptura ergo solum uoluit exprimere id, quod erat supernaturale, ideo ait, quod reuixit homo, & stetit super pedes suos reliqua autem subintelliguntur. Secundum mortuum non stat: quia dato, quod scriptura non enarrat, non sequitur, nec est aliqua similitudo, quod non fuerit, cum scriptura non omnia narret, quæ gesta sunt: potissimè quia uita istius hominis postquam suscitatus est, erat aliquid, quod non pertinebat ad intentionem scripturæ.

Item dato hoc, sequeretur absurdum, scilicet, quod quando aliquis suscitatus est, de cuius suscitatione dicitur in scriptura, si non fiat mentio de uita eius postea, quod intelligatur esse mortuus: quia tunc ferè de omnibus, de quibus in scriptura dicitur, quod suscitati sunt, deberemus dicere, quod statim mortui sunt. Item hoc est contra positionem ipsorum hebræorum: quia ipsi dicunt, quod filius mulieris Sareptanæ suscitatus ab Elia fuit Ionas propheta; & dicunt, quod ipse fuit, qui uixit Iehu in regem, sup. 9. & prædixit ei de regno suo usque ad quartam generationem sup. 10. & tamen de illo puero nihil legitur, nisi quod suscitatus fuerit.

Quis modus suscitandi fuit perfectior, an in testamento nouo, vel ueteri. Et de differentia miraculorum factorum à uis uis utriusque testamenti. Questio XXI.

QVAERETVR, ulterius de ista suscitatione mortui, an fuerit perfectior modus suscitandi iste, quàm ille, quem habuerunt apostoli, vel alij sancti in nouo testamento.

Aliquis dicit, quod fuerit perfectior: quia Elifæus suscitauit nunc hominem, cum esset mortuus: & tamen apostoli, & alij uiri sancti suscitabant homines, cum ipsi uiuerent. Respondendum hic esse presupponendum uam suscitationem mortui non esse miraculosiorem alia: quia unum miraculum non potest esse maius alio, ut probatum est sup. 4. potest tamen modus faciendi miraculū esse excellentior, ut pote quando fit miraculum cum paucioribus ceremonijs erit modus perfectior faciendi: ut pote de suscitatione mortui: nam antiqui prophete, scilicet Elia, & Elifæus ad hoc, quod aliquem suscitaret præmittentibus multas ceremonias: nam orabant pro ipso suscitando, & incumbebant super eum ad calefaciendum carnem eius. Patet de Elia præced. lib. capit. 17. & de Elifæo sup. 4. Et non solum orabant pro hoc, sed etiam sæpè incumbebant: nam Elifæus bis orauit sup. 4. & bis incubuit sup. puerum: Elia uero ter orauit, & ter incubuit ad calefaciendum carnem pueri: præcedenti lib. cap. 17. Apostoli autem ad suscitandum mortuos, vel faciendum alia miracula non incumbant super mortuos, ut patet de beato Petro, qui suscitauit mulierem quandam nomine Dorcas: & tamen nihil tale fecit circa eam, sed solum orauit, & suscitauit eam: Act. 9. sic etiam quando sanauit hominem claudum à natiuitate solum dixit ei: in nomine Iehu Nazareni surge, & ambula: Act. 3. Christus autem habebat modum excellentiorem ad hoc: quia ad suscitandum mortuos non orabat, sed solum iubebat, quod surgerent: ut patet de adulescente, quem suscitauit in urbe Naim: nam dixit ei solū: Adulescens tibi dico, surge. Luc. 7. sic etiam fuit de filia archifinagoga, quam suscitauit, & dixit ei: Puella tibi dico, surge. Luc. 8. Unde mirabantur Iudæi, quod Christus sic sanaret egrotos, & mortuos: quia

non faciebant sic propheta sui, sed ipse erat docens quasi potestatem habens: sic patet Luc. 4. scilicet: & stupebant in doctrina eius: quia in potestate erat sermo ipsius: & quantum ad hoc erant tres gradus in perfectione miraculi: imperfectissimus erat in sanctis patribus ueteris testamenti, qui per multas ceremonias hoc faciebant: perfectior autem erat in apostolis, & uiris noui testamenti, qui paucas ceremonias obseruabant: perfectissimus autem erat in Christo, qui nullas obseruabat, sed solum iubebat.

Nunc autem hoc præsupposito aliquis dicit, quod ista suscitatio facta per Elifæum fuit perfectior alijs, quas faciebant apostoli, & uiri noui testamenti: nam illi saltem præmittentibus aliquam orationem: & tamen Elifæus nullam hic præmisit, cum iam mortuus esset. Dicendum, quod perfectior modus suscitandi erat in apostolis, & uiris euangelicis, quàm in prophetis antiquis, nec est admirandum de hoc, quod Elifæus mortuus suscitauerit mortuum: quia autem considerantur miracula, quæ faciebant patres noui, & ueteris testamenti, dum erant uiuentes, aut postquam erant mortui: si primo modo: maiores erant in operatione miraculorum patres noui testamenti, quàm patres ueteris testamenti: quia patres ueteris testamenti nunquam suscitauerunt mortuum, nisi sepe orando super ipsum, & calefaciendum carnem eius: & tamen in nouo testamento nihil tale fuit: patet hoc de Elia, & Elifæo, qui suscitauerunt mortuos præcedenti lib. cap. 17. & sup. 4. & faciebant ista, & sic excedebant patres noui testamenti illos in duobus. Primo, quia nunquam calefaciebant carnem mortui incubando super eum, sicut faciebant illi, sed solum orabant, ut patet de beato Petro Actuum. 9. qui suscitauit Dorcadem.

Secundum erat, quia patres ueteris testamenti semel orando non exaudiebantur ad suscitandum mortuum, sed oportebat eos pluries orare: sic patet de Elia, qui ter orauit præcedenti lib. c. 17. sic etiam patet de Elifæo, qui orauit bis sup. 4. & tamen apostoli semel orando audiebantur, sicut patet in suscitatione Dorcadis per beatum Petrum Act. 9. Nam dicitur, quod orauit, & dixit: Tabitha tibi dico, surge: & illico surrexit, immo interdum non orabant, sed solum ex professo nomine Domini sanabant infirmos, ut patet de sanatione claudi à natiuitate per beatum Petrum: nam solum dixit ei: In nomine Iesu Nazareni surge, & ambula: Act. 3. Si autem considerentur miracula, quæ fecerunt sancti patres noui, & ueteris testamenti post mortem, maiora fuerunt miracula, quæ fecerunt patres noui testamenti: nam hic iste mortuus suscitatus est, cum tetigisset ossa Elifæi, ut patet hic: & tamen in nouo testamento multoties aliqui mortui ponebantur super sepulchra sanctorum, & non tangendo ossa ipsorum suscitabantur: sepe etiam aliqui mortui non ducti ad sepulchra sanctorum, sed præcibus suis ad eos per aliquos uiros amicos suscitati sunt. De his multa exempla patent in legēdis sanctorum. Item patet, quod alia maiora miracula fecerit beatus Petrus, quàm nunc fecit Elifæus: quia licet mortuus esset Elifæus, tamen poterat orare pro suscitatione istius mortui: quia non est dubium uiros sanctos orare in alio seculo pro nobis: & tamen beatus Petrus uiuens, & non orans, nec tangens, nec intēdens sanare sanabat egrotos, cum solum umbra eius tangeret illos, ut patet Act. 5. Nam ponebantur egroti in grabatis per uicos, & plateas, ut transeūte beato Petro, umbra eius obumbraret eos, & sanarentur. Non poterat autem esse maius miraculum: quia ibi manifestum est, quod beatus Petrus non orabat pro eis, nec intēdebat eos sanare: quia multi ponebantur, quos ipse non uidebat, uel ad quos non aspiciebat, & sanabantur.

Dicen-

Miracula petri fuerunt maxima super miracula aliorum.

Dicendum ergo generaliter, quod perfectior modus suscitandi mortuos, & faciendi omnia alia miracula fuit in uiris noui testamenti, quàm in prophetis ueteris testamenti. Ad rationem in contrarium dicendum, quod falsum præsupponit: quia etiam in nouo testamento suscitati sunt multi sine oratione, sed solum ab ipsis mortuis, ut supra dictum est.

Igitur Hazael rex Syria afflixit Israel cunctis diebus Joachaz. Finitis miraculis Elifæi redit scriptura ad continuationem historiarum regum Israel, & posita fuit supra propheta Elifæi. Hic autem ponitur completio eius: nam dicebatur in ea, quod Ioas ter percuteret Syriam: ideo ponitur hic de illa percussione facta per Ioas, & ad hoc præponitur, quomodo uiuente patre eius Ioachaz fuerit ualde afflicta Israel, ut postea sequatur, quomodo facta est liberatio per filium eius Ioas. Et dicitur, quod omnibus diebus Ioachaz afflixit rex Syria terram Israel. Ex quo patet, quod non fuit ipse Ioachaz saluator, quem Deus dedit Israeli. Etiam patet, quod non fuit angelus saluator Israel tempore Ioachaz: nam tunc non fuisset afflicta Israel omnibus diebus Ioachaz per regem Syria. Et miseratus est Dominus eorum, scilicet, tantum fuerant Israelitæ afflicti, quod miseria eorum erat digna misericordia, & Deus miseratus est. Et reuersus est ad eos: scilicet, ad liberandum illos: Deus enim non potest ab aliquo recedere, nec ad ipsum venire, cum ubique sit: dicitur tamen ab aliquo recedere, quando incipit cum habere exofium, & non benefacit ei, sed homo non libenter aspicit inimicum suum; dicitur autem reuerti ad aliquem, quando post iram incipit eum habere sibi gratum, & benefacere ei, & ita fuit nunc. In hebræo dicitur. Et propitiatus est eis. Sed idem est, quia reuerti nihil est nisi redire in gratia, & istud est propitiari. Propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, Isaac, & Jacob. non miseratus fuit eis propter merita sua, sed propter pactum, quod habebat, cum Abraham, Isaac, & Jacob: quia cum istis fecerat pactum de benedicens semini eorum. Gene. 12. 2. 2. & in multis locis. Ideo quando antiqui sancti orabant, ut Deus propitiaretur peccatis Israelitarum, exprimebant pactum, quod Deus fecerat cum Abraham, Isaac, & Jacob: sic patet Exo. 3. 2. cum oraret Moyses ne Deus deleteret Israelitas pro peccato uitulorum: placabilis esto super nequitiam populi tui, recordare Abraham, & Isaac, & Israel seruorum tuorum, quibus iurasti per temetipsum, dicens: multiplicabo semen tuum sicut stellas celi. Et est Deus quando dicebat semiseruorum Israelitis post peccata, dicebat, quod hoc faceret propter pactum, quod habebat cum istis: ut patet Leuit. vlti. f. & tunc orabant pro impietatibus suis, & recordabor federis mei, quod pepigi cum Isaac, & Jacob, & Abraham: sic autem dicitur hic, & sequenti cap. & non solum hoc, sed etiam Deus omnia bona, quæ faciebat Israelitis, faciebat propter Abraham, Isaac, & Jacob: Deuter. 8. f. Ne dices in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meæ hæc omnia mihi præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires præbuerit, ut impleret pactum suum, super quo iurauit patribus tuis. Et noluit disperdere eos, nec proijcere penitus. Disperdere est omnino destruere; proijcere est nullam curam habere, & hoc non faciebat Deus Israelitis: quia licet peccarent, & affligeret eos grauiter, tamen non destruere eos omnino: etiam non destruebat eos à cura sua, sed adhuc curam agebat illorum, mittens ad eos prophetas, ut conuerterentur, & continuerat hoc usque ad diem, quo captiui ducti sunt in terram Assyriorum, inf. 17. Etiam dabat eis libera- rores à periculis sicut nunc datus est Ioas, qui partim

Alph. Toft. super iiii. Reg.

liberaret Israel de manu Syria, & postea datus est Ieroboam filius eius, qui totaliter liberauit Israel: sequenti cap. Usque in præsens tempus, id est, usque ad tempus, quo scriptus fuit liber iste per Ieremiam.

An tempore Ieremie Deus proiecerat penitus Israel. Questio XXI.

QVAERETVR, quomodo est verum, quod Deus non proiecerat penitus Israel usque ad tempus, quo scriptus fuit liber iste: quia fuit scriptus per Ieremiam, qui fuit tpe captiuitatis Babylonicæ: ut patet Iere. 1. & tamen iam ducti fuerant Israelitæ in terram Syria per multa tempora: nam uiuentis Ezechia rege Iudæ in principio regni eius. scilicet in sexto anno, transtransi sunt Israelitæ in Syriam, infra. 18. & sciam Deus proiecerat eos omnino, & tradiderat in perpetuam captiuitatem. Responderi potest dupliciter: uno modo, quod hic dicitur, quod Deus noluit disperdere Israel usque ad tempus Ieremie, nec etiam postea disperdidit: nam quamquam ducti fuerint in captiuitatem, tamen non disperditi sunt: quia tunc deleuisset Deus omnes illos nullum relinquens, sicut deleuit quinque urbes Sodomorum, non relinquens de eis superstitem. Gene. 19. & tamen in captiuitate, in qua multiplicati sunt sicut alię gētes. Etiam non proiecit eos Deus, quia habet curam illorum facies oriri solem suum super illos, & pluens super eos: quia Deus cum misericors sit facit solem suum oriri super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Matth. 5. & istam curam generalem habet nunc Deus de eis: quia sunt filij Abraham, alioquin secundum magnitudinē peccatorum suorum omnino deleuisset illos. Aliter potest responderi, quod Deus non proiecit Israelitas usque ad tempus, quo scriptus fuit liber iste: accipiendū Israelitas pro oibus filijs Iacob, & tunc uerū est: quia saltem quantum ad duas tribus, scilicet Iuda, & Benjamin nondum Deus abstulerat misericordiam suam ab eis: quia adhuc manebant in terra, quamquam decem tribus ductæ fuissent in Assyrios. Sed obijcietur: quia Deus transtulerat Iudæ, & Benjamin in Babylonem, quando iste liber scriptus est: quia in eo fit mentio de transmigratione Babylonis, inf. 24. & 25. Dicendum, quod bene potest esse, quod ista pars libri scripta esset antequam transferrentur duæ tribus in Babylonem, cum infra de hoc scribatur, & sic esset verum, quod usque ad præsens tempus, id est, usque ad diem, quo scriptus istud Ieremias Deus miserebatur Israelitis, sed postea secuta est captiuitas Babylonicæ.

Dicendum tamen uerissimilius esse, quod fuerit istud scriptum post captiuitatem Babylonis, scilicet, quod Ieremias illud scripserit, quando erat in Aegypto cum alijs Iudæis, qui illuc iuerant: & tamen tunc dicitur, quod Deus nondum proiecerat Israelitas, quamquam ducti essent in Babylonem: quia non fuit inflata ista captiuitas eis, ita ut ibi manerēt semper, sed solum fuerit taxati septuaginta anni: nam Ieremias prædixit Iudæ, & Benjamin, quod septuaginta annis captiuaerentur in Babylone: Ierem. vigesimo quinto: ideo cum esset pena temporalis, non dicebantur proiecti à Domino, nec disperditi. Mortuus est autem Hazael rex Syria. Iste Hazael fuit, qui nimis afflixit Israelitas tempore Iehu, & Ioachaz filij eius, ut patet sup. decimo, & supra in litera. Et regnauit Benadad filius eius pro eo. Iste est alius Benadad illo, de quo dicitur supra octauo. Non est autem intelligendum, quod coepit regnare Benadad in Syria, regnante Ioas in Israel, secundum quod uidetur colligi ex litera ista: quia Benadad, & Hazael fuerunt in Syria, dum regnaret Ioachaz in Israel, ut colligitur sup. in litera f.

S 2 Et

Et tradidit eos in manu Hazael regis Syriae, & Imanu Benadad filij eius cunctis diebus, & tamen tempore Ioas non erant Israelitae sub potestate Syrorum: quia ipse liberavit eos, sed solum oppressi sunt tempore Ioachaz: ergo regnaverat aliquanto tempore Benadad tempore Ioachaz, ita ut possit ipse premere Israelitas. Item patet, quia dicitur, quod tradidit eos in manu Azael regis Syriae, & in manu Benadad filij eius cunctis diebus, & tunc autem referretur illi dies ad Benadad, & Hazael, aut ad Ioachaz. Primo modo non stat: quia tunc oibus diebus Benadad Israelitae fuissent sub manibus Syrorum, & tamen falsum est: quia Ioas pugnavit contra Benadad, & abstulit de manu eius civitates, quas acceperat ipse, & pater eius de terra Israel: ergo oportet, quod referat ad Ioachaz. Et omnibus diebus eius traditi fuerint Israelitae in manu Hazael, & Benadad filij sui: ergo ab isto tempore Ioachaz regnavit Benadad: littera tamen mutat ordinem: quia prius dixit de regno Ioas, quam de morte Hazaelis. Et tamen non est argumentum conueniens ex ordine litterarum: quia supra dicitur de regno Ieroboam, qui fuit nepos Ioachaz, & nunc dicitur aliquid de regno Ioachaz: istud autem procedit ex repetitione eiusdem rei: quia supra dixit de regno, & morte Ioachaz: nunc autem dicitur iterum de regno Ioachaz. Porro Ioas filius Ioachaz tulit vrbes de manu Benadad filij Hazael. Iste Ioas pugnavit contra Syriam regnante Benadad filio Hazael in Syria, & ter praevalluit contra ipsum, accepitque de manu eius multas vrbes, quas tulerat de manu Ioachaz patris sui iure praevalluit. Abstulit Ioas in vrbes, quas tenebat Syria de terra Israel, quas acceperat Hazael de manu Ioachaz, & potest referri ad vtrunque. scilicet ad Hazael, vel Benadad: quia vterque eorum regnavit tempore Ioachaz, & accepit de manu eius vrbes. Vel potest intelligi de vtroque simul, & de iure praevalluit. scilicet ga praevallendo captae sunt oēs istae vrbes de terra Israel, cum non possit Ioachaz resistere regibus Syriae. Tribus vicibus percussit eum Ioas, scilicet, ter pugnavit Ioas contra Benadad, & ter vicit eum, sicut Eliseus praedixerat. Et reddidit civitates Israel, id est, restituit in possessionem Israelitarum.

Ioas an restituerit in potestatem Israel civitates eis ablatas. Quaestio XXI.

QVAERETVR, quomodo potest stare, quod Ioas restituerit in potestate Israel civitates eis ablatas: quia tunc Ieroboam filius eius non possit aliquid restituere Israel, & tamen sequenti capitulo dicitur, quod ipse restituit terminos Israel. Item patet: quia expressè nominantur ibi aliqua, quae restituit. scilicet Damascum, & Emath Iudae in Israel. Aliquis dicet, quod Ioas restituit Israel oēs vrbes ablatas a regibus Syriae, & tamen postea perdidit eas, & tunc filius suus Ieroboam restituit eas. Sed dicendum, quod non stat, quia regnum Ioas fuit in prosperitate: solum enim pater suus Ioachaz oppressus fuit a regibus Syriae: tempore autem Ioas cepit liberatio, & postea nunquam redactus est Israel in servitutem Syrorum, sicut prius: ideo civitates, quae nunc redditae sunt Israelitis, non redierunt postea in potestatem Syrorum. Sed dicendum, quod Ioas liberavit de manu Syrorum vrbes, quas tulerat de terra Israel, & tamen praeter eum fuit Ieroboam saluator, qui restituit omnes terminos Israel, & est differentia inter istos: quia Ioas solum abstulit de manu Syrorum vrbes, quas tulerat Benadad, vel Hazael pater eius de terra Israel, ut patet in littera, & tamen praeter illas vrbes fuerant multae aliae acceptae de terra Israel a Syris. Et tempore illius

Benadad, de quo supra 8. & tempore patris sui, praecedenti lib. ca. 20. vnde dixit ille Benadad ad Achab regem Israel: civitates, quas tulerat pater meus a patre tuo, reddam, & etiam ante tempora ipsorum, ex quo ceperant pugnare reges Syriae contra Israel acceptae fuerant aliqua civitates, & illas non restituit Ioas Israel: Ieroboam autem restituit quidquid ablatum fuerat de terra Israel per quoscunque: nam dicitur sequenti capitulo restituit terminos Israel ab introitu Hemath vsque ad mare solitudinis. Secunda differentia est: quia Ioas solum restituit Israel de vrbebus, quas acceperant Syri, & tamen Ieroboam filius eius restituit alias terras, quae non fuerant occupatae a Syris, sed ab alijs gentibus. scilicet a parte meridiana terrae Israel apud mare solitudinis, siue mare mortuum: nam dicitur restituit terminos Israel ab introitu Hemath vsque ad mare solitudinis, & tamen mare solitudinis est ad partem meridiana terrae Israel, & Iuda apud deserta Arabiae: ut patet Nume. 34. Ideo Syri non haberent ibi civitates occupatas de terra Israel: quia ipsi habitabant a parte aquilonari, & orientali Israelitarum, ut supra declaratum est, & sic tamen Ioas, quia Ieroboam liberaverunt vrbes de manu Syriae, & tamen Ieroboam liberavit completè, Ioas verò solum incepit liberare.

CAPITVLVM XIII.

IN anno secundo Ioas filij Ioachaz regis Israel regnavit Amasias filius Ioas regis Iuda.

Descriptio in praecedentibus regno sub regibus Israel: hic redit scriptura ad narrandum historiam regum Iudae, de quibus est principalis intentio, & diuiditur in duo: quia primò agitur de regno Amasiae: secundo de regno filij eius Azariae sequenti capitulo. Prima in duas: quia primò ponitur historia Amasiae. Secundo reditur ad narrandum historiam regum Israel ibi: anno 15. Prima in duas: quia primo agitur de tempore, quo Amasias prosperè se habuit, secundo de tempore, quo in aduersitate fuit, ibi. *Tunc misit.*

An sit ordo continuus, & immediatè sequens. Quaestio I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quae habentur hic, sint continuata ad praecedentia, & fuerint facta immediatè, vel interiecto aliquanto tempore. Dicendum ad primum, quod ordo continuus est, non quidem continuus tanquam omnia, quae habentur hic, fuerint post praecedentia: quia istud quod dicitur hic de regno Amasiae, fuit ante aliqua de praecedentibus: sed quia ea, quae habentur praecedenti capitulo, ceperunt prius fieri, quam ea, quae habentur hic. Vtrunque patet: primum enim apparet: quia praecedenti capitulo dicitur de gestis regis Ioas, quomodo pugnavit contra Syriam, & restituit civitates Israel: & tamen illud non potuit fieri antequam inciperet regnare Amasias, de quo hic. quod patet: quia anno secundo Ioas cepit regnare Amasias, ut patet hic, & tamen nondum potuerat omnia illa completere Ioas: nam illa facta sunt aliquanto tempore post mortem Elisei, cum ipse praenunciasset illa: & tamen Ioas ceperat regnare ante mortem Elisei, cum Eliseus vocaverit eum regem praecedenti capitulo. Secundum patet, quia praecedenti capitulo narratio de historia Ioachaz, & tamen Ioachaz mortuus est

est antequam inciperet regnare Amasias, de cuius regno incipit hic. Ad secundum solutio patet ex primo. scilicet quod non solum fuerunt immediata ista, & illa, immo aliquanto tempore conciderunt, & dicitur. *Anno secundo Ioas filius Ioachaz regis Israel.* Fiant annotationes temporum regum Iuda per annos regum Israel, & est cõtratio: quia fuerunt simul, ut declaratum est praecedenti capitulo. *Regnavit Amasias filius Ioas regis Iuda.* Iste erat praecipuus inter filios Ioas, & ipsi accepit populus in regem occiso patre suo. *Viginti quinque annorum erat cum regnare cepisset.* Ex hoc patet, quod pater suus erat annorum viginti duorum quando natus est Amasias: nam regnavit Ioas annis quadraginta, asupra 12. oportet ergo, quod anno quinto decimo regni sui nasceretur Amasias: & tamen tunc erat Ioas annorum viginti duorum: quia septem annorum erat, quando regnare cepit, supra 12. *Viginti annorum erat cum regnare cepisset.* Et sic erat annorum quinquaginta, & quatuor, quando mortuus est: nam Ieremi filius occiderunt eum, infra in littera. *Nomen matris eius, Ioiada de Ierusalem.* Ponuntur nomina matrum regum Iuda: quia nomina patrum iam cognita sunt ex ipsa successione: in regibus autem Israel solum ponuntur nomina patrum: quia scriptura non describit eum tanta diligentia historiarum regum Israel, sicut historiam regum Iuda: ideo omnium regum Iuda ponuntur nomina matrum, & nullius regis Israel, ponitur nomen matris: nam propheta scribentes istos libros maiorem mentionem fecerunt semper de regno Iuda, quam de regno Israel, cuius causa infra ponetur. Et dicitur hic, quod Ioiada mater Amasiae erat de Ierusalem, & non erat de valde magno genere, ideo Iosephus Antiquus dicit Amasias, cuius mater nomine Ioiada genere vero civis, & iustitiae professione mirabilis.

Quare in scriptura ponuntur semper nomina matrum regum Iuda, & nunquam ponuntur nomina matrum aliorum regum Israel. Quaestio II.

QVAERETVR, cum dictum sit, quod maior mentio sit in scriptura de regno Iuda, quam Israel, ita ut describantur nomina matrum regum Iuda, & nunquam ponantur nomina matrum regum Israel, quare hoc fit. Nam aliquis dicit, quod potius deberet fieri è contrario: quia regnum Israel maius erat, quam regnum Iuda, cum ibi essent decem tribus, & in regno Iuda solum duae. Dicendum, quod propter multa haec facta sunt. Primò, quia in populo Iuda erat dignitas regni: in regno autem Israel solum fuit quaedam usurpatio: nam regnum promissum erat Dauid, & filij eius super Israel, supra 2. lib. cap. 7. Ieroboam autem insurrexit contra Salomonem, & scidit regnum de manu filij eius Roboam, praecedenti lib. cap. 12. Secundum fuit: quia in tribus Iuda licet essent aliqui idolatri, tamen erant ibi multi cultores Dei, vnde de regibus Israel nullus unquam fuit qui non coleret idola, & tamen de regibus Iuda multi fuerant, qui non coluerunt illa, ut declaratum est praecedenti capitulo. Tertio, quia in regno Iuda erat templum Dei in Ierusalem, & erant ibi faceretores, & levitae, & prophetae: nam quod diuisum fuit regnum Iuda, & Israel, & ceperunt Israelitae colere vitulos, recesserunt levitae, & sacerdotes de omnibus vrbebus Israel, & venerunt in terram Iuda, ut patet 2. Paralip. 11. ideo propter istum cultum Dei, & personas nobilissimas, quae erant in terra illa, famosius fuit istud regnum, quam regnum Israel. Ista tres rationes allegavit rex Abia contra Israelitas, qui erant Alph. Toft. super iiij. Reg.

subiecti regi Ieroboam probans regnum suum melius, & iustus esse regno Ieroboam: ideo quod deberent Israelitae redire ad unitatem regni domus Dauid, sicut prius, & patet istae tres rationes 2. Paralip. 13. Quarto, quia quando scriptus fuit liber iste regnum Israel delierat esse regnum: quia traslatè fuerant decem tribus in terram Syrorum, & hoc fuit tempore Ezechiae. Anno sexto suo, inf. 18. & Ieremias scripsit librum istum multo tpe post, scilicet post transmigrationem Babylonis: & tamen regnum Iuda adhuc erat: quia licet ducti essent Iudaei in Babylonem, redituri erant post septuaginta annos, & habituri reges, & principes: ideo debuit fieri maior mentio de regno Iuda tanquam de manente, quam de regno Israel non existente. Quinto, quia Messias futurus erat de tribu Iuda, & progenie Dauid, sicut prophetae praedixerant: ideo Ieremias, qui propheta erat, potius curavit de regibus Iudae, quam Israel. Sexto, quia Ieremias, qui scribebat haec, erat de regno Iudae, & ibi nutritus fuit semper: nam erat de vrbe Anathoth, ut patet Ierem. 1. & distat a Ierusalem tribus milliarijs, ut patet in quodam prologo Ieronimi super Ieremiam: voluit ergo potius commendare reges terrae suae, quam regni Israel: afficiebatur enim plus eis, & in tantum scriptura facit maiorem mentionem de regno Iuda, quam de regno Israel, quod in libris Paralip. vbi est suppletio eorum, quae omissa sunt in istis libris regum, fit suppletio eorum, quae pertinent ad regnum Iuda, & nihil omnino dicitur, quod pertinet ad reges Israel, nisi illud simul pertineat ad reges Iuda, sicut 2. Paralip. 13. dicitur de bello, quod habuit Abia rex Iudae cum Ieroboam rege Israel, & cod. lib. c. 18. dicit de bello Achab regis Israel contra Syros, & hoc quia in bello illi iuit cum eo Iosaphat rex Iuda, & sic describuntur illa in quantum pertinent ad reges Iuda, & non in quantum pertinent ad reges Israel.

Amasias filius Ioas regis Iudae quo anno Ioas filij Ioachaz regis Israel regnare cepit. Quaestio III.

QVAERETVR vltorius, quo dicitur hic, quod anno secundo Ioas filij Ioachaz regis Israel cepit regnare Amasias filius Ioas regis Iudae: nam praecedenti capitulo dicitur, quod Ioas rex Israel cepit regnare anno 37. regis Ioas regis Iudae, & tamen Ioas iste regnavit annis quadraginta: ideo deficiebant adhuc quatuor anni ad complendum regnum, quando cepit regnare Ioas filius Ioachaz in Israel: ergo quatuor annis regnaverat quoniam mortuus est Ioas rex Iudae: & tamen Amasias cepit regnare immediatè post mortem Ioas patris sui: ideo regnaret in fine anni quarti, vel in principio anni quinti Ioas. Dicendum, quod hoc provenit ex diversitate computationis annorum: nam sicut declaratum est praecedenti capitulo oportet dicere, quod regnavit Ioas rex Israel anno vigesimo nono Ioas regis Iudae, & quod ponantur ibi viginti septem anni provenit ex corruptione litterae secundum nos, quae secundum Iudaeos necessitas aut corruptionis declarata est praecedenti capitulo. nec est mirandum evenisse corruptionem in numero, quia facile est numeros corrumpi ex inadem sententia librorum, & licet nos non debeamus aliquando confiteri corruptos esse numeros in oibus libris sacrae scripturae: tamen quia necessitas nos cogit ex ipsa sacra scriptura non est inconueniens hoc confiteri: quia corruptio numeri non est principalis corruptio sententiae. Sciendum tamen quod Iosephus in 9. Antiquit. ita scribit, sicut nos habemus, & sicut nunc habent Hebraei: non putet aliquis corruptionem istam fuisse in libris Hebraicis a paucis tpe, quae ex tpe Christi est: nam paucis tpe post Iosephum

scripsit libros antiquitatum: & tamen tempore suo sic erat, id est, quod anno 37. regni Ioas regis Iudæ cepit regnare Ioas rex Israel: ideo si aliquis voluerit dicere nullo modo erratum esse illum numerum, poterit dicere, quod quando cepit regnare Ioachaz in Israel erat annus vigesimus secundus Ioas regis Iudæ finitus, & incipiebat vigesimus tertius, & manebant decem, & octo anni de regno Ioas: & cum dicitur, quod Ioachaz regnavit annis decem, & septem, oportebat, quod regnaret vsque ad annum vigesimum nonum completum regis Ioas: & tamen non fuerunt decem, & septem anni, sed decem, & sex regni Ioachaz, quia annus inchoatus computatur aliquando pro finito, & sic erunt anni Ioachaz durantes vsque ad vigesimum octavum annum Ioas regis Iudæ. Et quando dicitur sup. præced. cap. qd anno 37. regni Ioas regnare cepit Ioas filius Ioachaz, Dicendum, quod accipitur ibi trigessimus septimus pro trigesimo octavo: quia erat trigessimus octavus annus inchoatus, & quasi finitus, & non computavit eum scriptura: quia aliquando computat solum finitos, & aliquando inceptos annos, & poterit sic, aliquantuliter reparari illa discordantia. Sed tunc manet aliud dubium: quia dicitur hic, quod cepit regnare Amasias anno secundo regis Ioachaz: quia oportebat, quod regnaret anno tertio: nam cepit regnare Ioas rex Israel secundum istum modum anno trigesimo octavo, non finito Ioas regis Iudæ, & sic manebant duo anni, & plus, & sic esset iam annus tertius Ioas regis Israel, quando moreretur Ioas rex Iudæ, & inciperet regnare Amasias filius eius. Respondendum ad hoc, quod esset inchoatus annus tertius Ioas regis Israel, & tamen non esset finitus: ideo scriptura dixit, anno secundo: isto modo potest concordari, licet cum difficultate, litera ista præcedenti: & licet videatur clarius id, quod dictum est præced. ca. qd sit hic aliqua corruptio literæ: quia tamen difficile est dicere omnes libros, qui nunc sunt tam Latinos, quam Hebræos corruptos esse, poterit dici per istum modum, & istud est ratioabilis. *Et fecit rectum coram Domino.* s. non coluit Idola: nam hic solum vocatur malum colere Idola, & non colere ea rectum est, ideo etiam si aliquis rex faceret aliqua mala dum tamen non coleret Idola, dicebatur facere rectum coram Domino, & sic fuit de isto Amasia: quia ipse fecit aliqua mala, s. pugnando stultè contra regem Israel, & dando occasionem, vt periret oculus suus, & tamen quia non colebat Idola dicebatur facere rectum coram Domino. s. omnibus diebus, quibus prudenter se habuit non pugnando contra regem Israel. *Verum tamen non vt David pater eius.* i. quanquam bonus esset, non fuit tam bonus sicut David: quia non solum colebat Dominum, sed etiam ex magno zelo procurabat omnia, quæ pertinebant ad cultum Dei, & non permittebat aliquid in terra sua colere Idola, & tamen Amasias non egit ex tanto fervore, & et non excluderat de terra sua oēs colētes Idola. Et vocatur David pater eius: quia erat Amasias de progenie eius, & oēs præcedentes in linea solent vocari patres. *Iuxta oī. que fecit Ioas pater suus fecit.* i. secutus est regulam patris sui Ioas. Intelligendū est tempore illo, quo Ioas erudiebatur per Ioiam sacerdotē: nam tunc bonus fuit, vt patet sup. 12. & tamen postea declinavit ad Idola, & secutus fuit illa ex magno desiderio 2. Paralip. 24. hic tamen laudatur Amasias, qd rectum fecerit, & comparatur patri suo Ioas: ideo solum debet comparari quātū ad tempus illud, in quo bene egit Ioas. *Nisi hoc tantum, quod excelsa non abstulit.* i. in omnibus bene egit, nisi qd non abstulit excelsa, s. altaria, quæ erant per diversa loca extra templū Domini, & ma-

Excelsa ap-
pellant quæ
erant in mō-
tibus, &
collibus.

ximè erant in montibus, & in collibus. *Adhuc n. populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.* s. tempore Amasias adhuc continuabatur apud populares cultus in altaribus extra templum, & ibi immolabant, id est, faciebant sacrificia, & adolebant incensum. i. cremabant incensum super illa: quia ista duo erant opera religionis, quæ pertinebant ad cultum Dei, & ab omnibus gentibus ista duo impēdebantur Deo, siue Deo vero, siue Idolis.

Amasias quomodo dicitur fecisse rectum coram Domino, sicut Ioas pater eius, nisi quod excelsa non abstulit. Quæstio 1111.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod Amasias fecit rectum coram Domino, sicut Ioas pater eius, nisi quod excelsa non abstulit, & tamen etiā pater eius non abstulit excelsa, vt sup. 12. Respondendū, qd hoc non debet referri ad litteram immediatam. s. qd fecit sicut Ioas pater suus, sed ad suprapositam. s. qd fecit rectum coram Domino, & tunc sequatur: nisi hoc tantum, qd excelsa non abstulit. i. in omnibus rectè egit, nisi, qd non abstulit excelsa, i. altaria, & tunc verum est: quia non est aliquid, in quo legatur reprehensibilis Amasias nisi in hoc. Sed obijcietur, quod alia mala fecit præter istud: nam ipse pugnauit stultè contra regem Israel prouocando illum contra se sine causa, & hortante rege Israel, ne hoc fieret, & percussus est. Etiam Amasias coluit idola, quæ duxit de terra Idumæorum, vt patet 2. Paralip. 25. & etiam prophetam exhortantem se increpuit nimis, dicens: Num consiliarius regis es? quiesce ne forte interficiam te. Dicendum, quod Amasias in multis declinavit à cultu Domini, & tamen istud, quod dicitur hic intelligitur de principio regni sui. s. qd tunc coluit eum non errans à mandatis eius, nisi in hoc, quod excelsa non abstulit. Postquam verò declinavit à mandatis Domini, istud fuit minimum peccatorum suorum, cum iam ipse coleret idola: Si autem queratur, an peccauit Amasias in principio regni sui, non auferendo excelsa de terra, dicendum, qd sic: quia propter hoc ponitur hic vt exceptio. s. qd excelsa non abstulit. Ad hoc autem rationes politæ sunt supra. 12. *Cumque obtinisset regnum,* id est, quando confortatus est in regno omnibus sibi obediētibus, & subiectis, ita vt ipse posset exercere iurisdictionē suam. *Percussit seruos suos, qui interfecerant regem patrem suum.* Illi erant, qui insurrexerant contra Ioas, scilicet, Zabaoth, & Izabath, qui occiderunt Ioas regem in lectulo suo 2. Paralip. 24. & supra 12. istos autem occidit Amasias, tanquam Iudex, & iuste: licet sibi esset inflicta offensa: nam non egit ex solo desiderio: quia non occidisset patres, & filios, & tamen non occidit, vt legi obtemperaret. *Filios autem eorum, qui occiderant, non occidit.* Potuit occidere eos, sed noluit, vt legi obediret. Et ponitur istud hic, ad magnam laudem Amasias: quia cum posset occidere filios occidentium patrem suum ad completam ultionem, & moueretur ad hoc naturali desiderio pp. iniuriā inflictā patri, & sibi non extendit potestatem suam, vt obediēter legi. *Iuxta illud, quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus dicens.* Illud habetur Deuter. 24. & vocatur lex Moysi, quæ continetur in omnibus quinque libris Pentateuchi, & tamen specialiter vocat lex Moysi illa, quæ continetur in Deuteronomio: quia illam recitauit Moyses coram toto populo, cum esset morti propinquus, & ista lex dicitur esse data præter legem, quæ data est in Ore, vt patet Deut. 28. & etiam iste liber est specialis in multis inter quinque libros legis, vt declaratum est sup. 11.

Non

Non morietur pater pro filiis nec filij morietur pro patribus. s. qd peccet pater non est filius occidendus, & quantum filius peccet, pater non debet occidi: magis. n. irrationabile esset patrem occidi pro peccato filij, quàm è contrario. *Sed vnusquisque in peccato suo morietur,* id est, quilibet eorum morietur pro peccato suo si peccauerit, & tamen vnus non morietur pro alio.

Pater an possit occidi pro filio, & è contra in iudicio humano, & quare aliquando filij occidantur pro patribus in iudicio diuino, & quare paruuli, & non adulti. Q. V.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod non occidantur patres pro filiis, nec è contrario, & quare hoc. Aliquis dicit, quod licitum est occidi filios pro patribus: nam Deus dicit se punitorē peccatorum filiorum in patres vsque in tertiam, & quartam generationem. Exod. 34. & Nume. 14. aliquando ergo occiditur filij pro patribus. Aliquis dicit, qd illud intelligit magis de alijs penis, quàm de morte. Sed hoc non stat: quia si licitum est eum, qui nullo modo peccauit, puniri pro peccato alterius licet interdum occidi: quod patet: quia puniri solum, & occidi differunt secundum magnitudinem peccatorum, cum pro quibusdam infligatur poena minor morte, & pro alijs mors: sed contingit, quod vnus peccet ita, vt mereatur puniri, & non occidi, & tunc si alius potest pro eo licite puniri si contingerit istum delinquere, ita vt mereatur mortem, poterit alius non peccans occidi pro illo: nam eadem omnino ratio est. Item patet: quia fundamentū istud est falsum, qd Deus non occidat filios pro patribus: nam interdum iubet occidi illos: sic patet sup. lib. 1. cap. 15. vbi Deus iussit Sauli pugnare contra Amalec, dicens: non parcas ei, sed interfice à viro vsq; ad mulierem, & paruulum, ac lactantem: sic etiam patet de occisione Chananaeorū: nam Deus iubebat, qd omnes occiderentur, & non manerent masculi, nec femine, magni, nec paruuli, Deute. vigesimo.

Dicendum ergo, qd interdum Deus iubet occidi filios pro peccatis patrum: quia aliàs manifestū est, qd paruuli lactantes non possunt peccare: & tamen tunc dicendum, qd ista lex intelligitur in iudicio humano. s. qd non occiderentur à iudicibus patres pro filiis, nec filij pro patribus, & tamen à Deo bene fit interdum: nam Deus non imposuit legem sibi ipsi, sed nobis: ideo nos cum iudicauerimus tenebimur ad illam, & tamen Deus non: Et sic iussit ibi occidi filios pro patribus. Nunc autem Amasias iudicio humano occidebat istos occisores patris sui, ideo non poterat occidere filios eorum.

Sed obijcietur, qd etiam homines iudices interdum occiderunt filios pro patribus, & licitè. Sic patet de Moyse, qui iussit occidi paruulos Madianitarum, & iratus est contra bellatores, quia non occiderant illos, Nume. 31. Iosue quoque fecit: occidi Achor cū filijs, & filiabus suis pro peccato, quod ipse solus egit Iosue 7. & David occidit filios Saulis pro peccato eius sup. 2. lib. cap. 21. Dicendum, quod quanquam isti fuerunt occisi ab hominibus, tamen fuerunt occisi iudicio Dei: nam ipse iussit de filiis Saulis, quod occiderentur pro peccato eius, & qd aliàs non cessaret famēs, & ipse occisus, distillauit pluuia supra 2. li. c. 21. Etiam iussit occidi Deus Achor cum omnibus, quæ pertinebant ad eum: nam dixit, quod non cessaret ira sua quousque deleret ille, qui peccauerat: & tamen deleri aliquid est occidi ipsum, & totam progeniem suam, ita vt non maneat nomen, nec successio sua: ideo occiderit eum cum filiis, & filiabus,

Alph. Tost. super iiij. Reg.

& pecoribus suis Iosue 7. De occisione autem paruulorum Madianitarum dicendum, quod Deus iussit illam fieri per Moysem, & quia bellatores non excusati fuerunt illam, iratus fuit nimis Moyse contra illos, & iussit paruulos occidi: Numeri. 31. ratio autem, quare in iudicio Dei liceat occidi filios pro patribus, & non in iudicio humano, est multiplex, & declarata est supra decimo.

Sciendum tamen, quod quanquam in iudicio diuino occidantur interdum filij pro patribus, tamen hoc nunquam est nisi in filiis paruulis: nam magni, qui per se operantur, nec egent cura patris, non occiduntur pro peccatis patrum: sed pro peccatis suis solum: & de his intelligitur Ezechi. 18. vbi de iudicio Dei agitur, & ipse dicit, quod omnes anime Dei sunt tam anima patris, quàm filij, & qd si pater genuerit filium bonum, quanquam pater sit malus, non occiditur ipse pro peccato patris. Ratio diuersitatis est: quia filij paruuli non sunt tanquam per se entia, sed tanquam partes patrum iuxta illud Ethicorum quinto, scilicet: filius est pars patris quousque sit pellicon, id est, magnus: & tamen cum pars non sit aliquid extra totum, pena, vel bonum patris non est ipsiusmet, sed totius: ideo pro toto puniunt, & gaudet: filius autem magnus non est pars patris, sed iam per se agens: ideo per se competet ei pena, & gaudium, & non punietur pro peccato patris.

Sed obijcietur, quod etiam filij magni occiduntur pro peccato patrum: quia filij Saulis septem viri occisi fuerunt pro peccato eius, & tamen illi erant magni: nam vocantur viri, vt patet supra secundo libro capitu. vigesimo primo.

Dicendum, quod ibi fuit spetiale: ratio tamen diuersitatis ibi declarata est. Causa autem quare non debeant occidi patres pro filiis, nec filij pro patribus, est: quia pena debetur propter peccatū, si ergo persona peccantes sunt diuersæ, pena debent esse diuersæ: sed peccatū patris, & filij non est idem, & peccante vno, non peccat alius: ideo peccate vno non debet alius occidi: istud autem verum est de magnis, qui sunt distincti à patribus: secus autem de paruulis, qui sunt partes patrum: ideo peccantibus illis, videtur peccare, & pro eis puniri possunt.

Pater an aliquando occidatur pro filiis sicut è contra. Quæstio 11.

QVAERETVR ulterius, cum aliquando in iudicio Dei occidantur filij pro patribus, an aliquando occidantur patres pro filiis.

Respondendum, quod non: nam quantuncumque peccent filij nunquam punientur patres, & pater: quia Deus dixit, quod puniebat peccata patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem Exodi trigesimo quarto, & loquebatur ibi de iudicio suo, & tamen non dixit, quod punirentur aliquando peccata filiorum in patres: etiam Ezechielis decimo octavo Deus excusabat se de eo, quod sibi imponebant Israelitæ, scilicet, quod filij occiderentur pro peccatis patrum: ipse autem ponit ibi multa exempla, in quibus se excusat, quod non occidat filios pro patribus, & tamen non se excusat de hoc, quod occidat patres pro filiis, ergo videtur, quod nunquam occidit patres pro filiis.

Dicendum, quod quando Deus strictius agit, occidit filios pro peccato patrum: & tamen nunquam patres pro peccatis filiorum, nec etiam punit illos. Ratio diuersitatis est: quia poena datur pro peccato, ideo tunc puniuntur aliquis quando est peccans, vel quæ aliquo modo est in peccante. Et sic cum filij dicantur

Qui filij occidantur pro patribus, & quando.

De hac re vide Iosue ca. 6. q. 30. & cap. 7. quæst. 73.

tur esse in patribus ex eo, quod sunt partes patrum; peccantibus patribus, dicent peccasse filij, & punientur: quia sunt aliquid ipsorum peccatum; sic enim tollitur omnis pecunia quando iniustum agit, & punitur homo in pecunia: quia pecunia est aliquid ipsius peccantis. Et ista est ratio diuersitatis, quare filij paruuli puniuntur pro peccatis patrum, & non magis: quia magis non sunt aliquid patrum: paruuli autem sunt partes eorum: patres tamen nunquam sunt tanquam partes filiorum, vel aliquid ipsorum, siue sint magni, siue paruuli: ideo pater nunquam punietur pro peccatis filiorum magnorum, vel paruulorum. Confirmatur autem istud: quia non solum filij sunt aliquid patrum, sed etiam peccantibus eis, dicitur peccare in quantum in illis sunt. Sic patet ad Ro. 5. scilicet, omnes in Adam peccauerunt: quia omnes erant in lumbis Adæ: quia in eo fuit aliquando tota species humana in virtute, & ratione seminali; ita ergo cum filij iam nati sunt, licet non sint in partibus, sicut antequam nascerentur, nec dicuntur ita proprie peccare eis peccantibus sicut quando nondum nati sunt, & tamen aliquo modo dicuntur peccare, vel saltem quia sunt aliquid ipsorum parentum, puniuntur pro peccatis ipsorum. Sed obijciatur, quod interdum occidatur pater pro filiis: quia Heli summus sacerdos punitus est a Deo: quia primo increpitus est dure, & preueniatum est sacerdotium auferendum esse de domo sua, supra 1. lib. c. 2. & post occisus fuit: nam Deus fecit, quod caderet de sede, in qua erat, & fractis cervicibus expiraret, eo. li. c. 4. Et hoc non fuit nisi propter peccata filiorum: quia ipse vir bonus erat, vt colligitur ibi, & patet: extra de accusationibus cap. licet Heli.

Dicendum, quod Heli non occisus fuit pro peccato filiorum suorum, sed pro peccato suo: quia tenebatur corrigere illos, & cum sciret iniquitates eorum, non correxit, & sic peccauit in officio suo, sicut si iudex nolet occidere malefactores: nam peccasset: quia ipse videbatur eis fauere. Vnde conquestus est Deus de ipso Heli, dicens: Honorasti filios tuos plusquam me, sup. 1. lib. cap. 2. Si tamen Heli fecisset quantum poterat increpando, & puniendo filios suos, licet illi grauius peccassent, quam peccauerunt, non fuisset ei iniustum aliquod malum. Et sic dicendum de omnibus patribus, quod naturaliter incumbit eis cura filiorum, & potestas, vt non solum eos alant, sed et erudiant: & teneat quandoque illi peccauerint iubendo, corripiendo, vel exhorrando agere, vt emendentur, & si non faciunt, peccatum ipsorum est, & tunc si puniuntur, non puniuntur pro peccato filiorum, sed pro suo. Filij autem proprie puniuntur pro peccato patrum: quia interdum nihil peccauerunt, & puniuntur, sicut est in paruulis, vt dictum est, *ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia*. i. pugnauit contra Idumeos in valle Salinarum, id est, vbi fit sal: nam in Hebræo dicitur in valle saluginosa, & in ista eadem valle Dauid pugnauit contra Idumeos, & occidit decem, & octomillia, & fecit sibi nomen ibi: supra 2. lib. cap. 8. & 1. Paralipom. 18. *Et apprehendit petram in prælio*. Id est apprehendit quandam ciuitatem famosam Idumææ, quæ vsque hodie vocatur petra in regione illa, & est circa mare rubrum: dicit tamen Iosephus 9. Antiquitatum, quod erat ista petra quædam magna petra in terra Arabia: & forte dicitur cepisse petram illam: quia multi de hostibus confugerant ad illam, & ibi defendebant se: Amasias vero bello congressus apprehendit petram illam, & occidit hostes, qui ibi erant. *Vocauitque nomen eius Iechiel vsque in presentem diem*, scilicet, quia fecerat bellum magnum capiendo petram illam posuit ei no-

men nouum ad gloriam suam, vt maneret gloria victoria illius ex nomine petre mutato. Dicit R. Sa. quod Iechiel interpretatur retinso dentium; scilicet: quia ibi hostes, qui occidebantur retusi sunt dentibus, vel interpretatur fridor dentium: quia fridebant dentibus illi, qui occidebantur.

Quomodo fuit factum bellum contra Idumeos. Quæstio VII.

QVAERETVR, de modo, quo fuit factum istud bellum contra Idumeos. Respondendum, quod elegit Amasias de tota terra Iuda viros pugnatores a viginti annis, & supra triginta millia virorum 2. Paralipom. 25. Iosephus tamen 9. Antiqui. dicit, quod congregauit quasi trecenta millia. De hoc tamen quid verum sit, ibidem declarabitur, & præter hos conduxit de terra Israel centum millia virorum robustorum, vt irent cum eo ad pugnandum contra Idumeos, deditque eis centum talenta argenti, & cum iam congregatus esset exercitus venit propheta quidam ad regem, dicens: o rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel: non enim est Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim, quod si putas in robore exercitus bella consistere sperari te faciet Deus ab hostibus? Dei quippe est adiutare, & in fugam vertere: & dixit tunc Amasias ad prophetam: quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israel? & propheta ait: habet Dominus vnde tibi dare possit multo his plura. Et tunc separauit Amasias ab exercitu suo: Israelitas, & cum solis viris suis iuit in terram Edom, & pugnauit, occiditque decem millia de videntibus, & duxerunt illos ad quandam petram excelsum, deiecerunt eos inde in præceps, & omnes creperunt: vt patet 2. Paralip. 25. ille autem exercitus Israelitarum, quem noluit Amasias secum ferre credens sibi iniuriam factam, diffusus est per terram Iuda a Samaria vsque ad Bethoron, & occidit tria millia virorum, & cepit prædam magnam, vt patet ibidem.

Amasia an iuste pugnauerit contra Idumeos. Quæstio VIII.

QVAERETVR, vterius, an habuit Amasias iustam causam pugnandi contra Idumeos, & quare pugnauit. Dicendum, quod habuit bellum iustum: quia propheta significauit hoc, cum locutus est ad Amasiam, dicens: Non egrediatur tecum exercitus Israel: non enim est Dominus cum Israel a cunctis filiis Ephraim, quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus, Dei quippe est adiutare, & in fugam vertere, & sic videtur, quod Deus traditurus erat hostes in manus Amasie, & ob hoc iubeat, quod non iret cum eo exercitus Israel, & tamen Deus non vellet eum specialiter adiutare, nisi bellum iustum foueret. Item patet: quia dixit Amasias ad prophetam: quid fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israel, & propheta ait: habet Dominus vnde tibi dare possit multo his plura: eodem capit. & sic apparet, quod Deus specialem curam tunc habebat de Amasia: ideo fouebat iustum bellum. Cum autem quaeritur, propter quid pugnauit contra Idumeos. Aliquis dicit, quod hoc faciebat, vt reduceret illos ad potestatem suam, & ad tributum pristina: nam Idumæi erant tributarij regum Iudæ ante hoc, & ipsi ponebant reges in Edom, & tollebant illos, vt declaratum fuit, supra tertio, & octauo: recesserunt autem

Parabola cardii, et ceteri viri debilis ad fortem.

autem Idumæi tempore Ioram pro auo Amasia, ne essent sub Israel supra 8. & sic nunc Amasias pugnauit contra illos, vt reduceret ipsos ad tributum. Aliter potest dici, & melius, quia Idumæi erant propinqui terræ Iudæ, & aliquando faciebant insultus in eam latrocinando, & occidendo: nunc vero Amasias pugnauit contra eos ad repetitionem damnorum datorum, & vltionem iniuriarum, quas intulerat. Sic enim Ammonite, Moabitæ, & Idumæi coniuerauerunt iterum, & venerunt contra regnum Iuda viuentem Iosaphat, & miraculose ipsi se occiderunt secundo Paralipom. 20.

Tunc misit. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, quando Amasias in aduersitate fuit, & diuiditur in duo, quia prima aduersitas fuit quando a rege Israel victus & captus est, secunda, quando a subditis suis hostiliter occisus est, ibi. *Factaque est*. Circa primum dicitur. *Tunc misit nuncios Amasias ad Ioas filium Ioachaz filij Iehovogis Israhel*. Isti nuncios erant ad inducendum bellum, & missi fuerunt ad Ioas filium Ioachaz: quia ipse, & Amasias fuerunt contemporanei, cum Amasias regnauerit anno vigesimo Ioas, vt patet supra in litera. *Dicens, veni, & videamus nos*. Scilicet, videamus nos in prælio, vt experiat vires tuas. *Remisitque Ioas rex Israel ad Amasiam regem Iuda*. Contempsit Ioas ipsum Amasiam, quia minor erat viribus, quam rex Israel, vt patet ex exemplo, quod contra eum induxit de cardo libani, & de cedro. Etiam rex Israel habuit se moderate in hoc, quia licet Amasias insulte peteret pugnare cum eo non indignatus fuit, ita vt moueret ei bellum, sed remisit nuncios, dicens: contenter esto gloria tua, & sede in domo tua. Quare prouocas malum, vt cadas tu, & Iudas tecum infra in litera. *Cardus Libani misit ad cedrum, que est in Libano dicens: da filiam tuam filio meo in uxorem*. Metaphora est: cardus enim, & cedrus non sunt æquales, & cum cardus peteret a cedro, vt daret filiam suam in uxorem pro filio eius, petebat æqualitatem, & non euenit ei prosperum: quia conculcatus fuit a bestiis, ita nunc rex Iuda, & Israel non erant æquales: ideo quod peteret rex Iuda æqualitatem volendo pugnare cum rege Israel non haberet prosperum euentum. *Transieruntque bestie saltus, que sunt in Libano, & conculcauerunt cardum*. Libanus est quidam mons magnus in terra Israel ad latus æquilonare eius apud Siriam, & etiã pertingit Phœnicem provinciam, in qua sunt Tyrus, & Sydon vrbes famosæ. Vnde Tyrus, & Sidonij ferui regis Hiram cædebant ligna in Libano, & deponebant ea ad mare, & componentes in ratibus feriebant illa in Iopen, quæ est circa Ierusalem, & Iudæ via terrestri ferebantur in Ierusalem pro ædificatione templi Salomonis præcedenti lib. cap. 5. & 2. Paralip. 2. ibi autem sunt cedri excelsæ, & alia ligna speciosa plusquam in alijs montibus, & ibi sunt multæ bestie propter memorositatem loci: Ideo positum fuit exemplum in cardo Libani, & cedro Libani. Et dicitur, quod bestie Libani, conculcauerunt cardum, scilicet, ipse petebat æqualitatem cedri, & pro nihilo habitus est: nam bestie conculcauerunt illum, & rederunt in nihilum, & venit ei hoc, quia volebat equari cedro. *Percutens inualuisti super Eodom, & subleuasti cor tuum*. Fuit enim bellum, quod habuit Amasias cum Idumæis principum bellorum suorum, & quia in illo prosperè se habuit, putauit se prosperandum semper, & contempsit regem Israel eleuando cor suum ad maiora quam ipse sufficeret. *Contentus est gloria tua*. q. d. nunc gloriosus es, & magnam famam acquisuisti, quia perculisti Edom sis contentus ista gloria, & non cures procurare maiorem volendo pugnare contra me: *Et sede in domo tua*. Id est, nõ

cures venire ad regnum meum ad cõcitandum bellum. *Quare prouocas malum?* q. d. nullus nunc incitat bellum contra te, & tu illud incitas, & tamen malum erit tibi: quia peribis. *Ut cadas tu, & Iuda tecum*. Id est, tu cadas gladio & etiam Iudas, id est, regnum Iuda, quod nullam culpam habet, peribit tecum in manibus seruatorum meorum.

An Amasias peccauerit concitando bellum contra regem Israel. Quæstio IX.

QVAERETVR, an Amasias peccauit concitando bellum contra regem Israel. Respondendum, quod peccauit: nam fecit propter causam iniquam, scilicet, ex superbia. Nam cor suum eleuauerat cum, quia præualuerat contra Edom sicut dixit ei rex Israel, & tamẽ agere ex superbia peccatum est. Secundo patet, quia Amasias noluit consentire sano consilio: nam rex Israel dixit ei, contentus esto gloria tua, sede in domo tua, quare prouocas malum contra te, vt cadas tu, & Iuda tecum? Et tenebatur acquiescere consilio eius, & tamen mansit in stultitia sua, & magis per hoc prouocatur est ad bellum. Ideo grauius peccauit, quia magis peccat ille, qui audito consilio nõ obedit, & male agit, quam ille, qui non audit consilium aliquod, & male egit. Tertio patet, quia scriptura ponit ea, quæ fuerunt laudabilia in Amasia, & ea, quæ vituperabilia, & vsque ad locum istum posuit ea, quæ laudabilia erant: nõ enim autem ponit illa, de quibus vituperatur, vt colligitur hic in litera, & clarius 2. Paralip. 25. ergo peccauit in hoc, quia aliàs scriptura non vituperaret eum. Quarto patet, & efficacius: quia 2. Paralip. 25. dicitur, quod Amasias in iro pessimo consilio misit ad Ioas filium Ioachaz, dicens: veni, vt videamus nos, sed ea, quæ fiunt pessimo consilio sunt pessima, ergo peccauit faciendo.

Amasias vnde motus est ad pugnandum contra regem Israel. Quæstio X.

QVAERETVR, vterius, quare motus est Amasias ad pugnandum contra regem Israel. Dicendum, quod multiplex causa esse potest. Prima, quia superbiuit Amasias postquam occidit Idumeos, & credidit se posse superare quoscumque reges, ideo voluit congregari cum rege Israel: & hoc innuit rex Israel dicens ad Amasiam: percutens inualuisti super Edom, & subleuasti te cor tuum, contentus esto gloria tua. Secunda causa secundum quosdam est, quia voluit Amasias repetere iniurias, & damna data per Israelitas in regno suo: nam quando conduxit Amasias centum millia virorum de Israel ad pugnandum contra Edom, & datis centum talentis argenti noluit, quod irent cum eo: illi irati nimis diffusi sunt per vrbes Iuda, & occiderunt tria millia, & tulerunt prædam magnam de terra. 2. Paralip. 25. nunc autem vellet Amasias pugnare contra regem Israel ad restitutionem istorum damnorum. Sed dicendum, quod istud non stat. Primo, quia si propter hoc egisset, habuisset iustam causam pugnandi contra Israel, quia Israelitæ intulerant ei damna iniuste, & tamen peccauit pugnando, vt supra declaratum est: ergo non fecit propter hoc. Secundo patet ex verbis regis Israel ad Amasiam. Nã si propter hoc pugnauit Amasias, non diceret rex Israel: Subleuasti te cor tuum, contentus esto gloria tua: quia in hoc significabat, quod agebat propter solam elationem: si tamẽ ageret ad repetendum damna data, non conuenirent ista verba. Tertio patet ex verbis Amasie, quia ipse misit

ad regem Israel, dicens: veni, & videamus nos. Hoc autem magis significat, vel experiri vires suas ex comparatione bellica, quam repetere damna: quia istud est videre se, id est, videre quantum quilibet potest. Quartò patet, dato quod intulissent damna, & iniurias viri Israel Amasias, & terræ suæ, non peccauerat in hoc rex Israel, quia ipse non iussit, nec sciuit hoc. Quod patet, quia centum millia virorum de terra Israel ierunt ad terram Iuda, vt tarent cum Amasia in bellum contra Edom, & noluit Amasias, quod irent cum eo: ipsi verò irati diffusi sunt per terram Iuda, & cædes, & prædas exercuerunt, & sic antequam redirent ad terram Israel fecerunt hoc, vnde non poterat hoc iubere eis rex Israel, nec scire antequam facerent, & sic non debebat iudici ei bellum. Quintò patet, quia dato, quod rex Israel ratum habuisset, ita quod vellet defendere istos, qui dederant dāna in terra Iuda adhuc non debebat Amasias petere prius bellum, quam peteret satisfieri de damno, & de iniuria, quia alioquin foueret iniustum bellum: non ergo motus fuit ad pugnandum propter hoc.

Sed fortè dicitur, quod Amasias petierat iam satisfieri de damnis, & noluit hoc facere rex Israel, ideo indixit ei bellum Amasias dicens: videamus nos.

Dicendum, quod non ita: quia tunc rex Israel non responderet sibi dicens: subleuauit te cor tuum, contentus esto gloria tua, quia in hoc significabat, quod ille solum faciebat hoc ad quandam gloriam acquirendam ex victoria, quam putabat se habiturum de rege Israel. Tertia causa secundum quoddam est, quod fecerit hoc Amasias ad restituendum regnum Israel in potestatem suam. Nam pertinebat regnum duodecim tribuum ad domum Dauid, & diuisum fuit regnum tempore Roboam per Hieroboam, qui primus regnauit in Israel, & nunc Amasias putauit se præualiturum contra Israel, sicut præualuerat contra Edom; ideo indixit bellum regi Israel, nisi ei subijceretur. Hoc tenet Iosephus 9. Antiqui dicens: Amasias scripsit ad regem Israelitarum Ioas, vt obediret ei ipse, & populus vnuerfus, sicut prius obediebant parentibus eius Dauid, & Salomoni, qui si parere nolent, scirent quia bello terminum causa perciperet. Hoc sequitur historia scholastica, & ista videtur vera causa. consonat etiam literæ, quia dixit rex Israel: subleuauit te cor tuum, contentus esto gloria tua. quasi dicat: tu habes gloriam magnam, quia es rex, & vis maiorem gloriam, scilicet, subijciendo tibi regnum meum: debes tamen contentus esse gloria tua, quia melius est, quod maneat in statu tuo, quam quod omnino pereas, & hoc etiam satis consonat literæ. 2. Paralip. 25. scilicet: Amasias inuito pessimo consilio misit ad Ioas regem Israel dicens: veni, & videamus nos, & sic videtur, quod fuit consilium illud de pugnando contra regem Israel, vt subijceret eum suæ potestati.

Amasias quare tentauit reducere regnum Israel cum terra sua, cum debuisset credere hoc esse impossibile. Quæstio XI.

QVAERETVR vterius quomodo potuit Amasias velle pugnare contra regem Israel, vt reduceret illum in seruitutem suam cum terra eius, quia debebat credere hoc esse impossibile propter duo: primò, quia Deus dixerat viris de tribu Iuda, & Beniamin, quod non pugnarent contra fratres suos ad reintegrandum vnitatem regni: quia voluntate Dei facta fuerat illa diuisio, & quod sic volebat manere, vnde cessauerit tunc à bello ex hac causa, vt patet præcedenti lib. c. 11. & 2. Paralip. 11. Secundò, quia Deus prædixerat Iehu filij tui vsque ad quartam ge-

nerationem sedebunt super thronum Israel, supra. 10. & sic necesse erat compleri, & tamē iste Ioas erat secundus successor Iehu, ideo oportebat ipsum regnare, & alios duos de semine eius post eum. & sic saltem dum isti regnarent non poterat subijci regnū Israel iudæ ad hoc quod rediret vnitatis prior.

Dicendum, quod Amasias non curauit de prophetijs istis, sed eis non obstantibus, putauit se posse subijcere sibi regnum Israel. Et hoc primo, quia fortè non credebat dictis prophetarum: nam inter Israelitas multi erant, qui non credebant eis, sicut dixit Isaias: Domine quis credidit auditui nostro? Ma. 52. & ad Ro. 9. & ob hoc rex Iosaphat admonebat subiectos suos, vt crederent prophetis dicens: credite Domino Deo vestro, & securi eritis: credite prophetis eius, & cuncta euenient prospera. 2. Paralip. 20. Secundum erat, quia fortè Amasias erat affectus ad pugnandum contra regem Israel: ideo non aduerteret ad istas prophetias, immo nec vellet audire eas, & si audire non crederet, quia affectio impedit iudiciū. sic enim fuit in isto Amasia: nam ipse cepit colere Deos idumæorum, & propheta veniens ad eum increpuit ipsum, & ipse ait: num consiliarius regis es? quiesce, ne fortè interficiam te: Et sic non consensit prophete propter desiderium colendi idola, quo tenebatur. 2. Paralip. 25. Tertium fuit, quia cor suum decepit eum, nec putauit ita posse præualere contra Israel, sicut præualuerat contra Edom, & sic dixit ei rex Israel: inualuisti super Edom, & subleuauit te cor tuum. Quartum fuit magna cupido regnandi: nam desiderabat nimis Amasias regnare super Iudam, & Israel, cum olim aliqui reges tenuissent totū istum principatum, scilicet, Saul, & Dauid, & Salomon, & credidit se habere vires ad hoc, sicut præualuerat contra Edom: ideo ardentem motus est ad pugnandum. Quintum & potissimum fuit, quia Deus excæcauit eum, cum ipse mereretur hoc colendo Deos idumæorum, & fecit insurgere cordi eius desiderium de regnando super Iudam, & Israel, vt sic esset occasio ad hoc, vt puniretur, vt patet. 2. Paralip. 25. scilicet: noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas, vt traderetur in manibus hostium propter Deos Edom, & etiam propheta dixit ei: scio, quod cogitauit Dominus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisisti consilio meo: Non ergo aduertit Amasias ad prophetias excæcatus omnibus his. Ascenditque Ioas rex Israel. Non consensit Amasias cessare à bello, sed misit secundos nuncios ad regem Israel prouocando eum, ut ascenderet ad bellum, & ille concitatus verbis eius, ut puniret stultitiam suam ascendit in pugnam: Vt viderunt se. Scilicet, posterunt acies ex opposito, & pugnaverunt, & sic viderunt per experientiam quantum poterant: In Bethsames oppido Iudæ. Est Bethsames, quædam ciuitas in forte Iude. Iosue. 15. Est et in confinibus regni Iudæ, & Israel, ideo ad locum illum conuenerunt, ut pugnarent, & interpretatur Bethsames domus solis. Est autem duplex Bethsames: una est in terra Iuda, de qua hic dicitur: alia autem est in sorte Issachar, Iosue. 19. & in ista urbe posita fuerunt cadauera Saulis, & filiorum eius suspensa de muro, ut aliqui uolunt: & tamen falsum est: quia non uocatur locus ille Bethsames, sed Bethsam, ut patet sup. 1. li. c. ultimo, & pertinebat ille locus ad terram Philistinorum. Percussusque est Iuda coram Israel. Scilicet, non potuit regnum Iuda stare contra viros regni Israel, sed percussi sunt ab eis. Et fugerunt vnusquisque in tabernacula sua. Scilicet, cum non possent resistere, fugerunt derelicto rege in bello, & iuit quilibet in domū suā curans quomodo euaderet. Amasia vero regem Iudæ filium

Bethsames ciuitas.

Ioas mors

Amasias capitur in bello à Ioas rege Israel. **F**ilius Ioas filij Ochozias cepit Ioas rex Israel in Bethsames. Fugiente exercitu Iuda potuit rex Israel capere Amasiam, & cepit eum viuum in Bethsames: apud ipsum enim locum pugna commissa fuerat, & non potuit Amasias longè effugere, quin caperetur manibus hostium. Et adduxit eum in Ierusalem. Scilicet, rex Israel ascendit in Ierusalem, quæ erat metropolis regni Iudæ, & duxit illuc regem viuum, vt mandaret ipsius aperiretur porta Ierusalē regi Israel, & acciperet thesauros templi Domini, qui magni erant, et thesauros domus regis, ferretque illos in terram suā: De hoc ait Iosephus 9. antiqui. scilicet: mortem interminat est Ioas Amasia, nisi Ierusalem suaderet, vt aperientes portas eum cum exercitu in ciuitate susciperent, & Amasias quidem mortis terrore compulsi suscipi fecit hostem. **I**nterruptum murum Ierusalē à porta Seraim vsque ad portam anguli quadringentis cubitis. Cum introiuit Ioas in Ierusalem fecit dirui quandam partem muri magnam quadringentorum cubitorum, quæ extendebatur ab illa porta, quæ dicebatur porta Ephraym vsque ad portam anguli. Erat enim ista porta in aliquo angulo murorum locata, & ideo sic vocabatur. Tullitque omne aurum, et argentum, & vnuerfa vasa, quæ inuenta sunt in domo Domini, & in thesauris regis. In templo Domini erat magnus thesaurus auri, & argenti tam in vasis ministracionis sacræ, quàm in massa auri, & argenti ad faciendum inde vasa, & necessaria templo. In palatio quoque regis magni erant thesauri omnium regum antiquorum, & illos etiam accepit Ioas rex Israel, & dicitur: aurum, & argentum ipsum, quod erat in massa, vel in numismate: vasa autem dicuntur aurum, & argentum conflatum in vasa ad ministerium templi Domini, & ad ministerium regis. **E**t obfides. Dicuntur obfides aliqui filij nobilium, quos accepit rex Israel de Ierusalem, & tulit in terram suam, & subintelligendum est, quod quando introiuit rex Israel in Ierusalem fecit pactum cum Amasia, vt obediret ei, tanquam Domino, & solueret tributa: quia alias nolebat eum dimittere viuentē, & ad hoc accepit filios nobilium, vt bis in obfides, vt non frangeretur ei fides data, & tulit illos secum in terram suam. **E**t reuersus est in Samariam. Illa erat metropolis regni Israel: ideo expletis omnibus istis reuertit illuc. **R**eliqua autem verborum Ioas, quæ fecit, scilicet, non sunt omnia in libro isto, sed in alijs. **E**t fortitudo eius, quæ pugnavit contra Amasiam regem Iuda. Fuit vir bellicosus Ioas, & non solum fuit fortis pugnans contra Amasiam, sed etiam pugnans contra Benadad regem Syriae, & contra quoscunque pugnavit: Nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? q. d. ibi sunt omnia: quia ibi sunt particulariter gesta omnium regum Israel. **D**ormiuitque Ioas cum patribus suis. Id est, mortuus est, sicut omnes patres sui. **E**t sepultus est in Samaria cum virgibus Israel. Erat enim Samaria metropolis regni Israel, & sepeliebantur ibi omnes reges: prius tamen sepeliebantur in Thersa: nam ibi fuit metropolis à tempore, quo cepit diuisio regni Israel sub Ieroboam vsque ad regem Amrri patrem Achab, qui condidit Samariam, & ex eo tempore cepit Samaria esse metropolis, & ibi sepeliebantur reges. **E**t regnavit Ieroboam filius eius pro eo. **I**ste fuit tertius de successoribus Iehu, de quibus quatuor regnaturi erant in Israel, supra 10. Fuit autē vir fortis, & saluauit Deus per manum eius terram Israel de manu Syrorum, infra in litera. **V**ixit autem Amasias filius Ioas rex Iuda postquam mortuus est Ioas filius Ioschabaz rex Israel viginti quinque annis. Ioas regnavit modico tempore, & fuerunt 16. anni, vt patet præcedenti capitulo; Amasias autem vixit magno tempore: ideo quæquam fuerint reges contemporanei, regna-

uit Amasias viginti quinque annis post mortem Ioas regis Israel, vt dicit litera ista: & tamen non fuerunt nisi quindecim anni, sicut infra declarabitur. **R**eliqua autem sermonum Amasias. Scilicet, omnia alia gesta eius. Vocatur enim sermo ipsa res, quæ fit iuxta illud supra 1. li. c. 3. **F**aciā verbum, quod qui audierit, tinniant ambæ aures eius: i. faciam rem mirabilem. **N**onne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Erat vnus liber, in quo scripta erant omnia gesta regum Iuda, sicut erat alius, in quo scripta erant gesta regum Israel, & hic erant omnia opera Amasias.

Parabola de cedro, & cardo vnde sumpta fuerit, & quid significet. Quæstio XII.

QVAERETVR, cum supra posuerit rex Israel parabolam de cedro, & cardo Libani, vnde asumpsit istam, vel quid intendebat per eam. **R**esponderet Ra. Sa. quod ista parabola cepit à tempore, quo rediit Iacob de Mesopotamia in terram Chanaā: nam Emor rex Sichem petiuit Dinam filiam Iacob in vxorem pro filio suo Sichem, & non dedit eā Iacob, & dicit quod cardus Libani erat Emor rex Sichem, cedrus autem erat Iacob, qui erat dignior ipso rege Emor: bestie Libani vocatur Leui, & Simeon filij Iacob, & alij fratres eorum: nā isti transierunt per vrbem Sichem, & occiderunt ipsum Emor, & filium eius, & omnes Sichimitas: Gen. 34. & dicit, quod ex illo tempore exortū habuit ista parabola. **S**ed quod quædam aggrederetur aliquid, quod erat super dignitatē, & potestatem suā diceretur de eo, quod cardus Libani petebat filiā cedri in vxore pro filio suo q. d. quod ei malū euenturum esset, quia aggrediebatur aliquid super vires suas.

Sed vñ, quod ista sit quædam fictio Ra. Sa. volentis extollere Iacob patrē suū, quasi excellentior esset, quā Emor rex Sichem. Et si sanctitas attendatur fati notū est, & tamē in potestate nullo modo erat equalis Iacob ipsi emor, quia vix habebat Iacob in domo sua quindecim viros, & tū Emor erat rex. **I**stē non conueniebat ista parabola in facto illo, quia solū habet locū, quod aliquis vult inchoare id, quod est super potestatem suā, & antequā inchoet, dicitur ei istud: & tū Emor rex Sichem peredō filiā Iacob in vxore non petebat aliquid supra dignitatē suam, sicut si cardus peteret filiā cedri in vxore pro filio suo, sed potius petebat aliquid infra dignitatē suam, quia ipse erat rex terræ illius, & Iacob erat quidam aduena non multum diues, nec potens, nec etiam petiuisset istud, nisi vt satisfaceret desiderio filij sui, cuius anima conglutinata fuerat animæ Dinæ, & moriturus videbatur, nisi eam acciperet: Gen. 34. Non ergo conueniebat ista parabola regi Emor. **D**icendum ergo, quod non fuit ista parabola facta ex tempore illo, sed magis videtur, quod rex Israel eam nunc nouiter commentauerit conuenientem negotio, de quo agebatur, & ob hoc introducta est in scriptura: Sic etiam Ioathā minimus filiorum Gedeonis, quādo occisi sunt omnes fratres sui ab Abimelech, quem unxerunt in regem Sichimitæ, proposuit eis metaphorā de lignis ungentibus super se regem ad concludendū, quod rex electus destrueret subditos: quia iniquè elegerat eū, & illa parabola ab eo nouiter ficta est, ut satis apparet ex verbis eius: ita nunc rex Israel finxit istā parabolam ad propositum suum. **I**osephus autem 9. Antiquitatum non ponit cardum, sed puluerem, & non ponit cedrum, sed cupressum, quod potest euenire ex equiuocatione, uel magis quia Iosephus non citauit sequi, nisi sententiā in generali, quod autē ponatur cedrus, uel cupressus, cardus, uel puluis eadē sententiā est. **Q**uid autē intenderit rex Israel ex ista parabola, fa-

Responso auctoris.

tis apparet. f. ostendit inæqualitatē Amasie ad eū, & q̄ aggrediebatur res vltra vires suas, & q̄ periret pp̄ stultitiam suam, sicut cardus concalcatus est à betiis cum petuisset filiam cedi in vxorem filio suo.

Deus quare fecit Amasiam perire pugnando cum rege Israel. Quæstio XIII.

QV AER ET VR vltius, quare Deus fecit q̄ Amasiam periret congregiēdo cum rege Israel: nam 2. Paralip. 25. dicitur: noluit audire Amasias, eo q̄ Domini esset voluntas. vt traderetur manibus hostium. Dicendum, q̄ hoc fuit propter multa. Primo quia peccauerat nimis colendo Deos Idumæorum, & merebatur mortem grauissimam. De hoc eo. c. dicitur, eo q̄ voluntas Domini esset, vt traderetur in manibus hostium propter Deos Edom. Secundo, quia fuit valde ingratus Amasias: nã antequam iret in bellum contra Idumæos colebat Deum, deinde adiuuauit eum Deus specialiter in bello, & post bellū coluit idola: & sic fuit ingratitude in tribus. Primo, quia antequam suscepisset à Deo istud speciale beneficium, erat bonus, cum autem suscepit illud debebat esse melior, & tamen factus est malus. Secundo, quia coluit idola gentis illius, quã bello vicerat, & ex hoc apparebat, q̄ dii illi erant miserabiles, quia nō poterunt liberare cultores suos de manu Amasie: vnde si adorasset Deos alterius gentis, non fuisset tam culpabilis, & irrationabilis. Hoc patet. 2. Paralip. 25. nam increpuit propheta nimis ipsum Amasiam ex ista parte, cum dicitur: iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetā, qui diceret: cur adorasti Deos, qui nō liberauerunt populū tuū de manu tua? Tertio fuit ingratus, & irrationabilis: quia ipse captiuauerat istos Deos in bello, & sic non solū non poterunt liberare cultores suos, sed etiā nec se ipsos liberauerunt: erat autē omnino irrationabile, q̄ aliquis adorēt in Deū eū, qui minor est se. Tertio, & principaliter peccauit, quia increpuit prophetā exhorrantem se ad bonū, & comminatus est eī mortē 2. Paralip. 25. cum dicitur Amasias ad prophetam: nūm cōsiliarius regis est quiescere, ne forte interficiā te. Et postea propheta dixit: Scio, q̄ cogitauerit Dñs occidere te, quia fecisti malū hoc, & in super nō acquieuiisti cōsilio meo. Quarto, q̄ peccauit Amasias volendo pugnare contra regem Israel, ad reducendū vnitatem regni, & tamē Deus vetuerat istud bellum præcedenti li. c. 12. & 2. Paral. 11. & Ideo dicitur eo. li. c. 25. q̄ Amasias in toto pessimo misit ad Ioas regem Israel, dicens: veni, & videamus nos: cōsiliū autem malū nunquā est, nisi de re mala, in qua est peccatū: ideo peccauit volēdo ire cōtra regem Israel, & sic Deus tradidit eū in manus hostis sui, sed præcipue cause fuerunt due istarū. f. quia coluit idola, & q̄ propheta comminatus est mortē. Vnde 2. Paral. 25. dicitur: discens propheta ait: scio, q̄ cogitauit Dominus occidere te, quia fecisti malū hoc. i. coluisti idola, & in super nō acquieuiisti cōsilio meo, & ob hoc Deus turbauit mentem eius, vt vellet ire ad pugnandum contra Ioas, vt caderet in manus eius, vt patet ibidem, scilicet: noluit audire Amasias, eo q̄ Domini esset voluntas, vt traderetur in manibus hostium propter Deos Edom.

Amasias quomodo potuit capi uiuens in bello. Quæstio XIII.

QV AER ET VR vltius, quomodo potuit capi in bello uiuens Amasias: Dicendū, q̄ hoc fuit, quia totus exercitus suus fugit, & ipse mansit solus, & nō potuit euadere manus

regis Israel. Dicit autē Iosephus 9. antiqui. q̄ fuit factū istud miraculosè, quia Deus incussit timorē viris Iuda, & non potuerunt stare corā Israel, & quasi nebello fugerūt cū ait: eunq; produxisset exercitū contra Ioas, & esset iā preliū cōmissurus milites Amasie repentinus terror inuasit, qualē nō propitius Deus immittit, & antequā venirent ad manus in fugam animi pauore cōuersi sunt: illis ergo terrore disperis contigit, vt Amasias desolatus ab hostibus caperet. Istud autē satis est verisimile, quia similia solet Deus interdū agere: f. sine armis solo terrore hostes fugare, sicut fuit de castris Syriæ. sup. 7. & de Philistinis, qui circundederat Israelitas inermes, & factō fragore de cælo super eos, fugati sunt. sup. j. li. c. 7. Sic etiam Deus immisit terrorem super Chananeos, vt fugerēt à facie Israelitarū: Exod. 23. terrore meū mittam in præcursum tuum, & occidam omnē populū, ad quem ingredieris, & nō solū faciebat Deus istud in gentilibus fauore Israelitarū, sed etiam in ipsismet Israelitis, quando mali erant: nã exercebat eos, vt non possent stare coram hostibus: Leuiti. 26. f. Qui de uobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium terrebit eos sonitus folij uplantis, & ita fugient quasi gladium, cadent nullo persequente, & corruēt singuli super fratres suos, quasi bella fugientes: nemo vestrum audebit in inimicis resistere. Et non solum erat hoc respectu Iudæorum ad hostes suos, sed etiam ipsimet Iudæis inuicem hoc accidebat: quia quādo pugnauit Abia rex Iuda contra Ieroboam regem Israel Deus exterruit Ieroboam, & uiros suos. ut patet. 2. Paralip. 13. f. omnesque uiri Iuda uosiferati sunt, & ecce illis uociferantibus perterritus Deus Ieroboam, & omnem Israel, fugeruntque filij Israel Iudam, & tradidit eos Deus in manu eorum: ita ergo nūc fieret de conuerso, quia tunc fonebat causam iustā Abia cōtra Ieroboā, & Deus perterritus Ieroboā: nunc igit, quia fonebat Ioas causam iustā cōtra Amasiam terret Dñs Amasiam à facie Ioas, & uerteret in fugā, & factis rōnabile est: quia 2. Paralip. 25. dicit, q̄ Deus tradidit eum in manus hostiū suorum: & istud esset uertendū eum in fugam, & incutiendū pauorem uiris suis.

Amasias an uixerit annis 25. post mortem Ioas regis. Quæstio XIV.

QV AER ET VR vltius, quomodo dicit hic, q̄ uixit Amasias annis 25. postquā mortuus est Ioas rex Israel. Nã non potest hoc stare, quia 2. Paral. 25. dicit, q̄ uixit quindecim annis post mortē Amasie. Secūdo patet, ex litera hebraica, quæ ponit hic quindecim annos. Tertio patet, & efficacius, quia impossibile erat istud: nã cepit regnare Amasias annis 11. Ioas, vt patet supra in litera. Regnauit autē Ioas annis decē, & sex: sic trāsierunt quatuordecim anni regni simul Ioas, & Amasie, & tñ Amasias regnauit annis uiginti nouē, ut patet supra in litera: ideo manebāt quindecim, subtractis quindecim de uiginti nouē, remanēt 14. & sic nō potuit Amasias uiuere nisi quindecim annis post mortē Ioas regis Israel. Nicolaus autē, & quidā alij, exensant istā literam, dicentes, q̄ regnauit Amasias annis triginta nouē: & tñ solū ponunt uiginti nouē hic in litera: quia decē annis istorū fuit profugus Amasias in Lachis: nã fugit de Ierusalē. cū serui sui infidiarentur ei, & postea adduxerunt eū de Lachis, & occiderūt, ut patet. inf. in litera, & dicit, q̄ illi decē anni, qbus mansit in Lachis fugiens non computantur de regno suo, & tñc subtrahendo quatuordecim annos, qbus simul uixerunt Amasias, & Ioas, manēt de regno Amasie anni uigin-

Deus so-
lites
sine armis
fugare.

Quarta-
rario.

uiginti quinq; & sic dicit, q̄ computantur hic Omnes anni, quibus uixit Amasias post mortem Ioas. & tñ 2. Paral. 25. ponuntur solum quindecim anni, quia illis solum proprie regnauit: alij autem decem, licet uixit, nō regnauit, quia erat profugus in Lachis.

Sed dicendum, q̄ ista positio nullo modo stat. P. i. mō, quia ista distinctio haberet locum, si forte in Hebræo vnde, sumpta est litera nostra, ponerent aliquādo uiginti quinq; anni, & aliquādo quindecim de regno Amasie post mortē Ioas, & tñ ibi nō est aliqua differentia, quia hic ponunt in Hebræo quindecim anni, & tñ 2. Paral. 25. ponunt in Hebræo quindecim, quomodo ergo poterat ponere Hieronymus uiginti quinq; eū à nullo loco in litera hebraica hoc haberet, ideo ridiculū est. Secūdo patet, quia nō potest dici, q̄ maneret Amasias profugus decē annis in Lachis, & q̄ ibi decē anni subtraherent de regno suo, quia hic dicit, q̄ senties Amasias contra se factā coniurationē in Ierusalē, fugit inde in Lachis, & dicit, q̄ serui eius miserūt post eū, quia istud significat, q̄ immixti miserunt, vt ipse recessit. Etia non est uerisimile, q̄ postquā cepit esse cōiuratio manifesta cōtra regem, & ipse fugit à facie cōiuratorū, q̄ decē annis serui eius miserūt, quia tunc oportebat, q̄ in istis decē annis esset bellū contra regē postquā iam ceperat ipse manifeste fugere à facie eorū, & tamē nō est hoc uerisimile, quia litera nō signat aliquid bellū: nã hic, & 2. Paral. 25. solū dicit, q̄ miserunt post regē, & occiderunt eū in Lachis. Tertio patet, quia scriptura non tenet istū modū, scilicet, q̄ annos alicuius regis subtraheret propter maiā habitudinem in regno, vel propter aliā causam: quia anni regū exprimuntur ad sciēdū durationē populū, q̄ computatur per annos regis, & sic dicitur certificatio rerū, q̄ uixit quantū ad tps: si tñ subtraherent aliquādo anni alicuius regis, vel pars eorū, iā esset ratū in omnibus descriptionibus tēporalibus, & nō esset aliqua certitudo de reb; gestis, quo anno facta fuisset: ideo dicendū q̄ nūquā subtraheretur anni alicuius regis ex aliqua cā. Quarto patet hoc ex positione Iosephi: 9. antiqui. nã dicit, q̄ Amasias uixit solū quinquaginta quatuor annos, & regnauit uiginti nouē: & sic nō pot dicit, q̄ subtraherent decē anni de regno eius: nã tunc oportebat, q̄ uixisset sexaginta quatuor annis, quia ipse erat uiginti quinq; annoru quādo cepit regnare, & additis triginta nouē, quibus dicit eū regnasse, erunt sexaginta quatuor. Non ergo subtraherentur aliqui anni de regno suo.

Dicendum igitur, q̄ ista litera est corrupta, quia cum deberent poni quindecim anni, positi fuerunt uiginti quinq;, & facili est hoc fieri inter Latinos, maxime quando numeri scribuntur per literas æquivalentes numeris. Et istam positionem tenet historia scholastica, & uera est.

Sed obijciēt, quia sequenti. c. dicit, q̄ anno 27. Ieroboā regis Israel cepit regnare Azarias in Iuda, & tñ Ieroboā regnauit post patrē suū Ioas: ergo oportet, q̄ manerēt uiginti sex anni ad min⁹ de regno Amasie qñ cepit regnare Ieroboā, quā inter Amasiam, & filiū eius Azariā, vel Oziā nullus fuit rex medius: si autem solū uixisset Amasias quindecim annis post mortem Ioas, oporteret, q̄ moreretur anno quinto decimo, vel sexto decimo regis Ieroboam, & in illo anno inciperet regnare Azarias filius eius.

Dicendum, q̄ ad hoc sequenti. c. respōdebitur in principio. Dicit autem Iosephus 6. antiqui. q̄ istud bellū, quod fuit inter Amasiam regem Iuda, & Ioas regē Israel, fuit anno 14. Amasie regis, & sic patet, q̄ fuit in ultimo anno regni Ioas regis Israel: quod patet: quia Ioas regnauit annis decem, & sex præcedenti. c. cepit autem regnare duobus annis ante Ama-

siā, quia supra in litera dicitur, q̄ anno secundo Ioas regis Israel regnauit Amasias in Ierusalē: ideo oportet, q̄ quando esset annus quartus decimus Amasie, esset annus decimus sextus Ioas, & tñ Ioas solum regnauit decem, & sex annis, ergo mortuus est anno quarto decimo Amasie: illo tñ anno dicit fuisse bellū inter Amasiam, & Ioas, ideo mortuus est Ioas anno, quo fecit istud bellū. *Factaque est.* Hic ponitur secundū huius partis. l. aduersitas Amasie, quando à subditis suis hostiliter occisus est, & dicitur. *Facta est contra eum coniuratio in Ierusalē.* Scilicet, aliqui de seruis eius coniurauerunt inter se, vt occideret ipsum: sic enim coniurauerunt contra patrē suum Ioas supra 12. *At ille fugit in Lachis.* Sciuit enim Amasias, q̄ tractabatur contra eum coniuratio, & non poterat euadere illā, ideo fugit de Ierusalē in urbē Lachis. vt ibi euaderet. Est autē Lachis ciuitas in regno Iudæ, vt patet Iosue 15. Et contra istā ciuitatē erat bellum, quando Senacherib uolebat pugnare cōtra Ierusalē, ut patet inf. 19. & de hoc dicitur, Michez. Ideo descendit malū à Dño in porrā Ierusalē simul rus quadriga stuporis habitantibus Lachis: putauit tñ Amasias ibi securus manere, quia forte in urbe illa habebat fideliores famulos, quā in Ierusalē, ideo fugit illuc. *Miseruntque post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi.* Isti, qui coniurauerunt contra Amasiam, erant potentes, ideo fugiente eo in Lachis, missus est illuc exercitus ab istis coniuratoribus, & occisus est ibi Amasias. *Et asportauerunt in equis.* Id est, in curru equorum. Hoc fuit ad hoc, q̄ sepeliretur in Ierusalē, quia non erat in Lachis aliquid sepulchrorū regaliū. *Sepulchrumque est in Ierusalē cum patribus suis in ciuitate Dauid.* Iste sepultus est in sepulchris regum, quāquam occisus est à seruis suis. Pater autem eius non sepultus est in sepulchris regum. 2. Paralip. 24. filius quoque eius Ozias non fuit sepultus cum regibus. eo. li. ca. 26. *Tulit autem uniuersus populus inde Azariam annos natum decem, & sex.* Iste Azarias uocatur alio nomine Ozias. 2. Paralip. 26. & Matth. 1. ideo erat autem filius Amasie, & cum esset annorum 16. factus est rex de consensu totius populū. *Et constituerunt eum regem pro patre eius Amasie.* Quia ad ipsum ueniebat regnum iure hæreditario, quia forte nullus alius erat filius Amasie. *Ipse edificauit Iam, & restituit eam Iudæ.* Ista est quedam ciuitas in terra Idumæorum, & est apud mare rubrum, & uocatur alio modo Elath, vt patet Deu. 2. cum dicitur, q̄ uenerunt per uiam campestem de Elath, & de Afiogaber per terram montis Seir. Istud patet magis præcedenti. lib. ca. 9. cum dicitur, q̄ Salomon classem fecit in Afiogaber, quæ est iuxta Ailam in littore maris rubri in terra Idumæ, & uocatur in Hebræo hic ista ciuitas Elath, sicut Deu. 2. intelligendum autem, q̄ pugnauit Ozias contra Idumæos, & accepit ciuitatē istam de terra eorū, & edificauit eā. i. restaurauit, quia forte bello deleta fuerat: tenuerunt autem Israelitæ quondā istam ciuitatē, qñ terra Edom erat subiecta regibus Iudæ, scilicet, tempore Iosaphat, & aliorum regum præcedentium, ut colligitur præcedenti. li. c. ultimo, & sup. 3. & tempore Ioram filij Iosaphat recessit Edom, ne esset sub Iuda, sup. 8. & tñc ista ciuitas desijt esse sub regno Iuda. Ozias tamē habuit crebras uictorias, & pugnabat contra gentes in circuitu, ut patet. 2. Paralip. 26. ideo pugnant contra Edom accepit ciuitatem hanc de manu eorū, & hoc patet, quia dicitur: Et restituit eā Iudæ. f. quondam fuerat Iudæ, & tamen iā perdita erat. *Postquam dormiuit rex cū patribus suis.* Id est, postquā mortuus est Amasias pater eius: nã uiuente eo nulla bella fecit Ozias, quia non regnabat, etiam quia tunc paruulus erat.

Amasie oc-
cisio.

Quare

Quare coniuuratio contra Amasiam facta fuerit a seruis suis: Quæstio X VII.

QVAERETVR quomodo, vel ppter quid facta est cõiuuratio ista cõtra Amasiam a seruis suis. Respondet Nicolaus, qd populus habuit regẽ exo sum, quia propter stultitiam suã induxerat multa mala regno. Noluit enim cessare a bello cõtra Ioas regẽ Israel, & ob hoc multi de viris Iuda occisi sunt, & alij fugati sunt, & murus Ierusalẽ diruptus est per quadringentos cubitos, thesauri domus Domini, & domus regis ablati sunt, & obsides ducti sunt de Ierusalẽ filij nobiliũ in Samariam. Et ob hoc populus indignatus in vindictã istorũ malorũ regẽ occidit.

Circa hoc sunt duo dubia: primũ est de istis insidijs, quomodo fuerunt posite, quia non videtur nũc facta cõiuuratio eo modo, quo aliãs fiebat, sed solũ modo belli: Secundum est, quare fuerint posite insidiæ.

Ad primum dicendũ, qd non fuerunt insidiæ cõtra Amasiam eo modo, quo fuerunt contra patrem suũ Ioas: nã ille fuerunt occultæ, cũ rex occisus fuerit in lectulo suo. 2. Paralip. 24. & tamen hic fuerunt aperta, quia rex cognouit cõiuurationẽ, & fugit p̃tore in Lachis. Secundo patet, quia insidiæ, quæ aliãs fiebant, erant ab hominibus impotentibus, qui non poterant aliãs occidere, nisi occultẽ agerent: sic duo serui Ioas, scilicet, Iosachar, & Iozabad coniuurauerunt contra eum, & ipsi occiderunt eum. sup. 12. & 2. Paralip. 24. hic autem fuerunt insidiæ potentum ad modum belli: nam postquam cognouit rex illas non potuit se defendere, & fugit in Lachis. Tertio patet, qd adhuc postquã fugit nõ potuit se ibi defendere, sed occisus est: nã illi, qui coniuurauerant cõtra eũ, miserunt illum exercitũ, qui occideret Amasiam, & sic non erant istæ insidiæ, sed vis publica.

Cõiuuratio contra Amasiam facta a seruis populi.

Dicendum ergo videtur, qd hic non coniuurauerunt specialiter contra regem aliqui serui eius, sed totus populus coniuurauit, vel maior pars, & decreuit eũ occidere. Nam si aliqui de seruis suis specialiter posuissent insidias contra eum, cognitis illis non fugerent Amasiam, sed faceret illos comprehendere, & occideret. Item dato, qd fugeret non posset illi mittere cõtra eum tantum exercitum, qui occidere posset regẽ: quia tunc maiores potestates essent cõiuuratores, quã rex, cũ rex sciens insidias eorum, nõ posset se defendere publicẽ. Itẽ non potest dici, qd esset aliquis vir potens, qui insurgeret contra Amasiam ad vsurpandum regnum: quia si iste publicẽ insurgeret, poterat Amasiam se defendere de eo, nisi maior pars regni faueret illi. Sed adhuc non stat, quia si maior pars, vel quasi totũ regnũ faueret ei, & posset occidere Amasiam, postquam occisus esset, regnaret iste, qui insurgebat, & tamen regnauit Ozias filius Amasie, & de consensu cõmuni populi assumptus est in regem, vt patet in litera: ergo non fuit aliquis, qui insurgeret specialiter contra Amasiam, vt patet ex dictis. Itẽ patet, quia si sic fuisset, nominarent illi, qui insurgebat, siue essent insidiæ manifestæ, siue occultæ. De occultis patet, quia duo serui Ioas patris Amasie occiderunt ipsum, sup. 12. & 2. Paral. 24. de manifestis apparet, sicut cum Iehu insurrexit contra Ioram regem Israel supra 9. & multi alij in Israel occidebant reges, & regnabant pro eis, vt patet sequi. c. & precedẽti li. c. 15. & 16. & omnium ponuntur nomina: hic tñ nõ ponitur nomen alicuius insidiatoris, & sic videtur, qd totus populus hoc fecit. Item patet, qd si aliqui de populo specialiter terendissent istas insidias Amasie filius eius Oziam postquam regnaret, occideret, illos sicut dicitur. sup. in litera, qd Amasias occidit seruos suos, qui occiderant patrem suum, &

F noluit occidere filios eorum, & tamen de Ozia non dicitur, qd aliquem occiderit de occisoribus patris sui, nec quẽsuerit ad occidendum eos, ideo videtur qd populus egerit, & toti populo ignoscendũ erat.

Totus populus quare voluit occidere Amasiam: Quæstio X VII.

QVAERETVR circa secundũ, propter quid totus populus voluit occidere Amasiam. Nicolaus respondet, vt dictũ est, qd fuit propter stultitias, quas fecerat, & damna magna, quæ intulerat populo, & istud aliqualiter est verisimile: & tamẽ obstat, quia videtur, qd immediatẽ post bellũ, quod habuit Amasias cũ Ioas, populus velle occidere Amasiam, quia tunc esset stimulatũ recenti dolore, & tñ non fuit ista occisio vsq; ad quindecim annos post, & secundũ quosdam vsq; ad viginti quinq; non ergo videtur, qd tanto tempore differret populus vindicare iniuriam suam, quia nunquã aliquis differt vindictã nisi propter impotentia: nam aliãs vindicta dulcissima est, quando ira est feruens ad primũ impetum: quando autẽ efferbuerit, iã non est dulcis, cũ, deficiente ira, non sit appetitus vindictæ, & tamen populus totus poterat occidere Amasiam mox post bellum, quod habuit cũ Ioas: ergo si propter istud ageret, videtur qd illico occidisset eum: nam nullo tempore poterat Amasias resistere toti populo.

Secunda positio est, qd populus fecit hoc, vt liberaretur a seruitute: nam quando Ioas rex Israel fecit bellum contra Amasiam, & captum duxit eum in Ierusalẽ, videtur, qd exegerit ab eo iuramentũ, qd solueret sibi quolibet anno tributũ, & tunc dimisit eũ. qd patet: quia Ioas tulit obsides de Ierusalem, vt patet sup. in litera, & tamen obsides nunquã dantur nisi pro fidelitate seruanda, vel pro aliquo debito soluendo. Iudæi autem horrescerent qd manerẽt subieci regibus Israel soluendo eis tributa: Ideo occiderent Amasiam non quidem propter mala, quæ fecerat, sed quia viuente eo manebat regnum Israel obligatũ ad tributa. Si autem moreretur ille, surgeret rex nouus, qui non iurasset regi Israel de prestandis tributis, & sic manerent viri Iuda liberi, & istud videtur satis rationale motiuum.

Sed obijciunt, quia non fuit occisus Amasias viuente illo rege, cui iuramentũ prestitũ erat: nã quindecim annis post mortẽ Ioas occisus fuit Amasias. 2. Paral. 25. Dicit potest, qd quãquã iuramentũ prestitũ fuit Ioas tamen prestitum fuit ei pro se, & successoribus suis, & sic regnante nunc Ieroboã in Israel tenebantur ei ad tributa viri de tribu Iuda: sic enim consueuerunt prestari iuramenta de fidelitate seruanda summo Pontifici, & regibus. f. qd sequitur fidelitas eis, & successoribus suis canonicẽ intrãtibis, extra de iure iur. cap. ego enim. Voluerunt ergo saltem nunc esse liberi viri Iuda, et occiderunt regem suum. Sed dicitur tunc, qd viri Iuda potuissent hoc facere prius, & essent liberi citius a tributis.

Dicendũ, qd forte nõ habuerunt opportunitatẽ ad hoc, qd posset resistere regi Israel, nisi tũc. Et si dicatur quid de obsidibus, qui manebant penes regẽ Israel, quia pp eos populus seruare vellet iuramentũ regis? Dicendum, qd forte populus non multum curauit de obsidibus: quia potius elegit illos perdere, quam manere in continua seruitute regum Israel.

Tertia positio est, qd nõ fuerit aliquid horum, sed qd Deus prouocauit odium uirosum Iuda cõtra regem suum, ut ex hoc sequeretur occisio eius, quam Deus uolebat inducere ad executionẽ iustitiæ cõtra Amasiam: & tunc suborta quantuncunq; parua occa-

occasione, magnum inde odium nasceretur. Et hoc est verisimile: quia 2. Paralip. 25. dixit propheta ad Amasiam: Scio, quod cogitauerit Dominus occidere te: ipse ergo faceret, quod nunc occideretur.

Quare fecit Deus, quod Amasias occideretur. Quæstio X VII.

QVAERETVR ulterius, quare Deus fecit, qd occideretur Amasias a seruis suis.

Aliquis dicit, quod hoc factum est propter Deos Edom, quos eduxit de bello, & coluit. Sed dicitur qd hoc non stat: quia iam propter hoc data fuerat ei pena, scilicet, qd vinceretur a Ioas rege Israel, & ignominiosẽ captus duceretur in Ierusalem, vt patet 2. Paral. 25. scilicet: noluit audire Amasias, eo qd esset voluntas Domini, vt traderetur in manibus hostiũ propter Deos Edom: ideo nõ occideretur pro hoc.

Dicendũ, qd ista ratio non cogit propter duo: primo, quia dato qd victus fuisset a Ioas propter Deos Edom, tamen adhuc poterat iterum puniri pro illo peccato: nec esset inconueniens pro eodem peccato sæpius puniri, quando vna pena non est sufficiens: si autem prima poena fuerit sufficiens, nunquam sequitur alia. Et sic intelligitur illud Naum primo. f. nõ iudicabit dominus bis in idipsum. i. non puniet bis sufficienter pro eodem peccato, sed puniet pluries si non sufficienter. Secundo, quia dato qd prius sufficienter punitus esset, tamen reiteraret peccatum colendo Deos Edom: ideo debebat ei noua pena. f. mors.

Dicendum ergo videtur, qd Deus fecerit eũ occidi propter duo. f. quia coluit Deos Edom, & quia pphetã exhortantẽ se ad bonũ increpuit; sic patet 2. Paral. 25. cũ dixit propheta ad Amasiam: Scio, qd cogitauerit Dñs occidere te, quia fecisti hoc malũ. f. voluisti Deos Edom, & insuper non acquieuiisti consilio meo. Intelligendũ tamen, qd non immediatẽ vt coluit Amasias Deos Edom, fuit reus mortis: nam si solum coluisset eos ante bellum, qd habuit cum Ioas, illud bellum esset sibi in penam: & tamen postea coluit manens semper in crimine suo: ideo postquã multis annis expectatus est, & non fuit auersus a malo, Deus fecit qd occideretur a seruis suis. qd patet, quia tunc quando occisus est manebat in idolatria, vt patet, 2. Paral. 25. f. Qui postquã recessit a Domino, retenderunt ei insidias in Ierusalẽ: cunq; fugisset Lachis interfecerunt eum ibi: & sic continuabat tunc cultum idolorum. Quod autem nõ fuisset occisus, si postquã victus est a Ioas nõ rediisset ad cultũ idolorum, patet ex verbis pphete, qui dixit: scio qd cogitauerit Dñs occidere te, & non dixit: scio, qd disposuit Deus te occidere, vel qd te occisurus est: nã cogitatio rem imperfectam significat & sic significat Deus esse ad modum hominis consiliantis, an aliquid agat, non tamen plenẽ deliberati, & sic non fuit deliberatio mortis contra Amasiam propter peccata, quæ fecerat, quando locutus est ei propheta, E sed propter peccata, quæ postea egit.

Anno quinto decimo. Hic ponitur secundum principale huius. c. in quo reditur ad narrandũ historiã regũ Israel cõtẽporaneorũ regibus Iudæ, & dictum fuerat supra de regno Amasie regis Iudæ, cui fuerunt cõtẽporanei duo reges in Israel. f. Ioas, & filius eius Ierobam: Dixit autem supra de regno Ioas: ideo expleto regno Amasie, narrat hic de regno Ieroboã, & dicitur: Anno decimo quinto Amasie filij Ioas regis Iuda regnauit Ieroboam filius Ioas regis Israel. Fuit enim cõtẽporaneus Ieroboã Amasie: nã in medio tẽporis regni eiẽ cepit regnare Ieroboã, quia Amasias regnauit annis viginti nouem, sup. in litera, & anno

quintodecimo regni eius cepit regnare Ieroboam rex Israel. In Samariam quadraginta, & vno anno. Erat Samaria metropolis regni, ideo ibi regnare dicebant omnes reges Israel. Regnauit autẽ Ieroboã plus quã ceteri. f. quadraginta, & vno anno: nullus tamẽ in regibus Israel fuit, qui excederet viginti octo annos in regno: nã Iehu viginti octo annis regnauit in Israel. sup. 10. alij verò pauciori tẽpore, vt colligitur ex processu libri p̃cedentis, & istius: & sic potuit Ieroboã facere magnifica gesta, quia magno tẽpore regnauit. Et fecit quod malum est corã Domino. i. coluit idola: istud enim erat malũ cõmune omnibus regibus Israel, quia nullus eorũ fuit, qui nõ coleret idola: iste tñ vehementer coluit illa, vt ait Iosephus. 9. Antiqu. f. hic autẽ rex circa Deũ quidẽ iniuriõsus, & iniquus extitit vehemẽter idola colendo, & multa incongrua, & extranea opera faciẽdo. Non recessit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabath. f. coluit vitulos aureos sicut ille, & sic imitatus est eum in nomine, & in crimine, & ad differentiam istius Ieroboã vocatur semper ille primus Ieroboã filius Nabath. Qui peccare fecit Israel. Scilicet, constituendo vitulos aureos, & faciẽdo qd totus populus coleret illos. Ipse restituit terminos Israel. i. quãquã esset malus iste Ieroboam contra Dominum, tamen multa bona populo cõtulit: nam totam terram, quæ occupata tenebatur de regno Israel a siris, & alijs gentibus restituit terrã Israel. Et proprie dicitur, quod restituit terminos Israel, qd de nullo alio rege dicitur: nam restituere terminos est facere, qd termini Israel essent vbi fuerat a principio, & hoc fecit iste: istud autem non poterat esse nisi omnia loca, quæ pertinerant olim ad terram Israel, reducerentur ad possessionem Israel: alij autem reges restituebant aliquas ciuitates solũ, sicut fecit Ioas pater istius: ideo proprie nullus restituit terminos nisi iste, & ob hoc dicitur est iste saluator, vt patet inf. in litera, & precedenti. c. dicitur: dedit Dominus Saluatorem Israel. Ab introitu Emath vsque ad mare solitudinis. Emath est ciuitas, quæ aliquando vocatur Emath, & aliquando vocatur Reblata, vt quidam volunt: & tamen falsum est: quia Reblata distinguitur ab Emath Numeri. 34. & est Reblata orientalis, quã Emath in ipso latere aquilonari terrę Chanaan: eo. c. Et est Emath metropolis regni: Reblata verò est in regno Emath, ideo dicitur: Reblata esse in terra Emath. inf. 23. & Iere. 39. & vocat nunc ciuitas Anthiochia ab Anthiocho rege Syriæ, & ista ciuitate beatus Petrus tenuit sedẽ annis septẽ, antequã esset sedes apostolica Rome. Ponit autẽ ista ciuitas in terminis terræ Israel, & Syriæ: ex parte aquilonari: Num. 34. & sic non cõstat, an sit ciuitas Emath in terra Israel, vel si in terra Syriæ: Hieronymus autẽ vult, qd sit in terra Syriæ, vt patet in quodã prologo suo super Actus apostolorum, vbi dicitur: Luchas Antiochenis natione Syrus. Idẽ patet in alio prologo eius dẽ super Luchã; & sic vult, qd esset ciuitas ista Syriæ: mare solitudinis est mare Sodomorũ. f. vbi fuerunt quodã ciuitates quatuor Sodomorũ in valle, & submersę sunt, qñ Deus percussit illas. Gen. 19. factum est ibi mare, siue Lachus magnus occupans totã planitiã vallis, & vocat illud mare solitudinis, vel mare mortuũ, & mare Sodomorũ, & Lachus diaboli, & lachus Asphaltidis. Df mare solitudinis quia est apud solitudines arabicas, & sic nominatur sæpe, vt patet: Num. 34. & Deut. 3. & Iosue 12. vocatur etiam mare mortuum, quia in eo non sunt pisces, nec aliquid viuẽs gignitur, & viuẽtia, quæ ibi natant, sub mergi non possunt. Vocatur mare salissimũ, quia nullũ mare est magis salsum, quã istud: & hoc quia est sulphureũ cum factum fuerit, quãdo Deus misit sulphur

Emath, & Reblata an esset ea dẽ ciuitas.

Antiochia quodã vocabatur Reblata, & vbi.

Mare mortuũ diuersimodẽ nominat.

Sulphur de celo super ciuitates illas. Et ista nomina sunt vulgata in scriptura: quia mare solitudinis vocatur hic, & Iosue 12. & mare mortuum vocatur Iosue 3. & mare salissimum vocatur Nu. 34. & Deu. 3. & Iosue 12. & significatur, quod ista sint idem: nam Iosue 3. vocatur mare solitudinis, & dicitur, quod nunc vocatur mare mortuum, & Deu. 3. & Iosue 12. vocatur mare solitudinis, & dicitur, quod illud est salissimum. Mare autem diabolus, vel lacus non vocatur in scriptura, sed ab incolis terrae illius, quia ille quatuor ciuitates, vbi factum est illud mare instigante diabolo peccauerunt, & perierunt. Vocatur autem lacus asphaltidis a scriptoribus in historijs. Sic enim vocatur a Iosepho 9. Antiqui. & in multis locis. Sic etiam vocatur ab Iosue in libr. Ethymo. & a Solino in Polistor. c. de Iudea, & a multis alijs auctoribus. De isto mari magis declaratum est Iosue 12. Et ponunt ista duo loca termini Israel: nam Nume. 34. ponitur Emath terminus ex parte aquilonari, & mare solitudinis siue salissimum ponitur in latere aquilonari ex parte orientis: & quia restituit iste Ieroboam Israeli omnia loca, quae erant intra istos terminos, dicit restituisse terminos Israel, sic ait Ioseph. 9. Antiqui. f. Prophetauit Ionas, quod oporteret Ieroboam regem proprium dilatare in partibus quidem aquilonis vsque ad Emath ciuitatem, a meridie vero vsque ad asphaltidem paludem: antiquitus enim termini Chanaan isti fuerunt, sicut princeps Iesus ea loca determinauit. Iuxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per seruum suum Ionam. Scilicet, Deus praenunciauerat per Ionam prophetam regi Ieroboam, quod ipse restitueret omnes terminos Israel, iste Ionas fuit ille, qui prophetauit contra Ninium, quod patet: quia hic vocatur filius Amathi. Filium Amathi prophetauit. Amathi erat pater istius, & creditur fuisse propheta, ut in f. dicitur. Qui erat de Geth. Geth quaedam ciuitas est in terra Israel. Quae est in Opher. i. ciuitas Geth est in terra Opher. Aliqui dicunt Opher, sed errant: dicit enim Historia scholastica, quod Opher est nomen cuiusdam turris nebulosae, quae non longe erat a templo: Opher autem erat nomen provinciae, in qua erat Geth, & dicitur, quod ista Geth erat in Opher ad significandum, quod non est ista Geth terrae Philistinorum: nam Geth est vna de quinque metropolibus terrae Philistinorum Iosue 13. & supra 1. lib. cap. 6. & de ista vrbe fuit Goliath, quem occidit David, ut patet eod. lib. cap. 16.

Cap. 11.

Opher an debeat vocari Opher.

Sciendum, quod Opher deberet vocari Ophir, sicut regio illa Indiae, ad quam mittebat Salomon pro auro, ut patet praecedenti. li. c. 9. & c. vltimo: nam in hebraeo non est aliqua differentia, nisi quod prima littera vnus est Aleph, & prima alterius est Ayn, sed ista differentia non potest seruari in Latino: voluerunt tamen scriptores Latini facere aliquam differentiam, & vocauerunt Opher illam, quae est in India, & Opher illam, quae est in Iudea.

Ieroboam quo anno Amasia regnare cepit. Quaes. XIX. K

Quaeritur, quomodo dicitur hic, quod anno quintodecimo Amasiae cepit regnare in Israel Ieroboam. Nam videtur, quod cepit regnare anno quatuordecimo: nam Amasiae cepit regnare anno secundo Iosue regis Israel. sup. in littera, & regnavit Iosue decem, & sex annis praecedenti. c. ergo erat annus quartus deimus Amasiae, quando cepit regnare Ieroboam.

Dicendum, quod in hoc non est aliqua difficultas: nam aliquando accipiuntur anni completi, & aliquando inchoati, & sic fuit hic: nam annus quintusdecimus regni Amasiae non erat finitus quando cepit regnare Ieroboam, & tamen erat inchoatus.

Sed obijcietur fortius, quod cepit regnare ante annum quintumdecimum, immo ante annum tertium regni Amasiae: nam Amasiae vixit solum quindecim annis post mortem Iosue regis Israel, & mortuo Amasia regnavit filius suus Ozias: & tamen Ozias cepit regnare anno 27. regis Ieroboam, ut patet sequen. c. ergo transferat simul viginti septem anni de regno Amasiae, & de regno Ieroboam, & tamen Amasiae regnavit annis uigintinove. sup. in littera, ergo secundo anno regni sui cepit regnare Ieroboam in Israel.

Respondet Nicolaus, data positione, quae supra recitauimus. f. quod uixerit Amasiae uigintiquinque annis post mortem Iosue, ut dicit hic littera, & tunc debet Ozias regnare anno 25. regni Ieroboam: quia uigintiquinque annis regnauerunt simul Amasiae in Iuda, & Ieroboam in Israel: & tamen dicitur, quod regnavit anno 27. Ieroboam: ideo dicit, quod incepit Ieroboam regnare uiuente patre suo Iosue, & regnavit cum eo duobus, uel tribus annis: & sic computando a principio regni eius fuit uigintisimus septimus annus eius quando cepit regnare Ozias in Iuda: sed ista positio iam improbata fuit supra: & tamen de ea adhuc dicitur sequen. c. Tenendo tamen, quod non uixerit Amasiae nisi quindecim annis post mortem Iosue, sicut dicitur hic in hebraeo. & 2. Paral. 25. & etiam uult illud Iosephus, non possumus sic respondere, quia tunc oportebit, quod regnauerit Ieroboam rex Israel secundo anno Amasiae, sed quomodo hoc iter declarabitur sequen. c.

Deus quare contulit tot uictorias Ieroboam tam pessimo. Quaes. XX. L

Quaeritur, cum iste Ieroboam esset tam malus in colendo idola, quare Deus contulit ei tot uictorias: nam nullus fuit in regibus Israel, qui tam magnifica ageret: ipse enim restituit terminos Israel, quod de nullo alio dicitur. Etiam ipse fuit saluator Israel, ut patet in littera. Potest responderi, quod Ieroboam isto tempore, quo istas uictorias habebat non erat idolatra, sed habitis illis conuersus est ad idola. Sic enim fuit de Amasia: nam ipse fuit bonus antequam pugnaret contra Edom, deditque ei Deus magnificam uictoriam, & accipiens in bello Deos Idumeorum, coluit eos postea, nec uoluit desistere ab isto cultu, quamquam per prophetam increpitus fuerit 2. Paralipo. 25. Vel potest dici, quod fuit malus Ieroboam a principio regni sui, & tamen postea conuersus est ad Dominum tempore, quo debuit ei dare istas uictorias, sic fuit de Ioachaz auo suo, nam ille coluit idola, & cum affligeretur nimis conuersus est ad Dominum, & orauit, atque exauditus est, deditque liberatorem Israel praecedenti. ca. Tertio dici potest, & melius, quod Ieroboam semper fuit idolatra, & magnus quidem, ut ait Iosephus: & tamen Deus dedit ei uictorias magnas non propter se, sed propter Israel: quia erat afflictus nimis, ut patet in littera, f. uidit Dominus afflictionem Israel amaram nimis, & quod consumpti essent usque ad clausos carcere, & extremos, & non esset, qui auxiliaretur. Et etiam fecit hoc propter pactum, quod habuerat cum Abraham Isaac, & Iacob, ut patet infra in littera: historia tamen scholastica uult, quod Ieroboam fuit bonus antequam haberet uictorias, sed postea ista felicitate elatus fecit malum coram Domino, & missus contra eum Amos propheta reuocauit, praedixit ei mala, de quibus Amos 7. Et de hoc infra declarabitur: rationabilius tamen uidetur, quod semper fuerit malus iste Ieroboam, & quod Deus dederit ei uictorias propter pactum, quod habebat cum Abraham: hoc enim magis significat littera.

Ionas

Ionas ubi prophetauit, quod Ieroboam restitueret terminos Israel. Quaes. XXI. L

Quaeritur, vltterius, quoniam Ionas, vel ubi prophetauit, quod Ieroboam restitueret terminos Israel: nam hoc non legitur in libro suo, qui habet inter libros duodecim prophetarum: nam ibi solum agitur de prophetia contra Ninium, quae erat caput Assyriorum. Respondet Nicolaus, quod quamquam non legitur in libro suo: tamen ipse praedixit istud: quia multa alia ipse praedixit, quae non scripta sunt ibi, sicut ipse praenunciavit de regno Iehou, & vnxit eum, & de destructione domus Achab, & quod filij Iehou regnarent usque ad quartam generationem, & tamen ista non sunt scripta in libro suo. Sic enim Christus multa fecit, & dixit: quae non scripta sunt. Sic pater Io. vlt. f. Sunt autem & alia multa, quae fecit Iesus. & Io. 20. dicitur: Multa quidem, & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quae non scripta sunt in libro hoc. Sed dicendum, quod illud, quod praesupponit Nicolaus falsum est, f. quod Ionas praenunciauerit Iehou, quod filij Iehou regnarent usque ad quartam generationem, & praenunciauerit destructionem domus Achab: nam probatum est contrarium sup. 9. & 10. Sed dicendum, quod non scriptum sit in libro illo Ionae, in quo solum agitur de predicatione in Ninive: tamen constat, quod hoc dixit, cum hic dicitur, quod dixerit. Dicit autem Ra. Sa. quod scriptum est istud in libro Ionae per quandam similitudinem: nam ibi praenunciatum est Ninium, quod subuerteret usque quadraginta dies, & postea conuersus ipse ad Deum non subuersa est, ut patet Ione 3. Ita & nunc Deus praenunciauerat mala Israelitis: uides tamen eorum angustiam magnam, sicut uiderat angustiam Ninuitarum dedit eis Ieroboam in liberatorem: Sed istud nihil est: quia ista allegoria est remotissima: Sacra autem scriptura non probat, nec arguit per allegorias, sed in sensu literali. Etiam quia hoc modo non magis diceretur de Iona, quod hoc praedixisset, quam de Ioele: immo melius diceret, quod hoc praedixit, quia Ioele praenunciavit bruchum, & locustam, & eruginem uerturam, & postea quia doluerunt Hebraei, & conuersi sunt ad Deum, ablatum est malum, ut patet Ioele 2. de quolibet est propheta poterat dici, quod ipse hoc praenunciasset, quia rari prophetae sunt, qui non praedixerint aliquid futurum, quod non legat postea mutatum fuisse, vel ipsi non dicant illud potuisse mutari: & tamen dicitur hic specialiter de Iona, quod Deus praedixerat istud per seruum suum Ionam: ergo oportet, quod ipse hoc uere praedicaauerit, & sic tener Iosephus: Historia autem scholastica uult alio modo introducere uerba ista, dicens, secundum Iosephum, quod praedicauit Ionas in Ninive, quod post modicum tempus Assie perderet principatum; & dicit, quod istud inchoatum est per Ieroboam, sed postea consummatum est, quoniam monarchia Assyriorum translata est ad Medos. Sed istud non stat: Primo, quia Iosephus non dicit totum hoc, sed solum ait: Et stans Ionas in medio praedicauit, quia post modicum tempus Assie perderent principatum: haec ergo eis indicans est reuersus, & non tangit, quod fuerit inchoata ista destructio per Ieroboam. Secundo non stat: quia dato, quod Syri spoliarent principatum suo per Ieroboam, quantum ad aliqd non minuebat potestas Assyriorum: quia Syri, & Assyrii non sunt eadem gens: Assyrii tamen sunt illi, in quorum terra metropolis est Ninive, & missus contra eum Amos propheta reuocauit, praedixit ei mala, de quibus Amos 7. Et de hoc infra declarabitur: rationabilius tamen uidetur, quod semper fuerit malus iste Ieroboam, & quod Deus dederit ei uictorias propter pactum, quod habebat cum Abraham: hoc enim magis significat littera.

R. Salomo rejicitur.

Sacra scriptura non probat, nec arguit per allegorias.

Opinio historica scholastica.

Ariorum aliquo modo diminutus per Ieroboam regem Israel. Dicendum ergo sicut supra diximus.

Ionas cum dicitur filius Amathi quis fuit iste Amathi. Quaes. XXI. L

Quaeritur, vltterius, quomodo vocatur hic Ionas filius Amathi, & quis erat iste Amathi. Hebraei uolunt, quod Ionas fuerit filius mulieris Sareptanae. Sille, quem suscitauit Elias, praeced. lib. c. 17. & dicit, quod est filius Amathi: quia Amathi in Hebraeo interpretatur ueritas, & dicitur esse filius ueritatis, quia mulier Sareptana dixit ad Eliam, quod suscitauit puerum: uerbum Dei in ore tuo uerum est: istam sententiam recitat Hieronymus in prologo super Ionam, dicens: Ionam sanctum Hebraei affirmant filium fuisse mulieris uideae Sareptanae, quae Elias propheta mortuum suscitauit, matre postea dicente ad eum: Nunc cognoui, quia uir Dei es tu, & uerbum Dei in ore tuo est ueritas, & ob hanc causam ipsum puerum sic uocatum Amathi. Amathi enim in lingua nostra ueritatem sonat, & ex eo, quod uerbum Elias locutus est, ille, qui suscitatus est, filius esse dicitur ueritatis. Sed ista positio an a Hieronymo tenetur, non apparet, cum solum illam recitet: ab Hebraeis dicta, & tamen dato, quod teneret eam Hieronymus, non stat. Primo, quia sequeretur, quod Ionas qui iret ad prophetandum in Ninive esset plus, quod centum annorum, ut declaratum est sup. 9. & praeced. lib. c. 17. sed hoc est inconueniens. Secundo non stat: quia iste Ionas dicitur esse de vrbe Geth, quae est in Opher, & tamen si esset filius mulieris Sareptanae, esset de Sarepta terrae Sidoniorum. Tertio, quia iste Ionas dicitur esse filius Amathi hic, & tamen Ione 1. f. factum est uerbum Domini ad Ionam filium Amathi, & tamen, quod uocet Amathi eo modo, quo interpretantur Hebraei, est ualde allegoricum: scriptura autem non conuenit talibus allegorijs uti, sed loquitur in sensu literali: nam isto modo omnia corrumpentur, quae sunt in scriptura quantum ad uerba propria uerborum: quia non diceremus aliquem esse filium illius, cuius nominat, sed daremus interpretationem illius, ut potest, si dicat, quod Isaac fuit filius Abraham, diceretur, quod non fuit filius Abraham: i. alicuius uiri sic uocati, sed dicitur est sic: quia nati sunt multi populi de illo: nam Abraham interpretatur pater multorum populorum, & diceremus, quod Isaac non habuit patrem nomine Abraham, sed forte uocabat Aaron, uel Thare, & tamen uocatur filius Abraham ex causa dicta, sicut aliqui uocant filij iree, uel filij misericordiae, quia super eos est ira Dei, uel misericordia: Ad Ro. 9. Quarto patet: quia si esset Ionas filius mulieris Sareptanae, esset de genere Sidoniorum, & non de genere Israelitarum, quia Tyrii, & Sidonij sunt Chanaanici, ut patet Matt. 15. & Mar. 7. cap. & tamen cum Ionas quaereretur, de quo populo esset: ait Hebraeus, Ego sum: Iona 1. Quinto patet ex regula, quam tradunt Hebraei, quod quilibet alicuius prophetae pater, uel auus nominatur, et ille fuit propheta: & recitat positionem istam Hieronymus in prologo super Sophoniam, dicens: Tradunt Hebraei quotiescunque prophetae pater, aut auus ponatur in titulo, ipsos quoque prophetas fuisse. Dicendum ergo, quod non uocatur Ionas filius Amathi, ut exponunt Hebraei, sed fuit Amathi aliquis uir. Et etiam uidetur, quod fuerit propheta, ut patet in proxima ratione, & non fuit filius mulieris Sareptanae, sed postea multo tempore natus est.

Ratio Doc.

Ionas quomodo dicitur esse de Geth, cum fuerit de Sarepta. Quaes. XXI. L

Quaeritur, Nicolaus, quomodo vocatur Ionas de Geth, quia ipse fuit de Sarepta, cum fuerit filius mulieris Sareptanae, sed postea multo tempore natus est.

mulieris Sareptanæ. Respondet ad hoc; q̄ nō fuit Io-
nas de vrbe Geth, sed natus est in vrbe Sarepta; voca-
tur tñ de vrbe Geth, q̄a ibi sepultus est: & fortè hoc
accepit Nicolaus à Hieronymo; qui asserit Ionã se-
pultum fuisse in vrbe Geth, vt patet in lib. de Illustri-
bus viris, & Isidorus in libro de ortu, & obitu patrũ.
Sed istud non stat: quia iste modus loquendi est con-
tra omnem vsũ tam Sacræ Scripturæ, quàm vul-
garem: quia nunq̄ aliquis vocat de loco, in quo mori-
tur, sed de loco, in quo nascitur, vel in quo morat̄,
sed nominatur hic de vrbe Geth, ergo de illa oriun-
dus erat. Porerat aut̄ aliter tenere positionem istam
Nicolaus, si diceret, q̄ Geth, & Sarepta sunt idem lo-
cus: quia multa loca in scriptura habent plura nomi-
na, sicut Ierusalem, quæ vocatur Iebus, & Ierusalẽ,
sup. 2. libr. cap. 5. & 1. Paralip. 11. & idem locus vocat̄
Luza, & Bethel: Gen. 28. & Iosue 18. Sic etiã Hebron,
& Cariatharbe, & Mambre: Genes. 23. & Iosue 14.
Dicendum tamen, q̄ præsuppositum quæstionis est
falsum, q̄ Ionas fuerit de Sarepta Sydoniorũ: ideo
non oportet respondere ad quæstionem, sed dicen-
dũ, q̄ verè fuerit Ionas de terra Israel de vrbe Geth,
& fuit natione Hebræus, nec fuit filius mulieris Sa-
reptanæ. *Vidit enim Dominus afflictionem Israel amarã ni-
mis.* Ponitur causa quare Deus dederit saluatorem
Israel, & dependet ex præcedentibus, s. q̄ Ieroboam
coluit idola, vt pater sup. & ex hoc non merebat̄, q̄
Deus daret ei victoriã ÷ Syros: quia tñ Israelitæ erant
nimis afflicti, nisi Deus daret ei liberatorem de ma-
nu Syrorum vidēs afflictionem eorum amarã nimis,
misertus est ipsorum: *Et quod consumpti essent vsque
ad clausos carcere.* I. Israelitæ erant nimis consumpti, q̄a
nō solum illi, qui erant viri fortes, & ibant ad bellũ,
erant occisi, sed et illi, qui erant in carcere, s. quia viri
vastauerant terram Israel, & cõpserant ciuitates, &
occidebant omnes, quos inueniebant in vrbe, & etiã
illos, qui erant in carcere. Et patet hoc: quia alias ma-
iores crudelitates faciebant: nam paruulos allidebãt
parietibus, & distrumpebant mulieres prægnantes;
sicut dixerat Eliseus supra 8. s. scio, quod facturus sis
mala filiis Israel, ciuitates eorum munitas igne succẽdes,
& iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos
eorum elides, & prægnantes diuides. A fortiori
ergo occiderent viros existentes in carcere, quia illi
defendere poterant terram, si soluerentur de vinculis.
Simile etiã faciebant Ammonitæ in terra Israel,
vt pater Amos 4. f. Super tribus sceleribus filiorum
Ammon, & super quatuor non conuertam eum, eo
q̄ dissecuerint prægnantes Galaad ad dilatandũ ter-
minum suum. *Et extremos.* Vocantur extremi: homi-
nes minimæ reputationis in populo, qui ad nihil vi-
les sunt, & isti vocantur nouissimi, vt patet præcedẽ.
lib. cap. 21. s. interficiam de Achab mingetẽm ad pa-
rietem, & clausum, & vltimum. Idem eod. libr. c. 14.
dicitur de Ieroboam, idem etiam eod. libr. c. 15. & 16.
& sup. 9. & per hoc significatur maxima destructio:
talis autem fuerat in Israel: nam tempore Ioachaz
non relictĩ fuerant de toto populo, nisi deceni mil-
lia peditum, cum prius essent in Israel plusquã mille
millia virorum paratorum ad pugnam, sicut fuit tẽ-
pore Dauid. 1. Paralip. 21. de hoc præcedenti cap. dicit̄:
Non sunt derelicti Ioachaz de populo, nisi quin quã-
ginta equites, & decem currus, & decem millia pedi-
tum: interfecerat enim eos rex Syriæ. *Et non esset, qui
auxiliaretur Israel.* Id est, angustia Israelitarũ erat ama-
ra nimis: quia cum essent in maxima afflictione, nō
habebant aliquem auxiliatorem: ideo misertus est
Deus, & ipse auxiliatus est eis. *Nec locutus est Dominus,
vt deleat nomen Israel de sub celo.* Reddit causam præce-
dentis dicti, scilicet, quanquam Deus penas magnas

Rfisso au-
ctoris.

F inflixit Israelitis, tamen non locutus est, id est, nō di-
sposuit delere eos omnino de sub celo, & tamen si
ipse non misertus fuisset eorum, & dedisset auxilia-
torem, oportebat, q̄ delerentur omnino. Vidit an-
gustiam eorum, & auxiliatus est. Dicitur autem dele-
ri nomen alicuius de sub celo, quando ipse non
manet super terram, nec aliquis loco eius, s. quia nō
habet successorem in progenie. Si autem Israelitæ
deberent deleri de sub celo, oporteret, q̄ omnes oc-
ciderentur, & nulla progenies ipsorũ maneret. Deus
autem noluit eis tantum malum inferre, ideo vidit
angustiam eorum. *Sed saluauit eos in manu Ieroboam filij
Ioas.* Ita salus fuit: quia liberati fuerunt Israelitæ de
manu Syrorum, & restituti vni eis omnes termini
terre suæ, sicut dicitur supra de Ieroboam: ipse resti-
tuit terminos Israel ab Emath vsque ad mare solitu-
dinis, iste fuit saluator, quẽ Deus daturus erat Israeli-
tis pro tunc: nam præced. cap. dicitur: vidit angustia
Israel, & dedit Dominus Israeli saluatorem.

*Tempore Ieroboam an posset esse magna angustia, cum in
tempore Ioas esset magna populi multitudo.
Quæstio XXIIII.*

QVAERETVR, quomodo poterat esse tan-
ta angustia in Israel, q̄ non manerent nisi de-
cem millia peditum: vt præced. cap. nam illud erat
tempore Ioachaz: & tamen tempore Ioas filij sui di-
citur, q̄ erat magna multitudo: nam Amasias rex Iu-
da, qui erat cõtemporaneus Ioas regi Israel, vt patet
sup. in litera, conduxit de terra Israel centum millia
virorum robustorum cõtum talentis argenti, vt irer̄
cum eo ad pugandum contra Edom, 2. Paral. 25. &
præter illos manebant multi alij in Israel: ergo non
poterat tanta diminutio esse. Aliquis dicit, q̄ tẽpo-
re Ioachaz facta fuit magna diminutio i viris Israel,
& tamen manserunt plus quã ducenta millia pe-
ditum, & quando dicit̄, q̄ solum manserunt decẽ mil-
lia peditum, dicit aliquis, q̄ istud intelligitur de
illis peditibus, quibus rex dabat stipẽdium, & seruiẽ-
bãt ei ad opera belli ex officio: quia omnes alij occisi
fuerant in bellis, & tamẽ de illis, qui non recipiebãt
à rege stipẽdium, manebant plurimi, s. plus quã du-
centa millia peditum. Sed dicendum, quod non stat:
primò, quia præcedenti cap. dicitur: & non sunt de-
relictĩ Ioachaz de populo, nisi quin quãginta equi-
tes, & decem millia peditum: & sic nō stat ista distin-
ctio: q̄a de popularibus, sive de toto populo erat ve-
rum, quod non relictĩ fuissent nisi decem millia pe-
ditum: quia aliàs non diceretur, & nō derelicti sunt
Ioachaz, nisi deceni millia peditum, & non diceret̄,
non derelicti sunt de populo. Secũdò patet: quia ista
tribulatio fuerat maxima, cũ dicitur ibidem interse-
cerat eos rex Syriæ, & redegerat quasi puluerem in
tritura areæ: & hic dicit̄, q̄ vidit Deus afflictionẽ Israel
amarã nimis, q̄ cõsumpti essent vsque ad clausos
carcere, & extremos: si tñ manerent in Israel plus-
quã ducenta millia peditum pugnatorum nō di-
ceretur Israel tam diminutus. Dicendũ ergo, q̄ tem-
pore Ioachaz in toto populo Israel, computando p̄
omnes vrbes non manebant, nisi decem millia pedi-
tũ præter paruulos, & inueteratos, qui non pote-
rant procedere ad bellum, & non vocabant̄ pedites:
& tamẽ tempore Ioas filij eius fuerunt in Israel plus
quã ducenta millia peditum: modus autem ad hoc
erat: quia inter Hebræos vocabatur pedites oēs, qui
poterant ad bellum procedere, & isti computaban-
tur in certa etate. Pro quo sciendum, q̄ Deus iusserat, q̄
inter Israelitas homo cum compleret annum vigesi-
mum, acciperet nomẽ in populo, i. vocaret vnus de
populo,

populo, & antehoc nō computabat̄ tanq̄ vnus, nec
dicebat aliqua mentio de eo, ac si natus non fuisset, &
ideo tunc dicebat̄ transire ad nomẽ, & ad numerũ,
& dabat dimidium siclum pro se, Exod. 30. & sic qñ
computabantur oēs viri, qui erant in populo, vt sci-
ret̄ summa ipsorum, cõputabant omnes, qui erant à
viginti annis, & supra, vt patet Numeri 1. & 2. & 26.
Sic etiam quando reges colligebant exercitum nu-
merabant oēs, qui erant à viginti annis, & sup. vt pa-
tet de Amasia rege Iuda qñ congregauit exercitum
contra Edom, 2. Paralip. 25. Poterant ergo esse in to-
to Israel trecenta millia adolescentum, qui essent in
anno decimonono, & q̄ solum essent decem millia
vltra annum vigesimum, dicerentur solum esse decẽ
millia: & tñ sequenti anno omnes isti compleuissent
annum vigesimum, diceretur esse in ipso anno plus-
quam trecenta millia peditum: & in isto tẽpore, q̄ tẽ-
pore Ioachaz nō relictĩ fuissent in Israel, nisi decem
millia peditum: & tñ tempore filij sui Ioas essent nō
solum centum millia, sed etiam plusquam quingen-
ta millia, & hoc propter duo. Primò: quia illi, qui di-
minuti fuerant erant viri bellatores, sicut dicit̄, præce-
denti cap. non derelicti sunt nisi decem millia pedi-
tum: interfecerat enim eos rex Syriæ: & tamen de il-
lis, qui erant infra vigesimum annum non ibant ali-
qui ad bellum: ideo non occidebant̄, & sic erant mul-
ti de eis: deinde verò cum Ioachaz orasset Dominũ
pro Israel exauditus est, & in fine dierum suorũ cessã
uerunt bella: præced. cap. Secundo: quia fuit aliquan-
tum tempus regi Ioas vsquequo dedit centũ mil-
lia peditum regi Iuda, & in isto tẽpore, quia Syri nō
vastabant terram Israel, nec occidebantur aliq̄ per-
tinerunt ad vigesimum annum plurimi de illis, qui
erant adolescentens tempore Ioachaz, & potuerunt
esse in Israel tunc plusquam ducenta millia peditũ.
*Reliqua autem sermonum Ieroboam, & vniuersa, quæ fecit. Sci-
licet, nō hãt hic omnia, quæ fecit Ieroboam, sed so-
lum quædam, & reliqua habent in alijs libris. Et forti-
tudo eius, quæ præliatus est.* Fuit. n. vir fortis, & bellico-
sus nimis: nam ipse pugnauit sæpe ÷ Syros, & præ-
ualuit, & fecit plusq̄ fecerant oēs alij reges Israel. *Et
quõ restituit Damascum, & Emath Iudæ in Israel.* Emath ci-
uitas est, quæ ponit̄ in terminis filiorũ Israel, & Assy-
riorum, Numeri 34. Damascus est ciuitas maxima, q̄
est in terra Syriæ, vnde ibi est metropolis Syriæ, & ca-
put illius: sic dicit̄ Isa. 7. f. & caput Syriæ Damascus.
Nomẽ hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regũ Israel:
q. d. ibi scripta sunt omnia, quæ iste fecit, & oēs alij
reges Israel. *Dormiuitque Ieroboam cum patribus suis regi-
bus Israel.* Id est, mortuus est, sicut oēs patres sui, q̄ fue-
rant reges Israel. *Et regnauit Zuchrias filius eius pro eo.*
Iste fuit quartus successor, & vltimus Iehu: quia so-
lum dictum fuerat, q̄ filij sui sederent super thronũ
Israel vsque ad quartam generationem, sup. 10. vn-
de iste occisus fuit postea in principio regni sui à Se-
lum filio Iabes, & suscepit ipse regnum seq. cap.

*Quomodo Ieroboam restituit Damascum, & Emath regno Iu-
dæ, cum esset rex Israel. Quæstio XXV.*

QVAERETVR, quõ dicit̄ hic, q̄ restituit Iero-
boam terræ Iudæ in Israel Damascum, & Emath,
& sunt duo dubia. Primum est, quõ restituit Iudæ,
quia Ieroboam erat rex Israel, & non Iudæ, & quid-
quid accipiebat de terra Syriæ restituebat regno suo,
& nō regno Iudæ. Ad istud dicendũ, q̄ oia loca, q̄
restituit Ieroboam, restituit regno Israel, & tñ dicit̄ resti-
tuisse regno Iudæ, quia p̄ accidẽs pertinebant ad in-
tegritatem regni Iudæ. Pro quo sciendũ, q̄ regnum
Iuda, & Israel erat in terra Chanaã, & Deus limita-
uit illud. *Alph. Toft. super iij. Reg.*

uerat terminos terræ istius, Numeri 34. Et quia tota
progenies Hebræorum cõprehēdebat in Iuda, &
Israel quicquid auferebatur de terminis istis, diceba-
tur auferri de terra Iudæ, & Israel, & qñ postea resti-
tuebant, dicebant̄ restitui Iudæ, vel Soli Israel, cũ ad
toram cõtatem Hebræorũ pertinere tota ista ter-
ra, quæ clausa erat his terminis. Secundo pot̄ dici, q̄
qñ Ieroboam restitueret terrã istam, tñ aliqua pars
eius restituebatur regno Iudæ: & hoc, quia fortè viri
Iuda ibant simul cũ Ieroboam rege Israel ad pug-
nam contra Syriã. Sic. n. Iosaphat rex Iudæ iuit cum
Achab rege Israel ad pugnam ÷ Benadab regem
Syriæ, præceden. lib. cap. vlt. & 2. Paralip. 18. Sic etiã
Ochozias rex Iudæ iuit cum Iorã rege Israel ad pu-
gnandum ÷ Hazael regem Syriæ, sup. 9. Reges au-
tẽ Syriæ accipiebãt aliquã terrã de regno Iuda, sicut
de regno Israel: nam in tẽrdũm ibant ad pugandũ
÷ Iudam, vt patet de Hazael, qui cepit vrbe Geth,
sup. 12. & tñ illa est in sorte Iudæ, Iosue. 15. etiã Ha-
zael rex Syriæ venit ad pugnam contra Ierusa-
lem regnãte Ioas, & pugnauit cum eo, exercuitque
in ipso ignominiosa: Ioas verò dedit ei omne aurũ,
& argentum templi Domini, & domus suæ, & sic re-
cessit de Hierusalem, sup. 12. & 2. Paralip. 24.

*Damascum, & Emath an pertinerent ad terram Israel.
Quæstio XXVI.*

QVAERETVR secundo, quõ dicit̄, q̄ Ieroboam
restituit Emath, & Damascum: nã hoc p̄suppo-
nit, q̄ ista loca aliqui pertinuerunt ad terram Israel,
& Syri acceperunt ea de terra Israel, & tunc vinẽte
Ieroboã, redierũt in potestãtẽ Israelitarum: sed hoc
vñ esse falsum: nã Emath non est in terra Israel, sed
in terminis eius, vt colligit̄, Num. 24. Damascus aut̄
est in terra Syriæ, & est caput eius. Respondendũ, q̄
non est idem dicendo de Emath, & de Damasco: nã
Emath est Antiochia vt dicit̄ historia scholastica, &
et est approbatum apud scriptores cõiter, & de ea ex
Sacra Scriptura nō clarè apparet, an sit in terra Isra-
el, vel in terra Syriæ: constat autem, q̄ est in terminis
terre Chanaã: nam dicit̄ Num. 34. q̄ termini ad Sep-
tentrionalem partem à mari magno incipient per-
uenientes vsque ad montem altissimum, à quo ve-
nient in Emath: & tamen an Emath cadat exclusiue
in terminis, vel inclusiue, non apparet: Hieronymus
tñ vult, q̄ sit in terra Syriæ, quia in prologo sup Lu-
cham, & in alio prologo super Actus Apostolorum
dicit, quod Luchas erat Antiochensis natione Syrus,
ideo Antiochia in Syria erat: & hoc fortè poterat
colligi, Numeri 13. vbi ponitur, q̄ exploratores mis-
si à Moysẽ explorauerũt totam terram Chanaan, &
ponuntur termini, à quibus explorauerunt, & dicit̄:
Cunq̄ ascēdisent, explorauerunt terrã à deserto
Sin vsque Roob intrantib. Emath, & tñ desertũ Sin
est extremitas meridiana terre illius, Num. 34. Opor-
tet ergo, q̄ Roob sit in extremitate aquilonari, & ta-
men est citra Emath: quia non acceperunt explora-
tores illuc, cum dicat̄, q̄ venerunt vsq̄ Roob intran-
tib. Emath. i. per quã intratur ad terrã Emath, & sic
vñ, q̄ nō esset Emath intra terminos Israel, sed in Sy-
ria, quia aliàs accessissent ad eam exploratores. Et ta-
men dicendum, q̄ ista argumenta, licet sint verissimi-
lia, non necessario probãt: quia auctoritas Hierony-
mi non conuincit, sicut auctoritas Sacræ Scripturæ:
ideo posset dici, quod Emath fuisset quondã de ter-
ra Israel, & accepta fuisset à Syris, & nunc restituta
fuerit eis per Ieroboam. De Damasco tñ non potest
dici, q̄ fuerit aliquãdo de terra Israel: quia est in me-
dio terre Syriæ, & ibi est metropolis, & sedes regum
Syriæ. Et patet hoc, quia Isaias fuit modico tempore
reg.

Damascus
nunq̄ fuit
de terra Is-
rael.

post hoc, immo quasi contemporaneus isti Ieroboā: quia Ieroboam regnavit tēpore Ozīe regis Israel, vt patet seq. c. & tñ Iaias prophetavit tēpore Ozīe, vt patet Iſa. 1. & ipse dixit Iſa. 7. Nō erit istud, sed caput Syrię Damascus, & caput Damasci Rafin, ergo vñ, q̄ tempore, quo Ieroboā restituit terras istas Israeli adhuc erat Damascus caput Syrię: non tñ fuisset caput Syrię si fuisset restituta terrę Israel, vel si pertinuisset aliqñ ad illam, ideo vñ, q̄ Damascus nunq̄ fuit de terra Israel. Secundo patet, quia rex Benadad qñ captus est ab Achab rege Israel promittebat ei reddere oēs vrbes, quas acceperant progenitores sui de terra Israel: & tñ, non dabat ei Damascū, sed innuebat non fuisse de terra Israel, præced. lib. cap. 20. f. ciuitates, quas tulit pater meus a patre tuo, reddam, & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria: si tñ fuisset Damascus capta olim a Syris de terra Israel non dixisset: & plateas fac tibi in Damasco, sed intelligeretur Damascus noīe ciuitatum captarum de terra Israel: dabat autem Benadad hoc in super, q̄ haberet Achab tributa in Damasco, faciēdo ibi plateas. Tertio patet, quia sup. 2. lib. c. 8. dī: veni quoque Syria Damasci, vt præsidium ferret Adazer regi Soba. Etiam aliqñ Syri Damasceni, vt patet 1. Paralip. 18. f. superuenit Syrus Damascenus, & iterum pōssit. Dabid milites in Damasco, vt Syria quoq; seruiret sibi; & offerret munera: ad Israelitas tñ non pertinebat nisi terra Chananeorū: ergo Damascus, quæ erat de terra Syrię, nūquam fuit de terra Israel: tatis autem apparet de Damasco, sed etiam de Emath vñ dicendum, q̄ esset de terra Syrię: quod patet, q̄ sup. 2. lib. c. 8. dī: audiuit Thou rex Emath, q̄ percussisset Dauid robur Adazer, & misit ei munera, & sic factus est ipse Dauid amicus regis Thou regis Emath, & tñ non fecisset hoc Dauid si Thou esset Chananeus: ideo Emath nō est de terra Chanaā, sed est in terminis eius. Idem patet 1. Paralipom. 18. Dicendum ergo, q̄ tñ Emath, q̄ Damascus fuerint semper de terra Syrię, & nunc non restituit illa Ieroboam terrę Israel, sed dī restituisse largē: nam nunquam fuerūt a te, nec post in potestate Israelitarū: pōt tñ intelligi dupliciter: vno modo, q̄ nō venerint ita loca in potestate Israelitarum, sed q̄ inceperunt Israelitę habere aliqua iura, vel tributa in illis, scilicet: q̄ rex Syrię videns se opprimi a Ieroboam constitueret ei aliqua tributa in locis illis, vt cessaret ab inquisitione eius: sic enim cum Benadad rex Syrię captus fuisset ab Achab, fecit cū eo foedus, q̄ Achab daret sibi plateas in Samaria. De hoc præced. libro, cap. 21. dī: dixit Benadad ad Achab: ciuitates, quas tulit pater meus a patre tuo, reddā, & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria. Secundus modus est, q̄ Damascus, & Emath, quæ erāt duo metropoles haberēt aliquas vrbes de terra Israel, & Iudæ, & omnes illæ redierint in potestatem Israel, & Iudæ: & ista est veritas. Pro quo sciendum, q̄ Syria est magna regio, vel natio, in qua sūt multa regna: vna est ibi regnum Soba, & regnum Damasci, & regnū Emath præter alia, de quibus scriptura nō facit mentionem: Patet de illis: nam sup. 2. lib. cap. 8. & 1. Paralip. c. 18. dī: q̄ Dauid pugnavit contra Adazer regem Syrię, & dī: quille erat rex Soba, & postea dī: q̄ Syria Damasci venit, vt præsidium ferret Syrię Soba, & sic erant ista duo regna: deinde dī: q̄ Thou rex Emath misit munera ad Dauid: quia conuenerat robur Adazer regis Soba, & sic erant tres

Rāso autē dicitur.

Syria quot regna habet.

reges in Syria: duo autem ishorū, s. rex Emath, & rex Damasci erant propinqui terrę Israel: nam Emath est apud ipsos terminos terrę Israel, Nu. 34. Ideo isti duo opprēsserant Israelitas, & acceperant vrbes de terra eorum. Nūc verō Ieroboam abstulit de manu eorum omnia loca, quæ fuerant terrę Israel: & sic dicitur, quod restituit Iudæ, & Israeli Emath, & Damascum, id est, omnia loca, quæ tenebat regnum Damasci, & regnum Emath de terra Israel.

Ieroboam an mortuus fuerit morte naturali, vel violenta. Quæstio XXXVII.

QVAERETVR vterius, q̄ dī hic, q̄ Ieroboā dormiuit cū patrib. suis, in quo significat, q̄ mortuus est morte naturali: & tñ vñ, q̄ ipse occisus sit gladio: quia Amos 7. dī: hec. n. dicit Amos in gladio moriet Ieroboā, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Aliquis dicit, q̄ Deus prænuñciauerat istud contra Ieroboā, & tñ postea mutata est sententia: quia Ieroboam cōuersus est ad Dñm, sicut factū est de Niniuitis, Ionæ 3. de Ezechia infr. 20. & Iſa. 28. Sed dicendum, q̄ hoc nō itat: quia Ieroboam malus fuit semper, & non est cōuersus ad Dñm, sed potius prophetam Amos de terra sua semimortuum expulit, vt inf. dicit. Dicēdū ergo, q̄ Ieroboā mortuus est morte naturali, nec tñ p̄ hoc mutata est sententia Dei: q̄ ipsum, nec est dicit Amos, q̄ moriet Ieroboā gladio, sed solū dixit, q̄ domus Ieroboā periret gladio: nā ait: hæc dicit Dñs: consurgam sup. domū Ieroboā in gladio, & iterū finis venit super populum meū Israel. Sacerdos tñ Bethel noīe Amasias falsē dixit verba illa. Pro quo sciēdum, q̄ Amos propheta, qui erat de pastoralibus Thecæ missus est a Dño ad terram Israel ad prophetandū Ieroboā, & increpabat oēs idolatras, & potissimē sacerdotes, qui erāt in Bethel, & in Dā, vt patet Amos 4. & 5. Et ob hoc subtrahebant multi a cultu idolorū, & sic sacerdotes legēbant in duobus. Primò: q̄ increpabat eos nimis, & dehonorabat Amos. Secundò: quia cōferebat eis partem reddituū, subtrahēdo cultores idolorum, & ob hoc Amasias, qui erat princeps sacerdotū in Bethel cogitauit, q̄o excluderet Amos de terra, & ad hoc mentitus est corā rege de illo, dicens: q̄ ipse dicebat regē gladio occidēdum, vt patet Amos 7. & misit Amasias sacerdos Bethel ad Ieroboā regē Israel, dicens: rebellauit Ite Amos, non poterit terra sustinere vniuersos sermones eius, in gladio moriet Ieroboā, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Menda cium tñ Amasias patet: quia ibidē ponuntur verba Amos dicentis: & consurgā super domum Ieroboā in gladio. Itē patet: quia dixit Amasias: rebellauit Ite Amos in medio domus Israel: & tñ falsum erat: quia nō rebellabat regi, nec subtrahebat aliquos ab obedientia eius. Postea autē Ieroboā rege Israel nō curate de verbis Amasias querit se Amasias ad Amos, vt suaderet ei recedere de terra, ne pphetaret, vt patet Amos 7. f. dixit Amasias ad Amos, q̄ vides gradere fuge in terrā Iudæ, comede ibi panē, & ibi pphetabis, & in Bethel nō addices vltra, vt pphetes: q̄ sã cificatio regis est, & domus regni: noluit tñ cessare Amos a pphetia, nec fugit in terrā Iudæ, & tñ dī: q̄ Ieroboā sepe afflixit eū plagis, tādē filius suus frequēter eum increpans veche per tempora trāsfixit, & sic semimortuus dectus est in terram suam, vt vult Hieronymus, & historia scholastica, & sic non propheta nit ipse, quod moriturus erat Ieroboam, sed completa fuit propheta sua, s. quia venit gladius super domum Ieroboā, & occisus fuit filius eius Zacharias, qui regnare cōoperat, & cessauit regnū de domo Ieroboam trāsfiens ad Selum: seq. cap.

CA.

CAPITVLVM XV.

ANNO vigesimo septimo Ieroboā regis Israel regnavit Azarias filius Amasias regis Iudæ.

Descriptio in præcedētib. quid actum est sub regno Amasias regis Iudæ, hic describitur quid factū sit sub regno filij eius Ozias, & diuiditur in duo: quia primò ponitur regni Iudæ in Ozia, & loathan successio: secundò ponitur regni loathan continuatio ibi. Anno secundo. Prima in duas: quia primò ponitur prædicta regni Iudæ successio. Secundò ponitur regni Israel frequens mutatio ibi. Anno vigesimo octauo.

An sit ordo continuus, & immediatus ad præcedentia. Quæstio Prima.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, & an fuerint immediatē facta, vel interiecto aliquāto tempore. Ad primum dicendum, q̄ hic est ordo cōtinuus: nō quidem, q̄ ista fuerint incepra postquam completa sunt præcedentia, sed q̄ illa fuerint priusquam ista inchoata. Primū patet, quia præced. cap. agit de regno Ieroboā regis Israel, qui regnavit quadraginta vno annis, vt patet ibidem, & tamen non fuit finitum regnum illius anteq̄ inciperent ea, quæ habentur hic: nam agitur hic de regno Ozias, & ipse coepit regnare viuentē Ieroboam. Anno vigesimo septimo eius, vt patet hic in litera: & sic ea, quæ hñt hic, & præced. cap. fuerunt contemporanea, saltem per quatuordecim annos. Secundum patet: quia pcedenti cap. actum est de regno Amasias, & hic incipit de regno Ozias, qui successit ipsi Amasias: ideo oportet, q̄ illa præcesserint ad ista, saltem per tātum tempus, quanto regnavit Amasias: ille autē regnavit annis viginti nouem, vt patet præced. cap. Ideo per tantum tempus præcesserūt ea, quæ habent præced. cap. & ea, quæ habent hic. Ad secundum, cum dī, an fuerint facta ista immediatē post illa, dicendum, q̄ non solum non fuerunt immediatē post illa, sed et fuerunt simul cum illis aliquāto tempore: nam saltem quatuordecim annis durauerūt simul ista, quæ habentur hic cū eis, quæ habent præced. ca. vt declaratum est. Et dicit. Anno vigesimo septimo regis Israel. Ieroboam regnavit Azarias filius Amasias regis Iudæ. Nō fuit aliquis rex medius inter Amasiam, & Oziam: ideo successit ei, & incēpit regnare anno vigesimo septimo Ieroboam regis Israel. Nam computant tempora regum Iudæ per tempora regum Israel, & e cōuerso: & dī iste Azarias filius Amasias, qui alio nomine vocatur Ozias, vt patet 2. Paralipo. 26. & Matth. 1. & illud nomen magis frequentatum est in scriptura, q̄ nomen Ozias in locis allegatis, & et Iſa. 6. & in alijs locis scripturæ. Sic enim quidam alij reges habent multa nomina, sicut patet de Ochozia filio Iorā, qui vocat̄ Ochozias, sup. 8. & 11. & 2. Paralipo. 21. & vocat̄ Ahazias, sup. 9. & vocat̄ Ioachaz, 2. Paralip. 21. Sexdecim annorum erat cū regnare cepisset. Moriēte Amasia patre ei, q̄ a seruis suis occisus est, misit Azarias paruulus: iō sexdecim annorū erat solū qñ cepit regnare. Et 2. annis regnavit in Ierusalem. Nullus fuit in regib. Iudæ, nec Israel, q̄ tanto tempore regnaret, vel cui tot anni regni apponant, & hoc in regibus præcedentibus: nam post eum maiori tpe regnavit Manasses, f. annis quinquaginta quinq; j. 21. & 2. Paralipo. 33. & tñ an oīs istis annis regnauerit, declarat̄ j. in Iſa, qñ agit de Ioathā filio eius. Et dī, q̄ regnavit in Ieru.

Alph. Tost. super iij. Reg.

A salem: quia metropolis regni Iuda erat in Ierusalē, sicut metropolis regni Israel erat Samaria. Nomē matris eius Iecelia de Ierusalem. Ponūtur nomina matrum omnium regum Iuda, & nunquam alicuius de regibus Israel, cuius ratio posita est præcedenti cap.

Azarias quo anno Ieroboam regis Israel regnare cepit. Quæstio II.

QVAERETVR, q̄ dī hic, q̄ regnauerit Azarias anno vigesimo septimo Ieroboā regis Israel: nā vñ, q̄ non possit stare, quia Ieroboā cepit regnare in Israel, mortuo patre suo: Ioas autē mortuus est viuentē Amasia rege Iudæ, & vixit Amasias annis 15. post mortē Ioas, vt patet hic in Hebræo, & 2. Paral. 25. Ergo non regnavit Ieroboā viuentē Amasia, nisi quatuordecim annis, vel ad plus quindēcim, & tamen Azarias filius Amasias successit ei in regno: ideo non poterat incipere regnare Azarias, nisi anno 14. vel 15. regis Ieroboā, & tñ hic dicit̄ anno vigesimo septimo. Nic responder ad hoc, dicens: q̄ Amasias regnavit annis viginti quinque mortuo Ioas, sicut dī præc. cap. & tñ decem illorum subtrahēt, 2. Paral. 25. quia illis decē profugus latuit in Lachis, & sic Azarias inciperet regnare anno vigesimo quinto Ieroboā regis Israel, quia illis viginti quinque annis, q̄ b. vixit Amasias post mortē Ioas regnavit Ieroboā in Israel: sed adhuc manent duo anni ad completū vigesimum septimū annum Ieroboā, & de istis dicit Nicolaus, q̄ regnavit Ieroboā duobus, vel tribus annis, viuentē patre suo Ioas, & ab illo tpe incipiunt isti viginti septem anni, & sic complebant̄ viginti septē anni regni Ieroboā in morte Amasias, & incēpit immediatē regnare Azarias in Israel. Sed ista positio nō itat: q̄ supra improbata est, cū sit I literam, & et hēt multas suppletiones: & tñ semper fugienda est positio, q̄ multis indiget supplemētis: illa verò, quæ paucioribus supplemētis cōsistere pōt rationabilior est, & eligibilior. Hieron. autē super Osee non sequit̄ istā literam, sed dicit regnū Ozias cepisse anno quatuordecimo Ieroboā regis Israel. Iosephus quoq; 9. Antiq. idem dicit: historia autē scholastica ponit in hoc diffinitam, & vult dicere, q̄ manserit regnū Iuda sine rege aliquāto tpe, q̄a erat tunc Azarias paruulus. Dicendū autē secundum veritatem, q̄ Amasias solū vixit quindēcim annis post mortē Ioas regis Israel, vt dicit̄ litera Hebraica p̄ce. & litera n̄a, 2. Paral. 25. Cepit autē regnare Ieroboam in Israel anno illo, quo mortuus est Ioas p̄ suos, & sic regnavit 15. annis viuentē Amasia, & tñ isti 15. non fuerunt cōpleti: ideo dicebatur annus quatuordecimus regni Ieroboā, qñ mortuus est Amasias, & tunc cepit regnare Azarias in Iuda, & istud cōsonat valde Iſa, & tenet illud Iosephus, & Hieronymus: & tñ tūc manet difficultas, q̄a à 15. anno vsq; ad 27. regni Ieroboā nō dī hic regnasse Ozias, sed cepisse anno 27. eius. Dicēdū in hoc, q̄ Ozias non cepit regnare, i. amministrare regnū vsq; ad annum 27. Ieroboam regis Israel, quia qñ mortuus est pater suus Amasias mansit ipse paruulus, f. duorū annorum, & principes Iuda, licet tūc eum tenuerint p̄ rege, tñ nihil ptinebat ad eū de administratione regni, sed ista collata fuit sibi ann. 16. gratis sue, & tñc erat annus 27. regni Ieroboā regis Israel, & tñ totū tēpus intermedium computat̄ sub regno suo in quinquaginta duobus annis, quibus regnasse dicit̄. Fecitque quod erat placitum coram Domino. i. coluit eū: nā iste nō declinavit ad idola, & dato q̄ alia peccata faceret, nō cōputabant̄ ista tanq̄ peccata in regib. Iuda, & Israel, nisi idola colerent. Juxta oīa, que fecit Amasias pater eius. Fuit. n. bonus Amasias in cultu Dei, vt patet præced. cap. Veruntamen excelsa non est demolitus.

T 3 idest,

ideft, quanquam bonus effet, nō abstulit altaria, quæ erāt in montibus, & in alijs locis extra templum, & tamen debebat illa demoliri ad perfectam legis custodiam. Adhuc populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis. In tempore Azariæ populus faciebat sacrificia in altarijs illis, quæ erant extra templum per diversa loca, & etiam adolebant, id est, cremabant incensum: quia ista duo ab omnibus gentibus Deo tunc offerebantur, & de istis offerentibus quidam offerebant Deo vero, & alij demonibus: & durabat adhuc iste modus offerendi: quia nullus regum præcedenti abstulerat excelsa, sed Iosias illa abstulit, inf. 22. & 23.

Azarias quomodo dicitur, quod fecit, quod placitum erat coram Domino sicut Amasias. Quæstio 111.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod fecit Azarias, quod placitum erat coram Dño, sicut Amasias pater eius: nam Amasias non fecit, quod placitum erat coram Dño, sed ipse coluit Deos Idumæorum, quos acceperat in bello, 2. Paralip. 25. Dicendum vno modo, quod Azarias fecit rectum coram Dño, sicut Amasias pater eius, referendo ad tempus illud, quo Amasias bonus fuit: nã mansit Amasias in cultu Dei, quo usque iuit ad pugnandum contra Idumæos, & accepit idola eorū, atque coluit, & pro illo tempore priori Ozias fuit similis Amasias faciens rectum coram Domino, sicut ille. Aliiter potest dici, quod Azarias fecit rectum coram Dño, sicut pater suus Amasias, scilicet, quod omnino ei assimilatus est: nam sicut Amasias aliquo tempore coluit Dñm, & postea conuersus est ad idola, & sic fecit malum coram Dño, ita Azarias prius Deum coluit, & in fine regni recessit a cultu eius: & istę similitudines ponuntur sæpè in scriptura. Sic patet præced. cap. Cum dicitur, quod Amasias fecit rectum coram Dño, sicut pater suus: & tamẽ Ioas à principio coluit Deū, & postea conuersus est ad idola, 2. Paralip. 24. Sed dicendum, quod primus sensus est melior. Et patet hoc: quia non est omnimoda comparatio: nam Amasias fuit à principio bonus, & postea declinavit ad idola: præcedens cap. & magis, 2. Paralip. 25. & tamen Ozias nunquã coluit idola, sed solum peccauit contra cõremonias legis volens offerre incensum cum non esset sacerdos. Etiã Amasias postquã cepit peccare, mansit semper in peccato suo: & tamen Azarias nunquã legitur peccasse, nisi semel, quãdo voluit offerre incensum, & postea semper fuit leprosus, nec ausus est aliquid agere coram Domino saltem timore pœnæ maioris. Item intelligendo sic, fieret comparatio quasi omnino æquiuoca: nã aliqui, qui non peccauerunt, comparantur eis, qui peccauerunt, vt patet de Ioathan filio Ozias: nã in littera dicitur, quod Ioathã fecit placitum coram Dño iuxta oĩa, quæ fecerat Ozias pater suus: & tñ de Ozia legitur, quod aliqui peccauerunt, vt quã voluit offerre incensum, & tamen de Ioathan non legitur, quod ipse coluerit idola, nec fecerit cõtra cõremonias legis, sicut pater suus: ideo oportet, quod comparetur ad patrem suum Oziam solum pro tempore illo, quo non recessit à Deo: & sic primus sensus est melior.

Azarias an peccauerit non auferendo excelsa. Quæst. 1111.

QVAERETVR vltorius, an peccauit Azarias non auferendo excelsa. Respondent quidam, quod non peccauit, quia propter scandalum ista dimittabant, ne populus declinaret ad peiora. Dicendum tñ est, quod peccauit, & pater: quia ponit istud hic ad significandum aliquẽ defectum in bonitate Ozias: nã cum dictum esset, quod fecit placitum coram Dño subiungit, verum tñ excelsa non abstulit: si tñ non peccauisset aliquo modo,

do, nō auferendo excelsa, nō poneret istud tanquã exceptio eius, quod est fecisse placitum coram Dño, sed diceret absolute, quod fecit placitum coram Dño. Aliquis tñ dicit, quod istud non ponit tanquã exceptio à bono: ideo quã non abstulerit excelsa, non sequitur, quod fuerit malus. Sed nō stat, quia præced. libr. cap. 3. dicitur de Salomone, quod erat bonus, & quod ambulauit in oĩb. pceptis Dauid patris sui, & sequitur exceptio, quod in excelsis immolabat, & accedebat thymiama: ergo exceptio est de bonitate in excelsis immolare, vel alijs immolare permittere. Secundo patet: quia aut ista excelsa erant ad colendum ibi demones, aut ad sacrificandum Deo. Si primo modo, valde peccabat Ozias permittere, quod essent idolatra in terra, cum lex iuberet diligenter occidi omnes idolatras, Deut. 13. & 17. Si autem erant illa altaria ad sacrificandum Deo, et peccatum erat: quia Deus iussit, quod nemo immolaret extra sanctuarium, Leuit. 17. & Deut. 12. in tñ, quod si aliqui velint extra templum constituere altare ad immolandum poterat iuste pugnari contra illos, immo tenebat populus facere bellum contra eos. Sic patet Iosue 22. Cũ duæ tribus, & dimidia fecerant altare magnum apud Iordanem: alia nouem tribus, & dimidia parauerunt se ad bellum contra illas quousque se purgauerunt de apparenti crimine offendentes, quod non construxissent altare ad faciendum ibi sacrificia. Sic autem nunc: cũ Ozias, quia rex erat, esset executor legis Dei delinquentes, pertinebat ad eum ex officio suo destrucere oĩa altaria, quæ erant extra templum Domini, & intercidere talem cultum sub pena mortis. Dicendum igitur, quod Ozias aliquo modo peccauit in hoc: alleuiat tñ peccatum suum, quia ista excelsa erant ad colendum Deum, & licet in aliquibus colerent idola hoc nō apparebat. Etiã alleuiat culpa: quia cõsuetudo ista fuerat ab antiquo, quod populus ibi sacrificia faceret: ideo talẽ culpã Deus modicum imputabat regibus, dum tamẽ ipsi nō colerent idola, nec pmitterent alijs colere. Ad rationem in contrarium dicendum, quod nō est sufficiens excusatio propter scandalum: quia vtilius scandalum nasci permittitur, quã veritas relinquatur, vt est regula iuris. Et hoc, quia hic relinqueret veritas virginitatis, & rectitudo legis propter scandalum: & tñ hoc non est permittendum: quia licet veritas doctrinæ, & veritas disciplinæ aliqui relinqui possint propter scandalum, nunquã tñ veritas virginitatis. Ideo Iosias, qui non aduertit ad scandalum, nec ad aliquid, sed abstulit oĩa excelsa tñ illa, in quibus sacrificabatur Deo, quã in quibus sacrificabatur demonibus laudantur nimis super oēs reges, inf. 22. & 23. & 2. Paralip. 34. & 35. Percussit autem Dominus regẽ, scilicet, plaga lepræ, vt patet in littera. Et fuit leprosus usque in diem mortis sue. Data fuit sibi ista plaga in pœnã pro peccato, vt inf. declarabit, & mansit vsque ad mortem suam, vt esset exemplum aliorum, ne auderent vsurpare, quæ non erant officij sui. Et habitauit in domo libera seorsum. Scilicet, nō habitauit in palatio regis: quia cum esset leprosus non debebant confluere ad eum negocia, nec ipse disponebat de regno, sed Ioathã filius eius, vt patet in littera: & vocat domus libera, id est, semota ab oĩ occupatione, & frequentatione populariũ: nam nō confluerebant ad eum aliqui, nisi illi, qui seruebant ei: reliqua autem, quæ pertinebant ad opera regalia faciebat Ioathan: & forte vocatur domus libera: quia erat extra urbem: nam Deus iusserat, quod leprosi habitarent extra vrbes, & essent distincti à ceteris in habitu, vt cognoscerentur, & habebant vestimenta dissuta, & capita nuda, & ora vestibus cõtecta, vt patet Leuit. 13. & sic alij hoĩes cognoscentes illos à longe non accedebant ad eos, ne per colloquutionem, & iuxta positionem inficeretur plaga lepræ, cum lepra sit morbus contagiosus. Ioathan vero filius regis gubernabat palatium. Ozias non ma-

Azarias lepra percussus

Quare Ozias percussus est lepra, & de conditione peccati sui. Quæstio 111.

manebat in palatio, sed in domo libera seorsum, ideo, vt non cessaret status regalis, & apparatus, & pompa, Ioathã filius Ozias gubernabat palatium regis, scilicet, morabatur in domo regis, & confluerebant ad eum omnes nobiles, & potentes terræ, sicut confluere solebant ad Oziam, & ipse tenebat omnes famulos, quos tenebat pater suus, & reliquum apparatus, ne videretur diminutus status regius: & tamen non vocabatur rex, nec sedebat in folio regis, sed Ozias vocabatur rex toto tempore, quo vixit, & sub eo computatur tempus regni, & ab eo pendeat potestas eorum, quæ fiebant in regno, licet per Ioathan filium suum administrarentur. Et iudicabat populum terræ, scilicet, omnia iudicia regni, quæ olim diffinebant ante tribunal regis, diffinebantur nunc ante tribunal Ioathan, licet ipse, viuente patre suo, non federit in folio regni. Reliqua autem sermonum Azarias, & vniuersa, quæ fecit, scilicet, non habentur omnia hic, sed in alijs libris scripta sunt. Et remittit propheta ad illos libros, vt ibi videantur: etiam dicit hoc, ne putetur, quod nō fecerit plura alia Ozias, & sic de quolibet alio rege dicitur tam de regibus Iudæ, quàm Israel. Nomen hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iudæ: Quasi dicat, ibi scripta sunt omnia, cum cuiuslibet regis Iudæ gesta in illo libro diligenter expressa sint. Et dormiuit Azarias cum patribus suis. Id est, mortuus est, sicut omnes patres sui reges Iudæ. Sepelieruntque eum cum maioribus suis in ciuitate Dauid, scilicet, sepultus est intra montem Syon, vbi erant sepulchra regalia, & tamen non sepultus est in sepulchris regalibus, quia leprosus erat. Et regnavit Ioathan filius eius pro eo. Ille erat vnicus filius eius, vel saltẽ erat primogenitus, ideo patri morietũ successit in regno: nam viuente patre, ipse palatium gubernabat, & sustinebat totũ pondus regalis laboris.

Azarias quo tempore regni fuerit percussus lepra. Quæstio 111.

QVAERETVR, quo tempore regni Ozias inflicta fuit ei ista plaga. Dicendum, quod modico tempore ante finem regni sui: nam modico tempore regnavit post hoc. Quod patet, quia ex eo tempore, quo fuit leprosus, cepit Ioathã filius eius regere palatium regale, & iudicare totum populum terræ, vt patet hic, & 2. Paralip. 26. Oportebat ergo, vt esset Ioathã aliquantẽ ætatis, quando pater percussus est lepra, scilicet, plusquã viginti annorum: nam aliàs non esset ipse sufficiens ad regendum, & iudicandum totum populum terræ: & quando mortuus est Ozias, & accepit regnum filius eius Ioathan, erat Ioathã 25. annorum, vt patet inf. in littera, & 2. Paralip. 27. Ergo non durauit ad plus Ozias, postquã percussus est lepra, nisi annis quatuor, vel quinque. Secundo patet hoc ex intentione Iosephi 9. Antiquit. dicentis: Ozias miserabilem hanc, & vilem pertulit passionem, & tempus quidem aliquod extra ciuitatem cõmoratus in vita priuata degens, deinde in æstiuã gestorum: faciente defunctus est. Tertio patet: quia Ozias cepit regnare in ætate paruula, anno secundo vite suæ, & cepit administrare regnum anno 16. & in temporibus istis propter paruitem ætatis non poterat facere aliqua gesta magnifica, & tamen egit plurima bella, & habuit victorias, & magnificatus est in multis alijs, ita, vt nullus regum Iudæ excelluerit eũ vel æquatus fuerit ei nisi Dauid, vt colligitur, 2. Paral. 26. ideo oportebat, vt magno tempore regnaret ad faciendum hæc, & tñ oĩa ista fecit anteqũ incurreret in leprã: quia postquã incurrit in illam, nihil magnificum egit, imo nec administrabat regnum, sed filius eius Ioathan faciebat omnia hæc, vt patet sup. in littera, ergo modico tempore ante mortem suam percussus est lepra.

Alph. Toft. super iiij. Reg.

QVAERETVR vltorius, quare percussus est lepra Ozias. Respondendum, quod hoc fuit: quia voluit vsurpare officium alienũ: nam ipse non erat sacerdos, & voluit offerre incensum sicut sacerdos. Pro quo sciendum, quod Deus elegerat tribum Leui ad hoc, quod ministraret ei, & reliquis tribus priuauerat iure ministrandi interdicens eis, ne aliqua illarum auderet accedere ad ministrandum Domino: istam autẽ tribum Leui diuisit in duas partes: quia quibusdam dedit ministratiõẽ principalem, qui vocati sunt sacerdotes, & isti erant solum de genere Aaron. Reliqua autem partem accepit ad ministerium minoris gradus, & oēs de ista parte vocauit Leuitas, & dati sunt isti leuitæ Aaron, & alijs sacerdotibus filijs eius tanquã ministri, & obediẽtes pceptis eorum, sic patet Num. 3. scilicet, locutus est Dñs ad Moysen, applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrarent ei, & postea sequitur: Dabisque dono Leuitas Aaron, & filijs eius, quibus traditi sunt à filijs Israel, id est, patet Nume. 18. scilicet, fratres tuos de tribu Leui sumes tecum, præstoque sunt, vt ministrarent tibi: tu autem, & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij: facta autẽ ista distributione iustum est, ne quis de alijs tribubus accederet ad ministrandum in aliquo officio, siue leuitico, siue sacerdotali, & si misceretur alijs, peccabat, & veniebat ira Dei super populum, Num. 1. Quisquis externorũ accesserit occidetur, & postea sequitur, quod oēs leuitæ excubarent in circuitu sanctuarij, ne accederet aliquis, qui nō esset de stirpe eorum ad illud, & si aliquis accederet, oriret indignatio super totum Israel. Idem patet Num. 18. Cũ Deus dixit Aaron, quod ipse, & leuitæ fratres sui excubarent in oĩb. operibus tabernaculi, & sequitur: alienigena nō miscbitur vobis, ne oriatur indignatio super filios Israel, & sicut se habebant oēs de tribu Leui respectu aliarũ tribuũ, quod de alijs tribubus, nemo poterat ministrare, in quibus isti ministrabant, ita se habebant Leuitæ ad sacerdotes, qui erant maioris gradus, quia nō poterant Leuitæ accedere ad ministerium sacerdotale, & si accederent, moriebantur, vt patet Num. 3. Cum dixit Deus ad Moysen, & Aaron, & filios eius, constitues super cultum sacerdotij, externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Leuitæ tñ erant extranei respectu Aaron, & filiorum suorũ: ideo si aliquis de illis accederet ad ministeria sacerdotalia, occidebat, sic patet Num. 18. Cum dixit Deus ad Aaron: tu, & filij tui custodite sacerdotium vestrum, & oĩa, quæ ad altaris cultum pertinent, & intra velũ sunt, sacerdotes ministrabunt, si quis externus accesserit, occidetur, ideo Leuitæ erant occiderentur, si accederent ad ministerium sacerdotale. Vnde non solum Leuitæ occiderentur, si vellent ministrare, sicut sacerdotes, sed etiam si vellent videre vasa sacra, vt patet Nume. 4. Ideo prius, quàm acciperent illa ad portandum in via, iuxta officium suum debebant ea sacerdotes operire vestibus, ne Leuitæ videntes ea nuda morerentur, vt patet ibidem. Istę autem penę veniebant contra illos, qui aggrediebantur aliquid super officium suum. De Leuitis vsurpantibus ministratiõẽ sacerdotalem, patet Num. 16. vbi dicitur de Core, & dnceu tis quinquaginta proceribus, qui acceperunt thuribula, & vulerunt ministrare in officio sacerdotali, & tñ ipsi erant Leuitæ, vt patet ibidem: nã dixit eis Moyses: multũ erigimini filij Leui, oēs isti cõbuti sũt egrediente igne à Dño de Altare, vt patet ibidẽ. De laicis autem, quæ erant de alijs tribubus, & volebant vsurpare officium sacerdotale, vel Leuiticũ, et patet ibidẽ: nã Data,

T 4

& Abiron erant de tribu Ruben, & voluerunt sibi vſurpare ius ſacerdotij, & miniſtrationis leuiticæ. vt colligitur ibi, & declaratum eſt; & Deus fecit, quòd abſorberetur à terra ipſi, & filij eorum, & vxores, & pecora, & domus eorum, & deſcenderent viuētes in infernum, vt patet eod. cap. Sic autem fuit nunc de Ozia: nam ipſe erat laicus de tribu Iuda, & ad iſtam tribū nihil pertinebat de ſacerdotio, vt patet ad Hebra. 7. Voluit ipſe vſurpare ſacerdotale officiū, offerēdo thymiama: ideo ipſe etiam percuffus eſt à Dño lepra in fronte, vt patet hic, & magis 2. Paralip. 26.

Ozias quare non fuit occiſus, quia voluit vſurpare officiū ſacerdotale, quia ſic iubebat lex. Quæſtio VII.

QVAERETVR vterius, quō Ozias percuffus eſt lepra, quia voluit vſurpare officiū ſacerdotale: nam nō debet percuti lepra, ſed occidi, ſic patet Num. 7. & 18. ſ. Quiſquis externus acceſſerit occidetur. Secūdo patet, quia illi, qui voluerūt vſurpare officiū Aarō in deſerto, combuſti ſunt, & alij abſorpti ſunt à terra, Num. 16. Dicendum vno modo, qd fuit ſententia legis obſeruata in Ozia: nam per hoc, qd percuffus eſt lepra, mortuus eſt: quia lex iudicat idē eſſe mori, & lepra percuti. Vnde ipſemet Ozias mortuus dicebatur poſtq percuffus eſt lepra, ſic patet Iſa. 6. Cum dicit: in anno, quo mortuus eſt rex Ozias, vidi Dñm ſedēre. Et dicit: in anno, quo mortuus eſt Ozias, i. in quo pcuſſus eſt lepra, vt exponūt oēs doctores tam Latini, quàm Hebræi, & etiā colligitur ibi aliquāliter ex litera: quia Iſaias redarguit ſe, dicens: Vē mihi, quia tacui, & iſtud fuit: quia ipſe non reprehendit Oziam ſuper hoc, ne illud faceret. Aliter poteſt dici, quòd quanquam non fuerit inſiſta mors Ozia, tamen fuit ei maior pœna inſiſta, q̄ mors, quia prælegiſſet Ozias mori, quàm lepra percuti, & manere ignominioſus, & priuatus adminiſtratione regni, cum prius eſſet in tanta cellitudine gloriæ: nam nomē ſuum dilatatum erat per omnes terras propter crebras victorias, & res magnificē geſtas, 2. Paralip. 26. Et non ſolum hoc, ſed etiam priuatus eſt conſortio hominum: quia erat in domo libera ſeorsum, vt patet in litera, & iſta domus erat extra urbem, vt ait Iosephus 9. Antiquit. tanta ergo calamitate preſſus Ozias p̄ triftitia ſortis ſuæ poſt paucum tempus obiit, vt ait Iosephus ibidem. Aliter poteſt dici, quòd dato, quòd percuti lepra eſſet minor pœna, quàm mors, tamen Deus poterat infligere eam temperādo rigorem legis: quia ipſe condidit illā: ideo poterat diſpenſare in ea, vel abrogare ipſam.

Quare Ozias voluit offerre thymiama, ſicut ſacerdos, & an volebat ſimul eſſe rex, & ſummus ſacerdos propter redditus, & honorem. Quæſtio VIII.

QVAERETVR vterius, quid mouit Oziam ad volendum offerre thymiama, ſicut ſacerdos. Aliquis dicit, qd fecit hoc Ozias ad augmentandum redditus ſuos: præ auaritia: nā ſummus ſacerdos habebat magnos redditus, quia habebat centeſimā partem fructuum cuiuſlibet anni totius Iſrael, quod patet: quia Leuitē percipiebant omnes decimas, tā pecorum, quàm terrę naſcentium in toto Iſrael, & de iſtis decimis debebant dare decimam ipſi ſummo ſacerdoti, Num. 18. & extra de decimis, cap. 1. Et ſic pueniebat ſummo ſacerdoti decima decimæ; q̄ erat centeſima pars fructuum: & hæc partem reddituum volebat rex adiungere redditibus ſuis, ita, vt vellet ſimul ſe facere regem, & ſacerdotē magnū: & ſit faceret, qd deinceps non eſſet aliquis ſummus ſacerdos, ſed idē eſſet rex, & ſummus ſacerdos. Vel pot

Fdici, qd faciebat rex hoc pp honorem, quia ſummū ſacerdotium erat quidam honor magnus: nam præter regē, non erat aliquis vir tam excellēs, ſicut ſummus ſacerdos in toto populo: vnde ipſi ſummi ſacerdotes accipiebant in vxores filias regum, vt patet de Ioiada ſummo ſacerdote, qui accepit in vxorem Iofabam filiam regis Ioram, ſupra 11. & 2. Paralip. 22. & voluit Ozias accumulare iſtum honorem honori regali, vt ſic eſſet magis honoratus. Aliter pot dici, qd hoc fecit propter deſiderium apparentiæ ſanctitatis: nam ſacerdotes, qui miniſtrabant Deo, erāt ſpecialiter ei adhærentes: ſic patet Num. 16. Nā vocantur ibi ſancti, cum dixit Moyſes ad Chore, & ſocios ſuos, qui volebāt vſurpare ſacerdotium manere: notum faciet Dominus, qui ad ſe pertineant, & ſanctos applicabit ſibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Et ſic illi, qui acciperent in ſacerdotes, dicebantur eſſe ſancti, vel electi. Ozias autem cum eſſet laicus, non habebat iſtam dignitatem ſanctitatis, cum non miniſtraret Deo: ideo voluit miniſtrare, vt acciperet ſibi opinionem ſanctitatis. Et dicendū, qd potius fecit hoc ex deſiderio honoris, q̄ pecuniarum, vt patet 2. Paralip. 26. ſcilicet: Cum roboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius in introitu ipſius: eleuatio tamen cordis ad ſuperbiā pertinet, & non ad deſiderium pecuniarum: ſic enim ait Iosephus 9. Antiquit. ſcilicet: Dum hæc cita conſtituiſſet mentis elatione corruptus, & ſubſtantia mortali diratus cōtra immortalē omnī tempore agere nitebatur: eſt autem immortalis ſubſtantia pieras circa Deum, & cuſtodia mandatorum: lapſus eſt itaq; ſœlicitatis euentu, & ad paterna peccata deſcendit.

Ordo in peccato Ozia, & in punitione eius. Quæſt. IX.

QVAERETVR vterius, quis fuit ordo in peccato Ozia, & in punitione eius. Dicendū, qd ordo fuit iſte: nam in ſolemnitate generali propitiatio-nis induens eſt rex ſtola ſacerdotali, & intrauit in tēplum volēs offerre thymiama ſuper altare aureum, quod erat in prima parte templi. Ingreſſus eſt autem poſt eum Azarias ſacerdos magnus, cum octogintā ſacerdotibus viris fortibus ad prohibendum ei, & dixit: non eſt tui officiū Ozia, vt adoleas incenſum Domino, ſed ſacerdotum filiorum Aaron: egredere de ſanctuario, ne contempſeris: quia non reputabitur tibi in gloriam à Domino Deo. Tunc iratus Ozias comminabatur ſacerdotibus mortem, ſi eum prohiberent, acceſſitque ad altare thymiamaſ, & cū eſſet ſuper illud, percuffus eſt à Deo lepra in fronte: qd ſacerdotes videntes feſtinauerunt expellere de templo, & ipſe perterritus accelerauit egredi de templo timens maiora mala ſibi ventura, ſi in pertinacia ſua perſiſteret. De hoc ſecundo Paralip. 26. Addit autem Iosephus 9. Antiquit. quòd ſol eſſulit nimis, & percuffit faciem regis, & ſic fecit eū leproſum. Etiā factus eſt tunc terrē motus magnus, & apud Ieruſalem quidam collis diſruptus eſt, & ſaxa grandia ad diuerſas partes corruerunt. Vnde ait: Inter hæc autem terrē motus factus eſt magnus, & ſtupeſcente populo, claritas Solis nimis eſſulit, & incidit in faciem regis, & illi quidem lepra continuo prouenit: ante ciuitatem verò in loco, qui dicitur: Eroge, ſciſa eſt mediā pars montis ad occidentem, & ſua volubilitate per quatuor ſpacia procedens ad orientalem reſtitit montem, ita, vt ei vias clauderet, & regioſ hortos opprimeret: Cunque ſacerdotes regis faciem apprehen-diſſe lepram conſpicerent, pardebant ei calamitatem ſuam hortantes, vt tanq̄ pol-lurus exiret à ciuitate: ille verò confuſione huius euen-

uentus dum illi iam eſſet nulla fiducia, qd iubebat, & impleuit: De terrē motu iſto quāquam non exprimeſcit hic, nec in Paralip. ramen dicendū eſt, quòd fuerit: quia ſacra ſcriptura hoc exprimit, ſic patet Amos primo: nā Amos prophetauit diebus Ozia, & dicit: verba Amos, quæ vidit ſuper Iſrael in diebus Ozia regis Iuda ante duos annos terrē motus, & iſte terrē motus fuit, qui factus eſt, quādo ipſe Ozias voluit Domino offerre thymiama: ſic eſt patet p̄ Hieronymū in quodam prologo ſuper Amos, qui incipit: Ozias rex: hoc autem patet clariuſ Zacha. vltimo, cum dicitur: & ſcindetur mons oliuarū ex media parte ſui ad orientem, & occidentē prærupto grandivalde, & fugietis ad vallem montium corū, quoniam coniungetur vallis montium vſq; ad p̄ximū, & fugietis ſicut fugiſtis à facie terrē motus in diebus Ozia regis Iuda. De ſole autem, qd nimis eſſulſerit, & percufferit faciem regis, non apparet ex ſacra ſcriptura: ſatis tamen eſt veriſimile: quia fuit percuffus rex in fronte lepra. Et videtur, qd modus percutiendi eſſet, qd Deus faceret refulgere ſolem in vultu eius, & per hoc apparet qd lepra, quæ in vultu erat, à Deo inſiſta fuiſſet in penam, & ſic credendū eſt, qd fuit in hiſtorijs Hebræorum. nam nullius regū iſtorum hiſtoria completē deſcribitur, ſed remittitur ad librum regum Iuda, & Iſrael, vt patet in ſingulis capitulis, & ille hiſtoriæ ſeruabantur apud Hebræos: Iosephus autē fuit maximus hiſtoriographus Hebræorum, & fuit tempore illo, quo adhuc p̄ue-rabat Iſarus hebraicus. ſi viuente populo Hebræorū in terra ſua antequam deſtrueretur Ieruſalem per Romanos, ideo potuit ſcire: & veriſimile eſt, qd ſci-uerit omnia geſta particularia illorum regum.

Quare nullus prophetarum, qui erant tempore Ozia orauerūt pro liberatione Ozia à lepra. Quæſt. X.

QVAERETVR vterius, cum tēporibus Ozia eſſent tot prophete ſancti. ſ. Iſaias, & Oſee, & Amos, & Ioel, & Abdias, & Iona quomodo nō orauerunt iſti prophete ad Dominum, vt auferret lepram regi Ozia, cū eſſet in tanta calamitate, & do-leret. Quod autē fuerint oēs iſti tēpore Ozia: patet, de Iſaia. Iſa. 1. & de Amos patet Amos 1. de Oſee patet Oſee primo, de Ioel autē, & Iona, & Abdia: patet ex regula, quā tradunt Hebræi. ſ. qd ille propheta, in cuius titulo nō ponitur tēpus prophetiæ, prophetauit eiſdem tēporibus, quibus propheta, qui ponitur ante eum, & approbat iſtam regulam: Hieronymus in quodam prologo ſuper Ioelē, qui incipit: S. Ioel, & in alio prologo, qui incipit in hoc: propheta, ſed Ioel ponitur poſt Oſee ſine tēporū annotatione, ergo prophetauit in eiſdem tēporibus, quibus Oſee. ſ. ſub Ozia: in titulo quoque Abdia, & Iona tēpora non annotantur: ideo prophetauerunt tēporibus Ozia, quibus prophetauit Amos, qui præponitur eis. De Iona etiam patet præcedenti cap. quia ipſe fuit tēpore Ieroboam regis Iſrael, qui fuit contemporaneus Ozia: ergo eſſet tempore Ozia, & ſic omnes iſti erant tēpore Ozia, & multi alij viri ſancti. Aliquis dicit, qd rex non ſanabatur à lepra, quia perſeuerabat in malitia ſua: ſed hoc monſtrat, quia rex iſte ceſſauit ab omni honore ſuo, & fuit in domo libera ſeorsum extra ciuitatem: non ergo committeret iam aliqua ſimilia, ſed potius deplangebat miſerabilem vitam ſuā cupiens potius mori, quàm in ſœlici affici vita, vt ait Iosephus 9. Antiquit. Aliquis autem dicit aliter. ſ. qd nō liberatus fuit à lepra iſte rex: quia nullus orabat pro eo. ſed dicendū, qd hoc nō eſt veriſimile: quia

cum iſte rex ante hoc ſemper fuiſſet cultor Dei, & in omnibus laudabilis, & nunc per vnicam culpam grauius punitus fuiſſet, omnes compaterentur ei, & oraret pro ipſo, potillimē, quia ipſe fuerat in magna ſclicitate. ſ. rex Iuda, & famoſus per omnes terras, & nunc deciderat in extremam calamitatem: nemo ergo eſſet, qui non compateretur ei, & oraret pro ipſo. Dicendum tamē eſt, qd non fuit liberatus à lepra, quia licet iſti propheta, & viri ſancti oraret pro eo, Deus non exaudiebat illos, vel forte phibuerat eis orare ſuper hoc. Cum. n. Deus diſſiniit aliqd agere, quanquam oretur ab oibus ſanctis in contrarium, non exaudientur: ſic. n. patet Ezech. 14. Cum dicitur: Si gladium induxero ſuper terram, & dixerit: tranſi per terram, ſi fuerint tres viri iſti in medio eius, Noë, Dan, & Iob, viuo ego dicit Dominus, quæ nec filios, nec filias liberabunt, ſed ipſi ſoli liberabuntur, terra autem deſolabitur. ſic. n. cum oraret Moyſes ſepe, vt permitteretur intrare in terram Chanaan Deus nō exaudiuit eum: Deut. 3. vel poterat eſſe, qd Deus prohiberet iſtis orare p̄ ſanitatē Ozia: nam ſic Deus interdum prohibet viris ſanctis orare pro aliquo, quando vult punire eum, vt patet Hierem. 14. ſ. noli orare pro populo iſto in bonum, cum ieiunauerint, non exaudiam eos. Sic etiam prohibitus eſt Samuel orare pro Saule, quia Deus abiecerat eum, ne eſſet rex: ſupra 1. lib. cap. 16. Moyſes quoq; prohibitus eſt orare pro tranſitu Iordanis à Deo dicente: ſufficit tibi, nequaquam loquaris vltra ad me de hac re: Deut. 3. Cauſa autem quare Deus nollet exaudire orationem iſtorum prophetarum p̄ Ozia, vel prohiberet eis orare, eſſet quia Deus volebat facere hoc ad terrorem aliorū, vt videntes omnes de populo, qd tam grauius rex puniebatur, timerēt ſimilia facere: nam pœnæ graues, quæ in ſerebātur in lege, potius erant propter timorem aliorum, q̄ propter pœnam eorum, qui puniebantur, vt patet Deuter. 21. ſ. lapidibus obruet eum populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio veſtri, & viuētus Iſrael audiens per timeſcat, & maxime fuit hoc: quia Ozias erat rex, vt videret totus populus, qd ſi in rege peccante Deus exercebat tam durā pœnam, irremiſſibiliter crederent, qd à fortiiori ſup eos fieret, ſi ipſi ſimiliter peccaret iuxta verbū Chriſti Luc. 23. ſcilicet: ſi in ligno viridi hoc fit, in arido quid fiet? quaſi dicat, à fortiiori cremabitur. Et hoc Deus obſeruabat valde: nam puniebat magis eos, qd appropinquabāt ſibi, & quos ipſe magis elegerat in familiares, vt patet Leuit. 10. nam cū duo filij Aaron cremati ſunt à Deo, quia errauerunt in igne: dixit Moyſes ad Aaron: hoc eſt, quòd locutus eſt Dominus: ſanctificabor in his, qui appropinquant mihi, & in cōſpectu omnis populi glorificabor. Et hoc erat: quia cum totus populus videret, qd Deus puniebat familiares ſuos propter tranſgreſſionem legis, crederent, qd fortiuſ puniret eos, & cauere.

Ozia actus, & operationes. Quæſt. XI.

QVAERETVR vterius de actibus Ozia regis: nam ipſe fuit famoſus valde. Dicendum, qd Ozias fuit cultor Dei: nam nunquam declinauit ad idola licet peccauerit tranſgrediendo cęrimonias volendo offerre thymiama. Fuit autem cultor Dei, quia erudiuit eum Zacharias propheta, qui fuit in diebus eius, & dum ille vixit, nunquam errauit Ozias, vt patet 2. Paralip. 26. Fuit etiam vir bellicoſus valde: nam pugnauit ſepe contra Philiſthinos, & accepit magnam partem terrę eorū: nam ipſe deſtruxit murum vrbis Geth, & murum Azorhi, & murum

Deus quare noluit exaudire orationes prophetarum p̄ Ozia

murum Iamie, & edificauit oppida noua in terra illa: pugnaui etiam contra Arabes, qui sunt vicini terrae Chanaan ex parte Meridiana, & praeualuit contra eos in multis bellis. Pugnaui etiam contra Ammonitas, & rededit eos in tributarios: nam ipsi offerbant sibi munera, quolibet anno, subiecitque per circuitum omnes gentes usque ad terminos Aegypti, vulgatumque est nomen eius per omnes terras propter crebras victorias. Post haec autem in bellis gloriosus existens conuertit se ad agendum curam rei publicae in Ierusalem: nam quicumque muri fuerant longo tempore, aut regum desidia destructi ab eo reparati sunt, & potissimum illi, quos destruxerat Ioas rex Israel, quando intrauit in Ierusalem captiuum ducens Amasiam patrem suum: nam a porta Ephraim usque ad portam anguli per quadringentos cubitos murum interruperat, & edificauit etiam turres multas per diuersa loca murorum, & potissimum ad portam anguli, & portam vallis in eodem muri latere, quibuslibet centum quinquaginta cubitos altitudinis habebat. Fuit praeterea vir agriculturae deditus: nam vineas habuit, & vitatores in montibus, & in carmelo, curaque habebat circa plantationes, & semina fructuum diuersorum: fodit etiam cisternas multas in solitudine, & aqueductus instituit, & turres, atque caulas instituit, quia pecora multa habebat tam in caestribus, quam in Eremi vastitate. Habuit etiam exercitum copiosum, scilicet, trecenta, & septem millia, & quingenta virorum, qui omni genere armorum muniti erant: in ciuitatibus quoque diuersa genera machinarum, & munitionum constituit ad defendendas, & expugnandas vrbes. In hac autem gloria magno tempore permansit usquequo eleuatum est cor eius contra Dominum, & usurpauit officium sacerdotis, & tunc miserabiliter vitam finiuit.

Ozias quomodo sepultus esse dicitur cum patribus suis cum tamen fuerit sepultus in agro. *Quaest. XII.*

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, quod sepultus fuit Ozias cum patribus suis in ciuitate Dauid: nam ibi erant sepulchra regum, & tamen ipse non fuit sepultus in sepulchris regum, sed in agro, ut patet 2. Paralip. 26. Respondendum, quod in castro montis Sion, quod vocatur ciuitas Dauid erat quidam locus separatus ad sepulchra regum, & erant ibi fabricata sepulchra pro omnibus regibus de stirpe Dauid, quando autem aliquis erat rex malus, quem populus nolebat honorare, sicut regem, non sepeliebatur eum in sepulchris illis, quae iam antiquo facta erant pro regibus, sed sepeliebatur in monte Sion in aliqua parte illius agri, in quo erant sepulchra regalia, & fiebat ibi sepulchrum nouum pro illo tanquam non esset de regibus, & etiam aliquae solennitates, quae solebant fieri in funere regali non fiebant ibi plenae: sic n. patet de rege Ioram, qui fuit pessimus, & cum multorum malorum in Israel, occiditque omnes fratres suos: nam populus noluit ei impendere honorabile funus 2. Paralip. 21. Et non fecit ei populus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat maioribus eius, & sepelierunt eum in ciuitate Dauid, sed non in sepulchro regum: Sic etiam Ioas fuit rex malus, quia occidit filios Ioiadae sacerdotis, qui fecerat eum regem, & populus noluit eum sepelire in sepulchris regum, quamquam sepeliret in ciuitate Dauid: ita fuit nunc de Ozia, quia ipse non fuit sepultus in sepulchris regum: hoc autem non quidem quia fecerat malum, sed quia erat abominabilis propter lepra, & erat dedecus, quod inter reges sepeliretur aliquis homo leprosus: ideo fuit

pultus fuit in ciuitate Dauid in agro quodam, in quo erant sepulchra regalia, in aliquo sepulchro, quod factum est ei nouiter distans a sepulchris regalibus tanquam homini paruae dignitatis. Et sic stat ista litera cum illa, quae habetur 2. Paralip. 26. quia hic dicitur: quod sepultus est in ciuitate Dauid, & hoc verum est, quia intra montem Sion erat sepultus, in quo sepultus fuit Ozias. Et cum dicitur, quod sepultus est cum maioribus suis: non est intelligendum, quod in eodem sepulchro cum eis sepultus fuerit, sed sepultus est prope illos in eodem agro, in quo erant sepulchra regum: & hoc dicitur 2. Paralip. 26. dormiuit Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eo quod esset leprosus: Iosephus autem 9. Antiq. dicit, quod iste solus de regibus sepultus est in hortis. Hoc autem dicit, quia praeter istum alij reges fuerunt, qui non sepulti sunt in sepulchris regum, sicut fuit de Ioram 2. Paralip. 21. Sic etiam de Ioas eo. lib. c. 24. sic etiam Achaz sepultus est extra sepulchra regum, eo. lib. c. 28. & Manasses sepultus est extra sepulchra regum in domo sua: eo. lib. c. 33. & tamen de nullo istorum dicitur, quod sepultus est in agro, nisi de Ozia: ideo dixit Iosephus, quod iste solus de regibus sepultus est in hortis: non tamen est intelligendum, quod sepeliretur extra urbem in aliquibus hortis propter hoc, quod erat leprosus, sicut viuens manserat extra urbem in domo libera seorsum: nam intra urbem sepultus est, cum dicitur, quod sepultus est in ciuitate Dauid. Etiam non est intelligendum, quod sepultus fuerit intra montem Sion in aliquo horto solus, & segregatus ab alijs regibus: quia in agro illo, in quo erant sepulchra regalia, sepultus est, cum dicitur 2. Paralip. 26. quod sepeliret eum in agro regalium sepulchrorum.

Gesta Oziae an sint scripta per Isaiam. *Quaest. XIII.*

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, quod reliqua gestorum Oziae scripta sunt in libro verborum regum Iuda: quia 2. Paralip. 26. dicitur, quod reliqua sermonum Oziae priorum & nouissimorum scripta sunt per Isaiam prophetam filium Amos. Aliquis dicit, quod idem est liber sermonum dierum regum Iuda, & liber Isaiarum: quia Isaias scripsit illum. Sed non stat, quia si intelligatur de libro illo, qui habetur apud nos falsum est: quia non habetur ibi aliquid de Ozia. Si autem intelligatur de aliquo alio libro, quem scripserit, etiam non stat: quia iste liber continet gesta omnium regum Iuda usque ad captiuitatem Babilonicam, & tamen non vixit Isaias usque ad tempus illud. Patet hoc, quia 2. Paralip. 35. dicitur: reliqua sermonum Iosiae scripta sunt in libro regum Iuda, & tamen tempore mortis Iosiae non vivebat Isaias, quia solum vixit usque ad tempus Ezechiae, cum dicitur prophetasse solum in diebus Oziae Ioathan, & Achaz, & Ezechiae Isa. 1. & tamen toto tempore, quo aliquis vivebat, dicebatur prophetare postquam inceperat semel propheta, quia prophetia erat aliquid non cessans, iuxta illud Num. 11. de duobus viris, qui prophetauerunt in castris. I. prophetauerunt, & nunquam ultra cessauerunt. Dicendum ergo, quod non fuit scriptus liber regum Iuda ab Isaiis: dicitur tamen, quod scripta sunt in libro eius gesta Oziae: quod potest dupliciter intelligi: vno modo, quod scripta sint gesta illa in libro regum Iuda, & tamen praeter illa gesta scripta sunt etiam Isaias alium librum, in quo scripta sunt specialiter gesta Oziae, & quia erant copiosius scripta ista gesta in libro Isaiarum, quam in libro regum Iuda, allegauit scriptor libri Paralip. pro gestis ipsius Oziae librum

brum Isaiarum, & non librum regum Iuda. Secundo potest dici, quod iste liber regum Iuda fuit aliquid compilatum a multis libris prophetarum, quia prophetae scribebant diligenter in aliquibus libris gesta illorum regum, qui erant contemporanei sibi, & postea per compilatorem colligebantur omnia, quae erant in libris illis, & redigebantur in vnum volumen, quod vocatur liber regum Iuda. Hoc patet, quia de gestis Dauid gesta Dauid regis scripta sunt in lib. Samuelis videlicet, & in libro Nathan prophetae, & in libro Gad videlicet. 1. Paralip. vlti. Gesta autem Salomonis scripta sunt in libris Nathan prophetae, & in libris Ahie Silonitis, & in visione Addo videntis 2. Paralip. 9. gesta Roboan scripta sunt in libro. Addo videntis, & Semeiae prophetae eo. lib. c. 12. gesta autem Abiae scripta sunt in libro Addo prophetae eo. lib. ca. 13. gesta Iosaphat scripta sunt in libro Iehu filij Anani, eod. lib. cap. 20. aliqui autem istorum prophetarum scribebant particulares libros de aliquibus regibus. Alij vero scribebant de omnibus, & sic fuit de Iehu, qui scripsit librum de omnibus regibus Israel, ut patet 2. Paralip. 2. f. reliqua gestorum Iosaphat scripta sunt in verbis Iehu filij Anani, quae digessit in libro regum Israel. Dicendum ergo, quod siue liber regum Iuda, & Israel sit compilatus de libris illorum prophetarum, siue non, aliquando erat digesta diligentius historia alicuius regis in libro regum Iuda, vel Israel: & aliquando diligentius in aliquo libro alicuius prophetae: ideo in libro Paralip. quando super plenitudo istae historiae pro vltimata completionem earum remittitur aliquando ad verba dierum regum Israel, & Iuda, & aliquando remittit ad aliquos libros speciales prophetarum, ut patet discurrunt per totum fin Paralip. Anno trigesimo octauo. Hic ponitur secundum f. regum Israel frequens mutatio: in breui. n. tempore multi reges Israel regnauerunt: nam vnus occidebat alium, & alius alium habentes diuersos fauores, & sic succedebant sibi, & diuiditur in partes sex, secundum sex reges sibi succedentes. Primo agitur de regno Zachariae. Secundo de regno Iosaphat. Tertio de regno Manacen ibi: *Et ascendit Manacem.* Quarto de regno Phaccia ibi: *Anno quinquagesimo.* Quinto de regno Phacee ibi: *Anno quinquagesimo secundo.* Sexto de regno Osae ibi: *Coniurauit autem.* Circa primum dicitur: *Anno trigesimo octauo Azarias regis Iuda regnauit Zacharias filius Ieroboam.* Computantur tempora regum Israel per tempora regum Iuda, & e contrario, sicut dictum est: iste Azarias est, & vocatur Ozias, & in tempore suo regnauerunt omnes isti reges Israel, quia ipse longo tempore regnauit. Erat autem annus suus trigessimus octauus, quando cepit regnare Zacharias filius Ieroboam: nam Ieroboam fuerat coetaneus regi Oziae pro illis triginta octo annis, ut patet supra. *Super Israel in Samaria.* Dicitur regnasse super Israel, quia ibi erat metropolis regni, & sedes regum. *Sex mensibus.* Non regnauit maiori tempore, quia occisus a Selum filio Iabes, ut patet infra. *Et fecit, quod malum est coram Domino.* coluit idola, quia istud erat malum regum Israel, & vocatur malum per excellentiam, quia non vocabantur mala in comparatione huius alia quae cumque fierent. *Sicut fecerunt patres eius.* f. omnes praedecessores sui reges Israel coluerunt idola: non enim fuit aliquis, de quo non dicitur specialiter, quod coluit idola, ut patet percurrendo totam successionem eorum, incipiendo a primo rege post diuisionem regni. f. a Ieroboam praecedenti lib. cap. 12. usque infra 17. ca. quia inter ista habetur tota successio regum Israel. *Non recessit a peccatis Ieroboam filij Nabath.* f. coluit vitu-

los aureos sicut ille. *Qui peccauit fecit Israel.* i. iste Ieroboam primus rex Israel fecit peccare Israel introducendo vitulos aureos, & cogendo, quod totus populus coleret illos, & nullus iret in Ierusalem ad templum, praecedenti lib. cap. 12.

Zacharias filius Ieroboam quo anno coepit regnare Azariae regis. *Quaest. XIII.*

QVAERETVR, quomodo potest stare, quod Zacharias filius Ieroboam regnauerit anno trigessimus octauo Azariae regis Israel: nam videtur, quod non inceperit tunc regnare. Quod patet, quia Ieroboam pater Zachariae regnauit annis quadraginta vno, praecedenti cap. Azarias autem rex Iuda coepit regnare anno vigesimo septimo Ieroboam: ideo manebant de regno Ieroboam solum quatuordecim anni, & istis regnarent simul Azarias in Iuda, & Ieroboam in Israel: ideo anno quintodecimo in principio, vel in fine quartidecimi regni Azariae inciperet regnare in Israel Zacharias filius Ieroboam. Nicolaus responderet, quod istud regnum non fuit continuum: nam cepit regnare Zacharias filius Ieroboam multo tempore postquam mortuus est pater suus, & toto illo tempore medio gubernauerunt regnum aliqui principes, & postea quando cepit regnare Zacharias occidit illum quidam de istis principibus nomine Selum, patet infra: modus autem est, quia dicit, quod Azarias filius Amasie viuentis patre suo regnauit decem annis, quibus lauit profugus Amasias in Lachis: & quando dicitur in principio capituli, quod cepit regnare anno vigesimo septimo Ieroboam: dicit, quod intelligitur de tempore illo, quo solus regnauit post mortem patris sui, & tamen accipiendo principium regni sui non fuit anno vigesimo septimo Ieroboam, sed anno 17. & ab ipso tempore usque ad annum quadagesimum primum, manent viginti quatuor anni, quibus regnauit simul Azarias cum Ieroboam, & sic anno vigesimo quarto, vel quinto Azariae moreretur Ieroboam rex Israel, & manerent anni tredecim, vel quatuordecim usque ad annum trigessimus octauus Azariae, & in isto tempore dicit regnasse Zachariae principes, qui gubernabant regnum, & postea in trigessimus octauo anno ipse regnauit. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia praesupponit, quod Amasias viginti quinque annis vixerit post mortem Iosae regis Israel, & quod decem annis illorum non regnauerit, sed fuerit profugus in Lachis, & regnauerit illis decem annis filius suus Azarias, sed omnia ista improbata sunt praecedenti cap. Dicendum ergo, quod cepit regnare Zacharias anno trigessimus octauo regis Azariae: modus tamen fuit, quod Azarias cepit regnare anno quatuordecimo, vel in quintodecimo regis Ieroboam, quia tunc mortuus est pater suus Amasias, & quia ipse erat tunc paruulus. f. duorum annorum, vel trium non data est ei administratio regni, usquequo haberet annos decem, & sex, & tunc erat annus vigesimus primus Ieroboam regis Israel, & tunc dicit ipse regnasse, ut patet in principio literae: anni tamen regni sui computatur a morte patris sui: ideo regnauit simul Azarias cum Ieroboam rege Israel annis viginti sex. f. ab anno quintodecimo suo usque ad quadagesimum primum annum regni Ieroboam, & tunc mortuus est Ieroboam, & si Zacharias successisset ei immediate regnauisset anno vigesimo septimo Azariae, & tamen quia paruulus relictus est non commissa fuit sibi administratio regni quasi per duodecim annos, sicut factum est de Azaria rege Iuda, qui quatuordecim annis regnauit sine administratione, & illis annis non dicitur regnasse,

regnasse, sed tunc quando administratione, vt supra declaratum est: ita fuit de Zacharia, quia licet isti duodecim anni, quibus principes gubernauerunt regnum pertineant ad regnum suum, tamen non dicitur ipse regnasse in illis, & quia postquam suscepit ministracionem regni solum vixit mensibus sex, dicitur regnasse sex mensibus. *Coniuravit.* Hic ponitur secundum huius partis. s. de regno Selum, & dicitur: *Coniuravit autem contra eum Selum filius Iabes.* s. fecit coniurationem cum aliquibus ad hoc, qd faueret ei ad occidendam regem, & quod ipse regnaret loco illius. *Perussitque eum palam, & interfecit.* s. percussit eum vidente populo: non. n. timuit, quia forte habebat multos de factione sua, qui ei fauebant, & non timeret fautores regis. Et sic dicitur in Hebreo coram populo, vbi nos dicimus palam. *Regnavitque pro eo.* s. fuit successor eius, quia nullus fuit, qui posset prohibere eum regnare, cum haberet multos fautores in populo. *Reliqua autem verborum Zachariae.* q. d. non sunt hic omnia: quia quae pauca facere potuisset in sex mensibus, quibus administravit, tamen ipsa pauca non habentur hic. *Nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?* q. d. ibi scripta sunt omnia, quia ibi scribentur particulariter gesta omnium regum Israel. *Ipsa est sermo Domini, quem locutus est ad Iehu.* i. istud, quod factum est, fuit, quod Deus olim locutus fuerat ad Iehu per prophetam supra 10. dicens, qd filij eius sederent super thronum Israel vsque ad quartam generationem, & nunc erat generatio quarta in Zacharia: ideo in eo cessare debebat regnum, & sic occisus est, vt cessaret. *Filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt de te, super thronum Israel.* Non computatur hic ipse Iehu, sed solum filij sui, & illi fuerunt quatuor, qui regnauerunt post eum. s. Ioachaz, & Ioas, & Ieroboam, & Zacharias. *Factumque est ita.* s. sic fuit sicut Deus dixerat, qd regnarent vsque ad quartam generationem, & tunc cessaret regnum. *Selum filius Iabes regnavit trigésimo anno Azariae regis Iudae.* Iste occidit Zachariam, & regnavit post eum, cum esset annus trigésimus nonus Azariae regis Iudae. *Regnavit autem menses vno.* Non regnavit plus, quia coniuravit contra eum Manaen, & occidit ipsum, vt patet in litera. *In Samaria.* Quia ibi erat sedes regni.

Selum, qui occidit Zachariam, quis fuit, & quare eum occidit. Quae. XV.

QVAERETVR quis erat iste Selu, qui occidit Zachariam, & quare coniuravit nunc contra eum, & non prius, cum potuisset coniurare toto illo tempore, quo Zacharias non administrabat, quod fuit tempus duodecim annorum, vt supra declaratum est. Ad primum dicendum, quod iste Selum fuit vnus de principibus gubernantibus regnum tempore, quo Zacharias non administrabat, scilicet, in duodecim annis, ideo habuit magnam potestatem tempore illo, cum esset gubernator regni, & cum omnibus, qui tunc fauebant ei coniuravit nunc, & sic potuit faciliter occidere regem: vnde palam occidit eum, quia nullum timebat: Iosephus tamen nono Antiq. dicit, qd Zacharias dum regnasset sex mensibus dolorem passus occisus est a quodam amico suo nomine Selum. Ad secundum dicendum, quod solum poterat coniurare contra Zachariam ante hoc, & tamen non coniuravit, & forte hoc fuit propter duo. Primum fuit ex parte Selum, quia Selum gubernabat regnum ante hoc cum Zacharias nondum administraret, & quia tunc ipse fungebatur vice regis non curabat ex parte maiori honore: nunc autem, quia incipiente Zacharia ministrare, cessavit ex-

Fcellentia Selum, quia ipse non tenebat gubernationem, cepit desiderare honorem, quem prius tenebat, & quia non poterat habere, nisi occidendo regem, coniuravit ad occidendum ipsum. Et propter hoc in principio regni sui coniuravit: nam nondum regnauerat nisi sex mensibus Zacharias quando occisus est a Selum, scilicet, quia mox, vt Selum priuatus est gubernatione regni cepit desiderare illam, & occidere regem. Secundum fuit ex parte Dei, quia volebat Deus, qd quatuor de filiis Iehu regnarent, sicut promiserat ei, supra 10. & si Selum insidiatus fuisset Zachariae antequam accepisset ministracionem, nunquam regnauisset Zacharias, & sic solum essent de filiis Iehu tres reges: Deus tamen promiserat quatuor: ideo fecit, quod Selum non inclinaretur ad occidendum Zachariam, antequam inciperet regnare.

Quare regnum finitum est potius in Zacharia, quam in alijs de filiis Iehu, qui tamen magis peccauerunt. Quae. XVI.

QVAERETVR vterius, cum omnes filij Iehu peccauerint, quare potius finitum est regnum in Zacharia, quam in alijs, quia Ioas peccauit, & et Ioachaz pater eius, supra 13. Ieroboam etiam peccauit precedenti cap. & non solum peccauerunt alij, sed etiam videtur, qd plus peccauerint, quam Zacharias, & hoc propter duo. Primo, quia paucis tempore regnauit. s. solum sex mensibus, alij autem progenitores sui regnauerunt maiori tempore: nam Ioachaz decem, & septem annis regnauit, & Ioas decem, & sex, supra 13. Ieroboam vero quadraginta vno precedenti cap. & sic poterant illi magis peccare, & verisimile erat, qd magis peccaret, quam Zacharias, qui sex mensibus tantum regnavit. Secundum, quia Zacharias parua etatis mortuus est, nam post mortem patris sui gubernatum fuit regnum duodecim annis per principes, vt supra declaratum est, & hoc erat propter paruitatem aetatis eius, & cum cepisset ministrare, solum regnavit mensibus sex, & sic non esset viginti annorum quando occideretur: in tali tamen tempore, & tam parua etate non poterat in multis peccauisse: potissimum quia scriptura non facit specialem mentionem de eo, quod peccauerit, sed solum dicit, sicut de alijs regibus, qd non declinauit a peccatis Ieroboam. Respondendum, qd Zacharias peccauit colendo idola cum dicitur, quod non declinauit a peccatis Ieroboam, & tamen non peccauit plusquam alij tres praedecessores sui successores Iehu, sed minus, quam quilibet illorum, & tamen ablatum est regnum de manu eius, & non de manu progenitorum suorum. Primo, quia Deus non infligit poenas temporales maiores p maioribus peccatis, sed magis puniuntur illi, qui licet minus peccauerint, maiori tempore expectantur ad conuersionem, & non conuertuntur: sic patet Luc. 13. vbi Christus ponit duo exempla, primum de Galileis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum, & Christus ait: putatis, qd hi Galilei pro omnibus Galileis peccatores fuerunt: quia talia passi sunt non dico vobis, sed nisi penitentiam habueritis omnes simul peribitis. Aliud exemplum est de decem, & octo viris, super quos cecidit turris in silua, & occidit eos: & Christus ait: putatis, quod ipsi debitores fuerunt plusquam omnes habitantes in Ierusalem, non dico vobis, sed si non penitentiam egeritis omnes simul peribitis: & sic alij magis peccabant, sed non tam grauiter puniebantur, quia non tadium expectati fuerant ad penitentiam, ita fuit de Zacharia, quia iam Deus diu expectauerat, & quia non conuertebantur filij Iehu abstulit regnum de manu Zachariae

charia. Non est tamen intelligendum, qd maiori tempore expectatus fuerit Zacharias ad penitentiam, qd omnes progenitores sui, sed potius minori tempore expectatus est: quia ipse vixit minori tempore, qd progenitores sui, vt declaratum est: sed intelligitur ista spectatio respectu totius progeniei Iehu: quia dederat regnum Iehu a principio, quando erat bonus, & postea malus effectus est, & cepit eum Deus expectare ad penitentiam, & filium suum Ioachaz, & nepotem suum Ioas, & pronepotem suum Ieroboam, & nepotem suum Zachariam. Et quia non conuertebantur longa expectatione, Deus concitatus occidit Zacharia, & abstulit regnum de manu eius. Sed tunc obijciatur, quia expectatio ista non dicebatur longa respectu Zachariae, sed praedecessorum suorum: ergo puniebatur Zacharias pro illis, cum potius deberent ipsi puniri. Respondendum, qd hic fuit duplex poena: vna fuit, quod Zacharias occisus est: alia qd regno priuatus est. Prima fuit personalis solum, & ista inflata est sibi non pro peccatis praedecessorum, sed pro peccatis suis: quia peccata sua merebantur, quod ipse occideretur, cum dicit, qd non recessit a peccatis Ieroboam. Secunda poena fuit pertinens ad totam progeniem Iehu: nam qd post mortem Zachariae regnum transferretur ad aliam domum, erat poena totius progeniei Iehu, cui iam competebat ius regnandi, & ista data est propter peccata omnium praedecessorum simul cum peccatis Zachariae, & quia in ipso fuit maior expectatio, quam in praedecessoribus suis incipiendo istam expectationem a tempore Iehu, fuit in ipso facta ablatio regni, & non in praedecessoribus suis, quamquam illi magis peccauissent. Secunda causa est, quia Deus dederat regnum Iehu, vt esset executor contra domum Achab, & cultores Baal, & regnatori erant filij sui in eternum, si nec Iehu, nec illi peccarent, & tamen quia peccauit, Deus abbreviauit regnum suum, dicens: filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. q. d. qd propter hoc factum est, vt impleretur illud verbum Domini ad Iehu.

Si Zacharias fuisset bonus, an fuisset ablatum regnum tempore eius de progenie Iehu iuxta verbum Domini. Quae. XVII.

QVAERETVR vterius, quid, si iste Zacharias fuisset vir bonus non declinans a lege Domini, nunquid ablatum fuisset regnum tempore suo de progenie Iehu. Nam si non fuisset ablatum non impleretur verbum Domini: si autem fuisset ablatum puniretur iniuste Zacharias cum non peccauisset. Responderi potest multipliciter: primo, qd non impletum fuisset verbum Domini, sed regnauisset Zacharias, & filij eius post eum vsque ad multas generationes in stirpe Iehu, & tunc non erat inconueniens, qd non impleretur verbum Domini, quia diceremus, qd illa fuisset propheta dicta secundum exigentiam meritorum eius, contra quem praenunciabatur, & non secundum firmam Dei praescientiam: & tales prophetae non implentur mutatis meritis eorum, contra quos fiunt: sic patet Iere. 18. & est vulgatum: ita nunc diceremus, qd quando Deus dixit ad Iehu: filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel, dixit ei in poenam. s. qd declinauerat ad idola, & pro bonis actibus praecedentibus volebat tolerare progeniem suam in regno vsque ad quartam generationem: si tamen conuertentur ad Dominum, cessaret ista limitatio regnandi, quae fuerat introducta in poenam, & regnarent filij sui vsque ad multas generationes, sicut alij reg-

Agnaturi erant si non praesumeretur eis duratio regni. Secundo potest dici, qd ista propheta poterat intelligi secundum firmam definitionem Dei, & tamen non sequitur inconueniens: quia tunc Zacharias regnaret tota vita sua, & non occideretur, & tamen non succederet ei aliquis de progenie sua in regno, sed de alia stirpe. Et si tunc dicitur, qd puniebatur Zacharias, qui non peccauerat. Dicendum, qd non puniebatur, quia qd ipse occideretur, aut viuens priuaretur regno, erat personalis poena, & ista non infligeretur ei, quod autem non succederet aliquis de stirpe sua, non erat personalis poena, sed erat poena totius progeniei Iehu, & bene stabat, qd ista infligeretur: quia Iehu, & posteri sui peccauerant, quamquam Zacharias non peccasset, & pro peccatis illorum priuaretur progenies ipsius Iehu regno. Tertio potest dici, qd concessio istam esse prophetiam secundum firmam definitionem Dei, dici poterat, quod non erat iste casus admittendus. s. qd Zacharias quartus successor Iehu non peccaret: nam Deus ista praenunciatus sciebat ipsum peccaturum, & non falleretur praescientia sua: ideo non esset admittendum, qd nunquam peccaret Zacharias. Sed tunc dices, qd efficeretur impossibile ipsi Zachariae bonum facere, si ista te ista praescientia non erat concedendum de eo, qd ipse posset bonum agere, sed malum. Dicendum, qd praescientia non imponit necessitatem operationibus nostris, siue illa praescientia sit nobis manifestata reuelatione prophetica, siue sit occulta: modus autem huius satis declaratus est late Iosue 11. Dicitur tamen, quod non est necesse sic responderi: melius enim responderetur alijs duobus modis: si tamen praenunciatum fuisset, quod regnum duraturum esset vsque ad quartam generationem, & quartus viuens priuatus esset regno, & occidendum, & ista propheta dicta fuisset secundum definitionem Dei firmam, necesse esset responderi isto tertio modo: quia tamen non fuit praenunciatum sic, melius responderetur duobus primis modis.

Zacharias quo anno Azariae regnauerit. Quae. XVIII.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, qd regnavit Selum anno trigésimo nono Azariae regis Iudae: nam Zacharias cepit regnare anno trigésimo octauo Azariae, vt patet supra in litera: & tamen non regnavit, nisi sex mensibus, ergo in eodem trigésimo octauo anno cepit regnare Selum. Responderi potest primo, qd cepit regnare Zacharias anno trigésimo octauo Azariae cum iam esset medietas anni transacta, & regnavit sex mensibus, & sic finitus est ille trigésimo octauus annus regnante eo: Selum vero cepit regnare in principio anni trigésimi noni Azariae. Secundum potest dici, qd computatur annus incipit pro finito. s. dato, qd cepit regnare Zacharias incipiente trigésimo octauo anno regni Azariae, & regnaret sex mensibus tantum, Selum, qui succederet ei, diceretur regnare anno trigésimo nono Azariae. s. quia illi sex menses haberentur pro vno anno, quamquam non esset finitus.

Selum an peccauerit occidendo Zachariam. Quae. XIX.

QVAERETVR vterius, an peccauit Selum occidendo Zachariam, & regnando pro eo. Aliquis dicit, qd non: quia Zacharias peccauerat, & merebatur mortem, cum non recessisset a peccatis Ieroboam: ergo non peccabat ille inferendo illam. Secundum patet, quia ipse fuit executor diuinae iustitiae,

Zacharias a Selu occiditur.

tia. & prophetie: quia Deus prædixerat, q̄ filij Iehu solum regnarēt vsque ad quartam generationē, & iste executus est occidendo quartum, & auferendo regnum de stirpe illa. Et litera ponit hic eum fuisse executorem, dicens, q̄ iste est sermo Domini, quē locutus est ad Iehu. s. filij tui vsque ad quartam generationem sedebūt super thronū Israel: potius ergo videtur, q̄ meruit, quā q̄ peccauit. Respondē dum est, q̄ Selm peccauit in duobus: primò, q̄ in terfecit regem. Secundò, quia vsurpauit sibi regnū. De primo patet, q̄ multipliciter peccauerit occidē do illū. Primò, quia occidit hominem innocentē quantum ad se: nam licet Zacharias esset peccator coram Domino, quia colebat idola: tamen nō peccauerat contra ipsum Selm: ideo occidendo eum, erat sicut si occideret innocentem. Secundò peccauit, quia Dominum suum occidit: nā occidere Dominum est nefas, sicut si quis occidat patrem. Tertiò peccauit, quia non fecit hoc pro causa iusta, sed solum desiderio regnandi: nam cum occidit eum, regnauit pro ipso, vt patet in litera. Quartò peccauit, quia non habebat potestatem occidendi ipsum: nam dato, q̄ haberet iustam causam ad occidendū eum, quia tamen non habebat iurisdictionem peccabat occidendo. Quicunque, n. iurisdictionē vsurpat peccat. Quintò peccauit, quia per conurationē egit: nam iste modus non est licitus ad procedēdū contra aliquem, sed coniuratores, & conspiratores secundum iura puniuntur tanquam malefactores. Secundum principale est, quia regnauit loco Zacharie: peccabat. n. in hoc Selm, quia ipse non erat de genere regio ad hoc, q̄ deberet succedere legitime in regno: nec ēt Deus iusserat ei, q̄ regnaret, sicut iussit Iehu supra 9. & alij, quos vgebat in reges. s. Sauli, & Dauid. sed ipse proprio desiderio regnū accepit, nec etiam populus eū elegit, vel per sortem, aut aliā accepit, & tamen non sunt alij modi liciti ad hoc, q̄ aliquis regnum accipiebat: ideo peccabat accipiēdo. Sic enim dicit Apostolus ad Hebræos quinto. Nemo indifferenter sibi honorem accipiat, sed qui vocatus est à Deo tanquam Aaron. Secūdo peccauit in hoc, q̄ vsurpauit sibi potestatem super populum, & in hoc tyrannizabat, quia subijciebat sibi populum violenter, qui aliā iure sibi subditus nō erat, sed si quis bona alterius iniuste auferat, peccat, à fortiori ergo si auferat alteri libertatē iniuste peccabit, cum libertas sit maximū bonorum. Patet ergo quòd peccauit grauiter ipse Selm occidendo Zachariam regem.

Ad primam rationem in cōtrarium dicendum, quòd quāquam mereretur mortem Zacharias, nō poterat eum iuste occidere Selm, quia non solum requiritur, q̄ sit iusta causa occidendi, sed etiam iustus animus, & potestas iurisdictionis. Et tamē duo deficiebant hic: nam Selm non habuit iustum animum ad occidendum Zachariam: nam non occidit eum, quia idolatra erat: quia etiam ipse Selm erat idolatra, sed quia desiderabat regnum illius habere, vt dictum est. Deficiebat etiam potestas: quia non habebat Selm iurisdictionem ad occidendū regem, nec Deus illam sibi dederat, sicut dedit Iehu potestatem, & mandatum ad delendum domum Achab, supra nonò.

Ad secundam rationem dicendum verum esse, q̄ fuerit Selm executor diuine iustitiæ contra progeniem Iehu, & tamen non propter hoc caret culpa: quia non requiritur solum, quòd aliquis agat id, quòd Deus vult, sed etiam, quòd agat ex mandato Dei, vel ex bono zelo: nam aliā non peccaret aliq̄s nocēdo alteri: quia nullus homo potest nocere

alteri, nisi Deus specialiter permittat in penam aliquis peccati eius, cui nocetur: quia alioquin prouidentia Dei non esset in rebus istis, sed omnia fortuito mouerentur, cuius contrarium probat Boetius quarto de Consolatione, pro. vi.

Et ascendit. Hic ponitur tertium. s. de regno Manaen, qui successit regi Selm, & dicitur: *Et ascendit Manaen filius Gadi de Therfa.* Iste Manaen, secundum quòd vult Iosephus nono Antiqui. erat princeps militiæ Zachariæ, & erat in ciuitate Tharsis, & cū audisset, quod de Zacharia fuerat gestum, surgens inde cum omni militia venit in Samariam, & prælio commissō Selm interemit, se ipsum constituēs regem. Potest autem ille ablatius de Therfa referri ad ascendit, scilicet, quòd ascendit Manaen de Therfa in Samariam: vel ad verbum subintellectum, scilicet, Manaen, qui erat de Therfa, ascendit. s. contra Selm, sed primus sensus est melior, & illum tenet Iosephus, vt patet ex dictis: *Venitque Samariam.* Erat Samaria metropolis regni, & ibi erat nunc Selm, cū incepisset regnare, & audito hoc, ipse Manaen venit contra eum. *Et percussit Selm filium Iabes in Samaria, & interfecit eum.* Habebat Manaen exercitum Zachariæ regis, & ponit in breui occidere ipsum Selm: sic. n. fecit Amri contra Zamri: nam Zamri occidit Hela regem Israel in conuiuio, & tunc erat Amri princeps militiæ, & obsidebat urbem quandam Philistinorum. s. Gebethon, & audito, quòd Zamri occidisset regem, ascendit cōtra eū in Therfa, & videns Zamri, quòd nō posset euadere, cremauit se cum palatio regis, præcedenti lib. cap. 16. *Regnauitque pro eo.* Ideo successit ei in regno. *Reliqua autē verborum Selm.* s. non habentur hic omnia gesta Selm, licet pauca essent. *Et coniuatio eius.* per quam tenebat insidias. s. modus coniuurationis, & insidiarum positarum non habetur hic: sed omnia diligenter sunt scripta in alio libro. *Nonne hæc scripta sunt in libro sermorum dierum Israel?* Scilicet, ibi habentur diligenter omnia hæc.

Manaen an peccauerit occidendo Selm. Quæst. XX.

QV A E R E T V R, an peccauit Manaen occidendo Selm regem. Aliquis dicit, quòd sic, quia rex erat, & ex hoc erat superior: inferior res autem nō habent iurisdictionem in superiores. Respondendum, qd̄ aliquo modo potest dici de Manaen, qd̄ peccauerit, & aliquo modo, qd̄ non: nam Selm non erat rex verus, sed erat intrusus: ideo nō erat obediendum ei tanquam regi, nec pugnantem contra eum pugnantem tanquam contra regē. Secundò, quia non solum nō erat rex, sed erat homo facinorosus, quia occiderat regem: ideo omnes de regno debebant insurgere in ipsum in vindictā regis sui, & quia Manaen erat princeps exercitus, ut ait Iosephus nono Antiqui. penes quem erat potestas belli, poterat, immo debebat insurgere contra Selm, & sic bene ageret. Dicendum tamen, quòd Manaen in aliquo peccauit: nam licet iustam causam prosequeretur, tamen non prosequeretur eā iusto animo: quia non faciebat ad vindictam regis, vel ad vltionem sceleris, sed ad hoc, quòd regnaret: quod patet, quia cū occidit ipsum regnauit pro eo. Secundò peccauit in vsurpando regnum: quia nō proueniebat regnum ipsi Manaen per successionē, cum non esset de stirpe regali, nec etiam proueniebat ex Dei prouisione, quia Deus non iussit ei regnare, nec ex populi electione: quia populus non elegit eum, sed potius reculsauit, & ipse per potestatem introduxit regnū suum sup Israelitas. Qd̄ patet, quia

Selm per Manaen occiditur.

Manaen, vt regnaret multos occidit & exercuit.

ciuitates quasdam destruxit, quia noluerunt ei obedire, vt patet in litera.

Quis magis peccauit Selm, an Manaen. Quæstio XXI.

QV A E R E T V R, vterius, quis peccauit plus Selm occidendo Zachariam, vel Manaen occidendo Selm. Respondendum, q̄ magis peccauit Selm occidendo Zachariam, quā Manaen occidendo Selm. Primò, quia Selm occidit Dominum suum, qui erat verè rex cū proueniret ei per successionem, & tamen Manaen non occidit regē verum, sed intrusum, & occisorem regis veri. Secundò, quia Manaen fecit istud palam bellando cōtra Selm, & tamen Selm tenet insidias contra Zachariam. Tertiò, quia Selm nullam causam bonam motiuam habuit ad occidendum Zachariam, sed solum desiderium regni: Manaen autē habuit quandam causam iustā ad pugnandum contra Selm in vindictam regis, & regni cum iste occidisset regem. Non enim est proprie peccatum Manaen in hoc, q̄ occidit Selm, sed quia regnum vsurpauit, vt dictum est. *Tunc percussit Manaen Taphsam, & omnes qui erant in ea.* s. quando cepit regnare destruxit ciuitatem istam, & omnes, qui erant in ea, quia noluerunt ei obedire, nec aperire ei portas tanquam regi, & cū bello preualuisset deleuit urbem. Aliqui habent Therfa, sed corrupti libri sunt, quia in Hebræo habetur Taphsa. Etiā patet, quia dicitur hic, quòd percussit Taphsam, & omnes, qui erant in ea, & termino eius de Therfa, & tamen nō poneretur bis eadem ciuitas tanquam terminus sui ipsius. Ista ciuitas est circa quandam extremitatem terræ Israel: s. versus Septentrionem, quod patet, quia præcedenti lib. c. 4. dicitur de Salomone: ipse obtinebat omnē regionem, quæ erat trans flumen à Taphsa vsq̄ Gazam, & tamen Gaza est in parte Meridiana terræ Israel. s. in terra Philistinorum, Iosue 15. ergo Taphsa est in latere Aquilonari. *Et terminus eius de Therfa.* s. omnes habitantes in terminis ciuitatis huius occidit, & incipiunt termini eius ab vrbe Therfa: est. n. Therfa ciuitas quadam famosa in terra Israel, quæ fuit quondam metropolis regni: nam reges Israel habebant ibi sedem regni, & sepeliebantur ibi ante quam esset metropolis in Samaria præcedenti lib. cap. 16. vnde primus rex Israel post diuisionē regni. s. Ieroboam sepultus est in Therfa, & habitabat ibi, præcedenti lib. ca. 14. *Noluerant. n. aperire ei.* s. quando occidit Selm, & accepit regnum noluerunt ei aperire habitatores Taphsa: ideo præualens contra illos in bello, occidit ipsos. *Et interfecit omnes prægnantes eius, & scidit eas.* s. non solum occidit viros vrbs Taphsa, sed etiam foeminas prægnantes occidit, & scidit ventres earum ad educendum inde foetum.

Anno trigesimonono Azaria regis Iudæ regnauit Manaen filius Gadi super Israel. Etiam dicitur supra de Selm, q̄ regnauit anno trigesimonono Azariæ, & verū est, quia ambo regnauerunt in eodem anno: nam Selm solum regnauit mense vno, vt patet in litera. *Decem annis in Samaria.* Iste regnauit maiori tempore, quā duo præcedentes reges: quia nullus istum occidit, sicut occisi sunt Zacharia, & Selm. *Fecitque quod malum erat coram Domino.* Id est, coluit idola, quia istud erat malum regum Israel, cū omnes colebant idola. *Nonne esset à peccatis Ieroboam filij Nabath,* scilicet, coluit idola, sicut ille. *Qui peccare fecit Israel.* Scilicet, fabricando vitulos, & cogendo Israelitas ad colendos illos.

Manaen occidendo viros de Taphsa an peccauerit. Quæstio XXII.

QV A E R E T V R, an peccauerit Manaen occidendo viros vrbs Taphsa. Respondendum, q̄ peccauit. Primò, quia accepit regnum per tyrannidem: nolentibus. n. Israelitis dominatus est eis, & tamen principatus tyrannicus est valde iniustus: quia peius est subijcere aliquem in seruitutē, quā accipere res eius, cum libertas sit maximum bonorum, & tamen principatus tyrannicus aufert homini libertatem: ideo valde peccat introducens tyrannidem. Secundò peccauit Manaen non solum subijciendo aliquos sibi iniustos, sed etiam occidendo nolentes sibi obedire. Tertiò peccauit, quia valde crudeliter se habuit: nam occidit omnes, qui erant in Therfa, & in terminis suis, & in hoc erat duplex crudelitas. Prima, quia occidebat omnes, qui erant in vrbe, & tamē dato, q̄ Manaen esset rex legitimus, & nolent sibi aperire portas vrbs Taphsa, non debebat occidere omnes, sed solum principes, ad quos pertinebat regimen ciuitatis: quia ceteri non peccabant. Sic. n. fuit de Gedeone, cui noluerunt dare panes vrbs Sochoth, & ipse scripsit nomina principum, scilicet, septuaginta septem virorum, & illos occidit solum, vt patet Iudi octauo. Secunda crudelitas fuit, quia non solum occidit eos, qui erant in vrbe, sed etiam illos, qui erant in terminis eius, & tamē illi, qui habitabant extra urbem in territorio, nullam culpam habuerant, q̄ porta nō aperiretur: ideo valde peccabat occidendo illos.

Manaen quare occidit prægnantes, & diuisit illas. Quæstio XXIII.

QV A E R E T V R, vterius, ad quid occidit Manaen prægnantes, & diuisit illas, & an peccauit in hoc. Aliquis dicit, q̄ hoc fecit ad tollendum omnem prolem istorum virorum de Taphsa nolens, q̄ manerent aliqui superstitēs, & ad hoc occidit omnē masculinum genus in Taphsa, & quia adhuc aliqui nascituri erāt de stirpe illorum, qui erāt in vteris matrum, voluit occidere illos, & ad hoc matres occidit, & ventres earum dissecuit ad educendum fetus de vtero. Sic enim hostes solent facere, quando voluit auferre omnem progeniem hostium suorum: sic enim fecerunt Syri in terra Israel, vt patet supra octauo, cū dixit Elifazus ad Azael: paruos eorum elides, & prægnantes diuides, & hoc factum est, vt patet Amos primo. Etiam Ammonitar hoc fecerunt in terra Israel Amos primo, scilicet: super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non conuertam eum, eo q̄ dissecuerit prægnantes Galaad ad dilarandum terminum suū. Dicendum tamen, quòd non faciebat Manaen ad istam intentionem, quia non timebat posteros virorum Taphsa sibi nocituros, sed fecit ad exercendum magnam crudelitatem, & ob hoc occidit tam illos, qui erant in vrbe, quā eos, qui erant in terminis eius, & non solum viros, sed etiam foeminas, quas nullus hostis occidit. Et vt ad extremum sua crudelitas deueniret, non solum contra viuentes, sed et cōtra nondum natos illam voluit exercere, & hoc fuit postquam occidebat prægnantes educendo fetus de vteris earum, & allidendo parietibus. De hac crudelitate dicit Iosephus nono Antiquitatū, quòd id, quòd alienigenæ facere non potuissent capientes eos, iste in contribulibus suis operatus est. Causa autem crudelitatis huius fuit ad incutiendū timorem magnum Israelitis: quia Manaen nunc

inua-

inuaferat regnum, & restiterat sibi viri vrbis Taphsa: si autem ipse non exercuisset dura in eos, non timuissent reliqui Israelitæ eum, & multi clauderent ei portas, & sic non regnaret: ideo vt omnes timeant eum saltem metu crudelitatis nimie, exercuit crudelitatem maximam, quam excogitare potuit, & sic reliqui Israelitæ non ausi sunt resistere ei. *Cunctis diebus eius veniebat Phul rex Assyriorum in Thersa.* Tēpore, quo regnabat in Israel Manaē regnabat apud Syrios Phul, & veniebat ad regē Israel singulis annis in Thersa, vt daret ei tributa. Et dicitur, q̄ veniebat cunctis diebus Manaen. Non est intelligendum q̄ quolibet die veniret rex Assyriorum in Thersa, quia istud erat impossibile, sed quolibet anno veniebat: quia tributa erant annalia, & quia duravit hoc omnibus diebus, quibus mansit Manaen in terra: ideo dicitur, q̄ omnibus diebus eius veniebat rex Assyriorum, in Hebræo dicitur: veniebat super terram, vbi nos dicimus veniebat in Thersa, & idē est, quia cum Manaen esset in Thersa rex Assyriorum veniens ad terram Israel veniebat à Thersa. *Et dabat Manaen Phul mille talenta argenti.* Intelligendum est p̄ singulos annos, & hoc non erat quasi Manaen esset subiectus regi Assyriorum, quia eum subieciisset bello, sed q̄ Manaen volebat habere auxiliū ab illo, vt haberet regnum firmum, & pro isto auxilio dabat ei tributa singulis annis mille talenta argenti. *Ut esset ei in auxilium.* Scilicet, contra illos, qui vellent ei resistere, ne regnaret. *Et firmaret regnū eius.* Scilicet, Phul debebat firmare regnum Manaen super Israel contra aliquos insurgentes, qui volebant regnum eius occupare. *Indixitque Manaen super Israel argentum.* i. imposuit certum tributum argenti super Israel. *Cunctis potentibus, & diuitibus.* Istud tributum non erat nisi pro diuitibus, & potentibus: quia pauperes nō sufficerent, cum quilibet deberet soluere siclos argenti quinquaginta, & tamen iste erat satis magnus valor. *Ut daret regi Assyriorum.* Id est, colligebat istam pecuniam à populo, vt daret eam Phul regi Assyriorum ad soluendum quolibet anno mille talenta argenti, quia aliās ipse nō sufficeret soluere illa de red ditibus suis. *Quinquaginta siclos argenti per singulos.* Id est, imponebat Manach singulis potentibus, & diuitibus de regno suo quinquaginta siclos argenti, vt ex hijs colligeret mille talenta, quæ ipse soluturus erat regi Assyriorum. De pauperibus autem non dicitur, an aliqui eis imponeret: manifestum est enim quod non possent ipsi soluere istam quantitatem: sed an aliqua minor eis imponeret secundū facultatem cuiuslibet, non apparet: satis tñ verisimile est.

Manaen quare dedit tributum regi Assyriorum. Questio XXXIII.

QVAERETVR, quod fuit motium primū ad hoc, quod Manaen daret regi Assyriorū quolibet anno mille talenta argenti. Iosephus nono Antiqui, dicit fuisse hoc, quia Phul inquietabat terram Israel, & q̄ Manaen non ausus venire ad bellum contra Assyrios misit regi mille talenta argenti, & egit, vt recederet de Thersa sua: litera tamen dicit hic aliud, scilicet, quod dabatur ista mille talenta pro confirmatione regni, & pro auxilio, vt patet supra: vtrunque autem potuit esse simul. Nam potuit esse, quod Phul rex Assyriorum veniret ad pugnandum contra Manaen regem Israel in principio regni sui, & ipse non audens pugnare cum eo, misit ei mille talenta argenti, vt recederet de terra sua, deinde contraxit cum eo amicitiam, scilicet, quod rex Assyriorum adiua-

Fret Manaen ad confirmandum regnum suum, & quod ipse daret ei quolibet anno mille talenta argenti. Confirmatio autem erat necessaria ipsi Manaen, quia inuaferat regnum per tyrannidem: quia quædam vrbes nolebant aperire ei, & ipse occidit omnes habitatores earum vsque ad prægnantes, & paruulos in vtero, vt patet supra. Timebat autem Manaen, quod insurgerent cōtra eum aliqui Israelitæ nolentes tolerare tyrannidem eius, & auferret ei regnum. Vel fortē aliqui coniuarent contra ipsum, & occiderent eum, sicut multi alij reges Israel occidebantur per coniurationem, vt ergo esset securus, quod Israelitæ metu regis Assyriorum, qui erat potentissimus non auderent insurgere contra eum volebat dare singulis annis regi Assyriorū mille talenta argenti, vt sic esset ei in adiutorium si quis contra eum insurgeret vellet, & sic confirmaret regnum suum.

Phul rex Assyriorum quis fuit. Quest. XXV.

QVAERETVR vterius, quis fuit iste Phul rex Assyriorum. Aliquis dicit, quod iste est ille, qui vocatur infra Thegathphalasar rex Assur: nam aliquando idem homo habet multa nomina, & etiam q̄ iste fuerit ille, qui vocatur Salmanasar, de quo infra 17. nam omnes isti vocantur reges Assyriorum, & fuerunt quasi in eodem tempore.

Sed dicendum, q̄ non fuit idem rex: nam Phul solum accepit tributa de terra Israel, & inquietauit eam: tamen non accepit ciuitates de terra illa: Thegathphalasar autē accepit ciuitates, vt patet infra: nam in terra Galilee, & Nephthalim vrbes accepit, vt patet infra in litera. Dñs autem istorum magis patet i. Paralip. 5. cum dñs: & fuscitauit Deus contra Israel spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Thegathphalasar regis Assur: ergo erant duo reges. Quod autem Thegathphalasar, & Salmanasar non sint idem rex apparet ex diuersitate operum, & temporum, de temporibus patet, quia Thegathphalasar fuit in diebus Phacee filij Romeliæ, & regis Azariæ regis Iude: nam anno quinquagesimo secundo eius regnauit Phacee, & tunc pugnavit Thegathphalasar contra Israel, infra in litera: & tamen Salmanasar fuit multo tempore post: nam regnante Ezechia in Iuda venit Salmanasar contra Israel, & sic transferunt inter tempus Thegathphalasar, & Salmanasar anni quasi quadraginta: quia post Oziam regnauit Ioathan decem, & sex annis, infra in litera, & postea Achaz filius eius totidem, sequenti ca. Deinde anno 6. regni Ezechie Salmanasar transtulit Israelitas in terram Assyriorum, infra 18. De diuersitate operum patet: quia Thegathphalasar solū accepit quasdam vrbes de terra Israel, & transtulit habitatores earum in terram Assyriorum, & tamē Salmanasar transtulit omnes Israelitas de decē tribubus nullum relinquēs de terra, de hoc patet infra in litera, vbi nominantur vrbes, quas cepit Thegathphalasar, & ipse transtulit solum in terram Assyriorum duas tribus, & dimidiam, vt patet i. Paralip. 5. fuscitauit Dñs spiritū Thegathphalasar regis Assur, & transtulit Ruben, & Gad, & dimidia tribum Manasse. De Salmanasar autē, q̄ transtulerit oēs Israelitas in terrā Assyriorū patet infra 18. fuerunt ergo isti tres reges distincti Phul Thegathphalasar, & Salmanasar, quos Deus misit contra terrā Israel, pp̄ peccata Israelitarum, & fuerunt differentes in malis, quæ inferebant Israelitis: nā semper posterior inferebat plura mala, q̄ prior. Phul. n. qui primus fuit, solū accepit tributa, & non vrbes, nec trā-

Manaen mors.

stulit gentem aliquam de terra Israel. Secundus Thegathphalasar cepit vrbes, & afflixit Israel. Tertius Salmanasar extrema pena affecit Israelitas nullum relinquendo in terra sua, sed omnes transferēdo in terram Assyriorum, cum Thegathphalasar solum transtulisset duas tribus, & dimidiam. *Reuerfusque est rex Assyriorum, & non est moratus in Thersa.* Scilicet, postquam accepit pecuniam à Manaen non mansit in Thersa, sed rediit in terram suam. Potest intelligi dupliciter, sicut supra dicebatur: vno modo q̄ Phul rex Assyriorum posuit bellum contra Manaen apud Thersa: & Manaen non audens pugnare contra eum, misit illi argenti talenta mille, & tūc recessit Phul in terram suam, & non est moratus in Thersa, id est, nō mansit affligendo habitatores Thersa postquam accepit argentum, sicut antequam acciperet: quia tunc habebat castra fixa contra Manaen: & itum sensum tenet Iosephus 9. Antiquit. Et valde conueniens est, si ponamus, quod Manaen dedit ista mille talenta argenti, vt non pugnaret cōtra ipsum, & quod dedit ista talēta regi Assyriorum, vt esset ei in auxilium, & firmaret regnum eius, & etiam, quod dabat ista talenta per singulos annos, cum dicitur, cunctis diebus eius veniebat Phul rex Assyriorum in Thersa, & dabat ei Manaen mille talenta argenti, & secundum istum sensum dicemus, quod rex Assyriorum veniebat quolibet anno in Thersa pro mille talentis argenti, & cum reciperet illa reuertebatur in terram suam, & non manebat in Thersa, & sic debet exponi: reuerfus est rex Assyriorum, id est, reuertebatur, & non est moratus in Thersa, id est, non morabatur, scilicet, quia quolibet anno postquam pecuniā accipiebat, faciebat istud. *Reliqua autem sermonum Manaen, & vniuersa, que fecit.* Scilicet; alia gesta eius fuerunt, sed non habentur hic. In hebræo dicitur. *Et non fuerit ibi in terra.* Vbi nos dicimus: & non est moratus in Thersa, & idem est: quia cum veniret rex Assyriorum in Thersa, veniebat in terram Israel, cum Thersa sit ciuitas terræ Israel, & postquam accipiebat pecuniam recedebat de Thersa, & etiam recedebat de terra Israel. *Nonne hec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?* Quasi dicat, reliqua gesta eius, quæ hic omittuntur, ibi plenè scripta sunt. *Et dormiuit Manaen cum patribus suis.* Scilicet, mortuus est, sicut omnes patres sui, & fuit mors naturalis: quia nullus insurrexit contra eum, nec occidit ipsum. *Regnauitque Phaceia filius eius pro eo.* Iste successit patri regi Manaen. Sciendum autem, quod duo fuerunt reges succedentes quasi eiusdem nominis, scilicet, Phaceia filius Manaen, & Phacee filius Romeliæ: sit tamen differentia aliqua in nomine, quia primus vocatur Phaceia, secundus vocatur Phacee. *Anno quinquagesimo.* Hic ponitur quartum, scilicet, de regno Phaceia, & dicitur. *Anno quinquagesimo Azariæ regis Iudæ.* Regnante enim Azaria in Iuda regnauerunt septem reges in Israel, scilicet, Ieroboam, Zacharias, Sulum, Manaen, Phaceia, Phacee, & Ofee. Et hoc fuit propter duo. Primum, quia Azarias rex Iudæ regnauit multo tempore, scilicet, quinquaginta duobus annis, sup̄ in litera, & poterant interim regnare multi reges. Secundum fuit, quia isti reges nō moriebantur morte naturali, sed occidebantur ab iniuriam per coniurationes, & insidias, & regnabāt valde paucō tempore. De omnibus istis septem regibus habetur in isto capitulo. *Regnauit Phaceia filius Manaen super Israel in Samaria.* Dicitur regnasse super Israel, quia fuit rex Israel, & dicitur regnasse in Samaria, quia ibi erat metropolis regni. Iste Phaceia Alph. Toft. super iiij. Reg.

Accia fuit susceptus in regem de communi consensu Israelitarum: quia licet pater eius Manaen vsurpauisset regnum à principio per tyrannidem, tamen postea populus se subiecit ei, & consensit illum habere in regem: Phaceia autem non vsurpauit regnum, sed successit in regno patris sui: ideo nullus de Israelitis restitit ei. *Bianio.* Non regnauit maiori tempore, quia coniurauit contra eum quidam dux suus, & occidit ipsum, vt patet in litera. *Et fecit quod malum erat coram Domino.* Scilicet, coluit idola, quia istud erat malum regum Israel. *Non recessit à peccatis Ieroboam filij Nabath.* Scilicet, coluit vitulos aureos sicut ille. *Qui peccare fecit Israel.* Scilicet, introducendo vitulos aureos, & cogendo populum ad colendum illos.

Phaceia quo anno Azariæ regis Iuda regnauit. Questio XXXVI.

QVAERETVR quomodo est verum, q̄ anno quinquagesimo Azariæ regis Iuda regnauerit Phaceia: nā videtur, q̄ debuisset regnare anno quadragesimo nono: quia Manaen pater Phaceia regnauit annis decem, supra in litera, & tamen ipse regnare cepit anno trigessimono nono Azariæ.

Respondendum, q̄ fortē Manaen regnauit plus quàm decem annis, licet nō compleuerit annos vn decem, & sic quanquam inciperet regnare anno trigessimono nono iam inchoato, tamen duraret regnum vsq; ad annum quinquagesimum Ozia in choatu, & in illo nunc inciperet regnare Phaceia filius eius.

Aliter potest dici, q̄ regnauit Manaen decem an. Alia responsio. Phaceia anno quadragesimonono Azariæ iam inchoato, & quia anni inchoati in scriptura computantur pro annis completis, interdum accipitur hic annus quinquagesimus, quanquam nondū cepisset, sed solum elapsa erat quædam pars quadragesimi nominis. *Coniurauit autem.* Hic ponitur quintum, scilicet, de regno Phaceæ filij Romeliæ, qui successit post Phaceia filium Manaen, & dicitur. *Coniurauit autem aduersus eum Phacee filius Romeliæ.* Postquam regnauit Phaceia annis duobus: quidam nomine Phacee, qui vocatur filius Romeliæ, coniurauit contra ipsum, vt occideret eum, & acciperet regnum: Iste Phacee filius Romeliæ fuit, qui postea cum rege Syriæ conuenit contra regem Iuda Achaz, ut amouerent eum de regno, & ponerent alium regem in Iuda, scilicet, filium Thabeel, & tunc timuit nimis Achaz, & missus est à Domino Iaias ad reuelandum ipsi Achaz, quod istud non esset, sed potius, quod desineret terra Israel habere populum Ephraim, vt patet Isa. 7. *Dux eius.* Id est, erat unus de principibus exercitus sui: nam Iosephus nono Antiquitatum dicit, quod erat vnus de millenarijs Phaceia. In hebræo dicitur. *Tertius eius.* Accipitur p̄ duce. Sic enim patet supra septimo, vbi ille dux, super cuius manum innitebatur rex, vocatur tertius eius: & iste modus loquendi est sæpè in Hebræo, & vocatur tertius, scilicet, in ordine, quia iste erat tertius à rege in gradu dignitatis. *Et percussit eum in Samaria in turre domus regis.* Erat Phaceia in Samaria, quia ipsa erat metropolis, & sedes regni, & habebat turrem magnam palatium regis, in qua positæ sunt insidiæ, & occisus est rex. *Iuxta Argob, & iuxta Arie.* Id est, in turre occisus est iuxta Argob, & Arie. Ista sunt aliqua duo loca, apud quæ fuerunt positæ insidiæ regi. *Vocatur Argob in quibusdam libris nostris, sed litera corrupta est: quia debet scribi Argob, siue Argoph.*

Phaceia à Phacee accipitur.

Argob qd significet.

in hebræo ponitur, Arie, vbi nos dicimus Arifph, & sunt ista duo nomina propria apud hebræos tanquam appellatiua: quia Argob significat palatium, & Arie significat leonem. Et dicit: Ra. Salomon. & alij hebræi, quod occisus est rex iuxta palatium & iuxta leonem, quia erat quidam leo aureus, siue deauratus ad significandum regalem excellentiam, & apud illum occisus est rex. Dicendum tamen, quod Argob non potest accipi hic pro palatio, sed pro nomine proprio, quod pater: quia dicitur, quod rex occisus est in turri domus regis, ergo turris illa in palatio erat: non ergo poterat dici, quod occidebatur iuxta palatium. Secundò patet, quia Argob aliquando accipitur apud hebræos pro nomine appellatiuo, vt patet Deuter. 3. cum dicitur: omnem regionem Argob, & tamen ibi non accipitur pro palatio, sed p nomine regionis: ideo sic accipietur hic, vt sit nomen proprium alterius rei, quæ erat intra turrim regiam: Arie autem potest accipi pro leone, quia poterat esse leo aureus intra domum regis: magis tamen erendum est, quod accipiatur pro nomine proprio, & sic accipit Hieronymus. *Et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum.* Erat Phaceia, & Manaen pater ius de stirpe Galaaditarum, & habebat secum familiares custodes corporis sui de cognatione sua de terra Galaad: & isti omnes occisi sunt à Phacee cum rege, quia forte volebant defendere eum, cum vidissent insidias. Galaaditæ sunt de terra Israel de regione Galaad, & pertinet medietas terræ Galaad ad dimidiam tribum Manasse, & alia medietas ad tribum Ruben, & Gad, vt patet Deutero 3. & de progenie alicuius istarum duarum tribuum, & dimidia erat Manaen, & filius suus Phaceia. *Et interfecit eum, regnavitque pro eo.* Postquam occidit eum inuastit regnum eius: quia propter hoc occidebat eum. *Reliqua autem sermonum Phacee, & vniuersa, que fecit.* Quasi dicat, non habentur omnia hic, sed in alijs libris. *Nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?* Quid ibi scripta sunt omnia, siue bona, siue mala.

Phacee an peccauerit occidendo Phaceiam. Quæstio XXVII.

QVAERETVR, an peccauit Phacee filius Romeliæ occidendo Phaceiam regem Israel. Aliquis dicit, quod non: quia Manaen pater Phaceia occidit Selum regem Israel. Et tamen supra declaratum est, quod non peccauit occidendo eum: ita ergo erit de Phaceia occidente Phaceiam.

Dicendum, quod peccauit in multis. Primò, quia occidit hominem innocentem: nam licet quantum ad Deum peccator esset, sicut ceteri reges Israel: tamen respectu Phacee filij Romeliæ non erat peccator: ideo occidendo eum occidebat innocentem. Secundò patet, quia dato, quod peccauisset contra Dominum: tamen non occidebat eum Phacee pro ista causa, sed solum, vt vsurparet regnum. Tertio peccauit, quia non habuit iurisdictionem ad occidendum ipsum, cum Phaceia esset rex, & non haberet Phacee filius Romeliæ mandatum à Deo ad occidendum Phaceiam. Quarto peccauit, quia fecit propter malum finem, scilicet, ad vsurpandum regnum: ideo dato, quod esset causa iusta occidendi, tamen non erat animus iustus, ideo peccaret facies. Quintò peccauit, quia per insidias fecit, & istud valde grauauit factum Phacee: nam quantuncumque aliquod homicidium esset iustum ex causa, sit si per insidias iniustum reputatur. Sextò peccauit, quia occidit Dominum suum: istud tamen peccatum grauissimum est sicut occidere patrem, vel matrem:

sic enim est contra naturalem pietatem, & obligationem. Seprimò peccauit, occidendo quinquaginta viros cum rege de custodibus eius, qui etiam innocentes erant, & pro causa iniqua occidebantur. Octauò peccauit, quia vsurpauit regnum, in quo præiudicauit duobus, scilicet, ipsi progeniei Manaen, & Phacee, in qua iam fuerant duo reges, & debebatur ipsi progeniei per successionem regnū Phacee, tamen filius Romeliæ abstulit illud. Præiudicauit etiam viris Israel, quibus per tyrannidem dominatus est, & tamen subicere aliquem inuitum in seruitutem grauius est, quam auferre ei res suas, vt supra declaratum est.

Ad rationem in contrarium de Manaen occidente Selum, dicendum, quod non est simile: quia Manaen potuit iuste occidere Selum, quia Selum erat intrusus in regnum, vt supra declaratum est, & tamen Phaceia regnabat legitime secundum successionem. Secundò, quia Manaen occidendo Selum vindicabat iniuriam populi, & Domini sui occisi, & in hoc iuste agebat: tamen Phacee non vindicabat iniuriam aliquam, cum Phaceia nulli intulisset iniuriam. Tertio, quia Phaceia erat vir innocens, quantum ad populum, cum non legatur de ipso ali quod malum contra populum: Selum autem erat vir sceleratissimus, qui regem per insidias occidebat: ideo poterat occidi Selum iuste, & non Phaceia. Quarto, quia cum Phacee occidit Phaceiam occidit Dominum suum: cum dicatur hic, quod erat dux eius, & tamen Manaen occidendo Selum non occidit Dominum suum: quia non erat Manaen subiectus ipsi Selum, sed potius erat princeps militiæ Zachariæ regis occisi à Selum. Quintò, quia Phacee occidit Phaceiam per insidias: Manaen verò occidit Selum bello: nam ascendit contra eum de Therfa in Samariam, & occidit eum, in quo significatur manifesta rebellio, vt patet supra in litera, & sic non peccauit directe Manaen occidendo Selum, peccauit tamen vsurpando regnum. Nunc autem peccauit Phacee tam in occidendo regem, quam in vsurpando regnum. *Anno quinquagesimo secundo Azurie regis Iude regnavit Phacee filius Romeliæ.*

Iste est annus vltimus regni Azariæ: nam regnavit quinquaginta duobus annis solum, vt patet in principio. c. vocatur Phacee filius Romeliæ ad differentiam Phaceie filij Manaen regis prioris, quem occidit. Est autem Romeliæ nomen viri, quia nomina matrum raro ponuntur in scriptura, potissimè in regibus Israel quorum nomina matrum non ponuntur in scriptura. Ratio autè posita est precedenti. c. *Super Israel in Samaria.* Quia erat Samaria metropolis, & regnantes in Israel dicebantur regnare in Samaria. *Viginti annis.* Iste postea occisus est ab Ofsee duce suo, & tamen viginti annis regnavit: quia non insurrexit contra eum aliquis in principio regni sui, sicut contra alios reges. *Et fecit quod malum erat coram Domino.* Scilicet, colendo idola, quia istud erat malum regū Israel. *Non recessit à peccatis Ieroboam filij Nabath.* Scilicet, coluit vitulos aureos, sicut ille. *Qui peccauit fecit Israel.* Scilicet, cogendo eos ad colendum vitulos aureos. *In diebus Phacee regis Israel uenit Theglathphalasar rex Assur.* Intelligitur de diebus Phacee filij Romeliæ: nam tempore Phaceia filij Manaen rex Assyriorū non infestauit terrā Israel, & cepit. *Aphyon, et Abel Domū Maacha.* Ista sunt nomina vrbiū terræ Israel, quas diripuit rex Assyriorum, & transtulit habitatores earū in terrā Syriæ, & ponit hic domus Maacha, vt est nomen propriū cuiusdam ciuitatis, quæ vocat Beth Macha, & interpretat domus Maacha, & quocumque accipiat est nomen vrbis. *Iano, et Cedee, et Assor.* Ista etiā sunt nomina

In q. 22.

Galilea duplex.

nomina vrbiū, nā Iano est nomen cuiusdā vrbis in terra Iuda. Iolue 15. & tñ hic non accipit pro illa vrbe, sed pro alia eiu(dē) nominis, quæ esset in terra Israel in sorte Nephthalin uel in alia: Cedee etiā nomē vrbis est in terra Galilee, & est in sorte Nephthalin. Iofue 19. Assor etiā nomē vrbis est in eadē tribu, vt patet ibidē: unde Cedee, & Assor ponuntur ibi simul, sicut hic, in quo significat, quod sūt ciuitates cōiuncte. *Et Galaad, & Galileam.* Galaad est terra ad orientē Iordanis, in qua habitabant duæ tribus, & dimidia, & habitauerunt prius duo reges Amorrei Schon, & Oget: quanquā non significet totā terram illā, tñ accipitur cōmuniter in scriptura p tota illa terra duarum tribuū, & dimidia. Galilea autem est duplex. scilicet superior, & inferior, & pertinet ad terrā Neptalim magis quā ad aliam tribu: & hic intelligitur de Galilea superiori, quæ est apud mare Tyberiadis, in qua est ciuitas Nazareth, in qua Christus nutritus est in parua ætate. Ibi etiā est Capharnaū, & Berfsaida, & Corozaim, & alia loca, in quibus Christus cepit ab exordio predicare. Alia autè est Galilæa inferior, & ista iuxta Sidonem, & Tyrū, & illa est minus famosa. In nouo autè testamento quocumque fit mētio de Galilæa intelligit de Galilæa superiori, in qua Christus habitabat. *Et vniuersa terra Nephthalin.* Galilæa est in terra Nephthalin, & tñ terra Nephthalin est maior quā Galilæa, ideo non solū dicitur, quod capta est Galilæa, sed tota terra Nephthalin. *Et transtulit eos in Assyrios.* Non solū prædatus est ciuitates istorū, sed etiā transtulit gentē istam ad habitādū in terra Assyriorum, de hoc dicitur. 1. Paralipo. 5. suscitauit Dominus spiritū Phul regis Assyriorū, & spiritum Theglathphalasar regis Assur, & transtulit Ruben, & Gad, & dimidiā tribum Manasse. Hic autè ponuntur multo plures gentes. scilicet terra Galilæa, & Nephthalin cum alijs vrbus, de quibus non fit ibi mētio, quia ibi solū suppleantur ommissa hic, vel nō plenè declarata: & quia dicitur hic, quod cepit rex Assur terrā Galaad, & erat dubiū quātum intelligeretur nomine terræ Galaad expressum est ibi, quod duæ tribus, & dimidia ductæ sūt in Assyrios. Sed obijcietur, quod non translata fuerint istæ gētes in Assyrios, quia 1. Paral. 5. dicitur, quod Theglathphalasar adduxit eas in Hala, & Abor, & Ara, & fluuiū Gozam. Respondendū, quod ductæ fuerunt in Assyrios: & tamen Hala, & Abor, & Ara sunt nomina ciuitatum, ad quas translate sunt gentes istæ. Gozā verò est nomen fluuij, apud quem sunt vrbes istæ, & tamen sunt in terra Assyriorum, sic patet infra 17. & 18. scilicet: transtulit Israel in Assyrios, posuitque illos in Ela, & in Abor iuxta flumen Zozam. Sed adhuc obijcietur, quia dicitur ibi, quod posite fuerunt gentes istæ in ciuitatibus Medorum, ergo non in ciuitatibus Assyriorum. Dicendum, quod terra Medorum, & Persarum distincta est à terra Assyriorum, quia sunt diuersæ gentes: & tamen reges Assyriorū tenebāt monarchiā super omnia ista regna, immo ferè super totā Asiā à principio. Postea autè principatus Assyriorū transiuit ad Medos, & Persas, ideo nunc regnante Theglathphalasar apud Syros translati sunt Israelitæ ad ciuitates Medorū, & per hoc dicebatur transire ad terrā Assyriorū, quia terra Medorū erat tunc subiecta regibus Assyriorū.

An Israelitarum translatio in terram Assyriorum, qua hic ponitur, sit eadem cum illa, que habetur infra 17. Quæstio XXVIII.

QVAERETVR, an ista translatio Israelitarū in terram Assyriorum, de qua hic dicitur, & illa, quæ habetur inf. 17. & 18. sit eadem. Aliquis dicit, Alpha. Toft. super iiij. Reg.

cet, quod sic, quia eadē loca translationis ponuntur: nā 1. Paralipo. 5. dicitur de ista translatione, scilicet, quod transtulit Theglathphalasar rex Assur tribum Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse in Hala, & Abor, & Ara iuxta fluuium Gozam, & ista eadē loca ponuntur inf. 17. & 18. Dicendum, quod non fuit eadē translatio, sed ista fuit multo tempore ante illā, quod patet ex multis. Primò, quia nō fuit factū per eundem regem: nam Theglathphalasar rex Assur fecit istā translationem, de qua habetur hic, & Salmanasar fecit illam, de qua habetur inf. 17. & 18. Secundò patet, quia fuerunt factæ istæ translationes tempore diuersorum regum Israel, & Iuda: nam ista translatio, de qua hic facta est tempore Phacee filij Romeliæ: alia verò facta est tempore Ofsee regis Israel inf. 17. & 18. Etiam nunc quando facta est ista translatio regnabat Ioathan in Iuda, & quando fuit facta alia regnabat Ezechias nepos eius, inf. 18. Tertio, patet ex ipsis, qui translati sunt: nam in prima translatione solum fuerunt translatae duæ tribus, & dimidia, quæ habitabant trans Iordanem, & tribus Nephthalin, quæ habitabat citra Iordanem, vt patet hic: & tamen in secunda translatione omnes Israelitæ translati sunt, nec mansit aliquid de regno Israel, sed solum regnum Iuda, & Beniamin. Quarto, patet, quia in prima translatione mansit rex in terra Israel, scilicet, Phacee filius Romeliæ, & successit ei Ofsee filius Hala, & tamen in secunda translatione non mansit aliquis rex in Israel, nec etiam populus vnde Ofsee filius Ela fuit vltimus regum Israel, nec post eum fit mētio de aliquo, vt patet inf. 17. & 18. Ad rationem autem in cōtrarium dicendū, quod illa nihil probat: nā verum est, quod in vtraque translatione fuerunt Israelitæ translati ad eundem locū, tamen non sequitur, quod fuerit eadem translatio. In prima enim translatione transtulit Theglathphalasar duas tribus, & dimidiam in Hala, & in Abor ciuitates Medorum iuxta fluuium Gozā, ita & post Salmanasar, quando transtulit reliquas tribus Israel, transtulit eas ad vrbes illas, quia forte terra illa indigebat maiori populatione, quam reliquæ partes regni Assyriorum. Coniurauit. Hic ponitur sextum, scilicet, de regno Ofsee, qui fuit vltimus regum Israel, & dicitur. *Coniurauit autem, & tetendit insidias Ofsee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ.* Coniuratio est, quando plures iurant simul de faciēdo aliquam rem, & se adiutuando in ea: ita fecit hic Ofsee filius Ela: nam ipse erat de militibus Phacee regis Israel, & cum multis fecit coniurationem contra Phacee ad occidendum eum. *Et percussit eum, & interfecit.* Scilicet, per insidias: nam tetenderat ei insidias, vt patet in litera. *Regnavitque pro eo vigesimo anno Ioathan filij Ozie.* Ioathan erat rex Iude, & regnabat tempore, quo regnauit Phacee in Israel, & in vigesimo anno regni eius regnavit Ofsee apud Israelitas. *Reliqua autem sermonum Phacee, & vniuersa, que fecit.* q. d. non habentur hic omnia. *Nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?* Quasi dicat, ibi scripta sunt omnia, quæ pertinent ad reges Israel.

Ofsee an peccauerit occidendo Phacee. Quæstio XXXI.

QVAERETVR, an peccauit Ofsee occidendo Phacee filium Romeliæ regem Israel. Aliquis dicit, quod non peccauit, sicut dictum est de Manaen, quod non peccauit occidendo Selum regem Israel, quia intrusus erat, & ipse occiderat regem Israel Zachariam: ita nunc Phacee filius Romeliæ occiderat Phaceiam filium Manaen regem Israel. V. 2. Israel

Phacee ab Ofsee occiditur.

Israel, ideo videtur, q non peccauit occidendo efr. Respondendū, q peccauit multipliciter. Primò; quia occidit regem, & Dominum, qui pacificè iam tenebat regnum per viginti annos, & in hoc præiudicabat toti populo, qui habebat eum in regem. Secundò peccauit, quia non habebat causam ad occidendum ipsum. Tertiò, quia dato q vellet Ofsee occidere Phacee, quia ipse occiderat Phaceiam regem non habebat iurisdictionem ad hoc, quia ipse non erat maior rege, nec etiam Deus dederat sibi mandatum de hoc. Quartò peccauit, quia mala intentione egit, scilicet, vt acciperet regnū Phacee: ideo dato quòd haberet iustam causam occidendi, & iurisdictionem ad hoc, quia tamen faciebat mala intentione peccaret. Quintò patet, quia fecit hoc per insidias, & tamen actus, qui aliàs est licitus, efficitur malus si per insidias fiat. Sextò peccauit, quia vsurpauit sibi regnum per tyrannidem, cum ipse non esset rex ex progenie, nec populus elegisset eum, nec Deus diffiniuisset, vt ipse regnaret.

Ad rationem in contrarium dicendum, q non fiat propter duo. Primò, quia non est omnino simile de Manaen occidente Selum, & de Ofsee occidente Phacee. Nam Manaen potuit licitè pugnare contra Selum, & occidere ipsum: quia illico vt occisus fuit rex Zacharias à Selū ascendit Manaen de Thersa, & pugnavit contra Sellum, & occidit eum: vnde non regnavit Sellum nisi vno mense, sup. in litera: Phacee autem filius Romeliæ quanquam occiderit Phaceiam filium Manaen, tamen regnavit postea pacificè in Israel viginti annis, & nunc non insurrexit contra eum Ofsee tanquam contra intrusum ad vindicandum iniuriam regni, & regis occisi, sed magis surrexit contra eum tanquam contra regem. Secundò patet, quia Manaen surrexit contra Sellū publicè, & occidit eum: Ofsee tamen surrexit contra Phacee per insidias, vt patet in litera. Tertiò patet, quia Sellum nō erat adhuc rex Israel plenè, quia non tenebat totum populum pacificè, cum nondū regnauisset mense vno quādo occisus est, & ille mēsis fuit in contentione, quia illico vt occisus est Zacharias rex prior surrexit Manaen contra Sellum, qui incipiebat regnare, & sic non pugnavit contra regem, & tamen Phacee filius Romeliæ postquam occidit Phaceiam regem Israel, regnauerat annis viginti quando occisus est ab Ofsee, & sic iam erat pacificè possidens regnum Israel, & occidebat ad illum occidebatur rex. Quartò patet, quia Manaen occidendo Sellum non occidit Dominum suum, quia Manaen nunquam fuerat subditus Sellum, sed erat princeps militiæ Zachariæ, & pugnavit contra Sellū tanquam contra occisorem Domini sui. Ofsee autē occidendo Phacee occidit Dominum suū: quia Phacee fuerat rex Israel viginti annis, & sic pacificè possidebat regnū, & erat Dominus omnium Israelitarū: ideo Ofsee, qui erat de Israelitis occidēdo eū, K occidebat Dominum suū. Secundū principale erat, quia Manaen non omnino excusatur in occisione Sellum, quia saltem peccauit ibi in quantum vsurpauit regnum, vt declaratum est supra: sic etiam peccauit Ofsee vsurpando regnum Israel. De Ofsee quomodo potuerit incipere regnare in Israel anno vigesimo Ioathan, cum Ioathan solum regnauerit de cē, & sex annis inf. declarabitur in quadam quæstio.

Anno secundo Phacee filij Romeliæ regis Israel regnavit Ioathan filius Ozia regis Iuda. Hic ponitur secundum principale huius. c. scilicet, regni Ioathan continuatio, & in hoc scriptura iam redit ad reges Iuda, quia sex supra enumerati fuerunt omnes illi, vt completetur series regum Israel: nam linea eorum solū pro

F uenit vsque ad Ofsee, cum post eū nullus regnauerit in Israel, quia translatus fuit totus Israel in Assyrios. Et dicitur, q Ioathan filius Ozia regnavit in Iuda. Vocatur Ozias ille, qui vocabatur Azarias in toto isto. c. nā communius vocatur Ozias, quā Azarias: quia solum hic legitur, vocatus Azarias, & in omnibus alijs locis scripturæ vocatur Ozias. Viginti quinque annorum erat cum regnare cepisset. Quia pater suus regnavit quinquagintaduobus annis, & sic erat ipse iā vir magnus quando cepit regnare. Et decem, & sex annis regnavit in Ierusalem. Est enim Ierusalem sedes regū Iuda, & ibi dicebantur omnes regnare sicut reges Israel in Samaria: vixit autem Ioathan modico tempore, scilicet, quadraginta vno annis, cū esset viginti quinque annorū quando cepit regnare, & decem, & sex annis solū regnauerit. Nomen matris eius Ierusa filia Sadoc. Ponuntur nomina matrum regum Iuda ex causa assignata præcedenti. c. Credendum est autē, q iste Sadoc erat aliquis magnus princeps: quia aliàs rex non acciperet filiam eius in vxorem: vult autem Iosephus 9. Antiquitatum, quòd fuerit de vrbe Ierusalem mater Ioathan. Fecitque quod rectum, & placitum erat coram Domino. Laudatur in hoc iste rex, quia nunquam declinauit ad idolatriam, sicut declinauerunt reges Israel, & multi de regibus Iudæ. Iuxta omnia, que fecerat Ozias pater suus operatus est. Scilicet, fecit bonū sicut pater suus Ozias, & adhuc fuit melior: quia Ozias licet non declinauit ad idola, tamen transgressus est cæremonias legis, quia uoluit sicut sacerdos offerre Domino thus, & percussus est lepra. supra in litera & 2. Paralip. 26. Ioathan autem non transgressus est cæremonias legis in hoc, vnde laudat eum valde Iosephus 9. Antiqu. dicens: iste autem rex nulla ætate, vel uirtute minor fuit, sed & rebus quidem diuinis pius, apud homines autem iustus astabat. Veruntamen excelsa non abstulit. Scilicet, quanquam bonus fuerit, tamen non abstulit altaria, in quibus populus sacrificabat partim Deo, & partim dæmonibus. Adhuc populus immolabat in excelsis, & adolebat incensum. Scilicet, quia nullus rex adhuc vetuerat excelsa, vel abstulerat illa. Immolabat populus in excelsis, & aliqui immolabant Deo, & aliqui dæmonibus. Si autem queratur an ante Ioathan peccauerit, non auferendo excelsa.

Respondendum est, sicut respondebatur. sup. in litera in quadam quæstione de ipso Ozia, scilicet, q peccauerit, & tamen, quia non declinabat ad idola, nec declinabat ad alia mala recedendo à cæremonijs legis istud peccatum paruum reputabatur. Ipse edificauit portam domus Domini sublimissimam. In hoc fuit Ioathan ualde deditus cultui Dei, quia habebat curam de ædificatione, & reparatione pertinente ad sanctuarium.

Quam portam sublimissimam edificauit Ioathan in sanctuario; et an esset porta, que vocatur speciosa. Quæstio XXX.

QV A E R E T V R, quæ fuit ista porta sublimissima, quæ edificauit Ioathan in domo Domini. Respondendum, quòd in domo Domini erant portæ pertinentes ad atria, & pertinentes ad ipsum templum. Ad templum autem propriè dictum, scilicet, ad domū illam clausam, in qua erant uasa ministracionis sanctæ, de cuius fabricatione habetur præcedenti. lib. capit. 6. solum pertinebat vna porta, quæ erat ad orientem: nam omnia alia latera clausa erant, ut satis apparet ex declaratis ibi. In circuitu autem templi fuerunt atria quatuor, de quibus declaratum est præcedenti. lib. capitu. 7. & in istis

istis erant multæ portæ: quia saltem oportebat esse quatuor portas: quia de leuitis custodientibus portas sanctuarij dicitur 1. Paralip. 9. q erant in ostijs domus Domini ostiarij per quatuor ventos ad Orientē, & ad Occidentē, & ad Aquilonem, & ad Austrū.

Dicendum est de ista porta, quam edificauit Ioathan, q non erat porta templi, sed erat porta atrij, quia in muro exteriori atrij erant multæ portæ, & præcipuam earum uoluit facere Ioathan valdè pulchram, & ad hoc fecit eam sublimem nimis, & fortè ista porta erat illa, quæ vocabatur speciosa, per quam Petrus, & Ioannes introiuerunt in templum ad orationem, de qua Act. 3.

Aliqui autem uolunt, q ista esset turris, quæ vocabatur turris gregis, vt dicit Historia scholastica: tenet tamen ibi, q ista fuerit porta speciosa. Vocatur ista ab Hebræis porta Ioathan: Hæc autem sola mansit incōcussa in destructione templi Domini facta per Chaldeos. Quòd autem esset ista porta in atrio, patet per Iosephū 9. Antiqu. dicens: Fecit porticus in tēplo, & eius ingressus ornauit, muros quoque, qui ceciderant, rursus erexit. Reliqua autem sermone Ioathan, & uniuersa, quæ fecit. Scilicet, non habetur in hoc libro, sed in alijs. Nomen hæc scripta sunt in libro uerborum dierum regum Iudæ, q. d. ibi scripta sunt omnia cum gestis aliorum regum Iuda.

De gestis quinque prophetarum, qui fuerunt tempore Ozie, scilicet, Ofsee, Isaie, Ioe'is, Amos, et Abdij. Quæstio XXXI.

QV A E R E T V R nunc de prophetis, qui fuerunt contemporanei Ozia, & Ioathan filio eius, qui nunc regnauerunt.

Dicendū, q multi propheta fuerunt eis contemporanei. Primus fuit Ofsee, nam de eo dicitur Ofsee i. uerbum, quod factum est ad Ofsee in diebus Ozie, & Ioathan: de isto dicit Hieronymus, & refert historia scholastica, q fuit de tribu Issachar natus in Bethle-moch: prophetauit autem contra decem tribus pauca de duabus loquens, & pronunciauit Iudæos in ultimo tempore ad Christum redituros: tertium quoque diem Dominicæ resurrectionis prædixit, & in terra sua sepultus placida quiete dormiuit. De hoc ait Hieronymus super Ofsee, q Ofsee dixit, dās signū ueniet Dominus in terram, sicut quercus, quæ est in Silo: & istud non legitur in scriptura secundum translationem nostrā, sed fortè habetur secundum translationem septuaginta interpretum, uel aliquam aliam, cum multæ additiones sint.

Epiphanius autem historiographus clarissimus, & persecutor sacra scripturæ dicit de eodē Ofsee, q Ofsee posuit in sua propheta prodigium, dicens: ueniet Dominus in terram sicut quercus, quæ est in Silo: ex semetipsa enim in duodecim fuit partita, & factæ fuerunt ex ea totidem quercus.

Secundus propheta cōtemporaneus Ozie, & Ioathan fuit Isaia, quia in temporibus ipsorū prophetauit. Isa. j. & iste fuit omnino cōtemporaneus Ofsee: nā ijdem reges fuerunt. sub quibus prophetauerunt ambo, scilicet, Ozias, Ioathan, Achaz, & Ezechias, & isti quatuor reges ponuntur in titulis Amborū prophetarum, & uocantur isti duo secundum Græcos Sincronon, id est, con temporanei, vt ait Hieronymus in quodam prologo super Ofsee.

Tertius propheta cōtemporaneus Ozie, & Ioathan fuit Ioe'el. De hoc patet, quia regula est apud hebreos, q quando in titulo alicuius prophete non ponuntur tempora regum sub quibus prophetauerit intelligitur propheta fuisse sub eisdem regibus, sub quibus

Regula ad cognoscendū quis propheta fuit prior.

Alph. Toft. super iij. Reg.

bus prophetauit propheta præcedens, & tamen in titulo Ioe'is non ponitur reges, sub quibus prophetauit Ioe'el: ideo intelligendum est, q prophetauerit sub regibus, sub quibus prophetauit Ofsee: istam regulam confirmat Hieronymus in quodam prologo super Ofsee, qui incipit: Sanctus Ioe'el.

Secundò patet auctoritate Hieronymi, quia ipse dicit, q prophetauit sub eisdem regibus, sub quibus Ofsee, vt patet in quodam prologo eius super Ioe'el, qui incipit: In hoc propheta: idcirco nec reges nec tempora sunt prenotata, quia eisdem temporibus, ac regibus, quibus Ofsee prophetauerat, & ipse prophetauit. Tertio patet, quia prophete in ordine libri ponuntur secundum ordinem temporis in prophetaando, & tamē Ioe'el ponitur multo ante Michæam, & Michæas cepit propheta sub Ioathan rege Iudæ, vt patet Michæa. i. ergo Ioe'el cepit propheta ante Ioathan. f. tempore Ozia. Quartò patet, quia non solum prophetauit tempore Ozia, sed etiā magno tempore ante mortē suam cepit propheta: nā tōs cepit propheta per duos annos ante terrē motū, qui factus est tēpore Ozie, quando ipse percussus est lepra, vt patet Amos. i. & tamē Ioe'el prophetauit ante ipsum, vt patet ex ordine libri, quia prius ponitur Ioe'el, quā Amos: iste Ioe'el fuit de tribu Ruben natus in agro Bethoron, qui descripsit terram duarum tribuū cruce, bruce, locusta, rubigine vastandā: prædixit quoq; effusionē spiritus sancti futurā super seruos Dei, & ancillas, qd factū est die Petrecotes: iste in vrbe sua Bethoron mortuus est & in pace sepultus.

Quartus propheta cōtemporaneus Ozie, & Ioathan fuit Amos, vt patet Amos. i. nā dicitur, q prophetauit in diebus Ozie regis Iuda, & in diebus Ieroboā regis Israel duobus annis ante terrē motū, qui accidit diebus Ozie. Dicendū tamen, q quanquam prophetauerit iste diebus Ozia, tamē prius prophetauerunt Ofsee, & Ioe'el: iste Amos fuit rusticus, & pastor de pastoralibus Thecue de terra Iudæ, ut patet Amos. i. & ipse missus est à Domino in terrā Israel, ad prophetandum contra Ieroboam regem Israel, & cum sepe increparet eum, noluit acquiescere, sed filius suus uelut percussit eum in capite, & semimortuus ductus est in terram suam, & ibi sepultus est, de quo dictum est præcedenti. cap. in fi.

Quintus propheta cōtemporaneus Ozia fuit Abdias, q autē fuerit tempore illo, patet: quia ipse ponitur post Amos, & nō ponuntur in titulo eius aliqua tēpora regū, sub quibus prophetauerit: ergo intelligendus est propheta fuisse sub eisdem tēporibus, sub quibus Amos, & tamen Amos prophetauit tēpore Ozie, ut patet Amos. i. ergo eisdem tēporibus prophetauit Abdias. Secundò patet, quia Michæas prophetauit tēpore Ioathan regis, vt patet Michæe. i. & tamen ante eum prophetauit Abdias, ut patet ex ordine libri duodecim prophetarum: ergo prophetauit tempore Ozia, qui præcessit Ioathan. Aliqui dicunt, quòd iste Abdias fuit dispensator regis Achab, & quia ipse occultauit centum prophetas in duabus speluncis, ne occiderentur à Iezabel, accipit gratiam prophetiæ, & istam positionem recitat Hieronymus in quodam prologo super Abdiam.

Dicendum tamen, quòd nō fiat propter duo: primò, quia Abdias prophetauit tempore Ozia, & tamen si esset ille Abias, qui fuit dispensator Achab, de quo præcedenti. lib. ca. 18. non potuisset propheta tēpore Ozia, quia multo tempore præcessit: nam erat tunc in Iuda rex Iosaphat, qui cepit regnare anno 4. Achab regis Israel, & regnavit viginti quinque annis eo. c. & post eum regnavit Iorā octo annis. sup. 8. & postea Ochozias anno vno, eo. cap. &

An Abdias fuerit dispensator Achab.

V 3 2. Pa.

2. Paralip. 21. deinde Athalia regnavit sex annis. sup. 21. & 2. Paralip. 22. & postea Ioas annis quadraginta, vt patet supra 12. deinde Amalias annis viginti novem supra 14. postea autem Ozias incepit regnare, & omnes illi anni simul sumpti præter annos Ozia sunt centum, & novem: ideo dato qd prophetaret Abdias primo anno Ozia regis Iuda, iã esset ad minus annorum centum, & novem, potissimè quia tẽpore Achab Abdias erat iã vir magnus plusquam viginti quinque, vel triginta annorum, cum esset di spẽlator totius domus Achab, ideo in primo anno regis Ozia esset quasi centum, & quadraginta annorum, vel saltem centum, & triginta: & tamen nullus hominum tempore illo accedebat ad tãtam ætatẽ.

Secundo patet, quia si Abdias fuisset tempore Achab, dato qd prophetasset vsq; ad tempus Ozia poneretur rex primus, sub quo pphetaret. s. Iosaphat rex Iudæ & tamen non ponitur aliquis istorum, sed solum ponitur sub eisdem regibus, sub quibus prophetauit Osee, cum nullus ponatur in titulo, ideo non prophetauit temporibus illis.

Tertio patet, quia necesse est ipsum incepisse prophetauit post Osee, & Ioalem, cũ in ordine libri prius ponatur Osee, & tamen Osee non incepit prophetauit ante tempus Ozia, ideo non cepit Abdias prophetauit antequam regnaret Ozias.

Quarto patet hoc ex positione Hebræorum, qui dicit Achab, an fuerit propheta non apparet, & tamen si fuerit propheta, dicendum qd non fuit vnus de duodecim prophetis minoribus, sed ante ipsos fuit. De isto autem Abdias dicendum, qd fuit alius vir, qui ante tẽpore Ozia non prophetauit: quidam autem Hebræi volunt, qd iste fuerit Abdias, qui fuit dispensator Achab, & qd mortuus est ante Elisæum. Hoc autem tenet Epiphanius historiographus, & historia scholastica, & dicunt, qd fuit de terra Sichem de agro Bethamar: & dicere habent, qd fuit mutatus ordo. Sed hoc credendum non est, quia poneretur Abdias ante Osee, cum in omnibus prophetis videamus ordinẽ temporum obseruari, vt patet ex titulis eorũ. Alij autem dicunt, qd iste Abdias fuit quinquagenarius ille Ochozia, cui pepercit Elias, qd relicto obsequio regis Elia discipulus factus est, cuius sepulchrum cum mausæolo Elisæi, & Ioannis Baptistæ vsque hodie in ciuitate Sebaste in veneratione habetur, vt ait Historia scholastica. Sed eadem difficultas redit: quia iste nõ potuit prophetauit tempore Ozia, ideo dicendum sicut supra, qd Abdias fuit aliquis, qui incepit prophetauit postquam cepit regnare Ozias. Iste autem prophetauit solum contra Idumæos.

Sextus propheta contemporaneus Ozia fuit Ionas, quod patet: quia in titulo eius non ponitur nomen alicuius regis: ideo oportet, qd prophetauerit eisdem temporibus, quibus prophetae præcedentes eum, & tamen Amos, qui præponitur ei, habet in titulo quod prophetauit sub Ozia, vt patet Amos. Ergo etiam Ionas. Secundo patet, quia Ionas prophetauit ante Michæam, & tamen Michæas prophetauit sub Ioathan, vt patet Michæa. Ergo Ionas prophetauit sub Ozia. De his sex prophetis, qui sub Ozia prophetauerunt, dicendum, qd non cæperunt

Determinatio auctoris.

omnes eodem tempore prophetauit: ideo ponitur ordo inter illos. De Osee, & Isaias non apparet, quis prior prophetauerit, cum non sit aliquis ordo libri inter ipsos: quia Isaias est primus in maioribus, & Osee primus in minoribus. De alijs autem dicendum, qd fuerunt post Osee: nam Ioel fuit post Osee, & Amos fuit post Ioalem, & Abdias fuit post Amos, & Ionas fuit post Abdiam, vt patet ex ordine libri: nõ etiam si vnus propheta præcederet alium in ordine prophetandi per duos menses præponeretur ei in ordine libri. Sic fuit de Ageo, & Zacharia, qui ambo prophetauerunt secundo anno Darij regis Persarũ: & tamen Ageus prophetauit mense sexto eiusdem anni, Zacharias autẽ prophetauit mense octauo anni ipsius, ut patet Agei. 1. & Zacha. 1. & tamen præponitur Ageus Zachariæ. Ionas autem fuit vltimus istorum in ordine libri, ex quo apparet, qd ipse vltimo cepit prophetauit sub Ozia, & ex hoc apparet falsum esse, qd Ionas fuerit filius mulieris Sareptanæ, quem suscitauit Elias: quia dato, qd potuisset viuere vsque ad tempora Ozia, debuisset ipse esse primus in ordine prophetarum minorum: quia ipse cepisset prophetauit ex tẽpore Ioram regis Israel, quãdo iuit ad vngendum Iehu in regem, vt asseruit Hebræi. sup. 9. De hoc tamen dicit Historia scholastica, qd prophetauit Ionas filius Sareptanæ sub Ieroboã, qui post reditum à Ninive tempore famis afflumpã matre Gentium incola factus est: nam erubescerebat esse in terra sua, dicens: sic auferretur opprobrium meum, eo quod prophetauit contra Niniuem mendax repertus sum: qui transacta fame redijt in terrã Iuda, & defuncta est mater eius, & sepeliuit eam iuxta sepulchrum Delboræ nutricis Rebeccæ, vt patet Gen. 35. iste prædixit signum euersionis Ierusalem dicens: quod cum viderint lapidem luctuose clamantem, prope sit finis: & cum viderint in Ierusalem gentes vniuersas, tunc tota illa ciuitas irrecuperabiliter euertetur: mortuus est autem, & sepultus in spelunca unius iudicis Israel, cuius sepulchrũ monstratur in vna vrbiũ Geth in uiculo iuxta Sephorin. De hoc autem, quod dicit fuisse Ionam filium Sareptanæ, falsum est, vt supra declarauit fuit: quia multo post natus est, & prophetauit sub Ozia. Quod autem fugerit de terra propter verecundiam apocryphum est: Quod autem fuerit incola Gethiũ, hoc ideo vult historia scholastica, quia de illo dicitur præcedenti c. quod fuit de vrbe Geth, quæ est in terra Philistinorum, ut aliqui existimant, & tamen non fuit de vrbe Geth, quæ est in terra Philistinorum, sed de alia vrbe Geth, quæ est in terra Israel. Quod autem dicit illum prædixisse destructionem nrbi Ierusalem, non apparet, nisi uelimus credere historie scholasticæ, & Epiphanio historiographo. De his etiam tangit Hieronymus in libro de Illustribus viris, & Isidorus in libro de ortu, & obitu patrũ.

Septimus propheta, qui fuit primus tempore Ioathan, & non prophetauit tempore Ozia, fuitq; post omnes istos sex præcedentes, fuit Michæas Marastites: ipse enim cepit prophetauit sub Ioathan, & prophetauit sub eo, & Achaz, & Ezechia, ut patet Michæa. 1. & sic fuit contemporaneus omnibus præcedentibus, quanquam illi prius incepserunt prophetauit, quã Michæas.

Octauus istorum fuit Nahum, qui prophetauit tempore Ioathan: quod patet, quia in titulo eius non ponitur tempus alicuius regis: & tamen ipse ponitur post Michæam, qui prophetauit sub Ioathan iuxta regulam Hebræorum, quam confirmat Hieronymus in duobus prologis super Ioalem, scilicet, in vno, qui incipit: In hoc ppheta: & i alio, qui inci-

incipit. Sanctus Ioel. Secundo patet per Iosephum. 9. Antiquit. qui ponit Nahum prophetauit sub Ioathan. Nonus istorum fuit Habachuch, qui sub eodẽ rege prophetauit: quod patet, quia ponitur post Michæam, & Nahum, & non ponitur tempus aliquod in titulo eius: ideo debet intelligi, qd prophetauit sub Ioathan sicut prophetauit Michæas: isti nouem tenuerunt in prophetando istum ordinem, qui positus est, & tres illorũ incepserunt prophetauit sub Ioathan: sex autẽ primi cæperunt prophetauit sub Ozia.

Ioathan opera quæ fuerint. Questio XXXII.

Quaeret vtr vterius de operibus Ioathã. Et dicendum, qd fuit vir famosus, & in operibus suis gloriosus: ipse enim pugnavit contra regem filiorum Ammon, & vicit eum, & dederunt ei filij Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia Chorostritici, & totidem Chorostitici, & istud præbuerunt ei per tres annos, & confortatus est super gentes multas, quia sperauit in domino: Habuit etiam curam reipublicæ: nam ædificauit vrbes in montibus Iuda, & in saltibus castella, & turres: nec reperitur peccasse in aliquo, nisi qd permisit populo habere altaria extra templum Domini, quod tamen erat contra legem: de his 2. Paralip. 27. Tempore autem Ioathan prophetauerunt tres prophetae, scilicet, Michæas, Nahum, & Habachuch, de quibus dictum est: Fuit autem Nahum de tribu Simeon, & prophetauit contra Niniuem, prænunciãs qd non exirent de illa, qui imperarent mundo, sicut prius fuerat: Hieronymus quoque super Nahum dicit: Herodatum Alicarnasem historiographum dixisse, Niniuem fuisse subuersam a rege Medorum tempore Iosia. De euersione quoque Ninive prædixit Nahum, quæ facta est hoc modo, scilicet: lacus circumdabat Niniuem, & inundauit super eam, factoque pariter terræ motus, & igne de sublimi emisso: de qua inundatione scripsit Nahum, inundans innocẽtem non faciet Dominus in tempestate, & turbine viæ eius. Dicit tamen qd librum suum scripsit Nahum post captiuitatem decem tribuum sub Ezechia dum vastaretur terra Iuda ab Assyrijs in consolationem gentis suæ: qui tandem mortuus est in terra sua, in pace, & sepultus est.

Sexdecim anni, quibus regnavit Ioathan, quomodo computantur. Questio XXXIII.

Quaeret vtr vterius de istis decem, & sex annis, quibus regnavit Ioathan quõ cõputetur. Aliquis dicit, qd Ioathan regnavit viuentis patris suo Ozia postquam factus est leprosus: nam ipse gubernabat palatium, & iudicabat populum terræ, vt patet sup in litera, & 2. Paralip. 26. & sic computantur isti decem, & sex anni ab illo tempore, quo tunc regnare cepit, & tamẽ per se paucis annis regnavit. Sed dicendum, qd hoc non stat: nam oportet poni fuisse istos decem, & sex annos regni Ioathan postquam mortuus est pater eius: nam pater suus regnavit quinquaginta duobus annis computãdo à principio regni sui vsque ad mortem, & etiam tempus, in quo fuit leprosus: & tamen hoc dato necesse est, qd decem, & sex anni Ioathan cõputentur post mortem patris sui: quia dicitur de Phacee filio Romeliæ, qd cepit regnare anno quinquagesimo secundo Ozia, & iste erat vltimus annus eius: & tamen sequi dicitur, qd anno 17. Phacee filij Romeliæ regnavit Achaz filius Ioathan: ergo inter mortem Ozia, & principium regni Achaz fuerunt decem, & sex anni. Alph. Post. super iij. Reg.

ni, vel decem, & septem, & in istis non fuit aliquis regnans nisi Ioathan: ergo decem, & sex anni sui computantur post mortem patris sui, & moriente patre fuit Ioathan annorum viginti quinque, & regnavit decem, & sex: & sic fuit tota vita sua quadraginta vnus annorum. Idem tenet Iosephus 9. Antiqu.

Quomodo stat quod Osee regnavit anno 20. Ioathan, si non regnavit nisi 16. annis. Questio XXXIII.

Quaeret vtr vterius, quomodo potest stare, quod dicitur supra, scilicet, qd anno vigesimo Ioathan Osee regnavit in Israel, & occidit Phacee filium Romeliæ: nam cum regnavit solum decem, & sex annis, vt patet hic, & 2. Paralip. 27. non poterat Osee regnare anno vigesimo eius.

Aliquis dicit, qd Ioathan regnavit plusquam decem, & sex annis, immo plusquam viginti: & tamẽ scriptura hic & 2. Paral. 27. expressit paruum numerum, & alibi ponit numerum maiorem: sic enim in multis locis facere solet tam in numero annorum, quam in numero aliarum rerum: sicut Gen. 15. ponuntur quadringenti anni, quibus affligendi erant Israelitæ, & semen Abraham futurum erat peregrinum, & tamen Exodi. 12. ponuntur quadringenti triginta anni, quibus manserunt Israelitæ in Aegypto. Sic etiam quando computauit Dauid totum populum, dicitur: sup. 2. lib. c. vltimo, qd inuenta sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, & 1. Paral. 21. dicitur, qd inuenta sunt de Israel mille millia, & centum millia virorum.

Sed dicendum, qd non stat iste modus: quia tunc diceremus, qd regnavit Ioathã saltem viginti annis, & in anno vigesimo eius Osee occidit Phacee filium Romeliæ: & tamen hoc falsum est: quia sequenti c. dicitur, qd Osee cepit regnare regnante Achaz: & etiã dicitur, qd anno 17. Phacee cepit regnare Achaz ergo quando cepit regnare Achaz adhuc viuẽbat Phacee filius Romeliæ: & tamen dicitur supra in litera, qd anno vigesimo Ioathan Osee coniuuauit contra Phacee filium Romeliæ, & occidit illũ, ideo nõ stat.

Aliquis dicit aliter, qd ista diuersitas insurgit ex modo diuerso inchoationis regni: nam Ioathan regnavit viuẽte patre suo Ozia, & regnavit postea per se: accipiẽdo autem regnum, qd habuit per se post mortem patris fuit decem, & sex annorum: computando autem ab anno, quo cepit regnare viuẽte patre, fuerunt viginti anni, vel plures regni eius.

Sed dicendum, qd hoc etiam non stat: quia quocũque modo detur: oportet, qd diceremus Phacee filium Romeliæ occisum fuisse regnante Ioathan rege Israel: & tamẽ falsum est, quia tunc Achaz filius Ioathan inciperet regnare post mortem Phacee filij Romeliæ, sed non cepit, sed potius cepit regnare anno 17. Phacee, cum adhuc superesset de regno Phacee anni tres cum ipse regnavit annis viginti, vt patet sup in litera. Dicẽdum ergo, qd modus fuit iste. s. qd Phacee filius Romeliæ cepit regnare anno vno antequã regnaret Ioathan filius Ozia, quia cepit regnare anno quinquagesimo secundo Ozia, qui fuit vltimus annus eius. & ob hoc dicitur, qd Ioathan cepit regnare anno secundo Phacee filij Romeliæ, scilicet, in principio secundi anni eius: regnavit autem Phacee viginti annis sup in litera, & Ioathan decẽ, & sex: ideo oportebat, vt moreretur Ioathã anno 17. Phacee finito, & adhuc superesset tres anni de regno Phacee, & sic occisus fuit Phacee ab Osee annis tribus post mortẽ Ioathã: & quia Achaz regnavit immediatẽ post Ioathã tertio anno ei, occidit Phacee filius Romeliæ ab Osee, & hoc sonat V 4 litera

litera sequentis. cap. cum dicitur, quod anno decimo septimo Phacee regnavit Achaz: & tamen supererant tres anni ad complendum viginti annos Phacee: cum autem dicitur hic, quod anno vigesimo loathan coniuverit Osee contra Phacee, & occiderit eum: non est intelligendum, quod viginti annis regnavit loathan, nec occisus fuerit tempore suo Phacee, sed anni Achaz computantur cum annis loathan, tanquam essent anni continui eiusdem regis: Et cum regnavit loathan 16. annis, annus primus Achaz vocatur annus decimus septimus loathan, & tertius annus Achaz annus decimus nonus loathan, & quartus annus Achaz vigesimus annus loathan: & quia occisus fuit Phacee tribus annis completis de regno Achaz, in principio anni quarti eius dicitur, quod occisus fuit in anno vigesimo loathan, & hic servatur id, quod nunquam reperitur servatum in alijs annis regum.

Ra. Sa. & quidam hebrei dicunt, quod quatuor anni auferuntur de regno Achaz, & attribuntur patri suo loathan propter peccata Achaz, & tunc cum vixerit loathan decem, & sex annis in regno addedo sibi quatuor primos annos regni Achab, erunt viginti anni in regno suo.

Sed dicendum, quod fundamentum positionis istius non stat, scilicet, quod propter peccatum istius quatuor anni primi auferantur de regno Achaz: quia tunc a fortiori auferentur anni ultimi, cum peior fuerit Achaz, quam loathan: immo non solum auferentur quatuor anni eius, sed etiam totum tempus regnandi: quia omni tempore male se habuit. Dicendum ergo sicut supra, scilicet, quod fuerunt computati anni Achab, & loathan simul quasi unius regis: & sic annus quartus Achaz erat annus vigesimus loathan: non tamen fuit factum hoc propter peccatum Achab, sed quia scriptura sic voluit computare faciendos annos patris, & filij continuos, tanquam annos eiusdem regis. In diebus illis cepit Dominus mittere in Iudam Rasin regem Syriae, & Phacee filium Romelie. Scilicet, in diebus ultimis loathan, & in principio regni Achaz: nam tunc venerunt isti duo reges ad pugnandum contra terram Iuda, & pugnauerunt tempore, quo regnavit Achaz. Viuebat enim Phacee filius Romelie in Israel eo tempore, quo cepit regnare in Iuda Achaz: quia tribus annis postquam cepit regnare Achaz occisus fuit Phacee, ut declaratum est supra: Erat autem tunc in Syria Rasin rex, qui non successit Benadad filio Hazaelis, sed fuerit alij reges medij: & tamen qui fuerunt illi non apparent. Et dormiuit loathan cum patribus suis. Id est, mortuus est sicut omnes predecessores sui, & mortuus fuit morte naturali: nam in Iuda non occidebantur reges frequenter sicut reges Israel, ut patet precedenti. c. Sepultusque est cum eis in ciuitate David patris sui. Scilicet, sepultus est in castro montis Sion, quod vocatur ciuitas David, ut patet sup. 2. lib. c. 5. nam ibi erat locus sepulchrorum regalium, & iste sepultus est in ipsis sepulchris regalibus: quia non fuit malus sicut Ioram, vel sicut Ioas, nec fuit ignominiosus, & despicibilis sicut pater suus Ozias, qui sepulti fuerunt extra sepulchra regalia. Et regnavit Achaz filius eius pro eo. Scilicet, successit ei Achaz, qui erat vnigenitus eius, vel saltem erat primogenitus: nam ante ipsum vix potuisset gignere aliquem filium propter paruitatem etatis, ut declarabitur sequenti. c.

Deus quare misit Rasin regem Syriae, & Phacee regem Israel contra Iudam. Quastio XXVII.

Quare misit Deus Rasin regem Syriae, & Phacee filium Romelie re-

loathan mors.

gem Israel contra Iudam. Respondendum, quod isti missi fuerunt ad vastandum terram Iudae tempore Achab propter magna scelera Achab, & virorum Iuda: nam dereliquerant omnino Deum, & conuersi fuerunt ad idola, ut patet sequenti. c. & magis. 2. Paralip. 28. ideo Deus iratus concitauit istos duos reges, ut venirent contra Iudam, & vastarent propter magna peccata. Et quia Dominus concitabat eos, dicitur quod cepit eos mittere in Iudam Rasin regem Syriae & Phacee filium Romelie, quasi illi essent ministri sui. Sic etiam Deus mittebat reges Syriae ad pugnandum contra Israel, & contra Iudam. Sic patet inf. 1. Paral. 5. scilicet, suscitauit Dominus spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Theglathphalasar, & adduxit tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse in Ara, & Abor iuxta filium Gozan.

An predicti reges peccauerint veniendo contra Iudam. Quastio XXVIII.

Quare misit Deus Rasin regem Syriae, & Phacee filium Romelie rex Israel peccauerunt veniendo contra Iudam.

Aliquis dicit, quod non, quia Deus mittebat illos: ideo non peccabant veniendo, sed potius mercabantur exequendo diuinum mandatum.

Respondendum, quod peccabant. Primum, quia mouebantur mala intentione ad praedandum de regno Iuda. Secundum, quia dato, quod peccauissent viri Iuda, & penam mererentur, tamen volebant isti reges non solum puniri, sed etiam omnino delere. Sic enim patet de Senacherib rege Assyriorum, quem Deus misit contra Iudam Isa. 37. & tamen ipse peccauit, quia mala intentione iuit, & quia omnino delere uoluit terram Iuda. Cum autem dicitur, quod illi missi fuerunt a Deo, dicendum, quod non missi fuerunt, ita quod Deus daret eis preceptum de eundo: quia tunc licite iret, immo tenerentur ire, sed missi fuerunt, quia Deus inclinabat eos commouens corda ipsorum ad eundem, & praebens ipsis occasionem ad hoc, & tamen ipsi non intelligebant se mitti a Deo, sed ire ex desiderio suo: ideo missio illa non proficiebat ad excusandum eos. Sic etiam Deus misit contra Iudam viros Israel, & tradidit in manus eorum viros Iuda, & exercuerunt in eis magnam crudelitatem: ideo iratus Deus misit contra illos prophetam Obed, qui ait: ecce iratus Dominus contra Iudam tradidit eos in manus vestras, & occidistis illos crudeliter, ita ut coelum pertingeret crudelitas vestra: peccastis enim super hoc Domino Deo uestro, & magnus furor Domini imminet uobis. 2. Paralip. 28. Ita ergo ambo isti reges peccauerunt nunc, quamquam essent ministri Dei: nam mali sunt ministri Dei contra malos.

CAPITVLVM XVI.

ANNO decimo septimo Phacee filij Romelie regnavit Achaz filius loathan regis Iuda. Viginti annorum erat Achaz, cum regnare cepisset, & sexdecim annis regnavit in Ierusalem.

Descriptio in precedentibus regno Iudae sub loathan, hic describitur idem regnum sub filio eius Achaz, & diuiditur in duos: quia primo ponitur Achaz multiplex praeparatio: secundum regni Israel terminatio sequenti. c. Prima diuiditur in quatuor, quia

quia primo ponitur peruersitas Achaz in communicatione: secundo iniquitas eius in diuina praenuntiatione, ibi. Misit ergo. Tertio impietas eius in religionem, ibi. Cum vidisset. Quarto temeritas eius in adulatione, ibi. Tulit autem.

An ordo continuus sit, & immediatus ad praedicta. Quastio I.

Quare misit Deus Rasin regem Syriae, & Phacee filium Romelie rex Israel peccauerunt veniendo contra Iudam. Respondendum, quod peccabant. Primum, quia mouebantur mala intentione ad praedandum de regno Iuda. Secundum, quia dato, quod peccauissent viri Iuda, & penam mererentur, tamen volebant isti reges non solum puniri, sed etiam omnino delere. Sic enim patet de Senacherib rege Assyriorum, quem Deus misit contra Iudam Isa. 37. & tamen ipse peccauit, quia mala intentione iuit, & quia omnino delere uoluit terram Iuda. Cum autem dicitur, quod illi missi fuerunt a Deo, dicendum, quod non missi fuerunt, ita quod Deus daret eis preceptum de eundo: quia tunc licite iret, immo tenerentur ire, sed missi fuerunt, quia Deus inclinabat eos commouens corda ipsorum ad eundem, & praebens ipsis occasionem ad hoc, & tamen ipsi non intelligebant se mitti a Deo, sed ire ex desiderio suo: ideo missio illa non proficiebat ad excusandum eos. Sic etiam Deus misit contra Iudam viros Israel, & tradidit in manus eorum viros Iuda, & exercuerunt in eis magnam crudelitatem: ideo iratus Deus misit contra illos prophetam Obed, qui ait: ecce iratus Dominus contra Iudam tradidit eos in manus vestras, & occidistis illos crudeliter, ita ut coelum pertingeret crudelitas vestra: peccastis enim super hoc Domino Deo uestro, & magnus furor Domini imminet uobis. 2. Paralip. 28. Ita ergo ambo isti reges peccauerunt nunc, quamquam essent ministri Dei: nam mali sunt ministri Dei contra malos.

Achaz quo anno Phacee regnavit. Quastio II.

Quare misit Deus Rasin regem Syriae, & Phacee filium Romelie rex Israel peccauerunt veniendo contra Iudam. Respondendum, quod peccabant. Primum, quia mouebantur mala intentione ad praedandum de regno Iuda. Secundum, quia dato, quod peccauissent viri Iuda, & penam mererentur, tamen volebant isti reges non solum puniri, sed etiam omnino delere. Sic enim patet de Senacherib rege Assyriorum, quem Deus misit contra Iudam Isa. 37. & tamen ipse peccauit, quia mala intentione iuit, & quia omnino delere uoluit terram Iuda. Cum autem dicitur, quod illi missi fuerunt a Deo, dicendum, quod non missi fuerunt, ita quod Deus daret eis preceptum de eundo: quia tunc licite iret, immo tenerentur ire, sed missi fuerunt, quia Deus inclinabat eos commouens corda ipsorum ad eundem, & praebens ipsis occasionem ad hoc, & tamen ipsi non intelligebant se mitti a Deo, sed ire ex desiderio suo: ideo missio illa non proficiebat ad excusandum eos. Sic etiam Deus misit contra Iudam viros Israel, & tradidit in manus eorum viros Iuda, & exercuerunt in eis magnam crudelitatem: ideo iratus Deus misit contra illos prophetam Obed, qui ait: ecce iratus Dominus contra Iudam tradidit eos in manus vestras, & occidistis illos crudeliter, ita ut coelum pertingeret crudelitas vestra: peccastis enim super hoc Domino Deo uestro, & magnus furor Domini imminet uobis. 2. Paralip. 28. Ita ergo ambo isti reges peccauerunt nunc, quamquam essent ministri Dei: nam mali sunt ministri Dei contra malos.

ab Osee, dicens, quod non fuit occisus regnante loathan, sed regnante Achaz: & ramen computantur anni eiusdem regis, & sic annus quartus Achaz, & annus vigesimus loathan, cum ipse regnauerit decem, & sex annis ut patet precedenti. c. & ibi declaratum est magis. Non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater eius. s. coluit idola, & per hoc non potuit placere Deo: quia nihil est, per quod Deo magis displiceatur, quam per cultum idolorum. Sicut David pater eius. Non fecit sicut David, de cuius stirpe ipse erat, & non solum non fecit sicut David, sed etiam non fecit sicut alij reges, qui fuerunt aequaliter boni in Iuda. s. loathan, & Ozias, & similes. Sed ambulauit in uia regum Israel. s. coluit idola, sicut reges Israel omnes enim reges Israel fuerunt idolatres, & nimis dediti cultui illi, nec fuit aliquis, qui recederet ab eo, sed potius augebat quotidie ille cultus. Insuper, & filium suum consecrauit transferens per ignem secundum idola gentium. i. non suffecit ei malum idolatram, in quo erat similis regibus Israel, sed etiam addidit malum, consecrans filium suum per ignem, sicut faciebant gentes idolis suis. Sic etiam fecerunt illi, qui erant pessimi inter reges Iuda: nam Manasses iustitiam filios suos per ignem inf. 2. 1. Et de isto Achaz dicitur 2. Paralip. 28. quod iustitiam filios suos in igne, & sic apparet, quod non fecit hoc in vnico filio, sed in multis.

Quis fuit modus, quo transtulit Achaz filios suos per ignem, & an immolabat eos demonibus. Quastio III.

Quare misit Deus Rasin regem Syriae, & Phacee filium Romelie rex Israel peccauerunt veniendo contra Iudam. Respondendum, quod peccabant. Primum, quia mouebantur mala intentione ad praedandum de regno Iuda. Secundum, quia dato, quod peccauissent viri Iuda, & penam mererentur, tamen volebant isti reges non solum puniri, sed etiam omnino delere. Sic enim patet de Senacherib rege Assyriorum, quem Deus misit contra Iudam Isa. 37. & tamen ipse peccauit, quia mala intentione iuit, & quia omnino delere uoluit terram Iuda. Cum autem dicitur, quod illi missi fuerunt a Deo, dicendum, quod non missi fuerunt, ita quod Deus daret eis preceptum de eundo: quia tunc licite iret, immo tenerentur ire, sed missi fuerunt, quia Deus inclinabat eos commouens corda ipsorum ad eundem, & praebens ipsis occasionem ad hoc, & tamen ipsi non intelligebant se mitti a Deo, sed ire ex desiderio suo: ideo missio illa non proficiebat ad excusandum eos. Sic etiam Deus misit contra Iudam viros Israel, & tradidit in manus eorum viros Iuda, & exercuerunt in eis magnam crudelitatem: ideo iratus Deus misit contra illos prophetam Obed, qui ait: ecce iratus Dominus contra Iudam tradidit eos in manus vestras, & occidistis illos crudeliter, ita ut coelum pertingeret crudelitas vestra: peccastis enim super hoc Domino Deo uestro, & magnus furor Domini imminet uobis. 2. Paralip. 28. Ita ergo ambo isti reges peccauerunt nunc, quamquam essent ministri Dei: nam mali sunt ministri Dei contra malos.

Modus sacrificandi idolo Moloch.

filium in holocaustum obtulit dijs Chanaanorum: holocaustum tamen dicit omnimodam cremationem, ideo videtur, qd filij Achaz cremabantur Dæmonibus. Item patet hoc: quia dicitur hic, qd hoc fecit secundum idola gentium, & tamen consuetudo gentium erat ista, & potissimè in terra Chanaan.

Item patet efficacius, qd etiam ipsi Iudæi faciebant hoc, vt patet Psa. 105. f. & immolauerunt filios suos, & filias suas Dæmonibus, & effuderunt sanguinè innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. *Quæ dissipauit Dominus coram filiis Israel.* i. securus est ritum idolorum Gentilium, quæ deleta fuerat à Domino in introitu Israelitarum in terram Chanaan. Nam Chanaanæ vrebantur ceteronia ista, vt patet Leuit. 18. & 20. vbi dicitur: de semine tuo nõ dabis idolo Moloch: & sequitur postea: omnes execrationes istas fecerunt accole terræ, qui fuerunt ante vos: & tamen accole terræ ante Israelitas fuerunt Chanaanæ, & illi sunt, quos deleuit Dñs cum idolis suis coram filiis Israel. i. ad introitum eorum: q. d. multum peccauit Achaz sequendo ritum deorum terræ Chanaan, & hoc propter duo. Primò, quia Deus prohibuerat specialiter istum cultum, & destruxerat Chanaanos cultores, & ipsa idola, quæ colebantur ad introitum Israelitarum. Secundo peccauit, quia coluit deos illos, qui non potuerunt liberare cultores suos de manu Israelitarum: immo nec potuerunt se liberare, sed Israelitæ destruxerunt cultores ipsorum, & ipsa idola in introitu suo in terram Chanaan. Sic enim increpuit Deus regem Amasiam: quia coluit deos terræ Edom, quos ipse in bello ceperat 2. Paralipom. 25. f. cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua. q. d. irrationabile hoc fuit, & sic erat de Achaz. Nam minus videretur peccasse, si adorasset deos aliarum gentium, contra quas nunquam pugnauerat Israelitæ. *Immolabat quoque viduas, & adolebat incensum in excelsis.* Istum cultum exhibebat idolis: nam Dei cultor nunquam fuit, & in altariibus, quæ erant extra templum, immolabat viduas, & accendebat incensum, & si aliquando offerrebat aliqua sacrificia Deo, illa offerrebat in altariibus, quæ erant extra templum: & sic quamquam aliquando bonum faceret, tamen peccabat: quia præuaricabatur ceteronias legis. *Et in collibus, & sub omni ligno frondoso.* i. sacrificabat in collibus, & sub arboribus habentibus multas frondes, & ramos talia enim loca eligebantur ab idolatris, & maximè pro cultu Priapi, cuius causa declarata est præcedenti lib. c. 14. & ob hoc fiebat lucus apud altaria idolorum. Sic patet de cultu Baal: nam Achaz fecit templum p Baal in Samaria, & plantauit lucum apud illum, præced. lib. cap. 16. & in hoc adhuc peccabat magis Achaz: quia Deus prohibuerat specialiter altare suum esse apud arbores, vel sacrificari apud arbores: Deu. 16. f. non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui. *Tunc Ascendit Rafin rex Syria, & Phacee filius Romeliæ rex Israel in Ierusalem ad præliandum.* Scilicet tempore, quo Achaz vacabat cultui idolorum, ascenderunt isti duo reges Syria, & Israel in Ierusalem contra eum ad præliandum contra ipsum, & capiendum urbem. *Cumque obsiderent Achaz non valuerunt superare eum.* Scilicet, Achaz inclusit se intra urbem Ierusalem: quia non creditur se posse resistere illis duobus regibus in campo, cum etiam intra urbem vix posset euadere, obsederunt tamen magno tempore isti duo reges Ierusalem, & non potuerunt capere eam: quia forti murorum ambitu tenebatur, vt ait Iosephus nono Antiqui.

Quando rex Syria, & Israel obsiderunt Ierusalem, & ad quia veniebant ad obsidionem Ierusalem. Quest. III.

QV A E R E T V R, quando accidit ista obsidio Ierusalem à rege Syria, & Israel. Aliquis dicit, qd tunc quando facta sunt ista, quæ supra habentur: nam dicitur hic: tunc ascendit Rafin rex Syria. Dicendum tamen, qd istud nihil determinat: quia tunc refertur ad ea, quæ habentur supra, & solum dicitur supra de Achaz, quomodo colebat idola. Istud tamen non fuit in aliquo tempore speciali regni eius, sed quandiu regnavit idola coluit. Dicendum autem, qd istud accidit circa principium regni Achaz, scilicet, ante tertium annum eius completum. Quod patet, quia nunc venerunt contra eum Rafin rex Syria, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, & tamen annis tribus postquæ cepit regnare Achaz, occisus est Phacee, ergo ante tertium annum regni Achaz ista acciderunt. Patet hoc, quia Phacee regnavit annis viginti, præcedenti c. & cepit regnare anno vno ante Ioathã regem Iuda: quia dicitur ibidem, qd anno secundo Phacee cepit regnare Ioathan. Regnavit autem Ioathan decem, & sex annis, vt patet ibidè: ergo finito regno Ioathan, essent completi anni decem, & septem de regno Phacee: & sic superessent solum tres anni ad complendum illud: & istis tribus regnauerunt simul Phacee in Israel, & Achaz in Iuda: necesse est igitur, quod fuerit istud bellum in secundo anno regni Achaz, vel fortè in primo.

Quare isti reges venerunt in terram Israel. Quest. V.

QV A E R E T V R, vterius, quomodo venerunt isti duo reges in terram Israel, vel quid intende bant. Respondendum, qd Achaz erat valde peccator coram Domino. & filij Iuda tempore suo: ideo in vindictam criminis Deus misit istos duos reges contra regnum Iuda, sicut dicitur præcedenti. c. f. in diebus illis cepit Dominus mittere in Iudam Rafin regem Syria, & Phacee filium Romeliæ. Et sicut misit illos, ita dedit eis potestatem nocendi in terra Iuda. Sic patet 2. Paralipom. 28. f. Manibus regis Israel traditus est, eo qd reliquisset Dñm Deum patrum suorum. & iterum dicitur: Ecce iratus Dominus Deus patrum nostrorum contra Iudam tradidit eos in manibus vestris. Isti autem duo reges erant valde amici, vt ait Iosephus 9. Antiqui. ideo conuenerunt ad pugnam contra Achaz. Hoc patet Isa. 7. f. requieuit Syria super Ephraim. i. rex Syria, & rex Israel, qd vocatur rex Ephraim, requieuerunt. i. conuenerunt in vnum consilium. Intentio autem istorum erat captiuare Achaz regem Iuda & facere alium regem Iuda filium Thabeel, vt patet Isa. 7. scilicet, consilium iniuit contra re Syria malum, & Ephraim, & filius Romeliæ dicentes: ascendamus ad Iudam, & suscitemus eum, & auellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio eius filium Thabeel.

An isti reges præualuerunt contra Achaz. Quest. VI.

QV A E R E T V R, quomodo dicitur hic, quod non præualuerunt rex Syria, & rex Israel contra Achaz: quia 2. Paralipom. 28. dicitur, qd traditus est Achaz in manus regis Syria, & traditus est in manus regis Israel. Respondendum est vno modo, qd quamquam traditus fuerit Achaz in manibus istorum regum ad hoc, qd auferrent prædam magnam de terra Iuda, & occiderent plurimos, tamen non præualuerunt ipsi facere, quod cogitauerat. Primum patet, quia rex Syria tulit prædã magnam de terra Iuda

Iuda in Damascum, & rex Israel occidit plusquam centum millia hominum die vno in terra Iuda, & abstulit prædam magnã, & captiuos multos in terram suam tulit. 2. Paralip. 28. Secundum patet, quia intende bant isti duo reges auferre regnum Achaz, & ponere alium regem in terra Iuda. f. filium Thabeel, vt patet Isa. 7. & tamen istud non potuerunt facere isti reges, vt patet ibidem: nam dixit Isaias: hæc dicit Dominus: non stabit, & nõ erit istud, sed caput Syriae Damascus: & caput Damasci Rafin: & caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ: q. d. non poterunt isti reges complere quod cogitauerant. f. subiiciendo regnum Iuda sibi, & vniendo regnis suis ad dilatandum terminos eorum, sed manebunt ista regna sicut prius. f. qd caput Syriae erit Damascus, & non extendetur plus; & caput Ephraim erit Samaria, & non extendetur. Secundo potest dici, qd istud intelligitur de captione vrbis. f. qd isti duo reges obsederunt Ierusalem, & non potuerunt capere eam propter fortitudinem munitionum, sed de prædã sunt multa alia loca terræ Iuda, & acceperunt spolia multa, & captiuos 2. Paralipom. 28.

Quomodo fecerunt isti reges istud bellum, & de prophetia Isaiæ, quæ fuit dicta: Ecce virgo concipiet. Quest. VII.

QV A E R E T V R, vterius, quomodo fuit factum istud bellum, quod rex Syria, & rex Israel fecerunt contra Achaz. Respondendum, qd isti duo reges venerunt contra Ierusalem ad obsidendum eam, vt caperent ipsam, & cum esset sedes regni, poneret ibi alium regem occiso, vel captiuato Achaz: manserunt autem ibi magno tempore in obsidione, & nõ potuerunt irrumpere in urbem. Tunc Deus misit Isaiam prophetam ad Achaz, vt diceret: noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis ticionum fumigantium istorum in ira furoris Rafin, & Syriae, & filij Romeliæ, & ibi significauit, qd cogitatio eorum contra Ierusalem nõ completeretur: & dixit ei, qd pereret signum à Domino ad sciendum veritatem huius, siue signum in celo, siue in terra: Achaz verò quia malus erat, noluit dare gloriam Deo, & nõ petiuit signum, dicens: non petam, & non tentabo Dominum, & tunc Isaias iratus contra Achaz, ait: audite domus Dauid: nunquid parum vobis est molestos esse hominibus: quia molesti estis, & Deo meo? & tunc dedit Dominus signum Achaz de conceptio ne virginali, quod ad propositum suum non attinebat, vt cum ipse nolet perere signum, quod esset ad propositum suum, Deus daret ei signum, quod non esset ad propositum Achaz: esset tamen ad propositum Dei magis, quã liberatio Achaz de duobus regibus. Et quia Achaz fuit malus nõ edo dare honorem Deo petendo ab eo signum, Deus dedit potestatem regi Syriae, & regi Israel, vt possent nocere Achaz. Hoc enim prædixit Isaias ipsi Achaz: nõ cū prænucciaisset quid vellent illi duo reges, & qd non possent complere illud, subiunxit dicens: si non crederitis, non permanebitis. i. si nõ crederitis prophetiæ huic, non permanebitis in terra liberi à malo. f. quia rex Syria, & rex Israel nocebunt vobis nimis. Hoc tamen non obstante, Achaz non credidit prophetiæ Isaiæ, nec cõfessus est in adiutorio Domini, sed misit munera magna ad regem Assyriorum, vt veniret, & liberaret eum de manibus regis Syriae, & ille venit, vt patet inf. in litera, & 2. Paralip. 28. Hæc autem omnia facta sunt in principio obsidionis Ierusalem p istos duos reges. Et cū multo tempore obsidissent Ierusalem, & non potuissent eam capere, misit rex Israel in obsidione, & recessit rex Syria, vt ait Iose-

phus. Antiqui. & tunc iuit rex Syria ad urbem Ailã, quam tenebant viri Iuda, & expulit inde Iudæos, cepitq; urbem, & fecit eam esse regni Syriae, accepitq; prædam magnã per multas alias vrbes Iuda, & transtulit illam in Damascum 2. Paralipom. 28. & tamẽ quandiu mansit rex Syriae in obsidione Ierusalẽ nõ ausus fuit Achaz egredi de vrbe ad pugnam cum istis regibus, sed tuebatur se intra muros.

Sed obijcietur, quia 2. Paralipom. 28. dicitur: tradidit eum Dominus in manus regis Syriae, qui percussit eum: & tamen percussio significat bellum, & captiuationem. Dicendum, quod non percussus est Achaz in bello à rege Syriae, sed dicitur percussus. i. læsus: quia terra sua valde fuit læsa per regem Syriae, qui accepit prædam magnam de illa. Vel accipitur rex Achaz hic pro populo suo. f. qd percussus est populus Achaz à rege Syriae, & traditus est in manus eius, quando rex Syriae cepit urbem Ailan, & expulit de illa Iudæos, qui habitabant ibi, & tunc certum esse, quod multos occideret, & prædaretur substantias eorum: rex autem representat omnes subiectos suos, ideo percussus, & læsus illis, dicitur percussus, & læsus rex. Deinde autem recedente rege Syriae de obsidione Ierusalẽ, misit Phacee rex Israel in obsidione, & Achaz putã se posse pugnare cū illo egressus est de vrbe, & pugnavit cum eo, occisusq; fuit de pugnantibus Achaz centum, & viginti millia in vna die. Occisus est etiam tunc Amasias filius regis, & Ezricam princeps domus regis Elchan princeps secundus à rege, qui præerat toti tribui Iuda: & tunc Israelitæ, qui erant cum Phacee rege Israel, ceperunt spolia multa de terra Iuda. f. ducta millia mulierum, & puerorum, & puellarum, & infinitam prædã, tuleruntque eam in Samaria. Erat autem eo tempore propheta quidam nomine Obed, qui egressus est in occursum exercitus venientis in Samariam, & ait: ecce iratus Dominus contra Iudam tradidit eos in manibus vestris, & occidistis illos atrociter, ita vt celum pertingeret crudelitas vestra, in super filios Iuda, & Ierusalem vultis subijcere vobis in seruos, & ancillas, peccastis super hoc Domino: sed audite consilium meum, & reducite captiuos, quos adduxistis de fratribus vestris: quia magnus furor Domini imminet vobis. Et tunc princeps exercitus. f. Azarias, Barachias, Ezechias, & Amasias steterunt coram tota multitudine. Et dixerunt: non introducetis captiuos in Samariam, ne peccemus Domino: quare vultis addijcere super peccata vestra, & vetera cumulare delicta, & tunc viri bellatores dimiserunt prædã coram quatuor principibus, & vestiuerunt, atq; calciauerunt captiuos de spolijs, quæ acceperant in bello, & dederunt eis cibum, & potum, & vnixerunt eos oleo propter laborem, & liberos dimiserunt in terram suam expensas ministrantes: eis verò, qui nõ poterant prædebilitate iter agere, iumenta dederunt, & associauerunt eos isti quatuor principes vsque Iericho, qui erat in terminis regni Iudæ: quia est prima ciuitas sortis Benjamin, Iosue 18. & tamen fors Benjamin erat de regno Iudæ. De his 2. Paralipom. 28. & Iosephus 9. Antiquitatũ. Interim autem rex Assyriorum, quem vocauerat Achaz in auxiliũ venit in Damascum contra Rafin regem Syriae, & cepit Damascum, occiditque Rafin, & transtulit ipsos Damascenos in Cirenem: tunc verò quia Achaz nõ iuit credere dictis Isaiæ, suscitauit Deus contra eum alia bella: Nam venientes Idumæi percusserunt multos de regno Iuda, & ceperunt prædam magnam: Philistini quoque diffusi sunt per vrbes cæpestres ad meridiem terræ Iuda, & ceperunt ciuitates sex, & habitauerunt in eis: hæc omnia mala venerunt super

super Iudam propter peccata Achaz. De his 2. Paralipom. 28. In tempore illo restituit Rafim rex Syria Aila Syria. f. quando fiebant ista bella prædicta Rafim rex Syriae accepit Ailam de manu iudæorum, & adiunxit illam regno Syriae. Et eiecit Iudæos de Aila. Habitabant ibi enim multi iudæi, & eiecit illos, vt inroduceret habitatores nouos de terra sua, & de terra idumæorum. Et Idumæi, & Syri venerunt in Ailam, & habitauerunt ibi. Idumæi habitauerunt in ciuitate illa nunc de voluntate Rafim regis Syriae: fortè quia ciuitas illa erat de regno Idumææ, & pertinebat ad Idumæos priusquam tenerent illam viri Iuda: vel fortè quia Idumæi adiuuerant Rafim regem Syriae ad capiendū illam, & permisit eis manere ibi: vel aliter, & melius, scilicet, rex Syriae cepit nunciam ciuitatem, quæ est in terra Edom in litore maris rubri: & quia volebat eā tenere pro se, posuit in ea habitatores de Idumæis, & etiam posuit Syros, vt Idumæi essent tribu rarij eius, & Syri essent Domini ciuitatis tenentes fortalicia, vt sic non possent insurgere Idumæi, & negare tributa. Sic enim fecit Dauid quando cepit Idumæam: nam dicitur, qd posuit presidium in Idumæa, & facta est ei vniuersa Idumæa seruiens sub tributo sup. 2. lib. cap. 8. & 1. Paralipom. 18. Usque in diem hanc, habitauerunt semper Syri, & Idumæi in Aila postquam capta est tempore Achaz vsq; ad diem, quo scriptus est iste liber per Ieremiam, quod fuit post transmigrationem Babylonis, & sic nūquam rediit Aila ad dominium regni Iuda post hoc.

Aila quæ ciuitas fuit, quomodo etiam restituta fuit Syria. Quæstio VII.

QVAERETVR de hac vrbe, quæ erat, & quomodo restituta fuit Syria. Respondendum, qd ista est ciuitas terræ Edom. Sunt enim duæ ciuitates famosæ in terra Edom apud mare rubrum. f. Aila, & Asiongaber, & vocat alio nomine Helath. Apud istas duas vrbes transferunt Israelitæ quando veniebant per desertū in circuitu montis Seir terre Edom, vnde dicitur 2. cit. ciuium montem Seir longo tempore, & postea dicitur: cunq; transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per viam campestrem de Helath, & de Asiongaber. Iste duæ ciuitates cum alijs ciuitatibus terræ Edom fuerunt sub potestate regum Iuda à tempore Dauid: nā ipse cepit Idumæam, & facta est ei seruiens sub tributo supra 2. lib. cap. 8. & mansit sic in potestate omnium regum Iuda vsq; ad Ioram filium Iosaphat: nam Salomon habebat naues suas ibi, quæ irent per mare rubrum in Ophir, & ferrent inde aurum: præcedenti lib. cap. 9. scilicet: classem fecit Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Ailam in litore maris rubri in terra Idumæa. Rex quoque Iosaphat faciebat ibi naues, quæ nauigarent in Ophyr pro auro: fuerunt tamen confractæ in Asiongaber, eodem libro capit. vltimo. & 2. Paralipom. 20. deinde tempore Ioram filij Iosaphat recesserunt Idumæi, ne essent sub Israel, & constituerunt sibi regem sup. 8. & 2. Paralip. 21. ex tunc autem Aila, & Asiongaber desierunt esse in potestate regum Iuda cum ceteris vrbibus Idumææ, & manserunt sic tempore Ioræ, & Ochoziæ, & Athaliae, & Iosias, quod fuit tempus annorum quinquaginta quinque: nam Ioram regnavit annis octo sup. 8. & Ochozias anno vno eod. cap. Athalia verò annis sex, sup. 11. & 2. Paralipo. 22. Iosias autè annis quadraginta sup. 12. deinde Amasias filius Iosias quasi in principio regni sui, quando pugnavit contra Idumæos, & superavit eos restituit Ailam regno Iudæ, & restituit eam, supra 14. mansit autem ex eo tempo-

re Aila in potestate regum Iudæ vsque ad Achaz, & fuit tempus quasi annorum nonaginta: nam Amasias regnavit annis viginti novem sup. 14. Ozias verò filius eius annis quinquaginta duobus præcedenti cap. Ioathan autem annis decem, & sex eod. cap. Achaz verò regnavit post Ioathan, cuius anno secundo, vel tertio factum est istud bellum, vt declaratum fuit supra: & capta fuit Aila per regē Syriae, & nunquam postea redijt ad potestatem regum Iuda.

Misit ergo. Hic ponitur Secundum huius capituli, scilicet, incredulitas Achaz in diuina prænunciatio ne. quod non credidit verbis Isaia dicentis eum liberandum de potestate regis Syriae, & Israel: sed recurrit ad humanum auxilium inuocans regem Assyriorum in adiutorem: & dicitur. Misit ergo Achaz nuncios ad Theglathphalasar regem Assyriorum. Iste Theglathphalasar erat alius rex, quàm Phul, licet ambo essent reges Syrorum. Aliqui autè dubitant an idem rex esset Phul, & Theglathphalasar: & tamen præc. cap. probatum est, qd essent duo reges. Dicens: seruus tuus, & filius ego sum. Humiliauit se Achaz coram rege Assyriorum, vt sic facilius posset obtinere, quod petebat, & vocauit se seruum, & filium, seruum quidem: quia paratus erat obedire ei in omnibus, sicut seruus Domino: filium autem: quia ita diligebat eum, vt ad patrem suum. Ascende, & saluum me fac de manu regis Syriae, & de manu regis Israel. Istud misit ad dicendum Achaz regi Assyriorum mox, vt obsessus est ab istis duobus regibus: non enim putabat se euadere, nisi adiuuaretur à rege Assyriorum. Qui surrexerunt ad auferendum mihi regnum.

An Achaz peccauerit inuocans auxilium regis Assyriorum, cum Deus promississet ei auxilium. Quæst. IX.

QVAERETVR, an peccauit Achaz, quia misit inuocans auxilium regis Assyriorum, cum Deus promississet ei auxilium. Aliquis dicet, quod non peccauit: quia nō est peccatum, quod quis agat humano opere quantum potest ad se liberandum de periculo, immo si non curat opere humano se liberare quantum potest expectans, quod Deus eum liberet, peccat: quia tentat eum. Respondendum, qd peccauit Achaz inuocando regem Assyriorum: primo patet, quia Deus miserat ei ad dicendum per Isaia, quod non timeret à facie istorum duorum regum, & qd non fieret id, quod illi volebat, & per hoc permittebat ei securitatem: & tamen ipse nō credidit, nec confisus est in Domino, sed recurrit ad auxiliū regis Assyriorum: confidere tamē magis de auxilio humano, qd Dei, peccatum est, potissimè quādo Deus expressè promittit auxilium, & dicit non esse timendum. Secundo patet, quia non solum non confisus est Achaz Deo, sed etiam non credidit verbis eius, & ex hoc merebatur penam. Vnde Isaia dixit: & si non credideritis non permanebitis, Isa. 7. & tamen credidit, ergo peccauit. Tertio patet, quia cum iussisset Dominus regi Achaz per Isaia petere signum, & ipse noluit, dicens: non peram, & non tētrabo Dominum: noluit dare gloriam Deo, nec obediuit præcepto eius: ergo peccauit. Quarto patet: quia cum noluit Achaz petere signum dixit ei Isaia: nūquid parum vobis est molestos esse hominibus: quia molesti estis, & Deo meo? ille tamen, qui molestus est Deo, peccat: quia agit aliquid contra Deum, per qd ipsum dicitur affligere, ergo peccauit Achaz.

Cum autem arguitur, quod ipse voluit habere adiutorium modo humano, ideo, qd non peccauit: dicendum

Dicendum; qd peccauit in duobus. Primo, quia petiuit auxilium à Gentili: & tamen dato, qd esset in angustia, & Deus ei nihil diceret, non debebat petere auxilium à Gentili. Sic patet de rege Afa, contra quem pugnavit Baasa rex Israel, & misit Afa nuncios ad Benadad regem Syriae, vt adiuuaret eum: & venit tunc propheta ad Afa, & dixit: quia habuisti fiduciam in rege Syriae, & non in Domino Deo tuo, idcirco euasit exercitus regis Syriae de manu tua, & sequitur: Stultè egisti, & propter hoc in præsentis tempore aduersum te bella cōsurgent 2. Paralipom. 16. & tamen non prænunciauerat Deus regi Afa, quod adiuuaret eum 2. regē Israel. Secundo peccauit: quia homo debet agere quantum potest prudētia humana ad euadendum de periculis, vel ad explendū negociam suam: quando Deus ei non præfixit certum modum agendi: & tamen si Deus præstigit alicui certum modum agendi, & præter istum vult querere humana auxilia, peccat. Sic enim patet de Israelitis Exod. 34. quibus Deus dixit, qd omne masculinum eorum ascenderet ter in anno in conspectu Domini ad locum sanctuarij: & sic non manebat aliquis masculus in vrbibus Israelitarum, qui defenderet eas ab hostibus: Deus tamen dixit ibidem, qd nullus de hostibus insidiaretur terræ eorum eo tempore, quo ipsi ascenderent in sanctuarium. Si ergo vellent Israelitæ ad maiorem cautelam relinquere custodes in vrbibus recurrerent ad auxilium humanum, quod erat contra præceptum Dei, cū dixisset, qd oēs masculi ascenderent in locum sanctuarij, & qd non timerent aliquos insidiatores. Simile etiam erat de apostolis, quibus Deus dixit: dum steteritis ante reges, & presides, nolite præcogitare quid, aut qualiter loquamini: da bitur enim vobis in illa hora qd loquamini Matth. 10. & Luc. 12. i. autem aliquis de apostolis non confisus de hoc vellent studere qualiter prædicaret, aut responderet, peccaret mortaliter: quia ageret contra præceptum Dei, & nō posset aliquid dicere: quia in penam auferret ei quiddam naturaliter posset intelligere, aut dicere, iuxta illud: si nō credideritis non permanebitis, Isa. 7. & illud, si non credideritis non intelligetis. Peccauit ergo Achaz mittendo ad regē Assyriorum, vt adiuuaret eum. Et cum collegisset argentum, & aurum, quod inueniri potuit in domo Domini, & in thesauris regis: Scilicet, Achaz misit munera magna ad regem Assyriorum: quia aliter nō putabat, qd posset eum inducere, vt adiuuaret eum, & ad hoc collegit omne aurum, & argentum, quod inueniri potuit in domo Domini, & in thesauris regis ad hoc, qd mitteret regi Assyriorum: erant enim multa vasa auri, & argenti in thesauris domus Domini: quia in illis ministrabatur. Erant etiam aliquæ massæ auri & argenti in templo ad faciendum inde vasa, & omnia illa abstulit Achaz. Erant etiam pecunie multæ in thesauris regū antiquorū, & omnes illas misit Achaz. Misit regi Assyriorum munera. Scilicet, omnia ista misit in munus, vt fleteret eum. Iosephus autem 9. Anriquitat. dicit, qd misit munera valde præclara Achaz regi Assyriorum promittens ei multas se pecunias daturum: & postea cum pugnasset contra Syros venit Achaz in Damascum, & tulit aurum, & argentū, quod erat in thesauris regalibus, & in templo Domini, & dedit regi Assyriorum: & sic vult, qd bis munera dederit ei. Primum mittens per legatos: secundo ferens per se ipsum in Damascum, quia tamen vult qd legati Achaz tulerint aurum, & argentum, quod erat in thesauris domus Domini. Qui acquieuit voluntati eius. Scilicet: quia inclinatus fuit muneribus rex Assyriorum venit ad pugnandum cōtra regem Syriae. Ascendit n. rex Assyriorum in Damascum, & vastauit eā.

Qsi homo peccat nō agēdo prudētia humana.

Si apostoli studerēt peccarēt.

Rafim rex Syriae postquam obsederat Ierusalē multo tempore, & non potuerat eam capere, & acceptat vrbem Ailam redijt in terram suam, & tunc rex Assyriorum venit de Ninive contra Damascū, quæ est ciuitas metropolis Syriae, & pugnavit cōtra eam, atque vastauit. Et transiit habitatores eius Cirenens. Scilicet, trāstulit Syros Damascenos de terra sua ad vrbem Cirenē, & constituit Assyrios, vt habitarent in Damasco. Est enim duplex ciuitas, quæ vocatur Cirenē: vna est versus Aethiopiā in terra Asia ad orientem: alia autem est in Africa, & vocatur terra illa cirenaica, & ista ciuitas est famosior: & de ista dicitur Actu. 2. Et parres Libyæ, quæ est circa Cirenē. Cirenē tamen, de qua dicitur hic, est in Asia versus Aethiopiā: quia dominium Assyriorum non extendebatur ad Africā, & Europā, sed solū erat in Asia. Rafim autem interfecit. Iste erat rex Syriae, & quæ erat rebellis occidit ipsum. Peccauit rex Achaz in occursum Theglathphalasar regis Assyriorum in Damascum. Sciuit Achaz, quomodo rex Assyriorum in fauorē suum venerat ad pugnandum contra regem Syriae, & occiderat ipsum: ideo ad honorandum eum voluit exire sibi obuiam vsque ad Damascum, & inuenit ibi illum: quia fortè iam acceperat Damascum, & manebat ibi.

Cirene duplex ciuitas.

An peccauit Achaz accipiendo thesauros domus Domini, vt daret regi Assyriorum. Quæstio X.

QVAERETVR, an peccauit Achaz accipiendo thesauros domus Domini, vt daret regi Assyriorum. Respondendum est, quod peccauit: quia causa, p qua dabat, erat mala: ergo ipsa datio mala erat. Patet hoc: quia dedit munera, vt auxiliaretur sibi, & tamen non licebat ei petere auxilium à rege Assyriorum, vt supra probatum est: ergo dedit aliquid p isto auxilio peccatum erat. Secundo patet: quia dedit Achaz omnia vasa, in quibus ministrabatur Domino, cum dicitur, quod collegit quiddam potuit inueniri in thesauris Domini, & hoc fecit Achaz sine aliqua reuerentia: quia non erubescerat agere quodcuque contra templum Domini. Tertio patet: quia quando Achaz non erat in angustia, auferre thesauros domus Domini, & claudere portas templi, vt nullus ibi oraret: ergo à fortiori nunc: Patet hoc 2. Paralip. 28. scilicet: dirēptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis, clausit ianuas templi Dei, & fecit sibi altaria in vniuersis angulis Ierusalē. Quarto patet: quia accepit hic Achaz thesauros alienos, scilicet, templi Domini, & nō cū intentione reducendi æquale, aut soluendi aliquando, ergo peccauit. Patet hoc, quia cepit in modum prædonis 2. Paralipom. 28. scilicet: Achaz spoliata domus Domini, & domo regum dedit munera regi Assyriorum: spoliare tamen latrocinium significat. Dicendum ergo non esse dubium, quin peccauerit Achaz, & non solum peccauit: quia accepit thesauros domus Domini, sed etiam, quia spoliavit subditos suos ad dandum regi Assyriorū munera 2. Paralip. 28. Sciendum rñ, qd cum esset Achaz vir pessimus, Deus fecit, qd non proficeret ei ista munera, quæ dabat regi Assyriorum, sed potius ipse rex Assyriorū expoliavit eum, & terram suā. De hoc eo, c dicitur: adduxit cōtra eum Dñs Theglathphalasar regem Assyriorū, qui afflixit eum, & nullo resistentē vastauit: Achaz autem spoliata domo Domini, & domo regum, & principum dedit regi Assyriorum munera, & tamen nihil ei profuit in super, & tempore angustia suæ: auxit contemptum in Dominum: & sic peccabat in omnibus Achaz.

Rex

Rex Assyriorum quare transtulit Israelitas, & Damasce-
nos in Cirenem, cum potius debuisset eos occi-
dere. *Questio XI.*

QVAERETVR, quare rex Assyriorum tra-
tulit Damasce nos in Cirenem de terra sua, &
quare etiam transtulit Israelitas: quia cum essent ho-
stes potius videtur, quod debebat eos occidere.

Respondendum, quod vno modo poterat dici,
quod transferebat populos istos de terra sua, vt transla-
tio illa significaret signu[m] possessionis. Sic enim quan-
do tempore famis magna Ioseph emit omnes pos-
sessiones Aegyptiorum pro Pharaone Gen. 48. tran-
stulit Aegyptios de locis suis. eos, qui erant in vna
parte regni ad aliam partem, vt significat ibi litera
hebraica quoque nostra clare non exprimit. Sed di-
cedum, quod hic non fuit ista causa: quia talis acceptio
possessionis est, quando modo legali per emptorem,
vel aliam transfertur possessio vnus in alterum: & ta-
men quando aliquid violenter accipitur non seruatur
ista, quae sunt ceremonia iuris. Secundo potest
dici, quod hoc factum est: quia rex Assyrioru[m] habebat
aliquam terram vacuam habitatoribus: ideo gentes
illas, quas subiecit sibi, transferebat in terram suam.

Sic enim fuit de duabus tribubus, & dimidia, & pl[ur]i-
mas transtulit Tegathphalasar in terram Assyrio-
rum iuxta fluum Gozam praeced. c. & 1. Paral. 5.
sic etiam transtulit Salmansar reliquos Israelitas
iuxta fluum Gozam ad ciuitates Medorū sequen-
ti c. & infra 18. Sic etiam Senacherib rex Assyrioru[m]
voluit transferre tribu Iuda, & Benjamin in terram
Assyriorum inf. 18. & 19. Dicendum tamen, quod ista
non erat causa: quia si fuisset hoc ad populandum
terram suam, non accepisset rex Assur alios de ter-
ra sua: & poneret eos in terra Israel: & tamen addu-
xit multas gentes de terra sua, quae repleuerunt to-
tam terram regni Israel, scilicet, decem tribuum, vt
patet sequenti capit. ideo non erat ad populandum:
quia tot educebat de terra sua, quot introducebat.
Secundo patet: quia dato, quod rex Assur non duceret
aliquos de terra Assyriorum ad habitandum in lo-
cis, in quibus erant prius Israelitae, sed duceret illos
in terram Syriae ad populandum illam non erat ali-
qua utilitas: quia omnes istae terrae erant regis Assy-
rioru[m]: ideo non proderat populare vnam, & depopu-
lare aliam, potissime cum illi, qui in terra sua essent
boni habitatores forte extra illam essent mali popu-
latores. Tertio igitur dicendum, quod rex Assyriorum
faciebat istud, vt pacificaret populum: quia istae gen-
tes non erant ab antiquo de regno Assyriorum, sed
violenter de nouo capiebantur: & quando haberet
opportunitatem repugnarēt regi Assyriorum: & si
manerēt in terris suis haberent opportunitatem ad
hoc propter duo. Primo, quia erant in terra regni
Assyriorum, & habebant alias gentes coniunctas si-
bi, quae non erant de dominio regis Assyriorum, &
illas poterant accipere in adiutores ad rebellandum
Assyrijs. Cum autem essent in medio terrae Assyrio-
rum, non habebant in circuitu aliquam gentem, quae
adiuaret eos ad rebellandum regibus Assyriorum,
ideo non auderēt: quia si facerent, illico omnes Af-
syrijs, qui erant in circuitu insurgerent contra illos,
& delerent eos. Secundum erat: quia si manerent
isti in terris suis essent elogiaria regno Assyriorum,
& propter hoc minus timerent regem Assyrioru[m],
& essent promptiores ad rebellandum, cum haberent
multas opportunitates propter absentiam regis Assy-
riorum, quas non habent cum essent in medio re-
gni: ideo debebant ibi esse, quod autem transferrent ali-
qui de regno Syriae ad terras istas, quas capiebat rex

Assyriorum, erat continens: quia aliam non habe-
ret rex tributa aliqua de terris illis, non existente ibi
aliquo habitatore, & sic non esset vtile pugnare co-
tra gentes aliquas ad accipiendum terras earum: non
erat autem aliquod inconueniens, quod transferretur
habitatores de terra Assyriae in terras istas: nam cum
istae gentes semper fuissent de dominio regum Assy-
riorum, vbicumque essent nolēt rebellare eis: & isto
modo per translationem gentium, quae capiebatur
de terra sua ad aliam terram, pacificabant reges Af-
syriorum subiectos suos. Aliquando autem fiebat
aliter. scilicet, quod gentes illae, quae subieciabant hostibus tra-
ducerentur ad alias regiones p[ro] maiori parte, & ma-
nerēt in terra aliqui pauci, & pauperes, & non tran-
ducerentur alię gentes in terram illam. Sic enim fuit
quando Nabuchodonosor transtulit Iudam, & Beni-
amin in Babylonem: quia non reliquit in terra ni-
si pauperes agricolas, & vinitores, qui non possent re-
bellare, vt patet infra. 24. & 25. quare autem hoc fa-
ctum fuerit, ibi declarabitur. *Cumque vidisset*. Hic po-
nitur tertium huius cap. scilicet, iniquitas Achaz in
religione. Vocatur enim religio ceremonia cultus
diuini: & circa istu[m] cultum male se habuit Achaz, in
quantum introduxit altaria peregrini cultus, & tra-
stulit altare Domini de loco suo: & dicitur. *Cumque vi-
disset altare Damasce*, iuit Achaz in Damasce ad red-
dendum gratias regi Assyriorum: quia liberauerat
eum de manu regis Syriae, & obulit sibi munera, vi-
ditque altare pulchrum in Damasce, in quo offerre-
bantur sacrificia regis, & delectatus figura illius vo-
luit simile habere, in quo ipse offerret hostias. *Misit
rex Achaz ad Vriam sacerdotem*. Ille erat sacerdos ma-
gnus tempore Achaz: ideo pertinebat ad eum pre-
cipua cura de rebus pertinentibus ad sacrificium, &
ob hoc misit ad eum Achaz similitudinem altaris
Damasce, vt simile fabricaret. Est autem subintelli-
gendu[m], quod Achaz erat nunc in Damasce, & Vrias
erat in Ierusalem, misitque Achaz figuram altaris
ad Vriam, vt dum ipse maneret Damasce faceret al-
tare simile Vrias, & cum rediret in Ierusalem, habe-
ret in quo immolaret sacrificium. *Exemplar eius, &
similitudinem*, scilicet, misit sibi figuram illius descri-
ptam in aliqua tabula, vel papyro, & accipiantur
exemplar, & similitudo pro eodem: debet tamen
intelligi, quod vnum istorum sit figura, & aliud sit
instructio, scilicet, quod mitteret in aliqua papyro
descriptam imaginem altaris, & scriberet ei rursus
in particulari de qualibet parte altaris, de qua mate-
ria deberet esse, & qualiter deberet fabricari: quia p[ro]
solam imaginem non poterat haberi sufficiens no-
titia, nec per solam scripturam, sed vtrumque simul
erat necessarium. *Iuxta omne opus eius*, id est, iuxta om-
nem figuram, & multitudinem lineamentorum,
ita, vt nihil deficeret in exemplari illo de figu-
ris, & partibus, quae erant in altari Damasce. *Extru-
xitque Vrias sacerdos altare*. Scilicet, dum manebat
Achaz Damasce Vrias summus sacerdos fecit alta-
re iuxta exemplar datum, vt quando veniret rex, ha-
beret, in quo faceret sacrificia. *Iuxta omnia, quae prece-
perat rex Achaz de Damasce*. Id est, durauit faciendo istud
opus quousque venit Achaz de Damasce, & ipso
veniente iam consummatum erat, ita vt posset of-
ferre sacrificium super illud. Vel potest intelligi,
donec veniret, id est, dum veniret, scilicet, quod dum
veniebat Achaz de Damasce fiebat istud altare, sed
primus, sensus est melior.

Quomodo

*Quomodo Vrias sacerdos fabricauit altare pro
Idolatria. Questio XII.*

QVAERETVR, quomodo Vrias sacerdos
voluit fabricare altare pro Idolatria.

Respondendum, quod hoc forte fecit Vrias: quia
ipse erat idolatra, sicut rex: nam sicut interdum de-
clinabant populi cum regibus ad idolatriam, ita etiam
declinabant sacerdotes: vnde multi erant sacerdo-
tes idolorum de his, qui erant de genere Aaron: si-
cut patet inf. 23. nam rex Iosias quosdam de sacerdo-
tibus excelsum occidit: quia erant sacerdotes ido-
loru[m]: alios vero non occidit, sed prohibuit ministra-
re cum ceteris, dando tamen sibi sustentationem de
redditis sacerdotalibus, quod non faceret, nisi ef-
sent sacerdotes de stirpe Aaron. Aliter potest dici,
quod Vrias non desiderabat colere idola: & tamen
vt placeret regi, quod valde inclinatus erat ad idola, lau-
dabat facta eius, & etiam ipse cum eo idola colebat,
vel forte faciebat propter timorem: quia rex cum ido-
latra esset, occideret eum, nisi coleret idola, vel aufer-
ret ei redditus: voluit ergo potius carere religione,
& Deum offendere, quam redditus amittere.

*Achaz quare iussit fieri similitudinem altaris Da-
masce. Questio XIII.*

QVAERETVR, vterius, quare Achaz iussit
fieri similitudinem altaris Damasce ad sacrifi-
candum in eo. Aliquis dicit, quod fecit hoc propter
regem Assyriorum: sic enim dicitur inf. quod abstu-
lit multa, quae pertinebant ad cultum Dei de loco
suo propter regem Assyriorum. Sed dicendum, quod
non stat: quia tunc Achaz coleret deos Assyriorum,
& faceret tale altare, quale habebat Assyrijs: & tamen
non coluit deos Assyriorum, sed deos Damasce, &
altaris Damasce similitudinem accepit: Damasce
nam tamen non sunt Assyrijs, sed Syrijs.

Dicendum ergo, quod fecit propter duo. Primo
propter palchritudinem: nam altare Damasce erat
valde pulchrum: & quando vidit illud Achaz captus
pulchritudine eius, iussit simile fieri: & hoc signatur
cum dicitur: cuncte vidisset altare Damasce, misit
ad Vriam sacerdotem exemplar eius, & sic illico, vt
vidit desiderauit. Secunda causa, & praecipua fuit:
quia Achaz voluit colere deos Damasce, & ad hoc
voluit seruare omnes ceremonias eorum: & quia al-
tare pertinebat ad ceremonias, voluit tale altare fa-
cere, quale erat Damasce: & etiam subintelligendum
est, quod tales ceremonias in colendo obseruauerit, si-
cut Damasce: & sic noluit altare propter se fabri-
care, sed propter deos Damasce. Causa autem, quae
voluit Achaz colere deos Damasce, fuit: quia
quia putauit, quod illi dii adiuuabant in bello reges Sy-
riorum cultores suos, ideo etiam ipse colere volebat
illos, vt adiuuarent eum. Sic patet 2. Paral. 28. f. Ipse
per se Achaz immolauit dijs Damasce victimas p[er]
cussoribus suis, & dixit: Dij regum Syriae auxiliatur
eis, quos ego placabo hostijs, & aderunt mihi.

*Achaz an fuerit irrationabilior colendo deos Gentium, quae pre-
ualuerant contra ipsum, quam Amasias, qui coluit
deos, a quibus fuit victus. Questio XIII.*

QVAERETVR, vterius, an in hoc esset val-
de irrationabilis Achaz, cum coleret deos illa-
ru[m] gentium, quae praeualuerant contra ipsum, & oc-
ciderant multos de populo suo, & an esset irrationa-
bilior Achaz, vel Amasias: quia Amasias coluit deos,
a quibus victus est. Respondendum, quod quicumque

coleret idola, esset irrationabilis: quia idola nullius
virtutis, aut potestatis est: & tamen praeter hoc, quod
est colere idola potest esse quaedam ceremonia, scilicet
dum quam colentes quaedam idola magis vituperentur,
quam colentes alia. Sic enim est de Amasia rege
Iuda, & de Achaz: quia isti coluerunt idola, & magis
vituperantur, quam alij reges Iuda colentes idola:
& de istis exprimitur causa, quare vituperentur: de
alijs autem non. Nam de Amasia dicitur 2. Paralip.
25. cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum
suum de manu tua: quod ex hoc, quod non potuerunt
illi dijs liberare Idumeos & ipse Amasias accepit eos
in bello, significabat, quod nullius potestatis erant: ideo
non erant colendi. Achaz autem in crepatur, quod co-
luerit deos percussores suos 2. Paralipom 28. f. obtu-
lit victimas dijs Damasce percussoribus suis. Erat ta-
men irrationabile, quod aliquis coleret eum, qui sibi ma-
le faciebat. Dicendum, quod vterque istorum fuit irra-
tionabilis, sed potius Amasias: quia ipse coluit illos
deos, quos in bello acceperat, & quorum cultores
occiderat. Ex quo apparebat nullius potestatis deos
illos esse: ideo ridiculum erat colere illos, cum po-
tentior esset ipse Amasias, quam dii, quos colebat.

*Amasias
irrationa-
bilior fuit
Achaz.*

Achaz autem fuit minus irrationabilis: quia vidit, quod
Syri erant victores, & putauit, quod victoria ista proue-
niebat eis a dijs suis: per quod apparebat illos esse po-
tentes: ideo habebant aliquid, de quo deberent vene-
rari: & tamen Achaz non recte agebat venerando
eos: quia non adiuuabant eum, sed hostes suos: ideo
colere deos hostium propter victoriam stultu[m] erat,
& hoc significat litera, dicens, quod immolauit victimas
dijs Damasce percussoribus suis. Hoc autem erat ir-
rationabile secundum positionem Gentiliu[m]: quia dii
non adiuuabant, nisi cultores suos, & neminem co-
tra cultores, & etiam habebant singuli dii determi-
natas aliquas regiones, & partes terrarum, in quibus
operarentur, & non in alijs, sicut dixerunt Syri serui
Benadad praecedenti lib cap. 30. Dij montiu[m] sunt dii
eorum. Quasi dicat sunt dii montium & non valliu[m],
nec aliaru[m] partiu[m] terrae. Ita nunc, cum dii Syroru[m] essent
assignati pro terra illa, non poterat adiuuare Achaz,
qui non erat de terra Syrorum. Et sic quod coluit illos,
non profuit ei, sic dicitur 2. Paral. 28. f. Dij regu[m] Syriae
auxiliant eis, quos placabo muneribus, & aderunt mihi,
cum contrario ipsi fuerint ruina, & vnuerso Israel.
De hoc tamen magis declarabit ibidem. *Cumque venisset rex
de Damasce*. f. venit rex Achaz de Damasce in Ierusa-
lem. *Vidit altare*. f. illud, quod fecerat Vrias sacerdos
ad praecipuum eius. *Et veneratus est illud*. f. adorauit co-
ram eo, vel adorauit eum: quia forte erant ibi dii
propter deos adorabat ipsum altare. In hebraeo dicitur.
Vidit altare, & accessit ad illud. Sed idem sensus est. f. ac-
cessit ad illud ad adorandum illud, vel accessit ad sa-
cificandum in eo. *Ascenditque, & immolabat holocausta*.
Dicitur ascendisse: quia altaria semper sunt in loco
alto, & per gradus ad illa ascenditur. Et maxime erat
hoc secundum consuetudinem Gentilium, quod Deus
vetuit: Exod. 20. dicens: Non ascendes per gradus ad
altare meum, ne reueletur turpitudine tua. Sed nunc
seruabat Achaz ceremonias Gentilium: quia istud
erat altare deorum Damasce: ideo ascendere ad il-
lud per gradus, & immolauit holocausta. f. ipse Achaz
per se immolauit: nam non fuit hic aliquis sacerdos, sed
ipse iugulauit animalia, & obtulit sanguinem super
altare, & seruauit vnuerfas ceremonias. Sic patet 2.
Paralip. 28. cum dicitur: Insuper t[em]p[or]e angustiae suae auxit
contemptum in Deum: ipse per se rex Achaz immo-
lauit dijs Damasce victimas percussoribus suis. *Et
sacrificium suum, & libauit libamina*, scilicet, omnes istas
ceremonias per se fecit rex Achaz: offerre enim holocausta

causa est iugulare animalia, & ponere carnes eorum iugulare per altare ad cremandum: sacrificium autem, & libamen sunt quedam ceremoniarum holocaustorum: nam ponunt cum holocaustis aliqua accessoria. f. farina, vinum, oleum, sal, & thus, vt patet Leuit. 2. & Num. 25. Ista vocantur generaliter libamina: & tamen loquendo magis in speciali, sacrificia vocantur arida. f. similia, & sal, & thus: libamina autem dicuntur liquida. f. vinum, & oleum, & conuenit hoc ex significato nominis: quia libare est bibere, vel deglutire: & tamen bibere ad sola liquida pertinet. De aridis autem, vt vocentur sacrificia, patet. Leuit. 2. vbi dicitur: anima si obtulerit sacrificium de similia. i. de farina. Et sic Achaz obtulit nuc tam libamina, quam sacrificia cum holocausto suo. *Et fudit sanguinem pacificorum, que obtulerat super altare.* i. fudit super altare sanguinem hostiarum pacificarum, quas obtulerat. Pro hoc considerandum, quod Achaz obtulit duplicia sacrificia. f. holocausta, & hostias pacificas. De holocaustis patet: quia dicitur, & immolauit holocausta. De hostijs pacificis patet: quia dicitur fudit sanguinem pacificorum, que obtulerat. De sanguine autem istarum hostiarum non fiebat eadem ceremonia, nec seruabatur idem ritus in carnibus, nec ad eundem finem offerbatur, vt patet ad laudem Dei. Achaz vero voluit nunc offerre ad laudem deorum Damasci: ideo obtulit prius holocausta. Hostia autem pacifica sunt, que pro pace, i. pacificatione dantur. Et hoc dupliciter. f. pro pacificatione habenda, vel habita. Nam si quis crederet se habere Deum iratum, offerrebat hostias pacificas ad hoc, vt placaret eum, & pacificaret sibi: si autem aliquis directus fuerat a Deo in aliquo opere agendo: quia non poterat prosperari in illo, nisi Deus dirigeret, & per hoc, quod directus fuerat credebatur se Deum habere placatum, offerrebat hostias pacificas pro pace habita, & ista vocabantur ad gratiarum actiones: ideo Leuit. 7. distinguuntur hostia pacifica in gratiarum actiones, & in spontaneas victimas, que sunt ad petitiones. Hoc autem intendebat precipue Achaz circa Deos Damasci: quia putabat, quod habebat eos iratos sibi, & volebat muneribus placare: ideo ista munera vocarentur pacifica hostia: sic patet 2. Paralip. 28. cum dicitur: dii regum Syriam auxiliantur eis, quos ego placabo hostijs, & aderunt mihi. Et ista hostia necessaria erant pacifica, cum ad placandum essent. Differrebat etiam sacrificia ista i. ceremonijs carniu: quia in holocaustis omnes carnes cremabantur: in pacificis autem non, sed parum de illis: relique autem proueniebant partim sacerdotibus, & partim offerentibus: de quo Leuit. 3. & 6. & 7. in sanguine quoque obseruabatur ista ceremonia, quod siue esset sacrificium pacificum, siue holocaustum, quando alias occidebatur, fundebatur sanguis in crateras, ita vt nihil flueret in terram, & deinde obseruabantur variae ceremonie: quia aliquando sanguis ille fundebatur ad basim altaris per circuitum, & aliquando super cornua altaris, & per parietes eius, de quibus declaratum est Leuit. 1. & 3. & 4. nunc autem sanguis pacificorum fusus est super altare: & sic dicitur, quod ipse Achaz fudit super altare sanguinem pacificorum, que obtulerat. i. sanguinem hostiarum pacificarum, quas obtulerat. *Porro altare æreum, quod erat coram Domino, transfudit.* f. Achaz fabricauit nuc nouum altare ad similitudinem altaris Damasci, in quo etiam posuit deos Damasci, & ob hoc proposuerat in illo semper immolare, & nunquam in altari, quod erat prius in templo: ideo, tanquam inutile fecit illud auferri de loco suo. Istud altare æreum, quod nunc abstulit Achaz de loco suo, non erat altare, quod fecerat Moyses in deserto: quia il-

Diuersa genera sacrificiorum p diuersitate rerum offereda.

lud erat paruū, & Salomon fecit postea aliud maius. Nam altare Moysi habebat quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine: Exo. 27. visum est autem illud esse paruū, & fecit Salomon aliud maius, scilicet viginti cubitorum longitudinis, & totidem latitudinis, & decem cubitorum altitudinis 2. Paralip. 4. Istud autem erat, in quo fiebat sacrificia ex tempore Salomonis vsque nunc, & cessauerat ministratio in altari Moysi, vt de claratum est precedenti lib. ca. 7. nunc vero abstulit Achaz istud altare Salomonis de loco suo, vt poneret in loco eius altare deorum Damasci, & fierent in ipso omnia sacrificia. *De facie templi, & de loco altaris.* Dicitur ablatum de facie templi. i. non erat directe an templum, sicut prius. Pro quo sciendum, quod templum accipitur dupliciter. f. proprie, & largè. Proprie vocatur templum ipsa domus, que erat diuisa in duas partes. f. in sancta sanctorum, & in sanctorum, & ista erat operata laminis aureis intus per totum, & ad istam non intrabant, nisi sacerdotes: & non quidem omnes, sed vnici, cui forte proueniebat, quod offerret incensum, & disponeret lucernas coram Domino. Sic patet Luc. 1. de Zacharia patre beati Ioannis: nam forte exiit, quod intraret ad offerendum incensum, & solus intrauit, totumque populus tam sacerdotum, quam popularium expectabat eum extra: & nemo vidit quomodo apparuit ei Gabriel angelus, & tamen si aliquis introiisset cum illo de sacerdotibus, vidisset quomodo appareret ei angelus, & loquebatur cum ipso. Largè vocatur templum tota domus ipsa cum omnibus atrijs factis in circuitu ad orandum in eis. Accipiendo secundo modo non erat altare ante faciem templi, sed erat intra templum, cum esset in atrio sacerdotum, quod erat conuictum magis loco sacro, quam omnia alia atria. Accipiendo primo modo, erat altare holocaustorum extra templum: quia erat in atrio sacerdotum, & intra templum non erat nisi altare thymiamatis. Erat tamen ante faciem templi: quia facies templi dicebatur esse, vbi erat porta: erat autem porta ad orientem, & ante portam magis ad partem orientalem erat atrium sacerdotum, in quo erat altare holocaustorum, & sic erat directe contra portam templi. Nunc autem Achaz abstulit altare de loco illo, & posuit in alio, ideo dicebat ablatum de facie templi. Dicitur etiam, quod abstulit illud de loco altaris. i. de loco, qui competebat ei in templo. Non potest intelligi, quod abstulit de templo: nam siue accipiatur proprie, siue largè templum falsum est. Accipiendo enim proprie patet: quia nunquam fuit altare holocaustorum in templo: ideo nunquam poterat auferri de illo: accipiendo largè, falsum est: quia non fuit altare istud ablatum de atrio sacerdotum, cum dicitur i. litera, quod posuit illud ex latere altaris ad aquilonem. Accipitur ergo, quod abstulit illud de loco templi Domini. i. de loco, qui competebat ei in templo: & tunc id est, quod abstulit illud de loco altaris, & quod abstulit de loco templi. *Posuitque illud ex latere altaris ad aquilonem.* Scilicet, posuit istud altare ad latus alterius altaris ad aquilonem, scilicet altare nouum, quod fabricauit pro dijs Damasci, posuit in loco, in quo erat prius altare, vt in eo fieret omnia, que fiebant in prior altari: & altare æneum, quod prius ibi erat, posuit versus quendam angulum atrij sacerdotum ad latus aquilonare altaris noui: & sic non respiciebat nunc faciem templi, sicut prius. *Precepit quoque Achaz. Vria sacerdoti. f. summo sacerdoti dedit preceptum ei de loco immola-*

immolationis, quia ad ipsum pertinebat dirigere alios sacerdotes minores, qui erant sub precepto suo, dicens. *Super altare maius offer holocaustum regis.* Vocauit altare maius ipsum, quod nouiter fabricatum erat Dijs Damasci, & forte vocatum est maius, quia in quantitate maius erat, licet altare Salomonis magnum esset. f. viginti cubitorum in longitudine, & totidem in latitudine, & decem in altitudine 2. Paralip. 4. Vel forte vocauit illud maius in honore: quia erat in loco honorabiliore, & sic nos in ecclesijs vocabimus vnum altare maius, quod est in loco honorabiliore, & sic erat nunc altare nouum: quia illud erat in loco altaris, & altare æneum erat ablatum de loco suo. Dicitur: offer holocaustum regis, quia reges Iuda solebant dare animalia multa ad faciendum sacrificium pro eis, sicut Salomon ter in anno faciebat solennes hostias, precedenti lib. c. 9. De istis holocaustis iussit nunc Achaz, quod offerrentur super altare nouum: quia propter illa specialiter factum fuerat istud altare. *Et sacrificium eius.* Id est, etiam offer ibi sacrificium: vocatur sacrificium ipsum libamen, quod aliquando accipitur specialiter. f. pro rebus aridis: vt est similia, thus, & sal, & tamen hic generaliter accipitur pro oibus libamentis. f. pro similia, oleo, vino, sale, & thure, quia ista offerrebatur simul cum carnibus holocaustorum. *Et holocaustum vniuersi populi terræ.* Id est, omnia holocausta, que offerrebantur a populo, debebant cremari super isto altare. *Et sacrificia eorum, & libamina eorum.* Vocantur sacrificia libamina arida. f. similia, thus, & sal. Libamina vocantur ipsa liquida. f. oleum, & vinum, & ista tam sacrificia quam libamina offerrebantur cum hostijs regis, & cum hostijs populi: quia sacrificia, & libamina erant accessoria ad omnes hostias holocaustorum, & pacificorum. Num. 15. in hostijs autem pro peccato non ponebantur libamina. *Et holocaustum matutinum, & holocaustum vespertinum.* Id est, etiam offerendum erat ibi holocaustum matutinum, quod offerrebatur in aurora oriente sole: vespertinum autem offerrebatur in occasu solis, & durabat per totam noctem, et vniuersum sanguinem victimarum super illud effundes. Id est, non effundatur aliquis sanguis victimarum super altare æneum, sed rotus sanguis effundatur super istud altare. In sacrificijs n. holocaustorum, & pacificorum, & pro peccato, & delicto seruabatur ceremonia in effusione sanguinis: quia cum iugulabatur animal, fluebat sanguis super crateras, & inde fundebatur aliquando ad basim altaris in circuitu eius, & aliquando super altare per cornua eius, vel per parietes, de quo declaratum est Leuit. 1. & 3. & 4. Per hoc autem faciebat Achaz, quod nullum opus fieret in altari æneo, quod prius erat in templo: nam solum erat altare ad offerendum in eo victimas, & sacrificia, atque libamina, & fundendū sanguinem, & tamen omnia ista prohibuit Achaz fieri in altari æneo: ideo non manebat ad aliquem vsus, sed erat superuacuum. Et hoc patet ex verbis Achaz dicitis: Altare vero æneum erit paratum ad voluntatem meam.

Qua erat differentia in speciebus sacrificiorum veteris testamenti. Quasi. X V.

QVAERETVR de differentia istorum sacrificiorum, que dicebat Achaz offerenda esse super altare nouum: & ad hoc sciendum, quod in victimis quedam erant victimæ, vel hostia proprie dicte: alia autem erant res accessoria ad victimas. Accipiendo primo modo diuiditur: quia quedam erant victimæ ordinariæ, alia autem accidentales. Victimæ ordinariæ vocabantur illa, que ex necessitate, & in

diebus determinatis offerrebantur, & nunquam omittebantur propter aliquem casum, & de his n. Nu. 28. & 29. Iste autem adhuc subdividitur, quia quedam erant quotidianæ, & quedam non quotidianæ vocabantur, que quotidie offerrebantur, & vocatur iuge sacrificium Leuit. 9. & Num. 28. & istud diuidebat in matutinū, & vespertinū: nam in aurora oriente sole accipiebat agnus anniculus, & offerrebat in holocaustum: vespertinū autem sacrificium erat, quod occidente sole acciperetur alius agnus anniculus, & fieret holocaustum, & durabat per totam noctem. De ceremonijs autem matutini, & vespertini sacrificij, & quomodo se haberent ad alia sacrificia, declaratum est Leuit. 6. & Num. 28. Si autem essent victimæ ordinariæ, non quotidianæ erant illæ, que assignabatur pro festiuitatibus. Nam in veteri testamento erant septem festiuitates. f. Sabbathum, quod in qualibet hebdomada erat, & festum Calendarum, quod erat prima die cuiuslibet mensis, & iste duæ festiuitates erant sæpe in eodem anno. Alia erat festiuitas Azymorum, siue Phase die quartadecima mensis primi f. in Martio: alia erat Penteecoste quinquaginta diebus post Phase: alia erat dies Clangoris prima die mensis septimi in Septembri: alia erat dies Propiciationis, vel expiationis decima die eiusdem mensis: vltima erat festiuitas Tabernaculorum quinquaginta die eiusdem mensis. De his Leuit. 23. pro qualibet autem istarum festiuitatum erant assignata certa sacrificia necessaria, secundum legem, de quibus habetur Num. 28. & 29. oia autem ista intelliguntur hic per sacrificium matutinum, & vespertinum. Si autem essent sacrificia non ordinaria, erant ista duplicia, quia quedam offerrebantur ex necessitate, & alia sponte. Ex necessitate offerrebantur ea, que iussu legis offerrebantur, & ista erant, que fiebant in emundatione leproforum Leuit. 14. & in emundatione parientium post purificationem suam: Leuit. 12. & in emundatione virorum fluentium semine, & mulierum fluentium sanguine: Leuit. 15. & ad satisfactionem pro quibusdam generibus peccatorum, & delictorum: de quibus Leuit. 4. & 5. & Num. 5. & 15. ista quamquam essent sacrificia necessitatis, non erant ordinaria: quia non erant certa tempora assignata, in quibus fierent, & etiam poterant excusari, vt pote, si nullus peccaret, vel incurreret in immundiciis dictas. Alia erant sacrificia non ordinaria spontanea, & ista erant, que lege non iubente offerrebantur ex deuotione, interdum ex voto, & interdum sine voto, & sic fiebant holocausta, & hostia pacifica. Prima hostia, que erant ordinariæ intelliguntur hic per matutinum, & vespertinum sacrificium: illa autem, que non erant ordinariæ intelliguntur per holocausta populi, & holocausta regis. Quia rex aliquando ex necessitate secundum legem, & aliquando ex deuotione offerrebat. Sciendum tamen, quod sacrificium populi dupliciter intelligitur: vno modo sacrificium, quod fiebat pro toto populo simul, vt pote, si totus populus per ignorantiam omitteret aliquam ceremoniam legis, offerrebat sacrificium pro toto populo. Alio modo vocatur sacrificium populi: i. alicuius personæ de populo, & differrebat inter se ista sacrificia: quia pro peccato totius populi simul offerrebat vitulus: pro peccato autem hominis vnus offerrebat capra, nisi esset summus sacerdos: quia pro illo offerrebat vitulus, sicut pro toto populo: vel nisi esset rex, aut princeps populi, quia pro peccato illius offerrebat hircus, vt patet, Leuit. 4. Si autem essent accessoria ad victimas erant duplicia, quedam arida. f. similia, thus, & sal, quedam liquida. f. vinum, & oleum. Prima vocabantur sacrificia, & secunda libamina. Et etiam oia ista tanguntur hic, sanguis autem non erat aliquod accessorium, ad

quod sicut holocausta, & ceterę victimę fiebant super altare nouum, ita etiã sanguis victimarum funderebatur super illud. *Altare vero greum erit paratum ad voluntatem meam.* Id est, super altare greu, in quo prius sacrificabatur nunc, non fiat aliquod sacrificiũ, nec cęremonia, sed maneat in atrio sacerdotũ paratum ad voluntatę meam. s. vt ego faciã de illo, qđ voluerõ. De isto altari dicit historia scholastica, qđ fecit Achaz horologium magnum, & famosum, qđ vocatur horologium Achaz, de quo habetur inf. 20. nam in illo retrocessit sol per decę lineas, & ista est positio communis, sed falsa est, quia infra 20. probatur contrarium in quadam quęstione de horologio. *Fecit igitur Vrias sacerdos iuxta omnia, que pręceperat ei rex Achaz.* s. posuit altare nouum in loco altaris, & abstulit altare greum, & fecit qđ omnia sacrificia offerrentur in altari nouo.

Tulit autem. Hic ponitur quartum huius. c. s. temeritas Achaz in adulatione: nam vt complaceret regi Assyriorum fecit multa contra legem Dei, de quibus infra, & dicitur. *Tulit autem rex Achaz cęlatas bases, & luterem, qui erat desuper.* Erãt. n. facti luteri multri enei, & pulchri, qui erant ad modum magnorũ cantantium, & erant decem, factęque sunt ei decem bases enę pulchrę cum rotis, de quarum fabricatura, & ipsorum luterum habetur pręcedenti lib. c. 7. & ob hoc vocantur cęlatę bases. i. sculprę: quia cęlare est sculpare, vel pingere iuxta illud Ouidij secundo Meta. scilicet.

Aquora cęlatat medias cingentia terras.

Id est, in domo solis sculpsit Mulciber quõ equora clauderent terras in medio. In istis luteribus erat aqua ad abluendum carnes sacrificiorum. Et ponitur hic luter singulariter pro plurali: quia dicitur, qđ tulit bases cęlatas, & luterę, qui erat desuper, & tamen vnus luter super multas bases non erat, sed singuli luteri sup singulas bases, vt pater pręce. li. c. 7. *Et mare deposuit de bobus areis, qui sustentabant illud.* Istud erat mare enęum, qđ erat vas rotundũ in modum emisphęrij locatũ sup duodecim boues, & capiebat duo millia batos de aqua. tulit autę illud de bobus greis, super quos sustentabatur, & posuit in terra.

Et posuit super pauimentum stratum lapide. Istud pauimentum erat solum ipsius atrij sacerdotum, qđ erat stratum lapide i. habebat pauimentum de lapide, & in illo posuit luterę, & mare, ita vt essent inutilia.

Musach quoque Sabbathi, quod edificauerat in templo. Id est, abstulit Musach de loco suo, & istud edificatũ fuerat a rege. De isto Musach communiter dicunt expõsitores nostri, & Glosa ordinaria, qđ erat quidam locus, super quę ponebantur oblationes regis, quas facere debebat in sabbatho, vel erat Gazophylaciũ, in quo rex singulis Sabbathis ponebat pecunias, vt inde fierent sacrificia pro ipso. Hebręi autę dicunt, vt Ra. Sa. qđ Musach erat quidã locus factus in atrio virorum pulchrę opertus, in quo rex sedebat quando veniebat in Sabbatho ad templum, & istud videtur esse verisimilius pp duo. Primo, quia Musach secundum significationem suam propriam significat opertorium, & sic intelligitur, qđ erat opertoriũ factũ pulchro opere, sub quo erat sedes regis ad sedendum in Sabbatho. Secundo patet, quia dicitur Musach Sabbathi: & ingressum regis conuertit in templum, sed ingressus erat via aliqua, p quã introibat in templum: ergo Musach erat aliquid pertinens ad viam illam. Vel potest dici, qđ Musach nihil erat nisi opertoriũ: quia de atrio regis ad templum procedebat quedam via opera, per quam transibat rex quũ ibat in templum, & non videbatur, & illud opertorium postea destruxit Achaz, & etiam introitũ ip-

Musach quid esset.

sum. De isto introitu videtur intelligi, quod habetur pręcedenti lib. cap. 10. s. fecit rex de lignis thinis fulcra domus Dñi, & domus regię: illa tamę fulcra erant quidam gradus, per quos ibatur de domo regis in domum Domini. *Et ingressum regis exterius conuertit in templum Domini.* Iste ingressus erat via occulta de palatio regis vsque ad templum, p quam rex procedebat ad templũ, & pater: quia dicitur: ingressus exterius. i. ingressus, qui incipiebat a parte exteriori templi. s. a domo regis conuertit in templum, id est, clausit ex parte exteriori, & fecit, qđ ille introitus nõ respiceret eam partem exteriorẽ, per quã aliquis posset ingredi, sed solum partem interiorẽ, & sic erat iam inutilis ille ingressus, quia erat clausus. *Propter regem Assyriorum.* Id est, omnia hæc fecit Achaz propter regem Assyriorum.

Quare Achaz deposuit luterę, & mare enęum de locis suis. Quęst. XVI.

QVAERETVR ad quid fecit Achaz ista. s. deponendo luterę, & mare enęũ de locis suis.

Respondendum, qđ omnia hæc fecit ad contemnendum cultum Domini: nam 2. Paralip. 28. dñ de Achaz, qđ tempore angustię suę auxit contempum in Domino. Per omnia autem hæc contemnebatur cultus Dei: pater primo de altari: nam altare, qđ factum fuerat ad sacrificandum Dño fecit auferri de loco suo, vt iam non esset vtile ad aliquem vsũ, sed oēs administrationes fierent in altari nouo, & istud erat ad honorem Deorũ Damasci: ideo totus cultus sacrificiorũ erat iam ad honorẽ Deorum Damasci. Abstulit autę luterę de vsibus suis, quia luterę erant cantari magni pleni aqua, in quibus intingebantur carnes, quę cremabantur in altari, & ad hoc erant positi super bases, quia non poterant se tenere, nisi essent in basibus, & sicut volebat Achaz, qđ offerrentur sacrificia Deo, sed Dijs Damasci, ita volebat, qđ aliqua cęremonia, quę obseruabatur in cultu Dei, teneretur nunc in cultu Deorum Damasci: luterę autę positi super terram non solũ non poterant tenere aquam ad ministratiõẽ priorẽ, sed et erãt contempibiles. s. dispersi per terrã tanq nullius valoris, & ista erat intentio Achaz. s. vilificare cultum Dei, & augmētare cultum Deorũ Damascenorum. Mare autem enęum deposuit de bobus, super quos tenebatur, quia illud erat vas factum in modum emisphęrij ad continendũ aquas, vt ibi lauarentur sacerdotes, qđ ministrare deberet, & nunc volebat Achaz, qđ non esset in eo aqua, vt lauarentur sacerdotes, quia intendebat, qđ non seruarentur aliqua cęremonię cultus diuini, s. m legẽ, & ad hoc cõueniebat deponi mare de bobus, & poni super pauimentum, quia tunc non posset tenere aqua: et significaret, qđ iam erat inutile, & contempibile ad nullum vsũ proficiens. Introitũ autę templi clausit, p quem rex intrabat ad significandum, qđ volebat iam introire, sed volebat constituere altaria in alijs locis: nã in oĩbus angulis Ierusalem fecit altaria. Et incepit contempus Dei in Achaz hoc modo, qđ prius abstulit vasa sacre ministratiõis, vt non ministraretur in eis: deinde cõfregit oĩa illa: postea clausit portas templi, vt nullus posset illuc introire, & accepit thesaurum domus Dñi: deinde fecit altaria in oĩbus angulis Ierusalem, & in oĩbus ciuitatibus Iuda. De primo patet hic: de scđo pater 2. Paralip. 28. direptis itaq; Achaz oĩbus vasis domus Dei; atque p fractis, clausit ianuas tēpli Dei, & fecit sibi altaria in vniuersis angulis Ierusalẽ, in omnibus quoq; vrbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus.

Achaz

Achaz an fecit predicta propter regem Assyriorum. Quęstio XVII.

Prima ratio con. Secunda ratio. Tertia.

QVAERETVR vterius, quomodo fecit omnia ista Achaz pp regem Assyriorum. Et primo patet, qđ non fecerit pp illum: quia ipse fecit altare ad similitudinem altaris Damasci: supra in litera, & tamen Damasceni erant Syri, & non assyrij: ergo non fecit pp regẽ Assyriorum. Secũdo patet, quia 2. Paralip. 28. dixit Achaz: Dij regum Syrię auxiliantur eis, quos ego placabo hostijs, & tunc fecit eis altare. Tertio patet, quia non proficiebat ad aliquid ipsi regi Assyriorum, qđ Achaz coleret aliquos Deos, vel qđ mutaret vasa cęremoniarum Domini.

Respondendũ, qđ fecit omnia ista Achaz pp regẽ Assyriorum, vt adularetur sibi: nam rex Assyriorũ colebat idola: voluit ergo Achaz colere idola, sicut ille, & sic dirigeret eum, quia erat sibi similis in modo colendi, & pp eum dimiserat ritum gentis suę, vt coleret Deos, quos colebat rex Assyriorũ. Hoc autem erat, quia Achaz ponebat totam spem suã in rege Assyriorum, & volebat ei per omnia complacere. Vel potest dici, qđ rex Assyriorum dixerat ipsi Achaz, quod coleret Deos, quos ipse colebat, & propter hoc reliquit cultũ Dei abijciẽdo vasa eius. Vel potest dici, qđ hoc fecit Achaz increpitus ab aliquibus de Syris, & Assyrijs, qui irridebant Deum Iudeorũ, & colebant aliquid, quod non videbatur: cum ceterę gentes colerent Deos, quos videbant. Sic enim aliqui de Poetis, & antiquis sapientibus irriserunt cultum Hebręorum, vt patet per Iuuenalẽ in satyra, quę incipit.

Plurima sunt Fuscine fama digna sinistra.

In qua & in sequenti satyra reprehendit varios ritus gentium, & dicit ibi: de Iudejs:

Quidam sortiti metuentem Sabbatham patrem.

Nil præter nubes, & cęli numen adorant.

Nec distare putant humana carne suilam:

Qua pater abstinuit mox, & præputia ponunt:

Romanos autem soliti contemnere leges.

Judaicum ediscunt, & seruant, ac metunt ius tradidit arcano.

Quodcumque volumine Moyses,

Et irridentur ibi de custodia Sabbathi, cum dicitur:

Sed pater in causa est, cui septimana quęque,

Fuit lux ignaua, & parum vite non attigit vllam.

Sic forte nunc Achaz communicans cum gentilibus, & irrisus ab eis propter cultum Mosaicum cepit dimittere cultum Dei, & sequi vias Gentiliũ, & sic complaceret regi Assyrię. Ad primam rationem in contrarium dicendum, qđ non fecit omnia ista propter regem Assyriorum, sed solum amouit vasa sancta de loco suo, & fecit, qđ non fieret in eis aliqua ministratio, & etiam clausit templum, & tamen altare nouum non fecit propter regem Syrię, sed propter Deos Damasci: quod satis apparet ex litera: nam solum litera refert ad regẽ Assyriorum istas amotiones vasorum de locis suis, & clausiõẽ templi. Ad secundam rationem, quę coincidit cũ prima, dicendum, qđ primum motuum Achaz recedendi a cultu Dei fuit propter Deos Damasci: quia illi adiuuabant reges Syrię, & putauit Achaz, qđ et adiuuarent eum: ideo voluit colere eos: Deinde autem voluit complacere regi Assyriorum, & ppter eum abstulit cultum Domini. Ad tertiam rationem dicendum, quod quanquam non esset aliqua vtilitas regi Syrię, quod Achaz relinqueret cultũ Dei: tamen forte gaudebat in hoc, quia inter amicos debet esse concordia, & potissimę circa ea, quę sunt præcipua in vita, vt patet. 8. Ethic. & quia cul-

Ad primã rone in contrarium.

Ad secundam.

Ad terciã.

Atus Dei est de maximis operibus hominis: amici debent concordare circa vnitatem cultus. Pater hoc, quia 8. Ethicorum dicitur, quod Dijs, & parentibus non possumus reddere æqualia, & cõparatur obligatio, quę est ad Deum obligationi, quę est ad patres, & tamę ad parentes est obligatio maxima: ideo etiam secundum positionem Gentilium, qui non cognouerunt veram deitatem, obligatio ad cultũ Dei est de maximis, & tamen inter amicos debet esse concordia circa res maximas, vt patet octauo Ethic. ideo cum Achaz vellet esse amicus regis Assyriorum, volebat concordare cum eo in modo colendi, & quia rex Assyriorum colebat idola, voluit deserere cultum Dei, vt coleret idola, sicut ille, & in hoc putabat, quod ei magnũ obsequium præstaret, quanquam non sequeretur aliqua vtilitas in pecunia. *Reliqua autem verborum Achaz, & omnia, quę fecit.* Scilicet, non habentur hic omnia gesta, & dicta sua, sed in alijs libris. *Nonne hæc scripta sunt in libro Sermonum regum Iuda: Quasi dicat, ibi scripta sunt cũ gestis aliorum regum Iuda, secundo Paralip. 28. habentur alia gesta Achaz: & tamen adhuc ibi non habentur completẽ, ideo remittitur ibi ad librum Sermonum regum Iuda, sicut hic remittitur, & ex hoc apparet, quod liber Sermonum regum Iuda non est liber Paralipomenon, sicut aliqui imperiti existimant. *Dormiuitque Achaz cum patribus suis.* Id est, mortuus est, sicut patres sui: & mortuus fuit morte naturali: nam non perijt in bello, nec etiam per insidias occisus est, sicut quidam alij de regibus Iuda. Vixit autem iste rex modico tempore, scilicet, triginta, & sex annis: nam viginti annorũ erat, cum regnare cępisset, & decem, & sex annis regnauit, supra in litera. Deus enim fecit, quod cito moreretur, quia impius erat. *Et sepultus est cum eis in ciuitate Dauid.* Erat ciuitas Dauid castrum montis Sion, & ibi erat locus factus pro sepulchris regum, & sepulchra ab antiquo condita, in quibus tumularentur, & in ipso castro sepultus est Achaz. *Et regnauit Ezechias filius eius pro eo.* Iste erat maior de filijs Achaz superstitibus: nam aliquos lustrauerat per ignem, scilicet faciendo de eis holocaustum Demonibus, vt supra declaratum est, & in bello aliqui perierãt, vt pater de vno eorum secundo Paralipomenon vigesimo octauo. Iste autem Ezechias fuit rex bonus valde dissimilis patri suo Achaz: quia ille fuit nimis idolatra, & iste fuit valde religiosus, de quo infra 18. vsque ad 21.*

Achaz an sepultus fuerit cum patribus suis. Quęstio XVII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, qđ sepultus est Achaz cum patribus suis in ciuitate Dauid: quia 2. Paralip. 28. dicitur contrarium, scilicet, dormiuit Achaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in ciuitate Ierusalem: neque enim receperunt eum in sepulchris regum Israel, & sic videtur, quod non est sepultus cum patribus suis.

Respondendum, quod Achaz sepultus est in ciuitate Dauid, scilicet, in castro montis Sion, sicut hic dicitur, & tamen non fuit in sepulchris regum, quę erant facta ab antiquo pro regibus, in quibus ipsi sepeliebantur: & sic dicitur secundo Paralipomenon vigesimo octauo, quod non receperunt eum in sepulchris regum Israel, id est, regũ Iuda. Factum est tamen quoddam sepulchrum pro Achaz in agro, in quo erant facta sepulchra pro regibus, ne ipse sepeliretur in eodem sepulchro, in quo sepeliebantur reges. Et dato, quod sepelire-

X 2 tur

tur aliquis circa sepulchra regū in agro, in quo illa erant, dum tamen nō sepeliretur in ipsīs sepulchris, quæ erant ab antiquo facta pro regibus non habebatur in honore regali. Sic n. erat de alijs regibus, q mali erāt, vel ignominiosi, quia sepeliebantur in ciuitate Dauid. In loco, in quo erant sepulchra aliorum regum, & tamen non sepeliebantur in sepulchris ipsorum regum. Sic patet de Ioram, de quo dicitur supra 8. q sepultus est in ciuitate Dauid, & tamen 2. Paralip. 21. dicitur, q non fuit sepultus in sepulchris regum. Sic etiam de rege Ioas dicitur sup. 12. q sepultus est in ciuitate Dauid, & tamen 2. Paralip. 24. dicitur, q non sepultus est in sepulchris regum. Dicitur, q non fuit aliquis rex, qui nō sepeliretur in ciuitate Dauid quantumcunque malus esset, & in hoc dabatur ei aliquis honor regius, & tñ illi, qui valde mali erant non sepeliebantur in sepulchro facto pro regibus, sed in agro quodam in circuitu illius sepulchri, & fiebat pro eis sepulchra noua, sicut dicitur de Ozia 2. Paralip. 25. q sepultus est in agro regalium sepulchrorum, eo q leprosus esset. Sic etiam de regibus malis dicitur, q sepulti sunt in ciuitate Dauid, sed non in sepulchris regum, vt patet de Ioram 2. Paralip. 21. & de Ioas eod. lib. c. 24. Cum autē dicitur, q sepultus est cum eis, non est intelligendum in eodem sepulchro, sed sepultus est in eodem agro. Achaz autem non fuit receptus in sepulchris regum: quia malus rex erat, & prophanauit totum cultū Dei, & pp ipsum secuta sunt multa mala in populo. Saffictio à rege Syriæ, & Israel, & populus dedit ei hoc in pœnam, q non reciperet eum in sepulchris regum: & fortè non fecit ei exequias funeris, sicut pro regibus. Sic. n. fuit de rege Ioram. 2. Paralip. 21. c. mortuus est infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundum morem combustio nis exequias, sicut fecerat maioribus eius.

Oēs reges sepeliebatur in ciuitate Dauid non tamē in sepulchro facto p regibus.

CAPITVLVM XVII.

ANNO duodecimo Achaz regis Iuda regnauit Osee filius Ela in Samaria super Israel nouem annis. Fecitque malum coram Domino: sed non sicut reges Israel, qui ante eum fuerāt.

Descripta est in præcedentibus regis Achaz multiplex præuaticatio, hic ponitur consequenter regum Israel terminatio, & hoc fuit, quia ista terminatio fuit aliquo modo in tempore Achaz saltem quantum ad causam suam, scilicet, ad regem Osee, qui præstitit aliquam causam huic reuincationi, & diuiditur in duo: quia primò ponitur Israelitarum de terra sua translatio: secundò habitatorum alienigenarum introductio ibi: *Adduxit autem rex.* Prima in duas, quia primò ponitur Israelitarū translatio: secundò translationis multiplex ratio ibi: factum est autem.

An ordo continuus sit sine tempore intermedia
Quæstio 1.

QVAERETVR circa primū, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, & an fuerint immediatè post illa, vel interiecto tempore. Ad primum dicendum, quod potest intelligi dupliciter continuatio. Vno modo, q fuerint ista facta postquam completa sunt omnia præcedentia. Alio modo, quod quauquam nō fuerint facta post completionem illorum: tñ illa saltē fuerint incepta ante ista. Primo modo intelligendo, falsum est: quia non fuerunt ista completa omnibus præcedentibus: quia præcedenti c. dicitur de morte Achaz, & tñ priusquam ipse moreretur ceperunt ea, quæ habentur hic: quia ista ceperunt anno duodecimo Achaz, vt patet in litera, & tamē Achaz regnauit annis decem, & sex: præcedenti c. ergo saltem quatuor annis antequam finirentur illa inchoata sunt hæc: ideo dicendū, q ista sunt continuata ad præcedentia secundo modo. f. q illa cœperunt ante ista. Quod patet: quia præcedenti c. agitur de inchoatione regni Achaz, & tamen ea, quæ habentur hic ceperunt anno duodecimo regni Achaz, ideo ceperunt duodecim annis illa ante ista. Ad secundum patet responsio ex dictis, scilicet, q non solum nō interciderūt aliqua inter illa, & ista, sed etiam ista pro aliquo tpe fuerunt simul cum illis. f. quatuor annis ab ano duodecimo regis Achaz vsque ad decimum sextum, qui fuit finis regni eius. *Anno duodecimo Achaz regis Iuda regnauit Osee filius Ela.* Iste Osee fuit vltimus rex Israel: qa eo viuente trāslati sunt Israelitæ in terram Assyriorum, & etiam ipse cum illis translatus est: iste fuit, qui occidit Phacee filiū Romelię, & regnauit pro eo supra 15. *Super Israel nouem annis.* Iste regnauit super Israel, quia rex fuit Israel, & regnauit in Samaria: quia ibi erat metropolis, & sedes regni Israel. Vocatur autem filius Ela ad differentiā Osee prophete, qui fuit primus in minoribus. Nam ille vocatur Osee filius Beeri, vt patet Osee primo: regnauit autem nouem annis Osee, & sic regnum suum finitum est in principio anni sexti Ezechie regis Iudæ. Nam cepit regnare finito anno duodecimo Achaz: id manebant quatuor anni, quibus simul regnarent Achaz in Iuda, & Osee in Israel: deinde manebant quinque anni ad complendum nouem annos regni Osee, & istis quinque annis simul regnauerūt Ezechias in Iuda, & Osee in Israel, & sic oportet, q in principio anni sexti Ezechie cessauerit regnum Osee, & tunc trāslati sunt Israelitæ ad terram Syrorum.

Osee rex Israel quo anno Achaz regnare cepit. Q. 11.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, q regnare cepit Osee sup Israel anno duodecimo Achaz: quia videtur, q ceperit regnare anno quarto eius. Qd patet, quia Osee occidit Phacee filium Romelię anno vigesimo Ioathan, sup. 15. & tñ annus vigesimus Ioathan erat principii anni quarti Achaz, vt declaratum est ibidē: ideo tunc cepit regnare Osee. Secundo patet, qa Achaz cepit regnare anno 17. Phacee filij Romelię, præcedenti c. & tñ Phacee regnauit solū viginti annis, supra 15. ideo solū supererat de regno Phacee tres anni, qn cepit regnare Achaz: & tñ Osee regnauit immediatè post Phacee: qa ipse occidit illū, vt regnaret pro eo, supra 15. ergo anno quarto Achaz in principio cepit regnare Osee in Israel. Rñder Historia scholastica dicens, q in istis varietatibus annorū possumus gñaliter tripliciter concordare: primo p Synodochem: secundo per hoc, q aliqui reges regnauerunt simul cū patribus suis. Tertio dicendo, q aliqui regna cæbebāt regibus. Sed dicendum, q primus modus non applicatur ad præsens, quia ille est qñcunq; cōputantur aliqui anni inchoati pro cōpletis, & sic accipit pars anni pro anno: istud tñ nō pot causare in vno rege nisi errore vnus anni, vt potē, si dicamus, q alijs regnauit viginti annis, poterit esse, q ille nō regnauerit nisi 10. & 9. annis, & 2. mensibus, & illi duo mēses cōputantur pro

Scholastica historia refellitur.

Rñ. Lyranus non pbat.

Rñso aliquorū cōtutatur.

pro vno anno, quia est annus inchoatus, & tamē nō potest esse error in pluribus annis: hic autem est varietas in nouē annis: quia dicitur, q cepit regnare anno duodecimo Achaz: & tamen f. m. computationem, quæ fiebat, oportebat, q ceperit regnare anno quarto Achaz: ideo nō potest hoc tolli per Synodochem. Secunda solutio nō stat. f. per hoc, q aliqui reges regnauerunt per se, & aliqui cum patribus suis, & per se, & in istis aliquando computantur soli anni, quibus per se regnauerunt, & aliquando anni, quibus p se, & cum patribus suis regnauerunt, & sic deberet dici, q computando ab illo tēpore, quo Achaz per se regnauit, dicitur esse annus quartus regni eius qn cepit regnare Osee. computando autem à tempore, quo regnauit cū patre, esset annus duodecimus regni eius. Sed istud non stat, quia præcedenti c. dicitur, q cepit regnare Achaz anno decimosextimo Phacee, & intelligitur necessariò de tempore, quo per se regnauit, & tamen dicitur ibi, q regnauit annis decem & sex: ergo isti decem, & sex sunt computandi à tempore, quo cepit regnare post patrem: quia tota litera, quæ sub vno contextu est, debet referri ad eundem sensum. Hoc tñ non stat, qa tunc superuinceret Achaz post mortē Phacee annis tresdecim, & sic non posset Ezechias filius Achaz regnare anno tertio regni Osee, sed esset translatus de regno eius tresdecim anni, vel esset mortuus Osee, antequam inciperet regnare Ezechias, & tamē sequenti c. dicitur, q cepit regnare Ezechias anno tertio Osee: ergo postquam cepit regnare Osee, nō supererant de regno Achaz, nisi tres anni, & sic nō potest solui dubium per hoc, q aliquo tpe Achaz tum patre regnauerit, & aliquo tēpore per se. Tertia solutio erat, q regnum māsferit aliquanto tēpore sine rege, & tunc fluxerint isti anni. Sab anno tertio Achaz, in quo occisus est Phacee vsque ad annū duodecimum eius. Sed istud non est valde verisimile, quia Osee occidit ipsum Phacee, vt regnaret pro eo: nō est ergo verisimile, q occiso Phacee, octo, vel nouem annis non curaret regnare Osee. Nicolaus rñder aliter secundū quosdam, vno modo, q ceperit regnare Osee immediatè post mortē Phacee, & tamen pugnavit octo, vel nouē annis contra amicos Phacee, qui non permittebant ipsum regnare, & occidit illos, vel fugauit de terra, & tunc pacificè ipse regnauit. Alio modo dicit, vt volunt alij, q incepit regnare Osee quarto anno Achaz mox, vt occisus est Phacee, & tamen quia tunc soluebat tributa regi Assyriorum, non computatur regnū suū, & postea anno duodecimo Achaz recessit à solutio ne tributorum, & tunc incepit computari regnū. De isto secundo modo dicendum, q non stat: quia dato, q solueret tributa regi Assyriorum, non propter hoc subtricerentur anni regni sui: quia de Manæm dicit supra quinquodecimo, q singulis annis soluebat regi Assyriorum mille talēta argēti, & tamē non subtricerentur aliqui anni eius. Secundo patet, qa non est verum, q ab anno duodecimo Achaz recesserit Osee à tributis regis Assyriorum: quia in litera dicit, q regnauit Osee anno duodecimo Achaz, & postea sequitur, q erat seruus regis Assyriorum, & soluebat tributa: ergo post duodecimum annū regis Achaz adhuc soluebat tributa. Alij autem dicent, q fortè mansit regnum pro octo, vel nouem annis sub administratione aliorum antequam inciperet Osee administrare, & illud tps non computatur ei. Sic. n. fuit de Ozia, qui quatuordecim annis ferè post mortem Amasie patris sui mansit sine administratione regni, & gubernabatur regnum per alios, vt declaratum est sup. 15. Dicendū tñ, q non

stat: quia illud solū erat, qn succedebat aliquis legitime in regno, & pp paruitatem etatis non poterat administrare, gubernabant alij quousq; veniret ad etatem, in qua posset administrare, & tamē hic nō erat aliquid horum: nam Osee non succedebat legitime ipsi Phacee ad hoc, q seruaretur sibi regnū p aliquos gubernatores, sed potius ipse occidit illum. Secundo: quia Osee non erat paruulus, sed vir magnus potens administrare regnum, cum ipse fecisset coniurationē cōtra Phacee, & occidisset ipsum, quod non poterat facere, nisi esset vir magnus. Ideo dicendum, q Osee poterat regnare, & regnauit, immediatè, vt occidit ipsum Phacee, & tamen nō computantur oēs anni medijs sub regno eius, quia ipse nō fuit pacificus in regno mox, vt occidit Phacee, sed pugnavit contra amicos eius aliquanto tēpore, & tunc non erat regnum suum pacificū, nec potuit illud pacificare vsque ad octo, vel nouē annos, & tunc, cum in pace esset, dicebatur cepisse regnare: sic enim fuit de Amri, qui regnauit post Zāri, & tamen quia factus est rex in discordia, & alius nomine Thebin etiam factus est rex, fuerunt aliquot anni in bello, & illi anni non computantur sub regno Amri. f. qa non dicitur regnasse vsquequo mortuus est Thebia, & cepit ipse pacificè regnare, vt patet præcedenti lib. c. 16. & ibi declaratum est. *Fecitque malum coram Domino.* f. coluit idola: quia istud est malum, quod faciebant reges Israel: omnes enim fuerunt idolatræ. *Sed non sicut reges Israel, qui fuerunt ante ipsum.* f. quauquam coluerit idola, tamen nō viguit tantum in cultu eorum, sicut reges præcedentes: Et in hoc aliquo modo laudatur Osee, quia culpa sua erat minor, quàm aliorum regum.

Responso auctoris.

Quomodo Osee non fecit tantum malum coram Domino, sicut prædecessores. Quæst. 111.

QVAERETVR, quomodo Osee non fecit tantum malum coram Dño, sicut alij reges Israel, qui fuerunt ante eū. Rñder Nicolaus, & Hebrei, q iste dedit licentiā Israelitis de regno suo, vt possent ascendere in templū Dñi in Ierusalem in festiuitatibus tribus secundum legem, & hoc non permiserant alij reges Israel: nam Ieroboam, qui fuit primus post diuisionē, posuit custodias in montib⁹, & in vijs, per quas transituri erant Israelitæ ad eundem in templum, vt si aliquis transire vellet, occideretur: iste autem permisit. Dicunt autem, q fuit ratio: quia ante hoc Israelitæ non permittebantur ire ad templum Domini, vt colerēt vitulos aureos, quos fecerat Ieroboam, & tamen iam tulerant reges Assyriorum vitulos aureos de terra Israel in terram suam, & non manebat quid colerent Israelitæ: ideo permittebantur ire ad templum Domini: quāquam aliqui dicunt, q non tulit rex Assyriorum vitulos aureos, quos fecit Ieroboam, sed sacerdotes occultauerunt illos, & fecerunt alios vitulos opertos laminis aureis, qui tamen non erant de auro.

Ista positio satis est rationalis, sed magis videt dicendum, q Osee fecit malum coram Domino, & non sicut reges Israel, qui præcesserant eum. f. quia ipse non fuit diligens circa cultū idolorum, sicut prædecessores sui, vel fortè quia abstulit cultū quorundā Deorum de terra, relinquendo cultū aliorū. Sic enim fecit Ioram filius Achab: nā abstulit cultum Baal, & tñ coluit vitulos aureos, sic dicit supra 3. q Ioram fecit malū coram Dño, sed nō sicut pater suus, & mater sua: tulit. n. statuas Baal, quas fecerat pater eius: verum tñ peccatis Ieroboam adhæsit. Si autē diceret, q Osee pmitteret populū ire ad templū Dñi ad festiuitates, non solū mīntiebat idolatriam, sed

videbatur eam auferre penitus, quia cōcedebat cultum Dei, cum quo non poterat stare idolatria. Itē non viderit hoc stare, quia secundum hoc diceremus, quōd Israelitē cessauissent à cultu vitulorum, antequam auferretur de terra sua, & inducerentur in Assyrios: & tñ falsum est: quia infra in litera dicitur, q̄ ambulauerunt filij Israel in peccatis Ieroboam, & non recesserunt ab eis vsque quo auferret Dominus Israel à facie sua. Dicendū ergo sicut supra. *Coutra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorum.* Erat ite Salmanasar alius rex ab illo, qui vocatur Thegathphalasar, vt probatū est supra 15. Ibi tres reges Assyriorum oppresserunt Israelitas. s. Phul Thegathphalasar, & Salmanasar: nam Phul subiugauit Israelitas tributo quolibet anno accipiens talenta mille; supra 15. Thegathphalasar tributa accepit à regibus Israel, & etiam captiuauit magnam partē Israelitarum: vt patet eodem cap. Salmanasar autem captiuauit reliquos Israelitas, quos non captiuauerat Thegathphalasar. *Et factus est ei Osee seruus rediebatque illi tributum.* Non fuit factus seruus eius simpliciter, sed solum quantum ad tributa soluenda, quia non potuit Osee resistere regi Assyriorum: ideo voluit seruire ei sub tributo. *Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee.* Id est, Salmanasar deprehēdit, id est, inuenit Osee in crimine, quia moliebatur recedere à tributis, quæ soluebat regi Assyriorum, & non accipitur deprehendere pro capere, vel tenere in vinculis: quia non tenuit eum, quousque pugnauit contra Samariam, & cepit eam: vt patet in litera. *Quod rebellare nitens, misisset nuncios ad sua regem Aegypti, ne prestaret tributa regi Assyriorum.* Volebat Osee rebellare regi Assyriorum non prestando tributa, & quia non putabat se solum posse resistere misit nuntios ad regem Aegypti: nam ille prestabat tributa regi Assyriorum, & voluit, q̄ ambo rebellārē, quia ambo poterant defendere se contra regē Assyriorum, & vnus eorum non: & hoc potissimē, quia erant isti duo reges vicini: nam termini terræ Israel sunt propinqui terminis Aegypti. Et iste rex Aegypti vocabatur Sues, vel Sue, vt alij scribunt, & est nomen proprium. Sic enim patet Gen. 38. scilicet, vidit ibi filiā hominis Chananei vocabulo Sues. *Sicut singulis annis solitus erat.* Scilicet, rex Aegypti solitus erat singulis annis prestare tributa regi Assyriorū, & ad hoc distuadebat Osee. *Obsedit eum, & vinculum misit in carcerem.* Non refertur hoc ad Osee regē Israel, sed ad regē Aegypti: illum enim obsedit Salmanasar in terra sua, & tenuit, posuitque in carcere: nā Osee non tenuit vsque quo pugnavit postea cōtra Samariam, & cepit eam, vt patet in litera, & sequenti cap. *Peruagatusque est omnem terram.* Scilicet, Salmanasar postquā pugnavit contra regem Aegypti, & in carcerauit eum, peruagatus est terram Aegypti, vt videret, si esset aliqua ciuitas rebellans: etiā peruagatus est terram Israel, quia illa nitrebatur rebellare. *Et ascendens Samariam obsedit eam.* Tribus annis inuenit Salmanasar, q̄ Osee Rex Israel conabatur recedere ab ipso, & fortē iam denegauerat tributa: ideo ascendit cōtra Samariam ad pugnandum: quia ista erat metropolis regni, & ibi erat Osee, & obsedit eam tribus annis. *durauit obsessio tribus annis, & in fine tertij anni captā est, & tunc erat annus nonus Osee, & erat etiam annus septimus, quando cepit ista obsidio, & factum est istud regnante Ezechia: nam anno quarto Ezechia obsedit Salmanasar Samariā, vt patet sequenti c. *Et transfudit Israel in Assyrios.* Scilicet, post tres annos cepit urbem, & regem, & aliq̄ vrbes regni non resisterunt, cum iam captus esset rex, & metropolis regni: ideo in fine il-*

lorum trium annorū omnes Israelitæ translati sūt in Assyrios. Et intelligitur de illis, qui remanserant in terra post captiuationem Thegathphalasar. Nam ille captiuauit Duas tribus, & dimidiam: 1. Paralip. 5. Et in super tribum Nephtalim cū terra Galilee, & quibusdam alijs vrbibus supra 15. Reliqui verō, qui manserunt in terra trāsati sunt per Salmanasar in Assyrios. *Posuitque eos in Hala, & in Abor iuxta flumen Gozam.* Ista est terra, in qua collocati sunt Israelitæ translati de terra sua, & sunt ista nomina ciuitatū, in quibus collocati sunt, vel sunt magis nomina fluiorū, inter quos collocati sunt: sic dicitur sequenti c. f. Collocauit eos in Hala, & in Abor fluiijs Gozam, & rāmen 1. Paralip. 5. ponitur aliud nomen scilicet Hala, & Abor, & Ara, & etiam est nomen fluiij sicut hic. *In ciuitatibus Medorum.* Id est, collocati fuerunt in ciuitatibus Medorum Israelitæ.

An repugnat, quod Israelitæ fuerint translati in Assyrios, & quod fuerint in vrbibus Medorum. Quest. 1111.

QVAERETVR, quomodo stat ista litera, quæ dicit, q̄ translati sunt Israelitæ in Assyrios, & q̄ fuerunt in vrbibus Medorum, & tñ vī, q̄ non poterant esse, nisi in vrbibus Assyriorum. Aliquis dicit, q̄ Assyrij, & Medi idem sunt, ideo cū essent Israelitæ in ciuitatibus Assyriorum erant in ciuitatibus Medorum, & e contrario. Sed dicendū q̄ non stat, quia Assyrij, & Medi, non sunt eadē gens, quia regnum postquam translatum est ab Assyrijs traditum est Medis, & Persis, & non esset hoc si eadē gens esset Medorum, & Assyriorum. Dicendum ergo, q̄ duæ gentes sūt Medorū & Assyriorū, & sūt cōiunctæ regiones earum: tpe autem, quo regnabat Salmanasar, & prædecessores sui monarchia totius Asiæ ferē erat penes Assyrios. Et sic Assyrij dominabantur Medis, & quia terra Medorū & Assyriorū cōiuncta terræ Assyriorum transferebant reges Assyriorū gentes, quas captiuabant in terram Medorum: quia illa sua erat, sicut terra Assyriorum.

Deus. Quare misit Salmanasar contra regem Israel, cum tamen peccauerit minus, quam alij. Quest. V.

QVAERETVR vltterius, quare Deus misit Salmanasar contra Osee regem Israel, cum ipse minus peccasset, quam alij reges Israel: quia dicitur hic, q̄ fecit malum coram Dño, sed non sicut reges Israel, qui fuerant ante eum. Dicendum, q̄ Osee bene merebatur, q̄ mitteret eū Salmanasar, & duceret captiuus in terrā Assyriorū, quia peccauit contra Dñm, & etiam violauit fidem datam regi Assyriorum: & tamen verum est, q̄ alij reges præcedentes merebantur potius captiuari, quam Osee. voluit tamen Deus, q̄ captiuatio fieret tempore Osee, quia non fiebat ista captiuatio præcipuē pp peccata regis, sed magis pp peccata populi, & tñ populus nūc merebatur potius captiuari, quā tpe præcedentiū regū. Ratio est, quia peccatū Israelitarū tanto maius erat, quanto diutius expectati nō conuertebantur, & tñ tpe regis istius diutius expectati fuerant quā tpe aliorū regum, cū à principio peccare cepissent, & semp peccarēt: ideo nunc potius captiuādi erāt. Istud innuit in fra in litera. s. q̄ Israelitæ trāsati sunt in Assyrios: non quidē, quia peccauerunt, sed quia sepe Ammoniti p prophetas, & diutius expectati cōuertī noluerūt. Nec est in conueniēs, q̄ pena inferatur tēporaliter illis, qui minus peccauerūt, & nō illis, qui plus peccauerunt: dñ tñ illi, qui minus peccauerunt penā mereantur, quæ eis infligitur. Sic patet

Regnum Israel translatum in Assyrios p Salmanasar.

ret de Achab, & de filio suo Iorā: nā Achab peccauit super omnes reges præcedenti lib. c. 27. & 21. Ioram autē minus peccauit, quia supra 3. dñ, q̄ fecit malum coram Dño, sed non sicut pater suus, & mater: quia abstulit statuas Baal, quas illi fecerant: & tamē pena domus Achab inflicta est tempore Iorā, præcedenti lib. capit. 21. & ipse occisus, & tota domus Achab simul perijt, supra 9. & 10. merebatur tamen Ioram penam illam, quæ inferebatur sibi, licet potius mereret eam pater suus Achab, dispensatio tamen penæ temporalis pendet à voluntate Dei, sicut videt expedire: quia quibusdam minus peccatibus maiores hic infligit cruciatus: alijs verō durē peccantibus interdum temporaliter ignoscit: sed in futuro secus est: quia ibi plena ratio est habenda de omnibus gestis. Ideo dato, q̄ ista captiuatio solū venisset propter peccata Osee: non erat inconueniens nunc illam infligi, & non tempore aliorum regum, qui magis peccauerant.

Quot anni fluxerunt à diluio, & à principijs aliarum terrarum, quando fuit ista captiuitas Israelitarum per Assyrios. Quest. VI.

QVAERETVR vltterius de tempore, quo ista captiuitas fuit. Respondet Iosephus nono Antiq. q̄ fuit post annos nongentos, & quadraginta, & septem à tempore, quo egredientes de Aegypto inceperant tenere terram istam sub principe Iosue, & annis ducentis, & quadraginta, & mē sibus septem, & diebus septem, postquam diuisum est regnum domus Dauid recedentibus decem tribubus à Roboam filio Salomonis. Sed dicendum, quod ista summa Iosephi non continet sacre scripturæ, cum ipse ponat nongentos quadraginta septem annos à tempore, quo ceperunt Israelitæ possidere terram istam vsque ad diem, quo reliquerunt eam, & tamē non reperitur tot anni: nam ab exitu de Aegypto vsque ad fabricationē templi fuerunt anni quadringenti octoginta, & fuit ista in principio anni quarti regni Salomonis, vt patet præcedenti lib. c. 6 sed ab illo tempore vsque ad diē, quo translati sunt Israelitæ de terra computando istud per annos regum Iuda erunt trecenti, demptis tribus. Quod patet, quia regnauit quadraginta annis Salomon, præcedenti lib. c. 11. Roboam verō annis decem, & septem eo lib. c. 14. Abias autem annis tribus, eo lib. c. 15. A sa verō annis quadraginta vno, eo lib. c. 16. Iosaphat autē annis viginti quinque, eo lib. c. vltimo: Ioram verō annis octo, supra 8. Ochozias verō anno vno, eo c. A thalia verō annis sex, eo lib. c. 11. Ioas verō annis quadraginta, eo lib. c. 12. Amasias autem annis viginti nouē, eo lib. c. 14. Ozias autē annis quinquaginta duobus, supra 15. Ioathan verō annis decem, & sex, eo c. Achaz verō totidem, præcedenti c. Ezechias autem sex annis regnauerat, qñ facta est ista transmigratione sequenti c. qui sunt anni trecenti, & subtrahendi sunt tres, quibus regnauerat Salomon, qñ cepit edificare templum Dñi, & sic erunt simul anni septingenti, & septuaginta: & septem ab exitu de Aegypto vsque quo decem tribus translatae sunt de terra sua in Assyrios, si autem computetur à tempore, quo ceperunt Israelitæ possidere terram Chanaan transitō Iordane erunt annis septingenti triginta septem, quibus manserunt decem tribus in terra Chanaan subtrahēdo de numero prioriorum quadraginta annos, quibus manserunt Israelitæ in deserto. Differentia autem est, quia Iosephus interdum computat plures annos, quam sacra scriptura: nam ab exitu de Aegypto vsque ad edificatio Alph. Tost. super iiij. Reg.

Ratio auctoris.

Quare errat Iosephus.

nem tēpli dicitur præcedenti lib. c. 6. q̄ fuerunt anni quadringenti octoginta, & tñ Iosephus 8. Antiq. dicit, q̄ fuerunt sexcenti, & duodecim, & sic addidit ad numerum sacre scripturæ annos centum triginta duos, & tñ in summa annorum à diuisione regni vsque ad transmigrationem istam ponit Iosephus pauciores annos, quā sacra scriptura. s. ducentos, & quadraginta, & septem menses, & septē dies, & tñ ex sacra scriptura colliguntur anni ducēti sexaginta, quod patet: quia à principio regni Salomonis vsque ad transmigrationē istam fuerunt anni trecenti cōpleti, vt supra inductum est, de quibus subtrahantur anni 40. quibus regnauit Salomon manebunt ducenti sexaginta: nā in principio regni Roboan facta est diuisio. s. qñ conuenit populus ad cōstituentū in regē ipsum Roboan: præcedenti lib. c. 12. Istud autē est, quia Iosephus interdū non sequitur numeros positos in sacra scriptura, vbi nos reperimus difficultates, & intricaciones annorum, ipse non curat saluare literam, sicut nos saluamus, sed ponit numerum, quē vult. Sciendum tñ, q̄ ab orbe condito vsque ad istam transmigrationē fuerunt anni tria millia, & quadringenta, dempto vno. A tpe verō diuini transierant anni mille, & nongenti, vel potius mille septingenti septuaginta octo: à tpe verō, quo Abraham venit de terra Chaldæorum in terrā Chanaan transierant anni mille trecenti, & decem, & octo, patet hoc ex computationibus, quas fecit Iosephus 8. Antiqui. ab illis temporibus vsque ad principium edificationis templi, quibus addendo trecentos annos ferē. s. demptis tribus relinquuntur istæ summe annorū, quas diximus. Sciendum vltterius, q̄ iste Salmanasar non solum pugnavit cōtra Israelitas tempore isto, sed etiam totam Syriam, & Phœnicem pugnando inuasit: regnabat autem tunc in Tyro rex nomine Elisæus, vt ait Iosephus 9. Antiq. de his autem testatur Menander, qui temporum facta cōscripsit, & tyriorum antiquitatē in Græcā linguam conuertens, sic ait: Elisæus nomine regnauit annis triginta, & sex hic recedentibus Cæthæis nauigans reduxit eos, cōtra quos denuo Salmanasar Assyriorum rex insurgens pugnavit, & cunctam Phœnicem inuasit, qui facta pace cum omnibus post terga sua reuersus est: Recellit autē à Tyro ciuitas Sydon, & Archæ, & antiqua tyrus, & multæ aliæ vrbes, quæ semetipsas Assyriorum regi tradiderāt pp Syros non subiectos, denuo rex aduersus eos regreus est Phœnicibus exhibentibus eis naues sexaginta, & reges octoginta, contra quos tyrij nauigantes in duodecim nauibus dispersis hostium nauibus ceperunt viros captiuos quingentos: vnde honor tyriorū pp hoc creuit eximie. Reuertēs autē Assyriorum rex disposuit custodiā super fluiuium, & aquæ ductus ciuiū, vt tyrios haurire pocula phiberent, & dñ hoc quinq; annis factū fuisset, tulerunt de effosis puteis bibentes aquam. *Factum est.* Hic ponitur secundū huius c. translationis Israelitarum multiplex rō, & diuiditur in tria. Primò ponit eorū prauaricatio, secundò prauaricationis redargutio, ibi. *Et testificatus est.* Tertiò Israelitarum obduratio, ibi. *Qui non audierunt.* Circa primum dñ: *Factum est autem cum peccassent sibi Israel Domino Deo suo.* Est litera suspensua, & est sensus, q̄ postq̄ Israelitæ ceperunt peccare contra Dñm coluerunt idola. q. d. nō fuit primū peccatum Israelitarum in cultu idolorū, quia istud erat maximum peccatum, sed de primo inceperunt à minoribus omittentes ceteronias legis, & Deū remissē colentes: deinde peruenierunt vsque ad hoc, quod colerent idola, & istud erat grauissimum. *Qui eduxerat eos de terra Aegypti.* Istud ponitur ad

Tps captiuationis huius ab orbis condito & à diluio.

Menander historio-graphus.

aggrauandum peccatum, per quod demonstrantur Israelitae immemores beneficiorum Dei: nam non solum peccauerunt Israelitae contra Deum in quantum erat Deus, & legislator, sed et peccauerunt specialiter: quia egerunt contra benefactorem suum: fuit enim maximum beneficium, quod educerentur de terra Aegypti, quia ibi erant ferui, & donando eis libertatem donabat bonum maximum, quod homo potest habere, potissimum quia seruitus illa erat durissima: nam non solum vocatur seruitus, sed magis ergastulo Exo. 6. ego Dominus, qui educam vos de ergastulo Aegyptiorum, & erum de seruitute: etiam tamen praemebatur in seruitute illa, quod non poterant ambulare erecti, Leuit. 26. f. eduxi vos de terra Aegyptiorum, ne seruiretis eis, & cofregi cathenas ceruicium vestrarum, ut incederetis erecti, & ad signandam maximam grauitatem vocabatur seruitus illa fornax ferrea. Deu. 4. scilicet: Dominus eduxit vos de fornace ferrea Aegypti. quanto ergo durior erat seruitus, tanto fuit maior ingratitudo Hebraeorum recedentium a cultu Dei. De manu Pharaonis regis Aegypti. f. magnum beneficium fuit, quod liberarentur de manu Pharaonis, quia ipse erat nimis durus contra Israelitas: nam dato, quod vellet Aegyptij dimittere Israelitas, non permittebat Pharaon: unde dixerunt Aegyptij ad Pharaonem: vsque quo patiemur hoc scandalum? dimitte homines, ut sacrificent Deo tuo. Nonne vides, quod perierit Aegyptus? Exod. 10. & postquam dimiserunt Aegyptij recedere Israelitas, dixit Pharaon ad eos. **H** Quid volumus facere, ut dimitteremus Israel, ne seruiret nobis? Exo. 14. & tunc fecit, quod Aegyptij perirentur Israelitas ad comprehendum eos vsque ad mare rubrum. Et sic praeter hoc, quod Israelitae erant miseri, quia erant ferui Aegyptiorum, adhuc habebat aliam angustiam, quia habebant Pharaonem in Dominum, qui erat seuerus valde: ideo ad exprimendam ingratitudinem Israelitarum, non solum debuit dici, quod liberati fuerunt de Aegypto, sed etiam de manu Pharaonis. Coluerunt iuxta ritum gentium. f. coluerunt Deos, sicut colebant gentes: nam omnes gentes tempore illo declinauerant ad idolatriam, Deus tamen veruerat Israelitis facere secundum consuetudinem gentium. Leui. 18. & Deut. 12. Quas consumpsit Dominus in conspectu filiorum Israel. i. fecerunt secundum consuetudinem Chanaanorum: isti. n. consumpti fuerunt in conspectu Israelitarum, quia Deus occidit eos, ut Israelitae possiderent terram, sic patet Exo. 23. f. terrorem meum mitam in praecursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertent, emittent crabrones prius, qui fugabunt Heugum, & Chananeum, & iterum tradam in manibus vestris habitatores terrae, & eiciam eos de conspectu vestro. Non tantum coluerunt Israelitae Deos Chanaanorum, sed etiam Deos aliarum Gentium. Et reges Israel, qui similiter fecerant. i. etiam fecerunt sicut Gentes colentes idola. Sciendum autem, quod reges introduxerunt cultum idolorum inter Israelitas. De cultu. n. idolorum, qui fuit tempore iudicij, **K** dicendum, quod non fuit introductus ab aliquo principe: quia tunc non erat aliquis princeps, nisi iudices, & ipsi non introducebant cultum idolorum, sed potius verabatur, & dum ipsi viuerent, colebant Israelitae Dominum, quibus morientibus redibant ad idola, & iste fuit modus tempore omnium iudicum, ut patet Iud. 2. cultus in idolorum, qui fuit tempore regum in Iuda, & in Israel, introductus fuit ab ipsis regibus: patet de regibus Iuda. Nam antequam diuideret regnum cepit Salomon colere idola pro vxores suas, & concubinas, & fabricauit templa idolis earum, praecedenti lib. c. 11.

deinde facta diuisione tempore Roboam, cepit esse bonus Roboam per tres annos, dum confortauit regnum suum postea declinauit ad idola, & populus est cum illo, ut patet 2. Paralip. 11. f. cunctique roboratum fuisset regnum Roboam dereliquit legem Domini, & omnis Israel cum eo: De regibus Israel patet, quod prius eorum post diuisionem fuit Ieroboam, & ipse fecit duos vitulos aureos, & coegit populum colere illos, & non ire ad sanctuarium: praecedenti lib. c. 12. ideo populus colens idola non incipiebat a se ipso, sed sequebatur ritum regum suorum.

Israelitae cum coluerint alios Deos, quam Chanaanorum tamen quare, non fit mentio nisi de eis. Quasi. VII.

QVAERETVR, cum Israelitae coluerint alios Deos propter Deos Chanaanorum, quare dictum est hic, quod coluerint iuxta ritum gentium, quas consumpsit Dominus in conspectu eorum. Patet hoc: nam Israelitae coluerunt Deos Damascenorum, ut patet de Achaz, qui fecit altare tale, quale erat in Damasco: praecedenti cap. Et etiam dixit: Dij Syriae auxiliantur regibus Syriae, quos ego placabo hostijs, & aderunt mihi 2. Paralip. 28. & tamen Damasceni sunt Syrii, qui non pertinent ad Chanaanos, nec sunt de Gentibus, quas Deus consumpsit in conspectu Israelitarum. Coluerunt etiam Israelitae Deos Babyloniorum, & Assyriorum, ut patet Ezech. 23. cum dicitur, de fornicatione Israelitarum cum Dijs Assyriorum, & Chaldaeorum. Respondendum, quod quamquam Israelitae coluerint Deos aliarum gentium, quam Chanaanorum, tamen solum fit mentio de Dijs Chanaanorum, propter duo. Primum quia magis coluerunt Deos Chanaanorum, quam aliarum gentium: quia Israelitae introierunt in terram Chanaan, & viderunt simulacra Deorum terrae illius, & caeremonias, quibus Chanaanites colebant Deos illos, & postea etiam habitantes semper inter Chanaanos addiscebant caeremonias illorum. In alijs autem Dijs gentium non poterant Israelitae tantum peccare, quia non cognoscebant Deos earum, nec sciebant caeremonias cultus illorum, unde Deus specialiter dixit de Dijs terrae Chanaan, quod essent Israelitis occasio mali, ut patet Iudi. 2. f. nolui delere eos a facie vestra, ut habeatis hostes, & Dij eorum sint vobis in ruinam. Secundum fuit ad significandum maius peccatum eorum, quia quanto aliquis magis agit contra prohibitionem Dei, tanto magis peccat, & tamen Deus specialiter veruerat Israelitis sequi consuetudinem Chanaanorum in colendo Deum: ergo sequendo Deos Chanaanorum magis peccabant, quam colendo Deos aliarum gentium. Patet hoc Leui. 18. f. iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, non facietis, & iuxta morem regionis Chanaan ad quam ego introducturus sum vos, non ageris, nec in legitimis eorum ambulabitis. Sic etiam Deut. 12. f. Quando disperdiderit Dominus ante faciem tuam gentes, ad quas tu ingredieris possidendas, caue ne imiteris eas postquam fuerint te introeunte subuersae, & requiras caeremonias earum dicens: sicut coluerunt gentes istae Deos suos, ita & ego colam: non facietis similiter Domino Deo vestro. Ad significandum ergo maius peccatum Israelitarum ponitur specialiter, quod coluerint Deos aliarum gentium, quae deletere fuerunt coram ipsis. Offenderuntque filij Israel verbis non rectis Dominum Deum suum. Scilicet, offenderunt eum faciendo mala contra ipsum, scilicet, colendo idola, & accipiuntur verba pro rebus, quia sicut est consuetudo in sacra scriptura iuxta illud: faciam verbum, quod qui audierit tinniant aures eius, supra

Diuersa peccata Israelitarum.

supra primo libro, cap. 3. i. faciam rem mirandam, et intelligendum est, quod Israelitae offendebant Dominum in verbis: nam aliqui dicebant, quod non proderat eis colere Deum, & quod melius erat colere idola iuxta illud Iob 21. Qui dixerunt Deo: recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus, quis est omnipotens, ut seruiamus ei, & quid nobis prodest, si orauerimus illum? ipsi quoque Israelitae similia dicebant publice: nam quando Ieremias increpuit Israelitas, quod colerent idola, dicitur Ier. 20. quod responderunt omnes viri, dicentes: Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus, sed faciemus verbum, quod egredietur ex ore nostro, ut sacrificemus reginae caeli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, & reges nostri, & principes nostri in vrribus Iuda, & Ierusalem, & laturati sumus panibus, & bene nobis erat, nialumque non vidimus: ex eo autem, quo cessabimus sacrificare reginae caeli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Dicebant etiam alia verba, contra caeremonias cultus Dei, in quibus offendebarur: ut patet Mala. 2. f. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, & dixistis: In quo enim fecimus laborare? in eo, quod dicitis, omnis, qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent: aut certe ubi est Deus iudicij? Et Malach. 3. dicitur: Inualuerunt super me verba vestra dicit Dominus, & dixistis: quid locum super contra te? Et dixistis: Vanus est, qui seruit Deo: & quod emolumentum, quia custodiuimus praeccepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? Haec verba, & similia erant pungitiua nimis, & offendebarur Deus in eis, & merebantur Israelitae iram Dei pro illa, sicut propter cultum idolorum. Et edificauerunt sibi excelsa in vrribus suis. f. fecerunt altaria in omnibus vrribus, & istud erat peccatum graue, siue essent ista altaria pro cultu idolorum, siue pro cultu Dei: nam si essent pro cultu idolorum, erat idolatria, si autem pro cultu Dei essent contra caeremonias legis: cum Deus iussisset non fieri altare in aliquo loco, propter quod in sanctuario, Leui. 17. & Deut. 12. vocantur autem altaria excelsa: quia nomen, quod hic ponitur, in Hebraeo, f. Vamoth est aequiuocum ad altare, & ad altitudinem. Altaria etiam secundum Latinam originem ab altitudine dicuntur: ideo idem est dici, quod edificarent altaria, vel excelsa. Et non solum in vrribus edificabant altaria, sed etiam in qualibet vrbe in multis locis, sicut dicitur de Achaz, 2. Paralip. 28. Quod clausit ianuas templi Dei, & fecit sibi altaria in vniuersis angulis Hierusalem: & non solum in vrribus ponebant aras, sed etiam in collibus in montibus, & sub omni ligno frondoso, ut patet in littera praecedenti cap. **A** Turres custodum vsque ad ciuitatem munita. Id est, non solum erant altaria in vrribus principalibus, in quo Deus minus offenderetur, sed etiam in vrribus paruis, & in omnibus locis habitatis, & etiam vbi solum erat vna turris, vel vna domus, quia vnus habitator constituerebat sibi altare, & idola, & vocantur turres custodum turres, quae erant per diuersas partes regni in locis altis, in quibus erant aliqui cutitodes aspicientes a longe, an venirent aliqui hostes, & vocantur ille turres speculae: & dato, quod in vna vrbe solum essent duo viri ibi ponebantur idola, quae colerent, & altaria, in quibus sacrificarent: & hoc ponitur ad significandum magnam inclinationem ad idolatriam, & assuetudinem ad illam: quia etiam vnus homo si solus esset, idola constituerebat sibi. **F**eceruntque sibi lucas, & statuas. Istud erat contra legem Dei: quia Deus iusserat non fieri statuas, Leuit. 26. f. non facietis idolum, & sculptile, nec titulos erigitis, nec insi-

gnem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum. **V**etuit etiam fieri lucos, Deuteron. 16. Scilicet: non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui, nec facies tibi statuas. Vocantur enim luci congregationes arborum (pissarum, inter quas praedentitate opacitas est: & sic dicitur lucus, quasi luce carens: vel dicitur a luce per antifrasi: fiebant autem isti luci pro cultu idolorum, ut possent idolatrae vacare libidini in talibus locis, & quoniam non poterant habere lucos, faciebant domos subterraneas, in quibus possent vacare libidini: & potissimum erat hoc in cultu Priapi, in quo vacabatur turpitudinibus maximis, sicut patet praecedenti lib. cap. 15. de Maa-cha matre regis Asa, quam ipse rex amouit, ne esset princeps in sacris Priapi, & destruxit lucum eius, & subuertit specum. **I**n omni colle sublimi, & subter omne lignum nemorosum. In collibus ponebantur altaria: quia iudicabantur illa loca honorabiliora, & sic erat consuetudo Gentilium. Sic enim patet de Salomone, qui quando construxit templa pro dijs vxorum, & concubinarum suarum, fecit illa in monte Oliueti in dextera parte eius, praecedenti libro, cap. 11. & infra 23. Hoc autem faciebat, ut consentiret voluntati illarum: quia in terris istarum mulierum sic fiebant templa. Vocantur ligna nemorosa, quae habent magnos ramos, quos extendebant ad faciendum umbram, & sub illis constituebantur arae propter delectationem umbrae, & quia locus ille venerabilior erat. **E**t vocantur ista ligna aliquando frondosa, quod idem est. **E**t adolebant incensum super aras. Id est, cremabant incensum, & thymiamaram multorum generum super illas aras, siue altaria: nam ara, & altare pro eodem accipiuntur semper, & hoc faciebant, quia pertinebat ad honorem diuinum: nam pertinebat ad cultum debitum soli Deo offerre incensum: & non solum offerebant incensum, sed etiam holocausta, & alias victimas, quia ista duo pertinebant ad Deum. **I**n morem gentium. Id est, secundum consuetudinem Gentilium, quia sic faciebant Getales, & ab eis acceperant Iudaei. **Q**uas transfudit Dominus a facie eorum. Id est, Chanaanites faciebant sic: nam isti fuerunt soli, qui ceciderunt de terra aduenientibus Israelitis: nam nullam aliam gentem Israelitae occiderunt, nisi Chanaanos, nec occupauerunt aliquam terram, nisi ipsorum, nec etiam Deus promisit Israelitis, nisi terram septem populorum Chanaanorum, ut patet Exod. 3. & quamquam aliae gentes faciebant sic: quia tamen istam consuetudinem acceperunt Israelitae a Chanaanitis, inter quos morabantur, facta est mentio de eis solum. **F**eceruntque verba pessima. Id est, fecerunt opera mala: quia verbum accipitur pro opere, ut supra declaratum est. **I**rritauerunt Dominum. Id est, concitauerunt ad iram Deum per opera ista: quia mala erant, & odibilia Deo, iuxta illud Deuteronom. 16. Scilicet: non plantabis lucum, nec omnem arborem, iuxta altare Dei tui, nec facies tibi statuas, quam odit Dominus Deus tuus: est autem irritare, annihilare, vel ad iram prouocare, sed differunt in accentu, iuxta illud, **I**rritat quibilibet, irritat prouocat iras. **E**t coluerunt immunditias. Id est, coluerunt idola: nam idola vocantur immunditiae, Deuteronom. 7. f. Non inferes quidpiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est: quasi spurcitiā detestaberis, & velut inquinamentum, ac sordes abominationi habebis, quia anathema est. **D**e quibus praecipit Dominus eis, ne faceret verbum hoc. Id est, Deus iusserat Israelitis, ne facerent verbum hoc, id est, rem istam: quia ferre nihil est in lege, quod magis veterum, quam cultus idolorum, quia istud est potissimum, quod militat contra cultum Dei. **E**t testificatus. Hic ponitur secundum

Luci qd.

Getales constituebant altaria in collibus.

Ecundum huius partis, scilicet, prænariationis redar gutio. & dicitur. *Et testificatus est Dominus in Israel, & in Iuda.* Testificari est testimonium perhibere, & pertinere ad testes. Hic autem Deus non erat vt testis licet aliquando ipse sit vt testis, iuxta illud Ier. 39. f. Ego sum iudex, & testis, dicit Dominus: sed accipitur testificari id est, admonere, qa admonere Deum Israel, ras per prophetam. Vel accipitur proprie testificari pro asserere: quia Deus dicebat Israelitis: ego assero, & prænuncio vobis, q si non recesseritis a vijs vestris malis omnes peribitis. Vel testificatus est Deus per prophetas, quia ipse videbat loqui ista, que dicebant prophetae, & inducebat prophetas in testes, vt si quis admoneret aliquos, & induceret testes, cora quibus eos admoneret, vt cum euenirent eis mala, non possent negare se admonitos fuisse, & no haberent causam quaerere. Et dicitur, quod testificatus est in Israel, & Iuda, quia Deus misit prophetas tam ad regnum Iuda, quam ad regnum Israel, vt increparent reges, & populos idolatras, quia in vtroque regno viguit idolatria. *Per manum omnium prophetarum, et videmus.* Prophetae, & videntes idem sunt. quantu videantur poni hic pro distinctis: ideo ponitur, & expositiuim pro, id est. Sic pater supra primo lib. ca. 9. *Cum dicitur olim in Israel sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Dominum, venite, & eamus ad videntem:* qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videntis. Et dicitur: per manum prophetarum, id est, per os prophetarum, quia per manum no fit admonitio, cum sit actus potentia interpretatiua, sed quia manus est organum organorum, omnia, q cunque facimus, per manum facere dicimur. *Diebus reuertimini ad vijs vestris pessimis.* Id est, a cultu idolorum, qui apud eos vigeat. *Et custodite precepta mea.* Id est, precepta moralia, siue decalogi, qua erant de iure natura. *Et ceremonias.* Id est, precepta caeremonialia: ista erant de modo colendi Deum tam in sacrificijs, quam in alijs ritibus viuendi. Et solum dicitur de istis generibus preceptorum, quoniam etiam esset aliud tertium genus preceptorum iudicialium. Nam Israelitiae admonebantur nunc super idolatria, & tñ quantum ad idolatriam solum transgredebantur duo genera preceptorum, scilicet, moralia, & caeremonialia. De moralibus pater: quia primum erat non habere Deos alienos, & contra hoc faciebant Israelitae. Contra caeremonialia etiam, quia in illis dicitur de ritu colendi, scilicet, quod solum facerent sacrificia in templo, Leuit. 17. & Deuterono. 12. Ipsi vero constitebant aras in omnibus ciuitatibus, & collibus. Contra iudicialia autem non peccabant in hoc, qa iudicialia solum dirigebant hominem ad hominem: idolatria tamen non est peccatum hominis contra hominem, sed hominis contra Deum: ideo no oportuit dici hic de iudicialibus. *Iuxta omnem legem, quam precepi patribus vestris.* Id est, seruate precepta, & caeremonias meas, sicut continetur in tota lege, quam dedi patribus vestris, scilicet, Israelitis exeuntibus de Aegypto, quia isti fuerunt patres totius istius gentis & continentur ista lex in quatuor libris vltimis Moyfi. *Et stetit nisi ad vos in manu seruatorum meorum prophetarum.* Scilicet: non solum dedi vobis legem de vitando idola, sed etiam postea admonui vos per prophetas meos, quos saepe misi ad vos, & ista missio non erat necessaria: quia etiam sine illa obligabantur Israelitae no colere idola per legem datam: Deus tamen fecit hoc ad maiorem abundantiam, vt Israelitae essent minus excusabiles in peccatis. *Qui non audierunt.* Hic ponitur tertium huius partis, scilicet, Israelitaru induratio, & dicitur, qui non audierunt, sed indurauerunt ceruicem suam, id est, noluerunt audire precepta Dei ad

Faciendum illa, & indurauerunt ceruicem, scilicet, facti sunt inobedientes: homines enim indomiti dicuntur dure ceruicis. *Iuxta ceruicem patrum suorum.* Id est, sic patres sui iudauerunt ceruicem. Vocantur patres istorum primi, qui susceperunt legem: nam mox, vt susceperunt eam, fecerunt contra illam coletes vitulum: & Deus dixit tunc: Cerno, q populus iste dura ceruicis est, dimitte me, vt irascatur furor meus contra illos, deleboque illos: Exod. 32. & tunc Deus admonuit illos, dicens: & ceruicem vestra durissimam amplius ne induretis, Deuterono. 10. *Qui noluerunt obedire Domino Deo suo.* Scilicet, illi primi noluerunt obedire mandatis Dei, sed diuerterunt ad idola, faciendo vitulum conflatilem: In Hebraeo dicitur *Qui non crediderunt Deo suo.* Id est, noluerunt credere obediendo: litera tamen nostra proprius dixit, scilicet: *Qui noluerunt obedire:* quia peccatum Israelitarum non fuit in non credendo: quia omnia dicta a Deo credebant, sed fuit in non obediendo: quia Deus iussit eis, q non colerent idola, & coluerunt. *Et abierunt legitima eius.* Id est, neglexerunt caeremonias. Vocatur enim legitima proprie precepta caeremonialia, siue legalia, qua sola lege consistunt, & no natura, sicut dicit Aristoteles Ethicorum 5. q legalia sunt in videri, vel non videri, sicut sacrificare capram, sed non duas oves, & captiuos vita redimi. *Et pactum, quod pepigit cum patribus eorum.* Id est, non curauerunt de pacto, quod Deus fecit cum patribus eorum: quasi dicat, per solum legem obligati erant, dato, quod non esset aliquid aliud inducens maius vinculum: & sic abiiciendo eam peccabant: & tamen peccauerunt adhuc, quia contempserunt pactum: nam post legem susceptam fecerunt foedus cum Domino de seruando illam, & occisi sunt arietes, & hirci, & fusus est sanguis eorum in crateras: & inde accepit Moyses sanguinem iustum cum aqua, & eum hirsopo, & lana coccinea aspersit super totum populum, & super librum legis, Exod. 24. & ad Hebraeos. 9. & tunc erat magna obligatio propter foedus superueniens, & tamen non obstare isto foedere, Israelitae abiecerunt legem, & sic erant magis culpabiles, quam si solum legem suscepissent, & prauaricarentur in ea. *Et testificationes, quibus contestatus est eos.* Id est, contempserunt testificationes, id est, admonitiones, quibus Deus admonerat illos per prophetas: & sic accipit Psalmo. 80. f. *Audi popule meus, & contestabor te, si audieris me, non erit in te Deus recens, nec adorabis Deum alienum: & non potest ibi accipi contestatio, nisi pro admonitione: quia ibi Deus nihil asserit, sed solum exhortatur Israelitas, vt colant eum.* Et sic ponuntur ista tria hic ad significandum grauitatem peccati Hebraeorum, qua erat in tribus Primis: quia contempserunt legem. Secundum: quia violauerunt pactum, quod factum erat ad confirmationem legis, in quo erat magna obligatio. Tertium: quia neglexerunt admonitiones, quas Deus faciebat per prophetas: immo ipsi increpabant prophetas, cum increparentur ab eis, & occidebant illos, sicut rex Ieroboam fecit occidi Amos prophetam, & rex Asa posuit Anani prophetam in carcere, 2. Paralipom. 16. Et Amasias dixit ad prophetam: Num consiliarius regis es? quiesce, ne forte interficiam te, 2. Paralip. 25. Ioas quoque prophetam Zachariam increpantem se lapidari iussit, & lapidatus est, 2. Paralip. 24. Sic etiam Christus testificatus est de Iudeis, quod occidebant prophetas, Matth. 23. & Lucae 9. *Secuti sunt vanitates.* Id est, secuti sunt idola: sunt enim idola vana: quia vanum, vel vacuum est non ens, sicut idolum est non ens, vt pater prima ad Corinthios 8. cap. scimus quia nihil est idolum in mundo, & iste modus loquendi

Et dicitur, qui non audierunt, sed indurauerunt ceruicem suam, id est, noluerunt audire precepta Dei ad faciendum illa, & indurauerunt ceruicem, scilicet, facti sunt inobedientes: homines enim indomiti dicuntur dure ceruicis. *Iuxta ceruicem patrum suorum.* Id est, sic patres sui iudauerunt ceruicem. Vocantur patres istorum primi, qui susceperunt legem: nam mox, vt susceperunt eam, fecerunt contra illam coletes vitulum: & Deus dixit tunc: Cerno, q populus iste dura ceruicis est, dimitte me, vt irascatur furor meus contra illos, deleboque illos: Exod. 32. & tunc Deus admonuit illos, dicens: & ceruicem vestra durissimam amplius ne induretis, Deuterono. 10. *Qui noluerunt obedire Domino Deo suo.* Scilicet, illi primi noluerunt obedire mandatis Dei, sed diuerterunt ad idola, faciendo vitulum conflatilem: In Hebraeo dicitur *Qui non crediderunt Deo suo.* Id est, noluerunt credere obediendo: litera tamen nostra proprius dixit, scilicet: *Qui noluerunt obedire:* quia peccatum Israelitarum non fuit in non credendo: quia omnia dicta a Deo credebant, sed fuit in non obediendo: quia Deus iussit eis, q non colerent idola, & coluerunt. *Et abierunt legitima eius.* Id est, neglexerunt caeremonias. Vocatur enim legitima proprie precepta caeremonialia, siue legalia, qua sola lege consistunt, & no natura, sicut dicit Aristoteles Ethicorum 5. q legalia sunt in videri, vel non videri, sicut sacrificare capram, sed non duas oves, & captiuos vita redimi. *Et pactum, quod pepigit cum patribus eorum.* Id est, non curauerunt de pacto, quod Deus fecit cum patribus eorum: quasi dicat, per solum legem obligati erant, dato, quod non esset aliquid aliud inducens maius vinculum: & sic abiiciendo eam peccabant: & tamen peccauerunt adhuc, quia contempserunt pactum: nam post legem susceptam fecerunt foedus cum Domino de seruando illam, & occisi sunt arietes, & hirci, & fusus est sanguis eorum in crateras: & inde accepit Moyses sanguinem iustum cum aqua, & eum hirsopo, & lana coccinea aspersit super totum populum, & super librum legis, Exod. 24. & ad Hebraeos. 9. & tunc erat magna obligatio propter foedus superueniens, & tamen non obstare isto foedere, Israelitae abiecerunt legem, & sic erant magis culpabiles, quam si solum legem suscepissent, & prauaricarentur in ea. *Et testificationes, quibus contestatus est eos.* Id est, contempserunt testificationes, id est, admonitiones, quibus Deus admonerat illos per prophetas: & sic accipit Psalmo. 80. f. *Audi popule meus, & contestabor te, si audieris me, non erit in te Deus recens, nec adorabis Deum alienum: & non potest ibi accipi contestatio, nisi pro admonitione: quia ibi Deus nihil asserit, sed solum exhortatur Israelitas, vt colant eum.* Et sic ponuntur ista tria hic ad significandum grauitatem peccati Hebraeorum, qua erat in tribus Primis: quia contempserunt legem. Secundum: quia violauerunt pactum, quod factum erat ad confirmationem legis, in quo erat magna obligatio. Tertium: quia neglexerunt admonitiones, quas Deus faciebat per prophetas: immo ipsi increpabant prophetas, cum increparentur ab eis, & occidebant illos, sicut rex Ieroboam fecit occidi Amos prophetam, & rex Asa posuit Anani prophetam in carcere, 2. Paralipom. 16. Et Amasias dixit ad prophetam: Num consiliarius regis es? quiesce, ne forte interficiam te, 2. Paralip. 25. Ioas quoque prophetam Zachariam increpantem se lapidari iussit, & lapidatus est, 2. Paralip. 24. Sic etiam Christus testificatus est de Iudeis, quod occidebant prophetas, Matth. 23. & Lucae 9. *Secuti sunt vanitates.* Id est, secuti sunt idola: sunt enim idola vana: quia vanum, vel vacuum est non ens, sicut idolum est non ens, vt pater prima ad Corinthios 8. cap. scimus quia nihil est idolum in mundo, & iste modus loquendi

Quo est veru, qd lu dei nunc relique runt omnia precepta Dni.

A rarent, & fecerunt eos conflatiles, id est, arte conflatu, sicut fecerunt vitulum in Oreb: Exod. 32: Istos autem duos vitulos fecit Ieroboam. Fecerunt etiam lucos: erant enim luci congregationes arborum ad faciendum in eis altaria ad exercendum ibi turpitudines in abscondito, quae conueniebant cultui idolorum: & illos lucos nimis Deus vetuerat, vt sup. dictum est. *Et adorauerunt vniuersam militiam caeli.* Vocatur militia caeli multitudo stellarum: & dicitur militia, quia stellae mouentur per caelum, sicut milites in exercitu: vel vocatur militia caeli, id est, ornatus, quia dictio Hebraica, qua hic ponitur, potest trahi ad exercitum, & ad ornatum. *Qua autem sit ista militia caeli, & quomodo sit introducta a gentibus in caelum, & de nominibus istius militiae declaratum est satis, Deuteronom. 17.* Adorauerunt autem Hebraei militiam caeli, quia putabant stellas esse Deos, & faciebant eis sacrificia, & constituebant altaria, & imagines, vt patet in 2. 7. Nam pro Sole fiebant currus, & sacrificia fiebant Soli, & Lunae, & duodecim signis caeli, & omni militiae eius. Sic etiam dixerunt Israelitae ad Ieremiam, quod volebant colere Dominum, sed reginam caeli, & offerre ei sacrificia: Iere. 44. Ista positio quanquam erat irrationabilis, scilicet, putare aliquod corpus esse Deum, tamen non erat tam irrationabilis, sicut illa positio, quae pecora dicebat esse Deos, & lapides, & alias res. Motuum autem fuit istorum, q colebant sidera caeli, quia cum viderent pulchritudinem eorum, & motum in parte superiori orbis, q est dignissima putauerunt, quod erant rectores orbis: de hoc Sapientiae 13. scilicet: Aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut Solem, aut Lunam rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Et uenit ista positio a quibusdam sapientibus, & postea a toto vulgo celebrata est. *Seruieruntque Baal.* Ponitur de toto Baal specialiter: quia cultus istius viguit nimis in terra Israel, & fuit in maiori honore, quam caetera idola, potissime tempore Achab, & Iezabel vxoris sue: nam fecit ei Achab templum in Samaria, & plantauit lucum. Cogebar etiam Iezabel omnes Israelitas flectere genua coram Baal, & osculari manum eius, praecedenti libr. cap. 19. Habebat autem tunc Baal quadringentos, & quinqueaginta prophetas & omnia alia idola simul non habebat nisi quadringentos prophetas, praecedenti libro, c. 18. Et dabat magnum fauorem Iezabel cultui Baal in tantum, quod omnes prophetae Baal comedebant de mensa eius, eod. cap. & ob hoc Deus fecit, quod potius destrueretur cultus Baal, quam aliorum idolorum: quia per cultum Baal magis prauidicabat cultui suo. Vnde vnxit in regem ipsum Iehu, vt deleret domum Achab, & occideret omnes cultores Baal: & sic factum est supra 9. & 10. *Et consecrabant eis filios suos, & filias suas per ignem.* scilicet, in reuerentiam Baal consecrabant Israelitae filios, & filias in igne: ista consecratio potius fiebat Moloch idolo ammonitarum: ideo Deus vetuerat de ipso, Leuit. 18. & 20. scilicet: Non dabis de semine tuo idolo Moloch: Erat autem Moloch idolum ammonitarum, praecedenti libr. cap. 11. & infra 23. & similem consuetudinem habebant Chanaanæ, & postea Israelitae circa Baal. Nam volebant honorare ipsum maxime: non erat tamen aliquis honor maior apud idola gentium, quam q aliquis offerret eis filios, vel filias suas: & hoc faciebant ipsi Baal. In Hebraeo dicitur: *Transferebant filios suos, & filias per ignem.* Eadem sententia est, quia in translatione illa per ignem consecrabantur filij, vel filiae Israelitarum idolo, quia propter honorem eius transferebantur. Potest autem intelligi dupliciter ista transitio: vno modo, quod transirent per ignem in reuerentiam

Militia caeli appellatur stellae.

Cultus Baal viguit nimis in terra Israel.

reuerentiam idoli, & tamen non cremarentur ibi: alio modo, quod occiderentur, & cremarentur, sicut erat de holocaustis, quæ fiebant de pecoribus: quia prius occidebantur, deinde cremabantur. Tenendum autem est, quod non transibant per ignem, sed cremabantur in eo, quia Deus increpat Israelitas, quod immolauerunt filios suos demonibus, Psalm. 105. f. commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruiuerunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalum, & immolauerunt filios suos, & filias suas demonibus, & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. De hoc autem dictum est magis præcedenti cap. *Et diuinationibus inferiebant, & augurijs.* Id est, vacabant diuinationibus, & augurijs, volentes inquirere veritatem rerum per istum modum: Deus tamen vetuerat nimis istud Deuteronom. 18. scilicet: Non inueniatur in te, qui iustret filium suum, aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos scisciteret, & obseruet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui fitones consulat, nec diuinos, & querat à mortuis veritatem: diuinator vocatur ille, qui de futuris prænuunciat, aut prænuunciare se fingit: quia istud solius Dei est: ideo vsurpantes illud dicuntur diuinatores tanquam ipsi habeant actum Dei. *Et tradiderunt se, vt facerent malum coram Domino, & irritauerunt eum.* Id est spontè tradiderunt se ad faciendum malum, velut si ab intentione ipsi carerent, quomodo possent Deum offendere, & sic facerent, & irritauerunt eum, id est, prouocauerunt ad iram per ista opera mala: quia Deus odit omnia ista nimis, vt patet Deuteronom. 16. & 18. *Iratusque est Dominus vehementer Israeli.* Dicitur vehementer iratus, quia magnam poenam infixit, & irreuocabilem. Nam quado peccabatur à principio Israelitæ Deus infligebat eis leues poenas, & rursus miserebatur eorum: nunc autem, quia incorrigibiles facti erant infixit eis poenam gravissimam eiiciens eos de terra sua in captiuitatem perpetuam: & hoc fuit postquam Dominus iam ceperat rædere super Israel: & hoc accidit ex tempore Iehu regis Israeli, in cuius diebus peccata Israelitarum fuerunt augmentata nimis, & facta Deo importabilia, supra 10. *Et abstulit eos de conspectu suo.* Id est, abstulit eos de terra, quam dederat eis faciens, quod transferretur ad terram Assyriorum. Et non poterat propter Israelitæ eiici de conspectu Dei: quia in omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos, Prouerb. 15. Ideo vbicumque essent erant in conspectu eius, potissimè, quia ad Hebræo. 4. dicitur: quod omnia nuda sunt, & aperta oculis eius. accipitur tamen istud modo humano, scilicet, quando quis odit aliquid eiicit illud de conspectu suo, vt non affligatur videndo illud, ita Deus cum eiecerit Israelitas de terra sua, quos ex osos habebat, dicit eiicisse eos de conspectu suo. Vel aliter fingitur Deus manens in terra Israeli, quasi ibi solum esset, & ideo omnia, quæ erant in terra Israeli, essent in conspectu eius: quæ verò extra terram illam, essent ablata à conspectu eius. Sic patet Deuter. 1. cum dixit Moyses ad Israelitas: terra, ad quam ingredieris, non est sicut terra Aegypti, sed montuosa, & campestris de celo expectas pluias, quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi eius in ea sunt à principio anni vsque ad finem eius. Et non dicitur Deus habere oculos super alias terras: ideo terra Israeli erat sic solum in conspectu Dei. *Et non remansit nisi tribus Iuda tantummodo.* Scilicet, translatae sunt tribus decem regni Israeli, & non remansit nisi tribus Iuda, quæ non transferretur ad Assyrios.

An sola tribus Iuda non fuerit nunc translata à terra in Assyriorum, & an etiam manserit Benjamin.
Quæstio VIII.

QVAER ET VR, quomodo est verum, quod sola tribus Iuda manserit, quæ non fuerit translata ad terram Assyriorum, quia etiam necesse est, quod manserit tribus Benjamin: nam reges Assyriorum solum translulerunt regnum Israeli in Assyrios: & tamen tribus Benjamin erat in regno Iuda, ergo non fuit translata tribus Benjamin in Assyrios. Aliquis forte dicit, quod quanquam non fiat alibi expressa mentio de Benjamin, quod translatus fuerit in Assyrios: tamen dicendum est, quod fuerit translatus: quia hic litera dicit, quod solum mansit tribus Iuda in terra. Sed dicendum, quod non ita: quia tribus Benjamin mansit semper cum tribu Iuda, & translata fuit in Babylonem cum tribu Iuda per Nabuchodonosor, & postea redijt eadem tribus cum Iuda in terram Ierusalem, vt patet 1. Esdræ, cap. 1. scilicet: & surrexerunt principes patrum de Iuda, & de Benjamin, & sacerdotes, & Leuitæ ad ædificandum templum Domini, quod erat in Ierusalem. Patet etiam sepe in eodè libro, & in lib. Neemia, & 2. lib. Esdræ, vbi fit mentio de filiis Benjamin redeuntibus de captiuitate Babylonis. Dicendum tamen, quod accipitur hic sola tribus Iuda, id est, solum regnum tribus Iuda, & in isto regno erat tribus Iuda, & Benjamin, & sepe habetur sic in scriptura: sic patet præcedenti libro, cap. 11. Cui dicitur de ipso Roboam, quod non mansit ei, nisi tribus Iuda solum, scilicet: filio eius dabo tribum vnâ: & tamen manifestum est, quod tribus Iuda, & Benjamin fuerunt in regno Roboam, quia solum decem tribus transierunt ad regnum Ieroboam, eo. cap. patet etiam eod. lib. cap. 12. Cum dicitur, nec secutus est quisquam domum Dauid, præter tribum Iuda solum: & immediatè dicitur, quomodo Roboam congregauit vniuersum Iuda, & Benjamin ad pugandum contra decem tribus, quæ recesserant de regno suo. Sic ergo hic dicitur, quod remansit tantummodo tribus Iuda, id est, solum regnum tribus Iuda, in quo erat Iuda, & Benjamin. *Sed nec ipse Iuda custodiuit mandata Domini Dei sui.* Id est, quanquam decem tribus peccauerunt principaliter, & translatae fuerunt in Assyrios: tamen etiam regnum Iuda imitando decem tribus non custodiuit mandata Dei, sed declinavit ad idola. *Peruntamen ambulauit in erroribus Israeli, quos operatus fuerat.* Id est, etiam viri de regno Iuda ambulauerunt in erroribus Israelitarum, scilicet, colendo idola, sicut illi. *Proiecitque Dominus omne semen Israeli.* Potest intelligi de decem tribubus, quas proiecit à facie sua, tradendo in manus Assyriorum: sed melius intelligitur de decem tribubus Israeli, & duabus tribubus regni Iuda, & hoc propter duo. Primò: quia ponebatur supra peccatum omnium istarum tribuum, scilicet, quod decem tribus Israeli offenderunt Deum, & quod duæ tribus regni Iuda imitaretur eas: ideo poena ista, quæ ponitur, debet esse communis. Secundò: quia dicitur, quod proiecit Deus omne semen Israeli: & tamen decem tribus non sunt omne semen Israeli, cum aliæ duæ tribus sint de semine Israeli. Et sic est verum, quod Deus proiecit omnes istas tribus à facie sua: quia decem tribus tradidit regibus Syrorum, vt transferrent eas in terram suam. Duæ autem traditæ sunt in potestatem regis Babylonis, & transfuit eas illuc, infra 24. & 25. *Et tradidit in manu diripientium.* Id est, dedit Israelitas in potestatem gentium vicinarum, vt affligerent eos, & diriperent bona ipsorum donec. *Proieceret eos à facie sua.* Id est, istud durauit quousque Deus proiecit Israelitas à facie sua, scilicet, à principio eorum

Ratio au-
toris.

Dñs proie-
cit omnes
duodecim
tribus à fa-
cie sua.

Israelitæ peccare inchoauerunt, Deus tradebat in manus diripientium, id est, in manus gentium vicinarum: quia quando cunque peccabant insurgebatur aliqui reges finitimi contra eos, & prædabantur terram eorum, & occidebant plurimos: & tamen nondum faciebat eos transferri de terra sua: sic patet de tempore Salomonis: quia ipse fuit primus in regib. Israeli, & Iuda, qui declinauerunt ad idolatriam: ideo Deus in senectute sua suscitauit contra eum hostes, præcedent. lib. cap. 11. Sic enim postea diuiso regno, ceperunt peccare tam viri de regno Israeli, quam de regno Iuda, & vtrosque tradebat Deus in manus gentium, scilicet, Syrorum Philistinorum, Moabitarum, & Ammonitarum, & aliorum finitimorum, vt patet ex processu præcedentis libri, & huius, & in toto 2. Paralipom. Et istud durauit quandiu peccata fuerunt tolerabilia: postea verò proiecit Deus tam regnum Iuda, quam Israeli, faciendo migrare de terra sua: & hoc dicitur hic, scilicet: donec proieceret eos à facie sua, quasi dicat, tandiu tradidit eos in manus diripientium quousque proiecit à facie sua. *Ex eo iam tempore, quo scissus est Israeli à domo Dauid.* Id est, peccata ceperunt in Israeli continuari à tempore, quo facta est diuisio regni: nam tunc tam regnum Iuda, quam Israeli declinauerunt ad idola. Et dicitur, scissus Israeli à domo Dauid, id est, decem tribus, quæ vocantur Israeli, scissæ fuerunt à domo Dauid, in qua prius erat potestas super totum Israeli: præcedenti lib. cap. 11. & 12. *Et constituerunt sibi regem Ieroboam filij Nabath.* Fit mentio de Ieroboam, quem constituerunt in regem Israelitæ, non quidem, quod peccauissent constituendo eum, vt declaratum est præcedenti lib. cap. 11. & 12. Sed quia ipse fuit in Israeli occasio omnis mali, cum introduxerit idolatriam. *Separauit Ieroboam Israeli à Domino.* Scilicet: Israelitæ colebatur Dominum antequam diuideretur regnum, & licet diuisum fuisset, interdèbant colere eum, ascendendo temporibus determinatis in templum ad caeremonias legis: & tamen Ieroboam vetuit eis ascendere, præcedenti lib. cap. 12. & per hoc induxit eos ad cultum idolorum, & separauit à Domino. *Et peccare eos fecit peccatum magnum.* Scilicet, fecit eos idolatrare, & istud est peccatum maximum: quia nullum est tam directè Deo repugnans. Et istud dicitur specialiter de Ieroboam: nam ante ipsum Salomon coluerat idola, & fabricauerat templa pro vxoribus, & concubinis suis: præcedenti lib. cap. 11. & tamen non dicitur, quod ipse fecit Israeli peccare: quia non cogit populum ad idola, nec induxit aliquem ad colendum ea, sed solum fecit idola, & templa pro vxoribus suis. Ieroboam autem non solum idola coluit, sed etiam populum ad colendum cogit, & ad hoc fecit idola: præcedenti lib. cap. 12. Ideo peccatum suum fuit maius, quam Salomonis, & omnium aliorum, qui præcesserant eum, eod. lib. cap. 14. *Et ambulauerunt filij Israeli in vniuersis peccatis Ieroboam, quæ fecerat.* Id est, quanquam mortuus fuerit Ieroboam: tamen Israelitæ manserunt in cultu idolorum, sicut Ieroboam eos à principio induxerat. Et ob hoc de quolibet rege Israeli dicitur, quod ambulauit in peccatis Ieroboam filij Nabath, vt patet ex processu præcedentis libri, & huius. *Non recesserunt ab eis vsquequo auferret Dominus Israeli à facie sua.* Istud fuit verum de decem tribubus Israeli, quæ erant sub regib. Israeli, quia postquam Ieroboam introduxit vitulos aureos, semper continuatum fuit istud peccatum vsque ad diem, quo vltimè de terra expulsæ sunt decem tribus per reges Assyriorum. In regno autem Iuda non fuit sic: quia licet multoties colerent idola: tamen sepe desisterent, & conuerterentur ad Dominum, sicut in tempore bonorum regum, vt Afa, & Iosa-

phat Ezechia, & Iosia, Ioathan, & Ozia, de quibus patet, quod coluerint Dominum, 2. Paralip. 19. & 26. & 27. & 30. & 35. Et tunc non continuabatur peccatum idolatriæ: ideo fuit maius peccatum Israeli, quam Iuda. Et propter hoc captiuitas regni Israeli fuit perpetua, & captiuitas regni Iuda fuit temporalis. *Sicut locutus fuerat in manu omnium seruatorum suorum prophetarum.* Scilicet, Deus prænuunciat Israelitis per prophetas, quod si non recederent à peccatis suis, traderet eos in captiuitatem, & sic factum est. *Translati sunt Israeli de terra sua in Assyrios vsque ad diem hanc.* Id est, translatae fuerunt decem tribus, quæ vocantur Israeli in terram Assyriorum, & habitauerunt in vrbibus Medorum apud fluium Gozam, vt patet supra, & hoc vsque ad diem hanc, id est, vsque ad diem, in qua scriptus fuit iste liber per Ieremiam. Nam tunc nondum erant reductæ illæ gentes de captiuitate, nec etiam postea reductæ fuerunt, sed etiam vsque hodie manent in terra Medorum, & manebunt ibi vsque ad finem seculi nunquam rediturae in terram suam.

Quare captiuitas semper durauit in decem tribubus, & vsque nunc durat, captiuitas autem Iuda, & Benjamin in Babylone solum durauit annis septuaginta. Quæstio IX.

QVAER ET VR, quare captiuitas decem tribuum durauit, & durat semper: captiuitas autè duarum tribuum non durauit semper, sed solum septuaginta annis, quibus manserunt in Babylone, & postea redierunt in terram suam. Respondendum, quod hoc fuit propter duo. Primum fuit propter inæqualitatem peccati: nam decem tribus peccauerunt nimis: quia peccatum suum semper continuatum fuit, & nunquam exaudierunt prophetas admonentes se: sed ex die, qua ceperunt colere idola sub Ieroboam semper continuata est idolatria vsque ad diem, qua translatae sunt Israelitæ de terra: & tamen in Iuda non fuit sic: quia licet multoties colerent idola, tamè sepe interrumpebatur idolatria: quia multi reges boni veniebant, qui faciebant conuerti populum ad Dominum, sicut supra dictum est: ideo poena debuit eis esse minor, & data est captiuitas temporalis, scilicet, septuaginta annorum. Secunda causa fuit, & præcipua: quia dato, quod viri de regno Iuda mererentur captiuitatem perpetuam: tamen Deus non infligeret eis captiuitatem illam: quia de tribu Iuda Messias nasciturus erat, & vterus erat tempore, quo lex duraret, & seruarentur caeremoniæ eius, sicut propheta prænuunciat: ideo oportebat, quod tempore illo, quo Christus nasciturus erat essent viri de regno Iuda in terra sua, & ob hoc data est eis captiuitas septuaginta annorum in castigatione scilicet, vt oino recederent à cultu idolorum, quod non fecissent manente statu regum, vt nunc erat: quia illi colebant idola, & populus sequebatur eos. Postquam verò redierunt de captiuitate Babylonis fuit factus populus iste nouus, & quasi alter populus: vnde postea non legitur, quod coluerint idola: & sic mansit lex in vigore suo, & obseruatione potissima vsque ad diem, quo Christus natus est. Postquam vero ab eis Christus occisus est, traditi fuerunt in captiuitatem, & dispersi per totum orbem. Et sic ista captiuitas est iam perpetua, sicut captiuitas decem tribuum: immo ista est durior illa: quia decem tribus ductæ sunt in Assyrios, & manserunt, atque manent in vrbibus Medorum congregatæ, & sunt ibi vnus populus, & vnus regnum, sicut erant prius in terra sua: vnde non est illis magna poena, quod sint extra terram suam. Duæ autem tribus, scilicet, Iuda, & Benjamin omnino fuerunt dispersæ per orbem, ita, vt raræ gentes sint,

fiat, ad quas aliqui de tribubus istis non translati sunt, & ubiqueque sunt seruiunt, & opprimuntur. Est autem captiuitas eorum perpetua: quia iam de eis nulla utilitas habenda est: & iam non est nasciturus Messias de eis, sicut prius quando ducti sunt in Babylonem: ideo licet peccatum eorum fuisset a principio tantum, sicut nunc est, ducti fuissent in captiuitatem temporalem, ut de eis Messias nasceretur postquam redirent in terram suam. Post mortem autem Christi, dato, quod peccatum eorum non esset maius, quam peccatum decem tribuum, esset captiuitas eorum perpetua: quia nulla utilitas de eis habenda est, sicut nec decem tribubus, quae translatae sunt in Assyrios.

Aduxit autem rex Assyriorum de Babylone. Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet, habitatorum alienigenarum introductio. Et dicitur: *Aduxit autem rex Assyriorum de Babylone.* Iste fuit Salmanasar rex Assyriorum, qui transfudit Israelitas de terra sua in terram Assyriorum, & et transfudit alios de terra Assyriorum in terram Israel. Dicunt autem aliqui, quod iste Salmanasar non transfudit omnes istas gentes ad terram Israel, sed quasdam earum: alias vero transfudit Assoradin rex Assyriorum, de quo habetur in libro Esdre: & tamen an rex Assoradin, & Salmanasar sint idem, vel duo reges declarabitur ibidem. *De Babylone, & de Cutha, & de Halath, & de Emath, & de Sepharuaim.* Iste sunt quinque gentes, quas transfudit Salmanasar ad terram Samaritae: & nominantur a quinque ciuitatibus, quae erant capita illarum regionum, ut patet de Babylone: nam nomen ciuitatis clarissime est, patet etiam de Sepharuaim: quia dicitur rex vrbis Sepharuaim, infra 19. & Isa. 27. & ista ciuitas non erat de regno Syrorum, sed capta fuerat a regibus Syrorum, & applicata regno suo. Emath etiam nomen ciuitatis est, quod non pertinebat ad terram Assyriorum: & tamen Assyrii subiugauerunt eam, ut patet infra 19. & Isa. 27. f. nunquid liberauerunt dii gentium singulos, quos vastauerunt patres mei, ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex ciuitatis Sepharuaim, scilicet patres mei reges Assyriorum vastauerunt illos. In Hebraeo dicitur: Ana, ubi nos dicimus Halath, & est nomen ciuitatis, quae aliquando in litera nostra vocatur Halath, & aliquando Ana, ut patet infra 19. & Isa. 27. ubi vocatur Ana: nam ponitur cum Emath, & Sepharuaim, sicut hic ponitur. *Et collocauit eos in ciuitatibus Samaritae pro filiis Israel.* Scilicet, fecit quod habitarent in terra illa, in qua habitauerunt prius Israelitae, qui iam translati erant ad Assyrios.

Quare rex Assyriorum adduxit alias gentes ad habitandum in ciuitatibus Israel. Quaeſtio X.

QVAERETVR, quare adduxit rex Assyriorum gentes istas ad habitandum in ciuitatibus Israel. Respondendum, quod hic potest quaeri quare translati sunt Israelitae de terra sua, vel quare istae gentes introductae sunt in terram Israel: si quaeratur de primo iam responsum est, quod transfudit eos, ne possent rebellare contra reges Assyriorum, quod possent facere si manerent in terra sua, cum essent coniuncti alijs gentibus, quae non erant de potestate Assyriorum. Quod autem gentes istae ducerentur ad terram Israel, rationale fuit: nam alias maneret terra sine habitatore, & tunc nulla esset utilitas regibus Assyriorum de terra illa: quia non perciperet inde aliqua tributa: ideo oportebat, quod ponerent ibi aliquas gentes. Posuerunt autem aliquas, quae erant de regno suo, de quarum fide nullo modo dubitabant scientes certissime, quod non rebellarent regibus Assyriorum, & sic fuit: nam non solum nunquam

F bellauerunt istae gentes regibus Assyriorum, & Chaldaeorum, & Medorum, atque persarum, sed etiam habuerunt malum zelum pro eis: nam quando ducti sunt, sicut Iuda, & Benjamin redierunt de Babylone istae gentes, quae erant in vrbibus Samariae prohibuerunt eis edificare urbem Ierusalem, & rescripserunt super hoc regi Artaxerxi dicentes: nos memores facti, quod in palatio comedimus, & quia lesiones regis videre nefas ducimus, misimus, & renunciauimus regi, 1. Esdre, cap. 4. & semper istae gentes prohibuerunt edificationem quousque rex iterum scripsit iubens, quod edificaretur Ierusalem, eod. lib. cap. 5. & 6. *Qui possederunt Samariam.* Id est, urbem Samariae, quae erat metropolis regni. *Et habitauerunt in vrbibus eius.* Scilicet, in vrbibus Samariae: quia cum ipsa esset caput regni omnibus ciuitatibus terrae illius dicebantur esse ciuitates Samariae. *Cumque habitare cepissent ibi non timebant Dominum.* Id est, a principio habitationis suae in terra Samariae non timebant Dominum, scilicet, colendo eum, sed sequebantur caeremonias idolorum, quas tenuerunt in terra sua. *Et misit eis Dominus leones.* Scilicet, mittere leones in illos ad occidendos eos, & moriebantur plurimi. *Qui interfecerunt eos.* Scilicet, occidebant multos de illis: quia a Domino mittebantur ad occidendos eos, & non poterant istae gentes euadere. *Nunciatumque est regi Assyriorum.* Cognouerunt gentes istae, quod a Deo occidebantur: ideo miserunt ad regem Assyriorum, qui transfuderat eas in terram illam, ut prouideret eis. *Gentes, quas transfudisti, & habitare fecisti in ciuitatibus Samariae.* Scilicet, quinque gentes, quae nominabantur a quinque ciuitatibus, quae habentur supra in litera. *Ignorant legem Dei terrae.* Id est, nesciunt caeremonias, quibus colere debeant Deum terrae illius, quia sunt noui in ea. *Et immisit in eos Dominus leones.* Id est, Deus terrae illius misit leones contra eos. *Et ecce interfecerunt eos.* Id est, occidit multos de ipsis, & non possunt resistere, cum plaga illa mittatur a Deo. *Et quod ignorant ritum Dei terrae.* Quasi dicat, solus est hoc, quia ignorant, quomodo colere debeant Deum terrae, & volebant concludere, quod mitteret eis rex aliquos de habitatoribus pristinis terrae illius, qui docerent eos caeremonias Dei terrae, & sic factum est: quia misit rex unum de sacerdotibus.

An leones isti, qui veniebant contra Samaritanos, possent venire naturaliter. Quaeſtio XI.

QVAERETVR de istis leonibus, quomodo veniebant contra habitatores terrae. Respondet Nicolaus, quod hoc poterat esse dupliciter: vno modo: quia terra erat aequaliter deserta, & crescebant bestiae contra habitatores eius. Alio modo, quod isti leones missi fuerunt a Deo ad occidendas gentes istas in poenam peccati. Dicendum tamen, quod primus modus non stat: accipit enim Nicolaus istum modum ex eo, quod habetur Exod. 23. Scilicet, non expellam eos a facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiae. Sed nunc non stat hoc. Primo: quia sicut expulsi fuerunt Israelitae, qui occupabant terram illam, ita introductae sunt quinque gentes, quae popularunt eam, & morabantur in omnibus vrbibus, in quibus prius morabantur Israelitae. Secundum patet: quia in litera dicitur, quod immisit Dominus leones in istas gentes: quia non timebant eum: ergo non erat propter solitudinem terrae: quia tunc non diceretur, quod immittebat Dominus leones in illos, sed quod leones veniebant contra eos Tertio patet: quia gentes istae miserunt ad regem Assyriorum, ut prouideret eis, & misit eis sacerdotem, qui doceret eos legitima Dei terrae, & tunc

Immisit Deus leones contra habitatores in terris Israelitarum.

A cessauerunt leones venire super eos: si tamen venissent super eos propter solitudinem terrae, non cessassent venire, quamquam sacerdos mitteretur a rege ad docendum gentes istas legitima Dei terrae. Dicendum ergo, quod solum veniebant isti leones, quia mittebantur a Deo ad occidendum gentes istas: & hoc erat, quia non colebant ipsum. Sic enim Deus saepe immittit leones, vel alias bestias contra peccatores: sic fuit de leone, quem misit Deus contra prophetam illum, qui comedit in Bethel contra mandatum eius, praeced. lib. cap. 13. Sic etiam misit Deus duos vrsos contra pueros, qui illudebant Elifaeo dicentes: ascende calue, & lacerauerunt quadraginta duos de eis, ut patet supra 2. alias etiam bestias Deus immittit contra peccatores, sicut misit crabrones ad fugandum Chanaanos, Exod. 21. & isti occidebant multos de Chanaanis, filios, qui latebant, & euadebant a facie Israelitarum: Deut. 7. & Sap. 12. alia etiam genera creaturarum Deus incitat, & ordinat ad poenam peccatorum. Nam nulla creatura est, quae Deo seruire non possit ad vltionem peccatorum, iuxta illud Sap. 5. Armabit creaturam ad vltionem inimicorum.

Quare Deus immisit leones contra istos habitatores terrae, cum essent Gentiles, & non obligarentur ad seruandam legem, & quae erant peccata, propter quae Deus puniebat in Gentilibus, & quae demittebat impunita. Quaeſtio XII.

QVAERETVR vltius, quomodo Deus misit nunc leones contra istos habitatores terrae, cum non colerent eum: quia isti erant Gentiles, & an puniret eos, quia non colebant eum, vel quia erant in terra, in qua prius erant cultores sui, & ipsi nunc non colebant Deum. Aliquis dicet, quod puniti sunt: quia offendebant Deum in cultu idolorum. Sic patet Leuit. 18. cum dicitur de Chanaanis, qui erant magni peccatores. *Species execrationes istas fecerunt accolaere terrae, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam.* Cauete ergo ne vos similes euomat cum paria feceritis, sicut euomuit gentes, quae fuit ante vos. Sic etiam patet Deuter. 18. f. omnia enim haec abhominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in conspectu tuo. In contrarium vero, quod non fuerunt puniatae gentes istae directe, quia non colebant Dominum: nam cum istae gentes manerent in terra sua, non colebant Dominum, sed idola: & tamen Deus non mittebat leones contra illas, immo ita inceperunt facere in terra Samariae, sicut facere soliti erant antiquitus. Dicendum ergo, quod Deus non misit leones contra gentes istas solum, quia colebant idola, sed quia erant in terra pertinenti ad cultores Dei, & in ea non colebant Deum. Patet primum: quia alias omnes Gentiles punirentur a Deo, quia peccabant in idolatria: & tamen non puniebantur: quia sic non mansissent aliqui Gentiles in terra. Item eodem modo coluerunt istae gentes idola, dum essent in terra sua, & in terra Samariae: & tamen non fuerunt puniti in terra sua, sed in terra Samariae. Item patet: quia dicitur hic: cumque ibi habitare coepissent, non timebant Dominum, & immisit Dominus eis leones: & sic videtur, quod ibi non timebant Dominum veniebant leones super eos, & non absolute: quia non timebant Dominum. Item patet magis, quia Deus non co-fueuerat punire, nisi peccata Israelitarum, ut patet Amos 3. f. tantummodo vos cognouit ex omnibus nationibus terrae, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. Iste autem gentes habebat iam locum Israelitarum, cum habitarent in terra eorum: ideo dum ibi manerent punienda erant peccata ipsorum, sicut Israelitarum, quia non colerent Deum. Apparet hoc magis, quia ista terra erat sedes cultorum Dei: ideo, qui succedebat in ea debebat accipere eam cum onere suo, scilicet, ut coleret Deum, sicut priores habi-

A tiores: nam alias videretur praediciari cultui Dei: quia cum habitatores terrae illius tenerent prius ad cultum Dei, si isti, qui superuenirent, non tenerentur ad colendum Deum, praediciari cultui Dei: quia diminueretur nimis: ideo tenebantur isti indirecte ad colendum Deum nunc specialiter propter terram, in qua erant. Sic etiam iura obligant indirecte Iudaeos ad soluendum decimas personales, & oblationes, si incipiunt habitare in domibus, in quibus habitabant prius Christiani: Iudaei enim non tenent directe ad decimas personales: quia decimae personales dantur intuitu personae, sed Iudaei non sunt personae pertinentes ad Ecclesiam, ideo non tenentur: si tamen incipient habitare in domibus, in quibus prius habitabant Christiani, & non soluerent oblationes, & decimas personales, fraudarent Ecclesiam parochialis, intra cuius limites terrae essent domus, quas habitarent Iudaei: quia habitatores earum prius dabat Ecclesiae decimas personales, & oblationes: ideo cum Iudaei occupent locum illorum, tenebantur ad decimas, & ad onera subeunda, & quae tenebantur priores habitatores. Ita fuit hic. Item patet, quia ista terra specialiter erat Dei: quia ipse per miracula, & signa acquisierat eam de manu priorum habitatorum, & tradiderat Israelitis possidendam, nec erat terra ipsorum, sed ipsi erant tanquam aduenae, & coloni in ea, iuxta illud Leuit. 25. f. terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos aduenae, & coloni mei estis. Sic ergo isti nouiter venientes ad habitandum in terra, in illam erant coloni, & aduenae Dei, ideo poterat imponere eis quamcunque legem seruandam: quia erant in territorio suo. Item patet magis, quia Deus acceperat istam terram specialiter velut terram sanctam, & nolebat, quod contaminaretur peccatis habitatorum: ideo si delinquerent in ea Israelitae, siue quicumque alij, Deus puniret eos peccata illorum, in quantum per peccata sua terram maculabant. Sic patet Leuit. 18. cum dicitur: Ne polluamini in omnibus his, quibus contaminatae sunt vniuersae gentes, quas ego eiecimus ante conspectum vestrum, ex quibus polluta est terra, cuius ego scelera visitabo, ut euomat habitatores suos, sed terra illa polluebatur per quicumque ibi peccaret: ideo Deus puniebat gentes istas, quia peccabant in terra illa, & non quia absolute peccabant. Ad rationem in contrarium dicendum, quod colere idola, & facere similia est peccatum contra ius naturae: ideo quicumque agat, peccat, & sic iuste omnes homines idolatrae: puniri poterant a Deo, & et ipse puniit omnes idolatras in alio saeculo: hic tamen raro puniebat Deus Gentiles pro idolatria, sed potius puniebat eos pro iniustitia, quae erat erga proximos, & pro alijs peccatis turpibus, sicut viri Sodomitae, qui non haberent legem, puniti fuerunt grauissime a Deo pro scelere pessimo, Gen. 19. & quia terra esset tunc plena idolatria: tamen nulla gens sic puniata est pro idolatria: aliqui tamen qui excedebant nimis aliquas gentes in cultu idolorum, puniebantur a Deo pro idola, sed raro hoc erat. Cum autem dicitur Leuit. 18. quod Chanaanai fecerunt omnes abhominaciones istas, & terra euomuit eos, dicitur, quod non agitur ibi de idolatria, sed de turpitudine in actu venereo, scilicet, tum ad gradus prohibitos, & quia homines pecoribus miscebantur. Cum autem dicitur Deut. 18. quod propter scelera delebit Deus Chanaanos a conspectu Israel. Dicendum, quod ibi agitur de peccatis superstitionis, scilicet, de augurijs, diuinationibus, phitonicis, & necromanticis, & alijs huiusmodi. Et propter haec peccata expulit Deus Chanaanos de terra non quidem solum, vel principaliter, cum Leuit. 18. dicitur, quod propter alia expulsi sunt, sed dicitur hoc, quia ista erant sufficientia ad hoc, quod expellerentur de terra, etiam si nulla alia egerent.

Iudaei quare tenentur ad decimas, & oblationes dadas Ecclesiae.

Deus raro puniebat hoc saeculo Gentiles pro idolatria: bene tamen pro alijs peccatis, & quare.

Quomodo

Quomodo cognouerunt gentes iste leones esse immisos a Deo. Quæstio XIII.

QVAERETVR vterius, quo cognouerunt gentes iste, q leones illi mittebantur a Deo ad occidendum ipsas. Dicendum, q hoc poterat patere ex multis. Primo: quia leones multi veniebant, quot nunq visi fuerant venire alijs: ideo istud erat ex aliqua causa speciali. Secundo ex ipsorum leonum ferocitate: quia veniebant ad vrbes, & loca populata, & ibi occidebant viros, quod alias nunq fiebat, sed solu in montibus, vbi erant lustra ferarum occidebantur homines a leonibus. Tertio patebat hoc ex impossibilitate euadendi: quia homines quantuncunq diligenter se conseruarent, non poterant euadere mors leonum. Et in hoc apparebat, q erat a Deo: quia si istud esset per accidens, vt potest, q desiderio ciboru leones exirent de motibus ad occidendu homines, possent hoies se tueri ab illis, & nunc non poterant. Sic etia si homo per malitiam sua velit alteri homini nocere, poterit ille diligenter se habes effugere plagas, quas ille inferre vult. Si tn Deus inferre velit plagam, quocunq homo se vertat, non pot euadere illam: sed si euadit vnum malum incidit in aliud. Sic patet Amos 5. Vt desiderantibus diem Domini, ad quid eam vobis dies Dni ista tenebra, & no lux, qno si fugiat vir a facie leonis, & occurrat ei versus, & ingrediatu domu, & innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber? Vocatur aut dies Dni illa, qua assignata est a Deo ad inferendum aliquibus penam: sed ita erat hic, quia non poterant isti effugere iram leonum: ideo cognoscebant a Deo esse istud, quia leones supra vires suas agebant. Quarto patebat, quia istud erat contra oem consuetudinem: na nunquam visi fuerant leones in terra illa exire ad occidendu viros per diuersa loca: ideo oportet, q reduceretur istud in aliquam causam superiorem, s. Deum: Quinto patebat: quia forte leones isti solum occidebant viros, & foeminas, & nullius cadauer comedebant, nec lacerabant: & tunc manifeste appareret, q non faciebant leones ex desiderio ciborum, sed qa Deus immittebat eos ad faciendum hoc. Et hoc verisimile est: quia sic factum est de viro Dei, que percussit leo: nam Deus misit leonem ad percussendum eu, & non lacerauit cadauer eius, nec comedit quidquam, nec etiam lesit asinum, sed manebat mansuetus apud asinum, & cadauer taquam essent duo asini, & non iam leo: preced. lib. cap. 13. Sic etiam fuit de quadraginta duobus pueris, quos occiderunt duo vrui missi a Dno, quia illudebant Eliseo, supr. 2. & tamen de illis vrui non dicitur, quod comederunt aliquid de cadaueribus puerorum, sed solum, quod lacerauerunt illos, scilicet, occiderunt.

Quare dixerunt, quod immissi erant leones, quia ignorabant legitima Dei terræ, & non dixerunt, quia peccabant contra Deum. Quæstio XIII.

QVAERETVR vterius, quo dixerunt iste gētes, q Deus immisit leones in illos: quia ignorabant legitima Dei terræ, & cur non dixerunt simpliciter, q iste gētes peccabant contra Deum, & misit leones contra illos, & quo non dicebant, q pp cultu idolorum hoc fieret. Respondendum, q iste gentes non erant informatæ bene circa veritatē deitatis, sicut et alij Gentiles, & putabant esse varios deos, & q quidam dij haberent potestates quarundam terraru, & alij aliaru. Et fiebat diuisio dupliciter: vno modo, q quidam dij habebant potestates super montes, vbi

F cunq essent montes, & alij super valles, vbicunq essent valles, & alij super agros, & alij super flumina. Alius modus diuisionis erat, q terræ diuiderent per prouincias, aut regna, vel vrbes, & quidam Deus haberet potestatem super vnā prouinciam, vel regnu, & alius super aliam. De primo modo patet preced. li. cap. 20. cum dixerunt Syri ad regem suu Benadad: Dij motium sunt dij eorum: ideo superauerunt nos: & ibi dicitur: Dixerunt Syri: Deus montium est Dns, & non Deus vallium. De secundo patet hic, qui auoluerunt quendam Deu habere potestatem super terrā Samariæ, & illius nesciebant cæremomas gentes istæ. Considerandū vterius, q non putabant iste gentes se peccare, quia colebant idola: quia tunc dixerunt, q Deus percutebat eos, quia colebant idola: & tn dixerunt, q percutebant, quia nesciebant cæremomas Dei terræ illius. Item patet, quia si iste gentes putauissent se percuti, quia colebant idola, cessarent colere idola, & non quaereret aliud remedium: miserunt tn ad regem Assyriorum, vt mitteret eis facidore, qui doceret eos legitima Dei terræ illius: ergo non putabant se peccare colendo idola: ratio huius prouenit ex p-supposito suo, quia ipse p-supponebant, q qualibet terra haberet Deum suum, & ille coleret in aliqua imagine, & q non præiudicaret Deo terræ alicuius, q in terra ipsa coleretur alius Deus, dum tn exhiberent ipsi deo de terra illa debitæ cæremoniæ: & hoc potissimè, quia apud oēs gentes consuetum erat, & illi le non puniebant, etiam q apud omnes gentes erat peccatum esse nō putabant. Itē, quia ipsi semper coluerant idola, & nunq fuerant puniti, & nunc puniebant cum habitarent in terra noua: ideo non pp idola opinabant se puniri, sed pp cæremomas Dei terræ illius, quas non obseruabant cum ignorarent eas. Et aliquo modo isti verum putabant, & aliquialiter errabant: na q essent terræ distinctæ per deos falsa opinio erat, cum vnicus esset Deus: q tamen puniantur ipsi, quia non seruabāt cæremomas Dei terræ huius, verum erat. Nam ille, qui erat Deus omnium terrarum, specialiter elegerat sibi istam terrā, vt esset sanctificata sibi, & volebat, q in ea obseruarentur cæremoniæ cultus, quas tenebant primi habitatores, & ipsi non tenebant eas: ideo puniebantur. Postquam verò acceperunt cæremomas illas, leones non percusserunt eos sicut prius.

De varia potestate Deorum, quam ponebant Gentiles, & de distinctione officiorum Deorum, & de multis dictis poetis. Quæstio XV.

QVAERETVR vterius, quo dicebāt iste Gētes, q Deus terræ illius immittebat leones cōtra istos non obseruantes cæremomas eius, cū putaret nō posse mittere leones cōtra ipsos, quia dij isti nullius potestatis erant. Rōndendum, q iste gentes putabant, q poterat Deus illius terræ mittere leones cōtra ipsos, si peccarent eum omittēdo cæremomas illius. Pro quo sciendum, q Gētilēs diuidebant deos, sicut iam dictū est, & eis attribuēbāt aliquid posse, & auferebant aliquā potentiam. Primū, q auferebant cuilibet Deo erat infinitas potentie: nam nō concedebant alicui de dijs suis omnipotentiam, vnde non putabāt per virtutem deorum posse fieri quæcunq nos optaremus fieri: & ista positio venit potissimè a philosophis, qui non concesserunt aliq potentiam infinitam. Vnde Aristoteles primo de Cœlo & mūdo, dicit: q terra nō pot moueri, quia non est aliqua potentia potens eam expellere de medio mundi. Secundum erat, q non concedebāt alicui Deo, q posset facere contra ea, quæ erant fataliter disposita.

Pro

Opinio Gētiliū de deorum multitudine.

Fata tria, q Gētilēs posuerunt ad secundam.

Pro quo sciendum, quod Gētilēs posuerunt tria fata, scilicet, Clotho, Lachesis, & Antropos, quæ fuerunt filie Demogorgonis primi Dei patris oīum deorum: Clotho dicitur esse fatū, ad qd pertinet rerū inceptio: Lachesis est fatū, ad quod pertinet rerū extensio, & cōtinuatio in essendo. Antropos est fatū ad qd pertinet res complere, & destruere: vnde Clotho interpretatur euocatio: qa euocat res de non esse ad esse, cū det inchoationē essendi. Lachesis interpretatur protractio siue extensio: qa continuat esse rerū, esse autem nostrū cū sit in successione est quædā extensio: nulla. n. res habet toru suū esse simul, nisi sit purus actus, & talis res est eterno. Antropos interpretatur abscisio, vt quidam volunt, vel magis interpretatur conuersio. s. quia res conuertit ad suū principium: nā principii rei erat nō esse cum res educta fuerit, quia aliqn nō erat. Vel dicitur antropos. i. sine conuersione, quia postquam res ordine fatali destruitur non potest redire ad esse. Vnde de officio istorum fatorum dicitur.

Clotho colum baiulat, Lachesis trabit, antropos ocat.

De istis tribus dispositionibus fatalibus dixerunt antiqui Gētilēs, q quidquid per istas statutum esset, firmum erat, & nō poterat mutari per aliquam humanam solertiam: immo nec per potentiam alicuius Dei, sed, quod etiam acta deorum cadebant sub dispositione fatali. De hoc ait Seneca in tragædia quinta, cuius titulus est Oedipus.

Fatis agimur, credite fatis.

Non sollicitè possunt curę

Mutare rati flumina fusę.

Quidquid agimus venie ex alto:

Seruatque sua decreta Colus.

Lachesis dura reuoluta manu

Omnia seculo tramite vadunt.

Primumque dies dedit extremum.

Non illa Deo vertisse licet.

Que nexa suis currunt causis.

Et sic patet, q dij non possunt auertere id, quod fataliter dispositū est, q aut etiam ipsi dij sint subiecti fato, apparet per Ouidium 9. Metamor. g. introducit Iouem loquentem ad venerē Deam, cum ait.

Tu sola insuperabile fatum.

Nata mouere putas, intres licet ipsa sororum

Tecta tuum cernes illic molimine vasto.

Ex ere, & solido verum tabularia ferro.

Que neque concursus cęli, nec fulminis iram,

Nec metuunt vllas tuta, atq; eterna cauernas.

Inueniens illic inscripta adamante perenni:

Fata tui generis.

Et sic q Venus esset dea, tn nō poterat mutare fatu, nec aliqs alius de dijs hoc poterat. Etia fatalia sui generis descripta erāt in tabulis factorū: ergo tā ipsa, q oēs alij dij, de quorū genere erat ipsa subijciebant fato. Quæ aut non erant determinata fatali dispositione, poterant ipsi dij: ideo putabant Gētilēs, q dij sui adiuuabāt eos in bellis, sicut dixit Achaz de dijs Syrię. s. dij regū Syrię auxiliant eis, quos ego placabo hostijs 2. Paral. 28. sic et Lephte locutus est ad regē Ammonitarū: Iudi. 11. f. Nōne ea, q possedit Chamus Deus tuus tibi iure debent? q aut Dns Deus nr victor obrinuit in nram cedēt possessionē. Qd sicut ea, q obrinuit i bello Chamus Deus Ammonitarū, & Moabitarū ptinet ad eos, ita illa, q Deus Israel in bello obrinuit ptinet ad Israelitas. Propter hoc aut Gētilēs dicebant deos suos in bellū, vt eos adiuuarent. Sic patet de Philistinis, qn pugnauerunt 3. Dauid: na tulerūt secū deos suos, & postea cū fugissent de bello, reliquerunt eos, & Dauid, & viri sui inuenientes illos combusserunt sup. 2. li. c. 5. & 1. Para. 14. sic et Idumæi qn pugnauerunt 3. Amasiā duxerunt Alph. Toft. super iij. Reg.

A deos suos in bellū, & Amasias captiuauit Idumæos, & deos ipsorū, & postea coluit eos captiuos 2. Paralipo. 25. Ipsi quoq; poetę introducunt deos pugnantētes p cultoribus suis, & pp hoc erat bellū iter deos, quibusdā fauentibus vni parti, & alijs alteri, sicut venus cōtendebat in consilio deorū p Heneā, & Troianis. Iuno aut cōtendebat, q Turnus rex Rutulorū superaret, vt patet p Virgiliū 10. Acneidos. Simile et p Homerū i Illiade. Vnde et ipsi Troiani, qn ibāt contra Græcos, & introibant ad cremādū naues ipsorum, sciebant secum deos suos, vt ait Ouidius 12. Metamor. Propter hoc etiam, quando aliqui Gētilēs superabant hostes suos laudabant deos suos, & faciebant sacrificia, & festiuitatem magnam, vt patet de Philistinis quando ceperunt Samsonem: Iudi. 16. f. Congregati sunt principes Philistinorum, vt immolarent hostias magnificas Deo suo Dagō, & epularentur dicentes: tradidit Deus noster inimicū nr̄m Samson in manus nostras. Sic et q Philistinī occiderunt Saulē, & filios eius in bello, affixerunt caput suum in templo Dagon, & arma eius consecrauerunt in templo Astaroth supra 1. lib. ca. vltimo & 1. Paralip. 10. putabant etiam Gētilēs, q vnus Deus poterat impedire alium, si vellet aliquid agere in parte illa orbis, quæ pertinebat ad eum. Sic putauerunt Syri, q dij sui non præuulerant cōtra Deum Hebræorum, quando pugnauerunt contra Achab, eo q credebant Deum Israelitarū esse Deū montium, & Deum suum esse Deū valliu: preced. lib. cap. 20. Putauit, n sic Ouidius 2. Meta. qui introducit Iunonem orantem Nereum, & Theridē deos maris, ne permitterent vtranq; Vrsam tingi Oceano, & tn ipse ponit vtranq; Vrsam Deum, cum ait.

Ac si vos sese tangit contemptus alumna,

Gurgite cęrulo septem prohibete Tritones,

Et sidera cęlo stupri mercede recepta

Pellite, ne sacro tingatur in equore pellex.

Putabant etiam, q vnus Deus, quantuncunq esset potens, non poterat facere aliquid in parte orbis assignatæ alteri Deo, siue illud esset contra illum Deū, cuius erat illa pars, siue non: sed si aliquid veller face re, oportebat, q oraret Deū, cuius erat illa ps, & ad pces eius ille faceret: sic. n. iuno, q erat maxima dearū. s. soror Iouis, vt patet tragædia prima, cuius titulus est: Hercules furēs, cum voluit, q Septentriones non tingerentur equore, non potuit per se facere, sed orauit Nereū, & Theridē deos maris hoc efficere, vt patet in allegato exemplo. Sic etiam cadē Iuno cum voluit Aeneam, & reliquos Troianos pde re in mari incutiēdo vēs os validos, n potuit p se face re, sed orauit eorū deū vētorū, vt hoc faceret, dicens.

Gens inimica Tyrhenum nauigat equor,

Illum in Italiam portans, vltisq; penates,

Incite vim ventis submersasq; obrue puppes.

Putabat etiam a fortiori, q posset quilibet Deus punire cultores suos, qn irasceretur contra eos pro peccatis ipsorum: sic enim dicit Ouidius 8. Meta. q Diana offensa a Græcis: quia occiderant quandam ceruam cōsecratam ei, vel ex alia causa, vt quidam volunt, misit aprum quēdam in terram Calidonie, qui vastabat totam terram. Sic etiam dicitur tragædia quinta, cuius titulus est: Oedipus q quia Oedipus occidit patrem suum Laium, & accepit matrem suā Iocastam in vxorem, venit magna pestis super terrā. Si igitur putauerunt Gētilēs, q Diana poterat mittere aprū ad vastādū terrā: quia offensa fuerat a cultoribus suis, possent etiam rationabiliter iste gentes putare, q Deus terræ illius offensus ab incolis: qa non seruabant cæremomas eius, mitteret leones cōtra illos, & sic putauerunt, q Deus terræ illi faciebat hoc

Bellū iter Deos Gētilium.

Y hoc

hōc, qđ nō eſſet oīpotēs, ſed ſicut alij dij gentiliūm. Preceptū autē rex Aſſyriorū, dicens: ducite illūc vnum de ſacerdotibus. Creditū etiam rex, quōd propter iſtūc eueniebat plaga à leonibus in terrā illā, nō iuſ ſit, qđ mitteretur illūc vnus de ſacerdotibus, qui fuerant prius in terra illa, & doceret cęremonias Dei terrę illius ipſos habitatores. Quos inde captiuos adduxiſtis. Dixit hoc rex ad ſeruos ſuos Aſſyrios, qui captiuos auerant Samaritas, & duxerant omnes tam laicos, quā ſacerdotes. Et vadat, & habitet cum eis. Non miſit rex multos de Samaritis ad habitandum in terra illa: quia illi poterat coniuurare cum gentibus vicinis contra regem Aſſyriorū, ſed miſit vnicū ſacerdotem, qui ſufficienter poterat inſtruere habitatores terrę illius in cęremonijs cultus Dei, & nihil poſſet nocere conſultando contra regem Aſſyriorū, quia vnus erat. Et doceat eos legitima Dei terra. i. doceat eos cęremonias, quas Deus terrę illius vult ſibi obſeruari. Itē cum veniſſet vnus de ſacerdotibus his, qui captiuos ducti fuerant de Samaria. C. redijt iſte Sacerdos in terram Samarię, de qua captiuus ductus fuerat. Habitauit in Bethel. Itud ſuit, quia in Bethel erat prius locus ſanctificationis, cum vnus de vitulis aureis eſſet ibi cōtempore, quo manebant Iſraelitę in terra, & erat ibi ſummus ſacerdos terrę illius: quod patet Amos 7. eum dicitur. Et miſit Amafias ſacerdos Bethel ad Ieroboam: & iterū dicitur: Dixit Amafias ad Amos, qui vides, gradere, fuge in terram Iuda, & comedere ibi panem, & ibi prophetabis, & in Bethel non adijciet vltra, vt prophetes, quia ſanctificatio regis eſt, et domus regni eſt. Et docebat eos quomodo colerent. Dominum. i. docebat eos de cultu Dei veri, vt leones ceſſarent percutere ipſos.

Vnus de ſacerdotibus, qđ captiuus erat, ductus eſt Samaria.

Quis fuit iſte ſacerdos, qui venit ad inſtruendum Samaritas in cultu Dei, & quem ritum docuit. Quęſt. XVI.

Quis fuit iſte ſacerdos, qui venit ad inſtruendum Samaritas in cultu Dei, & quem ritum docuit. Quęſt. XVI. Quid eſt in Samariam, vt doceret gentes illas, & quomodo poterat eſſe de captiuis Samarię. Aliquis dicit, quod non poterat eſſe de ſacerdotibus Samarię: quia in Samaria nō erant ſacerdotes, ſed omnes ſacerdotes erant in regno Iuda. Nam quando Ieroboam fecit vitulos aureos in terra Iſrael omnes ſacerdotes, & leuitę reliquerunt vrbes ſuas, & ſuburbana, & poſſeſſiones ſuas, & tranſierunt ad regnum Iuda 2. Paralip. 11. Sed dicendum, qđ aliquis ſacerdos erat in Samaria, immo multi, quando Iſraelitę tranſlari ſunt ad terram Aſſyriorū. Nā Ieroboam conſtituerat multos ſacerdotes: nam quicunq; volebat implebat manum ſuā, & efficiebatur ſacerdos, præcedenti lit. ap. 1. & 13. & 2. Paralip. 13. poſſiſſime autem hoc: quia Ieroboam permittebat quibuſcunq; de infimis in populo effici ſacerdotes, & de iſtis erant valde multi. Sed aliquis dicit, qđ non poterat eſſe ſacerdos, qui miſſus eſt de iſtis: quia ille doceret gętes illas colere vitulos, & non colere Deum, & tamen hic dicitur, qđ docebat eos colere Deum, ergo videt, qđ nō erat de iſtis ſacerdotibus, ſed de illis, qui erant de genere Aaron, & colebant Deum verum. Dicendum, quod nō erat de illis: quia ſicut dictū eſt omnes ſacerdotes, & leuitę tranſierāt de regno Iſrael, in regnum Iuda, & ibi manebant: & tamē de regno Iuda nullus ductus fuit in Aſſyrios, ſed ſolum de regno Iſrael: ideo oportuit, quod iſte eſſet ſacerdos de illis, quos conſtituerat ſibi Ieroboam de infimis populi, de quibus erant multi in terra Iſrael, & hoc ſignificatur hic, cum dicitur: vnus de ſacerdotibus, qui captiuus ductus fuerat de Samaria. Quęſt. dicit, quod multi erant.

Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII.

Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII.

Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII.

Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII.

Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII.

Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII.

Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII. Quis ſacerdos quem ritum colendi docuit habitatores Samarię. Quęſtio XVII.

non ſeruando illā. Si autem dicatur, qđ propter terram, in qua erant, obligabantur colere Deum ſecū dum cęremonias Hebręorum, non ſtat: quia tunc ipſi Chananęi, qui manebant in terra manentibus Hebręis obligarentur ad illas cęremonias, & ſi non ſeruarent eas, mitterentur leones cōtra eos, ſed falſum erat: quia non legitur leones fuiſſe miſſos contra aliquam vnam gentem, niſi contra iſtam. Item dato, qđ obligarentur iſte gentes ad cęremonias iudaicas: quia erant in terra illa: tamen non peccarēt non exhibendo illas: quia habebant ignorantia inuincibilem: nam ipſi non poterant ſcire naturaliter ſc obligatos eſſe ad illas cęremonias. Nam quanquā tenerentur iſte gentes credere eſſe vnicū verum Deum: tamen nō apparebat, an iſte Deus eſſet Deus Hebręorum, nec tenebantur credere eſſe illū, quouſq; conſtaret eis per manifesta miracula. Et dato, qđ conſtaret illum eſſe verum Deū, non obligabantur adhuc iſte gentes ad obſeruandū cęremonias iudaicas: quia non date fuerant ad obligandū oēs homines, ſed ſolū Hebręos. Et ſi Deus vellet, qđ oēs illi, qui eſſent in terra Chanaan, obligari eſſent ad cęremonias eius: quia terra illa ſpecialiter erat ſua, hoc nulli homini conſtabat, & ſic nullus peccaret nō obſeruando eas. Patet ergo, qđ iſte gentes nō peccabāt in nō exhibēdo Deo cęremonias iudaicas, ſed ſolū peccabant: quia idola colebāt, & qđ Deū nullo modo honorabant exhibētes qualēcūq; cęremoniam.

Ex hoc poteris reſpondere ad id, qđ queritur de Indis nouiter reperijs ab Hiſpanijs, an obligarētur ad legem Chriſti ſc, qđ perirent æternaliter.

Quare Leones miſſi ſunt contra iſtos Samaritas. Quęſtio XVI.

Quare Leones miſſi ſunt contra iſtos Samaritas. Quęſtio XVI. Quare Leones miſſi ſunt contra iſtos Samaritas. Quęſtio XVI. Quare Leones miſſi ſunt contra iſtos Samaritas. Quęſtio XVI.

An iſte gentes obligarentur ad cęremonias legis Moſaycę, & quis ſit ille cultus, ad quem omnes homines obligantur Deo naturaliter. Quęſt. XVIII.

An iſte gentes obligarentur ad cęremonias legis Moſaycę, & quis ſit ille cultus, ad quem omnes homines obligantur Deo naturaliter. Quęſt. XVIII. An iſte gentes obligarentur ad cęremonias legis Moſaycę, & quis ſit ille cultus, ad quem omnes homines obligantur Deo naturaliter. Quęſt. XVIII.

Quo tenetur homo ad exhibendum Deo cultum.

Quo tenetur homo ad exhibendum Deo cultum. Quo tenetur homo ad exhibendum Deo cultum. Quo tenetur homo ad exhibendum Deo cultum. Quo tenetur homo ad exhibendum Deo cultum.

Alph. Toſt. ſuper iiij. Reg.

Y 2 Deus

Deus puniat pro illa causa, sed pro alia: ut pote, si quis peccauerit fallendo proximum, & Deus velit ipsum punire, non oportet, quod puniat eum pro hoc, sed poterit punire ad ostendendam gloriam suam: ideo postquam semel ostenderit gloriam suam puniendo illum, poterit cessare pena, & manebit adhuc ille in peccato. Etiam dato, quod multi peccent in simili crimine, & equaliter peccent, non oportet, quod Deus puniat omnes, vel nullum, sed quosdam puniet, & alios non, si tamen causa mortua, & promeritoria esset: solum illud crimen, omnes punirentur, vel nullus: & tamen dato, quod sit causa promeritoria eadem, mortua non est eadem: quia forte Deus non punit hic istum: quia peccauit, licet peccauerit, sed ad ostendendam gloriam suam in illo, vel propter aliam causam, & quia illa causa sufficienter habetur puniendo unum in illo crimine, & non alios criminosos, ideo Deus in presenti alio quando punit quosdam criminosos, & alios non. Sic autem fuit in proposito, quia mortuum Dei ad puniendum gentes istas, fuit ad ostendendam potentiam suam: quia forte reges Assyriorum putarent quod Deus erat impotens, & quod non potuisset defendere Israelitas de manu eorum. Voluit ergo Deus ostendere potentiam suam regi Assyriorum mittendo leones contra gentes istas, quae erant in terra eius, & non colebant ipsum, per quod apparebat, quod etiam priores habitatores terrae ideo expulsi fuerant de terra, quia Deus voluit eos expellere: quia non colebant ipsum, sed vitulos aureos: & sic merebantur istas gentes puniri: quia alias ab astrologis Pladies, vel Athlathides: & non merebantur hoc, nisi quia colebant idola, & tamen Deus non puniuit eas propter hoc, sed ad gloriam suam ostendendam modo assignato. Ex quo patet, quod istae Gentes mererent, cum erant in terra sua, mitti leones contra se, non mittebant, quia non ostenderetur ibi gloria Dei, mittendo illos ad intentionem ad quam nunc volebat. Eodem modo dato, quod aliae Gentes colerent idola, & mererentur contra se mitti leones, non mittebantur: quia non ostendebatur ibi gloria Dei ad casum istum, quem nunc volebat Deus. Idem etiam erat de Chananeis, qui habitabant in terra illa, & non seruabant ceremonias iudaicas, & tamen non mittebantur leones contra eos: quia mittendo illos non ostenderet ibi potentia Dei ad finem, ad quem ipse volebat: & sic licet multae gentes mererentur mitti contra se leones eo tempore, contra nullam missi sunt nisi contra Samaritanas ex causa dicta. Et apparebat valde in hoc potentia Dei, quia antequam isti colerent Deum, veniebant leones contra eos, quos nullus poterat euadere, & postquam ceperunt tenere ceremonias cultus diuini, cessauerunt leones illico venire: ideo apparebat Deum potentem esse super leones ad mittendum eos contra praeruaricatores cultus sui, & ad cooperandum eos a cultoribus suis, & sic potuissent defendere priores habitatores samariae a regibus Assyriorum, si illi coluissent verum Deum: nam poterat mittere leones contra Assyrios, sicut nunc misit: & tamen, quia recesserunt a cultu suo, permisit eos in manibus Assyriorum. *Et unaquaeque gens fabricata est Deum suum.* Erant quinque gentes, & fecerunt quinque Deos, quos tenebant in ciuitatibus, in quibus morabantur, & isti dii erant, quos tenebant istae gentes in regionibus suis antequam transferrentur in Samariam, sic patet infra in litera. f. & cum Dominum colerent, dis quoque suis seruiebant iuxta consuetudinem gentium, de quibus translata fuerat Samariam. *Posueruntque eos in Phanis excelsis.* i. posuerunt istas statuas Deorum suorum in quibusdam templis excelsis: quae erant in montibus, vel in collibus intra vrbes, vel extra.

Cusa
quare misit
si fuerunt
leones.

F *Quae fecerunt Samaritae.* Inrelligitur hoc de Israelitis, qui fuerant prius in terra, & iam translati erant in Assyrios, & vocantur Samaritae, quia habitabant in terra Samariae. Isti dum manerent in terra, colebant idola, & faciebant templa per diuersa loca in montibus & collibus, & intra vrbes, & manserunt illa templa facta venientibus in Samariam istis gentibus: ideo posuerunt deos suos in templis illis, nec curauerunt facere de nouo templa. *Gens, & gens in vrbus suis, in quibus habitabant.* i. quaelibet gens ponebat idolum suum in vrbus suis, in quibus habitabat: erat enim tota terra Samariae diuisa in quinque partes propter quinque gentes, & in omnibus vrbus, quae pertinebant ad vnam gentem erat idolum gentis illius per diuersa templa, & sic de singulis gentibus, ut in qualibet vrbe, & loco haberent templum, in quo adorarent, & Deum, quem colerent. *Viri enim Babylonij fecerunt Socothbenot.* Hic ponuntur nomina deorum istarum gentium: erat autem vna gens Babyloniorum, quae erat praecipua, & ista habebat Deum, cuius nomen erat Socothbenot. aliqui putant ista nomina esse Hebraea, & esse appellatiua: alij vero dicunt esse propria istarum gentium, ut infra dicitur, & interpretant Socothbenot tabernaculum filiarum: quia Socoth est tabernaculum, Benot signat filias. Et alij dicunt, quod erat Deus Babyloniorum, & in modum gallinae habentis sub se pullos. Et hoc fecerunt Babylonij ad similitudinem cuiusdam celestis constellationis, quae vocatur gallina cum pullis, & sunt stelle simul in signo tauri, & vocantur ab astrologis Pladies, vel Athlathides. Et quia erant Babylonij astrologi, posuerunt istam constellationem ut Deum, & figurabant eam sic. *Viri enim Cutheni fecerunt Nergel.* Ista erat secunda gens, & vocantur Cutheni de Cutha regione, vel vrbe: Iosephus tamen dicit, quod antiquo hoc vocabulo habebatur, eo quod a prouincia Persida, & a quodam flumine, quod Cutha vocatur, migrari videretur: sed non differt, quod Cutha sit nomen vrbis, vel fluminis, aut regionis. *Et viri de Emath fecerunt Asima.* fecerunt idolum nominis Asima. Sciendum autem quod Emath est quaedam ciuitas, vel, ut alij volunt, est regio in terra Syriae, & est coniuncta terrae Israel in latere aquilonari: vnde Num. 34. cum ponitur terminus terrae Chanaan, ponitur Emath in latere aquilonari. Dicendum, quod non accipitur Emath hic pro illa vrbe, vel regione: quia tunc isti, qui essent de Emath cum habitarent in Samaria non viderentur translati de terra sua, sed manentes in eadem. Item patet, quod istae gentes erant de terra Assyriorum, & tamen Emath non erat de terra Assyriorum, sed de terra Syriae, quae est coniuncta Samariae, ideo dicendum, quod erat alia Emath in terra Assyriorum, de qua translata fuit ista gens. *Porro Heuui fecerunt Nebabaz, & tharthac.* Ista gens habuit duos deos sicut, & alia gens, quae erat de Sepharnaim. Sed aliquis dicit, quomodo dicitur hic de Heuuis, quia Heuui erant vnus de septem populis terrae Chanaan, ut patet Exod. 3. & hic dicitur de quinque gentibus translatis de terra Assyriorum in Samariam. Dicit poterat, quod aliqui Heuui sunt in terra Chanaanorum, & aliae gentes sunt in alijs partibus terrarum, quae etiam vocantur Heuui, sicut nunc diximus de Hemath, quia vna Hemath est in terra Syriae, & alia in terra Assyriorum. Dicitur autem, quod Heuui vocantur hic quidam populi de vrbe, vel regione, quae vocatur Alath: quod patet: quia supra ponitur, quod istae gentes translatae fuerunt de quinque regionibus, scilicet, de Babylone, & de Cutha, & de Alath, & de Emath, & de Sepharnaim: & de quatuor istarum dicitur hic, quod fecerunt deos. f. Babylonij Cutheni, & viri de Emath, & viri de Sepharnaim, &

Emath ciuitas qda.

& ponitur quinta gens. f. Heuui: ergo oportet, quod isti sint illi, qui vocantur de Alath. Prouenit autem hoc, quia vbi nos supra dicimus: Alath in Hebraeo dicitur: haur, & denominatiuum eius est Heuui: ideo nominantur hic isti de Halath Heuui. *Hic autem, qui erant de Sepharnaim comburebant filios suos igni Adramelech, & Anamelech dijs Sepharnaim.* Ibi erant duo dii vrbis Sepharnaim, & gentes istae in reuerentiam istorum deorum cremabant filios suos. Potest intelligi, quod cremabant eos, sicut dicunt Hebraei de idolo Moloch, f. quod ponerent paruuli in manibus illius idoli postquam esset inflammatus, & cremarentur in manibus eius, ut dictum est praecedenti cap. Vel potest intelligi, quod viuos eos iaciebant in ignem, ut cremarentur ibi. Vel potest intelligi, quod iugulabantur, & postea cremabantur, & iste erat modus sacrificij. f. quod prius immolaretur pecus, & postea cremaretur, & tunc erat holocaustum. Sic dicitur Osee 13. simulat homines vitulos adorantes. Faciebant autem hoc viri de Sepharnaim: quia putabant se nimis mereri in isto, & acquirere magna bona ab eis: nam nihil erat, quod magis Demones desiderarent, quam quod homines immolarentur eis, & ob hoc facerentes istorum idolorum promittebant maxima bona eis, qui in honorem deorum filios suos cremarent. *Et nihilominus colebant Dominum.* i. quanquam habent idola, & facerent eis sacrificia, tamen colebant Dominum. f. seruando ceremonias eius, quas docuerat sacerdos ille: & sic faciebant sacrificia, quae erant in lege Moyse: quia in singulis vrbus suis habebant istae gentes templa per Deo, sicut per idolis, vel forte habebant vnum templum in quo colerent Deum exhibendo ceremonias. & sicut postea fuit de templo, quod habuerunt in monte Sichem.

An nomina idolorum istorum essent Hebraea, vel Gentium. Quaeestio XX.

QUAE ET VR de nominibus istorum idolorum an essent nomina hebraea, vel sint nomina gentium istarum, quae colebant istos deos. Dicitur, quod necesse est istos deos habuisse nomina propria apud gentes illas, quarum erant dii: & tamen ista nomina poterant conuerti in nomina Hebraea appellatiua, quae conueniret eis a proprietate, sicut patet de idolo Babiloniorum, quod vocabatur Socothbenot, & est nomen Hebraeum, quod significat tabernaculum filiarum. Dicendum tamen, quod ista non sunt nomina hebraea, sed sunt nomina Barbara, quae sunt propria apud gentes illas, quarum erant isti dii: nam non poterat esse aliquis Deus istorum sine nomine proprio: & si forte ista essent Hebraea non poterant esse nisi appellatiua: quia proprium non potest conuerti de vna lingua in aliam, sed apud omnes gentes eodem modo vocabitur: ideo diceremus tunc, quod ista non essent nomina propria istorum deorum: litera tamen ponit illa, ut nomina propria. Secundum patet: quia si ista essent nomina Hebraea, essent appellatiua, & essent imposita istis dijs a scriptore libri huius ad significandum aliquam qualitatem istorum deorum, & tunc possent exponi: & tamen Hebraei non possunt ista exponere aliqua expositione rationabili, sicut nec nos possumus exponere nomina propria linguae huius, quia non sunt nisi voces non importantes aliquid commune, sed quoddam indiuiduum determinatum. Tertio patet, quia si ista fuissent nomina Hebraea communia translata, ca Hieronymus per nomina communia Latina: & tamen posuit sicut erat in Hebraeo: ergo ista erant nomina propria. Ad rationem autem in contrarium dicendum, quod Socothbenot potest esse nomen Hebraeum appellatum. Alph. Tost. super iiiij. Reg.

A latium: & tamen hic non est nomen Hebraeum, sed est nomen proprium linguae Babylonice. Et non est inconueniens, quod idem nomen sit appellatiuum in diuersis linguis, vel proprium in vna, & appellatiuum in alia: quia istud est per accidens, sicut in eadem lingua contingit idem nomen esse equiuocum ad plura, & fuit per accidens illa equiuocatio: quia non significat illa per prius, & posterius, vel vnum in comparatione ad aliud, sed ita significat vnum, ac si non significaret aliud. Simile patet in ista dictione: leuau: quia in Latino est verbum signans eleuationem: in Hebraeo autem, leuau, idem est, quod cor meum, & est ibi nomen. Ita in isto nomine Socothbenoth: nam apud Babylonios est nomen proprium idoli, & est vnum nomen: apud Hebraeos vero sunt duo nomina, & significat tabernaculum filiarum: sunt ergo ista nomina propria Barbara praeuenientia ad idiomata istarum quinque gentium.

Iste gentes quomodo ante sunt coleve idola postquam erudite sunt a sacerdote Samaritano. Quaeestio XXI.

QUAE ET VR vterius, quomodo istae gentes audebant colere idola postea quando colebant Deum, cum eruditi sunt per sacerdotem Samaritanum. Nam debuissent timere, quod leones semper venirent contra eos, dum non desinerent colere idola. Respondendum, quod istae gentes non putauerunt se male agere, quod colerent idola dum tamen seruarent ceremonias cultus Dei. Ratio huius erat propter falsam opinionem, quam habebant de vera deitate: nam ipsi non credebant Deum terrae Samariae esse Deum vnicum, & omnipotentem, ita quod cum eo non esset alius Deus, qui deberet, aut posset adorari, sed credebant, quod iste erat vnus de dijs, sicut erant ceteri dii gentium, licet esset maioris potestatis, quam alij illorum: quod patet: quia dixerunt se ignorare legitima Dei terrae illius, supra in litera, in quo innuebant, quod Deus terrae istius esset specialiter Deus eius, & non esset Deus aliarum terrarum. In alijs tamen dijs gentium putabant gentes, quod non offendebant vnum Deum, quod colerent alium, nisi forte ommitteret ceremonias eius: & quia nunc isti non omittunt ceremonias Dei, non putabant se peccare, si et colerent idola sua. Sed tunc dicitur, quod istae gentes non poterant ignorare conditionem Dei terrae istius: quia sacerdos ille, qui venit, docuit eos, & ipsi receperunt quinque libros Moyse: & tamen in illis dicitur sepe, quod Deus iste erat vnus, & nullus erat Deus praeter ipsum, & quod ipse solus colendus erat: ideo non poterant per ignorantiam colere idola sua cum Deo vero. Posset dici, quod iste sacerdos, qui docuit Samaritanas, forte non docuit eos quod Deus ille vnus erat, vel alias condiciones Dei, sed solum docuit ritum colendi in sacrificijs, & in alijs ceremonijs, quas debebant seruare, & sic non putabant, quod esset contra praecipuum eius colere alium cum ipso. Vel potest dici, & melius, quod istae gentes acceperunt quinque libros Moyse, & per illos ostendebat, quod Deus erat vnus, & nullus alius praeter ipsum colendus erat: & tamen non crediderunt eum esse vnicum: quia istud erat contra positionem omnium gentium tenentium multos esse Deos: ideo non cessauerunt colere Deos suos, sicut prius: postea tamen istae gentes ad melius conuersae sunt: quia ceperunt colere vnicum Deum, qui non ita perfectus sicut Hebraei. Vnde episcopus Christi Samaritani colebant Deum, & differentia praecipua inter eos, & Hebraeos erat: quia Hebraei adorabant in Ierusalem, & dicebant ibi adorandum esse: Samaritani autem adorabant in quodam monte apud Sichem. Sic patet Ioann. 4. de muliere Samaritana, quae a Christo quae sit, dicens: Domine, video quia propheta es tu, patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis: quia Ierosolymis est locus,

vbi adorare oportet: si tamen tunc Samaritani colerent idola, non fuisset disceptatio de loco, in quo adorandum erat, sed magis de Deo, qui adorandus erat, & sic isti Samaritani quamquam nunc scirent, quod solum Deum adorare debebant propter antiquam consuetudinem, non omiserunt adorare Deos suos.

Quomodo leones cessauerunt venire, quoniam ipsi non cessauerunt colere idola. Quæstio XXII.

QVÆRETVR vterius, cum istæ gentes semper colerent idola, quomodo cessauerunt, venient leones contra eos. Aliquis forte dicit, quod non cessauerunt: quia non apparet ex litera, quod cessauerint. Dicendum, quod istud est irrationabile: oportet enim dicere, quod cessauerint. Primum, quia cum illi leones venirent ferocissimi, & occiderent multos, si non cessauissent venire, in brevi occidissent omnes Samaritani: quia si exirent de urbibus, occiderent ab eis, & si manerent intra vrbes morerentur fame: & tamen gens illa mansit ibi postea, ergo leones cessauerunt venire. Secundum patet, quia hic positum est malum, quod patiebantur gentes istæ a leonibus, & quomodo miserunt pro sacerdote, & docuit eos, ut esset sibi remedium contra ista mala: si ergo per hoc non cessauissent leones venire in illos, poneretur quomodo remedium istud non profuit, & fieret mentio in littera de isto malo, quod continuaretur, sicut fit mentio, quod venerit super gentes illas, & tamen postquam sacerdos venit, & docuit gentes istas, non fit mentio de leonibus, quod venerint amplius: ergo videtur, quod postea nunquam venerunt. Dicendum tamen, quod licet non desisterent istæ gentes a cultu idolorum, Deus amouit ab eis plagam: & ratio est: quia Deus non miserat leones contra istas gentes solum, quia colebant idola, vel solum quia non colebant ipsum, sed causa promeritoria fuit, quia colebant idola: causa autem mortua fuit ad ostendendam potestatem Dei, ut declaratum est supra: & quia sufficienter ostendebatur potestas Dei mittendo leones contra gentes istas, quousque seruarent ceremonias eius, et si cum illis tenerent ceremonias idolorum: ideo fecit leones cessare postquam in cepuerunt istæ gentes colere Deum eruditæ per sacerdotem: ipsæ tamen manebant semper in peccato mortali, & pro hoc puniendæ erant in futuro seculo: hic tamen Deus non puniebat. Iosephus autem dicit, quod antiquit. quod istæ gentes Deum ad furorē, maximum prouocauerunt, venitque pestilentia super eos, per quam corrupti, cum nullam malorum medicinam inuenire possent, Deum maximum colere pro salute cepuerunt: mittentes itaque ad reges Assyriorum legatos supplicauerunt, ut sacerdotes eis ex captiuis Israelitarum, quos pugnando tenuerat, destinaret, quo mittente sacerdotes legis Dei culturam eos edocuerunt: & dum cepissent cum summa deuotione venerari pestilentia repente cessauit, & hætenus ipsas solennitates celebrare noscuntur. *Fecerunt autem sibi de nouissimis sacerdotes excellorum. i. gentes istæ constituerunt sibi sacerdotes de nouissimis, qui erant in populo. s. de infimis, & ideo poterant habere multos sacerdotes: quod non accideret si acciperentur sacerdotes de principibus populi. Intelligendum est autem de istis sacerdotibus, quod non erant sacerdotes idolorum, sed sacerdotes Dei, qui constituebantur per singula loca, ut facerent sacrificia Deo secundum ceremonias legis Moyfi. Nam de sacerdotibus idolorum nihil hic dicitur: quia in hoc nihil erat immutandum, sed facerent istæ gentes sacrificia secundum ceremonias antiquas, quæ seruabantur in terra sua: quia tamē de-*

bebant seruare cultum Dei, oportebat, quod constituerent aliquos sacerdotes, qui facerent ceremonias cultus istius, & isti fuerunt, de quibus hic dicitur. Acceperunt autem istæ gentes sacerdotes de infimis populi, sicut docuit eos sacerdos ille, qui venit de captiuitate.

Quare fecerunt sacerdotes de infimis populi, cum esset contra ceremonias legis. Quæstio XXXI.

QVÆRETVR, quare constituerunt nunc gentes istæ sacerdotes de infimis populi: quia ipsi volebant obseruare ceremonias legis, & propter hoc mittebantur leones contra eos: quia non obseruabant illas: & tamen lex iubebat, quod nullus esset sacerdos, nisi de filiis Aaron, alioquin occiderent. Num. 3. & 18. non ergo debuerant isti facere sacerdotes de infimis populi. Respondendum, quod non fecerunt isti sacerdotes aliquos de stirpe Aaron: quia non habebat de illa stirpe: oēs enim de hac stirpe transferat ad regnum Iuda quod Ieroboam fabricauit idola 2. Paral. 11. ideo non solum nunc, sed et tunc, quo manebant Israelitæ in terra, nunquam fuerunt ibi aliqui sacerdotes de stirpe Aaron. Et non solum non erant nunc sacerdotes de stirpe Aaron, sed et non erant sacerdotes aliqui de Israelitis, sed oēs erant gentes: quia oēs Israelitæ translati fuerant in Assyrios, & nunc solum redactus est vnus de illis, qui doceret gentes istas ceremonias cultus diuini: ergo oportebat, quod oēs isti sacerdotes essent de illis gentibus, qui venerant in Samariam. Secundum fuit: quia istæ gentes susceperant doctrinam in cultu Dei, sicut erudiuit eas sacerdos ille Samaritanus: ille autem docuit eas habere sacerdotes de infimis populi: & istud accepit sacerdos ille ex antiqua consuetudine, quæ erat in terra Samariæ manentibus ibi Israelitis: nam Ieroboam constituit sacerdotes de infimis populi: præced. lib. c. 13. & 2. Paral. c. 13. ideo nunc istæ sacerdos fecit, quod de qualibet gentium istarum acciperent infimi in populo, & illi essent sacerdotes Dei. *Et ponent eos in phanis sublimibus. i. istos sacerdotes constituerunt gentes ille in phanis sublimibus. s. in templis excelsis. Erant autem ista templa posita in montibus, & collibus, & fecerant illa Israelitæ dum adhuc manerent in Samaria, & in eis colebant partim idola, & partim Deum: & nunc gentes illæ viderunt bonum esse, quod in templis illis, in quibus Deus prius colebatur, nunc coleret. Et cum Dominum colerent, alijs quoque suis seruiebant. s. Gentes istæ quinque colebant Deum faciendo ei sacrificia, & seruiebant idolis obseruando et ceremonias eorum, sicut consueverat ab antiquo. Intelligendum autem, quod istæ gentes constituerunt salarium de publico in qualibet vrbe, & loco, vbi erat templum Domini ad faciendum sacrificia, & et per ipsos sacerdotibus, qui ministrabant, & præter hoc, ipsæ offerebant sponte aliqua sacrificia Deo, & dona, sicut faciebant Israelitæ cum manerent in terra. Sciendum tamen, quod istæ gentes non colebant Deum tanquam inclinarent ad colendum Deum, vel viderent eis cultus Dei bonus, sed propter timorem faciebant: quia sicut nunc Deus miserat leones contra eos, quia non colebant ipsum, ita mitteret postea si desererent cultum eius. Ad cultum autem idolorum suorum inclinabant magis: quia ab antiquo habebant cultum istum in consuetudine, id delectabiliter frequentabant illi: potius, quam cultum Dei, licet aliquo tempore postea prius fecerint. *Iuxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam. Refert hoc ad cultum idolorum solum, & non ad totum, quod dicitur hic. s. quod istæ gentes obseruabant ceremonias idolorum secundum consuetudinem terre sue. s. sicut faciebant, quando erant in regionibus suis antequam transferrent in Samariam, & sicut faciebant nunc gentes ille, quæ manebant in terris, de quibus istæ translatae fuerant. Usque in presentem diem morem sequuntur antiquum. Scilicet, vsque ad diem, quo scriptus fuit iste**

iste liber per Ieremiam tenuerunt consuetudinem, quam tenebant ab antiquo, scilicet, quod colerent idola sua: non enim desisterant colere illa tempore, quo Ieremias ista scribebat, & quando Hebræi ducti sunt in Babilonem, postea tamen deseruerunt idola, & colebant solum Deum, sicut fuit tempore Christi, ut infra dicitur. *Non timent Dominum. s. gentes iste non verè timent Dominum: nam si timerent obseruarent legem eius, & tamen non seruabant, quia colebant idola simul cum Deo.*

Sed obijciatur, quia infideliter fuerunt gentes istæ timentes quidem Dominum, sed nihilominus idolis suis seruientes. Dicendum, quod accipitur timor equiuocè: nam hic accipitur timor pro filiali, vel timore casto, vel sancto, qui permanet in seculum seculi: & iste est, per quem aliquis studet non offendere alterum, quamquam credat, quod propter offensionem illam non puniretur: & istum timorem non habebant isti: quia licet scirent, quod offendebant Dominum colendo idola, & non obseruando præcepta eius: tamen non curabant desistere ab offensione. Alius timor est feruilis, & iste est, per quem aliquis solum declinat à malo, vel à parte mali, ut non puniatur, & istum habebant gentes istæ: nam credebant, quod si desererent omnino cultum Dei, Deus mitteret in eos leones, sicut prius miserat, antequam inciperent Deum colere: ideo non audebant desistere eum colere: quia tamē putabant, quod colendo idola, dum tamen colerent ipsum, non occiderentur ab eo, nec mitterentur leones contra ipsos, colebant idola, & faciebant contra alia præcepta eius. *Nec custodiunt ceremonias eius. Ceremoniæ dicuntur ritus sacrificiorum, & aliarum obseruationum, quæ pertinebant ad modum colendi Deum: & istas ceremonias non obseruabant Samaritæ: quia offerebant sacrificia in montibus, & quibuscunque locis, & tamē Deus solum iussit offerre sacrificia in sanctuario: Leui. 17. & Deut. 12. etiam non habebat sacerdotes de genere Aaron, sed de Gethilibus: Deus tamen iusserat, quod sacerdotes solum essent de stirpe Aaron: Num. 3. & 18. ideo præuaricabantur. Sic etiā in solennitatibus, & in alijs ceremonijs faciebant: quia rara erant, quæ integrè obseruarent. *Et iudicia. i. præcepta iudicialia ista erant præcepta pertinentia ad actiones forales, per quæ sententiabatur in iudicijs, & secundum ista præcepta dirigebantur homines per respectum ad alios, & ista non obseruabant Samaritæ. Nam fortè nullum de præceptis iudicialibus obseruabant: quia ipsi solum colebant Dominum, ut non puniret eos: cultus autem consistebat in ceremonijs sacrificiorum, ideo non curabant gentes istæ nisi de præceptis, quæ pertinebant ad sacrificia, & ista erant solum ceremonialia: in iudicialibus autem nihil horum continebatur, ideo non curabant de illis. *Et legem. i. totam legem. s. non curauerunt de tota lege, ut obseruarent eam: & tamē tota erat obseruanda vsque ad vnguem: quia qui peccat in vno factus est omnium reus. *Et mandatum. Potest accipi mandatum pro mandatis decalogi, quæ erant principaliter mandata, & ista non obseruabant Samaritæ: nam primum illorum præuaricabant. s. quia colebant deos alienos, vel accipitur mandatum hic pro tota lege tanquam tota lex Moyfi esset vnus mandatum, sic accipitur Deutero. 30. vbi postquam Moyses recitauerat totum Deuteronomium coram Israelitis dixit: mandatum hoc, quod ego præcipio tibi, hodie non supra te est, nec procul positum, nec in celo situm: & intelligit ibi de toto Deuteronomio, quod tunc recitauerat coram Israelitis. s. quod mandata, quæ ibi ponebant non erant difficilia ita, ut aliquis non posset seruare ea: & sic accipitur hic. *Quod præceperat Dominus. Alph. Post. super iiij. Reg.*****

Aminus filijs Jacob. i. istud mandatum, siue ista lex data fuit filijs Iacob in monte Synai Exodo. 19. & 20. *Quæ cognominauit Israel, id est, Deus nominauit ipsum Iacob Israel: nam prius vocabatur Iacob: & postea Deus dixit ei: nequaquam vocaberis ultra Iacob, sed nomen tuum erit Israel, Gene. 32. & 35. *Et percussit eum eis pactum. Scilicet, Deus fecit pactum cum Israelitis: nam ipse promisit, quod acciperet eos in populum, & beneficeret eis: specialiter plus, quam alijs gentibus, & Israelitæ promiserunt, quod obseruarent omnia præcepta eius: Exo. 20. & ipsi postea firmauerunt pactum istud occidendo animalia, & aspergendo sanguinem super se, & super librum legis: Exodi. 24. & ad Hebre. 9. *Et mandauerat eis, dicens. nolite timere deos alienos. Fit mētio de hoc præcepto specialiter: quia id, in quo magis peccabant Israelitæ, erat cultus idolorum, licet in tota alia lege præuaricarentur: Deus tamen iusserat Israelitis quod non timerent Deos alienos. i. non putarent, quod poterant eis benefacere, vel nocere. Duo erant mortua antiquorum ad colendum Deum. Primum erat timor: quia putabant, quod si non colerent Deum, occideret eos: secundum erat cupiditas: quia credebant, quod si colerent ipsum, beneficeret eis, cum esset potens. Sic putabant Israelitæ de dijs Gentium, quod etiam illi essent veri dii, & possent nocere, & bene agere: ideo multi Israelitarum colebant eos timendo, ne offenderent illos, si non colerent ipsos. Alij autem credebant se bona recepturos ab eis, & colebant eos, sicut fuit de Achaz, qui dixit: dii regum Syriæ auxiliantur eis. quos ego placabo muneribus, & aderunt mihi 2. Paralipo. 28. præcipuum motiuum erat propter timorem: ideo Deus iubebat Israelitis, ne timerent idola, in nuens, quod illa non poterant bene, vel male facere: & hoc potissimum erat in corporibus celestibus: quia multitudo antiquorum putauit illa esse deos, & credebant, quod illa inducerent omne malum, vel bonum super homines, ideo multi timebant ea: Deus autem dixit, quod non timerent illa: Iere. 10. iuxta vias Gethium nolite discere, & à signis celi nolite metueri, quæ timent gentes, & postea sequitur de Idolis manu factis, quod non sunt timenda, scilicet: nolite ergo timere ea: quia nec malè possunt facere, nec bene. *Et non adoretis eos, scilicet, inclinando vos coram eis. *Nec colatis, scilicet, non faciatis eis aliquas ceremonias cultus, ut fabricando eis templa, vel aliquid donando. *Et non immoletis eis. s. non faciatis eis sacrificia: immolare enim est iugulare, & pertinet ad sacrificia: quia omnia animalia, quæ offerebantur in sacrificium iugulabantur prius, & postea cremabantur in rotum, vel in partem secundum diuersa genera sacrificiorum. *Sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Aegypti. Id est, non timeatis idola, nec colatis, nec adoretis, sed timete, adorate, & colite Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Aegypti: quia ipse dignus est cultu. Ponitur hic: qui eduxit vos de terra Aegypti, propter duo. Primum ad significandum, quod non solum Israelitæ colere debebant Deum: quia Deus erat, sed etiam, quia præstiterat eis maximum beneficium: non enim poterat esse maius beneficium, quam quod educeret eos de seruitute Aegypti, quæ erat grauissima, ut supra declaratum est. Secundum ponebatur hoc ad inclinandum Israelitas, ut colerent Deum: quia nulli, quantumcunque sit benefactor, exhibendus est cultus diuinus, & Deo, et si non beneficeret nobis, tenebamur cultum exhibere: quia Deus est: & tamen Israelitæ: quia rudes erant, non cognoscebant perfectionem Dei, nec inclinabant ad exhibendum ei debitam seruitutem per eminentem perfectionem suam, sed solum propter bona sensibilia*******

bilia, quæ ab eo recipiebant: & propter hoc semper inuitabat eos ad cultum suum per beneficia, quæ illis præstabat. Et quia maximum beneficiorum collatorum erat liberatio Israelitarum de terra Aegypti, reducebat eis ad memoriam istud beneficii potius, quam alia. Tertiū erat: quia Deus volebat ostēdere se esse timendum: quia potens erat: dii autē gentium non erant timendi: quia non erant potentes: Potentiam autē suam ostendit Deus in quantū eduxit Israelitas de Aegypto inuitis Aegyptijs, & in ferēdo eis plagas magnas, & faciendū mirabilia magna, vt patet in litera. *Infortitudine magna.* Magna enim requirebatur fortitudo ad faciendū ea, quæ Deus fecit educendo Israelitas de Aegypto: nam percussit ipsos Aegyptios plagis multis, etiā percussit deos eorum: nā Numc. 33. dicitur, q̄ Deus fecit iudicia super Aegyptios, & deos eorum, q̄ exierunt Israelitæ de Aegypto. Etiam aperuit mare rubrum. Exod. 14. & dedit manā in deserto Israelitis in cibum quadraginta annis: dedit etiā aquas de petra, cōuertit aquas amaras in dulces: Exo. 15. & 16. & 17. & multa alia fecit, de quibus ibi, & in libro Numerorum, *Et in brachio extenso.* Ista est parabola: nam Deus non est corporeus, vt brachium habeat, sed sicut viri fortes in bello extendunt brachium ad percutiendū durē ita Deus extendit virtutem suam contra Aegyptios tāquam pugnans: vnde dicitur vir pugnator: Exo. 15. f. Dñs quasi vir pugnator omnipotens nomen eius. *Ipsū timete.* sc̄dendo, q̄ ipse potest vobis mala inferre, si non colueritis ipsum, & potest vobis benefacere, si colueritis eum: & istud prinet aliquo modo ad timorem seruilem, per quem timemus offendere eum, qui potest nobis nocere. Potest etiā intelligi de timore filiali, per quem timemus offendere eum, quem diligimus, quanuis sciamus nullum malum nobis infligendū esse, quanquam peccemus. *Illum adorare.* f. humiliando vos coram eo. Ista enim cęremonia quanquam Deo, & hominibus communis sit: tamen quidam modus inclinationis est, q̄ nō competit nisi Deo, maximē quando fit cum intentione offerēdi cultum diuinum, per talē inclinationem. *Et ipsi immolate.* ipsi soli offerre sacrificia, quæ immolantur: i. iugulantur. In Hebręo dicitur. *Et non immolate.* Et procedit ista diuersitas: quia in Hebręo habetur Lo, vbi nos dicimus ipsi, & potest scribi illa dictio cum Aleph, vel cum Vau: si cum Aleph significat id, quod ipsi, & ita accepit litera nostra: dicendum tamen, q̄ in Hebręo nō deberet poni hic, Lo, cum Aleph, sed cum Vau: & tamen vitio scriptorū ponitur Aleph: facile est n. mutare vnam lram: & tñ si poneret ibi non diceremus, & nō immolate. i. non immoletis Dæmonibus, sed Deo, necessitas tñ sentētiæ inducit, q̄ ponatur hic ipsi: quia ponunt hic quatuor verba negata de Dæmonibus, & omnia debēt cōcompetere Deo affirmatiuē: nam dictum est de Dæmonibus: nolite timere deos alienos, & nō adoretis eos, nec colatis, nec immoletis eis, & ponitur aduersariū immēdiatē. f. sed Dominum Deum vestrum timere illum adorare, & ipsi immolate, & cęremonias eius custodite: si autem poneretur hic: non immoletis, deberet referri ad Dæmones, & tunc essent duo inconueniētia: primum, quia poneretur bis de Dæmonibus: non immoletis eis: & ista repetitio est superuacua, & debet excusari, quando potest excusari: secundum: quia tunc non ponerentur oīa quatuor verba affirmata de Deo, quæ negantur de Dæmonibus: & tñ necesse est sic fieri: quia dictio aduersariua hęc posita significat istud: dicitur ergo: ipsi immolate, sicut habet litera nostra. *Cęremonias quoque,*

Et iudicia, & legem, & mādatum, quod scripsit vobis custodite. Supra expositum est quid sint cęremonie, & iudicia, & lex, & mandatum: oīa enim ista dixerat Deus Israelitis seruanda esse, & continebātur hæc solum in lege Moyfi. *Ut faciatis cunctis diebus.* i. debetis custodire in corde vestro semper ista, vt faciatis ea omni tempore: nam lex non prodest, nisi semper custodia tur: quia quando cunq; peccauerimus, mortis erim? rei. *Et non timeatis deos alienos.* Istud repetit: quia Israelitæ erant timidi trepidantes timore, vbi nō erat timor, & ob hoc inclinabantur ad timendum: idola gentium, tanquam possent eis nocere: Deus autem persuadet eis sæpē, ne illa timeant. *Et pactum, quod percussit vobiscum nolite obliuisci.* Istud fuit pactū de seruando legem, & tunc Deus promisit accipere Israelitas in populum, & ibi promiserunt obseruare legem: Exod. 19. & confirmauerunt istud pactum per effusionem sanguinis: Exo. 24. vt supra in litera dictum est. Sciendum autem, q̄ hic est mutatio personæ: nā Deus loquebatur Israelitis de seipso, & debebat loqui in secūda persona, & loquitur in tertia: & patet ista mutatio, quia supra dicitur, q̄ Deus percussit rat cum eis pactum, dicens: nolite timere deos alienos, sed Dominum Deum vestrum: & sic loquitur de seipso tanquam alius esset Dominus, & nō ipse: & iste modus frequētatus est in scriptura: & dicitur: nolite obliuisci pactum f. quia si Israelitæ obliuiscerentur pactum istud, non obseruarent aliquam legē Dei tanquam nescientes se obligatos: quādiu tamē recordarentur pacti, scirent se obligatos. *Nec colatis deos alienos.* Istud erat principale in pactum, quod Israelitæ fecerant cum Deo: etiam istud erat, in quo Israelitæ magis peccabant, & grauissimum erat inter omnia peccata, ideo repetitur potius, quā alia. *Sed Dominum Deum vestrum timete.* f. tam timore seruili, quā filiali: quia vt terque prodest, cum vnus sit via ad alium. *Et ipse eruet vos de manu inimicorum vestrorum.* f. ipse potens est, & liberabit vos de manu omnium hostium, si rectē colitis ipsum, & si nō colitis, ipse traderet vos in manus hostium. *Illi verò non audierunt,* scilicet, filij Iacob, cum quibus factum fuerat pactum, scilicet, noluerunt obedire. Nā audiebant, tamen nihil in opere ponebant: & quia ista dicebantur, vt fierent, idem erat, ac si non audiuissent verba ista. *Sed iuxta consuetudinem suam pristinam perpelebant.* Aliqui referunt propter hoc literam istam ad habitatores nouos terræ istius, qui faciebant secundum suam consuetudinem antiquam, id est, colēbāt semper idola sicut consueti fuerant ab antiquo facere in regionibus suis. Sed nō stat: quia ista litera tota est suspēsiua, & pertinet ad eandem sententiam, & tamen præcedens tota necessariō intelligitur de Hebręis: quia ibi dicitur de pacto, quod Deus fecit cum eis: ideo etiam istud intelligitur de eisdem, & est sensus, quōd Deus admonuit Israelitas per prophetas, vt timerent eum, & recordarētur pacti sui, & tamē ipsi non audierunt verba prophetarū, sed faciebant secundum consuetudinem antiquam. f. sicut cōsueti erant à principio regum Israel colere idola, ita & nunc colēbant illa, quando Deus admonēbat eos p̄ prophetas, & nunquam cessauerunt vīq; ad diem, quo translati sunt de Samaria in terram Assyriorū. *Fuerunt igitur gentes istę timentes quidem Dominum.* Hic reuertitur scriptura ad enarrandum de Samaritis, & dicitur, quōd iste quinq; gentes, quæ ductæ sunt de terra Assyriorū in Samariā timuerunt Dominū, & intelligit de timore seruili: quia solū timebāt eū, ne mitteret leones p̄ ipsos, sicut prius miserat antequā inciperent colere eū, & tñ non timebant eū timore filiali vnde supra dicitur: de istis gentibus non time-

ment Dominum nec custodiunt cęremonias eius. *A Sed nihilominus idolis suis seruientes.* Quasi dicat, licet timeant Deum, & faciant ei sacrificia: tamen non desinebant seruire idolis, faciendo eis sacrificia, sicut consueti erant facere in terra sua. Et dicitur hoc ad redargutionem Samaritarum, quia cum colerent Deum, non debebant simul colere idola: quia talis cultus non placet Deo, sicut dixit: Samuel Israelitis supra. 1. lib. ca. 7. Scilicet, si in toto corde vestro conuertimini ad Dominum, abijcite de medio vestri deos alienos Baalim, & Astaroth, Et ob hoc Deus vocat se zelotē: Exod. 34. Scilicet: ego sum Dominus Deus tuus zelotes. Nam sicut vir zelotes non vult, q̄ aliquis accedat ad vxorē suam, sed ipse solus vult diligi ab ea, ita Deus solus vult à nobis coli: & sicut mulier; quæ accedit ad alium, quā ad virum suū, dicitur adulterari; ita qui colunt alium, quā Deū, dicitur fornicari: iuxta illud: Perdes omnes, qui fornicantur abs te. Et iste est modus communis loquēdi in scriptura: *Nam et filij eorum, et nepotes sicut fecerunt parentes, ita faciunt vsque in presentem diem.* Scilicet: filij, & nepotes istorum, qui ducti sunt ad habitandum in Samariā seruiant istum modum, q̄ timeant Dominum, & q̄ colunt idola. Et hoc est, quia sic fecerunt patres eorum, scilicet, primi, qui venerunt in terrā illam: & ista consuetudo seruata est vsque ad presentem diem, id est, vsq; ad diem, quo Ieremias scripsit librum istum post captiuitatem Babylonis, scilicet, facta transmigatione.

Quæ erat conditio Samaritanorum, qui vocati fuerunt Samaritani tempore Christi, et mores eorum, et historia circa ipsos. Questio XXXIIII.

QVAERETVR de statu, & conditione istorū habitatorum terræ. Et dicendum est, q̄ isti sunt, qui vocantur in euangelio Samaritani, eo q̄ venerunt ad habitandum in terram Samariæ translatis inde prioribus habitatoribus: isti enim inter iudeos computantur, sed non sunt iudæi ex genere, sed aliquo modo conuersi. Isti etiam à principio non tenuerunt cultum Dei, sed idolorum suorum, & percussit illos Deus mittendo leones contra eos, sed postea veniēte sacerdote, qui docuit eos tenere cultum legis Dei cessauerunt leones: & ex ipso tempore cęperūt isti Samaritæ simul colere Deum faciendū sibi sacrificia, & colere idola; & istam consuetudinem tenuerunt longo tempore: nam quando Ieremias scripsit librum istum translatis iudæis in Babylonem tenebant Samaritæ istum ritum, vt patet in litera: non tamen semper tenuerunt istum cultum, sed aliquando venerunt ad colendum solum Deum, & sic erat tempore Christi: nam tunc solum erat diuersitas inter iudæos, & Samaritanos, in quo loco adorandum erat, sed non erat diuersitas, an deberet Deus adorari, vel idola. Sic patet, quādo Christus transiuit per terram Samaritanorum apud Sichem, & mulier Samaritana egressa ad hauriendū aquam petiuit ab eo de loco adorationis dicens: Domine video, quia propheta es tu, patres nostri adorauerunt in monte hoc, & vos dicitis, quia Ierosolimis est locus, vbi oportet adorare: & Christus respondit: vos adoratis, quod nescitis, nos adoramus, quod scimus, quia salus ex iudæis est: Ioan. 4. Si tamen Samaritani colerēt idola, pro tunc non fuisset quæstio principalis inter eos de loco adorationis, sed de ipso Deo, qui adorandus erat, & de illo quæsiuisset mulier. Etiam Samaritani illo tempore obseruabāt aliquo modo cęremonias legis quantum ad locum adorandi, & faciendū sacrificia: nam non faciebant

in multis locis, sed in vno. Pro quo sciendum, q̄ à principio istæ gentes cęperunt colere Deum ponētes templa in diuersis locis: sicut dicitur supra in litera, q̄ constituerunt sacerdotes excellendorum, & ponebant eos in phanis sublimibus, & in hoc faciebant contra legem: quia lex volebat vnicum esse locum, in quo fierent sacrificia: Leui. 17. & Deu. 12. Nunc autem habebāt vnum templum Samaritani in monte Garizim apud Sichem, ad quod conueniebant ad faciendū sacrificia, & non faciebant illa in alijs locis terræ: & sic non dubitauit mulier Samaritana in vno, vel in pluribus locis sacrificandum esset, sed præsupposuit esse vnum locum: de illo tamen quis esset, dubitauit, scilicet, an esset in Ierusalē, vel in monte illo, in quo constituerant tēplū Samaritani. Considerādum ulterius, q̄ inter Samaritas licet obseruarentur tempore Christi cęremonie legis: tamē ipsi non recipiebant omnes libros sacrę scripturæ, sed solum quinque libros Moyfi: de alijs autem non curabant, sic est assertio omnium. Ratio tamen, quare hoc fecerunt, fuit duplex. Prima fuit, quia Samaritani non receperunt nisi illos libros; qui erant inter Hebræos eo tempore, quo ipsi translati sunt de terris suis in Samariā: & tamen tunc non erant nisi quinque libri Moyfi, ideo illos solum receperunt. Patet hoc, quia isti libri regum nondum erant scripti, quia per Ieremiam scripti fuerunt post transmigationem Babylonis, quæ fuit multo post. Etiam non erat tūc liber Paralipom. quia iste scriptus est per Esdrā, vt suo loco declarabitur, libri etiā prophetarum, scilicet, Isa. Iere. Daniel. Ezechiel. & duodecim minorum prophetarum nondum scripti fuerant: quia plurimi istorum nondum nati fuerant, alij autem nondum fuerant mortui: & sic libri prophetiarum suarum nondum habebantur. Liber autem psalmodum quanquam pro maiori parte à Dauid factus fuerit: tamen nōdum erat compilatus in unum, quia ista compilatio facta fuit per Esdrā. Libri autē Salomonis, scilicet, prouerbiorū ecclesiasticus, & canticorum, ut quidam uolunt, nō erant scripti, licet sententiæ eorum à Salomone prolatae essent: de quo quid sit uerū, dictum est præcedenti lib. c. 4. Et dato q̄ scripti essent fortē rari habebantur, potissimē, quia ad sacram scripturam libri illi non pertinebant, sed ad moralem instructionem: libri autē Iudicum, & Iosue per Samuelem scripti erant: & tamen apud rarissimos habebantur: quia etiam ipsi iudæi tunc de hoc parum curabant, cum isti essent libri historici. Secunda causa fuit, quia ille, qui tradidit cęremonias, & legem Samaritanis, fuit quidam sacerdos de Israelitis, qui fuerat ducti captiuus in Assyrios: & tamē isti Israelitæ cum separati essent à iudæis, inter quos erant prophete nō habebant libros prophetiarum, nec aliquid aliud, dato q̄ tunc scripti esse potuissent: sed solum habebant quinque libros Moyfi, qui à principio erant inter Hebræos antequam fieret diuisio regni, & istos dedit sacerdos ille Samaritis. Tertia causa, & potissima fuit: quia sacerdos iste non missus est ad erudiendum Samaritas nisi in cęremonijs colendi Deum: nam ipsi putauerunt se percuti à leonibus, quia ignorabant legitimam Dei terræ illius: & sic rex Assyriorum misit sacerdotem, qui doceret legitima Dei terræ, ut patet in litera, & postea dicitur, q̄ cum uenisset iste sacerdos docebat eos quomodo colerēt Dominum, cultus tamen Domini, & omnes cęremonie, quæ obseruandæ erant à iudæis, solum consistebāt in libris Moyfi, quia isti sunt purē legales: ideo solum tradidit eis sacerdos ille libros Moyfi. Vnde dato q̄ tunc scripti essent apud Israelitas omnes libri sacrę scripturæ,

Samaritanicecipiunt quinque libros Moyfi tantum.

Samaritani, & Iudei non communicabant.

pruræ, qui non habentur, sacerdos ille non tradidit... Samaritanis, id est, communicant cum eis. Sic etiam Christus aliquantulum venit discipulis suis communicationem à principio prædicationis, & posuit eos in eadē habitudine ad hebræos, in qua erant Gentiles, ut patet Matth. 10. & Luc. 9. scilicet: in viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed ite potius ad oues: quæ perierunt domus Israel. Conuertebantur tamē multi de Samaritanis ad ritum iudaicum, & morabantur inter eos: quod patet ex exemplis, quæ Christus ponit, scilicet, de illo, qui incidit in latrones, & transiit apud eum sacerdos, & non miseratus est illi, & Leuita eodem modo, & Samaritanus transiit, & miseratus est: Luc. 10. patet etiam de decem viris leprosis, qui mundati sunt à Christo, dum dixit eis: Ite, & ostendite vos sacerdotibus, & dum irent, muniti sunt in via, & non fuit de illis, qui rediret ad reddendum gratias Deo, nisi vnus, qui incidit ad pedes Christi, & iste erat Samaritanus: Luc. 17. quando tamen aliquis conuertebatur ad iudæos de Samaritanis habebatur in paruo honore, vnde in improperium dicebatur alicui, quod erat Samaritanus: vnde Iudæi dixerunt Christo ad vituperandum eum: Nonne benediximus nos, quod Samaritanus es tu, & demonium habes? Ioannis 8. Sciendum autem, quod Samaritanæ erant æmuli Hebræorum, & aduersabantur eis, quantum poterant, sicut patet. i. Esdræ. c. 4. & 5. vbi prohibuerunt Hebræos ædificare templum Domini, & inquietauerunt eos apud regem Persarum quousque impetrauerunt denuo Hebræi, quod continuarent ædificationem, ut patet ibidem. Sic etiam fuit in ædificatione murorum Ierusalem: nam isti Samaritanæ insidiati sunt valde Hebræis ad occidendum eos dum ædificarent, & saepe agrediebatur hoc, ita ut cogerentur Hebræi diuidere se in duas partes & medietas eorum tenebat lanceas, & arma, & medietas faciebat opus ædificationis, ut patet Neemiæ. c. 4. 5. & 6. Isti etiam Samaritanæ inuidebant valde Hebræis: nam quando videbant Hebræos in aliqua felicitate dicebant se esse cognatos eorum de stirpe Ephraim, & Manassæ: cum verò hebræi essent in aliqua infelicitate, dicebant se non esse de stirpe Iudæorum: sic Iosephus 9. & 11. Antiqui. & quia tempore, quo Christus natus est, & prædicabat in terra, videbantur Hebræi esse in aliquo prosperitate rerum, uocabant se Samaritani de stirpe hebræorum, scilicet, filios Iacob: sic patet de muliere illa Samaritana, quæ dixit ad Christum: nūquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis pureum hunc, & ipse bibit ex eo, & filij eius, & pecora eius? Ioan. 4. tempus autem, quo redierunt Samaritani ad seruandum cæremonias legis pro magna parte, & sacrificandum in vno loco, fuit, quando fabricatum est eis templum honorabile in monte Garizim, qui est mons excel-sior in tota Samaria, & inceperunt ibi habere sum-

Samaritanæ erant æmuli Hebræorum

mmum sacerdotem nomine manasses de stirpe Aaron, qui erat frater summi sacerdotis Ierosolimitani: fuit autem constructum templum illud tempore, quo Darius, & Alexander pugnabant, ut ait Iosephus 9. Antiqui. De quo locuta est mulier Samaritana ad Christum, dicens: patres nostri adorauerunt in monte hoc, id est, in tēplo, quod est in isto monte, & vos dicitis, quia Ierosolimis est locus, in quo oportet adorare: Ioan. 4. De constructione autem templi huius, & origine eius magna est historia, quam ponit Iosephus 9. Antiqui. & fortè exponetur Ioan. 4. vel super Esdras, vbi opportunius videbitur.

CAPITVLVM XVIII.

ANNO tertio Osee filij Ela regis Israel, regnauit Ezechias filius Achaz regis Iuda. viginti quinque annorum erat cum regnare cepisset.

Descripta in præcedentibus regni Iuda, & Israel continuatione, & regni Israel ultimata destructione, hic agitur de regni Iuda continuatione, & extrema destructione, & diuiditur in quinque partes: quia primò ponitur quid factum est sub rege Ezechia: Secundo, quid factum est sub Manasse, & Amnon. inf. 21. Tertio, quid factum est sub Iosia, & Ioathas. inf. 25. Prima in duas, quia primò ponitur Ezechie vita laudabilis. Secundo eius liberatio mirabilis, infra 20. Prima in duas, quia primò ponit qualiter se habuit in aduersitate, ibi. Anno quarto decimo. scilicet, in partem principalem, ibi. Anno quarto.

De ordine ad præcedentia, an sit continuus & immediatus. Quæstio prima.

QUAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, fuerint facta post præcedentia, & an immediatè. Ad primum dicendum, quod hic est continuatio ad præcedentia, non quidem quod omnia, quæ habentur hic, fuerint facta post illa, sed quia prius inchoata sunt ea, quæ habentur præcedenti cap. quàm ea, quæ habentur hic: Quod patet, quia supra dicebatur de regno Osee, & quomodo ille cepit regnare, & eo regnante translatus fuit Israelitæ in terram Assyriorum: hic autem dicitur de regno Ezechia, quod cepit postquam cepit regnare Osee in Israel, scilicet, anno tertio eius: & tamen non fuerunt completa ea, quæ habentur supra, antequam inciperent ista, quia supra agitur de translatione Israelitarum in terram Assyriorum, & illa fuit anno nono Osee regis Israel, ut patet infra in litera: & tamē iam regnabat Ezechias in Iuda: immo sex anni erant, quibus regnare cepit, ut patet infra in litera: ideo sex annis fuerunt simul ea, quæ habentur hic, & præcedenti. c. & tribus annis præcesserunt illa ad ista: quia ibi agitur de principio regni Osee: hic autem agitur de principio regni Ezechia: & tamen Ezechias regnauit anno tertio Osee, ut patet hic. Ad secundum patet solutio ex dictis: nam non solum non intercidit aliquid inter ea, quæ habentur supra, & hic, sed etiam ista, & illa fuerunt in eodem tempore: nam sex annis fuerunt vtraque simul, ut supra declaratum est. Anno tertio Osee filij Ela regis Israel. Iste fuit ultimus regum Israel, qui translatus est in terram Assyriorum cum populo suo, & anno tertio eius cepit regnare Ezechias in Iuda: & vocatur iste filius Ela ad differentiationem Osee prophete, qui etiã contemporaneus fuit

2. Paralip. 29. c.

fuit huic: nam prophetauit tempore Achaz, & Ezechie regum Iuda, ut patet Osee primo: & etiam iste Osee regnauit in Israel, dum regnaret in Iuda Achaz, & Ezechias, ut patet præcedenti c. & hic: ideo vocatur iste Osee filius Ela, & Osee propheta vocatur filius Beer, ut patet Osee 1. Regnauit Ezechias filius Achaz. Iste fuit bonus rex melior omnibus præcedentibus præter Dauid. Viginti quinque annorum erat cum regnare cepisset. Genuit eum pater suus in parua ætate: ideo erat prouectus quando cepit regnare. Et viginti novem annis regnauit in Ierusalem. Fuit bonus rex, & magno tempore regnauit, & sic vixit annis quinquaginta quatuor, scilicet, quia erat viginti quinque annorum quando cepit regnare, & postea vixit viginti novem annis, & computantur in his anni quindecim, quos Deus addidit vitæ eius: nam cum egrotaret ad mortem dixit ei Deus, quod moriturus erat, & cum plorasset addidit ei quindecim annos vitæ inf. 20. & dicit regnasse in Ierusalem, quia ibi erat sedes regni omnium regum Iuda. Nomen matris eius Absa filia Zabaria. Ista erat de Ierusalem, ut quidam volunt: nam cum reges Iuda non acciperent uxores de alienigenis accipiebant filias subditorum suorum in uxores.

Ezechias quo anno Osee regis Israel regnauerit. Quæstio secunda.

QUAERETVR quomodo fiat, quod anno tertio Osee regis Israel regnauerit Ezechias in Iuda: nam potius videtur, quod regnauerit anno 12. vel 13. eius. Quod patet, quia Achaz pater Ezechia cepit regnare anno 17. Phacee filij Romelia regis Israel. sup. 16. & ille Phacee regnauit viginti annis sup. 15: ideo supererant anni tres, vel quatuor ad plus de regno eius, quando cepit regnare Achaz, & tamen Achaz regnauit annis 16. supra 15. ideo regnaret ipse post mortem Phacee duodecim, vel tresdecim annis: & tamen regnauit Osee filius Ela post Phacee. sup. 15. ergo iam essent translati anni 12. de regno suo ad minus, quando moreretur Achaz, & inciperet regnare filius suus Ezechias, & tamen non regnauit Osee, nisi nouem annis, quia nono anno regni sui translatus est Israel in Assyrios. inf. in litera, ideo oportebat, quod antequam inciperet regnare Ezechias saltem per tres annos cessauisset regnare Osee: & tamē hic dicitur, quod anno tertio eius regnauit. Respondendum, quod ista difficultas venit ex tempore Achaz: nam præcedenti cap. dicitur, quod Osee cepit regnare in Israel anno duodecimo Achaz regis Iuda: & tamen, ut ibi probatum est, deberet dici anno tertio, vel quarto regni Achaz, cum Achaz cepisset regnare anno 17. Phacee dicendum tamen est, sicut ibi diximus, quod octo anni, vel nouem de principio regni Osee subtrahuntur, quia in illis non regnauit pacificè, & primum annus, quo regnauit pacificè fuit annus duodecimus regis Achaz, ideo tunc dicitur cepisse regnare, & computando ab eo tempore dicitur, quod anno tertio Osee cepit regnare Ezechias, scilicet, quia illis tribus annis solum regnauerat pacificè Osee, quod idem mortuus est Achaz, & ideo soluto illo solutum est istud.

Si computatio regni Osee sit ab anno 12. Achaz, an Ezechias cepit regnare anno 3. Osee. Quæstio III.

QUAERETVR ulterius dato, quod regni Osee, quod computandum erat ab anno tertio, vel quarto Achaz computetur ab anno 12. eius sicut computatur præcedenti. cap. quomodo potest stare, quod anno tertio Osee cepit regnare Ezechias:

nam videtur, quod regnauerit anno quarto, vel quinto eius, quod patet: quia præcedenti c. dicitur, quod anno duodecimo Achaz cepit regnare Osee: & tunc aut accipitur ille annus duodecimus tanquam incipiens, uel consummatus. Si tanquã incipiens erit anni quinque de regno Osee, quando cepit Ezechias, quia Achaz regnauit decem, & sex annis. sup. 15. si autem esset annus duodecimus completus, regnaret Osee quatuor annis antequam inciperet Ezechias: ideo nullo modo poterat incipere, in anno tertio regni eius. Respondendum, quod ista difficultas tollenda est per annos inchoatos, & completos: nam aliquando non computatur annus, qui est inchoatus, sed solum cum præcedenti facit annum: aliquando autem annus inchoatus computatur. Hic autem dicendum, quod annus duodecimus Achaz erat finitus quando cepit regnare Osee, & erat inchoatus tertiusdecimus, & magna pars eius transierat: & tamē computatur solum duodecimus, quia tertiusdecimus non erat finitus. Superessent ergo usque ad finem anni decimi sexti Achaz anni tres, & parum plus, & istis regnasset Osee, quãdo cepit regnare Ezechias: & sic erat inchoatus annus quartus regni Osee: quia tamen non erat finitus, dicitur annus tertius. Alij autem solunt aliter dicentes, quod regnauerit Ezechias aliquanto tempore uiuente patre suo Achaz, & illud tempus computatur de regno eius, & tunc erat annus tertius Osee, & tamen quando postea cepit regnare per se Ezechias mortuo Achaz erat annus quintus regni Osee. Sed istud non est conuenienter dictum. Primo, quia scriptura loquitur hic de regno Ezechia, quando per se regnauit, cum supra dixerit de morte Achaz. sup. 16. in fine. Secundo patet, quia tunc sequeretur, quod computarentur aliqui anni bis, quia omnes anni, quibus regnauit Achaz fuerunt decem, & sex & omnes anni, quibus regnauit Ezechias fuerunt viginti nouem: si autem computaretur hic tempus, quo regnauit Ezechias simul cum Achaz, illi anni bis computarentur: & istud est valde inconueniens, & contra intentionem sacre scripturæ, quæ computat annos regum ad sciendum quantitates temporum præteritorum, & tamen si iidem anni computarentur bis, nulla esset certitudo in numeris sacre scripturæ. Tertio patet, quia Ezechias erat viginti quinque annorum, quando cepit regnare, & sic quando per se inciperet regnare, quod esset anno quinto Osee, ut isti uolunt, esset annorum viginti septem: & tamen Achaz pater suus uixit solū annis triginta sex, scilicet, viginti annorum erat, quando regnare cepit, & decem & sex annis regnauit. sup. 16. & sic nouē annos haberet, quando gigneret Ezechia, quod non est asserendum: tenendum ergo est, sicut sup. diximus: quia non sequitur tunc aliquod inconueniens.

Ezechias an esset 15. annorum quando cepit regnare. Quæstio IIII.

QUAERETVR ulterius, quomodo poterat esse Ezechias viginti quinque annorum, quando cepit regnare, quia pater suus solum uixit annis triginta sex, scilicet, viginti antequam regnaret, & decem & sex in regno. sup. 16. ideo esset annorum undecim Achaz, quãdo nasceretur Ezechias: sed istud non est satis credibile, quod puer decem annorum possit gignere. Aliquis dicit, quod Ezechias non erat annorum uiginti quinque, quando mortuus est Achaz, sed forte erat annorum uiginti, & tamen quando cepit regnare erat annorum uiginti, & quinque: & tunc dicitur quod quinque annis mansit sine administratione regni, & illis quinque annis non dicitur regnasse: sic enim dictum est nunc & præcedenti cap. de

de Osee, qui successit in regno ipsi Phacee filio Romeliae, & mortuus est ipse anno tertio, vel quarto regni Achaz: & tamen non dicitur regnasse Osee vsque ad annum duodecimum Achaz: quia octo annis, vel nouem non ministravit regnum, aut saltem non se habuit pacificè. Dicendum, quod si nullus alius modus soluendi esset, oporteret recipi istum. Nam sic etiam dictum est de rege Ozia. sup. 15. & tamen non sequitur aliquod inconueniens concedendo literam eo modo, quo iacet: ideo non oportet quare re subterfuga. Et apparet hoc, quia si esset aliqua diuersitas in annis, poneretur aliter in libro Paralipom. quam hic: & tamen sicut hic dicitur, quod erat uiginti-quinque annorum Ezechias cum regnare cepisset, & regnauit uigintinoue annis, ita dicitur 2. Paralip. 29. Dicendum ergo, quod Achaz uixit annis triginta septem, vel modicum plus. Et hoc potest dici, quia sup. 16. dicitur, quod erat viginti annorum cum regnare cepisset: Et dicemus, quod illi anni erant completi, & magna pars uigesimali primi transierat: & tamen non computatur, nisi uigesimalis, quia uigesimalis primus non erat consummatus. Et cum dicitur ibi quod regnauit annis decem, & sex: potest dici, quod fuerunt quasi decem, & septem: & tamen computantur decem & sex solè, quia decimus septimus non erat completus: & sic erunt quasi triginta octo anni, quibus uixerit Achaz: De Ezechia autem dicitur, quod erat uiginti quinque annorum quando cepit regnare. Intelligendum est, quod esset uiginti quatuor completorum, & inchoaret uigesimali quintum, & computatur ille, quia aliquando scriptura computat annos incompletos, ut saepe uisum est in isto libro, & in praecedenti, & sic dicimus, quod Achaz erat quasi triginta octo annorum cum mortuus est, & Ezechias uiginti quatuor annorum, & paucorum dierum, quando cepit regnare: subtrahantur ergo uiginti quatuor de triginta octo, & manebunt quatuordecim: & sic esset Achaz quasi quatuordecim annorum, quando gigneret Ezechiam: & istud non est ad mirabile, nec contra communem cursum, quia in illo tempore iura dicunt masculos esse puberes, & tunc esse aptos ad contrahendum matrimonium: & tamen adhuc in quibusdam praue nit pubertas tempus illud: ideo satis rationale erat, quod Achaz anno quatuordecimo suo gigneret Ezechiam, potissimè, quia filij regum conueuerunt uxores accipere in minori aetate, quam alij uiri.

Zacharias pater Abise matris Ezechia quis fuit. *Questio Quinta.*

QVAERETVR, quis erat iste Zacharias, cuius fuit filia Abisa mater Ezechiae. Aliqui uolunt quod iste fuerit ille Zacharias, qui fuit filius Ioiade sacerdotis, quem occidit rex Ioas. 2. Paralip. 24. & ita tenent Hebraei multi. Sed dicendum, quod non stat: quia non poterat ista tanto tempore uiuere, uel si posset uiuere aliquo modo non esset apta, ut acciperetur in uxorem: & patet hoc computando omnes annos medios usque quo accepit Achaz uxorem. Nam, ut declaratum est praecedenti quaestione, Achaz genuit Ezechiam anno quatuordecimo suo inchoato, & regnare cepit anno uigesimo: ideo septem annis accepit uxorem antequam regnaret. Debent ergo computari tempore regum praecedentium usque ad Achaz. Fuit autem Zacharias tempore regis Ioas: nam ipse unxit Ioas in regem. 2. Paralip. 23. scilicet: unxit quoque illum Ioiada pontifex, & filij eius: & sic poterat illo tempore Zacharia filius Ioiada habere filios, & filias, quia esset uir magnus cum ungeret regem Ioas: tamen regnauit annis quadraginta. sup. 12. Amasias autem filius eius annis uigin-

tinouem. sup. 14. Ozias autem filius eius annis quinquaginta duobus, supra 15. Ioathan uero filius eius annis decem, & sex. eo. c. Et isti sunt simul anni centum triginta septem, de quibus subtrahantur septem anni, quibus Achaz accepit uxorem antequam moreretur pater suus Ioathan, & antequam ipse inciperet regnare, ut supra dictum est, manebunt centum triginta, de quibus non possumus subtrahere triginta etiam si uelimus: quia Zacharias filius Ioiade occisus fuit a rege Ioas, & istud fuit ante finem regni sui aliquanto tempore, & sic essent decem anni: quia mox ut conuersus est Ioas ad idola, mortuo Ioiada sacerdote factum est hoc, & sic esset ista mulier centum annorum ad minus, quando acciperetur in uxorem: & tamen istud non est opinabile, maxime quod filius regis puer quatuordecim annorum acciperet mulierem centenariam. Item dato, quod acciperet eam, non posset gignere, quia in tanta aetate non fierent ei muliebria: raro enim muliebria accidunt alicui foemine ultra sexaginta annos, & cum muliebria desinunt fieri, impossibile est esse conceptum naturaliter, ideo ponitur pro miraculo conceptio Isac. Gen. 18. scilicet: erant ambo senes, & prouecta aetatis, desiderantque Sarè fieri muliebria. Dicendum ergo, quod ista mulier erat filia alterius Zachariae, qui multo tempore esset postquam fuit Zacharias filius Ioiade: & maxime oportet hoc dici secundum opinionem quorundam Hebraeorum, qui uolunt illam auctoritatem: Isai 7. scilicet: ecce uirgo concipiet, intelligi de natiuitate Ezechiae, & dicunt ipsi: ecce puella concipiet: ergo mater Ezechiae secundum eos debebat esse puella. *Fecitque quod bonum erat coram Domino.* Scilicet, Ezechias fecit quod bonum erat coram Domino. i. quod Deo iudicabat bonum. s. non coluit idola, sicut coluerat pater suus Achaz, & multi alij de regibus Iuda, & etiam custodiuit totam legem, sicut, nimis sollicitus in ea, ut patet. 2. Paralip. 29. & 30. *Iuxta omnia, quae fecerat Dauid pater eius.* Scilicet, imitatus est Dauid in omnibus. *Ipsa dissipauit excelsa.* Scilicet, destruxit altaria, quae erant in multis locis extra templum Domini. Nam pater suus Achaz clauserat templum Domini, ut non fierent ibi sacrificia, & conlruerat Aras in omnibus angulis Ierusalem & in omnibus urbibus Iuda, & in montibus, & collibus. sup. 16. & 2. Paralip. 28. Ezechias autem destruxit omnia ista. Etiam reges Iuda, qui praecesserant ad Achaz fecerant multa altaria extra templum Domini, & nullus illorum abstulerat ista excelsa praeter Ezechiam, ut patet ex processu praecedentis libri, & istius: nam ubique dicitur de aliquo rege bono, subiungitur: uerum tamen excelsa non abstulit: Ezechias autem excelsa abstulit, quae fecerant reges praecedentes & populus. *Et conuinit statuas.* Scilicet, imagines Deorum, quas introduxerat reges idolatrae, nam in tantum peruenerat malitia quorundam regum idolatrarum, ut etiam in templo Domini ponerent currus solis, & equos, & alias statuas, & per multa loca Ierusalem, & aliarum urbium: nam ubi erant altaria, etiam erant statuae, quia altaria erant ad reuerentiam illarum statuarum, quae Deos vocabant. *Et succidit lucos.* Erant luci congregationes arborum apud altaria idolorum, ut post sacrificia uacaret libidini cultores idolorum in locis illis, quae erant umbrosa, & obscura. unde & in templo Domini factus fuerat lucus a regibus idolatris, & Iosias fecit educi illum de templo, & cremari in torrente Cedron. infra 23. & dicitur: succidit: quia succidere pertinet ad arbores, & lucus erat de arboribus. *Confrigitque serpentem aereum, quem fecerat Moyses.* Iste serpens factus est in deserto mandato Domini: nam

Ezechias imitatus est Dauid.

Ex hoc patet, quod errant Mediolanenses affirmantes, quod serpens Moysi est apud eos in ecclesia S. Ambrosij. **M**urmurante populo misit Deus serpentes ignitos, qui occidebant multos de populo: cunque plangeret populus iussit Deus fieri serpentem aereum, & poni in alto, ut omnes possent videre illum, & quando docuq; esset aliquis percussus a serpentibus uident illum sanabatur: Nume. 21. *Si quidem usque ad illud tempus filij Israel adolebant eipincensum.* Scilicet, Israelitae tulerunt serpentem illum secundum de deserto, & tenuerunt omni tempore usque ad regnum Ezechiae: & ipse illum confregit, quia erat iam populo ad scandalum, scilicet, quia adorabat eum populus, ut Deum, & offerebat ei sacrificia, & incensum. *Vocauitque eum Nohethan.* Id est, postquam confregit serpentem uocauit illum Nohethan, quod uult littera nostra esse nomen proprium: quia forte Ezechias uocauit illud hoc nomen, ut iam non retineretur memoria nominis prioris: in Hebraeo tamen uocatur Nehusha, & est nomen appellatiuum quod signat aes purum, sicut massam aenea, & uocauit illud sic ad significandum, quod in illo serpente non erat aliqua uirtus diuina, sed solum erat massa aenea nullius uirtutis. Et uocauit sic illum contra intentionem populi, quia populus putabat uirtutem deitatis esse in serpente illo, & ob hoc offerebat ei incensum tanquam Deo. *Et in Domino Deo Israel sperauit.* Potest dupliciter intelligi, uno modo referendo ad serpentem, de quo dicitur, s. populus habebat spem in serpente, quod posset sanare eos a languoribus, & propter hoc offerebant ei cultum diuinum: ipse autem Ezechias non sperauit in serpente, quod posset ei bonum, uel malum facere, sed in solo Deo Israel. Aliter potest intelligi, quod ponatur ista uerba ad quandam commendationem Ezechiae, s. quia una de uirtutibus suis fuerit, quod sperauit in Domino, id est, in omnibus operibus suis habebat spem in Domino, & ipse dirigebat eum, & hoc fuit contra morem patris sui Achaz: nam putauit Achaz, quod dii Syriae adiuuarent eum Sic patet 2. Paral. 28. f. dii regum Syriae auxiliarent eis, quos ego placabo muneribus, & aderunt mihi. Ezechias autem non habuit spem in aliquo idolo, sed in solo Deo.

Quare Ezechias, & alij boni reges comparantur ad Dauid in bono, quod fecerunt. *Questio VI.*

QVAERETVR, quare dicitur hic, quod fecit Ezechias bonum coram Domino, sicut fecerat Dauid. scilicet, quare comparatur Dauid. Respondendum, quod reges Iuda erant in triplici differentia: quidam erant omnino mali, sicut Achaz, Manasses, & Ammon: de Achaz patet. sup. 16. de Manasse, & Ammon. inf. 21. alij erant boni, sed non omnino, sicut Ioas, Amasias, & Ozias: alij autem erant omnino boni sicut Ezechias, & Iosias. De primis non ponitur aliqua comparatio ad Dauid, eo quod Dauid non erat malus sicut isti. De secundis autem, qui erant aliquantulum boni, dicitur quod fecerunt bonum coram Domino, sed non sicut Dauid: sic dicitur de Amasia sup. 14. sic etiam de aliquibus alijs. De tertijs autem, qui erant boni omnino dicitur, quod fecerunt bonum coram Domino, sicut Dauid, & sic dicitur hic de Ezechia, & inf. 22. de Iosia. Aliquando autem dicitur de malis, quod non fecerunt bonum, sicut Dauid: sicut dicitur de Achaz. sup. 16. & tamen istud rarum est: Ratio autem, quare comparantur isti reges ad Dauid, est, quia secundum regulam philosophi. 10. Meraphisica in unoquoque genere est dare uirtutem, quod sit metrum. i. mensura aliorum in perfectione, & sic in genere colorum damus uirtutem uirtutem: & in genere animalis damus uirtutem speciem. s. hominem. Et tunc omnia, quae sunt in illo genere, comparantur ad illud, quod est mensura, & secundum habitudinem, quam habet ad illud, dicuntur habere magis, uel minus de perfectione: quia illa, quae

magis accedunt ad illud uirtutem, dicuntur esse perfectiora, & quae minus accedunt sunt minus perfecta: ita in tota serie regum Iuda non erat aliquis tam excelsus, sicut Dauid: quia de ipso dixit Deus: inueni uirum secundum cor meum. sup. 1. lib. c. 12. & non dixit hoc de aliquo alio: ideo omnes alij reges, secundum quod imitarentur eum, erant magis, uel minus perfecti, & qui perfectior esse poterat, esset ille, qui totaliter assimilaretur Dauid. Et secundum hoc mali reges cognoscuntur esse mali in quantum non imitabantur Dauid boni autem cognoscebantur esse boni in quantum imitabantur eum: & tamen quia inter bonos erat differentia in gradu de illis, qui non fuerunt omnino boni: dicitur, quod fecerunt bonum coram Domino, sed non sicut Dauid: quia autem erant omnino boni imitabantur totam litteram Dauid, & de istis dicitur, quod fecerunt bonum coram Domino, sicut Dauid pater eorum, scilicet, quod in nullo recesserunt a uisibus eius. Si autem fuisset aliquis rex perfectior inter reges Iuda, ille poneretur tanquam extremum comparationis ad omnes reges.

Ezechias an fecit omnino sicut Dauid pater suus, & alij reges non. *Questio VII.*

QVAERETVR ulterius, quomodo est uerum, quod Ezechias fecerit omnino sicut Dauid pater suus, & quomodo alij reges non fecerunt sicut Dauid. Aliquis dicit, quod hoc fuit, quia Ezechias non coluit aliquando idola: alij autem reges, qui aliquando erant boni, aliquando colebant idola: sicut fuit de Ioas, qui a principio fuit bonus, & postea coluit idola 2. Paralip. 24. sic etiam fuit de Amasia, qui prius fuit bonus, & postea coluit Deos Edom, ut patet eo. lib. c. 25. Sed dicendum, quod non dicitur propter hoc, quia alij reges fuerunt, qui nunquam coluerunt idola: & tamen non dicitur de eis, quod fecerunt, sicut Dauid. sic patet de Ozia. sup. 15. & 2. Paralip. 26 & de Ioathan. sup. 15 & 2. Paralip. 27. & tamen de neutro istorum dicitur, quod fecit sicut Dauid: sicut dicitur hic de Ezechia. Dicendum ergo, quod hoc dicitur propter perfectam obseruationem legis: quia Dauid obseruauit legem omnino, cum fuisset uir ualde deicola: & tamen isti reges non obseruabant omnes caeremonias legis, quanquam essent aliquantulum boni. Sic fuit de Ozia, qui uoluit offerre incensum sicut sacerdos, & in hoc praeruaricatus est caeremonias legis. 2. Paralip. 26: & praecipuum, propter quod non dicitur de istis, quod faciebant sicut Dauid, erat, quia nullus istorum auferebat altaria, quae erant extra templum Domini, sed populus offerebat ibi incensum, & istud erat contra legem, quae iubebat, quod esset unicus altare, & unicus locus sacrificiorum: Leui. 17. & Deut. 12. patet hoc de omnibus regibus bonis: nam Asa fuit primus rex bonus inter reges Iuda post diuisionem regni, quia nunquam coluit idola: & tamen de ipso dicitur, quod excelsa non abstulit: praecedenti. lib. c. 15. Iosaphat autem filius eius nunquam coluit idola, sed etiam excelsa non abstulit. praecedenti. li. c. ultimo: Ioas etiam in principio regni sui ualde bonus fuit: & tamen etiam tunc excelsa non abstulit. sup. 12. Idem dicitur de Amasia. sup. 14. idem de Ozia. sup. 15. idem de Ioathan. eo. c. Ezechias autem nunc excelsa abstulit, ut patet hic, ideo de eo primum dicitur, quod fecit bonum coram Domino, sicut Dauid pater suus, & de nullo aliorum praecedentium. Item patet hoc in Iosia, qui excelsa abstulit. inf. 21. & de eo dicitur, quod fecit bonum coram Domino, sicut Dauid pater suus: ergo uidetur, quod propter hoc dicitur. Item patet, quia praecedenti. li. c. 3. dicitur de Salomone, quod do erat bonus, quod ambulauit in omnibus uisibus Dauid

patris

patris sui, excepto q̄ in excelsis immolabat, & accē
debat thymiamā: ergo videtur, q̄ imitatio perfe-
cta ad Dauid erat in illis, qui auferebant excelsa: in
alijs autem erat imperfecta imitatio: & quia inter
reges Iuda isti duo soli leguntur abstulisse excelsa,
isti duo soli dicuntur fecisse, sicut Dauid.

*Ezechias an abstulerit excelsa, & contriuit statuas.
Questio VII.*

QVAERETVR vltorius, quomodo dicitur hic
de Ezechia, q̄ abstulit excelsa, & contriuit sta-
tuas, & succidit lucos: nam videtur, q̄ non possit sta-
re, quia inf. 22. & 23. dicitur: de Iosia q̄ abstulit ex-
celsa, & etiam q̄ confregit statuas, & fecit efferi lucum
de tēplo Domini. Si tamen abstulisset ista Eze-
chias non potuisset ea auferre Iosias. Aliquis dicit,
q̄ Ezechias abstulit partem excelsorum, & confre-
git partem statuarum, & succidit partem lucorum,
& residuum destruxit Iosias. Sed dicendum, q̄ hoc
non stat. Primò, quia si sic fecisset, Ezechias non fuisset
vir perfectus, nec diceretur de eo, q̄ fecit sicut
Dauid, quia Dauid non permittebat aliquod excel-
sum, iste autem permitteret multa: potissimè, quia
dicitur hic, q̄ fecit iuxta omnia, quæ egerat Dauid
pater suus, & tamen relinquendo aliqua excelsa, licet
ageret sicut Dauid, tamè non iuxta omnia, quæ fece-
rat Dauid. Secundo patet, quia tūc nihil p̄ficiebat aufe-
rre quædā excelsa, cū manerēt alia, in quibus pos-
set populus immolare: & sic nō differret Ezechias
ab alijs regibus, qui nō abstulerāt excelsa: & tamè fal-
sum est, q̄ de ipso dicit, q̄ fecit sicut Dauid, & de nul-
lo alio dicit, q̄ fecit sic de p̄cedentibus. Tertio patet
quia istud erat valde irrationabile: nā auferre excel-
sa non erat nisi, vt seruaret lex omnino, & esset vni-
cus locus immolationis: & tūc aufereō quædā, & re-
linquēdo alia, nō fiebat vnus locus immolationis, q̄
ita poterat totus populus offerre sacrificium in pau-
cis locis, sicut in multis, dū tamè aliqua excelsa relin-
querentur. Quarto patet, quia si Ezechias reliquisset
omnia excelsa, quæ destruxit postea Iosias, reliquisset
in templo Domini statuas, & lucos: nā Iosias fe-
cit efferi lucum de domo Domini, & statuas cōfre-
git, si tamè reliquisset ibi lucum, & statuas, nihil pro-
ficiebat destructio aliorū excelsorū, cū ibi in tem-
plo deberet esse cultus Domini. Quinto patet, quia
Ezechias fecit mundari torā domum Domini per
Leuitas, & sacerdores, & poni foris omnē immundi-
tiā idolorū, & reduxit cultum Domini, qui omissus
fuerat, & interdictus ex diebus Achaz regis, vt pa-
tet. 2. Paralipo. 29. & 30. ergo non reliquit aliqua ex-
celsa, nec lucos, nec statuas. Dicendū igitur, q̄ Eze-
chias destruxit omnia excelsa, & lucos & statuas, nec
reliquit aliquid, quod postea deleteret Iosias. Et hoc
verū est, nisi de templis, quæ fecerat Salomon pro
uxoribus suis, ut offerrent in eis incensum. inf. 23.
nam de illis dicitur, q̄ destruxit ea Iosias: ideo non
potuit destruxisse ea Ezechias, de quibus sequenti
quæstione dicitur. De omnibus autem alijs genera-
liter dicendū, q̄ Ezechias destruxit illa tam lucos,
quæ statuas, & excelsa: Et cū dicitur, q̄ Iosias abstulit
excelsa: dicendum q̄ ista excelsa fuerunt facta post
mortem Ezechia, quia post eum fuerunt duo reges
pessimi. s. Manasses, & Amon, quia abundauerūt in
idolatria plusquā Achaz, & illi fecerunt excelsa in
Ierusalem, & in alijs vrbibus, & fecerūt lucos, & sta-
tuas, & omnia ista destruxit postea Iosias. Et sic Eze-
chias destruxit omnem idolatriam, quæ fuerat ante
eum sub omnibus regibus Iuda: Iosias verò solum
destruxit idolatriam introductam per duos reges
immediatè p̄cedentes eum.

*Ezechias an destruxerit omnes statuas, lucos, & excelsa.
Questio IX.*

QVAERETVR vltorius, cū Ezechias destru-
xerit statuas lucos, & excelsa, quare nō abstulit
omnia, quia quædā manserunt vsq; ad tēpus Iosia,
quæ tū fuerant facta ante tempus Ezechia, patet de
statuis, quas destruxit Iosias: & tamen fecerat illas
Achaz. inf. 23. s. cōbussit igni currus solis altaria quo
que, quæ erāt super tecta cēnaculi Achaz. Achaz tū
fuit ante Ezechia, quia fuit pater eius. sup. 16. De ex-
celsis patet, quia fecit Iosias destrui oīa altaria, & ui-
cos, qui erāt in terra Samaria, & in Bethel, quæ fece-
rāt reges Israel. inf. 23. & tū post Achaz non fuit ali-
quis rex Israel cū ultimo rege suo Osee in Assyrios.
inf. in litera, ergo vsq; altaria, quæ facta fuerāt à re-
gibus Israel ante Ezechia destructa fuerūt per Iosia,
& cōsequenter nō destruxit illa Ezechias. Itē patet
hoc de tēplis, quæ fecit Salomon in mōte Oliueti,
pro uxoribus suis, & cōcubinis: quia illa destructa fue-
rūt per Iosia. inf. 13. & tū si delecta fuissent p̄ Ezechia
nō potuisset ea delere Iosias. Dicendū, q̄ Ezechias de-
struxit oīa excelsa, quæ potuit, q̄ ex toto corde vo-
lebat sequi Dñm obseruādo cēremonias eius, qd̄ fie-
ri nō poterat manētib; excelsis: ideo si aliquid mā-
nit, fuit ex aliqua causa speciali. Ad primū cum dicit,
de curribus solis, & ex quo, dicendū, q̄ non fecit istos A-
chaz, sed Manasses, & Amon, qui fuerunt post Eze-
chia, cum dicit de Achaz, nō refert ad currus solis, sed
ad altaria: quia dicit: altaria quoq; quæ erant super te-
cta cēnaculi Achaz, quæ fecerāt reges Iuda, & sic nō
fecerat illa Achaz, sed reges alij Iuda. s. Manasses, &
Amon, qui fuerunt post Ezechia. Ad secundū, cū di-
citur de altaribus, quæ erant in terra Samaria. dicē-
dū, q̄ Iosias destruxit altaria, q̄ fecerāt reges Israel, q̄
fuerūt ante Ezechia: & tū illa non potuit destruire
Ezechias, sed destruxit illa Iosias. Ratio diuersitatis
est, quia tēpore Ezechia, qñ ipse destruxit idolatriā
in terra Iuda, adhuc manebāt Israelitæ in terra sua:
nā Ezechias cepit destruere idolatriā anno primo re-
gni sui mense primo. 2. Paral. 29. & tū Israelitæ non
translati fuerūt vsq; ad annū sextū Ezechie, quia ip-
so anno capta est Samaria, infra in litera: & manenti-
bus Israelitis in terra non poterat Ezechias destruere
templa, & altaria eorum ipsi inuitis: fecit tamen
Ezechias, quod potuit orando, & suadendo Israeli-
tis, vt uenirent ad terram Iuda ad referuandum cē-
remonias legis, & misit cursores per totam terram
omnium Israelitarum, qui dicerent: filij Israel reuer-
timini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & re-
uertetur ad reliquias, quæ effugerunt manus regis
Assyriorum: 2. Paralipo. 30. & tunc aliqui de Israeli-
tis uoluerunt, alij autem nō. Si autem potuisset ipse
destruire altaria eorū, destruxisset. De Iosia autem
non fuit sic, quia iam Israelitæ translati fuerant in
Assyrios, & manserant ciuitates eorū habitare à gen-
tibus alijs, & fortè non erant omnes urbes habitare
& in illis, quæ erāt deserte, potuit Iosias destruere al-
taria, & tēpla. Vel dato q̄ essent omnia loca habita-
ta, fortè non curabant gentes istæ multum de alta-
ribus, & tēplis, quæ fecerant Israelitæ, & permiserūt
illa destrui per Iosiam. Ad tertium, quando dicitur
de templis, quæ fecit Salomon, non potest respon-
deri, sicut respondebatur ad duo prima: nam pote-
rat destruere Ezechias ista templa, cū essent in ter-
ra sua apud urbem Ierusalem in monte Oliueti: p̄-
cedenti. li. c. 6. & inf. 23. Dicendum tamen, q̄ non de-
struxit illa propter multa. Primò propter populum
repugnantem: nam ante Ezechiam nullus destru-
xerat altaria, quæ erant in vrbibus, & montibus.

Ezechias nō destruxit templa Salomonis propter multa.

Cum ergo faceret ipse nunc aliquid nouum, popu-
lus moleste ferret: & si vellet omnia vsq; ad vnguē
destruere, fortè populū repugnaret sibi: voluit ergo
porius aliquid agere in cultū Dei consentiente popu-
lo, quā inuito illo nihil agere. De Iosia autem nō
fuit sic, quia iam ante eum Ezechias destruxerat oīa
excelsa, q̄ ergo ipse uellet ea nunc destruere, non erat
aggredi aliquid nouum: ideo poterat magna om-
nia usque ad vnguē delere, & sic destrueret templa,
quæ fecerat Salomon. Causa autem, propter quam
fortè populus nolet illa destrui, esset propter aucto-
ritatē, & hōnorē Salomonis conditoris, quia inter
omnes reges Israel p̄ter Dauid, ipse plus magnifi-
cauit regnū domus Iuda in honore, & diuitijs. Et iā
fieret hoc propter pulchritudinem illorū ædificio-
rum, quia Salomon faciebat opera magnifica, & pul-
chra nimis, sicut patet de templo Domini, & de tri-
bus domibus suis, p̄cedenti. lib. c. 6. & 7. Secunda
causa, & potissima, propter quā motus fuit Ezechias
ad nō destruendum templa illa, quæ fecerat Salo-
mon, fuit, quia non p̄iudicabant cultui diuino: nā
ipse ideo destruxit oīa excelsa & lucos & statuas, q̄
erant contra cultū Dei. s. quia Israelitæ offerrebat
ibi sacrificia, qd̄ erat contra legem: & tamen in tem-
plis illis, quæ fecerat Salomon pro uxoribus suis, nō
offerebant Israelitæ aliqua sacrificia, nec volebant
offerre, etiā si nullus eos prohiberet: ideo non erant
scandalosa illa tēpla, nec in p̄iudiciū cultus Dei.
Ratio autē, quare Israelitæ volebant offerre ibi sa-
crificia, erat, quia illa tēpla erant facta pro dijs, quos
ipsi non colebant. Et patet, quia Salomon fecit illa
pro dijs vxorū suarum, quæ erant alienigenæ. Vnde
in vno tēplo posuit Altar thē deam Sidoniorū: & in
alio Meloth idolū Amonitarū, & in alio Chamos
deum Moabitarū: & sic de alijs dijs gentium diuersa
rū, vt patet p̄cedenti. li. c. 11. & inf. 23. istos autem
deos alienigenarū non colebant Israelitæ, sed alios
deos Chananeorū: ideo ista tēpla non faciebant ali-
quid p̄iudiciū cultui Dei, & sic nō curauit Ezechias
illa destruere, sed postea destruxit ea Iosias. inf. 23.

*Ezechias an peccauerit non destruendo templa Salomonis,
quæ fecerat pro dijs uxorum suarum. Quest. X.*

QVAERETVR vltorius, an peccauerit Ezechias
dimittendo templa illa, quæ ædificauerat Salo-
mon. Aliquis dicit, q̄ sic: quia faciebat contra le-
gem: nam Deus iubebat, q̄ non essent altaria aliqua
ad colendū Deum, nisi illud, qd̄ erat in tēplo: Leu.
17. & tamen in istis templis erant altaria ad offeren-
dum holocausta, & Thymiamata iplis idolis. Secun-
dò patet, quia Deus iusserat, q̄ nō essent idola in ter-
ra, sed q̄ Israelitæ constringerent ea, & cōburerent:
Deu. 7. & tamen in templis istis erant idola, quia inf.
23. dicitur, q̄ Iosias destruxit ista templa, & confre-
git statuas, & succidit lucos istorum templorum: ergo
peccabat Ezechias permittendo istas statuas in
terra. Tertio patet, quia ista templa erant nimis scan-
dalosa inter Israelitas quantum ad cultum diuinū,
quia offendeabant Deum propter illa: unde uocaban-
tur ille mons, in quo erant ista templa, mons offen-
sionis. infra 23. Et hoc erat: quia uel Israelitæ offen-
debat Dominum colendū idola in monte illo, vel
propter illa templa inclinabantur ad colendū ea:
quodcūq; autem istorum erat malum, & euitan-
dum: quia scandalum proximorum semper est eui-
tandum, potissimè quando illud est contra cultum
Dei, sed Ezechias poterat hoc facere, ideo peccaret
non faciendo. Respondendum, q̄ nō peccauit Eze-
chias dimittendo illa templa. Primò patet quia, vt
dictum est p̄cedenti quæstione, populus non con-

sciebat, q̄ destruerentur, & Ezechias non poterat
ficere contra uoluntatem populi omnino, quanquā
de iure deberet facere. Secundo patet, q̄ non pecca-
bat, quia permittere templa in terra peccatū erat,
in quantum illa erant contra cultum Dei, scilicet,
quia tollebat uiratem loci, cum in eis non fieret sa-
crificium, vt declaratum est p̄cedenti quæstione,
ideo non erat peccatum dimittere illa. Confirma-
tur hoc, quia esse plura altaria in terra non erat pec-
catum, dum tamen non essent omnia ad sacrifican-
dum in eis, sed unicum istorum. Sic patet de altari,
quod fabricauerunt duæ tribus, & dimidia apud Ior-
danem, & alia nouem, & dimidia paruauerunt se ad
pugnam contra illas tempore Iosue, tanquā contra
idolatrias, & ille responderunt, q̄ non fecerant istud
altare ad offerendum sacrificia, sed ut esset in signū
inter duas tribus, & dimidiā, & nouem, & dimidiā,
q̄ erant unus populus, & pertinebat cultus Dei ad
omnes simul: & tunc permissum est illud altare ma-
nere, vt patet Iosue. 22. Et sic solum erat peccatum
in constitutione altaris, si esset ad sacrificia: & non
erant ista templa, quæ fecerat Salomon nunc ad sa-
crificia, ergo nō peccabat Ezechias dimittendo illa.
Tertio patet, & efficacius, quia in litera dicitur, q̄ fe-
cit Ezechias iuxta omnia, quæ fecerat Dauid, & in
hoc laudatur nimis: si tamen peccauisset dimitten-
do ista templa, nō differret Ezechias ab alijs regibus,
de quibus dicitur, q̄ excelsa non abstulerunt, & ta-
men non ponitur hic aliqua exceptio, scilicet, q̄
non abstulit templa illa: & tamen si peccauisset, dice-
retur q̄ fuit bonus, uerum tamen nō abstulit omnia
excelsa: & tamen nō ponitur aliqua exceptio, ergo
non peccauit. Quarto patet, quia manifestū est, q̄ Iosias
nō peccauit: quia ipse abstulit omnia excelsa
nullū omnino relinquendo in terra, inf. 23. Et tamè
Ezechias laudatur eodem modo, vt patet ex uerbis,
quæ habentur hic, & inf. 23. ergo non peccauit. Eze-
chias, sicut nec Iosias. Quinto patet, quia Ecclesiasti-
ci. 49. dicitur: Præter Dauid, Ezechiam, & Iosia, om-
nes reges Iuda peccatū commiserūt, & intelligitur
illud de peccato circa cultū Dei: nam aliis non dice-
retur de Dauid, q̄ non cōmiserūt peccatum, & de alijs
regibus Iuda, qui nunquā coluerunt idola, sed solū
reliquerunt excelsa, dicit q̄ peccauerunt: ergo Eze-
chias non peccauit relinquendo tēpla illa Salomo-
nis. Sexto patet, quia Ecclesiasti. 48. Dicit de regibus
Iuda: relicta est gens pauca, & principes in domo Da-
uid quidā ipsorum fecerunt qd̄ placet Deo, alij autē
multa commiserunt peccata: & incipit ibi dicere de
laudibus Ezechia: ideo non peccauit Ezechias ali-
quo modo contra cultum Dei propter ista templa.
Ad rationē in cōtrarium, dicendū ad, primū, cū
dicitur de altaribus, q̄ prohibita erant altaria in ter-
ra, si illa essent ad colendū idola, vel ad faciendū in
eis aliqua sacrificia, & tamè si ad aliquid aliud erant
nō erat peccatū, q̄ essent altaria in terra: sic patet de
altari, qd̄ fecerūt duæ tribus, & dimidia apud Iorda-
nē, ad significandū, q̄ ipsi, & nouē tribus, & dimidia
pertinebant ad Deū Israel, & erant vnus populus: nā
illud altare permissū est manere in terra, vt patet Iosue
22. Ita nūc ista altaria, & tēpla facta per Salomo-
nē, non erāt ad faciendū in eis sacrificia: quia nō fie-
bant ibi nunc sacrificia aliqua, licet à principio facta
fuissent: ideo nō erat peccatū, q̄ nunc manerēt: uerū
est tamè, q̄ ista altaria à principio facta fuerūt ad cul-
tū idolorū, ideo quanquā nunc nō colerentur ibi ido-
la, si potuisset Ezechias illa auferre, melius fuisset, q̄
q̄ non auferrer, & tamè fortè propter scandalū po-
puli nō potuit, ideo nō erat peccatū dimittere illa
pro tunc: postea autē Iosias uidens, q̄ ista facta fue-
rant

rāt ad cultū dæmonū, uoluit ea auferre, & abstulit. Ad secundā rationem dicendū, q̄ Israelitæ iube- bantur deltruere statuas idolorū, & cremare, vel cō- fringere illas: & tñ cum esset istud præceptū affirma- tiuū, non oportebat, q̄ quocūq; tēpore Israelitæ nō deltruerent statuas manentes in terra peccaret mor- taliter: peccarent tamen quodocunq; colerent idola, tamen tempore Ezechia erant clausa ista tem- pla, & nullius Israelitarum peccabat colendo istas imagines, ideo quanquam permitterentur ibi nunc vsque ad aliquod tempus, in quo magis sine scandalo auferri possent non erat peccatum.

Ad tertiā rationem dicendū, q̄ nō erat scandalū aliquod, q̄ maneret illa tēpla tēpore Ezechie, & qñ dī, q̄ nimis scandalizabant populū in tantū, q̄ vocabatur ille mons offensionis, in quo erant ista tem- pla, dicendū, q̄ non vocabatur mōs offensionis qua si nūc offenderent Israelitæ, vel offenderet Deū pro- pter illa tēpla, sed vocat mons offensionis: quia quā- do fuerūt facta ista tēpla per Salomonē, & offerebāt ibi incōsum, & holocausta vxores Salomonis Israe- litæ vidētes hoc scandalizabant nimis, & ista erat of- fensio. Nunc tamen erant clausa ista templa, & non fiebant ibi aliqua sacrificia, nec cæremonia, ideo non offendebantur nunc Israelitæ, & consequen- ter non obligabatur Ezechias nunc deltruere illa.

Quomodo serpens æneus Moysi seruatus fuit vsque ad istud tempus. Quæstio XI.

QVAERETVR vterius de serpēte æneo, quo- modo Israelitæ seruauerunt illum vsque ad tem- pus istud, & quare. Respondendum, q̄ serpēs æneus factus fuerat in deserto anno quadagesimo ab exi- tu de Aeg pro pauco tempore antequam introirēt Israelitæ in terram Chanaan, & fuit factus, dum cir- cuitent terram Edom, & tæderet eos itinere, & la- boris: tūc enim contra serpentes ignitos, qui morde- bāt populū, factus est iste serpens: sanati sunt autem tunc Israelitæ respicientes istū serpētem, ideo duxerunt eū secū de deserto in terrā Chanaan, quan- quā iam nō prodesset eis ad tollendū morsus serpē- tū, quia solū percusserunt eos serpentes illa vice, nō luerūt tamen Israelitæ confringere serpētem illum, quia ille non fuerat factus ex causa inhonestā, sicut idola ad sanandū populū à moribus serpētū: & pri- mū fuit, propter q̄ seruauerūt illū propter reuerē- tiā Dei mandātis illi fieri: Nā dato q̄ iā non esset ne- cessarius: quia tamē Deus iussit illū fieri in deser- to in reuerentiā eius, seruabat illæsus. Secundū fuit propter Moysen, quia ipse illū fecit, vt patet Num. 21. Ipse autē fuit legislator populi, ideo in reueren- tiā eius, & deuotionē populus voluit penes se tene- re ea, quæ ab eo facta fuerāt. Tertū fuit propter bo- nū, quod consecuti fuerant Israelitæ per serpētem illum. Nam sanati fuerant à moribus serpētū ignito- rum, ideo videbatur eis irrationabile, si illum con- fringerent. Tenuerūt ergo eum toto tempore vsq; ad regem Ezechia, & ipse tunc confregit illum. Cre- dendū est autē, q̄ iste serpens tenebatur in aliquo loco honorabili, ut pote in aliqua parte templi in custodia, & Israelitæ iam incipiebant colere eum.

Israelitæ an bene fecerunt seruando serpētem æneum, vel debuissent confringere. Quæstio XII.

QVAERETVR vterius, an debuerunt Israe- litæ tenere serpētem istum postquam sanati sunt à moribus serpentum per illum, vel debuerūt illum confringere. Respondendum, q̄ non solum

fuit equum, & rationale q̄ Israelitæ tenerent istū serpētem, ut patet ex motiuis assignatis præceden- ti quæstione, sed etiam fuit quasi necessarium q̄ ip- si tenerent illum, quia Israelitæ debebant attende- re, vt essent memores beneficiorum Dei, vt sic incli- narentur ad colēdum, & laudandū eum, & tamē Deus præstiterat eis magnum beneficium liberan- do eos à moribus serpentum, quia multi occidebā- tur ab eis: Numeri. 21. sanitas autem facta fuerat re- spiciendo illum serpētem, ideo non poterant ha- bere aliquid, per q̄ melius recordarentur istius be- neficij, quā tenendo apud se serpētem istum, quia quodocunq; viderent eum recordarentur bene- ficij præstiti. Sic enim Deus iussit seruari alia in si- gnum beneficij præstiti: nam iussit seruari vrnā. ple- nam manna ad significandū, q̄ ipse aluerat Israe- litas in deserto quadraginta annis illo cibo: Exod. 16. Relictæ fuerunt etiam tabulæ legis in signum, q̄ Deus dederat Israelitis legem. sic etiam de uirga Aa- ron, quæ relicta est in arca fœderis: Num. 17. & Deu- tero. conseruato in latere arcæ: Deut. 31. & creden- dum est q̄ Moyses ad istam intentionem fecerit, q̄ maneret serpens, & non confregit eū illico, ut sana- ti sunt Israelitæ à moribus serpentum: constat nā- que, q̄ non mansit serpens ille illæsus contra uolun- tatem Moysi, quia ipse erat tunc princeps populi, & obediebat ei populus in omnibus: & si ipse uoluis- set confringere serpētem, confregisset, sicut ipse il- lum fecerat: & tamen non confractus est ergo ipse uoluit, q̄ maneret: & tamen ipse noluit q̄ maneret sine causa: ergo fuit aliqua causa, propter quam cō- seruatus est serpens ille, & debuerat semper manere apud Israelitas in memoriam istius beneficij, nisi in- cepisset eis esse scandalosus.

An Israelitæ quotiescunq; percussi fuissent à serpente sanati fuissent per serpentis ænei uisionem, & de miraculis istius serpentis. Quæstio XIII.

QVAERETVR vterius de isto serpēte, an Is- raelitæ possent postea sanari à moribus serpē- tum, si contingeret eos aliquando percuti. Aliquis dicit q̄ sic: quia eadem causa manens eadē producit eodē effectus si sit materia eodē modo disposita, & tamen Israelitæ uidentes serpētem istum cum es- sent uulnerati à serpentibus sanabantur nihil aliud facientes: ideo quodocunq; percuterentur Israelitæ à serpentibus, & respicerēt illū serpētem, sanarentur quia manebat eadē causa omnino, & materia eodē mō disposita. Respondendū est, q̄ fortē multi Israe- litarū credebant hoc: ideo fortē causa potissima: p- pter quā tenuerunt secū serpētem illum, fuit, vt quā- docunq; cōtingeret eos percuti à serpētibus recur- rerēt ad serpētem illū. Dicendū tñ, q̄ non erat certū, q̄ Israelitæ sanarēt iterū aspicientes serpētem illū si percuterent à serpentibus, immō potius uideēt, q̄ non sanarentur. Pro quo sciendū, q̄ sanitas illa, quæ causabatur in Israelitis uisō serpēte æneo erat su- pernaturaliter: & si fortē Deus dedisset aliquā quali- tatē absolutā illi serpenti, quæ maneret in eo quan- docūq; ille serpēs esset possēt sanare percussos à ser- pentibus. Dicendū tñ, q̄ Deus non dedit aliquā qua- litatē illi serpēti, per quā possēt sanare percussos, vt serpens ille sanabat, sed solū uoluntas Dei: uolebat tñ Deus, q̄ aspicerent Israelitæ ad serpētem illū, & aspiciēdo, sanarentur: serpens tñ ille nō plus confe- rebat ad sanitatē, quā lapides, uel ligna camporū. Et patet hoc, q̄ nō poterat illi serpēti cōmunicari ali- qua uirtus, per quam sanaret percussos à serpētibus: quia ista uirtus esset supernaturalis, & spiritalis: ta- lis autem non cōmunicatur subiecto materiali.

In serpen- te nō erat aliqua uirtus ad sanandum.

Si autem esset uirtus naturalis insurgeret ex aliqua proportione qualitatum elementalium in illo mix- to, sicut diuerſæ herbe, & cibi habent diuersos effe- ctus sanatiuos. & inducendi agritudinem pp diuer- sam mixtionem, & qualitatem inde surgētē: & ga- ille serpens non fuit deductus ad aliud genus mixtio- nis, sed mansit semper æneus, non poterat consequi uirtutem aliquam corporalem, & naturalem, per q̄ sanaret percussos. Itē patet, quia si esset aliqua uirtus in serpente æneo ad sanandū, nō fuisset aliquis sa- natus uidentē illum, sed tangendo eum, uel cōuer- tendo eum in pulueres, & comedendo de illo: sic. n. patet de medicaminibus, quæ naturaliter sanant: quæ nemo sanatur uidentē medicamen, sed comedēdo de eo, uel sumendo interius, aut saltem corpori ap- plicando, & tamen serpens ille sanabat sola uisione: ideo non habebat in se aliquam uirtutem naturālē, nec ēt ipse sanabat percussos. Item patet: quia si ser- pens iste habuisset uirtutem naturalem sanandi, nō oportebat, q̄ homines aspicerent eum ad hoc, q̄ sa- narentur, sed q̄ essent circa illum, siue aspicerent, si- ue non: quia tunc ipse mitteret uirtutem suam per medium insensibiliter immutando illum, quouſq; immutaret ipsos percussos, & sanaret. Sic enim est de lapide magnetē, qui attrahit ferrum, cum non sit cō- iunctus illi, & hoc est quia immutat medium insen- sibiliter. Ita ergo esset de percussis, quia serpēs ille sa- naret eos, diffundendo uirtutem suam ad illos, etiā si non aspicerent eum, immo potius sanarētur, si ha- berent uulnera in parte posteriori corporis, & conuer- terent uulnera ad serpētem, & uultus auerterēt ab eo: & tñ nullus de Israelitis sanabat, nisi aspiceret ser- pentem, ergo non sanabat illos serpēs. Item si serpēs haberet istam uirtutē non possēt sanare oēs percus- sos quodocunq; & ubi cunq; eum uiderent, ga- illi, qui essent prope eum sanarent, qui uerō longē, non sanarentur: quia non possēt uirtutem suā ualde longē diffundere: sicut patet in magnetē, cui si ponatur ferrum de propinquo attrahet illud: si autē sit de longē nō attrahit: & tñ in quacūque distantia essent Israelitæ ad serpētem illo, dum tñ possent eū uiderē, sa- nabantur: ergo non sanabat eos serpēs. Patet hoc, quia Deus iussit illum serpētem eleuari nimis in al- tum, vt ex omni parte castrorum posset uideri. Nā extēdebant castra Israelitarum fortē plus, q̄ per vnā leuam cum essent in eis plusq; sexcenta millia pedi- tum, præter fœminas, & paruulos, & senes; vt patet Exod. 12. & 38. Et si non sanaret serpēs à quocunq; loco castrorum uideret, plurimi morerentur anteq̄ uenirent ad serpētem: & tñ nullus moriebarur postq̄ serpēs iste factus est, vt colligitur Num. 21. Ergo erat in loco satis alto, & à quantacunq; distantia uide- tur, sanabat. Hoc patet Ioan. 3. cum dixit Christus: si- cut Moyses exaltauit serpētem in deserto, ita oportet exaltare filium hominis: ergo erat ualde eleuatus serpens: & tamen non proficiebat eū eleuari, nisi sa- naret percussos, cum uideret à longē: quia aliās ueni- rent ad eum, vt prope ipsum existēs sanarent: ergo à longē uisus sanabat. Itē patet, quia si serpēs iste ha- beret uirtutem sanandi à Deo sibi datam, sanaret oēs percussos, et si ipsi nolent sanari, sicut medicamen lā- guenti appositū sanat uolētē, & inuitum, & ignis calefacit uolentē, & nolentē: & tñ si aliquis no- let sanari per illum serpētem, non sanaret, vt potē si auerteret oculos suos ab eo, ergo nō sanabat ille ser- pens. Item patet: quia si ille serpens sanaret, necesse erat, q̄ sanaret in successione, quia oēs opus uirtutis finitæ fit in successione, sicut patet in medicamini- bus, quæ non sanant subito, sed in successione: & tñ

Alph. Toſt. super iiij. Reg.

illico, vt aliquis uideret serpētem, sanabatur: ergo uirtus illa sanatiua erat infinita, & consequenter nō erat in serpente. Item patet: quia si ista sanitas es- set à serpente, quidam melius sanarent, & alij dete- rius: quia qui minus percussi essent, melius sanarent, & q̄ magis percussi deterius: et qui magis appropin- quarent, melius sanarentur, quia perueniret ad eos uirtus serpentis efficacius, cum oēs agens potentia fi- nitæ efficacius agat, & perfectius in propinquum, q̄ in distans: & tñ æqualiter bene sanabant omnes per- cussi: quia oēs sanabant penitus: ergo uirtus sanandi nō erat finita. Item patet: quia necesse erat sanari in tēporibus inæqualibus istos percussos, si sanitas da- retur à serpēte. Quod patet: quia quidā erant magis percussi, & alij minus: & tamen minor percussio ab eadem causa sanatiua in minori tēpore poterat cu- rari, & curaretur, q̄ percussio magna. Etiam aliqui sa- nabantur existentes propinqui illi serpenti, & alij re- moti ab eo: & tamen agens potentia finitæ in mino- ri tempore introducit formam in rem propinquā, q̄ in remotam, sicut idē ignis in minori tpe introdu- ceret æqualem gradū caliditatis in rem propinquā, & tamen omnes isti percussi, siue multum, siue parum percussi essent, & siue à longē, siue de propinquo uiderent, sanabantur eque citō, scilicet, quia illico, vt uiderent, sanabantur ergo uirtus illa erat infinita, & consequenter non erat in serpente. Dicēdum ergo, q̄ serpens ille non habebat aliquam uirtutem natu- raliter sibi insitētē, nec à Deo sibi cōmunicatam, per quam posset sanare percussos, nec etiam erat in- strumētum ad sanandū, ita, q̄ Deus deriuaret uir- tutem suam per serpētem, quia Deus non potest age- re per instrumentum: quia uirtus sua, & actio sua sūt substantia sua, sed substantia non potest per aliquid de- riuari: ergo nec uirtus, nec actio Dei, sed solū Deus sanabat oēs percussos à serpentibus per seipsum, & serpens ille æneus non plus conferebat in sanitate ista, q̄ lapides camporum, sed solū oportebat, q̄ respici- cerent illum Israelitæ ad hoc, q̄ sanarentur: nō quasi in se haberet uirtutem sanandi, quia Deus noluit aliter sanare aliquos, nisi aspicerent illū cū ipse hoc ius- sisset. Quare autē iussit, q̄ aspicerent illum serpētem, cum nulla uirtus esset in eo, declaratum est Nu. 21. Patet ergo, quod serpens ille nunquam posset sana- re percussos à serpētibus, licet Israelitæ postea pecu- terentur: quia ille non sanauerat eos prius, sed solus Deus: ideo si postea percuterent, & Deus uellet eos sanare, poterat sanare non existēte serpente, & si uel- let sanare mediante aliquo signo sensibili, poterat di- cere Israelitis, q̄ aspicerent vnum lapidem, uel vnū lignum, & sanarentur, cum non esset maior uirtus in serpente illo, quā in quocunq; lapide, uel ligno: Israelitæ tamen errabant, quia putabant aliquā uir- tutem esse in serpēte illo, & sic posset eos sanare pos- tea, sicut prius sanauerat: & sic inutile erat, q̄ pro- pter hanc causam custodirent serpētem illum.

Quare Israelitæ offerebant incensum huic serpenti vsque ad tempora Ezechia. Quæstio XIV.

QVAERETVR vterius, quare Israelitæ offe- rebant incensum isti serpenti æneo: nam dicit in litera, quod vsque ad tempus Ezechie filij Israel adole- bant ei incensum. Respondendū, q̄ hoc erat pp tria. Primò fuit quasi reddendo gratias pro beneficio su- scepro: erant enim Israelitæ rudes, & putabant, q̄ ve- rē serpens ille sanasset eos, cum uiderent, q̄ aspicien- do eum sanabant, & non considerabant, q̄ istud erat impossibile, vt patet ex rationib. assignatis: ideo cre- debāt se obligatos isti serpēti p beneficium, & impēde- bāt ei istū cultū. Scdm fuit, & potissimum, quia cre- debant

Z

debant Israelite, q̄ aliquid deitatis erant in serpente: nam putabant se sanatos per illum: & tamen non poterant sanari eo modo, quo sanabantur, nisi per aliquam virtutem diuinam: ergo erat serpens Deus, vel habens aliquid deitatis. Deo autem conuenit cultus, ideo exhibebatur ab eis cultus serpenti tanquam Deo. Tertium erat, quod magis mouebatur: quia cum Israelite pre-supponerent, q̄ serpens ille sanauerat eos, credebant, q̄ ita posset nunc sanare eos ab illis ægri-tudinibus, vel cōferre aliqua bona: ideo sub spe illo-rum bonorum offerebant ei cultum diuinum, quasi placādo ipsum muneribus, sicut dixit Achaz de dijs Syriæ, scilicet: Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo muneribus, & aderunt mihi. Et ista cau-sa significatur aliquo modo in litera: quia cum dicitur de Ezechia, quod confregit serpentem istum, sequitur, vocauitq; eum Noheltan, & in Dño Deo Israel sperauit. Qd. non sperauit in serpente illo, q̄ posset ei facere bonū, vel malum, sicut sperabat populus: ideo non coluit eum, sicut populus, sed confregit.

Ezechias an peccauerit confingendo serpentem euenim, cum sa-bricatus esset à Moysse ad bonum finem. Quest. XV.

Primum argum.

Secundū.

Tertium.

Quartum.

QVAERETVR vltius, an peccauit Ezechias serpentem istum confingendo. Aliquis dicit, q̄ sic: quia Deus iusserat fieri istum serpentem: destrue-re tñ id, quod Deus iubet fieri, est repugnare Deo, & malum est. Secundò patet: quia Moyses fecit istum ser-pentem, qui erat legislator: nullus ergo inferior habebat potestatem destruendi opera sua, & conse-quenter peccaret destruendo, tanquam vsurpās potestatem alienam. Tertio patet: quia non solū Moy-ses fecit istum serpentem, sed etiam expleto vsu eius duxit eum per desertum, & fecit seruari ab Israeliti-s: si tamen serpentem istum malum fuisset, nō ser-uasset illum Moyses, sed expleto vsu suo, cōfregisset illum: ergo bonum erat seruari eum, & consequen-ter non licebat alicui illum frangere. Quarto patet: quia iste serpens manens reducebat Israelitas in me-moriam beneficij sibi collati à Deo in sanatione à moribus serpētis, & istud erat bonum: destruere ergo serpentem, malum erat: quia tollebat indire-ctè memoria beneficij diuini. Respondēdum, q̄ Eze-chias non peccauit destruendo istum serpentem, sed potius meruit nimis: nam cum ponitur hic laudes sue ponit inter eas, q̄ cōfregit serpentem: ergo fuit istud opus meritorium. Secundò patet, quia cū dicitur de constructione serpētis, sequitur, & in Dño Deo Israel sperauit: & istud pertinet ad laudem: ergo confringē-do illum, bonum fecit, cum in hoc dicat, q̄ speraue-rat in Dño. Tertio patet, quia Ecclesiastici 49. dicitur pre-ter Dauid Ezechia, & Iosiam oēs reges Iuda pecca-rum commiserunt: si tñ peccauisset Ezechias confrin-gendo serpentem istum nō poneretur tanq̄ vnus de istis tribus, ergo non peccauit in hoc. Quarto patet: quia Ezechias confringendo serpentem istum abitu lit idolatriam cum populus coleret serpentem istū, tanquam Deum: & tamen nullum opus poterat esse magis meritorium, quam auferre idolatriam, cū nul-lum sit opus deterius, q̄ colere idola, ideo meruit ni-mis auferendo serpētē illum. Considerandum tñ, q̄ iste serpens fuerat factus ad bonū vsu, s. vt viden-tes eum sanarent. Etiam erat vtile: quod maneret in ter: Israelitas: quia per eum recordabant beneficij p-stiti: ideo si serpens ille nō cepisset esse damnosus, s. p hoc, q̄ populus incurreret idolatriam per illum de-buisset semper seruari, & quicunq; illum confringe-ret, peccaret: nunc tñ Israelite declinauerant ad ido-latriam pp illum serpentem, & sic quod olim fuerat

bonum effectū erat malū, ideo destruendū erat: po-tilsimè, quia maius malū erat sine cōparatione ido-latria, q̄ faciebant Israelite manente serpente illo, q̄ esset bona memoria beneficij diuini in sanitate p-sti-ta: immo non erat iam aliquod bonū in recordatio-ne istius diuini beneficij: quia non attribuebant iam Israelite Deo istam sanationem, sed putabant se à ser-pente sanatos, & ei exhibebant cultū, quē Deo exhi-bere debuissent. Ad rationem primā in contrarium dicēdum, q̄ q̄ Ezechias confingeret serpentē istū, quem Deus iusserat fieri non repugnabat Deo: quia Deus iusserat fieri eū pro tempore illo, quo Israelite percutebant à serpentibus in deserto: & tñ iam cel-sauerat ille vsus, ergo nō repugnabat Ezechias Deo confringendo illum. Aliter pōt dici, q̄ dato, q̄ alijs destruat ea, q̄ Deus fecit, nō peccat si nō faciat q̄ finē illum, ad quem Deus res fecit: immo destruendo ea, quę Deus fecit, potest mereri magis, q̄ conseruando illa: sic. n. patet de hoīe: nam Deus ponit animam in corpore cuiuslibet hoīs: & tñ iudex occidens malos non peccat, sed potius meretur, q̄ destruat vitam, q̄ Deus fecit, & excludat animā de habitaculo, q̄ Deo ei contulit. Et ratio est: quia licet Deus oēs homines fecerit, nullū fecit ad hoc, q̄ malus esset, sed potius oēs ad hoc, q̄ boni essent, & cognoscerent eū, & sal-uaretur, vt patet 1. ad Tim. 2. s. Hoc acceptum est cor-am saluatore nostro, qui vult oēs hoīes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Ita fuit nūc in ser-pente isto: quia Deus iusserat eū fieri ad hoc, q̄ Israe-lite sanarent à morbo mortifero: nunc autē conuer-sus erat in morbū peiorē: quia per eum offēdebant Deum, & incurrebant mortē eternā: ideo Ezechias confringens serpentem illum nō repugnabat Deo, sed potius adiuuabat eū loquendo largē, inq̄tum au-ferere idolatriā, quę maxime repugnat Deo. Vnde dicendum, q̄ non solum nunc qñ celsauerat vsus, ad quē ille serpens factus fuerat cōfringēdus erat: quia populus pp illum colebat idola, sed etiam si eo tpe, quo Israelite sanabant à moribus serpentū cōngis-set, q̄ colerent illum tanq̄ Deū debuisset Moyses cō-fringere illum, & pmittē, q̄ potius moreretur oēs percussī à serpentibus non respiciendo serpentē eueni, & nō idolatrarent, q̄ idolatrarent, & sanarentur. Ad secundū dicendum, q̄ q̄ Moyses fecisset serpen-tem istum nō peccabat Ezechias destruendo illum: quia dato, q̄ Deus fecisset eū, poterat destruere illū, sicut declaratum est: à fortiori ergo cū faceret illum Moyses: nec vsurpabat sibi aliquam potestatem Eze-chias in hoc: quia cuiuslibet Israelite dara, poterat ad destruendum idolatriam: immo omnib. mā-datū erat, vt patet Deut. 7. Ergo faciebat Ezechias id, quod licebat ei: immo si non fecisset hoc, peccas-set, & ceteri reges præcedentes peccabant: quia non destruebāt excelsa, & serpentem illum cum tempo-ribus eorum coleretur ille serpens. Ad tertium dicē-dum, quod bonum fuit istum serpentem cōseruari, & propter bonum conseruauit illum Moyses, s. vt p illum recordarentur Israelite beneficij præstiti in sa-natione à moribus serpentum: & si mansisset ille si-mis semper debuisset seruari iste serpens: & tñ cōuer-sus est ad malum: ideo q̄ Moyses seruasit illum nō erat nunc seruādus. Nam si tempore Moysi accidis-set, q̄ aliqui Israelite colerent serpentem istū Moy-ses confregisset eum, sed quia nō fuit secutum illud scandalum cōseruauit eum. Ad quartū dicendum, quod serpens iste proderat Israelitis ad reuocādum eos in memoriam beneficij præstiti à Deo, vt ei gra-tias agerent: & tñ nunc nō reuocabat eos in memo-riā beneficij diuini, sed magis incitabat ad offendēdū Deum idolatrando, ideo debebat confringi.

Ad primā rōnem in cōtrariū.

Ad secundam.

Ad tertiā.

Ad quartam.

Ezechias

Ezechias quo tempore destruxit idola, & quo ordine. Questio XV I.

QVAERETVR vltius de tēpore, quo Eze-chias destruxit ista idola, & de ordine, quo fecit hæc. Respondendum, q̄ Achaz pater Ezechia fue-rat rex pessimus in idolatria: nam constituerat alta-ria per omnes angulos Ierusalem, & clauserat tem-plum Domini, vt non fieret ibi sacrificium, nec ali-qua ministratio sancta, vt patet 2. Paralipom. 28. & 29. & sic perierat totus cultus diuinus. Deus autem, qui nolebat cultū suum omnino perire, nec destrui statum Hebræorum tam cito, suscitauit Ezechiam regem filium Achaz, vt esset ardens zelator cultus Dei, sicut pater suus fuerat magnus destructor eius, vnde Ezechias in principio regni sui nullam aliā cu-ram habuit, nisi reducendi cultum Dei ad statū pri-stinum: ideo in primo anno regni sui mense primo aperuit portas templi Domini, quæ fuerant clausæ tempore patris sui, & vocauit Sacerdotes, & Leui-tas, & hortatus est eos verbis efficacibus, vt munda-rent templum Domini ab omni immūditia idolo-rum, quam posuerat ibi Achaz: & illi cōeperunt mū-dare, & in octo diebus mundauerunt, & restituerūt omnia vasa ministracionis Dei i loca sua, quę prius Achaz turbauerat, & mutauerat, vt patet supra 16. Et tunc nunciauerunt Ezechia, & ipse cum toto po-pulo cōeperunt offerre hostias multas præ gaudio, & cantauerunt, & consecrauerunt Sacerdotes, & Leuitas: quia ex tēpore multo nulli cōsecrati fuerant, & facta est tunc solennitas magna in Ierusalem. De his 2. Paralipom. 29. Post hoc autem Ezechias ardens zelo Dei, non solum voluit reuocare ad cultū Dei eos, qui erant in regno suo, sed etiam illos, qui erant in regno Israel sub rege Osē: nam nondum translati fuerant in Assyriam, sed translati fuerunt post sex annos. Et misit nuncios per totam terrā de-cem tribuum Israel dicentes: Filij Israel reuertimini ad Dominum Deum, & reuertet ad reliquias, quæ effugerunt manus regis Assyriorum, & multis alijs suaforijs verbis hortabatur eos. Nuncios autem Eze-chie discurrerunt per totam terram Israel de ciuitate in ciuitatem. Quidam de tribu Ephraim, & Manasse, & Zabulon irrident nuncios istos: alij verò de tribu Aser, & Zabulon, & Manasse confenserūt eis, & venerūt in Ierusalē, & multi alij de Ephraim, & Issachar, & alijs tribubus, & venerunt ad solenni-tatem Azymorum, quam volebat celebrare Eze-chias. Et facta est ista solennitas mense secundo, q̄q̄ debebat fieri mense primo: quia tunc non erant mū di viri Iuda, & propter im munditiam debebat differri solennitas vsque ad secundum mensem: Num. 9. & tantum erat gaudium pro cultu Dei reducto ad pristinum, quod non solum celebrauerunt septem diebus festum Azymorum, sicut lex iubebat Leu. 23. sed etiā iussit Ezechias alios septem dies addi ex con-sensu populi pro illa vice. Et vt populus posset ma-nere sine labore in festiuitate illa, Ezechias præstitit populo magnam partem expensarum, scilicet, mil-le tauros, & septem millia ouium: principes autē po-puli dederunt populo alios mille tauros, & oues decem millia, & facta est tanta lætitia, & solēntia, q̄ta nō fuerat in Israel ex diebus Salomonis. Accidit au-tem tunc q̄ aliqui de regno Israel, s. de Manasse, & Ephraim, Issachar, & Zabulon manducarent Phate, & non essent mundi secundum legē: ideo isti mēre-bātūr mortē: Ezechias tñ orauit pro illis, & Deus re-misit peccatum. Tunc autē tota multitudo surgens destruxit oīa altaria, quæ erāt in Ierusalem in diuer-sis locis: nā Achaz constituerat altaria per oēs angu-los Ierusalem, qñ clausit templum Domini, 2. Paralipom. 28. nam antequam celebraretur Pascha, solum fuerat templum Domini mundatum ad hoc, q̄ fie-rent ibi sacrificia, de his omnibus, 2. Paral. 30. celebra-to autem Phate redierunt in terras suas oēs, qui con-uerant in Ierusalem, & tunc viri Iuda discurretes per vrbes suas destruxerunt omnia altaria, quæ erāt in vrbeb. & in montibus, & confregerunt itatuas, ac succiderunt lucos: illi quoque, qui de regno Israel conuerant ad solennitatem illā, redeuntes in ter-ram suam destruxerunt altaria, & lucos. Post hæc au-tem Ezechias ordinauit Sacerdotes, & Leuitas, vt ministrarent in templo Domini per voces suas om-ni tempore, sicut iusserat Moyses, & postea ordina-uit Dauid. Iussit etiam, quod omnes habitātes in re-gno suo darent Sacerdotibus, & Leuitis decimas, & primitias, & alia iura, quæ competeant eis secundū legem, vt possent vacare cultui Dei. Istud præceptū datum est mense secūdo anni primi regni Ezechia, & cœpit populus offerre tam ea, quæ tenebatur se-cundum legem, quam multa alia spontē. Et cœpit ista oblatio in mense tertio, & consumata est in mē-se seprimo eiusdem anni, & erant acerui magni fru-gum, ita, vt abundarent, & superabundarent ad ne-cessitates Sacerdotum, & Leuitarum. Et tūc ingres-sus Ezechias in templum, vidit aceruos magnos fru-gum, qui superabundabant vltra necessitatem sacer-dotum, & Leuitarum, & iussit fieri horrea, & apothecasin domo Domini, in quibus ponerentur ista iu-ra Sacerdotum, & Leuitarum, & inde distribuere-tur singulis, iuxta officia sua, & de his horreis habetur Malach. 3. scilicet: Inferte omnem decimam in horreum meum, vt sit cibis in domo mea. Posuit autem Ezechias ministros super horrea ista, vt reci-perent ab offerentibus, & custodirent, & distribuere-tur singulis ministris domus Domini. Hæc autem omnia facta sunt anno primo Ezechie regis. De his 2. Paralipom. 31. Fuit enim Ezechias magnus cultor Dei super omnes reges, qui precesserant eum, ita, vt videretur similis per omnia Dauid. Itaque post eum non fuit ei similis de cunctis regibus Iuda. Istud ponitur ad lau-dem magnam Ezechie, scilicet, quod non fuerit ali-quis de regibus præcedentibus eum in Iuda similis, & nec æqualis in bonitate: & de oibus satis planum est præterquam de Dauid, qui melior fuerat, quam Ezechias, de quo, inf dicitur: & etiam de regibus se-quentibus eum nō fuit aliquis ei similis, quia omnes fuerūt mali præter Iosiam: de quo an fuerit melior, vel æqualis Ezechia, infra dicitur. Sed nec in his, qui ante eum fuerant. Id est, etiam de regibus præcedentibus eum à principio regni Iuda vsque ad tunc non fue-rat aliquis similis præter Dauid. Et adhæst Domino. Sci-licet, adhæst ei toto corde seruentur zelando cultū eius. Et non recessit à vestigijs eius. s. nō recessit à lege sua, sed illam seruabat ad vnguem: est enim lex Dñi via quedam, per quā ad eum peruenimus: & qñ homo legem sequitur, dñ nō recedere à vestigijs Dei. Et sic fecit Ezechias: quia tam in corde, quam in opere pfe-ctè secutus est Deum. Vnde ipse Ezechias, cum esset in egritudine, & prænnuciata esset sibi mors, orauit, dicens: obsecro Dñe memēto quō ambulauerim co-rum te in veritate, & in corde pfecto, & quod placi-tum est coram te, fecerim, infr. 20. Fecitque eius manda-ta, quæ præceperat Dominus Moysi. s. secutus est totā le-gem Moyli tam in moralibus cæremonialibus, quā in iudicialibus. Vnde & erat Dominus cum eo. Id est, q̄ ip-se sequebatur Deum in toto corde, Deus erat cū eo, s. ad adiuuandum ipsum in oibus operibus suis: quia cū aliquis quertitur ad Deū, Deus conuertit ad ipsū.

Exemplū boni re-gis i Eze-chia.

Alph. Tost. super iiij. Reg.

Cautè, & prudenter se habere in operibus suis qui dicuntur.

Et in cunctis, ad qua procedebat, sapienter se agebat. Id est, in omnibus operibus suis Ezechias erat prudens, & non accipitur hic sapienter se agere proprie pro habere se caute, vel prudenter in operibus: quia etiam viri mali habent se cautè in operibus suis, vt patet 6. Ethic. & Christus dixit: de hominibus huius seculi filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua: Lucæ 16. Sed accipitur pro habere se prospere, scilicet: quia in omnibus negocijs suis prosperabatur, & istud prouenit à solo Deo. Nam quidam interdum valde cautè, & prudenter se gerunt in negocijs suis: & tamen in omnibus infortunantur: quia Deus non vult dirigere gressus eorum. Alij autem habent se insipienter, vel minus cautè, & prosperant, & hæc à Deo veniunt. Simile dicit Aristoteles, libro de bona fortuna. Manifestatur autè, quòd Deus sit cum aliquo per negocia sua: quia cum totaliter prosperatur, iudicamus à Deo illum hominem dirigi, & Deum esse cum eo: sic patet Gen. 39. cum dicitur de Ioseph. Fuit Dñs cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agens, habitabatq; in domo Dñi sui, qui optimè nouerat esse Dñm cum eo, & quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius. Rebellantque quoque contra regem Assyriorum, scilicet, rex Assyriorum dominabat regno Iuda, & accipiebat ab illo munera: Ezechias autem noluit illa dare, sed præstitit se ad resistendum illi faciens munitiones, & dans arma populo, vt patet 2. Paral. 32. Et non seruiuit ei. Scilicet, noluit ei dare tributa, quæ consueta erant dari ei regi Assyriorum in regno Iuda. Ipse percussit Philisthæos vsque ad Gazam. Habuit bellum Ezechias cum Philisthæis, qui erant vicini eius, & percussit eos, cepitque terram eorum vsque ad Gazam. Est autem terra Philisthinorum tota intra terram Israel, & maior pars eius erat in terram Iuda, vt colligitur Iosue 15. Manebant autem Philisthini in terra illa, & aduersabantur Israelitis, contra quos pugnavit nunc Ezechias, & cepit multa loca eorum vsq; ad urbem Gazam. Est autè Gaza quedam metropolis terræ Philisthinorum: sunt enim quinque metropoles, scilicet Gaza, Ascalon, Geth, Accarò, & Azotas, vt patet Iosue 13. & sup. 1. lib. cap. 6. Et omnes terminos eorum. Id est, percussit omnia loca, quæ erant in terminis terræ Philisthinorum, & Israel: nam cum illa essent magis propinqua terræ Israelitarum, poterat Ezechias percutere illa loca potius, quàm alia, quæ erant intra terram istorum Philisthinorum. A turre custodum vsque ad civitatem muratam. Id est, omnia loca percutiebat. scilicet, tam magna, quàm parua, ita, vt et turre custodum non dimitteret. Vocantur turre custodum aliquæ turre, quæ solè erant, & erant positæ in collibus ad hoc, quod de locis illis videret an hostes ambularent per terram: & istæ turre maxime sunt in extremitatibus regnorum inter confinia hostium: sic accipitur præcedenti cap. cum dicitur: Aedificaverunt excelsa in cunctis urbibus suis à turre custodum vsq; ad civitatem muratam, scilicet, in omnibus locis tam magnis, quàm parvis erant idola, & altaria.

Quinque turre metropoles Philisthinorum.

An Ezechias fuit melior omnibus regibus Iuda, qui eum præcesserunt. Quæstio XVII.

Quæretur, an Ezechias fuerit melior omnibus regibus, qui fuerunt ante eum in regno Iuda. Respondendum, quod sicut licet dicitur, melior fuit omnibus, quia non fuit ei aliquis similis, & patet hoc: quia ante eum solum fuerunt Saul, & David, Salomon, & Roboam, Abia, Asa, Iosaphat, Iorã, Ochozias, Iosias, Amasias, Ozias, Ioathan, Achaz. Et de istis quidam fuerunt mali omnino, sicut Achaz, & Ioram, & Ochozias, Abia, & Roboam: nam omnes istos scriptura vituperat, vt patet in locis suis de Achaz, sup. 16. de Iorã, & Ochozia, sup. 8. de Abia, præced. lib. cap. 16. de Roboam, eod. lib. cap. 14. Alij sunt, quos scriptura aliqui vituperat, & aliqui laudat, sicut fuit Salomon, cuius laudes hinc præceden. lib. cap. 1. vsque ad vñdecimū, sic etiam Saul fuit à principio bonus, sup. 1. li. cap. 9. & 10. & 11. & postea malus factus est, eod. lib. cap. 14. & vsque ad finem libri. Sic et fuit Ozias, qui fuit bonus ferè semper, nisi quòd vsurpauit officium sacerdotale, 2. Paralipom. 26. Sic etiam Amasias primò bonus, & postea idolatra, sup. 14. & magis, 2. Paralip. 25. Sic etiam Iosias primò bonus, & postea idolatra, & occisor prophetarum, 2. Paralip. 24. de Iosaphat et patet, quia licet nunquam coluerit idola, tamen reprehenditur de magna communicatione cum Achab rege Israel, & Deus eum increpuit durè, 2. Paralipom. 19. & contractæ sunt naues eius in Asiongaber: quia communicauit cum Achab: præceden. lib. cap. vltimo, & 2. Paralipom. 22. de rege Asa eodem modo patet, quia vituperat, quod sperauerit magis in rege Syrorum, quàm in Domino, & incarcerauit prophetæ admonentem se, 2. Paralipom. 16. Omnes ergo isti, siue mali solum, siue imperfectè boni, minores fuerunt Ezechia. De primis patet, quia illi non fuerunt aliquo modo ei similes, quia Ezechias fuit omnino bonus: illi autem fuerunt omnino mali. De secundis patet, quia illi ex aliqua parte fuerunt mali: nam quilibet eorum increpatur in scriptura de aliquo malo speciali, & omnes generaliter increpantur de vno: quia dicitur de quolibet eorum: verum tamen excelsa non abstulit: & tamen Ezechias non increpatur in scriptura de aliquo, sed laudatur nimis: ideo non fuit aliis illorum sibi similis. De Dauid autem non plene apparet: de eo tamen infra dicitur, an melior, quàm Ezechias, vel æqualis ei fuerit.

perat, vt patet in locis suis de Achaz, sup. 16. de Iorã, & Ochozia, sup. 8. de Abia, præced. lib. cap. 16. de Roboam, eod. lib. cap. 14. Alij sunt, quos scriptura aliqui vituperat, & aliqui laudat, sicut fuit Salomon, cuius laudes hinc præceden. lib. cap. 1. vsque ad vñdecimū, sic etiam Saul fuit à principio bonus, sup. 1. li. cap. 9. & 10. & 11. & postea malus factus est, eod. lib. cap. 14. & vsque ad finem libri. Sic et fuit Ozias, qui fuit bonus ferè semper, nisi quòd vsurpauit officium sacerdotale, 2. Paralipom. 26. Sic etiam Amasias primò bonus, & postea idolatra, sup. 14. & magis, 2. Paralip. 25. Sic etiam Iosias primò bonus, & postea idolatra, & occisor prophetarum, 2. Paralip. 24. de Iosaphat et patet, quia licet nunquam coluerit idola, tamen reprehenditur de magna communicatione cum Achab rege Israel, & Deus eum increpuit durè, 2. Paralipom. 19. & contractæ sunt naues eius in Asiongaber: quia communicauit cum Achab: præceden. lib. cap. vltimo, & 2. Paralipom. 22. de rege Asa eodem modo patet, quia vituperat, quod sperauerit magis in rege Syrorum, quàm in Domino, & incarcerauit prophetæ admonentem se, 2. Paralipom. 16. Omnes ergo isti, siue mali solum, siue imperfectè boni, minores fuerunt Ezechia. De primis patet, quia illi non fuerunt aliquo modo ei similes, quia Ezechias fuit omnino bonus: illi autem fuerunt omnino mali. De secundis patet, quia illi ex aliqua parte fuerunt mali: nam quilibet eorum increpatur in scriptura de aliquo malo speciali, & omnes generaliter increpantur de vno: quia dicitur de quolibet eorum: verum tamen excelsa non abstulit: & tamen Ezechias non increpatur in scriptura de aliquo, sed laudatur nimis: ideo non fuit aliis illorum sibi similis. De Dauid autem non plene apparet: de eo tamen infra dicitur, an melior, quàm Ezechias, vel æqualis ei fuerit.

Ezechias an fuerit melior omnibus regibus, qui fuerunt post eum in Iuda. Quæstio XVIII.

Quæretur, an fuerit melior Ezechias omnibus regibus, qui fuerunt post se in regno Iuda. Respondendum, quod videtur dicendum eum fuisse meliorè omnibus. Primò: quia licet dicitur hic, quod nullus fuit ei similis de regibus Iuda, qui fuerunt post eum. Secundò patet: quia post Ezechiam solum fuerunt reges Iuda isti, qui sequuntur, scilicet, Manasses filius Ezechia, & Amon, & Iosias, & Ioathas, & Ioachim, & alius Ioachim, & Sedechias. De omnibus istis planum est, quòd Ezechias esset melior illis, præterquam de Iosia: quia omnes fuerunt mali, & maxime Manasses, & Amon, infra 21. Alij autem quòd non fuerint tam mali, tamen mali fuerunt, vt patet infra 23. & 24. & 25. Tertio patet: quia Ecclesiast. 49. dicitur: Præter David Ezechiam, & Iosiam omnes reges Iuda peccatum commiserunt: ergo nullus aliorum fuit comparabilis Ezechia, nisi Dauid, vel Iosias, de quibus manet dubium.

Quis istorum trium regum, scilicet, David, Ezechia, Iosia fuerit melior. Quæstio XIX.

Quæretur, quomodo dicitur hic, quod non fuit aliquis rex similis Ezechia in ijs, qui præcesserunt eum, nec in ijs, qui secuti sunt, quia Dauid fuit melior ipso de ijs, qui successerunt, & Iosias fuit melior ipso de ijs, qui successerunt. De Dauid non videtur esse magnum dubium: de Iosia patet inf. 23. cū dicitur, quod non fuit similis ante eum, nec post eum surrexit similis illi. Respondendum, quod nunc non apparet quis istorum trium regum melior est, sed postea dicitur: & tamen ex verbis istis non est iudicandum, quod fuerit Ezechias

Ezechias melior omnibus regibus: quia si diceretur melior omnibus, eo quod de illo dicitur, quod non fuit ei similis in his, qui præcesserunt, nec in his, qui secuti sunt, sequeretur contradictio in scriptura: quia hic dicitur istud de Ezechia, & inf. 23. dicitur de Iosia, quod non fuit ei similis in his, qui præcesserunt, nec surrexit postea aliquis similis ei. Et ista erant impossibilia. Dicendum ergo, quòd scriptura non dicit ista verba de aliquo ad excludendum, vel negandum maiorem gradum perfectionis in quolibet alio, sed solum ponuntur ad significandum magnam perfectionem eius, de quo dicitur: & ideo secundum, quod quòd docunquet scriptura vult laudare aliquem nimis, potest dicere ista verba de eo, licet alij fuerint meliores. Et sic cõsuevit Ecclesia dicere de quolibet confessore, non inuentus est similis illi, qui conseruaret legem excelsi: & tamè si intelligeretur hoc proprie, vni soli conueniret. Secundò potest dici, & adhuc melius, quod verum est de Ezechia, quòd non fuit aliquis similis ei in omnibus regibus præcedentibus, & subsequentibus: & tamen non sequitur, quòd ipse fuerit melior, quàm Dauid, & Iosias, & alij reges: etiam licet dicatur hoc de Iosia non sequitur, quòd ipse fuerit melior, quàm Ezechias, vel Dauid: idem etiam de quolibet confessore, de quo hoc dicitur, non sequitur, quòd sit melior alijs confessoribus. Et ratio est, quia similitudo, & æqualitas non sunt idem: potest autem esse verum de quolibet viro sancto, quòd nullus fuerit ei similis, quia quilibet vir sanctus specialiter versabatur circa aliquam conditionem virtutis, in qua alij non erant ei similes, & quia conditiones iste possunt variari infinitis modis, etiam si viri sancti essent innumerabiles, posset cuilibet eorum hoc conuenire, cum quilibet haberet particularem conditionem virtutis, in qua differret ab alio. Et ita fuit de istis tribus regibus, qui fuerunt valde boni: nam quilibet eorum habuit aliquid speciale, quòd non habebant reliqui: ideo non erat aliquis similis ei. Patet hoc de Ezechia: nam Ezechias fuit primus, quod destruxit Excelsa, & omnem idolatriam, & in hoc non fuit ei similis. Patet in Dauid, quia ipse non delevit excelsa, sicut Ezechias, cum tempore suo non esset idolatria in Israel, sicut tempore Ezechia. Non fuit etiam Iosias similis Ezechia: quia licet Iosias destruxerit omnem idolatriam, quæ erat in terra perfectius, quàm Ezechias: tamen non fuit ei similis, quia Ezechias fecit hoc à seipso non habens aliquem priorem, cuius sequeretur exemplum: Iosias autem secutus est exemplum Ezechia. Magna tamen laus est, quod aliquis fecerit bona, quæ nullus ante fecisset. Sic n. dicitur de Domina nostra: sola sine exemplo placuiti foemina Christo, id est, non fuit aliqua, quæ emisset votum virginitalis propter Deum ante dominam nostram. Secundò fuit specialis Ezechias: quia propter eum Deus fecit retrocedere Solè decem lineis infra 20. & nunquam fecerat hoc pro aliquo rege, nec postea fecit: & in hoc fuit similis ipse Iosue: quia sicut orante eo, stetit Sol, ita orante Ezechia, retrocessit miraculè de statione Solis. Tertio fuit specialis Ezechias, quia pro nullo rege orate Deus addiderat quindecim annos vitæ, sicut pro Ezechia, infra 20. nam non fecit hoc pro Dauid, nec pro Iosia. Quarto fuit specialis, quia ad preces eius Deus misit Angelum suum, & in vna nocte occidit de castris Syrorum centum octoginta quinque millia virorum, ita, vt rediret rex Assyriorum cum paucis in terram suam, sequenti cap. & 2. Paralipom. 32. simile autem non factum est pro Dauid, nec pro Iosia. Quinto fuit specialis, quia ipse misit nuncios ad Israelitas idolatras ad monens eos verbis efficacibus, vt conuerterentur ad Deum. Alph. Toft. super iiij. Reg.

Prima singularitas Ezechia.

minum, & multos fecit venire ad ceremonias legis Dñi, & fecit, quod illi confringerent omnia idola sua, quando de Zabulon, Manasse, Ephraim, & Issachar multos fecit venire ad Phasæ, 2. Paralipom. 30. & 31. Hoc autem non fecit Dauid, nec Iosias. In his enim, & in quibusdam alijs præbuit se talem Ezechias, vt nullus esset similis ei in regibus præcedentibus, nec subsequentibus, quanquam non appareat ex hoc, quod ipse fuerit melior alijs. Quomodo autem de Iosia dicatur, quod non fuit similis ei aliquis de regibus præcedentibus, nec subsequentibus, declarabitur, infra 23.

Ezechias an fuerit melior Dauid, vel è contrario. Quæstio XX.

Quæretur, an fuerit Ezechias melior, quàm Dauid, vel è contrario. Aliquis dicit, quòd fuit melior Ezechias: quia hic dicitur de Ezechia, quòd non fuit aliquis similis ei in regibus præcedentibus, & tamen Dauid fuit de regibus præcedentibus, ergo non fuit talis, sicut Ezechias. Secundò patet: quia de Dauid legitur, quòd peccauerit grauius, scilicet, occidendo Uriam, & adulterando cum Bethsabee: & tamen de Ezechia non legitur, quòd peccauerit, nisi fuerit aliquod paruum peccatum in ostensione diuitiarum suarum regi Babylonis per nuncios, infra 20. Ergo melior fuit Ezechias. Tertio patet, quia miracula attestantur perfectionem alicuius: nam per istum modum Ecclesia canonizat sanctos, inquirendo de miraculis eorum: & ista est bona probatio, quia miracula fiunt à Deo ad preces hominum: Deus tamen non exaudit peccatores. Ios. 9. ergo vir sanctus est, ad cuius preces miracula fiunt, & consequenter sanctior est propter quem maiora miracula fiunt, & sanctissimus propter quem fiunt maxima miracula per regulam Aristotelis secundo Topic: si simpliciter ad simpliciter, & magis ad maximum: & tamen propter Ezechiam facta sunt maiora miracula, quàm propter Dauid, ergo sanctior fuit, quàm Dauid. Dicendum videtur, quòd non apparet manifestè quis fuerit sanctior: & tamen videtur dicendum, quòd Dauid fuerit sanctior Ezechia, & alijs regibus Iuda. Primò patet, quia Deus laudauit Dauid plus, quàm alios reges: nam de eo dixit: Inueni virum secundum cor meum, supra 1. lib. c. 13. & hoc nunquam dictum est de alio rege: ideo melior fuit ipse alijs. Secundò patet, quia Dauid ponitur tanquam mensura perfectionis in tota serie regum, ad quem comparant reges boni, & mali, vt cognoscant eorum perfectio. Nam mali reges comparant ad Dauid: & dicitur de eis, quod non fecerunt, sicut Dauid præ eorum, sicut dicitur de Achaz, sup. 16. De regibus autem bonis mediocriter dicitur, quod fecerunt rectè coram Dño, sed non sicut Dauid: sic patet de Amasia sup. 14. De regibus autem omnino bonis dicitur, quod fecerunt, sicut Dauid: sicut patet de Ezechia hic, & de Iosia infra 24. sed in vno quoque genere illud, quod est mensura aliorum est perfectius omnibus alijs, ita ergo cū in serie regum Iuda Dauid ponatur, vt mensura perfectionis aliorum, ipse erit perfectior omnibus. Tertio patet, quia promissiones factæ de regno Iuda fuerunt propter Dauid: nam pro ipso regnauerunt omnes, qui fuerunt de stirpe sua, & Deus promisit ei, quod si filij sui essent mali non auferret regnū de domo eius, supra 2. lib. c. 7. & quòd postea mali erant, Deus noluit auferre eis regnum, nisi propter Dauid, vt patet præceden. lib. cap. 11. & 15. & supra 8. Maiora ergo fuerunt merita Dauid, quàm Ezechia, & omnium regum de stirpe sua. Ad rationem primam in contrarium dicitur, quod dicitur, quod non fuit in regibus præcedentibus aliquis similis Ezechia, non sequitur, quod ipse fuerit melior

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Responsio, quod Dauid fuerit sanctior.

Ad primam rationem in contrariis.

melior oibus regibus Iuda: quia vt dictum est præcedenti quæstione, non significatur per hoc aliquem esse meliorem oibus alijs, cum hoc dicat de multis, sed in relijs, q̄ habuit iste aliquam conditionem specialem, in qua nullus ei similis fuerit, licet alij habuerint alias virtutes præciores, & sic declaratum est, q̄ Ezechias habuit quatuor, vel quinque specialia, in quibus nec David, nec Iosias, nec aliquis aliorum ei assimilatus fuerit. Aliter potest dici, q̄ est si per hoc, quod dicitur, q̄ non fuit ei aliquis similis intelligeretur, q̄ ipse fuit melior oibus alijs regibus, non sequeret, q̄ fuit melior, quâ David: quia hic dicitur, q̄ non fuit ei similis aliquis de regibus Iuda: & tñ David non fuit de regibus Iuda, q̄ reges Iuda dñr ad differentiam regum Israel: ideo non vocabantur aliqui reges Iuda, vel Israel specialiter, nisi postq̄ facta est diuisio regni: & tñ David regnavit ante diuisiõem regni, quia illa fuit facta sub Roboã filio Salomonis: ideo, nec Saul, nec David, nec Salomon vocati sunt reges Iuda. Et sic licet esset melior Ezechias omnibus regibus, intelligeret de illis, qui fuerunt post Salomonem. Ad secundum dicendum, q̄ q̄ legitur David peccasse, & non Ezechias, non sequitur, q̄ fuerit melior: quia q̄ aliquis peccauerit plus quâ alius, poterit esse melior si plura bona opera egerit. Sic enim est de parualis morientibus, quia illi non peccauerant, & beatus Petrus peccauit: & tñ melior est beatus Petrus, & maiorem gradum gloriæ habet in vita æterna, sed deberet dici, q̄ si aliqui duo sic se habent, q̄ bona opera eorum sunt æqualia, & vnus peccauit, & alius non, ille, qui non peccauit, est melior, & tamen tunc falsum est hoc in Ezechia, & David: quia bona opera David fuerunt maiora, quâ bona opera Ezechias: ideo quamquam peccauit David, & non Ezechias David fuit sanctior. Ad tertium dicendum, q̄ q̄ miracula non fiant, nisi ad preces bonorum, non sequitur, q̄ quâto pro aliquo sunt plura miracula, tanto melior sit: quia hoc esset verum si bono ex eo, q̄ bonus est, competeret, q̄ pro eo fierent miracula: & tñ falsum est: quia miracula sunt ex voluntate Dei ad petitionem nostram. Immo & aliqui nobis non petentibus Deus facit pro nobis miracula: & non sunt miracula, nisi pro aliquibus necessitatibus, in quibus humana potentia non sufficit, & contingit, q̄ aliquis vir sit sanctissimus, cui nulla talis necessitas accidat, & non fiat pro eo aliquod miraculum, & alius vir erit minus sanctus, cui eueniet multa necessitates, in quibus orare debeat ad Dñm pro miraculo, & multa miracula fiant ad preces eius: sic ergo fuit de Ezechia: quia occurrerunt sibi multa, in quibus oportebat ad Deum recurrere. In ægritudine, in qua orauit pro vita, & additi sunt ei quindecim anni, infra 20, & in certitudine salutis dâdâ, propter quam Sol retrocessit: eod. cap. Et in pugna Senacherib Angelus Dñi occidit eorum octoginta quinque millia, seq. cap. David autem non accidit aliqua istarum necessitatum, ideo non fuerunt facta ad preces eius similia miracula: ipse tñ melior fuit, q̄ Ezechias, vnde in laudibus regum, in Sacra Scriptura nullus tñ laudatus est, sicut David, vt patet Ecclesiast. 47.

Ezechias an fuerit melior, quâ Iosias. Quæstio XXI.

QVAERETVR, vterius, an fuerit melior Ezechias quâ Iosias, vel e contrario. Aliquis dicit, q̄ fuit melior Ezechias, quia de isto dicitur, q̄ non fuit ei aliquis similis in regibus Iuda: & tñ Iosias fuit de regibus Iuda. Respondendum, q̄ istud est valde dubium, nam non est tam manifesta comparatio de Ezechia ad Iosiam, sicut de Ezechia ad David, & p̄tinet quodcumque: nã si velimus dicere, q̄ fuit me-

lior Ezechia: quia de eo dicitur, q̄ non fuit ei similis in regibus Iuda, nihil probat hoc: quia eodem modo dicitur de Iosia inf. 23. quod non fuit aliquis similis ei in regibus, qui fuerunt ante eum, & post eum. Si autem velimus arguere de miraculis, q̄ Deus fecit pro Ezechia, qualia non sunt facta pro Iosia, non stat argumentum: quia supra dictum est, quod contingit fieri plura miracula aliqui pro viro minus sancto. Dicendum autem videtur, quod considerando ea, quæ dicuntur de Iosia, & Ezechia, sanctior fuerit Iosias. Primo: quia Ezechias non custodit legem Moysi tam ad vnguem, sicut Iosias: quia Iosias abstulit penitus oem idolatriam, quæ erat in terra, & occidit idolatras, & abstulit templum Salomonis, quæ ipse fecerat pro vxoribus suis, & illa non abstulit Ezechias: & tamen manifestum est, q̄ in maiori custodia legis apparuit potius sanctitas alicuius, q̄ in aliquo alio. Secundo patet, quia infra 23. laudatur Iosias magis, quâ laudatur hic Ezechias: nam hic dicitur de Ezechia solum, quod non fuit ei aliquis similis in regibus, qui fuerunt ante, nec post, q̄ in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua reuerteretur ad Dominum, iuxta omnem legem Moysi: & sic iste laudatur specialiter ei: ergo ipse fuit custoditor legis plus, quâ præcedentes, & sequentes. Tertio patet ex Catholico sanctorum, vbi ponuntur laudes eorum in Ecclesiastico: nam Ecclesiastici 48. ponuntur laudes Ezechias, & ibidem cap. 49. ponuntur laudes Iosias: & tamen si quis compararet eas, maiores sunt laudes Iosias. Quarto patet ex affectione Ieremias ad Iosiam: Nam 2. Paralip. 34. & 35. ponitur historia Iosias: & dicitur, quod mortuus est Iosias, & iuxta eum vniuersus Iuda, & maxime Ieremias, cuius omnes cantores, atq; cantatrices vsque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant: & tamẽ si fuisset rex melior Ezechias, quâ Iosias, potius fecisset lamentationes Ieremias super mortem Ezechias, quâ Iosias: quia non afficiebatur Ieremias ad aliquem istorum potius, quâ ad alium aliquo carnali desiderio, sed solum propter bonitatem: si ergo fuisset melior Ezechias, magis planxisset pro ipso Ieremias. Iste autem licet non sint probationes demonstrantes, ita, vt necesse sit consentire, sunt tamen satis persuasoria.

Anno quarto. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, pars incidentalis, in qua agitur de captiuitate decem tribuum Israel, & translatione earum in Assyrios, & dicitur. *Anno quarto regis Ezechias, qui erat annus septimus Osee filij Ela regis Israel.* Patet hoc: quia Ezechias cepit regnare anno tertio Osee, vt patet in principio capituli, & intelligitur de fine anni tertij, & principio anni quarti, vt ibi declaratum est: & sic finis anni quarti Ezechias erat principij anni septimi Osee, & sic non erat completus annus septimus Osee, sed Iosias incipiebat, quia ista facta sunt. *Ascendit Salmanasar rex Assyriorum Samariam.* Ista erat metropolis regni, & ibi manebat p̄ tunc Osee rex Israel, & voluit Salmanasar potius pugnare q̄ urbem illam, q̄ q̄ alias: quia ibi erat rex, & capta vrbe caperet rex, & nulla de alijs vrbibus tunc repugnaret: & sic factum est, quia capta Samaria translata sunt omnes de regno Israel in Assyrios. *Et oppugnavit eam, & cepit.* Scilicet, tribus annis pugnauit contra illam, & in fine anni tertij cepit eam, & tunc erat annus nonus Osee, vt patet in litera. *Nam post annos tres.* Scilicet, computado à principio obsidionis. Iste enim tribus annis defenderunt se Israelitæ in Samaria contra regem Assyriorum. *Anno sexto Ezechias, id est, anno nono Osee regis Israel, capta est Samaria.* Annus sextus Ezechias erat annus nonus

Iosias fuit sanctior Ezechia.

nus Osee intelligendo quod vterque erat annus completus: ideo in fine anni tertij Ezechias esset finis anni noni Osee, & tunc factum est hoc, calicet, quod capta est Samaria.

Quare Salmanasar nunc ascendit ad pugnandum contra Samariam, & quare transtulit Israelitas in Assyrios. Quæstio XXI.

QVAERETVR, quare ascendit Salmanasar nunc ad pugnandum contra Samariam, & quare transtulit Israelitas in Assyrios. Aliquis dicit, q̄ reges Assyriorum, qui tunc teuebant maximum Asiæ principatum, volebant sibi subijcere oia regna terræ: ideo pugnabant contra oes gentes, vt pugnâdo illas subijcerent: & istud verum est: secunda tñ causa est verior, q̄ pugnauerit nunc rex Assyriorum contra Samariam, quia rex Samariæ volebat ei rebellare: nam ipse Salmanasar subiecerat sibi Osee regem Israel bello, & fecerat eum sibi tributarium, soluitque tributa per aliquot annos, deinde voluit se subtrahere a tributis: & quia putabat, q̄ solus non posset resistere regi Assyriorum, & si conaretur resistere, caperet eum rex Assyriorum, & subijceret maiori seruituti, vel occideret: voluit habere adiutores ad rebellandum, & concitauit regem Aegypti, qui vicinus suus erat. Nã ille etiam soluebat quolibet anno tributa regi Assyriorum: misit autem Osee nuncios ad regem Aegypti sollicitans eum, ne solueret tributa, sed q̄ ambo rebellarent. Audiuit autem hoc Salmanasar rex Assyriorum, & pugnauit primo contra regem Aegypti, ne ille inciperet rebellare, & habere factionem cum alijs regibus, cepitq; eum, & posuit in carcere: deinde perambulauit Salmanasar totam terram in circuitu Samariæ, & tandem venit in Samariam, & pugnauit, & cepit illam: & hoc quia Osee sollicitauerat regem Aegypti, & putauit, q̄ si non pugnaret contra eum & caperet, cum alijs regibus vicinis haberet factionem, & rursus rebellaret regi Assyriorum: ista omnia patet præced cap. in litera: ista etiam fuit causa, quare Salmanasar transtulit Israelitas de terra sua in Assyrios: nam solum intendebat ipse subijcere illos sibi tributarios, quod patet, q̄ a principio pugnauit Salmanasar contra Osee, & cogit eum ad tributum, præced cap. & tunc potuisset ponere eum in carcere, et transferre eum cum populo suo in Assyrios: & tamen solum exegit ab eo tributa, quia nihil aliud intendebat, nisi tributa recipere, & habere iurisdictionem: & ista sufficienter habebat, manentibus Israelitis in terra sua. Nunc tamen videtur, q̄ Osee rex Israel conabatur rebellare faciens monopolium cum rege Aegypti, vt ambo rebellarent: dato ergo, q̄ nunc caperet eum, & subijceret maiori tributo, & seruituti, tñ si permitteret eum manere in terra sua, iterum rebellaret, & moueret alias gentes vicinas ad rebellandum, ideo credidit Salmanasar, q̄ nihil haberat super regem Israel, nisi transferret eum cum populo suo in Assyrios: nam ibi non posset rebellare, quia iam non esset rex. Etiam Israelitæ non posset rebellare, quia essent in medio terræ Assyriorum, & non haberent aliquos fautores ad rebellandum: sed omnes contradiatores. *Et transtulit rex Assyriorum Israelitas in Assyrios, scilicet, captis vrbibus transtulit oes de terra: nam Israelitæ non potentes se defendere voluerunt pugnare diu: & sic pauci occisi sunt: & quamquam digni essent morte, non intrebant rex Assyriorum ad occidendum eos, sed ad subijciendum sibi in seruos. Collocauitque eos in Hala, & in Habor fluminis Gozan. Goza potest esse nomen provincie, in qua sunt ista flumina.*

Alph. Toss. super iij. Reg.

Ana: & est sensus, q̄ collocati sunt Israelitæ inter flumina ista, & sunt ista flumina in provincia Gozan. Vel potest intelligi, q̄ Gozan sit nomen fluminis famosissimi, & Hala, & Habor sint flumina minora, & vocantur flumina Gozan, quia sunt propinqua fluuio Gozan. Et hoc tenendum est, quia præced. cap. dicitur, q̄ collocauit eos Salmanasar in Hala, & in Habor iuxta fluuium Gozan. Sic etiam accipitur 1. Paralip. 5. si tamen velimus tenere, q̄ Gozan sit nomen provincie, bene potest stare: quia tunc dicitur iuxta flumem Gozan, i. flumen terræ Gozan. *In ciuitatibus Medorum.* Medi sunt gentes distinctæ ab Assyrijs, & cum essent Israelitæ translati ad vrbes Medorum, non poterant esse in terra Assyriorum: & tamẽ accipitur terra Assyriorum largè non pro terra, quæ erat inter ipsam provinciam Assyriorum, sed pro regnis subiectis regi Assyriorum, & quia terra Medorum subiecta erat terræ Assyriorum, potissimè, quia terra Medorum erat coniuncta terræ Assyriorum cum transferrentur Israelitæ ad vrbes Medorum, dicebantur transferri ad terram Assyriorum. *Quia non audierunt vocem Domini Dei sui.* Ista est causa, quare translati sunt de terra sua, quia si non peccauissent, non permisisset eos Deus in manus regis Assyriorum. *Sed prætergressi sunt pactum eius.* Id est, præuaricati sunt legem, & non curauerunt de pacto: quando data fuit lex ad hoc, q̄ firmior esset, & magis obligaretur Israelitæ ad tenendum illam non solum acceperunt eam, sed et fecerunt pactum cum Domino de seruando illam: & istud fuit occidendo animalia, & fundendo sanguinem super Israelitas, & super altare, & librum legis: Exod. 24. & ad Hebr. 9. Et de isto pacto non curauerunt, sed fecerunt contra omnia, quæ promiserant. *Omnia, quæ præcepit Moyses seruis Domini, non audierunt, nec fecerunt.* Id est, nihil eorum, quæ Moyses iussit, faciebant vt pater per æquipollentiam. Et in hoc consummata est nequitia Israelitarum, q̄ non solum quædam præcepta transgrederentur, sed etiam nihil de lege seruarent.

An Israelitæ fuerint translati in Assyrios, quia non custodierunt mandata Domini, aut quia voluerunt rebellare regi Assyriorum. Quæstio XXI.

QVAERETVR, quomodo potest stare, quod hic dicitur, q̄ Israelitæ translati sunt in Assyrios, quia non custodierunt præcepta Dñi, cum supra declaratum sit, q̄ pater præced. cap. q̄ translari fuerint: quia Osee rex Israel conabatur rebellare regi Assyriorum, sed ista causæ non coincidunt Respondendum, q̄ ista ambæ fuerunt causæ, sed diuersimodè: quia vna fuit causa promeritoria, & alia motiua. *Transgressio mädatorum fuit promeritoria: nam per hanc meruerunt de terra sua duci in captiuitatem. rebellio autem fuit causa motiua, pp̄ quam motus est rex Assyriorum ad transferendum Israelitas. & aliàs non transtulisset, et si peccaret.* Sic dictum est præced. c. q̄ causa promeritoria ad hoc, q̄ mitterentur leones q̄ gentes trãsflatas in Samariam, fuit, q̄ colebant idola, & causa motiua fuit ad ostendendum gloriam Dei. Secundo potest dici, & adhuc melius, q̄ ista fuerunt duæ causæ trãslationis Israelitarum: quia ad hoc, q̄ transferrentur per regem Assyriorum oportebat, q̄ Deus permitteret fieri istam trãslationem, & q̄ rex Assyriorum desideraret illam facere. Causa autem permissionis fuit trãsgressio mädatorum: nã Deus non permisisset Israelitas tradidi in manus gentium, si seruauissent legem Dei. Secunda fuit causa ex parte regis Assyriorum, scilicet, q̄ rebellare vellet Osee: nam si non conatus fuisset rebellare, non curauisset rex Assyriorum transferre Israelitas de terra sua, vt declaratum est supra.

Z 4 Que

Que predictarum causarum fuerit potior. Quæstio XXIII.

QVAERETVR ulterius, cum iste due fuerint simul cause eiusdem rei, quæ illarum fuerit potior. Dicendum, quod potior fuit transgressio præceptorum: quod patet, quia ista fuit causa ex parte Dei: rebellio autem fuit causa ex parte regis Assyriorum: causæ tñ, quæ se tenent ex parte Dei efficaciores sunt: quia in quacunque re Deus operetur causando, necesse est, quod sit efficacior causalitas sua, quæ cuiuscunque inferioris, cum omnis causa prima plus influat in effectu, quæ causa secundaria. Secundò patet: quia ista causa est motiva alterius, & habet rationem duplicis causalitatis respectu effectus, & respectu causæ subordinatæ. Sicut dicimus in concatenatione causarum naturalium: nam quælibet causa prior est causa respectu effectus, & respectu causarum subordinatarum: ut potè in generatione hominis Deus est prima causa in concatenatione: deinde angeli motores orbium, deinde orbis celestes, deinde locus elementalis secundum influentiam in eo receptam: deinde homo generas: & sic Deus est causa, & homo causa ultima: ideo homo solum est causa respectu effectus, quia nihil subordinatur sibi, nisi effectus, scilicet, homo, qui gignitur: Deus autem influit in effectum, & etiam influit in omnes causas subordinatas, quia omnes illæ sunt tanquam effectus respectu eius: nam angeli non mouerunt corpora cœlestia, nisi mouerentur à Deo: nam ipse mouet eos in ratione amati, & desiderati, ut probat Aristoteles 12. Metæ. & secundum veritatem catholicam etiam dicendum est, quod mouet eos tanquam efficiens, scilicet, ut iubens, vel instigās, & consequenter omnes causæ inferiores habent rationem moti, & causati à Deo. Deinde angeli mouentes orbis, non solum sunt causa respectu effectus, sed etiam respectu causarum mediarum, scilicet, respectu corporum cœlestium: nam ipsi realiter mouent illa, & illa nihil influerent, nisi mouerentur ab Angelis: Eodem modo orbis cœlestes, & astra per motum suum, & lumen non solum sunt causa hominis geniti, sed etiam ipsarum qualitarum receptorum in loco elementalium, in quo fit generatio: deinde ipse qualitates, vel influentiæ receptoræ in loco non solum sunt causa effectus geniti, sed etiam mouent ipsum hominem gignentem disponendo eum, & sic sunt causa eius. Homo autem gignens solum est causa ipsius fetus geniti. Et sic patet, quod sunt multæ causæ subordinatæ quælibet causæ, præter ultimam, non solum est causa causati, sed et aliquid causæ. Etiam ex hoc sequitur, quod quanto aliqua causa est superior, & vniuersalior tanto magis causat respectu cuiuscunque effectus determinati: quia non solum influit respectu effectus, sed etiam respectu omnium causarum illius effectus. Et ex hoc insurgit prima propositio libri de causis, scilicet: omnis causa primaria plus influit in suum effectum, quæ causa secundaria. Ex hoc ergo apparet, quod in subordinatis superior magis causat, & sic fuit hic: nam rebellio Osee regis Israel fuit causa immediata ad transferendum Israelitas in Assyrios. Causa autem superior fuit transgressio præceptorum: unde non solum ipsa transgressio habuit causalitatem respectu istius translationis, sed etiam respectu rebellionis: Quod patet: quia quando aliqui sunt valde mali Deus permittit eos in penam cadere in malam opinionem, ut per illam faciant aliqua, ex quibus puniantur. Sic patet ad Ro. 1. cum dicitur de Gentilibus philosophis: quia non crediderunt Deum habere cognitionem, & disposuerunt istarum rerum tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conueniunt: Sic

F etiam rex Ochozias erat malus, & in penam eius Deus inclinavit voluntatem eius, ut iret ad visitandum Ioram regem Israel, ut occideretur ibi à Iehu, 2. Paral. 22. f. voluntatis fuit Dei aduersus Ochoziã, ut veniret ad Ioram, & cum venisset egrederetur cum eo aduersus Iehu, & tunc Iehu occidit illum. Ita fuit nunc, quia Deus inclinavit ipsum Osee regem Israel ad rebellandum regi Assyriorum, ut traderetur in manus eius, quod autem Deus inclinaret aliquos interdum ad rebellandum alijs, ut ipsi occidatur: patet Iosue 11. cum dicitur de Chananeis pugnantibus contra Iosue. Dñi quippe sententiæ fuerat, ut indurarentur corda eorum, ut pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent. Fuit et transgressio causa, quare rex Assyriorum moueret ad transferendum Israelitas de terra sua, quia Deus mouit regem Assyriorum, ut desideraret transferre Israelitas de terra sua, ut sic compleret dictum prophetarum suorum: sic enim Deus mouit Nabuchodonosor ad veniendum contra Iudeos, ut patet Isa. 5. & 7. ubi dicitur, quod sibilabit Dñs ad illum, & vocauit procul, ut veniat. Sic et Deus vocauit Senacherib regem Assyriorum, ut veniret contra Iudæos: Isa. 10. f. Vax Assur virga furoris mei. Et sequitur: Ad gentem fallacem mittam eum, & de populo furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia. Ita ergo nunc Deus misit Salmanasar contra Israelitas, quia hoc prænuñciatum fuerat per Amos, c. 7. f. Israel captiuus migrabit de terra sua. De hoc etiam Amos 4. & 5. Deus ergo poneret istud in voluntate Salmanasar, cum ad istud mitteret eum contra Israelitas. Apparet ergo, quod transgressio Israelitarum, non solum fuit causa respectu translationis eorum in Assyrios, sed etiam respectu rebellionis contra regem Assyriorum, ideo magis fuit causa transgressio, quæ rebellio ad istam translationem. Tertio patet: quia transgressio sine rebellionem poterat esse causa ad transferendum Israelitas in Assyrios: & tñ rebellio sine transgressionem non conferret, ergo transgressio erat magis causa. Patet hoc: quia Ezechias rebellauit contra regem Assyriorum, ut dicitur supra: & tñ quia non peccauerat non est traditus in manus Assyriorum, sed potius rex Assyriorum traditus est in manus eius, in quantum totus exercitus Assyriorum occisus est vna nocte ab Angelo, & castra, & arma Assyriorum manserunt pro Hebreis, ut solet dici seq. cap. & 2. Paralip. 32. Item poterat Deus facere aliter, si Israelitæ non transgressi fuissent, quia dato, quod rebellarent contra Salmanasar, Deus moueret ipsum Salmanasar ne desideraret pugnare contra Israelitas: sic enim faciebat Deus, quod Israelitæ erant boni: nam dato quod haberent hostes in circuitu, & tribus temporibus, quibus ascendebat Israelitæ in sanctuarium, non maneret aliquis vir in vrbebibus Israelitarum, & hostes scirent vrbes esse vacuas non desiderabant ire ad capiendum eas, quia Deus non mouebat eos ad hoc, sic patet Exod. 34. f. cum tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terree suæ, ascendente te, & apparente in conspectu Dei tui ter in anno. Item dato, quod rex Assyriorum desideraret pugnare contra Israelitas rebellantes, Deus poterat ei incutere timorem, ne auderet pugnare contra Israelitas, licet illi pauci essent: sic enim fecit quædam multa vrbes, quæ erant in circuitu Sichem, voluerunt irruere super Iacob, & filios suos, quia occiderant dolose Sichimitas, & Deus incussit timorem omnibus istis vrbebibus, & non ausæ sunt exire ad perseguendum Iacob, & filios suos fugientes: & tñ cum Iacob non erant viginti viri, vel erant satis pauci, & contra eum erant multe vrbes, Gen. 35. Vel poterat Deus aliter facere, & dare occupationem aliam regi Assyriorum, ut non vacaret

eret ei pugnare contra Israelitas. Sic enim fuit de Senacherib, quod veniebat ad obsidendum Ierusalem: nam Deus fecit, quod audiret nuncios de hostibus insurgentibus contra eum, & cessauit ab obsidione sequenti c. f. Ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam. Sic etiam fuit de Saule obsidente Dauid supra 1. lib. c. 23. si autem transgredierentur Israelitæ mandata Domini: dato quod non rebellarent regi Assyriorum Deus inclinaret illum in penam Israelitarum, quod transferret eos in Assyrios. Magis ergo fuit causa transgressio præceptorum ad hoc, quod Israelitæ ducerentur in Assyrios, quam rebellio eorum contra Salmanasar.

Quomodo Ezechias rebellauit contra regem Assyriorum. Quæst. XXV.

QVAERETVR ulterius, quomodo Ezechias rebellauit contra regem Assyriorum, ut dicitur supra. Respondet Nicolaus, quod non rebellauit proprie contra eum: quia ad hoc requirebatur, quod aliqui fuisset sub potestate eius, & tamen Ezechias non fuit aliquando sub rege Assyriorum, & tamen rebellauit. n. noluit recipere eum dando sibi tributa.

Sed dicendum est, quod verè rebellauit Ezechias contra regem Assyriorum, & quod aliquando fuit sub potestate eius: nam regnum Iuda dabat tributa regi Assyriorum ante regem Ezechiam: ipse autem noluit dare, ideo rebellauit. Patet hoc, nam Achaz pater Ezechia tributa dedit regi Assyriorum, quia quando rex Syriae Rafin, & Phacez filius Romeliæ rex Israel pugnabant contra Achaz, misit nuncios Achaz ad Salmanasar regem Syriae. ut liberaret eum de manu istorum regum, & cum liberasset eum exiit ei obuiam in Damascum, & dedit sibi omnes thesauros, qui inueniri potuerunt in domo Domini, & in domo regis, supra 16. & 2. Paralip. 28. & ex tunc credendum est, quod Achaz soluerit semper tributa regi Assyriorum, & cum cepit regnare Ezechias noluit dare tributa ista regi Assyriorum: ideo ipse ascendit contra eum, & sic dicitur rebellasse: Patet etiã hoc, quia ipse dixit regi Assyriorum peccauit recede à me, & omne, quod imposueris mihi, faciam: non tamè diceret se peccasse nisi rebellasset volens se subtrahere de iugo regis Assyriorum.

Quare repetitur hic translatio Assyriorum. Quæst. XXVI.

QVAERETVR ulterius, quare ponitur hic de translatione Israelitarum in Assyrios, quia istud fuerat plenè enarratum præcedenti cap. Respondendum, quod hoc fuit propter tria. Primò quia hic agitur de regno Ezechia, & tempore eius facta est ista translatio. Anno 6. Ezechia, ut patet supra in litera: ideo conuenientius ponitur hic, quam alibi. Secundum fuit, quia supra dicebatur de bonis operibus, quæ fecit Ezechias circa cultum Dei. f. quò abstinuit idolatriam de terra, & quia Israelitæ translati sunt in Assyrios propter idolatriam, à qua nunquam cessauerunt, cõueniẽter post bona facta Ezechia ponitur poena Israelitarum pro malis suis. Tertium fuit, quia valde cõuenit hoc historiam Ezechia. Nam Ezechias in principio regni sui cum abstinuit idolatriam de terra, misit nuncios per omnes tribus Israel, ut conuerterentur ad Deum suum, & Deus conuerteretur ad reliquias, quæ effugerant manus regis Assyriorum, & tunc plurimi de Manasse, & Zabulon, & alijs tribubus irridebant nuncios Ezechia, & mittebant à se subnando illos. 2. Paralip. 30. & propter hoc, quia fuerunt incorrigibiles trans-

lati sunt in Assyrios, ideo post bona opera, quæ Ezechias fecit, per quæ illos incitabat, rectè ponitur poena illorum, quia admonenti non contulerunt, sed potius irri serunt. prima tamen causa efficacior est.

Anno quatuordecimo. Hic ponitur secundum principale huius c. f. qualiter se habuit Ezechias in aduersis, & diuiditur in duo: quia primò ponitur qualiter se habuit in aduersis per timorem. Secundò per amorem ibi: *Misit autem.* Circa primum dicitur: *Anno quatuordecimo Ezechia regis ascendit Senacherib rex Assyriorum.* Iam mortuus fuerat Salmanasar rex Assyriorum, qui transfulerat decem tribus Israel in Assyrios, & successit ei Senacherib in regno, qui nunc ascendit contra Ezechiam. f. anno quatuordecimo regni sui, & fuit istud annis octo post translationem Israelitarum in Assyrios: nam illi translati sunt anno 6. Ezechia. supra in litera. Ideo restabant octo anni vsque ad quartumdecimum. *Ad vniuersas ciuitates Iuda munitas, & cepit eas.* f. ascendit ad pugnandum contra quælibet regni Iuda ad capiendum illam, & cepit vrbes multas, & dicitur hic, quod cepit vniuersas accipiendo omnes pro multis, sicut solet accipere scriptura: nam certum est, quod non ceperat omnes: nam nondum ceperat Ierusalem, etiam non ceperat omnes alias, sed multas: de quibus Isa. c. 10. *Tunc misit Ezechias rex Iuda nuncios ad regem Assyriorum Lachis.* Vidit Ezechias, quod durum erat resistere regi Assyriorum, eo quod iam vastabat totam terram, ideo noluit potius seruire sub tributo, quam quod destrueretur terra, & ad hoc misit nuncios ad regem Assyriorum, quod erat Lachis. i. manebat in vrbe Lachis, vel expugnabat eam: nam procedebat de vna ciuitate in aliam quouique expugnaret oēs sic dicitur sequenti cap. scilicet, reuersus est Rablages, & inuenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam: audierat. n. quod recessisset de Lachis. Eit autem Lachis ciuitas in forte Iudæ, ut patet Iosue 15. *Dicens: peccauit.* Confrictur Ezechias peccatum suum contra regem Assyriorum, ut eum facilius flecteret ad id, quod volebat. Peccatum istud fuit: quia regnum Iuda soluebat ante hoc tributa regibus Assyriorum ex reponere Achaz patris Ezechia: noluit tamen Ezechias soluere. *Recede à me.* i. recede de terra mea, non vastes eam, f. omne, quod imposueris mihi, faciam. Id est, solum tributum quantumcunque volueris. Quasi dicat, non solum tributum, quod ante hoc impositum erat in regno meo per reges Assyriorum, sed etiam si maius imposueris, soluam. *Indixit itaque rex Assyriorum Ezechia regi Iudæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri.* Istud tributum magnum imposuit nunc rex Assyriorum Ezechia, quia rebellauerat: nam non consueuerat regnum Iuda tantum tributum soluere, sic enim dixerat Ezechias: omne, quod imposueris mihi, faciam. *Deditque Ezechias omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis.* Scilicet, ista impositio fuit magna, & non potuit eam soluere Ezechias de redditibus suis, ideo dedit omne aurum, & argentum, quod repertum fuit, in domo Domini, & etiam in thesauris regum Iuda. Intelligendum est hoc solum de auro, & argento, quod erat in massa: nam vasa auri, & argenti, quæ erant administrationem, non fuerunt data regi Assyriorum, quia tunc non potuisset Nabuchodonosor transferre illa in Babylonem. & tamen infra 24. dicitur, quod translata sunt illuc. *In tempore illo confregit Ezechias vasa templi Domini.* Istud intelligitur de portis templi, quæ erant intra atria. Nam templum proprie dictum erat vndique clausum muro, & atrijs, & illud solum habebat vnam portam in latere Orientali, & ibi erant duæ valvæ claudentes, & in illis erant affixæ

fixe multę laminę auri. In portis autem atriorum, quę erant in muro exteriori non erant laminę aureę, quia ibi non poterant bene custodiri, sicut portę templi, quę erant intra muros atriorum, & dicitur, qđ confregit valvas: non quidem, qđ confregerit portas totaliter destruendo, sed solum confregit laminas auri, quę erant affixę portis, & manserunt portę nudę. Et laminas auri, quas ipse affixerat. Id est, cō fregit laminas auri, quę erant in portis ad dandum eas regi Assyriorum: illas autem laminas affixerat Ezechias in portis, quia ipse fuit magnus cultor Dei & voluit decorare templum Domini, & ad hoc affixit laminas auri magni ponderis in valuis. Et dedit eas regi Assyriorum. Scilicet, quia nō habebat nunc unde aliās solueret impositionem, quā fecerat rex Assyriorum, & oportuit, qđ acciperet aurum, & argentum, quod erat in domo Domini, & inter cętera accepit istas laminas auri.

Quare rex Assyriorum nunc pugnavit contra Ezechiam. Quest. XXVII.

QVAERETVR, quare rex Assyriorum ascendit nunc contra Ezechiam ad pugnandum.

Aliquis dicit, qđ hoc fecit ex desiderio transferendi eum, & omnes seruos suos in terram Assyriorū, quod pater: quia infra dicitur, qđ facerent viri Iuda quod bonum erat sibi, & transire ad terram, ad quam Senacherib volebat eos transferre. Et hoc faciebat, quia reges Assyriorum habebant istum conceptum, qđ transferrent gentes multas. scilicet, quascunq; possent in terram suam. Sic enim Theglathalasar rex Assyriorum transtulit quasi tres tribus in terrā suam: supra 15. & 1. Paralipo. 5. Sic etiam Salmanasar rex Assyriorum transtulit Syros habitatores Damasci in Cyrenem, supra 16. idem etiam Salmanasar transtulit reliquos Israelitas in Assyrios: præcedenti cap. & supra in litera. Ita nunc Senacherib volebat transferre tribum Iuda, & Benjamin, quę remanserant de tota stirpe Israel in Assyrios.

Dicendum, qđ verum est, qđ Senacherib vellet trāf ferre regnum Iuda in Assyrios, & ideo pugnabat contra singulas vrbes regni Iuda, & tamē causa, vel motium ad transtulendum non fuit sicut dixerūt isti, sed fecit hoc Senacherib, quia Ezechias rebellavit contra eum. Nam prius soluebat viri Iuda tributum regi Assyriorum, & nunc Ezechias rebellavit: & quādiu maneret in terra illa poterat rebellare, iō voluit transferre oēs de regno Iuda in Assyrios, vt iam non possent rebellare. Et pater, qđ fuerit hoc factum propter rebellionem: quia dixit ad Senacherib: peccavi. scilicet, peccavi rebellando contra te, licet Nicolaus exponat: peccavi. i. pater meus peccavit, & propter peccatum suum veniunt ista mala, & tamen dicebat Ezechias se peccasse, quia peccavit pater suus, sed istud non habet colorem, quia ista verba misit ad dicendum Ezechias regi Assyriorum: ideo oportet, qđ ipse intenderet facere aliquem sensum, quem rex Assyriorum possēt capere ex verbis istis: quia aliās ista verba essent frivola, & stultē dicta, & tamen rex Assyriorum non possēt intelligere sub illo sensu, quem ponit Nicolaus. scilicet, peccavi. i. pater meus peccavit: ideo oportet, qđ intelligeret, qđ ipse peccavit. scilicet, resistendo regi Assyriorum.

Item dato, qđ Ezechias intelligeret, qđ pater suus peccauerat, & propter eum veniebant ista mala: tamen non mitteret hoc ad dicendum regi Assyriorum: quia istud erat omnino impertinens: immo erat damnosum Ezechias: quia per hoc intelligeret rex Assyriorum, qđ Ezechias dei perabat posse libe-

rari de manu eius, quasi Deus sententiasset contra eum, qđ non possēt liberari de manu Assyriorum propter peccata patris sui, & sic confortaretur magis Senacherib ad pugnandum contra Ezechiam, ut transferret subditos eius ad terram Assyriorū. Nō ergo intellexit sic Ezechias, sed qđ peccauerat, scilicet rebellando. Item pater hoc, quia modus regū Assyriorum erat iste, qđ non transferrent aliquos de terris suis, nisi cum scirent eos rebellare, si manerent ibi. Sic fecit Salmanasar, quia non transtulit Israelitas in Assyrios, quando primo subiecit eos in tributarios, sed postea, quando rebellauerunt: præcedenti cap. & supra declaratum est in quadā questione. Sic etiam Nabuchodonosor non fecit transferri Iudęos in Babylonem quousq; rebellavit contra eū Ioachim. inf. 24. oportet ergo, quod propter rebellionem nunc voluerit Senacherib pugnare contra Ezechiam ad transferendum eum cum populo, & ad hoc oblidebat ciuitates.

Quomodo stat, quod Ezechias misit aurum, & argentum ad Senacherib dicendo: peccavi, & quod parauerit se ad resistendum ei. Quest. XXVIII.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, qđ misit Ezechias ad Senacherib, dicens: Peccavi, & obtulit ei aurum, & argentum: quia 2. Paralip. 32. dicitur, quod parauit se Ezechias cū populo suo ad resistendum. Aliquis dicit, quod ista va rietas insurgit, quia bis venit Senacherib contra Ezechiam. Prima vice venit, & pugnabat contra vrbes Iuda, & tunc nondum resistebat ei Ezechias, nec parauerat se ad bellum, sed potius misit ei munera auri, & argenti, quę sibi imposuit Senacherib. Postea autem susceptis muneribus rex Syrię misit seruos suos contra Ierusalem, vt traderetur ciuitas, & trāsiret Iudęi in Assyrios, & tunc non consentit Ezechias, & parauit se ad resistendum regi Assyriorum.

Sed dicendum, qđ non stat: quia 2. Paralip. 32. factis clare patet ex serie literę, quod illico, vt venit Senacherib in terram Iudę cepit Ezechias parare se contra illum. Secundo patet, quia quando nuncijs Senacherib venerunt ad dicendū Ezechias, qđ traderet se regi Assyriorum dixerunt: que est ista fiducia, qua niteris: in quo confidis, vt audeas rebellare? ergo iam rebellauerat, quando venerunt nuncijs, & sic videtur, qđ a principio cū venit Senacherib cepit Ezechias parare se contra illum. Ordo autem fuit, qđ Senacherib venit de terra sua ad regnum Iudę, vt transfretet habitatores eius in Assyrios, quia rebellauerant, ne darent tributum, & cepit pugnare contra singulas vrbes regni Iuda, & capiebat eas sperans, sic capere omnes, & tunc transferret omnes habitatores terre illius in Assyrios, quo audito Ezechias consilium iniit cum principibus, & viris fortissimis, quomodo deberent resistere Senacherib, & decreuerunt obturare omnes fontes, & capita fluuiorum in circuitu Ierusalem, ne exercitus Assyriorum haberet, quid biberet, & sic nō possēt ponere obsidionem Ierusalem. Fecit etiam multa genera Machinarum, & armentorum belli, & conuocauit eos verbis efficacibus, vt resisterēt regi Assyriorum, dicens: confortamini, & viriliter agite, nolite timere, nec paucais regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem, quę cum illo est: multo enim nobiscum plures sunt, quā cū illo: cū illo est brachium carneum, nobiscum Dominus Deus noster est: confortatus est autem populus huiusmodi verbis, & parauit se ad resistendum: de his 2. Paralip. 32. & postquam

& postquam fecit istum apparatus, Ezechias misit nuncios ad regem Assyriorum, & soluit trecenta talenta argēti, & triginta talēta auri, de quibus hic:

An Ezechias peccauerit soluendo tributum regi Assyriorum. Quest. XXX.

QVAERETVR vterius, an Ezechias peccabat soluendo istud tributum regi Assyriorum, & quare soluit eum iam disposuisset se ad rebellandum, & de facto rebellasset. Ad primū dicendum, qđ non peccauit Ezechias soluendo tributum, quia non faciebat hoc spontē subiciens terram suam tributo Assyriorum, sed ad redimendā vexationem, & tollendum maius malum: nā vastabat Senacherib terram Ezechias, & vt non vaiaret eam, dabat ei nunc tributum illud. Quod pater, qđ dixit: peccavi, recede nunc a me, & quodcuq; in posteris reddam, & tunc soluit talenta ista. Ad secundum responderet Nicolaus, qđ hoc fecit propter timorem. scilicet, quia putauit se non posse resistere: timebat enim, qđ propter peccata patris sui Achaz, & populi Deus mitteret nunc contra eum, & populum suum regem Assyriorum, & non adiuuaret eos contra illum propter peccata, sed potius traderet in manus eius. Timuit igitur Ezechias pugnare contra Senacherib, & dedit ei ista munera, vt recederet.

Dicendum tamen, qđ fecit hoc Ezechias propter timorem, sed non quali timēs, qđ Deus traderet eū, & populum suum in manus regis Assyriorum propter peccata Achaz, sed potuit facere propter duo. Primō propter vastationem vrbiū regni sui: nam pugnabat Senacherib contra illas, & capiebat, atq; vastabat, quāquam ergo firmiter crederet, qđ posset resistere, tamen propter alias vrbes paruas, & minus fortes regni sui, quę non poterant resistere dolebat, qđ vastarentur: ideo mittebat tributū, vt cessaret Senacherib vastare. Et non solum promittebat pro nunc se soluturum, quod imponeret Senacherib sed etiam omni tempore futuro volebat esse tributarius eius, vt sic euaderet vastationem. Secundo erat propter vrbes Ierusalem: quia quam crederet, qđ posset ibi resistere regi Assyriorū: tamē si oblideret eam premeret eos, qui intus erāt, magna afflictione, sicut dixit Rabfases infra in litera, qđ viri sedentes super murum comederent stercorem suū pro fame in obsidione, & vt non paterentur manentes in Ierusalem istam angustiam voluit dare Ezechias trecenta talenta argēti, & triginta talenta auri, & facere se tributariū regis Assyriorū.

An Ezechias peccauerit dando argentum, & aurum de domo Domini regi Assyriorum. Quest. XXX.

QVAERETVR vterius, an peccauit Ezechias dando argentum, & aurum de domo Domini regi Assyriorum. Aliquis dicit qđ non, quia dedit de eo, quod suum erat, cum dicatur hic, qđ dedit laminas aureas, quas ipse fixerat in porta domus Domini. Dicendum tamen, qđ ista ratio non stat, quia quāquam Ezechias dedit istas laminas auri: tamē non erant sue, quia ipse dederat eas templo Domini: ideo iam non poterat vti eis, vt rebus suis, unde accipiendo eas non magis excusabatur, quā si alius dedisset illas. Respondendum est, qđ non peccauit Ezechias: non tamen excusatur propter causam dictam, sed propter aliam. Pro quo sciendum, quod ad hoc, quod dicitur Ezechias dare aurum, & argentum de templo Domini, requiruntur tria. Primū erat, qđ daret pro causa honesta. Secundum, qđ in ne-

cessitate. Tertium, qđ cum intentione soluendi. De primo patet, nam si veller dare propter turpem causam rem sacram, manifestum est, qđ illicitum esset, & hoc tripliciter. Primō, quia dabat pro mala causa, & quęcunq; sunt pro malo sine mala sunt. Secundo, quia daret rem non suam, cum res, quę in templo erant pertinebant ad Deum, & non ad regem, nec ad aliquem hominem. Tertio, quia dabat res sacras. Dare tamen rem sacram pro sine turpi reuerentia quędam est circa istā rem sacram, quę debet teneri in honore. Ista conditio fuit in Ezechia: quia ipse dedit nunc pecuniam istam regi Assyriorum, vt non destrueretur regnum suum: iste erat finis valde honestus. Secunda conditio erat, qđ daretur in necessitate, & hoc patet: nam si Ezechias habuisset unde solueret tributum istud regi Assyriorum, nō debebat recurrere ad thesauros domus Domini, quia non debebat recurri ad ista, nisi deficientibus omnibus prophanis bonis; & istud fuit in Ezechia, quia prius ipse dedit aurum, & argentum, qđ potuit inueniri in thesauris regis, & quando non habuit unde reliqua solueret, recurrit ad thesauros domus Domini, vt patet in litera: cū dicitur, qđ dedit omne argētum, quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis. Tertia conditio erat, qđ daret cum intentione soluendi: nam cum aurū, & argentum istud esset res aliena, si acciperet Ezechias illud cum intentione non soluendi, esset rapina: ideo credendum est, qđ cum esset vir iustus, qđ acciperet cum intentione soluendi, & quod postea soluerit, quia ipse peruenerit post hoc ad pinguis simam fortunam, quia habuit postea thesauros multos infra 20. ideo tunc solueret, & ex hoc apparet, qđ licet accipere prælatijs, vel regibus de licentia prælatorū de thesauris Ecclesię, quādo sunt in magna necessitate, data tamen cautione de soluendo istud Ecclesię, ita vt semper Ecclesia inde penitus maneat. Et hoc verum est, nisi sint vasa sacra, quę accipiuntur, quia ista non debent trahi ad aliquem vfum prophanū ex quantacunq; necessitate, sed potius deberent destrui, & reduci in massam auri, vel argenti, & si esset extrema necessitas poterant sic dari. Sic enim factum est hic: nam quāquam esset Ezechias in magna angustia non dedit de vasis sacris domus Domini, in quibus ministrabatur, sed solum de thesauris, qui erant in massa argēti, vel auri, vel in numismate, quod pater: quia vasa sacra, quę fecerat Salomon pro ministerio domus Domini, manserūt post hoc, & ducta sunt in Babylonem, infra 24. & postea inde reducta sunt in Ierusalem, vt patet 1. Esdre. ca. 1.

Si autem arguatur, quod peccauit Ezechias, quia fregit valvas templi Domini, & istud erat quoddā dedecus templi. Dicendum, qđ non fregit valvas totaliter, sed solum fregit laminas auri, quas affixerat in valuis, & manserunt valvę lignę solum, & tamē hoc non factum est ad dedecus templi Domini, sicut Achaz mutauit vasa sacra, & deposuit illa per terram dispersa, & euerfa extra loca sua, supra 17. & hoc ad vilificandum cultum Dei, & illud erat peccatum magnum. Ezechias tamen nunc egit pro sola necessitate, & cum magno timore Dei, ac reuerentia, ideo non peccauit. Misit autem. Hic ponitur quid egit Ezechias propter amorem: scilicet, quod propter amorem cultus diuini non permisit capi Ierusalē per Assyrios, sed exposuit se ad resistendum, & diuidit in tria: Primo ponitur nunciatorum regis Assyriorum comminatio: secundo nunciatorum Ezechias petitio: ibi: Dixerūt autem. Tertio petitionis denegatio, ibi: Responditque eis. Circa primum dicitur, Misit autē rex Assyriorū Tharshan, & Rabfases de Leachis. Erat

Collige quo prius capes possunt accipere omnia ecclesiarum & ex quibus causis

Erat rex Assyriorum in Lachis, quādo misit ei Ezechias munera, quæ supra habentur, & de ipso loco misit nunc Tharthan, & Rabfacen contra Ezechiam, verba, quæ habentur infra, dicturos. Erat aut tunc rex Syriæ in Lachis. s. obſidendo illam cum vniuerso exercitu, vt patet 2. Paralip. 32. *Ad regem Ezechiam cum manu valida Ierusalem.* Isti duo erant principes, qui venerunt ad regem Ezechiam cum manu valida. i. cum multitudine armatorum, non quidem ad pugnandum contra Ierusalem, quia solum ibant ad nunciandum aliquid, sed vt ostenderent gloriam regis Assyriorum. s. quia nuncij eius ferebant tantam multitudinem, sicut vnus de alijs regibus terræ secum ferre posset. Vel fuit ad terrendum viros Ierusalem, vt cum viderent tantam multitudinem armatorum cum solis nuncijs regis pauperent, & stupeſcerent super multitudine, quam secum habere posset rex Assyriorum. Sic. n. dixit ipse Rabfaces: quomodo poteritis resistere ante vnum satrapam de seruis Domini mei minimis? q. d. non poteritis: quia quilibet illorum maioris potestatis est, quā totum regnum Iuda. *Qui cum ascendissent.* Scilicet, de vrbe Lachis, in qua manebat Senacherib, qui mittebat eos. *Venerunt in Ierusalem.* Scilicet, apud muros vrbe, quia non introierunt in eam, sed exierunt serui Ezechie ad illos, vt patet in litera. *Steterunt iuxta aqueductum piscine superioris.* Piscina est lacus quidam, in quo lauabantur vestes: nam ipsa erat in agro fullonum, & dicitur piscina superior ad differentiam alterius piscinæ inferioris, quæ erat magis distans ab vrbe, & non steterunt isti iuxta piscinam, sed iuxta aqueductum id est, iuxta alueum, per quem decurrebat aqua in piscinam illam. Iuxta istam piscinam occurrit Isaias ex mandato Domini regi Achaz, quando voluit ei propheta contra duos reges s. Rafin regem Syriæ & Pacez filium Romeliæ regem Israel: Isa. 7. s. egredere in occursum Achaz ad extremum aqueductus piscine superioris in via agri fullonis, & sic apparet, quod ista piscina erat extra, vrbe. *Quæ est in via agri fullonis.* Scilicet, piscina erat in via, per quā ibatur ad agrum fullonum. Vocantur fullones cādificatores pannorum, scilicet, qui lauant illos, vel illi, qui pannos novos adhuc rudes, & nigros in aqua sepe merunt, & ad solem extendunt, vt albisiant, & ita videtur accipi hic: nam in agro extendebantur isti panni, & erat ibi piscina aquarum, in qua mergerentur, vel in qua lauarentur. Alio modo accipitur fullo p illo, qui parat pannos laneos quando noui sunt: sic accipitur Malach. cap. 3. f. Quasi ignis conflans, & quasi herba fullonū. Et vocatur herba fullonū tribuli, quibus paratur pannus. *Vocaueruntque regem.* i. petierunt isti duo nuncij regis Assyriorum, & vocaretur rex Ezechias, quia volebant ei loqui, & tamē non exiit ad eos, sed misit nuncios suos.

Quomodo Senacherib misit ad petendum Ierusalem, cum iam recepiſſet munera, & imposuerit tributa Ezechie.
Quæſtio XXXI.

QVAERETVR, quō Senacherib misit nuncios ad Ezechiam, vt traderet ei vrbe, cum antehoc dedisset ei Ezechias munera, & dixit: recede a me, & quodcunque imposueris mihi faciam, imposuitque Senacherib Ezechia trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri. Respondendum, quod quando Ezechias misit nuncios suos ad Senacherib in Lachis composuerunt cū eo, quod daret Ezechias summam pecuniæ, quam peteret Senacherib, & ille petiuit trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri, & factō fēdere dedit illa Ezechias: nam si nō

Rex Assyriorū misit nuncios ad Ezechiam ad petendum Ierusalem.

Ius gētiū frangitur a rege Assyriorum.

Fintercessisset sedus, nihil dedisset Ezechias, quia da re erat inutile: Senacherib tamen recepta pecunia fidem datam violauit, nolens recedere de terra, quā potius misit ad Ezechiam, vt daret ei vrbe Ierusalem, & omnes vrbes regni sui, & transiret cū populo suo ad regnum Assyriorum, & tunc noluit Ezechias, sed conatus est resistere. Et dicit Nicolaus, quod hoc fecit Ezechias propter amorem Dei. s. quia Senacherib volebat transferre totum populum in Assyrios, & ponere in terra illa alienigenas, sicut Salmanasar tranſtulit decem tribus Israel in Assyrios, & duxit alienigenas ad habitandum in vrbebus Israel: præcedenti c. & tunc terra Iuda, in qua erat templū Domini, & totus cultus Dei fieret immunda per habitationem alienigenarum, & cessaret cultus Dei in illa: ideo noluit Ezechias, quod transiret populus in Assyrios. Hoc satis rationabile est, & tamen non oportet poni, quod propter hoc Ezechias faceret, sed proximus videtur rationi, quod Ezechias, & populus suus faciebant hoc: quia cum essent liberi nolabant esse serui. Etiam cum haberent terram delectabilem nolabant transire ad terram miserabilem. s. vt poneretur in aliqua terra deserta Assyriorū, vel medorum.

Rabfaces, qui venit ad Ezechiam, quis fuit. *Quæſtio XXXII.*

QVAERETVR, vterius, quis est iste Rabfaces, qui venit ad Ezechiam. Rabanus, & Glossor. dicunt, quod iste erat filius Isaiæ, qui recesserat a lege Domini, & transierat ad regem Assyriorum, accipiunt autem hoc ab Hebræis, & motiuū Hebræorum quantum ad hoc, est duplex: primum, quia iste Rabfaces loquebatur lingua Hebraica: putabatur ergo esse Iudæus, vt patet infra in litera: secundum motiuum est, quia Isa. 7. Deus dixit ad Isaiam: egredere in occursum Achaz tu, & q. derelictus est tibi Tafub filius tuus. q. d. iste tibi remansit, & alius fugit ad regem Assyriorum. Sed ista motiua parum habent de colore: quia non solum filius Isaiæ, sed quicumque alius Hebræus, immo etiam illi, qui nō erant Hebræi, sciebant loqui Hebraicē. Secundum motiuum non est ad propositum, quia dato, quod Isaius solus relictus esset de filijs Isaiæ, nō innuebatur, quod alius de filijs eius transiisset ad regem Assyriorum.

Alij autem volunt, quod iste Rabfaces fuit vir vnus de Ierusalem, qui cum Sobna fecit coniurationem, & prodidit vrbe Ierusalem regi Assyriorum, nec mansit, nisi templum Domini, & castrum montis Sion. Hoc etiam tangit Rabanus, & Historia scholastica. Alij autem volunt, quod iste Rabfaces fuit vnus de Israelitis, quos tranſtulit Salmanasar in Assyrios, & nunc veniebat cum Senacherib, & sic sciebat loqui Hebraicē, quia Hebræus erat natione: omnes autem, vt communiter, tenent istum fuisse Hebræum, & hoc solum, quia locutus est Hebraicē. Sed istud motiuum debile est: nā Heliacim, & Sobna, & alij, qui egressi sunt ex parte Ezechia ad Rabfacen sciebant loqui Syriacē, vt ipsi dixerunt infra ad Rabfacen, quod loqueretur Syriacē: quia bene nouerat linguam illam, & tamen de istis manifestum est, quod nō erant Syri, sed Hebræi natione. Dicendum ergo, quod iste Rabfaces erat Assyrius, & erat vnus de magnis principibus regis Assyriorum. Isti autem consueuerunt scire multa idiomata, eo quod ad reges magnos qualis erat Senacherib solent venire homines diuersarum regionū, ideo consueuerunt habere apud se viros peritos in multis linguis, & sic erat iste Rabfaces, & propter hoc Senacherib misit eum ad Ezechiam. Sic er Heliacim, & Sobna erant apud Regē Ezechiam: sciebant. n. multa idiomata, ideo missi sunt ipsi

Responsio Auctoris.

ipſi ad Rabfacen, vt si loqueretur ille Syriacē, vel in alio idiomate intelligerent. *Egressus est autem ad eos Eliacim filius Eliacis p. p. positus domus.* Iste Eliacim erat summus sacerdos: ideo vocatur præpositus domus, id est, domus Domini, & ob hoc erat summus princeps in domo regis, & egressus est ipse tanquam vir honorabilis, vt representaret personam regis. *Et Sobna scriba.* Fortē erat scriba regis, & erat magnum officium in domo regis: vnde habens illud erat pertona honorabilis, & propter hoc nitebatur, vt essent nuncij regis viri honorati. *Et Ioab filius Asaph a commentarijs.* Iste erat alius de officialibus regis, & dicitur esse a commentarijs. i. relator negotiorum regis: de hoc declaratum est supra 2. lib. c. 8. & 20. *Dixitque ad eos Rabfaces: hoc dicit rex magnus rex Assyriorum.* Vocatur Rabfaces regem Assyriorū regē magnū per excellentiam, quia eo tēpore nō erat aliquis rex, in orbe tam potens, cum ipse teneret quasi totam monarchiam Orientis in Asia. *Quæ est ista fiducia, qua nitebis?* Hoc dicebat Rabfaces increpando Ezechiam tanquam insanum, quia audebat rebellare regi Assyriorum, cum nullius potentia esset comparatus ad illum, & dicebat, quia ipse videbat, quod Ezechias parauerat se ad resistendum, & omnes de regno suo resistebant, quantum poterant. *Forſitan inuisti consilium, vt p. p. p. te ad prelium.* Bene nouerat Rabfaces, quod Ezechias parauerat se ad pugnandum contra regē Assyriorū: tamen dicebat hoc per modū dubitationis, vt haberet viam increpando Ezechiam. *In quo est fides, vt audeas rebellare?* q. d. non potes habere iustam confidentiam in aliquo, ad hoc, quod repugnes. quia rex Assyriorum est potentissimus, tu autem infirmus.

Eliacim, & Sobna missi ad Rabfacen, qui fuerunt.
Quæſtio XXXIII.

QVERETVR de isto Eliacim, & Sobna, qui missi fuerunt ad Rabfacen, qui erant. Aliqui dicunt de Eliacim, quod erat sacerdos magnus, & istud videtur esse verisimile: quia dicitur in litera, quod erat præpositus domus, & intelligitur de domo Domini, & dicunt, quod iste est ille, qui successit Sobne summō sacerdoti ducto in captiuitatem, & hoc fuit ex Dei electione. Patet istud Isa. 22. vbi locutus est Isaias ad Sobnam summum sacerdotem dicens, quod duceretur in terram alienam captiuus, & non sepeliretur in Ierusalem in sepulchro, quod fecerat sibi, & dicitur, quod Deus vocat Heliacim filium Elcie, vt esset summus sacerdos, & sic putant, quod iste est. Dicunt autem, quod Sobna, cum esset summus sacerdos, suadebat Ezechia, vt traderet se regi Assyriorum: Ezechias autem nolēbat: postea aut ipse conterritus minis regis Assyriorum recessit de Ierusalem ad Syrios, & tunc Eliacim assumptus est in summū sacerdotē loco eius. Ista positio aequaliter est verisimilis: primò, quia iste Eliacim, de quo hic dicitur, vocatur filius Elcie: & ille, de quo dicitur Isa. 22. quod futurus esset summus sacerdos, vocatur etiam filius Elcie. Secundò quod iste Eliacim vocatur præpositus domus, potest referri ad domū Domini, & hoc pertinet ad summum sacerdotem, qui est præpositus super omnes sacerdotes, & Isa. 22. significatur, quod iste Eliacim esset summus sacerdos. Tertio patet ex identitate temporis, quia Isaias prænunciavit, quod dictum est de Sobna, & de Eliacim tempore Ezechia, & viuentis Ezechia, & Isaias factum est hoc. Sed non est omnino verisimile, primò quia motiuum principale istorum ad dicendum de captiuitate Sobne, & substitutione Eliacim in summō sacerdotio, est, quia ambo missi sunt ad respondendū

Rabfati, & voluit ex hoc Hebræi, quod Sobna territus verbis Rabfaces confugerit postea ad regem Assyriorum, & prius conatus fuerit Ezechia suadere, vt traderet se in manus Senacherib, quia non posset resistere ei, & quod totam ciuitatem Ierusalem p. d. derit regi Assyriorum antequam recederet, & relictum est solum templum cum arce. s. castrum montis Sion. Et hoc non stat, quia tunc sequeretur, quod iste Sobna, qui iuit cū Eliacim, esset summus sacerdos, & tamen hic dicitur, quod Sobna erat scriba. Secundò non stat, quia hoc modo debuisset Eliacim non esse tunc summus sacerdos, quia substituentus erat post recessum Sobna, & tamen vocatur hic præpositus domus, quando adhuc Sobna erat in Ierusalem: ergo non fuit ille Sobna, qui priuatus est summō sacerdotio per recessum: nec fuit Eliacim, qui successit ei. Tertio patet, quia non vocatur iste Eliacim summus sacerdos, vel præpositus domus Domini, sed solum præpositus domus, & Isa. 36. dicit, quod erat super domum, & tamen hic dicitur de ministris regis, ideo intelligendum est, quod erat præpositus domus regis, & non summus sacerdos. Quarto patet, quia hic ponitur nō officialium regis: nā dicitur, quod missus est Ioas a commentarijs, & Sobna scriba, sed ista sunt duo officia in domo regis, vt patet supra 2. lib. cap. 8. & 20. & 1. Paralip. 18. ideo etiā præpositus domus erit aliud officium domus regis, & erit iste super omnes officiales: quia fortē iste erat super exercitum regis, sicut inter officiales regis ponitur prior, qui erat super exercitum: nam cum ponuntur officiales Dauid, supra 2. lib. ca. 8. & 20. & 2. Paralip. 18. Ioab, qui erat princeps exercitus, ponitur primus. Tenendū ergo videtur, quod iste Eliacim non fuerit sacerdos, sed laicus officialis regis maior in domo sua, & misit istos tres, quia erant præcipui in domo sua, & istud tenet Iosephus 10. Antiquitatum dicens, quod Eliacim erat tutor regni, & vocat eum tutorem regni, quia litera vocat hic præpositum domus, & sic refert ad domum regis, cuius ipse Eliacim curam gerebat tanquam tutor regni. Motiua autem in contrarium modicum inducunt: nam primum de identitate nominis nihil est, quia eodē tempore multos contingit vocari eodem nomine, & etiā quod pater vnus vocetur eodē nomine, quo pater alterius. Secundum motiuum de identitate temporis nō cogit: quia isto tēpore erant isti duo. s. Sobna, & Eliacim, cum essent alij duo eorundē nominum, in quibus istud verificaretur, de quo magis declarabitur Isa. 22. Tertium motiuum non probat, quia licet dicatur Eliacim præpositus domus, non intelligitur de domo Domini, sed de domo regis, vt declaratum est. *An speras in baculo arundineo, atque cō fracto Aegypto.* Ponit hic Rabfaces omnia illa, quæ poterat mouere Ezechiam, & vult dissuadere ei pugnā cum rege Assyriorum: quia Ezechias erat viribus impar regi Assyriorum, & stultū erat, quod vellet resistere ei, nisi haberet aliquam magnam spem extra vires suas, & omnem talem spem vult excludere Rabfaces, vt videat Ezechias, quod non expedit ei pugnare contra regem Assyriorum. Et primo ponit de rege Aegypti, in quo poterat Ezechias habere fiduciam, & hoc propter duo. Primò propter vicinitatem, quia termini Aegypti, & terræ Iuda ex quadam parte coniuncti sunt: nam fluuius Aegypti ponitur terminus terræ Israel: Gen. 15. & Iosue 13. & propter vicinitatem isti reges adiuaabant se. Secundum erat, quia alijs consueuerant esse isti reges amici, & fœderati: sic enim patet de Osee rege Israel, qui fuit tempore Ezechia: nam ille sollicitauit regem Aegypti ad non dādū tributa regi Assyriorum,

rriorum, & ille confensit sibi, & propter hoc rex Assyriorum pugnavit contra regem Aegypti, & incarceravit eum, precedenti ca. ita putavit nunc Rabfaces, quod forte erat foedus inter Ezechiam, & regem Aegypti, & sperabat Ezechias in adiutorio eius. Voluit autem Rabfaces ostendere, quod per adiutorium regis Aegypti non poterat Ezechias liberari de manu regis Assyriorum, & hoc, quia adiutorium regis Aegypti erat debile, & significavit itam debilitatem in duobus. Primo quia vocavit eum baculum arundineum: arundo tamen est lignum valde fragile, quod parvo motu confringitur. Secundo, quia vocavit eum confractum, & arundo confracta nullius vigoris est ad resistendum, vel supportandum onus, ita Pharaon rex Aegypti paruum potera sustinere laborem, & modicum prestare auxilium. *Super quem si incubuerit homo comminutus ingreditur manum eius, & perforabit eam.* Id est, lignum arundineum, quia fragile est, si quis incubit super eum facilliter fragitur, & intrat per manum eius, & perforat eam, & sic, cum sit fragile ad supportandum onus, est potentissimum ad perforandum manum, & nocendum incumbenti. Ita erat de Pharaone, quia modicum auxilium poterat prestare eis, qui sperabant in se, & magnam dandum afferre conlueverat. *Sic est Pharaon rex Aegypti omnibus, qui confidunt in eo.* Scilicet, modicum prestat, & multum nocet, ideo non est sperandum in illo ad faciendum magnum opus. *Quod si dixeritis mihi: in Domino Deo nostro habemus fiduciam.* Hic excludit Rabfaces secundum motuum sperandi, quod poterat habere Hebraei, scilicet, quia sperabant in Domino, dicentes, quod ipse liberaret eos. Et istud excludit Rabfaces tripliciter. Primo excludit dicendo, quod nollet liberare eos, quia provocauerant eum ad iram, scilicet, quia Ezechias abstulerat omnia altaria eius, & per hoc Deus iratus nollet adiuuare eum. Secundo excludit ostendendo, quod non adiuuaret eos, sed potius adiuuaret regem Assyriorum contra illos, quia ipse miserat regem Assyriorum ad pugnandum contra eos, & hoc demonstrat infra, cum dicit: nunquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus dixit ad me: ascende ad terram hanc, & demolire eam. Tertio excludit per impotentiam Dei dicens, quod etiam si Deus Hebræorum vellet defendere Ezechiam, non posset: quia sicut ceteri Dii gentium non potuerunt defendere cultores suos de manibus regis Assyriorum, ita nec Deus Hebræorum posset liberare Hebræos de manu eius, & istud tangitur in fine capituli, & sequenti cap. *Nonne iste est, cuius abstulit Ezechias excelsa, & altaria.* Quasi dicat, vos habetis Deum vestrum offensum a vobis, ideo non adiuuabit vos. Offensionem autem ostendit, quia Ezechias abstulit excelsa, & altaria eius, scilicet, templa, & altaria, & per hoc videbatur diminuisse cultum Dei, & offendisse eum. *Et praecepit Iudae, & Ierusalem.* Id est, praecepit habitatoribus Ierusalem, & omnibus de regno Iudae. *Ante altare hoc adorabitis.* Id est, solum adorabitis ante altare, quod erat in atrio sacerdotum. Istud fecit Ezechias anno primo regni sui mense primo, quando purgavit idolatriam de templo Domini, & fecit auferri omnia altaria, vbi cunque essent, & manere solum altare holocaustorum, quod erat in templo, & in illo offerri, & coram illo adorari. De hoc 2. Paralipo. 29. & iam declaratum est supra.

Quomodo Rabfaces sciebat arguere, quod Deus non adiuuaret Ezechiam, quia erat contra eum iratus. 2. XXXIII.

QVAERETVR, quomodo Rabfaces sciebat arguere contra Iudaeos, quod nunc, cum esset Deus

eorum iratus contra eos non adiuuaret ipsos. Aliquis dicit, quod iste Rabfaces fuit Hebraeus, sicut communiter asseritur a nostris doctoribus, & Hebraeis, ideo ex fundamentis Hebraeorum sciebat arguere contra eos. Sed istud falsum est, nam potius ex isto argumento suo ostenditur sequenti quaestione, quod ipse non erat Hebraeus, nec fuerat aliquando eruditus in doctrina Hebraeorum. Sed dicendum, quod iste Rabfaces, cum esset pure Assyrius, poterat tenere istum modum arguendi contra Hebræos dupliciter. Primo, quia gentes, quae sunt aequaliter viciniae cognoscunt conditiones aliarum, licet non plene, & ex tali cognitione possunt facere quadam argumenta vniuersalia. Sic erat in Assyrijs, qui non multum distabant a terra Israel, & poterant cognoscere aliquid de conditionibus Hebraeorum. Et dato, quod distarent, poterant cognoscere hoc a dicentibus. Sic enim patet de Achior principe filiorum Ammon, qui erat in exercitu holofernis, quando volebat pugnare contra Hebræos. Nam cum quaereretur de conditione Hebraeorum respondit Achior: quocumque praeferat ipsum Deum suum alterum coluerunt Hebraei, dati sunt in praedam, & in gladium: quocumque vero penituerunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus celi virtutem resistendi, ut patet Iudic. 5. Secundo poterat hoc cognoscere Rabfaces ex modo communi Deorum gentium: nam putabant Syri Deum Israel esse sicut vnum de Dijs gentium, & illi quando irascebantur contra cultores suos non solum non adiuuabant eos, sed etiam nocebant ipsis. Sic enim extimabant, quod Diana offensa a cultoribus suis, misit aprum in terra Calidoniae, qui vastabat totam terram, ut ait Ovidius nono Metamorphoseos. Sic etiam Assyrij ducti in terram Samariae putauerunt se percuti a Leonibus, quia nesciebant caeremonias Dei terrae illius, & sic credebant, quod ille erat vnus Deus particularis, sicut alij dij gentium, & tamen putabant, quod posset mittere contra eos Leones. Patet, quia non vocauerunt eum Deum absolutum, sed Deum terrae illius: praecedenti cap sic autem erat apud omnes alios gentiles, qui aliquando putabant sibi Deos propitios, & aliquando iratos, sicut apparet ex modo loquendi poetarum, & ex historijs gentium, & sic nunc iste Rabfaces potuit arguere contra Hebræos.

Argumentum Rabfaces, an esset bonum. 2. XXXV.

QVAERETVR vltterius, an bene arguebat Rabfaces, & quare sic arguebat. Dicendum, quod male arguebat, quia potius per contrarium teneret ratio sua. Nam dixit, quod quia Ezechias abstulerat omnia excelsa, & altaria, & iusserat subditis suis, quod offerrent in vnico altari, Deus erat offensus, & tamen istud falsum erat: quia potius per hoc Deus adiuuaret Ezechias, quia Deus detestabatur multa altaria. Et argumentum istud erat malum in duobus. Primo, quia inter ista multa altaria, quae abstulit Ezechias, erant aliqua altaria idolorum, in quo plurima, quibus manentibus Deus irasceretur, & ablatis illis de terra placaretur. Secundo deficiebat argumentum, quia dato, quod omnia ista altaria essent pro cultu Dei: tamen Deus detestabatur altaria in multis locis, & iusserat in vnico sibi offerri: Leui. 17. & Deut. 12. ex hoc autem apparet, quod iste Rabfaces non erat Hebraeus, quia aliam non fecisset argumenta tam ridicula: quia in illo condempnabat Hebræos, in quo laudandi erant, & ipsi sciebant se firmam spem habere in illo, in quo Rabfaces ponebat desperationem. Secundo patet, quod Rabfaces

Rabfaces non erat Hebraeus, quia ipse omisit argumentum fortissimum, quod fieri poterat contra Hebræos ad hoc, quod non sperarent in Domino, scilicet, quod quantumquam ipsi nunc boni essent: tamen propter peccata Achaz, & regum praecedentium Deus volebat tradere urbem in manus regis Assyriorum. Et hoc patet ex regula communi Dei Hebraeorum, scilicet, quia ipse puniebat peccata patrum in filios, vique in tertiam, & quartam generationem. Exo. 34. & Num. 14. Ideo nunc puniret pro Achaz, vel propter bonitatem eorum non parceret infra 2. & 23. cum Deus dixit, quod et si solus bonus esset, nihilominus ciuitas traderetur in captiuitatem propter peccata Manasse, & aliorum regum praecedentium: & tamen istud argumentum, quod commune erat, non fecit Rabfaces, ergo non erat Hebraeus, quia ipse arguebat efficacius, quam poterat. Ad secundum dicendum, quod Rabfaces erat gentilis, & credebatur Deum Hebraeorum esse, sicut vnum de alijs Dijs gentilibus, & tamen apud alios Deos gentiles hoc erat commune, quod quanto plura altaria fierent alicui Deo, tanto erat magis honoratus, & tanto efficacius cultores sui putabant eum sibi placare, & e contrario, quando destruerentur altaria, in quibus aliquis Deus coli consueverat, videbatur offendere, quia diminuebatur cultus suus. Ita autem erat nunc, quia Ezechias abstulerat omnia altaria de terra praeter vnum, & iusserat, quod in eo immolerent oes, ideo credebatur Rabfaces se fortissimè arguere contra Hebræos, quod haberent Deum offensum pro oblationem altarium. *Nunc igitur transite ad Dominum meum.* Hic ponit Rabfaces exclusionem alterius spei, quia forte poterant Hebraei confidere in se ipsis, quod possent pugnare contra regem Assyriorum, & ista confidentiam ostendit Rabfaces esse vanam: quia non habebat Ezechias aliquam copiam gentis, cum qua pugnaret contra regem Assyriorum, & de hoc dicit: *Nunc igitur transite ad Dominum meum regem Assyriorum, & d. 50 vobis duo millia equorum i. exatis ad campum contra Dominum meum regem Assyriorum, & dabo vobis duo millia equorum ad experendum, an possitis habere ascensores pro illis. Et videte, an bene valeatis ascensores eorum.* Id est, videbitis, quod non poteritis habere duo millia ascensores equorum in toto populo vestro: sic dicitur Isa. 36. dabo tibi duo milia equorum, nec poteris ex te praebere ascensores eorum. Hoc ponitur, quod in tanta paucitate non solum non habebant equos, in quibus pugnarent, sed etiam non habebant ascensores pro equis, si darentur eis duo millia equorum.

An esset tanta paucitas virorum in regno Iuda, quod non possent habere duo millia viros, quod esset deus equos. 2. XXXVI.

QVAERETVR, quomodo erat tanta paucitas virorum in regno Iuda, quod non possent Ezechias habere duo millia virorum ad ascendendum super equos, si darentur eis. Respondendum, quod non loquebatur Rabfaces de oibus viris regni Ezechiae, sed solum de illis, qui erant in Ierusalem: quia alia loca regni erant pro maiori parte capta a rege Assyriorum, & illa, quae non erant capta, erant clausa timore regis Assyriorum, & non poterant venire in auxilium Ezechiae, nisi illi, qui erant iam in Ierusalem. Et dato, quod aliqui venissent, non possent aperiri eis, quia oblidebatur ciuitas, & sic de istis, qui intus erant solum intelligendum est. Sed adhuc dicitur, quod istud non est verum simile. Sed in Ierusalem non essent plusquam duo millia virorum: quia erat ciuitas magna, & de solis habitatoribus eius essent plusquam decem millia. Dicendum, quod non intelligitur hoc, quod non habet Ezechias duo millia virorum, in oibus, quos habebat, sed

non habet duo millia virorum eruditorum ad pugnam, quod possent armati in equis pugnare. Et forte hoc verum erat: quia dato, quod haberet Ezechias decem millia virorum in Ierusalem, forte duo millia de illis non essent eruditi ad bellum equestre. Vel potest dici, quod Rabfaces falsum dicebat, quia Ezechias habebat plusquam duo millia, & tamen dicebat hoc ad significandum paucitatem. *Et quomodo potestis resistere ante vnum satrapam de Ierusalem Domini mei minimis.* q. d. cum vos non habeatis duo millia virorum, qui sciant equitudo pugnare non solum contra Dominum meum regem Assyriorum non poteritis pugnare, sed et non poteritis resistere ante vnum Satrapam de minimis, quos habet Dominus meus. Satrapa significat principem, vel potentem virum, & vocantur satrapae regis Assyriorum principes exercitus sui, sub quorum quolibet erat certa pars exercitus constituta, & aliquando vocantur satrapae reges. Sic patet de principibus terrae Philistinorum, qui vocantur quinque reges, Iosue 13, & vocantur quinque satrapae, supra 1. lib. c. 6. Et aliquando accipiuntur satrapa pro iudice: sic patet Isa. 36. Nam vbi dicitur hic: quomodo potestis resistere ante vnum satrapam dicitur ibi: & quomodo sustinebis faciem iudicis vnus loci ex seruis Domini mei. Quomodo cunque tamen accipiatur semper significat satrapa habentem potestatem magnam, siue sit iudex habens multos sub se, siue sit princeps exercitus: Gloriabatur autem Rabfaces de potestate magna satraparum: quia etiam ipse Senacherib dicebat satrapas suos esse, sicut reges, ut patet Isa. 10. f. Dicitur enim nunquid non principes mei simul, & reges sunt: q. d. non solum sunt principes, sed et reges sunt in magnitudine potestatis. *An fiduciam habens in Aegypto propter currus, & equites.* Confirmat hic Rabfaces rationem suam, vel potius respondet ad id, quod sibi obieci poterat. Nam quoniam ipse dixit, quod serui Ezechiae non haberent duo millia virorum ad ascendendum super equos, etiam si darentur eis equi: poterant dicere Hebraei, quod dato, quod ipsi pauci essent, & haberent paucos equos: tamen confidebant in Aegypto, vbi erat multitudo equorum, & curruum, & inde poterat venire auxilium eis contra regem Assyriorum. Dicitur autem de equitibus, & curribus Aegypti, quia ibi abundabant equi, & currus. Nam Salomon de terra illa faciebat sibi duci equos, ut patet praecedenti lib. c. 10. Etiam ab antiquo quando Israelitae egrediuntur de Aegypto, cum esset adhuc seculum rude, & non vacarent homines multitudini exercitus, sicut postea vacauerunt: erat in Aegypto multitudo curruum: nam Exod. 14. dicitur, quod Pharaon quando voluit persequi Hebræos ex euntes de Aegypto, accepit sexcentos currus electos, & quidquid curruum in Aegypto fuit, & accepit simul equites multos. Et Iosephus 2. Antiquitatum dicit, quod erant quinquaginta millia equorum, congregavit tamen Pharaon istam multitudinem, quasi subito, ut persequeretur Hebræos fugientes: ergo valde magna copia equorum erat in Aegypto. *Nunquid sine voluntate Domini ascendi ad locum istum, ut demolirer eum?* Ista litera potest dupliciter introduci, vno modo, quod sit pars praecedentis, & est sensus: dato quod speres in Aegypto propter multitudinem equorum, & curruum, & cum illis posses pugnare contra regem Assyriorum: tamen et sic non poteris te defendere, quia Deus misit me ad destruendum istum locum, ideo dato, quod multitudo magna veniat contra me, siue contra Dominum meum non poteris nocere, sed necesse est, quod Dominus meus capiat istum locum, & destruat eum, cum Deus miserit ipsum ad destruendum eum, & voluntas Dei non potest impediri per hominem. Alio modo potest intelligi ista litera, quod non sit pars sententiae superioris

superioris, sed sit per se, & tunc est vna ratio per se...

Quem Regem intelligebat Rabfates misisse Senacherib...

QVAERETVR, de quo Deo intelligebat nunc Rabfates...

Quare Senacherib dixit se missum a Deo. 2. XXXVIIII.

QVAERETVR vterius, quare dicebat Senacherib...

Quomodo dicebat se missum a Deo. 2. XXXIX.

QVAERETVR de secundo, quomodo dicebat Rabfates...

erat filius Isaia, & sciret prophetias patris sui. Vel, ut alij volunt, erat Hebraeus, & quocunq; modo...

Quare

Quare nuncios Ezechiae petierunt a Rabfate, ut loqueretur...

QVAERETVR, quomodo petierunt isti nuncios Ezechiae...

Cur isti petierunt, ne Rabfates loqueretur Hebraice. 2. XLII.

QVAERETVR vterius, quare petebant isti, quod non loqueretur Rabfates in Hebraeo...

mus, ut occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorum bellantium, qui remanerunt in civitate hac...

A a

tamen quòd Ezechias vellet, quòd non traderetur, & ad hoc exhortabatur populum: Rabfaces autem significauit quod Ezechias falleret populum dicens, quod non traderetur in manus Assyriorum, & quod non praeualeret contra eos Senacherib, sed quod conarentur resistere. Rabfaces autem dixit, quod ista erat decipio, & quod populus traderetur in manus Assyriorum: ideo melius erat, quod sine bello se traderent, quam quod pugnant. *Non enim poterit vos erueri de manu mea. Quasi dicat, licet Ezechias ad suadendum vobis resistere dicat, quod poterit vos liberare, tamen non poterit: ideo melius est, quod non incipiatis pugnam. Neque fiduciam vobis tribuat super Domino dicens eruens liberabit vos.* Hoc dicit Rabfaces, quia Hebraei confidebant magis in Deo suo, quam aliae gentes in dijs suis: ideo forte Ezechias diceret Hebraeis, quod quamquam ipsi essent impotentes ad resistendum Assyrijs: tamen Deus pugnet pro illis, sicut Moyses dixit Israelitis in mari rubro: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, id est, quamquam vos nihil agatis, Dominus liberabit vos: Exod. 14. hanc autem fiduciam volebat auferre Rabfaces Hebraeis dicens, quòd Deus suus non posset liberare eos. *Et non traderetur ciuitas haec in manu regis Assyriorum.* Id est, dicit vobis Ezechias ciuitas ista non tradetur in manus regis Assyriorum: quia Deus liberabit eam, eo quòd ibi est templum eius. *Nolite audire Ezechiam.* Id est, non audiat verba eius, nec credatis sibi, quia non rectè vobis cõsultat. *Hic enim dicit rex Assyriorum: facite mecum, quod vobis utile est.* Id est, componatis mecum pactum, quod sit ad vtilitatem vestram: & istud erat, quòd Senacherib non noceret Hebraeis nunc, sed permetteret eos in terra sua in pace, dum pugnabat contra alias gentes, & tunc transferret eos in terram Assyriorum, quae esset sicut terra, in qua nunc morabantur: In Hebraeo dicitur. *Facite mecum benedictionem.* Id est, facite mecum quòd bonum est vobis, quia benedictio à bono dicitur, & vt clarius diceretur, littera nostra dixit: facite mecum quod vobis utile est: & tamen Isa. 36. vbi ponitur ista historia, dicitur: facite mecum benedictionem, sicut in Hebraeo. *Et egredimini ad me.* Scilicet, egredimini ad recipiendum me in Dominum, & tradite mihi urbem in pace, nec maneat in hac obsidione non quidem, quod egrederentur nunc Hebraei ad hoc, quod transirent in Assyrios, quia Senacherib dicebat, quod vnusquisque comederet nunc de vinea sua, & ficu sua donec veniret, & transferret eos, sed solum debebant egredi ad recipiendum in pace tanquam Dominum, & vt ipse posset accipere possessionem ciuitatis. *Et comedere vnusquisque de vinea sua, & de ficu sua.* Id est, si hoc facitis permittam vobis viuere in pace, ita vt possit quilibet comedere de vinea sua, & ficu sua: nam nunc, cum essent in obsidione non poterat aliquis comedere de vinea sua, & ficu, sed hostes comedeant ista, & vastabant, cum essent extra urbem: & ponitur iste modus loquendi ad significandum pacem: sic patet praecedenti. li. c. 4. scilicet, & habebat Salomon pacem ex omni parte in circuiu, habitabatque Iuda, & Israel absque vilo timore vnusquisque sub uite sua, & sub ficu sua. In hebraeo dicitur. *Comedite ficum, & vimsam.* Et tamen quia modus iste loquendi est grossus, quia non comeditur ficulena, nec vinea. Dixit littera nostra de ficu, & de vinea lepidius, & significantius. Isaia tamen. 36. vbi ponitur haec historia dicitur: Comedite vnusquisque vineam suam, & vnusquisque ficum suam: sicut est in Hebraeo. *Et bibetis aquam de cisternis vestris.* Dicitur hoc, quia in terra rara sunt flumina, & fontes, sed aquae pluuiales colliguntur in cisternis, & de eis bibitur. *Donec veniam, & transferam vos.* Pugnabat

nunc Senacherib contra multas gentes, & volebat ire vsque ad aliquantum tempus ad terram Assyriorum, & interim volebat quòd comederent isti in pace de rebus suis: & ut non possent rebellare, volebat tenere omnia forralitia terrae, scilicet, ponendo custodes in illis, & ad hoc dixit viris Ierusalem: egre dimini ad me, scilicet, vt vobis egressis, ego possim pacificè accipere possessionem omnium forralitorum vestrorum. *In terram, quae similis terrae vestrae est.* Dicunt enim aliqui, quòd terra Medorum est similis terrae Chanaan, tam in situ, scilicet, quia qualiter declinat ad septentrionem, & ad meridiem, sicut terra Chanaan. Ex quo sequitur, quòd erit eiusdem complexionis in calore, & frigore. Etiam dicunt, quòd similis est illi quantum ad terram nascetia. Hoc tamen non multum videtur verum, vt patet ex assignatione terrae Assyriorum & medorum: & tamè dicebat istud Rabfaces ad hoc, quòd non videretur tam molestum hebraeis recedere de terra sua, quia ibant in quandam terram similem terrae suae: & sic non videbantur mutare locum. *In terram fructiferam.* Id est, in terram pinguem, quae nimis germinat in quocunq; genere terrae nascetia, & dicitur hoc ad differetiam quarundam terrarum, in quibus licet sint multa genera terrae nascetia: & tamen in quolibet eorum modicum producut. *Et sterilem vini terram panis, & vinearum terram oliuarum, & olei, ac mellis.* Nominauit ista Rabfaces, quia ista sunt communiora, & magis necessaria ad humanam sustentationem: & si ista sufficienter sunt in aliqua terra, illa est conueniens ad habitationem humanam. *Et videris, & non moriemini.* Id est, si istud feceritis, viuatis, & non moriemini: quasi dicat, si non vultis egredi ad me, & recipere me in Dominum tam diuturna obsidione, affligam vos, quòd omnes moriemini fame, & tunc nec proderit vobis ista terra, nec alia, si autem egredi mini ad me, transferam vos ad terram meam, & viuatis ibi, & non moriemini, scilicet, quia quando hic manseritis, ego non affligam vos obsidione, & quando fueritis in terra mea nullus vos conturbabit. *Nolite audire Ezechiam, qui vobis decipit, dicens: Dominus liberabit nos.* Id est, non credatis ei, quia decipit vos, dicens: Dominus liberabit nos: quia non poterit vos liberare. In hoc innuit, quòd populus vellet tradi in manus regis Assyriorum, & Ezechias impedit dando eis spem in Domino. *Nunquid liberauerunt dii gentium terram suam de manu regis Assyriorum.* Ista ratio non est distincta à superioribus, quia tunc repugnet illis: nam supra dixerat Rabfaces, quòd Deus miserat regem Assyriorum ad terram istam: quomodo ergo nunc diceret, quòd non posset liberare Deus Hebraeorum ipsos de manu regis Assyriorum: debet ergo introduci ista ratio cum quadam modificatione, scilicet, Deus vester noster uos liberare de manu regis Assyriorum, cum ipse potius miserit illum ad delendum locum istum: & tamen dato quod uellet Deus Israel liberare cultores suos de manu regis Assyriorum, non posset: & ad hoc inducit probatio nem. scilicet, quia alij dii gentium non potuerunt liberare cultores suos de manu regis Assyriorum, ita non posset nunc liberare eos Deus suus. Et dicitur: nunquid liberauerunt dii gentium terram suam. scilicet, quia quilibet Deus secundum opinionem gentiliu habebat aliquam partem terrae sibi assignatam, super qua non habebat potestatem alij dii, sicut declaratum est praecedenti. c. & tamen istas terras non potuerunt liberare de manu regis Assyriorum, & accipitur hic rex Assyriorum non pro solo Senacherib, qui nunc regnabat, sed pro omnibus regibus praecedentibus, qui acquisuerant aliquid de regnis aliarum gentiu, sic accipitur

tur sequenti. c. scilicet, tu ipse audisti, quae fecerunt reges Assyriorum vniuersis terris, quomodo vastauerunt eas. *Ubi est Deus Emath, & Arphad.* Quasi dicat, isti dii non potuerunt defendere cultores suos de manibus Assyriorum: nam iam terrae istorum possidebantur ab Assyrijs: est enim Emath quaedam regio, quae subiecta fuit Assyrijs, & de illa accepit Salmanaasar quosdam gentes ad transferendum in Samariam: praecedenti. c. Arphad est alia regio, cuius etiam habitatores subiecerunt sibi Assyrijs: De hoc sequenti. c. & Isa. 36. *Ubi est Deus Sepharnaim, Ana, & Aua.* Aliqui putant ista tria esse nomina idolorum, quae non potuerunt liberare terras suas de manu regis Assyriorum: sed falsum est, quia Sepharnaim est nomen ciuitatis, vt patet sequenti. c. scilicet: vbi est rex ciuitatis Sepharnaim. Patet etiam de Ana, & Aua, quia necesse est dici istas esse ciuitates, vel regiones, quia ibi dicitur: vbi est rex Emath rex Arphad, & rex ciuitatis Sepharnaim Ana, & Aua: rex tamen non est nisi alicuius gentis, vel terrae: ergo Ana, & Aua sunt nomina regionum, vel ciuitatu. Item patet, quia praecedenti. c. dicitur, quòd adduxit rex Assyriorum, gentes de Babylone, & de Chutha, & de Balath, & collocauit eas in vrbibus Samariae, & vbi nos habemus Halath, in Hebraeo dicitur: Aua sicut hic: ergo Aua, vel Ana est nomen gentis vel terrae. Patet etiam i. Paralip. 5. cum dicitur, quod duae tribus, & dimidia translatae in Assyrios ductae sunt in Ala, & Abor, & Ana: ergo est Ana nomen regionis. *Nunquid liberauerunt Samariam de manu mea?* Id est, nunquid dii Samariae potuerunt liberare eam de manu mea? Quasi dicat, non: nam Samariae translati fuerunt in Assyrios, & dicitur de manu mea, id est, de manu praecedentium meorum: nam non pugnauerat Senacherib contra Samariam, sed Salmanaasar: praecedenti. c. Aliqui referunt istud ad litteram praecedentem, scilicet, vbi est Deus Emath, & Arphad, & Sepharnaim, & Ana, & Aua, nunquid liberauerunt Samariam de manu mea? Quasi dicat, omnes isti dii simul non potuerunt liberare Samariam de manu mea. Sed non est sic intelligendum, quia illi erant dii aliarum gentium in terra Medorum, & vltra: sed est ista littera decurtata, scilicet, nunquid liberauerunt Samariam de manu mea? id est, nunquid dii Samariae liberauerunt eam? Quasi dicat, non: sicut Deus Arphad non liberavit eam, & Deus Emath non liberavit ipsam. *Quoniam illi sunt in vniuersis dijs terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea.* Quid nullus Deus alicuius terrae fuit, qui posset liberare illam de manu mea. Et non est hoc intelligendum de omnibus dijs terrarum: quia tunc inueneretur, quod pugnauerat rex Assyriorum contra omnes terras orbis: & tamen falsum est, quia Assyrii solum habebant potestatem suam in Asia, & pugnauerant contra reges Asiae solum, vt colligitur ex his, qui tempora descriperunt, sed intelligitur de gentibus illis, contra quas pugnauerunt reges Assyriorum, scilicet, quia in illis non fuit aliquis Deus, qui liberaret terram suam de manu regis Assyriorum. Vel potest intelligi de istis gentibus, quae nominatae sunt: nam in his non fuit aliquis Deus, qui liberaret terram suam de manu regis Assyriorum: & iste sensus habetur Isa. 36. vbi ponuntur ista verba: & dicitur: *Quis est ex omnibus dijs terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea?* & sic non loquebatur de alijs gentibus. *Vt possit erueri Dominus Ierusalem de manu mea.* Quasi dicat, si nullus de dijs aliarum terrarum poterit liberare terram suam de manu mea etiam non poterit liberare Deus vester Ierusalem.

An Senacherib possit inuadere alias terras sine licentia deorum earum, et quomodo dicatur, quòd dii terrarum non eruent terras suas de manu eius.
Quaestio XLII.

QVAERETVR, quomodo dixit Senacherib, quod dii terrarum non eruerant terras suas, de manu eius, quia sicut declaratum est praecedenti. c. positio gentiliu erat, quod cuilibet Deo erat assignata aliqua pars terrae, in qua alij dii non habebant potestatem, & si uellent aliquid operari ibi non, faciebant per se, sed petebant ab illo Deo, cuius erat illa terra, vel pars orbis, sed homines erant minoris potestatis, quae dii, vt arbitrabant ipsi gentiles: ergo non poterat aliquis homo inuadere terras illas, inuitis dijs terrarum illarum secundum positionem gentiliu. Aliquis dicit, quod Senacherib occupauit terras multorum deorum, & nullus liberauit terram suam de manu illius: non quidem quasi inuito illo Senacherib hoc faceret, sed quia illi dii concedebant ei potestatem nocendi cultoribus suis propter aliqua mala, quae fecerant sicut ipsi putabant, quod Deus terrae Samariae misisset leones contra habitatores terrae suae, contra offendebant eum non seruando caeremonias eius, ita etiam mitteret Deus terrae illius hostes contra cultores suos, vt occiderent eos, sic enim Senacherib dixit, quod Deus terrae Iudaeorum misisset eum contra Ierusalem ad disperdendum eam, sup. in littera, & Isa. 36. sic igitur de omnibus alijs dijs gentium putaret, vel diceret, quod ipsi mittebant eum ad inuadendum terras eorum: & sic quamquam illi dii non liberarent cultores suos de manu Senacherib, non sequebatur, quod ipse esset maioris potestatis, quam illi dii. Sed dicendum, quod hoc non ita: quia Senacherib significat hic, quod non potuerunt liberare terras suas de manu eius: quod patet, quia concludit quinam sunt in vniuersis dijs terrarum, qui eruerint regionem suam de manu mea, vt possit erueri Dominus Ierusalem de manu mea: ergo non dicebat, quod non volebat liberare, sed quod non poterat: & sic volebat Senacherib se esse maiorem dijs. Dicendum ergo, quod ista erat positio Gentiliu, scilicet, quod vnus Deus nihil posset in territorio alterius, & etiam quod dii essent maioris potestatis, quam homines: & tamen poterat Senacherib putare se praualuisse contra Deos dupliciter: uno modo, quia gentiles subiciebant Deos suos dispositionibus fatalibus, vt declaratum est praecedenti. c. & sic loquebatur Iuppiter ad venerem, quod non poterat dii mutare dispositiones fatales, & tunc poterat esse fataliter dispositu, quod aliquis homo subijceret sibi gentes multas, quae erant de territorio alicuius Dei: & quantum ad illud efficiebatur homo maior Deo, non directè tanquam ipse maiora posset, sed quia fatales dispositiones alligauerant Deos, & homines huic modo, & statui: & tunc non possent dii resistere regi Senacherib, quia fata eos minores fecerant quantum ad hoc. Secundò potest tolli istud dubium, dicendo quod quamquam inter Gentiles esset ista positio communiter, tamen multi erant, qui aliter de dijs iudicabant, scilicet, quidam illos esse negabant: alij autem minores se illos arbitrabantur, & praeferebant se illis, sicut refert Aristoteles. 7. Ethicorum de Niobe, quae praetulit se dijs, & deabus, & peccauit: & Quindius quarto Metamorphoseos dicit, quòd omnes filij Niobes ab Apolline, & Diana flagrantur: quia Niobe praetulit se in honore Latoniae deae matri Apollinis, & Dianae, dicens se feliciorum illa in prole: quia Latona duos, ipsa verò multos liberos habebat, ideo noluit offerre ei sacrificia. De multis alijs etiam legitur tam in poetis, quam in histo-

rijs gentium, q̄ essent contemptores Deorum: & fira forte fuit iste Senacherib, qui putavit se contra Deos praevaluisse, licet alij gentiles non sic tenerent.

Rabfices quare comparavit Deum hebræorum alijs dijs. Quæstio XLIII.

QVAERETVR vltteri, quomodo dixit Rabfices, q̄ sicut alij dii non poruerant eripere terras suas, ita non posset Deus Hebræorū eripere Ierusalem: nam nō erat simile: quia alij nō erant dii, sed simulaera: Deus autē Hebræorum erat verus Deus. Respondendū, q̄ istud argumentū fecit Rabfices: quia Deū Hebræorū iudicavit sicut vnū de alijs dijs gentiū, & non maioris potestatis, sed illi non poterāt eripere cultores suos: ergo nec Deus Hebræorū. Quod autē arbitrarent eū sicut vnū de alijs dijs gentiū, patet: quia dicit hic, q̄ nullus de dijs gentiū potuit eripere terrā suam de manu regis Assyriorū, in quo datur cuiuslibet Deo gentiū terra specialis: ita etiam dicitur Deo Israel: nā Assyrii dixerunt, quādo erāt in Samaria, q̄ vulnerabātur à leonibus, quia ignorabāt legitimā Dei terrā illius: & sic putabant q̄ Deus Israel non præerat nisi terrā Samarie. Simile etiam putauerunt Sirit dicentes, q̄ Deus Israel erat Deus montium & non vallium: ideo q̄ si pugnarent contra Israelitas in vallibus, non posset eos adiuuare Deus suus: præcedenti lib. c. 20. Hoc autē opinabantur omnes gentes, quia nulla erat gēs, quæ vniuersa liter haberet rectā opinionem de vera deitate. Et dato q̄ crederent aliquē esse verum Deū vnum: nulla tamē gens sciebat, q̄ iste erat Deus Hebræorū: ideo reputabāt eum sicut vnū de dijs vulgaribus. Aliquē gēs, quæ erāt vicinæ Hebræorū quāquā non putarēt Deum Hebræorū esse solū verū Deū: tamē per experientia miraculorū credebāt eum esse maiore alijs dijs. Sic fuit de Philistinis, qui timuerunt valde Deū Hebræorū dicētes: Venit Deus in castra, vobis: non fuit tanta exultatio heri, & nudius tertius, v̄ nobis: quis nos liberabit de manu Deorū sublimiū istorum? sup. i. lib. ca. 4. Assyrii tamen non cognouerāt per experientia miracula Dei Hebræorū, ideo non credebant eum potentiorē alijs dijs, & sic putabat Senacherib, q̄ sicut praevalerat contra Deos aliarum gentium, ita posset praevalere contra Deū Israel: & arguebat à fortiori: quia si alij dii gentium erāt multi, & non poruerant liberare cultores suos de manu regis Assyriorum, à fortiori Deus Israel, qui vnus erat, non posset liberare Ierusalem de manu regis Assyriorum. Tacuit itaque populus, & non respondit ei quidquam. Scilicet, quāquā Rabfices blasphemasset Dominum, & populus rationabiliter moueri debuisset ad respondendum ei verba dura; tamen non respondit nec vnum verbum. Si quidem regis præceptum acceperant, vt non responderent ei. Ezechias vidēs, q̄ nunciij regis Assyriorum veniebant in Ierusalem credidit, q̄ dicerent aliqua verba dura, eo q̄ viri Ierusalem non subijcerēt se regi Assyriorum: & quia populus uellet respondere aliquid, quod forte non conueniret, iussit omnibus, qui erāt super murum, q̄ nullus responderet quidquā Rabfaci. Venitque Eliacim filius Elciz præpositus domus. Iste erat principalis inter tres, quos misit Ezechias ad respondendum Rabfaci, & vocatur præpositus domus, idest, domus regie: quia ipse erat maior inter omnes officiales regis: & non vocat præpositus domus, s̄ tēpli, sicut cōmuniter doctores nostri opinant, ut supra declaratum est. Et Sobna scriba, scilicet, princeps scribarum regis: iste enim erat secundus istorū, quos misit Ezechias ad respondendum Rabfaci. Et Ioaba filius Asapha com-

mentarijs. Iste erat tertius officialis regis, qui vocatur à commentarijs, idest, relator negotiorū, vel cōpilator historiarum: quia commentatores, vel cōmētarij à cōminiscendo, idest, compilando dicuntur. Ad Ezechiam scijs vestibus. Scilicet, isti tres quāquā missi essent ad respondendum Rabfaci, nihil responderunt, sed auditis uerbis eius, redierunt ad regem, & sciderunt vestimenta sua præ dolore blasphemie. Et nunciauerunt verba Rabfaci. Scilicet, nunciauerunt regi blasphemias, quas dixerat Rabfices.

Quare rex iussit, quod nullus de populo responderet Rabfaci. Quæstio XLIII.

QVAERETVR, quare rex iusserat, q̄ populus non responderet quicquam Rabfaci. Respondendum, q̄ hoc fuit propter duo. Primo ne concitaretur scandalum: nam credebatur Ezechias, q̄ nunciij regis Assyriorum loquerentur verba aspera contra Ezechiam, & subditos eius, & contra Deum suū, & hoc propter duo. Primo propter superbiam regis Assyriorum: nam cum ille esset potentior alijs regibus eo tempore contemnebat omnes reges terrarum, tanquam puluerem terræ, & animalia pusilla sicut ipse dixit: Isa. 10. scilicet: In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi, & abstuli terminos populorum, & principes eorum depre-datus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residētes, & inueni quasi nidum manus meæ fortitudinē populorum, & sicut colliguntur oua, quæ derelicta sunt, sic vniuersam terrā ego congregaui, & nō fuit, qui moueret penam, & aperiret os, & gāniret. Pertinet autē ad superbos dura loqui, ideo credebatur Ezechias, q̄ dura loqueretur. Secundum propter rebellionem, quia Ezechias & subditi sui offendebant aliquo modo regem Assyriorū, quia recesserāt à tributo eius, qd̄ olim p̄stabat Achaz, & nolebat ei aperire portas vr̄bis. Qui autē offendit, non potest cōtinere irā, ideo etiā si nihil aliud esset, nō posset Rabfices continere verba aspera. Volebat ergo rex, q̄ nō responderet populus, quia forte responderet alia duriora, & exasperaretur nimis, & fieret negociū inexorabile: ideo noluit, q̄ responderet populus, sed q̄ ipse postea responderet ex deliberatione placando forte magis Rabfices uerbis. Secundum principale fuit, quia populus responderet varia, & sine deliberatione, quæ non conueniret: ipse autem mittēdo nuncios poterat deliberatē respondere qd̄ conueniebat. Tertium fuit, quia ad honorem regis pertinebat, q̄ negocia sua fierent prudenter ordinatē, & cum maturatione: si autem quilibet de populo posset respondere Rabfaci sicut uellet, esset quidā deordinatio magna, & posset irridere Rabfices ordinationem, quā habebat Ezechias in subditis suis, & negocijs suis: ideo destinauit tres viros honorabiliores domus suæ, ut responderent, scilicet, Eliacim, Sobna, & Ioab: totus autem populus taceret. Quartum fuit, quia Ezechias uoluit mereri coram Domino ostendens ei soli amaritudinē suam, nam credebatur Rabfices dura locuturum, & si responderēt subditi sui in respōdendo aliquo modo se uendicaret, & non haberēt tantam afflictionē. Voluit autē Ezechias humiliari, & affligi totaliter cū non posset vindicare iniuriā Dei, vt exponeret Deo angustia suā, & ipse auxiliaretur. Quintū fuit, quia uoluit cauere Ezechias, ne populus confiteretur, & dissoluerent manus eorū. Hoc autē esse poterat, si Rabfices loqueret uerba durissima, quæ populus timeret: & quia si populus responderet Rabfaci ad uerba dura ipse iteraret alia uerba, quæ essent duriora, & sic popu-

populum terrore concuteret, ideo noluit, q̄ populus responderet. Sic enim tres uiri nunciij Ezechie rogauerūt Rabfices, vt loqueretur Syriacē, ne populus intelligeret, & formidaret, vt patet sup. in litera.

Populus an peccauerit non respondendo Rabfaci. Quæstio XLV.

QVAERETVR vltterius, an populus peccauit non respondendo Rabfaci. Aliquis dicit, q̄ sic: quia Rabfices locutus est blasphemias magnas contra Dñm: & tñ quilibet de Israelitis tenebat vindicare iniuriā Dei. Sic enim patet Deu. 13. f. Si quis diceret alteri: amicus, & colamus Deos alienos, nō debet audies parcere ei, sed debet ab interficere ipsum, & etiā si esset sibi carissimus vt filius, vel filia, aut uxor, vel amicus, & hoc quia debebat denūciare iudici, & ipse, qui denūciabatur debebat primū lapidē mittere in ipsum reū, vt patet ibidē, & si occultaret peccatorē illū peccaret. Et si aliquis blasphemaret corā toto populo, nō oportebat, q̄ iudicaret ad mortē, sed illico totus populus surgebat in eū, & lapidabat ipsum. Sic enim fuit de beato Stephano, q̄ uisus est Iudæis blasphemare: quæ dixit: Ecce video celos apertos, & Iesum stāte à dextris Dei: & tñ omnes Iudæi clamantes uocē magna, imperū fecerūt in Stephanū, & eijcientes eū extra urbē, lapidauerūt eū, A. 7. & tñ isti putabant se rectē agere: nā beatus Paulus cōsentiebat in morte Stephani: quia dicit ibi: Saulus autē erat consentiens neci eius. Sic etiā multos alios de discipulis Christi persequebat, & uolebat ducere in Ierusalem, ut incarcerarent, & occiderentur: A. 9. & tñ putabat Paulus, q̄ bene agebat: ideo ipse dicit: misericordiam merui, quia ignorās feci: Sic etiā Christus dicebat Apostolis, q̄ illi, qui persequebantur eos putarent se obsequiū præstare Deo: ita ergo isti non debuerāt sustinere blasphemias Dei, sed durius respondere Rabfaci, vel sagittis eū percutere. Respondendū, q̄ populus non peccauit nō respondendo, quia obediuit præcepto regis, qui iusserat, vt nō responderet quicquā. Poterat autē hoc rex mādare, quia ipse erat superior, & ē poterat moueri iusta causa, & sic fuit in ueritate, vt declaratū est præcedenti quæstione: ideo populus nō respōdit ei uerbū, quāquā blasphemaret, & etiā in multis mentiret. Sic etiā isti tres uiri, quos misit Ezechias fecerūt: nam auditis uerbis Rabfices, nihil responderunt, sed retulerunt ea Ezechie, quia nesciebant quid uellet responderet Ezechias. Etiā super blasphemiam nō poterat nisi durē respōdere, & hoc non poterāt tres uiri, quia erāt extra urbē loquētes cū Rabfice, ideo nō rīderūt quidquā.

Tres uiri Ezechie quare sciderunt sibi uestimenta sua. Quæstio XLVI.

QVAERETVR vltterius, quare isti tres uiri sciderunt uestimenta sua, & sic uenerunt ad regē. Respondendū, q̄ hoc fecerunt propter blasphemiam Rabfices. Nā ista erat consuetudo apud antiquos, q̄ quando aliquid triste uiderēt, uel nunciaret eis, ruperent uestimēta sua. Sic fuit de Dauid audita morte Saulis, & Ionatæ sup. 2. li. c. 1. Sic etiā quādo audiuit mortē Abner eo lib. c. 3. Thamar quoq; filia Dauid cū destorata est à fratre suo Amnon scidit uestimēta sua, & asperit cinerem capiti eo lib. c. 13. Ita autē erat, quando Iudæi audirent blasphemiam: nam blasphemiam est magna iniuria Dei. Iudæi autē tenebant esse magni zelatores legis, ideo quādoquā audiret blasphemiam Dei, tenebantur dolere nimis, sicut de iniuria propria, & tenebantur vindicare eam, quantum potest. Alph. Toft. super iiij. Reg.

terant: & quia pro iniurijs suis, uel malis quando nō poterant ea auferre, scindebant uestimenta sua. Ita audita blasphemiam scindebāt uestes, sic enim Caiphas summus sacerdos, audito uerbo Christi. f. A modo uidebitis filiū hominis uenientem in nubibus caeli: Matt. 26. putans q̄ blasphemasset scidit uestimēta sua. Sic etiam Ezechias audito hoc, scidit uestimenta se quenti. c. intelligendum autem, q̄ non sciderunt isti nunciij Ezechie uestimenta sua corā Rabfice, quāquā ab eo audierunt blasphemiam, sed postquā recesserūt ab eo, & introierūt in urbē antequā uenirent ad regem sciderunt uestimēta, & hoc fuit, ut nō indicarent Rabfaci amaritudinē cordis sui: quia si corā eo scinderent uestimenta: & tamen non responderēt, uideret Rabfices, q̄ dolebāt nimis: & tamen nō auderāt respondere ei, & sic magis cōfortaret contra eos cognoscens timorem ipsorū, sinxerunt ergo isti tres uiri se nihil curare de uerbis Rabfices, ut putaret eos non timere, & propter uerba sua non angustari, sed postquam introierunt in urbem, luxerūt, & sciderunt uestimenta sua. De Rabfice uerō an ei aliquid nunc responsum fuerit non apparet, sed dicitur sequenti. cap. opportunus.

CAPITVLVM XIX.

Cum audisset Ezechias rex, scidit uestimenta sua, & opertus est sacco. Ingressusque est domum Domini.

Descripta in præcedentibus est Ezechie aduersitas tristabilis: hic ponitur eius liberatio mirabilis, & diuiditur in duo. primò ponitur liberationis præ-nunciatio, secundo eius executio, ibi. *Factum est igitur*. Prima in duas: primò ponitur Ezechie humilis petitio: secundo Isaie consolatoria responsio, ibi. *Dixitque eis Isaías*.

An ordo dicendorum sit continuus, et immediatus ad prædicta. Quæstio Prima.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, & an fuerint facta immediatē. Respondendū, q̄ hic est ordo continuus: nā supra agitū de blasphemijs Rabfices contra Dominum, hic uerò de alteratione facta super blasphemijs istis, scilicet, de oratione Ezechie, & responsione Isaie: ideo necessariò illa præcedunt ad ista. Ad secundum dicendum, q̄ ista fuerūt immediatē post illa, nec fuit aliquod tempus medium, in quo non fieret aliquid istorum: nam præcedenti. c. dicitur, quomodo illi tres uiri retulerūt Ezechie uerba Rabfices: hic autē dicitur quid egit quādo audiuit uerba illa, & sic eadē historia est totaliter continuata ista, & illa. Circa primum dicitur. *Quæcum audisset rex Ezechias*. Scilicet, uerba blasphemie, quæ dixerat Rabfices, relata sibi per istos tres uiros. *Scidit uestimenta sua*. Scilicet, uestimenta regalia, quibus indutus erat. *Et opertus est sacco*. Scilicet, depositis omnibus uestibus regalibus induit se sacco, idest, ueste lanae, grossa, aspera, & despecta. *Ingressusque est in domum Domini*. Idest, ingressus est in templum ad orandum pro tribulatione ista: quia non habebat alium adiutorem nisi Deum in tanta aduersitate. *Et misit Eliacim præpositum domus*. Idest, præpositum domus regie: iste est, Eliacim, qui missus fuerat ante hoc ad respondendum Rabfaci. Et Sobnam scribam. Id est, Aa 3 est,

est, principem scribarum regis. Iste erat secundus de tribus, qui iuerunt ad loquendum Rabfaci...

Quare Ezechias scidit vestimenta sua, & induit se sacco, an possit aliquis placere Deo monte tristi.

Quare Ezechias scidit nunc vestimenta sua, & induit se sacco. Respondendum, quod hoc fecit propter duo...

tunc fuerat, & pre tristitia magna non poterat gaudere in caeremonijs sacrificij: ideo amisit illas, quia tristis non poterat placere Deo in illis...

Quare Ezechias scidit vestimenta sua, & induit se sacco, an possit aliquis placere Deo monte tristi.

Prima accipit quatuor modis.

sic sunt simul in eis tristari & delectari: immo sic debet esse in quilibet penitentia perfecta, ut ait Augustinus...

Quare Ezechias misit istos viros ad Isaiam. Questio III.

Quare Ezechias misit istos viros ad Isaiam. Respondit Nicolaus, & quidam alij, quod misit ad hoc quod oraret Dominum pro illo...

Quare Ezechias potius misit predictos viros, quam alios. Questio IIII.

Quare Ezechias potius misit predictos viros, quam alios. Dicendum, quod propter duo. Primo, ut ipsi melius, & certius sciret...

les, scilicet, sacerdotes seniores, ut sic Isaias commotus eorum reuerentia responderet. Sic enim confueuerat reges, quando uolebant aliquid inquirere per prophetas...

Quare misit Ezechias istos nuncios ad Isaiam operatos saccis. Questio V.

Quare Ezechias misit istos nuncios ad Isaiam operatos saccis. Respondendum, quod propter duo, primo ad ostendendum dolorem de diuina blasfemia...

Et idem est, quia tempore partus rumpitur, vel frangitur pellis Secundina, & exit infans de utero. Si forte audiat Dominus Deus tuus uniuersa uerba Rabfacis. Id est, quia nos non possumus vindicare blasphemiam Dei, quam quam audierimus uerba Rabfacis, uide si Deus tuus uult audire illa ad uindicandum iniuriam suam. Et dicitur: Dominus Deus tuus, non quidem quod non esset Deus aliorum, quia etiam erant alij colentes Deum: sed dicitur: Deus tuus, per speciale familiaritatem, quia loquebatur ei, & manifestabat se illi cum esset propheta, & non faciebat hoc ad alios. Conuenit autem hoc prophetis specialiter ex causa dicta. Sic enim dixit Saul ad Samuel: pepercit populus melioribus ouibus, & armis, ut immolarent Domino Deo tuo, reliqua uero occidimus super. li. c. 15. & hoc dicebat Saul ad Samuel, quia erat propheta. Et dicit: si forte audiat. i. replet digna punitione uerba Rabfacis, & non potest accipi audire proprie: quia iam illa audierat, uel si non audierat, non poterat iam audire, quia iam dicta erant. Etiam quia Ezechias dixit immediate, quod Deus audierat uerba Rabfacis. *Quod misit Dominus spiritus, ut exprobraret Deum uincitum.* scilicet Senacherib misit Rabfacem ad dicendum ista uerba Iudaeis, ut per ea exprobraret Deum ipsorum. Et dicit: Ut exprobraret Deum uiuere. quod si Deus Israel fuisset Deus mortuus, scilicet lapideus, uel ligneus, sicut erant dii gentiliu, non erat inconueniens, quod Senacherib exprobraret eum dicens, quod non posset liberare terram suam de manu eius, & tamen Deus Israel erat Deus uiuens, & uerus, & potestas sua erat maior omni potestate humana. Hoc enim significauit Ezechias, cum dixit: Audi Domine uerba Senacherib, qui misit, ut exprobraret nobis Deum uiuentem, uere Dominum dissipauerunt reges Assyriorum gentes, & terram omnium, & miserunt Deos eorum in ignem: non enim erat dii, sed opera manuum hominum de ligno, & lapide, & perdidit eos. *Et argueret uerba, quae audierat Dominus Deus tuus.* i. Senacherib misit Rabfacem ad arguendum, i. increpandum Deum Israel, dicens uerba, quae Deus audierat: nam omnia coram eo plana sunt, & dicit, omnia uidere & omnia audire, quamquam nihil proprie audiat, & uideat. *Et fac orationem pro reliquijs, quae reperiuntur.* Non misit Ezechias principaliter ad Isaiam, ut oraret pro populo, sed principaliter, ut consuleret. Dnm de statu populi, & minus principaliter, ut oraret: & ob hoc non reperit, quod Isaias orauerit nunc pro populo, sed solum quod responderit ex parte Dei. Et dicitur pro reliquijs, quae reperiuntur, scilicet pro Iuda, & Benjamin, qui erant reliquiae stirpis Israel: nam aliae decem tribus Israel iam translatae erant in Assyrios nunquam rediturae, & non oportebat pro illis orari, sed solum pro Iuda, & Benjamin, qui relinquebantur, qui non ducti fuerant in Assyrios. Vel possunt uocari reliquiae quaedam pars Iuda, & Benjamin, quia iam quandam partem uastauerat Senacherib progrediens per terram Iuda. Vel uocantur reliquiae illi, qui habitabant in Ierusalem: nam aliae urbes regni Iuda pro maiori parte captae fuerant a rege Assyriorum, ut patet praecedenti. c. & 2. Paralip. 32. & Isa. 26. Ierusalem autem manebat adhuc resistens regi Assyriorum, & de hac orabat Ezechias, ut Isaias oraret Dominum pro illa. *Venerunt ergo serui regis Ezechiae ad Isaiam.* Scilicet, isti nuncij, qui ponuntur supra in littera, & retulerunt Isaiam supra dicta uerba Ezechiae, & Rabfacis.

Dixitque eis. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet Isaiam consolatoria responsio: nam respondit Ezechiae dans ei bonam spem, ut patet in littera, & dicitur. *Hoc dicit Dominus uestro.* Scilicet, Ezechiae, qui misit uos. *Hoc dicit Dominus: noli timere a facie sermonum, quos audisti.* Id est, quamquam Rabfacis dure locutus fuerit contra urbem istam, non timeas, quia non eue-

niet aliquid eorum, quae ipse comminatus est. *Quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me.* Id est, uerba blasphemiae erant contra me, in quantum dicebantur, quod ego non poteram uos liberare: & tamen eriam erant contra uos in quantum Assyrii comminabantur uobis mala dicens, quod caperet urbem & affligerent uos, & quod ego non possem uos liberare. Et dicitur, quod pueri regis Assyriorum blasphemauerunt Deum, id est, serui eius, scilicet, Rabfacis, & Thartham, qui erant nuncij regis Assyriorum, & quamquam solus Rabfacis loqueretur, quia tamen Thartham, & omnes alij, qui erant cum eis missi erant ad dicendum ista uerba blasphematoria, & fauebant ipsi Rabfaci dicens, illa dicebantur omnes blasphemare Dominum. *Ecce ego immittam ei spiritum.* Scilicet, non poterit uobis nocere, quia ego faciam, quod recedat in terram suam, & non ueniat ad uos: & hoc quia ego immittam ei spiritum, i. ponam cogitationem in corde eius, & audiat nuncium. Id est, audiat uerba nuncij: istud fuit, quia audierat, quod Tarracha rex Aethiopiae ueniebat ad pugnandum contra eum, & relicta Iudaea exiit obuiam illi. in fine littera. *Et reuertetur in terram suam.* Scilicet, non ueniet ad pugnandum contra istam urbem, sed ibit in terram Assyriorum. *Et deiciam eum gladio in terra sua.* Hoc fuit, quia duo filij eius occiderunt eum, cum esset orando in templo Dei sui. inf. in littera. & dicitur Deus deiecisse eum gladio, quia ipse mouit filios suos contra eum, ut occiderent ipsum. *Reuersus est igitur Rabfacis.* Scilicet, postquam dixit ista uerba blasphematoria, contra Deum apud Ierusalem recessit inde, ut rediret ad Dominum suum. *Et inuenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam.* Scilicet, quando Senacherib misit Rabfacem in Ierusalem manebat in Lachis, & nunc quando reuersus est ad eum Rabfacis erat apud Lobnam, & obsidebat eam: nam Senacherib uolebat capere omnes urbes regni Iuda, & discurrere per eas, cumque expugnasset unam transibat ad aliam: est autem Lobna quaedam ciuitas in forte Iudae. Iosue 15. Et ista ciuitas data fuit sacerdotibus in possessionem. Iosue 21. Et ista etiam recessit a regibus Iudae tempore Ioram filij Iosaphat: nam ille fuit malus, & tempore eius recessit Idumaea, ne esset subiecta regibus Iuda, & etiam ciuitas Lobna, quae erat propinqua terrae Idumaeorum recessit a Iuda. sup. 8. & 2. Paralip. 21. postea tamen rediit in potestatem regum Iuda, ut ibi declaratum est. *Audierat enim quod recessisset de Lachis.* Scilicet Rabfacis iuit in Lobnam, quia audierat, quod recesserat Senacherib de Lachis, scilicet, Rabfacis missus fuit in Ierusalem, quando erat Senacherib in Lachis expugnando eam, praecedenti. c. & 2. Paralip. 32. ideo uolebat redire illuc ad Senacherib: audiuit tamen, quod Senacherib recesserat de Lachis in Lobnam, ideo iuit illuc. Nam quando missus est Rabfacis in Ierusalem non dum caperet Senacherib urbem Lachis, sed obsidebat eam cum toto exercitu suo. 2. Paralip. 32. & interim cepit eam, & dimissis ibidem custodibus transiit ad pugnandum contra Lobnam, & ibi inuenit eum Rabfacis.

An Isaiam immediate reuelatum fuerit quid responderet nuncijs Ezechiae, & de quinque modis reuelationis propheticae. *Quaestio V. I.*

QUAE RETVR, quomodo nunc Deus respondit Isaiam ad hoc, quod responderet Ezechiae, scilicet, an immediate respondit praesentibus nuncijs Ezechiae, uel habuerit aliquantum tempus dilationis ad respondendum. Dicendum, quod quando aliquis propheta uolebat consulere Dominum interdum Deus respondebat ei immediate, & interdum non.

non: De primo patet in Moyse, qui quandoque dubitabat de aliquo introibat in sancta sanctorum, & audiebat uocem loquentis ad se de propiciatorio: Nume 7. Patet etiam in Eliaeo, quando quasi uerunt ab eo tres reges responsum: nam iussit, quod citharista caneret coram eo, & cum inciperet canere facta est manus Domini super eum sup. 3. Quod autem Deus interdum non responderet, immediae, sed post aliquot dies, patet in Ieremia, quod orauit, & ieiunauit, ut Deus reuelaret sibi quid futurum esset si descenderent viri Iuda in Aegyptum, & post decem dies reuelauit ei Deus, ut patet Iere. 42. sic etiam fuit de Daniele, quod orauit tribus hebdomadis, & ieiunauit, ut Deus reuelaret sibi uiam uisionem, & in fine illarum reuelauit ei: Danielis 10. Nunc autem dicendum, quod utroque modo fieri poterat: quod tamen fuit primo modo. scilicet, quod serui Ezechiae quaesuerunt ab Isaiam respondit eis: nam littera hoc uideretur dicere: quia non ponit, quod expectauerint aliquantum tempore responsum, nec quod redierint ad Ezechiam antequam rnderet eis, sed ut quaesuerunt, de quod rndit eis Isaias.

Quomodo Deus nunc reuelauit Isaiam quae respondit seruis Ezechiae. *Quaestio VII.*

QUAE RETVR, ulterius, quis modus reuelationis fuit, quod Deus nunc reuelauit Isaiam ista, quae respondit seruis Ezechiae. Dicendum, quod potest dupliciter assignari ista responsio: uno modo, quod Deus reuelauerit Isaiam ista antequam uenirent ad eum nuncij Ezechiae, & tunc illico ut uenirent, responderet eis: quia iam sciebat quid responderet. Aliter potest dici, quod Deus reuelauit nunc Isaiam istud postquam interrogatus fuit a seruis Ezechiae: & tunc dicendum, quod quam multis modis Deus ostendit aliquid prophetis. scilicet, per apparitionem angeli in aliqua effigie loquentis, aut per solam uocem formatam sine effigie apparente, aut per immutationem phantasiae, aut per solam immutationem intellectus sine aliquo exteriori, & hoc in estasi, uel sine estasi: tamen non potuit esse hic quilibet istorum modorum. De primo patet: quia tunc angelus appareret Isaiam coram nuncijs Ezechiae, & ipsi uiderent eum, & audirent uocem eius: sed hoc non conuenit: quia tunc essent illi prophetae in isto actu sicut Isaias: quia etiam fiebat illis reuelatio sicut Isaiam. Etiam non stat: quia tunc non oporteret, quod Isaias responderet aliquid nuncijs Ezechiae: quia ipsi per se audiret quid loqueretur Deus, & tamen Isaias dixit eis: haec dicit Dominus: ergo non audierunt ipsi, nec uiderunt. Secundus modus non stat ex ratione assignata supra: quia tunc licet non uiderent aliquam effigiem, tamen audirent quod audiebat Isaias, & non oportebat, quod ipse eis aliquid loqueretur. Tertius modus possibilis erat: quia potest fieri immutatio phantasiae tam in somno, quam in uigilia, sicut patet de beato Stephano, qui habuit uisionem imaginariam celorum apertorum, & Christi sedentis a dextris Dei: Act. 7. & tamen istud fuit in uigilia, & fuit uisio imaginaria, ut probatum est praecedenti lib. cap. ultimo. Ista tamen uisio raro fit nisi in somnijs, ideo non uideretur ponendus iste modus. Quartus modus distinguitur. In reuelationem, quae fit per estasim, & sine estasi. Non potest autem dici, quod hic fuerit Estasis: quia in tali reuelatione immutatur propheta exteriorius, & uideretur esse mortuus, & nescit se esse uiuentem, ut patet de beato Paulo. Act. 9. & 2. ad Corinth. 12. Isaias tamen non passus est aliquid tale nunc, quia uiderent eum serui Ezechiae cadere in terram, quod non decebat. Etiam quia reuelatio in estasi non fit nisi pro magno:

reuelabili, quod non potest intellectus apprehendere occupata anima circa operationes naturales, & animales: Hic tamen non fuit magnum reuelabile, sicut cum alicui ostenditur essentia diuina, uel aliqua magna, quae sunt super hominem: ideo non fuit hic estasis, sed solum reuelatio facta per immutationem intellectus in uigilia nulla immutatione facta in corpore: & iste modus erat, quo Deus conuenerat reuelare aliquid Eliaeo, ut declaratum est sup. 3. & 4. & sic poterat fieri reuelatio Isaiam dum interrogaretur a seruis Ezechiae, & ipsi non sentirent, quando Deus reuelabat illud Isaiam, & an reuelasset antequam interrogaretur.

Quomodo Deus misit ad Senacherib, & an iste spiritus esset Dæmon. *Quaestio VIII.*

QUAE RETVR, ulterius, quomodo Deus poterat mittere spiritum ad Senacherib, ut reuerteretur in terram suam. Respondendum, quod spiritus potest accipi dupliciter: uno modo pro aliqua passione animae: alio modo pro substantia spirituali. Primo modo est sensus, quod Deus poneret cogitationem aliquam in corde Senacherib, ut recederet de terra Israel in terram suam: & quæcunque cogitatio, uel turbatio mentis potest uocari spiritus: sic. n. uocatur spiritus zelotipie suspicio uiri contra uxorem, ut patet Nume. 5. Secundo modo poterat intelligi, quod Deus mitteret aliquem angelum, uel Dæmonem in effigie humana, qui nunciaret ei, quod hostes ueniebant contra eum, & recederet propter illud. De primo satis patet: quia Deus poterat causare passiones multas in Senacherib, propter quas recederet de terra Iuda, & hoc quia cor hominis est in manu Domini, & quocumque uoluerit uerter illud: Prouer. 21. poterat enim causare in corde Senacherib desiderium desistendi a persecutione Hebraeorum. Sic enim faciebat Deus quolibet anno in hostibus Iudaeorum: nam cum ascenderent Iudaei ter in anno in templum, manebant ciuitates eorum vacuae: quia nullus masculus manebat in eis, & sciebant hoc hostes: & tamen non ibant ad capiendum illas, nec desiderabant insidiari illis. Sic patet Exo. 34. f. Cum uiderentur a facie tua, & dilatauero terminos tuos nullus insidiabitur terrae tuae ascendente te ter in anno in conspectu Domini Dei tui. Poterat etiam causare timorem in corde Senacherib, ut non auderet pugnare contra hebraeos, & recederet de terra sua. Sic enim incussit timorem Deus multis ciuitatibus in circuitu Sichem, quae uolebant delere Iacob, & domum suam, & non ausae sunt exire ad persequendum eum: Gen. 35. sic etiam immisit Deus terrorem in cordibus Chananeorum, ut non auderent resistere Israelitis: Exo. 23. & Deut. 7. sic etiam Israelitis incutebat timorem in penam, ut fugerent a facie hostium suorum: Leuit. 26. Poterat etiam Deus ponere in corde Senacherib desiderium alterius maioris rei, quae esset sibi necessaria, & cogere propter eam dimittere persecutionem, & obsidionem Ierusalem. De secundo modo satis patet, quod potuit Deus mittere angelum, uel Dæmonem in effigie humana, qui nunciaret ei, quod hostes uenirent contra eum, & quod recederet. Sic fuit de Saule, qui persequebatur Dauid in montibus, ut caperet, & occideret eum: & cum circumdedit eum in quodam monte in modum coronae, & iam nullus locus erat Dauid euadendi, misit Deus quendam nuncium uelociter ad Saulem, qui diceret: Ecce Philistim in fuderunt se super terram: & tunc coactus est Saul cessare ab obsidione Dauid: supra primo libro capit. vigesimo tertio. Et multis

Spūs dū terra Israel in terram suam: & quæcunque cogitatio, uel turbatio mentis potest uocari spiritus: sic. n. uocatur spiritus zelotipie suspicio uiri contra uxorem, ut patet Nume. 5. Secundo modo poterat intelligi, quod Deus mitteret aliquem angelum, uel Dæmonem in effigie humana, qui nunciaret ei, quod hostes ueniebant contra eum, & recederet propter illud. De primo satis patet: quia Deus poterat causare passiones multas in Senacherib, propter quas recederet de terra Iuda, & hoc quia cor hominis est in manu Domini, & quocumque uoluerit uerter illud: Prouer. 21. poterat enim causare in corde Senacherib desiderium desistendi a persecutione Hebraeorum. Sic enim faciebat Deus quolibet anno in hostibus Iudaeorum: nam cum ascenderent Iudaei ter in anno in templum, manebant ciuitates eorum vacuae: quia nullus masculus manebat in eis, & sciebant hoc hostes: & tamen non ibant ad capiendum illas, nec desiderabant insidiari illis. Sic patet Exo. 34. f. Cum uiderentur a facie tua, & dilatauero terminos tuos nullus insidiabitur terrae tuae ascendente te ter in anno in conspectu Domini Dei tui. Poterat etiam causare timorem in corde Senacherib, ut non auderet pugnare contra hebraeos, & recederet de terra sua. Sic enim incussit timorem Deus multis ciuitatibus in circuitu Sichem, quae uolebant delere Iacob, & domum suam, & non ausae sunt exire ad persequendum eum: Gen. 35. sic etiam immisit Deus terrorem in cordibus Chananeorum, ut non auderent resistere Israelitis: Exo. 23. & Deut. 7. sic etiam Israelitis incutebat timorem in penam, ut fugerent a facie hostium suorum: Leuit. 26. Poterat etiam Deus ponere in corde Senacherib desiderium alterius maioris rei, quae esset sibi necessaria, & cogere propter eam dimittere persecutionem, & obsidionem Ierusalem. De secundo modo satis patet, quod potuit Deus mittere angelum, uel Dæmonem in effigie humana, qui nunciaret ei, quod hostes uenirent contra eum, & quod recederet. Sic fuit de Saule, qui persequebatur Dauid in montibus, ut caperet, & occideret eum: & cum circumdedit eum in quodam monte in modum coronae, & iam nullus locus erat Dauid euadendi, misit Deus quendam nuncium uelociter ad Saulem, qui diceret: Ecce Philistim in fuderunt se super terram: & tunc coactus est Saul cessare ab obsidione Dauid: supra primo libro capit. vigesimo tertio. Et multis

tis alijs modis poterat Deus facere: quia tot modis potest mutare animum nostrum, quot modis voluerit eum mutare.

Quis praeceptorum modorum fuerit verus. Quæst. IX.

QV A E R E T V R vterius, quis istorum modorum fuerit, per quem Deus immiserit spiritum Senacherib, vt recederet. Dicendum, qd non potest esse modus ille, qui assignabatur. f. qd Deus mitteret ei aliquem Dæmonem, vel angelum, qui nunciaret ei, qd veniebat contra eum hostes. Et patet hoc: primo quia litera ista distinguit duo. f. Immittam ei spiritum, & audiet nuncium: ergo spiritus iste nō erat nuncius. Secundō patet: quia nuncijs isti, qui venerunt, non fuerunt Dæmones, vel angeli boni, sed homines nunciantes ei: quod patet: quia dicitur: Cūq; audisset de Tharaca rege Aethiopiæ, dicentes: ecce egressus est, vt pugnet contra te: & sic fuerunt multi homines, qui hoc nunciaverunt, & non fuit aliquis spiritus. Tertiō patet, quia Isaiæ 37. vbi ponitur ista historija dicitur: Ecce ego dabo ei spiritum, & audiet nuncium: ergo erat ista cogitatio, vel scrupulus mētis, quem Deus dabit, & non nuncius: quia nuncius non datur, sed mittitur. Quartō patet ex modo loquendo: quia dicitur hic: Ego immittam ei spiritum. i. in eo ponam spiritum: si tamen acciperetur pro nuncio, diceretur: ego mittam ad eum spiritum. Secundus modus erat, qd acciperetur spiritus pro cogitatione, & iste diuidebatur in tres modos. f. pro desiderio non nocendi, vel pro timore, vel pro alio desiderio rei maioris, & necessarii. Primus modus non stat: quia Senacherib non desiderabat iam non nocere Hebræis: quia quādo recessit de Iuda, misit nuncios ad Ezechiam, dicens, qd non speraret in Deo suo, qd posset liberare eum: quia necesse erat, qd traderet in manus eius inf. in litera: si tamen iam nollet persequi Hebræos, non mitteret eis literas comminatorias. Secundus modus nō stat: quia Senacherib nunquam timuit hebræos, nec Deum eorum: sed nunc quādo recedebat de terra illa mittebat epistolas comminatorias hebræis, quod non fecisset si ipse propter timorem recederet. Etiam patet: quia si recessisset propter timorem, non recessisset cum intentione redeundi ad obsidendum Ierusalem. f. qd postquam pugnaret contra regem Aethiopiæ rediret ad subvertendum Ierusalem. Et hoc patet: quia tunc misit ad dicendum Ezechie, qd Deus suus non posset liberare eum de manu ipsius, vt colligitur ex litera. Tertius modus erat, qd Deus immiserit Senacherib sollicitudinem alterius rei maioris, & magis necessarii, quā obsidere Ierusalem, & propter hoc recesserit: & istud est tenendum. Nam nunciatum est Senacherib, qd rex Aethiopiæ exibat ad pugnandum contra eum, & vastabat terram suam, & coactus est Senacherib recedere, vt obstaret maiori periculo.

An Ezechias responderit aliquid Rabfati, vt referret regi suo. Quæstio X.

QV A E R E T V R vterius, an Ezechias, responderit aliquid Rabfati, vt referret regi Assyriorū, vel non. Respondendum, qd non apparet: quia precedenti cap. dicitur: Rabfates locutus est ad tres nuncios Ezechie audiente toto populo, qui erat super murum, & tunc nullus ei respondit. Nam dicitur, qd tacuit populus, & non respondit ei quidquam. Tres autē nuncijs Ezechie etiam nihil responderunt tūc, sed retulerunt verba eius Ezechie: postea autē non fit mentio aliqua, qd Ezechias miserit aliquem ad re-

F spondendum Rabfati. Dicendum tamen videtur, qd responderit ei, qd volebat sibi dare urbem, sed qd resisteret ei, & istud responsum daret Ezechias postquam consuleret Isaiam: nam volebat ipse scire qd Deus responderet: nam si Deus vellet adiuuare Hebræos contra Senacherib responderet Ezechias, qd non daret urbem regi Assyriorum. Si autem diceret, qd non adiuuaret eos contra Assyrios, responderet Ezechias, qd daret urbem regi Assyriorum. Et nunc respondit Dominus per Isaiam, qd non esset timentum à verbis Senacherib: ideo verisimile est, qd responderet Ezechias Rabfati, qd non daret urbem regi Assyriorum: quia Deus suus liberaret eum de manu eius. Et hoc patet tripliciter: primo, quia non est verisimile, qd Ezechias mitteret Rabfatem sine responso quia ex hoc irritaretur nimis rex Assyriorum, & Rabfates: quia contemnebantur nimis, cum non dignaretur Ezechias respondere eis: Senacherias tamen nollet inutiliter prouocare contra se inimicitias. Secundō patet, quia si Ezechias nollet respondere hoc esset ad occultandum intentionem suam, & tamen non occultaret eam per hoc: quia nolens respondere ostendebat, qd nolebat consentire petitioni Senacherib, & insuper contemnebat eum: ideo verisimile est, qd responderet. Tertiō patet: quia postquam Rabfates redijt ad Senacherib, misit ipse epistolas denuo ad Ezechiam, dicens, qd deciperet eum Deus suus: quia non posset liberare ipsum: ergo videtur, qd Senacherib audierat responsum Ezechie, f. qd nollet dare urbem confidens in Deo suo, & tūc dixit Senacherib, qd non confideret in illo: quia non posset liberare eum: si tamen Ezechias non respondisset aliquid Senacherib, nō haberet mortuum Senacherib ad scribendum Ezechie verba ista.

Cunq; audisset. Hic ponitur secunda prophetica denunciatio, & diuiditur in tria. Primō ponitur cōminatio Senacherib durorum verborum. Secundō oratio Ezechie coram rege celorum. Tertiō resposio per prophetam conscium diuinorum secretorum: secunda ibi Itaque eum accepisset. Tertia, ibi. Misit autem Isaias. Circa primum dicitur. Cunq; audisset de Tharaca rege Aethiopiæ, dicentes: ecce egressus est, vt pugnet aduersum te. i. audijt Senacherib quosdam dicentes, i. annūciantes sibi de Tharaca, qd veniret cōtra eum in bellū. Erat autē iste Tharaca rex potēs in Aethiopia, & veniebat ad pugnandum contra regem Assyriorum. Sciendum autem, quod iste Tharaca non erat rex in ista Athiopia, quæ est in Africa, quā nos communiter Aethiopiā vocamus, sed erat rex in quadam parte Aethiopiæ, quæ est in Asia. Pro quo sciendum, quod Aethiopia est terra nigrorū, & ista extenditur per totum latus Meridianum orbis versus Aequinoctialem. f. in primo, & secundo Climate, & quædam pars eius incipit ab Oriente per totū latus Meridianum Asiæ, & continuatur cum principio Africa: & etiam extenditur per totū latus Meridianum Africæ vsque ad Occidentem ad prouinciam Mauritaniā, quæ vulgariter vocatur Marrucos, & sic Aethiopia ab Oriente in Occidente extenditur, & iste rex Tharaca erat in Aethiopia Asiæ circa terram Assyriorum: ideo egressus dicitur ad pugnandum contra regem Assyriorum. Et iver contra eum. f. Senacherib ibat contra Tharacam regem Aethiopiæ: quia ille volebat terram Assyriorum inuadere. Misit nuncios ad Ezechiam. Nunc misit nuncios, & literas: prius autem solum miserat nuncios. f. Rabfatem, & Tharacam præcedenti cap. Dicens: hac dicit Ezechie regi Iudæ. Hæc omnia scripta erant in literis, quas mittebat Senacherib ad Ezechiam, & tamen etiam iussit nuncios, vt illa verbo tenus Ezechie dicerent ad maiorem

maiorem confirmationem. Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam. Dicebat hoc Senacherib: quia Ezechias non cōfidebat de liberatione sua in aliquo humano adiutorio, sed i solo diuino subsidio, & i hoc tantum confidebat, qd nolebat urbem Senacherib tradere: & Senacherib dicebat, qd Ezechias deciperetur in hoc: quia quāquam Deus suus diceret sibi istud: tamen non posset eum defendere. Hoc enim non dicebat Senacherib solum ad terrendum Ezechiam: sed quia sic verum esse putabat. Nam ipse Senacherib, & patres sui reges Assyriorū destruxerant deos Gentium, & miserant eos in ignem, vt inf. patet, sed Senacherib credebat Deum hebræorum esse. sicut vnum de dijs gentium, ideo putabat, qd non posset liberare Hebræos. Neq; dicas: non traderet Ierusalem in manu regis Assyriorum. Ezechias dicebat istud subditis suis dans eis bonam confidentiam. f. non tradetur Ierusalem in manu regis Assyriorum, & tamen Senacherib increpauit eum super hoc quasi stultē diceret: quia non posset ipse, nec Deus suus eunire, quin traderetur Ierusalem i manu regis Assyriorū. Tu enim ipse nosti, quæ fecerunt reges Assyriorum vniuersis q̄tibus. Quasi dicat, non sunt antiqua ista, nec in cognita, sed noua. & famosa, & tu potes scire illa per famam, quæ est in omnibus populis de regibus Assyriorum. Potes etiam scire gesta eorum antiqua per historias: & non oportet, qd ego probem. Et dicitur, vniuersis gentibus. f. contra quas pugnauerūt: nam non potest in tellure de omnibus gentibus simpliciter: quia non pugnauerunt reges Assyriorum contra omnes gentes orbis, nec subiecerūt sibi illas, sed solum contra gentes, quæ habitabant in Asia: quia principatus Assyriorum non fuit dilatatus per Africam, & Europam, sed solum in Asia. Quomodo vastauerunt eas. f. vastauerūt omnes terras, contra quas pugnauerunt: quia non potuit aliqua gens sibi resistere. Num ergo solus poteris liberari. q. d. hoc non est verisimile: quia omnes aliæ gentes, contra quas pugnauerūt Assyrij, fuerunt subiectæ eis: populus ergo tuus non poterit resistere. Nunquid liberauerunt dij gentium singulos quos vastauerūt patres mei reges Assyriorum, & nullus illorum populorum potuit liberari per Deum suum? Dicit hoc contra Ezechiam: quia ipse dicebat, qd Deus suus liberaret eum de manu Assyriorum. Gozam videlicet, & Haran, & Reseph filios Edæ, qui erant in Thelassar. Nominat hic multas gentes, quas reges Assyriorum subiecerunt sibi. f. Gozam, & potest accipi pro flumine, vel pro terra adiacenti illi flumini, vel pro gētibus habitantibus ab antiquo apud flumen illud. f. quia subiecerunt reges Assyriorum. Et ista est terra Gozam, ad quam translati fuerunt Israelitæ de Samaria, præced. ca. & sup. 17. Vocatur Haran quædam terra in regione Medorum, apud quæ habitauerunt istæ decē tribus translatae ab Assyrijs, vt patet i. Paral. 5. Reseph nomen gentis incognite est. Vocantur autē filij Eden habitatores terræ Eden, & etiam ista est in parte medorum. Dicitur autem de istis gentibus, qd erant in Thelassar. Thelassar est nomen regionis magnæ, in qua erant istæ gentes particulares. Ubi est rex Emath. q. d. iam non est: quia reges Assyriorum deleuerunt ipsum, & terram eius. Et non accipitur Emath pro regno, vel prouincia denominata ab vrbe Emath, quæ est in terminis terræ Chanaan: Num. 34. sed accipitur pro alia Emath, quæ est in terra Medorum, vel aliarum gentium distantium à terra Chanaan: & ista est vna de quinque prouincijs, de quibus translatae sunt gentes ad habitandum in Samaria post translationem Israelitarū sup. 17. Et rex Arphad nomen regionis est Arphad cuius regem subiecerunt sibi Assyrij, & non relique

A runt reges in Arphad, sed vniuerunt terram illā regno Assyriorū. Et rex ciuitatis Sepharnaim. Ista ciuitas erat caput regni, & regem subiecerunt sibi Assyrij, & priuantes regno vniuerunt terram illam regno suo, & postea transtulerunt habitatores eius in Samariam ad habitandum. Erāt autem viri de Sepharnaim crudeliores oibus gentibus in sacrificijs suis: nam filios suos comburebāt in igne in honore duorum deorum suorū. f. Adramelech, & Anamelech sup. 17. Ana, & Ana. Iste sunt duæ gentes, siue prouinciæ gentium, quas subiecerunt sibi Assyrij, & vna illarum translata fuit in Samariam. f. Ana, quæ vocatur Halath supra. 17. & tamen habitatores eius vocantur Heuæi, qd non potest esse denominatiuum, nisi de Ana. Ana et est alia regio, ad quæ translati sunt partim Israelitæ, qui habitabāt in Samaria i. Para. 5.

Quomodo Senacherib iuit ad bellum contra Tharacam regem Aethiopiæ, & reliquit terram Iuda. Quæst. XI.

QV A E R E T V R, quomodo Senacherib iuit ad bellum contra Tharacam regē Aethiopiæ, & reliquit terram Iuda, quam vastabat. Respondendum, qd secundum, qd vult Iosephus. Antiqui, Senacherib iuit in bellum contra Aegyptios: obsedit autem multo tempore ciuitatem nomine Pelusium, & eleuauit aggeres, & alias munitiones contra urbem, & dum hæc faceret, audiuit Tharacam regem Aethiopiæ cum multo exercitu venire in auxilium regis Aegypti, & iter agere per desertum, vt subito irrueret in castra Assyriorum: Turbatus est autē Senacherib, & dixit Tharacam esse sacerdotem Vulcani, ideo, qd non dimicaret eum eo: & sic dissoluit obsidionem, quam habebat contra Pelusium urbem Aegypti: & tunc vt dicit Historia scholastica reuersus est Senacherib in Iudæam, & obsedit Ierusalem. Causa autem quare Senacherib pugnauit cōtra Pelusium urbem Aegypti, fuit: quia rex Aegypti erat tunc in vrbe illa, quæ rebellauerat regi Assyriorum. Simile enim fuerat tempore Salmanasar prædecessoris Senacherib: nam ipse comperit regem Aegypti nomine suo velle rebellare propter Osee regem Israel, & pugnans cum eo cepit illum, & incarcerationit sup. 17. nunc autem tempore Senacherib rebellauerat iterum rex Aegypti, & pugnabat cōtra Senacherib, vt reduceret ipsum ad tributa pristina.

Senacherib quare misit nunc literas ad Ezechiam. Quæstio XII.

QV A E R E T V R vterius, quare Senacherib misit nunc literas ad Ezechiam, & cū prius allegauit multa contra eum, quare nunc non allegauit nisi, qd non speraret in Deo suo. Ad primum dicendum, qd miserat Senacherib nuncios ad Ezechiam. f. Tharacam & Rabfatem, vt Ezechias subijceret se ei, & noluit Ezechias nunc autem misit ei alios nuncios, & literas ad terram eum, vt sine bello se traderet. Ad secundum dicendum, qd Senacherib allegauerat multa contra Ezechiam: nunc autem solum allegauit, qd nō speraret in Domino. Et ratio est: quia à principio nesciebat Senacherib mortuum Ezechie ad rebellandū, ideo volebat excludere totam spem eius inducens particulariter p omnes modos spei. f. qd nō debebat sperare in Aegypto: quia non poterat eum liberare, nec in multitudine populi sui: quia paucos subditos habebat, nec in Deo suo: quia ille non poterat liberare eum, sicut non liberauerant alij dij gentiū cultores suos. Nunc autem sciebat Senacherib, qd Ezechias non confidebat

bat, nisi in Deo suo: ideo voluit auferre ei ista spē, & solum inducit contra Deum suum, dicens, q̄ non decipiat eum. Putabat enim Senacherib, q̄ Ezechias habuisset responsum à Deo suo, q̄ non traderetur ciuitas in manu Assyriorum sicut dij gētū, qui Dæmones erant, respondebant per sacerdotes, & p̄phetas suos: credebat tamen Senacherib, q̄ Deus Israel mentiret sicut sep̄ dij gentium mentiebatur. Hoc autem verū erat. s̄ q̄ Ezechias habuerat responsum à Domino, q̄ non traderetur ciuitas regi Assyriorum, & cum hoc cognouisset per Isaiam, respondit regi Assyriorum, q̄ nolet ei tradere urbē: q̄a Deus suus liberaret eum. *Itaque*. Hic ponitur secundum huius partis. oratio Ezechie coram rege celorum: nam postquā accepit literas Senacherib orauit. *Domini* contra illas: & dicitur. *Itaque cum accepisset Ezechias literas de manu nunciorum, & legisset eas.* Nō fuerunt isti nuncij, qui primo venerant. s̄ Tartham, & Rabsaces, sed alij cum minori exercitu, & apparatu, & non blasphemauerunt isti Dominum, sicut primi, sed solum dederunt literas Ezechie. *Ascendit in domū Domini.* s̄ in templum ad orandum. Erat enim Ezechias sperans in Domino, & in omnibus nitetur super auxilio Dei: ideo recurrebat ad orationem in principio cuiuscunq; angustie. Et sic dicitur in laudem specialem Ezechie, q̄ sperauit in Dño præcedenti cap. s̄ in omnibus operibus suis sperauit in eo.

Ofo Ezechie ad Dominū.

Et expandit eas coram Domino. Saperunt literas in templo ponens coram altari, & manebant aperte dum ipse orabat. *Et orauit in conspectu eius, dicens.* s̄ orauit coram Domino: nam quæ fiebant in templo dicebantur fieri coram Domino: quia Deus specialiter credebat esse in templo. *Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim.* i. qui principaris super omnem creaturam tam spiritualem, quā corporalem: nam etiā super Cherubim sedes, qui sunt spiritus excellentissimi. Et ita accipiunt expositores nostri: sed dicit, q̄ Deus sedebat super Cherubim. s̄ in sancta sanctorū: nam Deus dicebatur esse super arcam in propiciatorio, & erant duo Cherubim eleuati super arcam, extendentes alas à duobus lateribus oppositis arcæ, & super illis dicebatur Deus sedere tanquam scabellum pedum eius esset propiciatorium. Et realiter credebatur à Iudæis ibi esse: quia ibi loquebatur. Nā quando eunq; Moyses introibat in sancta sanctorū ad querendum de aliquo dubio, audiebat vocē loquentis ad se de propiciatorio: Num. 7. & iste loquens credebatur esse Deus: cum ergo loqueretur ibi, dicebatur ibi sedere super duos Cherubim, quia de medio illorum audiebat vox: Num. 7. s̄ Audiebat vocem loquentis ad se de propiciatorio inter duos Cherubim, & isto modo intelligi debet quando eunq; in veteri testamēto dicit, q̄ Deus sedet sup. Cherubim: q̄a nō habebat in veteri testamēto cognitio de hierarchijs celestibus. *Tu es Deus Israel, solus regū oīum terræ.* s̄ Israel nō habet multos deos sicut gētes, sed te vnicū, & tū solus es Deus oīum regū terræ. s̄ potens super illos, & gubernans eos, & dans illis regnum, licet ipsi non cognoscant te. *Tu fecisti cælum, & terram.* s̄ tu creasti omnia. Intelligit enim omnia, quæ sunt per cælum, & terram sicut dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram, & intelliguntur omnia corpora elementalia, & celestia per ista duo. *Inclina aurem tuam, & audis; aperi oculos tuos Domine, & vide.* Loquitur modo humano tanquam Deus esset quidam rex potens sedens in trono celesti, qui ad hoc, q̄ videret mala nostra, oportebat, vt aperiret oculos suos, & ad hoc, q̄ audiret preces nostras, oportebat, vt aperiret oculos suos, & ad hoc, q̄ audiret preces nostras, oportebat, vt inclinaret aurē suā.

F. Sic enim dixit Salomon supra præcedenti lib. c. 8. f. Sint oculi tui aperti super domum hanc die ac nocte. Sic etiam Moyses dixit Deut. 1. f. Terra motuosa, & campestris de cælo expectans pluias, quam Dominus tuus semper immisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni vsq; ad finē eius: Deus quoq; vtitur isto modo loquendi de se ipso: Gen. 11. & 18. s̄. Descendam, & videbo an clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: Deus tamē, nec aures, nec oculos habet. *Et audi omnia verba Senacherib.* i. attende ad illa vt reputes digna punitione. *Qui misit, vt exprobraret nobis Deum viuentem.* s̄ ipse misit nuncios suos primos Rabsacem, & Thartham, qui exprobrauerunt Deum Israel nomine Senacherib: præcedenti c. postea vero misit literas, in quibus continebantur blasphemie contra Deum. s̄ q̄ mentiretur Deus Israel, & q̄ non posset liberare Israelitas de manu regum Assyriorum. Et dicitur: qui misit, vt exprobraret nobis Deum viuentem: q. d. Deus offendit Senacherib in hoc s̄ Deum viuentem, quem exprobrauit: et nos, quia ad inferendum contumeliam nobis fecit ista verba dici coram nobis sciens, q̄ doleremus de iniuria Dei nostri. *Verb. Domine dissipauerunt reges Assyriorum gentes.* Reducit se Ezechias ad argumentum Senacherib demonstrans illud non concludere: quia Senacherib arguebat sic reges Assyriorum destruxerunt multas gentes, & non potuit aliqua per Deum suum liberari de manu eorum, ita ergo Deus Israel non posset liberare Ierusalem: Ezechias autem dicit, q̄ non est simile: quia Assyrij potuerunt contra alias gentes, & cremauerunt Deos eorum: quia non erant dij, qui posset liberare eos, sed erant lapides, & ligna: Deus autē Israel erat verus Deus, ideo poterat liberare, & terras omnium. f. dissipauerunt terras omnium gentium contra quas pugnaverunt. Sed Isa. 37. dicitur, verē Domine deterras fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum: sed idem est dissipare, & desertum facere. *Et miserunt deos eorum in ignem.* s̄ cremauerunt deos illarum gētū, quas subiciebant sibi: nam erant ligni, vel lapides, & incinerabantur, vel resoluēbantur in calcem. *Non enim erāt dij, sed opera manuum hominum de ligno, & lapide, & perdidērunt eos.* s̄ reges Assyriorum potuerunt perdere. i. destruere deos gentium: quia non erant dij, sed lapides, & ligna: & tamen non potuerunt facere hoc contra verum Deum: & in hoc decipiebatur Senacherib: quia putabat Deum Hebræorum nō esse maioris virtutis, quā alios Deos gentium: *Nunc igitur Domine Deus noster saluos nos fac de manu eius.* s̄ nos scimus, q̄ tu verus Deus es, & non es lapis, vel lignum, ideo salua nos de manu Senacherib: q̄a potens es ad hoc. *Ut sciant omnia regna terræ: quia tu es Dominus Deus solus.* i. facias hoc ad magnam gloriam nominis tui: q̄a per hoc manifestē cognoscerent omnia regna terræ, q̄ tu solus Deus es. Quod pater, nam ceteri dij gētū non potuerant liberare cultores suos de manu Assyriorum, sed potius ipsi dij mirabantur in ignē ab eis, & cremabantur, vt pater in litera: tu autem liberaisti cultores tuos mirabiliter: non erat ergo dubiū, quin tu sis verus Deus, & illi sint lapides, & ligna.

Quare nunc Ezechias orauit ad Dominum pro liberatione, an esset ex incredulitate, cum iam Deus hoc concessisset. *Questio XIII.*

QVAERETVR, quare Ezechias orauit nunc Dominum, vt liberaret Ierusalē de manu Assyriorum: nā vt q̄ hoc erat superfluum, vel pernitens ad incredulitatem: quia iam Deus responderat per Isaiam, q̄ liberaret Ierusalē, ideo orare rursus super hoc

hoc erat nō credere dicto prophete, vel dubitare de illo. Respondendum vno modo, q̄ non erat incredulitas, q̄a q̄q; Deus dixisset, q̄ liberaret Ierusalē, poterat postea mutatio fieri ex parte Ezechie, vel populi eius, pp quam iam non mererent, q̄ Deus liberaret eos de manu Senacherib: Nā prophetie in reddū dicunt sibi merita eorū, de quibus dicunt: ideo si mala p̄nūcianā q̄ aliquos, dū sunt in peccato, & postea dolent, mutat p̄phetia: si autē bona pmittantur aliquibus, dum sunt accepti Deo, & postea declinēt à bona, mutat p̄missio: Ier. 18. ita nunc timere poterat Ezechias, q̄ in ter tps prima, q̄ liberaret Ierusalē de manu Senacherib, oraret nūc, q̄ Deus liberaret eos, q̄a noua causa infurgebat s̄ q̄ Senacherib mittebat rursus literas cōminatorias ad Ezechia. Tertiū p̄t dici, q̄ dato, q̄ Ezechias sciret p̄ certā reuelationem Dei, q̄ liberanda erat Ierusalē de manu Senacherib, & nō emergeret aliquid nouū poterat semp̄ orare, q̄ liberaret Deus Ierusalē de manu Senacherib, dum tñ non oraret tanq̄ nō cōfidens se impetrauisset, sed oraret ad humiliandū se Deo: q̄a oīo actus laetitiae est, in qua non solū obtinere volumus q̄ desideramus, sed et Deo p̄ cultus debiti impendimus. In quantū. n. oīo est ad impetrandū, q̄ desideram⁹, & est ḡra nostris: nō oportet necesse bonū, q̄ postquā de aliqua re obtinēda certificati fuerimus rursus p̄ ea ad Deū oremus. Et tñ in quantū oīo est actus laetitiae, per quē impendit Deo seruitus bonū est frequē rare semp̄ orationē, et super rebus, de quibus iā certissimū, q̄ obtinēunt. Sic et si quis sciret Deū reuelante, q̄ certissimē habiturus esset vitā eternā ad huc orate p̄ vitā æterna bonū esset: q̄a tūc licet ista oratio esset in modū petitionis quantum ad formā verborum & tamen potius erat gratiarum actio de certitudine p̄missi, quantum ad intentionē orantis.

Ezechias quare aperuit, & expandit literas Senacherib coram Domino. *Questio XIII.*

QVAERETVR vterius ad qd Ezechias aperuit, & expandit literas Senacherib in tēplo coram Dño cū oraret. Dicendū, q̄ Ezechias volebat p̄suadere Deo, vt puniret Senacherib p̄ tātis blasphemias, quas s̄ eū protulerat, & ad hoc volebat vti modo p̄suasorio, quo inter hoīes vteret. Nā si quis vellet cōcurrere aliquē s̄ alium ad irā, vel odiū, & ille dixisset aliqua mala de eo p̄ferret mala, q̄ ille dixerat. Etiā si aliquid scripsisset contra eū literas ostenderet: ita nunc Ezechias arbitrabat Deū esse in tēplo specialiter, ideo aperiendo literas in tēplo credebat se aperire illas corā Dño tanq̄ Deus illas ibi legere posset. Alia ratio erat: q̄a intēdebat Ezechias suadere Deo, vt eū liberaret, & vt puniret Senacherib blasphemū, & ad hoc faciebat cōparationem inter se. & Senacherib s̄ ponendo simul coram Domino orationē suā deuotam, & blasphemiam Senacherib superbam, vt sic magis Deus placaretur sup orationem Ezechie, & magis irasceret super blasphemias Senacherib: nā cōrariorum iusta postio multum operatur. s̄ quia facit videri ea, quæ magna sunt esse valde magna, & quæ parua sunt esse valde parua, & quæ mala sunt esse valde mala, vt ait Aristoteles 2. Elench. Et sic oratio Ezechie simul posita cum blasphemias Senacherib acceptabilior videretur, quā per se posita, & blasphemie Senacherib cōparate oroni Ezechie in fidem videretur, q̄ per se posite: posuit ergo vtrunq; simul, vt efficacior esset modus p̄suadēdi.

Quare reges Assyriorum combusserunt omnes deos Gentium. *Questio XV.*

QVAERETVR vterius, quare reges Assyriorum combusserunt omnes Deos Gentium, quas subiecerunt sibi. Respondendum, q̄ hoc poterat esse propter multa. Primō propter superbiam regum Assyriorum: quia erant valde superbi putātes in potestate sua, & sapientia omnia fecisse, sicut dixit Senacherib: & haberet Isa. 10. f. Detraxi quasi potens in sublimi residēs, & inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum, & sicut colliguntur oua, quæ derelicta sunt, sic vnuerſam terram ego congregaui. Erat autem magna superbia, & honor nimius, vt reges Assyriorum nō solum præualerent contra homines, sed etiam contra deos cremando eos igne: & per hoc apparebat, q̄ maiores erant reges Assyriorū dijs. Secundum erat ad auferendum populis spem de liberatione pro dijs suis. Nā aliquæ gentes putabant deos suos esse magnæ potestatis, & q̄ posset eas liberare de manu hostium. Ob hoc autem reges Assyriorum cremabant deos gentium, quas subiciebant sibi, vt aliæ gentes audientes hoc nō cōfiderent, q̄ dij sui posset liberare eas de manu Assyriorum, cum dij aliarum gentium essent cōbustū ab eis. Sic enim arguebat nunc Senacherib contra Ezechiam. s̄ q̄ sicut dij aliarum gentium non poruerant liberare eas de manu Assyriorum, ita nec Deus Israel posset liberare Ierusalem. Tertiū erat, & precipuum, quia volebant reges Assyriorum videri, & vocari dij in omnibus terris suis, & ob hoc faciebāt, q̄ perirent oēs dij gentium, & ipsi soli colerentur in deos. Et hoc erat quod ipsi verē intēdebant. Pater hoc de Nabuchodonosor rege Assyriorum, qui iussit Holopherni principi militiæ suæ, vt destrueret oēs deos Gētū, & templa eorum, & lucos, vt pater Iudith 3. p̄ceperat enim illi Nabuchodonosor rex, vt oēs deos terræ exterminaret, videlicet, vt ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holophernis potētiæ subingari. Er sicut ille rex Assyriorum destruebat deos gentium, vt ipse Deus diceretur: ita credendum est, q̄ ad eundem finem ceteri reges Assyriorū prædecessores sui hoc fecissent.

Misit autē. Hic ponit tertiū huius partis. s̄ responso pro prophetam cōscium diuinorum secretorū, & fuit ista responsio consolatoria Ezechie denunciando sibi ruinam Senacherib, & diuiditur in duo: quia primō dicta ruina prædicitur. Secundō signū Ezechie datur, ibi. *Tibi autem Ezechia.* Circa primum dicitur. *Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam.* Ista vice non misit nuncios Ezechias ad Isaiam, vt consuleret Dominū super verbis epistolæ Senacherib, vel vt oraret p̄ vrbe, sicut prius miserat, sed ipse orauit: Deus tamen reuelauit Isaiæ orationem Ezechie esse exauditam, & ipse misit ad nunciandum illud Ezechie. *Hac dicit Dominus, quæ deprecatus es me super Senacherib rege Assyriorum audiri.* Orauerat Ezechias, vt Deus attenderet ad verba Senacherib. s̄ vt puniret eum pro verbis blasphemie contra Deum, & Deus exaudiuit Ezechiam: quia destinauit occidere Senacherib per manus filiorum suorum. *Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo.* s̄. Ista sunt verba, q̄ Deus locutus est contra Senacherib, in quibus primō increpat eum, deinde prædicit ei mala, ibi. *Ponam itaq; Circa primum aliquando Deus loquitur hic ad Ierusalē, & aliquando ad Senacherib.* Primō autem loquitur hic ad Ierusalē. *Spernit te, & subserauit te virgo filia Syon.* Aliqui putant, q̄ filia Syon sit nominatiui casus, & q̄ ipsa spreuerit, sed falsum est: quia nunc nōn apparet ad quem fieret locutio, sed est

vocatiui casus, & loquitur Deus ad ipsam. s. d. virgo F filia Sion, Senacherib spreuit te, & mouit caput suu...

quam de alio in tertia psona, vt patet sup. 17. & ibi declaratum est. Sic etiam Moyses loquitur de se ipso...

Ois affectio i oculis maxime manifestatur.

Carmelus mons duplex i terra Chanaan.

cedri, & abietes: quia omne lignum templi erat de A abietibus, vel de cedris pced. liq. cap. 5. & vocatur electi cedri, & abietes: quia ligna, quae ducta fuerunt...

ignem de caelo super duos quinquagenarios, sup. 1. cap. Et illum montem visitabat saepe Elias supra 2. & 4. hic autem accipitur Carmelus secundo modo...

Aque alie nae quae di cantur.

cessores sui: & tamē non fecerat ista in virtute sua, sed Deus ostendit, q̄ ipse dedit ei potestatem faciendū omnia hæc, & præordinauerat illa antequam faceret per reges Assyriorum, & nō potuissent ipsi facere ista, nisi De⁹ veller vt̄ eis, vt̄ intrumētis ad hæc. Istud patet clarē Isa. 10. cum dicitur: Ve Astur virga furoris mei, & baculus ipse, in manu eorū indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & cōtra populum furoris mei mandabo illi, vt̄ auferat spolia: & postea sequitur ibi, q̄ reges Assyriorum nō æstimauerunt sic, sed q̄ ista fortitudo ab eis esset, & ob hoc contra Deum cleuati sunt. Vult ergo Deus ostendere, q̄ omnia ista facta sunt à regibus Assyriorum per sententiam Dei, & voluntatem eius, & in potestate illorum. Et dicitur. *Nunquid non audisti quid fecerim.* non audisti omnia, quæ ego feci contra gentes multas per alias gentes tanquam per ministros, q̄ d. non debuisses superbiere, & putare, q̄ tu fecisses ista, cum audiueris ea, quæ ego fecerim. *Ex diebus antiquis plasmani illud.* Id est, omnia, quæ facta sunt nunc à me plasmana sunt. i. præordinata ex diebus antiquis, id est ab æterno: quia omnis Dei cognitio, & volitio æterna est, quanquam ordinata, & cognita ab ipso per temporales successiones ad esse ducantur. Quasi dicat, omnia, quæ nunc per te, & prædecessores tuos reges Assyriorum facta sunt, nō fuerunt ex consilio vestro, nec ex potentia vestra facta sunt: dicebat Senacherib. Isa. 10. scilicet, in fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi, sed omnia ab antiquo erant à me plasmana, id est, diffinita, & nunc adduxi illa ad esse in tempore isto per vos tanquam per ministros. *Evitque in ruinam collium pugnantium.* Id est, istud, quod ego cogitavi ab antiquo, & cōdixi nunc ad esse, erit in ruinam, id est, ad destructionē collium pugnantium, id est, hominum potentium, & superbiorum: sed Isa. 37. dicitur. Et factum est in radicacionem collium compugnantium. Et idem est: & intelligitur de regibus Assyriorum, scilicet, q̄ Deus adduxit illos ad destructionem multorum regum potentium, & gentium: quia illę offendebant Deum. *Et civitates munitæ, & qui sedent in eis humiles manu contremuerunt.* Scilicet, à facie regum Assyriorum, quos ego adduxi tanquam flagellum peccatorum civitates munitæ contremuerunt: quia non potuerunt resistere eis. sed munitiones earum confractæ sunt: & etiam qui sedebant, id est, qui morabantur in eis contremuerunt, & facti sunt humiles in manu, id est, impotentes: nam sicut humilis dicitur qui in paruo situ est: ita humiles manu vocantur, qui ad paucos potentes sunt, & istud etiam fecerunt reges Assyriorum: quia omnes gentes, contra quas pugnant, contremiscebant à facie eorum. *Et confusi sunt.* i. perdidderunt vires nescientes quid agerent. *Facti sunt velut fennum agri, et virens herba tectorum, que arefacta est antequam veniret ad maturitatem.* Scilicet, habitatores urbium, cōtra quos pugnaverunt Assyrii, facti sunt sicut herba virens, quæ est in rectis, quæ arefit antequam sit matura, & etiam fennum arefit ante maturitatem, ita isti emaruerunt, & defecerunt viribus suis præ timore Assyriorum, & desiccati sunt ante tempus præ magnitudine mali superuenientis eis ab Assyrijs. Herba enim, quæ in rectis crescit, pulchra est à principio, quando est virens: & tamen desiccatur ante maturitatem, cuius causa est, quia maturatio est cum humiditas rei superflua digeritur, et decoquitur paulatim & ad hoc requiritur, q̄ res illa habeat humorem radicalem: & tunc poterit superfluum humor cōsumi, & digeri manente naturali: & tamē si non habet humorem radicalem, peribit omnino res, & marcescet, & simul peribit humiditas naturalis, & superflua: &

Superbi coparant fenno agri, & herbis tectorum pulchre.

fic est in herba tectorum: quia non habent aliquam radicem, à qua attrahant humiditatem: ideo simul desiccatur radix, & rami, & sic impossibile est talem herbam maturari, sed Isa. 37. dicitur: facti sunt sicut fennum agri, & gramea palcuę, & herba tectorum, quæ exaruit antequam maturefceret, & eadē sententia est. *Habitaculum tuum, & egressum tuum.* Loquitur Deus cōtra Senacherib, qui putabat se, & prædecessores suos fecisse omnia ex potestate, & sapientia sua: & nūc Deus dicit, q̄ ipse cognoscit omnes vias eius, & coget eum humiliari, quanquā ipse nolit subijci. Vocatur habitaculū Senacherib terra sua, scilicet: ego præficiui habitaculum tuum. i. sciuī quid cogitabas, & faciebas, quando eras in terra tua. Egressus eius dicitur exitus de terra sua ad pugnadū, & Deus sciuit istum. i. cognoui quid moueret Senacherib ad exeundum de terra sua, & quid ipse tunc cogitabat. *Et introitum tuum ego prescui.* i. ego cognoui quid tu cogitabas, quādo introbas in singulas terras ad pugnadum contra eas, & etiam ego sciuī viam tuam. i. processum tuum in omnibus, quæ agis, *Et furorē tuum contra me.* i. ego cognoui furorē. i. multiriam tuam cōtra me. Dicebat Senacherib stultus contra Deū: quia dixit se maiore Deo, & q̄ non posset Deus liberare Ierusalem de manu eius sup̄ in Isa. & p̄ced. c. De⁹ aut cognoscebat quō Senacherib iurēcturus erat I istā infamiam ex magnitudine potestatis. *Insuperbia tua ascendit in aures meas.* i. verba superbiæ tuæ ascēderūt ad me. Ista. n. fuerunt verba, quibus dixit, q̄ non posset Deus liberare Ierusalem de manu sua, sicut nec liberauerant dii gentium terras suas de manu Assyriorū. *Ponam itaque circum in naribus tuis.* Hic Deus cōminatū mala Senacherib: & quia ipse erat superbus putans se nulli subijci posse, Deus dicit, q̄ domabit eum trahendo quocunque voluerit, & dicit, q̄ ponet circum in naribus eius. Istud pertinet ad bubalos. Sunt enim animalia ad modum bouum, & ponuntur circuli terrei in naribus eorum, & ligato sine in circulo trahuntur quocūq; homo trahere illos voluerit: quia illæ partes in eis tenere sunt. *Et chamum in labijs tuis.* Chamus accipitur pro freno, vel pro capistto, & ponit in labijs. i. ore iumentorū, & trahuntur, quia in partibus illis dolent. Ita nunc Deus voluit deprimere Senacherib: nā cū ipse exaltaret se sup̄ hoīem, immo sup̄ Deū, Deus depreffit eū infra hoīem. s. ad statū bestialē, ira, vt̄ poneretur chamus in ore eius, & circulus in naribus. *Et reducam te in viā, per quā venisti.* i. tu vis delere urbē istā obfidēdo eā, sed ego cogā te recedere in terrā tuā p̄ viā, p̄ quā venisti. Istud aut̄ fuit, q̄ angelus Dñi percussit I exercitu Senacherib cētū octoginta quinq; millia, & ipse vidēs mortuos fugit in terrā suā, inf. in Isa. In Hebræo d̄r. *Abjisti, vel abveniati manu.* Vbi nos dicimus supra humiles manu, & idē est: quia abbreviari manu dicunt illi, quorū potestas ad paucos se extēdit: & sic d̄r Isaia 37. s. habitatores earum breuiata manu cōtremuerunt: & d̄r in Hebræo. *Confracti sunt.* Vbi nos dicimus, contremuerunt, & idē est: quia ista cōfractio significat consternationem cordis, ex qua sequitur tremor in corpore, & dicitur. *Emaruerunt.* Vbi nos dicimus, confusi sunt, & idē est: quia quando aliquis totaliter deficit viribus nesciens quid agat, dicitur confusus: & tūc d̄r marcidus, vel desiccatus: quia sicut res sicca non habet aliq̄ virtutem ita est homo tunc nihil agere potens, & dicitur. *Inflatio ante messem.* Vbi nos dicimus, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem, & idē est: quia inflatio accipitur pro desiccacione, & messis dicitur tempus maturitatis: quia tunc metuntur segetes quando maturæ sunt.

Ezechias

Ezechias quomodo dicitur exauditus in oratione contra Senacherib, cum iam primò fuerat exauditus. *Quæst. XVII.*

QVAERETVR, quomodo dicitur supra, q̄ Deus audiuit Ezechiam quantum ad id, quod orauerat contra Senacherib, quia iam exaudiuerat eum. nam Deus dixerat prima vice, quæ orauit Ezechias. q̄ ipse mitteret Senacherib in terram suā, & faceret, quod ibi caderet gladio supra in litera.

Aliquis dicit, q̄ Ezechias ante hoc nihil orauerat contra Senacherib, sed solum orauerat pro liberatione vrbis: nunc autem orauit contra Senacherib, q̄ Deus audiret verba, quæ ipse dixerat. i. imputaret ei ad pœnā, ideo nūc dicitur Deus exaudiuisse orationem Ezechia. Sed adhuc non stat istud. Primò quia etiā ante hoc orauerat contra Senacherib, q̄ misit nuncios suos ad Ezechiam dicens: si forte audiat Dñs Deus tuus vniuersa verba Rabfacis, quem misit rex Assyriorum, vt̄ exprobraret Deum viuentem. Secundò patet, quia dato, q̄ Ezechias non orauisset pro pœna infligenda Senacherib: tñ Deus præ nunciauerat illam dicens, q̄ faceret eum recedere in terram suam, & deijceret gladio, supra in litera: ideo iam non poterat exaudiri, quia antequā oraret exauditus erat. Pōt ergo dupliciter rñderi: vno modo, q̄ nunc exauditus est, quia nunc orauit contra Senacherib, & non prius, & dato, q̄ Deus determinasset pœnam Senacherib: tamen nondum promeruerat Ezechias per actum suum, q̄ puniretur Senacherib: nūc autem cū deuotē orauit, p̄meruit, q̄ ista pœna inflingeretur ei, ideo nunc d̄r exauditus contra Senacherib, & sic interdum dicitur, q̄ præmiū præcedit ad meritum. Sic fuit in angelis bonis, qui prius fuerunt beati, quam mereretur suam beatitudinem. Aliter potest dici, & melius, q̄ Ezechias non orauerat Dñm contra Senacherib in prima vice, sicut nunc, & ideo licet prius Deus præ nunciauerit, q̄ occidendus erat Senacherib in terra sua, adhuc poterat audiri nunc Ezechias cōtra eum, & hoc, quia peteret aliud. s. q̄ Senacherib offenderat Dñm per blasphemias, tñ ipse, quā exercitus suus: & quia q̄ moreretur in terra sua non erat pœna manifestata pro peccatis, quæ egerat, nec ēt omnes, q̄ peccauerant, punirētur: ideo Deus voluit, q̄ exercitus suus percuteretur ab angelo, & occiderentur centum octoginta quinque millia, & puniebatur in terra illa, in qua peccauerat, & cognosceretur, q̄ pœna sua erat propter blasphemiam. Et iā punirētur nūc omnes, qui peccauerant, quia multi de exercitu Senacherib peccauerant blasphemando Dñm, sicut Rabfaces, & Tharthan, præcedenti c. & nunc oēs illi occiderentur inter centū octoginta quinque millia, & sic Ezechias fuit nunc exauditus super hoc, cum ante istud solum determinatū fuisset de Senacherib, q̄ caderet gladio in terra sua.

Responsio Auctoris.

Ezechias an peccauerit orando contra Senacherib. *Quæstio XVII.*

QVAERETVR vltèrius, an Ezechias peccauit orando hic contra Senacherib. Aliquis dicit, q̄ sic: quia orabat malum contra proximum suum, scilicet, mortem, & nullus debet malum orare cum nulli liceat odisse proximum suum.

Respondenti posset vno modo, q̄ Ezechias non orauit determinatē p̄ morte Senacherib, vel exercitus sui, sed solum orauit, q̄ Deus audiret verba Senacherib. s. q̄ puniret eum. Dicendum tamē, q̄ ista responsio non est conueniens propter duo. Primò, quia ipsa præsupponit, q̄ Ezechias peccaret, si oratione Alph. Tost. super iiij. Reg.

Aret pro morte Senacherib, vel exercitus sui, sed falsum est, vt̄ immediatē declarabitur. Secundò, quia si illicitū esset Ezechia orare, vt̄ moreretur Senacherib, illicitū erat orare, vt̄ haberet aliqua mala, quæ mors, & alia mala non differunt, nisi per magnū, & paruum: ideo si aliquis peccat orando contra aliquem, vt̄ moriatur, peccabit ēt orando contra eundem, vt̄ aliquod ei malum eueniat, licet minus peccabit, & tñ Ezechias nullo modo peccauit orando contra Senacherib, quia Deus exaudiuit eum, & tñ Deus non exaudit orationes iniustas: ergo ēt nō peccaret orando pro morte ipsius. Dicēdū ergo, q̄ orauit Ezechias p̄ morte Senacherib, & exercitus sui, vel pro magna destructione, & hoc licitū erat ei: nā licitū erat Ezechia à Dño petere id, quod licebat ei per se facere, & tñ licebat ei per se occidere Senacherib, & exercitū suum, cū essent hostes eius: ideo licebat ei à Deo petere, q̄ occideret Senacherib, & exercitus suus, & hoc ipse orauit. Ad rōnem in contrarium dicendū, q̄ quilibet teneatur diligere proximum suum, pōt stare, q̄ velimus occidere eū sicut index occidit aliquem, quia malus est, & tamen nō odit eum: ita & nunc Senacherib, & exercitus suus malierant contra Ezechiam, quia erant hostes sui iniusti: ideo poterat Ezechias velle mortē illorum, in quantum mali erāt, & non erat istud odiū ppriē. Aliter pōt dici, q̄ dato, q̄ Senacherib non esset hostis Ezechia, potuisset Ezechias orare Dñm contra illū, vt̄ occideretur, & hoc ad gloriā noīs Dei. s. quia Senacherib blasphemauerat Dñm faciens se maiorem Deo: erat igitur magna gloria Dei, q̄ occidere tur ipse, & exercitus suus, & poterat hoc Ezechias orare tanq̄ zelator honoris Dei, & non est inconueniens, quia mors est malum temporale, vel corporale, & quia non habet semper rōnem mali, pōt orari aliquando pro illa: secus autem est de morte æterna, quia ista habet rationem mali omnino, ideo nō potest orari contra aliquem, q̄ pereat æternaliter, vt̄ declaratum est præcedenti lib. cap. 18.

Deus quare voluit supradicta verba reuelare Isaiæ contra Senacherib, cum non essent ei referenda. *Quæst. XVIII.*

QVAERETVR vltèrius, ad quid Deus reuelauit ista verba, quæ habentur hic Isaiæ contra Senacherib: quia v̄, q̄ istud erat inutile: nā ista verba non erant dicenda regi Assyriorū, cū Ezechias non mitteret ei istam prophetiā annunciari, nec ēt Isaias mitteretur à Dño contra illū: ideo satis erat, q̄ reuelaretur per Isaiam de morte Senacherib, & exercitus sui, & q̄ non dicerentur ista verba: Rñdēdum, q̄ in ista annunciatione aliquid fuit, qd̄ pertinebat ad Ezechia. s. q̄ Senacherib cogereretur redire in terram suā via, qua venerat, & non obsideret vrbes: alia aut̄ non pertinet ad eum spāliter, sed reuelata sunt, & posita fuerunt in sacra scriptura ad cōmunem vtilitatē: quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendū ad arguendū, ad corripiendū, ad erudiendū in iustitia, vt̄ per se cōstat homo Dei ad omne opus instructus. 2. ad Timo. 3. & quia ista verba proficiebant nimis ad oīa hæc, vt̄ le fuit poni illa in sacra scriptura: nā in quantum refert hic, q̄ Senacherib contempserit Ezechiam, & seruos eius, & postea annunciat mortē illius. est scriptura consolatoria. Sic. n. Naum prophetauit euerisionē Ninive, & destructionē regni Assyriorum ad consolationem regni Iuda, vt̄ non timerent iam Iudæi Assyrios, qui sepe infestauerant eos: Naum. 1. f. Ecce sup̄ montes pedes euāgelizantis, & annunciantis pacē, celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua, quia non adjiciet vltra, vt̄ pertranseat in Tebe. B b belial

belial: vniuersus enim interijt. deinde eū dī de Sena cherib quantum ad superbiam suā quomodo in corde suo ipse referebat magnalia, quæ fecerat, & pre sumebat se maiora facturum etiam contra voluntatem Dei, erudimur, vt nullus alta de se ipso cogitet, sed humilia, iuxta illud ad Rom. 12. Noli altū sapere, sed time, & quanq̄ Deus per manus nostras concedat aliqua magnalia effici, nō gloriemur, aut eleuemur in illis tanquam nostra sint, eū sint omnino aliena, cū non possit gloriari ille, qui aliena habet, sed qui sua possidet, sicut dicit Apostolus, quod nihil habemus, quod non acceperimus: ideo gloriandum nobis non est, tanq̄ si nō acceperimus: immo qm̄ talia Deus concesserit p̄ nos fieri potius ei subici debemus, & magnificare eum, q̄ aliās: quia magis tenetur diligere cui maiora donata sunt, vt patet in parabola duorum debitorum Lucę. 7. Deinde cum dicitur, q̄ omnia ista, quæ facta sunt per reges Assyriorum, nō facta sunt per eos potentia sua, aut consilio, sed Deus ab antiquis diebus decreuerat illa facere, & nunc deduxerat illa ad esse per reges Assyriorum tanq̄ p̄ ministros suos: erudimur, q̄ oīa mala, & bona, quæ patimur, & quæ recipimus a Deo nobis eueniunt, & nemo potest quantumcuq; sit male volūtatē nocere alteri, nisi Deus hoc ei concesserit, immo acceperit eum, vt ministrum iustitiæ suæ contra illum, qui puniendus est. Et sic nullus homo gloriari debet, q̄ in multis præualuerit contra alios ad nocendū eis, sicut non debet gloriari securis, q̄ scindit, & ferra, q̄ seccat, nec debet præsumere contra trahentē se, sed potius debet glorificari ille, qui trahit eam, vt patet Isa. 10. Deinde cum dī de poena Senacherib superbiens contra Dñm, erudimur, q̄ quando aliqui superbiunt contra Deum, q̄ ipse subijcit eos sibi, & cogit ad id, qd̄ vult. Multa alia moralia documenta haberi possunt ex verbis istis: ideo etiam si non essent referenda Senacherib fuit bonum, q̄ reuelarentur Isaie, & q̄ poneretur in sacra scriptura. *Tibi autem.* Hic ponitur secundū huius partis, in quo signum Ezechie datur ad suā liberationem, & dicitur. *Tibi autem Ezechia hoc erit signum.* Scilicet, omnia, quæ dicta sunt procedunt contra Senacherib: ad te autē Ezechia pertinent ista, q̄ sequuntur. *Comede hoc anno, quod repereris.* Anno isto non poteris seminare, nec metere, quia iam transeat tempus, immo ea, quæ seminata fuerant, & nata destrūta fuerant per regem Assyriorum Et dicitur, comede, qd̄ repereris. i. collige grana, q̄ in terra ceciderunt: quia exercitus regis Assyriorum destruxerat segetes, & vineas, & de spicis cadentibus in terram poterat isto anno Ezechias, & populus suus sustentari, & hoc significat litera Hebraica, quæ dicit. *Comede præcisionem.* ea, quæ præcisā fuerūt, & destrūta, & corruerunt in terrā, & sic vult Nicolaus. Vel magis propriē dī in Hebræo. *Comede post vastationem.* Id est, comede ea, quæ nata sunt post vastationem. s. q̄ exercitus regis Assyriorum venit contra Ierusalem cum adhuc segetes erant tenere, & virentes, & vastauit illas, & post vastationem renatæ sunt alię segetes, licet non in tanta copia, & de illis sustentatus est populus in primo anno, & hoc concordat literę Isaie 37. *Comede hoc anno, quæ sponte nascuntur.* Id est, quæ nata sunt per se sine cultura post vastationem segetum. *In secundo autem anno, quæ sponte nascuntur.* Scilicet, in secundo anno non seminabitis, nec metetis, sed comedetis ea, quæ sponte nata fuerint. Et hoc satis stabat, quia omnia grana, quæ corruerāt primo anno per vastationem non potuerunt colligi per Hebræos, & manserunt aliqua, quæ in secundo anno renata sunt, & fecerunt spicas, & de illis sus-

stentatus est populus in secundo anno. Et tamen Isaie 37. dicitur: in secundo anno pomis vescere. Potest tamen accipi pomum pro omni fructu, qui per se ipsum nascitur: nam sicut poma nascuntur, & nō feminantur, ita omnes fruges anni secundi natæ fuerunt sine seminatione. Vel poterat aliter dici, scilicet, quod secundo anno solum comederit populus poma, id est, fructus arborum, sicut dicit Isaias, & satis concordat huic literæ, quia hic dicitur: comede, quæ sponte nascuntur, & tamen poma nascuntur sponte: quia non seminantur: magis tamē intelligendum est primo modo: vnde litera septuaginta interpretum significat illud. s. comede, q̄ prius seminaueras. s. in primo anno, antequam veniret Senacherib in terram populus seminauerat, & vastatę fuerunt segetes per Assyrios, & postea māsērūt grana abscondita, quæ secundo anno renata sunt. Alij autem exponunt aliter. scilicet, q̄ primo anno nihil comederant Iudæi de eo, quod seminauerāt, sed solum de eis, quæ recondita erant in Ierusalem, & dicunt, quod Hebræi præcipientes aduentum Senacherib in terram congregauerunt de regionibus vicinis quidquid habere potuerunt ad sustentationē, & de illis comederunt anno primo: anno autem secundo comederunt de frugibus, quæ renatæ sunt, & hoc videtur concordare literæ: quia dicitur hic: comede hoc anno, quod repereris, id est, quod inuenieris in vrbe reconditum, secundo anno, quæ sponte nascuntur. Et tamen hoc non conuenit literę Isaie 37. vbi dicitur: comede hoc anno quæ sponte nascuntur, in secundo autem anno pomis vescere, sed sponte nata non sunt ea, quæ recondita erant. Item non est verisimile, q̄ Hebræi præcipientes aduentum Senacherib in terram suam, quia tunc non seminassent, cum vastatę essent segetes p̄ exercitum Assyriorum, ideo exponendum est, vt supra. *Porro anno tertio seminare, & metere.* Scilicet, in isto anno essent securi, & poterant seminare, & metere, & vacare cuiunque agriculturæ. *Plantate vineas, & comedite fructum earum.* Scilicet, poteritis plantare vineas. i. de nouo ponere, quod est propriē plantare, vel plantate. i. colite, quia duobus annis præcedentibus non coluerant eas: nunc autem colere debebant, & hoc magis consonat: qd̄ dicitur: plantate vineas, & comedite fructum earum, & tñ non comedite fructus vincarū eo anno, quo plantant sed multo post. Si autē velimus accipere propriē plantationē, dicemus plantate vineas. i. de nouo ponite, & comedite fructum earum. s. fructum earum, quæ plantatę sunt ab antiquo. Et quodcunq; reliquum fuerit de domo Iudæ mittet radicem deorsum. Istud potest intelligi dupliciter: vno modo de ipsis viris Iudæ, & est litera p̄ metaphoram. Alio modo de vineis, & arboribus, & est litera sine figura. s. quodcunq; reliquum fuerit de domo Iudæ mittet radicem deorsum. i. pertransita ista tribulatione, quæ in ffigetur per Senacherib prosperabuntur omnes Iudæi, quia nemo inquietabit eos, & tunc quod reliquum fuerit de domo Iudæ. i. omnes, qui māsērunt eo tpe de regno Iudæ mittet radicem deorsum Hoc ponitur per metaphorā: quia sicut in terræ nascentibus tūc ipsa bona sunt, qñ rādices habent profundas, quia possunt attrahere nutrimentum a multis partibus, & tunc faciunt fructum sursum: ita esset tunc de viris Iudæ, quia essent in prosperitate sua magna, sicut arbores, qñ habent radices suas nimis profundas. Intelligitur etiā aliter. s. q̄ viri Iudæ facerēt radices deorsum. s. q̄ essent iam immobiles, & non concuterentur, & hoc consonat arbori habenti radices profundas: quia illa firmiter tenetur, & non potest eradicari impe-

tu ventorum. Et sic factum est nunc, quia mortuo Senacherib in breui deletus est principatus Assyriorum, & subuersa est Ninive, & tunc habuerunt pacem Hebræi, sic patet Naum primo. Secce sup̄ montes pedes euangelizantis, & annunciantis pacem celebra Iudæ festiuitatis tuas, & redde vota tua, quia non adijcit vltra, vt pertransiret in te Belial vniuersus. n. interijt. Aliter potest exponi sine metaphora de terræ nascētib; & dī: Et quodcunq; relictu fuerit de domo Iudæ. i. omnes arbores, quæ relicte fuerint in terra Iudæ post destructionē exercitus Assyriorum, qui multas succidit, & vastauit, mittet radices deorsum. s. firmabit radices suas. Et etiam quæ nouiter plantabātur, faciebant radices pfundas, & dedit Deus oibus istis tam nouis, quā veteribus aliquam virtutē specialē fructificandi, ita vt nūc plus fructificaret, q̄ a principio. Sic fuit de mulieribus, q̄ sustinebant probationem aquarum amarissimarū, quia si non erant pollutę multiplicabant prole, quā quam prius non haberent illam, vt patet Num. 5. *Et facite fructum sursum.* s. radicibus fixis in pfundo necesse est, quod fructus multis sursum, id est, in ramis generetur, & sic bene se habebunt arbores. Primus tamen sensus videtur esse melior, & consonat literę sequenti, scilicet. *De Ierusalem quippe egredientur reliquie.* Id est, non destruentur omnes, qui sunt in Ierusalem, quāquam putet Senacherib se posse omnes destruere, sed manebunt reliquie: quia populus iste, qui nunc est, manebit, & torus iste vocabatur reliquie, vt patet supra in litera, cum dicitur, quod Ezechias misit ad Isaia dicens: fac orationem, pro reliquijs, quæ repperit sunt. i. pro toto populo. *Et qui saluetur de monte Sion.* Id est, erunt aliqui, qui saluetur de monte Sion. Eadē sententia est, quia mons Sion & Ierusalem accipiuntur pro eodem, cū mōs Sion sit intra Ierusalem, sicut supra dicitur filia Sion, & filia Ierusalem pro eodem. *Zelus Domini exercituum faciet hæc.* q. d. non fiet hoc in viribus vestris, quia vos nō possētis resistere regi Assyriorum, sed zelus Domini exercituum, qui ipse zelat pro gloria nominis sui, & ciuitate sua, & templo faciet hæc contra Senacherib superbiens contra Deum. *Quamobrē hæc dicit Dominus de rege Assyriorum.* Postquam posuit non circumdabitur clypeis per circuitum: clypei. n. sunt defenacula ipsorum, qui volunt obsidere vrbes, vt possint accedere securē ad muros elidendo iacula, quæ supra iaciuntur ab hostibus. *Nec circumdabitur eam munitione.* Vocantur munitiones quædam artificia turrum, & machinarum lignarum, quæ ponuntur ab hostibus in circuitu vrbum ad introeūdum in vrbes, & tales habebat Senacherib pro obsessione vrbum: nunc tamen non circumdedit Ierusalem munitionibus: quia non potuit ponere obsidionem, cum non permissus fuerit a Deo illuc accedere: sed Isa. 37. dicitur: nō mittet in circuitu eius aggerem: eadē sententia est, scilicet, non ponet p̄ circuitum vrbum aggeres, & vocantur aggeres machinę, quæ circumponuntur vrbibus. *Per viam, qua venit, reuertetur.* Scilicet, reuertetur in terram suam, & ista fuit secunda reuersio: nam prius, cum esset Senacherib in Iudæa capiendū vrbes multas, & vellet ire ad obsidendū Ierusalem: Deus fecit, q̄ audiret nuncium de Taraca rege Aethiopi, q̄ veniret ad

pugnandum contra eum, & recessit tunc de Iudæa, supra in litera: iterum autem cum reuersus esset de Aegypto, voluit obsidere Ierusalem, & Deus fecit, q̄ percuteretur exercitus suus ab angelo, & tūc recessit in terram suam. *Et ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.* i. non poterit ingredi in ea, quia nō poterit ponere obsidionem, & pugnare contra eam. *Proteganque vrbes hanc, & saluabo eam propter me.* i. propter gloriam nominis mei: quia Senacherib dixit, quod non possem liberare vrbes de manu eius, & si nunc non liberarem eam putaret ipse certissimē, quod me inuito cepisset illam, & præualuisset contra me, sicut præualuit contra Deos gentium: ideo vt non credat hoc, liberabo vrbes de manu eius. Etiam liberabo propter me, id est, propter cultum meum. s. quia in templo, quod est in Ierusalem ego color, & si traderet ciuitas Senacherib, destrueret templum, sicut reges Assyriorum cremabant Deos gentium, supra in litera, & faceret, quod non maneret amplius cultus meus in tēplo isto, sed adduceret gentes alienigenas, quæ habitarent in loco isto, & colerēt hic Deos suos, sicut gentes, quæ trāslatę sunt de Assyrijs in Samariam, supra 17. non ergo tradam vrbes Senacherib, vt maneat hic cultus meus. Etiam liberabo propter me. i. ppter Mesiam, quem ego volo de gente ista suscitare: nam si Senacherib cepisset vrbes, transtulisset omnes de regno Iudæ in Assyrios, & posuisset alias gentes ad habitandum in terra illa, sicut factum est de decem tribubus translatis in Assyrios, & sic non redirent viri de regno Iudæ vnquam in terram suam: Deus tamen volebat, q̄ redirent, vel q̄ maneret ibi: quia quando Messias nasciturus erat de eis, oportebat, q̄ Hebræi essent in terra illa, & lex maneret adhuc in vigore suo. *Et propter Dauid seruum meum.* i. ppter meritā Dauid. s. quia Deus pmisit Dauid, q̄ essent semper reges de semine eius, etiam si peccarent filij sui, & tamen si nūc traderetur ciuitas Senacherib trāferentur Hebræi in Assyrios, & sic cessaret regnum Iudæ omnino: noluit ergo Deus, q̄ traderetur ciuitas. Ex hoc autem patet, q̄ sanctior fuit Dauid, quā Ezechias, quia Ezechias nunc erat, & propter meritā sua non fuit liberata vrbs, sed ppter meritā Dauid, quia multis annis præcesserat, ergo maiora erāt merita illius.

Quomodo fuit ista denunciatio de tribus annis data Ezechie in signum liberationis, & an præcessit istud signum liberationem Quasi. XIX.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, q̄ fuit datum Ezechie in signū de tribus annis, quid comedere deberet: nam videtur, quod hoc nō poterat esse signum illius liberationis, quā Deus facturus erat. Et primò, quia signum datur ad significandum, & ideo præcedere debet rem significatā, & tamen liberatio ciuitatis fuit ante istud, quod dicitur hic de istis tribus annis: quia infra dicitur, quod nocte illa venit angelus Domini, & percussit exercitum Assyriorum. Secundo patet, quia signum, qd̄ datur, debet pertinere ad rem significatam, & debet ostendere illam necessariò, sicut dicitur de prophetis Deut. 13. quod ad hoc, q̄ crederetur eis, debebat ostendere signum. s. per qd̄ appareret, q̄ verū dicebant: idem Deut. 18. & tamen per ista, quæ dicuntur hic, non apparet aliquo modo, q̄ necessariò eūc tura esset liberatio Ierusalem de manu regis Assyriorum: quia hic non est aliquod miraculum, quod sit signum illius, quod dicitur. Respondendum, q̄ quidam volunt, q̄ istud fuerit signum, & sic tenet

Ra. Sa. & Nicolaus, & ad hoc ponit hic miraculū. f. q̄ postquam exercitus Assyriorum vastavit segetes Iudæorum corruperunt grana in terram, & de illis natae sunt tot segetes, vt sufficerent ad sustentationem populi, & hoc sine aliqua cultura, & cura humana. Et dicunt, q̄ exercitus Assyriorum vastaverat arbores, & tamen Deus fecit illo anno nasci tot ramos, & fructus in tanta multitudine, vt possent inde sustentari Hebræi anno illo, sicut dixit Isaias anno secundo pomis vescere. Et sicut ista fuerūt miracula, & vidit ea Ezechias, ita certus debebat esse p̄ illa, q̄ Deus liberaret urbem, & anno tertio possent plantare vineas, & seminare, & metere. Alio modo dicit Glo. ordi. q̄ hic fuit signū non quidē liberationis urbis, sed fuit signum, q̄ in tertio anno possent plantare, & metere, cum ait: ego prædico tibi, quæ facies hoc anno, & secundo, vt cum videris ea completa, credes quæ dicta sunt de anno tertio.

Dicendum est tamen, q̄ hic non accipitur p̄prie signū, nec fuit istud signum liberationis urbis Ierusalem de manu Assyriorum. Pro quo sciendum, q̄ signa dicuntur esse aliqua miracula facta ad probationem rerū, quæ prænucciatur, & hoc p̄prie cōpetebat prophetis: nam q̄ aliquid prænucciabāt, non obligabatur populus credere eis, quousq; præmitterent aliquid signum, & tunc tenebatur populus credere, quia erat probatio necessaria. Nā signū, quod propheta præmittebat, debebat esse miraculosum, & tamen miraculum non potest effici nisi à Deo: Deus autē non est testis falsitatis: ideo necesse est, q̄ si propheta dicebat aliquid signum venturū esse ad probationem prophetiæ suæ, & illud veniebat, q̄ verum esset dictum prophete. Ad hoc autē necesse erat, q̄ signū, quod præmittebatur esset miraculosum, quia aliās non faceret probationē: nūc autem non erat necessarium signum Ezechiae, si ipse credebatur certissimē, q̄ verba ista à Deo fuerāt dicta, & tamen si aliquo modo dubitabat, & volebat habere signum non esset signum istud sufficiens, quia non erat necessariū, cum possent naturaliter de terris cōrruentibus nasci seges, & possent p̄ fertilitatē terræ nasci in magna quātitatē. Itē istud non est signū, q̄ signū dat p̄ modū assertionis. Erat tale, vel non poterit esse tale. Istud autē datur per modū p̄cepti, vel consilij, aut instructionis. f. qualiter populus deberet sustentari duobus annis, quibus non possent seminare, & metere: ideo non fuit signū. Probatio autem Ra. Sa. non est sufficiens: quia dato, q̄ de granis cadentibus nascerentur segetes pro sustentatione anni, non esset hoc miraculū, quia naturaliter poterat accidere: nam sic fiebat in quolibet anno se primo, in quo Israelitæ nō seminabāt, nec metebāt, nec agros colebāt, & tñ nascebantur segetes multæ sponte, de quibus sustentabatur populus: Levit. 25. de arboribus quoq; dicendū, q̄ non succiderant viri Senacherib omnes arbores terræ Iudæ, sed multas vastaverāt, & et eas, quas vastabāt, non plene vastabant, & sic poterāt gigni poma anno sequenti, quibus vescerentur Hebræi. Cum autē dī hic: hoc erit tibi signū: dicendū, q̄ accipitur signū largē: nā in scriptura non vocantur signa semper ea, q̄ sunt ad significandū, sed quæcunq; miracula vocantur signa: sic patet Exo. 4. & 7. & 8. & vsq; ad 12. vbi vocantur signa illa miracula, q̄ faciebat Moyses corā Pharaone, & tñ illa non erāt p̄prie signa ad significandū aliquid, sed erant ad puniendū Pharaonem. Sic et accipitur in nouo testamēto: Act. 6. f. Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat signa magna, & p̄dicia in populo. i. miracula. Sed vocatur signum hic, quia erat aliqua res insolita, & magna. f.

Signa que dicebantur.

q̄ duobus annis sustentarentur nō seminando, nec metēdo, & dicendū, q̄ nō fuit positum hic istud de tribus annis ad significandū aliquid, sed solum ad instruendū Ezechia. f. qualiter se deberet habere tēpore isto, quo esset in angustia, & denunciaturū est ei, q̄ primo anno comederet de his, quæ reperiret in agris post vastationem factam ab Assyrijs, & secundo anno comederet de his, quæ nascerētur sp̄o te. f. nō seminata terra, nec culta, & pro maiori parte sustentaretur populus pomis. i. quibuscunq; fructibus arborum: in tertio autem, quod securus leminarent, & meterent.

Quare Deus dixit prædicta Ezechie. Quæst. XX.

QVAERETVR ulterius, ad quid Deus dixit ista Ezechiae, & quare dixit, q̄ in tertio anno seminarent, & meterent, & in alijs non. Ad primū dicendum, q̄ hoc dixit Deus ad instructionem Ezechiae, & populi sui: nam eo tempore, quo manebat Senacherib in terra essent Hebræi in angustia, quia non possent habere cibum sufficienter, nec possent seminare, & metere, quia si ipsi seminaret: hostes meterent, & perderent laborē, & semina, ideo nesciret Hebræi quomodo tempore illo, quo manebat Senacherib in terra, sustentarentur, & fortē desperarent se posse sustentari tunc ideo Deus prædixit eis, qualiter sustentarentur, & per hoc faciebat eis duo bona. Primum erat, quia instruebat eos quid facere deberent, quia fortē ipsi nescirent sic se sustentare illo tēpore, nisi Deus instruxisset. Secundū erat, quia per hoc certificabat eos, q̄ possent isto tempore sustentari, et si hostes manerēt in terra, cum diceret eis, quid facturi essent in istis tribus annis. Ad secundum dicendū, q̄ Deus dixit, q̄ in primo, & secundo anno non seminarent, nec meterent, quia nō p̄derat, eo q̄ in primo anno iam transierat tēpus seminandi, immo segetes natae erant, q̄ viderūt Assyrij, & destruxerunt eas. In secundo anno non p̄derat aliquid seminare, quia hostes manebāt in terra, & illi uniuersa vastarent. In tertio autē anno iam hostes recessissent de terra, ideo poterat tunc seminari, & meti, quia iam nullus impediēbat eos, & nō dictum est nisi de tribus annis, quia post tres annos non erant mansuri Assyrij in terra, & tunc iam scirent Hebræi quid deberent agere, nec oportebat, q̄ sup hoc sp̄aliter instruerent, sed facerent id, q̄ solēbāt facere in alijs annis, cū nullus impediēbat eos.

Factum est igitur. Hic ponit secundū principale huius capituli. f. prænucciationis executio: nam Deus prænucciauerat de destructione exercitus Senacherib per Isaiam, & sic completū est. f. Factum est igitur nocte illa. Non est referendū ad illā noctē, quæ sequebatur post diem, in quo denunciata sunt ista per Isaiam, quia postea magno tempore mansit Senacherib in terra, vt dictum est præcedenti q̄. sed refertur ad aliam noctem, in qua factum est hoc de qua inf. declarabitur. Et venit angelus Domini. Non apparet, an iste fuerit vnus, vel plures, sed dicendum est, q̄ fuerit vnus: quia dī angelus Dñi singulariter, & et dicit, q̄ percussit, quia vnus sufficēter poterat facere istud. Percussit in castris Assyriorū centum octoginta quinq; millia. Erat. n. magnus exercitus Assyriorū nimis cū rex Assyriorum esset quasi monarcha Orientis. Nō tamē mortui sunt omnes, qui erant in castris Assyriorū, quia manserunt aliqui, pauci tñ, qui fugerūt cū Senacherib. Cuius diluculo surrexisset, vidit v̄a corpora mortuorum. Factum fuit istud per noctē, & insensibiliter: ita vt quanquā occisi fuerint oēs isti in castris, non sentiretur aliquis motus, nec cognouit Senacherib mortuos.

mortuos esse aliquos vsque ad auroram, cum surrexit, & vidit corpora mortuorum per circuitum. Et recessit abijt. f. vitis cadaueribus recessit in terram suam nō audens manere amplius in Iudæa: sed Isa. 37. dicitur, & surrexerunt mane, & ecce omnes cadauera mortuorum, scilicet, non solum Senacherib, sed etiam alij manebant viuentes in castris, & omnes illi surrexerunt diluculo. Et dicitur: Ecce omnes cadauera mortuorum. i. omnes viri bellatores, qui iacebant per diuersa loca castrorum, iam non erant viri, sed cadauera mortuorum. Et reuerfus est Senacherib. Scilicet, in terram Assyriorum cessans ab omnibus bellis. Et mansit in Ninive. Erat Ninive metropolis regni Assyriorum, & ad istam iuit Senacherib. Cōtra istam prænucciavit Ionas, quod euertenda esset, & tunc non euersa est, quia penituit, vt patet Ionæ. 3. Postea autem prænucciata est per Naum prophetam euersio Ninive, & destructio regni Assyriorum. Patet Naum primo, & vsque ad tertium. Cuius adoraret in templo Hefroch Deum suum. Erat iste Deus Assyriorum, & cum Senacherib recessit de Iudæa, adorabat semel in templo Dei sui, & ibi occisus est. Adramelech, & Sarasar filij eius percussurunt eum gladio. Isti duo erant maiores natu inter filios Senacherib, & cum esset securus in templo Dei sui, in surrexerunt in eum isti duo filij sui, & occiderunt eum. Fugeruntque in terram Armeniorum. Terra Armeniorum non erat in regno Assyriorum: ideo fugerunt isti ad terram illam putantes, quod ibi possent euadere, sed Isaia 37. dicitur, quod fugerunt in terram Ararath, sed idem est, quia terra Armenia vocatur Ararath. Græci autem eam prius Armeniam vocauerunt, & est multum Orientalis in Asia, & est terra nimis montuosa: habet enim de montibus altissimis totius orbis, vñ q̄ fuit diluuiū requirent Arca Noe super montes Ararath, vt patet Gen. 8. & non fuisse hoc, nisi terra illa haberet montes altissimos, & vocatur ibi Ararath, vel Armenia: ibi autem manet adhuc illa Arca Noe, scilicet, atque partes eius super montem illum excelsum, super quem sedit, de quo ibi declaratum est. Et regnavit Assahaddon filius eius pro eo. Iste erat minor alijs duobus, qui occiderant patrem, & tamē, quia illi fugerunt de terra, & facti sunt inhabiles ad regnandum propter occasionem patris regnavit Assahaddon, qui succedebat in etate, & subrogabatur eis in iure regni.

Senacherib ad filios suis occiditur.

An prædictum signum de tribus annis fuerit completum ante destructionem exercitus Assyriorum, vel post, & quanto tēpore post fuit percussus exercitus. Quæst. XXI.

QVAERETVR, an istud signum, quod ponitur hic, completum fuerit ante destructionē exercitus Assyriorum per angelum, vel postea. Aliquis dicit, quod postea scilicet, completis tribus annis, de quibus hic dicitur: perierit exercitus Assyriorum, & redierit Senacherib in terram suā. Et patet hoc, quia istud ponitur hic, vt signum, & signum debet præcedere signatum, quia aliās non est signum, nec est ad propositum eius, & tamen dicitur hic de tribus annis, ergo post illos tres annos fuit destructus exercitus Assyriorum. Dicendum, q̄ hoc non stat, quia istud non fuit signum, vt declaratum est, sed fuit quædam instructio Ezechiae: ideo arguendo ex natura signi nihil concluditur. Sed adhuc dicendum, quanquam accipiantur ista tanquam duo disperata, necesse est, q̄ prius fuerit istud signum de tribus annis, quā exercitus Assyriorum percussus fuerit ab angelo. Et aliq; Alpn. Toft. super iiij. Reg.

In q. 19.

dicet, quod hoc patet, quia dicitur: factum est nocte illa, & sic referetur ad præcedentia, scilicet, ad tēpus, quo Isaias dicebat ista Ezechiae, ita vt in nocte sequenti ad illum diem fuerit ista percussio. Sed hoc non stat: quia tunc potius probat contrarium, scilicet, q̄ venerit illa plaga antē consumationē signi. Dicendum autem, q̄ percussio ista non fuit immediatē postquā Isaias prænucciavit istud Ezechiae: quā patet, quia Isaias dixit Ezechiae, q̄ anno primo comederet, q̄ inueniret anno secundo sponte nata, & tertio anno seminaret, & meteret: si tamen illico, vt dicta sunt ista verba per Isaiā, occisus fuisset exercitus Assyriorum. f. sequenti nocte, non diceretur Ezechiae, q̄ comederet anno illo, quod inueniret, & sequenti anno sp̄o nata, & q̄ nō seminaret vsq; ad tertium annum, sed in eodem anno seminaret, & meterent cum iam nullus esset, qui posset impedire istud, & tamen posita est à Deo ista instructio: ergo videtur, q̄ magno tempore post verba ista mansit Senacherib in terra cū exercitu suo, & impediēbat Hebræos seminare, & metere, & sic multo tēpore post verba Ezechiae fuit percussus exercitus Assyriorū.

Exercitus Assyriorum quanto tempore post denunciationem Isaiæ percussus fuit. Quæst. XXI.

QVAERETVR ulterius, quanto tēpore post istam denunciationem Isaiæ percussus fuit exercitus Assyriorum. Respondendum, q̄ non potuerunt esse plusquā tres anni, quod patet: quia tunc maneret Senacherib in terra illa, vel in propinquo plusquam tres anni, & sic non possent Hebræi seminare, & metere, quia impedirentur ab exercitu Assyriorum, nam saltem segetes natæ vastarentur ab eis, & non prodesset seminatio. Et si dicas, quod non obstante, q̄ maneret exercitus Assyriorū in terra possent seminare Hebræi, & metere, dicitur, q̄ tunc non oportebat, q̄ diceretur eis, q̄ anno tertio seminarent, & meterēt, & duobus annis præcedentibus nō sed omnibus annis, quibus maneret in terra Senacherib, cessarent Hebræi à seminatione, & messe, vel nullo anno illorum. Non potest etiam dici, q̄ completum fuerit hoc primo anno, postq̄ dicta sunt ista verba, quia tunc solum prohiberentur Hebræi seminare anno primo, sed non secundo. Etiam non potest dici, quod in principio anni secundi hoc factum fuerit, quia eodem modo possent seminari in ipso anno: nam licet esset in terra Senacherib tempore seminationis, non esset tempore messis, & sic possent meti anno ipso, & consequenter possent seminari. Recessit ergo Senacherib, de terra post annum secundum inchoato iam tertio post seminationem, & ante messem. Quod patet, quia si in fine secundi anni percussus fuisset exercitus Assyriorum, & recessisset Senacherib de terra non erat dubium, quin anno tertio deberet seminari, & meti: quia non erat aliquis, qui posset impedire, & non oportebat, quod Deus diceret Ezechiae, quod anno tertio seminaret, & tamen dixit: ideo dicendū est, quod anno tertio tempore seminationis adhuc erat Senacherib in terra, & ideo si nihil diceretur Ezechiae, putaret, quod etiam illo anno mansurus esset in terra, & non auderent Hebræi seminare, dixit ergo, quod seminarent, quia postea tempore messis non erat mansurus in terra, & sic non possent tunc impedire metentes, nec vastare segetes: mansit ergo Senacherib in terra vsque ad annum tertium post seminationem, & percussus est exercitus suus antequam segetes essent adultæ, quia aliās vastaret illas exercitus ante-

quam venirent ad maturitatem. De alijs autē an- nis sequentibus nihil dicitur, quia in illis non oportebat intrui Hebręos, sed facerent, quod faciebant alijs annis dum nullus impediēbat eos.

Exercitus Senacherib ubi isto tempore trium annorum mansit. Quæst. XXVII.

QVAERETVR vterius, vbi erat exercitus Assyriorum in istis tribus annis, vel ferē, qui fluxerunt ex eo tempore, quo Isaias dixit ista verba Ezechia: vsque ad persecutionem exercitus, & fugam Senacherib in terram suam. Aliquis dicit, q̄ erat in Aegypto, quia iuit illuc Senacherib ad pugnam contra regem Aegypti, & contra Tharacā regem Aethiopum, vt patet supra in litera. Sed obijcietur, q̄ maneret in terra Israel, q̄a Deus dixit Ezechie, q̄ vtque ad tertium annum non plantarent, nec seminarent, sed comederent, quā reperirent, si tamen non esset exercitus Assyriorum in terra non posset impedire seminariem, & messem, & sic in quolibet illorum annorū seminaretur, & metere, ideo oportebat, q̄ esset in terra ita, vt posset prohibere ista. Aliquis ergo dicit, q̄ erat Senacherib toto isto tempore in terra Iudeę discurrens per diuersas vrbes ad capiendum eas, sicut patet præcedenti. ca. & supra in litera, & 2. Pali. 32. l. q̄ Senacherib oppugnabat Lachis, & capta illa transiuit ad pugnam contra Lobnam, & sic non posset viri Ierusalem, & alij, qui erant in terra Iudeę seminare, & metere.

Sed dicendum, q̄ hoc non stat: quia si Senacherib esset in terra Iuda quasi per tres annos iam venisset ad pugnam contra Ierusalem, & tamen toto isto tempore non pugnavit cōtra Ierusalem, cū dicatur hic, q̄ non circumdaret vrbem munitioibus, nec mitteret sagittam cōtra eam, ergo nō erat in terra illa. Dicendum autem, q̄ toto hoc tempore fuit Senacherib in Aegypto: nam Aegyptij rebelauerunt ei, & dimissa Iudæa iuit in Aegyptum, & pugnavit contra vrbem Pelusii obsidens eam multo tempore. Et hoc valde conuenit literæ. Primò, quia dicitur supra q̄ Senacherib oppugnabat Lobnam, & cū audiret, q̄ venirent contra eum Tharaca rex Aethiopię, iuit contra eum, & tunc misit epistolas ad Ezechiam, quæ habentur supra. Secundo patet, quia postquam recessit à Iudæa, nō fit mētio de illo in scriptura, & tamen si mansisset in Iudæa fecisset scriptura mentionem de factis eius, sicut fecit de alijs gestis eius ante istas epistolas missas ad Ezechiam. Tertio patet, quia cum rex Senacherib manens in Iudæa pauco tempore cepisset multas vrbes, si nunc mansisset ibi per istos quasi tres annos, cepisset totam Iudæam, & hoc non subtrahisset scriptura, & tamen nihil de hoc loquitur, ergo non fuit Senacherib in Iudæa isto tempore, sed fuit in Aegypto in obsidione Pelusij, & post istud tempus cum cessaret ab obsidione illa, accidit exercitui suo plaga, quæ habetur hic.

Senacherib ubi erat quando fuit percussus exercitus suus. Quæstio XXVIII.

QVAERETVR vterius, vbi erat Senacherib, quando percussus fuit exercitus suus ab angelo. Respondendum, q̄ nō apparet ex aliquo loco scripturæ: dicendum tñ, q̄ adhuc Senacherib cōtinuabat bella extra terram suam, quia dicitur hic, q̄ postquam vidit cadauera mortuorū abijt in terram suā, ideo erat in Iudæa, vel in Aegypto, quia in his terris ipse nunc bella gerebat, & vi-

F debetur alicui dicendū, q̄ in Aegypto facta fuit ista percussio: quod patet, primo, quia postquā iuit Senacherib in Aegypto non apparet aliquid de reditu eius. Secundo, quia si redijisset in Iudæam obsidisset Ierusalem, & tamen hic dicitur, q̄ non circumdaret eam munitioibus, nec mitteret contra illā sagittas, ergo non factum est in Iudæa, sed in Aegypto. Dicendum tñ, q̄ hoc non est verisimile, primo quia in percussione istius exercitus manserunt multæ diuitiæ, cū percussi fuerint centum octoginta quinque millia, & non posset Senacherib cum paucis, qui manebant cum eo portare ista in terram suā potissimè quia non auderet manere in spolijs, cū inualisset eum magnus timor dissipatis castris, ideo illico recessit. Nō est autem verisimile, q̄ Deus vellet istas diuitias magnas relinquere Aegyptijs, sed potius Hebręis cum pro eis fieret istud miraculum. Secundo patet, & efficacius: quia ista percussio facta est à Deo ad gloriā nominis sui, cū ipse dixerit hic, saluabo ciuitatem istam pp̄ me, & tamen si in Aegypto inuicta fuisset ista plaga exercitui Assyriorum, putaretur, q̄ istud euenisset accidentaliter, vel quòd illud fecisset Deus Aegypti, & non Deus Hebręorum: quia secundum positionem gentilium, quæ declarata est, supra 17. cuiuslibet terrę dabatur vnus Deus, & ille solus habebat potestatem in ea, & alij Dij nihil poterant facere ibi, & sic nullatenus crederetur, quòd à Deo Israel factum fuerat, sed à Deo Aegyptiorum. Item crederetur, q̄ pp̄ peccatum, qd̄ committebat Senacherib pugnano cōtra Aegyptios eueniebat ei istud, & tamen eueniebat propter peccatum, quod committebat pugnano contra Hebręos, & blasphemando Deum ipsorum: ideo Deus vellet ostendere, quòd propter hoc erat, & tamen non ostenderet hoc, si veniret ista plaga super exercitum existentem in Aegypto: ergo non erat ibi, quando istud factum est. Tertio patet, quia Deus faciebat istud miraculū, sicut omnia alia, vt laudaretur, & coleret ab Israelitis cultoribus suis, & tamen, si in Aegypto occideretur exercitus iste non apparet miraculum istud tantæ auctoritatis in conspectu Hebręorum: quia non putarent totaliter propter eos fieri, sicut si fieret in terra ipsorum: ergo factum est in Iudæa. Quarto patet ex historijs gentium: nam Berofus, qui Chaldaicam scripsit historiam dicit, q̄ istud factum est cū Senacherib obsideret Ierusalem, & ponit numerum pereuntiu sicut hic. scilicet centum octoginta quinque millia, vt refert Iosephus 10. Antiqui. & sic tenendum est, q̄ in Iudæa fuerit ista percussio, & hoc tenet Historia scholastica, & Nicolaus, & omnes doctores nostri. Erodorus tamen Alicarnaseus historiographus dicit, q̄ factum est hoc, dum obsideret Senacherib Pelusium in Aegypto, sed non est attendendum ad dictū eius: quia in multis alijs errat in hac historia, vt infra in quadam quæstione declarabitur.

Ad primam rationem in contrarium dicendū, q̄ quanquam scriptura nō faciat hic mentionem, q̄ redierit Senacherib de Aegypto ad Iudæam, tamen tenendum est, q̄ redierit: quia rationes in contrarium factæ hoc indicant, & sacra scriptura in quibusdam breuis est, & multa subtrahit, potissimè quando illa colligi possunt ex alijs dictis, sicut hic.

Ad secundam rationem dicendum, quòd non obsedit Senacherib Ierusalem, nec misit sagittas contra illam, & tamen in Iudæa facta est ista percussio: quia poterat in Iudæa fieri antequam inciperet Senacherib obsidere Ierusalem, sicut sequenti quæstione declarabitur.

Percussio hæc in quo loco Iudeę facta fuit. Q. XXV.

QVAERETVR vterius, cū ista percussio fuerit facta in Iudæa, in quo loco facta fuerit. Respondet Historia scholastica q̄ facta est apud Ierusalem. Factum est post annum redijt Senacherib ab Aegypto, & cum valetet Iudæam tandem obsedit Ierusalem, & tunc percussit angelus Domini castra Assyriorum. Sed Ra. Sa. dicit, quòd ista percussio facta est in quodam loco propinquo Ierusalem, qui vocatur Nobe, & hoc dicit: quia Isai. 10. dicitur: confortamini, adhuc dies est, vt in Nobe stet: & agitur ibi de Senacherib valante Iudæam, istam positionem tenet Nicolaus, & improbat positionē Historiæ scholasticę diceas, q̄ nō potuit esse ista percussio apud Ierusalem, quia in litera dicitur, q̄ non mittere Senacherib sagittam contra vrbem, nec circumdabit eam munitioibus. Sed dicendū, q̄ istud nō concludit: ideo tenendum videtur, q̄ apud Ierusalem facta est ista percussio, cum vellet Senacherib obsidere vrbem, & istud patet per Berofum scriptorem Chaldaicę historiæ, & refert illud Iosephus 10. Antiqui. Secundo patet, quia hoc aliquantulum colligitur Isai. 10. vbi ponitur de locis regni Iudæ, per quæ transibat Senacherib, & in fine omnium illorum dicitur: agitabit manum suam super montem filie Sion collem Ierusalem, & subiungitur de vastatione exercitus eius. ecce dñator Dñs exercituum confringet lagunculam in terrore, & excelsi statua succidentur, & sublimes humiliabuntur, ergo videtur, q̄ ista dissipatio fuit facta postq̄ accessit Senacherib ad Ierusalem secunda vice. Mortiuū autē Ra. Sa. nō habet colorem, quia tunc de quolibet alio loco, de quo habetur Isai. 10. cum ibi ponantur multa loca, per quæ transibat Senacherib: Etiam magis apparet ex litera, q̄ factum fuerit apud Ierusalem, cum postquam dicitur de Nobe, subdatur de agitatione manus Senacherib super montē Sion, & illico ponitur de dissipatione exercitus. Ad rationem autē Nicolai dicendum, q̄ non concludit: nam dato, q̄ nō pugnauerit Senacherib contra Ierusalē, nec circumdederit eam munitioibus: tamen apud eam erat quando petijt exercitus, eo q̄ mox, vt accessit Senacherib prope Ierusalem, secuta est ista plaga.

Quid sentiant scriptores historiæ gentilium de ista percussione exercitus Senacherib. Et quomodo nimis errant historiographi gentiles circa historias sacre scripturę. Q. XXVII.

QVAERETVR vterius, quomodo fuit facta ista plaga super Assyrios. Respondendum, q̄ variè ponitur à sacra scriptura, & scriptoribus historiæ gentilium: nam Erodorus Alicarnaseus dicit, q̄ iste rex Senacherib, in cuius exercitu fuit ista plaga, non erat rex Assyriorum, sed Arabum, & dicit, q̄ cum obsidisset Pelusium ciuitatem Aegypti nocte quadam multitudo soricum, arcus, & arma reliqua comedit Assyriorum, & cum non haberet rex arcus exercitū à Pelusio reuocauit, vt refert Iosephus 10. Antiqui. Berofus autem, qui Chaldaicā scripsit historiā, aliter dicit. scilicet q̄ Senacherib, gregnavit super Assyrios castrametatus est in omnē Asiā, & Aegyptum: reuersus autem Senacherib à prælijs Aegyptiacis ad Ierosolimam inuenit exercitū, quem ipse Rabfaci dimiserat in periculo pestilentie constitutum: Deus. n. morbum populo eius immiserat. Et in hoc Berofus rectè loquitur. Erodorus autem errat, quia dicit fuisse regem istum Arabum, & non Assyriorum. Secundo quia dicit factū fuisse hoc, dum obsideret Pelusium, & tamen factū

Alph. Tost. super iiij. Reg.

est in Iudæa, vt declaratum est præcedenti quæstione. Tertio, quia dicit, q̄ multitudo soricum comedit arcus, & tamen, nihil tale fuit. Quarto quia dicit obsidionem dissolutam esse pp̄ defectum armorum, & tamen falsum est, quia angelus Domini ferè occidit omnem exercitū. Istud tamen non est nouum, quia historiographi gentiliū, quādo scribūt, aliquam historiā, quę etiam est in sacra scriptura, multum discordant, sicut refert Paulus Orosius primo de Ormēta mundi. scilicet Trogum Pompeium historicum, & eius breuiatorem dixisse, q̄ Moyses princeps Hebręorū fuit filius Ioseph, qui reuelauit somniorum expositionem Pharaoni. Et de exitu Hebręorum de Aegypto dicunt, quòd cum Aegyptij scabiem paterentur responso Deorum moniti Moysen cum alijs egrīs ne pestis ad plures serperet de terminis Aegypti pepulerunt. Alij autē historiographi dicunt, q̄ cū Hebręi egredierentur de Aegypto, & persequerentur eos Aegyptij compulsi tempestate aquarum in domum redierunt, sed omnia ista falsa sunt. Sic etiam Cornelius Tacitus ait, q̄ Moyses dux exulum factus sacra Aegyptiorum fur tim abstulit, quæ armis repetentes Aegyptij domū redire temptati bus compulsi sunt, & multas alias vanitates, & mendacia Trogus Pompeius, & Iustinus, & Cornelius Tacitus circa hanc historiā dicunt, de quibus Paulus Orosius vbi supra.

Dicendum ergo, q̄ modus istius plage fuit, quia Senacherib dissoluta Obsidione Pelusij de Aegypto rediens properabat in Ierusalem, & cū accessit ad eam volebat disponere castra per circuitum ad obsidendum, & tamē ipsa nocte, qua fixit castra Deus misit angelum suum, & percussit centum octoginta quinque millia in castris, & sic nondum posuerat munitioes cōtra vrbem, nec inceperat pugnare: quia Deus præclusit ei viam ad hoc, & sic stat litera. scilicet q̄ non mitteret Senacherib sagittam contra vrbem, nec circumdaret eam munitioibus, sed adhuc in itinere erat rediens de Aegypto nondum benelocatis castris, quando istud accidit. Et huic sententię consonat, quòd habetur Isai. 10. cū dicitur de percussione exercitus Senacherib. scilicet Suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum iuxta plagā Madian in petra Horeb, & virgā suā super mare, & leuabit eam in via Aegypti, & sic ista percussio fuit, quando erat Senacherib in via Aegypti. i. quando redibat de Aegypto nondum locatis castris.

Quis dies fuit iste, de quo dicitur: factum est in die illa. Quæst. XXVIII.

QVAERETVR vterius, quis fuit iste dies, de quo hic dicitur: factum est in die illa, & percussit angelus Dñi in castris Assyriorū. Dicendū, q̄ nō potest referri ad aliquid de præcedētibus: quia nō fuit percussio ista in nocte sequente ad diem, quo locutus est Isaias ista ad Ezechiam, sed postea per multū tēpus. Dicendū igitur, q̄ hic fit relatio meditata, sicut cū dixit Magdalena: Si sustulisti illū, dicit mihi, & non exprimebat ibi de quo loquebat, sed referebat ad illud, qd̄ ipsa cogitabat: Ita hic propheta, q̄ scripsit librū istū cognoscebat diem illū, & noctem quā ista facta fuerūt & referebat se ad illū dicēs, factū est nocte illa. Potest autē aliquo mō reduci ad præcedentia, quia supra dixit Isaias Ezechie, q̄ in duobus annis comederet, qd̄ reperiret, & spōte nascētia, & in tertio anno fereret, & mereret, & nunc dicitur, quòd factum est nocte illa. scilicet in qua cōsummatū est tempus illud à Deo præfinitum in anno tertio, & percussit angelus Domini in castris Assyriorum.

B b 4 An

An Angelus, qui percussit Assyrios, fuerit bonus, vel malus. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR de isto Angelo percutiente, an esset bonus, vel malus. Respondendum, quod indifferenter potest dici, quod erat bonus, uel malus: nam aliquando angeli boni percutiunt malos, sicut duo angeli, qui iuerunt Sodomam percusserunt cecitate viros vrbis, & ipsi postea subuerterunt vrbem: Gen. 19. & illi erant boni, quia venerunt prius ad Abraham: Gen. 18. Interdum etiam angeli mali puniunt malos, sicut fuit in Aegypto in afflictione plagaru: na per angelos malos inflicta sunt, vt patet. Psal. 77. Similit in eos iram immisiones per angelos malos. Mali etiam angeli interdum puniunt bonos: sic patuit de Satan, qui puniuit Iob, & tamen ille erat bonus: Iob primo, & secundo: aliquando etiam boni angeli puniunt bonos, sic fuit de David, q bonus erat, & tamen ab angelo bono perterritus est nimis, vt postea sanus non fuerit, vt patet 1. Paral. 21. Non preualuit David ire ad altare, vt ibi obsecraret Deum: nimio n. fuerat timore perterritus videns gladium angeli Domini, & tamen ille erat angelus bonus, cum vocetur angelus Domini, & tamen angelus malus non vocatur angelus Domini absolute, sed cum aliqua determinatione, scilicet, angelus Dei malus, vel spiritus Dei nequam, vt patet supra. li. 2. 16. hic ergo potest accipi, quod fuerit bonus angelus, vel malus. Melius autem dicitur, quod fuerit malus, quia bonus: quia esse ministrum Dei in afflictione penarum magis conuenit Demonibus, quam angelis bonis: ipsis autem bonis angelis competit ex conditione sua benefacere: angelis autem malis competit nocere, quia inuidi sunt, & in hoc delatantur: Deus etiam facit eos ministros suos in hoc: quia istud est opus imperfectum, & conuenit ministro partu perfectionis, qualis est Demon. Si autem diceremus, quod angelus bonus fuit, qui puniuit istos: videretur dicendum, quod erat Gabriel, vel Michael: quia Michael erat vnus de principibus primis Hebroru: Gabriel etiam erat princeps eoru: na isti duo fuerunt, qui pugnaverunt contra principem Persaru: Nam angelus princeps Persaru resistebat volens, quod Israelita non recederent de captiuitate Babylonis: Gabriel autem princeps Hebrorum pugnat, vt liberarentur de captiuitate, & fuit ista pugna viginti vno diebus quousque venit Michael Archangelus vnus de principibus Hebrorum, & tunc preualuit Gabriel adiutus a Michael, vt patet Dan. 10. sicut ergo illi duo pugnant contra principem Persarum, quia resistebat Hebreis, ita nunc aliquis istorum percuteret exercitum Assyriorum aduersantem Iudeis. Et dicendum est, quod iste angelus, siue bonus, siue malus fuerit, vnus fuit, vt declaratum fuit supra, & ideo, quamquam rationabile esset, vt angelus malus mala faceret inferendo poenam: tamen, quia iste vocatur angelus Domini hic, & 2. Paralipo. 32. magis vs dicendum, quod fuerit angelus bonus, & quod fuerit Michael, vel Gabriel, quia angelus malus non vocatur angelus Domini & quibusdam magis placet, quod fuerit angelus malus, vt supra dixi.

Quomodo Assyrii percussi fuerunt ab Angelo. Quæstio XXXIX.

QVAERETVR vltterius, quomodo fuit, quo angelus Domini occideret istos Assyrios. Respondendum, quod secundum Iosephum 10. Antiqui, fuit morbus quidam cum air: Deus n. morbu populo eius immiserat, ita vt prima nocte eoru,

quod obsidebant, perirent centum octoginta quinque milia viri cum principibus, & tribunis, propter hanc calamitatem Senacherib in nimio timore, & angustia constitutus de cuncta iam militia metuens fugit cum manu sua ad proprium regnum. Iste modus tamen non est conueniens: quia ista percussio fuit violenta. cum dicatur, quod angelus Domini percussit istos viros: morbus tamen non est violenta mors. Item ad causandum morbum, quod angelus Domini descenderet non oportebat: quia non potest angelus causare morbum, qui sit ex diffinitione portione corporis: quia necesse est id causari naturaliter, vel a Deo. Ideo dici potest, quod fuit modus percussionis hic, sicut in vrbibus Sodomoru, super quas angeli miserunt fulmina, & combusti sunt omnes de ciuitatibus illis, vt patet Luc. 17. Sed iste modus licet quibusdam videatur bonus, tamen non est multum conueniens. Nam tunc cum fulmen missum naturaliter mittatur, cum iste angelus mitteret fulmina per castra Assyriorum, cremarentur omnia castra, & nihil maneret in circuitu, & tamen falsum est: quia aliqui occidebantur, & aliqui non: nam Senacherib non occisus est, & quidam alij cum eo, & isti surrexerunt, & viderunt in circuitu suo omnes occisos: Isa. 37. ergo non fuit fulmen. Secundum patet, quia fulmen causat poenam sensibilem, & cum cremarentur, Assyrii clamarent, & audiretur clamor per castra, & quod non cremarentur fugerent, & tamen illi, qui manserunt viuentes, non senserunt quomodo alij occidebantur, nec sciuerunt aliquid factum fuisse vsquequo in aurora surgens Senacherib & qui cum eo erat viderunt omnes mortuos in circuitu, & mirati sunt, & tunc recessit Senacherib in terram suam. Dicendum ergo, quod ista percussio fuit facta non ferro, nec aliquo instrumento materiali sensibili: quia tunc ad percussionem sequeretur dolor, & clamor in castris, & esset idem inconueniens, quod prius. scilicet, quia fugerent illi, qui non percutiebantur, sed fuit percussio ista per aliquem motum spiritalem factum in corpore, per quem homo insensibiliter moriatur. Sic enim fuit quando angelus malus occidit primogenita Aegyptiorum, quia moriebantur, & non clamabant, & quilibet illorum percutiebatur angelus per se distincta percussione, quod patet Exo. 12. Na de vna domo transibat in aliam ad percutiendum, & non sequebatur clamor percussorum, & poterat hoc esse per appositionem alicuius venenosi subitum occidit, vel per tactum cordis cum aliquo nociuo: quia angelus potest subintrare porositates nostras, & introducere aliquod venenosum, & illico, vt cor tetigerit morietur animal, iste modus est valde conueniens, & tamen secundum quosdam superaddendum est in ista percussione aliquid, per quod corpora percussorum in cinerarentur: quia sic vs dici Isa. 10. cum agitur de poena Senacherib. propter hoc permittit Dominus exercituum in pinguis eius tenuitatem, & subitus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio ignis. id est, sub vestibus, in quibus est gloria hominis apparatus, & compositio arderet succensa. id est, caro cremaretur, & vestes, & arma manerent illesa ab igne, & tamen an sic acciderit, non est manifestum: declarabitur autem ibidem. Sed tenendo, quod corpora fuerint incinerata, & vestes, & arma non exuta fuerint: dicendum, quod factum est istud per aliquod naturale appositum ab angelis in corpore cuiuslibet de exercitu, quod prius ardebat, & postea cremabat, & per illud non solum caro, sed et vestes, & armamenta exuri debebant naturaliter: Deus tamen compositus miraculose vigorem ignis, ita vt non posset cremare vestes, & arma: Sic enim fuit quando erant tres pueri in medio ignis, & Deus fecit, quod non cremarentur, nec etiam

Responsio Auctoris.

etiam vestes eorum: Dan. 3. Sic etiam fuit de rubo flammante, quem vidit Moyses, qui tamen non cremabatur: Exod. 17. hoc autem esset ad benefaciendum ludæis: quia Deus volebat locupletare eos diuitijs Assyriorum, scilicet, armis, & vestibus, & alijs bonis: ideo fecit, vt nihil cremaretur, nisi carnes ipsorum: etiam faceret hoc ad ostensionem miraculi: quia cum cremarentur carnes, & apparerent vestes, & arma incombusta, pateret manifeste, quod a Deo fiebat.

Quare Senacherib non fuit occisus ab Angelo. Quæstio XXX.

QVAERETVR vltterius, quare Senacherib non fuit occisus ab Angelo cum exercitu suo, sed redijt in terram suam. Respondendum, quod hoc fuit ad inferendum ei maiorem poenam: erat enim Senacherib peior omnibus viris suis, & volebat Deus eum punire acerrime, & ad hoc fecit, quod puniret multipliciter. Primo punitus est in damno magno, quod pertulit perditio exercitus, & in hosti affligere nimis, cum videret se prius potentissimum regem, nunc autem subito omnia perdidisse, & ista afflictio esset ei quasi mors. Secundum, puniretur in ignominia, quam sustineret in terra sua, cum iret illuc perditio toto exercitu ferè solus, & in hoc omnes subditi sui reputarent eum ignominiosum, quia omnes reges Assyriorum augmentauerant honorem regni: iste autem solus perdidit quidquid alij acquisiuerant. Tertium puniretur in morte: quia post hæc in terra sua occidendus erat: Quartum Deo fecit hoc, vt mors sua esset durior: nam si moreretur cum exercitu suo percussus ab Angelo, ista mors non erat grauis, quod tamen occideretur a filiis suis erat mors pessima, & hoc in duobus. Primo: quia erat cum maiori poena: illi, qui mortui sunt in exercitu ab Angelo non sentiebant poenam, nec clamabant, sed moriebantur in sensibilibus, ita, vt quamquam vnus esset propinquus loco alteri, qui occidebatur, non sentiret an ille moreretur. Vnde Senacherib, & alij, qui cum eo euaserunt, nesciuerunt aliquos mortuos fuisse quousque diluculo surgentes viderunt omnes de castris mortuos esse, vt supra declaratum est. Senacherib autem doluit in morte sua, quia percussus est gladio a filiis suis. Secundum quia ista mors fuit in opinione hominum peior: nam Senacherib occisus est a filiis suis, a quibus tamen maxime diligere debuit. Dicitur autem Hebraei de Senacherib, quod, quando recessit perditio exercitus, solus manserunt cum eo decem viri, qui iuerunt cum eo in terram suam, & sic ibat ignominiosus. Dicitur etiam, quod Deus rasit per Angelum suum caput, & barbam Senacherib ad ignominiam eius magnam, & tunc impletum est illud Isa. 7: scilicet, In die illa radet Dominus in nouacula conducta in his, qui trans flumen sunt in rege Assyriorum caput, & pilos pedum, & barbam vniuersam. Esset autem hoc ad ignominiam magnam, sicut Hanon rex Ammonitarum rasit dimidiam partem barbe nuncijs David, & præcidit vestes eorum vsque ad nates, supra. 2. lib. cap. 10.

Filij Senacherib quare occiderunt eum. Quæst. XXXI.

QVAERETVR vltterius, quare filij Senacherib occiderunt eum. Respondet Historia Scholastica, quod hoc fuit: quia maiores duo erant, qui occiderunt eum, scilicet, Sarasar, & Adramelech: minor autem erat Asaradon: Senacherib tamen designauerat eum successorem regni præteritis nobis maioribus, vel exheredatis, in quo valde indignatus fuit, & occiderunt patrem. Hoc autem erat verisimile

le: quia vt dicit Historia Scholastica Senacherib diligebat magis matrem Asaradon, quam aliorum duorum, ideo proposuit eum in iure regni. Sic enim Ro-boam rex Iuda, cum haberet multos filios, & essent alij maiores natu, ordinauit Abiam in regem, quia diligebat matrem suam super alias uxores. 2. Paralipom. 21. licet hoc Deus vetuisset, quia si haberet aliquis duas, vel plures uxores, scilicet, vnam odiosam, & alias non, & filius odiosus esset primogenitus, non poterat facere filium alterius mulieris primogenitum, sed filio odiosus tenebatur relinquere primogenituram: Deuterono. 21. Nicolaus autem, & Ra. Sa. & multi alij tenent, quod occisus fuit Senacherib a filiis suis: quia illi occiderunt eum timore mortis. Dicunt enim, quod cum Senacherib redisset in terram suam minati sunt contra eum valde magnates regni sui, eo quod per stultitiam eius, quia voluerat blasphemare de Deo Hebræorum, perierat ferè tota potestas Assyriorum, ideo cogitabant occidere eum: ipse autem timens vouit Deo suo Hefroch immolare duos filios suos maiores, vt liberaret eum de manu seruatorum suorum, quod intelligeret duo filij sui insurrexerunt in eum, & percusserunt eum in templo. Mortuum autem Nicolai, & Ra. Sa. est in duobus. Primo: quia Senacherib erat nunc in templo adorans Deum suum, quando occisus est, & sic putat, quod veniebat ad vouendum ei offerre duos filios suos. Secundum est: quia Gentilibus quibusdam erat consuetudo cremare filios suos igne in reuerentiam Deorum suorum, sicut gentes Sepharnaim, quare erat de regno Assyriorum cremabant filios suos in igne ad honorem Adramelech, & Anamelech deorum suorum, supra 17. Sed istud non multum stat, quia si solum timeret illi iuuenes mortem inferri sibi a patre suo, non propter hoc occiderent eum, sed magis occulte fugerent, sicut postea fugerunt in terram Armeniorum, & non exponeret se grauissimo periculo, occidendo patrem suum, quia poterant tunc capi, & occidi. Dicendum ergo magis videtur, quod Senacherib intulerat aliquam magnam offensam istis duobus filiis suis, & ipsi concitati nimis contra eum, occiderunt ipsum, siue ista offensa esset, quod prius esset eos successione regni, siue aliquid aliud. Fugerunt autem isti duo filij Senacherib in Arath, quæ est pars Armeniæ campestris, & fertilis ad radicem montis Tauri, per quam fluit Araxes fluuius. Hæc autem de Senacherib facta sunt. Ierosolymita autem videt nullum esse in castris viuentem, egressi sunt de vrbe, & spoliauerunt castra, in quibus repperunt diuitias multas gloriæ Assyriorum, & multa genera armaturæ, de quibus Ezechias factus est diues valde in auro, & argento, & lapidibus præciosis, & omni genere diuitiarum.

Senacherib quare non pugnavit cum reliqua parte exercitus contra Ierosolymam. Quæstio XXXII.

QVAERETVR vltterius, quare Senacherib cum reliqua non pugnavit contra Ierosolymam, cum iam locauisset castra contra vrbem. Respondendum, quod propter tria: primo, quia Senacherib habuit valde paucum exercitum residuum: nam dicunt Hebraei, quod cum solis decem redijt in terram suam. Et dato, quod plures essent, quia de hoc non constat, necesse est dici, quod essent paucissimi, vt cum eis non posset pugnare contra aliquam vrbem: quia Deus fecerat hoc, vt Senacherib non obsideret Ierosolymam, vt patet supra in li. 17. & tamen si adhuc relinqueretur ei magnus exercitus, cum quo posset obsidere vrbem, fortè obsidisset

Angelima li, vt com muniter faciunt plas.

ser, & sic non liberaretur Hebraei ab illo incommo-
do, quod timebant, pauci ergo relinquerentur. Secū-
dum erat: quia dato, quod relinqueret magnus exer-
citus, Senacherib non auderet ipse iam figere castra
contra Iudaeos timens grauiora mala: nam sciebat,
quod blasphemauerat Deum Israel dicens, quod nō
poterat liberare subditos suos de manu eius, sicut
nec liberauerat alij dij gentium, & sciebat, q̄ Eze-
chias confidebat nimis in Domino, & in adiutorio
ipsius solius confusus nolebat tradere urbē Senache-
rib cognosceret ipse, quod Deus Hebraeorum fece-
rat ei hoc malum, ideo nō auderet pugnare ultra cō-
tra cultores eius timens, quod maiora mala ei infer-
rentur: timore ergo nimio inuasus fugit illico in ter-
ram suam. Tertium esset propter milites suos: nam
dato q̄ Senacherib in omnibus his insensibilis per-
maneret, & veller adhuc pugnare contra Hebraeos,
nolent milites sui, qui remansissent: quia ipsi vidētes
alios fuisse occisos à Deo, timerent sibi simile euen-
turum, si pugnarent, ideo nolent pugnare, quan-
quam iuberet Senacherib.

CAPITVLVM XX.

2. Paralip.
32. f. ff. 38.

N diebus illis aegrotauit Ezechias
vsque ad mortem: & venit ad eū
Isaias filius Amos propheta; di-
xitque ei: Hæc dicit Dominus Deus.

Descripta in præcedentibus Ezechiae ab hostibus
liberatione, hic agitur de eius mirabili sanatione, &
diuiditur in duo: quia primò ponitur prædicta sana-
tio: secundò ex sanitate præstita insurgēs elatio, ibi.
In tempore illo. Prima in tres: quia primò ponitur Eze-
chiae ad mortem dispositio, & mortis denunciatio:
secundò eiusdem per orationem Ezechiae facta dila-
tio: tertio mirabilis sanatio. Secundum ibi. *Qui con-
uertit.* Tertium ibi. *Antequam.*

An sit ordo continuus, & immediatus. *Quaestio 1.*

QVAERETVR circa primum an ea, quæ ha-
bentur hic, sint continuata ad præcedētia, & an
fuerint facta immediatè post illa, vel interiecto ali-
quantò tempore. Ad primum dicendum, quod est
ordo continuus, sed pot̄ intelligi dupliciter ista con-
tinuitas: vno modo, quod præcedentia fuerint in-
choata, & consummata antequam inciperētur ea,
quæ habentur hic, alio modo, quod essent inchoata
ante ista, dato, quod non fuerint consummata ante
illa. Primo modo accipiendum, quod ista sunt
continuata ad præcedentia, quia prius fuit bellū Se-
nacherib contra vrbes Iuda, & misit Rabfacem con-
tra Ierusalem, quàm fieret istud: & tamen non ap-
paret an fuit destructus prius exercitus Assyriorum,
quàm incideret ista aegritudo Ezechiae. Sic etiam pa-
ret ex ordine literæ Isā 38. quia ibi ponitur sicut hic.
Ad secundum dicendum, quod patet responsio ex
primò: quia necesse est immediatè post omnia præ-
cedētia factum fuisse istud, vel quod fuerit simul cū
illo, scilicet, q̄ cum maneret Senacherib in terra
aegrotaret Ezechias, vt declarabitur infra: non po-
test autem dici, quod post destructionem exercitus
Senacherib, aliquantò tempore fuerit istud: quia
runc sequeretur inconueniens, quod declarabitur
sequenti quaestione.

*An aegrotatio, & sanatio Ezechiae mirabilis fuerit ante aduen-
tum Senacherib, vel post percussionem exercitus eius.
Quaestio 1.*

QVAERETVR vltorius, an ista aegritudo Eze-
chiae, & sanatio fuerit postquā exercitus As-
syriorum recessit de terra, & occisus est, vel dum ma-
neret in terra, vel antequam veniret Senacherib ad
terram Iuda. Dicendum, quod nō potest dici, quod
fuerit istud antequam veniret Senacherib in terram
Iuda: quia tunc sequeretur, quod Ezechias regnauif-
set minus, quàm viginti nouē annis, & tamen regna-
uit viginti nouem annis, supra 18. & 2. Paralip. 29.
Patet hoc: quia Senacherib venit in Iudam anno 14.
regni Ezechiae, sup. 18. Si verò prius accidisset ista sa-
nitas, fuisset saltē ann. tertio decimo Ezechiae: & quia
Ezechias vixit quindecim annis solum post istā sana-
tionem: quia dicitur hic, quod Deus addidit ei quin-
decim annos vitæ, essent simul viginti octo anni, &
tamen regnauit viginti nouem annis: ergo nō dum
facta erat illa sanatio, & aegritudo post destru-
ctionem exercitus Senacherib, vnde dicitur, q̄ ideo
accidit ista aegritudo, quia Ezechias gr̄tias Deo suf-
ficienter nō reddiderat pro beneficio præstito in li-
beratione de manu regis Assyriorum: idem etiam te-
net Iosephus 10. Antiqui. scilicet: Ezechias inopinabiliter
à terroribus liberatus gratificas hostias celebrauit,
& non post multum graui languore deictus à
medicis equidem desperatus est. Dicendum tamē,
q̄ istud non stat: primò, quia infra in litera contra-
rium dicitur: nam cum Isaias veniret ad annuncian-
dum Ezechiae sanitatem dixit ei: A ddam diebus tuis
quindecim annos, sed & de manu regis Assyriorum
liberabo te, & ciuitatem hanc: ergo nondum erat li-
beratus de manu Senacherib, nec fuerat percussus ab
Angelo exercitus eius. Secundò patet, quia si fuisset
post percussionem exercitus Senacherib, oporteret,
q̄ Ezechias regnauisset plusquam viginti nouem an-
nis: & tamen non regnauit maiori tempore, sup. 18.
& 2. Paralip. 29. Patet hoc: quia anno. 14. regni Eze-
chiae venit Senacherib in terram Iuda, & postea mi-
sit bis nuncios ad Ezechiam, & Ezechias misit ei se-
mel munera, & post omnia hæc prædixit Isaias Eze-
chiae quid deberet comedere in tribus annis præce-
denti cap. & illis tribus annis mansit Senacherib in
terra: nā alioquin non fuisset data illa doctrina Eze-
chiae, sed in omnibus illis annis feminaissent, & colle-
gissent, vt declaratum est præcedenti cap. oportet er-
go, quod manserit Senacherib in terra tribus annis,
vel quasi: & tunc aut accipietur, q̄ annus quartus de-
cimus Ezechiae, quādo venit Senacherib in terram,
erat incipiens, vel consummatus: si autem consum-
matus, dabitur, quod mansit Senacherib in terra vs-
que ad finem decimiseptimi anni regni Ezechiae, &
post hæc fuit ista aegritudo, & sanatio: & tamen post
istam aegritudinem vixit Ezechias annis quindecim,
vt patet in litera, & sic regnaret annis triginta duo-
bus, quod falsum est. Si autē dicatur, q̄ erat inchoas
annus quartus decimus Ezechiae, quādo venit Se-
nacherib in terram, esset completus annus decimus
sextus eius, quādo recederet de Iudæa perditio exer-
citu, & postea vixit Ezechias annis quindecim, ideo
regnaret annis triginta vno, sed falsum est, quia so-
lum regnauit annis viginti nouem. Dicendum igit̄,
quod ista aegritudo, & sanatio fuit postquam venit
Senacherib in Iudæam, & antequam inde recederet,
quod aliquatiter colligitur hic, & Isā. 38. nam dicit̄:
in diebus illis, scilicet, quod dum fieret ea, quæ nar-
rantur supra de Senacherib, facta est ista sanatio, &
aegritudo.

Aegritudo. Secundò patet hoc efficacius, quia nō po-
tuit fieri antequam veniret Senacherib in terrā Iu-
dæa: quia tunc sequeretur, quod regnasset Ezechias
minus, quàm viginti nouem annis, nec potuit post
recessum Senacherib esse: quia tunc regnaret Eze-
chias plusquam viginti nouem annis, vt de vtroque
inductum est: ergo fuit dum maneret Senacherib in
terra. Dicendum autem, q̄ istud fuit modico tēpo-
re postquam venit Senacherib in terram Iudæa: nam
oportuit, q̄ fieret in fine anni quattodecimi, vel prin-
cipio quintodecimi Ezechiae, quia postea regnauit
quindecim annis: & tamen omnes anni eius fuerūt
viginti nouem: ergo tunc complebatur annus quar-
todecimus regni Ezechiae, & incipiebat quinquide-
cimus, & erat annus ætatis suæ trigessimus nonus.
Secundò patet: quia Ezechias vixit annis quinquagin-
ta quatuor, scilicet, viginti quinque annorum erat
cum regnare coepisset, & viginti nouem annis regna-
uit, supra 18. à quibus subtrahantur quindecim, qui-
bus vixit post hanc aegritudinem, manebunt trigin-
ta nouem: & sic erat iuuenis valde Ezechias, quan-
do moriturus erat, & ob hoc in cantico, q̄ runc fe-
cit, dixit: Ego dixi in dimidio dierum meorum vad-
am ad portas inferi, id est, ego dixi, vel putauit, quod
morerer in medio ætatis meæ, scilicet, anno trigesi-
monono: nam rationabiliter viuere poterat annis
octoginta, vel septuaginta octo, cuius medietas erat
triginta nouem. *In diebus illis aegrotauit Ezechias.* Scilicet,
dum fieret ista, quæ narrata sunt præcedenti cap. H
de Senacherib: nam pauco tempore post aduentum
eius in terram Iuda facta sunt hæc, vt declaratum est
præcedenti quaestione. *Vsque ad mortem.* Id est, ita, vt ni-
hil superesset nisi mors: quia aegritudo sua fuerat ni-
mia, & desperabatur de vita eius ab omnibus medi-
cis, & amicis, vt ait Iosephus 10. Antiquitat. *Et venit
ad eum Isaias filius Amos propheta.* Scilicet, venit ex m̄
dato Domini ad denunciandum sibi mortem. *Iste
Amos pater Isaiæ erat propheta sicut Isaias, licet nō
fuit tam famosus, eam non habeat dicta eius scri-
pta. Patet hoc ex positione communi Hebraeorum,
scilicet, quod quādo in titulo alicuius prophetae po-
nitur nomen patris eius, vel aui, aut aliorum maio-
rum, omnes illi fuerunt prophetae. Hanc regulā con-
firmat Hieronymus in quodam prologo super So-
phoniam, qui incipit tradunt Hebraei. Patet hoc ma-
gis Isaiæ 38. vbi vocatur Ezechias filius Amos pro-
phetae: Non tamen est intelligendū, quod iste Amos
fuerit ille propheta, qui ponitur in numero duode-
cim prophetarum minorum, sed alius: quia ille cū
alijs literis scribitur apud Hebraeos, quàm Amos pa-
ter Isaiæ, etiam quia ille Amos erat pastor, & rusti-
cus de pastoralibus Thecua: Amos primo: & tamen
Amos pater Isaiæ erat de genere regali, vt dicit Hier-
onymus in quodam prologo super Isaiam, qui inci-
pit: nemo cum prophetas: & idem tenent Hebraei, di-
xitque ei. *Hæc dicit Dominus: Præcipe domui tuæ: morieris,
& non viues.* Id est, ex parte Dei dico tibi, q̄ præcipias
domui tuæ, id est, disponas de domo tua condendo
testamentum: quia morieris, & non viues, i. certissi-
mè crede te moriturum, & non credas, q̄ poteris vi-
uere, ideo non differas facere testamentum.*

*Aegritudo Ezechiae vnde venerat, & an fuerit quia non dederit
gr̄tias Deo de liberatione Assyriorum, vel quia non ac-
cipiebat vxorem.* *Quaestio 111.*

QVAERETVR vnde venerat ista aegritudo
Ezechiae. Aliqui dicunt, quod data fuit ei in pe-
nam, quia cum liberatus fuit de manu Assyriorum,
non dedit Deo gratias facere impendere oportebat

Pro tanto beneficio. Hoc dicit Historia Scholastica,
& subdit, q̄ Ezechias animo elatus canticum non
cantauit, sicut in huiusmodi rebus facere adfue-
uerat patres, & propterea aegrotauit vsque ad mor-
tem. Secundò patet 2. Paralipomen. 32. cum dicitur
de Ezechia, quod exaudiuit eum Dominus, sed
non iuxta beneficia, quæ acceperat, retribuere: quia
eleuatum est cor eius, & facta est contra eum ira, &
contra Iudam, & contra Ierusalem. Dicendum tñ,
q̄ istud non stat: quia in hoc præsupponitur, q̄ prius
deletus fuerit exercitus Assyriorum, quàm aegrota-
ret Ezechias: & tamē hoc falsum est, cum infra in li-
tera dicatur contrarium, & declaratum est præcedē-
ti quaestione: nam sequeretur, quod regnauisset Eze-
chias annis triginta vno, vel duobus, quod falsū est.
Secundò patet, quia dicit, quod non dedit Deo gra-
tias pro isto beneficio, quia non est verisimile, quod
liberatus de tanto malo non referret Deo gratias.
Tertio patet hoc per Iosephum 10. Antiqui. qui ait:
Ezechias inopinabiliter à terroribus liberatus gra-
tificas hostias celebrauit Deo cum omni populo, &
cognoscēs, quod nulla alia causa hostes permit. nisi
diuina cōsolatio omni studio, & largitate vsus est cir-
ca Dei cultum. Nicolaus autem Ra. Sa. aliter dicit̄,
scilicet, quod punitus fuit Ezechias, quia peccauerat,
nolendo accipere vxorem: nondum enim acce-
perat eam, & per hoc volebat auferre continuationem
progeniei Dauid, & relinquere regnum alieno
hæredi, & hoc malum erat. Et probat, quia ante hoc
nullos habebat Ezechias filios, sed post hoc genuit
Manassen. Sed dicendum, quod ista postio non stat.
Primò, quia præsupponit dubium: secundò, quia di-
cit falsum. De primo patet, quia dicunt isti, q̄ Eze-
chias nondum acceperat vxorem. Istud tamen non
apparet, & probatio sua non est sufficiens: quia quā-
quam non haberet filios Ezechias vsque post istam
sanationem, non sequitur, quod non haberet prius
vxorem: quia contigit aliquem magno tempore ha-
bentem vxorē non posse gignere, & deinde post ma-
gnam rempus gignere de eadem, vel de alia. Secun-
dò patet, quia istud nō erat verisimile, scilicet, quod
Ezechias anno trigessimonono vitæ suæ non habe-
ret vxorem, quia ille, qui aliquando accepturus est
vxores, si facultas ei adest, accipit eā ante talem gra-
tem, cum flos iuuentutis, & tempus conueniēs gene-
randi præcedat, & tamen isti reges accipiebant vxorē:
res: ideo non est credendum, quod in tali etate non-
dum accepisset Ezechias vxorē, nisi forte dicamus,
quod proposuerat Ezechias seruare virginitatem p-
pream. Sed istud nullo modo est verisimile. Primò,
quia Ezechias non erat tantæ sanctitatis, quod tale
vorum emitteret. Secundò, quia in ueteri testamen-
to nunquam tale vorum ab aliquo emissum fuerat,
immo erat intentio omnium, quod relinqueret se-
men super terram, & qui non relinquebat successo-
res de stirpe sua putabatur infelix. quia erat nomen
suum extinctum. Huic opinioni fauebat etiam Sa-
cra Scriptura: nam si quis accepta vxore moriebatur
sine liberis frater eius accipiebat vxorem ipsius, & gi-
gnebat ex ea filios fratri suo, qui pertinerent ad stir-
pem eius, Deuteron. 25. non ergo credendum erat
de Ezechia, quod veller se priuare successione. Ter-
tio patet, quia dato, quod Ezechias veller nō acce-
pere vxorem: viri de regno suo coegissent iam eum ad
accipiendum, vt maneret proles regia, quæ succede-
ret in regno: ideo non est verisimile, quod isti dicit̄.
Secundum principale erat: quia isti dicunt falsum,
scilicet, quod peccaret Ezechias nō accipiendū vxorē:
nam seruare virginitatem est maius bonum q̄
tenere statum matrimonialem, 1. ad Corinth. 7. ne-
mo

Ezechias non vo-
luit virgi-
nitatem.

mo tamen prohibetur à maiori bono, immo exhor-
tatur ad illud: nam dicit Apostolus ibidem, quòd q̄
virginem tradere nuptui bonum sit: melius tamen
est eam virginē manere, idco potius mereretur Eze-
chias, quàm peccaret. Istud autem verum est, nisi es-
set præceptum de contrahendo: quia tunc propter
obligationem præcepti esset virginitas mala. Sic fuit
in principio seculi quando Adam, & Heua soli erāt,
& dixit eis Deus: Crescite, & multiplicamini: Gen. 1.
Nam si vellet seruare virginitatem, perisset genus
humanum in eis, idco obligabantur conuenire car-
naliter propter necessitatem propagationis. Sic etiā
fuit tempore diluuij: nam manebāt soli quatuor vi-
ri, & quatuor vxores eorum, scilicet, Noe, & tres filij
sui, & quatuor vxores eorum: & si ipsi nolent vacare
proli, periret genus humanum: idco Deus obliga-
uit eos ad conueniendum carnaliter. Gen. 9. dicens:
Crescite, & multiplicamini: nunc tamen nō erat ali-
qua talis necessitas: quia genus humanum erat valde
multiplicatum tam inter Gentiles, quàm inter Iu-
dæos. Etiā non erat aliquod præceptum de accipien-
do vxorem, idco non peccaret non accipiēs vxorē,
sed magis mereretur, sicut nunc maioris meriti est
virginitas, quàm matrimonialis status. Nō ergo stat
ista positio. Sed adhuc dicit aliquis, quòd stat præcedens
positio Historiæ Scholasticæ per id, quòd habetur
2. Paralipom 32. Dicendum, quòd non stat: quia
ibi nō loquitur scriptura de liberatione Ezechia de
manu Senacherib, sed de liberatione eius de ægritu-
dine, & de hac liberatione non egit gratias, sed elatus
fuit animo: quod patet: quia ibidem dicitur in
diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, &
orauit Deum, & exaudiuit ipsum, & dedit ei signū,
sed non iuxta beneficia, quæ acceperat, retribuit, quæ
eleuatum est cor eius. Aliiter autem adhuc dicit Ni-
colaus, scilicet, quòd ista ægritudo data est Ezechia
fortē sine aliqua culpa sua ad ostendendam gloriam
Dei in eius mirabili liberatione. Sic patet de cæco
nato, de quo Christus dixit: Ioan. 9. quòd non pecca-
uit ille, nec parentes eius, vt cæcus nasceretur, sed vt
manifestentur opera Dei in illo. Sed dicendū, quòd
adhuc istud non est contentiēter dictum, quia Deus
non infligit alicui pœnam, nisi pro peccato, & non
est simile de cæco nato, & de Ezechia si pœna fuis-
set à Deo: quia cæcus natus non recipiebat aliquod
malum, quòd cæcus nasceretur: & tamen recipiebat
malum Ezechias si nunc puniretur. Pro quo scien-
dum, quòd pœnæ directæ à Deo dantur pro peccatis:
ideo quilibet à Deo pro peccato suo punitur, quæ
anima, quæ peccauerit, ipsa morietur: Ezech. 18. &
propter hoc non puniuntur filij adulti pro peccato
patrum à Deo de lege communi, sed filij paruuli, vt
declaratum est supra 14. eo quòd filij magni per se
sunt aliquid, & peccatum eorum est solum ipsorū,
& pœna eis infligta est ipsorum: ideo si punirentur
pro peccato patrum esset iniustum: Filij autē paruuli
nō sunt per se, quibus competat pœnā, vel honor,
aut utilitas: quia nihil istorum sentiunt, aut iudicāt,
sed ipsi sunt tanquam quædam partes patrum, vt ait
Aristoteles 5. Ethicorum: ideo sicut pœna partis, vel
bonum eius nō est ipsius, sed totius, ita pœna, vel bo-
nū filij paruuli non est eius, sed patris: & sic Deus oc-
cidens, vel puniens huiusmodi paruulos non dicitur
punire eos, sed patres in eis. Si autem paruuli sint
in vtero nondum nati, immo non dū plene forma-
ti, & sequatur aliquis defectus, vel malum in corpo-
re eorum, non dicitur esse pœna ipsorum, quia ipsi
non sentiunt, nec etiam sunt: non est etiam pœna
patrum suorum, quia filius dum in vtero est, quia nō
apparuit in lucem, non iudicatur tanquam aliquod

F. bonum patris, sicut fructus terræ, dum sunt in visceribus
eius non sunt bona nostra, nec nos dicimus possidere
illa: quanquam simus domini agrorum: sed
postquam apparuerint fructus incipiunt possidere
eos. Quòd ergo sequatur macula, vel defectus in for-
matione fœtus, & hoc fiat à Deo, non est aliqua pœ-
na parentum, cum nōdum ille fœtus sit aliquid suū,
quia nondum apparuit in mundo: & sic nulli sit ini-
uria, vel irrogat pœna: quòd fœtus huiusmodi for-
metur defectuosus: & quia id, quòd non est pœna, non
oportet, quòd sit pro aliquo peccato cum cæcitas
causata in cæco illo à natiuitate non fuerit pœna
eius, nec parentum suorum, non oportebat, quod pec-
casset ipse, aut parentes sui: nam si cæcitas illa fuisset
pœna sua oportuisset, quòd ipse peccasset: si autē es-
set pœna parentū suorum oporteret, quòd ipsi pec-
cassent: & tamen quia nullius pœna fuit, sine pecca-
to cuiusquam causari potuit. Item patet hoc, quia
ea, quæ naturalia sunt, nō sunt humana, vt, quod homo
habeat caput, & pedes, & non habeat alas ad volan-
dum, & non sit velocior alijs animalibus in cursu, &
agilior ad saltandum, & excellentior in multis alijs
perfectiōibus non est pœna, sed natura: ideo nemo
conqueritur de his, quanquam quilibet fortē deside-
raret contrarium, si possibile esset. Ita quæcunq; in-
sunt rei à natiuitate sua, dicuntur, & naturalia, ibi
sunt principia essendi: ideo cum fuerit aliquis defe-
ctus istorum à natiuitate, magis vocabitur natura, quàm
pœna. Dicendum ergo, quòd si ille cæcus fuisset ex-
cæcatus à Deo postquam fuit in virili ætate, illa esset
pœna sua, & tunc non potuisset hoc accidere, nisi ip-
se peccasset: si autē excæcatus fuisset à Deo post exi-
tum ab vtero in parua ætate, qui non esset capax ra-
tionis illa excæcatio esset pœna parentum, & nō par-
uuli, quia tunc ipse nihil sentiret, & quòd postea ve-
nisset ad adultam ætatem non iudicaret se tunc im-
perfectiorem esse, quàm aliquando fuisset, quia nun-
quā cognouisset se in meliori statu, & iudicaret hoc
tanquam naturale sibi: esset tamen pœna parentū,
qui aliquando gaudebant de filio sano, & postea tri-
starentur de illo excæcato, ideo tunc quanquam ad-
istam excæcationem nō oportebat, quòd paruulus
iste peccaret, tamen impossibile erat, quòd fieret excæ-
catio, nisi parentes peccassent, ita, vt mererentur
excæcari filium, quòd autem in formatione sua in
vtero cæcus efficeretur, non erat pœna sua, nec pa-
rentum suorum, vt declaratum est: ideo non oportet
bar, quòd infligeretur pro peccato suo, vel parentū:
& tamen quia omnia, quæ sunt siue naturaliter, siue
alijs sunt à Deo præuisa, & præordinata: Deus tamē
non agit aliquid sine causa, ideo quando nulla alia
causa fuit in talibus exorbitantijs à consuetudine na-
turæ, ager Deus saltem ad ostendendum gloriam
suam, & perfectiōnem vniuersi: & sic fuit in cæco
nato, de quo quærebant discipuli an peccasset ip-
se, vel parentes sui, vt cæcus nasceretur, & recti-
mè Christus respondit, quòd nec ipse, nec parentes
sui peccauerant, sed vt manifestaretur opera Dei in
illo, cæcus natus fuerat. De Ezechia autem non erat
sic: quia ipse erat vir magnæ ætatis, & ipse ægro-
taret vsque ad mortem pœna magna erat eius: ideo
non infligeret Deus ei illam pœnam supernaturali-
ter solum, vt ostenderetur gloria Dei in illo, sed pro-
pter aliquod peccatum, & consequenter ostenderetur
gloria Dei in eo. Dicendum ergo videtur, quòd
ista ægritudo prouenerat Ezechie naturaliter: nam
sicut aliquando naturaliter moriturus erat, etiam si
Deus non puniret eum, ita, & nunc fortē acciderat
ei ille morbus, & Deus voluit liberare eum.

Quare

Quare Isaias missus fuit denunciare mortem Ezechie. Questio IIII.

QVAERETVR vltorius, quare Isaias missus
fuit ad Ezechia languentē denuntiaturus ei,
quod moreretur. Respondendum, quod fuerunt duo, vni
tamen fuit, propter quod Deus fieri voluit, & aliud
quod extra ostendebat id, quod erat utilitas Ezechia: nā
mittebat Deus Isaiam ad eum tanquam bene cōsu-
lētē: nam Ezechias erat in tali ægritudine, de qua
necessē erat mori, & ipse non credebatur se omnino
moriturum, quanquam formidaret mortem: ideo
non curabat disponere de domo sua cōdendo testa-
mentum, & tamen erat nimis necessarium in eo tes-
tamentum plusquam in alijs regibus, eo quod non ha-
bebat aliquem filiū, qui succederet ei in regno: ideo
debebat ipse sibi eligere successorem, & nominare
eum, dum viueret: quia si moreretur non nominato
successore, sequeretur magnum scandalum in re-
gno. Ista causa quāquam erat extra apparens, & quā
volebat ostendere Deus per Isaiam: tamen non erat
ista causa motiua, quia Ezechias nō erat moriturus,
nec erat necessaria dispositio de domo sua, sicut pos-
tea apparuit. Secūda causa, & motiua fuit, quia
Deus volebat liberare Ezechiam à morte miraculosē: nā
de illa ægritudine moriturus erat necessariō, nisi ei
supernaturaliter succurreretur: & quia si Deus sana-
ret Ezechiam, & non mitteret ei ad dicēdum, quòd
necessariō moriturus erat putaretur Ezechias, quod natu-
raliter sanabatur, & quòd non fuerat ægritudo sua
ad mortem, & sic miraculum Dei non proficeret ad
gloriam suam: & tamen miracula omnia, quæ faciunt
principaliter sunt ad gloriam nominis eius, ideo mi-
sit Isaiam ad denunciandum Ezechia, quòd moritu-
rus erat certissimè. Et tunc Ezechias orauit Domi-
num cum lachrymis, & exauditus est, redijtque Isai-
as illico ad denunciandum Ezechia, quod non more-
retur: & sic cognouit Ezechias, quod liberatio illa fuit
à Deo: & tamen quia non poterat mitti conuenien-
ter Isaias ad nunciandum liberationem Ezechia,
nisi nunciaret ei mortem inuitabilem nunciavit
sibi mortem.

Quare Deus non denunciavit Ezechia per Isaiam, quòd liberaret eum, sed quòd disponeret domum suam, &c. Questio V.

QVAERETVR vltorius, cum Deus mitteret
Isaiam ad denunciandum Ezechia aliquid, per
quod cognosceret liberationem suam fieri à Deo,
quare non misit ei ad dicēdum, quod Deus liberaret eū
de ægritudine, & sic cognosceret Ezechias se à Deo
liberari, & non mitteret ei ad dicēdum, quod dispo-
neret domum suam, quia moriturus erat. Respondendū,
quod hoc factum est propter multa. Primò: quia Eze-
chias ante hoc non credebatur se moriturū, ideo non-
dum disposuerat domum suam cōdendo testamentū,
& si nunc diceret ei Isaias, quod Deus liberaret ipsum à
morte, nesciret Ezechias, an alias moriturus erat ne-
cessariō: ideo non constaret ei, an ista liberatio esset
miraculosa, & sic modicum afficeretur ad reddē-
dum Deo gratias de hoc beneficio. Secūndum erat,
quia si denunciaretur Ezechia solum, quod Deus eum
liberaret ab ægritudine, non timuisset Ezechias, nec
ad Dominum cōuersus fuisset, vt exaudiretur, iam
enim se ab infirmitate liberatum cognosceret: ideo
debeuit ei denunciari sola mors, vt sic timeret, & lu-
geret ad Dominum, vt exaudiret ipsum. Tertiuū est,
quia si non fuisset denunciata Ezechia mors, nō pu-

A tasset se fuisse in periculo magno in ægritudine illa,
& sic non curaret petere signum à Domino de libe-
ratione sua: & tamen in signo illo dato multum ap-
paruit gloria Domini, & plusquam in liberatione
Ezechie, scilicet, quia fecit Deus retrocedere Solem
per decem lineas, infra in litera: Deus tamen vole-
bat hoc facere ad gloriam nominis sui, ideo fecit, vt
taliter denunciarentur ista Ezechie, vt ipse vellet pe-
tere signum à Domino pro certitudine liberationis
sua, & datum est ei signum de retrocessione Solis.
Qui conuertit. Hic ponitur secundum huius capituli,
scilicet, mortis Ezechia: per orationem suam dila-
tio: nam quindecim anni vitæ superadditi sunt ei.
Qui conuertit faciem suam ad parietem: Erat Ezechias in
lecto, & cum recessisset ab eo Isaias, prænūciata mor-
te eius, conuertit se Ezechias ad parietem domus,
vt oraret: & fuit ista conuersio ad parietem, vt non
impediretur orare abstantibus, cum videret eos: Et
quia fortē crebescere fleere corā illis: & tamen nūc
motus fuerat ad lachrymas. Etiam quia fortē tem-
plum Domini erat ad partem illam, contra quā erat
paries, & voluit Ezechias orare contra templum: quia
consuetudo erat Iudæis vbicunq; essent, si nō pos-
sent ire ad templum, orare contra illud: sic enim di-
xerat Salomon præceden. lib. cap. 8. quod quando essent
Israelitæ terram illam, & orarent conuertendo
faciem suam cōtra locum, in quo erat templum
Domini, Deus exaudiret eos: & sic faciebat Daniel,
dum esset in Babylone: nam apertis fenestris domus
sua cōtra Ierusalem flebat genua sua tribus tem-
poribus in die, vt patet Dan. 6. & quia nūc Ezechias
non poterat ire ad templum, sicut si esset extra terrā
illam cōuertebat vultum suum ad templum, quod
erat contra parietem. Et orauit Dominum, dicens. Scili-
cet, orauit pro liberatione sua dicendo verba, quæ se-
quuntur. *Obsecro Domine, memento quomodo ambulauit in*
coram te. Id est, oro Domine, vt tu attendas ad intē-
tionem meam: quod ego semper desideravi te colere, &
in omnibus operibus meis ambulauit coram te, id est,
non declinans à lege tua. *In veritate, & in corde perfecto.*
Dicitur ambulasse in veritate, quia sequebatur legē
secundum tenorem suum, & sicut ipsa verè signifi-
cabat, scilicet, nō interpretabatur eam euasione ad faci-
endum eam leuiorem sibi, sicut aliqui interpretan-
tur legem Dei, corrumpētes eam, vt inueniant sub-
terfuga ad peccatū; quorum finis mors æternus est,
& illi non dicuntur ambulare ad veritatem legis.
Isto modo loquendi vtiur Apostolus ad Gala. 2. di-
cens: cum vidissent, quia non recte ambulabāt ad ve-
ritatem Euangelij. Dicitur in corde perfecto ambu-
lauisse, quia non claudicabat in duas partes aliquan-
do colendo Deum, & aliquando idola, sicut dixit
Elias omnibus Israelitis: Quousque claudicatis in
duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si
autem Baal, sequimini illum: præcedenti lib. cap. 18.
Etiam dicebatur in corde perfecto ambulare, quia
totum cor suum inclinabat ad Dominum: sic enim
dixit Samuel ad Israelitas: si in toto corde vestro cō-
uertimini ad Dominum, auferete deos alienos de me-
dio vestri Baalim, & Astaroth, & præparate corda ve-
stra Domino, & seruite illi soli. *Et quòd placitum est co-
ram te, fecerim.* Id est, semper feci id, quòd tu volebas,
& hoc fuit in auferendo omnem idolatriam, quam
introduxerat Achaz pater eius, & omnes reges Iuda
præcedentes, quòd nō fecerat tam plene aliquis de
regibus præcedentibus. Et fuit in hoc valde sollici-
tus: nam in principio regni sui, scilicet, primo anno,
& mense primo antequam quidquam aliud ageret
de dispositione regni abstulit omnem idolatriam, & cele-
brauit

Oratio Ezechie sua libera-
tione.

brauit festiuitates, inuitauitque idolatras de decem tribubus Israel ad colendum Dominum, & tandem ordinauit ministros cultus Domini, de quibus 2. Paralip. 29. & 30. & 31. & declaratum est supra 18. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. Scilicet, fuerunt fortes lachrymæ ex magna deuotione, & feruore cordis, ideo exauditus est illico: nam non dixit, nisi ista verba, & exauditus est, & ideo antequam exiret Isaias mediam partem atrij Deus locutus fuit ei, vt veniret ad reuocandum sententiam.

An Ezechias peccauerit sic orando, & laudando se, & quomodo licet in oratione uti uerbis significantibus laudem, & quibus uerbis debemus orare. Quæst. VI.

QVAERETVR, an peccauit Ezechias sic orando. Aliquis dicit, quod sic, quia Ezechias laudabat se, dicendo, quod ambulauerat coram Domino in omnibus operibus suis: & tamen laudantes se in oratione sua peccant: sic patet Luc. 18. de illo Pharisæo, qui stans apud se orabat, dicens: Deus, Gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptiores, iniusti, adulteri: velut etiam hic publicanus: ieiunio bis in sabbatho, decimas do omnium, quæ possideo. Respondendum, quod non peccauit Ezechias dicendo ista, sed potius meruit: nam si peccauisset Deus non exaudiuisset eum: & tamen dicitur hic: audiui orationem tuam: idem Isa. 38. & 2. Paralip. 32. ergo non peccauit. Secundo patet, quia Deus fecit nunc miraculum famosum pro Ezechia, scilicet, quia fecit retrocedere Solem: Deus tamen non facit miracula ad preces peccatorum: Ioan. 9. ergo non peccauit. Tertio patet: quia ea, quæ ad bonum finem fiunt, si ipsa absolute mala non sunt, meritoria sunt: & tñ qd aliquid dicat bona, quæ fecit, non est absolute malum, sed ex intentione dicentis: Ezechias autem dixit nunc ista bona, quæ fecerat non mala intentione, sed ex feruore deuotionis. Quod patet, quia cum fletu magno dicebat illa, ideo non peccauit. Pro quo sciendum quod oratio dicitur esse ascensio mentis in Deum in uocem prorumpens: meritum autem orationis nõ est in uerbis, sed est in directione cordis nostri ad Deum: & ideo uerba non dicuntur, nisi inquantum feruiunt ad ascensionem mentis. Et ob hoc si mens alicuius magis inflammatur in Deum per solam cogitationem sine uoce, bonum est ei, quod non ore uocaliter, sed solum, quod contempletur: si autem profereudo uerba magis succeditur uilius est uerbo, & mente orare: & quia uerba naturaliter habent quandam efficaciam mouendi animos, potissimè quãdo sunt artificiosè electa: nam in his est tota persuasio rhetorica communiter, uilius est homini orare uerbo, quã solo corde: & tunc quia quidam homines sunt, qui succenduntur auditis, vel prolatis quibusdam uerbis: alij uerò auditis alijs, quilibet debet orare in uerbis illis, per quæ mouentur uiscera sua magis ad teneritudinem, & lametum, vel ad quoddam desiderium ex celsum: & quia quidam homines sũt, qui succenduntur, quando enarrauerint beneficia, quæ à Deo susceperunt debent orare enarrando illa, sic fuit de Iacob, qui orans Dominum, ut liberaret eum de manu Esau, ait: minor sum cunctis miserationibus tuis, & ueritate, quam explesti seruo tuo. In baculo meo transiui Jordanem istum, & nunc cũ duabus turmis ingrediens: erue me de manu fratris mei: Gen. 32. si autem aliquis magis succenditur reducendo in memoriam bona opera, quæ egit inquitur Deus dedit ei gratiã ad faciendum illa, bonum est, quod enarrat perfectiones, quas Deus ei dedit, & bona opera, quæ egit, & talis est oratio Salomonis

Oratio quid.

Modus orandi.

F Sapientia 8. & 9. ita nunc fit hic: quia Ezechias incedebat magis enarrando bona, quæ fecerat, ideo oratio enarrauit illa, & sic non peccauit, sed prudenter egit. Ad rationem in contrarium dicendum, quod si Ezechias dixisset ista ad laudandum se, præsumeret de sanctitate sua, & tunc peccaret, quia coram Deo presumebat: nam coram Deo debet homo se humiliare, sicut dicit beatus Petrus: humiliamini sub omnipotenti manu Dei prima Petri, cap. 2. & in tantum debet homo se humiliare, quod reputet se quasi asinum coram Deo. Sic dixit Dauid Psal. 73. Ut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecũ, sed non dixit hoc Ezechias ad se laudandum, sed ad se incedendum in amorem Dei, & ad profectionem ad miserendum sibi, & cum magna cordis amaritudine.

Oratio facta cum humilitate.

G Cũ autem dicitur de illo pharisæo, qui se laudauit coram Domino, dicendum, quod non est simile, quia ille laudabat seipsum, & dicebat cum intentione laudandi præsumens de sanctitate sua, Ezechias autem non præsumebat. Secundo, quia ille pharisæus contemnebat, & vituperabat reliquos in oratione sua laudando seipsum, & Ezechias neminem vituperabat, sed solum enarrabat paruitatem cordis sui. Patet hoc ex uerbis Christi: nam Luc. 18. dicitur, quod Christus dixit istam parabolam ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernebantur ceteros. Patet etiam ex uerbis Pharisæi: nam dixit: gratias ago tibi Deus, quia nõ sum sicut ceteri hominum: raptiores, iniusti, adulteri, uelut etia hic publicanus: ieiunio bis in sabbatho, decimas do omnium, quæ possideo: non ergo fuit irreprehensibilis Ezechias, sicut pharisæus ille.

Quare Ezechias fleuit fletu magno. Quæst. VII.

QVAERETVR, ulterius, quare Ezechias fleuit fletu magno. Respondendum, quod Ezechias sciebat, quod Deus exaudiebat homines contritos corde, sicut dixerat Dauid Psal. 50. Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Patet hoc exemplo: quia Achab fuit pessimus inter reges Israel, præcedens lib. cap. 16. & 21. & Deus prænuiciat uir contra ipsum poenas grauissimas per Eliam, qui humiliatit se, & induit sacco, & ieiunauit ambulans demisso capite, & Deus transtulit sententiam ab eo ad posteros: præcedenti libro, cap. 21. ita nunc Ezechias uolens placare Deum contritus est corde coram eo flens nimis, credens, quod eum sic placaret. Alia causa fuit, quia dolebat nimis Ezechias, quod in ætate tam florida raperetur, quia erat adhuc iuuenis: unde ait: ego dixi in dimidio dierum meorum, uadam ad portas inferi: Isa. 38. Tertio dolebat amarissime, quia moriebatur, & non relinquebat filiũ, & iste dolor erat grauissimus in eo propter duo. Primo ex communi opinione Iudeorum: nam quãdo aliquis moriebatur, & nõ relinquebat posteros putabat se omnino mori, & tunc debeatur nomẽ suum: si autem dimitteret successores, non moriebatur omnino, quia manebat nomẽ suum in posteritate sua. Sic enim dicitur Ecclesiast. 30. Mortuus est, & quasi non est mortuus pater eius: dereliquit enim filium similem sibi. Vnde Saul orauit nimis perens à Dauid, quod non deleteret posteritatem suam, ne deleteretur nomen suum de domo patris sui, supra primo libro, cap. 24. Secundũ erat speciale in Ezechia, quia ipse erat rex, & non relinquebat aliquẽ, qui succederet in honore, & potestate sua, sed oportebat, quod transiret ad alienos. Quod autem non haberet tunc Ezechias filium, patet: Manasses enim filius suus succedit ei in regno: & tamen, quando incepit regnare, erat annorum

norum duodecim, ut patet sequenti cap. & 2. Paralip. 33. vixit tamen Ezechias quinddecim annis post istam sanitate præstitã: ergo tribus annis post hoc genuit filium suum primogenitum, qui successit ei in regno: ante hoc autem nullum habuerat filium, uel si habuerat, iã non supererat, quia Manasses successit in regno, qui natus est post hanc ægritudinem: si tamen aliquis alius de filijs Ezechia prioribus tũc esset, non succederet Manasses, sed ille, qui esset maior natu. Pro hoc autem magis dolebat, quã pro morte sua, sicut ait Iosephus 9. Antiquit. scilicet, uidebatur autem & alia angustia magna regi, eo, quod filios nõ haberet, & quod moriturus esset, desolatam relinquens domum, nec successorem sui generis habiturus. Dunque nimis in hac parte fatigaretur, rogauit Dominum, ut paruus ei tempore uitam concederet, donec filios habere posset, & non prius anima priuaretur, antequam fieret pater. Cui miserus est Deus, quia non dolebat, eo quod priuandus esset bonis imperijs, sed ut filios haberet, qui in eius principatum succederent. Et antequam. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet, mirabilis sanatio, & diuiditur in tria: quia primò à Deo sanitas conceditur: secundò mirabiliter morbus opere Isaiæ expellitur ibi. Dixitque Isaias. Tertium signum mirabilis pro perfecta sanatione tribuitur ibi. Dixit autem. Circa primum dicitur. Et antequam egredereur Isaias medium porte atrij. Atrium uocabatur aliquod palatium magnũ in domo regis, in quo conueniebatur ad iudicia. Et postq Isaias nunciauit Ezechia, quod moriturus esset, recedebat ab eo, & quod nondum peruenisset ad exteriorem portã palatii regis, sed erat adhuc in medio atrij, Deus locutus fuit sibi, reuocando sententiam, in quo significatur uelocitas Dei in remissione poenæ, quando aliquis conuertitur: nam illico, ut Ezechias locutus fuit uerba ista, scilicet: memeto, quod ambulauerim corã te in ueritate, & corde perfecto, Deus remisit poenam, & ideo nondum egressus fuerat Isaias de domo regis, quando iussit ei Deus, quod rediret ad nunciandum, quod non moreretur. Factus est sermo Domini ad eum, dicens: reuertere, & dic Ezechia, duci populi mei. Scilicet, Deus locutus est Isaiæ immutando eum propheticè iubens, ut iret ad Ezechia ad denunciandum sententiam reuocatam. Et uocatur Ezechias dux populi Dni: quia erat rex Hebræorum, qui erat populus Dei. Sic & Saul uocatur dux populi Dei, supra primo lib. cap. 9. & 10. Hec dicit Dominus Deus Dauid patris tui. Vocauit se Deum Dauid, licet esset Deus aliorum, eo quod Dauid erat excellentior alijs regibus: etiam quia ipse magis placuerat Deo, qd ceteri. Sic enim Deus uocatur interdum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Exod. 3. & Matth. 23. quia isti tres patriarchæ fuerunt excellentiores reliquis in ueteri testamento, & eis factæ fuerunt pmiffiones. Audini orationem tuam, & uidi lachrymam tuam. Scilicet, exaudiui eam ad faciendum, quod petis, & uidi lachrymam tuam, scilicet, acceptando eam. Et ponitur lachryma pro multis lachrymis, sicut dicitur Exo. 8. Venit musca grauissima, i. multæ muscæ: & Psal. 77. Misit in eos cynomiam, i. cynomias multas: ponitur tamen Isa. 38. in plurali. f. Audiuisti orationem tuã, & uidi lachrymas tuas. Et ecce sanauit te. Id est, ex nunc sanauit te, ut iam moriaris, sicut aliàs necessariò moriturus eras. Die tertio, ascendes templum Domini. Id est, nũc eris curatus, licet non plenè, & tamen die tertio eris tam plenè curatus, quod poteris ascendere in templũ Domini, & ascendes illuc. Et addam diebus tuis quindecim annos. Scilicet, uita tua naturaliter nunc terminanda erat, & tamen ego addam tibi quindecim annos ex hoc. Et sic cognouit Ezechias tempus mortis suæ

A per quindecim annos prius. Sed de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, i. tu solũ petisti, qd liberaeris à morte: Deus autem concessit tibi plus, scilicet, qd et eruat te de manu regis Assyriorũ. Ista est conditio Ieri, quia cum sit liberalissimus, cum aliquis iuste petat, nõ solum dat ea, quæ petuntur, sed etiam ea, quæ non petuntur. Sic fuit de Salomone quando orauit Dominum pro sapientia. Nam non solum concessit ei sapientiam, sed etiam diuitias, & gloriam, præcedenti libro, cap. 3. Ex hoc autem patet, quod supra dicebatur, scilicet, quod quando sanatus est Ezechias, nondum percussus fuerat ab Angelo exercitus Assyriorum, quia aliã iam liberatus esset Ezechias de manu regis Assyriorum: sed dicendum est, sicut declaratum fuit præcedenti cap. f. qd modico tempore postquã uenit Senacherib ad terram Iudæ dum adhuc maneret in ea factum est hoc: Et protegam urbem istam propter me. Id est, propter gloriam nominis mei, scilicet, ut ostendam mentitum fuisse Senacherib, qui dixit, quod non posset Deus liberare de manu eius Ierusalem. Etiam propter nomen meũ, id est, propter cultum, qui tribuitur nomini meo in tempore isto. Et propter Dauid seruum meum. Scilicet, ille fuit maioris meriti, quã alij reges: ideo omnia bona, quæ faciebat Deus regibus de stirpe Dauid, faciebat, ppter ipsum Dauid, & hoc quia promiserat ei, quod manerent semper reges de stirpe sua: & tamẽ si tradita fuisset ciuitas in manu Senacherib, translati fuissent Iudæi in Assyrios, & cessasset regnum de domo Dauid.

Quomodo Isaias dixit Ezechia ex parte Dei: morieris, & non uives, cum tamen non fuerit. Quæstio VIII.

QVAERETVR, ulterius, quomodo Isaias dixit ad Ezechiam ex parte Dei: morieris, & nõ uives, cum nõ fuerit postea sic factum. Respondendum, quod Deus præcognoscit omnia quales euentus habitura sint, & non potest aliqua res fallere cognitionem eius: & tamen circa prænunciationem, quam ipse facit per pphetas considerandum est: qd si Deus prænunciaret res, sicut ipse cognoscit, necesse esset semper sic euenire, sicut prænunciaretur: & tamen non prænunciat semper eo modo, quo cognoscit: ideo aliquando id, quod ipse prænunciat, euenit, & aliquando non. Non tamen fallitur Deus in hoc: quia ipse scit qualem euentum res habitura est, & ipse prænunciat eam sicut est: & ideo semper uerum dicit, quãquam interdum uideamus euenire aliter, quã ipse dicit. Pro quo considerandum, qd res pũt multipliciter considerari: uno modo sicut est in cognitione Dei: & tunc est necessaria, nec potest defecti euentus eius: quia quocunq; modo uelimus rem uariari, illo modo scit Deus an res uarianda sit, uel non: alio modo consideratur res, prout est in principijs naturæ, sicut si loquamur de uita hominis extendenda, uel non: & de multitudine fructuum, uel sterilitate terræ: & isto modo res habet se determinatã ad euenire sic, uel aliter: & tamen iste euentus pũt permutari per causam superiorem, scilicet, per Deum. Alio modo considerantur res prout sunt in merito, uel demerito nostro, scilicet, qd homo mereatur bonũ sibi tribui, uel malum sibi irrogari: & isto modo res est mutabilis, quia pũt que meretur postea demereri. Accipiẽdo primo modo res dicendum, qd cum Deus prænunciat res sicut sunt in cognitione sua, nunq; permutat euentus earum: & ista uocatur prophetia secundum diffinitionem Dei, uel secundum firmã scientiam eius, qd dicimus impermutabile. Accipiẽdo secundo modo offendi res, si Deus secundũ illum modum loquatur, poterit permutari prophetia: ut potest si aliquis annus

Prophetia qd potest mutari, & qd non.

nus naturaliter sterilis futurus est, & Deus prenūciat illud per prophetam, illud sic euentum esset naturaliter: & tñ si Deus voluerit misereri hominibus faciet annum pluuiosum, & vberem, & tñc prophetia sua mutabitur: quia non prænunciavit sicut erat in cognitione sua, sed sicut erat res in suo principio naturali. Et iste modus fuit in pñtenti: s. q. Ezechias naturaliter non poterat plus vivere, eo quod illa ægritudo erat ad mortem: & sic prænunciavit Deus: morieris, & non viues. Sciebat tñ Deus, q. non moriturus erat Ezechias, sed q. doleret de peccato suo, vel oraret pro pœna sibi auferenda, & Deus sibi illam auferret, & ideo mutata est prænūciatio. Tertio modo accipiendum, dicendum q. cum Deus prænūciat res, sicut se habent in merito, vel demerito nostro, pphetia est valde mutabilis: nam qñ homo fuerit in bono statu, & secundum illum Deus disponit eum ad aliq. prosperitatem, pñūciabit sibi aliqua bona futura, & si peccauerit, frustrabit illa prophetia, & nō eueniet ei bona, sed mala, licet sine cōditione bona promissa fuerint: sicut aut fuerit aliquis in peccato, Deus iudicat de illo secundum illum statum, q. est dignus tanta, vel tanta pœna, & prænūciabit ei illam euenturā, & si postea doleat de peccato suo, non eueniet pñūciatum: & de hoc intelligitur Iere. 18. f. repente loquar de regno, & gente, & c. i. repente mutatur prophetia illa, sicut repente mutantur merita, & demerita nostra. Et sic dicendum, q. non est inconueniens, q. euenierit istud aliter, quā Deus prænūciauerit per Isaiam: quia ipse loquebat de isto euentu prout erat in sua causa naturali: & tñ secundum causā naturalem moriturus erat Ezechias, ideo prænūciavit mortem Isaias, nec pp hoc debet dici pphetia falsa, quia nō euenit, sicut p ipsam prænūciat: quia ad intentionem, ad quā prophetia dī, semper vera est: & tamen nos nescimus ad quam intentionem dicat.

Cum prophetia, quæ est de re secundum quod est in cognitione Dei sit semper certa, & necessaria, an expedit omnes prophetias esse de rebus, ut sunt in cognitione Dei. Quest. LX.

QVAERETVR vterius, cum res prænūciata non sit euentura semper, sicut est in sua causa naturali, nec sicut est in merito, vel demerito nostro, & semper euentura est, sicut est in cognitione Dei, quare non sunt oēs prophetie de rebus, sicut sunt in cognitione Dei, vt sic essent certissime. Respondendum, q. non fuit bonum oēs prophetias esse secundū firmam Dei scientiam: quia si sic essent omnino essent inuariabiles, & tollerent locum maioris meriti, & interdum daret locus peccandi, vt potest si Deus prænūciaret de aliquo homine, q. euentura erant ei talia, vel talia bona, sciret istud esse necessarium, & nō curaret vacare operibus bonis, quia sciret, q. siue bonum, siue malum faceret, siue cresceret in virtute, siue maneret in eodē statu, semper erat necesse, vt euenirent bona prænūciata: & sic homines efficerent pigri ad bonum, & etiam laxarent ad malum. Cum autem prophetia dicitur secundū meritum, vel demeritum nostrum, scimus, q. potest mutari, & mutabitur mutato merito nostro: ideo tñc conatur benefacere, vt non varient bona nobis promissa, & sic est tunc vtilis prophetia ad incitandū nos in bono opere. Sic est de malo prænūciato: quia si illud esset necessarium, qñ prænūciatum esset q. aliquem, nō curaret ille orare Dñm, nec vacare bonis operibus, vt amoueret illud malum scīs impossibile esse amoueri: ideo maneret semper in peccatis, & forte declinaret ad peiora: cum autē credit, q. malum prænūciatū potest tolli p orationem, & p bona opera, conat vt au-

ferat illud p bona opera: Ideo melius est pphetiam esse mutabilem, q. immutabilem: vnde ipsi pphetæ qñ prænūciabant mala q. aliquas gentes ipsi consu lebant illis, q. humiliarent coram Dño, & affligerēt se, vt De^o misereret illis. Sic patet de Ioel, c. 2. Et ita nunc Ezechias sciens prophetiā posse mutari, plorauit, & orauit deuotē, & mutata est. Sic et in Ninuītis fuit, q. ieiunauerunt, & humiliauerūt se in sacco, & cinere: Ionæ 3. Quāq. ergo prophetiæ de reb. secundum, q. sunt in cognitione Dei sint certiores, tamen vtiliores sunt, q. sunt de rebus, secundū q. sunt in causa naturali, vel in merito, aut demerito nro, & decuit, q. potius vteret Deus talib. prophetijs, q. alijs: & istud verū est qñ prophetie dicebant ad illos, quorū intererat, siue ad bonum, siue ad malum, q. tunc est locus incitationis ad bonum p tales pphetias: qñ tamen pñūciatur vni genti bonū, vel malum, q. euenturum est alteri gēti, de quo nihil pertinet ad illam, expedit, vt dicat secundū, q. res est in Dei cognitione, & non secundū meritum, vel demerita nra: quia sicut non pertinet ad vnā gentem consiliari de his, q. sunt agenda per aliā ad ea distantem, vt patet 3. Ethīcorum, ita non pertinet ad vnā gētem mereri, vel demereri loco alterius, nisi nimis remotē, inquantū vnā potest orare pro aliā: ideo in tali casu non expedit prophetiam esse mutabilem. De prophetijs autē quō aliquando in quibusdam materijs dantur vt cōter secundum Dei cognitionem, & in alijs secundū merita, vel demerita, declaratum est Deuter. 18.

An Isaias crediderit Ezechiam certissime moriturum. Q. X.

QVAERETVR vterius, cū Isaias prænūciavit istud Ezechie, an sciebat, q. mutandum erat, vel putabat, q. certissime euenire mors Ezechie. Respondendum, q. qñ prophete intelligant ea, q. Deus loquitur ad eos, tñ non oportet, q. ipsi sciant semper ea, q. Deus prænūciat p eos, sic inuariabiliter eueniēt, vel sint aliquo modo variabilia: Sic patet de Moyse, cui Deus reuelauit, q. non introiret in terrā Chanāā trā secundo Iordanem: Num. 27. & tñ post hoc orabat se pe Dñm, vt permitteret eū intrare quousq. eū Deus prohibuit orare, Deut. 3. Ex hoc autē euenit, q. interdū pphete putant aliq. prophetiam p eos dictam esse secundum cognitionē Dei: & tñ est secundum merita nra, & interdū putant, q. est prophetia dicta secundū merita nra, & est scdm firmam Dei cognitionē. De primo patet, quia pphetia dicta q. Ninuītis fuit secundū demerita eorū: & tñ Ionas, qui dixit illā, putauit q. erat secundū firmam Dei cognitionem, vel aliquo modo credidit, ideo noluit manere in vrbe, sed egressus manebat extra aspiciēs, qñ euerteret vrbs, vt patet Ione 3. & 4. De secundo patet in Moyse, ad quē dicta est pphetia scdm Dei cognitionē de non transeundo Iordanē, & putabat, q. erat scdm merita, & demerita: ideo orabat semper se permitti intrare quousque phibitus est, Deut. 3. Sic et Samuel pñūciavit regnū auferendum esse de stirpe Saulis, & erat pphetia ista scdm Dei cognitionē, & ipse nesciebat: ideo orabat, & lugebat semper pro Saule, quousque Deus phibuit lugere, sup. 1. lib. c. 15. & 16. de Isaiā autē dicēdū nunc, q. ipse sciebat istā prophetiam posse dici secundum cognitionē Dei, & esset immutabilis, vel secundum cōditionem naturā, aut meritum Ezechie, & esset mutabilis. Dicendum tñ, q. ipse nō credidit eam dictam secundum merita Ezechie, vel cōditionem naturā, nec etiam dubitauit, quo istorum modorum intelligeret: sed credidit certissime, q. intelligebatur secundum cognitionem Dei: & sic putauit mortem Ezechie necessariō euenturam. De primo patet,

patet: quia si sciuisset Isaias istam prophetiā dictā secundum conditionem naturę, vel merita Ezechie, & esse mutandā, qñ ipse prædixisset Ezechie: morieris, & nō viues, nō recessisset ab illo, sciens q. ipse doleret, & Deus mutaret prophetiā: & tñ recessit ab illo tanq. credēs, q. nullū remedium erat in hoc, ideo credidit eam immutabilem. Secundō patet: quia qñ Isaias recedebat ab Ezechia, denunciata sibi morte, Deus locutus est sibi, vt rediret ad Ezechia ad denūciandum, q. viueret: & tñ si Isaias sciuisset istā pphetiam mutandam, non oporteret, q. Deus ei hoc notificaret nunc, sed mansisset Isaias apud Ezechia: & qñ videret, q. Ezechias dolebat, & flebat, denunciaret ei prophetiam mutandā, & q. non moreretur. Quōd autem Isaias non dubitauerit quō intelligeret istā prophetiam, patet: quia si dubitauisset, interpretaretur in saniorē partem, & consulisset Ezechie, vt oraret Dñm, vt mutaret pphetia, sicut Ioel consuluit Iudæis, vt ieiunarent, & affligerēt se, si forte Deus misereretur, & auerteret ab eis pñam, quā pronūciauerat: Ioel 2. & tamen nō consuluit Isaias Ezechie orare: ergo credidit, q. prophetia erat secundum cognitionem Dei, & erat immutabilis.

Deus quomodo locutus est Isaiæ. Questio XI.

QVAERETVR vterius, quō Deus locutus est nunc Isaiæ, quando recedebat ab Ezechia. Respondendum, q. pluribus modis poterat ei loqui, sicut declaratum est præced. capi. & plures illorum possunt nunc conuenire. Primus erat, q. Deus faceret apparere angelum in aliqua effigie, & loqueret ei, & istud non erat nunc inconueniens: q. nō appareret, q. Isaias esset coram aliquibus, qui viderent angelum, & audiret vocem eius. Secundus modus erat, q. Isaias audiret aliquam vocem loquentem ad se, & non videret effigiem loquentis: & etiā iste modus poterat nunc conuenire, si nullus esset præsens, qui audiret vocem istam. Tertius modus erat per immutationem phantasię, siue visionem imaginariā, qualis fit in somnijs, & qñ possibile sit hęc immutationē fieri aliqñ in vigilia, tñ rarissimū est: ideo dicendū, q. nō erat hic iste modus. Quartus modus erat per solā immutationē intellectus in vigilia, q. fit aliqñ cum estasi, & aliqñ sine estasi: non est autem dicēdū, q. hic esset estasi: q. estasi est ad reuelationē rerū magnarum: hic autē non erat aliquid magnum. Alius modus erat sine estasi, & iste est verisimilis: vn de licet quilibet aliorum possit poni, tñ iste verisimilior est: nam licet non appareat, q. aliqui irent nunc cum Isaiā, qñ locutus est ei Deus, satis verisimile est, q. irent aliqui: quia erat vir honorabilis, & propheta, & multi comitarent eū: & tñ si aliqui irent cū eo, nō poterat poni nisi quartus modus reuelationis. s. per solā immutationē intellectus, sicut declaratum est præced. c. de locutione Dei ad Isaiā, cū starent corā eo nuncijs Ezechie: ideo iste modus tenendus est.

Isaias quare non consuluit Ezechie, vt oraret Dominum pro liberatione. Questio XII.

QVAERETVR vterius, quare Isaias nō consuluit Ezechie, vt oraret Dñm, vt mutaret pphetia, cū certū esset, q. ista prophetia secundū se esset dubia, & poterat intelligi secundum cognitionē Dei, vel secundū merita, aut demerita Ezechie, vel cōditionem naturę. Respondendū, q. Isaias dubitare poterat de ista pphetia, an esset dicta secundū cognitionem Dei, vel aliā sicut alij prophete interdū dubitabant de his, q. ipsi pñūciabant: & tñ non dubitabant de his, q. ipsi pñūciabant: & tñ non dubita-

Alph. Toft. super iiij. Reg.

uit quin intelligeret secundū cognitionē Dei: ideo sicut si intelligeret illo modo, esset immutabilis, & frustra esset orare, vel consulere cōtrariū: quia erat inenitabile: ita nunc credidit, q. non erat opus cōsulere, vt oraret: quia credebatur, q. oratio illa nō proficeret ad mutandū Dei propositum, sicut cū Moyses sepe orauit, vt pmitteret transire Iordanē: & tñ non exauditus est, cū pñūciatum esset contrarium, sed prohibitus est orare: Deut. 3. Mortuum autē Isaiæ ad credendū hoc fuit duplex. Primum fuit ex modo reuelationis: quia Deus reuelauit Isaiæ mortē Ezechie per quēdā modum valde determinatū. s. pcepto domui tuę: morieris. n. & nō viues, & sic putauit, q. in oī casu moreretur: secundum fuit: q. Deus mouit cor Isaiæ, vt crederet prophetiā istā dictam fuisse secundum Dei cognitionem, & q. non posset mutari, & q. non dubitaret aliquo modo de illa. Istud autē fuit, vt Ezechias haberet maiorē locū meriti: nā si credidisset Isaias prophetiā istā mutabilem, vel dubitaret de hoc, horreret ipsū Ezechia ad orandū pro mutatione pphetie, & tñc nō esset tāti meriti oīo, & lacrimę Ezechie, sicut nūc, qñ a se ipso mot^o est,

Quindecim anni, quos Deus addidit Ezechie, quomodo accipiuntur: & multa de radice viuendi. Q. XIII.

QVAERETVR vterius de quindecim annis vitę, quos Deus addidit Ezechie, quomodo accipiuntur. Respondendum est, q. intelligitur istos annos additos esse secundum viam naturā: quia non poterat naturaliter superuiuere: quidquid igitur postea vixit, fuit superadditum vitę eius. Et non intelligitur secundū Dei cognitionē: quia Deus præcognouerat Ezechiam viuaturum tanto tempore, quanto postea vixit, & nō fuit aliquid superadditum cognitioni Dei: quia ipse semper scinerat Ezechiam viuaturum istis quindecim annis cum reliqua vita transacta: & sic in rebus, vt sunt in cognitione Dei, non est additio, nec diminutio. Accipiendo tamen secundum naturā fuisse factam additionem, potest dupliciter intelligi: vno modo, q. dicamus Ezechiam fuisse talis compositionis, & mixtionis, q. non posset ei correspondere perihodus vitę, nisi vsq. ad triginta nouem annos, etiā si non veniret accidentaliter aliquis morbus, alio modo, q. Ezechias haberet maiorem perihodum vitę: vt potest, q. posset viuere octoginta, vel nonaginta annis, nō incedere aliquo morbo: & tñ nunc q. incidere morbus grauis naturaliter moritur^o erat, nec poterat extendi vita eius, nisi miraculosē. Accipiendo primō modo, dicēdum, q. Deus propriē addidit quindecim annos vitę: quia complexio sua erat talis, secundum quā nullo morbo etiam incidente non poterat extendi vitā in eo: ideo nunc ad hoc, q. viueret istis quindecim annis, oportebat, vt Deus daret ei alium modū complexionis mutando pristinam qualitatem, secundū quā posset iam naturaliter continuari vitā per quindecim annos. Accipiendo autē secundo modo, dicēdū, q. non superadditi fuerunt propriē vitę Ezechie aliquot anni, sed solū fuit ablatū impediens: nā si non accidisset iste morbus, posset vitā Ezechie secundū perihodum suā extendi vsq. ad octoginta, vel nonaginta annos, & nunc iste morbus incidens prohibebat: Deus autem abstulit illum, & mansit Ezechias potens viuere multo tempore naturaliter, etiam si non daretur aliqua qualitas specialis ad adiuuandū complexionem suam, vt posset extendi vitā in illo. Differentia autē istorū duorū modorū apparet in rebus naturalibus: nam aliquando res naturales habent potentiam ad agendū aliquid in certo gradu, sicut

Cc

sicut caliditas ignis, quæ possit comburere in decem gradibus: si autem sit combustibile resistens in duodecim gradibus, non poterit fieri actio: si tñ postea ista caliditas adiuuetur ab alia ad hoc, qd possit comburere illud combustibile, erit aliqua potentia collata isti caliditati ad agendum, quam non habebat: & ideo illa operatio non conuenit isti caliditati secundum naturam suam primam, sed per aliquid additum. Si tñ sit caliditas decem graduum, & sit combustibile resistens in duobus gradibus, & ponat aliqd phibens comburere. s. aliquid qd mediet inter ignem, & combustibile: & tñ impossibile erit, qd ignis comburat, & ablato illo impedimento, comburet & tñ propter hoc nõ confert aliq virtutē ipsi igni ad comburendum ille, qui auferit prohibens: qd secundum suam virtutē primam poterat hoc agere, nisi impediretur. Et sic nimis differunt isti duo modi: quia primus modus est maioris virtutis, qd secundus, & tamen quia neutrum istorum poterat fieri naturaliter. s. qd daretur noua perihodus durationis alicuius, cõpleta perihodo, qd conueniebat sibi à natiuitate, vel qd impedimētum vitæ impossibile euitari secundum naturam tolleret, ideo quocunq; modo fuit miraculū. Cõsiderandū vterius, qd idē dubiū accidit de morte Ezechie. s. an mortuus fuerit: quia cõpleta est perihodus vitæ suæ, vel quia accidit aliquis morbus vitæ abscondēs. Dicendū, qd si ponamus primò modo fuisse additos quindecim annos Ezechie, pōt dici, qd Deus dedit Ezechia talē virtutē in cõplexione, qd reformauit, qd secundum illā possit extēdi vita quindecim annis: & dato, qd non accideret aliquis morbus terminanda erat in quinquagesimo anno. Alio modo poterat esse, qd vita possit extēdi plusq; quindecim annis: & tñ qd Deus sciebat aliqd impedimētū euenturū esse, qd non duraret vita, nisi quindecim annis. Ponen- do autē secundum modū dandi istos quindecim annos, dicendū est, qd Ezechias possit maiori tpe viuere, si nullus morbus accidentaliter eueniret: & tamē accidit aliquis morbus, per quē vita terminata est: & quia Deus sciebat, qd accidere debebat iste morbus post quindecim annos dixit se dedisse Ezechia quindecim annos vitæ. Dicendū autē, qd licet possit tenere alius modus supra assignatus: s. qd non poterat extēdi vita Ezechia, nisi p quindecim annos, et si nõ incidere morbus, tñ rationabilius est tenere, qd perihodus cõpetens Ezechia erat ad magnum tps post istam sanationē. s. ad quadraginta, vel quinquaginta annos: & tñ de istis non vixit, nisi quindecim: qd patet: quia qñ aliquis viuit p totā perihodū suā, qd forte in nullo reperit, non euenit ei aliquis morbus, qd naturaliter occidat, sed paulisper fit resolutio in corpore, & debilitant vires vegetatiuæ, quo vsq; deducant ad talē terminū, in quo iā non possint corpus vegetare pp paruitatē suā, & quia mixtū est iā multū impurū consūm pro humido naturali, qd habebat secundum speciem à natiuitate. Et tunc oportet, qd in hō tpe ante mortē sit homo impotēs ad multas operationes, sicut qd viuit plusq; centū annis magno tpe anteq morianē est in eis vita inutilis: si ergo fuisset cõpleta perihodus in Ezechia oibus istis quindecim annis fuisset impotēs, quasi vir grandis senio fractus, & sic esset ei vita molesta: ea tñ, qd Deus confert, sunt excellentiora, qd illa, qd naturaliter cõferunt: ideo esset Ezechias post istā sanationem robustior, qd prius, vel salte tñ robustus: & oēs operationes sue essent expeditæ, sicut prius, ita vt esset vita ei iucunda si cut est vita iuuenilis, vel virilis. Et sic patet, qd Ezechias postq sanatus est, poterat viuere forte plusq; quinquaginta annis, si nullū impedimētū ei accideret: & tñ pp morbum, sicut aliās moriturus erat mortuus est.

An Ezechias potuisset mori ante quinquagesimum annum, ferro, vel aliquo casu, seu morte violenta. Questio XLIII.

QV A E R E T V R vterius, si poterat Ezechias mori ante istos quindecim annos aliquo casu. Respondendum, qd non est dubitandum, quin data esset virtus Ezechia in corpore, per quam possit cõtinuari vita quindecim annis, sed dubium est, si morbus eueniens possit abbreviare terminum illū, vel si possit accidere mors violenta, vt igne, vel ferro, aut aliās. De primo dicendū qd etiam non est dubitandū, qd Deus poterat nunc dare corpori Ezechia tā plenam virtutē, qd ante istos quindecim annos nõ possit accidere aliquis morbus, cui non resisteret, & sic cõtinuaret vita. De secundo autē est dubiū: qd mors violenta potest sequi in quocunq; licet sit bonæ cõplexionis, & erit impossibile resistere, nisi sit immortalis, vt per ignē, vel ferrum, vel aquā. Aliquis ergo dicit, qd intelligebat istud dictū Dei. s. qd dabat Ezechia quindecim annos vitæ i. qd non possit mori ante illos cõpletos nisi violenter occideretur. Si tamē istud dicat cõcessio Dei, vt modica, & nimis incerta: qd mors violēta poterat accidere multipliciter: iō ita esset incertus nunc Ezechias, si viuaturus esset salte p annum, sicut si nihil ei diceret, ideo nõ vñ sic dicendū. Aliquis ergo dicit, qd non poterat mori Ezechias intra istos quindecim annos morte naturali, vel violēta: & sic esset sibi certa vita p totū istud tps. Sed dicendū, qd istud est durū: qd oportebat tñ Ezechia esse immortalē, cū illa naturalia nocua nihil ei nocere possent: & tñ non est immortalis, qd aliquādo morit, sicut ipse postea mortuus est. Nisi forte dicat, qd Deus concessit Ezechia tpe quodā dotē impossibilitatis. s. pro istis quindecim annis, qbus vixit ita, qd nunc nõ poterat pati, sicut si esset xerē impassibilis: & tñ preteritis illis abstulit istā dotē, & tñ potuit mori Ezechias, & mortuus est naturaliter. Sed dicendū, qd etiam istud satis durum est: quia Deus non conuenit dare alicui homini talem impassibilitatē quando viuit. Dicendū ergo, videtur aliter. s. qd in istis quindecim annis Ezechias fuit passibilis, & poterat mori quacunque morte violenta: & tamen Deus sciebat, qd non accideret ei aliqua mors violēta, sed qd post illos quindecim annos accideret aliquis morbus ei, per quem moreretur: & sic prænu- ciauit certissimē vitam Ezechia extendendam per quindecim annos, & ita erat securus Ezechias, quod quindecim annis viueret, & qd nullo casu sibi mors eueniret, sicut si esset mors impossibilis, ita quod ipse esset verē immortalis, & iste modus est conueniens quia ponit certitudinem, & non præsupponit ali- quod inconueniens, vel inconsuetum.

Quare sanitas Ezechie non fuit subito à Deo inducta, sed post tertium diem, & de differentia miraculorum noui, & veteris testamenti. Quest. XLV.

QV A E R E T V R vterius, quare sanitas ista qd à Deo facta est, non fuit plena, ita vt illico, vt Isaias diceret: sanauit te, surgeret Ezechias de lecto fortis sicut prius: nam non fuit perfectē sanus vsq; ad tertium diem cum Isaias dixerit eei: ditertio ascēdes in templum Domini. Aliquis potest dicere, qd immediate sanatus est Ezechias, ita qd possit ascendere in templum Domini, vel facere quæcunq; alia opera sani, & tamen non ascēdit illuc vsq; ad diem tertium. Et istud vñ velle. Ra. Sa dicēs, qd illo die ascēdit in templum ad referendum gratias Deo pro destrudione exercitus Assyriorū: qd tñc fuit destructus.

Difia miraculorū noui & veteris testa.

Sed dicendum est, qd non potest stare, qd immediate sanatus fuerit: nam Isaias dixerat Ezechia ex parte Dei: ecce sanauit te, & subiunxit: die tertio ascēdes in templum Domini, & post hęc intercederūt alia: nam Isaias posuit massam ficorum super vlcus. Si tamen ad verbum Isaię fuisset illico sanatus Ezechias curatum esset vlcus eius, & non poneret Isaias massam ficorum super vlcus. Secundo patet: quia postq Isaias posuit istam massam super vlcus quæsiuit Ezechias, vnde sciret, qd possit ascendere in templū Domini die tertio: & tamen si esset sanatus perfectē nõ peteret signum, immo ipse dixit, quod erit signum: quia Dominus me curauit. Tertio patet: quia Deus dedit signum post hoc de retrocessione solis, & durauit illud signum plus quam per vnam diem, & tamen significabat sanitatem præstandā, ergo nondū præstita erat. Quarto patet: quia si Deus sanauisset Ezechiam perfectē mox vt locutus est Isaias, superfluum esset dicere: die tertio ascēdes in templum Domini: quia mox possit ascendere: ideo dicendū, qd vsq; ad diem tertium non fuit plenē curatus, nec potuit exire domum: tunc autem exiuit vadens in templum Domini. Cum autem quæritur, quare nõ fuit sanatus perfectē illico cum sanitas ista præstita fuerit supernaturaliter: dicendū, qd hoc fuit: quia Deus voluit facere differentiam miraculorum noui, & veteris testamenti: nā in nouo testamento erat perfectior status futurus, & viri perfectiores, & Deo volebat eis concedere perfectiorem modum faciēdi miracula, quam patribus veteris testamenti. Erat autem differentia perfectionis: quia mox vt orabat isti, non fiebat miraculum, sed cum aliquandiu orauissent. Etiam non faciebant miracula, nisi pmissis quibusdam ceremonijs. Patet hoc de Elia, qui quando petiuit pluuiam, septies orauit antequā veniret: præced. lib. cap. 18. & tamen patres noui testamenti ad primum verbum exaudiebantur, & fiebat miracula per eos, sicut patet de claudio sanato per Petrū vno verbo Act. 3. Patres etiam veteris testamēti faciebant ceremonias multas, antequam sequeretur miraculum, sicut patet de Elia suscitante filium Sarepranā: nam ter orauit pro ipso, & ter incubuit super eum, & calefecit carnem eius incubendo super eum sup. 4. patres autem noui testamenti quādo suscitabant aliquos mortuos, non incumbebant super eos ad calefaciendum carnem eorum, sed orabant, & illico surgebant mortui, vt patet de beato Petro suscitante Dorcadem Act. 9. Ita nūc fuit in sanatione Ezechie: quia Isaias fuit minister huius, & voluit Deus, qd non fieret illico, sed per tres dies adhuc duraret inualetudo, & die tertio perfectē sanatus est. Aliter potest dici, qd Deus noluit hic facere miraculum subito: nam etiam aliquando factum est sic in nouo testamēto, sicut quādo Christus sanauit quēdam cecum, qui non vidit mox perfectē, sed videbat homines tanquam arbores, & postea paulatim incepit videre quousque vidit plenē sicut ceteri: aliqui autē sanabatur illico, sicut de paralitico, cui dixit: tolle grabatum tuum, & ambula: Ioan. 5. & etiā in veteri testamento aliquando fiebant miracula subito, sicut quando petiuit Elias ignem de cœlo super sacrificium: præceden. lib. cap. 18 & quando petiuit ignē sup quinquagenarios sup. 1. Sed istud rari⁹ erat.

Quis fuit dies tertius, quo Ezechias ascendit in templum. Questio XLVI.

QV A E R E T V R vterius, quis fuit iste tertius dies, quo Ezechias ascendit in templū. Rñdet Ra. Sa. qd fuit dies, quo exercitus Assyriorū percussus est ab angelo, & ipse sciens hoc ascēdit in templū Dñi ad referendum gratias pro illo beneficio. Sed dicendū, qd non potest stare, qd immediate referendum gratias pro illo beneficio. Sed dicendū, qd non stat: nā necesse est, qd ista sanatio Ezechia fuerit plus quam vno anno, vel duobus ante percussionē exercitus Assyriorū: qd patet: qd Senacherib venit in Iudæā anno quattuordecimo regni Ezechia supra 18. & mansit ibi tribus annis, vel quasi, vt probatum est, præced. ca. per doctrinā datā Ezechia de nõ seminando in duobus annis, sed in tertio: ideo oportet, qd maneret Senacherib in Iudæa, & Aegypto antequā percuteret exercitus suus vsq; ad finē decimi septimi anni, vel quasi regni Ezechia, si accipit ann⁹ quartus decimus, vel consummatus sup. 18. si autem erat incipiens, qñ venit Senacherib, oportet, qd manserit ibi vsq; ad annū decimū sextū Ezechia, & tñ necesse est, vt ista sanatio Ezechia facta fuerit in fine anni quattuordecimi sui, vel in principio quattuordecimi: ergo fuit saltem duobus annis ante percussionem exercitus Assyriorū. Patet hoc, quia Ezechias vixit annis quindecim post istam sanationem, vt patet hic: & tamen tota duratio regni sui fuit solū vigintinouem annorum, sup. 18. & 2. Para. 29. ergo solum transierat de regno suo anni quattuordecim, quando facta est ista sanatio. Et sic tenendum est. De isto autē tertio die dicendum, qd fuit ille, in quo Ezechias perfectē sanatus est, & potuit ascendere ad templum Domini ad orandū, & referendū gratias pro sanatione, cum ante hoc non fuisset plenē curatus. Dixitque Isaias. Hic ponit secundū huius partis, i quo mirabiliter morbus opere Isaię expulsi, & dicitur. Dixitque Isaias: afferte massam ficorum. Postq prænu- ciauit ex parte Dei, qd sanatus erat Ezechias, iussit afferri massam ficorum, vt cathaplasma ret eā sup vlcus, & sic curaretur. Quam cum attulissent, & posuissent super vlcus, curatus est. s. serui Ezechia posuerunt massam ficorū sup vlcus ex mandato Isaię: erat. n. quoddā apostema inflatum pestiferū, qd necessariò mortē inflaturū erat. Et dicitur, qd sanatus est Ezechias nõ quidē illico, vt posita est massa ficorū, sed post tres dies, quia tunc potuit ascendere ad templū Domini. Vñ dicitur, qd curatus est. i. qd cessauit dolor vlcis, & inflatio, quia prius dolor erat magnus, & inflatio.

An vlcus Ezechie sanatum sit naturaliter posita massa ficorum. Questio XLVII.

QV A E R E T V R, an istud vlcus sanatum est naturaliter posita massa ficorū. Aliquis dicit, qd sic: qd Isaias iussit afferri massam ficorū, & poni sup vlcus: si tñ non sanaret naturaliter, nõ proficeret positio illa, & consequenter non iuberet illud Isaias: ergo naturaliter sanatus est Ezechias. Secundo patet: qd ista sanatio facta est p successione: nam post tres dies sanatus est: talis autem est operatio naturæ. Si verò supernaturaliter sanaretur, illico fuisset sanatus, & non die tertio: ergo fuit naturaliter sanatus. Tertio patet: quia dicitur, quod cū posuissent massam ficorum super vlcus curatus est Ezechias: ergo à massa ficorum proueniebat sanitas. Rñdendū, qd non fuit sanatus naturaliter p massam ficorū: nā si naturaliter potuisset sanari tā facili medicamēto, non esset morbus suus ad mortē: & tamen Deus dixit Ezechia: morieris, & non viues: ergo naturaliter non poterat euadere mortem p aliquod medicamentū. Secundo patet: qd si p tale medicamentū potuisset Ezechias tā breuiter sanari cū ipse haberet medicos multos, qd rex erat appouissent ei tale medicamentum: non tamen apposuerunt, sed de salute eius desperauerunt omnes tam medici, quam amici sui, vt ait Iosephus 10. Antiquit. ergo nõ est sanatus naturaliter. Tertio patet: qd Deus dixit Ezechia: au diui ofonē tuā, & vidi lacrimā tuā: Sed dicendū, qd non potest stare, qd immediate referendum gratias pro illo beneficio. Sed dicendū, qd non stat: nā necesse est, qd ista sanatio Ezechia fuerit plus quam vno anno, vel duobus ante percussionē exercitus Assyriorū: qd patet: qd Senacherib venit in Iudæā anno quattuordecimo regni Ezechia supra 18. & mansit ibi tribus annis, vel quasi, vt probatum est, præced. ca. per doctrinā datā Ezechia de nõ seminando in duobus annis, sed in tertio: ideo oportet, qd maneret Senacherib in Iudæa, & Aegypto antequā percuteret exercitus suus vsq; ad finē decimi septimi anni, vel quasi regni Ezechia, si accipit ann⁹ quartus decimus, vel consummatus sup. 18. si autem erat incipiens, qñ venit Senacherib, oportet, qd manserit ibi vsq; ad annū decimū sextū Ezechia, & tñ necesse est, vt ista sanatio Ezechia facta fuerit in fine anni quattuordecimi sui, vel in principio quattuordecimi: ergo fuit saltem duobus annis ante percussionem exercitus Assyriorū. Patet hoc, quia Ezechias vixit annis quindecim post istam sanationem, vt patet hic: & tamen tota duratio regni sui fuit solū vigintinouem annorum, sup. 18. & 2. Para. 29. ergo solum transierat de regno suo anni quattuordecim, quando facta est ista sanatio. Et sic tenendum est. De isto autē tertio die dicendum, qd fuit ille, in quo Ezechias perfectē sanatus est, & potuit ascendere ad templum Domini ad orandū, & referendū gratias pro sanatione, cum ante hoc non fuisset plenē curatus. Dixitque Isaias. Hic ponit secundū huius partis, i quo mirabiliter morbus opere Isaię expulsi, & dicitur. Dixitque Isaias: afferte massam ficorum. Postq prænu- ciauit ex parte Dei, qd sanatus erat Ezechias, iussit afferri massam ficorum, vt cathaplasma ret eā sup vlcus, & sic curaretur. Quam cum attulissent, & posuissent super vlcus, curatus est. s. serui Ezechia posuerunt massam ficorū sup vlcus ex mandato Isaię: erat. n. quoddā apostema inflatum pestiferū, qd necessariò mortē inflaturū erat. Et dicitur, qd sanatus est Ezechias nõ quidē illico, vt posita est massa ficorū, sed post tres dies, quia tunc potuit ascendere ad templū Domini. Vñ dicitur, qd curatus est. i. qd cessauit dolor vlcis, & inflatio, quia prius dolor erat magnus, & inflatio.

Alph. I ost. super iij. Regum.

& ecce sanauit te: ergo non fuit naturaliter sanatus, quia Deus tunc non diceretur sanare eum. Quarto pater: quia ad probationem sanitatis huius facienda, a Deo, datum est signum de retrocessione solis, & istud fuit in magnum miraculum, & non daretur ad probationem rei, quae naturaliter eueniret: quia talis non indigeret probatione: ideo supernaturaliter fuit.

Quinto patet ex verbis Ezechiae: nam dixit ad Isaiam, quod erit signum: quia Dominus me curauit. Etiam ex verbis Isaiam: hoc erit signum a Domino, quod facturus sit sermonem, quem locutus est: & tunc ille sermo fuit. Ecce sanauit te, ergo sanitas supernaturaliter fuit.

Ratio ad primam & contrariam. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod si massa de ficibus non profecisset ad aliquid, non iussisset Isaias ponere illam super vlcus Ezechiae: & tamen non profecit ad sanandum, sed ad aliquid aliud, de quo dicitur sequenti quaestione. Ad secundam dicendum, quod quaquam sanatus est Ezechias post tres dies, non sequitur, quod fuit naturaliter causata sanitas, sed supernaturaliter fuit: quia in veteri testamento saepe fiebant miracula cum quadam successione, sicut pater de suscitatione filij Sareptanae: praecedentibus lib. cap. 17. & de suscitatione filij Sunamitis sup. 14. sic etiam de mundatione Naaman a lepra: nam septies lauit se in Iordane, priusquam mundaretur. Ad tertiam dicendum, quod posita massa de ficibus sanatus est vlcus: & tunc non sequitur, quod massa illa fecit hoc, sed Deus operatus est, quoniam posita fuit illa massa.

Ad secundam. Ad tertiam.

Quare massa de ficibus posita fuit super vlcus Ezechiae, cum eum non sanauerit. Questio XLII.

Quaeritur vltius, cum ista massa de ficibus non sanauerit Ezechiam, quare posuit illa Isaias super vlcus. Respondendum quod, ut aliqui volunt, istud fuit ad ostensionem maiorem miraculi: nam massa ficorum erat contraria sanationi morbi, ideo posita super vlcus potius grauaret aegritudinem augmentando eam, & ad hoc, quod appareret maius miraculum fecit illam ponere super vlcus. Sicut enim in terditu viri sancti volentes facere miracula ad ostensionem potentiae Dei augebant ipsi aliquas grauitates, ut miraculum esset magis notum. Sic fuit in Elia, quando orauit ad Dominum coram toto Israel in Carmelo, ut mitteret ignem super sacrificium suum: nam fecit, quod funderentur duodecim hydrae aquae super sacrificium per tres vices qualibet vice quatuor hydrae, ut sic difficilius esset inflammari sacrificium: praecedentibus lib. cap. 18. Sic etiam fuit in Eliseo, quando voluit sanare amaritudinem, & sterilitatem fontis Ierichontini: nam misit sal in aquas, & tamen sal potius causat sterilitatem, & amaritudinem: ideo quando aliqua ciuitas destruitur, ut sit in aeternum sterilis, aratur, & spargitur in ea sal sicut factum est de vrbis Sichem: Iud. 9. De ista sanatione aquarum patet sup. 2. Ita ergo hic posuit Isaias massam ficorum super vlcus, ut cum sanaretur appareret manifestius diuina operatio. Aliter posset dici, quod Isaias fecit hoc secundum conditionem patrum veteris testamenti, qui quoniam faciebant miracula praemittebant quasdam ceremonias, quae licet viderentur confectae, non conferebant: sicut Elias ad suscitandum filium Sunamitis bis calefecit carnem suam: & tamen ista calefactio non proderat suscitationi, putabatur tamen praesentia ab ipsis prophetis, ut declaratum est praecedentibus lib. c. 17. & supra 4. ubi ponunt motum Eliae, & Elisei facientium hoc. Et sic Isaias Cathaplasmauit nunc vlcus massa ficorum tanquam istud proficeret: & tamen nullo modo adiuuabat, vel saltem non poterat tollere aegritudinem.

Dixerat autem. Hic ponitur tertium huius partis, in quo signum mirabilius pro perfecta sanatione tribuitur, & dicitur. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam, quod erit signum: quia Dominus me curauit. Etiam ex parte Dei: Ecce sanauit te: dixit Ezechias, quod erit signum, quod Dominus sanauit me: & disposuit me sanare. Et quia ascendens sum die tertio templum Domini. Etiam praedixit Isaias, scilicet die tertio ascendens templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos, & quia videbatur difficile, quod Ezechias, qui nunc erat in tanta aegritudine usque ad tres dies, posset perfecte sanus ascendere in templum Domini, petiuit etiam de hoc signum. Cuius autem Isaias hoc erit signum a Domino. i. istud, quod sequitur erit signum, quod Deus tibi dabit. Quod facturus sit Dominus sermonem, quem loquitur est. Ille sermo erat: audiui orationem tuam, & lacrimam tuam, & ecce sanauit te, die tertio ascendens templum Domini. Neutrū autem istorum erat factum, & tamen probatur sufficiens futurum esse per istud signum, quod dabatur. Vis, ut ascendat umbra decem lineas, aut reuertatur totidem gradibus. Intelligendum est ad hoc, quod erat quoddam horologium positum ad solem, in quo erant factae descriptiones horarum per lineas, & sciebantur ibi horae dici per solem. scilicet quia quoniam perueniebat umbra ad talem lineam significabatur, quod erant tot horae, & nunc dixit Isaias ad Ezechiam: Vis ut ascendat umbra decem lineis, id est, ut transeat per decem lineas ultra locum, in quo est subito, vel vis, ut reuertatur totidem gradibus. i. ut retrocedat umbra a loco, in quo est per decem gradus, & vtrunque erat miraculum magnum. Et ait Ezechias: facile est umbra crescere decem lineas. Quia hoc naturaliter fit, & quotidie. scilicet quod si nunc fuerit umbra in prima hora continuo crescet ita, ut perueniat ad decimam horam, quae erit decima linea. Nec hoc volo, ut fiat. Quali dicat, cum hoc sit facile non peto istud, sed contrarium, ut miraculum appareat. Sed ut reuertatur retro sum decem gradibus. Scilicet, quod umbra reuertatur per decem gradus, vel lineas: ista retrocessio umbrae est per motum solis: ideo petere umbram, retrocedere, vel praere erat petere, quod sol retrocederet, vel praerit modo in consuetum. Inuocauit itaque Isaias propheta Dominum. scilicet orauit ad ipsum, ut faceret istud miraculum. Et reduxit umbram per lineas, quibus iam descenderat in horologio Achaz. i. fecit, quod umbra retrocederet per decem lineas, quae sunt decem horae, & iam descenderat sol per illas decem lineas. i. iam transierat illas, ut fecit, quod reuerteretur iterum per illas. Ex quo apparet, quod sol iam declinabat ad occasum, & erat hora diei decima, & fecit Deus, quod sol retrocederet per illas decem lineas. scilicet retrocedendo per spacium decem horarum in caelo quousque rediret ad Orientem, & tunc non mergeretur sub horizontem, sed rediret ad locum, in quo prius fuerat successione naturali: & sic ter describeret sol in eadem die illas decem horas, & lineas. scilicet primo cum naturaliter mouebatur ab Ortum in Occasum: secundo quando contra consuetudinem redijt ab Occidente in Orientem. Tertio quoniam iterum ab Oriente in Occidentem venit, ut compleret dies illa, & iste tertius fuit motus naturalis, & in omnibus his non intrauit sol sub horizontem, sed manebat semper super terram, & dicitur in horologio Achaz, quod Achaz fecerat illud, & posuerat in palatio regis: ad solem, ut per illud cognoscerentur horae diei.

Quare Ezechias petijt signum a Domino, & an peccauerit. Questio XLIX.

Quaeritur, quare Ezechias petiuit nunc signum, & an peccauit. Ad primū rñdet Nicolaius, quod

Signū sanationis Ezechie.

Sol declinabat ad occasum.

non petiuit quasi dubitaret, sed ad ostendendum magis gloriam Dei per signum, quod ostenderet Deus. Iosephus tamen 10. Antiquit. dicit, quod hoc fuit propter dubium: nam erat valde durum, & admirandum hoc, quod dicebatur: ideo voluit habere certitudinem per signum: unde ait: & dum haec Dei mandata propheta dixisset propter nimietatem lauguoris, & ea, quae inopinabiliter promittebantur non credens, signum aliquod, & indicium petijt, ut faceret Isaias, quatenus haec dicenti sibi crederet, & a Deo missum verè crederet. Dicendum, quod vterque modus potest satis stare: nam modus, quem ponit Iosephus satis videtur conuenire literae: nam videtur dubitasse cum dixerit, quod erit signum: quia Dominus me curauit. Si autem tenetur alius modus, etiam est conueniens: quia Ezechias erat vir fidelis nimis, & non dubitaret de verbo Domini per Isaiam, & sic non peteret signum tanquam ad certificationem: quia sine signo erat certus, sed ut magis manifestaretur gloria Dei: quia istud signum esset aliquid miraculum magnum, & illud laudaretur Deus, sicut laudaretur per sanationem Ezechiae. Item hoc verisimile est: quia Ezechias sciebat patrem suum peccasse: quia noluit petere signum a Domino: ideo ipse volebat petere data opportunitate, ne peccaret: patet hoc Isa. 7. nā dixit Isaias ad Achaz: pete tibi signum a Domino siue in profundum inferni, siue in excelsum supra: & dixit Achaz: non petam, & non tentabo Dominum. Et hoc faciebat: quia erat malus, & nolebat dare gloriam Deo petendo signum ab ipso: ideo Isaias increpuit ipsum tanquam peccatū dicens: audite domus Dauid nunquid parū vobis est molestus esse hominibus: quia molesti estis, & Deo meo: quod in hoc, quod voluisti petere signum a Domino fuit molestus ei: quia dedisses ei gloriam petendo signum: Ezechias autem volebat omnino dissimilis esse patri suo, & cum ille reuenerit petere signum fuit facilis Ezechias in petendo, ne videret nolle dare gloriam Deo.

Ezechias an peccauerit petendo signum. Questio XLX.

Quaeritur de secundo, an peccauit Ezechias petendo signum. Respondendum, quod non: quia si peccauisset non dixisset ei Isaias, quod daret signum, nec oraret pro illo: & tunc orauit, ut daretur signum, quod petebat Ezechias, ergo non peccauit. Secundo patet: quia Deus dedit signum illud, quod petebat Ezechias: & tamen si peccaret in hoc, non dedisset ei Deus signum: quia Deus peccatores non exaudit: Ioann. 9. Patet etiam hoc de Pharisaeis, quando petierunt a Christo signum dicentes: magister volumus a te signum videre, qui ait illis: generatio mala, & adultera signum quaerit, & signum non dabit ei. Modus autem, quo non peccauerit petendo signum, patet: quia aut petiuit illud, ut daret gloriam Deo, vel propter dubium: si primo modo non peccaret, sed potius mereret: quia quaecumque sunt ad laudem Dei, meritoria sunt: Si autem petiuit propter dubium etiam non peccabat unde Iosephus 10. Antiquit. excusat Ezechiam, dicens, quod ea, quae ultra rationem sunt, & spe fortiora videntur huiusmodi rebus creduntur esse veracia. Hoc autem intelligendum est verum esse: quia quamquam Ezechias peteret signum, non erat propter hoc infidelis circa diuina promissa: nam si non credidisset Deum posse facere istud, vel dubitauisset de hoc, & propter hoc petiisset signum infidelis esset, & peccaret: & tamen non peteret propter hoc, sed quia nesciret an mittebatur Isaias a Deo, vel ipse veniebat per se ad consolandum eum, & dicebat ista verba: cum autem ostenderet Isaias signum, appareret, quod missus fuerat a Deo. De ista autem missione satis potest Alph. Ios. super iiij. Reg.

terat dubitare Ezechias, nec peccabat dubitando: nam non obligabatur aliquis credere de aliquo, quod propheta esset, vel quod mitteretur a Deo, nisi probaret, & ista probatio non poterat fieri nisi per miraculum: & istum modum dedit Deus Israelitis ad cognoscendum prophetas, an essent veri, vel falsi. Cuius signa ab eis praenunciata euenirent, vel non, Deuter. 13. & 18. quocumque ergo modo peteret Ezechias istud signum non peccabat.

Isai an Deus praedixerit, quod facturus esset signum pro liberatione Ezechiae. Questio XLXI.

Quaeritur, an Deus praedixerat Isaiam, quod facturus esset signum ad liberationem Ezechiae prius quam ipse diceret Ezechiae: vis, ut ascēdat umbra decem lineis, aut ut reuertatur totidem gradibus. Dicendum videtur, quod antequam Isaias loqueretur ad Ezechiam de isto signo, Deus dixerit Isaiam, quod faceret vnum istorum signorum, quod eligeret Ezechias ad ostensionem sanitatis eius: & tunc Isaias dixit Ezechiae an vellent, ut umbra transiret decem lineas, vel retrocederet totidem: & hoc verisimile est, quia non auderet Isaias promittere Ezechiae aliquod de istis duobus magnis signis, nisi sciret, quod Deus vellent aliquod illorum agere. Sed tunc obijcietur: quia dicitur in litera, quod inuocauit Ezechias Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus iam descēderat: si tunc sciret Isaias ante hoc, quod Deus facturus erat istud signum, non oportebat, quod oraret pro eo. Dicendum, quod Isaias sciebat, quod istud signum futurum erat, & nunc non orauit pro eo tanquam impetraret, ut fieret per orationem suam, sed orauit, ut illic fieret, & appareret per hoc, quod ad petitionem suam Deus faciebat, & cum ille accidebat illud ex aliquo errore motus caeli, vel ex aliqua alia speciali causa, quia forte poterat illud Deus agere, sed non pro hac causa, nec ad petitionem Isaiam: & tunc non probaret signum istud, quod Ezechias sanandus esset, ideo debuit ipse clamare ad Dominum, ut post vocem eius inciperet motus sol retrocedere, & appareret, quod propter eum faciebat Deus illud. Simile autem est, quando Moyses faciebat miracula in Aegypto coram Pharaone: nam Deus iubebat ei facere illa, & dicebat ei qualiter faceret, & tamen quando illa faciebat extēdebat manus suas ad Dominum, & orabat, ut sic appareret, quod eo petente ista fierent, ut patet Exodi 7. & vltima ad decimum capitulum. Dicendum est autem, quod postquam petiuit Ezechias signum Deus reuelauit Isaiam, quod promitteret vnum de istis duobus signis: nam interim, ut peteret Ezechias signum permutaret Deus cor Isaiam illustrando mentem eius, & reuelaret ei, quod deberet respondere: sic enim fiebat saepe in Eliseo, ut colligitur supra 4. & ibi declaratum est. Sic etiam erat in apostolis: nam quando quaerebatur aliquid ab eis, non debebant praecogitare quid responderent, sed tunc, quando quaerebatur Deus illustrabat mentem eorum dando quid responderent Matth. 10.

Horologium Achaz, in quo transiuit sol, quale erat, & de figura sua, & de materia. Questio XLXII.

Quaeritur vltius, quale erat istud horologium Achaz, in quo sol transiuit decem lineas, & quare vocatur horologium Achaz. Respondendum, quod vocatur horologium Achaz, quia ipse illud fieri iusserat, & posuit in domo regis, ut per illud cognoscerent horae ad solem. Dicit autem multi cōiter, quod factum est istud horologium de aere Cc 3 altaris

altaris holocaustorum, quod fecerat Salomō, quod erat æneum & magnum, & illud accepit Achaz de templo Domini, & de laminis eius fecit horologiū. Hoc autem dicunt, quia supra 16. dicitur q̄ Achaz fecit auferri altare holocaustorum de loco suo, & iussit q̄ poneretur ibi altare deorum Damasci, quod ipse fabricauerat: & de alio altari dixit, q̄ esset paratū ad voluntatē suam, id est ad faciendum de illo, quod vellent, & sic voluit quōd abstulerit illud de templo, & confregerit ad faciendum horologium. Sed non est verum, quia altare holocaustorum mansit in tēplo mortiente Achaz, quod patet: quia Achaz clausit templum Domini, vt non fierent ibi aliqua cæremonia, & mansit clausum ipso viuente. Ezechias autem in principio regni sui mense primo aperuit templum Domini 2. Paralip. 29. & tunc iussit sacerdotibus mundare templum ab immundicijs idolorum, & sequitur ibidem q̄ dixerint sacerdotes: sanctificauimus omnem domum Domini, & altare holocausti, vasaq; eius, cunctanq; templi suppellectilem, quā polluerat rex Achaz, & ecce exposita sunt omnia coram altari Domini: ergo moriēte Achaz manebat altare holocaustorum in templo, & nō fecit de illo aliquid Achaz, nisi quōd abstulit de loco suo, & posuit in loco eius altare deorum Damasci. Sic enim de cæteris valis fecerat: nam mare æneum deposuit de bobus, quibus sustentabatur, & luterus abstulit de basibus, & dispersit omnia per pauimentum, supra 16. de altari autem dixit, q̄ esset paratum ad voluntatē suam, id est, quōd nihil in eo fieret, sed esset extra locum suum promptum ad quodcunq; Achaz vellent facere de illo: & tamen non incidit sibi in mentem, quōd faceret de eo aliquid, ideo mansit in templo. Vocatur ergo horologium Achaz nō quōd fecerit illud de ære altaris, sed quia ipse iussit illud fabricari de aliqua alia materia, & poni ad solem in palatio regis. Figura autem huius horologii erat ad modum Emispherij facti de ære vel de alia materia, & in centro illius erat quidam stilus surgēs in altum, qui vocatur gnomon, & à radice illius exiebant lineæ facientes æquales angulos, & abscondentes æquales arcus de circumferentia illius emispherij, erantque duodecim lineæ, quarum quælibet designabat vnā horam, sicut est in astrolabio, & per illas cognoscebatur quorū horæ diei essent. scilicet, quando vmbra gnomonis perueniebat ad lineam aliquam designabat esse illum numerum horarum: & ibi sol transiret decem lineas essent decem horæ, & si retrocederet decem lineis esset retrocessio decem horarum.

Figura horologii Achaz.

Quare Deus fecit solem retrocedere per decem lineas, sine decem horis. *Questio XXIII.*

QVAERETVR, quare Deus fecit nūc q̄ sol retrocederet decem lineis. Hebræi quidam dicunt, q̄ Deus fecit hoc ad cōparandum sanctitatem Ezechia & malitiam Achaz patris sui: dicunt. n. q̄ propter malitiam Achaz dies, in quo ipse mortuus est diminutus fuit ab alijs diebus in decē horis, ideo nunc cū liberandus erat Ezechias à morte propter sanctitatem suā, dies creuit decē horis, & ad hoc retrocessit per decem lineas: & sic voluit, q̄ quælibet lineæ faceret mediam horam, & fuerit retrocessio quinque horarum, & reuertit totidem. Sed dicēdū, q̄ istud non stat: quia diminiui diem decē horis erat tantum miraculū, sicut crescere decē horis, & istud est de maximis miraculis, & famosissimis: sicut igitur Deus nunc ostendit istud miraculum ad gloriā nominis sui de augmento diei, & scriptura illud expres-

fit, ita si fuisset miraculū factū in diminutione diei moriēte Achaz scriptura illud expressisset, & tamē nihil expressit: ideo non est verisimile. Dicendum ergo, q̄ Deus voluit in retrocessione solis ostēdere miraculum, & nō differere ab retrocederet sol modicum, vel multum: quia quantum ad potestātē miraculi æquale erat, q̄ sol retrocederet per vnā horam, vel per decem: fuit tamen causa in generali, q̄ retrocessio debuit esse magna ad hoc, q̄ notabiliter appareret, & ab omnibus consideraretur. Nā si fuisset ista retrocessio per modicum horam, vel per modicum tempus multæ gentes essent, quæ non respicerent ad istam retrocessionem, & nō appareret eis miraculum factum esse, & sic maneret in occulto tā excellens miraculū: debuit ergo esse retrocessio magna, vt sic nulla gens esset, quæ nō aspiceret istud miraculum, & stupesceret de isto opere insolito. Alia causa fuit: quia tunc quando facta est ista retrocessio declinauerat sol ad occasum, & erat iam hora decima diei, & supererant duæ horæ ad complementum diei: voluit autem Deus, q̄ rediret sol vsque ad orientem, & non mergeretur sub horizontem oriētalem, sed iterum rediret ab oriente in occidentem: & quia non poterat redire vsque ad orientem quin retrocederet per decem horas, voluit Deus, q̄ retrocederet per decem horas. Alia causa fuit: quia Deus voluit, q̄ omnes gētes viderent istam solis retrocessionem, & sic cognoscerent miraculum, & tamē nō poterant omnes gentes videre istam retrocessionē nisi sol retrocederet per magnum spaciū. Ad cuius euidentiam considerandum, q̄ sol circuit totum cælum de puncto ad punctum in viginti quatuor horis, & paruo plus, & redit de puncto horizontis ad eundem punctum: & sic in tota terra, quæ est ab oriente in occidentem à principio habitationis vsq; ad finē, cum sit medietas totius spheræ, oportet q̄ moretur sol duodecim horis, & sic citius erit sol in horiōte habitantium in oriente, quam in horiōte habitantium in extremo occidentis per duodecim horas, & hoc propter longitudinem ciuitatum inter se. Sic enim ponit Ptholemaeus in librō, quē vocauit Alegraphiam, vbi agit de ciuitatibus totius terræ, & ponit longitudinem orientis ab occidente esse duodecim horarum. Si ergo retrocessisset nunc sol per duas horas solum, cū esset iuxta occasum, vt præsupponitur, non posset redire eleuando se tantum versus meridianum, vt illi, qui erant in oriente extremo posset videre illum retrocedere: cum autem retrocederet per decem horas vsq; ad horiōtē orientālē necesse erat, q̄ rediret ad horiōtē eorū, qui erāt in extremo orientis: & sic cum aliquibus illorum esset iam nox surgeret sol per horiōtē occidentālē, & esset dies, & rursus rediret ad eundem horiōtē, nec eleuaretur vsq; ad meridianum terræ ipsius: fuit ergo conueniens, q̄ retrocederet sol saltē decem horis, & sic nulla gens esset in seculo, quæ non cognosceret istam retrocessionem solis, & istud erat valde conueniens.

Hæc retrocessio quomodo facta est. *Quest. XXIII.*

QVAERETVR vltorius de modo, quo factum est miraculum istud retrocessionis. Rōdēdum, q̄ communis assignatio est, q̄ sol pertransierit in illa die ferē vsq; ad occasum in regione Iudææ, quia transierant decem horæ diei, & supererant duæ: & ex tunc cepit sol retrocedere versus orientem, & rediit spacio decem horarum vsq; ad horiōtē orientālē, & nō itrauit sub horiōtē, ne videret esse nox: & cū illuc puenisset redijt iterū ab oriēte in occidentem

tem per eandem lineam in alijs duodecim horis: & tunc fuit in loco illo, à quo prius ceperat retrocedere, & deinde perambulauit per duas horas, q̄ supererant, & tunc fuit in horiōte occidentali. Et secundum hoc viginti horæ fuerunt, quibus sol motus est præter cursum naturalē eundo, & redeundo, & duo decim horæ fuerunt eiusdem diei. f. decem antequā inciperet retrocedere, & duæ postquam redijt ad locum, de quo ceperat retrocedere, & sic sunt simul triginta duæ horæ in eadem die artificiali. Istud autem est ponendo, q̄ quælibet illarum linearum designabat vnā horam. Sed tunc videtur difficultas. f. quō dixit Isaias Ezechia: vis vt ascendat vmbra decem lineis, aut reuertatur totidem gradibus: nā præsupposito hoc non posset stare. f. quia si sol retrocedere inciperet duabus horis ante occasum poterat videre Ezechias, quomodo retrocedebat: & tamen si descenderet decē gradibus non posset videre Ezechias quō descendebat, nisi per duos gradus, siue horas: quia tot supererāt vsq; ad occasum solis: & ideo intraret sol sub horiōtē, & nō videret Ezechias, quō transibat, nec sciret, an transibat decem lineis, vel viginti. Secūdo non stat: ga litera dicit, q̄ debebat descendere vmbra decem lineis, vel retrocedere totidem, & sic siue retrocederet, siue descenderet appariturū erat in vmbra horologii: & tamen postquam est sol sub horiōte, nulla vmbra est in horologio: ergo non poterat descendere vmbra decē lineis in horologio, si esset iam decima hora diei, & quælibet lineæ designaret vnā horam. Tertio patet: quia non solum non poterat hoc esse existente sole duabus horis ante occasum, sicut ponitur, sed etiam in quacunq; alia parte cæli esset. Nam si esset in parte orientali duabus horis post ortum solis poterat descendere decem lineis in horologio. f. si ab illo loco transiret subito vsq; ad horiōtē occidentālē: quia istud erat spaciū decem horarum: & tamen non posset retrocedere tunc, nisi duabus horis: quia tanto erat eleuatus ab oriente: ergo non poterat stare istud in aliqua regione: nisi haberet illa longitudinem diei ad minus viginti horarū, & esset sol in medio cæli in circulo meridiano equidistās vtri que horiōti: terra tamen Iudææ, in qua istud factū est, nunquam habet tantā magnitudinem diei: quia pro maiori parte est in tertio climate, & nō puenit ibi maximus dies ad quatuordecim horas, & dimidiam: ideo non stat ista positio. Dicendum autē videtur, q̄ iste lineæ, vel gradus erant media horæ, vel quarta, & tunc tamen sol retrocederet decem lineis quinque horarum spacio retrocedebat, & in alio spacio æquali redibat. Vnde dies iste esset maior solito decem horis: & tunc poterat fieri hoc modo, q̄ Isaias loqueret Ezechia in meridie, vel quasi: & cum esset tunc sol in medio cæli poterat retrocedere spacio quinque horarum ad orientem, vel transire subito contra occidentem spaciū aliarum quinque horarum, & nullo horū modorū introiret sub horiōtē orientalem, vel occidentālē: & sic appareret vmbra in horologio semp retrocedere, vel subito p̄ire: iō iste modus tenēdus est, q̄ alius modus sit cōmunior, & sit ipsius Dionysij in epistola ad Policarpū.

Decem si neg non poterat esse decē horæ.

Quomodo potuit assignari, quōd vmbra decem lineis in horologio retrocederet, vel ascenderet. *Quest. XXV.*

QVAERETVR vltorius, quomodo potest assignari, q̄ vmbra descenderet decem lineis in horologio: vel retrocederet totidem. Respondendum, q̄ assignatio retrocessionis sicut facta est, facilis est: quia cum esset sol in aliqua parte cæli tendens

versus occidentem, poterat retrocedere in eodem gradu velocitatis versus orientem, & sic appareret omnibus quomodo retrocedebat: de descensione autem non apparet facillè assignari. Nam historia scholastica dicit, q̄ sol non debebat descendere, sed stare immobilis, vel retrocedere. Statio autem solis satis apparet quomodo fiat sicut facta est tēpore Iosue. vt patet Iosue 10. & ob hoc dicit, q̄ noluit Ezechias, q̄ sol staret, sed q̄ retrocederet: quia iam steterat tēpore Iosue, & volebat nunc miraculum nouum. Etiam quia si staret alicubi posset ascribi causā naturali. Sed hoc non stat: primo, quia dicit, q̄ Isaias dedit electionem Ezechia, an sol staret, vel retrocederet: & tamen litera dicit, q̄ dedit ei electionem, an descenderet vmbra decem lineis, vel reuerteret totidem, vt patet hic, & Isaias 38. Secundo patet: quia dicitur hic, q̄ sol retrocederet decem lineis, vel descenderet totidem: si autem vellemus dicere, q̄ sol deberet stare, non diceretur de decē lineis: ga quando staret, semper esset vmbra in eadem lineā: & tamē æqualiter ponitur hic de decem lineis in vtroque casu: ergo in vtroque casu pertransibatur decem lineæ, & tamen non pertransitur aliquid nisi eundo, vel redeundo, ergo oporteret, vt in vtroque casu moueretur sol, eundo, vel redeundo. Tertio patet: ga Ezechias dixit, facile est descendere vmbra decem lineis, ideo nolo, quōd hoc fiat: si tamen acciperet descensio vmbre pro statione, non esset facile hoc: quia stetit solem tempore Iosue de magnis, & famosissimis miraculis reputatur. Quarto non stat: ga dicit, noluit Ezechias, q̄ sol staret: ga istud poterat ascribi causā naturali si alicubi staret: & tamen hoc non videtur verum: quia non est aliqua causa naturalis, quæ possit facere stare solem, vel aliqua corpora cælestia, nisi fortē vellent dicere, q̄ aliqui simplices poterāt hoc opinari. f. q̄ in aliquibus locis esset virtus, quæ faceret stare corpora cælestia sicut magnēs atrahit ferrum, & facit illud pendere in aere: sed istud in opinabile est: quia non est aliquis locus, per quem nunc transeat sol, super quem aliā non trāsiuerit, immo super quem nō transeat quolibet annos: ideo sepe contingeret teneri solem. Vel si dicas, q̄ aliquid naturale est vno tempore, quod non est alio, ideo vno tempore poterit teneri, quanquā non reneatur alio. Sed istud nō est verisimile: quia in tot millibus annorū aliā contigisset illud esse, & sol teneretur, & tñ nulla gentiū asserit solē aliq̄ stetit, ideo non erat verisimile, q̄ aliquis tale opinaretur. Dicendū ergo necessariō, q̄ hic data est electio de retrocessione, vel de p̄cessione, quæ vocatur hic descensio vmbre, & vtroque modo appareret in horologio. Fieret autē p̄cessio isto modo, q̄ si sol esset eleuatus ab horiōte orientali per duas horas, & trāsiuisset vsq; ad quartam lineam in horologio, q̄ subito p̄transiret decem lineas. f. vsque ad quartam decimā. Et istud poterat dupliciter fieri: vno modo, q̄ transiret sol per omnes istas lineas medias. f. q̄ pertransiret per continuum in cælo, & sic vmbra transiret p̄ continuum in horologio: & sic quasi in istu oculi transiret vmbra per decem lineas. Alio modo potest intelligi, q̄ Deus faceret, vt sol transiret ab oriēte versus occidentem per spaciū quinque horarū, quasi subito: & si nunc apparebat vmbra in quarta lineā in tempore illo medio, non videretur sol quousque esset in linea quarta decima, & nō transiret vmbra per lineas medias, & tunc proprie diceretur ascendere vmbra: quia transibat à quarto in quartum decimum sine medio: & tamen vtroque modo est miraculum: quia non poterat fieri secundum cursum regularem cæli.

Euaasio.

Confutatio.

R. fio. auc.

Quid apparuit in alijs regionibus de ista retrocessione in diuersitate diei, & noctis, preter consuetudinem naturalis cursus solis. Quæst. X. X. V. I.

QVAERETVR ulterius, qd apparuit in alijs regionibus de diuersitate diei, vel noctis ppter istam retrocessionem solis. Respondendum, q non possumus certissime assignare quid acciderit in alijs partibus terræ, nisi sciremus quæ pars anni erat quâdo facta est ista retrocessio, & quot horæ diei erant, quando facta est. De primo patet: quia quodam tempore anni sunt dies valde parui, & alio tempore valde magni, & secundum diuersitatem istorum dierum pateret retrocessio solis facere diuersam apparentiam diei, & noctis in alijs regionibus: necesse est tamen diei, q illo tempore, quo facta est retrocessio erat dies plusquam decem horarum: quia aliâ non posset dari electio Ezechia, q vmbra retrocederet per decem lineas, aut ascenderet per totidem, cum duæ lineæ faciunt vnam horam, & dato, q esset sol in circulo meridiano quando daretur ei ista electio, non posset fieri, nisi distaret ab oriente saltem per arcum quinque horarum, & ab occidente totidem horis, & sic essent saltem decem horæ. Credendum est tamen, q essent dies magni in vere, vel aestate, cum sunt tredecim, vel quatuordecim horæ. Secundum etiam patet: quia si nesciremus qua hora diei hoc accidisset non iudicaremus quid proueniret in singulis regionibus: nã si esset sol magis propinquus Orienti, quàm Occidenti fieret maior apparentia huius retrocessionis in regionibus orientalibus, quàm in occidentalibus, & e contrario. Dicendum tamen probabiliter, q sol erat circa meridianum circulum siue à parte Orientis, siue à parte Occidentis: quia retrocessio fuit per horas quinque. s. per decem lineas, & ascensio vmbre debebat esse per totidem lineas, & non poterat hoc esse nisi esset sol propinquus meridiano: quia aliâ retrocedendo mergeretur sub horizontem Orientalem, & ascendente vmbra mergeretur sub horizontem occidentalem, & tunc nõ appareret ascensio, vel retrogradatio vmbre in horologio. Hoc autem præsupposito dicendum est, q in regionibus Orientalibus, quæ distant à Ierusalem per longitudinem sex horarum, quæ faciunt de longitudine coeli nonaginta gradus appareret diuersitas ista: q quâdo sol esset in meridiano Ierusalem esset in horizonte occidentali illarum regionum, vt patet intuenti duos circulos aequales interfecantes se super spherâ ad angulos rectos spherales, & tunc cum inciperet retrocessio solis inciperet eleuari sol ab horizonte occidentali versus meridianum, & eleuaretur per quinque horas, nec accederet ad meridianum: & sic viderent ille gentes totam retrocessionem solis: si autem essent aliqua gentes orientales, quarum meridianus distaret à meridiano Ierusalem p octo horâs. s. per centum viginti gradus esset iam illis nox per duas horas antequam inciperet fieri ista retrocessio, & retrocederet sol per duas horas antequam videretur ab eis: & tunc veniret ad horizontem occidentalem ipsorum, & eleuaretur per tres horas super terram versus meridianum, & rursus mergeretur. Terra autem illa, quæ distaret per duodecim horas à Ierusalem, quæ est medietas cæli, & habitabilis nõ est, non videret aliquid de ista retrogradatione, cum sol solum retrocederet per quinque horas: & ad hoc, q videretur ibi saltem modicum super horizontem occidentalem oportebat, q retrocederet aliquid vltra sex horas. In regionibus autem occidentalibus: si aliqua distaret per sex horas dicendum, q ibi non

Idè poteris dicere de eclipsi si solis tempore passionis Christi, & de statione solis tpe oliuæ.

F appareret manifestè ista retrogradatio: quia quando esset sol in meridiano Ierusalem esset ibi in puncto orientis orientalis: ideo cum tunc deberet incipere dies, mergeretur sol sub horizontem, & non esset dies vsq; ad decem horas, quibus finiretur retrocessio, & reuersio solis. In regionibus autem occidentalibus, quæ distant à Ierusalem per tres horas integras sicut est Toletum, vel Salamantica, quæ distat per tres horas, & ferè septimam, esset alia diuersitas, scilicet, quia quando esset sol in meridiano Ierusalem esset hora tertia diei, & inciperet retrocedere sol, & appareret per tres horas retrocedens, quousq; mergeretur sub horizontem, & tunc retrocederet per alias duas horas, & rediret p totidem, & in istis quatuor horis esset nox: & sic esset vna dies trium horarum, & nox sequens quatuor horarum, & dies sequens duodecim, vel plurium iuxta cursum naturalem consuetum. Habitis istis possumus de qualibet alia terra confiderare quid ibi acciderit de diuersitate diei, & noctis, scita longitudine meridiani terræ illius à meridiano Ierusalem per habitudinem circulorum, qui sunt horizontes diuersarum terrarum se interfecantes.

An iste dies fuerit maior quam dies, in quo stetit sol tempore Iosue. Quæstio X. X. V. I.

H QVAERETVR ulterius de magnitudine diei istius, in quo sol retrocessit, scilicet, an fuerit maior, quàm dies, in quo stetit sol tempore Iosue. Respondendum, quòd Dionysius in epistola ad Policarpum vult, q dies iste fuerit maior, quàm dies Iosue: quia dies iste fuit quasi triplicatus, & dies sub Iosue fuit duplicatus: nam vult, quòd iste dies habuerit triginta duas horas, scilicet, duodecim horas cursus sui naturalis, & viginti horas retrocedendo, & redeundo: nam dicitur hic, quòd retrocessit per decem lineas, & quelibet iudicatur vna hora, & sic fuerunt decem eundo, & decem redeundo. Sed ista positio quanquam sit viri clarissimi, tamen nõ videtur probabilis, & est contra literam: nam ipse ponit retrocessisse solem per decem horas: necesse est tamè retrocessionem istam fuisse rotam apparentem super terram cum vmbra retrocederet in horologio, quod non fieret solè existente sub horizonte: & tamen dicitur in litera, quòd Ezechias eligeret, an vellet, quòd sol retrocederet decem lineis, vel ascenderet totidem in horologio: & sic eo tempore, quo Ezechias elegit retrocessionem potuerat eligere ascensionem, & tamen vtraque apparere debebat in horologio, vt litera dicit. Istud tamen est impossibile: quia tunc necesse esset, quòd in quocunque loco celi esset sol distaret ab horizonte orientali, saltem decem horis, & ab horizonte occidentali totidem, & sic haberet dies illa naturaliter viginti horas, quod impossibile est accidere in tertio climare, vel principio quarti, vbi est Ierusalem: quia ad plus dies potest habere horas quatuordecim, & ita concedit Dionysius, quòd dies ille naturaliter esset horarum duodecim, sed retrocessio non poterat esse ad plus decem horarum ih eundo, & redeundo, ideo secundum positionem Dionysij essent horæ viginti duæ in die illa, & tamen ipse concedit fuisse viginti quatuor horas in die Iosue, ideo maior esset. Nicolaus autem, & alij ponunt, q esset maior dies sub Iosue, & ad positionem Dionysij dicit, q iste decem lineæ nõ faciebat decem horas, sed quinque: & sic dies ille solis cresceret horis decem, & nõ viginti, vt vult Dionysius: & sic esset dies viginti duarum horarum. Dicit tñ Nicolaus, q dies sub Iosue fuit horarum triginta sex, quia ille dies

fuit duplicatus: & tamen ille dies naturaliter erat decem, & octo horarum, cum esset in solsticio æstiuo, & sic duplicatus haberet horas triginta sex. Sed hoc non stat, cum præsupponat Nicolaus diem aliquem posse esse in terrâ Chanaan horarum decem, & octo, quia dies maximus potest pertingere solis ad horas quatuordecim, ideo dies sub Iosue ad plus poterat esse horarum viginti octo. Alij autè dicunt, q illæ lineæ, quæ erant in horologio continebant singulas horas, & durauit sol retrocedendo decem horis, & tamen redijt ad priorem locum in instanti, & sic fuit dies augmentatus super cursum naturalem decem horis. Sed ista positio non stat propter supra dicta, scilicet, quia non posset tunc Ezechias eligere, q umbra descenderet, vel retrocederet in horologio, quia si posset retrocedere decem horis versus orientem, nõ posset ire versus occidentem, nisi per duas horas, aut parum plus, quin occideret: & tamè retrocessio, vel ascensio vmbre apparere debebat in horologio, ergo non poterat decem horis retrocedere, & ille decem lineæ non significabant decem horas, sed quinque. Dicendum ergo, q dies sub Iosue fuit quasi duplicatus: dies autem sub Ezechia habuit decem horas super cursum solitum, & tamen non appareret ex hoc quis fuit maior dies. Si enim ambo dies fuissent in eodem tempore æquinoctij, vel solsticij, dicemus q maior esset dies sub Iosue, vt potest tempore Iosue, si esset solsticium æstiuale, esset dies quatuordecim horarum & cum duplicaretur, esset viginti octo: si autem dies sub Ezechia fuisset, tunc esset viginti quatuor horarum, scilicet, quatuordecim horarum secundum cursum naturalem, & decem horarum insuper augmentatarum: Si autem ambo essent tempore æquinoctij esset dies duodecim horarum, & cum duplicaretur esset viginti quatuor, & sic esset sub Iosue. Et dies sub Ezechia esset viginti duarum horarum, scilicet, duodecim naturalium, & decem augmentatarum. Sic etiam si esset dies hyemis, nam poterat tunc esse æqualis dies sub Iosue, & sub Ezechia, ut potest si esset in tempore illo, in quo dies sunt decem horarum: nam tunc dies sub Iosue esset viginti horarum, quia esset duplatus, & dies sub Ezechia esset totidem, scilicet, decem horarum naturalium, & decem horarum augmentatarum in retrocessione. Si tamen dicamus, q fuerunt in diuersis temporibus, poterit esse dies sub Iosue maior, quàm dies sub Ezechia, & e contrario. De primo patet, quia si esset dies sub Iosue in solsticio æstiuo esset viginti octo horarum: & si esset dies Ezechia in hyeme poterat esse viginti horarum, vt dictum est. De secundo patet, quia si esset dies Iosue in hyeme, quando sunt dies decem horarum esset uiginti horarum, & dies Ezechia si esset in solsticio æstiuo esset uiginti quatuor horarum, scilicet, quatuordecim naturalium, & decem augmentatarum, & excederet in quatuor horis: Ideo poterant esse isti dies æquales, vel poterat quilibet eorum esse maior alio. Dicendum tamen, quòd dies sub Iosue fuit maior, quod patet in duobus. Primo, quia Iosue 10. dicitur, quòd non fuit ante, nec post tam longa dies, ergo dies Ezechia non fuit tam longa. Secundo patet, quia dies sub Iosue fuit prope solsticium æstiuale, & sic esset viginti octo horarum, uel quasi: & tamen dies sub Ezechia dato quòd esset in solsticio nõ poterat esse maior, quàm viginti quatuor horarum, scilicet, quatuordecim naturalium, & decem augmentatarum, ergo maior fuit sub Iosue. Quod autem illa fuerit non longè à solsticio æstiuo, declaratum est Iosue decimo.

Responsio auctoris verissima.

Dies sub Iosue fuit maior.

A An esset facile, vt dixit Ezechias, vmbra descendere. Quæstio X. X. V. I. I.

QVAERETVR ulterius, quomodo dixit hic, Ezechias, q facile erat vmbra descendere decem lineis, ideo nolebat, q descenderet, sed q retrocederet. Nam si facile erat, non erat aliquod miraculum: non erat tamen verisimile, q proponeret Iaias Ezechia aliquid, quod non esset miraculum in signum sanitatis sibi conferendæ. Respondendū, q non erat facile vmbra descendere decem lineis, sed miraculum magnū: & tamen diuersitas est, quia non intellexit Ezechias descensionem vmbre, sicut accepit Iaias. Intellexit enim Ezechias retrocessionem propriè: descensionem autem vmbre putauit, q sol descenderet versus occasum, & sic descenderet umbra per lineas: & quia quotidie fiebat istud, q sol inclinaretur ad occidentem, dixit Ezechias, facile esse descendere vmbra. Iaias autem aliter intellexit, scilicet, q umbra descenderet, id est, transiret sol versus occidentem subito per arcum quinque horarum, quæ faciunt decem lineas vmbre, & hoc siue videretur in transitu illo, siue non: istud erat miraculum magnum, sicut retrocessio, ideo posuit Iaias electionem de retrocessione, vel descensione vmbre, non intellexit autem Ezechias, quia facile erat putare quomodo retrocederet sol, sed difficile erat intelligere istam descensionem ad hoc, quòd esset miraculum, nisi declararetur, ideo putauit eam non esse miraculum.

Quare Deus magis nunc fecit istud miraculum, quàm aliud. Quæstio X. X. I. X.

QVAERETVR ulterius, quare potius Deus dedit istud miraculum nunc in signum sanitatis Ezechia, quàm aliud. Respondendum, q sufficiebat, q Deus ostenderet quocunque signum, qd esset verè miraculum: uoluit tamen ostendere potius in celo, quàm in alia re ad ostendendum magnitudinem gloriæ suæ: quia si fieret miraculum in terra, uel in aqua, aut in alia re, non esset manifestum per totum orbem, sed solum in Ierusalem, ubi fieret, miraculum autem, quod fieret in celo: esset notum in omni terra, quia omnes gentes uiderent solè retrocedere: & sic appareret magis potestas Dei, quàm aliâs. Et propter hoc Deus uoluit hoc ostendere potius in sole, quàm in luna, uel alijs planetis, aut stellis fixis, quia non est aliquid astrum ita notum, sicut sol faciens diem, & noctem per motum suum, ideo quamquam retrocederet luna, uel alia astra, non proficeret tantum: quia uel fieret per diem, aut per noctem: si per diem, non appareret illa retrocessio, cum tunc non uideantur astra: si autem fieret per noctem multi non considerarent, & sic non esset miraculum notum: Deus tamen faciebat ad notificandum, ideo debuit facere in sole. Sciendum autè, q à multis diebus Deus uolebat facere istud miraculum ad ostendendum gloriam suam. Ideo tempore Achaz uoluit illud ostendere, nam Iaias sollicitauit Achaz, ut peteret istud signum dicens: pete tibi signum à Domino Deo tuo, siue in infernum deorsum, siue in excelsum supra. Isa. 7. signum tamè, quod fieri deberet in excelso, esset in retrocessione solis, uel statione, aut descensione vmbre.

Quod esset maius miraculum solem stare, aut retrocedere. Quæstio X. X. X.

QVAERETVR ulterius, quod erat maius miraculum solem stare, aut retrocedere, aut præcedere descendente subito umbra in horologio. Respon-

Miraculi tripliciter accipiuntur, & quomodo vnum dicitur maius alio.

Respondendum, qd miraculum potest accipi tripliciter, quantum ad presens: Vno modo, qd secundum naturam naturam insolitum est: alio modo pro eo, qd per nullam potentiam fieri potest nisi per diuinam. Alio modo pro eo, qd fieri potest a minori potentia, quam diuina, & tamen cum magna difficultate. Primo modo dicendum, quod quodlibet istorum erat miraculum: nam stare solem erat insolitum, & contra cursum nature, ideo erat miraculum, retrocedere etiam insolitum erat, & miraculum. Descendere etiam ymbra subito insolitum erat, et tamen statio solis erat minus miraculosa, quia semel illa fuerat, scilicet tempore Iosue, & tamen retrocessio nunquam fuerat; nec transitus subitaneus solis. Secundo modo accipiendo nullum istorum erat miraculum, quia poterant fieri a potentia minori potentia diuina. Nam statio solis fieret per hoc, quod Angeli mouentes coelos cessarent retrocessio autem fieret, si Angeli mouentes mouerent in parte contrariam, descensio autem subitanea solis fieret si Angeli mouentes mouerent velocius, quam prius, & ad nullum istorum requirebatur potentia infinita, quia infinita potentia moueret in instanti, quod esset contra naturam motus. Tertio modo accipiendo aliqua istorum sunt maiora alijs: nam statio solis nullum miraculum est, quia nulla potentia requiritur ad hoc, qd sol, aut quodlibet celum stet, sed solus, qd motus desinat mouere: cessare tamen a motu non est actus, sed priuatio, ideo non est virtus aliqua necessaria ad cessandum motum celi. Vnde licet motum celi dicamus esse naturalem, tamen mirabilis est, qd celum moueatur, quam qd stet, quia celum mouetur per potentiam impulsiuam Angelorum mouentium: & tamen ad hoc, qd non moueatur solum requiritur, qd illi desinant mouere: apparuit tamen tempore Iosue statio solis esse miraculum, eo qd fuit contra solitum cursum naturam, & non poterat fieri sine speciali mandato Dei ad Angelos mouentes. Retrocessio autem solis non est aliquid admirandum, nisi in quantum est insolita, quia non requiritur maior virtus ad hoc, qd sol retrocedat, quam ad hoc, qd moueatur ab oriente in occidentem. Nam celum cum sit forme sphericæ æqualiter mobile est versus quancunque partem: nam potest esse motus ab Oriente in Occidentem, vel ab Occidente in Orientem, vel à Meridie in Septentrionem, vel à Septentrione in Meridiem. Et eadem potentia, quæ potest mouere celum ab Oriente in Occidentem, potest mouere à Septentrione in Meridiem: quod patet, quia non est celum maioris difficultatis in motu ab vna parte, quam ab alia propter simplicitatem figuræ sphericæ, & vniuersitatem naturæ, scilicet, quia non est vna pars corporis celestis grauior, vel lenior, quam alia: nec valet obiectio de polis; scilicet, qd non posset moueri à Septentrione in meridiem; quia sunt ibi poli immobiles. Nam poli non sunt aliquæ partes celi repugnantes motui: sed sunt duo puncta signata in extremitate vnius linee, & dicuntur esse in Meridie, & Septentrione, quia motus est ab Oriente in Occidentem: si tamen esset motus à Septentrione in Meridiem, essent poli in Oriente, & Occidente. Non est ergo maior difficultas moueri solem ab Occidente in Orientem, quod est retrocedere, quam ab Oriente in Occidentem, quod est directe pcedere. Immo si attendamus directe maioris potestatis est moueri solem ab Oriente in Occidentem, quam ab Occidente in Orientem, quia ad hoc, qd moueantur ab Oriente in Occidentem requiruntur duo motus, scilicet, vnus motus naturalis solis, qui fit ab Occidente in Orientem ab vno Ange-

lo mouente corpus solis cum suo eccentrico differente, & alius motus primi mobilis, quo rapiat celum solis cum alijs coelis ab Oriente in Occidentem. Ad hoc autem, qd moueatur ab Occidente in Orientem solum requiritur primus motus istorum, & cessabit motus primi mobilis. Ideo retrocessio non est mirabilis, nisi in quantum est insolita: & tamen quocunque modo se habeat mirabilior est, quam statio, quia statio non requirit aliquam virtutem operantem, sed cessationem a motu: retrocessio autem requirit aliquam uirtutem motiuam. Transitus autem subitaneus solis ab Oriente ad Occidentem, siue descensio ymbræ requirit valde magnam potentiam, quia oportebat, qd motus ille fieret quasi imperceptibiliter: & tamen sicut probat Aristoteles 12. Metaphisicæ, Angeli motores orbium sunt proportionati orbibus, & mouent eos in quanta uelocitate possunt, ita qd si aliquis illorum Angelorum deberet mouere aliud celum maioris magnitudinis, non posset mouere illud in tanta uelocitate, in quanta nunc mouet: & si deberet mouere aliud celum minoris magnitudinis moueret illud uelocius, quam nunc mouet, & per hunc modum conseruatur vniuersitas in motibus corporum celestium. Quod ergo sol pertransiret quasi in ictu oculi id, quod pertransire debebat in quinque horis, requirebat potentiam motiuam plusquam millicuplo maiorem: & sic descensio ymbræ esset ualde difficilis, & miraculosa plusquam statio, vel retrocessio, & tamen Ezechias non intellexit modum, ideo dixit facile esse hoc, & petiuit retrocessionem tamquam difficiliorem.

Quis modus erat in motibus celestibus ad hoc, ut possit fieri transitus subitaneus solis. Questio XXXI.

QVAERETVR ulterius, quis modus erat ad faciendum ista, scilicet, retrocessionem, vel transitum subitaneum solis. Dicendum, qd non esset idem modus pro vtroque, & tamen quidquid istorum fieret, non esset à Deo mouente, sed ab angelis, qui nunc mouent orbem, si enim queramus, quomodo fieret transitus subitaneus solis ad occidentem, dicendum qd poterat fieri dupliciter: vno modo per motum primi mobilis solis: alio modo per motum solis eccentrici solis. Primo modo deberemus dicere, qd sicut sol nunc mouetur naturaliter ab occidente in orientem à quodam Angelo mouente illum cum eccentrico suo: & tamen rapitur ab Oriente ad Occidentem motu primi mobilis, ita tunc moueretur ab Occidente in Orientem, & tamen raperetur à primo mobili ab Oriente ad Occidentem. Confiderandum tamen, qd proportio uelocitatis motus naturalis solis ad motum suum raptus est, nunc quasi trecentecupla sexagecupla, quia quotidie mouetur sol ab Occidente in Orientem ferè uno gradu motu naturali, & interim rapitur à primo mobili ab Oriente vsq; ad Orientem iterum una rotatione perfecta, que est trecentorum sexaginta graduum. Tunc tamen si moueretur sol per arcum quinque horarum, quam si in ictu oculi versus Occidentem, oporteret, qd proportio illius uelocitatis ad istam esset plusquam millicupla: & tamen nunc est trecentecupla sexagecupla: ideo tunc esset proportio uelocitatis motus raptus ad motum naturalem, quasi innumerabilis: ideo necesse erat, qd ad minus Angelus mouens primum mobile esset tunc maioris uirtutis, quam nunc, saltem millicuplo: & ad hoc necesse erat, qd poneretur mille Angeli, vel plures simul cum isto, qui nunc mouet primum mobile ad mouendum illud in tanta uelocitate, ut sic posset rapere solem.

Secundus

Secundus modus est, qd ponamus motum primi mobilis cessasse tunc, & qd ille Angelus, qui nunc mouet solem cum suo eccentrico ab Occidente in Orientem moueret illum tunc ab Oriente in Occidentem. Et non est inconueniens, qd idem Angelus moueret idem corpus celeste diuersis temporibus ad diuersas positiones, quia non repugnat hoc ex natura celi, cum sit figura sphericæ, & ad quancunque partem potest moueri, nec repugnat ex parte motoris, quia Angelus est ens in intellectu, & non est determinatus ad vnũ, sicut potentia naturalis irrationalis, quæ sunt ad vnũ: sed potest uelle opposita, & consequenter poterit operari ad illa: & tunc ille Angelus moueret solem ab Oriente versus Occidentem: Et tunc manet adhuc difficultas. I. quomodo posset quasi subito mouere solem per arcum quinque horarum. Ad hoc potest dici dupliciter, vno modo, qd ille Angelus haberet uirtutem ad mouendum tam uelociter, & tamen nunc non mouet, nisi per vnũ gradum in vna die, eo qd impeditur maxime motu primi mobilis rapietis in contrarium, qui est uelocissimus motus: & tamen tunc cessaret motus primi mobilis, & non impediret motus Angeli mouentis solem, & posset mouere in magna uelocitate. Secundus modus est, qd moueret celum istud simul à multis Angelis, ut si moueret à mille Angelis, quia tunc moueret in uelocitate millicuplo maiori, & iste modus est probabilius: quia non est omnino uerisimile, qd vnus Angelus, qd prius mouebat solem in parua uelocitate, cum impediatur, dato qd nunc non impediret, moueret in uelocitate plusquam millicuplo maiori.

Qualiter facta est retrogradatio, & quis fuit modus in motibus celi. Questio XXXII.

QVAERETVR de secundo, cum nunc facta fuerit retrogradatio, qualiter facta est. Respondendum, qd poterat fieri dupliciter, sicut dicebatur de motu subitaneo precedenti quaestione: vno modo potest dici, qd facta est per motum primi mobilis: alio modo, qd facta est solũ motu Angeli mouentis celum solis naturaliter. Primo modo dicendum, qd mouebat tunc primum mobile, sicut prius, & tunc contrario motu: nam prius mouebat ab Oriente in Occidentem, tunc autem moueret ab Occidente in Orientem: & hoc, quia Angelus, qd mouebat primum mobile, ita poterat mouere ab Occidente in Orientem, sicut ab Oriente in Occidentem per vniformem figuram celi, & tunc oportet dici, qd mouerent omnes celi medij ab Occidente in Orientem: nam uirtus rapiendi secum alios celos, quæ deriuatur à primo mobili non potest deriuari, nisi per continuitatem: ergo alij celi, qd sunt propinquiores primo mobili, quæ celum solis, non raperentur ab ipso ab occidente contra Orientem, non posset rapi celum solis cum non posset deriuari uirtus sine medio, & esset tunc similis motus omnium celorum contra Orientem, sicut nunc est contra Occidentem: & sic motus naturalis, & motus raptus essent idem numero, & tunc necesse erat, qd primum mobile non solum moueretur ab illo Angelo, à quo nunc mouetur, sed etiam à multis alijs simul ad hoc, qd posset mouere celum illud in tanta uelocitate. Secundo modo potest dici, qd Angelus mouens celum solis moueret illud motu naturali ab Occidente in Orientem, & non raperetur à primo mobili, & tunc necesse est, qd Angelus mouens solem, non esset unicus, sed multi simul, qui posset mouere in tanta uelocitate: & tunc potest dici, qd simul cum celi solis mouerentur alij celi planetarum, & stellarum istarum contra Orientem, vel qd non mouerent, sed manerent omnes celi immobiles præter celum solis, quæ moueretur ab Occidente in Orientem. Primus

autem modus istorum duorum melior est. I. qd omnes celi mouerent contra Orientem, sicut declarabit sequenti quaestione.

An sol potuit concordare in motibus suis cum alijs planetis secundum Astrologos, & an retrocedente sole, omnes alij celi retrocesserint. Questio XXXIII.

QVAERETVR ulterius, quomodo potuit sol concordare in motibus suis cum alijs planetis secundum tabulas diuersarum ærarum; & uideretur, qd sit impossibile, quia in illa retrocessione sol debuit necessario deuiare à motu aliorum planetarum. Pro quo considerandum, qd singulæ æræ de famosis in astrologia habent tabulas suas pro medijs motibus planetarum incipiendo à principio illius æræ: & ideo in quibuslibet æris ponuntur radices motuum planetarum, ut patet in tabulis regis Alfonso; & in quibuslibet alijs. Ante Ezechiam autem non præcesserat nisi vna æra de famosis, scilicet, æra diluuij, cuius radix ponitur in tabulis regis Alfonso: & computando secundum illam æram deberet reperiri error in motu solis comparando ad motum aliorum planetarum: quia in sole fuit retrocessio, & in alijs non: & tamen non reperitur: quia computando à principio æræ diluuij per radicem suam concordabit motus planetarum cum æra Christi, ita ut si inquiramus medium motum solis, & aliorum planetarum pro hodie secundum tabulas æræ diluuij, & tabulas æræ Christi, reperiretur idem locus planetarum, & tamen non deberet reperiri idem: quia sol retrocessit die Ezechia, & post illum diem non habuit talem habitudinem ad alios planetas, qualem prius habebat.

Respondendum, qd debet dici omnes celos tunc motos fuisse ab Occidente in Orientem, sicut motus est sol: & tamen de primo mobili non est necesse hoc dici. Patet istud, quia in primo mobili non est aliqua stella, per quæ cognoscamus ipsum, & sciamus quæ pars oritur, & quæ pars occidit, ideo siue mutetur, siue non Non apparet in eo aliqua diuersitas. Videtur ergo magis dicendum, qd non motum fuerit tunc contra Occidentem, sicut moueri solet, nec contra Orientem, sed qd quieuerit: quia motus eius est ad rapiendum omnes alios celos ab Oriente versus Occidentem contra motum suum naturalem, & tamen nunc non mouebatur ab Oriente in Occidentem, sed potius ab Oriente in Occidentem: ergo non erat necessarius motus eius, vel si aliquo modo mouebatur, moueretur ab Occidente in Orientem, sicut mouebantur alij celi. Quod autem mouerentur alij sic, patet: quia alias totus ordo celestis perturbaretur: nam si in illis decem horis, quibus retrocessit mouebatur alia astra ab Oriente contra Occidentem, illa quæ essent in conjunctione cum sole, essent in sequenti nocte quasi in oppositione cum ipso, ex eo, qd distarent ab ipso quasi per medium celi: nam ista retrocessio durauit decem horis, & in horis duodecim oritur media pars celi, scilicet, duodecim signa, eo qd in uiginti quatuor horis oritur totum celum una rotatione perfecta: & sic si in nocte præterita fuerat conjunctio lunæ esset in sequenti nocte quasi plenilunium, cum distaret luna à sole quasi per diametrum celi, & si præcedenti nocte fuerat plenilunium ipsa nocte intraret luna sub radios solis, & efficeretur nouilunium, & ista erat deordinatio celi. Eodem modo si Mars Saturnus, & Iuppiter essent tunc in conjunctione cum sole, & essent in superiori parte epicicli sequenti nocte essent in oppositione, vel quasi, & tamen essent in superiori parte epicicli, & istud est contra omnem positionem astrologicam, & positionem necessariam: quia quancunque isti tres planetæ sunt in con-

coniuntione cum sole sunt in auge fuorum epicyclorum, & cum sunt in oppositione sunt in opposito augis epicyclorum. Item sequeretur tertium inconueniens, scilicet, quod medius motus veneris, & Mercurij, differret à motu solis medio: & tamen secundum positionem necessariam Prolomæi in Almagesti, & omnium astrologorum medius motus solis Veneris, & Mercurij sunt semper idem. Quod autem essent tunc diuersi, patet: quia mouerentur planeta illi cum zodiaco, & solus sol retrocederet, & toto illo tempore, quo retrocederet rediret illi planeta à sole, & sic differret medij motus ipsorum, & consequenter non possent postea redire ad idem, quia isti tres medij motus sunt æquales, ideo si aliquando distant per aliquantulum spacium in æternum sic distabant. Quartum inconueniens est, quia tunc sequeretur, quod si sol nunc esset in aliquo signo, antequam inciperet retrocedere, quod finita retrocessione esset in alio signo multum distanti, ut si retrocessio duraret sex horis, esset distantia solis à priori loco per sex signa, & quia fuit duratio per quinque horas esset sol in quinto signo à loco priori: ut potest si quando cepit retrocedere esset in ariete finita retrocessione esset in virgine, & sic transiret sol illa quinque signa in quinque horis, quæ alias transiturus erat in quinque mensibus, & hoc est inconueniens. Quintum inconueniens est, quia subito fieret de vere autūnus, ut potest, si esset sol tunc in ariete esset principium veris, & finita retrocessione esset in uirgine, & sic esset finis æstatis, & principium autumnii. Sextum inconueniens est, quia sol necessario exiret eclipticam, & consequenter nuncquam rediret ad illam. Patet hoc, quia si in principio retrocessions sol esset in ariete in fine retrocessions esset in quinto signo ab ipso, & tamē duo puncta Zodiaci distantia per quinque signa impossibile est distare æqualiter ab æquinoctiali, sed primum & septimum declinant æqualiter, vel duo puncta æquidistantia à capitibus solsticiorum, ideo si nunc esset sol in principio arietis, esset in æquinoctiali, & post quinque horas finita retrocessione, esset in principio virginis, & tamen principium virginis distat plusquam undecim gradibus ab æquinoctiali, ergo cum sol ante retrogradationem esset sub ecliptica finita retrogradatione non esset sub illa. Et tunc nuncquam posset redire ad eclipticam, sed interfecaret semper eclipticam faciendo caput, & caudam draconis, sicut cæteri planeta, & omnia ista sunt absurda, & multa alia, quæ sequerentur: ideo non potest dici, quod dum retrocedebat sol mouebantur reliqui celi cum stellis suis versus occidentem. Nunc autem manet duplex modus, scilicet, quod celi omnes starent, dum sol retrocedebat per quinque horas, & dum redibat per alias quinque, & tunc non sequeretur inconuenientia super assignata: quia licet eo tempore, quo fiebat retrocessio, sol distaret ab alijs planetis, & esset quedam deordinatio, tamen finita retrogradatione, & reuersione sol redijt ad habitudinem, quam prius tenebat cum alijs planetis: & sic non fuit postea aliquis error in habitudine eorum: & tamen adhuc manet inconueniens, scilicet, quia tunc sol pertransiuit aliquid de Zodiaco motu naturali, & nihil pertransiuerunt alij planeta: ideo esset differentia, & error in motu solis quantum potest sol moueri per decem horas in Zodiaco. Dicendum ergo alio modo, scilicet, quod omnes celi moti sunt ab Occidente in Orientem cum ipso sole in uelocitate æquali cum ipso, & tunc manent semper eadem habitudo, & nihil magis potuit moueri sol in Zodiaco, quam cæteri planeta: proportionallyter: & isto modo factum est, quando Deus fecit stare solem tempore Iosue: nā non solū sol stetit, sed

etiam cætera alia: luna nāq; stetit, ut patet Iosue. 10. cum dixit Iosue sol contra Gabaon ne moueris, & luna contra vallē Aialon, steteruntq; sol, & luna: & tamē statio lunæ non erat necessaria, sed stetit ipsa, quia etiā stabant cætera alia, ut declaratum est ibidem.

Tabula solis quomodo potest esse sine errore considerando per radicem diluuii. Questio XXXIIII.

QVARE TVR vltterius, quomodo potest sine errore esse tabula solis considerando per radicem diluuii: nam accipiendos omnes annos, & dies à diluuii vsque huc, sicut continetur in tabulis, & dādo vniciq; suum medium motum debet esse error. I. per quantitatem decem horarū, quia istis decem horis fuit sol retrocedēdo, & fuit dies maior, quā esse debebat, & tamen nos computamus omnes dies æquales, ergo debet esse medius motus solis per illam tabulam minor decem horis, quā est per alias tabulas, cum per tabulas diluuii non superaddatur illę decem horæ ad annos, & menses, & dies. Respondendū, quod si moueretur sol contra orientē, & omnes alij celi contra occidentē sequeretur non solū istud inconueniens, sed etiam multa alia, quæ posita sunt præcedēri quæstione, & tñ ibi probatum est, quod non mouebant tunc celi cōtra occidentē. Si autē dicamus, quod omnes alij celi manebant immobiles quousq; sol redijt ad punctum, de quo inceperat retrocedere sequeretur etiam inconueniens. I. quod saltem quinque horæ, quibus sol redijt postquā desijt retrocedere superabundēt ad motū, qui reperit in tabulis: nā motus, quē faciebat sol, dum ibat ab occidentē in orientem per quinque horas non faciebat diuersitatem, eo quod tunc non mouebatur simul motu naturali, & motu raptus, sed postea in reuersione mouebatur simul motu naturali, & raptus, ideo in illis sex horis adderet super motū suum, quem prius habebat in Zodiaco. Dicendum, quod non secutum fuit aliquod inconueniens, quia omnes celi retrocesserunt cū sole, & redierunt cum eo, ideo in eodem puncto Zodiaci, in quo tunc erat sol, fuit postea, & non fuit aliquis error. Et non solū propter illud pauco tempore non fuit secutus error, sed etiā si multoties fuisset facta retrocessio solis, & duraret dies triginta horis, vel plus non esset error: nam toto illo tempore non mutarentur planeta: loca sua in comparatione sui ipsorum adinuicem, & in comparatione eorum ad Zodiacum: sicut ergo, stante sole tempore Iosue, stetit totum cælum, & non fuit secutum aliquod inconueniens: ita sub Ezechia retrocedente ente sole, retrocesserunt omnes celi, & non potuit esse error in computatione Astrologorum, nec ēt in uariatione temporis.

In tempore. Hic ponitur secundum principale huius. c. scilicet: ex sanitate præstita Ezechia in surgens elatio, & diuiditur in duo: quia primò dicitur Ezechie elatio. secundò elationis eius ab Isaiā increpatio, ibi. *Venit autem Isaias.* Circa primum dicitur. *In tempore illo misit Erodach Baladan filius Baladan.* Scilicet, in tempore, in quo egrotauit Ezechias, & in quo facta est retrocessio solis sanato illo: & uocabatur Merodach iste rex Babylonis: Baladan verò erat pronomen suum, vel cognomen, & uocabatur filius Baladan, ut denotetur origo sua. *Rex Babyloniorum.* Terra Babylonis erat sub potestate Assyriorum, & tamen nunc rex Babylonis recessit à rege Assyriorum. Hoc patet, quia Salmanasar rex Syriæ, qui transiit decem tribus de Samaria transiit de Babylone gentem magnam ad habitandū in Samaria. sup. 17. Et tamē hoc non potuisset, nisi Babylonij esset ei subiecti. Quod autē nunc recesserint Babylonij à rege As-

ge Assyriorum, dicit Iosephus 10. Antiqui. & infra A declarabitur. *Literas, & munera ad Ezechiam.* Scilicet, misit ei literas, in quibus significabat ei intentionē suam, & misit munera ad alliciendum eum. Sed Isa. 39. dicitur: Misit rex Babylonis libros, & munera ad Ezechiam: & idem est, quia cartulæ uocantur libri, & quæcunq; scriptura quantuncunq; parua uocatur liber. Sic enim petitiones, quæ fiunt in iudicio, quia in scriptis porriguntur, libelli appellantur. i. parui libri. *Audierat enim, quod egrotasset Ezechias.* Scilicet, rex Babylonis audierat egrotasse Ezechiam, ideo misit ei munera, & literas ad consulendum ipsum. *Legatus est autem in aduentum eorum Ezechias.* Scilicet, in aduentum nunciatorum regis Babylonis lætatus est ualde Ezechias, & ista lætitia fuit ex quadam elatione, scilicet, quia credidit se ualde honorabilem, eo quod rex Babylonis, qui erat potens, faceret mentionem magnam de ipso mittendo ei literas, & munera de terra, tam longinqua, sed Isa. 39. dicitur: audierat rex Babylonis, quod egrotasset Ezechias, & conuulsiisset. Et sic apparet, quod mittebat ista munera postquam audiuit de sanitate eius, & non misit ad consolandum eum in ægritudine: quia non potuit scire de ægritudine eius antequā sanaretur, cum paucis diebus ægritudo durauerit. *Et ostendit eis domum aromatum.* Scilicet, Ezechias ostendit istis nuncijs regis Babylonis domum suam, in qua habebat aromata, & forte ista erat domus saltus Libani, quam fecerat Salomon, quæ in parte inferiori erat lapidea, & frigida ad conseruandum aromata: in parte autem superiori erat lignea & calida ad conseruationē aromatum, uel saltem sicca, ut declaratum est præcedēti lib. c. 7. de qua infra dicitur in quadam quæstione. *Et aurum, & argentum, c. omne aurū, & argentum, quod habebat in thesauris suis, ut in litera dicitur.* *Et pigmenta uaria, unguenta quoque.* Pigmenta uocant species aromaticę sicce, quæ pertinent ad odorē, & ad cōdimenta saporū: unguenta autē sunt humida mixta ex liquidis, & siccis, & pinēt ad declarationē tactus: et ambo ista continent nomine aromatum, & seruabant in domo aromatum. *Et domum uasorum suorum. i. domū, in qua habebat thesauros auri, & argenti: & ista non differūt à præcedētib; sed sunt sicut exponēs, & expositū: nam cū dicitur, quod ostēdit illis domū aromatum intelligitur, quod ostēdit domū uasorum, in qua erāt omnia uasa auri, & argenti. *Et omnia, quæ habere poterat in thesauris suis.* Accipitur largē thesaurus non solū pro auro, & argento, sed etiā pro omnibus diuitijs, unde aromata cōputantur hic inter thesauros. *Non fuit uerbum, quod non monstraret eis Ezechias.* Id est, non fuit aliqua res in tota domo sua, quam non monstraret Ezechias nuncijs regis Babylonis, & accipitur uerbum pro re, sicut sæpē accipitur in scriptura. sup. 1. lib. ca. 3. & sup. 2. lib. ca. 1. *In domo sua, & in omni potestate sua.* Præciosiora, quæ habebat Ezechias, erant in domo sua, & illa ostendit nuncijs regis Babylonis: alia autem erant extra domū suam, & tamen in potestate sua. *Si in regno suo, & in illa etiā ostēdit.* per quod intelligit, quod non solū ea, quæ habebat Ezechias, sed et oia præciosa, quæ erāt in regno suo vbicunq; essēt ostēdit Ezechias eis tabulas lapideas, quæ erāt in arca federis, & uocantur sacerdotum, & regum, & alia secreta, quæ erant in templo, quæ non licebat alicui uideri maxime gentilibus, & per hoc incurrit iram Dei: sed istud falsum est, ut inf. dicitur. *Venit autē.* Hic ponitur secundū huius partis, & primò ponitur Isaiā increpatio, secundò Ezechie humilis responsio, ibi. *Dixit Ezechias.* Circa primum dicitur. *Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam.* Istud fuit postquam*

ostendit Ezechias nuncijs regis Babylonis omnia, quæ habebat. Et sciendum, quod non uenit Isaias quasi casu, uel solum uoluntate sua, sed mandato Dei, qui misit eum ad increpandum Ezechiam, & prænunciandum ei mala, quod pater: quia cum uenit ad eum locutus est illico ex parte Dei. *Dixitque ei: quid dixerunt uiri isti?* Non quæsiuit hoc Isaias quasi nesciret, quia sciebat quid fecisset, & quid illi locuti fuissent: sed dicebat ut haberet respōsum Ezechie, & sic posset increpare eum. *Aur, unde uenerunt ad te.* Etiam istud sciebat, sed quæsiuit, ut cum responderet Ezechias, quod uenerant de Babylone diceret ei Isaias: filij tui, & diuitiæ tuæ portabuntur illuc. *Cui ait Ezechias: de terra longinqua uenerunt de Babylone.* Babylon erat terra longinqua respectu Ierusalem, & est aliquantulum septentrionalis respectu eius. sed magis est orientalis. *At ille respondit: quid uiderunt in domo tua?* Sciebat hoc Isaias: & tamen quæsiuit istud, ut cum responderet Ezechias, quod uiderant omnia, quæ erant in domo sua, diceret Isaias, quod omnia illa portarentur in Babylone. *Ait Ezechias: omnia, quæ sunt in domo mea uiderunt.* Ostenderat enim illis quidquid præciosum habere poterat, & non solum in domo sua, sed etiam in terra sua, cum dicitur supra, quod nihil fuit in domo sua, nec in potestate sua, quod non ostenderet eis: *Nihil est, quod non monstrauerim eis in thesauris meis.* Quasi dicat, non solum uiderunt res meas, sed etiam nihil fuit de meis, quod non uiderent, quod fuit ex magno gaudio, aut elatione. *Dixit itaque Isaias Ezechias: audi sermōnem Domini. i. quia sic fecisti, & male fecisti, audi sententiam Domini cōtra te.* *Eccc dies ueniunt.* Scilicet, in propinquo sunt quando uenient mala, quæ præ nuncio tibi: nam fuit istud tempore Ioacin regis Iudæ, & Sedecie successoris eius, qui translati sunt in Babylone cum populo suo. inf. 24. & 25. *Et auferentur omnia, quæ sunt in domo tua.* Scilicet, omnes thesauri, qui sunt in domo tua auferentur ab extraneis, quod factum fuit per Nabuchodonosor, quando translit Ioacim in Babylone, & Sedechiam successorem suum, & postea Nabuzardan princeps exercitus Nabuchodonosor translit omnia, quæ reperit in Ierusalem inf. 24. & 25. *Et quæ condiderunt patres tui vsque ad diem hanc.* Id est, omnes thesauri, quos condiderunt, id est, congregauerunt, siue reposerunt patres tui reges Iudæ, auferentur, & ducuntur in Babylone: nam nihil de diuitijs mansit in Ierusalem, nec de uiris diuitibus, sed solum uiri pauperes agricolæ, & unitores. inf. 25. *Non remanebit quicquam, ait Dominus.* Id est, sicut nunc uiderunt omnia, quæ erant in domo tua, & nihil mansit, quod non uiderent: ita nihil manebit in domo tua, quod non auferatur, & ducatur in Babylone: & non erat sic in alijs uicibus, quia quanquam aufereretur aurum, & argentum, quod erat in domo Domini, & in domo regis, tamen manebat aliquid. Sic enim fuit, quando Ioas dedit regi Syriæ aurum, & argentum, quod inueniri potuit in domo Domini, & in domo regis. 2. Paralip. 24. sic etiam Amasias dedit regi Israel aurum, & argentum, quod inuentū est in Ierusalem, quando ille duxit eum uinctū sup. 14. & 2. Paralip. 25. Idem fecit Achaz regi Assyriorum Salmanasar sup. 16. Idem ipse Ezechias regis Sennacherib. sup. 18. & tamen omnibus illis uicibus manebat aliquid, quod reges sibi retinere, nunc autem nihil mansit. *Sed, & de filiis tuis, qui egredientur ex te, quos generabis, tollent.* Non solum fuerunt ablati thesauri Ezechie, & ducti in Babylone, sed etiam filij sui ducti sunt illuc, & non intelligitur de filijs immedia tis Ezechie: quia ipse non legitur habuisse, nisi vnicum filium, scilicet, Manassen, & iste non portatus fuit

Isaiā increpatio.

fuit illuc, sed intelligitur de nepotibus, & pro nepotibus: nam filij & nepotes Iosif duci sunt illuc, scilicet, Ioacin rex, & Sedecias, & postea geniti sunt alij in Babylone de semine regio, scilicet, Salathiel, & Zorobabel: fuerunt etiam alij de semine regio, sicut Daniel, Ananias, Azarias, Misael, qui translati sunt in Babylone Danielis, id est. *Et erunt eunuchi in palatio regis Babylons.* Accipiuntur hic eunuchi largi: quia eunuchus dicitur homo castratus ad custodiam mulierum, & isti, qui erant de semine regio Ezechie non fuerunt castrati, quando ducti sunt in Babylone, sed erant eunuchi, id est, principes multum appropinquantes regi: sic enim accipiuntur Esther, i. vbi aliquando ipsi principes, qui sedebant apud reges, vocantur eunuchi, & huiusmodi fuit ipse rex Ioacin, qui in Babylone mansit, & fuit valde acceptus Euilmeradach filio Nabuchodonosor: nam in primo anno, quo cepit regnare, eduxit eum de carcere, & posuit eum in throno regis, & fecit thronum suum excellentiorem thronis omnium regum, qui erant in Babylone. inf. 25. Neemias quoque fuit de genere regio, & fuit valde acceptus regibus Babylonis: nam ipse erat unus de illis, qui assistebant regi & propter eum permissum est, quod edificaretur Ierusalem, vt patet Neemie. 1. & 2. Estdr. 3. & 4. Sic etiam fuit Daniel, & Azarias, Ananias, & Misael, vt patet Danielis. 1. & isti fuerunt verè eunuchi regis Babylonis: nam dicitur, qd Nabuchodonosor iussit principi eunuchorum suorum, vt introduceret de filiis Israel de semine regio pueros, in quibus nulla esset macula, qui possent stare in palatio regis, & de his fuerunt Daniel, Misael, Azarias, Ananias. *Dixit Ezechias.* Hic ponitur Ezechie humilis responsio: nam quanquam Isaias mala prænunciasset ei ex parte Dei, tamen ipse humiliter respondit dicens. *Bonus est sermo Domini.* Gravis erat iste sermo Ezechie, quia prænunciabatur ei mala sua: & tamen dixit: bonus est sermo Domini ex humilitate patienter tolerans; qd super eum mala uenerunt, & in hoc Ezechias meruit, & placauit sibi Dominum: nam Deus volebat mittere iram suam super eum, & super populum suum illo tempore: & quia Ezechias humiliatus est, non misit tunc, sed distulit vsq; ad tempora pronepotum suorum, sic patet. 2. Paralip. 32. cu dicitur, qd Deus uoluit mittere iram suam super Ezechiam, et Iudam: & tamen non misit tunc, quia humilitati sunt coram Domino. *Sit pax, & ueritas in diebus meis.* Id est, qd Deus uult, qd ista pena ueniatur, quæ ab eo prænunciata sunt bonus est sermo eius. i. iustus, ideo rogo, qd in diebus meis fiat pax, & ueritas. i. non mittat ista mala super populum in diebus meis, & postea mittat illa, quando uoluerit, & dicitur fiat pax. i. qd non ueniant hostes super populum me uiuente. & fiat ueritas. i. obseruentur promissiones Dei ad me: nam Deus promiserat ei aliquo tempore, qd prosperaret dies eius & uolebat Ezechias nunc, qd serua res ista promissio faciendo uera uerba Dei non mittendo hostes. *Reliqua autem sermonum Ezechie.* Id est, omnia alia gesta eius: nam uocantur res facta uerba, ut patet supra in litera. i. non fuit uerbum, qd non monstraret eis Ezechias. *Et omnis fortitudo eius.* i. omnis fortitudo bellica, nam ipse fuit pugnator excellens. *Et quomodo fecit piscinam, & aquæ ductum.* Piscina uocatur lacus magnus, in quo congregantur aquæ, aquæ ductus est alueus, per quem deriuantur aquæ ab ipsa piscina ad alium locum. *Et introduxerit aquas in ciuitate.* Scilicet, ipse fuit, qui introduxit aquas fontis Gion in Ierusalem per quendam aquæ ductum; & fecit piscinam magnam, in qua congregarentur. Fuit enim hoc tempore, quo Senacherib uenit contra Ierusalem: nam consilio habito Ezechias cum suis obturauerunt cun-

ctos, fontes aquarum, & riuos fluentes in medio terræ dicentes, ne ueniant reges Assyriorum, & inueniant aquarum abundantiam: & tunc obturauit Ezechias superiorem fontem aquarum Gion, & auertit eas de alueo suo per alium alueum, ut introiret per partem occidentalem urbis Ierusalem. 2. Paralip. 32. *Nomine hæc scripta sunt in lib. sermonum dierum regum Iudæ.* Quasi dicat, omnia ista, & multa alia pertinentia ad Ezechiam scripta sunt in lib. sermonum regum Iudæ: nam ibi continebantur particulariter omnia gesta regum Iudæ magna, & parua. Quis sit iste liber de claratum est præcedenti lib. cap. 14.

Quando rex Babylonis misit nuncios ad Ezechiam. Quæstio XXXV.

QV A E R E T V R, quando misit rex Babylonis nuncios ad Ezechiam. Aliquis dicit, qd istud fuit dū Ezechias ægrotaret: nam uoluit consolari eum, & ad hoc misit ei munera, & literas consolatorias, & hoc significat litera, scilicet, misit literas, & munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset Ezechias, & sic pro ægritudine releuanda misit ista. Sed dicendum, qd non stat: nam non poterat scire rex Babylonis ægritudinem Ezechie, & mittere munera ad eum, antequam sanaretur, vt sic consolaretur: quia Babylon distabat nimis à Ierusalem, sicut dixit Ezechias ad Isaiam, de terra longinqua uenerunt ad me de Babylone: ægritudo autem Ezechie modicum durauit, quia Deus curauit eum, ideo non potuit rex Babylonis cognoscere hanc ægritudinem, & mittere munera ad Ezechiam, dum esset in ægritudine, vt consolaretur. Secundo patet, quia rex Babylonis misit nuncios istos postquam contigit portentum in retrocessione solis. 2. Paralip. 32. & tamen iam erat sanatus Ezechias, ideo non misit rex Babylonis nuncios ad consolandum eum in ægritudine. Tertio patet, & efficacius, quia Isaias. 39. dicitur, quod rex Babylonis misit libros, & munera ad Ezechiam, audierat enim quod ægrotasset, & conualuisset: ergo iam sciebat, quod sanatus fuerat.

Sed adhuc manet dubium, an immediate post sanitatem sibi darat à Deo miserit rex Babylonis ad Ezechiam nuncios, vel multo tempore post. Aliquis enim dicit, qd misit illico post sanitatem præstitam. Ezechie: nam si magno tempore postea misisset non diceretur: audierat enim qd ægrotasset, quia ex hoc innuitur, qd propter ægritudinem misit ei munera: & tamen si multo tempore postea mitteret, non pertineret ista missio ad ægritudinem. Secundo patet, quia rex Babylonis misit nuncios istos ad Ezechiam inquisitores de retrocessione solis. 2. Paral. 32. & tamè ista retrocessio fuit dū ægrotaret Ezechias, et post tres dies perfectè curatus est. sup. in litera, ideo non multo tempore post ægritudinem istam misit nuncios. In contrarium uideretur, qd miserit eos multo tempore post. i. plusquam per duos annos, vel tres: quia dicitur multi, qd rex Babylonis recesserat nunc à rege Assyriorum, quando misit nuncios ad Ezechiam, & hoc fuit sub Assaradon filio Senacherib, & tamen ille non regnauit vsq; ad tres annos, vel plus post ægritudinem istam: ergo non fuit missio istorum nunciorum immediate post ægritudinem istam: istud declarabit sequenti questione. Secundo patet, quia quando misit rex Babylonis nuncios ad Ezechiam erat Ezechias in magna prosperitate, vt colligitur ex eis, quæ habentur in litera, quia cum magno gaudio ostendit illis nuncijs omnia preciosa, qd habebat in domo sua, & in tota potestate sua, & tamè illico post ægritudinem non erat in magna prosperitate, quia erat tunc in terra exercitus Assyriorum cum Senacherib; qd patet: quia

Dubitatio

Ratio prima ex aduerso.

Secundo.

quia ista retrocessio solis facta est in anno quarto decimo Ezechie, quasi in principio, vt probatum est supra in litera, & præcedenti c. & tunc Senacherib uenit in terram Iudæ. anno 14. vt patet sup. 18. & tamen mansit Senacherib in terra tribus annis, vel ferè, vt declaratum est præcedenti c. ideo post sanationem Ezechie, & retrocessionem solis quasi per tres annos manebat Senacherib in terra, & tunc non erat Ezechias in prosperitate, ergo duobus, vel tribus annis post sanationem Ezechie, accidit istud. Tertio patet, quia dicitur hic, qd ostendit Ezechias, nuncijs regis Babylonis omnes thesauros suos uasa auri, & argenti, & diuitias multas, & tamen non poterat habere Ezechias thesauros magnos tempore sanationis suæ, quia tunc erat Senacherib in terra, & ipse miserat ad eum aurum multum, & argentum. i. triginta talenta auri, & trecenta talenta argenti. sup. 18. & non potuit soluere illa de thesauris suis: unde fuit compellendus accipere lamina aureas, quas affixerat in ualuis templi Domini. eo c. ergo non potuit habere thesauros aliquos, quousque recederet Senacherib de terra, quod fuit quasi per tres annos post sanationem Ezechie. Quarto patet, quia significatur supra in litera, qd Ezechias ostendit thesauros multos nuncijs regis Babylonis, & istos potuit habere Ezechias post percussione exercitus Senacherib, quia tunc occisi sunt omnes Assyrij præter paucos, qui fugerunt cum Senacherib, manseruntque omnes diuitias eorum in castris, quas diripuit Ezechias cum populo suo; cum essent castra apud Ierusalem, ubi percussus est exercitus, vt declaratum est præcedenti c. Dicendum, qd utraq; positio istorum satis potest stare: magis tamè uidetur, qd missi fuerint isti nuncijs ad Ezechiam pauco tempore post sanationem suam, cum adhuc maneret exercitus Assyriorum in terra propter rationes supra assignatas pro parte ista. Ad rationem primam in contrarium dici potest, qd non apparet, an miserit rex Babylonis nuncios ad Ezechiam propter istam causam; & dato qd miserit propter eam non apparet, an recesserit à rege Assyriorum tempore Assaradon filij Senacherib, vel tempore Senacherib. Ad secundam dicendum, qd quanquam esset Senacherib in terra tempore, quo uenerunt isti nuncijs ad Ezechiam, erat Ezechias in magna prosperitate: nam licet aduersaretur ei Senacherib, tamen Deus promiserat ei certam liberationem de manu eius, quia in die, qua dixit ei per Isaiam, qd liberaret eum de ægritudine; dixit etiam qd ægrotasset, de manu regis Assyriorum supra in litera: & ista spe confortatus uideret sibi esse in prosperitate, potissimè, quia tunc exercitus Assyriorum recesserat de Iudæa in Aegyptum ad pugnandum contra Pelusium, licet postea redierit in Iudæam, vt declaratum est præcedenti c. ideo poterat esse Ezechias in aliqui prosperitate. Ad tertium dicendum, qd quanquam Ezechias non haberet tot thesauros quando uenerunt isti nuncijs ad eum; sicut habuerat priusquam ueniret Assyrij in terram Iudæ, & sicut habuit post recessum Assyriorum: tamè habuit thesauros multos: nam quando dedit Ezechias trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri Senacherib. sup. 18. non dedit ei omnes thesauros regni prædecessorum suorum, quia Isaias dixit hic: qd omnes thesauros, quos congregauerat Ezechias, & patres sui regis Iudæ ducerentur in Babylone: si tamè Ezechias dedit Senacherib omne aurum, & argentum, quod erat in thesauro regni, quando dedit ei trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri, non potuissent duci in Babylone thesauro, quos congregauerat reges Iudæ, qui fuerant ante Ezechiam. Ad quartum dicendum, qd licet aliquos thesauros habuerit Ezechias post fugam Senacherib de terra, quam prius, tamè aliquos

Tertio.

Quarto.

Responsio auctoris.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Ad quartam.

habuit, dum maneret Senacherib ibi, & illos potuit ostendere nuncijs regis Babylonis. Secunda positio. i. qd uenerint nuncijs isti multo tempore post sanationem Ezechie, etiam satis rationabilis est. i. qd uenerint postquam Senacherib fugisset de terra, ideo ad rationes in contrarium poterit responderi, quarum solutionem omitto propter breuitatem.

Quare rex Babylonis misit nuncios, epistolas, & munera ad Ezechiam. Quæstio XXXVI.

QV A E R E T V R ulterius, quare misit nunc rex Babylonis nuncios, epistolas, & munera ad Ezechiam. Respondet Iosephus 10. Antiqui. & historia. scilicet, qd misit nuncios petens ab Ezechia, ut esset socius eius, & amicus, quia fuerat tuus regnum Assyriorum solutus. Unde dicit historia scolastica, qd iste rex Babylonis recessit à rege Assyriorum tempore Assaradon filij Senacherib. Sed hoc non uideretur, quia vt dictum est rex Babylonis misit literas ad Ezechiam pauco tempore postquam sanatus est, & tamen tunc regnabat Senacherib in Assyrijs, & regnauit postea quasi per tres annos: ergo non recessit rex Babylonis nunc à rege Assyriorum, vel si recessit, non recessit sub Assaradon, sed sub Senacherib. Quod autem rex Babylonis aliquando recesserit à rege Assyriorum, patet: quia ante hoc erat subiectus regi Assyriorum: nam Salmanasar, qui fuit prædecessor Senacherib, transtulit populum magnum de Babylone, ut habitarent in urbibus Samaria. sup. 17. ergo habebat tunc subiectos Babylonios. Postea autem regnum Assyriorum peruenit ad Babylonios: nam Nabuchodonosor fuit rex Babylonis, & ipse fuit princeps omnium regnorum orientis eo tempore, & tenebat monarchiam Asia, quam tenuerant reges Assyriorum, vt colligitur He. 27. Alij dicunt, qd rex Babylonis misit nunc nuncios ad Ezechiam, ut honoraret eum: quia dignum putauit honorare uirum illum, quem dii honorabant. Habebant autem Babylonijs solem in Deum: & quia retrocessit sol, quando ægrotauit Ezechias, & sanatus est, quasi uixit rex Babylonis quid accidisset in terra tunc, propter quod sol retrocessisset, & dictum est ei, qd tunc sanatus fuerat Ezechias: ideo putans, qd propter illum accidisset ista retrocessio solis, uoluit eum honorare muneribus, et epistolis, cum sol Deus suum honorasset, & ista causam ponit historia scol. Alia causa & melior est. i. qd Babylonijs erant periti nimis in astris: nam peritia astrorum in toto seculo cepit apud Babylones in caldea, & apud urbem Memphis in Aegypto, ideo sapientes Babylonis uidentes, qd sol retrocesserat, qd nunquam uisum fuerat accidere, & erat contra regulas morus celi, admirati sunt: & quia audierant tunc Ezechiam regem Iudæ ægrotasse, & sanatum fuisse, sollicitauerunt regem suum, ut mitteret nuncios ad Ezechiam, ut inquirerent de ista retrocessione, quomodo acciderat, & quare, & à qua uirtute potuisset fieri, sic patet, 2. Paralip. 32. cum dicitur: attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram dereliquit eum Deus.

An Ezechias peccauerit letando se in aduentu nunciarum regis Babylonis. Quæstio XXXVII.

QV A E R E T V R ulterius, an peccauit Ezechias, quia lætatus est in aduentu nunciarum regis Babylonis, & quare lætatus est. Respondendum, qd peccauit aliquo modo Ezechias, tunc non quidem solum, quia lætatus est: nam lætari per se non est malum, sed

Responsio auctoris.

sed peccauit propter causam, propter quam letatus est, & fuit hoc in d. nobis: primo in quadam elatione: nā eleuatum est cor Ezechiae, quia honorabat à regibus magnis. I. quia rex Babylonis, qui erat potens nimis faciebat de eo mentionē magnā mittēs ad eum nuncios, & literas, & munera, & ista elatio peccatū erat: quanquam istud non multum imputaretur ei si aliud nō intendisset. Secundū fuit, quia ipse superbiuit de beneficio sibi à Deo præstito volens in illo gloriari. Nā rex Babyloniorū misit ad eum literas, et munera tanquā propter ipsum accidisset ista retrocessio solis, & ipse de hoc gloriatus est, quasi propter se fuisset, cum magis debuisset laudare Deum suum, qui magnificauerat eum faciendo miraculum tam famosum in sanatione eius. Iste autem duæ causæ erant illi citæ ad letandum: ideo peccauit Ezechias, cum letaretur propter has.

Ezechias an peccauerit ostendendo thesauros suos nuncijs regis Babylonis. Quæstio XXXVIIII.

QVAERETVR vltterius, an peccauerit Ezechias ostendendo thesauros suos nuncijs regis Babylonis. Aliquis dicet, q̄ sic, nam Isaias venit ad increpandum eum propter hoc: & tamen non increpuisset, si non peccauisset, ergo peccauit in hoc. Secundo patet, quia dixit Isaias, q̄ omnia ista, quæ uiderant nūij regis Babylonis transferrent in Babylonem: ergo uidetur q̄ peccauerat ostendendo, quia dabit e. p̄na. q̄ transferrent thesauri eius in Babylonem, & tamen p̄na non datur à Deo alicui nisi pro peccato: Respondendum, q̄ aliquo modo peccauit Ezechias ostendendo thesauros suos nuncijs regis Babylonis non quidē quasi faceret rem absolutē illicitam, sed quia non faciebat eam bono animo. Nā ostendere diuitias absolutē malum non est: immo poterat esse bonum, ut p̄tē si Ezechias uellet latificare nuncios regis Babylonis, & ad hoc ostenderet eis omnia, in quibus poterant lerari: huiusmodi autē erat, ut uiderent thesauros Ezechiae, & alias res preciosas, & pulchras: ideo ostendit illis quidquid preciosum fuit tã in domo sua, quã in omni potestate sua. Hoc autē erat rationale, quia nuncijs regis Babylonis uenerant ad latificandum Ezechiam: nichil ipse tenebatur latificare eos uerfa uice. Peccatum tamen fuit, quia Ezechias ostendit ista ad ostentationem sui, & superbiā: nam iam eleuātū fuerat cor eius cum uenerunt ad eum isti nuncijs reputando se gloriosum: ideo conabatur de cætero opere gloriosus in omnibus, quæ posset, & ut appareret excelsus in oculis istorum principum Babylonis, & ipsius regis Babylonis, ostendit eis omnes thesauros suos, & res preciosas, quas habebat, ut ipsi admirarentur, & referrent hoc regi Babylonis, & etiam ipse admiraretur de gloria Ezechiae: istud autem peccatum erat, scilicet, quod Ezechias uellet superbire de eo, quod à Deo sibi collatum erat, ideo reputatum est ei ad malum. Hoc autem accidit ei, quia Deus dereliquit eum tunc, ut tentaretur, & peccaret: sic patet 2. Paralip 32. f. attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram dereliquit eum Deus, ut tentaretur, & nota fierent omnia, quæ erant in corde eius.

Ezechias an peccauerit eisdem ostendendo domum aromatum. Quæstio XXXXI.

QVAERETVR vltterius, an peccauit Ezechias ostendendo nuncijs regis Babylonis domū aromatum.

Respondet Ra. Sa. q̄ peccauit, & hoc, quia intelligit per hoc, q̄ ostendit Ezechias istis nuncijs vnctioē regū, & sacerdotū: nam dicitur, q̄ ostendit eis pigmenta uaria, & unguēta, & etiā q̄ ostendit tabulas legis, quæ erāt in arca fœderis: & tamen ostēdere ista peccatum erat: nam non solum ostendere, sed etiā introducere illos in tēplum erat peccatum, cum essent gentiles, ut patet Ezech. 43. f. sufficiant uobis omnia scelera uestra domus Israel, eo q̄ inducitis filios alienos in circuncisos corde, & in circūcisos carne, ut sint in sanctuario meo, & pollutent domum meam. Sed dicendum, quod non est uerū, quod ostendit ista Ezechias nuncijs regis Babylonis: nam si ostēderet eis tabulas, oportebat, ut introiret in sancta sanctorū, & aperiret arcā: & tamen hoc nulli hominum licebat siue laico, siue sacerdoti: nā in sancta sanctorum nullus introibat, nisi summus sacerdos, & iste solum semel in anno: Leui 16. & ad Hebræ. 9. leuitis autem, & sacerdotibus minoribus, & laicis non solum non licebat introire in sancta sanctorum, sed etiam non licebat alicubi uidere arcam nudam, alioquin moriebantur: De leuitis patet Num. 4. de laicis patet supra. 1. lib. capitu. 6. ubi mortui sunt de uiris Bethsames quinquaginta milia, quia uiderunt arcam: à fortiori ergo si Ezechias conaretur aperire illam ad extrahendum tabulas occideretur potius à Deo. Patet etiam hoc de rege Ozia, qui bonus erat: & tamen quia uisurpare uoluit officium sacerdotum offerendo incensum corā Domino percussus est lepra, supra. 1. 5. & 2. Paralip. 26. & tamen ista transgressio erat maior, quā omnes aliæ transgressiones, quæ fieri poterant contra cultū Dei, cum nulli hominū liceret aperire arcā fœderis, ergo occideretur Ezechias si istud fecisset: non ergo fecit. Secundo patet, quia si istud fecisset cum uenit Isaias ad increpandum eum, quod ostēdidit ea, quæ erant in domo sua regi Babylonis, magis increpuisset eum, q̄ ostendisset ea, quæ erant in domo Domini, & tamen non locutus fuit de hoc, ergo nihil tale ostēdit Ezechias. Tertio patet ex uerbis literæ, quia solū quasi uisur Isaias ab Ezechia de eis, quæ uiderāt in domo sua, quid uiderunt in domo tua? & etiam Ezechias solum dixit de eis, quæ uiderant in domo sua. f. omnia, quæ sunt in domo mea uiderūt, nichil est, qd̄ non monstraueris eis in domo mea. Dicendū, ergo, q̄ non ostendit Ezechias aliquid nuncijs regis Babylonis in templo Domini, sed solum in domo sua, & in aliis locis prophanis, & ideo licet peccauerit, ut dictum est, quia non bono animo ostendit: tamen non peccauit in sola ostensione. Dicit autē historia scholastica, q̄ quidā tradunt istam domū aromatum fuisse in templo Domini, & in hoc cōcordat cū Ra. S. sed falsum est. Epiphanius autē historiographus ait de domo aromatum, q̄ erat domus longissima, quā fecit Salomon iuxta descriptionem David patris sui, & fecit occulti aditus compositionē longē à ciuitate, quæ deprehendi ab inuerso populo nequiuit, pluribus quoq; sacerdotibus ignota erat: illic posuit Salomon aurum, & aromata, quæ ad ducta fuerant de Aethiopia. In ea quoque erant postea sepulchra regum, & postea sepulchra pontificum, & postremo sepulchra prophetarum. Hoc se cretum David, & Salomonis Ezechias gentibus denudauit, & ossa paterna contaminauit ex præsencia prophanorum, & ab ipso die sterilis factus est. Ista tamen mea nō sunt omnino certa potissime, quia præsuponit Epiphanius, q̄ iam esset genitus Manasses filius Ezechiae, cum dicat Ezechiam fuisse sterilem ex illa die: tamen non erat sterilis, si postea genuit: Manasses tamen natus est tribus annis post sanationem Eze-

Responsio auctoris.

Ezechie, quia ille uixit quindecim annis postquam sanatus est, supra in litera: & tñ Manasses erat duodecim annorum, quando mortuus est Ezechias, & ipse coepit regnare sequenti cap. & tamē isti nuncijs regis Babylonis uenerūt ad Ezechiam pauco tempore post sanationem suam, ut declaratum fuit supra: ideo non potuit effici ex illa die sterilis, potissime, quia litera non tangit aliquid istorum. Item, & efficacius, quia ista assignatio domus aromatum facta per Epiphanius repugnat aliquo modo sacre scripture, quæ dicit, q̄ intra illam domum erāt sepulchra regum: & tñ non sepeliebant reges Iuda intra aliquā domum, sed in quodā horro in mōte Syon, sic patet de Ozia, 2. Paral. 26. cum dī, q̄ sepultus est in agro regalium sepulchrorum: ergo erat ager, uel hortus, ubi sepeliebant, & nō domus clausa, & tecta. Item quia dicit, q̄ ista domus erat ignota populo, & multis sacerdotibus, & tñ locus sepulchrorum regalium nō poterat esse ignotus populo, cum totus populus ueniret ad exequias regum, & ad tumulandum eos, ut colligitur ex processu secundi libri Paralip. Item patet, quia dicit Epiphanius, q̄ erant ibi sepulchra prophetarum: & tamen non habebant prophetæ aliquem locū certum, in quo sepelirent, sed sepeliebantur in diuersis locis in terris suis, sicut declaratum est de quibusdā ipsorum supra 14. fuit ergo domus ista aromatum, non sicut scribit eam Epiphanius, sed fuit aliqua domus in palatio Ezechie, in qua conseruabatur Aromata pigmentorum, & vnguentorum, & quia ista pertinebant ad diuitias Ezechiae, ostendit illa nuncijs regis Babylonis.

Quo peccato peccauit nunc Ezechias, de quo scriptura eum increpat. Quæstio XL.

QVAERETVR vltterius, quod fuit peccatū, quod fecit hic Ezechias. Respondendū secundum Ra. Sa. q̄ fuit, quia introduxit Gētiles in domū Dñi ad ostendendum eis tabulas legis, & vnctioem regum, & pontificum, & alia, quæ erant in tēplo, ut dictum est præced. quæst. Sed dicendum, q̄ istud falsum est, ut declaratum fuit ibi. Dicendum aliter, q̄ fuit peccatum multiplex Ezechiae: primum fuit ingratitude quædam: quia cum Deus liberauerit ipsū ab ægitudine, & ostēderit miraculū famosum in re trocessione Solis ad liberationem eius debuerat magnas Deo gratias referre: & tñ nō retulit, de hoc, 2. Paralip. 32. f. ægrotauit Ezechias usque ad mortem, & orauit Dominum, & exaudiuit eum, & dedit eis signum, sed non iuxta beneficia, quæ acceperat, retribuuit, & istud est magnum peccatū, quia nihil est, qd̄ benefactores ad iram magis prouocet, q̄ beneficiorū ingratitude. Secundū fuit, quia superbiuit de beneficio sibi collato à Deo. Nam Deus sanauit eum miraculosē, & dedit signum in celo, & postea cū ueniret nuncijs regis Babylonis ad honorandum eū, propter hoc ipse superbiuit, quasi ista euenissent propter suā dignitatem, & pertinerēt ad laudem eius: & tñ non pertinebant ad laudem eius, cū ipse nihil fecisset de hoc, sed tota laus Deo attribuenda erat, qui ex benignitate sua ista ostenderat. De hoc 2. Paralip. 32. Sed non iuxta beneficia, quæ acceperat, retribuuit, quia eleuatum est cor eius, & facta est contra eum ira, & contra Iudam, & Ierusalem, humiliatusque est postea, eo quod exaltratum fuisset cor eius. Tertium peccatū fuit, quia uoluit gloriari de diuitijs suis coram principibus regis Babylonis, ut etiam ipsi referrent hoc regi Babylonis, & ista gloriatio mala erat: Prouenit autem sibi hoc, quia cū in omnibus actibus suis prosperē egisset Deo adiuuante, tunc Deus Alph. Toft. super iiij. Regum.

dereliquit eū, ut ageret à seipso, & sic appareret quale erat cor suum, 2. Paralip. 32. f. in omnibus operibus suis fecit prosperē, quæ uoluit: attamen in legatione principū Babylonis dereliquit eum Deus, ut tentaretur, & nota fierent omnia, quæ erant in corde eius.

An diuitijs Ezechiae fuerint ducte in Babylonem, quia ostendit eas nuncijs. Quæstio XL I.

QVAERETVR vltterius, an propter hoc, quod ostendit Ezechias diuitias suas nuncijs regis Babylonis, fuerint postea ducte in Babylonem. Aliquis dicet, quod sic: quia Isaias dixit Ezechiae, dies ueniūt, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui usque ad diem hanc in Babylonem, nec remanebit quidquam, ut patet in litera. Secundo patet, quia secundo Paralip. 32. dicitur: humiliatus est Ezechias tam ipse, quā habitatores Ierusalem, idcirco non uenit super eos ira Domini in diebus Ezechie: ergo uiderur, quod pœnitentia Ezechie solum operata est, quod nō ueniret ira Dei super Iudam in diebus suis: ergo propter peccatum suum uenit tempore filiorum suorum, simile patet de Achab rege Israel, qui peccauerat nimis contra Dominum, & Deus prænunciauerat ei mortē amarā, & alia mala: & tamen, quia doluit, & humiliavit se Deus transtulit ista ad tempora filij sui: præcedenti libro, cap. 21.

Respondendum, q̄ non fuit captiuitas Babylonis, & translatio omnium diuitiarum Ezechiae: illud propter peccatum ostensionis earum nuncijs regis Babylonis, quod patet, quia captiuitas Babylonis fuit magna pœna toti populo: ideo nō infligeretur, nisi pro ualde magno peccato, uel pro multis: & tamen ostēfio diuitiarum Ezechiae non fuit magnum peccatū, quia solum fuit ex quadam inani gloria, & elatione, quæ non computantur inter peccata grauissima. Secundo patet, quia captiuitas Babylonis nō solum fuit pœna stirpis Ezechiae, sed etiam totius populi tribus Iudæ, & Benjamin. Deus tñ non punit aliquem, nisi pro peccato suo, uel patrum suorum, & tamen non erat Ezechias pater omnium de populo: ideo non punirent pro peccato eius: & tamen puniti sunt, quia ducti sunt in Babylonem: ergo nō ducti fuerunt pro peccato Ezechiae, sed propter alia. Tertio patet, quia non solum populus, sed etiam ipsi, qui erant de stirpe regia non debebant duci in Babylonem pro peccato isto Ezechiae, quia Deus non punit peccata patrum in filios, nisi usque ad tertiam, & quartā generationem. Exo. 34. & Num. 14. & tamē illi, qui ducti fuerunt in Babylonem, erant plus, q̄ in quarta generatione, computando ab Ezechia: quia erant in sexta, uel septima generatione: nam post Iosiam generatione quarta fuit facta translatio in Babylonem, ut colligitur infra 22. & 3. & tamen inter Ezechiam, & Iosiam fuerūt tres generationes: quia Ezechias genuit Manassē: Manassēs autē genuit Amon: Amon autē genuit Iosiam: Matthæ. 1. non fuit quarta generatio eorum, qui translati sunt in Babylonem, computando ab Ezechia, sed multo plures, accipiēdo singulos reges pro singulis generationibus. Quarto patet, quia translatio fuit facta pro peccato Manassē, & Amon, infra 22. & 23. Nam Deus uolebat tpe Iosie facere istā translationem: quia tñ Iosias humiliauit se corā Domino, & fletuit, Deus transtulit mala ista à tribus suis: & tamē dixit, q̄ complerent in posteris propter peccata, quæ fecerat Manassēs: ergo illa fuerunt, propter quæ fuit facta translatio in Babylonem, & non propter ostensionem diuitiarum Ezechiae.

D d Dicen-

Dicendum tamen, quod Ezechias peccauerat nimis...

Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod...

Ad secundam rationem dicendum, quod propter peccatum...

Quare Deus pronuntiavit per Isaiam Ezechiae diuitiarum...

Quaeret vtrius, cum non fuerit facta translatio...

F chias in thesauris, quod non ostenderet nuncijs regis...

Quare voluit Deus, quod denunciaretur ei ista translatio...

Quaeret vtrius vterius, ad quid voluit Deus, ut pronuntiaretur...

De historia gestorum Ezechiae, & quis fuerit ordo in gestis eius...

Quaeret vtrius vterius, de ordine gestorum Ezechiae...

Ezechie fuerunt circa restorationem cultus Dei de leti...

Epiphanius.

Mors Ezechiae.

CAPITVLVM XXI.

DORMIUIT Ezechias cum patribus suis, & regnavit Manasses...

Descripto in precedentibus regno Iuda sub Ezechia...

comminatio prophetalis: ibi. Locutusque est Dominus...

An sit ordo continuus, & immediatus. Quaestio I.

Quaeret vtrius circa primum, an ea, quae habentur...

Circa primum dicitur. Dormiuitque Ezechias cum patribus...

Manasses multo tempore regnavit.

ideft, cæremonias Dei terræ illius, ideo miserat leones cõtra illos: & sic Manaffes fequebatur ritum colendi convenientem cuilibet idolo, vt omnes deos sibi placaret. *Quæ delcuit Dominus à facie filiorum Israël.* Scilicet: Deus destruxit idola gentium à facie filiorum Israël, ideft, in introitu eorum in terram Chanana: nã Deus destruxit Chananaeos in conspectu Israelitarum, scilicet, mittendo terrorem suum contra eos, vt non auderent stare ante faciem Israelitarum, & misit crabrones contra illos: vt eos fugarent, & occiderent multos ipsorum, Exod. 23. & Deuteronomio. 7. tradebat etiã Deus Chananaeos vulnerandos in manus Israelitarum, sicut dicitur Iosue 11. scilicet, ego tradeam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël: & quia quamdo Israelitæ occidebant Chananaeos, et destruebant idola ipsorum, Deus, qui debebat Chananaeos, dicebatur etiam delere idola ipsorum: aliquãdo tamen Deus miraculosè sine operatione hominum debebat idola, sicut fuit in exitu Israelitarum de Aegypto: nam quando percussit Deus primogenita Aegyptiorum: nocte, qua exierunt Israelitæ de Aegypto percussit idola Aegyptiorum destrues omnes statuas ipsorum ligneas, lapideas, vel metalinas; sic patet Nu. 33. scilicet, exierunt filij Israël in manu excelsa videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, quos percussit Dominus: nam & in eorum dijs exercuerat vltionem: in terra tamen Chananaam non debebat Deus per se statuas, sed tradebat eas in manus Israelitarum delendas. *Conuersusque est.* Ideft, conuertit se ad colendum magis idola, quia non a solis coluit illa, sicut colebantur à gentibus, sed etiam maiori affectu, & cultu illa honorauit: *Et edificauit excelsa, quæ dissipauit Ezechias pater eius.* Vocantur excelsa quæcunque altaria existentia extra templum Salomonis: & istorum quædam erant in montibus, & collibus, & alijs locis excelsis: alia verò erant in ciuitatibus: nam Achaz pater Ezechiaz fecerat altaria per omnes angulos Ierusalem, 2. Paralipom. 28. Omnia ista excelsa tam intra vrbes, quam extra dissipauerat Ezechias, qui fuit magnus cultor Dei, & fecit, quod solum offerretur sacrificium in templo: & tamen nunc Manaffes edificauit omnia illa excelsa, quæ dissipauerat Ezechias, vt in omnibus illis sacrificaret populus, & propter hoc erat peccatum Manasse grauius: nam si ista excelsa durauissent tempore regum præcedentium, & ipse continuasset sacrificium in eis, non peccasset tam grauius: Vel si non fuissent aliquando ista excelsa edificata, nec destructa, sed ipse de nouo illa edificasset non fuisset tantum culpabilis, quia nõ incidisset in factum tam damnatum. Nunc autem pater suus dissipauerat omnia illa excelsa tanquam contraria cultui Dei, & ipse restituit omnia illa tanquam licita, & meliora, quam cultus Dei: peior ergo erat quantum ad hoc Manaffes, quam alij reges, qui antiquam idolatriam continuabant. *Et erexit aras Baal.* Cultus Baal coepit in terra Israël sub Achab, quia Iezabel vxor eius fuit nimis deuota circa Baal habens quadringentos, & quinquaginta prophetas eius, omnibusque illis de mensa suã cibos tribuens: præcedenti libro, cap. 18. Postea autem iste cultus fuit in terra Iuda, quia reges Iuda fuerunt de stirpe regum Israel ex parte matrum, scilicet: Ochozias rex Iuda fuit filius Athaliae, quæ erat filia Achab regis Israel, supra 8. & 2. Paralipom. 22. & tempore suo erat templum Baal in Ierusalem: nam Toas filius eius docente Iosada summo sacerdote destruxit templum Baal, & occidit Mathan sacerdotem eius, supra 11. & 2. Paralipom. 23. Deus autem odebat magis cultum Baal, quam aliorum idolorum, quia magis præiudicabat cultui suo, & ob hoc inci-

Manaffes grauius peccauit in cultu idolorum.

tauit Iehu ad occidendum totam domum Achab, qui introduxerat cultum Baal, & ad occidendum omnes cultores Baal, supra 10. Et iste cultus cessauerat aliquo modo etiam in regno Israel: nam Ioram filius Achab abstulit statuas Baal, quas fabricauerat pater suus Achab, supra 3. Et in hoc fuit valde vituperabilis Manaffes, qui idola valde odibilia Deo, & ab antiquo expulsa, etiam ab ipsis idolatris nunc nouiter reduxit, vt colerentur. *Et fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israel.* Lucus vocatur congregatio arborum densarum quando præ densitate locus obscurus redditur: ideo dicitur lucus, quasi luce carens, vel lucus à lucendo per antiphrasim, quia nulla lux ibi est. Fiebant autem isti luci circa altaria idolorum in honorem ipsorum, quia ad cæremoniam cultus idolorum pertinebat istud. Exercebatur enim tunc turpitudines in talibus locis post sacrificia finita: nam vacabatur ibi libidini, maximè in sacrificijs Priapi: & quia libido propter verecundiam in loco obscuro exerceri debet, plantabantur luci apud altaria: & si aliquando non habebatur lucus pro talibus libidinibus, fiebat domus subterranea obscura, in qua exerceretur idem: Et sic fuit in cultu priapi: nam mater regis Asa, scilicet, Maacha erat princeps in sacrificijs priapi, habebat specum subterraneam, & lucum, & omnia ista destruxit rex Asa: præcedenti libro, cap. 15. fuit autem tanti ardoris Manaffes in colendo idola, quod etiam intra templum Domini fecit lucos. Nã Iosias, qui fuit nepos eius fecit educi lucum de templo Domini, & cremari in torrente Cedron, inf. 23. Omnia tamen ista fecerant Manaffes, & Amos filius eius. Et dicitur, quod fecit lucos, sicut Achab rex Israel: nam ille ad suasionem Iezabel vxoris sue plantauit lucum in Samaria, & fecit templum Baal, præcedenti libro, cap. 16. & fit comparatio ad Achab: quia de illo dicitur, quod fuit peior omnibus regibus Israel, & quod non fuit aliquis ita venundatus ad faciendum malum, sicut Achab: præcedenti libro, cap. 21. *Et adorauit omnem militiam celi.* Scilicet, inclinauit se coram illa flectendo genua, vel inclinando caput in reuerentiam deitatis. *Et coluit eam.* Scilicet, faciendo sacrificia, quia posuit altaria pro omni militia celi in templo Domini: inf. 23. vocantur enim militia celi omnia astra, scilicet, tam planetæ, quam sydera fixa, & principaliter illa, quæ erant magna, & habebant aliquas figuras speciales, sicut sunt constellationes factæ ex multis stellis simul, sicut Arcturus maior, & arcturus minor, & Carpentarius, & Andromeda, Perseus, Corona, Ariadna, Orion, Pliades, & Hyades, & similes constellationes. Vnde principaliter colebant Solem, quia erat maximus inter omnia corpora celi, & consecrauerunt ei currum cum quatuor equis, quem posuerunt in templo Domini: infra 23. Colebant etiam Lunam, quam vocabant reginam celi: & mulieres quando faciebant panes coquebant ei placentas, & offerebant, putabantque se recipere multa bona ab illa: Ieremia 44. Colebant et duodecim signa Zodiaci: quia in istis sunt principalia sydera, & figure, sub quibus decurrunt oes planetæ, per quorum motum fit omnis generatio in terra, vt ait Arist. 1. de generatione. Sic etiã de omnibus alijs constellationibus, & astris cognitis faciebant: quia inclinabant se coram illis, & offerebant sibi sacrificia: Deus tamè veterat istud nimis: Deuteronomio 4. scilicet, Cauete, ne eleuatis oculis in cælum videas Solem, & Lunam, & oia astra celi, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creauit Dñs Deus tuus in ministerium cõstis gentibus, quæ sub cælo sunt: ista positio venit à sapientibus, & astrologis, qui nõ erant perfectè sapientes, & videntes quosdam effectus

Lucus qd.

Astra colunt tempore Manasse.

naturales, quos habebant corpora cœlestia super naturam elementalem, putauerunt illa corpora esse deos: potissimè, quia ex illis credebant primò derivari virtutem, & illa non recipere ab aliquo alio, sed isti nimis errauerunt cum ponerent corporalia esse Deum. Rectius autem dixissent, vel saltem non tantum errauissent, si dicerent spiritus motores orbium cœlestium esse Deos, quia cõditio perfectionis summa magis conuenit spiritui, quam corpori. Et fuit ista positio nimis inter Hebræos, quia habebant ipsi in circuitu sapientes astrorum, qui hoc assererent, scilicet: Aegyptios à parte meridiana, & Chaldaeos, siue Babylonios ab Oriete. *Extruxitque aras in domo Domini.* Ideft, fabricauit altaria multa in templo pro tota militia celi, & pro Baal, & alijs idolis: Deus tamè iusserat, quod solum esset vnum altare in templo, & illud non debebat construi voluntate cuiuscunque, sed id, quod ab antiquo erat, scilicet, fabricatum à Moysse, vel si aliquod aliud Deus nouiter fabricari iuberet, sicut fuit de altari, quod fabricauit Salomon, quando construxit templum, præced. lib. cap. 7. & 2. Paralipom. 4. nam illud mandato Dei factum est, quia nihil fecit Salomon in templo, cuius Deus non dedisset prius Dauid descriptionem, & figuram, vt patet 1. Paralipom. 28. Postea autè non licuit alicui fabricare aliud altare præter id, quod fecerat Salomon, & propter hoc increpat nimis Achaz, qui abstulit altare illud de loco suo, & posuit ibi altare, quod construxerat pro dijs Damasci, supra 16. & 2. Paralipom. 28. Manaffes autè multa altaria simul posuit, ideo plus peccauit. *De qua dixit Dominus: in Ierusalem ponam nomen meum.* Quasi dicat, peccatum graue erat, quod Manaffes posuisset altaria in templo Domini, cum Deus dixisset, quod volebat nomen suum esse in Ierusalem, ideft, quod ibi esset templum ad invocationem nominis sui, præcedenti libro, cap. 11. & 2. Paralipom. 6. Ideo magis peccabat Manaffes, ponendo ibi immunditias idolorum, quam si poneret alibi.

Quare Manaffes fuit tantum deditus idolatriæ super ceteros reges, cum non haberet patrem, qui eum incitaret ad hoc. *Questio 11.*

QVAERETVR, quomodo Manaffes fuit tantum deditus idolatriæ, cum non habuisset ad hoc patrem eruditorem: nam Ezechias pater suus nõ coluit idola, sed potius persecutus fuit ea super omnes homines, & destruxit totam idolatriam, 2. Paralipom. 29. & 30. & 31. Respondendū est, quod hoc potuit esse suasionem populi, vel aliquorum principum: nam erant semper aliqui inter Iudæos, qui desiderabant colere idola, eo quod cultus idolorum erat delectabilior hominibus turpibus, quam cultus Dei propter libidines, quæ ibi exercebantur, & alias turpitudines: & quæ erant aliqui reges habentes zelum Dei, nõ audebant isti loqui, & cum erant aliqui, qui poterant faciliter conuerti ad idola persuadebant eis conuerti: sic fuit de rege Ioas, qui coluit Deum toto tempore, quo vixit Iosada summus sacerdos, sed illo mortuo, cum non haberet doctorem introeuntes principes Iuda ad regem adorauerunt eum, & ipse eorum obsequijs delinitus concessit, quod petebant. scilicet, quod coleretur Baal, 2. Paralipom. 24. Ita fortè esset de Manasse, qui cepit regnare cum esset puer parvulus duodecim annorum: & satis verisimile est, quod principes custodes eius, & erudientes ipsum instruerent eum in hoc cultu, & ipse postea tenacissimè, & feruenter profequeret istum modum viuendi. Sic etiam potest dici de Achab, quia ipse erat viginti annorum, quando coepit regnare supra 16. Et fortè principes regni, qui erudiebant eum

Cur Hebraei colerent idola.

Alph. Toft. super iiij. Reg.

suaserunt ei sic facere, & secutus est consilium eorum. Secundo potest dici, quod fiebat hoc ex quadam mala opinione, quam habebant Iudæi: nam plurimi illorum putabant, quod si colerent idola eueniret eis omnia prospera: si autem colerent Deum, non adiuuaret eos, sed traderetur manibus hostium: sic patet Iere. 44. cum ipse dixit ad mulieres Iuda, quod non colerent reginam celi, & responderunt, quod non facerent, dicentes, sacrificauimus reginæ celi, & libauimus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, & reges nostri in vr bibus Iuda, & plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malunquè non vidimus: ex eo autem, quo cessauimus sacrificare reginæ celi, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Fortè autem fuit huiusmodi opinionis Manaffes, & ob hoc coluit idola putans, quod possent ei benefacere, vel nocere. Et de hoc laudat Ezechias, supra 18. quia dicit de eo, quod in Dño Deo Israel sperauit, scilicet, non sperauit in idolis, sicut sperabat multi reges Iuda: nam sic fecerat Achaz, quod dixit: dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo muneribus, & aderunt mihi, 2. Paralipom. 28.

Quis magis peccauerit Achaz, an Manaffes, cum isti fuerint peccatores super omnes reges Iudæ. *Questio 111.*

QVAERETVR, vterius, quis magis peccauit Achaz, vel Manaffes: nam isti duo fuerunt peccatores nimis super omnes reges Iuda. Respondendum, quod isti duo possunt comparari dupliciter, scilicet, absolute quantum ad omnia peccata, vel solum quantum ad idolatriam: si autem comparentur quantum ad omnia peccata, dicendū, quod magis peccauit Manaffes, quæ Achaz: nam Achaz non increpat, nisi de idolatria, in qua nimis vrguit supra 16. & 2. Paralipom. 28. Manaffes autem præter idolatriam increpat nimis de homicidio: nam ipse repleuit Ierusalem sanguine vsque ad os, vt patet inf. in litera, & occidit prophetas multos, inter quos dicit occidisse Isaiam, vt inf. declarabitur: & ideo dicit de eo: Insuper, & sanguinem innoxium fudit Manaffes multum nimis donec impleretur Ierusalem vsque ad os absque peccatis suis, quibus peccare fecit Iudam, & ista peccata occisionis fortè præponderauerunt, vel æqualia fuerunt ad peccata idolatriæ. Si autem comparentur Manaffes, & Achaz quantum ad solam idolatriam dicendum, quod vterque fuit magnus idolatra: & tamen in hoc non apparet tam distinctè quis eorum magis peccauerit, sed videtur dicendum, quod magis peccauerit Manaffes. Primò, quia Achaz continuauit idolatriam, quã introduxerant reges præcedentes, & superaddidit aliquid. Nam ante Achaz nullus abstulerat excelsa, sed primus, qui illa abstulit fuit Ezechias, supra 18. Manaffes autem non continuauit idolatriam ab alijs introductam, sed ipse de nouo illam introduxit: nam Ezechias abstulerat omnem idolatriam de terra, 2. Paralipom. 29. & 30. & 31. Iste autem reduxit omnem idolatriam destructam, & addidit aliquid super omnes reges, qui fuerunt ante eum: nam non fuit aliquod tempus, in quo tot idola colerentur, sicut in tempore Manasse, vt patet inf. 23. vbi enarratur idolatria Manasse, quam destruxit Iosias, & non legitur tanta idolatria in aliquo loco scripturæ. Secundo, peccauit plus Manaffes, quam Achaz: quia quanto aliquis plura idola colit, tanto plus peccat: & tamen Manaffes plura idola coluit, quam Achaz: quia Achaz præcipue increpatur, quod multiplicauit altaria in omnibus locis Iuda, & in montibus, & collibus, & quod fecerit altare dijs Damasci, & collibus, & quod fecerit altare dijs Dama-

D d 3 sci,

sci, p̄cedenti cap. & 2. Paralipo. 28. & tamen Manasses fecit oīa ista: nam multiplicauit altaria per totam terram, cum dicitur, q̄ ipse edificauit omnia altaria, & excelsa, quę dissipauerat Ezechias pater eius: & tamen Ezechias non solum destruxit altaria, quę fecerat Achab, sed etiam, quę facta erāt ab antiquo ab alijs regibus, & à populo: ergo Manasses omnia illa reedificauit, & consequenter plura ille fabricauit, quàm fabricauerat Achaz. Insuper multos deos coluit Manasses, qui nominantur hic, & infra 23. quos non coluit Achaz, vel saltem non dicitur de illis, q̄ coluit eos Achaz: magis ergo fuit Manasses idolatra. Tertio patet, quia Achaz clausit templum Domini, vt non fierent ibi sacrificia, & sic non fiebant ibi sacrificia Deo, nec dāmonibus, 2. Paralipom. 29. & mansit templum clausum vsque ad primum mēsem regni Ezechie, qui aperuit illud, & purgauit, & fecit ibi offerri sacrificia, eo. cap. Manasses autem introduxit idola in templum Domini, & lucos, & fiebant ibi sacrificia idolorum, & turpitudines libidinis in lucis: nihil tamē peius esse poterat, quàm talia fierent in templo Domini, ergo valde magis peccauit Manasses. Quod autem luci, & statuae essent in templo, patet infra 23. Quarto patet, quia captiuitas Babylonis fuit p̄na, quam Deus dedit toti populo Iuda, & fuit maxima: & tamen infra 23. dicitur, q̄ fuit data pro peccatis Manasse, & non dicitur pro peccatis Achaz, vel alterius regis, ergo magis peccauit Manasses, quàm Achaz.

Manasses an peccauerit plus, quàm omnes reges Iuda. Quæstio 1111.

QVAERETVR vterius, an peccauerit Manasses plus, quàm omnes reges Iuda. R̄ndēdum, q̄ sic, & patet hoc, quia peccatū Manasse fuit in duob. scilicet, in occisione, & idolatria, & in quolibet istorum excessit ipse omnes reges Iuda. De occisione patet, quia inter reges Iuda rari fuerunt, qui occiderēt prophetas, sed aliqui eorum incarcerarēt eos, vel mīnarēt eis: sicut fuit de Afa, qui incarcerauit Ananiam prophetam, qui increpuit eum, 2. Paralipo. 26. & Amasiam increpuit, & comminatus est cuidam p̄phetæ increpanti se, 2. Paralipom. 25. de alijs autem regibus p̄cedentibus in Iuda non legitur, q̄ occiderint p̄phetas, vel incarcerauerint eos, nisi de Ioas rege, qui lapidari fecit Zachariam prophetam filium Ioiadæ summi sacerdotis, & fratres suos, quia increpabant eum de idolatria, 2. Paralipo. 23. De Manasse autem dicitur hic, quod effudit sanguinem innocentem multum nimis quouſque repleretur Ierusalē vsque ad os, & inter istos occisos dicuntur fuisse multos prophetas occisi, de quibus fuit Isaias, vt infra dicitur, ideo valde plus peccauit ipse in effusione sanguinis, quàm omnes reges Iuda. Secundum peccatum Manasse fuit idolatria, & in hoc etiam ipse excessit omnes reges Iuda: nam nullus fuit, qui tantā idolatrię vacaret: nam inter reges Iuda, & Israel primus idolatra fuit Salomon, & tamen ipse non tantū peccauit in idolatria, sicut Manasses, quia nō posuit idola in vrbe Ierusalem, nec in templo, sed extra vrbem fecit aliqua templa pro dijs vxorum, & concubinarum suarum, p̄cedenti libro, cap. 11. & 2. Paral. 10. Manasses autem introduxit idolatriam in templū, & per totam terram Iuda, ideo magis peccauit. Roboam autem, & Abia etiā fuerunt idolatra, sed non fuit tanta eorum idolatria, p̄cedenti libro, cap. 14. & 15. Ioram autē filius Iosaphat malus fuit in vtroque: nam occidit multos, & coluit multa idola, & tamen peior fuit Manasses in vtroque: nam Ioram so-

lum occidit fratres suos, & quosdam de principibus Iuda, 2. Paralipom. 21. & tamē Manasses repleuit Ierusalem sanguine vsque ad os. In idolatria quoque peior fuit, quia nullus tot abhominaciones idolorū introduxit in templum Domini, sicut Manasses, iō ipse fuit peior: nouissimē autē inter reges Iuda fuerunt pessimi omnium Achaz, & Manasses, & Ioram filius Iosaphat, & tamen inter istos tres potest dici Achaz minus malus, quia non fuit occisor, sicut Ioram, & Manasses, & inter Ioram, & Manassen peior est Manasses, quia ipse ambos excedit in idolatria, & in homicidio. Item patet, quod fuerit generaliter peior omnibus regibus Iuda: nam captiuitas Babylonis fuit inflicta Iudæis pro omnibus malis prateritis, & tamen non dicitur illa inflicta pro peccatis aliquius regis, nisi Manasse: ergo ille fuit peior omnibus regibus Iuda.

An Manasses fuerit peior omnibus regibus Israel. Quæstio 1111.

QVAERETVR vterius, an fuerit peior Manasses omnibus regibus Israel. Respondēdum, q̄ non pro quo sciendum, quod mala, in quibus peccauit Manasses, fuerunt duo principaliter, sicut dicebatur p̄ced. quæst. scilicet, homicidium, & idolatria, & in istis nō fuit ipse maior omnibus Israel. Et ad hoc intelligendum, q̄ omnes reges Israel mali fuerunt: nā non fuit aliquis eorum, qui non coleret idola, vt patet discurrendo à primo eorum, scilicet, Ieroboam filio Nabath vsque ad vltimum, scilicet, Osee filio Ela. Nā de quolibet eorum dicitur, quod fecit malum corā Domino colendo idola, & patet hoc p̄ced. lib. à cap. 12. vsque ad finem simul, & à principio libri huius vsq; ad 17. cap. & tamen inter omnes istos reges duo fuerunt pessimi, scilicet, Ieroboam, & Achab: Ieroboam quidem in idolatria: Achab verò in idolatria, & homicidio. De cæteris autem regibus Israel sine dubio potest dici, q̄ Manasses rex Iuda fuerit peior quolibet illorum, eo q̄ nullus illorum magis idola coluit, q̄ Manasses, nec tantum sanguinem innocentem effudit, vt patet de quolibet in p̄dictis locis. De Achab verò, & Ieroboam est dubiū, an fuerit peior eis Manasses: fuit enim valde malus Achab in occisione p̄phetarum, & aliorum virorum sanctorum: nam Iezabel vxor sua auctoritate eius occidebat prophetas Dñi, quotquot inuenire poterat. Vñ Abdias dispensator Achab abscondit tunc centum prophetas in duabus speluncis, & pauit eos pane, & aqua propter timorem Iezabel, p̄cedenti libro, cap. 18. Occidit etiam Naboth, & filios eius, p̄cedenti libr. cap. 21. & sup. 9. vnde quando Deus dixit ad Iehu, q̄ deleteret domum Achab, ait: vnxi te regem super populum Israel, & percussit domū Achab Dñi tui, vt vlciscer sanguinem seruorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium seruorum Dñi. De idolatria autē Achab est patet, q̄ multa fuerit: nam ipse multiplicauit idola in terra, & potissimē cultum Baal super oīa idola, & quantum ad hoc nondū videtur, an peior fuerit Manasses, q̄ Achab, vel è cōtrario. Et dici potest, q̄ fuisset peior Manasses, quia ille introduxit idolatriam in templum Domini: Achab autem nō: & tamen dicendum est, q̄ fuerit peior Achab: quia p̄ced. lib. cap. 21. dicit, q̄ nō fuit alter talis, vt Achab, qui venundatus esset ad peccandum. Secundò patet, q̄ peccauit Achab grauissimē, quia nō solum colebat idola, sed etiam cogebat oēs Israelitas ad colendum Baal. scilicet, ad incuruandum genua coram eo, & osculandum manū, vt colligitur p̄ced. libr. c. 19. & si aliqui nolebant, occidebant, vel fugiebant de terra, aut abscondebant se, ne cognoscerent in tantum, q̄ Elias propheta

Achab magis peccauit, q̄ Manasses.

propheta putauit de cultoribus Domini nullum relictum fuisse, nisi ipsum, eod. capit. cum dixit: altaria tua suffoderunt, & sacerdotes tuos occiderunt, & relictus sum solus, & querunt animam meam. Istud. n. fuit maximum peccatum Achab: Manasses tamen licet peccauerit nimis colendo idola, tamen nullum coegit ad colendum ea, ideo peior fuit Achab, quā Manasses. De Ieroboam etiam primo rege Israel dicendum, quod ipse nō fuit tam malus sicut Manasses in effusione sanguinis, quia non legitur effudisse sanguinem innocentem: & tamen in idolatria fuit peior, & peccatum ipsum in idolatria p̄ponderauit ad peccatum Manasse in homicidio, & in idolatria: nullus enim tam malus fuit in idolatria, sicut Ieroboam, quia ipse fuit primus, qui coegit totum Israel recedere à lege Dei, & fuit causa torius idolatrię, quę postea exercita fuit ab omnibus Israelitis: vnde supra 17. Omnia peccata Israel attribuuntur Ieroboam. De eo etiam probauimus p̄cedenti libro, cap. 14. quod fuit peior omnibus regibus Iuda, & Israel, & etiam quod fuit peior omnibus hominibus, qui ante ipsum fuerant, ideo necessariò fuit peior, quàm Manasses: & sic Manasses fuit peior omnibus regibus Iuda sine exceptione, & fuit peior omnibus regibus Israel p̄ter Ieroboam, & Achab, qui fuerunt peiores eo. Et extruxit altaria vnuerſe militie celi. Id est, fecit altaria in templo Domini pro tota militia celi: nam posuit imaginem Solis, & currus, & equos eius, & imaginem Lunę, & imagines duodecim signorum Zodiaci in templo, & pro singulis fecit altaria, & offerebat eis incensum, & sacrificium. In duobus atrijs templi Domini. Scilicet, altaria pro sacrificijs, & imaginibus istius militiae celi fuerunt in duobus atrijs templi Domini: & ideo de ipso loco eduxit postea Iosias omnes istas imagines, quas posuerat Manasses, infra 23.

Ieroboam peior Achab.

Manasses fecit altaria in atrijs.

Quę essent ista atria, in quibus fecit altaria Manasses. Quæstio 1111.

In templo Salomonis duę partes erāt, & quatuor atria.

QVAERETVR, quę erant ista duo atria, in quibus fecit altaria Manasses. Respondēdum, quod ad euidētiā huius considerandum est in templo Salomonis duas esse partes: vna erat clauſa parietibus, & tecto, & ista vocatur templum: alia autē erat clauſa parietibus, sed non tecto, & ista vocatur atrium. Erat autem ista pars in circuitu templi, & diuidebatur in quatuor partes, quę vocabantur quatuor atria, quorum primum erat atrium sacerdotum, quod erat coniunctum portę templi, & istud erat minus omnibus alijs, & vocabatur sic: quia ibi erant sacerdotes, & altare holocaustorum, & fiebant ibi sacrificia, & alię ceremonię. Ad istud atrium non introibat aliquis, nisi esset sacerdos, & erat sanctissimum inter omnia atria. Secundum atrium erat, quod vocatur atrium virorum mundorum, & istud erat maximum omnium, & ad illud conueniebant omnes viri ad orandum, & manebāt ibi cum sacerdotibus facerent sacrificia, & celebrarēt alias ceremonias legis. Tertium atrium erat mulierum mundarum, & istud erat tale, sicut p̄cedens, & conueniebant ad illud omnes mulieres Iudæę mundę ad orandum, & audiendum verbum Dei, & videndum fieri omnes ceremonias. Istud atrium erat ita magnum, sicut p̄cedens, vel quasi. Quartum atrium erat mulierum immundarum, & Gentilium, quę veniebant aliquando ad templum Domini, vt orarent, sicut Salomon p̄supposuit p̄cedenti libro, cap. 8. Et patet de illo eunucho reginę Aethiopię, qui venit ad orandum in templo. Act. 8. & istud atrium nō

erat ita sanctū, sicut alia tria atria, & ideo introbant in illud immundi, & Gentiles, qui tamen non poterant ingredi in alia atria: erant autem ista quatuor atria coniuncta, & solum diuidebantur pariete medio inter se, licet ab extra haberent quandam murum altissimum claudentem omnia ista quatuor atria, & erāt in illo portę, per quas introbatur ad singula ipsorum. A parte autem interiori parietes, per quos distinguebātur ista atria, erant parui, ita vt omnes, qui essent in tribus atrijs istorum possent videre sacrificia, & ceremonias, quę fiebant in atrio sacerdotis, quia adhuc conueniebant in templum. De istis atrijs magis declaratum fuit p̄cedenti libro, cap. 6. & 7. Nunc autem dicitur, quod in duobus atrijs templi posuit Manasses altaria, & potest intelligi de atrio sacerdotum, & de atrio virorum mundorum, quia ista duo erant principalia atria, & in alijs non curauit ponere altaria.

Intelligendum etiam, quod Manasses solum posuit altaria in atrijs, & tamē intra templum nullum posuit: hoc autem fuit, quia fortē voluit obseruare aequaliter consuetudinem antiquam templi illius: nam quando ibi colebatur Deus nullum altare ad faciendum sacrificia erat intra templum, sed solum in atrio sacerdotum: in templo autem erat altare thymiamatum, in quo nūquam offerebatur ali quod genus sacrificij, Exod. trigesimo, sed solum introbat illuc vnus sacerdos quotidie ad offerendum thymiam, & incendendum lucernas, & sic Manasses fortē noluit nunc aliqua altaria esse ibi. Alia causa potuit esse propter timorem: quia fortē cum ante hoc pars illa semper fuisset secreta, & nunquam introiret illuc, nisi vnus de sacerdotibus timeret Manasses introire illuc, vel constituere ibi altaria. Tertia causa esse potuit propter pulchritudinem loci, quia templū Domini interius totum erat opertum laminis aureis in tecto, & parietibus, & pauimento: si autem fierent ibi sacrificia pollueretur pars illa, quia oporteret illuc introduci oues, & boues viuentes, & iugulari ibi, & fundi sanguinem super altare, & multa alia, quę non conueniebant tantę mundi tię loci, & ista videtur fuisse causa potissima. Vnde quanquam multi de regibus Iuda polluerint templum Domini, introducentes idola, & auferentes cultum Dei inde, de nullo legitur, quod posuerit altare, vel fecerit aliquid intra templum, sed omnia fiebant in atrijs. Et transduxit filium suum per ignem. Sic enim fecit apud suos Achaz: nam transduxit, siue iustitiam filios suos per ignem, supra 16. & 2. Paralipo. 28. de ista transductione, an solum esset transus per medium ignis, vel esset crematio in igne, vel occisio, & postea crematio, non apparet: magis tamen dicendum est, quod fuit crematio: nam Iosephus dicit fuisse holocaustum. Quare autem fiebat hoc, & quomodo, declaratum est supra 16. Et ariolarum est. Ariolari est facere ceremonias, quę fiunt ad aras, & istud est, quando immolantur aliqua animalia idolis respicerē venas eorum, & ex illis p̄dicere aliquid futurum: vt infra dicitur, & fuit iste ritus apud antiquos, & obseruauit eum Manasses: quia ipse per se aliquando obtulit sacrificia idolis, & insperxit venas animalium, iuxta ceremonias idolorum. Sic etiam Achaz per se ipsum obtulit sacrificia idolis, & fudit sanguinem super altare, supra 16. & 2. Paralip. 28. Et obseruauit auguria. Dñr auguria obseruationes, q̄ fiunt ex motibus, & garribus auium, per quę hoies putant se posse p̄uidere futura, & ab auium garritu auguria nominantur, q̄ iam nomē augurij sit extēsum ad multas alias superstitiones, & ista auguria obseruauit Manasses, q̄ nō attendebat, vt verita

Manasses nō posuit altaria intra templū.

Manasses transduxit filium per ignem.

rem inquireret prophetas Dñi, sed per auguria, & alias superstitiones gentium putabat se posse veritatem præscire. Et fecit pythones. Vocantur pythones illi, qui habebant aliquos spiritus familiares, vel inuocabant eos, vt responderent ad aliqua dubia, & istos inbebat lex occidi. Leui. 20. fecit tamen Manasses, qd essent mult, vt per eos posset inquiri veritas occultorum. Vocantur autem pythones proprie demones respondentes: viri autem, qui habent eos, vocantur pythones. Sic patet sup. i. libr. cap. 28. cum dicitur ad Saulen: est mulier in Endor, quæ habet pytho- nem, id est, spiritum familiarem, & tamen aliquando ipsi habentur illos vocantur pythones, & sic accipit hic. Et aruspices multiplicauit. Aruspices, & arioli idem sunt: nam arioli ab aris dicuntur, & aruspices quasi aspicientes in aris, & vtri que sunt illi, qui offerunt sacrificia demonibus, & in venis animalium occisio- rum requirebant veritatem futurorum: iste modus fuit nimis vitatus apud antiquos. Sic enim Oedi- pus rex Thebarum fecit inquiri in visceribus anima- lium quid futurum esset, quando erat magna pestis in terra sua, vt ait Seneca Tragedia quinta, cuius ti- tulus est: Oedipus. Sic etiam Romani inquisuerunt euentum belli Iulij Cæsaris, & Pompei, vt ait Luca- nus lib. 1. de bello plusq. ciuili in fine. Erat autem ma- gna ars inter Gentiles, quæ aruspicina vocabatur: hæc enim docuit vir quidam nomine Teges, qui arando a quodam agricola repertus est subito proliuuisse de gleba, & eadem die aruspicinam docuit, & mortuus est. De hoc Aug. 18. de Ciuitate Dei, & Lucanus vbi supra. Nunc Manasses multiplicauerat aruspices, sci- licet, vt per singula loca terræ suæ essent aliqui scien- tes istam artem, & quando faceret sacrificia sciret in visceribus animalium prænuñciare futura, de hoc dicitur infra 23. qd Iosias deleuit aruspices, quos posuerat reges Iuda ad sacrificandum in excelis per consuetudinem, qd ad istum finem faceret Manasses omnia ista, vt offenderet Deum, quia nullus homo est quantum- cūque malus, qui velit directè offendere Deum, sed est sensus, qd faciebat ista, & per ea sequebatur offen- sio Dei, & ita ponitur sæpissimè in scriptura non ad dicendum causam finalem, sed consecutiuam.

Quare Manasses fecit pythones aruspices, & augures, & quare scriptura tam diligenter narrat de Manasse, quod exerceuit augurium, & aruspicinam. Questio VII.

QVARE ET VR, ad quid Manasses faciebat pythones, & aruspices, & augures. Respondendū, quod hoc faciebat propter duo: primò, quia transiit Manasses ad ritum gentium in sacrificijs, & cultum idolorum: ideo voluit imitari eas quantum ad omnia, sed Gentiles exercebant auguria, aruspicinam, & artem pythonicam, & alias superstitiones: ideo Manasses voluit omnia illa habere: erat autem connexum sacerdotibus gentium istas artes exercere, quia ipsi habebantur a populis tanquam prophete, & per omnes quærebatur consilium de futuris, ideo ipsi debebant vacare superstitionibus, per quas possent interdum opere demonum aliqua veritates declarari, & sic populus deceptus maneret in cultu idolorum: erat autem de antiqua caeremonia, qd illi, qui erant sacerdotes idolorum, essent aruspices, & exercebant pythonicam, & auguria, nec putabant se posse habere plenè cultum idolorum nisi aruspices, & pythonicos haberent. Sic enim Iezabel, quæ

colebat Baal habebat quadringentos quin quaginta prophetas eius, præcedenti libro, cap. 18. ita nunc Manasses voluit habere aliquos exercentes omnes istas superstitiones, vt plenè haberet cultum idolorum. Secunda causa fuit, quia homines solliciti sunt pro futuris, ideo conantur quantum possunt scire illa, & ob hoc omnes gētes ab antiquo deceptæ sunt facili- ter a demonibus, quia sollicitè erant, vt sciret futura, & demones dederunt eis multas artes supersti- tiosas, p quas possent interdum cognoscere aliquas veritates, licet cum magno errore: & propter istas ar- tes incoeperunt colere demones, quia demones sic illas instituerunt, vt non possent exerceri nisi exhibe- do eis aliquem honorem. Iudæi autem inclinaban- tur sicut cæteræ gentes ad sciendum futura, & quia insisterent illis superstitionibus, Deus dedit eis pro- phetas multos, per quos possent inquirere de occultis, & respondebant illi certius, quàm diuinatores p superstitiones suas: sacerdotes quoque in vestibus sa- cris respondebant de quibuscunq. dubijs, quando applicabatur rationale, & Ephod, de quo Exo. 28. & supra primo libro, cap. 23 & 30. Et quia per istos habe- batur responsio certior, quàm per diuinationes, nõ inclinabantur nimis Iudæi ad superstitiones istas. De hoc dicitur Numeri 24. scilicet: non est idolū in Iacob, nec diuiniatio in Israel, temporibus suis dice- tur Iacob, & Israeli, quid operatus sit Dominus, id est, quanquam non habeant Israelitæ idola, nec diui- nationes, nec auguria, tamen dicitur eis temporibus suis, id est, quando cunq. perierint quid facturū sit Dominus, scilicet, dicitur hoc eis per prophetas. Manasses autem, quia recedebat a cultu Dei, nolē- bat habere prophetas Domini, nec inquirere aliqd ab eis, ideo volebat per alium modum scire futura, & ad hoc recurrit ad superstitiones gētiū, scilicet, ad auguria, pythonicam, & aruspicinam. His enim utebantur omnes gentes, quæ erant in circuitu ter- ræ Israel, & ab ipsis accipiebant doctrinam Israeliti- cam: Sic dicitur Isa. 2. Repleti sunt, vt olim, & augures ha- buerunt, vt Philisthiim.

Quare scriptura tam diligenter enarrat de Manasse, quod exerceuit auguria, artem pythonicam, & aruspicinam. Questio VIII.

QVARE ET VR, vltorius, quare scriptura enar- rat hic tam diligenter de Manasse, quod exer- cuit auguria, & artem pythonicam, & aruspicinam. Respondendum, quod voluit scriptura exprimere magnas iniquitates Manasse, & quia Deus detesta- tur nimis superstitiones istas, quibus utebatur Ma- nasses, scriptura diligenter expressit illas.

Pro quo sciendum, quod Deus maxime detesta- tur idolatriam, quia nihil est, quod magis repugnet ei: & quia superstitiones istæ sunt pars idolatriæ, vel exercentur cum idolatria, & maxime ars pythoni- ca, & aruspicina, ideo Deus abominatur istas ar- tes, sicut idolatriam, & iubebat puniri vtentes illis, sicut idolatras: sic patet Leuitic. vigesimo, vbi iussit occidi viros, aut foeminas habentes spiritum pytho- nicum. Generaliter etiam Deus prohibuit omnes superstitiones huiusmodi, quæ pertinebant ad da- mones, vt patet Deuteronom. decimo octauo, scilicet: Nõ inuocatur in te, qui habet filium suum, aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos scificat, & obseruet somnia: atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec pythones consulat, nec diuinos, nec quærat a mortuis veritatē: omnia enim ista ab- hominatur Dominus: gētes ista, quarum possidebis terram, augures, & diuinos audiunt: tu autē a Domi-

Deus qua- re dedit lu- deis mul- tos pphet- as potius q̄ alijs Gē- tibus.

Aruspices & arioli idē sunt.

Modus in- quirēdi ve- ritatem fu- turorū, & in venis a- nimalium valde vitia- tus apud antiquos.

no Deo tuo aliter institutus es. Manasses autem cit- ca ista valde peccabat, & irritabat Dñm: ideo scri- ptura diligenter illa expressit, vt nos intelligamus Deum per ista nimis offendi, & caueamus illa. Po- suit quoque idolum luci, quem fecerat in templo Domini. Po- suit Manasses vnum idolum in luco, quem fecerat intra templum. Accipitur hic templum largè pro- atrio, quia in vno de quatuor atrijs templi planta- uit Manasses arbores magnas, & densas, vt obura- rent locum, & vocabatur illa congregatio arborū lucus, & posuit intra lucū illum vnum idolum, & forte istud erat simulachrum Priapi. Quia lucus fie- bat ad exercendum turpitudines libidinum in illo, finit sacrificijs, & istud fiebat in sacrificijs Priapi potius, quàm aliorum Deorum: ideo consecrabatur luci, & specus subterrae egipti Priapo, vt patet præ- cedenti lib. c. 15. Poterat autem fieri commodè iste lucus in atrijs templi: quia atrium non habebat te- ctum, sed solum parietes circumdantes, sicut ortus, vel solarium, & istud fuit ad magnam dehonesta- tionem templi Domini. qd ibi fierent libidines, & plā- taretur lucus. Poterat autem dici, qd istud idolū, qd erat in luco, erat Baal: nam etiam plantabantur lu- ci, vbi fiebant sacrificia Baal: sic patet præcedenti lib. c. 16. de Achab, qui fecit templum Baal in Sama- ria, & etiam fecit ei lucum. Secundo patet hoc, qd in templo Domini posuit Manasses imaginē Baal, & militia cæli, vt patet hic, & c. 23. & non habet de alijs idolis, qd poneretur in templo, ideo videtur, qd idolum luci erat Baal. Super quo locutus est Dominus ad Dauid, & ad Salomonem, & filium eius. i. de templo: dicitur dicitur Deus ad Dauid, & Salomonem, qd haberetur in magna reuerentia, & tamen Manasses deduxit il- lud ad maximam ignominiam, ponendo ibi lucū, & idola. In templo hoc, & in Ierusalem, quam elegit de civitatibus tribus Israel ponam nomen meum in sepulchrum. Deus di- cebatur ponere nomen suum in Ierusalem, qd fie- rat ibi inuocatio specialis nominis sui: potius, quàm in alijs tribus Israel: nam in nulla alia vrbe terræ Israel fiebant sacrificia, aut alia caeremonia legis, nisi in Ierusalem. Et erat inuocatio ista in templo, quia ibi erant omnia vasa ministracionis sanctæ, & ibi fiebant omnes caeremonie, & dicebatur esse in Ieru- salem propter templum: nam in vrbe nulla cere- monia cultus Dei fiebat, nisi ille, quæ in templo fiebat, & tamen ciuitas sancta dicebatur propter templum, quod in ea erat, & non in alia vrbe. Et vlt- ra non faciam nommueri pedem Israel de terra, quam dedi pa- tribus eorum, & non faciam duci, nec perire tam Israel in aliquam captiuitatem, sed manebunt firmiter in terra ista, quam dedi patribus eorum, sicut olim ad- uertarij persequebantur Israelitas, & captiuabant eos. sic. Tamen custodierint opera omnia, quæ præcepi eis. i. istud nõ dico eis absolute, sed solum si custodierint mandata mea: nam alias tradam eos gentibus, & ca- ptiuū ducentur de terra ista. Et dicitur, si custodie- rint opere, quia aliqui custodiunt mandata Dei so- lo verbo, dicentes se velle illa custodire, & recitan- do ea sæpius, & tamen in opere nihil ponunt, & isti magis sunt in crepula. Sic autem erant Iudæi: nõ in voce colebant eam, sed nõ in re. Sic patet Isa. 29. c. si populus iste ore suo appropinquabit mihi, & la- bijs suis glorificabit me, cor autem eius longe est a me. Et hoc dicit Christus nimis conuenire Iudæis Matth. 23. dicens: hypocrite, bone prohetauit Ida- ias de vobis dicens: populus hic labijs me honorat cor autem eorum longe est a me. Et inueniam legem, quam mandauit eis seruus meus. Moyses. i. mandauit oia, quæ ego mandauit, & omnia, quæ mandauit Moy- ses seruus meus, & tunc faciam, qd non moueantur

de terra sua. Ponitur autē ista differentia, quia Deus mandauit quædam Israelitis per se. f. decem præce- pra decalogi, quæ audierunt in monte Sinai, in vo- ce tubæ, & quamquam illa dicerentur ab angelis, vt patet ad Galathas 3. & tamen putabant Hebræi, qd dicebantur per Deum, alia autem mandauit Moy- ses: nam omnia alia præcepta legis attulit Moyses ad Israelitas ex parte Dei: nam non audierunt alia verba à Deo post illa decem præcepta, vt patet Exod. 20. & Deut. 5. ideo Deus non dicitur præcepisse illa, sed Moyses. Illi vero non audierunt. i. quamquam Deus dixerit, qd obseruarent præcepta eius, & non com- moueretur de terra: tñ non audierunt. i. nõ exaudie- rūt ad hoc, qd sequeretur illa. Sed etiam dicitur à Manasse. f. Manasses induxit illos ad colendū idola, & fecit, qd peccarent contra Dominū, & intelligitur hoc de po- pulo rudi, qui deceptus fuit à Manasse, eo, qd seque- batur, populus opera regis, & tamē de principibus secus est, quia potius videtur, qd principes deciperent Manasse, vt coleret idola contra consuetudinē pa- tris sui, vt declaratum fuit supra in quadā questio- ne. Vt faceret malum. f. vt colerent idola, & haberent augures, & pythones, & aruspices. Super gentes, quas cō- truit Dominus à facie filiorum Israel. i. fecerunt malum plusquam gētes, quas Dominus destruxit in trocu- tibus Israelitis in terram. Iste fuerunt gentes Cha- naeorum, quæ habitabant prius in terra illa, & ad iatroitum Israelitarum dispersitæ sunt.

Quando dictum fuit Salomoni à Deo, quod nomen suum mone- ret in templo in aeternum. Questio IX.

QVARE ET VR, quando Deus dixit Salomō- ni de templo isto, qd poneret nomen suum in illo, & qd non commoueretur pes Israelitarum de terra sua. Respondenti posset, quod dictum fuit ei à Deo, sicut hic dicitur, & tamen non constat quan- do, vel quo modo, vel per quem ei dictum fuerit sic enim multa alia referuntur in scriptura dicta esse, de quibus non apparet, vt dicta fuerint, vbi patet su- pra 2 lib. cap. 3. & ibi declaratum est. Aliter potest dici, qd scriptura aliquando allegat ea, quæ dicta sunt non per eadem verba, sed in sententia, & sic inter- dum non apparet vbi dicta fuerint, quia non est si- militudo verborum. Sic patet in multis allegatio- nibus, quas Christus faciebat de lege contra Iudeos, & etiā Apostoli faciebant, & ponuntur res in Ie- uangelis, & Epistolis, sicut illud Matth. 23. & prima ad Corinth. 1. & 2. & multa allegat B. Ieronimus in quodam prologo super Paral. qui incipit: si septua- ginta interpretum, & ita dicit potest hic, qd Salomoni dictum fuit hoc verbis, quamquam non per alia verba, quæ facta sunt hic, & semel dictum est ei dum edificare- ret templum, quando Deus volebat confortare eū ad edificandū, de quo præcedenti lib. c. 6. iterum au- tem dicitur ei hoc viginti annis postquā ceperat edi- ficare templum, sicut in summo templo, & domo re- gis, de quo eo. lib. c. 9. & vtraque vice istarum Deus dixit ei hoc non per aliquem prophetā, sed in som- nijs apparuit ei, vt patet ibidem, & ibi declarati sunt: sunt autem verba concordantia istis in sententia: nam primavice eo. lib. c. 6. dixit Deus Salomoni do- mus hæc quam edificas, si ambulaueris in præce- ptis meis, habitabo in medio filiorum Israel, & non derelinquam populum meum Israel, & istud est, qd dicitur hic, qd custodiret præcepta Dei, faceret nõ commoueri pedem eorum de terra, quam dederat eis, sed habitaret cum illis, sicut dicitur ibi. In secun- da vice declaratum fuit hoc magis eo. lib. c. 9. vbi po- nuntur multa verba de hoc significantia prosperi- tatem,

tatem Hebræorum, si colerent Dominum: & destructionem templi, & captiuationem ipsorum, si non colerent illum.

Quando, vel ubi prædicta verba fuerunt dicta David. Quæstio X.

QVAERETVR ulterius, quomodo potuit Deus dicere David, p in templo isto poneret nomen suum, & quando, vel ubi dixit ei. Aliquis dicit, q non potuit hoc dici David: quia dum viuebat David, nō erat edificatum istud templum, nec in choatum, quia in choatum est anno quarto regni Salomonis: præcedenti lib. cap. 6. Dicendum, quod Deus dixit David de templo isto: nā David proposuit edificare templum Domino, & Deus iussit ei, q non edificaret. sed q filius suus edificaret, & tunc dixit de templo illo, q poneret nomen suum ibi: vnde & ipse David parauit omnes expensas p domo Domini, vt Salomon edificaret eā. vt patet 1. Paralip. 22. & 28. & 29 & ipse accepit à Deo omnem descriptionem, & figuram templi, & omnium vasorum eius, omniumque, quæ in templo fabricanda erant, vel ordinanda. & sic tradidit illa Salomoni, vt nihil ille ageret, nisi iuxta exemplar sibi datū. 1. Paralip. 28. ideo Deus diceret tunc David de isto tēplo quomodo nomen suum ibi ponendum erat.

Ad secundum dicendum, q Deus dixit istud David quando ipse voluit primo edificare templū Domini, de quo supra 2. lib. c. 7. nam ibi dicitur, q Salomon edificaturus erat templum, in quo esset nomē Domini sicut dicitur hic. Et etiam dicitur: ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabo cum eo, & non turbabitur amplius. Et hoc est quod dicitur hic. f. q Deus faceret non commoueri pedes Israelitarum de terra, quam Deus dederat patribus eorū, de hoc etiam 1. Paralip. 22. & 28.

An fuerit verum dictum Dei, quod pes Israelitarum non commoueretur amplius de terra eis tradita, etiam si non peccauissent. Quæstio XI.

QVAERETVR ulterius, quomodo est verū, q pes Israelitarum non commoueretur amplius de terra eis tradita: nam postea commotus est cum ducti sunt in Babylonem, & ante hoc ducti sunt decem tribus in Assyrios, supra 17. & 18.

Respondendum, q hoc dictum fuit cum conditione, ut patet in litera. f. q si Israelitæ colerent Dominum, & hoc non fecerunt, quia decem tribus habitantes in Samaria multum peccauerunt in idolis, & quanquam Deus mitteret prophetas eis, vt corrigerentur, non audiebant eos, sed potius occidebant vsque ad diem, quo translati sunt in Assyrios, supra 17. duæ quoque tribus regni Iuda idem fecerunt: nam coluerunt idola, & postea translatae sunt in Babylonem, & hoc fuit propter peccatum Manasse, qui coluit idola, & decepit populum. f. quia propter eum populus recessit à Deo, & ideo dicitur hic: Manasses decepit populum, quia inf. 23. dicitur, quod propter peccata Manasse Deus noluit auerti à furore suo, quanquam Iosias fuisset bonus, sed fecit, vt transferretur Iuda in Babylonem. Sed dicitur, dato, quod Israelitæ coluissent Dominum, non erat semper mansura lex Moysi, quia post Christi aduentum lex noua danda erat. Dicendum, q etiam si nūquam peccauissent Israelitæ in idolatria, vel alio crimine lex veteris cessatura erat post aduentum Messie, & licet alius status Hebræorum, & tamen semper esset id, quod dicitur hic, scilicet, q Israelitæ non commouerentur de terra sua, sed manerēt ibi

Si Hebræi nō peccasset an fuisset facta mutatio aliquæ veteris legis.

in sempiternum, & iste populus fuisset specialis populus Dei: etiā si conuerterentur Gentiles ad Christum, & tenuissent Iudæi conuersi quandam principatum in Ecclesia, vt declaratum est supra 20. ca. 7. & præcedenti lib. capit. 6. & 9. quia tamen Iudæi se peccauerunt, commoti sunt de terris suis, & etiam postquam conuersi sunt ad Christum non tenuerunt principatum in Ecclesia, sed Apostolus in Epistola ad Rom. ostendit Gentiles, & Iudæos ad Christum conuersos non debere contendere de principatu, quia neutri fuerunt immunes à culpa, ita ut aliquibus ipsorum super alios debeatur principatus. De hoc in quodam prologo super Epistolā ad Rom. qui incipit: primum quæritur, & ponuntur reprehensiones Gntilium ad Rom. 1. & reprehensiones Hebræorum ad Rom. 2.

Quare dicatur, quod Israelitæ fecerunt malum super gentes, quas conuertit Dominus, & non super alias. Quæstio XII.

QVAERETVR ulterius, quare dicitur hic potius, q Israelitæ fecerunt malū super gentes, quas cōuertit Dominus à facie filiorum Israel, quā super alias gentes. Respondendum, q hoc fuit propter multa: primò, quia licet omnes gentes idolatriæ vacarent: tamen Chananæi plusquā omnes gentes: Ideo ad significandum magnitudinē idolatriæ Israelitarum dicitur, q fecerunt malum plusquam omnes gentes, quas deleuit Dominus de conspectu ipsorum. Quod autem essent peiores Chananæi, cæterę gentes in idolatria, & reliquis turpitudinibus, patet: quia cum Deus veller Israelitis exeuntibus de Aegypto dare aliquam terram, in qua habitarent, & ad hoc oportebat, q expelleret habitatores eius inde, & non poterat hoc fieri, nisi propter peccatū, & tamen expulit Deus potius Chananæos, quā alias gentes de terra sua: ideo videtur, q ille potius peccauerunt, quā alie gentes. Quod autē propter peccatum expulsi fuerint Chananæi de terra sua, patet Gen. 15. cum Deus veller dare Abraham terram Chanaan dixit: q non daretur ei immediate, sed post quadringentos annos, quia nondū erāt completę iniquitates Amorrhæorum vsque ad tēpus illud. Item patet, quia Sap. 12. dicitur de gentibus istis, q non erant corrigibiles, ideo Deus exterminauit eas, & introduxit Israelitas in terram illā: vnde dicitur semen illud esse maledictum à principio. Item patet hoc, quia quando Deus verabat aliquas turpitudines dicebat: omnes istas exercitationes fecerunt accole terre, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo, ne vos similiter etiam cum paria feceritis, sicut enouit gentes, quæ fuerunt ante vos. Quando etiam Deus verabat idolatriam, dicebat gentes terrę illius obseruasse idolatriam, & omnes superstitiones diuinorum incantatorum augurum, aruspicum, & magorum. Sic dicitur Deut. 18. f. gentes istę, quarum possidebis terrā, augures, & diuinos audiant, & sic Deus ponit exemplum in istis gentibus potius, quā in alijs, tanquā istę fuerint peccatrices super cæteras. Secundū fuit quia Israelitæ prohibiti erant specialiter cauere cęremonias istarum gentium: ideo sequendo ritū earum, potius peccabant, quā sequendo ritum aliarum gentium. De hoc Deut. 12. f. quando disperderit Dominus Deus tuus gētes à facie tua, ad quas tu ingrederis possidendas, caue ne imiteris eas. postquam fuerint te introeunte subuersę, & requiras cęremonias earum dicens: sicut coluerunt gentes istę Deos suos, ita & ego colā: non facies simile Domino

Chananæos fuisse expulsos ppter peccata sua.

mino Deo tuo. Tertium fuit ad significandum magnitudinem peccati Israelitarum, quia ipsi didicerunt idolatriam à Chananæis, & tamen magis coluerunt idola, quā Chananæi, & tamen Chananæi coluerunt idola super omnes homines, & impluerunt se immundicijs, & superstitionibus: ideo peccatum Israelitarum fuit maius peccato omnium gentium. Quod autē peccarent Chananæi plusquā cęterę gentes patet Deut. 12. cum dicitur de eis: omnes abhominaciones, quas aduersatur Dominus fecerunt Dijs suis offerentes filios, & filias comburentes igni. Quartū fuit, quia scriptura recitat ista peccata Israelitarum tanquam promeritoria captiuationis, quæ postea secuta est, & quia Deus dixerat, q cauerit I Israelitæ ab immundicijs, & idolatria, ne euomeret eos terra, sicut euomerat Chananæos, q habitabant in ea propter execrationes istas: Leuit. 18. voluit nunc dicere de Chananæis ad significandum, q sicut gentes illę expulsę fuerant de terra propter abhominaciones istas, ita expelli debebant Iudæi, quia similes, & maiores faciebant, & ista est causa principalis, quare dicitur, q offenderunt Deū plusquam Chananæi, & iustificatur nimis ista pēna inflicta Iudæis: quia non solum Iudæi merebantur expelli de terra, si peccarent plusquam Chananæi, sed etiam si peccarent minus, quia Deus magis punire debebat peccata in Israelitis, quā in alijs gentibus, eo q Israelitæ susceperant legē à Deo, & non alie gentes, & sic dicitur Amos. 3. 1. tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terrę idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.

Locutusque est. Hic ponitur secundum huius capituli f. comminatio prophetalis facta contra Manasem, & totum regnum Iuda, & dicitur. Locutusque est Dominus in manu seruatorum suorum prophetarum. Multi prophetę erant tempore Manasse, quanquam scriptura non faciat expressam mentionem de illis, & per istos mittebat Deus ad increpandum Manasem, & ipse non audiebat: ideo postea misit ad pronuncian dum sententiam contra totam Iudæā de captiuatione eorum in Babylonem. Dicens: quia fecit Manasses rex Iuda abhominaciones istas pessimas. Refertur hoc ad omnia supra dicta. f. quia posuit idola in templo, & imagines totius militiæ cęli, & plantauit ibi lucum, & habuit augures, & diuinos, & pithones. Vocantur autem pessime abhominaciones, quia non sunt alia maiora peccata, cum omnia ista sint partes idolatriæ, quæ maximē Deo repugnat. Super omnia, quę fecerunt Amorrhæi ante eum, q. d. peccatum suū fuit maximum, quia nō solum peccauit, sicut Amorrhęi, qui præcesserant eum, sed etiam plusquam illi erant maximi peccatores inter omnes gētes, vt declaratum est præcedenti quæstione. Et peccare fecit Iudam in immunditijs suis. Scilicet, non solum ipse peccauit, sed etiam fecit peccare populum, nō est autem intelligendum hoc, q ipse cogebat aliquos colere idola sicut cogit Ieroboam rex Israel: præcedenti lib. c. 12. & Achab cogebat Israelitas adorare Baal, vt colligitur c. 19. & ibidem declaratum est: sed quia rex erat populus volebat imitari eū, vt mereretur gratiam suam: ideo ipse dicebatur fecisse, vt peccaret populus, & dicitur in immunditijs suis i. in idolatria: quia idola, & cęremonie idolorum vocantur immunditię. Deu. 7. f. tanquam spurciam detestaberis idolum, & velut inquinamentum, ac sordes abhominacioni habebis: quia anathema est. Propterea hec dicit Dominus Deus Israel. Ista est sententia, quā Deus nunc protulit contra Israelitas propter peccatum Manasse: quia ipsi conseruerunt ei. Ecce ego inducam mala super Ierusalem, & Iudam. Scilicet, inducā

bella, & captiuitates: nam ex hoc tempore vsque ad captiuitatem Babylonis semper fuerunt viri Iuda in aduersitatibus, & bellis. Vt quicumq; audierit tinniant ambe aures eius. 1. tanta erit aduersitas, quam inducā, q quicumq; audierit pauebit, & istud est, q tinniant aures: quia tinnire aures est propter timorem, & propter vocem fortē contremiscere facientem: sic. n. dicitur supra 1. lib. cap. 3. Ecce ego facio verbum, in Israel, q quicumq; audierit timent ambe aures eius, & erat illud de deletione domus Heli, & captiuatione ne archę, vt patet eo. lib. cap. 4. & 5.

Quæ mala induxit Deus propter peccatum Manasse, & quomodo erat iustum, quod propter peccatum Manasse captiuarentur Hebræi in Babylonem multo tempore. Quæstio XIII.

QVAERETVR, quæ fuerunt mala ista, quæ Deus induxit propter peccatum Manasse.

Respondendum, q propter ista peccata Manasse venerunt multa mala super Iudam: ferē. n. omnia, quæ euenerūt postquam ipse peccauit vsque ad captiuitatem Babylonicam fuerunt propter peccatū eius, & principaliter fuerunt duo. Primum fuit, q ipse Manasses captiuatus fuerit: nam venit exercitus regis Assyriorum contra Manasem, & captiuū duxit eū in Babylonē. 2. Paralip. 33. Secundū fuit ipsa captiuiatio populi in Babylonem: nam ipse meruit, vt illuc ducerentur, q aut primum venerit propter ista peccata sua, patet eo. cap. nam dicitur: locutus est Dominus ad eum, & ad populū suum: & attendere noluerunt: idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum, cęperuntque Manassem, & vinētum carthenis, atque compediibus duxerunt in Babylonē, de secundo patet: nam inf. 23. dicitur, q quāquam Iosias fuerit bonus non auersus fuit Dominus ab ira furoris sui propter irritationes, quibus prouocauerat eum Manasses: dixit itaq; Dominus: etiam Iudam auertam à facie mea. sicut abtuli Israel, & proieciam ciuitatem hanc. quā elegeri Ierusalem, & tamen istud intelligitur de captiuitate Babylonis, possunt ergo intelligi hic omnia mala, quæ Deus induxit super Iudam propter peccata Manasse, & potissimē intelligitur de captiuitate Babylonis: quia dicitur hic, q quicumque audierit tinniant ambe aures eius, & tamen in omnibus malis inflictis propter peccata Manasse non fuit aliqđ tā terribile, sicut q trāsferretur populus in Babylonē.

An insiē fecerit Deus populum captiuari propter peccata Manasse. Quæst. XIII.

QVAERETVR ulterius, quomodo Deus fecit captiuari populum propter peccata Manasse, vel alia mala: nam istud videtur irrationabile: quia Deus punit quenlibet pro peccato suo: cum dicitur: anima, quæ peccauerit ipsa punietur. Ezech. 18. & quod plus est, Deus punit filios pro patribus vsq; in tertiam, vel quartam generationem. Exo. 34. & Num. 14. & tamen populus Iuda non erat de stirpe Manasse: ideo non debebat captiuari, nec sustinere alia mala pro Manasse. Aliquis dicit, q punitur aliquando populus pro peccatis regis, & rex pro peccatis populi: sicut fuit de populo, qui percussus est peste propter peccata David, supra 2. lib. c. 24. & 1. Paralip. 21. Dicendum tamen, q non est verum aliquando q pro solis peccatis regis puniatur populus, vel pro solis peccatis populi puniatur rex, sed quia interdum peccata vnus sunt peccata alterius, vel coniunguntur, puniuntur quidā pro alijs: vt potest, si rex peccat in aliquibus peccatis publicis, illud peccatum

Quo populus puniatur pro rege.

peccati est regni: quia poterant, qui in regno sunt prohibere istud regi, & non prohibent, peccata etiā populi sunt peccata regis: quia rex est rector populi sui & pertinet ad eum corrigere, & emendare, & punire, quæ malè sunt in regno suo: ideo si populus negligit admonere regem, & arcere eum à delictis suis peccat, & iam peccata regis sunt peccata populi pro approbationem, & sic quando punitus fuerit populus propter huiusmodi peccata propriè punietur pro peccatis suis, & tamen dicitur punire pro peccatis regis in quantum punitio ista ortum habet à peccato regis. I. quia populus consentit peccatis regis, sic etiā de rege, quando non corrigit peccata populi: quia tunc peccat omittens facere id, quod tenetur facere, & sic punietur pro peccatis suis, & tamè dicitur puniri pro peccatis populi, ut assignatū est, & sic fuit de Dauid, & de populo suo, quāquam de hoc latius responsum est supra 2. lib. c. vlti. ita nunc poterat dici, quod populus consentit peccatis Manasse: ideo punitus est. Dicendum tamen, & melius, quod populus ductus est in Babylonem, & passus est omnia alia mala, non quidē propter peccata Manasse: sed propter peccata sua. I. quia populus colebat idola sicut Manasses, & exercebat omnes alias immunditias, ut patet 2. Paralip. 33. I. locutus est Dñs ad Manassen, & ad populum illius, & attendere noluerunt: ergo non solum fuit inobediens sermōni Domini Manasses, sed etiam populus, dicitur tamen, quod venerunt ista mala propter peccata Manasse, eo quod peccata populi, propter quæ populus punitus est habuerunt ortum à peccato Manasse: quia ipse fecit, quod populus coleret idola: cum dicitur hic, & 2. Paralip. 33. quod Manasses seduxit viros Iuda, ut facerent malū. Et extendam super Ierusalem funiculum Samarie. I. puniam Ierusalem sicut puniti Samariam, per Ierusalē intelligitur hic totum regnum Iuda, & per Samariā intelligitur totum regnum Israel. I. decem tribuū, & hoc, quia Ierusalem erat metropolis regni Iuda, & Samaria erat metropolis regni Israel, & accipitur ista litera, secundum methaphorā. I. sicut edificatores domorum extendunt funiculū super terram ad capiendum magnitudinem edificiorum: ita quando Ierusalem caperetur à Caldæis mensuraretur ciuitas ad destruendum, sicut mensurabatur ad edificandum: nam destructus est murus, & domus Domini, & domus regis, vel accipitur largè comparatio de funiculo ad occisionem, & pœnam infligendam: quia quæcūque mensura pœnæ vocatur vnus funiculus, & mensura boni, vel liberationis vocat vnus funiculus: sic accipitur supra 2. lib. cap. 8. cum dicitur, quod percussit Dauid Moab, & mensus est eos funiculos coequans terræ: mensus est autem Duos funiculos vnū ad occidendum, & vnū ad viuificandum, dicitur autem esse funiculus Samarie super Ierusalem: quia sicut Deus tradidit Israelitas habitantes in Samaria in manus hostium, ut traderentur captiuitati, & irent in Assyrios: ita viri de regno Iuda, cuius Metropolis erat Ierusalem ducti sunt in manus Caldæorum, ut ducerentur in Babylonem. Et pondus domus Achab. I. ponam super Ierusalem pondus domus Achab, vocatur pondus quæcūque pœna à Deo inflicta, & sic quocūque propheta pronunciant aliquod malum contra aliquam gentem dicant onus, vel pondus Domini contra talem gentem: sic dicitur Isa. 17. I. onus Damasci, & ecce Damascus desinet esse ciuitas, & Isa. 19. onus Aegypti, & Isa. 21. onus deserti maris, & 23. onus vallis visionis, & onus tyri, sic etiam est modus loquendi in prophetis minoribus: quorum aliqui incipiunt onus, sicut patet Naumi. I. onus Ninive: & Abachub. I. I.

onus, quod vidit Abachub, & Zachariae. 9. & 12. & Malachie. 1. & in multis locis: de pondere. n. Achab patet supra 9. cum dixit Iehu, quod Deus leuauerat super eum hoc onus. I. imposuit super eum istam pœnam. fuit. n. pœna domus Achab, quod delata fuit tota posteritas eius præcedenti lib. c. 21. & supra 9. & 10. ita fuit de Ierusalem: quia Deus sententiauit contra eam, quod semel tota destrueretur, & transferrētur habitatores eius in Babylonem. Et delebo Ierusalem sicut deleri solent tabule. Hic vocantur tabule parue cerate, in quibus consuetudo fuit ab antiquo scribere, & quando quis volebat alia scribere planabat tabulas auferens omnes literas priores ita, ut non maneret aliquod signum præcedentis scripturæ, & ista est perfecta delentio. Ita fuit in regno Iuda: quia omnes habitatores eius translati sunt de illo quibusdā euntibus in Babylonem: alij vero euntibus in Aegyptum, ut patet infra vlti. c. & Iere. 44. Delebo vestram, & ducam crebrius stylum super faciem eius. Iste est modus delendi literas tabularum ceratarum. I. quod ducatur, & reducatnr stylus super tabulas quouiscunque plane tur cera tabularum, & non maneat effigies, aut vestigium aliquod priorum literarum. In Hebræo dicitur, quod Deus deleat Ierusalem, sicut tergitur scutella, & idē est: quia si scutella bene tergi deat oportet quod manus, vel terforium super eam sepe ducat, & reducatur sicut stylus ducitur super tabulas, vocatur autem stylus ipsum instrumentum ferreum, vel æneum ad scribendum in tabulis, quod habet quandam partem planam, vel rotundam ad delendum literas, & aliam acutam ad scribendum eas, & propter partem acutam vocatur stylus. Sic accipit Arist. 2. Top. dicens, quod comparatio æquiuoca est. ut si dicitur, stylus est acutus voce, vel econuerso. Limitam verò reliquias hereditatis mee. I. quāquam delere volo Ierusalem, tamen non penitus omnes peribunt, sed dimittam reliquias, iste reliquiæ fuerunt illi, qui iuerunt in Babylonem, & redierunt post septuaginta annos in Ierusalem, licet non redierint omnes, qui iuerunt, quia multi de illis voluerunt manere in Babylone, & in alijs regionibus, & ex tunc cepit dispersio tribus Iuda, & Beniamin per multas terras. Et nisi fuisset propter istas paruas reliquias, quæ redierunt in Ierusalem, perijisset in æternum regnū Iuda, & non fuisset postea Iudæi vna gens, sed essent dispersi per orbem. Et de hoc intelligitur illud Isa. 1. nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, & quali Gomorrha similes essemus. I. non mansisset de nobis aliquod vestigium: sicut nec mansit de Sodoma, & Gomorrha, cuius non mansit, nec ipsa terra, sed submersa est, & factum est ibi mare mortuum, de quo declaratum est Iosue 12. Et tradam eum in manu inimicorum eius. Istud fuit sæpè post peccatum Manasse, & primo ipse traditus est in manus principum regis Assyriorum, & ductus est in Babylonem 2. Paralip. 33. postea verò Iosias traditus est in manu Pharaonis regis Aegypti, & sagitta occubuit inf. 23. & 2. Paralip. 35. Deinde Ioachaz filius Iosias traditus est in manus eiusdem Pharaonis, & cum regnasset tribus mensibus, in carceratus est, & ductus est, extra terram suā, & alius in regem institutus est infra 23. & 2. Paralip. vltimo: deinde Ioachin captus à Nabuchodonosor translatus est in Babylonem cum multis de regno suo infra 24. ad extremum autem Sedecias, cum omnibus ferè de regno Iuda ductus est in Babylonem, & cessauit esse regnum Iuda septuaginta annis: fuitque terra deserta, infra 25. & 2. Paralip. vltimo. Eruntque in vastitatem, & in rapinam cunctis aduersarijs suis. Id est, vastabuntur ab omnibus aduersarijs suis, & rapien-

Iudei semper mali fuerunt, & rebelles Domino.

rapientur bona ipsorum, nec poterunt se defendere: ideo quanquam esset Iosias rex optimus: tamen propter peccata Manasse non potuit se defendere ab hostibus suis, sed quando pugnavit contra Pharaonem occisus est ab illo, infra 23. & ista erat pœna communitatis, quia Deus puniebat Israelitas, quando peccabant contra ipsum faciendū, quod non possent resistere hostibus suis quanquam ipsi essent valde multi, & hoites essent paucissimi: Leui. 26. Sic. n. fuit de rege Iosias, qui cum multitudine valde magna exiuit contra regem Syrorum, & tamen captus est ab eo, quia recesserat à Deo. 2. Paralip. 24. Et non solum hoc, sed etiam Deus incutiebat tantū timorē Israelitis, ut nullo modo auderent resistere hostibus, sed etiam ipsi fugerent interdum nullo pugnante: Leui. 26. I. Qui remanserint de vobis dabo pauorē in cordibus eorum, terrebunt eos sonitus folij volantis, & ita fugient quali gladium, cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes nemo vestrum audebit inimicis resistere peribitis inter gentes: simile Deut. 28. Eo quod fecerunt malum coram me. I. hostes non haberent potestatem istam contra Israelitas, nisi recessissent à Deo, & Deus in pœnam tradidisset eos manibus hostium. Et perseuerauerunt irritantes me. q. d. non misit in eos istā pœnam præcipuè, quia peccauerunt, sed quia in peccato suo perseuerauerunt: nam Deus mittebat quotidie prophetas contra Israelitas, ut recederent à peccatis suis, & conuerterentur ad ipsum, & volebant, sed potius prophetas occidebant, ideo cum peccatum eorum esset incorrigibile, Deus tradidit eos hostibus. Ex die, qua egressi sunt patres eorum ex Aegypto usque ad diem hanc. I. peccatum eorum fuit continuatū valde, & iteratum: nā cepit à die, qua exierunt de Aegypto, & durauit vsque ad tempus, quo traditi sunt in potestatem Caldæorum, ut ducerentur in Babylonem. Non est autem intelligendū, quod ex die, qua exierunt de Aegypto vsque ad diem, qua ducti sunt in Babylonem, durauerit peccatum ipsorum, ita quod semper peccarent, sed fuit peccatum illorum ex illa die vsque ad diem hanc, quia ex tunc vsque ad captiuitatem Babylonicam nunquam fuerunt plenè emendati. Nā si aliquando recedebant à peccato, denuo in illud redibant, & sic fuit semper quousque ducti sunt in Babylonem: vnde videbantur semper mansisse in peccato eodem. Dicitur autem, quod à die, qua exierunt de Aegypto ceperunt peccare: nā illico tentauerunt Dñm super mare rubrum murmurantes. I. quare educti essent de Aegypto, & quod melius fuerat mori in Aegypto, quam in solitudine Exod. 14. & sæpè postea murmurauerunt, & vitulū fabricauerunt, & alia mala fecerunt: vnde dixit Moyses ad illos: contempsistis imperium Domini, & non credidistis ei, sed semp fuistis rebelles à die, qua nosse vos cepi: Deut. 9. de peccatis autem, quæ fecerunt Israelitæ in deserto quadraginta annis, patet ex discursu Leui. & libri numerorum. De peccatis autem, quæ fecerunt tempore Iosue, patet Iudi. De peccatis verò, quæ fecerunt tempore omnium iudicum, patet ex discursu libri Iudicū à cap. 3. vsque ad finē. De peccatis verò factis tempore regū, patet in istis quatuor libris, & sic non fuit aliquod tēpus, vel statū ab exitu de Aegypto vsque ad captiuitatem Babylonicam, in quo Israelitæ non peccarēt, & Deus non mitteret eis prophetas increpantes. Insiper. Hic ponitur tertium huius c. I. enarratio effusionis sanguinis factæ à Manasse, & mortis crudelis, & dicitur. Insiper & sanguinem innoxium sudit Manasses multum nimis. I. nō solum peccauit Manasses colendo idola, & habendo augures, aruspices, & pitho-

nēs, sed etiam auxit peccatum suū effundendo multum sanguinem innocentem. I. occidendo multos prophetas, & alios viros iustos. Et dicitur: insiper, quia in hoc excessit Manasses peccata aliorum regum: nam alij reges idolatræ, ut communiter peccabant solum in idolatriā, & superstitionibus eius, & tamen non in occisione prophetarum, quia non legitur de aliquo rege Iuda, quod occiderit aliquē prophetam, nisi de Iosias qui occidit Zachariam prophetam, & sacerdotem, & fratres eius 2. Paralip. 24. Donec impleteretur Ierusalem vsque ad os. Modus loquendi hyperbolicus est. q. d. tantum sanguinem effudit in Ierusalē, quod videbatur repleta vsque ad summū. Et sic dicimus, quod voces pertingunt ad celum, quando magnè sunt iuxta illud Alexandreis lib. 3. Aurea femineus perstrinxit sidera clamor. Id est, clamor foeminarum perueniebat vsque ad sidera. Et dicitur: vsque ad os, ex eo, quod postquam illuc cibis, vel potus perueniret effunderetur ita in quibuscunque rebus capacibus quando iam nihil capere possunt dicitur repleri vsque ad os, & sic erat de Ierusalem, in qua effusus fuerat valde multus sanguis Absque peccatis suis, quibus peccare fecit Iudam. I. effusio illa sanguinis fuit propter alia peccata magna idolatriæ, per quæ fecit peccare Iudam. I. quod ad imitationem suam tracti sunt populares, ut colerent idola. Ut fueret malum coram Domino. I. istud peccatū fuit idolatriæ, ad quod induxit Manasses Iudæi: nā istud erat peccatum, quod apud Deum magis ceterabatur. Reliqua autem sermonum Manasse, & vniuersa, quæ fecit. I. alia verba, & gesta Manasse, quæ multo plura erant non habentur hic, sed in alijs libris. Et peccatum eius, quod peccauit. Accipitur peccatum pro multis. I. pro peccato idolatriæ, & superstitionum, & homicidij, vel potest accipi peccatum specialiter pro quodam peccato valde magno. I. pro occisione Isaie, quem quidam occisum putant à Manasse, sed primus sensus melior est: nā dato, quod ipse occiderit Isaiam non accipietur hic peccatum pro illo solo, sed pro omnibus peccatis eius. Nōmē hæc scripta sunt in li. sermonum dierum regum Iudæ: q. d. omnia ista scripta sunt in libro illo, quia ibi scripta sunt particulariter omnia gesta regum Iuda tam bona, quam mala. De historia operum Manasse, & quis fuit, & de omnibus gestis eius. Quæst. XV.

QUAERETVR circa ordinem operum Manasse, & temporum suorum. Respondendum, quod Manasses à principio regni sui malus fuit circa idolatriam plusquam omnes reges, qui fuerunt ante ipsum habuitque omnia genera superstitionum. I. augures, pythones, & aruspices, & alia genera vanitatum, & cū in his perseuerasset multo tēpore, Deus mittebat ad eum prophetas, ut recederet à peccatis suis, & ipse noluit, nec populus sibi subiectus, sed potius occidebat increpantes se, & sic effudit multum sanguinem innocentem. Post hæc autem Deus misit quendam prophetam, qui prædiceret regnū Iuda tradendum in captiuitatem Babylonicam propter peccata Manasse. Et cum etiam per hoc Manasses non corrigeretur, Deus misit contra eum principes regis Assyriorum Babylonis, & pugnantes contra Iudæos ceperunt Manassen dolo vt ait Iosephus. 10. Antiqui. & eum vincunt duxerunt in Babylonem, cunq̄ ibi mansisset aliquanto tēpore cognouit Deum celi, & sciuit, quod ipse inflixerat ei has calamitates, quia recesserat ab ipso, & tunc doluit Manasses, & ingemiscens orationem deuotissimam fudit ad Dominum, quæ habetur 2. Paralip. vltimo, & tunc

& tunc Deus exaudiens eum fecit, q̄ reduceretur in terram suam à rege Babylonis. Reliquum autē tēpus vitę Manasse fuit conuersationis laudabilis: nā studuit quantum potuit conuerri ad Dominum, & abtulit de templo Domini omnia idola, & imunditias, quas ibi posuerat, & coluit Dominum secundum legem Moyli ostendendo tam religioſę conuersationis effectus, vt multi de viris bonis studeat eius effici imitatores, vt ait Iosephus 10. Antiqui. Fuit etiam post hęc utilis reipublicę: nam edificauit murum Ierusalem extra ciuitatem Dauid ad occidentem Gion ab introitu portę piscium per circuitum vsque ad Aphel, & quia erat locus ille in valle, exaltauit murum nimis, constituit etiam custodias vrbis, & principes in cunctis ciuitatibus Iuda, ne hostes iam possent eum capere incautum, sicut prius. De his omnibus 2. Paralipo. 33. & Iosephus 10. Antiqui. & sic mansit Manasses vsque ad finem vitę, q̄ annis sexaginta septem vixit, quorū duodecim egerat cum regnare cepisset, & quinquaginta quinque regnauit, supra in litera, & 2. Paralip. 33. Et iste fuit exitus vitę eius: nam habuit finē laudabilem, licet pessima exordia habuisset.

Manasses quare fudit tantum sanguinem innocentem. Quæstio XCVI.

QVAERETVR vterius, quare Manasses effudit tantum sanguinem innocentem, ita vt dicatur hic: repleuisse Ierusalem sanguine vsq; ad os. Respondendum, q̄ hoc poterat fieri dupliciter, vno modo, q̄ Manasses non solum esset idolatra, sed etiam cupidus, & vt raperet possessiones quorūdā, quarebat occasionem contra eos, & occidebat ipsos, vt sic possideret sine lite. Sic. n. fecit Achab, q̄ occidit Naboth, & filios suos, vt acciperet vineam eius: præced. li. c. 11. & sup. 9. Secūdo pot̄ dici, q̄ hoc faciebat Manasses, quia erat idolatra, & malus: ideo occidebat viros bonos colentes Dominum, q̄ increpabant ipsum: nam Deus mittebat ad eum multos prophetas admonentes, & prænucciantes mala, & quia repugnabat intrẽtionĩ Manasse, verisimile est, q̄ occideret eos: nam multi alij de regibus præcedentibus, qui nō erant tam mali, sicut Manasses increpauerunt, & punierunt prophetas Domini, quia increpabant eos: sic fuit de Aſa, qui ferē in omnib; bonus fuit, & tamen ipse incarcerationi Anani p̄phetę tam quia increpuit eum 2. Paralip. 16. Amasias quoque rex Iuda non fuit omnino malus, & tamen ipse increpuit nimis, & comminatus est cuidam propheta, q̄ occideret eum, quia admonēbat ipsum 2. Paralip. 15. Ioas quoque rex Iuda occidit Zachariā prophetam filium Ioiadę summi sacerdotis, q̄ increpabat eum, & principes super cultus idolorum 2. Paralip. 24. & hoc satis apparet verisimile, quia cum Manasses peior esset alijs regibus, & magis effectus ad idolatriam, magis doleret quando increpauerit, & consequenter citius occideret prophetas ad se missos, quā alij reges. Hoc tenet Iosephus x. Antiqui. dicens: nam spernēdo Dominum ad hoc vsque peruēnit, vt omnes Hebræorum iustos occideret, neque prophetis parceret, quorum singulos quotidie perimebat, & eorum sanguine Ierosolymorum plateas irrigabat. Idem tenet Historia Scho lastica & hoc verum est, licet etiam præcedens cauſa aliquid potuisset conferre.

An Manasses tot occiderit, vt diceretur repleuisse Ierusalem sanguine vsque ad os. Quæstio XCVII.

QVAERETVR vterius, quomodo poterat Manasses tot occidere, vt diceretur repleuisse

Ierusalem sanguine vsque ad os. Respondendum secundum Iosephum, q̄ hoc fiebat ex contemptu Dei: nam dicit Antiquitarum. lib. 10. q̄ spernendo Deum ad hoc vsque peruenit, vt omnes Hebræorū iustos occideret. Sed dicendum, q̄ quamquam verū sit, q̄ Manasses contemnebat Deum, quando faciebat ista: tamen non erat contemptus Dei causa motiua ad faciendum hæc, sed aliquid aliud.

Ideo dici potest, q̄ occidebat valde multos Manasses propter duas causas assignatas præcedenti q̄. prima erat propter cupiditatem: nā occidebat eos, quorum possessiones desiderabat, & quando occidebat aliquem non solum illum, sed etiam cognationem suam totam debebat, vt non superesset aliquis, qui vellet mortem occisoris vindicare. Sic. n. fuit de Achab, qui pro vinea petita à Naboth, & negata, non solum occidit eum, sed etiam omnes filios suos, supra 9. cap. Aliter potest dici, & melius, q̄ occidebatur ista magna multitudo, quia erant omnes viri iusti, & increpabant Manassen, & tunc potest dici dupliciter: vno modo, q̄ Deus mittebat multos prophetas ad Manassen, & omnes illos occidebat, & præter istos erant multi alij viri iusti, qui habentes zelum legis increpabant regem, & ipse occidebat illos, & sic magna multitudo erat occisorum: sed aliquis dicit, cum aliqui increpauerunt Manassen, & occiderentur ab eo, quomodo alij audebant resistere ei, & increpare ipsum? Dicendum, q̄ erant aliqui viri habentes zelum legis, & cōtempta morte opponēbant se regi ad increpandum eum, & occidebantur ab ipso: sic. n. erat de Machabęis, qui quāquam pauci essent, exponebant se morti p̄pter zelum legis, vt patet in 1. & 2. Machab. per totum. Secūdo potest dici, q̄ hoc fuit, quia Manasses voluit occidere omnes viros iustos, dato, q̄ non increpauerunt eum, & istud odium causatum erat propter aliquos viros bonos, & iustos, & prophetas, qui increpauerunt Manassen, & ipse tunc habuit exosos reliquos similes, & quamquam non increpauerunt eum, sic enim videretur fuisse de Iezabel vxore Achab regis: nam propheta Domini increpauerunt prophetas idolorum, & propter hoc ipsa faciebat inquiri quotquot prophetas inuenire posset, & occidebat illos, vt colligitur præced. lib. c. 18. & istud concordat nimis intentioni Iosephi 10. Antiqui. f. q̄ Manasses spernendo Deū ad hoc peruenit, ut omnes Hebræorū iustos occideret, nec prophetis parceret, quorum singulos quotidie perimebat. Tertio potest dici, q̄ quāquam illi, qui redarguerunt Manassen non fuerunt multi, tamen ipse pro quolibet occidebat multos: quia cum quis increpauerit eum occidebat ipsum, cū tota cognatione sua: sic enim fuit de rege Ioas, quem Zacharias propheta increpuit pro idolatria, & ille fecit illum lapidari, & omnes fratres suos 2. Paralipom. 24. & hoc modo occideret Manasses plurimos, ita vt diceretur repleuisse Ierusalem sanguine vsque ad os.

An Manasses occiderit Iſaiam, & quomodo opinio communis errat. Quæstio XCVIII.

QVAERETVR vterius, an Manasses occiderit Iſaiam. Respondendum, q̄ communiter tenetur tam à doctoribus Latinis, quā Hebręis, q̄ Manasses occiderit Iſaiam. Motiuum autem eorum est propter multa simul collecta. f. quia Iſaias prophetauit à tempore Ozę regis vsque ad tēpus Ezechię, & tamen sub tempore Manasse non prophetauit, ideo putant, quod tunc occisus fuerit à Manasse: in super autem est motiuum, q̄ Manasses erat

Cap. 3.

Iſaias quomodo fuit occisus.

Iſaias vbi fuerit sepultus, & quare.

Opiu. auctoris de morte Iſaię contra omnes doctores.

erat malus, & mittebantur ad eum prophete, & occidebat illos cum dicatur hic, q̄ effudit sanguinem innocentem multum, & quia Iſaias erat maximus inter prophetas illius temporis, cum vocetur magnus per excellentiam Ecclesiastici. 48. ideo verisimile est, q̄ illum occiderit. Nam certum est, q̄ ipse increpauerit Manassen cum esset magnus zalator cultus diuini. Respondendum est, q̄ quamquā ista motiua non sufficerent probet̄ fuisse Iſaiam occisum à Manasse: tamen communis positio est, q̄ ab eo occisus fuerit. Sic. n. tenet Ieronymus in lib. de Illustribus viris, & Iſidorus in lib. de Ortu, & obitu patrū. Siceriam omnes doctores posteri Latinorū & Hebræorum: dicitur. n. in Thalmud Hebræorum in quodam lib. qui dicitur: Iebamoth, q̄ Manasses occidit Iſaiam faciens eum ferrari. Cuius modus fuit: dicunt. n. q̄ Iſaias erat de nobili genere. f. patris ipsius Manasse: ideo non audebat Manasses occidere eum sine causa, sicut alios p̄phetas, & viros bonos, ideo inquisiuit contra eum ex lege occasionem: nā Iſaias dixit, q̄ vidit Dominum sedentem super solium: Iſa. 6. Moyses tamen dixerat, q̄ non posset homo videre Deum, & viuere Exod. 33. ideo iussit occidi eum tanquam hereticū, & cū vellet occidere eū, Deus aperuit quādam cedrum, quæ miraculosè recepit intra se Iſaiam, & ad tale miraculum non fuit conuersus ab infania sua Manasses, sed iussit ferari cedrum, & cum cedro sectus est Iſaias in duas partes: Historia tamen scholastica dicit aliter, q̄ occidit Manasses omnes prophetas, Iſaiam quoq; auum maternum, vel affinem suum fera lignea, per medium ferrari fecit: qui dum in principio sectionis angustaretur, petijt sibi dari aquā, vt biberet, & cū nolent ei dare Dominus de sublimi misit aquam, & expirauit, nec tamen carnifices destiterunt à furatione. Ob hanc autem missionem aquæ vocatū est nomen loci Siloc, qđ interpretatur missus, nec sepelierunt eum in sepulchro prophetarū, sed sub quercu Rogel iuxta transitum aquarum, quem fecerat Ezechias in memoriam miraculi, quod Dominus ostenderat in aquis illis ad preces Iſaię. Aliā tamen causam huius sepulturę assignat Epiphanius, vt infra dicetur. Aliter tamē adhuc dicitur in quodam paruo prologo super Iſaiam, qui incipit: Iſaias in Ierusalē. f. Iſaias in Ierusalē nobili genere ortus est, ibiq; p̄phetauit sub Manasse rege sectus in duas partes occubuit, sepultus utque est sub quercu Rogel iuxta transitum aquarum, quas olim Ezechias rex iacto obstruxerat puluere. Moriuum etiam commune est, q̄ ad Hebr. 11. dicitur lapidati sunt, secti sunt, & exponitur à multis sectio de ipso Iſaię, qui sectus occubuit. Dicendum autem, q̄ de loco sepulturę Iſaię non est dubitandum, quin sepultus fuerit apud fontem Rogel sub quercu, quæ est apud fontem, licet causam sepulturę diuersimodē assignant: Nam Epiphanius dicit hoc factum fuisse ad memoriam miraculi Iſaię precibus facti in aquis loci illius, qđ declaratum est præcedenti cap. in quæstione.

Quidā autem alij volunt hoc fuisse, quia Iſaias ductus est ad occidendum ad locum illum, & ibidem sepultus est: de ipsa tamen morte eius, an fuerit violenta per Manassen, vel naturalis non constat, quia tamen positio communis est, satis rationale erat hoc teneri, nisi aliquid obſtaret. Mihi tamen v̄r̄ dicendum, q̄ nō occisus fuerit à Manasse, immo nec potuerit occidi ab illo, & ratio est, quia Iſaias mortuus est anteq̄ inciperet regnare Manasses. f. viuentē Ezechia, qđ patet: quia de quolibet propheta ponuntur t̄p̄a regum, sub quibus prophetauit in titulo suo, vel prophete præcedentis, & dicitur p̄phetare ali-

quis p̄pheta postquā incipiebat prophete, vsquequo moreretur, & tamen de Iſaię dicitur Iſa. 1. q̄ p̄phetauit t̄p̄e Oziaę Ioathan Achaz, & Ezechię regum Iuda, & non ponuntur alij reges, ergo sub Ezechia mortuus est Iſaias, alioquin diceretur, q̄ et prophetauit t̄poribus Manasse, & tamen nō ponitur Manasse in titulo suo. Si autem velles teneri, q̄ occisus fuit à Manasse, necesse est, q̄ dicas q̄ reges illi, q̄ ponuntur in titulo p̄phetarū, non fuerunt omnes illi, quorū t̄p̄e prophete vixerunt, sed illi, sub quibus reuelatio eis facta est, & ideo si contingeret, q̄ aliq̄s propheta ante mortem suā p̄ decem, vel viginti annos cessaret à prophetia, nō diceretur p̄phetasse sub tempore ipsorum regum, qui regnarent in istis viginti annis: ideo si in istis annis regnarent duo, vel tres reges, nullus istorū poneretur in titulo p̄phete illius, & sic dicitur de Iſaię. q̄ ipse habuit visionem propheticā tempore Oziaę, Ioathan, Achaz, & Ezechię, & postea tempore Manasse non habuit aliquā visionem: ideo quāquā regnauit non ponitur in titulo eius Manasse. Sed dicendum, q̄ ista positio falsa est: nam tunc sequeretur, q̄ quā aliquis propheta solum prædixit vnam rem, quā non potuit prædicere, vel habere reuelationem illius, nisi t̄p̄e vnus regis, q̄ non posset poni in titulo eius, nisi vnus rex: & tñ istud est falsum: quia regula est vera, quam ponunt Hebręi: & ponit Ieronymus in duobus prologis super Ioelē, q̄ quādo cunq; in titulo alicuius p̄phete non ponuntur tempora regū, sub quib; p̄phetauit debet intelligi, q̄ prophetauit sub illis regibus, sub quibus prophetauit propheta præcedens, in cuius titulo ponuntur t̄pora aliquorū regū, & sic Abdias, & Ionas debēt poni sub t̄poribus Osee, scilicet, sub rege Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia, & tamen non potuerunt isti p̄phetasse t̄p̄e diuersorum regum: quia p̄phetia vnica est, cum Abdias solum p̄phetauerit vnicam rem contra Edom, & et Ionas vnicam rem prophetauit. f. solū de destructione Niniue: ergo non potuit ista reuelatio fieri sub quatuor regibus, sic patet de Ioelē reducendo ad t̄pora Osee, quia Ioel non habet reges in titulo, & tñ Ioel solum duas res p̄phetauit. f. destructionē terrę per bruchū, & locustam vsq; ad tertium capitulū, & missionē Spiritus sancti in 3. c. & tñ Ieronymus dicit in duobus prologis super Ioelē, q̄ prophetauit sub illis quatuor regibus, sub quibus Osee. Patet etiā hoc de Naum, & Abachub, qui ponitur sub t̄poribus Micheę. f. sub Ioathan, Achaz, & Ezechia, vt patet Micheę. 1. & tñ Naum vnicā rē prædixit. f. destructionē Niniue. & Abachub vnicā rē p̄phetauit. f. destructionē Babylonis, ideo non poterant isti p̄phete sub diuersis regibus. Dicendū ergo, q̄ nō dicitur p̄phete aliquis solum sub illis regibus, sub quibus reuelatio prophetica fit, sed sub oibus illis, quorum t̄p̄e viuunt postq̄ incipit p̄phete. Et ratio est, quia postq̄ aliquis semel prophetauit semper vocatur propheta vsq; ad mortē, & nunq̄ dicitur cessare prophete, quāquā actus p̄pheticus non semp̄ maneat, nec habitus, sicut dicit Num. 11. de duobus viris, q̄ sedit sup̄ eos spiritus p̄phete, & prophetauerūt, nec vltra cessauerunt, & ita necessariō debet dici de Iſaię, q̄ dicitur p̄phete sub istis quatuor regibus, quia cepit p̄phete sub primo illorū, & vixit vsq; ad vltimū. vsq; ad Ezechia. Si autē vixisset t̄p̄e Manasse aliquanto t̄p̄e diceret, q̄ et p̄phetauit in diebus Manasse, & tñ nō dicitur, q̄ prophetauit nisi t̄p̄e Oziaę, Ioathan, Achaz, & Ezechię: ergo vtiuebat adhuc Ezechias, quādo mortuus est Iſaias, & consequenter non potuit occidi à Manasse, nec et occisus fuit ab aliquo rege, q̄ Ezechias, cuius t̄p̄e mortuus est

est erat rex sanctus, & n̄r non occideret Isaiā p̄phe tam, potissime cum ipse denunciasset ei multa bona, & orasset pro ipso, vt patet supra 19. & precedēti c. & 2. Paralip. 32. & Isa. 37. & 38. opinio autē de morte Isaię per Manasse hortū habuit à quibusdā Hebræis, qui non satis experti erant in cognitione historiarum: potissime cum Iosephus auctor certissimus, qui antiquitatē Iudaicam diligenter conscripsit, nihil tale dixerit, & iste modus arguendi contra Ieronimum sufficiens est, quia sic ipse arguit cōtra B. Augustinū, & quosdā alios de septuaginta celulis Alexandrię pro septuaginta interpretibus dicens, q̄ Iosephus nihil tale refuit, vt patet in prologo eiusdem super Gen. q̄ incipit: Desiderij mei: motuum autē positū in principio quęstionis nō est sufficiens, quia illud procedit p̄supposito, q̄ Isaias viueret tempore Manasse, & tamen falsum est, cum non potuit vsque illuc viuere.

Dormiuitque Hic ponitur quartum huius capituli, scilicet, successio Amon Manasse similis: nam sicut fuit malus pater, ita fuit malus filius, & dicitur: *Dormiuitque Manasse cum patribus suis.* i. mortuus est, sicut omnes patres sui. *Et sepultus est in horto domus sue in horto Ozan.* i. sepultus fuit in domo sua, in quodam horto, qui vocabatur hortus Ozan.

An Manasse sepultus fuerit in horto Ozan. Q. XIX.

QVAERETVR, quomodo potest stare, q̄ sepultus fuerit Manasse in horto Ozan, quia sepultus est in domo sua, vt patet 2. Paralip. 33. ergo non fuit sepultus in horto Ozan. Item pater hoc, quia Iosephus 9. Antiq. dicit, q̄ inter reges Iuda solus Ozias sepultus est in hortis: ergo Manasse non fuit sepultus in horto Ozan, sed in sepulchris regalibus. Respondendum est, q̄ Manasse sepultus est in ciuitate Dauid, in qua sepeliebantur alij reges: tamen non fuit sepultus in eodem loco specialiter, in quo alij reges, scilicet, in eodem sepulchro.

Pro quo sciendum, q̄ Dauid separauit in castro montis Sion, vbi erat domus regis, & templū Dñi, quendā agrū, vel hortū, in quo sepelirentur reges, & iste hortus erat in quadam parte domus regis: fecerat autem ibi sepulchrum magnū, in quo sepelirentur oēs reges, & ḡn̄aliter sepeliebantur reges in loco illo, & in sepulchro fabricato à Dauid, & tunc dicebatur sepeliri in ciuitate Dauid, & in sepulchris regum: cum autē erat aliquis rex malus valde populari priuabat eum honore regali in mortē. nō exhibens ei exequias funeris honorabiles, sicut alij regibus. Eriam non sepeliebat eum in eodē sepulchro, in quo erant alij reges, sed sepeliebat in ciuitate Dauid in illo horto, in quo erat sepulchrū magnū regum per se in aliquo sepulchro, quod ei fiebat, vt non videretur tanti honoris, sicut ceteri, cū nō fuisset bonus, sicut illi, & ita fuit de Iorā filio Iosaphat rege Iudę, qui valde malus fuit: nam occidit fratres suos, & multos principes Iuda, & fuit valde idolatra, ideo populus nō fecit ei secundum morē exequiarum regalium, nec sepeliuit eum in sepulchro regum, sed sepultus est in ciuitate Dauid extra sepulchrum illud 2. Paralip. 21. Sic etiam Ioas malus fuit, quia fuit idolatra, & occidit prophetas, & sepultus est in ciuitate Dauid, sed non in sepulchro regū eo lib. 24. c. ita etiā fuit de quibusdā alijs regibus. De Manasse autem sic dicendum est, q̄ fuit malus tam in idolatria, quam in occisione innocentū, ideo populus noluit eum sepelire in sepulchro regum: sepeliuit tñ ipsū apud sepulchrum regum in ciuitate Dauid. In horto illo, in quo erat sepulchrū regum.

Mors Manasse.

Ad primā obiectio-nem.

Secundo.

Et cum dicitur hic, q̄ sepultus fuit in domo sua, verum est, quia vocatur domus sua palatium regis, & intra illud erat quędā pars agri, vel horti, in quo Dauid fabricauerat sepulchrum magnum pro regibus, & nullus extra agrum illud sepultus fuit quātuncunq; malus esset, sed solū erat dñia, quia boni sepeliebant in ipso sepulchro edificato à Dauid, & valde mali sepeliebantur circa illud sepulchrum, in ipso agro, vel horto, & dñ hic, q̄ sepultus est in horto domus sue, & idem est: quia in domo regis erat ille hortus, in quo sepeliebantur reges, & in eo sepultus fuit Manasse, & vocatur hortus Ozan, nō q̄ esset hortus extra mōtem Sion, & domum regis, cū dicitur, q̄ sepultus fuit in horto domus sue: sed, quia iste hortus vocabatur hortus Ozan, & in ipso horto sepeliebantur omnes reges, licet quidam in sepulchro Dauid, & alij extra. Simile patet de Ozia, de quo dñ supra 15. q̄ sepultus est in ciuitate Dauid & 2. Paralip. 26. dicitur, q̄ sepultus fuit in agro regalium sepulchrorum, eo q̄ esset ioprosus, & ille ager est, qui vocatur nūc hortus, in quo sepultus est Manasse in domo sua. Sicut dñ 2. Paralip. 33. f. in palatio regum: nam eadē domus erat regis Manasse, & omnium regum Iuda p̄cedētium, & intra illud palatium erat hortus, in quo Dauid fabricauerat sepulchrum pro regibus, & in illo horto sepultus est Manasse, & vocatur hortus Ozan. Et sic idem est sepeliri Manasse in domo sua, vel in horto domus sue, qui dicitur hortus Ozan.

Ad secundum dicendum, q̄ nō fuit solus Ozias de regibus Iuda sepultus in hortis, sicut dicit Iosephus 9. Antiqui. quia etiam Manasse sepultus est in hortis suis, sed est sensus, q̄ Ozias sepultus est in eodem horto, in quo erant alij reges, cū dicitur 2. Paralip. 26. q̄ sepultus est in agro regalium sepulchrorum, sed fuit magis distans sepulchrū suum à sepulchro regum, quod construxerat Dauid, quā alia sepulchra facta pro quibusdā regibus malis extra sepulchrum illud, sicut fuit de Ioram, & Ioas Manasse, & Amon. *Et regnauit Amon filius eius pro eo.* Successit ei, q̄a erat filius legitimus, & fortē nullus alius erat filius Manasse. *Viginti duorum Annorum erat Amon, cum regnare cepisset.* Genuit enim eum Manasse pater suus, cum esset quadragintaquinque annorum, quia ipse vixit annis sexaginta septem, vt declaratū fuit supra. f. duodecim antequam regnaret, & quinquagintaquinque postquam cepit regnare, de quibus subtrahantur viginti duo anni, quos egerat Amon, quando cepit regnare, manebunt anni quadragintaquinque, quos habebat Manasse quando genuit Amon. *Et duobus annis regnauit in Ierusalem.* Paucō tempore regnauit, quia malus fuit, & dicitur regnasse in Ierusalem, quia ibi erat metropolis regni Iuda. *Nomen matris eius Mejsalemeth.* Ponitur nomen matris Amon, quia sic ponuntur nomina matrum omnium regum Iuda, quod non fit de aliquo rege Israel. Iosephus autē 10. Antiq. dicit q̄ mater Amon erat Masselinis, sed multum deuiat Iosephus in nominibus proprijs, quando vult vertere illa ex Hebræo in formam Latinam: Hieronymus autē magis secutus fuit radicem Hebraicam, vt non videretur deuiare ab Hebræo. *Filia Harus de Iereba.* Iste Harus erat aliquis vir nobilis, quia alijs Manasse rex non accepisset filiam suam in vxorem, Iereba autē nomen ciuitatis est in forte Iuda. *Fecitque malum in conspectu Domini.* Scilicet, coluit idola, quia istud erat malum, quod faciebant reges Iuda, & Israel, & vocatur malū sp̄cialiter, quia idolatria est peior omnibus peccatis. *Sicut fecerat Manasse pater eius.* Fuit enim Manasse valde malus, & Amon filius suus non

Ad scđm.

non deuiavit ab eo in malis, deuiavit tamen in bonis: quia Manasse licet à principio fuerit valde malus, postea tamen conuersus ad Dominū fuit vir bonus, & laudabilis. 2. Paralip. 33. Amon autem nunq̄ recessit à via mala, per quā ire ceperat: sic enim dicit eo. c. fecit malū in conspectu Dñi sicut fecerat Manasse pater eius, & non est reueritus faciē Dñi, sicut reueritus est Manasse pater eius. *Et ambulauit in omni via, per quam ambulauerat pater eius.* Intelligitur quantum ad mala, quia in bonis non imitatus fuit eum, vt dictum est, & imitatio fuit in malis: quia Manasse posuerat idola in domo Domini, & lucum, & cum conuersus est omnia ista fecit educi de templo. 2. Paralip. 33. Amon autem reduxit omnia ista in templū Domini: nam Iosias postea abtulit idola, & lucos de templo Dñi. inf. 23. & tamen nō potuisset educere inde aliquid, nisi Amon reduxisset omnia ista, quia Manasse abtulit de templo Dñi omnē idolatriam, quā posuerat. 2. Paralip. 33. *Seruiuitque immunditijs.* Id est, idolis, quæ vocabantur immunditijs, vel sordēs: Deu. 7. f. Non inferis quidpiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est, quasi spurciam detestaberis, & velut inquinamentum, ac sordēs abominationi habebis, quia anathema est. *Quibus seruierat pater eius.* Omnia enim idola coluit Amon, quæ coluerat Manasse. 2. Paralip. 33. f. fecit Amon malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasse pater eius, & cunctis idolis, quæ Manasse fuerat fabricatus, immolauit, atque seruiuit. *Et adorauit eas.* Id est, adorauit immunditias. f. idola, & ponitur adoratio pro inclinatione capitis, & quacunque alia reuerentia, quam exhibebat Amon idolis. Seruire autem ponitur pro oblatione sacrificiorum, & quibuscunq; alijs ceremonijs cultus. Nam non solum Amon inclinabat se coram idolis, sed et impendebat eis omnem cultū debitū Deo. Sic dicitur: 2. Paralip. 33. & cunctis idolis, quæ Manasse fuerat fabricatus, immolauit, atque seruiuit. *Et dereliquit Dominum Deum patrum suorum.* Scilicet, p̄coluit eū, nec seruauit aliquid de lege eius, & tñ erat coluit patrū suorum. i. qui benefecerat patribus suis educendo eos de Aegypto, & tradendo sibi terram Chanaan. *Et non ambulauit in via Domini.* Scilicet, non seruauit legē eius, quia via Domini vocat lex sua. Et vocat via Dñi dupliciter: vno modo, quia ipsa est, p̄ quā in Deū peruenire possumus, & non est alius modus, per quē possumus peruenire in Deum, nisi per legem eius: alio modo vocatur via Domini lex sua, quia ipse iussit, q̄ ambularem in illa, & q̄ non declinarem ad dexteram, aut ad sinistram: Deut. 4.

Quare Amon tam pauco tempore vixit, & quare Deus abbreuiat interdum vitam bonorum, & malis saepe vitam extendit. Questio X X.

QVAERETVR, quomodo Amon vixit tam pauco tempore: nā erat viginti duorū annorū, cū regnare cepisset, & regnauit solū duobus annis. Aliquis dicit, q̄ maiori tempore regnauit. f. duodecim, & sic erat triginta quatuor annorū, cum mortuus est: sic enim dñ in Biblia septuaginta interpretū. Dicendum tñ, q̄ non vixit nisi duobus annis in regno, vt patet hic, & de dicto septuaginta interpretū seq. d. dicitur. Et istud fuit, quia quanquam Amon potuisset regnare magno tempore, si permitteretur tamen pauco tempore regnauit, quia occisus fuit à seruis suis: erat enim valde malus, quia sequebat totā viā patris sui Manasse: ideo Deus fecit, q̄ occideretur tradens eū in manu seruorū suorum: & istud conuenit viris malis, quia viri sanguinum, & dolosi

Alph. T off. super iiij. Regum.

non dimidiabunt dies suos: Psal. 34. boni autem magno tempore viuunt. Sic enim dicitur: Exo. 20. & Deuteronom. 5. q̄ qui honorauerit patrem, & matrem, erit longæuus super terram, & eo. li. c. 23. dicitur: numerum dierum tuorū implebo, & loquebat Deus de Iudæis, quādo obseruarent legē suam, quia tunc nō veniret super eos pestis, aut gladius, vel aliud corumpens, sed viuerent magno tempore. Sciendum tamen, q̄ Deus quanquā secundum merita attendēdo deberet dare vitæ longitudinem bonis, & breuitatē malis; tamen interdū variat: quia aliquādo breuiatur vita bonorum, & vita malorum: & aliquādo vtrorūq; vita extendit. Quod enim vita bonorū extendat, nō est aliquid speciale, quia ipsi merent. Et est Deus interdū longā eis vitā confert, vt longē uiuēdo multa bona expleant, quæ in uitā breuiorū exple re nequiuissent. Etiā quia per eorum absentia Ecclesia Dei magnum patitur detrimentum: ideo Deus consulens vtilitati Ecclesię suę vitam bonorum interdum prolongat. Sic enim erat de beato Paulo, qui dicebat se desiderare mortem, vt gauderet cum Christo: & tamē dixit: quod necesse erat manere in carne propter eos, quibus prædicabat, ut haberet alicui fructum in eis: ad Philip. 1. Sic etiam dixit beatus Martinus cum esset in articulo mortis: Domine si adhuc populo tuo necessarius sum, non recuso laborem. Interdum autem Deus abbreuiat dies bonorum, & istud est speciale, quia ipsi deberent regulariter esse longi super terram: Deus tamē fecit hoc propter bonum ipsorum, & hoc dupliciter: aliquid enim Deus scit de quibusdā bonis, q̄ licet bonā voluntatem habeant, tamen habent fortes passionēs, & si diu vixerint vincuntur à passionibus, & declinant à bonitate: Deus autem nolēs, q̄ bonitas eorum percat, tollit eos de terra, iuxta illud Sap. c. 4. scilicet: placens Deo factus dilectus viuēs inter peccatores translatus est raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne scitio deciperet animam illius: fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentię transuertit sensum, siue malicia: consummatus in breui expleuit tempora multa: placita enim erat Deo anima ei. Pertinet autem hoc ad Dei bonitatē, vt cum ipse sciuerit aliquem virum bonum, qui aliquando succumbet passionibus, nisi tollatur de terra, q̄ auferat eum, vt moriatur in rectitudine cordis, iuxta illud. inf. ad Corint. 10. Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari vltra id, quod potestis, sciens, q̄ ille non posset vllō modo tolerare passionēs, & permitteret eū viuere in tempore illo, in quo passionibus succumberet. Quod autem Deus aliquem virum bonū cito auferat de terra, non est pœna illius, sed potius est, q̄a Deus diligit eū: sic pater, Sap. 4. f. placita enim erat Deo anima eius: propter hoc properuit educere illum de medio iniquitatum: Et cum cōtingit aliquem virum bonum sic cito mori, non dicit vixisse pauco tempore, sed fuisse longæuus, quia in paucis diebus fecit opera multorū temporū, ideo dicit vixisse multis temporibus. Sic dicitur Sap. 4. f. consummatus in breui expleuit tempora multa. i. opera multorū temporum in breui. i. in pauco tempore. Secundū, p̄ q̄ Deus interdum breuiat vitā bonorum est cōpatiēdo eis, quia si magno tempore uiuerent visuri erāt multas angustias, & ut non videāt illas Deus abbreuiat dies ipsorum: sic enim fuit de Iosia: nam Deus volebat inducere mala super Ierusalem, scilicet, captiuitatē, & angustias magnas, & fecit q̄ moreretur Iosias cito, quia erat vir bonus, ut non uideret ista, & hoc Deus sibi dabat in gratiam: sequenti. c. & 2. Paralip. 34. scilicet, Colligeris ad sepulchrum

Bonorum vita quare breuiatur.

E c tuum

tuum in pace, vt non videat oculi tui omnia mala, quæ inducturus sum super locum istum. Tertium, propter quod Deus abbreviat dies bonorum est, quia si viuunt superuentura sunt eis magna supplicia, quæ forte non poterunt tolerare, ideo à fide recederent, & ob hoc Deus abbreviat dies virorum bonorum, vt non succubant in aduersitate illa: sic patet, Matt. 29. Nisi abbreviarentur dies illi, non salua fieret omnis caro, sed propter electos breuiabuntur: Hoc autem erit propter tribulationem magnam, quia dicitur ibi: Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsq; modo, nec fiet: Idem Mar. 13. & Luc. 21. & sic tunc breuiabitur tempus persecutionis, & etiam vita quorundam electorum, ne in persecutio ne, illa succumbant. De malis autem dicendum, quod interdum vita sua breuiatur, & interdum prorogatur. De abbreviatioe dicendum, quod fit propter duo. primo quia ipsi merentur vitam breuiari: nam si viri boni propter curia diuina præceptorum merentur esse longæui super terram: Exod. 20. è contrario viri mali, quia non custodiunt legem debent pauco tempore viuere, & sic dicit Psal. 54. Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos. Et sic fuit de Amon, qui non dimidiavit dies suos: nam cum esset viginti quatuor annorum, mortuus est: & tamen viginti quatuor anni non est medietas dierum vite hominis, sed anni quadraginta, vel quasi. Sic patet de Ezechia, qui cum denuntiasset ei Isaias mortem, fecit canticum, dicens: ego dixi in die medio dierum meorum vadam ad portas inferi. in die medio dierum meorum moriar: Isa. 38. Et tamen tunc erat Ezechias annorum triginta nouem, vt probatum fuit precedenti. c. Secundum, propter quod breuiatur vita malorum est, vt non nocent: quia aliqui mali desiderant nocere bonis, & si Deus permitteret illos magno tempore viuere, nimis nocerent: ideo Deus compatiens bonis auferit malos de terra: sic enim patet de Antiocho rege, qui disposuerat destruere urbem Ierusalem, & reddere illam sicut sepulchra mortuorum. Congerit sepulchri Iudeorum, & tunc Deus percussit eum in sanabili plaga cui irret solius contra Ierusalem, & mortuus est. Macha. 9. sicut enim fuit de Pharaone, qui mala multa Iudeis intulerat, & plura inferre parabat cum persequeretur eos per mare rubrum, & Deus conuertit mare super ipsum, & perijt cum exercitu suo: Exo. 14. Quod autem vita malorum interdum prolongatur accidit propter duo. Primum est, quia Deus spectat malos, vt peniteant: nam quidam mali sunt, de quibus Deus ex malis bonos viros & excellentes factur' est, sicut de Paulo Ecclesie persecutore fecit vas electio nis, & doctor gentium: Act. 9. & ad hoc Deus non vult quosdam malos occidere dum sunt in peccato, sed prolongat vitam eorum, vt aliquando conuertantur: sic dicit Isa. 30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. expectat nos magno tempore, quanquam sumus in peccato, vt misereatur nostri aliquando. si qui boni esse voluerimus. Sic et ad Ro. 2. dicitur: An diuitias bonitatis eius, & patientie, & longanimitatis contemnis, & ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Sic enim fuit de Manasse, qui malus fuit super omnes reges Iuda, vt supra declaratum est: & tamen ipse regnavit plusquam ceteri. quinquaginta quinque annis, sup. in litera. & nullus regum tam diu regnavit in Iuda, vel Israel: Expectabat autem eum Deus ad penitentiam, quia aliquando bonus futurus erat: & sic factum est, quia postea conuersus ad Dominum fuit vir laudabilis. 2. Paralip. 33. Secundum, propter quod prolongatur interdum vita malorum est, quia Deus facit eos ministros iustitie sue contra alios malos, vel contra bonos: nam sicut demones sunt ministri iustitie Dei

interdum inferendo penas in hoc seculo, & semper in futuro, ita & viri mali efficiuntur ministri Dei, & vt non cesset ministerium illorum Deus prolongat vitam ipsorum. Fiant autem ministri, tam contra bonos, quam contra malos, contra bonos quidem, vt si aliqui boni sunt imperfecti, quia aliquid commiserunt aliquando Deus mittit super eos punitorem, vt sic deleant peccata præterita toleratione penarum, vt perfectiores in virtute efficiantur per exercitium eius, sicut patet de Iob, & de multis alijs. Contra malos autem ratio manifesta est, quare constituantur ministri penarum, quia ipsi puniri merentur, & sic Deus contra eos ministros dat penarum hic, & in futuro seculo. Sic et potest dici de Manasse, quod cum malus esset Deus prolongavit vitam ipsius ad experientiam virtutis bonorum: nam ipse effudit sanguinem innocentem multum nimis, vt patet in litera, & sic multi viri boni comministri, ad palmam martyrii perueniunt. Amon autem filius suus malus erat, & subito raptus est, quia fortè peior efficiendus erat, & redundaret in perniciem bonorum, quibus Deus compati volebat, quia nimis afflicti fuerant sub Manasse.

Quomodo Amon in tam parua ætate potuit gignere filium, cum in vigesimo quarto anno mortuus sit. Questio XXXI.

QUÆRETUR ulterius, quomodo Amō potuit gignere filium in tam parua ætate, nā Iosias fuit filius eius, qui regnavit eo mortuē, & erat octo annorū cū regnare cepisset seq. ca. & tamen Amon in 24. anno mortuus est Respondent quidā, quod maiori tempore regnavit Amon. f. duodecim annis: sic enim habet Biblia septuaginta interpretum, & tunc esset Amon trigintaquatuor annorum, quādo moreretur, & gigneret Iosiam, cum esset viginti sex annorum. Dicendum tamen, quod Amon non regnavit nisi duobus annis, & mortuus est anno. 24. vitæ suæ vt dicitur hic. Sed aliquis dicit, quod potest concordari litera ista cū Biblia septuaginta interpretum, ut si fortè regnavit Amon annis duodecim, & tamen litera ista omiserit decem: & poterat esse ratio, quia fortè Amon vixit duobus annis bene, & illi computantur in regno: decem verò annis malè vixerit, & illi subtrahuntur: sic enim dicit Nicolaus de Saule, quod regnavit annis quadraginta: Act. 13 & tamen sup. 1. lib. c. 13. dicitur quod regnavit duobus annis, & vult ipse, quod regnavit annis duobus innocenter, & reliquo tempore insolenter, ideo reliquum tempus subtrahitur. Sed dicendum, quod istud non stat: quia nunquam subtrahuntur anni alicuius regis propter malè regnasse, sicut probatum est. sup. 8. & ita non subtrahuntur aliqui anni Amon, quibus malè regnavit. Secundum patet, quia quando anni alicuius regis mali subtrahuntur propter malitiam in aliquo loco scripturæ in alio loco exprimentur, neignorētur, vt vult Nicolaus, & tamen de Amon non exprimitur in alio loco scripturæ quod regnavit maiori tempore, quia sicut dicitur hic, quod regnavit annis duobus, ita dicitur 2. Paralip. 33 & etiam Iosephus, qui tempore emendat, quando est varietas in scriptura dicit. lib. 10. Antiqu. quod vixit Amon annis viginti quatuor, & duobus illorum regnavit: ideo non est dicendum, quod maiori tempore regnavit. Ad dictum autem septuaginta interpretum dicendum, quod illi non sic transulerunt, sed postea translatio eorum vitia est nimis errore librariorum. Sic enim vult Hieronymus in quodam prologo super librum Paralip. qui incipit: Sic septuaginta interpretum para, & vt ab eis in grecū verba esset editio permaneret: Et postea sequi-

Translatio
70. inter-
pretū val-
de vitiosa.

Respon-
sio au-
to.
ad princi-
pale quæ-
stum.

sequitur, quomodo corrupta est, & tot sunt exēplaria, quot codices: quia quilibet pro voluntate sua addidit, vel subtraxit, aut mutavit, & sic faciliter ponentur duodecim anni, vbi erant duo. Item ista corruptio maxime est in numeris: vnde Gen. 5. vbi ponuntur numeri annorum singulorum posterorum Ade per lineam Seth, deuiat nimis Biblia septuaginta interpretum à nostra, & à litera hebraica super ad dens cuilibet hominum annos multos super eos, quos ponit litera hebraica, vt ibidem declaratum est. Item August. qui præfert Bibliam septuaginta interpretum translationi Hieronymi, vt patet 18. de ciuitate Dei, & nimis conatur eā defendere ab omnibus impugnantibus, dicit eam vitiatam fuisse quantum ad numerum errorum librariorum, qui circa numeros parum diligentes sunt, vt patet 15. de ciuitate Dei, ideo licet in ceteris attendemus circa Bibliam septuaginta interpretum: tamen circa numeros de illa curandum non est, cum omnes eā asserant vitiatam. Cum autē dubitatur, quomodo potuit Amon in tam parua ætate gignere Iosiam, dicendum, quod non erat parua ætas, quia decē. & sex annorū erat Amō, quādo genuit Iosiam: nā ipse vixit viginti quatuor annis. f. viginti duobus antequam regnaret, et duobus postquam regnare cepit. Iosias verò erat annorum octo, quando cepit regnare mortuo Amon sequen. c. qui subtrahantur de viginti quatuor annis Amon manebunt decem, & sex: & tamen in tali ætate homo potens est gignere, vnde iura hominem puberem dicunt anno quatuordecimo, & tunc potest contrahi matrimonium: in quo tñ est realis translatio potestatis corporis: & requiritur, quod contrahens sit potens ad copulam, quia aliàs ius includeret contradictionē. s. obligatio hominē ad reddendum debitum contracto matrimonio, quādo docunq; petatur, & dans potestatem contrahendi in ætate, in qua crederet hominē impotentem ad copulam. Item patet hoc, quia Achaz minoris ætatis erat, quando genuit, quia vix compleuerat annum quartumdecimum, quando genuit Ezechiam: nā ipse vixit solū annis triginta sex. f. viginti antequam regnaret, & decē. & sex post quā cepit regnare. sup. 16. & tñ Ezechias filius eius, qui cepit regnare illico post mortem patris erat vigintriquinq; annorum: quando cepit regnare. sup. 18. & sic erat ad plus Achaz annum quartumdecimum incipiens: quando genuit Ezechiam, vt declaratum est ibidem.

An Amon fuerit peior patre suo Manasse. Quest. XXXI.

Prima rō.
Secunda rō.
Tertia rō.
Peccati grauitas.

QUÆRETUR ulterius, an Amon fuerit peior, quā pater suus Manasses, vel æqualiter malus, aut minus malus. Respondent aliqui, quod peior fuit Amon, quā Manasses, quod patet: quia 2. Paralip. 33. dicitur: & non est reueritus Amon faciem Dni, sicut reueritus est Manasses pater eius, & multo maiora deliquit. Secundo patet, quia penę infligunt à Deo pro peccatis: ideo secundum differentiam peccatorū debet inferri penas: & tñ Deus intulit Amō penā magnā, quia fecit quod occideretur à seruis suis, & nō fecit hoc de Manasse sed mortu' est in pace: ergo magis peccauit Amon. Tertio patet, quia grauitas peccati est perseverare in peccato, sed istud habuit Amon super Manassen, quia Manasses peccauit, & postea penituit: Amon autē non penituit, sed in peccato suo mortuus est: sic dicitur 2. Paralip. 33. & non est reueritus Amon faciem Domini, sicut reueritus est Manasses pater eius. Respondendum, quod valde magis peccauit Manasses, quā Amon, quod patet: quia inf. 23. dicit, quod quādo Iosias fuerit bonus, Deus nō auertus est à furorē suo Alph. Tot. super iij. Regum.

contra Iudā propter irrationes, quibus puocauerat eū Manasses. & inf. 24. dicitur factum est verbum Dni contra Iudā, vt auferret eū corā se propter peccata Manasse vniersa quæ fecit, & pp sanguinem innoxium, quē effudit: & tñ non fit mentio aliqua de peccatis Amon: ergo maiora fuerunt peccata Manasse, cum pp illa translatus fuerit populus in Babylonē, quā peccata Amon propter quæ non refertur ali quod malū inflictū Hebræis. Confirmatur hoc: quia si peccata Amō fuissent saltē æqualia peccatis Manasse, potius debuisset captiuari regnum Iuda propter peccata Amon, quā Manasse, & hoc propter duo. Primò, quia Manasses peccauit, & postea penituit: Amon autem nūquam penituit: ideo si ista peccata secundū se ipsa essent æqualia, cum de peccatis Manasse aliquid subtraheretur propter penitentiam eius, & peccatis Amō aliqua grauitas adderetur propter eius impenitentiam, essent erentur valde maiora peccata Amon, quā Manasse. f. subtrahendo istis, & addēdo illis, & tunc potius deberēt Hebræi puniri propter peccata Amon, quia essent maiora. Secundo patet, quia Deus punit peccata patrū in filios solū vsq; ad quartā generationem: Exod. 34. & Numeri. 14. & non extenditur vltra punitio. Ideo quāto fuerit aliqua persona in progenie propinquior ipsi superiori peccanti, tanto magis poterit puniri pro peccatis eius, cum magis pertineat ad illū, quā illi, qui magis distant in linea parentali: sed licuit de Amon, quia magis propinqui fuerunt ei illi, qui ducti sunt in Babylonem, quā Manasse patri suo: ideo si peccata fuissent æqualia ambobus, potius diceretur, quod ducti sunt Hebræi in Babylonem propter peccata Amon, quā propter peccata Manasse: & tñ dicit, quod fuit hoc propter peccata Manasse: ideo ipse grauius peccauit, quā Amon. Pro quo considerandum, quod Manasses peccauit in duobus. f. in idolatria, & in effusione sanguinis, & in utroque istorum magis peccauit, quā Amon. De effusione sanguinis patet, quia dicitur de Manasse, quod effudit sanguinem innocentem multum nimis, ita vt impleretur Ierusalem usque ad os sup. in litera, & inf. 24. & 2. Paralip. 33. de Amō autem non dicitur hic, aut alibi, quod effuderit aliquē sanguinem innocentem, nec etiā effudit illum, sed peccatum suum fuit solum in idolatria: effusio tamen sanguinis facta per Manasse fortè fuit maius peccatum, quā idolatria per eum exercita: nam licet genere suo idolatria sit grauior homicidio, & omnibus peccatis: tamen propter multitudinem sanguinis effusi, poterat esse grauior culpa homicidij, quā idolatriæ, & sic credendum est fuisse. Signum huius est, quia quando nominantur peccata Manasse, potius exprimitur de effusione sanguinis, quā de idolatria. vt patet hic, & infra 24. & 2. Paralip. 33. idolatria autem fuit peccatum commune Manasse, & Amō. & tamen adhuc in illa magis peccauit Manasses, quia ipse fuit primus, qui introduxit idola & lucos in templum: nam ante eum non fuerat aliquis rex, qui saltem lucos plantasset in templo, licet aliquam paruum immunditiam idolorum posuisset ibi, sicut fecit Achaz. 2. Paralip. 29. Amon autem fecit istud habere exemplum à patre suo: ideo non tam grauius ipse peccauit. Secundo peccauit grauius in idolatria, quia maiori tempore durauit in illa: nam solum durauit in idolatria Amon duobus annis, scilicet, postquam cepit regnare, quia prius uiuente patre suo Manasse non poterat idolatrare, quia Manasses tunc erat bonus: & tamen ipse Manasses durauit in idolatria multis annis, quia à principio regni sui cepit idolatrare, & regnavit annis quinque, & non

Manasses magis peccauit quā Amon.

Et 2 multo

Malorum vita interdum abbreviatur.

Vita malorum interdum prolongatur.

Iosephus.

multo tēpore ante finem regni sui ad Deū conuer-

Ad primā rationē in contrariū.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, qd Amon multo plura peccauit, quam Manasse nō quidem, qd peccata Amon fuerint verē maiora quā peccata Manasse, aut plura numero: quia ualde maiora fuerunt peccata Manasse peccatis omnium regum Iuda, vt declaratum est supra in quadam quaestione: sed dicitur hoc propter quādam circūstantias aggrauantes, quæ fuerunt in peccato Amon, & non in peccato Manasse. Prima fuit quia Amō peccauit, & nunquam cōuersus fuit ad Dominum: Manasses autem peccauit & conuersus est, perseverantia tamen in delicto aggrauat ipsum. Secunda fuit, quia Amon sciuit, qd pater suus propter peccata captiuus ductus fuerat in Babylonem, & postea quia orauit Dominum reductus est in terram suam, & fuit bonus, & sic debuisset ipse facere: & tamen cognoscens hoc non curauit de cultu Dei, sed rediit totam idolatriam, quam pater suus abstulerat. 2. Paralipo. 33. Manasses autem non habuit prædecessorem, qui propter idolatriam punitus fuisset, & postea conuerteretur ad Dominum: ideo maius incertium habuit Amon ad hoc quod nō coleret idola, quā Manasses, & sic in quibusdam alijs fuit grauius peccati sui, in quibus nō fuit grauius peccati Manasse: & tamen istud non tollit, quin fuerint multo plura, & maiora peccata Manasse, quā Amon.

Ad secundum dicendum, qd in iudicio pœnarum æqualium, vel inæqualium nihil probat: nam uerū est, qd Deus non infert pœnam nisi pro peccato: & tamen non sequitur, quod pro peccatis inæqualibus semper dantur à Deo pœnæ inæquales, & pro peccatis æqualibus pœnæ æquales: nam istud uerum est in alio seculo: quia ibi puniuntur omnes, qui in peccato decesserunt, & secundum differentiam peccatorum in magnitudine est inæqualitas pœnæ: in tantum, quod si quis sciret pœnam duorum existentium in inferno. i. quantum inter se differret etiam si nesciret peccatum illorum cognosceret per hoc, quis eorum cum grauioribus peccatis decessit, & in qua proportione. i. an cum peccato duplo, vel triplo maiori. Hic tamen non apparet aliquid de habitudine peccatorum inter se per comparationem ad pœnas: quia licet uerum sit, qd Deus nullum puniat hic, nec in futuro seculo nisi pro peccato: tamē aliqui sunt, qui grauius peccauerunt: & non puniuntur hic aequaliter, sed reseruantur pœnæ eorum pro futuro seculo, alij autem sunt, qui grauius peccauerunt, & puniuntur hic: tamen leues pœnæ eis infliguntur, & residua pro futuro seculo reseruantur: alij uerō sunt, qui parum peccauerunt, & omnes pœnæ eis debite infliguntur hic, ita vt nihil maneat tolerandum in futuro seculo: ideo continget aliquem,

qui in paucis peccauerit puniri hic grauius, eo qd peccauerit in multis, & sic non accipitur conueniens argumentum ad probandum æqualitatem. uel inæqualitatem peccati ex pœnis quæ hic infliguntur à Deo.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, qd uerum est, qd aliqua grauitas fuerit in peccato Amon, quæ nō fuit in peccato Manasse: & tamen non sequitur, qd fuerit simpliciter maius peccatum Amō, quia hoc esset uerum, si unica circūstantia aggrauaret peccatum solū: & tamen multæ sunt, quæ illud aggrauant. Tenentur autem ei insidias serui sui. Scilicet, postquā regnasset annis duobus Amon serui sui insidiati sunt ei, vt occiderent ipsum. Et interfecerunt regem in domo sua. Scilicet, non erat aliquis de stirpe Amon, qui posset vindicare sanguinem eius, quia filius suus Iosias paruus erat, scilicet, octo annorum, sequenti. c. ideo populus terræ condolens iniustæ morti regis, occidit occisores eius. Et dicitur, qd occidit eos, qui coniurauerant, quia aliqui de seruis Amon inter se fecerant fœdus, & promiserant qd se inuicē adiuuarent ad occidendum regem: & quia ista promissio erat firmata iuramento, & erat ad malum uocatur coniuratio. Et constituerunt sibi regem Iosiam filium eius pro eo. Nō enim erat alius de filijs Amon, quia fortē nullum alium genuerat, vel saltem iste erat maior reliquis: quia Amon erat decē, & sex annorum non completorum, quando genuit Iosias: & ante hoc non est uerisimile, qd alios genuisset propter paruitatē ætatis, licet possibile esset, qd genuisset: qd autem esset tunc Amon decē, & sex annorum non cōpletorum, patet, quia uixit uiginti quatuor annis solū, ut patet in litera, de quibus debent subtrahi octo, quos egerat Iosias, quando cepit regnare seq. ca. manebunt, 16. anni Amon in nariuitate Iosias, de quibus subtrahatur nouem menses, quibus esset in utero, manent quindecim anni Amon, quando gigneret Iosiam. Reliqua autem sermōnum Amon, quæ fecit. Accipiuntur sermōnes pro rebus, quia aliis nō diceretur, quæ fecit, sed quæ dixit. Nonne scripta sunt in libro sermōnum dierum regum Iuda? Q. d. ibi scripta sunt omnia particulariter, cū ibi ponerentur omnia gesta regū Iuda, siue famosa, siue infama. & licet in duobus annis, quibus solū regnauit, pauca gesta eius essent, quæ scribi possent: tamen saltē tota idolatria sua scriberetur particulariter. i. quomodo reduxit totā idolatriā, quam abstulerat pater suus: sic enim de ipso Manasse scriptum erat: nam in libro illo posita fuerunt omnia uerba prophetarū, qui ueniebant ad admonendum eū, & quomodo ædificabat in diuersis locis altaria, lucos, & statuas antequā ageret penitentiam, ut patet. 3. Paralipom. 33. Sepelieruntq; eum in sepulchro suo in horto Ozam: Sepulchrum pro Manasse, & Amon filio eius fuit in horto Ozā, & ibi ambo sepulti sunt. Et regnauit Iosias filius eius pro eo. Quia non erat alius, ad quem magis pertineret ius regnandi, quā ad ipsum quia filius erat regis, & etiam primogenitus.

Quare Deus permisit Amon occidi à seruis suis. Quæstio X X I I I.

Quæstio X X I I I. Quare Deus permisit Amon occidi à seruis suis. Respondendū, qd Deus nō fecit, qd serui Amō occiderent ipsum: quia facere erat iubendo, vel cooperando. i. inclinando

totaliter animū seruorū Amō ad occidendū ipsum. A ita qd nullo mō contrariū posset eis apparere bonū: nā isto modo excusarentur homines in singulis actibus malis: quia sic non efficeret homo malum, sed Deus per hominē illud faceret. Sed fuit permissio: Deus enim permisit, qd Amō traderet in manus seruorum suorum, & ista permissio nō fuit sine causa. Nā non solū requiritur causa ad hoc, qd Deus malū homini infligat, sed et ad hoc, qd homini infligi permittat. nā Deus est rector uniuersū per suā prouidentriā, & si ipse mala fieri permitteret, dato qd ad illa nō adiuuaret, omnia perirent. Quia si demones permitterent à Deo agere quicquid mali cogitant omnes homines, subito occiderent potissimē, quādo scirent eos esse in peccato mortali: mali etiā homines multa mala, quæ cogitant efficerent nisi Deus illa prohiberet: ideo dicendum qd Deus prohibendo infinita mala fieri, quæ aliis fierent per malam uoluntatē demōnū, & malorū hominū: & ista prohibitio est non permittere. Fit autē duobus modis. Primō per hoc, qd Deus compescit potestatem aliquorū: nam dato qd demones mala uelint contra nos, impediuntur tamē ab Angelis bonis, qui potentiores sunt, & sic cessat eorū mala operatio, licet nō cesset mala uoluntas. Sic etiam homines mali multa uolūt contra bonos, vel cōtra alios malos: & tamē sæpē prohibentur Angelos impediētes eos, sicut Aegyptij impediti sunt pertere Israelitas apud mare rubrū p Angelū, qui interposuit nubem tenebrosam inter utrunque exercitū, ita ut Aegyptij non possent uidere Israelitas: Exod. 14. Sic etiā Angeli percusserūt cæcitate Sodomitæ, ut non introirent domum Loth ad inferendum uolentiam. Gen. 19. idem de percussione Syronū, ne caperet Elisæum sup. 6. Secūdo modo Deus non permittit mala fieri, sed prohibendo uoluntatē, ut si aliquis homo uellet mala facere, & posset, Deus interdum uoluntatem eius immutat, ut mala non uelit. Sic enim Deus immutauit uoluntatē Afluēri, ut non occideret Esther introeuntē ad se sine iussione regis: Esther. 15. cū dicitur: conuertit Deus spiritum regis in mansuetudinē. Quod ergo Deus permittat aliquid malū fieri contra aliquē in sua inuoluntate, cuius ipse rector est, nō est sine causa, accipitur autē causa ex demeritis illius, cōtra quē Deus aliqua permittit: quia sicut p se mala infliguntur erat alicui p peccato, ita permittit, qd Angeli mali, & hoīes mali uolentes mala possent efficere, qd uolunt; & tunc nō adiuuat, sed solum non impedit malā uoluntatem illorum, quā aliis impediturus erat, si non peccaret ille, contra quem Deus permittit mala fieri. Sic etiā fuit in Amon, cuius serui coniurauerunt inter se, ut occiderent eū pro aliqua speciali causa, ut fortē, quia ipse offendit illos, & desiderabant uindictam occidendo ipsum: Deus tamen non erat permissurus, ut illi possent occidere eum, quanquam uellent, & infligantur sibi, nisi quia peccauerat nimis grauius Amon contra Deum in idolatria: permisit ergo seruis suis ut occiderent eum, non impediendo ipsos. Simile fait de occisione regis Iosias: nam serui sui cōiurauerunt contra ipsum, & Deus permisit eis, qd occiderent eum in uitionem sanguinis Zachariæ filij Ioiadæ, & fratrum eius, quos occiderat iniuste. 2. Paralip. 24. Sic etiam est de multis alijs, quos Deus permittit cadere in manus hostiū, vel in alia mala propter causam istam. Sic fait de Amasia, qui permissus est cadere in manus Iosias regis Israel. 2. Paralip. 25. & tamen si serui Ezechias coniurassent contra ipsum ad occidendum eum, Deus non permisisset, quia Ezechias, cum esset bonus, non merebatur traditi in manus seruorum suorum.

Deus duobus modis multa mala ne fiant prohibet.

Alph. Toit. super iij. Reg.

An serui Amon peccauerunt ipsum occidendo. Quæstio X X I I I.

Quæstio X X I I I. An serui Amon peccauerunt ipsum occidendo. Amon occidendo ipsum, aliquis dicit, qd non, quia Amon erat uir peccator, & merebatur mortē propter idolatriā frequentatā, ideo occidendo illū non agebat iniuste. Respondendū, qd peccauerunt serui Amō grauius occidendo eū. Primō, quia ad hoc, qd aliquis iuste occidat alium requiritur iurisdictio: & tamen isti serui non habebant iurisdictionē super regē Dominum suum, ideo peccabant. Secundo peccauerunt, quia malo modo eum occiderunt. i. per cōiurationē, & etiam per insidias: nā in domo sua occiderunt ipsum, & tñ dato qd haberent causam ad occidendū, peccarent occidēdo p insidias, & carebāt oī immunitate locorū: Exod. 21. Tertio peccauerunt, quia non habebant iustā causam ad occidendum ipsum: nā licet mereret mortē Amon quātū ad Deū: tñ non merebāt illā in conspectu hoīum istorū, quia ipse nō grauaerat eos p hoc, sed solū Deum offēdebat in idolatria. Quarto peccauerunt, quia occiderunt isti Dñm, & regem populi: & tñ occidere Dñm est sicut occidere patrē: nam sicut teneret filius patri, quia multa bona ab eo recepit: ita & seruus Dño, vel subditus plato. Nā per hoc qd aliquis ab alio regitur, & gubernatur, recipit ab eo maxima bona: ideo Arist. 5. Ethi. dicit qd nō possunt urbes satisfecere bonis rectoribus suis in aliquo temporali, qd præsent, sed debent eis impendere honorem, & gloriam pro bono regimine, quia ista sunt maxima bona, quæ potest impendere politia. Quinto peccauerunt, quia offenderunt totum regnum in hoc: nā rex est pastor populorum, & pater sicut dixit Homerus in Iliade, & recitat Arist. 8. Ethi. qui tamen occidit patrē alicuius, non solū offendit occisum, sed et filiū occisi. ita et occidendo regē offēdebat omnes de regno cum salus totius regni penderet ex regē gubernante omnes iuste, & pacifice. Ad rōnem in contrariū dicendū, qd quāquā Amon mereretur occidi: tñ isti nō iuste occidebāt eū, quia ad hoc qd aliquis iuste occidat aliū non solū requiritur, qd sit iusta causa occisionis, sed etiā sit recta uoluntas, & sufficiens iurisdictio: quocūq; enim istorum deficiente occisio iniusta est. Sic autē erat hic, quia isti nō habebant rectū finē, cum nō occiderent eum aliquo bono zelo, sed ppter uindictā, uel aliā. Etiā non habebāt iurisdictionē, quia psona priuata non habet iurisdictionē super regē, potissimē quia iste rex nō faciebat aliquid in iudiciū regni, propter qd deberet priuari regno, & tolleretur à regno: & sic isti occiderunt eum tanquā psona priuatē. Quā patet, quia in domo sua, & secrete occiderunt eum, ideo peccauerunt grauius.

Ratio obligationis subditorū erga superiores.

Populus an peccauerit occidendo istos seruos occisores Amon. Quæstio X X V.

Quæstio X X V. An peccauerit populus occidendo istos occisores Amō. Aliquis dicit qd sic, quia non habebat iurisdictionem populus ad occidendū quēquam: & tñ occidere sine iurisdictione peccatū est. Respondendū, qd populus non peccauit occidendo istos, quia hic cōcurrerunt omnia, quæ requirebantur ad iustā occisionē, ideo iuste occidebantur. Primum erat ipsa causa occidendi, & ista erat nunc, quia isti merebantur mortem, & si alij quid grauius morte reperiri possent, quia occiderat regē, & Dñm suum in preiudiciū totius populi. Secundo erat recta intentio ad occidendū, & ista fuit hic, quia populus occidit istos, quia occiderat regē, & istud mori-

Ec 3 uum

Que re-
quiritur
ad istam
occisio-
nem.

uum erat iustum & laudabile. si ne tam graue delictum maneret impunitum. Tertium erat. iurisdictione. i. quia licet quaelibet persona priuata de populo non haberet iurisdictionem ad faciendum istud: tamen totum regnum, vt coiras, vel tota vna ciuitas habebat iurisdictionem ad istud: potissime, quia nunc vacabat regnum, & residebat iurisdictione in communitatibus sicut mortuo episcopo ea, quae iurisdictionis sunt, pertinent ad capitulum ecclesie, nisi sit datus aliquis visitator, quia tunc pertineret ad eum administratio, maxime quia, quanquam hic, quod populus terrae occidit istos occisores regis, non est intelligendum, quod totus populus conuenerit ad iubendum istud, sed iudices, qui manebant mortuo rege, sententiarent. Nam si uer rex moreretur, siue uiueret, erat quaedam congregatio septuaginta seniorum, quibus praeerat summus sacerdos, & istis competebar iurisdictione ordinaria ex lege Deu. 17. & istud collegium vocabatur domus consilij, vel iudicij & nunquam vacabat istud collegium, quia morientibus quibusdam substituebantur alij, & sic semper erant iudices, & isti habebant iurisdictionem tam in civilibus, quam in criminalibus: siue essent capitalia, siue minora iudicia. Nam ad eos pertinebat iudicare inter lepram & lepra, causam, & causam, sanguinem, & sanguinem: Deut. 12. ideo isti possent occidere licite istos occisores regis: Et cum dicitur, quod populus terrae occidit illos, intelligendum est, quod populo promouente, occisi sunt, licet sententia non fuerit populi, sed istorum iudicum de domo iudicij. Vel dicitur, quod populus terrae occidit illos, quia non fuit aliquis de genere regio, qui vindicaret istam mortem regis, sed alij, qui erant de populo hoc fecerunt. i. illi iudices. Ad rationem in contrarium patet responsio ex dictis. i. quia populus, qui occidit istos habebat iurisdictionem ad occidendum.

Considerandum ulterius, quod non solum populus licite egit occidendo istos, sed etiam laudabiliter, immo si non egressus peccauisset propter duo. Primum, quia populus retinebat tunc iurisdictionem: pertinet autem ad officium iudicis punire malefactores, & si omittit, peccat mortaliter: ita ergo si tantum maleficia relinquere impunitum, populus, qui poterat de iure, & debebat punire peccaret. Secundum erat, quia tenebantur omnes de regno iudicare in iuria illata regi suo quatenus iuste poterant, & omitrendo iudicare contemnebant regem suum, & peccabant: ideo obligabantur non contemnere, sed diligenter opera dare, vt occiderent istos occisores. Considerandum ulterius, quod nunc populus puniuit istos occisores: quia non fuit aliquis de stirpe Amon, qui iuste posset eos punire, sicut quoniam Ioas rex occisus est a seruis suis, filius suus Amasias in principio regni occidit seruos suos, qui occiderat patrem suum. sup. 14. & 2. Paralip. 23. eo quod Amasias erat tunc uir. i. uigintiquinq; annorum, & tamen de Amon non manserat nunc nisi Iosias, qui erat octo annorum, quando cepit regnare, sequenti. ca. & quia ipse non poterat vindicare mortem patris, populus vindicauit illam.

Amon an fuerit sepultus cum alijs regibus. Quae. XLVI.

Quaeritur ulterius de sepulchro Amon, an sepultus fuerit in ciuitate Dauid cum alijs regibus Iuda Respondendum, quod sepultus fuit in eodem sepulchro, in quo pater suus Manasses, vel saltem in eodem loco, quia dicitur de Manasse. sup. in litera, quod sepultus est in horro domus suae in horro Ozai, & de Amon dicitur hic, quod sepelietur eum in sepulchro suo in horro Ozam. Dicitur etiam quod sepultus fuit in ciuitate Dauid, quia iste hortus erat in palatio regis, ut

declaratum fuit. sup. in quadam quaestione & domus regis erat intra urbem Dauid, & in isto horro erat sepulchrum magnum, quod fecerat Dauid pro omnibus posteris suis, qui regnarent, & non fuit sepulchrum Amon in sepulchro illo, quia fuit malus rex: ideo licet sepulchrum fuerit in horro illo, in quo erat sepulchrum regum, non tamen in sepulchro regum, & uideretur iste minoris dignitatis esse, quam alij reges, qui in sepulchro illo erant. Et dicitur: in sepulchro suo. i. in sepulchro patris sui Manasse: nam secundum morem iudaicum sepulchrum patris erat sepulchrum filiorum. Et patet, quod ipse sepultus fuerit, quia de utroque dicitur hic, quod sepultus est in horro Ozam. Secundum patet, quia 2. Paralip. 33. ponitur sepulchrum Manasse, & illico subditur de morte Amon: & tamen non ponitur, ubi sepultus fuerit, quod est contra consuetudinem scripturae: quia in libro ipso de quolibet rege dicitur, ubi sepultus fuerit, ex quo innuitur, quod fuit sepultus in illo sepulchro, quod dicebatur esse sepulchrum patris sui Manasse.

CAPITVLVM XXII.

CTO annorum erat Iosias cum regnare cepisset, & triginta vno anno regnauit in Ierusalem. Nomen matris eius Idida filia Hadaia de Beseceath.

Descriptio in praecedentibus regno Iuda sub Manasse, & Amon regibus Iuda, qui fuerunt ualde infideles: hic describitur regnum Iuda sub Iosia, qui fuit rex ualde fidelis, & diuiditur in duo. Primum ponitur qualiter ipse per omnia iuste uixit: secundum qualiter populum ad id induxit, sequenti. c. Prima in tres secundum, quod intentio deuota Iosiae erga Deum in tribus apparuit. Primum in restoratione templi Domini: secundum in formidatione diuini iudicij. ibi. Narrauitque Sapha. Tertio in inquisitione diuini consilij. ibi. Et praecipit Helciz.

An ordo continuus sit, & immediatus. Quae. I.

Quaeritur circa primam, an sit ordo continuus ad praecedentia, & an ea, quae habentur hic, fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quod est continuus ordo: quia supra agebatur de regno Manasse, & Amon praedecessorum Iosiae: hic autem agitur de regno Iosiae: & tamen Iosias non potuit regnare illis uetibus, & illi necessario regnauerunt ante Iosiam, ideo ordo continuus est. Ad secundum dicendum, quod ista fuerunt immediate post illa, & non fuit aliquod tempus intermedium: quia supra dicitur de regno Amon, & hic de regno Iosiae, & tamen inter Iosiam, & Amon nullus fuit rex, quia Iosias factus est rex pro Amon patre suo: praecedenti. c. ideo non fuit aliquantum tempus medium. Circa primum dicitur. Octo annorum erat Iosias cum regnare cepisset. Paruulus cepit regnare, eo quod pater suus Amon in tenera iuuentute occisus est. i. cum esset annorum uiginti quatuor, ut patet praecedenti. c. & sic erat Amon quali decem, & sex annorum cum genuit Iosiam. Et triginta vno anno regnauit in Ierusalem. Et sic uixit Iosias annis triginta nouem. i. octo antequam regnaret, & triginta uno postquam cepit regnare: regnasset enim maiori tempore, cum esset ualde iuuenis, nisi quia occisus est a Pharaone sequenti. ca. & dicit regnasse in Ierusalem, quia ibi erat sedes regni Iuda. Nomen matris eius Idida. Ponunt nomina matrum omnium regum Iuda ad significandam dignitatem suam, ut non solum sciantur nomina patrum suorum, sed et matrum. Filia.

Iosias ambulauit per omnes uias Domini.

Filia Hadaia. Iste Hadaia fuit vir nobilis in regno Iuda, quia alias non accepisset rex Amon filiam eius in uxorem. De Beseceath. Ista est quaedam ciuitas in forte Iuda, quae uocatur Baschat: Iosue 15. & est apud urbem Lachus, vt patet ibidem, & in illa occisus est rex Amasias sup. 14. & 2. Paralip. 25. Fecitque quod placitum erat coram Domino. Istud fuit in duobus, scilicet in auferendo mala, quae alij fecerant, & per se faciendo bona: nam ipse abtulit omnem idolatriam, quam introduxerat populus, & reges praecedentes, vt patet sequenti. ca. & post haec studuit seruare legem Dei, vsque ad uiginti, & ista duo placebant Deo. Et ambulauit per omnes uias Dauid patris sui. Idest, secutus fuit Dominum ex toto corde suo sicut Dauid: nam Dauid fuit nimis sollicitus ad honorandum Dominum, vt patet ex illis, quae fecit quando transtulit arcam foederis de domo Obededon in domum suam. sup. 2. li. c. 6. ipse etiam parauit omnes impensas ad aedificandum templum Domini, & dedit illa Salomoni, & horrtatus est ipsum, vt uiriliter ageret in aedificando templum. 1. Paral. 22. & 28. & 29. ipse quoque ordinauit omnia officia sacerdotum, & leuitarum qualiter ministrare deberent determinatis temporibus in diuersis officijs. 1. Paralip. 23. & vsque ad uiginti sextum. Ita fuit Iosias diligens ualde circa cultum Dei: & primo in excludendo idolatriam, quae erat potissimum: deinde in reparatione templi Domini, vt patet hic, & sequenti. c. Et cum dicitur, quod ambulauerit per omnes uias Dauid intelligitur quantum ad bona, in quibus imitatus est eum Iosias, & non in malis: nam quaedam mala fecit Dauid, scilicet adulteratus est cum Bethsabee, & occidit uirum suum Uriam. sup. 2. li. c. 11. & numerauit populum eo li. c. ultimo. & 1. Paralip. 21. Iosias autem non legitur in aliquo fuisse reprehensibilis. Nam dato quod in aliquo peccasset, quia non est homo in terra, qui faciat bonum & non peccet, sicut dixit Salomon praecedenti. li. c. 3. & 2. Paralip. 6. tamen scriptura non enarrat aliquod peccatum eius, & dicitur Dauid pater Iosiae, quia fuit Iosias de progenie eius, licet multum distet Dauid a Iosia. Non declinauit ad dextram, nec ad sinistram. I. secutus fuit omnia opera Dauid bona, & non declinauit aliquo modo ab eis. Sic enim dicitur de lege, quod non debet homo declinare ad dexteram, nec ad sinistram, sed facere sicut in lege scriptum est. Et ponitur de Dauid, quia ipse fuit tanquam mensura perfectionis inter reges Iuda, & Israel, & ideo quando considerandum est de aliquo rege Iuda quante perfectionis fuerit cognoscendum est hoc per habitudinem ad Dauid. san modicum, vel multum imitaretur eum, quia ex maiori imitatione argueretur maior sanctitas. Anno autem decimo octauo regis Iosiae. Hic ponitur opus primum bonum, quod ostendit Iosias respectu Dei, scilicet, in restoratione templi, quanquam alia fuerint priora, ut patet 2. Paralip. 34. & inf. declarabitur in quadam quaestione de ordine gestorum Iosiae. Et dicitur anno 18. f. regni eius, & non aetatis eius: & sic erat annorum 26. Iosias, quando fecit istud: si tamen uellisset intelligere de anno 18. aetatis eius non resistit. Misit rex Saphan filium Assia filij Achesai scribam templi Domini. Voluit Iosias aedificare ea, quae perierant in templo Domini in anno 18. regni eius, qui erat annus 18. regni, & non aetatis: ut 2. Paralip. 34. & debebat fieri ista aedificatio, uel restauratio de pecunijs templi, & quia omnia, quae erant in templo erant sub dispositione summi sacerdotis, cum Deus iussisset ei habere curam de toto sanctuario: & quod omnes sacerdotes, & leuitae ministrarent ad mandatum eius. Numeri. 3. & 18. misit Iosias ad summum sacerdotem, vt ipse colligeret pecuniam templi, & iuberet fieri ista restorationem. & ad hoc misit scribam templi Alph. Tol. super iij. Reg.

nomine Saphan ad sacerdotem suum: erat autem iste Saphan vir honorabilis, & erat scriba templi, id est, scriba publicus eorum, quae fiebant in templo, sicut capitula ecclesiarum cathedralium habent tabelliones, qui describunt tractatus factos in capitulo, Et ponitur nomina patris, & auis patris Saphan: quia illi erant uiri notabiles & cogniti in populo: & uocatur alio nomine iste pater Saphan. i. Helcias. 2. Paralip. 34. quia aliqui hoies sunt binomij, vel trinomij: sicut pater de Petro, & de Iacob, & de rege Ochozia: quia Petrus uocatur Petrus, & Simon Ioannis, & Bariona, & Cephas: & Iacob uocatur Iacob, & Israel: & Ochozias uocatur Ochozias, Ahazias, & Ioachan: ut declaratum est. sup. 8. & 9. Dicens ei ualde ad Helciam sacerdotem magnum. Scilicet, quia ad illud pertinebat administratio pecuniae, quae erat in templo Domini & omnium aliorum, vt dictum est. Ut confletur pecunia, quam collegerunt ianitores a populo, & quae illata est in templum Domini. Conflare significat duo. i. congregare, uel conuerture unum in aliud per resolutionem. primo modo accipitur hic. i. quod pecunia conflaretur. i. congregaretur tota pecunia, quae erat in templo Domini, vt ex illa fieret aedificatio, & restauratio in templo, & non debebat conflari. i. liquefieri, & conuerti in aliquid aliud: quia pecunia expendenda erat hic in fabros, & in alios artifices: vt patet in litera. Secundo modo accipitur pro liquefacere, & conuerture sicut cum aurum, vel argentum liquefit in fornace, vt assumat aliam figuram, & etiam quantum ad istum modum ferrum, & calibs, & alia metalla, quae non liquefiunt dicuntur conflari, quia calefiunt in igne: & tunc sunt facilius malleabilia: sic accipitur Ista. i. Et conflabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. Et Michae. 4. dicitur: Et concident gladios suos in uomeres, & haltas suas in ligones. Et sic idem est conflare, & concidere. Tertio modo potest accipi conflare pro deputare pro liquefactione: & sic fornax, in qua liquefiunt metalla dicitur conflatorium, & aurum & argentum dicuntur conflari. i. depurari in igne. Sic accipitur Mala. 3. i. Ipse enim quasi ignis conflagans, & quasi herba fulonum: & sedebit conflagans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & argentum. Accipitur autem hic conflare primo modo pro congregare: ut dictum est: & dicitur de pecunia, quae illata est in templum Domini, quia fiebat istud opus de pecunia oblata ab illis, qui transibant ad numerum ultra uiginti annos: & reliqua pecunia, quae gratis offerebatur. Et accipiebatur ista a ianitoribus templi: quia erant quidam sacerdotes apud portas templi, & gazophylata, qui recipiebant pecunias istas & ponebant in gazophylata: ut patet, sup. 12. & inf. dicitur. Datusque fabris per praepositos domus Domini. Scilicet, pecunia, quae inuenta fuerit in gazophylatijs templi, datur praepositis per summum sacerdotem, cui soli licebat aperire gazophylata, & praepositi dent illam fabris, & fabri dent eam ad necessitates restorationis templi: isti praepositi erant quidam uiri notabiles, de quorum fide non dubitabatur, & praeponebantur operibus templi, & illi iubebant fieri ea, quae oportebat restaurari: & praesidebant operantibus. Fabri uocantur non solum qui operantur in ferro, sed omnes artifices manuales, qui operantur super materia duram percussione: & sic uocantur quidam fabri ferrarij, & alij fabri lignarij, & sic erat hic Nam tignarij: id est, qui caedebant ligna, & lapidum caesores, & fabricatores ferri uocantur simul fabri. Qui distribuunt eam his, qui operantur in templo Domini. i. pecunia distribui debebat a fabris per illos, qui operabant in restoratione templi: nam fabri accipiuntur hic pro singulis magistris a quorundam officiorum, qui uocantur architectonici, vel archiecti.

Conflare multa significat.

& isti habebant sub se alios manualiter operantes ad mādaturū ipsorum. Talem autem se dicit apostolus fuisse respectu aliorum predicatorum, qui erant eo minores, cū ait: Vt sapiēs Architectus fundamentū posuit Isti Architecti accipiebant pecunias à præpositis, & distribuēbant eas ad duo. f. ad emendū materias necessarias pro restauratiōe tēpli, & ad dandū ipsis operarijs pro labore. *Ad instauranda Sartatecta templi.* Id est, ad rædificandū ea, quæ destructa sunt. Vocantur enim Sartatecta emendationes, vel renouationes destructorum: & dicuntur Sartatecta de sarcio, sarcis, qđ est rædificare, vel renouare. Et accipiuntur sartatecta largē non pro reparationibus, sed pro rebus, quæ reparatione indigent. *Tignarijs videlicet, & cementarijs, & his, qui interrupta componunt.* Dicuntur tignarij cęsiores lignorum: quia tignus est lignum longum ad operiendum domum in tecto, positum: & generaliter omnes cędentes ligna, tignarij appellantur. Dicuntur cementarij ædificatores parietum, vel qui aperiunt fundamenta parietum, vt de nouo ponantur fundamenta domorum, quę cementa appellantur. Vocantur componentes interrupta illi, qui restaurant parietes, quorum partes corruerant, vel ruinosa erant, & illi, qui tecta cadentia renouāt, & quascunque alias partes restaurant, quæ erant interruptæ, id est, ex parte manebant, & ex parte corruerant, & omnibus his dabatur pecunię de tēplo. *Et vt emantur ligna, & lapides de lapidicinis ad instaurandum templum.* Id est, non solum distribuēbantur ista pecunia pro laboribus operantium, sed etiam ad emendandum inde materias, s. ligna, & lapides de lapidicinis: quia ista necessaria erant pro restauratiōe. *Verumtamen non supputetur eis argentum, quod accipiunt.* Scilicet, detur fabris ista pecunia à præpositis, & tamen nō supputetur, id est, non detur in certo numero, ita qđ teneantur reddere rationē expensarū de tota pecunia, quā acceperunt. Et vocatur argentū generaliter pro quacunque moneta. *Sed in potestate habeant, & in fide.* In potestate istorum fabricorū sit expendere illā pecuniā in emendo materias quascunq; voluerint pro restauratiōe tēpli, & in fide eorū sit. f. qđ non teneant reddere rationē expensarū, & probare omnia, quæ expenderint: sed credat eis in fide sua: ideo præpositi operū dabant istis fabris pecuniā quantā volebant ad emendū materias, & dandū operarijs: & cū expendissent illā petebant rursus pecuniā, & dabat eis, nec petebatur ab ipsis, quomodo expēdissent pecuniā priorem. Et ita fuit tempore Ioas regis cū rædificaretur tēplum: nam dabatur pecunia præpositis operum, & tractabant illam in fide, nec fiebat eis ratio expensarum. supra 12. & secundo Paral. 24.

An Iosias fuerit melior, quàm Dauid. Questio I I.

QVAERETVR de Iosia an fuit melior, quàm Dauid, vel non. Aliquis dicit, qđ sic: nā Iosias nū quā legitur peccasse. De Dauid autē legitur sepe, qđ peccauerit. s. in adulterio Bethsabee in occisione Vriæ, in numeratione populi. sup. 2. lib. c. 11. & 24. & 1. Paralip. 21. melior ergo fuit Iosias. Secundo patet, qđ sal tē Iosias fuerit tā bonus sicut Dauid: quia dicitur, qđ ambulauit p omnes vias Dauid, & sic fecit tot opera bona quot Dauid: & tamē æqualitas bonitatis aliorū duorum est ex æqualitate, uel inæqualitate operū suorū honorū, ideo Iosias erat æqualiter bonus cū Dauid: si autē velimus cōcludere, qđ erat melior iungent istę duę rationes. s. qđ Iosias fecit oīa bona, quæ fecit Dauid, & non peccauit in aliquo sicut peccauit Dauid: ergo melior fuit ipso. Respondendū, qđ Dauid fuit melior, quàm Iosias. Primo patet, quia

F Dauid ponitur tanquā mensura in bonitate omnī regū Iuda. s. qđ per cōparatiōē ad eū cognoscat bonitas omnī regum: & tamen semper ipsa mēsurā perfectionis aliquorū est excellentior illis, qui cōparant secundū illā mēsurā: & tamē de Iosia dicitur hic, qđ ipse fuit secutus vias patris sui Dauid in omnibus: ergo Dauid fuit melior, quā Iosias, cū per cōparatiōē ad illū cognoscat bonitas Iosias. Secundo patet, quia propter merita Dauid fuit datū regnum oībus de posteritate sua ēt si peccarent: vt patet. sup. 2. li. c. 7. & nō potuit Iosias tantū mereri: quia seq. c. dicit, qđ licet Iosias fuerit bonus nō fuit Deo auctus à furore suo, sed transtulit populū in Babylonē pp peccata Manasse, ergo maiora erant merita Dauid. Patet ēt hoc, quia aliquādo Deo uoluit auferre regnū posteris Dauid: sicut fuit tempore Roboā, & Abiæ: & tempore Iorā filij Iosaphat: quia fuerūt isti pessimi reges: pcedēt li. c. 15. & sup. 8. & tñ dīr, qđ nō abstulit regnum propter Dauid, ut maneret ei lucerna in Ierusalem. Ipse ergo fuit maiorū meritorum, quàm Iosias: quia merita sua profecerunt vsque ad multas generationes ad hoc, qđ non auferretur regnum posteris suis, & tamen merita Iosias non profecerunt nisi pauco tempore, quia pauco tempore post mortē eius trās latus est populus in Babylonē. Ad primā ratiōē in contrariū dicendū, qđ illa non est sufficiens: quia licet Dauid aliquādo peccauerit, & Iosias nunquā, peccet Dauid esse pfectior, quā Iosias, quia perfectio non attēdit solū in hoc, qđ aliquis peccauerit, vel nō peccauerit: sed in multitudine bonorum operū: nā si aliquis nunquā peccauit, et tñ pauca bona opera egit: & ali' peccauit aliquādo, & egit ualde multa opera bona, manifestū est pfectiorē esse secundum primū. Sic fuit de Dauid, qui licet aliquādo peccauerit: habuit tñ multo plura opera bona, quā Iosias: ideo melior fuit quā Iosias, qui non legit peccauisse. Ad secundū cū dicit, qđ Iosias fecit tot opera bona, quot Dauid: negandū est. Et qđ dicitur, qđ ambulauit per oēs uias eius, & nō declinauit ad dextrā, nec ad sinistrā: dicendū, qđ non sequitur ex hoc: sed solū, qđ secutus fuerit Iosias exemplum Dauid in omnibus operationibus suis: potuit tamen Dauid multo plures operationes bonas facere, quàm Iosias: licet ille non declinaret à via eius: & quando cōfirmatur, quia Dauid peccauit, & Iosias non, & insuper Iosias fecit tot bona, quot Dauid: ergo fuit melior: iam responsum est negandum esse, qđ fecerit tot bona Iosias sicut Dauid.

De historia Iosie, & quis fuit ordo omnium gestorum eius. Questio I I I.

QVAERETVR vterius, quis fuit ordo gestorū Iosie. Respondendū, qđ Iosias assumptus est ad regnum in parua ætate, cum esset octo annorum: & quia illa ætas adhuc non est capax discretiōis perfectæ non cepit Iosias aliqua opera regalia facere in principio regni sui sicut cepit Ezechias: nam Ezechias primo anno, et primo mēse regni sui cepit purgare idolatriā de tēplo Domini, & de tota terra regni sui, & consumauit istud ante septem menses: ut patet 2. Paralip. 29. & declaratū est. sup. 18. hoc autē fuit, quia Ezechias erat tunc vir perfectæ ætatis. sanorum 25. quādo cepit regnare. eo. c. & erat habilis ad faciendū, quęcunq; bona. Iosias autem erat octo annorū, ideo quāquā nō fuerit minor zeli erga cultū Dei, quā Ezechias: tñ nihil fecit à principio regni sui, sed mansit per octo annos reliquos nihil faciēs, quia quasi non erat sui iuris: & hoc tempore uiri de regno suo colebāt idola, & manebāt adhuc idola in tēplo, qđ posuerat pater su' Amō. ipse verō Iosias nec videba-

videbatur tunc colere idola, nec Deum: non quidē colebat Deum: quia nō auferebat idola de templo, quibus ibi manentibus, nō poterat Deo aliquis cultus diuinus impendi. Etiam non colebat idola: quia cum tunc parua ætatis esset circa cęremonias religionis non attendebat. Deinde octauo anno regni sui, qui erat annus 16. ætatis suæ cepit colere Dominum. s. cepit inclinari ad requirendum legem Dei, & quid agendum esset secundum eam: & tamen nō dum auferebat idola de tēplo, vel de terra, sed quodam leui cultu colebat Dominum, & perseuerauit in hoc statu annis quatuor. s. vsq; ad duodecimū annum regni sui. De hoc 2. Paralip. 34. octauo anno regni sui cum adhuc esset puer cepit quærere Dominū Dauid patris sui: deinde anno duodecimo regni sui, qui erat annus vigesimus ætatis suæ cū iam esset discretus cepit seruare legem vsque ad ynguem, ideo in eodem anno exclusit omnem idolatriā, quæ erat in templo. s. lucos, & altaria, & altaria idolorū: & postquam purgauisset Ierusalem ab idolis, purgauit etiam totum regnum tollens omnes aras, qđ fuerant in vrbibus, & in montibus, & deinde transtulit ad ciuitates quorundam Israelitarum de decem tribubus, qui remanserant in terra effugientes captiuitatem Salmanasar, & purgauit totam terram illorū ab idolis, & occidit sacerdotē idolorum, & cremauit ossa eorum super altaria, fecitq; omnia pertinentia ad exclusionem idolatriæ, quæ habentur sequenti cap. & tamen an fuerit facta in vno, vel in pluribus annis, non apparet. Quibus consummatis ante annum 18. regni sui iussit mitti præcones per terrā Iudæ, & Beniamin, vt venirent singuli ad offerendū pecuniam in templum. s. pecuniam, quam tenebantur dare transeñtes ad numerum; & si quam aliam spontē offerre vellent. Tunc venit totus Iuda, & Beniamin, & obtulit pecunias in templo Domini, quę receptę fuerūt per ianitores templi, s. per quosdam sacerdotes, qui erāt apud Ianuam atrij sacerdotum, & ipsi suscipiebant omnem pecuniam, & ponebant eam in gazophylatio: & factum fuit hoc vsq; ad 18. annum regni Iosias, qui erat ætatis suæ annus vigesimus sextus: & tunc cum multa esset pecunia misit Iosias ad Helciam summum sacerdotem, vt de pecunia, quæ erat in domo Domini fieret restauratiō templi: & incepta est anno decimo octauo Iosias: & tunc cum pecunia educeretur de arcis templi inuētus est liber quidam, qui missus est ad Iosiam, & tūc scidit vestimenta sua: vt patet inf. in litera: & tamen ante illud anno decimo octauo regni Iosias mense primo fecit Iosias Phasē honorabile, quale nunquā fuerat factum temporibus regum: vt patet 2. Paral. 35. Deinde per aliquanta tempora continuauit Iosias templi restauratiōē, & multiplicauit cultum Dei. Deinde anno trigesimo primo regni eius, qui erat annus trigessimus nonus ætatis suæ processit ad bellum contra Pharaonem regem Aegypti, & sagitta percussus occubuit iuxta vrbem Mageddo: vt patet sequenti cap. & 2. Paralip. 35. Iste fuit ordo gestorum Iosias in summa: & tamen non fuit idem ordo, qui ponitur hic in litera. Nam prius ponitur cędificatiō, & restauratiō templi, & inuentio libri in hoc capitulo: & sequen. ca. ponitur destructiō idolatrię facta per Iosiam, & celebratiō Phasē: prius tamen Iosias exclusit totam idolatriam de templo, & de terra, quam ædificaret, & restauraret templum. Quod patet. Primo quia 2. Paralip. 34. dicitur, qđ anno duodecimo regni Iosias mundauit Ierusalem, & Iudam ab excelis, & lucis simulachris, & sculptilibus, & confregit sculptilia, & succidit lucos, & combussit ossa sacerdotum idolorum: & ista sunt omnia, qđ

Iosias voluit restaurare tēplū

recitantur sequenti cap. restauratiō tamen templi, quæ habetur hic, facta fuit anno decimo octauo regni Iosias: vt patet hic & 2. Paralip. 34. ergo per sex annos fuit inchoata destructiō idolorum, quæ habetur sequenti cap. antequam fierent ea, quæ habentur hic de restauratiōe templi. Secundo patet: quia 2. Paralip. 34. dicitur. Igitur anno decimo octauo regni sui mūdāta iam terra, & templo Domini, misit Iosias Saphā scribam, vt instauraret domum Domini. Ergo omnia, quæ habentur sequenti ca. de expulsiōe idolatriæ fuerunt facta ante ista. Tertio patet: quia Iosias fuit magnus cultor Dei: nō erat ergo verisimile, qđ tanto tempore permitteret manere idola in domo Domini. s. vsque ad decimū octauū annum regni sui, qui erat vigesimus ætatis suæ: ideo prius auferret, & sic fuit: quia anno duodecimo regni sui, qđ erat annus vigesim' ætatis suæ cepit ista facere 2. Paralip. 34. Quarto patet: quia Iosias anno decimo octauo regni sui restaurabat templum, & istud erat, vt placeret Deo, & coleret ipsum corde perfecto: & tamen nō poterat ipsum aliquāter dignē colere, manentibus idolis in templo Domini: ideo non est credendum, qđ Iosias aliquid faceret ptiens ad perfectionem cultus Dei, antequam excluderet idolatriam: & sic factum est: Ordo tamen mutatus est hic: cum prius fuerint ea, quæ habentur hic, quàm quæ habentur sequenti cap. Considerandum vterius, qđ in computatione istorū temporum est varietas: nam Iosephus 10. Antiqui. & Histo. scholastica, quæ eum sequitur, referunt istos annos ad ætatem Iosie, & non ad regnum. s. qđ esset Iosias octo annorum, quando cepit quærere Dominum, & esset duodecim annorum, quando destruxit idolatriam. Sic enim ait. Erat Iosias natura benignus, & ad virtutem viriliter preparatus in studijs regis Dauid intentus: cunque ad duodecimū ætatis venisset annum, pietatem, & iustitiam in se mirabilem demonstrauit: cunctum nanque populum correxerat, & monuit, vt derelicta idolorū secta, quasi non essent dii, coleret Deum, & opera simul maiora patrum, in quibus deliquerant velut senior emendabat. Dicendum tamen, qđ intelligitur isti anni de regno Iosias, & non de ætate eius. Nam 2. Paralip. 34. dicitur: octauo anno regni Iosias cum adhuc esset puer cepit quærere Deum Dauid patris sui, & duodecimo anno postquam regnare cepit mundauit Iudam, & Ierusalē à simulacris, & postea dicitur, qđ decimo octauo anno regni sui restaurauit templū: moriuū tamen Iosephi fortē est: quia dicitur ibidem: octauo anno regni Iosias, cum adhuc esset puer cepit quære re Dominum: erit tamen propriē puer si accipiatur annus octauus ætatis eius. Dicendum tñ, qđ non est sufficiens motiuum, cum scriptura dicat contrariū. Potissimē, quia in anno decimo sexto ætatis satis iudicat aliquis puer, cum non sit cōpletę discretiōis.

Quare Iosias nunc restaurauit templum, & quantum tempus transferat ab alia restauratiōe facta sub Ioas. Questio I I I I.

QVAERETVR vterius, ad quid nunc fecit Iosias istam restauratiōem templi. Respondendū, qđ hoc fecit: quia temporibus regum pcedentium fuerat templum male tractatum: Nam Manasses fuit rex pessimus, qui regnauit quinquaginta annis: & Amos post eum, & isti non curabant de templo Domini, cum potius vilificarent illud, introducētes illuc idola, & plantantes ibi lucos: & hoc tempore aliqua pars ædificiorum templi interrupta est, & corruit: ideo Iosias nunc voluit illam restaurare, cum

cum esset vir perfectè deicola. Ex eadem enim causa facta est restauratio templi tempore Ioas regis. Nam ante ipsum fuerant quasi tres reges Idolatræ, scilicet Ioram filius Iosaphat. & Ochozias filius Ioram, & Athalia regina, quæ fuit post eos: & tempore horum templum Domini destructum est quantum ad aliquas partes: & potissimè quia Athalia spoliauerat illud multis donarijs, ut ornaret templum Baalim. De diuinijs templi Domini 2. Paralipo. 24. Secunda causa fuit propter longitudinem temporis: egebat enim iam templum restauratione aliqua: quia à multis temporibus non legitur fuisse factam aliquam restorationem. scilicet à vigesimo tertio anno regis Ioas vsq; ad annum decimum octauum regni Iosæ: & istud fuit tempus annorum. 235. Nā Ioas regnauit annis quadraginta, sup. 12. & incepta est restauratio anno vigesimo tertio regni sui eod. cap. & sic manebant decem & septem anni de regno eius. Deinde regnauit Amasias annis vigintiuouem, sup. 14. Ozias verò annis quinquaginta duo sup. 15. Ioathan autem annis 16. eod. ca. Achaz verò annis totidem sup. 16. Ezechias autem annis vigintiuouem, sup. 18. Manassès verò annis quinquagintaquinque; præced. c. Amon autem duobus annis eod. cap. Iosias verò annis 18. antequam inciperet restaurare: ut patet hic, & 2. Paralipo. 34. & sunt simul anni 235. & tamen elapso tanto tempore restauratio egebat templum. Hoc autem adhuc confirmatur: quia Achaz, qui fuit rex valde malus destruxit aliqua in templo Domini: ipse enim abstulit altare de loco suo, & luteræ de basibus suis, & mare æneum de bobus, & dispersit ista, & alia vasa per pavementum sup. 16. & 2. Paralipom. 28. sic ergo credendum est, quod aliqua damna intulerat ædificijs quæ egebat reparatione. Ezechias autem quanquā fuit bonus rex, & purgauit idolatriam: tamen non legitur, quod restaurauerit aliquid in templo, ut patet sup. 18. vsque ad vigesimum & 2. Paralipom. 29. vsque ad 33. ideo egebat iam restauratione aliqua ruinæ, quæ essent in templo Domini.

Restauratio templi quomodo facta est, & quis ordo fuit in ea. Quæstio V.

QVAERETVR vterius, quomodo facta est ista restauratio templi. Dicendū, quod ante annum 18. regni Iosæ Deus dedit ei in mentem, quod vellet restaurare templum sicut dederat in mentē regi Ioas, quod restauraret illud tempore suo. Et tūc potest dici, quod ipse misit per regnum Iuda leuitas, ut colligerent pecuniam, quæ dabatur templo à transeuntibus ad numerum: nam à 20. annis, & supra dabat quilibet dimidium siclum: quia incipiebat tunc esse in numero virorum: ut patet Exo. 30. vel potest dici, quod iussit rex edici per totum regnum suum, ut omnes qui transferant ad numerum venirent ad templum, & offerrent ibi precium, quod tenebantur secundum legem. Hoc autem faceret Iosias: quia temporibus Amon, & Manassè prædecessorum suorum non tenebantur lex, sed colebantur idola: ideo nullus veniret ad offerendum dimidium siclum, quem tenebatur dare, quando transiret ad numerum: & sic quia Manassès regnauerat annis 55. & Amon annis duobus, in quibus non fuerat lex custodita, & in isto tempore transferant multi ad numerum deberetur multa pecunia templo, ita ut tempore Iosæ possent fieri magna expensæ de illa. Fecerat etiam Iosias publicari per regnum, quod ipse volebat restaurare nunc templum Domini: ideo quod omnes volentes gratis dare aliquam pecuniam, venirent, & offerret: & tūc multitudo videns zelum regis ad cultum Dei, veniebat

in Ierusalem de omnibus partibus regni, & offerebat pecuniam sacerdotibus, qui erant ianitores: & isti erant apud gazophylacium templi, & pecuniam oblatam mittebant in gazophylacium: & cū repletur, educabatur inde, & per manū sacerdotis magni ponebatur in alijs ærarijs secretis templi, ut rursum repletur gazophylacium. Et hoc sepe factum est. Fuit autem iste modus vsquequo collecta fuit pecunia multa in anno 18. regni Iosæ: & tunc ipse iussit summo sacerdoti, quod de illa pecunia fieret restauratio templi. Sic enim aliquoties factum est tempore Ioas regis, qui primus fecit restorationem: nā ipse iussit sacerdotibus, & leuitis, quod discurrerent per totum regnum, & colligerent pecuniam à transeuntibus ad numerum ad sartatecta templi, & illi neglexerunt hoc facere vsq; ad annum 23. regni Ioas. Et tunc ipse posuit edictum, quod omnes venirent de regno ad templum, & offerrent pretium, quod tenebantur, & qui vellent in super sponte offerrent, & fecit gazophylacium, in quo poneretur pecunia, & illud replebatur sepe 2. Paralipom. 24. & in hoc fuit differentia illius restorationis ad istam: quia in illa quotiescunque repletum esset gazophylacium veniebat summus sacerdos, & scriba regis, & portabant gazophylacium coram rege, & effundebant pecuniam coram illo, & dabatur præpositis operum, & illi distribuiebant eam per fabros, & reducebat gazophylacium in locum suum: & sic fiebat quotidie, cū haberet pecuniam multam, & interim fiebant opera 2. Paralipom. 24. Nunc autem non portabatur gazophylacium coram rege, sed cum plenum esset summus sacerdos effundebat pecuniam de illo, & ponebat in alijs ærarijs templi reducebatque gazophylacium in locum suum, & sic impleuit multa æraria de pecunia. Post hæc autem misit Iosias ad summum sacerdotem, ut de pecunia illa faceret restaurari templum, ut patet hic, & 2. Paralipom. 34. Considerandum, quod duo modi faciendi istud fuerunt. Primus, quod leuitæ tempore Iosæ discurrerent per totum regnum, & congregauerint pecuniam, quæ dabatur à transeuntibus ad numerum. Secundus, quod positio edicto concurrerint multi de regno, & gratis obulerint pro reparatione templi: & quia ista pecunia accepta fuerit à ianitoribus templi, qui erant apud ærarium. Secundus modus ponitur hic in litera. scilicet ut colligeretur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quæ collegerunt ianitores à populo, & istum modum solum ponit Iosephus 10. Antiquit. dicens misit in totam prouinciam Iosias iubens, quod quicumque vellent, aurum, & argentum deferrent ad reparationem templi pro sua voluntate, atque virtute. Primus tamen & secundus modus simul colliguntur 2. Paralipom. 34. cum dicitur, acceptaque pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini: & quam congregauerat leuitæ, & ianitores de Manassè, & Ephraim tradiderunt in manibus eorum, qui præerant operarijs in domo Domini. Et sic alia fuit pecunia, quæ illata fuit in templum Domini: & alia, quæ collecta fuit à leuitis de Manassè & Ephraim. Nam pecunia illata in templum fuit illa, quæ ducebatur à popularibus in templum, & recepta à ianitoribus ponebat in gazophylacium. Pecunia autem, quam collegerunt leuitæ à populo fuit illa, quam ipsi discurrentes per totum regnum collegerunt ab his, qui transferant ad numerum. Et istud significat litera hic, cum dicitur, ut colligeretur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quæ collegerunt ianitores à populo: & tamen non tam clarè ponit hic, sicut 2. Paralipom. 34. eo quod deberet dici pecunia, quæ illata est in templum, & quæ collegerunt ianitores à populo: & tamen deficit illa coniunctio. Considerandum vterius, quod ista pecunia colligebatur ad duo. Primum erat, ut restaurarentur ea, quæ corruebant, vel destructa fuerant de templo. Nam quidam reges idolatræ destruxerant quasdam domos templi: & istæ nunc ædificatæ fuerunt 2. Paralipom. 34. scilicet isti dederunt eam artificibus, & cementarijs ad continuationem domorum, quas destruxerant reges Iuda. Secundum erat ad emendum inde aliqua ornamenta, & vasa pro templo Domini: quia verisimile est, quod reges idolatræ accepissent multum de thesauris templi, & ornamentis ad usus suos, cum ipsi contempnerent Deum, & ceremonias legis, & ad restaurandum numerum illorum vasorum, & ornamentorum templi oportebat nunc colligi pecuniam: sic enim fuit tempore Athaliæ reginæ, quæ fuit idolatra, & accepit donaria de templo Domini ad ornandum templum Baalim: & ista fuit causa, quare Ioas fecit colligi pecuniam à populo: vnde dixit sacerdotibus, quibus iubebat colligere pecuniam: Athalia impiissima, & filij eius destruxerunt templum Domini, & de vniuersis, quæ sanctificata fuerant templo Domini, ornauerunt phanum Baalim. Sic credendum est, quod fecerit Manassès, & Amon reges idolatræ ante Iosiam: ideo tempore Iosæ necessaria erat collectio pecuniæ saltem pro vasis, & ornamentis templi, quæ oblata fuerant.

Quomodo facta fuit conflatio pecuniæ inuenta in domo Domini. Quæstio VI.

QVAERETVR vterius de conflatione pecuniæ inuenta in domo Domini quomodo fuit facta. Respondet Iosephus 10. Antiquit. quod Iosias misit ad Heliacum sacerdotem iubens, ut pecuniam, quæ remanserant conflarentur, & fierent inde crateres, & libatoria, & fialæ ad ministerium Dei. Et sic vult, quod ista conflatio pecuniarum esset liquefactio earum in fornace, ut reducerentur in massam, & inde fierent vasa ad ministracionem templi.

Dicendum tamen, quod ista litera non videtur concordare huic sensui: quia dicitur, conflatur pecunia, quæ illata est in templum Domini, deturque fabris ad emendum ligna, & lapides: & tamen ad emendum ista non debebat pecunia conflare, id est liquefieri, sed retinere caracterem suum, & figuram: quia certum pondus auri, vel argenti magis valet, quando habuerit caracterem monetæ, quam cum fuerit redactum in Massam.

Aduertendum igitur, quod ista litera est breuis: & ideo obscura, & implicat duas operationes tanquam vnā. Fuit enim collecta prius pecunia à populo, quousq; desijt populus offerre, & facta est tūc fabricatio, & distributa est pecunia per fabros operum ad emendum materias pro ædificatione, & ad dandum operarijs: & de isto loquitur hic litera: & ad hoc fuit conflatio pecuniæ, id est, congregata. Finita autem restauracione templi, adhuc manebat multa pecunia de hac, quæ collecta fuerat: & iussit rex, quod ista pecunia conflaretur, id est, liquefieret in fornace, & redigeretur in Massam, ut inde fierent vasa necessaria pro templo Domini. Et istud ponit Iosephus vbi, sup. nam primo ponit restorationem, deinde pecuniam residuam dicit fuisse conflatam ad faciendum vasa: & hoc etiam colligitur 2. Paralipom. 34. Nam prius ponitur restauratio templi, & postea sequitur argentum, quod reperit in domo Domini conflauerunt, datumque est præfecto artificum, & diuersa opera fabricantium, id est, data est ad faciendum diuersa vasa ex illo.

Pecunia colligebatur ad duo in templo.

Qui essent præpositi operum, & quod esset officium eorum. Quæstio VII.

QVAERETVR vterius, qui erant isti præpositi operum, & quod erat officium ipsorum. Respondendum, quod ad istos præpositos pertinebat accipere pecuniam à summo sacerdote, & dare eam fabris operum ad emendum materias pro restauratione, & ad satisfaciendum operarijs laborantibus ex illa, ut patet hic, & 2. Paralipom. 34. secundum opus ipsorum erat, quod ipsi iubebant quid fieri deberet, & erant presentes cum fierent opera, ut diligenter fierent: & vrgebant operarios ad sollicitè faciendum: sic patet 2. Paralipom. 34. quod præpositi vrgebant opus. Sciendum autem, quod isti præpositi erant de leuitis. Erant autem tres familie leuitarum. scilicet Merarite, Gersonite, & Caathite: & de istis tribus ponebantur præpositi. Erant autem quidam præpositi super illos, qui faciebant opus: & isti erant labath, & abdias de filijs Merari, & Mossolam, & Zacharias de filijs Caath. Alij erant præpositi super illos, qui portabant onera ad varios usus, & erant scribæ, & magistri de leuitis ianitoribus. Et omnes isti erant scientes canere organum 2. Paralipom. 34. & ponitur hoc, ut quidam volunt: quia isti leuitæ canebant organum, quando operarij laborabatur ut interdum releuarent eos à labore per hanc delectacionem armoniæ.

Helcias summus sacerdos quis fuit. Quæstio VIII.

QVAERETVR vterius, quis erat iste Helcias summus sacerdos: de quo hic dicitur, & quis erat Saphan scriba. Dicendū ad primum, quod iste Helcias erat quidam vir laudabilis summus sacerdos pater Eliacim, qui fuit postea summus sacerdos, de quo prophetauerat Isa. 22. dicens, Sobna præpositus templi duceretur extra terram illam: & tūc succederet ei Eliacim filius Helciæ, & ipse haberet totum honorem templi Domini. Alij tñ volunt, quod iste Eliacim, de quo prophetauit Isaias, fuit ille, quem misit Ezechias ad respondendum Rabfáci, sup. 18. de hoc tamen magis declarabitur Isa. 22. Ad secundum de Saphan scriba templi dicendum, quod ille erat vir quidam honorabilis, qui vocabatur scriba templi secundum Iosephum 10. Antiquit. scripserunt monumentorum, siue historiarum, quæ reponerentur in templo. Vbi potest dici, quod erat scriba templi. scribebat tractatus, qui fiebant in templo, sicut in capitulis ecclesiarum sunt scribæ, qui scribunt acta in capitulo: & sic potest intelligi dictum Iosephi Nam cum iste scriberet acta, quæ gerebantur in templo inter sacerdotes, scilicet, contractus, & alia acta, dicebatur scribere munimenta, siue historias: quia ista pertinent aliquo modo ad historias cum historia sit conscripção rei gestæ.

Helcias summus sacerdos quis fuit.

An bene fecerit Iosias, quod non peteretur ratio expensarum à fabris. Quæstio IX.

QVAERETVR vterius, quare iussit Iosias, quod daretur pecunia fabris operum, & tractaretur eam in fide: nec peteret ab eis ratio expensarum: & an benefaceret in hoc. Ad primum dicendū, quod Iosias fecit hoc exemplo priorum: nā prima restauratio templi facta fuit sub rege Ioas, & summo sacerdote Ioiada: & tunc non peterat ratio expensarum à fabris, sed in fide sua tractabant pecuniam sup. 12. & 2. Paralipom. 24. ita ergo nunc Iosias voluit, quod in fide fabrorum pecunie tractarentur. Ad secundum dicendū, quod melius fuisset, quod poneretur ratio expensarum cū ipsis fabris operum, quia tūc esset conscientia securior, cū hic tractaret Iosias

rem alienam. f. pecuniam tēpli: & si negligenter tractaret, ita vt aliquid periret propter negligentia suā tenebatur ipse, quod non fieret si expenderet de re sua: quia tunc siue periret aliquid, siue non, rationē reddere alicui non teneretur: non ponere tamē rationē expensarum erat occasio ad hoc, q̄ fieret magna frans in opere: ideo malū videbatur non ponere rationē. Dicendum tamen, q̄ non peccauit Iosias in hoc: quia scriptura non increpat eū, quanquā referat istū actū eius. Et fuit hoc propter duo. Prind quia isti fabri operū, qui expendebant pecuniam, electi fuerant valde fideles, de quorū fide dubitari non possent: ideo videbatur superuacaneum ponere rationem cum eis. Secundum fuit: quia dato, q̄ aliquod peccatum esset in hoc: tñ Iosias rationabiliter mouebatur: quia sequebatur exemplum virorum bonorum: nam Ioiada summus sacerdos erat vir sanctus: vt colligitur sup. 11. & 12. & 2. Paralip. 23. & 24. Ioas quoq; rex fuit valde bonus toto tempore, quo vixit Ioiada, sup. 12. & 2. Paralip. 24. & tamen isti duo fecerunt: primò, q̄ fabri operum nō redderent rationē expensarum, sed in fide tractarent pecuniam: ideo rationabiliter sequebatur Iosias exemplū illorum. Et dato, q̄ illi peccassent, habebat Iosias iustam ignorantiam, quā excusaret eum à peccato. De hoc tamen declaratum est magis sup. 12. *Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam.* Ille Saphan venerat ex parte regis ad Helciam pontificem. *Librum legis reperi in domo Domini.* i. reperi in templo vnum librum legis. Hoc dicebat Helcias, vt iste liber ferretur ad regem, sicut postea fecit Saphan. *Dixitque Helcias: volumen Saphan.* i. dedit ei, vt legeret, & vt portaret ad regem. *Qui & legit illud.* i. antequam portaret ad regē: & propter hoc, q̄ ipse legit aliqua in illo, quæ erant cōtra statum populi, tulit illud ad regem, vt coram eo legeretur si fortē rex aliquid agere vellet super hoc. *Venit quoque Saphan scriba ad regem.* i. postquam detulit mandata eius ad Helciam, accepit librum, & rediit ad regem. *Et renunciauit ei quod præceperat.* i. nunciauit regi, quomodo fecisset ea, quæ præceperat dicendo Helcias: q̄ constaretur pecunia. *Et ait: conflauerunt serui tui pecuniam, quæ repta est in domo Domini.* Hoc dixit Saphan: quia prius quam ipse rediret ad regem conflauit Helcias summus sacerdos totam pecuniam, quæ erat in templo simul cum ipso Saphan scriba, & cū omnia facta fuissent, retulit ea Saphan ad regem. Et intelligitur istud de conflatione pecuniæ. i. de liquefactione argenti, & auri ad hoc, q̄ inde fierent vasa. Et dicitur: conflauerunt serui tui pecuniam. i. Helcias summus sacerdos, & ego, qui sumus serui tui conflauimus pecuniam reducendo eam in Massam argenti, & auri. *Et dederunt, vt distibueretur fabricis ac præfectis operum templi Domini.* Hic necessariò debet intelligi duplex constatio pecuniæ. f. vna, quæ fuit congregatio eius ad hoc, q̄ fierent inde opera templi: & de hoc intelligit ista litera. f. dederunt eam fabricis, ac præfectis. Alia fuit conflatio. i. liquefactio pecuniæ, vt fierent inde vasa: & de hoc intelligit clausula præcedens. f. conflauerunt serui tui pecuniam. i. liquefecerunt eam. Aliter potest dici, q̄ ista clausula tota pertinet ad eundem sensum. f. q̄ pecunia conflata fuit. i. liquefacta, & tradita fuit fabricis, & præpositis. vt de illa fierent vasa: & isto modo etiam potest intelligi litera sup. f. conflatur pecunia, quæ illata est in templū Domini: & tamen ibi necesse est intelligi, quòd propter pecuniam illam, quæ liquefacta est ad faciendū inde vasa, fuerit alia pars pecuniæ tradita fabricis, vt emerentur inde materiæ ad reedificationem templi: & ista pecunia non conflata est. i. liquefacta. Et dicitur, q̄ conflata est pecunia inuēta in domo Do-

Liber qdā reperi in domo Domini.

mini: quia quidquid inuentum fuit ibi nunc de pecunia conflatum est. f. non solum pecunia illa, quæ oblata fuerat nunc à populo: sed etiam quidquid auri, & argenti repertum est in templo Domini ab antiquo conflatum est nunc ad faciendum vasa. Sic enim vult Iosephus 10. Antiquit. dicitur etiam, q̄ data est præpositis, & fabricis: quia data fuit ista pecunia conflata præpositis operum templi per manum Helcias, & illi dederunt eam fabricis: & accipiuntur hic fabri solum pro aurificibus, & argentarijs, qui de argento illo, & auro conflato faciebant vasa. *Narrauitque Saphan scriba regi.* i. postquā narrauit quomodo impletum fuerat præceptum regis, subiunxit de libro illo, qui inuentus fuerat in templo. *Librum dedit mihi Helcias sacerdos.* Ipse Helcias sacerdos. i. summus sacerdos inuenerat istum librum, & dedit eum Saphan scribæ, vt ferret ad regem. *Quem cum legisset Saphan coram rege.* Subintelligendum est, q̄ Iosias, cum esset nimis deuotus desiderauit scire quod contineretur in libro isto, & iussit Saphan, q̄ legeret. *Et audisset rex verba libri legis Domini.* i. audiuit attentē verba illius libri, in quo continebatur lex Domini data per Moysen. *Sicut vestimenta sua.* Audiuit enim in libro illo multa mala super Israelitas, quauo non custodirent legem Dei. f. q̄ ducerentur in captiuitatem, & vidit, q̄ prædecessores sui præuaricati fuerat legem Dei: ideo timuit, q̄ in breui venirent omnia mala, quæ erant in libro legis super populum: & ob hoc præ dolore scidit vestimēta sua: quia modus erat antiquorum in signum doloris scindere vestes. Simile patet sup. 18. & 19. & sup. 2. lib. cap. 1. & 3.

Liber inuentus in domo Domini quis erat. *Quest. X.*

QV A E R E T V R, quis erat iste liber, qui inuentus est in domo Domini. Aliquis dicit, q̄ Deus misit per angelum suum aliquem librum, in quo continerentur mala, quæ ventura erant super Hebræos in breui propter peccata sua: & posuit angelus illū librum in aliquo loco templi Domini, vt inueniretur ab Helcia summo sacerdote, & postea ostenderetur regi. Dicendum tamen, q̄ hoc non stat: quia iste liber non fuit nouiter conscriptus: sed erat aliquis de libris legis Moysi: quod patet, quia dixit Helcias: librum legis reperi in domo Domini: & iterum dicitur: cum audisset rex verba libri legis Domini. Et iterum: non audierunt patres nostri verba libri huius, vt facerent omne, quod scriptum est nobis. Simile etiam patet 2. Paralipo 34. manet tamen dubium quis liber legis erat ille. Et dicendū, q̄ lex Moysi est in quinque libris eius, qui omnes sub vno volumine ab Hebræis tenentur, & vocantur thora, siue humas. i. Quinarius, vel penthateucus nomine Græco: vt ait Ieronimus in plogo galeato, qui incipit: viginti duas esse literas. Dicendum tamen, q̄ nō potest intelligi de primo libro illorū. f. de genesi: quia ibi non continetur lex, sed historia. Non etiam de Exodo: quia quanquam contineant ibi aliqua præcepta: tamen maior pars eius est historia. Secundò patet: quia in libro, quem legit Iosias continebatur maledictiones, quæ euenturæ erant super declinatētes à cultu Dei: & tamen in Exodo non continentur maledictiones, non potest etiā intelligi de libro numerorum: quia ille totus historicus est, nisi q̄ aliqua do ipsi historijs permiscerentur aliqua præcepta.

Secundò

Secundò patet: quia in libro numerorum nō ponuntur aliquæ maledictiones non obseruantium legem: & tamen in libro, quē legit Iosias multa erant. Maneant autem duo libri. f. Leuiticus, & Deuteronomiū, quibus cōpetere potest: nam leuiticus est lex, cum non contineantur in eo aliqua historica, sed solum præcepta. Etiā in leuitico sunt maledictiones non obseruantium legem, & benedictiones obseruantium: Leui. 26. liber quoque Deute. legalis est: quæ ferè nullam cōtinet historiam nisi in prologo, & in fine, & omnia alia sunt præcepta. Etiā ibi sunt maledictiones: nam non est aliquis liber legis, i quo sint tot maledictiones sicut in Deute. & incipiunt à 27. cap. & durant vsq; ad 31. & potissimè in 28. cap. Dicendum tamen, q̄ iste erat liber Deute. & non Leuitici: quod patet. Primò, quia dixit Iosias: nō audierunt patres nostri verba libri huius, vt facerent omne, quod scriptum est nobis: & tamen in Leuitico rara sunt, quæ pertinent ad totum populum, sed ponuntur ceteronij sacerdotum, & leuitarum in officijs suis: ideo vocatur Leuiticus à Leuitis: oportet ergo, vt intelligat de alio libro, in quo esset scripta lex pertinetes ad totū populū, & istud est in Deute. quia ibi ponitur quidquid pertinet ad totum populum. Secundò patet: quia 2. Paralipo. 34. dicitur: reperiit Helcias sacerdos librum legis Domini per manum Moysi. i. librum legis datæ per Moysen: lex tamen Moysi propriè solum est in Deute. vnde Deuter. 38. dicitur: de ipso libro Deute. q̄ illa lex, vel sedus, secundum quod pepigit Deus cum filijs Israel præter illud fœdus, quod pepigit in Ooreb. Tertiò patet, quia quādo loquimur de lege Dei indistinctè intelligitur de libro Deuter. eo q̄ ipse erat principalior alijs libris legis in multis, & pertinebat magis ad eruditionem populi: nam aliqua iusta sunt de ipso Deute. quæ non iusta sunt de alijs quatuor libris legis: nam iussit Deus, vt cū Israelitæ introirent in terram Chanaan, describerent Deuterono. super lapides magnos calce complanatos Deuter. 27. & sic factum est: nam Iosue 8. dicitur, q̄ scripsit Iosue super lapides Deuterono. legis Moysi, quod ille digesserat coram filijs Israel. Item de solo Deute. iussim est, q̄ quando rex constitutus esset, acciperet sibi Deute. legis à leuitis, & legeret in eo omni tempore: Deut. 17. de solo etiam Deute. dictum est, q̄ conuenientibus omnibus Israelitis in loco sanctuario anno septimi remissionis legeretur coram eis Deute. vt patet Deuter. 31. sic ergo intelligendum est hic, q̄ iste liber fuerit solum Deuterono. & repertus est in vno volumine, lectusque fuit coram rege.

Iste liber quomodo inuentus est. *Questio XI.*

QV A E R E T V R, vterius, quomodo iste liber inuentus est. Respondendum est secundū R. Salo. & Nico. q̄ Achaz erat idolatra pessimus, & cremauit omnes libros legis, vt nō appareret vnde posset redargui idolatria sua: & aliqui sacerdotes abscondunt tunc librum Deuter. in aliqua ruptura muri templi: & cum nunc fabricarentur ea, quæ corruebant inuentus est liber in ipso muro. Sed ista positio non stat: quia dicitur hic & 2. Paralipo. 34. q̄ Helcias reperiit istum librum in domo Domini: si tamē iste liber inuentus fuisset in muro restaurando inuentus fuisset ab operarijs, & non ab Helcia, qui non operabatur, nec etiam præerat, vel assistebat operarijs. Secundò patet: quia non est verisimile, q̄ Achaz combusserit omnes libros legis: & ex tunc manserit ille liber absconditus in muro templi: nam non legitur de Achaz, q̄ aliquid tale fecerit. Etiā dato, q̄ Achaz

fecisset istud tempore Ezechie restaurarentur libri legis: cum Ezechias fuerit vir valde deicola. Etiam quia tunc erat Isaias propheta eminens in prophetia, per quē restaurati fuissent libri legis, si destructi essent ab Achaz. Aliquis autem dicit aliter. f. q̄ inuenit Helcias istum librum in latere arcæ fœderis: nā liber Deuter. erat positus in latere arcæ, vt maneret ibi in testimonium, vt patet Deuter. 31. & de ipso loco acciperet, & mitteret regi. Sed dicendum, q̄ hoc nō stat. Primò, quia dicitur, q̄ Helcias reperiit librum: & tamen reperire, vel inuenire est cum alicui occurrerit res à casu, vel ab intentione, vt pore quia quærebant eam: & tamen nesciebat locum illius: nā sciēs locum rei non dicitur inuenire eam, sed accipere, et tamen Helcias sciebat in latere arcæ esse, Deuter. immo totus Israel hoc sciebat: quia sic scriptū erat: Deuter. 31. ideo non diceretur inuenire, si de loco illo acciperet. Secundò patet, quia Helcias nō auderet accipere librum de latere arcæ: nā ad hoc oportebat, quòd ipse introiret in sancta sanctorū, vbi erat arca, & tamen non licebat summo sacerdoti introire illuc, nisi semel in anno in die propitiationis: Leuitic. 16. & ad Hebr. 9. ideo non introiret illuc: quia aliās moreretur. Tertiò patet: quia dato, q̄ introiret Helcias in sancta sanctorum, non auderet accedere ad arcam, vt aperiret eam ad educendum librum: immo nec auderet tãgere eam: quia timeret mortem: nā positus erat modus summo sacerdoti, quo introiret in sancta sanctorum. f. ferēdo coram se prunas, & thymiam, vt vapor surgens de prunis operiret vultum eius, & nihil videret: Leui. 16. & dicitur ibi, q̄ si aliter faceret, moreretur. & tamen nō erat permillum sacerdoti tangere arcam, cum illud sit præter ceteronias, quæ habentur ibi: ideo moreretur summus sacerdos si tangeret arcam, vel aperiret: & hoc erat verum nisi quando mouendum esset tabernaculum de loco suo: quia tunc introibat summus sacerdos cum minoribus in sancta sanctorū, & velabant arcam, vt traderent eam portandam leuitis: Num. 4. & tamen iam non habebat locum illud: quia postquam fuit arca posita in tēplo Salomonis, nunquam debuit inde mutari.

Dicendum igitur, q̄ modus inueniendi fuit: quia Helcias sacerdos mandato regis inquirebat omne aurum, & argentum, quod erat in templo Domini ad conflandum illud in Massam, vt inde fierent vasa: & dum quæreret per omnes arcas templi, inuenit in quadam arca librum istum, quem nesciebatur ibi esse: istud innuitur 2. Paralip. 34. cum dicitur: cumq; offerrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperiit Helcias sacerdos librum legis. Idē etiam vult Iosephus 10. Antiq. dicens: proferens autem Eliacim pontifex aurum, inuenit librum sacrū in templo repositum, quem simul ciciēs dedit scribæ Saphæ. Et quia sic inuenit præter intentionē, venit sibi in mentem, vt mitteret illum ad regem.

Quare Helcias misit hunc librum regi. *Quest. XII.*

QV A E R E T V R, vterius, ad quid mittebat Helcias istum librum ad Iosiam: quia Iosias habebat eum: nam Deut. 17. dicitur, q̄ quando rex cōstitueret acciperet Deute. legis Moysi à leuitis, & legeret in eo omni tempore: ergo Iosias haberet illū: quia post suam coronationem daretur ei. Secundò, quia Deute. dabatur cuiusque regi: nam regi Ioas datus est, quando fuit vnctus in regē. Nam dicitur, quòd dederunt testimonium, siue librum legis in manu eius sup. 11. & 2. Paralipom. 23. dicitur, quòd dederunt ei legem tenendam.

Aliquis

Aliquis respondebit, qd fortè in Iofia non fuit ser- uata ista ceremonia: & sic nunquam viderat Iofias librum illum. Sed istud non stat: quia soli reges idola- tre, & mali respuebant ceremonias legis: & tamè Iofias fuit valde deicola, ideo non respueret eam.

Aliquis dicit aliter. f. qd quanquam esset Iofias rex bonus: tamen erat parvæ ætatis, quando vnctus est, sanctorum 8. vt patet in litera: & quia non intellige- ret ceremoniam istam, fortè non fuit in eo seruata. Sed dicendum, qd hoc non stat: quia quãquam esset valde infans, qui vngebatur in regem, obseruanda erat ista ceremonia: nam rex Ioas minor erat. qd Iofias: quia erat 7. annorum, quando vnctus est sup. 1. 1. & 12. & 2. Paralipom. 23. & tamen posita fuit lex in manu eius 2. Paralip. 23. à fortiori ergo poneretur in manu Iosie, qd erat annoru. 8. qd stitutus est regè.

Rñso au- ctoris.

Dicendum ergo, qd ista ceremonia videtur obser- uata fuisse in Iofia: tamè non sequebatur ex hoc, qd ipse sciret quid esset in libro legis Domini: nã quan- do ponebatur liber legis in manu regu paruuloru, qui vngebantur non ponebatur in manu ipsorum, vt tunc acciperent illum, & ex tunc legerent in eo: sed fiebat ad obseruandum ceremoniam quãdam, quæ fiebat in vnctione omnium regum: & sic quan- quã obseruata fuisse ista ceremonia in Iofia: tamen postea non videret librum legis: ideo quando nunc exhibitus fuit sibi miratus est. Et patet, qd ipse nesciret, quid contineretur in lege Dei: nam nunc, quan- do audiuit verba legis, scidit vestimenta sua, & ti- muit nimis: si tamen ipse iam sciret quid continere- tur in libro illo, non miraretur: quia non erat illud aliquid insolitum: & sic non est dubitandum, quod Iofias nunq viderit librũ legis: nec etiã audiuerit qd contineretur in eo. Et hoc sciebat Helcias: ideo quã- do inuenit librũ legis, misit illũ ad regem tanquam aliquid nouum, de quo gauderetur, vel stupefceret.

Ad quid Helcias misit istum librum, cum multi eum haberent. Questio XLII.

QVAERETVR vterius, dato, qd Iofias nõ ha- buisset penes se librum legis post vnctionem suam ad quid mittebat Helcias librũ ad ipsum: vel quomodo dicitur hic, qd Helcias reperit librũ legis. Nam videtur, qd istud sit aliquid superfluum: quia li- ber legis erat aliquid commune inter Hebræos, cũ per illum regularentur, & viuerent: & quia paruus erat, multi possent habere eum: & potissimè in tem- plo essent multi de his, sicut i qualibet ecclesia sunt multi libri: non ergo poterat inueniri liber legis: ga- multi erant ibi, de quibus sciebat, vbi erant. Respon- deri potest dupliciter: vno modo, qd nullus liber leg- is erat in templo, nec in ciuitate: nisi ille, qd casu re- pertus fuit: ideo missus est ad regem. Aliter potest dici, qd multi alij erant in templo: & per totam ter- ram Israhel penes personas priuatas: & tamen nunc re- pertus fuit iste liber in quadam arca tẽpli, in qua non putabatur esse: ideo tanquam aliquid speciale missus est ad regem. Iste secundus modus est sine dif- ficultate si satisfaceret: quia secundum eum præsup- ponitur, qd multi essent libri legis tam in templo, qd in populo: & istud videtur satis verisimile: nam satis difficile est, & quasi incredibile, qd in tẽplo Domini, & in toto populo non esset aliquis liber legis. Vide- tur tamen dicendum, qd non sit iste modus conue- niens. Primò, quia si multi alij libri legis essent in tẽ- plo, & in populo: dato qd iste præter intentionẽ in- ueniretur in templo, non tantum curaretur de eo, qd summus sacerdos mitteret illũ ad regẽ: ideo vñ, qd nullus alius liber legis erat in tẽplo, aut i populo.

Secũdò patet, quia si multi alij libri legis essent in templo, & in populo potuisset habere penes se ali- quem Iofias, & cognouisset quid continebatur in le- ge Dei: & tamen nunquam sciuerat, quid contine- batur in illa: & ob hoc nunc nouiter audiens verba legis, scidit vestimenta sua, quæ nõ scidisset si aliquã do saltem semel audiuisset verba legis. Tertio patet, quia si libri legis multi essent in templo, & in popu- lo essent sapientes multi in lege Dei, & aliqui prædi- catum fuisset verbum legis, & audiuisset Iofias, quæ erat pena non obseruantium legem. Quod patet: quia per singula sabbatha legebat in synagogis que- dam lectio de lege, & de prophetis: vt patet Actũ. 13. & 15. & post hoc si erat ibi aliquis vir sapiens, qui posset proponere verbum exhortationis ad plebẽ, prædicabat: vt patet Act. 13. & sic si fuisset aliqui sapientes legis toto illo tempore, quo regnauit Iofias vsque ad 18. annum regni sui, qui erat annus 26. ætatis suæ, audiuissent aliquando Iofias aliquẽ præ- dicantẽ de lege, & sciret quæ pœnã infligendã: etiã non obseruantibus legem, & tñ nunquam audierat: quod patet: quia nunc quando audiuit, admiratus est, & scidit vestimenta sua, quod non fit nisi pro re insolita: ergo nunquam audierat prædicari aliquid de lege Dei. Satis ergo videtur dicendum, qd nunc non erat aliquis liber legis nisi ille, qui inuentus est per Helciam in templo præter illum, qui erat in Ia- tere arcẽ fœderis, ad quam nullus hominũ audebat accedere. Fu erat autem hoc factum: quia fortè tem- pore Manassè perierant omnes libri legis. Et hoc ve- rissimile est: quia ipse fuit pessimus omnium regum Iuda tam in idolatria, quã in occisione innocen- tum, & fortè, vt non esset aliqua scriptura, per quã posset increpari cremavit omnes libros legis: & quia Manassès regnauit multo tempore. f. 5. annis præce- denti cap & post eum Amon duobus annis interim mortui sunt omnes, qui ante Manassè erant sapien- tes in lege: & postea successores non habuerunt li- bros, per quos instruerentur in lege Dei, & sic erant ignorantes, nec sciebat aliquis legem Dei plenè: & ob hoc non poterat quisquam prædicare. Et sic fa- ctum est, qd Iofias nunquam audiuisset ea, quæ con- tinebantur in libro legis, quanquã pauca essent vsq; ad diem, quo ductus est liber iste ad eum. Sed obijcie- tur, qd sacerdotes nescirent ceremonias sacrificio- rum, & aliorum pertinentium ad cultum diuinum: cum omnia ista contineantur in lege. Responden- dum, qd sacerdotes sciebant ceremonias officij sui, & leuitæ ceremonias officiorum suorum non quide- m per legem, sed per assuetudinem: quia quotidie exercebãt ministeria sua, & non poterant obliuisci ceremoniarum suarum: & sic multi, qui nunquam viderant librum legis, scirent ceremonias: sic enim dicit Aristot. 1. Aethicorum, qd virtutes sunt permã- nentiores disciplinis, nõ possũt virtutes tradi obli- uioni, sicut disciplinæ. Et hoc quia virtutes habent continuum exercitium in actu nostro: & tñ discipli- nę non habent continuũ actum, cũ non continuè speculemur. Sic erat de ceremonijs sacerdotalibus, & leuiticis respectu benedictionũ, & maledictionũ legis: quia ceremoniæ non poterãt tradi obliuioni pp assuetudinem. Benedictiones aut, & maledictiones nõ cadebant sub assuetudine: cũ non esset aliquid agibile, vel factibile, sed speculabile: ideo tradeban- tur obliuioni: & sic nemo sciebat illas nunc: & etiã ipse Iofias nunquam audierat illas: & propter hoc nouiter audiẽs exterritus est, & scidit vestimẽta sua.

Rñso au- ctoris.

Et præcipit. Hic ponit tertiũ huius capiruli, in quo ostendit deuotio Iosie ad Deũ in inquisitione diui- ni consilij. Nã postq̃ timuit verba legis misit ad cõsu- lendum

lendum Dminum super hoc: & dicit. Et præcipit Helcias sacerdoti magno. Iste, n fuit præcipuus illo- rum, quos rex misit ad consulendum Dominũ p se. Subintelligendum est, qd Helcias non venit ad regẽ, quando Saphan tulit librũ. Nam dixit Saphan: Hel- cias dedit mihi librum: sed postquã rex audiuit ver- ba libri, & scidit vestimenta sua. Helcias venit ad eũ audiens, qd scidisset vestimenta sua. Vel fortè rex mi- sit pro illo, vt quæreret aliquid ab eo: quia ipse inue- nerat librum, & volebat scire, quomodo inuenisset: vel quia erat sacerdos magnus, & volebat petere ab eo consiliũ super hoc. Et Abicam filio Saphan. Iste Abicam erat filius Saphan scribæ, & erat familiaris regis, & vir honorabilis. Et Achobor filio Michã. Iste Achobor erat etiam alius familiaris regis, & vocat alio nomine Abdon filius Michã 2. Paralip. 34. quia erat binomius sicut multi alij. Et Saphan. Iste erat Saphan scriba: & sic nominatur 2. Paralip. 34. Saphã scriba. Et Afsai seruo regis. Iste Afsai erat quidã nimis familiaris regis: ideo specialiter vocatur seruus reg- is: & sic etiam vocatur 2. Paralip. 34. sic etiam de multis alijs per excellentiam prædicantur nomina in Hebron, & ponitur quem filium acceperit de qualibet illarum: & in fine dicit, qd sextus filius eius erat Ierhraan de Eglã vxore sua sup. 2. lib. cap. 3 & 1. Paralip. 6. 7. dicens. Ite, & consilite super me. Ite ad sciẽ- dum consiliũ Domini, vel determinationẽ suam super me. Audiuerat. n. Iofias verba legis, & maledi- ctiones prænunciatas contra violatores: & quia tẽ- pore prædecessorum suorum fuerat lex violata, & nondum fuerant inflictę illę pene prænunciare, pu- tabat qd nunc tẽpore hoc infligendę essent, ideo iusi- sit, qd irent ad consulendum Dominum quid deter- minaret de eo. san determinaret delere ipsum cum populo suo, vel an vellet misereri. Et super populo, & super omni Iuda. i. consilite de statu populi ciuitatis hu- ius. Nam illa erat præcipua in toto regno: quia erat sedes regni: & etiam erat ibi tẽplum Domini: ideo specialiter quæredum erat de vrbẽ illa. f. Ierusalem. Etiam super toto Iuda. i. super omnibus alijs vrbib; regni Iuda consulendum erat Dominus quid de illis disponderet. De verbis voluminis istius, quod inuentum est. i. verba libri huius significant nobis mala euentura: quia nos, & patres nostri non custodiimus legem Domini, ideo consulite Deum, an omnia mala, quę in isto libro prænunciatur, euentura sint, an nõ, & si euenient, quando erunt. Magna enim ira Dei successa est contra nos. Ista sunt verba Iosie. Ipse enim putabat, qd Deus esset valde iratus contra omnes Hebræos, qd tunc erant propter peccata prædecessorum. Et dicitur: ira successa: quia ira per modum ardoris proce- dit, cum dicamus, iram esse successiõnem sanguinis circa cor, & in Deo ponimus iram, sicut in hominẽ, licet in eo nulla sit. Et tamen 2. Paralip. 34. dicitur: magnus enim furor Domini stillauit super nos. i. stil- laturus est. Stillare enim pertinet ad aquam. Et sic si- gnificatur ira per modum ignis hic: cum dicat: ma- gna ira successa est, & significatur per modũ aquę, cũ dicitur: magnus furor Domini stillauit sup nos: & vtrunque competit irę Dei: primum competit ex conditione sua: quia ira secundum se est ardẽs. Secundum competit ei in quantum à Deo venit su- per nos: quia sicut pluuia dicit stillare: quia ab alto cadit super nos, ita ira Dei: quia mittitur super nos de cœlo: dicitur stillare. Quia non audierunt patres nostri verba libri huius, vt facerent omne, quod scriptum est nobis. Loquitur Iofias de Manassè, & Amõn prædecessori- bus suis, qui fuerunt valde peccatores in idolatria, & non custodierũt aliquid præceptum de his, quæ

erant in lege. Et dixit: omne, quod scriptum est no- bis. i. quod scriptũ est ad hoc, qd nos faciamus. Ite, vñ inaque Helcias sacerdos. i. summus sacerdos. Ponuntur hic omnes illi, qui supra ponebãtur: nam omnes illi iuerunt ad cõsulendum Dominum pro Iosia, & ponitur Helcias tãquam principalis ipsorum, eo qd ip- se erat summus sacerdos, & alij erant tanquam comitantes ipsum. Sic dicitur 2. Paralipom. 34. Labijt igitur Helcias, & hi, qui simul à rege misit fuerant, et sic ipse solus nominatur tanquã vadens, & alij tan- quam comitantes. Ad Holdã prophetissã vxorem Sel- lum. Ista Holdã erat mulier prophetissã famosa tem- pore illo, ideo misit rex ad illam. Et dicitur, qd erat vxor Sellum ad notificandum eam per virum suũ: & hoc: quia vir suus erat vir nobilis, & famosus i po- pulo, vt ait Iosephus 10. Antiq. filij Ibecũ filij Aras. Thecua nomen viri est, qui vocat Thecuiath. 2. Pa- rali. 34. aliquando tamen Thecua est nomen terræ, vel regionis: & sic dicitur, qd Amos erat de pastora- libus Thecua: vt patet Amos. 1. & sup. 2. lib. ca. 14. dñ qd misit Iobã Thecuam & adduxit inde mulierẽ sa- pientem. Ponuntur aut nomina patris, & auĩ Sellũ: quia isti duo erant viri famosi Custodis vestium. Refer- tur ad Sellum, qui erat cultos vestium. Ipse erat le- uita, & habebat sub ministracione sua vestes sãctua- rij: nam quibusdam Leuitis tradebantur Thecauri custodiendi, & alijs vestes, & alia diuersa pertine- tia ad sanctuarium, vt patet 1. Paral. 9. & 26. Quia habu- bat in Ierusalem in Secunda. i. in secunda clausura. Erant enim tres muri in Ierusalem, qui distinguebant tres partes vrbis, primus erat murus castri montis Sion, & intra istum murum nihil erat nisi templum Do- mini, & palatium regis, & dicebat esse in prima clau- sura, in secundo muro erat clausa quãdam pars ci- uitatis, in qua morabantur propheta, & sacerdotes, & viri nobiles. Tertius murus erat murus exterior vr- bis, & intra istũ erat reliqua multitudo populi. Hol- da autem prophetissã habitabat in secunda clausu- ra vbi erant sacerdotes, & propheta. Locumque sunt ad eam. f. narrauerunt ei verba legis. Et illa respondit. Hęc dicit Dominus Deus Israhel. Ista, quæ sequuntur, sunt verba Dei. Dicite viro, qui misit vos ad me. Ista sunt verba Holde prophetissę: quia cum vellet incipere verba Dei, dicens: Hęc dicit Dominus, redijt ad lo- quendum à se ipsa. f. dicite viro, qui misit vos ad me, id est, regi Iosia: & vocauit eum virum non loquen- do ei, vt regi ad significandum, qd humiliari debebat, & non eleuari, vt rex mereretur misericordiam à Deo. Hęc dicit Dominus: ecce ego adducam mala super lo- cum hunc. f. super Ierusalem, vbi fiebat nunc ista quæ- stion: & non solum super eum, sed etiam super alia loca terrę Iuda: quia ferẽ omnes de regno Iuda du- ctũ sunt in Babylonem, cum non manerint nisi pau- peres, & agricolę, & vinitores in terra, vt colligitur infra. 25. & tamen super Ierusalem venerunt plura mala, quã super alia loca propter diurnam obli- dionem, & occisiones ibi factas, & vastationem vr- bis. Et super habitatores eius. f. quia ducentur in Babylo- nem, & quia multi morientur fame, vel bello anteq̃ ducentur illuc. Omnia verba legis. i. ego adducam om- nia mala, quæ scripta sunt in verbis legis, f. Deuter. 28. & Leuit. 26. Quia legit rex Iuda. i. q̃ fecit corã se legi: quia non legit Iofias librum illum, sed Saphan scri- ba legit coram eo: supra in litera, & sic dicitur 2. Pa- ralipom. 34. f. adducam super locum istum cuncta maledicta, quæ scripta sunt in libro, quem legerunt coram rege Iuda. Quia dereliquerunt me. f. non obser- uantes legem meam. Et sacrificauerunt dijs alienis. Istud erat peccatum maximum, & communissimum in populo,

Moenia Te- rusalem d. i. p. o. n. a.

populo, propter quod populus ducendus erat in captiuitatem, & vocantur dii alieni, quia non introducti sunt à Iudæis, vt essent dii, sed ab alijs gētibus. *Irriantes me in cunctis operibus manuum suarum.* i. prouocauerunt me ad iram in omnibus operibus suis: quia omnia opera istorum erant mala. sicut in idolatria, quam in homicidio, & in ceteris peccatis: sic enim dicitur Isaię. i. manus vestre sanguine plenę sunt. i. omnes operationes vestre sunt plenę immunditia. *Et succendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur.* Loquitur ad modum humanum: quia ira procedit per modum caloris, & quando ira manet, dicitur succensus calor, vel ignis, & quando ira cessat, dicitur extingui. Et dixit Deus: & non extinguetur. i. non cessabit, in quo significauit, quod quāquam multi orarent pro populo Israel, ne traderetur in captiuitatem, non cessaret furor Dei contra eos. Sic enim dicitur Ieremię 14. Noli orare pro populo isto in bonum, cum ieiunauerint, nō exaudiam preces eorū: & si obrulerint holocausta, & victimas, nō suscipiā ea: quoniam gladio, & peste, & fame ego consummā eos. Et dato, q̄ essent sanctissimi viri, qui orarent pro Iudæis non exaudirent preces eorum. Sic patet Ieremię 15. f. Dixit Dominus ad me: si itererint Moyses, & Samuel coram me, nō est anima mea ad populum istum: eijce illos à facie mea, & egrediantur. Simile Ezechielis 14. & ad literam fuit facta successio in Ierusalem: quia Nabuzardā princeps militię Nabuchodonosor cremauit templum Domini, & domum regis, & omnes domos Ierusalem infra 25. Regi autem Iuda, qui misit vos, vt consuleretis Dominum sic dicetis. In præcedentibus ostenderat mala, quę ventura erant super populum: hic autem dicitur quid de his pertineret ad regem. *Et dicit Dominus Deus Israel pro eo, quod audisti verba voluminis, id est, quia deuorēt audiisti verba libri legis. Et perterritum est cor tuum, id est, timuisti, q̄ ista mala, quę prænunciabantur hic, euenirēt. Et humiliatus es coram Domino.* Ista humiliatio fuit quia scidit vestimenta sua, & doluit p̄ tantis malis, & orauit, ne Deus inferret illa. *Auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores eius.* s. in libro legis audiisti maledictiones contra locum istum. s. q̄ destrueretur, & contra habitatores eius, q̄ ducerentur in captiuitatem. *Quid videlicet fierent in stuporem, & in maledictum.* s. continebatur in libro illo, q̄ habitatores loci huius fierent in stuporem. i. q̄ tanta mala Deus infligeret super eos, & populum istum, q̄ quicumque videret desolationem, stuperet quo modo tanta mala euenire poterunt, vel propter qd euenerunt. Dicebantur etiam fieri in maledictum. i. poni in forma maledictionis. s. q̄ tanta mala eis euenirent, q̄ quicumque vellet maledicere alteri, diceret: Maledicat tibi Dominus, sicut maledixit Ierusalē, & habitatoribus eius, vel, destruat te, sicut destruxit Ierusalem, & habitatores eius. *Et scidisti vestimenta tua, & fleuisti coram me.* Ista pertinebant ad penitentiam: nam scindere vestes signum magni doloris est: flere autem in viris adhuc est maior dolor, in quibus non possunt esse lachrymę faciles, & fallaces sicut in feminis, quę aliquando flent nihil dolentes. q. d. propter hæc, quę fecisti, non venient ista mala super te, vel tēpore tuo, sed postea: & si non doluisses, tu quoque punitus esses cum reliquis. *Et ego audiui, ait Dominus. Ego audiui gemitum tuum, & penitentiam, & acceptaui, vt tu non puniaris cum reliquis. Idcirco colligam te ad patres tuos, id est, faciam te mori morte naturali, & per hoc colligam te ducendo ad locum, in quo sunt patres tui, scilicet, alij antiquiores te, q̄ iam mortui sunt. Et colligeris ad sepulchrum tuum in pace, id est, duceris ad sepulchrum in pace, scilicet, non*

videndo aliqua mala istorum. Illi autem, qui videntur, erunt in aduersitate magna: quia potius vellēt iam vita esse defunctos. *Vt non videant oculi tui omnia mala, quę inducturus sum super locum istum.* Scilicet, quanquā nunc audias, quod multa mala inducenda sunt super locum istum, & ex hoc affligaris, tamen maxime affligereris, si videres oculis tuis: quia tunc oporteret, quod ipse Iosias duceretur captiuus in Babylonem, cum esset rex si tempore captiuitas fieret: ideo Deus dilatauit mala ista ad aliud tempus, vt nō videret illa Iosias, vel fecit, quod moreretur Iosias citius, quā aliās moriturus erat, vt non videret mala ista, quādo euenirent. Et dicit de malis inducēdis super locū istū. i. sup Ierusalē: quia licet sup oīa loca regni Iuda mala inducēda forent: maiora inducenda erāt super Ierusalem, quā super alia, vt dictum est.

Iosias quare misit ad consulendum Dominum per prophetissam, & non per alios prophetas. Quæst. XIII.

QVAERETVR, quare misit nunc Iosias ad consulendum Dominum per Holdam prophetissam, & non misit ad consulendum per Ieremiā, & per alios prophetas: nam Ieremias tunc erat.

Aliquis dicit, q̄ hoc fuit: quia Holda erat famosior in prophetia, quā Ieremias, & alij prophete. Sed dicendum, q̄ non stat: quia Ieremias fuit de quatuor principalibus inter omnes prophetas, & habetur liber eius magnus. De Holda autem nihil habet scriptum: ideo famosior fuit prophetia Ieremię, q̄ Holdę prophetissę. Aliquis dicit aliter, quod quāquam Ieremias fuerit famosior quā Holda: tamē nondum ceperat prophetare tēpore hoc: ideo misit ad consulendum Holdam. Sed dicitur falsum esse: quia Ieremias cepit prophetare anno tertio decimo Iosias, vt patet Ieremię, id est, istud autem accidit anno decimo octauo Iosias, vt patet supra in litera, & 2. Paralipom. 34. ergo iam prophetauerat Ieremias saltem per annos quinque. Aliquis poterit ad hoc respondere, q̄ Ieremias cepit prophetare anno tertio decimo regni Iosias, qui erat vigesimus primus ætatis suę, eo q̄ Iosias erat octo annorum quando cepit regnare, sup. in litera, & istud accidit anno 18. Iosias, scilicet, anno decimo octauo ætatis suę, & sic per tres annos esset istud antequam inciperet prophetare Ieremias. Sed dicendum, quod non stat: quia annus decimus octauus Iosias, in quo accidit istud, erat regni sui, & non ætatis suę, vt probatum fuit supra, & patet 2. Paralipom. 34. vbi dicitur, quod anno decimo octauo regni sui constata est pecunia, & inuentus est liber: ergo iam ceperat prophetare Ieremias per quinque annos.

Alij ergo dicunt aliter, quod quanquam cepisset prophetare, tamē erat adhuc iuuenis, & modicę auctoritatis, ideo recursum est ad Holdam: sic enim tenet Histo. scholastica.

K Sed hoc nō videtur: quia cum prophetaffet quinque annis, esset iam prophetia sua famosa. Responder ergo aliter Ra. Sa. & Nicolaus secundum positionem Hebræorum dupliciter: vno modo, quod Iosias voluit habere à Domino responsum misericordię, & quia mulieres sunt clementiores viris, misit ad consulendum Dominum per mulierem. Alio modo dicunt, q̄ Ieremias non erat tunc in terra Iuda, sed ierat ad terram Assyriorum, vbi decem tribus erant captiuatę, vt admoneret eas, ne recederent à lege Domini, quanquam essent in terra aliena. Vel fortē ierat ad prædicandum quibusdam reliquijs decem tribuum, quę manserant in terra, & effugerant manus regis Assyriorum: vt ille non recederent

recederent à Domino. sic. n. ipse Ieremias scripsit A populo Iuda ducto in Babylonem, ne à Deo recederent, vt patet Iere. 29. Sed dicendum, quod prima solutio istorum nihil est, quia non est in potestate prophete blandē, vel durē respondere, sed sicut Dominus voluerit per eum reuelare, ita loquetur, sicut dixit Balaam ad Balach regem Moab Num. 22. & 24. scilicet, si dederit mihi Balach plenam domum suam argenti, & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt plus, vel minus loquar. Ni fortē propheta vellet mentiri pronuncias bona, cum Deus reuelaret ei mala, & talis responsio mala erat. Immo interdum dato q̄ propheta velint dicere contrarium eius, quod reuelatur eis, nō possunt. Sic fuit de Balaam, cui Deus reuelabat, q̄ Hebræi non essent maledicendi, & ipse Balaam conabatur maledicere eis, & cū cōuerteretur ad maledicendum, Deus cogebat eum bñdicere. Num. 23. & 24. Non ergo eligeret Iosias potius responsionē Dei per foeminam, quā per virum. Secunda responsio quāquam non appareat manifestē falsa, tñ non est satis probabilis. s. q̄ Ieremias iret in terram tam longinquam extra terrā suam ad gentes illas, quas sciebat à Deo abiectas, & ad eum nunquam rediturus. Nam si Ieremias sciens q̄ populus Iuda, de cuius origine ipse erat, rediturus erat ad Dominū aliquando, & reuersurus in terram suam post septuaginta annos, & ipse prophetauerat Ieremię 25. noluit ire in Babylonē cū eis ad confortandos eos, vt manerent in lege Dei quanquam daretur ei optio, an iret in Babylonem, vel maneret in terra: quia sic iusserat Nabuchodonosor ipsi Nabuzardā. s. tolle eum, & pone super illum oculos tuos, nihilque ei mali facias, sed vt voluerit sic facias ei Iere. 39. à fortiori non est credendum, q̄ iret in terram Assyriorum, quę distātor est à Ierusalē, quā Babylon, & gens illa non pertinebat ad Ieremiam, sicut gens de regno Iuda. Etiam illi nunquam reuersuri erāt ad Dominum, & in terram suam, sicut viri de regno Iuda: non est ergo ista responsio conueniens.

Dicendum igitur, q̄ Iosias non misit ad consulendum Dominum per Ieremiā, quia illa die, qua legit Iosias librum legis, & misit ad consulendum non erat Ieremias in vrbe, sed esset in alio loco regni Iuda: Et hoc satis verisimile est, quia Ieremias nō habebat originem de Ierusalē, nec habitabat ibi, sed in vrbe Anathot, vt patet Iere. 1. ideo quanquā aliquando esset in Ierusalē, erat per accidens. Regulare autem erat, q̄ esset in Anathot loco suę originis, & domicilij. Consulta est ergo Holda propter absentiam eius.

An Holda responderit illico nuncijs Iosias, vel post aliquantum tempus. Quæstio XV.

QVAERETVR vterius, an ista Holda rñdit nuncijs Iosias illico, vt venerunt ad eam, vel post aliquantum tempus expectata à Deo reuelatione. Respondendum, q̄ vtroque modo fieri poterat: nā quibusdam prophetis Deus reuelabat quid respondere deberent illis, vt interrogarentur, & in presentia illorum, qui interrogabant mox respondebant. Sic erat de Elisæo: nam mox vt tres reges inquisuerunt consiliū Domini super aqua ad bibendum, fecit Elisæus canere coram se citharistam, & illico facta est super eum manus Domini, & respondit sup. 3. sic etiam cum multoties aliās quæreretur mox respondebat, vt patet sup. 2. & 4. & 5. & 6. aliquando autē Deus non reuelat prophetis, quod respondere debent illico, sed post aliquot dies: sic Alph. Toft. super iij. Regum.

enim fuit quando reliquię regni Iuda consulerūt Ieremiam, vt responderet eis ex parte Dei, an expediret sibi descendere in Aegyptum, & ipse cōtinuē orabat Dominum, & tamen non respondit ei vq; ad decem dies, vt patet Ier. 42. Dicendum tamen, q̄ licet vtrunq; potuisset esse in muliere ista: tamē primum fuit. s. q̄ respōdit illico, vt interrogata est. Quā pater, quia dixit: dicite viro, qui misit vos ad me: & postea sequitur quomodo illi redierunt ad Iosiam, & nunciauerunt ei verba Holdę: si tamen non respondisset illico, ipsi venissent prius ad Iosiam, quā Holda responderet. Itē colligitur hoc ex litera: quia non apparet hic, q̄ interciderit aliqua mora in respondendo, sed illico, vt q̄siuerunt isti nuncijs Iosias respōdit Holda eis, & sic est colligūtur 2. Paralip. 34.

Quis modus fuit respondendi Dei per prophetissam. Quæstio XVI.

QVAERETVR vterius, quis modus respondendi Dei fuit nunc per istam prophetissam: nā potest fieri reuelatio Dei p̄ effigiem apparentē, & loquentem, vel per vocē auditā sine effigie, vel p̄ immutationē phantasie in sompno, vel p̄ illustratiōnē intellectus in vigilia, & in estasi vel p̄ illustratiōnē sine estasi vel per immutationē phantasie sine sompno. Dicendū, q̄ non fuit hic primus modus: quia tunc apparuisset aliquis angelus in effigie sumpra, & loqueret, & ille videret non solū ab Holda, sed et ab inquisitoribus, & audirēt vocē eius, & sic pro illa vice nō magis pphetaret Holda, q̄ nuncijs Iosias, & tñ hoc falsum est, quia ipsa prophetauit, & nō ipsi. Item quia non erant isti digni videre angelū in effigie humana: quia tales visiones paucis apparent, & electis à Deo. Secundus modus etiam non stat: quia eodē modo sequeretur omnes istos nuncios esse prophetas pro illa vice: quia propheta est, qui reuelationē à Deo accipit immediatē: & tamen isti iam immediatē recipiebant istam reuelationem sicut Holda. Item non videbantur isti digni audire vocem angelicam, sicut nec videre effigiem eius. Item & est: cū patet, quia si angelus locutus fuisset ad Holdā astantibus istis, ipsi audirent verba eius, & non oportebat, q̄ Holda repeteret illa: & tamen Holda locuta fuit omnia ista verba ad nuncios Iosias dicens: Hęc dicit Dominus &c. vt patet hic & 2. Paralipom. 34. ergo non fuit facta reuelatio per aliquam vocē auditam sine effigie apparente. Tertius etiam modus non fuit: quia ille est in sompno, vt præsupponitur: & tamen Holda non accepit nunc responsionē in sompno, sed in vigilia: quia cum isti nuncijs Iosias consulerent Dominum per illam in presentia eorum respondit. Quartus etiam modus non fuit: quia quādoque accidit estasi, rapitur anima, & cessat ab omnibus operationibus animalibus, & ferē ab omnibus operationibus naturalibus, & corpus viribus destitutum, vel vt exanimatum cadit in terram, & apparet mortuum, sicut fuit de beato Paulo, qui per tres dies sic mansit. Act. 9. tale autem nō decebat fieri in Holda prophetissa: quia erat coram viris, & casus eius in terrā videretur diminuere honorem prophetię: quia talis casus fit in arrepticis, & potissimē, quia erat foemina: & in honorem valde est foeminam cadere in conspectu virorum, ne aliquid de corpore eius nudetur.

Item patet: quia reuelatio in estasi non fit, nisi q̄ reuelabilia sunt magna, quę intellectus noster aliter comprehendere non valet, nisi vt oras ad illa feratur, & consequenter cesset operatio aīę circa corpus, sicut fuit in B. Paulo arcana verba, quę nō licet

licet homini loqui 2. ad Corinth. 12. & ad istam reuelationem faciendam raptus est in estam ita vt ne sciret, an in corpore, vel extra corpus esset, vt patet in eodem, & tamen ista reuelatio facta ad Holdā erat de paruis rebus, quæ poterant apprehendi à quolibet intellectu paruo: ergo non fieret in estasi. Sextus modus etiā non fuit: quia immutatio Phantasia, quæ fit in vigilia, vel sopore est ad hoc, qd comprehendatur aliquæ res visæ: nam phantasia magis se habet ad iudicandas ipsas figuras, quæ consistunt in quantitate, quàm aliquid aliud: ideo eis, qd bus fit reuelatio per soporem, & immutationem Phantasiae de figuris, & rebus quasi visis fit, vt patet de Daniele, qui dixit: Aspiciēbā in visione noctis, & ecce quatuor venti celi pugnabant, & quatuor bestiae ascendeabant de mari. Et multæ aliæ visiones ponuntur: sic Dan. 7. & 8. De immutatione autem phantasiae in vigilia patet in B. Stephano, qui dixit: Ecce video celos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei, & tamen manifestum est, qd ista erant in visione imaginaria, quia realiter non poterant esse celi aperti. Nec etiam Christus poterat esse sedens à dextris Dei, cum ipse sit Deus, & non sit alius Deus separatus ab ipso, ad cuius dextram ipse posset sedere: nam quanquam quælibet trium personarum sit Deus non sunt tres Dii, sed vnus, nec apparent tres personæ separate, ita vt vna videretur sedere hic, & alia ibi, sed quælibet est in alijs: ita. n. dixit Christus: ego in patre, & pater in me est. Io. 14. & tamē Stephanus dixit, qd vidit Christum stantem à dextris Dei: Act. 7. ergo erat visio imaginaria, & fuit de re visibili. Hic tamen non fuit facta reuelatio ad holdam de aliqua re visibili: quia non dixit: vidi tale, & tale, sed fuit de aliqua re purè intelligibili, quia dixit: talia, & talia eueniant huic populo, & Iosias: ergo non fuit per immutationem phantasiae.

An visio, qd B. Stephanus vidit celos, apertos, fuerit realis, vel imaginaria.

Dicendum ergo qd non potuit esse hic conueniēter nisi quintus modus reuelationis, scilicet, per illustrationem intellectus in vigilia sine estasi, & sine immutatione phantasiae, & in isto modo fit reuelatio prophetis quancumque sunt in praesentia aliorum, & tunc nō fit aliqua immutatio in eis exterius, nec alij vident quomodo Deus reuelat aliqd tunc prophetis, sed putāt, quod ista, quæ respondēt iam alijs (ciuerint, vel à Deo, receperint prius reuelationem, & ita fuit nunc in Holda: quia praesentibus istis nuncijs Iosias, Deus reuelauit ei reuelationem, & respondit, quæ habentur hic.

Si Iosias non doluisset propter verba legis, an Deus induxisset captiuitatem Babylonicam tempore suo. Q. XVII.

QVAERETVR vterius, si Iosias, nō doluisset, quando audiuit verba libri legis, an Deus induxisset captiuitatem Babylonicam tempore suo. Aliquis dicet, qd non: quia poena non datur à Deo nisi pro peccato, & tamen ante hoc non peccauerat Iosias, sed secutus fuerat Deū in toto corde suo excludens idola de terra, vt patet 2. Paralipo. 34. ergo non venirent mala ista eo viuente.

Respondendum, qd si quando Iosias audiuit verba legis nō scidisset vestimenta sua, & fleuisset, Deus induxisset captiuitatem Babylonicam tempore suo, & ipse duceretur captiuus in Babylonem sicut ducti sunt duo reges Iudæorum. scilicet Ioachim, & Sedechias infra 24. & 25. Et patet hoc, quia dicitur hic: pro eo, qd audiuit verba voluminis, & perterritū est cor tuū &c. colligam te ad patres tuos, vt non videant oculi tui mala, quæ inducturus sum super locum istum: ergo ista fuit causa, quare non viderent mala tem-

porē Iosias, & consequenter si ista causa non fuisset, venissent mala tempore suo.

Ad rationem autem in contrarium dicendum vno modo, qd Iosias peccaret, non dolendo auditis verbis voluminis: nam ipse ante hoc nesciebat qd erat, ad quod obligabantur Iudæi respectu Dei, & ideo nesciebat an prædecessores sui multum offenderent Deum: nunc autem videbat quantum offenderant eum, & ista mala euentura essent ppter hoc: ideo debuit ipse dolere ppter duo. Primò propter offensam Dei, quia nimis offensus fuerat à prædecessoribus Iosias. Quicunq; tñ vidit offensas Dei manifestas, & non dolet de illis saltē in corde suo, peccat mortaliter. Secundò debebat dolere, quia putabat malum euenturum toti populo propter peccata prædecessorum, & tamē tenebatur compari destructioni vniuersali gētis suæ. Si igitur auditis verbis legis nullo modo doleret, peccaret: quia non faciebat id, ad quod tenebatur. Et sic quanquam toto tempore præterito benè egisset, nunc peccaret in hoc, & mereretur mortem, vel saltē videre afflictionē illam. Aliter potest responderi, qd quanq; Iosias non peccauisset, induceret Deus afflictionem illam tempore suo, quia illa veniebat pro peccatis patrum suorum. scilicet Manasse, & populi cum eo, vt patet supra in litera, & sequenti cap. & infra 24. & ita puniti fuerunt aliqui videntes mala captiuitatis illius, & non peccauerant. Sic fuit de Ieremia, quia vidit multa mala. scilicet mortem Iosias, de qua nimis plāxit, & fecit lamentationes, quæ habentur in libro therenorum, quod patet 2. Paralipo 35. vidit etiam captiuitatem Babylonicam, & quomodo ciuitas ruina est, & combusta ab hostibus, & totus populus ductus est in captiuitatem: nam illo tempore durabat, vt patet Ier. 1. & 39 vsque ad 44. & tamen ipse non peccauerat, quia ex vtero sanctificatus est: vt patet Ier. 1. Tertiò potest dici, qd quanquam Iosias nō peccaret nunc non dolendo pro volumine legis, nec etiam puniretur pro peccato patrum suorum posset puniri pro peccato suo. Nam licet Iosias nō legatur peccasse: tamen probabile est, qd peccauerit: quia non est homo, qui faciat bonum, & non peccet, vt dixit Salomon præcedenti lib. cap. 18. & 2. Paralipo. 6. scriptura tamen non recitat aliqua peccata sua: quia scriptura non curat de aliquo recitare, nisi peccata grauissima, sicut est idolatria, & homicidium, & cum abstineret Iosias ab istis, quāquā in multis alijs communibus peccaret, lex non curaret dicere eum peccasse, & tamen pro istis peccatis mereretur pati afflictionem, videndo destructionem populi, & captiuitatem Babylonicam: nunc autē fecit actum quendam valde meritorium. scilicet fleuit, & scidit vestimenta sua, & humiliatus est corā Dño: ideo Deus dedit ei hoc priuilegium, qd non videret mala inducenda super populū, qd alijs visurus erat.

Iosias an meruerit mori in pace ex eo, quod perterritum est cor suum. Questio XVIIII.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic: pro eo, qd perterritum est cor tuum colligeris ad se pulchrum tuum in pace, ut non videant oculi tui mala. & sic innuit, quod meruit in hoc, & propter istud Deus liberauit eum, ne videret mala, & tamē videtur, qd non potuit mereri per hoc, quia meritū consistit in actu voluntario cum debitis circumstantijs factis. Terreri autem est passio, nec est villo modo in potestate nra, quia est si nōlim terrebor si res mihi vñ terribilis, & dato, qd velim terreri, & time- re, non potero, si res non apparet mihi timēda: nul-

Ius ergo meretur per hoc, qd terretur, nec etiam demereretur, & tñ hic dicitur, qd pp hoc non erat uisurus Iosias mala: ergo innuitur, qd merebatur. Rūderi potest vno modo, qd Iosias non meruit in hoc, qd perterritū est cor eius, nec pp hoc liberatus est à malis, vt non videret illa, sed ppter alia, quæ ponuntur simul liberatus est. Nam dicitur hic: pro eo, qd audiuit verba voluminis huius, & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram me, & scidisti vestimenta tua, & fleuisti, non videbant oculi tui mala, & tamē manifestum est, qd in humilitione, & fletu, & scissione vestium merebatur: ideo dato, qd non mereretur in hoc, qd perterritum est cor eius, liberaret à malis ppter alia, quæ simul ponuntur. Sed adhuc obijciēt, qd meruit: quia si non meruisset in hoc, nihil ageret ad liberationē Iosias, qd perterritū esset in cor eius, & tunc poneretur superflue hic, cū nihil ageret, & ita posset dici, quia comedisti panem non videbant oculi tui mala, & istud falsum est, & ridiculum.

Respondendum, qd quāquā non mereret in hoc, qd territū est cor eius, tamen aliquid agebat, qd tereretur ad liberationē suam: quia non liberatus est, nisi quia humiliatus est coram Dño, & fleuit, & scidit vestimenta sua, & in his meruit, & tñ non egisset ista, nisi perterritum fuisset cor eius: quia si non crederetur in libro legis, non humiliasset se, nec fleuisset: ideo perterritum esse cor præbuit causam, & omnia ista, & sic quanquā in illo non meruit Iosias: tñ, quia præstitit causam merendi ponitur cum cæteris, in quibus meruit, & istū sensum vñ litera secuta, quia posuit terrore istum ante alia sicut cā ponit ante effectū. Secundò potest rīderi, qd meruit Iosias in terrore isto: nam iste terror non fuisset causatus in Iosia nisi credidisset verbis legis: nam si putaret illa verba esse inania, non formidaret aliquā poenam euenturā propter præuaricationē legis, & tñ credidit vera esse verba legis: ideo timuit mala, quæ in ea prænuiciabantur, & tamen credere verba legis esse vera erat opus meritorium, cum multi non crederēt verbis prophetarum, sicut dixit Iosias: Domine quis credidit auditui nostro, & brachiū Dñi cui reuelatū est ista. 33. & ad Ro. 10. sic ē dixit rex Iosaphat ad seruos suos: Credite Domino vestro, & securi eritis: credite prophetis eius, & cuncta vobis euenient prospera 2. Paralipo. 20. & in fide maguum meritum est cū per fidem iustificetur homo. Sic patet ad Ro. 10. creditur Deo Abraham, & reputatū est ei ad iustitiam: meruit ergo Iosias in hoc, qd territum est cor eius, quia terror iste ex fide pueniebat.

Tertiò potest rīderi, qd non est in potestate nostra non terreri, quāquā aliquid apparet terribile, nec ē potestum terreri, quāquam velimus quando aliquid apparet non terribile, & tamen est in potestate nra, qd id, quod apparet terribile faciamus nō apparere terribile, & etiam qd id, quod non apparet terribile apparet terribile. De primo patet, quia mors terribilis est, & cuique naturaliter videtur terribilis, & tamen voluntas nra potest inbere intellectui, vt iudicet mortem non esse terribilem propter aliquē bonum finē. Et sic erat in martiris, qui ex desiderio vitæ æternæ iudicabant mortē non esse terribilem: immo amplectebantur eā tanq; delectabilem: sic patet de Apostolis Ad. 5. cum dicitur: ibant gaudētes Apostoli à conspectu consilij: quonia digni habitū sunt pro nomine Iesu contumeliam pati, & tñ manifestum est, qd in illis phantasia indicabat mortem esse amaram, & intellectus hoc idem: sed voluntas iubebat intellectui iudicare mortē propter talē finē esse delectabilem. Et sic est in potestate nostra facere.

In potestate nra est, qd terribile apparet non terribile, & contra.

re, qd aliquid appareat nobis non terribile, quod terribile est. De secundo patet, quia aliqua sunt, qd non apparent de se terribilia, quia nō cognoscitur in eis aliquid durum sicut est de penis inferni, vel de quibuscunq; malis euenturis hominibus post mortē propter peccatum: quia naturaliter nō apparet determinatē maximē hominibus vulgaribus, qd poenæ sint post mortē: ideo non apparet aliquid terribile status peccatorum post mortē, qd ergo alicui apparet status ille terribilis est in potestate nra, quia potest credere, si voluerit poenas esse post mortem, & tunc necessariò timebit poenas illas esse terribiles. Simile apparet quātū ad articulos, quos credimus, quia naturaliter non habent aliquam euidentiā: ideo intellectus non assentit eis s̄m se: sed ad hoc, qd assentiat, oportet, qd voluntas iubeat intellectui, qd credat, & tunc intellectus credit: non quia inclinatur, sed quia credere iubetur, & quantum ad hoc dicit intellectus captiuatus propter Deum: sic enim dicit Apostolus secundū ad Cor. 10. scilicet captiuantes omniem intellectū in obsequium Christi. Et quantum ad hoc fides meritoria est: quia ex voluntate pcedit priusquam ex intellectu, & sic est in potestate nostra facere, qd aliquid appareat terribile, vel non, & sic fuit in Iosia, quia ipse credidit verba legis esse vera, & propter hoc territus est, & tamen non apparebat an verum esset, qd istæ poenæ euenturæ essent, nisi quis credere vellet: credere autē voluntariū est, & sic erat in præte Iosias, qd terretur, uel nō, & quia voluit terreri rōnabiliter de eo, qd timendū erat meruit, & sic ponit tanq; unū de operib; in qb; meruit.

Quomodo Deus fecit, quod Iosias non vidit mala, quæ euentura erant super populū. Quest. XXI.

QVAERETVR vterius, cum Deus fecerit, qd Iosias non videret mala, quæ euentura erāt super populū, quomodo hoc fecit. Respondendum, qd poterat dupliciter fieri: vno modo prolongando terminum malorum futurorū: alio modo abbreviando vitā Iosias. De primo patet, vt si Deus inflicurus fuisset propter peccata populi mala illa, quæ continebantur in lege hoc tempore, quo Iosias consuluit Dñm, & sic videret Iosias illa, & extēdit ista mala ad aliud tēpus. scilicet eueniret post viginti vel triginta annos, vt sic essent post mortem Iosias. De secundo patet, vt si Iosias viuere debuisset octuaginta annis, quia tunc videret mala ista, quæ euentura erant: quia non acciderunt post tēpus istud nisi quasi post triginta annos. Quod patet, quia quā fuit facta ista questio ad Dñm, erat annus 18. regni Iosias, vt patet in litera, & sic supererāt tredecim anni de regno eius, cum regnauerit annis triginta vno, supra in litera, & post eum regnauit Ioachaz tribus mensibus sequenti c. deinde regnauit Ioachim vndecim annis. c. deinde regnauit alius Ioachim tribus mensibus infra 4. & postea regnauit Sedechias annis 11. e. cap. qui simul sunt anni trigintaquinque, & dimidius. Et sic si Iosias vixisset annis trigintaquinque, post hoc vidisset captiuitatem Babylonicam: erat autem Iosias nūc vigintifex annorum, qui erat decimus octauus annus regni sui, & ipse erat octo annorum, quando cepit regnare: vtrunq; patet in litera, & sic colligēdo istos annos fuerunt à natiuitate Iosias vsq; ad captiuitatē Babylonicam anni sexaginta unus, & dimidius ferè, & ideo si Iosias vixisset annis octoginta, uel saltem septuaginta, quibus poterat faciliter viuere, vidisset necessariò captiuitatē Babylonicam. Et sic poterat Deus abbreviare vitā eius, faciendo qd nō videret illā, & hoc, quia vixit solū annis

nis triginta nouem, scilicet, octo annis antequam re- gnaret, & triginta vno anno post, vt patet supra in litera. Respondendum autem, qd quauis quilibet isto- rum modoru fuerit possibilis, in primis eoru fuit ve- us. Quod patet, quia Deus volebat facere bonu Iosias: quia meruerat ille, & humiliado se: si tñ De- faceret, qd non videret mala ista abbreviando vitam suam, grataret eum: quia poena quaedam est abbreviatio vite, cu naturaliter nihil sit magis desiderabi- le, quam viuere, eo qd viuere viuentibus est esse: ip- sum n̄ esse est absoluta pfectio. Itē patet hoc, quia ista est aliquid verisimile, si Deus immediatē post mortē Iosias velet inducere captiuitatē Baby- lonicā, & tamen nō induxit eum illico, quia postea fuerunt quatuor reges. scilicet, Ioachaz, & Ioachin, & Se- dechias, infra 21. & sequenti c. & quia post mortem Iosias vt que ad captiuitatem Babylonicam fuerit viginti duo anni saltē, vt patet computando tēpo- ra istorum regum: si igitur Deus abbreviaret vitam Iosias solū, vt non videret captiuitatē Babylonicā sufficere, qd moreretur Iosias vno anno, vel duo- bus ante illam captiuitatem, & tamen mortuus est ante illam viginti duobus annis: ergo non fuit ab- breuiata vita sua, vt non videret captiuitatē Baby- lonicam, sed fuit tps illorum maloru dilatau: quia si non doluisset Iosias, vt doluit de malis istis, indu- xisset Deus captiuitatē forte duobus, vel tribus an- nis postquam apparuit iste liber, & quia doluit dila- tauit Deus euentum istorum maloru vsque ad an- nos triginta sex ferē post inuentionem libri istius: vt non solum non videret Iosias ista mala, sed etiā vt mala cito venientia non offuscarent memoriā felicitatis eius: nam Arist. i. Ethicorum. c. pronepo- tum autem fortunas: querēs an bona, vel mala eue- nientia nepotibus, vel p nepotibus mortui, vel ami- cis eius augeant, vel diminuant felicitatem defun- cti, dicit nimis differre, an ista eueniant immediatē post mortem pauco tempore, vel multo post, & sic fuit hic magnum tempus intermedium, vt infor- tunia euenientia pronepotibus non viderentur of- fuscare felicem vitam Iosias.

Iosias quomodo pacificē moreretur, cum tamen occisus fuerit in bello. Quæst. XX.

QVAERETVR vterius, quō dicitur hic, qd Iosias colligeretur ad sepulchrum suum in pa- ce cū non fuerit pacificē mortuus, sed in bello oc- cisus est a Pharaone: sequenti c. & 2. Paralipo. 35. Respondet Nicolaus vno modo. scilicet, qd iuit in pace, id est, securus de sua felicitate, & est sensus, qd Iosias collectus est ad patres suos. id est, viros bonos, qd erāt in sinu Abrahā: quia ibi erant aliqui de patribus Iosias. scilicet, Dauid Iosaphat, & Asa, & Manassēs, & quidā alij, & quandocunq; aliquis decedit in peccato, & eodem natus eternaliter, non vadit securē ad se- pulchru suum, & quia Iosias bonus erat, securē iuit illuc. Sed ista responsio non cōuenit literā: quia ista est per allegoriam, & litera loquitur in sensu histori- co. Secundo patet, quia propter ista, quæ habentur hic, scilicet, quia fleuit Iosias, & scidit vestimenta sua colle- ctus est in pace, & tñ dato, qd non fecisset ista, & vi- disset captiuitatē Babylonicam, poterat colligi se- curē ad Lymbum sanctorū, si moreretur in carita- te: ideo de hoc non loquitur hic scriptura. Tertio patet, quia responsio Dei debebat esse ad propositū eoru, de quibus quærebat Iosias: aliās n̄ esset r̄sio istius, & tamen Iosias quærebat de malis, quæ prænucciabantur in lege, an euentura essent super eum, & super populū: ergo de istis debebat Deus re-

spondere, an euenirent super eum, vel non. Quarto patet ex adiuncto: quia Iosias misit ad cōsulendū Do- minum pro se, & pro Ierusalem, & pro toto Iuda, vt patet hic in litera, & 2. Paral. 34. & tñ de populo prænucciātū est, qd euenirent mala: quæ erant in le- ge super iuum: ergo oportet, qd r̄sio pertinet ad Iosiam significaret, an illa mala super eum euenirent, vel nō sicut super populū. Quinto patet, quia Deus voluit hic facere differentiā in r̄sione de statu po- puli, & de statu Iosias, quod patet, quia primō dicit de populo: ecce ego adducā mala super hunc locū. Et postea dicit: regi autem Iuda, qui misit vos, vt consu- leretis Dñm sic dicetis, & sic apparet, qd erat differē- tia, & tamen si intelligatur ista collectio Iosias in pa- ce de securitate vitæ eternæ non erāt diuersi r̄sio- nes, quia quilibet eoru, qui ductus est in captiuitatē Babylonicam, & vidit oīa mala temporis illius potuit ire securus ad Lymbum sanctorum, si morere- tur in charitate: ergo oportet, qd intelligatur de pace tēporali, & non de securitate vitæ eternæ. Sexto pa- tet, quia Deus dixit: colligā te ad p̄sentes tuos, & collig- eris ad sepulchru tuum in pace, ut nō videāt oculo tui mala, quæ inducturus sum super locū istum, & tñ ad hoc, qd videret, vel non videret Iosias mala ista nihil faciebat, qd securē iret ad vitā eternā, quia siue videret, siue non, poterat ire securē illuc: ergo necesse est intelligi de pace tēporali per quam tollitur qd videret afflictionē Iosias in malis populi sui. Se- primō patet, quia isto modo intelligendo reuelaret Deus Iosias certitudinē salutis suæ, sed istud nō con- suevit Deus alicui reuelare, nec decet: quia daretur homini occasio ad faciendū malum, vel ad hoc, qd esset tepidus in bono, cum certissimē sciret se saluū dum: cum autē incerti sumus, conamur per virtutū coatinua incrementa saluari. Aliter r̄ndet historia scolastica dicens, qd nō intelligit hoc de pace regis, quia ipse a Pharaone occisus est, sed de pace populi. Hoc autē non multum v̄: quia Deus r̄debat hic de statu regis, & non de statu populi. Dicendum igitur, qd Iosias mortuus est in pace. scilicet, non videndo ali- qua de illis malis, quæ Deus infligebat Iudæis, & hoc patet in l̄ra, qd dicit: colligeris ad sepulchru tuū in pace, vt nō videant oculi tui oīa mala, quæ indu- cturus sum super locū istum, & dicebatur pax respe- ctu tantoru malorum, quæ euentura erāt super He- bræos, quanta nunq; euenierant, ita vt fierent in stu- pore, & maledictū, & sic qd Iosias moriturus es- set in bello, & istud erat poena, & infortunū: tñ ga mala, qd euentura erāt super Hebræos valde maiora erant, qd moreret aliquis in bello: id est, Iosias, qd moreretur in bello, dicebat mori in pace: quia per hoc excusabat videre mala maxima, & ista fuit positio omnium rectē sententiū, qd melius sit alicui mori fortiter in bello, qd videre destructiōnē gentis suæ, & religionis suæ. Sic. n. dixit Iudas Machabæus vi- ris suis: Melius est nobis mori in bello, qd videre ma- la gentis nostræ, & sanctorū, vt patet 1. Machab. 3. immo melius est aliquē mori viriliter in bello, quā perdere aliqd de honore suo: sic dixit Iudas Macha- bæus, cum dixerunt ei viri sui, qd fugerent, quia pau- cior erāt. Absit istā rem facere, ut fugiamus ab eis, & si appropiauit tempus nostrū, moriamur in virtute: p- pter fratres n̄ros, & nō in feramus crimē gloriæ n̄ræ. 2. Machab. 9. sic et dicit Apostolus: melius mihi mori est, qd ut gloriā meā qs euacuet. i. honorē meum au- ferat inf. ad Corint. 9. si tñ Iosias vidisset mala ista, oportebat, qd ipse duceretur in Babyloniā captiuus, & teneretur in carcere, sicut fuit de Ioachin, & sede- cia regibus Iuda, qui in carcerati fuerunt in Babylone, infra 25. Melius ergo multo erat Iosias mori in bello

Respon- sio Auc- toris.

Melius est mori, qd videre d̄stru- ctionem gentis, vel gē- tis.

CAPITVLVM XXIII.

Trenunciauerunt regi, quod di- xerat. Qui misit, & congregati sunt ad eum omnes senes Iuda, & Ierusalem: ascenditque rex templum Do- mini, & omnes viri Iuda vniuersi.

Descripto in præcedentibus qualiter Iosias quā- tū ad se rectē dixit hic, subsequenter subditur quali- ter populum ad rectē viuendum induxit. scilicet, faciedo, vt obseruarent legem, & diuiditur in tria. Quia pri- mō ponitur Iosias vita laudabilis: secundō eiusdem mors lamentabilis, ibi: *In diebus eius*. Tertio successio prolis dissimilis, ibi: *Tulerque populus*. Prima in tres se- cundū, qd reductio populi ad Deū manifestata fuit in tribus: primō in fœderis renouatione. Secūdo in idolatriæ destructione, ibi: *Et præcepit Rex Helcia*. Tertio in Paschali celebratione, ibi: *Reuersum est*.

De ordine, & continuatione sequentium ad prædicta. Quæstio 1.

QVAERETVR circa primū, an ea, quæ ha- bentur hic, fuerint facta post præcedentia cō- tinuato ordine, & an fuerint immediatē post illa. Respondendū, qd hic continentur multa. scilicet, de fœ- dere, & destructio idolatriæ, & celebratione Pha- se, & morte Iosias, & duorum regum successione. Si autem quærat quantū ad aliqua, quæ habentur hic, dicendū, qd plurima eoru, quæ sunt hic, fuerunt post præcedentia: vnicum autē est hic, quod fuit an- te præcedentia. scilicet, destructio idolatriæ istius: nā prius destructa fuit idolatria, qd inueniretur liber legis, & fieret reedificatio templi. Reliqua tñ, quæ habentur hic, fuerunt post præcedentia: vt patet de fœdere, quod habetur in principio literæ: nam dicit, qd reule- runt auncij verba prædicta Iosias, & ipse misit, & cō- gregauit omnes senes Iuda, & legit librum istū, qui inuentus fuerat coram eis, & tunc fecerunt fœdus de obseruando legem. Idem patet 2. Paralipo. 34. celebratio autem Paschalis facta est anno 18. regni Iosias 2. Paralipo. 35. & in ipso anno reedificata est domus Dñi, & inuentus est liber, de quo dicebatur, vt patet præcedenti ca. de morte autē Iosias manife- stum est, qd fuerit postea, quia illa fuit anno 31. regni sui, & cum ipse totidem annis regnauerit præceden- ti. c. & tamen inuentio libri, & ea, quæ habentur præ- cedenti c. fuerunt facta anno 18. regni Iosias, ut pa- tet ibidem, ergo posterior fuit mors. Patet et de suc- cessione duoru regum. scilicet, Ioachaz, & Ioachin, quia illi fuerunt post Iosias. Aliquis autē dicit, qd destructio idolatriæ, quæ hic, fuerit post præcedentia: quod apparet ex ordine literæ, & tñ semper standū est or- dini literæ, quousq; constat, qd non est iste ordo rerū gestarum, qui in ea h̄. Secundo patet, quia valde cō- uenit rōni iste ordo. scilicet, quia Iosias auditis sermonib; legis voluit colere Dñm, & fecit fœdus cū populo & tunc verisimile est, qd ad pfectē colendū Deū vel- let ipse destruere totā idolatriā. Sed dicendū, qd fal- sum est, qd 2. Paral. 34. ponuntur tpa, quibus Iosias faciebat hæc, & dicit, qd anno octauo regni sui cū ad- huc esset puer cœpit q̄rere Deū Dauid, & duodeci- mo anno postquam regnare ceperat mundauit Iu- dā, & Ierusalem ab excelis lucis simulacris, & scul- ptilibus, & postea sequitur, qd anno 18. regni sui mū- data iam terra, & templo Dñi, fecit restaurari tem- plum, & inuentus est liber: necesse est igitur, qd ista destructio idolatriæ fuerit ante præcedentia.

Ff 3 Ad

bello, quam videre mala ista, & non solum propter omnia ista, sed etiam propter destructionem rēpli, quod combustum est, & dirupum vsque ad terrā, & tamē si istud malum solum fuisset, potius debuisset Iosias velle mori in bello, qd videre talem destructionem: sic. n. patet de Tito, qui licet gentilis esset, hoc opinabatur: nā qn capta Ierusalem crema- ret templum, & sacerdotes timentes mortē, & fati- gati laboribus, & erumnis peterent sibi donari vitā iussit illos occidi Titus dicens eos esse degeneris ani- mi, qui templo, & numini pereunt: cupent super viuere: vt ait Iosephus lib. 6. de bello Iudaico. Sic et Anchises pater Aeneæ antiquus Troianus, loquēs ad Aeneam volentem ipsum liberare de vastatio- ne Troiana, ait.

Absit vt excisa possim superuivere Troia. Vt ait Virgilius 2. Aeneidos. De ista ergo pace, quæ erat non videre mala, locutus est Deus.

Ubi habetur in lib. legis, quod fierent in stuporem, & maledic- tum habitatores Ierusalem. Quæst. XXI.

QVAERETVR vterius, vbi habebantur ista in lib. legis, quæ Deus dixit hic. scilicet, qd fierent in stuporem, & in maledictum habitatores Ieru- salem, quia Deus dicit illa fuisse in libro, quem legit Iosias, vt patet hic. Aliquis dicit, qd hoc habetur præcedenti lib. c. 9. scilicet, abieritis post Deos alienos, & ado- raueritis eos, auferam Israel de superficie terre, quā dedi eis, & rēplum, quod sanctificauit nomini meo, eritq; Israel in proverbium, & in fabulā cunctis po- pulis, & domus hæc erit in exemplū, oīs, qui transi- rit per eam stapebit, & sibilabit, & dicit: quare fecit Dñs, sic terre huic. Sed dicendum, qd hoc non stat: primō, quia illud scriptum erat in lib. legis, vt patet hic, & tamen libri isti regum non sunt libri legales, sed prophetales, cū solum quinque libri Moyli vo- centur legales, vt ait Hieronymus in prologo Ga- leato, & sic et Hebræi dicunt vocantes solos libros Moyli Thora. i. legem: libros autē regū vocant Ne- uijim. i. pphetas. Secūdo patet, qd dato, qd vellemus vocare libros istos legem largē, tamen non erāt tūc scripti: quia scripti fuerant per Ieremiam post cap- tiuitatem Babylonis, vt declaratum est in prologo præcedentis libri. Tertio patet, quia in libro illo, in quo erat istud, erant scripta præcepta: nam dixit Iosias: quia non audierunt patres nostri verba libri hu- jus, vt facerent omne, quod scriptū est nobis, & tñ in istis libris regum non continentur aliqua præ- cepta, ergo non intelligitur de his. Quarto patet, quia liber iste, quem legit Iosias erat liber Moyli, vt patet 2. Paralipo 34. & tamen libri Moyli non ponuntur nisi quinque legales, ergo non fuit iste liber regum. Aliquis dicit, qd ista verba habentur Leui. 26. cū di- citur: abhominabitur vos anima mea in tantum, vt vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faci- am sanctuaria vestra, nec recipiam odorem vltra suauissimum, disperdamque terram vestram, & stu- pebunt super eam inimici vestri, cum habitatores illius fuerint. Sed dicendum, qd non stat, quia iste li- ber legis, quem Iosias legit, fuit liber Deut. vt decla- ratum est supra 10. non potest intelligi de Leuitico. Dicendum igitur, qd ista habentur Deut. c. 29. cū dicitur: Et sedeant super eo maledicta omnia, quæ scripta sunt in hoc volumine, delectq; nomen eius sub celo, dicitq; sequens generatio, & filij, qui na- scentur deinceps, & peregrini, qui de longe vene- rint videntes plagas terræ illius: quare fecit sic Do- minus terræ huic, & quæ est ira furoris eius immē- sa? De hoc etiam Deut. 28.

Alph. Toft. super iiij. Reg.

Ad rationem primam in contrarium dicendum quod hic receditur ab ordine literarum, quia alius locus scripturæ cogit ad hoc.

Ad secundum dicendum, quod quamquam videatur rationabile, quod Iosias destruxerit idola post præcedentia, non est rationabile, cum falsum sit. Verum est tamen, quod cum nunc Iosias desideraret colere Deum plusquam prius, reperto illo libro legis, si idola superessent in terra ille destruxisset ea nunc, quia tunc destruxerat iam non poterat nunc destrucere; est ergo hic quædam mutatio ordinis naturalis, & seruatur ordo artificialis: nam secundum ordinem naturalem debuisset prius poni destructio idolatriæ, & postea inuentio libri, & restauratio templi, deinde fœdus cum Domino, ut tamē omnia, quæ similia sunt, ponantur simul mutatus est ordo naturalis in artificiali lem, & tamē 2. Paralipo. 34. obseruatur ordo naturalis in ista historia. Circa primum dicitur: Renunciauerunt regi, quod dixerat, scilicet nuncios Iosias, qui iuerant ad Holdam prophetissam retulerunt Iosias omnia verba eius tam de statu populi, quam de statu regis. Qui misit & congregati sunt ad eum omnes senes Iuda, & Ierusalem. i. post hæc misit Iosias ad vocandum omnes seniores populi, & venerunt omnes seniores de toto regno Iuda, & de Ierusalem. Aliquis dicit, quare dicitur de Iuda, & Ierusalem: quia Ierusalem comprehenditur nomine Iuda cum esset de regno Iuda: Respondet aliquis, quod hoc fit, quia Ierusalem non erat in sorte Iuda, sed in sorte Benjamin, ut patet Iosue 18 ideo nominatio Iuda adhuc oportuit nominari Ierusalem. Sed dicendum, quod non stat, quia aut accipitur hic Iuda pro toto regno Iuda, vel pro tribu Iuda: si primo modo non oportet nominari Ierusalem postquam nominatus est Iuda: quia Ierusalem est pars regni Iuda, cum regnum Iuda comprehendat tribum Iuda, & Benjamin: si secundo non sufficit, quod nominetur Iuda, & Ierusalem: sed deberet nominari Iuda, & Benjamin, vel deberet nominari Iuda, & Ierusalem, & deinde reliqua terra Benjamin.

Dicendum igitur, quod accipitur hic Iuda prout significat regnum, & non tribum, & sic non oportet nominari Ierusalem, quia subintelligebatur sicut pars in toto, quia tamen Ierusalem erat ciuitas notabilior in regno Iuda, cum esset sedes regni facta est mentio specialis de ea: sic. n. obseruamus in multis locutionibus: nam decanus est vnus de capitulo, & tamen quando loquimur, dicimus decanus, & capitulum per se nominantes decanum, quia præcipuus est in capitulo. Sic etiam dicimus rector scholasticus, & vniuersitas talis studij, & tamē rector, & scholasticus personæ sunt de ipsa vniuersitate. *Ad id quod dicitur rex templum Domini. scilicet ad faciendum fœdus cum toto populo, ut obseruarent legem. Et omnes viri Iuda, vniuersique, qui habitabant in Ierusalem cum eo. Iuerunt omnes isti, quia cum omnibus eis facturus erat rex pactum, ut seruarent legem Domini, & dicitur, quod venerunt omnes viri Iuda, & tamen soli seniores venerant, ut patet in littera, sed dicitur hoc: quia in illis senioribus venientibus de singulis vrbibus representabatur status totius populi quia isti habebant vocem omnium. Dicitur etiam quod venerunt omnes viri Iuda, & habitatores Ierusalem distinguendo viros Ierusalem contra omnes viros Iuda, cum tamen sint pars eorum ex ratione supra assignata. Sacerdotes, & propheta. Sacerdotes erant principales personæ, ad quos pertinebat hoc propter ministerium sacram. Erant etiam ibi propheta multi: nam eo tempore erat propheta Ieremias præcipuus omnium prophetarum temporis illius: nam ipse cepit prophetare anno tertio decimo Iosias: i. & istud factum est anno 18. Iosias,*

quia tunc inuentus est iste liber, propter quem factum est fœdus, ut patet præcedenti. c. tunc erat Sophonias propheta, qui prophetauit in diebus Iosias, ut patet Sopho. i. erat et tunc olda prophetissa, præcedenti. c. erant et multi alij prophetae, qui erant minus famosi: ideo non habemus nomina eorum in scriptura: sic. n. patet præcedenti lib. ca. 18. nam cum Iezabel occideret prophetas Domini, Abdias abscondit centum prophetas in speluncis, & tunc de tempore illo non habemus nomen alicuius prophetæ expressum, nisi nomen Eliæ: nam Eliseus propheta postea fuit. *Eleuato Eliæ de inter homines: tunc, n. requieuit spiritus Eliæ in eo, sup. 2. vel potest dici, quod vocantur hic prophetae ipsi leuitæ; & ideo ponuntur post sacerdotes: sic. n. ponuntur semper leuitæ post sacerdotes tanquam minores in gradu, & apparet hoc. Primò, quia 2. Paralipo. 34. ubi ponitur ista historia dicitur: ascendit rex domum Domini, & omnes viri Iuda; & habitatores Ierusalem sacerdotes, & leuitæ, ubi dicitur hic, quod ascenderunt sacerdotes, & prophetae. Secundò patet, quia leuitæ dicuntur prophetae, eo quod cantores domus Domini erant omnes leuitæ, & tamen cantores dicebantur prophetae, & esse prophetæ, eo quod canebant laudes Dei in varijs organis: sic patet. 1. Paralipo. 25. f. Dauid, & magistratus segregauerunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & iditum, qui propheterent in citharis, & psalterijs, & cymbalis, & iterum dicitur, quod erant iuxta regem propheterantes, & sapie. eo. c. dicitur, quod isti leuitæ cantantes prophetabant. *Et omnis populus a paruo vsque ad magnum.* Vocatur hic populus reliqua multitudo promiscua mulierum, & paruulorum. Et dicitur a paruo vsque ad magnum intelligendo de paruulis, qui erant capaces rationis: nam reliquos introducere in templum onerosum erat, & inutile. *Legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis.* Scilicet, rex legit: potest tamen intelligi, quod legit i. iussit legi: sic. n. dicitur præcedenti c. ego adduca mala super locum istum omnia verba legis, quæ legit rex Iuda, & tunc non legit rex, sed Sapham scriba legit coram rege, ut patet ibidem, & sic dicitur 2. Paralipo. 34. cum ista maledicta, quæ scripta sunt in libro, quem legērunt coram rege Iuda, & tunc ibidem dicitur, quod rex legit nunc omnia verba voluminis coram populo. Et vocatur iste liber fœderis, ut aliqui volunt: quia tunc rex fecit fœdus cum populo, ut obseruarent omnia verba libri huius, ut patet hic. Aliter tamen potest dici, & melius, quod vocatur liber fœderis: quia quæ data est lex Moysi, quæ continebatur in illo libro confirmata fuit fœdere: nam iste liber erat Deur. & sicut lex Moysi data in Exodo confirmata fuit fœdere, ut patet Exod. 24. ita lex Deur. data in terra Moab confirmata fuit fœdere, ut patet Deu. 28. hæc sunt verba fœderis, quæ præcepit Dominus Moysi, ut ferret cum filiis Israel in terra Moab præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb, & sic vocaretur liber fœderis, dato quod nunc non fieret fœdus de seruando leges eius. *Qui inuentus est in domo Domini.* Helcias sacerdos inuenit illum, & misit ad regem præcedenti c. *Stetitque rex super gradum.* Iste gradus fuit quædam basis alta duobus, vel tribus cubitis, super quam stetit Iosias, ut apparet altior reliquo populo, & audiret verba eius ab omni populo. Sic enim fecit Salomō in die, quando dedicatum est templum: nam stetit super quandam basim altam ad loquendum, ut dicitur Paralipo. 6. f. si quidem fecerat Salomō basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis, stetitque super eam flexis genibus. Vel potest intelligi, quod erat Iosias super thronum suum, qui erat in templo: nam in templo Domini erat quædam thronus factus*

factus pro regibus, in quo regesangebantur, & ibi sedebant diebus illis, quibus ibant ad templum, & hic videretur, quod erat nunc Iosias: quia 2. Paralipo. 34. dicitur: stans Iosias in tribunali suo percussit fœdus coram Domino, & tribunal illud vocatur gradus: sic enim patet supra 1. & 2. Paralipo. 23. quia supra 1. dicitur, quod vidit Athalia regem stantem super tribunal, & 2. Paralipo. 23. dicitur, quod vidit regem stantem super gradum. *Et percussit fœdus coram Domino.* scilicet fecit pactum de ambulando in lege Dei. Et potest dupliciter intelligi, vno modo, quod rex esset ibi tanquam Deus acceptaret obligationem totius populi. scilicet quod populus obligaret se regi nomine Dei ad seruandum legem Dei. Alio modo potest intelligi, quod rex erat hic nomine totius populi, quia cum ipse esset princeps totius populi representaret sufficienter personam totius populi, & promitteret Deo, quod ipse cum toto populo obseruaret legem eius, & iste fuit modus: nam infra in littera dicitur: acquieuit populus pacto, & tamen si populus faceret istud pactum regi nomine Dei, non diceretur acquiescere, sed facere: quia acquiescere consentire est: id oportebat, quod rex faceret istud pactum cum Deo nomine totius populi, & tunc totus populus consentiret, ut firmaretur contractus. *Ut ambularent post Dominum.* Istud est, quod promittebat rex nomine populi. Est autem ambulare post Dominum sequi vias eius: via autem Domini est lex eius, & sic promittebat obseruare legem, & declaratur hoc cum subditur. *Et custodiunt præcepta eius.* scilicet præcepta moralia, quæ sunt in decalogo, & multa alia præter decalogum, quæ sunt in varijs libris legis, & sunt de iure naturæ, quia dependent ab ipsa ratione sine aliqua lege iubente, & sunt multa: de his Leui. 19. sicut illud non mentimini: non decipiat vnusquisque proximum suum: non facies calumniam proximo, nec opprimes eum, & multa alia. *Et testimonia.* Aliqui vocant testimonia ipsam narrationem scripturæ, quam Deus testatur se aliquid fecisse, vel facturum: & sic tota historia de creatione mundi in Genesi pertinet ad testimonia. Sed hic non accipiuntur sic testimonia: quia testimonia illo modo sunt assertiones aliquarum veritatum, & pertinent ad solū intellectum, nec sunt illo modo agibilia, & tamē testimonia, ut hic accipiuntur, sunt aliquid pertinens ad regulationem operationis, cum sint sub fœdere, & isti promissum se seruare illa. Alio modo accipiuntur testimonia pro quibusdam præceptis, quæ data sunt ad testificandum aliqua opa, quæ Deus fecit: sic. n. est de obseruatione Sabbathi, quia datum fuit istud præceptum ad significandum, quod Deus creauerat celum, & terram in sex diebus, & in septimo die requieuit ab omni opere, & ob hoc benedixit illi die. Iubens illum esse solennem, ut patet Gen. 1. & Exod. 20. & 31. sic etiam sunt alia præcepta inter ceremonialia, quæ dantur ad significandum aliquas perfectiones Dei, vel aliqua bona, quæ a Deo recipimus: sicut patet de datione decimarum Mala. 3. & de fructu arborum anni quarti dando Deo, ut patet Leui. 19. Aliter potest accipi testimonium pro præcepto, in quo Deus testificatur se daturum aliqua bona, si obseruetur, vel comminatur aliqua mala, si non obseruetur. Sic. n. est de honore patris, in quo promittitur vitæ longæuitas, & in accipiendo nomen Domini in vanum, in quo dicitur non esse impunitum, qui sic acceperit: Exod. 20. & Deut. 5. Sic etiam de præcepto miserendi proximis, in quo multa bona promittuntur: Mala. 3. & in præcepto dandi decimas, in quo promittitur terra vberitas: Mala. 3. & sic de alijs. sic etiam iuris distinctionem diuersa nomina constitutionum di-centes quidam esse sanctiones, & alias decreta, & Alph. Toft. super iij. Regum,

Quæ vocantur testimonia, & ceremonie in lege.

Triplex genus constitutionum apud iuris.

alias interdicta, & sic de multis, eo quod quædam simpliciter præcipiunt: alia autem præcipiunt, & irritant contra factum: alia verò faciunt hæc, & insuper poenam adiungunt non facienti, vel faciendi, & istis duobus modis possunt hic accipi testimonia. *Et ceremonias.* Istæ sunt ceremonie pertinentes ad ritum colendi Deum. Et istarum quædam erant in cultu immediato Dei, scilicet, circa sacrificia, & oblationes, & obseruationes festiuitatum. Alia autem sunt pertinentes ad cultum Dei magis remotæ, & sunt in communicatione populi. scilicet in modo vestiti, & in abstinentia ad diuersis cibis, & in varijs purificationibus ab immunditijs. Primæ istarum erant quasi omnino sacerdotales. Secundæ autem pertinebant tam ad populum, quam ad sacerdotes, & de omnibus hæc per totum Leuiticum, & Deutero. Et pauca sunt in libro Exodi, & numerorum: de præceptis autem iudicialibus dicendum, quod illa intelliguntur per præcepta generaliter, in quibus includuntur moralia, & iudicialia. *In omni corde, & in tota anima.* Idem sunt agere ex toto corde, & ex tota anima, sed ponuntur ista ad exaggerandum. scilicet ut significet maximum affectum, & efficaciam circa cultum Dei. Sic enim dicitur Deu. 6. & Matth. 22. f. diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & Christus etiam dixit: ex tota mente tua. Vel potest accipi per cor ipsa voluntas, & per animam ipse intellectus: quia istæ duæ potestates sunt, per quas fiunt omnia opera humana, ut patet 6. Ethicorum in principio, & per istas duas solū possumus colere Deum. Et tunc colimus eum ex tota anima, & ex toto corde, siue toto intellectu, & voluntate quando quidquid intellexerimus esse bonum eligimus agere, & quid intellexerimus esse malum elegimus fugere, & in hoc est maxima perfectio, & ob hoc dicunt Doctores nostri, quod non completur istud præceptum in via, sed in patria. De hoc tamen alia erit speculatio Matth. 22. *Et suscitarent verba fœderis huius.* i. etiam promisit rex, quod populus suscitaret verba huius fœderis. i. verba, quæ continebantur in libro illo, qui vocatur liber fœderis ex causa assignata. Est autem suscitare aliquid eleuare iacēs, vel omissum ad usum reducere, sic autem erat de verbis legis huius, quia a principio obseruata fuerant, postea autem tempore regum idolatrarum omnino recesserant ab istis præceptis: nunc autem si faceret ea Iosias obseruari diceretur suscitare ipsa. *Quæ scripta erant in libro illo.* scilicet omnia præcepta scripta erant in libro legis, qui inuentus est in domo Domini. *Acquieuit autem populus pacto.* Scilicet, rex nomine totius populi protulit verba pacti obligando se, & populum Deo, & tunc populus acquieuit pacto approbando illud: quia forte omnes vna voce dixerunt omnia, quæ rex dixit: faciemus. Sic enim fuit quando Deus voluit dare legem populo in monte Sinai: nam Moyses dixit populo, si volebant seruare præcepta Domini: & dicitur: respondit vniuersus populus simul cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus: Exod. 19. iterum etiam in confirmatione eiusdem legis, cum Moyses recitaret denuo verba legis, etiam quæreret an populus consentiret, dicitur: respondit cunctus populus vna voce: omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus: Exod. 24.

Quare Iosias fecit vocare omnes seniores Iuda, & quare potius seniores, quam alios. Quest. 11.

QVARE TVR, ad quid Iosias fecit nunc vocari omnes seniores de regno Iuda. Respondendum vno modo, quod fecit vocari eos ad habendum consilium cum eis, quia nunc inuentus fuerat liber in domo

domo Domini, & respōsum fuerat sibi per prophētissam de statu populi, quomodo Deus iratus erat populo, & q̄ iducturus erat mala super ipsum: ideo voluit habere consiliū cum omnibus de regno suo, quid super hoc fieri deberet, & ad hoc congregauit omnes seniores regni: quia isti sunt, ad quos magis pertinet consulerē in dubijs, quia sunt prudentiores iuuenibus propter longam experientiam: nam dicit Aristō. 6. Ethicorum iuuenes posse esse mathematicos, sed non sapientes, nec prudentes, & hoc quia ista requirunt experientiam magni temporis, quæ in iuuenibus non est, & subdit, q̄ dicitis quorūdam seniorum in agilibus ēt sine probatione credendum est, sicut conclusionibus demonstratis.

Aliter potest dici, q̄ vocati fuerunt isti seniores ad faciendū fœdus. Nam rex determinauerat apud se, q̄ faceret obseruari legem Dei, & ad hoc, q̄ poneret pactum cum toto populo de obseruando illam: voluit igitur vocare populum ad assentiendū pacto, & quia non poterat omnes de regno rā viri, quā m̄ femine magni, & paruuli congregari, fecit vt venirent aliqui nomine omnium. Et quia non erant aliquę personę maioris auctoritatis in populo, quā m̄ seniores, fecit de singulis vrbibus, & locis venire seniores, & illi conuenienter representabāt personam totius populi. Vocantur autem seniores non illi, qui simpliciter erant maiores etate omnibus alijs: quia interdum propter etatis magnitudinem homines desipiunt: sed dicuntur seniores viri in etate matura, qui prudentia, & auctoritate graues sunt, & a toto populo venerabiles: sic. n. vocantur homines ppriē senes: sic patet Sap. 4. f. cani sunt sensus hominum, & etas senectutis vita immaculata: senectus. n. venerabilis non diuturna nec numero annorum computata. Credendum ēt, q̄ nunc vocauit rex omnes principes totius regni, & existētes in aliquibus dignitatibus, & cum eis seniores, & iudices, quia isti perfectē representant vniuersitates populorum: sic. n. fuit quando Iosue voluit facere fœdus inter populum, & Deum: nam tunc vocauit oēs principes, & iudices, & magistros terrę Israel, vt patet Iosue 24. l. cōgregauit Iosue oēs tribus Israel in Sichē, & vocauit maiores natu. i. seniores, ac principes, & iudices, & maḡ os, (teterū t̄q̄ i p̄pectu Dñi.

Quare Iosias voluit facere fœdus istud cum populo.
Quæstio 111.

QVAERETVR vltorius, ad quid volebat Iosias nunc facere fœdus istud. i. quid mouebat eū. Dicit potest vno modo, q̄ fecit hoc ad obuiandū iræ Dei. Nam nunc Deus erat iratus contra populum, quia prædecessores eorum non obseruauerāt legem, ideo putabat Iosias, q̄ obseruando illā diligēter posset auerti ira Dei, & placaretur. Sed obijcietur, quia Deus prænuñciauit certissimē euentura mala, quæ scripta erāt in lege super populum, & q̄ succenderetur indignatio sua, & non exstingueretur: præcedenti c. ideo non curaret conari ad auertendum iram Dei. Respondendum, q̄ non obstantibus verbis Holdæ prophetis, poterat Iosias credere, q̄ Deus posset auerti à furore suo, si placaret obsequijs. Et hoc quia quāquā Deus prædiceret aliquid euenturum, nesciebatur an diceret secundum merita eorum, ad quos loquebatur, vel secundum firmam scientiā suam: nam si primo modo erat variabile, si secundo modo, non variaretur. Ideo q̄ Deus prænuñciaret mala contra aliquā gentē, non pp hoc credebatur firmiter illa esse euentura, sed putabant posse auerti per penitentiā. Sic fuit de Nini-

uitis, Iona prædicante, q̄ post quadraginta dies Ninive subuerteretur: audientes autem Ninuicę dixerunt: quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertat à furore irę suę, & non peribimus? Ionę 3. Et ob hoc fecerunt penitentiā, & non venterit mala super eos. Sic etiam fuit in multis alijs gentibus: immo, & ipsi propheta, qui prænuñciabant mala contra eos consulebāt eis, q̄ peniterēt, si forē auerteretur Deus: sic. n. patet de Ioelē, qui prænuñciauit terram duarum tribuū bruchō, eruca, locusta, & erugine vastandam: & tñ postea per modum cōsiliij dixit: Quis scit si cōuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionē? Et tunc dixit: q̄ omnes ieiunarent, & fletent, & sic Dominus auersus est ab ira sua: Ioelē 2. Et dato, q̄ diceretur alicui propheta, q̄ certissimē euenturū erat malū cōtra aliquam gentem, adhuc interdum nesciebat ille propheta, an sic futurū esset, & orabat, vt nō eueniret. Sic fuit de Samuele, qui p̄nuñciauit Saulē, dicēs: Scidit Dñs regnū Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo, & postea subdidit, q̄ istud erat immutabile, cum ait: porro triumphator in Israel non parcat, & penitentiā non flectetur: nec. n. homo est, vt agat p̄nitentiā, supra 1. lib. c. 15. & tamen per omnia hæc cōfiter Samuel, qui illa prænuñciabat non putabat sic certissimē euenturum, vnde postquam hæc denūciauit, adhuc orabat quotidie pro Saule, & iugebat: ne Deus eum priuaret regno, vt patet eo. c. 1. verū tamen iugebat Samuel Saulem, quoniam penitebat Dominum, q̄ constituisset eum regē, & cōtinuauit istū fletū, viquequo Deus iussit Samuelem, ne fletet pro Saule, quia omnino abiectus erat, eo. lib. c. 16. Nunc tamen non erat dictū per tantam certitudinē, q̄ euentura essent ista mala sup populū: ideo poterat credere Iosias Deū posse auerti per penitentiā populi. Secundo potest dici, q̄ dato, q̄ crederet Iosias Deū nō posse auerti à furore suo, sed q̄ euenirent omnia mala prænuñciata, tamen volebat inire fœdus, vt lex seruaretur, ne maiora euenirent mala: nam si propter peccata prædecessorum Deus parabat nūc populo punitiōnem magnā, quanto magis, si nūc populus audiēs maledictionem legis non curaret obseruare illam: quia tunc grauius deberet puniri, quā m̄ aliās punitus erat. Tertiō potest dici, q̄ hoc fecit Iosias p̄pter se: nam dato, q̄ crederet verbum Dei contra populum nō posse mutari: tamen de ipso Deus dixerat, q̄ sepeliretur in pace, & non viderent oculi sui mala, quæ inducturus erat super locū illum: quia fleuerat, & sciderat vestimenta sua auditis verbis: præcedenti lib. Si ergo nunc contemneret nō curans obseruare legem, quæ continebatur in eo, vel si nō induceret populum, & compelleret ad obseruandum cum pertineret ad officium suum, timeret, q̄ Deus induceret omnia mala temporibus suis, quæ inducturus erat contra Ierusalem, eo q̄ iam non manebat in innocentia priori, in qua erat quando Deus ei promisit bona: nam sicut mutatur prophetia cōtinens pœnam, si ille, contra quem dicitur, recedat à peccato suo, ita mutatur prophetia enuncians bona alicui, si ille recedat à puritate vite, quam prius tenebat: nam tunc Deus dicitur agere penitentiā de bono, quod facere promisit: Ieremię 18. Quartō potest dici, q̄ istud fecit Iosias, etiam si nihil crederet mutandum de his, quę prænuñciata erāt contra populum, & de se: nam Iosias erat vir deicola, & sciebat, quod Deus offendebat nimis non custodiendo legem eius: ideo etiam si nihil sibi proficeret, conaretur facere illam obseruari.

Quid

Quid profuerit Iosias cum populo facere tale fœdus.
Quæstio 111.

QVAERETVR vltorius, quid proficiebat, q̄ Iosias faceret fœdus cum populo de obseruanda lege Dei: nam etiam sine isto fœdere erat populus obligatus legē custodire, ideo inutile erat fœdus facere. Respondendum, quod fecit Iosias fœdus, quia putabat esse nimis vtile. Primō, quia licet haberent obligationem ad seruandum legem, tamen maior obligatio adhuc causari poterat, & ista erat per fœdus ininitum, & dum magis obligarentur ad seruandam legem, magis desiderarent illam seruare, & magis peccarent si eam nō seruarent, ideo propter istud desiderium seruandi magis vtile erat facere fœdus. Secundo dicendum, quod vtile erat fœdus, quia Israelitæ cum essent rudes modicum attendebant ad obligationem, quæ inducta erat super eos à prædecessoribus suis obligatibus se, & posteros ad istam legem: etiam non attendebāt ad obligationem inductam ex voluntate Dei, scilicet, quia Deus voluit obligatos esse Israelitas ad istam legem, & nullam aliā gētem voluit obligare. Et istud erat, quia istę obligationes inductæ fuerant sine consensu eorum, & ipsi non videbant quomodo aliquis plenē obligaretur non consentiens: & sic putabant obligationem illam de obseruanda lege, quæ causaretur per voluntatem ipsorum esse maximam, & ista esset faciendo fœdus, quia in fœdere non solum fiebat promissio de obseruando aliquid, sed etiam fiebat quædā cæremonia ad confirmandum promissionem, & non poterat firmior obligatio esse ad aliquam rem, quā cum illa teneretur fœdere. Et ob hoc conueniens erat nimis fieri fœdus de obseruanda lege. Tertiō dicendum, q̄ vtile erat, quia quando cuncti Israelitæ faciebant fœdus cum Domino de aliqua re seruanda, & postea transgredirentur, Deus puniebat eos grauissimē, & non puniebat præcipuē, quæ agebant contra legem, quanquam esset transgressio legis, sed quia agebant contra fœdus. Sic patet de fœdere, qd factum est tempore Sedechię, & violatum fuit: nam Deus dixit, quod mitteret mala super omnes illos, q̄ fecerant fœdus, & violauerant: Ierem. 34. & tñ transgressio illa erat contra legem, scilicet, de non reducendo in seruitutem fratres suos Iudæos post septimum annum, & sic peccarent faciendo illud, etiam si non esset fœdus interpositum: & tamen solum dixit Deus, q̄ puniret illos, quia transgrediebantur fœdus, non dicens de lege. Vtile ergo erat legem fœdere confirmari. Et ex hoc insurgebant duo: primum erat, quod quanquam Deus dando legem Israelitis obligaret eos ad custodiam eius, tamen volebat insuper, quod facerent fœdus cum eo de obseruanda lege. Sic enim fuit, quādo data est lex in monte Sinai, & suscepta est, Exod. 20. voluit Deus, q̄ adhuc fieret fœdus de obseruacione illius, & Moyses fecit fœdus loco Dei cum toto populo, & asperisit sanguinem super totum populum ad confirmationem fœderis, Exod. 24. Sic etiam fuit de lege Deuterō, quæ fuit secunda lex: nam Deus iussit, quod illa confirmarentur fœdere cum data est in campē tribus Moab: Deuteronom. 28. scilicet: hæc sunt verba fœderis, quod p̄cepit Dominus Moysi, vt feriret cum filiis Israel in terra Moab præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Oreb. Secundo erat, quod quando erant aliqui principes deuoti, & videbant populum recedentem aliquāmodo à lege ad hoc, q̄ vellet obseruare illā faciebant, q̄ populus faceret fœdus de obseruando eam in toto, vel quātum ad aliquem articulum, spe-

cialē, in quo populus magis delinquebat. Patet hoc de Iosue, cuius tempore aliquāmodo declinauerat populus ad idolatriam, saltem occultē, & errauerunt contra quædam præcepta legis, vt patet Iudi. 2. & ob hoc induxit populum, vt facerent fœdus de obseruando legem Domini, & fecerunt, vt patet Iosue vltimo, sic etiam fuit de Asa rege Iudæ, qui fuit rex bonus: nam ipse primo purgauit terram idolis, & deinde fecit fœdus de obseruanda lege cum toto populo Iudæ, & cum multis aduenis de terra Israel, vt patet 2. Paralipom. 15. scilicet: & intrauit ex more ad corroborandum fœdus, vt quærerent Dominū Deū patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua: si quis autem nō quæserit Dominum Deum Israel moriatur à minimo vsque ad maximum à viro vsque ad mulierem: sic etiā rex Sedechias fecit fœdus cum toto populo super quodam articulo legis obseruando. Nam præceptū erat, q̄ nullus teneret seruum Hebræorum vltra septimum annum remissionis, & tunc dimitteretur liber: Exod. 21. & Deute. 15. Tempore autem Sedechiæ Hebręi opprimebāt seruos cogentes eos manere in seruitute in æternum, & super hoc Sedechias cum toto populo fecerit fœdus, q̄ quilibet dimitteret seruum suum Hebræum liberum, & q̄ nunquam reuocaret eum in seruitutem, & q̄ si postea haberent aliquos Hebræos in seruos dimitterent eos liberos anno septimo: Iere. 34. postea tamen istud fœdus violauerunt, & Deus cōminatur pœnam, vt patet ibidem. Sic autem fecit nunc Iosias, quia lex Dei à multo tēpore omiſsa fuerat, & fecit, q̄ populus obligaret se fœdere ad obseruandum illam: habuit autem Iosias maiorem causā faciēdi istud fœdus, quā m̄ alij reges propter duo: primō, quia nunquam tam omiſsa fuerat lex Dei, sicut à prædecessoribus suis, f. Manasse, & Amon: ideo ad hoc, q̄ reciperet aliquam firmitatem obligationis in cordibus Iudæorum, necessarium videbatur fieri fœdus. Secundum erat, quia non solum lex nunc omiſsa fuerat, sed etiam obliuioni tradita. Nullus enim sciebat, quæ esset lex Dei, vel quid contineretur in illa, eo q̄ nullus liber legis tunc erat quousque inuentus est liber iste anno. 18. regni Iosie, & etiam nullus erat sapiens in populo, qui sciret dicere omnia, quæ continebantur in libro, vt declaratum est præc. cap. ideo fuit nunc nimis necessarium fœdus.

Quare venit totus populus ad templum cum rege ad faciendum fœdus.
Quæstio 111.

QVAERETVR vltorius, quare venit totus populus cum rege ad templum ad faciendum fœdus. Respondendum, q̄ propter multa: primō, quia istud fœdus fiebat in fauorem Dei, quia per hoc populus se obligabat ad seruandum legem Dei, & acq̄rebatur ius Deo contra istos se obligātes. Ad hoc tamen, q̄ alicui quærarer ius ex obligatione alterius, oportet, q̄ ipse sit præfens, & acceptet, vel alius loco eius, per quem possit ei acquiri, & quia Deus videbatur esse specialiori modo in templo, quā m̄ in alijs locis conuenientius fieret fœdus in templo, quā m̄ in alijs locis: & sic dicitur in litera, q̄ stetit rex super gradum, & percussit fœdus coram Domino. Secundum erat, & principale, quia in fœdere fieri debebat aliqua cæremonia effusionis sanguinis, & quando duo fœdus faciunt, super vtrunque sanguis funditur, vt vterque obligatus videatur: & quia non erat aliquid, super quod aspergeretur sanguis fœderis, nisi in tēplo, debuit in templo fieri. Sic enim factum est in fœdere, quod Moyses fecit cum populo de obseruando legem in monte Sinai: nam occidit vitulos, & sanguinem

nem eorum fudit in crateras, & deinde partem illius F
asperit super populum, & partem super altare, & su
per librum legis, vt patet Exod. 24. & ad Hebræos 9.
& hoc erat, quia populus erat tanquam vnus fœde
rans, & Deus erat alius, ideo sparsus est sanguis super
populum: & quia non poterat super Deum spargi,
cum esset incorporeus, sparsus est super aliquid re
presentans illum, scilicet super altare suum, & super librū
legis sue. Ira ergo nunc, quia nō erat extra templū
aliquid, quod posset Deum representare debuit fieri
in templo fœdus, vt ibi esset aliquid, quod represen
taret eum, & in eo fieret ista cæremoniæ. Tertium
erat ad hoc, quod populus magis timeret, & veller
obseruare legē: nam propter locum sacrum, in quo
fiebat fœdus crederent, q̄ si non obseruarent fœ
dus peccarent magis, quā si alibi facerēt, & Deus
infligeret eis maiorem pœnam, & sic proficiebat ni
mis fieri in templo. Sic etiam quando aliqui iurare
debent in veteri testamēto super aliqua causa, vt
magis formidarent, & dicerent veritatem ducebantur
in templum, & iurabant coram altari; & tunc si
quis falsum iuraret, maior pœna veniebat super
eum, quā si alibi iuraret, vt patet præceden. libro,
cap. 8. & 2. Paralipom 6. Sic etiam obseruat hodie
Ecclesia, q̄ quando aliquibus indicitur purgatio su
per crimine obiecto, de quo sunt infamati, & debet
stari iuramento eorum compelluntur iurare super
reliquias sanctorum, vel super sepulchra eorum, aut
super altaria. Sic enim patet in Decretis, 2. quæst. 4. de
quibusdam, qui compulsi sunt iurare super corpus
Beati Petri in cap. habet hoc proprium: & in cap. me
nam. Quidam etiā alius coactus est iurare super se
pulchrum Beati Apollinaris, vt patet ibidem in cap.
qua de causa. Quartum erat propter honestatem
& conueniētiā actus, quia iste actus pertinebat ad
Deum, ideo honestius, & conuenientius fieret in tē
plo Domini, quā in alio loco: & ob hoc quādo ali
qui principes faciebant similia fœdera de seruanda
lege cum populo faciebant illa in templo Domini:
sic patet Iosue, qui fecit fœdus coram Domino, &
dicitur, quod scripsit omnia verba fœderis in volu
mine legis, & tulit lapidem grandem, posuitque eū
sub quercu. quæ erat in sanctuario Domini, & dixit
ad omnem populum: en lapis iste erit vobis in testi
monium, q̄ audieritis verbum Domini: sic etiam
Afa quando fecit fœdus cum populo de seruando
legem, illud fecit in templo, vt patet 2. Paralipom. 15.
scilicet, & intrauit ex more ad corroborandum fœ
dus, scilicet: intrauit in templum: nam ibidem in lite
ra ante hoc fit mentio de altari, & templo. Sic etiam
fuit de Sedechia, quando iniuit fœdus cū Domino:
nam in templo fecit illud, vt patet Iere. 34. scilicet, &
iniuitis pactum in conspectu meo in domo, in qua
inuocatum est nomen meum super eam. Ita igitur
nunc Iosias voluit fœdus facere in templo.

Quare congregati sunt omnes tam magni, quā parui.
Questio VII.

QVAERETVR vltorius, quare omnis popu
lus à paruo vsque ad magnum congregati sunt
ad faciendum fœdus.
Respondendum, q̄ in fœdere cauſabatur obliga
tio ad obseruandā legem, & tamen omnes, qui erāt
præſentes debebant vocari ad hoc, q̄ se obligarent,
aliās, qui non vocarentur, non videbantur obliga
ri per pactum, quod alij facerēt, quanquam possent
obligare successores suos, qui non poterant esse præ
ſentes huic obligationi. Et quia istud fœdus erat de
obseruanda lege, cuius obseruatio pertinebat tā ad

viros, q̄ ad feminas, tā ad magnos, q̄ ad paruulos: dū
tñ essent capaces rationis, debebāt vocari ad istud fœ
dus à magno vsq; ad paruum. Secunda causa fuit, quia
q̄ fuerat erant, q̄ quando fierent talia fœdera voca
rētur omnes tam magni, quā paruuli: ideo voluit
nūc Iosias obseruare illam: patet autem, q̄ esset ista
consuetudo: nam quando Moyses fecit fœdus cum
populo de seruando legem, Deutero. omnes voca
uit, vt patet Deuteronom. 29. scilicet: Custodite ver
ba huius pacti, & implere ea. Vos statis hodie cuncti
coram Domino Deo vestro principes vestri, ac tri
bus, & maiores natu, atque doctores, omnis popu
lus Israel liberi, & vxores vestra, & aduenæ, qui te
cum morantur in castris. Sic etiam patet de fœdere,
quod fecit Iosue: nam totus Israel congregatus est,
vt patet Iosue vltimo. Sic etiam fecit Afa, quando
iniuit fœdus: nam vocauit omnes tam viros, quā
fœminas, & omnes promiserunt seruare legem, vt
patet 2. Paralipom. 15. scilicet: si quis non quesierit Do
minum Deum Israel moriatur à minimo vsque ad
maximum à viro vsque ad mulierem. Et sic congre
gauit nunc omnes Iosias. Tertia causa fuit, quia nūc
legendus erat liber legis: & tamen quādo legebatur
ille liber, Deus iubebat, quod essent præſentes omnes
tam viri, quā fœmine: Deuteronom. 31. scilicet, post
septem annos remissionis conuenientibus cunctis
filijs Israel in loco, quē elegerit Deus tuus, leges ver
ba legis huius coram omni Israel audientibus eis, &
in vnū omni populo congregato, tam viris, q̄ mulie
ribus paruulis, & aduenis, qui sunt intra portas tuas.

Quare Iosias fecit coram toto populo legi librum legis.
Questio VIII.

QVAERETVR vltorius, quare fecit Iosias nūc
legi librum legis coram toto populo.
Respondendum, q̄ hoc fuit propter duo: primum
fuit, vt omnis populus audiret legem Dei, & adisce
ret eam: nam Deus iubebat, q̄ de septem in septem
annis anno remissionis cōgregaretur totus Israel ad
audiendum librum legis, Deuteronom. 31. Nunc ta
men erant iam multi anni, quibus nunquam fuerat
lectus liber legis, immo nesciebat populus qualis es
set lex Dei, quia non habebant aliquem librum, per
quem scire possent quousque inuentus est iste liber
in templo, vt declaratum est: præcedenti cap. nunc
ergo quanquam non esset annus septimus remissio
nis, fecit cōgregari populum, & legi librum legis co
ram omnibus, quia iam multum tempus erat, quod
non fuerat lectus. Secundum fuit, quia nunc volebat
Iosias, quod totus populus faceret fœdus cum Do
mino de obseruando legem: ideo ne ignoranter fœ
dus facerēt nescientes ad quid se obligabant, debuit
eis legi prius tota lex, vt scirent quid esset, quod ob
ligabantur facere.

An tantum seniores congregati sunt, vel omnes tam magni,
quā parui.
Questio VIII.

QVAERETVR vltorius, cum dicatur hic, q̄
omnis populus à paruo vsque ad magnum ascen
dit ad templum Domini ad faciendum fœdus, quo
modo dicitur, q̄ vocauit Iosias omnes senes Iuda,
in quo innuitur, q̄ soli seniores conuenerunt ad fœ
dus. Respondendum, q̄ Iosias fecit congregari de
omnibus vrbibus regni Iuda seniores, & non voca
uit mulieres, nec paruulos: & tamen de vrbe Ierusa
lem, in qua fiebat fœdus istud conuenerunt ad fœdus
omnes tam viri, quā fœmine, tam magni, q̄ paruu
li. Et quando dicitur hic, q̄ ascendit omnis populus
à paruo

à paruo vsque ad magnum, nō intelligitur de popu
lo totius regni Iuda, sed solum de populo Ierusalē.
Ratio autem diuersitatis fuit: quia si de toto regno
potuissent commodē congregari omnes viri, & fœ
mine, magni, & paruuli sine magnis laboribus, & ex
pensis, debuissent cōgregari, vt firmius fieret fœdus:
quia tamen ista fieri non poterant sine magna diffi
cultate, venerunt soli seniores, qui representarent
personas omnium communitatum, & populorum
regni Iuda. Et quia cum in Ierusalem fieret istud fœ
dus possent conuenienter congregari de toto popu
lo viri, & fœminæ magni, & paruuli sine aliqua diffi
cultate conuenerunt omnes. Istud etiam obserua
tum est in cōgregatione populi facta sub Moysē ad
faciendum fœdus: nam licet conuenissent illi mā
sculi, & fœminæ, magni, & paruuli de toto populo,
non venerunt illi, qui consueuerāt portare aquam
in castra, & ligna, quia isti non poterant commodē
conuenire, scilicet, quia interim non esset, qui pro
uideret populo de istis necessarijs: sic dicitur Deute
ronom. 29. vos statis hodie cuncti coram Domino
Deo vestro principes vestri, ac tribus, & iuiores na
ru, atq; doctores omnis populus Israel, liberi, & vx
ores vestra, & aduenæ, qui tecum morantur in castris
exceptis lignorum cætoribus, & his, qui portant a
quas, vt tranſeas in fœdere Domini Dei tui.

Quæ cæremoniæ fuerunt seruati in isto fœdere. Questio IX.

QVAERETVR vltorius, quæ cæremoniæ ser
uati fuerunt in isto fœdere.
Respondendum, quod in quocunq; fœdere, q̄
fiebat inter Deum, & homines, interueniebant illa,
quæ interueniebāt in fœderibus humanis. Inter ho
mines autem cum fiebat fœdus, primō ponebatur
promissio de faciendo aliquid, vel non faciendo: de
inde iurabatur super illa re: postea verō ad maiorem
cōfirmationem occidebatur aliquod animal, & fun
debat sanguis eius super vtrunq; pacifcentē, vel
diuidebatur animal in duas partes, & ambo pacifcē
tes tranſibāt inter diuisiones illius animalis ad signi
ficandum, q̄ quicumque illorum violaret illud
fœdus diuideretur sicut animal, & effunderetur san
guis eius. De hoc Paulus Orosius lib. 5. de Ornesta
mūdi. Iste autem cæremoniæ obseruabātur in quo
cunq; fœdere, quod faciebat populus cum Domi
no: nam primum erat ipsa promissio, quia promitte
bat populus seruare legem totam, vel aliquem arti
culum eius, super quem fiebat fœdus: sic enim patet
Deuteronom. 29. & Iosue vltimo, & 2. Paralipom. 15.
In istis tribus fœderibus promisit Deo populus ser
uare totam legem. In fœdere autem factō sub Sede
chia promisit populus seruare præceptum de nō re
nendo seruos Hebræos in seruitute vltra septimum
annum remissionis: Iere. 34. Secundum erat iuramē
tum, quod intercedebat in fœdere: sic enim patet in
fœdere factō sub Moysē, Deuteronom. 29. scilicet:
vt tranſeas in fœdere Domini Dei tui, & in iureiurā
do, quod Dominus Deus tuus hodie percutit tecū.
Sic etiam fuit in fœdere, quod fecit Afa cum popu
lo de seruanda lege: nam dicitur: iuraueruntque Do
mino voce magna in iubilo. Et iterū dicitur: In om
ni enim corde suo iurauerunt. Sic etiā fiebat in om
nibus alijs pactis, quāquam in aliquibus eorum sub
ticeantur aliqua cæremoniæ, quia multa sunt, quæ
subticeantur in scriptura. Tertium erat occisio anima
lis, & ista fiebat dupliciter: nam aliquando occideba
tur animal, & tranſibat populus inter diuisiones, vel
Deus: aliquādo autem occidebatur animal, & asper
gebatur solum sanguis animalis super Deum, & po

Quo ser
uati fœdus.

pulum nemine tranſeunte inter diuisiones. De pri
mo patet Gen. 15. nam ibi dicitur, quod pepigit De
fœdus cum Abraham, & ad hoc diuisit Abrahā va
cam in duas partes, & capram in duas partes, & arie
rem similiter, & posuit eas altrinsecus, & postea trā
ſiuit quædam flamma deambulans inter diuisiones,
& illa erat loco Dei: nam cum Deus esset incorpo
reus, & non possēt tranſire, dedit flammam, quæ trā
ſiret loco sui: sic etiam fuit in fœdere factō sub Sede
chia: nam diuisus fuit quidam vitulus in duas partes,
& totus populus tranſiuit inter diuisiones vituli, Ie
rem. 34. De secundo patet: quia quando factum est
fœdus inter Deum, & populum in datione legis sub
Moysē, occisi fuerūt vituli & sanguis fusus est in cra
teras, & aspersus est partim super populū, & partim
super altare, & super librum legis loco Dei, vt patet
Exod. 24. & ad Hebræos. Fiebant etiam quædam alię
cæremoniæ ad solennitatē. scilicet, quia totus popu
lus clamabat magna voce, & clāgebat buccinis, vt
significaretur assensus cum lætitia: sic patet de fœde
re factō sub Afa, 2. Paralipom. 15. scilicet, iuraueruntque Do
mino voce magna in iubilo, & in clangore tubæ, &
in sonitu, buccinarū omnes, qui erant in Iuda cum
execratione: in omni enim corde suo iurauerunt, &
in tota voluntate sua quesierunt eum, & inuenerūt.
Nunc autem in fœdere factō sub Iosia fuit primum,
scilicet, promissio, quia promisit rex, quod populus
ambularet post Dominum, & custodiret præcepta
eius, & testimonia, & cæremoniæ, & succitarent ver
ba fœderis. De iuramēto autem, & de occisione ani
malium non apparet certissime: tamen dicendū est,
quod fuerint facta: quia iste erat cæremoniæ fœde
ris necessitate, sine quibus non erat fœdus, & tamen
hic dicitur, q̄ erat fœdus: ideo omnia ista interuene
runt. Item patet, quia si ista non interuenissent, esset
nuda promissio, & tamen fœdus, & promissio nuda
differunt: sed hic dicitur, q̄ fuit fœdus, ergo interue
nerunt omnia hæc: scriptura tamen nō curauit enar
rare illa per singula propter duo: primō, quia ista cæ
remoniæ sæpē ponuntur in alijs locis allegatis in que
ſtione ista: scriptura autem non curat repetere, quæ
dicta sunt: secundō, quia nonnisi fœderis veniunt
omnes istæ cæremoniæ enarrate: ideo dicendo, q̄ fa
ctū est fœdus nō oportet, q̄ enarrat istæ cæremonię.
Et præcepit rex. Hic ponitur secundum huius cap. i.
de idolatriæ destructione, & dicitur. Et præcepit rex
Helcia pontifici. Iste erat, qui inuenit librum præcedē
ti cap. Et sacerdotibus secundū ordinem. Id est, sacerdotibus
minoribus. Et ianitoribus. Isti erant leuitæ, qui consti
tuti erant, vt custodirent portas sanctuarij, scilicet,
portas atriorum: nam templum ipsum propriē di
ctum non habebat nisi vnā portam in parte orien
tali, & illam non custodiebat aliquis leuita, quia per
illam nullus intrabat, nisi vnicus sacerdos quotidie
ad cremandum thymiana, & disponendū lucernas
in candelabro, sicut fiebat in tabernaculo Moyſi:
Exod. 30. & intrabat bis in die, scilicet, in aurora, &
vespere, eod. cap. sic etiam patet de templo Salomo
nis: nam Zacharias pater beati Iohannis Baptistæ erat
sacerdos, & forte introiuit offerre incensum in tem
plum, & introiuit solus, vt colligitur Lucæ 1. cum di
citur, q̄ forte exiit, vt ipse poneret incensum: etiam
dicitur, q̄ tota multitudo erat expectans Zachariā
extra templum. Etiam dicitur, q̄ Gabriel apparuit
ei, & locutus est, & tamen si alij fuissent cum eo non
apparuiſſet ei Angelus Domini: erāt igitur leuitæ so
lum custodientes portas atriorum per circuitum ad
quatuor ventos cœli, & ipsi habebant officium clau
dendi, & aperiēdi, & etiam manebant semper apud
portas, dum essent apertæ prohibentes, ne quis in
troiret

Iussit Iosias omnia idola, & eorum vasa destrui.

troiret ad locum ei vetitum, scilicet, q̄ foemina nō in trarent ad atrium virorum, nec viri ad atrium feminarum, nec immundi ad atrium mūdorum. Isti autem ianitores erant diuisi per certa loca atriū templi, & tempora ministratiōis suae. De his 2. Paralipom. 9. & 25. praecepit autem rex istis eijcere de domo Domini idolatriam, quia ad istos pertinebat ex officio, cum isti essent ministri templi Domini. *De proficeret de templo Domini omnia vasa, quae facta fuerant Baal.* Baal colebatur nimis a Manasse, & ab Amon: ideo posuerat in templo Domini statuam eius, & altare, & lucum pro ipso, & multa vasa ad ministratiōem eius, & omnia ista iussit nunc Iosias excludi de templo. Et vocantur vasa generaliter statuae, & altare, & omnia alia, quae pertinebant ad ministratiōem Baal. *Et in loco.* Peccerat Manasses lucum pro cultu idolorum in templo Domini, vt patet supra 21. & posuerat ibi multa vasa pertinētia ad cultum Baal, & postea quidem fecit Amon, & nunc ista fuerunt expulsa de templo. *Et uniuersa militia caeli.* Vocantur militiae caeli multitudo astrorū, & principaliter planetarū. & constellationes magnae, cum duodecim signis Zodiaci, & omnia ista coluerunt Manasses, & Amon, supra 21. & fecerunt eis altaria, & vasa ad colendum. Vocatur autem militia caeli, quia mouetur stellae per caelum in multitudine magna, sicut mouetur congregatio exercitus. *Et combussit ea foris Ierusalem in conualle Cedron.* Non combussit ea in vrbe pp suam immunditiam, sed extra vrbe in conualle Cedron. Ista erat quaedam vallis apud torrentē Cedron. per quam fluebat torrens. Est autem iste torrens circa Ierusalem apud hortos ciuitatis, & apud illum expectauit Dauid exercitum suum exeuntem de vrbe, quando fugiebat a facie Absalonis, sup 2. libro, cap. 15. iste etiam est torrens, quem Christus trā suit, quando iuit ad hortum, in quo captus est, vt patet Ioan. 18. *Et tulit puluerem eorum in Bethel.* scilicet. combussis omnibus istis immundicijs idolorum, assumptis puluerem eorum, & duxit in vrbe Bethel, quae est in sorte Benjamin: Iosue 18. vel forte erat alia Bethel, quae pertinebat ad tribum Ephraim, de quo declaratum est praecedenti libro, cap. 12.

Diuersi ordines, seu gradus sacerdotum, & qui essent secundū ordines. Quaeſtio X.

QVAERETVR, qui erant isti sacerdotes secundū ordinis de quibus hic dicitur. Respondendum, quod multipliciter accipi possunt: vno modo, quo dicitur duo ordines, vel gradus sacerdotum. Nam erat vnus sacerdos, qui erat maior omnibus, & vocatur summus, & iste erat in primo ordine, quia omnibus praerant: omnes autem alij erant in secundo ordine, & isti vocabantur sacerdotes minores, & sic est sensus, quod iussit Iosias hoc Helciae sacerdoti magno, & sacerdotibus secundū ordinis, scilicet, sacerdotibus minoribus. Alio modo accipiuntur sacerdotes secundū ordinis, scilicet, quod essent tres ordines sacerdotum, & in primo ordine erat solus sacerdos magnus: in secundo autem erant vigintiquatuor sacerdotes, qui erant principes vigintiquatuor sortium sacerdotum. In tertio ordine erant omnes sacerdotes praeter summū sacerdotē, & vigintiquatuor principes. Pro quo sciendum, quod Dauid ordinauit Deo inspirante officia sacerdotū, & leuitarum aliter, quam Moyſes ea ordinauerat, & ad hoc fecit duos summos sacerdotes de duabus lineis Aarō. scilicet, Sadoc de domo Eleazari, & Abiathar de domo Ithamar, quamquam postea non manserunt, nisi vnus illorum, quia Salomon priuauit Abiathar, & omnes successores suos sacerdotio, praecedenti libro, cap. 2. Diuisit autem Dauid totam multitudinem sacerdotum in vigintiquatuor partes, & cui insubet partis erat vnus princeps, & ille vocabatur de secundo ordine: reliqui autem illius partis vocabantur de tertio ordine. Isti verō ministrabant per vices, scilicet, quod quilibet fors istarum ministraret vna hebdomada, scilicet, a sabbatho in sabbathum, & in die veneris cessabat fors illa ministrare, & veniebat illa fors, quae incipiebat ministrare die sabbathi. De hoc supra 11. & 2. Paralipom. 23. & sic in medio anno fiebant omnes iste vigintiquatuor sortes ministratiōes suas, & redibant ad principium. Et tunc erit sensus, quod Iosias iussit Helciae, & principibus illarum sortium sacerdotum, scilicet, vigintiquatuor sacerdotibus, quod excluderent idola de templo. Tertio modo potest accipi, quod iste vigintiquatuor sortes, vel vices sacerdotum ministrantiū vocarentur vigintiquatuor ordines: & sicut vocat vna prima fors, secunda, tertia, & quarta, & vsq; ad viginti quartam, vt patet 1. Paralipom. 24. vbi ponitur ista diuisio, ita vocabantur vigintiquatuor ordines, & secunda fors vocaretur secundus ordo sacerdotum: Ille autem secundus ordo erat, qui vocabatur Iedei: quia prima fors, vel ordo erat Ioiarib, vt patet eod. cap. & quia forte tempore, quo factum fuit istud scdus ministrabat secunda fors, vel ordo sacerdotalis, dicitur, quod iussit hoc rex Helciae, & sacerdotibus secundi ordinis. Primus tamen modus melior est.

Vasa idolorum quare combusta sunt extra Ierusalem, & puluis positus in Bethel. Quaeſtio XI.

QVAERETVR vterius, quare ista vasa idolorum combusta sunt extra Ierusalem. Respondendum, quod omnia, quae pertinebant ad idola erant immunda, vt patet Deuteronom. 7. & saepe vocantur immundiciae idolorum quaeunque pertinet ad idolatriam, supra 17. & 21. Deus autem iusserat talia omnia cremari: nam iam idola, quam idolatry cremari debebant. De idolis patet Deuteronom. 7. scilicet, sculptilia eorum igne combures, non concupisces argentum, & aurum, de quibus facta sunt: sic enim fecit Dauid, quando pugnavit contra philisthaeos, & cepit Deos eorum in bello: nā fecit illos exuri, 1. Paralipom. 14. De idolatris autem patet Deut. 13. vbi iubetur ciuitates idolatrarum cum ipsis idolatris, & omnibus, quae in eis erant, comburi. Et quia omnia ista erant immundiciae non debebant cremari in loco mundo, quia efficeretur locus immundus pp illa, eo quod relinqueretur ibi aliquid de cinere ipsorum: sic n. erat de vitula rufa, quae erat immunda cum polluerent tam gentes, & cremantes eam: Numeri 19. ideo Deus iubeat, quod non occideret in castris, sed extra occideret, & cremaretur, vt patet ibidem: ita igitur de istis vasis idolatry: quia si cremarentur in Ierusalem efficerent vrbe immundam, ideo debuerunt cremari in loco immundo extra vrbe: & quia forte conualle Cedron erat locus immundus, vt potest ibi effundebantur sterora, & alie res immundae, & cum iam non posset locus ille esse magis immundus per contractum cuiuscunque rei immundae conueniens erat ibi cremari ista idola.

Iosias quare tulit puluerem istorum idolorum in Bethel. Quaeſtio XI I.

QVAERETVR vterius, quare Iosias tulit puluerem istorum idolorum combustorum in Bethel. Dicitur, quod Bethel fuit locus maxime idolatry, ideo voluit Iosias puluere illum. Pro quo sciendum, quod Ieroboam primus rex Israel post diuisionē regni traxit totum populum ad idolatriam, & ad hoc fecit duos vitulos aureos, quorum vnus erat in Bethel, & alius in Dan, praecedenti libro, cap. 12. & ad ista loca veniebat populus Israel, vt coleret vitulos: erat tñ in Bethel templum precipuum. Nam ibi facta est solennitas prima, & magna in dedicatione vitulorum, & tunc rex per se ipsum obrulit sacrificia, & incensum super altare Bethel: praecedenti libro, cap. 12. & 13. & postea tempore omnium regum Israel fuit precipuus locus sanctificationis in Bethel, vt patet Amos 7. cum dixit Amasias sacerdos Bethel ad Amos propheta: qui vides gradere, fuge in terrā Iuda, & comedere tibi panem, & ibi prophetabis, & in Bethel non adicies vitra, vt pphetes, quia sanctificatio regis est, & domus regni est. Et quia Iosias habebat nimis exosam idolatriam voluit vilificare valde locum illum, & contaminare: ideo tulit illuc puluerem istorum idolorum, vt spargeret illum super altaria Bethel, & super sepulchra sacerdotum, & aliorum idolatrarū ad contaminandum ea: sic enim patet in fra: nam gsecutus fuit valde Iosias locum Bethel aperiendo sepulchra mortuorum, & cremando ossa illorum super altare, quod non fecit in aliquo alio loco terrae Iuda, vel Israel, vt colligitur ex litera. De ista autem vrbe Bethel non est dubitandum, quin fuerit illa, in qua fecit Ieroboam altare, & posuit vitulum aureū: praecedenti libro, cap. 12. & tamen dubium est, an esset ista ciuitas Bethel, quae erat in tribu Benjamin Iosue 18. vel esset aliqua alia in sorte Ephraim, vel alterius tribus Israel. Et si dicatur, quod erat Bethel de tribu Benjamin, dicitur, quod non possidebatur a tribu Benjamin, quia tribus Benjamin erat de regno Iuda: & tamen Ieroboam, qui erat rex Israel erat Dominus illius vrbe, cum faceret ibi templum, & altare, & poneret vitulum aureū, & etiam fuit iste locus possessus postea per omnes reges Israel: quia tempore Amos dixit Amasias sacerdos, quod erat sanctificatio regis, & domus regis in Bethel: Amos 7. & etiā videtur possessus iste locus postea a Samaritis: nam sacerdos, qui missus est ad erudicendum Samaritanos in caeremonijs legis habitauit in Bethel, vt patet sup. 17. quid ergo de isto loco verum sit, declaratum est praec. lib. cap. 12.

Quis posuit idola in templo. Quaeſtio XIII.

QVAERETVR vterius, quomodo poterant esse ista idola in templo, vel quis posuerat ea. Aliquis dicit, quod posuit ea Manasses: quia sup 21. dicitur, quod posuit in templo Domini aram Baal, & uniuersa militia caeli, & posuit ibi lucum, & alias immunditias idolorū. Sed obijcietur, quod non erant nunc in templo idola, quae posuerat ibi Manasses, quia Manasses fuit a principio malus, & fecit istas abominatiōes: & tamen postquam conuersus est ad Deum abstulit deos alienos, & simulachra de domo Domini: aras quoque, quas fecerat in more domus Domini, & in Ierusalem, & proiecit omnia extra vrbe, vt patet 2. Paralipom. 33. Responderi potest dupliciter: vno modo, quod quamquam Manasses postquam conuersus est, abstulit idolatriam, quae prius fecerat: tamen non abstulit totam, sed manserunt aliqua partes idolatry, quas non abstulit Manasses. Aliter potest dici, quod quamquam Manasses abstulisset omnia idola, & immunditias eorum, quae fecerat in templo Domini: Amon filius eius posuisset similia idola in templo, & etiam ipse edificasset lucum ibi: patet hoc supra 21. & 2. Paralipom. 33. scilicet, quod

Amon ambulauit in omnibus vijs Manasse patris sui, & coluit, atq; adorauit oia idola, quae ille adorauit. Dicendum tamen, secundum veritatem, quod alia qua idola, vel pertinentia ad idolatriam manserant in templo ex tempore Manasse: alia verō nouiter fecit filius eius Amon. Patet hoc, quia duo altaria erant in atrijs templi Domini, quae fabricauerat Manasses, & abstulit illa nunc Iosias, infra in litera: plurima tñ istorum idolorum, & vasorum suorum, quae in templo nunc erant, posuerat Amon reducendo ad illū statum, quē aliquando habuerant, dum viueret Manasses. Et patet hoc, quia cum Manasses doluerit de peccato, & abstulit idola de templo Domini, & de Ierusalem: credendum est, quod pauca reliquerit, quae modicum pertinerent ad idolatriam, quia alias inutile erat quaedam auferre, & alia non: & sic ferē omnia idola, & apparatus eorum posuit Amon in templo, quae nunc per Iosiam ablata sunt inde. *Et deleuit aruspices.* Vocantur aruspices illi, qui occidunt animalia ad sacrificium idolorum, & deinde inquirunt euentus futurorum per considerationem venarum, & viscerum animalium, de quibus declaratum est supra 21. *Quos posuerant reges Iuda ad sacrificandum in excelsis.* Manasses autē posuerat aruspices multos in terra, supra 21. & tempore Amon filij sui manserunt, quia Amon secutus est viam Manasse, eod. c. Et istos occidit nunc Iosias, quia peccabant in duobus: primo, quia colebant idola, & faciebant eis sacrificia in altarijs diuersis. Secundo, quia erant superstitiosi, scilicet, quia conabantur inquirere occulta in visceribus animalium, & omnes huiusmodi superstitiones a Deo reprobatę erant: Deuteronom. 18. & iubebantur isti occidi: Exod. 3. 2. scilicet: Maleficos non patieris viuere. Et vocant malefici omnes huiusmodi superstitiosi. Isti autē aruspices erant tanquam ppherae idolatrarum, quia ab istis inquirebant idolatry veritates rerum absconditarum, sicut fideles inquirebant a prophetis. *Per circuitum Iuda, & in circuitu Ierusalem.* Ista excelsa erant per circuitum Iuda, id est, per totam terram Iuda in circuitu, tam in vrribus, quā in montibus, & collibus extra vrbes: sic patet sup. 17. & 18. & 2. Paralipom. 28. erant etiam in circuitu Ierusalem, scilicet, per omnes colles, & montes in circuitu eius, & etiam erant in vrbe altaria multa: nam Achaz posuerat altaria in omnibus angulis Ierusalem, 2. Paralipom. 28. *Et eos, qui adolebant incensum Baal.* Id est, etiam istos occidit, scilicet, non solum offerentes sacrificia, sed etiam offerentes incensum occidit, quia in vtroque est idolatry occidendi erant, Deuteronom. 13. & 17. *Et Soli, & Lunae, & duodecim signis.* Istis et offerabatur incensum, & sacrificia: soli autem tantū precipuo inter omnia corpora caelestia, & qui maxime putabatur esse Deus propter magnitudinem, & fulgorem, & effectum, atque vtilitatem maiorem in terra, vnde ipse putabatur tanquam rex caeli, quē Gētilēs coluerunt Phēbum, vel Apollinem, vel Titanem appellantes. Luna autem, secundo loco post Solem colebatur: quia post Solem non est in caelo aliud quod corpus, quod maioris appareat quantitatis. Etiam effectus eius maior est in terra in immutatiōibus singularium rerum, vnde vocabatur regina caeli, quasi Sol esset rex, & ipsa regina: & offerēbāt ei mulieres Hebraeorū libamina: nam quocumque conficiebant panes ex pasta separabant aliquam partem tā ad offerendum reginae caeli, & per hoc putabant, quod eueniebat eis prosperitas omnium rerum, & abundantia, & pax: & quando non offerēbāt libamina putabant se propter hoc affligi, & incidere in calamitates, quae eueniebant eis. Vnde quoniam Ieremias prohibuit eis ex parte Dei istud facere: dixerunt, quod non

Gētilēs Solem Apollinē Phēbum Titanē appellabant.

non cessaret offerre libamina reginae coeli, vt patet. Ierem. 44. Colebant etiam Hebraei duodecim signa coeli, quae sunt in Zodiaco, scilicet, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces. Et ista circundat totum coelum, & vocantur Zodiacus. Colebantur autem ista duodecim signa a Gētilibus propter duo: primò, quia per ista discurrunt septem planetæ, per quorum morum fit omnis generatio, & corruptio in terra, & sicut colebant planetas, ita etiam colebāt signa duodecim, quae sunt domicilia eorum. Secundò quia pulchriores stellæ totius coeli, & cōstellationes maiores sunt in istis signis secundum lōgitudinem, & latitudinem. De istis autem signis perfecta consideratio ad altrologum pertinet. *Et omni militia celi.*

Etiam coluerunt Iudæi omnem aliam militiam celi, id est, reliquas stellas, quia omnes stellæ a Gētilibus vulgaribus, & a poetis dii putabantur: & sic Hebraei, qui sequebantur ritus eorum putauerunt, & offerebant eis sacrificia, & incensum, sicut dijs. *Et efferrit fecit lucum de domo Domini foras Ierusalem.* Manasses plantauerat a principio lucum in templo Domini, vt patet supra 21. & tamen credendum est, quod ipse postea eduxit eum inde, quando cōuersus est ad Dominū; cū dicitur 2. Paralip. 33. quod abstulit de domo Domini deos alienos, & simulacra: ideo quanquam aliquid ibi reliquerit, vt patet infra in litera non videtur concedendum, quod aliud reliquerit, nisi ea, quae exprimitur, scilicet, duo altaria: de reliquis autē pertinentibus ad idolatriam dicendum videtur, quod Amon filius eius ea posuerit ibi, cum secutus fuerit omnes vias priores Manasse, & iste lucus eradicatus fuit: nam erant arbores magnae plantatae in atrijs domus Domini ad exercendum ibi libidinem, vt declaratum est supra 21. *In conualle Cedron, & combussit eum ibi.* scilicet, ductus fuit lucus ad conuallem Cedron, scilicet, omnes arbores cum radicibus suis, ita, vt nihil maneret in templo Domini de illis, & combussit sunt in conualle Cedron, quia ille locus erat immundus, & arbores luci erant immunde, & si in alio loco cremarentur fieret locus immundus: iste autem cum esset immundus non poterat magis pollui, ideo ibi conuenienter cremarentur ista, sicut supradictū est. *Et rediegit in puluerem.* scilicet, crematus est torus iste lucus, ita, vt non maneret de eo, nisi cinis. *Et proiecit super sepulchra vulgi.* Id est, super sepulchra hominum pauperum, & infirmorum dispersus est cinis iste.

Cinis luci cremati quare proiecta fuit super sepulchra vulgi, & an in hoc praedictum est. Quaestio XLIII.

QVAERETVR, quare factum est hoc: nā videbatur fieri quaedā iniuria sepulchris, cū spargeretur super ea cinis iste, qui erat immundus, & poluebat locum, in quo spargeretur, maximè, quia erat cinis de idolatria sumptus. Responderi potest dupliciter, vno modo, vt quidā volunt, quod fecit Iosias hoc in poenam ad vilificandum sepulchra illa, eo quod ista erant sepulchra idolatrarum, & conuenienter spargebatur super ea cinis de idolatria. Sic etiam Iosias fecit quibusdam alijs idolatris, scilicet, quia aperuit sepulchra ipsorum, & combussit ossa sua super altaria idolorum, infra in litera. Aliter potest dici, quod fecit hoc Iosias non in poenam, sed quia nulli praedictum erat: nam verum est, quod locus, in quo spargeretur iste cinis esset immundus propter immunditiam cineris: ideo si spargeretur super aliquem locum mundum esset quoddam praedictum: & tamen sepulchra erant aliquid immundum: quia quicumque tangeret ossa mortuorum, vel sepulchra, erat immundus, & oportebat eum lustrari: Numeri 19. & sic non poterat esse aliquid immundius humano sepulchro: & sic quanquam aliud immundum poneretur in illo non propter hoc fiebat magis immundum. Hoc modo non praedictum erat sepulchris vulgi, quāquam super illa cinis idolatriae spargeretur, & ista videtur melior positio, quā praecedens: nam si dicamus, quod propter idolatriam spargebatur cinis iste super sepulchra, oportebat, quod omnes, qui ibi sepulchra iudicarent idolatras: & tamen istud non erat conueniens, quia licet multi essent idolatras, aliqui essent, qui coluissent Dominū, & potissimè, quia ista sepulchra erant ab antiquo: & tamen ab antiquo multi fuerunt in Ierusalem de populo, qui colebant Deum: immo tempore Ezechiae omnes colebant Dominum, & tēporibus quorundam aliorum regum praecedentium. *Destruxit quoque adiculas effeminatorum, quae erant in domo Domini.* Id est, in atrijs templi erant quaedam paruae domus, in quibus erant viri effeminati: & quia iste vsus erat turpissimus, destruxit adiculas eorum, vt non maneret aliqua memoria turpis facti. *Pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci.* Potest intelligi vno modo, quod Iosias destruxit adiculas effeminatorum, & loco illarum mulieres texebant domunculas, id est, faciebant tentoria de lino texedo, vt in illis exerceretur turpitudine. Sed iste sensus non conuenit: quia tunc diceremus, quod postquam Iosias destruxit istas adiculas, faciebant mulieres aliquid aequiualens texedo: sed istud est falsum: quia Iosias abstulit idolatriam, & turpitudinem plenè de terra, & non pateretur, quod mulieres postea facerent aliquid simile ei, quod ipse destruxerat. Sed dicendum, quod mulieres texebant de lino tentoria similia domunculis pro illis effeminatis, & ponebantur ista tentoria in luco, vt aliquando essent ibi effeminati, & ob hoc vocabantur quasi domunculae luci.

Effeminati qui dicebantur, & de ritu sacerdotum Dea Berecyntia. Quaestio XLV.

QVAERETVR, qui erant isti effeminati. Respondet Nicolaus secundum opinionem quorundam, quod erant isti sacerdotes idolorum, qui vocabantur effeminati, eo quod genitalibus carebant: quia illa sibi abscindebant. Ista positio non est satis conueniens, vt infra declarabitur: & tamen si vellemus tenere eam, deberemus dicere, quod isti erant sacerdotes cuiusdam deae, quae vocabatur Berecyntia, siue Mater deorum, aut Bona dea: & sacerdotes huius castrabantur: nam in die solennitatis eius multi abscindebant sibi genitalia, & incipiebant furere, & percutiebant se gladijs, & lanceolis ad effusionem sanguinis: & vocabantur isti sacerdotes Galli, de quibus ait Augustinus 2. & 6. de Ciuitate Dei. Motiuū autem eorum erat propter sacerdotem quendam nomine Athis, quae valde dilexerat Berecyntia, & iusserat ei, quod nullam aliam femina diligeret: & quia semel cum alia eum reperit, habuit eum exosum, & tunc ipse furere, & tædio stimularus abscidit sibi genitalia, dicens: appareant parres, quae nocere mihi: & ad honorem huius rei, quae valde placuit Berecyntiae sacerdotes eius incidebant se, & incipiebant furere: De his Ouidius 2. lib. Faustorum, & Augustinus 6. de Ciuitate Dei. Abscisis tamen genitalibus vir est vt femina, ideo vocatur effeminatus.

Dicendum tamen, quod non intendit hoc litera, sed effeminati vocantur viri patientes sodomiticè, vt foeminae: quod patet, quia isto modo accipitur praecedenti libro, cap. 14. & in alijs locis, & dictio ista significat libidinem sodomiticam. Confirmatur hoc,

hoc, quia istud vitium nimis fuit inter Hebræos tempore regū: vnde Ista 2. cap. redarguuntur de hoc. Sanguis habuerunt, vt Philathim, & pueris alienis adhererūt. Item patet hoc magis, quia alijs fuit etiam hoc inter Hebræos, scilicet, pauco tempore ante Machabeos tempore Iasonis summi sacerdotis: nam dicitur 2. Mach. 4. quod ausus est Iason sub ipsa arce tēplum gymnasium constituere, & optimos quosque ephēborum in Iupanaribus ponere. Et eadem locus erat nunc: quia ista domunculae erant in domo Domini: ideo accipiuntur effeminati pro sodomiticè patientibus. Itē patet, quia dicitur, quod mulieres texebant pro istis effeminatis quasi domunculas luci: & tū lucus erat ad vacandum ibi libidini: ideo effeminati sodomitae erant. Modus autem erat, quia isti habebant domunculas in atrijs templi Domini, in quibus vacabant libidini turpillinæ. & tamen quodam tempore, scilicet, finitis sacrificijs debebant esse in luco ad eandem libidinem, & quia talia non possent publicè sine inuenta verecundia perpetrari fiebant tentoria in luco, in quibus essent illi effeminati ad eandem libidinem, & pro his mulieres texebant quaedam tentoria de lino, in quibus abscondebantur isti effeminati. *Congregauitque omnes sacerdotes de ciuitatibus Iuda.* Potest intelligi vno modo, quod congregauit illos ad faciendum honorificè istam destructionem idolatriae. Alio modo intelligitur, quod erant multi sacerdotes dispersi per vrbes Iuda, & faciebant sacrificia in diuersis locis, & omnes illos congregauit, vt iam nō facerent sacrificia in vribus illis, sed solum in Ierusalem, vbi erant templum Domini, quia lex iubebat quod solum sacrificaretur in ciuitate, quā Deus elegerat: Deuteronomio 12. & iste sensus magis conuenit literae. Considerandum autem, quod sacerdotes erant dispersi per regnum Iuda in diuersis vribus: nā a principio Deus dederat eis vrbes quadraginta octo, in quibus manerent. & istae erant dispersae per omnes tribus Israel: quia de qualibet tribu suscipiebant aliquas, vt patet Iosue 21. & 1. Paralipom. 6. & sic manserunt dispersi per omnes tribus ab introitu Israelitarum in terram Chanaan vsque ad diuisionem regni tempore Roboam: nam tunc omnes sacerdotes, & leuitae, qui erant per totam terram Israel, dimiserunt omnia loca, in quibus erant, & venerunt in terram Iuda, vt patet 2. Paralip. 11. & sic manebant dispersi per omnes vrbes terrae Iuda, vsque ad diem istū, quo Iosias congregauit eos, vt venirent omnes in Ierusalem. *Et contaminauit excelsa vbi sacrificabant sacerdotes.* Excelsa vocantur altaria, siue sint in montibus, siue in vallibus. Contaminare autem est prohibere sacrificare in illis tanquam in immundis, & sic dicitur Leuit. 13. quod sacerdos mundabit aliquem leprosum, vel contaminabit eum, id est, iudicabit eum mundum, vel iudicabit leprosum. Vel potest dici, quod contaminauit eam, scilicet, realiter pollucendo, vt potest si spargeret ossa mortuorum super illa, sicut cremauit ossa mortuorum super altare Berhel, infra in litera, vel forte sparsit aliquos cineres de idolatria super ista altaria, sicut sparsit cineres super sepulchra vulgi, supra in litera: primus tamen modus melior est, scilicet, quod veruit Iosias ibi sacrificare. *De Gabaa vsque ad Bersabee.* Scilicet, omnia altaria contaminauit, quae erant inter Bersabee, & Gabaa. Sūt autem ista duo loca in extremitate regni Iuda: nam Bersabee erat in extremitate meridiana eius versus Aegyptum: Gabaa autem erat in extremitate aquilonari. Et est Gabaa in extremitate fortis Benjamin, in qua occisa fuit mulier leuitae vexata libidine, Iudi. 19. de ipsa etiam ciuitate fuit Saul primus rex Iudaeorum, vt patet supra 1. lib. cap. 10. & non ponunt nunc Dan, & Bersabee,

qui consueuerunt poni, vt termini terrae istius, vt patet supra 1. lib. cap. 3. & supra 2. lib. cap. 17. & 24. & in multis alijs locis: & hoc quia Bersabee, & Dan sunt termini totius terrae Chanaan, in qua erant duodecim tribus: hic autem solum ponuntur termini regni Iuda, in quo erant duae tribus, scilicet, Iuda, & Benjamin: ideo non sunt idem termini, sed Bersabee est terminus ex parte Iuda & Gabaa est terminus ex latere fortis Benjamin. *Et destruxit aras portarum.* Id est, destruxit altaria, quae erant apud portas: erant enim aliqua altaria apud portas ciuitatis ad partem aquilonarem, & vocabantur altaria portarum. *In introitu ostij Iosias principis ciuitatis.* Id est, ista altaria erant apud introitū domus Iosias, qui erat princeps ciuitatis, scilicet, Ierusalem. Et vocabatur princeps, non quod esset Dominus: quia Iosias rex erat Dominus ciuitatis, sed quia forte habebat officium honorabilissimum in ciuitate, vt si erat praeses, vel exercebat aliquē alium magistratum in vrbe. Sic enim dicitur praecedenti libro, cap. vlt. Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem ciuitatis. Et iste Iosias vocatur Iosue in Hebraeo, & facilis erat corruptio in tali nomine, siue in litera nostra, siue in Hebraea. Erant autem istae aras apud ostium Iosie: quia per diuersas partes ciuitatis erant altaria constructa, sicut erat tempore Achaz, qui fecit sibi altaria in vniuersis angulis Ierusalem, vt patet 2. Paralip. 28. *Quod erat ad sinistram partem ciuitatis.* Scilicet, ostium domus Iosie erat ad sinistram partem ciuitatis, pars anterior ciuitatis vocatur orientalis, & meridiana est dextra, aquilonaris sinistra, & occidentalis posterior: iste est modus accipiendi positiones in locis nostris: & sic erant ista altaria apud quandam portam aquilonarem vrbis. *Veruntamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem.* Tollit dubium, quia dixerat litera, quod congregauit Iosias omnes sacerdotes de vribus Iuda, & contaminauit excelsa, iubendo, ne vltra immolarent in eis: ideo putaretur, quod vltra deberet immolare in templo, & tamen dicitur, quod isti, qui erant sacerdotes excelsorum prius non permittebantur accedere ad altare Domini, vt ministrarent in illo. *Sed tantum comedebant Azyma in medio fratrum suorum.* Id est, solum permittebantur comedere panes Azymos, qui pertinebant ad alios sacerdotes. Et per prohibitionem accessus ad altare intelliguntur omnia officia sacerdotalia prohibita eis, de quibus quae, & quot sunt, declaratum est Numeri 18. circa prin. Et per hoc, quod comedebant azyma intelligitur etiam omnia alia iura sacerdotalia, de quibus dabatur istis pars, & non ministrabant. Quae autem sint iura sacerdotalia, declaratum est Numeri 18. tam in litera, quā in commento. Intelligendum autē est, quod isti sacerdotes excelsorum erant sacerdotes Dei, scilicet, quod offerebant sacrificia Deo verò in excelsis: & sic non peccabant, nisi quia mutabant locum: si autem fuissent sacerdotes daemonum, non solum non permissum fuisset eis accedere ad altare, sed etiam non permissum fuisset viuere: nam Iosias occidit idolatras: quia supra in litera dicitur, quod deleuit aruspices, & eos, qui adolebant incensum Baal, & Soli, & Lunae.

Quare Iosias non occidit sacerdotes omnium excelsorum. Quaestio XLVI.

QVAERETVR, quare Iosias non occidit istos sacerdotes excelsorum: nam dato, quod non sacrificarent idolis merebant mortem: quia faciebant legem sacrificando extra locum illum, quae Deus elegerat, cum in illo solum sacrificandum esset Deo. 12. Aliquis dicet, quod verum est, quod isti agebant contra legem

Iegem, & tñ non ideo sequit̃ eos reos esse mortis in iudicio seculari, quia non pro qualibet transgressio-

Iofias an iustè priuauerit eos sacerdotali administratio-

ne. Quæstio XVII.

VAERETVR, an Iofias iustè puniuit istos, priuado eos omni administratione sacerdotali.

Tria requi- sita, vt pœ- na iustè in- flagetur.

nis: à fortiori ergo haberet iurisdictionē super alios sacerdotes minores. Et sic Iofias habebat iurisdictionem sup quoscunque sacerdotes ad priuandum eos administratione, vel infligendum quascunque alias pœnas, dum tñ haberet causam iustam ad hoc.

An Iofias iustè egerit relinquendo eos comedere de iuribus sacerdotibus, & de differentia punitionis in officio, & beneficio inter sacerdotes veteris testamenti, & noui.

Quæstio XVII.

VAERETVR vterius, an iustè fecit Iofias priuado istos administratione, & dando eis, qđ comederēt de iuribus sacerdotibus.

Primū argumētū.

Secundū argum.

Tertiū argum.

Respondendum, qđ Iofias iustè egerit relinquendo istis iura sacerdotalia, qđ priuaret eos administratione.

Quartū argum.

lere, & ex iure sustentari, sed tota terra hæc data est alijs tribubus: ipsis verò sacerdotibus, & leuitis datę sunt solū ciuitates ad habitādū, nō habentes territorium in quo posset esse cultus terre, sed solū suburbana parua i circuitu ciuitatis ad alēda pecora: Numeri 35. si ergo priuarent istū iuribus sacerdotibus cū nō haberent aliunde, de quo viuerēt, nec ēt licebat eis emere possessiones, cū in terra Israel nō transferetur possessio de vna tribu in aliam: Num. vlt. non haberent alium modū viuēdi, nisi per mēdicationē, qđ esset in magnā ignominiam status sacerdotalis: ideo concessit eis iura, qđ nō ministrarent. Secunda causa fuit: quia Iofias reperit simile in lege: nam Leuit. 21. dicit, qđ quicumq; esset aliquis de semine Aaron, qui haberet aliqđ maculā, vt si esset claudus, vel cęcus, vel paruo, aut grandi, & toro naso, & fracto pede, vel manu, gibus, vel lipis, & sic de cęteris, non accederet ad altare, nec ad alias ministraciones sacerdotales: & tñ vesceretur panibus, qui offerbant in domo Dñi. Ita ergo isti poterant prohiberi administrare, & concederēt eis participare iuribus sacerdotibus. Et quasi erat causa similis: nam illi verabant ministrare pp aliquam maculam, qđ habebant, nec sic ministrantes redderent ministeriū Dñi contemptibile: & tamen ita erat de istis sacerdotibus, qui sacrificauerant in excelsis: quia per hoc aliquo modo vilificati fuerant offerentes extra locum debitum contra prohibitionem legis, & si ministrarent, viderēt ministeriū eorū pollui pp peccatum istud: ideo nō permittebantur ministrare. Et est simile ad quasdā irregularitates quas incurrunt sacerdotes nostri: nā si aliquis semel efficiat infamis ex aliquo delicto, dato, qđ postea pfectè peniteat, & sit melioris vitę, quā prius non permitteret ascendere ad aliquas dignitates ecclesiasticas, nec pmoueri ad ordines, quos non habet: ita in istis: nam iam abolitum erat peccatum eorum, & tamen in opinione populi erant lesi: quia se infamatos reddiderant, & contemptibiles sacrificādū extra locū debitū: ideo non debebat eis permitti ministratio: & tamen permittēbantur iura fructuū.

Ad primā obiectionem. Aliqs pōt priuari officio, & hñ benefic. o.

Ad primam rationem in cōrariarum dicendum, qđ quanquam def beneficium pp officium, tamē aliquis de iure interdum priuatur officio, qui non priuatur beneficio. Pro quo sciēdum, qđ finis beneficij est officium: & ideo si antequam conferatur beneficium, & officium appareat de aliquo, qđ est inhabilis ad officium: vt si habet aliquod impedimentum, pp quod ad nullū ordinem ecclesiasticum minorē, aut maiorem promoueri potest, non conferetur ei aliquod beneficium: & tunc est verū generaliter, qđ vbi cunq; non potest esse officium, non poterit esse beneficium: & tamen si semel aliquis susceperit beneficium, & officium potest priuari officio, ita qđ non priuet beneficium, & conuerso. Patet hoc, si quis sacerdos mutiletur, vel leprosus efficiatur, aut incurrat alia, per quā non potest ministrare, vel non sine scandalo: nā nunc non permittit ei officium, & tamē habet beneficium: ita quodammodo erat hic: quia in istis erat qdam irregularitas, quam incurrerant ministrando extra tēplū, & iam non poterant sine scandalo ministrare in tēplo Domini: ideo non pmittēbantur ministrare: & tamen concedebatur eis percipere fructus. Sed obijciatur, qđ nō ster: ga aliquis priuatur officio, & non beneficio qñ euenit aliquis casus, in quō non potest ministrare, vel saltē non sine scandalo, & casus ille, vel impotentia non est delictum, nec prouenit ex delicto, sicut in sacerdote ex cęcato, vel leproso facto, & sic de cęteris: & tñ hic proueniebat impotentia administrationis ex delicto. s. ga isti sacerdotes ministrauerant extra tēplū: ideo si-

Alph. Toft. super iiij. Reg.

cut in ecclesia homicidę, & periuri, & similes nō possunt ministrare, & ēt beneficio priuantur: ita isti debuerunt priuari simul officio, & beneficio. Respondendū, qđ nō debuerunt priuari officio, & beneficio, sed solum officio. Et hoc pp duo: primō, ga licet isti peccauerint offerendo extra tēplum: tamen peccatū suum fuit aliquo modo excusabile, vt sup. declaratum est in quadam quęstione: ideo potuerunt eis permitti iura: & sic fortē magis priuabant nunc administratione propter scandalum, quā propter delictum, quanquam vtrunq; fuit causa. Secundo patet: quia non erat penitus similis modus in veteri testamento priuandi aliquos administratione, & iuribus, vel concedendi eis ista, & in ecclesia nostra. Nam in ecclesia non permittetur aliquis ordinari si cęcus est, nec dabitur ei aliquod beneficium: quia ministrare non poterit: & sic generaliter in omnibus, quibus aduenit impotentia, vel ineptitudo ad ministrandum antequam conferat beneficium: & tñ in veteri testamento, dato, qđ aliquis de semine Aaron nasceretur claudus, vel cęcus, aut habēs alia impedimenta, percipiebat iura sacerdotalia, & non poterat ministrare: Leuit. 21. nec fiebat hoc solū, pp pietatē. s. quia isti propter impedimenta ista non poterant aliter victū querere. Nā habentes tortum nasum, vel grandē, vel paruū, aut impetiginem i facie, nō impediuntur querere victum: & tñ isti non poterant ministrare, & dabant eis iura sacerdotalia. Leuit. 21. Ad secundā dicendum, qđ qđ viderēt aliquo modo grauari, & grauarent: tñ non erat verū grauumen: ga sicut nemini facit iniuriā, qđ iure suo vitur: ita nō grauatur aliquis, cum imponitur ei id, quod de lege debet tolerare: & tñ secundum legē poterant multi percipere iura sacerdotalia non ministrando, & alij ministrabant: ideo non grauabantur isti: quia suscipiebāt iura, & ministrabāt, vt patet in casu Leuit. 21. & tñ casus de istis sacerdotibus, qđ ministrauerant extra tēplū, erat similis, vt sup. declaratum est: iō ēt nō grauabant alij, qđ isti perciperēt fructus, & nō ministrarēt. Ad tertiū dicendū, qđ nō erat melior cōditio peccatiū, qđ non peccatiū: nā qđ isti perciperēt iura, & nō ministrarēt, nō erāt melioris cōditionis, qđ illi, qui percipiebāt iura, & ministrabāt: nā si concederēt hoc eis in priuilegiū essent melioris conditionis: & tñ dabat sibi in pœnā. s. ga cęsebant idigni ministracione: ideo peioris cōditionis erant. Ad quartā dicendū, qđ infligebat istis aliqua pœna. Et qđ dicit, qđ cōsequerant vtilitatē, & excusabant ab onere: dicendū, qđ si isti excusarent in priuilegiū, vt dictum est, esset eis reuelatio, & nō pœna: & tñ priuabant administratione, & nō excusabant, vel releuabant, & ista erat eis magna pœna. Nā cū essent inter cęteros sacerdotes, & liceret alijs accedere ad altare: ipsi verò tanqđ indigni nō pmitterent accedere, aut magnus rubor, & pœna. Secundo patet, ga nō solū auferebat istis onus, sed ēt emolumētū, intelligēdo nosē emolumētū honorē, & pñētus. Nā i administratione sacerdotali erat honor magnus, ga nimis reputabant Deo familiares, qui accedebāt ad altare: qđ ergo priuaret aliquis ista administratione erat priuare eū honorē, & erat magna pœna. Sic patet si aliquis habeat administrationē alicuius dignitatis, i qua administratione vtatur aliquibus insignijs, & honorē accipiat: si interdicit sibi administratio, quanquam concedantur omnia, quę alijs obuētura erant propter istam administrationē, pœna quędā est: sic. n. patet in epīs, qui qñ delinquit, nisi sint crimina grauissima, dato, qđ sint cōtumaces, primō interdicit eis ingressus ecclesię, & postea interdicit sacerdotalē ministeriū, & deinde ab officio suspenduntur, & deinde grauatur cęsura: &

Gg tamen

tamen in illis omnibus non priuantur aliquo beneficio, vel vitare, sed solum administratione, vel officio: & tamen ista est pena grauis in eis, vt patet de his de offi. dele. c. quia pontificali lib. 6. ita ergo erat in his sacerdotibus. *Com. vniunt quoque Thopheth, quod est in oratione p. y. nom.* Ista contaminatio fuit p. prohibitionem s. vetando cōsecrari filios, vel filias Iudeorum per ignem. Considerandum autē, q. Thopheth erat quidam locus apud Ierusalem in quadam valle, & dicebatur esse filij Ennom: quia forte possessio illa pertinebat ad aliquem filium Ennom. Erat autē iste Ennom vir famosus ideo ponit. nomen patris: & non filij quiaquam possessio esset filij, & non patris, & in ista valle erat factum aliquod templum, & altaria posita pro idolo Mo'och, & consecrabantur ibi filij Iudeorum, vel filie ipsi Moloch per ignem. Et potest hoc fieri duobus modis: vno modo, q. fieret ignis, & transiret aliquis per medium ignis in reuerentiam illius idoli: & tunc diceretur Iustrari per ignem. Alius modus erat, q. cremaretur paruuli Iudeorum ad honorem illius idoli. Et modus erat: q. Moloch erat idolum cupreum, & inane, & succendebat à parte interiori donec inflam mare, & tunc ponebatur paruulus in manibus eius, & cremabatur: & vt non audirentur voces puerorum morientiu à parentibus, sacerdotēs pulsabant tympana, & alia vasa musica, & hoc cōsonat nomini: q. Thopheth interpretatur in Hebræo tympanum: & sic sacerdotēs dicebant pueros illos translatos ad felicitatē deorum, & p. rentes decipiebantur: putantes, q. filij eorum nō cremabantur, sed transferebantur ad deos. Et hoc vult Ra. Sa. & alij Iudæi, & Nicolaus, & multi de nostris, & satis est rationabilis positio. Tamen Iosephus dicit 9. Antiq. q. isti immolabantur in holocaustum idolis, & sic magis videtur, q. iugulabantur, & cremabantur: & sic quocunq. stet, dicendum est, q. isti occidebant, & non transibant solū per ignē. Hoc ē. im patet Leui. 18. & 20. f. non dabis de femine tuo idolo Moloch. i. non dabis ei de filijs tuis, & tamen istud idolum, cui offerebant paruuli in Thopheth, erat Moloch: ideo dabantur ei filij Iudeorum: & tamen si solum transiret per ignem, & non occideretur nec ledere, non darentur p. hoc idolo Moloch: quia quod donatur alicui manet apud donatarium, & transit in potestātē eius: ergo isti paruuli dabantur idolo Moloch. f. offerebantur ei in sacrificium, & hoc acceperat Hebræi à gentilibus: nā multi gentiliū filios suos dijs offerebant cremantes in igne propter illos: sic patet in 17. f. hi, qui erāt de Sepharnaim comburebant filios suos igni. Adramelech, & Anamelech dijs Sepharnaim. *Vt nemo consecraret filium suum, aut filiam per ignem Moloch. f. interdixit consecrationem istam: nam multi decepti à sacerdotibus Moloch. f. q. haberent magnam felicitatem in oibus rebus suis, si aliquē de filijs suis immolarent Moloch tradebant illos, vt immolarentur, & ista erat consecratio per ignem: quia res aliqua consecratur quando efficitur pertinens ad Deum cum prius esset prophana: & ita erat de istis paruulis, qui tradebantur idolo, vt immolarentur propter honorem suum: & dicebatur consecrari per ignem: quia cremabantur, vt dictum est. Erat autem iste Moloch Deus filiorum Amon, vt patet præced. lib. ca. 11. & inf. in litera. fecerat autem Salomon vnum templū isti Moloch propter honore vnius de vxoribus suis, quæ erat de terra Amon: præced. lib. c. 11. *Abstulit quoque equos, quos dederant reges Iudæ. f. i. abstulit equos istos de loco suo: reges n. Iuda, qui fuerant idolatræ. f. Manasses, & Amon dederat equos soli, & isti erāt duplicē ad honorem solis, & illos abstulit Iosias. In**

F introitu templi Domini. i. isti equi erāt iuxta introitum templi. f. quia pendebant ibi, vt videretur ab oibus. *Iuxta exedram Nathannelech eunuchi, quæ erat in Pharurim.* Exedra est camera vel domus. & istud nomen est vsitatum 1. Paralip. 9. & 28. & in alijs locis, & maxime in Ezechiele iuxta finem: vnde leuitā dicebantur esse in exedris ad custodiendum thesauros domus Domini: erat autem ista exedra Nathannelech apud templum, & iuxta illā erant equi: vocat autē iste Nathannelech eunuchus: quia forte erat factus eunuchus à rege, vel ab aliquo principe ad custodiam foeminarū. *Circa autem solis combussit igni.* Erant n. lignei, & combussit eos. Dicebatur autem iste Nathannelech esse in Pharurim: quia erat quidam locus terre Iuda, in quo forte ipse habebat domicilium.

G Equi solis qui erant, & quare gentiles dederunt soli quadrigam, & Luna bigam. *Questio XXI.*

QVAERETVR de istis equis solis, quid erāt? & respondet Ra. Sa. q. erant animalia verā, & erat currus quidam, cui iungebantur, erant q. ad honorem solis: vnde dicit, q. quolibet mane oriente sole equitabat aliquis super currum illum & equos & curtebat versus orientem quasi iter ad obuiam dum soli in reuerentiam eius. Sed istud nō videtur verū simile: quia omnes ceremonie idolatrie, quæ fuerūt apud Iudæos deriuatæ sunt à gentilibus: & tamen nō reperitur in historijs gentium, vel apud poetas talis ceremoniā, quā quā reperiantur alię ceremonie idolatrie, quās faciebant Iudæi: potissimē q. Ra. Sa. & alij Iudæi sunt valdē impetiti circa historiā Gentium, & ritus, cum nihil de libris poeticis aut historijs gentium alibi legant, & sic neciunt assignare modum istarū ceremoniarum gentiliū. Nicolaus autē in expositores nostros & Histo. schol. dicit istos equos fuisse pictos, & attribuēbant soli ad honore eius. Simile et patet in Historia quatuor coronatorum, qui pp hoc cogniti sunt christiani esse & occisi sunt: q. noluerūt fabricare currus, & equos solis de marmore. Dicēdū tñ, q. modus est, q. gentiles dabant soli vnū currū & quatuor equos, & istos suspendebāt eorū co, vel ponebāt ipse sup currū, q. trahebāt à quatuor equis: & ita reges Iuda in honore solis dederūt ei quatuor equos & currū. & posuerunt eos in atrio repli apud portā repli: nā ibi colebat Sol, & Luna, & duodecim signa celi, vt patet in Isa. iō in loco, vbi colere sol, essent insignia eius. f. currus suus, & equi. Rō autē quare attributi sunt quatuor equi soli, venit à Philosophis, & fuit pp duo. Primō pp quatuor pres diei: iō additiones illarū quatuor p. iō ipso fuerūt noīa equis solis: nā vocant istī equi Eous, Aethous, Pyrous, Phyloges, Eous interpretat rubeus, & p. tinet ad primā pte diei: q. in ortu solis plerūq. apparet sol rubeus Aethous interpretat palēs: q. in scdā pte diei incipit pallere, vel albere: nā in principio diei pp vapores multos grossos, & siccos, q. sunt circa superficiē terrę apparet sol rubeus pp variā reflexionē radiorū in vaporibus illis. Cū autē eleuatus fuerit aliquātulum à terra: q. nō obstat vapores, est lux solis cādidā, vel pallidā. In tertia autē pte diei vocat sol Pyrog. i. ardēs sicut est in meridie, vel paulo ante, & post. In quarta pte diei vocat sol Phyloges, i. amator terre: q. iā declinat ad illā descēdēs ad horizontē. Ista quatuor noīa equorū solis ponit poetæ, & alij scriptores ex hac causa. Scdā rō est quatuor equorū solis pp quatuor ptes anni: nā sol motu suo facit quatuor pres anni, q. sunt quatuor tēpora distincta in cōplexionibus. Sic et lunę dat currus, & duo eq. iō cursus solis vocat quadriga pp quatuor equos, & currus Lunę vocat biga pp duos equos, & attri-

Quare solli attributi sunt quatuor equi.

attribuunt sibi duo eq. pp duas qualitates lunę quas habet canfare in istis rebus naturalibus. f. humiditate, & frigiditate. Oēs ergo gentes, q. coluerunt solē, istū ritū ei seruauerūt: & sic fecerūt Iudæi imitantes ritus Gentium. Et patet, q. sic se haberent isti equi: quia dñ in litera, q. reges Iuda dederant istos equos soli in introitu templi: quia ibi omnia polluerent: sed erant equi lignei, vel lapidei, aut metallini de aliqua materia preciosa: & hoc patet, q. dicitur, q. reges Iuda illos dederant soli: ad reges autē p. tinet dare magna munera, & erāt isti equi pēdentes apud portā repli, vel positi in aliquo loco venerabili ad hoc, q. populus intueret eos & coleret, sicut colebat solē.

Sol quare dicebatur esse apud exedram Nathannelech eunuchi. Questio XX.

QVAERETVR vterius, quomodo dicebatur isti equi esse apud exedram, Nathannelech eunuchi. Respondit Historia schol. q. hoc dicitur, q. sol erat, sicut eunuchus: eunuchi enim si ex tenera etate castrati sint nō pilescunt in barba, & ideo sunt semper tanquam pueri: ita enim sol pingebat tanquam puer sine barbis, & verum est, q. sic pingebat apud gentiles, & sic etiam describunt eum poetæ. Ratio huius est: quia sol quotidie oritur, & occidit, & sic semper est puer: & sic volebat Histo. schol. q. ista exedra, apud quam erāt equi esset solis propter causam supra assignatam eunuchi nominari. Dicendū tamen, q. non accipitur eunuchus pro sole, sed pro quodam viro, qui vocabatur Nathannelech, & apud domum suam erant isti equi, cum esset exedra sua apud portam templi: & vocatur ille eunuchus: quia fortē castratus fuerat, vt dictum fuit sup. & dictum est, q. combussit Iosias currus solis igni, & de equis nihil dicitur: quia fortē equi erant metallini, & non poterant comburi: quia liqueferet in igne sicut aurum, & argentum, sed alio modo destruxit illos: ipsos autem currus, quia erant lignei cremauit. *Altaria quoque, quæ erant super tectā cenaculi Achaz, quæ fecerant reges Iuda. f. destruxit altaria, q. erāt in cenaculo Achaz. Erant autem ista altaria extra templum in domo regis Achaz: & non dicitur, q. fecerat ea Achaz, sed q. fecerūt ea reges Iuda: isti fuerūt Manasses, & Amon, qui super oēs alios reges fuerunt idolatræ, & posuerunt ista altaria in cenaculo Achaz. i. in quadam domo sua: nam cenaculum nomen generale est ad quicunque domum, & potissimē ad domos amplas, & liberas, in quibus possunt poni mensæ ad cibos sumendos: & non est dicendum, q. ista altaria facta fuerint per alios reges, quā per Manassē, & Amon: quia tūc oporteret, q. fuissent ante Ezechiam, cum Ezechias fuerit pater Manassē, & tunc diceremus, q. Ezechias non abstulit illa altaria, quamquam essent fabricata tempore suo: & tamen supra 18. dicitur, quod ipse abstulit omnia excelsa, & purgavit idolatriam de terra, ideo dicendum est, quod Manassēs, vel Amon ista fecerint post mortem Ezechia, & posuerint ea, vel construxerint in quodam cenaculo, quod dicebatur cenaculum Achaz: quia ipse illud fecerat, vel propter aliam causam. *Et altaria, quæ fecerat Manasses in duobus atrijs templi Domini, destruxit rex. Scilicet, destruxit Iosias aliqua altaria, quæ fecerat Manasses in duobus atrijs repli: de istis altaribus patet sup. 21. & ibi habetur in quibus atrijs, de quatuor atrijs templi facta sunt. Et cucurrit inde, & dispersit cinerem eorum in torrentem Cedron. Scilicet, puluerem istorū altarium dispersit in torrente Cedron, & cremauit currus solis, & cinerē eorū dispersit in eodē torrente: & dñ: cucurrit inde. i. exiit de tēplo ducens oīa ista extra ciuitatē ad proijciendū ea in torrentē Cedron.**

Alph. Tost. super iiij. Regum.

Manasses an dimiserit aliqua altaria in domo Domini per ipsum fabricata. Questio XXI.

QVAERETVR, quomodo Manasses dimisit aliqua altaria in templo Domini de illis, quæ ipse fabricauerat: & videtur, quod non dimiserit aliqua: quia 2. Paralip. 33. dicitur, quod abstulit deos alienos, & simulachra de domo Domini postquam egit poenitentiam, & proiecit omnia extra vrbe: ergo non manserunt ibi aliqua altaria de illis, quæ ipse fecerat. Secundō patet, quia Manasses conuersus est ad Dominum, & acceptauit Deus poenitentiam eius, & vixit postea laudabiliter, quæ omnia apparēt 2. Paralip. 33. si tamen ipse dimitteret aliqua idolatriam, potissimē in templo Domini nō posset placere Deo: ergo nihil dimisit. Respondendum, quod Manasses repleuerat templum Domini idolis, & altaribus, & alijs immundicijs: postquam verō poenituit, abstulit idola, sed non altaria: quod satis colligitur 2. Paralip. 33. cum dicitur, quod abstulit deos alienos, & simulachra de domo Dñi, & aras, quas fecerat in monte domus Domini: & tamen non dicitur, quod abstulit altaria, quæ fecerat in templo. Vel potest dici aliter, quod abstulit Manasses altaria illa sed non penitus: nā manserunt aliqua vestigia eius, & illa abstulit Iosias. Sic enim dicitur de serpente aneo, quem destruxit Ezechias: nam dicitur, quod manserant quædā frustra illius serpentis, & illa conruiuit Iosias: & ideo dicitur in prologo Sophoniae p. phetæ, q. Iosias destruxit serpentem aneo, quem fecit Moyses: sic enim ait: Histo. schol. & sic non putaret Manasses peccare relinquendo aliquas partes illorum altarum in templo, cum iam non proficerent ad vsum idolatriæ, vel dato, quod mansissent altaria in tēplo: tamen quia non sacrificabatur in eis, putabat Manasses, quod nō offēdebat Dominum in hoc, & ideo non curaret auferre illa. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod 2. Paralip. 33. dicitur, quod Manasses abstulit simulachra de templo Domini: & tamen non dicitur, quod abstulit inde altaria, & sic manserunt ibi, & abstulit illa Iosias. Secundō potest responderi, quod Manasses destruxit altaria, quæ fecerat in templo Domini tamen reliquit ibi aliqua vestigia eorū, quæ non curauit auferre: quia illa iam non erant altaria, sed partes altarum, & tamen Iosias, quia fuit nimis zelator circa cultum Dei, & diligens in extirpando idolatriam abstulit etiam illas reliquias, vt nihil pertinēs ad idolum maneret in domo Domini. Tertiō potest dici, quod Manasses destruxit altaria, quæ fecerat, & illa postea restaurauit Amon filius eius in eodem loco, vbi prius fuerant: & ideo quæquam ista altaria, quæ nunc destruxit Manasses essent verē facta ab Amon: tamen dicuntur facta à Manasse, eo quod Manasses prius illa fecerat, & super reliquias eius edificauit Amon: & istud etiam est satis verisimile: quia Amon restituit omnia idola in templo, quæ fecerat pater suus, & postea destruxerat, vt patet supra vigesimo primo, iuncto. Paralip. 33. Nam ambulauit Amon in omnibus vijs Manasse patris sui, & coluit omnia idola, quæ ille coluit: & tamen Manasses destruxit idola, quæ fecerat, & eduxit ea de templo Domini secundo Paralip. 33. nunc autē Iosias inuenit templum Domini impletū idolis similibus illis, quæ fecerat Manasses, vt patet comparando ea, quæ habentur hic ad ea, q. habentur supra 21. ergo Amon fecit oīa ista idola, q. nūc erāt in tēplo, & sic ipse fecit currus, & equos solis, quos nunc cremauit Iosias, & dicit Histo. schol.

Gg 2 quod

1. Ratio.

2. Ratio.

Ad primam rationem in principio.

quod facti sunt isti currus ad repræsentationem ablationis Eliæ ab hominibus: nam currus igneus, & equi, & ei accepterunt ipsum, & raptus est ab Eliæo, supra secundo, & ideo ad significandum, quod sol, qui Deus erat secundum eos abutitissimè Eliam ab hominibus, fecerunt ei currum, & equos. Ad secundam rationem dicendum, quod Deus acceptavit poenitentiam Manassè, & ipse in toto corde suo rediit ad Dominum, & tamen non abstulit omnia altaria, quæ fecerat, sed nec propter hoc impediri, quin haberet rectam intentionem Manassès: quod patet ex dictis, scilicet, quia Manassès abstulit omnia idola, quæ posuerat in templo: altaria autem non abstulit: quia non putabat se offendere Deum, quod maneret ibi altaria: dum tamen nullus in eis immolaret, & ipse prohiberet immolationem. Sic enim fuit de duabus tribubus, & dimidia, quæ fabricauerunt altare magnum apud Iordanem, & novem tribus, & dimidia volebant pugnare contra eas putantes, quod vellet illud altare ad immolandum: & quia dixerunt, quod non volebant ad immolandum, sed esset ibi in signum, permiserunt illud manere, & non pugnaverunt: ut patet Iosue 22. & tamen si illicitum esset manere altare, non permisissent illud manere. Ita autem fuit de Manassè: nam postquam ipse rediit ad Dominum, nunquam immolavit in illo altari: sed dicitur 2. Paralipom. 33. quod iustauravit altare Domini, & immolavit super illud victimas, & pacifica, & laudem: & etiam prohibuit immolari in altaribus illis: nam dicitur ibidem: præcepit inde, ut seruirent Domino Deo Israel: & sic non putabat se peccare quæquam non destrueret altaria.

Aliter potest dici, quod destruxit altaria illa, ita ut non manerent, nisi aliqua parva reliqua: & tamen postea Amon restauravit altaria illa, & sic non peccabat Manassès: quia non relinquebat altaria in templo.

Aliter potest dici, quod quantum reliquisset in templo Domini altaria Manassès, vel etiam aliquid quod pertineret ad idolatriam, dum iam non exercebat idolatriam ibi, non putaret se peccare, nec etiam peccare: sic enim fuit de Ezechia, qui valde bonus erat, & tamen reliquit templum idolorum, quæ fabricauerat Salomon: nam non destruxit ipse illa, sed Iosias, ut patet in litera: & tamen destruxit Ezechias reliqua idolatriam, & etiam abstulit excelsa sup. 18. sed non peccavit, non destruendo templum illa idolorum, ut ibi declaratum est: a fortiori ergo non peccaret Manassè dimittendo ista altaria in templo Domini, cum iam non exercebatur in eis idolatriam. Aliter potest dici, quod Manassès forte reliquit ista altaria in templo, & sacrificabant aliqui Deo in illis, & non putabat Manassès hoc esse peccatum: nam sic permittit, quod immolaretur Domino in excelsis 2. Paralipom. 33. Modum tamen supra assignati meliores sunt.

Excelsa quoque quæ erant in Ierusalè. Hic ponitur qualiter destruxit Iosias templum illa, quæ fecerat Salomon pro dijs vxorum suarum: & vocantur excelsa: quia omnia altaria, vel templum præter templum Domini, vocantur excelsa. Et dicitur, quod erant in Ierusalè non quidem intra urbem: quia in monte Oliueti erant, ut patet in litera, & præced. li. c. 13. & mons Oliueti distat à Ierusalè per mediâ leucâ, sive per mille passus, qui sunt iter sabbathi ut patet Act. 1. sed dicunt esse in Ierusalè: quia erant circa urbem, & nomine vrbis aliqui comprehenditur territorium: aliqui autem sola contentia murorum. Ad dextram partem montis offensionis. i. erant ista excelsa, vel templum ad dextram partem montis Oliueti: nam sic colligitur præced. lib. ca. 11. f. quod edificavit Salomon templum vxoribus suis in monte, qui est Ierusalè, & ille est mons Oliueti:

& erant ista templum in illo monte ad dextram partem eius: vocatur autem mons offensionis, ut vult Nicolaus: quia Salomon offendit Dominum, quoniam fecit templum in illo monte. Dicendum tamen magis est, quod vocabatur mons offensionis. i. scandali: quia scandalizabantur nimis Iudæi videntes ista templum, quæ fecerant ibi Salomon, & multi eorum inclinabantur ad colendum idola. Quæ edificauerat Salomon ex Israel. Aedificavit illa, ut placeret vxoribus. Habebat enim vxores alienigenas, & ille volebat colere deos terrarum suarum, dum essent in terra Israel, & ad hoc instabant apud Salomonem, quod faceret eis templum pro dijs suis, & fecit illa in monte Oliueti, de quo præced. cap. 11. vocatur Salomon rex Israel, & non vocatur de Iuda sicut omnes, qui nunc erant: quia quando Salomon regnavit erat regnum indiuisum, & dominabatur omnibus tribubus Israel: postea autem diuisum fuit tempore filij eius Roboam. *Astaroth idolo Sydoniorum.* Astaroth, vel melius Astarthè erat dea Sydoniorum, & erat Iuno maxima deorum. s. foror & vxor Iouis, & colebatur à Sidonijs, de quo declaratum est præced. lib. cap. 11. *Et Chamos offensionis Moab.* Chamos erat idolum Moab: unde Moabitæ vocabantur populus Chamos. i. illius Dei, quid dicitur Chamos. Nume. 21. Et vocatur Chamos offensionis Moab. i. Chamos erat idolum, per quod Moabitæ offendebant Deum: nam colendo illum offendebant Deum verum. Vel intelligitur aliter. f. quod Chamos erat Moab. i. Deus terre Moab. & erat offensionis. i. erat, per quem Israelitæ offenderant Dominum. f. quia aliqui Israelitarum offenderant Dominum colendo illum, vel Salomon offenderat Dominum fabricando ei templum, & faciendo ei sacrificia: vel erat offensionis. i. scandali Israelitarum: quia Israelitæ scandalizabantur tempore Salomonis videntes templum illius, vel videntes eum coli, sed prima expositio est melior. *Et Melchom abominationis filiorum Amon.* Iste Melchom erat Deus Ammonitarum, & vocatur aliquando Moloch, ut patet præced. lib. ca. 11. & sup. in litera, & aliqui vocatur Melchom sicut hic. & 1. Paralip. 20. & iste erat, cui Israelitæ offerebant filios suos per ignem. Et dicitur Melchom abominationis filiorum Ammon. i. quod Melchom erat idolum, propter quod Ammonitæ erant abominabiles Deo. f. colendo illum. vel propter quod faciebant abominabilia. f. sacrificia, & alios ritus, quos Deus odit. Vel potest intelligi, quod Melchom erat filiorum Ammon. i. Deorum, & erat abominationis. i. propter quem Israelitæ erant abominabiles Deo: quia isti idolo offerebant filios suos per ignem sup. in litera, & ista erat magna abominatio, & ponit inter abominationes Dei, quas fecerunt Chananæi: Leuitici 18. *Poluunt rex.* s. v. tuit in loco illo immolari tanquam in polluto. Vel polluit spargendo ossa mortuorum super loca ista, ut patet in litera. *Et contriuit statuas.* s. statuas omnium istorum idolorum, quæ vsque tunc manebant in templis illis. Contriuit autem eas, & cremavit: quia sic Deus iubebat: Deuter. 7. *Et succidit lucos.* apud ista templum erant luci plantati iuxta consuetudinem idolatrarum: quia in illis lucis vacabatur libidini finitis sacrificijs idolorum, & aliquando celebrabantur ibi ceremonie idolorum. De his autem magis declaratum est præcedenti libro cap. 15. *Repleuit loca eorum ossibus mortuorum.* Exhumavit enim Iosias aliquos de idolatris, & sparsit ossa eorum in locis, ubi fuerant ista templum, & luci: Hoc autem erat, quia volebat Iosias locum illum polluere, ita quod nullus Israelita accederet ad eum. Hoc autem esset, quia ossa mortuorum erant immunda, & ubicunque essent polluerent locum, & tangentes: sic patet Nu. 19. & ista

ista contaminatio proficiebat ad duo. Primò ad vilificationem loci illi, in quo fuerat idolatria: nam non poterat esse vilior, quod repleretur ossibus mortuorum. Secundò propter Israelitas, ut non rediret ad eum ad faciendum aliquas ceremonias idolatriæ: quia polluerentur tangentes ossa mortuorum, vel locum, in quo erant.

Quare Iosias sparsit puluerem altarium idolarum in torrente Cedron, & an voluit per hoc polluere aquas. 2. XXII.

QVAERETVR, quare Iosias sparsit puluerem altarium idolatriæ in torrente Cedron, ut patet in litera. Dicendum secundum quosdam, quod hoc fecit: quia ipse torrentis Cedron erat immundus, sicut supra diximus de conualle Cedron, in qua fuit cinis multus idolatriæ sparsus, ut patet sup. in litera. Sed hoc non stat: quia tunc diceremus, quod non liceret Israelitis accipere aquam de torrente illo ad aliquem usum: quia accipiendo eam polluerentur, cum esset immunda: & tamen istud est irrationabile: quia illa aqua poterat proficere vbi ad multas necessitates, cum laboretur apud menia vrbis: potissimè, quia terra illa est nimis egens aquis, & ob hoc tenetur aqua in cisternis ad necessitates humanas, ut declaratum est sup. 19. Aliquis autem dicit aliter. f. quod pulvis iste fuit sparsus in torrente Cedron ad polluendum illum, sicut ossa mortuorum sparsa fuerunt super loca templorum idolorum, & lucorum suorum, ut essent immunda, ut patet in litera, & etiam super altare Bethel combusta fuerunt ossa mortuorum ex eadem causa, in fine litera. Sed dicendum, quod non stat: primò, quia ista positio est irrationabilior, quæ præcedens. i. quod Iosias vellet aquas torrentis Cedron, quæ aliàs erant munda facere immundas: & tamen ille erat nimis necessarius vrbis propter causam dictam: ideo non intenderet polluere illas, sed potius si ille pollueret esset procuraret, ut essent munda. Secundò non stat: quia aquæ non poterant esse immundæ: nam Leuit. 11. dicitur de morticinis, & alijs rebus immundis, quod si caderent super quantumque rem faceret eam immundam, & tamen si caderent super fontes, vel cister nas aut quascunque, aquarum congregationes non polluerentur, ideo etiam si nunc istæ immunditiæ idolorum spargerentur in torrente Cedron non essent immundæ. Dicendum ergo, quod Iosias sparsit istas immunditias in torrente Cedron, i. apud torrentem, s. non super aquam, sed in aliquo loco iuxta aquas, & ille locus esset immundus, & istud concordat literæ præcedenti. Nam supra dicitur, quod combussit Iosias vasa Baal, & Solis, & Lunæ in conualle Cedron, i. in quadam valle, per quam labitur torrentis Cedron, & in illo loco nunc sparsi fuerunt isti pulueres, & dicitur, quod sparsi fuerunt in torrente Cedron, i. in conualle torrentis Cedron. Aliter potest dici, quod sparsit istos pulueres Iosias in torrente Cedron: quia in quocunque loco spargerentur, facerent illum immundum, cum ipsi essent immundi: aqua autem non potest pollui quantum fundantur super eam quæcunque immunda secudum legem, ut patet Leu. 11. ut ergo nullus locus pollueretur per istorum puluerum aspersione effusi sunt in torrentem Cedron, qui non polluebatur per aspersione, sed præcedens modus verior est. Aliquis tamè dicit adhuc aliter, quod Iosias fecit hoc ad hoc, quod imitaretur Moysen. Nam Moyses destruxit vitulum, quem fabricauerat Israelitæ, & sparsit pulueres eius in aquam: Exod. 32. & Deut. 9. Sed dicendum, quod non stat: quia Moyses habuit istam causam faciendi hoc: quam non habuit Iosias: quia ipse voluit scire, qui erant illi, qui peccauerant in vituli fabricatione, & ad hoc combussit illum, & redigès Alph. Toit. super iiij. Regum.

in puluerem sparsit in aquam, & coegit Israelitas inde bibere: Exo. 32. & hoc fuit, ut cum biberent, apparet aliquod signum in quolibet peccante, ut patet, quod aqua illa infaret vterem eius, vel faceret aliud signum apparens, & sic ipse posset occidere peccatores: nunc tamen nihil tale erat: ideo non spargeret Iosias illas immunditias idolorum in aquam ad hoc, quod imitaretur Moysen. Porissimè quia si hoc voluisset, omnes illas immunditias sparsisset in torrente Cedron: & tamen puluerem primum idolatriæ tulit in Bethel, & deinde puluerem alterius partis idolatriæ posuit in conualle Cedron, & patet vtrunque in litera: ideo non est dicendum, quod aspersit in aquam ex hac causa, sed potius, quod nihil de hac immundicia fudit in aquam Cedron, sed in conualle Cedron apud aquam.

An Iosias peccauerit destruendo illa templum, quæ fecerat Salomon. Questio XXXIII.

QVAERETVR, vterius, an peccavit Iosias destruendo templum, quæ fecerat Salomon, vel si peccasset, si non destruxisset illa. Aliquis dicit, quod peccavit, quia Ezechias fuit rex nimis dilectus Deo, & destruxit idolatriam, & tamen non destruxit ista templum, ergo peccavit Iosias destruendo illa. Dicendum, quod non peccavit Iosias faciendum hoc, sed potius meruit: quod patet: primò quia Iosias laudatur hic plusquam omnes reges præcedentes, cum dicatur, quod non fuit aliquis de regibus Iuda similis ei, qui sic coleret Deum in toto corde suo iuxta legem Moysi. Secundò patet: quia Eccle. 49. dicitur, quod propter David Ezechiam, & Iosiam omnes reges Iuda peccatum commiserunt, ergo non peccavit Iosias. Tertio patet, quia Iosias fecit aliquid, quod lex iubebat, s. destruxit idolatriam, ut patet Deu. 7. ideo potius esset Deo gratus, quam peccaret. Quarto patet, quia Ezechias non destruxit illa templum, & oportuit ipsum excusari ad hoc, quod offenderetur, quod non peccauerat, ut declaratum est sup. 18. ergo Iosias destruendo illa faciebat actum laudabilem. Ad rationem in contrarium dicendum, quod Ezechias non peccavit, & non destruxit illa: tamen non sequitur, quod peccavit Iosias destruendo illa, sed sequitur aliter. f. Ezechias non peccavit, & non destruxit: ergo Iosias non tenebatur destruxere illa: & tamen multa sunt, ad quæ non tenemur, quæ tamen si fecerimus, perfectio magna est. Aliter potest dici, quod Ezechias non peccavit in hoc: quia excusatur, ut declaratum est sup. 18. id tamen, quod excusatione indiget, malum est: quia bonum à se ipso placet sine aliqua excusatione, sed potius ipsum nos ad se ipsum attrahit: Iosias autem fecit id, quod non indigebat excusatione: ideo melius fecit, quam Ezechias. Ad secundum dubium dicendum, quod dato, quod Iosias non destruxisset templum illa Salomonis, posset excusari sicut excusatus fuit Ezechias sup. 18. forte tamen non habebat tam sufficientem excusationem Iosias, sicut Ezechias: quia ante Ezechiam nullus rex abstulerat omnia excelsa, & idolatriam, & cum ipse fuerit primus forte populus non consentiret ei, quod omnia destrueret: quia nimis rigor à principio videretur scandalosus: Iosias tamen habuerat ante se alios, qui destruxerant idolatriam, & excelsa: nam Ezechias omnia ista destruxerat: Manassès autem quantum non destruxit excelsa, abstulit tamen idolatriam 2. Paralipom. 33. Etiam populus non repugnaret aliquo modo nunc Iosias: quia fecerat fœdus de seruando legem Dei: & tamen lex iubet idola destrui Deuteronom. 7. Ideo populus faueret ei, & sic non videretur satis excusabilis Iosias, si non auferret omnem idolatriam, & destrueret templum, quæ fecerat Salomon.

Iosias non peccasset si non destruxisset templum idolorum.

mon. Vnde videtur peccare si non desereret, quanquam non peccauisset Ezechias non destruendo illa.
Insuper & altare, quod erat in Bethel. Hic ponitur destructio idolatrie in regno Israel: nam omnia, quae supra ponuntur, pertinent ad idolatriam destructam in regno Iuda. Et dicitur primo de altari Bethel destructo: istud enim erat altare, quod fabricauerat Ieroboam quando posuit vitulum aureum in Bethel & ipse ascendit super altare ad offerendum incensum, & diuisum est altare in duas partes, & effusus est cinis, & manus Ieroboam exaruit, vt patet p̄ce. li. c. 13. *Et excelsus, quod fuerat Ieroboam filius Nabath.* Pōt accipi excelsum p̄ tēplo, i quo erat istud altare, & Ieroboam fecit vt rēplū, s. tēplū, & altare, & est sensus, q̄ rā tēplū, q̄ altare destruxit Iosias. Vel potest accipi excelsum pro ipso altari, & tunc erit repetitio sententiā, & vocatur excelsum: quia illud erat magnum. Iste Ieroboam fuit primus rex Israel post diuisionem regni, & vocabatur filius Nabath ad differentiam alterius Ieroboam regis Israel, qui fuit filius Ioas, & regnauit tempore Ozię regis Iuda, vt patet, supra 14. *Qui peccare fecit Israel.* s. fecit vitulos aureos, & coegit populum, vt coleret illos, & vt non iret ad colendū Dominū in tempore Salomonis p̄ced. lib. c. 12. de isto dicitur specialiter, q̄ peccare fecit Israel, q̄ non fuit alius rex ante istum, qui cogere populum ad colendū idola. Etiam quia idolatria ab eo introducta semper mansit, vnde imputatur totum malum, quod fecerunt Israelitae ipsi Ieroboam, su. 17. *Et altare illud excelsum destruxit, atque combussit, & comminuit in puluerem.* Vocatur istud altare excelsum p̄ excellentiam: quia erat maius omnibus alijs altaribus terrae Israel, & fuit istud primum altare, super quod primum sanctificatum est sacrificium vitulo aureo in die, quae fecit Ieroboam solennitatem ei, & ascendit ipse in altare ad offerendum thymiam p̄ced. lib. cap. 13. Et ista magnitudo erat: quia vnus vitulus aureus erat in Bethel, propter quem debebat esse altare excellentius, & omnia alia pertinentia ad ritū sacrificiorum. Istud altare destruxit Iosias, & combussit: quia forte erat lapideū, & cremavit lapides eius, vt solueretur in calcem, & ideo dicitur, q̄ comminuit illud in puluerem. s. per combustionem. *Succiditque lucum.* Ille lucus erat factus apud altare illud: quia consuetudo gentiliū erat plantare lucos apud altaria, & Hebraei sequebantur ritum gentium: ideo vbicunq̄ erant aliqua altaria solennia idolorum erant luci apud illa altaria: & sic erat in Bethel. *Et cōuersus Iosias vidit ibi sepulchra.* 1. cum conuerteret se Iosias ad respiciendū per diuersa loca, vidit sepulchra non longe ab illo altari: & forte quando ipse cōuertebat se, inquirebat, an videret aliqua sepulchra, quorum ossa cremaret super istud altare. *Quae erant in monte.* Mons erat iuxta altare illud in Bethel, & in monte illo erant sepulchra sacerdotum, & prophetarum: ideo de ossibus istorum combussit Iosias multa super altare: Quod patet, quia Iosias accepit de ossibus istorum sepulchrorum ad cremandum super illud altare: & tamen ibi cremanda erant ossa sacerdotum, & prophetarum idolorum: p̄cedenti libro capit. 13. *Misitq; & tulit ossa de sepulchris, & combussit ea super altare.* Voluit enim Iosias polluere altare illud Bethel, & ad hoc voluit super illud ossa mortuorum cremare: quia nihil immundius est, quā ossa mortuorum, vel sepulchrum, & similia pertinentia ad mortuos: & quia vidit sepulchra illa propinqua esse, iussit ossa exhumari de illis, & cremari super altare. Sciendum etiam, q̄ Iosias cremavit super altare illud aliquos sacerdotes viuentes, & in super ossa mortuorum, quanquam hic solum fiat mentio de ossibus

mortuorum, & patet hoc: quia sic p̄nunciatum fuerat die prima, quae factum est sacrificium super illud altare, p̄ce. li. c. 13. s. hęc dicit Dominus: altare altare, filius nāscetur domui Dauid Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in thura succendant, & ossa hominum incendet super te. Item patet hoc, quia in infra in litera dicitur, q̄ occidit vniuersos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, & combussit ossa humana super ea. *Et polluit illud.* Potest intelligi, q̄ polluit. i. posuit interdictum, ne quis in eo sacrificium faceret sicut impolluto. Vel magis debet intelligi, q̄ polluit. i. realiter. s. cremando ossa mortuorum super illud, & occidendo sacerdotes ibi, & istud uerius est: nam istud altare destructum est, & in puluerem redactū: ideo non poterat aliquis in eo postea immolare. Et sic non oportebat, q̄ poneretur p̄ceptum de nō immolando, cum istud esset impossibile: vnde nec dicitur pollutum p̄ p̄ceptum, sed per realē cremationem ossium super illud. *Iuxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei.* i. fecit Iosias iuxta prophetiā, q̄ dixerat vir Dei, qui venit de Iuda ad Ieroboam die prima, quae sacrificatum est vitulo aureo in Bethel, & ille p̄nunciavit, q̄ occidendi erant sacerdotes excelsorum super istud altare, & cremanda erant ibi ossa humana p̄cedenti lib. cap. 13. & iste propheta a leone occisus est eod. ca. *Qui praedixerat verba haec.* i. p̄nunciavit ille omnia ista, quae nūc faciebat Iosias super altare Bethel, & alia altaria idolorum. *Et ait: quis est titulus iste, quem videtis?* Titulus est aliquod signum positum super sepulchrum. s. aliquis lapis eleuatus, per quem cognosceretur cuius erat sepulchrum illud, & sic consueuerunt vocari signa sepulchrorum. Sic enim dicitur Gene. 35. c. erexit Iacob titulum super sepulchrum eius: hic est titulus monumenti Rachel vsque in praesentem diem. *Responditque eis ciues illius urbis.* Era enim nunc in Bethel, & querebat ab habitatoribus loci illius cuius esset sepulchrum istud. *Sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Iuda.* Istud sepulchrum erat duorum. s. illius prophetae, qui venerat de regno Iuda, & alterius prophetae mali, qui deceperat eum, vt manducaret in Bethel: nam propheta malus fecerat istud sepulchrum pro se, & sepeliuit in eo prophetam, qui venerat de Iuda occisum a leone, & iussit filiis suis, q̄ sepeliret eum in eodem sepulchro cū viro Dei: p̄ced. lib. c. 13. & sic factum est: nunc autem manserunt ossa sua intacta propter ossa viri Dei, & viri Bethel, nō dixerunt, q̄ esset istud sepulchrum illius prophetae mali, qui deceperat alium, sed nominauerunt illud a digniori. s. q̄ esset sepulchrum viri Dei, qui venerat de Iuda. *Et praedixit verba haec, quae fecisti super altare Bethel.* i. ipse p̄nunciavit omnia, quae tu nūc egisti. s. q̄ combusturus esses ossa super altare, & occisurus sacerdotem. *Et ait: dimittite eum, nemo commoueat ossa eius.* s. multi erant tunc p̄cepto Iosias exhumantes ossa humana de sepulchris ad cremandum ea super altare, & cum perueniret ad illud sepulchrum, iussit q̄ nemo rangeret ossa illius. Hunc enim honorem detulit ei propter duo: primo, quia vir bonus fuerat, & ipse solum persequebatur idolatriam, & idolatras. Secundo, quia ille praedixerat omnia, quae nūc agebat Iosias: ideo vt daret auctoritatem facto suo non debuit ossa eius exhumare. Et intacta manserunt ossa illius eū ossibus prophetae, qui venerat de Samaria: duo prophetae erant in eodem sepulchro: malus enim propheta erat ille, qui habitabat in Bethel, & venerat de Samaria. i. de vrbe Samariae, & alius propheta bonus, qui venit de Iuda ad p̄nunciandum ea, q̄ fecit nūc Iosias in Bethel, & ille propheta manus fecit

Titulus qd sit.

fecit sepeliri virum Dei in sepulchro suo, vt ppter illum non commouerentur ossa eius: quia ipse p̄ cognouit omnia ista mala, quae futura erant, & praedixit illa filiis suis p̄ced. li. ca. 13. & dicit, q̄ venit de Samaria iste propheta, non quidē de illa Samaria, quae fuit metropolis regni Israel: quae illa cōdidit Amri p̄ Achab rex Israel in morte Samariae: p̄ced. lib. c. 16. sed alia fuit Samaria prior, de qua erat iste p̄pheta. Sic declaratum est eod. lib. cap. 13. & 16. *Insuper & omnia phana excelsorum.* Phana vocantur templa: excelsa vocantur altaria, & Iosias destruxit oīa templa, in quibus erant altaria idolorum. *Quae erant in ciuitatibus Samariae.* Samaria accipitur pro illa ciuitate, q̄ erat metropolis in regno Israel, & oēs ciuitates decem tribuū vocabantur ciuitates Samariae, & in illis erant multa templa, & altaria, quae omnia destruxit Iosias. *Quae fecerunt reges Israel.* Omnes reges Israel fuerunt idolatras, & non fuit in eis sicut in regibus Iuda: nam in regibus Iuda erant aliqui boni, & alij mali: & tamen in regibus Israel nullus fuit, de quo non dicitur, q̄ fecit malum coram Domino: ideo quilibet multiplicabat idolatriam super praecedentes, & potissime ipse Achab, qui fuit totaliter deditus idolatrie infigāte vxore sua Iezabel, vt patet p̄ced. lib. c. 16. & 21. *Ad irritandum Dominum.* Non faciebant reges Israel altaria, vt Dominum irritarent: quia nullus homo intendit per se, & directē Deum irritare, sed facit aliqua, per quae Deus irritatur, & sic, ad, non significat hic finem, sed consecutionem. *Abstulit Iosias.* i. destruxit tam phana, quā excelsa. i. altaria, & templa. *Et fecit sicut secundum omnia opera, quae fecerat in Bethel.* s. cremavit ossa mortuorum super oīa illa altaria, & occidit sacerdotes super ea, & postea cremavit ipsa vsquequo reduceret in cinerem: quia sic fecerat in Bethel, vt patet supra. *Et occidit vniuersos sacerdotes excelsorum.* Manebant enim vsq; ad diem illum aliqui sacerdotes idolorum in diuersis altaribus, & templis terrae Samariae, & quoscunq; illorū inuenit nunc Iosias occidit: quia erant idolatras, & istud erat peccatum grauissimum, & in super erant nimis scandalosi, quia propter ipsos populus inducebatur ad colendum idola. *Qui erant ibi super altaria.* Potest intelligi dupliciter. Vno modo, q̄ occidit vniuersos sacerdotes super altaria, quae erant ibi. i. quae fuit Iosias oēs sacerdotes, quos potuit inuenire in templis, & vrbibus, & occidit illos super altaria. Aliter potest intelligi, q̄ occidit omnes sacerdotes, qui erant ibi super altaria. i. cremavit ossa humana super altaria, & destruxit illa, & occidit omnes sacerdotes, qui erant ibi super altaria. i. qui erant principes, & cultodes altariū. Vterq; sensus satis conuenit, sed primus magis: quia praedixerat vir Dei, q̄ Iosias occisurus erat sacerdotes excelsorum super altaria, & etiam, q̄ cremaret ibi ossa humana: p̄ced. lib. c. 13. & tamen dicitur hic, q̄ fecit in omnibus vrbibus Samariae sicut fecerat in Bethel ergo etiam occidit ibi sacerdotes super altaria. *Et combussit ossa humana super ea.* s. sup oīa altaria Samariae cōburebat ossa humana ad vilificandum ipsam idolatriam, quae ibi exercita fuerat, & ad cōraminādū loca, vt deinceps nullus ad talia loca accederet.

An Iosias peccauit cremando ossa humana. Quastio XXIIII.

QVAERETVR, an peccabat Iosias cremando ossa humana. Aliquis dicit, q̄ sic: quia agere cōtra pietatem naturalem peccatum est: & tamen cremare ossa humana est contra pietatem naturalem, ergo peccaret Iosias cremando illa. Idem a simili patet, quia ex pietate quadam naturali corpora humana sepeliri debent. *Alph. Toft. super iiij. Reg.*

na sepelimus, & non sepelimus corpora bestiarum, etiam non permittimus lacerari illa a canibus: si q̄ autem reliqueret corpora insepulta, vel traderet illa canibus, non est dubium, quin peccaret: ita ergo exhumando cadauera, & cremando illa peccatum erit: item patet hoc, quia quicunq; contemnit carnem suam, peccat: quia Iia. 58. dicitur: cum videris nudum, operi eum. & carnem tuam ne despexeris, cadauer tamen est, vel fuit caro nostra, & realiter est figiem humanam tenet: ideo si quis cōtemnat illud cremando, vel exhumando, vel lacerando, aut bestijs tradendo peccabit: & quia Iosias cremavit cadauera, peccaret. Respondendum, q̄ Iosias nō peccauit: quia scriptura laudat eum de his omnibus, quae egit dicens, q̄ non fuit aliquis rex similis ei: & tamē si peccasset in hoc, vituperasset eum. Ad sciendum tamen quomodo Iosias nō peccauit considerandum est, q̄ Iosias fecit hic duo. s. exhumavit ossa mortuorum, & cremavit ea super altare. Quantum ad cremationem dicendum, q̄ Iosias poterat excusari multipliciter. Primo, quia cremare ossa mortuorum absolute non est malum, immo iste erat honor, q̄ impendebatur funeri apud antiquos. s. q̄ cremaretur cadauera, & cineres referuarentur in sepulchris, aut in quibusdam vrbis: & sic vsq; hodie manent cineres Iulij Cæsaris Romae in quadam vrna magna super lapidem altissimum, qui vocatur Acus sancti Petri. Et sic non esset malum cremare ossa istorum mortuorum, sed etiam honor. Secundo posset excusari: quia in quibusdam terris, in quibus consuetudo est sepelire cadauera, interdum cremantur ossa mortuorum ad effugandum aerem pestiferum, & animalia venenosa: Sic. n. dicit Ioannes Beleth in suo rationali paruo dans causam, quare in vigilia sancti Ioānis per noctem cōsueuerunt fieri magni ignes per oīa loca, & responder, quod hoc fit ad imitationem antiquae consuetudinis: nā consueuerant antiquitus p̄ tps illud cremari ossa mortuorum ad effugandum aerem pestiferū, & animalia nociua, & loco illorū fiunt nunc ignes de alijs rebus. Dicendum tamen, q̄ licet iste duae excusationes aliquo modo videantur valere, tamen non valent. Primo, quia q̄ cremaretur cadauera, est honor in terra illa, in qua consuetudo est ea cremari, & non sepeliri, & tamen in terra, in qua consuetudo est illa sepeliri, magnum dedecus esset illa cremari. Sic autem erat in terra Israel: quia consuetum erat sepeliri cadauera, & non cremari: ideo malum videbatur. Secundo patet: quia si ista cadauera non essent sepulta, & cremarentur ad fugandum consuetudinem quarundam terrarū poterat aliquo modo excusari: & tamen, q̄ postquam sepulta erant exhumarentur, dedecus erat: & sic fecit nunc Iosias. Tertio patet: q̄ dato q̄ aliquis actus confringi, exhumari, & cremari, ergo malum erat. Quarto patet: quia quādo venit Iosias ad sepulchrum viri Dei iussit, vt nullus moueret ossa eius, si tamen cremare illa esset aliqd bonum, potius cremasset illa, quā ossa aliorum: & tamen iussit abstineri ab illis: ergo p̄nale erat cremare illa. Quinto patet: quia quando Ieroboam offerebat incensum super altare Bethel, misit Deus prophetam, qui p̄nunciauerat, quod super illud altare occidendi essent sacerdotes, & cremanda ossa humana: p̄ced. lib. capit. 13. si tamen istud non censeretur poena non p̄nunciasset illud Deus contra peccantes, ergo cēsebat poena magna. Sexto patet: quia p̄pheta malus iussit

Secundo.

Mos antiquorū in cremado defunctos.

Hęc Pyramis nunc in platea S. Petri, Si xti V. P. M. iussu trāslata, loco cineris, s̄a & Crucis vexillum sustinet.

Iofias no peccauit cremando ossa humana.

filij suis, qd sepelirent eum cum viro Dei, vt ossa sua detenderetur a combustione propter ossa viri Dei, vt colligitur preced. lib. c. 13. ergo ille arbitrabatur dedecus esse cremari ossa mortuorum. Aliter ergo dicitur, qd Iofias non peccauit quaquam cremare ossa mortuorum esset penale: quia ipse fecit hoc in penam idolatrarum ex iusta causa. Et pater primo de exhumatione: nam ecclesia ponit istam penam, qd si ossa excommunicatorum cognoscantur, exhumanda sunt: isti tamen erant peiores excommunicatis: quia erant idolatrarum, & idolatria est maximum peccatum, ideo adhuc iustius poterant isti exhumari, quam heretici, vel excommunicari. Secundo patet, quia Deus pronunciauerat, qd Iofias ossa mortuorum cremaret super altaria Bethel: & tamen non poterant cremari, nisi exhumarentur: ideo licebat ei exhumare illa. Tertio patet hoc quantum ad cremationem ossium mortuorum: quia Deus fecit Iosiam executorum in hoc, cum pronunciauerat, qd Iofias cremaret ossa mortuorum super altaria Bethel: preced. lib. cap. 13. & tamen faciendo id, cuius Deus fecerat cum ministrum, non peccabat, sed potius merebatur: ideo non peccabat cremando illa. Quarto patet: quia Iosias licebat hoc ex officio suo: nam ipse erat rex, ad quem pertinebat punire omnia delicta, & licet regulariter delictum extinguatur in morte: tamen quaedam delicta sunt, quae cum morte non extinguantur: sed post mortem proceditur ad punitionem eorum quantum modo humano puniri possunt. Sic enim est, si quis post mortem detegatur fuisse haereticus, vel haereticos instituerit haeredes: nam de crimine illius ageretur post mortem, & extimulabitur: & tamen idolatria maius peccatum erat, quam haereticus: ergo post mortem poterat agi ad vindictam de illo: & illud esset, qd exhumarentur idolatrarum, & confringerentur ossa eorum, vel cremarentur, aut dispergerentur. Ad primam rationem in contrarium dicendum, qd verum est: qd in terra illa, in qua consuetum erat cadavera sepeliri contra naturalem humanitatem erat exhumari illa, & cremari, & sic erat in terra Iudaeorum: & tamen illa, quae sunt de naturali pietate, polluit alicui denegari propter delictum: nam nihil est magis contra naturalem pietatem, quam hominem occidi: & tamen propter delicta homo occiditur: ergo a fortiori alia penalia, quae minus sunt contra pietatem naturalem infliguntur propter delicta: & sic fuit in istis idolatris, quarum ossa exhumata sunt. Ad secundum dicendum, qd cotemneret carnem nostram peccatum est: & ista est causa, quare sepelire mortuum est vnum de operibus pietatis: & tamen sicut viuenti potest propter delictum poena infligi, ira moriens potest priuari sepultura, vel si sepultus fuerit poterit exhumari: & tunc non dicimur contemneret carnem nostram: quia illud non fit in contemptum, sed in penam peccati.

Ad primam rationem.

Ad secundam.

Iofias an peccabat faciendo exhumare corpora mortuorum, quia sic polluebantur. Quaesitio XXV.

QVAERETVR vltterius, quomodo Iofias iubeat aliquibus exhumare corpora mortuorum: quia per hoc polluebantur: nam quicumque tetigisset mortuum, vel ossa iam arida, aut saltem sepulchrum, erat immundus: Numeri 19. & tamen non debebat ipse iubere immundiciam. Item viderur, qd peccabat: quia lex verabat immunditiam: & ipse iubeat illam sustinere. Respondendum, qd illi, qui exhumabant ossa mortuorum, & cremabant ea super altaria, immundi erant, & non poterant accedere ad sanctuarium nisi aspergerent aqua lustrationis, Nu-

meri 19. & tamen Iofias non peccabat iubendo illis, qd extumulerent ossa, nec ipsi peccabant extumulando. Pro quo considerandum, qd immunditiae illae, quae erant secundum legem Moyli, erant irregularitates quaedam corporales, secundum quas polluebantur aliqui accedere ad sanctuarium, & ad quas res sacras: & tamen non erant peccata moralia, nec venialia, immo in quibusdam eorum erat meritum, vt patet in sepeliendo mortuos. Quicunq; enim sepeliebat mortuum polluebat. Numc. 19. & in meritum erat sepelire mortuos: vnde Tobias de hoc maxime laudat: vt patet To. 1. immo interdum erat de necessitate, qd aliqui polluerent: & si non polluerent, peccaret grauius. Sic patet de filiis respektu parentum: quia tenent sepelire eos, & impendere quocunq; alium honorem, & in sepeliendo eos polluebantur: si tamen pollutio ista peccatum esset, nunquam lex, aut ratio naturalis obligaret aliquem pollui: quia nec pro patre, nec pro quouis peccare nobis licitum est. Dicendum igit, qd in casu isto est sicut interdum est in excommunicatione: nam cogitur quis interdum esse excommunicatus: & si non vult sustinere excommunicationem, peccat mortaliter: vt pote si quis sciat inter se, & vxorem suam esse gradum, conlanguinatis impediens matrimonium: & nolit reddere debitum, & ad petitionem vxoris excommunicetur, nisi reddat debitum, Ecclesia iubet, qd sustineat sententiam excommunicationis, & non reddat debitum: vt patet extra de retri spo. c. literas. & de sen. ex com. c. inter alia: si autem iste noler sustinere sententiam excommunicationis, redderet debitum: & tunc peccaret mortaliter: quia contra conscientiam agebat. Item nuc si quis patrem suum sepeliret, pollueretur: si autem noler pollui, non sepeliret eum, & tunc peccaret mortaliter: ideo obligatio erat interdum ad hoc, qd quis pollueret: & sic dicendum, qd ista pollutio causata in sepeliendo mortuos non erat peccatum, sed potius erat meritoria. Istud autem verum est, nisi in illis, qui prohibiti erant a lege. Pro quo sciendum, qd quaquam lex declararet istas esse pollutiones: tunc nulla earum verabat absolute, sed solum verabat pollutos introire in templum, vel aliquid ad res sacras accedere: quia alioquin morerentur. Leui. 15. ideo qd polluerent: dum tamen non accederent ad res sacras, non peccabant. Istud autem verum est in omnibus popularibus, & leuitis: scilicet aut in sacerdotibus: nam sacerdoti magno erat veritum pollui in aliquo mortuo, etiam si esset pater, vel mater: ideo si velle pollui non solum incurreret pollutionem, sed et peccabat agens prohibitionem legis, Leui. 21. sacerdotibus aut minoribus veritum erat pollui in aliquo nisi in patre, & matre, & in filio, & filia, & in fratre, & sorore. quae non tradita fuit viro, Leui 21. in his ergo sex polluebatur si sepeliret illas: & tamen non peccabat: quia verbatur concessione legis: in ceteris vero polluebatur, & peccabat: quia agebat contra legem prohibentem. Ad rationem primam in contrarium dicendum, qd quicumq; tetigisset ossa mortuorum, vel sepulchra polluebat, & Iofias iubeat ministris suis, qd effoderent sepulchra, & ragerent ossa, & in hoc polluebant: tamen non peccabant: quia pollutio illa non semper inducit peccatum, sed interdum est meritoria: & sic erat hic: nam Iofias zelo Dei agebat istud cremando ossa idolatrarum super altaria idolatrarum, & ad hoc cooperabantur ei ministri sui: ideo non peccabant, sed merebantur: & patet hoc magis: quia isti non solum erant ministri Iosie, sed potius ministri Dei: quia Deus dixit per prophetam, qd super istud altare Bethel cremarent ossa idolatrarum, & occiderent sacerdotes: preced. lib. c. 13. & isti ministrabant ad illud effodiendo sepulchra, & exhumando

Cogit qd interdum sustineret excommunicationem aliter mortaliter peccaret.

Ad primam rationem in contrarium.

do ossa, & illa super altaria cremando, ideo merebantur. Ad confirmationem cum dicitur, qd lex verabat istas pollutiones, & Iofias illas precipiebat. Dicendum, qd lex non verabat, sed solum ostendebat, qd erant pollutiones, & verabat pollutos introire in sanctuarium, & non verabat aliquibus absolute pollui, nisi sacerdotibus: & tamen nullus istorum effodiendi sepulchra erat sacerdos, cum multos populares haberet Iofias ministrantes sibi in hoc: ideo non faciebat contra prohibitionem legis, nec peccabat ipse, aut extumulantes ossa. Sciendum vltterius, qd isti, qui extumulabant mortuos mandato Iosiae non peccabant: & tamen polluebatur: Iofias autem nec peccabat, nec polluebatur: quia ipse non tangebatur ossa mortuorum, nec sepulchra: pollutio tamen solum causabatur per contactum. Si autem fuisset peccatum pollui non solum, qui faciebant, peccaret & polluerentur, sed etiam qui iubebat alij pollui pollueretur: & tamen non erat peccatum, sed quaedam irregularitas contracta per contactum sine peccato: ideo qui realiter non tangeret non pollueretur. Simile est de irregularitatibus Ecclesiae: quia quaedam contrahuntur sine peccato, & consules, vel iubens in illis non contrahit irregularitatem, sed solus faciens, sicut est bigamia, quae sine peccato contrahitur: ideo si quis consulat alteri, vel iubeat incurrere bigamiam, non erit ipse bigamus, sed ille solum, qui de facto diuidit carnem suam in plures matrimonialiter. Alia sunt irregularitates, quas interdum incurrimus cum peccato, sicut homicida est irregularis, & etiam qui iubet homicidium fieri incurrit irregularitatem.

Iofias quomodo potuit cremare ossa mortuorum in Bethel, & Samaria, cum istae vrbes non tenebantur ab Israelitis. Quaesitio XXXVI.

QVAERETVR vltterius, quomodo potuit Iofias exhumare mortuos in Bethel, & cremare ossa super altare, & occidere ibi sacerdotes, & in omnibus vrribus Samariae: & viderur, qd non poterat, quia istae vrbes iam non tenebantur ab Israelitis, cum omnes decem tribus tentarent ad regnum Israel translatae fuissent per Salmanaasar, & Theglathphalasar in Assyrios, vt patet, sup. 15. & 17. & 18. & nunc gentes alienigenae, quae venerant de quinque prouincijs habitabant in terra illa. sup. 17. Aliquis dicit verum esse, qd omnes decem tribus translatae fuerant in Assyrios, & non manserant aliqua de illis tribus in terra illa, sed omnes erant de alienigenis, quos transtulerat Salmanaasar, & tamen Iofias subiecerat sibi terram istam: & ideo potuit in terra istorum Samaritarum destruere omnia altaria, & occidere sacerdotes, & exhumare ossa mortuorum. Sed dicendum, qd hoc non stat: primo, quia praesupponitur, qd viri de omnibus decem tribus translati fuerant in Assyrios: & fallum est: quia aliqui manserunt in terra ista: sic patet 2. Paralipo 35. cum dicitur, qd fecerunt filij Israel, qui reperti fuerant Phase cum Iosia: ergo supererant aliqui de illis tribus. Item patet, 2. Paralipo 34. cum dicitur: abstulit Iofias cunctas abominaciones de vniuersis regionibus filiorum Israel, & fecit omnes qui residui erant in Israel seruire Domino: ergo aliqui residui erant in Israel. Item patet hoc clarius eo: cum dicitur, qd leuitae, & ianitores congregauerunt pecuniam in domum Domini de Manasse, & Ephraim, & vniuersis reliquijs Israel: & ab omni Iuda, & beniamin: ideo reliquijs aliorum erant istis tribus. Secundo patet, quia quod Iofias vidit sepulchrum viri Dei in Bethel quae sita est ad ciuibus loci illius: quod est sepulchrum, quod

video: & illi dixerunt: sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Iuda, & praedixit omnia, quae fecisti, ut patet in litera. Si tamen omnes Israelitae ducti fuissent in Assyrios, & mansissent soli alienigenae in vrribus Samariae non possent illi scire quorum erant sepulchra illa, quia ipsi paucos tempore ante hoc translati fuerant in terram illam. sup. 17. & non haberunt aliquos, qui enarraret eis statum regionis illius: ideo nescient ipsi quorum erant sepulchra, nec Iofias hoc quaereret ab eis, sciens, qd ipsi non poterant hoc scire, & tamen Iofias quaesitit, & illi responderunt: ergo non erant de Samaritis, sed de Israelitis, qui manserant in terra illa. Tertio patet, quia Iofias exequabatur nunc ea, quae Deus praedixerat de crematione ossium, & occisione sacerdotum super altaria, & tamen istud praenunciatum fuerat in poena contra Israelitas, qui colebant vitulos: ergo tempore eorum debebat impleri: nam nulla poena erat si impleretur hoc tempore aliarum gentium, quae non pertinerent ad Israelitas. Quarto patet, quia quod dicitur, non est verisimile, scilicet, quia Iofias subiecerit sibi populos Samaritarum, & in vrribus eorum fecerit haec: nam non legitur de Iosia, qd talia bella fecerit: & tamen si fecisset, cum ista essent magna, scriberentur. Aliquis ergo dicit aliter, scilicet, qd Israelitae aliqui manserunt in terra de illis decem tribus post captiuitatem factam per Salmanaasar, quia de istis reliquijs loquebatur Ezechias. 1. Paralip 30. quando misit nuncios per totam terram Israel, qui dicerent Israelitis, vt venirent ad colendum Dominum in Ierusalem, scilicet: filij Israel reuertimini ad Dominum, & reuertetur ad reliquias, quae effugerunt manus regis Assyriorum. Sed dicitur, quod non stat, quia illae reliquiae, de quibus loquitur ibi Ezechias non fuerunt reliquiae post captiuitatem Salmanaasar, sed reliquiae captiuitatis Theglathphalasar. Pro quo sciendum, qd Theglathphalasar fuit rex Assyriorum, dum regnaret Phacee in Israel, & Iotha, & Achaz in Iuda, & ipse cepit captiuare Israel, & tulit duas tribus, & dimidiam, quae erant ultra Iordanem, & partem tribus Nephthali in Assyrios. sup. 15. c. 1. Paralipo. 5. Er tunc manserunt quasi septem tribus in regno Israel, quae erant reliquiae. Post Theglathphalasar fuit rex Assyriorum Salmanaasar, & ipse regnauit tempore Achaz, & Ezechiae, transtulitque reliquias Israelitas cum rege eorum Olee in Assyrios, & tunc desijt Israel esse regnum. sup. 17. & 18. & tunc manserunt aliqua reliquiae, licet paucae. Cum autem Ezechias dixit, qd conuerteretur Deus ad reliquias, quae effugerant manus regis Assyriorum, dixit de primis reliquijs, quae manserunt post captiuitatem Theglathphalasar, & istae reliquiae fuerunt quae si septem tribus, & non potest intelligi de reliquijs, quae manserunt post captiuitatem Theglathphalasar: quia misit istud Ezechias ad dicendum anno primo regni sui in prima anni. quando fecit Phase: vt patet. 2. Paralipo. 29. & 30. & tamen Salmanaasar captiuauit Israelitas anno 6. regni Ezechiae, vt patet, sup. 18. ergo nondum erant reliquiae, nisi de captiuitate Theglathphalasar. Secundo patet, quia si aliquae reliquiae manserunt post captiuitatem factam per Salmanaasar, illae fuerunt paucae, quod patet: quia Israelitae non habuerunt postea regem: & tamen, 2. Paralipo. 30. dicitur, qd Iofias misit nuncios in vniuersum Israel de Bersabee vsque Dam: & tamen ista duo loca sunt termini totius terrae Chanaan, & fuerunt super termini eo tempore, quo manebant Israelitae in terra sua: vt patet sup. 1. lib. ca. 3. & sup. 2. lib. ca. 17. & vlt. & preced. lib. ca. 4. ergo in tota ista magnitudine terrae adhuc habitabant aliqui Israelitae tempore, quo

quo Ezechias misit nuncios istos: & tamen post captiuitatem factam per Salmanasar, cum quinque gentes alienigenarum transfate per Salmanasar repleuerint ferè totam terram Samariæ, non poterant Israelitæ habitare à Bersabee vsque Dan. Locutus fuit ergo Ezechias ad reliquias, quæ effugerant manus Theglathphalasar, & non ad reliquias, quæ effugerunt manus Salmanasar. Dicendum ergo, quod cum Salmanasar pugnasset contra Samariam multo tempore, tandem cepit eam, & transtulit Osee regem Israel: cum populo suo in Assyrios. Manserunt autem paucissimi de Israelitis in terra, ita quod non fecerunt postea regem super se propter paucitatem. Modus autem fuit, quia fortè aliquæ ciuitates erant in regno Israel, quæ nondum captæ fuerant, quando Samaria capta est: & quia capiendo Samariam captus est rex, non curauit ulterius Salmanasar pugnare contra reliquias ciuitates, quæ manebant de regno Israel, sed abstulit secum regem ferè cum toto populo manentibus paucis vrbibus, quæ non traditæ fuerunt ei, & istæ vrbes erant in confiniis regni Iuda. Aliter potest dici, quod Salmanasar cepit omnes ciuitates regni Israel, & tamen aliqui Israelitæ fugerunt tempore illius belli, & captiuitatis de regno Israel in terram Iuda, vt ibi euaderent: & postquam rex Assyriorum recessit de terra illa ferè secum captiuitatem redierunt ipsi in vrbes suas: & habitauerunt in illis, quæ erant prope regnum Iuda, vt sic melius possent defendi ab hostibus fauore regni Iuda: & istud est verisimilius. Fuerunt autem isti, qui manserunt, vt in plurimum de tribu Ephraim, & de tribu Manasse, & de Zabulò, & Nephthalim: de reliquijs verò pauci manserunt: ideo de istis expressè fit solùm mentio tempore Iosias. 2. Paralip. 34. scilicet: congregauerunt pecuniã leuitæ de Manasse, & Ephraim, & vniuersis reliquijs Israel. Dicendum igitur, quod poruit Iosias facilliter cremare ossa mortuorum super altaria, & occidere sacerdotes in Bethel, & in alijs vrbibus Samariæ, quia manserant aliquæ reliquie post captiuitatem Salmanasar: & illæ subiectæ erant ei, & in terra ipsorum leue erat ei facere quod vellet: & quando communiter dicitur, quod abstulit Salmanasar omnes decem tribus Israel in captiuitatē accipitur largè secundum modum loquendi scripturæ, scilicet, quia pauci viri manserunt, de illis decem tribubus, dicuntur nulli mansisse. Sciendum ulterius, quod adhuc inter istos paucos, qui manserunt de Israelitis erant aliqui idolatræ, & manebat ille ritus antiquus immolandi in Bethel, & in alijs locis, & tunc Iosias discurrit per terram istarum Israelitarum, & occidit sacerdotes idolorum super aras, & cremauit ibi ossa mortuorum, vt dicitur hic. Ad rationem in contrarium cum dicitur, quod omnes istæ ciuitates Samariæ tenebantur ab alienigenis, quos transtulerat Salmanasar: Dicendum non esse verum, quia aliqui Israelitæ manserant in terra, & tenebant quasdam ciuitates terræ Samariæ, & in illis fecit Iosias istud: & quando dicitur hic, quod faciebat hoc in omnibus vrbibus Samariæ intelligendum est solum de ciuitatibus, quæ tenebantur ab istis Israelitis. De ciuitatibus autem alienigenarum nihil fecit Iosias.

An Iosias peccauerit occidendo sacerdotes Israelitarum propter idolatriam, cum non viderentur esse sui iurisdictionis, sed Samaritanorum. *Quest. XXVII.*

Quæretur vltterius, an Iosias peccauit occidendo sacerdotes in terra istorum Israelitarum propter idolatriam, & cremando ossa, & polluendo

altaria. Aliquis dicit, quod non peccauit, imo laudabiliter egit Iosias in hoc: quia idolatria peccatum erat, & idolatræ digni erant morte: ideo cum occideret eos Iosias, bene ageret. Respondendum secundum quosdam, quod male agebat, quia occidebat aliquos sine iurisdictione: & tamen istud peccatum est. Et confirmatur hoc, quia gentiles idola colebant, & tamen non licebat Israelitæ pugnare contra aliquos gentiles ad occidendum eos, quia erant idolatræ: nam Deus prohibebat Israelitis pugnare contra aliquos nisi contra illos, qui habitabant in terram eorum. Item patet clarius, quia si aliquando contingeret, quod Israelitæ haberent iustam causam pugnandi contra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan, si illa reciperet Israelitas in pace, & aperiret portas, seruiabant sub tributo: & si non aperiret, & capereretur bello occidebantur soli viri bellatores: Deut. 20. & tamen si propter idolatriam liceret, contra istos pugnare, in nullo casu permittendi erant viuere, sed ipsi, & omnia, quæ ad eos pertinebant, occidi, & cremari debebant: quia ista erat pena idolatrarum: Deut. 13. & 17. ideo non licebat pugnari contra gentiles propter idolatriam: & tamen sic erat de istis Israelitis, qui non pertinebant ad regnum Iosias: ergo non poterat licitè occidere aliquos eorum propter idolatriam. Dicendum tamen hoc non obstant, quod Iosias non peccauit: sed potius meruit occidendo istos sacerdotes, & destruendo altaria in terra ipsorum: quia scriptura laudat eum nimis super omnes alios reges propter ista, quæ egit: ideo meruit valde. Hoc autem est, quia poterat ipse agere licitè istud in terra Israelitarum. Ad rationem in contrarium dicendum, quod non est simile de Israelitis respectu gentiliū, sicut de Iosia respectu Israelitarum: nam non licebat Israelitis occidere gentiles propter idolatriam, & tamen licebat Iosias occidere Israelites propter hoc. Dissimilitudo autem est in tribus: primò, quia Iosias acceperat à Deo potestatem specialem ad faciendum istud in Bethel, & in alijs vrbibus Samariæ, cum prædixisset illud vir Dei, de ipso Iosia: præced. lib. c. 13. ideo non solum licebat hoc Iosias facere in terra Israel, sed etiam si Deus prænuñciasset hoc modo de illo, quod faceret istud in terra gentiliū non peccaret faciendo, sed mereretur, quia per hoc habebat iurisdictionem. Secundum est, quia non est similitudo de gentili, & de Israelita: nam gentiles non acceperant legem Dei, sed Israelitæ: ideo solum Israelitæ puniendi erant, quando agerent contra legem: sic enim dicitur Amos 3. ad Israel tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras, id est, puniam vos, & non alias gentes: à fortiori ergo iudices inter Israelitas non poterant punire gentiles pro idolatria, vel quacunque legis transgressione, & poterant punire Israelitas: sed isti, in quorum terra faciebat ista Iosias, erant Israelitæ: ideo magis licebat ei ibi facere, quam in terra gentiliū. Tertia ratio, & potissima erat, quia Iosias habebat iurisdictionem super istos: nam non solum non peccabat puniendo eos, sed potius peccaret non puniendo, cum essent de regno suo, vt in f. declarabitur sequenti q. & ad eum pertinebat corrigere, & punire omnia delicta, quæ fiebant in regno suo. Ita etiam esset de gentilibus: quia si Israelitæ haberent aliquos gentiles totaliter sibi subiectos, scilicet, in seruos compellebant illos, ad seruandam legem Dei tenebantur circuncidere eos, & facere quod seruarent omnes ceremonias legis: sic patet Exod. 12. scilicet: omnis seruus empticius circuncidetur.

Quare

Quare Israelitæ, qui manserunt post captiuitatem factam per Salmanasar non constituerunt sibi regem. *Quest. XXVIII.*

Quæretur vltterius, de istis Israelitis, qui manserunt de tribu Ephraim, & Manasse, & Simeon, & Nephthalim, & habitauerunt in vrbibus Israel post captiuitatem factam per Salmanasar. 2. Paralip. 34. quare non constituerunt sibi regem: nam post captiuitatem factam per Theglathphalasar, qui transtulit quosdam Israelitarum in Assyrios adhuc habuerunt Israelitæ regē. f. Phacee, & poitea Osee, vt patet sup. 15. & 17. Respondendum, quod non habuerunt aliquem regē super se, nec causam suam illud constituit. Primò propter metum gentiū vicinarum: quia si constituerent regē, essent per se vnus populus, & gentes vicinæ infestarent eos, & cum essent pauci, non possent resistere, & perirent: ideo maluerunt esse sine rege, & adherere alicui aliorum populorum. Secundum fuit specialiter propter regnum Iuda: nam ante hoc regnum Iuda, & Israel erant duo regna diuisa, quæ prius fuerant vnus regnū tempore Dauid, & Salomonis, & postea reges Iuda pugnant contra regnū Israel, quia vtrūque regnū pertinebat ad eos, cum prius vtrūque pertinisset ad Dauid, & ad Salomonē, de quorū stirpe isti erant: & in toto tempore præterito Israelitæ, qui multi erant resistebant regibus Iuda, & manebant duo regna diuisa, nunc autē erant pauci Israelitæ, & non possent resistere viris Iuda, ideo gratis, & sine bello subiecerunt se eis, & non constituerunt super se regem. Tertium fuit specialiter propter regē Assyriorum: nam ipse captiuauerat reliquos Israelitas, & si isti nunc regem constituerent pugnaret contra eos: quia per hoc inuenerunt, quod volebant reciperare totam terram, quam perdiderant tribules sui: & tunc cum pauci essent non possent resistere, & ducerentur in terram Assyriorum, sicut alij Israelitæ: ideo voluerunt se vnire regno Iuda, vt essent de regno illo, & tunc si rex Assyriorum vellet pugnare contra illos rex Iuda defenderet eos, cum essent de regno suo, & alias non adiuuaret eos contra Assyrios, vel contra alias gentes. Quartum fuit, quia hac vice rex Israel cum toto populo ferè transfatus est in Assyrios sup. 17. ideo residui non ausi sunt constituere regem: prima tamen vice non ductus est rex Israel in captiuitatem, sed solum duæ tribus, & dimidia, & parū plus: rex tamen earum, scilicet, Phacee mansit in terra. Ratio autem, quare in prima captiuitate adhuc Israelitæ tenuerunt regem, fuit duplex: prima quia non transfatus est rex in captiuitatē, sed quædam pars populi, ideo etiam si non constituerent regē habebant regem. & tamen in ista secunda captiuitate per Salmanasar non habebant regē, nisi constituerent illum, quia transfatus fuerat in Assyrios. Secunda causa fuit, quia post primam captiuitatē mansit in terra populus multus. f. tribus septē ferè, & istæ poterant resistere regno Iuda, & cuiusque alteri genti impugnati: ideo noluerunt adherere alicui genti: sed voluerunt esse vnus populus, & vnus regnū distinetū ab alijs, sicut prius: nunc autē quia manserunt pauci Israelitæ, subiecerunt se regno Israel, & erant iam tanquā pars regni Israel, & propter hoc leuitæ tempore Iosias colligebant pecuniam ad restorationē templi de tribu Ephraim, & Manasse, Simeon, & Nephthalim sicut de terra Iuda, & Benjamin. 2. Paralip. 34. & hoc nunquam fiebat tempore, quo Israel fuit per se regnum. Ob hoc etiam Iosias nunc cum purgaret terram Iuda, & Benjamin, quæ erant de regno suo, purgauit etiam terram Manasse, & Ephraim & Simeon, & Nephthalim occidendo sacerdo-

tes, & cremando ossa mortuorum super altaria, vt patet hic, & 2. Paralip. 34. Patet etiam hoc, quia quando faciebat Iosias omnia ista in Bethel occidebant ei viri Bethel, & assistebant ei: nam quando ipse quæ fuit cuius erat sepulchrum illud, quod videbat: responderunt ei ciues loci illius, quod erat sepulchrum viri Dei, qui venerat de Iuda. Sciendum autem, quod omnes istæ tribus, vel partes tribuum, quæ manserant subiectæ regno Israel post captiuitatem factam per Salmanasar tenuerunt ritus suos colendi idola, sicut prius vsque ad Iosiam, qui reformauit cultum Dei in terra illa occidendo sacerdotes idolorum, & polluendo altaria.

Quare Deus non compleuit mala contra altare Bethel, & contra idolatras ante captiuitatem. *Questio XXXI.*

Quæretur vltterius, cum Deus prænuñciasset mala contra altare Bethel, & contra idolatras præced. lib. c. 13. quare non compleuit illud, dum manebant Israelitæ in terra, sed nunc compleuit post captiuitatem factam per Salmanasar, quando paucissimi manebant de regno Israel. Aliquis dicit, quod hoc fuit, quia Deus prædixit ista futura esse per Iosiam, vt patet præced. lib. c. 13. & tñ Iosias non regnauit in Iuda vsque ad tempus istud, in quo iam fuerat facta captiuitas per Salmanasar, ideo non potuit prius compleri. Sed dicendum, quod ista non est causa: quia Deus sicut prædixit ista futura esse per Iosiam, ita potuit prædicere ea esse futura per aliquem alium de regibus Iuda, qui esset ante captiuitatem, quæ facta est per Salmanasar. Dicendum igitur, quod non fuit completum istud ante captiuitatem factam per Salmanasar propter multa: primò quia ante tempus illud non poterat fieri sine bello magno virorum de regno Iuda, & Israel: quia ante illam captiuitatē semper fuit rex in Israel, & ille potentior erat, quæ rex Iuda propter multitudinem populi: post captiuitatem autem factam per Salmanasar subiecti fuerunt Israelitæ regno Iuda, & sic potuit tunc fieri sine bello: ideo tunc facta est puniatio ista idolatrarum, & destructio altarium. Secunda causa fuit, quia ante captiuitatem illam factam per Salmanasar Israelitæ erant idolatræ, & Deus puniebat eos multipliciter quousque ad vltimum fecit illos transferri captiuos in Assyrios, ideo non oportebat istam penam tunc dari, quia multæ aliæ infligebantur: nunc autē post captiuitatem illam adhuc isti Israelitæ pauci, qui manebant, colebant idola sicut prius: ideo debuit nunc infligi ista pœna potius, quam prius cum iam non essent captiuandi vltterius isti, qui manserant per regem Assyriorum. Tertia causa fuit, quia potius merebantur hanc pœnam isti Israelitæ, qui manserunt post captiuitatem, quam illi, qui prius fuerunt, quia potius isti peccauerunt, quam illi: nam isti viderunt omnia mala, quæ Deus intulerat Israelitis propter idolatriam, & illi, qui captiuati fuerunt, non viderant omnia, cum isti viderent duas captiuitates, quarum terrore debuissent saltem timere. De minimis, & recedere ab idolatria: & tamen nec sic recesserunt, ideo magis contumaces erant isti, quam priores, unde potius ipsi merebantur sustinere penam illam, quam Deus prænuñciauerat, quam priorem.

Iosias quare non occidit alios idolatras nisi sacerdotes. *Questio XXXII.*

Quæretur vltterius, quare Iosias non occidit alios idolatras, nisi sacerdotes inter istos Israelitæ.

raelitas cum, constet multos fuisse idolatras de eis, quia si soli sacerdotes fuissent idolatras non essent iam ipsi sacerdotes, nec custodes templorum, quia nullus essent sacerdotes, sed essent priuati cultores idolorum, & tamen erant sacerdotes, & custodes templorum, vt patet in litera: ergo multi alij colebant idola. Respondendum, qd tempore, quo Iosias occidit sacerdotes istos, erant multi in populo coleres idola: nam etiam totus Iuda, & Benjamin colebat idola, & ante Iosiam fuerant duo reges nimis idolatras, scilicet, Manasses, & Amon. sup. 21. & 2. Paralip. 33 & isti decepterant populum, vt coleret idola. sup. 21. Ita igitur cum nullus esset, qui corrigeret excessus residuorum de Israel, colerent illi idola, & sic fuit. Dicendum tamen, qd Iosias noluit occidere omnes idolatras, quia hoc modo ferè nullos dimississet de residuis de Israel: quia omnes isti coluerant idola etiam paucos, vel nullos dimississet de tribu Iuda & Benjamin, quia etiam ferè omnes illi coluerant idola tempore Manasse, & Amon. Velle autem extirpare totum regnum pro peccato non erat iustum alicui homini, sed soli Deo hoc licebat. Potissimè quia iste error habuit causam à principibus temporis illius, quo factus est. Secundum fuit, quia si Iosias voluisset omnes peccantes aliquando in idolatria occidere, cum ferè nullus esset, qui aliquando non peccasset in idolatria, omnibus esset mors communis: ideo repugnarèt omnes Iosias, & sic nihil posset facere: vnde non solum non posset punire idolatriam in omnibus, sed etiam in nullo posset punire. Fuit ergo melius, qd cessaret Iosias ab isto rigore legis, quæ pro tunc non poterat totaliter executioni dari, nec decebat, & corrigeret aliquantulum illum, scilicet, puniendo magis delinquentes: Et quia sacerdotes fuerunt, qui magis in hoc delinquebant: quia non solum ipsi peccabant, sed etiam alios ad peccandum inducebant, & caeremonias idolatrie totius populi ipsi exercebant, ipsos solos occidit Iosias super altaria exterrens reliquos à cultu idolorum per occasionem istorum. Tertium fuit, quia Iosias agebat istud propter Dei prænunciationem, & tamè Deus solum dixerat, qd occideret Iosias sacerdotes super altaria idolorum, & cremaret ibi ossa humana: precede. 1. lib. ca. 13 ideo non occidit alios, nec debuit. Prima tamen, & secunda ratio meliores sunt.

Iosias quare petijt de sepulchro viri Dei cuius esset, & non alterius. Quæstio XXXI.

Quæritur, quare Iosias quando erat in Bethel quæsiuit de sepulchro viri Dei cuius illud esset, & non quæsiuit de aliquo alio. Responder R. Sa. qd hoc fuit, quia Iosias miratus est videns sepulchrum illud, eo qd ex vna parte pullulabant herbe pulchre odoriferæ, & suaves, ex alia autem pullulabant herbe amaræ & asperæ, & spinosæ, & nouitate rei miratus quæsiuit. Motiuum R. Sa. est: quia cum in isto sepulchro essent duo prophete vnus bonus, & alius malus propter ossa vnus pullularent herbe malæ. Sed hoc non est satis firmum, sed est figmentum R. Sa. sicut ipse multa alia fingit. potissimè quædaro, quod ex vna parte sepulchri nascerentur herbe bonæ, & ex alia herbe malæ, non erat admirandum: quia sæpius hoc accidit bonas & malas herbas loco propinquare. Aliter respondet Nicolaus, scilicet, qd quæsiuit rex, eo qd erat titulus fortè excellentior titulis aliorum sepulchrorum: nam propheta malus iusserat sepeliri ossa sua cum ossibus viri Dei, vt propter ossa viri Dei non commouerentur

Respon. Ra. Sa. reij. citur.

Respon. Nicol.

Alia resp. sua, vt præcedenti. lib. cap. 13. & ibi declaratum est, & ad hoc, vt cognosceretur sepulchrum viri Dei, & non effoderetur: verisimile erat, qd poneret propheta ille aliquem magnum titulum excellentiorem titulis aliorum sepulchrorum, & Iosias videns titulum istum insigniorè quæreret potius de isto sepulchro, cuius erat, quàm de alijs. Et ista responsio est conueniens. Aliter tamen potest adhuc dici, qd Iosias quæsiuit de illo sepulchro cuius erat, & non de cæteris: quia Deus inclinauit eum ad quærendum de isto sepulchro, & non de alijs: ratio huius fuit duplex. prima fuit, quia Deus voluit honorare prophetam illum bonum, vt non cremarentur ossa eius, cum ossibus idolatrarum: nam Iosias iusserat effodi illa sepulchra, quæ erant in monte, vt ossa eorum cremarentur super altare Bethel, & si non cognouisset esse illa ossa viri Dei, fecisset effodi illa aliorum: qd patet, quia quando dictum est ei, qd erat sepulchrum viri Dei, dixit: dimitte eum, nemo commoueat ossa eius: ergo videtur, qd aliàs inren debet commouere illa. Et quia non erat iustum ossa eius commoueri cum ossibus idolatrarum, & cremari, inclinauit Deus Iosiam, vt quæreret cuius erat sepulchrum illud. Secundum fuit, quia Deus voluit, qd Iosias sciret istud opus, qd nunc faciebat, acceptum esse Deo: sciret autem hoc si cognosceret, qd Deus prænuiciauerat istud per prophetam: ideo fecit, qd declararetur ei, qd ista prænuiciata erant à Domino, cum dixerit ciues Bethel: sepulchrum est hominis Dei, qui uenit de Iuda, & prædixit uerba hæc, quæ fecisti super altare Bethel. Iosias autem tanquam faceret ista bono zelo, scilicet, propter legem, tamen nesciebat, an ista Deus iussisset, vel prædixisset: nunc autem cognoscens, quod Deus illa prædixerat confirmaretur magis in actu suo, & gauderet: ideo voluit Deus qd quæreret cuius erat sepulchrum illud, vt responderent ei viri Bethel, qd erat illius prophete, qui prædixerat omnia ista.

Quantum tempus fuit inter prænunciationem factam per virum Dei, & ipsam cremationem. Quæstio XXXII.

Quæritur, uterius quantum tempus fuit inter prænunciationem factam de occisione sacerdotum, & crematione ossium super altare Bethel per virum Dei, & executionem eius per Iosiam. Responder Iosephus. 10. Antiq. & Hist. sc. qd fuerunt anni trecenti, & quadraginta vnus. Dicendum tamen, qd fuerunt anni trecenti, & quadraginta octo, vel quasi: qd patet, quia illa prænunciatio facta prima die, qua Iero boâ dedicauit altare Bethel vitulo aureo præced. li. c. 12. & 13. & illud factum est in prin. primi anni regni sui, quia hoc fecit, vt non irent Israelitæ ad templum in Ieroboâ, & tamen si transisset sal: vnus annus de regno Ieroboâ, in quo non fecisset vitulos aureos iussisset illo tempore saltem ter Israelitæ ad templum in Ierusalem, & tamen Ieroboam precauuit, vt non iret facièdo vitulos, ergo in principio regni sui factum est: & tamen ipse, & Roboam rex Iuda ceperunt regnare eadem die, qua fuit facta diuisio regni, ideo in prin. regni Roboam facta est prænunciatio, & tamè à primo anno regni Ieroboâ vsque ad decimum octauum annum regni Iosias, in quo facta sunt hæc, vel paulo ante hoc fuerunt anni trecenti, & quadraginta octo: ergo isti fuerunt inter prophetiam, & executionem. Patet hoc, quia Ieroboâ regnauit annis decem, & septem, præced. lib. c. 14. Abias vero annis tribus, eo lib. c. 15. Asa autè annis quadraginta vno, eo. c. 10. Saphat verò annis viginti quinque, eo lib. c. vlt. Iorâ autem annis 7. sup. 8. Ochozias autè anno vno eo. c. Atha-

Alia resp.

Athalia. autem annis sex. sup. 11. Iosias verò annis quadraginta. sup. 12. Amasias verò annis viginti nouè. sup. 14. Ozias verò annis quinquaginta duobus. sup. 15. Ioathan verò annis decem, & sex. eo. c. A haz autem annis decem, & sex. sup. 16. Ezechias verò annis viginti nouem. sup. 18. Manasses autem annis quinquaginta quinque. sup. 21. Amon verò annis duobus. eo. c. Iosias verò annis decem, & octo, antequam faceret istud, qui simul sunt anni trecenti, & quadraginta octo. Quod autem Iosias fecerit hoc anno patet: quia 2. Paralip. 34. dicitur, qd Iosias anno duodecimo regni sui cepit mundare Iudam, & postea mundauit terram Israel, & deinde dicitur, qd anno decimo octauo regni sui purgauerat iam omnem terram Iuda, & sic consummata erat tota purgatio anno decimo octauo. Item patet hoc clarius hic in litera, quia dicitur, quomodo combussit ossa super altare Bethel, & sequitur: reuersus est in Ierusalem, & præcepit omni populo dicens: facite Phasè Domino: er go mox vt reuersus est in Ierusalem purgata Bethel, & terra Israel fecit Phasè: & tamen Phasè fuit factum anno decimo octauo regni Iosias. inf. in litera, & 2. Paralip. 35. ergo in anno 18. Iosias vel paulo ante fuerunt occisi sacerdotes super altare Bethel. Sic etiam ait Iosephus 10. Antiq. scilicet: post hæc Iosias profectus est ad cunctos Israelitas, qui captiuitatem, & seruitutem affugerant Assyriorum, eisq; sua sit, vt impios effugerent, & honores Deorum extraneorum relinquerent, & maximum, partimque Deum colerent. Reuersusque. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet, de Phasè celebratione, & dicitur: Reuersusque est Ierusalem. Scilicet, postquàm occidit sacerdotes Bethel super altare, & cremauit ibi ossa mortuorum, & purgauit totam terram Israelitarum, reuersus est in Ierusalem, tanquam iam nihil ei superesset purgandum. Et præcepit omni populo, dicens: facite Phasè Domino Deo vestro. Scilicet, hoc præcepit omni populo, qui habitabat in terra sua, quia omnes Israelitæ tenebantur ad caeremonias legis, quarum vna erat celebratio Phasè. Quicunq; enim non obseruaret istam caeremoniam non haberet legitimum impedimentum, vt potest quia esset in mundum tempore Phasè, vel in peregrinatione longinqua, periturus erat de populo: Num. 9. Secundum quod scriptum est in lib. fæderis huius. Referebat se Iosias ad librum illum, qui inuentus fuerat in templo, quia non habebant aliquid aliud, per quod dirigerentur in agendis. Et dixit: secundum, qd scriptum est in lib. fæderis huius, id est, obligamini facere Phasè: quia scriptum est in lib. fæderis, id est, in libro, quem promississis obseruare pro lege. Erat autè istud præceptum in libro illo, quia iste liber erat Deut. & Deut. 16. habetur de celebratione Phasè, & azimorum. Nec enim factum est Phasè tale. Id est, tam solenne, in quo tanta expenderentur, vel fieret cum tanta deuotione sicut istud. A diebus iudicium, qui iudicauerunt Israel. Id est, post dies iudicium vsque ad tempus Iosie non fuit factum tale Phasè: an tamen factum fuerit aliud excellentius tempore iudicium non dicitur, sed infra declarabitur: & tamen 2. Paralip. 35. dicitur: non fuit Phasè simile huic in Israel à diebus Samuelis prophete. Et idem est, quia Samuel propheta iudex fuit: immo ipse fuit vltimus iudicium: quia post eum illico gubernauit populum Saul, quem ipse Samuel vnxit in regem: præced. lib. c. 10. Quod autè Samuel fuerit de iudicibus, patet: quia ponitur inter iudices, quos Deus dedit Israelitis. eo lib. c. 12. ponitur etiam ad Hebræos. 11. Et omnium dierum regum Israel, & regum Iuda. Id est, etiam in omnibus diebus regum Iuda, & Israel non fuit factum tale Phasè. Possunt accipi reges Israel dupliciter: vno modo pro illis, qui fuerunt

Celebra- re fecit Iosias Phasè Domino.

reges totius Israel ante diuisionem regni. s. pro Dauid, & Salomone. Posteri autem fuerunt reges Iuda solum: & tunc est sensus, qd tanquam Dauid, & Salomon fuerint reges gloriosi: tamen non fuit tempore eorum, nec successorum suorum regum Iuda factum tale Phasè sicut tempore Iosie. Aliter possunt accipi reges Israel pro regibus decem tribuum, postquàm diuisum est regnum Iuda à regno Israel. Et tunc est sensus, qd tanquam reges Iuda essent idolatras: tamen ibi obseruabantur aliquæ caeremonie legis, & inter illas erat Phasè: & tamen etià in regno ipsorum nunquam fuit celebratum Phasè tam honorabile, sicut tempore Iosie. Sicut in octauo anno Iosie regis factum est Phasè istud domino Deo in Ierusalem. Alia festi Phasè fecerat fortè Iosias ante hoc, vel saltem post hoc cum iam sciret legem Dei obligantem quolibet anno facere Phasè, & tamen post istud Phasè vnxit Iosias tredecim annis, quia istud factum est anno decimo octauo, & ipse regnauit triginta vno annis: p. c. c. & sic fecerat adhuc Iosias tredecim Phasè, sed nullum fuit ita solenne, sicut istud, qd factum est anno 18.

Quare Iosias fecit nunc Phasè solenne, potius quàm alio tempore. Quæstio XXXIII.

Quæritur, quare Iosias fecit nunc Phasè. Respondendum, qd causa præcipua, quare fecit Iosias Phasè fuit præceptum legis, per quod obligabatur Israelitæ quolibet anno facere Phasè: & tamen manet adhuc dubium, quare non fit mentio de alio Phasè Iosias, nisi de isto: & quare istud fuit excellentius factum, quàm alia Phasè, quæ ipse celebrauit. Respondendum, qd non fit mentio de alio Phasè Iosias, quia ante hoc forte Iosias nunquàm celebrauerat Phasè in decem, & octo annis regni sui, eo qd ignorabat legem, cum non haberet aliquem librum legis Domini quouique inuentus est vnus per Helciam: præced. c. Et ideo nunc cepit celebrare Phasè, & obseruare alias caeremonias legis: & ideo sic dicitur, qd celebrauit nunc Iosias Phasè quasi nunquam ante hoc celebrasset: quia post hoc planè erat, qd celebraret illud quolibet anno ex mandato legis: ideo non fit mentio de alijs Phasè, quæ postea celebrata sunt per ipsum. Alia ratio fuit, quia inter omnia Phasè, quæ celebrauit Iosias, istud fuit excellentius: & tamen semper debet fieri nominatio ab excellentiori. Sic enim fuit in rege Ezechia: nam ipse cum esset vir deicola, quolibet anno celebraret Phasè, & tamen solum fit mentio de vno Phasè celebrato ab ipso. 2. Paralip. 30. cum autem quæritur, quare fuit istud Phasè excellentius cæteris. Dicendum, qd fuit propter lætitiã magnam restorationis cultus diuini: nam ante hoc tota terra Iuda, & Israel vacabat idolatrie, & per Iosiam in sex annis præcedentibus, vel in quinque, scilicet, ab anno duodecimo regni sui purgauerat totum regnum Iuda, & terram Israel, & nunc anno decimo octauo regni sui in principio exclusa omni idolatria de terra propter magnum gaudium conuocauit totum populum, & fecit celebritatem magnam Phasè: sic enim fuit de Ezechia: nam in primo anno regni sui purgauit omnem idolatriam de templo Domini, & de terra Iuda, quam A haz pater suus, & alij priores introduxerant, & consummata ista purificatione fecit Phasè. 2. Paralip. 30. Fuit tamen differentia inter celebrationem Phasè Ezechie, & Iosie: nam Iosias celebrauit Phasè tempore iudicium, scilicet, quartadecima die primi mensis: vt patet 1. Ezech. ca. 1. Ezechias autem mutauit tempus: quia mense secundo die quartadecima mensis celebrauit Phasè. 2. Paralip. 30. Ratio differentie fuit, quia illud fuit primo anno regni

Quare non fit mentio de alio Phasè Iosie, quàm de isto.

Quare istud Phasè fuit excellentius alijs.

tero. 12. & ista duo fecit Iosias destruendo idola. & auferendo excelsa, & nullus alius regum hoc completere egit: Ideo non fuit aliquis, qui liceret iuxta omnem legem Moyli. Neque post eum surrexit similis illi. Istud planum est, quia post Iosiam vsque ad captiuitatem Babylonis fuerunt solum reges quatuor, scilicet, Ioathas, & Ioachim, & alius Ioachim, & Sedechias, vt patet in litera, & seq. c. & omnes illi fuerunt mali, quia dicitur de eis, qd fecerunt malum coram Domino: ideo non possunt comparari proprie Iosie.

Iosias an habuit ante se, vel post regem similem sibi. *Questio XXXVII.*

QVAERETVR, quomodo est verum, qd non fuerit aliquis similis Iosie in regibus, qui ante eum fuerunt; & in regibus, qd fuerunt post ipsum, Rndendum est qd verum est, qd fuerit melior omnibus: nam aut coparatur regibus, qui fuerunt ante eum, vel qui fuerunt post eum: si regibus qui fuerunt post eum, manifestum est, quia non fuerunt nisi quatuor reges post ipsum, & oes mali, vt dictum est: si autem coparet regibus, qui fuerunt ante eum, dicendum qd aut coparatur ad Dauid, & Ezechiam, aut ad alios: si enim ad alios, manifestum est, qd melior fuit omnibus, quia Iosias non peccauit, & oes isti peccauerunt: quia Eccl. 49. dicitur: prater Dauid, Ezechiam, & Iosiam, omnes reges Iuda peccatum commiserunt. Si autem coparetur ad Dauid, dicendum, qd melior fuit Dauid, quam Iosias, vt probatum est praece. c. & sup. 18. & tamen prater probationes illas adhuc apparet, quia hic non dicit simpliciter, qd fuerit Ezechias melior alijs, vel qd non fuerit alijs ei similis, sed qd non fuit aliquis ei similis, qui sic reuerteretur ad Dnm. Et hoc verum est etiam respectu Dauid: nam licet Dauid fuerit melior, quam Iosias: tamen non est reuersus ita ad Dominum, sicut Iosias: quia reuersio accipitur hic pro reformatione cultus diuini, quam reformationem non fecit Dauid, eo qd tempore suo non declinauerat populus ad idola, & fecit eam complete Iosias: ideo secudu hoc non potest comparari Iosias Dauid, cum Iosias reformauerit plene, & Dauid nihil reformauit, quia opus non fuit, & tamen si opus fuisset, forte reformasset perfectius, quam Iosias. Potest ergo solum comparari Iosias per hoc ad illos reges, quorum temporibus fuit idolatria, & non ad illos, quorum tempore nihil fuit: & quia tempore oium regum post Dauid fuit idolatria aliqua ad omnes illos, coparatur Iosias per hoc. Si autem comparetur Iosias ad Ezechiam, dicendu, qd fuit melior eo in isto, quod ponitur hic, scilicet, qd non fuit aliquis, qui sic reuerteretur ad Dominum, sicut Iosias: nam Ezechias non reuersus est tamen plene sicut Iosias: quia Iosias abstulit omnia excelsa, & destruxit totam idolatriam: Ezechias autem non: quia reliquit templa, quae fecerat Salomon pro dijs vxorum suarum, & illa destruxit postea Iosias, vt patet sup. in litera, si autem quaeratur, an simpliciter fuit melior Iosias, quam Ezechias, dicendum, qd non apparet ex hac litera, quae solum loquitur quantum ad reuersionem ad Dominum: & potest itare, qd quamquam Iosias excesserit Ezechias in hoc, qd Ezechias excederet eum in multis alijs: & sic simpliciter melior esset Ezechias, quam Iosias: maxime quia sup. 18. dicitur de Ezechia qd post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda. Dicendum tamen, qd Iosias fuit simpliciter melior, quam Ezechias, vt declaratum est eo. ca. *Ut uiam non est auersus Dominus ab ira furoris sui magni.* Id est, quanquam fuerit Iosias valde bonus, non fuerunt, merita sua tanti valoris apud Dominum, qd propter eum Deus placaretur regno Iuda,

& non infligeret mala, quae praenunciauerat. *Quo iratus est furor eius contra Iudam.* i. Deus habuit magnum furorem contra Iudam. i. contra totum regnum Iuda, ita vt vellet disperdere illud. *Propter irrationes, quibus prouocauerat eum Manasse.* Id est, istud fuit propter magnas offensas, quas fecerat Manasses contra Dominum irritando eum, id est, concitando ad iram. Ille enim peccauit super omnes alios reges, & fuerunt peccata sua in duobus, scilicet, in idolatria, & in effusione sanguinis: quia effudit sanguinem innocentem multum nimis, ita vt impleret Ierusalem vsque ad os. sup. 21. *Dixit itaque Dominus: etiam Iudam auferam a facie mea, sicut abstulit Israel.* Scilicet, propter peccata Manasse Deus dixit, id est, firmiter proposuit, vel, Dixit, id est, per prophetas suos denunciauit, qd auferret Iudam a facie sua, id est, faceret duci regnum Iuda in captiuitate, sic vt abstulit Israel, id est, sic fecit qd duceretur in captiuitatem Israel, id est, decem tribus, & cogitandum, qd Deus Israel fingitur tanquam manens in terra Chanaan, quam dederat possidendam Israelitis: & ideo quicquid erat in terra illa erat coram facie Domini, & quando aliquid ducebatur de terra illa in aliam, dicebatur auferri a facie Domini, & quia Deus fecit duci decem tribus de terra illa in Assyrios, quae vocantur regnum Israel, & fecit duas tribus, quae vocantur regnum Iuda transferrunt in Babylonem, dicitur qd abunlit ista duo regna, vel duas gentes a facie sua, & dicitur, qd sic auferret Deus regnum Iuda: sicut abstulerat regnum Israel a facie sua: & tamen sicut non dicit omnimodam similitudinem, quia Israel ablatum est de terra sua nunquam redituro: viri autem de regno Iuda translati sunt in Babylonem redituri post septuaginta annos. Ierem. 25. sed fuit aliqua similitudo, scilicet, quod Israel translatus est de terra sua, & etiam Iuda de terra sua. Ille modus loquendi, qui fundatur super fictione, qua consideramus Deum, ut manentem solum in terra Chanaan, vel specialiter ibi conuenit sacrae scripturae: quia Deut. 11. dicitur: terra, ad quam ingredieris possidendam, montuosa est, & campestris de caelo expectans pluuia, quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt a principio anni vsque ad finem eius. *Et projecit ciuitatem hanc, quam elegi Ierusalem.* Id est, ego elegi Ierusalem de omnibus urbibus Israel, vt esset nomen meum in ea. sup. 21. & 2. Paralipo 6. & tamen projecit eam non curado de ipsa, sed permittendo tradi in manus hostium. *Et domum hanc, de qua dixit nomen meum in ea.* Id est, etiam projecit domum istam, id est, templum, de quo dixi, qd esset nomen meum in illo, id est, quod inuocaretur nomen meum in eo: praecedenti. lib. c. 11. & 2. Paralip. c. 6. q. d. non solum Deus traditurus erat in manibus hostium ciuitatem propter peccata Israelitarum, sed etiam templum: & sic fuit, quia combustum fuit templum in Chaldaeis, & disruptum usque ad solum. inf. 25. & istud erat mirandum, quod Deus vellet domum suam tradere in potestate hostium propter Israelitas, & tamen fecit, quia sic praedixerat Salomoni praecedenti. lib. c. 10. quod si Israelites colerent Dominum, viuerent in prosperitate, alioquin ciuitas illa, & domus traderentur hostibus, & destruerentur, ita ut nihil maneret in eis, & fierent in sibilum, & stuporem omnibus transeuntibus per terram illam. *Reliqua autem uerba Iosiae, & uniuersa, quae fecit.* Scilicet, reliqua dicta, & gesta Iosie non habentur hic, sed in alia libro. *Non ne haec scripta sunt in libro uerborum regum Iuda?* Quasi dicat, in libro illo scripta sunt cum alijs gestis omnium regum Iuda.

Iudei quare captiuitati fuerunt.

Peccata pdecessorum quid nocent posteris.

An uiri Iuda ducti fuerint in captiuitatem propter peccata Manasse, & an hoc iustum esset. *Questio XXXIX.*

QVAERETVR, quomodo Deus abstulit Iudam a facie sua ducendo in captiuitatem propter peccata Manasse: nam istud uel iniustum, quia non debet alijs puniri, nisi pro peccato suo, uel aliqui filij pro patribus, & tamen peccatum Manasse non erat peccatum populi, nec erat Manasses pater populi: ideo non erat puniendi Israelites pro eo, ita, vt ducerent in captiuitatem. Rndendum qd uiri Iuda non ducti sunt in captiuitatem propter peccata Manasse, quasi solus Manasses peccauisset, & meruissent peccata sua captiuitatione totius populi: qd patet: primo ex ratione assignata. Secundo patet: quia Manasses peccauit, & postea conuersus est ad Dnm, & Deus acceptauit conuersionem suam, & liberauit eum de periculis, & reduxit de captiuitate in terram suam, 2. Paral. 33. Tercio patet, quia quoniam Iosias misit ad consulendum Dnm per Holda prophetissam, & pronuntiata est captiuitas populi, non fuit peccatum Manasse positum pro causa, sed peccata populi: pced. c. ego adducam mala super locum hunc, & habitatores eius, quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt dijs alienis. Dicendum igit, qd causa captiuitationis Babylonicae fuerunt peccata oium Iudeorum, siue regum, siue popularium a multo tempore vsque ad diem, quo facta est captiuitas: nam Deus mittebat prophetas ad eos, vt reuerterent ad eum, & nolebant, sed continuabant peccatum suum: ideo pro longa contumacia Deus induxit captiuitatem super Iudam: & sic non solum dederunt causam huius peccata illorum, qui captiuiati sunt, sed et peccata antiquorum, qui inceperant irritare Dnm. Pro quo sciendum, qd qd illi, qui ducti sunt in Babylonem merebantur illud duci, tamen non fuerunt ducti solum propter peccata sua: quia licet illi, qui ducti sunt illuc offenderent Deum tam grauiter, sicut offenderunt: si tamen nulli de pdecessoribus eorum recessissent a lege Dni, non induxisset Deus captiuitatem super ipsos: quia Deus non infligit poenam illis, vt mererent. Et sic fuerunt isti, qui captiuiati sunt peioris conditionis, quam patres sui propter peccata patrum suorum: nam propter peccata sua merebantur duci in Babylonem: sed non ducti fuissent, quia Deus expectasset eos ad poenitentiam: peccata autem patrum suorum fecerunt, qd iam Deus non expectaret amplius, cum patres suos expectauisset diutius. Cum autem dicit, qd iniustum erat istos puniri pro peccatis Manasse, dicendum est, qd si propter peccatum illius ducerentur captiui, & ipsi nihil peccauissent, iniustum erat: quia tamen ipsi peccauerant, ita, vt mererentur captiuari, & erant patres eorum peccauerant propter peccata Manasse: ideo non erat iniustum, qd captiuaerent. Sed adhuc dicit aliquis, qd iniustum erat, quia si Manasses, & patres istorum non peccauissent, dato, qd peccauissent ipsi, non ducerent in captiuitatem: ideo propter peccata illorum ducti sunt in captiuitatem, & sic grauaabantur. Rndendum, qd peccata Manasse, vel patrum istorum, qd ducti sunt in captiuitatem non fecerunt, qd ducerent in captiuitatem, sed qd non expectarent a Deo amplius. Si enim propter peccata illorum captiuaerent, punirentur directe propter peccata sua, & haberent iustam causam querelae: tamen non fuerunt directe puniti propter peccata aliena, cum ipsi mererentur duci in captiuitatem: ideo qd Deus minus nunc expectaret eos, quam alij expectaturus erat, non habebant causam querelae, & dato, qd non peccauissent patres eorum, dum tamen ipsi peccauissent, ita, vt mererentur captiuari, & Deus non expectaret eos, non poterant conueniri, quia qd Deus expectet aliquem postquam peccauit benignitatis est, & non rigoris: nemo autem conueniri potest de alio, qd non benefaciat ei, sed con

Alph. Toit. super iij. Reg.

queri potest, si iniuste ledat: subtractio ergo beneficij diuini facta est istis propter patres suos, & hoc non erat iniustum, cum propter peccata sua ipsi mererentur puniri. Cum autem dicit de Manasse, qd propter peccata sua Dns non est auersus a furore suo: non est intelligendum, qd propter peccata sua solum Deus non expectauerit istos Israelitas amplius ad poenitentiam, sed et propter peccata aliorum regum, vel popularium pcedentium: quia tamen peccata Manasse fuerunt maiora peccatis aliorum, vt declaratum est s. 21. exprimitur potius Manasses, quam alij.

Quomodo propter peccata Manasse noluit Deus auerti a furore suo, cum iam remissa essent. *Questio XL.*

QVAERETVR ulterius, quomodo dicitur hic, qd propter peccata Manasse noluit Deus auerti a furore suo: nam iam peccata Manasse remissa erant, quia ipse orauerat ad Dnm, & exaudiuerat eum, & reduxerat de captiuitate, & postea semper coluit ipsum, 2. Paral. 33. Rndendum, qd Manasses peccauerat nimis pro quod merebat puniri in se, & in posteritate sua, & in fautoribus, & illis, qui confenserunt peccatis eius: & cum ipse doluit de peccato promeruit, vt Deus remitteret sibi poenam quantum ad personam suam, & istam remissit: non tamen meruit, vt remitteret poenam debitam posteritati suae, vel fautoribus eius, & ista mansit temporis: & quantum ad hoc dicit, qd Deus non est auersus a furore suo propter peccata Manasse, quantum ad illas poenas, quas pro peccatis eius infligere debebat posteritati suae, & genti. Simile etiam fuit de Achab rege Israel: nam ipse peccauerat nimis contra Dnm, & pronuntiauerat Deus contra ipsum mala multa: praecedenti. lib. cap. 21. doluit tamen, & poenituit super hoc: ideo Deus transtulit poenam peccati sui ad tempora filij eius, vt patet ibidem. Considerandum ulterius, qd istud, quod hic dicit de auersione irae Dei potest specialiter intelligi quantum ad progeniem Manasse: nam dicit, qd qd Iosias bonus esset, tamen Deus non auersus est a furore suo, qd d. Deus iratus erat toti progenie regali propter peccata Manasse patris eorum: & quia Iosias erat nepos eius etiam iratus erat contra ipsum, & non poterunt merita Iosiae auertere iram Dei, ita, vt iratus esset progeniei regali: quia maiora erant demerita Manasse quantum ad malum, quam merita Iosiae quantum ad bonum: ideo non potuit iste placare totam iram Dei, sed solum placauit Deum pro seipso, s. vt ipse non videret mala ista, quae infligenda erant super Ierusalem: praeced. cap. & tamen pro filijs suis non potuit placare, quia super illos uenerunt angustiae: & istud generale erat. Nam quando Deus determinauit punire aliquam gentem, vel progeniem, aut locum: dato, qd sint aliqui boni in loco, vel gente illa non liberantur reliqui propter orationes illorum: quia etiam nec filios, nec filias potest liberare a poena, sed ipsi soli liberantur: sic patet Eze. 14. si gladius induxero super terram, & dixerero gladio: transi per terram, & interfecero ea hominem, & iumentum, & fuerunt in medio eius isti tres uiri, Noe, Daniel, & Iob, non liberabunt filios suos, nec filias, sed ipsi soli liberabunt: Hoc autem dato, dicendum, quod propter peccata Manasse non fuit puniata nisi progenies sua regalis: & peccata ista fecerunt, quod non exaudiretur oratio Iosiae. Aliter potest dici, quod propter peccata Manasse populus punitus est, accipiendo largum peccata Manasse, scilicet, non illa, quae ipse fecit, sed illa, quae fecit populus ad imitationem eius, vel, vt placeret ei: & quia tempore suo populus magis peccauit, quam tempore aliorum regum: & causam huic praebuit peccatum Manasse: quia s. 21. & 2. Paralip. 33. dicitur: quod uiri Iuda non audierunt prophetas, sed seducti sunt a Manasse, vt facerent malum.

malum super oēs gentes quas contriuit Dñs à facie filiorum Israel: dñr Israelitæ pp peccata Manasse offendisse Dñm magis, q̄ propter peccata aliorum: q̄a tñ ita peccata non erant Manasse, sed populi ipse pulus punitus est: & sic est sensus, q̄ indignatio Dei non erat precipue pp peccata, quæ fecerat Manasses, sed pp peccata, quæ fecerat totus populus ad imitationem eius: nam ista magna, & multa erant. *In diebus*. Hic ponitur secundum principale huius c. f. Iosias mors lamentabilis: nam occisus est in bello, & dicitur, *In diebus eius*. i. in diebus Iosias. *Ascedit Pharaon Nechao rex Aegypti contra regem Assyriorum*. Aliqui volunt, q̄ Nechao, (sit nomen cōe apud Hebræos, & significat claudum, s. q̄ iste Pharaon, qui nunc iuit ad pugnandū elset claudus: & tñ non ponitur, nisi vr nomen p̄p̄riū: & sic accipit illud Iosephus 10. Antiquit. dicit: Nechao vbi nos dicimus Nechao. Sciendum aut, q̄ reges Aegypti habebant istud nomen cōe, s. Pharaon, quod est nomen dignitatis, vt rex, vel imperator: & tñ habebat noia propria specialia: & sic vocabatur iste rex. Nechao: rarilimē tñ exprimunt nomina ip̄orum: immo, vt quidā volunt, nullius regis Aegypti nomen propriū exprimit, nisi huius: sed, falsum est, q̄a sup. 17. ponit nomen alterius regis Aegypti, q̄ vocabatur Sui. Sic, n. erat apud Romanos, vbi oēs imperatores vocabantur Cæsares, vel Augusti: & tñ habebant noia propria. f. Iulius, Octavianus, Tyberius, Claudius. Sic etiā reges Iudææ multo tpe vocati sunt Herodes, & in super habebant alia noia propria. Iste rex Aegypti volebat pugnare q̄ regem Assyriorum: quia principatus Assyriorum iam debilitabat in surgentibus. Babylonij q̄ eos, & alijs gentibus. Volebat igr. Pharaon occupare monarchiā, quam tenebat Assyrii, & ad hoc prius voluit pugnare q̄ Syriam, q̄ subiecta erat regi Assyriorum. *Ad flumen Euphratem*. i. volebat pugnare apud flumen Euphratē. Transit. n. Euphrates p̄ larus aquilonare terræ Chanaā: & ideo ponitur in terminis terræ illius, vt patet Genes. 15. f. à fluuio Aegypti vsq; ad flumē magnum Euphratē dabo semini tuo terram hanc. Simile Deute. 11. & Iosue 1. transit ē iste fluuius p̄ terram Syriæ: & ideo, cū iret Pharaon ad pugnandum q̄ Syriam ibat ad pugnandū ad Euphratē: nam Syria est in latere aquilonari terræ Chanaā, nec est aliquod mediū in terra Chanaan, & Syriæ. *Et abiit rex Iosias in occisum eius*. Sciens enim Iosias, q̄ Pharaon vellet transire ad pugnandum contra regem Syriæ per terram suā, parauit se ad bellū, & exiuit ei obuiā in vrbe Magedo. *Et occisus est in Magedo cum vidisset eum*. Scilicet, occisus fuit Iosias in Magedo à seruis Pharaonis: q̄a quidā percussit eū sagitta, & mortuus est. 2. Paral. 35. & 2. Esdre 1. Et dicitur: Cum vidisset eum, i. cū cepisset pugnare. Accipitur. n. videre pro pugnare. Sic, n. dicit Amasias rex Iudæ ad Iosias regem Israel: veni, & videamus nos. i. pugnemus, & videamus q̄s est fortior, sup. 14. & iterum dicitur: ascendit Iosias rex Israel, & viderunt se ipse, & Amasias, i. pugnauerunt. Et etiam dicitur: cum vidisset eum, q. d. q̄ non durauit bellū diu, sed illico, vt inceptum est percussus fuit Iosias sagitta, & mortuus est, & cessauit bellum. Et dicitur, q̄ mortuus est in Magedo, i. percussus est ibi ad mortem: tñ non expirauit ibi, sed ductus est in Ierusalem, & ibi mortuus est, vt colligitur 2. Paral. 35. & 2. Esdre, c. 1. vt quidam volunt, sed falsum est, vt in fr. patet: est autem Magedo quedam ciuitas in sorte Manasse, vt patet Iosue 17. & Iud. 1. & habebat nunc Iosias terram illam sibi subiectā, eo quod Israelitæ, qui manserant post captiuitatē factam p̄ Salmanaſar non cōstituerunt regem super se, sed vniti fuerunt regno Iudæ: & quia ista loca tenebant ab illis pertinebant nunc ad Dñm Iosie, & ibi pugnauit q̄ Pharaonem. *Et portauerunt eum* in Ierusalem, & sepelierunt eum in sepulchro suo. Id est, in sepulchro regum, in quo sepeliebantur omnes boni reges Iudæ: sic dicitur 2. Paral. 35. f. sepulchrum eius in maſeolo patrum suorum.

Quæ erat causa belli.

Iosias occisus a seruis Pharaonis Nechao.

An Iosias peccauerit pugnando contra Pharaonem, & quare pugnabat. *Questio. XLII.*

QVAERETVR, an Iosias peccauit pugnando q̄ Pharaonē, & quare pugnauit. Aliquis dicit, q̄ peccauit: quia Pharaon mouit eum, ne pugnaret q̄ ipsum, 2. Paralip. 35. Nam ait: quid mihi, & tibi rex Iudæ non aduersum te hodie venio, sed q̄ aliam pugno domum, ad quam me Dñs feliſſimenter ire precepit: desine aduersum Deū facere, qui mecum est, ne interficiat te. Secundo patet, quia nō solum admo- nuit Pharaon Iosias rationabiliter, sed et Iosias noluit obedire verbis Dñi, & istud peccatū erat: patet eo. c. quia dixit Pharaon, q̄ Dñs mittebat eū ad pugnandū q̄ Syriam: & iterū ait: desine aduersum Deū facere, q̄ mecum est, ne interficiat te, & sequitur noluit Iosias reuerti, sed preparauit q̄ eum bellum, nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore Dei. Rñdendum, q̄ non peccauit Iosias egrediēdo ad bellum q̄ regem Aegypti. Pro quo sciendū, q̄ vt ait Iosephus 10. Antiquit. rex Aegypti castra posuit ad Euphratē, vt q̄ Medos, & Babylonios dimicaret: habebat. n. desideriū, vt regnaret in Asia. Histo. aut Schol. dicit, q̄ rex Aegypti audierat regem Assyriorū debilitatum, quia Medi, & Babylonij à monarchia eius discesserant. Etiā existimabat, q̄ de facili posset obtinere Syriam: ideo primo aggressus est regem Adremō, qui erat vnus de regibus Syriæ, & regnabat in Carcamis: & quia rex Aegypti transitum facturus erat p̄ terram Iudæ ad pugnandum q̄ regem Syriæ, Iosias exiuit ei obuiā. Et cū sciuisset Pharaon, q̄ Iosias parabat se ad bellum q̄ eū misit nuncios ad ipsum, q̄ non pararet se, quia non intendebat pugnare q̄ eum, sed q̄ regem Syriæ, 2. Paralip. 35. & tñ Iosias noluit assentire dictis eius: timebat, n. q̄ postq̄ Pharaon introiret in terram Iudæ occideret illum, & nō posset Iosias expellere eum de terra: ideo disposuit se ad bellum q̄ Pharaonem, vt non permitteret illum intrare in terram suā: & sic habebat iustam causam pugnandi. Et dato, q̄ Iosias certus esset, q̄ Pharaon volebat occupare terram eius, sed solum transire p̄ eam ad pugnandum q̄ Syriam nō tenebatur permittere transire Pharaonem per terram suam, & sic iuste pugnabat defendendo terram. Alia est causa esse poterat: quia forte Iosias sciebat, q̄ Pharaon ibat ad pugnandum q̄ Adremō regem Syriæ, & ille forte erat amicus Iosias: ideo voluit in adiutorium eius exire obuiam Pharaoni, vt non permitteret eum transire p̄ terram suam: & et istud est nimis verisimile, quia rex Syriæ Adremō venit ad adiuuandum Iosiam in Magedo contra Pharaonem, vt sequenti questione declarabit. Ad primam rationem in contrarium dicendum, q̄ quamquam Pharaon admo- nuerit amicebiliter Iosias, vt non pugnaret q̄ ipsum, nō tenebatur Iosias acquiescere mōitis eius: quia petebat Pharaon iniustum, scilicet, quod transiret per terram Iosias eo nolente, potissimē cum nesciret Iosias an Pharaon vellet occupare terrā eius, aut vellet transire contra Syriam: ideo iuste pugnabat contra eum. Ad secundam dicendum, q̄ quamquam Pharaon diceret

Iosias regem suscipitur.

ceret se missum à Deo contra Syriam, & verum esset sicut patet 2. Paral. 35. tamen Iosias nesciebat hoc, & potius credebatur, q̄ Pharaon dicebat istud ad inclinandum Iosiam, vt cōcederet ei transitum. Sic enim Senacherib dixit ad regem Ezechias: Nunquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, vt demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, & demolire eā, sup. 18. Et tamen falsum erat: quia Deus non miserat eum ad hoc, sed ipse dicebat istud, vt Ezechias consentiret intentioni eius. Iuste ergo pugnauit Iosias contra Pharaonem.

Quare nunc Deus fecit, quod occideretur Iosias, cum esset vir bonus, & habuisset iustam causam pugnandi. *Questio. XLIII.*

QVAERETVR, vterius, quare Iosias nunc occisus est in bello, cum esset vir iustus, & habuisset iustam causam pugnandi. Responderi potest, q̄ factum est hoc forte pp peccata Manasse: quia peccauerat ille nimis, & meruerat mala multa pro sua progenie: & quia Iosias erat nepos eius, super ipsum venit quedam pars malorum: cū dicat supra in litera, q̄ quamquam Iosias esset bonus nō auersus est Deus à furōre suo propter irritationes, quibus eum peccauerat Manasses. Sed obijcietur: quia præced. cap. dicitur, quod Iosias liberaretur ab his malis, quæ euenitura erant propter peccata priorum, quia ipse inclinauerat cor suum coram Dño, & fleuerat. Dicendū, q̄ p̄ illud nō denunciatum est, q̄ liberaretur ab omnibus malis, sed solum ne videret mala, quæ ventura erant super Ierusalem, & hoc sic fuit: & tñ non liberatus est, quin alia mala veniret super eum pp peccata priorum, & sic fuit mortuus in bello. Aliter potest dici, q̄ q̄ Iosias esset vir valde bonus, maximē q̄ tum ad ea, q̄ pertinebant ad ceteronias cultus diuini: tñ in aliquo peccato de peccatis cōibus, cū teste Salomone, præced. lib. cap. 8. & 2. Paral. 6. non est homo in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Et pro istis peccatis cōibus Deus infligeret ei mortem, quæ etiam alijs infligeret pro solo peccato originali, dato, q̄ nunq̄ peccasset actualiter. Considerandum vterius, q̄ cum Iosias exiisset q̄ Pharaonē ad pugnandum in Magedo ciuitatem terræ suæ venit ē Adremō rex Syriæ, qui regnabat in Cartamis, & sic accipit hic: nam non posuit Pharaon quantitatem istā pecunie in tributum terræ, sed in pœnam: sic patet 2. Paralip. vlt. f. cum rex Aegypti venisset Ierusalem condemnauit terram centum talentis argenti, & talē auri: ideo nō dixit hic litera, q̄ imposuit tributū terræ, sed imposuit multam. *Centum talentis argenti, & talē auri*. Id est, vno talento auri. Iustd non soluerunt postea viri Iudæ semper Pharaoni, sed solum nūc nomine pœnæ: postea aut soluebāt ei tributa alterius quantitatis: quia Iocim ponebat tributum sup singulos ad dandum Pharaoni, vt patet in litera. *Regēq; constituit Pharaon Nechao Eliacim filium Iosias*. Duxit Pharaon secum Iocaz regē cōstitutum à populo in Aegyptum, & cōstituit fratrem eius Eliacim regem in Ierusalē. *Veritq; nomen eius Iocim*. i. prius vocabat Eliacim, & fecit, q̄ vocaret Iocim. Considerandum aut, q̄ iste Iocim, & filius eius, de quo seq. cap. vocantur eodem nomine, & nulla est differentia secundū literam nram: & tñ in Hebræo dñia est: quia iste primus vocat Iocim, & alius vocat Iocim: ubi primus i Hebræo scribit Coph, & Mem, & istis duab litteris correpondēt apud nos alix duæ. f. K, & m, & alius Iocim scribitur cum Caph, & Nān in Hebræo, & in Latino correspondēt eis tres literæ, f. c, &, h, p Caph, & n, p Nān. scriptores tñ nostri de hoc nō curauerunt: licet Hebræi nos sup hoc redarguerent, & Nic. et vult, H h 2 quod

Viginti trium annorum erat Iocaz cum regnare cepisset. Et sic pater suus Iosias erat annorum decem, & sex, qñ genuit eum: nam Iosias vixit annis triginta nouem, scilicet, octo annis anteq̄ regnaret, & triginta vno anno postq̄ cepit regnare: præc. cap. de quibus subtrahantur viginti tres, manebunt decem, & sex. *Et tribus mensibus regnavit in Ierusalem*. Pauco tempore regnavit: quia rex Aegypti incarcerationit eum, duxitq; in Aegyptum, & ibi mortuus est, & substituit fratrem eius Iocim in regem, vt patet infra in litera. *Nomen matris eius Amithal filia Ieremiae de Lobna*. Ponit nomen matris eius, quia sic est consuetudo in oibus regibus Iudæ, & vocatur pater matris eius Ieremias de Lobna ad differentiam Ieremias pphetæ, qui fuit de Anathor, vt patet Ier. 1. & ille erat de sacerdotibus, vt patet ibidem: iste autem Ieremias auus Iocaz erat de tribu Iudæ de vrbe Lobna. Est autem Lobna quedā ciuitas in sorte Iudæ: Iosue 15. & ista fuit vna de ciuitatibus regalibus, quæ capta sunt per Israelitas, vt patet Iosue 12. *Et fecit malum coram Domino*. f. colēdo idola. Istud enim erat malum regum Iudæ, & Israel. *Sicut fecerant patres eius*. Scilicet, Manasses, & Amon, & Achaz, qui fuerunt patres sui remoti, scilicet, auus, proauus, & tritauus: & non referit ad patrem immediatum, sed ad Iosiam: quia ille bonus fuit, nec deliquit in aliquo quantum ad idolatriā. *Iniquus enim Pharaon Nechao in Reblata*. f. ille Pharaon Nechao, qui occiderat Iosiam patrem suum vinxit eum cathenis, vt nō esset rex, & duxit eum in Aegyptū, 2. Paralip. vlt. & 2. Esdre 2. & dicit: q̄ vinxit eum in reblata, q̄ est quedā ciuitas Syriæ, & vocat alio noie carcamis, vt qdam volunt; ita q̄ sit ista ciuitas illa, in qua regnabat Adremō rex Syriæ, qñ pugnauit q̄ eum Pharaon. 2. Paralip. 35. *Qua est in terra Emath*. Emath etiam est nomen ciuitatis in terra Syriæ, vt ait Iosephus 10. Antiquit. quia tamen ipsa est Metropolis dicitur esse Reblata in terra eius: sic patet sequenti cap. & infra 25 & Ierem. 39. Ambæ istæ ciuitates ponunt Numeri 34. in terminis terræ Chanaan, eo q̄ ipse sunt in extremitate Syriæ, vbi cōiungitur Syria terræ Chanaan. *Ne regnaret in Ierusalem*. Id est, ideo vinxit eum, & duxit in Aegyptum, vt nō esset rex in Ierusalē, quia volebat, quod alius regnaret. *Et imposuit multam terræ*. Multa est pœna pecunie secundum modum loquendi iuris, & sic accipit hic: nam non posuit Pharaon quantitatem istā pecunie in tributum terræ, sed in pœnam: sic patet 2. Paralip. vlt. f. cum rex Aegypti venisset Ierusalem condemnauit terram centum talentis argenti, & talē auri: ideo nō dixit hic litera, q̄ imposuit tributū terræ, sed imposuit multam. *Centum talentis argenti, & talē auri*. Id est, vno talento auri. Iustd non soluerunt postea viri Iudæ semper Pharaoni, sed solum nūc nomine pœnæ: postea aut soluebāt ei tributa alterius quantitatis: quia Iocim ponebat tributum sup singulos ad dandum Pharaoni, vt patet in litera. *Regēq; constituit Pharaon Nechao Eliacim filium Iosias*. Duxit Pharaon secum Iocaz regē cōstitutum à populo in Aegyptum, & cōstituit fratrem eius Eliacim regem in Ierusalē. *Veritq; nomen eius Iocim*. i. prius vocabat Eliacim, & fecit, q̄ vocaret Iocim. Considerandum aut, q̄ iste Iocim, & filius eius, de quo seq. cap. vocantur eodem nomine, & nulla est differentia secundū literam nram: & tñ in Hebræo dñia est: quia iste primus vocat Iocim, & alius vocat Iocim: ubi primus i Hebræo scribit Coph, & Mem, & istis duab litteris correpondēt apud nos alix duæ. f. K, & m, & alius Iocim scribitur cum Caph, & Nān in Hebræo, & in Latino correspondēt eis tres literæ, f. c, &, h, p Caph, & n, p Nān. scriptores tñ nostri de hoc nō curauerunt: licet Hebræi nos sup hoc redarguerent, & Nic. et vult, H h 2 quod

Multa quid.

Alph. Toit. super iiij. Reg.

quod debeat seruari ista differentia in scriptura nra. & tamen istud euenit propter imperitiā linguæ Latine: quia nec Hebræi, nec Nicolaus sciunt proprietatem, & consuetudinem linguæ Latine: quia quædam sunt in Hebræo, quæ lingua Latina non tolerat, nec Græca: & alia sunt in Latino, quorum differentia non potest seruari in Hebræo propter diuersitatem soni, & virtutis literarum istorum idiomatum: ideo Hieronymus, qui circa hoc peritissimus erat nullam differentiam obseruauit in scriptura istorum nominum tanquam non conuenientem linguæ Latine. Porro Ioacaz tulit, & duxit in Aegyptum. Scilicet, illum, qui factus fuerat rex à populo. *Argentum autem, & aurum dedit Ioacim Pharaoni.* Istud intelligitur de tributis, quæ dabat ei quolibet anno: nam dabat aurum, & argentum multum: quia Pharao fecerat eum regem, & abstulerat fratrem suum Ioacaz. Et etiã quia Pharao erat potens, & non poterat ei resistere Ioacim, sed cogebatur soluere, quod ille uellet. *Cum indixisset terræ per singulos, ut conferretur iuxta præceptum Pharaonis.* Id est, imponebat singulis uiris de terra tributum, ut daret Pharaoni, quod præcipiebat. f. Pharao præcipiebat ipsi Ioacim, ut daret ei quolibet anno certam summam auri, & argenti, & istam summam imponebat Pharao ad uoluntatem suam, & ut Ioacim posset dare illam summam, imponebat singulis de terra sua tributum, ut quilibet daret ei quantum posset. *Et unquamque secundum vires suas exegit.* Id est, Ioacim exigebat à quolibet differentem summam secundum differentes vires ipsorum: sic enim faciebat Manaen rex Israel, sup 15. f. indixit Manaen super Israel argenti cunctis potentibus, & diuitibus, ut daret regi Assyriorum quinquaginta argenti siclos per singulos. *Tanquam aurum, quàm aurum.* Quia quolibet anno dabat Ioacim Pharaoni certam summam auri, & argenti. *De populo terræ.* Id est, à quolibet de populo terræ exigebat aurum, & argentum secundum vires suas. *Et daret Pharaoni Necbas.* f. ut daret ei singulis annis tributum constitutum. Etiam imponderet partem huius tributum pro regalibus expensis, quia aliàs non poterat sustineri status regalis. *Viginti quinque annorum erat Ioacim cum regnare cepisset.* Iste erat maior inter filios Iosias: quod patet, quia frater suus Ioacaz viginti trium annorum erat, quando cepit regnare, sup in litera, & regnauit solum tribus mensibus, & iste Ioacim successit ei: & quando cepit regnare erat viginti quinque annorum, ideo erat maior illo ferè duobus annis. Et sic Iosias erat annorum quatuordecim, quoniam genuit istum: nam Iosias vixit annis triginta nouem. f. octo antequam regnaret, & triginta vno post: præced. cap. de quibus subtrahant viginti quinque, manet quatuordecim, quos egerat Iosias quoniam genuit Ioacim. *Et undecim annis regnauit in Ierusalem.* Fuit enim interfectus per viros regis Babylonis, ut declarabitur seq. cap. *Nomen matris eius Zebida.* Quoniam Ioacaz, & Ioacim essent filij Iosias, tamen non erat ex eadem matre, quia Ioacaz erat filius Amithal, & Ioacim erat filius Zebida: erat autem Sedechias filius Amithal, & sic erat frater Ioacaz ex patre, & matre. *Filia Phadaia de Ruma.* Iste Phadaia erat vir nobilis in regno Iuda, quia aliàs non accepisset Iosias rex filiam suam in uxorem: Ruma autem ciuitas quædam est in terra Iuda. *Et fecit malum coram Domino.* scilicet, peccauit in idolatria, quia istud erat malum, quod faciebant reges Iuda, & Israel, quia licet alia facerent, istud erat peius. *Iuxta omnia, quæ fecerant patres eius.* Id est, secutus est idolatriam iuxta caeremonias Achaz, Manasse, & Amon: quia isti fuerunt progenitores eius, & pessimi viri: & non referunt ad Iosiam patrem eius immediatam, quia non coluit idola.

F *Filij Iosias quos successerunt sibi ipsis in regno. Quæst. XLIII.*
QUAE RETVR vterius de istis filiis Iosias, & quomodo successerunt sibi ipsis in regno. Pro quo sciendum, quod Iosias habuit multos filios, iuxta illud Matthæ. 1. f. Iosias autem genuit Ieconiam, & fratres eius in transmigracione Babylonis. Fuerunt autem tres filij Iosias, scilicet, Ioacaz, Ioacim, & Sedechias: Ioacaz autem habuit duo nomina: nam vocatur aliquando Ioacaz, sicut hic: & 2. Paralipom. ultimo: aliquando autem vocatur Ieconias, ut patet 2. Esdre, cap. 1. Nam dicitur ibi, quod Ieconias assumptus est à populo terræ, ut regnaret pro patre suo Iosia. Sciendum tamen, quod iste Ieconias non proprie est ille, qui vocatur Ieconias, Matt. 1. quia ibi dicitur, quod Iosias genuit Ieconiam, & fratres eius in transmigracione Babylonis, & post transmigracionem Babylonis Ieconias genuit Salatiel: & sic ille Ieconias, de quo hic Matthæ. 1. ductus est captiuus in Babylonem, & ibi genuit Salatiel: & tamen iste Ieconias, qui vocatur Ioacaz non ductus est in Babylonem, sed in Aegyptum à Pharaone, & ibi mortuus est, ut patet hic, & 2. Paralipom. vi. Sed debet accipi ille Ieconias pro Ioacim filio Ioacim, & nepote Iosias, vel alio modo, de quo declarabit Mar. 1. alius filius Iosias vocatus est Ioacim, qui prius vocabatur Eliacim, ut patet hic: & tamen Pharao mutauit nomen eius, ut vocaretur Ioacim, ut patet in litera. Et iste et vocabatur Ieconias alio nomine, sic vult Hist. Scholast. Et hoc satis conuenit ad exponendum illud Matthæ. 1. f. Iosias genuit Ieconiam, & fratres eius. Et tamen Ieconias de quo hic 2. Esdre, cap. 1. non accipitur pro Ioacim, sed pro Ioacaz, quod prius regnauit: cum dicatur, quod populus assumptus Ieconiam filium Iosias, & constituerunt eum regem pro Iosia, & regnauit mensibus tribus, sed ista non conueniunt Ioacim. Iste etiam Ioacaz, qui prius regnauit vocabatur Sellum: sic patet Ieremias 21. f. Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosias regem Iuda, qui regnauit pro patre suo Iosia, qui egressus est de loco isto non reuerteretur huc amplius, sed in loco, ad quem transiit eum, ibi morietur, & terram istam non videbit amplius. Et postea sequitur de Ioacim, f. Hæc dicit Dominus ad Ioacim sepultura asini sepelietur. Et sic accipitur Sellum pro Ioacaz, quia ipse est, qui ductus est de Ierusalem in Aegyptum, & ibi pronunciauit Ieremias eum moriturum. Tertius filius Iosias erat Mathanias, quod postea vocatus est Sedechias: nam rex Babylonis mutauit nomen eius, & vocauit Sedechiam, sequenti cap. & hoc fuit, quia accepit ab eo iuramentum per Deum tuum, ut non rebellaret sibi, & sic interpretatur Sedechias iustitia Dei ad significandum, quod iuste se deberet habere seruando iuramentum illud, quod fecerat in nomine Domini. Sciendum vterius, quod isti tres erant filij eiusdem patris, f. Iosias, & diuersarum matrum: nam Ioacaz erat filius Amithal filia Ieremias de Lobna, ut patet in litera: Ioacim autem fuit filius Zebida filia Phadaia, ut patet hic. Sedechias autem fuit ex eodem patre, & matre, quia mater sua fuit Amithal filia Ieremias de Lobna, sequenti cap. habuit autem quilibet istorum multa nomina: nam Ioacaz habuit tria nomina, f. Ioacaz, Ieconias, & Sellum, ut declaratum fuit supra. Ioacim autem alia tria nomina, scilicet, Ioacim, Eliachin, & Ieconias. Sedechias autem duo nomina, f. Sedechias, & Mathanias: Sciendum vterius, quod quando mortuus est Iosias, isti erant diuersæ ætatis: nam Ioacaz erat annorum viginti trium: Ioacim autem annorum viginti quinque: Sedechias verò annorum quasi octo. De Ioacaz patet, quia dicitur supra in litera, quod erat viginti trium annorum quoniam cepit regnare: & tamen ipse assumptus est immediatè in regem post Iosiam. De Ioacim autem, quod esset

esset viginti quinque annorum, patet etiam in litera: quia Ioacaz non regnauit nisi tribus mensibus, & successit ei Ioacim, & cum cepisset regnare, erat annorum viginti quinque, ut patet in litera. De Sedechia autem patet, quod esset annorum octo, vel parum plus: quia quando ipse cepit regnare erat annorum viginti vnus, sequenti c. & tamen post mortem Iosias regnauerat Ioacaz tribus mensibus, & Ioacim vnde- cim annis, & alius Ioacim tribus mensibus, & sic erant quasi duodecim anni: vnde manent octo anni, vel quasi nouem ipsius Sedechia in morte Iosias. Sciendum vterius, quod isti filij Iosias non regnauerunt secundum ordinem natiuitatis: quia primus eorum erat Ioacim, & tamen deinde cum ille regnasset tribus mensibus, frater eius maior Ioacim substitutus est in regno per Pharaonem, & ipse Ioacaz ductus est in Aegyptum, & ibi mortuus est: Iere. 22. regnauit autem iste vndecim annis, & successit ei filius suus Ioacim: seq. c. & sic Sedechias filius tertius Iosias non regnauerat: quia transibat successio ad filium fratris sui: tamen rex Babylonis transiit Ioacim in Babylonem, & tunc fecit, quod regnaret Sedechias minor omnium filiorum Iosias, & in eo consummatus est regnum Iuda ante captiuitatē Babylonis.

Quare Ioacaz assumptus est à populo in regem, & non Ioacim frater eius maior. Quæstio XLIII.

QUAE RETVR vterius, quomodo populus assumptus in regem Ioacaz filium Iosias: cum frater eius Ioacim maior esset, & an populus peccabat in hoc. Respondendum, quod forte hoc factum est pro favore, ut si Ioacaz copulauerat sibi plures amicos de potentibus regni illi faceret, & præferretur fratri suo in affectione regni. Vel forte erat magis gratus Ioacaz populo terræ, quod Ioachin: quia forte Ioachin cum primogenitus esset, & sciret de iure sibi deberi successionem, superbi ret, & contemneret, atque opprimeret populares: Ioacaz verò, quia erat minor, cui non debebatur de iure regni procuraret sibi conciliare corda populi, ut honoraretur ab illis, vel posset succedere re Iosias morienti. Et populus alleclus ab eo concorditer accepit eum in regem moriente Iosia. Sic enim fuit de Absalom, qui tamen præbuit populo familiaritatem, & gratum, quod viuente Dauid acceperunt eum in regem, & persequebantur Dauid ad mortem, 2. li. cap. 15. Vel potest dici, quod hoc factum fuit favore cognatorum matris, quia Ioacaz, & Ioacim non erant filij eiusdem matris, sed Ioacaz erat filius Amithal, & Ioacim filius Zebida, ut patet in litera, & forte cognati Amithal erant potentiores in regno, quod cognati Zebida, ideo facerent, quod Ioacaz cognatus eorum regnaret. Ad secundum dicendum, quod si de iure debebatur successio in regno ipsi primogenito, peccaret populus constitucendo regem minorem: & tamen præced. lib. cap. 1. declaratum est, quod quod à principio inter Hebræos regnum non erat determinatum cui deberet, sed pater nominabat filium, quem volebat in regem: tamen postea obtinuit de consuetudine, & consensu Israelitarum, quod primogeniti succederent in regno, sicut erat in omnibus alijs gentibus: & sic populus peccaret constituendo in regem ipsum Ioacaz existente Ioacim primogenito, nisi forte Ioacim esset inhabilis ad regimè regni, vel esset alia causa rationabilis impedimenti.

Pharao quare induxit multam terram Iuda. Quæstio XLV.

QUAE RETVR vterius, quare Pharao imposeuit multam terram Iuda. Aliquis dicit, quod voluit accipere tributum de regno Iuda, & indixit talenta Alph. Toft. super iij. Reg.

centum argenti, & vnum talentum auri, & vocauit istud multa scriptura. Sed dicendum, quod non fiat: quia multa non potest significare tributum, sed penam: est enim multa pena pecuniaria, & sic erat hic, quia puniebatur terra in centum talentis argenti, & vno talento auri. Item magis patet 2. Paral. vlt. cum dicitur: cum venisset rex Aegypti Ierusalem, condemnauit terram centum talentis argenti, & tamen condemnatio poenam dicit. Item patet 2. Esdre. c. 1. f. & multauit gentem argenti talenta centum. i. puniuit illam in ista quantitate pecunie. Dicendum autem, quod Pharao posuit istam summam pecunie in penam, & non in tributum, & hoc pro peccato Iudaeorum. Fuit autem peccatum, quia cum Pharao occidit Iosiam regem Iudæ incepit se gerere pro domino regni Iudæ: ideo nolebat, quod aliquid fieri sine mandato eius. Quod patet, quia ipse admouit regem, & posuit alium, & duxit regem priorem vincitum in Aegyptum, & imponebat tributum regno Iuda, sicut sibi placebat, & ipse Ioacim rex Iuda imponebat tributum super singulos Iudæos secundum vires eorum, iuxta præceptum Pharaonis, ut patet in litera, & quia nunc terra Iuda processerat ad constitutionem regis non consulto Pharaone ipse iratus est, & puniuit terram quasi pro hoc crimine pena pecuniaria centum talentorum argenti, & vnus talenti auri. Ipsum verò Ioacaz assumptum in regem grauius puniuit. f. prius eum regno, & ducens captiuum in Aegyptum, ubi mortuus est, ut patet Ierem. 22. cap.

Quare Pharao amouit Ioacaz, & constituit Ioacim regem. Quæstio XLVI.

QUAE RETVR vterius, quare Pharao amouit Ioacaz regem constitutum à populo: & constituit in regem fratrem eius Ioacim. Respondendum, quod potuerunt esse multe cause. Prima fuit, quia forte Ioacim primogenitus Iosias videns, quod populus priuauerat eum iure regni, & constituerat fratrem suum minorem Ioacaz non habens alium auxiliatorem recurrit ad Pharaonem regem Aegypti, & misit ei munera magna, ut regnum sibi conferret, quod sibi debitum erat. Sic enim multi reges Israel cum pugnant inter se dabant pecunias regibus extraneis, ut confirmarent eos in regno, & adiuuarent. Sic enim Manaen rex Israel dedit mille talenta argenti Phul regi Assyriorum, ut firmaret regnum eius, sup. 15. sic etiam Azaz dedit munera Theglarphalasar regi Assyriorum, ut faceret recedere ab eo Phacee regem Israel, & Rafin regem Syriæ, supra 16. & 2. Paral. 28. Istud autem maxime fuit inter sacerdotes magnos tempore Machabæorum, & paulo antea. Nam quicumque volebat summum sacerdotium offerebat pecuniam magnam regi Syriæ, & accipiebat ab eo, & sic erant varij concordes, & vnus plus alio offerebat, ut patet 2. Machab. 4. & 5. Secunda causa esse potuit, quia forte Pharao vidit iniustum esse, quod fecerant viri Iuda constituendo minorem in regem, & priuado maiorem iure regni: ideo cum esset potens tradidit illi regnum, cui debebat de iure, & amouit minorem, qui priuatum fauorem regnum acceperat. Tertia causa esse potuit, quia forte Ioacaz erat vir animosus, & Pharao, qui volebat esse dominus terræ Iuda timuit, quod ille rebellaret, & non solueret tributum, quod ipse imponebat: ideo noluit, quod ipse esset rex, sed abstulit eum, & instituit fratrem eius Ioacim, qui forte non erat tam ferus animo, & credebatur, quod non rebellaret ei. Et quia si deponeretur de regno, & maneret in terra, concitaret seditionem contra Ioacim, qui constitutus fuerat in regem voluit eum vincitum ducere Pharaonem in Aegyptum, ut ibi maneret vsque ad mortem. Quarta causa poterat esse, quia Pharao gerebat se pro Domino regni.

gni Iuda postquam occidit Iosiam, & quia ad Dñm superiorē pertinet instituire, & destituere, & tradere rem suam cui voluerit, voluit ostendere actū domini priuando regno illum regem, quē populus cōstituerat, & instituendo alium, & sic per hoc ostēdere potestatem disponendi de regno nō pertinere ad populū, sed ad seipsum. Quinta causa poterat esse, & ista est efficacior, s. quia Pharaō regebat se pro Dño regni Iuda post mortē Ioseph: ideo nolebat, q̄ aliquid disponeret in regno Iuda sine voluntate sua, & cōsultatione, & quia populus vixerat Ioachaz in regē ignorante eo puniuit tam instituentes, q̄ institutum, s. populū, qui regē instituit, puniuit pecuniariē cōdemnando illum in centum talentis argenti, & vno talento auri, vt patet hic 2. Paral. vlt. Ioachaz autē, q̄ cōsensit constitui in regem sine cōsultatione Pharaonis, & procurauit hoc: ideo puniuit eū priuando regno, & insup in carcerauit eū, & duxit in Aegyptū māsītq; ibi vsq; ad mortē, & ista positio est verior.

An verum sit Pharaonem vinxisse Ioachaz in Reblata. Quæstio XLVII.

QVAERETVR vltius, quomodo dicit hic, q̄ Pharaō vinxisse Ioachaz in Reblata, q̄ est terra Emath: ga 2. Paral. vlt. dicit q̄ rex Aegypti cū venisset Ierusalem, amouit Ioachaz de regno. Respondendū, q̄ Pharaō q̄ occidit Iosiam incēpit gerere se p̄ dño terrē Iuda, & ideo volebat ipse cōstituere regem, & tñ purauit fortē, q̄ mortuo Iosia nō auderet viri de regno Iuda cōstituere aliquem in regem, nisi ipse iuberet. Erat autē tunc ipse in Carthamis pugnans contra Adremōn regē Syriē cū mortuus est Iosias, ideo non curauit de cōstitutione regis Iudā, quia maius nēgociū belli sustinebat: interim autē viri Iuda accēperunt Ioachaz in regem p̄ Iosia, & cum post tres mēses Pharaō adhuc maneret in terrā Syriē in Reblata victo rege Adremōn audiuit Ioachaz vñctum fuisse in regem Iudā, & misit ad eum nuncios, vt veniret ad se in Reblata. Ioachaz autē timebat venire ad Pharaonē: quia tāmē si non veniret, nō credebatur posse resistere Pharaoni, q̄ veniret ad pugnandum cū eum, tutius credidit fr̄e ad eum, & iuit in Reblata. Tunc autē Pharaō vñxit eū, & duxit vñctum in Ierusalem, & constituit fratrem eius Ioachim in regem. Et sic stat vtraq; litera: nam verū est, q̄ Ioachaz vñctus est carthenis in Reblata, & tamen nō fuit ibi priuatus regno, quia non fuit ipse priuatus regno: quousque frater eius Ioachim institutus est in regē, & tamen istud non fuit, quousque venit Pharaō in Ierusalem, & inde duxit eum priuatum regno in Aegyptum, & ibi mortuus est.

Pharaō quare mutauit nomen Ioachim. Quæst. XLVIII.

QVAERETVR vltius, quare Pharaō mutauit nomen Ioachim cū prius vocaret Ealicim factens, q̄ vocaretur Ioachim. Rōndendū, q̄ hoc fecit Pharaō ad signandum, q̄ ipse dabat ei regnum, & ipse quasi formabat eum de nihilo: nam sicut rei nō existenti cum incipit esse, nomē imponitur, ita Ioachim ante hoc nihil erat, cū populus institueret Ioachaz in regē; ipse autē dedit sibi nunc regnū, ideo formabat eum quasi de nihilo. Aliiter potest dici, q̄ hoc fecit Pharaō sequens conditionem victorū: nā quando aliqui principes subijciunt aliquas gētes, vel vrbes in potestatem suā solent mutare nomina illorum in signū glorię victorię suę, & quia nunc Pharaō subiecerat sibi Ioachim, & fecerat eū regē sub

se voluit mutare nomē eius, quia ista mutatio noī significat quandam potestatem eius, qui nomē mutat sup rem illam, cui nomen de nouo imponit. Sic etiā Nabuchodonosor, q̄ abstulit Ioachim regem Ierusalem in Babylonem, & instituit Sedeciam in regem mutauit nomē eius: nam prius vocabat Mathanias, & ipse vocauit eum Sedeciam, sequen. cap. & ista eadem ratio fuit de mutatione nominis Ioachim.

CAPITVLVM XXIII.

IN diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis: & factus est ei Ioachim seruus tribus annis, & rursus rebellauit contra eum.

Descriptis in præcedentibus quibusdā gestis regis Ioachim, continuat hic scriptura historiam de eodē, & diuidit in tria: quia primō ponitur residuū de regno suo. Secundō subditur de filio eius, ibi: *Et dormiuit Ioachim*. Tertio agitur de fratre suo, scilicet, de Sedecia fratre Ioachim, qui postea in regem constitutus est ibi. *Et constituit*.

De ordine, & immediatē sequentibus ad prædicta. Quæst. I.

QVAERETVR circa primum, an eaq; habentur hic, fuerint facta post pcedētia, & an immediate, vel interiecto aliquanto tpe. Ad primum dicēdū, q̄ hic est ordo continuus, quia præcedenti cap. dicebatur de principio regni Ioachim: hic autē dicitur de gestis temporis eius, & de morte sua, ideo necesse est istud esse post illa. Ad secundum dicendū, q̄ istud non fuit immediate post præcedentia, & tamē modico tpe post illa fuit, s. non octo annis, quia hic dicitur q̄ Ioachim factus est seruus Nabuchodonosor ad tributa, & istud factū est anno octauo eius, vt ait Iosephus 10. Antiq; qui fuit annus quartus regis Nabuchodonosor, vt i declarabitur, & dicitur *In diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis*. Id est, regnate isto Ioachim ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis contra Ierusalem ad subijciendū eam tibi, & fuit hoc regnante Ioachim, nā iam egerat annos quatuor in regno, quando Nabuchodonosor factus est rex in Babylone. *Et factus est ei Ioachim seruus tribus annis*. Scilicet, non potuit resistere Nabuchodonosor: ideo subiectus est ei ad soluendum tributa, & durauit hoc per tres annos: nam postea rebellauit sicut in litera dicitur: & tunc cessauit Ioachim dare tributa Pharaoni regi Aegypti: nam prius dabat ei tributa per singulos annos aurum, & argentum quantum ille iubebat præcedēti cap. & quia nunc rex Babylonis præualuerat contra regem Aegypti cessauit soluere illi tributum, & soluebat iam regi Babylonis. *Et rursus rebellauit contra eum*. Scilicet, finitis illis tribus annis, quibus seruiuit Ioachim Nabuchodonosor, quia tūc credidit, q̄ posset liberari de seruitute Nabuchodonosor, q̄ Aegypti pugnaturi erat contra ipsum, & putabat eos præualituros, sed frustra hoc putauit. *Immisitque ei Dominus latrunculos Caldæorum, & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Amōn*: Latrunculi vocantur viri aliqui priuati venientes ad bellum, & isti sunt prædones, qui de vno regno intrant in aliud magis ad prædandum, q̄ ad pugnandum, ideo recte latrunculi vocantur, & venerunt in terram Iuda latrunculi de oībus terris his, s. de Chaldea, cuius caput est Babylon, & de Syria, cuius caput est Damascus, & est prope terrā Israel in latere aquilonari ei, Moabite

Moabite autem, & Ammonite sunt duę gentes p. create de stirpe Lorb, s. quādo concubuit cum duabus filiabus suis, Gene. 19. Et de omnibus his populis venerunt latrunculi in Iudam ad destruendum eā, quia iā Deus volebat, vt in breui periret. Ex hoc patet, q̄ vltra non significat nomen tps secundum modum loquēdi scripturę: quia supra 6. dicit q̄ non venerunt vltra latrunculi Syrię in terram Israel, & tamen nunc venerunt cum alijs latrunculis. *Et misit eos in Iudam*. i. Deus misit illos latrunculos contra regnum Iuda, & ob hoc oēs simul venerūt, ex quo apparebat, q̄ Deus illos congregabat dans eis cor vñū veniendi contra Iudam. *Vt dicitur viderent eum*. s. Iudam: ad hoc enim Deus mittebat illos, quia volebat iam infligere poenas quas diu cōminatus fuerat. *Iuxta verbum Domini, quod locutus erat per seruos suos prophetas*. i. nūc ventura erant mala, quę Deus prædixerat per seruos suos prophetas: nā multos ipse miserat ad denunciandum ita mala euertura Iudæis: Ferē n. nullus propheta erat tpe illo, qui de hoc non loqueretur, & tñ hoc non obstante Hebręi nō conuerterant ad Dñm, sed opprimebant pphetas iniurijs, sicut fuit de Ieremia, qui fuit vltimus propheta præ nunciantium captiuitatem Babylonicam, & tñ ipse vidit illam, & tñ ipse mittebat sepe in carcerem, & ponebatur in luco, vbi moreret, de quo declarabit in fine capituli. *Factū est autem hoc propter verbum Domini contra Iudam*. i. oīa ista euenerunt pp verbum Dñi, s. vt compleret verbum Dñi, quod locutus fuerat contra Iudam. Istud autē verbum Dñi non erat vñicum, sed p multos prophetas præ nunciatū fuerat, vt dictum est. *Et auferret eū coram se*. i. Deus præ nunciauerat, q̄ auferret Iudā corā se, i. auferret de facie sua, s. de terra, in qua manebat, quia ibi manentes dicebant esse coram Dño: eo q̄ Deus fingebat esse in terra illa, quasi ibi solū esset, vel q̄ esset specialiter in terra illa, & ideo illa, q̄ erant in terra illa, dicebant esse coram eo: quę autē auferbantur de terra illa, dicebantur esse ablata a facie Dñi, vt declaratum est præc. cap. *Propter peccata Manasse uniuersa, quę fecit*. Ista erāt peccata idolatrię: nam abundauit idolatria plus q̄ ceteri reges Iuda, vt declaratum est sup. 2. 1. *Et propter sanguinem innocuum, quem effudit*. Istud erat aliud peccatū grauissimum Manasse: nam effudit sanguinem innocentē multum nimis, ita, vt reple ret Ierusalem vsque ad os, sup. 2. 1. Et in hoc exellit peccata aliorū regum Iuda, quia ante nō fuit aliquis rex Iuda, q̄ occideret prophetā aliquem, nisi Iosias, q̄ occidit Zachariā, & fratres eius. 2. Paral. 24. & tñ Manasses occidit prophetas multos, & et alios viros iustos, quot quot obuiabant intentioni eius, vt declaratum est sup. 2. 1. *Et impleuit Ierusalem cruore innocentum*. supra 2. 1. dicit q̄ impleuit vsq; ad os, & est hiperbole, s. q̄ tantum sanguinem innocentū effudit Manasses in Ierusalem, q̄ videbat Ierusalem plena vsq; ad os, ita, vt iam nō posset in ea plus capi de sanguine. *Et ob hæc rē noluit Dominus propitiari*. s. quia peccata Manasse fuerunt tā grauiā, q̄ noluit Deus misereri viris de regno Iuda, ita vt non traderet eos in captiuitatē, & si peccata ista fuissent minora, Deus miseris fuisset Iuda, s. nō tradidisset Israelitas tā citō in captiuitatem: nō esset autē intelligendū, q̄ sola peccata Manasse fuerūt, pp q̄ Deus noluit misereri: sed oīa peccata antiquorū ad hoc accesserunt: quia tñ peccata Manasse fuerūt enormiora peccatis omnium regum, & populariū præcedētium, & fuerunt populō potius causa peccandi, q̄ peccata aliorum regum exprimit vlt. specialiter, sicut declaratum est præc. cap. in quadā questione. *Reliqua autem sermonū Ioachim, & uniuersa, quę fecit*. s. omnia alia dicta, & gesta Ioachim non habentur hic, sed in alijs libris. *Nonne hæc scripta sunt in libro sermonum Alph. Toit. super iiij. Reg.*

Quomodo Ioachim subiectus est regi Babylonis, & quare rebellauit ei. Quæstio I.

QVAERETVR circa Ioachim, q̄o factus est subiectus regi Babylonis, & rebellauit ei. Respōdendū, q̄ Ioachim institutus fuerat in regem p Pharaonem Nechao regē Aegypti, & tō uocabat ei tributa singulis annis. Durauit autē hoc vsq; ad annum quartum regni Ioachim, in quo rex Babylonis subiecit eū sibi. Pro quo sciendū, q̄ sicut ait Iosephus 10. Antiq; cū Ioachim ageret annū quartum in regno accepit principatū in Babylone Nabuchodonosor, & tunc cū magno apparatu venit ad ciuitatē quādam iuxta Euphratem, q̄ vocatur carmin, & alio noīe vocatur Carcamis, de qua 2. Paral. 35. & volebat pugna re ibi cū rege Aegypti, qui penitus non expauit, sed cū magno brachio super Nabuchodonosor ad Euphratem venit, qui facta cōgressionē deuictus est, & multa millia varijs rebus belli amisit. Transiens autē rex Babylonis Euphratē omnem Syriam vsq; ad Pelusium Aegypti cepit pter Iudam: erat namq; ferē tota Syria sub potestate regis Aegypti, q̄ obrinuerat eo tpe, quo occidit Iosiam regem Iuda. Deinde Nabuchodonosor quarto anno regni sui, q̄ erat octauus annus regni Ioachim cū magno exercitu caltramentatus est Iudæos exacturus tributa a Ioachim, vel pgnaturus ē eum: ille autē meruens eius minas, & pacem habere desiderans præbuit ei tributa, q̄ peribat trib. annis, s. vsq; ad annū vñdecimum regni sui, qui fuit vltimus vitę suę: nā tunc occisus est, vt inf. dicitur. Tertio autē anno audito, q̄ Aegyptij vellent de nouo pugnare cō Nabuchodonosor, tributa nō reddidit, sed spe belli Aegyptiaci deceptus est: nam Aegyptij non ausi fuerunt illo anno pugnare contra Nabuchodonosor, & ideo cum rebellasset frustra contra Nabuchodonosor non euasit postea impunitus, q̄ ex hac causa occisus est, vt infra dicitur.

Ioachim an peccauit rebellando Nabuchodonosor. Quæst. III.

QVAERETVR vltius, an peccauit Ioachim, rebellando Nabuchodonosor, vt nō daret ei tributa. Respōdendū, q̄ volendo rebellare Nabuchodonosor volebat liberari a seruitute: desiderium autē libertatis honestū est, & quia Nabuchodonosor violenter, & sine vlla causa subiecerat sibi Ioachim quicū que ipse posset euadere iugum eius, iustē ageret: potissimē, q̄ Nabuchodonosor erat hostis regis Aegypti, & rex Aegypti cōstituerat Ioachim in regē. præc. cap. ideo p eo iustē poterat rebellare ipsi Nabuchodonosor. Hoc autē verum erat, nisi fortē dedisset ei fidem de prestando sibi tributa, quia tunc peccaret si veller facere fidē irritā: & tñ vñ, q̄ Ioachim non dederit fidē Nabuchodonosor de prestando tributa, quia tunc scriptura increparet eū p hæc fide violata, sicut increpat Sedeciam: nā ille dedit fidē regi Nabuchodonosor de non recedēdo ab eo, & tñ rebellauit, vt patet 2. Paral. vlt. s. a rege quoque Nabuchodonosor recessit, q̄ adiurauerat eū per Deum, & tñ de Ioachim nihil tale dicit: iō vñ, q̄ ipse non dederat fidē Nabuchodonosor dādo tributa: & tñ vñ aliquo mō peccasse rebellando, q̄ Ieremias sepe dixit ei, q̄ nō rebellaret cō Nabuchodonosor, nec consideret in Aegyptio, q̄ Aegyptij non pugnaret cō Nabuchodonosor: & ipse nō posset liberari de manu ei: rex tñ, & principes audientes ista contemnebant Ieremiam, & augebant eum supplicij, de his Iosephus 10. Antiquitatum. Hh 4

Collige q̄ tributa rursus, aut feudatari? peccat rebellando.

An Deus immiserit latrunculos contra Iudam, & auerat au- A
tor mali mittendo illos. Quæstio 1111.

QV AER ET VR vterius, quomodo dicit hic, qd immisit Dominus latrunculos contra Iudam. Nā vt, p hoc nō bene stet, quia Deus non est auctor mali, sed potius odit operantes iniquitatem, Psa. 5. Non ergo mitteret ipse raptores Iudam, quia illi peccatores sunt. Respondendum est, qd Deus immisit latrunculos istos Iudam tanq̄ ministros iustitiæ sue, quia viri Iuda pp scelera multa merebant disperdi de terra, & Deus volebat, qd disperderent, & ad hoc præmittebat latrunculos, vt affligerent Iudam priusq̄ traderetur in captiuitatem, vt iam semper vexaret eos angustia vsque ad captiuitatē Babylonis, & hoc non erat malum, quia puniri peccatores iustum est, qd ergo inclinaret Deus oēs istos latrunculos ad pugnandum Iudam bonum erat. Modus aut̄ fuit, qd Deus inclinavit quantlibet istarum gentium, vt desideraret ire ad prædandum, & occidendum in terra Iudæ, & concordauit intentionem omnium istarum gentium, vt dato, qd inter se collocutionem nullam habuissent, cōcordarent in intentione destruēdi Iudam: & mouit Deus oēs istas gentes, vt grauius affligerent Iudam: sic enim dicit Iud. 3. de Israelitis, qd fecerunt malum coram Dño, & Deus confortauit contra eos Eglon regē Moab, & copulauit ei filios Amō & Amalech: Sciendū tñ, qd ad aliud inclinabat Deus gētes istas, & ad aliud ipse inclinabant: nam Deus inclinabat eas ad vastandum Iudam, quia peccauerant Iudæ, ipse verō inclinabat ad prædandum, & occidendum quasi iure suo agerent: & in hoc peccabāt, quia credebant se viribus suis ista egisse, & et non tenebant modum in punitione, sed intendebant oīno vastare. Sic n. patet de Senacherib Isa. 10. cuius Deus dicit: Veh Assur virga furoris mei, & baculus ipse in manu eorum indignatio mea: & posuauit sequitur: ipse autem non sic arbitrabit, & cor eius nō ita aestimabit, sed ad conterēdum erit cor eius, & ad internitionem gentium non paucarum, & postea dicit: n. in fortitudine manus feci, & in sapientia mea intellexi: si autem iste gētes cognouissent se missas a Deo, & darent ei gloriam, quia dederat eis fortitudinem ad præualēdum Iudæ, & occidissent multos, & prædanti fuissent de terra eorū non peccarent, sed non arbitrabantur sic: ideo vt cōiter peccabant istæ gentes, quando mittebantur a Deo, vt ministri contra Hebræos, vel contra alias gentes.

Et dormiuit. Hic ponit secundum huius c. de regno Ioachim filij sui, & dicit. *Et dormiuit Ioachim cum patrib. suis.* Iste est Ioachim filius Iosie, & qd dicit, qd dormiuit cum patribus suis non est intelligendum, qd mortuus fuerit morte naturali, q̄ significat dormitionē: nā interdum et dicit aliquis dormire cū patribus suis, qui occidit. De occasione istius inf. declarabit. *Regnauitque Ioachim filius eius pro eo.* Duo fuerunt Ioachim, scilicet pater, & filius, & non scribunt eodem modo in Hebræo, quia Ioachim pater scribitur cum K, vel cum q, & dicit Ioachim: ratio autē diuersitatis declarata est præced. cap. *Et ultra non addidit rex Aegypti, vt egredereetur de terra sua.* Scilicet, post mortem primi Ioachim non exiuit rex Aegypti de terra sua, vt veniret in Iudam, & dicit hoc, quia Pharaon Nechao rex Aegypti constituerat Ioachim filium Iosie in regem, & singulis annis recipiebat ab eo tributum quantum ipse volebat, præc. cap. & tñ postq̄ venit Nabuchodonosor rex Babylonis in terram illam priuauit eū potestate sua, & sic non ausus est exire ad veniendū in Iudam pro tributo, & sic Iudæi erāt nunc subiecti Nabuchodonosor, sicut prius erant subiecti regi Aegypti. *Tulerat enim rex Ba-*

Ioachim mors.

bylonis a reuo Aegypti vsque ad flumen Euphratem omnia, que fuerant regis Aegypti. Hic subdit causa præcedētium, scilicet quare rex Aegypti nō poterat iā egredi de terra sua ad terram Iudæ, quia Nabuchodonosor tulerat oia, quæ pertinebant ad regem Aegypti, quæ erāt inter Euphratem, & riuū Aegypti. Euphrates fluiuius est inter Syriam, & terrā Chanaan, Riuus autem Aegypti est Nilus, qui per excellentiā vocatur riuus, quia est maximus oīum riuorum Aegypti. Etia quia ille est, qd totā terrā fecundat cū alluuioues fiant in eo certis temporibus, per quas terra repletur aqua, & sic fecundat ad ferendū segetes, & non sunt aquæ pluuiæ, vt patet Deut. 11. I. terra, ad quā ingredieris possidendam, non est sicut terra Aegypti, vbi iacto semine in hortorum morem aquæ dicuntur irriguæ. Iste fluiuius a quibusdam vocat̄ Rinocorula, & tñ falsum est. Quia Nilus est, & ipse ponitur tanq̄ terminus terræ Chanaan, Iosue 13. f. A flumine turbido, qui irrigat Aegyptum. Et ista duo flumina, quæ ponunt hic sunt termini terræ Chanaan, vt patet Gen. 15. f. semini tuo dabo terram hanc a fluiui Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Erant et alia: gentes itra ista duo flumina, scilicet Amalech, Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ, & magna pars Syriæ, & oēs istas gentes occupauerat Pharaon rex Aegypti qñ occidit Iosiam, scilicet Nabuchodonosor veniens abstulit totam istam terram de manu regis Aegypti, & non reliquit ei, nisi terram suam, q̄ erat vltra Nilum ad meridiem. Sciendum autem, qd ista omnia dñr fuisse regis Aegypti, non quidem, qd fuissent de regno Aegypti tanquam partes eius, sed iste Pharaon, qui nunc erat obtinuerat oēs istas regiones pugnando, & sicut ci o acquisiuit, ita citō perdidit. *Decem, & octo annorum erat Ioachim, cum regnare cepisset.* Iste fuit nepos Iosie, & erat annorum decem, & octo pater suus, qñ genuit eum. Quod patet, quia Ioachim erat annorū viginti quinque quando cœpit regnare, & regnauit vndecim annis, præc. cap. & sunt triginta sex, de quib. subtrahatur decem, & octo, quos egerat iste Ioachim, qñ mortuus est p̄ eius, manebūt alij decē, & octo, quos egerat p̄ suus, qñ genuit eū. Iste Ioachim erat annorū septem, vel quasi qñ mortuus est Iosias, quod patet: quia Ioachim pater suus erat annorū viginti quinque, qñ cœpit regnare præc. cap. & tñ tribus mensibus ante hoc solum mortuus fuerat Iosias, & illis tribus mēsis regnauerat Ioachaz, & tñ Ioachim erat decē, & octo annorum, qñ genuit istum Ioachim, vt nunc declaratum est, q̄ subtrahant de viginti quinque, manebunt septem anni, quibus vixit iste Ioachim paruulus ante mortē Iosie. *Et tribus regnauit in Ierusalem.* Modico tpe regnauit, quia rex Babylonis duxit eū illico captiuū in Babylonem, vt patet inf. tanto. n. tempore regnauit patru⁹ suus Ioachaz, scilicet tribus mensibus post mortem Iosie, & illico vixit eum rex Aegypti, & duxit eum illuc, & ibi mortuus est, vt patet Iere. 22. *Nomen matris eius Noeche filia Elnathan de Ierusalem.* Auus istius Elnathā erat vir nobilis inter omnes Ierosolymitas, ideo Ioachim filius primogenitus Iosie accepit filiā eius in vxorē. *Et fecit malum coram Domino.* scilicet idola, quia istud erat malum cōe regum Iudæ, & Israel. *Iuxta omnia, que fecerat pater eius Ioachim.* Pater istius fuit malus in cultu idolorum, & etiam iste fuit malus, qd pauco tempore regnauit, in quo posset apparere iniquitas sua. *In tempore illo.* Hic ponitur trāsmigratio ipsius Ioachim in Babylonem, & dicit in tpe illo circa principium regni Ioachim: nam solum regnauit trib. mēsis, vt dicit hic, & sic principij, & finis regni fuerunt, quasi idem, qd tempus regni huius ponit magis præcisē, 2. Eisdre. c. 2. & fuerūt tres mēses, & dies decem. *Ascenderunt serui Nabuchodonosor regis in Ierusalem.* Veniebat

Trāsmigratio Ioachim in Babylonem.

Eunuchi qui erant.

veniebat Nabuchodonosor ad capiendum Ioachim regem, vt priuaret eum regno, & institueret alium, vt regnaret, & venerunt primo serui Nabuchodonosor in ciuitatē, & deinde ipse Nabuchodonosor. *Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad ciuitatem, cum seruis suis.* scilicet quidā de seruis Nabuchodonosor venerunt prius ad obsidendam ciuitatē, deinde venit ipse Nabuchodonosor cum alijs seruis suis. *Ut oppugnaret eam.* Veniebat n. ad capiendū Ioachim regem, vt duceret eum in Babylonem, & quia putabat, qd resisteret sibi Ioachim, veniebat ad expugnandā ciuitatem, & tamen Ioachim noluit resistere ei, sed exiuit obuiam illi. *Egressusque est Ioachim rex Iudæ ad regem Babylonis.* Vidit n. Ioachim, qd non poterat se defendere cum Nabuchodonosor esset potentissimus, & exiuit ad eum, vt faceret de eo, quidquid vellet, quia sic benignius suscipere eum. *Ipse, & mater eius, & serui eius, & principes eius, & eunuchi eius.* Potest intelligi dupliciter. Vno modo, qd Ioachim egredereetur ad regē Babylonis ad significandū, qd volebat contendere cum eo, sed libenter facere, quod ipse vellet, & tūc dicitur, qd egrediebantur cum eo omnes isti ad honorandum ipsum, quia rex debebat ire comitatus magnā turba. Aliter potest intelligi, qd Ioachim cognouerat iam intentionē Nabuchodonosor, scilicet qd veniebat ad ducendum eum in Babylonem, ideo exiuit cum omnibus illis, quos voluit secum ire, & ad hoc duxit secum matrem suam, quam nimis diligebat, duxit etiam omnes principes, qui erant familiares sui, quos ipse magis diligebat, duxit etiam fecit eunuchos, qui sunt homines castrati ad custodiam seminarum, & isti maxime erant antiquitus in domo regum, quia ibi multæ foeminae erant custodiende. Vel vocatur eunuchi aliqui nimis familiares regis, qui manebant semper in conspectu eius. Nā apud reges antiquos erat ista consuetudo, qd essent aliqui viri nimis familiares eis, qui assisterent eis omni tempore, & intrarent ad eos vbicumque essent, reliquis autem non licebat hoc, & isti dicebantur videntes faciem regis, sic n. dicit Ieremias vltimo, qd Nabuzardan tulit inter alios captiuos eunuchum septem viros, q̄ videbant semper faciem regis. Hoc autem vti cōpetere eunuchis, quia eunuchi erant magne potestatis tempore isto, quia sequenti ca. dicitur, qd Nabuzardan tulit inter alios captiuos eunuchum vnum, qui erat super exercitum, & tamen non poterat esse super totū exercitum nisi aliquis vir magnæ potestatis. Dicit et, qd duxit secum seruos, & isti erāt illi, qui specialiter seruiebant in domo regis in officijs domus eius: nā licet omnes de regno vocentur largē serui regis, tamē illi vocantur proprie serui eius, qui in domo sua sibi ministrāt. Ex hoc autē videtur, qd Ioachim egrediebatur ad regē Babylonis animo eundi in Babylonem, quia aliās non duxisset secum matrem suam, vt comitaretur eum eundo ad Nabuchodonosor, quia foeminae communiteri non solent comitari viros, vel potest dici, quod exiuit ad eum per modum fœderis, & istud tenet Iosephus: de quo infra declarabitur. *Et suscepit eum rex Babylonis.* scilicet gratis suscepit, quia putauit Nabuchodonosor, qd vellet Ioachim resistere ei, & sic cēt magnus labor Nabuchodonosor obsidēdo vrbem, sicut patet tempore Sedecia: nam per duos annos obsidit vrbem, & non potuit capere eam, vsquequo deserunt panes in ciuitate. & tunc cum nullus esset, qui posset defendere illam interrupta est ciuitas a Chaldæis, sequenti c. & quia Ioachim exemit Nabuchodonosor ab isto labore obsidendi vrbem, suscepit eum gratis. *Anno octauo regni sui.* scilicet regni Nabuchodonosor, & non Ioachim: quia Ioachim solum regna-

uerat tribus mēsis, vt patet supra in litera, vel tribus mensibus, & decem diebus sicut habetur 2. Paralip. vlti. & 2. Eisdre. 2. Erat autem nunc octauus annus regni Nabuchodonosor, quia Nabuchodonosor ceperat regnare in Babylone anno quarto regni Ioachim patris istius, vt declaratum fuit supra, & sic vult Iosephus 10. Antiquitatum regnauit autē Ioachim ille annis vndecim supra in litera, id manebant anni septem de regno eius, quibus simul regnauit ipse in Iudam, & Nabuchodonosor in Babylone. Nunc autē regnauerat iam Ioachim filius eius mensibus tribus, & sic incēperat octauus annus regis Babylonis. *Et protulit inde omnes thesauros domus regis.* Scilicet Nabuchodonosor protulit de Ierusalem omnes thesauros, quos inuenit in domo regis, vt ferret illos secum in Babylonem, sic etiam acceperat iterū thesauros multos Nabuchodonosor de domo regis, & templo Dñi, quando ducebat Ioachim patrem captiuum in Babylonem 2. Paralip. vlti. & 2. Eisdre. 2. Nūc tamen abstulit plurimos, quia ferē nihil reliquit de thesauris regis, & templi. *Et concidit vniuersa vasa aurea, que fecerat Salomon rex Israel in templo Domini.* scilicet de templo Dñi omnia vasa, quæ fecerat Salomon: nam ista vasa manserunt semper tempore antiquorū regum, quia licet aliquando essent reges in aduersitate magna, & darēt thesauros suos hostibus, vt non opprimerēt eos, tñ ista vasa domus Dñi non dabant. Nūc autē accepit illa Nabuchodonosor, & cum dicit hic: vniuersa vasa non est intelligendum de oibus, quia aliqua vasa aurea, & argentea de illis, quæ fecerat Salomon, translata sunt in Babylonem postea, qñ capta est ciuitas tempore Sedecia: sequenti c. & Iere. vlti. ergo aliqua manserunt nūc, sed scriptura consuevit dicere omnia, vel vniuersa pro multis: dicit etiam, qd concidit vasa. Concidere autem est frangere, & sic esset sensus, qd Nabuchodonosor fregit oia vasa, quæ erant in templo Dñi redigendo ea in massam, vel in laminas, vt facilius portarentur. Sed hoc falsum est: quia vasa ista integra delata sunt, & posita fuerūt in domo Dei Nabuchodonosor in Babylone, vt patet 2. Paralip. vlti. & 2. Eisdre. 2. & postea manserunt ibi non applicita alicui vsui humano vsque ad diē, quo Balthasar vnus de posteris Nabuchodonosor præcepit, qd auferrentur vasa illa, vt biberet in eis ipse, & principes eius, & vxores, & concubinae eius, vt patet Dan. 1. ergo vasa illa erant integra. Pater etiā 1. Eisdre. 1. vbi ponitur numerus omnium istorum vasorum, & nomina sua, & quomodo oia reducta sunt in Ierusalem, & tamen si contracta essent, non haberent numerū, nec nomina, sed essent massa quadam argenti, & auri: ideo accipitur hic largē, concidit, pro colligauit. scilicet quia colligauit ad hoc, qd portarentur in Babylonem: vasa autem ænea, quæ erant magni pōderis, & quantitatis ut columnæ & altare, mare, & luteræ contracta sunt, quia non poterant portari integra in Babylonem propter magnitudinē ponderis, ideo Nabuzardan confregit illa, vt patet sequenti c. & Iere. vlti. *Iuxta verbum Domini.* scilicet Deus prænuiciauerat de istis vasis, qd portarentur in Babylonem. Istud fuit prænuiciatum per Iaiam Ezechia regi, quando ipse ostēdit oēs diuitias suas nuncijs Baladan regis Babylonis supra 20. Nā dixit Iaias: Ecce dies veniūt, & auferrentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ considerunt patres tui vsque in diem hanc in Babylonem: nō remanebit quidquam, ait Dominus. *Et transtulit omnem Ierusalem.* scilicet omnes viros Ierusalem transtulit in Babylonem cum Ioachim rege, & non est intelligendū de omnibus, quia multi manserunt in vrbe, sed de potioribus, & honorabilibus, & fortioribus:

rioribus: nam istorum nullum reliquit, & declaraf in litera, cu dicitur. *Et uniuersos principes, f. principes exercitus, & principes officiorum domus regis. Et omnes fortes exercitus, f. transtulit viros robustos, quotquot erant in exercitu Ioacim, quanquam illi non esse principes. Decem millia in captiuitatem, f. omnes isti principes, & fortes exercitus, & artifices, & in clufores, & reliqui, qui translati sunt, fuerunt usque ad decem millia, & uti ducti sunt in captiuitatem, ga licet sponte se tradiderint, tamen Nabuchodonofor tulit illos secum, tanquam iure belli, & ideo captiui vocabantur, licet alius magis deberent vocari transfugantes. Et omnem artificem, & in cluforem, f. tulit secum oēs artifices. Illud intelligitur de fabris, & carpentarijs, & de oibus alijs artificibus, quia oēs tu lit. Vocantur autem in clufores quidam spetiales ar tifices, f. aurifices, & argentarij, & dicuntur in clufo res, quia isti sunt, qui in cludunt varias gemmas in auro, & argento in anulis, & alijs vasis preciosis, & habent isti eminentiam super ceteros artifices. Ni hilque relictum est exceptis pauperibus populi terre, f. nō re licti sunt in vrbe aliqui viri alicuius valoris, sed om nes translati sunt in Babylonem, & soli pauperes re licti sunt, vt non maneret ciuitas sine habitatore.*

Qui sunt in clufores.

Intelligendū est tamen, q̄ aliqui principes man serunt in Ierusalem cum Sedecia, qui factus est rex captiuato Ioacim, & tamen illi erāt pauci, ideo nō fit mētio de illis. *Transtulit quoque Ioacim in Babylonem. Scilicet, trāstulit eum cum populo suo, iste Ioacim vocatus est alio nomine Ieconias, sicut pater suus: nam pater suus habuit tria nomina. f. Eliacim, Ioa cim, Ieconias, vt declaratum est p̄cedenti ca. iste autem vocatus est Ioacim, vt apparet hic, & etiam vocatus est Ieconias. vt patet Matth. 1. cum dicitur, q̄ post transfugationē Babylonis Ieconias genuit Salathiel, & iste fuit, cuius filius fuit Salathiel, & de scendit Christus ab eo per rectam lineam regum lu da. Et matrem eius, & uxorem regis. Ioacim dicebatur in Babylonem tanquam nunquā rediturus, vel ibi magno tempore mansurus, ideo duxit secum per sonas illas, quas diligebat, vt cum eis consolaretur, dum maneret in terra aliena, ideo duxit matrem, & uxorem: nā postea genuit in Babylone filium no mine Salathiel, & iste genuit filium nomine Zora babel, qui redijt de captiuitate in Ierusalem, & fuit princeps redeuntium, vnde fit de eo sepe mentio in libro Zacharię, & in libris Eldrę, vt patet Zacharię 3 & 4. *Et leuuchos eius. Qui sint isti eunuchi declarati sunt supra. Et maiores terre. Isti erant principes, quibus dederat Ioacim potestatem super singula regni sui loca, & iudicabant populum terrę. Duxit in captiuitatem de Ierusalem in Babylonem, f. omnes istos duxit capti uos Nabuchodonofor in Babylonem. Et omnes vi ros robustos septem milli. i. tulit viros robustos de exer citu, qui non erant principes septem millia. Et artifi ces, & in clufores mille. i. de artificibus, & in cluforibus duxit mille viros, supra. n. declarati sunt qui sint in clufores. Omnes viros fortes, & bellatores. i. omnes isti tā artifices, & in clufores, quā ceteri, qui trāstati sunt in Babylonem, erant viri fortes, & bellatores; & propter hoc translati sunt in Babylonem. Duxitque eos rex Babylonis captiuos in Babylonem, f. nullum istorum permisit manere in Ierusalem, & quanquam ipsi vel lent manere, sed omnes ducti sunt captiui: non fue runt tamen isti ducti tanquam serui, ita q̄ in Baby lone seruirent, sicut serui empicij, sed solum fue runt translati de terra sua, & tamē in Babylone nul li serueba vt, sed procurabant sibi ipsi necessaria, si cut in terra Chanaan, quando ibi manebant.**

Ioacim primus filius Iosia quem finem habuit. Quæstio V.

QVÆRETUR de Ioacim primo filio Iosia quem finem habuit. Respondendum, q̄ supra in litera dī, q̄ dormiuit cum patribus suis, in quo innui viderit, q̄ mortuus est in pace, & tamen non fuit mortuus sic, sed occisus. Pro quo sciendū, q̄ iste Ioacim anno octauo regni sui, qui erat annus quartus regis Nabuchodonofor, fuit subiectus ipsi Nabuchodonofor in seruitutem, f. ad soluendū tri buta, & mansit in seruitute ista annis tribus supra in litera: anno autem tertio audiens, q̄ Aegyptij vellent pugnare contra Nabuchodonofor cōfēdē de illorum victoria rebellauit contra Nabuchodo nofor, nolens ei redere tributa, & fuit istud in anno vndecimo regni eius, q̄ fuit vltimus vitę suę. Aegy ptij autem non pugnaverunt contra Nabuchodono for, quia non ausi sunt, & ipse post modicum tē pus venit in Ierusalem, & recepit eum Ioacim sub specie foederis, & tñ intrans Nabuchodonofor in ci uitatem fidem fregit. Nam fortissimos, & pulchritudine decoros iuuenes Ierofolymitarum occidit, & ipsum Ioacim occidens extra muros vrbs proie cit, & in sepulchro manere fecit in pœnam rebella tionis. De hoc. n. p̄dixerat Ieremias, vt patet Iere. 22. Dicens: Hęc dicit Dñs ad Ioacim filium Iosia re gem Iuda: non plangeat eum v̄ frater, & v̄ soror, nec cōcrepabunt, & v̄ Dñe, & v̄ inclite, sed sepul tura asini sepelietur putrefactus, & proiectus extra portas Ierusalem, & ob hoc, q̄ dicitur de Ioacim, q̄ dormiuit cum patribus suis, tñ non dicitur, q̄ sepultus est cum patribus suis, nec in alio loco, quod est contra consuetudinem sacrę scripturę, quādo loquitur de alijs regibus: quia semper ponit, q̄ sepulti sunt cum patribus suis in sepulchris regum, vel assignatur alius locus, in quo sepulti fuerint, vt patet ex toto processu p̄cedentis libri, & huius, & in toto 2. Paralipo. Nisi sint aliqui reges, de quibus p̄nunciatum esset, q̄ non sepelirentur, sicut fuit de tota posteritate Ieroboam p̄nunciati p̄ cedenti lib. c. 14. & postea ponitur de morte eorum eo. lib. c. 15. & non fit mentio de sepulchro. Sic etiā fuit de posteritate Baasa eo. lib. c. 16. & tamē de isto Ioacim non legitur aliquis locus sepulchri. Dicen dum ergo, quod non sepultus est.

An Ioacim iste fuerit ductus in Babylonem. Q̄st. VI.

QVÆRETUR vterius, quomodo dicitur de isto Ioacim 2. Paralipo. vlti. q̄ ductus est in Babylonem cum dicamus eū occisum fuisse in terra sua, & in sepulchro mansisse. Aliquis dicit, q̄ iste Ioacim non ductus est in Babylonē: sed procedit erro r ex equiuocatione nois: quia iste vocabatur Ioa cim, & filius suus etiā vocatus est Ioacim, & sic in telligitur illud de filio, & nō de patre, & uerum est, q̄ iste ductus est in Babylonem, ut patet hic in lite ra, & tamen pater suus nō ducturus fuerit illum, sed occisus fuerit in terra sua. Sed dicendum, q̄ non stat: quia non potest cōuenire filio id, quod dicitur 2. Paralipo. vlt. sed oportet intelligi de patre, qd̄ pa ter: quia dicit ibi: viginti quinque annorū erat Ioa cim cum regnare cepisset, & vndecim annis regna uir, & sequitur: contra hunc ascendit Nabuchodono for, & vincitum cathenis duxit in Babylonē: Ioa cim tñ filius eius nō erat annorum viginti quinque, qñ cepit regnare, sed decē, & octo, vt patet hic: etiā non regnauit annis vndecim, sed solum tribus mē sibus, vt dī hic, vel tribus mē sibus, & decem diebus, vt

vt

vt dicitur 2. Paralipo. vlti. & 2. Esdre. c. 2. ideo oportet intelligi de patre, quia ipse erat viginti quinque annorum, quando cepit regnare, & regnauit vndecim annis, vt patet p̄ce. c. & hic. Secundō patet, q̄ 2. Paralipo. vlti. ponitur de vtroq; Ioacim, & annotan tur tpa eorum, & postea de vtroq; per se subditur, q̄ ductus est in Babylonem, ergo necesse est dici pa tre, & filii ductos in Babylonem: hoc idem patet. 2. Esdre. 2. vbi de Ioacim primō dicitur, q̄ ligauit eū Nabuchodonofor in areola, & perduxit in Babylo nem, & postea sequitur, q̄ filius suus Ioacim regna uir p̄ eo tribus mensibus: non pōt ergo negari, quin vtrique Ioacim ductus fuerit in Babylonem: scit p̄tura tamen hic solū facit mentionem de secūdo, q̄ ductus sit in Babylonē: idem ē in lib. Iere. Aliqs aut soluet istam contrarietate dicens, q̄ iste Ioacim primus ductus est in Babylonē, & tñ postea redūct⁹ est in terrā suā, & tūc occisus est, & p̄iectus extra Ierusalem. Sed dicitur, q̄ hoc non stat: quia postq̄ Hebręi ducti sunt in Babylonē non redijt inde ali quis eorum vsquequo confirmarentur septuaginta anni, quia tanto tpe duratura erat captiuitas, vt Ieremias p̄dixerat hic. 25. Rūdent igitur historia scholastica, & Nicolaus, q̄ Ioacim nō fuit ductus in Babylone, sed ligauit eum Nabuchodonofor, vt duce rēt in Babylonē, & postea mutato consilio reduxit eū in terrā suā, vel potius p̄misit in ea, & ibi occidit ipsum: ista positio potest satis sustineri. Sed magis v̄ dicendū, q̄ ductus fuerit verē in Babylonē, & tñ illico reduxerit eū Nabuchodonofor in Ierusalē; & ibi occidit ipsum, sicut declaratū est p̄ce. q. & sic cōpletū est v̄bū Ier. 22. f. q̄ iste Ioacim sepeliretur sepultura asini putrefactus, & p̄iectus extra portas Ierusalem, & ista positio est rōnabilior, quā nunq̄ recedendū est a verbis sacrę scripturę quantum ad corticē, nisi appareat aliqua ratio necessaria, p̄pter quā aliter exponendā sint, quā aliās periret tota sacra scri ptura, cū quilibet deuiaret à cortice literę sine cau sa dando quęcunq; expositionē vellent, & sic sacra scriptura p̄deret sensum literale, in quo ipsa posita est, & inciperet habere varias allegorias, & tropolo gias prohibito nō, qd̄ est absurdū, & tñ 2. Paralipo. vlti. dī, q̄ Nabuchodonofor duxit istū vincitum in Babylonē, & 2. Esdre. 2. dī, q̄ Nabuchodonofor ali gans istum Ioacim vinculo in areola p̄duxit in Baby lonem, dicendū ergo, q̄ iste fuerit aliquādo in Babylonē, & tñ mox, vt illuc ductus est fuit redūct⁹ in Ierusalem, & ibi occisus est, & qñ obijt, q̄ postq̄ Iudęi ducti sunt in Babylonē nullus redijt in Ieru salem vsq; ad septuaginta annos: dicendū hoc ve rum esse postquam cepit captiuitas, qñ totus popu lus translatus est in Babylonē, & istud fuit anno vndecimo sedechię, qñ Ierusalem capta est à Chaldejs seq. ca. & tñ ante istā captiuitatē fuit ductus Ioacim primus in Babylonē, ideo non erat cōtra variciniū Ieremię, q̄ rediret in nā sic fuit de Manasse rege Iu dę, qui fuit pessimus, & à viris regis Babylonis ductus est captiuus in Babylonem, & tñ cū orasset Do minum in Babylone, Deus reduxit eum inde in Ierusalem, & regnauit aliquanto tempore, vt patet 2. Paralipo. 33. ita ergo poterat reduci Ioacim de Babylone, & postea occideretur in Ierusalem, & sic factum fuit, vt declaratum est p̄cedenti quæstione.

An Nabuchodonofor peccauerit p̄dictā faciendo contra Iudęos, & contra alias gentes, cū quibus pugnabat, & an Ierem. se esse ministrum Dei ad hoc. Quæst. VII.

QVÆRETUR vterius, an Nabuchodonofor peccauit faciendo ista, que habentur hic q̄

Ierusalem, & q̄ duos reges eius noie Ioacim. Aliqs Prima dicit, q̄ non: quia Nabuchodonofor faciebat hic, tio. qd̄ iustū erat. f. quia Ierofolymitę merebantur omnia ista mala, & plura alia, ideo inferēdo eis illa non Secunda peccabat. Secundō patet, quia non solū Nabuchodono for iustū faciebat, sed et habebat iurisdictionē ad faciendū illud, quod sequitur ad hoc, q̄ pœna sit iustē illata, & patet hoc: quia Deus vocauit Nabuchodonofor ad faciendū istā punitionē super Hebręos, vt patet Esa. 5. f. & leuabit Dñs signū in nationibus p̄cul, & sibi illabit ad eū de sinibus terrę, & ecce festinus veniet velociter, & itelligit istud de Nabucho. vt colligitur ibidem: patet et hoc Iere. 27. vbi Deus facit Nabucho. ministrū suū dicens: & nūc ego dedi oēs terras istas in manu Nabuchodonofor regis Babylonis serui mei: idem patet Abacuh. 1. f. Dñe in iudiciū posuisti eū, & loquit de Nabuchodonofor. i. tu posuisti eū ad iudicandū, & puniendum peccata. Tertiō patet, quia Deus adiuuabat Nabuchodonofor ad faciendū oīa hęc, & tñ Deus non adiuuat ini quos, cum ipse oderit iniquitatē. Psal. 5. ergo Nabuchodonofor bene agebat faciendo hęc. Patet hoc, quia Ier. 27. dī: gens autē, & regnum, quod nō seruiert Nabuchodonofor regi Babylonis: & quicūque non cūruauerit colū suum sub iugo eius in gladio & fame, & peste visitabo super gentē illā, ait Dominus, donec consumā eos in manu eius: ergo Deus adiuuabat Nabuchodonofor ad faciendum hęc: patet et Abacuh. 1. Dñe in iudiciū posuisti eū, & for tē, vt corriperes, fundasti eum: ergo Deus fecit Nabuchodonofor fortē, & sic adiuuabat eū ad faciendū ista contra Iudęos, & alias gentes. Rūdendū, q̄ Nabuchodonofor poterat facere oīa ista sine peccato. Considerandū tñ, q̄ ad hoc, q̄ aliquis iustē p̄ nā infligat alteri, requiritur tria. f. iusta cā sufficiens, iurisdictionē, & recta intentio, quorum si aliquod defuerit necesse est causari peccatum: primū istorum erat in punitione illata per Nabuchodonofor: quia Iudęi merebantur oīa ista mala, quę illata sunt per illum, & multo plura: Deus tñ non intulit oīa, quę merebantur: quia misericors est, & si non meruissent Israelitę oīa hęc non p̄misit Deus illa infligi eis, cum ipse p̄uidentiā omnīū rerū habeat, & nihil relinquat inordinatū in vniuerso. Secundū est sufficiens iurisdictionē, & istud poterat eē in Nabuchodonofor, immo v̄, q̄ erat: quia Iere. 27. dicitur, q̄ Deus tradidit oēs terras in manu Nabuchodonofor regis Babylonis serui sui. Sed dicit aliquis, q̄ non sufficiebat ad hoc, q̄ Nabucho. iuste ageret, q̄ Deus cōstituisset eū ministrū ad faciendū hęc: quia et requirebat, q̄ ip se sciret se habere potestatem istam à Deo alioquin exercendo hęc faceret sicut personā priuata, & peccaret. Simile est, si rex cōstituerit aliquem iudicē in aliqua vrbe, & non peruenit ad notitiam eius, & tñ ipse iudicat: certum est, q̄ puniendum est lege huīana: quia usurpauit officium iudicis cū crederet se personā priuatā. Dicendū, q̄ Nabuchodonofor poterat scire se institutum ministrū Dei ad faciendū oīa hęc: nā p̄nunciatū fuerat istud per prophetas multo tpe anteq̄ fieret, sicut patet Esa. 7. qui p̄dixit de hoc, & tñ Iasias mortuus est tempore Ezechię plusquā per centum annos, ante captiuitatem Babylonicā, vt patet computando tempora inter mediā regū: et Ieremias prophetias p̄phetauit hoc clarius, dicens: ego mittrā uniuersas cognationes Aquilonis, & Nabuchodonofor regem Babylonis seruum meum, & adducam eos super terrā istā, & super habitatores eius: Ierem. 25. & tñ ista prophetia dicta est anno 23. regni Iosia, ut patet eo. c. & sic poterat scire istam prophetiam Nabuchodonofor antequam faceret

An poterat scire Nabuchodonofor se esse ministrum Dei ad delēdū Hebręos.

faceret aliquid istorum contra Ierusalē: quia ipse venit prima vice contra Ierusalem anno octavo Ioa-

De rebellionibus Dei, qui habebant regibus Gentibus.

nunciasset Deus penam contra ipsum, & tunc pron-

nunciavit eam: Iere. 25. quia postquam dixit, quod omnes gentes

feruissent ei septuaginta annis, sequitur: cunctique impleri fuerint septuaginta anni visitabo super regem

Babylonis, & super gentem illam in iniquitate eorum, & super terram Chaldaeorum, & ponam illam

in solitudines sempiternas. Tertiū patet, quia Nabuchodonosor superbiuit attribuens omnia, quae fecerat

Ad primam rationem in contrariū.

Ad secundam.

Ad tertiā.

Quomodo potest stare, quod Ioa- cimus secundus, de quo hic dicitur, esset decem, & octo annorum: quia 2. Paralipom. dicitur, quod erat 8. annorum. Quasi. VIIII.

QVAERETVR ulterius, quomodo dicitur hic de secundo Ioa- cimo, quod erat annorum decem, & octo, cum regnare cepisset: quia 2. Paralipom. vlti. dicitur, quod erat annorum octo, quoniam cepit regnare, & tunc primo Esdre cap. 1. dicitur, quod erat annorum octo Ioa- cimus, quoniam constitutus est rex. Aliquis dicit, quod regnare cepit Ioa- cimus anno

anno octavo vite sue, sicut dicitur 2. Paralipom. vlti. & tamen A decem anni subtrahantur de regno suo: quia forte illo tempore malus fuit, vel pro aliam causam, & ideo dicitur hic, quod cepit regnare anno 17. vite sue. Sed aliquis obij-

Responsio Auctoris.

An aliqua de eodem dicitur sit biblia nra, & Hebraea simul corruptas esse in eodem loco, ita ut nesciat veritas.

Dicendum igitur verum esse, quod Ioa- cimus cepit regnare anno octavo, & tunc cepit regnare anno decimo octavo. Pro quo sciendum, quod primus Ioa- cimus pater istius regnavit annis vnde- cim, sicut patet praecedente. c. & in principio secundi anni regni sui fecit secū regnare parvulum filium suum Ioa- cimum, & tunc restitit decem annis de regno suo mortuo autē primo Ioa- cimo regnavit iste secundus Ioa- cimus tribus mensibus, & sic bis incepit regnare. s. semel cum patre suo, & iterum solus. Et cum dicitur 2. Paralipom. vlti. & 2. Esdre 2. quod regnavit anno octavo intelligitur de tempore, quo cepit regnare vivente patre. Cum autē dicitur hic, quod regnavit anno 18. intelligitur de tempore illo, quo regnavit solus mortuo patre, & fuerunt decem anni inter utrunque tempus, & sic non est aliqua difficultas. Sed adhuc aliquis dicit aliter. s. quod regnavit annis decem, & tribus mensibus Ioa- cimus, & tunc subtrahuntur decem anni. Dicendum, quod hoc non est verisimile: quia in tribus locis dicitur de regno Ioa- cimi. s. hic & 2. Paralipom. vlti. & 2. Esdre 2. & tamē in quolibet istorum trium locorum ponuntur solum tres menses regni Ioa- cimi: si tunc regnasset decem annis, dato, quod in vno loco subtriceretur, in alio exprimeretur, & in nullo istorum trium exprimitur, & patet hoc potissimē, quia si interdū aliqua pars summa subtrahatur in numeris, illa est pars parva respectu numeri, qui exprimitur, & tamē hic esset nimis absurdū. s. quod exprimerentur solum tres menses, & subtricerentur decem anni. Sed adhuc si aliquis vellet prout dicitur dicens, quod corrigi sacram scripturam in omnibus istis locis subtraherentur decem annos.

Dicendum, quod non stat, quia 2. Paralipom. vlti. & 2. Esdre 2. ponuntur isti numeri valde praecisi, quia dicitur ibi, quod regnavit Ioa- cimus tribus mensibus, & decem diebus: si tunc deficerent hic decem anni, cum suppleantur ibi decem dies, qui defuerunt hic: a fortiori supplerentur decem anni, qui causarent maiorem errorem. Potissimē, quia istud nullo modo potest stare pro ratione assignatas in principio. Tenendum est ergo, quod ante hoc diximus. Sed tunc obijciat aliquis, quod non stat: quia data ista distinctione de principio regnandi Ioa- cimi, sequeretur, quod vno modo Ioa- cimus regnasset decem annis, & tribus mensibus. s. incipiendo regnum suum ab anno octavo, & alio modo regnasset solum tribus mensibus. s. incipiendo regnum suum ab anno 18. & tunc hic dicitur, quod cepit regnare anno 18. & quod regnavit tribus mensibus, & 2. Paralipom. vlti. & 2. Esdre 2. dicitur, quod cepit regnare anno octavo, & tunc etiā dicitur, quod regnavit tribus mensibus, ergo non possunt sic concordari istae litterae: quia ibi deberet dici, quod regnavit annis decem, & mensibus tribus. Respondendum, quod verum est, quod vno modo regnavit Ioa- cimus decem annis, & tribus mensibus. s. computando tempus, quo regnavit vivente patre suo cum tempore, quo regnavit post mortem ipsius. Si autē computetur tempus solum, quo regnavit post mortem eius, erunt tres menses, & tunc scriptura noluit computare, nisi tempus, quo per se regnavit, eo quod

quod anni istorum regum debent esse distincti, vt vna summa addita super alia sciatur quanta est temporis extensio. Et sic 2. Paralipo. vlti. & 2. Esdre 2. qd ponatur principium regnandi Ioacim a tempore illo, quo regnauit viuente patre non ponitur duratio regni eius, nisi quantum ad illud tempus, quo per se regnauit, ne coincidant anni vnus regis cu annis alterius, & sic non est aliquod inconueniens in diuersitate ista.

Nabuchodonosor quare venit in principio regni Ioacim oblidere Ierusalem. Quest. 1 X.

QVAERETVR vterius, quare Nabuchodonosor in principio regni Ioacim venit ad oblidendum eum in Ierusalem. Aliquis dicit, qd hoc fecit, quia Ioacim constitutus est in regem contra voluntatem Nabuchodonosor, & ideo mox, vt sciuit, venit ad oblidendum eum, & captiuandum. Sed dicendum qd non stat, quia iste Ioacim fuit constitutus in regem de voluntate Nabuchodonosor, quia ipse erat in Iudaea, quando constitutus est Ioacim in regem. Qd patet quia ipse Nabuchodonosor intrans in Ierusalem sub specie fededis, occidit Ioacim primuni patrem istius Ioacim, vt declaratum fuit supra in quadam qone, & fecit eum pijci extra Ierusalem, & manere inhumatum; ideo tunc poterat constituere quem vellet in regem, & occidere, si vellet, istum paruulum Ioacim, & tunc ite tunc constitutus fuit in regem mortuo patre, ergo de voluntate Nabuchodonosor fuit iste Ioacim constitutus in regem. Aliter Rndet Iosephus 10. Antiqui & Histo. scho. & Nicolaus. f. qd Nabuchodonosor constituerat istum Ioacim in regem, & deinde recessit in Ierusalem, & post modicum tempus cepit timere, qd iste Ioacim aduerrens quo Nabuchodonosor occiderat patrem suum violando ei foedus, vellet rebellare contra Nabuchodonosor, id priusquam posset se plus munire contra eum, voluit quasi repente venire ad oblidendum ciuitatem, & sic non transierant nisi tres menses de regno Ioacim, qm venit Nabuchodonosor ad occidendum ipsum. Aliter tñ dicitur pdr, & melius. qd Nabuchodonosor instituit istum in regem, & fecit eum iurare, qd non rebellaret sibi, nec denegaret tributum, & tñ mox, vt recessit Nabuchodonosor de Ierusalem cepit rebellare Ioacim, & denegauit tributum, quod audiens Nabuchodonosor, illi co venit ad oblidendum urbem. Istud patet 2. Esdre 2. nam dñ de isto Ioacim, qd regnauit tribus mensibus, & sequit: Et non est veritas a verbis, quae dicta sunt a Ieremia propheta ex ore Dñi, & adiuratus a rege Nabuchodonosor, periurans discessit. Et ista rō est valde verisimilis: nam cum praesupponatur, qd iste Ioacim constitutus fuit in regem de voluntate Nabuchodonosor, & ipse occidisset Ioacim patrem suum, quia recesserat ab eo, non erat verisimile, qd permitteret regnare filium eius nisi praestita sibi fide de non rebellando, & istam fidem violauit iste Ioacim, vt dictum est. Itē non est verisimile id, qd dicit Iosephus, & Histo. scho. & Nicolaus. f. qd postquam constitutus fuit Ioacim in regem, timuit Nabuchodonosor, qd rebellaret contra ipsum, ideo venit ad oblidendum eum: nam istud posset dici, si forte esset praesumptio de aliqua re occulta, qd nouiter venisset in cogitatione Nabuchodonosor, & tñ manifesta erat rō suspicionis et anteqm constitueretur iste Ioacim in regem, id non venisset postea ad oblidendum eum, sed a principio nollet ei dare regnum, ne rebellaret contra ipsum. Dicendum ergo, quod propter rebellionem, & violationem iuramenti, quam fecit Ioacim Nabuchodonosor venit ad oblidendum Ierusalem.

Hec aucto ritas hñ lib. 3. Esdre ca. 1. num. 47. 48.

Contra Ioseph. & Histo. scho.

Quare Ioacim egressus de vrbe iuit obviam Nabuchodonosor. Quest. X.

QVAERETVR vterius, quare Ioacim egressus est de vrbe ad Nabuchodonosor, cum ipse obluderet urbem, & nondum pugnauisset contra eam, & an benefecerit in hoc. Rndet Iosephus x. Antiqui. qd hoc fecit Ioacim, qd erat iustus, & natura benignus, & noluit, qd ciuitas pateretur, & templum Domini pp ipsum, potissimum quia Ieremias sibi hoc facere suauit. Ista autem sunt satis verisimilia, qd Ioacim erat grata parus. f. decem, & octo annorum, & exercitum non multum habebat in vrbe. Nabuchodonosor autem erat potentissimus, & non credebatur se posse ei resistere, ideo verisimile erat, qd potius se vellet tradere ei, quam ponere se in periculo, & ciuitatem. Na credebatur, qd si se traderet regi Babylonis non eueniret ei malum. Quod autem Ieremias consulere ei, qd traderet se regi Babylonis, satis verisimile est, quia ipse Ieremias consulebat Sedeciam tempore obsidionis, qd traderet se Nabuchodonosor, vt patet Iere. 38. f. haec dicit Dñs, si profectus exieris ad principes regis Babylonis viuet aia tua, & ciuitas haec non succendetur igni, & saluus eris tu, & domus tua: si autem non exieris ad principes regis Babylonis traderetur ciuitas haec in manus Chaldaeorum: Bene ergo ageret Ioacim tradendo se in manus Nabuchodonosor, vt non periret populus suus, & templum. Adhuc autem dicitur, qd Ioacim non exiuit ad Nabuchodonosor nisi si praemisso federe: nam cum venit Nabuchodonosor ad Ierusalem erat clausa ciuitas, & noluit ei aperire Ioacim, quousque fecit foedus, qd non noceret ei, nec ciuitati, & dicebat Nabuchodonosor, qd nihil uolebat nisi securitatem, ut Ioacim non rebellaret ei, & non negaret tributum, & ad hoc Ioacim uoluit dare obfides, & ppter hoc exiuit de ciuitate cum matre sua, & principibus suis, & eunuchis, & seruis suis scilicet, qd uolebat istos dare Nabuchodonosor in obfides, & datis illis credebatur Ioacim, qd Nabuchodonosor non noceret ei, nec obfidibus, sed maneret ipse rex Iudae sicut prius: quia aliis forte non tradidisset se Nabuchodonosor, ipse tñ mox, vt habuit Ioacim extra urbem captiuauit eum, & matrem suam, & oēs quotquot uoluit de Ierusalem, & sic rupit fidem, Ioacim tamen exiuit ad Nabuchodonosor putans, quod ille seruaret foedus, & sic bene agebat exeundo ad eum.

Vasa, quae accepit Nabuchodonosor de templo Salomonis, quem finem habuerunt, & vbi steterunt in Babylone. Quest. XI.

QVAERETVR vterius, quem finem habuerunt vasa ista, quae accepit Nabuchodonosor de Ierusalem. Dicendum qd Nabuchodonosor accepit vasa de templo Dñi ter. Primo, quando captiuauit primuni Ioacim patrem istius: nam tunc duxit eum in Babylonem, & vasa aliqua de templo Dñi cu illo, ut patet 2. Paralipo. vlti. & 2. Esdre 2. Secundo accepit vasa de templo Dñi, qm transtulit Ioacim secundum in Babylonem, vt habetur hic, & 2. Paralipo. vlti. & ista vice accepit plura vasa, quam prima, quia ferē nihil reliquit in thesauris domus Dñi. Tertio transtulit vasa post destructionem Ierusalem qm Nabuzardan princeps militiae venit in urbem, & cremavit templum Domini cum vrbe: infra in litera, & ista vice non transtulit vasa Nabuchodonosor per se, sed Nabuzardan, quem ipse misit ad destruentum urbem, & manebat tunc Nabuchodonosor in Reblata, quae est in terra Syriae, inf. in litera: fuit etiā dñia in hac vice tertia ad duas priores: quia in illis transferebat Nabuchodonosor

Ed. 3. c. r. nosor solū vasa aurea, & argentea, quae erāt in templo Dñi, vt patet hic, & 2. Paralipo. vlti. & 2. Esdre 2. & tñ in ista tertia vice transtulit Nabuzardan vasa aurea, & argentea, & enea, sed pro maiori parte erant enea, quia ferē omnia argentea, & aurea transtulerat Nabuchodonosor: aliqua tñ argentea, & aurea transtulit Nabuzardan, vt patet inf. in litera, & Iere. vltimo: sciendū est, qd vasa quaeunque aurea, & argentea de templo Dñi portata fuerunt: integra in Babylonem, quia parua erant, & non oportebat, qd frangerentur ad hoc, qd portarentur. Vasa autem enea erant magna, sicut altare holocaustorum, & columnae, quae erant ante templum, & mare eneu, & luteris: ideo necesse fuit, qd frangerentur, qd aliās non poterant portari, & sic dñ inf. in litera, qd Chaldaei frangerunt vasa ista. Sciendū est, qd vasa enea, quae ablata sunt de templo Dñi, nunquam redierunt post captiuitatem, qd Chaldaeii conuerterunt illa in alios vsus, cum iam non essent vasa, sed partes eris fracti, ideo non fit mentio de reductione ipsorum in lib. Esdre: vasa autem aurea, & argentea manserunt integra, & ista reducta sunt in Ierusalem post captiuitatem, vt patet 1. Esdre 1. cum rex Cyrus tradens Iudaeis potestatem recedendi de Babylone in terram suam, dedit eis oia vasa, quae translata fuerant de templo Dñi per Chaldaeos, & numerantur, quae fuerunt aurea, & q argentea, & ponuntur nomina vasorum, & tñ inter illa nullum fuit vas eneu, vt patet eodem cap.

Sciendū vterius, qd ista vasa eo tempore, quo manserunt in Babylone fuerunt in magno honore: nā non fuerunt applicita alicui humano vsui, sed posuit illa Nabuchodonosor in templo Dei sui in custodia, & fuerunt ibi semp custodita vsq; ad diem, quo Cyrus iussit illa dari Hebraeis, vt redirent in Ierusalem. De hoc 2. Paralipo. vlti. & lib. 3. Esdre 2. & Iere. vltimo, & nullus fuit toto hoc tempore ausus accedere ad vasa ista: nā Nabuchodonosor posuerat ea in templo Dei sui, forte, quia timebat Deum Israel, & non audebat conuertere vasa sua ad vsus humanos, sed posuit ea in loco honorabiliori in templo Dei sui, quia nullum alium locum ipse honorabiliorem, & sacratoriē reputabat. Vel forte fecit hoc ad honorem Dei sui, quia voluit honorare eum ponendo vasa Dei sui in domo eius, vt significaret, qd ipse superauerat Deum Israel adiutorio Dei sui. Quidquid autem sit, de quo magis declarabitur alibi. 2. Paralipo. vlti. vel primo Esdre 1. non conuertit Nabuchodonosor vasa Dei ad vsus humanos, sed dum ipse vixit manserunt semper vasa in templo Dei sui. Reges quoque succedentes non ausi sunt tangere illa vasa: solus n. fuit Balthasar de progenie Nabuchodonosor, qui cum fecisset conuiuium magnum, & esset iam temulentus, iussit afferri vasa Domini de templo, in quo erant, vt biberet in eis ipse, & vxores suae, & concubinae suae: Danielis 5. Et tunc vidit digitos scribentes contra se in pariete, & quia denunciauit ei Daniel, quia peccauerat bibendo in vasis illis, & aparuerat illud prodigium, redacta sunt vasa in templum Dei Babylonis, & reges posterius non ausi sunt tangere vasa ista, sed manserunt in eodem templo vsque ad tempus regis Cyri, qui tradidit ea Iudaeis simul licentia dans redeundum in Ierusalem: nā dicitur primo Esdre primo: rex Cyrus pertulit vasa templi Domini, quae tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, & posuerat in templo Dei sui, & sic de templo pertulit ea Cyrus, & sic reducta sunt in Ierusalem, vbi prius fuerant, sed postea manserunt ibi vsque ad tempora Romanorum, quorum quidam abstulerunt multa de templo Antequam Christi natiuitatem, sicut quidam consul Ro

Vasa Dñi in Babylone fuisse in magno honore.

manus nomine Crassus: postea etiam in tempore Titi, & Vespasian, cum templum combustum est omnia perierunt, quia nec templum manit postea, nec aliqua cetera veteris testamenti.

Quomodo potuerunt vasa fabricata a Salomone duci in Babylone, cum ante hoc videantur data in manu bofium per alios reges. Questio XI.

QVAERETVR vterius, de istis vasis, quomodo potuerunt transferri in Babylone, quia ante hoc acceperant ea reges, qd erant in circuito. Patet hoc, quia quando Hazel rex Syriae pugnavit contra Ioas regem Iuda, dedit ei Ioas aurum, & argentum vniuersum, qd inueniri potuit in domo Domini, & in palatio regis, supra 12. Aliquis dicit, qd ille rex Syriae abstulit omnia vasa aurea, & argentea, quae erant in templo, & tamen sequentes reges fecerunt alia vasa similia, & toridem numero, & illa manebant in templo, & illa abstulit postea Nabuchodonosor. Sed dicendum, qd non stat, quia Nabuchodonosor abstulit de templo Dñi ipsa, & vasa, quae fecerat Salomon, vt patet supra in litera. f. & concidit vniuersa vasa aurea, quae fecerat Salomon rex Israel in templo Domini, & postea sequitur, qd transtulit ea in Babylone, ideo non fuerat ista vasa ablata per alios reges. Pro hoc autem sciendum, qd in templo Domini erat thesaurus magnus auri, & argenti, quia reges Iuda consecrabant multa Domino sicut dñ de Afa, qui intulit in templum Domini ea, quae ipse consecrauerat, & pater suus, praec. lib. c. 15. Populus etiam offerebat multa. Et istud aurum, & argentum erat in massa, ideo uocabatur propriē thesaurus. Fiebant et de isto auro, & argento vasa aliqua, sed ista non consecrabantur, quia non erant necessaria ad ministratioē templi, ideo manebant in ipsis thesauris templi: Vasa autem, quae fecerat Salomon applicabantur ministratioē, & ideo ista sola erant sacra. Cum autem incidebat aliqua necessitas magna regibus Iuda, & non haberent pecuniam oportunitē accipiebant de thesauris domus Dñi, scilicet, de illo auro, & argento, qd erat in massa, & dabant ad suppleudas necessitates, & tamen post hoc cum ipsi redibant ad pinguorem fortunam restituebant templo omnia ista, & hoc modo non accipiebatur de templo Domini, nisi aurum, & argentum, quod erat in massa, & nunquam aliqua vasa, nisi interdum non sufficeret aurum, & argentum in massa, & tunc accipiebantur vasa, quae non erant consecrata, ideo interdū dicitur de regibus Iuda, qd accipiebant omne aurum, & argentum, quod erat in thesauris domus Domini, & intelligitur solum de argento, & auro in massa. Interdum autem, & raro dabatur vasa templi Dñi, cum esset maior necessitas, & tamen tunc non dabantur nisi vasa non consecrata. Sic patet praec. lib. ca. 14. cum dicitur, qd Sefach rex Aegypti ascendit in Ierusalem, & tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & de Afa dicitur col. lib. c. 15. tollens Afa omne aurum, & argentum, quod remanserat in thesauris domus Domini, & domus regiae misit illud ad Benadad regem Syriae. Sic etiam de Ioas dñ supra 12. Qd dedit vniuersum aurum, & argentum, quod inueniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis. De Amasia verò dicitur col. lib. c. 14. qd Ioas rex Israel tulit tempore suo aurum, & argentum, & vniuersa vasa, quae inuenta sunt in domo Domini, & in thesauris regis. Idem fecit Achaz, dando regi Assyriorum, sup. 16. idem etiam Ezechias sup. 18. Patet igitur, quod ista positio sit necessaria, quia aliās cum vnus rex disset

differt semel totum aurum, & argentum, & vasa tēpli Domini, non posset alius rex dare illa, & tamen de multis regibus dicitur, q̄ hoc fecerunt, & post omnia hic manebant vasa, quę fecerat Salomon in templo Domini, vt patet hic, & non quidem pauca quasi diminuta pp̄ priores pręstaciones, & ablatio: nes factas a regibus, sed erant omnia, quę fecerat Salomon: nam erant quinque millia, & quadringēta, vt patet i. Elđre i. ideo dicendū est, q̄ nunquam ablata fuerunt aliqua vasa de tēplo Domini de illis, quę fecerat Salomon vsq; ad tempus Nabuchodonosor, sed debet necessariō intelligi sicut supra declaratum est.

Quare Nabuchodonosor transtulit de Ierusalem ista decem millia virorum, & omnes artifices. Questio XIII.

QVAERETVR vterius, ad quid Nabuchodonosor transtulit de Ierusalem ista decem millia virorū, quę habeatur hic. Rñdendum est, q̄ in tērio principalis Nabuchodonosor fuit, quia volebat terram pacificē esse sibi subiectā: nam ante hoc multos rebellaauerat, ipse quidem Ioachim pater huius secundi Ioachim subiectus fuit Nabuchodonosor tribus annis ad soluendū tributa, & postea rebel lauit, vt patet sup. in litera. Deinde Ioachim filius ei⁹ constitutus in regem rebellauit illico, vt declaratū est sup. ideo non credebat Nabuchodonosor istam ciuitatem securē sibi feruituram, nisi auferret de terra illa omnes, qui tunc in ea manebant: quia quam reges vellent esse subiecti Nabuchodonosor, principes, & alij amici peruertebant eos ad rebellandum: noluit ergo dimittere in terra aliquem, q̄ posset sibi rebellare, & ob hoc abstulit omnes principes Ierusalem. Abstulit etiam viros robustos, qui erant in exercitu, quanquā non essent principes, quia cōfidens rex in istis faciebat bellum, & rebellabat Nabuchodonosor. Abstulit etiam artifices, & in clusores: erāt. n. maximē isti artifices fabri, & nolebat Nabuchodonosor, q̄ manerent aliqui fabri in Ierusalem, ne possent facere arma, quia per hęc dabat occasio ludæis ad rebellandum si haberent copiam armorum. Hoc etiam prius fecerant Philisthini in terra Israel, quando dominabantur terrę illius anrequam inciperet Saul regnare: nam fecerant, q̄ in toto Israel non esset faber ferrarius, ne fortē Israeli tæ facerent sibi gladium, aut lanceam, sup. i. lib. ca. 13. Et in tantum hoc obseruabant, q̄ die, qua Israelicę pugnare debuerunt cōtra Philistinos non inuentus est in toto populo gladius, aut lancea, nisi in manu Saulis. & filij sui Ionathæ, & cum vellēt Iraelicę fabricare vomeres, aut ligones, & alia instrumēta ad terrę cultum, oportebat eos descendere ad terram Philistinorum ad hoc eodem ca. sic autē fecit nunc Nabuchodonosor, quanquam non tam strictē. Et captiuatis istis decem millibus de Ierusalem, noluit plures accipere, quia illi, qui manebant erant pauperes, & agricolę, qui non poterant rebel lare, nec concitarent regem aliquem ad rebellādū.

De numero eorum, qui captiui ducti fuerunt in Babylonem. Questio XIII.

QVAERETVR vterius de isto numero captiuorum, de quibus dicitur hic, q̄a primō dicit, q̄ transtulit Nabuchodonosor decem millia, & postea dicitur, q̄ transtulit septem millia. Respondendum, q̄ istę summę referuntur ad diuersa: nam omnes, qui translati sunt in Babylonem erant decem millia, & de istis erant quasi duo mil-

lia de principibus, & alijs pertinentibus ad domum regiam. Erant autem septē millia de viris robustis, qui nō erant principes, sed solū viri priuati in exercitu, de artificibus autē, & inclusoribus erāt mille solū, & sic erant oēs simul decem millia. Ista positio conuenit nimis literę, quia prius dī, q̄ trāstulit Nabuchodonosor oēm Ierusalem, & oēs principes, & vniuersos fortes exercitus decem millia, & sic vult, q̄ oēs isti, qui portati sunt simul erant decē millia, postea autē dī magis determinatē, q̄ duxit Nabuchodonosor captiuatē de Ierusalē in Babylonē oēs viros robustos septem millia, & artifices, & in clusores mille. Et sic vult, q̄ artifices per se mille essent, & viri robusti essent septē millia: manebant ergo duo millia. Oportet igitur, q̄ isti ponātur fuisse de principibus, cum non dicantur hic translati aliqui, nisi principes, & viri fortes, & artifices. Sed adhuc obijciatur: quia Iere. vlti. ponitur numerus captiuorum ductorum a Nabuchodonosor in Babylonē, & concluditur oēs aīę quatuor millia sexcentę: de his tamen quomodo concordent cum istis, ibidem declarabitur: quia non solū est differentia in numero captiuorum, sed et in tempore, quo captiuatę sunt, quia aliqui dicuntur captiuati anno septimo Nabuchodonosor, & alij anno 18 & alij anno 33. Hic autem non ponitur aliqua talis captiuitas, sed vna ponitur facta anno octauo Nabuchodonosor, scilicet, ista, de qua habetur hic, & alia fuit facta anno 19, scilicet, illa, quę habetur sequenti cap.

Et constituit. Hic ponitur tertiū huius capituli, scilicet, de regno Sedecię, q̄ erat frater primi Ioachim, & dicit. Et constituit Mathaniam patrum eius pro eo. Iste Mathanias erat filius Iosię tertius, & minor oīum, quod patet, quia dī hic, q̄ erat patruus eius, & refer tur ad Ioachim, qui priuatus fuit regno, & sic erat frater patris sui. I primi Ioachim: ergo ex parte patris, vel matris: nō ex parte matris, quia mater primi Ioachim erat Zebida filia Phadaia de ruina. præc. c. mater: autē istius Mathanias erat Amithal filia Ieremię de Lobna, vt patet hic ergo erat frater suus ex parte patris. Pater autem Ioachim erat ipse Iosias, præcedenti cap. iste Mathanias erat paruulus. f. nouē annorum, vel quasi, q̄ mortuus est pater suus Iosias, vt declaratū est præc. c. Imposuit nomen Sedeciam. Mutauit nomen eius, q̄ fecit eum regem vocās eum Sedeciam. sic. n. Pharaō rex Aegypti mutauit nomen Ioachim fratris istius, q̄ fecit eum regem: nam cum vocaretur prius Eliacim vocauit eum Ioachim. Vigesimum primum annum ætatis habebat Sedecias, cum regnare cepisset. Ex hoc patet, q̄ erat annorum quasi nouē, q̄ mortuus est Iosias pater eius: nam post Iosiam regnauit Ioacaz tribus mensibus præced. c. & Ioachim vndecim annis eo. c. & alius Ioachim tribus mensib⁹, vt patet supra, qui sunt quasi duodecim anni, & subtrahantur de viginti vno annis, quos nunc agebat, manebunt quasi nouem. Et vndecim annis regnauit in Ierusalem. Non regnauit maiori tempore, quia rebellauit contra Nabuchodonosor, & anno nono regni Sedecię cepit pugnare Nabuchodonosor cōtra vrbem, & anno vndecimo mense quarto cepit eā: sequenti cap. Nomen matris eius erat Amithal filia Ieremię de Lobna. Ex hoc apparet, q̄ iste Sedecias erat frater Ioacaz regis primi de filijs Iosię, qui trāslatus est in Aegyptum a Pharaone, & ibi mortuus est: nam nomē matris illius erat Amithal filia Ieremię de Lobna præcedenti c. Et fecit malum coram Domino. f. coluit idola, quia istud erat malum regum Iuda, & Israel. Iuxta omnia, quę fecerat Ioachim. Refertur pōt ad vtrumq; Ioachim: nam iste Ioachim, qui regnauerat ante hoc, quanq̄ solum regnasset tribus mēsis, in illis fecit malum,

Sedecias rex Iuda constituit.

malum, vt patet sup. in litera, Ioachim quoque pater eius regnauit vndecim annis, & fecit malū. sup. in litera, & præced. c. Et tamē hic nō refertur nisi ad Ioachim proximo præcedentē, & fit mentio specialiter de illo ad increpandū Sedeciam. f. quia ipse viderat mala, quę euenierant ipsi Ioachim, quia coluit idola, & recessit a rege Babylonis, & neutrum istorum formidauit facere Sedecias. Irasebatur enim Dominus contra Ierusalem, & contra Iudam donec projiceret eos. Id est, in tēporibus Sedecię irasebatur Deus contra Ierusalem, & contra totū regnum Iuda, & durauit ista ira donec projiceret eos a facie sua. f. vsq; quo faceret illos duci in captiuatē. q. d. vsq; ad illud non cessauit ira Dei, & tunc cessauit, quia tunc inflixit penā debitā peccato, & cessauit ira, quia ista est condicio iracundię, q̄ quando retribuerit punitionē resoluatur ira, vt ait Arist. 4. Ethico. ca. de mansuetudine, & nō fuit placata vsq; ad illud tempus, quia non fuit aliquis, qui placaret, eo q̄ Iudę continuo reddebant operationes suas peiores: nā tempore Sedecię adhuc admonebat Dominus Iudæos, vt bene agerent, & non viderēt mala: Iere. 2. hęc dicit Dominus, facite iudiciū, & iustitiā: si enim feceritis verbum istud ingredietur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronū eius, & ascēdentes currus, & equos ipsi & serui, & populus eorum, q̄ si non audieritis verba hęc in me metipso iurauit dicit Dñs, quoniā in solitudine erit domus hęc, & tamen propter hoc non audierūt Iudęi tempore Sedecię, ideo Deus semper irasebatur quousq; proiecit Iudā de terra sua in captiuatē. Reversusque Sedecias a rege Babylonis. f. rebellauit Sedecias ipsi Nabuchodonosor nolēs ei redere tributum. Hoc autē fuit circa annū nono regni Sedecię: nam in ipso anno nono mensē decimo venit Nabuchodonosor ad pugnandum contra Ierusalem. sequenti cap.

Quare Nabuchodonosor mutauit nomen Sedecię, quando constituit eum regem, & de tribus causis, propter quas mutatur nomen summi Pontificis quando constituitur. Questio XV.

QVAERETVR, quare Nabuchodonosor mutauit nomen Sedecię, quando constituit eū regē vocans ipsum Sedeciā cū prius vocaretur Mathanias, vt patet in litera. Aliquis dicit, q̄ hoc erat, quia tunc constituebatur in regē, & sicut mutabat statū, ita debebat mutare nomen. Sic enim fit de summo Pontifice, quando in thronizatur, quia mutatur nomen eius propter mutationē status: sic etiā factū est de Ioachim fratre istius, quē rex Aegypti constituit in regē, & vocauit eum Ioachim, cum prius uocaretur Eliacim. præcedenti. c. Sed dicendum, q̄ hoc nō stat, quia mutatio status nō faciebat mutari nomē, quia tunc omnes, quō constituerentur in reges, mutauissent nomina: & tamen falsum est, quia inter reges Israel nemo legitur mutasse nomen, quādo factus est rex: in regibus autē Iuda nullus nomen mutauit, nisi isti duo fratres filij Iosię, scilicet, Ioachim & Sedecias: & tamē si propter mutationem status hoc fieret, potius debuisset Dauid mutare nomen, quando factus est rex. Psalm. 77. & tamen isti duo erant filij regis, & non erat tanta mutatio status. Item non stat, qđ dicebatur de mutatione nominis summi Pontificis, quia nomen illius mutatur propter tres causas. Prima est: quia nomen imponitur homini, & tamē qui efficitur summus Pontifex prius erat vt homo priuatus; & cum efficitur Pontifex, est vt gerens vices Dei in terris: ideo alius est, cui aliud nomen competit. Secunda causa est, quia omnes summi Pontifices Alph. Toft. super iiij. Regum.

sunt successores Petri, & vicarij Christi: & tamen Christus mutauit nomen Petri, quando fecit eum summū Pontificē, quia prius uocabatur Simon Ioannis. Postea autē vocauit eū Christus Petrū, & Caphan dicens: Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo Ecclesiam meā. Matt. 16. sic etiam in Decretis. 21. dist. cōtra in nouo. Tertia ratio est, quia aliquādo summus Pōtifex poterat habere a prima impolitio ne aliquod nomen turpe, & non conueniens, q̄ tali nomine vocaretur postquā esset summus Pōtifex: ideo fuit conueniens, q̄ in omni promotione summi Pontificis mutaretur nomen. Iste tres causę rangunt per Ioann. Andream in glo. proēmij sexti. Sed nulla istarū causarū exitebat in Ioachim, & Sedecia, vt mutarentur nomina eorū, quia nullus ipsorū incipiebat gerere vices Dei, nec erant successores Petri, nec habebat quisquam uomen turpe, quia tam honesta erant priora nomina sicut posteriora.

Dicendū igitur, q̄ Nabuchodonosor mutauit nomen Sedecię ad memoriā beneficij, scilicet, quia ipse fecerat eū regē, & ut recordaretur se ab eo suscepisse omnia bona, quę habebat. Alia causa erat, quia homini nouiter nato nomen imponitur, quia tunc incipit esse: ita cū Sedecias nunquā habiturus esset regnum, cum Ioachim filius fratris sui haberet illud, & posteri sui successuri essent, & quia nūc Nabuchodonosor fecit eum regem videbatur eum nunc genuisse, & ideo nomen ei imponebat. Tertia causa fuit ad significandum se habere potestatem super Sedeciam: quia signum potestatis est mutare nomen rei, vel facere aliqua alia de re ad uoluntatem suam, ideo vt Nabuchodonosor ostēderet se habere potestatem super regnū Iuda abtulit illud regi Ioachim, & instituit Sedeciā in regem, vt ostēderet se habere potestatem super personā Sedecię mutauit nomē illius, quia non poterat aliū vsum conuenientem habere super personā manentē in statu regio, per quē ostēderetur potestas sua in illo, & q̄ ipse instituerat eū in regem. Iste eodem causę fuerunt, vt rex Aegypti mutaret nomen Ioachim, qñ fecit eū regem, præc. c.

Quare potius vocauit eum, Sedeciam quā alio nomine. Questio XVI.

QVAERETVR vterius, quare Nabuchodonosor mutando nomē Mathanias potius vocauit eū Sedeciā, quā alio nomine. Respondent Hebræi, & Nicolaus, & multi de nostris, q̄ vocauit eum hoc nomine ad significandum pactū, qđ cum eo interposuerat. f. q̄ semper sibi redderet tributū, & nō rebellaret cōtra eū, & ad hoc Nabuchodonosor coegit Sedeciam iurare per nomen Dei sui, & tunc vocauit eū Sedeciam, qđ interpretatur iustitia Dei. f. vt Sedecias esset memor obseruare iustitiam nō violando pactū, quod fecerat interposito nomine Dei, & diceret, iustus erga Deum seruando pactum, quia exhiberet nomini Dei honorē debitum, & non obseruando esset iniustus contra Deum, quia contēnebat nomē eius. Motiū autē hebręorū potest esse duplex ad dicēdū hoc: primū ipsa interpretatio nominis, quę cōuenit pacto, cū interpretetur iustitia Dei. Secundū est, quia legitur de Sedecia, q̄ fecerat pactū cum rege Nabuchodonosor, & in obseruatione illius poterat esse iustitia Dei, vel iniustitia, si non obseruaretur. Dicendum tamen potius videtur, quod non fuerit ista causa impositionis huius nominis, sed sicut nomina a principio imponunt ad placitū, ita & nūc istud impositum fuit. Et patet per simile: nā rex Aegypti vertit nomē Eliacim, quē constituit in regē, & vocauit eum Ioachim, præc. c. & tamen

ibi nō obseruata fuit aliqua ratio significationis no- minis, quia nihil speciale illud nomē significat. Nec etiam Hebraei aliquam rationem assignant quare il- le potius vocatus fuerit Ioachin, quā alio nomine: ita igitur dicendū est hic: Nec etiam aliquid valet, q̄ nomen istud significet iustitiā Dei, quia istud est per accedens: nam sic est in plerisq; nominibus proprijs Hebræorū, quia significant aliquid: & tamē non po- sita fuerūt viris propter rationem illam significatio- nis, quia cum aliqua illorum significet pulchritudi- nē, vel robur, & alias qualitates, quæ conueniunt vi- rili grati, nō imponerentur vsq; ad virilit̄ aratem: & tamen falsum est, quia Iudæis imponebantur nomi- na die octauo, quo circumcidebantur, vt patet de no- mine beati Ioānis Bap. Lucę. i. si tñ velimus tenere priore positionē, q̄ est multorū satis est verisimilis.

An Sedecias peccauerit recedendo à rege Babylonis, & non sol- uendo ei tributum. *Questio X V I I.*

QVAERETVR vterius, an peccauit Sedecias recedendo à rege Babylonis per denegationē tributū. Aliquis dicit, q̄ sic: quia Sedecias subiectus est tributo violenti: quilibet autem desiderat natu- raliter libertatem: ideo non malē agebat redeundo in libertatē, quādoq; posset, & hoc erat rebellā- do, & denegādo tributum. Dicendū autem, q̄ Sedecias peccauit recedendo à rege Babylonis propter duo, vel tria. Primō, quia fuit valde ingratus: nā Nabuchodonosor contulerat Sedecia regnum, quod non debebatur ei de iure, nec vnquam potuisset ad eum deuenire cum possideretur à Ioachin, & succe- dere debebant filij sui: pro tanto ergo beneficio, te- nebatur ei multa reddere, vnde etiam si Nabucho- donosor non pepigisset cum eo, q̄ nō recederet ab ipso, nec cessaret à prestatione tributorum, teneba- tur ipse semper esse subditus illi, & prestare ei mu- nera ex quadam æquitate, & gratitudine collati be- neficij: peccauit ergo rebellādo. Secundō peccauit, quia fuit periturus: nam iurauit regi Babylonis nō re- bellare contra eum per nomen Domini, & hoc nō oblatē rebellauit. Iuramentū tamen cuiusq; pre- stetur siue fideli, siue infideli seruandū est, cum sit de aliqua re, ad quam possit homo licite obligari, quia aliās iuramentū non est seruandum, quia nō potest seruari sine interitu salutis eterne. Nec est obligato- riū cum est præstitū cōtra bonos mores: iuramentū enim non inuentū est, vt esset vinculū iniquitatis, vt patet de consuetudine. c. consuetudinem. lib. 6. iu- ramentum tamen, quod præstitit Sedecias, licitum erat. q̄ non rebellaret contra regē Babylonis, & q̄ solueret ei tributa: ideo seruare tenebat, & violauit: ideo peccauit, & sic increpatur. 2. Paralip. vlt. c. fecit malum in oculis Domini: à rege quoque Nabucho- donosor recessit, qui adiuraerat eū per Deum. Sic etiam Ioachin increpatur, quia præstitit simile iura- mentū Nabuchodonosor, & violauit illud 2. Esdre. 2. f. & adiuratus à rege Nabuchodonosor, periurans discessit. Tertiō peccauit, quia fecit contra monita Dei per Ieremiam: admonerat enim Deus Sedeciam per Ieremiam, vt non rebellaret contra regē Nabuchodonosor, & postquam cepit rebellare, etiā ad monebat eum, vt traderet se illi, vt patet Iere 38. scilicet: Hæc dicit Dominus, si profectus exieris ad principes regis Babylonis, viuet anima tua, & ciui- tas hæc non succendetur igni, & saluus eris tu, & do- mus tua: si autem non exieris ad principes regis Ba- bylonis, tradetur ciuitas hæc in manus Chaldæorū, & succendet ea igni, & tu non effugies de manu eo- rū: & tamen noluit Sedecias desistere à rebellione.

Iuramentū seruandū est etiā in fidelibus.

Lib. 3. Esdr. ca. 1. num. 27. 28.

Ad rationem in contrarium dicendum, q̄ nō be- nē egit Sedecias volendo redire in libertatem per re- bellionē. Nam licet nō sit malū velle redire in liber- tatē, quia tamen nō poterat redire in illā Sedecias, nisi cōmittendo periuriū & ingratiudinē, malē fa- ciebat redire volendo in illā, per rebellionem, & nō dicitur propriē, q̄ volebat redire in libertatē. Nā si Sedecias regnasset in Ierusalem antequam veniret Nabuchodonosor, & ipse violenter subiecisset eum tributo, diceretur velle redire in libertatem: & ta- men non fuit facta aliqua violentia Sedecia, sed ip- se consensit accipere regnum interposito pacto, q̄ non recederet à Nabuchodonosor, & ad hoc nemo cogebat eum: ideo non poterat dici, quod iste vellet redire in libertatem, sed quod volebat violare pa- ctum. Poterat autem hoc dici de Ioachim fratre suo, qui erat rex, quando venit Nabuchodonosor in Ierusalem, & subiecit eum tributo, & post tres annos ille rebellauit, vt patet supra in litera.

CAPITVLVM XXV.

ACTVM est anno nono regni eius, mense decimo, decima die mensis venit Nabuchodonosor rex Babylonis ipse, & omnis exercitus eius in Ierusalem, & circumdederunt eam, & ex- truxerunt in circuitu eius munitiones.

Descripto in præcedentibus regno Iuda sub eius duratione, hic agit de eius vltima desolatione, quæ fuit facta tempore Sedecia: per captiuitatem Baby- lonicam, & diuiditur in duo: quia primō agitur de populi captiuitate sub Sedecia: secundō de populi seruitute sub Godolia, ibi. *Populo autē.* Prima in tres, quia primō ciuitas expugnatur, & capitur: secundō à Chaldæis succenditur, ibi. *Mense quinto.* Tertiō præ da vrbis diuiditur, ibi. *Reliquam autem populi.*

De ordine an conuuiuii sit, & immediatus queritur. *Questio Prima.*

QVAERETVR circa primum, an sit hic ordo facta immediatē post præcedentia, vel aliquanto tē pore post. Ad primum dicendū, q̄ hic est ordo con- tinuus: nam supra dicebatur de institutione Sedecie in regem: hic autē dicitur de captiuatione facta pro- pter eius rebellionē, & etiā de cessatione regni Iuda. Ad secundū dicendū, q̄ ista fuerunt facta nouē an- nis, vel quasi post præcedētia, quia supra dicit de in- stitutione Sedecie in regē: hic autē dicit de obsidio- ne vrbis, quæ facta est anno nono regni eius, vt patet in litera. Vel potest dici, q̄ ista fuerūt facta immedia- tē post præcedētia: quia in sine præcedētis capituli di- cit: recessit Sedecias à rege Babylonis, & tamen im- mediatē post illū recessum credēdū est, q̄ Nabucho- donosor venerit ad obsidendū vrbem, ideo nihil inter- cidit inter ista, & præcedētia, sed est historia con- tinuata: & dicitur. *Factum est autem anno nono regni eius.* Scilicet, anno nono regni Sedecie: nam nō potest di- ci annus nonus respectu regis Nabuchodonosor, quia nunc erat annus decimus nonus eius, vt patet inf. in litera. *Mense decimo, decima die mensis.* Ponitur autē hic præcisio ista temporis ad significandū quāto tē pore durauit obsidio Ierusalē, quæ fuit p̄ annū, & di- midiu, & mensem vnum. scilicet ab anno 9. mense 9. die de- cima

ciuita vsque ad vndecimum annum eiusdem Sede- cie mēse quarto, die decima, & sic fuit principium obsidionis huius quasi in mēse Nouembris: nam anni Hebræorum incipiunt semper circa æquino- ctium vernale, scilicet, circa medium Martij paulo ante, vel paulo post, & sic mensis nonus anni ipso- rum esset Nouember: & tamen quia terra illa est val- de calidior, ista cum sit partim in tertio, & partim in quarto climate tam in vere, quā in hieme pos- sunt ibi esse bella. *Venit Nabuchodonosor rex Babylonis ipse, & omnes exercitus eius in Ierusalem.* Erat enim Ierusalem ciuitas fortis, ideo Nabuchodonosor du- xit totum exercitum suum contra illam, & adhuc sic fuit sibi difficile expugnare eam. *Et circumdederunt eam.* Scilicet, ex omni parte vallauit eam exercitus, ne posset aliquis patere aditus, per quem introdu- ceretur victualia in vrbem, vel per quem introi- ret aliqui adiutores, & sic oppressi fame ipsi Israeli- tæ traderent se Chaldæis. *Et extruxerunt in circuitu eius munitiones.* Scilicet, Chaldæi ædificauerunt machi- nas, & turres, & alia apparamenta bellica, quæ so- lent fieri ad capiendum vrbes. Vel erant iste muni- tionibus ad hoc, quod Chaldæi posset appropinqua- ri, vrbis, & non formidarent iacula missa ab vrbe. *Et clausa est ciuitas, atque vallata.* Scilicet, clausa fuit ab exercitu Chaldæorum per circuitum, & valla- ta, ita vt nullus posset ingredi, vel egredi. Nicolaus autem dicit, quod clausa est ciuitas, scilicet, à ciui- bus, ne posset Chaldæi introire in illam, & valla- ta est à Chaldæis per circuitum. Sed primum me- lius est, quia Ierem. vlti. vbi ponitur ista historia, di- citur, & fuit ciuitas obsessa, vbi dicitur hic: *clausa est ciuitas, atque vallata.* *Vsq; ad vndecimum annum regis Sedecia nona die mensis quarti.* Tandiu mansit obsidio, scilicet, per annum, & septem menses, & tamen nō- dum poterat Chaldæi capere vrbem, quia erat for- tissima, nec capissent eam, nisi fames inualuisset in vrbe, quia tunc fugerunt viri bellatores, vt patet in litera. Sic etiam fuit quando Romani obsederunt eam, quia longo tempore mansit obsidio, quousque omnes ferē, qui erant in vrbe, consumpti fuerunt; vt ait Iosephus in lib. de bello Iudaico. *Præualuitque fames in ciuitate.* Istud fuit in vndecimo anno, mense quarto, die nono, quia toto tempore, quo durauit obsidio, erat in ciuitate ciborum parcitas, quia non poterat habere cibos aliunde propter obsidionem: & tamen fames nunquam dicitur inualuisse vsque ad diem, quo non fuerunt panes in vrbe, quos po- pulus posset comedere: & istud fuit vndecimo an- no, mense quarto, die nono, vt patet Ierem. vlti. & ideo illa die recesserunt Iudæi de vrbe per locum oc- cultum, & ciuitas capta est à Chaldæis: fuit autem hoc in Iunio, quasi circa festum sancti Ioannis, cum incipiat annus Hebræorum circa medium Martij paulo ante, vel paulo post, vt dictum fuit. *Nec erat panis populo terra.* Id est, non habebant alimenta ali- qua, quæ erant in vrbe. Et dicitur de populo terræ, id est, de vulgaribus hominibus. *Quasi dicat, rex, & alij principes aliqua alimenta habebant, & tamen populus nihil habebat, & quia rex solus cum prin- cipibus non poterat defendere vrbem, recesserunt omnes de vrbe illa die, qua defecit panis in vrbe.* Sciendum autem, quod tanta fuit fames in ciuita- te, quod ante solutam obsidionem non erat pluri- me de populo quid comederent: ideo multi præ fa- me arescebant. Sic enim dicitur: Thronorum 4. Can- didiores nazargi eius niue, nitidiores lacte, rubicun- diores ebore antiquo, saphiro pulchriores: denigra- ta est super carbonēs facies eorum, & non sunt co- gniti in plateis, adhæsit cutis eorum ossibus, aruit, Alph. Toit. super iiij. Regum.

& facta est quasi lignum: & multi passi sunt hanc ca- lamitatem, quos Ieremias magis deplorat, quā oc- cisos in bello, vt patet Thronorum quarto, scilicet, melius fuit occisus gladio, quā interfecit fame quo- niam isti extabuerunt consumpti à sterilitate terre: *Præualuit etiam in tantum ista fames, q̄ multæ mu- lieres comederunt filios suos, sic patet Thronorum 4. scilicet: manus mulierum misericordij coxerunt filios suos, facti sunt cibus earum in contritione filie populi mei, id est, in destructione Ierusalem.* *Et in- terrupta est ciuitas.* Potest intelligi dupliciter: uno mo- do, quod die illo, quo fames præualuit in vrbe, iam non erat aliquis, qui posset custodire eam præ fame, quia defecerat vires eorum, vel erant pauci, qui posset, & ob hoc Chaldæi inuenientes aliquas partes muri, quæ non custodiebantur, ruperunt murū per partes illas, & sic interrupta est ciuitas, quod vi- dentes ciues fugerunt de vrbe per quandam locum occultum. Aliter potest dici, quod cum non essent cibi in vrbe, & iam non posset defendi ciuitas de- liberauerunt fugere viri bellatores, qui relicti fue- rant cum rege, & fugerunt per quandam locum oc- cultum, & tunc nullis custodientibus vrbem potue- runt Chaldæi interrumpere murum: primus tamen modus videtur melior: quia si prius fugissent ciues, quā murus rumperetur, non rupissent Chaldæi murum, quia posset intrare liberē in vrbem, nullo prohibete: nisi fortē dicatur, q̄ multo prius recessit Sedecias cum viris suis de vrbe, quā scirent hoc Chaldæi, & tunc putantes, quod manebant in vrbe inceperunt rumpere murū: & tamen hoc non ita, quia tunc interim nescientibus Chaldæis posset fu- gere longē ab vrbe Iudæi, ita vt non posset conse- qui illos Chaldæi, & tamen consecuti sunt eos fugiē- tes, vt patet in litera: ideo videtur, q̄ prius interrūpi cepit ciuitas, quā fugerent Iudæi de Ierusalem. *Et omnes viri bellatores nocte fugerunt.* Fugiebant propter duo, scilicet, quia interrūpebatur ciuitas, & quia fa- mes erat, sed præcipua causa fuit fames: nā si habuis- sent copiā ciborum, nō permisissent Chaldæis inter- rumpere vrbē, sed resisterent sic per annū, & septē mē- ses resisterant illis, sed iā præ fame non poterant pu- gnare, nec uolebāt in vrbe manere: & dicitur, q̄ fu- gerunt viri bellatores, quia mulieres, quæ erāt in vr- be, & paruuli non fugerunt, sed māserunt in vrbe, & captiuitate sunt à Chaldæis. Fugerunt autem per no- ctē, ut non viderentur ab exercitu Chaldæorum, qui erat in gyro totius ciuitatis. *Per viam portæ, quæ erat inter duplicem murum ad ortum regis.* Ista via erat mul- tum occulta, ita vt uix Chaldæi posset scire illam: ideo fugerunt per portam, quæ ducebat ad hortum regis. Erat autem ista porta inter duos muros con- iunctos in longum, & facientes inter se modum cal- lis, & circa illam portam erat quidam hortus regis, versus quem fugerunt isti bellatores. *Porrò Chaldæi obsidebant in circuitu ciuitatis.* Hoc dicitur ad signifi- candum quomodo Chaldæi senserunt fugere Iu- dæos de vrbe, & persecuti sunt eos. Hoc autem fuit, quia in circuitu totius ciuitatis erant Chaldæi, ideo non poterant Iudæi fugere per aliquam partem, per quam non viderent Chaldæi illos. *Fugit itaque Sede- cias per viam, quæ ducit ad campestria solitudinis.* Cam- pestria vocantur terra, quæ est aqualiter plana, & aqualiter montuosa, & ponuntur istæ tres differen- tiæ terræ in sacra scriptura, scilicet, montes, campe- stria, & planicies, ut colligitur Iosue vndecimo, & ibi declaratum est. Terra autem campestris in re- gno Iuda erat quedam regio parua, in qua erant ali- quæ ciuitates, & ponuntur quatuordecim ciuita- tes, quorum prima erat Esthaol, & Saraa, vt patet

Lamenta- tio Iere- miae de- quointel- ligitur.

Campe- stria quid.

Iosue 15. apud terram istam est quedam alia regio, quæ vocatur solitudo, vel desertum, & sunt ibi raræ habitationes, & tamen sex ciuitates sunt ibi, eod. capit. & est desertum istud, vel solitudo circa Iordanem, & Ierico. Sic enim patet de beato Ioanne Baptista, qui exiit ad desertum Iudæ, & ibi morabatur, & veniebat ad eum populus, & baptizabatur ab ipso in Iordane, vt patet Matt. 3. & Mar. 1. & in regione illa est collis, in quo Christus ieiunauit quadragessimam: ideo dicitur: Matt. 4. quod ductus est à spiritu in desertum, vt tentaretur à diabolo, & vocatur vsque hodie collis ille *Quadrantana*, satis prope Iericho, vt patet in lib. de situ terræ sanctæ. Fugit autem Sedecias versus illam solitudinem, quia forte intendebat latere in illa per aliquot dies, quousque recederent Chaldæi de terra, vel intendebat fugere securus: quia terra illa est montuosa nimis, & prærupta, ita vt vix aliquis homo posset per illam ambulare, sed soli cerui, & capræ sic patet. sup. 1. lib. cap. 24. cum dicitur: ecce David in deserto est Engadi, & etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt: & tamen istud desertum est, ad quod nunc ibat Sedecias, & istud est, quod vocatur desertum Iosue 15, quod patet: quia ibi ponitur ciuitas Engadi, & sup. 1. lib. c. 24. ponitur esse istud desertum Engadi. Sicut ergo David in deserto illo volebat occultari à facie Saulis, qui erat de terra Israel: velle Sedecias etiam à fortiori occultari à facie exercitus Chaldæorum, qui nesciebat terram illam. *Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem. Videns enim, quod fugeret persecutus fuit eum, curans potius tenere eum, quam intrare in urbem: nam fugiente rege, & bellatoribus nemo manebat in ea, qui posset prohibere introitum Babylonis. Comprehenditque eum in planitie Iericho.* Distat enim Iericho à Ierusalem, quasi per octo, vel nouem leucas. Nam dicitur in libro de Situ terræ sanctæ, quod distat tredecim milliariibus, sed illa milliaria sunt maiora, quam illa, quorum communiter duo faciunt leucam. Terra autem Iericho est plana, quia est Iericho in quadam valle magna, quæ est vallis Iordanis, & est terra fertilissima totius terræ Chanaan, vt ait Iosephus. 5. Antiq. Et volebat Sedecias introire desertum, quod est iuxta illam planitiem, & antequam introiret manebat, sed tota uita in amaritudine ducenda erat: & sic mansit in Babylone in carcere vsq; ad diem mortis sue, infra in litera: Prius tamen occidit Nabuchodonosor filios Sedecie, quam erueret oculos eius, vt magis angustia retur: quia si eruent sibi oculi, quando occiderentur filij eius quamquam sciret eos occidi, non videret: & sic non posset tum angustiarum, sicut cum coram eo occisi sunt. Inquirebat enim Nabuchodonosor multiplices poenas, quas infligeret Sedecie, eo quod nimis concitauerat eum ad iram resistendo ei quasi per decem, & nouem menses in obsidione. Ipsi autem Ioacim prædecessori Sedecie non intulit Nabuchodonosor aliquam poenam, quamquam duxerit eum captiuum in Babylone, eo quod ille non resistit ipsi, sed mox vt Nabuchodonosor obsedit ciuitatem, exiit ad ipsum, vt patet præcedenti. cap. Sciendum autem, quod Sedecias ductus est ad Nabuchodonosor in Reblata: quia quando capta est vrbs non erat Nabuchodonosor ibi, sed in Reblata: nam à principio ipse venit cum toto suo exercitu, & obsedit urbem, sed eum obsidio diuturna fieret, recessit de vrbe, & reliquit principes in obsidione, quorum nomina ponuntur Ieremie trigesimo nono, ipse vero iuit in Reblata: & quando capta est ciuitas, manebat in Reblata. *Vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylone.*

Iosephus.

Sedecias per seruos regis Babylonis apprehenditur, & excaecat &c.

dicia, sed idem est. Est autem sensus, quod Nabuchodonosor processit iuridicè contra Sedeciam dans ei locum defensionis, scilicet, obiecit contra eum in gratitudinem magnam, scilicet, quod ipse constituerat eum regem, cum non pertinere ad ipsum, & promiserat non recedere ab ipso, & tamen rebellauit. Etiam obiecit sibi perurium: quia iurauerat sibi per nomen Dei sui, quod non rebellaret contra ipsum, & tamen rebellauit. 2. Paralipo. vlt. Ad hæc autem non potuit aliquid respondere Sedecias, quia ipse commiserat omnia hæc, & non poterat ea negare: ideo Nabuchodonosor condemnauit eum iudicialiter, vt eruerentur oculi eius, & occiderentur filij sui, & ista iudicia fuerit propofita ad hoc, quod magis confunderetur Sedecias, & erubesceret, & esset ista grauior poena eius, & abundantior vindicta Nabuchodonosor. *Filios autem Sedecie occidit coram eo. In illa fuga ibant etiam filij Sedecie, & capti sunt ipsi, & multi principes Sedecie: nam vbi dicitur hic, quod occisi sunt filij Sedecie, dicitur etiam Ier. vlt. quod omnes principes Iudæ occidit Nabuchodonosor in Reblata. Poterat enim habere nunc Sedecias multos filios, quia erat annorum triginta duorum, quando capta est ciuitas: quod patet, quia cum cepisset regnare erat annorum viginti vnius, præcedenti. cap. & postea vndecimo anno regni eius capta est ciuitas, & sic erat annus trigessimus secundus ætatis sue, *Et oculos eius effudit.* Noliit eum occidere Nabuchodonosor, sed effudit oculos eius radicitus ad magis puniendum eum: nam si occideret eum, erat tota poena simul, & subitanea: nunc autem non occidit eum, vt tota uita sua esset amara, scilicet, recogitans foelicitatem suam priusnam, quomodo fuisset rex Iudæorum in magna gloria: nunc autem in tantam incidisset calamitatem, vt esset in æternum incarceratus, & insuper priuatus oculis magnis repletur angustijs. Effudit autem Nabuchodonosor oculos eius, vt nihil ei delectationis relinqueret. Nam per sensum visus plus delectatur, quam per omnes alios sensus, cum plura per eum cognoscamus, vt ait Arist. primo Metaphysicæ, scilicet: sensum visus plus diligimus: quia plures nobis rerum differentias ostendit. Nunc autem cum priuatus esset oculis Sedecias, nihil ei delectationis manebat, sed tota uita in amaritudine ducenda erat: & sic mansit in Babylone in carcere vsq; ad diem mortis sue, infra in litera: Prius tamen occidit Nabuchodonosor filios Sedecie, quam erueret oculos eius, vt magis angustia retur: quia si eruent sibi oculi, quando occiderentur filij eius quamquam sciret eos occidi, non videret: & sic non posset tum angustiarum, sicut cum coram eo occisi sunt. Inquirebat enim Nabuchodonosor multiplices poenas, quas infligeret Sedecie, eo quod nimis concitauerat eum ad iram resistendo ei quasi per decem, & nouem menses in obsidione. Ipsi autem Ioacim prædecessori Sedecie non intulit Nabuchodonosor aliquam poenam, quamquam duxerit eum captiuum in Babylone, eo quod ille non resistit ipsi, sed mox vt Nabuchodonosor obsedit ciuitatem, exiit ad ipsum, vt patet præcedenti. cap. Sciendum autem, quod Sedecias ductus est ad Nabuchodonosor in Reblata: quia quando capta est vrbs non erat Nabuchodonosor ibi, sed in Reblata: nam à principio ipse venit cum toto suo exercitu, & obsedit urbem, sed eum obsidio diuturna fieret, recessit de vrbe, & reliquit principes in obsidione, quorum nomina ponuntur Ieremie trigesimo nono, ipse vero iuit in Reblata: & quando capta est ciuitas, manebat in Reblata. *Vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylone.**

Nabuchodonosor non condempnauit Sedeciam inaudiatum.

Quare Nabuchodonosor effudit oculos Sedecie.

Templum funditus destruit.

Iratus erat nimis Nabuchodonosor ipsi Sedecie, ideo fecit eum catenis ligari, & poni in carcere in Babylone, & ibi mansit vsque ad diem mortis sue, vt patet Ierem. vlt. scilicet: & adduxit eum rex Babylonis in Babylone, & posuit eum in domo carceris vsque ad diem mortis sue. *Mense quinto septima die mensis.* Hic assignatur tempus, quo Ierusalem combusta est: pro quo sciendum, quod capta Ierusalem, & Sedecia rege, cum non esset Nabuchodonosor ibi, tunc non ausi sunt principes exercitus disponere aliquid de Sedecia, vel de vrbe: ideo duxerunt Sedeciam ad Nabuchodonosor in Reblata, & ibi punitus est: & inde misit Nabuchodonosor principem militiæ suæ, vt dispoeret de Ierusalem cremando eam, & quosdam occidendo, & alios captiuando, & quia Reblata distabat à Ierusalem, fuit vnus mensis inter diem, quo vrbs capta est per exercitum, & quo postea cremata est per Nabuzardan: nam mense quarto nona die mensis capta est vrbs: supra in litera, & quinto mense die septima eius coepit crematio vrbs, vt patet hic. *Ipsè est annus nonus decimus regis Babylonis.* Scilicet, annus vndecimus Sedecie, in quo capta est ciuitas, & cremata est anno decimo nono Nabuchodonosor. Quod patet, quia quando Nabuchodonosor duxit Ioacim victum in Babylone præcedenti. cap. erat annus octauus eius: & tamen postea regnauit Sedecias annis vndecim, præcedenti. c. & sup. in litera, & sic erat annus iste decimus nonus, in quo cessauit regnum Sedecie, & capta est ciuitas. *Venit Nabuzardan princeps exercitus seruis regis Babylonis.* Istum misit Nabuchodonosor de Reblata, vbi erat, quando occidit Sedeciam, & erat iste Nabuzardan princeps militiæ regis Babylonis: ideo ipse venit loco Nabuchodonosor in Ierusalem ad destruentum eam: & vocatur aliquando iste Nabuzardan princeps cohorum, vt patet in libro Baruch. Et poterat esse, quod vtrunque conueniret isti Nabuzardan, quia forte ipse erat princeps disponendo super omnes coquos regis Babylonis: vocatur autem seruis regis Babylonis, quia erat vnus de principibus eius. *Et succendit domum Domini.* Scilicet, cremauit templum, & non solum cremauit, sed etiam diruit vsque ad solum, vt non maneret in eo lapis super lapidem, eo quod erat domus fortis, & in fortissimo loco, scilicet, in monte Syon. Vnde quando redierunt Iudæi de captiuitate oportuit quod de nouo fabricaretur templum Domini: & posita sunt fundamenta eius à cémentarijs quasi nunquam fuisset ibi aliquod ædificium: De hoc patet, 1. Esdræ ca. 3. de rebus autem, quæ erant in templo Domini, scilicet, de arca fæderis, & de vasis aureis, & argenteis, & de cortinis, & velamentis, & singulis suppellectilibus templi quem finem habuerint declaratum est præcedenti. lib. c. 6. & 7. *Domus regis.* Erat palatium regis in castro montis Sion iuxta templum Domini, vt declaratum est præcedenti lib. capitu. 7. & sup. 1. 1. & erat domus fortis, & magna, & illam etiam diruerunt ad solum, sicut templum Domini: erat autem palatium istud, quod fecerat Salomon, et nomine palatii regis intelliguntur tres domus, quas fecerat Salomon, scilicet, domus sua, & domus saltus libani, & domus filie Pharaonis, de quibus patet præcedenti. lib. c. 7. *Et domos Ierusalem.* Scilicet, combussit domos principales Ierusalem, vel combussit omnes domos. *Omnemque domum combussit igni.* Id est, omnes domos vrbs combussit, vel intelligitur omnem domum, id est, principalem: sic dicitur: Iere vlt. scilicet: omnes domos Ierusalem, & omnem domum magnam.

Ierusalem comburitur per Nabuchodonosor.

gnam igne combussit. *Et muros Ierusalem.* Scilicet, destruxit. *Omnemque domum combussit igni.* Repetitio sententiæ est: sed dicitur: cur dicitur hic: succendit domum regis, & domos Ierusalem, omnemque domum igni combussit: quia videtur itud superfluum: nam dicendo, quod combussit domos Ierusalem, non oportebat, quod diceretur: omnemque domum combussit, vel si diceretur: omnem domum combussit, non oportebat addi: & domos Ierusalem igne combussit. Dicendum, quod non est superfluum. Pro quo sciendum, quod potest intelligi dupliciter de combustione domorum. Vno modo, quod combussit fuerint solæ domus principales vrbs, quæ erant fortes, & dirutæ fuerint. Reliquæ autem domus planæ tanquam non viles ad rebellandum relicte fuerint. Aliter potest intelligi, quod combussit fuerint omnes domos Ierusalem, sed primum videret magis consonare literæ, quia Ier. vlt. dicitur, quod succendit Nabuzardan domum regis, & omnes domos Ierusalem, & omnem domum magnam igne combussit. Quanquam potest dici, quod licet Nabuzardan solum opponeret ignem domibus magnis ad destruentum eas: tamen etiam domus paruæ crematæ fuerint: quia ignis egrediens de magnis domibus exurebat quæcunque coniuncta ædificia: & tamen quocunque istorum modorum, dicendum quod litera non est superflua: nam accipiendo primo modo, est sensus, quod Nabuzardan cremauerit domum regis, & domos Ierusalem. Et dicitur: omnemque domum igne combussit. scilicet, omnem domum magnam, siue regis, siue aliorum. Accipiendo secundo modo, est sensus, quod combussit domum regis & domos Ierusalem. Et dicitur: omnemque domum igni combussit. scilicet, omnes domos vrbs tantæ regis, quæ aliorum, siue magnas, siue paruas. *Et muros Ierusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum.* Postquam cremata est tota ciuitas, & dirutæ fuerunt domus destruxit exercitus Chaldæorum totum murum per circuitum vrbs. Erat enim ciuitas fortiter murata: & hoc factum est, vt non possent postea Hebræi rebellare contra regem Babylonis propter fortitudinem vrbs. Vnde quando redierunt Israelitæ de Babylone oportuit eos ædificare de nouo totum murum vrbs, vt patet Neem. secundo, & tertio. *Qui erat cum principe militum.* Iste princeps erat Nabuzardan: vt patet sup. in litera, & exercitus totus, qui cum illo erat, destruxit muros vrbs. *Reliquam autem.* Hic ponitur tertium huius patris, in quo præda diuiditur, vel de illa disponitur, & diuiditur in tres partes: quia primò disponitur de habitudine manentis populi: secundò de his, quæ erant in templo Domini, ibi. *Columnas autem.* Tertio de illis, qui capti sunt profugi, vel qui ducti sunt de vrbe ad regem Babylonis captiui, ibi. *Tulit quoque.* Circa primum dicitur. *Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in ciuitate.* Quando introierunt Babylonij in urbem fugiente Sedecia, fugerunt cum ipso Sedecia principes, & viri bellatores: reliqui autem populares, qui non erant bellatores, sed pauperes, de quibus nulla mentio fiebat, manserunt in vrbe non curantes fugere, quia putauerunt quod Chaldæi non nocerent eis, & de ista parte populi disponitur hic, scilicet, quod ordinati sunt de eis agricolæ, & uinitores, qui manerent in terra ad colendum eam, & de istis dicitur hic, quomodo quidam manserunt in terra, vt essent agricolæ, & alij translati sunt in Babylone. *Et per fugas, qui transfugerant ad regem Babylonis.* Vocantur enim per fugas illi, qui fugiunt de vna acie hostili ad aliam, & ita dum obsideretur Ierusalem quidam de vrbe transfugerant ad Chaldæos timentes traditionem vrbs in manus

Nabuchodonosor, & de his dixit Sedecias ad Ieremiam, scilicet: sollicitus sum pp ludæos, qui transfugerunt ad Chaldæos, ne forte tradat in manus eorum, & illudant mihi: Iere. 38. *Et reliquum vulgus.* Dicitur vulgus multitudo pmissua paruulorum, & mulierum: nã isti translati sunt in Babylonem: de hoc patet Iere. 38. cū dicitur, q̄ si nolueris egredi, iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus: ecce oēs mulieres, q̄ remanserunt in domo regis Iudæ educentur ad principes regis Babylonis, & iterum omnes vxores tuæ, & filij tui educentur ad Chaldæos. *Transiit Nabuzardan princeps militia.* C. et transit in Babylonem, & non solum intelligitur hoc de illis, q̄ erant in Ierusalem, sed etiam de omnibus habitatoribus terræ Iudæ, quia de omnibus vrbibus Iudæ, & Benjamin ducti sunt captiui in Babylonem, & postea qñ venerunt de captiuitate redijt vnusquisque in ciuitatem suam, primo Efdre secundo. *Et de pauperibus re: reliquit vittores, & agricolas.* Scilicet, in qualibet vrbe terræ Iudæ, & Benjamin reliquit Nabuzardan aliquos vittores, & agricolas, scilicet, non fuit aliqua ciuitas in toto regno Iudæ, de qua non duceretur aliqui captiui in Babylonem, & tamen etiã non fuit aliqua ciuitas, in qua non relinquerentur aliqui habitatores, sed relinquebantur pauci, scilicet, illi, qui solum sufficerent ad colendum agros, & vineas, vt terra non redigeretur in solitudinem, quia rex Babylonis pugnauerat contra gentem istã propter Dominium, & vtilitatem tributorũ, quã inde consecutus erat: si tamen omnes duceret in Babylonem maneret terra deserta, & nulli dominaretur, nec posset inde consequi aliquam vtilitatem: ideo voluit dimittere aliquos in terra, qui colerent illam, & de fructibus eius darent tributa Nabuchodonosor: & ad hoc dimisit pauperes, qui non possent sibi rebellare, nec essent afflicti ad bellum. Vocantur autem vittores cultores vinearum. Agricole autem cultores terrarum seminandarum. *Columnas autem.* Hic ponitur secundum huius partis, in qua disponitur de his, quæ erant in domo Domini, scilicet, de vasis, quoniam Chaldæi illa duxerunt in Babylonem, & dicitur. *Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini.* Istæ erant duæ columnæ factæ de ære, & positæ ante portam templi iuxta atrium sacerdotum, quarũ vna vocabatur Ioachim, & alia Booz, vt patet precedenti lib. cap. 7. & istæ erant positæ ad decorem, & dicuntur esse in templo Domini accipiendo largè tẽplum pro toto circuito atriorum: nam non erant istæ columnæ intra partem illam secretam templi clausam parietibus, & tecto, sed extra apud atrium sacerdotum circa introitum templi. *Et bases.* Potest intelligi de basibus istarũ columnarum, vel de basibus maris ænei, & luterum, de quibus patet præc. lib. cap. 7. sed melius intelligitur de basibus columnarum, quia quælibet columna habebat basem amplam, super quam fundebat, vt patet eod. cap. *Et mare æneum.* Istud mare erat factum in modum hemispherij, & erat magnæ quantitatis, quia capiebat duo millia batos de aqua, & erat ad hoc, vt lauarentur sacerdotes in eo, quando ministrare debebant, & erat positum istud mare super duodecim boues æneos, quorum singuli quatuor erant contra vnã partem mundi: precedenti lib. cap. 7. & ibi declaratum est de figura, & magnitudine eius, & omnibus conditionibus suis. *Quod erat in domo Domini.* Id est, in templo, non erat in tẽplo, scilicet, intra partem absconditam operam parietibus, & tecto, quæ vocabatur propriè templum, sed erat intra atrium sacerdotum, & omnia atria vocabantur templum. Sic enim dicitur Atrium

Que ablatra fuerunt de Ierusalem in Babylonem.

tertio, quod Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam: constat tamen, quod isti non introibant in templum, nec erant in atrium sacerdotum, cum essent laici, sed omnia loca arriorum vocabantur templum. *Confecerunt Chaldæi.* Scilicet, ista vasa prædicta confecerunt: quia erant magna, & non poterant portari integra, & contracta sunt, vt portarentur per partes. *Et transfugerunt omnes in Babylonem.* Erat enim es præciosum, scilicet, æs Corinthum: ideo portauerunt illud in Babylonem ad faciendum de illo alia vasa. Idem intelligendum est de altari holocaustorum: quia illud erat æneum, & magnæ quantitatis, scilicet, viginti cubitorum, vt patet 2. Paralipo. 4. & non poterat portari integrum, sed in laminas diuisum est. *Ollas quoque æreas.* Istas portauerunt Babylonij integras, quia non erant magna vasa, & ista erant in domo Domini ad coquendum carnes sacrificiorum pacificorum: quia quicumque offerebat hostias pacificas accipiebat ferè omnes carnes animalis oblati pro se, & sacerdotibus, & coquebat eas in atrio templi, & cum coctæ essent veniebat sacerdos, & auferebat partem suam, & offerens comedebat reliquum. Et in hoc peccabant filij Heli summi sacerdotis, qui debebant accipere partes suas, postq̄ essent coctæ, & accipiebant eas, dum essent crudæ: sic patet supra primo lib. cap. 2. sed quicumque immolasset victimam veniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat eam in leberem, vel caldarium, aut in ollam, siue cacabum, & omne, quod leuabat fuscinula tollebat sacerdos sibi: & dicitur ibi, quod peccabant in hoc, scilicet, filij Heli nescientes Dñm, nec officium sacerdotum ad populum, & postea dicitur: Erat ergo peccatũ puerorũ grãdenimis coram Dño. Et sic etiam patet, q̄ omnia ista vasa erant in templo, & puer sacerdotis veniebat, & leuabat carnes, dum coquerentur, quod nõ esset, si carnes illæ non coquerentur in templo, & ad hoc erant assignata de templo vasa, in quibus offerrentur coquerentur carnes illas, quia carnes illæ erant sacræ, & non debebant coqui in vasis vulgaribus. *Et trullas.* Trullæ vocabantur propriè quadam instrumenta ferrea, quibus complanant lutũ in parietibus, vt nihil supermineat, & vocatur illud trulla à trudendo, quia trudit omnia foramina, & rimulas apparentes, & sic accipitur A mos. 6. cum dixit Deus: Quid tu vides Amos? & dixit ille: trullam cemetarij, & dixit Dominus: ecce ego ponam trullã in medio populi mei Israel, non addiciam vltra super inducere eum. i. superlinire, qd̄ fit cum trulla cemetarij Aliqñ autem accipitur trulla pro quoddã int̄o plano ferreo, vel æneo, quo operitur olla, ne aliquid immundum cadat in eam, & vocatur trulla à trudendo, quia trudit. i. claudit ollam, & sic accipitur hic, quia cum ollis domus Dñi erant trullæ. *Et tridentes.* Vocantur tridentes quidam vncini ferrei, vel ænei ad arripiendum carnes, & leuandũ de olla, vel ad mouendum carnes in olla, & dicuntur tridentes, quia interdũ habent tres vncos, quos nos vocamus dẽtes. *Et scyphos.* Scyphus nomen vasis est ad portum, & tamen hic magis accipitur pro alio vase pertinente ad coquinam, vt quidam volunt, & tamen propriè accipitur pro vase, in quo bibitur, quod patet: quia Iere. vlti. ponuntur fialæ, vbi ponuntur hic Scyphi. *Et mortariola.* Vocantur mortariola quædam vasa ænea, in quibus terebantur varia aromata, & pigmenta ad conficiendum thymiamam, quod arderet coram Domino: nam illud fiebat per modum cuiusdam pulueris minutissimi terrendo variis

Trulla qd fit.

Tridentes.

Scyphi.

Mortariola.

riis species in mortario. Exod. 30. *Et omnia vasa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt.* Scilicet, Chaldæi tulerunt omnia vasa ærea, in quibus ministrabant sacerdotes. Erant enim multa vasa ærea pertinentia ad altare holocaustorum præter ista, scilicet, forcipes, quibus mouebantur prunæ in igne ad disponendũ ignem, ne cogerentur sacerdotes applicare manus ad ignem: erant etiam ignium receptacula quædam vasa concaua, in quibus ponebantur prunæ, vt ferrentur ad altare thymiamatum, de his Exod. 27. & omnia ista erant de ære, vt patet ibidem. *Necnon thuribula, & fialas.* Thuribula possunt accipi dupliciter, vno modo pro quibusdam vasis æneis, in quibus accipiebantur prunæ de altari holocaustorum ad ferendum illas ad altare thymiamatum, & postea ponebatur thymiamam super illas prunas, & ista vasa ponebantur super altare thymiamatum, & manebant ibi quousque cremaretur thymiamam, & ista vocabantur ignium receptacula, & thuribula: nam in quantum accipiebatur ignis de altari holocaustorum ad ferendum ad altare thymiamatum vocantur igniũ receptacula: in quãtum verò ponebatur postea thymiamam, vt arderet ibi, vocabantur thuribula, quia illud thymiamam largè vocatur thus: quia in thymiamate thus est. Exod. 30. Alio modo vocantur thuribula quædam vasa aurea, in quibus ponebatur thus: nam in mensa propositionis, quæ erat intra templũ propriè dictum erant duodecim panes semper positi, & super illos erat thus, & illud thus erat in quibusdam vasis aureis, quæ vocabantur thuribula propter thus: hic autè potest accipi vtroque modo, quia ista vasa, de quibus hic dicitur, erant quædam aurea, & argentea: alia autem erant ænea, vt patet in litera: si autè accipiamus, q̄ erat de vasis æneis, dicitur, q̄ erat thuribulũ primo modo. Si autem esset de vasis aureis, diceretur q̄ erant de turibulis secũdo modo acceptis. Vocantur fialæ quædam vasa ad suscipiendũ vinum, vel oleũ, & ista erant aurea, & non distinguntur à scyphis, nisi in figura, quia erant diuersæ figuræ vasorum, sicut etiam nos obseruamus: quia alterius figuræ sũt vasa vinaria, & alterius vasa olearia. Vtraque autem necessaria erant in templo Domini pro libamentis: nam vinum, & oleum erant libamenta pro quolibet sacrificio pacifico, & holocausto, vt patet Num. 15. & ideo erant quædam vasa in templo Domini, in quibus semper tenebatur vinum ad fundendum super sacrificia, & alia vasa erant, in quibus tenebatur oleum, & vtraque erant aurea, & ista erant super mensam propositionis ad seruendum altari holocaustorum, & ponuntur ista vasa, Exo. 25. *Quæ aurea aurea, quæ argentea argentea tulit princeps militia.* Id est, istorum vasorum quædam erant aurea, & quædam erant argentea, & quæ erant aurea portabantur per se cum aureis, quæ autem erant argentea, portabantur per se cũ argenteis, & omnia ista tulit princeps militiae, scilicet, Nabuzardan. Sciendum tamen, q̄ istorum vasorum nominatorum plura erant ænea, quàm aurea, & argentea. vt declaratum fuit supra: & tamen solum dicitur hic de aureis, & argenteis, quia ista fuerunt portata integra, & cum magna custodia: quæ autem erant ænea pro maiori parte fracta fuerunt, vt patet supra in litera, & non obseruabantur sub magna cura, cum non essent tanti valoris, sicut vasa aurea, & argentea, & tamen, ne videantur omnino omisa vasa ænea, ponuntur hic quædam. *Id est, columnas duas.* Istæ columnæ duæ erant æneæ, & magnæ, quæ erant positæ ante portam templi pro sola pulchritudine, vt declaratum est precedenti lib. c. 7. *Et mare vatum.* Vocatur mare vas magnũ in modum hemispherij, in quo ponebatur aqua, vt lauarentur sacerdotes, antequam ministrarent, vt dictũ est supra: Et dicitur: mare vatum, quia non erant in templo plura maria ænea ad istum vsũ, sicut erant plures columnæ, vel sicut de quibuslibet vasis erant multa, & intelligitur etiã per mare æneum de duodecim bobus, qui sustentabant illud præcedenti lib. ca. 7. Quia illi etiam erant ænei, & magni valoris, sicut ipsum mare: ideo portarentur in Babylonem, sicut, & ipsum mare, & tamen scriptura non facit mentionem de bobus, quia illi intelliguntur per mare, cũ essent solum ad sustinendum mare. *Et bases, quas fecerat Salomon in domo Domini.* Istæ sunt decem bases quadratæ, quarum quælibet habebat quatuor rotas, & erant magnæ pulchritudinis, de quarum figura, & sculpturis patet precedenti lib. ca. 7. & erant omnes istæ bases æneæ, & super illas erant decem vasa magna, quæ vocabantur luteræ, quorum quodlibet poterat capere quadraginta batos, & erant ista vasa ad continendum aquam, vt in eis lauaretur partes carniũ sacrificiorum, de quorum figuris patet precedenti lib. c. 7. & ibi de eorum vsu, & singulis proprietatibus dictum est: Nominavit autem hic scriptura solum bases nihil dicendo de luteris, quia nominãdo bases intelliguntur luteræ, cum bases non sint, nisi ad continendum luteræ, vt patet præc. lib. c. 7. & dicitur, q̄ istæ bases erant in domo Domini. C. in templo largè dicto: nam erant in atrio sacerdotum, vt ministraretur in eis, vt declaratum est eo. c. pro quo sciendum, quod erant quatuor atria, vt declaratum est precedenti lib. c. 6. & 7. Et in nullo illorum erant aliqua vasa, nisi in atrio sacerdotum, quia vasa erant ad ministratõem in cultu diuino: & tamen nulli ministrabant nisi sacerdotes: ideo in nullo atrio erant vasa, nisi in atrio sacerdotum. In alijs autem tribus atrijs erant soli laici, & illi non ministrabant, ideo non habebant in atrijs suis aliqua vasa, & hoc verũ est nisi de vasis coquinarijs, scilicet, de ollis, trullis, & tridentibus, quia ista erant ad coquendum carnes sacrificiorum, & tractabantur à popularibus, erantque in aliquo de tribus atrijs eorum: vasa autem aurea, & argentea non erant in aliquo atriorum, nec etiam in atrio sacerdotum, sed erant intra templum propriè dictum, quod erat clausum parietibus, & tecto, & ibi erat mensa propositionis cum vasis aureis, & argenteis pertinentibus ad ministratõem. *Non erat pondus gr̄is omnium vasorum.* Scilicet, non habebatur certa æstimatio in pondere in vasis æneis, quia tantè multitudinis, & magnitudinis erant, q̄ non æstimabatur pondus illorum: Vasa autem aurea, & argentea erant in certo pondere, quia minoræ erant præciosiora. *Decem, & octo cubitorum altitudinis habebat columna vnã.* Positum fuerat de vasis, quæ portata sunt in Babylonem, & inter cetera dictum est de duabus columnis, & hic dicitur de figura earum breuiter, scilicet, q̄ quælibet columna erat altitudinis decem, & octo cubitorum. Pro quo sciendum, q̄ quælibet istarum columnarũ habebat tres partes. i. basem magnã, & æneam, super quã tenebatur, & deinde hastile, qd̄ erat minoris grossicie, & maioris longitudinis, & ista pars vocabatur propriè columna: alia pars tertia erat super columnã, quæ vocabatur capitellum, & ista erat præter columnam differens in figura, & sculptura & latitudine. Et cũ dicitur, q̄ erat columna decẽ, & octo cubitorum, intelligitur solũ de hastili, quia altitudo capitelli postea ponitur per se. De altitudine autem vasis subicitur: figura autem, & habitudo hastilis columnæ erat, q̄ in altitudine erat cubitorũ decẽ, & octo, & erat rotundũ, et in circuito ambiebatũ à lineã duodecim cubitorũ, præc. lib. c. 7. Vel secundum aliam mensuratõem am-

Thuribula quid.

Mare æneum.

Alph. Toft. super iij. Reg.

rentur sacerdotes, antequam ministrarent, vt dictũ est supra: Et dicitur: mare vatum, quia non erant in templo plura maria ænea ad istum vsũ, sicut erant plures columnæ, vel sicut de quibuslibet vasis erant multa, & intelligitur etiã per mare æneum de duodecim bobus, qui sustentabant illud præcedenti lib. ca. 7. Quia illi etiam erant ænei, & magni valoris, sicut ipsum mare: ideo portarentur in Babylonem, sicut, & ipsum mare, & tamen scriptura non facit mentionem de bobus, quia illi intelliguntur per mare, cũ essent solum ad sustinendum mare. *Et bases, quas fecerat Salomon in domo Domini.* Istæ sunt decem bases quadratæ, quarum quælibet habebat quatuor rotas, & erant magnæ pulchritudinis, de quarum figura, & sculpturis patet precedenti lib. ca. 7. & erant omnes istæ bases æneæ, & super illas erant decem vasa magna, quæ vocabantur luteræ, quorum quodlibet poterat capere quadraginta batos, & erant ista vasa ad continendum aquam, vt in eis lauaretur partes carniũ sacrificiorum, de quorum figuris patet precedenti lib. c. 7. & ibi de eorum vsu, & singulis proprietatibus dictum est: Nominavit autem hic scriptura solum bases nihil dicendo de luteris, quia nominãdo bases intelliguntur luteræ, cum bases non sint, nisi ad continendum luteræ, vt patet præc. lib. c. 7. & dicitur, q̄ istæ bases erant in domo Domini. C. in templo largè dicto: nam erant in atrio sacerdotum, vt ministraretur in eis, vt declaratum est eo. c. pro quo sciendum, quod erant quatuor atria, vt declaratum est precedenti lib. c. 6. & 7. Et in nullo illorum erant aliqua vasa, nisi in atrio sacerdotum, quia vasa erant ad ministratõem in cultu diuino: & tamen nulli ministrabant nisi sacerdotes: ideo in nullo atrio erant vasa, nisi in atrio sacerdotum. In alijs autem tribus atrijs erant soli laici, & illi non ministrabant, ideo non habebant in atrijs suis aliqua vasa, & hoc verũ est nisi de vasis coquinarijs, scilicet, de ollis, trullis, & tridentibus, quia ista erant ad coquendum carnes sacrificiorum, & tractabantur à popularibus, erantque in aliquo de tribus atrijs eorum: vasa autem aurea, & argentea non erant in aliquo atriorum, nec etiam in atrio sacerdotum, sed erant intra templum propriè dictum, quod erat clausum parietibus, & tecto, & ibi erat mensa propositionis cum vasis aureis, & argenteis pertinentibus ad ministratõem. *Non erat pondus gr̄is omnium vasorum.* Scilicet, non habebatur certa æstimatio in pondere in vasis æneis, quia tantè multitudinis, & magnitudinis erant, q̄ non æstimabatur pondus illorum: Vasa autem aurea, & argentea erant in certo pondere, quia minoræ erant præciosiora. *Decem, & octo cubitorum altitudinis habebat columna vnã.* Positum fuerat de vasis, quæ portata sunt in Babylonem, & inter cetera dictum est de duabus columnis, & hic dicitur de figura earum breuiter, scilicet, q̄ quælibet columna erat altitudinis decem, & octo cubitorum. Pro quo sciendum, q̄ quælibet istarum columnarũ habebat tres partes. i. basem magnã, & æneam, super quã tenebatur, & deinde hastile, qd̄ erat minoris grossicie, & maioris longitudinis, & ista pars vocabatur propriè columna: alia pars tertia erat super columnã, quæ vocabatur capitellum, & ista erat præter columnam differens in figura, & sculptura & latitudine. Et cũ dicitur, q̄ erat columna decẽ, & octo cubitorum, intelligitur solũ de hastili, quia altitudo capitelli postea ponitur per se. De altitudine autem vasis subicitur: figura autem, & habitudo hastilis columnæ erat, q̄ in altitudine erat cubitorũ decẽ, & octo, & erat rotundũ, et in circuito ambiebatũ à lineã duodecim cubitorũ, præc. lib. c. 7. Vel secundum aliam mensuratõem am-

Columna.

Li 4 biebã.

biebatur à linea decem cubitorum, Iere. vlti. Et ista columna cum essent ita grossa non erant solida, quia non potuissent nullo modo moueri, & esset tanta multitudo aeris inutilis, sed erant columnę intrinsecus vacua, & grossitudo labij aeris erat quatuor digitorum, ita vt possent sustinere capitellum supra positum, & non frangerentur præ magnitudine ponderis, Iere. vlti. Et capitellum aereum super se altitudinis vnam cubitorum. Scilicet, quolibet istarum columnarum habebat super se capitellum, & vocabatur capitellum quędam pars enee, quę non erat de ipsa columna, sed erat superposita columnę, & erat grossior, quā columna. Sic enim est in columnis nostris rotundis, vel angularibus, quia quęlibet columna habet basem, & capitellum, & vtrunque grossius est, quam ipsa columna. Et dicitur, quod erat trium cubitorum altitudinis, & tamen præced lib. c. 7. & Iere. vlt. dicitur, quod erat quinque cubitorum. Diuersitas autem est, quia quędā partes, quę non erant sculprę fundantur in mediare super columnā, & erant de ipso capitello: tamē non computantur hic de capitello, & illę erant duorum cubitorum. & tamen præced lib. c. vlt. computantur partes capitelli tam sculprę, quā non sculprę, & totū simul erat quinque cubitorum. Et retiaculum, & malogranata super capitellum columnę. Accipitur, super, pro, in, quia non erant malogranata, & retiacula super altitudinem capitellorum, sed in ipsis capitellis, & tamen dicebantur esse super, id est, in superficie eorū. Vocatur retiaculū sculprura quędā facta in ipso capitello in modū rethis. Erant quędā perforationes pulchrę sicut in retibus, vt per illas appareret fulgor solis subintrans capitellum columnę, & istud retiaculum non erat per totum capitellum, sed quędam partes erant planę, in quibus nihil erat sculprum, & illę mediabant inter retiaculū, & retiaculum propter pulchritudinem operis, & sic vocabatur opus in terrasile: & erat retiaculū in quolibet columna in septē versibus, vel lineis, ita vt quęlibet columna possent dici habere septem retiacula, vt patet præcedenti lib. ca. 7. Erant etiam malogranata in quolibet capitello, quę erant dependētia de ipso capitello inter retiacula, & erant duo versus malogranatorum in quolibet retiaculo, & erant ducenta malogranata. De his autem eod. c. dictum est late: de hoc etiam Iere. vlti. Omnia aera, id est, omne opus columnarum erat de ære, siue capitella, siue hastilia, siue bases, & omnis ornatus capitellorum, sed erat istud æs fulgens sicut aurum, quia erat æs Corinthum. Similem & columna secunda habebat ornatum. Totum, quod dictum est pertinebat ad vnam columnam, & dicitur, quod secunda columna habebat similem ornatum per omnia, quia nihil erat in vna, quod non esset in alia. Sciendum autem, quod Iere. vlti. vbi ponitur ista historia, ponuntur nomina vasorum portatorū in Babylonē de templo, & non ponuntur eadem nomina, quę hic, aliqua tamen vasa illorū coincidunt cū istis, & alia non, quia ponuntur ibi plura: nam ponuntur lebetes creagrę, psalteria, fiale, & mortariola, hydrię tymiamateria, vrcei, pelues, candelabra, mortaria, & cyathi: Lebetes enim sunt quędā vasa ænea ad modū caldarium ad coquendū carnes, & ista coincidunt cū ollis, quę ponuntur hic, & ideo ponuntur ibi primò lebetes, sicut hic ponuntur primò ollę, & patet: quod pertineant ad eundē vsum, quia sup. i. li. c. 2. dicitur: veniebat puer sacerdotis, dū coquebantur carnes, & habebat fuscina tridentē in manu sua, & mittebat eā in lebetē, vel in caldaria, aut in olla, siue cacabū, & omne, quod leuabat fuscina, tollebat sacerdos sibi: & sic omnia ista vasa erant ad coquendū carnes: Creagrę dicuntur vncini, quibus

Capitellum.

Malogranata.

Vasa vana q̄ erāt in tēplo.

mouentur carnes in olla, vt communiter accipitur, vel magis creagra dicitur oportorium planum ollę, & istud vocatur trula hic in litera: psalteria sunt quędam instrumenta musica facta de cre & psallendo dicta, & istis vtiebantur leuitę, & fortē sunt ista, quę vocantur cymbala, cum in cymbalis iubeatur laudare Dominum, Psal. vlt. Et ista vasa nō ponuntur hic: Fiale autem, & mortariola ponuntur hic, sicut in Ieremia. Hydrię verò erant quędam vasa de auro, vt patet præced. lib. c. 7. & sup. i. 2. & ista erant ad continendū oleum necessariū ad vsum domus Domini. si tam pro libamentis, quā pro lucernis candelabri, quia in templo non ardebat cera, vel sepū, sed oleū Exod. 13. & ibi declaratum est, & etiā Exod. 25. tymiamateria erant vasa, in quibus seruabatur tymiamara facta ad cremādum coram Domino. Vt possunt vocari tymiamateria ipsa vasa, in quibus cremabatur tymiamara. Et ista vocantur hic turibula. Vrcei erant quędam vasa aurea, vel argentea, in quibus tenebatur vinum, vt esset libamentum pro holocaustis, & pacificis hostijs: quia in quolibet istorū erat necessariū. Numeri. 15. Candelabra non ponuntur hic, & ista erant vasa aurea, in quibus erant vascula minora, & ponebatur ibi oleum, & ardebat. Pelues vocantur quędam vasa ampla, & plana de auro, vel de argento ad suscipiendū in eis similia, vt esset libamentum: nam in quolibet holocausto, & sacrificio pacifico ponebatur similia tanquam libamen. Numeri. 15. & iste pelues vocantur acceptabula ab accipiendū, quia erant vasa capacia propter amplitudinem, & planiciem, Exod. 25. & ista non ponuntur hic. Mortaria dicuntur vasa, in quibus terebantur varia aromata ad conficiendū tymiamara, & coincidunt cum mortariolis aliquo modo, sed fortē differunt in magnitudine, & figura: cyathi ponuntur etiam hic. Tultit quoque. Hic ponitur tertium huius partis, in quo disponitur de illis, qui ducti sunt captiui de Ierusalem ad Nabuchodonosor in Reblata, & dicitur. Tultit quoque princeps militię Savaiam sacerdotem primum. Scilicet, Nabuzardan princeps militię tultit Saraiam ad Nabuchodonosor. Erat autem iste sacerdos primus, id est, summus tempore Sedechię, & occisus fuit à Nabuchodonosor, vt patet infra, & iste genuit filium nomine Iosedech, & iste non occisus fuit, sed ductus est in captiuitatem Babylonis, vt patet, primo, Paralipom. 6. & iste Iosedech mortuus est in Babylone, & genuit filium nomine Iosue, qui redijt de Babylone, & fuit sacerdos magnus, vt patet, i. Esdrę. 3. scilicet, Surrexit Iosue filius Iosedech, & fratres eius sacerdotes, & edificauerunt altare Dei Israel, & iste Iosue aliquando vocatur Iesus, vt patet Zacha. 3. scilicet: Et ostendit mihi Dominus Iesus sacerdotem magnum, & loquitur ibi de isto primo sacerdote summo, qui redijt de Babylone. Et Sophoniam sacerdotem secundum. Iste Sophonias erat sacerdos secundus in dignitate post sacerdotem magnum, & erat vnus de illis, qui erant in viginti quatuor sortibus, de quibus, 2. Paralipom. 24. & iste erat vir potens, ideo nominatur inter istos: & non est iste Sophonias vnus de duodecim prophetis minoribus, quia ille erat vir bonus, & non fuit occisus in captiuitate ista Nabuchodonosor, sed potius ipse prenunciavit istam captiuitatem dicēs: in diebus illis scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in scibus suis, qui dicunt in cordibus suis: non faciet bene Dominus, & non faciet male, & erit fortitudo eorū in direptionē, & domus eorū in desertū. Sophonij. i. Et tamē propheta postquā incipiebat pphetare, dicebat propheta sub omnibus illis regibus, sub quibus viuebat, vt patet

Numerus multorū, qui ducti fuerūt captiui de Ierusalem ad Nabuchodonosor.

batum est. sup. 21. ideo non viueret Sophonias nisi in tempore Iosue, & sic non potuit videre captiuitatē. Tres ianitores. Ili erant tres leuitę præcipui inter ianitores, & de istis dicitur Iere. vlti. quod erant tres custos vestibuli, & idem est: quia vestibulum dicitur locus apud portam, & fortē isti custodiebant portam templi interioris, quod vocatur propriè templum, & apud illud erat vestibulum, de quo dicitur: Inter vestibulum, & altare plorabant sacerdotēs. Et ad ciuitate eunuchum vnū. q. d. isti supradicti erant de sacerdotibus, & de leuitis, qui non pertinebant ad populares, qui vocantur ciues, qui autem sequuntur, erant de ciuitate. i. de popularibus, & primus eorū erat eunuchus. Ili eunuchi erant castrati, q. in domibus regum, & magnorum dominorum ponebant ad custodiendam seminarū. Qui erat pfectus sup viros bellatores. Magne potestatis erat iste eunuchus: nā pfectus erat bellatorum, & potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod erat princeps militię, & dirigebat bellatores in bello. Alio modo, quod erat pfectus bellatorum, & constitutus à rege ad soluendum eis stipendia, & istud magis tenetur. Et quinque viros de his, qui steterant coram rege. Ili erant nimis familiares regi, & poterant semper stare coram illo, & introire ad quencunque locum, vbi rex staret. Sic dicitur Iere. vlti. f. & septem viros de his, qui videbant faciem regis. i. de his, qui affuerunt erant videre regem, & poterant videre eum quodocunque vellent: sic erat conuertitudo apud reges antiquos, quod haberent aliquos nimis familiares sibi, qui possent semper stare coram illis, & introire ad quencunque locum, vbi esset rex. Sic enim dicitur Esther. i. erant autem primi, & proximi septem duces Persarum, & Medorum, qui videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant. Quos reperit in ciuitate. I. plures erant, qui conuenerant stare coram rege, & tamen isti fugerant cum rege, & non inuenit illos Nabuzardan in ciuitate: isti autem quinque noluerunt fugere, vel fortē non potuerunt, & inuenit eos Nabuzardan in ciuitate. Et Sopher principem exercitus. Iste Sopher non erat princeps exercitus ad hoc, quod ipse iuberet toti exercitui, & duceret illum in bellum, sed erat princeps solum ad probandū milites. Qui probabat Tyrones de populo terre. Vocant Tyrones noui milites, & quādo aliqui assumendi erant de populo ad militiā, iste Sopher probabat illos, an essent experti in exercitio armorum, & an conueniret eos acerbis militiis. Et sex viros de vulgo, qui inueniunt in ciuitate. Vocantur viri de vulgo. i. de vulgaribus, & erant isti sex excellentiores inter ceteros vulgares. Vel erant præpositi vulgaribus, & dicitur, quod inueniunt in ciuitate: quia de istis viris notabilibus in vulgo multi fugerant fugiēte Sedechia: isti autem sex manserant in vrbe. Quos tollens Nabuzardan princeps militię. Refertur ad omnes suprapositos ab illo loco, tultit princeps militię Saraiam sacerdotem primum. Duxit regem Babylonis in Reblata. Manebat n. Nabuchodonosor in Reblata, quando capta est Ierusalem, sup. in litera, & ibi occidit filios Sedechię, & eruit oculos eius, & de ipso loco misit Nabuzardan ad destruendū Ierusalē, & nūc est quod destructa Ierusalem redijt Nabuzardan ad Nabuchodonosor erat in Reblata. Percussit eos rex Babylonis, & interfecit. I. omnes supra dictos fecit occidi coram se. In Reblata in terra Emath. Nullum istorum duxit in Babylonem, sed omnes occidit in Reblata, quia omnes isti reputabantur indigni viuere. Et dicitur: in terra Emath: quia Emath est ciuitas quędam metropolis cuiusdam regni Syrię. Reblata autem est ciuitas quędam in prouincia illa, & ponuntur istę duę ciuitates tanquam distinctę, & ambę in termi

nis Syrię, & in terrę Chanaan. Est tamen Reblata magis Orientalis, quā Emath, vt patet Nume. 34. Et translatus est Iuda de terra sua. i. translatus fuerunt omnes de regno Iuda de terra sua in Babylonem: nam non manserunt in terra nisi pauci, qui sufficerēt ad colendum agros, & vineas, & isti erant de pauperibus terrę, vt patet supra in litera.

Quomodo Sedecias ausus est rebellare contra Nabuchodonosor tam potentem, & quid mouit ipsum ad rebellandum. Questio 11.

QVÆRETUR, quomodo Sedecias ausus est rebellare contra Nabuchodonosor, cum ideret eum tam potentem. Respondendum, quod prima causa fuit spes quędam de adiutorio regis Aegypti: nam Aegyptij erant propinqui Israelitis, & erat confederat. eis putauit ergo Sedecias, quod adiuuaret eum rex Aegypti, & in anno nono regni sui rebellauit contra Nabuchodonosor: sic enim fuit de loachim fratre istius Sedechię, qui factus est seruus regis Babylonis. pstitit ei tributa tribus annis, & in quarto anno rebellauit, præced. c. & istud fuit, quia aueruerat famam de pugna Aegyptiorum futura contra Babylonios, vt declaratum est præced. c. ita nunc cum Sedecias habuisset loachim fratrem, qui constitutus fuerat in regē à rege Aegypti, & propter Nabuchodonosor priuatus fuerat rex Aegypti tributa, quę præstabat regi Babylonis volebat inducere Sedeciam, vt rebellaret contra regem Babylonis, & promittebat ei, quod adiuuaret ipsum contra illum, & hac spe confortatus Sedecias rebellauit, & tunc cum Nabuchodonosor venisset ad obsidendū Ierusalē, rex Aegypti egressus est de terra sua cum exercitu ad soluendum obsidionem, quo cognito Nabuchodonosor dimisit obsidionē Ierusalē, & egressus est contra regem Aegypti, & fugauit eum de terra Syrię cogens redire in terram suā. Secunda causa, quę induxit Sedeciam, fuit falsitas prophetarū: nam eo tempore erat Ieremias propheta Domini in Ierusalem, qui erat propheta verus: erant autem simul prophete mali multi, qui falsa prophetabant, de quibus Ier. 23. & cum rebellaret Sedecias contra Nabuchodonosor quęsitum est à Ieremia, an Nabuchodonosor præualeret contra Ierusalē: respondit, quod veniret, & præualeret contra vrbem, & percurreret in ore gladij. Alij autem prophete dicebant contrarium. quod non subiretur ciuitas regi Babylonis, vt patet Iere. 27. & 28. Et cum rex Aegypti egredere tur contra Nabuchodonosor ad soluendum obsidionem, & recessisset Nabuchodonosor disoluens obsidionem, putabant eum nunquam rediturum: ideo irridebant Ieremiam: quia ille dixerat, quod trade retur ciuitas in manu regis Babylonis dicētes, eum esse insanum: immo cum Ieremias portaret in collo suo cathenas ligneas ad significandū captiuitatem iudæorum, quod ducerentur in Babylonem: quidam de prophetis falsis nomine Ananias confregit cathenas illas, dicens: cōstringam iugū Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierū de collo omnium gērium, & dixit Ieremias ad Ananiam: cathenas ligneas contriuisi, & facies pro eis cathenas ferreas: quia hæc dicit Dominus: iugum ferreū posui super collum cunctarum gentium, vt seruiāt Nabuchodonosor, & seruient ei. & in super bestias terrę dedi ei. Et ait ad Ananiam: audi Anania, non misit te Dominus, ad circo hoc anno morieris: aduersus enim Dominus locutus es. Et mortuus est Ananias anno illo mense septimo Iere. 28. quia tamē isti prophete falsi erāt multi, & Ieremias erat solus, credebatur

debat potius prophetis falsis, quā Ieremias. & cōfi
debat populus in verbis eorū: sic dixit Ieremias ad
Ananiam prophetam falsum: Audi Anania: nō mi-
sit te Dominus, & confidere fecisti populum istū in
mendacio, Iere. 28. Tertia causa erat ipsa inclinatio
Israelitarum ad resistendū Nabuchodonosor, quæ
causabatur ex multis: primò ex Dei permissione: quæ
Deus permittebat errare fœdæos propter peccata
sua opinando falsa: nam peccata sua merebatur, vt
traderentur in captiuitatem, & venirent super eos
mala multa: & quia si obedirent regi Babylonis nō
venirent ista mala: quia non fierent captiuitas sicut
dicebat Ieremias, vt patet Iere 38. permittebat Deus
falsa opinari Iudæos, vt sic rebellarent contra Na-
buchodonosor, & incidere in pœnas debitas pro
peccatis suis. Secundum quod monebat ad credē-
dum erat multitudo prophetarum: quia omnes bo-
na prænuñciabant præter Ieremiam, qui dicebat de-
solationem futuram, nisi subicerent se regi Baby-
lonis. Tertium erat ipsa humana conditio: quæ quilibet
homo inclinatur potius ad credendum ea, quæ
sunt in fauorem eius, quàm illa, quæ sunt contra ip-
sum, & quia captiuitas erat malum quoddam, & li-
bertas erat bonum, credebant potius Iudæi prophe-
tis dicentibus, quod Nabuchodonosor non caperet vr-
bem, & quod non superueniret eis angustia, quàm pro-
phetis contraria asserentibus: ideo ausus est Sedecias
rebellare. Quarta causa erat naturale desiderium:
quia inclinantur homines ad tenendam libertatem,
cum sine illa nullum bonum sit humanum: & quia
nunc Iudæi erant subditi Babylonij ad tributa desi-
derabant nimis excutere de collo suo iugum regis
Babylonis: ideo quanta cunque facili opportunitate
habita, vel credita, inclinarentur ad rebellandum.

Quare Sedecias non se tradidit Nabuchodonosor in tam longo
tempore obsessionis. Quæstio 111.

QVAERETVR vterius, cum Sedecias longo
tempore obsessus fuisset à Nabuchodonosor,
& quotidie cresceret fames, & mille angustia in vr-
be, quare non se tradebat Nabuchodonosor, vt nō
periret ipse cum populo. Aliquis dicit, quod non aude-
bat se tradere Sedecias, quia cum iam offendisset Na-
buchodonosor rebellando contra ipsum, & facien-
do, quod maneret diu in obsidione, non putabat se pos-
se mereri veniam: ideo volebat se potius exponere for-
tibus, & quibuscunque malis, quàm se sponte subde-
re hosti. Sed dicendum, quod hoc nō stat: quia Ieremias
reddebat Sedeciam securum, quod nihil mali acci-
deret. & si exiret de vrbe ad Nabuchodonosor: nam
Iere. 38. dicitur. Dixit Ieremias ad Sedeciam, si pro-
fectus exieris ad principes regis Babylonis, viuet ani-
ma tua, & hæc ciuitas non succedet, & saluus eris
tu, & domus tua: si autem non exieris tradetur ciui-
tas in manus Chaldæorum, & tu non effugies de
manu ipsorum, Et iterum dicitur: audi quæ lo-
cū Domini, quam ego loquor ad te, & bene erit tibi, &
viuet anima tua, quod si nolueris egredi, iste est sermo,
quem ostendit mihi Dominus: ecce omnes mulie-
res, quæ remanserunt in domo regis Iudæ, & educen-
tur ad principes regis Babylonis, & omnes vxores
tuæ, & filij tui educentur ad Chaldæos. Dicendum
aut, quod multa impediunt Sedeciam tradere se in
manus regis Nabuchodonosor. Primum erat sicut di-
cebatur sup. quia non credebatur se posse euadere im-
punitum: & quoniam Ieremias hoc ei prænuñcia-
ret non credebatur firmiter verbis eius: nā aliàs à prin-
cipio non rebellasset contra Nabuchodonosor: quæ
Ieremias prænuñciauerat mala secutura ex ista re-

bellione, vt dictum fuit præcedenti quæstione. Secū-
dum erat: quia dato quod traderet se Iudæi sub fœdere
Nabuchodonosor, non credebatur Sedecias, quod obser-
uaret eis fœdus: quia cōfuetus erat Nabuchodonosor
mentiri, & fidem datā violare. Patet hoc de Ioa-
cim rege fratre Sedecia: qui seruauit Nabuchodo-
nosor tribus annis sub tributo, & postea rebellauit,
præced. cap. & deinde sub fœdere recepit Nabuchodo-
nosor intra vrbe, & violato fœdere alligauit eū
Nabuchodonosor, & duxit in Babylonem 2. Paralip.
pom. vlti. & 2. Esdræ 2. & postea reduxit eum, & occi-
dit, & inhumatum fecit iacere extra vrbe: Iere. 22.
& declarat hoc Iosephus 10. Antiq. Minus tamen il-
le peccauerat, quàm Sedecias: sic etiam fuit de Ioa-
cim paruulo filio illius Iocim, quæ obfedit Nabu-
chodonosor, & ille exiuit ad eum, tradens se illi: præ-
cedenti cap. & tamen rupit Nabuchodonosor fœdus:
quia promiserat, quod non noceret ei, sed solum, quod re-
ciperet obfides, & tamen duxit eum captiuū in Ba-
bylonem, & cum eo decem millia virorum, de quo
præced. c. & magis Iosephus 10. Antiq. Iste Iocim
minus peccauerat: quia non tenuit obsidione aliqū-
to tempore Nabuchodonosor contra eū, sed mox,
vt venit Nabuchodonosor ad obsidendum vrbe
exiuit ad eum, & tamen non seruauit ei fœdus: non
igitur obseruaret illud Sedecias, qui offenderat eum
nimis cum tenuisset obsidione contra eum mul-
to tempore. f. decem, & nouē mensibus, vt patet su-
pra in principio litere. Tertium fuit: quia dato, quod Se-
decias crederet se aliquam pœnā paruā suscepturū
à Nabuchodonosor tradidisset se ei, nisi quia formi-
dauit, quod illuderetur à Iudæis, qui trāsierant prius ad
Nabuchodonosor, sic patet Iere. 38. Nam cum dixit
Ieremias: si profectus exieris ad principes regis Ba-
bylonis, viuet anima tua, sin autem, tradetur ciuitas
hæc in manus Chaldæorum, & succedet eā igni,
& tu non effugies de manu eorum. Dixit Sedecias:
solicitus sum propter Iudæos, qui transfugerunt ad
Chaldæos, ne tradas in manus eorum, & illudat mi-
hi. Et tamen reges, & viri, qui sunt in magno hono-
re potius vellent sustinere mortem cum honore, quàm
illudi: sicut patet de Saule, qui dixit ad armigerum
suum: enagina gladium tuum, & percutite me, ne for-
tè veniant in circuncisisti, & interficiant me illudē-
tes mihi, sup. 1. lib. c. vlti. & 2. Paralip. 10. ideo Se-
decias potius voluit in vrbe sustinere quæcunque ma-
la, quàm illudi à Iudæis, qui transfugerant: Ieremias
tamen securitatem præstitit Sedecia: supet hoc, di-
cens: non tradent, & tamen non credidit Sedecias.
Quarta causa erat instantia principū Sedecia: quæ po-
tius ipsi desiderabant rebellare Nabuchodonosor, quàm
Sedecias, & fortè Sedecias tradidisset se Nabucho-
donosor, nisi propter illos. Quod patet: quia principes nul-
lo modo volebant audire verba Ieremias, sed pene-
batur, quod occideret Sedecias aut desiderabat audire ver-
ba eius: ideo aliqui nō videntibus principibus loque-
batur Sedecias secrete ad Ieremiam petens sermonē
Domini, & iubebat, quod si principes quærerent ab eo
quid locutus fuisset rex cum eo, nō diceret eis, quod quæ-
sierat sermonem Dñi, sed quod Ieremias petebat se li-
berari de carcere, & ita faciebat Ieremias, cum prin-
cipes quærerent ab eo, vt patet Iere. 38. & sic rex occulta
bat se à principibus: quia illi erant magis pertinaces in
resistendo Nabuchod. Patet et hoc: quia cum Ieremias di-
ceret: quæcunq; mauerit in ciuitate hac morietur gladio:
qui aut fugerit ad Chaldæos viuet aia eius: principes
perierunt à rege, dicentes: rogamus, vt occidas homo
iste, & tūc rex quæ noluit, quod pateret aliquid Ieremias,
tūc, quia nō audebat repugnare principibus, ait: ecce
in manibus vestris ipse est: nec n. fas est regem nobis
quidquam

quidquam negare, & cum principes possuissent eum
in loco in carcere, vt moreretur, rex miserus eius,
iussit illum extrahi, & dari sibi cibos continuè, Iere.
38. Et tamen in his omnibus non plenè credebatur Se-
decias verbis Ieremias: vnde cum Sedecias dixisset: in-
terrogo te sermonem, ne abscondas à me aliquid, di-
xit Ieremias: si annunciauero tibi: nunquid non in-
terficies me? & si consilium tibi dederō non me au-
dies, id est, non credes mihi eod. cap.

Quo tempore, & ordine Chaldæi introierunt in vrbe Ieru-
salem. Quæstio 111.

QVAERETVR vterius de tempore, & ordine,
quo Chaldæi introierunt in vrbe. Responden-
dum, quod hic ex litera non plenè apparet, an fuge-
rit prius Sedecias de vrbe, quàm intrarent Chaldæi,
vel è contrario: aliqui autem volunt, quod prius in-
troierunt Chaldæi: alij autem, quod prius fugit Se-
decias, dicendum tamen, quod prius introie-
runt Chaldæi in vrbe, & fuit modus, quod Se-
decias mansit in vrbe, quouique Chaldæi irruerunt
morum primum, & irrupuri erant secundum, ad
hoc: quod intrarent ad locum Sedecia: & factum est
hoc per diem, & vidit nunc Sedecias Chaldæos, & ti-
muit nimis, sed non ausus: fuit fugere per diem, quia
videretur, & illico caperetur: expectauit autem se-
quentem noctem, & tunc fugit. Hoc patet Iere. 39.
scilicet: Aperta est ciuitas, & ingressi sunt oēs prin-
cipes regis Babylonis, & federunt in porta media: cun-
que vidisset eos Sedecias, & omnes viri bellatores fu-
gerunt, & egressi sunt nocte de ciuitate per viā hor-
ti regis, & sic prius introierunt Chaldæi in vrbe, quàm fu-
geret Sedecias: quoniam non apparet an in nocte
sequenti fugerit Sedecias, vel expectauerit aliquot
dies: expectauit tamen, vt dicitur sequenti quæst. &
tamen Chaldæi quoniam introiissent in vrbe ne-
sciebant, an Sedecias fuisset, vel maneret in vrbe, &
potius credebant eum manere in vrbe, & quod esset ab-
sconditus: nam sic fecerant alij, qui erant in vrbe, quæ
ingressis Chaldæis plurimi se absconderunt metuen-
tes mortem, & Chaldæi inquirebant illos per absco-
dita loca domorum, & in cauernis cum lucernis, si-
cut dixerat Sophonias cap. 1. f. in tempore illo scru-
rator Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros
defixos in fœcibus suis, & erit fortitudo eorum in di-
reptionem, & domus eorum in desertum: & intelli-
gitur de captiuitate Babylonis, vt patet ibidem: non
putabant igitur Chaldæi fugisse Sedeciam, & tamen
sequenti die audiuerunt, quod fugerat, quia forte ali-
qui de Chaldæis illum viderant, ideo persecuti sunt
eum sequenti die, vt patet Iere. 39. & ideo non po-
tuit comprehendere Sedeciam vsque ad solitudinē,
quæ est apud Iericho, quæ distabat à Ierusalem per
septem, vel octo leucas.

Quo die ingressi sunt Chaldæi in Ierusalem. Quæstio V.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic,
& præualuit fames, & fugit exercitus, quia Iere. 39.
dicitur, quod mense quarto die quinta mensis aper-
ta est ciuitas. Respondendum, quod dies ille, in quo
præualuit fames in ciuitate, & fugit exercitus, fuit
dies nonus mensis quarti, vt dicitur hic, & Iere. vlt. &
tamen ante hoc ciuitas fuit rupta. Pro quo sciendū,
quod ciuitas habebat duos muros ante primam habita-
tionem, & Chaldæi ruperunt murum primum die
quinta mensis noni, & federunt in porta prima vr-
bis: vel ante portam secundi muri, quæ vocabatur
porta media, & de hoc dicitur Iere. 39. f. Vndecimo

anno Sedecia: mense quarto, quinta die mensis aper-
ta est ciuitas, & ingressi sunt omnes principes regis
Babylonis, & federunt in porta media. Et tamen, ga-
inter murum primum, & secundum non erat aliqua
habitatio, quoniam rupissent primū murum, nō
dicebatur ciuitas rupta: non autem die mensis eius
dem ruptus est murus secundus ciuitatis, & tunc in-
troierunt Chaldæi in vrbe, scilicet, in decima die
sequenti, & in ista die nona, qua ruptus est murus p-
ualuit fames in ciuitate, nec fuit panis populo ter-
re, & nocte illa fugit Sedecias cum viris bellatorib.
Die autem decima sequenti introierunt Chaldæi in
vrbe, & scito, quod fugisset Sedecias persecuti sūt
ipsum; & sic quatuor diebus post primam vrbis ir-
ruptionem mansit Sedecias in vrbe, quia non dum
Chaldæi penetrabant ad locum, in quo erat habita-
tio. Et hic, & Iere. vlt. non dicitur ciuitas rupta vsque
ad nonum diem, quia in illo introierunt Chaldæi, f.
rupentes murum, per quem potuerunt introire ad
locum habitatum: & in quinta die quæ rupissent mu-
rum, non introierunt ad aliquem locū habitatum.

Sedecias quomodo fugit de vrbe, & quomodo captus fuit
à Chaldæis. Quæstio VI.

QVAERETVR vterius de modo, quo fugit
Sedecias de vrbe, & quomodo captus est à Chal-
dæis. Respondet ad hoc Ra. Sa. quod Sedecias exiuit
de vrbe per quandam viam subterraneam. Vult n.
quod erat quedam via subterranea, quæ incipiebat
intra Ierusalem, & perueniebat longè ab vrbe, & p-
illam ingressus fuit Sedecias cum viris bellatoribus,
& habebat lumen præcedens, vt possent ambulare
per tenebras viæ subterraneæ, & sic potuissent fugere
Sedecias manus Babyloniū: dicit tamen, quod
Deus nolens, quod euaderet, suscitauit quandam ca-
pream siluestrem inter exercitum Chaldæorum, quæ
procedebat directè per lineam extētam, super sub-
terraneam viam, per quam egrediebatur Sedecias,
& sic perduxit caprea Babylonijs ad exitū illius ca-
ueæ, & tunc ipsi cœperunt Sedeciam fugientem per
caueam: hoc autem dicit propter id, quod habetur
Ezechia: 12. vbi dicitur agi de captione Sedecia:, &
dicitur: & dux, qui est in medio eorū in humeris por-
tabitur, & in caligine egredietur parietē perfodiens,
vt educant eum, facies eius operietur, vt non videat
oculo terram, & extendam rethe meum super illū,
& capietur in sàgena mea. Et sic vocat Ra. Sa. illā ca-
pream sàgenam, quia illa fuit occasio ad capiendum
Sedeciam, sicut sàgena ad capiendum animalia. Sed
ista positio non est verisimilis, vt dicit Nicolaus, quia
non erat verisimile, quod Chaldæi positi in puncto ca-
ptionis vrbis uenationi uacare uellent, & currerent
omnes post capream: Secundo dicit non esse verifi-
mile, quia dicitur in litera, quod viri bellatores fugerūt
cum Sedecia, & tamen si fuisset talis via, per quā fu-
geret Sedecias pauci potuissent cum illo fugere. Ter-
tio potest dici, & melius, quod non stat: quia dicitur
hic, & Iere. 39. & 52. quod fugit Sedecias nocte p-
viam portæ, quæ est inter duplicem murum: ergo nō ibat
per viam subterraneam, sed per aliquam portam la-
tentem, quæ erat inter duos muros. Sed fortè dicitur,
quod per illum locum fugerūt bellatores, vt di-
citur hic in litera: & tamen de Sedecia dicitur, quod
fugit per viam, quæ ducit ad campestria solitudinis.
Dicendum tamen, quod non stat, quia idem locus fuit,
per quem fugit Sedecias, & viri sui, vt patet Iere. 39.
scilicet: Cū que vidisset eos Sedecias rex Iudæ, & om-
nes viri bellatores, fugerunt, & egressi sunt nocte de
ciuitate per viam horti regis.

Quarto

Hebræo-
rū fabula.

Quarto patet, quia dicitur, q̄ persecutus est eos exer- citus Chaldæorū: si tamen iussit Sedecias per viam subterraneam, & Chaldæi persequētes caprēa inuenissent Sedeciam, non diceretur, q̄ eum persequēbantur, sed q̄ casu inueniebant, & tamen dicitur, q̄ persecutus est eum exercitus Chaldæorū: ergo non exiit Sedecias per viam subterraneam. Quinto patet ex verbis Iosephi 10. Antiq. qui ait: capta ciuitate circa mediam noctem, & principibus hostium ingres- sis in templum, agnoscēs hoc Sedecias sumpris vxo- ribus, & filijs, & principibus de ciuitate fugit per de- fertum valde tutissimum, quod cum à quibusdā tra- ditis principibus Babyloniorum indicatum fuisset diluculo eum persecuti sunt. Non ergo fugit Sedecias per viam subterraneam, sicut fingit. Ra. Sa. Ad auctoritatem autē Ezechielis. 12. Dicitur, q̄ non significat hoc. Quid autem illa intēdat, declarabitur ibidē, sed fugit Sedecias per portam vrbis, quæ erat inter duos muros, vt dicitur hic: & tamen quia erat per noctem, Chaldæi non cognouerunt hoc quo- uisq̄ eis declaratum est, vt ait Iosephus.

Nabuchodonosor quare nō occidit Sedeciam, sicut occidit mul- tos alios, sed eum excepauit. Quest. VII.

QVAERETVR vterius, quare Nabuchodo- nosor non occidit Sedeciam sicut occidit prin- cipes, & sicut occiderat priorem Ioacim, vel quare nō duxit eum videntem in Babylonem, sed excæca- uit eū, & sic duxit illūc. Aliquis respondebit, q̄ hoc factum est, vt compleretur propheta Ezechielis: nā ipse prophetauerat, q̄ Sedecias duceretur in Baby- lonem, & non videret eam, vt patet Ezechielis 12. Et adducā eū in Babylonem in terram Chaldæorū, & ipsam non videbit, ibiq; moriet, & tñ nō poterat duci Sedecias in Babylonē ad hoc, q̄ moreret, & ta- men non videret eam, nisi esset cæcus: ideo excepauit eum Nabuchodonosor. Sed dicendum, q̄ hoc ni- hil est, quia licet necesse sit prophetias adimpleri, ta- men prophetiæ nō sunt causa necessaria, vt aliquid eueniat, sed potius ē contrario. s. q̄ ideo Deus facit aliquid prænunciari per prophetas: quia ipse vult, q̄ illud necessariō eueniat, & sic res non est propter verba, sed verba propter rem. Dicendum ergo, q̄ alia fuit causa, q̄ Nabuchodonosor voluit maiore pe- nam infligere Sedecia, quā alijs tam regibus præ- cedentibus, quā principibus: Nam ipse magis of- fenderat eum, quā reliqui. Primus enim Ioacim offendit Nabuchodonosor: quia rebellauit cōtra ip- sum, & occidit eum Nabuchodonosor, nec voluit inferre maiorem pœnam, vt declaratum est præce- den. cap. Iste enim non nimis offenderat Nabuchodo- nosor: quia non fuerat ingratus contra eum, cū Nabuchodonosor non dedisset ei regnum. Fuit ta- men Sedecias ingratus: quia accepit regnum à Na- buchodonosor præced. cap. & rebellauit contra eū. Etiam ille Ioacim nō tenuit diu Nabuchodonosor in obsidione, sed recepit eum in vrbe sub sedere: Sedecias tamen magno tempore restitit ei, ita vt dura- ret obsidio decem, & nouem mensibus, vt sup. decla- ratum est. Etiam meruit Sedecias maiorem penam, quā principes regni sui: quia quanquam illi incli- narent eum ad rebellandum cōtra Nabuchodonosor tamē in potestate sua erat, q̄ ciuitas rebellaret, vel non, cum ipse esset princeps: ideo quanquā prin- cipes occisi fuerint coram Nabuchodonosor in Re- blata, tamen Sedecias maiorem pœnam mereba- tur. Etiam non transfuit Nabuchodonosor Sede- ciam videntem in Babylonem, sicut transfuit secū- dum Ioacim: quia ille valde modicum peccauerat

Propheta nō est causa necessaria rei ventura.

F cōtra Nabuchodonosor: nam mox vt ille venit ad obsidēdum vrbem exiit ei obuiam Ioacim, & tra- didit se ei, præced. cap. ideo cum nimis offensus esset Nabuchodonosor à Sedecia excogitauit contra ip- sum penas graues. Et primō increpuit eum durē in verbis, quæ erat illi magna pœna. De hoc Ioseph. 10. Antiq. ait. Quod Nabuchodonosor Sedeciā impiū, & infelicem vocare cepit, & iusiurandi immemo- rem, quod præbuerat, vt ei prouinciam custodiret. Super hæc autem eum obiurgauit ingratum: quia dum ab eo percepisset imperium, quod ab eius fra- tre tulerat, & illi tribuerat, contra munificam largi- tionem egisse videbatur hostiliter, dixitq; post hæc: magnus Deus habens tuam nequitiam odio, nostro te subiugauit imperio. Post hæc autem voluit eum corporaliter punire, & vt nimis doleret occidit fi- lios suos coram eo nō quidem quasi illi aliquid mali mererentur, quia paruuli erant, & non poterant consilium, aut fauorem præstare in bello. Nam Sedecias pater eorum nodum erat nunc triginta duo- rum annorum. s. quia viginti vnus annorum erat, quando cepit regnare, præced. cap. & vndecim an- nis incompletis regnauit, vt patet ibi, & sup. in lire- ra, sed, quia volebat nimis affligere Sedeciā, & hoc maximē faceret occidendo filios suos corā eo. Post hæc autem: quia si ipse superuideret, & videret, pos- set aliquando delectari, vel si nunc occideretur, sub- bito exueret omnes angustias: neutrum sibi conce- dere voluit, sed ipsum oculis priuauit, ne vnquā ali- quid videndo delectaretur, nec tamen ipsum occi- dit, vt tota vita sua in amaritudine ducenda fo- ret: quia nihil videns semper felicitatis pristinae me- mor, & præsentis calamitates inspiciens, semp ama- ris curis torqueretur. Nec videbatur Nabuchodo- nosor grauiorem posse infligere calamitatem Sede- cia, quā sic eum viuere permittendo. Ductus est autem post hæc Sedecias in Babylonem, & tamen illam nunquam vidit, vt dicitur Ezechia 12. Man- sit autem in ea in carcere miserabilis vsque ad diem mortis suæ, vt patet Iere. vltimo.

Quo die Nabuzardan venit in Ierusalem, & succendit domum Domini. Questio VIII.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, q̄ septima die mēsis quinti venit Nabuzar- dan in Ierusalem, & succendit domum Domini. Nam Iere. vlt. dicit, q̄ venit die decima mensis quinti, Aliquis dicit, q̄ referuntur ad diuersa tempora. s. q̄ Nabuzardan venit. i. incepit venire de Reblata in Ierusalem, & tamen non peruenit vsque ad diē decimum mensis, & sic litera ista refertur ad principiū veniendi: litera autem illa Iere. vltimo refert ad diē, quo peruenit Nabuzardan in Ierusalem. Sed istud non satis videtur: quia Reblata est in terra Syria: Ie- rusalem autem est in terra Iudææ ad partē occiden- talem eius circa mare, & sic non possit in tribus die- bus venire de Reblata in Ierusalem. Aliter igit potest dici, q̄ Nabuzardan peruenit in Ierusalē septi- ma die mensis quinti, & tamen non cepit cremare vrbem vsque ad diem decimum, & sic ponitur hic dies, quo venit in Ierusalem, & Iere. Vltimo ponit dies, quo cepit cremari ciuitas. Aliter potest dici, q̄ Nabuzardan venit in Ierusalem die septima men- sis quinti, & illa die cepit cremare vrbem, & tamen non fuit cremata tota vrbs vsque ad tres dies: quia erant ædificia multa, & durauit ignis per dies tres. Et sic ponitur hic principium combustionis vrbis, & Iere. vltimo ponitur finis combustionis eiusdem: sed præcedens modus videt esse melior: quia nō est veri-

est verisimile, q̄ tanta ciuitas, & tantorum ædificio- rum possit cremari in tribus diebus: nam etiā si ipsi succenderent ignem, & curarent illum extinguere, vix possit extingui in tribus diebus, quanto magis, quia Nabuzardan non succendebat vrbem ad extin- guendum ignem, sed vt tota cremaretur, ideo non possit extingui nimis, nisi in multis diebus.

Quo anno regni Nabuchodonosor facta fuerunt hæc. Questio IX.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, q̄ anno decimonono regni Nabuchodo- nosor factum fuit hoc: quia Iere. vltimo dicitur, q̄ fuerit ciuitas cōbusta anno decimo octauo, Nabu- chodonosor. Respōdet Ra. Sa. q̄ vocat annus deci- mus octauus incipiendo ab illo tempore, quo Nabu- chodonosor subiecit sibi Ioacim in tributarium, & dedit tributa annis tribus, & quarto anno recessit à Nabuchodonosor, præced. cap. & tunc Nabuchodo- nosor constituit filium eius Ioacim in regem, & ab illo tempore vsque nunc solum transfierunt tres menses de regno Ioacim secundi, & vndecim anni incompleti de regno Sedecie, & sic erunt anni quin- decim ad plus: non ergo stat iste modus. Sed dicen- dum est, q̄ quantum ad veritatem erant anni decē, & nouem nunc de regno Nabuchodonosor: quia quando Nabuchodonosor duxit Ioacim secūm in Babylonem erat annus octauus regni sui, præc. cap. & hic, qui simul faciunt annos decem, & nouē. Dicendum tamē, q̄ insurgit ista varietas propter an- nos completos, & incōpletos: quia interdum in scri- ptura nullus annus accipitur pro anno, nisi sit inte- ger, interdum autem anni inchoati computantur velut si essent consummati: & sic poterat esse nunc, q̄ esset inchoatus annus decimus nonus regni Na- buchodonosor, & tamen nō esset completus, & hic vocatur annus decimus nonus computando annū inchoatum pro completo: & tamen Iere. vlti. com- putantur soli anni completi, ideo quanquam de an- no decimonono regni Nabuchodonosor quædam pars transfuit: q̄ tñ non erat annus cōpletus nō cō- putatur, & dicitur, q̄ fuit in anno decimo octauo.

Nabuchodonosor quare non transfuit omnes habitatores Ieru- salem in Babylonem. Questio X.

QVAERETVR vterius, quare Nabuchodo- nosor reliquit in regno Iuda aliquos de habi- tatoribus prioribus, & non transfuit oēs in Babylo- nem, vt superduceret alienigenas ad habitādum in terra illa, sicut fecit Salmanasar rex Assyriorū, quā- do transfuit decem tribus habitātes in Samaria ad terram Assyriorum, & superduxit quinque gentes, vt habitarent in vrbibus Samaria, sup. 17. Respon- dendum est, q̄ Nabuchodonosor debuit ponere ali- quos habitatores in terra Iudææ: quia ipse voluit sub- iicere sibi terram illam ad dilatandum imperium suum, & vt consequeret magnam vtilitatem de tri- butis terræ illius: si tamen redigeretur in solitudinē terra illa nullo habitante in ea non dilataretur im- perium Nabuchodonosor propter terram illā, nec etiam consequeretur aliquam vtilitatem: quia nul- lus sibi solueret tributa: ideo debuit aliquos habita- tores terræ illius ponere, qui colendo illā redderent tributa Nabuchodonosor: non tamen debuit dimit- tere eosdem, qui in illa nunc habitabant: quia illi re- bellauerant iam ter contra Nabuchodonosor. s. pri- ma vice, qñ Nabuchodonosor subiecit sibi Ioacim per tres annos, & postea rebellauit pœd. c. deinde p-

A fecit filium eius Ioacim in regem, & cū nondam re- gnasset tribus mensibus rebellauit, vt ait Iosephus. 10. Antiq. postea factus est Sedecias rex, & etiam iste rebellauit, sup. in litera: ideo si manerent in terra il- la iidem habitatores, qui prius erant, non potuissent iuste confidi eis, cum tones rebellassent: & tamen non penitus Nabuchodonosor voluit expellere de terra omnes habitatores eius: nam ibi multos reli- quit, cum dicitur, q̄ reliquit agricolas, & vitatores. Et in hoc non fecit sicut rex Assyriorum: nam ille omnes Israelitas transfuit, & induxit in terram eo- rum alias gentes, sup. 17. Ratio differentia fuit: quia rex Assyriorum non putauit, q̄ viri de regno Israel manerent sibi fideles: si relinqueret aliquos eorum in terra. Et ratio erat: quia regnum Assyriorum lon- ge erat à regno Israel, & regna intermedia non pri- nebant omnia ad Assyrios: ideo si manerent aliqui Israelitæ in terra possent illi cū gentibus vicinis reb- ellare cōtra regem Assyriorum. Et potissimē hoc, quia rex Assyriorum non cepit omnes ciuitates re- gni Israel: nam manserunt multe de tribu Ephraim, & Manasse, & de Simeon, & Nephthaliim 2. Paral. 34. & declaratum est sup. 23. ideo propter illos præuari- carentur illi, qui manerent: vnde non iudicauit con- ueniens rex Assyriorum dimittere aliquos de Israe- litis in terra sua: secus autem fuit de Nabuchodono- sor: quia regnum Chaldæorum erat propinquius re- gno Iuda, quā regnum Assyriorum, & et omnia re- gna per circuitum pertinebant ad Nabuchodono- sor à riuo Aegypti vsque ad flumen Euphratē om- nia, quæ fuerant regis Aegypti, & tamē Euphrates, & riuus Aegypti sunt in circuitu terræ Iudææ: quia isti duo riuus pōnunt tamē termini totius terræ Cha- naan, vt patet Gen. 15. præter hoc autē reliquit Nabu- chodonosor quosdam de Chaldæis in terra Iuda, vt custodirent terram illam, & isti erāt cum Godolia, quem præposuerat Nabuzardan terræ illi. Vnde qñ venit Imael filius Mathaniæ ad occidendum Godo- liam principem, occidit eum, & Iudæos, qui cum il- lo erant, & etiam Chaldæos, vt patet inf. in litera, & Iere. 41. Non ergo visum est necessarium Nabucho- donosor relinquere alias gentes in terra Iudææ, & transferre inde omnes habitatores priores.

Quare reliquit solum agricolas, & vitatores de pauperibus in Ierusalem. Questio XI.

QVAERETVR vterius, quare Nabuchodo- nosor reliquit solum agricolas, & vitatores de pauperibus terræ. Respondendum, q̄ Nabuchodo- nosor singulis vrbibus regni Iuda transfuit aliquos in Babylonem, & de singulis dimisit aliquos, qd̄ pa- tet. 1. Esdre. c. 2. vbi dicitur, q̄ redeuntes de captiui- tate reuertebantur simul in ciuitates suas, & sic erāt de plurimis ciuitatibus: dimisit tamen Nabuchodo- nosor de quolibet loco regni Iuda aliquos in ipso loco, vt colerent ibi agros, & vineas: & dimisit de pauperibus terræ propter duo. Primō, quia isti pau- peres erant cōstiteri ad agriculturam, diuites autem non: & tamen Nabuchodonosor solum dimittebat nunc aliquos in terra ad colēdum agros, & vineas: ideo non debebat dimittere, nisi pauperes: secundū erat, quia Nabuchodonosor volebat habere terram in pace, vt maneres ibi non rebellarent contra eū, & tamen si mansissent viri potentes diuites, vel bel- latores, potuissent rebellare: viri autē pauperes non poterant: ideo debuit dimittere viros pauperes. Pa- tet hoc: quia si dimississet viros diuites, quanquam il- li per se non possent pugnare, tamen propter mul- titudinem diuitiarum congregarent magnū exer- citum,

citum, & possent rebellare contra Nabuchodonosor: si autem essent potentes etiam propter multitudinem famulorum possent rebellare. Si autem essent viri bellatores propter assuetudinem ad res bellicas habent confidentiam, & pugnarent contra Nabuchodonosor: nunc autem isti, quia pauperes erant, non habebant multitudinem famulorum, ut illos possent congregare contra Nabuchodonosor, nec etiam habebant pecunias multas, de quibus possent congregare exercitum, cum essent viri pauperes, nec et erant ipsi assueti ad bellum, ut considerent propter experientiam belli: quia ut communiter isti viri pauperes non sunt assueti ad bellum, sed ad agriculturam, & ad alia officia manualia: non decuit ergo dimitti aliquos in terra nisi pauperes, qui essent agricolae, & vinitores. Sciendum autem, quod quamquam dicatur hic, quod non dimisit nisi pauperes agricolae, & vinitores, tamen aliqui viri potentes de ipsis Iudaeis manserunt in terra. Erant tamen rari. Hoc autem apparet: quia licet principalis intentio Nabuchodonosor esset, ut manerent aliqui in terra ad colendum eam, & reddendum sibi tributum de agricultura: tamen quia multitudo equalium non potest conservari cum nemo sit, qui iudicet, & tamen nulla politia potest consistere sine distributio iustitiae. Politicorum. Nam, ut ibi dicitur: in ciuitate magis est necessarius iudex, quam panis, oportuit, ut manerent aliqui iudices in terra, per quos conservaretur regio in pace. Et quia iudex est lex viuens, & legem esse conditam, nihil potest nisi sit, qui tueatur eam, ita nihil prodest iudicem esse, nisi habeat potentiam temporalem ad exequendum id, quod iustum esse iudicauerit: ideo oportuit, quod dimitteretur potentes aliqui in terra. Et sic Nabuzardan recedens de Iudaea praeposuit Godoliam eis; qui manebant in terra Iudaeae, ut patet in fine litterae: praeter eum etiam erant alij potentes in terra, ut patet infra cum dicitur, quod cum audissent omnes duces militum ipsi, & viri, qui erant cum eis, quod constitisset rex Babylonis Godoliam, venerunt ad eum, & tamen quia isti potentes pauci erant in comparatione ad multitudinem potentum, qui prius erant, & agrorum dicebantur non manserunt in terra, nisi pauperes agricolae, & vinitores: istud dictum de potentibus manentibus in terra verisimile est, & tamen veritas infra de clarabitur in quadam quaestione. Considerandum vltimus, quod non manserunt nunc in terra nisi pauci viri: quia noluit Nabuchodonosor nunc manere aliquos principaliter, nisi ad colendum agros, & vineas, & tamen ad hoc non requirebatur tanta multitudo sicut prius, nec medietas: quia pauci sunt, qui sustinent ad procurandum terram in agricultura pro multis, nisi sit terra nimis sterilis, & sic in quolibet loco relinquuntur pauci. Considerandum vltimus, quod Nabuchodonosor fecit manere aliquem populum in terra ad hoc, quod coleret agros, & vineas, & ipse consequeretur inde tributa, & tamen non fuit consecutus, quod volebat: quia totus populus fugit illico in Aegyptum: nam cum principes exercitus cognoscerent, quod Godolias praepositus fuisset toti terrae Iudaeae, & venit Ismahel filius Mathaniam, cum socijs suis, & occidit Godoliam, & Iudeos, & Chaldaeos, qui cum eo erant, & tunc confurgens omnis populus a paruo vsque ad magnum, & etiam principes militum venerunt in Aegyptum timentes Chaldaeos, ut patet in fine litterae, & Iere. 41. & 42. & 43. Et mansit terra omnino deserta: ita quod nemo habitabat in ea, & sic mansit per omnes septuaginta annos, quibus manserunt Iudaei in Babylone, & a nullo homine culta est: & ideo dicebatur tunc barbarizare: quia cessabat a laboribus, cum nemo ea

exerceret, ut patet. Paral. vlt. si quis euaserat gladium ductus in Babylone seruiuit regi, & filijs eius, do nec imperaret rex persarum, & compleretur sermo Domini ex ore Ieremiae, & celebraret terra Sabbathi sua: cum scitis, n. diebus desolationis egit Sabbathi vsque dum complerentur septuaginta anni. Idem patet. 2. Esdre 2. f. quousque benigne ageret terra Sabbathi sua omni tempore desolationis suae Sabbathizauit in applicatione septuaginta annorum.

An Nabuchodonosor peccauit succendendo templum Domini, & vasa aliqua sanctuarij frangendo. Q. XLII.

QVAERETVR vltimus, an Nabuchodonosor, & Nabuzardan peccauerunt, succendendo domum Domini, & urbem, & frangendo quaedam vasa sanctuarij, & ducendo alia in Babylonem. Ad primum dicendum, quod de Nabuchodonosor, Nabuzardan idem est iudicium. f. quod si Nabuchodonosor peccabat iubendo ista fieri, peccaret etiam Nabuzardan exequendo illa, nec excusabat eum madatum Nabuchodonosor: quia in his, quae manifeste mala sunt, nulli hominum obedire tenemur: si autem Nabuchodonosor bene agebat, etiam Nabuzardan bene ageret, obediendo sibi in eo, quod illicitum erat. Dicendum autem de crematione templi, & Ierusalem, quod poterat Nabuchodonosor ista iuste agere: quia Iudaei merebantur ista pati, propter peccata sua. Etiam Deus dabat Nabuchodonosor potestatem ad faciendum haec. Etiam ipse poterat habere rectam intentionem faciendi ista: quia faceret, ut executor Dei. Dicendum tamen videretur, quod Nabuchodonosor peccabat in omnibus istis: quia agebat ista tanquam persona priuata, s. tanquam hostis, & dato quod in quibusdam posset habere iustam causam: quia Hebraei offenderent ipsum, tamen excedebat modum puniendo eos, & in hoc etiam peccaret: & sic satis potest dici, quod in omnibus, quae fecit Nabuchodonosor contra Iudeos, peccauit: Deus tamen adiuuabat ipsum non in quantum intentio sua mala erat, sed in quantum Hebraei merebantur penam, quam Nabuchodonosor sibi infligebat.

An peccauerit portando vasa templi in Babylonem, & ea frangendo. Quaestio XLIII.

QVAERETVR de secundo, f. an peccauerit Nabuchodonosor, & Nabuzardan tollendo vasa de templo Domini in Babylonem, & frangendo quaedam illorum. Aliquis dicit, quod valde peccabant: nam leuitice, qui erant ministri sacri, si vellent videre vasa sacre ministracionis nuda peccabant, & moriebantur Numeri 4. Ideo sacerdotes debebant eis dare omnia vasa velata ad portandum, ne morerentur si illa viderent. Sic etiam in quinquaginta millia de Bethsaminis perierunt: quia viderunt arcam Domini super. l. i. c. 6. & tamen isti videbant omnia vasa nuda, & tangebant ea manibus suis ergo peccabant. Secundo patet, quod maior irreuerentia est frangere aliquid vas sacrum, quam bibere, vel comedere in eo: & tamen ex eo quod Balthasar bibit in vasis, quod Nabuchodonosor attulerat in Babylonem, apparuit manus scribentes in pariete, quod significauit fine regni eius. Dani 5. Ergo a fortiori peccaret Nabuzardan, qui contempsit multa de vasis sacris, s. mare & neutrum; & columnas, & altare holocaustorum, & interes, & bases eorum, ut patet super in littera, & Iere. vlt. Tertio patet, quod Num. 1. & 3. dicitur, quod nullus accederet ad sanctuarium, vel ad tangendum vasa sacra, & portandum illa, nisi esset de sacerdotibus, & leuitis, alioquin fieret indignatio super populum, & ille deberet occidi: & tamen Nabuzardan, & alij Babylonijs non erant sacerdotes, nec leuitae: ergo peccabant tangendo vasa Domini.

De crematione templi.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Quarto

Quarto patet: quia magis peccauit Nabuzardan, quam Core, & socij sui, & quam rex Ozias: quia Core, & socij sui noluerunt aliud, nisi ministrare coram Domino, Num. 16. Ozias etiam voluit offerre thymiama coram Domino. 2. Paralip. 16. Nabuzardan autem, & Chaldaei destruxerunt ea, in quibus ministrabatur Deo: ergo grauius peccabant: & tamen Core, & socij sui peccauerunt, & combusti sunt a Domino. Num. 16. & Ozias peccauit, & percussus est lepra in fronte super. 1. & 2. Paralip. 26. ergo isti, s. Nabuzardan, & socij sui fortius peccauerunt.

Respondendum sicut dictum est praeced. quaestione, quod ferre in omnibus, quae faciebant Chaldaei contra Hebraeos peccabant, eo quod non faciebant ea recta intentione, nec ut habentes potestatem a Domino, sed tanquam persone priuatae prosequentes causam suam, & in ista prosecutione excedebant modum, & ideo si in alijs rebus paruis, quae faciebant Chaldaei contra Hebraeos, peccabant, a fortiori peccarent in ista, quae erat grauissima, s. quod cremaret domum Domini, & totam urbem, & omnia vasa templi frangerent, & partim integra portarent in Babylonem. Si tamen velimus excusare Chaldaeos, poterimus dicere, quod non peccabant: quia sciebant se agere ista ex potestate Dei, & intelligebant, quod ipsi viribus suis non fecerant haec, sed Deus volebat punire Hebraeos propter peccata, & ipse induxerat ista mala super urbem. Istud autem poterant ipsi scire: quia tempore, quo ista fiebant, erat Ieremias in urbe, & dicebat, quod Deus traderet urbem in manu Chaldaeorum, & qui, cumque exiret ad eos saluaretur, qui autem maneret in urbe, moreretur gladio, & peste: Iere. 38. Hoc autem sciuerunt postea Chaldaei dictum esse per Ieremiam: quia multi de Israelitis tempore obsidionis fugerunt de urbe ad Chaldaeos, sicut dixit Sedecias Iere. 38. sollicitus sum propter Iudeos, qui transfugerunt ad regem Babylonis, ne forte traderent in manus eorum, & isti erant inter Chaldaeos, & nunciabant eis de Ieremia quid praenunciaret mali contra urbem, ideo nondum viderat Nabuchodonosor Ieremiam, & diligebat eum, & iussit, ut educeretur de carcere, in quo posuerat eum Hebraei: quia propheta erat, & eduxerunt eum Chaldaei, Iere. 39. patet etiam hoc: quia quando ducebantur Hebraei captiui coram Nabuzardan, & coram Nabuchodonosor, iussit Nabuzardan, ut Ieremias, qui ducebatur inter illos, solueretur de vinculis, & iret quocumque vellent: Iere. 40. Item patet magis ex verbis Nabuzardan ad Ieremiam, dixit enim ad eum: Dominus Deus tuus locutus est, ut dicitur hoc super locum istum, & adduxit, & fecit sicut locutus est: quia peccastis Domino, & non audistis vocem eius, et factus est vobis sermo hic: nunc ergo, ecce soluite hodie de cathenis, quae sunt in manibus tuis: Iere. 40. Ecce igitur qualiter Nabuzardan confitebatur, quod omnia ista mala venerant super Ierusalem: quia Deus voluit, & ipse induxit illa propter peccata Hebraeorum, & non attribuebat in hoc aliquid potentiae suae, & sic poterat Nabuchodonosor non peccare faciendo ista, & etiam Nabuzardan princeps militum eius. Indifferens igitur est istud, & possumus dilucere, pro peccauerint, vel quod non. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod non licebat Hebraeis laicis videre vasa sacra, vel tangere illa: quia aliam morerentur. Etiam non licebat hoc leuitis: quia prohibitum erat, & sic contra agendo, peccabant, & occidebantur a Domino: Chaldaei tamen non peccarent videndo illa vasa, vel tangendo illa, nisi aliquid aliud obstarat: nam propter hoc solum erat illicitum tangere illa vasa, & videre: quia lex veruit Numeri 3. & 4. & tamen lex Hebraeorum non obligabat alias gentes.

Ad primam rationem.

tes: quia solum dederat Deus Iudaeis istam legem: ideo quamquam Chaldaei agerent contra legem istam, non peccarent, & sic nec punirentur. Quod satis apparet: quia Hebraei moriebantur si viderent vasa ista, vel tangerent, ut patet in ratione allegata, & tamen Babylonijs nihil mali passi sunt, quamquam tetigissent, & viderent. Ad secundum dicendum, quod peius videbatur frangere vasa sacra, quam bibere in eis, & tamen puniuit Deus bibentes, & non frangentes. Ad quod potest multipliciter dici, vno modo quod quamquam absolute peius esset frangere illa, quam bibere in eis, tamen peccauerunt, qui biberunt, & non qui frangerunt: quia quando fracta sunt infligebat Deus omnia ista in penam Hebraeis, quia ipse volebat, ut omnia vasa, quae erant in templo ducerentur in Babylonem. Sic enim praedixerat Hieremias: Haec dicit Dominus ad collum, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua vasorum, quae remanserunt in ciuitate hac in Babylonem transferentur, & ibi erunt vsque ad diem visitationis suae, & auferri faciam ea, & restitui in loco isto. Hierem. 28. & sic Chaldaei frangentes vasa, & portantes in Babylonem erant executores poenae praenunciatae a Deo contra Hebraeos: ideo poterant ipsi non peccare, dum tamen putarent se agere ista ex potestate Dei, & propter peccata populi, sicut confessus fuit Nabuzardan Hierem. 40. & supra dictum est, illi autem, qui biberunt in Babylone in vasis sacris, non erant, tanquam ministri Dei inferendo aliquam poenam Iudaeis, sed contemnebant vasa Domini: quod patet: quia in istis non durauit nisi vsquequo destructa fuit Hierusalem, & translati fuerunt Hebraei in Babylonem. Postea autem Deus noluit infligere eis plures poenas pro peccatis praeteritis, immo si aliqua gens vellent nocere Hebraeis post haec Deus liberaret eos de manu illius, & pugnaret pro Hebraeis, quia iam placans erat infligendo mala priora, quae infligerat. Sic patet Hierem. 43. quando Iudaei, qui manserant in terra post captiuitatem, voluerunt fugere in Aegyptum timentes Chaldaeos propter mortem Godoliam, & dixit eis Deus: si quiescentes manseritis in terra hac, & edificabo vos, & non destruam; plantabo vos, & non euellam. in. plantatus sum super malum, quod feci vobis, nolite timere a facie regis Babylonis, quem vos pauidi formidatis: quia vobiscum sum ego, ut saluos faciam vos, & eruam de manu eius, & dabo vobis misericordiam, & miserabor vestri. Et sic Nabuchodonosor, & Nabuzardan non peccarent faciendo quaecumque mala contra Hebraeos, & contra templum Domini: antequam ducerent Hebraei in Babylonem, dum tamen facerent bona intentione, ut dicitur hoc, quia tunc erat tempus punitionis Hebraeorum, & tamen postquam ducti sunt in Babylonem, cessauit tempus punitionis, ideo quicumque postea affligeret eos non poterat agere, ut minister Dei: & sic peccaret, & ira fuit de Balthasar bibente in vasis sacris. Dani 5. Secundo potest dici, quod Nabuchodonosor, & Nabuzardan poterant non peccare in hoc: quia agebant bona intentione, & credebant se Dei ministros, sicut confessus est Nabuzardan Iere. 40. Balthasar autem bibens in vasis sacris egit ad contemptum: quia vasa illa multo tempore custodita fuerant in honore in templo Dei. Nabuchodonosor, & ipse non biberat in eis: nunc autem Balthasar ex superbia, & quae erat temulentus, voluit, ut in istis vasis biberent vxores suae, & concubinae, & oes, qui erant in conuiuio: ideo reputatum est sibi ad peccatum. Tertio posset dici, quod dato quod peius esset frangere vasa sacra, quam bibere in eis, tamen Deus non puniuit Nabuchodonosor, & Nabuzardan frangentes illa, nec etiam puniuit Balthasar pro eo quod bibit in vasis: sed alia erant peccata, propter quae transferendum erat regnum suum ad Medos, & Persas, & ipse

Ad secundam.

ipſe occidendus erat, & tamē contigit, q̄ illa nocte, qua bibit in vaſis ſacris fieret iſtud: quia in hoc conſumabantur peccata ſua. Ad tertium dicendū, q̄ verum eſt, q̄ ſi aliqui de popularibus Hebræis accederent ad excubandum in circuitu tabernaculi, vel ad portandum vaſa, aut aliquid de ſanctuario occiderentur, & oriretur magna indignatio Dei ſup̄ populum: & tamen hoc non fieret ſi extranei accederent: quia iſta lex non obligabat niſi ludæos, ideo aliaſ gentes contra facietes non peccabant, nec puniebantur dum tamen aliāſ bene agerent. ſ. pro iuſta cauſa, & recto animo. Ad quartum dicendum eodem modo, q̄ peius erat deſtruere vaſa ſacra, quā vſurpare miniſtrationem ſacram, & etiā ſi Nabuzardan, & Nabuchodonofor fuiſſent Hebræi magis peccaviſſent, & grauius punirentur, quā Ozias, & Core, & ſocij ſui erāt Hebræi, & peccabant in hoc: Nabuchodonofor autem, & Nabuzardan non erant Hebræi, ideo nō ardebat eos lex, & ſic non peccarent faciendo hæc. Sed tunc dicetur, quid ſi Nabuzardan, vel Nabuchodonofor veſſēt miniſtrare Deo, ſicut volebat Ozias, & Core, & filij ſui, an peccarent, & punirentur. Reſpondendum, q̄ aut agerent ex contemptu miniſtrationis Dei, aut non, ſi nō, dicendū, q̄ non peccabant: quia nō tranſgrediebantur legē, cum non eſſent obligati ad illam, & ſic non punirentur. Si autem agerent ex contemptu, dicendum, q̄ peccarent non quidē tanquam tranſgreſſores legis hebræicę, quæ erat ceremonialis: quia ad illam non erant obligati, ſed tanquam contemptores Deum, & contemptus iſte oī tempore eſt peccatū, & fortē punirentur: ſic enim fuit de Balthaſar, qui ex contemptu, & ſuperbia bibit in vaſis Domini, & apparuit contra eum manus ſcribens, Danielis 5.

Quare nominantur aliqui viri ducti in Babylonem, & non omnes. Quæſtio XIII.

QVAERETVR vltorius, quare nominat hic litera ſpecialiter iſtos viros ductos ad Nabuchodonofor. Saraiam ſacerdotem primū, & Sophoniam ſacerdotem ſecundū, & reliquos, vt pater in litera. Aliquis dicet, q̄ iſti ſoli portari fuerūt in Babylonem, ideo nominantur. Sed dicendum, q̄ hoc falſum eſt: quia totus Iuda tranſlatus eſt in Babylonem præter pauperes: de quibus relictū ſunt agricolę, & vinitores, vt patet in litera, & Iere. 39. etiā quia falſum eſt: quia iſti viri, qui nominantur hic, nō ducti fuerunt in Babylonem, ſed in Reblata, vt patet in litera. Dicendum igitur, q̄ hoc fuit quia Nabuzardan tranſtulit in Babylonem ferē omnes ludæos præter pauperes quōſdam, & iſtorum quidam occiſi ſunt antequam ducerentur in Babylonē, alij autem ducti ſunt illuc. Ponit autem litera hic illos, qui occiſi ſunt, & ſic fuit de omnibus iſtis: nam dicit in litera, q̄ tulit eos princeps militiæ ad Nabuchodonofor in Reblata & percuffit eos rex Babylonis, & interfecit in Reblata. Cauſa autem huius fuit: quia Nabuchodonofor voluit punire illos, qui fuerant cauſa huius rebellionis contra ſe factę: alios autem voluit transferre de terra, vt non haberent occaſionem poſtea rebellandi. Fuerunt autem cauſa rebellionis omnes principes, qui erant cum Sedecia, ideo quando Chaldæi apprehenderūt Sedeciam, & principes, & duxerunt eos ad Nabuchodonofor in Reblata occidit ibi Nabuchodonofor omnes: Iere. vlti. Et iugulauit rex Babylonis filios Sedecię in oculis eius, ſed & omnes principes ludæ. occidit in Reblata. Et iſtud fuit quātum ad principes illos, qui fu-

gerunt cum Sedecia: alij autem manſerunt in vrbe, quos tenuit Nabuzardan, & etiā iſti occiſi fuerunt à Nabuchodonofor, & iſti ſunt de quibus dicitur hic, q̄ ducti fuerunt in Reblata, & occiſi, quorū primus erat Saraias ſacerdos magnus, & iſte erat potens in populo, cū ſummi ſacerdotes eſſent potentiſſimi, et honoratiſſimi in toto populo immediate poſt regē, & ſic fuerat iſte particeps rebellionis adiuuando regem, ideo occiſus eſt. Etiā occiſus fuit Sophonias ſacerdos ſecundus: quia etiā erat vir potens. Etiā tres ianitores domus Domini erant viri potētes, & fauērant bello. Etiā eunuchus ille, qui erat ſuper exercitum, & quinque viri, qui videbant faciem regis, & Sopher, qui probabat Tyrones de populo terrę, & viri famoſi in vulgo: nam omnes iſti erant potentes in populo, qui poterant impedire rebellionem contra Nabuchodonofor, & nō fecerunt, ſed potius concitabant populum ad rebellandum, ideo Nabuchodonofor occidit illos tanquam indignos viſa. Reliqui autem de populo non peccauerant in hoc: quia non erat in parte eorum, quod eſſet rebellio contra Nabuchodonofor, vel q̄ ceſſaret ideo nō occidit, nec puniuit eos Nabuchodonofor, ſed tranſtulit de terra illa, ne haberent vltra occaſionem ad rebellandum.

Quot viros de his, qui ſteterant coram rege, tulit Nabuzardan. Quæſtio XV.

QVAERETVR vltorius, quō dicitur hic, q̄ tulit Nabuzardan quinque viros de his, qui ſteterant coram rege: quia Iere. vlti. dicitur ſeptē viros: quō etiā dicitur, q̄ tulit ſex viros de vulgo: quia Iere. vlti. dicitur q̄ tulit ſexaginta. Reſpondendū ad primū, q̄ iſti viri, qui ſteterant coram rege in magna familiaritate, & quibus licebat ſemper videre faciem regis erant multi, & iſtorū plurimi receſſerant de vrbe cū Sedecia: manſerant autē in vrbe ſeptem, & iſtos accepit Nabuzardan, vt dicitur Iere. vlti. & tñ nominantur hic quinque: quia fortē quinque de iſtis erant principiores apud regem, & de iſtis curauit ſcriptura facere mentionē. Aliter potē dici, q̄ ſeptē erant iſti viri, & tñ duo illorum fuerunt fortē minus culpabiles: & illos noluit occidere Nabuchodonofor, ſed alios quinque. Et ſic nunciauit hic ſcriptura ſolum illos quinque, qui occiſi fuerunt, & Iere. vlti. nominauit ſeptem: quia ſeptem ducti ſunt ad Nabuchodonofor in Reblata. Ad ſecundum dicendum, q̄ iſti viri, qui vocantur hic de vulgo, erant principiores inter omnes vulgares terrę, & ſic erat in poteſtate eorū aliquo modo rebellare Nabuchodonofor, vel non: & quia fauerunt regi rebellanti, & concitauerunt vulgares ad rebellandū occiſi ſunt à Nabuchodonofor. Fierunt autē iſti ſexaginta, & omnes ducti ſunt ad Nabuchodonofor in Reblata, vt dicitur Iere. vlti. & tñ nominantur hic ſolū ſex: quia fortē iſti ſexaginta, licet eſſent potētes in toto vulgo terrę, tñ erāt ſubordinati inter ſe per decanos ſ. q̄ vnus principalis præceſſet alijs decē, & iſte erat modus ordinandi populū hebræicū: nam ad conſiliū Ierthro diuiſit Moyſes populū per decanos quinquagenarios, ceteriones, & tribunos. Exo. 18. Et manebat adhuc iſte ordo, quātū ad aliquid ſ. in exercitu: nā viri non pertinentes ad bellū nō poterant ſic ordinari. Sic enim patet ſup. 2. lib. c. 18. vbi ponitur exercitus diuiſus per centenarios, & tribunos. Et ira iſti ſexaginta viri diuiſi per decanos haberent ſex decanos, & ob hoc litera ſolū nominauit hic ſex decanos iſtorū ſexaginta virorū: quia iſti erant principes, & Iere. vlti. voluit nominare oēs ſexaginta. ſ. tam iſtos decanos, quā conſtitutos ſub eis.

Aliter

Aliter poteſt dici, q̄ de iſtis ſexaginta erant ſex principii apud regem, in quorum poteſtate erat concitare bellum, vel ſedare: & quia fuit rebellio, occidit iſtos ſex: reliquos autem quinquaginta quatuor ſubiectos iſtis non occidit, ſed tranſtulit in Babylonē, & ſic ponuntur hic illi, qui occiſi ſunt ſolum, & Hic remiæ vltimo ponuntur omnes, qui ducti fuerunt ad Nabuchodonofor in Reblata.

Status Iudgorum poſtquam ducti ſunt in Babylonem quis fuit, & an eſſent ſicut ſerui, vel ſicut liberi in terra illa. Quæſtio XV.

QVAERETVR vltorius, quis fuit ſtatus Iudeorum poſtquam ducti ſunt in Babylonem.

Reſpondendum eſt, q̄ quāquam Nabuchodonofor poterat eos ſubijcere in ſeruitutem, eo quod cepit eos in bello, & cogere, vt laborarent in operibus ſuis, ſicut fit in ſeruis empirijs, tamen non cogit ad hoc: ſed manebant liberi in Babylonē, ſcilicet, quod procurabant ſibi ipſis neceſſaria, & non obligabantur ſeruire alicui, ſed erant ſicut ipſi Babyloij. Hoc autem ſolum habebant ſeruitutis, quod ſi vellent redire in terram ſuam non permitterentur: quia timebat Nabuchodonofor, quod ſi rediret rebellarent denuo. Sic etiā fuit de decem tribubus tranſlatis in Aſſyrios, quia non fuerunt ſubiectę ſeruituti Aſſyriorum, ſed data eſt eis terra ad colendum, & colebant eam pro ſe. Sciendum tamen, quod illi Hebræi, qui tranſlati fuerant prima vice in Babylonem ſub Ioachim, ſcilicet, decem millia, de quibus pater præcedenti cap. quando ducti ſunt, putauerunt quod in breui reducendi eſſent de Babylonē in terram ſuam: ideo non curabant facere opus accolarum terrę, ſed ſicut hoſpites paucorum dierum viuebant, vt poterant non curantes edificare domos, nec plantare vineas, & ad hoc incitabāt eos aliqui prophetę falſi, qui erant cum eis in Babylonē, quorum duo præcipui erant Achab filius Colig, & Sedecias filius Maafia. Dicebāt enim quod in breui reducendi eſſent in terram ſuam, & etiā vaſa, quę fuerant in Babylonem ducta reducerentur cito. Ieremias autem cognitio hoc ſcriptis omnibus Iudæis, qui tunc erant in Babylonē, dicens: Hęc dicit Dominus: omni tranſmigrationi, quā tranſtulit de Ieruſalem in Babylonem edificare domos, & habitare, & plantare hortos, & comedite fructum eorū, accipite vxores, & generate filios, & date filijs veſtris vxores, & filias veſtras dare viris, vt pariant filios, & filias, & multiplicamini ibi, & nolite eſſe pauci numero, & queſcite pacem ciuitatis, ad quam tranſmigrare vos feci, & orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax veſtra. Non vos ſeducant prophetę, qui in medio veſtrū, & diuini, quia falſo prophetāt vobis in nomine meo: non miſi eos, cū ceperint impleri in Babylonē ſeptuaginta anni, reducam vos ad locū iſtum: Et poſtea dicitur cōtra prophetas, qui falſe prophetabāt captiui, q̄ cito redituri eſſēt, hęc dicit Dominus ad Achab filium Olię, & Sedecia filium Maafie, qui prophetant vobis mēdiciter, ego tradā eos in manu Nabuchodonofor, & percuriet eos in oculis veſtris, & aſſumetur ex eis maledictio, & dicitur: ponat te Dominus ſicut Sedecia, & Achab, quos ſcrixit Nabuchodonofor in igne, eo q̄ fecerūt ſtultitia in Iſrael, & mechati ſunt in vxores fratrum ſuorum: De hoc Iere. 29. Fuit ergo ſtatus Hebræorum in Babylonē tanquam accolarum terrę, ſcilicet, plantauerūt vineas & domos fabricauerūt, & multiplicati ſunt ibi nimis propter verba Ieremię, & ſic quando fuit annus ſeptuageſimus, in quo Alph. Toſt. ſuper iij. Regum.

fuit reditus de Babylonē, erat multitudo magna Hebræorum, & tamen non omnes redierunt in Ieruſalem: quia quāquam Cyrus dediſſet licētiam omnibus volentibus redire, multi eorū habentes magnas diuitias, & vitę iocunditatē in Babylonē redire noluerunt: alij etiā diſperſi ſunt per multas alias terras, & ſic antequā eſſet deſtructio Ieruſalem per Romanos erāt Hebręi diſperſi ferē per omnes terras, vt patet Act. 2. vbi dicitur, q̄ erant in Ieruſalē in die Pēte coſtes Hebręi viri religioſi de omni natione, q̄ ſub celo eſt, & nominantur ibi multę regiones: & tamē iſta diſperſio non facta eſt poſt deſtructionem Ieruſalem per Romanos, quia adhuc non erat deſtructa, ſed poſtea quaſi per quadraginta duos annos deſtructa eſt: non potuit ergo eſſe iſta diſperſio niſi ex tempore captiuitatis Babylonice, & Aſſyriorum, de quibus magis declarabitur Act. ſecundo.

Populo autem. Hic ponitur ſecundum principale de ſeruitute populi ſub Godolia, & diuiditur in duo: quia primō ponitur de Godolię occiſione, & populi in Aegyptū tranſmigratione. Secundō de Ioachim exaltatione: nam in Babylonē cū captiuus eſſet exalatus eſt, ibi. Factum eſt. Circa primum dicitur. Populo autem, qui relictus erat in terra Iuda. Fuerat relictus in terra populus pauperum ad colēdum agros, & vineas. Quem dimiſerat Nabuchodonofor rex Babylonis. Id eſt, quē dimiſit Nabuzardan princeps militiæ præcepto Nabuchodonofor: nam Nabuchodonofor non dimiſit nunc iſtos, qui manſerunt in terra, ſed Nabuzardan dimiſit illos, quia Nabuchodonofor non erat in Iudæa, quando capta eſt Ieruſalem, ſed in Reblata in terra Syrię, & de ipſo loco miſit poſtea Nabuzardan ad cremandum Ieruſalem, & tranſferendū populum in Babylonem, & ipſe tranſtulit illum, vt patet hic. Si autem intelligamus de illo populo, quē reliquerat Nabuchodonofor in terra, referunt ad tēpus Ioachim quādo tranſtulit ipſe Nabuchodonofor decē millia virorū de Ieruſalē, præc. c. & reliquit omnes alios in Iudæa: & tamen intelligendo de illis falſum eſt, quia nō præpoſuit Nabuzardā Godolię omnibus illis, quos tūc reliquerat Nabuchodonofor in terra, quia plurimi illorū tranſlati fuerūt in Babylonē.

Præfecit Godoliam filium Aichan filij Saphan. Nabuzardā fecit iſtū Godolię principē totius populi manentis in terra Iudę, & erat iſte Godolias de nobili genere, & vir iuſtus, & benignus, & ob hoc præpoſitus fuit toti regioni: Etiā benefecit ei Deus propter patrē ſuū Aichan: nā iſte Aichan fuit vnus de ſenioribus, & principibus populi, qui liberauerunt Ieremiā à morte: nam prophetauerat Ieremias, q̄ templū Domini Ieruſalem eſſet ſicut domus Silo, & ciuitas deſolaretur; & tunc populus voluit occidere Ieremiam. Seniores autē conati ſunt eruere illū de manu populi placando populum verbis blandis, & præcipuus, qui liberauit eū, fuit Aichan: De his Ier. 26. & dicitur: in fine igitur manus Aichan filij Saphan fuit cū Ieremia, vt nō traderetur in manus populi, & interficerent eū: Saphan autē auus Godolię fuit vir non honorabilis in populo. ſ. ſcribā regis, & iſte eſt, q̄ miſiſ fuit tēpore Ioię ad conſulēdum Holdā prophetiſſam: ipſe etiā fuit, cū Helcias tradidit librum legis, quem inuenit in tēplo, & legit illum corā rege. ſup. 2. & 2. Paralipo. 34. ideo nominantur hic pater, & auus Godolię, quia fuerunt viri famoſi, & nominati in populo. Quod cum audiſſent omnes duces militum ipſi, & viri, qui erant cum eis. Iſti duces erant aliqui principes militū, qui manſerant in terra poſt captiuitatem Babylonis, & nominantur infra. Videlicet, quod conſtituiſſet rex Babylonis Godoliam. Scilicet, iſtud audierunt, quod Nabuzardan, nomine regis Babylonis conſtituit Godoliam.

Godolias præfecit per Nabuzardan in Malphat.

KK doliam

godoliam in principem terræ eorum, qui relictī fuerant. *Venerunt ad Godoliam in Masphat.* In loco isto habitabat Godolias, quia erat quasi in via de terra iudææ ad Babylonem, & ibi manebat, vt redderet rationem Chaldæis, qui veniebant ad eum ad petendum tributa terræ: sic enim ipse dixit omnibus iudæis: nolite timere seruire Chaldæis, habitate in terra seruite regi Babylonis, & bene erit vobis: ecce ego habito in Masphat, vt respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad vos: Hiere. 40. *Ismael filius Mathanias.* Iste erat primus de principibus, & erat de femine regio, & ipse occidit postea Godoliam, patet infra in litera, & Hie. 40. & 41. *Et Iobaniam filium Carref.* Iste erat maximus principum, qui manserant in terra, & ideo ipse nominatur ante omnes in libro Ieremiæ, vbi sepe ponuntur isti principes, & iste fuit, qui pugnavit contra Ismaelē filium Mathanij postquam occidit Godoliam, Iere. 41. *Et Saraia filius Thubumet Nethophathites.* Iste erat tertius princeps, & ex primitur nomen patris sui, quia erat vir famosus. Et vocatur Nethophathites à loco, vel regione, in qua morabatur: sic etiam aliqui de viris fortibus David vocabantur Nethophathites, vt patet sup. 2. lib. c. 23. & 1. Paralipo. 11. & 12. *Et Iezonias filius Machabai.* Iste erat quartus princeps istorum. *Ipsi, & socij eorum.* Isti socij eorū possūt vocari alij principes sicut isti: & quia minores erant, nō exprimentur nomina eorū, & dicuntur socij istorum, quia erant principes sicut ipsi. Vel vocantur socij eorum illi, qui subiecti erant istis principibus, & veniebant cum eis, & istud verbum est. *Iuravitque eis Godolias, & socij eorum.* Quando venerunt ad Godoliam in Masphat timebant, q̄ Chaldæi occiderent illos, & ob hoc non audebant manere in terra: Godolias autem iuravit eis, q̄ Babylonii non nocerent ipsis, & etiam ipse non traderet eos in manus Chaldæorum, & etiam iuravit hoc socijs eorū, id est, omnibus viris suis, vt nemo formidaret manere in terra. *Dicens: nolite timere, et seruire Chaldæis.* Id est, nō timeatis manere in terra & seruire Chaldæis præstando eis tributa, quia nihil mali vobis erit. *Manete in terra, & seruite regi Babylonis.* Scilicet, manete in terra hac, & colite eā, & seruite regi Babylonis præstando tributa: & nō dicebat Godolias: seruite mihi, q̄ quāquam ipse esset princeps terræ nō erat nomine suo; sed præpositus fuerat à Nabuzardan, vt ipse conseruaret puinciā Chaldæis, & faceret præstari eis tributa debita. *Et bene erit vobis.* poteritis consequi securitatem & gaudium, & vtilitatem in terra hac, quia Chaldæi defendent vos ab omnibus gentibus. *Factū est autem mense septimo.* Hic ponitur occisio Godolix, & dñ, q̄ facta est mense septimo, & non dicitur cuius anni erat iste mensis, ideo referendus est ad illū annum, de quo supra fit mentio. I. ad annum vndecimum Sedecij, vel annum decimū nonum Nabuchodonosor, quia isti coincidunt, vt patet supra in litera. & hic dñ, q̄ mense septimo fuit occisus Godolias. *Venit Ismael filius Nabhanias filij Elisama.* I. venit in Masphat, vbi erat Godolias, vt patet sup. I. litera. Iste Ismael est primus illorum principū, qui sup. noati sunt, & venerant ad Godoliam. *De femine regio.* I. de femine regū iudæ, & ponitur hoc, quia istud fuit mortuū ad occidendū Godoliam vt inf. declarabitur. *Et decem viri cum eo.* Non videtur, q̄ fuerint soli decē, quia non possent ipsi facere tantā stragem, sicut hic ponitur, & Iere. 41. sed fortē isti venerunt palam cū Ismaele, & multi erant absconditi, vt adiuuarent eum q̄ opus esset. *Percusseruntque Godoliam, qui mortuus est.* Percusserunt eum pacifice: nam Godolias nihil malī suspicabatur cū potius ipse iurasset Ismaeli, & alijs principibus, q̄ non noceret eis, nec etiā

F Chaldæi nocerent ipsis, vt patet supra in litera: ideo faciliter potuit Ismael occidere Godoliam. *See & Iudeos, & Chaldæos, qui erant cum eo in Masphat.* I. etiam occiderunt omnes Chaldæos, & Iudæos, qui erant ibi cū Godolia: nam erat Godolias nunc princeps totius regni iudæ: ideo essent multi viri in comitatu eius tam de Iudæis, quā de Chaldæis: nā Chaldæi multi manserāt in Iudæa ad procurandū negotia Nabucho. in provincia illa. Vel fortē erant isti de Chaldæis, qui veniebant de Babylone ad Godoliam in Masphat petentes tributa. Sic n. dixit Godolias Iere. f. Ecce ego habito in Masphat, vt respōdeā præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos: magis tamen dicendū est, q̄ isti Chaldæi manserant in terra iudæ quasi ad habitandum ibi, & cōmendauerat eos Nabuzardan Godolix, vt patet Ier. 41. f. Ismael cepit vniuersum populum, qui remanserat in Masphat, quos cōmendauerat Nabuzardā princeps militiæ Godolix filio Ahicham: est autē Masphat quædam ciuitas, in qua habitabat Iephte Galaadites, qui fuit vnus de iudicibus israel, vt patet Iudi. 11. etiam in loco isto fecit Samuel altare, & immolauit sacrificium, quando venerunt Philistini sup. israelitas, & intonuit Dominus fragore magno super Philisthijm, supra 1. li. c. 7. Iste et erat vnus de tribus locis, in quibus quolibet anno iudicabat Samuel israel, eo. ca. & in isto loco vnctus fuit in regē Saul, & assumptus à populo. eo. lib. c. 10. *Consurgenque omnis populus à paruo vsque ad magnum, & principes militum venerunt in Aegyptum.* I. postquam mortuus est Godolias omnes iudæi surrexerunt, & fugerunt in Aegyptum, vt habitarent ibi tam principes militum, q̄ alij de populo. *Timent. s. Chaldæos.* I. istud fecerūt israelitæ propter timorem Chaldæorū, quia putauerūt se occidendos à Chaldæis post mortē Godolix.

Quomodo stat, quod venerint principes militum ad Godoliam cum solum pauperes dimissi essent à Nabuzardan in terra illa. Questio XVII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, q̄ venerūt principes militum ad Godoliam, cū sup. dicitur, q̄ dimisit in terra solū pauperes agricolas, & vinitores, quando transfuit reliquos in Babylonem. Et patet hoc magis Ierem. 39. f. & de plebe pauperum, qui nihil habebant penitus dimisit Nabuzardan magister militum in terra iudæ, & dedit eis vineas, & cisternas in die illa. Respondendum, q̄ hoc potest stare dupliciter: vno modo, q̄ Nabuzardan dimiserit istos principes in terra. Pro quo sciēdum, q̄ intentio principalis Nabuchodonosor erat dimittere in terra isra aliquos viros, qui colerent agros, & vineas, & inde redderent tributa ei. & ad hoc nulli conuenientiores erant, quā pauperes, quia isti sunt magis assueti ad agriculturam, & etiam non poterant isti rebellare contra Nabuchodonosor, sicut essent viri potentes, aut diuites: ideo dicitur, quod de plebe pauperum, qui nihil habebant penitus dimisit Nabuzardan in terra, & tamen quia non poterat manere populus, nisi haberet aliquos iudices, & illi essent potentes, vt declaratum fuit supra in quadam questione voluit dimittere Nabuzardan aliquos principes, & potentes in terra. Alio modo potest dici, q̄ isti principes non fuerunt dimissi in terra per Nabuzardan, sed ipsi postea venerūt. Et fuit modus, q̄ quādo Sedecias fugit de ierusalem fugerunt cum eo omnes viri bellatores, vt patet supra in litera, & quando caprus est Sedecias à Chaldæis, bellatores qui cum illo erant fugerunt, & Chaldæi curauerunt principaliter capere Sedeciam: ideo oportuit

tuit, q̄ multi de alijs euaderent manus Chaldæorū, & illi fugerunt tunc in regna vicina, & manserunt ibi quamdiu Nabuzardan mansit in terra: destruendo ierusalem: cum autē ille recessit, & dimisit Godoliam præpositum terræ: audierunt isti iudæi, qui erāt dispersi per regna vicina, q̄ Godolias esset princeps omnium mauentium in terra, & putauerunt, q̄ possent viuere in terra sub principatu eius, & ob hoc venerunt ad eum in Maspha. Hoc patet Iere. 40. scilicet: cum audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones ipsi, & focij eorum, q̄ præficeret rex Babylonis Godoliam filium Ahicham terræ, & q̄ cōmendasset ei viros, & mulieres, & paruulos de pauperibus terræ venerunt ad Godoliam in Maspha. Secundo patet hoc, quia dicitur hic: cum audissent oēs duces militū, q̄ constituisset rex Babylonis Godoliam, si tamen ipsi mansissent in terra de mandato Nabuzardan, non diceretur, q̄ audiuissent hoc, sed ipsi scirent. Tertio patet, quia dicitur, q̄ audito hoc venerunt ad Godoliam in Maspha, & tamen si mansissent isti de mandato Nabuzardan, nō oporteret, q̄ nunc venissent ad Godoliam in Maspha, q̄ nulla causa erat ad inuouandum aliquid. Quarto patet, quia q̄ venerūt isti principes ad Godoliam, iuravit eis ad securandum ipsos, & dixit, q̄ non timerent seruire Chaldæis, & tamen si isti mansissent in terra de mandato Nabuzardan, non timerent Chaldæos, nec oportebat, q̄ Godolias iuraret eis super securitate: ergo vñ, q̄ isti non dimissi fuerant in terra à Nabuzardan, sed ipsi postea venerunt ad illū. Quinto patet, q̄ Nabuzardan voluit reddere provinciam pacificam, vt non timeretur de rebellione contra regem Babylonis, & tamē dimittere principes istos, qui fuerūt prius duces militū poterat dubitari de securitate terræ: iō non dimitteret eos Nabuzardan. Sexto patet, quia non erant isti necessarij ad intentionē Nabuchodonosor, quia volebat Nabuchodonosor auferre de terra illa oēs, qui poterant rebellare, & relinquere solum illos, qui possent terram exercere, vt redderent tributa ei, & isti erant pauperes agricolæ, & vinitores. Nulli autem alij erāt necessarij, nisi iudices, qui conseruarent terram in pacē, & ad hoc fuerat præpositus Godolias terræ: ipse autem poterat habere sub se iudices paruulos per singula loca, in quibus non requireretur magna potentia temporalis. Isti ergo duces militum non videbantur necessarij quantum ad aliquid: ideo potius transfuisset illos Nabuzardan in Babylonem. Et sic dicendū, q̄ ista positio est vera, quanquam præcedens est aliquantulum verisimilis, tamen non est vera.

Que fuit dispositio, quam reliquit Nabuzardan in terra iudæ recedens de terra iudæ. Quest. XVIII.

QVAERETVR vterius, quæ fuit dispositio, q̄ reliquit Nabuzardan in terra iudæ, quando transfuit de ea iudæos in Babylonem. Respondendum, q̄ cura Nabuzardan fuit inquirere oēs, q̄ fuerant culpabiles in rebellione facta cōtra Nabuchodonosor, scilicet, qui concitauerunt populum, vel qui poruerant prohibere rebellionem, & non phibuerunt, & istos duxit ad Nabuchodonosor in Reblata, vt occiderentur, & isti fuerūt Saraias primus sacerdos, & Sophonias sacerdos secundus, & tres lanternatores templi, & vnus eunuchus, qui præerat viris bellatoribus, & quinque viri, qui videbant faciem regis, & Sophor princeps exercitus, & sex viri de vulgo. Isti enim ducti sunt ad Nabuchodonosor in Reblata, & occisi sunt, vt patet supra in litera, & Alph. Toft. super iij. Reg.

A Iere. vlti. de reliquo autem populo, qui huius rebellionis causa non fuerat, fecit Nabuzardan duas partes: nam quidam erant diuites, & potentes, & erudi ti ad bellum, qui quanquam non fuerant causa huius rebellionis poterant rebellare postea si dimitterentur in terra, & omnes istos transfuit Nabuzardan cum filijs, & vxoribus suis in Babylonem. Alij autem erant pauperes, qui solum erant eruditi ad opera agriculturæ, & alia opera manualia, & isti non solum non fuerant causa rebellionis præcedētis, sed etiam non poterant de cetero esse causa alius rebellionis propter impotentiam, & paupertatem, & inexperientiam bellicam, istos autem dimisit Nabuzardan in terra, & nō dimississet nisi istos, si potuissent soli manere, & tamen, quia multitudo ista sine iudice non poterat conseruari, præfecit quendam principem illis, scilicet Godoliam, qui disponeret de tota terra, & colligeret tributa, vt daret Babylonijs, sicut ipse dixit Ierem. 40. Ecce habito in Maspha, vt respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos. Cum isto autem non manserunt aliqui principes exercitus, nec viri bellatores, quia non erant necessarij, eo quod viri bellatores solum sunt ad defensionem regionis, & tamen Chaldæi non timebant, quod aliqua gens impugnaret Hebræos, ita quod essent necessarij sibi adiutores, quia nulla gens erat in circuitu terræ iudæ, nisi subiecta Babylonijs. Quod autem non manserunt in terra sub Godolia aliqui duces exercitus, vel viri bellatores, sed soli pauperes, patet Iere. 39. scilicet: & de plebe pauperum, qui nihil habebant penitus, dimisit Nabuzardan magister militum in terra iudæ, & dedit eis vineas, & cisternas in die illa. Item patet magis Ierem. 41. scilicet. Cum audissent principes, qui dispersi fuerant per regiones, q̄ præficeret rex Babylonis Godoliam, & quod cōmendasset ei viros, & mulieres, & paruulos de pauperibus terræ, qui non fuerant in Babylonem transfati venerunt ad Godoliam, & sic patet, q̄ soli pauperes relictī sunt cum mulieribus, & paruulis. Principes autem militum de quibus in litera dicitur, postea venerunt ad Godoliam, quando audierunt ipsum præfectum esse terræ, vt patet Iere. 41.

Modus viuendi Hebræorum in terra iudæ post translationem aliorum in Babylonem. Quest. XIX.

QVAERETVR vterius, quis fuit modus viuendi Hebræorum in terra iudæ post translationem aliorum in Babylonem. Dicendum, quod quasi non fuit aliquis ordo, eo quod modico tempore ibi manserunt: nam fortē non fuerunt duo menses, quod patet: quia Nabuzardan venit in ierusalem die septima, mensis quinti, & cremavit templum, & totam urbem, & diruit muros, supra I. litera: & in hoc oportebat, quod moraretur aliquanto tempore, & post hæc abtulit omnes de terra iudæ, & duxit illos secum in Babylonem præter pauperes agricolas, & vinitores, quos reliquit sub Godolia, & tamen postea mense septimo occisus est Godolias, & illico fugerunt omnes iudæi in Aegyptum, vt patet hic, & Ieremiæ 41. Ideo vix manserunt duobus mensibus iudæi in terra iudæ post translationem aliorum in Babylonem, & in istis duobus mensibus quasi nullum poterant habere ordinem: erat tamen iste ordo, quem incipiebat tenere Godolia, scilicet, ipse præpositus fuerat à Chaldæis terræ, vt colligeret tributa, & daret illis: ideo ipse manebat in Maspha, vt responderet ibi omnibus venientibus de Chaldea ex parte Nabucho.

Nabuchodonosor: Hortabatur autē Godolias omnes de terra ad colendū eam. & vt non timerent, sed vt feruierit cū gaudio regi Babylonis: miferant autem recedere Nabuzardan in singulis locis terræ Iuda aliqui pauperes ad colendum agros, & vineas, & isti habitabant in locis, in quibus dimissi fuerant, vel in quibus volebant. Deinde multi Iudæi, qui erant in regnis vicinis veniebant ad Godoliam: nam non solum principes exercitus, qui fugerant cum Sedecia erant in regnis propinquis, de quibus supradictū est, sed etiam multi alij Iudæi de singulis ciuitatibus fugerant ad gentes vicinas, scilicet ad Ammonitas, Moabitas, & Idumæos, dum obsidebatur Ierusalem à Chaldeis timentes calamitatem futuram, & isti ad dicentes Godoliam præfectum terræ, & scientes eius benignitatem, & mansuetudinem erga subiectos veniunt ad eum in terram Iuda, vt patet Ierem. 41. scilicet. Sed & omnes Iudæi, qui erant in Moab, & in filijs Amon, & in Idumæis, & in vniuersis regionibus audito, q̄ dimississet rex Babylonis reliquias in Iudæa, & præposuisset eis Godoliam, reuersi sunt de vniuersis locis, ad quæ fugerant, & uenerunt ad Godoliam in Maspha. Istis autem dedit Godolias, q̄ habitarent in quocunq; loco terræ uellent, quia terra erat quasi vacua, & poterant colere agros, & vineas quascunq; uellent. Alii autem, qui relictī fuerant in terra, manserunt in ciuitatibus, in quibus dimissi fuerant. Vnde dixit eis Godolias: manere in vrbibus uestris, quas tenetis: Iere. 41. & quando recesserunt Iudæi de terra ducti in Babylonem erat mensis quintus, scilicet, Iulius, & erat prope vindemiā, quia in regione illa cū sit nimis calida vindemia fit in mēse Augusti, & sic mox vt recessit Nabuzardan ducēs captiuos Iudæos, illi, qui manserunt in terra sub Godolia, fecerunt vindemiam & collegerūt anno illo vinum multum, & etiam segetes vnde Godolias iussit eis istud mox, vt recessit Nabuzardan: De hoc Ierem. 40. scilicet, Ecce habito in Maspha, vos autē colligite vindemiam, & messet, & oleum, & cōdite in vasis uestris, & manete in vrbibus, quas tenetis: & postea sequitur, q̄ illi, qui uenerant ad Godoliam in Maspha, collegerunt vinum & messet multā nimis. Considerandū vltcrius, q̄ Nabuzardan recedens in Babylonē dixit ad Ieremiam, si uellet ire cū eo, q̄ honoraretur ipsum, si autem uellet manere staret in quocunq; loco desideraret, & quia Ieremias elegit manere in terra dedit ei Nabuzardan munera, & cibos, & comedauit eum Godolias, vt quiesceret vbicunq; uellet Ierem. 40. & tunc Ieremias petiuit à Nabuzardan, quod permitteret manere cum eo Baruch notarium suum, vt ait Iosephus 10. Antiquit. & permisit. Nam post hoc erat Baruch cum Ieremia, & descendit eum eo in Aegyptum, vt colligitur Ieremias 43. & 45. de Rechabitis, etiam dicitur, quod permisit Nabuzardan illos manere in terra, eo quod illi erant viri religiosi, & pauperes, vt ait Iosephus, & Histor. scolast. de istis autem Rechabitis dictum est supra 10. & declarabitur infra in quaestione, in qua ponetur historia Ieremias.

Duces exercitus quare uenerunt ad petendum securitatem à Godolia. Quæstio X X.

QUAE RET V R vltcrius, ad quid ueniebāt duces exercitus ad petendum securitatem à Godolia, & ad quid Godolias iurabat eis super securitate, quia non oportebat, quod timerent illi, qui manebant in terra Iudæa post captiuitatem: cum iā Chaldej exercuissent totam vindictam suam.

Respondendum, q̄ isti principes exercitus time-

Fbant. Primo, quia ipsi fuerant in culpa quantum ad rebellionem factam cōtra Nabuchodonosor, quia ipsi concitauerant regem, & populum ad rebellandum, & rebellabāt de facto. Nam pertinaciores erāt in ista rebellionē principes quam rex, vt colligitur Iere. 38. iō sicut occisi fuerant ceteri, qui in hoc rei erant. f. Saraias sacerdos primus, & Sophonias sacerdos secundus, & tres ianitores templi, & alij de quibus in litera ita ipsi timebant occidi, quia fortē fuerant magis culpabiles. Secundum erat, quia isti principes, qui uenerunt ad Godoliam erant de illis, qui fugerūt cū Sedecia de Ierusalem: nā omnes principes & viri bellatores fugerunt cū eo, vt patet sup. in litera, & Ier. vlt. Et omnes, qui capti sunt cū Sedecia, occisi fuerunt, vt patet Iere. vlt. f. Sed & omnes principes Iudæ occidit in Reblata. Iere. vlt. & isti fuerāt de illis, & tamē fugerunt p̄ tunc: iō putabāt, q̄ quādo cunq; Chaldæi caperēt illos punirēt eos eadē pena, quia fuerat ea de culpa omnium. Tertium erat, quia Chaldæi solū præstiterant securitatem his, quos ipsi reliquerant in terra, & tamen isti principes non māsē rant in terra Iudæ, quando Nabuzardā recessit inde, sed postea redierunt in eā principate Godolia: ideo timebant q̄ si Chaldæi inuenirent eos in terra, occiderent ipsos. Quartum erat, quia Chaldæi reliquerāt solū in terra pauperes agricolas, & uinitores: isti tamen erant duces exercitus, & habebat secum viros bellatores, per quos uidebantur posse facere per turbationem in terra, vel rebellionem, & istud non concordabat intentioni Chaldæorum, qui uolebāt habere solum agricolas, & uinitores, & isti non erāt habitabiles, vt essent agricolæ, & uinitores: ideo timebant manere in terra illa, quia nesciebant an agerent contra intentionem Chaldæorum, ideo uenerunt ad Godoliam petentes securitatem.

Godolias quomodo potuit eis præstare securitatem. Quæstio X X I.

QUAE RET V R vltcrius quomodo Godolias præstiterit istis securitatem ad manēdum in terra, cum nō esset in potestate eius, sed in potestate Chaldæorū, q̄ securi essent isti principes, & q̄ nō occiderent, nec ducerent in captiuitatē. Respondendum, q̄ Godolias præstiterit istis securitatē, & ad hoc iurauit eis. Er istud iuramētum extendebatur quantum ad se, & quantum ad Chaldæos. Quantum ad se præstabat securitatem dupliciter, primo q̄ nō inferret mala aliqua istis ducibus militum. Nam Godolias erat præpositus terræ, & poterat occidere istos, & cū ipsi nō fuissent recommissi ei per Nabuzardan, quia non manebant tunc in terra fortē Godolias uellet occidere ipsos, vel quia Godolias cum esset præpositus terræ nomine Chaldæorum, fortē occideret istos, vt placeret Chaldæis, quia isti rebellauerant eis, vel fortē accusaret eos apud Chaldæos, cum nūc essent in terra, & teneret eos, atque traderet eos in manus Chaldæorum, & de hoc iurauit, quod non noceret eis in aliquo, si ipsi uellent manere securi in terra, & seruire Nabuchodonosor. Aliud erat, ad quod se obligabat ex parte sua, scilicet, vt conaretur apud Chaldæos, ne isti principes paterentur aliquid mali. Dato enim q̄ Chaldæi uellent occidere istos propter rebellionē, præteritam Godolias intercederet apud Nabuchodonosor, ne ipsos occideret: Præstabat etiam securitatem ex parte Chaldæorum, quia cum ipse esset princeps terre constitutus ab eis, ille, qui acciperet securitatē ab eis, esset securus apud Chaldæos. Itē Godolias putabat se posse præstare istam securitatē, quia credebat q̄ Chaldæi ratum haberēt, quod ipse

faceret: nam prouincia fuerat ei recommissa ad hoc, q̄ seruaret eam regi Babylonis, & q̄ colligeret tributa à subditis pro eo. Si igitur Godolias faceret, q̄ isti duces exercitus uenientes ad ipsum, manerent secure in terra, & seruirent regi Babylonis, credebat, q̄ nequaquam Nabuchodonosor uellet occidere eos, ideo præstiterit eis securitatem tam ex parte sua, quā Chaldæorum solum monens eos, vt manerent secure in terra, & seruirent regi Babylonis, f. non concitarent contra eum rebellionem.

Quomodo Ismahel derelictus fuit à Chaldæis, & non fuerit ductus in Babylonem. Quæstio X X I I.

QUAE RET V R vltcrius de isto Ismahele, qui occidit Godoliam, cum esset de semine regio, quomodo dimiserunt eum Chaldæi in terra: quia timere debebant, q̄ ipse rebellaret. Aliquis dicit, q̄ dimiserunt Chaldæi istum Ismahelem in terra, quantum esset de semine regio: quia etiam dimiserunt filias regis Sedecię in terra recommissas Godolię, vt patet Iere. 11. f. Captiuas duxit Ismahel omnes reliquias populi, quæ erant in Maspha filias regis, & uersum populum, quos commendauerat Nabuzardam Godolię. Sed dicendum, q̄ non est simile: quia fœmina non potest rebellare, cum non sit princeps exercitus, nec apra ad bellum: ideo licet essent filie regis multæ, nihil impediēbat relinqui illas in terra: secus autem de uiris: quia poterant rebellare. Dicum igitur, q̄ Chaldæi nullum dimitterent in terra de semine regio, sed occiderent omnes, aut ducerēt captiuos in Babylonem: quia poterant concitare seditionem in populo, & rebellionem contra Babylonios. Et de Ismahele dicendum, quod non relictus fuit in terra à Chaldæis, sed ipse erat in terra filiorū Ammon cum rege Ammonitarum, vt patet Ieremiā 40. Fugit autem ipse de terra Iuda, & manebat inter Ammonitas, & cum audiuit Godoliā præpositum fuisse terræ, uenit ad eum cum reliquis principibus: Modus autem fugæ potuit esse duplex. Primus est, quod quando Sedecias fugit de Ierusalem cum omnibus principibus, & uiris bellatoribus, & capti est à Chaldæis, fugitque exercitus. Fuit iste Ismahel uisus de illis, qui effugerunt manus Chaldæorum, & uenit ad Regem Ammon, cum pro dignitate generis sui apud se tenuit. Secundus modus est, quod sicut fugerunt multi Iudæorum ad gentes vicinas eo tempore, quo durabat obsidio Ierusalem, ita & iste Ismahel fugerit, & non fuerit in Iudæa tempore captiuitatis factæ per Nabuzardan, sed nūc redierit, cognito, quod dominaretur Godolias in terra.

Ordo occisionis Godolia, & historia circa hoc. Quæstio X X I I I.

QUAE RET V R vltcrius, quis fuit ordo in occisione Godolia. Respondendū, q̄ occisus fuit per Ismahelem, & fuit ordo iste: quia Ismahel erat de genere regio, & uenit ad Godoliā cum alijs principibus in Masphat, & receptus est ab eo benignē, deinde cum maneret aliquanto tēpore in terra, machinabatur in mortem Godolię, quod cognouerūt principes exercitus, qui erant cum Godolia. f. Iohanam filius Chareæ, & Saraias, & Iezonias: & quia diligebant nimis Godoliam, eo q̄ benignē se haberet ad subditos, nunciauerunt ei secreta q̄ Ismahel uellet occidere ipsum: & dixerūt: Babilis rex filiorum Ammon misit Ismahelem filium Natanie percutere animam tuam, & nō credidit eis Godolias: & iterum Iohanam, qui erat maximus inter principes, & Alph. Toit. super iiij. Reg.

diligebat nimis Godoliam dixit ad eū seorsum: ibo, & percutiā Ismahelem filium Natanie nullo sciēte, ne interficiat animā tuam, & dissipentur oēs Iudæi, qui congregati sunt ad te, & peribunt reliquie Iuda, & ait Godolias ad Iohanam: noli facere hoc, falsum enim tu loqueris de Ismaele. Ista patet Ie. 40.

Idem quasi ponit Iose. 10. Antiqu. & ponitur ibi responsio Godolię dicentis, nō esse rectum contra uirum, qui nihil adhuc gesserat malignitatis insidias exercere, nec esse uerisimile, q̄ tali de occasione huiusmodi malitiā exerceret, & quē in tanta necessitate fouerat, & ab inimicis alijs eripuerat, ipse perimeret, sed, & si ē diuerso faceret illi doli, melius esset, vt ipse perimeretur ab illo potiusquam homo, qui ad illum confugerat, suāq; salutem ei tradiderat, & comendauerat vitam, dolo perimeretur istorū. Cū igitur noluisse assentire Godolias principibus recesserūt ab eo: & post paucos dies uenit Ismahel in Maspha mense septimo cum decem uiris. & inuitatus comedit cum Godolia, & in cōuiuio surrexit, & occidit Godoliā, & omnes Iudæos, qui erant cum eo, & Chaldæos: Iere. 41. Iosephus autem 10. Antiquit. ait, q̄ Ismahel inuitauit Godoliam, & fuit inebriat⁹ Godolias in conuiuio, & quasi amens factus, & soporatus: tunc autem Ismahel surgēs occidit ipsum, qui cum eo erant, deinde per noctem egressus Ismahel occidit omnes, qui in ciuitate erant tū Hebræos, quā Chaldæos. Vult enim, q̄ istud occultatum fuit illa die: quia fortē nullus pmissus est intrare in domum Godolię, vnde omnes de ciuitate erant securi: ideo per noctem surgens Ismahel occidit illos tanquam incautos, & resistere non potētes. Fuit autem occultata ista mors tam Godolię, quā cōuiu: nam sequenti die post mortem Godolię ueniebāt de Silo, & Sichem, & Samaria ad offerēdum munera Godolię, quos uocauit Ismahel nescientes mortem Godolię, & introduxit in aulam, & occidit ibi omnes octoginta, & proiecit cadauera eorum in lacum profundum, vt non apparerent, & non cognosceretur factum. Decem autem de istis octoginta dixerunt ad Ismahelem: noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro frumenti, & hordei, & olei, & mellis, & etiam dimitias multas simul, & non occidit eos Ismahel, vt ostenderēt ei thesauros illos. Post hæc autem prædam accepit magnam de vrbe Maspha captiuos omnes, qui ibi erāt, & ducebat illos ad regem Ammonitarum, quibus auditis Iohanam filium Chareæ, & alij principes uenerunt contra Ismahelem, & inuenerunt eū apud aquas multas, quæ sunt in Gabaon, & non potuit resistere eis Ismahel, recessitq; fugiens relicta tota præda cum octo uiris, & iuit in terram Ammonitarum: Ioanam uerō accepit totam illam prædam, & reduxit. Iere. 41.

Ismahel propter quid occidit Godoliam. Quæstio X X I I I I.

QUAE RET V R vltcrius, quæ fuit intentio Ismahelis ad occidendum Godoliam. Dici potest, quod fecit propter inuidiam, quia Godolias nō erat de semine regio: Ismahel autem erat de stirpe regali, ideo indignum habebat, quod ille dominaretur in terra, & ipse esset sicut persona priuata: ideo uoluit eum occidere, quia inuido satis est, quod alteri noceat, etiam si ibi non profit, & sic putauit Ismahel sibi satis esse, quod occideret Godoliam principem, etiam si ipse non dominaretur. Et hoc significatur supra i litera, cum dicitur, quod Ismahel erat de semine regio: quasi dicitur illud fuit, quod concitauit eum ad occidendum Godoliam.

Aliquis

Aliquis aut dicit aliter. scilicet quod fecit hoc, ut ipse dominaretur mortuo Godolia. sicut in regno Israel multi occidebant alios, ut regnarent per eis. sicut Baasa occidit Nadab, praece. lib. c. 15. & Zambri occidit Hela. eo. lib. c. 16. & Iheu occidit Ioram supra 9. & multi alij reges occisi sunt pro hac causa, supra 15. Sed dicendum, quod non stat, & pater primo, quia si per hoc fecisset postquam occidit eum conaretur confortare se in terra. & tunc occiso Godolia accepit praedam magnam, & recedebat de terra Israel ad regem Ammonitarum Iere. 41. ergo non faciebat, ut dominaret in terra. Item non poterat hoc intendere Ismahel, quia Godolias nec non dominabatur in terra, quasi loco sui ipsius, sed praepositus a Chaldeis, & tunc Ismahel sciebat, quod Chaldaei non praepo-nerent eum provinciae, sed potius occiderent, quia ipse occiderat principem ab eis constitutum, ideo non intenderet hoc. Tertio pater, quia Chaldaei volebant habere provinciam securam, & ob hoc abstulerant de illa omnes potestates relinquendo solum pauperes agricolas, & vinificatores: iste tunc Ismahel erat de genere regio, & poterat coartare multas seditiones, ideo non comedarent ei provinciam. Dicendum ergo, sicut supra dicebatur, quod fecit hoc Ismahel pro invidia. Aliter potest dici, quod Ismahel occidit Godoliam ad praedandum ea, quae erant in vrbe, quia in vrbe Maspha, in qua erat Godolias, erant multae divitiae, eo quod conveniant illuc multi Hebraei, & Chaldaei ad ipsum, & non poterat capere praedam nisi occideret Godoliam: id postquam occidit ipsum, accepit omnia, quae erant in vrbe. scilicet viros, & feminas captivos, & oes divitias vrbis, & pergebat ad regem Ammonitarum, nisi Iohanam, & alij principes militiae impedivissent ipsum, auferendo oem praedam, & fugando ipsum, ut patet Iere. 41. Et tamen causa, quae prius movit, fuit invidia: nam si solum desiderasset praedam in aliquibus alijs vr-ibus Iuda posuisset praedam facere, & non occidere Godoliam, & inde fugere ad Ammonitas.

Quomodo, & quare Hebraei mortuo Godolia fugerunt in Aegyptum: Quaestio XXV.

Quaeritur ulterius quis fuit ordo, & motum, quo Hebraei fugerunt in Aegyptum mortuo Godolia. Respondendum, quod cum Ismahel fugatus fuisset a Iohanam, & principibus militiae, accepit Iohanam omnes viros, & feminas, & parvulos, quos tollebat in praedam Ismahel, & reversi sunt in Maspha, deinde ierunt, & sederunt peregrinantes in Thamma, ut quidam volunt, & tunc factum est, quia non reversus est populus postea in Maspha, sed duxit Iohanam omnes viros, & feminas, & parvulos ad quandam locum, qui vocatur Chana, & est apud Bethlechem, & hoc, quia intendebat ire cum oibus Hebraeis in Aegyptum pro timore Chaldaeorum, occiso Godolia, Iere. 61. Iosephus autem dicit 10. Antiqui, quod sederunt apud quandam locum, quem caulas vocant, & illo die manserunt ibi: sequenti autem die, quassuerunt a Ieremia, qui inter eos erat, ut haberet a Domino responsum, an deberent in Aegyptum, vel non. Et Ieremias incepit orare Dominum, & respondit ei super hoc, & oravit per decem dies, & Deus non respondebat ei: die autem decimo respondit sic: si quiescentes manseritis in terra hac edificabo vos, & non destruam, plantabo, & non euellam: iam nunc placatus sum super malum, quod feci vobis: nolite timere a facie regis Babylonis, quia ego vobiscum sum, ut salvos faciam vos, & eruiam de manu eius: omnes enim viri, qui posuerunt faciem suam, ut ingrediantur Aegyptum, & habitent ibi, morientur gla-

dio, fame, & peste. Nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali, quod afferam super eos. De hoc Iere. 42. tunc Iohanam filius Charea, & oes viri superbi dixerunt ad Ieremiam: mendacium tu loqueris, non misit te Dominus, ne ingrederemur in Aegyptum, sed Baruch filius Merie incirat te advertere nos, ut tradas nos in manibus Chaldaeorum, ut interficiant nos, & transducant in Babylonem, & tunc Iohanam filius Charea princeps totius militiae congregavit oes, qui erant in terra Iuda tam viros, quam foeminas, qui parvulos, & introiit cum eis in Aegyptum, venitque vsque ad civitatem Taphnis, quae erat famosa in terra Aegypti, in qua Deus miracula fecerat in exitu Israel de Aegypto, ut patet Psal. 77. scilicet Cora patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, & in capto Thaneos, & apud illam civitatem morati sunt Hebraei eo tempore, quo manserunt in Aegypto ista vice: Ieremie 43. Descendit autem Ieremias, & Baruch cum illis, & fuerunt ibi habitantes, & ibi postea mortuus est Ieremias, & sepultus, de quo dicitur infra in questione de Istoria Ieremie.

Quomodo fugerunt in Aegyptum Hebraei propter timorem Chaldaeorum: Quaestio XXVI.

Quaeritur ulterius, quomodo Hebraei fugerunt de terra Iudae in Aegyptum pro timore Chaldaeorum. Respondendum, quod duo sunt quidam, quod hoc faciebant, quia vivebant Godolia defendebantur in terra illa, & tunc eo mortuo non putabant se posse defendi: id descendere in Aegyptum, quia ibi putaverunt se posse vivere securum. Sed dicendum, quod non stat: quia istud esset si fugissent de terra Iudae pro timore hostium, & tunc fugerunt pro timore Chaldaeorum, & Godolias non defendebat eos a Chaldeis, cum Chaldaei non essent nisi cum hostes, sed tanquam Domini: ideo mortuo Godolia, non fugerunt pro hoc. Aliter ergo dicendum, quod Hebraei fugerunt pro timore Chaldaeorum, quia putaverunt, quod mortuo Godolia veniret Chaldaei, & occiderent oes Iudaeos, qui erant in terra, quia fuerat seditio inter eos, vel ducerent illos in Babylonem: sic enim dixit Iohanam ad Ieremiam dicentem, quod non descenderent Hebraei in Aegyptum, scilicet mendacium tu loqueris, non misit te Dominus, sed Baruch filius Merie incirat te advertere nos, ut tradas nos in manibus Chaldaeorum, & interficiant nos, & transducant in Babylonem. Iere. 43. Secunda causa esse poterat, quia Chaldaei occiderant plurimos Hebraeorum, & transulerant alios in Babylonem, quia rebellauerat contra eum tempore Sedeciae, & tunc nunc videbantur rebellasse contra Chaldaeos, quia occiderant principem, quem illi posuerant in se suo, ideo Chaldaei veniret, & occiderent eos. Tertium erat, & principale pro principibus: nam Iohanam filius Charea incitavit totum populum ad descendendum in Aegyptum, eo quod ipse erat vnus de illis principibus, qui effugerat manum Chaldaeorum, qui captus est Sedecias, & postea venerunt ad Iudaeam, manente Godolia ibi. Nunc autem occiso Godolia, necesse erat, ut veniret Chaldaei ad disponendum aliquid de terra, & invenerunt ibi Iohanam filium Chareae, & Sareiam, & Iezoniam, & alios principes, & timebant isti, quod occiderent a Chaldeis, quia ipsi non dimiserant eos in terra illa, & prius voluerant occidere eos, & non potuerant, quia fugerunt ipsi de comitatu Sedeciae. Quartum erat, quod ex parte principum, quia Ismahel vnus de principibus militiae occiderat Godoliam, & de populo manifestum erat, quod non erat reus in morte Godoliae, sed Iohanam, & alij principes erant suspecti, quia ipsi venerant prima vice cum Ismahel ad Godoliam in Maspha, supra in littera, & Iere. 40. Nunc ergo crederet, quod eis scieribus, & ali-

& aliquo modo fauentibus occidisset Ismahel Godoliam: ideo Chaldaeii velent occidere istos principes, & ob hoc ipsi timuerunt manere in Iudaea, sed fugerunt in Aegyptum.

Quare potius ierunt in Aegyptum, quam in aliam gentem. Quaestio XXVII.

Quaeritur ulterius, quare potius fugerunt illi in Aegyptum, quam in aliam gentem. Respondendum potest, quod pro duo, primum est, quia forte illo tempore non erat aliqua gens tam amica Iudaeis, sicut Aegypti, quod pater: quia Hebraei antequam venirent Nabuchodonosor in Ierusalem, soluebant tributa Pharaoni regi Aegypti, & ipse instituerat Ioachim filium Iosia in regem, & Hebraei non rebellauerunt regi Aegypti, sed cessauerunt soluere tributa, quia Nabuchodonosor subiecit eos servituti suae: praecedenti capite post hoc cum pugnaret Sedecias contra Ierusalem rex Aegypti venit in auxilium Iudaeorum ad solvendam oblationem, & tunc Nabuchodonosor relicta vrbe, iuit ad pugandum contra Pharaonem, & coegit eo redire in Aegyptum, ut ait Iosephus, & Hystoricos. Ideo Hebraei pro amicitiam contractam cum Aegyptijs putabant se optime mansuros apud illos. Secundum fuit, & principale, quia Hebraei fugiebant de Iudaea, ut evaderent manum Chaldaeorum, id ire debebant ad regnum, quod non esset subiectum Chaldaeis, & tamen in circuitu totius terrae Iudaeorum non erat aliud regnum non subiectum Chaldaeis, nisi Aegyptus: quod pater, quia praecedente die, quod Nabuchodonosor cepit omnia, quae fuerant regis Aegypti a riuo Aegypti vsque ad flumen Euphratem, & tunc isti duo riuus sunt termini terrae Chanaan: ideo per circuitum ipsorum nulla gens erat, quae non esset subiecta Chaldaeis, Aegyptijs autem non: quia terra illa erat ultra riuum Aegypti. Et hoc patet magis, quia Hebraei non poterant fugere ad partem Occidentalem, quia ibi non est nisi mare Mediterraneum, num. 34. & ipsi non habebant naues ad fugiendum per mare, nec erant viri nautici. Ad Aquilonem autem terrae Chanaan est terra Syriae, quod patet Num. 34. vbi ponuntur Reblata, & Emath, tanquam termini, & tunc istae sunt duae civitates Syriae. Et ista terram cooperat iam Nabuchodonosor: nam ibi erat ipse, qui captus est Ierusalem, & ibi occidit filios Sedeciae, & eruit oculos filium, & occidit principes Iuda, ut patet supra in littera, & Iere. vlti. non ergo poterant fugere Hebraei in Syriam. Item non poterant fugere contra Orientem, quia ibi erat terra Ammonitarum, & Moabitarum, vt colligitur Num. 33. & 34. quia istae regiones subiectae fuerant Nabuchodonosor cum dicitur praecedente capite quod ipse accepit omnem regionem, quae erat inter riuum Aegypti, & Euphratem, & pertineret ad regem Aegypti, & tunc manifestum est, quod terra Ammon, & Moab est inter ista duo flumina: non ergo manebat aliqua pars, contra quam fugere possent Hebraei, nisi contra Austrum, & ibi erat terra Aegypti: ideo fugerunt in Aegyptum potius, quam in aliam regionem.

An Israelitae peccaverunt fugiendo in Aegyptum, & etiam Ieremias. Quaestio XXVIII.

Quaeritur ulterius, an peccaverunt Israelitae fugiendo in Aegyptum. Aliquis dicit, quod non: quia habuerunt causam rationabilem fugiendi. scilicet quia timebant Chaldaeos, & sic fugerunt Vrius regis Iudae in Aegyptum, quoniam voluit eum occidere Ioachim rex Iuda, ut patet Iere. 26. Respondendum tamen est, quod isti peccaverunt fugiendo in Aegyptum. Prima ratio est, quia populus coepit eum illuc ire inferens vim reali-

more patet, quia fecerunt contra prohibitionem Dei: nam Deut. 17. dicitur, quod rex non reducat populum in Aegyptum equitatis numero subleuatus, & sequitur, quod Deus praecipit Israelitis, ne per eandem viam rediret. Secundo patet, quia Deus dedit in maledictione a Israelitis, pro peccato, quod reduceretur in Aegyptum, ut patet Deut. 28. Reducet te Dominus in Aegyptum in clauibus, & ibi venderis inimicis tuis, & non erit, qui te emat: Quod ergo Israelites sponte facerent id, quod Deus dedit in poenam, peccatum erat. Tertio patet, quia Deus iusserat nunc expressere Iudaeis, ne fugerent in Aegyptum apponentes poenam, quod si aliqui illuc fugerent, ibi moreretur gladio, & peste. Iere. 42. & fecerunt nunc contra istud, ideo peccaverunt. Quarto patet, quia noluerunt Hebraei credere Ieremiae dicenti, ne irent in Aegyptum, sed potius offenderant eam dicentes: mendacium tu loqueris, non misit te Dominus, ne ingrederemur in Aegyptum, sed Baruch filius Merie incirat te advertere nos, ut tradas nos in manibus Chaldaeorum: Iere. 43. & tamen oia ista erant falsa, ideo peccaverunt graviter Hebraei descendentes in Aegyptum. Quinto patet, quia Deus praenunciavit poenam contra Hebraeos, si descenderent in Aegyptum, & secuta est poena, quia Nabuchodonosor occidit omnes descendentes illuc, ut infra declarabitur in quadam questione: ergo peccaverunt, quia poena non datur a Deo nisi pro peccato. Ad rationem in tertio dicendum, quod non est simile, quia Vrius propheta timuit rationabiliter mortem: nam poena sibi inflata est pro rege Ioachim, ut patet Iere. 26. Hebraei tamen non habebant iustum timorem a Chaldeis ad hoc, quod fugerent in Aegyptum, quia Deus praedixit eis securitatem, ne fugerent illuc, dicens: si quiescentes manseritis in terra hac, edificabo vobis: iam nunc placatus sum super malum, quod feci vobis: nolite timere a facie regis Babylonis, quia vobiscum ego sum, ut salvos vos faciam, & eruiam de manu eius, & habitare faciam in terra ista: Iere. 42. ideo peccabant praesumpta tali securitate, volendo fugere in Aegyptum.

An Ieremias peccauit descendendo in Aegyptum. Quaestio XXIX.

Quaeritur ulterius, an peccauit Ieremias descendendo in Aegyptum. Ad hoc praesupponendum prius, quod Ieremias descenderit in Aegyptum: nam Iere. 43. dicitur, quod factus est Ieremias Dominus ad Ieremiam in Thapnis, & assumpsit lapides, & posuit in cripta sub muro latericio, qui erat in porta domus Pharaonis: & tunc Thapnis in Aegypto est, & est domus Pharaonis, ideo ibi erat Ieremias. Item patet, quia Iere. 44. factum est verbum Domini ad Ieremiam ad oes Iudaeos, qui habitabant in terra Aegypti, & locutus est eis Ieremias. Aliquis dicit, quod non peccauit Ieremias descendendo illuc ex eisdem rationibus, ex quibus peccaverunt Hebraei, ut patet praecedenti questione: immo magis peccaret Ieremias, quam alij Hebraei, eo quod ipse erat propheta Domini, & agebat scienter contra praecipium Dei. Aliquis dicit, quod non peccauit: quia Deus locutus fuit postea saepe ad Ieremiam, & tamen non loqueretur ei, si esset in peccato. Sed dicendum, quod ista ratio non stat, quia Deus loquitur prophetis, qui interdum sunt in peccato mortali, sicut patet de Balaam, qui erat peccator, & volens agere contra intentionem Dei, & tunc Deus loquebat ei, ut patet Num. 22. & 23. & 24. Dicendum igitur, quod Ieremias non peccauit descendendo in Aegyptum, nec obstat ratio illa, quod allegata sunt contra Hebraeos descendentes illuc, eo quod Ieremias habuit causam rationabilem descendendi in Aegyptum. Prima potuit esse, quia populus coepit eum illuc ire inferens vim reali-

ter. f. portando eum in Aegyptū secū tanq̄ captiuū. Et hoc fati colligitur Iere. 43. cum dī, q̄ Iohanam filius Charee tulit oēs reliquias terræ Iuda viros, & paruulos, & mulieres, & Ieremiam prophetam, & Baruch filium Verie, & ingressi sunt in Aegyptū: & sic nō ibat Ieremias volens, sed populus cogebat eum illuc ire. Secūda rō esse poterat, quia Ieremias nō habebat quō iret, nisi in Aegyptū cum Hebræis: nam in terra Iuda nulli manebant cum descenderēt omnes in Aegyptū, ideo oportebat, q̄ Ieremias iret in Babylonē, vbi erāt alij Iudæi captiui, vel iret in Aegyptum, & tamen ipse noluerat ire in Babylonem, quando rogabat eū Nabuzardan princeps militiæ. Ier. 44. ideo non iret illuc, sed in Aegyptū. Tertia ratio esse poterat, quia fortē populus incussit timorem magnū Ieremiæ, nisi descenderet cū eis. f. comminando mortē: ideo non ausus est aliud facere, & istud satis verisimile est, quia si Ieremias nolet descendere in Aegyptum, timerent multi de popularibus descendere, & nolent descendere illuc, & tamen Iohanam, & alij principes exercitus, qui timebant nimis Chaldæos pp̄ causas assignatas supra in quæstione de timore Chaldæorū: ideo pcurarēt, vt Ieremias descenderet in Aegyptū, vt populares nō timerent descendere illuc, & sic cōminarētur mortem Ieremiæ, nisi descenderet, & tunc haberet cām rōnabilem descendendi illuc, sicut Vrias ppheta fugit illuc, quādo voluit eum occidere Ioachim rex Iuda, Iere. 26. Quarta causa esse potest, quia fortē Deus reuelauit Ieremiæ, vt illuc descenderet, & ista est satis verisimilis, quia cū Ieremias esset propheta, cui Deus sepius loquebatur, nolet facere tantā mutationem sine Dei responso: nam Israelitæ, qui mali erant petierunt prius responsum à Domino, an deberent descendere in Aegyptum Ier. 42. à fortiori ergo consuleret Ieremias Dominum super hoc, & non est credendū, q̄ cū ipse esset vir sanctus, vellet tunc descendere in Aegyptum, si Deus hoc non iuberet, vel si esset contra præceptū Dei. Quinta rō esse potest. f. q̄ Ieremias sponte descēderit in Aegyptū Deo sibi nihil reuelante, & nō peccaret in hoc, sed potius mereretur, quia faciebat pp̄ vtilitatē pximorum. f. quia Israelitæ descendentes in Aegyptū coleret ibi idola, sicut proni erant nisi aliquis dissuaderet eis ex parte Dei: ideo Ieremias vellet ire illuc, vt arceret eos ab idolatria: sic. n. pater: nam postquam fuit in Aegypto increpuit nimis Hebræos, quia colebant reginā cœli, & offerebāt ei placētas, Iere. 44. & tamen populus noluit ei obedire. Potius ergo fuit magni meriti Ieremias descēdēs in Aegyptum, quā alibi manēs, quia ipse sciebat, q̄ multa mala euentura erant in Aegyptum super Israelitas, & voluit ibi tolerare illa cū eis, vt admoneret eos ad bonum, cum potuisset ipse ire in Babylonem, & maxime honoraretur, quia sic dixerat ei Nabuzardan, q̄ si vellet ire cū eo in Babylonem, poneret super ipsum oculos suos. i. aduerneret semper ad benefaciendū ei, vt patet Iere. 40. & sic laudandus est Ieremias tanquam bonus Pastor, quia zelo populi Dei voluit miseria sustineri potiusquam ipsius cura neglecta in diuinis gloriari.

Status Hebræorum in Aegypto qualis fuit, quando fugerunt illuc, & quis fuit finis eorum. Quæst. XXI.

QVAERETVR vterius de statu Hebræorum in Aegypto postquam illuc descenderunt.

Respondendū est, q̄ Israelitæ in Aegypto declinauerunt à Dño ad idola: nam sicut consueti erant in terra Iuda colere idola, ita & in Aegypto tenuerunt mores suos: q̄q̄ sustinuerunt multas tribulationes: nā mala consuetudo eorū murari vix poterat: sic dixerat Ieremias. c. 13. Si mutare pōt Aethiops pellē suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cū didiceritis malum: ideo cum essent in Aegypto semel Ieremias increpuit eos mandato Dñi, quia colebant reginā cœli, & respōderūt oēs mulieres virorum Iuda Ieremiæ, q̄ non facerēt id, quod Deus iubebat p̄ Ieremiā, sed id q̄ ipsi volebant, & q̄ offerrent placentas reginæ cœli, nec cessarent: quia tpe, quo hæc fecerant saturabantur panibus, & benē eis erat, & malū non viderant: postquā aut cessauerant facere hoc, inuenerat eos gladius, & fames, vt patet Iere. 44. & sic pp̄ peccata ista, quæ faciebant Iudæi in Aegypto, & pp̄ illa, quæ prius fecerant in terra Iuda. Et quia contra prohibitionē Dñi descenderat in Aegyptū Deus tradidit ferē omnes istos Hebræos in manu Nabuchodonosor: nā pauco tpe post hoc Deus induxit Nabuchodonosor cōtra regē Aegypti, & vastauit terram eius, & tunc occidit Nabuchodonosor ferē oēs Hebræos, q̄ descenderant in Aegyptum, & multi illorū fame, & peste ibi perierunt. Istud. n. Deus pdixerat eis p̄ Ieremiā. f. oēs viri, qui posuerint faciē suā, vt ingrediant Aegyptum, & habitent ibi, morientur gladio, fame, & peste, nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie maris, q̄ ego afferā sup̄ eos, & eritis in iulurandum, & in stuporē, & in maledictionem, & nequaquā vltra videbitis locū istū: Ier. 42. istud aut fuit quātū ad illos, q̄ habebāt intētionē descendendi in Aegyptū, sicut erant principes exercitus, & qdā alij: nā de istis nullus effugit gladiū Nabuchodonosor, vel famem, aut pestē, & nullus eorū rediit in terrā Iuda. Alij autē erant, qui nō spontē ibant in Aegyptū, sed Iohanam filius Chareæ, & alij principes exercitus, q̄ ducebāt totū populū in Aegyptū, vt patet Ier. 43. duxerunt ēt istos: idē isti cū non peccarent descendēdo in Aegyptū poterāt reuerti postea in Iudā, quia nō ponebāt isti facies suas vt descenderēt in Aegyptū, sed ducebantur illuc, & tñ pœna p̄nunciata Ier. 42. solum erat q̄ illos, qui posuerant facies suas, vt descenderent in Aegyptū: isti tñ, qui non peccauerunt descendēdo in Aegyptū, peccauerunt postea, cū essent in Aegypto, colendo idola: idē meruerūt q̄ secundā sententiam, quā p̄nunciavit Dñs p̄ Ieremiam vt patet Ier. 44. f. Ego vigilabo sup̄ eos in malū & cōsummētur oēs viri Iuda, q̄ sūt in terra Aegypti gladio, & fame, donec penitus cōsummantur. Et istud erat cōtra illos viros, & foeminas, q̄ dixerunt, q̄ nō cessarēt colere reginā cœli, & offerre ei placētas, vt patet ibidē. Et quia fuerunt aliqui pauci, qui nō peccauerāt in hoc, Deus fecit, q̄ illi non morerētur, sed possent reuerti postea in Iudā: isti tñ prius ducti fuerunt de Aegypto captiui in Babylonē, & inde redierunt cū cæteris in Iudā, vt vult Iosephus: vel pōt dici, q̄ non ducti sunt captiui in Babylonē, sed māserrunt in Aegypto, & redierunt in terrā Iuda post septuaginta annos, q̄ redierunt illi, qui erāt in Babylonē. De hoc Iere. 44. f. Et qui fugerint gladiū, reuerent de terra Aegypti in terrā Iuda viri pauci. Pōt aut intēlligi effugere gladiū dupliciter: vno mō, q̄ fugerēt à facie Nabuchodonosor, & q̄ nō possent occidere eos, & tunc diceret, q̄ isti nō ducti sunt in Babylonē, sed reuersi sunt in terrā Iuda: alio mō, q̄ fugerunt gladiū. non occisi sunt à Nabuchodonosor, q̄ potuisset eos occidere, sed duxit eos captiuos in Babylonē, & tunc cōsonabit dicto Iosephi, q̄ satis verisimile est. Fuit autē modus ad puniendū istos Israelitas, qui erāt in Aegypto, q̄ Nabuchodonosor punauit q̄ regē Aegypti, quē habebat in hostē, & tūc occidit

occidit ferē oēs Hebræos, qui fugerant ad terrā suā. Hoc ēt erat p̄nunciatum per Ieremiā postquam fuit in Aegypto, vt patet Ier. 44. f. Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regē Aegypti in manū inimicorū eius, sicut tradidi Sedeciam regē Iuda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis. Fuit autem cōpletū istud annis quinq; postq̄ ducti sunt Hebræi in Babylonē p̄ Nabuzardā. De hoc Iosephus x. Anti. f. quinto liquidē anno captiuitatis Ierosolimorū, qui est vicissimus tertius annus regni Nabuchodonosor in inferiori Syria castrametatus est idem Nabuchodonosor: canq; detinens expugnauit Amonitas, & Moabitas. Cūq; subdidisset has gētes perrexit ad Aegyptū, canq; subuertit, & regem, q̄ tūc erat occidit, aliunq; in ea constituens denuo captiuos Iudæos duxit in Babylonem. Nunc autem dicendum erat de statu Ieremiæ in Aegypto, & de morte, & sepultura sua: de his tamen infra dicitur in quæstione de Historia Ieremiæ.

An Hebræis existētibus captiuis in Babylone licuit ibi facere sacrificia, et alias ceremonias, & que ceremonie possunt nūc obseruari à Iudæis extra terram Chanaan, & que sunt illa, quæ solū poterunt obseruari in terrā Chanaan. Q. XXI.

QVAERETVR vterius post captiuitatē Babylonis, an licuit Hebræis translati illuc facere ibi sacrificia, & alias ceremonias legis. Aliquis dicit quod sic, quia nihil deerat Hebræis ad faciendū hoc: ipsi enim habebant sacerdotes, & prophetas, & ministrōs Dei in Babylonem, quia ducti fuerunt illuc omnes cum non remanserint in terra, nisi agricolæ, & vinitores, & tamen sacerdotes, & leuitæ nō erant agricolæ: quia nunquam colebant agros, vel vineas: nam secundum legem nihil istorū habebāt, sed solum vrbes, in quibus habitarent, vt patet Num. 35. & Iosue 13. Patet etiam Iere 15. f. si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio, & si introiero in ciuitatem, ecce atenuati fame: pphera quoq; & sacerdotes abierunt in terram, quā ignorabant, & agi fidi de captiuitate Babylonis: ideo nihil deerat ad faciendū ceremonias in Babylone. Dicendū, q̄ Israelitæ nō fecerunt sacrificia, vel alias ceremonias similes in Babylone, q̄q̄ habebant ibi sacerdotes, & leuitas: quia q̄q̄ isti essent ministri, desiciebat locus determinatus, in quo ista fierent. Pro quo sciendū, q̄ in ceremonijs veris testamēti quādā determinabant sibi certū locū, aliæ autē non: quæ autē determinabant locū non obseruabātur ab Hebræis, nisi q̄ erant in terra Chanaan: quæ autē non determinabāt locū obseruabantur ab eis vbiq; essent: determinant. sibi locū sacrificia, & libamina, quia ista non poterant fieri nisi in tabernaculo Dñi: ideo quicumque offerret sacrificium extra atrium tabernaculi, reus erat mortis, sicut si sanguinem effudisset Leui. 17. & sic omnia, quæ pertinent ad sacrificiū, vel quibus annexum est sacrificium non poterāt fieri extra terram Chanaan, & ob hoc Hebræi, q̄ fuerunt in Babylone nulla sacrificia obtulerunt, quia nō habebant ibi templū, nec ēt licebat eis fabricare templum ad offerendū in eo sacrificia, quia Deus dixerat, q̄ non offerrent sacrificia in omni loco, quē viderent, sed solū in locū, quem elegerit Dñs in sorte vnus de tribubus Israel, & tamen in Babylone non erat aliqua ciuitas de tribubus Israel, nec ēt elegerat Deus ibi aliquem locum pro nomine suo. ideo nō poterant offerre sacrificia: de hoc Deut 12. Sic etiā nunc non offerunt sacrificia Hebræi, q̄q̄ habeant pulchras sinagogas, in quibus hæc facerent. Vnde si quis aduertat sollicitē rotā legē Moyfi, & videat, q̄ Alph. Toit. super iij. Reg.

ceremonia illius omittuntur nunc à Iudæis videbit, quæ erant illæ, quæ omittuntur in Babylone. Secundū erat, q̄ non poterant Hebræi ibi obseruare festiuitates plenē: nam quælibet festiuitas habebat annexa sacrificia determinata, de quorū singulis habetur Num. 28. & 29. & illa non seruabant à Iudæis in Babylone, nec ēt nunc, & tamen erant de integritate festorum. Habebant etiā festiuitates alias ceremonias, sicut in festo Azymorum offerre batur manipulus spicarum. Leui. 23. & in festo Penthecostes offerre batur panes primitiarū duo de singulis domibus eo. c. & ista non poterant obseruari, quia istæ oblationes fiebāt in templo, & cremebatur in altari aliquid de istis, vt patet eo. ca. & ibi declaratum est. Tertium erat, quod non obseruabāt scilicet, q̄ non dabatur decimæ, & primitiæ sacerdotibus, & leuitis, quia ista erant iura eorum, q̄ ministrabant Deo: Num. 18. & Deut 18. & Iosue 18. & tamen in Babylone, vel in quacūque alia terra extra terram Chanaan non faciebant sacerdotes, & leuitæ aliquem cultū Deo potiusquam populares, ideo nihil dabant eis laici, sed oportebat eos querere victum manibus, sicut faciebāt ceteri Hebræi, & ita nunc est: quia quanquam multi de genere sacerdotum, & leuitarum sunt inter Hebræos nō recipiunt aliqua iura ab eis, quia non ministrant. Quartum, q̄ cessat est votum Nazæorum: nam illi debebant in fine voti sui offerre Dño capillos, capitis sui in igne altaris cremādos, & offerre bāt multa alia sacrificia: Num. 6. & hoc non poterat fieri extra terram Chanaan. Et istud erat, quando votū Nazæorum erat temporale. Si tamen esset perpetuum, non fiebant sacrificia aliqua, sed quædam ceremoniæ rationis capillorum, quando moreretur aliquis subito coram Nazæo, & istæ immunditiæ non pertinebant ad Israelitas, nec purificationes eorū nisi respectu sanctuarij, q̄ non habebant, dū erāt extra terrā Chanaan. Quintū erat in ceremonijs, q̄ fiebant in purificationibus mulierum post partum: nam quadraginta diebus erant immundæ p̄ masculo, & octoginta pro foemina, & postea ibant in sanctuarium, & offerre bant ibi par tururum, aut duos pullos columbarum: Leui. 12. & tamen ista pertinebant ad ceremonias sacrificiorū, quæ nō poterant fieri nisi in templo. Sextū erat redemptio primogenitorum: nam pro quolibet primogenito dabatur quinque sicli sacerdotibus à parentibus pueri: Num. 3. & 18. & nunc non dandi erant, quia isti sicli dabantur sacerdotibus: quia oēs primogeniti sibi erant obligati, quia primogeniti obligati fuerant Deo specialiter, vt ministrarent ei ex illo die, quo liberavit Deus primogenitos Israelitarum, ne occiderentur in Aegypto, quando occidebātur primogeniti Aegyptiorū, & quia Deus voluit accipere tributum Leui ad ministrandum sibi, supplebant sacerdotes & Leuitæ locū primogenitorū totius Israel, & cōsequenter: erant obligati oēs primogeniti ad dandum pretium sacerdotibus, q̄ supplebāt locū illorū, & determinauerat Deus q̄q; siclos p̄ quolibet. Istam rōnē posuit Deus Num. 3. nunc tñ non ministrabant sacerdotes, & leuitæ loco primogenitorū ideo non tenebant eis aliquid dare. Septimū erat quædam oblatio de pulmentis: nam quando coquebant panes, debebāt dare Deo partes aliquos pro sacerdotibus, & leuitis: Numeri 15. & tamen nunc nihil dabant, quia cessabat causa. Octauum erat quædam redemptio vtorum. f. q̄ Israelitæ, si aliquid vouerent Dño dabant illud sacerdotibus, & si erat res, quæ non poterat tradi, sicut si homo voueret seipsum, dabatur estimatio sacerdotibus: KK 5 Leui. 27.

Leui. 27. & istud iam cessabat, quia isti non erant ministri Dei. Nonum erat. s. q. non fiebant compensationes quaedam pro peccatis per sacrificia: nā Deus Determinauerat pro peccatis certa sacrificia fieri, scilicet, q. qui peccaret in Deum solum offerret sacrificia: Leui. 4. & Num. 15. Qui autē peccaret cōtra proximum, debebat satisfacere pximo de damno illato cum quinta parte in super. & Deo faciebat sacrificium pro offensa, quā faciebat Deo offendendo proximum: Leui. 5. & Num. 5. & proueniebant ista iura Dei sacerdotibus, & nunc nihil dabatur: tū quia non erat templum aliquod, in quo offerretur sacrificia: tum quia sacerdotes iam non erant ministri Dei. Decimum erat, quia quaedam pecunia solabant dari sacerdotibus, quæ nunc non dābatur. s. si aliquis lesisset proximum, & obliuisceretur peccati, & postea doleret debebat restituere proximo damnum, & in super quintā partem, & si nō esset ille, cui damnum inflitum fuerat, nec superessent hæredes sui propinqui, debebat dari pretium illud sacerdotibus: Leui. 5. Nūc autē nihil daretur ex causa dicta. Vndecimum erat probatio Zelotipæ, q. fiebat, q. vir suspicabatur aliquid contra vxorem suam, quam non deprehenderat in adulterio, quia dando sibi aquas, de quibus Num. 5. apparebat, an commisisset delictum, & istæ ceremoniæ non poterant nunc obseruari, quia debebant fieri in templo, vt patet ibidem. Duodecimum erat quantū ad purificationes: erant quippe multæ immunditiæ in veteri testamēto, vt si quis comederit cibos veritos, vel si tangeret animalia morticina, aut serpentes, & similia, vel stercorea humana, vt patet Leui. 5. & 11. & Deuter. 14. Et si aliquis esset leprosus, vel domus, aut vestis leprosa: Leui. 13. & 14. Vel si quis tangeret virum fluentem semine, aut res pertinentes ad eum, vel mulierem menstruatam, vel fluentem sanguinem extra tempora menstruorū: Leui. 15. etiā si quis foeminam cognosceret eod. c. vel si quis mitteret caput emissarium: Leuiti. 16. vel si quis tangeret cineres vitulæ rufæ, vel cremaret eā, aut iugularet, Num. 19. Vel si quis tangeret mortuos, aut sepulchra, aut ossa reperta in agris, aut tabernaculum, vel res, quæ erant in domo mortui, & sic de alijs eo. ca. in omnibus hijs, & in similibus erat immundicia in veteri testamento, & quicūque incurreret eam, debebat purificari, vt patet eisdem capitulis: nunc tamen & generaliter quādo cūque Hebræi essent extra terram Chanaan non seruatur aliqua purificatio, & ratio est: quia in quibusdam purificationibus debent offerri sacrificia sicut in mundatione leproforum Leui. 14. & in purificatione virorū fluentium semine, & in mulieribus patientibus fluxum sanguinis extra tpa menstruorū, Leui. 15. & sacrificia non poterāt fieri nisi in tēplo. Alia ratio erat generalis ad oēs immunditias, quā nulla immunditia cābatur nisi respectu sanctuarij, s. q. immunditia erat q. dam nota, vel irregularitas, secundum quā Israelitæ prohibebantur intrare in sanctuarium, vt patet Leui. 15. s. docebitis filios Israel, vt caueant immundicias, & non moriantur in sordibus suis: cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos, & tamen quādo cūque erant Israelitæ extra terram Chanaan non habebant tabernaculum, ideo nō poterant istæ immunditiæ causari in eis, nec erant necessariæ purificationes. Tredecimum erat. s. q. cessabat remissio debitorum in anno septimo, & liberatio Israelitarum, qui essent serui à seruitute: nam quicūque esset seruus inter Hebræos, de proge- nie Hebræorum liberabatur anno veniente festi-

uitate anni septimi, Exo. 21. & Deu. 15. etiam si quis teneretur alteri ex mutuo, & non soluisset vsque ad annum septimum non poterat postea peti debitū Deut. 15. nūc autem cessabant ista, quia cessabat annus remissionis: Leui. 25. Quartumdecimum erat celebratio Pasche: nam non poterat comedi agnus Paschalis, nisi in vrbe, in qua esset sanctuarium Deut. 16. & tamen extra terram Chanaan nō erat ciuitas sanctuarij, sed in vna de tribubus Israel Deut. 15. Quintumdecimum, quod cessabat, erat annus Iobeli quinquagesimus cum ceremonijs suis. & liberatio à seruitute in anno illo, & Sabbathizatio terræ, & omnes ceremoniæ anni septimi. Nam in anno septimo Israelitæ non debebant colere terram vilo modo, sed comedere, quæ sponte nascebat Leui. 25. & iam cessabat, quia dicitur ibi, q. facerent hoc, & ista erat in terra Chanaan. Sextumdecimum erat quantum ad varietatem venditionis, quia Hebræi in terra Chanaan non poterant vendere possessiones suas, & si venderent non extendebatur ista venditio in æternum, sed solum vsque ad annum Iobeli, in quo redibat quælibet possessio ad Dominum priorem, & nō dabat aliquod pretiū p. ea: Leui. 25. Et hoc erat solum in terra Chanaan, vt patet ibidē: nunc autem venditiones inter Hebræos tam in bonis mobilibus, quā immobilibus sunt perpetuæ, sicut inter alias gentes, quia non sunt in terra Chanaan. Sunt autem quædam alia præcepta, tam iudicialia, quā ceremonialia, quæ non obligant Hebræos extra terram Chanaan ex eo, q. concernunt certum locū, & hoc non potest apparere, nisi inspicendo singula ipsorum, de quibus non est nobis cura, quia istæ sunt p. cipuæ ceremoniæ, quæ cessabant quādo cūque Israelitæ erant extra terram Chanaan. Et de istis dicendū, q. non solum Israelitæ nō poterant illa seruare in Babylone, sed etiam noluerunt seruare, quāquam Hebræi hortarētur eos ad hoc, vt patet Psal. 133. s. super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus dum recordaremur tui Sion: in salicibus in medio eius suspendimus organa nostra, quia illic interrogauerunt nos, vt captiuos duxerunt nos, verba cantionum, & qui adduxerunt nos, hymnum cātate nobis de cātis Sion. Et responderunt Hebræi: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Aliæ autem ceremoniæ erant, quæ non concernebant locum, sicut circuncisio, & abstinentia à rebus immundis, & obseruatio festiuorum quāto ad vacationē à laboribus, & obseruatio Azymorum per septem dies, & similia: nullum n. istorum concernit tempus, quā non sunt aliqua sacrificia in his, neque et leges, in quibus iubebantur ista, dicunt aliquid de terra Chanaan, & sic Hebræi, obseruant nunc ista, & obseruauerunt ea in Babylone, & sic sunt aliquæ ceremoniæ, quas Iudæi ex parte seruant, & ex parte nō: vt potē in festo Azymorū sūt quatuor ceremoniæ, scilicet, comestio agni Paschalis, & oblatio sacrificiorum per singulos septem dies, & oblatio præmiliarū in manipulo spicarū, & comestio Azymorū per septem dies, vt patet Exod. 12. & Leui. 13. & Numeri 28. & quinta ceremonia vacationis à laboribus, & nunc seruantur à Iudæis duæ istarum, scilicet, vacatio à laboribus, & comestio Azymorū per septem dies. & tres ceremoniæ istarum non seruabatur, scilicet, oblatio sacrificiorum, & comestio agni Paschalis, & oblatio manipuli spicarum: quia duæ non concernebant locum, & tres concernebant. Ita etiā dicendū est de quilibet alia festiuitate. s. de Kalēdis, & Sabbatho, & festo clāgoris, & die expiationis

Quæ sunt ceremoniæ, quas licet Iudæi deis obseruare nūc.

piationis, & festo tabernaculorum, in quorum quolibet sunt quatuor, vel quinque, quorum aliqua seruantur, & aliqua non ex causa dicta: poterit autem quilibet considerare quid seruatur, & quid nō, inspicendo ea, quæ habentur Leuit. 23. & Num. 28. & et Exo. 12. & Leui. 16. & quæ ibi declarata sunt.

An licebat Iudæis manentibus in terra post combustionem seruare ceremonias legis, & facere sacrificia in templo combusto, & destructo. *Questio XXXI.*

QVAERETVR vterius, an licuit Israelitis manentibus in Iudæa facere sacrificia, & alias ceremonias legis, postq. ducti sunt alij Iudæi in Babyloniā. Respondendum est, q. licuit: quia ad hoc requirebantur duo præcipua, s. q. essent ibi aliqui sacerdotes, & leuitæ, qui ministrarent in ceremonijs istis, quæ laicis non licebat ministrare coram Dño. Secundum erat locus debitus ad ministrandum, & vtrumque habebant manentes in Iudæa post captiuitatē. De primo patet, quia verisimile est, q. aliqui sacerdotes, & leuitæ saltem pauci relinquerentur in terra cum pauperibus agricolis, & vinitoribus. De secundo patet, quia manebant in terra Chanaan, in qua Deus iusserat obseruari ceremonias: sed tunc dubitabitur, in quo loco fieret sacrificia, & aliæ ceremoniæ. Respondendum, q. quia ista non poterant fieri, nisi in loco, quem Deus elegerat, Deuter. 12. & tamē Deus non elegerat alium locum, nisi Ierusalem: quæ dicitur: elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea, vt patet præcedenti libro, & supra 11. & supra 21. & nō solum elegit Ierusalem, sed etiam nullam aliam elegit, nisi ipsam, vt patet 2. Paralipo 6. scilicet, à die, quo eduxi populum meū de terra Aegypti, non elegeri ciuitatem de cunctis tribubus Israel, vt edificaretur in ea domus nomini meo, sed elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea. Ideo peccarent Hebræi si in alio loco immolarent: vnde reges boni, scilicet, Ezechias, & Iosias abstulerunt altaria, quæ erant per diuersas partes regni Iudæ, quæ vocabantur excelsa, vt patet supra 18. & 23. & 2. Paralipo. 32. & 34. & tamē in istis excelsis immolabat Deo vero, vt patet 2. Paralipo. 33. scilicet: Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo, sed obicitur, q. non possent fieri istæ ceremoniæ in Ierusalem, quia iam erat templum destructum vsque ad solū, quia non relictum est in eo quidquam, quod non cremaretur, & dirueretur intantum, q. oportuit post reditum de Babylone poni de nouo fundamenta, vt patet 1. Esdre 3. Dicendū, q. licebat Hebræis offerre sacrificia, & seruare alias ceremonias in Ierusalem, et si esset exultum templum Domini, quia poterant fabricare altare de lapidibus, vel de ære in loco, in quo prius erat, & ibi offerrent sacrificia, & libamina: neque erat necessarium templum ad hoc. Sic enim patet de tempore Dauid, antequam edificaretur: nam ipse habebat in domo sua in Ierusalem arcē Domini, & ibi erant sacerdotes, & leuitæ, qui ministrarent coram ea omni tempore, 1. Paralipo. 16. ita ergo nunc, destructo tēplo, fieret. Item patet hoc magis, 1. Esdræ 3. nam ibi dicitur, quod redeūtibus Hebræis de Babylone sacerdotes, & leuitæ fabricauerunt altare, & immolauerunt sacrificia, super illud, & tamē tunc nō erat edificatum templum Domini, nec inceptum: quia ibidem sequitur quomodo dabāt Hebræi pecuniam Tyrijs, & Sydonijs, vt adducerent eis ligna, & lapides pro edificatione templi: & isto modo seruare fuerunt ceremoniæ legis super altare illud toto tempore, quo durauit edificatio templi, qd fuit quadraginta sex annorum, vt patet Io. 2. sic igitur

dicendum, q. Hebræi relictī nunc in terra possent fabricare altare in Ierusalem, vbi erat pius altare, & ibi seruarent ceremonias legis. Et non solum poterant hoc facere Iudæi, sed etiam dicendum, q. fecerunt. Nam post captiuitatem tempore, quo Godolias erat præpositus terræ offerebantur sacrificia, vt patet Ier. 41. scilicet: Venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria, qui munera, & thus habebāt in manu, vt offerrent in domo Domini, & hoc fuit secundo die postquam occisus est Godolias, vt patet ibidem. Non ergo cessauerunt Iudæi à ceremonijs legis, quāquam fuit combustum templum.

Quot fuerunt reges Hebræorum vsque ad captiuitatem Babyloniā. *Questio XXXII.*

QVAERETVR vterius, quot fuerunt reges inter Hebræos vsque ad vltimum eorum in captiuitate Babyloniā, & quanto tempore durauerūt. Ad primum dicendum, quod hic non computandus est Abimelech filius Gedeonis, quia licet vnctus fuerit in regem: Iud. 9. tamen non computatur inter reges, quia solum fuit vnctus à viris Sichem, eod. cap. Etiam, quod ipse ponitur inter iudices, & nō succēdit ei aliquis rex, sed iudices: vnde scriptura vocat eū vnum de iudicibus. Et debent reges computari à tempore Saulis, quia tempus præteritum fuit tempus iudicum, vt patet Act. 13. scilicet: Er post hęc dedit iudices vsque ad Samuelem prophetam, & ex inde postulerunt regem, & dedit illis Saul filium Cis. Ex hoc autem vsque ad captiuitatem Babylonicā fuerunt vigintitres reges, quorum duo fuerunt de tribu Benjamin, & viginti vnus sequentes fuerunt de tribu Iuda. Primus fuit Saul, supra primo lib. cap. 9. & 10. Secundus fuit Isoboth filius eius, quem cōstituit Abner princeps militiæ, vt patet supra 2 libro, cap. 2. Tertius fuit Dauid, eod. lib. cap. 2. & 5. Et iste fuit primus de stirpe Iuda, & deinde ceteri de eadē stirpe fuerunt, & de filijs Dauid. Quartus Salomon, præceden. libro, cap. 1. Quintus Roboam, supra 12. Sextus Abia, supra 14. & 15. Septimus Aia, eod. cap. & 2. Paralipo. 14. Octauus Iosaphat, præceden. libro, cap. 10. & 2. Paralipo. 17. Nonus fuit Ioram, supra 8. & 2. Paralipo. 21. Decimus fuit Ochozias, supra 8. & 2. Paral. 21. Vndecimus fuit Iosias, supra 11. & 2. Paralipo. 22. Duodecimus fuit Amalias, supra 14. Tredecimus fuit Ozias, supra 15. & 2. Paralipo. 26. Quartusdecimus fuit Ioathan, supra 15. & 2. Paral. 27. Quintusdecimus fuit Acas, supra 16. & 2. Paralipo. 28. Sextusdecimus fuit Ezechias, supra 18. & 2. Paral. 29. Septimusdecimus fuit Manasses, supra 21. & 2. Paral. 33. Octauusdecimus fuit Amon eisdem capitulis. Nonusdecimus fuit Iosias, supra 22. & 2. Paralipo. 34. Vigésimus fuit Ioacaz, supra 23. & 2. Paralipo. vlt. Vigésimus primus fuit Ioacim frater eius eisdē cap. Vigésimus secundus fuit alius Ioachin filius huius, vt patet ibidem. Vigésimus tertius fuit Sedecias, supra 24. & 2. Paralipo. vlt. & in hoc consummatum est regnū Iuda in captiuitate Babyloniā.

Quanto tempore durauerunt isti reges. *Questio XXXIII.*

QVAERETVR de seculo, quanto tempore durauerunt isti reges. Respondendum, quod regnauerunt quasi annis quingentis, & quindecim. Quod patet colligendo annos eorum: nam Saul regnauit annis quadraginta, Act. 13. Isoboth autem regnauit annis ferē septem, & dimidio, quia tempore huius regnabat Dauid in Iuda, vt patet supra 2 libro, cap. 2. & 3. non computatur tempus huius, ne coincidat cū annis

Collina.

annis Dauid. Deinde Dauid regnavit annis quadraginta, vt patet supra 2. libro, cap. 5. & præced. lib. c. 2. Deinde Salomon quadraginta annis, præced. lib. c. 1. postea Roboam annis decem & septem, præced. lib. cap. 14. Deinde Abia annis tribus, eod. libro, cap. 15. Deinde Afa annis quadraginta vno, eod. cap. postea Iosaphat annis viginti quinque, eod. lib. cap. vltimo. postea Ioram octo annis, sup. 8. postea Ochozias anno vno, eod. capit. Deinde Athalia, quæ regina erat, annis sex regnavit, qui non computantur sub tempore alicuius regis. De his, sup. 11. & 2. Paralip. 22. & 23. Deinde Ioas annis quadraginta, supra 12. Deinde Amasias annis vigintinovem, sup. 14. Deinde Ozias annis quinquagintaduobus, supra 15. Postea Ioathan annis decem, & sex, eod. cap. Deinde Acaz annis totidem, sup. 16. Deinde Ezechias annis viginti novem, sup. 18. Postea Manasses annis quinquaginta quinque, sup. 21. Deinde Amō duobus annis, eod. c. Postea Iosias triginta vno anno, sup. 22. Deinde Ioacaz tribus mensibus, supra 17. Postea Ioachim vndecim annis, eod. cap. Deinde alius Ioachim tribus mensibus, & decem diebus, 2. Paralip. vlt. & 2. Efdre 2. Postea Sedecias annis vndecim, sup. 24. & omnes isti fuit anni quingenti, & quasi quindecim. Sic enim ait Iosephus 10. Antiq. scilicet: regnaverunt omnes reges annis quingentis, & quatuordecim, & mensibus sex, & dies decem. Nunc autem dicendum erat de summis sacerdotibus, qui fuerunt tempore istorum regum: & tamen de his opportunius dicetur, 1. Paralip. 6. vbi agitur de omnibus summis sacerdotibus, qui fuerunt ab Aaron primo summo sacerdote vsque ad vltimum, qui fuit tempore destructionis Ierusalem per Romanos.

Quantum fuit tempus ab exordio seculi, & a diluio, & ab alijs eris vsque ad cremationem templi. Quæst. XXXV.

QVAERETVR vterius, quod tempus fuit istud, in quo crematum est templum Domini computando ab alijs æris.

Respondet Iosephus 10. Antiqu. qd ab Adam vsque ad combustionem templi fuerunt anni tria milia quingenti, & tredecim, & menses sex, & dies decem. A diluio autem vsque ad istam combustionem fuerunt anni mille nongenti quinquaginta, & septem, & menses sex, & dies decem. Ab exitu autē de Aegypto erant anni mille, & centum, & duo, & menses sex, & dies decem. Ab ædificatione autē sua vsque ad tempus illud fluxerant anni quadringenti, & septuaginta, & menses sex, & dies decem: isti numeri ex aliqua parte consonant sacre scripturæ, & ex aliqua nō: nam Iosephus ponit interdum maiores numeros, q̄ sacra scriptura. Nam a diluio vsque ad combustionem templi, secundum Iosephum sunt anni mille nongenti quinquaginta septē, & menses sex, & dies decem: & tamen computando secundum differentiam gratiarum positam in tabulis regis Alphonſi non perveniunt ad annos mille octingentos, & viginti.

Vñ prone m̄diuerſitas numerū annorū iter sacra scripturā, & Iosephum.

Maxima tamen pars huius differentiæ provenit, quia Iosephus cōputat per alium modum annorū, quā nos computemus. I. per annos lunares, vt quidā volunt, & illi sunt minores solaribus in quolibet anno dies vndecim, & quadrans. Er tamen falsum est, quia licet Hebræi computent menses per lunam, tamen annum suum corrigunt ad annum solarem, vt incipiunt semper circa æquinoctium vernale, & ob hoc aliquos annos faciunt duodecim mensium, & alios tredecim, & sic anni sui interdum sunt maiores nostris, scilicet, quando constāt ex tredecim lunationibus, & interdum minores, scilicet, quando constāt ex

duodecim lunationibus, ideo in hoc modica differentia est, sed in alio est differentia, scilicet, quia Iosephus cōsuevit ponere plures annos, quā sacra scriptura, vt patet præced. lib. cap. 6. nam ibi dicitur, qd ab exitu de Aegypto vsque ad ædificationem templi fuerunt anni quadringenti octoginta, & tri Iosephus 8. Antiquita. dicit, qd fuerunt anni sexcenti, & duodecim, & est differentia in annis ceterum triginta duobus. Item Iosephus dicit, qd ab introitu Israelitarū in terram Chanaan vsque ad istam cremationem fuerunt anni mille sexagintaduobus, & tamen non convenit sacre scripturæ: quia secundum illam non possunt esse tot anni, sed solum octingenti octoginta, scilicet, ab ædificatione templi vsque ad eius cremationem sunt anni quadringenti quadraginta, vt patet deducendo per tempora omnium regum intermediorū a Salomone ab anno quarto regni eius, quo cœpit ædificari vsque ad vltimum annum regni Sedeciae, & fuerunt ab exitu de Aegypto vsque ad ædificationem templi anni quadringenti octoginta, præced. lib. cap. 6. De quibus subtrahantur quadraginta, quibus vagati sunt Israelitæ per desertum, erūt quadringenti quadraginta, & addendo præcedentibus erunt octingenti octoginta, & sic est differentia in annis quasi ceterum octoginta. Sic et dicit Iosephus, qd ab ædificatione templi vsque ad istam cremationem fuerunt anni quadringenti, & septuaginta: & tamen computando tempora media regum non sunt nisi quadringenti quadraginta. Ideo dicendū, qd summa Iosephi excedit summam veram plusquam per centū, & quasi quinquaginta annos ab Adam vsque ad cremationem templi, vel a diluio vsque ad eadem. Et potissimum ratio discordandi est propter numeros, qui habentur in libro Iudicum: nam post mortē cuiuslibet iudicis dicitur, qd seruiertur Israelitæ tot, vel tot annis aliquibus extraneis, & illos non computat Iosephus sub temporibus singulorum Iudicum, & tamen cōputandi sunt, vt declaratum est Iudi. 3. De tractis autem quasi ceterum quinquaginta annis de summa totali Iosephi erit vera computatio sua. *Factum est.* Hic ponit de exaltatione Ioachim, qui in Babylone exaltatus est post mortem Nabuchodonosor. Et dicitur. *Factum est verò in anno trigesimo septimo transmigrationis Ioachim regis Iudæ.* Computatur hic transmigrationis non a captiuatione facta per Nabuzardan, quando captus est Sedecias, sed a transmigratione Ioachim, & illa fuit vndecim annis ante destructionem Ierusalem, vt patet præced. cap. scilicet, quia post Ioachim regnavit Sedecias annis vndecim, & in vlt. anno capta est vrbs, supra in litera. *Mense duodecimo vigesima septima die mensis.* Et sic deficiebant de isto anno solum tres dies, & computatur iste annus, in quo factū est hoc, quia ipse erat trigessimus septimus. Fuit autem ista elevatio Ioachim facta anno vitæ suæ quinquagesimo quinto. Quod patet, quia ipse erat annorum decem, & octo, quando cœpit regnare, præced. cap. & postea fluxerūt anni triginta septem vsque ad istā exaltationem, vt hic dicitur, qui sunt anni quinquaginta quinque. Fluxerant autē anni viginti sex a combustione Ierusalem: quod patet subtrahendo vndecim annos de triginta septem, quia per vndecim annos, quibus regnavit Sedecias, fuit illa transmigratione Ioachim ante cremationem vrbs. Erat autem iam mortuus Sedecias rex, qui captivus erat in Babylone, nam ipse mortuus fuit in Babylone viuentē Nabuchodonosor, vt infra declarabitur, & tamen Nabuchodonosor iam erat mortuus quando facta est ista sublimatio per Euilmerodach filium Nabuchodonosor anno, quo ipse regnare cœpit, vt patet in litera. *Sublimavit Euilmerodach rex Babylonis anno, quo regnavit.*

quæ cepit Ioachim regis Iudæ a carcere. Iste Euilmerodach regnavit post Nabuchodonosor, qd erat filius eius, & in primo anno regni sui exaltauit illum. Erat enim in carcere vsque ad tempus illud: nam Nabuchodonosor semper tenuit illum in carcere quando vixit. Ex hoc autem patet, quod Nabuchodonosor regnavit annis quadraginta quinque: nam quando Nabuchodonosor duxit Ioachim captivum in Babylonem erat annus octauus regni Nabuchodonosor, præced. cap. & ab illa transmigratione vsq; nūc fluxerant anni triginta septē, vt patet hic: & sic sunt simul anni quadraginta quinque, & in isto anno cessauerat regnum Nabuchodonosor, quia in isto incēpit regnum Euilmerodach. *Et locutus est ei benigne.* Id est, locutus est ei dulciter sicut amico, & non sicut subdito, & captivo, lerem. vltimo dicitur: & locutus est cum eo benigne, & promisit ei facere bona, & realiter fecit. *Et posuit thronum eius super thronum regni, qui erat cum eo in Babylone.* Multi reges erant cum Euilmerodach in Babylone, & qd illi voluit honorare Ioachim exaltauit thronum suū per thronos aliorum regum. *Et mutavit vestes eius, quas habuerat in carcere.* Scilicet, in carcere habebat vestes viles minoris valoris, quā exigeret regalibus celsitudo, quia non exhibet in publicum, vbi deberet honorari: nunc autem, quia voluit Euilmerodach honorare eum educendo de carcere, mutavit vestes eius, vt appareret in habitu regali. *Et comedeat panem semper in conspectu eius.* Scilicet, Ioachim comedeat semper in conspectu Euilmerodach, scilicet, in mensa sua, vel in alia mensa coram eo: & dicitur, quod comedeat panem, quia non mine panis intelligitur omnia genera cibariorum, sicut dicit sup. 6. cum dixit Elifaus: appone panē coram eis, & sequitur, qd apposita est magna ciborum præparatio: immo nomine panis intelligitur quidquid gustari potest, etiam herbe, vel mel, aur butyrū: vnde quando Saul dixit: maledictus, qui manducaverit panem vsque ad vesperam, & Ionathas comedēs modicum de melle, incurrit istam maledictionem, supra primo libro, cap. 14. *Cunctis diebus vitæ suæ.* Fortē non vixit multo tempore post hoc Ioachim: nam iā erat quinquaginta quinque annorum, quando sublimatus est. Quod patet quia decem, & octo annorum erat, quando translatus est in Babylonem, præced. cap. & triginta septem anni transierunt a transmigratione sua vsque ad istam captiuationem, qui simul sūt anni quinquaginta quinque: quidquid tamen sit siue multo tempore, siue pauco postea vixerit, dicendū est, qd semper eo viuentē regnavit Euilmerodach: nā omnibus diebus vitæ suæ comedit panem corā eo, vt dicitur hic. *Annonam quoque constituit ei absque intermissione.* Vocatur annona portio quotidiana, quæ datur de cibo, & non de alijs rebus sic dicitur Iere. vlt. f. & cibaria eius cibaria perpetua dabantur ei, & vocatur annona ab anno, quia per totum annū dabatur, scilicet, in quolibet die anni. Sic dicitur Dan. 1. & cōstituit eis rex annonā de cibis suis, & de vino, vnde ipse bibebat. *Quæ dabantur ei a rege per singulos dies.* Scilicet, Ioachim comedeat semper coram Euilmerodach, & constituerat cibos determinatos pro quolibet die, qui dabantur sine intermissione, & non solū intelliguntur per hoc cibi, sed etiam omnia alia necessaria pro rege Ioachim, & pro oibus famulis eius, quia non habebat Ioachim quidquam aliunde, nisi quod sibi daret Euilmerodach cum iam ipse non haberet regnū, nec subditos. Et sic dicimus, omnes redditus episcopi esse de mensa Episcopi, & omnes redditus capituli esse de mensa capituli. Sic etiam dicit præcedenti libro, cap. 18. qd quadringenti quinquaginta propheta Baal, & quadringenti propheta lu-

corum comedeabant de mensa Iezabel: & tamen nō poterat esse, qd de cibis paratis per Iezabel quotidie alerentur isti octingenti quinquaginta propheta: sed est sensus, qd erant omnes redditus pertinentes ad Iezabel redditus mensæ eius, & de illis dabatur pars quidam, quæ sufficeret ad plenam sustentationem istorum octingentorum quinquaginta prophetarum. *Omnibus diebus vitæ suæ.* Scilicet, Euilmerodach dedit semper ista cibaria, & redditus Ioachim, quia quando vixit permanſit dilectio eius ad illum.

Super quos reges in Babylone exaltatus fuit Ioachim, & quare fuit exaltatus. Quæstio XXXVI.

QVAERETVR, qui erant isti reges, qui erant cum Euilmerodach in Babylone super quorū thronos exaltatus fuit thronus Ioachim. Rñdendū, quod potest dici istos reges fuisse de prouincia Babyloniorum. Habebāt enim Babylonij ferē totam monarchiam orientis, & erant multi reges sub eis, & faceret rex Babylonis, qd multi illorum regum essent cum eo in Babylone, vt esset valde honoratus in eos, & omnes isti habebant thronos, in quibus sedebant post Euilmerodach, & nunc fecit ille, qd thronus Ioachim esset excelsior thronis omnium istorū. Aliter potest dici, qd Nabuchodonosor subiugauerat sibi multas nationes, & reges illarum habebat captiuos in Babylone, & sic erāt multi, qui possent sedere super thronos: nam de regno Iudæ habebat Nabuchodonosor secum duos reges, scilicet, Ioachim, & Sedeciam: sic etiam erat consuetudo regū antiquorum, qd quando haberent subiectas sibi aliquas gentes, tenerent secum reges illarum. Sic patet de rege Adonibezēch: nam habebat secum septuaginta reges, vt patet Iud. 1. f. septuaginta reges amputatis manuum, ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. Primus tamen modus vterior est, quia reges, qui erant in carcere, non sedebāt super thronos, cum isti essent, vt captiui, illi autem in honore regali. Et sic Sedecias nunquam sedit in Babylone super aliquem thronum, sed erat semper in carcere, vt patet Ier. vlt. loculos Sedecie cruiet Nabuchodonosor, & vinxit eum compedibus, & duxit in Babylonem, & posuit in domo carceris vsque ad diem mortis suæ. Ioachim quoque nunquam sederat in throno vsquequo nunc Euilmerodach exaltauit eum, & dicitur, quod eduxit de domo carceris.

Euilmerodach quare exaltauit Ioachim, & non Sedeciam. Quæstio XXXVII.

QVAERETVR vterius, quare Euilmerodach exaltauit Ioachim, & non exaltauit Sedeciam. Respondendum, qd non potuit exaltare Sedeciam, quia ille iam mortuus erat, vt declarabitur sequenti quæstione: nam mortuus fuit tempore Nabuchodonosor. Etiam dicendum, quod si esset tunc Sedecias non exaltasset Euilmerodach, sicut exaltauit Ioachim, quia non contraxerat cum illo aliquā amicitiam, sicut cum Ioachim. Modus autem, quo contraxit amicitiam cum eo, vt volunt Hebræi, & multi de nostris, & est verisimilis, fuit quia Nabuchodonosor in poenam septem annis factus est bestia, & eiectus est de hominibus, habitauitque cum feris, & expleto septimo anno datus est ei sensus sui, & rediit in regnum, & habitus est in maiori honore, quā prius, Dan. 4. & 5. & in illis septem annis rexit imperium filius eius Euilmerodach, & fecit multas insanias, & dissipationes in regno, & Nabuchodonosor rediēs puniuit eum, & incarcerationi vbi erat Ioachim

rex Iuda, & ibi contraxerunt amicitiam magnam, & postquam exiit de carcere tenuit semper illam amicitiam ad eum, & postquam factus est rex mortuo Nabuehodonosor eduxit Ioachin de carcere, & exaltauit thronum suum super thronos aliorum regum, qui erant in Babylone. Fuit autem istud propter duo. Primo, vt consilium Ieremias bonum sine haberet Nam Ioachin tradiderat se regi Babylonis, quando obsedit urbem praecedens cap. & in hoc bonum fecit: quia quantum in se fuit, liberauit urbem a destructione, & populum a morte, & templum a combustione, vt declaratum est ibidem, & hoc fecit consilio Ieremias: ideo Deus voluit ei benefacere propter exaltando eum aliquando in terra hostili.

Secundum fuit, vt compleretur propheta Isaia consilio Ioachin: nam Isaias prophetauit de Nabuchodonosor, qd post mortem eiceretur de sepultura, Isa. 14. f. Omnes reges gentium dormierunt in gloria, vir in domo sua, tu autem proiectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & obuolutus cum his, qui interfecti sunt gladio Ioachin autem dedit consilium Euilmerodach ad hoc, qd educeret patrem suum de sepulchro. Na timebat, qd sicut quando factus est bestia postea redijt, ita nunc resurgeret a mortuis, & acciperet regnum, & puniret eum sicut alia vice: ideo exhumaui corpus eius, & dedit illud trecentis vulturibus particulatim; & tunc dixit Ioachin, quando isti vultures congregati fuerint in vnũ: poterit pater tuus resurgere. qd nunquam resurget quia isti vultures nunquam congregabuntur. Fuit ergo exaltatus Ioachin ab Euilmerodach Deo faciente, vt quanquam aliquando puniretur in terra sua, aliquando honoraretur in aliena.

Sedecias quem statum habuit in Babylone, postquam translatus est, & qua occasione est mortuus. 26 XXXVIII.

QVAERETVR vterius de statu regis Sedeciae postquam ductus est in Babylonem.

Respondendum, qd ipse ductus est in Babylonem exceptatus, & nunquam habuit aliquem honorem ibi, sed mansit in carcere vsque ad diem mortis suae: & tamen quando mortuus est fecit eum Nabuchodonosor honorifice sepeliri, vt patet Iere. 34. f. Audi verbum Domini Sedecia, haec dicit Dominus ad te: non morieris in gladio, sed in pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, sic comburent te, & vidue plangent te. De modo tamen quo secuta fuerint funera honorabilia post vitam miserabilem non apparet plane ex sacra scriptura. Dicit tamen Histo scho. & alij historiographi, qd Nabuchodonosor cum intrasset Babylonem cum triumpho solennes immolauit victimas dijs suis cum omni populo, conuiuio facto per nouem dies: cumq; recumberent exhilarati praecipit Nabuchodonosor, vt adduceretur Sedecias in medium, & aliqui de cantoribus Domini, qui psallerent coram conuiuibus musicis instrumentis, & canerent hymnos de canticis Syon. Bibebant autem coniuia in vasis domus Domini, quorum quaedam Nabuchodonosor consecrauit idolis, quaedam vero sibi referua nit. Cunque darent psallentibus potum clam praecipit rex, vt daret Sedeciae potum laxatiuum, & coram omnibus laxatus est, & cum irrideretur ab omnibus reductus est in carcerem, qui nimio afflicto dolore post paucos dies mortuus est, & audiens Nabuchodonosor causam mortis eius extrahes eum de carcere regio honore eum sepeliuit. Aliqua particula istius historiae sunt verisimiles, & aliae non. Nam cum dicitur, qd dum feret conuiuium in illis nouem die

De sepultura Sedeciae.

bus accidit ista ignominia Sedeciae, non videtur verisimile: quia tunc non maneret Sedecias in carcere per vnum mensem, cum dicitur, qd praetudio huius mortuus est, & tamen in sedio moreretur, vel cito post hoc moreretur, vel nunquam, & tamen non videretur verum, qd tam pauco tempore vixerit in Babylone: quia Iere. ult. dicit, qd ductus est in Babylonem Sedecias, & mansit ibi in carcere vsq; ad diem mortis suae, in quo videtur significari magnum tempus, ideo videtur, qd per aliquot annos viuens manserit in Babylone. Quod autem dicitur, qd Nabuchodonosor, & alij conuiuia habebant in vasis, quae artulerat de Ierusalem, non videtur verisimile: quia de Balthasar rege Babylonis dicitur, qd bibit in vasis domini Domini, & apparuerunt tres digiti in pariete scribentes de fine regni sui, & hoc dixit Daniel fuisse, quia bibit in vasis domus Domini Daniel. 5. Ita ergo fieret de Nabuchodonosor: quia etiam ipse puniretur nunc, & tamen non punitus est, ideo non videtur, qd biberet in vasis templi. Item quod dicitur, qd Nabuchodonosor consecrauit quaedam vasa idolis, & alia sibi referua nit, non est verisimile. quia praecipit dicitur, qd tulit Nabuchodonosor vasa templi Domini, & illa posuit in templo Dei sui 2. Paralipom. vltimo, & 2. Esdre 2. Ideo omnia posita fuerunt in templo Dei Nabuchodonosor: videtur ergo verisimile, qd istud acciderit aliquot annis postquam Sedecias ductus est in Babylonem. Et qd dederit Nabuchodonosor potum laxatiuum Sedeciae verisimile est, & esset ille potus ad hoc, qd Sedecias inebriaret, & discoperiret se, & viderentur verenda eius ab omnibus. Vel forte fuit laxatiuus, s. resolutius vtrius: quia mox, vt Sedecias bibit non potuit continere vrinam, vel stercorea, & solutus est ventris eius coram omnibus. Tunc autem non constaret Sedeciae si ebrius erat, & tamen postea cognoscens quantum fuerat ignominiosus doluit nimis, & satis verisimile est, qd praetudio in breui moreretur, cum ipse vidisset, se in statu regali, & nunc tam vilipensus esset coram Nabuchodonosor, & omni populo, ita vt melior esset sibi mors, quam vita: & verisimilius est, qd dederit potum laxatiuum, vt soluerentur stercorea. Et patet istud Abachuc 2 cum dicitur: Ve, qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians, vt alpicat naturalitatem eius repletus est ignominia pro gloria: & oia illa dicuntur contra Nabuchodonosor, vt colligitur ex litera, & exponitur de potu inebriatiuo, quem dedit Sedeciae, & vidit nuditatem eius. Postea autem Nabuchodonosor, videns, qd mortuus fuerat Sedecias causa sua doluit, & voluit recopensare ei malum, quod intulerat in honore sepulchri, & sic fecit eum sepeliri in honore regio, & planxerunt eum sicut dicitur Iere. 24. Isti autem plangentessent Hebraei subditi sui, qui translati fuerant cum eo in Babylonem: quia de istis verisimile est, qd dolerent nimis de morte eius: quia erat rex eorum, & isti plangerent, dicentes: Ve Domine, ve inclite, sicut dicitur Iere. 34.

Qui fuerunt prophetae, qui fuerunt contemporanei regibus Iudae, & de historia, & concordia omnium prophetiarum Ieremias, & gestorum suorum. 26 XXXIX.

QVAERETVR vterius de historijs prophetarum, qui fuerunt contemporanei regibus istis. Et dicendum, qd Histo. Tobias fuit, tempore regum: cepit enim aliquanto tempore antequam decem tribus transferrentur in Assyrios per Salmanasar. Nam de ipso Tobias dicitur, qd quando manebat in terra sua,

QVAERETVR vterius de historijs prophetarum, qui fuerunt contemporanei regibus istis. Et dicendum, qd Histo. Tobias fuit, tempore regum: cepit enim aliquanto tempore antequam decem tribus transferrentur in Assyrios per Salmanasar. Nam de ipso Tobias dicitur, qd quando manebat in terra sua,

sua, nolebat ire ad vitulos, quos fecerat Ieroboam; sed veniebat in Ierusalem. To 1. Postea autem dicit, qd ductus est in captiuitatem cum alijs per regem Salmanasar, & consilium mata fuit historia sua in terra Assyriorum, vt patet ex processu lib. i. i. Fuerunt etiam omnes prophetae tam minores, quam maiores temporibus regum: de minoribus tamen ex parte terigimus historia: na Ofee, & Ioel, & Amos, & Abdias, & Ionas eisdem temporibus prophetae ceperunt, scilicet, tempore Ozie, quorum historias terigimus sup. 14. Micheas autem, Naum, & Abachub eodem tempore fuerunt, scilicet, tempore regis Ioathan, quorum historias terigimus sup. 15. Sophonias autem fuit tempore Iosiae vt patet Soph. 1. cuius nullam terigimus historiam. Ageus vero, Zacharias, & Malacias fuerunt post reditum de Babyloniae, de quibus nihil adhuc dictum est: quia non fuerunt contemporanei regibus: omnes autem prophetae maiores fuerunt contemporanei regibus: nam Isaias cepit prophetae tempore Oziae, vt patet Isa. 1. Ieremias vero cepit anno tredecimo Iosiae, vt patet Iere. 1. Ezechiel autem, & Daniel prophetauerunt, cum essent in Babylone, vt patet ex titulis eorum, & tamen ambo ducti sunt in Babylonem tempore Ioachin, ideo ponendae erant hic historiae istorum quatuor prophetarum maiorum, & Sophonias vnus de minoribus. De quolibet tamen istorum tam minorum, quam maiorum ponetur historia sua per modum argumenti in prologo suis: ideo de illis superfedeamus. De Ieremia tamen dicendum est hic solum: quia fere nihil aliud continetur in toto libro suo, nisi de captiuitate Babylonis partim per modum prophetae, & partim per modum Historiae. Pro quo sciendum, qd Ieremias prophetae incepit anno tertiodecimo Iosiae, vt patet Iere. 1. & postea fuerunt quatuor reges, scilicet Ioachaz, & Ioachin, & alius Ioachin, & Sedecias, & sub omnibus his prophetauit Ieremias, & etiam in Aegyptum post captiuitatem Babylonis, & ibi prophetauit. De singulis ergo istorum temporum dicendum est, quid in eis Ieremias dixerit, aut fecerit. Primo autem dicendum de tempore Iosiae, sub quo cepit prophetae: & sciendum, quod Iere. erat de genere sacerdotali de quodam viculo nomine Anathot, patet Iere. 1. est autem iste viculus in sorte Benjamin tribus miliaribus distans a Ierusalem, vt ait Ieronymus in prologo super Ieremiam. Caept autem prophetae cum adhuc esset iuuenis: ideo quando Deus prima vice iussit ei, quod loqueretur, dixit ei Ieremias: A, a, a, Domine puer ego sum, & nescio loqui, & Deus dixit, quod non vocaret se puerum: quia ad quancunq; gentem eum mitteret, iret. Et tunc cepit Deus ostendere ei destructionem Ierusalem per Babylonios, & ostendit in tribus visionibus, & iste fuerunt ostense tempore regis Iosiae, & durant ea, quae vidit Ieremias tempore Iosiae a principio libri vsque ad decimum septimum capitulum. Fuit enim

Tobias qd fuit.

Oes prophetae maiores, & minores fuerunt temporibus regum. In 9. 31. In 9. 31.

Ieremias historia describitur.

Prima visio Ieremias.

nuntur in primo cap. reliqua autem, quae sequuntur vsque ad capitulum 13. nihil continent nisi admonitiones quasdam contra Iudaeos de peccatis suis, & praenunciationem frequentatam de captiuitate Babylonis: quia fere in quolibet cap. de illa agitur.

Tertia autem visio ponitur in cap. 13. & illa fuit ad significandum peccata Iudaeorum, propter quae destrui debebant, & illa fuit in metaphora: quia Deus dixit Ier. quod absconderet lumbare suum in petra apud Euphratem, & post multum tempus redijt ad videndum illud, & inuenit illud putridum, & tunc dixit ei Deus, quod ira erant Iudaei putridi, & ad nullum usum conuenientes: ideo darentur in captiuitatem. Reliqua autem, quae sequuntur etiam ad tempus Iosiae, & nihil in eis continetur nisi increpatio populi, & etiam praenunciatio captiuitatis Babylonicae. Post Iosiam regnavit Ioachaz filius eius tribus mensibus, supra 2, & de isto etiam prophetauit Ieremias: & tamen non sunt prophetae in libro suo secundum ordinem temporum, sed in multis est anticipatio, & recapitulatio. Fuit autem iste Ioachaz a Phartone rege Aegypti ligatus cathenis, & ductus in Aegyptum, & ibi mortuus est, & hoc prophetauit Ieremias, vt patet Iere. 22. scilicet: nolite flere mortuum, nec lugeatis super eum fletu, plangite eum qui egreditur: quia non reuertetur vltra, nec videbit eum terra natiuitatis suae: quia hoc dicit Dominus ad Selum filium Iosiae regem Iuda, qui egressus est de loco isto, non reuertetur huc, nec videbit eum amplius terra natiuitatis suae, sed in loco, ad quem trahit eum, morietur, & non videbit terram istam amplius. Post Ioachaz autem regnavit frater Iosiae Ioachim, & etiam tempore huius prophetauit Ieremias, & prima prophetae habetur Iere. 26. Pro quo sciendum, quod rex Tyri, & Sidonis, & Ammon, & Moab, & Edom, & omnes reges, qui erant in circuitu terrae Iudaeorum, & ipse rex Iudaeorum iniuerunt foedus inter se, vt repugnarent regi Babylonis, & tunc Deus dixit Ierem. quod faceret sibi vincula, & cathenas, & poneret eas in collo suo, & mitteret ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem Ammon, & ad regem Tyri, & Sidonis, & fecit sic Ierem. & praenunciavit, quod omnes iste gentes seruiturae erant regi Babylonis. Vidi autem hoc, quia quidam nomine Ananias confregit cathenas istas, sed hoc fuit tempore Sedeciae: istae tamen cathenas fuerunt factae in principio regni Ioachin, vt patet Iere. 27. Fuit etiam alia prophetae Ieremias tempore Ioachin in principio regni eius, scilicet, in quarto anno regni, & dixit Ieremias coram toto populo Ierusalem a tertiodecimo anno Iosiae filij Ammon vsque ad diem hanc factum est verbum Domini ad me, & locutus sum ad vos, & non audistis, vt auerteremini a vijs vestris malis: propterea haec dicit Dominus: ducam seruum meum Nabuchodonosor, & destruet ciuitatem, & erit terra deserta vsque ad septuaginta annos, & post illos visitabo super Babylonios, & erit terra eorum in solitudines sempiternas, Ier. 25.

Declaratio totius libri Iere.

Viginti quinque prophetae Ieremias.

Iterum etiam prophetauit Ieremias in principio regni Ioachin stans in templo, & praenunciavit destructionem urbem, & templum futurum esse in desolatione, & tunc torus populus, & sacerdotes, & prophetae apprehenderunt Ieremiam, dicentes: morte moriat: quia dixit sicut Silo erit domus haec, & vrbs ista desolabitur. Volebat ergo occidere Ieremiam, & ille ait: Dominus misit me ad prophetandum contra ciuitatem istam, & domum hanc, ego autem in manibus vestris sum, facite mihi, quod rectum videtur in oculis vestris: veruntamen fecitote: quia si occideritis

E

cideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vos metipfos, & contra ciuitatem istam. Et tunc surrexerunt quidam principes de populo, quorum præcipuus erat Ahichan filius Saphã, & conabatur lenire populũ verbis, vt non occideret Ieremiã dicẽs Michæas, de Morassi fuit ppheta in diebus Ezechia, & ait, hæc dicit Dñs: Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem in aceruum lapidum erit, & non condemnauit eum Ezechias. Itaque nos facimus grande malum contra animas nostras: & sic populus dimisit Ieremiam, de hoc Ierem. 26. tempore Ioachin. Paulo ante hoc fuit quidã propheta nomine Vrias de Chariathiarim, & prophetauit talia sicut Ieremias, & voluit eum occidere Ioachin, fugitque in Aegyptum, & inde fecit eum reduci in Ierusalem, Ioachin, & fecit illum occidi: Iere. 26. Prophetauit etiã iterum tempore Ioachim: Nam dixit ei Dominus, q̄ iret ad domum Recabitarum, & daret eis bibere vinum, & illi dixerunt: nõ bibemus vinum: quia pater noster Ionadab præcepit nobis: non bibetis vinum, & non ædificabitis domum, & sementem non feretis, & non plantabitis vineam: obediimus ergo patri nostro Ionadab. Isti enim Recabite habitabant per agros in tabernaculis: quia non licebat eis ædificare domos, & quando venit Nabuchodonosor cõtra Ierusalem tempore Ioachin introierunt in urbem, vt saluarent animas suas, & tunc factũ est hoc, & prænuñciauit Ieremias contra populum, q̄ quia recabite audierant vocem Ionadab patris sui, non deficeret vir de stirpe Ionadab, & quia Hebræi non audierant vocem Dñi, darẽtur in captiuitatẽ: de hoc Iere. 35. Post hæc autem in eodem anno quarto regni Ioachin Ieremias vocauit Baruch notariũ suũ, & scripsit omnia verba, quæ locutũ fuerat Ieremias contra populum à tempore Iosia vsque ad tempus illud, & in super addidit alia, & præcepit, q̄ legeret illa Baruch in templo Domini, & fecit sic Baruch: nõ anno quinto Ioachin mense nono prædicatum est ieiunium in Ierusalem, & venerunt multi de omnibus locis Iuda in Ierusalem, & legit Baruch verba libri audientibus principibus, & dixerunt ei: abscondere tu, & Ieremias, & nemo sciat vbi sitis, & principes euntes ad regem legerunt librum coram eo, & cum essent lectæ tres pagellæ, vel quatuor rupit Ioachin librum (fecans illũ forcibus, & minutatim cremans super ignem, qui ante se erat. Et tunc voluit occidere Ieremiam, & Baruch, sed non potuit, quia abscondit eos Deus: rursus autem Ieremias scripsit illa verba in alio libro, & multo plura, & misit illa ad Ioachin, & tunc non cremauit librum, de his Ier. 36. Post hæc autem prophetauit Ieremias de morte Ioachin, dicens: Hæc dicit Dominus ad Ioachin regem Iuda, non plangent enim, ve frater, ve soror, & non concrepabunt ei, ve Domine, ve inclite. Sepultura asini sepeliẽtur putrefactus, & proiectus extra portas Ierusalem: Ier. 22. Fuit autẽ mors eius sic: quia cum subiectus fuisset Nabuchodonosor regi ad tributa, soluit illa per tres annos, & deinde rebellauit postea venientem ad se Nabuchodonosor sub spe re foederis in vrbe recepit, qui violato foedere occidit ipsum, & multos de iuuenibus Iuda, & corpus ei inhumatum fecit manere extra urbem, & inuenta fuit in corpore eius stigmata i. figura literarum nominis idoli sui, quod vocabatur Chodonata, vt Histor. scho. & alij historiographi, & satis hoc innuit. 2. Paralip. vlti. f. reliqua verborum Ioachin, & abominationem eius, quas operatus est, & quæ inuenta sunt in eodem, id est, in corpore eius: quia post mortem inuenta sunt illæ literæ.

Post istum autem Ioachim regnauit alius Ioachin

Filius eius tribus mensibus, & decem diebus, vt patet 2. Paralip. vlt. & 2. Esdre 2. Et de isto prophetauit Ieremias, q̄ duceretur in Babylonem, & nunq̄ inde rediret, Iere. 22. f. viuo ego dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioachin regis Iuda anulus in manu dextera mea inde euellam eum, & dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu Nabuchodonosor regis Babyloni, & mittam te, & matrẽ tuam in terram alienam, in qua nati non estis, ibiq; moriemini, & in terram, ad quam ipsi leuãt animã suam, vt reuertatur illuc, non reuertentur nunquid vas fictile, atque contemptrum iste Iechonias nunquid vas absque omni voluptate quare abiecti sunt ipse, & semen eius, & proiecti in terram, quam ignoauerunt: Hæc dicit Dominus, scribe, vitum istum inutilem virum, qui in diebus suis non prosperabit, nec erit vir de semine eius, qui sedeat super solium Dauid, & potestãtẽ habebat vltra in Iuda. Et sic fuit: quia cum regnasset tribus mensibus ductus est in Babylonem ipse, & mater sua, & cum eo decem millia virorum de electis totius Israel, præced cap.

Post Ioachin autẽ regnauit Sedecias patruus eius, & tempore huius pphetauit Ieremias multa: huius enim tempore iuit Ieremias in domum figuli, vt au daret ibi verba Dei, & dissipatum est vas, quod faciebat figulus super rotam, & fecit aliud, quod placuit ei: ita dixit Deus, q̄ poterat plantare Hebræos, si dolerent de peccatis, & poterat destruere eos, si declinarent ad malum. De hoc Iere. 18. Fuit etiam in diebus Sedecia, q̄ Ieremias portaret cathenas ligneas in collo suo ad significandum captiuitatem Hebræorum in Babylonem, & q̄ vasa Domini ferrentur illuc, & q̄ prophete nunciantes non euenturam captiuitatem, vel in breui redituros eos, qui in Babylonem ducti fuerant, mentiebantur, & q̄ non dubitarent Hebræi seruire Nabuchodonosor, vt patet Iere. 27. fuit autem hoc in principio regni Sedecia Iere. 28. f. in anno quarto, mense quinto, & cum compleret verba ista Ieremias coram Sedecia Ananias propheta falsus de Gabaaon accepit cathenã ligneã de collo Ieremie, & confregit, dicens: sic cõstringam iugum Nabuchodonosor regis Babyloni de collo omnium gẽtium, & post duos annos reduci faciam vasa Domini, quæ allata sunt in Babylonem, & Iechoniam regem Iudæ, & omnes, qui cum eo iuerũt, & dixit Ieremias: vt in manu ira sit, & cum tunc nõ haberet verbum à Domino, racuit, & postea redijt ad Ananiam, dicens: cathenas ligneas contriui isti, & facies pro eis cathenas ferreas: iugum enim ferreum posui super collum cunctarum gẽtium istarum, vt seruiant Nabuchodonosor. Et tu Anania audi: non misit te Dominus: & quia cõfidere fecisti populum in mēdatio hoc anno morieris, & mortuus est post duos menses. Nam ista facta sunt mense quinto, & mortuus est Ananias mense septimo, vt patet Ie. 28. Territus autem Sedecias propter mortem Ananiae credidit verbis Ieremie, & misit tributum in Babylonem Nabuchodonosor, & cum illis, qui ferebãt tributũ misit Ieremias literas ad Hebræos, qui erant in captiuitatem Babyloni, quos transtulerat Nabuchodonosor cum Ioachin, dicens, q̄ plantarent vineas, & ædificarent domos, & acciperent vxores, & multiplicarentur tanquam mansuri magno tempore ibi: vsque ad septuaginta annos. Et q̄ non crederent prophetis falsis dicentibus sibi, q̄ in breui redirent de Babylone, & specialiter contra duos pphetas. f. Sedeciam filium Maasia, & Achab filium Colai, de quibus prænuñciauit, q̄ Nabuchodonosor fringeret eos in igne: quia adulterati sunt. Et cum redierunt nuncij Sedecia de Babylone retulerunt literas

teras à falsis prophetis contra Ieremiam, & dirigebantur ad principes sacerdotum, vt castigarent Ieremiã virum insanũ, quia prophetauit mala. De hoc Iere. 29. Postea autem ostēdit Deus visionem aliam Ierem. scilicet: Duo calati erant pleni ficibus ante templum Domini, & ficus vnius calathi erant valde bone sicut ficus primi temporis: ficus autem alterius calathi erant pessimæ, ita, vt nullus vellet comedere de eis: & dixit Dominus, quod ficus bone erant Ioachin rex Iuda, & omnes, qui ducti fuerant cum eo in Babylone, & quod Deus benefaceret eis, & acciperet ipsos in populum: ficus autem malæ erant Sedecias, & principes eius, & omnes, qui manserant in Ierusalem, & Deus daret eos in gladium, pestem, & famem, donec consummerentur. De hoc Ierem. 24. Iterum prophetauit tempore Sedecia: nam dixit ei Deus, quod acciperet lagunculam testeam, & duceret secum de senioribus sacerdotum, & senioribus populi ad vallem Enom, quæ est iuxta introitum portæ Ierusalem, & contriuit lagunculam in oculis eorum, & dixit hæc dicit Dominus sic conteram locũ istum, & ciuitatem hanc, & non vocabitur locũ iste amplius Thophet vallis filij Enom, sed vallis occisionis, & hoc fuit: q̄ in valle illa immolabant filios, & filias suas Dæmonibus, ideo repleta est vallis cadaueribus. De hoc Iere. 19. post hoc autem redijt Iere. de Thophet, quo eum miserat Deus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Dei, & locutus est ad totum populum mala, quæ Deus inflicturus erat, vt ibi. Audiuit hoc Phasur sacerdos princeps domus Domini, & indignatus percussit Ieremiã, & posuit eum in carcere, & sequenti die eduxit eum. Tunc dixit Ieremias ad Phasur, non Phasur vocauit Dominus nomen tuum, sed pauorem, & ibi dixit mala, quæ vettura erant ei, & amicis suis, & domui suæ. Iere. 19. & 20. Hæc autem omnia facta sunt ante annum nonum regni Sedecia, & in anno illo rebellauit Sedecias, & mense 10. anni noni venit Nabuchodonosor, & obsedit Ierusalẽ, vt patet sup. in litera, & Iere. vlti. Et in principio istius obsidionis misit Sedecias Phasur filium Helciz, & Sophoniam filium Maasia, vt quærerent à Ieremia de Nabuchodonosor, qui incipiebat bellare contra Ierusalẽ, an Deus liberaret urbem de manu eius, qui ait: dabo Sedecia, & seruos eius in manu Nabuchodonosor. Et nõ mi ferebit, nec parceret, de hoc Ie. 37. & 21. interim autẽ prophetauit Ieremias per totam ciuitatem clamãs. Accidit autem, vt tũc rex Aegypti egrederetur de terra sua cõtra Nabuchodonosor, qui obsidebat Ierusalem, vt solueret obsidionem, & tunc prophete falsi irridebant Ieremiam dicentes, cum esse istud rō. Nam Nabuchodonosor recesserat de Ierusalem sola obsidione, vt iret contra Pharaonem, & debellaret eum: putabant autem prophete falsi, q̄ nunq̄ rediturus esset, & tunc dixit Ieremias, q̄ exercitus Pharaonis, qui exierat in auxilium Sedecia reuerteretur in Aegyptum, & redirent Chaldæi, & pugnarent contra ciuitatem, & caperent eam, atq; succederent igni, & sic redijt postea exercitus Chaldæorũ fugato Pharaone: de his Iere. 37. tunc autẽ Ieremias strauit asinum suum, vt iret in Anathoth urbẽ suam, quæ distat à Ierusalem tribus miliaribus, siue vigin ti stadijs, vt alij dicũt, & cũ venisset ad portam vrbis erat ibi ierias custos portæ, & apprehēdit Ieremias, dicens ad Chaldeos profugis, & adduxit eũ ad principes, qui flagellauerunt illum, & miserunt in carcerem in domo Ionathã scribæ, & ex illo tempore mansit Ieremias in carcere vsq; ad diem, quo capta est ciuitas, & tunc Sedecias abscondit iuit ad Ieremiam, vt quæreret ab eo sermonem Domini, & orauit Ie-

Ieremias flagellat i carcere truditur.

remias regem, ne remitteret eum in domum Ionathã scribæ, ne moreret ibi, & pcepit Sedecias, vt poneret Ieremias in vestibulo carceris, & daret ei quotidie torta panis, & pulmentum, donec consumaretur omnes panes de ciuitate, vt patet Ierem. 37. Post hæc autem anno decimo regni Sedecia durate obsidione vrbis, & manente Ieremia in carcere prophetauit, qd Sedecias nõ effugeret manus Chaldæorum, sed traderetur in manus Nabuchodonosor, & videret eum, & loqueretur cum illo, & duceret in Babylonem: tunc autem venit quidam nomine Anancel cognatus Ieremie ad eum in carcerem, vt emeret agrum, quem habebat in Anathoth, quia cõpetebat ei iure cognationis, & intellexit Ieremias, qd Deus mittebat illum ad se, & emit agrum deditq; septem stateres, & decem argenteos, & tũc dixit Dominus: sume libros istos librum possessionis signatum, & librum, qui apertus est, & pone illos in vase fictili, vt possint permanere multis diebus: adhuc enim possidebuntur agri, & vineæ in terra ista. De hoc Ierem. trigesimo secundo. Post hæc autem prophetauit Ieremias in carcere de restauratione Iudæorum post captiuitatem Iere. 32. Deinde tempore Sedecia fecerant Hebræi pactum cum Domino, quod vnusquisq; dimitteret seruum suum, & ancillam hebræos liberos anno septimo secundum legem: & istud fẽdus violauerunt: quia seruos, & ancillas quos liberauerant reduxerunt in seruitem, & tunc Ieremias locutus est contra Sedecia, qd duceretur in Babylonem, & omnes illi, qui fecerant pactum, & trãsierant inter diuisiones vituli darentur in manu hostium. De hoc Iere. 34. Hoc tamẽ videtur fuisse factum antequã Ieremias introduceretur in carcerem, vt patet ex litera.

Deinde autem cum iam mansisset multo tempore Ieremias in carcere, prophetauit semper, q̄ qui fugeret ad Chaldæos saluaretur, qui autem maneret in vrbe occideretur, de quo dolebant principes, & dixerunt ad Sedeciam: rogamus vt occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorum bellantium, qui remanserunt in ciuitate hac. Et Sedecias ait: ecce in manibus vestris est, nec estis reges quicquam vobis negare: & tunc principes miserunt Ieremiam in lacum, vbi erat lutum, & non aqua, vt moreret ibi fame, quod audiens Abdemelech quidã de domo regis, dixit ad regem: malè fecerunt principes, volentes occidere prophetam, & rex iussit eũ educi de lacu, & venit Sedecias ad eũ secretè, & q̄siuit verbum Domini, & ille ait, q̄ si trãserit Sedecias ad Chaldæos viueret, alioquin ciuitas cremaretur, & ipse non effugeret manus Chaldæorum. Tunc fecit Sedecias, q̄ maneret Ieremias in atrio carceris, & mansit ibi vsque ad diem, quo capta est ciuitas: De hoc Iere. 38. Tandẽm anno vndecimo Sedecia mense decimo capta est ciuitas, & fugiens Sedecias captus est à Chaldæis cũ bellatoribus, & ductus est in Reblata ad Nabuchodonosor, & ibi occisis filiis ei coram eo, & principibus suis, tandem ipse exoculatus est, & ductus in Babylonem. Nabuzardan verò interim cremauit urbẽ, & eduxit Ieremiam de carcere, vt patet Iere. 39. & 41. Post hæc cũ ducerentur omnes captiui Iudæorum corã Nabuchodonosor, & Ieremias cum eis vincus cathenas ductum est ei: ecce solui te hodie, si placet tibi, vt venias mecũ in Babylonem veni, & ponam super te oculos meos. i. honorabo te: in aurem, mane vbi vis: elegit autem Ieremias manere in Iudæa, & cõmendauit eum Nabuzardan Godolia principi terræ, & dedit ei cibos, & munera, cum recederet, mansitque ex tunc Ieremias cum Godolia vsque quo occisus est Godolia. De

Ieremias iterum in lacu luti conijcit.

Ieremias à Nabuzardan de carcere educitur.

De hoc Ieremie 40. Post hæc verò trāslatio Hebræis in Babylonem, mansit Godolias princeps eorū, qui relictū fuerāt in terra, & occisus est dolo ab Ismahele filio Nathaniæ, post cuius mortem populus fugit in Aegyptum, ita vt nullus maneret in tota terra Iuda. De quibus Iere. 40. & 41. & 42. & 43. & de his supra latè dictum est in duabus, vel tribus quæstionib⁹ de statu Iudæorum post captiuitatem, & de transitu eorum in Aegyptum, & ista durant vsq; ad 43. cap.

Deinde autem sequunt ea, quæ pertinent ad prophetiam eius, & statum populi postquam descendit in Aegyptum, & cū esset Ieremias in Taphnis cū ceteris Iudæis prænuñciauit Nabuchodonosor vērurum in Aegyptum, & qd destrueret terram Aegypti, & etiam occideret ipsos Hebræos, qui descenderēt in Aegyptum, & ad hoc posuit lapides in cripta sub muro lateritio, qui erat apud portā Pharaonis, dicēs, qd super illos lapides poneret Nabuchodonosor thronum suum. De hoc Iere. 43. Post hæc aut cum Hebræi in Aegypto colerēt idola, & potissimè reginam celi, increpuit eos Ieremias præcepto Dñi, & illi dixerunt, qd non obedirent verbo Dñi, qd colerent reginam celi, & tunc prænuñciauit eis occisionē futuram per Nabuchodonosor. De hoc Iere. 44.

Postea autem sequuntur aliæ prophetiæ à ca. 45. vsq; ad finem, & de illis non apparet, an in Aegypto fuerint dictæ, vel prius. Constat autem de quibusdā earū, qd fuerunt dictæ ante descensum in Aegyptū, sicut Iere. 45. dicitur de prophetia consolatoria Baruch, & illa fuit anno quarto Ioachim, vt patet ibidem. Ponitur alia prophetia contra Aegyptum Iere. 46. Alia autem contra terram Philistinorum Iere. 47. & Alia contra terram Moab, Iere. 48. Alia verò contra filios Ammon, & contra Idumæos Iere. 49. Alia autem contra Babylonem, Iere. 50. & 51. Deinde in 52. c. quod est vltimum libri Ieremie, ponitur tota historia de obsidione Ierusalē, & captione eius sicut ponitur hic, & in hoc consummat prophetia Ieremiæ. Vixit autem Ieremias pauco tēpore, postquam descendit in Aegyptum. Nam anno quinto post captiuitatem factam sub Sedecia, descendit Nabuchodonosor in Aegyptū, & occidit ferè omnes Hebræos, qui descenderant illuc, vt Ieremias prædixerat cap. 43. & 44. & reliquos transtulit in Babylonem, vt ait Iosephus 10. Antiqui & tamen Ieremias tunc non vivebat: quia nō fuit ipse occisus à Nabu-

chodonosor, nec ductus in Babylonem, sed mortuus fuit in Aegypto ante hoc.

Modus autem mortis suæ fuit: quia Hebræi tribules sui lapidauerunt eum in Aegypto, & mortuus est, vt ait Isidorus in libro de Orru, & obitu patrum. Istud autem est satis verisimile: quia sepè tentauerunt occidere eum, vt patet Ieremie 26. quando populus voluit eum occidere: quia dixit, quod ciuitas desolaretur, & principes liberauerunt eum de manu plebis: iterum autem cum propheteret, percussit eum Phasur sacerdos, & misit in carcerem, Iere. 20. Iterum etiam principes flagellauerunt eum, & incarcerationum, quia putabatur fugere ad Chaldaeos, Iere. 37. Iterum etiam omnino deliberauerunt eum occidere, & posuerunt in lacu lutofo, & sine aqua, vt moreretur fame, & ibi mortuus fuisset, nisi Abdemelech Aethiops orauisset pro illo. Iere. 38. Ita nunc cum Ieremias increparet durè Israelitas

in Aegypto, qd colerent reginam celi, & illi tantum exasperarentur contra eum, & contra Deum, qd dicerent nolle audire verbum Domini, sed colere reginam celi: quia malè sibi erat quando colebāt Dominum: verisimile erat, qd populus nimis indignatus contra Ieremiam sepè super hoc increpātem, de quo Iere. 44. Lapidaret eum, & occideret. Dicit tamen Isidorus in libro de Orru, & obitu patrum, qd Ieremias, dum viueret, orauit Domium pro serpentibus, qui infestabant terram Aegypti, vt auferret eos, & abstulit: ideo Aegyptij in magno honore eum semper tenuerunt, & sepulchrum eius venerabile construxerunt in loco, in quo habitabat rex, quod etiam postea mansit. Iste fuit finis Ieremie viri clarissimi, & à sceleratissimo populo suo iniuste afflictū, & crudeliter occisū.

Chronica temporalis descriptionis, quæ à nobis in alijs libris continuabatur vsq; ad mortem Saulis regis in fine primi libri regum extensa est: ex inde autem omisa fuit. Oportebat autem nunc illam quasi quodam postliminio repetere, & continuare, enarrando gesta notabilia Gentium in summa, quæ à principio regni Dauid vsq; ad cōsummationem regni Iuda ab historicis traduntur: quia tamen de his opportunius in fine secundi Paralipom. dicitur, nunc super fedeat: ibi verò omnes hæ tēporum historiæ inferentur. Laus Deo.

Modus mortis Ieremias.

Vigesima.

21
22
23
24
25

F I N I S.

R E G I S T R V M.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.

Omnes sunt Quaterniones, præter Kk, qui sunt Quinterniones.

Excudebat Hieronymus Polus.